

R. 1119
Tomus Quintusdecimus

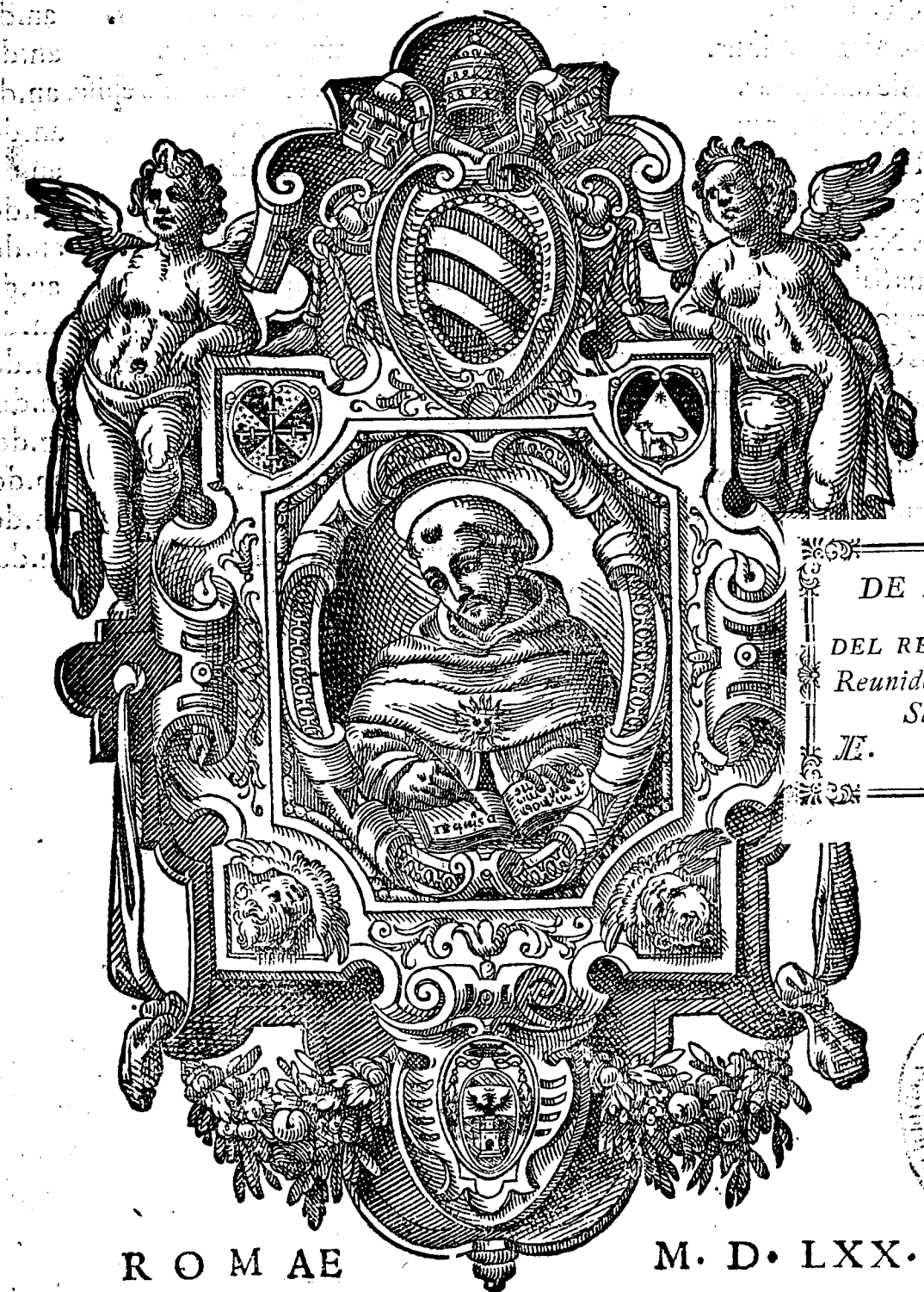
(R. 13. 51)

D. THOMAE AQVINATIS
DOCTORIS ANGELICI

IN MATTHAEVM, MARCV M, LVCAM,
ET IOANNEM.

CATENAM AVREAM
COMPLECTENS,

Ex sententiis Sanctorum Patrum, miro artificio connexam,
quorum Catalogum & Chronologiam,
vera pagina ostendit.

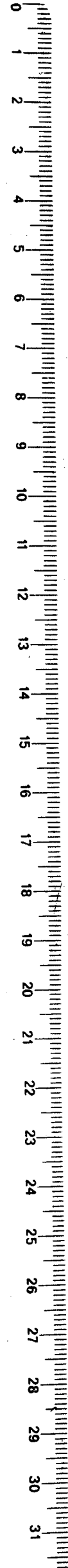
DE LA LIBRERIA
DEL REAL COLEGIO MAYOR
Reunido de Santa Cruz, y
Santa Catalina.
E. C. N.

ROMAE

M. D. LXX.

2 400 40
MADE IN SPAIN

R. 1119
Tomus Quintusdecimus

(R. 13. 351)

D. THOMAE AQUINATIS
DOCTORIS ANGELICI

IN MATTHAEVM, MARCVM, LVCAM,
ET IOANNEM.

CATENAM AVREAM
COMPLECTENS.

Ex sententiis Sanctorum Patrum, miro artificio connexam,
quorum Catalogum & Chronologiam,
vera pagina ostendit.

DE LA LIBRERIA
DEL REAL COLEGIO MAYOR
Reunido de Santa Cruz, y
Santa Catalina.
E. C. N.

ROMAE

M. D. LXX.

CATALOGVS ET CHRONOLOGIA PATRVM,
ex quorum sententiis hoc opus contextum est, quo scilicet
tempore maxime florere.

GRÆCI.

Dionysius Areopagita. an. do. 96
Origenes. an. do. 238
Dionysius Alexandrinus. an. do. 250
Titus Bostrensis. an. do. 300
Eusebius Cæsariensis. an. do. 320
Athanasius Alexandrinus. an. do. 350
Didimus Alexandrinus. an. do. 355
Gregorius Nazianzenus. an. do. 370
Iosephus Hierosolymitanus: an. do. 370
Basilus Cæsariensis. an. do. 375
Gregorius Nyssenus. an. do. 380
Epiphanius Salaminæ episc. an. do. 385
Ioan. Chrysoftomus. an. do. 390
Seuerianus Gabalensis. an. do. 395
Theophilus Alexandrinus. an. do. 400
Cyrillus Alexandrinus: an. do. 434
Isidorus Pelusiotes Abbas. an. do. 434
Theodoretus Cyrensis episc. an. do. 454
Ioan. Damascenus. an. do. 730
Theophylactus. an. do. 900
Euthymius Monachus: an. do. 1180
Græcus Anonymus.

LATINI.

Iulius Africanus, græce tñ scripsit. an. d. 240
Cyprianus Carthaginensis. an. do. 245
Hilarius Pictauiorum episc. an. do. 360
Damafus Papa. an. do. 370
Ambrosius Mediolanensis. an. do. 385
Hieronymus Presbyter. an. do. 400
Augustinus Hipponensis episc. an. do. 420
Leo Papa primus: an. do. 480
Prosper Rhegiensis. an. do. 455
Maximus Taurinensis. an. do. 465
Fulgentius Ruspensis episc. an. do. 500
Gregorius Papa primus. an. do. 605
Isidorus Hispalensis episc. an. do. 630
Beda presbyter Anglosaxo. an. do. 734
Alcuinus seu Albinus. an. do. 770
Haymo. an. do. 854
Rabanus Maurus. an. do. 855
Remigius. an. do. 880
Petrus Alphonsus. an. do. 1100
Glossæ diuerforum.

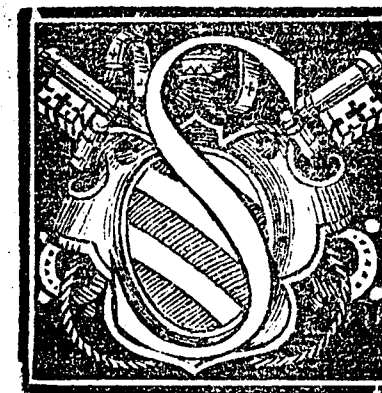
DIVI
THOMAE AQUINATIS
DOCTORIS ANGELICI

AD VRBANVM IIII. PONT. MAX. IN CATENAM

SVPER MATTHAEI EVANGELIO AEDITAM.

EPISTOLA DEDICATORIA.

ANCIENTISSIMO, B si secundum Platonis sententiam beata censetur Respublica, cui
ac Reuerendissimo Pa- lectores operam sapientiae dare contingerit: illi siquidem sapie
tri domino Urbano, di tia, quam imbecillitas intellectus humani erroribus plerumque
uina prudentia Pa commaculat: quanto magis sub vestro regimine beatus censer po
pæ Quarto: Frater Tho test populus Christianus, ubi tanta diligentia excellentissime illi
mas de Aquino, ordi sapientiae curam impenditis, quam Dei sapientia carnalibus mem
nis Fratrum Prædica bris induta, & verbis docuit, & operibus demonstrauit? Et huius
torum, cum deuota re- siquidè diligentiae studio Vestrae Sanctitati cõplacuit mihi com-
uerentia, pedum oscu- te: e Matthei euangelium exponendum, quod iuxta propriam sa
la beatorum. Fons sa- cultatem executus, sollicitè ex diuersis Doctorum libris prædici
pientiae vnigenitū Dei euangelij expositionem continuam compilauit: pauca quidem cer
verbum prædicens in torum Auctorum verbis, vt plurimum ex glossis adiciens, quæ vt
excelsis, per quod pater ab eorum dictis possent discerni: sub glossæ titulo prænotauit. Sed
sapienter fecerat, & sua & in Sanctorum Doctorum dictis hoc adhibui studium, vt singu
uiter disposuerat vni- lorum auctorum nomina, necnon in quibus habeantur libris as
uersa, in fine temporū sumpta testimonia describatur: hoc excepto, quod libros & expo
carnem sumere voluit, vt sub tegumento naturæ corporeæ, splen- sitionem supra loca, quæ exponebantur non oportebat speciali
dorem eius, humanus intuitus posset inspicere, quem in celsitudi- ter designari: puta sicubi nomen inueniatur Hieronymi, de libro
ne maiestatis diuinæ attingere non valebat. Diffuderat siquidem mentione, non facta: datur intelligi, quod hoc dicat super Mat
radios suos, sapientiae videlicet suæ indicia super omnia opera, thæum. Et in alijs ratio similis obseruetur, nisi in his, quæ de com
quæ creauit, quodam vero ampliori priuilegio imaginem prop- mentario Chrysoctomi super Mattheum sumuntur, oportuit in-
riam hominum animabus impresserat: quantum diligentius ex- scribi in titulo super Mattheum, vt per hoc ab alijs, quæ sumun
presserat in cordibus ipsorum amantium secundum sui muneris lar- tur de ipsius Homiliario distinguantur. In assumendis autem San
gitatem. Sed quid est hominis anima in tam immensa creatura, dctorum testimonijs, plerumque oportuit aliqua rescindi de me
vt diuinæ sapientiae vestigia possit comprehendere ad perfectio- dio ad prolixitatem vitandam, necnon ad manifestiorem sensum,
nem? quinimmo, & sapientiae lux infusa hominibus per peccati vel secundum congruentiam expositionis literæ ordinem
tenebras, & occupationum temporalium caligines fuerat obum- mutari. Interdum etiam sensum posui, verba dimisi, præcipue
brata, & intantum est quorundam cor insipiens obcuratum, vt in Honiliario Chrysoctomi, propter hoc quod est translatio vi
Dei gloriam in Idola vana conuerterent, & quæ non conueniunt- tiosa. Fuit autem mea intentio in hoc opere, non solum sensum
facerent: in sensum reprobum incidentes. Diuina vero sapientia, prosequi literalem, sed etiam mysticum ponere: interdum etiam
quæ ad sui fruitionem hominem fecerat: eum sui in expertem esse errores destruere, necnon confirmare catholicam veritatē. Quod
non sinens, totum se in humanam naturam contulit: eam modo quidem necessarium fuisse videtur, quia in euangelio præcipue
sibi assumendo mirabili, vt errantem hominem ad se totaliter re- forma fidei Catholice traditur, & totius vitæ regula Christianæ.
uocaret. Huius igitur sapientiae claritatem nube mortalitatis ve- Proluxum igitur præsens opus non videatur alicui: fieri enim non
lata, primus Apostolorum princeps fide conspiceret meruit, & potuit, vt hæc omnia sine diminutione prosequeretur, & tot sancto
eam constanter absque errore & plenarie confiteri dicens: Tu es rum sententias explicarem, omnimoda breuitate seruata. Susci
Christus filius Dei viui. O beata confessio, quam non caro & san- pias itaque Vestra Sanctitas præsens opus, vestro discutiendum,
guis, sed Pater cœlestis reuelat: hæc in terris fundat ecclesiam, ad- corrigendumque iudicio, Vestrae sollicitudinis, & obedientiae
itum præber in cœlum, peccata meretur soluere, & contra eam por- meæ fructum, vt dum a vobis emanauit præceptum, & vobis
te non prævalent inferorum. Huius igitur fidei ac cõfessionis hæ- referretur finale iudicium, ad locum, vnde exeunt flumina, re-
res legitime, Sanctissime Pater, pio studio mens vestra in uigila, ue: tantur,

D. THOMAE AQUINATIS

IN CATENAM SVPER MATTHAEI

EVANGELIUM.

PRAEFATIO.

LOSSA Evangelij pronunciator apertus Isaias Propheta, euangelice doctrine sublimitatem, nomen, & materiam breuiter comprehendens, euangelicum doctorem ex persona domini alloquitur dicens: Super montem excelsum ascendite tu, &c. Vt autem ab ipso euange-

SVPER montem excelsum ascendite tu, qui euangelizas Syon. Exalta in fortitudine vocem tuam, qui euangelizas Hierusalem. Exalta, noli

cas in Vitulo, quia agit de Sacerdotio. Ioannes in Aquila, scribens sacramenta diuinitatis. AMBR. Super Lucam. Et bene accidit, vt quoniam euangelij huius librum fm Mattheum dicimus esse moralem, opinio huius praemitteretur: mores enim proprie dicuntur humani. Figura autem Leonis ascribitur Marco, quia a potentia cepit expressione diuina, cum dixit: Initium euangelij Iesu Christi filij Dei. Ioanni autem figura Aquilae, eo quod diuinae miracula resurrectio

timere, dic ciuitatibus Iudae: Ecce Deus vester: Ecce dominus Deus in fortitudine venit, & brachium eius dominabitur, Ecce merces eius cum eo. Isa 40.

nis expressit. GREGO. In Ezechi. Hae autem ipsa vniu- cuiusque libri euangelica exordia testantur: nam quia ab humana generatione cepit, iure per hoie Mattheus: quia per clamorem in deserto, recte p Leonem Marcus: quia a sacrificio exorsus est, bene p Vitulum Lucas: quia vero a diuinitate verbi cepit, digne per Aquilam significat Ioannes. AVG. de Con. euan. Vel Mattheus, qui regiam Christi personam maxime commendauit per Leonem significat. Lucas autem per Vitulum, propter viciniam Sacerdotis. Marcus autem, qui neque stirpem regia, neque sacerdotalem narrare voluit, & tamen in humanis versatus ostenditur, hominis figura significatur. Hae autem tria animalia, Leo, Homo, Vitulus in terra gradiuntur. vnde isti tres Euangelistae in istis maxime occupati sunt, quae Christus in carne operatus est. At vero Ioannes, velut Aquila volat, & lucem incommutabilis veritatis acutissimis cordis oculis iuruetur, ex quo datur intelligi tres Euangelistas circa actiuam vitam fuisse versatos, Ioannem vero circa contemplatiuam. Doctores autem Graecorum per hominem intelligunt Mattheum, quia genealogiam Domini secundum carnem descripsit: per Leonem vero Ioannem, quia sicut Leo suo rugitu, cunctis bestiis timorem incutit, sic & Ioannes, cunctis haereticis timorem incusit: per Vitulum intellexerunt Lucam, quia Vitulus Sacerdotalis est hostia, & ipse semper circa templum, & Sacerdotium versatus est: & per Aquilam Marcum intellexerunt, quia Aquila in scripturis diuinis solet significare Spiritum sanctum, qui locutus fuit per ora Prophetarum, & ipse a prophetico testimonio exorsus est. HIERO. Circa numerum vero Euangelistarum, sciendum est plures fuisse, qui euangelia scripserunt, sicut & Lucas Euangelista testatur dicens. Quoniam quidem multi conati sunt ordinare, &c. Et sicut perseverantia vsque ad praesens tempus monumenta declarant, quae a diuersis auctoribus edita, diuersarum haereseum fuere principia, vt est illud, iuxta Aegyptios, & Thomam, & Matthiam, & Bartholomaeum, duodecim quoque Apostolorum, & Basilidis, atque Apellis, & reliquorum, quos enumerare longissimum est. Ecclesia autem, quae supra petram Domini voce fundata est, quatuor flumina Paradisi in ista eructans, quatuor annulos, & angulos habet: per quos quasi arca testamenti, & custos legis Dominini lignis mobilibus vehitur. AVG. de Con. euan. Vel quoniam quatuor sunt partes orbis terrae: per cuius vniuersitatem Christi Ecclesia dilaturatur. Alius autem fuit eis ordo cognoscendi, atque praedicandi: alius autem scribendi. Ad cognoscendum quippe, atque praedicandum primi fuerunt, qui secuti sunt Dominum in carne praesentem, docentem audierunt, facientemque viderunt, atque ex eius ore ad euangelizandum sunt missi, Sed in conscribendo euangelio, quod diuinitus ordinatum esse credendum est, ex numero eorum, quos ante passionem Dominus elegit primum, vltimumque locum duo tenuerunt: primum Mattheus, vltimum Ioannes, vt reliqui duo, qui ex illo numero non erant, sed tamen Christum in illis loquentem secuti erant, tanquam filij amplectendi, ac per hoc in loco medio constituti, vtroque ab eis latere munirentur. R E M I. Mattheus quidem scripsit in Iudaea sub tempore Caij Caligulae Imperatoris. Marcus in Italia, Romae sub tempore Neronis, vel Claudij secundum Rabanum. Lucas vero in Achaia, Beotiaeque partibus, rogatus a Theophilo. Et Ioannes Ephefi in Asia minori sub tempore Nerue Principis. B E D A: Sed tamen, cum sint quatuor Euangelistae: non tam quatuor euangelia, quam vnum quatuor librorum veritati consonum addiderunt. Sicut enim duo versus

In praefatione totius op.

Hom. 4.

Lib. 1. ca. 6.

4. Euan. numerus.

Lib. 1. ca. 2.

5. Euan. ordo localis.

1. Euang. nomen. Lib. 2. ca. 2. Cap. 40. b

Hom. 1.

Cap. 16.

Epist. 10.

Lib. 1. ca. 11.

Lib. 2. ca. 30.

Sermo. 18.

Lib. 4. ca. 2.

2. Materia euangelij.

Hom. 4. 3. Euang. figurae.

Homil. 1. 6. Euang. dissonantia.

Lib. 1. ca. 2. 7. Euangel. narrationis ordo.

8. Euang. sublimitas triplex.

Lib. 1. ca. 1. in principio.

Lib. 1. ca. 7.

eandem prorsus habentes materiam, pro diuersitate metri, & versuum duo sunt, & tamen non nisi vnam continent sententiam: sic euangelistarum libri, cum sint quatuor, vnum continent euangelium, quia vnam doctrinam faciunt de fide catholica. C H R Y. in Homiliario super Matth. Sufficiebat autem, vt vnus Euangelista omnia diceret: sed cum quatuor ab vno ore omnia loquantur, non secundum eadem tempora, neque in eisdem locis conuenientes, & adinuicem colloquentes maxima fit demonstratio veritatis. Et hoc ipsum quod in aliquibus modis dissonare videntur, maximum signum veritatis est. Si enim per omnia consonarent, crederent inimici, quod ex placito quodam humano conuenientes scripserint, quae scripserunt. In principalibus quidem, quae pertinent ad informationem vitae, & praedicationem fidei, nequaquam dissonant, nec in paruo. Si autem in miraculis, hic quidem haec, ille vero illa dixit, hoc te non conturbet: si enim vnus omnia dixisset, superfluum esset numerus reliquorum. si omnes diuersa, nequaquam consonantem demonstrationem appareret. si autem aliquid de temporibus, vel modis differenter annunciant, hoc nihil impedit eorum, quae dicta sunt veritatem, vt infra ostendetur. AVG. de Con. euan. Quamuis autem singuli eorum suum quandam narrandi ordinem tenuisse videantur: non tamen vnusquisque eorum velut alterius praecedentis ignarus voluisse scribere reperitur, vel ignorata praetermississe, quae scripsisse alius inuenitur, sed sicut vni cuique inspiratum est, non superfluum cooperationem sui laboris adiunxit. G L O. Sublimitas autem euangelicae doctrinae consistit quidem primo in eius excellentissima auctoritate. AVG. de Con. euan. Inter omnes enim diuinas auctoritates, quae sanctis literis continentur, euangelium merito excellit, cuius primi praedicatores Apostoli fuerunt, qui dominum Iesum saluatorem nostrum Christum etiam in carne praesentem viderunt, quorum quidam, hoc est Mattheus, & Ioannes, etiam scripta de illo, quae scribenda visa sunt, libris singulis ediderunt. Ac ne putaretur, quod attinet ad percipiendum, ac praedicandum euangelium interesse aliquid, vtrum illi annunciant, qui eundem dominum hic in carne apparentem secuti sunt, an alij, qui ex illis comperta fideliter crediderunt, diuina prouidentia procuratum est per Spiritum sanctum, vt quibusdam etiam ex illis, qui primos Apostolos sequebantur: non solum annunciandi, verum etiam scribendi euangelium tribueretur auctoritas, G L O. Et sic patet, quod sublimitas euangelicae auctoritatis a Christo dependet, & hoc de signatur in verbis Prophetae praemisissis cum dicitur. Super montem excelsum ascendite tu. Mons enim excelsus Christus est: de quo idem Isaias dicit. Erit in nouissimis diebus praeparatus mons domus domini in vertice montium, id est, super omnes sanctos, qui a monte Christo montes dicuntur, quia de plenitudine eius omnes accepimus. Recte autem ad Mattheum dicitur: Super montem excelsum ascendite tu, quia sicut praedictum est, ipse in propria persona facta Christi vidit, & eius doctrinam audiuit. AVG. de quae euan. Illud autem discutiendum est, quod solet nonnullos mouere: cur ipse dominus nihil scripserit, vt aliis de ipso scribentibus necesse sit credere. Sed nequaquam dicendum est, quod ipse non scripserit, quando quidem membra eius id operata sunt: quod dictate capite cognouerunt. Quicquid enim de suis factis, & dictis nos legere voluit: hoc scribendum illis tanquam suis manibus impetrauit. G L O. Secundo etiam habet euangelica doctrina sublimitatem virtutis. vnde Apostolus dicit, quod euangelium virtus Dei est in salutem omni credenti. Et hoc ostendit Propheta in praemisissis verbis, cum dicit: Exalta in for-

titudine vocem tuam. In quo etiam & modum euangelicae doctrinae designat in exaltatione vocis: p qua doctrinae claritas dat. AVG. ad Volusi. Modus enim ipse quo sancta scriptura contextit est oibus accessibilis, paucissimis penetrabilis, ea q aperte continet quasi amicus familiaris sine fuco ad cor loquitur indoctorum, atque doctorum. Ea vero, quae in mysterijs occultatur, nec ipsa eloquio superbo erigit quo non audeat accedere mens tardiuscula, & inerudita quasi pauper ad diuites: sed inuitat omnes humiliter sermone quos non solum manifesta pascat: sed etiam secreta exerceat veritate: hoc ta in promptis, q in reconditis habens. Sed ne aperta fastidirentur, eadem rursus aperta desiderantur: desiderata quodammodo renouantur, renouata suauiter intimantur. His salubriter & praua corriguntur, & parua nutriuntur, & magna oblectantur ingenia. G L O. Sed quia vox exaltata longius auditur, poruit in exaltatione vocis euangelicae doctrinae publicatio designari, quia non ad vna tantum gentem: sed ad vniuersas nationes praedicanda mandatur. Praedicat, inquit Dominus, euangelium omni creature. G R E. Potest enim omnis creatura nomine natio gentium designari. G L O. Tertio autem habet euangelica doctrina altitudinem libertatis. AVG. In veteri enim testamento, propter temporalium bonorum promissionem, maiorumque comminationem seruos parit temporalis Hierusalem. In nouo autem, vbi fides in petra charitatem, qua lex possit impleri: non magis timore praenae, quam dilectione iustitiae liberus parit Hierusalem aeterna. G L O. Vnde & hanc sublimitatem doctrinae euangelicae Propheta designat dicens. Exalta, noli timere. Restat autem videre quibus, & qua de causa, hoc euangelium sit scriptum. HIERO. Mattheus enim euangelium in Iudaea hebreo sermone edidit, ob eorum maxime causam, qui in Hierusalem crederant ex Iudaeis: cum enim primo praedicasset euangelium in Iudaea, volens transire ad gentes, primus euangelium scripsit hebraice, quod fratribus a quibus ibat in memoria dereliquit. Sicut enim necesse fuit ad confirmationem fidei euangelium praedicari, sic & contra haereticos scribi. C H R Y. super Matth. Corpus autem suae narrationis ordinauit Mattheus: primum ergo nauitatem, deinde baptismum, tertio tentationem, quarto doctrinam, quinto miracula, sexto passionem, septimo resurrectionem, & ascensionem ipsius: non solum historiam de Christo exponere volens per hoc, verum etiam euangelicam vitam statum docere, quoniam nihil est, quod ex parentibus nascimur, nisi iterum per aquam, & spiritum renati fuerimus ex Deo. Post baptismum autem necesse est contra diabolum stare: post hoc quasi omni superata tentatione factus idoneus ad docendum. Siquidem Sacerdos est, doceat, & doctrinam suam bonae vitae, quasi miraculis factis commendet: si laicus est, operibus doceat fidem. Deinde necesse est exire nos de hoc stadio mundi, & tunc restat, vt tetationum victoriam resurrectionis merces sequatur & gloria. G L O. Patet igitur ex praemisissis euangelij nomen, euangelice doctrinae materia, scriptorum euangelij figura, numerus, tempus, lingua, differentia, & ordo, euangelicae doctrinae sublimitas, & quibus hoc euangelium sit conscriptum, & ordo processus ipsius.

Epist. 3. pro pefinem.

Ho eu. 29 Cōtra adu. legis lib. 1. cap. 17.

10. Quibus scriptus Mattheus.

11. Ordo Matthei.

D. THOMAE AQVINATIS, CATENA

IN EVANGELIVM SECUNDVM MATTHEVM

CAPVT PRIMVM.

Sup Matth.

Via aciem hominis Matthæus significat, quasi de homi-
ne exorsus est scribere, dicens, Liber generationis. R A B A. Quo exordio satis ostendit generationem
Christi secundum carnem suscepisse narrandam.

CHR Y. Iudeis enim euangelium scripsit, quibus superfluum
erat exponere diuini-
tatis naturam, quæ co-
gnoscebatur, necessariū
autem fuit eis myste-
riū incarnationis ostē-
dere. Ioannes autē cū
gentibus euangelium
scripsit, quæ non co-
gnoscebant si Deus fi-
lius habet, ideo neces-

SANCTVM IESV CHRISTI

EVANGELIVM SECUNDVM MATTHAEVM

CAPVT PRIMVM.

Liber generationis Iesu Christi filij David: filij Abraham.

Cap. 53.

Hom. 2.

Quæst. 49.

Gen. 15.

Li. 3. expo. cap. 3.

titulo appareat totum hunc librum conscribi de Iesu Christo, ne
cessarium est præcognoscere quid sit sentiendum de ipso. sic enim
melius exponi potuerunt, qui in hoc libro de eo dicuntur.
A V G. de quæ. Euang. Error autem hereticorum de Christo tri-
bus generibus terminatur, aut de diuinitate, aut de humanitate,
aut de vtroque fallunt.

Lib. 1. ca. 45.

Cap. 8. 10. 44-45.

Cap. 89.

Epistola. 1. circa med.

Epist. 41.

Cap. 41.

A V G. de here. Ché-
rintus ergo, & Ebion
Iesum Christum ho-
minem tantum fuisse
dixerunt, quos secutus
Paulus Samosatenus,
Christum nõ semper
fuisse: sed eius initium
ex quo de Maria nat-

est asseuerat: nec enim aliquid amplius quàm hominē putat, & hæc
hæresis postea a Photino confirmata est. A V G. contra hæreti-
cos. Ioannes autem apostolus istius insaniam longe ante spiri-
tū sancto conspiciens, eum alto imperitioe sopore demersum suæ vo-
cis præconio excitat dicens: In principio erat verbum. Ei ergo quod
in principio erat apud Deum, non relinquitur in nouissimo tem-
pore, vt originis suæ ab homine principium sumperit. Item inquit:
Pater glorifica me illa gloria, quam habui apud te priusquam mun-
dus fieret. audiat Phorinus eum gloriam ante principium posside-
re. A V G. de here. Nestorii autem peruersitas fuit, vt hominem
tantummodo ex beata Maria virgine genitum prædicaret, quem
verbum Dei non vnitatem personæ, & in societatem separabilem
recepisset, quod catholicorum aures nequaquam ferre potuerunt.

CYRILVS ALEX. Ait enim apostolus de vnigenito, quod
cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqua-
lem Deo. Quis est ergo ille qui est in forma dei? aut quomodo exi-
natus est, & descendit ad humilitatem secundum hominis for-
mam? Et quidem si prædicti hæretici in duo diuidentes Christū,
id est in hominem & verbum, hominem dicunt sustinuisse exinanitio-
nem, separates ab eo Dei verbum: præostendendum est, quia in
forma & in æqualitate intelligitur, & fuit patris sui vt exinanitio-
nis, sustineret modum. Sed nihil creaturarū est, si secundum propria
intelligatur naturam in patris æqualitate: quomodo ergo exina-
natus dicitur, & ex qua eminentia vt esset homo descendit: Aut quo
modo intelligitur assumpsisse tamquam non habens in principio
serui formam? Sed aiunt quod verbum patri æquale existens habita-
uit in homine nato per mulierem. Et hæc est exinanitio. Certe
audio filium dicentem sanctis Apostolis. Si quis diligit me, verbū
meum custodiet. Audis quomodo in eis qui se diligunt, se & sibi
cohabitare dixit deum patrem? Putas ergo ipsum exinanitum,
& vacuum, dabimus & serui formam accepisse, quia in dili-
gentiam se animabus facit mansionem. Quid autem spiritus
habitans in nobis putatis, & ipse humanationis dispensationem
adimplet. A B B A S. Isidorus ad archiepiscopum. Verum ne vniuersa an-
numeremus, vnum ad quod vniuersa intendunt dicemus, quia il-
lum qui Deus erat, humilia loqui & dispensationem simul & vile
est, & nihil inuiolabili naturæ præiudicat. Eum vero qui homo
est, diuina & supernaturalia quadam loqui summæ præsumptio-
nis est malū: nam regi quidem licet etiā & humiliter agere, militi
vero non licet imperiales voces emittere. Si igitur Deus erat huma-
natus, etiā humilia locū habent. Si vero homo tantū erat, excelsa
non habent locū. A V G. de here. Sabellū discipulū Nocti qui-
dam perhibet, qui dicebat Christum eundē & patrē & spiritū sanctū.

A V G. contra hereti. Huius autem insanissimi furoris audaciam
cælestium testimoniorum auctoritate frenabo, ad demonstrandam
proprie substantiæ filij personam, non illam, quæ homini suscepto
congruere cauillatur assumens: sed illa in medium proferens testi-
monia, quæ sine vilo ancipitis intelligentiæ scrupulo diuinitati
eius competere omnes pariter consentunt. In Genesi enim Deū
dixisse legimus: Faciamus hominē ad imaginem & similitudinem
nostrā. Ecce pluraliter dicit. Faciamus, alium videlicet iudicās ad
quem loquentis factus est sermo. Si vnus est, ad imaginem suam se
cisse diceretur, nunc autē alius & alterius imaginem apertius fecisse
describitur. G L O. Alij vero, veram Christi humanitatem ne-
gauerunt. Valentinus enim dixit, Christum a patre missum spiri-
tuale vel cæleste corpus attulisse, nihilque assumpsisse de Maria virgi-
ne: sed per illam tanquā per riuum, aut fistulam sine assumpta car-
ne transisse. Nos autē non ideo credimus natū ex Maria virgine, &
aliter in vera carne existere atque hominibus apparere non posse:

sed

CAPVT PRIMVM.

4

Cap. 46.

Quæst. 13.

Lib. 2. ca. 1.

Lib. 2. ca. 2.

Cap. 49.

Cap. 6.

Cap. 13.

Cap. 55.

Quæst. 80.

Cap. 55.

Epist. 28.

Epist. 22.

Epist. 81.

sed quia sic scriptum est in ea scriptura, cui nisi crediderimus nec
Christiani, nec salui esse poterimus. Si autem de cælesti vel aerea,
vel humida creatura corpus assumptum, vellet commutare in hu-
manæ carnis verissimam qualitatem, hoc eum potuisse facere quis
negaret? A V G. de hæresi. Manichei vero dixerunt, phantasma
esse dominum Iesum
Christum, nec femi-
neo posse nasci ex vte
ro. A V G. lxxxiii. q.
Sed si phantasma fuit
corpus Christi, fessellit
Christus: & si fallit,
veritas non est. Est au-
tem veritas Christus: non ergo
phantasma fuit corpus eius.
G L O. Et quia principium
huius euangelij, & etiam euangelij
secundum Lucam manifeste ostendit
Christum natum ex femi-
na, ex quo apparet vera Christi
humanitas, ergo vtriusque euan-
gelij principia negat. A V G. contra
Fauftum, vnde Fauftus di-
cit. Euangelium quidem a prædicatione
Christi, & esse cœpit, & nomi-
nari, in quo ipse nusquam se natum
ex hominibus dicit. At vero
genealogia a Deo non est euangelium,
vt nec eius scriptor aufus fuerit
eum euangelium nominare. Quid enim
scribit? Liber generationis Iesu
Christi filij David: non ergo liber
euangelij Iesu Christi: sed liber
generationis. At vero Marcus, quia
generationem scribere non curauit:
sed tantum prædicationem filij
Dei, quod est euangelium: vide
quàm competenter sit exorsus.
Euangelium, inquit, Iesu Christi
filij Dei, vt hic satis appareat
genealogiam non esse euangelium:
namque & in ipso Matthæo post
inclusionem Ioannem in carcere,
tunc legitur Iesum cœpit prædi-
care euangelium regni. ergo quicquid
ante hoc narratur, genealogiam
esse constat, non euangelium. Ad
Ionnem ergo, & Marcū me contuli,
quorum mihi principia non immerito
placuerunt, quia nec David, nec
Mariam inducunt, nec Ioseph, contra
quem Aug. Quid ergo respondebit
Apostolo dicenti: Memori esto Iesu
Christi Iesu filij David: non ergo
liber euangelij Iesu Christi filij
David: sed liber euangelij Iesu
Christi filij David: non ergo liber
euangelij Iesu Christi filij David:
hoc etiam cæterorum Apostolorum,
& omnium fidelium. hoc. n. alibi
dicit: Sive ego, sive illi euangelij
prædicauerunt. A V G. de hæresi.
Arriani autem Patrem, & Filium,
& Spiritum sanctum volunt esse
vnus eiusdemque substantiæ, naturæ,
aut existentia: sed esse filium
creaturam Patris: Spiritum vero
sanctum creaturam Patris substantiæ,
quia cum dixisset: Et Deus erat
verbum, addidit: Omnia per ipsum
facta sunt. vnde apparet ipsum factū
non esse, per quem facta sunt omnia.
& si factus non est, creatus nõ est:
& sic eiusdem cum Patre substantiæ
est. omnis enim substantia, quæ
Deus non est, creatura est. A V G.
contra Fælicianum. Nescio enim
quid nobis mediatoris persona
contulerit, qui mediū nostrum
non redimens carnem, quæ sine
anima, nec beneficiū possit susci-
pire suscepit. Si enim venit
Christus saluum facere quod perierat,
quia totus homo perijt, totus beneficio
Saluatoris indiget: & ideo
Christus veniendo, totum saluatur
corpus, & animam assumendo.
A V G. in lib. lxxxiii. q. Quomodo
etiā ipsi respondent tam manifestis
obiectionibus, ex euangelica scriptura,
in qua contra eos dominus tam multa
commemoratur? vt est illud: Tristes
est anima mea vsque ad mortem. &
Potestatem habeo ponendi animam
meā, & multa huiusmodi: qui si dicant
in parabolis eum locutū esse, habemus
euangelistarum rationes, quæ res
gestas narrantes sicut eum corpus
habuisse testantur, sic eum indicant
habere animam per affectiones, quæ
non possunt esse, nisi in anima. eis
enim narrantibus legitur. Et miratus
est Iesus, & iratus, & multa hmoi.
A V G. de hæresibus. Apollinaristæ
autē, sicut Arriani, Christū dixerunt
carnem solā sine anima suscepisse.
In qua questione testimonij euangelici
victi, mentem, quæ rationalis est
anima hois, defuisse animæ
Christi, sed pro hac ipsum verbum
in ea fuisse dixerunt. A V G. in
lib. lxxxiii. q. Sed si ita est beluā
quandā cum figura humani corporis
Dei verbum suscepisse crederetur.
A V G. de hæresibus: De ipsa vero
eius carne sic a recta fide dissentisse
perhibentur, vt dicerent carnem
illam, & verbum vnus, eiusdemque
substantiæ esse, contentiosissime
asseuerantes verbum carnem factum,
hoc est, verbi aliquid in carnem
fuisse mutatum, atque conuersum,
non autē carnē de Mariæ carne
suscepisse, conuersum atque mutatum:
non autem in carnem de Maria
susceptam. C Y R I L. in epistola
ad Ioannem Anti. Furere autem
arbitramur eos, qui suspicati sunt,
quod mutationis obumbratio circa
diuinam verbi naturam potest
contingere: manet enim quod est
semper, & non mutatur, nec
conuersionis est capax. L E O ad
Constantinopol. Nos autem non ita
dicimus Christum hominem, vt
aliquid ei desit, quod ad humanā
certū est pertinere naturā, siue
aiam, siue mentem rōnabilem, siue
carnem, quæ non de femina sumpta
sit, sed facta de verbo in carnē
conuerso atque mutato. Quæ tria
falsa Apollinaristarū hæresis, tres
varias protulit partes. L E O ad
Pales. Euti-

ces quoque tertium Apollinaris dogma delegit, vt negata huma-
næ carnis, atque aiæ veritate, totū dñm nrm Iesum Christum vnus
assereret esse naturæ, tanquā verbi diuinitas ipsa se in carnē, aiāque
verteret, & concipi, nasci, aut nutrirī, & cætera hmōi: cuius tñ esset
tix fuerit. si diuina, quæ nihil horum in se sine carnis recipit veritate,
quæ natura vnigeniti, natura est Patris, natura est Spiritus sancti, simulque impassibilis, & sempiterna. Ve-
rum si ab Apollinaris peruersitate hæreticus iste decesserit, ne con-
uinceretur, de itatem passibilem sentire, atque mortalem, & tamē
verbi incarnati. i. verbi & carnis vnam aut det pronunciarē naturā,
non dubie in Manichei, & Martionis transit insaniam, & dñm Ie-
sum Christum simulatorie omnia credit egisse, nec humanum ip-
sum corpus: sed phantasticam corporis speciem, oculis apparuisse
cernentium. I D E M ad Iulianum. In eo vero, quod Eutices in
Epali iudicio ausus est dicere ante incarnationem duas fuisse in
Christo naturas: post incarnationem autē vnam, necessarium fuit,
vt ad reddendam rōnem professionis suæ sollicitis interrogationibus
vrgeretur. Arbitror. n. eum talia loquentem hoc hie persuasum,
quod ad aiā, quā Saluator assumpsit: prius in cælis sit commorata
quæ de Maria virgine nasceretur. Sed hoc catholicæ mentes, auctoresque
non tolerant, quia nil secum dñs de cælo veniens nostræ conditio-
nis exhibuit. Nec animam eius, quæ anterior extitisset, nec carnem,
quæ non materni corporis esset accepit. vnde quod in Origene merito
damnatum est, qui animarum antequam corporibus inererent nõ
solum miras, sed & diuersas fuisse asseruit actiones, necesse est,
quod in isto plectatur. R E M I. Has igitur hæreses in principio
euangelij sui Euangelistæ destruxerunt: nam Matthæus, cū nar-
rat eum duxisse originem per Reges Iudæorum: verum hominem
eum ostendit, & veram carnem habuisse. Similiter & Lucas, qui
saerdotalem stirpem, & personam describit. Marcus autem, cum
ait: Initium euangelij Iesu Christi filij Dei. Et Ioannes, cum ait:
In principio erat verbum, manifestant cum ante omnia scæcula
semper fuisse Deum apud Deum Patrem.

b ¶ A V G. de con. euan. Matthæus euangelista ostendit gene-
rationem Christi, fm carnē se suscepisse narrandā, quæ genealogia
Christi exorsus est. Lucas autem tanquā sacerdotem in expian-
dis peccatis magis assignans: non ab initio, euangelij sui, sed a ba-
ptismo Christi generationes enarrat vbi testimonium Ioannes
perhibuit dicens: Ecce qui tollit peccata mundi. In generatio-
nibus etiam Matthæi significatur nostrorum susceptio peccatorum
a domino Christo. In generationibus autem Lucæ significatur
abolitio nostrorum peccatorum ab ipso: ideo generationis
Christi Matthæus descendens enarrat: Lucas autem accendens:
humanam autem Christi generationem Matthæus descendendo
describens ad Abrram generationes commemoratur. A M B R.
super Lucam. Prior enim Abraam meruit fidei testimonium,
quia credidit Deo, & reputatum est ei ad iustitiam: ideo etiam
auctor generis debuit significari, quia instaurandæ ecclesie
sponsonem primus emeruit, cum dicitur: Benedicentur in te omnes
tribus terræ. Et iterum David delatum est, quod Iesus filius
eius diceretur. vnde huic prærogatiua seruatur, vt ab eo genera-
tionis dominicæ manaret exordium. C H R Y. Euangelista igitur
Matthæus generationem dominicæ carnis per seriem parentum
volens commendare memoriæ ordiens, a patre Abraam dicit:
{ Abraam genuit Isaac. } Cur non dixit Ismael, quem primitus
genuit? Sequitur: { Isaac autem genuit Iacob. } Cur non dixit
Esau, qui eius primogenitus fuit? Quia scilicet per illos ad
David peruenire non possent. G L O. Omnes tamen fratres Iudæ,
cum ipso in generatione computat, quod etiam ideo factū est:
quia Ismael, & Esau non remanserunt in cultu vnus Dei: fratres
vero Iudæ in populo sunt computati. C H R Y. Vel propterea,
duodecim Patriarcharum meminit, vt eā quæ ex progenitorū nobi-
litate est elationem auferret. Etenim multi horum ex ancillis na-
ti fuerunt: sed omnes similiter erant Patriarchæ, & Tribuū Prin-
cipes. G L O. Ideo autē Iudam noiatim posuit, quia de illo tantū
dñs descendit. In singulis autē Patribus, non solum debet notari
história: sed allegoria, & moralitas. allegoria quidē, in quo vnus-
quisque Patrū Christū pfiguret. moralitas in hoc notatur, quod
ex singulis Patribus in nobis aliqua virtus p significationē nois,
vel exemplum edificet. Abraam ergo in multis locis figurā
Christi portat, & pteia in noie. Abrahā. n. pater multarū gentiū
interpretatur, & Chris est pater multorum fidelium. Abraam etiā
de cognatione sua exijt, & in terra aliena demoratus est, &
Christus de relicto Iudaico populo, ad gentes per prædicatores suos
exiuit. C H R Y. super Matthæ. Isaac autem interpretatur risus:
aut scōrum est, non stricta cachinatio laborum, sed rōnabile gau-
dium cordis, quod fuit mysterium Christi. Sicut enim ille paren-
tibus in vltima senectute donatus est leticia suis, vt cognoscat,
quia non erat filius naturæ, sed gratia: sic & Christus in nouissi-
mo Cate. au. S. Tho. A 4 mo

Epist. 11.

Lib. 2. ca. 4.

Cap. 3.

Homil. 3.

Homil. 3.

Multi venient ab oriente & ab occidente. R A B A. Vel impetus populi: quia velociter populos conuertit ad fidem. R E M I. Ipse est Abia, idest pater dominus, secundum illud: Vnus est pater vester qui in caelis est. & iterum: Vos vocatis me magister & dominus. Est & Afa, idest attollens, secundum illud, Qui tollit peccata mundi. Est & Iosaphat, idest iudicans, secundum illud. Omne iudicium dedit filio. Est & Ioram, idest excelsus, secundum illud: Nemo ascendit in caelum, nisi qui de caelo descendit. Est & Ozias, idest robustus domini, secundum illud: Fortitudo mea & laus mea dominus. Est & Iotham consummatus vel perfectus, secundum illud

autem genuit Iotham. Iotham autem genuit Achaz. Achaz autem genuit Ezechiam. Ezechias autem genuit Manasse. Manasse autem genuit Amon. Amon autem genuit Iosiam, & fratres eius in transmigracione Babylonis.

f Et post transmigracionem Babylonis Iechonias genuit Sa-

Apostoli: Finis legis Christus. Est & Achaz conuertens, secundum illud, Conuertimini ad me. R A B A. Vel comprehendens: quia nemo nouit patrem nisi filius. R E M I. Est & Ezechias fortis dominus, vel dominus confortauit, secundum illud: Confidite, ego vici mundum. Ipse est Manasse obliuionis siue oblitus, secundum illud: Peccatorum vestrorum non recordabor amplius. Est & Amon fidelis, secundum illud: Fidelis dominus in omnibus verbis suis. Est & Iosias: vbi est incensum domini, secundum illud: Factus in Agonia: prolixius orabat. R A B A. Quod vero incensum orationum significat. P sal. testatur dicens: Dirigatur oratio mea, sicut incensum in conspectu tuo. Vel domini salus, secundum illud: Salus autem mea in sempiternum erit. R E M I. Ipse Iechonias preparans vel domini preparatio, secundum illud: Si abiero & preparauero vobis locum. G L O. Moraliter autem post David sequitur Salomon, qui interpretatur pacificus. Tunc enim aliquis fit pacificus moribus, sedatis illicitis, & quasi iam in aeterna tranquillitate positus cum Deo seruit, & alios ad eum conuertit. Sequitur Roboam, idest populi latitudo: postquam enim non habet quod in se vincat, amplecti alios debet, & late populum Dei ad superna trahere secum. Sequitur Abia, i. pater dominus. His enim praemissis potest se profiteri filium Dei, & tunc esse Afa, i. attollens, vt de virtute in virtutem ad patrem suum ascendat, & tunc erit Iosaphat, idest iudicans, vt alios iudicet & a nemine iudicetur. Ita fit Ioram, idest excelsus quasi in caelestibus habitans. Vnde efficitur Ozias, i. robustus domini, quasi robor suum Deo attribuens, & in suo proposito perseverans. Et sequitur Iotham, idest perfectus, quia quotidie in maius proficit. Et sic fit Achaz, i. comprehendens, ex operatione enim augmentatur agnitio, secundum illud: Annunciauerunt opera Dei, & facta eius intellexerunt. Sequitur Ezechias, i. fortis dominus: quia Deum fortem esse intelligit: & ideo in amorem eius conuersus fit Manasse, idest obliuiosus temporalia tradens obliuioni, & ex hoc fit Amon, i. fidelis: qui enim temporalia contemnit, neminem in se sua defraudat. Et sic fit Iosias, i. salutem domini secure expectans. Iosias enim salus domini interpretatur.

f ¶ C H R Y. super Matth. Post transmigracionem inter priuatas personas, primo ponit Iechoniam quasi priuatum & ipsum. A M B R O. super Lucam. De quo Hieremias dicit. Scribe virum istum abdicatum: quia non exurget ex femine eius, sedens in throno David. Quomodo autem ex femine Iechoniae, nullus regnaturus dicitur per prophetam? si enim Christus regnauit: ex femine autem Iechoniae Christus est, propheta mentitus est. Sed illic futuros ex femine Iechoniae non negatur: & ideo de femine eius Christus est, & quod regnauerit Christus, non contra prophetam est: non enim seculari honore regnauit. Ipse enim dixit. Regnum meum non est de hoc mundo. ¶ Iechonias autem genuit Salathiel. C H R Y. super Matth. De Salathiel quidem nihil legitimus vel boni vel mali: tamen putamus sanctum eum fuisse, & in captiuitate assidue Deum petisse pro ipsa calamitate quae contigerat Israel: ideo petitionem Dei eum appellatum fuisse. Interpretatur enim petitio Dei. ¶ Salathiel autem genuit Zorobabel, qui interpretatur fluitio postposita, vel ex commissione. Vel hic doctor Babylonie. Legi, si verum est nescio: quia sacerdotale & regale genus mixtum est in Zorobabel. Propter istum autem reuersi sunt filij Israel in terram propriam, quia cum contenderent tres pro sua sententia, vicit Zorobabel, & pronuntiata est omnibus fortior veritas esse, propter quod Darius concessit ei filios Israel redire in sua: & ideo recte secundum prouidentiam Dei, nominatus est Zorobabel, i. doctor Babylonie. Quae enim maior doctrina, quam ostendere veritatem dominatricem esse omnium rerum? G L O. Sed hoc videtur esse contrarium generationi, quae legitur in Paralipomeno. Dicitur enim ibi. Iechonias genuisse Salathiel & Phadaia, & Phadaia, & Zorobabel Zorobabel Mosollam & Salomith sororem eorum. Sed scimus multa in Paralipomenon vitio scriptorum deprauata. Vnde multae & indeterminatae genealogiarum veniunt quaestiones, quas iubet apostolus euitari. Vel potest dici. Salathiel, & Phadaia eundem esse quasi binomium. Vel Salathiel & Phadaia fratres esse, & filios eiusdem nominis habuisse, & historiographum secutum fuisse generationem Zorobabel filij Salathiel. De Abiud vsque ad Ioseph, nulla historia inuenitur in Paralipomeno: sed alij multi annales leguntur fuisse apud Hebraeos, qui dicebantur verba dierum, de quibus Herodes rex alienigena dicit multos combussisse, vt ordo regie stirpis confunderetur. Et forsitan Ioseph nomina parentum ibi legerat, vel alio quoquo modo retinuerat: vnde euangelista seriem istius generationis poterat scire. Notandum tamen, quod prior Iechonias domini resurrectio, sequens domini preparatio dicitur. Vtrumque autem conuenit domino Christo qui dicit. Ego sum resurrectio & vita, & vado parare vobis locum. Salathiel. i. petitio mea Deus, illi conuenit qui dicit. Pater sancte, serua illos quos dedisti mihi. R E M I. Est etiam Zorobabel, i. magister confusionis, secundum illud. Magister vester cum publicanis & peccatoribus manducat. Ipse est Abiud, i. pater meus iste, secundum illud. Ego & pater vnus sumus. Est & Eliachim, idest Deus resuscitans, secundum illud resuscitabo eum in nouissimo die. Est & Azor, i. adiutus, secundum illud. Qui me misit mecum est. Ipse est & Sadoch iustus siue iustificatus, secundum illud. Traditus est iustus pro iniustus. Est & Achim, i. frater meus iste, secundum illud: Qui fecerit voluntatem patris mei, hic meus frater est. Est etiam Eliud, i. Deus meus iste, secundum illud. Deus meus & dominus meus. G L O. Est & Eleazar, idest Deus meus adiutor. Est & Mathan, i. donans vel donatus, secundum illud. De diti dona hominibus. & sic Deus dilexit mundum, vt filium suum daret vnigenitum. R E M I. Est & Iacob supplantans, quia non solum ipse supplantauit diabolum: sed & huius potestatem suis filiabus dedit, secundum illud. Ecce dedi vobis potestatem calcandi supra serpentes. Est & Ioseph, i. apponens, secundum illud. Ego veni vt vitam habeant & abundantius habeant. R A B A. Sed vi deamus, quid moraliter isti patres significant: quia post Iechonia, qui dicitur preparatio domini, sequitur Salathiel, i. petitio mea Deus, qui enim preparatus est non petit, nisi solum Deum. Sed iterum fit Zorobabel, i. magister babylonis, i. sternorum hominum quos facit cognoscere de Deo, quod pater est: quod sonat Abiud, & tunc ille populus resurgit a vitijs. vnde sequitur. Eliachim qui resurrectio interpretatur, & idem bene operandum ab intus, quod sonat Azor. Fit Sadoch, i. iustus, & tunc dicit fidelis per dilectionem proximi, ipse est frater meus, quod sonat Achim. Et per dilectionem Dei dicit Deus meus, quod sonat Eliud, & sequitur Eleazar, i. Deus meus adiutor: quia recognoscit Deum suum adiutorem. Ad quid autem tendit, ostendit Mathan qui dicitur donum vel donans. expectat enim Deum datorem, sicut luctatus est in principio & vitia supplantauit. Sic & in fine vitae quod ad Iacob pertinet, & sic peruenitur ad Ioseph, idest ad augmentum virtutum.

daia, & Zorobabel Zorobabel Mosollam & Salomith sororem eorum. Sed scimus multa in Paralipomenon vitio scriptorum deprauata. Vnde multae & indeterminatae genealogiarum veniunt quaestiones, quas iubet apostolus euitari. Vel potest dici. Salathiel, & Phadaia eundem esse quasi binomium. Vel Salathiel & Phadaia fratres esse, & filios eiusdem nominis habuisse, & historiographum secutum fuisse generationem Zorobabel filij Salathiel. De Abiud vsque ad Ioseph, nulla historia inuenitur in Paralipomeno: sed alij multi annales leguntur fuisse apud Hebraeos, qui dicebantur verba dierum, de quibus Herodes rex alienigena dicit multos combussisse, vt ordo regie stirpis confunderetur. Et forsitan Ioseph nomina parentum ibi legerat, vel alio quoquo modo retinuerat: vnde euangelista seriem istius generationis poterat scire. Notandum tamen, quod prior Iechonias domini resurrectio, sequens domini preparatio dicitur. Vtrumque autem conuenit domino Christo qui dicit. Ego sum resurrectio & vita, & vado parare vobis locum. Salathiel. i. petitio mea Deus, illi conuenit qui dicit. Pater sancte, serua illos quos dedisti mihi. R E M I. Est etiam Zorobabel, i. magister confusionis, secundum illud. Magister vester cum publicanis & peccatoribus manducat. Ipse est Abiud, i. pater meus iste, secundum illud. Ego & pater vnus sumus. Est & Eliachim, idest Deus resuscitans, secundum illud resuscitabo eum in nouissimo die. Est & Azor, i. adiutus, secundum illud. Qui me misit mecum est. Ipse est & Sadoch iustus siue iustificatus, secundum illud. Traditus est iustus pro iniustus. Est & Achim, i. frater meus iste, secundum illud: Qui fecerit voluntatem patris mei, hic meus frater est. Est etiam Eliud, i. Deus meus iste, secundum illud. Deus meus & dominus meus. G L O. Est & Eleazar, idest Deus meus adiutor. Est & Mathan, i. donans vel donatus, secundum illud. De diti dona hominibus. & sic Deus dilexit mundum, vt filium suum daret vnigenitum. R E M I. Est & Iacob supplantans, quia non solum ipse supplantauit diabolum: sed & huius potestatem suis filiabus dedit, secundum illud. Ecce dedi vobis potestatem calcandi supra serpentes. Est & Ioseph, i. apponens, secundum illud. Ego veni vt vitam habeant & abundantius habeant. R A B A. Sed vi deamus, quid moraliter isti patres significant: quia post Iechonia, qui dicitur preparatio domini, sequitur Salathiel, i. petitio mea Deus, qui enim preparatus est non petit, nisi solum Deum. Sed iterum fit Zorobabel, i. magister babylonis, i. sternorum hominum quos facit cognoscere de Deo, quod pater est: quod sonat Abiud, & tunc ille populus resurgit a vitijs. vnde sequitur. Eliachim qui resurrectio interpretatur, & idem bene operandum ab intus, quod sonat Azor. Fit Sadoch, i. iustus, & tunc dicit fidelis per dilectionem proximi, ipse est frater meus, quod sonat Achim. Et per dilectionem Dei dicit Deus meus, quod sonat Eliud, & sequitur Eleazar, i. Deus meus adiutor: quia recognoscit Deum suum adiutorem. Ad quid autem tendit, ostendit Mathan qui dicitur donum vel donans. expectat enim Deum datorem, sicut luctatus est in principio & vitia supplantauit. Sic & in fine vitae quod ad Iacob pertinet, & sic peruenitur ad Ioseph, idest ad augmentum virtutum.

g ¶ G L O. Post omnes generationes patrum ponit vltimo generationem Ioseph viri Mariae, propter quam omnes aliae introducuntur dicens. Iacob autem genuit Ioseph. H I E. Hunc locum obiicit nobis Iulianus augustus, de dissonantia euangelistarum. cur Mathaeus Ioseph filium dixit Iacob, & Lucas filium eum appellauerit hely, non intelligens consuetudinem scripturarum, quod alter secundum naturam, alter secundum legem ei pater fit. Scimus enim hoc per Moysen Deo iubente praecipuum, vt si frater aut propinquus absque liberis mortuus fuerit, alius eius accipiat vxorem, ad suscitandum semen patris vel propinqui sui. Super hoc Africanus temporum scriptor, & Eusebius cesariensis plenius disputauerunt. I V L I V S Apher in libro ad Arisidem. Mathan enim & Melchi diuersis temporibus, ex vna eademque vxore. Estra nomine, singulos filios procreauerunt, quia Mathan per Salomonem descendit vxorem eam primum cepit, & relicto filio vno Iacob nomine defunctus est. post cuius obitum, quoniam lex viduam alij viro non vetat nubere: Melchi qui per Mathan genus ducit, cum esset ex eadem tribu: sed non ex eodem genere, reliquam Mathan accepit vxorem, ex qua ipse suscepit filium nomine hely, per quos ex diuerso patrum genere efficiuntur. Iacob & hely veterini fratres quorum alter, i. Iacob fratris hely sine liberis defuncti vxorem

g ¶ G L O. Post omnes generationes patrum ponit vltimo generationem Ioseph viri Mariae, propter quam omnes aliae introducuntur dicens. Iacob autem genuit Ioseph. H I E. Hunc locum obiicit nobis Iulianus augustus, de dissonantia euangelistarum. cur Mathaeus Ioseph filium dixit Iacob, & Lucas filium eum appellauerit hely, non intelligens consuetudinem scripturarum, quod alter secundum naturam, alter secundum legem ei pater fit. Scimus enim hoc per Moysen Deo iubente praecipuum, vt si frater aut propinquus absque liberis mortuus fuerit, alius eius accipiat vxorem, ad suscitandum semen patris vel propinqui sui. Super hoc Africanus temporum scriptor, & Eusebius cesariensis plenius disputauerunt. I V L I V S Apher in libro ad Arisidem. Mathan enim & Melchi diuersis temporibus, ex vna eademque vxore. Estra nomine, singulos filios procreauerunt, quia Mathan per Salomonem descendit vxorem eam primum cepit, & relicto filio vno Iacob nomine defunctus est. post cuius obitum, quoniam lex viduam alij viro non vetat nubere: Melchi qui per Mathan genus ducit, cum esset ex eadem tribu: sed non ex eodem genere, reliquam Mathan accepit vxorem, ex qua ipse suscepit filium nomine hely, per quos ex diuerso patrum genere efficiuntur. Iacob & hely veterini fratres quorum alter, i. Iacob fratris hely sine liberis defuncti vxorem

Deut. 25.

Euseb. li. 1. histo. eccle. cap. 6.

cap. 6.

vxorem ex mandato legis accipiens genuit Ioseph, natura quidem generis suum filium. propter quod & scribitur. Iacob autem genuit Ioseph. Secundum legis vero praecipuum hely efficiatur filius Iacob: quia frater erat ad suscitandum fratris semen acceperat, & per hoc recta inuenitur, atque integra generatio. Et eam quam Mathaeus enumerat, & eam quam Lucas qui legale successione, quae velut adoptione quadam erga defunctos constat, competenti satis. per hoc designauit indicio, obferians ne in huiusmodi successibus genuisse aliquem nominaret. A V G. de con. euan. Commodius enim filius eius dicitur est a quo fuerat adoptatus quae diceretur ab illo genitus, cuius carne non erat natus. Mathaeus autem dicit: Abraam genuit Isaac, & in hoc perseverans donec diceret: Iacob genuit Ioseph, satis expressit eum patrem produxisse secundum ordinem generationum, a quo Ioseph non adoptatus: sed genitus erat, quamquam si etiam Lucas genitus diceret Ioseph ab hely, ne sic nos hoc verbum perturbare deberet. neque enim absurde quisquam dicitur non carnis: sed charitate genuisse, quem sibi filium adoptauerit. I V L I V S Apher ecclesiasticae historiae. Hec autem non nobis ad subitum reperta: aut absque viliis auctoribus commentata sunt: sed ipsi saluatoris nostri secundum carnem propinqui, seu studio tanti seminis demonstrandi: seu edocendi quae secundum veritatem gesta sunt. hec tradiderunt. A V G. de con. euan. Merito autem Lucas, qui non ab initio euangelij fuit, sed a baptismo Christi generationes enarrat, tanquam sacerdotem in expiandis peccatis magis assignans, adoptionis originem ipse suscepit: quia per adoptionem efficiuntur filij Dei credendo in filium Dei. Per carnalem vero generationem quam Mathaeus profequitur, filius Dei potius propter nos homo factus est. Satis autem ostendit Lucas se dixisse Ioseph filium hely, quod illi fuerit adoptatus, cum Adam filium dixerit Dei, qui per gratiam quam postea peccando amisit, tanquam filius in paradiso constitutus fit. C H R Y. in Hom. Postis igitur progenitoribus vnuerfis, & finiens in Ioseph, addit. ¶ Vitum Mariae, monstrans quod propter illam & hunc in genealogia posuit. Cum autem virum audieris, tibi suspitio non habeat nuptiarum: sed recordare consuetudinis scripturarum, quod sponsoe vxores, & sponsi viri vocantur. G E N N A D I V S. De ecclesiasticis dogmatibus. Natus est autem Dei filius ex homine, i. ex Maria, & per hominem, i. non ex Maria, & non per hominem, i. ex viri coitu, sicut Ebion dicit. vnde signatur subdit. ¶ De qua natus est Iesus. ¶ A V G. De heresibus. ¶ Quod est contra valentinum, qui dixit Christum, nihil assumptis de virgine: sed per illam tanquam per riuum aut fistulam pertransisse. A V G. contra Faustum. Cur autem carnem, ex vtero femine assumere voluerit, summa consilij penes ipsum est, siue quod vtriusque sexus hoc modo honorandum iudicauit, assumendo formam viri & nascendo de femina: siue aliqua alia causa quam non temere dixerim. A V G. De quest. no. & vere. testa. Quod autem per olei vnctionem praestabat Deus his, qui in reges vngebantur: hoc praestitit Spiritus sanctus homini Christo addita expiatione qua natus est: Christus est appellatus. Et hoc est quod dicitur. ¶ Qui vocat Christus. ¶ A V G. de con. euage. Non tamen erat fas, vt eum ob hoc a coniugio Mariae separandum putaret, quod non ex eius concubitu: sed virgo peperit Christum. hoc enim exemplo magnifice insinuat fidelibus coniugatis, & seruata pari consensu continentia, posse permanere coniugium, non per misto corporis sexu: sed custodito mentis affectu, preferunt quia nasci eis filius potuit, sine vilo coeplexu carnali. A V G. de nupt. & concu. Omne autem nuptiarum bonum impletum est in illis parentibus Christi, fides, proles, & sacramentum: prolem cognoscimus ipsum dominum: fidem quia nullum adulterium: sacramentum: quia nullum diuortium. H I E R O. Querat autem diligens lector & dicat. cum Ioseph non sit pater dni saluatoris, quid pertinet ad dominum generationis ordo, deductus vsque ad Ioseph? Cui respondebimus primo, non esse consuetudinis scripturarum vt mulierum in generationibus ordo taceatur: deinde ex vna tribu fuisse Ioseph & Mariam. vnde ex lege eam accipere cogebatur vt propinquam, & quod simul censetur in Bethleem, vt de vna videlicet stirpe generati. A V G. de nupt. & concu. Fuit & series generationis vsque ad Ioseph perducenda, ne in illo coniugio virili sexu: vtriusque peccatorum peccatori fieret iniuria, cum veritati nihil deperiret: quia ex femine David erat & Maria. A V G. contra Faustum. Nos ergo credimus etiam Mariam fuisse in cognatione David: quia eius scripturis credimus, quae vtriusque dicunt, & Christum ex femine David fm carnem, & eius matrem Mariam, non cum viro concubendo: sed virginem. CONCILLIUM AGATENSE. Cauendus autem est hic Nestorij error, qui sic

Lib. 2. ca. 3.

Euseb. li. 1. cap. 6.

Lib. 2. ca. 4.

Hom. 4.

Cap. 2.

Cap. 11.

Lib. 26. c. 7.

Quaest. 49.

Lib. 2. ca. 1.

Lib. 1. c. 11.

Lib. 1. c. 11.

Lib. 23. c. 9.

A dicit. cum diuina scriptura dicitur est, aut natiuitatem Christi, quae ex Maria virgine est, aut mortem, nusquam videtur ponens Deus: sed aut Christus, aut filius, aut dominus, quam haec tria naturarum significatiua duarum: aliquando quidem huius, aliquando vero illius, aliquando autem & illius & istius. Accipe autem ad hoc testi-

monium ¶ Iacob genuit Ioseph virum Mariae, de qua natus est Iesus, qui dicitur Christus. ¶ Deus enim verbum secunda ex muliere non eguit natiuitate. A V G. con-

tra Felicianum. Sed non alius Dei & alius hoistis idem Christus Dei & hominis filius fuit. & sicut in vno homine aliud animus & aliud corpus, sic in mediatore Dei & hominum, aliud Dei filius, aliud hominis filius fuit: vnus tamen ex vtroque Christus dominus fuit. Aliud inquam pro discrecione substantiae, non alius pro vnitate personae. Sed obiicit hereticus. Nescio quomodo natum doceatis ex tempore, quae coeternum patri dicitis iam fuisse? nasci enim est velut quidam motus rei non extratis antequam nascatur, id agens beneficio natiuitatis vt sit. Quo colligitur, eum qui erat, nasci non potuisse, si nasci potuit, non fuisse. Ad quod respondetur. Fingamus sicut plerique volunt esse in mundo animam generalem, quae sic ineffabili motu semina cuncta viuificet, vt non sit concreta cum genitis, nempe cum haec in vterum passibilem materiam, ad vsus suos formatura peruenierit: vnam facit secum esse personam eius rei, quam non eandem constat habere substantiam. & fit operante anima & patiente materia ex duabus substantijs vnus homo. cum anima aliud doceatur, aliud caro, licet animam nasci fatemur ex vtero, quam ab vtero venientem vitam dicimus contulisse concepto. Nasci inquam ex matre dicitur, qui ex hac sibi corpus aptauit, in quo nasci posset: non quia antequam nasceretur quantum ad se attinet, ipsa poenitus non fuisset. Sic ergo immo multo incomprehensibilis est, atque sublimius, natus est susceptione perfecti hominis de matre filius Dei, qui per omnipotentiam singularem omnibus genitis est causa natiendi.

Cap. 12. circa medium.

Cap. 12. in principio.

¶ C H R Y. sup. March. Postis generationibus ab Abraham vsque ad Christum, eas in tres partes diuisit, per generationes 14. quia ter completis. 14. generationibus, numeratus est in Iudeis status hominum. ab Abraam enim vsque ad David fuerunt sub iudicibus: a David vsque ad transmigracionem Babylonis sub Regibus: transmigracione vsque ad Christum sub Pontificibus. Hoc ergo vult demonstrare: sicut temper completis. 14. generationibus, mutatus est hominum status, sic completis. 14. generationibus a transmigracione ad Christum, necesse est a Christo mutari similitudinem hominum, quod & factum est. post Christum enim omnes gentes sub vno Christo iudice, rege, & pontifice factae sunt. vnde quando iudices, reges, & pontifices Christi dignitatem praestigabant, semper principia eorum in figura fuerunt Christi: primus iudicum Iesus naue, primus regum David, primus pontificum Iesus Iosedech. hoc in figura Christi fuisse, dubitat nemo. C H R Y. In ho. Vel ideo in tres partes diuisit omnes generationes, demonstrans, quod neque regimine transmutato facti sunt meliores: sed sub iudicibus, regibus, & sacerdotibus in eisdem permanerunt malis propter quod & captiuitatem babylonis commemorat, manifestans quod neque ex hoc sunt correcti. Descensus autem in Aegyptum non meminit: quia Aegyptios non timebant, sicut Babylonios vel Assyrios, & quia aliud erat antiquum, hoc autem recens, & quia illuc non propter peccata deduci fuerant sicut in Babylone. A M B R O. super Lucam. Illud autem non praetermittendum putamus, quod a David temporibus, vsque ad Iechoniam cum 17. fuerunt reges Iudeae. 14. generationes Mathaeus posuit. Oportet autem cognoscere, posse plures esse successiones. pauciores generationes: possunt enim diuitius viues alicui & serius generare: aut certe penitus exortis existere: itaque non quae regum, eadem generationum tempora. G L O. Vel potest dici tres reges esse praetermissos, vt superius dictum est.

Cap. 12. circa medium.

Cap. 12. in principio.

Hom. 4.

Cap. 3.

Cap. 3.

Cap. 3.

Lib. 2. ca. 4.

numeratur inter reges quasi rex: post transmigrationem autem inter priuatos. AVG. in li. de Con. euan. Vel ideo vnus in illis progenitoribus bis numeratur, i. Iechonias a quo facta est quædam in extraneas gentes deflexio, quoniam in Babylonia transmigratus est. Vbi autem ordo a rectitudine flectitur vt eat in diuersum, tanquam angulum facit: illud autem quod i Christi autem generatio sic erat. Cum esset desponsata mater Iesu Maria Ioseph, ante-

pturam, ORIGENE, Desponsata fuit quidem Ioseph, non tamen in concupiscentia iuncta. Mater eius inquit, mater immaculata, mater incorrupta, mater intacta. Mater eius, cuius eius? mater est Dei vnigeniti domini, regis omnium plasmatoris, & redemptoris creatorum. CYRILLUS. Quid enim videbit aliquis in sancta virgine præter alias? Dei enim non fit, sed Christi vel domini, vt Nestorius dicit, nihil. nisi absurdum est etiam si voluerit quis matrem vniuscuiusque vnctorum Christi nominare genitricem. Sola vero præter illas sancta Virgo & Christi genitrix, intelligitur ac dicitur. Genuit enim non purum hominem secundum vos, sed incarnatum potius, & hominem factum ex Deo patre verbis. Sed forsitan illud ais: Dic mihi, putasne diuinitatis facta est virgo? Er ad hoc quoque dicimus, quia natum est ex ipsa Dei substantia eius verbum, & sine principio temporis semper existens genitori, in nouissimis autem temporibus, quoniam caro facta est, hoc est vni tum carni animam habenti rationalem, natum etiam dicitur carnaliter per mulierem. Assimulatur autem quodammodo natiuitati, quæ est secundum nos hoc sacramentum: matres etenim terrenorum ministrant naturæ coagulatam paulatim carnem perficiendam in specie humana. Immittit autem animal spiritum Deum. Sed licet sint istæ solummodo terrenorum corporum matres: at tamen parientes totum animal, & non partem peperisse dicuntur. Tale autem aliquid gestum percipimus in generatione Emanuel: nati enim est ex patris substantia Dei verbum. Quia vero carnem assumpsit propriam eam faciens, necessarium est confiteri, quia natus est secundum carnem per mulierem. Quia igitur & Deus vere est, quomodo dubitabit quispiam sanctam virginem dicere genitricem? LEO Papa in ser. de natiui. Non autem te Dei conceptus turbet, partus te non confundat auditus, quando virginitas quicquid est humani pudoris excusat, aut quæ hic verecundiam læsio, vbi inuit deitas, cum amica sibi semper integritate confortium? vbi est interpret angelus? fides pronuba, dispensatio castitas, donatio virtus, iudex conscientia, causa Deus, conceptio integritas, virginitas partus, virgo mater? CYRILLUS ad Ioa. Antiochenum: Sed si de cælo, & non ex ipsa sanctum corpus Christi factum esse diceremus, vt Valentinus, quomodo intelligeretur Dei genitrix Maria? Nomen autem matris ostendit, cum subdit, Maria.

BEDA super Lucam: Interpretatur autem Maria stella maris hebraice, domina syriace, quia & lucem salutis & dominum mundum edidit. Cui autem desponsata fuerit, ostendit subdens, Ioseph, CHRYSOSTOMUS super Matth. Ideoq; fabro lignario Maria desponsata erat, quoniam Christus ecclesie sponfus omnium salutem hominum operaturus erat, per lignum crucis. CHRYSOSTOMUS in Homelia: Quod autem sequitur: Antequam conuenirent, non dicitur, antequam duceretur in domum sponsi: etenim iam intus erat. Consuetudo enim multotiens veteribus erat in domo desponsatas habere, quod & nunc quoque fieri videtur, & generi Loth intus cum ipso erant. GLO. Sed dicitur: Antequam conuenirent, ad carnis commisionem. CHRYSOSTOMUS super Matth. Vt non ex compassione carnis & sanguinis nasceretur, qui ex Deo natus est, vt carnis & sanguinis solueret passionem. AVG. de Nup. & conu. Nuptialis etiã concubitus ibi non fuit: quia in carne peccati fieri non poterat, sine vlla carnis concupiscentia, quæ accidit ex peccato, sine qua concipi voluit, qui futurus erat sine peccato, vt hinc etiam doceret omnem, quæ de concubitu nascitur carnem esse peccati, quando quidem sola, quæ non inde nata est, non fuit caro peccati. AVG. in ser. de nati. Nasceretur etiam ab intacta femina Christus: quia fas non erat, vt virtus per voluptatem, castitas per luxuriã, per corruptionem incorruptio nasceretur. nec poterat nisi nouo ordine aduentare de cælo, qui vetustum mortis destrueret veniebat imperium. Regnum igitur tenuit virginitatis, quæ regem genuit castitatis, ideo etiam dominus noster virgineum sibi requisitum hospitium habitandi, vt nobis ostenderet Deum in casto corpore portari debere, ergo qui scripsit lapideas tabulas sine stilo ferreo, ipse grauidam Mariam Spiritus sancto. vnde dicitur: Inuenta est in vtero habens. HIERONIMUS. Non ab alio inuenta est nisi Ioseph, qui potest licentia maritali omnia nouerat. CHRYSOSTOMUS super Matth. Nã sicut historia non incredibilis docet, quando gesta sunt quæ referunt Lucas: Ioseph absens erat, nec enim conueniens est putare præsentem Ioseph introisse angelum ad Mariam, & dixisse quæ dixit, & Mariam respondisse quæ cuique respondit. Et si credamus angelum potuisse intrare ad eam & loqui: plane tamen Mariam abiisse in montana & mansisse cum Helisabeth mensibus tribus, possibile non fuit præsentem Ioseph: quia necesse erat vt absentationis eius, & mansio nis diutine requireret causas. postquam autem redijt peregre post tot menses, inuenit eam grauidam manifeste. CHRYSOSTOMUS in Hom. Proprie autem dicit: Inuenta est, quod de non excogitatis dici constitutum est. Ne autem molestes euangelistam interrogando, qualiter sit

Lib. 1. ca. 3.

Hom. 4.

Lib. 1. ca. 2.

Hom. 4.

ter fit natus ex virgine breuiter expeditur se dicens, De Spiritu sancto, quasi Spiritus sanctus est, qui est hoc miraculo operatus. neque n. Gabriel, neque Martheus apostolus dicere potuerunt. GLO. Hoc ergo quod dicitur: Est ex Spiritu sancto, euangelista ex parte sua adduxit, vt cum diceretur habere in vtero: omnis materia remoueret suspirio a mentibus audientium. AVG. serm. de tempore 191. Nõ autem sicut quidam sceleratissime opinantur, spiritus sanctum dicimus fuisse pro semine: sed potentia ac virtute creatoris dicimus operatum. AMBROSIUS in lib. de Spiritu sancto, Quod n. ex aliquo est, aut ex substantia est, aut ex potestate eius est: ex substantia sicut filius, quia a patre: ex potestate sicut ex Deo omnia, quomodo & in vtero habuit Maria ex Spiritu sancto. AVG. in Enchir. cap. 38. Profecto autem iste modus, quo natus est Christus de Spiritu sancto, innotuit nobis gratia Dei qua homo nullis præcedentibus meritis, in ipso ex ordine nature sua quæ esse cepit, verbo Dei copularet in tantam personam vnitate, vt idem ipse esset filius Dei: Sed cum illam creaturam quam virgo concepit & peperit, quamuis ad solam personam filij pertinentem tota trinitas fecerit, neque n. separabilia sunt opera trinitatis, cur in ea facienda solus Spiritus sanctus nominatus est? an & quando vnus trium in aliquo opere nominatur, vniversa operari Trinitas intelligitur? HIERONIMUS. Sed inquit Heluidius, neque de non conuenturis euangelista dixisset priusquam conuenirent: quia nemo de non profanso dicit antequam pranderet, quasi si quis diceret. Antequam in portu præderem, ad Africam nauigaui, non posset stare sententia: nisi ei in portu prandendum sit quodque aut non potius sit intelligendum sic, quod ante licet sæpe & consequentiam indicere: tamen nonnquam ea tñ quæ prius cogitabantur ostendit, nec necesse sit vt cogitata fiant. Cum ideo aliud interuenerit: ne ea quæ cogitata sunt fierent. HIERONIMUS. Non ergo sequitur vt postea conueniret: sed scriptura, quæ factum non sit ostendit. R E M I. Vel hoc verbum conuenirent: non ipsum concubitus: sed tempus significat nuptiarum, i. quando ea quæ fuerat sponsa, incipit esse vxor. Est n. sensus: Antequam conuenirent, i. antequam rite solènia nuptiarum celebrarent. AVG. de con. euang. Hoc quemadmodum factum sit quod hic prætermisit Lucas: exponit post commemoratum conceptum Ioannes ita enarrans: In mense autem sexto, missus est angelus. & infra: Spiritus sanctus superueniet in te. hoc ergo est quod Mattheus commemorauit dicens: Inuenta est in vtero habens de Spiritu sancto. nec contrarium est: quia Lucas exposuit quod Mattheus prætermisit: si cur non est contrarium: quia Mattheus deinceps, continet quod Lucas prætermisit. Sequitur enim: Ioseph autem vir eius cum esset iustus, vsque ad eum locum, vbi scriptum est de Magis, quæ per aliam viam reuersi sunt in regionem suam. Siquis autem velit vnã narrationem ex omnibus, quæ de Christi natiuitate dicuntur ab alterutro, si hæc prætermittuntur, ordinare sic potest: Christi generatio sic erat: Fuit in diebus Herodis, vsque ibi: Mansit autem Maria cum illa quasi mensibus tribus, & reuersa est in domum suam. Et tunc addendum est quod hic dicitur: Et inuenta est in vtero habens de Spiritu sancto.

Lib. 2. ca. 5.

Non longe ab exordio.

Lib. 2. ca. 5.

Ser. de rep. 10. & de Nat. i. 14.

Lib. 2. non longe ab initio.

K Ioseph autem vir eius cum esset iustus, & nollet eam traducere, voluit occulte dimittere eam.

I Hæc autem eo cogitante, ec-

A idest benignus & mitis, voluit occulte dimittere eam, quæ non solum traditioni, sed etiam poenæ secundum legem obnoxia videbatur: sed Ioseph vtrumque remittit quasi supra legem viuens, sicut enim Sol antequam radios monstraret, mundum clarificat, sic & Christus antequam nasceretur, multa signa perfectæ virtutis apparere fecit. AVG. de Ver. domini: Vel aliter. Si solus nosti, quia aliquis peccauerit in te, & cum corã hominibus arguere, non es corrector, sed proditor. vnde vir iustus Ioseph tanto flagitio quod de vxore fuerat suspicatus magna benignitate pepercit. Estuabat vtique certa adulterij suspitio, & tamen quia ipse solus sciebat, noluit eam diulgare, sed occulte dimittere, volens peccante peccanti, non punire peccantem. HIERONIMUS. Vel hoc testi monium Mariæ est, quod Ioseph sciens illius castitatem, & admirans quod euenerat, celat silentio cuius mysterij nesciebat. R E M I. Videbat enim grauidam, quam nouerat castam, & quia legerat. Egredietur virga de radice Iesse. vnde nouit Mariam duxisse originem, & legerat etiam: Ecce virgo concipiet, non distindebat hanc prophetiam in ea esse implendam. ORIGENE. Sed si suspitione in ea non habebat, quomodo iustus erat, vt immaculatam dimitteret? Ideo ergo dimittere volebat, quoniam magnum sacramentum in ea esse cognoscebat, cui approximare se indignum estimabat. GLO. Vel cum vellet eam dimittere, iustus erat, cum occulte pius notat eam ab infamia defendens, & hoc est, cum esset iustus, voluit dimittere eam, cum nollet eam traducere in publicum, idest diffamare, voluit hoc facere occulte. AMBROSIUS super Lucam: Nemo autem quam non accepit, dimittit: & ideo quam volebat dimittere, fatebatur acceptam. GLO. Vel cum nollet eam traducere in domum suam ad cohabitationem assiduum, voluit occulte dimittere eam, idest tempus nuptiarum mutare: vera n. virtus est, cum nec pietas sine iustitia, nec sine pietate seruat iustitia, quæ separata ab iniuicem dilabuntur. Vel iustus erat per fidem, quæ credebat Christum de virgine nasciturum. vnde voluit se humiliare ante tantam gratiam.

Se rm. 16.

Hom. 1. ex varijs locis.

Lib. 2. non longe post principiu.

Hom. 4.

Ser. d. Tem. 18. & de Nat. i. 14.

Hom. 4.

Lib. 2. ibid.

Non longe a principio Lib. 1.

ce angelus domini apparuit in somnis Ioseph dicens: Ioseph fili Dauid: noli timere accipere Mariam coniugem tuam. Quod n. in ea natu est, de Spiritu sancto est.

I Hæc autem eo cogitante, ec-

I R E M I. Quia sicut dictum est, cogitabat Ioseph occulte Mariam dimittere. hoc autem si fecisset, perpauci essent, qui non magis suspicarentur eam esse meretricem quam virginem: accirco repente consilium Ioseph diuino mutatum est consilio. vnde dicitur: Hæc autem eo cogitante. GLO. In quo notatur animus sapientis, qui nihil temere vult incipere. CHRYSOSTOMUS in Homilia. Notatur etiam mansuetudo Ioseph, quia nulli enarrauit suã suspitione, neque ei, quæ suspecta erat, sed in se cogitabat. AVG. in Ser. de Natiui. Sed Ioseph ista cogitante, non timeat Maria Dauid filia, quoniam sicut Dauid veniam contulit sermo propheticus, sic Maria liberat Angelus Saluatoris. Ecce enim iterum virginis ille paramphus Gabriel aduenit. vnde sequitur. Ecce Angelus Domini apparuit Ioseph. GLO. Hoc igitur verbo apparuit, significatur potestas apparentis, qui quando vult, & quomodo exhibet se videndum. R A B A. Quomodo autem Angelus Ioseph apparuit demonstrat, cui dicitur: In somnis, idest quomodo Iacob scalam vidit per imaginationem quandã oculis cordis ostensam. CHRYSOSTOMUS in Homilia. Ideo autem non apparuit manifeste Ioseph, sicut Pasto ribus, quia valde fidelis erat: Pastores autem indigebat quasi rudes. Virgo autem indigit, quasi primo de maximis instruenda. Similiter etiam Zacharias indigit ante conceptionem prolis mirabili visione. GLO. Apparens Angelus nomen exprimit, genus commemorat, & timorem excludit dicens: Ioseph fili Dauid, Ioseph, cum ex nomine, quasi notum, & familiarem sibi ostendit. CHRYSOSTOMUS super Mattheu. Filium Dauid eum nominans, voluit eum adducere in memoriã promissionis Dei ad Dauid, vt de femine eius Christus nasceret. CHRYSOSTOMUS in Homilia. Dicens autem: Noli timere: monstrat eum iam timere ne offenderet Deum, quasi adulteram habens, aliã neque cogitasset eam expellere. S E V E. Sponsus etiam ne timeat admonetur, quia pius animus, dum comparatur, plus pauere scit, ac si dicat: Hic non est mortis causa, sed vitæ, quia quæ vitam paratur: non meretur occidi. CHRYSOSTOMUS super Mattheu. Dicens etiam ne timeas, cognitorem se cordis esse offendere voluit, vt per hoc futurorum bonorum, quæ de Christo erat dictus us faceret fidem. AMBROSIUS super Lucam: Non autem te moueat, quod eam coniugem vocat: non enim virginitatis ereptio: sed coniugij testificatio, nuptiarum celebratio declaratur. HIERONIMUS. contra Heluidium: Non tamen est putandum, quod ex eo vt vxor est appellata sponsa esse deserit, cum hanc esse consuetudinem scripturæ nouerimus, quod sponfos viros, & sponfas appeller vxores, sicut Deuteronomij testimonio approbatur. Si quis, inquit, inuenit virginem desponsatam viro in campo, & vim faciens dormierit cum ea mo-

Lib. 2. ca. 4.

Hom. 4.

REMIGIUS. Ideo autem 14. posuit generationes: quia denarius significat decalogum, quaternarius vero quatuor libros euangelij. vnde in hoc ostendit concordiam legis & euangelij. Ideo etiam quaternarium numerum triplicauit, vt ostenderet: quia perfectio legis, prophetiæ, & gratiæ, in fide sanctæ trinitatis consistit. GLO. Vel in hoc numero septiformis gratia Spiritus sancti significatur: hic enim numerus ex septem conficitur, quod autem geminatur, significat gratiam Spiritus sancti, corpori & animæ esse necessariam ad salutem. Sic ergo hæc generatio diuiditur in tres reserdecades. Prima est ab Abraham vsque ad Dauid, ita quod Dauid ibi includitur: sed secunda a Dauid vsque ad transmigrationem, ita quod Dauid ibi non includitur: sed transmigratione sub eo continetur. tertia est a transmigratione vsque ad Christum, in qua si dicamus Iechoniam bis numeratum, transmigratione inclusa est. In prima significantur homines ante legem, in qua quosdam homines naturalis legis inuenies, scilicet Abraham, Isaac, & Iacob, omnes vsque ad Salomonem. In secunda significantur homines sub lege: omnes enim qui in ea inueniuntur, sub lege fuerunt. In tertia homines gratiæ, quia terminatur ad Christum qui gratiæ dator fuit, in qua etiam liberatio a captiuitate Babyloniæ facta est, significans liberationem a captiuitate per Christum factam. AVG. de Con. euan. Cum autem rem quaterdenas generationes tribus distinxisset articulis: non tamen eas dixit in summa vt diceret: Fiunt omnes 42. vnus enim in illis progenitoribus bis numeratur, i. Iechonias. sic ergo non 42. quod faciunt ter. 14. sed propter vnum bis numeratum. 40. & vna generationes sunt. Mattheus igitur qui regiam in Christo constituerat insinuare personam, excepto Christo. 40. homines in generatione serie numerauit. Numerus enim iste illud tempus significat quo in hoc seculo regi nos oportet a Christo, secundum disciplinam laboriosam, quam significat illa virga ferrea. Quod autem numerus iste hanc temporalem vitam æternamque significat: illa interim causa de proximo occurrit, quod & tempora annorum quadripartitis vicibus currunt, & mundus ipse quatuor partibus terminatur, ab oriente & occidente, aquilone & meridie 40. autem quater habent decem. Porro ipsa decem ab vno, vsque ad quatuor progrediente numero consummant. GLO. Vel de nariis ad decalogum refertur, quaternarius ad præsentem vitam, quæ per quatuor tempora transit, vel per decem vetus testamentum, per quatuor nouum. R E M I. Si quis autem voluerit dicere quod sunt 40. & duæ generationes, quia non est vnus Iechonias: sed duo. dicendum est, quod & iste numerus congruit sanctæ ecclesie: nascitur enim a septenario & senario: nam sexies septem 40. & duo faciunt. Senarius refertur ad laborem, septenarius vero ad requiem. CHRYSOSTOMUS super Matth. Quoniam superius dixerat: Iacob autem genuit Ioseph, cui desponsata Maria genuit Iesum: ne aliquis audientium sic estimaret esse natiuitatem quomodo præcedit patrum, ipse ordinem narrationis suæ præcedens dicit: Christi autem generatio sic erat. ac si dicat: Generatio quidem eorum quos exposuimus patrum sic fuit, quemadmodum retuli, Christi autem generatio non sic. sed ita erat: Cum esset desponsata mater. CHRYSOSTOMUS in Hom. Quasi enim aliquid nouum dicitur præmittit modum generationis dicere: ne audiens virum Mariæ, æstimes natum esse lege naturæ. R E M I. Potest autem ad superiora referri hoc modo: Sic erat Christi generatio sicut dixi, idest Abraham genuit Isaac, HIERONIMUS. Sed quare non de simplici virgine: sed de desponsata concipitur? primum vt per generationem Ioseph, origo Mariæ monstraretur. secundo ne lapidaretur a Iudeis vt adultera. tertio vt in Aegyptum fugiens, haberet solatium mariti. Martyr etiam Ignatius quartã addidit causam, vt partus iniquiens eius celaretur diabolo: dum eum putat non de virgine: sed de vxore generatum. CHRYSOSTOMUS super Matth. Ideo autem & desponsata & domi habita: nam quemadmodum in ea, quæ in domo viri concipit, intelligitur conceptio naturalis: ita in ea quæ extra domum concepit, est suspecta coniunctio. HIERONIMUS. contra Heluidium: Sciendum autem, quod Heluidius, quidam homo turbulentus accepta materia disputans, blasphemare contra Dei matrem inceperat: cuius prima propositio fuit: Mattheus loquitur sic: Cum esset desponsata. Ecce inquit habes desponsatam, non commendatam vt dicitis, & vtique non ob aliud desponsatam, nisi quoniam numeratur inter reges quasi rex: post transmigrationem autem inter priuatos. AVG. in li. de Con. euan. Vel ideo vnus in illis progenitoribus bis numeratur, i. Iechonias a quo facta est quædam in extraneas gentes deflexio, quoniam in Babylonia transmigratus est. Vbi autem ordo a rectitudine flectitur vt eat in diuersum, tanquam angulum facit: illud autem quod i Christi autem generatio sic erat. Cum esset desponsata mater Iesu Maria Ioseph, ante-

Hom. 4. riatur: quia humiliavit vxorem proximi sui. CHRY. in Ho. Dicit autem: Noli timere accipere, i. domi retinere: iam enim me te dimissa erat. RABA. Vel noli timere accipere eam nuptiali conuentu & assidua cohabitatione. CHRY. sup. Matth. Propter tres autem causas apparuit angelus Ioseph hoc dicens ei: Primo ne iustus homo, ignorans faceret rem iniustam ex proposito iusto: deinde propter honorem ipsius matris: nam si dimissa fuisset, apud infideles, turpi suspitione carere non poterat: Tertio vt intelligens Ioseph sanctam conceptionem, diligētius se custodiret ab illa quam prius: ideo tamen non ante conceptionem virginis venit ad Ioseph, vt nec cogitaret hanc quæ cogitauit, ne pateretur quæ passus est Zacharias culpam infidelitatis incurrens de conceptione coniugis iam longeuæ: incredibilior enim erat res virginem posse concipere quam anum. CHRY. in Hom. Vel ideo turbato iam Ioseph angelus venit, vt appareat Ioseph sapientia, & vt hoc ipsum feret ei eorum quæ dicebantur demonstratio. Dum enim audit ab angelo, quæ intra se cogitauerat, indubitabile signum erat, quod Deo mitteretur, cuius solius esse scire cordis secreta. Sermo etiam euangelista insuspicabilis fit, demonstrans Ioseph passum quod improbabile est virum pati, Virgo etiam omnem malam suspitionem effugit ex hoc, quod vir qui Zelotipiam passus est, eam suscepit, & post conceptionem seruauit. Ideo autem virgo Ioseph, hæc quæ angelus nunciabat, non dixit: quia non æstimabat sibi credi a sponso, & maxime iam in suspitionem adducto. Virgini autem ante conceptionem annunciat angelus, ne si post conceptionem discredet, in angustia esset. Oportebat autem extra turbationem esse illam matrem, quæ omnium conditorem recepit. Non solum autem angelus ab iniqua commissione virginem excusat: sed & supra naturam concepit demonstrat, non solum timorem auferens, sed & lætitiā addens. vnde subdit: Quod enim in ea natum est de Spiritu sancto est. GLO. Aliud est nasci in ea, & aliud ab ea. nasci ab ea, est prodire in lucem: nasci in ea est idem quod concipi. vel secundum presentiam angeli quam habet ex Deo, cui futurū quasi præteritum est natum dicitur. AVG. De quæst. no. & vet. testa. Sed si de Spiritu sancto natus est Christus, cur dicitur esse? Sapientia edificauit sibi domum? Quomodo ista gemina ratione debet intelligi? Primum enim domus Christi ecclesia est, quam edificauit sibi sanguine suo. deinde potest & corpus eius dici domus eius, sicut dicitur templum eius. Factum autem Spiritu sancti: factum filij Dei est, propter naturæ & voluntatis vnitatem: siue enim pater faciat, siue filius, siue Spiritus sanctus: Trinitas est quæ operatur, & quicquid tres fecerint, Dei vnus est. AVG. in Enchi. Numquid tamen ideo dicitur sumus patrem hominis Christi, esse Spiritum sanctum, vt Deus pater verbum genuerit? Spiritus sanctus hominem? quod ita absurdum est, vt nullæ fideles aures id valeant sustinere. Quomodo ergo dicimus Christum natum de Spiritu sancto, si non eum genuit Spiritus sanctus? an quia fecit eum? in quantum enim homo est, factus est, sicut Apostolus dicit: Factus ex femine David, carne: neque enim quia mundum istum fecit Deus: dici eum fas est Dei filium, aut natum ex Deo: sed factum, vel creatum, vel conditum. hic autem cum confiteamur eum, natum de Spiritu sancto & Maria virgine, quomodo non fit filius Spiritus sancti, & sit filius Mariæ virginis? non ergo concedendum est, quicquid de aliqua re nascitur, continuo eiusdem rei filium nescipandum. vt enim mittant aliter de homine nasci filium, aliter capillum, pediculum & lumbricum, quorum nihil est filius. Certe homines qui nascuntur ex aqua, & spiritu, non aque filios, recte eos dixerit quispiam: sed Dei patris & matris ecclesiæ. Sic ergo de Spiritu sancto natus est, & filius Dei patris est non Spiritus sancti.

Hom. 4. m Pariet autem filium, & vocabis nomen eius Iesum: ipse enim saluum faciet populum suū a peccatis eorum.

Homil. 4. sicut enim dicitur: Ioseph autem filium, & vocabis nomen eius Iesum: ipse enim saluum faciet populum suū a peccatis eorum. Ioseph autem filium, & vocabis nomen eius Iesum: ipse enim saluum faciet populum suū a peccatis eorum. Ioseph autem filium, & vocabis nomen eius Iesum: ipse enim saluum faciet populum suū a peccatis eorum. Ioseph autem filium, & vocabis nomen eius Iesum: ipse enim saluum faciet populum suū a peccatis eorum.

Quæst. 52. præteritum est natum dicitur. AVG. De quæst. no. & vet. testa. Sed si de Spiritu sancto natus est Christus, cur dicitur esse? Sapientia edificauit sibi domum? Quomodo ista gemina ratione debet intelligi? Primum enim domus Christi ecclesia est, quam edificauit sibi sanguine suo. deinde potest & corpus eius dici domus eius, sicut dicitur templum eius. Factum autem Spiritu sancti: factum filij Dei est, propter naturæ & voluntatis vnitatem: siue enim pater faciat, siue filius, siue Spiritus sanctus: Trinitas est quæ operatur, & quicquid tres fecerint, Dei vnus est. AVG. in Enchi. Numquid tamen ideo dicitur sumus patrem hominis Christi, esse Spiritum sanctum, vt Deus pater verbum genuerit? Spiritus sanctus hominem? quod ita absurdum est, vt nullæ fideles aures id valeant sustinere. Quomodo ergo dicimus Christum natum de Spiritu sancto, si non eum genuit Spiritus sanctus? an quia fecit eum? in quantum enim homo est, factus est, sicut Apostolus dicit: Factus ex femine David, carne: neque enim quia mundum istum fecit Deus: dici eum fas est Dei filium, aut natum ex Deo: sed factum, vel creatum, vel conditum. hic autem cum confiteamur eum, natum de Spiritu sancto & Maria virgine, quomodo non fit filius Spiritus sancti, & sit filius Mariæ virginis? non ergo concedendum est, quicquid de aliqua re nascitur, continuo eiusdem rei filium nescipandum. vt enim mittant aliter de homine nasci filium, aliter capillum, pediculum & lumbricum, quorum nihil est filius. Certe homines qui nascuntur ex aqua, & spiritu, non aque filios, recte eos dixerit quispiam: sed Dei patris & matris ecclesiæ. Sic ergo de Spiritu sancto natus est, & filius Dei patris est non Spiritus sancti.

Cap. 38. m ¶ CHRY. in Ho. Quia hoc quod angelus ad Ioseph dixerat supra humanam cogitationem & legem naturæ erat, non solum ex præteritorum reuelatione confirmat quæ dixerat: sed etiam ex futuris dicens: Pariet autem filium. GLO. Vt enim non videre tur Ioseph, amplius coniugio non esse necessarius, cum conceptio esset facta sine eius auxilio: ostendit, quod quamuis non sit necessarius conceptui: tamen vtilis est procuratio: quia ipsa pariet filium, & tunc matri & filio erit necessarius: matri vt ab infamia defendat: filio vt eum nutriat & circūcidat. Quæ circūcisio notatur vbi dicit: Et voca. no. eius Iesum. In circūcisione enim solet dari nomen. CHRY. super Matth. Non autem dixit pariet tibi filium sicut ad Zachariam. Ecce Helisabeth vxor tua pariet tibi filium: quia mulier quæ ex viro concipit: marito suo filium parit: quia magis ex illo est quam de ipsa, hæc autem quæ non de viro conceperat, non viro filium peperit, sed sibi tantummodo. CHRY. in Ho. Vel indeterminatè hoc posuit: vt ostendat, quod eum peperit orbiterram vniverso. RABA. Dicit autem: Vocabis nomen, & non impones, quia ab æterno impositum est. CHRY. in Hom.

Hom. 4. Hinc autem ostendit admirabilem esse partum: quia Deus est, qui nomen super per angelum mittit, nec nomen quodcūque, sed quod est infinitorum bonorum thesaurus. Ideoq; interpretatur illud angelus, bonam substituentem spem, & ex hoc ad credendum quod dicebatur inducit. Facilius namque sollicitamur ad prospera, & promp- prius fidem accōm- damus secundis. HIERO. Iesus. n. Hebræo sermone saluator dicitur. Etymologia ergo nominis significat dicens: Ipse enim saluum faciet populum suum a peccatis eorum. Ostendit. n. eundem totius mundi saluatorem, & nostræ salutis auctorem. Saluator quidem non incredulos: sed populum suum, hoc est, in se credentes saluat, non tam a visibilibus hostibus, quam potius inuisibilibus, hoc est a peccatis saluat, non armis pugnando: sed peccata relaxando. SEVE. Veniant & audiant qui requirunt, quis est quem Maria genuit? Ipse. n. saluum faciet populum suum, non alterius saluum faciet populum. vnde? a peccatis eorum: esse Deum qui peccata donat si Christianis non credis: credere infidelibus vel Iudæis dicentibus: Nemo potest peccata dimittere, nisi solus Deus. n. R E M I. Mos fuit euangelista, ea quæ dicit de veteri testamento confirmare, propter iudeos, qui in Christum crediderant, vt agnoscerent ea esse completa in gratia euangelij, quæ prædicta fuerant in veteri testamento, & subdit: Hoc autem totum factum est. Quærendum autem est in hoc loco quare dixerit, hoc totum factum esse, cum superius solum conceptionem narrauerit? Sed sciendum, quod hoc ideo dixit, vt demonstraret quod ante in præsentia Dei factum fuit, quam fieret apud homines. Siue quia præteritarum rerum erat narrator, totum factum esse dixit: quia quædo hoc scripsit, iam totum factum erat. RABA. Vel hoc totum factum esse dicit, quod virgo desponsaretur, quod casta seruaretur, quod grauida inueniretur, quod per angelum reuelaretur: vt adimpleretur quod dictum est. Non enim hoc impleveretur, quod virgo conciperet & pareret: nisi desponsata esset, ne lapidaretur, & nisi ab angelo secretum detegeretur: & ita eam Ioseph acciperet, & dimissa per infamiam essueret, & lapidatione periret. Si ergo ante partum periret, cassaretur propheta quæ ait: Pariet filium. GLO. Vel potest dici, quod, vt non ponitur casualiter. non enim ideo impletum est: quia implendum erat: ponitur autem cōsecutiuè, sicut & in Genesi suspendit alterum in patibulo, vt coniectoris veritas probaretur, quia vno suspensio, coniectoris veritas est probata, sic & in hoc loco intelligendum est, quod hoc factum quod prædictum est, propheta impleta est. CHRY. in Hom. Vel aliter: Quia vidit angelus abyssum diuinæ misericordiae, naturæ leges solutas, & eum qui erat omnibus superior, ad hominem qui erat omnibus inferior descendisse. Hæc & huiusmodi vno verbo ostendit dicens: Hoc autem totum factum est, quasi, dicat, ne putes, quod hæc nunc tantum Deo placeant: olim præordinata sunt: deceter enim angelus non virgini, sed Ioseph prophetiam inducit, quasi in prophetis meditantibus & expertis. Et primo quidem virginem coniugem appellauerat, nunc autem virginem cum propheta inducit, vt hoc etiam a propheta audiret, quasi diu præmeditatum. vnde ad fidem eorum quæ dicebantur, inducit Esaiam, vel magis Deum. nō enim dicit: Vt impleveretur quod dictum est ab Esaiâ: sed quod dictum est a domino per Esaiam. HIERO. super Esaiam. Quoniam autem præmittitur in propheta: Dabit dominus ipse vobis signum, nouum debet esse atque mirabile. Si autem iuuenula vel puella vt iudæi volunt, & non virgo pariat, quale signum poterat appellari, cum hoc nomen ætatis sit, non integritatis? Et reuera virgo Hebraice Bethula appellatur, quæ in præsentia loco non scribitur in propheta. Sed per hoc verbo positum est Halma, quod præter 70: omnes adolescentulam transfulerunt. Porro halma apud eos, ambiguum est. dicitur enim & adolescentula & abscondita. ergo halma non solum puella vel virgo: sed virgo abscondita dicitur & secreta, quæ numquam virorum patuerit aspectibus, sed magna parentum diligentia custodita sit. Lingua quoque punica, quæ de Hebræorum fontibus manare dicitur, proprie virgo halma appellatur. In nostro quoque sermone halma, dicitur sancta, omniumq; penè linguarum verbis vtuntur Hebræi, & quantum cum mea pugno memoria, numquam me arbitror halma de muliere nupta legisse: sed de ea quæ est virgo, vt non virgo solummodo sit: sed in annis adolescentiæ: potest. n. fieri, vt virgo sit verula. Ista autem virgo erat in annis puellaribus, vel certe virgo non puella, quæ adhuc virum nosse non posset. HIERO. super Matth. Pro eo autem, quod euangelista Matthæus dicit: In vtero habebit. in propheta quia futura prædicit, significat quod futurum sit, & scriptis accipiet. Euangelista autem, quia non de futuro: sed de præterito narrat historiam, mutauit accipiet & posuit. Habebit: qui autem habet, nequaquam accepturus est. Dicit autem: Ecce virgo in vtero habebit & pariet filium. LEO in epistola ad Flavianum: Con-

Hoc autem totum factum est, vt adimpleretur quod dictum est a domino per prophetam dicentem: Ecce virgo in vtero habebit & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emanuel, quod est interpretatum, nobiscum Deus.

ceptus quippe est de spiritu sancto intra vterū Virginis matris, quæ ita illum salua virginitate edidit, quemadmodum salua virginitate concepit. AVG. in ser. de Natiui. Qui enim disrupta corpori membra in aliis poterat reintegrare tangendo, quāto magis in sua matre quod inuenit integrū non violauit nascēdo? creuit enim in integritas potius quam decreuit, & virginitas ampliata est potius quā fugata. THEO. in Ser. Ephefi. concilij. Quia vero Photinus purum hominem dicit, qui natus est, Dei nō dicens partum, & qui ex vluva processit hominem proponit a Deo diuisum, dicat nunc quomodo natura humana per vluuam virginalem nata, virginitatem vluuæ seruauit incorruptā, nullius enim hominis mater Virgo permansit. Sed quia natus est carne Deus verbum, custodit virginitatem, seipsum per verbum esse ostendens, neque enim nostrū verbum cum paritur corrumpit mentē, neque Deus verbū partum eligens peremit virginitatem; Sequitur, & Et vocabunt nomen eius Emanuel. CHRY. in Hom. Conuersio quidem est scripture res quæ contingunt pro nominibus ponere. Nihil ergo est aliud quod dicit, Vocabunt nomen eius Emanuel, quā videbunt Deū cum hominibus, vnde non dicit, Vocabis, sed vocabunt. RABA. Primo quidem angeli psallentes, secundo Apostoli prædicantes ad hæc & sancti martyres, deinde cuncti credentes. HIERO. sup. Esaiam, Septuaginta autem reliqui transfulerunt similiter Vocabis, pro quo hic scriptum est vocabunt, quod in hebræo non habet: verbū enim charitum, quod oēs interpretati sunt vobis, potest in telligi & vocabis, quæ ipsa scilicet virgo quæ concipiet & pariet Christum, Emanuel appellatū sit nomine, quod interpretatur nobiscū Deus. R E M I. Quærendum autem est, quis est interpretatus hoc nomen, Propheta aut Euangelista, aut aliquis translator, Sed sciendum quod Propheta non est interpretatus, sancto autem euangelista quid necesse fuerat interpretari, cum scriberet hebræo sermone? fortassis quia hoc nomen obscurum erat apud hebræos, iccirco dignum erat interpretatione. Sed magis credendum est quod aliquis translator sit interpretatus, ne haberetur hoc nomen obscurum apud latinis, hoc denique nomine, duæ substantiæ, diuinitatis scilicet & humanitatis in vna persona domini nostri Iesu Christi designantur, quia qui ante omnia secula ineffabiliter genitus est a Deo patre, idem ipse in fine temporum factus est Emanuel, id est nobiscum Deus ex Virgine matre. Quod autem dicitur nobiscū Deus, potest intelligi hoc modo, nobiscum factus est, id est passibilis, mortalis & per omnia nostri similibus absque peccato, siue quia substantiam nostræ fragilitatis quā assumpsit, substantiæ suæ diuinitatis in vnitare personæ coniunxit. HIERO. super Esaiam. Sed sciendum quod Hebræi hoc de Ezechia filio Achaz prophetari arbitrantur, quod ipso regnante capra sit Samaria: quod omnino probari nō potest. Siquidem Achaz filius Ioathan regnauit super Iudæā & Hierosalem annis xvj. cui successit in regnum filius eius Ezechias annos natus. xxij. & regnauit super Iudæā & Hierosolymā annis. xxix. quomodo ergo quā vidit primo anno Achaz prophetiā de Ezechia conceptu dicitur & natiuitate: cum eo tempore cum regnare cœperat Achaz iam nouem esset Ezechias annorum? nisi forte sextum Ezechia regni annum quo capta est Samaria, infantiam eius appellari dicant non ætatis, sed imperij: quod coactum esse ac violenterum etiā stultis patet. Quidam de nostris Esaiam prophetam duos filios habuisse cōtendit, Iasub & Emanuel, Emanuel de prophetiā vxore sua esse generatum in typum domini saluatoris, hoc autem fabulo sum est. P E T R V S. Alionfus, & Non enim scitur, quod aliquis homo illius tēporis Emanuel sit vocatus. Sed obicit hebræus, quō stare poterit quod hoc propter Christum dictum sit & Mariam, cū ab Achaz vsque ad Mariam multa centena annorum tranfierunt? Sed licet ad Achaz loqueretur propheta, nō solum tamen ad eum vel de suo tempore dicta est prophetia. Propter hoc enim dictum est, Audite domus David, nō audite Achaz. Iterū, Dabit dominus ipse vobis signum, addit ipse, Ac si diceret, non alius, ex quo potest intelligi ipsum dñm signum esse futurum. Quod etiam pluraliter ait, vobis & non tibi, innuitur nō propter Achaz vel ad ipsum solum hoc dictum fuisse. HIERO. super Esaiam, & Est ergo sic intelligendum quod dicitur ad Achaz. Ite puer qui nascetur ex virgine domus David, nunc appelletur Emanuel, id est nobiscū Deus, quia a rebus ipsis probabiliter a duobus regibus inimicis liberata, patebit Deum te habere presentem. Postea autem vocabitur Iesus, id est saluator, eo quod vniuersum genus hominum sit saluatorus. Non mireris ergo quod domus David ad rei nouitatem, si virgo Deum pariat quæ tantam habeat potestatem vt multo post tempore nasciturus te nunc liberet inuocatus. AVG. Contra Faustū. Quis autem dementissimus diceret cū Manicheo verba esse fidei de Christo sine teste non credere, cum Apostolus dicat, Quomodo credent ei quem non audierunt? aut quomodo audient hunc, prædi-

ro habebit & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emanuel, quod est interpretatum, nobiscum Deus.

Exurgēs autem Ioseph a somno, fecit sicut præcepit ei Angelus domini, & accepit Mariam coniugem suam. Et non cognouit eam donec peperit filium suum primum quem genuit, & vocauit nomen eius Iesum.

Deus est, & responderit, Vnde credo? prolataque autoritate prophetarum ostenderimus fidem prophetarum ex his quæ ventura cecinerunt, euenisse cernuntur. Credo enim quod cum nō lateret, quātas a regibus huius seculi persecutiones prius pertulerit Christiana religio, videat nunc ipsos reges terræ Christi imperio subigatos, omnesque gentes eidem seruientes, quæ omnia per prophetas fuerunt prædicta. Hoc ergo audiens de scriptura prophetica & cernens in vniuersa tria completa, moueretur ad fidem. GLO. Horum ergo errorem euangelista excludit dicens, & Vt adimpletū quod dictum est a domino per prophetam. Propheta autem alia est ex prædicatione Dei, quā necessarium est euenire omnibus modis, vt sine nostro impleatur arbitrio, vt illa de qua modo agimus, vnde dicit, Ecce ad demonstrandum certitudinem prophetiæ: alia est ex præsentia Dei cui nostrum admiscetur arbitrium, & cooperante gratia consequimur præmium, vel ab ea iuste relictū tormentum: alia non ex præsentia, sed est quædam comminatio more humano facta: sicut illud, Adhuc quadraginta dies & Ninive subuertetur, intelligendo, nisi Niniuæ corrigatur. o ¶ R E M. Eo aditu rediit vita quo ingressa est mors. Per inobedientiam enim Adæ omnes perditū sumus, per obedientiam Ioseph omnes ad pristinum statum incipimus reuocari, nam his verbis magna nobis virtus obedientiæ commendatur, quibus dicitur, Ex. autem Io. a. son. se. sicut præce. ei ange. domini. GLO. Non tantum quod præcepit angelus fecit, sed etiā sicut præcepit. Quisquis etiam a Deo monetur soluat moras, surgat a somno, faciat quod iubetur, & Et ecce. Ma coniu. suam. CHRY. super Matth. Non in domo accepit eā, nec enim adhuc dimiserat eam de domo, sed de animo suo deposuerat eam, & iterum in animum suum eam recepit. R E M I. Vel accepit celebratis nuptiis vt coniux vocaretur, non tamen vt conumberet, quia sequitur, & Et non cognoscebat eam. HIERO. contra Heluidium, Sed Heluidius superfluo labore de-

lib. 3. ad expositionem Cap. 7. Karatha

lib. 3. in expositione cap. 7. In Dialogo con. Iudæos

lib. 3. ad expositionem cap. 7. Li. 12. ca. 45

lib. 3. in expositione cap. 7. In Dialogo con. Iudæos

lib. 3. in expositione cap. 7. Karatha

lib. 3. in expositione cap. 7. In Dialogo con. Iudæos

lib. 3. ad expositionem cap. 7. Karatha

lib. 3. in expositione cap. 7. In Dialogo con. Iudæos

lib. 3. ad expositionem cap. 7. Karatha

lib. 3. in expositione cap. 7. In Dialogo con. Iudæos

lib. 3. ad expositionem cap. 7. Karatha

lib. 3. in expositione cap. 7. In Dialogo con. Iudæos

lib. 3. ad expositionem cap. 7. Karatha

lib. 3. in expositione cap. 7. In Dialogo con. Iudæos

lib. 3. in expositione cap. 7. In Dialogo con. Iudæos

lib. 3. ad expositionem cap. 7. Karatha

lib. 3. in expositione cap. 7. In Dialogo con. Iudæos

lib. 3. ad expositionem cap. 7. Karatha

lib. 3. in expositione cap. 7. In Dialogo con. Iudæos

lib. 3. ad expositionem cap. 7. Karatha

lib. 3. in expositione cap. 7. In Dialogo con. Iudæos

lib. 3. ad expositionem cap. 7. Karatha

lib. 3. in expositione cap. 7. In Dialogo con. Iudæos

lib. 3. ad expositionem cap. 7. Karatha

Lib. 12. ca. 45

Nō loqe ab initio libri.

di hic accipitur pro agnitione: vere enim non agnouit eam ante cu- ius fuerat dignitatis, & postquam peperit, tunc cognouit eam, quia speciosior & dignior facta fuerat q̄ totus mundus, q̄a quē totus mundus capere non poterat, in angusto cubiculo vteri sui sola suscepit. H I L A. in Ho. Vel afr. Propter sanctissimæ Mariæ glorificationē a Ioseph cognosci non potuit, donec peperit, dominū. n. gloriæ habens in vtero quomodo cognosceretur, si Moyli cum Deo colloquentis glorificata est facies, vt non possent intendere in eum filij Israel, quantomagis Maria agnosci vel intueri non poterat, quem dominum potentia vtero habebat? Post partū autem a Ioseph agnita inuenitur specie faciei, non tactu libidinis. H I E R O. super Matthæum, Ex hoc autem quod dicitur, q̄ filium suum primogenitū, q̄ quidam peruer- sissime suspicantur & alios filios habuisse Mariam dicentes, primo- genitum non dici nisi qui habeat & fratres, cum hic mos scriptura rum sit, vt primogenitum non eum vocent, quem fratres sequuntur, sed eum qui primus natus sit. H I E R O. contra Heluidium, Alio- quin si non est primogenitus nisi quem sequuntur & fratres, tam- diu sacerdotibus primogenita non debetur, quādiu & alia fuerint procreata, G L O. Vel primogenitus dicitur inter omnes electos per gratiam, proprie autem vnigenitus Dei patris vel Mariæ dicit. Sequitur: q̄ et vocauit nomen eius Iesum. q̄ die octauo quo fiebat circuncisio & nomē imponebatur. R E M I. Liqueat autem hoc nomen fuisse notissimum sanctis patribus & Dei prophetis, maxime illi qui dicebat, Defecit in saluari tuo anima mea, & exultauit cor meū in saluari tuo. Et illi qui dicebat, Exultabo in Deo Iesu meo.

CAPVT II.

VGV. in Ser. de Epi. Post miraculum virginei partus, quo vterus diuino lumine plenus, saluo pudoris signo Deum hominemque profudit, inter obscuras cubicu- li latebras & præsepis angustias, in quibus infinita ma- iestas membris contractioribus stabulabat, dum pender ad vbera & vilium patitur Deus inuolumentis pannorum, repente nouum de cœlo sydus terris effulsit, & totius mundi dissipata caligine, noctem conuertit in diem, ne dies celaretur in nocte, vnde Euangelista di- cit, q̄ cum ergo natus esset, q̄ R E M I. In principio autem huius eu- angelicæ lectionis tria ponit. Personam, cum dicitur, q̄ cum na- esset Iesus locum cum ait, q̄ In Bethleem Iudæ, q̄ tempus, cum ad- dit, q̄ In diebus Herodis regis. Et hæc tria ad confirmationem nar- randæ rei ponuntur. H I E R O. super Matth. Putamus autem ab euangelista primū editū, sicut in hebraico legimus Iudæ nō Iudææ. Que est enim aliarum gentium Bethleem, vt ad distinctionē eius hic Iudææ ponetur? Iudæ autem circiter scribitur, quia & alia beth- leē in Iudæa legimus in li. Iesu filij Naue. G L O. Dux enim Beth- leem sunt, alia quæ est in terra Zabulon, altera quæ in terra Iudæ, quæ prius vocata est Effrata. A V G. in lib. de Con. euan. De ciui- tate autem bethleem Matthæus Lucasque consentiunt. Sed quomodo & qua causa ad eam venerit Ioseph & Maria, Lucas exponit, Mat- thæus prætermitit. Econtra de Magis ab oriente venientibus Lu- cas taceret, Matthæus dicit. C H R. super Matthæū. Sed videamus quid ad utilitatem respiciat, q̄ euāgelista tepus designat quo Chri- stus nascitur dicens, q̄ In diebus He. regis. quod dicit, vt prophe- tiam Danielis implerem demonstraret, quæ post. lxx. septimanas an- norum Christum nasciturum esse prædicit. Nam ex illo tempore vsque ad regnum Herodis. lxx. septimanarum anni sunt consum- mati, vel ideo quia quando iudaica gēs sub iudaicis regibus, quā- uis peccatoribus tenebat Prophete mittebantur ad remediū eius, nunc qn̄ lex Dei sub potestate regis iniqui tenebat, & iustitia Dei sub dominatione Romana præmebat, nascitur Christus, quia ma- gna & desperabilis infirmitas, medicū artificiosiorē querebat, vel iō- regis alienigenæ mentionē fecit, vt impleretur propheta quæ di- xit: Non auferetur sceptrum de Iuda, nec dux de fen. ore eius, do- nec veniat qui mittendus est. A M B. super Lucam. Fertur autem quodd Idumei latrones ascalonam ingressi, Antipatrum inter alios adduxerunt captiuum. Is igitur imbutus mysterijs Iudæorum, Hir- cano iudææ regi amicitia copulatur, quem pro se ad Pompeiū Hir- canus direxit, & quia legationis fructu potitus est, per eam gratiam partem regni affeclauit. Occiso autem Antipatro, filius eius Hero- des sub Antonio Senatusconsulto Iudæis regnare præceptus est, in quo claret Herodem nulla affinitate generis Iudæorum regnū quæ- sisse, C H R. in Hom. Dicitur autem: q̄ Herodis regis, q̄ dignitatē addens, quia & alius filius fuit Herodes qui Ioannem interfecit. C H R. Y. super Matth. Dum ergo hoc tempore natus esset, q̄ Ec- ce Magi veniunt. hoc est, confestim vt natus est, magnum Deum ostendentes in paruulo homine. H I E R. Magi vero sunt qui de- singulis rebus philosophantur, sed sermo cōmunis Magos pro ma-

leficis accipit, qui aliter tamen habentur apud gentē suā, eo q̄ sine philosophi caldeorū, & ad huius artis scientia reges quoq; & prin- cipes eiusdem gentis omnia sapunt, & ipsi primum ortum domini intellexerunt. A V G. in ser. de Epi. Ipsi autem Magi quid fuerunt nisi primitiæ gentium? Israhelica pastores, Magi gentiles, illi prope, illi longe, vtrique tamen ad angularem la- pidem cucurrerunt. Manifestatus est ergo Iesus non doctis, nec iustis, præualeat nāque imperitia rusticitate pastorum, & impietas in sacrilegijs Magorum, vtrisque sibi lapis il- le angularis attribuit, quippe qui venerit stulta eligere vt confun- deret sapientes, & non vocare iustos, sed peccatores, vt nullus ma- gnus superbiret, nullus infirmus desperaret. G L O. Hi autem Ma- gi reges fuerunt, qui est tria munera obtulisse dicuntur, nō ideo nō plures quā tres fuisse probantur, sed vt per eos gentes quæ ex tri- bus filijs Noe natæ sunt, venturæ ad fidem præfigurarentur, vel tot fuerunt principes, qui plures duxerunt in comitatu suo. Venerunt autem non post annum, quia tunc inueniretur in Aegypto non in præsepio, sed tertiadecima die. Ad ostendendum autem vnde veni- rent dicitur, q̄ ab oriente. q̄ R E M I. Sciendum est autem, quia va- ria est de Magis opinio. Quidam enim dicunt eos fuisse Chaldeos, Chaldei enim stellam pro Deo colebant, & iccirco dixerunt quod nuncupatiuis eorum Deus, ostenderit Deum verum natum. Alij vero dicunt Persas eos fuisse, nonnulli dicunt illos de vltimis fini- bus terræ fuisse. Alij vero dicunt illos fuisse nepotes Balaam, quod magis est credendum. Balaam enim inter cætera quæ prophetauit dixit, Orietur stella ex Jacob. Illi vero habentes hanc prophetiam, mox vt viderunt stellam nouam, intellexerunt regem natum & ve- nerunt. H I E R O. Hanc enim stellam futurā vaticinio Balaam nouerant, cuius erant successores, Sed querendum est si Chaldei vel Persæ aut de finibus terræ fuerunt, quomodo in tam breui spatio Hierosolymam venire potuerunt? R E M I. Sed sciendum est, quod aliqui solent dicere quod puer qui tunc natus est in tam bre- ui spatio temporis de vltimis finibus terræ ad se perducere potuit. G L O. Vel non mirandum est eos in x i j. diebus venisse in Beth- leem, cū equos arabicos, & dromedarios haberent, qui scilicet sunt veloces ad iter. C H R. super Matth. Vel per biennium ante Chri- sti natiuitatem profecti sunt, & stella eos precedebat, & neque etica, neque potus defecit in peris eorum. R E M I. Vel si fuerunt succes- sores Balaam, reges istorum nō longe distant a terra promissionis, iccirco in tam breui spatio temporis hierosolymam venire potuerūt. Sed tunc querendum est, quare euāgelista dicit eos ab oriente venisse. Quod ideo est, quia ab illa regione venerunt, quæ in orienta- li parte Iudæis posita est. Pulchre autem ipsi ab oriente venisse di- cuntur, quia omnes qui ad dominum veniunt, ab ipso & pro ipso veniunt. Ipse enim est oriens, secundum illud, Ecce vir orientis nomen eius, C H R. super Matthæum. Vel ab oriente venerunt vnde dies nascitur, inde initium fidei processit, quia fides lumen est animarum. Ab oriente ergo venerunt, sed Hierosolymam. R E M I. Quamuis dominus ibi natus non esset, quia licet agnoscerent nati- uitatis tempus, locum tamen non cognouerunt. Hierosolymam enim regia ciuitas est, & crediderunt quod talis puer non nisi in vrbe regia nasci debuisset. Siue ideo venerunt, vt adimpleretur quod scri- ptum est. De syon exiuit lex, & verbum domini de Hierusalem, quia ibi primo annuntiatus est Christus. Siue vt studio Magorum damnaretur pigritia Iudæorum. q̄ Venerunt ergo Hierosolymam dicentes, Vbi est qui natus est rex Iudæorū? A V G. in ser. de Epi. Cum autem multi nati atq; defuncti essent reges Iudæorum, nunquid quemquam eorum adorandum magi quæserunt, quia nec quem- quam eorū de cœlo loquentē didicerunt? Nō itaq; regi Iudæorū qua- les esse illic solebat, hunc tam magnū hominē longinqui alienigenæ ab eodē regno prorsus ab extraneis a se debere arbitrantur. Sed talē natū esse didicerant, in quo adorando, se salutem quæ secundū Deum est, consecuturos minime dubitarent: neque enim q̄tas erat saltē, cui adulatio humana feruieret, non de membris purpura, nō in capite diadema fulgebat, non pompa famulantiū, non terror exer- citus, non gloriofa fama prælorū, hos ad eum viros ex remotis ter- ris, cum tanto voto supplicationis attraxerunt. Iacebat in præsepio puer, ortu recens, exiguus corpore, contemptibilis paupertate. Sed magnum aliquid latebat in paruo, quod illi homines primitiæ gen- tium, non terra portante, sed cœlo narrante didicerant, vnde se- quitur. q̄ Vidimus enim stellā eius in oriente. q̄ Annunciant & in- terrogant, credunt & querunt, tamquam significantes eos qui ambulat per fidem, & desiderant speciem. G R E G O R I V S. in Hom. Sciendum autem, quod Priscillianistæ hæretici qui na- scei vnquemque hominem sub constitutionibus stellarum putant, hoc in adiutorium sui erroris assumunt, quod noua stella exijt, cum dominus in carne apparuit, cuius fuisse fa- tum, eandem quæ apparuit stellam putant. A V G. contra Faustū

CAP. II. Vm natus esset Iesus in Bethleem Iudæ, in diebus Herodis

Ser. 2. qui e de temp. 30

Ser. 2.

Ex ser. 7.

Aug. ser. 62 de Epih.

Lib. 2. c. 1.

Lib. 5. ca. 1.

Lib. 6. philo sophiz. c. 1.

Lib. 5. ca. 6.

Lib. ca. 6. 1.

Lib. eo. c. 8.

Lib. eo. c. 1.

Lib. eo. c. 9.

Lib. 2. ca. 5.

Et secundum Faustum hic stella inducitur, quæ confirmat Gene- sim, ut recte genesium hoc magis nuncupari possit quā euā- gelium G R E. in Hom. Sed abijt a fidelium cordibus, ut esse quid fatum dicant. A V G. de Ciui. dei. Nam homines quando fatum audiunt, usitata loquendi consuetudine non intelligunt, nisi vim positionis syderum, qualis est, quādo qui s- nificatur siue accipi- tur, q̄ aliqui alienant a Dei voluntate. Et hi ab auribus omniū repellendi sunt, qui qualicumque deorum volunt esse cultores. Aliqui vero stellas, hanc putant habere potestatem traditam si- bi a summa Dei potestate, qui magnam cælo faciunt iniuriam, in cuius uelut splendidissima curia opinantur scelera facienda decer- ni, qualia si aliqua terrena ciuitas decreuisset, genere humano decer- nente, fuerant auertenda. C H R Y. super Matt. Si ergo aliquis adulter & homicida fiat per stellam, magna est iniquitas illarum stellarum, magis autem illius qui creauit stellas, nam cum sit præ- sciens futurorum Deus, ex quo tanta iniquitas futura erat per stel- las, si uoluit ei dare non est bonus, si uoluit ei dare, & non potuit, impotens est. Si etiam stella est, quod aut mali sumus aut boni, er- go nec bonum nostrum laudandum est, nec malum uicuperandum, quia nec in nobis est uoluntarius actus: quid enim mali mei pot- nam suscipiam, quod non uoluntate, sed necessitate commisi? C H R Y. super Matth. Ipsa denique mandata Dei ne peccent ho- mines, aut hortamenta ut faciant bonum, hanc insipientiam des- truant. Quis, n. iuber aliquem ne faciat malum, quod non potest declinare? aut faciat bonum, ad quod non potest peruenire?

regis. ecce Magi ab Oriente ve- nerunt hierosolymam dicentes Vbi est qui natus est, rex Iudæo-

A illa exitit, quia Christus natus est, vnde si dici oporteret, tō stellā Christo, sed Christum stellæ fati uisū diceremus, ipse quippe illi, non illa huic nascendi attulit cam: C H R Y. in Ho. Non est hoc etiam astronomiæ opus a stellis scire eos qui nascuntur, sed ab ho- ra natiuitatis futura prædicere, hi autem ipsi natiuitatis nō cogno- uerunt, vt hinc suniē- tes initium a stellarū motu futura cogno- scerent, sed eouersa. Dicit ergo q̄ Vidimus stellam eius? G L O. i. propria, quia hanc creauit ad ostensionem sui. A V G. in ser. de Epi. Pastoribus angeli, Magis stella Christum demonstrat, vtrisque loq- tur lingua celorum, quia lingua cessauerat prophetarum. Cælos angeli habitant, & sydera exornant, vtrisque ergo cęli enarrat glo- riam Dei. G R E. Et rationabiliter Iudæis, tanq̄ ratione vrenti- bus rationale animal. i. angelus prædicare debuit. Gētilēs vero q̄a geliorū i. ratione vti nesciebant, ad cognoscendum dñm non per uocem, sed per signa perducitur, quia & illis prophetiæ tanq̄ fidelibus, & illis signa tanq̄ infidelibus data sunt. Eisdem autem gentibus Christū, cum perfecte esse gratis Apostoli prædicat, eumque paruulum & necdum per humanioris officium loquentem stella gentibus den- nuntiat, quia nimirum rationis ordo potest, vt loquentem eam dñm, loquentes nobis predicatorēs, & necdum loquentem eam ta- ta mura prædicarent. LEO Papa in serm. de Epiph. Ipse etiam Christū expectatio gentium, de quibus quondam beatissimo pa- tri Abrahæ in numerabilis fuit promissa successio, non carnis simi- ne, sed fidei secunditate generanda, & ideo stellarum multitudini comparata, vt ab omni gentium patre, non terrena sed cælestis pro- genes speraretur. Ad credendū ergo promissæ posteritatis hære- des in syderibus designari, ortu noui syderis excitant, vt in quo cę- lum est adhibitum in testimonium, cæli famuleret obsequium.

C H R Y. in Hom. Quā autem non cælestium vna stellarum hæc fuerit, manifestum est, nulla. n. alia stellarum hac via procedit, hæc. n. ab oriente in meridiem ferebatur. ita. n. Palestina ad Persidem ia- ceret. Secundo autem a tempore quo videbatur, non. n. in nocte ap- paruit tantum, sed in media die, quod non est uirtus stelle, sed nec etiam Lunæ. Tertio ab eo q̄ apparebat, & occultabatur rur- sus, cum. n. intrauerunt Hierosolymam, occultauit se ipsam, deinde ubi Herodem reliquerunt, se ipsam monstrauit: neque etiam pro- prium quendam gressum habebat, sed cum oportebat ire Magos, ibat, quando autem stare oportebat, stabat, sicut & de columna nu- bis erat in deserto. Quarto, quia non sursum manens partum vir- ginis ostentabat, sed deorsum descendens hoc faciebat, quod non est stella motus, sed uirtutis cuiusdam rationalis, unde vt hæc stel- la uirtus inuisibilis fuisse in talem apparentiam formata. R E M I. Nonnulli dicunt hanc stellam fuisse Spiritum sanctum, vt ipse qui postea super baptizatum dñm descendit in specie columbæ, in spe- cie stelle apparuit Magis. Alii dicunt fuisse angelū, vt ipse qui appa- ruit pastoribus, apparuerit etiam Magis. G L O. Sequitur etiam, q̄ In oriente? Vtrum stella in oriente orta sit, an ipsi ibi positi na- tam & occidentē viderint, ambiguum est, potuit. n. nasci in Oriente & eos in Hierusalem perducere. A V G. in ser. de Epiph. Sed di- stinguatur. A quibus audierunt quod talis stella Christum natū si- gnificaret? profecto ab angelis aliqua monitione reuelationis. Quæ- ris fortassis, ab angelis bonis an malis? Christum quidem & angeli mali, hoc est demones, filium Dei esse confessi sunt. Sed cur non & a bonis non audierint, quando in Christo adorando salus corū iam quærebatur, non iniquitas damnabatur? Potuerunt ergo il- lis & angeli dicere. Stella quā vidistis, Christus est. Itæ, adorate il- lum, sibi natus est, & simul iudicate qualis quantusque natus sit, LEO Papa in serm. de Epiph. Vel præter illam stellæ speciem, quæ corporeum incitauit obtutum fulgentior ueritatis radius corum corda perdocuit, & hoc quidem ad illuminationem fidei pertine- bat. A V G. in lib. de quæst. No. & ve. resta. Vel Iudæorum tu- tum regem intellexerunt, cum stella indice temporalis rex, soleat designari. Hi enim Magi Chaldei non mali uolentia astrorum cur- sum, sed rerum curiositate speculabantur. Sicut enim datur in- telligi, traditionem Balaam sequebantur qui dixit, Orietur stella ex Jacob. vnde videntes stellam extra ordinem mundi, hanc in- tellexerunt, quā Balaam futuram indicem regis Iudæorum pro- phetauerat. LEO Papa in serm. de Epiph. Potuerunt autem illis credita & intellecta sufficere, vt corporali intuitu non inquir- erent, quod plenissimo uisō mentis inspexerant, sed dili- gentia sagacis officij ad videndum, vsque ad puerum perseue- rans nostri temporis hominibus struebat, vt sicut omnibus nobis profuit, quod post resurrectionem domini uestigia vulne- rum eius, Thomæ apostoli explorauit manus: ita ad nostram utilitatem proficeret, quod infantiam ipsius Magorum proba- uerit aspectus. Vnde dicitur q̄ Venimus adorare eum. q̄ G H R. Y. super Matth. Sed numquid nesciebant, quia in He- rosolymam

Hom. euan

geliorū i.

Serm. 3. de

Epiph.

Hom. 6.

Serm. 4.

Quest. 63.

Serm. 4.

Ibidem.

Lib. 2. ca. 2.

Lib. 3. satis longe

Hom. 6. cir- ca medium.

In cap. Da- niel. 2.

Lib. 2. c. 1.

rufalem regnabat Herodes: numquid non intelligebant, quia quicumque rege uiuente, alterum regem pronunciat, aut adorat, puniuntur in sanguine: Sed dum considerabant regem futurum, non timebant presentem, adhuc non viderant Christum, & iam parati erant mori pro eo. O beati magi, qui ante conspectum crudelissimi regis, priusquam Christum cognosceret, Christi facti sunt confessores.

b Audiens autem Herodes rex turbatus est, & omnis hierosolyma cum illo. Et congregans omnes principes sacerdotum & scribas populi, sciscitabatur ab eis ubi Christus nasceretur. At

AVG. in ser. de Epiph. Sicut magi desiderant redemptorem, ita Herodes timet successorem, unde sequitur. **Audiens autem Herodes rex turbatus est.** **GLO.** Rex dicitur vt ex collatione eius qui quaeritur, hic intelligatur extraneus. **CHRY.** super Matth. Et ideo turbatur audiens regem natum Iudaeis ex genere Iudaeorum, cum esset ipse genere Idumeus, ne regno reuoluto iterum ad Iudaeos, ipse a Iudaeis expelleretur, & semen eius post ipsum praevideretur a regno, semper enim grandis potestas maiori timori subiecta est. Sicut enim rami arborum in excelsis positum, etiam si leuis aura flauerit mouentur, sic & sublimes homines etiam leuis nuntii fama conturbat, humiles autem sicut in conualle plerumque in tranquillitate consistunt. **AVG.** in ser. de Epiph. Quid autem erit tribunal iudicantis, quando superbos reges tunc faciebatur natiuitas infantis? Pertimeant regem ad patris dextram iam sedentem, quem rex impius timuit adhuc matris vbera lambentem. **LEO** Papa in ser. de Epiph. Superfluo tamen Herodes timore turbatur, non capit Christum regio tua. nec mundi dominus potestatis tue cepit esse contentus angustis. Quem in Iudaea regnare non uis, ubique regnat. **GLO.** Vel non solum propter se timuit, sed propter iram Romanorum: decreuerant enim Romani, nequis rex uel Deus, sine eorum consilio diceretur. **REG.** in Hom. Celi autem rege nato, rex terre turbatus est, quia nimirum terrena altitudo confunditur, cum celsitudo caelestis aperitur. **LEO** Papa in ser. de Epiph. Herodes etiam diaboli personam gerit, cuius tunc fuit inceptor, ita nunc quoque est indefessus imitator. Cruciatum enim uocatione gentium, & quotidiana potestatis suae destructione torquetur. **CHRY.** super Matth. Vterque ergo zelo proprio turbatur, & sui regni successorem timebat, Herodes terrenum, diabolus autem caelestem. Ecce autem & Iudaeus populus turbatur, qui magis de auditu isto gaudere debuerat, quia rex Iudaeus surgere dicebatur. Sed turbabatur, quia de aduentu iusti non poterat gaudere iniqui. Aut certe turbabatur, ne forte iratus Iudaeo regi genus eius uexaret. Unde sequitur. **Et omnis hierosolyma cum illo.** **GLO.** Volens illi fauere quem timebat, populus enim plus iusto eis fauet, quos cruces sustinet. Sequitur. **Et congregans omnes principes sacerdotum & scribas populi.** Vbi nota diligentiam inquirentis, ut si inuenerit faciat quod postea se uelle ostendit, sin autem, accusatus sit Romanis. **REMI.** Scribae autem dicti sunt, non tamen ab officio scribendi, sed potius ab interpretatione scripturarum, erant enim legis doctores. Sequitur. **Sciscitabatur ab eis ubi Christus nasceretur.** Hic attendendum est, quia non dixit ubi Christus natus est, sed ubi nasceretur. Callide enim interrogauit eos, ut posset agnoscere si de rege nato letarentur, Christum autem uocat, quia nouerat inungi regem Iudaeorum. **CHRY.** super Matth. Vt quid autem interrogat Herodes, qui non crederat scripturas, aut si crederat, quomodo sperabat posse interficere illum, quem regem futurum esse dicebant? Sed diabolus instigabat, qui crederat, quod scripturae non mentiuntur: sic sunt omnes peccatores, qui hoc ipsum quod credunt, perfecte credere non permittuntur, quoniam enim credunt, ueritatis esse uirtus, quae non potest esse occulta, quae autem non credunt, execratio est inimici. Si enim perfecte crederent, sic uiuerent quasi post modicum transitori de hoc mundo, non quasi in aeternum mansuri. Sequitur. **At illi dixerunt.** In Bethlehem Iudae. **LEO** Papa in ser. de Epiph. Magi quidem humano sensu significatum sibi regis ortum existimauerunt in ciuitate regia esse quaerendum, sed quierunt sicut eperat formam, & non iudicare uenerat, sed iudicari, Bethlehem prelegit natiuitati, Hierosolymam passioni. **THEO.** Si enim maximam Romam elegisset ciuitatem, potentia ciuium mutationem orbis terrarum factam putarent, si filius fuisset Imperatoris, potestati utilitatem ascriberent. Sed quid fecit? omnia egea & uilia elegit, ut diuinitas cognosceretur orbem transformasse terrarum, propterea pauperum elegit matrem, pauperiorum patriam, egenus sit pecuniis, & hoc tibi exponit praesepe. **REG.** in Hom. Bene etiam in Bethlehem nascitur, Bethlehem quippe domus panis interpretatur. Ipse naque est qui ait. **Ego sum panis uiuus, qui de caelo descendi.** **CHRY.** super Matth. Cum autem debuissent celare mysterium

regis praefinitum a Deo, maximam conspectu alienigenae regis, facti sunt non praedicatores operum Dei, sed proditores mysteriorum eius, & non solum manifestant mysterium, sed etiam propheticum protulerunt exemplum. Unde subiungunt. **Sic enim scriptum est per prophetam.** **Micham.** **Et tu, Bethlehem terra Iuda.** **GLO.** Hoc sic ponitur, ut ab eis dictum est, qui etiam non uerba, ueritatem sensus quodammodo ponunt. **HERO.** Unde hic reprehenditur Iudaei de ignorantia, quoniam propheta dicit. **Tu Bethlehem effrata, illi dixerunt.** **Tu Bethlehem terra Iuda.** **CHRY.** super Matth. Sed adhuc ipsam prophetiam praecedentes. Interficiendum paruulorum facti sunt causa, sic enim scriptum erat. **Ex te exiet rex, qui pascet populum meum Israel, & dies eius a diebus saeculi.** Si ergo integram prophetiam protulissent, considerans Herodes, quia non erat rex terrenus, cuius dies a diebus saeculi erant, in tantum furore non exarsisset. **HERO.** super Matth. Est autem sensus prophetae talis. **Tu Bethlehem terra Iuda, uel effrata** (quod ideo dicitur, quia est alia Bethlehem in Galgalis sita) quamuis paruus uicus sit inter millia ciuitatum Iuda, tamen ex te nasceretur Christus, qui erit dominator Israel, qui secundum carnem de Dauid est, de me tamen natus est ante saecula, & ideo dicitur. **Egressus eius ab initio a diebus aeternitatis, quia in principio uerbum erat apud Deum.** Sed hoc ultimum, ut dictum est, Iudaei tacuerunt, alia uero mutauerunt, uel propter ignorantiam ut dictum est, uel ad maiorem manifestationem, ut Herodi alienigenae intellectum prophetiae aperirent, unde pro eo quod propheta dixit. **Effrata, quod erat nomen antiquum & forte Herodi ignotum, dixerunt, terra Iuda.** Pro eo autem quod propheta dixerat. **Minima es in milibus Iuda, uolens ostendere paruitatem eius quantum ad populi multitudinem, dixerunt.** Nequaquam minima es in principibus Iuda, uolentes ostendere magnitudinem dignitatis, prouenientem ex dignitate principis natiuitatis, quasi dicerent. **Magna es inter ciuitates ex quibus principes prodierunt.** **REMI.** Vel talis est sensus, quamuis minima uidearis inter urbes principatum habentes, tamen non minima es, quia ex te exiet dux, qui regat populum meum Israel, dux autem iste Christus est, qui populum hielem regit & gubernat. **CHRY.** in Hom. Intende autem certitudinem prophetiae, non enim dixit, quod in Bethlehem erit, sed quod de Bethlehem exiet, ostendens quod ibi solum nasceretur. Quomodo autem habet rationem de Zorobabel, haec dicta esse, ut quidam dicunt? non enim exiit eius sicut a principio ex diebus saeculi. Neque etiam ex Bethlehem exiit, cum non in Iudaea, sed in Babylonia natus sit. Est etiam ad hoc quod dicit. **Nequaquam minima es, quia ex te exiet, nullus enim alius illustrem fecit uillam, in qua nasceretur quam Christus.** Post natiuitatem enim a finibus orbis terrarum ueniunt uisuri praesepe & tugurii locum, non autem dixit. **Ex te exiet filius Dei, sed dux qui pascet populum meum Israel, oportebat enim in principio descendere, ut non scandalizarentur, & quae ad salutem hominum pertinebant predicare ut magis inducerentur.** Quod autem dicit. **Qui regat populum meum Israel.** Israel enim hic dicit eos, qui crediderunt ex Iudeis, si autem non omnes Christus rexit, corum est accusatio. De gentibus autem interim tacuit, ne scandalizaret Iudaeos. Vide autem mirabilem dispensationem, Iudaei enim, & Magi simul se inuicem docent. Iudaei a Magis audiunt, quod Christum in orientis regione stella praedicabat, & Magi a Iudaeis, quod prophetae antiquitus eum nuntiauerunt, ut genuato testimonio confirmati, ardentiori fide existerent, quem & stellae claritas, & prophetiae manifestabat autoritas. **AVGVSTI.** in sermo. de Epiph. Poterat epim stella quae Magos perduxit ad locum, ubi erat cum matre uirgine Deus infans, ad ipsam eos perducere ciuitatem, sed tamen subtraxit se, nec eis prorsus apparuit, donec de ciuitate in qua Christus nasceretur, & ipsi Iudaei dicerent. **In Bethlehem Iudae** similes facti fabris archae Noe, qui aliis ubi euaderent praesertunt, & ipsi diluuijo perierunt, similes lapidibus a miliaribus uiam ostenderunt, nec ipsi ambulare potuerunt. Audierunt, & abierunt, inquisitores dixerunt, & remanserunt doctores. Nuac quoque Iudaei simile aliquid nobis exhibere non desinunt, nonnulli enim paganos, quando eis de scripturis testimonia clara praesertunt, ut nouerunt Christum ante prophetatum, suspecti uel certe Christianis illa confecta sint, malunt credere codicibus Iudeorum, & sicut tunc magi fecerant, Iudaeos dimittunt inaniter sciscitare, ipsi perquam fideliter adorare.

CHRY. super Matth. Postquam audiuit Herodes risum duplici modo credibile, primum quia a sacerdotibus fuerat dictum, deinde quia exemplo prophetico fuerat comprobatum: non tamen deuotionem flectitur nascitur; regis: sed ad malitiam interfecionis eius per dolum uidit. n. quia non poterat magos nec blandimētis flectere: nec minis terrere, nec auro corumpere, ut consentirent in interfecionē regis futuri: ideo illos decipere cogitauit. unde dicit: **Tūc Her. clā uoca. Magis.** **Occulte autem uocauit eos: ut non uiderent Iudaei, quos habebat suspectos: ne forte quasi regem suę gentis amantes prouiderent cōsilium eius.** Diligenter didicit ab eis tēpus stellę. **REMI.** Idcirco diligenter quia callidus erat, & timebat ne non reuerteretur ad eum, ut tunc sciret quid ageret de puero occidendo. **AVG.** in sermo. de Epiph. Ferme autem biennio ante, uisa est stella mirantibus quid esset. Sed tunc intelligitur indicatum eis cuius esset stella, quae iam diu uidebatur quādo natus est, qui per illam significatur. Sed postquam Christo nato reuelatum est Magis, uenerunt ab oriente, & 13. die adorauerunt eum, quem ante paucos dies natum fuisse didicerunt. **CHRY.** in Hom. Vel ante multum tempus haec stella apparuit, quoniam multum tempus in itinere erant Magi consumpturi, ut confestim cum natus esset Christo assisterent, eum in sacijs adorantes, ut mirabilior appareret. **GLO.** Secundum alios uero a die natiuitatis Christi creditur stella tunc apparuisse, & peracto officio cũ noua esset desijt esse. ait. n. **Fulgentius.** Puer natus nouā stellam fabricauit. Cognito autem loco & tempore personam pueri uult non ignorare. unde dicit: **Ite, & interrogate diligenter de puero, si lud praeeperat quod absque praeepto erant futuri.** **CHRY.** in Ho. Non autem dicit: Interrogate de rege: sed de puero: ei. n. etiam nomen potestatis inuiderat. **CHRY.** super Matth. Ergo ut ad hoc eos induceret, deuotionem promittebat, & per eam gladium acuebat, & malitiam cordis sui humilitatis colore depingebat. Talis est consuetudo omnium malignorum, quando alique in oculo grauius laedere uolunt, humilitatem illi, & amicitias fingunt. Unde dicit: **Et cum inueneritis renuntiate mihi, ut ego ueniens adorem eum.** **GRE.** in Hom. Adorare eum se uelle simulat, ut quasi hūc si inuenire possit, extinguat. Sequitur: **Qui cum audissent regem, abierunt.** **REMI.** Audierunt magi Herodem, ut quaerent dominum: sed non ut ad eum reuerterentur. Significabant. n. bonos auditores, qui bona quae audiunt a malis praedicatoribus faciunt: sed tamen opera illorum non imitantur.

CHRY. super Matth. Ex hoc loco ostenditur, quia cum stella deduxisset magos prope Hierusalem abscondita est ab eis, ut relictis a stella cogerentur in Hierusalem interrogare de Christo simul & manifestare, propter duo, primo ad confusionem Iudaeorum, quae gentiles stellae tantummodo uisione confirmati, Christum per alias prouincias requirebant, & Iudaei ab infantia prophetias legentes de Christo, & in suis finibus natum non susceperunt, demum ut interrogati sacerdotes, unde nascitur Christus, ad prauidicium suum riderent, de Bethlehem: quia qui Herodē docuerant de Christo, ipsi ignorabant de illo: & ideo post interrogationem, & risonem habitam subditur: **Et ecce stella, quam uiderant in Oriente antecedeat eos.** ut considerantes obsequium stellae, regis intelligerent dignitatem. **AVG.** in ser. de Epi. Et ut Christo plenum redderet obsequium, temperauit gradum, donec magos perduceret ad puerum. Obsequium praebuit, non imperium adduxit. supplices ostendit, hospitium radiauit amplissimo lumine, & testa nati psu dit, sicq; discessit. vñ seq. **Uicq; dū u. staret supra, ubi erat puer.** **CHRY.** super Matth. Quid autem mirum si sola iustitia oritur, stella ministrabat diuina? Stetit. n. supra caput pueri, quasi dicens: Hic est, ut quia loquendo monstrare non poterat, stando demonstraret. **GLO.** Hic autem apparet, quod stella in aere posita erat, & domui in qua puer erat multum uicina: aliter. n. domum non discreuisset. **AMBRO.** super Lucam: Haec autē stella uia est, & uia Christus, quia secundum incarnationis mysterium Christus est stella: ipse enim est stella splendida & matutina. unde ubi Herodes est, non uiderit, ubi autem Christus: rursum uiderit & uiam monstrat. **REMI.** Vel stella significat gratiam Dei, Herodes diabolum. qui autem per peccatum se diabolo subdit: mox gratiam perdit, quod si per penitentiam recesserit, mox gratiam inuenit, quae non dimittit: donec perducatur ad domum pueri, id est ecclesiam. **GLO.** Vel stella est illuminatio fidei, quae ad proximum ducit, quam dum diuertunt ad Iudaeos: magi amittunt, quia

CHRY. super Matth. Postquam audiuit Herodes risum duplici modo credibile, primum quia a sacerdotibus fuerat dictum, deinde quia exemplo prophetico fuerat comprobatum: non tamen deuotionem flectitur nascitur; regis: sed ad malitiam interfecionis eius per dolum uidit. n. quia non poterat magos nec blandimētis flectere: nec minis terrere, nec auro corumpere, ut consentirent in interfecionē regis futuri: ideo illos decipere cogitauit. unde dicit: **Tūc Her. clā uoca. Magis.** **Occulte autem uocauit eos: ut non uiderent Iudaei, quos habebat suspectos: ne forte quasi regem suę gentis amantes prouiderent cōsilium eius.** Diligenter didicit ab eis tēpus stellę. **REMI.** Idcirco diligenter quia callidus erat, & timebat ne non reuerteretur ad eum, ut tunc sciret quid ageret de puero occidendo. **AVG.** in sermo. de Epiph. Ferme autem biennio ante, uisa est stella mirantibus quid esset. Sed tunc intelligitur indicatum eis cuius esset stella, quae iam diu uidebatur quādo natus est, qui per illam significatur. Sed postquam Christo nato reuelatum est Magis, uenerunt ab oriente, & 13. die adorauerunt eum, quem ante paucos dies natum fuisse didicerunt. **CHRY.** in Hom. Vel ante multum tempus haec stella apparuit, quoniam multum tempus in itinere erant Magi consumpturi, ut confestim cum natus esset Christo assisterent, eum in sacijs adorantes, ut mirabilior appareret. **GLO.** Secundum alios uero a die natiuitatis Christi creditur stella tunc apparuisse, & peracto officio cũ noua esset desijt esse. ait. n. **Fulgentius.** Puer natus nouā stellam fabricauit. Cognito autem loco & tempore personam pueri uult non ignorare. unde dicit: **Ite, & interrogate diligenter de puero, si lud praeeperat quod absque praeepto erant futuri.** **CHRY.** in Ho. Non autem dicit: Interrogate de rege: sed de puero: ei. n. etiam nomen potestatis inuiderat. **CHRY.** super Matth. Ergo ut ad hoc eos induceret, deuotionem promittebat, & per eam gladium acuebat, & malitiam cordis sui humilitatis colore depingebat. Talis est consuetudo omnium malignorum, quando alique in oculo grauius laedere uolunt, humilitatem illi, & amicitias fingunt. Unde dicit: **Et cum inueneritis renuntiate mihi, ut ego ueniens adorem eum.** **GRE.** in Hom. Adorare eum se uelle simulat, ut quasi hūc si inuenire possit, extinguat. Sequitur: **Qui cum audissent regem, abierunt.** **REMI.** Audierunt magi Herodem, ut quaerent dominum: sed non ut ad eum reuerterentur. Significabant. n. bonos auditores, qui bona quae audiunt a malis praedicatoribus faciunt: sed tamen opera illorum non imitantur.

Serm. 2.

Serm. 4.

Vbi supra.

Serm. 6.

Serm. 1.

In ser. conc. Ephesini.

Hom. 10.

Hom. 7.

Serm. 2.

Serm. 6.

In Hom. de Epiph.

Hom. 7.

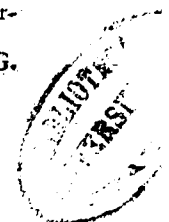
Cap. 2.

A dum a malis consilium quaerunt, ueram illuminationem perdunt. **GLO.** Postquam praemisit stellae obsequium: subiungit euangelista magorum gaudium dicens: **Videntes autem stellam gauisi sunt gaudio magno ualde.** **REMI.** Et sciendum, quod non satis fuit dicere euangelistae. **Gauisi sunt.** sed addidit: **Gaudio magno, & ualde.** **CHRY.** sup. Matth. **Gauisi ergo sunt, quia spes eorum non erat decepta: sed amplius confirmata, quod tanti itineris non sine causa susceperant laetorem.** **GLO.** **Gaudio gaudet, qui propter Deum gaudet, qui est uerum gaudium.** **Addidit autem & magno: quia de magno gaudebant.** **CHRY.** Per mysterium enim stellae intelligebant, quoniam dignitas tunc nati regis excedebat mensuram omnium mundalium regum: addidit etiam ualde. **REMI.** Quia uoluit ostendere, quod magis gaudent homines de rebus perditis quam semper possessis. **Subditur autem: Et intrantes domum inuenerunt puerum.** **LEO** Papa in sermo. de Epiph. Quantitate paruam, alienae opis indigū, sancti impotentem, & in nullo ad humanam infantie generalitate discretum, quia sicut fidelia erant testimonia, quae in eo maiestatem inuisibilis diuinitatis ostenderent: ita probatissimum debebat esse, sempiternam illam essentiam filij Dei, ueram suscepisse hominis naturam. **Cum Maria matre eius.** **CHRY.** super Matth. **Non diademate coronata, aut in lecto aureo recumbente: sed uix tunicam habente vnā, non ad ornamentum corporis, sed ad tegumentum nuditatis qualem habere potuit carpentarij vxor peregre constituta.** Si ergo regem terrenum quaerentes uenissent, magis fuissent confusi quam gauisi, quia tanti itineris laborem, sine causa suscepissent. **Nunc autem quia caelestem regem quaerebant, & si nihil regale uidebant: in eo tamen solius stellae testimonio contenti, gaudebant oculi eorum contempibilem puerum aspicere, quia spiritus in corde eorum terribilem eum monstrabat, & uide praedictes adorauerunt eum.** **Vident enim hominem, & agnoscunt Deum.** **RABBA.** Diuino autem nutu factum est, quod abierat Ioseph, ne aliqua male suspicionis occasio daretur gentibus. **GLO.** **Qui licet morem sua gentis in donis offerendis sequatur, Arabes enim auro, thure & diuersis generibus aromatum abundant, tamen aliquid mysterij muneribus demonstrare uolebant.** unde sequitur: **Apertis thesauris suis obtulerunt ei munera, aurum, thus, & myrrha.** **GRE.** Aurum quippe regi congruit: thus uero in Dei sacrificium ponebatur: myrrha autem mortuorum corpora condiuntur. **AVG.** in sermo. de Epi. Aurum igitur soluitur quasi regi magno, thus immolatur ut Deo, myrrha praebetur quasi pro salute omnium morituro. **CHRY.** Haec autem & si tunc non intelligebantur, secundum quasi mysterium ista gerant, uel quid significaret unumquodque: munus, eorum nihil contrarium est. **Gratia. n. quae illos haec omnia facere hortabatur, ipsa ordinauerat uniuersa.** **REMI.** Et sciendum, quod isti non singuli singula obtulerunt: sed singuli tria, & singuli cum suis muneribus, regem Deū & hominem praedicauerunt. **CHRY.** in Hom. Erubescant ergo Marcion & Paulus samosetanus, qui nolunt uiderē, quae magi uiderunt ecclesiae progenitores, Deum in carne adorantes. Nam quod in carne uera sit, panni monstrant & praesepe. quoniam autem non ut puerum hominem adorant, sed ut Deum, demonstrant dona, quae Deo offerre decens erat. **Confundantur & Iudei uidentes se praesentes a Magis, & neque post illos uenire studentes.** **REGO.** Potest & in his aliud intelligi. **Auro** namque sapientia designatur, **Salomone teste, qui ait: Thesaurus desiderabilis requiescit in ore sapientis.** **Thure** quod Deo incenditur, uirtus orationis exprimitur, secundum illud. **Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo.** **Per myrrham** uero carnis mortificatio figuratur. **Nato ergo regi aurum offerimus, si in conspectu eius sapientiae lumine splendemus.** **Thus offerimus, si per orationum studia Deo redolere ualeamus.** **Myrrham offerimus, si carnis uicia per abstinentiam mortificamus.** **GLO.** **Tres autem uiri qui offerunt, significant gentes de tribus partibus mundi uenientes.** **Thesaurus** aperit dum fidem cordis per confessionem ostendunt. **Bene autem in domo docentes, ne thesaurum bonae conscientiae iactando propalemus.** **Offerunt tria munera, hoc est fidem sanctae Trinitatis: uel apertis thesauris scripturarum, Historicum, Moralem, & Allegoricum sensum offerunt, uel Logicam, Physicam, & Ethicam, dum illa fidei seruire faciunt.**

Sermo. 4.

Ho. 10. euā.

Ho. 10. euā.

AVG. in ser. de Epiph. Herodes impius factus ex timore crudelis voluit desuere. Sed quomodo poterat capere eum, qui ipsas fraudes venerat amputare? Ut ergo eius fraus elideretur, sequitur, Et responso accepto. HIERO. Qui n. munera obrulerunt dno, consequenter rsum accipiunt. Responsum, qd graece

μηλιατιδεντες dr, no per angelum fit, sed p ipsam dominu. vt me ritorum Ioseph priuilegium demonstraretur. GLO. Fit autem hac rnsio per ipsum dnm: quia nullus alius viam reuersionis instituit, nisi ille qui dicit: Ego sum via. non tn loquitur puer ad eos, ne diuinitas ante tempus reueleretur, & vt vera humanitas habetur. Dicit autem: Et responso accepto. Sicut eni

Et responso accepto in somnis ne redirent ad Herodem, per aliam viam reuersi sunt in regionem suam. Qui cum recessissent, ecce angelus domini apparuit in somnis Ioseph dicens: Surge & accipe puerum & matrem eius, & fuge in Aegyptum, & esto ibi vsque dum dicam tibi. Futurum est enim, vt Herodes querat puerum ad perdendum eum. Qui confurgens accepit puerum, &

illuc Christus adueniens sedentibus in tenebris reddidit lucem, fugit vt illuminaret, no fugit vt lateret. Sequitur: Et esto ibi vsque dum dicam tibi, futurum est. n. vt Herod. querat puerum ad perdendum eum. Putabat. n. infelix tyrannus saluatoris aduentu regali se folio detrudendum: sed non ita est. non ad hoc venerat Christus, vt alie

matrem eius nocte, & secessit in Aegyptum. Et erat ibi vsque ad obitum Herodis, vt adimpleretur quod dictum est a domino per prophetam dicentem: Ex aegypto vocaui filium meum. h Tunc Herodes videns quoniam illudus esset a Magis: iratus est valde, & mittens occidit omnes pueros, qui erant in Bethleem & in omnibus finibus eius: a bimatu & infra, secundum tempus quod exquisierat a Magis.

in Iudam: nec nox nec tenebrae ponuntur in euangelio. CHRY. super Matthe. Omnis. n. persecutionis angustia nox est, refrigerium autem dies. RABA. Vel quia luce vera recedente lucis ipsius osiores in tenebris remanserunt, ipsa vero redeunte illuminantur. CHRY. in Hom. Vide autem statim ipso nato tyrannum insanire, & qd mater cum puero ad extraneam effugatur regionem, vt si tu incipiens alicui spiritali rei deseruire, videaris tribulari, no turberis: sed oia viriliter feras, hoc hns excludit. BEDA. Quod. n. dns a parentibus sublatu est in Aegyptu, significat electos sapientia maloru improbitate suis effugandos ex sedibus, vel etia exilio dandos. Si quidem ipse qui suis erat praeceptorum: Cum vos persecuti fuerint in vnam ciuitatem, fugite in aliam, primus fecit qd precepit: fugiendo hominem quasi homo in terra, quem stella Magis paulo ante adorandum monstrauit ex caelo. R E M I. Quod aut dms in Aegyptum iturus esset, praedixerat Iaias cum ait: Ecce dms ascendet super nubem leuem & ingredietur Aegyptum, & disperdet simulacra Aegypti. R E M I. Consuetudo aut fuit istius euagelista: oia quae dixit confirmare: & hoc ideo, quia iudaeis scribebat: Ideoq; subiugit: Vt adimple. quod dictum est a do. per pph. dicit. Ex Aegy. vo. si. meum. HIERO. De optimo genere interpretat di: Hoc. 70. interpretes non habent: sed in Osee propheta iusta Hebraicam scribitur veritate: Quia puer Israel est, & dilexi eum. Et ex Aegypto vocaui filium meum, pro quo. 70. transtulerunt: Quia paruulus est Israel & dilexi eum, ex Aegypto vocaui filium meum. HIERO. super Osee: Hoc aut testimonio vtitur euangelista, qd haec typice referuntur ad Chm. Notandum. n. qd in hoc propheta, & in alijs ita de aduentu Chri, & de uocatione gentiu praenunciatur, vt radix historiae non penitus deferatur. CHRY. in Hom. Est etiam prophetae lex multa multoies dici de alijs, compleri aut in alijs, sicut de Symeone & Leui dictum est. Diuidam eos in Iacob, & dispergam in Israel, quod non in eis sed in nepotibus copletum est, quod & hic apparet. Christus. n. natura Dei filius est, & sic in eo vere propheta completur. HIERO. Possumus aut & hunc locu conciliare, & inducimus testimoniu ex Numeris: Deus ex Aegypto vocaui eum, gra eius sicut vnicornis. R E M I. Per Ioseph aut designat ordo pdicatorum, p Mariam sacra Scriptura, per puerum notitia Saluatoris, per persecutionem Herodis persecutio quam passa est ecclesia in hierosolymis, per fugam Ioseph in Aegyptum transitus praedicatorum ad gentes infideles: Aegyptus enim tenebre interpretatur, per tempus quo fuit in Aegypto spatium temporis ab ascensione domini, vsque ad aduentum Antichristi, per obitum Herodis, extinctio inuidie in cordibus Iudaeorum.

h CHRY. super Matthe. Postquam paruulus Iesus Magos suo imperio subiugauit, non potestate corporis sed gratia spiritus, iratebatur Herodes, quia quos ipse sedes in throno regni suade non potuit, his Iesus paruulus placuit in praesepio iacens: deinde contemntes eum, Magi addiderunt causas doloris. vnde dicitur: Tunc Herodes videns quoniam illudus esset a Magis, ira est valde. Illa enim regum ira magna & inextinguibilis est, quam regni zelus accedit. Sed quid fecit? Mittens occidit omnes pueros. Sicut. n. bestia vulnerata, quicquid oculis eius occurrit, quasi aduersum sui vulneris dilaniat, sic & ille delusus a Magis iram suam super paruulos diffundebat. Dicebat enim cogitans in furore: Certe Magi puerum inuenerunt, quem regnaturum dicebant, nam rex regni zelo repletus, de his omnia timet, omnia suspicatur. Ideo ergo misit & interfecit omnes paruulos, vt vnum inueniret in oibus. AVG. in ser. de Epi. Et dum insequitur Christum regi nro coauium, procurauit exercitum stolis victricibus candidatum. A.V.G. in ser. de Innocentibus. Ecce prophanus hostis haeris paruulus

Sermon. de Iunoc.

Hom. 8.

Lib. 3. in expositione cap. 11.

Hom. 8.

Sermon. 3.

paruulus nunquam tantum prodesse potuisset obsequio, quantum profuit odio, nam quantum contra eos iniquitas abundauit, tantu gratia benedictionis effulsit. I D E M. O paruuli beati: ille de vestra corona dubitabit in passione pro Christo, qui etiam paruulus baptismum prodesse non existimat Christi: nam qui natus habere potuit praedicatorum angelos, narratores ce

los, adoratores Magos, potuit & illis, ne pro eo sic morerentur praestare, si sciret illa morte perituros, & no potius maiore felicitate victuros. Absit vt ad liberandos homines Christus veniens, de illorum praesepio, qui pro illo interficerentur, nihil egerit: qui pendens in ligno pro eis a quibus interficiebat, orauit. RABA. Non est autem contentus visitatione bethleem, sed & adiacentia loca visitauit, nec vllam misericordiam aetatis habuit, a filio vnus non est vsque ad filium duorum annorum: quin omnes occideret. vnde subdit: In bethleem, & in omnibus finibus eius a bimatu & infra. AVG. in ser. de Epi. In caelo enim viderant magi ignotifsimam stellam non ante paucos dies: sed ante finem bienni, sicut inquirenti Herodi patefecerunt. vnde a bimatu & infra occidit in fantes: propter quod sequitur: secundum tempus quod exquisierat a magis. AVG. in ser. de Inno. Vel quia timebat ne puer cui sidera famulantur, speciem suam paulo super aetate, vel infra transformaret, vel aetatem sui temporis occultaret: ideo videtur pueros a bimatu vsq; ad pueros vnus diei interfecisse AVG. de con. euan. Vel aliquorum magis propinquum periculorum terribilis agitatus: Herodes ab illa cura. infertendici pueros mente abrepta in alijs potius occupatur. vel potuit credere magos fallaci stellae visione deceptos, postea q non inuenerunt quem natum putauerant, erubuisse ad se redire, atque ita timore depulso, a persequendo puero quieuit. & sic completis diebus purificationis, tute cum illo ascendere potuerunt. Quis. n. non videat vnum illum diem regem multis occupatum latere potuisse, deinde vulgatis rebus, quae in templo dicte factae; fuerat: Herodes sensit se a magis illum: mac deinde sicut hic dicit, multos infantes occidit. BEDA. in Ho. In hac autem morte puero, omnium Christi martyru praeciosa est mors designata: q paruuli occisi sunt, significat per humilitatis meritum ad martyrij perueniendum gloriam, quod in Bethleem & in omnibus finibus eius occisi sunt: offendit i Iudae vnde ecclesia cepit origo, & vbique per orbem persecutionem sequitur: qd bini occisi sunt, doctrina & operatione perfectos indicant. Quod vero infra, simplices: qd illi quide occisi sunt, & Christus euasit, insinuat corpora martyrum ab impijs posse perimi: sed Christum ab eis non posse auferri.

Lib. 2. c. 11.

In festo Innocen.

Hom. 9.

Lib. 6. in expositione cap. 31.

Quaest. 62.

ret etiam Rachelem mortuam plorasse filios suos, & noluit consolari, quia non sunt. HIER. Et hoc secundum duplicem intelligentiam: sicut qd eos in aeternum mortuos existimaret, sicut qd consolari nollit de his, quos scitum esse victuros, vt fit sensus: Noluit consolari de hoc, q non essent. HILA. No enim non erant hi, qui mortui putabantur, in aeternitatis. n. profectum per martyrij gloriam efferebantur. consolatio autem rei amissa erat p standu, no auferat. Rachel ecclesiae typum praetulit diu sterilis, nunc fecunda. huius ploratus ex filijs, non

K Defuncto autem Herode, ecce angelus domini apparuit in somnis Ioseph in egypto dicens: Surge & accipe puerum & matrem eius, & vade in terram Israel. Defuncti sunt enim, qui querebant animam pueri.

iccirco quia peremptos dolebat auditur: sed quia ab his perimebatur, quos primum genitos filios retinere voluisset. RABA. Vel significat ecclesiam quidem plorare sanctorum de hoc saeculo ablationem: sed non ita velle se consolari, vt qui saeculum morte vicerunt, rursus ad saeculi certamina secum redeant toleranda, quia non sunt ultra reuocandi in mundum. GLO. Vel non vult consolari in praesenti: quia non sunt, sed omnem spem & consolationem ad aeternam transmittit vitam. RABA. Bene autem Rachel: quia ouis vel videns dicitur, ecclesiam figurat, cuius tota intentio vt Deum contempletur, inuigilat, & ipsa est ouis centesima quam pastor in humeris reportat.

k EVSEBIVS. Ex ecclesiastica historia: Cum pro sacre religio, quod Herodes in saluatore commiserat, & scelere quod inique vox eius peregerat: vltio eum diuina perurgeret in mortem, corpus eius, vt Iosephus refert, morbus inuadit diuersus: ita vt diceretur a vatibus non morbi corporis haec: sed diuina vltionis esse supplicia: ipse autem furore iam plenus nobilioris & primarios ex omni Iudaea ad se colligi, & recludi iubet in carcere: mandans, statim vt spiritum exhalasset, omnes interfici, vt eius obitum omnis Iudaea delectet inuita. Paulo autem antequam nouissimum spiritum redderet: Antipatrum filium suum iugulauit, post duos pueros quos ante necauerat. f. Alexandrum & Aristobolum: Talis igitur Herodis finis, qui digna supplicia sceleris, quod in Bethleem erga paruulos gesserat, & pro infidjs saluatoris exactus est: ea euagelista designatur cum dicit: Defuncto autem Herode. HIERO. Multi propter ignorantiam historiae labuntur in errorem, putantes eundem esse Herodem, a quo in passione dominus irridetur, & qui nunc mortuus esse refertur. Ergo Herodes ille, qui cum Pilato postea interitias fecit, huius Herodis filius est, frater Archelai, que Tyberius Caesar Lugdunū relegauit, fratremq; eius Herodem succellorem regni fecit. Primo ergo Herode defuncto: Ecce apparuit angelus domini in somnis Ioseph in aegypto dicens: Surge & accipe puerum & matrem eius. DIONYS. In caest. Hierarch. Vi de qm & ipse Iesus supercelestibus essentijs super existens, ad id quod secundum nos est immutabiliter veniens, non refugit ad se ordinatam & assumptam humanam ordinationem: sed obediens subditur Dei patris per angelos dispositionibus, & p medios ipsos annunciat Ioseph a patre disposita filij ad egyptum recessio, & iterum ad Iudaeam ex egypto transductio. CHRY. super Mat. Vides. n. quia Ioseph ad ministerium Mariae erat electus, eunte enim illa in Aegyptum & redeunte, quae ministerium ei tantu necessitatis impleret: nisi desponsata fuisset? Nam in prima quidem facie Maria puerum nutrebat, & Ioseph conseruabat. reuera autem puer & matre nutrebat, & Ioseph tuebatur. sequitur: Et vade in terram Israel. Quasi medicus enim descendet in Aegyptum, vt visitaret ea languentem erroribus, no vt remaneret in ea. Ratio aut reuersionis assignatur cu subditur: Defuncti sunt enim, qui querebant animam pueri. HIER. Ex hoc loco intelligimus non solu Herodem: sed etiam sacerdotes & scribas eo tpe necem domini fuisse meditato. R E M I. Sed si multi fuerunt, quomodo in tam breui spatio extincti sunt? quia vt dictum est: Herode mortuo, occisi sunt omnes maiores, qui in custodia tenebant. CHRY. super Matthe. Quod dicitur consilio factum esse, quia consenserunt Herodi, vt inquireret puerum & occideret: quia scriptum est: Turbatus est Herodes, & omnis hierosolyma, cum illo. R E M I. Aut certe locus est euagelista per speciem tropi, quando multi ponuntur pro vno. In hoc autem quod dicit: Animam pueri, destruuunt haeretici, qui dixerunt Christum non sumpsisse animam: sed loco anime habuisse diuinitatem. BEDA in Hom. Quod aut occisi sunt pro dno pueri Herodes non longe post obij, & Ioseph dnm cum matre ad terram Israel reduxit: significat omnes persecutiones, quae contra ecclesiam erant mouende, persecutorum morte vindicandas, & pacem ecclesiae denuo reddendam, & sanctos qui latuerant ad sua loca reuersuros. vel quod defuncto Herode, redit ad terram Israel Iesus, denunciat qd Enoch & Helia praedicatoribus: Iudei sopita modernae inuidie flamma, fidem veritatis accipient.

Lib. 2. Eccl. hist. c. 10. Ioseph lib. 19. cap. 7.

Cap. 4.

De Innoc.

Hom. 8.

Hom. 10.

Hom. 8.

I ¶ GLO. Angelicę admonitioni Ioseph nõ inobediens fuit. vnde sequitur: Qui confurgens accepit pue. & mat. eius & ve. in terram israel. Non. n. determinauerat angelus, in quo loco terre israel, vt dubitante Ioseph iterum reuertatur, & frequentiori visitatione angeli certior redderetur. vnde sequitur: Audiens autem, quod Archelaus regnaret in Iudea p...

Lib. 17. c. 1.

1 Qui confurgens accepit puerum & matrem eius, & venit in terram israel. Audiens autem, quod Archelaus regnaret in Iudea pro Herode patre suo timuit illõ ire, & admonitus in somnis secessit in partes Galilee. Et veniens habitauit in ciuitate que vocatur Nazareth, vt ad impleretur quod dictum est per prophetas, quonia nazareus vocabit.

Lib. 2. c. 10.

Quod dominij genus, hic regnum appellat. A V G. de con. euan. Sed hic aliquis queret, quomodo sicut Lucas narrat: ibant parentes eius per omnes annos pueritię Christi in Hierusalem: si Archelai timore ibi prohibebantur accedere? Hoc dissoluere non est difficile: fieri. n. poterat, vt per diem festum, inter tam ingentē turbam latenter ascenderent mox reuersurum cum alijs diebus habitare metuerent: vt nec solenitate prætermissa essent irreligiosi: nec continua mansio perspicui. Ille quoque intellectus patet, vt qd Lucas dicit per omnes annos eos ascendere solitos in Hierusalem: tunc accipiamus factum: cum iam non metueretur Archelaus, qui secundum historiam Ioseph, solum. 9. annis regnauit. Sequitur: Et admonitus in somnis secessit in partes Galilee. Sed forte hic quispiam moueat cum Matthęus dixerit: ideo timuisse Ioseph, cum puero redeuntem ire in Iudęam: quia cum patre suo Herode Archelaus filius eius regnabat, quomodo potuit ire in Galileam: vbi alius filius eius Herodes tetrarcha erat, vt Lucas testat? Quasi vero ipsa sint tempora quibus puero timebatur, quę Lucas commemorauit, quę vsque adeo mutata erant, vt in ipsa Iudęa nõ rex esset Archelaus: sed præses Pilatus. GLO. Sed tunc queritur, quare non timuit Ioseph in Galileam ire, cum & ibi Archelaus regnaret? Sed melius potuit latere cum puero in Nazareth, quam in Hierusalem, vbi erat caput regni Archelaus? CHR Y. in Ho. Immo quia regionem ortus sui mutauit, res in postero caligine obducta est. Omnis quippe impetus persequenti in Bethlehem, eiusq; fines desueuerat. Venit igitur Ioseph in Nazareth, & periculum fugiens, & in patriam rediens. vnde sequitur: Et ve. habi. in ciui. quę voca. Naza. A V G. de con. euan. Forte & hoc mouet, quod dicit Matthęus propterea cum puero Iesu parentes eius esse in galileam, quia metu Archelai in Hierusalem ire noluerint, cum propterea magis esse galileam videantur, quia ciuitas eorum erat Nazareth galilee, sicut Lucas non tacuit? Sed intelligendum est, quia vbi angelus in somnis in ægypto dixit ad Ioseph: Vade in terrā israel, sic intellectum primo esse a Ioseph, vt putaret rectius esse pergere i Iudęam: ipsa. n. primitus intelligi potuit terra israel. Postquam vero comperit ibi regnare Archelaum, noluit obicere se periculo, cum posset terra israel etiam & galileam intelligi, quia & ipsam populus israel incolebat. Quamquam possit & aliter sol ni, quia potuit videri parentibus Christi, non esse habitandum ibi cum puero: nisi in Hierusalem vbi erat templum domini, & illuc iuisserit, nisi Archelai præsentia terrentur. Non autem diuinitus iuebantur in Iudęa vel Hierusalem habitare, vt de Archelao quod timebant contemnerent: sed in terra israel in qua etiam, vtridictum est, poterat intelligi galilea. HILA. Verum typica ratio conseruata est: Ioseph. n. apostolorum tenet speciem, quibus Christus circueundus est creditus. Hi tāquam Herode mortuo, i. populo eius in passione dñi deperditio, iudęis prædicare sunt iussimissim. n. erant ad oues perditas domus israel: sed manente hereditarię infidelitatis dñatu metuunt, & recedunt, admoniti per visum spiritus sancti, donum in gentibus contemplantes ad eas conserit Christum. R A B A. Vel hoc vltima tempora ecclesię designat, quę plurimis iudeorum ad prædicationem Enoch & Helie conuer-

Lib. 2. ca. 8.

Et admonitus in somnis secessit in partes Galilee. Sed forte hic quispiam moueat cum Matthęus dixerit: ideo timuisse Ioseph, cum puero redeuntem ire in Iudęam: quia cum patre suo Herode Archelaus filius eius regnabat, quomodo potuit ire in Galileam: vbi alius filius eius Herodes tetrarcha erat, vt Lucas testat? Quasi vero ipsa sint tempora quibus puero timebatur, quę Lucas commemorauit, quę vsque adeo mutata erant, vt in ipsa Iudęa nõ rex esset Archelaus: sed præses Pilatus. GLO. Sed tunc queritur, quare non timuit Ioseph in Galileam ire, cum & ibi Archelaus regnaret? Sed melius potuit latere cum puero in Nazareth, quam in Hierusalem, vbi erat caput regni Archelaus? CHR Y. in Ho. Immo quia regionem ortus sui mutauit, res in postero caligine obducta est. Omnis quippe impetus persequenti in Bethlehem, eiusq; fines desueuerat. Venit igitur Ioseph in Nazareth, & periculum fugiens, & in patriam rediens. vnde sequitur: Et ve. habi. in ciui. quę voca. Naza. A V G. de con. euan. Forte & hoc mouet, quod dicit Matthęus propterea cum puero Iesu parentes eius esse in galileam, quia metu Archelai in Hierusalem ire noluerint, cum propterea magis esse galileam videantur, quia ciuitas eorum erat Nazareth galilee, sicut Lucas non tacuit? Sed intelligendum est, quia vbi angelus in somnis in ægypto dixit ad Ioseph: Vade in terrā israel, sic intellectum primo esse a Ioseph, vt putaret rectius esse pergere i Iudęam: ipsa. n. primitus intelligi potuit terra israel. Postquam vero comperit ibi regnare Archelaum, noluit obicere se periculo, cum posset terra israel etiam & galileam intelligi, quia & ipsam populus israel incolebat. Quamquam possit & aliter sol ni, quia potuit videri parentibus Christi, non esse habitandum ibi cum puero: nisi in Hierusalem vbi erat templum domini, & illuc iuisserit, nisi Archelai præsentia terrentur. Non autem diuinitus iuebantur in Iudęa vel Hierusalem habitare, vt de Archelao quod timebant contemnerent: sed in terra israel in qua etiam, vtridictum est, poterat intelligi galilea. HILA. Verum typica ratio conseruata est: Ioseph. n. apostolorum tenet speciem, quibus Christus circueundus est creditus. Hi tāquam Herode mortuo, i. populo eius in passione dñi deperditio, iudęis prædicare sunt iussimissim. n. erant ad oues perditas domus israel: sed manente hereditarię infidelitatis dñatu metuunt, & recedunt, admoniti per visum spiritus sancti, donum in gentibus contemplantes ad eas conserit Christum. R A B A. Vel hoc vltima tempora ecclesię designat, quę plurimis iudeorum ad prædicationem Enoch & Helie conuer-

Lib. 2. ca. 9.

Et admonitus in somnis secessit in partes Galilee. Sed forte hic quispiam moueat cum Matthęus dixerit: ideo timuisse Ioseph, cum puero redeuntem ire in Iudęam: quia cum patre suo Herode Archelaus filius eius regnabat, quomodo potuit ire in Galileam: vbi alius filius eius Herodes tetrarcha erat, vt Lucas testat? Quasi vero ipsa sint tempora quibus puero timebatur, quę Lucas commemorauit, quę vsque adeo mutata erant, vt in ipsa Iudęa nõ rex esset Archelaus: sed præses Pilatus. GLO. Sed tunc queritur, quare non timuit Ioseph in Galileam ire, cum & ibi Archelaus regnaret? Sed melius potuit latere cum puero in Nazareth, quam in Hierusalem, vbi erat caput regni Archelaus? CHR Y. in Ho. Immo quia regionem ortus sui mutauit, res in postero caligine obducta est. Omnis quippe impetus persequenti in Bethlehem, eiusq; fines desueuerat. Venit igitur Ioseph in Nazareth, & periculum fugiens, & in patriam rediens. vnde sequitur: Et ve. habi. in ciui. quę voca. Naza. A V G. de con. euan. Forte & hoc mouet, quod dicit Matthęus propterea cum puero Iesu parentes eius esse in galileam, quia metu Archelai in Hierusalem ire noluerint, cum propterea magis esse galileam videantur, quia ciuitas eorum erat Nazareth galilee, sicut Lucas non tacuit? Sed intelligendum est, quia vbi angelus in somnis in ægypto dixit ad Ioseph: Vade in terrā israel, sic intellectum primo esse a Ioseph, vt putaret rectius esse pergere i Iudęam: ipsa. n. primitus intelligi potuit terra israel. Postquam vero comperit ibi regnare Archelaum, noluit obicere se periculo, cum posset terra israel etiam & galileam intelligi, quia & ipsam populus israel incolebat. Quamquam possit & aliter sol ni, quia potuit videri parentibus Christi, non esse habitandum ibi cum puero: nisi in Hierusalem vbi erat templum domini, & illuc iuisserit, nisi Archelai præsentia terrentur. Non autem diuinitus iuebantur in Iudęa vel Hierusalem habitare, vt de Archelao quod timebant contemnerent: sed in terra israel in qua etiam, vtridictum est, poterat intelligi galilea. HILA. Verum typica ratio conseruata est: Ioseph. n. apostolorum tenet speciem, quibus Christus circueundus est creditus. Hi tāquam Herode mortuo, i. populo eius in passione dñi deperditio, iudęis prædicare sunt iussimissim. n. erant ad oues perditas domus israel: sed manente hereditarię infidelitatis dñatu metuunt, & recedunt, admoniti per visum spiritus sancti, donum in gentibus contemplantes ad eas conserit Christum. R A B A. Vel hoc vltima tempora ecclesię designat, quę plurimis iudeorum ad prædicationem Enoch & Helie conuer-

fis: ceteri ad instinctum Antichristi contra fidem pugnant. Pars igitur iudęa in qua regnabat Archelaus Antichristi sequaces ostendit. Nazareth autem galilee, quo transferetur Christus, partē eiusdem gentis, quę fidem est susceptura designat. vnde galileæ transmigratione, Nazareth autem flos virtutum interpretatur, quia ecclesia quo ardentius a terrenis ad cęlestia transmigrauit, eo magis virtutum flore & gemine abundat. GLO. Huic autem prophete testimonium adiungit dicens: Vt imple. quod di. est per pph. quonia Nazar. voca. HIERO. Si fixum de scripturis posuisset exemplum: nõquã diceret: Quod dictum est per prophetas: sed simpliciter: Quod dictum est per prophetam. Nunc autē pluraliter prophetas vocans: ostendit se non verba de scripturis sumpsisse, sed sensum. Nazareus interpretatur sanctus, sanctum autem dñm futurum ois scripturę commemorat. Possumus & aliter dicere, qd etiam eisdem verbis iusta Hebraicam veritatem in Isaiã scriptum sit: Exiet virga de radice Iesse, & Nazareus de radice eius confurget. CHR Y. super Matth. Aut forte legerunt, & aliquos prophetas ita dicentes, qui non sunt nobis canonizati, sicut Nathan & Eldra. Et qm hoc prophetatum erat, manifestat Philippus dicens ad Nathanaelem: quę scripsit Moyses in lege, inuenimus Iesum a Nazareth. vnde etiam prius Christiani Nazarei vocabantur: sed apud Antiochiam mutatum est hoc nomen, & dicti sunt Christiani. A V G. de cõ. euã. Hic autem omnia, quę sunt a narratione Magorum, & deinceps Lucas tacet: hoc proinde cognoscendum, qd deinceps ad cętera valeat, sic vnumquęq; euangelistarum contexere narrationem suam, vt tanq; nihil prætermittētis series digesta videatur. tacitis. n. quę non vult dicere, sic ea quę vult dicere illis quę dicebat adiungit, vt ipsa continuo sequi videantur. Sed cum alter dicit ea, quę alter tacuit, diligenter ordo consideratus indicat locum: vbi ea potuerit a quo prætermissa sunt transilire.

CAP. III.

N diebus autem illis venit Ioanes baptista prædicans in deserto iudęę & dicens: Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cęlorum. Hic est enim de quo dictum est per Isaiam prophetam dicentem: Vox clamantis in deserto, parate viam domini, rectas facite semitas eius.

ctum est per prophetam. Nunc autē pluraliter prophetas vocans: ostendit se non verba de scripturis sumpsisse, sed sensum. Nazareus interpretatur sanctus, sanctum autem dñm futurum ois scripturę commemorat. Possumus & aliter dicere, qd etiam eisdem verbis iusta Hebraicam veritatem in Isaiã scriptum sit: Exiet virga de radice Iesse, & Nazareus de radice eius confurget. CHR Y. super Matth. Aut forte legerunt, & aliquos prophetas ita dicentes, qui non sunt nobis canonizati, sicut Nathan & Eldra. Et qm hoc prophetatum erat, manifestat Philippus dicens ad Nathanaelem: quę scripsit Moyses in lege, inuenimus Iesum a Nazareth. vnde etiam prius Christiani Nazarei vocabantur: sed apud Antiochiam mutatum est hoc nomen, & dicti sunt Christiani. A V G. de cõ. euã. Hic autem omnia, quę sunt a narratione Magorum, & deinceps Lucas tacet: hoc proinde cognoscendum, qd deinceps ad cętera valeat, sic vnumquęq; euangelistarum contexere narrationem suam, vt tanq; nihil prætermittētis series digesta videatur. tacitis. n. quę non vult dicere, sic ea quę vult dicere illis quę dicebat adiungit, vt ipsa continuo sequi videantur. Sed cum alter dicit ea, quę alter tacuit, diligenter ordo consideratus indicat locum: vbi ea potuerit a quo prætermissa sunt transilire.

CAP. III.

CHR Y. super Matth. Sol appropians anteq; appareat, mittit radios suos, & facit abscdere orientem, vt præcedens aurora aduentum diei demonstret: sic dñs natus in mundo, anteq; appareat, per doctrinam spiritus sui fulgore transmissio illuminauit Ioannem, vt præcedens ille aduentu annunciet saluatoris: & ideo post ortum Christi enarratum, doctrinam eius enarratur euangelista, & baptismum in quo testimonium habuit de præcurfore, & baptista præmittit dicens: In diebus autem illis venit Ioan. bapti. prædi. in deserto. R E M I. His autem verbis beati Ioannis non solum tempus, & locum, & personam: sed etiam officium & studium demonstrat. Tempus generale demonstrat cum dicit: In diebus autem illis. A V G. de con. euan. Hoc autem tempus Lucas per terrenas potestates expressit cum dicit: Anno. 15. Sed intelligere debemus Matthęum cum diceret: In diebus illis, in multo longiori spacio accipi voluisse, cum enim vt narrauit regressum de ægypto Christum, quod vtiq; tempore pueritię vel infantię factum est, vt possit stare quod Lucas de illo cum. 12. esset annorum narrauit, continuo intulit: In diebus autem illis. non vtiq; pueritię tantum illius dies insinuans: sed omnes dies ab eius natiuitate vsque quo prædicare cepit Ioanes. R E M I. Personam ostendit cum dicit: Venit Ioannes, i. manifestauit se, qui iadiu prius latuerat. CHR Y. in Hom. Sed quare necessarium fuit, vt Ioannes Christum præueniret operum testimonio Christum prædicante? primo quidem vt hic Christi dignitatem discas, qd sicut pater, ita & ipse prophetas habet: secundū illud Zacharię. Et tu puer propheta altissimi vocaberis. Deinde vt nullam causam inuerecundię iudęis relinquat, quod & ipse demonstrat dicens: Venit Ioannes neque manducans neque bibens, & dicunt demonium habet. venit filius hominis manducans & bibens, & dicunt. Ecce homo edax. Sed & aliter necessarium erat ab alioprius dici, quę de Christo erant, & non ab ipso: alijs iudęis quid dixissent, qui post testimonium Ioannis dixerunt: Tu testimonium perhibes de teipso? testimonium tuum non est verum. R E M I. Officium subiungit cum dicit: Baptista. in quo domini viam preparauit. nisi enim baptizari homines consueuerent, baptismum Christi abhorrerent. Studium ostendit: cum ait: Prædicans. R A B A. Quia etiam Christus tempus prædicaturus erat, postquam enim visum fuit idoneum tempus. i. circa triginta annos incipiens prædicationē suam, viam dño preparauit. R E M I. Locum

Lib. 2. ca. 5.

Lib. 2. ca. 6.

Hom. 14.

Lib. 11. in ex po. ca. 46.

cum subiungit dicens: In deserto iudęę. MAX. Vbi ad prædicationem eius nec insolens turba prosterperet: nec infidelis auditor rediret: sed hi. tm audire possent, qd prædicationē cura diuini cultus expeterent. HIERO. super Isaiam: Vel in hoc confiderandum est, qd salutare Dei, & gloria domini non prædicatur in Hierusalem: sed in solitudine ecclesię, & in deserta gentium multitudine. HILA. Vel etiam ad Iudęam venit desertam Dei frequentatione non populi, vt prædicationis locus, eorum quibus prædicatio erat missa, solitudinem testaretur. GLO. Vel typicę desertum, quia pœnitentibus competit. A V G. in lib. de Pœnitentia: Nisi autem pœnitentem aliquem vitę veteris, nouam non potest inchoare. HILA. Et ideo pœnitentiam regno cęlorum appropinquante pronunciat, per quam est reditus ab errore, recursum a crimine, & post vitiorū pudorem profectio desinendi dicens: Pœnitentiam agite. CHR Y. super Matth. Vbi manifestat in ipso principio, quia benigni regis est nunciatus: non enim peccatoribus minas intendebat: sed indulgentiam promittebat. Solent reges nato sibi filio, indulgentiam in regno suo donare: sed ante transmittunt acerbissimos exactores. Deus autem nato sibi filio, volens donare indulgentiam peccatorum, prætermisit quasi exactorem exigentem & dicentem: Pœnitentiam agite. O exactio quę non facit pauperes: sed diuites reddit. Nam cum quis debitum iustitię suę reddiderit, Deo nihil præstat, sed sibi lucrum suę salutis acquirit, Pœnitentia. n. cor eorum dat, sensus illuminat, & ad susceptionem Christi præparat humana prædicator. vnde subiungit: Appropinquabit enim regnum cęlorum. HIERO. Prius Baptista Ioannes regnum cęlorum prædicat, vt præcurfor domini hoc honoretur priuilegio. CHR Y. in Hom. Ideoq; quod nunq; Iudęi audierant, neque etiam a prophetis cęlos, & regnum quod ibi est prædicant, & nihil de cętero de terra dicit: Sic ergo ex nouitate eorum, quę dicuntur exigit eos, ad querendum qui prædicatur. R E M I. Regnum autem cęlorum quatuor modis dicitur, nempe Christum, secundum illud: Regnum Dei intra vos est. Sancta scriptura, secundum illud. Auferetur a vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructum eius. Sancta ecclesia, secundum illud. Simile est regnum cęlorum decem virginibus. Supernum folium, secundum illud. Multi venient ab Oriente & Occidente, & recumbent in regno cęlorum, & hoc totū hic potest intelligi. GLO. Dicit autem: Appropinquabit enim regnum cęlorum: quia nisi appropinquare, nemo redire possit: quia infirmi & cæci, via quę est Christus, carebant. A V G. de Con. euã. Hęc autem verba Ioannis, alij euangelistę prætermiserunt. Jam vero quod sequitur: Hic est qui dicitur esse per Isaiam prophete. di. Vox clamantis in deserto. facite semitas eius. ambigue positum est, nec elucet: vtrum ex persona sua euangelista commemorauit, an ad hęc verba eiusdem Ioannis secutus adiunxit, vt totum hoc Ioannes dixisse intelligatur: Pœnitentiam agite, appropinquat enim regnum cęlorum. Hic est enim & c. Neq; .n. hoc mouere dicitur, quia nõ ait: Ego sum, sed Hic est. Nam & Matthęus dixit: Inuenit hominem sedentem in telonio, & non dixit: Inuenit me: quod si ita est, non est mirum, si & interrogatus quis diceret de seipso: sicut narrauit Ioannes euangelista respondit: Ego vox clamantis in deserto. G R E G. in Ho. Scitur autem, quia vnigenitus filius verbum patris vocatur, secundum illud: In principio erat verbum. Ex ipsa autem nostra locutione cognoscitur: quia vox sonat, vt verbum possit audiri. Aduentum itaq; dñi Ioannes præcurrrens vox dicitur, quia per eius mysterium patris verbum ab hominibus auditur. CHR Y. super Matthę. Vox etiam est sonus confusus, nullum secretum cordis ostendens, sed hoc tantūmodo significans, quia vult aliquid dicere ille qui clamat. Verbum autem est sermo, mysterium cordis aperiens. Ad hęc vox inter hoies & aialia cõis est, verbum autē est hominum tm. Ideo ergo Ioannes dicitur esse vox: non verbum, quia per eum Deus, sua consilia non demonstrauit: sed hoc solū, qd Deus aliquid facere in oibus meditabatur, postea autem per filium suum plenissime mysterium suę voluntatis aperuit. R A B A. Qui re ãge vox clamantis ob fortitudinem prædicationis dicitur. Tribus autem modis clamor accidit, hoc est, si longe positus est cui loquatur, si furdus, si per indignationem, & hęc humano generi acciderunt. GLO. Est igitur Ioannes quasi vox verbi clamantis. verbum. n. clamat in voce, i. Christus in Ioanne. B E D A. Sicut etiã & clamauit in oibus, qui a principio aliquid diuinitus dixerunt: & tm iste solus est vox. quia per eum psens verbū ostenditur, quod alij longe nunciauerunt. G R E G. Ipse autem Ioannes est clamās in deserto, quia derelictę ac desitute iudęę solatium redemptoris annunciat. R E M I. Quantum aut ab historia attinet, in deserto clamabat: quia remotus erat a turbis iudęorū. Quid autem

Remigij sculo, nõ erat huiusmodi capitulorū enumeratio, sed per incuriam, ex margine in textum translata est.

Ho. 7. euan.

Ho. 7. euan.

A clamez: insinuat cum subiungit: Parate viam dñi. CHR Y. super Matth. Sicut. n. magno regi in expeditionem venturo preparatores precedunt, qui sordida abluunt, dirupta componunt, sic & dominum nostrum præcessit Ioannes, qui ab humanis cordibus pœnitentię scopis peccatorum sordes euiceret, & quę dissipata fuerat spiritalium præceptorum ordinatione componeret. GREGO. in Hom. Omnis autem, qui fidem rectam, & bona opera prædicat, domino ad corda audientium viam parat. Rectas domino semitas facit, dum mundas in animo cogitationes per sermonē bonę prædicationis format. GLO. Vel fides est via qua verbum ad cor descendit, cum mores in melius mutantur, sicut semitę rectę.

c Tunc exibat ad eum hierosolyma & omnis iudęa, & omnis regio circa Iordanem, & baptizabantur ab eo in Iordane, confidentes peccata sua.

ium viam parat. Rectas domino semitas facit, dum mundas in animo cogitationes per sermonē bonę prædicationis format. GLO. Vel fides est via qua verbum ad cor descendit, cum mores in melius mutantur, sicut semitę rectę.

b ¶ CHR Y. super Matth. Postquam ostendit, quia ipse est vox clamantis in deserto, prudenter euangelista subiunxit: Ipse autem Ioannes. In quo ostenditur, quę sit vita ipsius: nam ipse quidem testificabatur de Christo, vita autē eius de ipso. nemo autē potest esse alterius testis idoneus, nisi prior fuerit suus. HILA. Fuerant enim prædicanti Ioanni & locus opportunior, & vestitus vilior, & cibus aptior. HIERO. De pilis. n. camelorum habebat vestimentum, non de lana. aliud autere vestis iudiciū est, aliud: luxurię mollioris. CHR Y. super Matth. Seruis autem Dei nõ conuenit habere vestimentum ad speciem visionis vel ad carnis delectamentum, sed tm regumentum nuditatis. habebat. n. Ioannes vestem non mollem neque delicatam: sed ciliciam, grauem & asperam, & conterentem corpus, potius quã fouentem, vt de virtute animę eius, ipse habitus corporis loqueretur. Sequitur: Et zo. peli. circa lumbos suos. Conuetudo enim erat apud Iudęos vt zonis lancei vterentur, ideo iste quasi durius aliquid facere volens, zona pellicea cingebatur. HIERO. Porro quod sequitur: Esca eius erat locustę & mel siluestre, habitatoris solitudinis congruum est, vt non delicias ciborum: sed necessitates humanę carnis expleret. R A B A. Tenui visu contentus, & ex minutis volatilibus, & melle inuento in truncis arborum. In dictis autem Arnulphi galliarum Episcopi, reperimus minimum genus locustarum fuisse in deserto Iudęę, quę corpusculis in modum digitimanus exilibus, & breuibus in herbis facile capiuntur, coctęq; in oleo pauperem præbent gustum. Similiter narrauit in eodem deserto esse arbores habentes lata folia & rotunda: lateę coloris & melitri saporis, quę natura fragilia manibus fricantur & æduntur. Et hoc est quod mel siluestre dicitur. R E M I. Sub hoc autem habitu vestimentorum, & vtilitate ciborum ostendit se peccata totius generis humani deslere. R A B. Potest & habitus & gustus eius, qualitatem internę conuersationis exprimere. nam aulterioribus vtebatur indumentis, quia vitam peccantium increpauit. zona quidē pellicea, qua cinctus fuit & Helias, mortificationis est iudiciū. Locustas & mel siluestre ædebat, quia dulcius sapiebat turbis prædicatio eius: sed citius finem sortita est in melle. n. dulcedo, in locustis est alacer volatus: sed cito deciduus. R E M I. Per Ioannem autem, qui Dei gratia interpretatur significatur Christus, qui mudo gratiam attulit. per vestimentum illius designatur ecclesia gentium. HILA. Cum exuuijs immundarum pecudum, quibus gentiles pares existimantur, Christi prædicator induitur; sitq; sanctificatum habitu propheta, quicquid in eis vel inutile fuerat, vel sordidum. zona aut prædictio, effica in omne opus bonum est apparatus, vt ad omne ministerium Christi simus accincti. In esum etiam eliguntur locustę fugaces homini, & ad omnem aduentum nostri sensus euolantes, nos, sicut ab omni sermone & congressu ipsi quibusdam corporis saltibus efferebamur voluntate vagi, in operibus inutiles, in verbis quaruli, sede peregrini, nunc sumus sanctorum alimonia & sãzietas prophetarum electi simul cum melle siluestri, dulcissimum ex nobis cibum non ex aluarijs legis, sed ex truncis siluestrium arborum præbituri.

c ¶ CHR Y. super Matthę. Conuersatione Ioannis exposita, conuenienter subiungit: Tunc exibat ad eum, amplius enim resonabat conuersatio vitę eius in eremo, quam vox clamoris ipsius. CHR Y. in Homelia. Erat enim mirabile in humano corpore tantam patientiam videre, quod denique & Iudęos magis attrahebat, magnum Heliam in eo videntes. Conferebat autem ad stuporem, quod dereliquerat eos gratia prophetarum, & post longum tempus reuerfa videbatur ad eos. Prædicationis etiam modus immutatus ad id proderat: nihil. n. astuetorum apud alios prophetas audiebat, putaprelia & victorias Babylonicas & Persicas, sed cęlos, & quidē illic regnum & supplicium gehennę. Dicit autem: Tunc exibat ad eum Hieroso. & ois iudęa, & ois regio circa Ior. & bapti. ab eo in Iord. GLO. Baptismo pcurrente, non peccata dimittente. R E M I. Baptismus. n. Ioannis figuram gerebat cathecuminoz: nam sicut

Ho. 20. euã

Hom. 10.

modo catechizantur pueri, vt digni fiant sacramento baptismatis: ita Ioannes baptizabat vt baptizati ab eo, postea deuote viuendo digni fierent accedere ad Christi baptismum. In iordane autem baptizabat, vt ibi aperiret ianua regni caelestis, vbi datus est aditus filijs Israel terram promissionis intrandi. Sequitur { Confitentes p[er]c[us]sa sua. } CHR Y. super Matth. Ad comparationem enim sanctitatis Ioannis, quis poterat arbitrari se iustum? Sicut enim vestis c[on]dida si fuerit posita iusta niuem ad comparationem niuis fordida inueniet, sic ad comparatione[m] Ioannis, omnis homo videbatur imundus: & ideo peccata sua confitebantur. Confessio autem peccatorum testimonium est conscientiae timentis Deum. Perfectus enim timor soluit omnem pudorem. Illic autem turpitudine confessionis aspicitur, vbi futuri iudicij poena non creditur. Et quia ipsum erubescere poena est grauis: ideo iubet nos Deus confiteri peccata nostra, vt verecundiam patiamur pro poena, nam & hoc ipsum pars iudicij est: R. A. Bene autem qui baptizandi erant exire ad prophetam dicuntur: quia nisi quis ab infirmitate recedat, pompae diaboli ac mundi illi cecebris abrenunciet, baptismum salubre consequi non poterit. Bene autem in Iordane, qui descendit eo rum dicitur baptizatur: quia de superbia vitae ad humilitatem vere confessionis descendit. Exemplum autem iam tunc confitendi peccata, ac meliorem vitam promittendi baptizandis dabatur.

Lib. 3. ca. 1.

Lib. 8. ca. 4.

¶ d. Vicens autem multos pharisaeorum, & saduceorum venientes ad baptismum suum, dixit eis. Progenies viperarum quis demonstrabit vobis fugere a vetera ira? Facite ergo fructum dignum poenitentiae. Et ne velitis dicere intra vos, patrem habemus Abraham. Dico enim vobis, quoniam potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abraham. Iam enim securis ad radicem arborum posita est. Omnis ergo arbor, quae non facit fructum bonum, excidetur & in ignem mittetur. Iudaei de generis nobilitate gloriantes: iccirco se agnoscere peccatores nolebant: quia de Abraham stirpe descenderant: & ideo eis recte dicitur: { Et ne velitis dicere intra vos, patrem habemus Abraham. } CHR Y. in Ho. Hae autem dixit, non prohibens illos dicere ex illo se esse: sed prohibet in hoc confidere: virtuti autem non infirmes. CHR Y. super Matth. Quid enim prodest ei quae sordidant mores generatio clara? aut quid nocet illi generatio vilis, quem mores adornant? Melius est enim alicui, vt in eo glorientur parentes, quia tale filium habent: quae vt ipse in parentibus gloriatur. Sic & vos nolite gloriari dicentes, quia patrem habemus Abraham: sed magis erubescite, quia filij estis eius, & sanctitatis eius non estis haereditas. De altero enim natus est, qui non assimilatur patri. Parentum igitur gloriam excludit dicens: Et ne velitis dicere. R. A. B. A. Quia ergo praeco veritatis ad dignum poenitentiae fructum faciendum eos incitare volebat, ad humilitatem prouocabat sine qua nullus poenitere potest: subdicens: Dico enim quod est Deus de lapidibus istis suscitatur. R. E. M. I. Fertur, quod in eo loco praedicauit Ioannes circa Iordanem, vbi iubere Deo: 1. lapides de medio alueo iordanis sublatis positi sunt, potuit ergo fieri vt hos demonstrando diceret. De lapidibus istis. HIERO. In quo Dei indicat potentiam, quod de nihilo cuncta fecerat, posset & de saxis durissimis populum procreare. GLO. Prima enim sunt rudimenta fidei credere Deum posse quicquid voluerit CHR Y. in Hom. Ex lapidibus autem generari homines, si est ei, quod ex Sara processit Isaac. v[er]um & propheta dicit: Aspice ad petram de qua excisi estis. Huius igitur prophetae eos memores faciens, monstrat quod possibile est, nunc etiam simile fieri. R. A. B. A. Vel aliter: Lapidum nomine gentes significatae sunt, quae lapides coluuntur. CHR Y. super Matth. Item lapis durus est ad opus: sed cum factum fuerit opus ex eo defecere nescit, sic & gentes cum difficultate crediderunt quidem: tamen credentes permanent in aeternum in fide. HIERO. Lege Ezechiel. Auferam inquit a vobis cor lapideum, & dabo vobis cor carneum in lapide duritia, in carne mollitudo monstratur. R. A. B. A. De lapidibus ergo filij Abraham suscitati sunt: quia dum gentes in Abraham semine, in Christo crediderunt, eius filij facti sunt, cuius semini sunt vniti. Sequitur: { Iam enim securis ad radicem arborum posita est. } CHR Y. super Matth. Securis est acutissima ira consummationis, quae totum praeparatum est mundum. Sed si posita est, quare non praecidit? quia rationabiles sunt arbores, & in potestate habent facere bonum aut non facere, vt videntes ad radices suas posita esse secutum, timeant & faciant fructum. Ergo denunciatio irae, quod est securis posita: est in malis nihil agat: tamen in malis segregat bonos. HIERO. Vel securis est praedicatio euangelij: iuxta Hieremiam, qui verbum domini comparat securi cedenti petram. G. R. E. in ho. Vel securis est redemptor noster, qui velut ex manubrio, & ferro ex diuinitate constans & humanitate: tenetur ex humanitate, sed incidit ex diuinitate, quae videlicet securis ad radicem arborum posita est: quia est per patientiam expectat: videtur tamen quid factura est. { Omnis enim arbor, quae non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. } Quia vnusquisque peruersus paratam citius gehennae concremationem inuenit, quoniam haec fructum boni operis facere contemnit. Securim autem non iusta ramos posita, sed ad radicem dicit, cum a malorum filij tolluntur, rami infructuosi arboris abscidunt, cum vero tota simul progenies cum parente tollitur, infructuosa arbor a radice abscissa est, ne remaneant vnde praua iterum soboles succrescat. CHR Y. in Hom. Cum autem dicit: Omnis excidit primatum, qui est a nobilitate, quasi dicit: Estis nepos fueris Abraham, sustinebis poenam sine fructu manens. R. A. Quatuor autem sunt species arborum, quarum vna tota est arida, cui assimilantur pagani: altera viridis, sed sine fructu, cui assimilantur hypocritae: tertia viridis & fructuosa, sed venenosa, cui assimilantur haeretici: quarta viridis est & fructum boni gignit: cui assimilantur viri catholici. G. R. E. in Ho. Igitur omnis arbor non faciens fructum bonum excidetur & in ignem mittetur: quia paratam gehennae concremationem inuenit, qui hic boni operis fructum facere contemnit.

dicta vsurpauit effectus, non ille turbulentus affectus. Si ergo vultis effugere, facite dignum fructum poenitentiae. G. R. E. in Hom. In quibus verbis notandum est, quod non solum fructum poenitentiae: sed dignos poenitentiae admonet esse faciendos. Sciendum enim est, quia quisquis illicita nulla commisit, huic iure conceditur vt licitis utatur. At si quis in culpam lapsus est, tanto a se debet licita abscindere, quia totum se munit & illicita perpetrasset. Vniuscuiusque ergo conscientia conuenit, vt tanto maiora quaeratur bonorum operum lucra poenitentia, quanto grauiora sibi inculerit damna per culpa: sed

Hom. 20. in euang.

¶ d. Vicens autem multos pharisaeorum, & saduceorum venientes ad baptismum suum, dixit eis. Progenies viperarum quis demonstrabit vobis fugere a vetera ira? Facite ergo fructum dignum poenitentiae. Et ne velitis dicere intra vos, patrem habemus Abraham. Dico enim vobis, quoniam potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abraham. Iam enim securis ad radicem arborum posita est. Omnis ergo arbor, quae non facit fructum bonum, excidetur & in ignem mittetur. Iudaei de generis nobilitate gloriantes: iccirco se agnoscere peccatores nolebant: quia de Abraham stirpe descenderant: & ideo eis recte dicitur: { Et ne velitis dicere intra vos, patrem habemus Abraham. } CHR Y. in Ho. Hae autem dixit, non prohibens illos dicere ex illo se esse: sed prohibet in hoc confidere: virtuti autem non infirmes. CHR Y. super Matth. Quid enim prodest ei quae sordidant mores generatio clara? aut quid nocet illi generatio vilis, quem mores adornant? Melius est enim alicui, vt in eo glorientur parentes, quia tale filium habent: quae vt ipse in parentibus gloriatur. Sic & vos nolite gloriari dicentes, quia patrem habemus Abraham: sed magis erubescite, quia filij estis eius, & sanctitatis eius non estis haereditas. De altero enim natus est, qui non assimilatur patri. Parentum igitur gloriam excludit dicens: Et ne velitis dicere. R. A. B. A. Quia ergo praeco veritatis ad dignum poenitentiae fructum faciendum eos incitare volebat, ad humilitatem prouocabat sine qua nullus poenitere potest: subdicens: Dico enim quod est Deus de lapidibus istis suscitatur. R. E. M. I. Fertur, quod in eo loco praedicauit Ioannes circa Iordanem, vbi iubere Deo: 1. lapides de medio alueo iordanis sublatis positi sunt, potuit ergo fieri vt hos demonstrando diceret. De lapidibus istis. HIERO. In quo Dei indicat potentiam, quod de nihilo cuncta fecerat, posset & de saxis durissimis populum procreare. GLO. Prima enim sunt rudimenta fidei credere Deum posse quicquid voluerit CHR Y. in Hom. Ex lapidibus autem generari homines, si est ei, quod ex Sara processit Isaac. v[er]um & propheta dicit: Aspice ad petram de qua excisi estis. Huius igitur prophetae eos memores faciens, monstrat quod possibile est, nunc etiam simile fieri. R. A. B. A. Vel aliter: Lapidum nomine gentes significatae sunt, quae lapides coluuntur. CHR Y. super Matth. Item lapis durus est ad opus: sed cum factum fuerit opus ex eo defecere nescit, sic & gentes cum difficultate crediderunt quidem: tamen credentes permanent in aeternum in fide. HIERO. Lege Ezechiel. Auferam inquit a vobis cor lapideum, & dabo vobis cor carneum in lapide duritia, in carne mollitudo monstratur. R. A. B. A. De lapidibus ergo filij Abraham suscitati sunt: quia dum gentes in Abraham semine, in Christo crediderunt, eius filij facti sunt, cuius semini sunt vniti. Sequitur: { Iam enim securis ad radicem arborum posita est. } CHR Y. super Matth. Securis est acutissima ira consummationis, quae totum praeparatum est mundum. Sed si posita est, quare non praecidit? quia rationabiles sunt arbores, & in potestate habent facere bonum aut non facere, vt videntes ad radices suas posita esse secutum, timeant & faciant fructum. Ergo denunciatio irae, quod est securis posita: est in malis nihil agat: tamen in malis segregat bonos. HIERO. Vel securis est praedicatio euangelij: iuxta Hieremiam, qui verbum domini comparat securi cedenti petram. G. R. E. in ho. Vel securis est redemptor noster, qui velut ex manubrio, & ferro ex diuinitate constans & humanitate: tenetur ex humanitate, sed incidit ex diuinitate, quae videlicet securis ad radicem arborum posita est: quia est per patientiam expectat: videtur tamen quid factura est. { Omnis enim arbor, quae non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. } Quia vnusquisque peruersus paratam citius gehennae concremationem inuenit, quoniam haec fructum boni operis facere contemnit. Securim autem non iusta ramos posita, sed ad radicem dicit, cum a malorum filij tolluntur, rami infructuosi arboris abscidunt, cum vero tota simul progenies cum parente tollitur, infructuosa arbor a radice abscissa est, ne remaneant vnde praua iterum soboles succrescat. CHR Y. in Hom. Cum autem dicit: Omnis excidit primatum, qui est a nobilitate, quasi dicit: Estis nepos fueris Abraham, sustinebis poenam sine fructu manens. R. A. Quatuor autem sunt species arborum, quarum vna tota est arida, cui assimilantur pagani: altera viridis, sed sine fructu, cui assimilantur hypocritae: tertia viridis & fructuosa, sed venenosa, cui assimilantur haeretici: quarta viridis est & fructum boni gignit: cui assimilantur viri catholici. G. R. E. in Ho. Igitur omnis arbor non faciens fructum bonum excidetur & in ignem mittetur: quia paratam gehennae concremationem inuenit, qui hic boni operis fructum facere contemnit.

Hom. 11.

Hom. 10.

Tra. 4.

Hom. 11.

Hom. 20.

Hom. 11.

Hom. 20.

¶ GLO. Quia in praecedentibus verbis Ioannes explicauerat, quod supra summarie de agenda poenitentiae praedicauit: restabat, vt etiam distinctius praedicaret, quod de regni caelorum appropinquatione iam dixerat: & ideo dixit: { Ego quidem baptizo vos in aqua in poenitentiam. } G. R. E. in Homil. Ioannes, non in spiritu, sed in aqua baptizat, quia peccata soluere non valebat. corpora quidem per aquam lauat, sed tamen animas per veniam non lauat. CHR Y. in Homiliario. Cum enim nodum esset oblata hostia, neque peccatum solutum esset, nec spiritus descendisset in aquam: qualiter fieret remissio peccatorum? Sed quia Iudaei nequaquam propria sentiebant peccata, & hoc erat eis causa malorum: aduenit Ioannes in cognitionem eos ducens propriorum peccatorum poenitentiam memorando. G. R. E. G. O. in Homiliario: Cur ergo baptizat, qui peccata non relaxat, nisi vt praecursoris suae ordinem seruans, qui nasciturum nascendo praeuenerat, baptizaturum quoque dominum baptizando praecurreret? CHR Y. super Matthe. Vel missus erat Ioannes ad baptizandum, vt ad baptismum venientibus praesentiam filij Dei in corpore praedicaret, sicut ipse testatur alibi dicens: vt manifestetur in Israel: ideo ego veni in aqua baptizare. A. V. G. super Ioannem: Vel ideo baptizat, quia oportebat baptizari Christum. Sed quare non solus ipse baptizatus est a Ioanne, si ad hoc missus erat Ioannes, non quae baptizaretur Christus? Quia si solus Dominus baptizatus esset baptismate Ioannis, non desisset, qui putarent baptismum Ioannis maiorem esse quam baptismum Christi, vt quae adeo, vt solus Christus eo baptizari meruisset. R. A. B. A. Vel ideo baptizat, vt poenitentes hoc signaculo ab impenitentibus discernendo ad baptismum dirigat Christi. CHR Y. super Matthe. Quia ergo propter Christum baptizatus: ideo ad Christum venientibus ipsum praedicat apparitum, & eminentiam potestatis eius annunciat dicens: { Qui autem post me venturus est fortior me est. } R. E. M. I. Sciendum est autem, quod quinquemodis venit Christus post Ioannem, nascendo, praedicando, baptizando, moriendo, & ad inferos descendendo. Et pulchre dominus dicitur fortior Ioanne, quia ille purus homo, hic vero Deus & homo. R. A. B. A. Ac si Ioannes dicit: Ego quidem fortis sum ad poenitentiam inuitando, ille peccata remittendo: ego regnum caelorum praedicando, ille donando: ego in aqua baptizando, ille in spiritu. CHR Y. in Homiliario: Cum autem audieris: { Qui autem post me venturus est fortior me est. } ne astimes secundum comparationem me hoc dicere: neque enim inter seruos illius ordinari sum dignus, vt viliissimum ministerij suscipere partem. vnde subdit: { Cuius non sum dignus calciamenta portare. } H. I. L. A. Apostolis enim circumferendo praedicationis gloriam derelinquens, quibus speciosis pedibus pacem Dei erat debitum nunciare. CHR Y. super Mattheum: Vel per pedes Christi intelligere possumus Christianos, praecipue Apostolos ceterosque predicatorum, inter quos erat Ioannes Baptista, calciamenta autem sunt infirmitates, quibus operit predicatorum. Haec ergo calciamenta Christi omnes predicatorum portant: & Ioannes etiam portabat, sed se dignum non esse portare pronunciat, vt maiorem ostenderet gratiam Christi meritis suis. H. I. E. R. O. in alio Euangelio ait: { Cuius non sum dignus soluere corrigiam calciamenti. } hic humilitas, ibi ministerium demonstrat, quia Christum cum sponsus sit, & Ioannes non mereatur sponsi corrigiam soluere, ne vocetur domus eius iuxta legem Moysi, & exemplum Ruth domus discipuli. CHR Y. super Mattheum. Quia vero nemo potest dare dignius beneficii, quam ipse est, nec facere alterum quod ipse non est: recte subdit: { Ille vos baptizabit in spiritu sancto, & igni. } Ioannes quidem cum sit corporalis, spirituale baptismum dare non potest, sed baptizat in aqua, quae corpus est: & ideo corpus cum corpore baptizat. Christus autem spiritus est, quia Deus est. Spiritus etiam sanctus, spiritus est: anima quoque, spiritus est: ideo spiritus cum spiritu, spiritum nostrum baptizat, Baptismus autem spiritus proficit, quia ingrediens spiritus circumplectitur animam, & quasi muro quodam inexpugnabili circum eam: & non permittit, vt carnales concupiscentiae praeualeant contra eam. non quidem facit, vt caro non concupiscat: sed tener animam, vt ei non consentiat. Et quoniam Christus iudex est, baptizat in igne, id est in tentationibus: in igne autem baptizare non potest homo purus. Ille enim tentandi habet licentiam, qui remunerandi habet potestatem. hic autem baptismus tribulationis, id est ignis comburit carnem, vt non germinet concupiscentias: nam caro spirituales quidem poenas non timet, sed carnales. Ideo ergo dominus super seruos suos carnales tribulationes mittit, vt timens angustias suas caro non concupiscat malum. Vides ergo quia spiritus repellit concupiscentias, & praeualere non

gnit. ignis autem ipsas concupiscentiarum radices comburit. H. I. E. R. O. Vel in spiritu sancto, & igni, quia ignis est spiritus sanctus, quo descendente, sedit quasi ignis super linguas credentium. Et impletus est sermo domini dicens: Ignem veni mittere in terram, siue quia in praesenti spiritu baptizatur, & in futuro igni, secundum illud Apostoli: Vniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit. CHR Y. in Homiliario: Non autem dicit: Dabit vobis Spiritum sanctum: sed baptizat vos in spiritu sancto copiam gratiae metaphoricis ostendens. Per hoc etiam monstratur, quod sola voluntate etiam in fide indiget ad iustificandum: non laboribus, & sudoribus: & sicut facile est baptizari, ita facile est per eum transmutari, & fieri meliores. In genere vero vehementiam gratiae, quae vincit non possit demonstrat, & vt intelligat, quod similes antiquis & magnis Prophetis repetere suos faciat: propter hoc enim ignis meminit, quia plures visionum prophetalium per ignem apparuerunt. CHR Y. super Matthe. Pater ergo, quod baptismus Christi non soluit Ioannis baptismum: sed in se inclusit, qui non baptizatur in nomine Christi, vtrumque baptismum habet, & aquae, & spiritus, quia Christus & spiritus erat & corpus suscepit, vt & corporale, & spirituale baptismum daret. Ioannes autem baptismus non includit in se baptismum Christi, quia quod minus est, maius in se includere non potest. Ideo Apostolus cum inuenisset quosdam Ephesos 12 annis baptismate baptizatos: iterum baptizauit eos in nomine Christi, quia in spiritu non erat baptizati: quoniam & Christus iterum baptizauit eos, qui a Ioanne fuerant baptizati, sicut seruo Ioannes demonstrat dicens: { Ego vos baptizo in aqua, ille vos baptizabit in spiritu. } nec videbatur iterum baptizare, sed semel, quia enim amplius erat baptismus Christi quam Ioannis: nouum dabatur, & non iterum. H. I. L. A. Salus igitur nostrae, & iudicij tempus designati in Domino dicens: { Baptizabit vos in spiritu sancto, & igne. } quia baptizatis in spiritu reliquum sit consummari igne iudicij, vnde subditur: { Cuius ventilabrum in manu sua. } R. A. B. A. Per ventilabrum, id est paleam discretio iusti examinis designatur, quod habet dominus in manu. in iusto potestatem, quia Pater omne iudicium dedit filio. Sequitur: Et permundabit aream suam. CHR Y. super Matthe. Area, id est ecclesia, horreum vero regni caelestis: Ager autem hic mundus. Mittens ergo dominus dicitur, ceterosque doctores quasi meliores praedicat omnes gentes de mundo, & in aream ecclesiae congregauit. hic ergo triturati sumus: hic ventilandi, omnes enim homines in rebus carnalibus delectantur, sicut grana in palea. sed qui fidelis est, & boni cordis habet medullam: mox vt leuiter tribulatus fuerit, negligens carnalia currit ad dominum: si autem modice fidei fuerit: vix cum grandi tribulatione

Hom. 11.

Cuius ventilabrum in manu sua, & permundabit aream suam, & congregabit triticum in horreum suum: paleas autem comburet igni inestinguibili. Vniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit. CHR Y. in Homiliario: Non autem dicit: Dabit vobis Spiritum sanctum: sed baptizat vos in spiritu sancto copiam gratiae metaphoricis ostendens. Per hoc etiam monstratur, quod sola voluntate etiam in fide indiget ad iustificandum: non laboribus, & sudoribus: & sicut facile est baptizari, ita facile est per eum transmutari, & fieri meliores. In genere vero vehementiam gratiae, quae vincit non possit demonstrat, & vt intelligat, quod similes antiquis & magnis Prophetis repetere suos faciat: propter hoc enim ignis meminit, quia plures visionum prophetalium per ignem apparuerunt. CHR Y. super Matthe. Pater ergo, quod baptismus Christi non soluit Ioannis baptismum: sed in se inclusit, qui non baptizatur in nomine Christi, vtrumque baptismum habet, & aquae, & spiritus, quia Christus & spiritus erat & corpus suscepit, vt & corporale, & spirituale baptismum daret. Ioannes autem baptismus non includit in se baptismum Christi, quia quod minus est, maius in se includere non potest. Ideo Apostolus cum inuenisset quosdam Ephesos 12 annis baptismate baptizatos: iterum baptizauit eos in nomine Christi, quia in spiritu non erat baptizati: quoniam & Christus iterum baptizauit eos, qui a Ioanne fuerant baptizati, sicut seruo Ioannes demonstrat dicens: { Ego vos baptizo in aqua, ille vos baptizabit in spiritu. } nec videbatur iterum baptizare, sed semel, quia enim amplius erat baptismus Christi quam Ioannis: nouum dabatur, & non iterum. H. I. L. A. Salus igitur nostrae, & iudicij tempus designati in Domino dicens: { Baptizabit vos in spiritu sancto, & igne. } quia baptizatis in spiritu reliquum sit consummari igne iudicij, vnde subditur: { Cuius ventilabrum in manu sua. } R. A. B. A. Per ventilabrum, id est paleam discretio iusti examinis designatur, quod habet dominus in manu. in iusto potestatem, quia Pater omne iudicium dedit filio. Sequitur: Et permundabit aream suam. CHR Y. super Matthe. Area, id est ecclesia, horreum vero regni caelestis: Ager autem hic mundus. Mittens ergo dominus dicitur, ceterosque doctores quasi meliores praedicat omnes gentes de mundo, & in aream ecclesiae congregauit. hic ergo triturati sumus: hic ventilandi, omnes enim homines in rebus carnalibus delectantur, sicut grana in palea. sed qui fidelis est, & boni cordis habet medullam: mox vt leuiter tribulatus fuerit, negligens carnalia currit ad dominum: si autem modice fidei fuerit: vix cum grandi tribulatione Qui autem omnino infidelis est & vacuus quamcumque trituratus fuerit, non transit ad Deum. Triticum autem cum primis trituratum fuerit, iacet cum paleis in vno loco confusum: postea autem ventilatur vt separetur, sic & in vna ecclesia fideles cum infidelibus habentur commixti, ideo mouetur persecutio quasi ventus vt ventilabro Christi iactati, quia iam disuncti fuerant actibus, separetur & locis. & vide quia non dixit. Mundabit aream suam: sed permundabit. necesse est enim, vt diuersis modis tentetur ecclesia, donec permundetur. Et primum quidem ventilauerit illam Iudaei: deinde Gentiles, modo Haeretici, postmodum peruentilabit Antichristus. Sicut enim quando modica est aura non permundatur tota tritici massa: sed leuiore paleae iactantur, grauiore autem remanent, sic & modo modico statu tentationis suscitante pessimi homines recedunt. Si autem surrexerit maior tempestas: et illi qui videntur esse stabiles sunt extirpantur. ideo necessaria est tentatio maior, vt permundetur ecclesia. R. E. M. I. Hanc etiam aream, secundum ecclesiam mundat in hac vita cum vel per iudicium sacerdotum mali de ecclesia tolluntur, vel per mortem de hac vita abscinduntur. R. A. B. A. Vniuersaliter autem areae purgatio in fine perficietur, quando mittet angelos suos filios hominis, & colliget de regno suo omnia scandala. G. R. E. G. xxxiii. Mor. Nam post trituratum vitam praesentis in qua nunc triticum sub paleis gemit, ita illo extremi iudicij ventilabro triticum paleaeque discernitur, vt nec in tritici horreum paleae transeant, nec in palearum ignem horrei grana dilabantur. & hoc est quod sequitur. { Et congregabit triticum in horreum suum, & hoc est quod sequitur. } H. I. L. A. Triticum suum perfectos, scilicet credentium fructus dicit celestibus horreis recondendum, paleas vero infructuosorum hominum inanitarem. R. A. Vires hoc inter paleas & zizania distat, quae paleae non alio quam triticorum semine prodeunt, zizania vero de diuerso paleae ergo sunt, qui fidei sacramentis imbuuntur: sed solidi non sunt, zizania vero, qui & opere & professione secretantur a bonorum

Cap. 3.

norum forte. REMI. Ignis autē inextinguibilis dicitur pœna æternæ damnationis, siue quia quos semel suscepit numquā extinguit, sed semper cruciat: siue ad differentiam ignis purgatorij, qui ad tempus accēditur & extinguitur. A V G. de Concord. euang. Si autem quæritur, quæ verba potius Ioannes baptista dixerit: verum quæ Mattheus, an quæ Lucas, an quæ Marcus eum dixisse commemorat, nullo modo hic laborandum esse iudicat. qui prudenter intelligit ipsas sententias esse necessarias cognoscendę veritati quibuslibet verbis fuerint explicatę. Et in hoc apparet non debere eos arbitrari mentiri, quanquam si pluribus remouissent rem, quam audierunt, vel viderunt, non eodem modo, atque eisdem verbis eadem res fuerit indicata. Quisquis autem dicit euangelistis per Spiritum sancti potētiam hoc potuisse concedi, vt nec in genere verborum, nec in ordine, nec in numero differant: non intelligit quanto amplius euangelistarum excellit auctoritas, tanto magis per eos fuisse firmandam ceterorum hominum veram loquentium securitatem. Quod autem alius dixit: Cuius non sum dignus calciamēta portare. Alius vero. Calciamenti corrigiam soluere, nō verbis tantum, sed & re ipsa videtur aliud esse. Merito ergo quari potest, quod horum Ioannes dixerit? Verum etiā videtur narrasse, qui hoc potuit narrare quod ille dixit, qui autem aliud, nisi non est mentitus certe, vel oblitus aliquod pro alio dixisse putabitur. Omnem autem falsitatem abesse ab euangelistis decet, nō solum eam, quæ mentiendi promittit, sed etiam eam, quæ obliuiscendo, ita si ad rem pertinet aliud intelligere. Ex vtroque dīctorum recte existimandum est Ioannem vtrumque dixisse, siue aliud alio tempore, siue confestim. Si autem nihil intendit Ioannes cum de calciamenti domini diceret, nisi excellentiam eius, & suam humilitatem, quodlibet dīctorum dixerit: eandem tñ sententiam tenuit, quisquis etiam verbis suis per calciamenti commemorationem eandem significationem humilitatis expræssit. vnde ab eadem voluntate non aberrauit. Vtilis ergo modus & memorię commendandus non esse mendacium cum quisque voluntatē eius explicat, de quo aliquid narrat etiam dicens aliquid aliud quod ille non dixit: voluntatem tamen suam explicauit eandem quam & ille, cuius verba commemorat. Ita enim salubriter dicimus nihil aliud esse quærendum, quod velit ille, qui loquitur.

f Tunc venit Iesus a Galilæa in iordanem ad Ioannem, vt baptizaretur ab eo. Ioannes autē prohibebat eum dicens: Ego a te debeo baptizari, & tu venis ad me? Respondens autem Iesus dixit ei: Sine modo. Sic enim decet nos implere omnem iustitiam. Tunc dimisit eum. g Baptizatus autem Iesus, confestim ascendit de aqua. Et ecce aperti sunt ei cœli, & vidit spiritum sanctum descendentem, sicut columbam: & venientem super se.

quam demergitur, ex eo omnium peccata abluit aqua. Nec mirum quod aquam, hoc est substantiam corporealem ad purificandam animam dicimus peruenire, peruenit plane, & penetrat conscientię vniuersa latibula. Quamuis enim ipsa sit subtilis, & tenuis; benedictione tamen Christi facta subtilior: occultas vitæ causas ad secreta mentis subtiliore rore pertransit. Subtilior enim benedictionum cursus quæ aquarum meatus, vnde quæ de Saluatoris baptismate benedictio fluxit, tanquam fluuius spiritualis omnium gurgitum transiit. C H R Y. super Matthæ. Adhuc autem ad baptismum venit, vt qui humanam suscepit naturam, totum humanæ naturæ inueniatur implese mysterium, nam quamuis ipse non erat peccator: tamen naturam suscepit peccatricem. Propterea et si pro se baptismate non egebat, tamen in alijs carnalis natura opus habebat. A V G. in Sermo. de Epi. Item ideo baptizari voluit, quia voluit facere, quod faciendū omnibus imperabat, vt bonus magister doctrinam suam non tamen verbis infinuaret, quam actibus exerceret. A V G. super Ioannem: Hinc ergo dignatus est a Ioanne baptizari, vt cognoscerent serui, quanta alacritate debeant currere ad baptismum Domini, quādo ipse non dedignatus est accipere baptismum serui. H I E. Item baptizari voluit, vt baptismate suo, Ioannis baptismate cōprobaret. C H R Y. in Homil. Quia vero baptismus penitentię erat, & in demonstrationem delictorum inducebatur, ne aliquis æstimaret, quod hac ratione Christus ad Iordanem venit: ideo venientem dixit: Ego a te debeo baptizari, & tu venis ad me? quasi dicit. C H R Y. super Matthæ. Vt tu me baptizes, est idonea ratio, vt iustus efficiat, & dignus cœlo, vt autem ego te baptizem, quæ est ratio? Omne bonum de cœlo descendit in terram, non de terra ascendit in cœlum. H I L A. Denique a Ioanne baptizari prohibetur, vt Deus: & ita in se fieri oportere vt homo docet. Vnde sequitur: Respondens autem Iesus dixit ei: Sine modo. H I E R O. Pulchre dixit modo, vt ostenderet Christum in aqua a Ioanne, Ioannem a Christo spiritu baptizandum. Siue aliter: Sine modo, vt qui formam serui assumpsit, expleam & humilitatem eius, alioquin scito te in die iudicij meo esse baptismate baptizandum. vel sine modo, vt dicit Dominus, habeo & aliud baptismum, quo & baptizandus sum. Tu me baptizas in aqua, vt ego te baptizem per me in sanguine tuo. C H R Y. super Matthæ. In quo etiam ostendit, quia postea Christus baptizauit Ioannem, quamuis etiam in apocryphis libris hoc manifeste scriptum sit. Sed modo prius, vt iustitiam baptismatis non verbis, sed factis adimpleam: sine sufficientiam, postea prædicabo. Vnde sequitur: Sic enim decet nos omnem implere iustitiam, vbi non hoc significat, vt si fuerit baptizatus, adimpleat omnem iustitiam, sed sic, id est quemadmodum baptismatis iustitiam prius factis impleuit, postea prædicauit: sic & omnem aliam iustitiam, sicut illud. Cœpit Iesus facere, & docere. Aut ita: sic oportet nos implere omnem iustitiam baptismi. sicut dispensationem humanæ naturæ. Sicut enim impleuit iustitiam nascendū, creandū, & similia. H I L A. Erat & per eum omnis implenda iustitia, per quem solum lex poterat impleri. H I E R O. Non autem addit iustitiam legis siue naturæ, vt vtrumque intelligam. R E M I. Vel sic: Decet, nos implere omnem iustitiam, id est ostendere exemplum omnis implendę iustitię in baptismate: sine quo non aperitur aditus regni cœlestis. vel etiam discunt superbi exemplum humilitatis: ut non dedignentur baptizari ab humilibus mētris: dum viderint me baptizatum a te Ioanne seruo meo. Illa autem est vera humilitas, quam comes obedientia sequitur: vnde subditur: Tunc dimisit eum, id est ad ultimum assensum præbuit, ut baptizaret eum.

g Baptizatus autem Iesus, confestim ascendit de aqua. Et ecce aperti sunt ei cœli, & vidit spiritum sanctum descendentem, sicut columbam: & venientem super se.

g Baptizatus autem Iesus, confestim ascendit de aqua. Et ecce aperti sunt ei cœli, & vidit spiritum sanctum descendentem, sicut columbam: & venientem super se.

g Baptizatus autem Iesus, confestim ascendit de aqua. Et ecce aperti sunt ei cœli, & vidit spiritum sanctum descendentem, sicut columbam: & venientem super se.

g Baptizatus autem Iesus, confestim ascendit de aqua. Et ecce aperti sunt ei cœli, & vidit spiritum sanctum descendentem, sicut columbam: & venientem super se.

g Baptizatus autem Iesus, confestim ascendit de aqua. Et ecce aperti sunt ei cœli, & vidit spiritum sanctum descendentem, sicut columbam: & venientem super se.

g Baptizatus autem Iesus, confestim ascendit de aqua. Et ecce aperti sunt ei cœli, & vidit spiritum sanctum descendentem, sicut columbam: & venientem super se.

g Baptizatus autem Iesus, confestim ascendit de aqua. Et ecce aperti sunt ei cœli, & vidit spiritum sanctum descendentem, sicut columbam: & venientem super se.

g Baptizatus autem Iesus, confestim ascendit de aqua. Et ecce aperti sunt ei cœli, & vidit spiritum sanctum descendentem, sicut columbam: & venientem super se.

g Baptizatus autem Iesus, confestim ascendit de aqua. Et ecce aperti sunt ei cœli, & vidit spiritum sanctum descendentem, sicut columbam: & venientem super se.

Tract. 5

Hom. 12.

Hom. 12.

Sermo de Tem. 36.

Cap. 5. & 6.

vnde sequitur. Et aperti sunt ei cœli. H I E R O. Non refertur elementorum, sed spiritalibus oculis, sicut & Ezechiel in principio voluminis sui apertos esse commemorat. C H R Y. super Marth. Si enim ipsa creatura colorum rupta fuisset, non dixisset. Aperti sunt ei, quia quod corporaliter aperitur, omnibus est apertum. Sed dicitur aliquid enim ante oculos filij Dei clausi fuerant cœli, quæ etiam in terra constitutus erat in cœlo? Sed sciendum, quod sicut sicut dispensationem humanam baptizatus est: sic secundum humanam dispensationem aperti sunt ei cœli. secundum autem naturam diuinam erat in cœlis. R E M I. Sed nunquid tunc primo aperti sunt ei cœli: etiam sicut humanam naturam? fides enim ecclesię & credit, & tenet quod non minus aperti sunt ei cœli ante, quam post. Ideo ergo dicitur: quod aperti sunt ei cœli: quia omnibus renatis aperitur ianua regni cœlestis. C H R Y. super Marthæ. Forte enim erant inuisibilia quedam obstatia prius, quibus obstitentibus animę defunctorum non poterant introire cœlos. Nullam enim animam ante Christum arbitror ascendisse in cœlum ex quo peccauit Adam: & clausi sunt cœli. Sed ecce baptizato Christo aperti sunt tantum. Postquam vero tyrannū vincit per crucem, quia nō erant necessarię portę cœlo nunquam claudendo, non dicitur angeli: Aperiite portas: iam enim erant apertę: sed Tollite portas. Vel in baptizatis aperiantur cœli, & vident ea quæ sunt in cœlo non carnalibus oculis uident: sed spiritalibus fidei credendo. Aut ita: Cœli sunt scripturę diuinę quas omnes legunt, non tamen omnes intelligunt, nisi qui fuerint sic baptizati: vt accipiant spiritum sanctum. Vnde & apostolus hinc primitus erant clausę scripturę prophetarum: sed accepto spiritu sancto, reserata sunt eis omnes scripturę. Tamen quocumque modo intelligatur, cœli aperti sunt ei, id est omnibus propter eum: sicut si imperator alicui pro alio peccenti dicit: Hoc beneficiū non illi do: sed tibi id est propter te illi. G L O. Vel tantus splendor circumfulsit Christum in baptismate: vt empyreum videretur cœlum referatū esse. C H R Y. in ho. Si autem tu non vides non incredulus sis. Et enim in principiis spiritalium rerum semper sensibiles apparent visiones, propter illos qui nullam intelligentiam incorporalis naturę suscipere possunt, vt si postea nō fiat, ex his quæ semel facta sunt recipiant fidem. R E M I. Sicut autem omnibus per baptismum renatis aperitur ianua regni cœlestis, ita omnes in baptismate accipiunt dona spiritus sancti. Ideo subdit: Et vi. spi. Dei descens. post colum. & ve. super se. A V G. in ser. de Epi. Christus enim postquam natus est hominibus renascitur sacramentis: vt quemadmodum tunc eum miramur incorrupta matre progenitum, ita & nunc suscipiamus illum pura vnda submersum. filium enim genuit mater & casta est, Christum lauit vnda: & sancta est. Denique spiritus sanctus qui tunc illi in vtero affuit: modo enim in gurgite circumfulsit. qui tunc Marię castificauit: nunc fluentia sanctificat. Vnde dicit: Et vidit spiritum dei descendentem. C H R Y. super Matthæ. Ideo autem spiritus sanctus speciem columbæ suscipit: quoniam præ omnibus animalibus hæc cultrix est charitatis: omnes autem iustitie species, quas habent serui dei in veritate: possunt habere serui diaboli in simulatione. Solum autem charitatem sancti spiritus non potest imitatus spiritus imitari. Ideo ergo hanc priuatam speciem charitatis sibi seruauit spiritus sanctus: quia per nullius testimonium sic cognoscitur vbi est spiritus sanctus: sicut per gratiam charitatis. R A B A. Significatur etiam quatuor virtutes in baptizatis per columbam. Columba enim secus fluentia habitat: vt visio accipit, mergat se & euadat. Meliora grana eligit: alienos pullos nutrit, non lacerat rostro, felle caret, in cauernis petreę nidificat: gemitum pro cantu habet: ita & sancti secus diuinę scripturę fluentia resident vt incursum diaboli euadant: sanas sententias quibus pascuntur eligunt, non hereticas. homines qui diaboli fuerunt pulli id est imitatores, doctrina nutriunt & exemplo, bonas sententias lacerando non peruertunt hereticorum more. Ira irreconciliabili caret, in plagis mortis Christi qui petra firmamentum est, nidum ponunt, id est suum refugium & spem, sicut etiam alij delectantur in cantu, ita ipsi in gemitu pro peccatis. C H R Y. in ho. Veteris etiam recordatur historia. in diluuiio apparuit hoc animal, ramum ferens oliuę, & communem orbis tranquillitatem annuncians, quæ omnia typus erant futurorum. Et enim nunc columba apparet, liberatorem nobis demonstret, & pro ramo oliuę adoptionē gñi humano assert. A V G. Li. 2. de Tri. Est autem in promptu intelligere cur spiritus sanctus missus dicatur, cum in ipsum dominum corporali specie velut columba descendit, facta est enim quedam creatura: species ex tempore in qua visibiliter ostenderetur spiritus sanctus. Hęc autem operatio visibiliter expressa, & oculis oblata mortalibus, missio spiritus sancti dicta est, non vt appareret inuisibilis eius substantia, sed vt corda hominū

exterioribus visis commota, ad occultam æternitatem conuerterentur. Non autem sic assumpta est creatura in qua spiritus sanctus apparuit in vnitatem, scilicet personę, sicut assumpta est humana illa forma ex virgine. Neque enim columbam beatificauit spiritus, aut sibi in personę suę unitatem in æternum coniunxit. Proinde, quamquā illa columba spiritus dicta sit, vt ostendere tur per columba spiritum demonstratum, non tamen ita possumus dicere spiritum sanctum & Deum & columbam, sicut dicimus filium & Deum & hominem, nec sicut dicimus filium agnū Dei, non solum Ioanne Baptista dicente, sed etiam Ioanne Euāgelista videte agnū occisum in Apocalypsi, illi quippe visio prophetica non est exhibitā oculis corporeis per formas corporeas, sed in spiritu per spirituales imagines corporum. De illa vero columba nullus vnquam dubitauit, quin oculis visā sit, nec sicut dicimus filium petram. (scriptum est enim, Petra erat Christus.) ita possumus dicere spiritum columbā. Illa enim petra iam erat in creatura, & per actionis modum nuncupata est nomine Christi quem significabat, non autem sic illa columba, quæ ad hæc tantummodo significanda repente exiit. Magis autem simile hoc mihi videtur flammę illi quæ in rubo apparuit Moysi, & illi quam populus in eremo sequebatur, & fulguribus ac tonitruis quæ siebat dum lex daretur in monte. Ad hoc enim rerum illarum corporalis exiit species, vt aliquid significaret atque præteriret. propter has ergo corporales formas missus dicitur spiritus sanctus, illæ vero species corporales ad demonstrandum quod opus fuit, ad tempus apparuerunt, & esse postea destiterunt. H I E R O. Sedit autem columba super caput Iesu, nequis putaret vocem patris ad Ioannem factam, non ad dominum. vnde sequitur. Et venientem super se.

h Et ecce vox de cœlis dicens, Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui.

h Et ecce vox de cœlis dicens, Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui.

h Et ecce vox de cœlis dicens, Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui.

h Et ecce vox de cœlis dicens, Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui.

h Et ecce vox de cœlis dicens, Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui.

h Et ecce vox de cœlis dicens, Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui.

h Et ecce vox de cœlis dicens, Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui.

h Et ecce vox de cœlis dicens, Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui.

h Et ecce vox de cœlis dicens, Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui.

Cap. 2.

Cap. 21.

Tract. 14.

Lib. 2. c. 14.

Li. 2. ca. 12.

Christo indicabatur quod sciebat: sed audiebant qui aderant, propter quos vox facta est. Iam vero quod alius dicit: In quo mihi complacuit. alius: In te complacuit mihi. Si quis queris quid horum illa voce sonuerit, quodlibet accipe: dum intelligas eos, qui non eandem locutionem retulerunt: eadem retulisse sententiam. quod enim Deus in filio sibi complacuit: admonetur aliquis ex eo, quod dictum est. In te complacuit. quod autem in filio pater placuerit hominibus: admonetur ex eo quod dictum est: In te complacuit mihi: seu intelligatur hoc dictum esse ab omnibus Euangelistis tanquam dicitur. In te complacuit meum constitui: hoc est, implere quod mihi placet.

CAP. IIII.

Vnc Iesus ductus est in desertum a spiritu, vt tētare a diabolo. Et cū ieiunasset quadraginta diebus, & quadraginta noctibus: postea esuriijt. b Et accedens tentator: dixit ei;

CAP. IIII.

CHRISTUS super Matthe. Postquam baptizatus est Dominus a Iohanne in aqua: ducitur a spiritu in desertum, vt baptizaretur igne tentationis. vnde dicitur: Tunc Iesus ductus est in desertum a spiritu. Tunc scilicet Pater clamauit de celo: Hic est filius meus dilectus. CHRYSOSTOMUS in Homiliario. Quisquis ergo post baptismum maiores sustinet tentationes non turbetur: etenim propter hoc accepisti arma, vt non vaces, sed vt praeris. Ideo autem tentationem a te Deus non prohibet. primum quidem, vt discas, quoniam multo factus es fortior. Deinde, vt magnitudine donorum non extolaris. tertio vt diabolus experientia cognoscat, quod perfecte ab eo abfessisti. quarto, vt per hoc fortior reddaris. quinto, vt credi tibi thesauri signum accipias. neque enim diabolus superueniret tibi ad tentandum, nisi te in maiori honore effectum videret. HILARION in sanctificatis enim maxime diaboli tentamenta grassantur, quia victoria ei est magis optata de sanctis. GREGORIUS in Homiliario. Dubitari autem a quibusdam solet, a quo spiritu sit ductus Iesus in desertum, propter hoc quod subditur: Assumpsit eum diabolus in sancta ciuitate. Sed vere & absque vlla quaestione conuenienter accipitur, vt a Spiritu sancto ductus esse credatur, vt illuc eum spiritu duceret, quod hunc ad tentandum spiritus malignus inuenit. AUGUSTINUS in 4. de Trini. Cur seipsum quoque tentandum praebuit: vt ad superandas tentationes mediator ellet: non solum per adiutorium, verum etiam per exemplum. CHRYSOSTOMUS super Matthe. Est autem ductus a Spiritu sancto: non quasi minor maioris precepto. non enim solum ductus est, qui alicuius potestate ducitur: sed etiam ille, qui alicuius rationabili exhortatione placatur, sicut scriptum est de Andrea, quod inuenit Simonem fratrem suum, & adduxit eum ad Iesum. HIERONIMUS super Matthe. Ducitur autem inuitus, aut captus, sed voluntate pugnandi: CHRYSOSTOMUS Ad hominem enim diabolus vadit, vt tentet eos, quoniam autem aduersus Christum diabolus ire non poterat: ideo contra diabolum Christus processit. vnde dicitur: Vt tentaretur a diabolo. GREGORIUS in Homiliario: Sed sciendum nobis est, quia tribus modis tentatio agitur: suggestione, delectatione, & consensu. & nos cum tentamur, plerumque in delectatione, aut in consensu labimur, quia de carnis peccato propagati in nobis ipsi etiam gerimus, vnde certamina toleramus. Deus vero, qui in vtero virginis incarnatus in mundo sine peccato venerat, nihil contradictionis in semetipso tolerabat. Tentari ergo per suggestionem potuit, sed eius mentis peccati delectatio non momordit, atque ideo omnis diabolica illa tentatio foris, non intus fuit. CHRYSOSTOMUS in Homiliario: Tunc autem maxime instat diabolus ad tentandum, cum viderit solitarios, vnde etiam in principio mulierem tentauit sine viro eam inueniens, vnde & sic per hoc etiam diabolo datur occasio tentandi, quod ducitur in desertum. GLOSSA. Hoc desertum est inter Hierusalem, & Hierico vbi morabantur Latrones, qui locus vocatur Damin, id est sanguinis, propter effusionem sanguinis quam ibi latrones faciebant. vnde & homo cum descendisset a Hierusalem in Hierico, incidisse dicitur in Latrones gerens figuram. Ad, qui a demonibus victus est. Conueniens ergo fuit, vt ibi Christus diabolum superaret, vbi diabolus hominem sub figura sperasse dictum est. CHRYSOSTOMUS super Matthe. Non solum autem Christus ductus est in desertum a spiritu: sed & omnes filij Dei habentes Spiritum sanctum, non enim sunt contenti sedere otiosi: sed Spiritu sanctus vrget eos aliquid magnum apprehendere opus quod est ire in deserto quantum ad diabolum, quia non est ibi iniustitia, qua diabolus delectatur. Omne etiam bonum est extra carnem & mundum, quia non est in voluntate carnis, & mundi. Ad tale ergo desertum omnes filij Dei exeunt vt tententur, vt puta si non proposuisti ducere uxorem, duxit te spiritus sanctus in desertum, id est extra fines carnis & mundi, vt tenteris a concupiscentia carnis. Quomodo enim tentatur libidine qui tota die est cum uxore? Scire autem debemus, quod filij Dei non tentantur a diabolo nisi in derentem

ferum exierint: filij autem diaboli in carne & mundo constituti confringuntur, & parent sicut bonus homo, si vxore habuerit non fornicatur, sed sufficit ei vxor sua. Malus autem, etiam habens vxorem fornicatur, & non est vxore contentus, & sic in omnibus inuenies. Filij ergo diaboli non exeunt ad diabolum, vt tententur. Quid enim opus habet ad certamen exire, qui non de siderat vincere? Qui autem gloriores sunt filij Dei extra fines carnis exeunt contra illum, quia victoria gloria concupiscunt. Propterea & in hoc Christus exijt ad diabolum, vt tentaretur ab eo. CHRYSOSTOMUS in Homil. Vt autem discas quam magnum bonum est ieiunium, & qualiter scutum est aduersus diabolum, quod quoniam post baptismum non lasciuie, sed ieiunio intendere oportet: ipse ieiunauit non eo indigens, sed nos instruens. CHRYSOSTOMUS super Matthe. Et vt quadraginta nostri ieiunij poneret mensuram quadraginta diebus, & quadraginta noctibus ieiunauit. Vnde sequitur: Et cum ieiunasset quadraginta diebus, & quadraginta noctibus. CHRYSOSTOMUS in Homiliario: Non autem ultra processit ieiunando quam Moyses, & Helias, ne incredibilis videretur carnis assumptio. GREGORIUS in Homiliario: Ipse autem actor omnium in quadraginta diebus nullum omnino cibum sumpsit. Nos quoque quantum possumus, quadraginta tempore carnem nostram per abstinentiam affigamus. Quadragenarius autem numerus custoditur, quia virtus decalogi per libros quatuor sancti euangelij impletur: denarius etenim quater ductus, in quadragenarium surgit. Vel quia in hoc mortali corpore ex quatuor elementis subsistimus, per cuius voluntatem preceptis dominicis contrahimus, quae per decalogum sunt accepta. Qui ergo per carnis desideria decalogi mandata contempnimus, dignum est, ut eandem carnem quaterdecies affigamus. Vel sicut in lege offerre debemus decimas rerum: ita ei offerre contendimus decimas dierum. A prima enim dominica quadraginta, usque ad paschalis solemnitatis gaudia sex hebdomadae veniunt, quarum dies quadraginta & duo sunt, ex quibus dum sex dies dominici ab abstinentia subtrahuntur, remanent triginta sex. Dum vero per trecentum sexaginta quinque dies annus ducitur: nos autem per triginta sex dies affigimus, quasi anni nostri decimas Deo damus. AUGUSTINUS in lib. lxxxij. Quaestio. Vel aliter: Omnis sapientiae disciplina est creatorum, creaturamque cognoscere. Creator est Trinitas, Pater, & Filius, & Spiritus sanctus: creatura vero partim est inuisibilis, sicut anima, cui ternarius numerus tribuit. Diligere enim Deum tripliciter iubemur, ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mente. Partim visibilis, sicut corpus, cui quaternarius debetur, propter calidum & frigidum, humidum & siccum. Denarius ergo numerus, qui totam insinuat disciplinam, quater ductus, id est numero, qui corpori debetur multiplicatus, quia per corpus administratio geritur quadraginta numerum conficit, cuius partes aequales ad quinquaginta perueniunt. vnum enim & duo, & quatuor & quinque, & octo & decem, & viginti, quae sunt partes quadragenarij simul iuncta, efficiunt quinquaginta. Et ideo tempus quo ingemiscimus, & dolemus, quadragenarium non celebratur. Status autem beatitudinis, in quo erit gaudium, quinquagesimae celebratione praefiguratur, id est a Pascha vsque ad Pentecostem. AUGUSTINUS in Sermo. de quadraginta: Non autem quia Christus post acceptum baptismum continuo ieiunauit, regulam obseruationis dedisse credendum est, vt post Christi baptismum continuo ieiunare necesse sit. Sed quando acriori certamine cum tentatore configitur, ieiunandum est, vt corpus impleat de castigatione militiam, & animus impetret de humilitate victoriam. CHRYSOSTOMUS super Mattheum: Sciebat autem Dominus cogitationem diaboli, quia volebat eum tentare: audierat enim quia Christus natus est in hoc mundo angelis praedicantibus, pastoribus referentibus, magis querentibus, & Iohanne ostendentem. vnde Dominus processit contra eum, non quasi Deus, sed quasi homo, magis autem quasi Deus & homo. Nam per quadraginta dies non esurire, non erat hominis: aliquando autem esurire non erat Dei. vnde esuriuit, ne manifeste intelligatur Deus, & sic diaboli spem tentandi extingueret: suam autem victoriam impedit. vnde sequitur: Postea esuriijt. HILARION. Nam post quadraginta dies non in quadraginta diebus esuriijt: igitur cum Dominus esuriijt non in edicere surreptit operatio, sed natura suae hominem dereliquit. Non enim erat a Deo diabolus, sed a carne vincendus, quia rerum ratione indicat post quadraginta dierum consummationem, quibus post passionem in seculo erat commoraturus, esuritionem se humanae salutis habiturum, quo in tempore expectatum Deo Patri munus, hominem quem assumpserat reportauit. CHRYSOSTOMUS super Matthe. Quia diabolus videns per quadraginta dies Christum ieiunantem, desperauerat: postquam esurientem

Hom. 13.

Ibidem.

Quaest. 81

Hom. 13.

Hom. 16. in Euangelio.

Cap. 13.

Ibidem.

Gen. 1.

Ibid.

Cap. 4.

Cap. 4.

D

rientem sensiterum cepit sperare. vnde sequitur: Et accedens tentator. Si ergo ieiunaueris, & teneris, ne dicas, quia perdidisti fructum ieiunij mei. Nam et si non tibi profuit ieiunium tuum, vt non teneris: tamen proficit, vt a tentationibus non vincaris. GREGORIUS in Homil. Sed si ipsum ordinem tentationis aspiciamus: penfamus quanta magnitudine nos a tentatione liberamur. Antiquus enim hostis primum hominem ex gula tetrauit: cum cibum ligni verum ad comedendum suauit. Ex vana gloria cum diceret: Eritis sicut Dij. Ex auaritia cum diceret. Scientes bonum & malum. Auaritia enim non solum pecuniae est, sed etiam altitudinis, cum supra modum sublimitas ambitur. Quibus autem modis primum hominem strauit, istis modis secundo homini tentato succubuit. Per gulam tentat, cum dicit: Dic vt lapides isti, panes fiant. Per uana gloriam, cum dicit: Si filius Dei es, mitte te deorsum. Per sublimitatis auaritiam, cum regna mundi ostendit dicens: Haec omnia tibi dabo. A MBRASIO super Lucam: Inde autem cepit vnde iam vicerat, scilicet a gula: vnde dixit ei: Si filius Dei es, dic vt lapides isti panes fiant. Quid autem sibi vult talis sermonis exorsus, nisi quia cognouerit Dei filium esse venturum? sed venisse per infirmitatem corporis non putabat: aliud explorantis, aliud tentantis est, & Deo se profiteri credere, & homini conari illudere. HILARION. Eam ergo in tentando conditionem operis proposuit, per quam in Deo ex mutatione lapidum in panes virtutem potestatis agnosceret, & in homine oblectamento cibi potentiam esurientis illuderet. HIERONIMUS. Sed duobus contrarijs tenetur a diabolo: si ad imperium eius possunt lapides panes fieri: ergo frustra tentas eum, qui tantae potentiae est. si autem non potest facere, frustra Dei filium suspicaris. CHRYSOSTOMUS super Matthe. Sicut autem diabolus omnes homines excecabat: sic modo inuisibiliter a Christo est excecatus. Post quadraginta enim dies esurientem sensit, & per quadraginta non esurientem non intellexit, cum suspicatus esset eum non esse filium Dei, non cogitauit quoniam fortis athleta ad ea quae infirma sunt, descendere potest: infirmus autem ad ea quae fortia sunt, ascendere non potest. Magis ergo ex eo quod per tot dies non esuriijt intelligere debuit quia Deus est, quod ex eo quod post tot dies esuriijt, quia homo est. Sed dicit: Moyses & Helyas quadraginta dies ieiunauerunt, & homines erant: sed illi ieiunantes, esuriebant, & sustinebant. Iste quadraginta diebus, non esuriijt: sed postea. Esurire enim & non manducare, patientiae est humanae: non esurire autem, diuinae naturae. HIERONIMUS. Proposuit autem Christi erit humilitate vincere, vnde aduersarium vicit testimonij legis, non potestate virtutis, vt hoc ipso, & homine plus honoraret, & aduersarium plus puniret, cum hostis generis humani non quasi a Deo, sed quasi ab homine vinceretur. vnde sequitur: Cui respondens, dixit ei: Scriptum est, Non in solo pane viuit homo: sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei. GREGORIUS in Homil. Sic ergo tentatus a Diabolo Dominus: sacri cloquij precepta respondit, & qui tentatore suum mergere in abyssum poterat, virtutem suae potentiae non ostendit, quatenus nobis praebere exemplum, vt quoties a prauis hominibus aliquid patimur, ad doctrinam excitetur potius quam ad vindictam. CHRYSOSTOMUS super Matthe. Non autem dixit: non in solo pane viuo, ne videat de se dictum esse: sed in edicere: non in solo pane viuit homo, vt posset diabolus dicere: Si filius Dei es, abscondit se, vt non ostendatur, quod potest si homo est, astute excusari se, ne ostendatur non posse. RABBA. Testimonium autem hoc de Deuteronomio sumptum est. Ergo si quis non velcitur verbo Dei iste non viuit, quia sicut corpus humanum non viuit sine terreno cibo, ita & anima viuere non potest sine Dei verbo. Procedere autem verbum de ore Dei dicitur, cum voluntatem suam per scripturarum testimonia reuelat. CHRYSOSTOMUS super Matthe. Cum ex praemisso Christi responso nihil certum diceret diabolus potuisset: vtrum Christum Deo esset an homo: assumpsit eum ad aliam tentationem dicens apud se. Iste qui fame non vincitur, et si filius Dei non est: tamen sanctus est: valent enim homines sancti fame non vinci, sed postquam omnem necessitatem carnis vicerunt, per vanam gloriam cadunt: ideo cepit eum tentare in gloria vana, propter quod sequitur: Tunc assumpsit eum diabolus in sancta ciuitate. HIERONIMUS. Assumptio ista non ex imbecillitate Domini venit, sed de inimici superbia, qui voluntatem Saluatoris necessitatem putat. RABBA. Sancta autem ciuitas Hierusalem dicebatur, in qua Templum dei erat, & Sancta sanctorum, & cultus vniuersi Dei secundum legem Moysi. RABBA. In quo ostenditur, quia diabolus fidelibus Christi etiam in sanctis

A locis insidiatur. GREGORIUS in Homil. Sed ecce dum dicitur: Deus homo in sanctam ciuitatem a diabolo assumptus, humanae aures audire expauescunt, iniquorum tamen omnium diabolus caput est. Quid est autem mirum si se ab illo permittit in montem duci, qui se permittit a membris illius crucifigi? GLOSSA. Diabolus enim semper ad alta, ducit eleuando precipitantiam, vt precipitare possit. Et ideo sequitur: Et statuit supra pinnaculum Templi. RABBA. Pinnaculum sedes erat Doctorum: Templum enim non habebat culmen cretum, sicut nostrae domus habent, sed & planum erat desuper more Palaestinarum, & in ipso templo tria tabulata erant. Et sciendum, quia in pauimento pinnaculum erat, & in vnoquoque tabulato pinnaculum erat. Sicut ergo statuerit eum in illo pinnaculo, quod erat in pavimento, sive in illis, quae erant in primo, secundo, vel tertio tabulato: intelligendum est, quod in illo statuisse eum, vnde aliquod precipitium esse potuit. GLOSSA. Nota vero haec omnia corporeis sensibus esse completa, quia enim prima adiuuicem conferuntur, in specie hominis diabolus apparuisse verisimile est. CHRYSOSTOMUS super Matthe. Sed forte dicitur, quomodo in corpore constitutum videntibus omnibus statuit supra Templum? sed forsitan diabolus sic eum assumebat, vt ab omnibus videretur, ipse autem nesciente diabolo, inuisibiliter sic agebat, vt a nemine videretur. GLOSSA. Ideo autem duxit eum supra pinnaculum, cum vellent eum de vana gloria tentare, quia in cathedra Doctorum multos deceperat inani gloria, & ideo putauit istum positum in sede magisterij inani gloria extolli posse. vnde sequitur: Et dixit: Si filius Dei es, mitte te deorsum. HIERONIMUS. In omnibus enim tentationibus hoc agit diabolus, ut intelligat, si filius Dei sit. Dicit autem: mitte te, quia vox diaboli, qua semper homines cadere deorsum desiderat persuadere potest, praecipitare non potest. CHRYSOSTOMUS super Matthe. Per hanc autem propositionem, quomodo poterat cognoscere si est filius Dei, an non? Volare enim per aerem non est proprie opus Dei, quia nulli utile est. Si ergo aliquis uoluerit prouocare, propter ostentationem sola hoc facit, & est potius ex diabolo, quam ex Deo. Si ergo homini sapienti sufficit esse quod est, & non est necessarium ei apparere quod non est, quanto magis filius Dei ostendere se necessarium non habet, de quo nemo potest tantum cognoscere quantum est apud se? A MBRASIO super Lucam. Sed quia Sarbanas transfiguratus se sicut angelum lucis: & de scripturis ipsis diuinis laqueum fidelibus parat: utitur testimonij scripturarum, non ut doceat, sed ut fallat. vnde sequitur: Scriptum est enim, quia angelis suis mandauit de te. HIERONIMUS. Hoc enim in Nonagesimo Psalmo legimus. uerum ibi non de Christo, sed de uiro sancto propheta est. male ergo diabolus interpretatur scripturas. CHRYSOSTOMUS super Matthe. Vnde enim filius Dei angelorum manibus non portatur, sed ipse magis angelos portat. & si portat manibus angelorum non ut offendat ad lapidem pedem suum quasi infirmus, sed propter honorem quasi Dominus. O diabole, quoniam filius Dei manibus portatur legisti, & quia super aspidem & basiliscum calcas, non legisti. Sed illud quidem exemplum profert quasi superbus: hoc autem tacet quasi astutus. CHRYSOSTOMUS in Homil. Intuere etiam, quia testimonia a Domino allata sunt conuenienter: a Diabolo autem indeceter: non enim quod scriptum est: Angelis suis. suadet proijcere seipsum, & praecipitare. GLOSSA. Est ergo sic exponendum. Ait enim scriptura de quolibet bono homine, quod Angelis suis. i. administratoribus spiritibus precepit de ipso, quod in manibus suis. i. in auxilijs suis tollit eum, & custodiat, ne offendat pedem. i. affectum mentis, ad lapidem. i. ad ueterem legem scriptam in lapideis tabulis. vel per lapidem potest intelligi omnis peccati occasio, & ruina. RABBA. Notandum est autem, quod Saluator noster licet permittisset se a diabolo supra pinnaculum templi poni: tamen renuit ad imperium eius descendere, nobis exemplum donans, ut quisquis imperauerit uiam ueritatis artam nos ascendere obtemperemus. Si autem uult nos de altitudine ueritatis, & uirtutum ad ima erroris & uitiorum praecipitare, non illum audiamus. HIERONIMUS. Falsas autem de scripturis diaboli sagittas ueris scripturarum frangit clypeis. vnde sequitur. Ait illi Iesus: scriptum est: Non tentabis dominum Deum tuum. HILARION. Diaboli enim conatus contundens, & Deum se protestatur & dominum. CHRYSOSTOMUS. Non autem dixit: Non tentabis me dominum Deum tuum, sed ita: Non tentabis dominum Deum tuum, quod poterat dicere: omnis homo Dei tentatus a diabolo, quonia & qui hominem Dei tentat, Deum tentat. RABBA. Vel aliter. Suggerebatur ei quasi homini, ut aliquo signo exploraret quantum Deum posset. AUGUSTINUS. Contra Faustulum: Peccata

Cap. 4.

net

SECUNDVM MATHAEVM

net autem ad sanam doctrinam: quando habet homo quid faciat, non tentare dominum deum suum. THEO. Tentat enim deum, qui sine ratione obiciens se periculo, quidpiam agit. HIERO. Et notandum quod necessaria testimonia de Deuteronomio tantum protulit: ut secundae legis sacramenta monstraret.

Quaest. 6. in Deu.

CHRY. super Matthaeum: Diabolus ex secundo responso incertus, trahit ad tertiam tentationem, quia enim Christus rhetia ventris disrupterit: rhetia vanae gloriae transuerat ponit ei rhetia auaritia, propter quod dicitur. Iterum assumpsit eum diabolus in montem excelsum valde, & ostendit ei omnia regna mundi, & gloriam eorum, & dixit ei: Haec omnia tibi dabo, si cadens adoraueris me. Tunc dicit ei Iesus: Vade Sathana: Scriptum est enim: Dominum Deum tuum

adorabis, & illi soli seruias. Tunc reliquit eum diabolus, & ecce angeli accesserunt & ministrabant ei. Cum autem audisset Iesus, quod Ioannes traditus esset: secessit in Galileam, & relicta ciuitate Nazareth, venit & habitauit Cap...

reliquit eum diabolus. Quod ad nostram proficit consolationem, quia non tam diu homines dei diabolus tentat quam diu vult, sed quadiu Christus permittit. Est enim permittit eum paulisper tentare, tamen repellit propter infirmam naturam. AVG. 9. de ciuitate dei. Post tentationem vero sancti angeli spiritibus immunis metuendi quomodo ministrabant, & per hoc magis magisque innotescere debet quantus esset. vnde sequitur. Et ecce angeli accesserunt & ministrabant ei. CHRY. super Matth. Non autem dixit, descendentes angeli, ut ostendat quia semper ad ministerium eius erant in terris, sed tunc praecipiente domino recesserunt ab eo, ut locus diabolo aduersus Christum daretur, ne forte videns angelos circa eum non appropinquaret ad eum. In quibus autem rebus illi ministrabant scire non possumus, utrum ad sanationes infirmitatum, an ad correctiones animarum, an ad effugationem demonum, quae omnia per angelos facit, unde eis facientibus ipse facere videtur, tamen manifestum est, quod non propter necessitatem impotentiae eius ei ministrabant, sed propter honorem potestatis ipsius: non enim dicitur, quod adiuuent eum, sed quod ministrant. GREGO. in ho. Ex his autem vniuersis personae vtraque natura ostenditur, quia & homo est quem diabolus tentat, & idem ipse deus est cui ab angelis ministratur. CHRY. super Matth. Tunc breuiter perstringamus quid significant Christi tentationes. Ieiunium est abstinentia rei male, furias est desiderium eius, usus eius est panis. Qui ergo peccatum sibi conuertit ad usum, lapidem conuertit in panem. Respondeat ergo diabolus persuadens, quia non in solo usu illius rei uiuit homo, sed in obseruantia mandatorum dei. Quando uero quis inflatus fuerit quasi sanctus, ductus est quasi super templum, & quando aestimauerit se consistere in sanctimoniae summitate, positus est supra pinnam Templi. Et haec tentatio sequitur primam, quia victoria tentationis gloriatio nem operatur, & sit causa iactantiae, sed uide quod Christus ieiunium ultro suscepit. Super templum autem diabolus eum duxit, ut tunc ad abstinentiam laudabilem sponte procedas. Extolli autem ad fastigium sanctitatis non acquiescas, fuge exaltationem cordis, & non patieris ruina. Ascensio autem montis est processio ad altitudinem diuitiarum, & gloriae huius mundi, quae de superbia cordis descendit. Cum ergo uolueris diues fieri, quod est ascendere in montem, incipis cogitare de diuitiis & honoribus acquirendis, & tunc princeps mundi gloriam regni sui tibi ostendit. Tertio loco prouidet tibi causas, ut si uolueris illa consequi, seruias ei, negliges iustitiam dei. HILA. Visio autem a nobis calcatoque diaboli capite, angelorum ministeria & uirtutum in nos caelestium officia non defutura ostenditur. AVG. de Con. euang. Lucas has tentationes non eodem ordine persecutus est, unde incertum est quid prius factum sit, utrum regna terrae prius demonstrata sint, & postea in pinnam templi leuatus sit, an e conuerso, nihil tamen ad rem, dum omnia facta esse manifestum sit. GLO. Sed quod dicit Lucas magis uidetur secundum historiam esse. Sed Mattheus has refert tentationes, secundum hoc quod in Adam facta sunt.

Hom. 30.

Iterum assumpsit eum diabolus in montem excelsum valde. Quem scilicet diabolus circueiens omnem terram excelso ceteris cognoscebat. Quanto enim excelso fuerit mons, tanto ex eo spaciosior terra uideatur. vnde sequitur. Et ostendit omnia regna mundi: & gloria eorum. Ostendit autem ita non ut ipsa regna, vel ciuitates eorum, vel populos uel argentum, uel aurum uideret: sed partes terre, in quibus unumquodque regnum, uel ciuitas posita erat, ut puta si ascendens super excelsum locum digito extenso dicam tibi, Ecce ibi est Roma aut Alexandria, non sic ostendo tibi ut ipsas uideas ciuitates: sed partes terrae in quibus posita sunt, sic & diabolus poterat Christo singula loca demonstrare digito, & uniuscuiusque regni honores & statum uerbis exponere. nam ostensum dicitur etiam, quod exponitur ad intelligendum. ORIGEN. super Lucam. Vel aliter: non est arbitrandum quod regna ei mundi ostendens, Perfarum uerbi gratia regnum, Indorumque ostenderit, sed ostendit ei regnum suum, quomodo regnaret in mundo. i. quomodo alii regnentur a fornicatione, alii ab auaritia. R E M I. Gloria eorum appellat aurum, argentum, & lapides preciosos, & temporalia bona. R A B A. Ostendit autem haec diabolus domino, non quod ipse visum eius amplificare potuit, aut aliquid ignorat demonstrare, sed uanitatem pompe mundanae quam ipse diligebat quasi speciosam ac desiderabilem uerbis ostendens in amore Christo suggerens venire uolebat. GLO. Qui non concupiscentie oculo intuetur sicut nos: sed sicut medici uident morbos, sine laesione. HIERO. Sequitur. Et dixit illi, haec omnia tibi dabo. Arrogans & superbus de iactantia loquitur, non enim potest omnia regna dare, cum sciamus plerosque sanctos viros a deo reges factos. CHRY. super Matth. Sed ea quae per iniquitatem fiunt in mundo, ut puta per furtum, aut per ueruitiam acquisite diuitias diabolus dat. Non ergo diabolus quibus uult diuitias dare potest, sed his qui uolunt ab illo recipere. R E M I. Miranda etiam est diaboli dementia. illi promittebat dare regna terrena: qui suis fidelibus dat regna caelestia: & gloriam mundi ei qui est caelestis gloriae dominus. A M B R O. Habet autem ambitio domesticum periculum, ut enim dominetur aliis prius seruit, curuatur obsequio: ut honore dominetur, & dum uult esse sublimior, fit remissior. vnde aperte subditur. Si cadens adoraueris me. GLO. Ecce antiqua diaboli superbia. Sicut enim in principio uoluit se simile deo facere, ita nunc uolebat diuinum sibi usurpare cultum dicens, Si cadens adoraueris me. Ergo qui adoraturus est diaboli ante corruit. Sequitur. Tunc dicit ei Iesus. Vade Sathana. CHRY. super Matth. In quo finem tentandi diabolo in nos, ne progrediamur ulterius tentans. HIERO. Non autem ut plerique putant, eadem Sathana & Petrus condemnantur sententia. Petro enim dicitur. Vade retro me Sathana. i. sequere me qui contrarius es meae uoluntati, huius autem dicitur. Vade Sathana, & non ei dicitur. Retro, ut subaudiatur. Vade in ignem aeternum qui paratus est tibi, & angelis tuis. R E M I. Vel secundum alia exempla. Vade retro, id est reminiscere, recordare iniqua gloria conditus fuisti, & inquantam miseriam cecidisti. CHRY. super Matth. Videndum autem quia Christus cum passus fuisset tentationis iniuriam dicente sibi diabolo. Si filius dei es, mitte deorum, non est turbatus, neque diabolo increpauit. Nunc autem quando diabolus usurpauit sibi dei honorem exasperatus est, & repulit eum dicens. Vade Sathana, ut nos illius discamus exemplum, nostras quidem iniurias magnanimiter sustinere, dei autem iniurias, nec usque ad autem iudicare, quoniam in propriis iniuriis esse quempiam patientem laudabile est, iniurias autem dei dissimulare nimis est impium. HIERO. Dicens autem diabolus saluatori. Si cadens adoraueris me, & contrario audit, quod ipse magis adorare eum debeat dominum, & deum suum. AVG. contra sermo. arrianorum. vnde sequitur. Scriptum est enim. Dominum deum tuum adorabis, & illi soli seruias. Vnus dominus deus noster est ipsa trinitas, cui soli seruitur pietatis iure debemus. AVG. 10. de ciuitate dei. Nomine autem seruitutis cultus deo debitus intelligi-

Cap. 20.

Cap. 1.

Cap. 21.

Li. 3. in ex. ohi. cap. 4.

In lib. de lo. cis Hebr.

Hom. 14.

Lib. 2. c. 26.

Hom. 14.

pitare de monte, & tunc descendit Capharnaum. vnde modo ait Mattheus: Et relicta ciuitate Nazareth, venit, & habitauit Capharnaum. HIERO. Nazareth, est in Galilea uicinis iuxta montem Thabor: Capharnaum, est oppidum in Galilea gentium iuxta stagnum Genezareth: & ideo dicit: Maritima. GLO.

Addit etiam: In finibus Zabulon, & Neptalim, ubi prima captiuitas Hebraeorum fuit ab Assyrijs. Vbi ergo prima legis obliuio est, ubi prima euangelij praedicatio, ut de loco quasi medio distaret ad gentes, & Iudaeos. R E M I. Reliquit autem vnam. Nazareth, ut praedicando, & miracula faciendo plures illuminaret. In quo facto reliquit praedicatoribus exemplum, ut eo tempore & illis in locis studeant praedicare, quando multis prodesse possunt. Sequitur: Et adimpletetur quod dictum est per Esaiam Prophetam: Terra Zabulon, & terra Neptalim. In prophetia ita habetur: Primo tempore alleuiata est terra Zabulon, & terra Neptalim, & nouissimo aggrauata est via maris, trans Iordanem Galileae gentium. HIERO. super Esaiam. Dicitur autem primo tempore alleuiata esse ab onere peccatorum, quia in regionibus duarum Tribuum, primum Saluatore euangelium praedicaui, nouissimo uero tempore aggrauata est fides eorum, plurimis Iudaeorum in errore permanentibus. Mare autem hic lacum appellat Genezareth, qui Iordane influente efficitur, in cuius littore Capharnaum, & Tyberias, & Bethsaida, & Corozahim sitae sunt: in qua maxime regione Christus praedicaui. Vel secundum Hebraeos in Christum credentes, haec duae Tribus Zabulon, & Neptalim ab Assyrijs captae sunt, & Galilea deserta est, quam Propheta dicit esse alleuiatam, eo quod peccata populi sustineret: sed postea reliquae Tribus quae habitabant trans Iordanem, & in Samaria ductae sunt in captiuitatem, & hoc inquit: Scriptura nunc dicit, quod regio, cuius populus primum captiuus est, ipsa primum lucem praedicationis uiderit Christi. Vel secundum Nazareos. Aduenit enim Christo, primo terra Zabulon, & Neptalim est Pharisaeorum erroribus liberata, postea per euangelium Apostoli Pauli ingrata est, ideo est multiplicata praedicatio in terminis Gentium. GLO. Hic autem in euangelio diuersi nominati ad idem uerbum reducuntur: ita & terra Zabulon, & terra Neptalim, quae est via maris, quae est trans Iordanem, scilicet populus Galileae gentium, qui ambulabat in tenebris, HIERO. Nota autem quod duae Galileae sunt: una quae dicitur Iudaeorum, & alia quae dicitur Gentium. Diuisa est enim Galilea a tempore Salomonis, qui dedit viginti ciuitates in Galilea Hyram Regi Tyri, quae pars dicta est postea Galilea Gentium: reliqua Iudaeorum. Vel legendum est: Trans Iordanem Galileae Gentium. Ita, inquam, ut populus, qui uel sedebat, uel ambulabat in tenebris lucem uiderit, nequaquam paruam, ut aliorum Prophetarum: sed magnam, scilicet illius, qui in euangelio loquitur, Ego lux mundi. Et qui habitabant in regione umbrarum mortis, lux orta est eis. Inter mortem & umbram mortis hoc interesse potest, quod mors eorum est, qui cum operibus mortis ad inferos periret. Umbra autem mortis eorum est, qui dum peccant, nondum de hac uita egressi sunt: possunt enim, si uoluerint agere poenitentiam. CHRY. super Matthaeum. Vel in regione umbrarum mortis sedebant Gentiles, quia colebant idola, & daemones. Iudaei autem, qui legis opera faciebant, in tenebris erant, quia Dei iustitia nondum erat eis manifesta. CHRY. in Homil. Ut autem discas, quod neque lumen, neque tenebras sensibiles ait, de lumine dicit. Lumen magnum, quod alibi dicitur lumen uerum: tenebras autem exponens nominauit umbram mortis. Deinde monstrans, quod non ipsi quarentes inueniunt, sed Deus ipsis apparuit, dixit quod lumen ortum est, & effuluit, non enim ipsi ad lumen cucurrerunt, esse enim in ultimis malis homines erant ante Christi praesentiam: neque enim ambulabant in tenebris, sed sedebant, quod signum erat, quia non sperabant liberari. Sicut enim nescientes quo oportere progredi, ita comprehensi a tenebris sedebant, iam non potentes stare. Tenebras autem uocat hic errorem, & imperatam. R A B A. Allegorice autem, Ioannes est uox praecedens uerbum, & alij Prophetae. Postquam autem Propheta cessauit & ligatus est: accessit uerbum, complens quod praedicauerat uox. i. Propheta. Et secessit in Galileam. de figuris ad ueritatem. Vel in Galileam. i. in ecclesiam, ubi est transmigratione de uitijs ad uirtutes. Nazareth interpretatur flos. Capharnaum uilla pulcherrima. Reliquit ergo florent figuratum, quod fructus euangelij significabatur, & uenit in ecclesiam, quae est Christi uirtutibus pulchra. Et maritima est, quia iuxta fluctus saeculi posita, quotidie tunditur procellis. pefectio est. Inter Zabulon, & Neptalim sita est. i. Iudaeis communis, &

Gentibus. Zabulon enim habitaculum fortitudinis dicitur, quia Apostoli, qui de Iudaea electi sunt: fortes fuerunt. Neptalim dilatatio, quia Gentium ecclesia per orbem dilatata est. AVG. de Con. euang. Ioannes autem euangelista priusquam iret Iesus in Galileam dicit de Petro, & Andrea, & Nathanaele, & de miraculo in

Lib. 2. c. 1.

Chana Galilee, quae omnia ceteri euangelistae praetermiserunt, id contentis suis narrationibus, quod Iesus reuersus in Galileam. vnde intelligitur fuisse interpositos aliquos dies, quibus illa de discipulis gesta sunt, quae interponuntur a Ioane. R E M I.

Sed illud solertius attendendum est, quare Ioannes dicit dominum iisse in Galileam, antequam Ioannes missus fuisset in carcerem? Nam post uinum de aqua factum, & descensum eius in Capharnaum, & post ascensum eius in Hierusalem: dicitur in euangelio Ioannis, quod rediit in Iudaea, & baptizabat: & nondum erat missus Ioannes in carcerem: Hic autem dicitur, quod postquam traditus fuit Ioannes, secessit in Galileam: & hoc quidem dicit Marcus. Non autem debet hoc contrarium uideri: nam Ioannes primum aduentum Domini in Galileam descripsit, qui, fuit ante incarcerationem Ioannis. Sed & de secundo aduentu alibi facit mentionem, cum ait, quod Iesus reliquit Iudaeam, & abiit iterum in Galileam, & de hoc tantum secundo aduentu in Galileam, qui, fuit post incarcerationem Ioannis alij euangelistae dicunt. E V S E. libro. 3. Eccle. historie.

Cap. 21.

Ioannem enim tradunt usque ad ultimum pene uita suae tempus absque ullius scripturae iudicij euangelium praedicasse, sed cum trini euangelistarum euangelium ad ipsam uita puenisset: probabile quidem ueritatem ditorum, deesse tamen uidit aliqua & maxime quae primo praedicationis suae tempore dominus gesserat. certum est enim, quod in alijs tribus euangelij haec uidentur sola contineri, quae in eo gesta sunt, anno quo Ioannes Baptista, uel inclusus est in carcerem, uel punitus. Mattheus enim post tentationem Christi continuo subiicit. Audiens autem, quia Ioannes traditus esset, & Marcus similiter. Lucas uero priusquam aliquid de actibus Christi referret, dicit, quod Herodes conclusit Ioannem in carcerem. Rogatus est ergo Ioannes Apostolus, ut ea quae praeterierant priores ante traditionem Ioannis Saluatoris gesta conseriberet: & ideo dicit in euangelio suo: Hoc fecit initium signorum Iesus.

Hom. 14.

CHRY. super Matth. Ille debet Christi iustitiam praedicare, qui uentri suo contradicere potest, qui saculi istius bona contemnit, qui uanam gloriam non desiderat. Et ideo dicitur: Exinde cepit Iesus praedicare. i. ex quo tentatus, tamen uicit in deserto, auaritiam spreuit in monte, uanam gloriam repercutit in Templo, uel, Exinde cepit praedicare, ex quo traditus est Ioannes: nam in praedicante Ioanne praedicare coepisset: uilem reddidisset Ioannem, & inueniretur praedicatio Ioannis esse superflua quantum ad istius doctrinam, sicut si uino tempore Sol cum Luciferi oritur: gratiam Luciferi celat. CHRY. in Homil. Ideo etiam non praedicaui donec Ioannem in carcerem mitteretur, ne ex hoc multitudine scinderetur, propter quod etiam Ioannes nullum taceat signum, ut per miracula omnes traherentur ad Christum. R A B A. In hoc etiam docet, ne quis ab inferiori persona sermonem contemnat. vnde de Apostolo. Si cui sedenti reuelatum fuerit, prior taceat. CHRY. super Matthaeum. Sapienter autem inde praedicationis suae sumptum initium, non ut conculcet Ioannis doctrinam, sed ut magis confirmet, & testis eum uerum fuisse demonstrat. HIERO. In quo et ostendit se eundem esse Dei filium, cuius ille fuerat Propheta. Et ideo dicit: Poenitentiam agite. CHRY. super Matth. Non. n. statim iustitiam praedicaui, quia oes cognoscebant, sed priusquam quae oes indigebant. Quis ergo ausus est dicere: Volo bonum esse, & non possum? Pnia. n. correctio est uoluntatis, & si uos mala non terrent, ut. f. nam agatis, salte bona delectet. vnde sequitur: Appropinquate. n. regnum caelorum. i. i. bitudo regni caelestis, ac si dicit: Parate uos per penam, quae appropinquauit tibi: mercedis gratiae. R E M I. Et notandum quod non dicit: Appropinquauit regnum Chananzorum, aut Iebuzeorum, sed regnum caelorum. lex. n. promittebat bona terrena, sed Dominus regna caelestia. CHRY. in Homil. Considerandum etiam, quod in hac praedicatione, nihil de scripto manifeste praedicaui, quod interim conueniens erat, quia nondum de eo decente habebant opinionem. Incipiens etiam nihil graue, & onerosum dixit, sicut Ioannes dixerat: Securim excindenda arbori imminente, & huiusmodi. sed in principio benigna proposuit: regnum caelorum euangelizans. HIERO. Myrice autem Ioannes tradidit Christus in cipit praedicare, quia desinente lege, consequenter oritur euangelium.

Hom. 4.

CHRY. super Matth. Antequam Christus aliquid dicit, et taciat, uocat Apostolos, ut nihil illos taceat, nec uerba Christi, nec operum, ut postmodum fiducialiter dices possunt. Non possumus

famus quæ vidimus, & audiimus non loqui. Hinc est quod dicitur: { Ambulans Iesus iuxta mare Galilee. } R A B A. Mare Galilee idem est quod stagnum Genesareth, mare Tyberiadis, & lacus salinarum. G L O. Decentur autem per piscatoria vadit loca piscatores piscaturus. vnde sequitur: { Vidit duos fratres Simonem, qui vocatur Petrus, & Andream fratrem eius. } R E M I. Vidit autem non tam corporaliter, q̄ spiritualiter, ad corda eorum respiciens. C H R Y. in Homil. In medijs autem operationibus existentes eos vocavit, monstrans q̄ omnibus occupationibus sequelam suam proponere oportet. vnde sequitur: { mittentes retia in mare. } quod quidem eorum officio congruebat, propter quod sequitur: { Erant enim piscatores. } A V G. in Sermo. de Calend. Ianuarij: Non enim elegit Reges, aut Senatores, aut Philosophos, aut Oratores: immo elegit plebeios, pauperes, & indoctos piscatores. A V G. super Ioannem. Si enim doctus eligeretur, fortassis ideo se diceret electum, quia doctrina eius eligi meruit. Dominus autem noster Iesus Christus volens superbiorum frangere ceruicis, non quesivit per oratorem piscatorem, sed de piscatore lucratus est Imperatorem. Magnus Cyprianus orator, sed prius Petrus piscator. C H R Y. super Matth. Future etiam dignitatis gratiam artificij opere prophetabat. nam sicut qui retia iactat in aquam, nescit quos pisces comprehensurus est, sic & doctor quando diuini sermonis retia super populum iactat, nescit qui sunt accessuri ad Deum. Sed quousque Deus exciauerit, illi ad hærent eius doctrinæ. R E M I. De his autem piscatoribus loquitur Dominus per Hieremiam dicens: Mittam in vos piscatores meos, & piscabuntur vos. vnde & hic subditur: { Venite post me. } G L O. Non tam pedibus, quam affectu, & imitatione. Et faciam vos fieri piscatores hominum. C H R Y. super Matth. i. doctores, vt cum rete verbi Dei comprehendatis homines de mundo tempestuoso, & periculofo, vbi homines non ambulant: sed feruntur, quia diabolus cum delectatione compellit eos in mala, vbi alterutrum homines se comedunt, sicut pisces fortiores deuorant iuniores, vt translati viuunt in terra, corporis Christi membra facti. G R E G. in Homil. Nulla autem Petrus, & Andreas Christum miracula facere viderant, nihil ab eodẽ premio eternæ retributionis audierant, & tamen ad vnum Domini præceptum hoc quod possidere videbantur oblititi sunt. vnde sequitur. { At illi continuo relictis retibus, secuti sunt eum. } In quo affectu debemus potius pensare quam sensum. Multum enim reliquit qui sibi nihil retinuit, multum dimisit, qui cum re possessa concupiscentijs renunciat. A sequentibus ergo tanta dimissa sunt, quanta non sequebantur concupiscentijs potuerunt. Exteriora enim nostra quantumlibet parua sufficiunt, nec perpendit quantum in eius sacrificio, sed ex quanto profuerunt. Aestimationem quippe precij regni Dei non habet, sed tantum valet, quantum habes. C H R Y. super Matth. Non autem prædicti discipuli secuti sunt Christum doctoris cupientes honorem, sed operis lucrum, sciebant enim quana præciosa est anima hominis, quam grata est apud Deum salus ipsius, & quanta est merces. C H R Y. in Homil. Tanta igitur promissio non crederunt, & per sermones quibus sunt capere crediderunt se alios posse piscari. C H R Y. super Matth. Hæc igitur cupientes secuti sunt omnibus relictis, in quo nos docuerunt, quia nemo potest terrena possidere, & perfecte ad cœlestia peruenire. G L O. In his ergo datum est exemplum illis, q̄ sensum deserunt pro Christi amore. Subdit autem ex eplũ eorũ, q̄ etiã carnales affectus pro Deo postponunt. vñ dicit. { Et pedes inde, vidit alios duos. } Nota quã vocat binos & binos, sicut alibi legit, q̄ misit eos binos & binos ad prædicandũ. G R E G. in Hom. Quatenus hic nobis tacitus innuat, quã qui charitate erga alterũ non hêt, p̄dicationis officij suscipere nullatenus debet. Duo enim sunt p̄cepta charitatis, & minus quam inter duos charitas haberi non potest. C H R Y. super Mat. Super charitatẽ etiam fraternitatis, ecclesiã recte posuit fundamenta, vt ex radicibus charitatis exuberans quasi humor ascendat in ramis, & hoc fit per naturalem charitatem, vt non solum per gratiam, sed etiam per naturã ipsã charitas firmior habeatur. vnde dicit: { Fratres, } sic. n. fecit Deus, & in veteri testamento super Moysen, & Aaron fratres: ponens edificationis initium. Quoniam autem abundantior est gratia noui testamenti quam veteris, ideo primum populum edificauit super vnam fraternitatem: hunc autem super duas. Iacobum, inquit, Zebedæi, & Ioannem fratrem eius in nauĩ cum Zebedæo patre eorum, relictis retia sua, quod est maxima paupertatis indicium. vetera enim relictis, qui noua vnde emerent non habebant. Et quod ad maiorem pietatem eorum pertinet: in tanta paupertate patri suo succurrebant, vt secum cum bau-

larent in nauĩ, non vt illos adiuuaret in opere, sed vt isti illum consolarentur sua presentia. C H R Y. in Homil. Non parua autem est hic demonstratio virtutis, inopia facile ferre, ex illis nutriti laboribus, colligari inuicem amoris virtute, patrem inopem, habere secum, & in eius obsequio laborare. C H R Y. super Mat. Aestimare autem primos velociore ad prædicandum, quia retia mittebant: istos autem quasi pigriores, quia adhuc cõponebant, non sumus aut, quia differentiam eorum cognoscere solius est Christi. Forte ergo illi propter Petrum dicti sunt mittentes retia, qui prædicauit euangelium: sed non composuit. Isti autem propter Ioannem componentes, qui euangelium composuit. Sequitur: { Et vocavit eos. } Erant enim habitatio ciues, dilectione concordēs, artificio pares, fraternitatis coniuncti pietate. Ideo simul vocavit eos, ne tot bonis coniunctos dissimilis vocatio separaret. C H R Y. in Homil. Vocando autem nihil eis promisit sicut prioribus: obedientiam enim eorum qui præuenerant, viam eis ad credendum præparauerat. Sed & multa de ipso audierant. tanquam familiares, & consanguinitate coniuncti. Sequitur: { Illi autem relictis retibus, & patre, secuti sunt eum. } C H R Y. super Matth. Tria enim sunt quæ relinquere debet qui venit ad Christum: actus carnalis, qui per retia piscationis significatur: substantiam mundialem quæ per nanem: & parentes qui per patrem. Reliquerunt ergo nauem vt ferent ecclesiasticæ nauis gubernatores. Reliquerunt retia, vt non pisces afferrent ad ciuitatem terrenam: sed homines ad cœlestem. Reliquerunt vnum patrem, vt spirituales patres omnium fierent. H I L A. Eis igitur artem, & patriam domum relinquentibus, docemur Christum secuti, & secularis vite sollicitudine, & paternæ domus consuetudine non teneri. R E M I. Mystice autem per mare designatur iste mundus: propter amaritudinem, & fluctuationem. Galilæa autem interpretatur volubilis, siue rota, & significat mundi volubilitatẽ. Ambulauit igitur Iesus iuxta mare, dum ad nos per incarnationem venit, quia non carnem peccati, sed similitudinem carnis peccati suscepit ex virgine. Per duos fratres, duo populi designantur, qui ab vno Deo patre creati sunt, quos vidit quando eos misericorditer respexit. Per Petrum enim, qui interpretatur agnoscens & dicitur Simon, idest obediens, designatur Iudaicus populus, qui per legem Deum agnouit, & præceptis eius obediuit. Per Andream, qui interpretatur virilis, siue decorus, intelligitur Gentilis populus, qui post agnitionem Dei viriliter in fide permansit. Nos populum vocauit, quando prædicatores in mundum misit dicens: { Venite post me. } i. relinquitte deceptorem, & sequimini creatorem. De vtroque etiam populo facti sunt hominum piscatores, idest prædicatores. Relictis autem nanibus, i. carnalibus desiderijs, et retibus, i. mundi cupiditatibus, secuti sunt Christum. Per Iacobum etiam intelligitur Iudaicus populus, qui per cognitionem Dei diabolum supplantauit: Per Ioannem Gentilis populus, qui sola gratia saluatus est. Zebedæus autem, quem relinquit, & interpretatur fugitiuus, siue labens, significat mundum, qui transit, & diabolus, qui de cœlis lapsus est. Per Petrum etiam, & Andream mittentes retia in mare designantur illi, qui in prima ætate dum de nauĩ corporis sui mittunt retia carnalis concupiscentiæ in mare huius seculi, vocantur a domino. Per Iacobum & Ioannem relictis retia designantur illi, qui post peccata ante aduersitates veniunt ad Christum recuperantes quæ perdidit. R A B A. Dux nauis duas ecclesias figurat: eam quæ ex circuncisione, & eam quæ ex præputio vocata est. Quilibet etiam fidelis fit Simon Deo obediendo: Petrus peccatum suum agnoscendo: Andreas viriliter labores patiendo, Iacobus vitia supplantando. G L O. Et Ioannes, vt eorum gratiæ Dei ascribat, & ideo quarta tantum vocatio ponitur: per quos prædicatores Dei, a quatuor mundi partibus vocatos signetur. H I L A. Vel in hoc futurorum euangelistarum numerus figuratur. R E M I. Per hoc etiam quatuor virtutes principales designatur. prudentia enim refertur ad Petrum, propter diuinam cognitionem: iustitia ad Andream, propter operum virilitatem: fortitudo ad Iacobum, propter diaboli supplantationem: temperantia ad Ioannem, propter diuinę gratiæ effectum. A V G. de Confens. euan. Sane mouere potest, quomodo Ioannes dicat non in Galilæa, sed iuxta Iordanem Andream secutum esse dominum cum alijs, cuius nomen taceretur: deinde Petrum ab illo nomen accepisse. Ceteri autem tres Euangelistæ de piscatione vocatos eos dicunt factis inter se conuenienter, maxime Matthæus, & Marcus, nam Lucas Andream non nominat, qui tamen intelligitur in eadem nauĩ fuisse. Hoc etiam videtur distare, q̄ tantum Petro a domino dictum esse commemorat Lucas: Ex hoc iam homines eris capiens. quod Matthæus

Lib. 2. c. 17

Matthæus & Marcus ambobus dixisse narrat: sed potuit prius Petro dici secundum Lucam, & ambobus postea secundum alios duos. Sed quod de Ioanne diximus, diligenter considerandum est, cum & locorum plurimum interfit, & temporis, & ipsius rationis. Sed intelligendum est, Petrum & Andream non sic vidisse Dominum iuxta Iordanem, vt eiã inseparabiliter in hærent: sed tantum cognouisse quis esset, & eum miratos ad propria remeasse. For te autem quod prætermiserat recapitulat, quia sine vlla consequentis temporis differentia dicit: { Ambulans autem iuxta mare. } Quæri etiam potest, quomodo binos & binos seorsum eos vocauerit, sicut narrat Matthæus, & Marcus, cum Lucas dicat, Iacobum & Ioannem, tanquam socios Petri ad adiuuandum vocatos fuisse, & simul subditis ad terram nauibus Christum secutos? vnde intelligendum est hoc primo esse factum quod Lucas insinuat, & eos ad capturam piscium ex more remeasse. Non enim erat dictum Petro, quod pisces nunquam esset capturus, cum post resurrectionem hoc fecerit: sed quod homines esset capturus: postea hoc factum est quod Matthæus, & Marcus narrat: non enim subditis ad terram nauibus, tanquam cura redeundi secuti sunt eum, sed tanquam iubentem, vt sequerentur. C H R Y. super Matthæum: Omnis rex pugnaturus contra aduersarium prius congregat exercitum, & sic vadit ad pugnam, sic & Dominus contra diabolum pugnaturus, prius congregauit Apostolos, & sic cepit euangelium prædicare. vnde sequitur: { Et circuibat Iesus. } R E M I. In quo Doctorum vita instruitur. Vt enim non sint pigri, docentur per hoc quod dicitur: { Circuibat Iesus. } C H R Y. super Matth. Quia enim illi vt debiles ad medicum venire non poterant: ipse sicut studiosus medicus, circuibat grauitate ægrotantes, & Dominus quidem circuibat singulas regiones. Qui autem sunt vnus regionis Passores considerando debent circuire populi singulas passiones, vt ad remedium passionis eorum, aliquod medicamentum in ecclesiã proferatur. R E M I. Vt autem non sint acceptores personarũ, docentur prædicatores per hoc quod subiungitur: { Totam Galilæam. } Vt autem vacui non discurrant: docentur per hoc quod subditur: { Docens. } Vt autem non paucis, sed multis prodesse studeant: monentur per hoc quod sequitur: { In Synagogis. } C H R Y. in Homil. Hinc quoque Iudeos docebat, quod nec esset Dei aduersarius, nec animarum seductor, sed quod patri cõsentis aduenisset. R E M I. Vt autem non errores, neque fabulas, sed salutaria prædicent: docentur per hoc quod subditur: { Prædicans euangelium regni. } Distat autem inter docens, & prædicans: docens enim refertur ad presentia, prædicans ad futura: docebat enim de presentibus mandatis, prædicabat de futuris promissis. C H R Y. super Matth. Vel docebat iustitias naturales, quas scilicet ratio naturalis docet, vt castitatem, humilitatem, & huiusmodi, quas per seipfos omnes bona esse intelligunt, de quibus necessaria est doctrina, non tantum propter manifestationem quã tum propter excitationem cordis. Præualentibus enim delectationibus carnalibus, scientia iustitiæ naturalis quasi in obliuionẽ deducta obdormit. Cum ergo cepit Doctor reprehendere carnalia mala, eius doctrina non nouam scientiam introducit, sed oblitam commonefacit. Prædicabat autem euangelium annuuciando bona, quæ antiqui manifeste, nec audierant, vt beatitudinem cœlestem, mortuorum resurrectionem, & huiusmodi. Vel docebat interpretando prophetias de ipso. Euangelium prædicabat denunciando in se bona futura. R E M I. Vt autem Doctores doctrinam suam virtutibus commendare studeant, docentur per hoc quod subditur: { Sanans omnem languorem, & omnem infirmitatem in populo. } Infirmitas quidem est corporum, languor autem animarum. C H R Y. super Matthæum. Vel per languorem animæ aliquam passionem intelligimus, vt auaritiã, libidinem, & huiusmodi. Per infirmitatem autem infidelitatem, per quam aliquis infirmatur in fide. Vel per languores intelliguntur grauiores corporis passiones, per infirmitates autem leuiores: sicut autem passiones corporales diuinitatis virtute sanabat, sic spirituales verbo pietatis. Primo autem docet, & postea sanat propter duo. Primo, quia præmittitur quod magis necessarium est. verba enim pietatis ædificant animam non miracula. deinde quia verba per miracula commendantur, & non e conuerso. C H R Y. in Homil. Considerandum autem, quod quando nouum fit aliquid, ac politica cuiusdam introductio, signa Deus facere consuevit, præstans suæ potentis pignora his, qui legem eius accepturi sunt. Sic cum hominem facturus esset, prius mundum creauit.

ac tum demum facto homini legem in Paradiso dedit. Et cum Sancto Noe legem positurus esset, magna vtique miracula monstrauit. Sed & Iudæis quidem cum legem laturus esset, prius prodigia magna ostendit, ac tum demum eis præcepta legis imposuit. Ita hic sublimem quandam viuendi introducturus disciplinam, auctoritatem mandatis suis præstruxit claritate signorum. quia enim æternum regnum quod prædicabat, non apparebat, ex his quæ videntur, etiam illud quod nondum apparebat, manifestum fecit. G L O. Sed quæ prædicatores debent habere bonum testimonium ab his qui foris sunt, ne si vita despiciatur, prædicatio contemnatur, subditur. { Et abijt opinio eius in totam Syriam. } R A B A. Syria est omnis regio ab Euphrate, vsque ad mare magnum: a Capadocia, vsque ad Aegyptum, in qua est prouincia Palestina, in qua habitant Iudæi. C H R Y. in Homil. Intende autem moderationem euangelistæ, quia non vnquamque nobis enarrat curatorem, sed breuius verbis copiositatem transcurrit signorum. vnde sequitur. { Et obtulerunt ei omnes male habentes. } R E M I. Per quos varias vult intelligi infirmitates, sed leuiore. Cum vero dicit: { Varijs languoribus, & tormentis comprehensos, illos vult intelligi, de quibus subinferunt. } Et qui dæmonia habebant. G L O. Languor diuturnus est tormentum: & morbus acutus, vt dolor lateris & huiusmodi. qui autem dæmonia habebat, sunt qui a dæmonibus vexabantur. R E M I. Lunatici enim dicti sunt a Luna, quæ dum mensuris temporibus crescit & decrescit, ipsi vexantur. H I E R O. Dæmones enim obseruantes lunaria tempora, creaturam infamare cupiebant, vt in creatorem blasphemis redundarent. A V G. 22. de Ciuitate Dei: Illiciuunt tamen dæmones ad habitandum per creaturas, quas non ipsi: sed Deus condidit delectabilibus, pro sua diuersitate diuersis, non vt animalia cibis, sed vt spiritus signis, quæ cuiusq̄ delectationi congruunt. R A B A. Paralytici autem sunt cor porum dissoluti: paralytis enim græce, latine dicitur dissolutio. Sequitur: { Et curauit eos. } C H R Y. super Matthæum. Cum in quibusdam locis dicitur: Multos curauit: hic simpliciter dicitur: & curauit eos: signans, quod omnes curauit. Sicut & notitius medicus intrans ciuitatem, omnes ad se venientes curat: propter suam opinionem commendandam. C H R Y. in Homil. A nullo autem eorum fidem exquisiuit, quoniam nondum virtutis suæ demonstrationem dederat, & illi e longinquo venientes, & ægros adducentes, non paruum ostenderant fidem. Sequitur: { Et secute sunt eum turbæ multæ. } R A B A. Quæ quadripartitæ sunt: alij propter cœlestem magisterium, vt discipuli: alij ob curationem infirmitatum: alij sola fama & curiositate, volentes experiri, an verum esset quod dicebatur: alij per inuidiam, volentes eum in aliquo capere, & accusare. Mystice autem Syria interpretatur elara, Galilæa volubilis, vel rota, idest diabolus & mundus, qui & superbus est, & ad ima semper rotatur, in quo fama Christi per prædicationem innotuit: demoniaci enim sunt idolatre, lunatici, instabiles, paralytici, pigri, & dissoluti. G L O. Turbæ autem, quæ sequuntur Dominum, sunt de ecclesiã, quæ spiritualiter est Galilæa transmigrens ad virtutes. Et Decapolis decem præcepta seruans in Hierosolyma, & Iudæa, quam visio pacis, & confessio illustrat. { Et trans Iordanem } quia baptismo transito, terram promissionis intrat. R E M I. Vel sequuntur Dominum de Galilæa, idest de volubilitate mundi. { Et Decapoli } quæ est regio decem vrbium, & significat decalogi transgressores. { Et de Hierosolyma } quia scilicet prius innoxia pace derinebatur. { Et de Iudæa } idest de confessione diabolica. { Et de trans Iordanem } qui prius erant in Paganismo constituti, sed transeuntes per aquam baptismi venerunt ad Christum.

Cate. au. S. Tho.

C

CAP.

Cap. 6.

Hom. 14.

Tract. 7.

Hom. 5. in euangelio.

Hom. 5. in euangelio.

A V G. 10. 22

Lucas. 10. 22

HR Y. super Mattha. Omnis artifex secundum professionem suam, opportunitatem operis videns gaudet. Carpentarius enim si viderit arborem bonam, concupi-

CAP. V.

Idens autem Iesus turbas, ascendit in montem, & cum sedisset, accesserunt ad eum discipuli eius,

F Nulla autem est causa philosophandi, nisi finis boni, quod autem beatum facit, ipse est finis boni. Et ideo a beatitudine incipit dicens: Beati pauperes spiritu. A V G V S T I. de Sermone Domini in monte: Praesumptio quidem spūs audaciam, & superbiam significat. vulgo etiam magnum spiritum superbi habere dicuntur, & recte. nam spiritus ventus vocatur: quis vero nesciat superbos inflatos dici quasi vento distentos? Quia propter recte hinc intelligitur: Pauperes spiritu, humiles

& aperiens os suum docebat eos dicens: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum caelorum.

b Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram.

& timentes Deum, id est, non habentes instantem spiritum. CHRYSOST. in Homil. Vel spiritum hic elationem, & animum dicit, quia enim sunt multi humiles nolentes rerum necessitate coacti, non est laus. vnde illos beatificat, qui se ex electione humiliant. Ideo autem hic incipit radicitus euellens superbiam, quia haec fuit radix, & fons malitiae vniuersae, contra quam ponit humilitatem, velut quoddam stabile fundamentum, qua subiecta, cum stabilitate alia superaedificantur. hac autem destructa, pereunt quaecumque congregaueris bona. CHRYSOST. super Mattha. Ideo autem dixit manifeste: Beati humiles spiritu, ut sic humiles ostendant, ut semper adiutorium Dei sint mendicantes. vnde in graeco dicitur: Beati πτωχοι prochi, id est mendici, vel egeni. Sunt enim multi naturaliter humiles, & non ex fide, qui non pulsant adiutorium Dei: sed solum qui secundum fidem sunt humiles. CHRYSOST. in Homil. Vel quia pauperes spiritu hic dicit formidantes, & trementes Dei iussiones, quomodo Dominus per Esaiam commendat. Quid autem amplius quam simpliciter humiles? Humilium enim hic quidem mediocriter est: hic autem superabundanter. A V G V S T I. Superbi ergo appetant regna terrarum: sed humilium est regnum caelorum. CHRYSOST. super Mattha. Nam sicut cetera vitia deponunt ad inferos, maxime tamen superbia, sic & omnes virtutes inducunt in regnum caelorum, maxime tamen humilitas, quia proprium est, ut qui se humiliat, exaltet. HIERON. Vel beati pauperes spiritu, qui scilicet propter Spiritum sanctum voluntarie sunt pauperes. A M B R O. de Offi. Inde autem incipit beatitudo iudicio diuino, ubi erumna estimatur humana. G L O. Pauperibus autem in praesenti conuenienter promittuntur diuitiae caeli.

b ¶ A M B R O. super Lucam: Cum simpliciter contentus fuero inops, superest ut mores meos temperem. Quid enim mihi prodest carere secularibus, nisi fuero mitis? Congruer igitur sequitur: Beati mites. A V G V S T. Mites sunt qui cedunt improbitatibus, & non resistunt in malo, sed viuunt in bono malo. A M B R O. super Lucam: Mitiga ergo affectum tuum, ut non irascaris, aut certe iratus ne peccaueris. Praeclarum est enim motum temperare consilio, nec minoris virtutis dicitur prohibere iracundiam, quam omnino non irasci: cum plerumque illud lentius, hoc fortius estimetur. Rixentur igitur immites, & dimicant pro terrenis, & temporalibus rebus. Sed beati mites, quoniam ipsi hereditabunt terram, de qua euelli non possunt: illam, inquam, terram, de qua in Psalmo dicitur: Portio mea in terra viuientium. Significat enim quandam stabilitatem hereditatis perpetuae, ubi anima per bonum affectum tanquam loco suo requiescit, sicut corpus in terra. Et inde cibo suo alitur, sicut corpus ex terra, ipsa est requies, & vita Sanctorum. CHRYSOST. super Mattha. Vel terra hic, sicut quidam dicunt, quam diu est in hoc statu terra mortuorum est, quia vanitati subiecta est: cum autem liberata fuerit de corruptione, fit terra viuorum, ut mortales hereditent immortalem. Alterum exponentem legi, quasi caelum, in quo habituri sunt Sancti dicatur terra viuorum, quod quantum ad inferiorem regionem caelum est, quantum autem ad superius caelum dicitur terra. Alij dicunt, quia corpus nostrum terra est, & quam diu subiacet morti, terra est mortuorum. Cum autem fuerit conforme factum gloriae corporis Christi, erit terra viuorum. H I L A. Vel hereditatem terrae mitibus Dominus pollicetur, id est eius corporis quod ipse assumpsit habitaculum, quia per mansuetudinem mentis nostrae habitat Christus in nobis, non quoque clarificati corporis eius gloria vestiemur. C H R Y. in Homil. Vel aliter: Christus hic spiritualibus sensibilibus immiscuit, quoniam estimatur qui mitis est omnia sua perdere, contrarium pro mittit dicens, quod cum stabilitate sua possidet, qui non est proterus, qui aut aliter est, multotiens animam, & hereditatem paternam perdit. Quia vero Propheta dixerat: Mansueti hereditabunt terram

Lib. 1. ca. 2.

Hom. 15.

Hom. 15.

Lib. 1. ca. 16.

Cap. 6.

Lib. 1. ca. 3.

Cap. 6.

Cap. 8.

Hom. 15.

terram, a consuetis verbis contexit sermonem. G L O. Mites etiam qui seipso possederunt, hereditatem Patris in futuro possidebunt, plus autem est possidere quam habere: multa enim habemus, quae statim amittimus.

Cap. 6.

c ¶ A M B R O. super Lucam: Cum hoc feceris, ut scilicet sis pauper & mitis, memento quia peccator es, lugeo peccata. vnde sequitur: Beati qui lugent. Et bene tertia benedictio est peccata desentis, quae Trinitas est, quae peccata condonat. H I L A. Lugentes enim hic dicuntur non orbantes, aut contumelias, aut damna merentes, sed peccata vetera sentes. C H R Y. super Mattha. Et qui sua quidem peccata lugent, beati sunt, sed mediocriter: beatiores autem sunt, qui aliena lugent peccata, tales conuenit esse omnes Doctores. H I E R O. Luctus enim hic non mortuorum ponitur communi lege naturae, sed peccatis, & vitijs mortuorum. Sic fleuit Samuel Saulem, & Paulus eos, qui post immunditiam, poenitentiam non egerunt. C H R Y. super Mattha. Cum autem consolatio sit lugentium, cessatio luctus, qui sua peccata lugent, consolabuntur in dulgentiam consecuti. C H R Y. in Homil. Et licet talibus sufficiat venia frui, non terminat retributionem in peccatorum remissionem, sed & multarum facit particeps consolationum & hic, & in futuro. Semper enim maiores laboribus Deus dat retributiones. C H R Y. super Mattha. Qui vero aliena peccata lugent, consolabuntur, qui cum in saeculo illo prouidentiam cognouerint Dei, & intellexerint, quod qui perierunt non fuerunt Dei, de cuius manu nemo rapere potest, de eis luctu derelicto in sua beatitudine laetabuntur. Vel aliter. A V G. in Sermo. Domini in monte. Luctus est tristitia de amissione charorum. Conuersi autem ad Deum ea quae in hoc mundo chara habebant, amittunt. non enim gaudet his rebus, quibus ante gaudebant, & donec fiat in illis amor aeternorum, nonnulla mestitia sauciantur. Consolabuntur ergo Spiritu sancto, qui maxime propterea Paraclitus nominatur, id est, Consolator, ut temporalem amittentes, aeterna letitia perfuerantur. Et ideo dicit: Quoniam consolabuntur. G L O. Vel per luctum duo genera compunctionis intelliguntur. scilicet pro miserijs huius mundi, & pro desiderio caelestium. vnde filia Caleph periit irriguum superius, & inferius. huiusmodi autem luctus non habet, nisi pauper & mitis, qui cum mundum non diligit, quod miser est, recognoscit: & ideo caelum concupiscit. Conuenienter ergo lugentibus promittitur consolatio, ut qui tristatus est in praesenti, gaudeat in futuro. Maior est autem retributio lugentis, qui pauperis & mitis, plus enim est gaudere in regno, quae habere & possidere: multa enim cum dolore possidemus. C H R Y. in Homil. Notandum autem, quod hanc beatitudinem non simpliciter, sed omnino cum in tensione, & cum luctu possuit: ideoque non dixit, qui morerent, sed qui lugent. Siquidem praecipuum istud totius philosophiae magisterium est. Si enim qui filios, vel proximos mortuos lugent, toto illo doloris sui tempore, nec pecuniarum, nec gloriae amore tenentur, non inuidia consumuntur, non iniurijs permouentur, nec alij vitijs obducuntur, ut pote solis luctus mancipati: multo magis, qui propria peccata lugent, sicut ea lugere dignum est, celsiore hanc philosophiam debent ostendere.

Lib. 1. ca. 4.

Cap. 6.

Lib. 1. ca. 5.

d ¶ A M B R O. super Lucam: Postquam delicta desueui, esurire incipio, & sitire iustitiam. Aeger enim, cum in graui morbo est, non esurit. vnde sequitur: Beati qui esuriunt, & sitiunt iustitiam. H I E R O. Non nobis sufficit velle iustitiam, nisi iustitiae patiamur famem, ut sub hoc exemplo nunquam nos satis iustos, sed semper esurire iustitiae opera intelligamus. C H R Y. super Mattha. Quoniam omne bonum quod non ex amore ipsius boni faciunt homines, ingratum est ante Deum. Esurit autem iustitiam qui sciam eius acquirere cupit. C H R Y. in Homil. Iustitiam autem dicit vel vniuersalem, vel particularem auaritiae contrariam. Quia enim de misericordia dicitur erat, praemonstrat qualiter misereri oporteat, quia non ex rapina, neque ex auaritia. vnde etiam quod est auaritia: proprium. Esurire, & sitire, iustitiae attribuit. H I L A. Sitientibus autem, & esurientibus iustitiam, beatitudinem tribuit significans extensam in Dei doctrinam sanctorum audientiam, per facta in caelo satietate repleti. Et hoc est quod dicitur: Quoniam ipsi saturabuntur. C H R Y. super Mattha. Claritate remunerantis Dei, quoniam maiora erunt praemia Dei, quam sanctorum desideria. A V G. de Ser. Domini. Vel illo cibo saturabuntur in praesenti, de quo Dominus dicit: Meus cibus est, ut faciam voluntatem Patris mei, quod est iustitia: & illa aqua, de qua quisque biberit, fiet ei fons aquae salientis in vitam aeternam. C H R Y. in Homil. Vel rursus sensibile praemium statuit. quia enim pluri-

mos diuites facere putatur auaritia, dicit hoc esse contrarium, magis que id praestare iustitiam. qui enim iustitiam diligit, tutissime omnia possidet. G L O. Iustitia & misericordia ita coniunctae sunt, ut altera ab altera debeat temperari. iustitia enim sine misericordia crudelitas est: misericordia sine iustitia, dissolutio. vnde misericordia post iustitiam subdit, dicens: Beati misericordes. REMI. Misericors dicitur, quasi miserum habes cor, quia alterius miseriam, quasi suam reputat, & de malo alterius, quasi de suo dolet. H I E R O. Misericordia hic non solum in elemosynis intelligitur, sed in omni peccato fratris, si alter alterius onera portemus. A V G. Beatos autem dicit esse qui subueniunt miseris, quoniam eis ita rependitur, ut de miseria liberentur. vnde sequitur: Quoniam ipsi misericordiam consequentur. H I L A. Intantum enim Deus benevolentiae nostrae in omnes delectatur affectu, ut suam misericordiam sit solis misericordibus praestaturus. C H R Y. in Homil. Videtur autem esse aequalis retributio, sed est multo maior: non enim est aequalis humana misericordia & diuina. G L O. Merito ergo misericordibus, misericordia impenditur, ut plus accipiant quam meruissent. & sicut plus recipit qui ultra saturitatem habet, quam ille qui habet tantum ad saturitatem, sic maior est gloria misericordiae, quam praecedentium. ¶ A M B R O. super Lucam: Qui misericordiam deserit, misericordiam amittit, nisi mundo corde miseretur. Nam si iustitiam quaerit: nullus est fructus. vnde sequitur: Beati mundo corde, G L O. Conuenienter autem sexto loco ponitur cordis munditia, quia sexto die homo conditus est ad imaginem Dei, quae quidem obtenebrata erat in homine per culpam, sed immundis cordibus reformatur per gratiam. Merito autem post praedicta sequitur, quia nisi illa praecedant mundum cor in homine non creatur. C H R Y. in Homil. Mundos autem hic ait, vel eos qui vniuersalem virtutem possident, & nullius sibi malitiae conscij sunt, vel eos qui in temperantia consistunt, quae maxime necessaria est ad videndum Deum, secundum illud Pauli: Pacem sequimini cum omnibus & sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum. Quia enim multi miserentur quidem: sed impudica agunt, monstrans, quod non sufficit primum, scilicet misereri: hoc de munditia appositum. H I E R O. Mundus autem Deus, a mundo corde concupiscitur. Templum enim Dei non potest esse pollutum. Et hoc est quod dicitur: Quoniam ipsi Deum videbunt. C H R Y. super Mattha. Qui enim omnem iustitiam facit & cogitat, mente sua Deum videt, quoniam iustitia figura est Dei: Deus enim iustitia est. Secundum hoc, quod aliquis eripuerit se a malis, & fecerit bona, secundum Deum videt aut parum, aut amplius, aut interterdum, aut semper secundum possibilitatem humanam. In saeculo autem illo, mundi corde Deum videbunt facie ad faciem, non in speculo, & in enigmata sicut hic. A V G. in Ser. Domini in monte. Stulti autem sunt qui Deum videre istis exterioribus oculis quaerunt: cum corde videatur, sicut alibi scriptum est. In simplicitate cordis quaerite illum: hoc enim est simplex cor, quod mundum cor. A V G. vlti. de Ciui. Dei: Si autem tantum poterunt in corpore spiritali oculi etiam ipsi spirituales, quantum possunt isti quales nunc habemus, proculdubio per eos Deus videri non poterit. A V G. in Primo de Trinitate. Haec vitem visio merces est fidei, cui mercedi per fidem corda mundantur, sicut scriptum est: Mundas fide corda eorum. hoc autem probatur illa maxime sententia: Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. A V G. super Gene. ad literam. Nemo autem videns Deum viuunt vita ista, qua mortaliter viuunt, & istis sensibus corporis. Sed nisi ab hac vita quisque funditus moriatur, siue omnino exiens de corpore, siue ita alienatus a carnalibus sensibus, ut merito nesciat, sicut ait Apostolus, vtrum in corpore an extra corpus sit, non in illam subuehit visionem. G L O. Maiorem autem remunerationem istis habent quam primi, sicut qui in curia Regis non solum prander, sed etiam faciem Regis videt. g ¶ A M B R O. super Lucam: Cum interiora tua vacua feceris ab omni labe peccati, ne dissensiones, contentionesque ex affectu tuo prodeant, a te pacem incipe, ut sic pacem alijs feras. vnde sequitur: Beati pacifici. A V G. xix. de Ciui. Dei: Est autem pax tranquillitas ordinis. Ordo autem est parium, disparumque sua loca tribuens dispositio. Sicut autem nemo est, qui gaudere nolit, ita nemo est, qui pacem habere nolit, quandoquidem ipsi qui bella volunt, nihil aliud quam ad gloriosam pacem cupiunt bellando peruenire. H I E R O. Pacifici autem dicuntur beati, qui primum in corde suo; deinde & inter fratres dissidentes faciunt pacem. Quid enim

ipsi misericordiam consequentur.

f Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.

g Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur.

Lib. 1. ca. 6.

Cap. 6.

Lib. 1. ca. 7.

Cap. 28.

Cap. 8.

Li. 12. ca. 27.

Cap. 6.

Cap. 12.

Lib. 1. ca. 8.

enim prodest alios per te pacari, cum in tua anima sint bella vitiorum? AVG. in Ser. Domini in monte: Pacifici autem in semetipsis sunt, qui omnes animi sui motus componentes, & subiacentes rationi, carnalesque concupiscentias habentes edomitas, sunt regnum Dei, in quo ita ordinata sunt omnia, ut quod est in homine praeprimarium, & excellens, imperet ceteris relictantibus, quae sunt nobis bestis, quae communia, atque id ipsum quod excelsit in homine, id est mens, & ratio subijciatur peccatori quod est ipsa veritas filius Dei. Neque enim imperare inferioribus potest, nisi superioribus subiiciatur. Et haec est pax, quae datur in terra hominibus bonae voluntatis. AVG. in lib. Retract. Non tamen cuiquam provenire potest in hac vita, ut lex repugnans legi mentis, omnino non sit in membris. Sed hoc nunc pacifici agunt domando concupiscentias carnis, ut ad pacem plenissimam quandoque veniantur. CHR. Y. super Matth. Pacifici autem ad alios sunt, non solum qui inimicos in pace reconciliant, sed etiam illi qui immemores malorum, diligunt pacem. Pax enim illa beata est, quae in corde posita est, non tantum in verbis. Qui autem pacem diligunt, filii sunt pacis. H. I. L. A. Pacificorum autem beatitudo adoptionis est merces. Et ideo dicitur: Quoniam filii Dei vocabuntur. Parentes enim omnium Deus noster est, neque aliter transire in nuncupationem familiae eius licebit, nisi fraternae inuicem charitatis pace viuamus. CHR. Y. in Homil. Vel quia cum pacifici dicantur, qui non aduersum se muruo dimicant, sed alios dissidentes in concordiam reuocant, iure etiam filii Dei appellantur, quia vnigeniti hunc praeprimarium fuit opus, distantia copulare, conciliare pugnantia. AVG. Vel quia in pace perfectio est, ubi nihil repugnat pacifici filii Dei dicuntur, quoniam nihil resistit Deo. Et utique filii Dei similitudinem pacis debent habere. G. L. O. Maximam ergo dignitatem habent pacifici, sicut qui filius Regis dicitur, in domo regia summus est. Septimo autem loco beatitudo haec ponitur, quae in Sabbatho verae requie dabitur pax: sex aetatibus transactis. h. CHR. Y. in Homil. Posita pacificorum beatitudine, ne aliquis existimaret, quod semper pacem sibi quaerere sit bonum: subdit: Beati qui persecutionem patientur propter iustitiam, hoc est propter virtutem, propter defensionem aliorum, propter pietatem. Iustitiam enim consuevit pro omni virtute animae ponere.

Lib. 1. ca. 9.

AVG. in Sermo. Domini in monte: Pace enim intrinsecus constituta, ac firmata, concupiscentiae perfectiones ille qui foras missus est, forinsecus concitauerit, auget, auget gloriam, quae secundum Deum est. H. I. E. R. O. Signanter autem addidit: Propter iustitiam. Multi enim propter sua peccata persecutionem patiuntur, & non sunt iusti. Simulque considera, quod octaua verae circumscriptionis beatitudo martyrio terminetur. CHR. Y. super Matth. Non autem dixit: Beati qui a gentibus persecutionem patiuntur, ne putes illum solum beatum, qui persecutionem patitur propter idola non colenda, ideo & ab haereticis persecutionem patiens propter veritatem non relinquendam beatus esse, quia propter iustitiam patitur. Sed & siquis ex potentibus, qui Christiani videntur, forsitan propter sua peccata correctus a te fuerit te persecutus: beatus es cum Ioanne Baptista. Si enim verum est, quod prophetae martyres sunt, qui a suis occisi sunt, sine dubio qui propter causam Dei aliquid patitur, etsi a suis patitur, mercedem martyrij habet. Et ideo non posuit scriptura personas persequentium, sed solum causam persecutionis, ut non aspicias, quis te persequitur, sed propter quid. H. I. L. A. Sic ergo ad postremum eos in beatitudine numerat, quibus omnia pro Christo pati, qui iustitia est, propter affectus est. His igitur & regnum seruatur, quia in contemptum seculi sunt pauperes spiritu. vnde dicit: Quoniam ipsorum est regnum caelorum. Vel octaua beatitudo tanquam ad caput redit, quia consummaturam, perfectamque ostendit, & probat. Itaque in prima, & in octaua nominatum est regnum caelorum. Septem enim sunt quae perficiunt: nam octaua clarificat, & perfectum demonstrat, & per hos gradus perficiantur & ceteri, tanquam accipiatur rursus exordium. A. M. B. R. O. super Lucam: Vel aliter: Primum regnum caelorum sanctis praepositum est in absolutione corporis: secundum post resurrectionem esse cum Christo. Post resurrectionem tuam, terram incipies tuam possidere absolutus a morte, & in ipsa possessione consolationem reperies. Consolationem sequitur delectatio: delectationem diuina miseratio: Cui autem miseretur Dominus, & vocat: & sic vocatus videt vocantem. Qui autem Deum viderit: in ius diuinae generationis assumitur, & tunc demum quasi Dei filius caelestis regni diuini delectatur. Ille igitur incipit, hic repletur. CHR. Y. in Homil. Ne autem mireris si secundum vnamquamque beatitudinem regnum non

Cap. 6.

audis, quia cum dicit: Consolabuntur, misericordiam consequentur, & cetera huiusmodi, per haec vniversa nihil aliud quam regnum caelorum occulte insinuat, ut nihil sensibile expectes. Neque enim beatus est, qui in his coronatur, quae cum praesenti vita discedunt. AVG. Diligenter autem attendendus est numerus harum sententiarum. his enim septem gradibus congruit operatio Spiritus sancti seipsum quae Iffias describit: sed ille a summo hic ab imo, quia ibi docetur filii Dei ad ima descendunt. In his prius est timor, qui congruit hominibus humilibus, de quibus dicitur: Beati pauperes spiritu, id est non alta sapientes: sed timentes. Secunda est pietas, quae conuenit mitibus: qui enim pie quaerit, honorat, non reprehendit, non resistit, quod est mitem fieri. Tertia est scientia, quae conuenit ludentibus, qui didicerunt, quibus malis nunc vincit, quae quasi bona petierunt. Quarta quae est fortitudo, congruit esurientibus & sitientibus, quia desiderantes gaudium de veris bonis laborant, a terrenis cupientes auerti. Quinta consilium, conuenit misericordibus, quia vnicui remedium est de tantis malis erui, dimittere alijs & dare. Sexta est intellectus, & conuenit mundis corde, qui purgato oculo, possunt videre quod oculus non vidit. Septima est sapientia, quae conuenit pacificis, in quibus nullus motus est rebellis, sed obtemperant spiritui. Vnum autem praemium, quod est regnum caelorum, varie nominatum est: In primo, sicut oportebat positum est regnum caelorum quod est perfectae sapientiae initium, ac si diceretur: Initium sapientiae timor Domini. Mitibus hereditas tanquam testamentum Patris cum pietate quaerentibus. Lugentibus consolatio, tanquam scientibus quid amiserunt, & in quibus meriti sunt. Esurientibus saturitas, tanquam refectio laborantibus ad salutem. Misericordibus misericordia, tanquam optimo consilio ventibus, ut hoc eis exhibeatur, quod exhibent. Mundis corde, facultas videndi Deum tanquam purum oculum ad intelligenda aeterna gerentibus. Pacificis Dei similitudinem. Et ista quidem in hac vita possunt compleri, sicut completa esse in Apostolis credimus. nam quod post hanc vitam promittitur: nullis verbis exponi potest. i. R. A. B. A. Superiores sententias generaliter dirigebat: iam incipit loqui praesentes compellans: praedicans eis perfectiones quas pro nomine eius passuri erant dicens: Beati estis cum maledixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduersum vos. AVG. Quae autem potest quid interfit quod ait: Cum vobis maledicent, & dicent omne malum: cum maledicere hoc sit malum dicere? Sed aliter est maledictum iactatum cum contumelia coram illo qui maledicatur, aliter cum absentis fama laeditur. Persequi autem est vim inferre, vel insidijs appetere. CHR. Y. super Matthaeum: Si autem verum est, quoniam qui calicem aquae porrexerit: merces eius non perit, consequenter qui vel vnus leuissimi verbi iniuriam fuerit passus, vacuum non erit a mercede. Vt autem blasphematus sit beatus, duo conuenire debent, ut & mendaciter blasphemetur, & propter Deum: alioquin si unum defuerit: non est beatitudinis merces. Et ideo dicit: Mentientes propter me. AVG. Quod propter illos dictum puto, qui volunt de persecutionibus, & de fama suae turpitudinis gloriari, & ideo dicere ad se pertinere Christum, quod multa de illis dicuntur mala, cum & vera dicantur quando & de errore illorum dicuntur, etsi aliquando falsa iactantur: non tamen propter Christum ista patiuntur. G. R. E. G. O. super Ezechiel: Quid autem poterit obesse si homines vobis derogent, & sola vos conscientia defendat? Sed tamen linguas detrahentium sicut nostro studio non debemus excitare, ne ipsi pereant: ita per suam malitiam excitatam debemus equanimiter tolerare, ut nobis meritum crescat. vnde & hic dicitur: Gaudete, & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in caelis. G. L. O. Gaudete mente quidem, & exultate corpore, quia merces vestra non tantum magna est, sicut aliorum, sed copiosa est in caelis. AVG. Non hic caelos puto dici superiores partes huius visibilis mundi: non enim merces vestra in rebus visibilibus collocanda est: sed in caelis dictum puto in spiritualibus firmamentis, ubi habitat sempiterna iustitia. Sentiunt ergo istam mercedem, qui gaudent spiritualibus: sed ex omni parte perficiunt, cum mortale hoc induerit immortalitatem. H. I. E. R. O. Gaudere igitur & exultare debemus, ut merces nobis in caelestibus praeparatur, hoc qui unam sectatur gloriam, implere non potest. CHR. Y. super Matthaeum: Quia quantum aliquis letatur de laude

laude hominum, tantum de vituperatione tristatur, qui vero gloriam concupiscit in caelo, opprobria non timeas in terris. G. R. E. super Ezech. Aliquando et detractores debemus confescere, ne du de nobis mala desseminant, eorum qui audire a nobis bona poterant corda innocentia corrumpant. G. L. O. Non solum autem praemio, sed etiam exemplo eos ad patientiam accipit, ac si diceret. Memore quia illius vos estis Apostoli, cuius & illi fuerunt Prophetae. CHR. Y. S. in Homil. Simul & insinuat coequalitatem sui honoris ad patrem, ac si dicat: Sicut illi propter patrem, ita & vos propter me patiemini. Cum etiam dixit Prophetae, qui fuerunt ante vos, monstrat & ipsos Prophetae iam factos. AVG. Perfectione autem hic generaliter posuit, & in maledictis, & in laceratione famae. CHR. Y. in Homil. Quoniam sublimia praeccepta Apostolis dederat, & multo quae in lege veteri maiora, ne turbarentur, ac missione permulcet, dicens: Vos estis sal terrae. Per quod ostendit quam necessarie ista praecipiat. Non enim pro vestra, inquit, salute tantummodo, aut pro vna solum gente, sed pro vniverso profusus orbe haec vobis doctrina committitur. Proinde non oportet vos adulari, atque palpare, sed e contrario salis instar mordicare. Quod si homines mordendo, ac perstringendo, male audieritis, gaudete. Hoc. n. salis est opus, laxa quae mordicare, atque restringere, sic itaque aliorum maledictio nihil vobis adferet incommodi, sed vestrae potius firmitatis testimonium erit. H. I. L. A. Est hic proprietates quaerenda ditorum, quae Apforum officium, & ipsius salis naturam monstrat. hoc igitur in oem vsu humani generis effectum incorruptione corporibus, quibus fuerit aspersum impartit, & ad oem sensum cordi saporis aptissimum est. Apsti autem sunt rerum caelestium praedicatores, & aeternitatis vel salitatis merito sal terrae nuncupati, quia per virtutem doctrinae quasi salientes aeternitati corpora seruant. R. E. M. I. Sal etiam per aqua, & ardore Solis, & per flatum venti in natura altera commutat, sic & aplici viri per aqua baptismi, & ardore dilectionis, & flatum Spiritus sancti in spiritali regeneratione commutati sunt. Sapietia est caelestis per Aplos praedicata, excitat humores carnis sunt opum, auferit fetorem, & putredinem malae conuersationis, & vermen libidinosae cogitationis, & illud de quo dicit Propheta: Vermis eorum non morietur. R. E. M. I. Sunt Apsti sal terrae, in hominum terrenorum, qui amado terram, terra vocant. H. I. E. R. Vel Apsti sal terrae appellantur, quia per illos vniversum hominum condit generis. CHR. Y. super Mat. Doctores. n. cu fuerit oibus praedictis virtutibus ornatus, tunc est quasi optimus sal, & totus populus de illo condit, videndo eum, & audiendo. R. E. M. I. Et sciendum quod nullum sacrificium offerere debet Deo in veteri Testamento, nisi prius condiret sale, quia nullus potest laudabile sacrificium Deo offerre absque sapore caelestis sapientiae. H. I. L. A. Verum quia conuersio homo subiacet: ideo Apstos sal terrae nuncupati oportet in traditis sibi patris virtute persistere, cum subdit: Quod si sal euauerit, in quo saliet? H. I. E. R. i. si doctores errauerit, a quo alio doctore emendabit? AVG. Et si vos, per quos conditi sunt populi metu persecutionis spiritualium, amiseritis regna caelorum, quae erunt hoies, per quos vobis error auferat? Alia ista haec. Si sal insaturum fuerit, ondes fatuos esse iudicandos, quae spiritualium bonorum, vel copiam sequantur, vel inopia metuentes amittunt aeterna, quae nec dari possunt ab hoibus, nec auferri. H. I. L. A. Si autem doctores insaturati nil saliant, & ipsi sensu accepti saporis amisso viuificare non possunt corrupta, reddunt inutilia. vnde sequitur: Ad nihilum valet ultra, nisi ut mittatur foras, & coculcet ab hoibus. H. I. E. R. Exemplum de agricultura sumptum est. Sal. n. vt in condimentum ciborum, & ad succandas carnes necessarium est, ita alium usum non habet. Certe legitimum in scripturis verbes quaedam ira victorum sale seminat, ita vt germen nullum in ipsis oriret. G. L. O. Postquam ergo illi, qui capta sunt aliorum defecerint, nulli vsui apti sunt, nisi ad hoc vt mittantur foras ab officio docendi. H. I. L. A. Vel etiam de ecclesiae promptuarijs proies, pedibus incedentium conterantur. AVG. Non autem calcet ab hoibus, quae patitur persecutione, sed quae persecutione timedo insaturat. Calcare. n. non potest, nisi inferior. inferior autem non est, qui quis corpus multa in terra sustinet, corde tamen in caelo fixus est. CHR. Y. super Matth. Sicut doctores per bonam conuersationem sunt sal quo populus conditur: prius autem est bene viuere, quod bene docere, & ideo postquam Apstos dixerat sal, consequenter vocat eos lucem dicens: Vos estis lux mundi. Vel quia sal in eo statu tenet rem, ne

Li. i. de Ser. cap. 9.

Lib. 1. de Ser. Cap. 9.

Hom. 9.

Hom. 9.

ad deterius mutetur: lux autem ad melius praedicit illustrando: per quod Apsti dicti sunt prius sal, per Iudeos, & per populum Christianum, quod Deus cognoscit, quos seruant in Dei scia: lux autem per gentes quas ad sciam lucem perducent. AVG. Oportet autem hic mundum non caelum & terram, sed hoies, qui sunt in mundo intelligi, vel qui diligunt mundum, quod illuminandis Apsti miseri sunt. H. I. L. A. Natura enim luminis est vt lucem quocumque circumferat emittat, illatumque edibus tenebras iterimat, luce dominare. Igitur mundus extra cognitionem Dei positus, obscuratur ignorantiae tenebris, cui per Apstos sciam lumem inuehitur, & cognitio Dei claret, & de paruis eorum corpusculis quocumque inceserint, lux tenebris ministrat. R. E. M. I. Sicut autem Sol dirigit radios suos: ita & Dominus, qui est sol iustitiae, direxit Apstos suos ad efrugandas humani generis tenebras. CHR. Y. in Hom. Intelligi autem quod magna eis promittit, vt qui in regione propria cognitione non erant, ad fines orbis terrarum eorum ueniret fama, nec persequentes quas praedixerat eos potuerunt occultare, sed propter hoc magis praecleari redduntur. H. I. E. R. O. Ne autem Apostoli abscondantur ob metum, sed tota libertate se prodant, docet eos fiduciam praedicandi, cum consequenter dicit: Non potest ciuitas abscondi supra montem posita. CHR. Y. in Homil. Per hoc etiam eos docet esse sollicitos de propria uita quasi in oculis omnium positos, sicut ciuitas, quae est supra montem posita, uel lucerna supra candelabrum lucens. CHR. Y. super Matth. Haec autem ciuitas ecclesiae sancto rum est, de qua dicit: ps 86. Gloriosa dicta sunt de te ciuitas. Ciues eius sunt oes fideles, de quibus Apostolus: Vos estis ciues sanctorum. Haec ergo ciuitas posita est supra montem Christum, de quo Daniel: Lapis absconditus sine manibus factus est mons magnus. AVG. Vel posita est supra montem, id est supra magnam iustitiam, quam significat mons, in quo disputat Dominus. CHR. Y. super Mattheum. Non potest ergo ciuitas abscondi posita supra montem, etiam si ipsa uerit. Mons enim qui eam portat, facit eam omnibus manifestam: sic & Apostoli, & Sacerdotes, qui fundati sunt in Christo, non possunt esse absconditi, etiam si uoluerint, quia Christus eos manifestat. H. I. L. A. Vel ciuitatem, carnem quam assumpserat nuncupat, quia in eo per naturam suscepti corporis, quaedam humani generis congregatio continetur, & nos per consortium carnis suae sumus habitatio ciuitatis. Abscondi ergo non potest, quia in altitudine positus celsitudinis Dei, admiratione operum suorum offertur omnibus contemplantus. CHR. Y. super Mattheum: Quare autem Sanctos suos Christus manifestet, & non suat eos esse absconditos, per alteram comparisonem ostendit, cum subdit: Neque accendunt lucernam, & ponunt eam sub modio: sed supra candelabrum. CHR. Y. in Homil. Vel per hoc quod dixit: Non potest ciuitas abscondi, demonstrat suam uirtutem. In hoc autem quod subdit: Neque accendunt lucernam, & eos inducit ad liberam praedicationem, ac si diceret: Ego quidem lucernam accendi, vt uero perseueret ardens, vestri erit studij, non solum propter vos, sed propter alios, qui illuminabunt, sed & propter gloriam Dei. CHR. Y. super Mattheum. Lucerna est uerbum diuinum, de quo dictum est: Lucerna pedibus meis uerbum tuum. Accendentes lucernam, sunt Pater, & Filius, & Spiritus sanctus. AVG. Quid autem putamus dictum esse. Et ponunt eam sub modio: vt occultatio tantum lucernam accipienda sit, tanquam si diceret: Nemo accendit lucernam, & occultat eam, an aliquid etiam modius significat? vt hoc sit ponere lucernam sub modio: superiora facere corporis commoda, per praedicationem ueritatis. Sub modio ergo lucernam ponit, quisquis lucem doctrinae commodis temporalibus obscurat, & tegit. Et bene modius dicitur res corporalis, siue propter retributionem mensurae, quia ea quisquis recipit, quae gestit in corpore, siue quia temporalia bona, quae corpore peraguntur circa dierum mensuram, quam significat modius, inchoatur & trahunt: aeterna uero & spiritalia nullo tali fine coercentur. Super candelabrum autem lucernam ponit, qui corpus suum ministerio uerbi subijcit, vt superior sit praedicationi ueritatis, & inferior seruitus corporis: per ipsum enim corporis seruitutem excelsior lucet doctrina, dum per uocem & ceteros corporis motu bonis operibus insinuat discitentibus. CHR. Y. super Mattheum. Vel modij sunt homines mundiales, quoniam sicut modij desuper quidem vacui sunt, subtrahuntur autem pleni, sic omnes mundi amatores in rebus spiritualibus insensati sunt: in terrenis autem sapientes: & ideo quasi modius uerbum Dei tenet absconditum, quando propter aliquam causam terrenam uerbum Dei non est ausus palam proloqui, nec fidei ueritatem. Candelabrum est ecclesia, quae uerbum

tem posita, neque accendunt lucernam, & ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, ut luceat oibus, qui in domo sunt. Sic luceat lux uestra coram hoibus, ut uideant opera uestra bona, & glorificent patrem uestrum, qui in caelis est.

rantrae tenebris, cui per Apstos sciam lumem inuehitur, & cognitio Dei claret, & de paruis eorum corpusculis quocumque inceserint, lux tenebris ministrat. R. E. M. I. Sicut autem Sol dirigit radios suos: ita & Dominus, qui est sol iustitiae, direxit Apstos suos ad efrugandas humani generis tenebras. CHR. Y. in Hom. Intelligi autem quod magna eis promittit, vt qui in regione propria cognitione non erant, ad fines orbis terrarum eorum ueniret fama, nec persequentes quas praedixerat eos potuerunt occultare, sed propter hoc magis praecleari redduntur. H. I. E. R. O. Ne autem Apostoli abscondantur ob metum, sed tota libertate se prodant, docet eos fiduciam praedicandi, cum consequenter dicit: Non potest ciuitas abscondi supra montem posita. CHR. Y. in Homil. Per hoc etiam eos docet esse sollicitos de propria uita quasi in oculis omnium positos, sicut ciuitas, quae est supra montem posita, uel lucerna supra candelabrum lucens. CHR. Y. super Matth. Haec autem ciuitas ecclesiae sancto rum est, de qua dicit: ps 86. Gloriosa dicta sunt de te ciuitas. Ciues eius sunt oes fideles, de quibus Apostolus: Vos estis ciues sanctorum. Haec ergo ciuitas posita est supra montem Christum, de quo Daniel: Lapis absconditus sine manibus factus est mons magnus. AVG. Vel posita est supra montem, id est supra magnam iustitiam, quam significat mons, in quo disputat Dominus. CHR. Y. super Mattheum. Non potest ergo ciuitas abscondi posita supra montem, etiam si ipsa uerit. Mons enim qui eam portat, facit eam omnibus manifestam: sic & Apostoli, & Sacerdotes, qui fundati sunt in Christo, non possunt esse absconditi, etiam si uoluerint, quia Christus eos manifestat. H. I. L. A. Vel ciuitatem, carnem quam assumpserat nuncupat, quia in eo per naturam suscepti corporis, quaedam humani generis congregatio continetur, & nos per consortium carnis suae sumus habitatio ciuitatis. Abscondi ergo non potest, quia in altitudine positus celsitudinis Dei, admiratione operum suorum offertur omnibus contemplantus. CHR. Y. super Mattheum: Quare autem Sanctos suos Christus manifestet, & non suat eos esse absconditos, per alteram comparisonem ostendit, cum subdit: Neque accendunt lucernam, & ponunt eam sub modio: sed supra candelabrum. CHR. Y. in Homil. Vel per hoc quod dixit: Non potest ciuitas abscondi, demonstrat suam uirtutem. In hoc autem quod subdit: Neque accendunt lucernam, & eos inducit ad liberam praedicationem, ac si diceret: Ego quidem lucernam accendi, vt uero perseueret ardens, vestri erit studij, non solum propter vos, sed propter alios, qui illuminabunt, sed & propter gloriam Dei. CHR. Y. super Mattheum. Lucerna est uerbum diuinum, de quo dictum est: Lucerna pedibus meis uerbum tuum. Accendentes lucernam, sunt Pater, & Filius, & Spiritus sanctus. AVG. Quid autem putamus dictum esse. Et ponunt eam sub modio: vt occultatio tantum lucernam accipienda sit, tanquam si diceret: Nemo accendit lucernam, & occultat eam, an aliquid etiam modius significat? vt hoc sit ponere lucernam sub modio: superiora facere corporis commoda, per praedicationem ueritatis. Sub modio ergo lucernam ponit, quisquis lucem doctrinae commodis temporalibus obscurat, & tegit. Et bene modius dicitur res corporalis, siue propter retributionem mensurae, quia ea quisquis recipit, quae gestit in corpore, siue quia temporalia bona, quae corpore peraguntur circa dierum mensuram, quam significat modius, inchoatur & trahunt: aeterna uero & spiritalia nullo tali fine coercentur. Super candelabrum autem lucernam ponit, qui corpus suum ministerio uerbi subijcit, vt superior sit praedicationi ueritatis, & inferior seruitus corporis: per ipsum enim corporis seruitutem excelsior lucet doctrina, dum per uocem & ceteros corporis motu bonis operibus insinuat discitentibus. CHR. Y. super Mattheum. Vel modij sunt homines mundiales, quoniam sicut modij desuper quidem vacui sunt, subtrahuntur autem pleni, sic omnes mundi amatores in rebus spiritualibus insensati sunt: in terrenis autem sapientes: & ideo quasi modius uerbum Dei tenet absconditum, quando propter aliquam causam terrenam uerbum Dei non est ausus palam proloqui, nec fidei ueritatem. Candelabrum est ecclesia, quae uerbum

Lib. 1. de Ser. do. cap. 11.

Hom. 15.

Hom. 15.

Lib. 1. de Ser. do. cap. 12.

Hom. 15.

Li. i. de Ser. ca. 12.

Cate. au. S. Tho. 3. uerbum

verbum vitæ, & omnis ecclesiasticus vir. H I L A. Vel Synagoga Dominus modio comparauit quæ susceptos fructus intra se tantum recepiss, certum modium dimensæ obseruantia continebat. A M B R O. super Lucam. Et ideo nemo fidem suam intra mensuram legis includat, sed ad ecclesiam conferat, in qua septiformis spiritus relucet gratia. B E D A in Homil. m Nolite autem putare, quoniã veni soluere legem, aut prophetas. Non veni soluere, sed adimplere. Amen quippe dico vobis, donec transeat cælum & terra, iota vnũ, aut apex vnus non præteribit a lege, donec omnia fiãt. Qui ergo soluerit vnũ mädatis hoïem, & non vidit me? Ad quod Augustinus: Ita Matthæus de se; antequam de alio scripsit, sicut & Ioannes fecit dicens: Conuerfus Petrus vidit alium discipulum, quem diligebat Iesus. Manifestũ est enim hunc morem fuisse Scriptorum cum gesta narrarent. Itã Faustus: Quid quod etiam ex ipso sermone quod præcepit: non putare quia venerit legem soluere, magis intelligi datur quia solueret, neque nihil tale eo faciente Iudæi suspicari hoc possent? Ad quod Augustinus. Hoc quidem ualde infirmum est, non enim negamus Iudæis non intelligentibus uideri potuisse Christi destructorem esse legis, & Prophetarum. Item Faustus. Quid quod etiã lex & Propheta nec adimplerentur gaudet cum in Deuteronomio dicat: Hæc præcepta quæ mando tibi obseruabis, nec addas quicquid eis, nec minuas? Ad quod Augustinus: Non intelligit Faustus quid sit legem implere: cum hoc de verborum adiectione putat accipendum. Plenitudo enim legis charitas est quã Dñs dedit mittendo si delibus Spiritũ sanctum. Impletur ergo lex, vel cum sunt, quæ ibi præcepta sunt, vel cum exhibentur quæ ibi prophetata sunt. Itã Faustus, quod nouum Testamentum Iesum cõdidisse fatemur, quid aliud quod destructione fatemur veteris Testamenti? Ad quod Augustinus: In ueteri Testamento figuræ erant futurorũ quas rebus per Christum præsentatis auferri oportebat, vt ei ipso lex & propheta implerentur, in quibus scriptum est: Daturum Deum nouum Testamentum. Item Faustus: Hoc igitur si dixit Christus, aut aliud significans dixit, aut quod abicit, mentiens dixit, aut omnino nec dixit: sed Iesum quidem mentitum fuisse nullus dicat, ac per hoc aliter dictum est, aut nec omnino dictum est, me quidem iam aduersus capitulum huius necessitudinem Manichæus fides reddidit tui, quæ principio mihi non cunctis quæ ex Saluatoris noie leguntur scripta: passim credere persuasit. Esse enim multa zizania, quæ in contagium boni seminis, scripturis penè oibus noctiuagus quidam seminator insparfit. Ad quod Augustinus: Manichæus docuit impiam peruersitatem, ut ex euangelio quod hærefim tuam non impedit hoc accipias, quod aut impedit non accipias. Nos aut docuit Apostolus piã prouisionem, ut quisquis nobis annunciauerit, præter id quod accepimus, anathema sit. Dñs autẽ exposuit quid sint zizania, non aliqua falsa ueris scripturis immissa, sicut tu inter pretaris: sed hoies filios maligni. Item Faustus. Cum te Iudæus interpellabit, cur legis, & Prophetarum præcepta non serues, quæ Christus dixit, non se uenisse soluere, sed adimplere? cogeris, aut uanæ superstitioni succubere, aut capitulum profiteri falsum, aut te Christi negare discipulũ. Ad quod Augustinus: Nullas ex hoc capitulo catholici patiuntur angustias, quasi legis, & Prophetarũ præcepta non seruent, quia charitatem Dei & proximi habent, in quibus præceptis pendet lex & Propheta. Et quæcumque ibi rebus gestis, uel sacramentorum celebrationibus, uel locutionum modis figurate prophetata sunt: in Christo, & ecclesia compleri cognoscunt. Vnde nec uanæ superstitioni succumbimus, nec istud euangelij capitulum falsum esse dicimus, nec Christi discipulos nos negamus. Qui ergo dicit. Si Christus legem, & Prophetas non soluisset, illa sacramenta legis, & Prophetarum in Christianorum celebrationibus permanerent. Postest dicere: si Christus legem, & Prophetas non soluisset, adhuc promitteretur nasciturus, passurus, resurrecturus: cum ideo magis hoc non soluerit, sed adimpleuerit, quia iam non promittitur nasciturus, passurus, resurrecturus, quod illa sacramenta quodammodo personabant, sed annunciantur, quod natus sit, passus sit, resurrexit, quod hæc sacramenta, quæ a Christianis aguntur, iam personant. Patet ergo, quanto errore delirent, qui putant signis sacramentisque mutatis etiam res ipsas esse diuerlas, quas ritus propheticus pronunciauit promissas, & euangelicus demonstrat impletas. Item Faustus. Quærendum est si hoc Christus dixit, cur dixerit: utrum ne compalpandi Iudæorum furoris causa, qui sancta sua ab eo conculcari uident, nec audiendum quidem eum existimabant, aut vt nos, qui ei credebamus ex gentibus, instrueret legis subire iugum. Si autem hæc non ei fuit causa dicendi, illa debet esse, quam dixi, nec hoc ipsum mentitus est. Sunt enim tria genera legum, unum Hebræorum, quod peccati, ac mortis Paulus appellat. aliud Gentium, quod naturale uocat, dicens: Gentes naturaliter, quæ legis sunt faciunt. tertiũ est ueritatis, de qua dixit. Lex spūs uitæ

auctore receptum est. Huc accedit, quia & ipse Dñs potuit narrare Matthæo quod egerat, antequam eum uocasset. A parte autẽ dicite non vos credere euangelio: nam quæ in euangelio non nisi quod uultis creditis, uobis potius quæ euangelio creditis. Item Faustus. Probemus & Matthæũ hoc nõ scripsisse, sed aliũ (nescio quem suo nomine.) Quid enim dicit? Cum tranisset Iesus uidit sedentem hoïem ad Telo-nium Matthæũ noie. Et quis ergo scribens de seipso dicit: uidit hoïem, & non uidit me? Ad quod Augustinus: Ita Matthæus de se; antequam de alio scripsit, sicut & Ioannes fecit dicens: Conuerfus Petrus vidit alium discipulum, quem diligebat Iesus. Manifestũ est enim hunc morem fuisse Scriptorum cum gesta narrarent. Itã Faustus: Quid quod etiam ex ipso sermone quod præcepit: non putare quia venerit legem soluere, magis intelligi datur quia solueret, neque nihil tale eo faciente Iudæi suspicari hoc possent? Ad quod Augustinus. Hoc quidem ualde infirmum est, non enim negamus Iudæis non intelligentibus uideri potuisse Christi destructorem esse legis, & Prophetarum. Item Faustus. Quid quod etiã lex & Propheta nec adimplerentur gaudet cum in Deuteronomio dicat: Hæc præcepta quæ mando tibi obseruabis, nec addas quicquid eis, nec minuas? Ad quod Augustinus: Non intelligit Faustus quid sit legem implere: cum hoc de verborum adiectione putat accipendum. Plenitudo enim legis charitas est quã Dñs dedit mittendo si delibus Spiritũ sanctum. Impletur ergo lex, vel cum sunt, quæ ibi præcepta sunt, vel cum exhibentur quæ ibi prophetata sunt. Itã Faustus, quod nouum Testamentum Iesum cõdidisse fatemur, quid aliud quod destructione fatemur veteris Testamenti? Ad quod Augustinus: In ueteri Testamento figuræ erant futurorũ quas rebus per Christum præsentatis auferri oportebat, vt ei ipso lex & propheta implerentur, in quibus scriptum est: Daturum Deum nouum Testamentum. Item Faustus: Hoc igitur si dixit Christus, aut aliud significans dixit, aut quod abicit, mentiens dixit, aut omnino nec dixit: sed Iesum quidem mentitum fuisse nullus dicat, ac per hoc aliter dictum est, aut nec omnino dictum est, me quidem iam aduersus capitulum huius necessitudinem Manichæus fides reddidit tui, quæ principio mihi non cunctis quæ ex Saluatoris noie leguntur scripta: passim credere persuasit. Esse enim multa zizania, quæ in contagium boni seminis, scripturis penè oibus noctiuagus quidam seminator insparfit. Ad quod Augustinus: Manichæus docuit impiam peruersitatem, ut ex euangelio quod hærefim tuam non impedit hoc accipias, quod aut impedit non accipias. Nos aut docuit Apostolus piã prouisionem, ut quisquis nobis annunciauerit, præter id quod accepimus, anathema sit. Dñs autẽ exposuit quid sint zizania, non aliqua falsa ueris scripturis immissa, sicut tu inter pretaris: sed hoies filios maligni. Item Faustus. Cum te Iudæus interpellabit, cur legis, & Prophetarum præcepta non serues, quæ Christus dixit, non se uenisse soluere, sed adimplere? cogeris, aut uanæ superstitioni succubere, aut capitulum profiteri falsum, aut te Christi negare discipulũ. Ad quod Augustinus: Nullas ex hoc capitulo catholici patiuntur angustias, quasi legis, & Prophetarũ præcepta non seruent, quia charitatem Dei & proximi habent, in quibus præceptis pendet lex & Propheta. Et quæcumque ibi rebus gestis, uel sacramentorum celebrationibus, uel locutionum modis figurate prophetata sunt: in Christo, & ecclesia compleri cognoscunt. Vnde nec uanæ superstitioni succumbimus, nec istud euangelij capitulum falsum esse dicimus, nec Christi discipulos nos negamus. Qui ergo dicit. Si Christus legem, & Prophetas non soluisset, illa sacramenta legis, & Prophetarum in Christianorum celebrationibus permanerent. Postest dicere: si Christus legem, & Prophetas non soluisset, adhuc promitteretur nasciturus, passurus, resurrecturus: cum ideo magis hoc non soluerit, sed adimpleuerit, quia iam non promittitur nasciturus, passurus, resurrecturus, quod illa sacramenta quodammodo personabant, sed annunciantur, quod natus sit, passus sit, resurrexit, quod hæc sacramenta, quæ a Christianis aguntur, iam personant. Patet ergo, quanto errore delirent, qui putant signis sacramentisque mutatis etiam res ipsas esse diuerlas, quas ritus propheticus pronunciauit promissas, & euangelicus demonstrat impletas. Item Faustus. Quærendum est si hoc Christus dixit, cur dixerit: utrum ne compalpandi Iudæorum furoris causa, qui sancta sua ab eo conculcari uident, nec audiendum quidem eum existimabant, aut vt nos, qui ei credebamus ex gentibus, instrueret legis subire iugum. Si autem hæc non ei fuit causa dicendi, illa debet esse, quam dixi, nec hoc ipsum mentitus est. Sunt enim tria genera legum, unum Hebræorum, quod peccati, ac mortis Paulus appellat. aliud Gentium, quod naturale uocat, dicens: Gentes naturaliter, quæ legis sunt faciunt. tertiũ est ueritatis, de qua dixit. Lex spūs uitæ

item Propheta alij sunt Iudæorum, de quibus notum est alij Gentium, de quibus Paulus dicit: dixit quidam proprius eorum Prophetarum ueritatis, de quibus Iesus dicit: Mito ad vos Sapientes, & Prophetas. Et quidem si obseruationes hebraicas adimplerentis gratia protulisset, dubium non erat, quin de Iudæorum lege, & Prophetis dixisset. Vbi uero sola recenfer antiquiora præcepta, id est: Non occides, non mœchaberis, quæ olim promulgata fuerat per Enoch, & Seth, & ceteros iustos, cui non uideatur hoc eum dixisse de ueritatis lege, & Prophetis. Vbi uero Iudæorum quædam uisus est nominasse, poenitus eradicauit, præcipiendo contraria, ut est illud. Oculum pro oculo, dente pro dente. Ad quod Augustinus. Manifestum est quam legem, & quos Prophetas Christus non uenerit soluere, sed implere. Ipsa enim est lex, quæ per Moysen data est: non autem sicut Faustus opinatur, quædam Dominus adimpleuit, quæ ab antiquis iustis iam dicta erant ante legem Moysi, sicut: Non occides. Quædam uero soluit, quæ propria uidebantur legis Hebræorum. nos enim dicimus: Et hæc pro tempore bene fuisse tunc instituta, & nunc a Christo non soluta, sed adimpleta, ut patebit per singula. Hoc etiam nõ intelligebat, qui in ea peruersitate manserunt, ut gentes cogeret iudaizare hæretici, sicut qui Nazareni dicuntur. C H R Y. super Matthæ. Quoniam uero omnia quæ ab initio mundi usque ad finem erant futura, mystice erant prophetata in lege, ne uideatur aliquid eorũ quæ sunt, Deus nõ antea cognouisse, propterea dicit: Non potest fieri, ut transeat cælum, & terram, donec omnia quæ in lege prophetata sunt rebus ipsis fuerint adimpleta. & hoc est quod dicit: Amen, quippe dico uobis, donec transeat cælum, & terra, iota vnũ, aut vnus apex non præteribit a lege, donec omnia fiant. R E M I. Amen, hebraeus sermo est, & latine dicitur uere, fideliter, siue fiat. Duabus autem de causis hoc sermone utitur Dominus, siue propter duritiam illorum, qui tardi erant ad credendum, siue propter credentes, ut profundius attenderent ea quæ feruntur. H I L A. Per hoc autem, quod ait: Donec transeat cælum, & terra: cælum quidem & terram maxima elementa non arbitramur esse soluenda. R E M I. Permanebunt enim essentialiter: sed transibunt per renouationem. A V G. Per hoc autem, quod ait: Iota vnũ, aut vnus apex non transibit a lege, nihil potest aliud intelligi, nisi uehemens expressio perfectionis, quando per literas singulas demonstrata est, inter quas literas iota, minor est cæteris, quæ vnũ dũctũ sit. Apex etiam ipsius aliqua in summo particula, quibus uerbis ostendit in lege ad effectum, & minima quæque perducit. R A B A. Apte quoque græcum iotha, & non iudæum posuit, quia iota in numero, decem significat, & Decalogum legis enumerat, cuius quidem apex, & perfectio est euangelij, C H R Y. super Matthæum: Si autem ingenuus homo, uel in uil mendacio inuentus fuerit erubescit, & uir sapiens uerbum quod dixit non relinquit in uacuum, quomodo uerba diuina sine exitu uacua poterant permanere? unde concludit. Qui ergo soluerit vnũ de mandatis istis minimis, & docuerit sic homines Dominus uocabitur in regno cælorum. Puto autem, quod ipse Dominus manifeste hoc respodit, quæ sunt minima mandata: monstrans dicendo. Si quis soluerit vnũ de mandatis istis minimis, id est quæ modo dicturus sum. C H R Y. in Homil. Non enim pro ueteribus legibus hoc dixit: sed pro his, quæ ipse erat præceptor, quæ quidem minima uocat, licet magna sint. Sicut enim multotiens de se humilia locutus est, ita & de suis præceptis humiliter loquitur. Vel aliter. C H R Y. super Matthæum: Mandata Moysi in actu facilia sunt: Non occides, non adulterabis. Ipsa enim criminis magnitudo uoluntatem faciendi repercutit: & ideo in remuneratione modica sunt, in peccato autem magna. Mandata autem Christi, id est Non irascaris, non concupisces, in actu difficilia sunt: & ideo in remuneratione magna, in peccato autem minima. Minima igitur dicit ista Christi mandata: Non irascaris, non concupisces, ergo illi, qui leuia peccata committunt, minimi sunt in regno Dei. i. qui iratus fuerit, & grande peccatum non fecerit, a pœna quidem securus est. s. damnationis æternæ: non tamen est in gloria. s. quam consequuntur illi, qui etiam hæc minima implent. A V G. Vel econuerso illa, quæ præcepta sunt in lege dñi minima, quæ aut Christus dicturus est, sunt maxima. Mandata autem minima significant per vnũ iota, & vnũ apicem. Qui ergo soluerit, & docuerit sic, i. s. q. soluit, minimus uocabitur in regno cælorum. Et fortasse ideo nõ erit, quia ibi, nisi magni esse nõ possunt. G L O. Soluere autem, est non agere, quod recte quis intelligit, uel non intelligere quæ deprauauit, aut minuere integritatem superadditionis Christi. C H R Y. in Homil. Vel cum audieris minimus

in regno cælorum, nihil aliud suspicare quod supplicium, & gehênã. Regnum. n. confueuit dicere non solum regni utilitatem, sed tps resurrectionis, & aduentum Christi terribilem. G R E G. in Ho. Vel per regnum cælorum ecclesia intelligenda est, in qua Dominus qui soluit mandatum, minimus uocatur, quia cuius uita despicietur, ut eius prædicatione cõtenat. H I L A. Vel minima dicit dñi passionem, & crucem, & si quis tanquam erubescenda non confitebitur, erit minimus. i. nouissimus ac penè nullus: Confitecenti uero, magna in cælo uocationis gloriam pollicetur. unde sequit. Qui autem fecerit, & docuerit magnus uocabitur in regno cælorum. H I E R O. Suggillat in hoc Pharisæos, qui cõtempntis mandatis Dei stantebant proprias traditiones, quod non eis profuit doctrina in populo, si uel paruũ quod in lege est, destruant. Possunt autem & aliter intelligere, quod magistri eruditio, etiam si paruo peccato obnoxia sit, deducat eum de gradu maximo, nec profuit docere iustitiam quam minima culpa destruit: beatitudinẽque perfectã sit, quæ sermone docueris, opere comple. A V G. lib. 1. de Ser. Vel aliter. Qui soluerit illa minima, s. præcepta legis, & sic docuerit: minimus uocabitur. Qui autem fecerit illa minima, & sic docuerit, non tã magnus habendus est, sed tã non tã minimus quod ille qui soluit, ut aut sit magnus, facere debet, & docere, quæ Christus docet. H I L A. Pulcherrimo ingressu opus legis cepit excedere, aditum in cælum, a postolis, nisi iustitiam Pharisæorum anteissent, denũcians nõ futurũ, & hoc est, quod dicit: Dico. n. uobis. C H R Y. super Mat. Iustitiam autẽ hic dicit uniuersalem uirtutem: intende aut gratiã additamentũ. Discipulos. n. suos adhuc rudes, magistris qui in ueteri testamento erant uult esse meliores: Scribas autẽ, ac Pharisæos non dixit iniquos, quia non dixisset eos habere iustitiã: uide etiam quomodo hic uer? Testamentum confirmat, comparationem faciens eius ad nouum: plus enim & minus eiusdẽ generis est, Scribarum autẽ, & Pharisæorum iustitiã sunt mandata Moysi. super impletiones autẽ illorum mandatorũ, sunt madata Christi. Hoc est quod dicit: Nisi quis legis mandata, & hæc mea præcepta, quæ ante illos minima existimabantur impleuerit, non intrat in regnum cælorum, quoniam illa de pœna liberant, quæ. s. transgressoribus legis debentur: non autem in regnum inducunt: hæc autem & de pœna liberant, & in regnũ inducunt. Cum autẽ sit idem soluere minima mandata, & non custodire, quare supra de soluente dicit, quod minimus uocabitur in regno Dei, hic autem de non seruante, non introibit in regnum cælorum? Sed uide quia minimum esse in regno, idem est & non intrare in regnũ. Esse autem aliquem in regno, non est regnare cum Christo, sed esse tantum in populo Christi, tanquam si dicat de soluente, quod inter Christianos quidem erit, tã minimus Christianus. Qui autem intrat in regnum, sit particeps regni cum Christo. Consequenter & iste qui non intrat in regnum cælorum, gloriam quidem non habebit cum Christo, erit tamen in regno cælorum. i. in numero eorum, super quos Christus cælorum Rex regnat. A V G. 9. de Ciui. Dei. Vel aliter, Nisi abundauerit iustitia uestra plusquam Scribarum, & Pharisæorum. i. super eos qui soluent quod docent, quia de ijs alibi dictum est. Dicunt enim, & non faciunt, ac si dicat: Nisi ita abundauerit iustitia uestra, ut uos non soluatis, sed faciatis potius quod doceris, nõ intrabitis in regnum cælorum. Alio ergo modo intelligendum est regnum cælorum, ubi ambo sunt, & ille: scilicet qui soluit quod docet, & ille qui facit: sed ille minimus, ille magnus, quod quidem regnum cælorum dicitur, est ecclesia præsens. Alio autem modo regnum cælorum dicitur, quo non intrat, nisi hic qui facit, & hoc est ecclesia, qualis in futuro erit. A V G. contra Faustum: Hoc autem nomen, regnum cælorum, quod tã crebro nominat Dominus, nescio utrum in libris ueteris Testamenti quisquam inueniat: proprie enim pertinet ad reuelationem noui Testamenti, quod ori eius etiam nominadum seruabat, quem Regẽ ad regendum seruos suos uer? Testamentum præfigurabat. Hic ergo finis quo præcepta referenda sunt, occultus erat in ueteri Testamento, quãuis s. m. eum, etiã tunc uiuerent sancti, qui futuram eius reuelationẽ uidebant. G L O. Nisi abundauerit. referendum est ad intellectum Pharisæorũ, & Scribarum, non ad continentiam ueteris Testamenti. A V G. contra Faustum: Pœne enim omnia quæ monuit, uel præcepit Dominus, ubi adiungebat: Ego autẽ dico uobis inueniuntur, & in illis ueteribus libris: sed quia non intelligebant homicidium, nisi perperionem corporis humani, aperuit Dominus omnem iniquum mortu ad nocendum fratri in homicidij genere deputari. unde subdit: Audistis quia dictum est antiquis: Nõ occides. C H R Y. super Mat. Volens Christus ostendere, quia ipse est Deus, qui alij locutus est in lege, & qui nũc mandat in grã illud mandatu, quod ponitur Cate. au. S. Tho. C 4 in lege

Li. 1. de Ser. cap. 14. Hom. 16. Lib. 19. c. 7. Lib. 19. cap. 22. & 23. Lib. 17. c. 1. Lib. 17. c. 3.

Lib. 17. c. 1. Lib. 17. c. 4. Lib. 17. c. 2. Lib. 17. c. 5. Lib. 17. c. 2. Lib. 17. c. 6. Lib. 18. c. 1. Lib. 18. c. 4. Lib. 18. c. 2. Lib. 18. c. 7. Lib. 18. c. 3. Lib. 18. c. 7. Lib. 19. c. 16. Lib. 19. c. 1. Lib. 19. c. 2.

Lib. 19. c. 3. Li. 19. c. 19. Li. 19. c. 18. Li. i. de Ser. do. cap. 15. Iod hebræis denariũ numerũ significat, sicut iota apud Græcos: hoc tñ inter se differũt, quod Iod in alphabeto hebraico decimũ tenet locum, Iota uero inter græcos literas nona est. Li. i. de Ser. cap. 16.

Cap. 17. Lib. 19. c. 28. Li. 19. c. 23.

Cap. 20. in lege ante oia. f. prohibita, que sunt contra proximum, & nunc ponit in principio mandatorum suorum. A V G. 1. de Ciui. Dei: Non anxi quod audiuimus: Non occides, virgultum vellere nefas ducimus, f. m. Manichæorum errorem, nec de irrationabilibus animalibus dictum intelligimus, quia iustissima ordinatione creatoris, vita & mors eorum nostris vñb' subditur. vnde restat, qd de homine intelligamus, quod dictum est:

Cap. 21. Non occides, non alterum ergo nec te; neq; enim qui se occidit, aliud qd hominem occidit: nequaquam autem contra hoc præceptum fecerunt, qui auctore Deo bella gesserunt, ac personam gerentes publicè potestatis iustissimè rationis imperio, sceleratos morte punierunt. & Abraham non solum non est culpatus crudelitatis crimine, verum etiam laudatus est nomine pietatis, qd voluit filium obedirent occidere: hi ergo excipiuntur quos Deus occidi iubet siue lege data, siue ad personam pro tempore expressa iussione: non autem ipse occidit, qui ministeriū dat iubenti, sicut adniculum gladius vrenti, nec Sampson aliter excubatur, qd seipsum cum hostibus ruina domus oppressit, nisi qd la-renter spūs hoc iusserat, qui p illum miracula faciebat. CHR Y. in Homil. Per hoc autem qd dicit: {Dicitum est antiquis,} ostendit multum tempus esse, ex quo mandatum hoc acceperant. Hoc ergo dicit, vt auditores ad sublimiora progredi præcepta cunctantes acius incitet, vt si quispiam doctor dicat puero negligenti, ne scis iam quantum temporis in syllabarum meditatione consumpseris? & ideo subdit: {Ego autem dico vobis quoniam omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio.} In quo considera legislatoris potestatem: nullus enim antiquorum Prophetarum ita locutus est: sed sic. Hæc dicit: Dominus, quia illi vt serui ea quæ sunt Domini annunciabant: hic autem vt filius ea quæ sunt patris, quæ et sua sunt, & illi conseruis prædicabant, hic autem suis seruis legem ponebat. A V G. 9. de Ciuita. Dei: Duæ quidem sunt sententiæ Philosophorum de animi passionibus: Stoicis vero non placet hu iusmodi passiones cadere in sapientem. Peripatheticis enim has passiones in sapientē cadere dicunt, sed moderatas, rationique subiectas, sicut cum ira præbetur misericordia, vt iustitia conseruetur. In disciplina autem Christiana nō tam queritur vtrum prius animus irascatur, aut tristetur: sed vnde. CHR Y. super Matthæ. Qui enim sine causa irascitur, reus erit: qui vero cum causa, non erit reus. nam si ira non fuerit, nec doctrina proficit, nec iudicia stant, nec crimina compescuntur. Itaque, qui cum causa non irascitur, peccat: patientia enim irrationabilis vitia seminat, negligētiam nutrit: & non solum malos, sed etiam bonos inuitat ad malū. HIERO. In quibusdam ergo codicibus additur: Sine causa, ceterum in veris definita sententia est, & ira penit' tollitur. Si enim iubemur orare pro persequentibus: omnis iræ occasio tollitur: radendum ergo est, sine causa, quia ira viri iustitiam Dei non operat. CHR Y. super Matthæ. Sed tamen iracundia quæ cum causa est: non est iracundia, sed iudicium: iracundia enim proprie intelligitur commotio passionis: qui autē cū causa irascitur, ira illius nō est ex passione, ideo iudicare dicitur non irasci. A V G. in lib. Retract. Illud etiam dicimus intuendum quid sit irasci fratri suo, qm non fratri irascitur, qui peccato fratris irascitur. Qui ergo fratri non peccato irascitur, sine causa irascitur. A V G. 14. de Ciuit. Dei: Irasci autem fratri vt corrigatur, nullus sanq; mentis reprehēdit: huiusmodi enim motus de amore boni, & de sancta charitate venientes, vitia dicenda non sunt, cum rectam rationem sequant. CHR Y. super Matthæ. Puto autem non de iracundia carnis loquitur Christus: sed de iracundia animæ: caro enim non potest obedire, vt non conturbetur. Quando ergo homo irascitur, & nō vult facere quod ira compellit, caro eius irata est, animus autē ei' non est iratus. A V G. Sic ergo in hoc primo est vnum, id est ira sola. in secundo autem sunt duo. Ira, & vox, quæ iram signat. vnde sequitur: {Qui autem dixerit fratri suo racha, reus erit concilio.} Nonnulli de greco trahere voluerunt interpretationem huius vocis, putantes pannosum dici racha, quoniam græce dicitur pannus παλιος. i. racos. Probabilius autem non est esse vocem significantē aliquid: sed indignantis animi motum exprimentem. Has autem voces Grammatici interiectiones vocant, velut cum dicitur a dolente, heu. CHR Y. in Homil. Vel racha est verbum contemptus, & paruipensionis. Sicut enim nos, vel famulis, vel iunioribus iniungentes dicimus: Vade tu, dic illi tu, ita & qui Syrorum vtrum tur lingua, racha dicunt pro tu. Dominus enim & quæ paruissima sunt euellit, & cum honore nobis inuicem vt iuber. HIERO. Vel racha hebraicum verbū est, & dicitur Kenos. i. Kenos inanis, aut vacuus, quem nos possumus vulgata iniuria absque cerebro nuncupare. Signanter autem addidit: {Qui dixerit fratri suo,} Frater enim noster nullus est, nisi qui eundem nobiscum habet patrem. CHR Y. super Matthæum: Indigna autem res est dicere homi-

nem vacuum, qui habet in se Spiritum sanctum. A V G. In tertio autem significantur tria, ira, & vox quæ iram significat, & in voce vituperationis expressio. vnde dicitur: {Qui autem dixerit fatue, reus erit gehēnæ ignis.} Gradus itaque sunt in istis peccatis: primo, vt quisquis irascatur, & motum retineat corde receptum. Iam si extorsit vocem non significantem aliquid: sed animi motum ipsa eruptione testantem, plus est qd si ira surgens silentio præmeretur. Sed adhuc plus est si etiam verbum proferatur, quod iam certam vituperationem designat. CHR Y. super Matthæum: Sicut autem nemo est vacuus, qui habet Spiritum sanctum, ita nemo est vacuus, qui Christum cognoscit: sed si racha idem est, quod vacuus, quantum ad sensum verbi, vnum est dicere fatue, & racha, sed differunt quantum ad dicentis propositum: racha enim verbum vulgare erat apud Iudæos, quod non ex ira, neque odio, sed ex aliquo motu vano dicebant: magis fiducia causa, quam iracundia. Sed forte dices, si racha iracundia causa non dicitur, quare peccatum est? quia contentionis causa dicitur, non ædificationis. si enim nec bonum uerbum dicere debemus, nisi pro ædificatione, quanto magis illud quod in se naturaliter malum est? A V G. Vide etiam nunc tres reatus, iudicij, concilij, & gehēnæ ignis: in quibus quosdam gradus factos admouet a leuioribus ad grauiora. nam in iudicio adhuc defensionis locus datur, ad concilium autem pertinere uidetur sententiæ prolatio, quando inter se iudices conferunt quo supplicio damnari oporteat: in gehēna uero ignis certa est damnatio, & pœna damnati. unde patet quantum inter sit iustitiam Phariseorum, & Christi. ibi enim occidentem reum facit iudicio: hic autem ira facit reum iudicio, quod hominum trium est leuissimum. R A B A. Gehēna hic Saluator in ferni cruciatum nominat, quam nomen traxisse putant a ualle idolis consecrata, quæ est iuxta Hierusalem, repleta olim cadaueribus, quam & Iosiam contaminasse in libro Regum legimus. CHR Y S. in Homil. Hic autem primum gehēnæ nomen posuit, postquam de regno cœlorum supradixerat, ostendens qd illud dare, est ex suo amore: hoc autem ex nostra desidia. Multis autem hoc graue uidetur, si pro solo uerbo tantam patientiam pœnam, propter quod quidam dicunt hoc hyperbolice dictum esse. Sed timeo, ne uerbis hic nosmetipsos decipientes, illic opere ultimum patiamur supplicium. Non ergo æstimes hoc esse onerosum, plures enim pœnarum, & peccatorum a uerbis habent principium: etenim parua uerba, multoties homicidium pepererunt, & ciuitates integras euerterunt. Nec enim paruum æstimes, fratrem stultum uocare, auferens ei prudentiam & intellectum quo hoies sumus & ab irrationabilibus distam. CHR Y. super Matthæum: Vel reus erit concilio. i. ut sit unus ex concilio eorum, qui aduersus Christum fuerint, sicut Apostoli in suis Canonibus interpretantur. H I L A. Vel qui Spiritu sancto plenum conuictio uacuitatis insinuat, fit reus concilio Sanctorum, contumeliam Spiritu sancti sanctorum iudicium animaduersione luiturus. A V G. Quisquis autem dixerit, quod grauior supplicio punitur homicidium, si gehēna ignis punitur conuictum, cogit intelligi esse differentiam gehēnarum. CHR Y. in Homilia. Vel iudicium & concilium sunt pœnæ in presenti: gehēna autem pœna futura. Ideo autem iræ iudicium apposuit, ut ostendat, quod non est possibile hominem omnino esse sine passionibus, sed refrēnare eas possibile est, & propterea determinatam pœnam non apposuit, ne uideretur prorsus iram prohibere. Concilium autem posuit nunc pro iudicio Iudæorum, ne uideatur semper noua inducere, ac peregrina docere. A V G. In istis autem tribus sententijs subauditio uerborum intuenda est. habet enim prima sententia omnia uerba necessaria, ut nihil subaudiatur. {Qui irascitur, inquit, fratri sine causa,} secundum quosdam. In secunda uero, cum ait: {Qui autem dixerit fratri suo racha,} subauditur sine causa: nam in tertia, ut ait: {Qui autem dixerit fatue,} duo subaudiuntur: {fratri suo & sine causa.} & hoc est unde defenditur, quod Apostolus Galathas uocat stultos, quos etiam fratres nominat. non enim id facit sine causa.

o ¶ A V G. in Homil. Si irasci non est fas fratri, aut dicere racha, aut fatue, multo minus in animo tenere aliquid, ut in odium indignatio conuertatur. & ideo subdit: {Si ergo offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te.} HIERO. Non dixit. Si tu habes aliquid aduersum fratrem tuum, sed si frater tuus habet aliquid aduersum te, ut durior tibi reconciliationis imponatur necessitas. A V G. libro 1. de Sermo. Do. Tunc enim ipse habet aduersus nos, si nos eum in aliquo lesimus. nam nos aduersus illum habemus, si ille nos leserit, ubi non est opus pergere ad reconciliationem

tionem. non enim veniam postulabis ab eo, qui tibi fecit iniuriam, sed tantum dimittas, sicut tibi a domino dimitti cupis, quod ipse commiseris. CHR Y. super Matthæ. Si autem ille te leserit, & prius rogaueris, magnam habebis mercedem. CHR Y. in Ho. Sed si aliquis propter amorem proximi ei reconciliari non curat, ad hoc eum inducit, vt saltem eius opus non remaneat imperfectum, & præcipue i loco sacro. vnde subdit: {Relinque ibi mu. tu. ante. alta. & va. prius reconci. fra. tuo.} CHR Y. super Matthæ. Ecce a discordantibus accipere non vult sacrificium. Hinc ergo perpēdite quantum sit malum discordia, propter quod & illud abiicitur, per quod culpa relaxatur. Vide autem misericordiam Dei, quomodo hominum utilitates, amplius aspiciet quam suos honores. plus enim diligit concordiam fidelium, quam munera. quāmdiu enim fideles homines aliquam disensionem habuerint, munus eorum non suscipitur: oratio enim non exauditur. Nemo enim inter duos inimicos potest esse fidelis amicus amborum: i deus nō vult esse amicus fidelium, quāmdiu inter se fuerint inimici. Et nos ergo fidem Deo non seruamus si inimicos eius diligimus, & amicos eius odimus. Quas autem præcēdit offensio, talis debet sequi reconciliatio. si cogitatur offendit, cogitatur reconciliare. si uerbis offendit, uerbis reconciliare. si operibus offendit, operibus reconciliare. Omne. n. peccatum quo modo committitur, eo modo de ipsa penitentia agitur. H I L A. Reconciliata autem humana pace reuerti in diuinam iubet, in Dei charitatem de charitate hominum transituros. Et ideo sequitur: {Et tunc ueniens, offers munus tuum.} A V G. Si autem quod hic dicitur accipiatur ad literam: fortassis aliquis credit ita fieri oportere si frater sit præsens. non enim diutius differri potest, cum munus tuum relinquere ante altare iubearis. Si uero de absente, & quod fieri potest etiam trans mare constituto, aliquid tale ueniat in mētem, absurdum est credere ante altare munus relinquendum, qd post terras & maria pererrata offeras Deo: & ideo prorsus intro ad spiritualia refugere cogimur, vt quod dictum est, sine absurditate possit intelligi. Altare itaq; spiritualiter fidem accipere possumus. Munus enim quod offerimus Deo, siue doctrina, siue oratio, vel quicquid aliud, Deo acceptum esse nō potest, nisi fide fulciatur. Si ergo fratrem in aliquo lesimus, pergendum est ad reconciliationem, non pedibus corporis, sed motibus animi, ubi te humili affectu prostratus fratri in conspectu eius, cuius munus es oblaturus. Ita enim & si præsens sit, poteris eum non humilato animo lenire veniam postulando, atque inde ueniens, id est intentionem reuocans, ad id quod agere cæperas offeras munus tuum.

¶ H I L A. Quia, nullam tempus vacuum affectu placabili tati dominus esse permittit, cito in uita nostra via reconciliari nos aduersario præcepit, ne in mortis tempus non inita pace transeamus: & ideo dicit. {Esto consentiens aduersario tuo cito, dum es in uia cum eo in uia, ne forte tra. te aduer. iu.} HIERO. Pro eo, quod non habemus in Latinis codicibus. Consentiens, in Græcis scriptum est: εὐνοῶν, eunoon quod interpretatur beniuolus aut benignus. A V G. Sed uideamus quis sit aduersarius, cui iubemur esse beniuolus: aut enim diabolus est, aut homo, aut caro, aut Deus, aut præptum eius. Sed diabolus non uideo qualiter iubeamur esse beniuolus aut consentiens: ubi enim beniuolentia, ibi amicitia, nec quicquam dixerit amicitiam, cum diabolo esse faciendam, neque concordare cum illo expedit, cui semel renuntiando bellum indiximus, neque consentire illi debet, cui si numquam consensissimus, nunquam in istas incidissemus materias. HIERO. Quidam tamen dicunt a saluatore præcipi, vt simus beniuoli erga diabolum, ne faciamus eum pœnam sustinere pro nobis, quod dicunt pro nobis esse torquendum, si ei consenserimus vitia suggerenti. quidam cautius disputant in baptisinate singulos pactum inire cum diabolo ei abrenunciando. Si ergo seruauerimus pactum beniuoli, & consentientes sumus aduersario, & nequaquam in carcere recludendi. A V G. Non autem uideo, quomodo accipiam ab homine nos iudici tradidi, ubi Christum iudicem intelligo, ante cuius tribunal omnes exhiberi oportet. Quomodo ergo iudici traditurus est, qui ante iudicem pariter exhibetur & etiam si occidendo? quis nocuerit homini, non erit iam tempus, quo concordet cum eo in uia. i. in hac uita: nec tamen ideo non sanabitur penitendo? Carni uero multominus uideo quomodo consentientes esse iubeamur: magis enim peccatores ei consentiunt. qui uero eam feruituti subiiciunt, non ei consentiunt, sed eam sibi consentire cogunt. HIERO. Quomodo etiam caro mittenda erat in carcerem si animæ non consenserit, cum & anima, & caro pariter recludenda sint, nec quicquam possit caro facere, nisi quod animus im-

perauerit? A V G. Fortassis ergo iubemur Deo consentire, quia ab eo peccando recessimus, vt aduersarius noster dici possit dum nobis resistit. Deus enim superbis resistit. Quisquis ergo in hac uita non fuerit reconciliatus Deo, per mortem filij eius, tradetur ab illo iudici, i. filio cui pater iudicium dedit. Quomodo autem potest recte dici, homo esse in uia cum Deo, nisi quia Deus ubiq; est? aut si non placet dici impios esse cum Deo, qui ubique præsto est, sicut non dicimus cæcos esse cum luce, quæ eos circumfundit. Vnum reliquum est, vt hic aduersarium præceptum Dei intelligamus, quod aduersatur peccare uolentibus, & datum est nobis ad hanc uitam, vt sit nobiscum in uia, cui oportet nos consentire cito, legendo, præaudiendo, defendendo ei culmen autoritatis, vt quod aliquis intelligit, non odeat, propter hoc quod aduersatur peccatis suis, sed magis diligit propter correptionē. Quod uero obscurum est orat vt intelligat. HIERO. Sed ex præcedentibus manifestus est sensus, quod dominus nos ad concordiam proximi cohortatur. nam supradictum est: {Vade recon. fra. tuo.} CHR Y. super Matthæ. Festinat enim dominus, vt ad amicitiam festinemus inimicorum nostrorum, qd diu uiuimus in hac uita, sciens, quam periculosum esse, si vnus ex inimicis pace non facta mortuus fuerit. Si enim inimicantes per mortem iueritis, ante iudicem tradet Christo, conuincens te reum iudicio eius. Tradet autem te iudici, etiam si te prius rogaueris, qui enim rogat prius inimicum, reum facit cum ante Deum. H I L A. Vel aduersarius tradet vos iudici, quia manens in eum similitatis uestra ira vos arguit. A V G. Iudicem intelligo Christum: pater enim omne iudicium dedit filio. Ministrum autem intelligo angelum. Et angeli inquit ministrabant ei, & cum angelis suis uenturum credimus ad iudicandum. vnde sequitur: {Et iudex tradat te ministro.} CHR Y. super Matthæ. Vel Ministro, i. angelo pœnam crudeli, & ille mittet te in carcerem gehēna. vnde sequitur: Et in carcerem mittaris. A V G. Carcerem autem intelligo pœnas uidelicet tenebrarum, & ne quis istum carcerem contemneret, Sequitur, {Amen dico tibi, non exies inde, donec reddas nouissimum quadrantem.} HIERO. Quadrans, genus nummi est, quod habet duo minuta, hoc est ergo: Non egredieris de carcere, donec etiam minuta peccata persoluas. A V G. Aut enim pro eo positum est, quod nihil relinquitur impunitum, sicut cum uolumus exprimere aliquid ita exactū, vt nihil relinqueretur, dicimus vsq; ad fecem vel significatur sub nomine quadrantis nouissimi terre peccata. Quarta enim pars elementorum huius mundi, & ea nouissima terra inuenitur. In hoc autē, quod dictum est {Soluas,} significatur pœna æterna, sicut positum est, Donec, ubi dictum est: Sede a dexteris meis, donec ponam inimicos tuos sub pedibus positi, definit regnare, ita & hic accipi potest: Non exies inde, donec solueris nouissimum quadrantem. semper non exiturum, quia sol uet semper nouissimum quadrantem, dum semper nas pœnas peccatorum terrenorum luit. CHR Y. sup Matthæ. Vel siquidem in hoc sæculo si pacem fecisses etiam grauissimū operis, poteris accipere indulgentiam, si autem semel condemnatus fueris, missus in carcerem non solum de grauibus peccatis, sed etiam de uerbo ociofo, quod potest significari per quadrantem, exigentur a te supplicia. H I L A. Quia enim charitas plurimū peccatorum regit, nouissimum pœnæ quadrantem soluemus, nisi prætio ipsius culpa criminum redimatur. CHR Y. super Matthæ. Vel angustie huius mundi appellatur carceres, in quas plerūque peccatores mittuntur a Deo. CHR Y. in Hom. Vel loquitur hic de iudicibus, qd sunt in mundo isto, & de uia quæ est ad hoc iudicium, & de carcere isto, vt non solum a futuris, sed a præsentibus auditorem inducat, quæ sunt ante oculos, & magis confiteuerit mouere, sicut & Paulus dicit: Si malefeceris, time potestatem: non enim sine causa gladium portat.

¶ CHR Y. in Hom. Postquam dominus, quid primum mā datum contineret edocuit. f. Non occides, instituto peragens ordine, prouehitur ad secundum. d. {Audistis quia dictum est antiquis: Non mechaberis.} A V G. de 10. chordis, i. non ibis ad aliquam aliam præter uxorem tuam. si enim hoc exigit ab uxore, nō vis hoc reddere uxori, cum debeas in uirtute præcedere uxorem. Turpe autem est, vt vir dicat non posse fieri, quod femina facit, vir non potest? Noli autem dicere: Uxorem non habeo, ad meretricē ergo, nec hoc præceptum uiolo, quod dicit, Nō mechaberis. iam enim nostri pretium tuum, iam nostri quod manduces, quod bibas. Abstine ergo te a fornicationibus. Cum enim imaginē Dei, quod es tu, corrumpis per fornicationes, & desueltas libidinis, ipse etiā dominus, qui scit quid tibi uile sit hoc præcipit ne per illas voluptates

Græci oēs habent ἐν τῷ, quod temere, uel sine causa significat.

Lib. 1. c. 19. Cap. 9.

Li. i. de Ser. do. cap. 19.

ἰ. i. ra cha

Hom. 16.

Hom. 16.

Cap. 20.

Lib. 1. d. ser. cap. 21.

Lib. 1. d. ser. cap. 21.

Lib. 2. d. ser. cap. 21.

Hom. 16.

Hom. 17. Cap. 10.

Li. 19. c. 23.

voluptates corrumpat templum eius quod esse cepisti. AVG. contra Faustum: Sed quoniam putabant pharisei tantummodo corporalem cum femina illicitam commisionem vocari Mechiam, demonstravit dominus talem concupiscentiam, nihil aliud esse dicens: {Ego autem dico vobis, quia omnis qui viderit mulierem ad concupi. eam, iam mechatus est eam in corde suo.} Quod autem lex precipit, non concupisces yxorem proximi tui, videbatur Iudeis intelligendum esse de ablatione, non de cobitu. HIERO. Inter παθος pathos, & ἀποπάθειαν propathian, id est, inter passionem & propassionem hoc interest, quod passio reputatur in vitium, propassio licet vitij culpam habeat, tamen non tenetur in crimine. Ergo qui viderit mulierem, & anima eius fuerit titillata, hic propassione percussus est. Si ergo consenserit, de passione transiit ad passionem, & huic non voluntas peccandi est, sed occasio. Quicumque igitur viderit ad concupiscendum, si sic aspexerit, ut concupiscat, & facere disponat, iste recte mechatus dicitur in corde suo. AV G. Nam tria sunt quibus impletur peccatum. scilicet suggestio quae per memoriam fit siue per corporis sensum, quod si frui delectauerit, delectatio illicita refrenanda est. Si autem consensio facta fuerit, plenum peccatum est. verumtamen delectatio ante consensum vel nulla est vel tenuis, cui consentire peccatum est. Si autem & si factum processerit, videtur fatiari & extingui cupiditas. Sed postea cum suggestio repetitur, maior accenditur delectatio, quae adhuc minor est quam illa, quae in consuetudinem vertitur, quae vincere difficile est. GREG. in 21. Mora. Quisquis vero incaute exterius respicit, plurimumque in delectatione peccati cadit, atque obligatus desiderijs, incipit velle quod noluit. valde namque est, quod caro deorsum trahit, & semel species formae cordi, per oculos alligata, vix magni lucaminis manu soluitur. Prouidendum ergo nobis est, quia intueri non debet, quod non licet concupisci. Vt enim munda mens in cogitatione seruetur, a lasciuia voluptatis suae deprimendi sunt oculi, quasi quidam raptores ad culpam. CHR Y. in Hom. Si ergo studeas venustis vultibus oculos frequenter infigere, profecto capieris, etiam si secundo & tertio postis foras animum continere. Neque enim extra naturam aliamque humanam consistis. Qui enim in se flammas cupiditatis accenderit, etiam absente muliere quam vidit, iugiter apud se turpium rerum simulacra depingit, & non in qua ad flagitij ipsumeriam opere peruenit. Si qua vero ideo ornatur & comitur, ut in se oculos hominum irriter, etiam si nullum pulchritudine sua potuerit vulnerare, dabit tamen extrema supplicia. parauit quippe venenum, porrexit poculum, etiam si nullus qui biberet inuentus sit. Quod autem ad solos viros, videtur dirigere, etiam feminis competit. Cum enim capiti loquitur, tori profecto corpori admonitio communis est.

Lib. 1. ser. do. cap. 23.

Cap. 2.

Hom. 17.

Quia non solum peccata vitanda sunt, sed & occasiones peccatorum tollendae, postquam docuit vitare mechiae peccatum, non solum in opere sed etiam in corde, consequenter docet occasiones peccatorum abscindere dicens, {Quod si oculus tuus dexter scandalizat te. CHR Y. super Matth. Sed si secundum prophetam, non est sanitas in carne nostra, quot membra quis habet debet abscindere, vt secundum malitiam carnis, sufficiat poena membrorum. Sed videamus si sic possibile est intelligere de oculo corporali vel manu, sicut totus homo cum conuersus fuerit ad Deum, mortuus est peccato, sic & oculus cum deserit male aspiceret, eiectus est peccato, sed neque sic conuenit: Si enim dexter oculus scandalizat, sinister quid facit? numquid contradicit dextero, vt quasi innocens referretur? HIERO. In dextero ergo oculo & dextera manu, & fratrum & vxoris, & liberorum atque affinium, & propinquorum innuitur affectus, quem si ad contemplandum veram lucem nobis impedimento cernimus, debemus trunca re huiusmodi porciones. AV G. Quemadmodum autem in oculo contemplatio, sic in manu actio recte intelligitur. per oculos autem intelligimus dilectissimum amicum. solet. n. ab eis qui vehementer volunt exprimere dilectionem suam, ita dici. Diligo eum, vt oculus meum. Oportet autem intelligi per oculos amicum consiliarium, quia oculus iter demonstrat. Quod autem additum est Dexter, fortasse ad augendam vim dilectionis valet dextrum. n. oculos homines magis formidant amittere. Vel quia dexter est, intelligitur consiliarius in rebus diuinis. sinister autem oculus est consiliarius in rebus terrenis, vt sic ille sit sensus, Quicumque illud est quod ita diligis, vt pro dextero oculo habes, si scandalizat te, si impedimento est tibi ad veram beatitudinem, eice eum, & proice abs te. De sinistro autem scandalizante superfluum erat dice-

Lib. 1. ser. do. cap. 24.

re, quandoquidem nec dextero parcendum est. Dextera autem manus accipitur dilectus adiutor in diuinis operibus, sinistra autem in operibus quae huic vitae, & corpori sunt necessaria. CHR Y. super Matthae. Vel aliter, vult Christus vt non solum de periculo nostri peccati curemus: sed etiam ne ad nos pertinentis turbae aliquid agant, vt puta si habes aliquem amicum, qui res tuas bene aspicit quasi proprius oculus, aut qui procurat res tuas quasi propria manu, si eum agnoueris aliquid turpiter agere, proice eum longe abs te, quia scandalizat te, quia non solum pro nostro

peccato, sed etiam proximorum quos prohibere possumus dabimus rationem. HILA. Fit ergo innocentiae gradus celsior, carere enim non solet proprijs vitijs, si extrinsecus incidentibus admonemur. HIERO. Vel aliter, Quia supra de concupiscentia mulieris dixerat, recte nunc cogitationem & sensum in diuersa volitantem oculum nuncupauit. per dexteram autem, & ceteras corporis partes, voluntatis ad effectum initia demonstrantur. CHR Y. super Matthae. Oculum enim iste carnalis speculum est interioris oculi. Habet autem & corpus suum sensum, quod est oculus sinister, & appetitum quod est manus sinistra. Partes autem animae dexterae vocantur, quoniam in libero arbitrio anima est creata, & sub lege iustitiae vt recte videat & agat. Pars autem corporis, quae non habet liberum arbitrium, & est sub lege peccati sinistra dicitur. Non autem carnis sensum vel appetitum praecidere iubet, desideria enim carnis retinere possumus, vt non faciamus quod desiderat caro, praecidere autem non possumus, vt non desideret. Quia autem ex proposito volumus malum & cogitamus, tunc dexter sensus & dextera voluntas nos scandalizant: & ideo hic praecidere iubet. Possunt enim praecidi propter arbitrij libertatem. Vel aliter: Omne bonum generaliter quod nos vel alios scandalizat, praecidere debemus a nobis, sicut si visito aliquam mulierem causa religionis, bonus respectus est oculus dexter: sed si assidue visitans decidi in laqueum desiderij eius, vel etiam quidam videntes scandalizantur, dexter oculus scandalizat, quod bonum est scandalizat, oculus enim dexter est bonus respectus, i. intentio, manus dextera bona voluntas. GLO. Vel oculus dexter, est vita contemplatiua, quae scandalizat in desideria mittendo vel arrogantiam, vel cum ex infirmitate contemplari ad purum non valeamus. Dextera autem manus est bona operatio, vel vita actiua quae scandalizat, dum per saeculi frequentiam, & occupationis rēdio illaqueamur. Siquis ergo non potest frui contemplatiua, non torpeat ocio ab actiua. vel ne dum occupatur actibus dextera ab interna dulcedine. REMI. Sed quare eiciendus sit dexter oculus & dextera manus abscindenda, manifestat cui subdit: Expedi enim. CHR Y. super Matthe. Quoniam enim alter alterius membra sumus, melius est vt sine vno tali membro saluemur, quam vt volentes tales habere, & ipsi pereamus cum eis. Vel melius est, vt sine vno respectu, aut vno bono opere saluemur, quam dum omnia opera bona volumus facere, cum omnibus pereamus.

Docuerat superius dominus alienam vxorem non esse concupiscendam: consequenter hic docet suam non esse dimitendam dicens, Dicitur est autem, quicumque dimiserit vxorem suam, det illi libellum repudij. HIERO. In posteriori parte istum locum plenius dominus & saluator exponit, quod Moyses libellum repudij dari iusserit, propter duritiam cordis maritorij, non dissidium concedens, sed auferens homicidium. CHR Y. super Matthae. Quando enim Moyses filios Israel eduxit de Aegypto, genere quidem erant Israelitae, moribus autem Aegyptij, propter mores gentilium continebat, vt vir odiret vxorem, & quia dimittere illam non permittebatur, paratus erat interficere eam, aut assidue affligere: ideo iussit dari libellum repudij, non quia bonum erat, sed quia remedium erat mali peioris. HILA. Sed dominus aequitatem in omnes concilians manere eam maxime in coniugiorum pace praecipit. vnde subdit: {Ego autē dico vobis, quia omnis qui dimiserit vxorem suam.} AVGVST. contra Faustum. Quod hic praecipit dominus de vxore non dimittenda non est contrarium ei quod lex praecipit, vt Manichaeus dicebat, neque enim ait lex: Qui voluerit dimittere vxorem, cui esset contrarium non dimittere, sed vtique nolebat dimitti vxorem a viro, qui hanc interposuit moram, vt in dissidium animus praiceps libelli conscriptione refractus absteret, praesertim quia vt perhibent apud Hebraeos, scribere literas Hebraeos nulli fas erat, nisi Scribis solis, qui excellentiorem profitebantur scientiam. Ad hos igitur lex mittere voluit eum, quem iussit libellum dare repudij, si dimisisset vxorem, qui inter ipsum & vxorem pacifice agendo, concordiam suaderent,

Li. 19. c. 26.

Lib. 1. c. 25.

Hom. 17.

Lib. 1. c. 19.

Quaest. 33.

Cap. 16.

Lib. 1. ser. do. cap. 28.

suaderent, & libellum non scriberet, nisi in animo nimis peruerso consilium concordiae non valeret. Sic ergo neque primorum hominum legem per verborum additamentum impleuit, neque illam quae per Moysen data est, quasi contrariorum oppositione destruxit, vt Manichaeus dicebat, sed potius omnia ex Hebraeorum lege commemorata ita commendauit, vt quicumque ex persona sua insuper loqueretur, vel ad expositionem requirendam valeret, siquid illa obscure potuisset, vel ad tutius obseruandum quod illa voluisset. AV G. De ser. do. in monte. Qui ergo dimittendi moram quaesuit, significauit quantum potuit duris hominibus se nolle dissidium. Dominus ergo ad illud confirmandum, vt non facile vxor dimittatur, solum causam fornicationis excepit dicens, {Excepta causa fornicationis,} ceteras vero vniuersas molestias si quae forte extiterint, iubet pro fide coniugali fortiter sustineri. CHR Y. super Matthae. Si enim extraneorum vitia supportare debemus dicente apostolo: Inuicem onera vestra portate, quia non magis vxorum vir autem Christianus non solum se inquinare non debet, sed nec alijs inquinandi occasionem praebere, alioquin illorum crimen ad istius redundat peccatum, qui alijs committendi criminis factus est causa. Qui ergo dimitrens vxorem occasionem dedit adulteriorum committendorum, vt & illa adulteretur in alterum, & alter in illam pro adulterijs huiusmodi condemnatur, & ideo dicit, quod dimiserit vxorem suam, facit eam mechari. AV G. de ser. do. in monte: Vterius etiam mechum dicit virum qui eam duxerit, quae dimissa est a viro. {per libellum repudij.} & ideo subdit: {Et qui dimissam duxerit, adulterat.} CHR Y. in Ho. Non enim dicas quoniam vir suam eam dimisit, quia etiam post dimissam, remanet dimittens vxor. AV G. de ser. do. Huius autem rei apostolus terminum ostendit, qui tamdiu obseruandum dicit, quamdiu vir eius viuat. Illo autem mortuo dat nubendi licentiam. Si autem non conceditur alteri nubere mulieri viuenti viro a quo recessit, multo minus fas est illicita, cum quibuslibet supra committere, neque etiam contra istud praecceptum, quo dominus dimitti coniugem vetat, facit, qui cum ea non carnaliter, sed spiritualiter viuat, cum non eam dimittat. Beatiora namque sunt coniugia eorum, qui inter se pari consensu continentiam seruant. Oritur autem hic quaestio, cum dominus causa fornicationis permittit dimitti vxorem, qualiter hic intelligenda sit fornicatio, vtrum vt eam fornicationem credamus dictam, quae stupris committitur, an quemadmodum scripturae solent fornicationem vocare omnem illicitam corruptionem, sicut est idolatria vel auaritia, & omnis iam transgressio legis per illicitam concupiscentiam? Sed si licet secundum apostolum, vt dimittatur coniunx infidelis, quamuis melius sit non dimittere, & tamen non licet secundum praecceptum domini vt dimittatur coniunx, nisi causa fornicationis. Fornicatio est etiam ipsa infidelitas, porro si infidelitas fornicatio est & idolatria infidelitas, & auaritia idolatria, non est dubitandum & auaritiam fornicationem esse. Quis ergo iam quamlibet illicitam concupiscentiam potest recte a fornicationis genere separare si auaritia fornicatio est? AV G. in lib. Retract. Nolo tamen putare lectorem in re tam difficili istam sibi disputationem nostram debere sufficere: non enim omne peccatum fornicatio est spiritualis, neque enim omnem peccatum Deus perdit, qui quotidie sanctos suos exaudit, dicentes: Dimitte nobis debita nostra, cum perdat omnem qui fornicatur ab eo, vtrum etiam propter hanc liceat dimittere vxorem, latebro sissima quaestio est, licere tamen propter istam, quae in stupris committitur nulla quaestio est. AV G. in lib. 83. Quaestio. Si enim aliquis asserat solum fornicationem dominum admittere ad causam relinquendae coniugis, quae concubitu illicito perpetratur, potest dicere dominum de vtroque fideli dixisse, vt neutri liceat alterum relinquere, nisi causa fornicationis. AV G. de ser. do. Non autem tantum fornicationem vxorem dimittere conceditur, sed quisquis eam quoque vxorem dimittit a qua ipse cogitur fornicari, causa fornicationis vtique dimittit, non tantum illius, sed & suae: illius, quia fornicatur, suae, ne fornicetur. AV G. de Fide & operibus: Eodem etiam modo rectissime dimittit si viro suo dicat, non ero vxor tua, nisi mihi de laetitia diuitias congreges, aut si quid aliud vel facinorosum, vel flagitiosum in viro mouerit. Tunc enim ille cui hoc vxor dicit, si veraciter poenitens est, membrum quod eum scandalizat amputabit. AV G. de ser. Domi. in monte. Nihil autem est iniquius quam fornicationis causa vxorem dimittere: si & ipse conuincitur fornicari, occurrit ei illud, in quo alterum iudicas te ipsum condemas. De eo autem quod dicit: {Et qui dimi. dux. adul.} potest queri,

vt vtrum sicut mechatur illa, qui eam ducit, sic & illa quam ducit, iudicetur enim ab apostolo, & illa manere innupta, aut viro reconciliari. Sed tamen si discesserit a viro multum interest, vtrum dimittat, an dimittatur. si enim ipsa vxorem dimiserit & alteri nupserit, videtur cupiditate mutandi coniugij virum priorem reliquisse, quae adulterina cogitatio est. sed si dimittatur a viro, inueniri non potest, quomodo cum vir & mulier pari consensu miscantur, vnus eorum mechatus sit & non aliter. Huc accedit, quia si mechatus ille ducendo eam, quae dimissa est a viro, ipsa facit

eum mechari, quod hic dominus vetat. f. GLO. Docuerat supra dominus non esse iniuriam proximo inferendam, prohibendo iram cum homicidio, concupiscentiam cum adulterio, & dimissionem vxoris cum libello repudij, nunc autem consequenter docet ab iniuria Dei abstinentiam, cum prohibet non solum periuurium tanquam malum, sed etiam iuramentum tanquam mali occasionem: vnde dicit: {Iterum audi, quia dicit, est anti. non periur.} Dicitur enim in Leuit. Non periurabis in nomine meo. & ne creaturas faceret sibi deos, praecipit reddere Deo iuramenta, & non iurare per creaturas. vnde subditur: {Red. autem do. iura. tua.} id est si iurare contigerit, per creatorem iurabis, non per creaturam: vnde dicitur in Deuter. Dominum Deum tuum timebis, & per nomen eius iurabis. HIERO. Hoc autem quasi paruulis fuerat lege concessum, vt quomodo victimas immolabant Deo, ne eas idolis immolare, sic & iurare permitteretur in Deum, non quod recte hoc facerent, sed quod melius esset Deo hoc exhibere quam demonijs. CHR Y. super Matthae. Nemo enim frequenter iurat, qui non aliquando periuret, sicut qui fecit consuetudinem multa loqui, aliquando loquitur importuna. AV G. contra Faustum: Quia vero periurare graue peccatum est, longius autem remotus est a periurio, qui nec iurare consuevit, quam qui verum iurare proclius est, maluit nos dominus non iurantes recedere a vero, quam verum iurantes, appropinquare periurio. vnde subdit, {Ego autem dico vobis non iurare omnino.} AV G. de ser. do. in monte: In quo pharisaeorum iustitiam, quae est non peierare confirmat. non enim potest periurare, qui non iurat: sed quoniam ille iurat, qui adhibet Deum testem, considerandum est ne contra hoc praecceptum domini Apostolus fecisse videatur, quia saepe hoc modo iurauit cum dicit: Quae scribo vobis, ecce coram Deo, quia non mentior. & testis est mihi Deus, cui seruiuo in spiritu meo, nisi forte quis dicat tunc cauendam esse iurationem, cum aliquid dicitur per quod iuratur, vt non iurauerit, quia non dixit per Deum, sed dixit, testis est mihi Deus. ridiculum est hoc putare, sed tamen etiam sciat hoc modo iurasse apostolum dicentem, Quotidie morior per gloriam vestram fratres. Quod ne quis ita existimet dictum, tanquam si diceretur: Vestra gloria me fecit quotidie mori. Greca exemplaria diuicant, in quibus quod scriptum est, vt τὴν καύχασιν ἡμετέραν, ni tunc kauchisin himeieran, id est, per gloriam vestram, non nisi a iurante dicitur. AV G. contra menda. Sed pleraque in verbis intelligere non valentes in factis sanctorum colligimus quemadmodum oporteat accipi quod facile in aliam partem duceretur, nisi exemplis reuocaretur. Iurauit apostolus in epistolis suis & sic ostendit, quomodo accipiendum est quod dictum est: {Dico autem vo. non iu. om.} ne scilicet iurando ad facilitatem iurandi veniatur, ex facilitate autem iurandi veniatur ad consuetudinem, a consuetudine in periurium decidatur. Et ideo non inuenitur iurasse nisi scribens, vbi consideratio cauti non habet linguam praecipitem, & tamen dominus omnino ait, non iurare. non enim concessit vt id liceret scribentibus, sed quia praecipit violati reum paulum praesertim in epistolis conscriptis nefas est dicere, Intelligendum est illud quod positum est. Omnino ad hoc positum, vt quantum in te est non affectes, vbi quasi pro bono cum aliqua delectatione appetas iurandum.

AV G. contra Faustum: In praescriptis ergo vbi est consideratio maior, pluribus locis Apostolus iurasse inuenitur, ne quisquam putaret etiam verum iurando peccari, sed potius intelligeret humanam fragilitatis corda non iurando tutius a periurio conseruari. HIERO. Denique considera, quod hic saluator non per Deum iurare prohibuit, sed per celum, per terram, & per hierosolimam, & per caput tuum. hanc enim per elementa iurandi pessimam consuetudinem semper habuere Iudei, qui autem iurat, aut veneratur, aut diligit eum per quem iurat. Iudei autem per angelos & vrbem hierosolimam, & templum & elementa iurantes, creaturas venerabant Dei honore, cum in lege praecceptum sit, vt non iuremus nisi per dominum Deum nostrum. AV G. de ser. do. in monte: Lib. 19. c. 23

Lib. 1. c. 30.

Lib. 19. c. 23

Nb aduerbium iurantis est, quod interpretatur sicut propter.

Lib. 1. c. 31

Vel ideo additū est, Neque per cælum. quia iudæi non putabant se teneri iuramento. si per ista iurassent, ac si dicat: Cum iuras per cælum & terram, non te arbitris: non debere domino iurandum tuum, quia per eum iurare conuinceris, cuius cælum thronus est, & cuius terra scabellum est, quod non est sic dictum quasi habeat Deus collocata

pillum album facere aut nigrū. Sit autem sermo vester, est est, non non, quod autem his abundantius est, a malo est.

corpore, maximam speciem cælum habet, sedere in cælo dicitur, tanquam præstantior sit excellenti pulchritudine vis diuina, terramque dicitur, calcare, quod minimam speciem ordinet in extremis. Spiritu aliter autē sanctas animas cæli nomine significat, & terræ peccatrices, quoniam spiritalis omnia iudicat. Peccatori autem dictum est: Terra es & in terram ibis. Et qui in lege manere voluit, sub lege ponitur: & ideo cōgruenter dicit, Scabellum pedum eius. Sequit: Neque per hierosolimam, quia ciuitas est magni regis, quod melius dicitur, quam diceret mca, cum tamen hoc dixisse intelligatur. Et quia ipse vti que est dominus, domino iurandum debet, qui per hierosolimam iurat. Sequitur: Neque per caput tuū iuraueris. Quid enim poterat quisquam magis ad se pertinere arbitri quam caput suum? Sed quomodo nostrum est, vbi potestatem faciendi vnum capillum album, aut nigrum non habemus? Propter quod dicitur: Quia non potes vnum capillum album facere aut nigrum. Ergo Deo debet iurandum, quisquis etiam per caput suum iurare voluerit, & hinc etiam cætera intelliguntur.

CHRY. in Hom. Attendite autem, quod elementa mundi extollit, non ex propria natura, sed ex habitudine quam habent ad Deum, ne idolatriæ daretur occasio. RABA. Qui autem iurare prohibuit, quomodo loqui oporteat docuit subdēs: Sit autem sermo vester est est, non non, i. quod est, sufficiat dicere est, quod non est, sufficit dicere non est. Siue ideo dicitur bis est est, non non, vt quod ore affirmes, operibus probes, & quod verbis negas, factis non confirmes. HILA. Vel aliter: In fidei simplicitate viuentibus iurare opus non est, cum quibus semper quod est est, quod non non, & per hoc eorum & opus & sermo omnis, in vero est. HERO. Euangelica igitur veritas non recipit iuramentum, cum omnis sermo fidelis pro iuramento fit. AVG. Quapropter qui intelligit non in bonis, sed in necessariis iurationem habendam, refrenet se quantum potest, vt non ea vtiatur nisi in necessitate, cum videt pigros esse homines ad credendum, quod vtile est credere, nisi iuratione firmetur. hoc ergo est bonum & appetendum, quod hic dicitur: Sit sermo vester est est, non non, quod autem his abundantius est, a malo est, i. si iurare cogaris, scias de necessitate venire infirmitate eorum, quibus aliquid suades, quæ vti que infirmitas malum est. itaque non dixit: Quod amplius est, malum est. tu enim non malum facis qui bene vteris iuratione, vt alteri persuadeas quod vtiliter persuadeas, sed a malo est illius, cuius infirmitate iurare cogaris. CHRY. in Hom. Vel a malo est, i. ab infirmitate eorum quibus lex iurare permisit. Ita enim Christus non mōstrat veterem legem diaboli esse: sed a veteri imperfectione ducit ad abundantem nouitatem.

u. GLO. Quia superius docuerat domini non esse proximo iniuriam inferendam, nec iruerentiam domino, consequenter hic docet qualiter se Christianus habere debeat ad iniuriam sibi inferentes. vnde dicit: Audi, quia dicitur oculū pro oculo, & den. pro dente. AVG. contra Faustum: Quod quidem ad reprimendas flammam odiorum in se inuicem sauentium, & immoderatos animos refrenandos ita præceptum est. Quis enim facile contentus est tantum repēdere vindictæ, quantum accepit iniuriæ? Nonne videmus leuiter lesos homines, moliri cedem, sitire sanguinem, vixq; inuenire in malis inimici vnde fatientur? Huic igitur immoderate ac iniuste vltioni lex iustum modum figens, pœnam talionis instituit, hoc est, vt qualem quisque instituit iniuriam tale supplicium recipiat, quod non fomes sed limes furoris est, non vt id quod sopitum erat hinc accenderetur: sed ne id quod ardebat, vltra extenderetur. imposita est enim iusta vindicta, quæ iuste debetur ei, qui passus fuerit iniuriam. Quod autem debetur, & si benigne remittitur: non tamen inique repetitur. Itaque cum peccet, qui immoderate vult vindicari, non peccet autem, qui iuste vult vindicari, remotior est a peccato, qui non vult omnino vindicari. & ideo subdit: Ego autem dico vobis non resistere malo. Poterā autem & ego sic ponere: Dicitur est antiquis: Non iniuste vindicabis. ego autem dico vobis, ne vindicetis, quod adimpletio est. Si per hæc verba quod legi desuit, a Christo additum mihi videretur, ac non potius id quod lex volebat efficere, ne iniuste se quisquam vindicaret, conseruari tutius si omnino se non vindicaret. CHRY. super Matth. Sine hoc enim mandato, legis mandatum stare non potest, quia si secundum legis mandatum omnibus reddere mala

pro malis cœperimus, omnes efficiemur mali, eo quod persequētes abundent. Si autem secundum Christi præceptum non resistitur malo, & si mali non leniuntur, tamen boni permanebunt boni. HERO. Dominus ergo noster vicissitudinem tollens, trūcat initia peccatorum: in lege nāque culpa emēdatur, hic peccatorum auferuntur exordia.

u. Audistis quia dictum est: oculum pro oculo, dentē pro dente. Ego autem dico vobis non resistere malo, sed si quis te percussit

eorum enim iustitia minor est, non excedere vindictæ modum, & hoc est pacis inchoatio. perfecta autem pax est, talem pœnitens nolle vindictam. Intra illud ergo primum quod præter legem est, vt maius malum pro minori malo reddatur. Et hoc quod dominus persciendū: discipulis dicit, ne pro malo vllum malum reddatur, medium locum tenet, vt tantum reddatur, quantum acceptum est, per quod a summa discordia ad summam concordiam transitus factus est. Quisquis enim malum prior infert, maxime a iustitia distat: quisquis autem nulli prior malefecit: sed tamen læsus rependit grauius, recessit aliquantulum a summa iniquitate. Qui vero tantum reddit, quantum accepit, iam aliquid donat. iustum est. n. eum qui læsit prior, grauius lædi. Hanc ergo inchoatam minime iustitiam ille perficit, qui legem venit implere. Duos autem gradus qui inter sunt, intelligendos reliquit. nam est qui non reddat tantum, sed minus. Et hinc ascendit, qui omnino nil rependerit, quod parum videtur domino, nisi & amplius sis paratus suscipere. Quapropter non ait, non reddere malum pro malo, sed non resistere aduersus malum, vt non solum non rependas quod tibi fuerat irrogatum, sed etiam non resistas, quin aliud irrogetur. Hoc enim est quod conuenienter exponitur: Sed si quis te percussit in dextera maxill. tuam, præbe ei & alteram. Quod ad misericordiam pertinet rebi maxime sentiunt, qui eis quos multum diligunt seruiunt, vel prauis vel phreneticis, a quibus multa sæpē patiuntur, & si eorum salus illi exigat, præbent se etiam vt plura patiantur. Docet ergo dominus medicus animarum, vt discipuli sui, eorum quorum saluti consulere vellent, imbecillitates æquo animo tolerarent. Omnis namque improbitas ex imbecillitate animi venit, quia nihil innocentius est eo, qui in virtute perfectus est. AVG. Ea vero quæ in nouo testamento a sanctis facta sunt, valent ad exempla intelligendarum scripturarum, quæ in præceptis digesta sunt, velut cum legitur in euangelio: Accepisti alapam, exemplum autem patientiæ nullum quam ipsius domini excellentius inuenimus, & ipse cum alapa percussus esset, non ait: Ecce alteram maxillam, sed ait: Si male dixi, exprobra de malo, si autem bene, quid me cedis? vbi ostendit illam præparationem alterius maxillæ in corde faciendam. AVG. in ser. do. in monte: Paratus enim fuit dominus nō solum in alteram maxillam cedi pro salute omnium, sed in toto corpore crucifigi. Quæri autem potest, quid sit dextera maxilla. Sed cum facies sit, quæ quisque cognoscitur, in faciem cedi secundum Apostolum est contemni ac despici. Sed quoniam facies non potest dici dextera & sinistra, & tamen nobilitas est, secundū Deū & fm sæculum ita distribuitur, tanq; in dexteram maxillam & sinistram, vt in quocūque discipulo Christi contemptum fuerit, q; Christianus est, multo magis in se contemni paratus sit, si quos hu iu fiodi sæculi honores habet. Omnia autem in quibus improbitatem aliquam patimur, in duo genera diuiduntur, quoniam vnū est, quod restitui non potest, alterum quod potest. Sed in illo quod restitui non potest, vindictæ solatium quæri solet. Quid enim prodest, quod percussus repercutis, nūquid propterea quod in corpore læsum est restituitur? sed cum idus animus talia fomenta desiderat. CHRY. super Matth. Nūquid autem si repercuteris eum compescuisti eum, vt te non percutiat? sed magis excitasti eum vt adhuc percutiat. Nam iracundia per iracundiam non compescitur, sed amplius irritatur. AVG. in ser. do. in monte. Vnde dominus potius misericorditer perferendam alterius infirmitatem iudicat, quam alieno supplicio suam mitigandam: neque tamen hic ea vindicta prohibetur, quæ ad correctionem valet. Ipsa enim pertinet ad misericordiam, nec impedit illud propositum quod quisquam paratus est ab eo, quem correctum esse vult plura deferre. Requiritur tamen vt & ille vindicet, cui ordine rerum potestas data est, & ea voluntate vindicet, qua pater in filium paruulum quem odisse non potest. Sancti autem viri, nonnulla peccata morte punierunt, quo & viuentibus vtilis metus incuteretur, & illis q; morte puniebantur, non ipsa mors noceret. sed peccatum quod auferri posset si viuerent. Inde est, quod Helias multis morte affecit, de quo cum exemplum cœpissent discipuli, reprehendit in eis dominus non exemplum prophetæ, sed ignorantiam vindicandi, anima aduertens eos non amore correctionis, sed odio desiderare vindictam. Sed postquam eos docuit diligere proximum, infuso etiam spiritu sancto, non desuerunt tales vindictæ. nam & verbis Petri

Lib. 1. c. 33.

De Médac. ad Confen. tium ca. 15.

Lib. 1. c. 36.

Lib. 1. c. 35.

Lib. 1. c. 37.

Lib. 1. c. 37.

Epist. 50.

Lib. 1. c. 39.

De Médac. ad Confen. tium ca. 15.

Lib. 1. c. 36.

Lib. 1. c. 35.

Lib. 1. c. 37.

Lib. 31. c. 10.

Hom. 18.

Ananias & vxor eius exanimis ceciderunt. Et Paulus apostolus tradidit quendam Sathanæ in interitum carnis: & ideo quidam ad uersus corporales vindictas, quæ sunt in veteri testō, nescio quæ cœcitæ fuerant, quo animo facta sunt nescientes. AVG. ad Bonifa. comitem: Quis autem mente sobrius regibus dicat, non ad vos pertinet, quis velit esse sue religiosus siue sacrilegus, quib; dici non potest: non ad vos pertinet in regno vestro, quis velit pudicus esse aut impudicus? Melius est quidem ad Deum colendum doctrina homines duci, quam pœna compelli. Multis autem profuit, quod experimentis probauimus, prius dolore vel timore cogi, vt postea possint doceri, aut quæ iam verbis didicerat, opere sectari. Sicut enim meliores sunt quos dirigit amor: ita plures sunt quos corrigit timor. Agnoscat in apostolo Paulo prius cogentem Christū, & postea docentem. AVG. in ser. do. in monte: Tenebitur ergo in hoc iniuriarū genere quod per vindictam luitur iste modus a Christianis, vt accepta iniuria non surgat odium, sed paratus sit animus plura perpeti, nec correctione negligat, q; vel consilio vel autoritate vti potest. HERO. Secundum autem mysticos intellectus percussa dextera nostra, nō debemus sinistram præbere, sed alteram, hoc est alteram dexteram: iustus enim sinistram non habet. Si nos hæreticus in disputatione percussit, & dextrum dogma voluerit vulnerare, opponatur ei aliud de scripturis testimonium. AVG. in ser. do. in monte: Aliud autem iniuriarum genus est quod integrum restitui potest, cuius duæ sunt species. vna ad pecuniam, altera ad operam pertinet: vnde de primo horum duorum subdit: Et ei qui vult tecum in iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium. Sicut ergo quod positum est de percussa maxilla omnia significat, quæ sic ingeruntur ab improbis vt restitui non possint, nisi vindicta, ita quod positum est de vestimento omnia significat, quæ post restitui sine vindicta, & hoc etiam ad præparationem cordis, non ad ostensionem operis præceptum recte intelligitur. Et quod de tunica & vestimento dictum est, in omnibus faciendum est, quæ aliquo iure temporaliter nostra esse dicimus. Si enim de necessarijs hoc imperatum est, quanto magis superflua contemnere conuenit? Et hoc ipse signat cum dicit: Qui vult tecum in iudicio contendere. Omnia ergo intelliguntur de quibus in iudicio nobiscum contendere potest. Sed vtrum & de seruis accipiendum sit, magna qō est. non enim Christianum oportet sic possidere seruum quomodo equum, quāuis fieri possit vt maior prætio valeat equus quā seruus. Sed si seruis relictus a te regitur quā ab illo, qui eum cupit auferre, nescio vtrum quiquam audeat dicere, eum vt vestimētum debere contemni. CHRY. super Matthæ. Indigna autem res est, vt homo fidelis stet in iudicio ante conspectum iudicis infidelis. Vel si fidelis certe secularis, & qui te venerari debuerat, propter dignitatem fidei, iudicat te propter necessitatem causæ, & perdes dignitatem Christi propter negotium mundi. deinde omne iudicium irritatio cordis est, & cogitationum malarum. nam si videris, quod causa tua fraudibus aut pecunijs expugnetur, & simili liter tu cause tuæ adesse festinas, & si ab initio hoc consilium non habuisti. AVG. in Enchiridion. Et ideo prohibuit hic dominus suos de secularibus rebus, cum alijs habere iudicium, tamen cum Apostolus finit in ecclesia talia iudicia finiri inter fratres, fratribus iudicantibus, extra ecclesiam vero terribiliter vetat, manifestum est, quid secundum veniam concedatur infirmis. GREG. in Moralibus: Sed tamen quidam dum temporalia nobis rapiunt solummodo sunt tolerandi. Quidam vero sunt feruata charitate prohibendi, non sola cura ne nostra subtrahantur, sed ne rapientes non sua, semetipsos perdant. Plus enim ipsi rapitoribus debemus metuere quā rebus irrationabilibus defendendis inhari. Cum autem pro terrena re pax a corde cum proximo scinditur, apparet quod plus res quā proximus amatur. AVG. in ser. do. Tertium vero iniuriarum genus, quod ad operam pertinet ex vtroq; confectum est, & cum vindicta, & sine vindicta potest restitui, nā qui angariat hominem, & cogit se improbe adiuuari ab inuero, & pœnam improbitatis potest luere, & operam reddere. In hoc ergo genere iniuriarum, dominus docet animum Christianum esse patientissimum, & ad plura perferenda paratum. vnde subdit: Et qui cūque te angariauerit mille passus, vade cum illo alia duo. & hoc vti que monet, non tam vt pedibus agas, quā vt animo sis parat. CHRY. in Hom. Angariare enim est iniuste trahere, & sine ratione vexare. AVG. de ser. do. in monte. Sic ergo dictum putamus: Vade cum illo alia duo, scilicet milia, vt tria compleri voluerit, quo numero significatur perfectio, vt meminerit qui quis hoc facit, perfectam se implere iustitiam, propter quod & tribus exem-

plis hoc præceptum insinuauit, & in hoc tercio exemplo, simplo duplum additur, vt triplum compleatur. Vel per hoc accipitur, q; in præcipiendo tanquam tolerabilibus incipientes paulatim creuerit. nam primo præberi voluit alteram maxillam, cum fuerit dextra percussa, vt minus perferre paratus sis, quā pertulisti. Deinde illi qui tunicam vult tollere, iuber & pallium dimitti, vel vestimentum secundum aliam literam, quod aut tantūdem est, aut non multo amplius. Tertio de mille passibus, quibus addēda dicit, duo milia vsq; ad duplum perducit.

tem petit a te, da ei, & volēti mutare a te ne auertaris.

Audistis quia dictum est, Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis, diligite inimicos vestros, benefacite his qui

Sed quoniam parum est non nocere, nisi & beneficium præstes, cōsequenter adiungit & dicit: Qui autē petit a te da ei. CHRY. super Matth. Quia diuitiæ nostræ non sunt, sed Dei. Deus enim dispensatores diuitiarum suarum voluit esse nos, non dominos. HERO. Sed si de elemosinis tantum dictum intelligamus, in pluribus pauperibus hoc stare non potest, sed & diuites si semper dederint, semper dare non poterunt. AVG. in ser. do. in monte. Dicit ergo: Omni petenti da non omnia petenti, vt id des, quod dare honeste potes & iuste. Quid enim si pecuniam petat qua innocentem conetur opprimere? quid si stuprum petat? Dandum est ergo qd nec tibi, nec alteri noceat, quantum ab homine credi potest, & cū negaueris quod perit, iudicanda est iustitia, vt non eum in anem dimittas. & aliquando melius aliquid dabis, quam petentem iniuste correxeris. AVG. ad Vincen. Vtilius enim esurienti panis tollitur, si de cibo securus iustitiam negligat, quā esurienti panis frangitur, vt vi iniustitiae seductus acquiescat. HERO. Potest enim intelligi de pecunia doctrina, quæ numquam deficit, sed quāto plus datur: tanto amplius duplicatur. AVG. Quod autem ait: Et volenti mutuari a te ne auertaris, ad animam referendū est. hilarem. n. datorem diligit Deus. Mutuatur autem omnis qui accipit, & si ipse non soluturus sit, quia misericordibus Deus plura restituit, aut si non placet accipere mutuam, nisi cum qui accipit redditurus, intelligendum est dominum ipsa duo genera præstandi esse complexum. nam aut donamus, aut reddituro commendamus. Recte ergo ad hoc beneficij genus hortando dicit: Ne auertaris, i. ne propterea voluntatem alienam, quasi Deus non redditor sit, cum homo reddiderit. cum enim ex præcepto Dei facis, infertuosum esse non potest. CHRY. super Matthæ. Ergo iubet nos Christus mutuum dare: non tamen sub vfuris, quia qui sic dat, non sua dat, sed aliena tollit. de vno vinculo soluit, & multis alligat, & non propter Dei iustitiam dat, sed propter proprium lucrum. Similis est etiam pecunia vsuraria aspidis moriui. nam sicut venenum aspidis latenter omnia membra corrumpit, sic vsura omnes facultates conuertit in debitum. AVG. ad Marcellinum. Obiciunt autem quidam, quod hæc Christi doctrina Reipublice moribus nulla ex parte conueniat. nam quis inquit, tolli sibi ab hoste aliquid patiat, vel Romanæ provincie depradatoribus non mala velit belli iure rependere? Sunt autem ista præcepta patientiæ, semper in cordis præparatione retinenda, ipsaq; beniuolentia ne reddatur malum pro malo, semper in voluntate complenda est. Agenda sunt autem multa, & cum inuitis benigna quadam asperitate plectēdis, ac per hoc si terrena Respu. præcepta Christiana custodiat, & ipsa bella sine beniuolentia non gerentur, vt ad pietatis iustitiæq; pacatam societatem victis facilius consularur. nam cui licentia iniquitatis eripitur, vtiliter vincitur, quoniam nihil est infelicius felicitate peccantium, quæ pœnalis nutritur impunitas, & mala voluntas velut hostis interior roboratur.

Lib. 1. c. 40.

Epist. 48.

Epist. 5.

Cap. 30.

Lib. 1. c. 41.

Hom. 17.

Li. i. de Ser. do. cap. 30.

Hom. 17.

Lib. 19. c. 15.

Lib. 19. c. 24 **fed** permittentis infirmo. **AVGVST.** contra Faustum: Quer-
 ro autem a Manichæis, cur proprium velint esse legis Moysi, quod
 dictum est antiquis, oderis inimicum tuum, an & Paulus non dixit
 homines quosdam Deo odibiles? **Quærendum** est ergo, quomodo
 intelligatur exemplo Dei, cur dixit Paulus quosdam odibiles odio habēdos ini-
 micos: Et rursus exē-
 plo Dei, qui facit so-
 lem suum oriri sup
 bonos & malos dili-
 gēdos inimicos? Hæc
 itaque regula est, qua
 & oderimus inimicū
 propter id quod in
 eo malum est, iniqui-
 tatem, & diligamus
 inimicum propter id quod in eo bonum est, id est, rationale crea-
 turam. Audito igitur & non intellecto quod antiquis dictum
 erat: Oderis inimicum tuum, ferebantur homines in hois odium,
 cum non deberent odire, nisi vitium. Hos ergo corrigit dominus
 cum subdit: Ego aut dico vobis, diligite inimicos vestros, ut qui
 iam dixerat: Non veni soluere legem, sed implere. Præcipiendo
 vtrique ut diligamus inimicos, cogeret nos intelligere quomodo
 possemus vnum eundemque hominem & odisse propter culpam, &
 diligere propter naturam. **GLO.** Sed sciendum est in toto corpore
 legis non esse scriptum: Odio habebis inimicum tuum, sed
 hoc dicitur quantum ad traditionem scribarum, quibus visum est
 hoc addendum, quia dominus præcepit filiis Israel persequi ini-
 micos suos, & delere Amalech de sub celo. **CHR Y.** super Mar-
 thæ. Sicut enim quod dictum est: Non concupisces, non dictum est ad
 carnem sed ad animam, sic in hoc loco, caro quidem inimicum suū
 diligere non potest, anima autem potest, quia dilectio vel odium
 carnis in sensu est, animæ vero in intellectu. Quando ergo occur-
 rit ab aliquo, & si sentimus odium, non tamen exequi volumus,
 cognosce quia caro nostra odit inimicum, anima vero diligit.
GREGO. Mora. Inimici autem dilectio tunc veraciter custo-
 ditur, cum non de profectu deiicimur, neque de ruina illius lætamur.
 Non enim amat aliquis quem non vult esse meliorem, eumque stan-
 tem, voto persequitur, quem cecidisse gratulatur. Euenire tamen
 plerumque solet, ut non amissa charitate & inimici nos ruina læ-
 tificet, & rursus eius gloria, sine inuidiæ culpa contristet, cum &
 ruente eo quosdam bene erigi credimus, & proficere illo ple-
 rosque iniuste opprimi timeamus. Sed ad hoc seruandum est discre-
 tionis examen, ne cum nostra odia exequimur, fallamur sub spe-
 cie vilitatis alienæ. Oportet etiam pensare quid debemus ruine
 peccatoris, & quid iustitiæ ferientis. nam cum peruersum quæquā
 omnipotens percudit, & congaudentum est iustitiæ iudicis, & con-
 dolendum miseriæ pereuntis. **GLO.** Qui autem sunt contra
 ecclesiam tribus modis ei aduersantur. odio, verbis, cruciaru
 corporis, econtra diligit. vnde sequitur Primo. Diligite inimi-
 cos vestros, Secundo, Benefacite his qui oderunt vos. Tertio.
 Erate pro persequen. & calum. vos. **HIERO.** Multi præce-
 pta Dei imbecillitate sua, non sanctorum viribus æstimantes, im-
 possible putant esse quæ præcepta sunt, & dicunt sufficere virtu-
 tibus, non odisse inimicos. cæterum diligere plus præcipi quam hu-
 mana natura patiatur. Sciendum est ergo Christum non impossi-
 bilia præcipere, sed perfecta quæ fecit David in Saul & Absalon.
 Stephanus quoque martyr pro lapidantibus deprecatus est. Et
 Paulus anathema cupit esse pro persecutoribus suis. Hoc autem
 Iesus & fecit, & docuit dicens, Pater ignosce illis. **AVG.** in En-
 chiridion. Sed persecutorum sunt ista filiorum Dei, quo quidem se
 debet omnis fidelis extendere & humanum animam ad hunc affe-
 ctum orando Deum, secumque luctando perducere. Tam hoc tam
 magnum bonum, tantæ multitudinis non est, quantam credimus
 exaudiri, cum in oratione dicitur: Dimitte nobis debita nostra,
 sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. **AVG.** de ser. Do.
 in monte: Hortatur autem hic quæstio, quod huic præcepto domi-
 ni quo nos hortatur orare pro inimicis, multæ aliæ scripturæ par-
 tes videntur aduersæ, quia in prophetis inueniuntur multæ impre-
 cationes aduersus inimicos. vt est illud: Fiant filij eius pupilli. Sed
 sciendum, quod prophætæ solent figura imprecantis futura prædi-
 cere. Sed illud magis mouet quod dicit Ioannes: Est autem peccatum
 ad mortem, non pro illo dico vt oret quis, aperte. n. ostendit
 esse aliquos fratres, pro quibus orare nobis nõ præcipitur, per hoc
 quod præmittit: Si quis scit peccare fratrem suum, cum dominus
 etiam pro persecutoribus nos iubeat orare. Nec ista quæstio solui
 potest, nisi fateamur aliqua peccata esse in fratribus, quæ inimico-
 rum persecutione sunt grauiora. Nam & Stephanus orat pro eis,
 a quibus lapidatur, quia nondum Christo crediderat. Et apostolus
 Iulius non orat pro Alexandro quia frater erat, & per inuiden-
 tiam, fraternitatem oppugnando peccauerat. Pro quo autem non
 oras, iam non contra illum oras. Sed quid agimus de his, contra
 aliqua

quos oratum a sanctis accipimus non vt corrigerentur, nam hoc
 modo pro ipsis potius oratum est, sed ad illam vltimam damnatio-
 nem, non sicut contra domini traditorem per prophetam, nã illa,
 prædictio futurorum non opatio supplicij fuit. Sed sicut in Apo-
 calypsi legimus martyres orare vt vindicentur, sed hinc non
 oportet moueri.
Quis enim audeat
 affirmare, vtrum con-
 tra ipsos homines,
 an contra regnū pec-
 cati petierint? Nam
 ipsa & iustitiæ & mi-
 sericordiæ vindicta
 martyrum, vt euertat
 regnum peccati, quo
 regnante tanta per-
 uer-
 sio est. Ipse quidem perfectus est vt omnipotens, homo autem vt
 ab omnipotente adiutus. nam sicut quandoque in scripturis pro
 veritate & equalitate accipitur vt ibi: Sicut fui cum Moysē, ita ero
 & tecum. aliquando autem pro similitudine vt hic. **CHR Y.** su-
 per Marthæ. Sicut enim filij carnales simulant patres in aliquo cor-
 poris signo, ita filij spirituales Deum in sanctitate.
y **GLO.** Postquam Christus legem quantum ad præcepta
 impleuit, incipit nunc eam adimplere quantum ad promissa, vt p
 cælesti mercede præcepta Dei faciamus, non pro terrenis, quæ
 lex promittebat. Omnia autem terrena ad duo potissima reducun-
 tur, scilicet humanam gloriam, & ad terrenorum affluentiā, quorum
 vtrumque in lege promissum esse videtur: De gloria enim dicitur
 in Deutero. Faciet te dominus excelsores cunctis gentibus, quæ
 versantur in terra. De affluentiā vero temporalium ibidem subdi-
 tur: Abundare te faciet dominus in omnibus bonis, & ideo domi-
 nus hæc duo ab intentione fidelium excludit. I. gloriam & terre-
 norum affluentiam. Sed sciendum quod appetitus gloriæ propin-
 quus est virtuti. **CHR Y.** super Marthæ. Vbi enim res agitur glo-
 riosa, ibi facilis inuenit locum gloriationis occasio: & ideo inten-
 tionem gloriæ primo dominus excludit. Præ omnibus enim vitijis
 carnalibus periculosus hoc esse i hominibus intellexit: cum enim
 omnia mala seruos diaboli vexent, concupiscentia vanæ gloriæ
 magis vexat seruos Dei, quam seruos diaboli. **PROSPER** in
 libro de Sententia Augustini. Quas etiam vires nocendi habeat hu-
 manæ gloriæ amor, non sentit, nisi qui et bellum indixerit, quia est
 cuiquam facile est laudem non cupere dum negatur: difficile tamē
 est ea non delectari cum offertur. **CHR Y.** super Marthæ. In-
 uertere autem qualiter incipit velut de fera aliqua difficile cognita
 disputans, & apta furari eum, qui non valde vigilat. Occulte enim
 ingreditur & omnia quæ intus sunt, insensibiliter aufert.
CHR Y. in Hom. Et ideo hoc cautius cauendum mandat di-
 cens: Attēdite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus. **D**
Cor autem nostrum attendere debemus: inuisibilis enim est ser-
 pens quem obseruare iubemus, & latenter ingreditur & seducit.
 sed in corde mundo si surreptio inimici successerit, mox homo ius-
 titiam discernit, quia spiritu alieno pulsatur. Si autem cor fuerit ini-
 quitatibus plenum, suggestionem diaboli non facile intelligit, &
 ideo præmittit: Ne irascaris: Ne concupisças: quia qui malis istis sub-
 iectus est, cor suum non potest attendere. Sed quomodo potest
 fieri, vt non coram hominibus eleemosynam faciamus? aut si fiat
 quomodo non sentiemus? Si enim præsentē aliquo occurrerit
 pauper, quomodo dabitur ei absconse? sed educendo eum in se-
 creto, videtur quia datur. Sed considera quia non dixit: Ne tã tum
 coram hominibus faciatis, sed addidit: Vt videamini ab eis. **Q**
 ui ergo non ideo facit, vt ab hominibus videatur, etsi coram homini-
 bus fecerit, non tamen coram hominibus fecisse videtur. qui enim
 aliquid facit propter Deum, neminem vidit in corde suo nisi Deū,
 propter quem facit, sic artifex eum semper habet præ oculis, qui
 sibi opus faciendum commisit. **GREGO.** Si ergo dantis gloriam
 querimus, & publicata nostra opera in conspectu illius occulta ser-
 uamus, si vero per hoc nostram laudem conspiciamus, foras ab eius
 conspectu iam fusa sunt, etiam si a multis ignorētur, sed valde pfe-
 ctiorū est sic ostēdo opere, ad gloriam gloriam quære, vt de illata lau-
 de, priuata nesciant exultatione gaudere, quā infirmi quæ pfecte cõ-
 tēndo non superant, necesse est vt bonū quod operantur abscon-
 dant. **AVG.** de Ser. Do. in monte. In hoc vero, quod dicit: Vt videa-
 mini ab eis, nihil addēs, apparet hoc eum prohibuisse, vt ibi finem
 nostri propositi collocemus. nam & Apostolus qui dicit: Si adhuc
 hominibus placerem, Christi seruus non essem. **Allo loco dicit:**
 Ego hominibus per omnia placeo. Quod non ideo facit, vt place-
 ret hominibus, sed Deo, & ad cuius amorem corda hominum vole-
 bat conuertere ex eo quod eis placebat: Sicut enim non absurde
 loqueretur qui diceret: In hoc opere quo nauem quæro, non nauem
 quæro, sed patriam. **AVG.** de Ser. Do. in monte. Dicit autē:
 Vt videamini ab eis, quia sunt quidam qui sic faciunt iustitiam co-

ram hominibus, vt non videantur ab eis, sed vt ipsa opera videan-
 tur, & glorificetur pater qui in cælis est: non enim suam iustitiam
 deputant, sed eius cuius fide viuunt. **AVG.** de ser. do. in mō.
 In hoc etiã quod addit. Alioquin mercedem nõ habebitis apud
 patrem vestrum, qui in cælis est. nihil aliud demonstrat, nisi illud
 nos cauere oportere:
 ne humanam laudem
 pro nostrorum ope-
 rum mercede quæra-
 mus. **CHR Y.** su-
 per Marthæ. Quid au-
 tem a Deo recipies,
 qui Deo nihil dedi-
 sti? nam quod pro-
 pter Deum fit, Deo
 datur, & ab eo recipi-
 tur: quod autem pro-
 pter homines fit, in ventos effunditur. **Q**
 uæ est autem sapientia
 res dare & verba vacua comparare, & mercedem Dei contemnere?
 Vel illum aspice a quo laudem expectas, qui te propter Deum fa-
 cere putat, alioquin vituperasset te magis. Ille autem qui plena
 quædem voluntate propter homines facit, ille propter homines fecisse
 videtur. Si autem per alicuius cor cogitatio vana ascendit, desi-
 derans hominibus apparere, anima autem intelligens contradicit,
 ille non propter homines fecisse videtur, quia quod cogitauit pas-
 so carnis est, quod eligit iudicium animæ.
y **AVG.** de ser. Do. in monte. Generaliter supra dominus
 iustitiam nominauit cum dixit: Attēdite ne iustitiam vestram
 nunc autem per partes exequitur. **CHR Y.** super Marthæ. Ponit
 autem tria fortia bona, scilicet eleemosynam, orationē, & ieiunium,
 contra tria mala, aduersus quæ dominus tentationis bellum susce-
 pit: pugnavit enim pro nobis contra gulam in eremo: contra auari-
 tiam supra montem, contra vanam gloriam supra templum. Est er-
 go eleemosyna quæ dispergit, contra auaritiam quæ congregat, iei-
 unium contra gulam, quia ei contrarium: oratio vero contra vanam
 gloriam, quia cum omne malum ex malo nascatur, sola vana
 gloria de bono procedit, ideo non destruitur per bonum, sed magis
 nutritur. nullum ergo remedium potest esse contra vanam glo-
 riam nisi oratio sola. **AMBRO.** Omnis autem sententia disci-
 plinæ Christianæ in misericordia & pietate est. & ideo ab eleemo-
 syna incipit dicēs: Cum ergo facis eleemosynā noli tuba canere
 ante te. **GLO.** Tuba autem est omnis actus vel sermo per quem
 operis iactantia demonstratur, puta qui facit eleemosynam quando
 aliquem videt præsentem, vel intercedente aliquo, aut honestiori
 personæ, quæ potest retribuere: alius autem non facit. Sed & si in
 loco secreto fecerit, eo proposito vt laudabilis videatur, tuba est.
AVG. Sic ergo quod dicit: Noli tuba canere ante te, ad hoc re-
 spicit quod superius ait: Attēdite ne iustitiam vestram faciatis
 cor. ho. **HIERO.** Qui autem tuba canit eleemosynā faciens,
 hypocrita est. Et ideo subdit: Sicut hypocritæ faciunt. **ISID.**
 Nomen hypocritæ tractum est a specie eorum, qui in spectaculis
 contexta facie incedunt, distinguentes vultum vario colore, vt ad
 personam quam simulant colorem perueniant, modo in specie viri,
 modo in formina vt fallant populum dum in ludis agunt. **AVG.**
 de ser. Do. in monte: Sicut ergo hypocritæ, id est simulators, tanquā
 imitatores personarum aliarum agunt partes illius quod nõ sunt.
 non enim qui agit partes Agamemnonis, vere ipse est, sed simulat
 eum, sic & in ecclesijs in omni vita humana qui se vult videri quod
 non est, hypocrita est. Simulat enim se iustum & non exhibet,
 quod totum fructū in laude hominū ponit. **GLO.** Et ideo subdit
 loca publica cum dicit: In synagogis & vicis. Et finē intantum
 cum subdit: Vt honorificent ab hominibus. **GREGO.** Mora.
 Sciendum vero est, quod sunt nonnulli, qui & sanctitatis habitum
 tenent, & perfectionis meritum exequi non valent, quos nequaquam
 credendum est inter hypocritarum numerum currere, quia aliud
 est infirmitate, aliud callida simulatione peccare. **AVG.** de ser.
 Do. in monte. Tales autem qui simulatione peccant, ab inspectore
 cordis Deo mercedem non capiunt, nisi fallaciæ supplicij. & ideo
 subditur. Amen dico vobis receperunt mercedem suam. **HIERO.**
 Non Dei mercedem, sed suam. Laudari enim sunt ab
 hominibus, quorum causa exercere virtutes. **AVG.** de Ser-
 monum. Hoc autem respicit ad illud quod supra posuit.
 Alioquin mercedem non habebitis apud patrem vestrum. Sic er-
 go, non quomodo illi eleemosynam facias, sed quomodo facienda
 sit iuber conuenienter cum dicit: Te autem faciente ele. nef. fini.
 tua, quid fa. dex. tua. **CHR Y.** in Hom. Hoc autem per super-
 abundantiam dicitur, ac si dicat: Si possibile est te ipsum ignorare,
 & ipsas manus latere possibile esset, studiosissimum est tibi.
CHR Y. super Marthæ. Apostoli autem interpretantur in lib.
 canonum sic: Dextera est populus Christianus, qui est ad dexterā
 Christi. Sinistra autem est omnis populus, qui est ad sinistrā. Hoc
 ergo dicit, ne Christiano eleemosynam faciēte, quæ est dextera in-
 fidelis

Lib. 22. ca. 10. & 11.

Cap. 73.

Lib. 1. c. 24.

Quæst. 68.

Hom. 18.

Lib. 2. c. 46.

Sen. 3. 17.

Hom. 19.

Epist. 48.

Lib. 8. Mor. cap. 38.

Cap. 8.

Lib. 3. c. 3.

Lib. 10. erym. cap. 8.

Lib. 2. c. 3.

Lib. 13. c. 11

Lib. 2. c. 3.

Lib. 2. c. 3.

Lib. 2. c. 5.

Lib. 2. ca. 4. fidelis aspiciat qui est sinistra AVG. de ser. Do. in monte: Sed secundum hoc videbitur nulla esse culpa...

CAPVT VI.

Vm oratis, non eritis sicut hypocrite, qui amant in synagogis & in angulis platearum stantes orare, vt videantur ab hominibus, Amen dico vobis receperunt mercedem suam.

F nagoga oret: tamen apud se in secreto videtur orare. Sequitur: Et in angulis platearum vt videantur, absconse orant. Et sic dupliciter laudantur, & quia orant, & quia absconse orant.

cedem suam. Tu autem cum oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio, ora patrem tuum in abscondito, & pater tuus qui videt in abscondito reddet tibi.

b Orantes autem nolite multum loqui, sicut Ethnici faciunt. Putant enim, quod in multiloquio suo exaudiantur.

videri ab hominibus nefas est: sed ideo hoc agere, vt ab hominibus videaris. CHR Y. in Hom. A vana enim gloria, vbi que erui bonum est, maxime autem in oratione: si enim in hoc cogitationibus circumferimur...

videtur significare delectationem laudis, dextera autem significat intentionem implendi precepta diuina. Cum ergo conscientie faciendi elemosynam miscet se appetitio laudis humane...

CHR Y. super Matthe. Impossibile est enim, vt opus bonum hominis in abscondito dimittat Deus, sed in hoc seculo manifestat & in illo glorificat, qa gloria Dei est, sicut & diabolus manifestat malum...

CHR Y. super Matthe. Impossibile est enim, vt opus bonum hominis in abscondito dimittat Deus, sed in hoc seculo manifestat & in illo glorificat, qa gloria Dei est, sicut & diabolus manifestat malum...

CHR Y. super Matthe. Impossibile est enim, vt opus bonum hominis in abscondito dimittat Deus, sed in hoc seculo manifestat & in illo glorificat, qa gloria Dei est, sicut & diabolus manifestat malum...

CAPVT VI.

CHR Y. super Matthe. Salomon dicit, Ante orationem prepara animam tuam. Quod quidem facit, quia faciens elemosynam venit ad orationem, bona enim opera excitant fidem cordis, & dant confidentiam animae apud Deum orandi.

CHR Y. super Matthe. Salomon dicit, Ante orationem prepara animam tuam. Quod quidem facit, quia faciens elemosynam venit ad orationem, bona enim opera excitant fidem cordis, & dant confidentiam animae apud Deum orandi.

CHR Y. super Matthe. Salomon dicit, Ante orationem prepara animam tuam. Quod quidem facit, quia faciens elemosynam venit ad orationem, bona enim opera excitant fidem cordis, & dant confidentiam animae apud Deum orandi.

CHR Y. super Matthe. Salomon dicit, Ante orationem prepara animam tuam. Quod quidem facit, quia faciens elemosynam venit ad orationem, bona enim opera excitant fidem cordis, & dant confidentiam animae apud Deum orandi.

catio, si feruens perseverat intentio: nam multum loqui est in oratione rem necessariam superfluis agere verbis. Multum autem precari, est eum quem precamur diuturna cordis excitatione pulsare, nam plerumque hoc negotium plus gemitibus quam sermonibus agitur, plus fletu quam affatu.

Hom. 19.

quo suo exaudiant. Nolite ergo assimilari eis. Scit enim pater vester, quid opus sit vobis, antequam petatis eum.

Lib. 2. ca. 7.

Cap. 27.

Epist. 121. cap. 9.

Cap. 11.

Cap. 36.

Epist. 121. cap. 10.

Lib. 2. ca. 8.

Hom. 19. quo suo exaudiant. Nolite ergo assimilari eis. Scit enim pater vester, quid opus sit vobis, antequam petatis eum.

Lib. 2. ca. 7. tiloquio suo exaudiantur. AV G. de ser. Do. in monte. Et reuertitur omne multiloquium a gentilibus venit, qui exercenda lingue potius quam mundando animo dant operam, & hoc studi genus etiam ad Deum prece flectendum, transferre conantur.

Cap. 27. Sed veraciter orare est amarum in compunctione gemitus, & non composita verba resonare. Et ideo subditur: Nolite ergo assimilari eis. AV G. de ser. Do. in monte. Si enim verba multa ad id proferuntur vt instruat ignarus, quid eis opus est ad rerum omnium conditorem?

Epist. 121. cap. 9. Sed ideo per certa interualla temporum etiam verbis rogamus Deum, vt illis rerum signis nos ipsos ammoneamus, quantumque in hoc desiderio profecerimus, nobis ipsi innotescamus, & ad hoc augendum nos ipsos acriter excitemus, ne varijs curis quod tepescere cæperat, omnino frigescat & pœnitentia extinguatur, nisi crebrius inflammetur.

Cap. 11. Nobis ergo necessaria sunt verba, quibus commoueamur, & inspiciamus quid petamus, non quibus dominum seu docendum seu flectendum esse credamus. AV G. de Serm. Domini in monte. Sed rursus queri potest, siue rebus siue verbis orandum sit, quid opus sit ipsa oratione, si Deus iam nouit quid nobis necessarium sit, nisi quia ipsa orationis intentio cor nostrum serenat & purgat, capaciusq; efficit, ad excipienda diuina munera, quæ spiritualiter nobis infunduntur.

Serm. 6. Sed rursus queri potest, siue rebus siue verbis orandum sit, quid opus sit ipsa oratione, si Deus iam nouit quid nobis necessarium sit, nisi quia ipsa orationis intentio cor nostrum serenat & purgat, capaciusq; efficit, ad excipienda diuina munera, quæ spiritualiter nobis infunduntur.

Cap. 36. Inter salutaria monita, & diuina quibus consulit credentibus, formam orandi proposuit, & orationes composuit breuius verbis, vt sit fiducia cito annuendi, quod breuiter vult rogari. vnde dicit: Pater noster qui es in celis.

Epist. 121. cap. 10. Non tamen his solis verbis oratur, sed & alijs sub eodem sensu conceptis, quibus cor nostrum accenditur. AV G. de Sermo. Domini in monte. Cum autem in omni deprecatione beniuolentia concilianda sit eius quem deprecamur: deinde dicendum quid deprecorum p laudem illius ad que oratio dirigitur, solet beniuolentia conciliari, & hoc in orationis principio poni solet.

Lib. 2. ca. 8. Et hoc etiam vt sanctificemur, quotidie deprecamur. Opus enim est nobis continua sanctificatione, vt qui quotidie delinquimus, delicta nostra sanctificatione assidua purgemus.

A de populo Christiano Apostolus dicit, qd spiritum adoptionis accepit, in quo clamamus: Abba pater, quod non est meritum nostrorum, sed gratia quam in oratione ponimus, cum dicimus. Pater, quo nomine & charitas excitatione. Quid n. charius debet esse filijs qd pater? & supplex affectus cum homines dicunt Deo: Pater noster, & quedam impertrandi presuppofitio. Quid iam non det filijs petentibus, cum hoc ipsum ante dederit, vt filij essent? Postremo, qua cura animum tangit, vt qui dicit: Pater noster, tanto patre non sit indignus. Admonetur etiam hinc diuites: vel genere nobiles cum facti fuerint Christiani, non superbire aduersus pauperes vel ignobiles, quoniam simul dicunt Deo: Pater noster, quod non possunt pie ac vere dicere, nisi se fratres esse cognoscant. CHR Y. in Hom. Quod n. nocuum est ex inferiori cognatione, cum fm superiorum omnes simus copulati, qui etiam patrem dixerit, & peccatorum remissionem & adoptionem, & hereditatem & fraternitatem quæ est ad vnigenitum, & spiritus largitionem per vnam hac confellus est nupceptionem. Non n. possibile est vocare Deum patrem, nisi eum, qui est omnibus istis bonis potius. Dupliciter orationum igitur erigit sensum & dignitate eius qui inuocatur, & magnitudine beneficiorum, quibus oras potius est. CYPRI. de oratione Dnica: Non autem dicimus, Pater meus: sed Pater noster, qa pacis & vnitatis magister noluit sigillatim & priuatiu prece fieri, vt quis cum precatur, pro se tantum precetur. Publica n. est nobis, & communis oratio & qn oramus, non pro vno tm, sed pro populo toto oramus, quia totus populus vnum sumus. Sic n. vnum orare pro omnibus voluit, quomodo in vno omnes ipse portauit.

c Sic ergo vos orabitis: Pater noster qui es in celis. d Sanctificetur nomen tuum.

CHR Y. super Matthe. Pro se n. orare necessitas cogit, pro altero autem charitas fraternitatis hortatur. Dulcius autem est ante Deum oratio, non quam necessitas transmittit, sed quam charitas fraternitatis commedat. G L O. Dicitur etiam Pater noster, quod commune est omnibus, non pater meus, quod soli Christo couenit, qui est filius per naturam. CHR Y. super Matthe. Addit autem: Qui es in celis, vt sciamus nos habere patrem celestem, & erubescat se terrenis rebus subternere, qui patrem habet in celis. CASSIA. lib. 9. Coll. Et vt ad illam regionem in qua patrem nostrum commemorari fatemur, summo desiderio properemus. CHR Y. in Hom. In celis ergo cum dicit, non illic Deum concludens hoc ait: sed a terra abducens orantem, & excelsis regionibus affigens. AV G. de Serm. Domini in monte: Vel dicitur esse in celis, i. in sanctis & iustis, non enim spacio locorum cõtinetur Deus. Sunt quidem celi excellentia mudi corpora, & si in eis locus Dei esse credatur, melioris meriti sunt aues, quarum vita est Deo vicinior. Nō autem est scriptum: Prope est dominus celis hominibus, aut eis qui in montibus habitant, sed contritis corde. Sed sicut terra appellatur peccator, cui dictum est: Terra es, & in terram ibis, sic cælum iustus ecotrario dici potest. Recte ergo dicitur: Qui es in celis. tantum enim spiritaliter interesse videtur inter iustos & peccatores, quantum corporaliter inter cælum & terram: Cuius rei significandæ gratia orantes ad orientem conuertimur, vnde cælum surgit, non tanquam Deus ibi sit cæteras mundi deserens partes, sed vt admoneatur animus ad naturam excellentiorem se cõuertere, i. ad Deum, cum corpus eius quod terrenum est, ad corpus excellentius, i. ad corpus celeste conuertitur. Conuenit etiam vt omnium sensibus & parvulorum & magnorum bene sentiat de Deo: & ideo qui nondum possunt aliquid corporeum cogitare, tolerabilior est illorum opinio.

CHR Y. super Matthe. Pro se n. orare necessitas cogit, pro altero autem charitas fraternitatis hortatur. Dulcius autem est ante Deum oratio, non quam necessitas transmittit, sed quam charitas fraternitatis commedat. G L O. Dicitur etiam Pater noster, quod commune est omnibus, non pater meus, quod soli Christo couenit, qui est filius per naturam. CHR Y. super Matthe. Addit autem: Qui es in celis, vt sciamus nos habere patrem celestem, & erubescat se terrenis rebus subternere, qui patrem habet in celis. CASSIA. lib. 9. Coll. Et vt ad illam regionem in qua patrem nostrum commemorari fatemur, summo desiderio properemus. CHR Y. in Hom. In celis ergo cum dicit, non illic Deum concludens hoc ait: sed a terra abducens orantem, & excelsis regionibus affigens. AV G. de Serm. Domini in monte: Vel dicitur esse in celis, i. in sanctis & iustis, non enim spacio locorum cõtinetur Deus. Sunt quidem celi excellentia mudi corpora, & si in eis locus Dei esse credatur, melioris meriti sunt aues, quarum vita est Deo vicinior. Nō autem est scriptum: Prope est dominus celis hominibus, aut eis qui in montibus habitant, sed contritis corde. Sed sicut terra appellatur peccator, cui dictum est: Terra es, & in terram ibis, sic cælum iustus ecotrario dici potest. Recte ergo dicitur: Qui es in celis. tantum enim spiritaliter interesse videtur inter iustos & peccatores, quantum corporaliter inter cælum & terram: Cuius rei significandæ gratia orantes ad orientem conuertimur, vnde cælum surgit, non tanquam Deus ibi sit cæteras mundi deserens partes, sed vt admoneatur animus ad naturam excellentiorem se cõuertere, i. ad Deum, cum corpus eius quod terrenum est, ad corpus excellentius, i. ad corpus celeste conuertitur. Conuenit etiam vt omnium sensibus & parvulorum & magnorum bene sentiat de Deo: & ideo qui nondum possunt aliquid corporeum cogitare, tolerabilior est illorum opinio.

CHR Y. super Matthe. Pro se n. orare necessitas cogit, pro altero autem charitas fraternitatis hortatur. Dulcius autem est ante Deum oratio, non quam necessitas transmittit, sed quam charitas fraternitatis commedat. G L O. Dicitur etiam Pater noster, quod commune est omnibus, non pater meus, quod soli Christo couenit, qui est filius per naturam. CHR Y. super Matthe. Addit autem: Qui es in celis, vt sciamus nos habere patrem celestem, & erubescat se terrenis rebus subternere, qui patrem habet in celis. CASSIA. lib. 9. Coll. Et vt ad illam regionem in qua patrem nostrum commemorari fatemur, summo desiderio properemus. CHR Y. in Hom. In celis ergo cum dicit, non illic Deum concludens hoc ait: sed a terra abducens orantem, & excelsis regionibus affigens. AV G. de Serm. Domini in monte: Vel dicitur esse in celis, i. in sanctis & iustis, non enim spacio locorum cõtinetur Deus. Sunt quidem celi excellentia mudi corpora, & si in eis locus Dei esse credatur, melioris meriti sunt aues, quarum vita est Deo vicinior. Nō autem est scriptum: Prope est dominus celis hominibus, aut eis qui in montibus habitant, sed contritis corde. Sed sicut terra appellatur peccator, cui dictum est: Terra es, & in terram ibis, sic cælum iustus ecotrario dici potest. Recte ergo dicitur: Qui es in celis. tantum enim spiritaliter interesse videtur inter iustos & peccatores, quantum corporaliter inter cælum & terram: Cuius rei significandæ gratia orantes ad orientem conuertimur, vnde cælum surgit, non tanquam Deus ibi sit cæteras mundi deserens partes, sed vt admoneatur animus ad naturam excellentiorem se cõuertere, i. ad Deum, cum corpus eius quod terrenum est, ad corpus excellentius, i. ad corpus celeste conuertitur. Conuenit etiam vt omnium sensibus & parvulorum & magnorum bene sentiat de Deo: & ideo qui nondum possunt aliquid corporeum cogitare, tolerabilior est illorum opinio.

CHR Y. super Matthe. Pro se n. orare necessitas cogit, pro altero autem charitas fraternitatis hortatur. Dulcius autem est ante Deum oratio, non quam necessitas transmittit, sed quam charitas fraternitatis commedat. G L O. Dicitur etiam Pater noster, quod commune est omnibus, non pater meus, quod soli Christo couenit, qui est filius per naturam. CHR Y. super Matthe. Addit autem: Qui es in celis, vt sciamus nos habere patrem celestem, & erubescat se terrenis rebus subternere, qui patrem habet in celis. CASSIA. lib. 9. Coll. Et vt ad illam regionem in qua patrem nostrum commemorari fatemur, summo desiderio properemus. CHR Y. in Hom. In celis ergo cum dicit, non illic Deum concludens hoc ait: sed a terra abducens orantem, & excelsis regionibus affigens. AV G. de Serm. Domini in monte: Vel dicitur esse in celis, i. in sanctis & iustis, non enim spacio locorum cõtinetur Deus. Sunt quidem celi excellentia mudi corpora, & si in eis locus Dei esse credatur, melioris meriti sunt aues, quarum vita est Deo vicinior. Nō autem est scriptum: Prope est dominus celis hominibus, aut eis qui in montibus habitant, sed contritis corde. Sed sicut terra appellatur peccator, cui dictum est: Terra es, & in terram ibis, sic cælum iustus ecotrario dici potest. Recte ergo dicitur: Qui es in celis. tantum enim spiritaliter interesse videtur inter iustos & peccatores, quantum corporaliter inter cælum & terram: Cuius rei significandæ gratia orantes ad orientem conuertimur, vnde cælum surgit, non tanquam Deus ibi sit cæteras mundi deserens partes, sed vt admoneatur animus ad naturam excellentiorem se cõuertere, i. ad Deum, cum corpus eius quod terrenum est, ad corpus excellentius, i. ad corpus celeste conuertitur. Conuenit etiam vt omnium sensibus & parvulorum & magnorum bene sentiat de Deo: & ideo qui nondum possunt aliquid corporeum cogitare, tolerabilior est illorum opinio.

CHR Y. super Matthe. Pro se n. orare necessitas cogit, pro altero autem charitas fraternitatis hortatur. Dulcius autem est ante Deum oratio, non quam necessitas transmittit, sed quam charitas fraternitatis commedat. G L O. Dicitur etiam Pater noster, quod commune est omnibus, non pater meus, quod soli Christo couenit, qui est filius per naturam. CHR Y. super Matthe. Addit autem: Qui es in celis, vt sciamus nos habere patrem celestem, & erubescat se terrenis rebus subternere, qui patrem habet in celis. CASSIA. lib. 9. Coll. Et vt ad illam regionem in qua patrem nostrum commemorari fatemur, summo desiderio properemus. CHR Y. in Hom. In celis ergo cum dicit, non illic Deum concludens hoc ait: sed a terra abducens orantem, & excelsis regionibus affigens. AV G. de Serm. Domini in monte: Vel dicitur esse in celis, i. in sanctis & iustis, non enim spacio locorum cõtinetur Deus. Sunt quidem celi excellentia mudi corpora, & si in eis locus Dei esse credatur, melioris meriti sunt aues, quarum vita est Deo vicinior. Nō autem est scriptum: Prope est dominus celis hominibus, aut eis qui in montibus habitant, sed contritis corde. Sed sicut terra appellatur peccator, cui dictum est: Terra es, & in terram ibis, sic cælum iustus ecotrario dici potest. Recte ergo dicitur: Qui es in celis. tantum enim spiritaliter interesse videtur inter iustos & peccatores, quantum corporaliter inter cælum & terram: Cuius rei significandæ gratia orantes ad orientem conuertimur, vnde cælum surgit, non tanquam Deus ibi sit cæteras mundi deserens partes, sed vt admoneatur animus ad naturam excellentiorem se cõuertere, i. ad Deum, cum corpus eius quod terrenum est, ad corpus excellentius, i. ad corpus celeste conuertitur. Conuenit etiam vt omnium sensibus & parvulorum & magnorum bene sentiat de Deo: & ideo qui nondum possunt aliquid corporeum cogitare, tolerabilior est illorum opinio.

CHR Y. super Matthe. Pro se n. orare necessitas cogit, pro altero autem charitas fraternitatis hortatur. Dulcius autem est ante Deum oratio, non quam necessitas transmittit, sed quam charitas fraternitatis commedat. G L O. Dicitur etiam Pater noster, quod commune est omnibus, non pater meus, quod soli Christo couenit, qui est filius per naturam. CHR Y. super Matthe. Addit autem: Qui es in celis, vt sciamus nos habere patrem celestem, & erubescat se terrenis rebus subternere, qui patrem habet in celis. CASSIA. lib. 9. Coll. Et vt ad illam regionem in qua patrem nostrum commemorari fatemur, summo desiderio properemus. CHR Y. in Hom. In celis ergo cum dicit, non illic Deum concludens hoc ait: sed a terra abducens orantem, & excelsis regionibus affigens. AV G. de Serm. Domini in monte: Vel dicitur esse in celis, i. in sanctis & iustis, non enim spacio locorum cõtinetur Deus. Sunt quidem celi excellentia mudi corpora, & si in eis locus Dei esse credatur, melioris meriti sunt aues, quarum vita est Deo vicinior. Nō autem est scriptum: Prope est dominus celis hominibus, aut eis qui in montibus habitant, sed contritis corde. Sed sicut terra appellatur peccator, cui dictum est: Terra es, & in terram ibis, sic cælum iustus ecotrario dici potest. Recte ergo dicitur: Qui es in celis. tantum enim spiritaliter interesse videtur inter iustos & peccatores, quantum corporaliter inter cælum & terram: Cuius rei significandæ gratia orantes ad orientem conuertimur, vnde cælum surgit, non tanquam Deus ibi sit cæteras mundi deserens partes, sed vt admoneatur animus ad naturam excellentiorem se cõuertere, i. ad Deum, cum corpus eius quod terrenum est, ad corpus excellentius, i. ad corpus celeste conuertitur. Conuenit etiam vt omnium sensibus & parvulorum & magnorum bene sentiat de Deo: & ideo qui nondum possunt aliquid corporeum cogitare, tolerabilior est illorum opinio.

CHR Y. super Matthe. Pro se n. orare necessitas cogit, pro altero autem charitas fraternitatis hortatur. Dulcius autem est ante Deum oratio, non quam necessitas transmittit, sed quam charitas fraternitatis commedat. G L O. Dicitur etiam Pater noster, quod commune est omnibus, non pater meus, quod soli Christo couenit, qui est filius per naturam. CHR Y. super Matthe. Addit autem: Qui es in celis, vt sciamus nos habere patrem celestem, & erubescat se terrenis rebus subternere, qui patrem habet in celis. CASSIA. lib. 9. Coll. Et vt ad illam regionem in qua patrem nostrum commemorari fatemur, summo desiderio properemus. CHR Y. in Hom. In celis ergo cum dicit, non illic Deum concludens hoc ait: sed a terra abducens orantem, & excelsis regionibus affigens. AV G. de Serm. Domini in monte: Vel dicitur esse in celis, i. in sanctis & iustis, non enim spacio locorum cõtinetur Deus. Sunt quidem celi excellentia mudi corpora, & si in eis locus Dei esse credatur, melioris meriti sunt aues, quarum vita est Deo vicinior. Nō autem est scriptum: Prope est dominus celis hominibus, aut eis qui in montibus habitant, sed contritis corde. Sed sicut terra appellatur peccator, cui dictum est: Terra es, & in terram ibis, sic cælum iustus ecotrario dici potest. Recte ergo dicitur: Qui es in celis. tantum enim spiritaliter interesse videtur inter iustos & peccatores, quantum corporaliter inter cælum & terram: Cuius rei significandæ gratia orantes ad orientem conuertimur, vnde cælum surgit, non tanquam Deus ibi sit cæteras mundi deserens partes, sed vt admoneatur animus ad naturam excellentiorem se cõuertere, i. ad Deum, cum corpus eius quod terrenum est, ad corpus excellentius, i. ad corpus celeste conuertitur. Conuenit etiam vt omnium sensibus & parvulorum & magnorum bene sentiat de Deo: & ideo qui nondum possunt aliquid corporeum cogitare, tolerabilior est illorum opinio.

CHR Y. super Matthe. Pro se n. orare necessitas cogit, pro altero autem charitas fraternitatis hortatur. Dulcius autem est ante Deum oratio, non quam necessitas transmittit, sed quam charitas fraternitatis commedat. G L O. Dicitur etiam Pater noster, quod commune est omnibus, non pater meus, quod soli Christo couenit, qui est filius per naturam. CHR Y. super Matthe. Addit autem: Qui es in celis, vt sciamus nos habere patrem celestem, & erubescat se terrenis rebus subternere, qui patrem habet in celis. CASSIA. lib. 9. Coll. Et vt ad illam regionem in qua patrem nostrum commemorari fatemur, summo desiderio properemus. CHR Y. in Hom. In celis ergo cum dicit, non illic Deum concludens hoc ait: sed a terra abducens orantem, & excelsis regionibus affigens. AV G. de Serm. Domini in monte: Vel dicitur esse in celis, i. in sanctis & iustis, non enim spacio locorum cõtinetur Deus. Sunt quidem celi excellentia mudi corpora, & si in eis locus Dei esse credatur, melioris meriti sunt aues, quarum vita est Deo vicinior. Nō autem est scriptum: Prope est dominus celis hominibus, aut eis qui in montibus habitant, sed contritis corde. Sed sicut terra appellatur peccator, cui dictum est: Terra es, & in terram ibis, sic cælum iustus ecotrario dici potest. Recte ergo dicitur: Qui es in celis. tantum enim spiritaliter interesse videtur inter iustos & peccatores, quantum corporaliter inter cælum & terram: Cuius rei significandæ gratia orantes ad orientem conuertimur, vnde cælum surgit, non tanquam Deus ibi sit cæteras mundi deserens partes, sed vt admoneatur animus ad naturam excellentiorem se cõuertere, i. ad Deum, cum corpus eius quod terrenum est, ad corpus excellentius, i. ad corpus celeste conuertitur. Conuenit etiam vt omnium sensibus & parvulorum & magnorum bene sentiat de Deo: & ideo qui nondum possunt aliquid corporeum cogitare, tolerabilior est illorum opinio.

CHR Y. super Matthe. Pro se n. orare necessitas cogit, pro altero autem charitas fraternitatis hortatur. Dulcius autem est ante Deum oratio, non quam necessitas transmittit, sed quam charitas fraternitatis commedat. G L O. Dicitur etiam Pater noster, quod commune est omnibus, non pater meus, quod soli Christo couenit, qui est filius per naturam. CHR Y. super Matthe. Addit autem: Qui es in celis, vt sciamus nos habere patrem celestem, & erubescat se terrenis rebus subternere, qui patrem habet in celis. CASSIA. lib. 9. Coll. Et vt ad illam regionem in qua patrem nostrum commemorari fatemur, summo desiderio properemus. CHR Y. in Hom. In celis ergo cum dicit, non illic Deum concludens hoc ait: sed a terra abducens orantem, & excelsis regionibus affigens. AV G. de Serm. Domini in monte: Vel dicitur esse in celis, i. in sanctis & iustis, non enim spacio locorum cõtinetur Deus. Sunt quidem celi excellentia mudi corpora, & si in eis locus Dei esse credatur, melioris meriti sunt aues, quarum vita est Deo vicinior. Nō autem est scriptum: Prope est dominus celis hominibus, aut eis qui in montibus habitant, sed contritis corde. Sed sicut terra appellatur peccator, cui dictum est: Terra es, & in terram ibis, sic cælum iustus ecotrario dici potest. Recte ergo dicitur: Qui es in celis. tantum enim spiritaliter interesse videtur inter iustos & peccatores, quantum corporaliter inter cælum & terram: Cuius rei significandæ gratia orantes ad orientem conuertimur, vnde cælum surgit, non tanquam Deus ibi sit cæteras mundi deserens partes, sed vt admoneatur animus ad naturam excellentiorem se cõuertere, i. ad Deum, cum corpus eius quod terrenum est, ad corpus excellentius, i. ad corpus celeste conuertitur. Conuenit etiam vt omnium sensibus & parvulorum & magnorum bene sentiat de Deo: & ideo qui nondum possunt aliquid corporeum cogitare, tolerabilior est illorum opinio.

CHR Y. super Matthe. Pro se n. orare necessitas cogit, pro altero autem charitas fraternitatis hortatur. Dulcius autem est ante Deum oratio, non quam necessitas transmittit, sed quam charitas fraternitatis commedat. G L O. Dicitur etiam Pater noster, quod commune est omnibus, non pater meus, quod soli Christo couenit, qui est filius per naturam. CHR Y. super Matthe. Addit autem: Qui es in celis, vt sciamus nos habere patrem celestem, & erubescat se terrenis rebus subternere, qui patrem habet in celis. CASSIA. lib. 9. Coll. Et vt ad illam regionem in qua patrem nostrum commemorari fatemur, summo desiderio properemus. CHR Y. in Hom. In celis ergo cum dicit, non illic Deum concludens hoc ait: sed a terra abducens orantem, & excelsis regionibus affigens. AV G. de Serm. Domini in monte: Vel dicitur esse in celis, i. in sanctis & iustis, non enim spacio locorum cõtinetur Deus. Sunt quidem celi excellentia mudi corpora, & si in eis locus Dei esse credatur, melioris meriti sunt aues, quarum vita est Deo vicinior. Nō autem est scriptum: Prope est dominus celis hominibus, aut eis qui in montibus habitant, sed contritis corde. Sed sicut terra appellatur peccator, cui dictum est: Terra es, & in terram ibis, sic cælum iustus ecotrario dici potest. Recte ergo dicitur: Qui es in celis. tantum enim spiritaliter interesse videtur inter iustos & peccatores, quantum corporaliter inter cælum & terram: Cuius rei significandæ gratia orantes ad orientem conuertimur, vnde cælum surgit, non tanquam Deus ibi sit cæteras mundi deserens partes, sed vt admoneatur animus ad naturam excellentiorem se cõuertere, i. ad Deum, cum corpus eius quod terrenum est, ad corpus excellentius, i. ad corpus celeste conuertitur. Conuenit etiam vt omnium sensibus & parvulorum & magnorum bene sentiat de Deo: & ideo qui nondum possunt aliquid corporeum cogitare, tolerabilior est illorum opinio.

Lib. 2. c. 10. **e** GLO. Congrue sequitur, ut post adoptionem filiorum regnum petamus, quod filijs debetur. Vnde sequitur: { Adueniat regnum tuum. } AVG. de Ser. Do. in mon. { Quod non ita dictum est, quasi Deus nunc non regnet etiam in terra, semperque in ea regnauerit. Adueniat ergo, accipiendum est, ut manifestetur hominibus. nulli autem licebit ignorare: regnum Dei. Cui eius vnigenitus non solum intelligibiliter, sed etiam visibiliter venerit iudicare viuos & mortuos, tunc autem esse futurum iudicij diem dominus docet, cum euangelium predicatum fuerit in omnibus gentibus, quæ res pertinet ad sanctificationem nominis Dei. Vel generaliter pro totius mundi petit regno, ut diabolus in mundo regnare desinat, vel ut in vnoquoque regnet Deus, & non regnet peccatum in mortali hominum corpore. CYPRI. Vel nostrum regnum petimus aduenire a Deo nobis repromissum, & Christi sanguine acquisitum, ut qui in sæculo ante seruiimus, postmodum Christo dominante regnemus. AV G. ad Probam. Regnum nãque Dei veniet, siue velimus siue nolimus. Sed desiderium nostrum ad illud regnum excitamus, ut nobis veniat, atque in eo regnemus. CASSIA. 9. Coll. Vel quia nouit sanctus testimonio conscientie suæ cum apparuerit regnum Dei, eius futurum esse confortem. HIERO. Attendendum autem, quod grandis audacia sit, & puræ conscientie postulare regnum Dei, & iudicium non timere. CYPRI. Potest etiam & ipse Christus esse regnum Dei, quem venire quotidie cupimus, cuius aduentus sit cito nobis representetur optamus, nam cum resurrexerit ipse sit, quia in ipso resurgimus, sic & regnum Dei potest intelligi, quia in illo regnaturi sumus. Bene autem regnum Dei petimus, i. celeste, quia est & terræ regnum. sed qui renunciauit iam sæculo, maior est etiam honoribus eius & regno. Et ideo qui se Deo & Christo dedicat, non terrena, sed caelestia regna desiderat. AV G. de Bono perseverantia: Cum autem petitur, Adueniat regnum, quid orant qui iam sancti sunt, nisi ut in ea sanctitate, quæ iam illis data est perseverent? Neque enim aliter veniet Dei regnum, quod his qui perseverant vsque in finem, certum esse venturum.

Epist. 121. cap. 11. **f** AV G. In illo beatitudinis regno vita beata perficietur in sanctis, sicut nunc in caelestibus angelis. Et ideo post illam petitionem qua dicimus, { Adueniat regnum tuum. } sequitur: { Fiat voluntas tua, sicut in cælo & in terra. } sicut in angelis, qui sunt in cælo voluntas tua fit, ut te perfruantur, nullo errore obnubilante eorum sapientiam: nulla miseria impediende eorum beatitudinem, ita fiat in sanctis tuis, qui in terra sunt, & de terra quantum ad corpus attingit, facti sunt. Item fiat voluntas tua. recte intelligitur, obediatur præceptis tuis, sicut in cælo & in terra, i. sicut ab angelis, ita ab hominibus, non quod ipsi faciant ut velit Deus, sed quia faciunt quod ille vult, i. faciunt secundum voluntatem eius. CHRYS. in Hom. Vide autem consequentiam optimam, quia enim concupiscere docuit caelestia per hoc quod dictum est: { Adueniat regnum tuum. } antequam ad cælum perueniant, ipsam terram iussit fieri cælum, per hoc quod dicit: { Fiat voluntas tua, sicut in cælo & in terra. } Erubescant autem ex hac sententia, qui quotidie ruinas in cælo fieri mentiuntur. AV G. de Ser. Do. in mon. Vel sicut in cælo & in terra, i. sicut in iustis, ita in peccatoribus, tanquam si diceret, sicut faciunt voluntatem tuam iusti, ita etiam peccatores, ut ad te conuertantur, siue ita ut sua cuique tribuantur, quod fieri in extremo iudicio. Vel per tælum & terram, accipiamus spiritum & carnem. Et quod dicit Apostolus: **Sermo. 6.** **Mente seruo legi Dei. videmus factam Dei voluntatem in spiritu. In illa autem immutatione, quæ promittitur iustis. } Fiat voluntas tua, sicut in cælo & in terra. } sicut spiritus non resistit Deo, ita & corpus non resistat spiritui: Vel sicut in cælo & in terra, i. sicut in ipso Iesu Christo, ita & in ecclesia tanquam in viro, qui patris voluntatem implevit, ita & in femina quæ illi desponsata est. Cæ lum. n. & terra conuenienter intelligitur quasi vir & femina, quoniam terra cælo foecundante fructifera est. CYPRI. Non ergo petimus ut Deus faciat, quod vult, sed ut nos facere possimus, quod Deus vult, quod ut fiat in nobis, opus est Dei voluntate, i. opera eius & protectione, quia nemo suis viribus fortis est, sed Dei misericordia tutus. CHRYS. in Hom. Virtus. n. non est nostri studij solum, sed superioris gratiæ. Rursum autem, hic orationem pro orbe terrarum cuiuslibet nostrum inuinxit. Neque enim dixit: Fiat voluntas tua in me vel in nobis, sed vbique terrarum, ut soluitur error, & plantetur veritas, & expellatur malitia, & reuertatur virtus, & sic iam non differat cælum a terra. AV G. de Bono Perseuerantia: Ex hoc autem euidenter ostenditur contra Pelagianos, initium fidei esse donum Dei, quando pro infidelibus, ut habere fidem incipient, sancta orat Ecclesia. Cum etiam in sanctis iam sit facta Dei voluntas, cur ut fiat adhuc petunt, nisi ut perseverent in eo quod esse ceperunt? CHRYS. super Matt. Communiter au**

tem accipi debet quod ait: Sicut in cælo & in terra. } sanctificetur nomen tuum sicut in cælo & in terra. Adueniat regnum tuum sicut in cælo & in terra. Fiat voluntas tua, sicut in cælo & in terra. Et vide quàm caute locutus est, non dixit: Pater sanctifica nomen tuum in nobis: Adueniat regnum tuum super nos: Fac voluntatem tuam in nobis. Nec iterum dicit: Sanctificemus nomē tuū: Suscipiamus regnum tuum: Faciamus voluntatem tuam, ne hoc aut Dei tantum, aut hominis tantum esse videatur, sed inediè dixit & impersonaliter. nam sicut homo non potest facere bonum, nisi habuerit adiutorium Dei, sic nec Deus bonum operatur in homine, nisi homo voluerit.

Epist. 121. cap. 11. **AV G.** Hæc ergo tria quæ in præmissis petitionibus petitur hic inchoantur, & quantumcumque proficimus augentur in nobis. Perfectione vero quod in alia vita sperandum est, semper possidebuntur, reliquis vero quatuor quæ sequuntur, petuntur temporalia, quæ propter æterna consequenda sunt necessaria. panis enim qui conuenienter petitur hic, est necessarius. Sequitur enim { Panem nostrum super substantialem da nobis hodie. } HIERO. Quod nos super substantialem exprimimus, in Græco habetur ἑπιδησίον, quod verbum 70. interpretes περιόριστον frequentissime transferunt. Considerauius ergo in Hebræo, & vbiocumque illi περιόριστον expresserunt, nos inuenimus segula quod Symmachus Exeriton, idest præcipuum vel egregium transtulit, licet in quodam loco peculiarem interpretatus sit. Quando ergo petimus, ut peculiarem vel præcipuum nobis dominus tribuat panem, illum petimus qui dicit in euangelio: Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi. CYPRI. Nam panis vitæ Christus est, & panis hic omnium non est, sed noster est. Hunc autem panem dari nobis quotidie postulamus, ne qui in Christo sumus, & Eucharistiam quotidie accipimus, intercedente aliquo grauiori delicto a caelesti pane prohibeamur, & a Christi corpore separemur. Perimus ergo, ut qui in Christo manemus, a sanctificatione eius & corpore non recedamus. AVGVST. de bono Perseuerantia: Perseuerantiam ergo a domino sancti postcunt, quando petunt ne a Christi corpore separentur, sed in ea sanctitate permanente, ut nullum crimen admittant. CHRYSOST. Vel panem super substantialem postuit, hoc est quotidianum. CASSIA. lib. 9. Coll. Cum dicit: Hodie, ostendit eum quotidie esse sumendum, omnique tempore hæc oratio debet perfundi, quia non est dies, qua non opus sit nobis huius panis perceptione, cor interioris hominis confirmare. AVGVST. de Sermo. Domini in monte: Sed contra hoc illi mouent quæstionem, qui in orientalibus partibus, non quotidie Cenæ domini communicant, qui de hac re suam sententiam defendunt, vel ipsa autoritate ecclesiastica, quod sine scandalo ista faciunt. neque ab eis qui ecclesijs præfunt, facere prohibentur. Sed ut de istis, nil in aliquam partem de feramus, illud certe debet occurrere cogitantibus, regulam nos orandi a domino accepisse, quam transgredi non oportet. Quis ergo audeat dicere, semel tantum nos orare debere orationem Dominicam, aut si iterum & tertio, vsque ad eam tantum horam qua corpori Domini communicamus? non enim postea dicere poterimus: Da nobis hodie, quod iam accepimus. Aut poterit quisque cogere, ut vltima parte diei sacramentum illud celebremus? CASSIA. ibidem. Licet istud quod dicitur: Hodie, ad præsentem vitam possit intelligi, idest, dum in hoc sæculo commoramur, præsta nobis hunc panem: HIERONYMVS. Possumus super substantialem panem & aliter intelligere, qui super omnes substantias fit, & vniuersas superet creaturas, scilicet domini. AVGVST. de Ser. Domi. in mon. Vel quotidianum panem, accipiamus spiritualem, præcepta scilicet, diuina quæ quotidie oportet meditari & operari. GREG. 24. Mora. Nostrum autem hunc panem dicimus, & tamen ut detur oramus, quia Dei est ex vi naturæ, & noster fit per acceptionem. HIERO. Alij simpliciter putant, secundum Apostoli sermonem dicentis: Habentes victum & vestitum, his contenti sumus. de præsentium tantum cibo sanctos curam gerere. vnde in posterioribus præceptum est, nolite cogitare de crastino. AVGVST. ad Probam: Sic ergo hic sufficientiam petimus a parte quæ excellit, idest nomine panis totum significantes. CHRYS. super Matth. Non solum autem oramus, ideo: Panem nostrum da nobis hodie, ut habeamus quod manducemus, quod commune est inter iustos & peccatores, sed ut quod manducamus, de manu Dei accipiamus, quod est tantum sanctorum. Nam illi Deus dat panem, qui cum iustitia præparat, diabolus autem ei, qui præparat cum peccato. Vel ita ut dum a Deo datur, sanctificatus accipiat: & ideo addidit: { Nostrum. } i. quem nos habemus paratum, illum da nobis; ut a te sanctificetur, sicut Sacerdos panem accipiens a laico, sanctificat & porrigit ei. panis enim offerentis est, sed

est, sed quod sanctificatum est, beneficium est sacerdotis. Dicit autem: { Nostrum } propter duo. Primo quia omnia quæ nobis Deus dat, per nos alijs dat, ut de eo quod accipimus, partem impotentibus faciamus. Qui ergo de laboribus suis indigentibus præstat, non tantum panem suum manducat, sed etiam alieni. Deinde qui de iustitia acquisite panem manducat, suum panem manducat, qui autem cum peccato, alienum: AV G. de sermo. Domi. in monte. Forte autem aliquis moueatur, cur oramus pro his adipiscendis, quæ huic vitæ sunt necessaria, sicut est vitæ, & regnum tuum; cum Dominus dicat: Nolite solliciti esse, quid edatis, aut quid induamini, non potest autem quisque de ea re, pro qua adipiscenda orat, non esse sollicitus. AV G. ad Probam. Sed sufficientiam vitæ non indeceter vult, quisquis vult & non amplius. hæc autem sufficientia non appetitur propter seipsam, sed propter salutem corporis, & congruentem habitum personæ hominis, quo habitu non sit inconueniens eis, cum quibus honeste viuendum est. Ita ergo cum habentur, ut teneantur, cum non habentur, ut habeantur, orandum est. CHRYS. in Hom. Confide randum est autem, quod postquam dixit: { Fiat voluntas tua sicut in cælo & in terra. } Et quia hominibus loquebatur in terra carne indutus, & non potentibus habere eandem impassibilitatem cum angelis, condescendit iam infirmitati nostræ, quæ necessario indigeret cibo. Et ideo pro pane iussit orationem facere, non pro pecunijs neque pro lasciuia, sed solum pro pane quotidiano, & neque hoc sufficit, sed apposuit: { Da nobis hodie. } ut non conteramus nos ipsos sollicitudine superuenientis diei. CHRYS. super Matth. Et sic prima facie videntur hæc verba sonare, ut qui hoc dicunt, non habeant in crastinum, aut post crastinum præparatum, quod si ita est, oratio ista, aut paucis potest conuenire, sicut Apostolis q. docendi gratia omni tempore vagabantur, aut forsitan nulli. Doctrinam autem Christi, ita debemus aptare ut omnes in ea proficiant. CYPRI. Diuinus ergo cibum discipulus Christi debet petere: ne in longum desiderium petitionis extendat, quia contrarium sibi fit & repugnans, ut queramus in sæculo diu manere, qui petimus regnum cælorum velociter aduenire, vel addit: Quotidianum, ut tantum quis manducet, quantum ratio naturalis exigat, non quantum lasciuia carnis impellit. Si enim in vno conuiuium tantum expendas, quantum sufficere tibi potest centum diebus, iam non quotidianum cibum manducas, sed multorum dierum. HIERO. In euangelio autem, quod appellatur secundum Hebræos pro super substantialem pane panem mazar reperitur, quod dicitur crastinum, ut sit sensus: Panem nostrum crastinum. idest, futurum da nobis hodie.

Epist. 121. cap. 11. **CHRYS.** Post subsidiū tibi petitur & venia delicti, ut qui a Deo pascat, in Deo viuat, nec tantum præsentem vitam: sed æterna consulatur, ad quam venire potest si peccata donentur, quæ debita dominus appellauit, sicut alibi dicit: Dimisi tibi omne debitum, quia rogasti me. vnde sequitur: { Dimitte nobis debita nostra. } Quare necessarie & salubriter admonemur, qui peccatores sumus, qui pro peccatis rogare compellimur, & nequis sibi, quasi innocens placeat, & se extollendo plus pereat, instruitur se peccare quotidie dum pro peccatis quotidie iuberetur orare. AV G. de Bono perseverantia: Hoc autem telo Pelagianis confodiuntur hæretici, qui audent dicere, hominem iustum in hac vita habere nullum omnino peccatum; & in talibus hominibus esse iam in præsentem tempore ecclesiam, non habentem maculam aut rugam.

Hom. 20. **CHRYS.** in Hom. Quoniam vero fidelibus, hæc oratio conuenit, & leges Ecclesiæ docent, & orationis principium, quod docet Deum patrem vocare. Qui ergo fidelibus iubet remissionem peccatorum petere, demonstrat quod post baptismum contingit peccata dimitti, contra Nouatianos. CYPRI. Qui ergo pro peccatis nos orare docuit, paternam misericordiam promittit, sed plane addidit legem, certa conditione nos constringens, ut sic nobis debiti dimitti postulemus, secundum quod & ipsi debitoribus nostris dimittimus, & hoc est quod dicit: { Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. } GREGO. 10. Mora. Ut profecto bonum, quod a Deo compuncti petimus, hoc primum proximo conuerti faciamus. AV G. de Sermo. Domi. Hoc non de pecuniâ dicitur, sed de omnibus quæ in nos quisque peccat, ac per hoc etiam de pecuniâ: peccat namque in te qui pecuniâ tibi debitam, cum habeat unde reddere, non reddit, quod peccatum in te non dimiseris, non poteris dicere: { Dim. nob. de. no. si. & nos di. de. post. } CHRYS. super Matth. Cum quæ ergo spe orat, qui inimicitiam seruauit alterum, a quo forsitan læsus est: Sicut enim ipse orans mentitur. Dicit enim remitto, & non remittit, sic & a Deo peti indulgentiam, & non illi indulgetur. Sed multi nolentes dare veniam peccatoribus in se, fugiunt istam orationem orare, stulti. Primo, quia quod non sic orat, ut docuit Christus, non est Christi discipulus. Secundo,

quia nec pater libenter exaudit orationem quam filius non dicitauerit, cognoscit. n. pater filij sui sensus, & verba, neque suscipit quæ vsurpatio humana excogitauerit, sed quæ sapietia Christi exposuit. AV G. in Enchir. Tñ quia hoc tam magni bonum. scdmittere debita, & diligere inimicos tantæ multitudinis non est, quantum credimus exaudiri eum in oratione dicitur: { Dim. no. de. no. sicut & nos dimi. de. no. si. } Proculdubio verbâ sponsonis huius implemur, si homo nondum ita proficit, ut diligit inimicum: tamen quando rogatur ab homine qui peccauit in eum, ut ei dimittat, dimittit ex corde, qui etiam sibi roganti vti que vult dimitti. Iam vero qui eum in quem peccauit, si peccato suo mouetur ut roget, non adhuc est reputandus inimicus, ut eum diligere sit difficile, sicut difficile erat, quando inimicitias exercebat.

Lib. 2. c. 14. **CHRYS.** super Mat. Quia multa magna supra mandauit hominibus, ut Deum patrem suum dicant, ut regnum Dei petant venire: ideo nunc additur humilitatis doctrina cum dicitur: { Et ne nos inducas in tentationem. } AV G. de ser. Do. in mon. Nonnulli codices habent: Et ne nos inferas in tentationem, quod tantumdem valere arbitror, nam ex vno Græco verbo, ἑλεγχωντες ἑσενκεις, vtrique est translatum. Multi autem interpretando ita dixerunt: Ne nos patiaris induci in tentationem, exponentes quomodo dictum sit, Inducas. Non enim per seipsum induci Deus, sed inducipatur eum, quæ pane suo auxilio deseruerit. CYPRI. Quia in parte ostenditur contra nos, nihil aduersarium posse, nisi Deus ante permiserit, ut ois timor nri & deuotio conuertatur ad Deum. AV G. de ser. Do. Aliud est autem induci in tentationem, aliud tentari. nã sine tentatione probatus esse nemo potest, siue sibi ipse alij. Deo autem ante oes tentationes quisque notissimus est. Non ergo hic oratur ut non tentemur, sed ut non inferamur in tentationem, tanquam si quispiã cui necesse est igne examinari, non orat ut igne non contingatur, sed ut non exuratur. Inducimur. n. si tales inciderint, quas ferre non possumus. AV G. ad Probam. Cum ergo dicimus. Epist. 121. cap. 11. { Ne nos indu. in ten. } nos admonemur hoc petere, ne deserti eius adiutorio alicui tentationi, vel consentiamus decepti, vel cedamus afflicti. CYPRI. In quo admonemur infirmitatis & imbecillitatis nostræ, nequis se insolenter extollat, ut dum procedit humilis, & submissa confessio, & datur totum Deo, quicquid suppliciter petitur, ipsius pietate præstetur. AVGVST. de bo. Perseuerantia: Cum autem sancti petunt ne nos inferas in tentationem, quid aliud quam ut in sanctitate perseverent, orant? Si autem hoc sibi concessio quidem esse de Deo dono, cum ab illo possetur demonstratur, nemo sanctorum non tenet vsque in finem perseverantiam sanctitatis. neque enim quisquam in proposito Christiano perseverare desinit, nisi in tentatione primitus inferat. Ideo ergo petimus ne inferamur in tentationem, ut hoc non fiat, & si non fit, Deus non permittit ut fiat. Nihil. n. fit, nisi quod aut ipse facit, aut fieri permittit. Potens est ergo a malo in bonum flectere voluntates, & lapsim conuertere ac dirigere in sibi placitum gressum. Cui non frustra dicit. Ne nos inferas in tentationem. nam qui in tentationem suam malę voluntatis non inferatur, in nullam profus inferet, vniuersi quæque tentatur a concupiscentia sua. Voluit ergo Deus a se posci, ne inferamur in tentationem, quod poterat nobis, & non orantibus dari, quæ voluit nos admoneri, a quo beneficia accipiamus. Attendat ergo Ecclesia quotidianas orationes suas: orat ut increduli credant. Deus ergo conuertit ad talidem orat ut credentes perseverent. Deus ergo dat perseverantiam vsque in finem.

Lib. 2. c. 6. **AV G.** de Ser. Do. Orandum est, non solum ut non inducamur in malum quod caremus, sed ab illo etiam liberemur, in quod iam inducti sumus: & ideo sequitur. { Sed libera nos a malo. } CHRYS. in Hom. Vel malum hic diabolus vocat, propter excellentiam malitiæ, non quæ ex natura est, sed quæ ex electione. Er quia ad nos implacabile bellum habet, propter hoc dixit: { Libera nos a malo. } Scdm. 6. Post omnia quidem supra dicta in consummatione orationis, venit clausula vniuersas preces nostras collecta breuitate concludens. Nihil enim remanet quod vltra adhuc debeat postulari, cum semel protectionem Dei aduersus malum petimus, quæ impetrata, contra omnia quæ diabolus & mundus operatur, securi sumus. Quis enim de sæculo metus est, cuius in sæculo Deus tutor est? AV G. ad Probam: Et hoc vltimū quod in oratione dominica positum est, tā late patet, ut hō Christianus in quacumque tribulatione constitutus, in hoc gemitus edat, & in hoc lacrymas fundat, hinc exordiat, in hoc terminat orationem. vnde sequitur: { Amen. } quo desiderium orantis exprimitur. HIERO. Amen enim, quod in fine constat scriptum, signaculum est Dominicæ orationis, quod Aquila interpretatus est: Fideliter, quod nos Vere possumus dicere. CYPRI. Quid mirum, si talis oratio est quam Deus docuit, qui magisterio suo omnem precem nostram salutari sermone breuauit? Hinc per Isaiam fuerat ante predictum: Cat. aur. S. Thom. D 2 Sermo-

Sermonem breuiatum faciet Deus super terram. Nam cum dominus Iesus Christus omnibus venerit vt colligeret, doctos pariter atque indoctos, omni sexui atque ætati præcepta salutis adiderit, præceptorum suorum fecit grande compendium, vt in disciplina cælesti discerentur memoria non laboraret, sed quod esset simplici fidei necessarium v-

Episto. 121. cap. 12.

lociter diceret. I Si enim dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis pater vester cælestis delicta vestra. Si autem non dimiseritis hominibus, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra.

AVG. ad Probam. Quilibet autem alia verba dicamus, quæ affectus orâtis vel pcededo format vt clareat, vel consequendo atcedit vt crescat, nil aliud dicimus, quod in ista oratione dominica positum est, si recte, & congruenter oramus. Qui enim dicit: Clarifica te in omnibus gentibus, sicut clarificatus es in nobis. quid aliud dicit quam? Sanctificetur nomen tuum? Qui dicit: Gressus meos dirige secundum eloquium tuum, quid aliud dicit quam? Fiat voluntas tua? Qui dicit: Ostende faciem tuam & salui erimus. quid aliud dicit, quam? Adueniat regnum tuum? Qui dicit: Paupertatem & diuitias ne dederis mihi, quid aliud dicit, quam? Panem nostrum quot. da nobis hodie. Qui dicit: Memento domine David, & omnia mansuetudinis eius, & si red. retr. mihi mala. quid aliud dicit, quam? Dimitte no. deb. no. sicut & nos dim. deb. nost? Qui dicit: Aufer a me concupiscentias ventris, quid aliud dicit, quam? Ne nos indu. in tent. Qui dicit: Erue me ab inimicis meis Deus meus, quid aliud dicit: quam? Libe. nos a malo? Et si per omnia prædicationum sanctorum verba discurras nihil inuenies, quod in ista oratione Dominica non contineatur. Quisquis autem id dicit, quod ad Euangelicam istam precem pertinere non possit, carnaliter orat, quod nescio quomodo non dicatur illicite, quando re natos dominus, non nisi spiritaliter docet orare. Qui autem dicit in oratione: Domine multiplica diuitias meas, & honores meos auge, & hoc dicit eorum habens concupiscentiam, non id attendens, vt ex his secundum Deum proficit hominibus, putat eum non inuenire in oratione Dominica, quo possit hæc vota aptare, quam obrem pudeat saltem petere, quod non pudet cupere. Aut si & hoc pudet, & cupiditas vincit, melius hoc petetur, vt etiam ab isto cupiditatis malo liberet, cui dicimus: Libera nos a malo. AVG. de sermo. Domi. Videtur etiam iste numerus petitionum septenario beatitudinum congruere. Si enim timor Dei est, quo beati sunt pauperes spiritu, qui ipsorum est regnum cælorum, petamus vt sanctificetur in hominibus nomen Dei, timore casto permanente in sæcula seculorum. Si pietas est, qua beati sunt mites, petamus vt veniat regnum eius, vt mitescamus nec ei resistamus. Si scientia est, qua beati sunt qui lugent, oremus vt fiat voluntas eius sicut in cælo & in terra, quia si corpus tanquam terra cum spiritu, tanquam cælo confenserit non lugebimus. Si fortitudo est, qua beati sunt, qui esuriunt, oremus vt panis noster quotidianus detur nobis hodie, quo ad plenissimam saturitatem venire possimus. Si consilium est, quo beati sunt misericordes, quoniam miserentur, dimittamus debita vt nobis nostra debita dimittantur. Si intellectus est, quo beati sunt mundo corde, oremus non induci in temptationem, ne habeamus duplex cor, temporalia & terrena sectando, de quibus tentationes sunt in nobis. Si sapientia est, qua beati sunt pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur, oremus vt liberemur a malo, ipsa enim liberatio liberos nos faciet filios Dei. CHR Y. in Ho. Quia vero sollicitos nos fecerat inimi ci memoria, in hoc quod dixerat: Libera nos a malo. Rursum audaciam præbet per hoc, quod in quibusdam libris subditur: Quoniam tuum est regnum, & virtus & gloria. Quia si eius est regnum nullum formidare oportet eum & qui præliatur contra nos, sit ei subiectus. Cum autem virtus eius & gloria sint infinita, non solum a malis erueri potest, sed etiam facere gloriosum. CHR Y. super Matth. Hæc etiam ad præcedentia pertinent. quod enim dicit: Tuum est regnum. respondet ad illud quod dixerat: Adueniat regnum tuum. ne aliquis dicat, ergo Deus non habet regnum in terra, quod autem dicit: Et virtus. respondet ad id quod dixerat: Fiat voluntas tua sicut in cælo & in terra. ne aliquis dicat, quod Deus non potest facere quod vult, quod vero dicit: Et gloria. respondet ad omnia quæ sequuntur, in quibus gloria Dei apparet.

Lib. 2. c. 18.

I R A B A. Per hoc, quod Dominus dixerat: Amen. significat indubitanter illis a Domino conferri omnia, quæ rite postulunt, qui conditionibus additæ seruare pactum non negligunt. vnde subditur: Si enim dimisi. hoc. eorum. dimittit. vobis & pater vester. cæ. del. ve. AVG. in Sermon. Domi. Vbi non est prætereundum, quod ex omnibus his sententijs, quibus nos Dominus orare præcepit, eam potissimum commendandam esse indicauit, quæ pertinet ad remissionem peccatorum, in qua nos misericordes esse vo-

luit, quod est vnam consilium miseris euadendi. CHR Y. super Matth. Non autem dixit, vt prius nobis Deus dimittat, & postea nos debitoribus nostris. scit enim dominus homines esse mendaces, quoniam etsi acceperint remissionem peccati sui, ipsi suis debitoribus non dimittunt: ideo sic dicit, vt prius dimittamus, postea peram dimissionem. AVG. in Enchi. Quisquis autem rogati & peccati sui penitenti ex corde non dimittit, nullo modo æstimet. a Domino sua peccata dimitti: & ideo subdit: Si autem non dimiseritis hominibus, nec pater vester. vo-

litate fieri sicut hypocrite tristes. Exterminant enim facies suas, vt pareant hominibus ieiunantes. Amen dico vobis, quia receperunt mercedem suam.

n Tu autem cum ieiunas, vnge caput tuum, & faciem tuam laua, ne videaris hominibus

pec. vest. C Y P R I A. Excusatio enim tibi nulla est in die iudicij, cum secundum tuam sententiam iudicaris, & quod feceris, hoc ipse patiaris. H I E R O. Si autem hoc quod scriptum est: Ego dixi diu estis, vos autem sicut homines moriemini, ad eos dicitur, qui propter peccata homines ex dijs esse meruerunt. Recte ergo & hi quibus peccata dimittuntur, homines appellati sunt.

CHR Y. in Hom. Ideo autem cælorum & patris meminit, vt ex hoc prouocet auditorem. nihil enim ita te Deo assimilât, sicut iniuriarum tibi facientibus ignoscere. Inconueniens est autem, si talis patris filius existens seruilis efficitur, & ad cælum vocatus, terrenum quandam, & vitæ huius proprium habeat sensum.

CHR Y. super Matthæum. Quia oratio illa iam fortis est, quæ fit in spiritu humili & corde contrito, qui autem delictijs fruicit, spiritum humilem & cor contritum habere non potest, manifestum est, quoniam oratio sine ieiunio gracilis est & infirmata: & ideo quicumque pro aliqua necessitate voluerit orare, ieiunium cum oratione iunxerunt, quia ieiunium adiutorium est orationis. vnde consequenter Dominus, post doctrinam de oratione, subiungit doctrinam de ieiunio dicens: Cum autem ieiunatis, nolite fieri sicut hypocrite tristes. Sciebat enim Dominus gloriam vanam ex omni bono procedere: ideo ipsam vanam gloriam, quæ nascitur in terra bona iubet præcidere, ne suffocet ieiunij fructum: Non autem potest fieri, vt non sentiat qui ieiunat, sed melius est vt ieiunium te ostendat, quam tu ieiunium. Non autem potest fieri, vt sit hilaris qui ieiunat. Ideo non dixit: Nolite esse tristes, sed: Nolite fieri tristes. Qui enim per imposturas aliquas fallentes apparent, illi non sunt tristes, sed sunt. Qui autem naturaliter propter assiduum ieiunium tristis est, non fit tristis, sed vere est. vnde subdit: Exter. enim. fa. su. vt. pa. ho. iei. H I E. Verbum, exterminant, quod in Ecclesiasticis scripturis vitio interpretum titum est, aliud multo significat, quod vulgo intelligitur. Exterminant quippe exules, qui mittuntur extra terminos. pro quo ergo sermone demoluntur semper accipere debemus quod Græce dicitur. ἀπορριζωσι. Demoluntur autem hypocrita faciem suam, vt tristitiam simulet, & animo forte lætante luctum gestat in vultu. G R E G O. 8. Mora: Nam ora pallescent, corpus debilitate quatitur, pectus in terris penitentibus spirijs vsuetur, nihilque tanto labore aliud, nisi æstimatione humana cogitatur. L E O Papa. Non sunt autem casta ieiunia, quæ non de ratione veniunt continentia, sed de arte fallacia. CHR Y. super Matthæum. Si ergo qui ieiunat & tristem se facit, hypocrita est, quanto magis iniquior est qui non ieiunat, sed argumentis quibusdam in facie sua pingit venalem pallorem, quasi ieiunij signum.

Cap. 73.

Hom. 20.

Cap. 30.

In ser. d. 1.

Lib. 2. c. 19.

erunt signa ieiunij. H I E R. Sed loquitur iuxta ritum prouinciæ Palestinæ, vbi diebus festis solent vngere capita. Præcipit ergo, vt quando ieiunamus, lætos & festiuos nos esse monstremus. CHR Y. super Matth. Simplex ergo intentatio huius est, quoniam per aggregationem intelligenda sunt ista, sicut cætera antedicta, tanquam si dicat: Sic longe te facere debes ab ostentatione ieiunij tui, vt si posset fieri, quod tamen non decet, ea etiam facias, quæ ex diuerso luxuriæ & epulatio-nis videntur esse indicia. vnde sequitur, Ne vide. ho. iei. CHR Y. in Hom.

ieiunans, sed patri tuo qui est in abscondito, & pater tuus qui videt in abscondito reddet tibi.

Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra vbi erugo & tinea demolitur, & vbi fures effodiunt & furantur. Thesaurizate autem vobis thesauros in cæ-

Hom. 21.

elo, vtilitatem, & a loco & ab his quæ nocent: quasi dicat, quid formidas ne pecuniæ consumantur, si eleemosynam dederis? Itaque da eleemosynam & additionem accipiet. etenim quæ in cælis sunt apponuntur, quod si non dederis pereunt, & non dixit alijs derelinquis, quoniam in hoc delectabile est hominibus. R A B A. Tria autem ponit, secundum tres diuersitates diuitiarum, metallæ erugine, vestes tinea demoluntur. Sunt autem alia, quæ neque eruginem, neque tineam timent, sicut lapides præciosi: & ideo ponit generale detrimentum, scilicet fures, qui omnes diuitias rapere possunt. CHR Y. super Matth. Alia litera habet, vbi tinea, & commestura exterminant. Omnia enim bona mundi triplex tollit interitus. Aut enim a semetipsis veterantur & tineantur, sicut vestimenta, aut ipsi dominis luxuriose viuentibus comeduntur, aut ab extraneis vel dolo, vel vi, vel calumnijs, vel alio iniquo modo diripiuntur, qui omnes fures dicuntur, quia per iniquitatem festinant aliena facere sua. Sed dices: Numquid omnes qui hæc habent perdent ea? Interim quidem dicam, quia etsi non omnes perdunt, tamen multi perdunt. Vere autem & male seruatas diuitias etsi non corporaliter, spiritaliter tamen perdidisti, quæ non proficiunt tibi ad vsum salutis. R A B A. Allegorice autem erugo significat superbiam, quæ decorem virtutum obfuscatur. Tinea quæ vestes latenter rodit, inuidia est, quæ bonum studium lacerat, & per compassionem vnitatis dissipat. Fures sunt hæretici & demones, qui semper ad hoc sunt intenti, vt spiritalibus spoliis. H I L A. Cæterum laus cælestis æterna est, nec furto surreptit subtrahenda, nec tinea & rubigine inuidiæ excidenda. Et ideo sequitur: Thesaurizate autem vobis thesauros in cælis, vbi neque erugo neque tinea demolitur, & vbi fures non effodiunt, neque furantur. AVG. de ser. Domi. in monte. Cælum autem hoc loco non corporeum acceperim, quia omne corpus pro terra habendum est. Totum enim mundum debet contemneri, qui sibi thesaurizat in illo cælo, de quo dictum est, Cælum cæli domino, id est in firmamento spiritali. Cælum enim & terra transibunt. Non autem in eo quod transit collocare debemus thesaurum nostrum, sed in eo quod semper manet. CHR Y. super Matthæum. Quid ergo melius est, an in terra reponere, vbi incertus est conseruationis euentus, an in cælo vbi est certa custodia? Quæ autem stulticia est illic relinquere, vnde exiturus es, & illic non premittere quod iturus es? Illic ergo substantiam tuam colloca, vbi patriam habes. CHR Y. in Hom. Quia tamen non omnis terrenus thesaurus erugine aut tinea destruitur. aut per fures auferitur: & ideo aliud inducit dicens: Vbi est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum, ac si dicat, & si nihil priorum veniat, non paruum sustinebis iacturam inferioribus affixus, & eorum seruus factus, & a cælestibus cadens, & nihil excelsorum cogitare potens. H I E R O. Hoc autem non solum de pecunia, sed de cunctis possessionibus sentiendum est. Gulosi enim Deus venter est. Lasciui thesauros sunt lubrica, amoris libido, huic seruit vnusquisque a quo vincitur. Ibi ergo habet cor, vbi est thesaurus. CHR Y. super Matth. Vel aliter. Ponit nunc quæ sit vtilitas in eleemosyna faciendâ. Qui enim colat thesauros in terra, non habet quid speret in cælo. Vt quid ergo aspiciat in cælum, vbi nihil repositum habet? Vnde dupliciter peccat. primo, quia mala congregat: secundo, quia cor habet in terra, & ex contrarijs causis dupliciter bene facit, qui thesaurizat in cælo.

Lib. 2. c. 20.

de ser. Do. Vel caput recte accipimus rationem, quia in anima præeminet, & cætera hominis membra regit. Vngere ergo caput ad iactantiam pertinet. Interius ergo gaudeat de ieiunio suo, qui ieiunando se auertit a voluntate sæculi, vt fit subditus Christo. G L O. Ecce non omnia in nouo testamento ad literam accipiuntur. Ridiculum enim est in ieiunio oleo delibari, sed spiritu amoris eius, cuius passionibus debemus participare nos macerando mens debet inungi. CHR Y. Proprie autem debet faciem quidem lauare, caput autem non lauare, sed vngere. Quamdiu enim sumus in corpore, conscientia nostra sordida est in peccatis. Caput autem nostrum Christus, peccatum non fecit.

Hom. 21.

CHR Y. in Hom. Postquam vanæ gloriæ expulit agritudinem, optime iam sermonem de contemptu diuitiarum inducit. Nihil enim ita pecunias concupiscere facit, vt gloria cupido, propter hoc namque famulorum greges, & auro operatos equos & argenteas mensas expectant homines, non vt vtilitatem aut voluptatem impleant, sed vt multis ostendatur, & hoc est quod dicit: Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra. AVG. de Serm. Domini. Si enim eo corde quisque operetur aliquid, vt terrenum commodum adipiscatur, non erit cor mundum, quod in terra volutat. Sordescit enim aliquid cum inferiori miscetur nature, quamuis in suo genere non sordidetur, quia etiam de puro argento sordidatur aurum si miscetur, ita & animus noster terrenorum cupiditate sordescit, quamuis terra in suo ordine munda sit. CHR Y. super Matth. Vel aliter. Quia supra dominus, nihil de eleemosyna, vel oratione vel ieiunio docuerat, sed simulationem eorum compefcuit tantum, nunc secundum tria præ-

Lib. 2. c. 21.

dicta, tres consequentias introducit doctrinæ, quarum prima pertinet ad eleemosynam, quæ est hæc: Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, vbi primo dat consilium, vt eleemosyna fiat, vt sic ordo narrationis talis, Cum facis eleemosynam, noli tuba canere ante te. & postea subsequitur: Nolite thesaurizare vobis thesaurum in terra, & ostendit, quæ est vtilitas in eleemosyna faciendâ, & eius qui est in timor inopiæ accidētis impediatur voluntatem eleemosynæ faciendâ. CHR Y. in Hom. Dicens autem, Nolite vobis thesaurizare in terra: subdit: Vbi erugo & tinea demolitur, vt demonstret thesauri, qui est hic nocentium, & eius qui est in cælo, vtilitatem, & a loco & ab his quæ nocent: quasi dicat, quid formidas ne pecuniæ consumantur, si eleemosynam dederis? Itaque da eleemosynam & additionem accipiet. etenim quæ in cælis sunt apponuntur, quod si non dederis pereunt, & non dixit alijs derelinquis, quoniam in hoc delectabile est hominibus. R A B A. Tria autem ponit, secundum tres diuersitates diuitiarum, metallæ erugine, vestes tinea demoluntur. Sunt autem alia, quæ neque eruginem, neque tineam timent, sicut lapides præciosi: & ideo ponit generale detrimentum, scilicet fures, qui omnes diuitias rapere possunt. CHR Y. super Matth. Alia litera habet, vbi tinea, & commestura exterminant. Omnia enim bona mundi triplex tollit interitus. Aut enim a semetipsis veterantur & tineantur, sicut vestimenta, aut ipsi dominis luxuriose viuentibus comeduntur, aut ab extraneis vel dolo, vel vi, vel calumnijs, vel alio iniquo modo diripiuntur, qui omnes fures dicuntur, quia per iniquitatem festinant aliena facere sua. Sed dices: Numquid omnes qui hæc habent perdent ea? Interim quidem dicam, quia etsi non omnes perdunt, tamen multi perdunt. Vere autem & male seruatas diuitias etsi non corporaliter, spiritaliter tamen perdidisti, quæ non proficiunt tibi ad vsum salutis. R A B A. Allegorice autem erugo significat superbiam, quæ decorem virtutum obfuscatur. Tinea quæ vestes latenter rodit, inuidia est, quæ bonum studium lacerat, & per compassionem vnitatis dissipat. Fures sunt hæretici & demones, qui semper ad hoc sunt intenti, vt spiritalibus spoliis. H I L A. Cæterum laus cælestis æterna est, nec furto surreptit subtrahenda, nec tinea & rubigine inuidiæ excidenda. Et ideo sequitur: Thesaurizate autem vobis thesauros in cælis, vbi neque erugo neque tinea demolitur, & vbi fures non effodiunt, neque furantur. AVG. de ser. Domi. in monte. Cælum autem hoc loco non corporeum acceperim, quia omne corpus pro terra habendum est. Totum enim mundum debet contemneri, qui sibi thesaurizat in illo cælo, de quo dictum est, Cælum cæli domino, id est in firmamento spiritali. Cælum enim & terra transibunt. Non autem in eo quod transit collocare debemus thesaurum nostrum, sed in eo quod semper manet. CHR Y. super Matthæum. Quid ergo melius est, an in terra reponere, vbi incertus est conseruationis euentus, an in cælo vbi est certa custodia? Quæ autem stulticia est illic relinquere, vnde exiturus es, & illic non premittere quod iturus es? Illic ergo substantiam tuam colloca, vbi patriam habes. CHR Y. in Hom. Quia tamen non omnis terrenus thesaurus erugine aut tinea destruitur. aut per fures auferitur: & ideo aliud inducit dicens: Vbi est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum, ac si dicat, & si nihil priorum veniat, non paruum sustinebis iacturam inferioribus affixus, & eorum seruus factus, & a cælestibus cadens, & nihil excelsorum cogitare potens. H I E R O. Hoc autem non solum de pecunia, sed de cunctis possessionibus sentiendum est. Gulosi enim Deus venter est. Lasciui thesauros sunt lubrica, amoris libido, huic seruit vnusquisque a quo vincitur. Ibi ergo habet cor, vbi est thesaurus. CHR Y. super Matth. Vel aliter. Ponit nunc quæ sit vtilitas in eleemosyna faciendâ. Qui enim colat thesauros in terra, non habet quid speret in cælo. Vt quid ergo aspiciat in cælum, vbi nihil repositum habet? Vnde dupliciter peccat. primo, quia mala congregat: secundo, quia cor habet in terra, & ex contrarijs causis dupliciter bene facit, qui thesaurizat in cælo.

net ad eleemosynam, quæ est hæc: Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, vbi primo dat consilium, vt eleemosyna fiat, vt sic ordo narrationis talis, Cum facis eleemosynam, noli tuba canere ante te. & postea subsequitur: Nolite thesaurizare vobis thesaurum in terra, & ostendit, quæ est vtilitas in eleemosyna faciendâ, & eius qui est in timor inopiæ accidētis impediatur voluntatem eleemosynæ faciendâ. CHR Y. in Hom. Dicens autem, Nolite vobis thesaurizare in terra: subdit: Vbi erugo & tinea demolitur, vt demonstret thesauri, qui est hic nocentium, & eius qui est in cælo, vtilitatem, & a loco & ab his quæ nocent: quasi dicat, quid formidas ne pecuniæ consumantur, si eleemosynam dederis? Itaque da eleemosynam & additionem accipiet. etenim quæ in cælis sunt apponuntur, quod si non dederis pereunt, & non dixit alijs derelinquis, quoniam in hoc delectabile est hominibus. R A B A. Tria autem ponit, secundum tres diuersitates diuitiarum, metallæ erugine, vestes tinea demoluntur. Sunt autem alia, quæ neque eruginem, neque tineam timent, sicut lapides præciosi: & ideo ponit generale detrimentum, scilicet fures, qui omnes diuitias rapere possunt. CHR Y. super Matth. Alia litera habet, vbi tinea, & commestura exterminant. Omnia enim bona mundi triplex tollit interitus. Aut enim a semetipsis veterantur & tineantur, sicut vestimenta, aut ipsi dominis luxuriose viuentibus comeduntur, aut ab extraneis vel dolo, vel vi, vel calumnijs, vel alio iniquo modo diripiuntur, qui omnes fures dicuntur, quia per iniquitatem festinant aliena facere sua. Sed dices: Numquid omnes qui hæc habent perdent ea? Interim quidem dicam, quia etsi non omnes perdunt, tamen multi perdunt. Vere autem & male seruatas diuitias etsi non corporaliter, spiritaliter tamen perdidisti, quæ non proficiunt tibi ad vsum salutis. R A B A. Allegorice autem erugo significat superbiam, quæ decorem virtutum obfuscatur. Tinea quæ vestes latenter rodit, inuidia est, quæ bonum studium lacerat, & per compassionem vnitatis dissipat. Fures sunt hæretici & demones, qui semper ad hoc sunt intenti, vt spiritalibus spoliis. H I L A. Cæterum laus cælestis æterna est, nec furto surreptit subtrahenda, nec tinea & rubigine inuidiæ excidenda. Et ideo sequitur: Thesaurizate autem vobis thesauros in cælis, vbi neque erugo neque tinea demolitur, & vbi fures non effodiunt, neque furantur. AVG. de ser. Domi. in monte. Cælum autem hoc loco non corporeum acceperim, quia omne corpus pro terra habendum est. Totum enim mundum debet contemneri, qui sibi thesaurizat in illo cælo, de quo dictum est, Cælum cæli domino, id est in firmamento spiritali. Cælum enim & terra transibunt. Non autem in eo quod transit collocare debemus thesaurum nostrum, sed in eo quod semper manet. CHR Y. super Matthæum. Quid ergo melius est, an in terra reponere, vbi incertus est conseruationis euentus, an in cælo vbi est certa custodia? Quæ autem stulticia est illic relinquere, vnde exiturus es, & illic non premittere quod iturus es? Illic ergo substantiam tuam colloca, vbi patriam habes. CHR Y. in Hom. Quia tamen non omnis terrenus thesaurus erugine aut tinea destruitur. aut per fures auferitur: & ideo aliud inducit dicens: Vbi est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum, ac si dicat, & si nihil priorum veniat, non paruum sustinebis iacturam inferioribus affixus, & eorum seruus factus, & a cælestibus cadens, & nihil excelsorum cogitare potens. H I E R O. Hoc autem non solum de pecunia, sed de cunctis possessionibus sentiendum est. Gulosi enim Deus venter est. Lasciui thesauros sunt lubrica, amoris libido, huic seruit vnusquisque a quo vincitur. Ibi ergo habet cor, vbi est thesaurus. CHR Y. super Matth. Vel aliter. Ponit nunc quæ sit vtilitas in eleemosyna faciendâ. Qui enim colat thesauros in terra, non habet quid speret in cælo. Vt quid ergo aspiciat in cælum, vbi nihil repositum habet? Vnde dupliciter peccat. primo, quia mala congregat: secundo, quia cor habet in terra, & ex contrarijs causis dupliciter bene facit, qui thesaurizat in cælo.

Lucerna corporis tui est oculus tuus. Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus lucidum erit. Si autem oculus tuus

celo, vtilitatem, & a loco & ab his quæ nocent: quasi dicat, quid formidas ne pecuniæ consumantur, si eleemosynam dederis? Itaque da eleemosynam & additionem accipiet. etenim quæ in cælis sunt apponuntur, quod si non dederis pereunt, & non dixit alijs derelinquis, quoniam in hoc delectabile est hominibus. R A B A. Tria autem ponit, secundum tres diuersitates diuitiarum, metallæ erugine, vestes tinea demoluntur. Sunt autem alia, quæ neque eruginem, neque tineam timent, sicut lapides præciosi: & ideo ponit generale detrimentum, scilicet fures, qui omnes diuitias rapere possunt. CHR Y. super Matth. Alia litera habet, vbi tinea, & commestura exterminant. Omnia enim bona mundi triplex tollit interitus. Aut enim a semetipsis veterantur & tineantur, sicut vestimenta, aut ipsi dominis luxuriose viuentibus comeduntur, aut ab extraneis vel dolo, vel vi, vel calumnijs, vel alio iniquo modo diripiuntur, qui omnes fures dicuntur, quia per iniquitatem festinant aliena facere sua. Sed dices: Numquid omnes qui hæc habent perdent ea? Interim quidem dicam, quia etsi non omnes perdunt, tamen multi perdunt. Vere autem & male seruatas diuitias etsi non corporaliter, spiritaliter tamen perdidisti, quæ non proficiunt tibi ad vsum salutis. R A B A. Allegorice autem erugo significat superbiam, quæ decorem virtutum obfuscatur. Tinea quæ vestes latenter rodit, inuidia est, quæ bonum studium lacerat, & per compassionem vnitatis dissipat. Fures sunt hæretici & demones, qui semper ad hoc sunt intenti, vt spiritalibus spoliis. H I L A. Cæterum laus cælestis æterna est, nec furto surreptit subtrahenda, nec tinea & rubigine inuidiæ excidenda. Et ideo sequitur: Thesaurizate autem vobis thesauros in cælis, vbi neque erugo neque tinea demolitur, & vbi fures non effodiunt, neque furantur. AVG. de ser. Domi. in monte. Cælum autem hoc loco non corporeum acceperim, quia omne corpus pro terra habendum est. Totum enim mundum debet contemneri, qui sibi thesaurizat in illo cælo, de quo dictum est, Cælum cæli domino, id est in firmamento spiritali. Cælum enim & terra transibunt. Non autem in eo quod transit collocare debemus thesaurum nostrum, sed in eo quod semper manet. CHR Y. super Matthæum. Quid ergo melius est, an in terra reponere, vbi incertus est conseruationis euentus, an in cælo vbi est certa custodia? Quæ autem stulticia est illic relinquere, vnde exiturus es, & illic non premittere quod iturus es? Illic ergo substantiam tuam colloca, vbi patriam habes. CHR Y. in Hom. Quia tamen non omnis terrenus thesaurus erugine aut tinea destruitur. aut per fures auferitur: & ideo aliud inducit dicens: Vbi est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum, ac si dicat, & si nihil priorum veniat, non paruum sustinebis iacturam inferioribus affixus, & eorum seruus factus, & a cælestibus cadens, & nihil excelsorum cogitare potens. H I E R O. Hoc autem non solum de pecunia, sed de cunctis possessionibus sentiendum est. Gulosi enim Deus venter est. Lasciui thesauros sunt lubrica, amoris libido, huic seruit vnusquisque a quo vincitur. Ibi ergo habet cor, vbi est thesaurus. CHR Y. super Matth. Vel aliter. Ponit nunc quæ sit vtilitas in eleemosyna faciendâ. Qui enim colat thesauros in terra, non habet quid speret in cælo. Vt quid ergo aspiciat in cælum, vbi nihil repositum habet? Vnde dupliciter peccat. primo, quia mala congregat: secundo, quia cor habet in terra, & ex contrarijs causis dupliciter bene facit, qui thesaurizat in cælo.

Lucerna corporis tui est oculus tuus. Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus lucidum erit. Si autem oculus tuus

Lucerna corporis tui est oculus tuus. Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus lucidum erit. Si autem oculus tuus

Lucerna corporis tui est oculus tuus. Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus lucidum erit. Si autem oculus tuus

Hom. 21.

Cat. Aur. S. Thom. D. 3. HIERO.

HIERO. Hoc ergo totum transfert ad sensum, quomodo enim corpus totum est in tenebris, si oculus non fuerit simplex...

fuerit nequam, totum corpus tuum tenebrosum erit. si ergo lumen quod in te est, tenebre sint, ipse tenebre quante erunt?

q Nemo potest duobus dominis seruire. Aut enim vnum odio habebit, & alterum diliget, aut vnum sustinebit, & alterum con-

teret. Si oculus tuus sanus fuerit aut infirmus, nunc autem dicit, simplex & nequam. si autem benignum oculum habet & infirmum, nunc quid corpus eius in lumine est?

AVG. de sermo. Domini. Vel aliter, Oculum hic accipere debemus intentionem nostram, quae si munda fuerit & recta, omnia opera nostra, quae secundum eam operamur bona sunt...

AVG. de sermo. Domini. Vel aliter, Oculum hic accipere debemus intentionem nostram, quae si munda fuerit & recta, omnia opera nostra, quae secundum eam operamur bona sunt...

AVG. de sermo. Domini. Vel aliter, Oculum hic accipere debemus intentionem nostram, quae si munda fuerit & recta, omnia opera nostra, quae secundum eam operamur bona sunt...

AVG. de sermo. Domini. Vel aliter, Oculum hic accipere debemus intentionem nostram, quae si munda fuerit & recta, omnia opera nostra, quae secundum eam operamur bona sunt...

AVG. de sermo. Domini. Vel aliter, Oculum hic accipere debemus intentionem nostram, quae si munda fuerit & recta, omnia opera nostra, quae secundum eam operamur bona sunt...

AVG. de sermo. Domini. Vel aliter, Oculum hic accipere debemus intentionem nostram, quae si munda fuerit & recta, omnia opera nostra, quae secundum eam operamur bona sunt...

AVG. de sermo. Domini. Vel aliter, Oculum hic accipere debemus intentionem nostram, quae si munda fuerit & recta, omnia opera nostra, quae secundum eam operamur bona sunt...

AVG. de sermo. Domini. Vel aliter, Oculum hic accipere debemus intentionem nostram, quae si munda fuerit & recta, omnia opera nostra, quae secundum eam operamur bona sunt...

tionem temporalium, bona mala sunt, unde posset aliquis dicere. Ego faciam bona, & propter temporalia & propter caelestia. Contra quod dominus ait: Nemo potest duobus dominis seruire.

temnet. Non potestis Deo seruire & Mammonae.

r Ideo dico vobis, ne solliciti sitis animae vestrae, quid manducetis, neque corpori vestro, quid induamini. Nonne anima plus est quam esca, & corpus plusquam vestimentum?

seruire.} Duos autem dicit, qui contraria iniungunt. Concordia enim multos vnum facit, quod ostenditur per hoc quod subdit: Aut enim vnum odio habebit. Ideo autem duo ponit, vt monstraret faciliorem esse transmutationem ad melius.

AVG. de sermo. Domini. Vel aliter, Oculum hic accipere debemus intentionem nostram, quae si munda fuerit & recta, omnia opera nostra, quae secundum eam operamur bona sunt...

AVG. de sermo. Domini. Vel aliter, Oculum hic accipere debemus intentionem nostram, quae si munda fuerit & recta, omnia opera nostra, quae secundum eam operamur bona sunt...

AVG. de sermo. Domini. Vel aliter, Oculum hic accipere debemus intentionem nostram, quae si munda fuerit & recta, omnia opera nostra, quae secundum eam operamur bona sunt...

AVG. de sermo. Domini. Vel aliter, Oculum hic accipere debemus intentionem nostram, quae si munda fuerit & recta, omnia opera nostra, quae secundum eam operamur bona sunt...

AVG. de sermo. Domini. Vel aliter, Oculum hic accipere debemus intentionem nostram, quae si munda fuerit & recta, omnia opera nostra, quae secundum eam operamur bona sunt...

AVG. de sermo. Domini. Vel aliter, Oculum hic accipere debemus intentionem nostram, quae si munda fuerit & recta, omnia opera nostra, quae secundum eam operamur bona sunt...

AVG. de sermo. Domini. Vel aliter, Oculum hic accipere debemus intentionem nostram, quae si munda fuerit & recta, omnia opera nostra, quae secundum eam operamur bona sunt...

AVG. de sermo. Domini. Vel aliter, Oculum hic accipere debemus intentionem nostram, quae si munda fuerit & recta, omnia opera nostra, quae secundum eam operamur bona sunt...

Hom. 22

Lib. 2. 111

Hom. 22

Cap. 57

Cap. 1

Cap. 3

teat nos imitari, quia non iniquitatem inuenimus inter vos, neque patientiam ab aliquo gratis manducauimus, sed in labore & fatigatione...

Cap. 19

Cap. 3

Cap. 21

Cap. 22

Cap. 23

Cap. 23

s Respicite volatilia caeli, quoniam non serunt, neque congregant in horrea, & pater vester caelestis pascit illa. Nonne licet corporaliter operando?

AVG. de sermo. Domini. Vel aliter, Oculum hic accipere debemus intentionem nostram, quae si munda fuerit & recta, omnia opera nostra, quae secundum eam operamur bona sunt...

AVG. de sermo. Domini. Vel aliter, Oculum hic accipere debemus intentionem nostram, quae si munda fuerit & recta, omnia opera nostra, quae secundum eam operamur bona sunt...

AVG. de sermo. Domini. Vel aliter, Oculum hic accipere debemus intentionem nostram, quae si munda fuerit & recta, omnia opera nostra, quae secundum eam operamur bona sunt...

AVG. de sermo. Domini. Vel aliter, Oculum hic accipere debemus intentionem nostram, quae si munda fuerit & recta, omnia opera nostra, quae secundum eam operamur bona sunt...

AVG. de sermo. Domini. Vel aliter, Oculum hic accipere debemus intentionem nostram, quae si munda fuerit & recta, omnia opera nostra, quae secundum eam operamur bona sunt...

AVG. de sermo. Domini. Vel aliter, Oculum hic accipere debemus intentionem nostram, quae si munda fuerit & recta, omnia opera nostra, quae secundum eam operamur bona sunt...

AVG. de sermo. Domini. Vel aliter, Oculum hic accipere debemus intentionem nostram, quae si munda fuerit & recta, omnia opera nostra, quae secundum eam operamur bona sunt...

AVG. de sermo. Domini. Vel aliter, Oculum hic accipere debemus intentionem nostram, quae si munda fuerit & recta, omnia opera nostra, quae secundum eam operamur bona sunt...

AVG. de sermo. Domini. Vel aliter, Oculum hic accipere debemus intentionem nostram, quae si munda fuerit & recta, omnia opera nostra, quae secundum eam operamur bona sunt...

AVG. de sermo. Domini. Vel aliter, Oculum hic accipere debemus intentionem nostram, quae si munda fuerit & recta, omnia opera nostra, quae secundum eam operamur bona sunt...

AVG. de sermo. Domini. Vel aliter, Oculum hic accipere debemus intentionem nostram, quae si munda fuerit & recta, omnia opera nostra, quae secundum eam operamur bona sunt...

AVG. de sermo. Domini. Vel aliter, Oculum hic accipere debemus intentionem nostram, quae si munda fuerit & recta, omnia opera nostra, quae secundum eam operamur bona sunt...

AVG. de sermo. Domini. Vel aliter, Oculum hic accipere debemus intentionem nostram, quae si munda fuerit & recta, omnia opera nostra, quae secundum eam operamur bona sunt...

AVG. de sermo. Domini. Vel aliter, Oculum hic accipere debemus intentionem nostram, quae si munda fuerit & recta, omnia opera nostra, quae secundum eam operamur bona sunt...

gubernanda perueniat. Neque enim non ipse pascit eos, qui manibus operantur, neque etiam quia Deus dixit: Inuoca me in die tribulationis & eruam te. non debuit fugere Apollolus, sed expeccare vt comprehenderetur, & eum Deus, sicut tres pueros de medijs ignibus liberaret. Sicut enim, qui fugientibus sanctis huiusmodi quaestionem obiceret, responderent no se oportuisse tentare Deum, sed tunc talia Deum, si vellet esse facturum, vt eos liberaret, sicut...

Cap. 27

vos magis pluris estis illis? Quis autem vestrum cogitans, potest adiicere ad staturam suam cubitum vnum?

Danielem a leonibus, & Petrum a vinculis, cum ipsi quid facerent, non haberent. Cum vero eis fugam in potestatem dedisset, etiam si liberarentur per illam, non nisi ab ipso liberari, sic seruis Dei valentibus manibus suis, victum transigere, si ex euangelio mouerit, quaestionem de volatilibus caeli, quae non seminant neque metunt, facile respondebunt. Si nos per aliquam infirmitatem, vel occupationem non possumus operari, ille nos pascit sicut aues, quae nihil operantur. Cum autem possumus, non debemus tentare Deum, quia haec quae possumus, eius munere possumus. Et cum hic viuimus, illo largiente viuimus, qui largitus est vt possumus, & ille nos pascit a quo aues pascuntur, sicut dicitur: Et pater vester caelestis pascit illa: Nonne vos magis pluris estis illis? AVG. de sermo. Domini in monte, idest carius vos valetis, quia rationale animal sicut est homo, sublimius ordinatur in rerum natura quam irrationalia, sicut sunt aues. AVG. 11. de Ciui. Dei: Plerumque tamen carius comparatur equus quam seruus, & gemma quam famula, non ratione considerantis, sed necessitate indigentis, seu voluptate cupientis. CHRYSOST. super Matth. Omnia enim animalia Deus propter hominem fecit, hominem autem propter se. quanto ergo praeciosior est hominis creatio, tanto maior est Dei sollicitudo de ipso. Si ergo aues non laborantes inueniunt escas, homo non inueniet, cui Deus dedit, & operandi scientiam & fructificandi spem? HIERON. Sicut autem quidam, qui dum volunt terminos patrum excedere, & ad alta volitare, in ima merguntur. Volatilia caeli angelos esse volunt, ceterasque in Dei ministerio fortitudines, quae absque sua cura, Dei alantur prouidentia. Si hoc itaque est, vt intelligi volumus, quomodo sequitur dictum ad homines: Nonne vos magis pluris estis illis? Simpliciter ergo accipiendum, quod si volatilia absque cura & erumnis, Dei alantur prouidentia, quae hodie sunt & cras non erunt, quanto magis homines, quibus aeternitas repromittitur? HILAR. Potest autem dici, quod sub nomine volucrum, exemplo nos immundorum spirituum hortatur, quibus sine aliquo negotio quaerendi & congregandi, viuendi tamen tributur de aeterni consilij potestate substantia, atque vt ad immundos istud spiritus referatur opportune adicit: Nonne vos magis pluris estis illis? De comparationis praesentia differentiam nequitiae, & sanctitatis ostendens. GLO. Non solum autem exemplo auium, sed experimento docet, quod ad hoc, quod sumus & viuimus, nostra cura non sufficit, sed diuina prouidentia operatur, dicens: Quis autem vestrum cogitans potest adiicere ad staturam suam cubitum vnum? CHRYSOST. super Matthaeum. Deus enim est, qui per singulos dies incrementa corporis tui facit, te non intelligente. Si ergo in teipso quotidie Dei prouidentia operatur, quomodo in necessarijs tuis cessabit? Si autem vos cogitando modicam partem corpori vestro addere non potestis, quomodo cogitando saluandi estis in toto? AVGVST. de sermo. Domini in monte: Vel potest referri ad sequentia, ac si diceret. Non esse cura nostra factum, vt ad hanc staturam veniret corpus nostrum, ex hoc intelligi potest, quod si velletis adijcere vnum cubitum, non possietis. Illi ergo tegendi corporis curam relinquit, cuius cura factum est, vt esset tantae staturae. HILAR. Vel aliter: Sicut fidem vitalis substantiae nostrae de documento spirituum firmavit, ita opinionem futuri habitus, iudicio communis intelligentiae dereliquit. Cum enim vniuersorum corporum, quae vitam hauserunt, diuersitatem in vnum perfectum virum sit excitaturus, solus quia potens sit ad vniuersumque proceritatem cubitum vnum, & alterum tertiumque praestare, de vestitu, idest de specie corporum, cum eius contumelia ambigimus, qui vt aequalem omnem hominem efficiat, tantum mensura est humanis corporibus additur. AVGVST. vltimo de Ciui. Dei. Sed si Christus in ea mensura corporis, in qua mortuus est resurrexit, nefas est dicere, cum resurrectionis omnium tempus venerit, accessuram corpori eius eam magnitudinem, quam non habuit, quando in ea discipulis, in qua notus erat, apparuit, vt longissimis fieri possit aequalis. Si autem dixerimus ad dominici corporis modum, etiam minorum maiorumque corpora redigenda, peribit de multorum corporibus per plurimum, cum ipse nec capillum periturum esse promissit. Restat ergo, vt quae recipiat suam mensuram, quam vel habuit in iuuentute, si se...

Cap. 16

Cap. 15

Cat. aur. S. Thom. D 4 nex est

anx est mortuus, vel fuerat habiturus, si est ante defunctus. Et ideo non est dictus ab Apostolo in mensuram staturæ, sed in mensuram ætatis plenitudinis Christi, quia resurgens corpora mortuorum in iuuenili ætate & robore, ad quam Christum peruenisse cognouimus.

¶ CHRY. in Hom. 13.

Hom. 13. Postq̄ monstrauit, quod non oportet nos pro cibo esse sollicitos, ad id quod lenius est prætransit: neque enim ita necessarium est indumentum sicut cib. vnde dicit: ¶ Et de vestit. quid sollicitus. Non aut̄ hic vitur: ex ep̄o volucrū, vt induceret Pauonē & Cygnū, a quibus erat sitia ex ep̄a accipere, sed vti ex ep̄o liliorū dicens. ¶ Considerate: lilia agri. ¶ Vult ex duobus monstrare superabundantiam. Iam inueniunt pulchritudinis, & a vilitate participantium tali decore. AV G. de ser. Do. in monte. Ipsa autem documenta non sic allegorice discernenda sunt, vt queramus quid significent aures celi, aut lilia agri: posita sunt enim vt de rebus minoribus maiora persuaderent. CHRY. in super Matth. Lilia. n. statuto tempore formantur in frondibus, vestiantur candore, implentur odoribus, et quod terra radici non dederat, Deus inuisibili operatione largitur. In omnibus aut̄ eadem plenitudo feruatur, vt non ab euen- tu facta putentur, sed Dei prouidentia intelligantur esse disposita. Dicendo aut̄: ¶ Non laborant, ¶ viros confortat. Dicendo vero: ¶ Neque nent, ¶ mulieres. CHRY. in Ho. Hæc autem dicens, non opus prohibuit, sed sollicitudinem, sicut & supra cum de seminatione loqueretur. Et vt magis Dei prouidentiam in ipsis commendet, quæ omnem superat humanam industriam, subdit. ¶ Dico autem vobis, quoniam neque Salo. in om. gloria sua cooper. est sicut vnum ex istis. ¶ HIER. Reueren. quod sericum, quæ regū purpura, quæ pictura textricū pot̄ floribus comparari? Quid ita rubet vt rosa? quid ita candet vt lilium? Violę vero purpuram, nullo superari murice, oculorum magis quàm sermonis iudicium est. CHRY. in Hom. Quantum enim veritatis ad mendaciam, tantum vestimentorum, & florum differentia est. Si ergo Salomõ a floribus superatus est, qui omnibus regibus fuit præclarior, quanto tu vestimentis poteris vincere florum decorem? Est autem Salomon superatus a floribus decore non semel tantum neque bis, sed per totum tempus sui regni. Et hoc est quod dicit: In omni gloria tua, qui nec in vno die ita decoratus est vt flores. CHRY. super Mat. Vel hoc dicit, quia Salomon & si non laborabat, tamen iubeat. Vbi autem iussio, illic & ministrantium offensã, & iubentis ira frequenter insuenitur. hæc autem quando nesciunt, sic ornantur. HIL A. Vel lilia intelligenda sunt angelorum celestium claritates, quibus a Deo glorię candor indutus est: Non laborant autem neque nent, quia virtutes angelorum ex ea quam adeptæ sunt originis suę sorte, vt sint semper accipiant, & cum in resurrectione similes hominibus angelis erunt, sperare celestis glorię voluit operimentum, exemplo angelicę claritatis. CHRY. super Matth. Si autem floribus terrenis sic occurrit Deus, qui nati sunt, vt tantummodo videantur & pereant, homines negliget, quos sic creauit, vt non pro tempore videatur, sed vt perpetuo sint? Et hoc est quod dicit: ¶ Si autem fenum agri quod hodie est, & cras in clybanum mittitur Deus sic vestit, quanto magis vos modice fidei? HIERO. Cras autem in scripturis futurum tempus intelligitur dicente Iacob: Exaudiat me cras iustitia mea. G L O. Alij libri habent in ignem, vel in aceruum, qui habet speciem clybani. CHRY. in Hom. Non autem lilia iam ea vocat, sed fenum agri, vt eorum vilitatem ostendat. Sed & aliam vilitatem apponit dicens, quæ hodie sunt, & non dixit, cras non erunt, sed quod est multo deficientius, quod in clybanum mittitur. Quod autem dicit: ¶ Quato magis vos. occulte insinuat humani generis honor ac si diceret: Vos quibus animam dedit, corpus plasmauit, prophetas misit, & vnigenitum filium tradidit. G L O. Dicit autem Modice fidei, quia modica fides est, quæ nec de minimis certa est. HIL A. Vel sub feni nomine gentes nuncupantur. Si igitur gentibus, licet tãtum indulgetur æternitatis corporalibus, vt mox igni iudicij destinentur, quàm prophatum est sanctos de gloria æternitatis ambigere, cum iniquis æternitatis opus præstetur ad pœnam? R E M I. Spiritualiter autem per volatilia sancti viri designantur, qui ex aqua sacri baptismatis renascuntur, & deuotione terrena despiciunt, & celestia petunt, quibus pluris dicuntur esse Apostoli, quia principes sunt omnium sanctorum. Per lilia etiam sancti viri intelliguntur, qui absque labore legalium ceremoniarum, sola fide Deo placuerunt, de quibus dicitur, Dilectus meus mihi pascitur inter lilia. Sancta etiam Ecclesia per lilium intelligi-

Et de vestimentis quid solliciti estis? Considerate lilia agri quomodo crescunt. Non laborant neque nent. Dico autem vobis, quoniam nec Salomon in omni gloria sua cooperatus est sicut vnum ex istis. Si enim fenum

tur, propter candorem fidei, & odorem bonæ conuersationis, de qua dicitur, Sicut lilium inter spinas. Per fenum designantur infideles, de quibus dicitur: Aruit fenum & flos eius cecidit. Per clybanum æterna damnatio, vt sit sensus: Si Deus in fidelibus tribuit bona temporalia, quanto magis tribuet nobis æterna?

¶ G L O. Postquam sigillatim de victu & vestitu sollicitudinem excluderã argumento ab inferioribus sumpto, hic consequenter vtrumi que excludit dicens, ¶ Nolite ergo solliciti esse dicentes, quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur?

¶ R E M I G. Ideo autem hoc dominus repetiuit, vt ostenderet hanc rem esse pernecessariam, & vt arctius eam in cordibus nostris inculcaret. R A B A. Notandum vero, quod non ait: Nolite querere, aut solliciti esse de cibo, aut potu, aut indumento, sed. Quid manducetis aut quid bibatis; aut quid vestiamini. vbi mihi videntur argui qui sumpto victu, vel vestimento communi, lautiora cibi vel austeriora his, cum quibus vitam ducunt alimenta vel indumenta requirunt.

¶ G L O. Est etiam alia sollicitudo superflua, ex vitio hominum, quando fructus & pecuniam plusquam neesse est referunt, & dimissis spiritualibus, illis intenti sunt quasi de bonitate Dei desperantes, & hoc prohibetur. vnde subditur, ¶ Hæc enim omnia requirunt. ¶ CHRYSTOST. super Matthæum. Quia in rebus humanis fortunam credunt esse non prouidentiam, neque iudicio Dei, vitas suas gubernari existimant, sed incerto duci euentu. Et ideo merito timent, & desperant, quasi qui neminem habent gubernantem. qui autem rem credit se Dei iudicio gubernari, eam quidem suam in manu Dei committit. vnde sequitur: ¶ Scit enim pater: vester, quia his omnibus indigetis. ¶ CHRYSTOST. in Hom. Non autem dixit: Scit Deus, sed Scit pater: vester, vt eos in maiorem spem ducat. si enim pater est, non poterit dei sperare filios, cum nec homines patres hoc sustineant. Dicit autem: ¶ Quoniam his omnibus indigetis, vt magis sollicitudinem abiciatis, quia necessaria sunt. Qualiter enim est pater, qui sustinet etiam necessaria filijs non dare? Si autem essent superflua, non ita oporteret confidere. A V G V S T. 15. Dei Trinita. Non autem ista ex aliquo tempore cognouit Deus, sed futura omnia temporalia, atque in eis etiam quid & quando ab illo petiti eramus, sine initio ante præcipient. AV G. 12. de Ciuitate Dei: Quod autem dicunt quidam, hæc Dei scientia non posse comprehendere, quia infinita sunt, restat eis discere, quod non omnes numeros Deus nouerit, quos infinitos esse certissimum est. Infinitas autem numeri, non est incomprehensibilis ei, cuius intelligentia non est numerus. Quapropter, si quicquid scientia comprehenditur, scientis comprehendere non finitur, profecto omnis infinitas, quodam ineffabili modo Deo finita est, quia eius scientia incomprehensibilis non est.

¶ G R E G O. N Y S S E N V S. Lib. 8. Philosophia: Quoniam autem est prouidentia: per huiusmodi signa demonstratur. permanetia enim vniuersorum & maxime eorum, quæ sunt in generatione & corruptione, & posito, & ordo eorum quæ sunt, semper custoditur secundum eundem modum, qualiter perficeretur nullo prouidente? Sed quidam dicunt Deo curam esse existentium permanenti in vniuersali, & huius solius prouidentiam habere. Singularia vero fieri, vt contingit. Tres autem causas so-

las vtiq; quis dicit non fieri prouidentiam singularium. Aut. n. hoc quod est ignorare Deum, qm̄ bonum vel particularium diligentiam habere, aut non velle, aut non posse, sed ignorantia omnino aliena est a beata substantia. Qualiter n. latebit Deum, quod nec homo sapiens ignorabit, sp̄ singularibus destructis, vniuersalia destruentur? Nihil autem prohibet omnia indiuidua perire, nulla procurante potentia. Si autem non vult, propter duas fit causas, aut propter pigritiam, aut propter indecentiam. Pigritia autem a duobus generatur, aut enim voluprate aliqua attracti pigritamur, aut propter timorem desistimus, quorum neutrum fas est cogitare de Deo. Si autem dicant non decere Deum, indignum enim esset tantæ beatitudinis paruis condescendere, qualiter non inconueniens est artificem quidem procurantem vniuersalia, nihil particularium, neque paruissimum derelinquere sine procuratore, scientem quod ad totum perficit pars, conditorum vero Deum artificibus enuntiare inchoatorem? Si autem non potest, imbecillus est Deus, & impotens benefacere. Si vero incomprehensibilis nobis est singularium prouidentie ratio, non propterea oportet dicere,

¶ G L O. Postquam sigillatim de victu & vestitu sollicitudinem excluderã argumento ab inferioribus sumpto, hic consequenter vtrumi que excludit dicens, ¶ Nolite ergo solliciti esse dicentes, quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur?

¶ R E M I G. Ideo autem hoc dominus repetiuit, vt ostenderet hanc rem esse pernecessariam, & vt arctius eam in cordibus nostris inculcaret. R A B A. Notandum vero, quod non ait: Nolite querere, aut solliciti esse de cibo, aut potu, aut indumento, sed. Quid manducetis aut quid bibatis; aut quid vestiamini. vbi mihi videntur argui qui sumpto victu, vel vestimento communi, lautiora cibi vel austeriora his, cum quibus vitam ducunt alimenta vel indumenta requirunt.

¶ G L O. Est etiam alia sollicitudo superflua, ex vitio hominum, quando fructus & pecuniam plusquam neesse est referunt, & dimissis spiritualibus, illis intenti sunt quasi de bonitate Dei desperantes, & hoc prohibetur. vnde subditur, ¶ Hæc enim omnia requirunt. ¶ CHRYSTOST. super Matthæum. Quia in rebus humanis fortunam credunt esse non prouidentiam, neque iudicio Dei, vitas suas gubernari existimant, sed incerto duci euentu. Et ideo merito timent, & desperant, quasi qui neminem habent gubernantem. qui autem rem credit se Dei iudicio gubernari, eam quidem suam in manu Dei committit. vnde sequitur: ¶ Scit enim pater: vester, quia his omnibus indigetis. ¶ CHRYSTOST. in Hom. Non autem dixit: Scit Deus, sed Scit pater: vester, vt eos in maiorem spem ducat. si enim pater est, non poterit dei sperare filios, cum nec homines patres hoc sustineant. Dicit autem: ¶ Quoniam his omnibus indigetis, vt magis sollicitudinem abiciatis, quia necessaria sunt. Qualiter enim est pater, qui sustinet etiam necessaria filijs non dare? Si autem essent superflua, non ita oporteret confidere. A V G V S T. 15. Dei Trinita. Non autem ista ex aliquo tempore cognouit Deus, sed futura omnia temporalia, atque in eis etiam quid & quando ab illo petiti eramus, sine initio ante præcipient. AV G. 12. de Ciuitate Dei: Quod autem dicunt quidam, hæc Dei scientia non posse comprehendere, quia infinita sunt, restat eis discere, quod non omnes numeros Deus nouerit, quos infinitos esse certissimum est. Infinitas autem numeri, non est incomprehensibilis ei, cuius intelligentia non est numerus. Quapropter, si quicquid scientia comprehenditur, scientis comprehendere non finitur, profecto omnis infinitas, quodam ineffabili modo Deo finita est, quia eius scientia incomprehensibilis non est.

¶ G R E G O. N Y S S E N V S. Lib. 8. Philosophia: Quoniam autem est prouidentia: per huiusmodi signa demonstratur. permanetia enim vniuersorum & maxime eorum, quæ sunt in generatione & corruptione, & posito, & ordo eorum quæ sunt, semper custoditur secundum eundem modum, qualiter perficeretur nullo prouidente? Sed quidam dicunt Deo curam esse existentium permanenti in vniuersali, & huius solius prouidentiam habere. Singularia vero fieri, vt contingit. Tres autem causas so-

las vtiq; quis dicit non fieri prouidentiam singularium. Aut. n. hoc quod est ignorare Deum, qm̄ bonum vel particularium diligentiam habere, aut non velle, aut non posse, sed ignorantia omnino aliena est a beata substantia. Qualiter n. latebit Deum, quod nec homo sapiens ignorabit, sp̄ singularibus destructis, vniuersalia destruentur? Nihil autem prohibet omnia indiuidua perire, nulla procurante potentia. Si autem non vult, propter duas fit causas, aut propter pigritiam, aut propter indecentiam. Pigritia autem a duobus generatur, aut enim voluprate aliqua attracti pigritamur, aut propter timorem desistimus, quorum neutrum fas est cogitare de Deo. Si autem dicant non decere Deum, indignum enim esset tantæ beatitudinis paruis condescendere, qualiter non inconueniens est artificem quidem procurantem vniuersalia, nihil particularium, neque paruissimum derelinquere sine procuratore, scientem quod ad totum perficit pars, conditorum vero Deum artificibus enuntiare inchoatorem? Si autem non potest, imbecillus est Deus, & impotens benefacere. Si vero incomprehensibilis nobis est singularium prouidentie ratio, non propterea oportet dicere,

Lib. 2. c. 23.

Hom. 13.

Cap. 13.

Cap. 18.

Cap. 1. c. 4.

cap. 6. & 7.

dicere, quia non est prouidentia: ita enim dicerent, quia numerum hominum ignoramus, neque homines esse. CHR Y. super Matthæ. Sic ergo, qui credit se Dei iudicio gubernari, eam suam in manu Dei committat: cogitet autem de bono & malo, de quo nisi sollicitus fuerit, neque malum fugiet, neque bonum apprehendet. Et ideo subditur: ¶ Querite autem primum regnum Dei, & iustitiam eius. ¶ Regnum Dei est retributio bonorum operum, aut diuites, sed si bene, vel male egerimus, quod est in nostro arbitrio. G L O. Vel dicit iustitiam eius, quasi dicit, vt pater eum, non per vos iusti sitis. CHR Y. super Matthæ. Terra autem etiam propter peccata hominum maledicatur, vt non germinet, secundum illud. Maledicta terra in opere tuo: benedicatur autem cum bona fecerimus. Quare ergo iustitia, & non dedit tibi panem. Vnde sequitur: ¶ Et hæc omnia adiciuntur vobis. AV G. de Sermonem Domini in monte, scilicet temporalia, quæ manifeste hic ostendit non esse talia bona nostra propter que benefacere debeamus: sed tamen necessaria esse. Regnum vero Dei, & iustitia eius bonum nostrum est, vbi finis constitutus est. Sed quia in hac vita militamus, vt ad illud regnum peruenire possimus, quæ vita sine his necessarijs agi non potest: apponitur, inquit, hæc vobis. Cum autem dixit illud: ¶ Primum si significauit, quia hoc posterius querendum est non tempore, sed dignitate, illud tanquam bonum nostrum: hoc tanquam necessarium est. Neque enim (verbigratia) debemus euangelizare, vt māduducemus, quia sic vilius haberemus euangelium, quàm cibum, sed ideo manducamus, vt euangelizemus. Quarentibus autem primum regnum Dei, & iustitiam eius, idest hoc preponentibus cæteris rebus, vt hoc propter cætera queramus, non debet subesse sollicitudo, ne necessaria desint, & ideo ait: ¶ Hæc omnia adiciuntur vobis: idest conuenienter sine vllo vestro impedimento, ne cum ista queritis, illinc auertamini, aut duos fines constituatis. CHR Y. in Homil. & non dixit: Dabuntur, sed apponentur, vt dicas, quia prouidentia nihil sunt ad magnitudinem futurorum. AV G. de Sermonem Domini in monte. Cum autem legimus in fame, & siti Apostolum laborasse, non existimemus hic Domini promissa ritubasse, quado quidem ista sint adiutoria. Medicus iste, cui nos totos commisimus, nouit quando apponat, & quando detrahat, sicut nobis iudicet expedire. Si enim nobis aliquando defuerint (quod plerumque propter nostram exercitationem Deus finit) non debilitat propositum nostrum, sed examinatum confirmat. ¶ G L O. Prohibetur sollicitudini præsentiu rerum, modo prohiber sollicitudine futurorū variã, ex vitio hominum prouenientem cum dicit: ¶ Nolite ergo solliciti esse in crastinum. ¶ HIER. Cras in scripturis, futurū tempus intelligitur, dicitur Iacob: Exaudi me cras iustitia mea: & in Samuelis phantasmate Phironissa loquitur ad Saulem: Cras eris mecum: de præsentibus ergo concessit debere esse sollicitos, qui futura prohibet cogitare. Sufficit enim nobis præsentis temporis cogitatio. Futura quæ incerta sunt Deo relinquamus. Et hoc est quod dicitur: ¶ Crastinus enim dies sollicitus erit sibiip̄s: idest ipse asseret sollicitudinem suam secum. ¶ Sufficit enim dici malitia sua. ¶ Hic malitiam non contrariam virtuti posuit, sed laborem, & afflictionem, & angustiam sæculi. CHR Y. in Homil. Nihil enim ita dolorem infert animæ, vt sollicitudo, & cura. Cum autem dicat, quod crastina dies erit sollicita de seip̄a, volens manifestius facere quod dicitur, pro soperpam facit temporis, secundum multorum consuetudinem loquens ad plebem imperfectam: vt enim eos magis moueat, ipsos dies conuerentes inducat pro superflua cura. Nunquid enim dies non sufficiens habet onus, idest curam suam? quid igitur eum aggrauas magis, curam quæ pertinet ad alium diem apponendo? CHR Y. super Matth. Vel aliter: Per hodie hæc solum significatur, quæ habemus in vita præsentis necessaria. Quia autem dicit: ¶ Cras quod superfluum ostendit: dicit ergo: ¶ Nolite solliciti esse in crastinum, idest nihil curatis super id habere quod necessarium est vobis ad vitam quotidianam. Quod enim superfluum fuerit, quod est cras curabit se. Et hoc est quod dicit: ¶ Crastinus enim dies sollicitus erit sibiip̄s: ac si dicat: Superflua cū congregaueris, ipse se curabit, te quidem eis non fruente, inuenient Domini: nos multos, qui ea procurant. Quid ergo curas de illis, quorum

Lib. 2. c. 24.

Cap. 13.

Hom. 13.

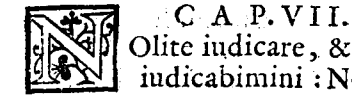
Cap. 13.

Cap. 18.

Cap. 1. c. 4.

cap. 6. & 7.

A potestare es alijs dimissurus? ¶ Sufficit enim dici malitia sua, quæ dicat: Sufficit tibi labor, quem pateris propter necessaria: noli de superfluis laborare. Vel aliter. AV G. de Sermonem Domini in monte: Non dicitur crastinus dies, nisi in tempore, vbi præterito succedit futurum: Ergo cum aliquid boni operamus, non terrena, sed æterna cogitemus. Crastinus enim dies sollicitus erit sibiip̄s, idest cum oportuerit sumas cibum, & huiusmodi, scilicet cum necessitas vrgere cœperit. ¶ Sufficit enim dici malitia sua, idest sufficit, quod ista

Cap. 16. Nolite ergo solliciti esse in crastinum: Crastinus enim dies sollicitus erit sibiip̄s: Sufficit enim dici malitia sua.

sumere vrgebit necessitas, quam malitiam nominat, quia pœnalis est nobis: pertinet enim ad mortalitatem quam peccando meruimus. huic ergo pœnæ temporalis necessitatis noli addere aliquod grauius, vt non solum eam patiaris, sed etiam propter hanc explendam milites Deo. Hic est cauidum, ne cum viderimus aliquem seruum Dei prouidere, ne ista necessaria desint, vel sibi, vel eis quorum cura sibi commissa est, iudicemus eum contra Domini præcepta facere, & de crastino esse sollicitum. nam & ipse Dominus, (cui ministrabant Angeli,) propter exemplū loculos habere dignatus est. Est in actibus Apostolorum scriptum est quæ ad vitam sunt necessaria, procurata esse in futurum propter imminentem famem: non ergo hoc Dominus increpat, si quis humano more ista procuraret, sed si quis propter ista non militet Deo. H I L A. Hoc etiam totum sub dicti cœlestis significatia continetur. Iudicatur igitur nō ambigere de futuris. Satis enim vitæ nostræ malitia dierum, quibus viuimus, scilicet peccata sufficiunt, vt circa hæc purganda omnis vitæ nostræ mediatio, laborque versetur. Cessante autem cura nostra ipsa futura sollicita sunt, dum nobis æternæ charitatis profectus Deo procurante proponitur.

Lib. 2. c. 28. V G. de Sermonem Domini in monte, quia cum ista temporalia procuratur in futurum, incertum est quo animo fiat, cum possit simplici corde fieri, & duplici, opportune hoc loco subiicit: ¶ Nolite iudicare, ¶ vel aliter. CHR Y. in Homil. Hucusque exposuit consequentiam ad elemosynam pertinentem: nunc autem incipit exponere consequentiam ad orationem respicientem. Et est doctrina hæc quodammodo pars orationis, vt sit ordo narrationis talis: Dimitte nobis debita nostra: & sequitur: ¶ Nolite iudicare, vt non iudicemini. ¶ CHR Y. super Matth. Sed si iudicare prohibet, qua conscientia Paulus Corinth. iudicat fornicantem, & Petrus Ananiam, & Saphiram mendacij arguit? Sed quidam hunc locum secundum huiusmodi sensum exponunt, quia Dominus hoc mandato non prohibet Christianos ex beniuolentia alios corripere, sed ne per iactantiam iustitię suę Christianos, Christianos despiciant, ex solis plerumque suspitionibus odientes ceteros, & condemnantes, & sub specie pietatis proprium odium exequetes. CHR Y. in Homil. Vnde non dixit, ne quiescere facias peccantem: sed, ne iudicaueris: hoc est, ne amarus sis iudex, corripere quippe non vt hostias expectens vindictam, sed vt medicus institutus medicinam.

CHR Y. super Matthæum: Sed vt non sic quidem corripent Christiani Christianos conuenit sermo, qui dicit: ¶ Nolite iudicare. ¶ Sed si non sic corripuerint: nūquid propter hoc consequentur indulgentiam peccatorum? quia dictum est: ¶ Non iudicabimini. ¶ Quis n. consequitur indulgentiam mali prioris, quā non addidit alterū malū? Hoc aut̄ diximus volentes ostendere, quia hic sermo non est positus de proximis non iudicandis, qui peccat in Deū, sed qui in nos peccant. Qui enim non iudicat proximum propter peccatum in se commissum, illum nec Deus iudicat propter peccatum, sed dimittit ei debitum, sicut & ipse dimisit. CHR Y. in Homil. Vel aliter: Non simpliciter vniuersa peccata iubet non iudicare: sed his qui multis malis sunt pleni, & alios pro minimis iudicant, hæc prohibitionem facit. Sicut & Paulus non simpliciter prohibet iudicare eos, qui peccant, sed discipulos iudicantes de magistris redarguit, docens vt eos, qui supra nos sunt, non iudicemus. H I L A. Vel aliter: Iudicari de sponsonibus suis Deum vetat, quia vt iudicia ex incertis rebus inter homines sumuntur: ita & hoc iudicij aduersus Deum ex ambiguitate suscipitur, quod penitus repellit a nobis, vt constans potius fides retineatur, quia non sicut in cæteris rebus peccatum sit peccatum iudicasse, sed si in his rebus tantummodo dederō iudicium, initium sit criminis. AV G. de Sermonem Domini in monte. Vel aliter: Hoc loco nihil aliud precipi existimo, nisi vt ea facta, quæ dubium sunt, quo animo fiant, in meliorem partem interpretemur. Deus autem, quæ non possunt bono animo fieri, sicut sunt ista supra, blasphemia, & huiusmodi, no-

Lib. 2. c. 25.

Cap. 16.

Lib. 2. c. 28.

Hom. 14.

Lib. 2. c. 18.

bis iudicare permittit. de factis autem mediis, quae possunt bono & malo animo fieri, temerarium est iudicare, maxime ut condemnemus. Duo autem sunt, in quibus temerarium iudicium cadere debemus, cum incertum est quo animo quicquam factum sit, vel eum incertum est, qualis quisque futurus est, qui nunc vel bonus, vel malus apparet. Non ergo reprehendamus ea quae nec scimus quo animo fiant, neque ita reprehendamus quae manifestae sunt, ut desperemus sanitatem. Post autem mouere quod ait: *in quo iudicio iudicaueritis, iudicabimini.* Nunquid si nos temerario iudicio iudicauerimus, tunc mere etiam de nobis Deus iudicabit? aut nunquid si mensura iniqua mensi fuerimus, & apud Deum est iniqua mensura vnde nobis remetiatur? Nam mensurae nomine ipsum iudicium significatum arbitror. Sed hoc dictum est, quoniam temeritas qua punis alium, ipsa te puniat necesse est. Iniquitas enim saepe nihil nocet ei, qui patitur iniuriam, ei vero qui facit, necesse est ut noceat. A V G. 21. de Ciuita. Dei. Dicunt aliqui: quomodo verum est quod ait Christus, *vt in qua mensura mensi fueritis, remetiatur vobis*, si temporale peccatum supplicio puniatur aeterno? Nec attendunt non propter aequale temporis spatium, sed propter vicissitudinem mali, id est qui mala fecerit, mala patitur, eandem mensuram fuisse, quamuis in ea re hoc proprie possit accipi, de qua Dominus cum hoc diceret, loquebatur, id est de iudicijs, & condemnationibus. Proinde qui iudicat, & condemnat iniuste, si iudicatur, & condemnatur, iuste in eadem mensura recipit, quamuis non hoc quod dedit. Iudicio. n. fecit, quod iniquum est, iudicio patitur, quod iustum est.

¶ A V G. de Sermo. Domini. Quia de temerario, & iniquo iudicio Dominus nos ammonuerat (maxime autem hi temere iudicant, qui de incertis, & facile reprehendunt, qui magis amant vituperare & damnare, quam emendare, atque corrigere, quod vitium, vel superbia est, vel inuidia) consequenter subiicit, & dicit: *Quid autem vides festucam in oculo fratris tui, & trabem in oculo tuo non vides?* H I E R O. De his loquitur, qui cum mortali crimine detineatur obnoxij, minora peccata fratris non concedunt, vt si forte ira ille peccauerit, tu odio reprehendas. Quamuis autem inter festucam & trabem, tantum inter iram distat, & odium odium enim ira inueterata est. Fieri autem potest, vt si irascaris homini, velis eum corrigi: non autem si eum oderis. C H R Y. in Homil. Multi etiam hoc faciunt, qui si viderint monachum superfluum vestimentum habentem, aut copiosiori cibo potitum, amari sunt accusatores, quotidie ipsi rapiunt, & crapulam patientes. C H R Y. super Matth. Vel aliter: Hoc quod hic dicitur, Doctoribus conuenit. Omne enim peccatum diiudicatur, quod modicum, aut magnum, secundum peccantis personam. Laici enim peccatum modicum est, & festuca quantum ad peccatum Sacerdotis, quod trabi comparatur. H I L A. Vel aliter: Peccatum in Spiritum sanctum est diuinae virtutis potestatem negare, & Christo substantiam adimere aeternitatis, per quem, quia in hominem venit Deus, homo rursus veniret in Deum. Ergo quantum inter festucam & trabem discriminis est, tantum ostendit peccatum in Spiritum sanctum caetera crimina excedere, vt cum infideles delicta corporis alij exprobrant, onus peccati quod de peccatis Dei ambigunt, in se ante non videant, in oculo trabe, tanquam in metis acie incidere. Sequitur: *Aut quo dices fratri tuo, sine, eijcia festuca de oculo tuo: & ecce in oculo trabs est?* C H R Y. i. cum qua facie arguis peccatum fratris tui, ipse autem in eodem peccato, vel in maiori existens? A V G. de Sermone Domini: Primum ergo cogitemus cum aliquem reprehendere nos necessitas coegerit, vtrum tale sit vitium quod nunquam habuimus. Et tunc cogitemus, & nos hoies esse, & habere potuisse, vel tale quid habuimus, & iam non habemus: & tunc tangat memoriam communis fragilitas, vt illam correctio nem non odium, sed misericordia praecedat. Si autem inuenimus nos in eodem vitio esse, non obiurgemus, sed congemiscamus, & ad pariter conandum inuitemus. Raro autem & ex magna necessitate obiurgationes adhibenda sunt, in quibus non vt nobis, sed vt Domino seruiatur inflemus. C H R Y. super Matthaeum. Vel aliter: *Quomodo dicit fratri tuo, id est quo proposito putas ex charitate, vt salues proximum tuum, non quia te ipsum ante salua res? Vis ergo non alios sanare, sed per bonam doctrinam malos ad celare, & scientiae laudem ab hoibus quaerere: non ad edificationem mercedis a Deo, & es hypocrita: vnde sequitur. Hypocrita, eijce primum trabem de oculo tuo. A V G. de Ser. Dni. Accusare eum vitia offi-*

condemnare, & non condemnabimini. In quo enim iudicio iudicaueritis, iudicabimini: & in qua mensura mensi fueritis, remetiatur vobis.

b Quid autem vides festucam in oculo fratris tui, & trabem in oculo tuo non vides? Aut quomodo dicit fratri tuo: Frater, sine eijciam festuca de oculo tuo,

ciui est bonorum, quod cum mali faciunt, alienas partes agunt, sicut hypocrita, qui tegunt sub persona quod sunt, & ostendunt in persona quod non sunt. C H R Y. in Homil. Et notandum, quod vbi cumque vult monstrare magnum aliquod peccatum, a contumelia incipit sicut ibi: Serue nequaquam omne debitum dimisit tibi: & ideo hic dicit Hypocrita, eijce primum. Etenim quae sunt ipsius sunt, magis aliquis nouit, quam quae sunt aliorum, & quae maiora sunt, magis videt, quam quae minora, & seipsum magis diligit, quam proximum: Et ideo iubet eum qui obnoxius est multis peccatis, non amarum esse iudicem delictorum.

& ecce trabs est in oculo tuo? Hypocrita, eijce primum trabem de oculo tuo, & tunc vides eijcere festucam de oculo fratris tui.

c Nolite sanctum dare canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos, ne forte conculcent eas pedibus suis, & canes conuersi dirumpant vos.

alterius, & maxime cum fuerint parua quidem non ab arguendo, aut a corrigendo auertens: sed prohibet propria contemnere, & alienis insistere. Oportet enim vt primo cum diligentia inuestiges, quae sunt, & tunc quae proximi sunt discutias: & ideo sequitur: *Et tunc vides eijcere festucam de oculo fratris tui.* A V G. de Ser. Domini in monte: Afferentes enim de oculo nostro trabem in iudicium, vel malitiam, vel simulationis: videbimus eijcere festucam de oculo fratris.

c ¶ A V G. de Sermo. Domini in monte: Quia potest aliquos per nomen simplicitatis, ad quam per superiora induxerat decipere, vt sic putetur vitiosum esse aliquando verum occultare: quomodo vitiosum est falsum dicere, recte subiungit: *Nolite sanctum dare canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos.* C H R Y. super Matthaeum. Vel aliter: Iusserat superius Dominus diligere inimicos, & benefacere his, qui peccant in nos: ne ergo cogitarent Sacerdotes etiam quae Dei sunt eis communicare, talem cogitationem compescuit dicens: *Nolite sanctum dare canibus, ac si diceret: Mandauit vobis diligere inimicos, & benefacere eis de vestris corporalibus bonis, non tamen de meis spiritualibus passim, quoniam in natura vobiscum communes sunt, non in fide; & Deo carnalia beneficia dignis, & indignis similiter praestat: non autem gratias spirituales.* A V G. de Ser. Dni in monte: Quae videntur autem est quid sit sanctum, quod canes, quid margaritae, quid porci. Sanctum est quod corrumpere nefas est, cuius sceleris voluntas reueneretur, quamuis illud incorruptibile maneat. Margaritae autem sunt quaecumque spiritualia magni aestimanda sunt. Licet itaque vna eademque res, & sanctum, & margarita dici possit, sed sanctum dicitur ex eo quod non debet corrumpi: margarita vero ex eo quod non debet contemni. C H R Y. super Matthaeum. Vel aliter: Sanctum est, sicut baptisimus, gratia corporis Christi, & huiusmodi: Mysteria autem veritatis margaritae sunt, quia sicut margaritae in cluse cochleis, posita sunt in profundo maris, sic mysteria diuina verbis inclusa, posita sunt in altitudine sensus sacrae scripturae: C H R Y. in Homil. Quae quidem, his qui bonae mentis sunt, & intellectum habent, reuelata honesta apparent. his autem qui insensibiles sunt, magis videntur reuerenda, cum ignorantur. A V G. de Ser. Domini. Canes autem pro impugnatibus veritatis: porcos pro contemptoribus positos non incongrue accipimus. Quapropter, quia canes exiliunt ad dilacerandum, quod autem dilacerant, integrum esse non solum, dixit: *Nolite sanctum dare canibus, quia quantum in ipsis est, si fieri possit, conantur perimere veritatem.* Porci autem quamuis non ita vt canes morfu appetant: passim tamen calcando inquinant. Et ideo dicit: *Neque mittatis margaritas vestras ante porcos.* R A B A. Vel canes sunt ad vomitum reuersi; porci nondum conuersi, sed in luto vitiorum conuersati. C H R Y. super Matthaeum. Vel aliter. Canis & porcus immunda animalia sunt, sed canis ex omni parte, quia nec ruminat, nec vngulam findit. porcus autem ex parte: nam vngulam habet fissam, sed non ruminat, propter quod canes putro intelligendos Gentiles omnino immundos, & propter fidem: porcos autem haereticos, quia nomen Domini in uocare videntur. *Non est ergo sanctum dare canibus, quia baptisimus, & alia sacramenta non sunt danda, nisi fidem habentibus. Itaque mysteria veritatis, i. margaritae: non sunt danda, nisi desiderantibus veritatem, & cum ratione humana uiuentibus. Si enim porcis ea miseris, id est caeno se uitae delectatione grauat, non intelligere praeciositatem earum, sed aestimant eas similes caeteris fabulis mundanalibus, & eas actibus suis carnalibus conculcant.* A V G. de Sermo. Domini. Calcari enim dicitur quicquid contemnitur. Et ideo dicitur: *Ne forte conculcent eas pedibus suis.* G L O. Dicit autem: *Ne forte, quia respicere possunt ab immunditia.* A V G. Quod autem sequitur. *Et conuersi dirumpant vos.* Non

Lib. 2. c. 31.

Hom. 14.

Non ait ipsas margaritas: illas enim conculcant, & cum conuertuntur, vt adhuc aliquid audiant, disfrumpunt eum, a quo missas margaritas conculcant. non enim facit inueniri quod ei gratum esse possit, a quo magno labore inuenta contemnantur. Qui ergo tales docent quomodo non disfrumpantur indignando, & isto machado non video.

d Petite, & dabitur vobis, quaerite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis. Omnis enim qui petit, accipit: & qui quaerit, inuenit: & pulsanti, aperietur.

e Aut quis est ex vobis homo, quem si petierit filius panem,

inter se differant, sic exponendum putauit: sed longe melius ad instantissimum petitionem omnia referuntur. vnde postea concludit dicens: *Dabit bona petentibus se.* C H R Y. in Homil. Per hoc ergo, quod addidit: *Quaerite, & pulsate;* cum instigata mente, & ad illud solum afficitur quod quaeritur. qui autem pulsant, cum vehementia, & seruida mente uenit. C H R Y. super Matthaeum. Quia uero dixerat: *Petite, & accipietis;* ne forte peccatores audientes dicerent: ad hoc Dominus dignos hortatur: nos autem indigni sumus, ideo repetit, ut tam iustus, quam peccatoribus misericordiam Dei commendet. Et ideo dicit: *Omnis qui petit, accipit, id est siue iustus sit, siue peccator: tamen petere non dubitet, ut constet neminem sperni, nisi qui petere dubitauit a Deo.* non enim credibile est, ut opus pietatis quod exhibetur beneficiando inimicis Deus iniungat hominibus: ipse autem non faciat cum sit bonus. A V G. super Ioannem. Vnde peccatores exaudit Deus. Si enim peccatores non audiret, frustra Publicanus dixisset: Domine propitius esto mihi peccatori, & ex ista confessione meruisset iustificationem. P R O S P. in Lib. Sentent. Aug. Fideliter autem supplicans Deo pro necessitatibus huius uitae, & misericorditer auditur, & misericorditer non auditur. Quia enim infirmo sit utile, magis nouit medicus, quam agrotus. Si autem id postulat quod Deus, & praecipit & promittit, fiet omnino quod possit, quia accipit charitas quod petit ueritas. A V G. ad Paulinum, & Thersiam: Bonus autem Dominus, qui non tribuit sepe quod uolumus, ut quod malimus attribuat. A V G. de Sermo. Domini. Perseuerantia etiam opus est, vt accipiamus quod petimus. A V G. de Ver. dom. Cum enim Deus aliquando tardius dat, com mendat dona, non negat: diu desiderata, dulcius obtinentur: cito autem data, uilescunt. Pete ergo & quaere iusta. Petendo enim & quaerendo, crescit appetitus ut capias. seruat tibi Deus: quod non uult cito dare, ut tu discas magna magne considerare, ideo oportet semper orare, & non desicere.

Lib. 2. c. 32.

Lib. 2. c. 33.

A fide; quaerimus spe, pulsamus charitate. Primum petere debes, vt habeas: post quaerere, vt inuenias: inuenta obseruare, vt introeas. R E M I. Vel aliter. Petimus orando, quaerimus recte uiuendo, pulsamus perseuerando. A V G. de Sermone Domini in monte: Peticio autem pertinet ad impetrandam sanitatem animi, vt ea quae praecipiantur, imple-re possim: inquisicio autem ad inueniendam ueritatem. Sed cum quisque ueram uiam inuenit, peruenit ad ipsam possessionem, quae tantum pulsanti aperietur. A V G. in Lib. Retract. Operose quidem ista tria quid inter se differant, sic exponendum putauit: sed longe melius ad instantissimum petitionem omnia referuntur. vnde postea concludit dicens: *Dabit bona petentibus se.* C H R Y. in Homil. Per hoc ergo, quod addidit: *Quaerite, & pulsate;* cum instigata mente, & ad illud solum afficitur quod quaeritur. qui autem pulsant, cum vehementia, & seruida mente uenit. C H R Y. super Matthaeum. Quia uero dixerat: *Petite, & accipietis;* ne forte peccatores audientes dicerent: ad hoc Dominus dignos hortatur: nos autem indigni sumus, ideo repetit, ut tam iustus, quam peccatoribus misericordiam Dei commendet. Et ideo dicit: *Omnis qui petit, accipit, id est siue iustus sit, siue peccator: tamen petere non dubitet, ut constet neminem sperni, nisi qui petere dubitauit a Deo.* non enim credibile est, ut opus pietatis quod exhibetur beneficiando inimicis Deus iniungat hominibus: ipse autem non faciat cum sit bonus. A V G. super Ioannem. Vnde peccatores exaudit Deus. Si enim peccatores non audiret, frustra Publicanus dixisset: Domine propitius esto mihi peccatori, & ex ista confessione meruisset iustificationem. P R O S P. in Lib. Sentent. Aug. Fideliter autem supplicans Deo pro necessitatibus huius uitae, & misericorditer auditur, & misericorditer non auditur. Quia enim infirmo sit utile, magis nouit medicus, quam agrotus. Si autem id postulat quod Deus, & praecipit & promittit, fiet omnino quod possit, quia accipit charitas quod petit ueritas. A V G. ad Paulinum, & Thersiam: Bonus autem Dominus, qui non tribuit sepe quod uolumus, ut quod malimus attribuat. A V G. de Sermo. Domini. Perseuerantia etiam opus est, vt accipiamus quod petimus. A V G. de Ver. dom. Cum enim Deus aliquando tardius dat, com mendat dona, non negat: diu desiderata, dulcius obtinentur: cito autem data, uilescunt. Pete ergo & quaere iusta. Petendo enim & quaerendo, crescit appetitus ut capias. seruat tibi Deus: quod non uult cito dare, ut tu discas magna magne considerare, ideo oportet semper orare, & non desicere.

Lib. 2. c. 33.

Lib. 1. c. 19.

Tra. 44.

Sent. 87.

Epist. 43.

Lib. 2. c. 33.

Scim. 5.

Lib. 2. ca. 33

e ¶ A V G. de Ser. Domini. Sicut in superioribus egit de uoluntatibus coeli, & de lilijs agri, ut spes de minoribus ad maiora con-surgeret: ita & in hoc loco, cum dicit: *Aut quis ex uobis homo?* C H R Y. super Matthaeum: Ne forte aliquis considerans quantam differentiam inter Deum, & hominem, & ponderans peccata sua dum desperat impetrare, nec incipiat petere, patrum & filiorum similitudinem introduxit, ut si propter peccata nostra desperamus, propter paternam bonitatem dei speremus, C H R Y. in Hom. Duo autem oportet adesse oranti, & petere uehementer, & quae oportet petere. Haec autem sunt spiritualia. etenim Salomon, quae petit quod petere oportebat, uelociter accepit. C H R Y. super Matthaeum. Quae autem petere oportet sub similitudine panis, & piscis ostendit. Panis enim est uerbum de notitia Dei patris. Lapis, est omne medicamentum quod habet scandalum offensum ad animam, R E M I. Piscem autem possumus intelligere uerbum, de Christo: Serpentem autem, ipsum diabolum. Vel per panem, intelligitur doctrina spiritualis: per lapidem, ignorantia: per piscem, uel baptisimatis sacri: per serpentem, astutia diaboli, siue infidelitas. R A B A. Vel panis, qui est communis cibus, charitatem significat, sine qua aliae uirtutes, nihil ualent. Piscis, significat fidem, quae ex aqua baptisimatis orta est, & in medijs fluctibus huius uitae pulsatur, & tamen uiuit. Lucas autem addidit tertium, scilicet ouum, quod est spes animalis, unde spes significat. Contra charitatem ponit lapidem. i. odij duritiam: contra fidem, serpentem. i. perdidit uenenum: contra spem, scorpionem. i. desperationem, quae retro pungit, sicut scorpio. R E M I. Est ergo sensus. Non est timendum, quod si petamus a Deo patre panem. i. doctrinam, vel charitatem, quod porrigat lapidem. i. quod permittat cor nostrum constringi aut frigore odiorum, aut duritia mentis. vel si quae petierimus fidem, ipse nos permittat perire ueneno infidelitatis. vnde sequitur. *Si ergo uos, cum sitis mali.* C H R Y. in Homil. Haec autem dicit, non detrahens humane naturae, neque malum confitens omne genus humanum, sed ad differentiam bonitatis suae, dilectionem paternam

Hom. 14.

Cap. 29.

Cap. 11.

Lib. 2. c. 30.

S E C V N D V M M A T T H A E V M

paternam malitiam vocans, tanta est superabundantia amoris ipsius ad homines. Quia quantum ad comparationem Dei, qui solus singulariter bonus est, oēs mali videntur, sicut ad comparationē Solis oē lucidum videtur obscurum. HIERO. Vel forte Apōstolus malos dixit, quia sub Apōstolorum persona omne hominum genus damnatum, cuius ab infantia cor ad malum appositum est, ut in Genesi legitur. nec mirum, huius sæculi homines dici malos, cum & Apōstolus memoret, quoniam dies mali sunt. A V G. de Ser. Dñi. Vel malos appellavit huius sæculi dilectores. vnde & bona quæ dant, secundum eorum sensum bona dicenda sunt, quia hoc pro bonis habent, quantum & in rerum natura, ista bona sunt. sicut palia. Et ad istam vitam infirmam pertinentia. A V G. de Ver. do. Bonum. n. quod facit bonos, Deus est. Aurum, & argentum bonum est, non quia te faciat bonum, sed vnde facias bonum. Mali ergo cum simus, & bonum præ se habeamus, non semper mali remaneamus. A V G. de Ser. Dñi. Si ergo cum simus mali, novimus id dare quod petimus: quanto magis sperandum est datum Deum nobis bona petentibus? CHR. Y. super Matth. Quoniam autem non omnia petentibus præstat, sed bona tantummodo: ideo convenienter addidit, bona. G L O. A Deo. n. non nisi bona percipimus, quæ licet nobis videantur: oia. n. dilectis in bonum cooperantur. R E M I. Et sciendum, quod ubi Mattheus sic dicit: Dabit bona: Lucas dicit: Dabit spiritum bonum, sed non debet videri contrarium, quia cuncta bona quæ homo a Deo accipit: per gratiam Spiritus sancti dantur. A V G. de Ser. Dñi. Firmitas quædam, & valentia ambulandi per sapientiam viam in bonis moribus constituta est, quibus perducitur homines usque ad mundationem, & simplicitatem cordis, de qua iam diu loquens, ita concludit: Oia quæcumque vultis, ut faciat vobis hoies, & vos facite eis: & tunc impetrabiliter poteritis orare. G L O. Vel aliter: Oium bonorum spiritualium distributor est Spiritus sanctus, ut opera charitatis impleantur. vnde subdit. Oia ergo. CHR. Y. in Hom. Vel aliter: vult Dominus demonstrare, quoniam oportet homines & superius inquirere auxilium, & quæ a seipsis sunt simul inferre. vnde cum dixisset. Petite, querite, & pulsate, docet aperte ipsos homines studiosos esse: & ideo subdit. Oia quæcumque vultis. A V G. de Ver. do. Vel aliter: Promiserat se Dominus petentibus bona largiturum. Vt ait ille agnoscit facultatem, tales sunt, qui petunt, quales a quibus petunt. Quæ frontem habes petendi ad Deum tuum, qui non agnoscit patrem tuum? Hinc est quod Prouer. dicit. Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis, & ipse clamabit, & non exaudietur. Quod autem petenti proximo debeamus impendere, ut & ipsi audiamur a Deo: ex hoc considerare possumus, quod ab alijs volumus nobis impendi. Et ideo dixit. Oia ergo quæcumque vultis. CHR. Y. in Hom. Nō simpliciter dicit oia, sed addidit. Ergo, quasi dicat. Si vultis audiri cum illis, quæ dixit, & hæc facite. Non autem dixit: Quæcumque vultis: vis effici tibi a Deo, hæc fac ad proximum, ut non dicas qualiter hoc est possibile: sed ait: Quæcumque vultis effici tibi a Deo: hæc & circa proximum ostende. A V G. de Ser. Dñi. Quidam latini Codices habent additum, Bona, quod additum puto ad manifestationem sententia. Occurrebat. n. quod si quisquam flagitiose aliquid erga se fieri velit, & ad hoc referat istam sententiam, ut hoc prior illi faciat a quo sibi fieri cupit, ridiculum est hunc putare istam implese sententiam. Intelligendum est autem perfectam esse sententiam, etiam si hoc non addatur. Quod. n. dicitur est. Oia quæcumque vultis: Nō vultate ac passim: sed proprie dictum accipi oportet. Voluntas nãque non est, nisi in bonis: nam in malis cupiditas proprie dicitur, non voluntas, non quia sic semper loquantur scripturæ, sed ubi oportet: tibi omnino proprium verbum tenent, ut non aliud intel ligatur. C Y P R I. de Ostone dñica. Cum autem Dei verbum Dominus Iesus Christus oibus venerit, præceptorum suorum fecit grande compendium, cum dixit. Quæcumque vultis, ut faciant vobis hoies, & vos facite eis. vnde subdit. Hæc est enim lex, & Prophetæ. CHR. Y. super Matth. Nam quæcumque lex, & Prophetæ scriptæ sunt in oibus præceptorum scripturis, in hoc compendio continetur mandato, quasi innumerabiles arborum rami in vna radice. G R E G O. x. Moral. Qui. n. cogitat, ut ea alteri faciat, quæ ipse sibi ab altero fieri expectat, penfat nimirum, ut malis bona, & bonis meliora reddat. CHR. Y. in Homil. Vnum manifestum est, etiam quoniam ex nobis quæ deest oēs scimus, & non est possibile ad

ignorantiam refugere. A V G. de Ser. Dñi. Videtur autem hoc præceptum ad dilectionem proximi pertinere: non autem ad Dei, cum in alio loco duo esse præcepta dicat, in quibus libi pendet, & Prophetæ, cum autem hic non addit, tota lex, quod ibi pendet, seruauit locum alteri præcepto, quod est de dilectione Dei. A V G. de Ser. Dñi. Vel aliter: Ideo scriptura tantum dilectionem proximi commemorat, cum dicit. Oia quæcumque vultis, ut faciant vobis hoies, & vos facite eis. CHR. Y. super Matth. Quod ubi Mattheus sic dicit: Dabit bona: Lucas dicit: Dabit spiritum bonum, sed non debet videri contrarium, quia cuncta bona quæ homo a Deo accipit: per gratiam Spiritus sancti dantur. A V G. de Ser. Dñi. Firmitas quædam, & valentia ambulandi per sapientiam viam in bonis moribus constituta est, quibus perducitur homines usque ad mundationem, & simplicitatem cordis, de qua iam diu loquens, ita concludit: Oia quæcumque vultis, ut faciat vobis hoies, & vos facite eis: & tunc impetrabiliter poteritis orare. G L O. Vel aliter: Oium bonorum spiritualium distributor est Spiritus sanctus, ut opera charitatis impleantur. vnde subdit. Oia ergo. CHR. Y. in Hom. Vel aliter: vult Dominus demonstrare, quoniam oportet homines & superius inquirere auxilium, & quæ a seipsis sunt simul inferre. vnde cum dixisset. Petite, querite, & pulsate, docet aperte ipsos homines studiosos esse: & ideo subdit. Oia quæcumque vultis. A V G. de Ver. do. Vel aliter: Promiserat se Dominus petentibus bona largiturum. Vt ait ille agnoscit facultatem, tales sunt, qui petunt, quales a quibus petunt. Quæ frontem habes petendi ad Deum tuum, qui non agnoscit patrem tuum? Hinc est quod Prouer. dicit. Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis, & ipse clamabit, & non exaudietur. Quod autem petenti proximo debeamus impendere, ut & ipsi audiamur a Deo: ex hoc considerare possumus, quod ab alijs volumus nobis impendi. Et ideo dixit. Oia ergo quæcumque vultis. CHR. Y. in Hom. Nō simpliciter dicit oia, sed addidit. Ergo, quasi dicat. Si vultis audiri cum illis, quæ dixit, & hæc facite. Non autem dixit: Quæcumque vultis: vis effici tibi a Deo, hæc fac ad proximum, ut non dicas qualiter hoc est possibile: sed ait: Quæcumque vultis effici tibi a Deo: hæc & circa proximum ostende. A V G. de Ser. Dñi. Quidam latini Codices habent additum, Bona, quod additum puto ad manifestationem sententia. Occurrebat. n. quod si quisquam flagitiose aliquid erga se fieri velit, & ad hoc referat istam sententiam, ut hoc prior illi faciat a quo sibi fieri cupit, ridiculum est hunc putare istam implese sententiam. Intelligendum est autem perfectam esse sententiam, etiam si hoc non addatur. Quod. n. dicitur est. Oia quæcumque vultis: Nō vultate ac passim: sed proprie dictum accipi oportet. Voluntas nãque non est, nisi in bonis: nam in malis cupiditas proprie dicitur, non voluntas, non quia sic semper loquantur scripturæ, sed ubi oportet: tibi omnino proprium verbum tenent, ut non aliud intel ligatur. C Y P R I. de Ostone dñica. Cum autem Dei verbum Dominus Iesus Christus oibus venerit, præceptorum suorum fecit grande compendium, cum dixit. Quæcumque vultis, ut faciant vobis hoies, & vos facite eis. vnde subdit. Hæc est enim lex, & Prophetæ. CHR. Y. super Matth. Nam quæcumque lex, & Prophetæ scriptæ sunt in oibus præceptorum scripturis, in hoc compendio continetur mandato, quasi innumerabiles arborum rami in vna radice. G R E G O. x. Moral. Qui. n. cogitat, ut ea alteri faciat, quæ ipse sibi ab altero fieri expectat, penfat nimirum, ut malis bona, & bonis meliora reddat. CHR. Y. in Homil. Vnum manifestum est, etiam quoniam ex nobis quæ deest oēs scimus, & non est possibile ad

Lib.2.c.34

Hom.42.

Cap.7.

Lib.2.c.35

Hom.44.

Lib.2.c.38

Lib.2.c.39

Cap.11.

ueniunt angustiam portam, & arctam viam, ne hæretici, qui plerumque se sub nomine paucitatis commendant, se nobis supponant, statim subicit dicens. Attendite a falsis Prophetis. CHR. Y. in Homil. Vel aliter: Quia dictum est, quod angusta est porta: sed & multi sunt, qui peruertunt eam quæ illuc fert viam, ideoque induxit. Attendite a falsis Prophetis. In quo ut maiorem sollicitudinem habeant, meminit eorum, qui in patribus eorum facta sunt, falsos Prophetas vocas: etenim tunc talia contigerit. CHR. Y. super Matth. Quod autem scriptum est infra. Quia lex, & Prophetæ usque ad Ioannem dicitur quia prophetia de Christo, non erat futura post eum. Prophetæ autem & fuerunt, & sunt: sed non qui prophetarent de Christo, sed qui interpretarentur ea quæ de Christo ab antiquis fuerant prophetata, id est Doctores ecclesiarum: nec enim potest quis prophetice interpretari sensus, nisi per spiritum prophetie. Sciens ergo Dominus futuros esse falsos Doctores, hæresum diuersarum admonet dicens. Attendite a falsis Prophetis. Quia enim non erant futuri manifesti Gentiles, sed absconditi sub nomine Christiano non dixit: Aspicite, sed Attendite. ubi enim res certa est: aspicitur, id est simpliciter videtur. ubi autem incerta, attenditur, id est caute consideratur. Item dicit. Attendite, quia firma tutela salutis est scire quem fugias. Non autem sic admonet Attendite, quasi inuito. Deo diabolus hæreses introducat, sed eo permittente, quia enim non sine iudicio vult seruos suos habere: ideo misit tentationem, quia vero non vult eos per ignorantiam perire, ideo præmonet. Ne autem aliqui hæretici Doctor dicat, quia non dixit vos falsos Prophetas, sed Gentilium, & Iudæorum Doctores, ideo addidit. Qui veniunt ad vos in vestimentis ouium. Oves enim Christiani dicuntur, vestimentum autem ouile est species Christianitatis, & similitudo religionis. nulla autem res sic exterminat bonum, sicut simulatio. Nam malum sub specie boni celatum: dum nou cognoscitur, non cauetur. Et ne adhuc dicat hæreticus, quia de veris Doctoribus loquitur, qui tamen peccatores sunt: ideo addidit. Intrinsecus autem sunt lupi rapaces. Catholici autem Doctores, etsi fuerint peccatores, serui quidem carnis dicuntur: non tamen lupi rapaces, quia non habent propositum perdere Christianos. Manifeste ergo de hæreticis Doctoribus dicit, quia eo proposito speciem Christianitatis suscipiunt, ut Christianos iniquo seductionis morfu dilanent, de quibus dixit Apostolus. Scio quia post discessum meum, intrabunt in vos lupi graues, non parentes gregi. CHR. Y. in Homil. Sed tamen videtur falsos Prophetas hic non hæreticos insinuare, sed eos quidem, qui vitæ sunt corruptæ, sed facie quidem virtutis induuntur, vnde dixit. A fructibus eorum, cognoscetis eos. Apud hæreticos enim est multoties, & vitam inuenire, apud hos autem quos dixi, nequaquam. A V G. de Serm. Do. Vnde rectissime queritur: quos fructus nos attendere voluerit. multi enim quædam in fructibus deputant, quæ ad vestitum ouium pertinent, & hoc modo de lupis decipiuntur: secuti enim sunt vel ieiunia, vel elemosinas, vel orationes, quæ præterunt hominibus: placere cupientes eis, quibus ista difficilia videntur. Hi ergo non sunt fructus, de quibus cognoscere istos monet. Ista enim quæ cum bono animo sunt: sunt proprie ouibus vestes: cum autem malo in errore non aliud quam lupos regunt, sed non ideo debent oues odisse vestimentum suum, quod plerumque illo se occultant lupi. Qui sunt ergo fructus, quibus cognoscamus arborem malum? dicit Apostolus. Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt, fornicatio, immunditia. Qui vero sunt fructus, quibus cognoscamus arborem bonum? idem Apostolus ostendit dicens: Fructus autem spiritus sunt, caritas, gaudium, pax. CHR. Y. super Matth. Fructus etiam eius ouis, est confessio eius fidei. qui enim secundum Deum vocem humilitatis & veræ confessionis emittit, ouis est, qui autem contra veritatem blasphemij vlulat contra Deum, lupus est. HIERO. Et sic ergo potest de omnibus intelligi, quod hic de falsis Prophetis dicitur, qui aliud habitum, ac sermone promittunt, aliud opere demonstrant: specialiter de hæreticis intelligendum videtur, qui videntur continentia, ac ieiunio quasi quadam pietatis veste se circumdare: intrinsecus autem habentes animum venenatum, simpliciorum fratrum corda decipiunt. A V G. de Serm. Domini in monte. Sed ex operibus conijci potest, utrum exteriorum cultum ambitionibus ea ipsa, vel subtrahi, vel negari, quæ isto valamine, vel confectui sunt, vel consequi cupierunt: tunc necesse est ut appareat, utrum lupus in ouina pelle sit, an ouis in sua pelle. G R E G O. 3. Moral. Hypocritæ etiam sanctæ ecclesiæ pace præmittitur, iccirco ante oculos nostras religione vestitur. Siqua vero

fidei tentatio erumpat, statim lupi melius rabida habitu se ouinæ pelis expoliat, quantumque contra bonos sequitur, persequens demōstrat. CHR. Y. in Homil. Facile eriam hypocritæ capiuntur: via enim quam iusti sunt ambulare, laboriosa est. hypocrita autem laborare non vique eligeret. Deinde ut non dicas: quoniam impossibile est, cognoscere tales: rursum, ratione ab humano exemplo ponit dicens: Numquid colligunt de spinis uvas, aut de tribulis ficus? CHR. Y. super Matth. Vna in se mysterium Christi habet, sicut enim botrus multa in se grana ligno mediante suspendit: sic & Christus multos sibi fideles per lignum crucis tenet adiunctos. rictus autem est ecclesia, quæ multos fideles tenet dulci quodam charitatis amplexu, sicut ficus simul ta grana vno tegmine tenet inclusa. Sunt ergo ficus signa hæc, charitatis quidem in dulcedine, vnitate autem in coniunctione. granorum. In vna autem patientia quidem signum est, quia in corcular mittitur: gaudij autem, quia vinum lætificat cor hominis: sinceritatis, quia non est aqua permittum: suauitatis autem in delectatione. Spinae autem, & tribuli sunt hæretici, sicut ergo spina vel tribulus ex quacumque parte habet aculeos, sic & seruos diaboli ex qua parte consideraueris, iniquitatis pleni sunt. Non sunt ergo huiusmodi spinae, & tribuli ecclesiasticos fructus prætere. Quod autem particulariter sub similitudine ficus & vitis, spinae & tribuli dixerat: ostendit consequenter vniuersaliter esse uerum cum dicit: Sic omnis arbor bona fructus suos facit: mala autem arbor, fructus malos facit. A V G. de Serm. Domini. In hoc autem loco illorum error cauendus est, qui de duabus arboribus duas naturas opinantur esse: quarum una fit Dei, altera vero non. Non autem eos adiuuare duas istas arbores dicendum est, quia de homini bus eum dicere planum est, siquis præcedentia, & consequentia legerit. A V G. 12. de Cini. Dei. Nominibus autem prædictis ipsæ naturæ displicent: non eas considerantibus: secundum utilitatem suam, non autem ex commodo, vel incommodo nostro, sed per se ipsam considerat natura dat artificij suo gloriam. Naturæ igitur omnes quoniam sunt, & ideo habent modum suum, speciem suam, & quandam secum pacem suam profecto bonæ sunt. CHR. Y. in Homil. Vt autem nullus dicat quoniam mala arbor, fert quidem fructus malos, fert autem & bonos, & sic difficilis sit cognitio duplici prolacione existente: ideo subiungit. Non potest arbor bona fructus malos facere, neque arbor mala fructus bonos facere. A V G. de Sermone Domini. Ex hoc verbo putant Manichæi, ne que animam malam fieri posse, ut in melius commutetur, neque bonam in deterius, quasi dictum sit. Non potest arbor bona mala fieri, neque mala, fieri bona, sed ita dictum est. Non potest arbor bona fructus malos facere, nec econuerso. Arbor quippe est ipsa anima, id est ipse homo: fructus vero opera hominis. Non ergo potest malus homo, bona operari, neque bonus, mala. Ergo si vult malus bona operari, prius bonus fiat. Quando autem quisque malus est, non potest facere fructus bonos. Sicut enim potest fieri, ut quod fuit nix, non sit: non autem ut nix sit calida: sic potest fieri ut qui malus fuit, non sit malus: non tamen fieri potest, ut malus bene faciat, quia est aliquando vilis est, non hoc ipse facit, sed fit de illo diuina prouidentia procurante. R A B A. Homo autem ipse arbor bona, uel mala dicitur, propter uoluntatem bonam, uel malam. Fructus autem sunt opera, quæ nec bona mala uoluntatis esse possunt, nec mala, bonæ uoluntatis. A V G. contra Iulianum. Sicut autem manifestum est ex uoluntate mala, tanquam ex arboris mala fructus eius fieri omnia opera mala, sic ipsam uoluntatem malam. unde dices esse exortam, nisi quia uoluntas mala Angeli ex Angelo, ex homine hominis orta est? Quid autem erant hæc duo antequam in eis ista mala orirentur, nisi bonum opus Dei, & bonæ, atque laudanda natura? Ecce ergo ex bono oritur malum, nec fuit omnino unde oriri possit, nisi ex bono, ipsam dico uoluntatem malam, quoniam nullum malum præcessit, non opera mala, quæ non sunt nisi ex uoluntate mala tanquam ex arboris mala, nec ideo tanquam ex bono potuit oriri uoluntas mala, quia bonum factum est a bono Deo: sed quia de nihilo factum non de Deo. HIERO. Quærebamus autem ab hæreticis, qui duas in se contrarias dicunt esse naturas: si iuxta intelligentiam eorum, arbor bona malos fructus facere non potest, quomodo Moyses arbor bona peccauerit ad aquam contradictionis, Petrus quoque in passione Dominum negauerit dicens, Nescio hominem? Aut qua cōsequencia fœderis Moyses arbor mala, qui in Deum Israel non crederat, dedit consilium bonum? CHR. Y. in Homil. Quia vero putare non iusserat falsos Prophetas, ideo terret eos secundum prouidentiam, quæ est a Deo dicens: Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum,

Lib.2.c.36

Cap.5.

Lib.2.c.36

Lib.1.c.3

Hom.24.

bonum, excidetur & in ignem mittetur... in ignem mittetur... quibus verbis & Iudeos insinuare videtur...

Non omnis qui dicit mihi Domine Domine, intrabit in regnum caelorum: sed qui facit voluntatem Patris mei...

ora tacebunt, nec alter pro altero interuenit, sed singuli ibi timebunt. In illo enim iudicio non erunt testes adulatorum homines...

in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo demonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus...

ne in nomine tuo prophetauimus? CHR Y. in Homil. Sed sunt quidam qui dicunt, quoniam mentientes hi hoc dixerunt...

in nomine tuo prophetauimus? CHR Y. in Homil. Sed sunt quidam qui dicunt, quoniam mentientes hi hoc dixerunt...

in nomine tuo prophetauimus? CHR Y. in Homil. Sed sunt quidam qui dicunt, quoniam mentientes hi hoc dixerunt...

in nomine tuo prophetauimus? CHR Y. in Homil. Sed sunt quidam qui dicunt, quoniam mentientes hi hoc dixerunt...

am lectio afferat: demoniorum fugam Christi nomen exagitat. De nostro igitur est beata illa aeternitas promerenda...

Omnia ergo, qui audit verba mea haec, & facit ea, assimilabitur viro sapienti, qui edificauit domum supra petram...

Omnia ergo, qui audit verba mea haec, & facit ea, assimilabitur viro sapienti, qui edificauit domum supra petram...

Omnia ergo, qui audit verba mea haec, & facit ea, assimilabitur viro sapienti, qui edificauit domum supra petram...

Omnia ergo, qui audit verba mea haec, & facit ea, assimilabitur viro sapienti, qui edificauit domum supra petram...

Omnia ergo, qui audit verba mea haec, & facit ea, assimilabitur viro sapienti, qui edificauit domum supra petram...

Omnia ergo, qui audit verba mea haec, & facit ea, assimilabitur viro sapienti, qui edificauit domum supra petram...

subicit, qui audit, & non facit. Non enim quisque firmat in se, quae Dominus praecipit, vel ipse audit, nisi faciendo...

ro stulto, qui edificauit domum suam super arenam, & descendit pluuia, & uenerunt flumina, & flauerunt venti...

ro stulto, qui edificauit domum suam super arenam, & descendit pluuia, & uenerunt flumina, & flauerunt venti...

ro stulto, qui edificauit domum suam super arenam, & descendit pluuia, & uenerunt flumina, & flauerunt venti...

ro stulto, qui edificauit domum suam super arenam, & descendit pluuia, & uenerunt flumina, & flauerunt venti...

ro stulto, qui edificauit domum suam super arenam, & descendit pluuia, & uenerunt flumina, & flauerunt venti...

ro stulto, qui edificauit domum suam super arenam, & descendit pluuia, & uenerunt flumina, & flauerunt venti...

Hom. 25.

Lib. 2. c. 39.

In exp. 1. ad Co. cap. 12.

Lib. 2. c. 39.

Lib. 2. c. 40.

Lib. 2. c. 40.

Cap. 8.

Lib. 2. c. 40.

Lib. 2. c. 40.

Lib. 2. c. 19.

Hom. 16.

Cap. 13.

Lib. 2. c. 40.

Lib. 1. c. 20.

Lib. 1. c. 21.

Lib. 1. c. 23. bus, sed pietate mitis accesserit. Beati ergo mites, quoniam ipsi hae reditate possidebunt terram. Quisquis etiam carnalem delectationem contra rectam voluntatem suam rebellare sentit, exclamet. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? & ita lugendo imploret consolatoris auxilium. vnde Beati qui luget, quoniam ipsi consola buntur. Quid autem laboriosi cogitari potest, qd vt vitiosa consuetudine superanda praedant intractabilem bra impedita regnum caelorum, nec dolore frangatur, toleret in coniugali fide omnia quae quamuis sint molestissima, criminationem tamen fornicationis non habent: verum loquatur, qd non iurationibus crebris, sed morum probitate commendat? Sed quis ta tos labores inire audeat, nisi flagret amore iustitiae, quasi fame, ac si ti vehementi accensus? Beati ergo qui esuriunt, & sitiunt, quonia ipsi saturabuntur. Quis autem potest parat esse ab infirmis iniurias sustinere, perenti a se tribuere, diligere inimicos, benefacere his qui se oderunt, orare pro persecutoribus, nisi perfecte misericors? Beati ergo misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Mundu autem cordis oculum habet, qui finem bonoru operum suorum, non in eo constituit, vt hominibus placeat, neq; vt comparet ea quae huic vitae sunt necessaria, neque temere aium hominis condemnat, & quicquid exhibet homini, hac intentione exhibet, quae sibi vult exhiberi. Beati mundo corde, qm Deu videbunt. Oportet etiã, vt per mundum cor inueniatur arcta via sapia, cui peruersoru hominu deceptiones obstrepunt, quas euadere est venire ad pacem sapia. Beati ergo pacifici, quoniam filij Dei vocantur, sed siue iste ordo considerandus sit siue aliud, facienda sunt quae audiimus a Domino, si volumus edificare supra petram.

CAP. VIII.

Im autem descendisset Iesus de monte, secuta sunt eum turbae multae,

Lib. 1. c. 46. Lib. 2. c. 35. Lib. 2. c. 40. In fin. lib. 2. IERONY Post praedicationem, atque doctrinam, signorum offertur occasio, vt per virtutum miracula praeteritus apud audientes sermo firmetur. CHR Y. Quia enim quasi potestatem habens docebat, vt non aestimaretur ostensio esse hic doctrinae modus, operibus hoc idem facit, quasi potestatem habens curare. Et ideo dicit. Cui autem descen disse Iesus de monte, secuta sunt eum turbae multae. ORIGE. Docente enim Domino in monte, discipuli erant cum ipso, quib' erat datum caelestis doctrinae nosse secreta. Nunc autem descendente eo de monte, turbae secuta sunt eum, quae in montem ascendere nequaquam poterant, quia quos delictorum sarcina deprimit, ad mysteriorum sublimia scandere non valent. Descendente autem Dno, hoc est inclinante se ad infirmitatem, & impotentiam ceteroru, miseris est imperfectioni eorum, vel infirmitati studens. Secuta sunt eum turbae multae, quidam propter claritatem, plerique propter doctrinam, nonnulli propter curationem, & administrationem. AMO. Vel aliter. Per montem, in quo Dominus sedet, caelum intelligitur, de quo scriptum est. Caelum mihi sedes est. Sed cum Dominus in monte sedet, soli discipuli ad eum accedunt, quia antequam fragilitatis nostrae humanitatem assumeret, notus erat tantum in Iudaea Deus. At vero postquam de monte suae diuinitatis descendit, & humanitatis nostrae fragilitatem assumpsit, magna turba nationum secuta est eum. Demonstratur autem doctoribus, vt in praedicatione sua sermonem habeant temperatum, & sicut viderint vnumquemque capere posse: ita & verbum Dei annunciant. Ascendunt enim in montem Doctores, cu perfectioribus excellentia praepcepta ostendunt, descendunt vero, cum inferioribus leuora demonstrant. CHR Y. super Matth. Inter ceteros autem qui monte non ascenderant, & leprosum sursum ascendere non valebat quasi peccatorum baiulans pondus. Leprosus enim est peccatorum animarum nostrarum. Ideo ergo Dominus de altitudine caeli quasi de excelso monte descendit, vt lepram peccatorum nostrorum mundaret. Et ideo quasi iam praeparatus descendente occurrit: propter quod dicit. Et ecce leprosus veniens. ORIGE. Deorsum currit, & in monte nihil dicit, quia tempus est omni rei sub caelo tempus doctrinae, & tepus curationis. In monte docuit: animas curauit, corda sanauit, quibus completis, sicut de caelestibus montibus ad saluandos carnales descendente, venit ad eum leprosus, & adorabat eum antequam peteret, adorare coepit, cultum ostendens. CHR Y. super Matth. Non enim illum petebat quasi hominem artificem, sed adorabat eum quasi Deum. Oratio autem perfecta est fides & confessio. vnde leprosus fidei opus adorans impleuit, sed opus confessionis impleuit in verbis. vnde adorabat eum, dicens. ORIGE. Domine per te omnia facta sunt ergo si vis

CAP. VIII.

potes me mundare. Voluntas tua opus est, & opera tuae voluntati obediunt. Tu prius Naaman Syrum per Helisaeum a lepra mundasti, & modo, si vis, potes me mundare. CHR Y. in Homil. Non dixit: Si rogaueris Deum, neque, si adoraueris: sed, si volueris, potes me mundare. Neque dixit: Domine munda, sed ei totum concedit, & Dominu eum facit, & potestatem vniuersorum ei attribuit. CHR Y. super Matth. Et ita spirituali medico spiritalis offerebat mercedem. nam sicut medici pecunijs, iste oratione placatur. Nihil enim dignum offerimus Deo, qd oratione Christi voluntatem ad omne opus bonum paratam, sed quia non omnibus expedit corporalis integritas, nesciebat, vtrum ei expediret curatio illa. Dicit ergo: Si vis, fac si diceret: Credo, quia quod bonum est, vis, ignoro autem si est mihi quod desidero, bonum. CHR Y. in Homil. Cum autem voluntate, ac sermone purgare posset, manus apposuit tactum. vnde sequitur. Et extendens manum, tetigit eum. vt ostendat quoniam non tubiacet legi, & quoniam mudo iam nihil est immundum. Helisaeus autem obseruans legis diligentiam, non exiuit, & tetigit Naaman, sed mittit eum ad Iordanem lauandum. Dominus autem monstrat, quoniam non vt feruus, sed vt Dominus curat, & tangit. Non enim manus a lepra facta est immunda, sed corpus leprosum a manu sancta constitutum est mundum. Non enim corpora solum curaturus aduenit, sed & animam in veram sapientiam ducturus. Sicut igitur manibus nolotiam non manducare prohibebatur: ita & hic erudit, quoniam oportet animae lepram formidare solum, quod est peccatum, lepra autem corporis nullum impedimentu esse ad virtute. CHR Y. super Matth. Quamuis autem literam legis soluerit: propositum tamen eius non soluit. Ideo tñ lex iussit non tangere lepram, quia non poterat facere vt lepra non sordidaret tangentem, ergo vetuit tangere lepram, non vt leprosi non sanarentur, sed vt tangentes non inquinarentur. Iste autem tangens non inquinatus est a lepra, sed ipsam lepram mundauit tangendo. DAMA. Non enim Deus solum erat, sed homo: vnde per tactum & per sermonem diuina signa operabatur. vt enim per organum, ita per corpus diuinae perficiebantur actiones. CHR Y. in Homil. Cum autem leprosum tangit nullus eum inculat, quia nondum inuidia detenti erat auditor. CHR Y. super Matth. Sin autem tacite eum curasset, quis scire poterat cuius virtute sanatus esset? Igitur voluntas mundandi facta est propter leprosum. Verbum autem propter spestantes. Ideo dixit: Volo mundare. HIERO. Non autem vt plerique Latinorum putant, iunctim legendum est. Volo mundare, sed separatim, vt prius dicatur, Volo deinde vt imperans dicat, Mundare. Ille enim dixerat: Si vis, Dominus respondit: Volo. Ille praemisera: Potes me mundare. Dominus dixit: Mundare. CHR Y. in Homil. Nusquam autem videtur dicere hoc verbum, quamuis magna signa faciens, sed hic propterea apposuit Volo vt opinionem plebis, & leprosi de eius potestate confirmaret. CHR Y. in Homil. Cessit autem mandanti natura cum decenti velocitate. Et ideo sequitur. Et confestim munda ta est lepra eius, sed hoc quod dicit: Confestim multum est tardius velocitate, quae secundum opus est facta. ORIGE. Quia enim non dubitauit credere, non tardatur sanatio, quia non distulit confessionem, non differtur mundatio. AVG. de Con. euan. Huius autem leprosi mundati, quem Lucas meminit, non sane hoc ordine, sed vt solent praetermissa recordari: posterius facta praecipari, sicut diuinitus suggerebantur, vt an tea cognita, postea recordando rescriberent. CHR Y. in Homil. Curans autem Iesus corpus, iubet nulli dicere. vnde sequitur. Et ait illi Iesus: Vide, nemini dixeris. Quidam igitur aiunt quoniam ideo iussit hoc, vt non malignentur circa eius purgationem, quod insipienter dicitur. Non enim ita mundauit, vt dubitabilis esset mundatio, sed nulli dicere iubet, docens non diligere ostentationem, & honorē. Qualiter igitur alii sanato iubet dicere? Sed in hoc erudiuit nos bona mentis esse. Non enim illic diuulgari se iussit, sed dari gloriam Deo. per leprosum ergo hunc instruit nos non esse vane gloriosos, per illum autem non esse ingratos, sed omnia ad laudem Dei referre. HIERO. Et reuera, quid erat necesse, quod sermone ita staret, quod corpore praeferebat? HILA. Vel ut salus hac non offerretur potius quam quaeretur, silentium imperat. Sequitur. Sed uade ostende te Sacerdoti. HIERO. Mittere autem eum ad Sacerdotes: primum propter humilitatem, ut sacerdotibus deferre uideatur: deinde ut videntes leprosum mundatum, si crederent Saluatori, saluerentur, si uero non crederent, in excusabiles fierent,

ferent, & simul ne quod in eo sepiissime criminabantur legem infringere videretur. CHR Y. in Homil. Neque enim vbi que eam dissoluebat, neque vbi que custodiebat, sed quandoque quide hoc, quandoque illud faciebat, in vno quidem futurae sapientiae praeparans vitam, in altero autem inuerecundam Iudaeorum cohibens linguam, & co descendens imbecillitati eoru. Vnde Apostoli apparent quandoque quidem obseruantes legem, quandoque autem eam permittentes. ORIGE. Vel mittit ad Sacerdotes, vt cognoscant, quia non per legis consuetudinem mundatus est, sed per gratiae operationem. HIERO. Erat autem in lege praepceptum, vt qui mundati fuerat lepra, offerrent munera Sacerdotibus. vnde sequitur. Et offer munus tuum quod praecipit Moyses in testimonium illis. CHR Y. super Matth. Non sic intellige, quia hoc Moyses praecipit in testimonium illis: sed vade tu offer in testimonium illis. CHR Y. in Homil. Prauidens enim Christus eos ex hoc nihil profecturos, non dixit: In emendationem eorum: sed in testimonium illis id est in accusationem, & attestacionem, quoniam quae a me erant fienda, omnia facta sunt: Et licet eos prauidere non emendari, non tamen dimisit quae facere oportebat. Illi autem in propria manserunt malitia. Non autem dixit, munus quod ego iubeo, sed quod Moyses iussit, vt interim transmittat ad legē, & iniquorum obstruat ora, vt enim non dicant, quoniam Sacerdotum gloriam rapuit, opus quidem ipse impleuit, probationem autem illis concessit. ORIGE. Vel offer munus tuum, vt omnes qui vident te portare, miraculo credant. CHR Y. super Matth. Vel ideo iubet offerri munera, vt si postmodum eum expellere vellent diceret eis: munera quasi a mandato accepistis: & quo me quasi leprosum expellitis? HILA. Vel legendu est qd Moyses praecipit in testimonium illis, quia qd Moyses in lege praecipit, in testimonium est non effectus. BEDA in Ho. Si que aut moueat, quo Dns cu videat Moysi sacrificiu approbare, quare id ecclesia non recipiat, moneat, qd nondum Christus corpus suum obulerat p passionem in holocaustum. Non aut oportebat auferri significantia sacrificia prius q illud quod significabatur consummatum esset testimonio Apostolorum praedicantium, & fide credentium populorum. Vir autem iste genus humanum designat, qui non solum leprosus, verum etiam iuxta euangelium Lucae, plenus lepra fuisse describitur. Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei. illa. s. vt extenta manu Saluatoris, hoc est incarnato Dei verbo, humanamque contingente naturam, ab erroris praesenti vanitate mundentur, & quia diuitius abominabiles, & a castris populi Dei eieci iam aliquando templo redditi, & Sacerdoti, queant offerre corpora sua hostiam viuentem illi. Cui dicit: Tu es Sacerdos in aeternum. R E M I. Moraliter autem per leprosum designatur peccator: nam peccatum immundam & variam animam facit, qui ante Christum procidit, quando de pristinis peccatis confunditur, & tamen debet consistere, & remedium poenitentiae postulare. nam leprosus vulnus ostendit, & remedium postulare. Extendit autem Dominus manum, quando auxilium diuinae miserationis impendit, & statim consequitur remissionem delictoru, neque debet ecclesia eide recociliari, nisi iudicio Sacerdotis. b. m. CHR Y. super Matth. Postquam Dominus discipulos docuit in monte: leprosum autem sanauit sub monte, venit Capharnaum in mysterio, quia post Iudaeorum mundationem venit ad gentes. A Y M O. Capharnaum enim quae villa pinguedinis interpraetur, siue ager consolationis, ecclesiam quae ex gentibus est collecta significat, quae spiritali pinguedine est repleta, secundum illud: Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea. Et inter praesentia saculi de caelestibus consolatur, secundum illud. Consolationes tuae iustificauerunt animam meam. vnde dicitur. Cum autem introisset Capharnaum, accessit ad eum Centurio. AVG. de Verbo. do. Iste Centurio de Gentibus erat. Iam enim Iudaea genti habebat militem Romani Imperij. CHR Y. super Matth. Centurio autem iste primus fructus est Gentibus, ad cuius fidei comparationem omnium Iudaeoru fides infidelitas est inuenta, qui neque Christum audiuit docentem, neque leprosum cum mundaretur aspexit, sed audita tantummodo sanitate leprosi, plus credidit quam audire. erat enim in mysterio Gentium futurarum, quae neque legunt Prophetas legentem de Christo, neque ipsum Christum mirabilia facientem viderant. Accessit ergo rogans, & dicens: Domine puer meus iacet in domo paralyticus, & male torquetur. Vide autem bonitatem Centurionis, qui praesente sero sic saluare festinabat, quia nondum pecuniarum sed salutis passurus in mortem iussus. Nullam enim differentiam aestimabat inter forum & domum, quia non dignitas in hoc seruo diuersa est inter illos, vnde

Hom. 5. in diuersos lo.

Hom. 5. in diuersos lo.

In Ho. do. 3 post Epiph.

Lib. 3. det ca. 15.

Lib. 2. c. 19

In Hom. p. loci.

Serm. 6.

munus tuu quod praecipit Moyses in testimonium illis. b Cum autem introisset Capharnaum, accessit ad eum Centurio, rogans eum, & dicens: Dne puer meus iacet in domo paralyticus, & male torquetur. Et ait illi Iesus: Ego veniam, & curabo eum. Et respondens Centurio ait: Domine non sum dignus vt intres sub tectum meum: sed tantum dic verbo, & sanabitur puer meus. Nam & ego homo sum sub potestate constitutus, ista cum dolore cognominauit, & iacentem, & paralyticum & male derentem, ideo vt aia suae angustias demonstraret, & Dnm commoueret, sic debent oes condolere seruis, & eorum curam habere. CHR Y. in Homil. Quidam aut dicunt, qm excusans se in hac causam dixit propter quam non ipsum adduxit. Neque enim possibile erat dissolutum eum cu torqueretur, & ad vltimas esset expirationes, portari. Ego autem signum hoc esse magne fidei dico, quia enim sciebat, qd sola iniunctio sufficeret ad restitucionem iacentis superfluum aestimabat eum ducere. HILA. Incientes aut in saeculo, & peccatorum morbis dissolute, spiritaliter gētes estimanda sunt, omnibus videlicet membrum fluidis, & ad consistendi officium gradiendi que corruptis, quarum salus sacramentum in puero Centurionis expletur, quem satis dictum sit principem esse Gentium crediturarum. Quis aut sit hic princeps, canticum Moysi in Deuteronomio docet, vbi. s. d. Constituit terminos Gentiu iuxta numerum angelorum. R E M I. Vel per Centurionem designantur qui primi ex Gentibus crediderunt, & perfecti in virtutibus fuerunt. Centurio. n. d. qui centum militibus praesententarius aut numerus perfectus est. Recte ergo Centurio pro puero suo rogat, quia primitia Gentium pro salute totius Gentilitatis Deo rogauerunt. HIERO. Videt aut Dns Centurionis fidem, humilitatem, & prouidentiam, statim se iurū, & sanaturū esse praemitit. vnde sequitur. Et ait illi Iesus: Ego veniam & curabo eum. CHR Y. in Homil. Quod nunquam fecit, hic facit Iesus. vbiq; enim sequitur voluntatem supplicantium, hic aut praeslit, & non solum curare promittit, sed ire ad domum: facit hoc, vt discamus Centurionis virtutes. CHR Y. super Matth. Nisi enim ille dixisset: Venia & curabo eum. Nunq ista responderet. No sum dignus. deinde qm pro seruo petebat: ideo ire permisit, vt nos doceret non colere magnos, & contemnere modicos: sed pauperes & diuites similiter honorare. HIERO. Sicut aut in Centurione commendamus fidem, eo q credit paralyticum a Salvatore posse sanari: ita patet humilitas in hoc, q se iudicauit indignum, cuius testu Dns intraret. vnde sequitur. Et respondens Centurio, ait illi: Dne non sum dignus vt intres sub tectum meum. R A B A. Propter conscientiam. n. vitā Gentilis, grauari se magis dignatione putauit, q iuuari, cuius est fide praeditus: nondum erat tamen sacramentis inunctus. AVG. de Verbo. do. Dicendo aut se indignu, praestitit dignum non in cuius parietes, sed in cuius cur verbu Dei Christi intraret. Neque hoc diceret eum tanta fide & humilitate, nisi illum quem timebat intrare domum suam corde gēret. nam non erat magna felicitas si Iesus intraret in parietes eius, & non esset in peccatore eius. S E V E R I A. Mystice autem hoc tectum corpus est quod regit animam, quod libertatem mentis caelesti visionē in se concludit: sed Deus neque habitare carnem, neque tectum nostri corporis designat intrare. ORIGE. Nunc etiam quando sancti & a Deo acceptabiles ecclesiarum antistites sub tectum tuu intrant, tunc ibidem per eos Dns ingreditur, & tu sic aestimes quasi Dominum suscipiens. Et quando corpus & sanguinem Domini manducas & bibis: tunc Dominus sub tectum tuu ingreditur, & tu ergo humilians te ipsum dicas: Domine non sum dignus, &c. Vbi. n. indigne ingreditur, ibi ad iudicium ingreditur accipienti. HIERO. Prudentia autem Centurionis apparat in hoc, quod vltra corporis tegumentum latenter vidit diuinitatem. vnde subiungit. Sed tantum dic verbo, & sanabitur puer meus. CHR Y. super Matth. Sciebat. n. qm stabant in inuisibilitate angeli ministrantes, qui omne verbum eius vertunt in opus, quod est angeli cessant: tamen infirmitates praepceptis eius viuacibus expellunt. HILA. Dicit etiam Centurio puerum verbo posse sanari, quia salus Gentium omnis ex fide est, & praepceptis Domini: vita est vniuersorum: & ideo subiungit dicens: Na & ego homo sum sub potestate constitutus: habens sub me milites. Et dico huic uade, & sanabitur, & alij veni, & veni, & sicut meo fac hoc, & facit. CHR Y. super Matth. Patris & filij mysterium. Spiritu sancto suggerente depinxit, ac si diceret: Etsi ego sum sub potestate alterius: tamen habeo potestatem imperandi, qui sub me sunt, &c. & tu, Cat. au. S. Tho. E quamuis

Hom. 27. Ser. 6. In Hom. lo ci huius. Hom. 5. in diuersos lo. Ser. 6. Cat. au. S. Tho. E quamuis

cumque ieris. } HIERO. Iste Scriba, qui tantum literam no-
uerat occidit, si dixisset: Dñe sequar te quocumque ieris, non
fuisset repulsus a Dño: sed quia magistrum vnum de pluribus æsti-
mar, & literator erat, quod significantius græcè dicitur γραμμα-
τεὺς .i. grammateus, & non spiritalis auditor, ideo non habet
locum, in quo possit
Iesus reclinare caput
suum. Ostenditur au-
tem nobis, & ob hoc
Scribam repudiatur, q̄
signorum videns ma-
gnitudinem sequi vo-
luerit Saluatorem, vt
lucra ex operum mi-
raculis quereret: hoc
idem desideras, quod
& Simon Magus a Pe-
tro emere voluerat.
CHR Y. in Homil.
Vide etiã quantus est
tumor: Ita enim aduenit, & locutus est sicut dedignans cum turba
annumerari, sed ostendens qm̄ super multos est ipse. HILA. vel
aliter: Iste Scriba, qui est vnus ex Doctoribus legis, an sic securus
interrogat, quasi lege non contineretur hunc esse, quem vtiliter se-
quatur. Igitur infidelitatis affectum sub diffidentia interrogatio-
nis expressit, quia fidei assumptio non interroganda est, sed sequen-
da. CHR Y. in Homil. Respondet autem ei Christus, non ad
interrogationem verborum, sed ad consilium obuians mentis. vnde
sequitur. Et dicit ei Iesus: Vulpes foueas habent, & volucres
cœli nidus: Filius autem hois, nõ habet vbi caput suum reclinet. }
Ac si dicat. HIERO. Quid me propter diuitias, & seculi lucra
cupis sequi, cum tanta sim paupertatis, vt nec hospitium quide
habeam, & tecto vtar non meo? CHR Y. in Homil. Hoc autem
non erat auertentis, sed arguentis quidem malum consilium, con-
cedentis autem si veller cum paupertatis expectatione sequi Chri-
stum. Et vt dicat eius malitiam, audiens hoc & correctus non di-
xit: paratus sum sequi. A V G. de Ver. do. vel aliter. Filius homi-
nis non habet vbi caput suum reclinet. f. in fide tua. Vulpes enim
habent foueas in corde tuo, quia dolosus es: uolatilia cœli habent
nidus in corde tuo, quia elatus es. Dolosus & elatus non me se-
queris: quomodo. n. dolosus sequitur simplicitatem? G R E G O.
19. Moral. vel aliter: Vulpes valde fraudulenta sunt animalia, quæ
in fossis, vel specubus absconduntur, cumque apparuerint numquã
rectis itineribus, sed tortuosis anfractibus currunt, volucres ve-
ro alto volatu se subleuant. Nomine ergo vulpium dolosa, atque
fraudulenta: nomine autem volucrum hæc autem superba dæmo-
nia designantur, ac si dicat: Fraudulenta, & elata demonia in corde
tuo inueniuntur: habitatio enim suam: humilitas eadem mea, requie
in superba mente non inuenit. A V G. de Quæ. euan. intelligitur
enim miraculis motus propter inanem iactantiam eum sequi vo-
luisse, quam significant aues, finxisse autem discipuli obsequium,
quæ fictio vulpium nomine significata est. R A B A. Hæretici aut
in sua versutia confidentes significantur per vulpes, & maligni spi-
ritus per volucres cœli, qui in corde Iudaici populi foueas, & ni-
dos. i. domicilia habebant. Sequitur. } Alius autem de discipulis il-
lius, ait illi: Dñe permittite me ire primum, & sepelire patrẽ meũ.
HIERO. Quid simile est inter Scribam, & discipulum, ille ma-
gistrum vocat: hic Dñm confitetur? HILA. Iste pietatis occasio
ne ad sepeliendum patrem ire desiderat, ille securum se quoli-
ber irerit, promittit, non Magistru quærens, sed ex magistro lucrũ.
Iste etiam discipulus non interrogat an sequetur: iam .n. sequi se
oportere credit, sed permitti sibi orat sepelire patrem. A V G.
de Ver. do. Dominus autem quando parat homines euãgelio, nul-
lam excusationem vult interponi carnalis huius, temporalisque
pietatis, & ideo sequitur: } Iesus autem dixit ei. Sequere me, & di-
mitte mortuos sepelire mortuos suos. } CHR Y. in Homil. Hoc
autem dixit non iubens contemnere amorem, qui est ad parentes,
sed monstrans qm̄ nihil cœlestibus negocijs nobis magis necessa-
rium esse oportet. Et quoniam cum toto studio his iungi debem⁹,
& neque parum tardare, etiã si valde inenitabilia, & incitantia fue-
rint quæ attrahunt. Quid enim magis necessarium erat q̄ sepelire
patrem? Quid etiam facilius? neque enim tempus multum con-
sumendum erat: per hoc etiam eum Dñs a multis malis eripuit:
puta lucubris, & mœroribus, & ab his quæ hic expectantur. Post se-
pulturam. n. necesse iam erat & testamenta scrutari, & hereditatis
diuisionem, & alia huiusmodi, & ita fluctuationes ex fluctuatio-
nibus ei succedentes, longe eum a veritatis abducere portu. Si
autem adhuc tumultuaris: excogita quoniam multi infimos non
permittunt scire, nec ad monumentum sequi, etiam si pater, aut
mater, aut filius sit, qui defunctus est, nec ex hoc incauantur cru-
delitatis, sed contrarium crudelitatis esset. Et multo maius ma-
lum est abducere hominem a spiritalibus sermonibus, & maxi-

me cum fuerint, qui hoc compleant. Erant enim qui completu-
ri erant huius fune. is sepulturam. vnde dicit. } Dimitte mor-
tuos sepelire mortuos suos. A V G. de Ver. do. Quasi dicat: Pa-
ter tuus mortuus est. Sunt alij mortui, qui sepeliunt mortuos
suos, quia infideles sunt. CHR Y. in Homil. In quo monstrat
quoniam hic mor-
tuus non erat eius.
etenim qui defunct⁹
erat, sicut æstimo, de
numero infidelium
erat. Si autem admi-
raris iuuenem, quo-
niam pro negotio ita
necessario interroga-
uit Iesum, & non
spontaneè abijt: mul-
to magis admirare;
quoniam & prohibi-
tus permansit, quod
non erat magnitu-
dinis, cum non propter desidia fecerit: sed vt non intercederet
negocium magis necessarium. HILA. Item, quia accepimus
in dominicæ orationis exordio ita primum præcandum: Pater
noster, qui es in cœlis, & in discipulo credentis populi persona est,
admonetur, quod pater sibi viuus in cœlis est: Deinde inter fide-
lem filium, patremque infidelem ius paterni nominis non relin-
qui. Admonuit etiam non dimiseri memorijs sanctorum mor-
tuos infideles, & etiam eos esse mortuos, qui extra Deum viuunt,
& iccirco mortui sepeliuntur a mortuis, qui per Dei fidem viuos
vivo oporteat adherere. Si autem mortuum sepelit mortuus:
non debemus curam habere mortuorum, sed viuentium, ne dum
solliciti sumus de mortuis, nos quoque mortui appellemur.
G R E G O. 4. Moral. Mortui etiam mortuum sepeliunt, cum
peccatores peccatoribus fauent. Qui enim peccantem laudibus
prosequuntur, extinctum sub verborum suorum aggere abscon-
dunt. R A B A. Notandum est in hac sententia, quia aliqñ
nora bona prætermittenda sunt pro utilitate maiorum. A V G.
de Con. euan. Quod autem Matthæus dicit tunc istud gestum
esse, quando iussit vt irent trans fretum: Lucas vero ambulanti-
bus illis in via, non est contrarium, quia viam vtrique ambula-
bant, vt venirent ad fretum.
g ¶ ORIGE. Cum multa magna & miranda ostendisset
Christus in terra, transit ad mare, vt ibidem excellentia opera de
monstraret, quatenus terræ, marisque Dominum se esse cunctis
ostenderet. vnde dicitur: } Et ascendente eo in nauiculam, secuti
sunt eum discipuli eius. } Non imbecilles, sed firmi & stabiles in
fide. Hi ergo secuti eum: non tantum gressus eius sequentes, sed
magis sanctitatem comitantes. CHR Y. in Homil. Accipit
autem discipulos secum, & in naui, vt ad vtraque eos erigeret, &
ad hoc, quod in periculis non stupefcerent, & ad hoc quod in ho-
noribus moderata de se autument. vt enim non magna de se sa-
perent, propter hoc quod alijs dimissis eos retinuerat, permittit
eos fluctuari. Vbi enim miraculorum ostensio erat, plebem per-
mittit adesse. vbi autem tentationum, & timorũ arreptio, Athle-
tas orbis terrarum, quos excitaturus erat: hos solos assumit.
ORIGE. Ingressus ergo nauiculam fecit turbari mare. vnde
sequitur: } Et ecce motus motus magnus factus est in mari, ita vt
nauicula operiretur fluctibus. } Hæc tempestas non ex se orta est,
sed potestati paruit imperantis, qui educit ventos de thesauris
fidei: Facta est autem tempestas magna, vt magnum opus osten-
deretur, quia quanto magis fluctus nauiculæ irruerant: tanto
magis discipulos timor conturbabat, ut plus desiderarent se
liberari per mirabilia Saluatoris. CHR Y. in Homil. Quia
enim viderant alios, Christi beneficia accepisse: non autem si-
militer aliquis æstimat quæ in alienis corporibus sunt: & quæ
in seipso oportuit per familiarem sensum esse potiri benefi-
cijs Christi. & ideo voluit hanc fieri tempestatem, vt per libe-
rationem manifestiorem acciperent beneficij sensum. Erat au-
tem hæc turbatio typus futurarum tentationum, de quibus
Paulus dicit: Nolo uos ignorare fratres, quoniam grauati sum-
mus supra virtutem. Vt ergo daret tempus formidini, sequit-
ur. } Ipse uero dormiebat. Si enim uigilante eo facta fuisset
tempestas, uel non timuissent, uel non rogasent: uel neque
posse ipsum tale aliquid facere crederent. ORIGENES.
Est autem res mirabilis, & stupenda, is qui numquam dormit,
neque dormitat, dormire dicitur. Dormiebat quidem corpo-
re, sed uigilabat deitate, demonstrans quia uerum humanum
portabat corpus, quod corruptibile induerat. Corpore ita-
que dormiebat, vt Apostolos faceret uigilare, & ne omnes nos
unquam animo dormiamus, Tanto autem metu discipuli fue-
rant conterriti & pœne animo alienati, vt irruerent in eum, &
non modeste, ac leuiter suggererent, sed turbulenter suscitarent eũ.
unde

Serm. 7.

Nomi. 6. in diuersis lo.

Lib. 2. c. 1.

Hom. 6. in diuersis lo.

Hom. 29.

Homil. 6. in diuersis lo.

vnde sequitur. } Et accesserunt ad eum discipuli eius, & suscitaue-
runt eum, dicentes: Domine salua nos, perimus. } HIERO. Hui⁹
signi typum in Iona legimus, qm̄ ceteris periclitantibus ipse secu-
rus est, & dormit, & suscitatur. ORIGE. O veraces discipuli
Saluatorem vobis feci habetis, & de periculo timetis? Vita vobiscũ
est, & de morte soli-
citi estis? Sed rĩdeat,
paruuli sumus, & ad-
huc infirmi: ideoq; ti-
memus. vnde sequit-
ur. } Et dicit eis Iesus:
Quid timidi estis mo-
dicæ fidei? Quasi di-
ceret, si potentes me
super terram cogno-
uistis, quare non cre-
ditis, qm̄ in mari potes-
sim? Et si mors irruer-
et: nonne debuistis
eam constantissime sustinere? Qui modicum credit, arguetur, qui
nihil credit, contemnetur. CHR Y. in Homil. Si autem aliquis
dixerit, quoniam non fuit modicæ fidei, accedentes excitare Iesum,
hoc signum fuit, qm̄ non decentem de ipso opinionem habebat.
Nouerant. n. qm̄ excitatus poterat mare increpare: nondum autẽ,
q̄ dormiens. Propter hoc etiam neque præsentibus turbis hoc si-
gnum fecit, vt non accusetur modicæ fidei: sed discipulos solum
accipiens corrigit, & prius soluit turbationem aquarum. vnde se-
quitur. } Tunc surgens imperauit ventis, & mari, & facta est tran-
quillitas magna. HIERO. Ex hoc autem loco intelligimus, q̄
omnes creature sentiant creatorem: quibus enim imperatur, sen-
tiunt imperantem. non errore hæreticorum, qui omnia putant
animantia sensibilia esse: sed maiestate conditoris, quæ apud nos
insensibilia sunt, illi sensibilia sunt. ORIGE. Imperauit ergo
ventis, & mari, & de magno vento facta est tranquillitas magna.
Decet enim magnum magna facere, & ideo qui prius magnifice
conturbauit profundum maris: nunc iterum tranquillitatem mag-
nam fieri iussit, vt discipuli nimium conturbati, magnifice læta-
rentur. CHR Y. in Hom. In hoc etiam ostenditur, q̄ omnis
confestim soluta est tempestas, & neque semita turbationis reman-
sit, quod quidem extraneum erat. Cum enim naturaliter fluctua-
tio terminatur vsque ad multum tempus aquæ concutiuntur,
sed hic simul omnia soluebantur. vnde quod de patre dictum est:
Dixit, & stetit spiritus procelle. hoc Christus opere impleuit. so-
lo enim verbo & præcepto sedauit, & refrenauit. A visu autem,
& a somno, & ex vtendo nauigio, qui aderant, eum hominem æsti-
mabant: propter hoc in admirationem ceciderunt. vnde sequitur.
} Porro homines mirati sunt, dicentes, qualis est hic, quia venti &
mare obediunt ei? } GLO. Chryostomus ponit hæc litera. Qua-
lis est hic homo? somn⁹ enim, & quod apparebat, hominem demõ
strabat: sed mare & tranquillitas Deum ostendebat. ORIGE.
Sed qui homines mirati sunt? Non putes hic Apostolos significa-
tos. nusquam enim inuenimus præter honorem cognominari
Domini discipulos, sed semper aut Apostoli, aut Discipuli nomi-
nantur. Mirabantur ergo hi homines, qui cũ eo nauigabant, quo-
rum erat nauicula. HIERO. Si autem quis contentiose volue-
rit eos qui mirabantur fuisse discipulos: respondebimus recte ho-
mines appellatos, quia necdum nouerant potentiam Saluatoris.
ORIGE. Non autem interrogantes dicunt: } qualis est iste? }
sed asserentes, quia iste talis est: cui venti & mare obediunt. } Qua-
lis ergo est iste, id est quantus, quam fortis, quam magnus. Iubet
omni creature, & non supergreditur iustionem eius. soli homi-
nes resistunt, & ideo in iudicio damnabuntur: Mystice autem om-
nes in sanctæ ecclesiæ nauicula cum Domino per hunc vndosum
supernatamus mundum. Ipse autẽ Dominus pio obdormit som-
no, patientiam nostram, & impiorum penitentiam expectans.
HILA. Vel dormiteo qm̄ somno nostro consopiat in nobis.
Maxime autem id accidit, vt a Deo auxilium in periculi metu
spememus, atque vtinam, vel spes fera confidat se periculum posse
euadere, Christi intra se uigilatis uirtute. ORIGE. Alacriter
ergo accedamus ad eum cum Propheta dicentes: Exurge quare
obdormis Domine? & ipse imperabit ventis, id est demonibus,
qui concitant fluctus, id est principes huius mundi ad persecutio-
nes sanctis immittendas, factiq; tranquillitatem magnam circa cor-
pus, & spiritum, pacem ecclesiæ, & serenitatem mundo. R A B A.
Vel aliter: Mare est ætus sæculi. Nauicula quam Christus ascen-
dit, intelligitur arbor crucis, cuius auxilio fideles transfactis mun-
di fluctibus perueniunt ad cœlestem patriam quasi ad litus secu-
rum, in qua Christus vnã cum suis ascendit. vnde post ait. Qui
uult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam,
& sequatur me. Cum ergo Christus in cruce positus fuisset, mot⁹
magnus factus est, quia commotæ sunt mentes discipulorum de
eius passione, & nauicula operata est fluctibus: quia tota vis persequi

tionis circa crucem Christi fuit. vbi .i. morte occubuit. vnde dicitur
est: Ipse uero dormiebat. Suũ dormire, mori est. excitant autẽ disci-
puli Dñm: dum turbati morte, maximis uotis resurrectionẽ qua-
runt, dicentes. Salua resurgendo, quia perimus turbatione tuæ
mortis. Ipse uero resurgens increpat duritiam cordis eorum, vt
alibi legitur. Impera-
uit autem ventis, q̄
diaboli superbiã stra-
uit. Imperauit mari,
qui uersaniã Iudæorũ
disiecit, & facta est
tranquillitas magna,
quia sedate sunt mē-
tes discipulorum uisã
resurrectione. GLO.
Vel nauicula est eccle-
sia p̄sens, in qua Chri-
stus cum suis mare sæ-
culi transiit, aquas per
secutorum compefcit: vnde miremur, & gratias agamus.
h ¶ CHR Y. in Homil. Quidam homines Christum homi-
nem esse dicebant, venerant dæmones diuinitatem eius diuulgantes,
vt qui mare procellosum, & rursus quietum non audierant:
dæmones audirent clamantes. vnde dicit. } Et cum uenisset trans fre-
tum in regionem Gerasenorum, occurrerunt ei duo homines habentes
dæmonia. R A B A. Gerasa urbs est Arabiæ trans Iordanẽ
iuncta monti Galaad, qua tenuit tribus Manasse: non longe a sta-
gno Tyberiadis, in quo porci p̄cipitati sunt: A V G. de Con. euan.
Quod autẽ Matthæus duos dicit fuisse qui dæmonia patiebantur: Marcus
autẽ, & Lucas vnum commemorant, intelligas vnum eorũ fuisse
personã alicuius clarioris, & famosioris, quem regio illa maxime
dolebat, & pro cuius salute plurimũ satagebat, de quo facti hu-
ius fama præclarior fragrauit, CHR Y. in Homil. Vel Lucas, &
Marcus vnum eorum sequiorem elegerunt. vnde & eius calamitatẽ
exprimit. Lucas enim dicit, q̄ rupsit uin culis agebatur in deser-
to: Marcus autẽ, q̄ & lapidibus seipsum interdicebat, nec tamen di-
cunt, qm̄ vnus solus erat, ne Matthæo contraria dicere uiderentur.
Per hoc autẽ qd̄ subditur: } De monumentis exeuntes, } pernitiosum,
dogma imponere uolebant. f. q̄ animæ morientium dæmones fiat,
vnde multi aruspicum occidunt pueros, vt animam eorũ coope-
rantem habeant: pp̄ quod & dæmoniaci clamant, qm̄ anima illius
ego sum. Non est autẽ anima defuncti, quæ clamat, sed dæmon hoc
fingit, vt decipiat audientes. Si enim in alterius corpus animã mor-
tui possibile esset intrare, multo magis in corpus, suum. sed neq;
habet rōnem, iniqua passam animam cooperari iniqua sibi facien-
ti, vel hoim posse uirtutem incorpoream in aliam transmutare.
Substantiam scilicet animam in substantiam dæmonis. Neque. n.
in corporib⁹ hoc machinari q̄ potest, vt in hominis corpore tran-
smutat aini corpus, neque. n. rōnabile est animam a corpore sepa-
ratam hic iam oberrare. Iustorũ. n. animæ in manu Dei sunt. vnde
& quæ puerorũ, neq; enim malę sunt. sed & quæ peccatorum sicut
confestim hinc abducuntur. & hoc manifestum est ex Laza-
ro, & diuite. Quia uero nullus eos asserere audebat ad Chri-
stum propter sc̄uitiam horũ dæmoniacorũ, Christus ad eos uadit.
Quæ quidem eorum sc̄uitia designatur, cum subditur.
Sequi nimis: ita vt nemo possit transire per uiam illam. Sed
quia alios prohibebant pertransire: obstruenter igitur uiam
inueniunt. Etenim flagellabantur inuisibiliter, intolerabilia
patientes ex Christi præsentia. vnde sequitur. } Et ecce cla-
mauerunt dicentes: Quid nobis & tibi Iesu fili Dei? } HIERO-
NYMVS: Non est autem uoluntatis illa confessio quam
primum sequitur confitentium: sed necessitatis extorsio, quæ
cogit inuitos, uelut si serui fugitiui post multum temporis Do-
minum suum uideant, nihil aliud, nisi de uerberibus deprecantur,
sic & dæmones cernentes Dominum in terris repente uer-
sari, ad eos iudicandos se uenisse credebant. Ridelicium autem
putant quidam dæmonia scire filium Dei, & diabolum
ignorare: eo quod minoris malitiæ sint isti, quam ille, cuius
satellites sunt, cum omnis scientia discipulorum ad magistrum
referenda sit. A V G. VSTINVS 9. de Ciuitate Dei. Tan-
tum autem innotuit eis Deus, quantum uoluit, tantum au-
tem uoluit, quantum oportuit. Innotuit ergo eis non per id
quod uita æterna est, & lumen quod illuminat pios, sed per
quædam temporalia suæ uirtutis effecta, & occultissimę præ-
sentis signa, quæ angelicis spiritibus etiam malignis potius
quam infirmitati hominum possunt esse perspicua. HIERO-
NYMVS: Sed tamen tam dæmones, quam diabolus suscipi-
ari magis filium Dei, quam nosse intelligendi sunt. A V G. V-
STINVS in Libro de questionibus Noui & Veteris Testa-
menti, quæst. sexagesimasexta. Quod autem dæmones clamant:
Quid nobis & tibi Iesu fili Dei? magis ex suspitione, quam
ex cognitione dixisse credendi sunt. Si enim cognouissent:
Car. au. S. Tho. E 3 nunq̄

Hom. 19.

Lib. 2. c. 24.

Cap. 21.

namq; dñm gloria crucifigi permiffent. REMI. Sed quotief- cūq; eius virtute torquabant, & figna, & miracula faciētē videbāt, & estimabant eſſe filium Dei: poſtq; videbant eum eſurire, ſitire, & his ſimilia pati dubitabant, & credebant hoīem purum. Conſiderā dum eſt, q; etiam Iudæi increduli dicētes Chriſtum in Beelzebub eieciſſe dæmonia, & Arriani dicētes eum eſſe creaturam: nō ſolum iudicio Dei, ſed etiam dæmonum cō- feſſione damnari me- rentur, qui Chriſtum filium Dei dicunt. Re- ſte autē dicunt: Quid nobis &c. hoc ē nihil cōe eſt noſtræ malitię & tuę grę, quia ſm Aplm, nulla ſocietas eſt lucis ad tenebras. C H R Y. in Homil. Vt autem non videretur adulationis hoc eſſe, ab experientia cla- mabant, dicētes: Veniſti ante tps torquare nos. } A V G. 8. de Ci- ui. Dei. Siue quia ſubitū illis fuit quod futurum quidem, ſed tar- dius opinabant, ſiue quia pditionem ſuā hanc iſtam dicebant, qd fiebat, vt eorū cognitio ſperneret: & hoc erat ante tps iudicij, quo æterna damnatione puniendi ſunt. H I E R O. Præſentia etiā Sal- uatoris tormenta ſunt dæmonum. C H R Y. in Hom. Non aut poterant dicere ſe non peccaſſe, quia eos Chriſtus inuenerat ma- la operantes, & facturam Dei punientes. vnde æſtimabant pp ſu- perabundantiam malorum, quæ fecerant, qd non expectaretur in eis tps extremę punitionis, quæ erit in die iudicij. A V G. de Cō. euan. Quod autem verba dæmonum diuerſimode ad Euangeliftis ſunt dicta, non habet aliquid ſcrupuli, cum vel in vnam redigi ſen- tentiam, vel omnia dicta poſſint intelligi, nec quia pluraliter apud Matthæum: apud illos autem ſingulariter loquitur, cū & ipſi nar- rant, qd interrogatus quis vocaretur, legionem ſe eſſe reſpondit: eo qd multa eſſent dæmonia. Sequitur. } Erat autem non longe ab eis grex porcorum multorum paſcens: dæmones autem rogabant eū dicentes. Iſ eiecis nos hinc: mitte nos in porcos. G R E G. 2. Mora- ſcit. n. diabolus, quia quodlibet agere ex ſemetipſo nō ſufficit, qd nec per ſemetipſum in eo qd eſt ipſus exiſtit. R E M I. Sed ideo nō petierunt, vt in homines mitterent, quia illum cuius virtute tor- quebantur, humanam ſpeciem geſtare videbant. Nec etiam petie- runt, vt in pecora mitterentur, quia pecora Dei præcepto munda ſunt animalia, & tunc in templo Dei offerbantur. Præ alijs autē immundis in porcos mitti petierunt, quia nullum animal eſt im- mundius porco. vnde & porcus dicitur quaſi ſpurcus, eo qd in ſpur- citijs delectatur, ſic & dæmones ſpurcitijs peccatorum delectatur. Non autem petierunt, vt in aere mitterentur pp nimiam cupidit- atē nocendi hoībus. Sequitur. } Et ait illis: Ite. } C H R Y. in Ho. Non autem hoc fecit Ieſus quaſi a dæmonijs perſuaſus, ſed multa hinc diſpenſans: vnum quidem, vt inſtruat magnitudinem nocu- menti dæmonum, qui illis hoībus inſidiabant, aliud, vt diſcant om- nes, qm neque aduerſus porcos audent, niſi ipſe conceſſerit. Ter- tium, vt oſtēdēt, qd grauiora in illos hoīes operati eſſent, qm in por- cos, niſi eſſent homines illi inter calamitates diuina prouidentia adiuti. magis. n. odio habent homines, qm irrationalia. Per hoc au- tem manifeſtum eſt qm nullus eſt, qui non potiaſ diuina prouiden- tia. Si autem non omnes ſimiliter neque ſm vnum modū, & hæc etiam prouidentia maxima ſpes eſt: ad id autem quod vnicuique expedit prouidentia oſtenditur. Cum prædictis autem & aliud ex hoc dicim, qm non cōmuniter omni prouidet ſolum, ſed ſingu- lariter vnicuique quod in dæmoniis his aliquis aſpiciet mani- feſte, qui olim ſuffocati eſſent, niſi diuina procuracione potiti eſ- ſent: propterea etiam conceſſit abire in gregem porcorum, vt qui regiones habitabant illas, diſcant eius virtutem. Vbi. n. nullus eum cognouerat, fulgere faciebat miracula, vt eos in ſuā diuinitatis cognitionem trahat. H I E R O. Non ergo, vt concederet Salua- tor dæmonibus quod petebant, dixit. } Ite } ſed vt p interfectionē porcorum, hominibus ſalutis occaſio præberet. Sequitur. } At illi exeuntes. ſab hominibus. } abierunt in porcos, & ecce magno im- petu abiit totus grex præceps in mare, & mortui ſunt in aquis. } Erubelcat Manichæus ſi de eadem ſubſtantia, & ex eadem origine hominū, beſtiarūq; ſunt animæ, qm ob vnus hominis, vel duo- rum ſalutem, duo milia porcorum ſuffocantur? C H R Y. in Ho- mil. Ideo autem porcos dæmones occiderunt, quia vbique homi- nes in meſſitiam mittere ſtudent, & de perditione lætantur. Dam- ni etiam magnitudo augebat eius quod factum erat ſamam: a mul- tis enim diſculgubatur, ſcilicet ab his, qui curati eſſant a porcorum dominis, & a paſtoribus. vnde ſequitur. } Paſtores autem fugerūt, & venientes in ciuitatem nunciauerunt omnia, & de his qui dæ- monia habuerāt, & ecce tota ciuitas exijt obuiam Ieſu. } Sed cum deceret eos adorare, & admirari virtutem: emittebant eum a ſe. vnde ſequitur: } Et viſo eo rogabant eum, vt tranſiret a ſinibus eo-

rum. } Intere autem & Chriſti manſuetudinem poſt virtutem, quia enim beneficia adepti abigebāt eum: non reſtitit, ſed receſſit: & eos qui indignos ſe nunciauerit eius doctrina dereliquit: in eis Doctores liberatos a dæmonibus, & porcorū Paſtores. H I E R O. Vel quoddam rogant, vt tranſeant ſines eorum, non de ſuper- bia hoc faciunt, ſed de humilitate, qua ſe in dignos Domini præ- ſentia iudicabant, ſi- cut & Petrus ait: Exi a me Domine, quia uir peccator ſum. R A B A. Interpretatur Ge- raze coloniū eieciens, vel aduena propin- quans: hoc eſt Gentili- tas, quæ diabolum a ſe eiecit. Et quæ prius longe, modo facta eſt prope, poſt reſurre- ctionem viſitata a Chriſto per prædicatores. A M B R O. ſuper Lucam: Duo quoque dæmoniaci figuram populi Gentilis acci- piunt, quoniam cum tres filios Noe genuerit: Cham, Sem, & Ia- phet: Sem tantummodo familia in poſſeſſionem accita eſt Dei, ex duobus autem alijs nationum populi pullularunt. H I L A. Vn- de extra urbem, id eſt extra legis, & Prophetarum Synagogā duos homines in monumentis dæmones detinebant duarum, ſcilicet Gentium originis, intra defunctorum ſedes, & mortuorum reli- quias obfederant, efficiētes prætereuntibus viam vitæ præſentis inſeſtam. R A B A. Vel non immerito in monumentis illos hæ- bitaſſe ſignificauit, quid enim aliud ſunt corpora perſidorum, niſi quedam defunctorum ſepulchra: in quibus non Dei ſermo, ſed anima peccantis morte recluditur. Dicit autem. } Ita vt nemo poſ- ſit tranſire per viam illam } quia ante aduentum Saluatoris in vi- a Gentilitas fuit. Vel per duos, Iudæos & Gentis accipere, qui non habitabat in domo, id eſt in conſcientia ſua non requieſcebant. In monumentis manebant, id eſt in operibus mortuis delectabantur, nec ſinunt per viam fidei, quam viam Iudæi impugnabat aliquem tranſire. H I L A. Occurrit autem eorum concurrentiam ad ſalu- tem voluntas iudicatur. videntes autem dæmones non ſibi iam locum in Gentibus derelinqui, vt patiatur habitare ſe in hæreti- cis depræcantur, quibus occupatis, in mare, id eſt in cupiditatē ſu- cularem dæmonum præcipitur inſinū, cum reliquarum Gen- tium infidelitate moriuntur. Vel porci ſunt, qui luſulentis dele- ctantur actibus. nam niſi quis porci more vixerit, non in eum dia- boli accipiunt poteſtatem, aut ad probandum tantum, non ad per- dendum accipiunt. Quod autem in ſtagnum præcipati ſunt por- ci, ſignificat etiam, qd liberato populo Gentium a damnatione dæ- monum in abditis agunt ſacrilegos ritus ſuos, qui Chriſto crede- dere noluerunt, cæca & profunda curioſitate ſubmerſi. Quod au- tem Paſtores porcorum fugientes iſta nunciant, ſignificat quodſā & etiam primates impiorum, quanquam Chriſtianam legem ſu- gant: potentiam tamen Chriſti ſtupendo prædicare non ceſſant. Quod autem magno timore percuſſi, rogant vt ab eis diſcedat: ſig- nificat multitudinem vetuſta ſua vita delectatam, honorare qui- dem ſe nolle Chriſtianam legem dum dicunt, qd eam implere non poſſunt. Vel vbi illa Iudaici populi habitauit ſpeciem, quæ Chriſti operibus auditis. Domino ſuo obuiam pergit, prohibens ne ſua ſuos urbemq; contingeret, neque. n. euangelia recepit.

CAP. IX.

Ascendēs Ieſus in nau- culā, tranſretauit, & ue- nit in ciuitatē ſuam. Et ecce offe- rebant ei paralyticū iacētē in lecto. Videns autē Ieſus fidē illo- rū, dicit paralytico. Cōfide fili,

CAP. IX.

Aſcendēs Ieſus in nau- culā, tranſretauit, & ue- nit in ciuitatē ſuam. Et ecce offe- rebant ei paralyticū iacētē in lecto. Videns autē Ieſus fidē illo- rū, dicit paralytico. Cōfide fili,

CAP. IX.

Aſcendēs Ieſus in nau- culā, tranſretauit, & ue- nit in ciuitatē ſuam. Et ecce offe- rebant ei paralyticū iacētē in lecto. Videns autē Ieſus fidē illo- rū, dicit paralytico. Cōfide fili,

CAP. IX.

Aſcendēs Ieſus in nau- culā, tranſretauit, & ue- nit in ciuitatē ſuam. Et ecce offe- rebant ei paralyticū iacētē in lecto. Videns autē Ieſus fidē illo- rū, dicit paralytico. Cōfide fili,

CAP. IX.

Aſcendēs Ieſus in nau- culā, tranſretauit, & ue- nit in ciuitatē ſuam. Et ecce offe- rebant ei paralyticū iacētē in lecto. Videns autē Ieſus fidē illo- rū, dicit paralytico. Cōfide fili,

CAP. IX.

Aſcendēs Ieſus in nau- culā, tranſretauit, & ue- nit in ciuitatē ſuam. Et ecce offe- rebant ei paralyticū iacētē in lecto. Videns autē Ieſus fidē illo- rū, dicit paralytico. Cōfide fili,

CAP. IX.

Aſcendēs Ieſus in nau- culā, tranſretauit, & ue- nit in ciuitatē ſuam. Et ecce offe- rebant ei paralyticū iacētē in lecto. Videns autē Ieſus fidē illo- rū, dicit paralytico. Cōfide fili,

Lib. 2. c. 25.

Cap. 8.

Eſa. 43.

Galilæa dicitur ciuitas Chriſti, quia in Galilæa erat Nazareth, ſicut in vniuerſum regnum Romanum in tot ciuitatibus cōſtitutum, dicitur modo Romana ciuitas. Quis dubitauerit, vt veniens in Galilæam Dñs recte diceretur veniſſe in ciuitatem ſuam, in quo- cūque eſſet oppido Galilææ: præfertim quia & ipſa Capharnaū ex- tollebatur in Galilæa vt tanquam Metropo- lis haberet? H I E R. Vel ciuitatē eius, nō aliam intelligamus, qd Nazareth. vñ & Na- zaren? appellatus eſt. A V G. de Con. euan. Et ſm hoc dicimus Matthæū prætermi- ſiſſe, quæ geſta ſunt, poſtea qd Ieſus venit in ciuitatem ſuam do- nec veniret Capharna- um, & hic adiunxit ſe de ſanato paralyti- co, ſicut in multis faciunt prætermittentes media, tanquam hoc continuo ſequatur, quod ſine vlla prætermiſſionis ſignificatione ſubiungunt. & hoc modo hic ſubditur: } Et ecce offerebant ei para- lyticum iacentem in lecto. C H R Y. in Homil. Paralyticus autem hic alter eſt præter eum qui in Ioanne ponitur. Ille quidē in natorijs iacebat: hic autem in Capharnaum. ille ſanulis carebat: hic autem habebat eos, qui ſui curam habebant, qui & por- tantes eum attulerunt. H I E R O. Obulerunt autem ei iacen- tem in lecto, quia ipſe ingredi non valebat. C H R Y. in Homil. Non autem vbique ab ægris ſolum quærit fidem, puta cum in ſani- tate, vel aliter ab ægitudine in exceſſu fuerit mentis. vnde ſub- ditur: } Videns autem Ieſus fidem illorum. H I E R O. nō eius qui offerebatur: ſed eorum qui offerebant. C H R Y. in Homi. Quia igitur tantam oſtendit fidem, monſtrat & ipſe ſuam virtutem, cum omni poteſtate ſoluēs peccata. vnde ſequitur. } Dixit paraly- tico: conſide fili, remittuntur tibi peccata. } I O A N. Eps: Quan- tum valet apud Deum fides propria apud quem ſic valet aliena, vt intus & extra ſanaret hoīem. Audit veniam & tacet paralyticus, nec vllam reſponder gratiam, quia vix corporis qd animæ tende- bat ad curam. Merito ergo Chriſtus offerentium recipit fidem: non recordiam iacentis. C H R Y. Vel erit magna fides etiam huius infirmi: non enim permiffit ſe ſubmitti, vt alius euangeli- ſta dicit per teſtum non credens. H I E R O. O mira humilitas, deſpectum, & debilem: totis membrorum cōpagibus diſſolutum ſi- lum vocat, quem Sacerdotes non dignabantur attingere, aut cer- te ideo filium, quia dimituntur ei peccata ſua, vbi datur nobis intelligentia propter peccata pleraſque euenire corporum debi- litates. Et iccirco forſitan prius dimituntur peccata, vt cauſis debilitatis ablatis, ſanitas reſtituatur. C H R Y. in Homil. Scribæ autem diſſamare volentes, etiam nolentes fecerunt clarere quod factum eſt. eorum enim emulatione ad ſigni oſtenſionem vſus eſt Chriſtus: hoc. n. eſt ſuperabundantia eius ſapientiæ quod ſua per inimicos manifeſtat. vnde ſequitur. } Ecce quidam de Scribis dixe- runt intra ſe: Hic blaſphemat. } H I E R O. Legimus in Prophe- ta: Ego ſum qui deleo omnes iniquitates tuas. Conſequenter ergo Scribæ, quia hominem putabant, & verba Dei non intellige- bant, arguunt eum vitio blaſphemiz. Videns autem cogitatio- nes eorum oſtendit ſe Deum qui poteſt cordis occulta cogno- ſcere, & quodammodo tacens loquitur: Eadem potentia qua cogi- tationes veſtras intueor, poſſum & hominibus delicta dimittere. Ex vobis intelligite quid paralyticus conſequatur. vnde ſequitur. } Et cum vidiffet Ieſus cogi. eorum dixit. Vt quid cogitatis mala in cordibus veſtris? } C H R Y. Non quidem eorum deſtruxit ſu- ſpicionem, qua. ſ. cogitabant, eum prædicta dixiſſe vt Deum. Si. n. non eſſet æqualis Deo, patri, oportebat eum dicere longe ſum ab hac poteſtate. ſ. dimittendi peccata: nunc autē contrarium firma- uit ſua voce & miraculi oſtenſione. vnde ſubdit. } Quid eſt facilius dicere: dimittantur tibi peccata tua, an dicere, ſurge & ambula? } Quanto quidem anima potior eſt, tanto peccatum dimittere maius eſt quàm corpus ſanare. Sed quia illud quidem nō manifeſtum, hoc autem manifeſtum, facit minus quod eſt manife- ſtius, vt demonſtret mai? & non manifeſtum. H I E R O. Vtrum enim ſint paralyticus peccata dimiſſa: ſolus nouerat qui dimitte- bat. } Surge autem & ambula. } tam ille qui ſurgebat, quàm hi qui ſurgentes videbant poterant approbare, quanquam eiufdem vir- tutis ſit & corporis & animæ vitia dimittere. Inter dicere autem & facere, multa diſtantia eſt. ſit ergo carnale ſignum, vt probe- tur ſpiritalē. vnde ſequit. } Vt autē ſciatis, qm filius hoīs hēt ptatē in terra dimittēdi pctā. C H R Y. in Ho. Supra quidē, paralytico nō dixit: dimitto tibi pctā, ſed } dimitte tibi pctā. } quia vero Scribæ reſiſtebant, altiorē ſuā potētiam demonſtrat, dicens, Quia filius

hoīs hēt ptatē dimittēdi pctā. Et vt oſtendat ſe pſi æqualem nō di- xit, qd filius hoīs indiget aliquo ad dimittendum pctā, ſed qm hēt. G L O. Hæc autē verba, } vt ſciatis } poſſunt eſſe Chriſti, vel Euange- liſtæ, quaſi Euangelifta diceret: Ipſi dubitabant eū pctā dimittere, ſed } vt ſciatis, qm filius hoīs habet ptatē } paralytico. Si autem Chis dicat } pñunciat ſe hæc verba, ſic intel- ligeretur: Vos dubitatis me poſſe pctā dimitte- re, ſed } vt ſciatis qm fi- lius hoīs } que quidē oſo imperfecta eſt: ſed ſubdit actus loco con- ſequentis. vñ dr. } Ait paralytico: Surge, & tolle lectum tuum. I O A N. Eps: Vt qd fuit teſtimonium in- firmitatis, ſit probatio ſanitatis. } Et vade in domū tuā } ne Chri- ſtiana fide curat? moriaris in pſidia Iudæorum. C H R Y. in Ho. Hoc autē pceptum: vt non aſtinet phantaſia eſſe qd factum eſt. vñ ad veritatem facti oſtendam ſubditur: } Et ſurrexit, & abiit in domū ſuā. } Sed tñ aſtantes hoīs adhuc deorfum trahuntur. vnde ſequit. } Vidētes autē turbæ, timuerunt & glorificauerunt Deum, qd dedit talem ptatē hoībus. } Si bene cogitaſſent apud ſe, agnouiffent, quia filius Dei erat. Interim. n. nō parū erat æſtimare oībus hoībus ma- iorem, & a Deo venire. H I L A. Myſtice autē Iudæa: repudiatas in ciuitatem ſuā reingreditur. Dei ciuitas fidelium plebs eſt, in hanc ergo introiit p nauim. i. eccleſiā veſtus. I O A N. Eps: Non autē Chriſtus indiget nauis, ſed nauis Chriſto, quia ſine cœleſti guber- natione nauis eccleſiæ per mundanum pelagus ad cœleſtem por- tum non valet peruenire. H I L A. In paralytico autem Gentium vniuerſitas offertur medenda. hic itaque angelis miniſtrandus of- fertur: hic filius nuncupaſ, quia Dei opus eſt. huic remittunt aīæ pctā, qd lex laxare non poterat. fides. n. ſola iuſtificat. Deinde virtutem reſurrectionis oſtendit, cum ſublatione lectuli infirmitatem corporis } docuit deſutura. H I E R O. Iuxta tropologiam autē, interdū aīa iacens in corpore ſuo virtutibus diſſolutis, a perfecto Doctore Dño offertur curanda. vñ quifq; n. æger petenda ſalu- tis petitores dicit adhibere, per quos actuum nſorum clauda veſti- giā, verbi cœleſtis remedio reformentur. Sunt igit monitoris mē- tis, qui animam auditoris ad ſuperiora erigunt, quāuis exte- rioris corporis debilitate torpentem. I O A N. Eps: Dñs autē in hoc ſæculo inſipientium voluntates non qrit: ſed reſpicit ad alterius fi- dem, nec medicus languentium reſpicit voluntatem, cum contra- ria requirit infirmum. R A B A. Surgere autem, eſt aīam a carnali- bus deſiderijs abſtrahere. Lectum tollere, eſt carnem a terrenis de- ſiderijs ad voluptatem ſpiritus attollere. Domum ire, eſt ad Para- diſum redire, vel ad internam ſui cultodiam, ne iterum peccet. G R E G O. 22. Moral. Vel per lectum voluptas corporis deſi- gnatur. iubetur itaque, vt hoc ſanus portet ubi infirmus iacue- rat, quia omnis qui adhuc vitijs delectatur, infirmus iacet in uol- uptatibus carnis, ſed ſanatus hoc portat, quia eiufdem carnis cum tumelis poſtmodum tolerat, quod intus prius deſiderijs requie- ſcebat. H I L A. Videntes autem turbæ timuerunt. } Magni enim timoris res eſt: non dimiſſis a Turbæ peccatis in mortem reſolui, quia nullus eſt in domum æternam reditus, ſi cui indul- ta non fuerit uenia delictorum. Ceſſante autem timore, honor redditur, quod poteſtas hominibus hac uita data ſit per uerbum eius & peccatorum remiſſionis, & corporum reſurrectionis, & reuerſionis in cœlum.

Cap. 23.

Cap. 23.

Hom. 31.

& suis hoc communicare. REMI. Humana etiam pericula, quae ei a principibus accidere poterant parumpendit, dum officij sui rationes imperfectas reliquit. unde sequitur. Et surgens secutus est eum. & quia terrena lucra deseruit: ideo iure factus est dominico rum talentorum dispensator. HER. O. Arguit autem in hoc loco Porphyrius, & Iulianus Augustus uel imperitia historici mentientis, uel stultitiam eorum, qui statim secuti sunt Saluatorem, quasi irrationabiliter quemlibet uocantem hominem sint secuti, cum tanta signa praecesserint, quae Apolos antequam crederent uidisse non dubium est.

Certe fulgor ipse & maiestas diuinitatis occulit, quae etiam in facie resulgebat ex primo ad se uidentes tra here poterat in aspectu. Si. n. in magnete lapide haec esse vis dicit, ut ferrum trahat, quanto magis Dns oium creaturatum, ad se trahere poterat quos uolebat? CHR. Y. in Hom. Sed cur non cum Petro, & Ioanne, & alijs eum uocauit? quoniam durius adhuc dispo situs erat, sed post multa miracula, & multam Christi famam, qn apertorem eum ad obediendam sciuit, quia intima cordis nouit. A V G. de Con. euan. Vel probabilius uidetur, qd haec praetermissa recordando Matthaeus commemorat, quia ante sermonem habitum in monte credendum est uocatum esse Matthaum. in eo quippe monte tunc Lucas comemorat duodecim electos, quos & Apostolos nominat. G L O. Matthaum. n. uocatione suam refert inter miracula. magnum enim miraculum fuit, qd publicanus factus est Apostolus. CHR. Y. in Homil. Quid est aut qd de alijs Apstolis nobis no dicitur, qualiter & qn sunt uocati, nisi de Petro, & Andrea, & Iacobo, Ioanne, & Mattheo. hi. n. maxime erant in inconuenientibus, & humilibus studijs. Neq; telonei officio est aliquid deterius, neque piscatione uilius. G L O. Congruum autem caelestis beneficii uicem impendens Matthaus: Christo magnum conuiuium in domo sua parauit, ut illi comodaret sua t'palia, a quo expectabat perpetua bona. unde sequit. Et factum est discumbente eo in domo. A V G. de Con. euan. Hic Matthaus non expraessit, in cuius domo discumbebat Iesus, unde posset uideri no hoc ex ordine subiunxisse, sed quod alio tpe factum est recordatum interposuisse, nisi Marcus, & Lucas, qui hoc omnino similiter narrant, manifestaret in domo Leui: hoc est Matthaum, discubuisse Iesum. CHR. Y. in Homil. Honoratus autem Matthaus ingressu Christi in domum eius, oes ecclesiam, qui erant eiusdem artis conuocauit. unde sequitur. Et ecce multi publicani & peccatores ueniens discubebant cum Iesu, & discipulis eius. G L O. Publicani. n. uocant qui publicis ne gocijs implicant, quae sine peccato uix, aut nunq pnt tractari, & pulchrum fuit praesagium, quia qui Aplos, & Doctores Gentium futurus, in prima sua conuersione peccantium gregem post se trahit ad salutem, & ut iam periceret exemplo quod pericere debebat & uerbo. HER. O. Tertulianus hos dicit fuisse ethnicos, dicente scriptura. Non erit uectigal pendens ex Israel, quasi Matthaus no fuerit Iudaeus. Dns autem non conuiuatur cum ethnicis, cum id maxime cauere, ne legem soluere uideretur, qui & discipulis praecipit: In uiam Gentium ne abieritis. Viderant autem publicanum a peccatis ad meliorem conuersum, locum inuenisse pniae, & ob id etiam ipsi non desperant salutem. CHR. Y. in Homil. Unde accesserit ad Redemptorem nostrum, & non solum ad colloquendum, sed etiam ad conuiscendum recepti sunt: non solum deputans, aut arguens inimicos, sed etiam conuiscens emendabat multoties eos, qui male dispositi erant, p hoc docens nos, qm oes tps, & oes o pus pot nobis tribuere utilitatem: hoc autem uidentes Pharisei indignati sunt, de quibus subditur. Et uidentes Pharisei dicebant discipulis eius. Quare cu publicanis, & peccatoribus manducat magister uester? No tandum, qd cum discipuli uisi sunt peccare, Christu alloquunt dicentes. Et ecce discipuli tui faciunt qd no licet facere in sabbatu apud discipulos Christo detrahunt, quae oium malignatiu erant, & uolentium separare a Doctore corda discipulorum. R A B A. Duplici autem errore tenebantur, quia & se iustos arbitrabantur, qui superbiae factu a iustitia longe discesserant, & eos criminabantur iniustos, qui respiscendo a peccatis iustitia: appropinquabant.

Lib. 2. c. 26

Lib. 2. c. 27

Lib. 2. c. 27

A V G. de Con. euan. Lucas autem aliquanto differentius hoc uidetur commemorasse, qm quem Pharisei dicunt discipulis: Quare cum publicanis, & peccatoribus manducatis, & bibitis? Christo & discipulis eius hoc obiectum insinuans. Sed cum discipulis dicebatur: magis magistro obiectum que sectantur imitabant, Vna est ergo sententia, & tanto melius insinuata, quanto quibusdam uerbis manente ueritate mutata. HER. O. Neque uero in pristinis permanentes ueniunt ad Iesum, ut Pharisei, & Scribae murmurant, sed poenitentiam agentes, quod & praesens sermo Domini signifi-

cat. unde sequitur. At Iesus audiens ait: non est opus ualentibus me dicis, sed male habentibus. R A B A. Seipsum medicum dicit, q miro medicandi genere. p p iniquitates uostras vulneratus est, ut uulnus peccatorum nostrorum sanaret. Sanos quidem eos appellat, qui suam uolentes statuere iustitiam, uere Dei iustitia subiecti non sunt. Male habentes eos uocat, qui suae fragilitatis conscientia deuisi, nec per legem uidentes se iustificari, ponitendo se submitunt gra Dei. CHR. Y. in Homil. Postquam a coibus opinionibus eos allocutus est, alloquitur eos ex scripturis cum dicit: Euntis autem discite quid est, misericordia uolo, & non sacrificiu. HER. O. De Propheta. Oseae sumens testimoniu fugillar scribas, & Phariseos, q se iustos astimantes, peccatorum & publicanoru consortia declinabant. CHR. Y. in Homil. Ac si dicat: Cur accusatis me, qm peccatores corrigo? ergo & Deum patrem ex hoc inculcat. Sicut. n. ille uult peccatorum emendationem, ita & ego: & sic ostendit non solum non esse prohibitum quod inculcabant, sed & em legem maius esse sacrificio. non. n. dixit. Misericordiam uolo & sacrificiu: sed hoc iniunxit, illud autem eiecit. G L O. Non tñ despiciat Deo sacrificiu, sed sacrificiu sine misericordia. faciebat autem Pharisei sepe sacrificia in templo, ut iusti apparerent coram populo, sed no exercebant misericordiae opera, in quibus probatur uera iustitia. R A B A. Admonet itaq; eos, ut p opera misericordiae sibi metipsis supernae misericordiae praemia requirant, & non contemptis pauperum necessitatibus per oblationem sacrificiorum se Deo placeant confidant. unde dicit: Euntis. i. a. temeritate ista: uituperationis, ad diligentiorum scripturae sanctae meditationem, quae misericordiam maxime comendat. unde & suu de misericordia exem plum eis proponit dicens: Non. n. ueni uocare iustos, sed peccatores. A V G. de Con. euan. Lucas addidit: In pnia. quod ad explananda sniam ualet, ne quisquam peccatores ob hoc ipsum, qd peccatores sunt, diligere arbitretur a Christo, cum & illa similitudo de aegrotis bene intimet quid uelit Deus uocando peccatores, tanquam medicus aegros. utique ut ab iniquitate, tanquam ab aegritudine salui fiant, quod fit per pnia. H I L A. Oibus autem Christus uenerat, quo ergo no se iustus uenisse dicit? Erant ergo quibus necesse non erat, ut ueniret, sed nemo iustus ex lege est: ostendit ergo inanem iustitiae instantiam, quia sacrificijs in firmis ad salutem, misericordia erat uniuersis in lege positus necessaria. CHR. Y. in Homi. unde ironice uidetur ad eos loquens, sicut cu dr. Ecce iam Ada factus est quasi unus ex nobis. Qm. n. nullus iustus erat in terra, Paulus significat dicens. Oes peccauerunt, & egent gloria Dei. In hoc autem & illos mitigauit qui uocati erant, q. d. Tm renuo abominare peccatores, qui p eos solos adueni. R A B A. Vel quia iusti erant, sicut Nathanael, & Ioannes Baptista: non erant ad pnia inuitandi, uel. Non ueni uocare iustos, qui de iustitia sua gloriantur, ut Phariseos, sed illos qui se peccatores cognoscunt. Per Matthaum autem & publicanoru uocationem fides Gentium exprimitur, qui prius mundi lucris inhiabant, & nunc spiritualiter cum Dno reficiuntur, per superbiam Phariseorum, inuidia Iudaeorum de salute Gentium. Vel Matthaus significat hominem terrenis lucris inhiantem, quem uidet Iesus, dum oculo misericordiae respicit. Matthaus enim interpretatur donatus, Leuita assumptus: poenitens autem a massa perditorum assumitur: & gratia Dei ecclesiae donatur. Et ait illi Iesus: Sequere me, uel per praedicationem, uel per scripturae adnotationem, uel per internam inspirationem.

G Euntis autem discite quid est, misericordia uolo, & non sacrificiu. HER. O. De Propheta. Oseae sumens testimoniu fugillar scribas, & Phariseos, q se iustos astimantes, peccatorum & publicanoru consortia declinabant. CHR. Y. in Homil. Ac si dicat: Cur accusatis me, qm peccatores corrigo? ergo & Deum patrem ex hoc inculcat. Sicut. n. ille uult peccatorum emendationem, ita & ego: & sic ostendit non solum non esse prohibitum quod inculcabant, sed & em legem maius esse sacrificio. non. n. dixit. Misericordiam uolo & sacrificiu: sed hoc iniunxit, illud autem eiecit. G L O. Non tñ despiciat Deo sacrificiu, sed sacrificiu sine misericordia. faciebat autem Pharisei sepe sacrificia in templo, ut iusti apparerent coram populo, sed no exercebant misericordiae opera, in quibus probatur uera iustitia. R A B A. Admonet itaq; eos, ut p opera misericordiae sibi metipsis supernae misericordiae praemia requirant, & non contemptis pauperum necessitatibus per oblationem sacrificiorum se Deo placeant confidant. unde dicit: Euntis. i. a. temeritate ista: uituperationis, ad diligentiorum scripturae sanctae meditationem, quae misericordiam maxime comendat. unde & suu de misericordia exemplum eis proponit dicens: Non. n. ueni uocare iustos, sed peccatores. A V G. de Con. euan. Lucas addidit: In pnia. quod ad explananda sniam ualet, ne quisquam peccatores ob hoc ipsum, qd peccatores sunt, diligere arbitretur a Christo, cum & illa similitudo de aegrotis bene intimet quid uelit Deus uocando peccatores, tanquam medicus aegros. utique ut ab iniquitate, tanquam ab aegritudine salui fiant, quod fit per pnia. H I L A. Oibus autem Christus uenerat, quo ergo no se iustus uenisse dicit? Erant ergo quibus necesse non erat, ut ueniret, sed nemo iustus ex lege est: ostendit ergo inanem iustitiae instantiam, quia sacrificijs in firmis ad salutem, misericordia erat uniuersis in lege positus necessaria. CHR. Y. in Homi. unde ironice uidetur ad eos loquens, sicut cu dr. Ecce iam Ada factus est quasi unus ex nobis. Qm. n. nullus iustus erat in terra, Paulus significat dicens. Oes peccauerunt, & egent gloria Dei. In hoc autem & illos mitigauit qui uocati erant, q. d. Tm renuo abominare peccatores, qui p eos solos adueni. R A B A. Vel quia iusti erant, sicut Nathanael, & Ioannes Baptista: non erant ad pnia inuitandi, uel. Non ueni uocare iustos, qui de iustitia sua gloriantur, ut Phariseos, sed illos qui se peccatores cognoscunt. Per Matthaum autem & publicanoru uocationem fides Gentium exprimitur, qui prius mundi lucris inhiabant, & nunc spiritualiter cum Dno reficiuntur, per superbiam Phariseorum, inuidia Iudaeorum de salute Gentium. Vel Matthaus significat hominem terrenis lucris inhiantem, quem uidet Iesus, dum oculo misericordiae respicit. Matthaus enim interpretatur donatus, Leuita assumptus: poenitens autem a massa perditorum assumitur: & gratia Dei ecclesiae donatur. Et ait illi Iesus: Sequere me, uel per praedicationem, uel per scripturae adnotationem, uel per internam inspirationem.

G Cum de conuiuio peccatorum, & de participatione respondisset eis, de comestione eum aggrediuntur. unde dicit. Tunc accesserunt ad eum discipuli Ioannis dicentes, quare nos, & Pharisei ieiunamus frequenter: discipuli autem tui non ieiunant? HER. O. Superba interrogatio, & ieiunij reprehendenda iactantia, nec poterant discipuli Ioannis non esse sub uitio, qui iungebantur Phariseis, quos a Ioanne nouerat condemnatos, & calumniabantur eum, quem sciebant magistri uocibus praedicatum. CHR. Y. in Homil. Quod autem dicunt tale est. Ex quo tu ut medicus haec facis, sed cur discipuli tui dimittentes ieiunium, talibus mensis accedunt? deinde incusationem ex coparatione augere uolentes: primo se ipsos ponunt: & deinde Phariseos. ieiunabant illi quidē a lege discedentes, sicut & Phariseus dixit: Ieiuno bis in sabbatu: ipsi autem a Ioanne. R A B A. Ioannes enim uinum & siceram non bibit, quod abstinentiae meritum non auget, cui nulla est potentia naturae. Dominus autem qui peccata potest condonare, cur a peccatoribus mendicantibus declinaret, quos abstinentibus poterat facere iustos? Ieiunat autem Christus, ne praecipuum declines. manducat autem cum peccatoribus, ut gram, & pote-

Lib. 2. c. 27

Hom. 31

& potestatem intelligas. A V G. de con. Euan. Sed cu Matthaus rautum discipulos Ioannis hoc dixisse perhibeat, uerba, quae apud Marcum leguntur, magis indicant alios hoc dixisse, de alijs, id est, coniuuatis de discipulis Ioannis & Phariseis, quod Lucas euidentius expressit, qui alios de alijs dixisse narrat. unde ergo Matthaus dicit: Tunc accesserunt ad eum discipuli Ioannis dicentes, quare nos, & Pharisei ieiunamus frequenter: discipuli autem tui non ieiunant? Et ait illis Iesus, Num quid possunt filij sponsi lugere, quamdiu cum illis est sponfus? Venient autem dies, cum auferetur ab eis sponfus, & tunc ieiunabunt. Nemo autem immittit commissuram panni rudis inuestimentum uetus. Tollit enim plenitudinem eius a uestimento, & peior scissura fit. Neque mittant uinum nouum in utres

Lib. 2. c. 27

Lib. 2. c. 27

Hom. 31

& potestatem intelligas. A V G. de con. Euan. Sed cu Matthaus rautum discipulos Ioannis hoc dixisse perhibeat, uerba, quae apud Marcum leguntur, magis indicant alios hoc dixisse, de alijs, id est, coniuuatis de discipulis Ioannis & Phariseis, quod Lucas euidentius expressit, qui alios de alijs dixisse narrat. unde ergo Matthaus dicit: Tunc accesserunt ad eum discipuli Ioannis dicentes, quare nos, & Pharisei ieiunamus frequenter: discipuli autem tui non ieiunant? Et ait illis Iesus, Num quid possunt filij sponsi lugere, quamdiu cum illis est sponfus? Venient autem dies, cum auferetur ab eis sponfus, & tunc ieiunabunt. Nemo autem immittit commissuram panni rudis inuestimentum uetus. Tollit enim plenitudinem eius a uestimento, & peior scissura fit. Neque mittant uinum nouum in utres

dominus hic respondet. Nam de primo, quod habet anima humiliationem dicit: No possunt filij sponsi lugere. De illo qui habet epulum mentis, consequenter locutus est dicens: Nemo mittit commissuram panni rudis. Deinde quia sponfus ablatu utique nobis est, lugendum est. Et recte lugemus, si flagramus desiderio eius. Beati quibus licuit eum ante passionem tunc habere praesentem: interrogare sicut uellent audire sicut deberent, illos dies concupierunt uidere patres ante aduentum eius, neque uiderunt, quia in alia dispensatione sunt ordinati, per quos uenturus annunciare tur, non a quibus ueniens audiretur: in nobis autem illud impletum est, quod ipse dicit: Venient dies, quando desiderabitis uidere uinum de diebus istis, & non poteritis. Quis ergo hic non lugebit, qui non dicat, facte sunt mihi lachryme meae panes die ac nocte du dicitur mihi quotidie, ubi est deus tuus? Merito ergo apostolus uoc piebat dissolui & esse cum Christo. A V G. de Con. euan. Quod ergo dixit Matthaus. Lugere, ubi Marcus & Lucas dicunt ieiunare, significat de tali ieiunio dominum locutum, quod pertinet ad humilitatem tribulationis, ut illud alterum quod pertinet ad gaudium mentis in spiritualia suspensa, & ob hoc alienata a corporalibus cibis: posterioribus similitudinibus significasse intelligatur, id ostendens qd circa corpus occupatis, & ob hoc ueterem sensum habentibus, hoc genus ieiunij no congruat. H I L A. Mystice uero, qd praesente sponso ieiunandi necessitatem discipulis non esse, respiciat praesentia suae gaudium, & sacramentum sancti cibi edocet, quo nemo se praesente. i. in conspectu mentis, Christum continens indigeat, ablatu autem se, ieiunaturus esse dicit, quia omnes non credentes resurrexissent Christum, habituri non essent cibum uitae: In fide enim resurrectionis sacramentum panis caelestis accipitur: H I E R O. Vel cum propter peccata a nobis recesserit, tunc indendum est ieiunium, tunc luctus est recipiendus. H I L A. Ponit etiam exempla, quibus ostendit infirmitates uetustate peccatorum & animas & corpora nouae gratiae sacramenta non capere. R A B A. Cum autem daretur sint diuerse similitudines ad ide, differunt tamen: uel. n. qua foris tegimur, opera bona significat quae foris agimus, uinum quo intus reficimur, seruo est fidei & charitatis quo intus reformamur.

dominus hic respondet. Nam de primo, quod habet anima humiliationem dicit: No possunt filij sponsi lugere. De illo qui habet epulum mentis, consequenter locutus est dicens: Nemo mittit commissuram panni rudis. Deinde quia sponfus ablatu utique nobis est, lugendum est. Et recte lugemus, si flagramus desiderio eius. Beati quibus licuit eum ante passionem tunc habere praesentem: interrogare sicut uellent audire sicut deberent, illos dies concupierunt uidere patres ante aduentum eius, neque uiderunt, quia in alia dispensatione sunt ordinati, per quos uenturus annunciare tur, non a quibus ueniens audiretur: in nobis autem illud impletum est, quod ipse dicit: Venient dies, quando desiderabitis uidere uinum de diebus istis, & non poteritis. Quis ergo hic non lugebit, qui non dicat, facte sunt mihi lachryme meae panes die ac nocte du dicitur mihi quotidie, ubi est deus tuus? Merito ergo apostolus uoc piebat dissolui & esse cum Christo. A V G. de Con. euan. Quod ergo dixit Matthaus. Lugere, ubi Marcus & Lucas dicunt ieiunare, significat de tali ieiunio dominum locutum, quod pertinet ad humilitatem tribulationis, ut illud alterum quod pertinet ad gaudium mentis in spiritualia suspensa, & ob hoc alienata a corporalibus cibis: posterioribus similitudinibus significasse intelligatur, id ostendens qd circa corpus occupatis, & ob hoc ueterem sensum habentibus, hoc genus ieiunij no congruat. H I L A. Mystice uero, qd praesente sponso ieiunandi necessitatem discipulis non esse, respiciat praesentia suae gaudium, & sacramentum sancti cibi edocet, quo nemo se praesente. i. in conspectu mentis, Christum continens indigeat, ablatu autem se, ieiunaturus esse dicit, quia omnes non credentes resurrexissent Christum, habituri non essent cibum uitae: In fide enim resurrectionis sacramentum panis caelestis accipitur: H I E R O. Vel cum propter peccata a nobis recesserit, tunc indendum est ieiunium, tunc luctus est recipiendus. H I L A. Ponit etiam exempla, quibus ostendit infirmitates uetustate peccatorum & animas & corpora nouae gratiae sacramenta non capere. R A B A. Cum autem daretur sint diuerse similitudines ad ide, differunt tamen: uel. n. qua foris tegimur, opera bona significat quae foris agimus, uinum quo intus reficimur, seruo est fidei & charitatis quo intus reformamur.

Lib. 2. c. 27

Hom. 31

Lib. 2. c. 28

CHR. Y. in hom. Post sermones opus adiunxit, in quo amplius pharisei obstruerentur, eo qd qui aduenit ad miraculum petendū, Archisynagogus erat, & luctus magnus, quia puella uiginta erat, & 12. annorum quando incipit esse flos aetatis, & ideo dicitur. Hae illo loquente ad eos, ecce princeps vnus accessit. A V G V S T. de Con. euang. Dicunt autem hoc & Marcus, & Lucas, sed ab isto ordine iam recedunt. eo enim loco hoc inserunt, ubi post expulsa daemona & in porcos missa, transfretando redit a regione Gerasenorū. Et per hoc quod Marcus dicit, intelligendum est hoc factum esse, postquam uenit rursus Iesus transfretū, sed quantum post, non apparct. nisi autem fuisset aliquod interual lum, non esset quando fieret, quod narrat Matthaus in conuiuio domus suae, post hoc factum continuo sequitur de Archisynagogi filia. Si enim loquente eo de pano nouo & uino nouo, accessit prin ceptis, nihil aliud factorum dictorumque eius interpositum est, in narratione autem Marci patet locus, ubi alia interponi poterunt. Similiter autem & Lucas non renititur Mattheo, quod. n. adiunxit. Et ecce uir cui nomen erat Iairus, non continuo accipiendum factum, sed post illud de conuiuio publicanoru, ut narrat Mattheus dicens. Hae illo loquente ad eos, ecce princeps. I. Iairus archisynagogus accessit & adorabat eum dicens. Domine, filia mea modo defuncta est. Considerandum est autem, ne repugnare uideatur quod alii duo euangelistae morti iam proximam, non tamen mortuam eam dicant usque adeo, ut dicant uenisse postea, qui mortuam nunciarent, & ob hoc non debere uexari magistru,

fecerit, neque uellet. RABA. Mystice, autem, sicut in duobus cæcis signatus est ueterque populus Iudæorum & gentium, ita in homine muto & dæmoniaco, generaliter signatum est omne genus humanum. HILA. Vel in muto, & furdo & dæmoniaco gentium plebs indigna totius salutis infertur. omnibus enim undique malis circumfessa, totius corporis uitijs implicabatur. REMI. Gentilis enim populus murus erat, quia in confessione uere fidei, & in laude sui creatoris os aperire non poterat: siue quia mutis idolis cultum impendebat similis illis factus. Dæmoniaco erat, quia per mortem infidelitatis diaboli imperijs subditus erat. HILA. Dei autem cognitione superstitionum omnium uesania effugata, & uisus & auditus & sermo salutis inuehitur. HIERO. Sicut enim cæci lumen recipiunt, sic & muti ad loquendum lingua laxatur, ut conseruetur eum quem antea denegabat. In turba autem admirante confessio nationum est. Pharisei autem per suam calumniã usque hodie Iudæorum infidelitatem demonstrant. HILA. Admirationem autem turbe talis confessio subsecuta est. Nunquam apparuit sic in Israel, quia is cui per legem nihil opis afferri poterit, uerbi uirtute saluatur. REMI. Illi uero qui mutum sanatum domino obrulerunt, intelliguntur apostoli & prædicatores, qui aspectibus diuinæ pietatis gentilem populum saluandum obtulerunt. AVGVST. de Con. Euang. Quod autem hic dicitur de duobus cæcis, & dæmonio muto, solus Matthæus posuit. Illi duo cæci de quibus alij narrant non sunt isti, sed tamen simile factum est, ita ut si ipse Matthæus non etiam illius facti meminerit, posset putari hoc quod nunc narrant, dictum fuisse etiam ab alijs duobus. Quod commendare memorare diligenter debemus esse quædam facta similia, quod probatur non esse idem. Cum ipse euangelista utrunque commemorat, ut si quando talia singula, apud singulos inueniremus, atque in eis contrarium, quod solui non possit occurrat nobis, non esse factum idem, sed aliud simile, vel similiter factum.

Lib. 2. c. 29.

Hom. 33.

hæc CHRYS. Noluit dominus ipso facto redarguere accusationem Phariseorum dicentium. In principio dæmoniorum eiecit dæmonia. Dæmon enim cõuictum passus non benefacit, sed nocet eis qui eum inhonorant. Dominus autem contrarium facit, qui post conuicta & contumelias non solum non punit, sed etiam nec increpauit, quinimo beneficia præstitit. unde sequitur. Et circui. Iesus omnes ciui. & castel. In quo erudit nos accusatoribus nostris retribuere non accusationes, sed beneficia. Qui enim post accusationem desistit a beneficio, monstrat quoniam propter hominum laudem benefacit. Si uero propter Deum benefacis conseruis, quicquid illi fecerint, non desistis benefacens, ut maior sit merces. HIERO. Vides autem quæ equaliter & vicis & uerbis, & castellis, id est, & magnis & paruis euangelium prædicauerit, ut nõ consideraret nobilitatem potentiam, sed salutem credentium. Sequitur. Do. in syna. eorum. hoc scilicet habens operis, quod mandauerat pater & hanc eferiem, ut doctrina saluos faceret infideles, Doceret autem in syna. Euan. Regni. unde sequitur. Et prædi. euan. Regni. REMI. Intelligendum est dei. Quamuis enim annuncientur bona temporalia, tamen non dicitur euangelium. Hinc est quod lex non nominatur euangelium, quia suis obseruatoribus non promittebat bona cælestia, sed terrena. Post prædicationem autem & doctrinam curabat omnem languorem & omnem infirmitatem, ut quibus sermo non suaserat, opera persuaderent: unde sequitur. Curans omnem languorem & omnem infirmitatem, quod de ipso proprie dicitur, nihil quippe ei impossibile est. GLO. Languorem uocat diurnam infirmitatem, infirmitatem autem leues morbos. REMI. Sciendum est autem, quia illos quos corpore sanabat foris secus, mente sanabat intrinsecus. Alij uero hoc facere non possunt sua potestate, sed per dei gratiam. CHRYS. Non autem in hoc stat Christi bonitas, sed & aliam prouidentiam circa eos ostendit, uisera misericordie circa eos expandens. unde sequitur. Videns autem turbas, miserus est eis. REMI. Per quod officium boni pastoris magis quam mercennarii in se Christus ostendit. Quare autem miserus sit subiungit. Quia erant vexati & iacetes, sicut oues non habent. Vexati quidem a dæmonibus, siue quia a diuersis infirmitatibus & languoribus erant attriti. RABA. Vel vexati per diuersos errores, & iacetes, id est torpentes non ualentes surgere, & cum haberent pastores, erant quasi

non haberent pastorem. CHRYS. Hæc principum Iudæorum erat accusatio, quoniam pastores existentes, ea quæ luporum erant ostendebant. non solum enim non emendabant multitudinẽ, sed & nocebant eorum profectui. Illis enim admirantibus & dissentibus, Numquam apparuit ita in Israel. e contrario dicebant. Quoniam in principe dæmoniorum eiecit dæmonia. REMI. Postquam autem dei filius de cælo prospexit in terram, ut audiret gemitus compeditorum, mox multa messis cepit augeri, turbæ namque humani generis fidei non appropinquassent, nisi quia auctor humanæ salutis de cælis prospexit in terram, & ideo sequitur. Tunc dixit discipulis suis. Messis quidem multa, operarii autem pauci. GLO. Messis ergo dicuntur homines qui possunt meri a prædicatoribus, & de collectione perditorum separari, ut grana excussa a paleis, postea in horreis reponantur. HIERO. Messis multa, populorum signat multitudinem, operarii pauci penuriam magistrorum. REMI. Paruus enim erat numerus apostolorum ad comparationem tantarum segetum. Hortatur autem dominus suos prædicatores. i. apostolos & eorum sequaces, ut quotidie sui numeri augmentationem exposcant, unde dicit. Rogate ergo dominum mes. ut mit. opera. in mes. sua. CHRYS. Latenter seipsum dominum ostendit, ipse enim est qui messis est dominus. Si enim metere misit, quæ apostoli non seminauerunt, manifestum est, quoniam non aliena metere misit, sed ea quæ ipse per prophetas seminauit. Sed cum 12. apostoli sint operarii, dixit. Deprecamini dominum messis, ut mittat operarios in messem suam. & tamẽ nullum eis adiecit, quia. eos iam 12. existentes multiplicauit, non numerum adiciens, sed uirtutem largiens. REMI. Vel tunc augmentatus est quando designauit, & alios 72. & quando sunt facti multi prædicatores spiritu sancto descendente super credentes. CHRYS. Ostendit autem, quàm magnum donum sit hoc, scilicet ut aliquis habeat uirtutem deceter prædicandi, per hoc quod dicit hoc esse orandum. Commemoratur autem in hoc loco uerborum Ioannis de area & uentilabro, & palea & frumento. HILA. Mystice autem salute gentibus dara, ciuitates omnes & castella omnia, uirtute & ingressu Christi illuminantur, & omnem infirmitatem ueterem languoris euadunt. Immundi autem spiritus dominante uolentia uexatam & sub legis onere ægram plebem dominus miseretur, quia nullus adhuc eis pastor erat custodia sancti spiritus redditurus. Erat autem domus istius copiosissimus fructus, cuius copia haurientiũ multitudinẽ vincit, nam quantumlibet assumatur a cunctis, ad largiendum tñ semper exuberat, & quia plures esse uile est per quos ministratur, rogari dñm messis iubet, ut ad capessendum quod præparabatur donum spiritus sancti, messorum copiam deus præstet, per orationem enim hoc munus a deo nobis effunditur.

CAP. X.

GLO. A curatione focus Petri, usque huc continuationem habuerunt relata miracula. Et fuerunt ante sermonem in monte habitum facta, quod ex electione Matthæi quæ inter ipsa refertur indubitanter habemus. Fuit enim vnus de 12. electus in monte ad apostolatũ. hic autem redit ad ordinem rei sicut gesta est, post curatum centurionis seruum dicens. Et conuocatis 12. discipulis. REMI. Narrauerat enim super euangelista, quia cohortatus est dominus discipulos rogare dominum messis, ut mitteret operarios in messem suam, & quod hortatus est, hoc nunc implere uiderit. Duodenarius enim numerus perfectus est. Nascitur enim a senario, qui perfectionem habet, eo quod ex suis partibus, quæ sunt vnus, duo, & tria, in seipsum formatur. Senarius autem numerus duplicatus duodenarium gignit. GLO. Quæ quidem duplicatio ad duo præcepta charitatis, vel ad duo testamenta pertinere uiderit. RABA. Duodenarius etiam numerus qui conficitur ex ternario & quaternario, designat eos per quatuor mundi clymata fidẽ sanctæ trinitatis prædicaturos. Iste etiam numerus per multas figuras in ueteri testamento præsignatus est. Per 12. filios Iacob, per 12. principes filiorum Israel, per 12. fontes uiuentes in Helim, per 12. lapides in rationali Aaron, per 12. panes propositionis, per 12. exploratores a Moyle missos, per 12. lapides. unde factum est altare, per 12. lapides sublatos de Iordane. per 12. boues qui sustinebant

Hom. 33.

bant mare æneum. In nouo etiam testamento, per 12. stellas in corona sponsæ, per 12. fundamenta Hierusalem, quæ uidit Ioannes, & per 12. portas. CHRYS. Non solum autem eos confidere fecit, eorum ministerij uocando missionem in messem, sed & faciendo eos potentes ad ministerium: unde sequitur. Dedit illis potestatem spirituum immundorum, ut eiecerent eos, & curarent omnem languorem, & omnem infirmitatem. REMI. In quo aperte demonstratur, quia uexatio turbarum non fuit tantum uia aut simplex, sed uariã: & hoc est misereri turbis, dare discipulis potestatem curandi, & sanandi eas. HIERO. Benignus enim & clemens dominus, ac magister non inuidet feruis, atque discipulis uirtutes suas, & sicut ipse curauerat omnem languorem, & infirmitatem, apostolis quoque suis tribuit potestatem, ut curerent omnem languorem & omnem infirmitatem. Sed multa differentia est inter habere & tribuere, donare & accipere. Iste quodcumque agit, potestate domini agit, illi siquid faciunt imbecillitatem suam & uirtutem domini confitentur dicentes. In nomine Iesu surge & ambula. Catalogus autem apostolorum ponitur, ut extra hos, qui pseudo apostoli sunt excludantur, unde sequitur. Duodecim autem apostolorum nomina sunt hæc. Primus Simon qui uocatur Petrus, & Andreas frater eius. Ordinem quidem apostolorum & meritum uisus cuiusque illis fuit distribuere, qui cordis archana rimatur. Primus scribitur Simon cognomine Petrus, ad distinctionem alterius Simonis qui appellatur Chananæus de uico Galilææ Chana, ubi dominus aquas conuertit in uinum. RABA. Idem est autem Græcè siue latine Petrus, quod Syriace Cephas, & in utraque lingua nomen a petra deriuatur est. Nec dubium quin illa de qua Paulus ait: Petra autem erat Christus. REMI. G. Fuerunt autem nonnulli qui in hoc nomine Græco, scilicet atque latino quod est Petrus, quærentes Hebraice lingue interpretationem dixerunt, quod interpretatur discalcians, siue dissoluens, uel agnosctens. Sed illi qui hoc dicunt, duabus tenentur contrarietatibus. Prima est ex proprietate Hebraice lingue, in qua per hæc uerba non exprimitur, sed loco eius, ph. ponitur. Unde Pilatus dicit Philatum. Secunda ex interpretatione euangelistæ, qui narrat dominum puero in me dixisse: Tu uocaberis Cephas, & ipse de suo addit. quod interpretatur Petrus. Simon interpretatur obediens. Obediunt. n. uerbis p. sine pun. Andree, & cum eo uenit ad Christum, siue quia obediuit præceptis diuinis. Et quia ad uisus iussus uocem secutus est dominum, siue ut quibusdam placet, interpretatur deponens merorem, & audiens tristitiam. Dominus enim surgente deposuit merorem dominicæ passionis, & tristitiam audiuit, dicente ei domino. Alius ter cingit, & ducet quo tu non uis. Sequitur. Et Andreas frater eius. CHRYSOSOT. Non parua autem & hæc laus est. Petrum. n. denominauit a uirtute: Andree uero a nobilitate, quæ est secundum morem, in hoc quod eum fratrem Petri dixit. Marcus autem post duos uertices. f. Petrum & Ioannem, Andream numerat, hic autem non ita. Marcus. n. secundum dignitatem eos ordinauit. REMI. G. Andreas autem interpretatur uiriliter. Sicut. n. apud Latinos a uero deriuatur uiriliter, ita apud Græcos ab andros deriuatur Andreas. Bene autem uiriliter dicit, quia relictis omnibus secutus est Christum, & uiriliter in mandatis eius perseuerauit. HIERO. Euangelista autem paria iuga apostolorum quæque confociat. Iungit enim Petrum & Andream fratres, non tam carne quàm spiritu. Iacobum & Ioannem qui patrem corporis relinquentes, uerum patrem secuti sunt. unde sequitur. Iacobus Zebedæi, & Ioannes frater eius. Iacobum quoque appellat Zebedæi, quia & alius sequitur Iacobus Alphaei. CHRYSOSOT. Vide autem quia non secundum dignitatem ordinat. Mihi. n. uidetur Ioannes non alijs solum, sed etiam fratre maior esse. REMI. Interpretatur autem Iacobus supplantans, siue supplantator, quia non solum uitia carnis supplantauit, sed etiam eandem carnem Herode trucidante contempsit. Ioannes interpretatur dei gratia, quia præ omnibus diligenti domino meruit. unde ob præcipui amoris gratiam, suprapectus domini in cæna recubuit. Sequitur. Philippus & Bartholomæus. Philippus interpretatur os lampadis, siue lampadarum, quia lumen quo illuminatus est a domino, mox inuento fratri officium oris studuit propinare. Bartholomæus syrum nomen est, non Hebræum, & interpretatur filius suspendentis aquas. i. Christi, qui corda suorum prædicatorum de terrenis ad cælestia subleuauit, & suspendit, ut quo magis cælestia penetrant, eo corda suorum auditorum gutta sanctæ prædicationis magis inebriant & infundant. Sequitur. Thomas & Matthæus publicanus. HIERO. Cæteri euangelistæ in coniunctione nominum primum ponunt

Apud Hebræos litera hæc d cum tum. Secunda ex interpretatione euangelistæ, qui narrat dominum puero in me dixisse: Tu uocaberis Cephas, & ipse de suo addit. quod interpretatur Petrus. Simon interpretatur obediens. Obediunt. n. uerbis p. sine pun. Andree, & cum eo uenit ad Christum, siue quia obediuit præceptis diuinis. Et quia ad uisus iussus uocem secutus est dominum, siue ut quibusdam placet, interpretatur deponens merorem, & audiens tristitiam. Dominus enim surgente deposuit merorem dominicæ passionis, & tristitiam audiuit, dicente ei domino. Alius ter cingit, & ducet quo tu non uis. Sequitur. Et Andreas frater eius. CHRYSOSOT. Non parua autem & hæc laus est. Petrum. n. denominauit a uirtute: Andree uero a nobilitate, quæ est secundum morem, in hoc quod eum fratrem Petri dixit. Marcus autem post duos uertices. f. Petrum & Ioannem, Andream numerat, hic autem non ita. Marcus. n. secundum dignitatem eos ordinauit. REMI. G. Andreas autem interpretatur uiriliter. Sicut. n. apud Latinos a uero deriuatur uiriliter, ita apud Græcos ab andros deriuatur Andreas. Bene autem uiriliter dicit, quia relictis omnibus secutus est Christum, & uiriliter in mandatis eius perseuerauit. HIERO. Euangelista autem paria iuga apostolorum quæque confociat. Iungit enim Petrum & Andream fratres, non tam carne quàm spiritu. Iacobum & Ioannem qui patrem corporis relinquentes, uerum patrem secuti sunt. unde sequitur. Iacobus Zebedæi, & Ioannes frater eius. Iacobum quoque appellat Zebedæi, quia & alius sequitur Iacobus Alphaei. CHRYSOSOT. Vide autem quia non secundum dignitatem ordinat. Mihi. n. uidetur Ioannes non alijs solum, sed etiam fratre maior esse. REMI. Interpretatur autem Iacobus supplantans, siue supplantator, quia non solum uitia carnis supplantauit, sed etiam eandem carnem Herode trucidante contempsit. Ioannes interpretatur dei gratia, quia præ omnibus diligenti domino meruit. unde ob præcipui amoris gratiam, suprapectus domini in cæna recubuit. Sequitur. Philippus & Bartholomæus. Philippus interpretatur os lampadis, siue lampadarum, quia lumen quo illuminatus est a domino, mox inuento fratri officium oris studuit propinare. Bartholomæus syrum nomen est, non Hebræum, & interpretatur filius suspendentis aquas. i. Christi, qui corda suorum prædicatorum de terrenis ad cælestia subleuauit, & suspendit, ut quo magis cælestia penetrant, eo corda suorum auditorum gutta sanctæ prædicationis magis inebriant & infundant. Sequitur. Thomas & Matthæus publicanus. HIERO. Cæteri euangelistæ in coniunctione nominum primum ponunt

et yd pps,

Matthæum postea Thomam. Nec publicani nomen ascribitur, ne antiq̃ conuersationis recordantes fugillare euangelistam uiderentur. Iste uero & post Thomam se ponit & publicanum appellat, ut ubi abundauit peccatum, superabundet & gratia. REMI. G. Thomas autem interpretatur abyssus siue geminus, quæ grece dicitur Didymus. Bene autem Didymus & abyssus interpretatur, quia quod diutius dubitauit, eo profundius effectum domini esse passionis credidit, & mysterium diuinitatis agnouit, unde dixit. Dominus meus & deus meus. Matthæus autem interpretatur donatus, quia dei munere de publicano euangelista factus est. Sequitur. Et Iacobus Alphaei, & Thadæus. RABA. Iste Iacobus est qui in euangelis frater domini nominatur, & etiam in epistola ad Galathas, quia Maria uxor Alphaei, soror fuit Mariæ matris domini, quam Ioannes euangelista Mariam Cleophæ nominauit, fortasse quia idem Cleophas & Alphaeus est dictus. Vel ipsa Maria defuncto Alphaeo, post Iacobum natum, nupsit Cleophæ. REMI. Et bene dicitur. Filius Alphaei. i. iusti siue docti, quia non solum uitia carnis supplantauit, sed etiam curam carnis contempsit. nam cuius meriti fuerit, testes sunt apostoli qui cum episcopum Hierosolymitanæ ecclesiæ ordinauerunt. unde ecclesiastica historia inter cætera de eo dicit. Quia carnem nunquam comedit, & uinum & siceram non bibit, balneis & lineis uelibus non est usus, die noctuque flexis genibus orabat. Adeo etiam magni meriti fuit, ut ab omnibus iustus uocaretur. Thadæus autem ipse est quæ Lucas Iudam Iacobii. fratrem Iacobi appellat, cuius epistola in ecclesia legitur, in qua se fratrem Iacobi nominat. AVGVST. de Con. Euan. Nonnulli autem codices habent Lebbaeus, quis autem unquam prohibuit duobus uel tribus nominibus unum hominem uocari? REMI. Iudas autem interpretatur confessus, eo quod filium dei confessus sit. RABA. Thadæus autem siue Lebbaeus interpretatur corculus, id est cordis cultor. Sequitur. Simon Chananæus, & Iudas Scarioth, qui tradidit eum. HIERONYMVS. Simon Chananæus ipse est qui ab alio euangelista scribitur Zelotes, Chana quippe zelus interpretatur. Iudas autem Scarioth uel a uico in quo ortus est, uel ex tribu Iachar uocabulum sumpsit, ut quodam uaticinio in condemnatione sui natus sit. Iachar. n. interpretatur est merces, ut significet premium proditoris. REMI. Interpretatur autem Scarioth memoria domini, quia secutus est dominum, siue memoriale mortis quædam meditatus est in corde suo, ut dominum traderet in mortem, seu suffocatio, quia seipsum strangulauit. Et sciendum quod duo discipuli hoc nomine sunt uocati, per quos omnes Christiani designantur, per Iudam Iacobii illi qui in confessione fidei perseuerant, per Iudam Scariothem illi qui relicta fide retro conuertuntur. GLO. Duo & duo nominatim exprimuntur, ut iugalis societas approbetur. AVG. 18. de Ciui. Dei. Elegit ergo hos in discipulos quos & apostolus nominauit humiliter natos, inhonoratos, illiteratos, ut quicquid magnum essent & facerent, ipse in eis esset & faceret. Habuit inter eos unum quomodo malo utens bene, ut suæ passionis impleret dispositum, & ecclesiæ suæ tolerandorum malorum præberet exemplum, RABA. Qui etiam non per imprudentiam inter apostolos eligitur. magna est. n. ueritas quam nec aduersarius minister infirmat. Voluit etiam a discipulo prodidi tu a socio proditus, modeste feras tuum errasse iudicium, perisse beneficium.

Lib. 2. c. 30.

Cap. 49.

b. GLO. Quia manifestatio spiritus, ut apostolus dicit, ad utilitatem ecclesiæ datur, post datam apostolis potestatem, mittit eos, ut potestatem ad aliorum utilitatem exequantur. unde dicit. Hos duodecim misit Iesus. CHRYS. Attendite autem opportunitatem missionis. Postquam enim uiderunt mortuum suscitatum, mare increpantem, & cætera huiusmodi, & sufficienter uirtutis eius demonstrationem susceperant per uerba, & per opera, tunc eos mittit, GLO. Mittens autem docet eos quo eant, quid prædicent, & quid faciant. Primo quidem quo eant, unde dicitur. Præcipiens eis & dicens In uiam gentium ne abieritis, & in ciui. Iudæa exercitati, ad agones orbis terrarum intrarent, & uelut quosdam

Hom. 33.

myſteria, quæ ſub velamine literæ legis latebant. vnde Apoſtolus dicit: Cum conuerſi fuerint ad Chriſtum, tunc auferetur velame. & eſt ſenſus: Quare debetis timere veſtros perſecutores, cum tante ſitis dignitatis, vt per vos occulta myſteria legis, & prophetarum ſint manifeſta? CHRY. in Ho. Deinde, quia eos ab omni timore liberauerat, & altiores opprobrijs fecerat, nunc opportuno tempore eis loquitur de libera propalatione, quæ eſt in prædicatione dicens, Quod di. vo. in tedi. in lumine. & quod in aure au. prædi. ſup. reſta. HILA. Non legimus dñm ſolitum

ſuiſſe noſtris ſermocinari, & doctrinam in tenebris tradiſſe, ſed hoc dicit, quia omnis ſermo eius carnalibus tenebræ ſunt, & verbum eius infidelibus nox eſt. Itaq; ab eo quod dictum eſt cum libertate fidei & confeſſionis eſt loquendum. R E M I. Eſt ergo ſenſus. Quod dico vobis in tenebris, i. inter Iudæos incredulos, vos dicite in lumine, i. fidelibus prædicare. Et quod in aure auditis, i. quod dico vobis ſecrete, prædicare ſuper reſta, i. palam coram omnibus. Solemus enim dicere. In aurem loquitur illi, i. ſecrete. RABA. Sane quod ait: Prædicare ſuper reſta, iuſta morem prominciæ Paleſtine loquitur, vbi ſolent in tectis reſidere, quia non ſunt cacuminata, ſed æqualia. Ergo prædicabitur in tectis, quod cũ ætis audientibus palam dicitur. G L O. Vel aliter: Quod dico vobis in tenebris, i. dum adhuc in timore carnali eſtis dicite in lumine, i. in fiducia veritatis, cum a Spiritu ſancto eritis illuminati. Et quod in aure auditis, i. ſolo auditu percipitis. Prædicare opere complendo. Sup. reſta. i. exiſtentis, i. corpora veſtra, quæ ſunt domicilia animarum. H I E R O. Vel aliter. Quod di. vo. in tedi. in lu. i. i. auditis in myſterio apertius prædicare. Et quod in aure auditis, prædicare ſuper reſta, i. quod vos erudiui in paruo Iudæa loco vniuerſis vrbibus in toto mundo audacter edicite.

CHRY. in Ho. Sicut autem quando dicebat: Qui credit in me, opera quæ ego facio & ille faciet, & maiora his faciet. ita & hic monſtrat, quoniam omnia per eos operatur, etiam pluſquam per ſeipſum, quaſi dicat, principium ego dedi, ſed quod plus eſt per vos exple. volo. hoc autem non iniungentis eſt ſolum, ſed & futurum prædicentis & oſtendentes, quoniam omnia, ſuperabunt. HILA. Conſtanter ergo ingerenda eſt Dei cognitio, & profundum doctrine euangelicæ ſecretum, lumine prædicationis reuelandum, non timendo eos quibus cum ſit licentia in corpora tatum, in animam ius nullum eſt. Et ideo ſubditur. Et no. ti. eos qui occi. vider. animam autem non poſſunt occidere. CHRY. in Ho. Vide qualiter omnibus eos ſtatuit ſuperiores, nõ ſollicitudinem ſolum & maledictionem, neque pericula, ſed & ipſam quæ omnibus videtur terribilior, mortem ſuadens propter Dei timorem contemnere. vnde ſubdit. Sed potius eum ti. qui poteſt & animam, & corpus perdere in gehennam. H I E R O. Nomen gehennæ in veteribus libris non inuenitur, ſed primo a ſaluatore ponitur. Quæ ramus ergo, quæ ſit huius ſermonis occaſio: Idolum Baal fuiſſe iuſta Hieruſalem ad radices montis Moria, in quibus Siloa fluit, nõ ſemel legimus: Hæc vallis & parua campi planities irrigua erat & nemoroſa, plenaq; delictijs, & locus in ea idolo conſecratus. In tantam autem populus Iſrael demerſam venerat, vt deſerta templi vicinia, ibi hoſtias immolaret & rigorem religionis delictæ vince- rent, filioſq; ſuos incenderent dæmoni, & appellabatur locus ipſe Gehenon, i. vallis filiorum Henon. Hoc regum volumen & Paralypomenon, & Hieremias ſcribunt pleniffime, & comminatur Deus ſe locum ipſum impleturum cadaueribus mortuorum, vt nequaquam vocetur Tophet & Baal, ſed vocetur τὸν δὲ δὲ πύρον Polyandron, i. deſertum mortuorum. Futura ergo ſupplicia & pœne perpetuæ quibus peccatores cruciandi ſunt, huius loci vocabulo denotantur. AVGVST. 13. de Ciui. Dei: Hoc autem non antea fiet, quæ anima corpori fuerit copulata, vt nulla direptione ſepararentur, & tamen tunc reſta mors animæ dicitur, quia non viuunt ex Deo. mors autem corporis, quia in damnatione nouiſſima quæuis homo ſentire non deſinat, tamen quia ſenſus ipſe, nec voluntate ſuauiſ, nec quiete ſalubris, ſed dolore pœnalis, eſt mors potius appellata quam vita. CHRY. in Ho. Vide autem rurfus, quia non promittit eis liberationem a morte, ſed ſuadet contemnere mortem, quod multo maius eſt quam erui a morte, & quod hoc ſermone, ea quæ de immortalitate ſunt dogmata, eis inſigit.

1 CHRY. in Ho. Poſtquam timorem mortis excluſerat, ne æſtimarent Apoſtoli, quod ſi interficerentur, eſſent derelicti a Deo, rurfus ſermonem de prouidentia Dei inducit dicens: Nonne duo paſſeres aſſe, veniunt? & vnus ex illis non cadet ſuper terram ſine patre veſtro? H I E R O. Et eſt ſenſus: Si

parua animalia abſque Deo non decidunt auctore, & in omnibus eſt prouidentia, & quæ in his peritura ſunt ſine voluntate Dei non pereunt, vos qui æterni æſtis non debetis timere, quod abſque Dei viuatis prouidentia. HILA. Myſtice autem quod venditur, corpus atque anima eſt, & cui venditur, peccatum eſt. Qui ergo duo paſſeres aſſe veniunt ſeipſos peccato minimo vendunt, natos ad volandum, & ad cœlum pennis ſpiritualibus efferendos: ſed capti precijs præſentium voluptatum, & ad luxum ſæculi venales, totos ſe talibus actibus nundinantur.

Dei autem volūtatis eſt, vt vnus ex illis magis euolet, ſed lex conſtitutione Dei perfectæ decernit vnus ex eis potius decidere. Quemadmodum enim ſi euolarent, vnus eſſent, fieretque corpus ſpirituale, ita peccatorum precio venditis, anima terrenam contrahit ex vitiorum ſorde materiam, ſitque vnus ex illis quod tradatur in terram. H I E R O. Quod autem ait: Veſtri autem & capilli capitis, omnes numerati ſunt. Immenſam Dei ergo homines oſtendit prouidentiam, & ineffabilem ſignat affectionem, quod nihil noſtrorum Deum lateat. HILA. In numerum enim aliquid colligi diligentia eſt. CHRY. Vnde hoc dicit, non quod pilos Deus numeret, ſed vt diligentem cognitionem, & multam circa eos prouidentiam oſtendat. H I E R O. Derident autem intelligentiam Eccleſiaſticam in hoc loco, qui carnis reſurrectionem negat, quaſi nos & capillos qui numerati ſunt, & a tonſore deciſi omnes dicamus reſurgere, cum ſaluator non dixerit: Veſtri autem & capilli omnes ſaluandi ſunt, ſed numerati ſunt: Vbi numerus eſt, ſcientia numeri demonſtrat, non eiuſdem numeri conſeruatione. AVGVST. vlti. de Ciui. Dei: Quæuis & de ipſis capillis poſſit inquiri, vtrum redeat quicquid rotentibus decidit, quod ſi rediturum eſt, quis non exhorreat illam deformitatem? Semel autem intellecto, ita nihil periturum eſſe de corpore, ita vt deforme nihil ſit in corpore, ſimul intelligitur ea quæ deformem factura fuerant enormitatem, maſſe ipſi acceſſura eſſe, non locis quibus membrorum forma turbetur, velut ſi de limo vas fieret quod rurfus in eundem limen redactum totum de toto iterum fieret, non eſſet neceſſe, vt illa pars limi quæ in anſa fuerat ad anſam rediret, aut quæ fundum fecerat, ipſa rurfus faceret fundum, dum tamen totum reuerteretur in totum, i. deſt, totus ille limus in totum vas, nulla ſui parte p̄dita remearet. Quapropter, ſi capilli totiens tonſi ad ſua loca deſormiter redeunt, non redibunt, quia in eandem carnem, vt quæcūq; locum ibi corporis teneant, ſeruata partium congruentia materia in vitilitatem, vertentur. Quamuis quod dicit: Capilli capitis veſtri non peribit, non de longitudine, ſed de numero capillorum poſſet intelligi. vnde & hic dicitur: Capilli capitis veſtri numerati ſunt. HILA. Neque enim dignum negotium eſt peritura numerare: Vt igitur nihil ex nobis periturum eſſe cognoſceremus, ipſo capillorum noſtrorum ſuppuratorum numero iudicatur. Nullus igitur corporum noſtrorum caſus eſt perituriſſendus. Et ideo ſubditur: Nolite ergo timere, multis paſſeribus meliores æſtis vos. H I E R O. In quo maniſteſtus ſuperior expoſitionis ſenſus, expreſſus eſt, quod timere non debeant eos, qui poſſunt corpus occidere, quonia ſi ſine Dei ſcientia parua quoque aialia non decidunt, quanto magis homo, qui Apoſtolica ſultus ſit dignitate? HILA. Vel cum dicit plurimis eos anteſtare paſſeribus, oſtendit multitudinem infidelium electionem fidelium præſſe, quia his caſus in terra eſt, illis volatus in cœlum. R E M I. Myſtice autem Chriſtus caput eſt: Apoſtoli capilli, qui pulchre numerati dicuntur, quia nomina ſanctorum ſcripta ſunt in cœlis.

CHRY. Eiciens dominus timorem, qui diſcipulorum concutiebant animam, per ea quæ conſequuntur rurfus eos confortat, non ſolum timorem eiciens, ſed & ſpe præmiorum maiorum eos erigens in liberam propalationem veritatis dicens: Omnis ergo qui conſitebitur me coram hominibus, conſitebor & ego eum coram patre meo, qui eſt in cœlis. Conſidera autem diligenter, quod non dixit, Qui conſitebitur me, ſed quemadmodum Græce legitur, Qui conſitebitur in me, vt tibi oſtenderet non propria virtute, ſed gratia ſuperiore adiutu, conſiteri eum quod conſitetur. HILA. Hoc cōcludendo dicit, quod doctrinis talibus confirmatos oportet libet de Deo cōſtitendi habere cōſtantiã. R E M. Confeſſio autem, hic illa intelligenda eſt, de qua dicit Ap̄s: Corde credit ad iuſtitiam, ore ſit confeſſio ad ſalutem. Ne ergo aliqui putarent ſe abſque oris confeſſione poſſe ſaluari, non ſolū ait. Qui me confeſſus fuerit, ſed addidit: Coram hoibus. Et iterum addidit: Qui autem negauerit me coram hominibus, negabo & ego eum coram patre meo, qui eſt in cœlis. HILA.

parua animalia abſque Deo non decidunt auctore, & in omnibus eſt prouidentia, & quæ in his peritura ſunt ſine voluntate Dei non pereunt, vos qui æterni æſtis non debetis timere, quod abſque Dei viuatis prouidentia. HILA. Myſtice autem quod venditur, corpus atque anima eſt, & cui venditur, peccatum eſt. Qui ergo duo paſſeres aſſe veniunt ſeipſos peccato minimo vendunt, natos ad volandum, & ad cœlum pennis ſpiritualibus efferendos: ſed capti precijs præſentium voluptatum, & ad luxum ſæculi venales, totos ſe talibus actibus nundinantur.

super terram sine patre vestro: vestri autem & capilli capitis, omnes numerati sunt. Nolite ergo timere multis passeribus meliores estis vos.

Nonne duo passeress aſſe veniunt? Et vnus ex illis non cadet super terram sine patre vestro?

Dei autem volūtatis eſt, vt vnus ex illis magis euolet, ſed lex conſtitutione Dei perfectæ decernit vnus ex eis potius decidere. Quemadmodum enim ſi euolarent, vnus eſſent, fieretque corpus ſpirituale, ita peccatorum precio venditis, anima terrenam contrahit ex vitiorum ſorde materiam, ſitque vnus ex illis quod tradatur in terram. H I E R O. Quod autem ait: Veſtri autem & capilli capitis, omnes numerati ſunt. Immenſam Dei ergo homines oſtendit prouidentiam, & ineffabilem ſignat affectionem, quod nihil noſtrorum Deum lateat. HILA. In numerum enim aliquid colligi diligentia eſt. CHRY. Vnde hoc dicit, non quod pilos Deus numeret, ſed vt diligentem cognitionem, & multam circa eos prouidentiam oſtendat. H I E R O. Derident autem intelligentiam Eccleſiaſticam in hoc loco, qui carnis reſurrectionem negat, quaſi nos & capillos qui numerati ſunt, & a tonſore deciſi omnes dicamus reſurgere, cum ſaluator non dixerit: Veſtri autem & capilli omnes ſaluandi ſunt, ſed numerati ſunt: Vbi numerus eſt, ſcientia numeri demonſtrat, non eiuſdem numeri conſeruatione. AVGVST. vlti. de Ciui. Dei: Quæuis & de ipſis capillis poſſit inquiri, vtrum redeat quicquid rotentibus decidit, quod ſi rediturum eſt, quis non exhorreat illam deformitatem? Semel autem intellecto, ita nihil periturum eſſe de corpore, ita vt deforme nihil ſit in corpore, ſimul intelligitur ea quæ deformem factura fuerant enormitatem, maſſe ipſi acceſſura eſſe, non locis quibus membrorum forma turbetur, velut ſi de limo vas fieret quod rurfus in eundem limen redactum totum de toto iterum fieret, non eſſet neceſſe, vt illa pars limi quæ in anſa fuerat ad anſam rediret, aut quæ fundum fecerat, ipſa rurfus faceret fundum, dum tamen totum reuerteretur in totum, i. deſt, totus ille limus in totum vas, nulla ſui parte p̄dita remearet. Quapropter, ſi capilli totiens tonſi ad ſua loca deſormiter redeunt, non redibunt, quia in eandem carnem, vt quæcūq; locum ibi corporis teneant, ſeruata partium congruentia materia in vitilitatem, vertentur. Quamuis quod dicit: Capilli capitis veſtri non peribit, non de longitudine, ſed de numero capillorum poſſet intelligi. vnde & hic dicitur: Capilli capitis veſtri numerati ſunt. HILA. Neque enim dignum negotium eſt peritura numerare: Vt igitur nihil ex nobis periturum eſſe cognoſceremus, ipſo capillorum noſtrorum ſuppuratorum numero iudicatur. Nullus igitur corporum noſtrorum caſus eſt perituriſſendus. Et ideo ſubditur: Nolite ergo timere, multis paſſeribus meliores æſtis vos. H I E R O. In quo maniſteſtus ſuperior expoſitionis ſenſus, expreſſus eſt, quod timere non debeant eos, qui poſſunt corpus occidere, quonia ſi ſine Dei ſcientia parua quoque aialia non decidunt, quanto magis homo, qui Apoſtolica ſultus ſit dignitate? HILA. Vel cum dicit plurimis eos anteſtare paſſeribus, oſtendit multitudinem infidelium electionem fidelium præſſe, quia his caſus in terra eſt, illis volatus in cœlum. R E M I. Myſtice autem Chriſtus caput eſt: Apoſtoli capilli, qui pulchre numerati dicuntur, quia nomina ſanctorum ſcripta ſunt in cœlis.

CHRY. Eiciens dominus timorem, qui diſcipulorum concutiebant animam, per ea quæ conſequuntur rurfus eos confortat, non ſolum timorem eiciens, ſed & ſpe præmiorum maiorum eos erigens in liberam propalationem veritatis dicens: Omnis ergo qui conſitebitur me coram hominibus, conſitebor & ego eum coram patre meo, qui eſt in cœlis. Conſidera autem diligenter, quod non dixit, Qui conſitebitur me, ſed quemadmodum Græce legitur, Qui conſitebitur in me, vt tibi oſtenderet non propria virtute, ſed gratia ſuperiore adiutu, conſiteri eum quod conſitetur. HILA. Hoc cōcludendo dicit, quod doctrinis talibus confirmatos oportet libet de Deo cōſtitendi habere cōſtantiã. R E M. Confeſſio autem, hic illa intelligenda eſt, de qua dicit Ap̄s: Corde credit ad iuſtitiam, ore ſit confeſſio ad ſalutem. Ne ergo aliqui putarent ſe abſque oris confeſſione poſſe ſaluari, non ſolū ait. Qui me confeſſus fuerit, ſed addidit: Coram hoibus. Et iterum addidit: Qui autem negauerit me coram hominibus, negabo & ego eum coram patre meo, qui eſt in cœlis. HILA.

in quo oſtendit, quales nos teſtes hominibus fuerimus, & in domibus apud Deum parrem teſtimonio eius vſuros. CHRY. in Ho. Vbi conſiderandum eſt, quia in pœna amplius eſt ſupplicium, & in bonis maior retributio. Quasi dicat. Superabundasti prius, me hic conſtando aut negando, ſuperabundabo & ego meo qui in cœlis eſt. Qui autem negauerit me coram hominibus, negabo & ego eum coram patre meo, qui in cœlis eſt.

Nonne duo paſſeres aſſe veniunt? Et vnus ex illis non cadet super terram sine patre vestro? Et qui amat patrem aut matrem pluſquam me, non est me dignus. Et qui amat filium aut filiam ſuper me, non est me dignus. Et qui non accipit crucem ſuam & ſequitur me, non est me dignus.

di videtur eſſe filiorum amoris comparatur, & nõ poſſit vtrique parentum aut matrem aut filios. Si autem neceſſitas venerit vt amor parentum, aut filiorum Dei amori comparetur, & nõ poſſit vtrique ſaluari, odium in ſuos, pietas in Deum eſt. Non ergo prohibuit amari patrem aut matrem, ſed ſignanter addidit: Pluſquam me. HILA. Illi enim, qui domeſticas hominum charitates dilectioni eius prætulert, futurorum bonorum indigni erunt hæreditate. CHRY. Si autem Paulus iubet, per omnia parentibus obedire, non mireris. in illis enim ſolum dicit obedientiam, quæ non nocent pietati: etenim ſanctum eſt omnem eis alium redere honorem. Cum autem amplius debito exegerint, non oportet aſſentire. Sunt autem hæc veteri teſtamento conſonantia, etenim illic eos qui idola colebant, non odio habere ſolum, ſed & lapidare dominus iubet. & in Deuteronomio dicitur: Qui dixerit patri ſuo & matri ſuæ, neſcio vos, & fratribus ſuis ignoro illos, hi cuſtodierunt eloquium tuum. G L O. Videtur autem id in pluribus accidere, vt parentes pluſ diligant filios quam filij diligant eos: & ideo gradatim poſtquam ſuum amorem amori parentum eſſe pponendum docuit, docet conſequenter præferendū eſſe filiorum amoris dicens: Et qui amat ſuam matrem & patrem ſua, ſuper me, non eſt me dignus. RABA. Per quod ſignat illum diuini confortio eſſe indignum, qui conſanguinitatis carnalẽ amorem pponit ſpirituali amori Dei. CHRY. Deinde vt non moleſte ferant illi, ſi quibus amor dei præfertur, ad altiorẽ adducit ſermonem. anima enim nihil eſt familiarius alicui, ſed tamen & hanc non ſimpliciter amari haberi odio iuſtit, ſed vt eam quis tradat in occiſiones & ſanguines, oſtendens quod non ſolū ad mortẽ oportet eſſe paratũ, ſed ad mortẽ violẽ

in quo oſtendit, quales nos teſtes hominibus fuerimus, & in domibus apud Deum parrem teſtimonio eius vſuros. CHRY. in Ho. Vbi conſiderandum eſt, quia in pœna amplius eſt ſupplicium, & in bonis maior retributio. Quasi dicat. Superabundasti prius, me hic conſtando aut negando, ſuperabundabo & ego meo qui in cœlis eſt. Qui autem negauerit me coram hominibus, negabo & ego eum coram patre meo, qui in cœlis eſt.

Nonne duo paſſeres aſſe veniunt? Et vnus ex illis non cadet super terram sine patre vestro?

Et qui amat patrem aut matrem pluſquam me, non est me dignus.

Dei autem volūtatis eſt, vt vnus ex illis magis euolet, ſed lex conſtitutione Dei perfectæ decernit vnus ex eis potius decidere. Quemadmodum enim ſi euolarent, vnus eſſent, fieretque corpus ſpirituale, ita peccatorum precio venditis, anima terrenam contrahit ex vitiorum ſorde materiam, ſitque vnus ex illis quod tradatur in terram. H I E R O. Quod autem ait: Veſtri autem & capilli capitis, omnes numerati ſunt. Immenſam Dei ergo homines oſtendit prouidentiam, & ineffabilem ſignat affectionem, quod nihil noſtrorum Deum lateat. HILA. In numerum enim aliquid colligi diligentia eſt. CHRY. Vnde hoc dicit, non quod pilos Deus numeret, ſed vt diligentem cognitionem, & multam circa eos prouidentiam oſtendat. H I E R O. Derident autem intelligentiam Eccleſiaſticam in hoc loco, qui carnis reſurrectionem negat, quaſi nos & capillos qui numerati ſunt, & a tonſore deciſi omnes dicamus reſurgere, cum ſaluator non dixerit: Veſtri autem & capilli omnes ſaluandi ſunt, ſed numerati ſunt: Vbi numerus eſt, ſcientia numeri demonſtrat, non eiuſdem numeri conſeruatione. AVGVST. vlti. de Ciui. Dei: Quæuis & de ipſis capillis poſſit inquiri, vtrum redeat quicquid rotentibus decidit, quod ſi rediturum eſt, quis non exhorreat illam deformitatem? Semel autem intellecto, ita nihil periturum eſſe de corpore, ita vt deforme nihil ſit in corpore, ſimul intelligitur ea quæ deformem factura fuerant enormitatem, maſſe ipſi acceſſura eſſe, non locis quibus membrorum forma turbetur, velut ſi de limo vas fieret quod rurfus in eundem limen redactum totum de toto iterum fieret, non eſſet neceſſe, vt illa pars limi quæ in anſa fuerat ad anſam rediret, aut quæ fundum fecerat, ipſa rurfus faceret fundum, dum tamen totum reuerteretur in totum, i. deſt, totus ille limus in totum vas, nulla ſui parte p̄dita remearet. Quapropter, ſi capilli totiens tonſi ad ſua loca deſormiter redeunt, non redibunt, quia in eandem carnem, vt quæcūq; locum ibi corporis teneant, ſeruata partium congruentia materia in vitilitatem, vertentur. Quamuis quod dicit: Capilli capitis veſtri non peribit, non de longitudine, ſed de numero capillorum poſſet intelligi. vnde & hic dicitur: Capilli capitis veſtri numerati ſunt. HILA. Neque enim dignum negotium eſt peritura numerare: Vt igitur nihil ex nobis periturum eſſe cognoſceremus, ipſo capillorum noſtrorum ſuppuratorum numero iudicatur. Nullus igitur corporum noſtrorum caſus eſt perituriſſendus. Et ideo ſubditur: Nolite ergo timere, multis paſſeribus meliores æſtis vos. H I E R O. In quo maniſteſtus ſuperior expoſitionis ſenſus, expreſſus eſt, quod timere non debeant eos, qui poſſunt corpus occidere, quonia ſi ſine Dei ſcientia parua quoque aialia non decidunt, quanto magis homo, qui Apoſtolica ſultus ſit dignitate? HILA. Vel cum dicit plurimis eos anteſtare paſſeribus, oſtendit multitudinem infidelium electionem fidelium præſſe, quia his caſus in terra eſt, illis volatus in cœlum. R E M I. Myſtice autem Chriſtus caput eſt: Apoſtoli capilli, qui pulchre numerati dicuntur, quia nomina ſanctorum ſcripta ſunt in cœlis.

CHRY. Eiciens dominus timorem, qui diſcipulorum concutiebant animam, per ea quæ conſequuntur rurfus eos confortat, non ſolum timorem eiciens, ſed & ſpe præmiorum maiorum eos erigens in liberam propalationem veritatis dicens: Omnis ergo qui conſitebitur me coram hominibus, conſitebor & ego eum coram patre meo, qui eſt in cœlis. Conſidera autem diligenter, quod non dixit, Qui conſitebitur me, ſed quemadmodum Græce legitur, Qui conſitebitur in me, vt tibi oſtenderet non propria virtute, ſed gratia ſuperiore adiutu, conſiteri eum quod conſitetur. HILA. Hoc cōcludendo dicit, quod doctrinis talibus confirmatos oportet libet de Deo cōſtitendi habere cōſtantiã. R E M. Confeſſio autem, hic illa intelligenda eſt, de qua dicit Ap̄s: Corde credit ad iuſtitiam, ore ſit confeſſio ad ſalutem. Ne ergo aliqui putarent ſe abſque oris confeſſione poſſe ſaluari, non ſolū ait. Qui me confeſſus fuerit, ſed addidit: Coram hoibus. Et iterum addidit: Qui autem negauerit me coram hominibus, negabo & ego eum coram patre meo, qui eſt in cœlis. HILA.

in quo oſtendit, quales nos teſtes hominibus fuerimus, & in domibus apud Deum parrem teſtimonio eius vſuros. CHRY. in Ho. Vbi conſiderandum eſt, quia in pœna amplius eſt ſupplicium, & in bonis maior retributio. Quasi dicat. Superabundasti prius, me hic conſtando aut negando, ſuperabundabo & ego meo qui in cœlis eſt. Qui autem negauerit me coram hominibus, negabo & ego eum coram patre meo, qui in cœlis eſt.

Nonne duo paſſeres aſſe veniunt? Et vnus ex illis non cadet super terram sine patre vestro? Et qui amat patrem aut matrem pluſquam me, non est me dignus. Et qui amat filium aut filiam ſuper me, non est me dignus. Et qui non accipit crucem ſuam & ſequitur me, non est me dignus.

di videtur eſſe filiorum amoris comparatur, & nõ poſſit vtrique parentum aut matrem aut filios. Si autem neceſſitas venerit vt amor parentum, aut filiorum Dei amori comparetur, & nõ poſſit vtrique ſaluari, odium in ſuos, pietas in Deum eſt. Non ergo prohibuit amari patrem aut matrem, ſed ſignanter addidit: Pluſquam me. HILA. Illi enim, qui domeſticas hominum charitates dilectioni eius prætulert, futurorum bonorum indigni erunt hæreditate. CHRY. Si autem Paulus iubet, per omnia parentibus obedire, non mireris. in illis enim ſolum dicit obedientiam, quæ non nocent pietati: etenim ſanctum eſt omnem eis alium redere honorem. Cum autem amplius debito exegerint, non oportet aſſentire. Sunt autem hæc veteri teſtamento conſonantia, etenim illic eos qui idola colebant, non odio habere ſolum, ſed & lapidare dominus iubet. & in Deuteronomio dicitur: Qui dixerit patri ſuo & matri ſuæ, neſcio vos, & fratribus ſuis ignoro illos, hi cuſtodierunt eloquium tuum. G L O. Videtur autem id in pluribus accidere, vt parentes pluſ diligant filios quam filij diligant eos: & ideo gradatim poſtquam ſuum amorem amori parentum eſſe pponendum docuit, docet conſequenter præferendū eſſe filiorum amoris dicens: Et qui amat ſuam matrem & patrem ſua, ſuper me, non eſt me dignus. RABA. Per quod ſignat illum diuini confortio eſſe indignum, qui conſanguinitatis carnalẽ amorem pponit ſpirituali amori Dei. CHRY. Deinde vt non moleſte ferant illi, ſi quibus amor dei præfertur, ad altiorẽ adducit ſermonem. anima enim nihil eſt familiarius alicui, ſed tamen & hanc non ſimpliciter amari haberi odio iuſtit, ſed vt eam quis tradat in occiſiones & ſanguines, oſtendens quod non ſolū ad mortẽ oportet eſſe paratũ, ſed ad mortẽ violẽ

in quo oſtendit, quales nos teſtes hominibus fuerimus, & in domibus apud Deum parrem teſtimonio eius vſuros. CHRY. in Ho. Vbi conſiderandum eſt, quia in pœna amplius eſt ſupplicium, & in bonis maior retributio. Quasi dicat. Superabundasti prius, me hic conſtando aut negando, ſuperabundabo & ego meo qui in cœlis eſt. Qui autem negauerit me coram hominibus, negabo & ego eum coram patre meo, qui in cœlis eſt.

Nonne duo paſſeres aſſe veniunt? Et vnus ex illis non cadet super terram sine patre vestro?

Et qui amat patrem aut matrem pluſquam me, non est me dignus.

Dei autem volūtatis eſt, vt vnus ex illis magis euolet, ſed lex conſtitutione Dei perfectæ decernit vnus ex eis potius decidere. Quemadmodum enim ſi euolarent, vnus eſſent, fieretque corpus ſpirituale, ita peccatorum precio venditis, anima terrenam contrahit ex vitiorum ſorde materiam, ſitque vnus ex illis quod tradatur in terram. H I E R O. Quod autem ait: Veſtri autem & capilli capitis, omnes numerati ſunt. Immenſam Dei ergo homines oſtendit prouidentiam, & ineffabilem ſignat affectionem, quod nihil noſtrorum Deum lateat. HILA. In numerum enim aliquid colligi diligentia eſt. CHRY. Vnde hoc dicit, non quod pilos Deus numeret, ſed vt diligentem cognitionem, & multam circa eos prouidentiam oſtendat. H I E R O. Derident autem intelligentiam Eccleſiaſticam in hoc loco, qui carnis reſurrectionem negat, quaſi nos & capillos qui numerati ſunt, & a tonſore deciſi omnes dicamus reſurgere, cum ſaluator non dixerit: Veſtri autem & capilli omnes ſaluandi ſunt, ſed numerati ſunt: Vbi numerus eſt, ſcientia numeri demonſtrat, non eiuſdem numeri conſeruatione. AVGVST. vlti. de Ciui. Dei: Quæuis & de ipſis capillis poſſit inquiri, vtrum redeat quicquid rotentibus decidit, quod ſi rediturum eſt, quis non exhorreat illam deformitatem? Semel autem intellecto, ita nihil periturum eſſe de corpore, ita vt deforme nihil ſit in corpore, ſimul intelligitur ea quæ deformem factura fuerant enormitatem, maſſe ipſi acceſſura eſſe, non locis quibus membrorum forma turbetur, velut ſi de limo vas fieret quod rurfus in eundem limen redactum totum de toto iterum fieret, non eſſet neceſſe, vt illa pars limi quæ in anſa fuerat ad anſam rediret, aut quæ fundum fecerat, ipſa rurfus faceret fundum, dum tamen totum reuerteretur in totum, i. deſt, totus ille limus in totum vas, nulla ſui parte p̄dita remearet. Quapropter, ſi capilli totiens tonſi ad ſua loca deſormiter redeunt, non redibunt, quia in eandem carnem, vt quæcūq; locum ibi corporis teneant, ſeruata partium congruentia materia in vitilitatem, vertentur. Quamuis quod dicit: Capilli capitis veſtri non peribit, non de longitudine, ſed de numero capillorum poſſet intelligi. vnde & hic dicitur: Capilli capitis veſtri numerati ſunt. HILA. Neque enim dignum negotium eſt peritura numerare: Vt igitur nihil ex nobis periturum eſſe cognoſceremus, ipſo capillorum noſtrorum ſuppuratorum numero iudicatur. Nullus igitur corporum noſtrorum caſus eſt perituriſſendus. Et ideo ſubditur: Nolite ergo timere, multis paſſeribus meliores æſtis vos. H I E R O. In quo maniſteſtus ſuperior expoſitionis ſenſus, expreſſus eſt, quod timere non debeant eos, qui poſſunt corpus occidere, quonia ſi ſine Dei ſcientia parua quoque aialia non decidunt, quanto magis homo, qui Apoſtolica ſultus ſit dignitate? HILA. Vel cum dicit plurimis eos anteſtare paſſeribus, oſtendit multitudinem infidelium electionem fidelium præſſe, quia his caſus in terra eſt, illis volatus in cœlum. R E M I. Myſtice autem Chriſtus caput eſt: Apoſtoli capilli, qui pulchre numerati dicuntur, quia nomina ſanctorum ſcripta ſunt in cœlis.

CHRY. Eiciens dominus timorem, qui diſcipulorum concutiebant animam, per ea quæ conſequuntur rurfus eos confortat, non ſolum timorem eiciens, ſed & ſpe præmiorum maiorum eos erigens in liberam propalationem veritatis dicens: Omnis ergo qui conſitebitur me coram hominibus, conſitebor & ego eum coram patre meo, qui eſt in cœlis. Conſidera autem diligenter, quod non dixit, Qui conſitebitur me, ſed quemadmodum Græce legitur, Qui conſitebitur in me, vt tibi oſtenderet non propria virtute, ſed gratia ſuperiore adiutu, conſiteri eum quod conſitetur. HILA. Hoc cō

lasciuia seruens factus est mobilis, sicut n. aliquis est iracundus natura, alius per infirmitatem longam, ita aliqui sunt mobiles per naturam, alii vero lasciuie seruendo mobiles sunt. Ioannes autem neque natura mobilis erat, propter quod dixerat. Num existis videre arundinem vero agitatum? Neque lasciuia dans seipsum, perdidit qua habebat excellentiam quae enim non seruiret lasciuiae, monstrat stola, sollicitudo, & carcer. Si enim uellet mollibus vestiri, non eremum inhabitasset, sed regum palatia, unde sequitur. **¶** Ecce qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt. **HIERO.** Ex hoc ostenditur rigidam vitam & austeram praedicationem vitare debere aulas regum & mollium hominum palatia declinare. **GREGO.** in Hom. Nemo autem existimet in fluxu, atque studio preciosarum vestium peccata deesse, quia si hoc culpa non esset, nullo modo Ioannem dominus de vestimenti sui asperitate laudasset. Et nequaquam Petrus foeminas a preciosarum vestium appetitu compesceret dicens. **Nō in veste preciosa.** **AVGVS.** 3. de doctrina Christiana. Cum in omnibus talibus non usus rerum, sed libido utentis in culpa est. Quisquis enim rebus restrictus utitur quam se habent mores eorum cum quibus uiuit, aut temperas, aut superstitiosus est. Quisquis uero sic utitur, ut metas consuetudinis bonorum inter quos uersatur excedat, aut aliquid signat, aut flagitiosus est. **CHR. Y.** in Hom. A loco autem & vestimentis, & a concursu hominum, eius moribus designatis, inducit iam & prophetam eum esse dicens. **¶** Sed quid existis videre? prophetam? dico uobis etiam plusquam prophetam. **GREG.** Prophetam enim ministerium est uenturae praedicatione, non etiam demonstrare. Ioannes ergo plusquam propheta est, quia eum quem praecurrendo prophetauerat, etiam ostendit nunciabat. **HIERO.** In quo etiam ceteris prophetis maior est. Et quia ad priuilegium prophetae etiam accessit praemium, ut suum dominum baptizaret. **CHR. Y.** in Ho. Deinde monstrat secundum quid est maior dicens. **¶** Hic est n. de quo scriptum est. Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam. **HIER.** V. n. meritorum Ioannis augmentum faceret, de Malachia testimonium infert, in quo etiam angelus praedicator. Angelus autem hic dicitur Ioannem non putemus naturae societate, sed officii dignitate. i. nuncium qui uenturum dominum nunciabit. **GRE.** Qui n. graece angelus, hic latine nuncius dicitur. Recte ergo qui nunciare supernum nuncium uenerat, angelus uocatur, ut dignitatem seruet in nomine, quam explet in operatione. **CHRYSOST.** in Hom. Monstrat igitur, secundum quid est maior Ioannes prophetis, secundum id scilicet, quod est prope Christum. Et ideo dicit. Mitto ante faciem tuam, hoc est prope te, sicut enim qui prope currum regis incedunt, aliis sunt clariores, ita & Ioannes prope Christi praesentiam. **GLO.** Deinde alij prophetae missi sunt ut aduentum Christi annuntiarent. Iste autem, ut praepararet uiam ipsius, unde sequitur. Qui praeparabit uiam tuam ante te, id est per uiam reddet tibi corda auditorum, poenitentiam praedicando & baptizando. **HILA.** Mystice autem desertum, spiritu sancto vacuum est sentiendum in quo habitatio dei nulla sit. In arundine homo talis ostenditur de gloria seculi uita suae inanitate speciosus, in se autem fructu ueritatis cauus, exterior placens, & nullus interior, ad omnem uentorum motum, id est immundorum spirituum flatum mouendus, neque ad consistendi firmitatem ualens, & animae medullis inanis, ueste autem, corpus quo induitur anima signatur, quod luxu ac lasciuia mollescit, in regibus transgressorum angelorum nuncupatio est, hi enim seculi sunt potentes, mundicie dominantes. Ergo uestiti mollibus in domibus regum sunt, id est illorum quibus per luxum fluida & dissoluta sunt corpora, pater esse demonum habitationem. **GREGOR.** Ioannes etiam mollibus uestitus non fuit, quia uiam peccantium non blandimentis fouit, sed rigore aspera inuentionis increpauit, dicens. Genimina uiparum, &c.

re? Hominem mollibus uestitū? Ecce qui mollibus uestiuntur, in domibus regum sunt. Sed quid existis uidere? Prophetam? Etiam dico uobis, & plusquam prophetam. Hic est enim, de quo scriptum est. Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui praeparabit uiam tuam ante te.

re? Hominem mollibus uestitū? Ecce qui mollibus uestiuntur, in domibus regum sunt. Sed quid existis uidere? Prophetam? Etiam dico uobis, & plusquam prophetam. Hic est enim, de quo scriptum est. Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui praeparabit uiam tuam ante te.

re? Hominem mollibus uestitū? Ecce qui mollibus uestiuntur, in domibus regum sunt. Sed quid existis uidere? Prophetam? Etiam dico uobis, & plusquam prophetam. Hic est enim, de quo scriptum est. Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui praeparabit uiam tuam ante te.

re? Hominem mollibus uestitū? Ecce qui mollibus uestiuntur, in domibus regum sunt. Sed quid existis uidere? Prophetam? Etiam dico uobis, & plusquam prophetam. Hic est enim, de quo scriptum est. Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui praeparabit uiam tuam ante te.

re? Hominem mollibus uestitū? Ecce qui mollibus uestiuntur, in domibus regum sunt. Sed quid existis uidere? Prophetam? Etiam dico uobis, & plusquam prophetam. Hic est enim, de quo scriptum est. Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui praeparabit uiam tuam ante te.

lie rem pro foemina possuisse, sicut ibi. **Mulier ecce filius tuus.** **HIER.** His ergo praefertur hominibus qui de mulieribus nati sunt, & de concubitu uiri, & non ei qui natus est ex uirgine & Spiritu sancto, quamuis in eo quod dicit. Non furr. inter natos muli. ma. Ioan. baptista, non ceteris prophetis & patriarchis Ioannem praetulit, sed Ioanni ceteros exequauit. Non. n. statim sequitur. Et si alij maiores eo non sunt, ille maior aliorum sit. **CHRYSO.** Super Marth. Sed tanta cum sit iustitiae altitudo, ut in illa nemo possit esse perfectus nisi solus deus, uto q omnes sancti quantum ad subtilitatem diuini iudicii inuicem sibi inferiores sunt aut priores, ex quo intelligimus, quoniam qui maiorem se non habet, maior omnibus est. **CHR. Y.** in Homil. Ne autem rursus superabundantia laudum pariat aliquod inconueniens Iudaeis Ioannem praeferebant Christo, conuenienter hoc remouet dicens. **¶** Qui autem minor est in regno caelorum, hic maior est illo. **AVG.** contra aduersarium legis & prophetarum. Argumentatur autem ex hoc haegetico ita uelut ratiocinando, tanquam Ioannes non pertineat ad regnum caelorum, & ob hoc minus ceteri prophetae illius populi, quibus maior est Ioannes. Haec autem uerba domini duobus modis possunt intelligi. Aut. n. regnum caelorum appellauit hoc, quod nondum accepimus, de quo in fine dicitur. Venite benedicti patris mei, percipite regnum, & quia ibi sunt angeli, quibus in eis minor maior est quilibet iusto portante corpus, quod corrumpitur. Aut si regnum caelorum intelligi uoluit ecclesiam, cuius filii sunt ab institutione generis humani usque nunc omnes iusti, dominus seipsum signauit, qui nascendi tempore minor erat Ioanne, maior autem diuinitatis eternitate, & dominica potestate. Proinde secundum priorem expositionem, ita distinguitur. Qui minor est in regno caelorum, ac deinde de subinfertur, Maior est illo. Secundum hanc autem posteriorem, ita: Qui autem minor est, ac deinde subinfertur. In regno caelorum, maior est illo. **CHR. Y.** dicit autem in regno caelorum. i. in spiritualibus & uniuersis quae sunt secundum caelum, quidam autem dicunt quid de apostolis hoc dixit Christus. **HIER.** Non autem simpliciter intelligam, q omnis sanctus qui iam cum deo est, sit maior illo, qui adhuc consistit in praesilio, aliud est. n. uictoriae coronam possidere, aliud adhuc in acie dimicare.

re? Hominem mollibus uestitū? Ecce qui mollibus uestiuntur, in domibus regum sunt. Sed quid existis uidere? Prophetam? Etiam dico uobis, & plusquam prophetam. Hic est enim, de quo scriptum est. Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui praeparabit uiam tuam ante te.

re? Hominem mollibus uestitū? Ecce qui mollibus uestiuntur, in domibus regum sunt. Sed quid existis uidere? Prophetam? Etiam dico uobis, & plusquam prophetam. Hic est enim, de quo scriptum est. Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui praeparabit uiam tuam ante te.

re? Hominem mollibus uestitū? Ecce qui mollibus uestiuntur, in domibus regum sunt. Sed quid existis uidere? Prophetam? Etiam dico uobis, & plusquam prophetam. Hic est enim, de quo scriptum est. Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui praeparabit uiam tuam ante te.

re? Hominem mollibus uestitū? Ecce qui mollibus uestiuntur, in domibus regum sunt. Sed quid existis uidere? Prophetam? Etiam dico uobis, & plusquam prophetam. Hic est enim, de quo scriptum est. Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui praeparabit uiam tuam ante te.

re? Hominem mollibus uestitū? Ecce qui mollibus uestiuntur, in domibus regum sunt. Sed quid existis uidere? Prophetam? Etiam dico uobis, & plusquam prophetam. Hic est enim, de quo scriptum est. Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui praeparabit uiam tuam ante te.

re? Hominem mollibus uestitū? Ecce qui mollibus uestiuntur, in domibus regum sunt. Sed quid existis uidere? Prophetam? Etiam dico uobis, & plusquam prophetam. Hic est enim, de quo scriptum est. Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui praeparabit uiam tuam ante te.

re? Hominem mollibus uestitū? Ecce qui mollibus uestiuntur, in domibus regum sunt. Sed quid existis uidere? Prophetam? Etiam dico uobis, & plusquam prophetam. Hic est enim, de quo scriptum est. Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui praeparabit uiam tuam ante te.

re? Hominem mollibus uestitū? Ecce qui mollibus uestiuntur, in domibus regum sunt. Sed quid existis uidere? Prophetam? Etiam dico uobis, & plusquam prophetam. Hic est enim, de quo scriptum est. Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui praeparabit uiam tuam ante te.

re? Hominem mollibus uestitū? Ecce qui mollibus uestiuntur, in domibus regum sunt. Sed quid existis uidere? Prophetam? Etiam dico uobis, & plusquam prophetam. Hic est enim, de quo scriptum est. Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui praeparabit uiam tuam ante te.

re? Hominem mollibus uestitū? Ecce qui mollibus uestiuntur, in domibus regum sunt. Sed quid existis uidere? Prophetam? Etiam dico uobis, & plusquam prophetam. Hic est enim, de quo scriptum est. Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui praeparabit uiam tuam ante te.

re? Hominem mollibus uestitū? Ecce qui mollibus uestiuntur, in domibus regum sunt. Sed quid existis uidere? Prophetam? Etiam dico uobis, & plusquam prophetam. Hic est enim, de quo scriptum est. Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui praeparabit uiam tuam ante te.

corpus migrationem introducunt: sed quod iuxta aliud testimonium euangelij uenerit in spiritu & uirtute Heliae, & eandem spiritus sancti, uel gratiam habuerit, uel menturam. Sed & uita & sterilitas rigorq; mentis Heliae, & Ioanis pares sunt, uterque in eremo, uterque zona pellicea cingebatur. Ille quonia regem Achab & Iezabel impietatis arguit fugere copulatus est, iste quia Herodis, & Herodiadis illicitas arguit nuptias, capite truncatur. **CHR. Y.** Et bene dixit: Si uultis recipere, libertatem ostendens, & uoluntariam ex petens mentem. Est enim ille hic, & hic ille, quia praecursores facti sunt utriusque. **HIERO.** Hoc autem quod dictum est. Ipse est Helias, mysticum esse, & egere intelligentia sequens domini sermo demonstrat dicens. **¶** Qui habet aures audiendi audiat. **REMI.** Ac si diceret: Qui habet aures audiendi, id est intelligenti intelligat, quia non dixit Ioannem Heliam esse in persona: sed in spiritu. **¶** **HILA.** Totus hic sermo infidelitatis opprobrium est, & de affectu superioris quaerimoniae descendit, quia insolens plebs per diuersa sermonum genera docta non fuerit. **CHR. Y.** Unde & interrogatio uirtutis, monstrans quoniam nihil quod deberet fieri ad salutem eorum, derelictum est dicens. **¶** Cui autem similem estimabo generationem istam? **GLO.** quasi dicat. Tantus est Ioannes, sed uos nec sibi nec mihi uolulistis credere, & ideo cui uos similes estimabo? per generationem accipit communiter, & Iudaeos, & se cum Ioanne. **REMI.** Mox autem sibi ipsi responderi subiungens. **¶** Similis est ueris sedentibus in foro, qui clamantes coequalibus dicunt: Cecinimus uobis, & non saltaistis lamentauimus, & non planxistis. **HILA.** In pueris prophetae signantur, qui in simplicitate sensus, ut pueri praedicauerunt, & in medio synagoga tamquam in publico foro conuentu coartantur, quod cantantibus sibi officio corporis non obsecundauerint, & quod dictis suis non paruierint, ad cantantium enim modum saltantium motus aptatur. Prophetae enim ad confessionem psallendi Deo prouocauerunt, ut cantico Moysi tenetur, ut Isaias, ut David. **HIERO.** Dicunt ergo: Cecinimus uobis & non saltaistis, id est prouocauimus uos, ut ad nostrum canticum bona opera faceretis, & nolulistis. Lamentati sumus & uos ad poenitentiam prouocauimus, & nec hoc quidem facere uolulistis, spernentes yramque praedicationem tam exhortationis ad uirtutes, quam poenitentiae post peccata. **REMI.** Quid est autem quod dicit coequalibus? Numquid infideles Iudaei coequalis erat sanctis prophetis? Sed hoc dicit: quoniam de uia stirpe orti fuerunt. **HIERO.** Pueri etiam sunt, de quibus Isaias loquitur: Ecce ego & pueri mei quos dedit mihi dominus, isti ergo pueri sedent in foro ubi multa uenalia sunt, & dicunt. **CHR. Y.** Cecinimus uobis & non saltaistis. hoc est remissam uiam ostendi, & non persuasi estis. Lamentauimus & non planxistis. hoc est, Ioannes duram sustinuit uiam & non attendistis. non autem dicit ille illud, & ego hoc, sed communiter, quia una intentio utriusque erat. unde sequitur. **¶** Venit enim Ioannes neque manducans neque bibens & dicunt, demonium habet. Venit filius hominis &c. **AVG.** contra Faustum, Vellem autem ut mihi Manichei dicerent, quid manducabat & quid bibebat Christus, qui in comparatione Ioannis non manducantis neque bibentis, hic se dixit manducantem ac bibentem. Non enim dictum est, quod Ioannes omnino non biberet sed quod uinum & ficeram non biberet, bibebat ergo aquam. cibus autem eius non omnino nullus erat: sed locusta & mel siluestre. unde ergo dictus est non manducans neque bibens, nisi quia illo uictu quo Iudaei utebantur non utebatur? hoc ergo dominus nisi ueretur, non in eius comparatione manducans bibensque diceretur. Mirum autem si non manducans dicitur, qui locustas & mel comedit, & manducans dicitur, qui pane & olere contentus est. **CHR. Y.** Dicit ergo Venit Iesus, ac si dicat, per contrariam uiam uenimus ego & Ioannes, & idem fecimus, sicut si uenatores per duas contrarias uias aliquod animal insequantur, ut in alterum incidat. Uniuersum autem hominum genus ieiunium, & duram uiam admiratur, & propter hoc dispensatum est, a prima aetate ita nutririo Ioannem, ut per hoc digna fide essent, quae dicerentur ab ipso. Inceffit siquidem dominus per hanc uiam, quando quadraginta diebus ieiunauit: sed ramentum aliter docuit, quod tibi esset credendum, multo enim maius erat, quod testaretur pro eo Ioannes, qui per hanc uiam inceperat, quam quod ipse per hanc uiam incederet, aliter Ioannes ni-

re? Hominem mollibus uestitū? Ecce qui mollibus uestiuntur, in domibus regum sunt. Sed quid existis uidere? Prophetam? Etiam dico uobis, & plusquam prophetam. Hic est enim, de quo scriptum est. Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui praeparabit uiam tuam ante te.

re? Hominem mollibus uestitū? Ecce qui mollibus uestiuntur, in domibus regum sunt. Sed quid existis uidere? Prophetam? Etiam dico uobis, & plusquam prophetam. Hic est enim, de quo scriptum est. Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui praeparabit uiam tuam ante te.

re? Hominem mollibus uestitū? Ecce qui mollibus uestiuntur, in domibus regum sunt. Sed quid existis uidere? Prophetam? Etiam dico uobis, & plusquam prophetam. Hic est enim, de quo scriptum est. Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui praeparabit uiam tuam ante te.

re? Hominem mollibus uestitū? Ecce qui mollibus uestiuntur, in domibus regum sunt. Sed quid existis uidere? Prophetam? Etiam dico uobis, & plusquam prophetam. Hic est enim, de quo scriptum est. Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui praeparabit uiam tuam ante te.

re? Hominem mollibus uestitū? Ecce qui mollibus uestiuntur, in domibus regum sunt. Sed quid existis uidere? Prophetam? Etiam dico uobis, & plusquam prophetam. Hic est enim, de quo scriptum est. Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui praeparabit uiam tuam ante te.

hil plus ostendit praeter uiam & iustitiam, Christus autem & miraculis testimonium habebat. dimittens ergo Ioannem ieiunio fluere, ipse contrariam inceffit uiam, ad mensam intrans publicanorum & manducans & bibens. **HIERO.** Si ergo ieiunium uobis placet, cur Ioannes displicuit? si saturitas, cur filius hominis? quorum aliter demonium habentem, alterum uoracem & ebrium nunc cupastis. **CHR. Y.** Qualem igitur iam excusationem accipiet? propter hoc subdit: **¶** Et iustificata est sapientia a filiis suis. **¶** Tunc cepit exprobrare ciuitati b^o in qb^o facte sunt prima uirtutes

re? Hominem mollibus uestitū? Ecce qui mollibus uestiuntur, in domibus regum sunt. Sed quid existis uidere? Prophetam? Etiam dico uobis, & plusquam prophetam. Hic est enim, de quo scriptum est. Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui praeparabit uiam tuam ante te.

re? Hominem mollibus uestitū? Ecce qui mollibus uestiuntur, in domibus regum sunt. Sed quid existis uidere? Prophetam? Etiam dico uobis, & plusquam prophetam. Hic est enim, de quo scriptum est. Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui praeparabit uiam tuam ante te.

re? Hominem mollibus uestitū? Ecce qui mollibus uestiuntur, in domibus regum sunt. Sed quid existis uidere? Prophetam? Etiam dico uobis, & plusquam prophetam. Hic est enim, de quo scriptum est. Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui praeparabit uiam tuam ante te.

re? Hominem mollibus uestitū? Ecce qui mollibus uestiuntur, in domibus regum sunt. Sed quid existis uidere? Prophetam? Etiam dico uobis, & plusquam prophetam. Hic est enim, de quo scriptum est. Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui praeparabit uiam tuam ante te.

re? Hominem mollibus uestitū? Ecce qui mollibus uestiuntur, in domibus regum sunt. Sed quid existis uidere? Prophetam? Etiam dico uobis, & plusquam prophetam. Hic est enim, de quo scriptum est. Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui praeparabit uiam tuam ante te.

re? Hominem mollibus uestitū? Ecce qui mollibus uestiuntur, in domibus regum sunt. Sed quid existis uidere? Prophetam? Etiam dico uobis, & plusquam prophetam. Hic est enim, de quo scriptum est. Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui praeparabit uiam tuam ante te.

re? Hominem mollibus uestitū? Ecce qui mollibus uestiuntur, in domibus regum sunt. Sed quid existis uidere? Prophetam? Etiam dico uobis, & plusquam prophetam. Hic est enim, de quo scriptum est. Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui praeparabit uiam tuam ante te.

re? Hominem mollibus uestitū? Ecce qui mollibus uestiuntur, in domibus regum sunt. Sed quid existis uidere? Prophetam? Etiam dico uobis, & plusquam prophetam. Hic est enim, de quo scriptum est. Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui praeparabit uiam tuam ante te.

re? Hominem mollibus uestitū? Ecce qui mollibus uestiuntur, in domibus regum sunt. Sed quid existis uidere? Prophetam? Etiam dico uobis, & plusquam prophetam. Hic est enim, de quo scriptum est. Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui praeparabit uiam tuam ante te.

re? Hominem mollibus uestitū? Ecce qui mollibus uestiuntur, in domibus regum sunt. Sed quid existis uidere? Prophetam? Etiam dico uobis, & plusquam prophetam. Hic est enim, de quo scriptum est. Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui praeparabit uiam tuam ante te.

re? Hominem mollibus uestitū? Ecce qui mollibus uestiuntur, in domibus regum sunt. Sed quid existis uidere? Prophetam? Etiam dico uobis, & plusquam prophetam. Hic est enim, de quo scriptum est. Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui praeparabit uiam tuam ante te.

eorum mens a Domino auersa fuit. consilium fecerunt quomodo vitam perderent. non quomodo ipsi vitam inuenirent. ILLA. Sciensque eorum consilia fecerit, ut a consilijs malignan. um procul abesset. vnde sequitur. } Iesus autem sciens fecerit inde. } HIERO. Sciens, inquam, eorum insidias recessit, ut Phariseis contra se occasionem impietatis auferret. R E M I. Siue secessit inde quasi homo fugiens insidias suorum persecutorum, siue quia non erat tempus, neque locus patendi. non enim capit perire Prophetam extra Hierusalem, sicut ipse dicit. Declinavit etiam Dominus odio se persequentes, & peruenit illuc ubi inuenit plurimos se per amorem diligentes. vnde sequitur. } Et secuti sunt eum multi. } Quem Pharisei vnanimi consilio perdere querunt, turba indocta vnanimi dilectione sequitur. vnde mox sui desiderii consequuntur effectum. Nam sequitur. } Et curauit eos omnes. } H I L A. His autem quos curauit, silentium imperauit. vnde sequitur. } Et precepit eis ne manifestum eum facerent: nam salus vnicuique reddita erat si bi ipsi testis. Sed iubendo silentium teneri, & gloriam de se factam declinat, & nihilominus cognitionem sui prestat, in eo ipso cum admoneret de se taceri, quia obseruatio silentij ex re quae sit silenda proficiscitur. R A B A. In hoc etiam nos instruit, ne cum aliquo magni fecerimus, laudem foris queramus. R E M I. Ideo etiam precipit, ut non manifestarent eum, ne persequentes ipsum deteriores fierent. C H R Y. in Homil. deinde, ut non turbetur in his quae sunt in infania opinabili Phariseorum, inducit Prophetam hoc praedicientem. tanta erat enim prophetarum diligentia, ut neque hoc dereliquerent. sed & vias eius, & transitus prophetizarent, & intentionem cum qua hoc faciebat, ut discas, quoniam omnia a Spiritu sancto loquebantur. si enim cogitationes hominum impossibile est scire, multo magis Christi intentionem, nisi Spiritu sancto reuelaret. Sequitur ergo. } Ut impleatur quod dictum est per Esaiam Prophetam, dicentem: Ecce puer meus, quem elegi. } R E M I. Dominus quidem Iesus Christus puer omnipotentis Dei dictus est, non secundum diuinitatem, sed secundum assumptam carnis dispensationem, quia cooperante Spiritu sancto carnem suscepit ex virgine, absque macula peccati, Quidam libri habent: } Electus, quem elegi. } Electus enim fuit a Deo patre. i. praedestinatus, ut esset filius Dei proprius non adoptiuus. R A B A. Quem elegi dicit ad opus, quod nemo alius fecit, ut redimeret genus humanum, & pacificare mundum cum Deo. Sequitur. } Dilectus meus, in quo bene coplacuit animae meae, } quia ipse solus est agnus sine macula peccati, de quo pater dicit: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacuit. R E M I. Quod autem dicit: } Animae meae, } non ita intelligendum est, quod Deus pater animam habeat, sed transfusioe anima in Deum ascribitur, ut per eam demonstraretur Dei affectus. Nec mirum si anima transfusioe in Deo dicitur, cum etiam caetera corporis membra ei ascribantur. C H R Y. Hoc autem in principio Propheta ponit, ut discas, quia hoc quod hic dicitur, fuit secundum consilium patris. dilectus. n. secundum consilium eius qui diligit, facit. Sed iterum electus non ut aduersarius soluit legem, neque ut inimicus existens legislatori: sed ei concordans, quia ergo dilectus est } ponam spiritum meum super eum. } R E M I. Tunc etiam Deus pater posuit spiritum suum super eum, cum operante Spiritu sancto suscepit carnem ex virgine, & mox ut homo factus est, plenitudinem Spiritu sancti suscepit. HIERO. Ponitur autem Spiritu sanctus non super Dei verbum, sed super vnigenitum, qui de sinu patris processit. s. super eum, de quo dictum est: } Ecce puer meus. } Quid autem per ipsum facturus sit, subditur. } Et iudicium gentibus nunciabit. } A V G. 20. de Ciuitate Dei. Quia. s. iudicium praenunciavit futurum quod gentibus erat occultum. C H R Y. Deinde humilitate eius manifestans dicit. } Non contendet, } quia sicut illi placuit oblatum esse, & manibus persecutorum se vltro obtulit. } Neque clamabit. } Quia sicut agnus coram tondente se obmutuit. } Neque audiet aliquis in plateis vocem eius. } HIERO. Lata enim est & spatiosa via quae ducit ad perditionem, & multi ingrediuntur per eam, qui multi non audiunt vocem Saluatoris, quia non sunt in arcta via, sed in spatiosa. R E M I. Platea namque graecolatine latitudo dicitur. In plateis ergo vocem eius nemo audiuit, quia suis dilectoribus non delectabilia in hoc mundo promisit, sed aspera. C H R Y. Volebat autem Dominus per huiusmodi mansuetudinem curare Iudeos: sed licet illi renuerent, non tamen eis restitit eos destruedo. vnde & eius virtutem, & illorum imbecillitate Prophetam ostendens dicit: } Arundinem quassatam non confringet, & linum fumigans non extinguet. } HIERO. Qui peccatori non porrigit manum, nec portat onus fratris sui: iste quassatam calamum con-

fringit, & qui modicam scintillam fidei contemnit in paruulis: hic linum extinguit fumigans. A V G. 20. de Ciuitate Dei. Vnde persecutores Iudeos qui calamo quassato perdita integritate: & linofumanti amisso lumine comparati sunt non contriuit, non extinxit, quia pepercit eis, qui nondum venerat eos iudicare: sed iudicari ab eis. A V G. de quibus. Lib. 1. q. 3. euan. In lino etiam fumigante notandum est, quia deserto lumine facit putorem. H I L A. Vel hoc quod dicit: } Arundinem quassatam non confringet. } ostendit, quod ita facile erat ei omnes eos frangere, sicut arundinem, & non simpliciter arundinem, sed iam contritam. In hoc autem quod dicit: } Linum fumigans non extinguet. } demonstrat & illorum furorem accensum, & virtutem Christi potentem ad extinguendum huiusmodi furorem cum omni facultate. vnde in hoc multa mansuetudo Christi ostenditur. R A B A. Vel per hoc quod dicit: } Arundinem quae quassata est, non esse contrafractam, } ostendit ea luca, & quassata Gentium corpora non fuisse contrita, sed in salutem potius seruata. Per hoc autem quod dicit: } Linum fumigans, non extinguet, } ostendit exiguitatem ignis iam tantum fumigantis in lino non extinctam. i. Israel ex reliquijs veteris gratiae spiritum non ablatum, quia resumendi totius luminis in tempore poenitentiae sit facultas. R A B A. Vel e contrario. arundinem quassatam vocat Iudeos, quos a vento agitato, & quasi abinuicem dissipatos, non statim Dominus condemnauit, sed patienter supportauit. Linum autem fumigans vocat populum de Gentibus congregatum, qui extinctio naturalis legis ardore fumi amarissimi, & oculis noxij tenebroseque caliginis inuoluebatur erroribus, quem non solum non extinxit, & redegit in cinerem, sed e contrario de parua scintilla, & penes moriente maxima suscitauit incendia. C H R Y. Sed postquam aliquis dicere. Quid igitur? semper haec erunt? & feret vsque in finem eos, qui sic insidiantur, & insaniunt? Absit, sed cum sua omnia facta erunt: tunc & illa operabitur. Et hoc significat, dicens. } Eum eiiciat ad victoriam iudicium. } Ac si dicat: Cum ea quae ex se sunt omnia compleuerit, tunc perfectam vltionem inducet: tunc enim punientur cum clara fecerit suam victoriam, ut non relinquatur eis inuerecunda contradictionis occasio. H I L A. Vel donec eiiciat ad victoriam iudicium, sublata. s. mortis potestate, iudicium, & claritatis suae reditum introducat. R A B A. Vel donec illud iudicium quod in eo agebatur ad victoriam perueniret, quia postquam mortem reuergendo superauit, expulso principe huius mundi victor ad regnum redijt in patris dextera sedes, donec ponat sub pedibus omnes inimicos suos. C H R Y. Sed non in hoc stabunt ea quae sunt dispensationis, ut solum puniantur, qui non crediderunt, sed & orbem terrarum ad se trahet. vnde sequitur. } Et in nomine eius gentes sperabunt. } A V G. 20. de Ciuitate Dei. Hoc autem vltimum iam videmus impletum. & si per hoc quod negari non potest creditur, & illud quod imprudenter a quibusdam negatur, nouissimum iudicium quod ponet i terra, cum uenerit ipse de caelo. quis enim speraret Gentes in Christi nomine speraturas, quando tenebatur, ligabatur, cedebatur, illud abatur, & crucifigebatur? quoniam & ipsi discipuli spem perdididerunt, quam in illo habere iam coeperant? tunc vix vnus latro sperauit in cruce, nunc sperant Gentes longe, lateque, diffuse. Et ne in aeternum moriantur, ipsa in qua ille mortuus est cruce signantur. Nullus igitur dubitet per Iesum Christum nouissimum futurum esse iudicium. R E M I. Sciendum est autem, quia non solum istius loci sensus, sed & multorum aliorum hoc testimonio confirmatur, nam quod dicit: } Ecce puer meus, } ad illum locum referri vbi dixerat pater. Hic est filius meus. Quod vero ait: } Ponam spiritum meum super eum. } ad hoc refertur, quod Spiritu sanctus descendit super Dominum baptizatum. Quod autem subiungit: } iudicium gentibus nunciabit. } refertur ad id quod in fra dicitur. Cum sederit filius hominis in sede maiestatis suae. Quod autem subdit. } Non contendet neque clamabit, } ad hoc refertur, quod Dominus pauca respondit principi Sacerdotum, & Pilato: Herodi vero nulla. Quod vero dicitur: } Arundinem quassatam non confringet, } ad hoc pertinet, quod Dominus suos persecutores declinauit, ne fierent deteriores. Quod vero dicit: } In nomine eius gentes sperabunt, } ad hoc refertur quod ipse dixit: Euntes docete omnes gentes. d. } G L O. Confutauerat superius Dominus Phariseos Christi miracula calumniantes, ex hoc quod sabbatum soluere videbatur, sed quia maiori nequitia ipsa Christi miracula diuina virtute facta peruertebant, attribuentes ea immundo spiritui, ideo euangelista praemittit miraculum ex quo blasphemandi occasionem sumperunt dicens. } Tunc oblatum est ei daemoniū habens, caecus, & mutus. } R E M I. Quod autem dicit: } Tunc } ad superiora refertur, quando sanato homine qui habebat manum aridam, exiuit de Synagoga. Siue quod dicit: } Tunc } potest referri ad latius, atque per-

Cap. 30.

Lib. 1. q. 3.

Cap. 30.

Hom. 41.

Lib. 1. q. 3.

Lib. 2. c. 37.

Hom. 42.

lixius tempus, ut sit sensus. Tunc quando haec, vel illa dicebantur, vel gerebantur. C H R Y. Miranda est autem nequitia daemoneis. vtrumque ingressum optinuit, per quem ille erat crediturus. s. & auditum, & visum. Sed Christus vtrumque aperuit. vnde sequitur. } Et curauit eum, ita ut loqueretur. } HIERO. Tria autem signa simul in vno homine perpetrata sunt. Caecus videt, mutus loquitur, possessus a daemone liberat. Quod & tunc quidem carnaliter factum est, sed quotidie complectur in conuersione credentium, ut expulso daemone primum fidei lumen aspiciant, deinde in laudes Dei tacentia prius relaxentur. H I L A. Non autem sine ratione cum turbas omnes curatas in communi dixisset, nunc seorsum daemoniū habens caecus, & mutus offertur. Oportebat enim, ut postquam manus arida homo oblatum est, qui in Synagoga curabatur: in vnus huiusmodi hominis forma Gentium salus fieret, ut qui erat habitatio daemoneis, & caecus, & mutus Deo capax pararetur, & Deum contineret in Christo, & Christi opera Dei confessione laudaret. A V G. de Quae. euan. Daemoniū. n. habes caecus, & mutus est, qui non credit, & subditus est diabolo, qui non intelligit, & non confitetur ipsam fidem, vel non latet daemone Deo. A V G. de Con. euan. Hoc autem non isto ordine, sed post multa alia Lucas commemorat & mutum dicit tantum, & non caecum. Sed etiam ex eo quod aliqui tacet, de alio dicere putandus est, ea enim frequentia & ipse contexit quae Matthaeus. H I L A. Stupuerunt facti istius omnes turbae, sed Phariseorum ingrauescit in uida. vnde sequitur. } Et stupebant omnes turbae, & dicebant: Numquid iste est filius David? } G L O. Ob misericordiam, & beneficia filium David praedicant. R A B A. Turbae autem quae minus erudite videbantur, facti mirantes, illi contra, vel negare hoc, vel quod negare nequiuerat sinistra interpretatione peruertere laborabant, quasi haec non diuinitatis, sed immundi spiritus opera iuisissent. i. Beelzebub, qui Deus erat Acharon. vnde sequitur. } Pharisei autem audientes dixerunt: Hic non eiicit daemones, nisi in Beelzebub principe daemoneiorum. } R E M I. Beelzebub autem, ipse est Beel, & Baal, & Beelphegor. Beel fuit pater Nini Regis Assyriorum. Baal dictus est, quia in excelsis colebatur Beelphegor a loco, id est a monte Phega. Zebub seruus fuit Abimelech filij Gedeonis, qui occisis septuaginta fratribus edificauit templum Baal, & constituit eum Sacerdotem in ipso ad abigendas mulcas, quae ibi congregabantur propter nimium cruorem victimarum. Zebub naq; mulca dicitur. Beelzebub ergo vir mulcarum interpretatur. vnde propter spurcissimum ritum colendi dicebant eum esse principem daemoneiorum. nihil ergo fordidius inuenientes quod Domino obicerent: dicebant eum in Beelzebub eicere daemones. Et sciendum quod non est legendum per d, vel t, in fine, ut quaedam mendosa exemplaria habent, sed per b.

altercationem perit. Quid autem faciendum est de ciuitate, vel de domo? siue magnum siue paruū fuerit, contra seipsum pugnas perit. H I L A. Vnde domus & ciuitatis eadem est hic ratio, quae est regni. propter quod sequitur. } Et omnis ciuitas, vel domus diuisa contra se, non stabit. HIERO. Quomodo enim concordia paruus res crescit, sic discordia maxime dilabuntur. H I L A. Sermo autem Dei diues est, & vel simpliciter intellectus, vel in specibus, interius ad omnem profectum est necessarius. Relictis ergo his quae ad communem intelligentiam patent, causis interioribus immoremur. Responsurus enim Dominus ad id quod de Beelzebub dictum erat, in ipsos, quibus respondebat responsionis conditionem retorfit. lex enim a Deo est, & regni Israel pollicitatio est, si regnum legis contra se diuisum, dissoluitur necesse est, & sic Israel amissit legem, quando impletionem legis in Christo plebs legis impugnat. Sed ciuitas hic Hierusalem, indicatur, quae postquam in Dominum suum furere plebs exarsit, & Apostolos eius cum credentium turbis fugabit, post diuisionem non stabit, atque ita quod per hanc diuisionem mox confectum est, ciuitatis illius denunciatur excidium. Deinde assumit. } Et si Sathanas Sathanas eiicit, aduersus se diuisus est: quomodo ergo stabit regnum eius? } HIERO. Ac si diceret. si Sathanas pugnat contra se, & daemones inimicus est daemones, debet iam mundi venire consummatio. Nec habent in eo locum aduersariae potestates quarum inter se bellum pax hominum est. G L O. Necessaria ergo complexione eos arguit, vel enim Christus in virtute Dei daemones eiicit, vel in principi daemoneiorum. Si in virtute Dei, frustra calumniatur. Si in principi daemoneiorum, regnum eius diuisum est, nec stabit, & ideo a regno eius recedant, quod inuit sibi eos elegisse, dum in se non credunt. C H R Y. Vel sic: Si diuisus est imbecillior factus est & perit. si autem perit, qualiter potest alium proicere? H I L A. vel aliter. Si ad diuisionem suam coactus est daemones, ut daemones perturbaret: hinc quoque astimandum est plus in eo qui diuisus, quam in his qui diuisi sunt esse virtutis. ergo regnum diaboli diuisione facta, a Christo est dissolutum. HIERO. Si autem putatis o Scribae, & Pharisei, quod rectissimum daemoneiorum obedientia sit in principem suum, ut homines ignorantes fraudulenta simulatione deludant: quid potestis dicere de corporum sanitate quae Dominus perpetravit? Aliud est si membrorum quoque debilitates & spirituum virtutum insignia daemoneis assignetis.

Hom. 42.

Post primam solutionem, venit ad secundam: prima manifestior dicens: } Et si ego in Beelzebub eiicio daemones filij vestri, in quo eiiciunt. Ideo ipsi iudices vestri erunt. } HIERO. Filios Iudeorum, vel exorcistas gentis illius. ex more signat, vel Apostolos eos eorum sibi per generatos. Si exorcistas, qui ad inuocationem Dei eiiciebant daemones, coarctat Phariseos interrogatione prudenti, ut confiteantur Spiritu sancti esse opus. Quod si expulsio, inquit, daemoneum in filijs vestris Deo, non daemoneis deputatur. quare in me idem opus non eadem habeat & causam? ergo ipsi vestri iudices erunt, non potestatis, sed comparatione, dum illi expulsionem daemoneum Deo assignant, vos in principi daemoneiorum. Sin autem & de Apostolis dictum est. quod & magis intelligere debemus, ipsi erunt iudices eorum, quia sedebunt in duodecim solijs, iudicantes duodecim tribus Israel. H I L A. Iccirco autem digne iudices sunt in eos constituti, quibus id dedisse Christus aduersus daemones potestatis repetitur, quod ipse est negatus habuisse. R A B A. vel quia Apostoli bene sibi coicij erant, nihil male artis se ab eo didicisse. C H R Y. Non ergo dixit Discipuli mei, neque Apostoli, sed Filij vestri. Ut si quidem voluerint reuerti ad illorum dignitatem, multam hinc accipiant occasionem. si autem ingrati fuerint, neque verecundam habent excusationem. Eiiciebant autem Apostoli daemones, quia acceperat potestatem ab ipso, & tamen nihil eos inculcabant. Non enim rebus, sed personae Christi aduerfabantur: volens igitur monstrare quoniam inuidiae erant quae dicebantur de ipso, Apostolos in medium ducit. Rursus autem ad sui cognitionem inducit eos, daemoneis quoniam proprijs aduerfabantur bonis & contrariantur suae salutis, cum deceret eos lerari, quod magna bona illis aduenerat donaturus. Vnde sequitur. } Si autem ego in spiritu Dei eiicio daemones, igitur peruenit in vos regnum Dei. } Per hoc autem demonstrat, quod magna virtutis opus est daemones eiicere, & non cuiuslibet gratia. Et ob hoc quidem syllogizat dicens: Ergo peruenit in vos regnum Dei. Ac si dicat. Si hoc est, profecto filius Dei aduenit. hoc autem obumbrate dicit, ut non illis sit graue: deinde ut illos alliciat non dixit

Hom. 41.

Cap. 30.

deinde in laudes Dei tacentia prius relaxentur. H I L A. Non autem sine ratione cum turbas omnes curatas in communi dixisset, nunc seorsum daemoniū habens caecus, & mutus offertur. Oportebat enim, ut postquam manus arida homo oblatum est, qui in Synagoga curabatur: in vnus huiusmodi hominis forma Gentium salus fieret, ut qui erat habitatio daemoneis, & caecus, & mutus Deo capax pararetur, & Deum contineret in Christo, & Christi opera Dei confessione laudaret. A V G. de Quae. euan. Daemoniū. n. habes caecus, & mutus est, qui non credit, & subditus est diabolo, qui non intelligit, & non confitetur ipsam fidem, vel non latet daemone Deo. A V G. de Con. euan. Hoc autem non isto ordine, sed post multa alia Lucas commemorat & mutum dicit tantum, & non caecum. Sed etiam ex eo quod aliqui tacet, de alio dicere putandus est, ea enim frequentia & ipse contexit quae Matthaeus. H I L A. Stupuerunt facti istius omnes turbae, sed Phariseorum ingrauescit in uida. vnde sequitur. } Et stupebant omnes turbae, & dicebant: Numquid iste est filius David? } G L O. Ob misericordiam, & beneficia filium David praedicant. R A B A. Turbae autem quae minus erudite videbantur, facti mirantes, illi contra, vel negare hoc, vel quod negare nequiuerat sinistra interpretatione peruertere laborabant, quasi haec non diuinitatis, sed immundi spiritus opera iuisissent. i. Beelzebub, qui Deus erat Acharon. vnde sequitur. } Pharisei autem audientes dixerunt: Hic non eiicit daemones, nisi in Beelzebub principe daemoneiorum. } R E M I. Beelzebub autem, ipse est Beel, & Baal, & Beelphegor. Beel fuit pater Nini Regis Assyriorum. Baal dictus est, quia in excelsis colebatur Beelphegor a loco, id est a monte Phega. Zebub seruus fuit Abimelech filij Gedeonis, qui occisis septuaginta fratribus edificauit templum Baal, & constituit eum Sacerdotem in ipso ad abigendas mulcas, quae ibi congregabantur propter nimium cruorem victimarum. Zebub naq; mulca dicitur. Beelzebub ergo vir mulcarum interpretatur. vnde propter spurcissimum ritum colendi dicebant eum esse principem daemoneiorum. nihil ergo fordidius inuenientes quod Domino obicerent: dicebant eum in Beelzebub eicere daemones. Et sciendum quod non est legendum per d, vel t, in fine, ut quaedam mendosa exemplaria habent, sed per b.

Post primam solutionem, venit ad secundam: prima manifestior dicens: } Et si ego in Beelzebub eiicio daemones filij vestri, in quo eiiciunt. Ideo ipsi iudices vestri erunt. } HIERO. Filios Iudeorum, vel exorcistas gentis illius. ex more signat, vel Apostolos eos eorum sibi per generatos. Si exorcistas, qui ad inuocationem Dei eiiciebant daemones, coarctat Phariseos interrogatione prudenti, ut confiteantur Spiritu sancti esse opus. Quod si expulsio, inquit, daemoneum in filijs vestris Deo, non daemoneis deputatur. quare in me idem opus non eadem habeat & causam? ergo ipsi vestri iudices erunt, non potestatis, sed comparatione, dum illi expulsionem daemoneum Deo assignant, vos in principi daemoneiorum. Sin autem & de Apostolis dictum est. quod & magis intelligere debemus, ipsi erunt iudices eorum, quia sedebunt in duodecim solijs, iudicantes duodecim tribus Israel. H I L A. Iccirco autem digne iudices sunt in eos constituti, quibus id dedisse Christus aduersus daemones potestatis repetitur, quod ipse est negatus habuisse. R A B A. vel quia Apostoli bene sibi coicij erant, nihil male artis se ab eo didicisse. C H R Y. Non ergo dixit Discipuli mei, neque Apostoli, sed Filij vestri. Ut si quidem voluerint reuerti ad illorum dignitatem, multam hinc accipiant occasionem. si autem ingrati fuerint, neque verecundam habent excusationem. Eiiciebant autem Apostoli daemones, quia acceperat potestatem ab ipso, & tamen nihil eos inculcabant. Non enim rebus, sed personae Christi aduerfabantur: volens igitur monstrare quoniam inuidiae erant quae dicebantur de ipso, Apostolos in medium ducit. Rursus autem ad sui cognitionem inducit eos, daemoneis quoniam proprijs aduerfabantur bonis & contrariantur suae salutis, cum deceret eos lerari, quod magna bona illis aduenerat donaturus. Vnde sequitur. } Si autem ego in spiritu Dei eiicio daemones, igitur peruenit in vos regnum Dei. } Per hoc autem demonstrat, quod magna virtutis opus est daemones eiicere, & non cuiuslibet gratia. Et ob hoc quidem syllogizat dicens: Ergo peruenit in vos regnum Dei. Ac si dicat. Si hoc est, profecto filius Dei aduenit. hoc autem obumbrate dicit, ut non illis sit graue: deinde ut illos alliciat non dixit

lixius

dixit simpliciter peruenit regnum: sed in vos, quasi dicat. Vobis veniunt bona: propter quid vestram impugnat: sicutem? hoc n. est signum a Prophetis traditum praesentiae filij Dei, tanta fieri potest diuina. H I E R O. Regnum enim Dei seipsum signat, de quo in alio loco scriptum est: Regnu' Dei intra vos est. & Medi' fiat intra vos, quem nescitis. Vel certe illud regnum quod & Ioannes, & ipse Dominus predicauerat: Poenitentia agite, ap propinquabit. n. regnum caelorum. Et & tertium regnu' scilicet purae sanctae, quod auferetur a Iudaeis, & traditur genti facienti fructus eius. H I L A. Si ergo discipuli operantur per Christu', & ex spiritu Dei Christus operatur, adest regnu' Dei iam in Ap'los mediatoris officio trasufum. Diminutio etia regni diaboli, est augmentatio regni Dei. A V G. de Quae. euan. Vnde potest etiam hic esse sensus: Si ego in Beelzebub eiicio demones: etiam secundum vestram sententia peruenit in vos regnum Dei, quia regnum diaboli stare non potest, quem aduersu' se diuisum fatemini. Regnum enim Dei nunc dixit quo damnant impii & a fidelibus de peccatis suis poenitentiam agentibus nunc feceruntur.

Lib. 1. q. 3.

Hom. 42.

g ¶ C H R Y. Posita secunda solutione, inducit & tertiam, dicens. Aut quomodo potest quisquam intrare in domum fortis? Quod enim non potest Sathanas Sathanam eiicere, manifestum ex dictis est. Sed quoniam neque alius potest eum eiicere, nisi pri' eum superauerit, omnibus est manifestum. constituitur ergo, qd & antea cum manifestiori abundantia dicitur: Tantum ab isto ab hoc q'v'at diabolo coadiutore, q' pra'lier cu' eo & ligem eum, & huiusmodi coniectura est, q' vasa eius diripio. Et sic contrariu' e', quod illi tentabant dicere demonstrat. Illi enim volebant ostendere, q' non propria virtute eiicit demones: ipse autem ostendit, q' non solum demones, sed & eorum principem ligauit, quod manifestum est ab his, quae facta sunt. Qualiter enim principe no' visto hi qui subiacent, demones direpti sunt? Hoc autem mihi propheta videret esse quod dicitur: No' enim solum demones eiicit, sed & errorem vniuersi orbis terrarum abiget, & machinationem diaboli dissoluet. & non dixit rapier, sed diripiet: ostendens, quod hoc cum potestate fiet. H I E R O. Domus illius mundus est, q' in maligno positus, non creatoris dignitate, sed magnitudine delinquentis alligatus est fortis, & religatus in tartarus, & Domini pede contritus. Non aut' debemus esse securi: aduersarius noster fortis victoris quoque vocibus comprobatur. C H R Y. Fort' autem eum vocat antequa' eius ostendens tyrannidem, quae ex nostra desidia orta est. A V G. de Quae. euan. Quos. si ipse tenebat, non possent viribus suis ab illo se homines erueret, sed per gratiam Dei. Vasa eius dicit omnes infideles. Alligauit autem fortem, quia potestatem illi ademit impediendi voluntatem fidelium, a sequendo Christum, & non obtinendo regno Dei. R A B A. Domum ergo eius diripuit, quia ereptos a diaboli laqueis eos, quos suos esse prauidit ecclesiae adunauit, vel quia omnes mundi partes Apostolis, & eorum successoribus conuertendum distribuit. Ostendit igitur per manifestam parabola dicens, q' non concordat in fallaci operatione cum demonibus, vt calumniabatur: sed virtute diuinitatis homines a demonibus liberauit.

Lib. 1. q. 4.

Hom. 14.

h ¶ C H R Y. Posita tertia solutione, hic ponit quartam dicens. Qui non est mecum, contra me est. H I L A. In quo ostendit longe a se esse, vt aliquid a diabolo mutuarum sit potestatis, & ex hoc ingentis periculi res intelligitur male de eo opinari, cum quo non esse, id ipsum est, quod contra esse. H I E R O. Non tamē putet hoc quisquam de haereticis dictum, & scismaticis, quaquam & ita ex superfluo posset intelligi, sed ex consequentibus textuq; sermonis ad diabolum refertur, eo q' non possint opera Saluatoris Beelzebub operibus comparari. Ille cupit animas hominum tenere captiuas, Dominus liberare. Ille praedicat idola, hic vnus Dei notitiam. Ille trahit ad vitia, hic reuocat ad virtutes. Quomodo ergo possunt inter se habere concordiam, quorum opera sunt diuersa? C H R Y. Qui ergo non mecum congregat, neque mecum est, non erit mihi comparandus, vt mecum demones eiiciat, sed magis desiderat, quae mea sunt spargere. Sed dic mihi: Si oportuerit cum aliquo pra'liari, qui non vult tibi auxiliari: hoc ipso non est aduersum te? Ipse etiam Dominus alio loco dixit. Qui no' est aduersum vos, pro vobis est. Sed no' est cotrariu' hoc quod hic dicit. Hic enim loquitur de diabolo aduersario existente, ibi autem de homine, qui in parte erat cum eis: de quo dictum erat: Vidimus quendam in nomine suo eiicientem demonia. Videtur autem Iudaeos hic occulte insinuaere cum diabolo stans eos: ipse enim ad-

uersus eum erant, & spargebant quae ipse congregabat. Sed & deces est credere hoc de ipso dixisse, quia aduersus diabolum erat, & quae illius sunt dispergebat.

i ¶ C H R Y. Quia Dominus Phariseis excusando responderat: iam eos terret. Est enim hoc correctionis no' parua pars: no' solum excusando re-

rit fortem? Et tunc domum illius diripiet.

h Qui non est mecum, contra me est: & qui non congregat mecum, spargit.

i Ideo dico vobis: omne peccatum & blasphemia, remittetur

mix spiritus indulgentiam abnegans. Ideo dico vobis, omne peccatum, & blasphemia remittetur hominibus. R E M I. Sciendum est tamen, q' non passim quibuscumque dimittuntur, sed illis qui pro suis reatibus dignam poenitentiam egerint. Destruit autem his verbis error Nouatiani qui dicebat, q' fideles post lapsum per poenitentiam non possunt surgere, neque peccatorum suorum veniam promereri, maxime illi qui in perfectione positi negabant. Sequitur. Spiritus autem blasphemiae nom remittetur. A V G. de Ver. do. Quid enim interest ad rem vtrum dicatur, Spiritus blasphemiae non remittetur: an dicatur, qui blasphemauerit in Spiritum sanctum non ei remittetur, vt Lucas dicit, nisi forte, q' eade' sententia apertius isto modo, q' illo dicitur? Et alium Euangelista non destruit alius, sed exponit. Spiritus enim blasphemiae claus' dictum est, quia non est expressum, cuius spiritus, & ideo ad huiusmodi expositionem subditur. Et quicumque dixerit verbum cotra filium hominis, remittetur ei. Ideo post vniuersalem commemorationem omnis blasphemiae, eminentius voluit exprime're blasphemiam, quae dicitur contra filium hominis, quam in euangelio secundum Ioannem valde grauem ostendit, vbi ait de Spiritu sancto. Ille arguet midum de peccato, de iustitia, & de iudicio, de peccato quidem, quia non credunt in me. Sequitur. Qui aut' dixerit contra Spiritum sanctum verbum, non remittetur ei, neq; in hoc saeculo, neque in futuro. Non ergo hoc dicitur propterea quia in Trinitate maior est filio Spiritu sanctus, quod nullus vnq; vel haereticus dixit. H I L A. Quid autem tam extra veniam est, q' in Christo negare quod Dei est, & consistentem in eo paterni spiritus substantiam adimere, cum in spiritu Dei omne opus consumet, & in eo Deus sit mundum reconcilians sibi? H I E R O. Vel ita locus iste est intelligendus. Qui verbum dixerit contra filium hominis, scandalizatus carne mea, & me hominem tantum arbitrans, talis opinio, atque blasphemia quantum culpa non careat erroris: tamen habet veniam propter corporis vilitatem. Qui autem manifeste intelligens opera Dei, cum Dei virtutem negare no' possit, eadem calumniatur stimulat inuidia, & Christi Dei verbum & opera Spiritu sancti dicit esse Beelzebub, isti non remittetur neque in hoc saeculo, neque in futuro. A V G. de Ver. do. Sed si hoc propterea dictum esset: profecto de omni blasphemia taceretur, & haec sola remissibilis videretur, quae contra filium hominis dicitur, quasi cum homo solum putatur. Cu' vero praemissum sit. Omne peccatum & blasphemia remittetur hominibus, proculdubio & illa blasphemia quae contra patrem dicitur, ista generalitate concluditur, & tamen haec sola irremissibilis diffinitur, quae dicitur contra Spiritum sanctum. Numquid nam & pater formam serui accepit, quasi sit maior Spiritu sanctus? Quis etiam non conuincitur dixisse verbum contra Spiritum sanctum antequam Christianus, vel catholicus fieret? primo ipsi Pagani, cum dicitur Christum magicis artibus fecisse miracula, nonne similes sunt his, qui dixerunt eum in principe d'emoniorum eiicisse demonia? Iudaei etia, & quicunq; haeretici q' spum sanctu' confitent, sed negant eu' esse in corpore Christi, quod est ecclesia catholica, similes sunt Phariseis, qui negabant spiritum esse in Christo. Quidam etiam haeretici ipsum spiritum sanctum, vel creaturam esse contendunt, sicut Ariani, Eunomiani, & Macedoniani. vel eum profusum ita negant, vt Deum negent esse Trinitatem, sed solum Patrem esse Deum asseuerant, & ipsum aliquando vocari Filium, aliquando Spiritum sanctum, sicut Sabelliani. Photiniani quoque Patrem solum esse dicentes Deum: Filium vero non nisi hominem: negant omnino tertiu' esse personam Spiritum sanctum. Manifestum est igitur a Paganis, Iudaeis, & haereticis blasphemari Spiritum sanctum. Numquid ergo deserendi sunt & sine vlla spe deputandi? quibus si non est dimissum verbum quod dixerunt contra Spiritum sanctum inaniter eis promittitur, q' in baptismo, siue in ecclesia remissionem accipiant peccatorum. Non enim dictum est. Non remittetur ei in baptismo, sed & neque in hoc saeculo, neque in futuro. & sic illi soli estimandi sunt ab huiusmodi grauisimi peccati reatu liberi, quae

Homil. 41.

Serm. 11.

Serm. 11.

ab infantia sunt catholici. Nonnullis autem videtur eos tantummodo peccare in Spiritum sanctum, qui lauacro regenerationis abluti in ecclesia, & accepto Spiritu sancto velut rano postea dono Saluatoris ingrati, mortifero aliquo peccato se immerferunt, qualia sunt vel adulteria, vel homicidia, vel ipsa discessio a nomine Christiano, siue catholica ecclesia. Sed iste sensus vnde probari possit ignoro, cu' & poenitentiae quoru' cumque criminum locus in ecclesia non negatur, & ipsos haereticos ad hoc vtiq; corripandos dicat Apostolus: Ne forte der illis Deus poenitentiam ad cognoscendam veritatem. Postremo non ait Dominus, qui fidelis catholicus dixerit verbum contra Spiritum sanctu', sed qui dixerit, hoc est, quicumque dixerit: non remittetur ei, neque in hoc saeculo, neque in futuro. A V G. de Ser. Domini in monte, Vel aliter dicit Ioannes Apostolus: Est peccatum ad mortem, non pro eo dico, vt roget quis, peccatum autem fratris ad mortem dico esse, cum post Dei agnitionem per gratiam Domini Iesu Christi, quisquam oppugnat fraternitatem, aut aduersus ipsam gratiam qua reconciliatus est Deo, inuidiae facibus agitur. Huius peccati tanta laes est, vt depracandi humilitatem subire non possit: etiam si peccatum suum mala conscientia, & agnoscere, & annu'ciare cogatur. Quis mentis affectionem propter peccati magnitudinem iam de damnatione alios habere credendus est? & hoc fortasse est peccare in Spiritum sanctum, id est per malitiam, & inuidiam, fraternam impugnat charitatem: post acceptam gratiam Spiritu sancto, quod peccatum Dominus neque hic, neque in futuro saeculo dimitti dicit. vnde queri potest? Vtru' in Spiritum sanctum Iudaei peccauerint quando dixerunt, q' in Beelzebub principe demoniorum Dominus armonia expellebat? vtru' enim hoc in ipsum Dominum dictum accipiamus, quia de se dicit alio loco, Si patrem familias Beelzebub vocauerunt, quanto magis domesticos eius? an quoniam de magna inuidia dixerant, ingrati tam praesentibus beneficijs, quamuis inuidia Christiani fuerint: non propter ipsam inuidiae magnitudinem in Spiritum sanctum peccasse credendi sunt? Non n. hoc colligit de verbis dicit: videri ta' pot' adhuc eos mouisse, vt accedant ad gratiam, & post accepta' gram non ita peccet vt nunc peccauerunt. Nunc enim in filium hominis dixerunt verbum nequam, & potest eis dimitti, si conuersi fuerint & ei crediderint. Si autem postquam spiritum sanctum accepissent, fraternitati inuidere & gratiam quam acceperunt oppugnare voluerint, non eis dimitti, neque in hoc saeculo, neque in futuro. Nam si eos sic haberet condemnatos, vt nulla spes reliqua illis esset, non adhuc mendo iudicaret, cum addidit dicens: Aut facite arborem bonam & c.

Lib. 1. c. 13. & 24.

Lib. 1. c. 19.

Serm. 11.

hominibus, spiritus autem blasphemiae non remittetur. Et quicumque dixerit verbum contra filium hominis, remittetur ei, qui autem dixerit contra Spiritum sanctum, non remittetur ei

Ab infantia sunt catholici. Nonnullis autem videtur eos tantummodo peccare in Spiritum sanctum, qui lauacro regenerationis abluti in ecclesia, & accepto Spiritu sancto velut rano postea dono Saluatoris ingrati, mortifero aliquo peccato se immerferunt, qualia sunt vel adulteria, vel homicidia, vel ipsa discessio a nomine Christiano, siue catholica ecclesia. Sed iste sensus vnde probari possit ignoro, cu' & poenitentiae quoru' cumque criminum locus in ecclesia non negatur, & ipsos haereticos ad hoc vtiq; corripandos dicat Apostolus: Ne forte der illis Deus poenitentiam ad cognoscendam veritatem. Postremo non ait Dominus, qui fidelis catholicus dixerit verbum contra Spiritum sanctu', sed qui dixerit, hoc est, quicumque dixerit: non remittetur ei, neque in hoc saeculo, neque in futuro. A V G. de Ser. Domini in monte, Vel aliter dicit Ioannes Apostolus: Est peccatum ad mortem, non pro eo dico, vt roget quis, peccatum autem fratris ad mortem dico esse, cum post Dei agnitionem per gratiam Domini Iesu Christi, quisquam oppugnat fraternitatem, aut aduersus ipsam gratiam qua reconciliatus est Deo, inuidiae facibus agitur. Huius peccati tanta laes est, vt depracandi humilitatem subire non possit: etiam si peccatum suum mala conscientia, & agnoscere, & annu'ciare cogatur. Quis mentis affectionem propter peccati magnitudinem iam de damnatione alios habere credendus est? & hoc fortasse est peccare in Spiritum sanctum, id est per malitiam, & inuidiam, fraternam impugnat charitatem: post acceptam gratiam Spiritu sancto, quod peccatum Dominus neque hic, neque in futuro saeculo dimitti dicit. vnde queri potest? Vtru' in Spiritum sanctum Iudaei peccauerint quando dixerunt, q' in Beelzebub principe demoniorum Dominus armonia expellebat? vtru' enim hoc in ipsum Dominum dictum accipiamus, quia de se dicit alio loco, Si patrem familias Beelzebub vocauerunt, quanto magis domesticos eius? an quoniam de magna inuidia dixerant, ingrati tam praesentibus beneficijs, quamuis inuidia Christiani fuerint: non propter ipsam inuidiae magnitudinem in Spiritum sanctum peccasse credendi sunt? Non n. hoc colligit de verbis dicit: videri ta' pot' adhuc eos mouisse, vt accedant ad gratiam, & post accepta' gram non ita peccet vt nunc peccauerunt. Nunc enim in filium hominis dixerunt verbum nequam, & potest eis dimitti, si conuersi fuerint & ei crediderint. Si autem postquam spiritum sanctum accepissent, fraternitati inuidere & gratiam quam acceperunt oppugnare voluerint, non eis dimitti, neque in hoc saeculo, neque in futuro. Nam si eos sic haberet condemnatos, vt nulla spes reliqua illis esset, non adhuc mendo iudicaret, cum addidit dicens: Aut facite arborem bonam & c.

A V G. in lib. Retract. Hoc autem non confirmari, quia hic putare me dixisse tamen addendum fuit, si in hac tam scelerata mentis peruersitate finierit hanc vitam: quoniam de quocumque pessimo in hac vita constituto, non est vtiq; desperandum, nec pro illo imprudenter oratur, de quo no' desperatur. A V G. de Ver. do. Est autem magnum secretu' huius quaestiois. Lumen ergo expositionis a domino quaeratur. Dico autem charitati vestre forte in omnibus scripturis sanctis nulla maior quaestio, nulla difficilior inuenitur. Prius ergo vt aduertatis admonco, no' dixisse dominu': Omnis blasphemia spiritus non remittetur, neque dixisse, qui dixerit quodcumque verbum contra spiritum sanctum: sed qui dixerit verbum. Quapropter non est necesse, vt omnem blasphemiam & omne verbum, quod dicitur contra spiritum sanctum, remissionem quiscumque existimare non habere: sed necesse est plane, vt sit aliquod verbum, quod si dicatur contra spiritum sanctum, nullam remissionem mereatur. Solent enim scripturae ita loqui, vt quando aliquid sic dicitur, vt neque ex toto, neque ex parte dictum sit, non sit necesse, vt ex toto fieri possit, sed ex parte non intelligatur, sicut cum dominus dixit Iudaeis: Si non venissem, & locutus eis no' fuisset, peccatum non haberent. Non enim ita dictum est, vt sine vilo omnino peccato vellent intelligi futuros fuisse Iudaeos: sed esse aliquod peccatu', quod non haberent, nisi Christus venisset. Quis autem sit iste modus contra spiritum sanctum ordo postulat, vt dicamus. Insinuatur siquidem nobis in patre auctoritas, in filio natiuitas, in spiritu sancto patris filiiq; communitas. Quod ergo commune est patri & filio, & per hoc nos voluerunt habere comunione, & inter nos & fecum. Charitas enim Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis, & quia peccatis alienabamur a possessione bonorum verorum, charitas operis multitudine peccatoru'. Quod enim Christus in spiritu sancto peccata dimittat, hinc intelligi potest, q' cum dixisset discipulis: Accipite spiritum sanctum, continuo subiicit: Si cui dimiseritis peccata, dimittentur illi. Primum itaque credendum beneficium

est in spiritu sancto remissio peccatorum, contra hoc donum grauitum loquitur cor impunitens. ipsa ergo impunitentia est spiritus blasphemiae, quae non remittetur, neque in hoc saeculo, neque in futuro. Contra enim spiritum sanctum quae peccata dimittuntur verbum valde malum, siue cogitatione, siue lingua sua dicit, qui secundum duritiā cordis sui & cor impunitens, thesaurizat sibi ira in die ira. hec omnino impunitentia no' habet remissionē, neque in hoc saeculo, neque in futuro, quae poenitentia impetrat remissionem in hoc saeculo, quae erit in futuro: sed ista impunitentia quamdiu quisq; in hac carne viuunt, non potest indicari, de nullo enim quodammodo est, quamdiu patientia Dei ad poenitentiam adducit. Quid enim, si isti quos in quocumque genere erroris notas, & tamquam desperatissimos damnas, antequam istam vitam finiant agant poenitentiam, & inueniant veram vitam in futuro? Haec autem blasphemiam quamuis prolixam & pluribus verbis contexta sit, solet tamen scriptura etiam multa verba verbum appellare: neque enim vnum verbum locutus est dominus cum propheta, & tamen legit. Verbum quod factum est ad illum, vel a illum propheta. Hic aut' fortassis aliquis quaerat, vtrum tūmodo spū' sanctus pēa dimittat, an & pater & filius? Rōdemus, q' p' & p' & filius ipse. n. filius de p' dicit: Dimittet vobis pater vester peccata vestra, & de se ait: Filius hominis potestatem habet in terra dimittit peccata. Cur ergo illa impunitentia, quae nunquam dimittitur, solum ad spiritum sanctu' blasphemiam dicitur pertinere? itaque ille, qui in hoc impunitentiae peccato fuerit obligatus, dono spiritus sancti resistere videatur, q' eo dono fiat remissio peccatoru': sed peccata, quia praeter ecclesiam non dimittuntur in eo spiritu dimitti oportebat, quo in vnum ecclesia congregatur. Remissio ergo peccatorum, quam rota Trinitas facit, proprie ad spiritum sanctum dicitur pertinere. ipse enim spiritus adoprionis filiorum, in quo clamamus Abba pater, vt ei possimus dicere: Dimitte nobis debita nostra. & in hic cognoscimus sicut dicit Ioannes: Quoniam Christus manet in nobis de spiritu sancto quem dedit nobis. Ad ipsum etiam pertinet societas qua efficiunt vnum corpus vnici filij Dei, quae quodammodo societas patris, & filij est ipse spiritus sanctus. quisquis ergo reus fuerit impunitentiae contra spiritum sanctum, in quo vnitas, & societas communionis congregatur ecclesiae, numquam illi remittit. C H R Y. Vel aliter secundum primam expositionem: Iudaei quidem ignorabant Christum quis esset, spiritus autem sancti sufficiens acceperant experimentum, etenim propheta per eu' locuti sunt: Quod ergo dicit, hoc est: Esto q' me ostendit propter carnē circumpositam, numquid & de spiritu sancto habetis dicere, quoniam ignoramus eum? propter hoc non ignoscibilis est vobis haec blasphemia, & hic & illic dabitis vindictam, quia enim demones eiicere & sanitates perficere, spiritus sancti est. Non ergo mihi contumelias inferis solum: sed spiritus sanctus, id est, vobis inenitabilis erit condemnatio & hic & illic. Etenim hominum hi quidē hic solum puniuntur, sicut qui indigni participauerunt mysterijs apud Corinthios: hi autem illic solum, sicut diues in inferno: hi autem hic & illic, sicut & ipsi Iudaei, qui & hic intollerabilia passi sunt, Hierusalem capta, & ibi difficillimam sustinet poenam. R A B A. In hac autem auctoritate extinguitur haeresis Origenis, qui asserit post multa saecula oēs peccatores veniam consecuturos, quae refellitur per hoc quod dicitur: q' non remittetur neque in hoc saeculo, neque in futuro. G R E G O. in Dialogo: Datur etiam intelligi quosdam culpas in hoc saeculo, quosdam vero in futuro relaxari. quod enim de vno negatur, de quibusdam conceditur, sed tamen hoc de paruis minimisque peccatis fieri posse credendum est, sicut est assiduis ociofus sermo, immoderatus risus, vel peccatum curae rei familiaris, quae vix sine culpa, uel ab ipsis agitur, qui culpā qualiter debeant declinare sciunt, aut in non grauibus culpis error ignorantiae, quae etiā post mortem grauat, si nobis in hac uita adhuc possit, minime fuerint relaxata. Hoc tamen sciendum est quia illic saltem de minimis niti quisq; purgationis obtinebit, nisi qui hoc bonis actibus in hac uita positus ut obtineat, pmeret. ¶ C H R Y. post priores redargutiones rursus eos aliter confundit. Hoc autem facit no' ut seipsum accusatione liberet, ad hoc enim sufficiebant priora, sed eos corrigere uolens, unde dicit: Aut facite arborem bonam, & fructum eius bonum, aut facite arborem malam, & fructum eius malum. Ac si dicit: Nullus uestrum dixit, q' malum est aliquos a demone liberare. sed quia operibus non maledicebant, sed diabolum dicebat: hoc operantem, demonstrat, q' haec accusatio est praeter consequentiam rerum, & praeter communes conceptiones. talia autem confingere est immensu' uerecū dia. H I E R O. Constringit ergo eos syllogismo, quem Graeci uocant

Lib. 4. c. 39.

Hom. 43.

serm. 12.

vocat aplycton, nos inuitabile possumus appellare, qui interrogatos hinc inde concludit, & vtroque cornu premit. Si inquit, diabolus malus est, bona opera facere non potest. si autem bona sunt, quae facta cernitis: sequitur vt non sit diabolus. qui illa fecit: neque enim fieri potest, vt ex malo bonum, aut ex bono oriatur malum. C H R Y. Etenim arboris diiudicatio a fructu apparet, non fructus ab arbore: vnde sequitur. Si quidem ex fructu arbor cognoscitur. Et si enim arbor fructus est causa: sed tamen fructus arboris est demonstratiuus: vos autem contrarij facitis. In operibus enim nihil accusare habentes, contrariam de arbore fertis sententiam, me demoniacum appellantes. H I L A. Sic ergo in praesens Iudeos refellit, qui cum intelligeret Christi opera vltra humanam esse virtutem, noluerunt tamen ea quae Dei sunt confiteri, futuram vero omnem fidei peruersitatem coarguit, eorum. s. qui diuinitatem & communionem paternae substantiae Domino detrahentes in diuersa haeresum studia ceciderunt, neutrum facientes, nec inter Gentes sub venia ignorationis habitantes, nec in veritatis cognitione versantes. Arborem se in corpore positum signat, quia per interiore virtutis suae fecunditatem exeat vbertas hominis in fructus: igitur arbor bona faciendam cum fructibus bonis est, aut mala constituenda cum malis fructibus, non quod arbor mala possit. constitui quae bona est, nec econuerso, sed vt per hanc significantiam intelligeremus Christum tanquam vitile relinquendum, aut tanquam bonorum fructuum utilitate retinendum. Ceterum medium se agere, & in Christum aliqua deferre, negare quae maxima sunt, venerari tanquam Deum, Dei communionem spoliare blasphemia spiritus est, vt cum per admirationem tantorum operum Dei nomen detrahere non audeas, per malivolentiam mentis generositatem eius abnegata paternae substantiae communione deturpas. A V G. de Ver. do. Vel in hoc adnotauit nos Dominus, vt bonae arboris simus, vt bonos fructus producere possimus. vbi enim ait: Facite enim arborem bonam, & fructum eius bonum. est praecipuum salubre, cui obedientia est necessaria. Quod autem dicit: facite arborem malam & fructum eius malum. non praecipuum est, vt faciatis, sed monitio, vt caueatis. Contra hos enim dixit. Qui putabant se cum malis esse, bona loqui posse, vel bona opera habere, hoc Dominus dicit esse non posse. Prius enim est mutandus homo, vt opera mutentur. si enim manet homo in eo quod malus est, bona opera habere non potest. Omnes ergo malas arbores Christus inuenit, sed dedit potestatem filios Dei fieri credentibus in nomine eius. C H R Y. Quia vero non pro seipso, sed pro Spiritu sancto facit sermonem, eos conuenienter increpat dicens. Progenies viperarum, quomodo potestis bona loqui, cum sitis mali? Hoc autem dicit & eos incutans, & eorum quae dicta sunt demonstrationem ex ipsis praebens, quasi dicit. Ecce vos cum sitis arbores male, non potestis portare fructum bonum. non ergo miror, quod haec loquimini: etenim male nutriti estis a malis progenitoribus, & mentem malam habetis. Et videt, quod non dicit: Quomodo potestis bona loqui, cum sitis progenies viperarum? Nihil enim hoc ad illud pertinet, sed qualiter potestis bona loqui, cum sitis mali? Progenies aut viperarum eos dicit, quia in progenitoribus gloriabantur: vt ergo excluderet eorum superbiam, separauit eos a cognatione Abraham, attribuens eis progenitores similibi morum. R A B A. Vel progenies viperarum. i. filios, & imitatores diaboli eos appellat, quia scienter bonis operibus detrahunt quod diabolicum est. vnde sequitur. Ex abundantia enim cordis os loquitur. Ille homo ex abundantia cordis loquitur: qui non ignorat ex qua intentione verba promantur, quod apertius ostendere volens subiungit. Bonus homo de bono thesauro profert bona, & malus homo de malo thesauro profert mala. Thesaurus cordis intentio est cogitationis, ex qua interius arbiter iudicat prouentum operis, vt aliquando maiora minorem habeant mercedem, aliquando ob incuriam cordis ferti, maiorum virtutum opera ostentantes, minor a Domino praemia fortuntur. C H R Y. Ex his etiam demonstrat suam deitatem scientem cordis occulta, quonia non verborum solum, sed etiam malarum cogitationum exsoluere vindictam. Est autem natura continentia supereminens inter nequitiae verba per os extra effundi, quare cum audieris hominem male loquentem, multo amplius aeternae nequitiae quae verba demonstrant. Quod enim exterius dicitur, est superfuentia eius, quod intus est, in quo eos vehementer tetigit. Si enim quod dictum est ab eis ita est malum, excogitata radix verborum. quae magna est

Contingit autem hoc decenter. lingua enim confusa multotiens non repente effundit nequitiam, cor autem nullum hominum habens teitem, sine timore quacumque vult parturit mala. Dei enim non multa cura est ei, sed cum augetur multitudo malorum, quae intus sunt, quae interim occultabantur, extra per verba proueniunt. Et ideo dicit: ex abundantia cordis os loquitur, et quod homo de thesauro cordis loquitur. C H R Y. In hoc autem quod dicit: Bonus homo de bono thesauro, &c. Vel ipsos Iudeos Deum blasphemantes ostendit, de quali thesauro blasphemiam proferant. Vel cum superiori quaestione haeret sententia, quomodo non possit bonus homo proferre mala, nec malus bonus non possit Christus mala, nec diabolus bona opera facere. I q. C H R Y. Post praemissa eis Dominus multum timorem incutit, ostendens, quod vltimam dabit vindictam, qui talia deliquerunt. vnde dicit. Dico enim vobis, quod omne verbum ociosum quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicii. H I E R O. Et est sensus. Si ociosum verbum, quod nequaquam adiuuat audientes, non est absque periculo eius qui loquitur, & in die iudicii reddet vnusquisque rationem sermonum suorum, quanto magis vos, qui opera Sancti Spiritus calumniimini, & dicitis me in Beelzebub eiecer demonia, reddiduri estis rationem calumniae vestrae? C H R Y. Non autem dixit: Quod locuti estis vos, simul quidem omne hominum eruditis genus: simul autem minus onerosum faciens suum sermonem. Ociosum autem verbum est quod mendax est, quod calumniam habet. Quidam autem dicunt, quoniam & vanum, quale est quod rifum mouet in ordinatum, vel turpe, vel inuerecundum. G R E G. in Homil. ociosum verbum est, quod aut vtilitate rectitudinis, aut ratione iustae necessitatis caret, quod. s. sine vtilitate & loquentis dicitur & audientis: si omnis feris de rebus frivolis loquamur, & fabulas narremus antiquas. Ceterum qui iurria replicat, & cachinnis ora dissoluit, & aliquid profert turpitudinis, hic non ociosi verbi, sed criminosi tenebitur reus. R E M L. Ex superioribus autem uerbis adhuc faciens dependet sententia cum dicitur. Ex verbis enim tuis iustificaberis, & ex uerbis tuis condemnaberis. Non est autem dubium, quia vnusquisque de uerbis suis malis quae loquitur condemnabitur. Veruntamen, quia ex bonis uerbis non iustificatur quis, nisi ex intimo corde, & deuota intentione ea proferat. C H R Y. Vide autem quod non est onerosum hoc iudicium, ne ex quibus alius dicit de te, sed ex quibus ipse locutus es sententia iudex feret. Non igitur accusatos timere oportet, sed accusantes. non enim illi coguntur accusare se, per his malis quae audierunt, sed hi pro his quae male dixerunt. m. C H R Y. Quia Dominus superius multotiens uerbis inuerecundam Pharisaeorum obstruxerat linguam, rursum ad opera ueniunt, quod admirans Euangelista dicit. Tunc responderunt quidam de Scribis, & Phariseis, dicentes. Magister uolumus a te signum uidere. Tunc. s. cum flecti oportebat, cum admirari, cum obitu perferre, sed tunc a malitia non desistunt. Dicunt enim, uolumus a te signum uidere, ut eum capiant. H I E R O. Signa postulant, quasi quae uiderant, signa non fuerint, sed in alio Euangelista quid petant plenius explicatur. Volumus a te signum uidere de caelo, uel in morem Eliae ignem de sublimi uenire cupiebant, uel in similitudinem Samuelis tempore aestiuo, contra naturam loci mugire tonitrua, coruscare fulgura, imbres ruere, quasi non possint & illa calumniari & dicere ex occultis & uariis aeris passionibus accidisse. nam qui calumniaris ea quae oculis uides, manutene, utilitate sentis, quid facturus esses in his quae de caelo ueniunt? utique respondebitis & Magos in Aegypto multa signa fecisse de caelo. C H R Y. Verba autem eorum adulatione, & ironia sunt plena, & prius quidem conuiciabantur demoniacum eum dicentes: nunc autem adulantur, uocantes eum magistrum, propter hoc & Dominus eos uehementer arguit. unde sequitur. Qui respondens ait illis. Generatio mala & adultera signum querit. Et quidem cum ei conuiciabantur, mansuete eis respondebat, cum autem adulabantur conuiciofa, demonstrans, quod utraque passio erat superior, & neque conuictis in iram deducitur, neque ab adulatione molliuit. Quod autem dicit tale est. Quid mirum, si hoc in me facitis, qui igno: us sum uobis, cum in patrem cuius tantam accepistis experientiam hoc idem fecistis, derelicti eo, ad demones currentes? Propter hoc autem eos dicit generationem malam, quia ingrati semper facti sunt circa benefactores, & bene patientes deteriores fiunt, quod est ultima malicia. H I E R O. Egrege autem dixit: Et adultera, quia dimiserat uirum, & iuxta Ezechielem multis

Hom. 41.

Hom. 61.

Hom. 4.

Lib. 3. c. 24.

Cap. 6.

Hom. 44.

multis se amatoribus copulauit. C H R Y. Vnde & monstrat se patri aequalem sibi non credere generationem adulteram facit. R A B A. Deinde respondere incipit, non eis signum de caelo quod indigni erant videre, sed de profundo inferni tribuens. Discipulis autem suis signum de caelo dedit, quibus aeternam beatitudinis gloriam & prius in monte figuratiter, & post ueraciter in caelum super eleuatus ostendit. vnde sequitur. Et signum non dabitur ei, nisi signum Ionae Prophetae. C H R Y. Quia non ut eos induceret signa faciebat, sciebat enim eos lapideos esse, sed ut alios emendaret, aut quoniam non acciperent signum, quale est illud quod petebant. Signum enim eis factum est, quando propter praemiam cognouerunt eius virtutem. hoc igitur occulte insinuans dicit. Signum non dabitur ei. ac si diceret: Multa beneficia demonstrauit, nihil horum vos allexit ad uenerandam meam uirtutem, quam cognoscetis per poenam, quando ciuitatem uestram in terram proiectam uidebitis. Interim autem sermone de resurrectione interponit, quem cognituri erant per ea, quae postea erant passuri dicens. Nisi signum Ionae Prophetae. Crux enim profecto credita non esset, nisi signa testantia habuisset. Hoc autem non credita, & resurrectio utique credita non esset: propter hoc & signum hoc uocat, & figuram in medium fert, ut ueritas credatur. vnde sequitur. Sicut fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus, & tribus noctibus. R A B A. Ostendit Iudeos ad instar Niniuitarum criminosos, & nisi poenitent, subuersioni proximis: sed sicut illis denuntiatur supplicium, & demonstratur remedium, ita Iudei non debent desperare ueniam, si saltem post Christi resurrectionem egerint poenitentiam. Ionas enim, id est columba, vel dolens, signum est eius super quem descendit Spiritus sanctus in specie columbae, & qui dolores nostros portauit. Piscis qui Ionam deuorauit in pelago, significat mortem quam Christus passus est in mundo. Tribus diebus & noctibus fuit ille in ventre ceti, & iste in sepulchro: ille eiectus est in aridam, iste resurrexit in gloriam. A V G. de Con. euan. Quidam autem modum locutionis scripturae nescientes, noctem uoluerunt aduertere tres illas horas a sexta usque ad nonam, quibus Sol obscuratus est, & die tres horas alias, quibus iterum terris est redditus, id est a nona usque ad eius occasum. Sequitur enim nox futura sabbati, quae cum suo die computata, erunt iam duae noctes, & duo dies. Porro autem post sabbatum sequitur nox prima sabbati, id est illucescentis diei dominici, in qua tunc Dominus resurrexit. Erunt ergo duae noctes, & duo dies: & una nox etiam si tota possit intelligi, nec ostenderemus, quod illud diluculum pars eius extrema sit: quapropter nec annumeratis illis sex horis quarum tribus tenebatur, & tribus illuxit: coabit ratio trium dierum, & trium noctium. restat ergo ut hoc inueniatur illo scripturarum uisitato loquendi modo, quo a parte totum intelligitur. H I E R O. Non quod omnes tres dies, & tres noctes in inferno fecerit, sed quod in parte parasceues, & dominicae, & tota die sabbati tres dies, & tres noctes intelligantur. A V G. 4. de Trinitate. Ipsum enim triduum non plenum, & totum fuisse scriptura testis est: sed primus dies a parte extrema totus annumeratus est: dies uero tertius a parte prima & ipse totus: medius autem inter eos, id est secundus dies absolute totus 24. horis suis 12. nocturnis, & 12. diurnis. nox enim usque ad diluculum, quo Domini resurrectio declarata est, ad tertium pertinet diem. Sicut enim primi dies propter futurum hominis lapsum a luce in noctem: ita isti propter hominis reparationem a tenebris in lucem computantur. C H R Y. Non autem manifeste dicit, quod resurgeret quia eum derisissent, sed occulte insinuat, ut & illi crederent quod praesciuit. Non autem dicit: In terra, sed in corde terrae, ut & sepulchrum ostenderet, & quod nullum solam mortis apparentiam suspicetur. Et tres dies propter hoc posuit, ut credatur, quod mortuus est. Sed ipsa figura ueritatem demonstrat: non. n. fuit Ionas in ventre ceti in phantasia, sed in ueritate, neque figura fuit in ueritate, & ueritas in imaginatione, propter quod manifestum est, quod filij sunt diaboli. Marcionem sequentes, qui Christi passionem phantasticam esse asseruit, & quod pro eis esset passurus, licet eis non proficeret: ostendit per hoc quod inuuit, quod illi generationi signum daretur Ionae Prophetae. C H R Y. Ne aliquis aestimaret, quod talia deinceps futura essent in Iudaeis, qualia Niniuitis contigerant, ut sicut Ionas illos conuertit & ciuitas fuit a periculo liberata: ita isti post resurrectionem conuerterentur, Dominus nunc totum contrarium ostendit

dit, quoniam. s. ex beneficio passionis nullum fructum perceperunt: sed & grauiam patientur, ut infra ostendit per exemplum demonis. Interim autem ostendit, quod iuste patientur dicens. Viri Niniuitae surgent in iudicio cum generatione ista. R E M I. Ostendit autem Dominus his uerbis uiam esse malorum & bonorum resurrectionem futuram, contra quosdam haereticos, qui dixerunt uiam resurrectionem bonorum, & alteram malorum. Destruitur etiam his uerbis fabula Iudaeorum qui solent dicere, quod ante iudicium mille annis celebret resurrectione: aperte his uerbis ostendens, quia mox, ut celebrabitur resurrectio, celebrabitur & iudicium. Et condemnant eam. H I E R. Non sententiae potestate, sed comparationis exemplo. vnde subdit. Quia poenitentiam egerunt in praedicatione: & ecce plusquam Ionas hic. Regina Austri surgit in iudicio: cum generatione ista, & condemnabit eam, quia uenit a finibus terrae audire sapientiam Salomonis. Et ecce plusquam Salomon hic. Cum autem immundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca arida, quaerens requiem, & iudicium. Et condemnant eam. H I E R. Non sententiae potestate, sed comparationis exemplo. vnde subdit. Quia poenitentiam egerunt in praedicatione: & ecce plusquam Ionas hic. Hic, aduerbium loci, non pronomen intelligit. Ionas secundum septuaginta interpretes triduum praedicaui: ego tanto tempore. Ille Assyrijs genti incredulae, ego Iudaeis populo Dei. Ille uoce locutus est simplici nihil signorum faciens, ego tanta faciens: Beelzebub calumniam sustineo. C H R Y. Non autem hic stat Dominus, sed & alia annunciationem adiungit dicens. Regina Austri surgit in iudicio cum generatione ista, & condemnabit eam, quia uenit a finibus terrae audire sapientiam Salomonis. Istud plus fuit prius. Ionas enim ad illos abiit, regina autem Austri non expectauit Salomonem ad ipsam ire, sed ipsa ad eum accessit, & mulier & barbara, & tantum remota non mortem formidans sola cupiditate uerborum sapientum. Ibi ergo mulier aduenit: hic ego ueni. Et ipsa quidem a finibus terrae surrexit: ego autem ciuitates & castra circueo. Et illa quidem de arboribus, & lignis disputauit: ego autem de ineffabilibus mysterijs. H I E R O. Eodem ergo modo condemnabit Regina Austri populum Iudaeorum, quo condemnabit uiri Niniuitae Israelum incredulum. Ista est Regina Saba, de qua in Regum volumine, & in Paralypomenon legitimus, quae per tantas difficultates gente sua, & imperio derelictis, uenit in Iudaeam sapientiam audire Salomonis, & ei multa munera obtulit. In Niniue autem & in Regina Saba occulte fides nationum praefertur Israel. R A B A. Niniuitae significant eos, qui peccare desistunt: Regina uero eos, qui peccare nesciunt. poenitentia enim peccatum abolet: sapientia cauet. R E M I. Pulchre autem ecclesia de Gentibus congregata Regina dicitur, quia mores suos regere nouit. De qua Psalms: Astitit Regina a dextris tuis. Austri autem regina est, quia ardore Spiritu sancti superabundat. Austri enim uentus calidus significat Spiritum sanctum. Salomon autem qui interpretatur pacificus, significat ipsum, de quo dictum est: Ipse est pax nostra. C H R Y. Quia Dominus dixerat Iudaeis: Viri Niniuitae surgent in iudicio, & condemnabunt generationem istam, ne propter temporis tardationem contemnerent & fierent pigriores, ostendit quod non solum in futuro saeculo, sed & hic grauisima patientur, futura in eis poenam sub quodaenigmate subdens. vnde dicit. Cum autem imum. s. i. ex. ab. hoie. H I E R O. Quidam istum locum de haereticis dictum putant, quod immundus spiritus qui in eis ante habitauerat, quoniam Gentiles erant, ad confessionem ueritatis eiciatur: postea uero cum se ad haereticum transfulerint, & simulatis uirtutibus ornauerint domum suam: tunc alijs septem neque spiritibus adiungit, reuertatur ad eos diabolus, & habitet in illis, sicut quae nouissima eorum peiora peioribus. multo quidem peiori conditione haeretici quae Gentiles: quia in illis spes fidei, in istis est pugna discordiae: cum haec intelligentia plausum quandam, & colorem doctrinae praefert, nescio an habeat ueritatem. ex eo enim, quod finita uel parabola, uel exemplo, sequitur. Sicut generationi huic pessime, & compellimur non ad haereticos, & quotique homines, sed ad Iudaeorum populum referre parabolam, ut contextus loci non passim & uagus in diuersum fluctuet, atque insipientium more turbetur: sed haerens sibi uel ad priora, uel ad posteriora respondeat. Vnde immundus spiritus exiit a Iudaeis: quado acceperunt legem. Expulsus autem a Iudaeis: ambulauit per Gentium solitudo. vnde sequitur. Ambulat per loca arida, quaerens sibi requiem. R E M I. Loca arida appellat corda Gentium ab omni humore salutarium aquarum: hoc est sanctarum scripturarum & spualium donorum, & ab infusione sancti spiritus aliena. R A B A. Vel loca arida sunt corda fidelium, quae a mollitie fluxu cogitationis expurgata, callidus insidiator explorat, si quos gressus ibi figere possit. sed castas mentes effugiens diabolus in solo corde praerurum, gratiam sibi potest inuenire quietem. vnde sequitur. Cat. au. S. Tho. G. Et non

larum cogitationum, meatu trita, atque arefacta. Petram, duritiam proteruam mentis, terram, leuitatem animae obedientis, solum dicit feruorem persecutionis sequentis. Altitudo terrae est probitas animae disciplinis caelestibus instituta: in qua expositione diximus, quia nequaquam ipsae res inuanae, eademque significatione semper allegorice ponantur. HIERONYMUS. Prouocatur autem ad distorum intelligentiam, quotiens his sermonibus commonemur qui sequuntur. Qui habet aures audiendi, audiatur. RE MI. Aures audiendi sunt aures mentis, scilicet intelligendi, & faciendi quae iussa sunt. b. GLO. Intelligentes discipuli esse obsecrauit a Domino populo dicebantur, uoluerunt Domino intimare ne parabolice loqueretur. unde dicitur. Et accedentes discipuli dixerunt ei: Quare in parabolis loqueris eis? CHRYSOSTOMUS. Vbi dignum est admirari discipulos: quare discere cupientes, sciunt quando interrogare oporteat? non enim coram omnibus hoc faciunt. Et hoc ostendit Mattheus, cum dicit: Et accedentes. Marcus autem manifestius demonstrat dicens, quod singulariter accesserunt. HIERONYMUS. Querendum est autem, quomodo accedant tunc ad eum, cum Iesus in nauis sedebat: nisi forte intelligatur, quod dudum cum ipso nauem conscenderint, & ibi stantes super interpretatione parabolae sciscitanti sunt. RE MI. Dicit ergo Euangelista: Accedentes, ut ostenderet, quod solliciti sunt, siue poterant accedere corpore, quamuis esset aliquod, uel breue spatium inter eos. CHRYSOSTOMUS. Confideranda est autem & eorum rectitudo qualiter multam pro aliis habent curam, & prius quae aliorum sunt quaerunt: & tunc quae sunt ipsorum: non enim dixerunt. In parabolis loqueris nobis, sed in parabolis loqueris illis: Qui respondens ait illis: quia uobis datum est nosse mysterium regni caelorum. RE MI G I V S. Vobis, inquam, qui mihi adheretis, & in me creditis. Mysterium autem regni caelorum appellat euangelicam doctrinam. Illis autem scilicet qui foris sunt, & in eum credere nolunt, scribis scilicet, & Phariseis, & ceteris in infidelitate perseverantibus non est datum. Accedamus ergo cum discipulis ad Dominum puro corde, ut nobis euangelicam doctrinam interpretari dignetur, iuxta illud. Qui appropinquat pedibus eius, accipiet de doctrina ipsius. CHRYSOSTOMUS. Hoc autem dixit non necessitatem inducens neque fatum, sed morem, quoniam illi quibus non est datum, causa sibi sunt. uenerunt malorum, & ostendere uolens quoniam cognoscere diuina mysteria donum Dei est, & gratia desuper data, non tamen propter hoc liberum arbitrium destruit: & hoc ex his quae sequuntur manifestum est. ut enim neque isti desperent, neque illi pigritent: audientes quoniam eis datum est, demonstrat a nobis principium horum esse, cum subdit: Qui non habet, dabitur ei & abundabit. qui autem non habet, & quod habet auferetur ab eo: ac si diceret: cum aliquis desiderium habuerit & studium: dabuntur ei & uenerunt quae a Deo sunt: cum autem his uacuis fuerit, & quae ad se pertinent non inferat, neque quae a Deo sunt ei dantur, sed & quod habet auferetur ab eo: non Deo auferente, sed se indignum faciente his quae habet. unde & nos si uiderimus aliquem desidiose audientem, & exhortantes quod attendat non ei persuaserimus, silenciamus, quia si magis im morati fuerimus, intendetur ei desidia. Studentem autem discere allicimus & multa effundimus, & bene dixit secundum euangelistam: Quod uiderit habere, neque enim habet ipsum quod habet. RE MI G I V S. Qui etiam habet studium legendi, dabitur ei & facultas intelligendi. & qui non habet legendi studium: hoc quod per naturam bonum uiderit habere, auferetur ab eo, uel qui habet charitatem dabuntur ei ceterae uirtutes, & qui non habet auferet ab eo, quia absque charitate nullum bonum esse potest. HIERONYMUS. Vel Apollolis in Christo creditibus conceditur. Iudaeis uero qui non crediderunt in filium Dei, etiam siquid per naturam bonum possident tollitur, neque enim possunt aliquid sapienter intelligere, quia sapientiae non habent caput. HIERONYMUS. Fidem etiam Iudaei non habentes, legem quoque quam habuerant perdidit, & ideo perfectum fides euangelica habet donum, quia suscepta, non uis fructibus ditat, repudiata uero etiam ueteris substantiae opes detrahit. CHRYSOSTOMUS. Ut autem manifestius quod dixerat fiat: subdit, Ideo in parabolis loquor eis, quia uidentes, non uident: & audientes, non audiunt, neque intelligunt. Et siquidem natura

haec execratio esset aperire eorum oculos oportebat, quia uero uoluntaria est haec execratio, propter hoc non dixit simpliciter: Non uident, sed uidentes non uident. Viderunt enim daemones exeuntes, & dixerunt: In Beelzebub eijcit daemonia: Audiebant, quod ad Deum omnes attrahebat, & dicunt: Non est hic homo a Deo. Quia ergo contraria his quae uidebant & audiebant, enunciant, propter hoc ipsum uideri, & audire eis auferitur: nihil enim hinc proficiunt, sed in iudicium magis incidit. unde & a principio non eis parabolice loquebatur, sed cum multa cecidit. Quia autem audita & uisa peruerunt, iam in parabolis loquitur. RABBA. Et notandum est, quia non solum qui loquebatur, uerum etiam quae faciebat parabolae fuerunt, id est, signa spiritualium rerum quod liquido ostendit, cum dicit: Vt uidentes, non uideant. Verba namque uideri non poterant, sed audiri. HIERONYMUS. Haec de his loquitur qui stant in littore, & diuiduntur a Iesu, & sonitu fluctuum perstreperant non audiunt quae dicuntur. CHRYSOSTOMUS. Deinde ut non dicerent, quoniam ut inimicus noster nobis detrahit: Prophetam inducit eadem sententiam. unde sequitur: Vt impletur in eis Prophecia Esaias dicentis: Audiuistis, & non intelligistis: & uidentes, uidebitis, & non uidebitis. i. audiuistis uerba, sed non intelligistis uerborum archana. Uidentes, uidebitis carnem, scilicet: Et non uidebitis. hoc est, non intelligetis diuinitatem. CHRYSOSTOMUS. Hoc autem dixit, quia ipsi sibi abstulerunt uideri & audire, aures, & oculos sibi claudentes, & cor incrassantes. Non enim solum non audiebant, sed & grauius audiebant. unde sequitur. Incrassatum est enim cor Iudaeorum crassitudine malitiae, & abundantia peccatorum grauius uerba Domini audierunt, quia ingrati susceperunt. HIERONYMUS. Ac ne forte arbitremur crassitudinem cordis, & grauitatem aurium naturae esse, non uoluntatis, subiungit culpam arbitrii, & dicit. Et oculos suos clauerunt. CHRYSOSTOMUS. In hoc autem intensionem eorum nequitiam ostendit, & auersionem cum studio, ut autem attrahat eos, subdit: Et conuertantur & sanem eos. In quo demonstrat, quia si conuerterentur, sanerentur, sicut si aliquis diceret. Si rogatus essem: confestim donaturus eram. ostendit qualiter aliquis sibi reconcilietur, ita & hic, cum dicit. Nequando conuertantur & sanem eos. demonstrat, quoniam & conuerti possibile est & poenitentiam agentes saluari. A. V. G. de Quae. euang. Vel aliter: Oculos suos clauerunt, nequando oculis uideant, id est ipsi causa fuerunt, ut Deus eis oculos clauderet. Alius enim Euangelista dicit. Excecauit oculos eorum. Sed uerum, ut numquam uideant, an uero, ne uel sic, uel sic aliquando uideant, caecitate sua sibi displicentes, & se dolentes, & ex hoc humiliati, atque commoti ad confitendum peccata sua, & pie quaerendum Deum? Si enim Marcus hoc dicit: Nequando conuertantur, & dimittantur eis peccata. Vbi intelliguntur peccatis suis meruisse, ut non intelligerent, & tamen hoc ipsum misericorditer eis factum, ut peccata sua cognoscerent, & conuerterentur, & conuersione sanarentur, & sanati intelligerent, sed ideo potius excecati, ut non crederent. dicit enim apertissime. Propterea non poterant credere, quod si ita est, quis non exurgat in defensionem Iudaeorum, ut eos extra culpam fuisse proclamet, quod non crediderunt? propterea enim non poterant credere, quia excecauit oculos eorum. Sed quoniam potius Deus extra culpam debet intelligi, cogimur fateri aliis quibusdam peccatis ita eos excecati meruisse, quia tamen executione non poterant credere. uerba enim Ioannis ista sunt. Non poterant credere,

credere, quia iterum dixit Esaias. Excecauit oculos eorum. Frustra itaque conatur intelligere, ideo fuisse caecatos, ut conuerterentur, cum conuerteret non poterant, quia non credebant: & ideo credere non poterant, quia excecati erant. An forte non absurde dicimus, quod Iudaeorum fuisse sanabiles: sed tanto tunc timore superbiae periclitatos, ut eis expediret primo non credere, ut non intelligeret Dominum loquentem parabolis, quibus non intellegit non in eum crederent. Non credentes autem cum ceteris desperatis crucifigerent eum, atque ita post eius resurrectionem conuerterentur, quando iam de reatu mortis Domini amplius humilitati diligenter, & quod sibi tantum scelus dimissum esse gauderent, quoniam tantum eorum superbia tali humilitate esset deicienda, quod incongrue dicitur esse quilibet arbiteretur, nisi non ita contigisset iudicibus: Apostolorum manifeste legitur. Non ergo abhorret, quod ait Ioannes: propterea non poterant credere, quia excecati oculos eorum, ut non uideant, ab ea sententia quae intelligimus ideo excecati, ut conuerterentur, hoc est, ideo eis per obscurationem parabolarum occultatas sententias Domini, ut post eius resurrectionem salubriter poenitentiam respicerent, quia per obscurationem sermonis excecati: dicta Domini non intellexerunt, & non intelligendo, non in eum crederent, non credendo, eum crucifixerunt, atque ita post resurrectionem miraculis, quae in eis nomine fiebant exterriti, maioris criminis reatu compuncti sunt & prostrati ad poenitentiam, deinde accepta indulgentia ad obedientiam flagrantissima dilectione conuersi, quibusdam autem non profuit illa caecitas ad conuersionem. RE MI. Et quoniam ad hoc potest haec sententia sic intelligi, ut in omnibus subaudiatur, hoc modo, ne quando oculis uideant, & ne quando auribus audiant, & nequando corde intelligant, & nequando conuertantur, & sanentur. GLO. Sic ergo oculi eorum qui uident, & nolunt credere, sunt miseris ueluti autem beati. unde sequitur. Veli autem oculi, quia uident, & aures ueluti, quia audiunt. HIERONYMUS. Nisi autem supra legissemus auditores ad intelligentiam prouocatos: Salvatore dicente: Qui habet aures audiendi, audiatur. putarem nunc oculos, & aures, quae beatitudinem accipiunt, corporales intelligi. Sed mihi uidentur oculi illi beati: Christi post uerbum agnoscere sacramenta, & illa beatae aures, de quibus Esaias loquitur: Dominus appositus mihi aurem. GLO. Mens enim est oculus, quia naturali vigore ad intelligendum aliquod dirigitur, auris, quae alio docente dicit. HIERONYMUS. Vel apostolici temporis beatitudinem docet, quorum oculis, atque auribus contigit Dei salutem uisere, & audire, Propheciae atque iustis cupientibus uideri & audire in plenitudine temporum destinatum. unde sequitur. Amen quippe dico uobis, quia multi Prophetae, & iusti cupierunt uideri & audire, & non uiderunt, & non audierunt. HIERONYMUS. Viderunt autem hic loco illud esse contrarium quod alibi dicitur: Abraham cupiuit uideri diem meum, uidit & gausus est. RABBA. Esaias quoque, & Michas, & multi alij Prophetae uiderunt gloriam Domini, qui etiam propterea uidentes appellati sunt. HIERONYMUS. Non autem dixit Prophetae, & iusti, sed multi. Inter multos enim potest fieri, ut alij uiderint, alij non uiderint: licet & in hoc periculosa sit interpretatio, ut inter sanctorum merita discretionem quamlibet facere uideamus. quantum ad fidem de Christo habitam: ergo Abraham uidit in enigmate, non uidit in specie: uos autem impraesentiarum tenetis, & habetis Dominum uerum, & ad uoluntatem interrogatis, & conuincimini ei. CHRYSOSTOMUS. Haec ergo quae apostoli uiderunt, & audierunt, praesentiam suam dicit, miracula, uocem, & doctrinam. In hoc autem non solum malis, sed his qui boni fuerant eos praeponebat. Etenim antiquis iustis beatiores eos dicit, quoniam non solum quae Iudaei non uiderant, hi uident, sed & quae iusti, & Prophetae cupierunt uideri, & non uiderunt. Illi enim fide solum considerauerunt: hi autem visu, & multo manifestius. Uides autem qualiter uetus Testamentum copulat nouo, non enim si Prophetae alieni cuiusdam & contrarii Dei serui fuissent, Christum cupiissent. GLO. Dixerat superius, quia Iudaei non est datum nosse regnum Dei: sed Apostolis, & ideo concludit dicens: Vos ergo audite parabolam seminantis, quibus scilicet committuntur caeli mysteria. A. V. G. super Genesim ad litteram. viij. Quod narrauit Euangelista, factum est. Dominum, scilicet talia locutum

fuisse: ipse autem Domini narratio parabola fuit, de qua nunquam exigitur, ut etiam ad litteram facta monstrarentur, quae sermone proferuntur. GLO. Unde parabolam exponens subdit: Omnis qui audit uerbum regni, id est praedicationem meam, ad regnum caelorum adipiscendum ualeat: Et non intelligit. Quomodo autem non intelligat subiungit: uenit enim malus, id est diabolus. Et rapit quod seminat in corde eius. Omnis inquam, qui talis est: Hic est qui secus uiam seminatus est. Hic est qui uerbum audit, & continuo cum gaudio accipit illud. Non habet autem in se radicem, sed est temporalis. Facta autem tribulatione, & persecutione propter uerbum, continuo scandalizatur. Qui autem seminat uenit enim malus, id est diabolus. Rapit quod seminat in corde eius, de semine intelligendum est: ubi autem sequitur. Secus uiam seminatus est, non de semine: sed de loco seminis intelligendum est, id est homine, qui est quasi ager diuini uerbi semine seminatus. RE MI. His autem uerbis exponit: Dominus quid sit semen, uerbi scilicet regni, id est euangelicae doctrinae. Sunt enim nonnulli qui uerbum Dei nulla cordis deuotione suscipiunt: & ideo semen uerbi Dei quod in eorum cordibus seminat: daemones quasi semen uiae trite subito auferunt. Sequitur. Qui autem est seminatus supra petram: hic uerbum audit, & semen enim uerbum Dei quod in petra id est corde duro & indomito seminat, fructificare non potest, quia multa est eius duritia, & paruum coeleste desiderium. unde propter nimiam duritiam non habent in se radicem. HIERONYMUS. Attende autem quod dicitur. Continuo scandalizatur. Est ergo aliqua distantia inter eum, qui multis tribulationibus poenitiae compellitur: Christum negare, & eum qui ad primam persecutionem statim scandalizatur, & corrumpit, de qua hic loquitur. Sequitur. Qui autem seminatus est in spinis. Mihi uidentur & illud quod iuxta litteram ad Adam dicitur. Inter spinas & tribulos panem tuum manducabis: hic significare mystice, quod quicumque saeculi se dedit, uoluptatibus, curisque istius mundi: panem coelestem, & cibum uerum inter spinas comedit: RABBA. Reae autem spiritus uocatur, quia cogitationum suarum punitionibus mentem lacerant, & quasi strangulando, spirituales uirtutum fructus gignere non permittunt. HIERONYMUS. Et eleganter adiungit: Ballacia diuitiarum suffocat uerbum. Blandae enim sunt diuitiae, aliud agentes, aliud pollicentes. Lubrica est illarum possessio: dum huc, illucque circumferuntur, & instabili gradu, uel habentes desiderium, uel non habentes rescium. unte & Dominus diuites asserit difficilem intrare in regnum caelorum suffocantibus diuitijs uerbum Dei, & uigorem uirtutum emolientibus. RE MI. Et sciendum, quia his tribus generibus terrae nequam comprehenduntur omnes qui uerbum Dei audire possunt, sed tamen ad salutem perducere non ualent. Excipiuntur gentiles, qui nec audire meruerunt. Sequitur. Qui uero in terram bonam seminat: terra bona est, fidelis conscientia electorum, siue mens sanctorum, quae uerbum Dei cum gaudio, & desiderio, & cordis deuotione suscipit, & inter prospera, & aduersa uiriliter conseruat, & ad futura perducit, unde sequitur. Et facit fructum, aliud centesimum, aliud sexagesimum, aliud uero tricesimum. HIERONYMUS. Et notandum, quod sicut in terra mala tres fuerunt diuersitates, scilicet secus uiam, & petrosa, & spinosa loca: sic in terra bona trina diuersitas est: centesimi, sexagesimi, & fructus tricesimi. Et in illa autem, & in ista non mutatur substantia: sed uoluntas, & tam incredulorum, quam credentium corda sunt, qui semen recipiunt. unde primo dixit. Venit malus, & rapit quod seminat in corde eius: secundo, & tertio ait: Hic est qui uerbum audit. In expositione quoque terrae bonae: iste est qui audit uerbum. Primum ergo debemus audire, deinde intelligere: post intelligentias fructus reddere doctrinarum, & facere uel centesimum fructum, uel sexagesimum, atque tricesimum. A. V. G. V. S. T. I. N. V. S. de Ciuitate Dei: Quidam putant hoc sic esse intelligendum, quod sancti pro suoribus diuersitate meritorum: alij tricenos homines liberent, alij sexagenos, alij centenos, quod in die iudicij futurum suspicari solet: non post iudicium: qua opinione quidam: cum uideret homines impunitatem peruersissime pollicentes: eo quod omnes isto modo ad liberationem pertinere posse uideantur: respondit, bene potius esse uiuentium, ut inter eos quisque repariatur, qui pro alijs

Hom. 46.

Cap. 14

Cap. 27.

Cap. 5.

intercessit: fundi liberandis; nec tam paxi fuerit; vixito ad nunc. **P**erum illorum peruenientes multi remaneant; qui erant iam de pernis illorum intercessione non possunt, & in eis non datur quibus sibi ipse fructus alieni; temeritatem vana pollicetur. **R. B. M. L.** Tricesimum ergo fructum facit, qui fidei, sanctae Trinitatis docet: sexagesimum vero qui perfectionem bonorum operum edat. Senario enim numero omnis mundi ornatus compleretur. Centesimum autem fructum facit qui vitam eternam promittit: centenario enim de leua transiit ad dexteram, per leuam autem vitam praesens designatur, per dexteram futura. **A**liis: seminare verbi Dei tricesimum fructum facit, quando bonam cogitationem gignit; sexagesimum quando bonam locutionem; centesimum quando ad fructum boni operis perducit. **A. V. G. I. L. L. Q. u. i. s. t. u. m. V. e. l. a. l. i. t. e. r. C. e. n. t. e. s. i. m. u. s. f. r. u. c. t. u. s. e. s. t. n. i. m. i. t. u. s. p. r. o. p. t. e. r. s. a. n. c. t. i. t. a. t. e. m. v. i. t. a. e. v. e. l. c. o. n. t. e. m. p. r. i. u. m. m. o. r. t. i. s. s. e. x. a. g. e. n. a. r. i. i. l. l. u. d. g. i. n. u. m. p. r. o. p. t. e. r. d. i. u. i. n. i. t. e. m. q. u. i. a. n. o. n. p. u. g. n. a. u. r. o. n. t. e. a. c. o. n. f. u. s. i. t. u. d. i. e. m. c. a. n. i. s. t. o. l. e. r. e. n. i. m. o. c. i. u. n. t. c. o. n. t. e. d. e. s. a. n. g. e. n. a. r. i. i. s. p. o. s. t. m. u. l. t. i. t. u. d. i. e. m. v. e. l. p. o. s. t. t. a. c. i. o. n. e. s. p. u. b. l. i. c. a. s. t. r. i. c. e. s. i. m. u. s. v. e. l. o. c. o. n. i. g. a. t. o. r. i. u. m. q. u. i. a. h. a. e. s. t. a. t. a. p. r. a. l. i. a. n. i. m. i. p. s. i. h. a. b. e. n. t. a. r. i. o. r. e. m. c. o. n. s. i. l. i. u. m. h. e. l. i. b. i. d. i. n. i. b. u. s. s. u. p. e. r. e. n. t. u. r. V. e. l. a. l. i. t. e. r. c. o. n. s. i. d. e. n. d. u. m. e. s. t. c. u. m. a. m. o. r. e. t. e. m. p. o. r. a. l. i. u. m. b. o. n. o. r. u. m. v. t. r. a. t. i. o. v. i. n. c. a. l. i. t. a. t. e. m. a. d. o. n. i. t. u. s. s. u. b. d. i. c. i. t. u. r. q. u. e. e. s. t. v. t. c. u. m. s. u. r. g. e. r. e. c. o. e. p. e. r. i. t. f. a. c. i. l. e. r. e. p. r. i. m. u. r. i. t. a. u. t. i. t. a. e. x. t. i. n. c. t. u. s. v. t. s. e. o. m. n. i. n. o. n. u. l. l. a. e. x. p. a. r. t. e. c. o. m. p. o. s. i. t. u. r. q. u. o. s. i. t. v. t. i. n. p. l. a. n. e. e. t. i. a. m. m. o. r. t. e. m. p. r. o. p. t. e. r. v. e. r. i. t. a. t. e. m. a. l. i. i. f. o. r. t. i. t. e. r. s. p. e. r. n. a. n. t. a. l. i. i. z. a. n. t. i. m. i. t. e. r. a. l. i. j. l. i. b. e. r. e. t. q. u. e. t. r. i. a. g. e. n. e. r. a. f. r. u. c. t. u. s. s. u. n. t. t. e. r. r. e. t. r. i. c. e. n. t. u. s. & s. e. x. a. g. e. n. i. & c. e. n. t. e. s. i. m. i. In horum aliquod genere inueniendus est tempore mortis sui, si quis de hac vita recte cogitat: emigrare **H. I. E. R. O.** Vel centesimus fructus virginibus, sexagesimus viduis & continentibus, tricesimus sancto matrimonio deputatur. **H. I. E. R. O.** In Apologia pro libris aduersus Iovinianum. Nam ipsa digitorum coniunctio, & quasi molli se osculo complectens, & sedens matrum pingit, & coniugem sexaginta ad viduas, eo quod in angustia, & tribulatione sint posita: vnde & inferius digito deprimitur, quanto maior est difficultas experta, quondam voluptatis illecebris abstineret: tanto maius & praemium. Porro centesimus numerus a sinistra transit ad dexteram; & iisdem quidem digitis non eadem manu circulum faciens, exprimit virginum, coronam. **C. H. R. Y. S. T. O. M. V. S.** In praecedenti parabola locutus est Dominus de his qui verbum Dei non suscipiunt: hic autem de his qui suscipiunt corruptum sermonem, ostendit hoc est diaboli machinationis veritatem semper errorem inserere. vnde dicitur. **A. l. i. a. m. p. a. r. a. b. o. l. a. p. r. o. p. o. s. u. i. t. i. l. l. i. s. d. i. c. e. n. s. H. I. E. R. O.** Proposuit autem aliam parabolam quasi diues patrum familias, inuitatos diuersis reficiens cibis, vt vnusquisque secundum naturam sui stomachi, variis alimenta susciperet. Non autem dixit alteram, sed aliam. Si enim proposuisset alteram, expectare tertiam non poteramus, praemisit aliam, vt plures sequantur. Quae autem sit parabola ostendit cum subditur. **S. i. m. i. l. e. f. a. c. t. u. m. e. s. t. r. e. g. n. u. m. c. o. e. l. o. r. u. m. R. E. M. I. G. I. V. S.** Regnum caelorum appellat ipsum filium Dei, quod regnum simile dicitur esse homini qui seminavit bonum semen in agro suo. **C. H. R. Y. S. T. O. M. V. S.** Deinde modum insidiarum diaboli ostendit, dicens. **C. u. m. a. u. t. e. m. d. o. r. m. i. r. e. n. t. h. o. m. i. n. e. s. v. e. n. i. t. i. n. i. m. i. c. u. s. e. i. u. s. & s. u. p. e. r. s. e. m. i. n. a. u. i. t. z. i. z. a. n. i. a. i. n. m. e. d. i. o. t. r. i. c. i. & a. b. i. t. u. r. D. e. m. o. n. s. t. r. a. t. h. i. c. q. u. o. d. e. r. r. o. r. p. o. s. t. v. e. r. i. t. a. t. e. m. e. x. i. s. t. i. t. q. u. o. d. & r. e. r. u. m. e. x. i. t. u. s. t. e. s. t. a. t. u. r. E. t. o. n. i. m. p. o. s. t. P. r. o. p. h. e. t. a. s. f. u. e. r. u. n. t. p. s. e. u. d. o. P. r. o. p. h. e. t. a. s. & p. o. s. t. A. p. o. s. t. o. l. o. s. p. s. e. u. d. o. A. p. o. s. t. o. l. i. & p. o. s. t. C. h. r. i. s. t. u. m. A. n. t. i. c. h. r. i. s. t. u. s. N. i. s. i. e. n. i. m. d. i. a. b. o. l. u. s. v. i. d. e. r. i. t. q. u. i. d. i. m. i. t. e. r. u. r. v. e. l. q. u. i. b. u. s. i. n. s. i. d. i. e. t. u. r. n. o. n. t. e. n. t. a. t. q. u. i. a. i. g. i. t. u. r. v. i. d. i. t. q. u. o. d. h. i. c. r. e. d. d. i. t. i. n. f. r. u. c. t. u. c. e. n. t. u. m. i. l. l. e. s. e. x. a. g. i. n. t. a. a. l. i. u. s. t. r. i. g. i. n. t. a. & n. o. n. p. o. t. e. r. a. t. r. a. p. e. r. e. & s. u. f. f. o. c. a. r. e. q. u. o. d. r. a. d. i. c. a. t. u. m. e. r. a. t. p. e. r. a. l. i. a. m. d. e. c. e. p. t. i. o. n. e. m. i. n. s. i. d. i. a. t. u. r. i. n. t. e. r. f. e. r. e. n. s. s. u. a. m. m. u. l. t. i. s. e. a. s. i. m. i. l. i. t. u. d. i. n. i. b. u. s. c. o. l. o. r. a. n. s. v. t. f. a. c. i. l. e. s. u. r. r. i. p. i. a. t. h. i. s. q. u. i. h. a. b. i. l. e. s. s. u. n. t. a. d. d. e. c. e. p. t. i. o. n. e. m. p. r. o. p. t. e. r. h. o. c. n. o. m. i. n. d. i. c. i. t. q. u. o. d. s. e. m. i. n. e. t. a. l. i. q. u. o. d. a. l. i. u. d. s. e. m. e. n. a. f. e. d. z. i. z. a. n. i. a. q. u. a. s. e. c. u. n. d. u. m. v. i. s. u. m. a. s. s. i. m. i. l. a. n. t. u. r. q. u. o. d. a. m. m. o. d. o. f. r. u. c. t. u. s. e. s. t. H. i. n. c. e. t. i. a. m. a. p. p. a. r. e. t. d. i. a. b. o. l. i. m. a. l. i. g. n. i. t. a. t. e. m. e. n. i. t. a. s. s. e. m. i. n. a. u. i. t. q. u. a. n. d. o. v. i. n. u. e. r. s. a. e. r. a. n. t. c. o. m. p. l. e. t. a. t. e. m. a. g. i. s. n. o. c. e. r. e. t. a. g. r. i. c. o. l. a. e. s. t. u. d. i. o. **A. V. G. I. L. L. Q. u. i. s. t. u. m. V. e. l. a. l. i. t. e. r. C. e. n. t. e. s. i. m. u. s. f. r. u. c. t. u. s. e. s. t. n. i. m. i. t. u. s. p. r. o. p. t. e. r. s. a. n. c. t. i. t. a. t. e. m. v. i. t. a. e. v. e. l. c. o. n. t. e. m. p. r. i. u. m. m. o. r. t. i. s. s. e. x. a. g. e. n. a. r. i. i. l. l. u. d. g. i. n. u. m. p. r. o. p. t. e. r. d. i. u. i. n. i. t. e. m. q. u. i. a. n. o. n. p. u. g. n. a. u. r. o. n. t. e. a. c. o. n. f. u. s. i. t. u. d. i. e. m. c. a. n. i. s. t. o. l. e. r. e. n. i. m. o. c. i. u. n. t. c. o. n. t. e. d. e. s. a. n. g. e. n. a. r. i. i. s. p. o. s. t. m. u. l. t. i. t. u. d. i. e. m. v. e. l. p. o. s. t. t. a. c. i. o. n. e. s. p. u. b. l. i. c. a. s. t. r. i. c. e. s. i. m. u. s. v. e. l. o. c. o. n. i. g. a. t. o. r. i. u. m. q. u. i. a. h. a. e. s. t. a. t. a. p. r. a. l. i. a. n. i. m. i. p. s. i. h. a. b. e. n. t. a. r. i. o. r. e. m. c. o. n. s. i. l. i. u. m. h. e. l. i. b. i. d. i. n. i. b. u. s. s. u. p. e. r. e. n. t. u. r. V. e. l. a. l. i. t. e. r. c. o. n. s. i. d. e. n. d. u. m. e. s. t. c. u. m. a. m. o. r. e. t. e. m. p. o. r. a. l. i. u. m. b. o. n. o. r. u. m. v. t. r. a. t. i. o. v. i. n. c. a. l. i. t. a. t. e. m. a. d. o. n. i. t. u. s. s. u. b. d. i. c. i. t. u. r. q. u. e. e. s. t. v. t. c. u. m. s. u. r. g. e. r. e. c. o. e. p. e. r. i. t. f. a. c. i. l. e. r. e. p. r. i. m. u. r. i. t. a. u. t. i. t. a. e. x. t. i. n. c. t. u. s. v. t. s. e. o. m. n. i. n. o. n. u. l. l. a. e. x. p. a. r. t. e. c. o. m. p. o. s. i. t. u. r. q. u. o. s. i. t. v. t. i. n. p. l. a. n. e. e. t. i. a. m. m. o. r. t. e. m. p. r. o. p. t. e. r. v. e. r. i. t. a. t. e. m. a. l. i. i. f. o. r. t. i. t. e. r. s. p. e. r. n. a. n. t. a. l. i. i. z. a. n. t. i. m. i. t. e. r. a. l. i. j. l. i. b. e. r. e. t. q. u. e. t. r. i. a. g. e. n. e. r. a. f. r. u. c. t. u. s. s. u. n. t. t. e. r. r. e. t. r. i. c. e. n. t. u. s. & s. e. x. a. g. e. n. i. & c. e. n. t. e. s. i. m. i. In horum aliquod genere inueniendus est tempore mortis sui, si quis de hac vita recte cogitat: emigrare **H. I. E. R. O.** Vel centesimus fructus virginibus, sexagesimus viduis & continentibus, tricesimus sancto matrimonio deputatur. **H. I. E. R. O.** In Apologia pro libris aduersus Iovinianum. Nam ipsa digitorum coniunctio, & quasi molli se osculo complectens, & sedens matrum pingit, & coniugem sexaginta ad viduas, eo quod in angustia, & tribulatione sint posita: vnde & inferius digito deprimitur, quanto maior est difficultas experta, quondam voluptatis illecebris abstineret: tanto maius & praemium. Porro centesimus numerus a sinistra transit ad dexteram; & iisdem quidem digitis non eadem manu circulum faciens, exprimit virginum, coronam. **C. H. R. Y. S. T. O. M. V. S.** In praecedenti parabola locutus est Dominus de his qui verbum Dei non suscipiunt: hic autem de his qui suscipiunt corruptum sermonem, ostendit hoc est diaboli machinationis veritatem semper errorem inserere. vnde dicitur. **A. l. i. a. m. p. a. r. a. b. o. l. a. p. r. o. p. o. s. u. i. t. i. l. l. i. s. d. i. c. e. n. s. H. I. E. R. O.** Proposuit autem aliam parabolam quasi diues patrum familias, inuitatos diuersis reficiens cibis, vt vnusquisque secundum naturam sui stomachi, variis alimenta susciperet. Non autem dixit alteram, sed aliam. Si enim proposuisset alteram, expectare tertiam non poteramus, praemisit aliam, vt plures sequantur. Quae autem sit parabola ostendit cum subditur. **S. i. m. i. l. e. f. a. c. t. u. m. e. s. t. r. e. g. n. u. m. c. o. e. l. o. r. u. m. R. E. M. I. G. I. V. S.** Regnum caelorum appellat ipsum filium Dei, quod regnum simile dicitur esse homini qui seminavit bonum semen in agro suo. **C. H. R. Y. S. T. O. M. V. S.** Deinde modum insidiarum diaboli ostendit, dicens. **C. u. m. a. u. t. e. m. d. o. r. m. i. r. e. n. t. h. o. m. i. n. e. s. v. e. n. i. t. i. n. i. m. i. c. u. s. e. i. u. s. & s. u. p. e. r. s. e. m. i. n. a. u. i. t. z. i. z. a. n. i. a. i. n. m. e. d. i. o. t. r. i. c. i. & a. b. i. t. u. r. D. e. m. o. n. s. t. r. a. t. h. i. c. q. u. o. d. e. r. r. o. r. p. o. s. t. v. e. r. i. t. a. t. e. m. e. x. i. s. t. i. t. q. u. o. d. & r. e. r. u. m. e. x. i. t. u. s. t. e. s. t. a. t. u. r. E. t. o. n. i. m. p. o. s. t. P. r. o. p. h. e. t. a. s. f. u. e. r. u. n. t. p. s. e. u. d. o. P. r. o. p. h. e. t. a. s. & p. o. s. t. A. p. o. s. t. o. l. o. s. p. s. e. u. d. o. A. p. o. s. t. o. l. i. & p. o. s. t. C. h. r. i. s. t. u. m. A. n. t. i. c. h. r. i. s. t. u. s. N. i. s. i. e. n. i. m. d. i. a. b. o. l. u. s. v. i. d. e. r. i. t. q. u. i. d. i. m. i. t. e. r. u. r. v. e. l. q. u. i. b. u. s. i. n. s. i. d. i. e. t. u. r. n. o. n. t. e. n. t. a. t. q. u. i. a. i. g. i. t. u. r. v. i. d. i. t. q. u. o. d. h. i. c. r. e. d. d. i. t. i. n. f. r. u. c. t. u. c. e. n. t. u. m. i. l. l. e. s. e. x. a. g. i. n. t. a. a. l. i. u. s. t. r. i. g. i. n. t. a. & n. o. n. p. o. t. e. r. a. t. r. a. p. e. r. e. & s. u. f. f. o. c. a. r. e. q. u. o. d. r. a. d. i. c. a. t. u. m. e. r. a. t. p. e. r. a. l. i. a. m. d. e. c. e. p. t. i. o. n. e. m. i. n. s. i. d. i. a. t. u. r. i. n. t. e. r. f. e. r. e. n. s. s. u. a. m. m. u. l. t. i. s. e. a. s. i. m. i. l. i. t. u. d. i. n. i. b. u. s. c. o. l. o. r. a. n. s. v. t. f. a. c. i. l. e. s. u. r. r. i. p. i. a. t. h. i. s. q. u. i. h. a. b. i. l. e. s. s. u. n. t. a. d. d. e. c. e. p. t. i. o. n. e. m. p. r. o. p. t. e. r. h. o. c. n. o. m. i. n. d. i. c. i. t. q. u. o. d. s. e. m. i. n. e. t. a. l. i. q. u. o. d. a. l. i. u. d. s. e. m. e. n. a. f. e. d. z. i. z. a. n. i. a. q. u. a. s. e. c. u. n. d. u. m. v. i. s. u. m. a. s. s. i. m. i. l. a. n. t. u. r. q. u. o. d. a. m. m. o. d. o. f. r. u. c. t. u. s. e. s. t. H. i. n. c. e. t. i. a. m. a. p. p. a. r. e. t. d. i. a. b. o. l. i. m. a. l. i. g. n. i. t. a. t. e. m. e. n. i. t. a. s. s. e. m. i. n. a. u. i. t. q. u. a. n. d. o. v. i. n. u. e. r. s. a. e. r. a. n. t. c. o. m. p. l. e. t. a. t. e. m. a. g. i. s. n. o. c. e. r. e. t. a. g. r. i. c. o. l. a. e. s. t. u. d. i. o. **A. V. G. I. L. L. Q. u. i. s. t. u. m. V. e. l. a. l. i. t. e. r. C. e. n. t. e. s. i. m. u. s. f. r. u. c. t. u. s. e. s. t. n. i. m. i. t. u. s. p. r. o. p. t. e. r. s. a. n. c. t. i. t. a. t. e. m. v. i. t. a. e. v. e. l. c. o. n. t. e. m. p. r. i. u. m. m. o. r. t. i. s. s. e. x. a. g. e. n. a. r. i. i. l. l. u. d. g. i. n. u. m. p. r. o. p. t. e. r. d. i. u. i. n. i. t. e. m. q. u. i. a. n. o. n. p. u. g. n. a. u. r. o. n. t. e. a. c. o. n. f. u. s. i. t. u. d. i. e. m. c. a. n. i. s. t. o. l. e. r. e. n. i. m. o. c. i. u. n. t. c. o. n. t. e. d. e. s. a. n. g. e. n. a. r. i. i. s. p. o. s. t. m. u. l. t. i. t. u. d. i. e. m. v. e. l. p. o. s. t. t. a. c. i. o. n. e. s. p. u. b. l. i. c. a. s. t. r. i. c. e. s. i. m. u. s. v. e. l. o. c. o. n. i. g. a. t. o. r. i. u. m. q. u. i. a. h. a. e. s. t. a. t. a. p. r. a. l. i. a. n. i. m. i. p. s. i. h. a. b. e. n. t. a. r. i. o. r. e. m. c. o. n. s. i. l. i. u. m. h. e. l. i. b. i. d. i. n. i. b. u. s. s. u. p. e. r. e. n. t. u. r. V. e. l. a. l. i. t. e. r. c. o. n. s. i. d. e. n. d. u. m. e. s. t. c. u. m. a. m. o. r. e. t. e. m. p. o. r. a. l. i. u. m. b. o. n. o. r. u. m. v. t. r. a. t. i. o. v. i. n. c. a. l. i. t. a. t. e. m. a. d. o. n. i. t. u. s. s. u. b. d. i. c. i. t. u. r. q. u. e. e. s. t. v. t. c. u. m. s. u. r. g. e. r. e. c. o. e. p. e. r. i. t. f. a. c. i. l. e. r. e. p. r. i. m. u. r. i. t. a. u. t. i. t. a. e. x. t. i. n. c. t. u. s. v. t. s. e. o. m. n. i. n. o. n. u. l. l. a. e. x. p. a. r. t. e. c. o. m. p. o. s. i. t. u. r. q. u. o. s. i. t. v. t. i. n. p. l. a. n. e. e. t. i. a. m. m. o. r. t. e. m. p. r. o. p. t. e. r. v. e. r. i. t. a. t. e. m. a. l. i. i. f. o. r. t. i. t. e. r. s. p. e. r. n. a. n. t. a. l. i. i. z. a. n. t. i. m. i. t. e. r. a. l. i. j. l. i. b. e. r. e. t. q. u. e. t. r. i. a. g. e. n. e. r. a. f. r. u. c. t. u. s. s. u. n. t. t. e. r. r. e. t. r. i. c. e. n. t. u. s. & s. e. x. a. g. e. n. i. & c. e. n. t. e. s. i. m. i. In horum aliquod genere inueniendus est tempore mortis sui, si quis de hac vita recte cogitat: emigrare **H. I. E. R. O.** Vel centesimus fructus virginibus, sexagesimus viduis & continentibus, tricesimus sancto matrimonio deputatur. **H. I. E. R. O.** In Apologia pro libris aduersus Iovinianum. Nam ipsa digitorum coniunctio, & quasi molli se osculo complectens, & sedens matrum pingit, & coniugem sexaginta ad viduas, eo quod in angustia, & tribulatione sint posita: vnde & inferius digito deprimitur, quanto maior est difficultas experta, quondam voluptatis illecebris abstineret: tanto maius & praemium. Porro centesimus numerus a sinistra transit ad dexteram; & iisdem quidem digitis non eadem manu circulum faciens, exprimit virginum, coronam. **C. H. R. Y. S. T. O. M. V. S.** In praecedenti parabola locutus est Dominus de his qui verbum Dei non suscipiunt: hic autem de his qui suscipiunt corruptum sermonem, ostendit hoc est diaboli machinationis veritatem semper errorem inserere. vnde dicitur. **A. l. i. a. m. p. a. r. a. b. o. l. a. p. r. o. p. o. s. u. i. t. i. l. l. i. s. d. i. c. e. n. s. H. I. E. R. O.** Proposuit autem aliam parabolam quasi diues patrum familias, inuitatos diuersis reficiens cibis, vt vnusquisque secundum naturam sui stomachi, variis alimenta susciperet. Non autem dixit alteram, sed aliam. Si enim proposuisset alteram, expectare tertiam non poteramus, praemisit aliam, vt plures sequantur. Quae autem sit parabola ostendit cum subditur. **S. i. m. i. l. e. f. a. c. t. u. m. e. s. t. r. e. g. n. u. m. c. o. e. l. o. r. u. m. R. E. M. I. G. I. V. S.** Regnum caelorum appellat ipsum filium Dei, quod regnum simile dicitur esse homini qui seminavit bonum semen in agro suo. **C. H. R. Y. S. T. O. M. V. S.** Deinde modum insidiarum diaboli ostendit, dicens. **C. u. m. a. u. t. e. m. d. o. r. m. i. r. e. n. t. h. o. m. i. n. e. s. v. e. n. i. t. i. n. i. m. i. c. u. s. e. i. u. s. & s. u. p. e. r. s. e. m. i. n. a. u. i. t. z. i. z. a. n. i. a. i. n. m. e. d. i. o. t. r. i. c. i. & a. b. i. t. u. r. D. e. m. o. n. s. t. r. a. t. h. i. c. q. u. o. d. e. r. r. o. r. p. o. s. t. v. e. r. i. t. a. t. e. m. e. x. i. s. t. i. t. q. u. o. d. & r. e. r. u. m. e. x. i. t. u. s. t. e. s. t. a. t. u. r. E. t. o. n. i. m. p. o. s. t. P. r. o. p. h. e. t. a. s. f. u. e. r. u. n. t. p. s. e. u. d. o. P. r. o. p. h. e. t. a. s. & p. o. s. t. A. p. o. s. t. o. l. o. s. p. s. e. u. d. o. A. p. o. s. t. o. l. i. & p. o. s. t. C. h. r. i. s. t. u. m. A. n. t. i. c. h. r. i. s. t. u. s. N. i. s. i. e. n. i. m. d. i. a. b. o. l. u. s. v. i. d. e. r. i. t. q. u. i. d. i. m. i. t. e. r. u. r. v. e. l. q. u. i. b. u. s. i. n. s. i. d. i. e. t. u. r. n. o. n. t. e. n. t. a. t. q. u. i. a. i. g. i. t. u. r. v. i. d. i. t. q. u. o. d. h. i. c. r. e. d. d. i. t. i. n. f. r. u. c. t. u. c. e. n. t. u. m. i. l. l. e. s. e. x. a. g. i. n. t. a. a. l. i. u. s. t. r. i. g. i. n. t. a. & n. o. n. p. o. t. e. r. a. t. r. a. p. e. r. e. & s. u. f. f. o. c. a. r. e. q. u. o. d. r. a. d. i. c. a. t. u. m. e. r. a. t. p. e. r. a. l. i. a. m. d. e. c. e. p. t. i. o. n. e. m. i. n. s. i. d. i. a. t. u. r. i. n. t. e. r. f. e. r. e. n. s. s. u. a. m. m. u. l. t. i. s. e. a. s. i. m. i. l. i. t. u. d. i. n. i. b. u. s. c. o. l. o. r. a. n. s. v. t. f. a. c. i. l. e. s. u. r. r. i. p. i. a. t. h. i. s. q. u. i. h. a. b. i. l. e. s. s. u. n. t. a. d. d. e. c. e. p. t. i. o. n. e. m. p. r. o. p. t. e. r. h. o. c. n. o. m. i. n. d. i. c. i. t. q. u. o. d. s. e. m. i. n. e. t. a. l. i. q. u. o. d. a. l. i. u. d. s. e. m. e. n. a. f. e. d. z. i. z. a. n. i. a. q. u. a. s. e. c. u. n. d. u. m. v. i. s. u. m. a. s. s. i. m. i. l. a. n. t. u. r. q. u. o. d. a. m. m. o. d. o. f. r. u. c. t. u. s. e. s. t. H. i. n. c. e. t. i. a. m. a. p. p. a. r. e. t. d. i. a. b. o. l. i. m. a. l. i. g. n. i. t. a. t. e. m. e. n. i. t. a. s. s. e. m. i. n. a. u. i. t. q. u. a. n. d. o. v. i. n. u. e. r. s. a. e. r. a. n. t. c. o. m. p. l. e. t. a. t. e. m. a. g. i. s. n. o. c. e. r. e. t. a. g. r. i. c. o. l. a. e. s. t. u. d. i. o. **A. V. G. I. L. L. Q. u. i. s. t. u. m. V. e. l. a. l. i. t. e. r. C. e. n. t. e. s. i. m. u. s. f. r. u. c. t. u. s. e. s. t. n. i. m. i. t. u. s. p. r. o. p. t. e. r. s. a. n. c. t. i. t. a. t. e. m. v. i. t. a. e. v. e. l. c. o. n. t. e. m. p. r. i. u. m. m. o. r. t. i. s. s. e. x. a. g. e. n. a. r. i. i. l. l. u. d. g. i. n. u. m. p. r. o. p. t. e. r. d. i. u. i. n. i. t. e. m. q. u. i. a. n. o. n. p. u. g. n. a. u. r. o. n. t. e. a. c. o. n. f. u. s. i. t. u. d. i. e. m. c. a. n. i. s. t. o. l. e. r. e. n. i. m. o. c. i. u. n. t. c. o. n. t. e. d. e. s. a. n. g. e. n. a. r. i. i. s. p. o. s. t. m. u. l. t. i. t. u. d. i. e. m. v. e. l. p. o. s. t. t. a. c. i. o. n. e. s. p. u. b. l. i. c. a. s. t. r. i. c. e. s. i. m. u. s. v. e. l. o. c. o. n. i. g. a. t. o. r. i. u. m. q. u. i. a. h. a. e. s. t. a. t. a. p. r. a. l. i. a. n. i. m. i. p. s. i. h. a. b. e. n. t. a. r. i. o. r. e. m. c. o. n. s. i. l. i. u. m. h. e. l. i. b. i. d. i. n. i. b. u. s. s. u. p. e. r. e. n. t. u. r. V. e. l. a. l. i. t. e. r. c. o. n. s. i. d. e. n. d. u. m. e. s. t. c. u. m. a. m. o. r. e. t. e. m. p. o. r. a. l. i. u. m. b. o. n. o. r. u. m. v. t. r. a. t. i. o. v. i. n. c. a. l. i. t. a. t. e. m. a. d. o. n. i. t. u. s. s. u. b. d. i. c. i. t. u. r. q. u. e. e. s. t. v. t. c. u. m. s. u. r. g. e. r. e. c. o. e. p. e. r. i. t. f. a. c. i. l. e. r. e. p. r. i. m. u. r. i. t. a. u. t. i. t. a. e. x. t. i. n. c. t. u. s. v. t. s. e. o. m. n. i. n. o. n. u. l. l. a. e. x. p. a. r. t. e. c. o. m. p. o. s. i. t. u. r. q. u. o. s. i. t. v. t. i. n. p. l. a. n. e. e. t. i. a. m. m. o. r. t. e. m. p. r. o. p. t. e. r. v. e. r. i. t. a. t. e. m. a. l. i. i. f. o. r. t. i. t. e. r. s. p. e. r. n. a. n. t. a. l. i. i. z. a. n. t. i. m. i. t. e. r. a. l. i. j. l. i. b. e. r. e. t. q. u. e. t. r. i. a. g. e. n. e. r. a. f. r. u. c. t. u. s. s. u. n. t. t. e. r. r. e. t. r. i. c. e. n. t. u. s. & s. e. x. a. g. e. n. i. & c. e. n. t. e. s. i. m. i. In horum aliquod genere inueniendus est tempore mortis sui, si quis de hac vita recte cogitat: emigrare **H. I. E. R. O.** Vel centesimus fructus virginibus, sexagesimus viduis & continentibus, tricesimus sancto matrimonio deputatur. **H. I. E. R. O.** In Apologia pro libris aduersus Iovinianum. Nam ipsa digitorum coniunctio, & quasi molli se osculo complectens, & sedens matrum pingit, & coniugem sexaginta ad viduas, eo quod in angustia, & tribulatione sint posita: vnde & inferius dig**************

ipse homo seminans in agro suo. in corde suo. Quis autem est iste qui seminat, nisi sensus noster & animus, qui suscipiens granum p dicationis, & fouens fementem humore fidei facit in agro sui pe- storis pullulare? Sequitur. Quod minimum quidem est omnibus feminibus } Prædicatio euangelij minima est omnibus disci- plinis. ad primam qui dem doctrinam fide non habet veritatis: hominē Deum, Deū mortuum, & scanda- lum crucis prædicans, confer huiusmodi do- & rnam dogmatibus Philosophorum, & li- bris eorum, & splē- ri eloquentiæ, compo- sitioniq; sermonum, & videbis quanto mi- nus sit cæteris femini- bus semen euangelij.

CHRY. Vel minimum est semen euangelij, quia discipuli vni- uersis erant imbecilliores, sed tamen quia magna erat virtus in eis, expanfa est eorum prædicatio vbi que terrarum. & ideo sequitur. Cum autem creuerit, maius est omnibus oleribus. i. dogmatib. } AVG. de Quæst. euan. Dogmata autem sunt placita seclorum, id est vt placuit seclis. HIERO. Philosophorum enim dogma- ta cum creuerint, nihil mordax, nihil vitale demonstrant, totum flaccidum, marcidumque ebullit in olera, & in herbas, quæ cito are- scunt & corrumpunt. Prædicatio autem euangelica quæ parua videbat in principio, cum vel in animam credentis, vel in totum mundum facta fuerit, non exurgit in olera, sed erecit in arborem, ita vt volu- cres cæli (quas vel animas credentium, vel fortitudines Dei serui- rio mancipatas sentire debemus) veniant, & habitent in ramis eius. vnde sequitur. Er sit arbor, ita vt volucres cæli veniant, & habitent in ramis eius. } Ramos puto euangelicæ arboris, qui de grano syna- pis creuerunt, dogmatum esse diuersitates, in quibus supradictarū volucrum vnaquæque requiescit. Assumamus & nos pennas colū- bæ vt ad altiora volitantes, possimus habitare in ramis huius arbo- ris, & nidus nobis facere doctrinarum, terrenaque fugientes ad cæ- lestia festinare. HILA. Vel grano synapis seipsum Dominus comparauit: acri femini, & omnium seminum minimo, cuius vir- tus præsturis accenditur. GREGO. 19. Moral. Ipse quidem est granum synapis, qui in horto sepultura plantatus, arbor magnā surrexit. Granum namque fuit cum moreretur, arbor cum resur- geret, granum per humilitatem carnis, arbor per potentiam maiestatis. HILA. Granum igitur hoc postquam in agro seminatum fuit, id est vbi a populo comprehensus, & traditus morti, tamquam in agro fuit fatione quadam corporis confesulorum, vltra mensurā omnium olerum excreuit, & vniuersam Prophetarum gloriā ex- cecit. Oleris enim vitæ tamquam ægroto Israel data est prædica- tio Prophetarum, sed iam in ramis arboris cæli volucres inhabi- tant, Apostolos. lex Christi virtute protentos, & mundum innum- brantes in ramis intelligimus, in quo gentes in spem vitæ aduola- bunt, & aurarum turbine. i. diaboli spiritu, flatuque vexatæ; tanq; in ramis arboris conuiescent. GREGO. 19. Mora. In istis etiā ramis volucres requiescunt, quia sanctæ animæ quibusdā virtu- tum pennis a terrena cogitatione se subleuant, in eorū dictis, atq; consolationibus ad huiusmodi fatigatione vitæ respirant.

Cap. 1. f CHRY. Ad idem ostendendum Dominus apponit parabola- lam de fermento. vnde dicitur. Aliam parabolam locutus est eis: Simile est regnum cælorum fermento. } quasi dicat. Sicut fermentum multam farinam transmutat in suam virtutem, ita & vos totum mundum transmutabit. Et vide Christi prudentiam, ea .n. que sunt naturæ indicit: demonstrans, quoniam sicut illa possibile est ferri ita & hinc. Non autem dixit, sp. posuit simpliciter, sed abscondit, ac si diceret. Ita & vos cum subiecti fueritis impugnatori- bus vestris: tunc eos superabitis. Et sicut fermentū suffodit quid- dem, non autem destruit, sed paulatim ad suum habitum omnia transmutat, sic & in prædicatione vestra contingeret. non itaque quæ multas dixi superuēturas vobis vexationes timeatis. ita enim sul- gebitis, & omnes superabitis. tria autem facta hic pro multis pos- suit. hunc enim numerum determinatum pro multitudine inde- terminata accepit. HIERO. Satum autem est genus mensuræ iuxta morem prouinciæ Palestinæ: vnum modium, & dimidium accipiens. AVG. de Quæst. euan. Vel fermentum dicit dilectio- nem, eo quod feruere facit, & excitat. Mulierem, sapientiam dicit. In farina autem satis tribus intelligitur, vel tria illa in homine; ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mente, vel tria illa fructi- fera, centesimum, sexagesimum, & tricesimum, vel tria illa genera hominum Noe, Daniel, & Iob. RABA. Dicit autem, donec fermentatum est totum, quia charitas in nostra mente recondita, eo usque crescere debet, vt totam mentem in sui perfectionem

commutet, quod hic inchoatur, in futuro vero perficitur. HIERONYMVS, vel aliter. Mulier ista, quæ fermentum accipit & abscondit, prædicatio nri videtur apostolica, vel ecclesia de di- uersis gentibus congregata. hæc tollit fermentum, intelligentiam, scilicet scripturarum, & abscondit illud in farinae satis tribus, vt

satis tribus donec fermentatum est totum. g. Hæc omnia locutus est Iesus in parabolis ad turbas, & sine parabolis non loquebatur eis, vt impletur quod dictum erat per Prophetam, dicentem: Aperiam in parabolis os meū, & eructabo abscondita a constitu- tione mundi.

piditatem virtutum, & hoc totum fiet per euangelicam doctrinam. quam nobis mater ecclesia præstitit. dicat & quorundam intelligentiam, mulierem istam & ipsi ecclesiam interpretantur, quæ fidem hominis farinae satis tribus commisit, scilicet credulitati Patris, & Filij, & Spiritus sancti, cum in vnum fuerit fermentum. non nps ad triplicem Deum, sed ad vnius diuinitatis perdu- cit notitiam. pius quidem sensus, sed numquam parabola, & dubia enigmatum intelligentia possunt ad auctoritatem dogma- tum proficere. HILA. Fermento se Dominus comparauit. fermentum enim de farina est, quod virtutem acceptam acervo sui generis reddit: hoc autem fermentum acceptum mulier Synagoga, scilicet per iudicium mortis abscondit: hoc aut in farinae mensuris tribus, id est legis, Prophetarum, euangeliorum æqualita- te cooperatum, omnia vnum fecit, ut quod lex constituit, Prophe- tæ nunciauerunt, id ipsum euangeliorum perfectionibus explca- tur, quamquam ad trium gentium uocationem, ex Sem, Cham, & Iaphet, tres mensuras farinae esse referendas sensisse mul- tos memini. Sed nescio, an hoc ita opinari ratio permittat, cum est omnium gentium uocatio sit, in his tamen Christus non abscondus sit, sed ostensus, & in tanta infidelium multitudine non fermentatum est totum.

g. CHRYSTOMVS Post præmissas parabolas, ne aliquis opinaretur, quod Christus noua induceret, induxit euangelista Prophetam etiam hunc prædicentem doctrinam mo- dum. Et ideo dicit. Hæc omnia locutus est Iesus in parabolis ad turbas. Marcus autem ait: Quoniam sicut poterant au- dire, loquebatur eis sermonem in parabolis. unde non mireris si de regno disputans, grani & fermenti meminit, hominibus enim loquebatur idiotis, & indigentibus his induci. REMI- GIVS: Parabola græcè, latine dicitur similitudo per quam veritas demonstratur. Ostendit quippe in ipsa similitudine quædam figuras uerborum, & imagines ueritatis. HIERO- NYMVS: Non autem discipulis, sed turbis parabolas lo- quebatur, & usque hodie turbæ in parabolis audiunt, & ideo dicitur: Et sine parabolis non loquebatur eis. } CHRY- STOMVS: Quamuis enim multa sine parabolis non turbis dixerit, sed tamen tunc nihil. AVGVSTINVS de Quæstionibus euan. Vel hoc dicitur, non quia nihil proprie lo- cutus est, sed quia nullum ferè sermonem explicauit, ubi non per parabolam aliquid significauerit, quamuis in eo aliqua & pro- prie dixerit: ita ut sepe inueniatur totus sermo eius parabolis ex- plicatus, totus autem proprie dictus nullus inueniatur. Ex- plicatos autem sermones dico, quando ex aliqua occasione ter- rum incipit loqui, quousque terminet quicquid ad ipsam rem pertinet, & transeat ad aliud. Nonnumquam sanè alius Euan- gelista contexit, quod alius diuersis temporibus dictum indi- cat. non enim omnino secundum rerum gestarum ordinem, sed secundum suæ quisque recordationis facultatem narrationem quam exorsus est ordinauit. Quare autem in parabolis loque- retur, manifestat Euangelista, cum subdit. Vt adimpleretur quod dictum est per Prophetam, dicentem. Aperiam in parabolis os meum, & eructabo abscondita a constitutione mundi. } HIERONYMVS. Hoc testimonium de lxxvij. psalmo sumptum est. Legi in nonnullis codicibus eo loco ubi nos posuimus & uul- gata editio habet, ut adimpleretur quod dictum est per Prophe- tam, dicentem, vbi scriptum est, per Esaiam Prophetam, dicentem. REMI GIVS. Vnde Porphyrius obiecit fidelibus. Euangeli- sta vester tantæ insipientiæ fuit, ut quod reperit in psalms, ipse deputauerit Esaiæ. HIERONYMVS. Quia ergo mi- nime inueniebatur in Esaiâ, arbitrator postea prudentibus uir- tis esse sublarum. Sed mihi uidetur in principio ita editū. Quod scriptum est per Asaph Prophetam, dicentem. Septuagesimus &

spiritus, aia, & cor- pus in vnum redacta, non discrepent inter se. Vel aliter. Legimus in Platone tria esse in anima, ratio- nale, irascibile, & con- cupiscibile: & nos er- go si acceperimus fer- mentum euangelicū sacratum scriptura- rum, in ratione pos- sidemus prudentiā: in ira odium contra vitia, in desiderio cu- etangelicam doctrinam.

Hom. 48. h. CHRYSTO. Locutus fuerat dominus turbis in parabolis, vt eos ad interrogandum induceret, & quamuis multa in parabolis dixerit: nullus tamen cum interrogauit: & ideo eos dimisit. vnde sequitur: Tunc dimissis turbis venit in domum. } Nullus autem sum scribarum sequitur. vnde manifestum est, quod pro- pter nihil aliud prius sequebantur, quam vt eum caperent in sermo- ne. HIERO. Dimittit autem turbas & domum reuertitur, vt accedat ad eum discipuli, & secreto interrogent quæ po- pulus nec merebatur audire, nec poterat. RABA. Mystice autem dimissa turba tumultuantium Iudeorum ingreditur eccle- siam gentium, & ibi fidelibus exponit sacramenta cælestia. vñ sequitur: Et accesserunt ad eum discipuli eius dicentes. Edifere nobis parabolam zizaniorum agri. CHRY. Cum aliquando volentes discere formidauerint interrogare, nunc libere interro- gant & confisi sunt, quoniam audierant: Vobis datum est nosse mysterium regni Dei: ideoque singulariter interrogant, non mul- titudinem æmulantes, quibus non erat datum. Dimittunt autem parabolam fermenti & synapis vt manifestiores. Interrogant au- tem de parabola zizaniorum, quia habet conuenientiam ad præ- missam parabolam de semine, & aliquid amplius ostendit. domi- nus autem quæ esset parabola exponit. vnde sequitur: Qui re- spondens ait eis, Qui seminat bonum semen est filius hominis. } REMI. Ideo autem dominus se filium hominis appellauit, vt hoc indicio nobis exemplum humilitatis relinqueret. siue qui futurum erat vt Hæretici negarent eum verum hominem esse, siue vt per humanitatis fidem possimus ascendere ad diuinitatis cognitionem. Sequitur: Ager autem, est mundus. GLO. Cum autem ipse sit qui seminat agrum suum, manifestum est quod præ- sens mundus est eius. Sequitur: Bonum vero semen, hi sunt filij regni. } REMI. id est Sancti & electi viri, qui inter filios regni computantur. AVG. contra Faustum. Zizania autem expo- nit dominus non aliqua fallā veris scripturis immisā, sicut Mani- chæus interpretatur, sed omnes filios maligni, id est imitatores dia- bolice falsitatis, vnde sequitur: Zizania autem sunt filij nequæ. } Per quos omnes impios & malignos vult intelligi. AVG. de Quæst. Euange. Omnis autem immunditia in segete zizania di- cuntur. Sequitur: Inimicus autem qui seminavit ea, est diabo- } CHRY. Etenim hoc diabolice est machinationis, veritati sem- per inferere errorem. Sequitur: Messis vero consummatio sæculi est. } Alio autem loco ait, de Samaritanis loquens: Leuate oculos vestros & considerate regiones, quoniam iam albae sunt ad Mes- sem. & rursus. Messis quidem multa, operarij autem pauci. in quibus verbis Messis dicit iam adesse. } Qualiter ergo hic eam dicit esse futuram? Sed sciendum, quod in alia significatione Messis dicit, vnde & ibi dicit, quod alius est qui seminat & alius qui metit. hic autem eundem dicit esse, qui seminat & qui metit, quoniam: ibi non ad sui differentiam, sed Apostolorum prophetas inducit. Etenim ipse Christus per Prophetas seminavit in Iudæis & Sa- maritanis. Idem ergo nominat semen secundum aliud & aliud. Cum enim de obedientia loquatur, & per suasionem ad fidem tunc vo-

septimus Psalmus de quo sumptum est hoc testimonium, Asaph propheta inscribitur, & primum scriptorem non intellexisse Asaph, & putasse scriptoris vitium, atque emendasse nomen Isaiæ, cuius vocabulum manifestum erat. Sciendum est itaque, quod non solum David, sed etiam ceteri (quorum in Psalmis & Hymnis & canticis Dei, præscri- pra sunt nomina) pro- phetae sunt appellan- di, Asaph videlicet & Idithum & Heman Esrayes, & reliqui quos scriptura com- memorat, quodq; in persona domini dicitur: Aperiam in parabolis os meum. } Considerandum: at- tentius, & inuenien- dum describi cressit, Ithaelis ex Aegyptio, & omnia signa narra- re, quæ in Exodi con- tinentur historia. Ex quo intelligimus vni- uersalia quæ ibi scri- pra sunt parabolicè sentienda, & manifestare abscondita sacramenta. Hoc enim salua- tor edictum se esse pronuntiat dicens: Aperiam in parabolis os meum. GLO. quæ dicat. Qui prius locutus sum per prophe- tas, modo in propria persona aperiam os meū in parabolis, & eru- ctabo de thesauro: mei secreta, emittam mysteria quæ abscondita erant a constitutione mundi.

h Tunc dimissis turbis venit in domum, & accesserunt ad eum discipuli eius dicentes: Edifere nobis parabolam zizaniorum agri. Qui respondens ait, Qui seminat bonum semen est filius hominis. Ager autem est mundus. Bonum vero semen, hi sunt filij regni. zizania autem filij sunt nequam. Inimicus autem qui seminavit ea, est diabolus. Messis vero consummatio sæculi, est. Messores autem angeli sunt. Sicut ergo colliguntur zizania & igni comburuntur, sic erit in

h Tunc dimissis turbis venit in domum, & accesserunt ad eum discipuli eius dicentes: Edifere nobis parabolam zizaniorum agri. Qui respondens ait, Qui seminat bonum semen est filius hominis. Ager autem est mundus. Bonum vero semen, hi sunt filij regni. zizania autem filij sunt nequam. Inimicus autem qui seminavit ea, est diabolus. Messis vero consummatio sæculi, est. Messores autem angeli sunt. Sicut ergo colliguntur zizania & igni comburuntur, sic erit in

h Tunc dimissis turbis venit in domum, & accesserunt ad eum discipuli eius dicentes: Edifere nobis parabolam zizaniorum agri. Qui respondens ait, Qui seminat bonum semen est filius hominis. Ager autem est mundus. Bonum vero semen, hi sunt filij regni. zizania autem filij sunt nequam. Inimicus autem qui seminavit ea, est diabolus. Messis vero consummatio sæculi, est. Messores autem angeli sunt. Sicut ergo colliguntur zizania & igni comburuntur, sic erit in

cat Messis, sicut in quo totum perficitur: sed cum inquit de fru- ctu auditionis verbi Dei, tunc consummationem dicit Messis. sicut hic. REMI. Per Messis enim designatur dies iudicij, in quo seperandi sunt boni a malis, quod fiet ministerio angelorum. vnde infra dicitur, quod veniet filius hominis cum angelis suis iu- dicare. propter quod

consummatione sæculi. Mittet filius hominis angelos suos, & colligent de regno eius omnia scandala, & eos qui faciunt iniquitatem, & mittent eos in caminum ignis. Ibi erit fletus & stridor dentium. Tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno patris eorum. Qui habet aures audien- di, audiat.

i Simile est regnum cælorū the- sauro abscondito in agro, quem qui inuenit homo abscondit, & p gaudio illius vadit & vendit vni- uersa quæ habet, & emit agrū illū.

Quod autem primo separantur zizania, hoc est, quia tribulatione præcedente separantur impij a pijs, quod per bonos angelos in- telligitur fieri, quia officia vindictæ possunt implere boni bono animo, quomodo lex, quomodo iudex: officia vero misericordiam mali implere non possunt. CHRYSTO. Vel potest intelligi, de regno cælestis ecclesiæ, & tunc ostenditur hic duplex pœna, videlicet, quod excludunt a gloria, in hoc quod dicit: Et colligent de regno eius omnia scandala, scilicet, ne scandala in regnum eius in- trent, & quod comburuntur in hoc quod subdit. Et mittent eos in caminum ignis. } HIERO. Omnia autem scandala referuntur ad zizania. hoc autem quod dicit: Et colligent de reg. eius omnia scan. & eos qui faciunt iniquitatē. } inter Hæreticos & Schi- maticos, qui faciunt iniquitatem vultit distinguere, vt per eos qui faciunt scandala intelligantur Hæretici, per eos vero qui faciunt iniquitatem, intelligantur Schismatici. GLO. Vel aliter: Per scandala possunt intelligi illi, qui præbent proximo occasionem offensionis aut ruinæ, per facientes iniquitatem quosque pec- cantes. RABA. Obserua quod dicit: Et eos qui faciunt iniqui- tatem, non qui fecerunt, quia non qui conuersi sunt ad peniten- tiam, sed solum qui permanent in peccatis, æternis cruciatibus mancipandi sunt CHRY. Vide autem ineffabilem Dei amo- rem ad homines. Est enim ad beneficia promptus & ad pœnam tar- dus. cum enim seminat per seipsum seminat, cum autē punit; per alios mittit enim ad hoc angelos suos. Sequitur: Ibi erit fletus & stridor dentium. REMI. His verbis demonstratur vera corpo- rum resurrectio, nihilominus ostenditur per hoc duplex pœna in ferni, s. nimij caloris, & nimij frigoris. sicut autem scandala referuntur ad zizania. ita iusti reputantur in filios regni, de quibus sequi- tur, Tunc iusti fulgebunt, sicut sol in regno patris eorum. } in præ- senti enim sæculo fulget lux Sanctorum coram hominibus, post consummationem autem mundi ipsi iusti fulgebunt, sicut sol in regno patris sui. CHRY. Non quia ita solum sicut sol, sed quia hoc fidere aliud magis luculentum non noscimus, cognitis nobis vtitur exemplis. REMI. Quod autem dicit: Tunc fulgebunt, intelligendum est quia & nunc fulgent in exemplum altorum, sed tunc fulgebunt sicut sol ad laudandum Deum. Sequitur: Qui habet aures audiendi, audiat. } RABA. id est, qui habet intelle- ctum intelligat, quia mystice hæc omnia intelligenda sunt.

i CHRYSTO. Parabolas quas supra dominus posuerat de fermento & synapi ad virtutem Euangelicæ prædicationis re- feruntur, quoniam superabit orbem terrarum. nunc autem vt præciositatem, & magnificentiam eiusdem ostenderet, propo- nit parabolam de thesauro & margarita dicens: Simile est regnum cælorum thesauro abscondito in agro. Prædicatio enim Euangelij occultata est in mundo, & si non vendideris omnia, non eues eam, & cum gaudio hoc oportet facere. vnde sequitur, Quæ qui inuenit homo abscondit. } HILA. Hic quidem thesaurus gratis inuenitur. Euangeliorum enim prædicatio in abscondito est: sed vendi & possidendi huius modi thesauri cum agro preestias, non potest esse sine precio, quia cælestis diuitiæ non sine damno sc- culi possidentur. HIERO. Quod autem abscondit non de in- uidia facit, sed more seruantis & nolentis pderere abscondit in corde, quem pristinis prætulit facultatibus GREGO. in Hom. Ho. Eu. 11. Vel aliter, Thesaurus in agro absconditus est cæleste desiderium. Ager vero in quo thesaurus absconditur, est disciplina studij cæles- tis, quem. thesaurum cum inuenit homo abscondit, s. vt seruet, quia

Lib. I. q. 12.

Cap. 1.

Cap. 1.

Hom. 47.

Lib. I. q. 12.

Cap. 9.

Lib. I. c. 11.

Homil. 48.

Ho. Eu. 11.

quia studium caelestis desiderij a malignis spiritibus custodiri non sufficit ei, qui hoc ab humanis laudibus non abscondit, in praesenti etenim vita quasi in vita sumus, qua ad patriam pergimus. Maligni autem spiritus iter nostrum quasi quidam latrunculii obsident. Depredari ergo desiderant, qui thesaurum publice portat in via.

Hoc autem dico, non ut proximi nostri opera nostra non videat, sed ut per hoc quod agimus, laudes exteriori non queramus. Celorum autem regnum iccirco terrenis rebus simile dicitur, ut ex his quae animus nouit surgat ad incognita, ut per hoc, quod scit notum diligere, discat ignota amare. Sequitur, Et

praegaudij illius vadit & vendit vniuersa quae habet, & emit agrum illum. Agri profecto venditis omnibus comparat, qui voluptatibus carnis renuntians, cuncta sua terrena desideria per disciplinam caelestis custodiam calcit. HIERO. Vel thesaurus iste, in quo sunt omnes thesauri sapientiae & scientiae absconditi, aut Deus verbum est, qui in carne Christi videtur absconditus, a sancte scripturae, in quibus reposita est notitia saluatoris. AVG. de Quae. euang. Hunc autem thesaurum dixit in agro absconditum, sed uerba in Ecclesia, quae cum quis ex parte intellectus attingeret, sentit illic magna latere, & vadit & vendit omnia sua & emit illum, id est contemptu temporalium comparat sibi oculum, ut sit diues cognitione Dei.

CHRYS. Euangelica praedicatione non solum lucrum multiplex praebet ut thesaurus, sed & preciosa est ut Margarita. Vn post parabolam de thesauro, ponit parabolam de margarita dicens: Iterum simile est regnum caelorum homini negotiatori. In praedicatione enim duo oportet adesse, scilicet ab huius vitae negociis separari, & vigilantem esse quod negotiatio designat, una autem est veritas & non partita, & propter hoc una margarita dicitur inuenta. Et sicut qui margaritam habet, ipse quidem nouit quod diues est, alijs vero non est cognitus, multoties eam manu detinens propter eius paruitatem, ita est in praedicatione euangelij, qui enim eam detinent, sciunt se diuites esse. Infideles autem hunc thesaurum nescientes, diuitias nostras ignorant. HIERO. Bonae autem margaritae possunt intelligi lex & prophetae, quae ergo Mariton & Manicheae, quod bonae margaritae sunt lex & prophetae. Vna ergo preciosissima margarita est scientia saluatoris, & sacramentum passionis & resurrectionis illius, quod cum inuenerit homo negotiator similis Pauli apostoli, omnia legis prophetarumque mytheria & obseruationes pristinas, in quibus inculpate vixerat, quasi purgamenta contemnit ut Christum lucrificeret, non quod inuentio bonae margaritae condemnatio sit veterum margaritarum, sed quod comparatione eius omnia alia gemmae sit vilior. GLO.

Vel per margaritam preciosam intelligitur caelestis vitae dulcedo, quam inuentam omnia vendens emit, quia qui caelestis vitae dulcedinem in quantum possibilitas admittit perfecte cognouerit, ea quae in terris amauerat, libenter cuncta derelinquit, deforme conspiciat quicquid de terrenae rei placebat specie, quia sola preciosa margaritae claritas fulget in mente. AVG. de Quae. euang. Vel homo cum quaeat bonas margaritas, inuenit vnam preciosam, quia quaerens homines bonos, cum quibus vtiliter viuat, inuenit vnum sine peccato Iesum Christum, aut praepcepta quaerens, quibus seruat, cum hominibus recte conuersetur. Inuenit dilectionem proximi, in quo vno dicit apostolus omnia contineri, aut bonos intellectus quaerens, inuenit illud verbum quod cuncta continentur, in principio erat verbum, quod est lucidum candore veritatis, & solidum firmitate aeternitatis, & vndique sibi simile pulchritudine veritatis. qui Deus penetrata testudine intelligendus est. Quodlibet vero illorum trium sit, vel si aliud occurrere poterit, quod margaritae vnius preciosae nomine significetur, pretium eius est nos ipsi, qui ad eam possidendam non sumus liberi, nisi omnibus pro nostra liberatione contempseris, quae temporaliter possidentur. Venditis enim rebus nostris, nullum aliud pretium maius accipimus quam nos ipsos, quia talibus implicati, nostri non eramus, ut rursus nos pro illa margarita demus, non quia tantum valet, sed quia plus dare non possumus.

CHRYSOSTOMUS. Postquam per praedictas parabolas euangelicam praedicationem commendauerat, ut non confundamus in praedicatione solum, neque fidem nobis estimemus sufficere ad salutem, aliam parabolam terribilem subdit dicens: Iterum, simile est regnum caelorum saena missae in mare. HIERO. Impleto enim Hieremiae vaticinio dicens: Ecce ego mittam ad vos

piscatores multos, postquam autem audierunt Petrus & Andreas, Iacobus & Ioannes: Sequimini me, faciam vos piscatores hominum, contextuerunt sibi ex veteri & ex nouo testamento sagenam euangelicorum dogmatum, & miserunt eam in mare huius saeculi, quae usque hodie in medijs fluctibus tenditur, capiens de falsis & amarior gurgitibus, quicquid incidit, id est bonos homines & malos, & hoc est quod subdit: Ex omni genere piscium congreganti. CHRYS.

Vel aliter: Sancta ecclesia saena comparatur, quia & piscatoribus est commissa, & per eam quisque ad aeternum regnum, praesentis saeculi fluctibus trahitur, ne aeternae mortis profundo mergatur, quae ex omni genere piscium congregat, quia ad peccatorum veniam sapientes & fatuos, liberos & seruos, diuites & pauperes, fortes & infirmos vocat. Quae saena, tunc vniuersaliter impletur, cum in fine suo humani generis summa concluditur. unde sequitur: Quam cum impleta esset, educentes & secus littus sedentes, elegerunt bonos in vasa sua, malos autem foras miserunt. Sicut enim mare saeculum, ita saeculi finem significat littus maris, in quo scilicet sine boni pisces in vasis eliguntur, mali proiciuntur foras, quia & electus quisque in tabernacula aeterna recipitur, & in aeterni regni luce perdit, ad exteriores tenebras reprobi protrahuntur. Nunc enim malos bonosque communiter quasi permixtos pisces fidei saena continet, sed littus indicat, saena Ecclesiae quid trahebat. HIERO.

Dum enim saena extrahitur ad littus, tunc verum discernendum piscium iudicium demonstrabitur. CHRYSOS. Quid autem distat haec parabola a parabola zizaniorum? Etenim illic, hi autem saluantur, hi autem pereunt, sicut & hic: sed illic quidem propter prauorum dogmatum haerem, & in anteriori parabola de semine, quia non attendebant quae dicebantur, hic autem propter vitae nequitiam, propter quam quatuor & piscatione capri, id est cognitione Dei fruentes, non possunt saluari. Ne autem audiens quoniam malos foras miserunt, astimes hanc poenam non esse periculosam, per expositionem eius grauitatem ostendit dicens: Sicut erit in consummatione saeculi, exhibent angeli, quamuis alibi dicat, quod ipse segregabit eos, sicut separat Pastor oues, hinc angelos hoc facere dicit, sicut & in parabola zizaniorum. GREGORIUS in Hom. Timendum est autem hoc potius quam exponendum, aperita enim voce tormentum peccantium dicta sunt, ne quis ad ignorantiam suae excelsionem recurreret, siquid de aeterno supplicio obscure diceretur. RABBA. Cum enim venerit finis mundi, tunc verum discernendum piscium iudicium demonstrabitur, & quasi in quodam quietissimo portu boni mittentur in vasa caelestium mansionum, malos autem torrendos & exciccandos, gehennae flamma suscipiet.

CHRYS. Recedentibus turbis, dominus discipulis in parabolis loquitur, ex quibus sapientiores sunt facti, ita quod intelligunt quae dicuntur: Quo circa dicit eis: Intellexistis haec omnia? dicitur ei. Etiam. HIERO. Ad apostolos enim proprie sermo est, quos non vult audire tantum ut populum, sed etiam intelligere ut magistros futuros. CHRYS. Deinde quia intellexerunt, rursus eos laudat. Unde sequitur: Ait illis: Ideo omnia scriba doctus in regno caelorum similis est homini patrifamilias, qui profert de thesauro suo noua & vetera. AVGVSTINUS. 20. de Ciuitate Dei: Non dicit: Vetera & noua. quod utique dixisset, nisi maluisset meritum ordinem seruare quam temporum. Manichaei etiam dum sola Dei promissa noua tenere se arbitrantur, remanent in vetustate carnis, & nouitate inducunt erroris. AVG. de Quae. euang. Vtrum autem ista conclusione exponere voluit, quae dixerit thesaurum in agro absconditum (quoniam sanctae scripturae intelliguntur, quae nomine duorum testamentorum noui & veteris concluduntur) an ostendere voluit eum doctum habendum in Ecclesia, qui etiam scripturas veteres, parabolis explicatas intellexerit, ab istis nouis accipiens regulas, quia & ista dominus per parabolas enunciauit, ut in ipse, in quo illa continentur & manifestantur, per parabolas adhuc loquitur, donec passio eius velum discindat, ut nihil sit occultum quod non reueletur, multo magis illa quae tam longe de illo scripta sunt, parabolis aperta esse nouerimus, quae cum Iudei ad litteram accipiant, noluerunt esse docti in regno caelorum. GREGORIUS. Sed si per nouum & vetus quod dicitur, vtrumque testamentum accipimus, Abraham doctus fuisse denegamus, qui noui & veteris testamenti, etsi facta nouit, minime verba nuntiavit. Moysen quoque docto patrifamilias comparare

non possumus, quia etsi testamentum edocuit vetus, noui tamen dicta non prouelit. Sed in eo quod hic dicitur, intelligi valet, quia non de his qui fuerant, sed de his qui esse in ecclesia poterant, loquebatur, qui tunc noua & vetera profert, cum vtriusque testamenti praedictiones vocibus & moribus loquuntur. HILAR.

Disapulis enim est locutus, quos scribas praeparat scientiam nunc cupiat, eo quod intellexerit ea, quae illi noua & vetera, id est in euangelij & lege protulit, quae sunt & eiusdem patrifamilias, vniuersaque vtriusque thesauri, quos etiam sub patrisfamilias nominat, sibi comparat, eo quod doctrinam de spiritu sancto thesauri suo nouarum ac veterum sunt ad eum pertinet. HILARUS. Vel: apostoli instructi scribis dicitur, quasi notarij saluatoris, qui uerba illius & praepcepta signabant in tabulis cordis carnalibus regnum caelestium sacramentis, & pollebant, opibus patrifamilias, efficiens de thesauro doctrinarum suarum, noua & vetera, ut quicquid in euangelio praedicabatur, legis & prophetarum uocibus comprobaretur. Unde & sponsa dicit in Cantico canticorum: Nunc cum veteribus dilectis serui tibi. GREGORIUS. Vel aliter: Motus est, ut pro culpa humanorum generum in aeterna poena intereat, & nouum, ut conuersus in regnum viuat. Prius autem de regni similitudine thesaurum inuenit, ac margaritam bonam protulit, postquam de infirmitatibus, de malorum combustione narrauit, atque in conclusionem subiungit: Ideo doctus scriba, ac si dicat: Ille in sancta Ecclesia doctus predictor est, qui & noua scripturae professore de sanctitate regni, & vetusta dicitur de errore supplicij, ut vel peccata terreant, quos praemia non inuitant.

HIERONIMUS. Post parabolas quas dominus ad populum est locutus, & quas soli apostoli intellexerunt, transiit in patriam suam, ut ibi aperitus doceret. Et hoc est quod dicitur: Et factum est, cum consummasset Iesus parabolas istas, transiit inde. Et ueniens in patriam suam, docebat eos in synagogis eorum. AVGVSTINUS. de Con. euang. A superiori sermone parabolarum istarum sic transit, ut non offendat consequentis ordinis necessitatem, praesertim quia Marcus ab istis parabolis non in quod Mattheus, sed in aliud intendens in quod & Lucas, ita contextit narrationem, ut credibilis ostendatur hoc esse potius consequenter gestum, quod ipsi duo conuequenter adiungunt de nauis, scilicet in qua dormiebat Iesus, & de miraculo expulsi demoniorum, quae Mattheus superius reuelens interposuit. CHRYS. Patriam autem eius, hic Nazareth vocat, non enim fecit ibi virtutes multas, ut infra dicitur, sed in Capharnaum fecit multa signa, sed doctrinam eis ostendit non minoram admirationem habentem quam signa. R. E. M. I. In synagogis autem docebat, ubi plurimi conueniebant, quia propter multorum saluarem de caelis descendit ad terras. Sequitur: Ita ut mirarentur & dicerent: Unde huic sapientia haec, & virtutes? Sapientia refertur ad doctrinam, virtutes vero ad miraculorum operationem. HIERONIMUS. Mirabilia nazarenorum. Mirantur unde habeat sapientiam & virtutes, sed error in promptu est, quia fabri filium suspicantur, unde & dicunt: Nonne hic est fabri filius? CHRYS. Per omnia ergo erant insensati, vili dependentes eum ab eo, qui aestimabatur esse pater, quamuis multa horum exempla habentes in antiquis temporibus, & patrum: ignobilium nobiles, videntes filios, etenim Dauid cuiusdam Agricola esse fuit filius, & Amos cuiusdam Pastoris & ipsi Pastor. Oportebat enim propter hoc maxime eum honorare, quoniam a talibus exiit talia loquebatur. Ex hoc enim erat manifestum, quoniam non ex humana diligentia erat, sed ex diuina gratia. AVGVSTINUS. in Ser. de Nati. Est autem pater Christi faber Deus, qui totius mundi opera fabricatus est, arcam Noe disposuit, Moysi tabernaculum ordinauit, arcam testamenti instituit. Fabrum dixerim, qui mentem rigidam explanat, ac cogitationes superbas excidit. HILARUS. Fabri et haec erat filius, sermo ignei vincentis ratione, saeculi virtutum iudicio decoquatis, massamque formantis in omne opus utilitatis humanae, formam. Corporum: nostrorum: in diuersa membrorum ministeria, & ad omnia aeternae vitae opera fundentis. HIERONIMUS. Cum autem essent in patria, non est mirandum si essent in fractibus, unde subditur: Nonne eius mater dicitur Maria, & fratres eius Iacobus, & Ioseph, & Simon, & Iudas, & fratres eius quoniam

Lib. 1. c. 13.

Cap. 12.

Hom. 48.

Cant. 7.

Ho. eu. 11.

Lib. 2. c. 42.

Hom. 49.

Ho. eu. 11.

Cap. 16.

Ho. eu. 11.

Christus Fabri Ferrarij filius. idem sentit Beda.

parare non possumus, quia etsi testamentum edocuit vetus, noui tamen dicta non prouelit. Sed in eo quod hic dicitur, intelligi valet, quia non de his qui fuerant, sed de his qui esse in ecclesia poterant, loquebatur, qui tunc noua & vetera profert, cum vtriusque testamenti praedictiones vocibus & moribus loquuntur. HILAR.

Disapulis enim est locutus, quos scribas praeparat scientiam nunc cupiat, eo quod intellexerit ea, quae illi noua & vetera, id est in euangelij & lege protulit, quae sunt & eiusdem patrifamilias, vniuersaque vtriusque thesauri, quos etiam sub patrisfamilias nominat, sibi comparat, eo quod doctrinam de spiritu sancto thesauri suo nouarum ac veterum sunt ad eum pertinet. HILARUS. Vel: apostoli instructi scribis dicitur, quasi notarij saluatoris, qui uerba illius & praepcepta signabant in tabulis cordis carnalibus regnum caelestium sacramentis, & pollebant, opibus patrifamilias, efficiens de thesauro doctrinarum suarum, noua & vetera, ut quicquid in euangelio praedicabatur, legis & prophetarum uocibus comprobaretur. Unde & sponsa dicit in Cantico canticorum: Nunc cum veteribus dilectis serui tibi. GREGORIUS. Vel aliter: Motus est, ut pro culpa humanorum generum in aeterna poena intereat, & nouum, ut conuersus in regnum viuat. Prius autem de regni similitudine thesaurum inuenit, ac margaritam bonam protulit, postquam de infirmitatibus, de malorum combustione narrauit, atque in conclusionem subiungit: Ideo doctus scriba, ac si dicat: Ille in sancta Ecclesia doctus predictor est, qui & noua scripturae professore de sanctitate regni, & vetusta dicitur de errore supplicij, ut vel peccata terreant, quos praemia non inuitant.

HIERONIMUS. Post parabolas quas dominus ad populum est locutus, & quas soli apostoli intellexerunt, transiit in patriam suam, ut ibi aperitus doceret. Et hoc est quod dicitur: Et factum est, cum consummasset Iesus parabolas istas, transiit inde. Et ueniens in patriam suam, docebat eos in synagogis eorum, ita ut mirarentur & dicerent: Unde huic sapientia haec, & virtutes? Nonne mater eius dicitur Maria, & fratres eius, Iacobus & Ioseph & Simon & Iudas, & fratres eius, nonne omnes apud nos sunt? Unde ergo huic omnia ista? Et scandalizabantur in eo. Iesus autem dixit eis: Non est propheta sine honore, nisi in patria sua & in domo sua. R. E. M. I. Prophetam seipsum appellat, quod & Moyses matris fatum cum dicit, Prophetam suscitabit Deus de fratribus vestris uobis. Et hoc sciendum, quia non solum Christus, qui est caput omnium prophetarum, sed etiam Hieremias, Daniel, & ceteri maiores prophetae maioris honoris, & dignitatis fuerunt apud exterios quam apud suos. HIERONIMUS. Propemodum enim aurum est ciues semper ciuitibus inuidere, non enim considerant praesentia uir opera, sed fragilis recordantur infantia, quasi non & ipse per eodem aetatum gradus ad maturam aetatem uenerit. HILARUS. Inuenerunt enim Christum in patria sua, esse respondit, quia in Iudaea esset, usque ad crucis sententiam condemnandus, & quia penes solos fideles Dei uirtus est, & propter eorum incredulitatem operibus diuinae uirtutis abstinent. Unde sequitur: Etenim factum est ibi virtutes multas, propter incredulitatem eorum. HILARUS. Non quod etiam incredulis facere non potuit virtutes multas, sed quod ne multas faciens uirtutes, quae in incredulis condemnaretur. CHRYS. Si autem admiratio ei adueniebat ex miraculis, quare non multa fecit? quia non ad ostentationem suam inspiciebat, sed ad ea quae alijs erant uilia. hoc igitur non producenti re despicit quod erat superius, ut non poenam eis augeret. Cur igitur uel pauca fecit signa? ut non dicant: Si uicique facta essent signa, nos credidissent. HIERONIMUS. Potest etiam aliter intelligi, quod Iesus despiciatur in domo & in patria sua, hoc est in populo Iudaeorum, & ideo ibi pauca signa fecerit, ne poenitentia inexcusabiles fierent. maiora autem signa quotidie in gentibus. per apostolos facit, non tam in sanatione corporum quam in animarum salute.

apud nos omnes sunt? } HIERONIMUS. contra Heluidium: Fratres dñi hic appellantur filij matertera vxor Mariae, & haec est mater Iacobi & Ioseph, i. Maria Cleophae vxor Alphae. & haec dicitur Maria mater Iacobi minoris. AVGVSTINUS. de Quae. euang. Non ergo mirū est dictos esse fratres domini ex materno genere quod

Cap. 17.

apud nos sunt? Unde ergo huic omnia ista? Et scandalizabantur in eo. Iesus autem dixit eis: Non est propheta sine honore, nisi in patria sua & in domo sua. Et non fecit ibi virtutes multas, propter incredulitatem illorum. cumque cognatos, cum etiam ex cognatione Ioseph dicitur paruenerint fratres eius ab illis, qui eum patrem domini esse arbitrabantur. HILARUS. In honore ergo dominus a suis, & quaque docendi prudentia, & operandi uirtus admirationem commoueret: non tamen credunt haec in nomine domini agere, & patetne artis quodam opprobrio iactant. Inter tot ergo magnificas quae gerebat, corporis eius contemplatione commouebantur: & ideo dicunt: Unde huic omnia ista? Sequitur: Et sic scandalizabantur in eo. HIERONIMUS. Error audientium salua nostrae est & haereticorum condemnatio, in tantum enim credebant hominem Iesum Christum, ut putarent filium fabri. CHRYSOSTOMUS. Inuenerunt enim Christi mansuetudinem, conuictus est, sed cum multa mansuetudine respodit. unde sequitur: Iesus autem dixit eis: Non est propheta sine honore, nisi in patria sua & in domo sua. R. E. M. I. Prophetam seipsum appellat, quod & Moyses matris fatum cum dicit, Prophetam suscitabit Deus de fratribus uestris uobis. Et hoc sciendum, quia non solum Christus, qui est caput omnium prophetarum, sed etiam Hieremias, Daniel, & ceteri maiores prophetae maioris honoris, & dignitatis fuerunt apud exterios quam apud suos. HIERONIMUS. Propemodum enim aurum est ciues semper ciuitibus inuidere, non enim considerant praesentia uir opera, sed fragilis recordantur infantia, quasi non & ipse per eodem aetatum gradus ad maturam aetatem uenerit. HILARUS. Inuenerunt enim Christum in patria sua, esse respondit, quia in Iudaea esset, usque ad crucis sententiam condemnandus, & quia penes solos fideles Dei uirtus est, & propter eorum incredulitatem operibus diuinae uirtutis abstinent. Unde sequitur: Etenim factum est ibi virtutes multas, propter incredulitatem eorum. HILARUS. Non quod etiam incredulis facere non potuit virtutes multas, sed quod ne multas faciens uirtutes, quae in incredulis condemnaretur.

C A P . X I I I .

In illo tempore, audiuit Herodes Tetrarcha famam Iesu, & ait pueris suis: Hic est Iohannes Baptistia, ipse surrexit a mortuis, & apud nos omnes sunt? Unde ergo huic omnia ista? Et scandalizabantur in eo. Iesus autem dixit eis: Non est propheta sine honore, nisi in patria sua & in domo sua. R. E. M. I. Prophetam seipsum appellat, quod & Moyses matris fatum cum dicit, Prophetam suscitabit Deus de fratribus uestris uobis. Et hoc sciendum, quia non solum Christus, qui est caput omnium prophetarum, sed etiam Hieremias, Daniel, & ceteri maiores prophetae maioris honoris, & dignitatis fuerunt apud exterios quam apud suos. HIERONIMUS. Propemodum enim aurum est ciues semper ciuitibus inuidere, non enim considerant praesentia uir opera, sed fragilis recordantur infantia, quasi non & ipse per eodem aetatum gradus ad maturam aetatem uenerit. HILARUS. Inuenerunt enim Christum in patria sua, esse respondit, quia in Iudaea esset, usque ad crucis sententiam condemnandus, & quia penes solos fideles Dei uirtus est, & propter eorum incredulitatem operibus diuinae uirtutis abstinent. Unde sequitur: Etenim factum est ibi virtutes multas, propter incredulitatem eorum. HILARUS. Non quod etiam incredulis facere non potuit virtutes multas, sed quod ne multas faciens uirtutes, quae in incredulis condemnaretur.

CAP. XIII. In illo tempore, audiuit Herodes Tetrarcha famam Iesu, & ait pueris suis: Hic est Iohannes Baptistia, ipse surrexit a mortuis, & apud nos omnes sunt? Unde ergo huic omnia ista? Et scandalizabantur in eo. Iesus autem dixit eis: Non est propheta sine honore, nisi in patria sua & in domo sua. R. E. M. I. Prophetam seipsum appellat, quod & Moyses matris fatum cum dicit, Prophetam suscitabit Deus de fratribus uestris uobis. Et hoc sciendum, quia non solum Christus, qui est caput omnium prophetarum, sed etiam Hieremias, Daniel, & ceteri maiores prophetae maioris honoris, & dignitatis fuerunt apud exterios quam apud suos. HIERONIMUS. Propemodum enim aurum est ciues semper ciuitibus inuidere, non enim considerant praesentia uir opera, sed fragilis recordantur infantia, quasi non & ipse per eodem aetatum gradus ad maturam aetatem uenerit. HILARUS. Inuenerunt enim Christum in patria sua, esse respondit, quia in Iudaea esset, usque ad crucis sententiam condemnandus, & quia penes solos fideles Dei uirtus est, & propter eorum incredulitatem operibus diuinae uirtutis abstinent. Unde sequitur: Etenim factum est ibi virtutes multas, propter incredulitatem eorum. HILARUS. Non quod etiam incredulis facere non potuit virtutes multas, sed quod ne multas faciens uirtutes, quae in incredulis condemnaretur.

C A P . X I I I .

LO. Quia supra, Euangelista ostenderat quomodo pharisei Christi miracula calūniabantur, concius autem eius hic admirantes, Christum tamen contemnebant, refert nunc quam opinionem ex auditis miraculis Herodes de Christo coeperat. Unde dicitur: An illo tempore audiuit Herodes tetrarcha famam Iesu. CHRYS. Non absque causa hic tempus euangelista designat, sed ut dicitur tyranni superbiam & negligentiam. neque enim a principio didicit ea, quae erat a Christo, sed post plurimum tempus, sic etiam multi qui in potestibus sunt multa elatione circumdati, huiusmodi tarde ad credendum non multam horum faciunt curam. AVGVSTINUS. de Con. euang. Dixit autem Mattheus, in illo tempore, non in illo die, uel ipsa hora. nam & Marcus quidem hoc eodem modo dicit, sed non eodem ordine. sed postquam discipulos ad praedicandum mittit, nulla tamen facta necessitate, quia hoc oportet uenienter gestum esse intelligere. Lucas etiam narrandi eum ordinem tenet, quem & Marcus, nec ipse tamen rerum gestarum ordinem fuisse eundem credi cogit. CHRYS. Vide ergo quam magnam quidam uirtus, nam & defunctum Iohannem Herodes formidant, & de resurrectione philosophatur: & ideo sequitur, sicut ait pupis suis, hic est Iohannes Baptistia,

Hom. 44.

Lib. 2. c. 33.

Baptista,

Baptista, ipse surrexit a mortuis: & ideo virtutes operatur in eo. **R A B A.** Sed quanta est invidia Iudaeorum ex isto loco docemur. Ioannem enim a mortuis potuisse resurgere nullo attestante Herodes alienigena nunciavit: Iudaei vero Christum quem prophetae praedixerant non resurrexisse, sed furtim ablatum esse credere maluerunt, in quo insinuat, quod prior est animus gentium ad credulitatem, quam Iudaeorum. **H I E R O.** Quidam autem Ecclesiastico interpretum quirit, quare Herodes ista sic suspicatus, vt puter Ioannem a mortuis resurrexisse, quia si alieni erroris nobis reddenda sit ratio, aut ex his verbis habeat occasionem Haereticus *παρεμψυχιστος* Metempsychos, quae post multos annorum circulos in diuersa corpora dicit animas insinuari, cum eo tempore quo Ioannes decollatus est, dominus 30. annorum esset: *μετεμψυχιστος* Metempsychos autem post multos annorum circulos in diuersa corpora dicit animas insinuari. **R A B A.** Bene autem de resurrectionis virtute omnes senserunt, quod maioris potentiae sunt Sancti futuri, quam a mortuis resurrexerint, quam fuere dum adhuc carnis infirmitate grauentur. propterea dicit: Et ideo virtutes operantur in eo. **A V G V S T.** de Con. euan. Lucas autem dicit: Et ait Herodes: Ioannem ego decolauit, quis esset iste de quo audio talia? Quia ergo haesitantem Lucas commemorauit Herodem, intelligendum est, aut post hanc haesitationem confirmasse in animo suo quod ab alijs dicebatur, cum dixit pueris suis, sicut hic Matthaeus narrat: Hic est Ioannes Baptista, ita pronuntianda sunt haec verba, vt haesitantem adhuc indicent. vt quod enim modo pronuntiari potest, vt aut confirmatum eum ex aliorum verbis accipiamus, aut adhuc eum haesitantem, vt Lucas commemorat. **R E M I.** Forte autem quare et alius, quare dicit Matthaeus: In illo tempore audiuit Herodes. cum longe superius dicat, quod mortuo Herode, reuersus est dominus ex Aegypto? Sed haec questio soluitur, si intelligatur duos fuisse Herodes, mortuo namque priore Herode, successit ei Archelaus filius eius, qui post 10. annos relegatus est exilio apud Viennam vrbem Galliae. deinde Caezar Augustus iussit diuidi illud regnum in Tetrarchias, & tres partes dedit filijs Herodis, iste ergo Herodes qui Ioannem decollauit, est filius maioris Herodis, sub quo dominus natus est, & vt hoc ostenderet Euangelista addidit Terrarcha. **G L O.** Quia vero dixerat de opinione resurrectionis Ioannis, cum nihil de morte dixisset: ideo reuertitur & narrat qualiter obierit. **C H R Y S O.** Et hanc historiam nobis Euangelista non principaliter inducit, quia totum studium fuit ei dicere de Christo & nihil aliud, nisi ad hoc conferre deberet. Dicit ergo, quod Herodes tenuit Ioannem & alligauit eum. **A V G.** de Con. euan. Lucas quidem non eodem ordine id recordatur, sed circa baptismum quo dominus baptizatus est, vnde hoc praecipue intelligitur, vt narret quod multo post factum est. Cum enim commemorasset Ioannes verba de domino, & ventis in manu eius sit, continuo hoc subiicit, quod non continuo factum esse Ioannes euangelista exponit, cum commemorat postea quam baptizatus est Iesus esse eum in Galilaeam, & post redisse in Iudaeam, & ibi baptizasse circa Iordanem, antequam Ioannes in carcerem missus esset. Sed nec Matthaeus nec Marcus eo ordine de Ioanne in carcerem missio in sua narratione, posuerunt, quo factum apparet in eorum scriptis. nam & ipsi dixerunt tradito Ioanne dominum esse in Galilaeam, & post multa quae fecit ibi ex occasione fame venientis ad Herodem, de Christo narrat omnia, quae de Ioanne fuerunt incluso & occiso. Causam autem quare postus sit in carcerem; ostendit cum dicit: Propter Herodiadem uxorem fratris sui. Dicebat enim illi Ioannes: Non licet tibi habere eam. **H I E R O.** Vetus narrat historia, Philippum Herodis maioris filium fratrem huius Herodis, duxisse uxorem Herodiadem filiam Arethae regis Arabum, postea vero forcerum eius, exortis quibusdam contra generum similitudinem, tulisse filiam suam, & in dolorem prioris mariti, Herodis inimici eius nuptijs copulasse. ergo Ioannes Baptista, qui venerat in spiritu & virtute Heliae, eadem auctoritate, qua ille Achab corripuerat & Iezabel, arguit Herodem & Herodiadem, quod illicitas nuptias fecerint, & non liceat fratre viuente, germano, uxorem eius ducere, malens periclitari apud regem, quam propter adulationem esse in memor praepceptorum Dei. **C H R Y S O.** Non tamen uxori loquuntur, sed viro eius, quoniam principalior erat hic, forsitan enim

legem Iudaeorum tenebat: & ideo Ioannes eum ab adulterio prohibuit. Sequitur. Et volens eum occidere, timuit populum. **H I E R O.** Seditionem quidem populi verebatur propter Ioannem a quo sciebat turbas, in Iordane plurimas baptizatas, sed amore vincebatur uxoris, ob cuius ardorem etiam Dei praepcepta neglexerat. **G L O.** Timor enim Dei corrigit, timor hominum differt, sed voluntatem non auferit: vnde & auidiores reddit ad crimen, quos aliquando suspendit a crimine. **C H R Y S O.** Postquam enarrauit Euangelista incarcerationem Ioannis, profertur de occisione ipsius dicens: Die autem natalis Herodis, saltauit filia Herodias in medio. **H I E R O.** Nullum inuenimus alium obseruasse diem Natalis sui, nisi Herodem & Pharaonem; vt quorum erat par impietas, esset vna solemnitas. **R E M I.** Et sciendum, quod consuetudo est non solum diuitum, sed etiam pauperum mulierum, ita pudice filias suas nutrire, vt vix ab extraneis videantur. Haec autem impudica mulier, impudice filiam suam nutruerat, quam non docuit pudorem sed saltationem. Nec minus reprehendendus est Herodes, qui oblitus est domum suam esse aulam regiam, quam praedicta mulier fecerat theatrum, vnde sequitur: Et placuit Herodi, vnde cum iuramento pollicitus est ei dare quodcumque postulasset ab eo. **H I E R O.** Ego autem non excuso Herodem, quod inuitus & nolens propter iuramentum homicidium fecerit; quod ad hoc forte iurauit, vt futurae occisionis machinas praepararet, alioquin si ob iusturandum fecisse se dicit, si matris, si patris postulasset interitum, facturus fuerat, an non? quod in se ergo repudiaturus fuit, contemnere debuit in Propheta. **I S I D O.** In malis ergo promissis rescinde fidem. Impia est promissio, quae scelere adimpletur. Illud non est obseruandum sacramentum, quo malum incaute promittitur. Sequitur: Et illa praemonita a matre sua: da mihi, inquit, hic in disco caput Ioannis Baptistae. **H I E R O.** Herodias enim timens, ne Herodes aliquando respiceret vel Philippo fratri amico fieret, atque illicitae nuptiae repudiuoluerent, monet filiam vt in ipso statim conuiuio Ioannis caput postulet, digno operi saltationis, dignum sanguinis praemium. **C H R Y S O.** Duplex est autem hic puellae accusatio, & quoniam saltauit, & quoniam ita ei placuit, vt occisionem expereret in mercedem. Vide autem qualiter crudelis; & qualiter mollis est Herodes, seipsum enim obnoxium iuramento facit, illam autem dominam petitionis constituit, quia ergo scit quod ex eius petitione malum eueniebat, tristatus est, vnde sequitur: Et contristatus est rex. Virtus enim, etiam apud malos admiratione; & laudibus digna est. **H I E R O.** Vel aliter: Conuersus in scripturarum est, vt opinionem multorum sic narret historicus, quomodo eo tempore ab hominibus erebatur, sic ut Ioseph ab ipsa quoque; Maria appellabatur pater Iesu: ita & nunc Herodes dicitur contristatus, quia hoc discumbentes putabant. Dissimulator enim mentis suae, & artifex homicidij, tristitiam praeferebat in facie, cum laetiam haberet in mente. Sequitur: Propter iusturandum autem & propter eos qui pariter recumbebant iussit dari. Scelus excusat iuramentum, vt sub occasione pietatis impius fieret. Quod autem subiicit: Et propter eos qui pariter discumbebant, vult omnes sceleris sui esse confortes, vt in luxurioso conuiuio, cruentae epulae deferrentur. **C H R Y S O.** Si autem testes habere per iuramentum formidauit, quanto magis timuisse oportebat, tam iniquae occisionis tantos testes habere? **R E M I.** Sed in eo minus peccatum, factum est causa maioris peccati. nam quia libidinosam voluntatem non extinxit, iccirco ad luxuriam vsque peruenit, & quia luxuriam non coercuit: ideo ad reatum homicidij descendit, vnde sequitur: Misitque & decollauit Ioannem in carcere, & allatum est caput eius in disco. **R E M I.** Legimus in Romana historia Flaminium ducem Romanorum, quod accubanti iuxta meretriculae, quae nunquam vidisset, se diceret hominem decollatum, accensus sit, vt reus quidam capitalis criminis in conuiuio truncaretur, a censoribus pulsus curia, quod epulas sanguini commiscuerit, & mortem, quamuis noxij hominis, in aetheris delicias praestiterit, vt libido & homicidium pariter miserentur, quanto sceleratior Herodes, & Herodias, ac puella quae saltauit, in praecium sanguinis petijt caput prophetae, vt haberent in potestate linguam, quae illicitas nuptias arguebat? Sequitur: Et datum est puellae, & attulit matri suae. **G L O.** Vt habeat in potestate linguam quae illicitas nuptias

Hom. 49.

Cap. 4.

tas nuptias arguebat. **G R E G O.** 3. Morali. Sed non sine admiratione grauissima perpendo, quod ille prophetiae spiritu intra matris uerum impletus, quo inter natos mulierum nemo maior surrexit, ab iniquis in carcere mittitur, & pro puella saltu capite truncatur, & vir tanta seueritatis pro risu turpium moritur. Nihil quid nam credimus aliquid fuisse, quod in eius vita illa sic despecta mors tergeret? Sed iccirco Deus suos sic praemit in infimis, quia videt quomodo remuneret in summis. Hinc ergo vnusquisque colligat quid illi sint passuri, quos reprobatis sic cruciat, quos amat. **G R E G O.** 29. Mora. Neque autem Ioannes de confessione Christi, sed de iustitiae veritate requisitus occubuit. Sed quia Christus est veritas, vsque ad mortem pro Christo quasi pro veritate peruenit. Sequitur: Et accedentes discipuli eius tulerunt corpus eius & sepelierunt illud. **H I E R O.** In quo ipse Ioannis, & Saluatoris discipulos intelligere possumus. **R A B A.** Narrat autem Iosephus vincitum hominem in castris Mecherontae adductum, ibique truncatum, Ecclesiastica vero narrat historia sepulchrum eum i. Sebastae vrbis palestinae, quae quondam Samaria dicta est. **C H R Y S O S T.** Intende autem qualiter discipuli Ioannis, iam magis familiares facti sunt Iesu, ipsi enim sunt qui annunciantur ei, quod factum est de Ioanne, vnde sequitur: Et venientes nunciauerunt Iesu. Etenim vni uerfos dimittentis ad ipsum confugiunt, & ita paulatim post calamitatem & responsum a Christo datam directi sunt. **H I L A.** Mystice autem Ioannes praetulit formam legis, quia lex Christi praedicauit, & Ioannes profertur ex lege est, Christum ex lege praenuncians. Herodes vero princeps est populi, & populi princeps subiecte sibi vniuersitatis nomen, causamque complexi tur. Ioannes ergo Herodem monebat, ne fratris sui uxorem sibi iungeret. Sunt enim atque erant duo populi, circumfisionis & gentium. hi igitur fratres ex eodem fuit humani generis parente, sed Israelitae lex admoebat, ne opera gentium, & infidelitatem sibi iungeret, quae ipsi tanquam vinculo coniugalis amoris annexa est. Die autem natalis, id est rerum corporalium gaudij Herodiadis filia saltauit, voluptas enim tanquam ex infidelitate orta, per omnia Israelitae gaudia totis illecebris luxu curibus offerebatur, cui se et sacramento venalem populum addixit. Sub peccatis enim & saculi voluptatibus Israelitae vitae aeternae munera vendiderunt. Haec matris suae, id est infidelitatis instinctu, orauit deferri sibi caput Ioannis, id est gloriam legis, sed populus boni eius quod in lege erat conficius, voluptatis condijctionibus non sine periculi sui dolore concedit, seique se talem praepceptorum gloriam non oportuisse concedere, sed peccatis tanquam sacramento coactus, & principum adiacentium metu, atque exemplo deprauatus & victus, illecebris voluptatis mestus obtemperat. Igitur inter reliqua dissoluti populi gaudia, in disco Ioannis caput offertur, damnus legis voluptas corporum, & secularis luxu augetur. Igitur per puellam ad matrem deferretur, ac sic probrosum Israelitae voluptati, & infidelitati fug gloriam legis adduxit. Finitis igitur legis temporibus, & cum Ioanne sepultus, & discipuli eius res gestas domino nunciant, ad Euangelia, scilicet ex lege venientes. **H I E R O.** Vel aliter: Nos vsque hodie certum in capite Ioannis prophetae, Iudeos, Christum qui caput prophetarum est, perdidisse. **R A B A.** Sed & linguam & vocem apud eos perdidit propheta. **R E M I.** Vel aliter: Decollatio Ioannis signat minorationem fame illius quae aeternatur a populo Christi, sicut exaltatio domini in cruce signat profectum fidei, vnde Ioannes dixerat: Illud oportet crescere: me autem minui. **C H R Y S O.** Saluator audita nece sui Baptista, secessit in locum desertum, vnde sequitur: Quod cum audisset Iesus, secessit inde in nauicula in locum desertum seorsum. **A V G.** de Con. euan. Hoc autem continuo post Ioannis passionem Euangelista factum esse commemorat. vnde post haec, facta sunt illa quae primo narrata sunt, quibus motus Herodes dixit, hic est Ioannes. Illa posteriora debent intelligi, quae ad Herodem pertulit fama, vt moueretur & haesitaret, quoniam iste esse posset de quo audiret talia, cum Ioanne ipse occidisset. **H I E R O.** Non autem secessit in locum desertum, vt quidam arbitrantur timore mortis, sed parcens inimicis suis, ne homicidium homicidio iungeret, vel in diem Paschae suum interitum differens, in quo propter sacramentum immolandum est agnus, & postes credentium sanguine respergendi. Siue ideo recessit, vt nobis praerberet exemplum temeritatis vltro se tradentium vitanda, quia non omnes eadem constantia perseverant in tormentis, qui se torquendos offerunt. Ob hanc causam in alio loco praecipit: Cum persecuti vos fuerint in ista ciuitate,

Lib. 2. c. 55.

fugite in aliam, vnde eleganter quoque Euangelista non dicit: Fugite in locum desertum, sed secessit, vt persecutores vitauerit magis quam timuerit. Potest etiam aliam ob causam, audito Ioannis interitu secessisse in desertum locum, vt credentium probaret fidem. **C H R Y S O.** Vel ideo hoc fecit, quia plura humanitus vult dispensare, non dum tempore existente de nudandi suam manifeste deitatem, propter quod & discipulis dixit, quod nulli dicerent, quod ipse esset Christus. Post resurrectionem autem volebat hoc fieri manifestum. Ideo autem quamuis per se nouerit quod factum est, tamen antequam nunciaretur ei, non secessit, vt demonstraret per omnia incarnationis veritatem. non enim solo visu, sed operibus hoc credi volebat. Recedens vero, non abiit in ciuitatem, sed in desertum in nauigio, vt nullus sequeretur. Turbae autem neque ita desistunt sed sequuntur, & neque quod gestum est de Ioanne eos terruit. vnde sequitur: Et cum audissent turbae, secuta sunt eum pedes de ciuitate. **H I E R O.** Secuta sunt autem eum pedes, non in iumentis, non in vehiculis, sed proprio labore pedum, vt ardorem mentis ostenderent. **C H R Y S O.** Et propter hoc statim retributionem acceperunt, vnde sequitur: Et exiens vidit turbam multam, & miserus est ei, & curauit languidos eorum. **C H R Y S O.** etiam enim multa erat affectio eorum, qui ciuitates dimittebant, & diligenter eum quaerebant, sed tamen quae ab ipso fiebant, omnis studij superexcedunt retributionem. Ideoque causam talis curationis misericordia ponit. Est autem magna misericordia, quod omnes curat, & fidem non expetit, **H I L A.** Mystice autem Dei verbum lege finita, nauem ascendens ecclesiam adiit, in desertum descendit, Relicta quippe conuersione Israel, in vacua diuinae cognitionis peccata transit. Turba autem hoc audiens, dominum de ciuitate sequitur in desertum, de synagoga videlicet, ad ecclesiam tendens, quam videns miserus est, & omnem languorem infirmitatemque curat, obsecras. mentes & corda infidelitatis vitio ad intelligentiam nouae praedicationis emundat. **R A B A.** Illud quoque notandum, quod postquam dominus in desertum uenerit, secuta sunt eum turbae multae. Nam antequam ueniret in solitudinem gentium, ab vno tantum populo colebatur. **H I E R O.** Relinquit autem ciuitates suas, hoc est pristinas conuersiones & varietates dogmatum. Egressus autem Iesus, signat quod turbae quidem habebant eundi voluntatem, sed peruenienti vires non habuerunt: ideo saluator egreditur de loco, & obuiam pergit. **C H R Y S O.** Turbarum fidem ostendit, quod dominum etiam famem patientes expectabant vsque ad vesperam: & ideo sequitur: Vespere autem facto, accesserunt ad eum discipuli eius dicentes, Desertus est locus, & hora iam praerijt. Cibaturus quidem eos dominus expectat rogari, quasi vbique non inflens prior ad miracula, sed vocatus. Ideo autem nullus de turba accedit, venerantur enim eum abundanter, & neque famis sensum accipiebant amore infantiae. Sed neque discipuli accedentes dicunt: Cibus adhuc enim imperfectus erant discipuli dispositi, sed dicunt: Desertus est locus, quod enim videbatur Iudaeis in eremo esse miraculum, cum dicerent: Numquid potest parare mensam in deserto? hoc & per opera ostendit. Propter hoc autem & in desertum eos ducit, vt sine omni suspitione sit hoc miraculum, & nullus astimet ex caestello aliquo prope existenti inferri aliquid ad mensam. Sed quoniam desertus sit locus, tamen qui nutrit orbem terrarum adest, est hora iam praerijt vt dicunt, tamen qui non erat hora suppositus, loquebatur. Et quamuis praeniciens discipulos dominus multos infirmos curauerit, tamen interim ita imperfecti erant, quod neque quid de panibus facturus erat, poterant assimulare. vnde subditur: Dimittite turbas vt euntes in caestella, emant sibi escas. Vide autem magistri Sapientiam non enim statim dixit eis: Ego cibus eos. neque enim hoc facile susceperunt, sed subditur: Iesus autem dixit eis: Non habent necesse ire, date illis vos manducare. **H I E R O.** In quo prouocat Apostolos ad fractionem panis, vt illis se non habere restantibus, magnitudo miraculi notior fieret. **A V G.** de Con. euan. Potest autem mouere, si dominus secundum narrationem Ioannis prospectus turbis, quae sunt a Philippo, vnde illis esse dari posset, quomodo sit verum quod Matthaeus hic narrat, prius dixisse domino discipulis vt dimittet turbas quod possent alimentum emere de proximi locis. Intelligitur ergo post haec verba dominum in specifice multitudinem, & dixisse Philippo, quod Ioannes commemorat. Matthaeus autem & alij praetermiserunt, & omnino talibus quaestionibus neminem moueri oportet, cum ab aliquo Euangelistarum dicitur quod ab alio praetermittitur, **C H R Y S O.** Discipuli vero neque per praemissa verba directi sunt, sed adhuc

Hom. 50.

Homi. 50.

Lib. 2. c. 45.

Lib. 2. c. 53.

Lib. 2. c. 44.

sed adhuc vt homini loquuntur. vnde sequitur: {Responderunt ei: Non habemus hic, nisi quinque panes & duos pisces.} Addiscimus autem in hoc discipulorum philosophiam, qualiter contempserunt escam. Duodecim enim existentes, quinque panes habebant, & duos pisces. contemptibilia enim illis erant corporalia, & a spiritalibus possidebantur. Quia igitur discipuli adhuc ad terram trahebantur, iam dominus inducere incipit que ab ipso erant. vnde sequitur: {Qui ait eis: Afferte illos mihi hic.} Propter quid autem non facit panes ex nihilo, quibus turbam pascat? vt scilicet obstruat Marcionis & Manichaeos, qui creaturas alienant a Deo, & pro opera doceat, quoniam omnia quae videntur, eius opera & creationes sunt, & vt ostendat quoniam ipse est qui fructus tradidit, qui dixit a principio: Terra germinet herbam virentem: neque enim hoc minus illo est, Non enim minus est de quinque panibus facere panes tantos, & de piscibus similia, quam de terra educere fructum, & ab aquis reptilia alia animata, quod demonstrabat eum esse dominum terrae & maris. Oportet autem erudiri discipulorum exemplo, quonia etiam pauca habuerimus, oportet ea retribuere indigentibus. Iussi namque discipuli afferre quinque panes, non dicunt vnde mitigabimus famem nostram? sed obediunt consensum. vnde sequitur: {Et cum iussisset turbam discumbere super fenum, accepit quinque panibus & duobus piscibus, aspiciens in caelum, benedixit ac fregit.} Quare autem aspexit in caelum, & benedixit? Oportebat namque credi de eo quoniam a patre est, & quoniam ei aequalis est. aequalitatem demonstrabat, cum potestate omnia faceret. A patre autem esse se monstrabat per hoc, quod ad ipsum omnia referens faciebat, inuocans eum ad ea quae fiebant: & ideo vt vtriusque ostendat, nunc quidem potestate, nunc autem orans miracula facit. Deinde considerandum, quod in minoribus respicit in caelum, in maioribus autem potestate omnia facit. Quando enim peccata dimisit, mortuos suscitauit, mare refrenauit, occulta cordium redarguit, oculos coecorum cecorum, quae solius Dei sunt, nequaquam videtur orans. Quando autem panes multiplicari fecit, quod his omnibus minus est, tunc respexit in caelum, vt discas quoniam & in minoribus, non aliunde virtutem habet quam a patre. Simul autem erudit nos non prius tangere mensam, donec gratias egerimus ei, qui cibum datur nobis. Propter hoc etiam, & in caelum respicit. aliorum enim signorum multorum exempla habebant discipuli, huius autem nullum. HIERO. Frangente autem domino, seminarium fit cibum. si enim fuissent integri, & non in frustra discerpti, & non diuisi in multiplicem segetem, tantam multitudinem alere non poterant. Turbae autem a domino per Apostolos alimenta suscipiunt. vnde sequitur, {Et dedit discipulis panes, discipuli autem turbis.} CHRYS. In quo quidem non solum eos honorauit, sed voluit vt hoc miraculo facto, non increduli fiant, neque obliuiscantur eius cum preterierit, manibus ipsis restantibus. Ideoque turbas dimittit prius famis sensum accipere, & discipulos accedere & interrogari, & ab ipsis accepit panes, vt multa essent testimonia eius quod fiebat, & multas rememorationes haberent miraculi. ex hoc autem, quod nihil amplius quam panes & pisces eis dedit, & ex hoc quod omnibus communiter ea apposuit, humilitatem, parsimoniam, & charitatem qua omnia aestimarent communia, eos erudit, quod & a loco docuit, cum super fenum eos discumbere fecit. non enim nutrire solum corpora volebat, sed & animam erudire. Panes autem & pisces in discipulorum manibus augebantur. vnde sequitur, {Et manducauerunt omnes, & saturati sunt.} Sed neque vsque ad hoc fecit miraculum, sed & superabundare fecit, non panes integros, sed fragmenta, vt ostendat quoniam illi panes, neque quantum reliquiae erant, & vt absentes discant quod factum est, & ne vltus quod factum est aestimetur esse phantasma. vnde sequitur: {Et tulerunt reliquias duodecim cophinos plenos fragmentorum.} HIERO. Vnusquisque enim Apostolorum de reliquijs Saluatoris implet cophinum suum, vt ex reliquijs doceat veros fuisse panes qui multiplicati sunt. CHRYS. Propter hoc enim duodecim cophinos superabundare fecit, vt & Iudas suum cophinum portaret. Accipiens autem fragmenta, dedit discipulis & non turbis, quae adhuc imperfectius dispositae erant quam discipuli. Iuxta numerum quinque panum, & comedentium virorum, quinque milium multitudo est. vnde sequitur. {Manducantium autem, fuit numerus quinque milia virorum, exceptis mulieribus & paruulis.} CHRYS.

Hoc enim erat plebis maxima laus, quoniam mulieres & viri astabant, quando haec reliquiae factae sunt. HIERO. Non autem quinque panes multiplicauerunt in plures, sed fragmentis fragmenta succedunt. Crescit deinde materies, nescio vtrum in mensuram loco, aut in sumentium manibus. RABA. Hoc autem miraculum scripturus Ioannes, permisit quia proximum esset pascha. Matthaeo vero & Marcus hoc, interfecto Ioanne, continuo factum esse commemorant. vnde colligitur imminente paschali festiuitate fuisse decollatum, & anno post sequere, cum paschale tempus rediret, mysterium dominicae passionis esse completum. HIERO. Omnia autem haec plena mysterijs sunt. nedixit & fregit, & dedit discipulis panes, discipuli autem turbis. Et manducauerunt omnes, & saturati sunt. Et tulerunt reliquias duodecim cophinos fragmentorum plenos. Manducantium autem, fuit numerus quinque milia virorum, exceptis mulieribus & paruulis. G. Et statim compulit discipulos ascendere in nauiculam, & praecedere eum transfretum, do hoc enim facit dominus non mane, non meridie, sed vespere, quando Sol iustitiae occubuit. REMI. Per vespem enim mors domini designatur, quia postquam ille verus Sol in ara crucis occubuit, famelicis satiauit. Vel per vespem vltima aetas saeculi designatur, in qua filius Dei veniens, turbas in se credentium refecit. RABA. Quod autem discipuli rogant dominum, vt dimittat turbas, vt emant sibi cibos per castella, signat fastidium Iudaeorum contra turbas gentium, quos iudicabant magis aptos, vt quaereret sibi cibum in conuentibus pharisaeorum, quam diuinorum librorum vterentur passu. HIERO. Sed dominus respondit: Non habent necesse ire. ostendens eos quibus medetur, venalis doctrinae cibo non egere, neque necessitatem habere regredi ad Iudaeam cibosque mercari, iubetque; Apostolis, vt escam darent. Nunc autem ignorabat non esse, quod dari posset? sed erat omnis typica ratio explicanda, nondum enim concessum Apostolis erat ad vitam aeternam cibum caelestem percipere ac ministrare, quorum responso ad spiritualis intelligentiae ordinem tendit, quia adhuc sub quoque panibus, id est quinque libris legis continebantur, & piscium duorum, id est prophetarum, & Ioannis praedicationibus aiebant. BABA. Vel per duos pisces, & prophetias & Psalmos habemus. totum enim verum testamentum in his tribus completur, lege, prophetis, & Psalmis. HIERO. Hoc igitur primum, quia in his adhuc erant Apostoli obtulerunt, sed ex his euangeliorum praedicatione in maiorem suae virtutis abundantiam creuit. Accumbere post hoc supra fenum populus iubetur, non iam in terra iacens, sed lege suffultus, & tanquam terra feno fructibus operis sui vnusquisque sustentitur. HIERO. Vel discumbere iubetur super fenum, & secundum alium euangelistam per quinquagenos & centenos, vt postquam calcauerint carnem suam, & saeculi voluptates, quasi arens fenum sibi subiecerint, tunc per quinquagenarium numerum praesentiam, ad perfectum centesimi numeri culmen ascendant. Aspiciunt autem ad caelum, vt illuc dirigendos oculos doceat. Frangitur autem lex cum prophetis, & in eius medio proferuntur mysteria, vt quod integrum non aiebat, diuisum per partes alat gentium multitudinem. HIERO. Dantur autem Apostolis panes, quia per eos erant diuinae gratiae dona reddenda. Idem autem edentium numerus inuenitur, qui futurus fuerat creditorum. nam sicut in libro Actuum continetur, ex Israel populi infinitate virorum, quinque milia crediderunt. HIERO. Comederunt autem quinque milia virorum, qui in perfectum virum creuerant. Mulieres autem & paruuli sexus fragilis, & etas minor numero indigni sunt, vnde & in Numerorum libro, serui, mulieres, & paruuli, & vulgus ignobile, absque numero praetermittitur. RABA. Turbis autem esurientibus, non noua creat cibaria, sed acceptis eis quae habebant discipuli, benedixit, quia veniens in carne, non alia quam quae praedicta sunt, praedicabat, sed legis & prophetarum scripta mysterijs, grauida esse demonstrat. Quod autem superest turbis, a discipulis tollitur, quia secretiora mysteria, quae a rudibus capi nequeunt, non sunt negligenter habenda, sed a duodecim Apostolos, qui per duodecim cophinos signantur, & ab eorum successibus diligenter inquirenda. Cophinis enim seruilia opera aguntur, & Deus in firma mundi elegit, vt confundat fortia. Quinque autem milia, pro quinque sensibus corporis, hi sunt qui in saeculari habitu exterioribus recte uti nouerunt. HIERO. Diligentem examinationem eorum, quae facta erant tradere volens, eos qui praesimul signum viderant, iussit a se separari, quia etiam praesens visus fuisset, phantastice & non in veritate, fecisse miraculum diceretur, non tamen vt absens. Et ideo dicitur: {Et statim compulit Iesus discipulos ascendere in nauiculam, & praecedere eum transfretum, donec dimitteret turbas.} HIERO.

HIERO. sermone ostenditur inuitos eos a domino recessisse, a voluntate preceptoris, ne ad punctum quidem temporis ab eo vultu separari. CHRYS. Considerandum autem, quod cum dominus magna operatur dimittit turbas, docens nos nusquam gloriam multitudinis prosequi, neque attrahere multitudinem. Et iterum docet, non debere turbis nos commiscere continue, neque fugere multitudinem semper, sed alterutrum vtiliter facere. vnde sequitur: {Et dimissa turba, ascendit in montem solus orare.} In quo nos docet, quia solitudo bona est, cum nos Deum interpellare oporteat. propter hoc etiam ad desertum vadit, & ibi pernoctat dum orat, erudiens nos in oratione tranquillitatem quaerere, & a tempore & a loco. HIERO. Quod autem ascendit solus orare, non ad eum referas, qui de quinque panibus quinque milia hominum satiauit, sed ad eum qui ad dita morte Ioannis secessit in solitudinem, non quo personam domini separemus, sed quo opera eius inter Deum hominemque diuisa sunt. AVG. de Con. euan. Potest autem hoc videri contrarium, quod Matthaeus dimissis turbis, eum dicit ascendere in montem, vt illic solus oraret: Ioannes autem in monte fuisse, eum eadem turbas paut. Sed cum & ipse Ioannes dicit, post illud miraculum fugisse eum in montem, ne a turbis teneretur, quae eum volebant facere regem, vtique manifestum est, quod de monte in planiora descendit, quando illi panes ministrati sunt. nec illud repugnat quod Matthaeus dicit: Ascendit in montem solus orare: Ioannes autem cum cognouisset, inquit, quod venturi essent vt facerent eum regem, fugit iterum in montem ipse solus. neque enim causa orandi contraria est causa fugiendi. quandoquidem & hinc dominus docet hanc esse nobis magnam causam orandi, quando est causa fugiendi. Nec illud contrarium est quod Matthaeus prius dicit, eum iussisse ascendere discipulos in nauiculam, ac deinde dimissis turbis ascendisse in montem solus orare. Ioannes vero prius eum fugisse commemorat solum in montem, ac deinde: Vt autem sero factum est, inquit, descenderunt discipuli eius ad mare. & cum ascendissent &c. quis enim non videat hoc recapitulando. Ioanne postea dixisse factum a discipulis, quod iam Iesus iusserat antequam fugisset in montem? HIERO. Recte autem quasi inuiti & retractantes Apostoli a domino recesserant, ne illo absente naufragia sustinerent. Sequitur enim: {Vespere autem facto, solus erat ibi id est in monte.} Nauicula autem in medio mari iactabatur fluctibus, erat enim ventus contrarius.} CHRYS. Rursum autem discipuli tempore sustinent, sicut & prius, sed tunc quidem habentes eum, in nauigio hoc passi sunt, nunc autem soli existentes. Paulatim enim ad maiora eos ducit, & ad ferendum omnia viriliter instruit. HIERO. Domino quidem in montis cacumine commorante, statim ventus contrarius oritur, & turbat mare, & periclitantur Apostoli, & tadium imminens naufragium perseuerat, quamdiu Iesus veniat. CHRYSO. Tota autem nocte dimittit eos fluctuari, erigens eorum cor post timorem in maius sui desiderium immittens eos, & in memoriam continuam, propter hoc non confestim eis aluit. vnde sequitur: {Quarta autem vigilia noctis, venit ad eos ambulans supra mare.} HIERO. Stationes enim & vigiliae militares in trina horarum spatia diuiduntur. Quando ergo dicit: Quarta vigilia noctis venisse ad eos dominum, ostendit tota nocte periclitatos. CHRYSO. Erudiens eos non cito solutionem inquirere aduentum malorum, sed ferre ea quae contingunt viriliter. quando autem putauerunt erui, tunc intentus est timor. vnde sequitur: {Et videntes eum supra mare ambulantem, turbati sunt dicentes, quia phantasma est, & praetimore clamauerunt.} Semper enim hoc dominus facit, cum solutus sit mala aliqua, difficilia & terribilia inducit. Quia, non est longo tempore tentari cum finendi sunt agones iustorum, volens amplius eos lucrari, auget eorum certamina, quod & in Abraham fecit, vltimum certamen tentationum filij ponens. HIERO. Confusus autem clamor & incerta vox, magni timoris indicium est. Si autem iuxta Marcionem & Manichaeum dominus noster non est natus ex virgine, sed visus in phantasmate, quomodo nunc Apostoli timent, ne phantasma videant? CHRYS. Christus ergo non prius se reuelauit discipulis, donec clamauerunt. quanto enim magis intendebatur timor, tanto magis letati sunt in eius praesentia. vnde sequitur: {Statimque Iesus locutus est eis dicens, Habete fiduciam, ego sum. nolite timere.} hoc autem

verbum & timorem soluit, & fiduciam praeparauit. HIERO. Quod autem dicit: Ego sum. nec subiungit quis sit, vel ex voce sibi nota, poterant intelligere eum, qui per obscuras noctis tenebras loquebatur, vel ipsum esse scire poterant, quem locutum ad Moysen nouerant: Haec dices filijs Israel: Qui est, misit me ad vos. in omnibus autem locis ardentissima fidei inuenitur Petrus. Eodem igitur fidei ardore quo semper, nunc quoque tacetibus ceteris, credit se posse facere per voluntatem magistri, quod non poterat per naturam. vnde sequitur: {Respondens autem Petrus dixit: Domine si tu es, iube me ad te venire super aquas. At ipse ait: Veni. Et descendens Petrus de nauicula, ambulabat super aquam, vt veniret ad Iesum. Videns vero ventum validum, timuit. Et cum cepisset mergi, clamauit dicens: Domine saluum me fac. Et conde & leue fiet corpus quod per se graue est. AVG. de Ver. Do. Non enim possum hoc in me, sed in te. Agnouit Petrus quid fidei esset a se, quid ab illo cuius voluntate se credit posse, quod nulla humana infirmitas posset. CHRYS. Vide autem quantus est feruor, quanta fides. non dixit: Ora & deprecare, sed iube. non enim solum credidit quoniam potest Christus ambulare super mare, sed quoniam potest & alios inducere, & concupiscit velociter ad eum ire. Hoc enim tam magnum quae sit propter amorem solui, non propter ostentationem. Non enim dixit: Iube me ire super aquas, sed iube me venire ad te. Patet autem, quod cum in miraculo supra posito ostenderit quod dominatur mari, nunc ad mirabilius signum eos inducit. vnde sequitur: {At ille ait: Veni. Et descendens Petrus de nauicula, ambulabat super aquas, vt veniret ad Iesum.} HIERO. Qui putant domini corpus, ideo non esse verum, quia super molles aquas quasi molle & aereum in cesserit, respondeant quomodo ambulauerit Petrus, quem vtique verum hominem non negabunt. RABA. Denique Theodoros scripsit corporale pondus non habuisse dominum secundum carnem, sed absque pondere super mare ambulasse, sed contrarium fides catholica praedicat. Nam Dionysius dicit, quod non infusus pedibus corporale pondus habentibus, & materiale onus deambulabat super vndam. CHRYS. Petrus autem quod maius est superans, scilicet vndam maris, a minori turbatur, & vna impulsus. vnde sequitur. {Videns autem ventum validum.} Talis est enim natura humana, vt multoties in magnis recte se habens, in minoribus reprehendatur. hic autem quod Petrus timuit, differentiam monstrabat magistri & discipuli, sed & alios discipulos mirigabat. Si enim in duobus fratribus fessuris ad dextram molestati sunt, multo magis hic molestati fuissent, nondum enim erant spiritu pleni, postea vero spirituales effecti, vbique Petro primatum concedunt, & in concionibus eum praemittunt. HIERO. Paululum etiam relinquitur tentationi, vt augeatur fides, & intelligat se non facultate postulationis, sed potentia Domini seruatum. Ardebat enim in animo eius fides, sed humana fragilitas in profundum trahebat. AVG. de Ver. Do. Praesumpit ergo Petrus de Domino, titubauit vt homo, sed rediit ad Dominum. vnde sequitur: {Et cum cepisset mergi, clamauit dicens: Domine, saluum me fac.} Numquid autem dominus desereret titubantem, quem audierat inuocantem? vnde sequitur: {Et continuo Iesus extendens manum, apprehendit eum.} CHRYS. Ideo autem non iniitit ventris quietere, sed extendens manum, apprehendit eum, quoniam illius fidei opus erat. Cum enim quae a nobis sunt decesserint, tunc ea quae a Deo sunt, stant. Vt igitur monstraret, quia non venti immisio, sed illius modica credulitas periculum operabatur, subditur: {Et ait illi: Modice fidei, quare dubitasti?} In quo manifestat, quia neque ventus nocere potuisset, si fides firma fuisset. Sicut autem pullum ante tempus ex nido exeuntem & casurum, mater alis portans, rursus ad nidum reducit: ita & Christus fecit. vnde sequitur, {Et cum ascendisset in nauiculam, cessauit ventus. Qui autem erant in nauicula, venerunt & adorauerunt eum dicentes: Vere filius Dei es.} RABA. Quod quidem de nautis intelligendum est, siue de Apostolis. CHRYS. Vide autem qualiter paulatim ad id quod est excelsus vnuerfos ducebat. Supra enim increpauit mare, nunc autem magis virtutem suam demonstrat, super mare ambulando, & alij hoc idem facere iubendo, & periclitantem saluando. ideoque dicebant ei: {Vere filius Dei es.} quod supra non dixerant. HIERO. Si ergo ad vnum signum tranquillitate maris redita, quae post nimias procellas interdum & casu fieri solet, nauis atque retores vere filium Dei confitentur, cur Arrius ipsum in ecclesia praedicat creaturam? AVG. de Ver. Do. Mystice autem monas altitudo est. Sermon. 13. Quid

1111111111

Hom. 51.

Lib. 2. c. 47.

Serm. 13.

Serm. 13.

Serm. 14.

sed turbis. vnde dicit: Et conuocatis ad se turbis, dixit eis. Audite & intelligite. Quia turbis dogma excelsum, & multa philosophia plenum propositurus erat, non simpliciter hoc enunciat, sed susceptibile facit sermonem. Primo quidem & ore, & sollicitudine exhibita circa turbas, quod ostendit Euangelista dicens: Et conuocatis ad se turbis. Deinde etiam susceptibile facit sermonem ex tempore, quia post mortuos successit, post victoriam contra Phariseos habitam, tunc legem proponit, vt facilius suscipiatur. Et non solum simpliciter turbas aduocauit, sed et eos attentiores fecit in hoc, quod dixit: Audite & intelligite, id est attendite & erigimini mente ad hoc audiendum. Non autem dixit eis: Nihil est obseruatio escaurum, neque quod Moyse male iniunxerat, sed per modum admonitionis, & consilij a rerum ipsarum natura testimonium accipiens ait: Non quod intrat in os coinquinat hominem, sed quod procedit ex ore, hoc coinquinat hominem. Hieronymus habet communicat: HIER. Verbum communicat proprie scripturarum est, & proprio sermone non teritur. populus autem Iudaeorum, cum partem Dei se esse iactans, communes cibos vocat, quibus omnes vtuntur homines. Verbi gratia, Suillam carnem, ostreas, lepores, & istiusmodi animantia, quae vngulam non findunt, nec ruminant, nec squamosa in piscibus sunt. Vnde & in actibus Apostolorum scriptum est. Quod Deus sanctificauit, tu ne commune dixeris. Commune ergo quod caeteris hominibus patet, & quasi non de parte Dei, pro immundo appellatur. AVG. contra Faustum: Testamento autem veteri, non est contraria ista sententia, qua dominus dicit: Non quod intrat in os, in qua Apostolus dicit: Omnia munda mundis, & omnis creatura Dei bona est. Si possunt hoc Apostolum de ipsis dixisse naturis intelligant Manichaei, illas autem literas propter quasdam praefigurationes temporis congruentes, animalia quaedam, non natura sed significatione immunda dixisse. Itaque verbi gratia, Si de porco & agno requiratur, vt rumque natura mundum est, quia natura omnis creatura Dei bona est, quaedam vero significatione agnus mundus, porcus immundus est, tanquam si stultum & sapientem diceret, vtique hoc verbum natura vocis & literarum & syllabarum, quibus constat vtique mundum est, significatione autem vnum horum verbum, quod dicitur stultus, immundum dici potest, non natura sui, sed quoniam quoddam immundum significat. Et fortasse quod est in rerum figuris porcus, hoc est in hominum genere stultus. & tam illud animal quam iste duae syllabae, quod dicit stultus quoddam vnum idemque significauit. Immundum quippe illud animal in lege positum est. eo quod non ruminet, non autem hoc eius vitium, sed natura est. Sunt autem homines, qui per hoc animal significatione immundi proprio vitio, non natura, qui cum libenter audiant verba sapientiae, postea de his omnino non cogitant, quod enim vile audierit, velut ab intestino memorie, tanquam ad os cogitationis recordandi dulcedine reuocare, quid aliud est quam spiritualiter rumunari? quod qui non faciunt, illorum animalium genere figurantur. Haec autem similitudines rerum in locutionibus, vel obseruationibus figuratis rationales mentes vtilliter & suauiter mouent. sed priori populo multa talia, non tantum audienda, verum etiam obseruanda praecipua sunt. Tempus enim erat, quo non tantum dicitis, sed etiam factis prophetizari oportebat ea, quae posteriore tpe fuerant reuelata. quibus per Christum atque in Christo reuelatis, fidei gentium onera obseruationu non sunt imposta, prophetiae tamen est auctoritas commendata. Requiro autem a Manicheis, vt rum ista Dni sententia qua dixit, non inquinari his, hominem quae in os eius intrant, vera aut falsa sit? Si falsa dicunt, cur eam eorum doctor Adimantus a Christo prolata dicens, ad expugnandum vetus testamentum obiecit? Si autem vera est, cur aduersus eam credunt se coinquinari? HIERONYMVS. Opponat autem prudens lector & dicat, Si quod intrat in os non coinquinat hominem, quare idolotritus non vescimur? Sciendum igitur, quod ipsi quidem cibi, & omnis Dei creatura per se munda sit. sed idolotritum & daemone inuocatio ea facit immunda apud eos, scilicet, qui cum conscientia idoli idolotritum manducant, & conscientia eorum, cum sit infirma polluitur, vt Apostolus dicit. REMIGIUS. Quicumque autem tante fidei est, vt intelligat creaturam Dei, nullo modo inquinari posse, sanctificetur cibis per verbum Dei & orationem, & comedat quicquid

vult: ita tamen, quod haec licentia offendiculum non fiat infirmis, vt Apostolus dicit. HIERO. Ex vno sermone Domini, omnis superstitio obseruationum iudaicarum fuerat elisa, qui in cibis sumendis abominandisque religionem suam sitam arbitrabantur. CHRYS. Præmissa itaque cum audissent Pharisei, nihil contraxerunt illi, quia vehementer eos conuicerat, non redarguendo solum, sed & dolorem illorum propalando: sed scandalizati sunt, Pharisei scilicet, non autem turba. vnde dicitur: Tunc accedentes discipuli eius, dixerunt ei: Scis, quia Pharisei audito hoc verbo scandalizati sunt? HIERO. Quia crebro teritur in Ecclesiasticis scripturis scandalum, breuiter dicendum quid significet scandalum, nos offendiculum vel ruina & impactionem pedis postumus dicere. Quando ergo legitur: Quicumque scandalizauerit, hoc intelligimus, qui dicto vel facto occasionem ruinae dedit. CHRYSO. Christus autem non soluit Phariseorum scandalum, sed magis eos increpauit. vnde sequitur: Et ille respondens ait: Omnis plantatio quam non plantauit Pater meus caelestis, eradicabitur. Hoc autem Manichaei de lege dictum esse dicunt, sed confutant eos, quae antea dicta sunt. Si enim de lege dixisset, qualiter superius pro lege pugnauerat, dicens: Quare transgredimini mandatum Dei, propter traditionem vestram? Qualiter etiam Prophetam induxisset in medium? Si etiam Deus dixit, Honora patrem & matrem, qualiter hoc, quod in lege dictum est, non est Dei plantatio? HILAR. Dicens ergo omnem plantationem, quae non a patre sit, docet traditionem hominum eradicandam, cuius fauore legis praecipua transgressi sunt. REMIGIUS. Omnis etiam falsa doctrina, & superstitiosa obseruatio cum suis auctoribus permanere non potest, & quia a Deo patre non est, cum eisdem eradicabitur. Illa ergo sola permanebit, quae a Deo patre est. HIERONYMVS. Numquid ergo eradicabitur & illa plantatio, de qua Apostolus ait: Ego plantavi, apollo rigauit? Sed soluitur quaestio, ex eo quod sequitur Deus incrementum dedit. Dicit & ipse: Dei agricultura, Dei edificatio estis, & alibi: Cooperatorum Dei sumus. Si autem cooperatores Dei plantate Paulo, & rigante Apollinae, Deus cum operatoribus suis plantat & rigat. Abutuntur autem hoc loco, qui diuersas naturas introducunt dicentes: Si plantatio, quam non plantauit pater, eradicabitur, ergo quam ille plantauit, non potest eradicari. Sed audiant illud Hieremiae: Ego vos plantavi vineam veram, quomodo versi estis in amaritudinem vitis alienae? Plantauit quidem Deus, & nemo potest eradicare plantationem eius. Sed quoniam ista plantatio in voluntate proprii arbitrii est, nullus alius eam eradicare poterit, nisi ipsa tribuerit assensum. GLO. Vel plantatio ista, Doctoris legis significat, cum sequacibus suis, qui Christum non habebant fundamentum. Quare autem sunt eradicandi, subditur: Sinite illos, caeci sunt, & duces caecorum. RABA. Caeci quidem sunt, id est luce mandatorum Dei priuati, & sunt Duces caecorum, quia alios in praecipitium trahunt errantes, & in errorem mittentes. vnde subditur: Caecus autem, si caeco ducatum praestet, ambo in foueam cadunt. HIERONYMVS. Hoc etiam est quod Apostolus praeeperat: Haereticum hominem post primam & alteram correctionem, deuota, sciens quod peruersus sit huiusmodi. In hunc sensum & Saluator praecipit doctores pessimos dimittendos arbitrio suo, sciens eos difficulter ad veritatem posse trahi.

plantauit pater meus caelestis, eradicabitur. Sinite illos, caeci sunt, & duces caecorum. Caecus autem, si caeco ducatum praestet, ambo in foueam cadunt. c Respondens autem Petrus, dixit ei: Ediffere nobis parabola istam. At ille dixit: Adhuc & vos sine intellectu estis? Non intelligitis, quia omne quod in os intrat, in ventrem vadit, &

in secessum emittitur. Quae autem procedunt de ore, de corde exeunt, & ea coinquinant hominem. De corde enim exeunt cogitationes malae, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiae. Haec sunt quae coinquinant hominem. Non lotis autem manibus manducare, non coinquinat hominem.

Et egressus inde Iesus, secessum emittitur. Quae autem procedunt de ore, de corde exeunt, & ea coinquinant hominem. De corde enim exeunt cogitationes malae, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiae. Haec sunt quae coinquinant hominem. Non lotis autem manibus manducare, non coinquinat hominem.

Et egressus inde Iesus, secessum emittitur. Quae autem procedunt de ore, de corde exeunt, & ea coinquinant hominem. De corde enim exeunt cogitationes malae, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiae. Haec sunt quae coinquinant hominem. Non lotis autem manibus manducare, non coinquinat hominem.

Et egressus inde Iesus, secessum emittitur. Quae autem procedunt de ore, de corde exeunt, & ea coinquinant hominem. De corde enim exeunt cogitationes malae, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiae. Haec sunt quae coinquinant hominem. Non lotis autem manibus manducare, non coinquinat hominem.

Et egressus inde Iesus, secessum emittitur. Quae autem procedunt de ore, de corde exeunt, & ea coinquinant hominem. De corde enim exeunt cogitationes malae, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiae. Haec sunt quae coinquinant hominem. Non lotis autem manibus manducare, non coinquinat hominem.

Et egressus inde Iesus, secessum emittitur. Quae autem procedunt de ore, de corde exeunt, & ea coinquinant hominem. De corde enim exeunt cogitationes malae, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiae. Haec sunt quae coinquinant hominem. Non lotis autem manibus manducare, non coinquinat hominem.

Et egressus inde Iesus, secessum emittitur. Quae autem procedunt de ore, de corde exeunt, & ea coinquinant hominem. De corde enim exeunt cogitationes malae, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiae. Haec sunt quae coinquinant hominem. Non lotis autem manibus manducare, non coinquinat hominem.

Et egressus inde Iesus, secessum emittitur. Quae autem procedunt de ore, de corde exeunt, & ea coinquinant hominem. De corde enim exeunt cogitationes malae, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiae. Haec sunt quae coinquinant hominem. Non lotis autem manibus manducare, non coinquinat hominem.

Et egressus inde Iesus, secessum emittitur. Quae autem procedunt de ore, de corde exeunt, & ea coinquinant hominem. De corde enim exeunt cogitationes malae, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiae. Haec sunt quae coinquinant hominem. Non lotis autem manibus manducare, non coinquinat hominem.

Et egressus inde Iesus, secessum emittitur. Quae autem procedunt de ore, de corde exeunt, & ea coinquinant hominem. De corde enim exeunt cogitationes malae, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiae. Haec sunt quae coinquinant hominem. Non lotis autem manibus manducare, non coinquinat hominem.

Hom. 51.

Cap. 10.

Hom. 51.

dictum erat. Discipuli autem scandalizati fuerant. vnde a principio quasi pro Pharisaeis interrogare volebant, sed quia audierant eum magna dicentem, omnis plantatio & c. repressi iuerunt. Sed Petrus qui vbique seruens erat neque ita hler. quem dominus increpat, & increpationi rationem addidit dicens: Non intelligitis, quia omne quod in os intrat in ventrem vadit, & in secessum emittitur? HIERO. Ex hac sententia quidam calumniantur, quod dominus Physicę disputatiõis ignarus, putet omnes cibos in ventrem ire, & in secessum digeri, cum statim infuscet per artus & venas ac medullas, nervosque fundantur. Sed sciendum, quod tenuis humor & liquens esca, cum in venis & artubus concocta fuerit & digesta, per occultos meatus corporis quos Graeci πύρος poros vocant, ad inferiora delabitur, & in secessum vadit. AVGVST. de Vera religione. Alimenta carnis corrupta, id est amittentia formam suam in membrorum fabricam migrant, & corrupta reficiunt in aliam formam per conuenientiam transeuntia, & per vitalem motum diiudicantur quodammodo, vt ex eis in structuram huius pulchri visibilis, quae apta sunt assumantur, non apta vero, per congruos meatus abiciantur, quorum aliud, seculentissimum redditur terrae ad alias formas assumendas, aliud per totum corpus exhalat, aliud totius animalis latentes nervos accipit, & inchoatur in prolem. CHRYSO. Cum autem hoc dominus dicit adhuc discipulis, secundum iudaicam infirmitatem respondet. dicit enim, quoniam cibus non manet, sed egreditur, quãuis etsi maneret, non faceret immundum, sed nondum haec audire poterat. propter hoc autem & Moyses per tantum tempus dicit esse immundos, quantum cibus intus manet. In vespere enim iubet lauari & mundum esse, quibus tempus digestionis & egestionis dimetiens. AVG. 15. de Trini. Duo autem quaedam hominis ora dominus complexus est, vnum corporis, aliud cordis. nam cum dicit: Omne quod in os intrat & c. apertissime demonstrat os corporis. At in eo quod sequitur, os cordis ostendit, dicens: Quae autem procedunt de ore, de corde exeunt, & ea coinquinant hominem. CHRYSO. Quae enim cordis sunt, intus in homine manent, & exeuntia inquinant non manentia solum, immo tunc magis cum exierint. vnde subiungit. De corde enim exeunt cogitationes malae, & quas primo ponit, quia hoc erat iudaicum vitium, qui scilicet ei infidiabatur. HIERO. Principale igitur animae, non secundum Platonem in cerebro est, sed iuxta Christum in corde, & arguendi sunt ex hac sententia, qui cogitationes a diabolo immitti putant, & non ex propria nasci voluntate. Diabolus adiutor esse & incitor malorum cogitationum potest esse, author esse non potest. Si autem semper in insidijs positus leuem cogitationum nostrarum scintillam suis fomibus inflammauerit, non debemus opinari eum quaeque occulta cordis rimari, sed ex corporis habitu & gestibus, aestimare quid versum in intrinsecis. Verbi gratia: Si pulchra mulierem nos crebro viderit inspicere, intelligit cor ab oculis vulneratum. GLO. Ex cogitationibus autem malis proueniunt & mala facta & mala verba, quae lege prohibentur: vnde subdit: Homicidia, & quae prohibentur illo legis praecipito: Non occides: Adulteria, fornicationes, & quae intelliguntur prohiberi illo praecipito: Non mechaberis. Furta, & quae prohibentur illo praecipito: Non futurum facies. Falsa testimonia, & contra illud praecipitum: Non dices aduersus proximum tuum falsum testimonium, Blasphemiae, & contra illud praecipitum. Non assumas nomen Dei in vanum. REMIGIUS. Nominatis autem vitijs, quae diuina lege prohibentur, pulchre dominus subiungit: Haec sunt, quae coinquinant hominem, id est immundum & impurum reddunt. GLO. Et quia huiusmodi verba domini ex Pharisaeorum nequitia occasione sumptera, qui traditiones suas diuinis praecipis praeferebant, consequenter concludit inconuenientiam traditionis praemissae, dicens: Non lotis autem manibus manducare, non coinquinat hominem. CHRYSO. Non autem dixit esca in lege prohibita manducare, non coinquinat hominem, vt non possent illi contradicere, sed concludit de illo, de quo disputatio erat.

Et egressus inde Iesus, secessum emittitur. Quae autem procedunt de ore, de corde exeunt, & ea coinquinant hominem. De corde enim exeunt cogitationes malae, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiae. Haec sunt quae coinquinant hominem. Non lotis autem manibus manducare, non coinquinat hominem.

Et egressus inde Iesus, secessum emittitur. Quae autem procedunt de ore, de corde exeunt, & ea coinquinant hominem. De corde enim exeunt cogitationes malae, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiae. Haec sunt quae coinquinant hominem. Non lotis autem manibus manducare, non coinquinat hominem.

Et egressus inde Iesus, secessum emittitur. Quae autem procedunt de ore, de corde exeunt, & ea coinquinant hominem. De corde enim exeunt cogitationes malae, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiae. Haec sunt quae coinquinant hominem. Non lotis autem manibus manducare, non coinquinat hominem.

Et egressus inde Iesus, secessum emittitur. Quae autem procedunt de ore, de corde exeunt, & ea coinquinant hominem. De corde enim exeunt cogitationes malae, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiae. Haec sunt quae coinquinant hominem. Non lotis autem manibus manducare, non coinquinat hominem.

Et egressus inde Iesus, secessum emittitur. Quae autem procedunt de ore, de corde exeunt, & ea coinquinant hominem. De corde enim exeunt cogitationes malae, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiae. Haec sunt quae coinquinant hominem. Non lotis autem manibus manducare, non coinquinat hominem.

Et egressus inde Iesus, secessum emittitur. Quae autem procedunt de ore, de corde exeunt, & ea coinquinant hominem. De corde enim exeunt cogitationes malae, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiae. Haec sunt quae coinquinant hominem. Non lotis autem manibus manducare, non coinquinat hominem.

Et egressus inde Iesus, secessum emittitur. Quae autem procedunt de ore, de corde exeunt, & ea coinquinant hominem. De corde enim exeunt cogitationes malae, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiae. Haec sunt quae coinquinant hominem. Non lotis autem manibus manducare, non coinquinat hominem.

Et egressus inde Iesus, secessum emittitur. Quae autem procedunt de ore, de corde exeunt, & ea coinquinant hominem. De corde enim exeunt cogitationes malae, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiae. Haec sunt quae coinquinant hominem. Non lotis autem manibus manducare, non coinquinat hominem.

Et egressus inde Iesus, secessum emittitur. Quae autem procedunt de ore, de corde exeunt, & ea coinquinant hominem. De corde enim exeunt cogitationes malae, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiae. Haec sunt quae coinquinant hominem. Non lotis autem manibus manducare, non coinquinat hominem.

Et egressus inde Iesus, secessum emittitur. Quae autem procedunt de ore, de corde exeunt, & ea coinquinant hominem. De corde enim exeunt cogitationes malae, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiae. Haec sunt quae coinquinant hominem. Non lotis autem manibus manducare, non coinquinat hominem.

don terminus Chananzorum respiciens ad Aquilonem. CHRYSO. Considerandum autem, quod quando ab escaurum obseruatione Iudaeos eripuit, tunc & gentibus ianuam aperuit, sicut & Petrus prius in visione iussus est hanc legem soluere, & post ad Cornelium mittitur. Siquis autem quaeratur, cum discipulis suis dixerit: In viam gentium ne abieritis, qualiter hac ambulat via? Primum quidem illud dicemus, quia non erat obnoxius praecipito, quod discipulis dederat. Secundo autem, quia neque vt praedicaturus abijt. vnde & Marcus dicit: Quoniam occultauit seipsum. REMIGIUS. Iuit autem, vt Tyrios Sydoniosque curaret, siue vt huius mulieris filiam liberaret a daemone, quatenus per eius fidem Scribarum & Pharisaeorum nequitiam condemnaret. de qua quidem muliere subditur: Et ecce mulier Chananea a finibus illis egressa. CHRYSO. Dicit autem Euangelista eam esse Chananeam, vt ostendat virtutem praesentiae Christi. Chananaei enim, qui expulsi fuerant, vt non peruerterent Iudaeos, hi Iudaeis apparuerunt praedicatorum, vt exirent a terminis suis, & accederent ad Christum. Cum autem haec mulier accessisset, nihil aliud quam misericordiam poposcit. vnde sequitur: Clamauit dicens ei: Miserere mei Domine fili David. GLO. Magna fides Chananaeae hic notatur, Deum credit, vbi Dominum vocat, hominem, vbi dicit filium David. Nihil ex merito postulat, sed solum misericordiam Dei implorat, dicens Miserere. Nec dicit: Miserere filiae, sed Miserere mei, quia dolor filiae dolor est matris, & vt magis cum ad compassionem moueat, totum ei dolorem enarrat. vnde sequitur: Filia mea male a demonio vexatur. In quo vulnera medico detegit, & magnitudinem & qualitatem morbi, magnitudinem cum dicit, Male vexatur, qualitatem cum dicit: A daemone. ORIGEN. in Hom. Vide autem prudentiam feminae, non iuit ad homines seductores, non quaesit inanes ligaturas, sed omnes relinquens diaboli cultus, venit ad dominum. Non petiuit Iacobum, non rogauit Ioannem, non accessit ad Petrum, sed suscepit in se penitentiae patrocinium, & sola cucurrit ad Dominum. Sed vide, in expertum negotium perit, & lamentum suum producit in clamorem, & amator hominum Deus, non respondet verbum. vnde sequitur: Qui non respondit ei verbum. HIERONYMVS. Non autem de superbia Pharisaeica, nec de Scribarum supercilio, sed ne ipse sententiae suae contrarius videretur, per quam iussisset: In viam gentium ne abieritis, nolebat enim occasionem calumniantibus dare, perfectamque salutem gentium passionis & resurrectionis, tpi referuabat. GLO. Differendo etiam, & non respondendo, patientiam mulieris & perseverantiam nobis ostendit. Ideo etiam non respondit, vt discipuli pro ea rogarent: ostendens per hoc necessarias esse preces Sanctorum ad aliquid impetrandum. vnde sequitur: Et accedentes discipuli eius, rogabant eum dicentes: Dimitte eam, quia clamat post nos. HIERONYMVS. Discipuli adhuc illo tempore, mysteria Domini nescientes, vel misericordia moti, rogabant pro Chananea muliere, vel importunitate eius carere cupientes. AVGVST. de Consen. Euange. Afferat autem aliquam repugnantiam quaestionem, quod Marcus in domo dicit fuisse dominum, cum ad illum venit mulier, pro filia sua rogans. Matthaeus autem posset intelligi de domo tacuisse, eandem tamen rem commemorasse. Sed quoniam dicit discipulos domino ita suggestisse, & Dimitte illam, quoniam clamat post nos, nihil videtur aliud significare, quam post ambulatum Dominum, mulierem istam deprecatoriam vocem misisse. Intelligendum est igitur, dixisse quidem Marcum, quod intrauerit vbi erat Iesus, cum eum praedixisset fuisse in domo. Sed quia Mattheus ait: Non respondit ei verbum, dedit agnoscere, quod tacuerunt ambo, & in eo silentio egressum fuisse Iesum de domo illa, atque ita caetera contextum tur, quae iam in nullo discordant. CHRYSO. Estimo autem, & discipulos ad calamitatem mulieris esse tristatos: sed tamen non sunt ausi dicere: Da ei hanc gratiam, sed Dimitte ea, sicut & nos cum volumus alicui persuadere, multo tiores contraria dicimus. Ipse autem respondens ait: Non sum missus nisi ad oues, quae perierant domus Israel. HIERONYMVS. Non autem hoc dicit, quin ad getes non missus sit, sed quod primum ad Israel missus est, vt illis non recipientibus Euangelium, iusta fieret ad gentes transmigratio. REMIGIUS. Specialiter etiam missus est ad salutem Iudaeorum, vt etiam corporali praesentia eos doceret.

Hom. 52.

Homil. 7. in diuer. locos.

Cat. Aur. S. Tho. H. HIERO.

HIERONYMVS: Signanter autem dixit: Ad oves perditas domus Israel, vt etiam ex hoc loco erroneam ouem de alia parabola intelligamus. **CHRY.** in Hom. Sed quia mulier vidit, nihil posse Apostolos, inuerecunda facta est. ante enim neque in conspectum venire audebat. vñ dictum est. { Clamat post nos. } Quando autem videbatur vt angustata recederet, tunc propius venit. vnde sequitur. { At illa venit, & adorauit eum. } **HIERONY.** Nota, quod ista chananitis p̄feruerat primum, filium David: deinde dominum vocat, & ad extremum, Deum adorauit. **CHRYSOSTO.** Ideoque non dixit: Roga vel deprecare Deum: sed domine adiuua me. Quanto ergo magis mulier multiplicabat supplicationem, tanto & ipse multiplicabat negationem. & non adhuc Iudæos oves vocat sed filios, illam autem canem. vnde sequitur: { Qui respondens ait: Non est bonum sumere panem filiorum & canibus. } **GLO.** Filij sunt Iudæi generati & nutriti sub cultu vnus Dei per legem. Panis est euangelium, miracula, & alia quæ ad salutem nostram pertinent. non est ergo conueniens, vt a filijs auferantur & dentur gentibus, qui sunt canes. donec Iudæi repudient. **RABBA.** Canes autem gentiles propter idolatriam dicuntur, qui esui sanguinis dediti & cadaveribus mortuorum, vertuntur in rabiem. **CHRY.** Vide autem mulieris prudentiam, qualiter neque contradicere ausa est, neque tristata in aliorum laudibus, neque molestata in proprio conuitio, vnde sequitur: At illa dixit: { Etiam domine. Nam & catelli edunt de micis quæ cadunt de mensa minorum suorum. } Ille dixit: { Non est bonum. } Hæc autem dixit. { Vtique domine. } Ipse Iudæos filios vocat, hæc autem dominos. ipse canem eam nominauit, hæc autem & opus canis adiecit, ac si dicat: Si canis sum, non sum aliena, canem me dicis, ergo nutri me vt canem, non possum relinquere mensam domini mei. **HIERO.** Mira autem huius mulieris fides, patientia, & humilitas prædicatur, fides qua credebatur sanari posse filiam suam, patientia qua totiens contempta in præcibus perseuerat, humilitas, quod se non canibus, sed catulis comparat. Scio me inquit, filiorum panem non mereri, nec integros capere posse cibos, nec federe ad mensam posse cum patre, sed contenta sum reliquijs catulorum, vt per humilitatem micarum, ad panis integri veniam magnitudinem. **CHRYSOSTO.** Propter hoc autem Christus turbabat. præciebat enim eam hoc dicturam, nec occultari volebat tantam mulieris virtutem. vnde sequitur: { Tunc respondens Iesus ait illi: O mulier, magna est fides tua, fiat tibi sicut vis. } Ac si dicat: Fides tua maiora his audire potest, verum interim fiat tibi sicut vis. Vide qualiter, non parum & hæc mulier intulit in filia medicinam. propter hoc enim neque Christus dixit. Sana sit filia tua, sed magna est fides tua, fiat tibi sicut vis, vt dicas quoniam simpliciter loquebatur & non adulationis, sed multæ fidei erant verba ipsius. Hæc autem Christi vox, similis est illi voci quæ dixit: Fiat firmamentum, & factum est. vnde sequitur: { Et sanata est filia eius ex illa hora. } Intendite autem qualiter Apostolis non impetrantibus impetrat ipsa, tam magnum quid est instantia orationis. Etenim pro nostris noxiis a nobis vult magis rogari, quam ab alijs pro nobis. **REMI G.** His etiam verbis datur nobis exemplum cathecizandi & baptizandi pueros, qm̄ hoc mulier non ait: Salua filiam meam, aut adiuua eam, sed miserere mei, & adiuua me. Hinc etenim descendit consuetudo in ecclesia, vt fideles pro suis paruulis fidem Deo promittant, quando ipsi non sunt tantæ ætatis & rationis, vt per se fidem Deo promittere valeant, quatenus sicut fide istius mulieris sanata est filia eius, ita & fide virorum catholicorum peccata paruulis relaxentur. Allegorice autem hæc mulier sanctam Ecclesiam significat de gentibus congregatam. Per hoc enim, quod dominus relictis Scribis & Phariseis, venit in partes Tyri & Sydonis præfigurabatur, quia relicturus erat Iudæos, & transiturus ad gentes. Est autem hæc mulier egressa a finibus suis, quoniam Ecclesia sancta recessit a pristinis erroribus & vitijs. **HIERON.** Filiam autem Chananæ, puto animas esse credentium, quæ male a demonio vexabantur, ignorantes creatorem, & adorantes lapidem. **REMI G.** Filios autem dominus appellat Patriarchas & Prophetas illius temporis. Per mensam designatur sacra scriptura, per micæ vero, minima præcepta vel interna mytheria, quibus sancta Ecclesia pascitur, per cruas vero, carnalia præcepta quæ iudæi obseruant. **MICÆ** autem sub-

mensa comedi dicuntur, quia Ecclesia humiliter se submittit ad implenda diuina præcepta. **RABBA.** Non autem cruas, sed micæ de pane puerorum edunt: catelli, quia conuersi ad fidem, qui erant despecti in gentibus, non literæ superficiali in scripturis, sed spirituale sensum quo in bonis actibus proficere valeant inquirunt. **HIERON.** Mira autem rerum conuersio. Israel quodam filius, nos canes, pro diuersitate fidei ordo nominum commutatur. De illis postea dicitur, Circumdederunt me canes multi. nos audiuius cum muliere: Fides tua te saluam fecit. **RABBA.** Quæ merito magna dicitur, quia cum gentes nec lege fuerint imbutæ, nec vocibus Prophetarum instructæ, ad prædicationem mox Apostolorum, in auditu auris obediunt: ideoque salutem impetrare meruerunt. Verum si ad primas Ecclesiæ rogantis lachrymas dominus salutem animæ differt dare, non est desperandum vel a petendo cessandū, sed magis præcibus insistendum. **AVG.** de Quest. euang. quod & puerum Centurionis, & filiam Chananæ mulieris, non veniens ad domos eorum sanat, significat gentes ad quas non venit, saluas fore per verbum suum, quod rogantibus filij sanantur. Et intelligenda est persona Ecclesiæ, quæ sibi est & mater & filij. Nam simul omnes quibus constat Ecclesia, mater dicitur, singuli autem idem ipsi filij appellantur. **HILAR.** Vel hæc mulier profelitorum formam præfert, fines suos egreditur, & ex gentibus, scilicet in populi alterius nomen excedens, quæ pro filia videlicet gentium plebe, dominatu immundorum spirituum occupata orat, & quia dominum cognouit ex lege, David filium nuncupat. **RABBA.** Item, si quis conscientiam habet, alicuius vitij sordem pollutam, filiam habet male a demonio vexatam. Item, si quis bona quæ gessit peccatorum peste sedauit, filiam habet immundi spiritus furij agitatum: ideoque necesse est vt ad præces, lachrymasque; confugiat, sanctorumque; intercessionem & auxilia querat. **HIERO.** Sanata Chananæ filia, reuertitur dominus ad Iudæam. vnde dicitur. { Et cum transisset inde Iesus, venit secus mare Galileæ. } **REMI.** Hoc mare diuersis vocabulis appellatur. Dicitur enim mare Galileæ, propter Galilæam adiacentem, mare Tyberiadis, propter Tyberiadem ciuitatem. Sequitur, { Et ascendens in montem, sedebat ibi. } **CHRY.** Considerandum autem, quod aliquando dominus circuit, vt sanet infirmos, aliquando autem sedet, expetens eos: & ideo conuenienter hic, sic subditur: { Et accesserunt ad eum turbæ multæ habentes secum multos, claudos, cæcos, debiles, & alios multos. } **HIERO.** In eo loco vbi Latinus interpres transtulit debiles, in Græco scriptum est *Κυλλος* Kyllus, quod non debilitatis generale, sed vnus infirmitatis nomen est, vt quomodo claudus dicitur, qui pede claudicat vno, sic *Κυλλος* Kyllus appellatur, qui vnam manum debilem habet. **CHRY.** Hi autem in duobus fidem suam demonstrabant, & in ascendendo montem, & in hoc quia æstimabant se nullo alio indigere, nisi vt proicerent ad pedes Iesu: neque etiã adhuc tangunt simbriã vestimenti, sed & ad altiorē fidē ascendunt, vñ dicit. { Et proiecerunt eos ad pedes eius. } Et mulieris quidē filiã cum multa tarditate curauit, vt eius virtutem orderet. His autem non quæ meliores erant, sed vt infidelium Iudæorum ora obstrueret, cõfestim sanationē præberet. vñ sequitur: { Et curauit oēs. } Multitudo autem eorum, qui curabantur & facilitas sanationis eos in stupore mittebat. vñ sequitur, { Ita vt tur. mira. vi. mu. loquentes. } **HIERO.** De debilibus tacuit, quia quid de contrario diceret, vno verbo nõ haberet. **RABBA.** Mystice autem, cū filia Chananæ præfigurasset salutem gentiis, venit in Iudæã, quia cū plenitudo gentium intrauerit, tunc ois Israel saluus erit. **GLO.** Mare autem iuxta quod venit Iesus, tur bida huius sc̄pti volumina signat, quod est galileæ, cū hoies a vitijs ad virtutes transfigrant. **HIERO.** Ascendit autem in montem, vt quasi aus teneros fetus prouocet ad volandum. **RABBA.** Vt. fauidores suos erigat ad superna & cælestia meditanda. Sedebatque; ibi, vt demonstraret, non nisi in cælestibus requiem esse querendam. Eo autem sedente in monte, idest in celorum arce, accedunt turbæ fidelium deuota mente illi appropinquantes, ducentes secum multos & cæcos & c. eosque ad pedes Iesu proiciunt, qui peccata consistentes ipsi soli curandas subiiciunt, quos ita curat vt turbæ mirentur, & magnificent Deum Israel, quia fideles quando viderint eos, qui spiritualiter ægrotauerant, diuersis operibus virtutum ditatos, laudem Deo decantant. **GLO.** autem

Lib. 1. c. 5.

Hom. 1.

autem sunt, qui non laudant Deum, cæci, qui non intelligunt viam vitæ. surdi, qui non obtemperant claudi, per deuia boni operis non recte euntes, debiles sunt, qui infirmi sunt in bonis operibus. **HIERONY.** Prius Christus infirmorum debilitates abstulerat, postea vero sanatis offert cibos. Conuocat quoque discipulos suos, & quod facturus est loquitur. vnde dicitur. { Iesus autem conuocatis discipulis suis dixit: Misereor turbas. } Hoc autem facit vt magistris exempli tribuat, cum minoribus atque discipulis communicandi consilia, vel ex confabulatione intelligant signi magnitudinem. **CHRYSO.** Turbæ enim cum ad sanationem venissent, non audebant petere panes. vnde ipse amator hominum, & omnium curam gerens, etiam non petentibus dat. propter quod dicit: { Misereor turbas. } Ne autem dicatur, quoniam venientes viaticum portauerant, dicit: { Quia triduo iam perseuerant mecum, & non habent quod manducent. } Est enim quando venerunt, cibos habuerunt, tamen consumpti iam erant, & propter hoc non in prima, aut secunda die hoc fecit, sed in tertia, quando iam omnia erant consumpta, vt prius ipsi in necessitate constituti, cum ampliori de fiderio susciperent quod fiebat. **MONSTRAT** autem, & quod de longe venerant, & nihil eis reliquum fuerat, in hoc quod dicit: { Et dimittere eos ieiunos nolo, ne deficiant in via. } Cum autem nolit eos ieiunos dimittere: ideo tamen non statim signum facit, vt ex hac interrogatione, & responstone attentiores discipulos faciat, & fidem suam ostendant dicentes, Fac panes. Et quamuis Christus plurima fecerit, vt miraculi prius facti recordarentur, quia fecit eos ministris, & partiti sunt cophinos: adhuc tamen imperfectis dispositi erant, quod patet per hoc quod sequitur: { Et dicunt ei discipuli. Vnde ergo nobis in deserto panes tantos, vt saturemus turbam tantam? } Ipsi quidem infirma cogitatione hoc dixerunt, per hoc tamen miraculum futurum insuspicabile facientes. ne aliquid enim suspicaretur quod ab aliquo propinquo castello accepti sunt cibi, propter hoc miraculum istud in solitudine fit, multum a castellis distante. Ipse autem Christus, vt discipulorum erigat mentem, eos interrogat, vt ex modo interrogationis eos commemoret illorum, quæ prius facta sunt. vnde sequitur: { Et ait illis Iesus, Quot panes habetis? At illi dixerunt septem: & pisciculos paucos. } Non autem addunt: Sed hæc quid sunt inter tantos? sicut antea dixerant, iam enim paulatim profecerant. licet non totum apprehendatur ab eis. Admirare autem in Apostolis veritatis amorem, qualiter ipsi scribentes non occultant suum etiam magis defectum, non enim est quantalibet accusatio, parum ante tali signo facto confessim obliuisci. Admirare autem & aliam sapientiam eorum, qualiter ventrem superabant, nõ multam mensam curam facientes. In eremo enim existentes, & per tres dies ibi morantes, solum septem panes ibi habebant. Alia vero similiter prioribus fecit. etenim curare panes vnde sequitur, { Et præcepit turbas, vt discumbent super terram. } **HIERO.** De hoc autem supra diximus, & eadem repetere ociosus est, tantum in his quæ discrepant immoremur. **CHRY.** Finis autem vtriusque miraculi non similis est. Sequitur enim: { Et quod superfuit de fragmentis, tulerunt septem sportas plenas. Erant autem qui manducauerat quatuor milia hominum extra paruulos & mulieres. } Quare autem minores fuerint reliquæ in hoc miraculo quàm in primo, etsi nõ tot fuerint qui comederunt? Aut igitur hoc est, quia sportæ cophinis maiores erant, aut ex diuersitate rememorentur, & illius & huius miraculi: & propter hoc tunc quidem fecit cophinos reliquiarum numero æquales discipulis, nunc autem sportas panibus æquales. **REMI.** In hac autem Euangelica lectione consideranda est in Christo operatio diuinitatis & humanitatis. per hoc enim, quod turbis miseretur: ostendit se humanæ fragilitatis affectionem habere. In eo vero, quod panes multiplicauit, & turbas paut, ostendit diuinitatis operatio. Describitur ergo hic error Eutyctis, qui in Christo dicebat vnã naturam. **AVGVST.** de Con. euang. Sanè vt ab re est admonere in hoc miraculo, quod si aliquis Euangelistarum hoc dixisset, contrarius cæteris putaretur. Sed quia illi, qui miraculum de septem panibus narrauerunt, nec illud de quinque tacerent, neminem mouet, & vtrumque factum homines intelligunt. Hoc ideo diximus, vt scibi simile reperitur factum a

Hom. 54.

Lib. 1. c. 50.

domino, quod in aliquo alter alteri Euangelista ita repugnare videatur, vt omnino solui non possit, nihil aliud intelligatur quàm vtrumque factum esse, & aliud ab alio commemoratum. **GLO.** Notandum autem, quod prius dominus auferit debilitates & postea cibatur, quia prius sunt remouenda peccata, & postea anima verbis Dei nutrienda. **HILAR.** Sicut autem illa turba quam prius paut, Iudæicæ credentium conuenit plebi, ita hæc populo gætiū comparatur, quod vero quatuor milia virorum congregantur, multitudo innumerabilium ex quatuor orbis partibus intellr. **HIERO.** Isti etiam non sunt quinque milia, sed quatuor milia, qui numerus semper in laudibus ponitur. & quadrangulus lapis non fluuat, non est instabilis, & ob hanc causam etiam Euangelia, in hoc numero consecrata sunt. In superiori ergo signo, quia propinqui erant, & vicini quinque sensuum, non ipse dominus eorum recordatur, sed discipuli. Hic autem ipse dominus misereri se dicit eorum, quia triduo iam perseuerant cum eo, quia scilicet Patri, Filio, Spirituique sancto credebant. **HILAR.** Vel quia omne passionis Dominicæ tempus cum Domino agunt, siue quia venturi ad baptismum confitentur se credere in passione ac resurrectione eius, siue quia toto passionis Dominicæ tempore ieiunij Domino quadam compassionis societate iunguntur. **RABBA.** Vel hoc dicitur, quia in toto seculo tertium tempus est quo gratia gratia, Primum ante legem, Secundum sub lege, Tertium sub gratia, Quartum est in celo, ad quod tendens reuertitur in via. **REMI.** Vel quia peccata commissa per penitentiam corrigentes, cogitatione, locutione & opere conuertuntur ad Dominum. Has turbas noluit Dominus dimittere ieiunas, ne deficerent in via, quia peccatores per penitentiam conuersi, in cursu labentis sæculi pereunt, si absque sacra doctrinæ pabulo dimittantur. **GLO.** Septem panes sunt scriptura noui testamenti, in quo gratia Spiritus sancti & reuelatur & datur, neque sunt ordeacei, vt supra, quia non hic vt in lege, vitale alimentum figuris quasi tenacissima palea tegitur. hic non duo pisces, vt in lege duo in iungebantur, scilicet Rex & Sacerdos, sed pauci, idest sancti noui testamenti, qui de fluctibus sæculi erepti, & sustinent turbulentum mare, & exemplo suo nos reficiunt, ne in via deficiamus. **HILAR.** Turbæ autem in terram recumbunt. nullis enim legis operibus fuerant ante subtractæ, sed peccatorum & corporum suorum inhærebant. **GLO.** Vel ibi super fœnum, vt desideria carnis comprimantur, hic super terram, vbi & ipse mundus relinqui præcipitur, vel mons in quo Dominus reficit, est altitudo Christi. ibi ergo fœnum super terram, quia ibi est celsitudo Christi, propter carnales carnali spe & desiderio tegitur, hic remota omni cupiditate carnali, cõuiuas noui testamenti spe permanentes solidatasque continet, ibi quinque milia, qui carnales quinque sensibus subditi, hic quatuor, propter quatuor virtutes, quibus spiritualiter mununtur, temperantiam, prudentiam, fortitudinem, & iustitiam, quarum prima est cognitio rerum appetendarum & vitandarum: secunda refrenatio cupiditatis ab his, quæ temporaliter delectant: tertia firmitas contra molesta sæculi: quarta quæ per omnes diffunditur, dilectio Dei & proximi, & ibi & hic mulieres & paruuli excepti sunt, quia in veteri & nouo testamento non admittuntur ad Dominum, qui non perdurant occurrere in virum perfectum, vel in firmitate virum, vel leuitate mentis. Vtraque refectio in monte celebrata est, quia vtriusque testamenti scriptura, & altitudinem cælestium præceptorum, mandat & præmium. Vtraque altitudinem Christi prædicat, altiora mytheria, quæ non capit communis turba, Apostoli sufferunt & implent, scilicet perfectorum corda sepius spiritus gratia, ad intelligendum illustrata. Sportæ iunco & folijs palmarum solent contexti, & significant sanctos, qui radicem cordis in ipso fonte vitæ collocant, ne arefiant vt iuncus in aqua, & palmam æternæ retributionis in corde retinent. **Caten. Aur. S. Thom.** **H 3**

Hom. 54.

CHRYSOST. Sicut post miraculum quinque panum Dominus turbas dimisit: ita & nunc, nec autem pedes recedit, sed nauigio, ne turba eum sequatur. unde dicitur, Et dimissa turba, ascendit in nauiculam,

& venit in fines Magedan. AVGVST. de Con. euang. Marcus autem dicit, quod in Dalmanutha nec est dubitandum eundem locum esse sub utroque nomine. Nam plerique codices non habent, etiam secundum Marcum, nisi Magedan. RABBA. Est autem Magedan regio contra Gerasam, & interpretatur poma vel nucia, & significat hortum, de quo dicitur: Hortus conclusus, fons signatus, in quo crescit poma virtutum, & ubi nunciatur nomen domini. Docet autem, & predicatores ministrato verbo turbæ, ipsi intra cubiculum cordis virtutum pomis debent refici. Sequitur: Et accesserunt ad eum Pharisei & Saducei tentantes, & rogauerunt eum, ut signum de celo ostenderet eis. REMI. Admiranda quippe est cæcitas Phariseorum & Saduceorum. sic enim postulabant signum de celo, quasi ea non essent signa, quæ facere videbantur. Quod autem signum postularent, Ioannes manifestat: refert enim post resurrectionem de quinque panibus turbam accessisse ad dominum & dixisse: quod signum facias, ut videamus & credamus tibi? Patres nostri manna in deserto comederunt, sicut scriptum est, Panem de celo dedit eis manducare. Ideo; & hic dicitur: Ostende nobis signum de celo, id est fac, ut vno vel duobus diebus manna pluat, & totus populus pascat, sicut multo tempore factum est in deserto. Ipse vero inspiciens cogitationes eorum ut Deus, & sciens, quod si etiam signum de celo eis ostenderet non crederent, noluit eis dare signum quod postulabant. vnde sequitur: At ille respondens ait illis: Facto vespere dicitis, serenum erit. HIERO. Hoc apud Græcos in plerisque codicibus non habetur. Sensus autem manifestus est, quod ex elementorum ordine & consonantia, possunt & sereni & pluuiosi dies prænosci. Scribæ autem & Pharisei, qui videbantur legis esse doctores, ex Prophetarum vaticinio non poterant cognoscere saluatoris aduentum. AVG. de Quæst. euang. Potest etiam intelligi quod dixit dominus: Facto vespere dicitis serenum erit, etenim rubicundum est cælum, id est sanguine passionis Christi, primo aduentu indulgentia peccatorum datur. Et mane, hodie tempestas rubet. n. cum tristitia cælum, illud est quod secundo aduentu ignem præcedente venturus est. GLO. vel aliter, Rutilat triste cælum, id est patiuntur Apostoli post resurrectionem, post quos me iudicare in futuro scire potestis, quia cum non parco meis bonis quin patiantur, non parco alijs in futuro. Faciem ergo cæli diiudicare nostis, signa autem temporum non potestis. Signa temporum dixit de aduentu suo vel passione, cui simile est solem cælum vespere, & idem de tribulatione, ante aduentum suum futura, cui simile est mane roseum cum tristitia cælum.

Lib. 2. c. 51.

T dimissa turba, ascendit in nauiculam, & venit in fines Magedan. Et accesserunt ad eum Pharisei, & Saducei tentantes, & rogauerunt eum, ut signum de celo ostenderet eis. At ille respondens ait illis: Facto vespere dicitis, serenum erit, rubicundum est enim cælum. Et mane, hodie tempestas, rutilat enim triste cælum. Faciem ergo cæli diiudicare nostis, signa autem temporum non potestis. Generatio mala & adultera, signum quærit, & signum non dabitur ei, nisi signum Ionæ prophete. Et relictis illis, abiit.

b Et cum venissent discipuli eius trans fretum, oblitum sunt panes accipere.

F datur, quale quærebant, quibus multa signa dedit in terra. Sed generationi quærentium dominum, i. Apollolis, quibus cernentibus, ascendit in cælum & Spiritum sanctum misit. HIERO. Quid autem sibi velit signum Ionæ, iam supra dictum est. CHRYS. Cui autem hoc secundo Pharisei audissent, oportebat interrogare & dicere: Quid est quod dicitur? Sed ipsi non desiderio discendi, hoc a domino quæserunt, & ideo dominus eos reliquit. vnde sequitur: Et relictis illis, abiit. RAB. id est relicta generatio mala Iudeorum, abiit trans fretum, & gentium securus est populus. nota, quod non sicut in alijs legitur locis, dimissis turbis abiit, sed quia infidelitatis error insolentium animos obrinebat, dicitur quod eos reliquit. GLO. Sicut dominus Phariseos reliquerat propter eorum infidelitatem, ita consequenter & doctrinam eorum a discipulis cauendam esse docet. vnde sequitur: Et cum venissent discipuli eius trans fretum, oblitum sunt panes accipere. REMIGIVS. Tanto enim amore Magistri deridebantur, ut nec etiam ad punctum vellent ab eo recedere. Animaduertendum est ergo, quantum alieni essent ab appetitu deliciarum, cum tam paruum haberent de necessarijs curam, ut etiam oblitum sint panes accipere, sine quibus humana fragilitas subsistere non potest. Sequitur: Qui dixit illis: Intuemini, & caute a fermento Phariseorum & Saduceorum. HILARIVS. In quo monentur Apostoli, non admiseri Iudeorum doctrinam, quia legis opera in effectum fidei, & præfigurationem rerum consequentium constituta sunt, & in quorum tempora atque ætatem veritas contigisset, nihil ultra in veritatis similitudinem positum arbitrarentur, ne doctrina Phariseorum Christum nesciens, effectum euangelicæ veritatis rumperet. HIER. Qui. n. cauet a fermento Phariseorum & Saduceorum legis, ac literæ præcepta non seruat, traditiones hominum negligit, ut faciat Dei mandata. Hoc est fermentum de quo Apostolus ait: Modicum fermentum totam massam corrumpit. Istiusmodi fermentum, etiam omni ratione vitandum est, quod habuit Marcion, Valentini, & omnes Hæretici. Fermentum. n. hanc habet vim, ut si farinæ mistum fuerit, quod parum videbatur, crescat in maius, & ad saporem suum vniuersam conspersionem trahat: ita & doctrina hæretica, si vel modicam scintillam iecerit in tuum pectus, in breui ingens flamma concreuit, & totam hominis passionem ad se trahit. CHRYS. Sed quare non dixit: Attēditē a doctrina Phariseorum manifeste? quia vult commemorare ea quæ facta sunt. s. de multiplicatione panum, etenim nouerat eos esse oblitos. simpliciter autem de hoc eos inculcare non videtur rationem habere: occasione autem ab eis recepta eos increpare, susceptibilem faciebat inculcationem, & ideo quæ cogitabant discipuli, Euangelista in medium introducit, dicens: At illi cogitabant intra se dicentes: quia panes non accepimus. HIERONYMVS. Quomodo autem panes non habebant, qui statim implevis septem sportis, ascenderunt in nauiculam, & venerunt in fines Magedan? ibi audiunt nauigantes, quod cauere debeant a fermento Phariseorum & Saduceorum, sed scriptura testatur, quod oblitum sunt eos secum tollere. CHRYSOSTOMVS. Quia vero discipuli, circa obseruationes Iudaicas adhuc reprobant: ideo dominus vehementer eos increpat ad vtilitatem omnium. vnde sequitur: Sciens autem Iesus, dixit eis: Quid cogitatis inter vos modicæ fidei, quia panes non habetis? GLO. quasi dicat. Quid cogitatis me dixisse de terrenis panibus, de quibus non est vobis dubitandum, cum de ram paucis tantas feci abundare reliquias? CHRYS. Hoc autem facit, ut sollicitudinem eorum ab eis abiciat. Sed quare non arguit eos, cum dixerunt. Vnde nobis in solitudine panes tanti? etenim opportunius videbatur hoc dici. Sed ideo tunc non reprehendit eos, ne videretur se ingerere ad signa faciendâ, & nolebat

Lib. 1. c. 20.

Lib. 2. c. 51.

trans fretum, oblitum sunt panes accipere. REMIGIVS. Tanto enim amore Magistri deridebantur, ut nec etiam ad punctum vellent ab eo recedere. Animaduertendum est ergo, quantum alieni essent ab appetitu deliciarum, cum tam paruum haberent de necessarijs curam, ut etiam oblitum sint panes accipere, sine quibus humana fragilitas subsistere non potest. Sequitur: Qui dixit illis: Intuemini, & caute a fermento Phariseorum & Saduceorum. HILARIVS. In quo monentur Apostoli, non admiseri Iudeorum doctrinam, quia legis opera in effectum fidei, & præfigurationem rerum consequentium constituta sunt, & in quorum tempora atque ætatem veritas contigisset, nihil ultra in veritatis similitudinem positum arbitrarentur, ne doctrina Phariseorum Christum nesciens, effectum euangelicæ veritatis rumperet. HIER. Qui. n. cauet a fermento Phariseorum & Saduceorum legis, ac literæ præcepta non seruat, traditiones hominum negligit, ut faciat Dei mandata. Hoc est fermentum de quo Apostolus ait: Modicum fermentum totam massam corrumpit. Istiusmodi fermentum, etiam omni ratione vitandum est, quod habuit Marcion, Valentini, & omnes Hæretici. Fermentum. n. hanc habet vim, ut si farinæ mistum fuerit, quod parum videbatur, crescat in maius, & ad saporem suum vniuersam conspersionem trahat: ita & doctrina hæretica, si vel modicam scintillam iecerit in tuum pectus, in breui ingens flamma concreuit, & totam hominis passionem ad se trahit. CHRYS. Sed quare non dixit: Attēditē a doctrina Phariseorum manifeste? quia vult commemorare ea quæ facta sunt. s. de multiplicatione panum, etenim nouerat eos esse oblitos. simpliciter autem de hoc eos inculcare non videtur rationem habere: occasione autem ab eis recepta eos increpare, susceptibilem faciebat inculcationem, & ideo quæ cogitabant discipuli, Euangelista in medium introducit, dicens: At illi cogitabant intra se dicentes: quia panes non accepimus. HIERONYMVS. Quomodo autem panes non habebant, qui statim implevis septem sportis, ascenderunt in nauiculam, & venerunt in fines Magedan? ibi audiunt nauigantes, quod cauere debeant a fermento Phariseorum & Saduceorum, sed scriptura testatur, quod oblitum sunt eos secum tollere. CHRYSOSTOMVS. Quia vero discipuli, circa obseruationes Iudaicas adhuc reprobant: ideo dominus vehementer eos increpat ad vtilitatem omnium. vnde sequitur: Sciens autem Iesus, dixit eis: Quid cogitatis inter vos modicæ fidei, quia panes non habetis? GLO. quasi dicat. Quid cogitatis me dixisse de terrenis panibus, de quibus non est vobis dubitandum, cum de ram paucis tantas feci abundare reliquias? CHRYS. Hoc autem facit, ut sollicitudinem eorum ab eis abiciat. Sed quare non arguit eos, cum dixerunt. Vnde nobis in solitudine panes tanti? etenim opportunius videbatur hoc dici. Sed ideo tunc non reprehendit eos, ne videretur se ingerere ad signa faciendâ, & nolebat

& nolebat ante turbas eos increpare. Tunc etiam rationabilior hæc accusatio fuit, quando iam duplici miraculo de panibus facta tales erant, ut adhuc de eis dubitarent. Vide autem & increpationem cum mansuetudine, velut enim excusando respondet, pro his quos increpauerat dicens, Nondum intelligitis, neque recordamini quinque panum. GLO. quasi dicat. Neque mysterium intelligitis, neque virtutem in memoria habetis. CHRYSO. Per quod in memoriam eos reducit ea quæ præterierunt, & ad futura attentiores facit.

HIERO. Per hoc autem quod dicit: Quare non intelligitis, ecce per occasionem docet eos, quid significent quinque panes, & septem, quinque milia hominum, & quattuor milia, quæ pasta sunt in eremo. Si enim fermentum Phariseorum & Saduceorum non corporalem panem, sed traditiones peruersas, & hæretica significant dogmata, quare cibi quibus nutritus est populus Dei, non veram doctrinam integramque significet? CHRYS. Vt autem discas quantum in discipulis potuit increpatio Christi, & qualiter eorum mentem exeret dormientem, audi quid Euangelista dicat: Tunc intellexerunt, quod non dixit cauendum a fermento panum, sed a doctrina Phariseorum & Saduceorum, & quantum eis hoc non interpretante. Interpretatio ergo domini eos a Iudaicis obseruationibus abduxit. desides existentes, attentiores fecit, & a parua fide eos eripuit, vt non timeant si quando paucos panes habere videantur, neque pro pane solliciti sint, sed hæc respiciant vniuersa.

GLO. Postquam discipulos a Phariseorum doctrina remouerat dominus, conuenienter Euangelicæ doctrinæ altitudinem in eis fundat. & vt maior solēntas designetur, locus describitur cum dicitur: Venit autem Iesus in partes Cæsareæ Philippi. CHRYS. Ideo autem non simpliciter Cæsaream nominat, sed Cæsaream Philippi, quia est & alia Cæsareæ, quæ est Stratonis: non autem in illa, sed in hac discipulis interrogauit, longe eos a Iudeis abducens, vt ab omni timore eruti, libere dicant quæ habebant in mente. Philippus autem iste, frater fuit Herodis Thetrarchæ, Ithureæ & Traconitidis regionis, qui in honorem Tyberij Cæsaris Cæsaream Philippi, quæ nunc Paneas dicitur, appellauit. GLO. Confirmatur autem in fide discipulos, prius opiniones & errores aliorum a mentibus eorum, voluit remouere. vnde sequitur: Et interrogauit illos dicens: Quomodo dicunt homines esse filium hominis? ORI. Interrogat Christus discipulos, vt ex Apostolorum responsionibus, nos discamus diuersas opiniones fuisse tunc apud Iudæos de Christo, & vt nos semper scrutemur, qualis opinio sit apud homines de nobis, vt siquid male dicitur de nobis, occasiones illius prædicamus. siquid autem boni, eius occasiones augeamus. Sed & discipuli Episcoporum, Apostolorum instruantur exemplo, vt qualescūque opiniones audierint foris de Episcopis suis, referant eis. HIERO. Pulchre autem interrogat: Quem dicunt homines esse filium hominis? quia qui de filio hominis loquuntur, homines sunt, qui vero diuinitatem eius intelligunt, non homines sed dii appellantur. CHRYS. Non autem dicit: Quem me dicunt scribæ & Pharisei esse, sed quem me dicunt homines esse? plebis mentem, quæ ad malum inflexa non erat inuestigans. Etsi enim multo humilior quàm oportebat eorum erat de Christo opinio, sed tamen a nequitia libera erat: Phariseorum autem opinio de Christo erat plena multa malitia. HILA. Dicendo ergo: Quæ dicunt homines esse filium hominis, significat prater id quod in se videbatur, esse aliud sentiendum, erat. n. hominis filius. Quod igitur de se opinandi iudicium desiderabat, non illud arbitramur quod se ipse confessus est, sed occultum erat de quo quærebatur, in quod se credentium fides debeat extendere. Est autem hæc confessionis tenenda ratio, vt sicut Dei filium, ita & filium hominis meminimus, quia alterum sine altero, nihil spei tribuit ad salutem. & ideo signanter dicit: Quem dicunt homines esse filium hominis? HIERO. Non enim dixit, Quæ me esse dicunt homines: sed, Quem dicunt esse filium hominis? ne iactantur de se quærere videretur. Et nota, quod vbi cūque in veteri testamento scriptum est, Filius hominis, in Hebræo positum est, Filius Adam. ORIG. Diuersas autem Iudæorum opiniones de Christo discipuli referunt. vnde dicitur: Et illi dixerunt: Alij Ioannem Baptistam, & assumptionem scilicet secuti Herodis. Alij autem Eliam, & videlicet æstimantes, quod aut secundam nauitatem susceperit Helias, aut ex eo tempore in corpore viuens, in tempore apparuit illo. Alij vero Hieremiam, quem dominus in gentibus Prophetam constituit, non intelligentes quoniam Hieremias typus fuerat Christi. Aut vnum

Homil. 54.

Hom. 55.

In comm. Matthei tra. Statu ex his quos nunc habemus primo.

ex Prophetis ratione simili, propter illa quæ Deus ad ipsos locutus est per prophetas: non tamen in ipsis, sed in ipso sunt impleta. HIERONY. Sed tamen turbæ sic errare potuerunt in Elia & Hieremia, quomodo Herodes errauit in Ioanne. vnde miror quosdam interpretes causas errorum inquirere singulorum. CHRYS.

Quia vero discipuli opinionem turbæ recitauerant, euocat eos per secundam interrogationem ad opinandum aliquid maius de ipso. & ideo sequitur: Dicit illis Iesus: Vos autem quem me esse dicitis? Respondens Simon Petrus dixit, Tu es Christus filius Dei viui. Respondens autem Iesus dixit ei: Beatus es Simon Bariona, quia caro & sanguis

Vos autem inquam, qui simul mecum estis semper, quia maiora signa vidistis, quàm turbæ, non oportet vos in opinione conuenire cum turbis, & propter hoc non a principio prædicationis eos de hoc interrogauit, sed postquam multa signa fecit, & multa locutus est eis de sua deitate. HIERONYMVS. Attende autem, quod ex hoc textu sermonis Apostoli nequaquam homines, sed dii appellantur. Cum enim dixisset: Quem dicunt homines esse filium hominis? subiicit: Vos autem quem me esse dicitis? Ac si dicat illis, quia homines sunt, humana opinantes, vos qui dii estis, quem me esse existimatis? RABBA. Non autem quasi nesciens, de se sententiam discipulorum vel extraneorum inquit: sed ideo discipulos quid de se sentiant interrogat, vt confessionem rectæ fidei, digna mercede remuneret. Ideo quid alij de se sentiant inquit, vt expositis primo sententijs errantium, discipuli probarentur veritatem suæ confessionis non de opinione vulgata, sed de ipso percepisse Dominicæ reuelationis archano.

CHRYSOSTO. Quando vero Dominus de plebis opinione interrogat, omnes respondent, sed omnibus discipulis interrogatis, Petrus tanquam os Apostolorum & caput, pro omnibus respondet. vnde sequitur: Respondens Simon Petrus, dixit: Tu es Christus filius Dei viui. ORIGEN. Denegauit quidem Petrus aliquid eorum esse Iesum, quæ arbitrabatur Iudæi: confessus est autem. Tu es Christus. quod nesciebat Iudæi, sed & quod maius est filius Dei viui. qui & per Prophetas dixerat: Viuo ego dicit Dominus: & ideo dicebatur viuus, sed secundum supereminentiam, quia supereminet omnibus habentibus vitam, quoniam solus habet immortalitatem, & est fons vitæ, quod proprie dicitur Deus pater, vita autem est quasi de fonte procedens, qui dixit: Ego sum vita. HIERONY.

Deum etiam viuum appellat, ad comparationem eorum deorum, qui putantur dii, sed mortui sunt: Saturnum dico, Iouem, Venere, & Herculem, & cetera idolorum portenta. HILAR. Est autem hæc vera, & inuolabilis fides ex Deo Deum filium profectum esse, cui sit ex æternitate patris æternitas. Hunc igitur assumptisse corpus & hominem factum esse, perfecta confessio est. Complexus est itaque omnia; qui & naturam & nomen expressit, in quo summa virtutum est. RABBA. Mira autem distinctio factum est, vt Dominus ipse humilitatem assumptæ humanitatis profiteatur, discipulis excellentiam diuine æternitatis ostendat. HILAR. Dignum autem confessio Petri præmium consecuta est, quia Dei filius esse, vidisset. vnde sequitur: Respondens autem Iesus dixit ei: Beatus es Simon Bariona, quia caro & sanguis non reuelabit tibi, sed Pater meus, qui est in cælis. HIERONYM. Reddit enim Christus Apostolo vicem pro testimonio, quod de se Petrus dixerat: Tu es Christus filius Dei viui. Dns autem dixit ei: Beatus es Simon Bariona, quare? quia non reuelauit tibi caro & sanguis, sed reuelauit pater, quod caro & sanguis reuelare non potuit, Spiritus sancti gratia reuelatum est. Ergo ex confessione sortitur vocabulum, quod reuelationem ex Spiritu sancto habeat, cuius & filius appellatus sit: siquidem Bariona in lingua nostra sonat filius columbæ. Alij simpliciter accipiunt, quod Simon, scilicet Petrus, filius sit Ioannis, iuxta alterius loci interrogationem: Simon Ioannis, diligis me? & volunt scriptorum vitio deprauatum, vt pro Bariona, id est filius Ioannis, Bariona scriptum sit vna detracta Sybilla: Ioanna vero interpretatur Dei gratia. vtrumque autem nomen mystice intelligi potest, quod & columba Spiritus sanctum, & gratia Dei donum significet spiritale. CHRYSOSTOMVS.

Vnum est enim dicere, Tu es filius Ionæ vel Ioanna, nisi offendat quoniam ita naturaliter est Christus filius Dei, sicut Petrus filius Ionæ eiusdem substantiæ cum eo, qui genuit. HIERONYMVS. Illud autem quod ait, Quia caro & sanguis non reuelauit tibi. Apostolicæ narrationi comparat, in qua ait: Continuo nos acquieui carni & sanguini. carnem ibi & sanguinem Iudæos significans, vt hic quod sub alio sensu demonstratur. Cate. Aur. S. Tho. H 4 tur,

tur, quod ei non per doctrinam Phariseorum, sed per Dei gratiam Christus Dei filius reuelatus sit. H I L A. Vel aliter: Beatus hic, quia ultra humanos oculos, & intendisse & vidisse laudatus est, no id quod ex carne & sanguine est contuens, sed Dei filium celestis patris reuelatione cospiciens, dignusq; iudicatus est, vt primus agnosceret, quod diuinitas esset in Christo.

ORI. Est aut in hoc loco querendum, vtrum prius mitterentur iam cognoscebant discipuli, quonia ipse erat Christus? Hic. n. sermo demonstrat, quoniam tunc primu confessus fuerit eum Petrus Christum filium Dei viui. Et vide si potes, huiusmodi questionem soluere, dicens quoniam credere Iesum esse Christum minus est quam cognoscere, vt dicam, quod quando mittebantur ad predicandum credebant quidem Iesum esse Christum. postea autem proficientes etiam cognouerunt. Aut ita est respondendum, vt dicamus quoniam tunc quide Apostoli in initia cognitionis habebant Christi, & exigua cognoscebant de illo, postea autem profecerunt in agnitione ipsius, vt possent capere scientiam Christi reuelatam a patre, sicut & Petrus qui beatificatur, non solum in eo quod dicit: Tu es Christus, sed in eo magis quod addidit, filius Dei viui. C H R Y. Nimirum autem, si non confessus esset Petrus Christum filium Dei viui, non esset hic reuelatione opus, neque estimare Christum, vnum ex multis filijs adoptiuis, beatitudine dignum esset: nam & ante hoc illi, qui erant in naui dixerunt: Vere filius Dei est hic. Sed & Nathanael dixit: Rabbi, tu es filius Dei. non tamen beati dicti sunt, quia non talem confessi sunt filiationem qualem Petrus, sed vnu ex multis eum estimabant, non vere filium, vel est precipuum quidem pre multis, non autem ex substantia patris. Vides autem qualiter & filium reuelat pater, & patrem filius. Non enim ab alio est dicere filium quam a patre, nec ab alio patre quam a filio. quare & hinc manifestum est, quod filius est consubstantialis & coadorandus patri. Ostendit autem Christus ex hinc iam multos credituros, quod fuerat Petrus confessus. vnde subdit: Et ego dico tibi, quia tu es Petrus. H I E R O. Ac si dicat, quia tu mihi dixisti: Tu es Christus filius Dei viui, & ego dico tibi, non sermone casto, & nullum opus habente: sed dico tibi, quia meum dixisse, fecisse est: Quia tu es Petrus. sicut. n. ipse lumen Apostolis donauit, vt lumen mundi appellerent, & cetera que a domino sortiti vocabula sunt, ita & Simoni qui credebatur in Petram Christum, Petri largitus est nomen. A V G V S T. de Con. euan. Nullus tamen arbitretur, quod hic Petrus nomen acceperit. non enim accepit hoc nomen, nisi vbi Ioannes commemorat ei dictum esse: Tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus. H I E R O. Secundum autem metaphoram Petre, recte dicitur ei Edificabo Ecclesiam meam super te. & hoc est quod sequitur. Et super hanc petram edificabo Ecclesiam meam. C H R Y. Id est in hac fide & confessione edificabo Ecclesiam meam. Hinc ostendit multos iam credituros, quod Petrus confessus fuerat, & erigit eius sensum, & Pastorem ipsum facit. A V G. in lib. Retracta. Dixi in quodam loco de Apostolo Petro, quod in illo tanquam in Petra edificata est Ecclesia, sed scio me postea sepius sic composuisse quod a domino dictum est: Tu es Petrus, & super hanc petram edificabo ecclesiam meam, vt super hunc intelligeretur, quem confessus est Petrus dicens: Tu es Christus filius Dei viui. ac si Petrus ab hac petra appellatus personam Ecclesie figuraret, quae super hanc petram edificatur. non enim dictum est illi, Tu es petra, sed tu es Petrus: petra autem erat Christus, quem confessus Simon, sicut ei tota Ecclesia costetur, dictus est Petrus. Harum autem duarum sententiarum quae sit probabilior eligat lector. H I L A. Est autem in nuncupatione noui nominis foelix Ecclesie fundamentum, dignaque aedificatione illius petra, quae infernales leges, & tartari portas, & omnia mortis claustra dissolueret. vnde ad ostendendam firmitatem Ecclesie supra petram fundata, subditur: Et portae inferi non praeualebunt aduersus eam. G L O. Id est non separabit eam a charitate mea & fide. H I E R O. Ego portas inferi, vitia reor atque peccata. vel certe haereticorum doctrinas, per quas illi homines ducuntur ad tartarum. O R I. Sed & singulae spirituales nequitiae in caelestibus portae sunt inferorum, quibus contrariantur portae iustitiae. R A B A. Portae quoque inferi, et tormenta & blandimenta sunt persecutorum, sed & praua infidelium opera in praesens colloquia portae sunt inferi, quia iter perditionis ostendunt. C H R Y. Non autem exprimit, vtrum petre non praeualebunt, in qua edificat Christus Ecclesiam, aut Ecclesie qua edificat super petram, tamen manifestum est, quia nec aduersus petram nec aduersus Ecclesiam portae praeualebunt inferorum.

Simile quipiam legit i Epistola Marci Papae, quae habetur in Coelorum. To. 1. in lib. Theauri. Secundum autem haec Domini

no reuelauit tibi, sed pater meus qui in caelis est. Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc petram edificabo Ecclesiam meam, & portae inferi non praeualebunt aduersus eam.

Et tibi dabo clauces regni caelorum. Et quodcumque ligaueris super terram, erit ligatum & in caelis. Et quodcumque solueris super terram, erit solutum & in caelis.

Et tibi dabo clauces regni caelorum. Et quodcumque ligaueris super terram, erit ligatum & in caelis. Et quodcumque solueris super terram, erit solutum & in caelis.

Et tibi dabo clauces regni caelorum. Et quodcumque ligaueris super terram, erit ligatum & in caelis. Et quodcumque solueris super terram, erit solutum & in caelis.

promissionem Ecclesia Apostolica, Petri ab omni seductione haereticaq; circouentione manet immaculata, super omnes praepositos & Episcopos, & super omnes primates Ecclesiarum, & Populorum in suis pontificibus, in fide plenissima & autoritate Petri. Et cum aliae Ecclesiae, quorundam errore sint verecundatae, stabilita

Et tibi dabo clauces regni caelorum. Et quodcumque ligaueris super terram, erit ligatum & in caelis. Et quodcumque solueris super terram, erit solutum & in caelis.

Et tibi dabo clauces regni caelorum. Et quodcumque ligaueris super terram, erit ligatum & in caelis. Et quodcumque solueris super terram, erit solutum & in caelis.

Et tibi dabo clauces regni caelorum. Et quodcumque ligaueris super terram, erit ligatum & in caelis. Et quodcumque solueris super terram, erit solutum & in caelis.

Et tibi dabo clauces regni caelorum. Et quodcumque ligaueris super terram, erit ligatum & in caelis. Et quodcumque solueris super terram, erit solutum & in caelis.

Et tibi dabo clauces regni caelorum. Et quodcumque ligaueris super terram, erit ligatum & in caelis. Et quodcumque solueris super terram, erit solutum & in caelis.

Et tibi dabo clauces regni caelorum. Et quodcumque ligaueris super terram, erit ligatum & in caelis. Et quodcumque solueris super terram, erit solutum & in caelis.

Et tibi dabo clauces regni caelorum. Et quodcumque ligaueris super terram, erit ligatum & in caelis. Et quodcumque solueris super terram, erit solutum & in caelis.

Traet. i. in Matthi

Hom. 55.

Constantinopolit. Quinto

Traet. i.

Sed pro officio suo, cum peccatorum audierit varietates, scit qui ligandus sit, qui solvendus. O R I. Est ergo irreprehensibilis qui alterum ligat, vel soluit, vt inueniatur dignus ligare, vel soluere in caelo. Sed & ei qui poterit virtutibus portas obstruere inferorū, quasi praemium dantur clauces regni caelorum. omnes enim species virtutis, cu quis eam coeperit operari, quasi ipse se adaperit ante eum, Domino videlicet aperiēte ea per gratiam suam, vt inueniatur eade virtus, & porta esse, & clauis portae. Fortitan autē & vnaqueque virtus est regnum caelorum.

Et tibi dabo clauces regni caelorum. Et quodcumque ligaueris super terram, erit ligatum & in caelis. Et quodcumque solueris super terram, erit solutum & in caelis.

Et tibi dabo clauces regni caelorum. Et quodcumque ligaueris super terram, erit ligatum & in caelis. Et quodcumque solueris super terram, erit solutum & in caelis.

Et tibi dabo clauces regni caelorum. Et quodcumque ligaueris super terram, erit ligatum & in caelis. Et quodcumque solueris super terram, erit solutum & in caelis.

A gistrum arguere, & cepit illum increpare amantis affectu, & obliuiscere. Abit a te Domine. Vel vt melius habetur in greco Ileos si chirie, u mi esse si turo, hoc est. Propitius sis tibi Domine, non erit tibi hoc, quasi necessariam haberet propitiationem. cuius affectum quidem suscipiens Christus ignorantia exprobrat. vnde sequitur.

Qui conuersus dixit Petro: Vade post me Sathana, scandalum es mihi, quia non sapis ea quae Dei sunt, sed ea quae hominum. Tunc Iesus dixit discipulis suis: Siquis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Qui enim

pit increpare illum dicens: Abit a te Domine, non erit tibi hoc. Qui conuersus dixit Petro: Vade post me Sathana, scandalum es mihi, quia non sapis ea quae Dei sunt, sed ea quae hominum. Tunc Iesus dixit discipulis suis: Siquis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Qui enim

pit increpare illum dicens: Abit a te Domine, non erit tibi hoc. Qui conuersus dixit Petro: Vade post me Sathana, scandalum es mihi, quia non sapis ea quae Dei sunt, sed ea quae hominum. Tunc Iesus dixit discipulis suis: Siquis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Qui enim

pit increpare illum dicens: Abit a te Domine, non erit tibi hoc. Qui conuersus dixit Petro: Vade post me Sathana, scandalum es mihi, quia non sapis ea quae Dei sunt, sed ea quae hominum. Tunc Iesus dixit discipulis suis: Siquis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Qui enim

Ιλεός σοικ' ηε ου κηε-σαι σοι τατο

Hom. 55.

Hom. 56.

Hom. 10.

Et ultra procedit dicens. Et nihil impos. erit vobis. } R A B A. Sic enim fides mentem nostram capacem donis celestibus facit, vt quocumque volumus facillime a fidei Domino impetrare possimus. C H R Y. Si autem dixeris, vbi Apostoli montes transtulerunt? Illud dicam, quia multa maiora fecerunt, mortuos plurimos suscitantes. Dicitur autem post Apostolos sancti quidam Apostolis minores: motes necessitate imminente translulisse. Si autem Apostolorum tempore montes non sunt translati: hoc non fuit, quia non potuerunt, sed quia noluerunt, vtilitate non imminente. Nec Dominus dixit, quod hoc essent facturi, sed quod hoc facere possent probabiliter tñ est factum esse: sed scriptum non est. neque enim omnia miracula quæ fecerunt, scripta sunt. H I E R O. Vel montis translatio non eius significatur quem oculis carnis aspiciamus, sed illius qui a Domino translatus fuerat ex lunatico: qui per Prophetam corrumpe dicitur omnem terram. G L O. Vt sit sensus: Dicitis monti huic, id est superbo diabolo: Trāst hinc, id est ab obfesso corpore in alium maris, id est in profundum inferni, & transtibit & nihil impossibile erit vobis, id est nulla incommoditas insanabilis. A V G. de Q.uest. euan. Vel aliter. Ne discipuli in miraculis faciendis extollerentur in superbiam, admoniti sunt potius per humilitatem fidei, quasi per synopsis granum elationem terrenam, quæ montis nomine significata est, curare transferre. R A B A. Dum autem docet Apostolus quomodo dā mō debeat expelli: omnes instituit ad vitam, vt. Inouerimus grauiora quæque vel inordinorum spirituum, vel hominum tentamenta ieiunij, & orationibus esse superanda, iram quoque Domini hoc remedio singulari posse placari. vnde subdit: Hoc autem ge. non eij. nisi per ora. & ieiunium. } C H R Y. Quod dicit, non solum de genere lunaticorum, sed & vniuerso genere dæmonum. Ieiunium enim multam sapientiam imponit, & hominem quasi angelum de cælo constituit, & incorporeas potestates impugnat. Sed & oratione opus est, quasi principaliori. Qui enim orat vt oportet, & ieiunat, nō multis indiget, & ita non fit auarus: sed ad elemosynam promptus est. Qui etiā ieiunat, leuis est, & vigilanter orat: & concupiscentias perniciosas extinguit, & propitiū Deum facit, & animam superbiam humiliat. Qui ergo orat cum ieiunio, duplices habet alas, etiam ipsis ventis leuior. Neque enim oscitat & torpet orans, quod & multi patiuntur, sed est igne vehementior & terra fixior: ideoque talis maxime dæmonij aduersatur. nihil enim est homine decenter orante potētius. Si autem infirmum est tibi corpus ad continue ieiunandum: non tamen ad orandum. Et si ieiunare non potes: potes tamen nō lasciuire. non paruum autem est hoc, neque multum a ieiunio distans. O R I. Si ergo aliquando oportuerit nos circa curacionem tale aliquid patientium permanere: non adiuuemus, neque interrogemus, neque loquamur quasi audienti spiritui immundo: sed abigamus ieiunij, & orationib⁹ nostris spiritus malignos. G L O. Vel hoc genus dæmonij, id est ista carnalium voluptatum mutabilitas, non vincitur, nisi spiritus oratione confirmetur, & caro p ieiunium maceretur. R E M I. Vel ieiunium hic intelligitur generale, quo non solum abstinemus a cibis, sed ab omnibus illecebris carnalibus, & peccatorum passionibus. Similiter oratio intel ligenda est generalis, quæ in pijs, & bonis operibus consistit. De qua dicit Apostolus: Sine intermissione orate.

R E M I. Sæpe Dominus mysteria suæ passionis discipulis prædixit, vt quādo acciderent, tanto leuius ea ferrent, quanto p̄cognita haberent. Et ideo hic dicitur: } Conuersantibus autem eis in Ga. dil. Ie. Filius ho. tra. est in ma. hominum, & occidit eū. } O R I. Videntur quidem hæc illis quæ supra dixerat, similia esse, vt facile quis dicat Dominum eadem ipsa repetere, quod non est ita: tradendum enim, superius non est dictum: hic autem non solum tradendum, sed etiam in manus hominum tradendum audiui m⁹. Traditum igitur Apostolus filium narrat a Deo patre, sed etiā contrariæ potestates eum in manus hominum tradiderunt. H I E R O. Semper autem prosperis miser tristitia. Si enim contristat eos, quia occidendus est, debet lætificare, quod subditur. } Et die tertia resurget. } C H R Y. Neque enim multum tempus dixit, quo in morte maneret, sed tertia die se dixit resurrecturū. O R I. Prædicente autem hæc Domino, tristati sunt discipuli: vnde sequitur. } Et contristati sunt vehementer. } nō attendentes ad illud quod dixerat. Et tertia die resurget, nec considerantes quis esset, cui ad destruendam mortem trium dierum tempus sufficeret. H I E R. Porro, quod contristabantur vehementer, non de infidelitate venit: verum pro dilectione Magistri, nihil de eo sinistrum, & humile patiuntur audire.

Iesus dicens: Quid tibi videretur Simon? Reges terræ a quibus accipiunt tributum, vel censum, a filijs suis, an ab alienis? Et ille dixit: Ab alienis. Dixit illi Iesus: Ergo liberi sunt filij. Vt autem non scandalizemus eos, vade ad mare, & mitte hamum, & eum piscem qui primus ascenderit, tolle. Et aperto ore eius inuenies staterem, illum sumens, da eis pro me, & te.

denarios. hoc enim omni Israel lex pro redemptione corporis, & animæ constituerat in ministerio templi seruientium. C H R Y. Cum enim primogenita Aegyptiorum interfecit Deus, tunc tribu Levi pro eis accepit. Deinde quia primogeniti eius erāt apud Iudæos, minor huius tribus numerus erat pro deficientibus in numerum, sicut iustus inferri, & ex tunc tenuit consuetudo, vt primogenita vctigal hoc inferrent. Quia igitur primogenitus erat Christus: videbatur autem discipulorum primus esse Petrus: ad eum accedunt. Et ut mihi videretur, non in vnaquaque ciuitate hoc expetebant: Ideoque in Capharnaum adeunt Christum: quia ei⁹ patria existimabatur. H I E R O. Vel aliter: Post Augustum Cæsarem Iudæa facta est tributaria, omnes centi capite ferebantur. vnde de Ioseph cū Maria cognata sua professus est in Bethleem. Rursus, quoniam Dominus nutritus erat in Nazareth, quod est oppidum Galileæ, subiaceat Capharnaum vrbi. ibi depositur tributū, & pro signorum magnitudine hi qui exigebant non audebant ipsum repetere, sed discipulum conueniunt. C H R Y. Et neque hunc cum multa vehementia: sed manuetus. neque enim incutantes, sed interrogantes dixerunt: } Magister vester non soluit didrachma? } H I E R O. Siue malitiose interrogant, vt rum reddat tributa, an contradicat Cæsaris voluntati. C H R Y. Quid igitur Petrus: } Ait: etiam. } Et his quidem dixit quoniam soluit: Christo autem non dixit: erubescens fortassis pro his ei loqui. G L O. Vel aliter: Et Petrus respondit: } Etiam. i. ita est, quod non soluit. voluit aut Petrus Dño intimare, quod Herodiani peterent censum, sed Dominus præuenit eum. vnde sequitur. } Et cum intrasset do. præ. eū. Ie. di. Reges terræ, a quibus reci. tri. vel censum. i. reddidit de capite: a filijs suis, an ab alienis? } H I E R O. Ante quidē quam Petrus suggerat: Dominus interrogat, ne scandalizentur discipuli ad postulationem tributū, cum videant eum nosse quæ absente se gesta sunt. Sequitur: } At ille dixit. Ab alijs. } Dixit illis Iesus. Ergo liberi sunt filij. O R I. Sermo iste duplicem habet sensum. Secundum vnum. n. filij regum terræ, liberi sunt apud Reges terræ: extranei autem extra terram liberi non sunt. propter eos qui deprimunt eos, sicut Aegyptij filios Israel serui. Secundum aliter: sed sunt filij Dei: liberi sunt, qui manent in verbis Iesu, & cognouerunt veritatem, & veritas liberavit eos a seruitute peccati: Filii autem Regum terræ liberi non sunt, quoniam omnis qui facit peccatum, seruus est peccati. H I E R O. Dominus autē noster & secundum carnem, & secundum spiritum filius erat Regis, vel ex Dauid stirpe generatus, vel omnipotentis patris verbum, ergo tributa quasi filius regis non debebat. A V G. V. de Q.uestio. euan. Dicit enim in omni regno liberos esse filios, id est non esse ve stigabiles. Multo ergo magis liberi esse debent, in quolibet regno terreno filij regni ipsius, sub quo sunt omnia regna terrena. C H R Y. S O S T O M V S. Si autem non erat filius, inanerit hoc exemplum induit. Sed dicit aliquis: Filius est, sed non proprius: est ergo alienus, & sic hoc exemplum nō habet veritatē. Ipse enim de propriis filiis disputat, ad quorum differentiam alie nos vocat, qui non ex parentibus substantialiter nati sunt. Intende autem qualiter & hinc Christus certificatur eam. cognitionem quæ Petro reuelata est a Deo, per quam dixit: Tu es Christus filij Dei uiui. H I E R O. Quamuis ergo liber esset, quia tamen humilitatem carnis assumpserat, debuit omnem iustitiam adimplere. vnde sequitur. Vt autem non scā. eos. v. ad. mare. O R I. Consequens quoque est intelligere, quoniam quotiens exurgunt quidam, qui per iustitiam tollant nostra terrena: Reges huius terræ eos transtmittunt, vt exigant a nobis quæ sunt ipsorum, & suo exemplo p̄hiber

Hom. 59.

Tra. 4.

Lib. 1. 64.

hiber Dominus aliquod scandalum fieri etiam huiusmodi hominibus, siue ne amplius peccent, siue ut saluentur. Filius enim Dei qui nullum opus fecit seruile, quasi habens formam serui quam propter hominem suscepit: tributum, & censum dedit. H I E R O. N. Quid primum in hoc loco mirer nescio: vt rum præscientiam, an magnitudinem Saluatoris: Præscientiam, quod nouerat habere piscem in ore staterem, & quod primus ipse capere esset. magnitudinem, atque virtutem si ad eius verbum stater in ore piscis creatus est, & quod futurū erat: ipse loquedo fecerit. Ipse ergo Christus propter eximiam charitatem, & crucem sustinuit, & tributa reddidit. nos infelices qui Christi censum nomine, & nihil tanta dignū facimus maiestate, pro illius honore, & tributa non reddimus, & quasi filij regis a vctigalibus immunes sumus. Hoc etiam simpliciter intellectum ædificat auditorem: dum audit Dominum tantæ fuisse paupertatis, vt vnde tributa pro se & Apostolo redderet, nō habuerit. Quod si quis obiciere voluerit, quomodo Iudas in loculis portabat pecuniam: respondemus, rem pauperū in vsus suos conuertere nephas putauit, nobiscum idem tribuit exemplum. C H R Y. Vel ideo non ex propitijs idem dare, vt ostendat quod maris, & piscium dominetur. O R I. Vel quoniam Iesus non habuit imaginem Cæsaris. princeps enim huius sæculi nihil habebat in eo, propterea non ex proprio, sed ex mari imaginem Cæsaris accepit. non autem suscepit ipse staterem, neque fecit eum sibi possessionem, ne sit aliquando imago Cæsaris apud imaginem inuisibilis Dei. Vide etiam Christi prudentiam, qualiter nec renuit tributum, nec simpliciter iubet dari, sed prius ostendit se non esse obnoxium, & tūc dat: quorum vnum fecit. Idare tributum, vt illi. sexactores non scandalizentur. hoc autem. f. vt ostendat se liberū, vt non scandalizentur discipuli. alio vero loco contemnit Pharisæorum scandalum, quando de escis disputabat: docens nos scire tempora secundum quæ oportet non contemnere eos qui scandalizant, & secundum quæ oportet contemnere. G R E G. super Ezechielem. Considerandum enim est, quia inquantum sine peccato possumus, vitare proximorum scandalum debemus. Si autem de veritate scandalum sumitur, vt illius permittitur nasci scandalū quæ veritas relinquitur. C H R Y. Sicut autem suspensio de Christi virtute: ita admirare Petri fidem, quoniam rei tam difficili obediuit. Ideoque de fide eum remunerans, copulauit eum sibi in tributū datione quod fuit abundantis honoris. Et hoc est quod dicit. } Inue. sta. il. su. da. eis. pro me & te. } G L O. Consecutus enim erat, vt vnusquisque pro se didrachma redderet. Stater vero est pondus duorum didrachmarum. O R I. Mystice autem in agro consolatoris: sic enim interpretatur Capharnaum, consolatur omnem discipulum & liberum filium esse pronunciat, & dat ei virtutem piscandi primum piscem, vt ascendente eo consolationem accipiat Petrus super eum, quem piscatus est. H I L A. Cum autem primum piscem admonetur Petrus inquirere, ascensuri ostenduntur & plures. Beatus ille primus Martyr Stephanus, primus ascendit, & staterem in ore continuit. In quo didrachma noue p̄dicationis tanquam duo denarij habebantur. Dei enim gloriam, & Dominum Christum in passione contuens prædicabat. H I E R. Vel iste piscis primus captus, est primus Adam, qui per secundum Adam liberatur, & id quod in ore eius: hoc est in confessione fuit inuentum, pro Petro & Domino redditur. O R I. Cum etiā videris auarum hominem ab aliquo Petro correctum, quod abstulit de ore eius verbum pecuniæ: dices eum ascendisse de mari, id est de fluctibus sollicitudinum auaritiæ ad hamum rationabilem, & comprehensum, atque saluatum ab aliquo Petro, qui eum docuit veritatem, vt pro staterem habeat imaginem Dei, id est eloquia eius. H I E R O. Et pulchre illud ipsum quidem datur precium, sed diuisum est, quia pro Petro quall pro peccatore precij reddebatur: Dominus autem noster peccatum non fecit. Ostenditur autem similitudo carnis, dum eodē & Dominus, & seruus precio liberant.

Hom. 7.

Hom. 59.

CAP. XVIII.

illa hora accesserunt discipuli ad Iesum dicentes: Quis putas maior est in regno cælorum? Et aduocans Iesus paruulum, statuit eum in medio eorum, & dixit:

manifeste: Petri cur præhonorasti nobis? sed indeterminate interrogant: } Quis maior est? } Quando autem tres præhonoratos viderunt. I. Petrum, Iacobum, & Ioannem in transfiguratione, nihil tale passi sunt: quando vero in vnum solum contulit honore, tunc doluerunt. Tu autem considera primum quidem, quod nihil eorum, quæ sunt in terris quærunt: deinde, quod postea hanc passionem deposuerit. Nos autem neque ad defectus eorum continge re possum⁹. neque. n. quarimus: } Quis maior est in regno cælorum, sed quis maior est in regno terræ. O R I. In his autem imitatores discipulorum esse debemus, si quando aliquid in nobis dubium quæratur, & non inuenitur, vt cum omni consensu accedamus ad Iesum, qui potens est illuminare corda hominum ad intelligendam solutionem omnium quæstionum. Interrogemus et alitem doctorem, qui præpositi habentur in ecclesijs. Sciebant autem discipuli hoc interrogantes, quia non est a qualitas sanctorum in regno cælesti, sed quomodo maior, & qualiter viuens minimus, hoc discere cupiebant. Vel sciebant quis esset minimus, & quis magnus, ex eo quod supra Domin⁹ dixerat, sed ex multis magnis quis esset maior, hoc eis non erat manifestum. H I E R O. Videns autem Iesus cogitationes eorum voluit desiderio gloriæ humilitatis cognitionem sanare. vnde sequitur. } Et adu. l. c. paru. sta. cum in me. eorum. C H R Y. Mihi videtur valde paruulum in medio statuere: omnibus passionibus exutum. H I E R O. Vt in eo, & atatem quæreret, & similitudinem innocentie demonstraret. vel certe paruulum statuit in medio eorum, se ipsum qui non venerat ministrari, sed ministrare, vt eis humilitatis tribueret exemplū. Alij paruulum interpretantur Spiritum sanctum, quem posuerit in cordibus discipulorum, vt superbiam in humilitatem mutaret. Sequitur. } Et dixit: Amen di. vo. nisi conuer. sue. & efficia. sicut paruuli non intr. in reg. cælorum. Non præcipit Apostolis, vt atatem habeant paruulorum, sed innocentiam, & quod illi per annos possident: hi possideant per industriam, vt malitia non sapientia paruuli sint. Ac si dicat. Sicut iste paruulus, cuius vobis exemplum tribu non perseverat in iracundia, Iesus non meminit, videns pulchram mulierem, non delictat, non aliud cogitat, & aliud loquitur, sic & vos, nisi talem habueritis innocentiam, & animi puritatem in regnum cælorum non poteritis intrare. H I L A. Pueros etiam credentes omnes per audientie fidem nuncupauit. hi enim patrem sequuntur, matrem amant, velle malum nesciunt, curam opum negligunt, non infolent, non oderunt, non mentiuntur, dictis credunt, & quod audiunt, verum habent. Litera ergo sic legitur. G L O. Nisi conuerſi fueritis ab hac elatione, & indignatione, in qua modo estis, & efficiamini omnes innocentes, & humiles per virtutem, sicut paruuli sunt per atatem, non intrabitis in regnum cælorum, & quādo quidem aliter non intrat. } Quicumque ergo humiliauerit se sicut paruulus iste, hic maior est in regno cælorū. Quanto enim quis erit humilior, tanto maior efficietur in regno cælorū. R E M I. Id est in cognitione gratiæ, vel ecclesiastica dignitate, vel certe in aeterna beatitudine. H I E R O. Vel aliter. Quicumque humiliauerit se sicut paruulus iste. i. qui se in exemplum mei humiliauerit, hic intrabit in regnum cælorum. Sequit. } Et qui suscepit vnum paruulum. ta. in nomine meo, me suscepit. } C H R Y. Ac si dicat. Non solum si tales efficiamini, mercedem accipitis, sed et si alio: tales propter me honorabitis, & honoris qui est ad illos retributionem vobis determino regnum. Magis autem quod multo maius est ponit dicens, Me suscepit. H I E R O. Qui enim talis fuerit, vt Christi imitetur humilitatem, & innocentiam, in eo Christus suscipitur, & prudenter, ne cum delatū fuerit Apostolis, se putent honoratos adicere, non suo illos merito, sed Magistri honore suscipiendos. C H R Y. Deinde facile susceptibilem hunc sermonem facit: p̄nam inducens. vnde sequitur. } Qui autem scandalizat vnum de pusillis istis. Ac si diceret. Sicut qui hos honorat propter me, mercedem habent, ita & qui hos dehonorent, vltimam sustinebunt vindictam. Si autem conuictum scandalum vocat, ne mireris. multi enim pusillanimes, ex eo quod despicuntur, scandalizati sunt. H I E R O. Nota, quod qui scandalizatur paruulus est. maiores enim scandala non recipiunt. Et quæ generalis possit esse sententia aduersus omnes qui aliquem scandalizant, tamen iuxta consequentiam sermonis, etiam contra Apostolos dictum intelligi potest, qui interrogando quis maior esset in regno cælorum, videbantur inter se de dignitate contendere. & si in hoc vitio permanissent, poterant eos, quos ad fidem vocabant per suū scandalum perdere, dum Apostolos viderent iter se de honore pugnare.

CAP. XVIII.

illa hora accesserunt discipuli ad Iesum dicentes: Quis putas maior est in regno cælorum? Et aduocans Iesus paruulum, statuit eum in medio eorum, & dixit:

Lib. 1. 629.

Tra. 4.

Hom. 59.

gnare. **O R I.** Quomodo autem qui conuersus est, & factus quasi puer & minimus, est & potens scandalizari? hoc si possumus explanare. Omnis qui filio Dei credit, & conuératur secundum euangelicos actus, conuersus ambulat quasi puer, qui autem non conuertitur, vt fiat sicut puer, hunc impossibile est intrare in regnum cælorum. In omni autem credentium multitudine sunt quidam nuper cõuersi, vt fiat sicut paruuli: nondum autem sunt facti: hi pusilli habent in Christo, & sunt scandali receptores. **H I E. R. O. Q.** Quod autem dicitur: Expedit ei, vt suspendatur, secundum ritum prouincia loquitur, quo maiorum criminum ista apud veteres Iudæos pœna fuerat, vt in profundu ligato saxo demergeret. Expedit autem ei quia multo melius est pro culpa breuem recipere pœnam, q̄ æternis seruari cruciatibus. **C H R Y.** Consequens autem erat prioribus dicere: Me nõ suscipit, quod erat omni pœna amarius, sed quia crassit erant, & prædicta pœna eos non mouebat, comparatione exempli cogniti manifestat præparatam pœnam, propter hoc enim dicit, q̄ expedit ei hoc sustinere, quoniam eos alia grauior pœna expectat. **H I L A.** Mystice autem molæ opus labor est cæcitatibus. nam clausis iumentorum oculis aguntur in gyrum, & sub asini quidem nomine frequenter gentes cognominatas reperimus, qui cæci laboris ignorantia continentur. Iudæis autem scientiæ iter in lege præstitum est, qui si Christi Apostolos scandalizauerint, rectius alligata collo mola asinaria demersi in mari fuissent, id est gentium labore de præssi ignorantia sæculi demonstraretur, quia illis tolerabilis fuerat necesse Christum, q̄ Prophetarum Dominum non recepisse.

Cap. 6. G R E G. Lib. 6. Moral. Vel aliter: Quid per mare, nisi sæculum? quid per molam asinariam, nisi actio terrena significatur? quæ cum colla mentis per stulta desideria stringit: hanc in laboris circuitu mittit. Sunt utique nonnulli qui dum terrenas actiones deserunt, & ad contemplationis studia humilitate postposita ultra intelligentiæ vires surgunt: non solum se in errorem deiiciunt, sed infirmos quoque de gremio veritatis diuidit. Qui ergo vnum de minimis meis scandalizat melius ei fuerat, ligata collo mola asinaria in mari proiici, quia nimirum peruersæ menti expedientius esse potuisset, vt occupata mundo terrena negocia ageret, q̄ per contemplationis studia ad multorum perniciem vacaret. **A V G.** de Quæ. euang. Vel aliter. Qui scandalizauerit vnum ex pusillis istis. i. ex humilibus quales vult esse discipulos suos non obtemperando, vel etiam contradicendo, sicut de Alexandro Apostolus dicit: expedit ei, vt mola asinaria suspendatur collo eius, & præcipitatur in profundum maris. i. congruit ei vt cupiditas rerum temporalium, cui stulti & cæci alligantur eum deuinctum pondere suo deducat ad interitum.

b. ¶ G L O. Dixerat Dominus, q̄ expedit ei qui scandalizat, vt suspendatur mola asinaria in collo eius. Cuius rationem assignans subdit: Vt mundo a scandalis, id est propter scandala. **O R I G.** Hoc non de elementis mundi intelligamus: sed hic homines, qui sunt in mundo dicuntur mundus. Non sunt autem discipuli Christi de hoc mundo, vnde nõ potest eis esse a scandalis veh. nam etsi multa sunt scandala: non tangunt eum qui non est de hoc mundo. Si autem adhuc est de hoc mundo: propterea q̄ diligit mundum, & quæ sunt in eo: tanta scandala comprehendunt eum quantis fuerat obligatus in mundo. Sequitur. ¶ Necessè est enim. n. vt veniant scandala. **C H R Y.** Cum autem dicit: Necessè est, non destruit libertatem arbitrij, neque necessitati aliquarum rerum supponit, sed quod omnino futurum est, prædicat. scandala quidem sunt prohibitiones recte vig. non autem prædictio Christi scandala inducit, neque quia prædixit, propter hoc fit, sed quia omnino futurum erat. propter hoc prædixit. Sed dicit aliquis: Si omnes corriganur, & nullus sit qui scandala afferat, nonne mendacij arguetur hic sermo? Nequaquam, quia enim præuidit in emendatos futuros homines esse, propter hoc dixit: Necessè est vt veniant scandala. i. omnino venient. si autem corrigendi essent, non dixisset. **G L O.** Vel necesse est, vt veniant scandala, quia sunt necessaria. i. vtilia, vt qui per hoc probati sunt manifesti fiant. **C H R Y.** Scandala enim erigunt homines & acutiores eos faciunt, & eum qui cadit velociter erigunt in quantum, s. ingerunt sollicitudinem. **H I L A.** Vel humilitas passionis scandalum mundo est, quod sub deformitate crucis æternæ gloriæ Dominum voluit accipere. Et quid mundo tam periculosum, q̄ non recepisse Christum? Ideo ve-

ro necesse ait venire scandala, quia ad sacramentum reddenda nobis æternitatis: omnis in eo passionis humilitas esset complenda. **O R I.** Vel venientia scandala sunt Angeli Sathanæ, nec tamen putes em naturam, vel substantiam esse huiusmodi scandala: sed libertas arbitrij in quibusdam genuit scandalum, volens suscipere pro virtute laborem. Non potest autem esse verum bonum, nisi habeat impugnationem mali. Sic ergo necesse est venire scandala, sicut necesse est sustinere malitiã celestium, qua magis iritantur, quanto magis verbum Christi in hominibus inualefcens expellit ab eis malignas virtutes. Quærunt autem organa, per quæ scandala operentur, quibus est magis veh. nam multo peius erit ei, qui scandalizat, q̄ ei qui scandalizatur. vnde sequitur. ¶ Verumtamen veh homini illi, per quæ scan. venit. ¶ **H I E R O.** Ac si dicat, veh homini illi qui vitio suo facit vt per se fiat, quod necesse est vt in mundo fiat. Simulq; p generalem sententiam percutitur Iudas, qui proditori animi præparauerat. **H I L A.** Vel sub hominis nuncupatione actorẽ scandalu huius quod est extra passionem Christi iudicum populum designat, per quem omne huic mundo periculum comparatur, vt Christum in passione abnegent, quem lex & Propheta passibilem prædicauerunt. **C H R Y.** Vt autem discas, q̄ non sunt absolutè necessitatis scandala, audi quæ sequitur: Si autem manus tua, vel pes tuus. Non autem hoc de membrorum corporalibus dicit: sed de amicis, quos in ordine necessariorum membrorum habemus. nihil est enim ita nociuum vt conuersatio mala. **R A B A.** Scandalum quippe sermo græcus est, quod nos offendiculum, vel ruina & impactionem pedis dicere possumus. Ille ergo scandalizat fratrem qui ei dicto, factoque minus recto occasione ruina dedit. **H I E R O.** Igitur omnis truncatur affectus, & vniuersa propinquitas amputatur: ne per occasionem pietatis vniuersis que credentium scandalis pateat. Si, inquit, ita est tibi coniunctus, vt manus, pes, & oculus, & est vtilis atque sollicitus, & acutus ad perspicendum, scandalum autem tibi faciat, & propter morum dissonantiam te pertrahat in gehennam: melius est vt propinquitate eius careas, & emolumentis carnalibus, quam dum vis lucrifacere cognatos, & necessarios, causam habeas ruinari. Nouit enim vnusquisq; credentium quid sibi noceat, vel in quo sollicitetur animus, ac sepe tentetur. melius est enim vitam solitariam ducere, quam ob vitæ præsentis necessaria vitam æternam perdere: **O R I.** Vel Sacerdotes rationabiliter possunt dici ecclesiæ oculus, quoniam speculatores habentur. Diaconi autem ceterique, manus, quia per eos opera spũalia geruntur. Populus autem sunt pedes corporis ecclesiæ, quibus omnib; parcere non oportet si scandalum ecclesiæ facti fuerint. Vel actus animæ, peccans manus intelligitur, & incelsus animæ, peccans pes, & visus animæ peccans oculus, quos oportet præcidere si scandalum præbent, frequenter enim ipsa opera membrorum pro membris in scriptura ponuntur.

c. ¶ H I E R O. Supra dixerat Dominus per manum & pedem & oculus omnes propinquitates & necessitudines quæ scandalu facere poterant amputandas, austeritate itaque sententiæ subiecto præcepto temperauit, dicens: ¶ Videte ne contemnatis vnum ex his pusillis. ¶ Ac si di. Quantum in vobis est, nolite contemnere, sed post vestrã salutem etiam illorum quærere sanitatem. Sin autem perseverantes in peccatis videritis; melius est vos saluos fieri, q̄ perire cum multis. **C H R Y.** Vel aliter: Sicut fugere malos: ita honorare bonos magnum habet lucrum. Supra ergo docuit scandalizantium abscondere amicitias: hic autem docet exhibere sanctis honorem & procuracionem. **G L O.** Vel aliter. Quia tantum malum prouenit ex scandalizatis fratribus: ¶ Videte ne contemnatis vnum ex his pusillis. ¶ **O R I.** Pusilli autem sunt, q̄ nuper in Christo sunt nati, aut tales qui permanet sine profectu, quasi nuper nati. Non autem habuit necesse mandare Christum de perfectioribus fidelibus non contemnendis, sed de pusillis, sicut & supra dixerat. Siquis scandalizauerit vnum ex pusillis istis. Alius autem forte dicit. Pusillum: hic dicit perfectum, secundum q̄ alibi ait: Qui minimus fuerit in vobis, hic erit maior. **C H R Y.** Vel quia perfecti paruuli apud multos estimantur. s. pauperes, & contemptibiles. **O R I.** Sed huic expositioni non videtur conuenire quod dicitur, si quis scandalizauerit vnum de pusillis istis, perfectus enim non scandalizatur, nec perit. Sed qui hanc expositionem æstimat veram, dicit q̄ iusti hominis anima vertibilis est, & scanda-

Homil. 6.

& scandalizatur aliquando, et si non facile. **G L O.** Ideo autem nõ sunt contemnendi, quia adeo chari sunt Deo, q̄ Angeli sunt eis ad custodiam deputati. vnde sequitur. ¶ Dico. n. vobis, quia Angeli eorum in cœlis semper vident faciem patris mei, qui in cœlis est. ¶ **O R I.** Quidam volunt ex eo dari hoibus. Angelum adiutorem, ex quo per iauacrum regenerationis nati sunt infantes in Christo, dicentes non esse credibile incredulis, & errantibus præesse Angelum sanctu: sed tempore infidelitatis & peccatorum est homo sub Angelis Sathanæ: alij autem volunt mox cum quis fuerit natus: eorum qui præcogniti sunt a Deo, accipere sibi præpositum angelum. **H I E R O.** Magna enim dignitas animarum: vt vnaquæque habeat ab ortu natiuitatis in custodiam sui Angelum delegatum. **C H R Y.** Hic autem non de quibuscumque Angelis loquitur, sed de superioribus. Cum enim dicat. Vident faciem patris mei. nihil aliud ostendit, q̄ magis liberam præsentia, & maiorem eorum apud Deum. **G R E G.** in Hom. Dionysius autem dicit, q̄ ex minoribus Angelorum agminibus ad esplendum ministerium vel visibiliter, vel inuisibiliter mittuntur. nam superiora illa agmina vsum exterioris ministerij nequaquam habent. **G R E. 2. Moral.** Et faciem ergo patris Angeli semper vident, & tamen ad nos veniunt, quia ad nos specialia præsentia foras exeunt, & tamen ibi, se vnde recesserant, vt internam contemplationem seruãt. Neque enim sic a diuina visione foras exeunt, vt internæ contemplationis gaudijs priuentur. **H I E R O.** Saluatoru igitur per Christum orationes Angeli Deo quotidie offerunt: ergo periculose ille contemnitur, cuius desideria, ac postulationes ad æternum, & iauisibilem Deum Angelorum famulatu, ac ministerio prouehuntur. **A V G.** de Ver. Do. Vel, Angeli nostri dicuntur, qui sunt Anli Dei. Dei sunt, quia Deum non reliquerunt. nostri sunt, quia suos ciues nos habere cõperunt. Sicut ergo nunc illi vident Deum: ita & nos sumus visuri facie ad faciem. de qua visione dicit Ioannes: Videbimus eum sicuti est. facies enim Dei manifestatio eius intelligenda est: non aliquod tale membrum, quale nos habemus in corpore, atque isto nomine nuncupamus. **C H R Y.** Rursus, aliam rationem ponit, quare pusilli non sint contemnendi priore maiorem, dicens: ¶ Venit. n. fil. ho. sal. fa. q̄ perierat. **R E M I.** q. d. Non contemnatis pusillos, quia ego pro hominibus homo fieri dignatus sum. Cum enim dicit, quod perierat. subintelligendum est genus humanum. omnia enim elementa suum ordinem seruãnt, sed homo errauit, quia suum ordinẽ perdidit. **C H R Y.** Deinde ad hæc rationem parabolam copulat, per quam & patrem inducit, salutẽ hominum volentem, dicens: ¶ Quid vobis videtur, si fuerint alicui centum oues? **G R E G.** in Hom. Hoc ad ipsum auctorem hominum pertinet, quia enim centenarius perfectus est numerus: ipse centum oues habuit, cum Angelorum & hominum substantia creauit. **H I L A.** Ouis autem vna, homo intelligendus est: & sub homine vno vniuersitas sentienda est: in vnus enim Adæ errore, omne hominum genus aberrauit. Igitur & quærens hominem Christum est, & non agnoscens reliquæ celestis gloriæ multitudinem est. **G R E G.** Dicit autem Euangelista eas relictas in montibus, vt significet in excelsis, quia nimirum oues quæ non perierant in sublimibus stabant. **B E D A.** Ouem ergo Dominus inuenit, quando hominem restaurauit. Et super eã inuenit manus gaudium est in cœlo, q̄ super non agnoscantem, quia maior materia diuinæ laudis est in restaurata homine, q̄ in creatione Angelorum. **Mirabiliter. n.** Angelos creauit, sed mirabilius hominem restaurauit. **R A B A.** Nota, q̄ vnum deest a nouem, vt decem sint, & a nonagintanouem, vt centum sint. Variari ergo per brẽuitatẽ & magnitudinẽ numeri possunt, quibus vnum deest est, vt pñciatur. ipsum vero vnum sine varietate in se manẽs cũ accesserit, ceteros pñciat. Et vt pñctã summa ouiu integraret in cœlo: homo pñctus quærebatur in terra. **H I E.** Alij vero non agnoscantem ouibus iustorum putat numerum intelligi, & in vna ouicula pñcturum, em q̄ in alio loco dixerat: Nõ vobis vocare iustos, sed peccatores. **G R E.** in Ho. Considerandum autem nobis est cur Dñs plus de conuersis pñcturib; q̄ de stãtibus iustis gaudiũ esse fateat, q̄. pñcturũ pigri remanẽt ad excercenda bona præcipua, qui valde sibi securi sunt, q̄ nulla cõmiserint mala grauiora. At contra nonnunq; hi qui se aliquis egif se illicite meminere, ex ipso suo dolore cõponit inardescit in amorem Dei. Et q̄ se errasse a Deo considerant, dãnã pcedentia lucris subqueuentibus recõpensant, sic & dux in plõ plus eum militem diligit, qui post fugã conuersus hostẽ fortiter pñcit, q̄ illum. q̄ nunquã terga pñcit & numq; aliquid fortiter fecit. Sed & sunt qui dñi iusti, de quibus tũ: est gaudium, vt eis nullus pñcturũ pponi

Ho. eu. 34.

Cap. 3.

Ho. eu. 34.

Ho. eu. 34.

Ho. eu. 34.

possit, q̄ si non sint sibi malorum conscii, tñ licita respõdit, & in ouibus se humiliant. Quantum ergo gaudium est, si humiliter plagat iustus, cum gaudium sit, si quod male gessit, dãnãt in iustus. **B E D.** Vel p non agnoscantem oues, quas in montibus reliquit: superbos significat, quibus ad perfectiõẽ vnitas deest. Cum ergo inuenierit pñctorem, magis sup eũ gaudet. i. suos gaudente facit, q̄ sup iustos falsos. **H I E.** Q̄ autẽ subditur: ¶ Sic non est voluntas. refertur ad superius ppositum, d quo dixerat: Videte, ne cõtemnatis vnum de pusillis istis. & docet, iccirco parabolã postãam, vt pusilli nõ errauerunt. Sic nõ est voluntas ante patrem vestrũ, qui in cœlis est, vt pereat vnus de pusillis istis. **d.** Si autem peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipsum solum. Si te audierit, lucratus eris fratrem tuũ. Si autem non te audierit, adhibe tecũ. **pñctorem, magis sup eũ gaudet. i. suos gaudente facit, q̄ sup iustos falsos. H I E. Q̄ autẽ subditur: ¶ Sic non est voluntas. refertur ad superius ppositum, d quo dixerat: Videte, ne cõtemnatis vnum de pusillis istis. & docet, iccirco parabolã postãam, vt pusilli nõ errauerunt. Sic nõ est voluntas ante patrem vestrũ, qui in cœlis est, vt pereat vnus de pusillis istis. d. Si autem peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipsum solum. Si te audierit, lucratus eris fratrem tuũ. Si autem non te audierit, adhibe tecũ.**

contenãt. In eo autẽ, q̄ dicit: Nõ est uolũtas an pñm, &c. ondẽt q̄ quotienscũq; perierit aliquis ex pusillis, non voluntate pñs perit. **d. ¶ C H R Y.** Quia superius vehementẽ fmonẽ aduersus scandalizãtes ppositũ vndiq; eos terrẽs, ne rursus hii quibus scãdala inferunt, sic fiat respõsi, vt totũ contẽnẽtes in aliud vitũ incidãt. s. negligẽtia, sed scãdalizãtes p oĩa sibi parci volentes in elationem incidãt: hic Dñs eos cõprimat, & redargutionẽ fieri iubet, dicens: ¶ Si autẽ peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipsum solum. **A V G.** de Ver. Do. Admonet nos quidẽ Dñs nõ negligere inuicẽ pñã nrã, non quærẽdo quid reprehendas, sed videndo quid corrigas. Debemus. n. amando corripere, non nocendi auaritate, sed studio corrigendi. si neglexeris, peior eo factus es. Ille iniuriã fecit, & iniuriam faciendõ, grauius ipsum vulnere percussit, tu vulnus fratris contemnis, peior es tacẽdo, q̄ ille conuictiãdo. **A V G.** 1. de Ciui. Plerũque. n. a malis docendis, admonendis, aliqñ etiã obiurgandis, & corripiendis male dissimulatur, vel cum laboris piget, vel cum eorum inimicitias uitamus, ne impediãt, & noceant in istis temporalibus rebus, siue quas adipisci adhuc nostra cupiditas appetit, siue quas adhuc amittere formidat infirmitas. Si autem propterea quisque obiurgandis, & corripiendis male agentibus parcat, quia opportunius tempus inquiri, vel ei sãdem ipsi metuit, ne deteriores ex hoc efficiãtur, vel ad bonam vitam & piam erudiendos impediãt, alios infirmos, aut pñmant, atque auertant a fide, non videtur esse cupiditatis occasio, sed consilium charitatis. Longe autem tem grauiorem habet causam ecclesiarum Præpositi qui in excelsis cõstituti, vt nõ parcat obiurgando pñã, nec ideo tñ ob huiusmodi culpã pñnit alienus est, qui licet præpositus non sit, in eis tñ quibus uita huius necessitate coniungitur, multa monenda, ut arguẽda nouit, & negligit: deuitans eorum offensiones pp illa, quibus in hac uita nõ indebite utit, sed plus q̄ debuit, delectatur. **C H R Y.** Considerandum autem, q̄ qñq; Dñs eum qui contristauit, ad eum qui contristatus est ducit. sicut cum dicit, si recordatus fueris, q̄ frater tuus habet aliquid aduersum te, vade reconciliari fratri tuo. Quidõq; autem, eum qui iniusta passus est, iubet dimittere proximo, sicut ibi, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Hic autem alium excogitat modum. cum enim qui contristatus est, ducit ad eum qui contristauit: & ideo dicit: ¶ Si peccauerit in te frater tuus. ¶ Quia enim ille qui iniusta fecit: non facile veniret ad excusationem: uerecundatus hunc qui passus est ad illum trahit, & non simpliciter, sed ut corrigat quod factum est. unde dicit. ¶ Vade & corripe eum. **R A B A.** Non passim iubet peccanti dimittere, sed audienti, id est obedienti, & penitentiam agenti, ne uel difficilis sit uenia, uel remissa indulgentia. **C H R Y.** Non autem dicit, accusa, neque increpa, neq; uindictas expete, sed argue, id est rememora sibi peccatum, dic ei quæ ab eo passus es. Ipse enim ira, & uerecundia detinetur, ebrius factus quasi graui somno. Vnde oportet te qui sanus es, ad illum qui ægrotat abire. **H I E R O.** Sciendum tamen, quod si peccauerit in uos frater uester: & in qualibet causã uos læsit, dimittendi habetis potestatem: immo necessitatem, quia præcipitur, ut debitoribus nostris debita dimittamus. propter quod & hic dicitur. ¶ Si peccauerit in te frater tuus. ¶ Si autem in Deum qui peccauerit: non est nostri arbitrij. nos econtrario, in Dei iniuriã benigi sumus, in nostris contumelijs exercemus odia. **C H R Y.** Ideo autem præcipit arguere ei qui passus est iniuriam & non alij, quia ille qui fecit iniuriam ab eo mansuetius sustinet, & maxime cum solum eum corripiat. Cum enim qui uindictam expetere debebat. hic salutis uidetur diligentiam habere, maxime hoc eum potest proprium facere. **A V G.** de Ver. Do. Qñ ergo in nos aliquis peccat, habeamus magnam curam, non pro nobis, nam gloriosum est iniuriam obliuisci, sed obliuiscere iniuriam tuam, non uulnus fratris tui: ergo corripe inter te & ipsum solum, studeas correptioni, parcens pudori. Forte enim præ uerecundia incipit defendere peccatum suum, & quem uis facere correctiorem, facis peiorem. **H I E R O.** Corripiendus est enim scortum frater, ne scilicet Carca. aur. S. Tho. I pudorem,

Homil. 61.

Serm. 16.

Cap. 9.

Serm. 16.

Legitimo numero non recedunt, in quo vtroque inuenies peccata. vterque est ergo debitor, vterque venie deprecator. Omnis enim homo & debitor est Dei, & debitorem habet fratrem suum.

Et te misereri conferui tui, sicut & ego tui misereri sum? Et iratus Dominus eius tradidit eum tortoribus quoad vsque redderet vniuersum debitum.

Et factum est cum conuenerunt Iesus sermo

factum est cum conuenerunt Iesus sermo

correctionem: nunc autem hac sententia est supplicij, & poenitentia. Tunc enim dicitur Deus irasci, quando aduersus peccatores uiuat: Tortores autem dicitur demones, quia semper ad hoc parati sunt, vt perditas animas suscipiant, & in poena aeternae damnationis eas torqueant.

Quod enim tam pium, quam medicus ferens ferramentum? sicut in vulnus, vt homo curetur, quia si vulnus palpat, homo perditur.

Serm. 11

CAP. XIX.

CHRISTUS in Homil. Dominus prius Iudeam reliquit, propter illorum emulationem, nunc ibidem iam immoratur, quia passio in proximo futura erat: non tamen ad Iudeam interim ascendit, sed in terminis Iudaeae vnde dicitur.

Homil.

tem solum grauiora apparent peccata in Deum, sed etiam & beneficio, quo sumus potiti ab ipso. Fecit enim nos esse, & omnia propter nos operatus est.

Serm. 15.

Lib. 1. c. 25.

Lib. 1. c. 25.

Interrogatus enim, si licet: non confessum dixit: Non licet, vt non turbarentur, sed per probationem hoc constituit.

Cap. 19.

ergo Moyses mandauit dari libellum repudij, & dimittere? Ait illis: quoniam Moyses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere vxores vestras, ab initio autem non fuit sic.

Li. 19. c. 29.

Li. 19. c. 29.

ergo Moyses mandauit dari libellum repudij, & dimittere? Ait illis: quoniam Moyses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere vxores vestras, ab initio autem non fuit sic.

B

C

D

E

CH R Y. super Matt. Propterea bene dixit. Quod Moyfes hoc permittit, non praecepit. Quod enim praecepimus, semper volumus: quod autem permitimus, nolentes indulgemus: quia malam voluntatem hominum ad plenum prohibere non possumus. Permittit ergo vobis facere mala, ne faceritis peiora: ergo hoc vobis permittendo, non vobis Dei iustitiam demonstret, sed a peccato abstulit culpam peccandi, ut quasi secundum legem agentibus vobis, peccatum vestrum non videatur esse peccatum.

Homil. 63.

CH R Y. In Ho. Quia os illorum operauerat, iam cum auctoritate legem inducit, dicens: Dico autem vobis, quia quicumque b Dico autem vobis, quia quicumque dimiserit uxorem suam nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, moechatur. Et qui dimissam duxerit, moechatur.

Tract. 7.

dim. vxor. suam, nisi ob for. & aliam duxerit, moechatur. O R I G. Forte autem dicit aliquis, quoniam Iesus dicens. Quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, permittit uxorem dimittere, quemadmodum Moyfes, quem retulit propter duritiam cordis Iudaeorum hoc praecipisse. Sed ad hoc respondendum, quoniam si secundum legem adultera lapidatur, non secundum hoc intelligitur res turpis, propter quam Moyfes permittit libellum repudii. nec enim in causa adulterij oportebat libellum dare repudii. Sed forsitan Moyfes omnem culpam mulieris turpem rem appellavit, quae si inuenta fuerit in vxore: scribitur ei libellus repudii. Quarendum est autem, si propter solam causam fornicationis dimittere iubet uxorem, quid est, si mulier non fuerit fornicata, sed aliud quid grauius, fecerit, puta venefica inueniatur, aut interfecit filiorum? Sed Dominus exponens rem, alibi dixit. Qui dimiserit excepta causa fornicationis, facit eam moechari dans ei occasionem secundarum nuptiarum. H I E R O. Sola ergo fornicatio est, quae vxoris vincit affectum: immo cum illa vnam carnem in aliam diuiserit, & se fornicatione separauerit a marito, non debet teneri, ne virum quoque, sub maledictione faciat, dicente scriptura: Qui adulteram tulerit, stultus, & impius est. C H R Y super Matth. Sic enim crudelis est, & iniquus qui castam dimittit, sic fatuus & iniquus qui retinet meretricem. Nam patronus turpitudinis est, qui crimen celat vxoris. A V G. de adulterinis coniugijs: Non tamen erit turpis, nec diffidilis, etiam post patrata & purgata adulteria reconciliatio coniugij, ubi per claus regni caelorum non dubitatur fieri remissio peccatorum, non ut post viri diuortium adultera reuocetur, sed ut post Christi consortium adultera non vocetur. C H R Y. super Matth. Omnis autem res per quas causas nascitur, per ipsas soluit. Matrimonium autem non facit coitus, sed voluntas. & ideo non soluit illud separatio corporis, sed separatio voluntatis. Ideo qui dimittit coniugem suam, & aliam non accipit, adhuc maritus est. nam est corpus iam separatus est: tamen adhuc voluntate coniunctus est. Cui ergo aliam acceperit, capere plane dimittit. Et ideo Dominus non dicit. Qui dimittit, moechatur, sed qui alteram ducit. R A B A. Vna ergo solummodo carnalis est causa. i. fornicatio, vna spiritalis, haec est timor Dei, ut vxor dimitatur. nulla autem causa est ut viuentem ea quae relicta est, alia ducatur. H I E R O. Poterat autem accipere, ut aliquis calumniam faceret innocenti vxori, & ob secundam copulam nuptiarum veteri crimine impingeret. Ideo sic priorem dimittere iubetur uxorem, ut secundam, prima viuentem, non habeat. Necno qua poterat euenire, ut iuxta eandem legem vxor quoque marito daret repudium: eadem cautela praecipitur, ne secundum accipiat virum, & quia meretrix & qua semel fuerat adultera, opprobrium non timebat, secundo non nubere praecipitur viro. quod si talem duxerit, sub adulterij crimine sit. vnde sequitur. Et qui dimissam duxerit, moechatur. G L O. Accipientem terret: quia adultera non timet opprobrium.

Hom. 63.

H I E R O. Graue pondus vxor est, si excepta causa fornicationis eam dimittere non licet. Quid enim si temulenta fuerit, si iracunda, si malis moribus: tenenda erit? Videntes ergo Apostoli graue vxorum iugum, proferunt motum animi sui. vnde dicitur: Dicit ei discipuli eius: Si ita est causa. hoc cum vxore non expedit nubere. C H R Y. in Hom. Leuius enim est contra concupiscentiam praeparari, & contra seipsum, quam ad mulierem mala. C H R Y. super Matth. Non autem dixit Dominus, quia expedit, sed magis consensit, quod non expedit, sed infirmitatem carnis considerauit. vnde sequitur. Qui dimittit ei. Non omnes capiunt verbu istud. i. non omnes hoc possunt. H I E R O. Nemo autem putet sub hoc verbo, quod addit. Sed quibus datum est, vel fatum, vel fortunam introduci, quod hi sunt virgines, quos ad hoc casus adduxit. Sed his datum est a Deo qui petierunt, qui voluerunt, qui ut acciperent, laborauerunt. C H R Y. super Matthaeum. Ideo ergo non

omnes capere possunt, quia non omnes volunt. palma proposita est, qui concupiscit gloriam, non cogitet de labore. Nemo vinceret, si omnes periculum timerent: Ex eo ergo quod quidam a proposito continentiae cadunt, non debemus circa virtutem castitatis se tibi pigriores, sicut & qui in pugna cadunt non exanimant ceteros.

eunuchi qui de matris vtero facti sunt: & sunt eunuchi qui facti sunt ab hoibus, & sunt eunuchi qui seipsos castrauerunt propter regnum caelorum. Qui potest capere, capiat. Tunc obliti sunt ei paruuli, ut manus eis imponeret, & oraret. Discipuli autem increpabant eos. Iesus vero ait eis. Sinite paruulos, & nolite eos

alios excisus esse, quid vtiq; faceres? voluptate quidem priuatus, mercedem autem non haberes. C H R Y. super Matthaeum. Sicut enim peccatum opus sine voluntate non facit, ita & iustitia ex opere non consummatur, nisi & voluntas affuerit. Illa est ergo gloriosa continentia, non illa quam transgredi non potest necessitas debilitatis corporis, sed quam complectitur voluntas sancti propositi. H I E R O. Triplex ergo genus eunuchorum posuit, quorum duo sunt carnales, & tertij spirituales. Alii enim sunt, qui duo de vtero matris sic nascuntur: alii quos vel captiuitas facit, vel deliciae matronales. tertij sunt, qui seipsos castrauerunt propter regnum caelorum, & qui cum possint esse viri, propter Christum eunuchi fiunt. Iis promittitur praemium, superioribus autem quibus necessitas castitatis est, non voluntas, nihil omnino debetur. H I L A. In uno enim eorum posuit naturam, scilicet in eo qui nascitur, in altero necessitatem, scilicet in eo qui factus est: in tertio voluntatem, qui scilicet spe regni caelestis talis esse decreuit. C H R Y. super Matthaeum: Quod autem alii sic nascuntur hac ratione fit, sicut & nascuntur sex digitos habentes, aut quatuor. Si enim Deus, sicut ab initio constituit unamquamque naturam, sic dimitteret illam immutabiliter semper in suo ordine permanere, in obliuionem deduceretur coram hominibus operatio Dei. Ideo ergo interdum natura rerum conuertitur contra suam naturam, ut semper Deus naturae opifex in memoriam reducat. H I E R O. Possumus & aliter dicere. Eunuchi sunt ex matris utero qui frigidiore natura sunt, nec libidinem appetentes, & alii qui ab hominibus fiunt, quos aut Pharisei faciunt, aut propter idolorum cultum emoluntur in foeminas, uel persuasione haeretica simulacra castitatem, ut mentiantur religionis veritatem. Sed nullus eorum consequitur regnum caelorum, nisi qui se pro Christo castrauerit. unde sequitur. Qui potest capere, capiat. C H R Y. super Matthaeum. Quod autem alii sic nascuntur, ut qui potest capere, capiat. Quae hortantis Domini uox est, & milites suos ad pudicitiae praemium concitantis; quasi qui potest pugnare, pugnet, & superet, ac triumphet. C H R Y. in Ho. cum autem dicit. Qui se castrauerit, non membrorum dicit abscissionem, sed malarum cogitationum interemptionem: maledictioni enim est obnoxius qui membrum abscidit, etenim quae homicidarum sunt, talis praesumit. Et Manicheis qui detrahunt creaturis, tribuit occasionem, & eadem cum generibus membra detrahunt, de qua ait: Abscidere. n. membra demoniacae tentationis est. Cum his autem quae dicta sunt neque concupiscentia masculinior ita fit, sed molestior. Aliunde. n. habet fontes sperma quod in nobis est, praecipue a proposito incontinenti & mente negligente. est ipsa sobria fuerit: naturalium motuum nullus est nocentium. nec ita abscisso membrum coprimat tetatides, & tranquillitate facit, ut cogitationis frenum.

Homil.

Tract.

Homil. 64.

C H R Y. super Matth. Dominus de castitate sermonem fecerat, audientes autem quidam obtulerunt ei infantes castitate mundifimos: putabant. n. quia Dominus corpore mundos tantum laudaret. & hoc est quod dicit. Tunc oblitum est ei par. ut manus eis imponeret, & oraret. O R I L A. n. ex praecedentibus uirtutibus eius experti erant: quoniam in positionem manuum eius & orationem repellunt mala. Offerunt ergo ei paruulos: considerantes quoniam impossibile est ut postquam tactum Dominus dederit in eis diuinam uirtutem, ut ruina aut daemonium aliquod tangere eos possit. R E M I. Consuetudo dicitur fuit apud ueteres, ut paruuli offererentur senioribus, quatenus eo manu, uel ore benedicerentur, & iuxta hanc consuetudinem paruuli obliti sunt Domino. C H R Y. super Matth. Caro autem, quia non delectatur in bono, facile obliuiscit bonum: malum autem quod audierit, retinet semper. Ante modicum autem tempus Christus accipiens paruulum, dixit: Nisi facti fueritis sicut paruulus esse, non intrabitis in regnum caelorum. & ecce statim obliti discipuli puerilis

puerilis innocentia, uetabant paruulos ad Christum quasi indignos accedere. vnde sequitur. Discipuli autem increpabant eos. H I E R O. Non quia nolent eis Saluatoris & manu & voce benedici: sed quod nondum habentes plenissimam fidem, putarent eum in similitudinem aliorum hominum, offerentium importunitate lassari.

prohibere ad me venire, talium est enim regnum caelorum. Et cum imposuisset eis manus, abiit inde. Et ecce vnus accedens ait illi: Magister bone, quid boni facias, ut habeam vitam aeternam? Qui dixit ei: Quid me interrogas de bono? Vnus est bonus Deus. Si autem vis ad vitam ingredi,

quis enim mereatur appropinquare Christo, si repellitur ab eo simplex infantia? Ideo dixit: Noli prohibere eos. Nam si sancti futuri sunt, quid uetaris filios ad patrem venire? Si autem peccatores futuri sunt, ut quid sententiam condemnationis proferas, antequam culpam uideatis? H I E R O. Signanter autem dixit: Talium est regnum caelorum: non istorum, ut offenderet, non etatem regnare, sed mores, & his qui similem haberent innocentiam, & simplicitatem praemium repromitti. Sequitur. Et cum imposuisset eis manus, abiit inde. C H R Y. super Matth. Praesens locus instruit omnes parentes, ut filios suos sacerdotibus offerant. non enim Sacerdos manus imponit: sed Christus, in cuius nomine manus imponitur. Si enim qui escas suas per orationem offert Deo, sanctificatas eas manducat. Sanctificatur enim per uerbum Dei, & orationem, ut Apostolus dicit: quanto magis paruulos offerri Deo, & sanctificari necesse est? Causa autem sanctificandarum escarum haec est, quoniam totus mundus in maligno positus est: vnde & res corporales quae sunt magna pars mundi, in maligno positae sunt. Consequenter infantes qui nascuntur & ipsi quantum ad carnem in maligno positi sunt. O R I L. Pueros autem mystice dicimus, qui in Christo adhuc carnales sunt, & lacte opus habentes. Qui autem proficentur uerbi doctrinam, simpliciores quidem & quasi puerilem sermonem habentes quo nutriuntur, adhuc nouitij sunt qui offerunt Saluatori paruulos, & infantes. Qui autem uidentur esse perfectiores: & ideo sunt discipuli Iesu, priusquam discant ratione iustitiae de pueris, reprehendunt eos qui per simplicem doctrinam paruulos & infantes. i. minus adhuc eruditos offerunt Christo. Dominus autem hortans discipulos suos iam uiros constitutos condescendere uilitatibus paruulorum, ut fiant paruuli quasi paruuli, ut paruulos lucentur. Dicit: Talis est. n. reg. caelo. Na & ipse cum in forma Dei esset: factus est puer. Hec ergo debemus attendere, ne estimatione sapientiae excellentioris, & profectu spiritaliorem contemnamus quasi magni pusillos ecclesiae: prohibentes paruulos venire ad Iesum. Quoniam autem paruuli non omnia quae dicuntur sequi possunt, imposuit eis manus Iesus, & uirtutem relinquens in eis per tactum, abiit ab eis, quasi non potentibus sequi Christum, sicut ceteri discipuli eius perfecti. R E M I. Manibus etiam impositis benedixit pueris, significans quod humiles spiritu, sunt digni eius gratia & benedictione. G L O. Imposuit etiam eis manus, uiris continentibus ut gratia sui auxilij conferenda significaret. H I L A. infantes etiam gentium forma sunt, quibus per fidem & auditum salus redditur. Verum, ex affectu primo saluandi Israel a discipulis inhibentur accedere, quos Dominus ait non oportere prohiberi. Munus enim Spiritus sancti, & per impositionem manus, & praecationem, testatur legis opere, erat gentibus largiendum. R A B A. Audierat forsitan homo iste a Domino, tantum eos qui uolunt paruulis similes esse, dignos introitu regni caelestis, & ideo certior cupiens esse, non per parabolas, sed aperte postulat exponi, quibus meritis vitam aeternam consequi possit. Et ideo dicitur: Et ecce vnus acce. ait illi. Magister bo. quid bo. fa. ut ha. vitam aeternam? H I E R O. Iste qui interrogat & adulescens, & diues erat & superbus, & non uoto discens, sed tentantis interrogat, quod ex eo praeparatum possumus, quod dicente sibi Domino, si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Rursum fraudulenter interrogat, quae sunt illa mandata? quae non & ipse legere, aut Dominus posset eidem haec iubere cōtraria. C H R Y. in Hom. Ego autem avarum quidem eum, & pecuniarum amatorem nequaquam recuso dicere, quia & Christus talem eum esse redarguit, simulatorem autem nequaquam, quia non est securum de incertis iudicare, & maxime accusandum. Marcus autem hanc suspicionem destruit. dicit. n. quod occurrens & genua flectens rogabat eum, & quoniam inspiciebat eum Iesus, amauit eum. Si et eum tentans accessisset, demonstrasset nobis hoc Euangelista, sicut in alijs facit. Si autem & ipse siluisset, Christus eum non permisisset latere

sed redarguisset manifeste, aut occulte insinuasset. Hoc autem non facit. Sequitur. n. Qui dicit ei: Quid me inter. de bono? A V G. de Con. euan. Potest autem uideri distare aliquid, quod hic secundum Matthaeum dicitur: Quid me interro. de bo. Secundum alios autem: Quid me dicis bonum? Nam quid me interrogas de bono? ad illud magis referri potest, quod ait ille quares, quid boni faciam? Ibi enim & bonum nominauit, & interrogatio est. Magister autem bene, nondum est interrogatio. Commotissime ergo intelligitur utriusque dictum: Quid me dicis, & interrog. de bono? H I E R O. Quia uero Magistru vocauerat bonum, & non Deum, uel Dei filium confessus erat, dixit quemuis sanctum hominem comparatione Dei non esse bonum, de quo dicitur: Cōfitemini Domino quoniam bonus est. Et ideo dicit. Vnus est bonus Deus. Ne quis autem putet in eo, quid bonus Deus dicitur excludi a bonitate filium Dei. Legimus in alio loco: Pastor bonus, ponit animam suam pro ouibus suis. A V G. 1. de Ciui. Dei. Vell quia ille vitam aeternam quaerebat. Vita autem aeterna est in illa contemplatione, qua non ad poenam uidetur Deus, sed ad gaudiu sempiternum, & non intelligebat cum quo loquebatur, quoniam tantummodo eum filium hominis arbitrabatur. ideo dicit. Quid me interro. de bo. & uocas me secundum quod uides Magistru bonu? Haec forma filij hominis apparebit in iudicio, non tantum iustus, sed & impius. & ipsa uisio malum eis erit, quia poenalis erit. Est autem uisio formae meae, in qua aequalis sum Deo. Ille ergo vnus Deus pater filius, & spiritus sanctus. ipse est solus bonus, quia nemo uidet eum ad laetum & placentum, sed tantum ad salutem & laetitiam uerā. H I E. Saluator etiam nolter bonitatis testimonium non renuit, sed Magistri, absque Deo exclusit errorem. Quae autem uilitas est ut ita responderet? Reducit enim eum paulatim, & erudit liberari ab omni adulatione, & ab his quae sunt super terram eum adducens: Deo adherere suadet, & futura quaerere, & nosse eum, qui uere est bonus, & radix, & fons uniuersorum bonorum. O R I. Responderet etiam sic Christus, propter eum qui dixit. Quid bo. fa. quando enim declinamus a malo, & facimus bonum, quantum ad comparationem ceterorum hominum, dicitur bonum quod facimus, quantum autem ad ueritatem secundum quod hic dicitur. Vnus est bonus. Bonum nostrum non est bonu. Dicere autem potest quis, quoniam sciens Dominus positum interrogantis non esse ut faciat, uel humanum bonum dixit: Quid me interrogas de bono? Ac si dicit. Cum sis in parat uis ad ea quae dicuntur bona: cur me interrogas de bono? Post hoc autem dicit: Si vis ad uitam ingredi. serua man. Vbi considera, quoniam adhuc quasi extra vitam constituto respondit: Si vis ad uitam ingredi. secundum modum homo est extra vitam, qui est extra eum qui dixit. Ego sum uita. alia autem ois qui super terram est, quamuis iustissimus: potest quidem in umbra esse uitae, non autem in ipsa uita cum sit corpore mortis circumdatus. Introibit autem quis in uitam abstiniens se ab operibus mortuis, appetens autem opera uiua. Sunt autem & uerba mortua, & uerba uiua, & cogitationes mortuae & cogitationes uiuae. & ideo dicit. Si vis ad uitam ingredi. serua man. A V G. de Ver. Do. Nec etiam dixit: Si uis uenire ad uitam aeternam, sed Si vis ingredi ad uitam, eam diffinies uitam quae fuerit aeterna uita. Hic ergo considerandum est, quemadmodum amanda sit aeterna uita, quando sic amatur misera ista, & quandoque finienda uita. R E M I. Demonstratur autem his uerbis, quia lex suis impletoribus non solum bona temporalia dabat, sed & uita aeternam. Et quia hic audierat sollicitus factus interrogauit. unde sequitur. Dicit illi. Quae? C H R Y. in Ho. Hoc autem non tentans dixit: sed estimans alia quaedam praecipere esse propter legalia, quae uita causa fierent ei. R E M I. Iesus uero quasi infirmo condescendens, clementissime legis praecipere exposuit. unde sequitur. Iesus autem dixit: Non hominibus facias, quorum praecipitorum expositio est sequens sententia, qua dicit. Et diliges proximum tuum sicut teipsum. Etenim Apollus dicit: Qui diligit proximum, legem impleuit, Quarendum est autem, quare Dominus tantum secundum tabule praecipere commemorauit? Iccirco. i. quia forte iste studiosus erat in dilectione Dei, siue quia dilectio proximi gradus est ascendendi ad dilectionem Dei. O R I. Forsitan autem ista praecipia sufficientia, ut in principio, ut ita dicam, uita ingrediatur quis, non autem sufficientia haec, uel alia similia istis ad interiora uitae introducere quaequam. Qui autem praeterierit unum istorum mandatorum, nec in principio uitae intrabit. C H R Y. in Hom. Quia ergo Dominus ea praecipia commemorauerat quae erant in lege: ideo sequitur: Dicit illi adulescens: Haec oia seruaui a iuuetute mea. Et neque hic stetit: sed rursus interrogat: Quid adhuc mihi deest? Quod & Cat. au. S. Tho. I 4 ipsium

Lib. 2. c. 63.

Tract. 8.

Serm. 17.

Tract. 8.

ipsum signum est vehementis desiderij. R E M I. Illis autem qui in gratia perfecti esse volunt, ostendit qualiter ad perfectionem venire possunt: unde sequitur: *¶* Ait illi Iesus: Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quae habes, & da pauperibus. *¶* Notanda sunt ista verba: non enim ait: Vade & manduca omnia quae habes, sed *¶* Vade & vende. *¶* Et non ait: Aliqua, sicut Ananias, & Saphira: sed *¶* Omnia. *¶* Et pulchre subiungit: *¶* Quae habes. *¶* Illa enim habemus, quae iuste possidemus. Illa ergo quae iuste possidentur, vendenda sunt. Quae vero iniuste, sunt eroganda illis quibus fuerat ablata. nec ait: Da proximis, aut diuitibus, a quibus accipies similia, sed: *¶* Da pauperibus. *¶* A V G. de Operibus Monachorum. Nec attendendum in quibus Monasteris, vel in quo loco indigentibus fratribus hoc quod habebat aliquis impenderit. Omnium enim Christianorum vna Respublica est. Et ideo quisquis Christianus necessaria vbi libet erogauerit, vbi cumque erit ipse quod necessarium est sibi accipit: de eo quod est Christi accipit. R A B A. Ecce duas vitas hominibus propositas: adiuuam, ad quam pertinet: Non occides, & caetera legis mandata: & contemplatiua, ad quam pertinet: Si vis perfectus esse. Actiua, ad legem pertinet: Contemplatiua ad euangelium, quia sicut vetus nouum praecessit testamentum: ita bona actio praecedit contemplationem. A V G. contra Faustum: Nec tamen illi soli, qui vt sint perfecti vendunt, vel dimittunt oia sua, pertinent ad regnum caelorum, sed huic militiae Christianae propter quoddam commercium charitatis, subiungitur etiam quaedam stipendiaria multitudo, cui dicitur in fine: Esuriui, & dedistis mihi manducare, quod absit, vt istos a mandatis euangelicis alienos a vita aeterna separandos iudicemus. H I E R. contra Vigilantiu: Quod aut Vigilantius asserit eos melius facere qui vtantur rebus suis, & paulatim fructus possessionis pauperibus diuidant, quam illos qui possessionibus venduntis se mel omnia largiantur: non a me ei, sed a Deo respondebitur. *¶* Si vis esse perfectus, vade & vende. *¶* Iste, quem tu laudas, secundus, aut tertius gradus est, quem & nos recipimus, dummodo sciamus prima secundis, & tertiis praerferenda. G E N N A. de Ecclesia. dogmatibus: Bonum est enim facultates cum dispensatione pauperibus erogare. melius est pro intentione sequendi Dominum infimul donare, & absolutum sollicitudine egere cum Christo. C H R Y. in Homil. Et quia de pecunijs erat sermo, a quibus venditari admonuit: ostendit quod ampliora his retribuet, quanto terra maius est caelum. & ideo dicit: *¶* Et ha. thesau. in cae. In thesau. enim copiam, & permanentiam retributionis ostendit. O R I. Si autem omne mandatum in hoc verbo impletur: Diliges proximum tuum sicut teipsum. perfectus autem est qui impleuerit omne mandatum, quomodo Dns dicenti adolescenti: Haec omnia seruauit a iuuentute mea, quasi nondum perfectus dicit. *¶* Si vis perfectus esse. *¶* forte autem quod ait: Diliges proximum tuum, non a Domino positum est, sed ab aliquo additum, quia nec Marcus, nec Lucas hunc locum exponentes hoc addiderunt. Vel aliter. Scriptum est in euangelio *¶* In Hebraeos, quod Dns dixisset ei: *¶* Va. & veni. omnia quae ha. *¶* cepit diues scalpere caput suum, & non placuit ei. Et di. ad eum do. *¶* Quo di. se. le. & *¶* Prophe. qm. scri. est in lege: Diliges proximum tuum sicut teipsum. Et ecce multi fratres tui filij Abraham, amicti sunt stercore morientes praefame, & domus tua plena est multis bonis, & non egreditur omnino aliquid ex ea ad eos. Volens ergo Dns arguere diuitem illum, dicit: *¶* Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quae habes, & da pauperibus. *¶* Sic. n. apparet si diligis proximum tuum sicut teipsum. Sed si perfectus est qui habet omnes virtutes, quomodo fit perfectus qui vendit omnia sua, & pauperibus dat? Ponamus enim aliquem hoc fecisse: quomodo statim erit sine ira, sine concupiscentia, suscipiens omnes virtutes, & deponens malitia vniuersam? Sapientia ergo videbitur forsitan dicere, qm qui pauperibus tradidit bona sua ipsorum orationibus adiuuatur, accipiens ad suam spiritualement inopiam illorum spiritualement abundantiam, & fit hoc modo perfectus, quamuis aliquas humanas habuerit passiones, aut ita ille qui mutauit pro diuitiis pauperatam, vt fiat perfectus credens sermonibus Christi, adiuuabitur, vt sapiens fiat in Christo, iustus & castus, & absque omni passione, non tñ sic, vt in ipso tpe quo tradidit bona sua pauperibus, fiat oino perfectus, sed ex illo die incipiet speculatio Dei adducere eum ad oes virtutes. Aliter aut ad expositionem moralem transibit, dicens substantiam esse vniuersamque actus animae eius. Imperat ergo Christus vendere omnem substantiam malam, & quasi tradere eam virtutibus operantibus eam, quae ab omni bono pauperes sunt. Sicut enim pax Apostolorum reuertitur ad ipsos,

nisi fuerit filius pacis, sic vniuersa peccata reuertuntur ad actores eorum, cum non fuerit quis vtens malis eorum, & sic neque dubitatio erit, quin statim erit perfectus, qui sic vendidit omnes proprias facultates. Manifestum est autem, quod qui talia agit non habet thesaurum in caelo, & ipse factus caelestis. In suo enim caelo habebit thesaurum gloriae Dei, & diuitias in omni sapientia Dei. Talis autem poterit sequi Christum, quia non distrahitur ab aliqua mala possessione, quo minus Christum sequatur. H I E R O. Multi etiam diuitias relinquunt, Dnm non sequuntur, nec ad perfectionem sufficit, nisi post contemptas diuitias Saluatorem sequantur, id est relicta malis, faciant bona. Facilius enim facillius contemnitur, quam voluntas. Et ideo sequitur. Et veni sequere me. Sequitur enim Dnm qui imitatur est, & per vestigia illius graditur. Sequitur: *¶* Cuius audisset adolescens uerba haec, abiit tristis. Haec est tristitia quae ducit ad mortem. Causaeque tristitiae redditur: Erat enim habens multas possessiones, i. spinas, & tribulos qui fementi dominica suffocauerunt. C H R Y. Non enim similiter derinentur qui pauca habent, & qui multis abundant, quoniam abiectio diuitiarum maiorem accendit flammam, & uiolentior fit cupidus. A V G. in Epistola ad Paulum, & Thersiam: Nescio autem, quomodo cum superflua terrena diligatur, artius adepta, quam concupita constringunt. nam unde iuuenis ille tristis discessit, nisi quia magnas habebat diuitias? Aliud est enim iam nolle incorporare, quae defunt: aliud iam incorporata diuellere. Illa enim uelut extranea repudiantur: ista uelut membra praeceduntur. Secundum historiam autem, iste adolescens laudabilis quidem est, quia non occidit, non adulteratus est, uir uirabilis autem, quia contristatus est in uerbis Christi uocantibus eum ad perfectionem. Adolescens quippe erat secundum animam, & propterea relinquens Christum abiit. *¶* G L O. Occasione huius auari de quo praedictum est, habuit sermonem Dns de auaro. unde dicitur: *¶* Iesus autem dixit discipulis suis: Amen dico uobis. *¶* C H R Y. Quod quidem dicit non de pecunijs quidem detrahens, sed eis qui detinentur ab ipsis. Et discipulos pauperes existentes non uerecundari ob inopiam. H I L A. Habere enim diuitias criminis non est, sed modus in habendo retinendus est. Nam quomodo coicandum est necessitatibus sanctorum, si communicanda materia non relinquatur? R A B A. Sed inter pecunias habere, & pecunias amare nonnulla distantia est, tutius autem est, nec habere, nec amare diuitias. R A B A. Vnde Dominus in Marco exponens huius loci sensum: difficile est confidentibus in diuitiis intrare in regnum caelorum. illi enim in diuitiis confidunt, qui omnem suam spem in diuitiis collocant. H I E R O. Quia uero diuitiae habitae difficile contemuntur, non dixit, quod impossibile est diuitem intrare in regnum caelorum, sed difficile, ubi difficile ponitur, non impossibilitas praetenditur, sed raritas demonstratur. H I L A. Periculosa enim cura est uelle distecere, & graue onus innocentia subijci incrementis opum occupata. Rem enim saeculi famulatus Dei non sine saeculi uitii assequetur: hinc difficile est diuitem regnum caelorum adire. C H R Y S O S T O M V S in Homil. Quia uero dixerat, difficile diuitem intrare in regnum, procedit ad ostendendum quod est impossibile. unde sequitur. Et iterum dico uobis, facile est camelum per foramen acus transire, quam diuitem intrare in regnum caelorum. H I E R O. Secundum hoc nullus diuitem saluus erit. Sed si legamus Esaiam, quo Cameli madian, & Ephraeni ad Hierusalem cum donis atque muneribus, & qui quondam curi erant, & uitiorum grauitate distorti ingrediantur portas Hierusalem, uidebimus quomodo & isti Cameli, quibus diuites comparantur, cum deposuerint grauem sarcinam peccatorum, & totius corporis prauitatem, intrare pnt per angustam & arcta uia, quae ducit ad uitam. C H R Y, super Mar. Gentium etiam animae assimilatae sunt tortuosis Camelis, in quibus erat gibbus idolatrie, qm cognitio Dei eretico est animarum. Acus autem est filius Dei, cuius prima pars subtilis est secundum diuinitatem, alia uero crassior secundum incarnationem eius. Tota autem recta est, & nulla habet deflexionem, p cuius uulnus passionis gentes ingressae sunt in uitam aeternam. hac acu confusa est immortalis ingreffe tunica. ipsa est acus quae spiritui confuit carnem. hac acus Iudaicum populum iunxit & Gentium. hac acus amicitiam angelorum, & hominum copulauit. Facilius est ergo gentiles transire per foramen acus, quam diuites Iudaeos intrare in regnum caelorum. Si enim gentes cum tanto labore diuelluntur ab irrationalibus Idolorum culturis, quanto magis Iudaei diuelluntur a rationalibus Dei culturis?

Hom. 4

Cap. 7.

Hom. 6.

Cap. 5.

culturis? G L O. Aliter dicitur: Quia hierosolymis, quaedam porta erat, quae foramen acus dicebatur per quam camelus, nisi deposito onere, & flexis genibus transire non poterat, per quod significatur, diuites non posse transire uiam arctam, quae ducit ad uitam, nisi foribus peccatorum, & diuitijs, depositis, saltem non amando. G R E G. 35. Mora. Vel homini diuitis quemlibet elatum, cameli appellatione propria descendens significat. Camelus autem perforamen acus transit, cum redemptor noster usque ad suspensionem mortis, per angustias passionis intrauit, quae passio uelut acus extitit, quia dolore corpus pupigit. Facilius autem camelus foramen acus, quam diuites regnum caelorum ingreditur, quia nisi ipse prius per passionem suam formam nobis humilitatis ostenderet, nequaquam se ad humilitatem ipsius superba nostra rigiditas inclinaret. C H R Y. in Homil. Discipuli autem inopes existentes turbantur, pro salute aliorum dolentes, & doctorem iam viscera assumentes. unde sequitur: *¶* Audientes autem discipuli, mirabantur dicentes: Quis ergo poterit saluus esse? A V G V S T. de Quaestio. euangel. Cum autem pauci sint diuites in comparatione multitudinis pauperum, intelligendum est, quod omnes qui diuitias cupiunt in diuitum numero haberi discipuli animaduertunt. C H R Y. in Hom. Dei autem opus hoc esse consequenter ostendit, quoniam multa opus est gratia, vt homo in diuitijs dirigatur. unde sequitur: *¶* Aspiciens autem Iesus dixit eis: Apud homines hoc impossibile est, apud Deum autem omnia possibilia sunt. Per hoc quod dicit Aspiciens, significat Euangelista, quod mansueti oculo timidam coram mentem mitigauit. R E M I. Non autem hoc sic intelligendum est, quod possibile sit apud Deum, quod diuites cupidus auras & superbus intret in regnum caelorum: sed vt conuertatur & sic intret. C H R Y. in Hom. Neque etiam hoc ideo dicitur, vt respiciamus iaceas, & sicut ab impossibilitate abstineas, sed magnitudinem iustitiae considerans infilias, Deum rogans. *¶* O R I G E. Audiuerat Petrus uerbum Christi dicentis: Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quae habes: Deinde considerauit adolescentem, cum tristitia abeuntem, & difficultatem diuitum ingrediendi in regnum caelorum: ideo quasi quae non facilem rem consummauerat fiducialiter quae fuit. Est enim minima cum fratre reliquit: sed non minima aestimata sunt apud Deum, considerantem, quoniam ex tanta plenitudine dilectionis illa minima reliquerat, vt etiam si multas habuissent possessiones, omnia reliquissent. Et puto, quod magis Petrus confidens de affectu suo quam de ipsa quantitate rerum relictarum, fiducialiter interrogauit. unde dicitur: *¶* Tunc respondens Petrus dixit ei, ecce nos reliquimus omnia. *¶* C H R Y S O. in Hom. Qualia omnia o beate Petre? arundinem, rhere, nauigium. Omnia quid em haec dicit, non propter munificentiam, sed vt per interrogationem haec inopem inducat plebem, quia enim dominus dixerat: Si vis perfectus esse, ne dicat inopem: Quid igitur si non habueris, non possum esse perfectus? Interrogat Petrus, vt tu inops distas, quoniam in nullo hinc diminutus es. Qui enim clauis regni caelorum acceperat, pro his quae ibi sunt iam confidit, & pro orbe terrarum vniuersa interrogat. Intuere autem, & qualiter respondet diligenter sicut Christus inquit: etenim Christus duo a diuite expectij, dare pauperibus q habeat & sequi se. pp hoc ipse addit: *¶* Et secuti sumus te. O R I G. Potest dici in omnia, quae pater reuoluit Petro esse filium suum, secuti sumus te, iustitiam, sanctificationem & huiusmodi. Propter hoc quasi victor acheta interrogat, quae sint praemia certaminis. H I E R. Quia ergo non sufficit tantum relinquere, iungit quod perfectum est: Et secuti sumus te. fecimus quidem quod iussisti, quid ergo nobis dabis praemij? & hoc est quod dicitur: *¶* Quid ergo erit nobis? *¶* Sequitur: *¶* Iesus autem dixit illis. Amen dico uobis, quod vos qui secuti estis me. *¶* H I E R O. Non dixit: Qui reliquistis omnia. Hoc enim & Socrates fecit philosophus, & multi alij diuitias contempserunt. Sed qui secuti estis me, quod proprie Apostolorum est atque credentium. H I L A R. Secuti sunt quidem discipuli Christum in regeneratione, i. in lauacro baptismi, in fidei sanctificatione. haec. n. illa regeneratio est quam Apostoli uel secuti, quam lex indulgere non potuit. H I E R O N Y. Vel aliter debet construi: Vos qui secuti estis me, sedebitis in regeneratione, id est quando mortui ex corruptione resurgent incorrupti, sedebitis & vos in solijs iudicantium, condemnantes. i. 2. tribus Israel, quia uobis credentibus illi credere noluerunt. A V G V S T. 20. de Ciui. Dei: Sic. n.

caro nostra regenerabitur per incorruptionem, quemadmodum anima nostra regenerabitur per fidem. C H R Y. super Matth. Futurum enim erat, vt in die iudicij responderent Iudaei: Domine, non te cognouimus filium Dei in corpore constituti. quis hominum uidere poterat thesaurum in terra absconditum, solem nubecelatum? Respondebat ergo discipuli: Et nos homines fuimus rustici, & obscuri in plebe, vos Sacerdotes & Scribae, sed in nobis bona uoluntas facta est quasi lucerna rusticitatis nostrae, in uobis autem malicia facta est quasi caligo scientiae uestrae. C H R Y. in Hom. Propter autem hoc non dixit: Et gentes & orbem terrarum, sed tribus Israel, quia in eisdem erant educati, & legibus & consuetudinibus Apostoli & Iudaei. Cum ergo dixerint Iudaei, quoniam propter hoc non potuimus credere Christo, quia lex prohibuit, discipuli in medium inducerentur, qui eandem suscepunt legem. Sed dicit aliquis: Quid magnum promissit eis, si id quod Ninuita habet, & regina Aethiopia, hoc & ipsi habebunt? Maxima quidem alia praemia ante & post eis promittit: sed & hic occulte insinuat aliquid plus illis. De illis enim simpliciter dixit, quod surgent & condemnabunt generationem haec, de his autem: Cum sederit filius hominis, sedebitis & vos. Manifestum est ergo, quod contregnabit & communicabunt in gloria illa, honorem enim & gloriam ineffabilem significauit per thronos. Qualiter autem haec promissio completa est: numquid enim & Iudas sedebit? nequaquam. Lex enim a Domino posita est per Hieremiam prophetam, loquar super gentem & regnum, vt aedificem & plantem illud: sed si fecerit malum in conspectu meo, poenitebo & ego de bonis quae locutus sum, vt facerem eis, quasi dicit. Si indignos seipos promissione faciant, non adhuc faciam quod promisi. Indignum autem seipsum principatu Iudas ostendit, & propter hoc tunc loquens discipulis, non simpliciter eis promissit. neque enim dixit: Vos sedebitis, sed adiunxit. Qui secuti estis me, vt & hinc Iudam excludat, & eos qui postea futuri erant attraheret. non enim ad illos solos dictum est, neque ad Iudam iam indignum esse. H I L A R. Sequela ergo Christi Apostolos super 12. thronos iudicandos 12. tribus Israel, in 12. Patriarcharum gloriam copulauit. A V G V. 20. de Ciuitate Dei: Ex hoc enim loco discimus, cum iudis discipulis iudicaturum Iesum. unde & alibi Iudaeis dicit: Ideo iudices uestri erunt. nec quoniam super duodecim sedes seduros esse ait, 12. solos homines, cum ipso iudicaturus putare debemus. Duodenarium quippe numero vniuersa quaedam significata est iudicantium multitudo, propter duas partes numeri septenarij quo significatur plerumque vniuersitas, quae duae partes, id est tres & quatuor per altera multiplicat. 12. facit, alioquin quoniam in locum Iudaei traditoris, Apostolum Matthiam legimus ordinatum. Apostolos Paulus, qui plus illis omnibus laborauit, ubi ad iudicandum sedeat non habebit, qui profecto cum alijs sanctis ad numerum iudicum se pertinere demonstrat, cum dicit: Nescitis, quia Angelos iudicabimus? A V G. in lib. de Poenitentia: In hoc ergo numero iudicantium omnes intelliguntur, qui propter euangelium sua omnia dimiserunt, & secuti sunt Dominum. G R E G O. 10. Mora. Quisquis enim stimulo diuini amoris excitatus hic possessa reliquerit, illic proculdubio culmen iudicariae portulatis obtinebit, vt simul tunc iudex, cum iudice ueniat, qui nunc consideratione iudicij sese spontanea paupertate castigat. A V G. 20. de Ciuitate Dei: De ipsis quoque iudicandis, in hoc numero duodenario, similis causa est. non enim quia dictum est: Iudicantes duodecim tribus Israel, tribus leui quae tredecim est, ab eis iudicanda non erit, aut solum illum populum, non etiam gentes caeteras iudicabunt. C H R Y. super Matthae. Vel per hoc quod dicit: In regeneratione, promittit Christus tempus Christianitatis futurum post ascensionem suam, quando, si homines regenerantur per baptismum, & illud est tempus, quando Christus sedet in sede maiestatis suae. Et uide, quia non de tempore futuri iudicij dicit, sed de uocatione gentium: vniuersarum. non enim dixit: Cum uenerit filius hominis sedens super sedem maiestatis suae, sed in regeneratione cum sederit in sede maiestatis suae. Quod ex tunc fuit, ex quo gentes credere ceperunt in Christum, secundum illud Psalmi: Regnabit dominus super gentes, Deus sedet super sedem sanctam suam. Et extunc Apostoli sederunt super duodecim thronos, i. in omnibus Christianis. omnis enim Christianus, qui suscipit uerbum Petri, thronus fit Petri, & sic de alijs Apostolis. sedent ergo Apostoli in his thronis, i. in duodecim partes distinctis, secundum differentias animarum & diuersitates cordium, quas solus Deus cognoscit. Sicut enim Iudaeorum populus, in duodecim tribus

Cap. 7.

Cap. 5.

Cap. 30.

Cap. 5.

fuit

ipsa regni perceptio eius est bonitas voluntatis, recte subiugitur: Aut non licet mihi quod volo facere? soluta enim est questio hominis contra bonitatem Dei murmurare. Conquerendum quippe esset, non si dat quod non debet, sed si non daret quod deberet. vnde aperte subditur: An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum. ¶ R E M I. Per oculum. n. vult intentionem intelligi. Iudaei namque neque habuerunt oculum, id est intentionem malam, quia de salute gentium dolebant. ad quid autem sensus huius parabole tendat, manifestat eum subditur: Sic erunt primi nouissimi & nouissimi primi, eo scilicet, quod Iudaei de caute vertantur in caudam, & nos de cauda mutantur in caput.

CHR Y. super Matthaeum. Aut ideo primos dicit nouissimos, & nouissimos primos, non ut nouissimi digniores sint quam primi, sed ut coaerentur, & nulla sit inter eos differentia temporis causa. Quod autem dicit: Multi sunt vocati, pauci vero electi. Non ad superiores sanctos pertinet sed ad gentes, quoniam ex ipsis gentibus, qui multi vocati sunt, pauci sunt eligendi. G R E G O. Ad fidem enim plures veniunt, & ad caeleste regnum pauci perducuntur: plerique enim Deum verbis sequuntur, moribus fugiunt. Ex hoc ergo duo pensare debemus. Primum est, ut de se quisque minime praesumat, quia etsi iam ad fidem vocatus est, utrum ad regnum eligendus sit, nescit. Secundum vero est, ut vnusquisque proximum suum quem iacere in vitijs conspicit, desperare non audeat, quia diuinae misericordiae diuitias ignorat. Vel aliter: Mane nostrum, pueritia est. hora tertia, adolescentia intelligi potest, quae quasi iam Sol in altum proficit, dum calor aetatis crescit. Sexta autem, iuuentus est, quia velut in centro, Sol figuratur dum in ea plenitudo roboris solidatur. Nona autem, senectus intelligitur, quae velut Sol ab alto axe descendit, quia aetas a calore iuuentutis deficit. Vndecima vero, est ea aetas, quae decrepita vel veterana vocatur. CHR Y. in Ho. Quod autem non omnes simul conduxit, sed alios mane, alios hora tertia, & sic de alijs, ex differentia mentis eorum processit. Tunc enim eos vocauit, quando erant obedientium & latronem vocauit, quando obediunt erat. Si autem dicat, quia nemo nos conduxit, sicut dictum est, non oportet omnia scrutari, quae in parabolis sunt. Item, hoc non dicit dominus, sed operarij. quod ipse enim omnes quantum ad se pertinet a prima aetate vocet, significatur cum dicitur: Exiit primo mane operarios conducere. G R E G. Qui ergo vsque ad vltimam aetatem Deo viuere neglexerunt, vsque ad horam vndecimam ocioosi steterunt: & tamen tales paterfamilias vocat, & plerumque ante remunentur, quia prius ad regnum de corpore exeunt, quam hi qui modo in pueritia vocati esse videbantur. O R I G E. Non autem dicitur: Quid hic statis tota die ocioosi, his qui spiritu insipientes carne consumuntur, si postea regredi volunt, ut iterum spiritu viuant, quod non dicimus dissuadentes, ne ad domum patrum reuertantur lasciuia filij, qui viuendo luxuriose euangelicam doctrinam substantiam consumpserunt, sed quoniam non similes sunt eis, qui peccauerunt in iuuentute sua, dum non adhuc didicissent quae fidei erant. CHR Y. in Hom. Quod autem dicit: Erunt primi nouissimi & nouissimi primi. eos occulte insinuat, quia principio claruerunt, & postea virtutem contempserunt, & rursus eos qui a malitia reducti sunt, & multos superexcesserunt. Cōposita est ergo haec parabola, ut eos audiores faceret, qui in vltima senectute conuertuntur, ne aestimarent se minus aliquid habituros.

CHR Y. in Hom. Dominus a Galilaea veniens, non repente Hierosolymam ascendit, sed prius miracula fecit, Phariseos confutauit, & discipulos de vita perfectione, & remuneratione instruxit, nunc iam ascensus Hierosolymam, rursus eis de passione loquitur. vnde dicit: Et ascendens Iesus Hierosolymam assumpsit duodecim discipulos secreto. ¶ O R I G. In duodecim adhuc erat & Iudas. adhuc enim forsitan dignus erat cum alijs seorsum audire quae passurus erat magister. CHR Y. super Matth. Omnis autem salus hominum in Christi morte posita est, nec est aliquid propter quod magis Deo gratias agere debeamus, quam propter mortem ipsius. Ideo 12. Apostolis in secreto mortis suae annunciauit mysterium: quia semper preciosior thesaurus in melioribus vasis includitur. Si autem alij audissent passionem Christi futuram, viri forsitan turbarentur propter infirmitatem fidei, & mulieres propter mollitiem suae naturae, ex qua in tali negotio ad lachrymas excitantur. CHR Y. in Hom. Dictum est quidem, & ad

multos: tamen occulte sicut ibi: Soluite templum hoc. Et signum non dabitur ei nisi signum Ione prophetae. Discipulis autem manifeste exposuit dicens: Ecce ascendimus hierosolymam. CHR Y. super Matth. Quod dicit, Ecce constantius sermo est, ut memoriam praesentiae huius in cordibus recondant. Dicit autem, Ascendimus. ac si d. Videte, quia voluntarie vado ad mortem. Cum ergo videritis me in cruce pendentem, ne estime tis me hominem essentantum: nam etsi posse mori, hominis est, velle tamen mori, hominis non est. O R I. Hoc igitur considerate scire debemus, quoniam frequenter, etiam cognoscetes, quoniam & tentationes aliquas subituri sumus, nos ipsos offerre debemus, sed supra dictum est. Si quis vos persecutus fuerit in vna ciuitate, fugite in aliam. sapientis in Christo est, ut cognoscat quale tempus exigit declinationem, quale autem obuiationem periculum. H I E R. Crebro autem de passione sua discipulis dixerat, sed quia multis in medio disputans poterat labi de memoria quod audierant, iturus hierosolymam, & secum ducturus Apostolos, ad tentationem eos parat, ne cum veniat persecutio, & crucis ignominia scandalizent. CHR Y S O. super Matth. Tribulatio enim cum superuenit expectantibus nobis, leuior inuenitur, quam esset futura, si repentina venisset. CHR Y. in Ho. Praedicit etiam eis, ut discant quoniam praescius ad passionem venit & volens, sed a principio quidem mortem praedixit eis solam, quando autem exercitati sunt adducit alia. quoniam tradent eum gentibus. R A B A. Tradidit enim Iudas Dominum Iudaeis, & ipsi tradiderunt eum gentibus, id est Pilato & potestati Romanorum. Ideo autem Dominus in mundo noluit prosperari sed grauia pati, ut ostenderet nobis, qui per delectationem cecidimus, cum qua amaritudine redire debeamus. vnde sequitur: Ad illum. & crucifigendum. A V G. 18. de Ciuitate Dei: Passione ostendit, quid sustinere pro veritate, resurrectione quid sperare in Trinitate debeamus. vnde dicit: Et tertia die resurget. CHR Y. in Hom. Quae quidem huius gratia dicit, ut cum tristitia viderint, resurrectionem expectarent. vnde subdit: Et tertia die resurget. A V G. 4. de Ciui. Dei: Vna enim mors. s. Saluatoris secundum corpus duabus mortibus nostris saluti fuit. saniae & corporis, & vna eius resurrectione duas nobis resurrectiones praestitit. Haec autem ratio simpli ad duplum, oritur quidem a ternario numero, vnum quippe & duo, tria sunt. O R I G. Hic autem non referuntur discipuli dixisse aut fecisse aliquid, cum audissent tristitia haec Christo futura, recordantes quae dominus dixit ad Petrum, ne audiant talia vel peiora. & nunc quidem qui diuinas literas se arbitrantur scribere, condemnant Iesum morte, & in linguas suis flagellant, & crucifigunt eum per hoc, quod tollere volunt doctrinam ipsius. Ille autem paululum deficiens, fugit apparens his, qui acceperunt posse videre.

CHR Y. super Matthaeum. Quia post omnia dixerat Dominus: Et tertia die resurget, putauit mulier post resurrectionem illico regnaturum, & audiatate feminea praesentia cupit, immemor futurorum. vnde dicitur: Tunc accessit ad eum mater filii. Zebedaei cum suis. CHR Y. super Matthaeum. Haec mater filiorum Zebedaei est Salome, cuius apud alterum Evangelistam ponitur nomen vere pacifica, quae vere filios genuit pacis. Magna laus mulieris ex hoc loco colligitur, quia non solum filij reliquerunt patrem: sed ipsa reliquerat virum suum, & secuta fuerat Christum, quia ille sine illa viuere poterat: ista autem sine Christo salua esse non poterat, nisi forte quis dicat, quia infra tempus uocationis Apostolorum, & passionis Christi mortuus est Zebedaeus, & sic illa sexu fragilis aetate defecta, Christi vestigia sequebatur. quia fides nunquam senescit, & religio fatigationem non sentit. Audacem autem fecerat eam ad petendum naturae affectus. vnde dicitur: Adorans & petens aliquid ab eo, id est reuerentia exhibita petiit, ut quod petierit sibi dederet. Sequitur: Qui dixit ei, quid vis? Non interrogat quasi nesciens, sed ut illa exponente manifestum faceret irrationabilem esse petitionem. vnde subditur: Ait illi, Dic ut sedeant hi duo filij. A V G. de Con. euan. Quod autem hic per matrem dictum esse. Matthaeus expressit, Marcus ipsos filios Zebedaei perhibet dixisse, cum illa illorum voluntatem attulisset ad Dominum: vnde magis ipsos quam illam dixisse, quod dictum est, Marcus breuiter intimauit. CHR Y. in Hom. Videbant enim se ipsos honoratos praesertim alijs & audierant, quod super 12. thronos sedebitis. vnde primi

matrum

matrum

matrum

matrum

Traet. 12.

Cap. 12.

Cap. 12.

Cap. 12.

Cap. 12.

Cap. 12.

Cap. 12.

Cap. 12.

matum ipsius cathedrae petebant accipere. Et quod quidem plus alijs honoris, apud Christum habebant nouerant, timebant vero Petrum sibi praeseri. vnde & alius Euangelista dicit, quod quia pete erant Hierosalem, putabant quod regnum Dei esset in ianuis, id est aliquid sensibile. Vnde manifestum est, quod nihil spiritale petebant, nec intelligentiam superioris regni habebant. O R I. Si enim in regno mundiali in honore esse videntur, qui sedent cum rege, non fuit mirum si mulier muliebri simplicitate, vel imperitia talia se debere petere aestimauit, & ipsi fratres adhuc imperfecti, & nihil alijs cogitantes de regno Christi talia arbitratii sunt de his, qui sedebunt cum Iesu. CHR Y. super Matth. Vel aliter: Non dicimus, quod recte peteret haec mulier: sed hoc dicimus, quia non terrena, sed caelestia filijs suis optabat. non enim sentit sicut caeterae matres, quae corpora naturam suorum amant, animas autem contemunt, desiderant illos valere in saeculo isto, & non curant quid sint passuri in illo, ut ostendant, quia corporum sunt parentes, non animarum. Estimo autem, quod hi fratres cum audissent dominum de passione ac resurrectione sua prophetantem, & ceperunt dicere intra se, cum essent fideles: Ecce rex caelestis descendit ad regna tartarea, ut regem mortis destruat. Cum autem victoria fuerit consummata, quid aliud restat, nisi vt regni gloria subsequatur? O R I G E N. Destructo enim peccato, quod regnabat in corporibus mortalibus hominum, & omni principatu malignarum virtutum, eminentiam Christi in hominibus, Christum recipit, quod est ipsum sedere in sede gloriae: quod autem omnia Deus facit ad dextram & sinistram, hoc est vt iam nullum malum sit ante eum, & qui quidem praecedunt praesertim appropinquantibus Christo, sunt a dextris eius, qui autem inferiores sunt, a sinistris sunt eius. Dextram autem Christi, videt potes intelligere inuisibilem creaturam, sinistram autem visibilem & corporalem. Appropinquantium enim Christo, quidam dextram sortiuntur vt intelligibilia, alij sinistram vt sensibilia. CHR Y S O. super Matth. Qui autem seipsum donauit hominibus, quomodo regni sui societatem non donabit? Perentis negligentia reprehenditur, vbi de dantis misericordia dubitatur. Si nos rogamus magistrum, forsitan cepererum fratrum corda concutimus: Etsi enim vincit a carne non possunt quasi iam spirituales: tamen perculti possunt quasi adhuc carnales. ergo submittamus matrem nostram, vt suo nomine deprecetur pro nobis. Si enim reprehensibilis inuenta fuerit, facile merebitur veniam, ipse enim sexus excusat errorem. Si autem non fuerit importuna, facilius impetrabit mater pro filijs suis rogans. Ipse enim dominus, qui maternos animos filiorum miseratione impleuit, facilius audiet maternum affectum. tunc dominus occultorum cognitor non ad verba intercedentis mulieris respondit, sed ad consilia suggerentium filiorum. Bonum quidem erat eorum desiderium, sed inconsiderata petitio. ideo est impetrare non debebant, simplicitas tamen petitionis eorum confundi non merebatur, quia de amore domini talis petitio nascebatur, propterea solum ignorantiam in eis dominus reprehendit. vnde sequitur: Respondens autem Iesus dixit, Nescitis quid petatis. H I E R O. Nec mirum si ista arguatur imperitia, cum & de Petro dicatur: Nesciens quid diceret. CHR Y S O. super Matth. Nam frequenter dominus patitur discipulos suos aliquid, non recte aut dicere, aut agere, aut cogitare, vt ex illorum culpa occasionem inueniat exponendi regulam pietatis, sciens quia error eorum non nocet praesente magistro, & non solum in praesenti, sed etiam in futuro doctrina eius adificat. CHR Y. super Matth. Hoc autem dicit ostendens, quod vel nihil spiritale petebant, vel si nouissent quae petebant, non ausi fuissent tantum quid petere, quod superexcedit superiores virtutes. H I L A. Nesciunt etiam quid petant, quia nihil de gloria Apostolorum ambigendum erat, iudicaturus enim eos sermo superior exposuit. CHR Y. super Matth. Vel si nescitis quid petatis? quasi dicat. Ego vos vocari ad partem dextram de sinistra, & vos vestro consilio curritis ad sinistram: ideo forsitan per mulierem res agebatur. Contulit enim se diabolus ad consueta arma mulierum, vt sicut Adam per mulierem spoliavit: ita & istos separaret per matrem. sed iam non poterat per mulierem perditio introire in sanctos, ex quo de muliere salus per multorum processit. Vel ideo dicit: Nescitis quid petatis. Non enim solum debemus cogitare qualem gloriam sequamur, sed quomodo euadamus ruina peccati, quia & in seculari bello, qui semper de praeda victoriae cogitat, difficile vincit: ideo petendum est: Da nobis auxilium gratiae tuae vt omne malum vincamus. R A B A. Nesciebant etiam quid peterent, quia sedem gloriae a Domino, quam nondum merebantur

inquirunt. Descebat eos culmen honoris, sed prius habebat exercere viam laboris. vnde subdit: Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum? H I E R. Calicem in scripturis diuinis passim intelligimus, vt in Psalmo: Calicem salutaris accipiam. statimque infert quis iste sit calix: Praeciosa in conspectu Domini mors Sanctorum eius. CHR Y. super Matth. Sciebat autem dominus, quia passionem ipsius poterant imitari: sed ideo interrogat, vt omnes audiamus: quia nemo potest cum Christo regnare: nisi passionem Christi fuerit imitatus: res. n. preciosa, non nisi praecioso pretio comparatur. Passionem autem Domini dicimus non solum persecutionem gentium: sed omnem violentiam quam patimur contra peccata certantes. CHR Y. in Hom. Dicit ergo: Potestis bibere? ac si dicat. Vos mihi de honore & coronis loquimini, ego autem vobis de agonibus & sudoribus. non enim hoc est praemiorum tempus. Ex modo autem interrogationis eos attrahit. non enim dixit: Potestis sanguinem vestrum effundere: sed Potestis bibere calicem? Deinde addit. Quem ego bibiturus sum? R E M I. Vt ex communione ad ipsum audiores fiant, at illi quae iam martyrij libertatem constantiamque retinebant, bibitoris se pollicentur. vnde sequitur: Di. ei. possimus. CHR Y. sup. Mat. Vel dicunt hoc, non ta ex fiducia suae fortitudinis quam ex ignorantia: Inexpertis enim leuis videtur esse tractatio passionis & mortis. CHR Y. in Hom. Vel hoc ex desiderio promittunt. Neque enim hoc dixissent, nisi expectassent audire quod petebant. Domini autem eis propheta magna bona, id est martyrio dignos efficiendos. Sequitur: Ait illis: Calicem quidem meum bibetis. O R I G E. Non ita respondit Christus: Calicem meum bibere potestis: sed ad futuram eorum perfectionem respiciens dicit: Calicem quidem meum bibetis. H I E R. Quiritur autem quomodo calicem martyrij filij Zebedaei: Iacobus videlicet, & Ioannes biberint, cum scriptura narrat Iacobum tantum Apostolum ab Herode capite truncatum: Ioannes autem propria morte vitam finierit? Sed si legimus in Ecclesiastica historia, quod ipse Ioannes propter martyrium sit missus in feruentis olei dolium, & relegatus in Pathmos insulam sit, videbimus martyrio animum non de fuisse, & bibisse Ioannem calicem confessionis, quem & tres pueri in camino ignis biberunt: licet persecutor non fuderit sanguinem. H L A R. Dominus ergo collaudans eorum fidem ait, martyrio quidem eos seculi copari posse, sed leuue eius ac dextrae affidere alijs a Deo patre fuisse dispositum. vnde sequitur: Sedere autem ad dextram meam. Et quidem quantum arbitramur, ita honor iste alijs est reseruatus, quod tamen nec Apostoli ab eo erunt alieni, qui in duodecim Patriarcharum sede confidentes: Israellem iudicabunt, & quantum sentire ex ipsis Euangelij licet, in regno caelorum Moyses & Helias assidebunt quibus comitantibus, cum gloria suae habitus in monte apparuit. H I E R. Sed mihi hoc nequaquam videtur: sed ideo sedentium in regno caelorum vocabula, non dicuntur, ne paucis nominatis caeteri putarentur exclusi. regnum. n. caelorum non est tantum dantis: sed accipientis. Non. n. est personarum acceptio apud Deum, sed quicumque talem se praebuerit, vt regno caelorum dignus fiat, hoc accipiet quod non per se, sed vitae paratum est. Si itaque tales estis, qui consequamini regnum caelorum, quod pater meus victoribus praeparauit, vos quoque accipietis illud. Ideo tamen non dixit: Neque non sedebitis, ne duos confunderet, neque sedebitis, ne caeteros irritaret. CHR Y. in Hom. Vel aliter: Videtur communis, omnibus esse locus ille non solum hominibus: sed etiam Angelis. sic enim praecipuum vni geniti ponit id Paulus dicens: Ad quem autem angelorum dixit vnquam: Sede a dextris meis? Dominus ergo non quasi existentibus quibusdam qui assessori sunt: sed condescendens interrogantium suspicioni respondit. hoc enim vnum solum quae rebant praesertim alijs stare apud ipsum. Sed dominus respondet: Moriemini quidem propter me, non tamen hoc sufficit vos facere primum ordinem obtinere. Si enim aliquis alius venerit cum martyrio, amplio rem virtutem possidens, non quia vos amo illum expellam, & vobis da bo primatum. Propter hoc autem, vt non infirmus esse ostendatur, non dixit simpliciter: Non est meum dare, sed. Non est meum vobis dare, sed quibus paratum est. his. s. qui ab operibus possunt fieri clari. R E M I G. Vel aliter: Non est meum dare vobis, id est superbis talibus quales vos estis, sed humilibus corde, quibus paratum est a patre meo. A V G V S T I N V S. primo de Trinitate. Vel aliter: Secundum formam serui discipulis dominus respondet: Sedere autem ad dextram &c. Quod autem paratum est a patre eius, & ab ipso filio est paratum, quia & ipse & pater vnus sunt.

Homil. 19.

Hom. 19.

Hom. 66.

Traet. 12.

Lib. 1. c. 12.

CHR Y.

Homil. 66. **d** **CHR Y.** in Hom. Donec Christi sententia incerta erat, non tristabantur alij discipuli: sed tunc tristati sunt quando eos increpauit. vnde dicitur: Et audientes x. indignati sunt, de duobus fratribus. **HIERO.** Non ad mulieris audaciam referunt postulantis: sed ad filios, quod ignorantes mensuram suam, non modica cupiditate exarserunt **CHR Y.** in Ho. Intellexerunt enim, quia hac petitio discipulorum fuit quando eos dominus increpauit. Quando autem eos a Domino praeonoratos viderunt in trasfiguracione, & si secundum mentem dolebant, in medium efferre non audebant honorates doctorem. **CHR Y.** super Matthae. Sicut autem duo carnaliter petierunt: ita & 10. carnaliter contristati sunt. nam velle quidem esse super omnes vituperabile est, sustinere autem alium super se minus est gloriosum. **HIERO.** Humilis autem magister & mitis nec cupiditatis duos arguit postulantes, nec 10. reliquos indignationis increpat & liuoris. vnde sequitur: Iesus autem vocauit eos ad se. **CHR Y.** in Hom. Quia enim turbati erant, uocatione eos consolatur, de propinquo eis loquendo. etenim duo a societate. 10. seipos separantes propius stabant, scilicet domino loquentes: non tamen sicut prius pueros in medium ducens eos consolatur: sed a contrario inseruit dicens, Scitis quia principes gentium dominantur eorum. **ORIG.** id est non contenti tantum regere suos subiectos: sed violenter eis dominari nituntur, inter vos autem, qui estis mei, non erunt haec. quoniam sicut omnia carnalia in necessitate sunt posita, spiritalia autem in voluntate, sic & qui principes sunt spiritalia, principatus eorum in dilectione subditorum debet esse positus, non in timore corporali. **CHR Y.** in Ho. Ostendit autem in hoc, quod gentium est primatus cupere, & sic gentium comparatione eorum animam aeternam conuertit. **CHR Y.** super Matthae. Et opus quidem desiderare bonum, bonum est, quia nostrae voluntatis est, & nostra est merces. primatum autem honoris concupiscere vanitas est: hoc. n. consequi iudicium Dei est, propter quod ex primatu honoris necimus si mercedem iustitiae meremur. Neque enim Apostolus laudem habebit apud Deum, quia Apostolus fuit: sed si opus Apostolatus sui bene impleuit, nec Apostolus pro merito suo antecedenti honoratus est, vt esset Apostolus, sed ad hoc ministerium aptus est iudicatus, secundum motum animae suae. Primatus est fugientem se desiderat, & desiderantem se horret: conuersatio ergo melior desideranda est, non dignior gradus. Volens ergo dominus, duorum fratrum Zebedaei, & aliorum indignationem extinguere, introducit differentiam inter principes mundiales & Ecclesiasticos, ostendens quia primatus in Christo, nec ab aliquo appetendus est non habente, nec alteri inuidendus est habenti, quia principes mundi, ideo sunt, vt dominantur minoribus suis, & eos seruituti subiciant & expolient, & vsque ad mortem eis vtantur ad suam vtilitatem & gloriam. Principes autem Ecclesiae sunt, vt seruiant minoribus suis, & ministrent eis, quorumque acceperunt a Christo, vt suas vtilitates negligant, & illorum procurant, vt impleretur quod sequitur. Et daret animam suam redemptionem pro multis, sicut crediderunt in eum, daret inquam in mortem. Sed quoniam solus erat inter mortuos liber, & fortior omni potestate mortis, omnes sequi se volentes liberavit a morte. Ecclesiarum ergo principes imitari debet Christum accessibilem, & mulieribus loquentem, & pueris manus imponentem, & discipulis pedes lauante, vt ipsi similiter faciant fratribus. Nos autem tales sumus, vt etiam principum mundi excedere videamur super biam, vel non intelligentes & contemnentem mandatum Christi, & quarimus sicut reges aces praecedentes, & terribiles nos & excessu difficiles maxime pauperibus exhibemus, nullam affabilitatem habentes, vel habere ad nos permittentes. **CHR Y.** in Ho.

Quantumcumque ergo te humiliaueris, non poteris tantum descendere, quantum dominus tuus. **e** **CHR YSO.** super Matthae. Sicut testimonium studiosi agricolae est messis fecundata affidui doctoris est praedicando Ecclesia plena. vnde & hoc dicitur: Et egredientibus illis ab Hierico secuta est eum turba multa. **Neminem labor, itineris impedit, quia amor spiritus fatigationem non sentit. Neminem passionum suarum recordatio retrahit, quia ingrediebant in possessionem regni caelestis. Vere enim non habet super terram quae amet, qui bonum caeleste in veritate gustauerit. Opportune autem oblatis sunt, ante faciem Christi duo caeci, vt apertis oculis quasi testes virtutis ascenderent cum eo in Hierusalem. vnde sequitur: Et ecce duo caeci. Hi currebant strepitum audiebant, & personas non videbant, nihil soluti habentes de toto corpore nisi vocem. Et ideo, quia pedibus eum sequi non poterant, voce sequebantur. vnde dicitur: Audi, quia Iesus transiit & clamauit dicens: Domine mise. nostri fili Dauid. **AVGV.** de Con. Euan. Hoc autem factum Marcus commemorat: sed de vno caeco factum. Quae ita soluitur questio. Nam duorum caecorum quos Matthaeus interposuit, vnum fuisse in illa ciuitate famosissimum, ex hoc satis apparet, quod & nomen eius, & patris eius Marcus commemorauit. Barthimaeus enim Timei filius ex aliqua magna felicitate deiectus notissime fuit, qui non solum caecus, verum etiam mendicus sedebat. Hinc est ergo, quod ipsum solum voluit commemorare Marcus, cuius illuminatio tam claram famam, huic miraculo comparauit, quam erat illius nota calamitas. Lucas vero quamuis omnino eodem modo factum: tamen in alio caeco intelligendus est par commemorare miraculum. Ille quippe hoc factum dicit, cum appropinquaret Hierico: alij cum egrederebantur ab Hierico. Sequitur: Tur. autem incre. eos, vt tacerent. **CHR Y.** super Matthae. Videbant enim sordidas vestes, & non considerabant conscientiae claritatem. Ecce fatua sapientia hominum: existimant. n. iniuriam pati magnos, si a pauperibus honorentur. Quis enim pauper ausus est diuitem publice salutare? **HILAR.** Vel silentium non causa honoris exigunt: sed quod acerbe a caecis audiunt quod negabant. s. dominum esse Dauid filium. **ORIG.** Vel qui crediderant increpabant eos, vt non appellarent eum contemptibili nomine filium Dauid, sed potius dicerent: Fili Dauid miserere nostri. **HILAR.** Imitabantur autem magis vititum quam compescebantur, fides enim quando vetatur, magis accenditur, & ideo in periculis secura est, & in securitate periclitatur. vnde sequitur: At illi magis clamabant. Misere. no. filii Dauid. Primo enim clamabant, quia caeci erant. Secundo magis clamabant, quia vetabantur ad lumen accedere. **CHR Y.** in Hom. Christus autem permittebat eos vetari, vt plus eorum desiderium appareret. Hinc autem disce, quoniam si abiecti fuerimus cum studio accedentes ad Deum, per nos ipsos assequemur quod petimus. Sequitur: Et ste. ie. & vo. eos & ait: Quid vultis. **HIERO.** Ideo autem stetit Iesus, quia caeci quo pergerent ignorabant. Multae foveae erant in Hierico, multae rupes, & praerupta in profundum vergentia, iccirco dominus stat, vt venire possint. **ORIG.** Vel Iesus non pertransiit, sed stat, vt stante eo, non transluat beneficiu, sed quasi de fonte stante misericordia defluat vsque ad eos. **HIERO.** Vocari autem iubet ne turbae prohibeant, & interrogat: quid velint, vt ex responsione eorum manifesta debilitas appareat, & virtus ex remedio cognoscatur. **CHR Y.** super Matthae. Vel inter rogabat propter fidem, vt dum caeci Christum filium Dei confitentur, confundantur videntes, qui cum tantum hominem putant. Dominum quidem Christum vocauerant, & verum dixerant. Sed dicentes filium Dauid, dissipabant quod bene confessi sunt: na abusive & homines domini dicuntur, vere autem nemo dominus, nisi Deus. Cum ergo dicunt: Domine fili Dauid, abusive Christum secundum hominem honorant. Si autem solummodo dominum dicerent, deitatem confiterentur. ideo interrogat: Quid vultis? Tunc illi iam non dixerunt: Domine fili Dauid: sed tm dne. Sequitur. n. dicunt illi: Dne vt aperiantur oculi nostri. Filius enim Dauid caecos illuminare non potest, filius Dei potest. Quamdiu ergo dixerunt: Domine fili Dauid, suspensa est sanitas: mox autem vt dixerunt domine, infusa est sanitas. Sequitur enim, Miser. autem eorum Iesus ter. ocu. eo. & conse. vide. Tetigit autem vt homo carnaliter, sanauit vt Deus. **HIERO.** Praestat enim artifex quod natura**

natura non dederat, aut certe quod debilitas tulcrat, misericordia donat. **CHR Y.** in Hom. Hi autem sicut ante donationem fuerunt perseverantes: ita & post donationem non fuerunt ingrati. **CHR Y.** super Matthae. Bonum enim munus obtulerunt Christo sanari. Sequitur enim: Et secuti sunt eum. Hoc enim Deus a te requirit secundum prophetam, sollicitum te ambulare cum domino Deo tuo. **HIERON.** Qui ergo in Hierico contracti sedebant, & clamare tantum noverant, postea sequuntur Iesum, non tam pedibus quam virtutibus. **RABA.** Hierico autem quae interpretatur luna, defectum nostrae mutabilitatis significat. **ORIG.** Mystice autem Hierico intelligitur mundus, i quem Christus descendit. Qui autem sunt in Hierico, exire nesciunt de sapientia mundi, nisi viderint non solum Iesum exeuntem de Hierico: sed etiam discipulos eius. Haec ergo videntes, secuta sunt eum turbae multae, mundum & mundana omnia contemnentem; vt Christo duce ascendat in Hierusalem caelestem. Duos caecos possumus dicere Iudaei & Israhel, qui ante Christi aduentum caeci fuerunt, quia non videbant verbum verum, quod erat in lege & prophetis: tamen sedentes iuxta viam legis & prophetarum, & secundum carnem tantum intelligentes, clamabant tantum ad eum, qui factus est ex semine Dauid secundum carnem. **HIERO.** Vel duos caecos plerique Phariseos, & Saduceos intelligit. Vel aliter: Duo caeci sedentes iuxta viam, significat de vtroque populo quosdam iam coherentes, per fidem dispensationi temporali, secundum quam Christus via est, & desi derantes illuminari, id est aliquid de verbi aeternitate intelligere, quod transeunt domino imperare cupiebant, id est per meritum fidei, qua creditur filius Dei, & natus homo & passus propter nos, per hanc enim dispensationem quasi transit Iesus, quia actio temporalis est: oportebat autem vt tantum clamarent, donec resisterent sibi turbae strepitum vincerent, id est tam perseverando animi intenderent orando, atque pulsando, quousque consuetudinem desideriorum carnalium, quae tanquam turba obstitit cognitioni lucem veritatis aeternae videre conant, vel ipsam hominum carnalium turbam, studia spiritalia impediunt fortissima intentione superarent. **AVGV.** de Verbis Domini: Bonos enim Christianos volentes facere praeccepta Dei, Christiani mali & tepidi prohibent, clamant tamen illi non deficientes. cum enim quisque Christianus caeperit bene viuere, midumque contemneret, in ipsa sua voluntate patitur reprehensores frigidos Christianos, sed his perseverauerint ipsi iam obsequuntur, qui ante prohibebant. **AVGV.** de Quest. euan. Itaque audiens Iesus, quia pullanti aperuerunt stans eos tangit & illuminat. quia enim fides incarnationis temporalis ad aeterna intelligenda nos praeparat, transiente Iesu admoniti sunt vt illuminarentur, & ab eo stante illuminati sunt, temporalis enim transiunt, aeterna stant. **CHR Y.** super Matthae. Quidam interpretantur duos caecos gentiles, vnus ex Cham, vnus ex Saphet, qui secus viam sedebant, id est iuxta veritatem conuersabantur: sed veritatem inuenire non poterant, vel secundum rationem verbi consistentes, quia notitiam verbi nondum acceperant. **RABA.** Agnita autem fama nominis Christi, participes eius fieri querebant, contradicebant multi. primo Iudaei, vt in Actibus legitur. deinde etiam gentiles persecutione instabant: nec tamen eos, qui erant ad vitam pordinati, salute priuare valebant. **CHR YSO.** super Matthae. Consequenter autem gentium oculi mentis tetigit Iesus, dans eis gratiam Spiritus sancti, quae illuminatae secute sunt eum operibus bonis. **ORIG.** Et nos ergo sedentes iuxta scripturam viam, & intelligentes in quibus caeci sumus, si ex affectu petierimus, tanget oculos animarum nostrarum, & recedet a mentibus nostris tenebra ignorantiae, vt eum in conscientiae lumine sequamur, qui dedit nobis posse videre, propter nihil aliud, nisi vt eum sequamur.

propinquasset Hierosoly. & venisset Bethphage. Bethphage vicus fuit Sacerdotum, situs in latere montis oliueti, distans vno miliario a Hierosalem. Sacerdotes enim, qui per certos dies in templo deferuebant, complere officio vicis suae, illic diuertebant ad manendum. similiter & illi qui accipiebant officium illuc diuertebant, quia praecceptum fuit in lege, vt nullus diebus sabbatorum, plus quam mille passus incederet. **ORIG.** Vnde & interpretatur Bethphage maxillae domus, quoniam maxilla propria erat pars Sacerdotum in lege. Sequitur: Tunc Iesus misit duos discipulos. **CHR Y.** super Matthae. Non dixit discipulis dicens: Dominus tuus his opus habet, vel Dominus vester, vt intelligant, quia ipse, sit solus dominus, non solum animalium, sed omnium hominum, nam & peccatores conditione quidem, sui sunt, voluntate autem sua, diaboli. **CHR Y.** in Hom. Neque paruum, n. existimus quod factum est, quis enim suavit dominis iumentorum non velle contradicere, volentes filere & concedere, & in hoc discipulos erudit, quoniam poterat & Iudaeos prohibere: sed noluit, sed & docet vt quodcumque petitum fuerit daret. si enim qui ignorabant Christum: ita conuerserunt, multo magis discipulos conuenit omnibus dare, quod aut dicitur: Et confestim dimittet eos. **CHR Y.** super Matthae. Intelligendum est, quod animal postgressum est in Hierosalem, ad dominum suum remissum est a Christo. **GLO.** Vel dominus iumentorum confestim dimittet eos in domini seruitio mancipandos. Adhibetur autem huic facto Prophetae testimonium, vt appareat dominum omnia, quae de ipso scripta erant, impleuisse, sed inuidia & caros Scribas & Phariseos, ea quae ipsi legebant intelligere noluisse, & ideo sequitur: Hoc autem totum factum est, vt adim. quod dicitur in Propheta. Zachariam. **CHR Y.** super Matthae. Scimus enim Propheza malitiam Iudaeorum, quia contradicuntur erant Christo ascendenti in templum, praemonuit, vt per hoc signum cognoscerent regem suum dicentem: Dicitur filia Syon. **RABA.** Filia syon historialiter dicitur Hierosalem ciuitas, quae sita est in monte syon. mystice autem est Ecclesia fidelium, pertinens ad supernam Hierosalem. **CHR Y.** super Matthae. Ecce, ostendit verbum, id est non carnali aspectu, sed spiritali intellectu opera virtutum eius aspiciunt. Ante tempora quidem multi dicebant. Ecce, vt ostenderent, quia ille de quo loquebatur antequam nasceretur, iam etiam rex tuus. Cum ergo videritis eum, nolite dicere: Non habemus regem, nisi Caesarem. Venit tibi. Si intellexeris, vt saluet te, si non intellexeris, venit contra te. Mansuetus. Non vt propter potentiam timeretur, sed vt propter mansuetudinem amaretur. vnde non sedet in curru aureo praeciosa purpura fulgans, nec ascendit super seruidum, equum discordiae amatorem & litis, sed super asinam tranquillitatis & pacis amicam. vnde sequitur: Sedens super asinam & pullum filium subiugalis. **AVGV.** de Con. euang. In hoc autem testimonio prophetico, aliquando diuersa est euangelistarum locutio. haec enim Matthaeus sic adhibet, vt asinam dicat commemorasse Prophetam, non autem ita se habet, vel quod Ioannes interponit, vel codices Ecclesiasticae interpretationis. **70.** Cuius rei, ca mihi videtur, quod Matthaeus Hebraea lingua perhibetur euangelium conscripsisse. Manifestum est autem in interpretatione illam, quae dicitur 70. in nonnullis aliter se habere quam auenient in Hebraeo, qui eam linguam nouerunt, & qui interpretati sunt singuli eosdem libros Hebraeos. Huius autem distantiae causa si queratur, nihil probabilius estimo quam eos 70. illo spiritu interpretatos, quo & illa quae interpretabantur dicta fuerant, quod ex ipsa eorum mirabili, quae predicatur consensione firmatum est, ergo & ipsi nonnulla in eloquio variando, & voluntati Dei, vnus verba erant non credendo, nihil aliud demonstrare voluerunt, quam hoc ipsum quod in Euangelistarum concordia, quadam dinceritate narratur, quae nobis ostenditur non esse mendacium, si quisquam ita diuerso modo aliquid narret, vt ab eius voluntate, cuius consentiendum est non recedat, quod noscitur in moribus a tile est propter cauenda mendacia. & ipsi hodie ne peremus quasi consecratis, in unum veritatem tanquam Deus nobis, quem admodum ipsam rem, sic verba quae a prospero illum sunt dicenda committenda, potius ita res rationibus proferatur, vt libet omnino, quere

Tract. 12.

Tract. 14.

Hom. 67.

Lib. 2.

Tract.

Scrm. 10.

Lib. 1. c. 28.

EMIGIYSS. Narravit supranus Euangelista domynum egressum a Galilaea, & cepisse ascendere Hierosolytam. Postquam ergo narrauit quid in via gessisset in hac praesentione perseverans dicit, & ex eum ap...

tere non deberemus, si rem sine his nosse possemus, sicut illam nouit Deus, & in eo angeli eius. Sequitur: {Euntes autem discipuli fecerunt sicut precepit illis Iesus, & adduxerunt asinam & pullum.} Ceteri autem precepit illis Iesus, & adduxerunt asinam & pullum. Ceteri autem precepit illis Iesus, & adduxerunt asinam & pullum. Ceteri autem precepit illis Iesus, & adduxerunt asinam & pullum.

Iesus. Et adduxerunt asinam & pullum, & imposuerunt super eos vestimenta sua, & cum desuper sedere fecerunt. Plurima autem turba strauerunt vestimenta sua in via: Alij autem cedebant ramos de arboribus, & sternebant in via. Turbe ergo quae egressae fuerant de Hierico, & secute saluatorem, supposuerunt vestimenta sua, & strauerunt viam ramis arborum. & ideo sequitur: {Plurima autem turba strauerunt vestimenta sua in via.} pedibus asini. nec vbi offendant in lapidem, nec calcet spinam, nec labatur in foueam. Sequitur: {Alij autem cedebant ramos de arboribus, & sternebant in via.} & arboribus. fructiferis quibus mons oliueti cõstitus est. Cumq; opere cuncta fecissent, vocis quoque tribuunt testimonium. vnde sequitur: {Turbe autem quae precedebant, & quae sequebantur, clamabant dicentes, Osanna filio Dauid.} Quid aut significet osanna, nunc perstringam breuiter. In 117. Psalmo, qui manifeste de aduentu Saluatoris, scriptus est, inter cetera hoc quoque legitur: O domine saluum me fac, o domine bene prosperare. Benedictus qui venturus es in nomine domini. Pro eo quod in 70. habetur in terpreteibus. O Kyrie soton dñi, O Kyrie soton dñi, idest O domine saluum fac: in Hebraeo legitur: Anna, Iehoua, Osanna, Quod manifestius interpretatus est Symmachus dicens: Obsecro domine, salua obsecro. Nemo ergo putet ex duobus verbis Graeco scilicet, & Hebraeo sermonem esse compositum, sed totum Hebraicum esse. R E M I. Et est compositum ex integro corrupto. Officium enim dicitur salua, siue saluifica: Anna vero apud illos interiectio est obsecrans. nam sicut apud illos ab obsecrante dicitur anna; sic apud Latinos dicitur heu. H I E R O. Significauit enim quod aduentus Christi saluus mundi sit. vnde sequitur: {Benedictus qui venit in nomine domini} Saluatore quoq; id ipsum in euangelio comprobant: Ego inquit, veni in nomine patris mei. R E M I. Quia. in omnibus bonis operibus non suam, sed patris gloriam quaesuit. G L O. Et est sensus: Benedictus, idest gloriosus sit, qui venit, idest incarnatus est. In nomine Domini, idest patris eum glorificando. Iterum repetunt: Osanna, idest salua obsecro. & determinat vbi se vellent saluari. In altissimis, idest in caelestibus, non terrenis, vel per hoc quod iungitur Osanna, idest salua in excelsis, perspicue ostenditur, quod aduentus Christi, non tantum hominis salus, sed totius mundi sit, terrena iungens caelestibus. H I E R O. Vel humanam quidem Christi dispensationem laudant in eo, quod dicebant: Osanna filio Dauid, benedictus qui venit in nomine domini. R estitutio autem eius in sancta, in eo quod dicebant: Osanna in excelsis. C H R Y. Osanna etiam, quidam interpretantur gloriam, alij vero redemptionem. Nam & gloria illi debetur, & redemptio illi conuenit qui omnes redemit. H I L A. Laudationis enim verba, redemptionis in eo exprimitur potestatem, filium autem Dauid nuncupant, in quo agnoscerent ceteri regni hereditatem. C H R Y. Numquam autem antea dominus sibi adhibuit ministeria iumentorum, nec ramorum videntia circa se ornamenta constituit: nisi modo quando Hierusalem, vt pateret, ascendit. Excitauit enim videntes, vt facerent quod prius volebant, ergo potestas eis data est, non mutata voluntas. H I E R. Mystice autem appropinquat Dominus Hierosolymis egrediens de Hierico, turbis inde eductis quam plurimis, & magnis magnis ditatis mentibus salute credentium rediens, ingredi cupit vrbem pacis, & locum visionis Dei. Et venit Bethphage, idest ad domum maxillarum, & confessionis: portabat typpum, & erat situs in monte oliueti, vbi est lumen scientiae laborum & do-

lorum requies. Per castellum enim, quod contra Apostolos erat, mundus ille designatur, contra Apostolos enim erat, nec lumen doctrinarum volebat accipere. R E M I. Dominus ergo de monte oliueti discipulos misit, quia de primitiua ecclesia praedicatorum in mundum direxit: Duos quippe misit propter duos ordines praedicatorum quos manifestat Apłs dicit: Qui operatus est Petro in Apostolatam circisios, operatus est & mihi inter gētes, siue quia duo sunt praecipua charitatis, siue pp duo testamenta, siue propter literam & spiritum. H I E R. Siue pp theoreticam & practicam, idest scientiam & opera. Asina autem ista quae subiugalis fuit, & edomita, & iugum legis traxerat, synagoga intelligitur. Pullus asinae lasciuus & liber, gentium populus: Iudaea enim secundum Deum mater est gentium. R A B A. Vnde de Matthaeo solus, qui Iudaeis euangelium scripsit asinam dominus refert adductam, vt eidem etiam genti Hebraeae, si poeniteat non desperandam monstraret esse salutem. C H R Y. sup Matth. Propter quod similitudines animalibus, assimilati sunt homines, Dei filium non cognoscentes. Est enim animal immundum, & praeter ceteris poenitentis magis irrationabile, & stultum, & infirmum, & ignobile, & oneriferum. Sic fuerunt homines ante Christi aduentum, passionibus diuersis immundi, irrationabiles, verbiratione carentes, stulti propter Dei contemptum, infirmi secundum animam ignobiles, quia obliuiscuntur generationis caelestis, facti fuerant ferui passionum & daemonum: oneriferi quia sufferebant sarcinam erroris a demonibus vel Pharisaeis impositam. Ligata autem erat asina, idest diabolici erroris vinculo impedita, vt non haberet libertatem eundi quo vellet, nam antequam peccemus, liberum habemus arbitrium sequi voluntatem diaboli non. Quod si semel peccatis obligauerimus nos. operibus eius, iam nostra virtute euadere non possumus, sed sicut nauis fracto gubernaculo illuc ducitur, vbi tempestas voluerit, sic & homo diuine auxilio gratiae perditus per peccatum, non quod vult agit, sed quod diabolus vult. Et nisi Deus valida manu misericordiae suae soluerit eum, vsque ad mortem in peccatorum suorum vinculis permanebit: & ideo dicit discipulis: Soluite. sper doctrinam vestram & per miracula vestra, quia omnes Iudaei, & gētes per Apostolos sunt liberati. Et adducite mihi, idest ad gloriam meam illos conuertite. O R I G. Vnde & ascendens in caelum iussit discipulis suis, vt soluerent peccatores, dans eis Spiritum sanctum. Absoluti autem & proficientes, & nutriti verbi diuinitate digni habeantur remitti, in locum ex quo erant assumpti, non iam ad opera priora, sed vt praedicaent eis filium Dei, & hoc est quod significat dicens: Et confestim die eos. H I L A. Vel per asinam & pullum, duplex vocatio ex gentibus ostenditur. Erant enim Samaritani sub quadam obseruantia suae consuetudine seruientes, qui scilicet significauerunt per asinam. Erant etiam indomitae gentes & feroces, qui significauerunt per pullum. Igitur duo mittuntur, vt soluant ligatos erroris vinculis. per Philippum enim Samaria credit. per Petrum Cornelius Christo, tanquam primitiae gentium adductus est. R E M I. Sicut autem tunc dicitur est Apostolus: Siquis vobis aliquid dixerit, dicitote quia dominus his opus habet, sicut nunc praedicatoribus est praecipuum, vt si aliquid aduersitatis obstitit, a predicando non cessarent. H I E R. Vestis autem Apostolica quae iumentis supponitur, vel doctrina virtutum vel discretio scripturarum intelligi potest, siue ecclesiasticorum dogmatum veritates, quibus, nisi anima instructa fuerit, & ornata, seorsum habere dominum non meretur. R E M I G. Dominus autem super asellum sedens, Hierosolymam tendit, quia praesidens sanctae Ecclesiae vel animarum fideli, & eam in hoc saeculo regit, & post hanc vitam ad visionem caelestis patriae introducit. Apostoli autem & ceteri doctores, vestimenta posuerunt super asinam, quia gloriam quam acceperunt a Christo gentibus dederunt. Turba autem vestimenta sternebat in via, quia credentes ex circumfusione, gloriam quam habebant ex lege, contemnebant. Ramos autem de arboribus praedebant, quia ex Prophetis acceperunt exempla de Christo, quasi de arboribus virentibus. Vt turba quae vestimenta strauit in via, significat martyres, quae vestimenta sua, idest corpora, quae tegumenta sunt animarum, pro Christo ad martyrium tradiderunt. Vel significantur illi, qui corpora sua per abstinentiam domant. Illi autem ramos arborum praedant, qui dicta & exempla sanctorum patrum quaerunt ad suam vel filiorum salutem. H I E R. Quod autem ait: {Turba autem quae precedebat, & quae sequebantur} vtrumque populum ostendit, & qui ante Euangelium, & qui post Euangelium domino crediderunt, consona Iesum confessionis voce laudare. C H R Y. super Matthaeum. Et illi quidem prophetantes

prophetantes de Christo venturo, clamauerunt, hi autem laudantes clamant de aduentu Christi adimpleto. b ¶ H I E R O. Introeunte Iesum cum turba, tota hierosolymorum ciuitas commouetur, mirans frequentiam, nesciens virtutem. vnde dicitur: {Et cum intrasset Hierosolymam, commota est vniuersa ciuitas dicens.} Quis est hic? C H R Y S O. super Matthaeum. Merito autem commouebatur videntes tem mirabilem, homo laudabatur quasi Deus: sed Deus laudabatur in homine. Puto autem, quod nec ipsi qui laudabant, sciebant quid laudabant: sed spiritus subito ingressus fuit eos, veritatis verba fuit debant. O R I G E. Sed & quando intrauit Iesus Hierosolymam veram, admirantes virtutes caelestes, dicebant: {Quis est iste rex glorie?} H I E R O. Alijs autem vel ambigentibus vel interrogantibus, nisi plebecula confiteretur. vnde sequitur: {Populi autem dicebant: Hic est Iesus propheta a Nazareth Galilee.} A minoribus incipiunt, vt ad maiora perueniant. Prophetam enim dicunt, quem Moyses sui similem dixerat esse venturum, & qui proprie apud Graecos scribitur cum τῷ ἀποστολῆς μαρτυρία, tu arthu martyria, cum articuli testimonio. A nazareth autem Galilee, quia ibi educatus fuerat, vt flos campi nutretur in flore virtutum. R A B A. Notandum autem, quod hic introitus eius in Hierusalem fuit ante quinque dies Paschae. Narrat. n. Ioannes, quod ante sex dies Paschae venerit Bethania, & in crastinum asino sedens, venit in Hierusalem, vbi notanda est concordia non solum in rebus, sed etiam in temporibus veteris & noui testamenti. Decima. die mensis primi, agnus qui in pascha immolaretur, domum introduci iussus est, quia & Dominus decima die eiusdem mensis, hoc est ante quinque dies Paschae, ciuitatem in qua pateretur erat ingressurus. Sequitur: {Et intrauit Iesus in templum Dei.} C H R Y S O. super Matthaeum. Hoc erat proprium boni filij, vt ad domum curreret patris, & illi honorem redderet, & tu imitator Christi factus, cum ingressus fueris in aliquam ciuitatem, primo ad Ecclesiam curras. hoc etiam erat boni medici, vt ingressus ad infirmam ciuitatem saluandam, primum ad originem passionis intederet: nam sicut de templo omne bonum egreditur: ita de templo omne malum procedit. si. n. Sacerdotium integrum fuerit: tota Ecclesia floret, si autem corruptum fuerit, tota fides marcescit. sicut. n. cum videris arborem pallentibus folijs, intelligis quia vitium habet in radice, sic cum videris populum indisciplinatum: sine dubio cognosce, quia sacerdotium eius non est sanum. Sequitur: {Et eiciebat omnes vendentes & ementes.} H I E R. Sciendum quidem est, quod iuxta mandata legis in venerabili toto orbe templo Domini, & de cunctis penè regionibus, Iudaeorum illuc populo conflante, innumerabiles immolabantur hostiae, maxime festis diebus, taurorum, arietum, hircorum, pauperibus, ne abique sacrificio essent pullos columbarum, & turtures offerentibus. Accidebat autem, vt qui de longe venerant victimas non haberent: excogitauerunt igitur Sacerdotes quo praeda de populo faererent, & oia aialia quibus opus erat ad sacrificia venderent, & vt venderent non habebant, & vt ipsi rursus empta susciperent. hac ergo strophā, i. fraudē se in diuersa vertētē crebra venietū inopia dissipabat, qui indigebant sumptibus, & non solum hostias nō habebant: sed nec vnde emerent. Posuerunt itaque nummularios, qui mutuum sub cautione darent pecuniam: sed quia erat lege praecipuum, vt nemo vfuras acciperet, & prodesse non poterat pecunia foenerata, quae commodi nihil haberet, & interdum perderet fortem, excogitauerunt & aliam technam, vt pro nummularijs collibystas facerent. cuius verbi proprietatem Latina lingua non exprimit. Collyba dicuntur apud illos, quae nos appellamus traagemata vel vilia munuscula, Verbi gratia, frixi ciceris, vuarumq; passiarum, & poma diuersi generis. Igitur quia vfuras accipere nō poterant, collibyste pro vfuris accipiebant varias species, vt quae in nummo non licebant, in his rebus exigerent, quae nummis coemuntur, quasi non hoc ipsum Ezechiel praedicauerit dicens. Vsuram & superabundantiam non accipietis. Istiusmodi dominus cernens in domo patris, negotiationem seu latrocinium ardore spiritus concitatus, tantam hominum multitudinem eiecit de templo. O R I G E. In quo non debent vendere & emere: sed orationibus tantum vacare qui congregantur quasi in domo orationis. vnde sequitur: {Et dicit eis: Scriptum est. In Isaiā: Domus mea domus orationis vocabitur.} A V G. in Regula: Nemo ergo in

oratorio aliquid agat, nisi ad quod factum est, vnde & nomen accepit. Sequitur. {Vos autem fecistis illam speluncam latronum.} H I E R O N Y M V S. Latro enim est, & templum Dei in latronum conuertit speluncam, qui luca de religione sectatur. Mihi autem inter omnia signa, quae fecit dominus, hoc videtur esse mirabilis, quod vnus homo, & illo tempore contemptibilis, in tantum vt postea crucifigeretur, Scribis & Pharisaeis contra se seuentibus, & videntibus luca sua delstrui, potuerit ad vnus flagelli verbera tantam euicere multitudinem. Igneum enim quiddam atque sydereum radiabat ex oculis eius, & diuinitatis maiestas lucebat in facie. A V G V S T. Lib. 2. c. 6. de Con. Euange. Manifestum autem est, hoc non semel, sed iterum a Domino esse factum, sed primum commemoratum est a Ioanne, hoc autem vltimum a ceteris tribus. C H R Y S O. in Homil. In quo maior est accusatio Iudaeorum, quoniam cum bis hoc idem fecisset, morabantur tamen in sua dementia. O R I G E N. Mystice autem templum Dei, est ecclesia Christi. Sunt autem multi in ea, non sicut decet viuentes spirituales, sed secundum carnem militant, qui domum orationis de lapidibus viuis constructam, faciunt speluncam esse latronum actibus suis. Si autem oportet tres species eiectas a templo cautius exponere, possumus dicere: Quicumque in populo Christiano ad nihil aliud vacant, nisi circa emptiones & venditiones, rarius autem in orationibus permanent, vel in alijs actibus reclusi, ipsi sunt vendentes, & ementes in templo Dei. Diaconi qui non bene tractant Ecclesiarum pecunias, & diuites sunt de rebus pauperum, ipsi sunt nummularij, pecuniarum mensas habentes quas Christus euertit. quod autem mensas Ecclesiasticarum pecuniarum diaconi praesunt, docentur in Actibus Apostolorum. Episcopi autem qui tradunt Ecclesias quibus non oportet, ipsi sunt vendentes, idest gratiam Spiritu sancti, quorum cathedras Christus euertit. H I L A R I V S. Iuxta simplicem enim intelligentiam columbae non erant in cathedris sed in caueis: nisi forte columbarum inflictores sedebant in cathedris, quod absurdum est, quia in cathedris magistrorum magis dignitas indicatur, quae ad nihilum redigitur, cum mixta fuerit lucris. Obserua etiam propter auaritiam Sacerdotum altaria Dei, nummulariorum mensas appellari. Quod autem de Ecclesijs diximus, vnusquisque de se intelligat. dicit enim Apostolus: Vos estis templum Dei: non sit ergo in domo peccatoris vestri negotiatio, non donorum cupiditas, ne ingrediat Iesus iratus & rigidus, & non aliter mundet templum suum, nisi flagello adhibito, vt de spelunca latronum, domum faciat orationum. O R I G E. Vel in secundo aduentu eiecit, vel euerter quos inuenit in templo Dei indignos. C H R Y S O S T O. super Matthaeum. Ideo etiam nummulariorum mensas euertit, quod significat, quod in templo Dei, non debet esse nummi, nisi spirituales qui Dei habent imaginem, non qui portant imaginem terreni. Cathedras vendentium columbas euertit, loquens ipso facto quid faciatis in templo multae columbae venales, ex quo vna columba gratuita, descendit in templum corporis mei. Quod autem turbe verbis clamauerunt, Dominus factis ostendit. vnde sequitur: {Et accesserunt ad eum caeci, & claudi in templo, & sanauit eos.} O R I G E N. In templo enim Dei, idest in Ecclesia non sunt omnes videntes, neque recte ambulantes, sed qui ex cis intelligunt, quia nullus est opus, nisi Christi vt sanentur accedentes ad verbum Dei sanantur. R E M I G I V S. Quod autem in templo sanantur, significat quod homines non nisi in Ecclesia sanari possunt, cui data est potestas ligandi atque soluendi. H I E R O N Y. Nisi autem mensas nummulariorum subuertisset, cathedrasque columbas vendentium, caeci & claudi lucem pristinae, & concitum gradum in templo non meruissent recipere. C H R Y in Hom. Principes autem Sacerdotum, neque ita persuadebantur: sed ex reliquis miraculis, & praeconijs periturae cum extolentibus indignabantur. vnde sequitur: {Videntes autem Principes Sacerdotum.} H I E R. Cum enim manum non audeat in eum iniicere sacerdotes, tñ opera calumniantur, & testimonium populi atq; puerorum qui clamabant: Osanna filio Dauid, benedictus qui venit in nomine dñi. quod videlicet, hoc non dñi, nisi filio Dei. Videant ergo Episcopi, & quilibet sancti homines, cu quanto periculo dici sibi ista patiantur. si vero dño cui hoc dice-

bat, Car. Aur. S. Thom. K

bat, batur,

batur, quia nondum solida erat credentium fides, pro crimine impingitur. CHRYSO. in Hom. Sicut autem columna si modicum obliquata fuerit, accepto pondere amplius vadit in latus, sic & cor hominis cum peruersum fuerit, si alicuius viri iusti opera videat, vel audiat non confirmatur: sed magis ad inuidiam concitatur. Hoc modo sacerdotibus concitati sunt contra Christum dicentes: Audi quid isti dicunt? HIERO. Sed Christi responso moderata fuit. Nō dixit quod scribere aude cupiebant bene faciant pueri, vt mihi testimonium perhibeant: nec rursus, errant, pueri sunt, debetis etati ignoscere: sed profert exemplū de octauo Psalmo, vt tacente domino, testimonium scripturarum puerorum dicta firmaret. vnde sequitur: Iesus autē dicit eis: Vtique. Nūquā legistis. CHRYSO. super Matthæum. Tanquā si dicat, esto, mea culpa est, quia isti clamant. Numquid mea culpa est, quia ante tot milia annorum, hoc futurum Propheta prædixit? Infantes autem & lactentes, nec intelligere aliquid, nec laudare possunt. Dicunt ergo infantes, non etate, sed simplicitate cordis, lactentes autem quoniam quasi lactis suauitate, ita mirabili delectatione excitati clamabant. Lac enim dicitur opus miraculorum, quia miracula nullum laborem videntibus ponunt: sed videntes admiratione delectant, & ad fidem molliter inuitant. Patris autem est doctrina perfecte iustitiæ, quam accipere non possunt, nisi exercitati sensus circa res spirituales. CHRYSO. in Ho. Hoc autem & typus gentium erat, & Apostolis non parua consolatio, vt enim non angustiantur, qualiter idiote existentes possent prædicare, præuenientes pueri eorum eiecerunt timorem, quoniam. dabit eis sermonem, qui hos fecit laudem cantare. Hoc etiam miraculum significat, quod Christus conditor erat naturæ, quia pueri significatiua loquebantur. & prophetis consona, viri autem insipientia & infania plenz.

c Et relictis illis, abiit foras extra ciuitatem in Bethaniam, ibique mansit. Mane autem reuertens in ciuitatem, esuriit. Et videns fici arborem vnam secus viam, venit ad eam, & nihil inuenit in ea, nisi folia tantum. & ait illi: Nunquā ex te fructus nascatur in septenturnum. Et arefacta est con-

tinuo ficulnea. Et videntes discipuli mirati sunt, dicentes. Quomodo continuo aruit? Respondens autem Iesus ait eis: Amen dico vobis, si habueritis fidem & non hæsitaueritis, non solum de ficulnea facietis: sed & si monti huic dixeritis: tolle, & iacta te in mare, fiet. Et omnia quæcumque petie-

gentilium canes, afferentes Apostolos non habuisse fidem, quia montes transferre non potuerunt. Quibus respondemus multa facta esse signa a Domino, quæ scripta non sunt, igitur & hæc credimus fecisse Apostolos: sed ideo scripta non esse, ne fidelibus contradicendi maior daretur occasio, alioquin interrogemus eos, vtrū credant his signis, quæ scripta narrantur, an non? & cum incredulos viderimus, consequenter probabimus, nec maioribus eos credituros fuisse, qui minoribus non crediderunt. CHRYSO. in Hom. Hoc autem quod Dominus dicit, orationi ascribit & fidei: vnde iterum dicit: Omnia quæcumque petieritis in ora. credentes, accipietis. Discipuli enim Christi, nihil eorum, quæ non oportet petunt, & quasi credentes magistro, nihil aliud petunt, nisi magna & cælestia. RABA. Quotiescumque autem petentes non exaudimur: ideo fit, quia vel contra auxilium nostræ salutis petimus, vel quia eorum pro quibus petimus, perueritas ne impetremus obsistit, vel in futurum petitionis nostræ differtur effectus, vt desideria crescant, & perfectius capiant gaudia quæ requirunt. AVGVSTIN. de Conseruante. Considerandum autem, quod miratos esse discipulos de hoc, quod arbor aruerat, & eis Dominum respondisse quod dictum est de fide, non ipso secundo die quo maledixerit arbori, sed tertio die Marcus dicit. Ipso quippe die secundo, commemorauit Marcus de templo eiectos vendentes: quod primo die factum prætermisserat. ipso ergo secundo die dicit, facta vespera egressum de ciuitate, & cum mane transiret, vidisse discipulos mane factam siccam aridam. Mattheus autem sic loquitur, tanquā secundo die hoc totum sit factum, vnde intelligitur quod cum Mattheus dixisset, arefacta est continuo ficulnea, præterminis cæteris ad secundam diem pertinentibus, adiunxit istam: Et videntes discipuli admirati sunt: ita tamen, quod alio die viderit Dominus ficulneam, & alio die discipuli mirati sunt. intelligitur enim non tunc aruisse, quando viderunt arefactam: sed continuo quando maledicta est: non enim areferentem: sed pœnitens arefactam viderunt, ac si eam continuo in verbo Domini aruisse intellexerunt. ORIGEN. Mystice autem relinquens dominus Principes & Scribas, factus est extra Hierusalem terrenam, quæ ideo cecidit: Venit autem in Betha. ad domum obedientiæ, idest Ecclesiæ, vbi cum requieuisset post principium constituendi Ecclesiæ, reuertitur in ciuitatem quam paulo ante reliquerat, & reuertens esuriit. CHRYSOSTO. in Homil. Si autem quali homo esurisset cibum carnalem: numquam mane esurisset, sed mane esurit, qui aliorum esurit. salutem. HIERONYMVVS. Arborem autem quam vidit in via intelligimus synagogam, quæ iuxta viam erat, quia legem habebat: non tamen credebatur in viam, idest in Christum. HILARI. Quæ ficus arbori comparatur, quia credentes primi ex Israël Apostoli crasso modo, cæteros resurrectionis gloriæ & tempore anteibunt. CHRYSO. super Matth. Ficus etiam propter multitudinem granorum, sub vno cortice, est quasi cõgregatio multorum fidelium. Nihil autem inuenit in ea, nisi folia tantum, i. traditiones Pharisaicas, iactationem legis absque fructibus veritatis. ORIGEN. Et quoniam arbor illa erat figuratim animam habens, quasi audienti dicit: Numquā ex te fructus nascatur in sempiternum: ideo infructuosa est synagoga Iudæorum, & hoc erit: vsque ad consummationem sæculi, donec intrauerit gentium multitudo, & aruit ficulnea adhuc peregrinante in hac vita Christo, & videntes discipuli oculis spiritualibus mysterium fidei fecerunt, mirati sunt: sed & discipuli Christi fideles: & non hæsitantes relinquentes. eam siccam faciunt, cum vitalis virtus transierit ab eis ad gentes: sed & a singulis qui adducuntur ad fidem, tollitur mors ille Sathanas, & mittitur in mare, idest in abyssum. CHRYSOSTOVS. super Matthæum. Vel in mare, idest in istum mundum, vbi sunt aque salæ, idest,

idest populi iniqui. RABA. Exclusionem. n. suam ab electis amplius sciendo vindicat in reprobis. AVG. de Quæst. euā. Vel hoc sibi seruus Dei, dicere debet de monte superbia, vt eam se repellat, vel quia per eos Euangelium prædicatum est, ipse Dñs qui mons appellatus est a Iudæis in gentes tanquā in mare iactatur. ORIG. Ois etiam qui obedit verbo Dei Bethania est, & requiescit Christi in eo, malos quidem & peccatores relinquit. qñ aut fuerit apud iustos, sit & apud alios post illos & cum illis: non. n. dicitur, q̄ relinquens Bethaniam venit in ciuitatem. Esurit autem semper dominus in iustis, volens manducare fructum Spiritus sancti i eis, qui sunt charitas, gaudium & pax. Erat autem secus viā hæc ficus, quæ folia tantum habuit sine fructu. CHRYSO. sup Mat.

idest iuxta mundum. Si. n. homo iuxta mundum vixerit, non potest in se fructum iustitiæ tenere. ORIG. Si autem venerit dominus in tentationibus fructum requirens, & inuentus fuerit aliquis, nihil iustitiæ habens, nisi professionem tantummodo fidei, quod est folia sine fructu, mox exsiccat, hoc ipsum etiā quod vř fidelis amittens, sed & vnusquisq; discipulorum siccam arefcere facit, manifestum faciens eum esse vacuum a Christo, sicut Petrus dixit ad Simonem: Cor tuum non est rectum coram Deo. Melius est. n. vt fallacem siccam quæ viuere æstimatur, non aut fructificat, sicari verbis discipulorum Christi, & fieri manifestam, quā vt fuerunt per figmentum innocentium corda. Est autem & in vno quoque infidelis mons secundum mensuram infidelitatis suæ, qui verbis discipulorum Christi tollitur.

d CHRYSO. Quia viderant sacerdotes Christum, cum magna gloria introeuntem in templo, inuidia torquebantur. Itaque non sufficientes in peccatore suo, inuidia stimulantis ardorem, prorumpunt in vocem. vnde dicitur: Et cum ve. in ten. ac. ad eum do. Prin. Sa. & Sen. po. di. In qua po. hæc facis? CHRYSO. in Hom. Quia. n. signis detrahere non habebant, ex his quæ inhæbantur in templo vendere, afferunt reprehensionem: ac si dicerent: Numquid magistrale suscepisti thronum? Sacerdos consecratus es, quoniam tantam demonstrasti potestatem? CHRYSO. super Matthæ. Per hoc autem, quod subdunt. Aut quis de. tibi hanc potestatem? Oñdunt multas esse personas, quæ dant hominibus potestatem suæ corporalem suæ etiā spiritualem, quasi dicerent: De sacerdotali familia genitus non es, Senatus tibi hoc non concessit, Cæsar non donauit. Si autem credidissent quia omnis potestas ex Deo est: nunquā interrogasset, quis dedit tibi hæc potestatem? Ois enim homo secundum se, æstimat alterum, fornicarius neminem æstimat castum. castus non facile de fornicario suspicatur, sic qui non est ex Deo sacerdos. nullius sacerdotii putat ex Deo. HIER. Vel his verbis eandem quam supra calumniam struunt, quando dixerunt: In Beelzebub principe dæmoniorum eiecit dæmonia. Quando. n. dicunt. In qua potestate hæc facis. dubitant de Dei potestate, & subintelligi volunt diaboli esse, quod faciat. Addentes quoque. Quis tibi dedit hanc potestatem? manifestissime Dei filii negant, quem putant non fuis, sed alienis viribus signa facere. Poterat autem dominus aperta responsione tentatorum calumniam confutare: sed prudenter interrogauit, vt suo ipsi vel silentio, vel scientia condemnarentur. vnde sequitur: Respon. Iesus dixit eis: Inter. vos & ego vnus sermonem. CHRYSO. sup Mat. Non quidem vt respondentes audiant: sed vt impediti non interroget, quia ipse præceperat: Nolite sanctum dare canibus. Deinde etiam si dixisset, nihil proficeret, quia non potest sentire, quæ lucis sunt, tenebrosa voluntas. Interrogantem. n. oportet docere, tentantem autem rationabili percussione confundere, nō autem ei virtutem mysterij publicare. Dominus ergo simplici interrogatione laqueum ponit in sua interrogatione, & quia cum vitare non poterant, subdit, Quem si dixeritis mihi, & ego vobis dicam, in qua potestate hæc facio. Est autem interrogatio talis. Baptif. Io. vnde erat, ex. ce. an. ex hominibus? AVG. super Ioā. Accepit quidem Ioannes, vt baptizare possit ab eo, quem postmodum baptizauit, baptifmus autem quem accepit, baptifmus Ioannis hic dr. Solut tale donum accepit, nullus ante ipsum iustorum, nullus post ipsum accepit baptifmum, qui baptifmus diceretur ipsius. Venit enim Io-

Lib. 1. c. 23.

Lib. 1.

Lib. 1.

Tract. 11.

Trac. 5. & 6

annes baptizare in aqua pnia, viam Domino præparando, non interius mundando, quod purus homo non potest. HIER. Ipsi autem Sacerdotes, quid in sua malitia pertractauerint, ostenditur cum subditur: At illi cogitabant inter se. Si. n. respondissent, baptifma Ioannis esse de celo, consequens erat istis, quare ergo non estis baptizati a Ioanne? Si autē dicere voluissent humana deceptioe compositum, & nihil habere diuinum, seditionem populi formidabat. Oēs enim congregatē multitudines, Ioannis receperant baptifma, & sic habebant eum vt Prophetam. Respondit itaque impiissima factio, & humilitatis verbo quo nescire se diceret, versa ē ad infidias cooperiendas, vnde sequitur: Et respondentes Iesu, dixerunt, nescimus. Ait illis & ipse: Nec ego dico vobis in qua potestate hæc facio. e Quid autem vobis videtur? Homo quidam habebat duos filios & accedens ad primum dixit: Fili, vade hodie operari in vineam meam: Ille autem rōdens, ait: Nolo. Postea autē pœnitentia motus, abiit. Accedēs autem ad

nobis: Quare ergo non credidistis illi? Si autem dixerimus, ex hominibus, timemus turbam. Omnes enim habebant Ioannem sicut prophetam. Et respondentes Iesu, dixerunt: Nescimus. Ait illis & ipse: Nec ego dico vobis in qua potestate hæc facio. Baptifmus Ioannis vnde erat, è celo, an ex hominibus? At illi cogitabant inter se dicentes: Si dixerimus e celo, dicet

consequens ergo erat iuxta responsonem eorum Dominū quoq; dicere: Nec ego scio, sed mentiri veritas nō potest. Sequitur enim, Ait illis & ipse, nec ego dico vobis in qua potestate hæc facio. Ex quo ostendit & illos scire, sed respondisse nolle, & se nolle: & ideo non dicere, quia illi quod sciant, taceant. ORIGEN. Sed dicit aliquis contra hoc, quia ridiculum erit interrogare in qua potestate hæc faceret Iesus. nec. n. poterat fieri vt responderet, quia in potestate diaboli faceret: sed nec ipse responderet quod erat verum. quoniam in potestate propria facit. Siquis autem dicat, qm̄ interrogabant principes, vt illum terrerent, vtputa si facit aliqua quod nobis non placet in nostris, dicimus ei, quis te iussit hoc facere? terrentes vt recedat ab actu, sed quid est, q̄ & Christus ita respondit: Dicite mihi vos hoc, & ego vobis dico, in qua potestate hæc facio. forte ergo sic intelligitur hic locus, generaliter quidem sunt duæ potestates diuersæ, vna ex parte Dei, altera ex parte diaboli, specialiter autem sunt plures. Non. n. vna potestas omnibus prophetis facientibus signa cooperabatur: sed alia istis: alia illis, & ad res forsan inferiores, inferior, ad res autē eminentiores, eminentior. Principes autē Sacerdotum, videbant Iesum multa p̄digia facientem: & ideo potestatis sibi cooperantis speciem & proprietatem volebant audire a Christo. Alij quidem qui signa fecerunt, in primis quidem in ista potestate fecerunt. Proficietes autem in alia potestate, maiori tamen Saluator vniuersa fecit in vna potestate, quam accepit a patre. Quoniam autem non erant digni talia audire mysteria, propterea non dat eis responsum, sed contra interrogat. RABA. Ob duas enim causas sciētia veritatis est occultanda quærentibus, cum. s. is qui quærit, aut minus capax est ad intelligendum, aut odio vel contemptu veritatis indignus est, cui debeat aperiri, quod quærit.

e HIERO. Post præmissa, infert dominus parabolam, qua & illos impietatis arguat, & ad gentes regnum Dei, doceat transferendum dicens. Quid autem vobis videtur? CHRYSO. super Matthæ. Quos reos proponit in causa, ipsos & iudices petiit, vt a nullo mereantur solui, qui se ipsos condemnant. Magna est fiducia iustitiæ, vbi aduersario ipsi causa committitur. In parabolis ergo figurat personas eorum, vt non intelligant quomodo ipsi aduersus se sententiam dicerent. Sequitur enim. Homo quidam habet duos filios, quis ille nisi Deus, qui omnes homines creauit? qui cum sit natura dñs: tamē vult magis diligi quasi patrem, q̄ timeri vt dominus. Maior filius, gentium populus erat, minor vero, populus Iudæorum, quoniam gentes quidem erant ex tempore Noe. Seq. Et ac. ad primum dixit, fili vade ho. ope. in vi. meam. Hic, i. tēpore. s. xculi huius, locutus est autem non in facie vt homo, sed in corde, vt Deus sensibus ingerens intellectum. Operari autem in vinea, est iustitiam facere, nescio autem si totam quis hominum sufficiat operari. HIERO. Primo ergo dicitur gentium populo per naturalis legis notitiam. Vade & operare in vineam meā, hoc est, quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris, qui superbe ressonat. CHRYSO. super Matthæ. Gentes enim a principio relinquentes Deum, & iustitiam eius, & transientes ad idola & peccata, in cogitationibus suis rīdere videntur: Nolimus facere Dei iustitiam. HIERO. Postea vero in aduentu Saluatoris, gentium populus acta pœnitentia operatus est in vinea Dei, & sermonis contentiam labore correxit, & hoc est quod dicitur: Postea pœnitentia motus, abiit. Cat. Aur. S. Tho. K 2 Sequitur:

Tract. 11.

consequens ergo erat iuxta responsonem eorum Dominū quoq; dicere: Nec ego scio, sed mentiri veritas nō potest. Sequitur enim, Ait illis & ipse, nec ego dico vobis in qua potestate hæc facio. Ex quo ostendit & illos scire, sed respondisse nolle, & se nolle: & ideo non dicere, quia illi quod sciant, taceant. ORIGEN. Sed dicit aliquis contra hoc, quia ridiculum erit interrogare in qua potestate hæc faceret Iesus. nec. n. poterat fieri vt responderet, quia in potestate diaboli faceret: sed nec ipse responderet quod erat verum. quoniam in potestate propria facit. Siquis autem dicat, qm̄ interrogabant principes, vt illum terrerent, vtputa si facit aliqua quod nobis non placet in nostris, dicimus ei, quis te iussit hoc facere? terrentes vt recedat ab actu, sed quid est, q̄ & Christus ita respondit: Dicite mihi vos hoc, & ego vobis dico, in qua potestate hæc facio. forte ergo sic intelligitur hic locus, generaliter quidem sunt duæ potestates diuersæ, vna ex parte Dei, altera ex parte diaboli, specialiter autem sunt plures. Non. n. vna potestas omnibus prophetis facientibus signa cooperabatur: sed alia istis: alia illis, & ad res forsan inferiores, inferior, ad res autē eminentiores, eminentior. Principes autē Sacerdotum, videbant Iesum multa p̄digia facientem: & ideo potestatis sibi cooperantis speciem & proprietatem volebant audire a Christo. Alij quidem qui signa fecerunt, in primis quidem in ista potestate fecerunt. Proficietes autem in alia potestate, maiori tamen Saluator vniuersa fecit in vna potestate, quam accepit a patre. Quoniam autem non erant digni talia audire mysteria, propterea non dat eis responsum, sed contra interrogat. RABA. Ob duas enim causas sciētia veritatis est occultanda quærentibus, cum. s. is qui quærit, aut minus capax est ad intelligendum, aut odio vel contemptu veritatis indignus est, cui debeat aperiri, quod quærit.

e HIERO. Post præmissa, infert dominus parabolam, qua & illos impietatis arguat, & ad gentes regnum Dei, doceat transferendum dicens. Quid autem vobis videtur? CHRYSO. super Matthæ. Quos reos proponit in causa, ipsos & iudices petiit, vt a nullo mereantur solui, qui se ipsos condemnant. Magna est fiducia iustitiæ, vbi aduersario ipsi causa committitur. In parabolis ergo figurat personas eorum, vt non intelligant quomodo ipsi aduersus se sententiam dicerent. Sequitur enim. Homo quidam habet duos filios, quis ille nisi Deus, qui omnes homines creauit? qui cum sit natura dñs: tamē vult magis diligi quasi patrem, q̄ timeri vt dominus. Maior filius, gentium populus erat, minor vero, populus Iudæorum, quoniam gentes quidem erant ex tempore Noe. Seq. Et ac. ad primum dixit, fili vade ho. ope. in vi. meam. Hic, i. tēpore. s. xculi huius, locutus est autem non in facie vt homo, sed in corde, vt Deus sensibus ingerens intellectum. Operari autem in vinea, est iustitiam facere, nescio autem si totam quis hominum sufficiat operari. HIERO. Primo ergo dicitur gentium populo per naturalis legis notitiam. Vade & operare in vineam meā, hoc est, quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris, qui superbe ressonat. CHRYSO. super Matthæ. Gentes enim a principio relinquentes Deum, & iustitiam eius, & transientes ad idola & peccata, in cogitationibus suis rīdere videntur: Nolimus facere Dei iustitiam. HIERO. Postea vero in aduentu Saluatoris, gentium populus acta pœnitentia operatus est in vinea Dei, & sermonis contentiam labore correxit, & hoc est quod dicitur: Postea pœnitentia motus, abiit. Cat. Aur. S. Tho. K 2 Sequitur:

Tract. 11.

Trac. 5. & 6

Sequitur: {Accedens autem ad alterum, dixit similiter: At ille respondens ait: Eo domine.} Secundus enim filius, populus Iudæorum est, qui respondit Moyli: Omnia quæcumque dixerit nobis dominus, faciemus. CHRYS. super Matthæ. Sed postea auersi, mentiri sunt Deo, secundum illud, Filij alieni mentiri sunt mihi, & hoc est quod dicitur. {Et non iuit.} Interrogat ergo Dominus consequenter. {Quis ex duobus fecit voluntatem patris? Dicunt ei: Primus.} Dicit illis Iesus. Amen dico vobis, quia Publicani, & meretrices præcedent vos in regno Dei. Venit enim ad vos Ioannes in via iustitiæ, & non credidistis ei. Publicani autem, & meretrices crediderunt ei, vos autem videntes, nec penam habuistis postea, vt crederetis ei.

Tract. 18.

ORIGEN. Vnde potest considerari Dominum esse locutum in parabola ista ad eos, qui modicum aut nihil promittunt, operibus autem ostendunt, & contra eos qui magna promittunt, nihil autem secundum promissionem suam agunt. HIERON. Sciendum est autem in veris exemplaribus, non haberi nouissimum, sed primum, vt proprio iudicio condemnentur. Si autem nouissimum voluerimus legere, vt quidam habent, manifesta est interpretatio, vt dicamus intelligere quidem veritatem Iudæos, sed tergiversari & nolle dicere quid sentiunt, sicut ad baptismum Ioannis, scientes esse de celo, dicere noluerunt. CHRYS. super Matthæum. Eorum autem iudicium Dominus abundanter confirmat. vnde sequitur. {Dixit illis Iesus: Amen dico vobis, quia Publicani & meretrices præcedent vos in regno Dei:} ac si dicat: Non solum populus gentium melior est vobis: sed etiam Publicani & meretrices. RABA. Potest autem regnum Dei euangelium, vel Ecclesiæ præfens intelligi, in quo gentes Iudæos præcedunt, quia citius credere voluerunt. ORIGEN. Per hoc autem non excluditur, quin Iudæi aliquando intrent in regnum Dei, sed cum plenitudo gentium intrauerit, tunc omnis Israel saluus fiet. CHRYSO. super Matthæum. Puto autem, quod ex persona omnium virorum peccatorum, Publicani ponuntur, & ex persona omnium mulierum peccatricum, meretrices, quia auaritia præcipue in viris abundat, fornicatio autem in mulieribus. Mulier enim in quiete sedet inclusa, fornicatio autem maxime ex ocio nascitur. Vir autem quoniam in actibus rerum diuersarum est assidue, in auaritiæ peccatū facile incurrit, in fornicationem autem non facile, nisi multum sit lasciuus. nam occupatio virilium sollicitudinum, voluptatem plerumque excludit. vnde proprium est hoc adolescentium, nihil agentium. Consequenter exponit causam eius quod dixerat, dicens. {Venit enim Ioannes ad vos in via iustitiæ, & non credidistis ei.} RABA. Viam iustitiæ Ioannes prædicans venit, quia Christum, qui consummatio legis est, digito monstrauit. CHRYSO. super Matthæum. Vel venit in via iustitiæ sic manifeste, vt conuersatio eius venerabilis peccatorum corda conuertet. vnde sequitur: {Publicani autem & meretrices crediderunt ei.} Considera quomodo conuersatio bona prædicatoris prædicationi præstat virtutem, et etiam indomita domet corda. Sequitur. {Vos autem videntes, nec penitentiam habuistis postea, vt crederetis ei, ac si diceret: Illi fecerunt, quæ maius est credendo. Isti autem neque penitentiam fecerunt, quod minus est. In hac autem expositione, quam secundum multorum expositionem tractauimus, aliquid mihi videtur esse contrarium. Si enim duo filij, Iudæi & gentes intelligendi sunt, postquam Sacerdotes interrogati, responderunt priorem filium patris voluntatem fecisse, concludens Christus parabolam. sic debuit dicere, {Amen dico vobis, quia gentes præcedent vos in regnum Dei.} Nunc autem dicit, quia Publicani & meretrices præcedent vos in regno Dei, quod magis popularium hominum ostendit conditionem quam gentium: nisi forte intelligamus, vt prius dictum est. In tantum gentium populus magis placet Deo quam vos, vt etiam Publicani & meretrices sint acceptabiliores Deo quam vos. HIERON. Vnde alij putant non Gentilium & Iudæorum esse parabolam, sed simpliciter peccatorum & iustorum, eo quod illi quidem per mala opera Deo seruire negauerant, postea penitentiam baptismum acceperant a Ioanne. Pharisæi autem, qui iustitiæ præferebant & legem Dei se facere iactabant: Ioannis contempto baptismate, eius præcepta non fecerunt. CHRYS. super Matthæum. Hoc autem ideo introducit, quia Sacerdotes non discendi causa, sed tentandi interrogauerat: In qua potestate hoc facis? Multi autem ex populis crediderunt: & ideo introducit parabolam duo-

rum filiorum, ostendens eis per eam, quia meliores sunt sæculares, qui a principio sæcularem profiterentur vitam, quæ Sacerdotes qui a principio profiterentur Deo seruire, quoniam populares quidem aliquando de compuncti conuertuntur ad Deum, Sacerdotes autem impenitibiles constituti, nunquam desinunt peccare in Deum. Prior enim filius populus est. nõ enim populus est propter Sacerdotes, sed Sacerdotes propter populum. f. CHRYSO. in Hom. Post priorē parabolam, aliam ponit, vt ostendat eorū accusationem esse maiorem, & venia indignam. vnde dicitur, {Aliam parabolam au. Homo erat pa. fa. qui planta vineam.} ORIGEN. Homo paterfamilias Deus est, qui dicitur homo in quibusdam parabolis, sicut si pater cum parulo filio suo loquatur infantilia, vt descendat ad verba filij sui, & instruat eum. CHRYS. super Matthæum. Homo autem dicitur nomine, non natura, similitudine, non veritate, præficus. nisi filius, quia propter appellationem humani nominis, quasi homo purus fuerit blasphemandus, etiam Deum patrem inuisibilem hominem appellauit, qui angelorum & hominum natura Dominus est, benignus pater. HIERON. Plantaui autem vineam, de qua. Ita loquitur: Vineam Domini Sabaoth, domus Israel est. Sequitur: {Et sepem circumdedit ei,} vel murum vrbis, vel angelorū auxilia. CHRYSO. super Matthæum. Vel per sepem intellige custodiā patrum iustorum, qui tanquam murus facti sunt populo Israel. ORIGEN. Vei custodia Dei fuit spes ipsius, torcular autem locus libationum, de quo sequitur: {Et fodit in ea torcular.} HIERON. Altare. sicut torcularia illa, quorum titulo tres Psalmi prænotantur, octauus, octogésimus, octogésimustertius. s. martyres. HILA. Vel Prophetas, quasi quædam torcularia aptauit, in quos musti modo quædam vbertas Spiritus sancti feruentis influeret. CHRYS. super Matthæum. Vel torcular est verbum Dei, quod cruciat hominem, contradicente carnis natura. Sequitur: {Et edificauit turrin.} HIERON. id est templum, de quo dicitur per Michæam: Et tu turreis nebulosa filia Syon. HILA. Vel in turre eminentiam legis extruxit, quæ & in cælum ex solo egressu proueheret, & ex qua speculati Christi posset aduētus. Sequitur: {Et loca. eam agri.} CHRYS. super Matthæum. Quando. s. per legem constituti sunt Sacerdotes & Leuitæ, & procuracionem regendi populū, susceperunt. Sicut autem colonus, quæ de suo munere obtulerit dño, non sic eum placat, sicut si de vinea eius, redditus ei obtulerit, sic & Sacerdos, non tñ pp suam iustitiam placet Deo, quæ si quod populum Dei in sanctitate docuerit, quoniam ipsius iustitia vna est, populi autem multiplex. Sequitur. {Et peregre profectus est.} HIERON. Non loci mutatione. nec. n. Deus alicubi abesse potest quo complentur oia, sed abire vñ a vinea, vt vinitoribus liberum operandi arbitrium derelinquat. CHRYS. in Hom. Vel peregre profectus est, cum longanimitatem habuit, non semper eorum peccatis penam inducens. ORIGEN. Vel quia dñs, qui fuerat cum illis in nube diei, & in columna ignis per noctem, nequaquā pō ftea similiter apparuit illis? In Isaiam ergo Iudæicus populus vinea nominatur, & continuatio patrisfamilias contra vineam fit. In euangelio autem vinea non culpatur: sed eius coloni. sed forte in Euangelio vinea est regnum Dei, id est doctrina, quæ scripturis inserta est scientiæ, vita autem irreprehensibilis hominum, est vineæ fructus. Litera autem scripturæ est vineæ sepes circumposita, vt non videantur ab his, qui foris sunt fructus qui sunt in abscondito. profunditas autem eloquiorum Dei est vineæ torcular, in quæ qui profecerant de eloquijs Dei, insudant studia sua quasi fructus. Turris autem edificata, est verbum de ipso Deo, & de dispensationibus Christi, hanc vineam tradidit colonis, id est populo ante nos, tam Sacerdotibus quam Laicis. Et peregre profectus est, ad suam profectioem, dans occasionem colonis. Appropinquat autem tempus fructuum, & secundum vnumquemque, & generaliter populo vniuerso. Primum enim vitæ tempus est secundum infantiam, & tunc nihil vinea ostendit: nisi tantum habens in se vitalem virtutem, cum autem inceperit posse loqui, tempus est generationis. Quantum autem proficit anima pueri, & tantum vinea, id est verbum Dei. & post profectum, vinea operatur fructum matutum charitatis, & gaudij, & pacis, & huiusmodi. Sed & populo, qui acceperunt legem per Moysen, tempus fructuum appropinquat aliquando. vnde sequitur: {Cum autem tempus fructuum appropinquasset, misit seruos suos ad agricolas vt acci. fruct. eius.} RABA.

est, qui dicitur homo in quibusdam parabolis, sicut si pater cum parulo filio suo loquatur infantilia, vt descendat ad verba filij sui, & instruat eum. CHRYS. super Matthæum. Homo autem dicitur nomine, non natura, similitudine, non veritate, præficus. nisi filius, quia propter appellationem humani nominis, quasi homo purus fuerit blasphemandus, etiam Deum patrem inuisibilem hominem appellauit, qui angelorum & hominum natura Dominus est, benignus pater. HIERON. Plantaui autem vineam, de qua. Ita loquitur: Vineam Domini Sabaoth, domus Israel est. Sequitur: {Et sepem circumdedit ei,} vel murum vrbis, vel angelorū auxilia. CHRYSO. super Matthæum. Vel per sepem intellige custodiā patrum iustorum, qui tanquam murus facti sunt populo Israel. ORIGEN. Vei custodia Dei fuit spes ipsius, torcular autem locus libationum, de quo sequitur: {Et fodit in ea torcular.} HIERON. Altare. sicut torcularia illa, quorum titulo tres Psalmi prænotantur, octauus, octogésimus, octogésimustertius. s. martyres. HILA. Vel Prophetas, quasi quædam torcularia aptauit, in quos musti modo quædam vbertas Spiritus sancti feruentis influeret. CHRYS. super Matthæum. Vel torcular est verbum Dei, quod cruciat hominem, contradicente carnis natura. Sequitur: {Et edificauit turrin.} HIERON. id est templum, de quo dicitur per Michæam: Et tu turreis nebulosa filia Syon. HILA. Vel in turre eminentiam legis extruxit, quæ & in cælum ex solo egressu proueheret, & ex qua speculati Christi posset aduētus. Sequitur: {Et loca. eam agri.} CHRYS. super Matthæum. Quando. s. per legem constituti sunt Sacerdotes & Leuitæ, & procuracionem regendi populū, susceperunt. Sicut autem colonus, quæ de suo munere obtulerit dño, non sic eum placat, sicut si de vinea eius, redditus ei obtulerit, sic & Sacerdos, non tñ pp suam iustitiam placet Deo, quæ si quod populum Dei in sanctitate docuerit, quoniam ipsius iustitia vna est, populi autem multiplex. Sequitur. {Et peregre profectus est.} HIERON. Non loci mutatione. nec. n. Deus alicubi abesse potest quo complentur oia, sed abire vñ a vinea, vt vinitoribus liberum operandi arbitrium derelinquat. CHRYS. in Hom. Vel peregre profectus est, cum longanimitatem habuit, non semper eorum peccatis penam inducens. ORIGEN. Vel quia dñs, qui fuerat cum illis in nube diei, & in columna ignis per noctem, nequaquā pō ftea similiter apparuit illis? In Isaiam ergo Iudæicus populus vinea nominatur, & continuatio patrisfamilias contra vineam fit. In euangelio autem vinea non culpatur: sed eius coloni. sed forte in Euangelio vinea est regnum Dei, id est doctrina, quæ scripturis inserta est scientiæ, vita autem irreprehensibilis hominum, est vineæ fructus. Litera autem scripturæ est vineæ sepes circumposita, vt non videantur ab his, qui foris sunt fructus qui sunt in abscondito. profunditas autem eloquiorum Dei est vineæ torcular, in quæ qui profecerant de eloquijs Dei, insudant studia sua quasi fructus. Turris autem edificata, est verbum de ipso Deo, & de dispensationibus Christi, hanc vineam tradidit colonis, id est populo ante nos, tam Sacerdotibus quam Laicis. Et peregre profectus est, ad suam profectioem, dans occasionem colonis. Appropinquat autem tempus fructuum, & secundum vnumquemque, & generaliter populo vniuerso. Primum enim vitæ tempus est secundum infantiam, & tunc nihil vinea ostendit: nisi tantum habens in se vitalem virtutem, cum autem inceperit posse loqui, tempus est generationis. Quantum autem proficit anima pueri, & tantum vinea, id est verbum Dei. & post profectum, vinea operatur fructum matutum charitatis, & gaudij, & pacis, & huiusmodi. Sed & populo, qui acceperunt legem per Moysen, tempus fructuum appropinquat aliquando. vnde sequitur: {Cum autem tempus fructuum appropinquasset, misit seruos suos ad agricolas vt acci. fruct. eius.} RABA.

Hom.

Trad.

RABA. Vnde tempus fructuum posuit non prouentum. nullus enim est fructus populi contumacis. CHRYS. in Homil. Seruos dicit Prophetas, qui offerunt quasi Sacerdotes Domini populi fructus, & obedientiam ostensionem per opera. Hi autem non solum malitia portiti sunt, in non dando fructum, sed etiam in indignando ad eos qui venerunt, & sanguine manus impleuerunt. vnde sequitur: {Agricolæ autem apprehensis seruis eius, alium ceciderunt, alium occiderunt, alium vero torculari.} HIERON. Ceciderunt quidem, vt Hieremiam, occiderunt, vt Isaiam, lapidauerunt, vt Nabot & Zachariam, quem interfecerunt inter templum & altare. CHRYSO. super Matthæum. Per singulos autem gradus malitiæ, Dei misericordia addebatur, & per singulos gradus, diuinæ misericordiæ malitia Iudæorum crescebat, & sic contra Dei clementiam malignitas humana certabat. vnde sequitur. {Iterum misit alios seruos plures prioribus, & fecerunt illis similitudinem.} HILA. Misit autem plures prioribus, illud tempus designat, quo post singulorum Prophetarum prædicationem, plurimum simul numerus prophetantium emissus est. RABA. Vel primi serui qui missi sunt, ipse legifer Moyses intelligitur, & Aaron primus Sacerdos Dei, quos casus flagello lingue vacuos emiserunt. alios autem seruos, Prophetarum choros intellige. HILA. In filio autem ad vltimum misso, Domini nostri aduentus significatur. Sequitur enim: {Nouissime misit ad eos filium suum.} CHRYS. in Hom. Quare autem non confessi misit? vt ex his quæ ad alios fecerant, seipsos accusarent, & furorem demittentes, verecundarentur propter filium aduententem. vnde sequitur: {Verebuntur filium meum.} CHRYS. Hunc autem misit, non quali ad obnoxios penam sententiam bauiantem, sed penitentiam veniam. misit enim eos confundere, non punire. HIERON. Quod autem dicit: {Verebuntur filium meum.} non de ignorantia venit. Quid enim nesciat paterfamilias, qui hoc loco Deus intelligitur? sed semper ambigere, Deus dicitur, vt libera voluntas homini referretur. CHRYSO. in Hom. Vel hoc dicit, annuncians quid fieri debebat, quoniam oportebat eos verecundari: per hoc enim vult ostendere peccatum eorum magnum, & omni excusatione priuatum. ORIGEN. Vel illud quod ait: Verebuntur filium meum, videtur impletum in illis Iudæis, qui intelligentes Christum, crediderunt in eum. Hoc autem quod sequitur. {Agricolæ autem videntes filium, dixerunt inter se, hic est haeres, venite occidamus eum.} in illis impletum est, qui videntes Christum, & cognoscentes filium Dei: nihilominus crucifixerunt eum. HIERON. Interrogemus Arrium & Eunomium: Ecce pater dicitur ignorare, quicquid pro patre responderint, hoc intelligant de filio, qui se dicit ignorare consummationis diem. CHRYSO. super Matthæum. Dicunt autem quidam, quia post incarnationem, dicitur esse Christus filius ex baptismo, sicut ceteri Sancti, quos ex hoc loco conuincit Dominus. vbi dicitur: Mittam filium meum. Quando ergo adhuc cogitabat, ad transmittendum filium post Prophetas, iam filius erat: deinde si eo modo dicitur filius, sicut omnes sancti ad quos factum est verbum Dei, debuit & Prophetas dicere filios, sicut & Christum, aut & Christum seruum dicere, sicut & ceteros Prophetas. HIERONYMVS. Per hoc autem quod dicunt: Hic est haeres: manifeste Dominus probat Iudæorum principes, nõ per ignorantiam, sed per inuidiam Dei filium crucifixisse. Intellexerunt enim eum esse illum, cui pater per Prophetam dicit: Postula a me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam. Hæreditas quippe filio sanctæ Ecclesiæ data est, quam non moriens pater illi reliquit, sed ipse sua morte mirabiliter acquisiuit. CHRYSO. super Matthæum. Tamen postquam introiit in templum, & vendentes animalia, quæ ad sacrificium pertinebant, foras eiecit, tunc præcipue cogitauerunt eum occidere. vnde dicunt: {Venite occidamus eum:} Dicebant enim intra se. Necessè est vt populus per istum dimittat consuetudinem hostiarum, quæ ad nostrum pertinent lucrum, & acquisite offerre sacrificium iustitiæ, quod ad gloriam pertinet Dei, & sic iam non erit populus iste possessio nostra: sed Dei. Si autem occiderimus eum, dum non est qui iustitiæ fructum a popu-

lo querat, semper durabit consuetudo offerendarum hostiarum, & sic populus iste erit nostra possessio, & hoc est quod sequitur: {Et nostra erit hæreditas.} hæc est cogitatio cõmunis omnium sacerdotum carnalium, qui non sunt solliciti, quomodo viuat populus sine peccato, sed aspiciant quid in Ecclesia offeratur, & hoc æstimant Sacerdotij sui lucrum. RABA. Vel hæreditatem occiso eo, præripere moliebantur Iudæi, cum fidem quæ per eum est extinguere, & tuam magis, quæ ex lege est iustitiam præferre, ac gentibus imbuendis conabantur inferere. Sequitur: {Et apprehensum eum, eiecerunt extra vineam, & occiderunt.} HILA. Christus enim extra Hierusalem, tanquam extra vineam in sententiam damnationis abiectus est. ORIGEN. Vel quod dicit: Eiecerunt extra vineam: Tale mihi videtur, quantum ad se alienum eum esse iudicauerunt a vinea & colonis. Sequitur: {Cum ergo venerit Dominus vineæ, quid faciet agricolis illis?} HIERON. Interrogat quidem eos Dominus, non quod ignoret quid responsuri sint, sed vt propria responsione damnentur. Sequitur. {Aunt illi: Malos male perdet, & vineam suam locabit alijs agricolis.} CHRYSO. super Matthæum. Quod autem verum responderunt, non est illorum qui iuste iudicauerunt, sed ipsius causæ, veritas enim ipsi violentiam fecit. ORIGEN. Sicut enim Cayphas, sic & isti non ex se prophetauerunt contra se, quoniam tollenda ab eis erant eloquia Dei, & danda gentibus fructum in tempore daturis, vel Dominus quem occiderunt, statim venit resurgens a mortuis, & malos quidem colonos male perdidit, alijs autem colonis, id est Apostolis vineam suam consignauit, id est eis qui ex Iudæico populo crediderunt. AVGVSTI. de Con. Euang. Marcus autem hoc ab ipsis non responsum esse commemorat, sed Dñm hoc consequenter locutum, post interrogationem suam ipsum tibi quodam modo respondisse. Sed facile potest intelligi, vel illorum vocem ita subiectam, vt non interponeretur illi responderunt, sed tamen intelligeretur: aut ideo responsonem istam Domino potius attributam, quia cum verum dixerunt, etiam de illis hoc ipse responderet, qui veritas est. CHRYS. in Hom. Vel non est contradictio nis, etenim vtraque facta sunt, quia scilicet, & ipsi primo hoc responderunt, & postea Dñs interrogauit. AVGVSTI. de Con. euang. Sed illud magis mouet, quod Lucas non solum eos hoc respondisse non dicit, verum etiam contrariam retulisse responsonem. Ita. n. narrat: Quo audito. s. hæc sententia ex ore Domini prolata, dixerunt: Absit. Restat ergo vt intelligamus in plebe, quæ audiebat quosdam respondisse, quod Matthæus commemorat, quosdam vero illud, quod Lucas dicit, id est absit. Nec moueat, quod Matthæus Principes Sacerdotum, & Seniores populi dixit accessisse ad Dominum, & sic sine interpositione alicuius personæ sermo contextitur, vsque ad hoc, quod de locata agricolis vinea commemoratur. Potest enim putari omnia hæc, cum Principibus sacerdotum locutum fuisse: sed Matthæus breuitatis causa tacuit, quod Lucas non tacuit, paraboiam scilicet istam non ad eos solos dictam, qui de potestate interrogauerant, sed ad plebem in qua erant, qui dicerent, perdet illos, & vineam suam dabit alijs, quæ vox recte etiam ipsius Domini fuisse intelligitur, siue propter veritatem, siue propter membrorum eius cum suo capite vnitate. Erant etiam, qui talia respondentibus dicerent: Absit. quia intelligebant contra seipsos parabolam esse dictam. CHRYSO. super Matthæum. Vel aliter: Lucas quidem secundum responsonem oris eorum narrauit: Matthæus autem secundum responsonem cordis. nam vere visibiliter quidem in facie contradixerunt dicentes: Absit. In conscientia autem susceperunt, dicentes. Malos male perdet. Sicut cum homo deprehensus fuerit in malo, verbis quidem excusatur, inus autem eius conscientia recognoscit. CHRYSO. super Matthæum. in Homil. Vel aliter: Dominus propter hoc eis parabolam proposuit, vt ipsi non intelligentes, contra se sententiam proferrerent, sicut & ad David dictum est per Nathan. Rursus autem intelligentes, quæ dicta sunt contra se esse, dixerunt: Absit. RABA. Moraliter autem, cuique vinea locatur colenda, cum baptismi ministerium datur, & operando exerceat. Misit ut Cat. Aur. S. Thom. K 3 seruus

Lib. 2. c. 70.

Lib. 2. c. 70.

feruus vnus, alter & tertius, cum lex, Psalmus, Prophetia legitur, ad quoru monita bene operetur. Sed missus eadit & eicit, cum sermo contemnitur, vel quod peius est, blasphematur. Hæredem quantum ad se occidit, qui filium Dei conculcauerit, & spiritui gratiæ concuulsiu fecerit. Perdito malo cultore vinea alij datur, cum donum gratiæ, qd̄ superius spreuerit, humilis accipit.

g Et cum audissent Principes Sacerdotum & Pharisei parabolos eius, cognouerunt quod de ipsis diceret. Et quærentes eum tenere, timuerunt turbas, quoniam sicut Prophetam eum habebant.

g Et cum audissent Principes Sacerdotum & Pharisei parabolos eius, cognouerunt quod de ipsis diceret. Et quærentes eum tenere, timuerunt turbas, quoniam sicut Prophetam eum habebant. **g** Et cum audissent Principes Sacerdotum & Pharisei parabolos eius, cognouerunt quod de ipsis diceret. Et quærentes eum tenere, timuerunt turbas, quoniam sicut Prophetam eum habebant.

g Et cum audissent Principes Sacerdotum & Pharisei parabolos eius, cognouerunt quod de ipsis diceret. Et quærentes eum tenere, timuerunt turbas, quoniam sicut Prophetam eum habebant.

g Et cum audissent Principes Sacerdotum & Pharisei parabolos eius, cognouerunt quod de ipsis diceret. Et quærentes eum tenere, timuerunt turbas, quoniam sicut Prophetam eum habebant.

g Et cum audissent Principes Sacerdotum & Pharisei parabolos eius, cognouerunt quod de ipsis diceret. Et quærentes eum tenere, timuerunt turbas, quoniam sicut Prophetam eum habebant.

g Et cum audissent Principes Sacerdotum & Pharisei parabolos eius, cognouerunt quod de ipsis diceret. Et quærentes eum tenere, timuerunt turbas, quoniam sicut Prophetam eum habebant.

g Et cum audissent Principes Sacerdotum & Pharisei parabolos eius, cognouerunt quod de ipsis diceret. Et quærentes eum tenere, timuerunt turbas, quoniam sicut Prophetam eum habebant.

F cauit, malus autem fremit, non quia peccauit: sed quia compræhensus est in peccato, & non solum penitentiam non agit: sed magis aduersus corripientem irascitur. vnde & isti compræhensi, magis ad malitiam sunt excitati. Sequitur enim: Et quærentes tenere eum, timuerunt turbas, quoniam sicut Prophetam eum habebant.

C A P V T XXII.

T respondens Iesus, dixit iterum in parabolis eis dicens. Simile factum est regnum cæloru homini Regi, qui fecit nuptias filio suo.

G eo pugnare timet principes, neq; ad eorum scientiã pertinere possunt: nihil dignum sentientes de eo. Deinde sciendum est, quoniam volentium Iesum tenere, differentia est. Alii enim Principes & Pharisei quærebant eum tenere, aliter sponsa quæ dicit: Tenui eum, nec dimittam. adhuc enim tentura melius sicut dicit: Ascendam in palmam, & tenebo altitudinem eius. Omnes enim non recte sapientes de diuinitate, tenere volunt Iesum & perdere eum. Et alia quidem verba, præter verbum Christi, possibile est comprehendere & tenere. Verbum autem veritatis nemo potest comprehendere, id est intelligere neque tenere, id est conuincere, neque separare a sensu credentium, neque mortificare, id est destruire. **C H R Y S O S T O M V S.** Omnis etiam homo malus, quantum ad voluntatem suam, & manus mittit in Deum & occidit eum. Qui enim præcepta Dei conculcat, qui murmurat contra Deum, & turbato vultu aspicit cælum: nõne si fieri potuisset, manus mitteret in Deum & occideret eum, vt iam licenter peccaret? **R A B A.** Sed tamen, quod timeat mittere manum in Iesum propter turbam, quotidie in Ecclesia geritur, cum quilibet solo nomine frater, fidei & pacis vnitatem quam non diligit, propter bonos cohabitantes, vel erubescit impugnare, vel timet.

C A P . X X I I .

C H R Y S O S T O M V S. in Homil. Quia dixerat: Dabitur genti facienti fructus eius, hic ostendit cui genti. vnde dicitur: Et respondens Iesus, dixit iterum in parabolis eis dicens: Simile factum est regnum cælorum.

G L O. Dicit autem: Respondens, id est obuians præu cogitationi eorum de morte sua. **A V G V S T.** de Cons. Euang. Parabolam autem istam solus Mattheus narrat, simile quidem etiam Lucas commemorat, sed non est hoc, sicut & ipse ordo indicat. **G R E G O R.** in Homil. Hic per nuptias, præfens Ecclesia, illic per cenam, æternum & vltimum conuiuium designatur, quia & in hanc nonnulli exituri intrant, ad illud qui quis semel intrauerit, ulterius non exibat. At si quis forte contendant hanc eandem esse lectionem, intelligi forsitan potest, quia de proiecto eo, qui cũ nuptiali veste non intrauerat, qđ Lucas tacuit, Mattheus dixit, quod vero per illum cena, per hunc autem prandium dicitur, nequaquam obfistit, quia cum ad horam nonam apud antiquos prandium ferret, quotidie ipsum quoque prandium cæna vocabatur. **O R I G E N.** Regnum autem cælorum simile est, secundum eum quidem, qui regnat homini Regi, secundum eum autem qui conregnat filio Regis, secundum ea vero, quæ sunt in regno Regis, seruis & inuitatis ad nuptias. Inter quos est & exercitus Regis. Additum est autem, homini Regi, vt hominibus quasi homo loquatur, & dispensat homines non cupientes dispensari a Deo. Sed tunc cessabit Regnum cælorum esse simile homini, cum cessante zelo, & contentione, & cæteris passionibus & peccatis, cessauerimus secundum hominem ambulare, & videbimus eum sicuti est: Nunc enim videmus eum non sicuti est: sed sicuti per nostram dispensationem factus fuerit nobis. **G R E G O R.** in Homil. Tunc autem Deus Pater, Deo Filio nuptias fecit, quando hunc in vtero Virginis humanę naturæ coniunxit. Sed quia ex duabus personis fieri solet nuptiarum coniunctio, absit hoc ab intellectibus nostris, vt personam redemptoris nostri ex duabus personis credamus esse vnitam. Ex duabus quippe, atque in duabus hunc naturis existere dicimus: sed ex duabus personis credere compositum, vt nephas vitamus: Securius ergo dici potest, quia in hoc Rex Pater, Regi Filio nuptias fecit, quod ei per incarnationis mysterium sanctam Ecclesiam sociauit. Vterus autem genitricis Virginis huius sponsi thalamus fuit. **C H R Y.** super Mattheum. Vel aliter: Cum resurrectio fuerit facta Sanctorum tunc suscipiet hominem vita quæ est Christus, mortalitatem eius sua mortalitate absorbens. Nunc enim quasi arras futuri coniugij Spiritus sanctum

tum sanctum accipimus, tunc autem ipsum Christum plenius in nobis habebimus. **O R I G E N.** Vel coniunctionem sponsi ad sponsam, id est Christi ad animam, verbi susceptionem intellige, partus autem opera bona. **H I L A.** Merito autem a patre iam sunt hæ nuptiæ factæ, quia æternitatis huius societas, & noui corporis desponsata coniunctio habetur iam perfecta in Christo. Sequitur: Et misit seruos suos vocare inuitatos ad nuptias, & noluerunt venire. **C H R Y S O.** super Mattheum. Ergo quando misit seruos suos, iam inuitati prius erant. Inuitati sunt enim homines a tempore Abraham, cui Christi incarnatio promittebatur. **H I E R O.** Misit autem seruum suum, nec dubium quin Moysen, per quem legem inuitatis dedit. Si autem seruos legerimus, vt plura habent exemplaria, ad prophetas referendum est, quia inuitati per eos venire cõtempserunt. Sequitur: Iterum misit alios seruos dicens: Dicit inuitatis. Serui qui secundo missi sunt, melius est, vt propheta intelligatur quam Apostoli: ita tamen si seruis supra fuerit scriptus, in autem seruos ibidem legas, hic serui secundi, Apostoli sunt intelligendi. **C H R Y.** super Mattheum. Quos misit cum eis dixit: In viam gentium ne abieritis, sed potius ite ad oues perditas domus Israel. **O R I G E N.** Vel qui primi mittuntur serui vocare inuitatos ad nuptias, habentur propheta: cõuerentes ex populo per suas prophetias ad leticiã & restitutionem Ecclesiæ ad Christum. Qui autem noluerunt venire in primis inuitati, sunt qui noluerunt audire verba prophetarum. Iterum alij transmissi, alia congregatio prophetarum est. **H I L A.** Vel serui primo missi, qui inuitatos vocarent Apostoli sunt, qui autem admoventur vt veniant inuitati antea, populus Israel est. in gloriam enim æternitatis per legem est aduocatus. Apostolorum ergo erat proprium commune facere eos, quos inuitauerant propheta. Qui vero iterum, cum præceptorum conditione mittuntur Apostolici viri, sunt successores eorum. **G R E G O.** Sed quia hi qui prius inuitati sunt, ad nuptiarum conuiuium venire noluerunt, in secunda inuitatione iam dicitur: Ecce prandium meum parauit. **H I E R O.** Prandium paratum & tauri, & altitia occisa, vel per metaphoram opes regis describuntur, vt ex carnalibus intelligantur spiritualia, vel certe dogmatum magnitudo, & doctrina Dei lege plenissima sentiri potest. **C H R Y S O.** super Mattheum. Cum ergo dominus Apostolis dixit: Euntes, prædicantes dicens, quia appropinquauit regnum cælorum, hoc significauit quod hic dicitur. Prandium meum parauit, id est ex lege & Prophetis scripturarum mensas ornauit, vnde sequitur: Tauri mei, & altitia occisa sunt. **G R E G O.** in Hom. Per tauros autem patres veteris testamenti significantur, qui ex permissione legis inimicos suos, virtutis corporeæ cornu feriebant. Altitia vero saginata dicimus. ab eo enim quod est alere altitia, vel quasi alita vocamus. Per altitia ergo patres noui testamenti figurantur, qui dum gratiam pinguedinis interne dulcedinis percipiunt, a terrenis desiderijs ad sublimia contemplationis suæ penna subleuantur. Dicit ergo: Tauri mei, & altitia occisa sunt, ac si d. Patrum præcedentium mortes aspiciat, & remedia vitæ vestræ cogitate. **C H R Y.** super Mattheum. Vel aliter: Ideo dicit: Et saginata & tauros, non quia & tauri non fuerint saginati: sed quia non omnes saginati fuerunt tauri, ergo saginata tantummodo dicit Prophetas, qui fuerint Spiritu sancto repleti, tauros autem qui propheta fuerunt & sacerdotes, sicut Hieremias & Ezechiel. vt enim tauri duces sunt gregis, ita & Sacerdotes principes sunt populi. **H I L A.** Vel aliter: Tauri gloriosa martyrum species est, qui confessioni Dei, tãquam hostia electa sunt immolati. Saginata vero sunt homines spirituales tanquam cælesti pane ad euolandum aues pastus, cæteros accepti cibi vbertate expleturæ. **G R E G O R.** Notandum vero, quod in priore inuitatione, nil de tauris & altilibus dicitur. In secunda autem iam tauri, & altitia mactata memorantur, quia omnipotens Deus, cum verba eius audire nolumus, adiungit exempla, vt omne quod impossibile credimus, tanto nobis ad sperandum fiat facilius, quanto p hoc transisse, & alios adiuuimus. **O R I G E N.** Vel quia prandium, quod paratur est eloquium Dei, fortia quoque eloquiorum Dei tauri intelligantur, suauia vero & delectabilia eorum sunt saginata. Siquis enim proferat, quædam dicta modica & non firma, & non magnam virtutem rationis habentia, videntur macra esse quæ proferuntur. Saginata autem sunt, cum ad vnamquamque propositionem exem-

pla multa rationis probatione repleta inducuntur, puta: si aliquis de castitate sermonem loquitur, recte intelligitur turtur. Sed cum ipsum sanctitatis sermonem, cum rationis probatione de scripturis repletum protulerit: ita vt deleat, & confirmet animum audientis, protulit eum saginatum.

C H R Y S O S T O. super Mattheum. Quod autem dicitur: Et omnia parata sunt, intelligitur, quia quicquid quæritur ad salutem, iam adimpletũ est in scripturis. Qui n. ignorans est, inuenit ibi quod discat. Qui contumax est, inuenit ibi quod timeat, qui laborat, inuenit ibi promissa, quibus excitetur ad opus. **G L O.** Vel omnia parata sunt, id est introitus Regni paratus est perfidem mœx incarnationis, qui ante fuerat clausus. **C H R Y S O S T O M V S.** super Mattheum. Vel omnia parata dicit, quæ pertinent ad mysterium Dominicæ passionis, & nostræ redemptionis. Dicit autem: Venite ad nuptias, non pedibus, sed fide & moribus. Sequitur: Illi autem neglexerunt. Quare autem neglexerint, manifestat cum subditur: Et abierunt, alius in villam suam, alius vero ad negotiationem suam. **C H R Y S O S T O M V S.** in Homil. Quãuis autem videantur rationabiles occasiones esse: sed hinc dicimus etiam si necessaria sint quæ continent, omnibus tamen præponere spiritualia oportet. Mihi autem videtur, quod his occasioibus vbi, negligentia velamina proponebant. **H I L A R I V S.** Ambitione enim sæculi, tanquam villa, homines occupantur, plures vero propter pecuniã cupiditatem negotiatione detinentur. **C H R Y S O S T O M V S.** super Mattheum. Vel aliter: Cum labore manuum nostrarum aliquid facimus, puta exercentes agrum vel vineam, aut opus ligni vel ferri, villam colere videmur. Cum autem non labore manuum nostrarum alia lucra sequimur, totum hoc, negotiatio appellatur. O miserimus mundus, & miseri qui eum sequuntur. Semper enim mundalia opera homines excluderunt a vita. **G R E G O.** Qui ergo intentus labori terreno, vel mundi actionibus deditus, mysterium incarnationis dominicæ pensare, & secundum illud viuere, scilicet, dissimulat, quasi ad villam vel negocium pergens, venire ad Regis nuptias recusat, & plerumque quod est grauius, nonnulli vocati, gratiam non solum respiciunt: sed etiam persequuntur. vnde subditur: Reliqui vero tenuerunt seruos eius, & contumelios affectos occiderunt. **C H R Y S O.** super Mattheum. Vel per occupationem villæ, populares Iudæorum, significat, quos mundi delectatio separauit a Christo. Per occupationem vero negotiationis Sacerdotes, cæterosque ministros templi significat, quos lucri obtentu venientes ad ministerium legis, & templi auaritia separauit a fide. De quibus non dicit, quod malignati sunt, sed neglexerunt. qui enim odio aut inuidia crucifixerunt Christum, illi malignati sunt: qui autem negocijs impediti non crederent, illi neglexisse dicuntur non malignari. De sua tamen morte Dominus tacet, quia in priori parabola dixerat, sed ostendit mortem discipulorum suorum, quos post ascensum ipse occiderunt Iudæi, Stephanum lapidantes, & Iacobum Alpehi occidentes, propter quæ Hierusalem destructa est a Romanis: Et notandum, quod ira in Deo non proprie, sed translative dicitur. Tunc enim irasci dicitur, quando viciscitur. vnde & hic dicitur: Rex autem cum audisset, iratus est. **H I E R O N Y M V S.** Quando inuitabar ad nuptias, & agebat opera clementiæ, hominis nomen appositum est. nunc autem quando ad vltionem venit, homo siletur & Rex tantum dicitur. **O R I G E N.** Dicant autem qui peccant in Deum legis & Prophetarum, & totius creationis, vtrum iste qui & homo dicitur & iratus proponitur, ipse est pater Christi, quod si dixerint, hunc ipsum esse, cogendi sunt confiteri, quoniam multa in eo secundum passibilem hominum naturam esse dicuntur, non quia ipse passibilis est, sed quia mortem gerit passibilis nature hominum. Et secundum hanc consequentiam: suscipere conuenit, & iram Dei, & penitentiam, & cætera huiusmodi in Prophetis. Sequitur: Et missis exercitijs. **H I E R O.** Per hos exercitus Romanos intelligimus sub Duce Vespasiano & Tito, qui occisi Iudææ populus, præuaricatricem incendunt ciuitatem. **C H R Y S O S T O M V S.** super Mattheum. Romanus autem exercitus dicitur exercitus Dei, quia domini est terra & plenitudo eius, nec etiam venissent Romani Ierusalem, nisi eos dñs excisasset.

C H R Y S O S T O. super Mattheum. Quod autem dicitur: Et omnia parata sunt, intelligitur, quia quicquid quæritur ad salutem, iam adimpletũ est in scripturis. Qui n. ignorans est, inuenit ibi quod discat. Qui contumax est, inuenit ibi quod timeat, qui laborat, inuenit ibi promissa, quibus excitetur ad opus. **G L O.** Vel omnia parata sunt, id est introitus Regni paratus est perfidem mœx incarnationis, qui ante fuerat clausus. **C H R Y S O S T O M V S.** super Mattheum. Vel omnia parata dicit, quæ pertinent ad mysterium Dominicæ passionis, & nostræ redemptionis. Dicit autem: Venite ad nuptias, non pedibus, sed fide & moribus. Sequitur: Illi autem neglexerunt. Quare autem neglexerint, manifestat cum subditur: Et abierunt, alius in villam suam, alius vero ad negotiationem suam. **C H R Y S O S T O M V S.** in Homil. Quãuis autem videantur rationabiles occasiones esse: sed hinc dicimus etiam si necessaria sint quæ continent, omnibus tamen præponere spiritualia oportet. Mihi autem videtur, quod his occasioibus vbi, negligentia velamina proponebant. **H I L A R I V S.** Ambitione enim sæculi, tanquam villa, homines occupantur, plures vero propter pecuniã cupiditatem negotiatione detinentur. **C H R Y S O S T O M V S.** super Mattheum. Vel aliter: Cum labore manuum nostrarum aliquid facimus, puta exercentes agrum vel vineam, aut opus ligni vel ferri, villam colere videmur. Cum autem non labore manuum nostrarum alia lucra sequimur, totum hoc, negotiatio appellatur. O miserimus mundus, & miseri qui eum sequuntur. Semper enim mundalia opera homines excluderunt a vita. **G R E G O.** Qui ergo intentus labori terreno, vel mundi actionibus deditus, mysterium incarnationis dominicæ pensare, & secundum illud viuere, scilicet, dissimulat, quasi ad villam vel negocium pergens, venire ad Regis nuptias recusat, & plerumque quod est grauius, nonnulli vocati, gratiam non solum respiciunt: sed etiam persequuntur. vnde subditur: Reliqui vero tenuerunt seruos eius, & contumelios affectos occiderunt. **C H R Y S O.** super Mattheum. Vel per occupationem villæ, populares Iudæorum, significat, quos mundi delectatio separauit a Christo. Per occupationem vero negotiationis Sacerdotes, cæterosque ministros templi significat, quos lucri obtentu venientes ad ministerium legis, & templi auaritia separauit a fide. De quibus non dicit, quod malignati sunt, sed neglexerunt. qui enim odio aut inuidia crucifixerunt Christum, illi malignati sunt: qui autem negocijs impediti non crederent, illi neglexisse dicuntur non malignari. De sua tamen morte Dominus tacet, quia in priori parabola dixerat, sed ostendit mortem discipulorum suorum, quos post ascensum ipse occiderunt Iudæi, Stephanum lapidantes, & Iacobum Alpehi occidentes, propter quæ Hierusalem destructa est a Romanis: Et notandum, quod ira in Deo non proprie, sed translative dicitur. Tunc enim irasci dicitur, quando viciscitur. vnde & hic dicitur: Rex autem cum audisset, iratus est. **H I E R O N Y M V S.** Quando inuitabar ad nuptias, & agebat opera clementiæ, hominis nomen appositum est. nunc autem quando ad vltionem venit, homo siletur & Rex tantum dicitur. **O R I G E N.** Dicant autem qui peccant in Deum legis & Prophetarum, & totius creationis, vtrum iste qui & homo dicitur & iratus proponitur, ipse est pater Christi, quod si dixerint, hunc ipsum esse, cogendi sunt confiteri, quoniam multa in eo secundum passibilem hominum naturam esse dicuntur, non quia ipse passibilis est, sed quia mortem gerit passibilis nature hominum. Et secundum hanc consequentiam: suscipere conuenit, & iram Dei, & penitentiam, & cætera huiusmodi in Prophetis. Sequitur: Et missis exercitijs. **H I E R O.** Per hos exercitus Romanos intelligimus sub Duce Vespasiano & Tito, qui occisi Iudææ populus, præuaricatricem incendunt ciuitatem. **C H R Y S O S T O M V S.** super Mattheum. Romanus autem exercitus dicitur exercitus Dei, quia domini est terra & plenitudo eius, nec etiam venissent Romani Ierusalem, nisi eos dñs excisasset.

Lib. I. c. 30.

Tradit.

Lib.

Hom.

Tradit.

Hom.

excitasset. ORIGE. Vel angelorum agmina sunt exercitus regis nostri. missi ergo exercitibus extinxisse homicidas dicitur, quia in hominibus omne iudicium per angelos exercetur. Homicidas ergo perdit, quia persequentes interimat. Ciuitatem eorum igni succendit, quia illorum non solum animæ, sed caro quoque in qua habitauerant æterna gehennæ flammâ cruciatur. ORI. Vel ciuitas impiorum est, secundum vnum quodq; dogma congregatio eorum, qui conueniunt in sapientia principum huius seculi, quam succendit rex & exterminat, quasi ex malis ædificationibus consistente. GREG. Sed his, qui inuitantem se cõterni conspiciunt, filij sui nuptias vacuas non habebit. quemque n. sermo Dei inuenturus est ubi requiescat. vnde subditur. Tunc ait seruis suis. ORIGE. idest Apostolis aut Angelis, qui præpositi erant in vocatione gentium. Nuptiæ quidem paratæ sunt. REMIG. idest omne sacramentum humanæ dispensationis in peractum atque completum est. Sed qui inuitati erant, idest Iudei non fuerunt digni, quia Dei iustitiam ignorantes, & suam statuerent volentes, indignos se iudicauerunt æternæ vitæ: Reprobato ergo Iudaico populo ad has nuptias gentilis populus est susceptus. vnde sequitur. Tunc ergo ad exitum viarum & quos. inue. vo. ad nup. HIERO. Gentilem populum non erat in vijs, sed in exitibus viarum. REMI. Qui sunt errores gentilium. CHRYS. super Matthe. Vel vix sunt omnes professiones huius mundi, vnde putat Philosophia, militia, & huiusmodi. Dicit ergo: Itē ad exitum viarum, vnde cuiuslibet conditionis homines vocat ad fidem. adhuc sicut castitas via est quæ ducit ad Deum, sic fornicatio via est quæ ducit ad diabolium, & sic de alijs virtutibus & vitijs. iubet ergo, vt cuiuscumque conuersationis vel conditionis homines inuitent ad fidem. HILA. Per viam etiam tempus sæculi intelligendum est, atque ideo ad exitum viarum iubentur ire, quia omnibus retroacta donantur. GREGO. Vel aliter: In scriptura sacra vias actiones accipimus. Exitus, viarum intelligimus defectus actionum, quia illi plerumque facile ad Deum veniunt quos in terrenis actionibus prospera nulla comitantur. ORIGE. Vel aliter: Puto hanc primam vocationem fuisse, ad nuptias aliquarum ingenuarum animarum. Principaliter enim Deus vult venire ad epulationem diuini eloquij, eos qui ad intelligendum sunt ingeniosiores, & quoniam qui huiusmodi sunt, nolunt ad istam vocationem venire, transmittuntur alij serui prouocantes eos & promittentes, quod si venerint, percipient prandium paratum a rege. Sicut enim in corporalibus alia est, quæ nubet sponsa, alij inuitatores, alij qui inuitantur ad nuptias, sic Deus scit diuersos ordines ordines animarum, earumq; virtutes & causas, ob quas hi quidem in configuratione sponse accipiuntur, alij in ordine seruorum vocantur, alij in numero inuitatorum ad nuptias. Sed qui principaliter quidem fuerant inuitati, primos inuitatores quasi pauperes sensu neglexerunt & abierunt sua sequentes, in quibus magis sunt delectati quam in his, quæ rex per seruos suos promittebat, sed hi leuiore sunt his, qui seruis transmissis iniuriuntur & interficiuntur, qui. præparatione contentiorum verborum, ausi sunt tenuisse seruos missos, qui non sunt præparati ad soluendas quæstiones eorum versutas, & contumelias afficiuntur vel interficiuntur ab eis. Sequitur. Et egressi serui eius in vias, congregauerunt omnes quos inue. bonos. & ma. ORIGEN. Egreddentes serui siue de Iudæa, & Hierusalem Apostoli Christi, siue ab interioribus Angeli sancti, venientes ad vias diuersas diuersorum morum congregauerunt quoscumque inueniunt. Et non curant, vtrum aliquando ante vocationem mali fuerint aut boni. bonos autem intelligere hic simpliciter conuenit humiliores, & rectiores ex eis, qui veniebant ad cultum Dei, quibus conueniebat quod Apostolus ait: Cum gentes quæ legem non habent, ea quæ legis sunt faciunt, ipsi sibi sunt lex. HIER. Inter ipsos enim gentiles infinita est diuersitas, cum alios sciamus esse procliuiores ad vitam, alios ad honestatem morum virtutibus deditos. GREGO. Vel hoc dicit, quia in hac Ecclesia nec mali sine bonis, nec boni sine malis esse possunt. bonus autem non fuit, qui malos tolerare recusauit. Sequitur. Et implere sunt nuptiæ discumbentium. ORIGE. Nuptiæ, scilicet Christi & Ecclesiæ sunt implere, dum restituti Deo q ab Apostolis sunt inuēti recubuerunt ad epulandum in nuptijs, sed quoniam bonos & malos oportuit quidem vocari, non autem vt mali permanerent mali, sed vt deponerent vestimenta contraria nuptijs, & induerent nuptialia indumenta, scilicet viscera misericordiæ benignitatis. Ideo rex egreditur, vt videat discumbentes priusquam apponatur eis prandium, vt reci-

neat habentes nuptialia vestimenta, & deleat condemnatosque contrarios. vnde sequitur: Intrauit autem rex, vt videret discumbentes. CHRYSO. super Mattheum. Non quia alicubi ipse non est: sed ubi vult per iudicium aspicere, ibi dicitur præsens, ubi autem non vult, absens videtur. Dies autem affectionis est dies iudicij, quando visitatur est Christianos, qui super se fam scripturarum recumbunt. ORIGE. Ingrediens autem, inuenit quandam, qui non mutauerat proprios mores. vnde sequitur: Et vidit ibi hominem non vestitum veste nuptiali. Singulariter dixit, quia vnus sunt generis omnes, qui seruant malitiam post fidem quam habuerant ante fidem. GREGO. Quid autem debemus intelligere per nuptialem vestem, nisi charitatem? quia hanc in se Dominus habuit, dum ad sociandę sibi Ecclesię nuptias veniret. Intrauit ergo ad nuptias, sed sine veste nuptiali, qui in Ecclesia fidem habet, sed charitatem non habet. AVGVSTIN. contra Faustum: Vel sine veste nuptiali nuptias adit, qui quærit ibi gloriam, non sponsi sed suam. HILA. Vel vestis nuptialis est gratia Spiritus sancti, & candor habitus celestis, qui bonę interrogationis confessione susceptus, vsque in certum regni caelorum immaculatus, & integer est referendus. HIERONY. Vel vestis nuptialis præcepta vni Domini, & opera quæ complentur ex lege, & Euangelio nouiq; hois efficiunt vestimentum, quod qui in die iudicij inuentus fuerit sub nomine Christiano non habere, statim corripitur. vñ sequitur: Et ait illi: Amice, quomodo huc intraisti non habens vestem nuptialem? Amicum vocat, quia est inuitatus ad nuptias quasi sit amicus per fidem. Arguit autem impudentiam, quod veste fordida munditias polluerit nuptiales. ORIGEN. Et quoniam qui peccat, & non induit dominum Iesum Christum, non habet excusationem aliquam. ideo sequitur: Et ait ille obmutuit. HIERONYMV. In tempore enim illo, non erit locus impudentiæ, nec negandi facultas, cum omnes Angeli & mundus ipse, testes sint peccatorum. GREGOR. Non autem solum reiectus est a nuptijs, qui iniuriam nuptijs fecit, sed adhuc a ministris regis super vincula constitutis ligatus incessione, qua non est vfus ad bonum, & apprehensoria virtute, qua nullum opus ad bonum impleuit, condemnatus est in loco ab o lumine alieno, qui vocatur tenebrę exteriores. vnde sequitur. Tunc rex dixit ministris: Ligatis manibus & pedibus, mittite eum in tenebras exteriores. GREGOR. Ligantur tunc pedes & manus per distractionem sententiæ, qui modo a prauis operibus ligari noluerunt per meliorationem vitæ, vel tunc ligantur pœna, quos modo a bonis operibus ligauit culpa. AVGVSTI. 11. de Tri. Prauarum vero, atque distortarum, voluntatum implicatio vinculum est quo alligatur, qui hoc ait: Vt proiciatur in tenebras exteriores. GREGO. Exteriores autem tenebras, dicimus cæcitatem cordis, exteriores vero, æternam noctem damnationis. CHRYSO. super Mattheum. Vel per hoc designatur differentia tormentorum in peccatoribus. Sunt enim primę tenebrę exteriores, interiores autem minores, & notissima loci. Sequitur. Ibi erit fletus & stridor dentium. HIERONYMV. In fletu oculorum, & stridore dentium, per metaphoram membrorum corporalium, magnitudo ostenditur tormentorum. Manus quoque ligatas & pedes, fletum oculorum & stridorem dentium, ad comprobendam resurrectionis intellige veritatem. GREGO. Vt illic dentes strideant, qui de edacitate gaudebāt, illic oculi defleant, qui hoc per illicitas concupiscentias, versabantur, quatenus singula membra supplicio subiaceant, quæ hic singulis quibusque vitijs subiecta seruiebant. HIERO. Et quia in conuiuio nuptiali non inuitum, sed finis queritur, subditur. Multi enim sunt vocati, pauci vero electi. HILA. In inuitante enim sine exceptione publicę bonitatis, humanitatis est, in inuitatis vero vel vocatis, de iudicio meritorum probitatis, electio est. GREGO. Nonnulli enim bona nec incipiunt, nonnulli vero in bonis, quę incæperunt, minime persistunt. Tanto ergo sibi vnusquisque sollicitè metuat, quanto ignorat quæ restant. CHRYSO. super Mattheum. Vel aliter: Quotiens Deus tentat Ecclesiam suam, ingreditur ad eam, vt videat discumbentes, & si inuenierit aliquem non habentem vestem nuptialem, interrogat eum, vt quid factus es Christianus, si hæc opera negligebas? Tale ergo Christus tradit ministris suis, idest aliquibus magistris seductionis, & ligant manus eius, idest opera & pedes, i. motus animę, & mittunt eum in tenebras, in errores vel Gentium, vel Iudeorum vel heresim. Propinquiores enim

Hom. 36.

Lib. 2. 4.

Hom. 71.

Hom. 71.

Hom. 71.

enim sunt tenebrę gentilium quia veritatē spernunt quā non audierunt, sed exteriores iudeorum qui audierunt: sed non crediderunt: sed magis exteriores hereticorum qui audierunt, & dixerunt. b. CHRYS. super Matthe. Sicut si aliquis claudere voluerit aquæ currentis meatum, si exclusa fuerit per aliquam violentiam, aliunde sibi semitam quærit, sic Iudeorum malignitas ex vna parte cõfusa, alij sibi aditū adinuenit. vnde dicitur. Tunc abeun. Pha. conf. inie. vt ca. eū in sermone. Abierunt, inquam, ad Herodianos. Quale consilium, tales & consiliatores. & ideo sequitur. Et mittunt ei discipulos cum Herodianis. GLO. Tanquam ignotis, vt facilius deciperent, & per eos illum caperent, cū timentes turbam, hoc per se non præsumerent facere. HIER. Nuper quidem sub Cæsare Augusto Iudæa subiecta Romanis, quando in toto orbe est celebrata descriptio, stipendiaria facta fuerat. Et erat in populo magna seditio, dicentibus alijs pro securitate & quiete, qua in nullo periculo nocent, quia si aliquid tale fuerit non adhuc Cæsaris est, sed Diaboli tributum. Deinde vt non dicant, quoniam hominibus non subicitis, subdit. Et quæ sunt Dei Deo. HIERO. Idest decimas, primitias, oblationes, & victimas, sicut & ipse Dominus reddidit Cæsari tributa pro se & Petro, & Deo reddidit quæ Dei sunt, patri faciens voluntatem: HILA. Deo etiam quæ eius sunt reddere nos oportet, idest corpus & animam, & voluntatem. Nummifima enim Cæsaris in auro est, in quo est eius imago depicta. Dei nummifima homo est, in quo est Dei imago figurata: ideo diuitias vestras date Cæsari: Deo autem innocentia vestra conscientiam seruate. ORI. Ex hoc loco discimus Saluatoris exemplo, vt non his, quæ a multis dicuntur, & propterea gloriosa videntur occasione pietatis attendamus: sed quæ conuenienter fm ordinem rationis dicuntur. Possimus autem & moraliter intelligere locū istum, quoniam debemus corpori quadam dare quasi tributum Cæsari, idest necessaria. Quæcumque autem sunt conuenientia animarum nature, idest ea quæ ducunt ad virtutem, debemus Deo offerre: q ergo supra modum docent legem Dei, & de rebus debitis corpori nihil curare præcipiunt, sunt Pharisei qui reddere Cæsari tributum vetabant: prohibentes. In nubere, & abstinerre a cibis, quos Deus creauit, qui vero supra modum æstimat oportere corporibus indulgere, ipsi sunt Herodiani. Saluator autem noster vult vt nec virtus minoretur dum supra modum carni seruimus, nec carnis natura grauetur, dum abundantius virtutibus adhaeremus. Vel princeps mundi, idest diabolus dicitur Cæsar. Non enim possumus reddere Deo quæ Dei sunt, nisi prius reddiderimus principi quæ sunt sua. nisi deponerimus malitiam vniuersam. Hoc etiam discamus ex loco præsentis, quia contra tentantes, nec omnino tacere debemus, nec simpliciter respondere, sed circumspecte, vt præcudamus occasione quærentium in nobis occasionem, & doceamus irreprehensibiliter quæ possunt saluare, volentes saluari. HIERO. Qui autem credere debuerant, ad tantam sapientiam mirati sunt, quæ calliditas eorum insidiandi non inuenisset locum. vnde sequitur. Et audient es mirati sunt, & relicto eo abierunt, infidelitatem pariter cum admiratione reportantes. c. CHRYS. in Hom. Confutatis Phariseorum discipulis cū Herodianis, Saducei se immittunt: cum tamen ex confusione priorum eos oporteret effici pigriores, sed præsumptio inuerecundum quid est & pertinax, & impossibilia tentans. propter hoc & Euangelista stupens eorum dementia, hoc ipsum significat, dicens: In illa die accessit ad eum Saducei. CHRYS. super Matthe. Quando recedebat pharisei, accedebant Saducei: forte tali consilio, quia de certabant quis eum antè deprehendere posset: vel si ratione eum non possent superare: saltem per ipsam frequentiam subuertent sensum eius. HIERO. Dux hereses erant in iudeis: vna phariseorum, & altera saduceorum: pharisei traditionum & obleruationum quas illi iustitiam præferebant: vnde & diuini vocabantur a populo: saducei autem qui interpretantur iusti: ipsi vendicabāt sibi quod non erant, prioribus & corporis & animæ resurrectionem credentibus contentibusque, & angelos & spiritū sequentes iuxta actus Apostolorum, omnia denegabant. vnde & hic dicitur Qui

ma census. At illi obtulerunt ei denarium. Hoc genus nummi est quod pro decem nummis computabatur, & habebat imaginem Cæsaris. vnde sequitur: Et ait illis Iesus: Cuius est imago hæc & superscriptio? Qui putat interrogationem Saluatoris ignorantiā esse, & non dispensationem, dicant ex præsentis loco, quæ vti que poterat scire Iesus. cuius imago esset in nummo. Sequitur. Dicitur ei: Cæsaris. Cæsarem non putemus Augustum, sed Tyberium significari, sub quo & passus est Dominus. Omnes autem Reges Romani a primo Cayo Cæsare qui imperium arripuerat, Cæsares appellatur. Sequitur. Reddite ergo, q sunt Cæsari. Cæsari. Idest nūmum, tributum, & pecuniam. HILA. Si enim nihil quod Cæsaris est, penes nos federit: cõditione reddendi ei quæ sua sunt, non tenebimur. Porro autem si rebus illius incumbamus, si iure potestatis suæ vtimur, extra quærelam iniuriæ est reddere Cæsari quæ Cæsaris est. CHRYS. Tu autem cum audieris: Reddite quæ sunt Cæsari Cæsari: illa scito eum dicere solum, qua in nullo periculo nocent, quia si aliquid tale fuerit non adhuc Cæsaris est, sed Diaboli tributum. Deinde vt non dicant, quoniam hominibus non subicitis, subdit. Et quæ sunt Dei Deo. HIERO. Idest decimas, primitias, oblationes, & victimas, sicut & ipse Dominus reddidit Cæsari tributa pro se & Petro, & Deo reddidit quæ Dei sunt, patri faciens voluntatem: HILA. Deo etiam quæ eius sunt reddere nos oportet, idest corpus & animam, & voluntatem. Nummifima enim Cæsaris in auro est, in quo est eius imago depicta. Dei nummifima homo est, in quo est Dei imago figurata: ideo diuitias vestras date Cæsari: Deo autem innocentia vestra conscientiam seruate. ORI. Ex hoc loco discimus Saluatoris exemplo, vt non his, quæ a multis dicuntur, & propterea gloriosa videntur occasione pietatis attendamus: sed quæ conuenienter fm ordinem rationis dicuntur. Possimus autem & moraliter intelligere locū istum, quoniam debemus corpori quadam dare quasi tributum Cæsari, idest necessaria. Quæcumque autem sunt conuenientia animarum nature, idest ea quæ ducunt ad virtutem, debemus Deo offerre: q ergo supra modum docent legem Dei, & de rebus debitis corpori nihil curare præcipiunt, sunt Pharisei qui reddere Cæsari tributum vetabant: prohibentes. In nubere, & abstinerre a cibis, quos Deus creauit, qui vero supra modum æstimat oportere corporibus indulgere, ipsi sunt Herodiani. Saluator autem noster vult vt nec virtus minoretur dum supra modum carni seruimus, nec carnis natura grauetur, dum abundantius virtutibus adhaeremus. Vel princeps mundi, idest diabolus dicitur Cæsar. Non enim possumus reddere Deo quæ Dei sunt, nisi prius reddiderimus principi quæ sunt sua. nisi deponerimus malitiam vniuersam. Hoc etiam discamus ex loco præsentis, quia contra tentantes, nec omnino tacere debemus, nec simpliciter respondere, sed circumspecte, vt præcudamus occasione quærentium in nobis occasionem, & doceamus irreprehensibiliter quæ possunt saluare, volentes saluari. HIERO. Qui autem credere debuerant, ad tantam sapientiam mirati sunt, quæ calliditas eorum insidiandi non inuenisset locum. vnde sequitur. Et audient es mirati sunt, & relicto eo abierunt, infidelitatem pariter cum admiratione reportantes. c. CHRYS. in Hom. Confutatis Phariseorum discipulis cū Herodianis, Saducei se immittunt: cum tamen ex confusione priorum eos oporteret effici pigriores, sed præsumptio inuerecundum quid est & pertinax, & impossibilia tentans. propter hoc & Euangelista stupens eorum dementia, hoc ipsum significat, dicens: In illa die accessit ad eum Saducei. CHRYS. super Matthe. Quando recedebat pharisei, accedebant Saducei: forte tali consilio, quia de certabant quis eum antè deprehendere posset: vel si ratione eum non possent superare: saltem per ipsam frequentiam subuertent sensum eius. HIERO. Dux hereses erant in iudeis: vna phariseorum, & altera saduceorum: pharisei traditionum & obleruationum quas illi iustitiam præferebant: vnde & diuini vocabantur a populo: saducei autem qui interpretantur iusti: ipsi vendicabāt sibi quod non erant, prioribus & corporis & animæ resurrectionem credentibus contentibusque, & angelos & spiritū sequentes iuxta actus Apostolorum, omnia denegabant. vnde & hic dicitur Qui

Qui

Hom. 36.

Hom. 36.

Hom. 36.

Tract. 21.

Hom. 71.

Tract. 22. Qui dicunt resurrectionem non esse. ORI. Non solum autem...

Cap. 39.

Cap. 88.

Lib. I. c. 32.

Tract. 22.

niatoribus primum oportet in aliqua quaestione auctoritate scri...

G

mulieres, sed nos simpliciter dictum intelligamus, quod nubere de vi...

H

HIERO. Quod ergo inferitur. Sed sunt sicut Angeli Dei in co...

I

usui veteri, sed decori nouo, quo non allicitur aspicientis concup...

prius rationem expo- fuit, dicens. In resurrectione. HIERO. in hoc autem...

semel esse alterum, atque ita habere Deum uiuentium est, cum Deo...

Cap.

Tract. 11

Tract. 23.

Lib. 2. c. 73.

esse Dominus: eorum. s. qui victuri sunt, non autem eorum qui...

Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob? Non est Deus...

d. HIERO. Quia supra Pharisei in ostensione denarii fuerant...

conueniunt in vnum, & interrogauit eum vnus ex eis legis doctor...

age a regno Dei. Fieri. n. potest, ut quis tentans accesserit, Dni...

interroget, subditur. Magister, quid est mandatum in lege? ORI. Tentans dicebat: Magister, quoniam non...

Lib. 1. c. 22. Deum ex toto corde diligere praeceperis, ut omnes cogitationes tuas...

Cap.30. Doctr. Christ. Manifestum est autem omnem hominem proximum esse putandum. quia erga neminem operandum est malum. Iam vero si vel cui prebendum, vel a quo prebendum est nobis officium misericordie, recte proximus dicitur, manifestum est hoc precepto quo tenemur diligere proximum, etiam sanctos Angelos contineri, a quibus nobis tanta misericordia impenduntur officia, quantum nobis in scripturis animaduertere facile est, ex quo & ipse Dominus noster proximum se nobis dici voluit, quoniam scriptum Dominus Iesus significat opitulatum esse semituo iaceni in via. A V G. 8. de Trini. Qui aut amat homines, aut quia iusti sunt, aut ut iusti sint, amare debet. sic enim & scriptum amare debet, aut quia infusus est, aut iustus sit: sic enim diligit proximum sicut seipsum sine illo periculo. A V G. 1. de Doct. Christ. Si autem teipsum non proptere debes diligere, sed propter illum ubi dilectionis tue recti finis finis est: non succenscat aliquis homo si & ipsum propter Deum diligis: quisquis ergo recte proximum diligit, hoc cum eo debet agere, ut etiam ipse toto corde diligit Deum. CHR Y. super Math. Qui autem hominem amat simile est, sicut qui Deum amat, quia imago Dei est homo, in quo Deus diligitur, sicut Rex in sua imagine honoratur. Et propter hoc dicitur hoc mandatum simile esse primo. O R I. Vel aliter quod mandatum sequens primo est simile, significat idem esse officij, & meriti in utroque: neque enim Dei sine Christo, aut Christi sine Deo potest utilis esse dilectio ad salutem. Sequitur. In his duobus mandatis tota lex pendet, & Propheta. A V G. de Quæst. euan. Pendet dicitur. illuc refertur, ubi habet finem. R A B A. Ad duo enim hæc præcepta pertinere totus decalogus. præcepta quidem primæ tabulæ, ad dilectionem Dei: præcepta secundæ, ad dilectionem proximi. O R I. Vel quia qui omnia impleuit quæ scripta sunt de Dei dilectione, & proximi: dignus est magnas gratias a Deo percipere, ut intelligat omnem legem, & Prophetas. A V G. 8. de Trini. Cum autem sunt duo præcepta, in quibus pendet lex, & Propheta, dilectio Dei & proximi: non immerito scriptura plerumque pro utroque vnum ponit, siue dilectionem Dei, sicut est illud. Scimus enim, quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, siue dilectionem proximi, sicut est illud. Omnis lex in vno sermone impletur. Diliges proximum tuum sicut teipsum. Sed hoc ideo, quia qui proximum diligit, consequens est etiam ut Deum diligit. Ex vna. n. eademque charitate Deum, proximumque diligimus: sed Deum propter Deum: nos autem & proximum propter Deum. A V G. 1. de Doct. Chr. Sed tamen quoniam excellentior, & supra naturam est diuina substantia, præceptum quo diligimus Deum a proximi dilectione distinctum est, quod sit totum intelligas. animam, & corpus, & proximum tuum. i. animam, & corpus, nullum diligendarum rerum genus in his duobus præceptis prætermisum est. Cum enim præcurrat dilectio Dei, sequitur dilectio proximi, eiusque dilectionis modus præscriptus sit, ut eum sicut teipsum diligas, simul & tui abs te dilectio prætermisum non est.

Hom. 72. e CHR Y. in Hom. Iudæi æstimantes Christum esse hominem purum, eum tentabant, nec eum tentassent, si filium Dei credidissent. Volens ergo Christus ostendere, quod cognoscebat fallaciam cordis eorum, & quia Deus erat, nec manifeste voluit dicere veritatem, ne occasionem blasphemie inuenientes, Iudæi amplius in sinerent. Nec omnino tacere, quia ad hoc venerat, ut veritatem annunciaret: ideo talem interrogationem eis proposuit, ut ipsi interrogatio eis ostenderet quis esset. Vnde dicitur: Congregatis autem Phariseis, interrogauit eos Iesus, dicens: Quid vobis videtur de Christo, cuius filius est? CHR Y. in Hom. Discipulos quidem primum interrogauit quid alii dicerent de Christo, & tunc quid ipsi dicerent: hos autem non ita. Profecto enim seductorem, cum dixissent & malum, existimabant autem, quoniam Christus purus homo erat, & ideo dixerunt eum esse filium Dauid, & hoc est quod subditur. Dicitur ei, Dauid: Ipse autem hoc reprehendens, inducit Prophetam dominationem eius, & proprietatem filiationis, & cohonorationem, quæ est ad patrem restantem. Vnde dicitur. Quomodo ergo Dauid in spiritu vocat eum Dominum, dicens: Dixit Dominus Domino meo, sede a dextris meis, donec, &c. H I E R. Testimonium hoc de 109. Psal. sumptum est. Dñs ergo filius Dauid vocat: non enim id quod de eo natus est: sed enim id quod natus

est ex patre, semper fuit præueniens ipsum carnis suæ patrem, vocat autem eum Dominum suum, non errore incerto: nec propria voluntate, sed spiritu sancto. R E M I. Quod autem dicitur: Sede a dextris meis: non intelligendum est, quod Deus corporeus sit, ut dextram, vel sinistram habeat: sed a dextris Dei sedere, est in honore & æqualitate paternæ dignitatis manere. CHR Y. super Matth. Puto autem hanc interrogationem non solum contra Phariseos, sed etiam contra hæreticos posuit: nam secundum carnem vere filius erat Dauid: Dñs autem secundum diuinitatem. CHR Y. in Homil. Non autem in hoc flat, sed ut timeant, subdit: Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum, ut scilicet ita eos inducat. O R I. Deus etiam non ad perditionem solum ponit scabellum pedum Christi inimicos ipsius, sed ad eorum salutem. R E M I. Donec autem, pro infinito ponitur, ut sit sensus: Sed semper, & inimici tui in sempiternum subiiciuntur pedibus tuis. G L O. Quod autem a patre inimici subiiciuntur filio: non infirmitate filij, sed vnitatē naturæ significat. nam & filius subiicit inimicos patri, quia patre clarificat super terram. Et ex hac auctoritate concludit. Si ergo Dauid vocat eum Dominum, quomodo filius eius est? H I E R. Interrogatio hæc nobis proficit usque hodie contra Iudæos. Et hi enim qui contententur Christum esse venturum: hominem simplicem & sanctum virum asserunt de genere Dauid. Interrogemus ergo eos docti a Domino si simplex homo est, & tantum filius Dauid, quomodo Dauid vocat eum Dominum suum. Iudæi autem ad diluendam interrogationis veritatem, friuola multa confingunt: vernalium Abrahamæ asserentes, cuius filius fuit Damascus Elizer, & ex ipsius persona scriptum psalmum, quod post eadem quinquaginta Regum Dominus Deus, Domino suo Abraham dixerit: Sede a dextris meis, donec ponam. Quos interrogemus, quomodo dixerit Abraham ea quæ sequuntur, & responderet cogamus, quoniam Abraham ante Luciferum genitus sit, & quomodo Sacerdos fuit in ordine Melchisedech. pro quo Melchisedech obrulerit panem & vinum, & a quo decimas prædæ accepit. CHR Y. in Homil. Hoc tantum imposuit finem ipsorum disputationibus quasi magnum, & sufficiens præcludere eorum ora. vnde sequitur. Et nemo poterat respondere ei verbum, neque ausus fuit quisquam ex illa die eum amplius interrogare. Siluerunt enim ex tunc non volentes, sed non habendo aliquid dicere. O R I. Si autem interrogatio eorum fuisse ex voluntate discendi, numquam eis talia proposuisset, ut amplius non essent ausi eum interrogare. R A B A. Ex hoc autem intelligimus venena inuidia superari posse, sed difficile quietere.

CAP. XXXIII.

CHR Y. super Matthe. Postquam Dominus Sacerdotes responsione protraxit, & incorrigibile eorum conditionem ostendit, sicut clericis, si male fecerint inemendabiles sunt, laici vero delinquentes facile emendantur: tunc conuertit sermones ad Apostolos, & ad populum. vnde dicitur. Tunc locutus est Iesus ad turbas, & ad discipulos suos. Infructuosum namque est verbum, in quo sic alter confunditur, ut alter non erudiat. O R I. Sunt autem meliores discipuli Christi reliquis turbis, & inuenis in ecclesiis quosdam affectuosius accedentes ad verbum Dei esse discipulos Christi: ceteros autem populum esse ipsius. Et interdum quædam discipulis solis dicit, quædam vero turbis, alia vero turbis simul, atque discipulis, sicut sunt hæc. vnde sequitur: Dicens, super Cathedram Moysi: Qui legem Moysi profitentur, & interpretari se gloriantur, hi sedent super cathedram Moysi. Qui ergo non recedunt a litera legis, Scribæ dicitur. Qui autem maius aliquid profitentur, diuidunt, se ipsos quasi meliores a multis Phariseis dicuntur, quod interpretantur, diuisi. Qui autem Moysen secundum spiritualem virtutem intelligunt, & exponunt: sed et quidem super cathedram Moysi, sed non sunt Scribæ, & Pharisei, sed hi meliores dilecti Christi discipuli. Post aduentum autem Christi sedent super cathedram ecclesiæ, quæ est cathedra Christi. CHR Y. super Matthe. Videndum est tamen, quomodo quis super cathedram sedeat, quia non cathedra facit Sacerdotem, sed Sacerdos cathedram, non locus sanctificat hominem, sed homo locus. Ideoque malus Sacerdos de Sacerdotio suo crimen acquirit:

Vnc Iesus locutus est ad turbas, & ad discipulos suos, dicens: Super cathedram Moysi sederunt Scri-

Trad.

non dignitatem. CHR Y. in Hom. Ne autem aliquis dicat, quoniam propter hoc desiderior factus sum ad agendum, quia malus est doctor, hanc destruit occasionem, cum subdit: Omnia ergo quæcunque dixit. vo. ser. & facite. Non enim sua dicunt, sed quæ Dei sunt, quæ per Moysen Deus in legem deduxit. Et intueri quanto circa Moysen vitur honore, eam iterum quæ ad vetus est testamentum concordiam ostendens. O R I. Si autem Scribæ, & Pharisei sedentes super cathedram Moysi, sunt Iudæorum doctores. secundum litteram mandata, quomodo iuber nos Dominus secundum omnia quæ dicit illi, facere? cum Apostoli in Actibus veteres fideles vitur eam litteram legis: Sed illi docent secundum litteram, legem spiritually non intelligentes. Quæcumque ergo dicunt nobis ex lege, intelligentes sensum legis, tacemus, & seruamus, nequaquam facientes secundum opera eorum. Non enim sicut lex docet faciunt, nec intelligunt velamen esse super litteram legis. Vel cum omnia audieris non omnia intelligas præcepta legis, puta multa quæ de clericis sunt, & quæ de hostijs & similia, sed ea quæ corrigunt mores. Sed quare non de lege gratiæ hoc mandauit, sed de doctrina Moysi? quia. non dum erat tempus præcepta nouæ legis ante tempus passionis manifestare. Mihi autem videtur, quod & aliquid aliud prædispensans hoc dicit: quia enim accusatur erat Scribæ, & Phariseos in sequentibus sermonibus, vel videretur apud stultos ex hoc eorum principatum cupere, ne propter inimicitiam hoc facere, primum a se hanc suspicionem remoueret, & tunc eos incipit reprehendere, ut turbæ non in eadem vitia incidant: & ideo ne existimetur quia debent eos audire: ideo eos debet in operibus imitari. Subditur enim. Secundum vero opera eorum nolite facere. Quid est autem doctore illo miserabilis, cuius vitam discipuli cum non sequuntur saluatur, cum imitantur perdunt? CHR Y. super Matthe. Sicut autem aurum de terra eligitur, & terra relinquatur, sic & auditores doctorem accipiant & mores relinquant. Frequenter enim de homine malo bona doctrina procedit, sicut autem Sacerdotes melius iudicant propter bonos malos docere, quod propter malos bonos negligere. sic & subditi propter bonos Sacerdotes etiam malos honorent, ne propter malos boni etiam contentantur. melius est enim malis iniusta præstare, quod bonis iusta subtrahere. CHR Y. in Hom. Considera vero vnde incipit eos reprehendere. Nam sequitur: Dicunt enim, & non faciunt. Maxime enim accusatione dignus est, qui doctrinæ auctoritatem habens, legem transgreditur primo quidem, quia præuacatur, qui alios corrigere debet: deinde, quia peccans, maiore poena dignus est, propter honorem: tertio, quia plus corrumpit velut in ordine doctoris peccans. Rursus autem & aliam eorum reprehensionem ponit, quoniam graues sunt sibi subiectis. vnde sequitur: Alligant enim onera grauiora. In quo duplicem eorum malitiam ostendit: vna quidem in hoc, quod sine venia expectant a subiectis summam diligentiam vitæ: aliam vero in hoc, quod sibi ipsi multam concedunt licentiam. Oportet autem bonum principem e contrario se habere. in his. n. quæ secundum seipsum sunt, grauem iudicem esse in subiectis autem mansuetum. Intendit autem qualiter & eorum reprehensionem aggrauat. Non enim dixit: Non possunt, sed Nolunt: neque dixit, portare, sed digito mouere. i. neque prope fieri, neque tangere. CHR Y. super Matthe. Et quidem quantum ad Phariseos, & Scribas, de quibus loquitur: onera grauiora, & importabilia dicit legis mandata, de quibus Petrus in Actibus dicit: Ut quid vultis imponere iugum super ceruices discipulorum, quod neque nos, neque patres nostri portare potuimus? Onera enim legis quibusdam rationibus fabulosè commendant: auditoribus quasi vincula super humeros cordis eorum alligabant, ut velut rationis vinculo constructi, non reicerent ea a se. Ipsi autem nec ex modica parte ea implebant. i. vt non dicant pleno opere, sed nec modico tactu. i. digito. G L O. Vel alligant onera. i. vnde cuncte traditiones colligunt, quæ conscientiam non leuant, sed grauant. H I E R O. Humeri autem, & digitus, & onera, & vincula, quibus alligant, onera spiritualiter sunt intelligenda. Hic etiam generaliter Dominus aduersus omnes magistros loquitur, qui grandia iubent, & minora faciunt. CHR Y. super Matthe. Tales autem sunt qui graue pondus venientibus ad poenitentiam imponunt, & sic dum poena præsens fugitur: contemnitur poena futura. Si enim facem super humeros adolescentis, quem non potest baiulare. posueris, necesse habet, ut aut facem reiciat, aut sub pondere confringatur, sic & hoi, cui graue pondus poenitentia imponis, necesse est vt aut poenitentiam reiciat, aut suscipiens dum sufferre non potest, scandalizatus amplius peccet. Deinde & si erramus, modicam poenitentiam

tiam imponentes: nonne melius est propter misericordiam reddere rationem, quam propter crudelitatem? ubi paterfamilias largus est, dispensator non debet esse tenax. Si Deus benignus, vt quid Sacerdos eius austerus? Vis apparere sanctus? circa tuam vitam esto austerus, circa aliorum benignus, audiant te homines parua mandantem, & graui facientem. Talis est autem Sacerdos qui sibi indulget, & alios exigit, quemadmodum malus descriptor tributi in ciuitate, qui se releuat, & onerat tributentes. CHR Y. in Hom. supra, Dominus arguerat Scribas, & Phariseos crudelitatis, & negligentia, consequenter autem arguit eos inanis gloria, quæ fecit eos a Deo recedere. vnde dicit: Omnia autem opera sua facite, vt videantur ab hominibus. CHR Y. in Homi. In omni re nascitur, quod ipsam exterminat, sicut ex ligno vermis, & ex vestimento tinea. vnde Sacerdotum ministerium, qui positi sunt ad edificationem sanctitatis corrumpere diabolus nititur, vt hoc ipsum bonum, dum propter homines fit, fiat malum. Tolle hoc vitium de clero, & sine labore omnia rescebis. ex hoc enim fit, vt difficile clerici peccantes, poenitentiam agant. Vult autem Dominus in hoc ostendere causam, propter quam non poterant credere Christo, hoc est, quia omnia faciunt, vt videantur ab hominibus: impossibile enim est vt credat Christo cœlestia prædicanti, quod gloriam hominum concupiscit terrenam. Legi enim aliquem interpretantem hunc locum. supra cathedram. i. in honore, & gradu. quo fuerat Moyses constituti sunt Scribæ, & Pharisei indignæ, quæ legem prophetantem de Christo venturo prædicantibus: ipsi autem non recipiebant præsentem, propter hoc horratum populum audire legem, quam prædicabat. i. credere in Christum prædicatum a lege, & non imitari Scribas, & Phariseos incredulos, & reddidit causam quare prædicabant ex lege Christum venturum, & non credebant in eum, quia. omnia opera sua faciunt, ut ab hominibus videantur. i. quia non prædicabant Christum venturum desiderio aduentus eius, sed ut doctores legis esse ab hominibus uiderentur. O R I. Ad hoc autem opera sua faciunt ut ab hominibus videantur: visibilem suscipientes circuncisionem, & visibiliter corporalia fermenta auferentes de domibus suis, & similiter his familia agentes, Christi vero discipuli legem in occultis implent, quasi in occulto constituti Iudæi, ut Apostolus dicit. CHR Y. in Hom. Vide autem hic, quod quadam intentione eos incusat. Non enim simpliciter ait, quod faciant opera sua ut videantur ab hominibus, sed addidit omnia. Deinde monstrat, quod neque in magnis uane gloriabantur, sed in quibusdam uilibus rebus. unde subdit. Dilatant enim Phila. sua, & magnificant fimbrias. H I E R O. Dominus enim, cum dedisset mandata legis per Moysen, ad extremum intulit. Ligabis ea in manu tua, & erunt semper ante oculos tuos, & est sensus: Præcepta mea sint in manu tua, ut opere compleantur. sint ante oculos tuos, ut die, ac nocte mediteris in eis. hoc Pharisei male interpretantes scribebant in membranis decalogum Moysi. i. decem legis uerba, complicantes ea, & ligantes in fronte, & quasi coronam capitis facientes, vt semper ante oculos moueretur. Insulerat quoque alius Moyses, ut in quatuor angulis palliorum hiacintinas fimbrias faceret, ad Israelis populum discernendum. ut quomodo in corporibus circuncisionis signum Iudaicæ gentis daret: ita uestis haberet aliquam differentiam. Superstitiosi vero magistri captantes auram popularem, atque ex mulierculis captantes lucra, faciebant grandes fimbrias, & acutissimas in eis spinas ligabant, ut uidelicet ambulantes & sedentes, interdum pungerentur, & quasi hac cõmonitione retraherentur ad ministeria seruitutis Dei. Picariola ergo illa decalogi, Phila. eia vocabatur. i. conseruatoria, eo quod quicumque habuissent ea, quasi ob custodiam, & munimentum sui haberent. Non intelligentibus Phariseis, quæ hæc in corde portanda sunt non in corpore: alioquin & amaria, & arca habent libros, & notitiam Dei non habent. CHR Y. Illorum autem exemplo adhuc multi aliqua nomina hebraica Angelorum confingunt, & scribunt & alligant, quæ non intelligentibus metuenda uidentur: quidam uero aliquam partem euangelij scriptam circa collum portant. Sed nonne quotidie euangelium in ecclesia legitur, & auditur ab omnibus? Cui ergo in auribus posita euangelia nihil profunt, quomodo eum possunt circa collum suspenso saluare? Deinde, ubi est uirtus euangelij, in figuris literarum, an in intellectu sensuum? Si in figuris, bene circa collum suspensis: si in intellectu, ergo melius in corde posita profunt, quæ circa collum suspenso. Alij uero sic exponunt hunc locum, quia dilatabant uerba sua de propriis obseruantis, quasi Phila. eia. i. conseruatoria salutis, ea populo assidue prædicantes. Fimbriae autem

Hom. 73.

Trad. 25.

Trad.

vestimentorum magnificatias dicit supereminetias eorum...

litem vocari Rabbi. Vnus est enim Magister vester...

Magister vester: omnes autem vos fratres estis. Et patrem nolite vocare...

Magister vester. Chry. super Mattheum. In mundo enim, quamvis homo...

Magister vester. Chry. super Mattheum. In mundo enim, quamvis homo...

erit minister. Qui autem se exaltauerit, humiliabitur...

Magister enim dicitur ex confortio veri Magistri. & ne infinita replicem...

Christus quasi uere filius Dei, illius qui legem dedit...

Christus quasi uere filius Dei, illius qui legem dedit...

Christus quasi uere filius Dei, illius qui legem dedit...

imitantes, detrahunt eis qui ea quae sursum sunt in scripturis...

imitantes, detrahunt eis qui ea quae sursum sunt in scripturis...

imitantes, detrahunt eis qui ea quae sursum sunt in scripturis...

imitantes, detrahunt eis qui ea quae sursum sunt in scripturis...

imitantes, detrahunt eis qui ea quae sursum sunt in scripturis...

hypocritis dicitur. Et cum fue. fa. faci. eum si. gehennae du. q. vos.

hypocritis dicitur. Et cum fue. fa. faci. eum si. gehennae du. q. vos.

hypocritis dicitur. Et cum fue. fa. faci. eum si. gehennae du. q. vos.

hypocritis dicitur. Et cum fue. fa. faci. eum si. gehennae du. q. vos.

hypocritis dicitur. Et cum fue. fa. faci. eum si. gehennae du. q. vos.

ius cathedra etiam mali sedentes, bona docere cogebantur...

ius cathedra etiam mali sedentes, bona docere cogebantur...

ius cathedra etiam mali sedentes, bona docere cogebantur...

ius cathedra etiam mali sedentes, bona docere cogebantur...

ius cathedra etiam mali sedentes, bona docere cogebantur...

Hom. 73.

Homil. 73.

Tract. 25.

Cap. 7.

Li. 18. c. 29.

Tract. 25.

Iudæi consuetudinem habebant per cælum iurare ad reprehensionem eorum subdit: Qui iurat in cælo, iurat in throno Dei, & in eo qui sedet super ipsum. Non ergo sicut arbitrantur: eundem periculum in eo quod non per Deum iurant, sed per thronum Dei. scilicet. G. L. O. Qui enim per subiectam creaturam iurat, & per diuinitatem præsentem creaturæ iurat. O. R. I. Est autem iuramentum confirmatio uerbi, de quo iuratur. Iuramentum ergo intelligendum est testimonium scripturarum, quod præfertur ad confirmationem uerbi quod loquimur, ut sit quidem templum Dei scriptura diuina: aurum autem positus sensus in ea. Sicut autem aurum, quod fuerit extra templum non est sanctificatum, sic omnis sensus qui fuerit extra diuinam scripturam, quamuis admirabilis videatur, non est sanctus. Non ergo debemus ad confirmandam doctrinam nostros intellectus assumere, nisi ostenderit eos esse sanctos, ex eo quod in scripturis continentur diuinis: Altare autem est hominis cor, quod principale habetur in homine. Vota autem, & dona quæ ponuntur super altare est omne quod supponitur cordi, ut orare, psallere, eleemosynas facere, & ieiunare. Sanctum ergo facit omne uotum hominis cor eius, sed quod uotum ei offertur. Ideo non potest honorabilis esse uotum, quod cor hominis ex quo transmittitur uotum. Si ergo conscientia hominis non pugnat, fiduciam habet ad Deum, non propter dona, sed quia ut ita dicam, altare cordis sui bene construxit. Tertium est, ut dicamus, quod super templum. i. super omnem scripturam, & super altare. i. super omne cor est intellectus quidam, qui dicitur cælum, in quo est videre facie reuelata cum uenerit quod perfectum est, faciem ueritatis. H. I. L. A. Adueniente etiam Christo, inutilem docet esse fiduciam legis, quia non in lege Christus, sed lex sanctificatur in Christo, in quo ueluti sedes, thronusque sit positus, atque ita stulti, cæci que sunt, qui sanctificante prætermisso, sanctificata uenerantur. A. V. G. de Quæst. euan. Templum etiam & altare, ipsum Christum intelligimus, aurum & donum, laudes, & sacrificia precum quæ in eo, & per eum offerimus. Non enim ille per hoc, sed ista per illum sanctificantur.

Hom. 74. **¶** C. H. R. Y. in Hom. Supra Dominus dixerat, quod ligabant grauiora onera, & aliis imponebant, quæ ipsi nec tangere uolebant. Hic autem rursus ostendit, quod in paruis quærentes diligentiam, magna contemnebant, unde dicitur. V. vobis Scribæ & Pharisei hypocrite, qui decimatis mentem, & anethum, & cyminum. H. I. E. R. O. Pharisei enim, quia præceperat Dominus propter alimoniam Sacerdotum, & Leuitarum, quorum pars erat Dominus, omnium rerum offerri in templo decimas, ut intellectus mysticos dimittat, hoc unum habebant studii, ut quæ uilia fuerant mysticos dimittat, cætera quæ erant maiora, paripendebat, unde sequitur. Et reli. quæ grauiora sunt. i. iudi. & miseri. & fi. Ex hoc capitulo arguit eos auaritia, quod studiose etiam uilium olerum decimas exigant, & iudicium in disceptatione negotiorum, misericordiamque in pauperes, & fidem in Deum, quæ magna sunt, prætermittant. C. H. R. Y. super Matth. Vel quia Sacerdotes auaritia pleni, si quis decimas alicuius rei minime non obtulisset, corripiebant eum quasi magnam crimem fecisset. Si quis autem alterum lædebat, aut in Deum peccabat, non curabant eum corripere: de lucro autem suo solliciti, & de gloria Dei, ac salute hominum negligentes. Seruare enim iustitiam, & facere misericordiam, & habere fidem, propter suam gloriam Deus mandauit. Decimas autem offerre propter utilitatem Sacerdotum, ut Sacerdotes quidem populo in spiritualibus obsequantur: populi autem in carnalibus Sacerdotibus subministrant, sic & modo fit, quia omnes de honore suo sunt solliciti. De honore autem Dei nulli portiones etiam suas uigilanter defendunt: sed circa obsequium ecclesiæ curam impendere non attendunt. Si populus decimas non obtulerit: murmurant omnes. si peccantem populum uiderint: nemo murmurat contra eos. Sed quia Scribarum, & Phariseorum, ad quos loquebatur, quidam populares erant: non est incongruum, ut aliam expositionem faciamus, propter eos qui de cimam dabant: nam qui accipit decimas, recte decimare dicitur, & qui dat. Scribæ ergo Pharisei minimarum quidem rerum decimas offerebant, ostendendæ religionis gratia: In iudiciis autem erant iniusti in fratribus sine misericordia, in ueritate increduli. O. R. I. Sed quoniam contingens erat, ut audientes quidam dominum ista loquentem, contemnerent minimarum rerum decimationem, sapienter addidit, & hæc oportuit facere, hoc est iudicium, misericordiam, & fidem, & illa non omittite. i. decimationem mentem, anethi, & cymini. R. E. M. I. Ostendit quippe Dominus his uer-

bis, quoniam omnia præcepta legis tam maxima, quam minima sunt implenda. Redarguitur autem, qui eleemosynas de fructibus terræ faciunt, putantes se minime posse peccare, quibus nihil eleemosynæ, nisi a peccatis studeant cessare. H. I. L. A. Et quia minoris periculi esset decimationem oleris, quam beniuolentiæ officium præterire, irridet eos consequenter Dominus dicens: Ducis cæci, excolentes culicem, camelum autem glutientes.

¶ V. vobis Scribæ & Pharisei hypocrite, qui mundatis quod deforis est calicis, & parosipidis, ita autem pleni estis rapina, & imundicia. Phariseæ cæce: munda prius quod intus est calicis, & parosipidis, ut fiat & id quod deforis est, mundum.

uoramus, atque negligimus, & operationem religionis in paruis, quæ lucrum habent, cum diligentia demonstramus. O. R. I. Vel excolentes culicem, id est expellentes a se minima delicta quæ culices nominauit. Camelum autem glutunt, id est committentes maxima delicta quæ nominat camelos, animalia uidelicet, tortuosa, & grandia. Scribæ autem moraliter sunt, qui amplius nihil estimant positum in scripturis, quam simplex sermo demonstrat: Pharisei autem sunt omnes qui iustificati semetipsos, & diuidunt se a cæteris, dicentes. Noli mihi appropinquare, quoniam mundus sum. Menta autem, & anethum, & cyminum, ciborum conditura sunt, non principales cibi. Sic in conuersione nostra, quædam sunt necessaria ad iustificationem, ut iudicium, misericordia, & fides. Alia sunt quasi condimenta actus nostros, & suauiores eos facientia, ut abstinencia risus, ieiunium, flexio genuum, & humi. Quo autem non estimatur cæci, qui non uident? quoniam nihil potest eorum esse dispensatore in rebus minimis, cum principalia negliguntur. Hos ergo sermo præfatus confundit, non quidem leuia prohibens obseruare, sed principalia præcipiens cautius custodire. G. R. E. G. I. Moral. Vel aliter. Culex suffragando uulnerat. Camelus autem sponte se ad suscipienda onera inclinat. Liquauerunt ergo culicem Iudæi, qui seditiosum latronem dimittit petierunt. Camelum uero glutierunt, quia eum qui ad suscipienda nostræ mortalitatis onera sponte descenderat, extinguere clamando conati sunt.

¶ H. I. E. R. O. Diuersis uerbis, eodem sensu quo supra arguit Phariseos simulationis & mendacii, quod aliud ostendant hominibus foris, aliud domi agant, unde dicitur. V. vobis Scri. & Phar. hypo. qui mundatis quod deforis est calicis, & parosipidis. Non hoc dicit, quod in calice, & parosipide eorum superstitio moraretur, sed quod foris hominibus ostenderent sanctitatem, quod manifestum est ex eo, quod addidit, dicens. Intus autem pleni estis rapina, & imunditia. C. H. R. Y. super Matth. Vel hoc dicit, quia Iudæi quotiens ingressuri erant in templum, aut sacrificia oblaturi, aut per dies festos, seipsum & uestrimenta sua, & utensilia lauauit, & a peccatis nemo seipsum purgabat, cum Deus, neque corporis mundiciam laudet, neque sordes condemnet. Pone tamen quod Deus odit sordes corporum & uasorum, quæ necesse est ut ipsi usum forididentur, quanto magis sordes conscientie horret, quam si uolumus semper mundam seruamus? H. I. L. A. R. I. V. S. Arguit ergo eos qui iactantiam inutilis studii sequentes: utilitatis perfectæ ministerium derelinquunt. Calicis namque usus interior est, qui si obferuerit, quid proficiat lotus exterior? atque ideo interioris conscientie nitor est obtinendus, ut ea quæ corporis sunt, foris insens abluantur, & ideo subdit. Phariseæ cæce, munda prius quod intus est, ca. & pa. ut fiat & id quod deforis est, mundum. C. H. R. Y. super Matth. Non autem super hoc dicit de sensibili calice, aut parosipide, sed de intelligibili, qui si nunquam tetigerit aquam, mundus potest esse apud Deum, si autem peccauerit & tota aqua pelagi, & fluminum se lauauerit, sordidus est, & miser ante Deum. C. H. R. Y. in Hom. Attende autem, quod ubi de decimis loquebatur, conuenienter dixit. Hæc oportuit facere & illa non omittite. Decima enim, eleemosyna quædam est. Quid autem nocet eleemosynam dare? non tamen hoc dixit sicut legalem obseruationem inducens. Hic autem ubi de purgationibus, & immundiciis disputat, non ad hoc addit: sed ostendit, quod de necessitate ad interiorem mundiciam, exterior sequitur, quod quidem extra calicis & parosipidis, corpus uocans. quod autem intus est, animam. O. R. I. Hic sermo nos instruit, ut festinemus esse iusti, non apparere. Qui enim studet ut appareat iustus, quæ a foris sunt mundat, & quæ uidentur curat: cor autem & conscientia negligit. Qui autem studet ea quæ intus sunt, i. cogitationes munda, consequens est ut etiam ea quæ a foris sunt, faciat munda. Sed omnes falsi dogmatis professor, calices sunt a foris quasi munda-

ti propter speciem religionis, quam simulant: ab intus autem pleni rapina, & simulatione, dum rapiunt homines ad errorem. Calix etiam est uas ad potum: parosipidis ad cibum. Omnis ergo sermo, per quem potamus spiritualiter, uel omnis narratio, per quam nutrimur: uasa sunt potus & cibi. Qui ergo student quoniam proferre sermonem, magis quam salutari sensu repletum, calix eius a foris mundat, est: ab intus autem sordibus uanitatis impletus. Sed & literæ legis & Prophetarum calices spiritualis potus, & parosipidis necessaria escarum sunt. Scribæ quidem, & Pharisei student sensum exteriorum mundum demonstrare. discipuli autem Christi sensum spirituale mandare festinant.

¶ O. R. I. Sicut habetur superius, intus pleni rapina, & impenitentia: similiter hic pleni sunt hypocriti & iniquitate, qui comparantur ossibus mortuorum, & immunditiam uanuerunt. unde dicit. V. vobis Scribæ & Pharisei, qui similes estis sepulchris dealbatis. C. H. R. Y. super Matth. Merito quidem iustorum corpora templa dicuntur, quia anima in corpore iusti dominatur, sicut Deus in templo, uel quia ipse Deus in corporibus habitatur iustis. Corpora autem peccatorum sepulchra dicuntur mortuorum, quia anima mortua est in corpore peccatoris. nec. n. uiuens putanda est, quæ nihil uiuunt, aut spirituale agit in corpore. H. I. E. R. O. Sepulchra autem forinsecus leuigata sunt calce, & ornata. marmoribus in auro, coloribusque distinctis, intus autem plena sunt ossibus mortuorum. unde dicitur. Quæ apparent hominibus speciosa, intus autem plena sunt ossibus mortuorum, & omni spurcicia. Sic autem & peruersi magistri, qui alia docent, & alia faciunt, mundiciam habitum ueluti, & uerborum humilitate demonstrant, intus autem pleni sunt omni spurcicia & auaritia & libidine, & hoc manifeste exprimit inferens: Sic & vos a foris quidem appa. ho. iusti, intus autem pleni estis hypocriti, & iniquitate. O. R. I. Omnis enim iustitia simulata mortua est quæ propter Deum non fit: magis autem neque iustitia est, sicut mortuus homo, non est homo. Et sicut mimi qui per sonas suscipiunt aliorum, & non sunt ipsi, quos simulat. Tanta ergo sunt ossa in eis, & immunditia: quanta bona simulat ex malo affectu. Videntur autem a foris iusti coram hominibus, non eis, quos scriptura appellat Deos: sed coram eis, qui sicut homines moriuntur. G. R. E. G. I. Mora. Ante districtum uero iudicem excusationem, ideo de ignorantia habere non possunt, quia dum ante oculos hominum omnem modum sanctitatis ostendunt, ipsi sibi sunt testimonio, quia bene uiuere non ignorant. C. H. R. Y. super Matth. Dic autem hypocrite, si bonum est esse malum, ut quid non vis apparere, quod vis esse? Nam quod turpe est apparere, turpius est esse, quod autem formosum est apparere, formosius est esse. Ergo aut esto quod appares, aut appare quod es.

¶ H. I. E. R. O. Prudentissimo syllogismo arguit eos esse filios homicidarum, dum ipsi opinionem bonitatis, & gloriæ in populo ædificant sepulchra Prophetarum, quos maiores eorum interfecerunt. Et hoc est quod dicit. V. vobis Scri. & Phar. hypo. qui ædificatis sepulchra Prophetarum, & ornatis monumenta iustorum.

¶ O. R. I. Non satis rationabiliter comminari debet aduersus eos, qui ædificant sepulchra Prophetarum. quænam. n. ad hoc laudabile aliquid faciebant, quod ergo erant digni suscipere V. vobis? C. H. R. Y. in Ho. Non ergo eos inculcat, quoniam sepulchra ædificant, sed intentioni eorum detrahit, cum qua ædificabant, quoniam non pro honore eorum, qui occisi fuerant, sed sicut pompam sibi statuentes in occisionibus illorum, & formidantes ne forte tempore procedente sepulchris destructis, tabescat tanta audacia memoria. C. H. R. Y. super Matthæum. Vel quia dicebant apud se. Si bene fecerimus pauperibus: non multi uident & pro tempore uident. Nonne ergo melius ædificamus, quæ omnes aspiciunt: non solum in hoc tempore, sed etiam in posterum? O insipientes homo, quid tibi prodest post mortem ista memoria, si ubi es, torqueris, & ubi non es laudaris? Dum autem Iudæos castigat Dominus, Christianos docet. nam si ad illos solos dixisset hæc dicitæ fuissent tantum, non etiam scripta: nunc autem dicta sunt pro illis, & scripta propter istos. Si ergo iuxta alia bona fecerit homo ædificata sancta; additamentum est bonis operibus. Si autem sine aliis bonis operibus, passio est gloriæ secularis. Non enim gaudent martyres quando ex illis pecuniis honorantur, in quibus pauperes plorant. Semper etiam Iudæi præteritorum sanctorum cultores fuerunt, & presentium contemptores: magis autem & persecutores. Non enim sustinentes incre-

pationes Prophetarum suorum, persequerantur eos & occidebant: postea uero nascentes filii intelligebant culpas patrum suorum: & ideo quasi de morte innocentium Prophetarum dolentes, ædificabant memorias eorum. Et ipsi tamen similiter persequerantur, & interficiebant suos Prophetas, increpantes eos propter peccata sua. & ideo subditur. Et dicitis. Si fuissetis in diebus patrum nostrorum, non essemus socii eorum in sanguine Prophetarum. Itaque testimonio estis uobismet ipsis, quia filii estis eorum, qui Prophetas occiderunt.

¶ Et vos implete mensuram patrum uestrorum. Serpentes, genimina viperarum: quomodo fugietis a iudicio gehennæ? Ideo dico uobis: Ecce ego mitto ad uos fuetudinem osum malorum hominum hic Christus exponit, quia aliter alterius culpam cito intelligit, suam autem difficile. Homo. n. in causa alterius tranquillum habet cor, in sua uero turbatum. In causa ergo alterius de facili possumus omnes iusti iudices esse. Ille autem uere iustus, & sapiens est, qui sibi ipsi iudex fieri potest. Sequitur. Ita que testimonio estis uobismet ipsis, quia filii estis eorum, qui Prophetas occiderunt. C. H. R. Y. in Ho. Qualis autem est inculcatus filius esse homicidæ est, qui non cõcitat menti prius patet quod nulla, uel manifestum est, quod per hoc dicit, quia occulte insinuat malitiæ similitudinem. C. H. R. Y. super Mat. Testimonia. n. sunt de filiis mores parentum. si. n. pater fuerit bonus, & mater mala, aut econuerso: filij interdum patrem sequuntur, interdum matrem. Si autem ambo fuerint æquales, fit quidem aliqui, ut de bonis parentibus mali excant filij, aut econuerso, sed raro. Sic enim hoc est, sicut cum extra regulam naturæ nascitur homo, aut sex digitos habens, aut oculos non habens. O. R. I. Sed & in Prophetis dicitis narratio. Em historiam esse corpus, spiritualis autem sensus est anima. Sepulchra ipsæ literæ scripturarum, & libri. Qui ergo solam historiam atreodunt, corpora Prophetarum colunt in literis posita quasi in quibusdam sepulchris, & dicuntur Pharisei, id est præcisi, quasi animam Prophetarum præcedentes a corpore.

¶ C. H. R. Y. in Hom. Quia dixerat contra Phariseos & Scribæ, quod filij essent eorum qui occiderunt Prophetas: nunc manifestat, quod in malitia eis similes erant, & quod fictio erat hoc quod dicebant, quod non communicassent operibus eorum, si fuissent in tempore illo. Et ideo dicit. Et vos implete mensuram patrum uestrorum. Non quidem hoc dicit, quasi iniungens, sed quasi prædicens quod futurum erat. C. H. R. Y. super Mat. Prophetizat. n. illis futurum esse, ut sicut patres eorum interfecerunt Prophetas, sic & ipsi interficerent Christum, & Apostolos, & cæteros sanctos, ut puta si contra aliquem litiges aduersarium, dicis illi: fac mihi quod es facturus, non iubes ut faciat, sed ostendis te intelligere quod cogit facere. Et quidem quantum ad ueritatem, exceperunt mensuram patrum suorum. Illi enim homines occiderunt: isti Deum crucifixerunt. Sed quia uoluntas sua descendit in mortem, non imputat illis suæ mortis peccatum: imputat autem illis mortem Apostolorum cæterorumque sanctorum. Et ideo dicit. Implete, & non superimplete. Nam benigni, & iusti iudicis est, suas iniurias contemnere, & aliorum iniurias vindicare. O. R. I. Implent etiam mensuram paternæ iniquitatis, per hoc ipsum, quod non credunt in Christum. Causa autem incredulitatis fuit, quoniam semper animum suum dederunt circa historias corporales, nihil spirituale in eis uolentes intelligere. H. I. L. A. Quia ergo mensuram paternæ uoluntatis implebunt: ideo & serpentes & viperina generatio sunt. unde sequitur. Serpentes, genimina viperarum, quomodo fugietis a iudicio gehennæ? H. I. E. R. O. Hoc ipsum & Ioannes Baptista dixerat. Sicut ergo de viperis, inquit, nascuntur viperæ, sic de homicidis patribus uos nati estis homicidæ. C. H. R. Y. super Matth. Genimina autem uiperarum dicuntur, quoniam talis est uiperarum natura, ut filij rumpant uentrem matris, & sic procedant, sic & Iudæi semper parentes condemnant, reprehendentes eorum facta. Dicit autem. Quomodo fugietis a iudicio gehennæ? numquid sepulchra sanctorum ædificantes? Sed primus gradus pietatis est sanctitatem diligere, deinde de sanctos sine causa enim iustos honorat, qui iustitiam spernit. Non possunt sancti amici esse illorum, quibus Deus est inimicus: an forsitan nomen vacuum uos liberabit, quia uideimini esse in populo Dei? puto autem, quod melior est inimicus apertus, quam amicus falsus: sic & apud Deum, odibilior est qui seruus Dei se dicit, & mandata diaboli facit, apud Deum quidem qui hominem occidere disponit: an tequam occidat: homicidæ habet. Voluntas. n. est quæ, aut remuneratur

Lib. I. c. 34.

Hom. 74.

Tract. 25.

Tract. 25.

Cap. 22.

Tract. 26.

Homil. 75.

Hom. 75.

Tract. 26.

Hom. 75.

Tract. 26.

Cat. au. S. Tho.

neratur pro bono, aut condemnatur pro malo. opera autem testimonia sunt voluntatis. Non ergo quarit Deus opera propter se, ut sciat quomodo iudicet, sed propter alios, ut omnes intelligant, quia iustus est Deus. Prouider autem Deus occasionem peccandi malis: non ut peccare faciat, sed ut peccatorem ostendat, & bonis praebeat occasionem, per quam ostendantur propositi voluntatis suae. Sic ergo Scribis, & Phariseis dedit occasionem ostendendi voluntatem suam. vnde concludit. Ideo ecce mitto ad vos Prophetas, & Sapientes, & Scribas. H I L A. Id est Apostolos, qui de futurorum reuelatione Prophetarum sunt, de Christi agnitione sapientes, de legis intelligentia Scribae. H I E R O. Vel obserua iuxta Apostolum scribentem ad Corinthios: varia dona esse discipulorum Christi: alios Prophetas, qui ventura praedicant: alios Sapientes, qui nouerunt, quando debent profere sermonem: alios Scribas in lege doctissimos, ex quibus lapidatus est Stephanus, Paulus occisus, Petrus crucifixus, flagellati in Actibus Apostolorum discipuli, & persecuti sunt eos de ciuitate in ciuitatem, expellentes de Iudaea, ut ad gentium populos transmigrarent. O R I. Vel Scribae qui mittuntur a Christo sunt in euangelium, quos & spiritus uiuificat, & litera non occidit, sicut litera legis, quam sequentes in vanas superstitiones incurrunt. Simplex autem euangelii narratio sufficit ad salutem. Scribae autem legis, Scribas noui Testamenti adhuc per detractionem flagellant in Synagogis suis. sed & haeretici, qui sunt spirituales Pharisei: linguis suis Christianos flagellant, & persequuntur de ciuitate in ciuitatem: interdum corporaliter: aliquid autem spiritualiter volentes eos expellere, quasi de propria ciuitate legis, & Prophetarum, & euangelii in aliud euangelium. C H R Y. super Mattheum. Deinde ut ostendat, quoniam non impune hoc faciunt, ineffabilem eis ex his timorem incutit. vnde subditur. Ut veniat super vos omnis sanguis. R A B A. Id est omnis debita ultio pro effuso sanguine iustorum. H I E R O. De Abel quidem nulla est ambiguitas quin is sit, quem Chain frater occidit. Iustus autem non solum ex Dni nunc sententia, sed ex Genesis testimonio comprobatur: ubi accepta eius a Deo narratur munera. Querimus autem quis fuerit iste Zacharias filius Barachiae, quia multos legimus Zacharias, & ne libera nobis tribueretur erroris facultas, additum est. Quem occidistis inter templum & altare. Alii Zachariam filium Barachiae dicunt qui in duodecim Prophetis videmus esse, patrique in eo nomen consentit. sed ubi occisus sit inter templum & altare, scriptura non loquitur, maxime cum temporibus eius vix ruinae templi fuerint. Alii Zachariam patrem Ioannis intelligunt. O R I. Venit enim ad nos quaedam traditio talis, quasi sit aliquis locus in templo, ubi virginibus quidem licet adorare Deum: ex parte autem earum thorum virilem non permittunt in eo consistere, Maria autem postquam genuit saluatorem, ingrediens ad orandum stetit in illo virginum loco, prohibentibus autem eis, quod nouerant eam iam filium genuisse, Zacharias dixit, quoniam digna est virginum loco, cum adhuc sit virgo. Ergo quasi manifestissime aduersus legem agentem occiderunt eum inter templum, & altare viri generationis illius. & sic verum est verbum Christi quod dixit ad praesentes, quem occidistis. H I E R O. Hoc tamen, quia de scripturis non habet auctoritatem, eadem facilitate contemnitur, quae probatur. Alii istum volunt esse Zachariam, qui occisus sit a Ioas Rege Iudae inter templum & altare. in atrio templi. Sed obseruandum, quod ille Zacharias non fuit filius Barachiae, sed Ioiaedae Sacerdotis. Sed Barachias in lingua nostra benedicens Deum dicitur: & Sacerdotis Ioiaedae, iustitia Hebraeo nomine demonstratur. In euangelio vero quod vultur Nazareni, pro filio Barachiae filium Ioiaedae scriptum reperimus. R E M I. Quarendum est autem quomodo vsque ad sanguinem Zachariae dixerit, cum plurimorum sanctorum sanguis postea fuit effusus: Soluitur autem sic, Abel pastor ouium fuit in campo occisus. Zacharias fuit Sacerdos in atrio templi interfecus. Ideo ergo Dominus hos duos commemorat, quoniam per hos omnes sancti Martyres designantur laicalis. f. & Sacerdotalis ordinis. C H R Y. in Homi. Abel etiam commemoratur: ostendens quod ex inuidia essent Christus, & discipulos eius occisuri. Zachariae autem mentionem fecit, quod duplex praesumptio fuit in eius occisione. non enim solum in sanctum hominem facta est, sed & in loco sancto. O R I. Zacharias etiam interpretatur memoria Dei. ois ergo, qui memoriam Dei disperdere festinat, in eis quos scandalizat, Zachariae sanguinem videtur effundere filii Barachiae. Per benedictionem enim Dei memores sumus Dei. Ab impijs etiam

memoria interficitur Dei, quoniam & templum Dei a lasciujs corrumpitur, & altare eius per negligentiam orationum sordidarum sordidatur. Abel autem lucus interpretatur. Qui ergo non recipit quod scriptum est. Beati qui lugent, sanguinem effundit Abel: hoc est veritate lucus salutaris. Effundunt etiam aliqui veritatem scripturarum quasi sanguinem ea: ubi, quia omnis scriptura, nisi secundum veritatem intelligatur, mortua est. C H R Y. in Homi. Et ut omnem excusationem illis adimeret, ne dicerent, quoniam ad gentes eos misisti, propter hoc scandalizati sumus, praedixerat quod ad eos essent mittendi discipuli: & ideo de uisione eorum subditur. Amen dico vobis, venient haec omnia super generationem istam. Hierusalem, Hierusalem, quae occidit Prophetas, & lapidas eos qui ad te misi sunt, quoties volui congregare filios tuos, quem admodum gallina congregat pullos suos sub alas, & non uisit? Ecce relinquet vobis domum vestram desertam. Dico enim vobis, non me

Amico dico vobis, uenient haec omnia super generationem istam. G L O. Non hos tantum praesentes dicit: sed omnem generationem praecedentem, & futuram, quia oes vna ciuitas sunt. & vnum corpus diaboli. H I E. Regula autem scripturarum est duas generationes bonorum, & malorum nosse, de generatione bonorum dicitur. Generatio iustorum benedictur de malis vero in praesenti loco, Generatio viperarum. Ergo & isti quia similia, sicut Chain, & Ioas contra Apostolos gesserunt, de vna generatione esse referuntur. C H R Y. in Homi. Vel aliter, quia gehennae poenam quam eis comminatus fuerat tardabat. Cominat etiam esse praesentia mala, cum dicitur. Venient haec omnia super generationem istam. C H R Y. super Mattheum. Sicut enim oia bona, quae in singulis generationibus a constitutione mundi omnes sancti merebantur, illis nouissimis sunt donata, qui receperunt Christum, sic oia mala quae in singulis generationibus a constitutione mundi pati meruerunt omnes iniqui, super nouissimos Iudaeos venerunt, quia Christum repulerunt. Aut ita, sicut omnis iustitia praecedentium sanctorum: immo oium sanctorum tantum mereri non potuit quantum gratiae datum est hoibus in Christo, sic oium peccatorum tantum malum mereri non potuerunt, quantum uenit super Iudaeos, ut corporalia patere. qualia passi sunt a Romanis, & sic postmodum oes generationes eorum vsque in fine saeculi proicerentur a Deo, & ludibrium fierent gentibus Vniuersis. Quid enim peius potest fieri, quam filium cum misericordia, & humilitate uenientem non suscipere, sed tali modo interficere? Vel ita: ois gens, vel ciuitas non statim cum peccauerit punit eam Deus, sed expectat per multas generationes. quoniam autem placuerit Deo perdere ciuitatem illam aut gentem, uidet oium generationum praecedentium peccata reddere illis: quoniam quae oes merebantur, haec sola passae sunt, & generatio Iudaeorum pro patribus suis videtur puniri. Vere autem non pro illis, sed pro se condemnati sunt. C H R Y. in Ho. Qui enim multos iam peccates vidit, & incorrectus permittit eadem rursus, vel grauiora faciens, maiori est poena obnoxius. m. ¶ C H R Y. in Homi. Post praedicta, ad ciuitatem couertit Dominus sermonem, ex hoc erudire volens auditores. vnde dicitur. Hierusalem Hierusalem. Haec autem dupliciter miserentis est, & valde diligentis. H I E. Hierusalem autem non saxa, & aedificia ciuitatis, sed habitatores uocat, quam patris plangit affectu. C H R Y. super Mattheum. Prauidens ruinam ciuitatis illius, & plagam, quae a Romanis superuictura erat: recordabatur quidem sanguinis sanctorum suorum, qui effusus erat ab illis, & postmodum effundendus. unde addit. Quae occidit Prophetas, & lapidas eos qui ad te misi sunt. Missum ad te Isaiam occidisti, & seruum meum Hieremiam lapidasti. Ezechielem tractum per lapides excerebraisti, quomodo saluaberis, quae ad te medicum non uenire permittis? & non dixit: Occidisti, aut lapidasti, sed occidit, & lapidas. i. quasi haec propriam, & naturalem consuetudinem habens, ut occidas & lapidas sanctos. Eadem fecit Apostolus qui fecerat aliqui Prophetas. C H R Y. in Homi. Deinde, cum uocasset eam, & abominabiles eius occisiones dixisset, quasi se excusando dixit: Quoties volui congregare filios tuos, quasi dicat, neque praedictis occisionibus me a tua beneuolentia auertisti, sed volui te mihi adiungere, non semel, aut bis, sed multotiens. Magnitudinem autem amoris sub similitudine gallinae ostendit. A V G. de Quaest. euan. Hoc enim genus animantis magnum affectum in filios habet: ita ut eorum infirmitate affecta, infirmetur & ipsa. Et quod difficile in caeteris animantibus inuenies, alis suis filios protegens contra milium pugnat: sic & mater nostra Dei sapientia, per carnis susceptionem infirmata quod admodum, in illud Apostoli. Quod infirmum est Dei, fortius est hominibus, protegit infirmitatem nostram, & resistit diabolo ne nos rapiat. O R I. Filios autem Hierusalem dicit, quoniam dicimus semper eorum successores praecedentium filios. Dicit autem. Quoties volui, cum sit manifestum semel eum docuisse in corpore Iudaeos. Semper enim Christus praesens

Tra. 27. Hom. 76. Lib. 1. Tra. 1.

fuit & in Moyse & in prophetis & angelis, ministrantibus saluti humanae per singulas generationes. Siquis autem non fuerit congregatus ab eorum iudicabitur quasi noluerit congregari. R A. Cessant igitur haeretici Christo principium ex uirgine dare: omittunt alium legis & prophetarum deum praedicare. A V G. in Enchiridion. Vbi est autem illa omnipotentia qua in caelo & in terra omnia quaecumque voluit fecit: si colligere filios Hierusalem voluit & non fecit? An non potius illa quidem filios tuos ab ipso colligi noluit: sed ea quoque nolente: filios eius colligit ipse quos voluit? C H R Y. in Ho. Deinde comminatur poenam quam semper formidauerunt, scilicet ciuitatis & templi euersionem, dicens. Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta. C H R Y. super Mattheum. Sicut enim corpus anima recedente prius quidem frigidum: deinde putrescit & soluitur, sic & templum nostrum dei spiritu recedente prius seditionibus & indisciplinatione replebitur: deinde ueniet ad ruinam. O R I. Semper etiam eis qui noluerunt congregari sub alis eius, comminatur Christus. Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta, id est anima & corpus. Sed & si quis ex vobis noluerit congregari sub alis Christi: ex tempore illo ex quo congregationem refugit actu magis quam corpore: non videbit pulchritudinem uerbi, donec penitens a proposito malo dicat. Benedictus qui uenit in nomine domini. Tunc enim uerbum dei benedictum uenit super cor hominis: quando fuerit quis conuersus ad deum. vnde sequitur. Dico enim vobis: non me uidebitis ammodo donec dicatis: Benedictus qui uenit in nomine domini. H I E. quasi dicat. Nisi penitentiam egeritis & confessi fueritis ipsum esse me: de quo prophetae cecinerunt filium omnipotentis patris, faciem meam non uidebitis. Habent ergo Iudaei datum sibi tempus penitentiae. Cōfiteantur benedictum qui uenit in nomine domini: & Christi ora conspiciant. C H R Y. in Ho. Vel aliter. Per hoc occulte secundum aduentum significauit: quoniam tunc omnino eum adorabunt. Quod autem dicit, ammodo, ad tempus crucis refertur.

¶ R I. Postquam omnia quae super Hierusalem uentura erant Christus praedixit: exiit de templo, qui conseruauerat templum ne caderet donec fuit in eo. vnde dicitur. Et egressus Iesus de templo, ibat. Sed & uanquique cum sit templum dei propter spiritum dei inhabitantem in se: ipse sit causa desertionis ut egrediatur ab eo Christus. Sequitur. Et accesserunt ad eum discipuli eius ut ostenderet ei aedificationes templi. Dignum est uideri quomodo ostendunt ei struras templi: quasi nunquam uiderit templum. Ad quod respondendum est: quod cum Christus prophetizasset super ruinam templi futuram, audientes discipuli mirati sunt talem ac tantam templi structuram ad nihilum redigendam, propterea ostendunt ei, ut fierent eum ad misericordiam loci illius, ne faceret quod fuerat comminatus. Sed & cum sit humanae naturae admirabilis constructio facta, uidelicet templum dei, discipuli ceterique sancti etiam modo miranda opera dei erga figmentum humanum consistentes, ante conspectum Christi intercedunt, ne deserat genus humanum propter peccata ipsorum. Sequitur. Ipse autem respondens dixit eis. Videtis haec omnia? Amen dico vobis, non relinquetur hic lapis super lapidem qui non destruat. R A. Iuxta historiam manifestus est sensus, quia xlii. anno post passionem domini, sub Vespasiano & Tito Romanis principibus, ciuitas euersa est cum templo. R E M I. Diuinitus autem procuratus est, ut reuelata iam luce gratiae, templum cum suis cerimonijs tolleretur, ne forte aliquis paruulus in fide, dum uideret omnia illa, quae a domino fuerant instituta & prophetis sanctificata adhuc permanere, paulatim recedendo a sinceritate fidei, ad carnalem iudaismum transiret. C H R Y. in Ho. Sed qualiter uerum est, quod non mansit lapis super lapidem. Vel enim desolationem eius ostendens omnimodam hoc dixit, vel secundum illum locum ubi erat, sunt enim eius partes vsque ad fundamenta destructae. Cum his & illud dicam, quoniam ex his quae facta sunt, & de reliquis oportet credere quod peribunt perfecte. H I E. Mistice autem, recedente domino de templo, omnia legis aedificia & compositio mandatorum ita destructa est, ut nihil a Iudaeis possit impleri, & capite sublato uniuersa inter se membra compugnent. O R I. Omnis etiam homo, qui suscipiens in

se uerbum dei templum est, si post peccatum adhuc seruat ex parte uestigia fidei & religionis, templum est ex parte destruetur & ex parte consistens. Qui autem postquam peccauerit curam sui non habet, paulatim minuit, donec ad plenum recedat a deo uiuente. & sic non relinquetur lapis super lapidem mandatorum dei, qui non destruetur.

¶ R E M I. Perseuerans dominus in itinere, peruenit ad montem Oliueti, & quibusdam discipulis in uia ostendentibus aedificationem templi, ipse palam praedixerat omnia esse destrueda, iccirco cum peruenissent ad montem Oliueti, accesserunt ad eum interrogantes. vnde dicitur. Sedete autem eo super montem Oliueti. C R H Y. Propter hoc autem secreto accesserunt, quia de magnis erant interrogaturi. Etenim cupiebant discere diem aduentus eius, quia uehementer desiderabant gloriam eius uideri. H I E. Et interrogant tria. Primo, quo tempore Hierusalem destruetur sit, dicentes. Dic nobis quando haec erunt? Secundo, quo tempore Christus uenturus sit, vnde dicunt. Et quod signum aduentus tui? Tertio, quo tempore consummatio saeculi sit futura, unde dicunt. Et consummationis saeculi? C H R Y. Lucas autem ait vnam esse interrogationem, quae est de Hierosolyma, quasi aestimantibus discipulis tunc futurum esse Christi aduentum & finem mundi, quando Hierosolyma destruetur. Marcus autem ait non omnes eos de consummatione Hierosolymae, sed Petrum, Iacobum, Ioannem, & Andream quasi liberius & securius Christo loquentes. O R I. Puta autem montem Oliueti mysterium esse ecclesiae, quae ex gentibus est. R E M I. Mons enim Oliueti non habet infructuosas arbores, sed Oliueti quibus lumen nutritur ad fugandas tenebras, & quibus fessis requies, infirmis salus praestatur. Sedens autem dominus supra montem Oliueti contra templum, de ruina ipsius & excidio Iudaicae gentis disputat, ut etiam ipso situ corporis monstret, quia quietus manens in ecclesia, impiorum superbiam condemnat. O R I. Agricola enim residens in monte Oliueti, uerbum dei est in ecclesia confirmatum, Christus scilicet, qui semper oleaster ramos inserit in bonam oliuam patrum. Qui autem habent fiduciam ante Christum, discere uolunt signum aduentus Christi & consummationis saeculi. Est autem duplex aduentus uerbi in anima. Primus quidem stulta praedictio de Christo, quando praedicamus Christum natum & Crucifixum. Secundus autem aduentus est in uiribus perfectis, de quibus dicitur. Sapientiam loquimur inter perfectos, & huic secundo aduentui adiungitur consummatio saeculi in uero perfecto cui mundus crucifixus est. H I L A. Et quia tria a discipulis quaerita sunt, distinctis & temporibus & intelligentiae significationibus, separantur. Respondetur ergo primo de ciuitatis occasu, & ante confirmatur ueritate doctrinae, ne quis fallax ignorantibus possit obrepere, vnde sequitur. Et respondens Iesus, dixit eis. Videte ne quis vos seducat. Multi enim uenient in nomine meo dicentes. Ego sum Christus. C H R Y. Neque enim de Hierosolymae destructione, neque de secundo aduentu respondit statim, sed de malis quibus statim obuiandum erat. H I E. Vnus autem eorum de quibus loquitur fuit Simon samaritanus, quem in Actibus apostolorum legimus, qui se magna dicebat esse uirtutem: hic quoque inter caetera in suis uoluntatibus scripta dimittebat. Ego sum sermo dei, ego omnipotens, ego omnia dei. Sed & Ioannes apostolus in epistola sua loquitur. Audistis quia Antichristus uenturus est, nunc autem Antichristi multi sunt. Ego reor omnes haereticos Antichristos esse: & sub nomine Christi ea docere, quae contraria sunt Christo: nec mirum si aliquos ab his uideamus seduci, cum dominus dixerit. Et multos seducet. O R I. Multi autem sunt qui seducuntur: quia larga est porta quae ducit ad perditionem, & multi sunt qui intrant per eam. Hoc autem solum sufficit ad cognoscendum seductionem Antichristorum, qui dicunt. Ego sum Christus, quod nunquam legitur Christus dixisse. Sufficiebant enim ad credendum quod ipse est Christus, opera dei, & sermo quem docebat, & uirtus ipsius. Omnis etiam sermo qui proficitur expositionem scripturarum secundum fidem earum & non habet ueritatem, Antichristus est. Sed & omnes uirtutes inuenimus esse Christum, & omnes simulatas uirtutes Antichristum, quoniam omnes species boni quascunque habet Christus in se, in ueritate ad aedificationem hominum, omnes eas habet diabolus in specie ad seductionem sanctorum. Opus ergo est nobis

Tra. 27. Cat. au. S. Tho. L. 2. de o.

sed adhuc ostendit ipsos grauiori poena fuisse dignos, in hoc qd dicitur. Et nisi breuitati fuissent dies illi, non fieret salua ois caro...

fabbrato. Erit. n. tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi vsq; mo, neq; fiet. Et nisi breuitati fuissent dies illi, non fieret salua ois caro, sed propter electos breuiabuntur dies illi.

Epif. go. circa medium.

Epif. 80. circa medium.

Epif. 80. circa medium.

Epif. 80. circa medium.

Serm. 20.

Lib. 1. c. 37.

abconditus est thesaurus, & reuersus fuerit retro, incurret in seductione verbi mendacis, & maxime si spoliauerit se vestimetu v...

dere. Surgent. n. pseudo Chri, & pseudo Prophete, & dabit signa magna, & pdigia: ita vt in errore inducant, si fieri pot et electi. Ecce pdixi vobis: Si ergo dixerit vobis: ecce in deserto est, nolite exire: ecce in penetralib: nolite credere: Sicut. n. fulgur exit ab Ori...

stitur: possunt impetrare viam salutis, & in sabato, quando homo bona opera non facit: si iusta restra non fiat. Nemo enim in periculo falsi dogmatis facile superatur, nisi qui nudus fuerit ab operibus bonis...

Cap. 30.

Trat. 29.

Cap. 36.

Ho. eu. 35.

Trat. 30.

Trat. 30.

creatores illi, mali angeli dicendi sunt, sed pro subtilitate sua semina rerum istarum nobis occultiora nouerunt, & ea p congruas tentationes electoru latenter spargunt, atque ita & gignendaru reru, & accelerandorum incrementorum prabent occasiones. na & multi hoies nouerunt ex quibus herbis, aut carnibus, aut succis, aut humoribus ita obrutis, vel commissis, que aialia nasci soleant, sed hac ab hoibus tanto difficili sunt, quate defunt sensu subtilitates, & corporum mobilitates in membris terrenis, & pigris. G R E. 15. Moral. Cu ergo Antichristus cora carnaliu oculis mirada pdigia fecerit, post se tunc hoies trahet, quia qui bonis praesentibus delectant, potest illius se absque retractione subiicient. vnde sequitur: ita vt in erro. indu. sic. po. etiam electi. O R I. Exageratorius sermo est dicens: Si possibile est. non. n. pronunciauit, neque dixit, vt in errore mittantur electi, sed ostendere vult, qm frequenter valde persuasorij sunt sermones haereticorum, & comouere potentes, etia eos q sapienter agunt. G R E. 33. Mor. Vel quia electoru cor, & trepida cogitatione concutitur, & in eorum constantia non mouetur: vna snia Dns vtrique complexus est, quasi. n. iam errare, est in cogitatione titubare, sed si fieri pot subiungit, quia fieri non pot, vt in errorem electi capiant. O R I. Vel no ideo hoc dicit, q electio diuina frustrat, sed qui humano iudicio electi uideant, illi in errore mittentur. G R E. in Ho. Minus aut iacula feriant quae praedentur, & pp hoc subditur: Ecce pdixi vobis. Dns. n. nostr perituru m di praecurientia mala denunciat, vt eo minus perturbent venientia quo fuerint praecita. pp quod con sequenter concludit. Si ergo dixerint vobis: Ec. in deser. est, nolite exire. & ec. in pe. nolite credere. H I L A. Na pseudo Propheta, de quibus supra dixerat: nunc in desertis Chrm esse dicent, vt hoies errore deprauent, nunc in penetralibus asserent eum esse, vt hoies dominantis Antichristi potestatem concludant, sed Dns se nec loco occultandiu, nec a singulis seorsum contuendum esse pferitur: sed vbique & in conspectu omnium pntem se futurum esse denunciat, vnde sequit. Sicut. n. fulgur exit ab ori. & ap. vsque ad occ. ita erit adue. f. hois. C H R Y. in Ho. Sicut. n. supra praedixit qualiter Antichristus venturus est: ita & p hoc ostendit qualiter ipse fit venturus. Sicut. n. fulgur non indiget annunciante, aut praecone, sed in instanti momento tps monstrat fm vniuersum orbem terraru, etia his qui in thalamis sedet. ita & aduentus Christi simul apparebit vbique pp gloriae fulgorem: consequenter aut dicit & aliud signu sui aduentus, cu subdit: Vbi cuque fue. cor. il. co. & aqui. pper aquilas multitudinem angelorum, martyrum, & sanctorum oium designans. H I E R O. De exerplo. n. naturali quod quotidie cernim? Christi instrumur sacrameto. Aquila. n. & ualeure, etia transmarina dicuntur sentire cadauera, & ad escam huiuscemodi congregari. Si ergo irrationabiles volucres naturali sensu tantis terrarum spacijs separate, paruum cadauer sentiant, vbi iaceat: quanto magis ois multitudo credentium debet ad Christum festinare, cuius fulgur exit ab Oriete, & pater vsque ad Occidentem? Possunus autem p corpus Ptoma, qd significans latine dr cadauer: ab eo eo pp per mortem cadat, passione Chri intelligere. H I L A. Vnde vt nec loci, in quo veterus esset essemus ignari, dicit. Vbicumq; fuerit corpus, ibi congregabunt & aquila, Sanctos de volatu spiritualis corporis aquilas noiauit: quorum congregantibus angelis conuentum futurum in loco passionis ostendit, & digne illic claritatis aduentus expectabit, ubi nobis gloriam aeternitatis passione corporeae humilitatis operatus est. O R I. Et vide, quia non dixit: Vbicumq; fuerit corpus, ibi congregabuntur vultures, aut corui, sed aquila. Volens ostendere magnificos & regales oes, qui in passione Dni crederunt. H I E. Aquila. n. appellat quibus iuuentus renouata est vt Aquila, & qui assumunt pennas, ut ad Christi veniant passionem. G R E. 14. Mor. potest etiam intelligi: Vbicumq; fuerit corpus, ac si dicat, quia caelesti sedi incarnatus praesideo. electorum animas cum carne soluero, ad caelestia subleuabo. H I E R O. Vel aliter. Quod hic de pseudo Propheta dr intelligi pot. Multi. n. tpe captiuitatis Iudaicae principes exierunt, qui Chros se esse dicerent, intantum, vt obsidentibus Romanis, tres intus fuerint factiones: sed melius de confirmatione mundi dr, vt expositum est. Potest aut & tertio de haereticorum contra ecclesiam pugna intelligi, & de istiusmodi Antichristis, qui sub opinione falsae conscientiae contra Christum dimicant. O R I. Generaliter. n. vnus est Antichristus, spes autem eius multa, tanquam si dicamus. Mendacium nihil differt a mendacio. Sicut aut veri Chri fuerunt, scti Prophetae, sic intellige fm vnumqueq; pseudo Chrm, multos eius falsos Prophetas q Antichristi alicuius falsos sermones dicant, quasi veros, quoru dicit aliquis: Ecce hic est Chrs. ecce illic, quasi non extra scripturam foris aspiciendum est. Ex lege. n. & Prophetis, & Apis pferunt quae vident defendere mendaciam. vel p hoc qd dicit. Ecce hic est Chrs,

ecce illic, ostendunt no Chrm, sed aliqui fictum eiusde nois, vtrputa fm Marcionis doctrina, aut Valentini, & Basilidis. H I E. Siquis ergo pmissit uobis, q in deserto Gentiliu, & Philosophoru dogmate Chrs moret, aut i haereticoru penetralib: q Dei pollicent archana nolite credere, sed q ab Oriente vsq; in Occidente fides catholica in ecclesijs fulget. A V G. de Quest. eu. Orietis, & Occidentis noie, totu orbem voluit significare, p que futura erat ecclesia. Sctm aut illu sentium, quo ter etia nunc fulgur noiauit, qd maxime solet emicare de nubib: Constituata ergo auctoritate ecclesiae p orbem terrarum clara atque manifesta, conuenienter discipulos: dmonet atq; ois fideles, ne sci smaticis, atq; haereticis credant. Vnuquodq; scisma, aut vnaqueq; haeresis locum suu habet: in orbe terrarum aliqua tenens parte, aut obscuris, atque occultis conuenticulis curiositatem hoium decipit, quo pertinet qd ait: Siquis uobis dixerit: ecce hic est Christus, aut illic, qd significat terrarum partes, aut prouinciarum, aut in penetralibus, aut in deserto, quod significat occultis & obscuris conuenticulis haereticorum. H I E R. Vel p hoc qd dicit. In deserto, & in penetralibus, ostenditur, qd persecutionis, & angustiaru tpe semper pseudo Prophete decipiendi inueniunt locu. O R I. Vel qd fecerats, & non vulgaras scripturas pferunt ad confirmatione mendacii sui, videntur dicere: Ecce in solitudine uerbum est veritatis. Quoties autem Canonicas pferunt scripturas, in quibus omnis Christianus consentit, videntur dicere: Ecce in domibus est uerbu veritatis. Sed nos exire non debemus a prima ecclesiastica traditione. Vel eis sermones, qui sunt omnino extra scripturam ostendere uolens, dixit: Si dixerint vobis: Ecce in solitudine est: nolite exire de regula fidei. Eos autem qui simulant diuinas scripturas ostendere uolens, dixit: Si dixerint vobis: Ecce in penetralibus est: nolite credere. Veritas. n. similis est fulguri egrediendi ab Oriente, & apparenti vique ad Occidentem. Vel hoc dicit, qm veritatis fulgur ex omni scripturarum loco defenditur. Exire ergo ueritatis fulgur ab Oriente. i. ab initiis Christi, & apparet vsque ad passionem ipsius, in qua est occasus eius, vel a primo initio creaturae: m di, usque ad nouissimam Apostolorum scripturam. Vel Oriens quidem est lex, Occidens autem finis legis, & prophetia: Ioannis: sola autem ecclesia, neque subtrahit huius fulguris uerbum, & sensum, neque addidit quasi prophetiam aliquid aliud. vel hoc dicit, quia non debemus attendere eis, qui dicunt. Ecce hic Christus. non autem ostendunt eum in ecclesia, in qua totus est aduentus filii hominis dicentis. Ecce ego uobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi, H I E R O. Pronocamur autem ad passionem Christi, ut vbicumque in scripturis legitur. Co gregemur, ut per illam uenire possumus ad uerbum Dei.

Statim autem post tribulationem dierum illorum Sol obscurabitur, & Luna non dabit lumensuum, & stellae cadent de caelo, & dixit: Amodo uidebitis filiu hois uenientem in nubibus, conuenienter etia nunc fulgur noiauit, qd maxime solet emicare de nubib: Constituata ergo auctoritate ecclesiae p orbem terrarum clara atque manifesta, conuenienter discipulos: dmonet atq; ois fideles, ne sci smaticis, atq; haereticis credant. Vnuquodq; scisma, aut vnaqueq; haeresis locum suu habet: in orbe terrarum aliqua tenens parte, aut obscuris, atque occultis conuenticulis curiositatem hoium decipit, quo pertinet qd ait: Siquis uobis dixerit: ecce hic est Christus, aut illic, qd significat terrarum partes, aut prouinciarum, aut in penetralibus, aut in deserto, quod significat occultis & obscuris conuenticulis haereticorum. H I E R. Vel p hoc qd dicit. In deserto, & in penetralibus, ostenditur, qd persecutionis, & angustiaru tpe semper pseudo Prophete decipiendi inueniunt locu. O R I. Vel qd fecerats, & non vulgaras scripturas pferunt ad confirmatione mendacii sui, videntur dicere: Ecce in solitudine uerbum est veritatis. Quoties autem Canonicas pferunt scripturas, in quibus omnis Christianus consentit, videntur dicere: Ecce in domibus est uerbu veritatis. Sed nos exire non debemus a prima ecclesiastica traditione. Vel eis sermones, qui sunt omnino extra scripturam ostendere uolens, dixit: Si dixerint vobis: Ecce in solitudine est: nolite exire de regula fidei. Eos autem qui simulant diuinas scripturas ostendere uolens, dixit: Si dixerint vobis: Ecce in penetralibus est: nolite credere. Veritas. n. similis est fulguri egrediendi ab Oriente, & apparenti vique ad Occidentem. Vel hoc dicit, qm veritatis fulgur ex omni scripturarum loco defenditur. Exire ergo ueritatis fulgur ab Oriente. i. ab initiis Christi, & apparet vsque ad passionem ipsius, in qua est occasus eius, vel a primo initio creaturae: m di, usque ad nouissimam Apostolorum scripturam. Vel Oriens quidem est lex, Occidens autem finis legis, & prophetia: Ioannis: sola autem ecclesia, neque subtrahit huius fulguris uerbum, & sensum, neque addidit quasi prophetiam aliquid aliud. vel hoc dicit, quia non debemus attendere eis, qui dicunt. Ecce hic Christus. non autem ostendunt eum in ecclesia, in qua totus est aduentus filii hominis dicentis. Ecce ego uobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi, H I E R O. Pronocamur autem ad passionem Christi, ut vbicumque in scripturis legitur. Co gregemur, ut per illam uenire possumus ad uerbum Dei.

Lib. 1. c. 38.

Trat. 30.

L 4 luminis

luminis huius mundi accidit: alioquin Solem legimus septuplū habiturum luminis, sed comparatione veræ lucis omnia visui appa- reant tenebrosa. R A B A. Nihil tñ prohibet intelligi veraci ter tunc Solem, & Lunā cū cæteris sideribus ad tps suo lumine pri uari, sicut de Sole factum cõstat tpe dñicæ passionis. vnde & Iohel dicit. Sol conuertetur in tenebras, & Luna in sanguinem anteq̃ veniat dies Dñi magnus, & manifestus. Cæterū, peracto die iudicii, & clarẽscẽte futuræ gloriæ vita, cū fuerit cælum nouum & terra noua: tũ fiet

quod Isaias Propheta dicit. Erit lux Luna sicut lux Solis, & lux Solis erit septempliciter. Quod autẽ de stellis dictum est. Et stellæ cadent de cælo. in Marco ita scriptum est. Et stellæ cæli erunt decedentes. i. suo lumine carentes. H I E R O. Per virtutes autem cælorum, Angelorū multitudines intelligimus. C H R Y. in Ho. Qui valde decenter cõmouebunt, vel concutientur videntes tãtã transmutationem fieri, & conferuos suos puniri, & orbem terrarū terribili assistentem iudicio. O R I. Sicut autẽ in dispensatione cru cis, Sole deficiente tenebræ factæ sunt super terrã, sic & signo filij hominis appaerente in cælo, deficient lumina Solis, Lunæ, & stella- rum, quasi consumpta ex multa virtute signi illius. vnde sequitur. {Tunc ap. sig. fi. ho. in cælo.} Signū autẽ crucis hic intelligamus, vt videat iuxta Zachariã & Ioannẽ, Iudæi quẽ cõpuxerant, & signū victoriæ. C H R Y. in Ho. Si autẽ Sol quidẽ obtinebraret, crux nõ appaerret, nisi multo solaribus radiis luculentior esset. Ne autẽ discipuli vererentur, & doleant de cruce, eam signum noiãt cum quadam claritate. Appaerit autẽ signū crucis, vt Iudæorum inue- recundiã confuter. aduenier. n. Chrs in iudicio nõ vulnera solum, sed mortẽ exprobratissimã ostendens. vnde sequit. {& tunc plãgẽt se oēs tribus terræ.} Vifa. n. cruce cõsiderabant, q̃ mortuo eo nihil p̃fecerunt: & qñ crucifixi erunt eum quẽ adorari oportebat. H I E. Recte autẽ dicit tribus terræ. Hi. n. plangent qui muncipatū nõ ha bent in cælis, sed scripti sunt in terra. O R I. Moraliter autẽ dicit aliquis obcurandū Solẽ, esse diabolum, qui in consummatione est arguendus cū sit tenebrę, simulat autẽ se Solẽ: Luna autẽ q̃ vñ homi ni illuminari Sole, est ois ecclesia malignantium q̃ frequẽter lumẽ se hñe & dare p̃mittit. tunc autẽ redarguta cū reprobatas dogmati- bus suis claritatẽ suã amittit, sed & quicq̃, siue in dogmatib⁹, siue i virtutibus falsis hoibus qdẽ veritatẽ p̃mittēbant, mendacijs autẽ seducebant: hi cõuenienter dicendi sunt stellæ cadentes de cælo, vt ita dicam suo, vbi erant in altitudine constitutæ, extollente se aduersus sciam Dei. Ad cõmendationẽ autẽ sermonis hui⁹ vtetur exceplo Prouerbiorū dicente. Lumen iustorū semp̃ inextinguibile est: lumẽ autẽ impiorū extinguet: tunc claritas Dei appaerit in oĩ q̃ portauit imaginem cœlestis, & cœlestes lætabunt, terreni autẽ plã- gent. Vel ecclesia est Sol, Luna, & stellæ, cui dictum est. Speciosa vt Luna, electa ut Sol. A V G. ad Eschium. Tunc enim Sol obscurabitur, & Luna non dabit lumen suum, quia ecclesia non appaerit impijs, tunc persecutoribus vltra modum læuientibus. Tunc stel- læ cadent de cælo, & uirtutes cælorum commouebuntur, quoniã multi qui gratia Dei fulgere videbantur p̃sequētib⁹ cedent, & cadent, & quidem fideles fortissimi turbabunt. hoc autem post tri- bulationem dierum illorum dicitur esse futurum, non quia trans- acta tota illa p̃secutione accidant ista, sed q̃ p̃cedet tribulatio, ut sequat quorundã defectio, & q̃a per oēs dies illos ita fiet, propte rea post tribulationem dierum illorū: sed tñ in eisdem diebus, fiet, i C H R Y. in Homi. Quia crucem audiuerãt, ne rursus exi- stimarent aliquid turpe esse futurum, subiungit. {Et ui. fi. ho. ve. in nu. cœ. cum vir. ma. & maiestate.} A V G. ad Eschium. Cuius qui- dem prior sensus est, ut cum hoc quisque audierit, vel legerit: ipsum esse aduentum accipiat, quando venturus est ad uiuos & mortuos iudicandos in corpore suo. in quo sedet ad dexteram pa- tris, in quo etiam mortuus est & resurrexit, & ascendit in cælum, & sicut in actibus Apostolorum legitur. Nubes suscepit eum ab oculis eorum, & quia illic dictum est ab Angelis. Sic veniet, quo- modo vidistis eum euntẽ in cælum, merito credẽdus esse non solum in eodem corpore, verum etiam in nube venturus. O R I. Vide- bunt ergo oculis corporalibus filium hominis in spẽ humana veni- entem in nubibus cæli, idest supernis. Sicut enim quando trans- format⁹ est, vox uenit de nube, sic cum veniet iterum in spẽm trã- format⁹ gloriosam, & non super vnã nubem, sed super multas quæ erunt vehiculum eius. Et siquidem vt ne terram calcaret fili⁹ Dei Hierosolymam ascendens: diligentes eum, struerunt uestimẽta sua in quia, neque a sellum qui portabat eum uolentes terram calcare: quid mirum si pater & Deus omniun nubes sternet cœle- stes, sub corpore filij descendens ad opus consummationis? Dic- et autẽ aliquis, quoniam sicut in factiõne hois accepit De⁹ limum

de terra & finxit hominẽ, sic vt appaerat gloria Christi accipiẽs dñs de cælo & de cælesti corpore, corporauit primum quidẽ in transfiguratione in nubem lucidam. i. in consummatione in nu- bes lucidas: pp quidd nubes cæli dicitur, fm q̃ & limus terræ est dictus, & decet patrẽ talia miranda dare filio suo, qui se hu- miliavit, & propte- rea exaltauit illum, non solum fm spiri- tum: sed etiã fm cor- pus, vt super talibus nubibus veniret, & forsitan super cubi- bus ronalibus, ne ir- rationabile esset ve- hiculū filij hominis

virtute multa & maiestate. i Et mittet angelos suos cum tuba & voce magna, & congregabũt electos eius a quatuor ṽ- tis, a summis cælorum vsque ad terminos eorum.

glorificati. Primum quidẽ uenit Iesus cum virtute ex qua facie- bat signa & prodigia in populo. Omnis autẽ illa virtus compara- tione illius virtutis multẽ, cū qua in fine venturus est, modica erat. virtus. n. erat ex inaniẽtis seipsum, cõsequẽs est et vt ad ma- iorẽ gloriã reformet, q̃ fuit trãformatus in mõte, tũ enim pp tres tantũmodo trãformatus est, in cõsummatione autẽ mudi to- tius, appaerit in gloria multa, vt videat eũ oēs in gloria. AVG. ad Helychiũ: Sed qm̃ scripturæ scruandæ sunt, nec earũ super- ficie debemus esse cõrenti, diligenter sunt inspicienda sequen- tia. post pauca enim sequit: Cum uideritis hæc omnia fieri, scito- te, quia prope est iã in ianuis. tunc enim scimus prope esse, cum aliqua uideamus esse p̃missorū. Sed hæc omnia in quib⁹ & hoc est, q̃ uidebit filius hominis ueniens, & mittet angelos suos de quatuor partibus mundi. i. de toto orbe terrarū congregat elec- tos suos, qui tota hora nouissima facit ueniens in suis mēbris tamq̃ in nubibus, vel in rota ipsa ecclesia tamq̃ in nube magna, sicut nũc venire nõ cessat, sed ideo cū p̃tate magna & maiestate, quã maior p̃tã & maiestas illius appaerit sanctis, q̃bus magnã uirtutẽ dabit, ne tãta p̃secutione uincant. O R I G. Vel cū ma- gna uirtute uenit quotidie ad animã hoĩnis credentis in nubib⁹ propheticis. i. in scripturis prophetarū & apostolorū, qui uerbu Dei sup̃ humanã naturã in intellectibus suis declarant: sic et eis qui intelligunt dicimus appaerere gloriã multã, qui quidẽ vñ in secũdo uerbi aduentu, qdẽ est p̃fectorū, & sic fortasse oia, quæ a tribus euangelistis dicta sunt de Christi aduentu, diligẽtius in- ter se collata, & bene discussa inueniuntur ad hoc pertinere, q̃ quotidie uenit in corpore suo, quod est ecclesia, de quo aduentu suo alibi dixit. A modo uidebitis filiũ hominis sedentem a dex- tris virtutis Dei, & ueniẽtẽ in nubibus cæli, exceptis his locis, vbi ab eo ille aduentus vltimus in seipso promittitur.

i O R I G. Quia de plantu mentionẽ fecerat, qui ad hoc erit vt sponte cõtra se sententiã proferat, & seiplos cõdemnet. ne putet, q̃ in isto plantu mala eorũ terminetur, subdit. Et mi- ange. su. cum tu. & vo. magna. R E M I. Hæc autẽ tuba non re- uera corporea est intelligenda: sed archangelica vox, quæ a deo magna erit, vt ad clamorẽ illius oēs mortui de terræ puluere re- surgant. C H R Y. Sonus autẽ tubę pertinet ad resurrectio- nem ad gaudiũ ad representandũ ituporem, qui tunc erit ad do- lorem illorum, qui relinquuntur, & in nubibus non rapiuntur. O R I G. Scriptũ est autẽ in Numeris, q̃ ex quatuor uentis con- gregabant sacerdotes tibicinantes eos, qui sunt ex castris Israel, fm quorum comparationẽ de angelis Christi cõsequẽter dicit: Et congregabunt electos eius a quatuor ṽ- tis. R E M I. a qua- tuor climatibus mundi. i. oriẽte, occidente, aequilone, & austro. O R I G. Et simpliciore quidẽ opinantur eos tñ, qui tunc in- uenti fuerint in corpore aggregandos: sed melius est dicere con- gregandos non solum ab angelis Christi esse oēs, non solum ab aduentu Christi, & vsq̃ ad cõsummationẽ uocatos atq̃ electos, sed oēs, qui a constitutione fuerint mudi, qui uiderũt, sicut Abra- ham Christi diẽ, & exultauerunt in illa. Quoniã autẽ non tñ il- los, qui in corpore fuerint cõprehensi dicit cõgregandos Chri- electos, sed etiã illos, qui de corporibus sunt egressi, manifestat sermo dicens cõgregatos electos, non solum a quatuor uentis, sed et subdens: {A summis cælorū vsq̃ ad terminos eorū.} Quod ne- mini sup̃ terrã existẽti arbitror cõuenire. Vel cæli sunt scriptu- rę diuina, aut auctores earũ, in quibus habitat Deus. Summa au- tem scripturarum sunt initia illarũ, termini autẽ consummatio- nes earũ. Congregant ergo sancti a summis cælorū, i. ab eis, q̃ ui- uunt in initiis scripturarũ vsq̃ ad eos, q̃ uiuunt in cõsummati- onibus earũ. Cõgregabunt enim tuba & voce magna, vt q̃ audie- rint, & aduerterint parent se ad uia p̃fectionis, quæ ducit ad fi- lium Dei. R E M I. Vel aliter: Ne forte aliquis putaret, q̃ solũ modo a quatuor partibus mundi, & non a mediterraneis regio- nib⁹ & locis, ideo addit: {A summis cælorum vsq̃ ad terminos eorū.} Per summũ enim cæli mediũ orbis intelligitur, quia in me- dio orbis summi cæli p̃seder. Per terminos autẽ cælorum siue terræ significat, vbi longe distãtib⁹ circulis cæli, terræ in siderẽ uidentur.

videntur. C H R Y. Quod autem per angelos dominus electos uocat, ad electorum honorem pertinet: nam & Paulus dicit, q̃ ra- piuntur in nubibus, quia eos quidem qui resurrexerunt congrega- bunt angeli, congregatos autem recipient nubes.

K C H R Y S O. in Hom. Quia dixerat, quod statim post tribulationem dierũ illorum, quę p̃dicta sunt cõtingent, ipsi autem quærere pote- rant. Post quantum tempus? ideo expo- nit exemplum ponẽs de ficu dicens: {Ab ar- bore ficu discite para- bolam, cum ia ramus eius tener fuerit & fo- lia nata, scitis quia p̃pe est æstas.} H I E. quasi dicit. Sicut quã do teneri fuerint in arbore ficus caulicu- li, & gemma erumpit in florem, cortexq̃; folia parturit, intelligi- tis æstatis aduentum, & fauonij ac ueris introitum. Ita cum omnia quę scripta sunt uideritis, nolite putare iam adesse consummatio- nem mundi: sed quasi p̃ruia & p̃cursorfos quodam uenire, vt ostendant, quod prope sit & in ianuis. vnde sequitur: {Ita & vos cum uideritis hæc omnia, scitote quia prope est in ianuis. Amen dico uobis, quia non p̃teribit generatio hæc, donec om- nia fiant. Cælum & terra transibunt, uerba autem mea non p̃teribunt.}

Ab arbore autem ficu discite parabolam, cum iam ramus eius tener fuerit & folia nata, scitis quia prope est æstas. Ita & vos cum uideritis hæc omnia, scitote quia prope est in ianuis. Amen dico uobis, quia non p̃teribit generatio hæc, donec om- nia fiant. Cælum & terra transibunt, uerba autem mea non p̃teribunt.

in Hom. Per quod ostendit, quod non multum erit temporis medium, sed statim aduentus Christi occurret. Per ramũ autem, & aliud quiddam p̃nũciat. scilicet spirituale, & tran- quillitatem iustis post hyemem esse futuram, peccatoribus autem econtrario, hyemem post æstatem. O R I G E. Sicut enim ficus in tempore quidem hyemis, uitale uirtutem habet in se ab- scõditam, postmodum autem cum uirtus ipsa uitalis prodire cõ- perit ad manifestationem p̃terente hyeme, & ipsa ualitudine eius ramus efficitur tener, & folia producit: sic & mundus, & vnũ- quisque eorum, qui saluantur ante Christũ aduentũ, quasi in hye- me in se absconitam habent uirtutem. Christo autem in- spirante uirtu tenent, & non durĩ coram ramũ, & quæ abscondita erant in eis, progrediuntur in folia, & manifestos fructus ostendũt, talibus autem prope est æstas, & aduentus gloriæ uerbi Dei.

C H R Y S O. in Hom. propter hoc etiam illud posuit, vt crede- re faciat hunc sermonem omnino ita esse venturum. vbi cumque enim quod omnino euenturum esse dicit, naturales necessitates in- exemplum inducit. A V G V S T. ad Eschium: Quod autem de signis Euangelicis & Propheticis, quæ fieri cernimus propin- quum Domini aduentum, sperare debeamus quis negat? quoti- die quippe magis, magisque fit proximum. sed quanto intervallo propinquat, de hoc dictum est. Non est uestrum scire tempora uel momenta. Vel quando dixit Apostolus: Nunc propior est nostra salus, quã cum credidimus, & ecce tot anni transierunt: nec ta- men quod dixit falsum est, quanto magis nunc dicendum est propinquare Domini aduentum, quando tantus factus est ad finem accessus? H I L A. Mystice autem synagoga ficus arbori com- paratur. ramus igitur ficus Antichristus esse intelligitur, diaboli fi- lius, peccati portio, legis assertor, qui cum uirescere cõperit & frõ- descere, quadam peccatorum exultantium uiriditate, tunc proxima est æstas, idest dies iudicij sentietur. R E M I G. Vel cum hæc ficus rursus germinabit, idest cum synagoga uerbum sanctę p̃dicationis accipiet, p̃dicantibus Enoch & Helia, intelligere debemus, quia prope est dies consummationis. A V G V S T. de Quæst. euang. Vel per arborem ficu intellige genus humanum p̃- pter prurum carnis. Cum iam ramus eius tener fuerit, idest cum filij hominũ per fidem Christi, ad spirituales fructus profecerint, & in eis honor adoptionis filiorum Dei emicuerit. H I L A. Vt autem fides certa esset futurorum subiungit: {Amen dico uobis, quia non p̃tate gen. hæc do. omnia fiant.} Amen autem dicendo, professionem ueritatis adiunxit. R E M I G. Et simplices qui- dem ad destructionem Hierusalem referunt uerba, & de illa gene- ratione æstimant dicta, quæ passionem Christi alpexit, quod non esset transitura, priusquam fieret destructio ciuitatis illius. Nescio autem si uerbum a uerbo exponere possint, ab eo quod ait. Non relinquitur hic lapis super lapidem, vsque ad illud, quod ait. Prope est in ianuis. forsitan enim in quibusdam potuerunt, in alijs au- tem non potuerunt omnino. C H R Y. in Hom. Hæc ergo om- nia de sine Hierosolymorum dicta sunt, & quæ de pseudoprophe- tis, & pseudochristi, & alia omnia quæ diximus vsque ad Chri- sti aduentum futura. Quod autem dixit. Generatio hæc, non de ea quæ tunc erat, dixit, sed de ea quæ est fidelium: confueuit enim scriptura generationem non solum a tempore designare, sed a lo- co, cultu & conuersatione, sicut cum dicitur. Hæc est generatio quę creatum dominum. Ex hoc autem dicit, quod Hierusalem pe-

ribit, & amplior pars Iudæorum destruetur, generationem autem fidelium nulla separabit tentatio. O R I G. Generatio tamen Ecclesię transibit, aliquando tamen totum hoc sæculum, vt hære- ditet futurum: tamen donec hæc omnia fiant, non transibit. Cum autem omnia hæc facta fuerint, transibit non solum terra: sed etiã cælum. vnde sequitur

De die autem illa & hora nemo scit, neque angeli cælorum, nisi pater solus. Sicut autem in diebus Noe, ita erit aduentus filij hominis. Sicut enim erant in diebus ante diluuium comedentes & bibentes, nubentes & nutri tradentes vsque ad eum diem, quo intrauit Noe in ar- cham, & non cognouerunt do- nec uenit diluuium, & tulit om-

& semper operabuntur: perfecti autem & qui non receperunt, ut iam meliores efficiantur, transeunt quod sunt, ad illud quod nõ sunt, & hoc est quod subditur: {Uerba autem mea non p̃teribit.} Et forte quidem uerba Moysi, & Prophetarum transierunt, qm̃ quę prophetabantur ab illis impleta sunt. Uerba autem Christi semper sunt plena & quotidie implentur, & adhuc sunt implenda in sanctis. Aut forte neque Moysi uerba, aut Prophetarum dicere debemus impleta omnino. prope enim & illa uerba filij Dei sunt, & semper implentur. H I E R O. Vel hic per generationem omne hominum significat genus, aut specialiter Iudæorum. De- inde ut magis eos ad fidem p̃missorum inducat subdit: {Cælum & terra transibunt, uerba autem mea non p̃teribunt.} Ac si dicat. Facilius est fixa & immobilia destrui, quã sermõ- meorum aliquid decidere. H I L A R. Cælum enim & terra ex conditione suæ creationis, nihil habent in se necessitatis vt non sint. uerba autem Christi ex æternitate deducta, id in se continent uirtutis vt maneant. H I E R O. Cælum autem & terra transi- bunt in mutatione, nõ abolitione sui: alioquin quomodo Sol ob- scurabitur, & Luna non dabit lumẽ suum, si cælum in quo ista sunt terraq̃; non fuerint? R A B A. Cælum tamen quod transibit, non syderum sed æreum intelligere debemus, quod prius dilu- uio perijt. C H R Y. in Hom. Elementa autem mundi in me- dium adducit, ostendens quoniam p̃ciosior cælo & terra est Ec- clesia, simul etiam & hunc conditorem se omnium ostendit.

C H R Y. in Hom. Cum dixisset dominus omnia, quæ p̃- cedunt Christi aduentum, & ad ipsas ianuas narrationem duxisset, diem tacere uoluit. vnde dicit: {De die autem illa & hora nemo scit: neque angeli cælorum, nisi solus pater.} H I E R O. In quibusdam autem Latinis codicibus additum est: Neque filius, cū in Græcis & maxime Adamantij, & Pierej exemplaribus hoc nõ habeatur ascriptum: sed quia in nonnullis legitur, differendum vi- detur. R E M I G. Marcus etiam Euangelista, non solum dicit angelos nescire: sed etiam filium. H I E R O. In quo gaudent Arrius & Eunomius. Dicunt enim. Non potest æqualis esse, qui nouit & qui ignorat. Contra quos breuiter ista dicenda sunt, cum omnia tempora fecerit Iesus, hoc est uerbum Dei. {Omnia enim per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil.} In omnibus au- tem temporibus, cum dies iudicij sit, quæ cõsequẽtia potest eius ignorare partem, cuius totum nouerit? hoc quoq̃; dicendum est. Quid est maius notitia patris an notitia iudicij? si maius nouit, quomodo ignorat quod minus est? H I L A. Numquid etiam Deus pater, cognitionem illius diei filio denegauit, cum dictum ab eo sit. Omnia mihi tradita sunt a patre meo. ergo non omnia sunt tradita, si est aliquid quod negatur. H I E R O. Igitur, quia probauimus, non ignorare filium Dei consummationis diem, cau- sa reddenda est, cur ignorare dicatur. Post resurrectionem quidem interrogatus ab Apostolis de hac die, manifestius respondit. Non est uestrum scire tempora & momenta, quæ pater posuit in sua potestate. In quo ostendit, quod ipse sciat, sed non expediat nosse Apostolis, vt semper incerti de aduentu iudicis, sic quotidie uiuãt, quasi die illa iudicandi sint. A V G. primo de Trinit. quod ergo dicit, Nescit: intelligendum est nescientes facit, idest quod non ita sciebat, vt tunc discipulis indicaret, sicut dictum est ad Abraham. Nunc cognoui quoniam times Deum, idest nunc feci vt cognos- sceres, quia & ipse sibi in illa tentatione innotuit. A V G. de Quæst. 60.

Quod autẽ dixit patrem scire, ideo dixit, quia in pa- tre & filio scit. quid enim est in die quod non in uerbo factum sit, per quod factus est dies? A V G. in lib. 83. Quæst. Bene autem accipitur quod dictum est, solum patrem scire, secundum p̃dici- tum modum sciendi, quia facit filium scire, filius autem nescire dicitur, quia non facit homines scire. O R I G E N. Vel aliter: Tract. 30. Donec

Epi. 80. post medium.

Hom. 77.

Epi. 80. prope finem.

Tract. 30.

Hom. 78.

Cap. 12.

Quæst. 60.

Tract. 30.

Donec Ecclesia, quæ est corpus Christi, nescit diem illum & horam, radii nec ipse filius dicitur diem illum & horam scire. Dicitur autem scire secundum propriam significationem, sicut est in consuetudine scripturarum. Apostolus enim Saluatorem dicit nescientem peccatum, quia non peccauit. Præparat autem filius scientiam diei illius, & horam cogredibus suæ promissionis, ut omnes simul sciant, id est re ipsa experiantur in illa hora & die, quæ præparauit Deo diligentibus scire. BASIL. Legi quoque in cuiusdam libro, filium hunc non vnigenitum, sed adoptiuum debere intelligi. non enim vnigenito filio angelos præposuisset. sic enim ait. Neque angeli calorum neque filius. AVG. ad Eschium: Sic ergo Euangelium dicit: De die illa & hora nemo scit. Tu autem dicitis: Ego autem dico, neque menssem, neque annum aduentus ipsius scire posse. ita enim hoc videretur sonare, tanquam non possit sciri, quo anno venturus sit: sed possit sciri qua hebdomada annorum, vel qua Decade, tanquam dici possit atque diffiniri: inter illos septem annos aut decem aut centum vel quodlibet, seu maioris numeri seu minoris. si autem hoc te non comprehendisse præsumis, hoc sentis quod ego. CHRYSO. in Hom. Vt autem additas, quod non ignorantiæ suæ est, quod de die & hora iudicij tacet, aliud signum inducit, cum subdit: Sicut autem fuit in diebus Noe, ita fiet aduentus filij hominis. Hoc autem dicit, ostendens quod repetit venit, & inopinate, & pluribus lasciuentibus. hoc enim & Paulus dicit. Cum dixerint. Pax & securitas, tunc repentinus eis superueniet interitus. vnde & hic subditur. Sicut enim erant in diebus illis ante diluuium, comedentes & bibentes. RABA. Non igitur hoc iuxta Marcionis & Manichæi errorem, coniugia vel alimenta damnantur, cum in his successione, in illis naturæ sint posita subsidia: sed immoderatus licitorum vsus arguitur. HIERO. Quæritur autem, quomodo supra scriptum est: Surge gens contra gentem, & regnum contra regnum, & erunt pestilentia & fames & terremotus: & nunc ea futura memorentur, quæ pacis indicia sunt? sed estimandum est post pugnas & cetera quibus vastatur genus humanum, breuis subsæcutora pax sit, quæ contra omnia reprobis, ut fides credendum comprobetur. CHRYSO. in Homil. Vel lasciuia erit & pax his, qui insensibiliter dissipati sunt. propter hoc non dixit Apostolus: Cum fuerit pax: sed cum dixerint, pax & securitas. insensibilitatem eorum ostendens, sicut illorum qui fuerunt in diebus Noe, quoniam mali lasciuiebant, non autem iusti: sed in tribulatione & tristitia pertransibant. Hinc autem ostendit, quoniam cum Antichristus venerit, indecentes voluptates assumentur apud eos, qui iniqui erunt, & de propria desperabunt salute: & ideo exemplum ponit huic rei conueniens. Cum enim Archa fabricaretur, prædicabat quidem in medio, futura prædicans mala. Mali autem non credentes, ac si nullum fuisset futurum malum, lasciuiebant, & quia futura apud multos non creduntur, ex præteritis credibilia facit, quæ prædicat. De inde aliud signum ponit per quod ostendit, & quod inopinabiliter dies ille veniet, & quod ipse diem illum non ignorat, dicens. Tunc duo erunt in agro, vnus assumentur & alius relinquetur. Ex quibus verbis ostenditur, quod assumentur, & relinquentur, & serui & Domini, & qui in ocio & labore. HILA. Vel duos in agro, duos populos fidelium, & infidelium in securo, tanquam in vine huius opere dies Domini deprehendit: separabuntur tamen relicto alio, & alio assumpto, in quo fidelium & infidelium destructio docetur. Dei enim ira ingrauescente, sancti in promptuario reconduntur: perfridi vero ad celestis ignis materiam relinquentur. de mentibus enim par ratio est. vnde sequitur: Tunc duo erunt molentes in mola, vna assumentur, & alia relinquetur. Mola enim opus legis est: sed quia pars Iudeorum, ut per Apostolos credidit: ita per Heliam est creditura iustificanda per fidem. ideo vna per eandem fidem boni operis apprehendetur: Alia vero infructuosa legis opere relinquetur molens incassum, & non factura celestis cibi panem. HIERONY. Vel duo in agro pariter inuenientur eundem habentes laborem, & quasi parem sementem: sed fructus laboris non æque recipientes. In duobus etiam qui pariter molunt, vel synagogam intelligere debemus vel Ecclesiam, quod simul molere videantur in lege, & de eisdem scripturis sanctis farinam terere præceptorum Dei, vel cæteras hæreses, quæ de vtroque testamento, aut altero, videntur molere farinam doctrinarum suarum. Sequitur: Duo in lecto, vnus assumentur, & alius relinquetur. HILA. Duo autem in lecto, sunt eandem passionis Dominicæ requiem prædicantes, circa quam hæreticorum & Catholicorum

eandem confessio est: sed quia vnitatem diuinitatis Patris & Filij Catholicorum fides prædicabit, & hæreticorum falsitas impugnet, fidem confessionis vtriusque diuini arbitrij iudicium comprobabit, vnum assumendo, & alium relinquendo. REMIG. Vel his verbis, tres ordines Ecclesiæ demonstrantur, per duos in agro, ordo prædicatorum, quibus commissus est ager Ecclesiæ, per duos in mola, ordo coniugatorum, quæ dum per diuersas curas, nunc ad hæc, nunc ad illa flectuntur, quasi molas in circuitu trahunt, per duos in lecto, ordo continentium, quorum requies nomine lecti designatur. In his autem ordinibus sunt boni & mali, iusti & iniusti: & ideo ex eis quidam relinquentur, & quidam assumuntur. ORIG. Vel aliter: Corpus quidem quasi infirmum in lecto, est carnalium passionum: anima autem molit in grati mola mundi, vel corporis sensus in agro mundi operatur. HIERONYMVS. Perspicue ostendit Dominus, quia supra dixit: De die autem illa nemo nouit, nisi pater solus, quia. non expediebat Apostolis scire, ut pendulæ expectationis incerti, semper credant eum esse venturum, quem ignorant quando venturus sit: & ideo quasi ex superioribus concludens dicit. Vigilate ergo, quia nescitis qua hora Dominus vester venturus sit. Et non dicit: Quia nescimus, sed Nescitis, scilicet ut ostendat se diem iudicij non ignorare. CHRYSO. in Hom. Vult autem eos semper in sollicitudine esse, propter hoc dicit: Vigilate. GREGO. Vigilat, qui ad aspectum veri luminis oculos apertos tenet. Vigilat, qui seruat operando quod credit. Vigilat, qui a se torporis, & negligentia tenebras repellit. ORIGEN. Dicit autem, qui simpliciter est, quoniam de secundo aduentu in quo venturus fuerat, hunc dicebat sermonem, alius autem quod intelligibilem & futurum in sensum discipulorum verbi dicebat aduentum, quia nondum erat in sensu eorum, quem admodum erat futurus. AVGVST. ad Eschium: Non solum autem illis dixit, vigilate, quibus tunc audientibus loquebatur: sed etiam illis qui fuerunt post illos annos, & ad nos ipsos, & qui erunt post nos vsque ad nouissimum eius aduentum, quia ad omnes pertinet quodammodo, tunc enim vniciueque veniet dies ille, cum venerit eius dies, ut talis hinc exeat, qualis iudicandus est illa die, ac per hoc vigilare debet omnis Christianus, ne imparatum eum inueniat Domini aduentus. Imparatum enim inueniet ille dies, quem imparatum inuenierit suæ vite vltima dies. ORIGEN. Vani autem sunt omnes, siue qui consummationem mundi scire se profiteantur quando erit, siue qui vite propriæ finem scire se gloriantur, quem nemo cognoscere potest, nisi Spiritus sancto illuminat. HIERONY. Præmissio autem patrisfamilias exemplo, cur recitat consummationis diem, manifestus docet cum subdit: Illud autem scitote, quoniam si sciret paterfamilias, qua hora fur venturus esset, vigilaret vtique, & non sineret perfridi domum suam. ORIGEN. Paterfamilias domus, est sensus hominis, domus autem eius est anima, fur autem diabolus. Est autem omnis sermo contrarius, qui non per naturalem introitum intrat ad animam negligentis: sed quasi qui foderit domum, primum destruens quædam naturalis ædificia animæ, id est naturales intellectus, & per ipsam dirutionem ingressus, spoliat animam. Aliquotiens inuenit quis furem in ipsa perfossione, & comprehendens eum percussorem sermonem imittens, interficit ipsum. non autem in die fur venit, quando illuminata est a Sole iustitiæ anima hominis studiosi: sed in nocte, id est in tempore adhuc malitiæ permanentis, in qua cum fuerit aliquis, possibile est & si non habuerit virtutem solis, quod tamen illustretur ex aliquo splendore verbi, quod est lucerna adhuc quidem manens in malitia: sed tamen habens propositum meliorum & vigilantium, ne perfodiatur hoc eius propositum, vel in tempore tentationum, vel in quarumcumque calamitatum maxime fur solet venire, volens perfodere animæ domum. GREGOR. Vel nesciente paterfamilias fur domum perfodit, quia dum a sui custodia spiritus dormierit, improvia mors veniens carnis nostræ habitaculum irrupit, & eum quem domini domus dormientem inuenit, necat: quia dum ventura dâna spiritus minime præuidet, hunc mors ad supplicium nescientem rapit, furi autem resisteret, si vigilaret, quia aduentum iudicij, qui occulte animas rapit, præcauens ei poenitendo occurreret, ne impetitus periret. Horam vero vltimam iccirco Dominus voluit esse incognitam, ut semper possit esse suspecta, ut dum illa præuidere minime possumus, ad illam sine intermissione præparemur: propter quod sequitur. Ideoque estote parati, quia nescitis qua hora

Hom.

Tract. 3.

Epist. 80.

Hom.

hora filius hominis venturus est. CHRYSO. in Hom. Hic videtur confundere eos, qui non tantum studium faciunt animæ suæ, quantum studens circa pecunias, qui furem expectant: n. HILAR. Quamuis dominus supra in communi, nos ad incessantem vigilantia curâ fuerit adhortatus: specialem tamen populi principibus, id est Episcopis in expectatione aduentus suo sollicitudinē mandauit. Hanc. n. seruam fidelem, atque prudentem præpositum famuliz signat, commoda atque utilitates populi sibi commissi curantem. vnde dicit: Quis putas est fidelis seruus & prudens, quem constituit dominus super familiam suam, ut det illis cibum in tempore? CHRYSO. in Hom. Quod autem dicit. Quis putas, non est ignorantis inuenitur enim & pater interrogando loquens, ut cum dicit: Adi ubi es? REMIGIUS. Nec enim signat hæc interrogatio impossibilitatem periciendæ virtutis, sed difficultatem. GREGO. Rarus enim est fidelis seruus Domino propter dominum seruus, quæ Christi non ad lucrum: sed pro amore Christi faciens, prudens qui subditorum capacitatem, vitam, & mores discutiit, quem constituit Dominus, qui scit vocatus a Deo, & non se iniecerit. CHRYSO. in Hom. Duo autem expetit ab huiusmodi seruo, scilicet prudentiam & fidem. fidelem. n. eum dicit, quoniam nihil quod Domini sui est, sibi proprium fecit, nihil etiam de rebus sui Domini vane, & inaniter consumpsit. Prudentem autem eum vocat, quoniam cognouit id, ad quod oportet dispensare, quæ data sunt. ORIGEN. Vel qui in fide proficit, etsi nondum in ea perfectus est, communiter fidelis vocatur, & qui naturalem habet mentis velocitatem, dicitur prudens. Siquis autem confideret, quem constituit Dominus, & studium fidei exercentes, non autem & prudentes, quoniam quæ stulta sunt mundi elegit Deus. Et iterum videbit alios veloces quod esse & prudentes, & modicæ autem fidei. Conuenire autem in vnum fidelem atque prudentem, rarissimum est. Vt autem in tempore det cibum, necessaria habet quis prudentiam. Vt autem non adimat cibos indigentium, opus est fides, quoniam & secundum simplicem intellectum opus habemus. ut fideles simus ad dispensandum ecclesiæ redditus, & ut non de opere mus quæ sunt viduarum, & ut memores simus pauperum, & ne occasionem accipientes, ex eo quod scriptum est. Dominus constituit his, qui euangelij prædicant de Euangelio viuere, nec amplius quaeramus, quæ cibum simplicem & necessaria vestimenta, & ut nec amplius teneamus nobis quam his, qui necessitatem patiuntur. Prudentes autem, ut prudentes intelligamus indigentium causas, propter quas sunt indigentes, & vniuersisque dignitate quo educatus est, & quantum necessarium habet. Multa enim sapientia opus est ei, qui bene vult dispensare Ecclesiasticos redditus. Sic & fidelis seruus & prudens, ut non effundat rationabilem, & spiritualem cibum, quibus non oportet, volens ostendere se esse prudentem, illis, qui magis necessariam habent verbum quod mores eorum ædificet, & vitam componat, quam quod illuminat scientiæ lucem, aut ne eis, qui possunt acutius audire, pigeat exponere altiora, ne exponentes vilia contemnantur ab his, qui naturaliter sunt ingeniosi, aut per exercitationem secularis sapientiæ acuti. CHRYSO. in Homil. Adaptatur etiam, & ad principes seculares hæc parabola, vnumquemque enim his, quæ habet ad communem utilitatem vti oportet, non ad nocumentum conseruorum, neque ad pditionem sui ipsius, siue habeat sapientiam, siue principatum, siue aliud quodcumque. RABA. Dominus autem Christus est, familia autem supra quam constituit est Ecclesia Catholica. Difficile est ergo inuenire in vno, & ut prudens sit & fidelis, non autem impossibile: nec enim beatificaret eum, qui non potest esse, cum subdit: Beatus ille seruus, quem cum venerit do. eius inae. sic facientem. HILARIVS. id est præcepto Domini sui obedientem, ut doctrinæ opportunitate verbum vite in æternitatis cibum alendæ familiæ dispenseret. REMIGIUS. Notandum autem, quod sicut magna distantia est meritum inter bonos Prædicatores, & bonos auditores: ita magna distantia est præmiorum. Bonos enim auditores, si vigilantiam inuenierit, faciet discumbere, ut Lucas dicit. Bonos autem prædicatores super omnia bona sua constituit. Vnde sequitur: Amen dico vobis quoniam super omnia bona sua constituet eum. ORIGEN. v. l. conregnet cum Christo, cui omnia sua tradidit pater, sicut boni patris filius, super omnem patris substantiam constituitur, participat huiusmodi dignitatem & gloriam fidelibus, & prudentibus dispensatoribus suis, ut sint & ipsi super omnem creaturâ. RABA.

Non vt foli, sed vt præ cæteris æterna præmia habeant, tum pro sua vita: tum pro gregis custodia. HILAR. Vel super omnia bona constituetur, id est in Dei gloria collocabitur: quia nihil est vltra quod melius sit. CHRYSO. Deinde non solum ab honore, qui imminet bonis: sed a pœna quam minuat malis, erudit auditorem, cum subdit. Si autem dixerit malus seruus ille in corde suo. Moram facit Dominus meus venire, & ceperit percutere confertuos suos, manducet autem & bibat cum ebriosis, veniet Dominus serui illius, in die qua non sperat, & hora qua ignorat, & diuidet eum, partemque eius ponet cum hypocritis: illic erit fletus & stridor dentium. MORAM facit Dominus meus venire, & ceperit percutere confertuos suos, atque luxuriam cum dicit. Manducet autem & bibat cum ebriosis, hæc quod dicebat. Moram facit dominus meus, desiderio sui Domini dicere crederetur. Quomodo enim ardebat ille qui dixit: Sitiuit anima mea ad Deum vitium, quando veniam? Dicendo enim quando veniam, moras se perpeti inoleste ferebat: quia etiam quod tempore acceleratur, desiderio tardum videtur. ORIGEN. Peccat autem in Deum, quicunque Episcopus, qui non quasi confertuos ministrat: sed quasi dominus, & frequenter vt amarus Dominus per vim dominatur, & non esurientes suscipit, sed epulatur cum ebriosis, & semper somniat, quia post multum temporis venturus est Dominus. RABA. Typice etiam potest intelligi confertuos percutere conscientias interuorum, verbo vel exemplo vitare. HIERO. Quod autem dicit: Veniet Dominus serui illius, in die qua non sperat, & hora qua ignorat. Ad hoc dicit, ut sciat quando non putatur Dominus tunc esse venturum, & vigilantia ac sollicitudinis dispensatores admonet. Porro, quod dicit: Diuidet eum non est intelligendum, quod gladio eum dissecat: sed a Sanctorum consortio eum separet. ORIGEN. Vel diuidet eum, quando spiritus eius, id est spirituale donum reuertetur ad Deum, qui dedit eum. Anima autem cum corpore suo vadit in gehennam. Iustus autem non diuiditur, sed anima eius vadit cum spiritu, id est spirituali dono ad regna caelestia. Qui autem diuiditur, non habent postmodum in se partem spiritualis doni, quæ erat a Deo: sed relinquitur pars quæ erat ipsorum, id est anima quæ cum corpore punietur. vnde sequitur: Et partem eius ponet cum hypocritis. HIERONY. Cum his videlicet, qui erant in agro, & qui molebant: & nihilominus derelicti sunt. Sepè enim dicimus hypocritam aliud esse, & aliud ostendere: sicut & in agro, & in mola idem facere videbatur: sed exitus diuersæ voluntatis apparuit. RABA. Vel cum hypocritis, suscipit partem suam, scilicet duplicem gehennæ pœnam, id est ignis & frigoris. vnde sequitur: Ibi erit fletus & stridor dentium. Ignem enim pertinet fletus oculorum, ad frigus stridor dentium. ORIGEN. Vel fletus erit eis, qui male in hoc mundo ridentes fuerunt, & his qui requieuerunt irrationabiliter erit dentium stridor. nolentes enim dolores materialiter sufferre, compulsi tormentis, dentibus strident: illi, qui manducauerunt acerbitatem malitiæ. Ex his autem cognoscere est, quoniam non solum qui fideles sunt & prudentes, constituit Dominus super familiam suam, sed etiam & malos, & quod non soluat eos de hoc, quod constituti sunt a Domino super familiam eius: sed illud vt dent in tempore cibos, & vt abstineat a peccationibus, & comestationibus. AVG. ad Eschium: Hoc autem seruo malo remoto, qui proculdubio Domini sui odit aduentum, constituiamus ante oculos tres seruos bonos, aduentum Domini sui desiderantes. Si vnus eorum citius, alter tardius dominum suum dicit esse venturum, tertius de hac re suam ignorantiam constituit. videmus tamen quis magis Euangelio consonet. vnde dicit: Vigilemus & oremus, quia citius venturus est Dominus. Alter dicit: Vigilemus, quia breuis, & incerta est vita ista, quamuis tardius venturus sit dominus. Tertius dicit: Vigilemus, quia breuis & incerta est vita ista, & nescimus quando venturus est dominus. Quid autem aliud hic dicit, quam quod cum audimus Euangelium dicere. Vigilate quia nescitis qua hora venturus sit Dominus, omnes quidem præ desiderio regni Dei, hoc volunt esse veluros, quod putat primus, deinde si factum fuerit, gaudebit cum illo secundus & tertius. si autem factum non fuerit, metucendum est ne inter ipsas moras perturbentur, qui crederant quod dixerat primus, & incipiant Domini aduentum non tardum putare, sed nullum. Qui autem credit quod dicit secundus, tardius Dominum esse venturum, si salum fuerit, nulli turbantur in fide, sed inopinatum gaudio perfruentur. Qui autem quid horum verum sit ignorare se constituit: illud optat, hoc tollerat,

Epist. 80. in princ.

Epist. 80. in fi.

Epist. 80. p. pe princ.

tollerat in nullo eorum errat, quia nil eorum, aut affirmat aut negat.

CAP. XXV.

CHRYSOSTO. In superiori Parabola Dominus poenam ostendit eius qui percutiebat, & inebriabatur, & bona Domini sui dispergebat.

CAPVT XXV.

Vnc simile erit regnum caelorum decem virginibus, quae accipientes lampades suas, exierunt obuiam sponso & sponso. Quinque autem ex eis erant fatuae, & quinque prudentes. Sed quinque fatuae acceptis lampadibus, non sumpserunt oleum secum. Prudentes vero, acceperunt oleum

oleum habent. Sequitur enim. Sed quinque fatuae acceptis lampadibus, non sumpserunt oleum secum. Prudentes vero acceperunt oleum in vasis suis cum lampadibus. HILA. Oleum boni operis fructus est. vasa humana sunt corpora, intra quorum viscera thesaurus bonae conscientiae recondendus est. HIERO. Oleum ergo habent virgines, quae iuxta fidem operibus adornantur. non habent oleum quae videntur simili quidem fide confiteri: sed virtutum opera negligunt. AVGVST. de Ver. Do. Vel per oleum ipsam laetitiam significari arbitror, secundum illud: Vniuit Deus tu' oleo exultationis. Qui ergo non propterea gaudet, quia Deo intrinsecus placet, non habet oleum secum. gaudium enim non habent, dum incontinenter viuunt, nisi in laudibus hominum. Prudentes autem acceperunt oleum cum lampadibus, id est laetitiam bonorum operum. In vasis suis, id est in corde atque conscientia posuerunt, sicut Apostolus monet: Probet autem seipsum homo, & tunc gloriam habebit in seipso & non in altero. CHRYS. in Ho. Vel oleum hic vocat charitatem & elemosynam, & quodcumque circa indigentes auxiliu. Lampades autem vocat virginitatis charismata, propter hoc quod sultas eas vocat, quoniam maiorem sustentent laborem, propter minorem omnia perdididerunt: maiori. labore vincitur carnis cupido, quam pecuniarum. ORIG. Vel oleum est verbum doctrinae quo vasa animarum implentur. Nihil enim sic confortat sicut moralis sermo, qui oleum luminis appellatur. Prudentes ergo acceperunt huiusmodi oleum, quod satis sit eis, etiam tardante exitu, & morante verbo, venire ad consummationem eorum. Fatuae autem acceperunt lampades, in primis quidem accensas, sed tantum oleum non acceperunt, ut eis sufficeret vsque ad finem, ne gligentes circa susceptionem doctrinae, quae confortat fidem, & bonorum actuum lumen illuminat. vnde sequitur. Moram autem faciente sponso, dormitauerunt omnes & dormierunt. AVGVST. de Ver. Do. Ex utroque enim genere hominum moriantur hoc interuallo temporis, donec sub aduentu Domini fiat resurrectio mortuorum. GREGO. Dormire etenim, mori est. Ante somnum vero dormire, est ante mortem a salute languescere, quia per pondus agnitivinis peruenit ad somnum mortis. HIERO. Vel dormitauerunt, id est mortui sunt. Consequenter autem dormierunt, quia postea suscitandae sunt: Per hoc autem, quod dicit. Moram autem facit. sponso. ostendit, quod non parum temporis inter priorem, & secundum Domini aduentum praetergreditur. ORIGEN. Vel sponso tardante, & non cito veniente verbo ad consummationem vitae, patiuntur aliquid sensus dormitantes, & quasi in nocte mundi agentes & dormierunt, ut puta remissius agere a sensu illo vitali: non tamen lampades perdididerunt, neque desperauerunt de conseruatione olei illar prudentes. vnde sequitur. Media autem nocte clamor factus est, ecce sponus venit, exite obuiam ei. HIERO. Traditio Iudaeorum est, Christum media nocte venturum in similitudinem Aegyptijs, quando Pascha celebratum est & exterminator venit, & Dominus super tabernacula transiit, & sanguine agni postes nostrarum frontium consecrauit sunt, vnde reor & traditionem Apostolicam permanisse, ut die vigiliarum Paschae ante noctis dimidium, populum dimittere non liceat, expectantes Christi aduentum, postquam illud tempus transierit securitate praesumpta festum cuncti agant diem. vnde Psalmista dicebat: Media nocte surgebam ad confitendum tibi. AVGVST. de Ver. Domini. Vel media nocte, i. nullo sciente aut sperante, HIERO. Subito ergo quasi in tempesta nocte, & securis omnibus, quando grauissimus sopor est per angelorum clamorem, & tubas praecedentium fortitudinum Christi resonabit aduentus. quod significatur cum dicitur: Ecce sponus venit, exite obuiam ei. HILAR. Tuba enim excitante sponso, tantum obuiam procedit. Erunt enim iam ambo vnum, id est caro & Deus, quia in gloriam spiritualem humilitas carnis transformata est. AVGVST. de Ver. Do. Vel quod dicit, sponso tantum obuiam venire virgines, sic intelligendum puto, vt ex ipsis virginibus constet ea quae dicitur sponso, tanquam si omnibus Christianis in Ecclesia concurrentibus filij ad matrem currere dicantur. cum ex ipsis filijs congregatis constet ea quae dicitur mater. nunc enim desponsata est Ecclesia, & virgo est ad nuptias perducenda illo tempore, quo vniuersa mortalitate in ea praetereunte, immortali coniunctione habeatur. ORIGEN. Vel media nocte, i. in altitudine remissionis factus est clamor

in vasis suis cum lampadibus. Moram autem faciente sponso, dormitauerunt omnes & dormierunt. Media autem nocte clamor factus est, ecce sponus venit, exite obuiam ei. Tunc surrexerunt omnes virgines illae, & ornauerunt lampades suas. Fatuae autem sapientibus dixerunt: Date nobis de oleo vestro, quia lampades nostrae extinguuntur. Responderunt pru-

dentibus, dicentes. Ne forte non sufficiat nobis & vobis, ite potius ad vendentes, & emite vobis. Dum autem irent emere, venit sponus, & quae paratae erant, intrauerunt cum eo ad nuptias, & clausa est ianua. Nouissime vero veniunt & reliquae virgines, dicentes: Domine domine, aperi nobis. At ille respondens, ait: Amen dico vobis,

non habet oleum secum. gaudium enim non habent, dum incontinenter viuunt, nisi in laudibus hominum. Prudentes autem acceperunt oleum cum lampadibus, id est laetitiam bonorum operum. In vasis suis, id est in corde atque conscientia posuerunt, sicut Apostolus monet: Probet autem seipsum homo, & tunc gloriam habebit in seipso & non in altero. CHRYS. in Ho. Vel oleum hic vocat charitatem & elemosynam, & quodcumque circa indigentes auxiliu. Lampades autem vocat virginitatis charismata, propter hoc quod sultas eas vocat, quoniam maiorem sustentent laborem, propter minorem omnia perdididerunt: maiori. labore vincitur carnis cupido, quam pecuniarum. ORIGEN. Vel oleum est verbum doctrinae quo vasa animarum implentur. Nihil enim sic confortat sicut moralis sermo, qui oleum luminis appellatur. Prudentes ergo acceperunt huiusmodi oleum, quod satis sit eis, etiam tardante exitu, & morante verbo, venire ad consummationem eorum. Fatuae autem acceperunt lampades, in primis quidem accensas, sed tantum oleum non acceperunt, ut eis sufficeret vsque ad finem, ne gligentes circa susceptionem doctrinae, quae confortat fidem, & bonorum actuum lumen illuminat. vnde sequitur. Moram autem faciente sponso, dormitauerunt omnes & dormierunt. AVGVST. de Ver. Do. Ex utroque enim genere hominum moriantur hoc interuallo temporis, donec sub aduentu Domini fiat resurrectio mortuorum. GREGO. Dormire etenim, mori est. Ante somnum vero dormire, est ante mortem a salute languescere, quia per pondus agnitivinis peruenit ad somnum mortis. HIERO. Vel dormitauerunt, id est mortui sunt. Consequenter autem dormierunt, quia postea suscitandae sunt: Per hoc autem, quod dicit. Moram autem facit. sponso. ostendit, quod non parum temporis inter priorem, & secundum Domini aduentum praetergreditur. ORIGEN. Vel sponso tardante, & non cito veniente verbo ad consummationem vitae, patiuntur aliquid sensus dormitantes, & quasi in nocte mundi agentes & dormierunt, ut puta remissius agere a sensu illo vitali: non tamen lampades perdididerunt, neque desperauerunt de conseruatione olei illar prudentes. vnde sequitur. Media autem nocte clamor factus est, ecce sponus venit, exite obuiam ei. HIERO. Traditio Iudaeorum est, Christum media nocte venturum in similitudinem Aegyptijs, quando Pascha celebratum est & exterminator venit, & Dominus super tabernacula transiit, & sanguine agni postes nostrarum frontium consecrauit sunt, vnde reor & traditionem Apostolicam permanisse, ut die vigiliarum Paschae ante noctis dimidium, populum dimittere non liceat, expectantes Christi aduentum, postquam illud tempus transierit securitate praesumpta festum cuncti agant diem. vnde Psalmista dicebat: Media nocte surgebam ad confitendum tibi. AVGVST. de Ver. Domini. Vel media nocte, i. nullo sciente aut sperante, HIERO. Subito ergo quasi in tempesta nocte, & securis omnibus, quando grauissimus sopor est per angelorum clamorem, & tubas praecedentium fortitudinum Christi resonabit aduentus. quod significatur cum dicitur: Ecce sponus venit, exite obuiam ei. HILAR. Tuba enim excitante sponso, tantum obuiam procedit. Erunt enim iam ambo vnum, id est caro & Deus, quia in gloriam spiritualem humilitas carnis transformata est. AVGVST. de Ver. Do. Vel quod dicit, sponso tantum obuiam venire virgines, sic intelligendum puto, vt ex ipsis virginibus constet ea quae dicitur sponso, tanquam si omnibus Christianis in Ecclesia concurrentibus filij ad matrem currere dicantur. cum ex ipsis filijs congregatis constet ea quae dicitur mater. nunc enim desponsata est Ecclesia, & virgo est ad nuptias perducenda illo tempore, quo vniuersa mortalitate in ea praetereunte, immortali coniunctione habeatur. ORIGEN. Vel media nocte, i. in altitudine remissionis factus est clamor

bet oleum secum. gaudium enim non habent, dum incontinenter viuunt, nisi in laudibus hominum. Prudentes autem acceperunt oleum cum lampadibus, id est laetitiam bonorum operum. In vasis suis, id est in corde atque conscientia posuerunt, sicut Apostolus monet: Probet autem seipsum homo, & tunc gloriam habebit in seipso & non in altero. CHRYS. in Ho. Vel oleum hic vocat charitatem & elemosynam, & quodcumque circa indigentes auxiliu. Lampades autem vocat virginitatis charismata, propter hoc quod sultas eas vocat, quoniam maiorem sustentent laborem, propter minorem omnia perdididerunt: maiori. labore vincitur carnis cupido, quam pecuniarum. ORIGEN. Vel oleum est verbum doctrinae quo vasa animarum implentur. Nihil enim sic confortat sicut moralis sermo, qui oleum luminis appellatur. Prudentes ergo acceperunt huiusmodi oleum, quod satis sit eis, etiam tardante exitu, & morante verbo, venire ad consummationem eorum. Fatuae autem acceperunt lampades, in primis quidem accensas, sed tantum oleum non acceperunt, ut eis sufficeret vsque ad finem, ne gligentes circa susceptionem doctrinae, quae confortat fidem, & bonorum actuum lumen illuminat. vnde sequitur. Moram autem faciente sponso, dormitauerunt omnes & dormierunt. AVGVST. de Ver. Do. Ex utroque enim genere hominum moriantur hoc interuallo temporis, donec sub aduentu Domini fiat resurrectio mortuorum. GREGO. Dormire etenim, mori est. Ante somnum vero dormire, est ante mortem a salute languescere, quia per pondus agnitivinis peruenit ad somnum mortis. HIERO. Vel dormitauerunt, id est mortui sunt. Consequenter autem dormierunt, quia postea suscitandae sunt: Per hoc autem, quod dicit. Moram autem facit. sponso. ostendit, quod non parum temporis inter priorem, & secundum Domini aduentum praetergreditur. ORIGEN. Vel sponso tardante, & non cito veniente verbo ad consummationem vitae, patiuntur aliquid sensus dormitantes, & quasi in nocte mundi agentes & dormierunt, ut puta remissius agere a sensu illo vitali: non tamen lampades perdididerunt, neque desperauerunt de conseruatione olei illar prudentes. vnde sequitur. Media autem nocte clamor factus est, ecce sponus venit, exite obuiam ei. HIERO. Traditio Iudaeorum est, Christum media nocte venturum in similitudinem Aegyptijs, quando Pascha celebratum est & exterminator venit, & Dominus super tabernacula transiit, & sanguine agni postes nostrarum frontium consecrauit sunt, vnde reor & traditionem Apostolicam permanisse, ut die vigiliarum Paschae ante noctis dimidium, populum dimittere non liceat, expectantes Christi aduentum, postquam illud tempus transierit securitate praesumpta festum cuncti agant diem. vnde Psalmista dicebat: Media nocte surgebam ad confitendum tibi. AVGVST. de Ver. Domini. Vel media nocte, i. nullo sciente aut sperante, HIERO. Subito ergo quasi in tempesta nocte, & securis omnibus, quando grauissimus sopor est per angelorum clamorem, & tubas praecedentium fortitudinum Christi resonabit aduentus. quod significatur cum dicitur: Ecce sponus venit, exite obuiam ei. HILAR. Tuba enim excitante sponso, tantum obuiam procedit. Erunt enim iam ambo vnum, id est caro & Deus, quia in gloriam spiritualem humilitas carnis transformata est. AVGVST. de Ver. Do. Vel quod dicit, sponso tantum obuiam venire virgines, sic intelligendum puto, vt ex ipsis virginibus constet ea quae dicitur sponso, tanquam si omnibus Christianis in Ecclesia concurrentibus filij ad matrem currere dicantur. cum ex ipsis filijs congregatis constet ea quae dicitur mater. nunc enim desponsata est Ecclesia, & virgo est ad nuptias perducenda illo tempore, quo vniuersa mortalitate in ea praetereunte, immortali coniunctione habeatur. ORIGEN. Vel media nocte, i. in altitudine remissionis factus est clamor

Serm. 11.

Hom. 12.

Serm. 22.

Serm. 22.

Serm. 11.

Hom.

Serm. 11.

Serm. 22.

Serm. 22.

clamor omnes suscitare volentium, sicut existimo angelorum, qui sunt administratorij spiritus intus clamantes in sensibus omnium dormientium. Ecce spon. ve. exite obuiam ei. & suggestionem quidem hanc omnes audierunt, & surrexerunt, non autem omnes de center imposuerunt lampadibus suis ornatum. vnde sequitur.

Tunc surrexerunt omnes virgines illae, & ornauerunt lampades suas. Qui autem male vtrius sensibus, ornamentum nullum habent in sensibus. GREGO. Vel tunc quidem omnes virgines surgunt, quia & electi, & reprobi a somno suar moris excitantur. Lampades ornant, quia sua seculum opera numerant, pro quibus aeternam recipere beatitudinem expectant. AVGVST. de Ver. Do. Aptauerunt enim lampades suas, id est rationes reddendas operum suorum. HILAR. Vel lampadarum assumptio, animarum est reditus in corpora, eorumque lux est conscientia boni operis elucens, quae vasculis corporum continetur. ORIGEN. Sed lampades fatuarum virginum extinguuntur, quia earum opera quae clara hominibus foris apparuerunt, in aduentu iudicis intus obscurantur. vnde sequitur: Fatuae autem sapientibus dixerunt: Date nobis de oleo vestro, quia lampades nostrae extinguuntur. Quid est autem, quod tunc a prudentibus oleum petunt: nisi quod in aduentu iudicis, cum se intus vacuas inuenerint, testimonium foris quaerunt? ac si a sua fiducia deceptae, proximis dicant: Quia nos quasi sine opere repelli conspiciatis, dicite de nostris operibus quod vidistis. AVGVST. de Ver. Do. De consuetudine enim id semper inquit, vnde gaudere animus solet. Itaque hominum, qui corda non vident, testimonium volunt habere apud Deum, qui cordis inspector est: sed quorum facta aliena laude fulciuntur eadem substracta deficiunt: vnde & earum lampades extinguuntur. Vel virgines quae lampades suas quae rursus extinguunt, ostendunt eas ex parte lucere, & tamen non habent lumen indeficiens, nec opera perpetua. Siquis igitur habet animum virginalem, & amator est pudicitiae, non debet mediocriter esse contentus his, quae cito exarescunt, & orto caumate arescunt, sed perfectas virtutes sequatur, ut lumen habeat sempiternum. CHRYS. in Hom. Non solum haec virgines stultae erant, quoniam hinc recesserunt misericordia carentes: sed quia astimabant ibi se accepturas, vbi importune quaesierunt. Quamuis autem illis virginibus prudentibus nihil misericordius sit, quae propter misericordiam maxime fuerunt approbate: non tamen stultae virgines sua petitione potitae sunt. Sequitur: Surrexerunt prudentes dicentes: Ne forte non sufficiat nobis & vobis. Hinc autem discimus, quod nullus nostrum adire poterit, nisi operibus, cum quibus inuenti erimus. HIERONY. Non enim hoc virgines prudentes de avaritia, sed de timore respondent: vnde quisque pro suis operibus mercedem accipiet, neque possunt in die iudicij aliorum virtutes, aliorum vitia subleuare. Dant autem prudentes consiliu, ut non debeant sine oleo lampadarum sponso occurrere. Et hoc est quod sequitur. Ite potius ad vendentes, & emite vobis. HILAR. Vendentes hi sunt, qui misericordia fidelium indigentes, reddunt ex se petita commerita indigentiae suae, facientes boni operis nostri conscientiam venundantes. Haece est enim indefessi luminis copiosa materia, quae misericordiae fructibus, & emenda est & reconducenda. CHRYS. in Hom. Vides ergo quanta nobis sit a paupere ribus negociatio, pauperes autem non sunt ibi, sed hic, ideoque hoc oleum congregare oportet, ut illic vile sit, cum tempus nos vocet HIERONY. Vendit etiam hoc oleum, & multo emitur pretio ac difficili labore conquiritur, quod non solum in elemosynis: sed in cunctis virtutibus, & consilijs intelligimus magistroru. ORIGEN. Vel aliter: Est fatuae erant: tamen hoc intelligebant, quoniam cum lumine debebant obuiam ire sponso, omnes lampades sensuum habentes illuminatas. videbant autem & illud, quoniam ex eo quod minus habebant oleum rationale, iam propinquabant tenebris, lampades earum fuerant obscurandae. Sed sapientes transmittunt fatuas ad olei venditores, videntes quoniam non tantum oleum, id est verbum doctrinae congregauerant, ut sufficeret ipsis ad vitam, & illos docerent. vnde dicit: Ite potius ad vendentes, & emite vobis. Iab eis accipite, & precij est perseverantia, & amor discendi, & diligentia, & labor cupientium discere. AVGVST. de Ver. Do. Vel non sunt putandae dedisse consilium: sed crimen earum ex obliquo commemorasse. Vendunt. n. adulatores oleum, qui sine fide, sine ignorata laudando, animas in

errores mittunt, & eis vana gaudia tanquam fatuis consiliando, aliquam de his mercedem commodi temporalis accipiunt. Dicitur ergo: Ite ad vendentes, & emite vobis. vnde dicitur: Ne forte non sufficiat nobis & vobis. quia alieno testimonio non iuuatur quisquam apud Deum, cui secreta cordis apparent, & vix quisque sibi sufficit, cui testimonium perhibeat conscientia sua. HIERO. Verum, quia iam emendi tempus excesserat, & adueniente iudicij die locus non erat penitentiae, non noua patrare opera, sed praeteritorum rationem coguntur exoluere. vnde sequitur: Cum autem iret emere, ve-

nescio vos. Vigilate itaque, quia nescitis diem neque horam.

Sicut enim homo peregre proficiscens, vocauit seruos suos, & tradidit illis bona sua. Et vni dedit quinque talenta, alij autem duo, alij vero vnum, vnicuique secundum propriam virtutem, & profectus est statim. Abijt autem qui quinque talenta acceperat, & operatus est in

spon. & quae paratae erant intra. cum eo ad nuptias. HILAR. Nuptiae autem immortalitatis assumptio est, & inter corruptionem, atque incorruptionem, ex noua societate coniunctio. CHRYS. in Ho. Per hoc autem quod dicit. Dum irent emere, ostendit quia est misericordes efficiamur post mortem, nihil hinc lucrabimur ad effugiendum, sicut nec diuiti profuit, quod factus est misericors & sollicitus circa eos, qui sibi attingebant. ORIGEN. Vel dicit. Dum irent emere: est enim inuenire quosdam, qui quid debuerunt, neglexerunt aliquid vile discere, in ipso autem exitu vitae suae, dum disponunt discere, comprehenduntur a morte. AVGVST. de Ver. Domini. Vel aliter: Eunibus illis emere, id est inclinantis se in ea quae foris sunt, & solitis gaudere quaerentibus, quia gaudia interna non nouerant, venit ille qui iudicat. Et quae paratae erant, id est quibus coram Deo conscientia testimonium perhibebat. intra. cum eo ad nuptias. munda anima: puro ac perfecto Dei verbo fructu copulatur. HIERO. Post iudicij autem diem bonorum operum, & iustitiae occasio non relinquatur. vnde sequitur: Et clausa est ianua. AVGVST. de Ver. Do. Receptis enim illis, qui sunt in angelicam vitam commutati, clauditur aditus ad regna caelorum. non enim post iudicium patet precum ac meritorum locus. HILAR. Et tamen cum iam poenitentiae nullum est tempus, fatuae occurrunt. aperi sibi aditum rogant. vnde sequitur: Nouissime autem veniunt, & reliquae virgines dicentes: Domine domine, aperi nobis. HIERO. Egregia in Domini appellatione confessio iudicij fidei est: Sed quid prodest voce inuocare, quem operibus neget? GREGO. Dolore autem repulsionis compulsa appellationem ingeminans, dominationis inuocando patrem, cuius in vita sua misericordiam contempserunt. AVGVST. de Ver. Domini. Non autem dictum est, quod emerunt oleum: & ideo intelligendae sunt, nullo iam remanente de alienis laudibus gaudio, in angustijs & magnis afflictionibus redire ad implorationem Dei: sed magna eius est fides veritas post iudicium, cuius ante iudicium ineffabilis misericordia praerogata est. Propter quod sequitur: At ille respondens ait, Amen dico vobis, nescio vos. Ex illa. regula, quia non habet ars Dei, id est eius sapientia, ut intrent in gaudium eius, qui non coram Deo: sed ut placerent hominibus, conati sunt aliquid secundum praeccepta eius operari. HIERO. Nouit enim Dominus eos qui sunt eius, & qui ignorat ignorabitur, & licet virgines sint, vel corporis puritate, vel verae fidei confessione: tamen quia oleum non habent, ignorantur a sponso. Ex hoc autem, quod insertum: Vigilate itaque quia nescitis diem, neque horam: intelligit vniuersa quae dicta sunt esse praemissa, ut quia ignoramus iudicij diem, solcite nobis lumen bonorum operum praeparemus. AVGVST. de Ver. Do. Non autem solum illius futuri temporis, quo venturus est sponus, sed suae quisque dormitionis diem & horam nescit, ad quam quisque paratus est, etiam paratus inuenitur, cum illa vox sonuerit, qua omnes cui gloriatur sunt. AVGVST. ad Iohannem. Non desuerunt autem, qui docere voluerunt has quinque, & quinque virgines ad hunc eius aduentum, qui nunc fit per Ecclesiam, pertinere, sed haec non sunt temere pollicenda: ne aliquid occurrat, quod valide contradicat.

Spon. & quae paratae erant intra. cum eo ad nuptias. HILAR. Nuptiae autem immortalitatis assumptio est, & inter corruptionem, atque incorruptionem, ex noua societate coniunctio. CHRYS. in Ho. Per hoc autem quod dicit. Dum irent emere, ostendit quia est misericordes efficiamur post mortem, nihil hinc lucrabimur ad effugiendum, sicut nec diuiti profuit, quod factus est misericors & sollicitus circa eos, qui sibi attingebant. ORIGEN. Vel dicit. Dum irent emere: est enim inuenire quosdam, qui quid debuerunt, neglexerunt aliquid vile discere, in ipso autem exitu vitae suae, dum disponunt discere, comprehenduntur a morte. AVGVST. de Ver. Domini. Vel aliter: Eunibus illis emere, id est inclinantis se in ea quae foris sunt, & solitis gaudere quaerentibus, quia gaudia interna non nouerant, venit ille qui iudicat. Et quae paratae erant, id est quibus coram Deo conscientia testimonium perhibebat. intra. cum eo ad nuptias. munda anima: puro ac perfecto Dei verbo fructu copulatur. HIERO. Post iudicij autem diem bonorum operum, & iustitiae occasio non relinquatur. vnde sequitur: Et clausa est ianua. AVGVST. de Ver. Do. Receptis enim illis, qui sunt in angelicam vitam commutati, clauditur aditus ad regna caelorum. non enim post iudicium patet precum ac meritorum locus. HILAR. Et tamen cum iam poenitentiae nullum est tempus, fatuae occurrunt. aperi sibi aditum rogant. vnde sequitur: Nouissime autem veniunt, & reliquae virgines dicentes: Domine domine, aperi nobis. HIERO. Egregia in Domini appellatione confessio iudicij fidei est: Sed quid prodest voce inuocare, quem operibus neget? GREGO. Dolore autem repulsionis compulsa appellationem ingeminans, dominationis inuocando patrem, cuius in vita sua misericordiam contempserunt. AVGVST. de Ver. Domini. Non autem dictum est, quod emerunt oleum: & ideo intelligendae sunt, nullo iam remanente de alienis laudibus gaudio, in angustijs & magnis afflictionibus redire ad implorationem Dei: sed magna eius est fides veritas post iudicium, cuius ante iudicium ineffabilis misericordia praerogata est. Propter quod sequitur: At ille respondens ait, Amen dico vobis, nescio vos. Ex illa. regula, quia non habet ars Dei, id est eius sapientia, ut intrent in gaudium eius, qui non coram Deo: sed ut placerent hominibus, conati sunt aliquid secundum praeccepta eius operari. HIERO. Nouit enim Dominus eos qui sunt eius, & qui ignorat ignorabitur, & licet virgines sint, vel corporis puritate, vel verae fidei confessione: tamen quia oleum non habent, ignorantur a sponso. Ex hoc autem, quod insertum: Vigilate itaque quia nescitis diem, neque horam: intelligit vniuersa quae dicta sunt esse praemissa, ut quia ignoramus iudicij diem, solcite nobis lumen bonorum operum praeparemus. AVGVST. de Ver. Do. Non autem solum illius futuri temporis, quo venturus est sponus, sed suae quisque dormitionis diem & horam nescit, ad quam quisque paratus est, etiam paratus inuenitur, cum illa vox sonuerit, qua omnes cui gloriatur sunt. AVGVST. ad Iohannem. Non desuerunt autem, qui docere voluerunt has quinque, & quinque virgines ad hunc eius aduentum, qui nunc fit per Ecclesiam, pertinere, sed haec non sunt temere pollicenda: ne aliquid occurrat, quod valide contradicat.

Sicut enim homo peregre proficiscens, vocauit seruos suos, & tradidit illis bona sua. Et vni dedit quinque talenta, alij autem duo, alij vero vnum, vnicuique secundum propriam virtutem, & profectus est statim. Abijt autem qui quinque talenta acceperat, & operatus est in

nescio vos. Vigilate itaque, quia nescitis diem neque horam.

Sicut enim homo peregre proficiscens, vocauit seruos suos, & tradidit illis bona sua. Et vni dedit quinque talenta, alij autem duo, alij vero vnum, vnicuique secundum propriam virtutem, & profectus est statim. Abijt autem qui quinque talenta acceperat, & operatus est in

nescio vos. Vigilate itaque, quia nescitis diem neque horam.

Sicut enim homo peregre proficiscens, vocauit seruos suos, & tradidit illis bona sua. Et vni dedit quinque talenta, alij autem duo, alij vero vnum, vnicuique secundum propriam virtutem, & profectus est statim. Abijt autem qui quinque talenta acceperat, & operatus est in

Hom. 79.

Ho. eu. 12.

Tra. 32.

Sermo 22.

Ho. eu. 12.

Serm. 22.

Hom. 12.

Serm. 22.

Serm. 22.

Hom. 12.

Serm. 22.

Ho. eu. 9.

Tract. 33.

quasi ad peregrinandum ducitur, cum per redemptionem nostrum in caelo collocatur. ORIGENE. Secundum enim diuinitatis suae naturam non peregrinatur, sed secundum dispensationem corporis quod suscepit. Qui enim dicit discipulis suis: Ecce ego vobiscum sum, usque ad consummationem saeculi: vnigenitus Dei est, qui non est corporeo habitu circumclusus, hoc autem dicentes non solimus Iesum: sed vni cuique substantiae proprietatem eius saluamus. Possimus & talia dicere, quod peregrinatur Dominus per fidem ambulans, & non per spem, si autem peregrinantes a corpore cum domino fuerimus, tunc & ipse erit nobiscum. Simul etiam considerata, quod non videtur redditio sermonis ita conscribita, sicut homo peregrinans: ita ego aut filius hominis, quoniam ipse est, qui in parabola proponitur peregrinans quasi homo, non sicut filius Dei. HIERONIMUS. Vocatis autem Apostolis doctrinam eis Euangeliorum tradidit, non quasi pro largitate & parcitate, alteri plus & alteri minus tribuens, sed pro accipientium viribus, quomodo & Apostolus eos, qui solidum cibum capere non poterat, lacte potasse se dicit. vnde sequitur: Et vni dedit quinq; talenta, alij autem duo, alij vero vnum, vnicuique secundum propriam virtutem. CHRYSOSTOMUS. In quinq; & duobus, & vno talento diuersas gratias intelligimus, quae vnicuique traditae sunt. ORIGENES. Si quando enim videris eorum, qui acceperunt a Christo dispensationem eloquiorum Dei, alios quidem habere amplius, alios autem minus, & vt ita dicam, neque in dimidio intelligentes rerum negotia comparatione meliorum: alios autem adhuc minus habere videbis differentias eorum, qui eloquia Domini susceperunt a Christo, quoniam alia fuit virtus eorum, quibus data sunt quinque talenta, alia quibus duo, alia quibus vnum, & alter alterius non capiebat mensuram, & qui accepit talentum vnum, accepit quidem datum non contemptibile: Multum est enim & vnum talentum talis Domini: tamen tres sunt proprii serui, sicut tria sunt genera eorum, qui fructum faciunt, & quinque quidem accepit talenta, qui omnia sensibilia scripturarum potest adducere ad sensus diuiniore, duo autem qui est corporalem doctrinam edoctus: duo enim videtur carnalis numerus esse, sed adhuc minus potenti vnum talentum paterfamilias dedit. GREGORIUS. Vel aliter: Quinque talentis, dona quinque sensuum, id est exteriorum scientia exprimitur, duobus vero intellectus & operatio designatur. vnus autem talenti nomine, intellectus tantum designatur. Sequitur: Et profectus est statim. GREGORIUS. Non locum mutans, sed liberam eis operandi potestatem permittens, & suo arbitrio relinquens. Sequitur: Abijt autem qui quinque talenta acce. & ope. est in eis, & lucratus est alia quinque. HIERONIMUS. Accepit enim terrenis sensibus, caelestium sibi notitiam duplicauit, ex creaturis intelligens creatorem, ex corporalibus incorporalia, ex breuibus sempiterna. GREGORIUS. Sunt etiam nonnulli, qui & si interna ac mystica penetrare nesciunt, pro intentione tamen supernae patrie docent recta, quae possunt de ipsis exterioribus quae acceperunt, dum qui se a carnis petulantia, a terrena rerum ambitu, atque a visibilibus voluptate custodiunt, ab his etiam alios admonendo compefcunt. ORIGENES. Vel qui habent sensus exercitatos conuersati salubriter, & ad maiorem scientiam se ipsos erigentes, & studiose docentes, lucrati sunt alia quinque: quia nemo facile additamentum accipit virtutis alterius, nisi eius quam habet, & quanta ipsa scit, tanta alterum docet, & non amplius. HILARIUS. Vel seruus ille, qui quinque talenta accepit, populus ex lege credentium est, ex qua profectus meritum ipsius recte impleta Euangelicis fidei operatione duplicauit. Sequitur: Similiter & qui duo acceperat, lucratus est alia duo. GREGORIUS. Sunt enim nonnulli, qui dum intelligendo, & operando alijs praedicant, quasi duplicatum de negotio lucrum reportant, quia dum vtrique sexui praedicatione impenditur, quasi accepta talenta geminantur. ORIGENES. Vel lucrati sunt alia duo, i. corporalem editionem, & aliam paulo sublimiorem. HILARIUS. Vel ille seruus,

Hom. 79.

Homil. 9.

cui duo talenta commissa sunt, Gentium populus est, fide atque confessione, & filij iustificatus & Patris, dominum nostrum Iesum Christum Deum, atq; hominem ex spiritu & carne confessus est. haec ergo huic sunt duo talenta commissa. Sed vt populus Iudaeorum os sacramentum quod in quinq; talentis, i. in lege cognouerit. id ipsum fide Euangelij duplicauit: ita iste incremento duorum talentorum intellectum, atque operationem promeruit. Sequitur: Qui autem vnum acce. abiens fodit in terra & abscon. pecu. Domini sui. GREGORIUS. Talentum quippe in terra abscondere, est acceptum ingenium in terrenis actibus implicare. ORIEN. Vel aliter: Si quando videris aliquem, qui virtutem habet docendi, & animabus proficiendi, & hanc virtutem occultat, quamuis habeat quaedam religionem conuersationis, non dubites dicere talem esse, qui accepit vnum talentum, & abscondit ipsum in terra. HILARIUS. Vel iste seruus, qui vnum talentum accepit, & in terra recondidit, populus est in lege persistens, qui propter inuidiam saluandorum gentium in terra acceptum talentum abscondit. In terra enim talentum abscondere, est nouae praedicationis gloriam sub obtreactione corporeae passionis occultare. Sequitur: Post multum vero tempus, i. postquam dimisit aptos ad negociandum animarum salutem: & ideo forsitan non facile inuenit, quis ex eis, qui apti fuerint ad huiusmodi opus, vt cito transeat de hac vita, sicut est manifestum, ex eo quod & Apostoli senuerunt. Ex quibus dicitur ad Petrum: Cum senueris, extendens manum tuam, de Paulo autem dictum est ad Philemonem: Nunc autem vt Paulus senex. CHRYSOSTOMUS. in Hom. Vide & dominum vbique non confestim expectentem rationem, vt dicas eius longanimitatem. Mihi autem videtur, quod resurrectionem occulte insinuans, hoc dixit. HIERONIMUS. Ideo ergo dicit: Post multum temporis, quia grande tempus est inter ascensionem Saluatoris, & secundum eius aduentum. GREGORIUS. Hac autem lectio huius Euangelij considerare nos admonet, ne qui plus ceteris in hoc mundo accepisse aliquid cernuntur, ab aethore mundi grauius iudicentur. Cum enim augentur dona, rationes etiam crescent donorum. Tanto ergo humilior quisque debet esse ex munere, quanto se obligatiorem esse conspiciat in reddenda ratione. ORIGENES. Fiducia autem fecit eum qui quinque talenta acceperat audere, vt ad dominum prius accederet. Sequitur enim: Et acce. qui quinque talenta acce. obtulit quinque dicens. Domine, quinque te tra. mi. ec. alia quinque superlucrum sum. GREGORIUS. Seruus ergo, qui geminata talenta retulit laudatur a domino, & ad aeternam remunerationem perducitur. vnde subditur: Ait illi dominus: Euge. RABBA. Euge, interfectio est legantis, per quod gaudium suum dominus insinuat, qui bene laborantem seruum ad gaudium aeternum inuitat, de quo Propheta ait: Letificabis nos in gaudio cum vultu tuo. CHRYSOSTOMUS. in Hom. Serue bone: qui de bono loquitur, quod est ad proximum. Et fidelis: quia nihil eorum, quae sunt domini sibi appropriauit. HIERONIMUS. Dicit autem: Super pauca fuisti fidelis, quia omnia quae in praesentia habemus, licet magna videantur & plurima: tamen comparatione futurorum parua & pauca sunt. GREGORIUS. Sed tunc fidelis seruus supra multa constituitur, quando deuicta omnis corruptionis molestia, de aeternis gaudijs in illa caelesti sede gloriatur. Tunc et ad domini sui gaudium perfecte intronitatur, quando in aeterna illa patria assumptus, atque angelorum cetibus admixtus, sic interiorius gaudet de munere, vt non sit quod exterius doleat iam de corruptione. HIERONIMUS. Quid autem potest maius dari fideli seruo, quam esse cum domino & videre gaudium domini sui? CHRYSOSTOMUS. in Hom. Per hoc n. verbum omnem beatitudinem ostendit. AVGVSTINUS. Primo de Tri. Hoc n. erit plenum gaudium nostrum, quo amplius non est frui Deo trinitate, ad cuius imaginem facti

faci sumus. HIERONIMUS. Vtrique autem seruo, & qui de quinque talentis decem fecerat, & qui de duobus quatuor, idem patrisfamilias sermo blanditur. Vtrumque etiam simili recedit gaudio, non considerans lucri magnitudinem, sed studij voluntatem. vnde sequitur, Accessit autem, & qui duo tal. acceperat. ORIGENES. Quod autem dicit, vel i eo qui quinque talenta acceperat, vel in ista qui duo, accedens, intellige accessum trahitur, de hoc mundo ad illum, & vnde quoniam eadem dicta sunt ambobus, ne forte, & qui minorem habuit virtutem & totam illam quam habuit, secundum quod oportebat exerceat, nihil minus habiturus sit apud Deum, quam ille qui fuerit in maiori virtute: hoc n. solum quaeritur, vt quicquid habuerit homo ex Deo, toto eo vtatur ad gloriam Dei. GREGORIUS. Seruus autem qui operari de talento noluit, ad Dominum cum verbis excusationis redit. vnde subditur: Acce. aut. & qui vnum tal. acce. & ait: Domine scio, quia homo durus es. HIERONIMUS. Vere enim hoc quod scriptum est: Ad excusandas excusationes in peccatis, etiam huic seruo contigit, vt ad pigritiam & negligentiam, superbia quoque crimen accederet. Qui enim debuit simpliciter inertiam confiteri, & orare, patremfamilias econuerso caluniatur, & dicit se prudenti fecisse consilio, ne dum lucra pecuniae quaereret, etiam de sorte periclitaretur. ORIGENES. Videtur enim mihi iste seruus fuisse inter credentes quidem, non autem fiducia liter agentes: sed latere volentes & omnia facientes, vt non cognoscantur quasi Christiani. adhuc videtur mihi, qui huiusmodi sunt timorem Dei habere, & sapere de eo quasi de aliquo aultero & im placabili. hoc enim significat cum dicit. Domine, scio quia homo durus es. Intelligimus autem, quod vere dominus noster merit vbi non seminavit, quoniam iustus seminat in spiritu, ex quo meret vitam aeternam. Merit etiam vbi non seminat, & congregat vbi non spargit, quia sibi computat esse collata, quae cumq; in pauperibus fuerint seminata. HIERONIMUS. Ex eo etiam quod hic seruus ausus est dicere: Metis vbi non seminasti, intelligimus etiam & gentilium Philosophorum bonam vitam recipere dominum. GREGORIUS. Sunt autem plerique intra Ecclesiam, quorum iste seruus imaginem tenet, qui melioris vitae vias aggredi metuunt: & tamen iacere in sui corporis ignauia non pertimescunt. Cumque peccatores considerant, sanctitatis vias accipere trepidant, & remanere in suis iniquitatibus non formidant. HILARIUS. Vel per hunc seruum intelligitur populus Iudaeorum in lege persistentes qui dicit. Timui te, tanquam metu veterum praceptorum ab vsu Euangelicae libertatis abstineat, dicatq;: Ecce quod tuum est. velut in his quae a domino praecipita sunt fuerit immoratus: cum tamen scierit, merendos illic iustitiae fructus, vbi lex facta non sit, & colligendos ex gentibus, qui non ex Abraham sint stirpe dispersi. HIERONIMUS. Sed quod putauerat se pro excusatione dixisse, in culpa propria vertitur. vnde sequitur: Respon. autem dominus eius di. ei: Ser. male & pi. scie. quia meto vbi non semino. Seruus autem malus appellatur, quia calumniam domino fecit, piger quia talentum noluit duplicare, vt in altero superbia, in altero negligentiae condemnaret. Si inquit, durum & crudelem me noueras, & aliena scitari, tu scires me mea diligentius quaeriturum, & dares pecuniam meam suae argentum nummularijs, vtrumque enim & p. v. p. argyryon graecus sermo significat. E loquia inquit domini, eloquia caelestia, argentum igne examinatum. pecunia ergo & argentum, praedicatione Euangelij, & sermo diuinus est, qui dari debuit nummularijs, id est vel ceteris doctoribus, quod fecerunt Apostoli per singulas provincias, Praesbyteros & Episcopos ordinantes, & cum vntis creditibus, qui possunt pecuniam duplicare, & cum vsuris reddere, vt quicquid sermone didicerant opere expleret. GREGORIUS. Sicut ergo periculum doctorum aspicitur, si dominicam pecuniam teneant, ita & auditorum, quia cum vsuris ab eis exigitur quod audierunt, vt. sex eo quod audiunt, etiam studeant intelligere no audita. ORIGENES. Non autem confessus est dominus se esse durum sicut ille arbitrabatur, ceteris autem eius sermonibus concessit. Sed vere durus est his qui misericordia Dei abutuntur ad negligentiam suam, non ad conuersionem. GREGORIUS. Pigerum vero seruū qua sententia Dominus feriat, audiamus. Tollite itaque ab eo talentum, & date ei qui habet decem talenta. ORIGENES. Potest quidem dominus suae diuinitatis virtute auferre sufficientiam ab eo, qui piger est ea vsus, & dare ei qui eam multiplicauit. GREGORIUS. Opportunum autem videbatur, vt ei potius quod duo qui quinque talenta acceperat daretur: illi enim dari debuit, qui minus habebat: sed cum per quinque talenta exteriorum scientia

designetur. Per duo autem intellectus & operatio, plus habuit qui duo qui quinque talenta acceperat, quia qui per talenta quinq; exteriorum administrationem meruit, ab intellectu aeternorum adhuc vacuus fuit. Vnum ergo talentum per quod intellectum significari diximus, illi dari debuit qui bene exteriora, quae acceperat ministravit, quod cotidie in sancta Ecclesia cernimus, vt et de interna intelligentia polleant, qui exteriora fideliter administrant. HIERONIMUS. Vel datur ei qui decem talenta fecerat, vt intelligamus, licet aequale sit domini gaudium in vtriusque labore, eius. s. qui quinque, & qui duo duplicauit: tamen maius deberi praemium ei, qui plus in domini pecunia laborauit. GREGORIUS. Generalis etiam mox sententia subditur qua dicitur: Omni enim ha. da. & abunda. ei autem qui non habet, & quod videtur habere auferetur ab eo. Quisquis autem charitatem habet, alia etiam dona percipit, qui quis autem charitatem non habet, etiam dona quae percepisse videbatur, amittit. CHRYSOSTOMUS. in Hom. Qui etiam gratiam sermonis, & doctrinam ad proficiendum habet, non vtens ea, gratiam perdit. qui autem studium adhibet, amplius attrahit donum. HIERONIMUS. Multi etiam cum sint sapientes naturaliter, & habeant acumen ingenij, & fuerint negligentes, & desidia bonum naturae corrumperint, ad comparationem eius qui paululum tardior labore, & industria compensauit quod minus habuit, perdunt bonum naturae, & praemium quod eis fuerat repromissum, vident transire ad alios. Potest etiam sic intelligi: Ei qui fidem habet, & bona in Domino voluntatem, etiam si quid minus, vt homo in opere habuerit, dabitur a bono iudice. Qui autem fidem non habuerit, etiam ceteras virtutes quas videbatur naturaliter possidere, perdit. Et eleganter inquit: Quod videtur habere auferetur ab eo. quicquid enim sine fide Christi est, non ei debet imputari, qui male eo vsus est: sed illi qui etiam malo seruo naturae bonum tribuit. GREGORIUS. Vel quisquis charitatem non habet, etiam ea quae percepisse videbatur, amittit. HILARIUS. Habentibus etiam vnum eum geliorum & legis honor redditur, non habenti autem fidem Christi, etiam quod ex lege sibi esse videbatur honoris auferetur. CHRYSOSTOMUS. in Ho. Seruus autem malus non solum dono punitur, sed etiam intolerabili poena, & cum poena accusabili denuntiatione. vnde sequitur. Et inuitem seruum eiecit in tenebras exteriores. ORIEN. Vbi scilicet nulla illuminatio est, forsitan nec corporalis, nec est respectio Dei illic, sed quasi indignis speculatione dei qui talia peccauerunt, condemnantur in his quae exteriores tenebrae appellantur. Legimus et alique ante nos exponentes de tenebris abyssis, quae est extra mundum, & quasi indigni toto mundo in abyssum illam foras eiciantur, in qua sunt tenebrae nemine eas illuminante. GREGORIUS. Et sic per poenam in tenebras exteriores cadet, qui per suam culpam sponte in interiores tenebras decidit. HIERONIMUS. Quid autem sit fletus & stridor dentium supra diximus. CHRYSOSTOMUS. in ho. Vide autem quia non solum qui rapit aliena, aut qui mala operatur punitur vltima poena, sed etiam qui bona non facit. GREGORIUS. Habens igitur intellectum curet omnino ne taceat, habens rerum affluentiam a misericordia non torpescat, habens artem qua regitur, vsum illius cum proximo parciatur: habens loquendi locum apud diuitem pro pauperibus intercedat. Talenti enim nomine cuiuslibet reputatur, quod vel minimum accipiet. ORIEN. Si autem displicet tibi quod dicitur, si propter quod non docuit quis iudicatur, recordare illud Apostoli. Vx mihi est, si non euangelizauero.

cum autem venerit filius hominis in maiestate sua, & omnes angeli cum eo, tunc sedebit super sedem maiestatis suae, & congregabuntur ante eum omnes gentes, & separabit eos ab inuicem, sicut Pastor segregat oues ab Hedis. Et statuet oues quidem a dextris, Hedsos autem a sinistris, qui plus in domini pecunia laborauit. GREGORIUS. Generalis etiam mox sententia subditur qua dicitur: Omni enim ha. da. & abunda. ei autem qui non habet, & quod videtur habere auferetur ab eo. Quisquis autem charitatem habet, alia etiam dona percipit, qui quis autem charitatem non habet, etiam dona quae percepisse videbatur, amittit. CHRYSOSTOMUS. in Hom. Qui etiam gratiam sermonis, & doctrinam ad proficiendum habet, non vtens ea, gratiam perdit. qui autem studium adhibet, amplius attrahit donum. HIERONIMUS. Multi etiam cum sint sapientes naturaliter, & habeant acumen ingenij, & fuerint negligentes, & desidia bonum naturae corrumperint, ad comparationem eius qui paululum tardior labore, & industria compensauit quod minus habuit, perdunt bonum naturae, & praemium quod eis fuerat repromissum, vident transire ad alios. Potest etiam sic intelligi: Ei qui fidem habet, & bona in Domino voluntatem, etiam si quid minus, vt homo in opere habuerit, dabitur a bono iudice. Qui autem fidem non habuerit, etiam ceteras virtutes quas videbatur naturaliter possidere, perdit. Et eleganter inquit: Quod videtur habere auferetur ab eo. quicquid enim sine fide Christi est, non ei debet imputari, qui male eo vsus est: sed illi qui etiam malo seruo naturae bonum tribuit. GREGORIUS. Vel quisquis charitatem non habet, etiam ea quae percepisse videbatur, amittit. HILARIUS. Habentibus etiam vnum eum geliorum & legis honor redditur, non habenti autem fidem Christi, etiam quod ex lege sibi esse videbatur honoris auferetur. CHRYSOSTOMUS. in Ho. Seruus autem malus non solum dono punitur, sed etiam intolerabili poena, & cum poena accusabili denuntiatione. vnde sequitur. Et inuitem seruum eiecit in tenebras exteriores. ORIEN. Vbi scilicet nulla illuminatio est, forsitan nec corporalis, nec est respectio Dei illic, sed quasi indignis speculatione dei qui talia peccauerunt, condemnantur in his quae exteriores tenebrae appellantur. Legimus et alique ante nos exponentes de tenebris abyssis, quae est extra mundum, & quasi indigni toto mundo in abyssum illam foras eiciantur, in qua sunt tenebrae nemine eas illuminante. GREGORIUS. Et sic per poenam in tenebras exteriores cadet, qui per suam culpam sponte in interiores tenebras decidit. HIERONIMUS. Quid autem sit fletus & stridor dentium supra diximus. CHRYSOSTOMUS. in ho. Vide autem quia non solum qui rapit aliena, aut qui mala operatur punitur vltima poena, sed etiam qui bona non facit. GREGORIUS. Habens igitur intellectum curet omnino ne taceat, habens rerum affluentiam a misericordia non torpescat, habens artem qua regitur, vsum illius cum proximo parciatur: habens loquendi locum apud diuitem pro pauperibus intercedat. Talenti enim nomine cuiuslibet reputatur, quod vel minimum accipiet. ORIEN. Si autem displicet tibi quod dicitur, si propter quod non docuit quis iudicatur, recordare illud Apostoli. Vx mihi est, si non euangelizauero.

Hom. 80.

Super Ioan. tract. 21.

Post parabolas de fine mundi, iam exequitur dominus modum futuri iudicii. CHRYSOSTOMUS. in ho. Est autem haec pars delectabilissima, quam continue in animo vertentes cum studio audiamus & omni compunctione, nam & ipse Christus terribilibus & lucidiis hunc pertractat sermonem. Tercio non dicit de cetero. Simile factum est regnum caelorum, sed reuelate seipsum ostendit dicens. Cum autem ve. fi. ho. in maiestate sua. HIERONIMUS. Post biduum quidem Pascha facturus & tradendus cruci, & illudendus ab hominibus, recte promittit gloriam triumphantis, vt securura scandala pollicitationis praemio compensaret. Et notandum quod qui in maiestate cernendus est, filius hominis sit. AVGVSTINUS. super Ioanem. In forma humana videbunt eum impii, videbunt ad dexteram positi. In iudicio enim apparebit in forma quam ex nobis accepit, sed postea futurum est vt videatur in forma dei, quomodo sciunt omnes fideles. REMIGIUS. Destruitur autem his verbis illorum error, qui dixerunt dominum non in eadem forma serui manere, maiestatem autem appellat diuinitatem quae aequalis est patri & Spiritui sancto.

iora pro meritis, & diuturna supplicia ex illis cruciatibus eruen- dos & sociandos sanctis Angelis credidit. Sed illum propter hoc, & propter alia nonnulla non immerito reprobaui Ecclesia, quia & hoc, quod misericors videbatur amisit faciendo veras misericordias, quibus penas luere, & falsas beatitudines in quibus securum & sempiternū boni gaudium non haberent. Lōge aut alter aliorū misericordia ab humano erat affectu, q hominum illo iudicio damnatorum misericordias temporales, hominum vero q vel citius vel tardius liberantur æternam felicitatem putant.

Lib. 4. Dial. cap. 44.

Cap. 19.

Cap. 20.

Cap. 21.

Cap. 22.

Cap. 27.

Cur autem hæc misericordia ad vniuersam naturam manat humanam, & cum ad angelicam ventum fuerit, mox arefcit? G R E. At inquit: Vbi est q sancti sunt, si pro inimicis suis quos tunc ardere viderint, nõ orant? Orant quidem pro inimicis suis eo tempore quo possunt ad fruictuosam pœnitentiam eorum corda conuertere, quõ ergo tunc orabitur pro illis, qui iam nullatenus possunt ab iniquitate commutari? A V G V S T. 21. de Ci. Dei. Item sunt alij ab æterno supplicio liberationem non omnibus hominibus pmittentes: sed tãtũmodo Christi baptismatq̃ ablutis, qui participes sunt corporis eius quomodolibet vixerint, propter illud quod ait dominus. Si quis manducauerit ex hoc pane, non morietur in æternum. Item sunt, qui non oibus habentibus Christi sacramentum non solum catholicis q̃uis male viuentibus hoc pollicentur, qui non solum sacramento, sed re ipsa manducauerūt corpus Christi, in corpore eius quod est ecclesia constituti, etiam si postea in aliquam hæresim vel in gentilium idolatriam fuerint lapsi. Sunt autem qui propter id quod scriptum est: Qui perseuerauerit vsque in finem hic saluus erit, non nisi in catholica Ecclesia perseuerantibus hoc promittunt, q̃ merito fundamenti, i. fidei per ignem saluentur, quo igne in vltimo iudicio punientur mali: Sed omnibus his cõtradicat Apostolus dicens: Manifesta sunt opera carnis quæ sunt immunditia, fornicatio, & his similia quæ prædico vobis qm̃ qui talia agunt regnum Dei, non possidebunt. Siquis autem temporalia in corde suo præponit Christo, & si videatur habere fidem Christi: non est tamen in eo fundamentum Christus sui alia præponuntur, quanto magis si committat illicita, non præposuisse sed postposuisse Christum conuincitur? Comperi etiam quosdam putare eos solum arduos illius æternitate supplicij, qui pro peccatis dignas eleemosynas facere negligunt: ideo iudicem ipsum noluisse existimant aliud commemorare se esse dicturum, nisi eleemosynas siue factas siue non factas. Sed qui digne pro peccatis suis eleemosynas facit, prius eas facere incipit a seipso, indignum est. n. vt ipse sibi non faciat, qui facit in proximum cum audiatur dicentem Deum: Diliges proximum tuum sicut te ipsum. Itẽq; audiatur: Misereere animæ tuæ placens Deo. Hanc eleemosynam. i. vt Deo placeat non faciens animæ suæ, quomodo dignas pro peccatis suis facere eleemosynas dicendus est? Propter hoc ergo eleemosynæ faciendæ sunt, vt cum de præteritis peccatis deprecamur, exaudiamur, non vt in eis perseuerantes licentiam male faciendi nos per eleemosynas comparare credamus. Ideo autem dominus a dextris eleemosynas ab eis factas in sinistris non factas se imputaturũ esse prædixit, vt hic ostenderet quantum valent eleemosynæ ad priora delenda, non ad perpetua impune committenda peccata. ORIG. Vel non vnus tm̃ iustitiæ species remuneratur sicut existimant multi. In quibuscũq; n. causis mandatum Christi quis fecerit, Christum cibare & potare, qui fidelium iustitiam & veritatem manducat & bibit. Item Christo argenti teximus vestimentum, accipientes sapientiæ texturam, adeo vt per doctrinam aliquos doceamus, & induamus eos viscera misericordiæ. Quando & præparamus cor nostrum diuersis virtutibus ad receptaculum eius, vel illorum quæ sunt ipsius, ipsum peregrinantem suscipimus in domum peccatoris nostri. Item cum fratrem infirmum, siue in fide, siue in bono opere visitauerimus, aut per doctrinam aut increpationẽ, aut pœnolationem, q̃ ipsum Christum visitamus. Deinde omne quod hic est, carcer est Christi & eorum qui sunt eius, qui sunt in hoc mundo degenres, quasi etiam in carcere naturæ necessitate cõstricti. Cum ergo bonum opus in eis fecerimus, visitamus eos in carcere & Christum in eis.

C A P. XXVI.

ILAR. Post sermonem quo venturum se Dominus in reditu claritatis ostenderat, nunc passurum esse, se admonet, vt sacramentum crucis admixtum esse gloriæ æternitatis cognoscerent. vnde dicitur. { Fa. est cũ consum. le. ser. hos omnes. } R A B A. De consummatione faci-

li & de die iudicij: Vel quia ab initio Euangelij vsq; ad passionem omnia faciendo & prædicado cõpleuerat. ORIG. Non simplr autem dixit oēs, sed hos oēs. adhuc. n. oportebat eum et alios loq sermones priusq̃ tradideretur. Dixit discipulis suis. { Sci. quia post bi. pa. fiet. } R A B A. Sicut ex Ioannis narratione collr, ante sex dies Paschæ, venit Iesus in Bethaniam, in de venit Hierusalem sedes super atellum, postea geruntur ea q̃ narratur hierosoly mis gesta. Ex illo ergo die quo venit in Bethaniam, intelligimus consummatum quatruiduũ, vt occurreret dies ante biduũ

Paschæ. Hoc autem inter Pascha & azima distat, q̃ Pascha ipse solus dies appellatur in quo agnus occidebatur ad vesperam, hoc est 14. Luna primi mensis. 15. autem Luna qñ egressus est populus de Aegypto succedebat festiuitas azimorum, verum Euangelistæ vnũ pro altero ponere solent. H I E R. Pascha autem quod Hebraicè dicitur phasẽ, non a passione vt plerique arbitrantur, sed a transitu nominatur, eo q̃ exterminator videns sanguinem in foribus Israelitarum pertranherit, nec percussit eos, vel ipse dominus p̃bens auxilium populo suo desuper ambulauerit R E M I. Siue quia auxiliante dño populus Israeliticus liberatus ab Aegyptiaca seruitute transiit ad libertatem. O R I. Non autem dixit: Post biduum Pascha erit aut veniet, ne ostenderet illud Pascha futurum quod fieri solebat s̃m legem, sed Pascha fiet, hoc est quale nõ quàm factum fuerat. R E M I. Mystice. n. Pascha dicitur, siue quia ea die Christus transiit de mundo ad patrem, de corruptione ad incorruptionem, de morte ad vitam. Siue quia salubri transitu a dæmoniaca seruitute mundum redemit. H I E. Post duos etiam dies clarissimi luminis veteris & noui testamenti, verum p mundo celebratur Pascha, transitus etiam noster, i. phasẽ ira celebratur si terrena dimittentes ad cœlestia festinemus. O R I. Præ dicit autem discipulis se tradendum cum subdit. { Et fil. ho. tra. vt crucif. } Præmunens eos ne priusq̃ audiant quæ fuerant futura, subito videntes tradi magistrum ad crucem oblitescant. ideo autẽ impersonaliter posuit. Tradetur, quia Deus tradidit eum propter misericordiam circa genus humanum: Iudas propter auaritiam, Sacerdotes propter inuidiam, diabolus propter timorem, ne auelleretur de manu eius genus humanum per doctrinam ipsius non aduertens, qm̃ magis fuerat eripiendum genus humanum p mortem ipsius, q̃ ereptum fuerat per doctrinam & miracula.

Domine passionis quam Christus prænucciauerat, vnde dicit. { Tunc congregati sunt Principes Sacerdotum. } R E M I. Quod autem dicit Tunc, superioribus verbis coniungitur, i. anteq̃ Pascha celebraretur. O R I. Non autem veri Sacerdotes & Seniores illius qui videbatur populus Dei, vere autem erat populus Gomorre non intelligentes summum Sacerdotem Dei insidia ti sunt ei, & non cognoscentes primogenitum vniuersæ creaturæ etiam Seniorem omnibus consiliati sunt contra eum. C H R Y. in Hom. Iniqua vero negocia tentantes ad Principem Sacerdotum veniunt. inde volentes potestatem accipere, vnde prohibere oportebat. Multi autem erant tunc Principes Sacerdotum, lex vero vnũ esse volebat. vnde manifestum est, quod Iudaicæ dissolutionis accipiebatur principum. Moyses. n. vnũ Principem Sacerdotũ esse iussit, & eo mortuo alterum fieri, postea vero annui facti sunt. Eos igitur ait hic Principes Sacerdotũ, q̃ de principibus Sacerdotum erant. R E M I G. Condemnatur autem isti, & quia congregati sunt, & quia Principes Sacerdotum fuerant. quo. n. plures ad peragendum aliquod malum conueniunt, & quo sublimiores, & nobiliores fuerint: eo deterius habetur malum quod committitur, & eo maior pœna illius præparat. Ad ostendendam autẽ dñi simplicitatem & innocentiam, addit Euangelista. { Vt Iesum do. te. & occi. } In quo. n. nullam mortis cam inuenire poterant, consilium fecerunt vt dolo tenerent & occiderent. C H R Y. in Ho. Consiliati sunt ergo, vt tenerent eum occulte & interimerent, formidabant autẽ p̃pim: ideoq; expectabant festiuitatẽ præire. pp quod sequitur. { Di. au. non in di. fe. } Diabolus. n. nolebat in Pascha Christum pati, vt nõ manifestã eius constitueret passionẽ. Principes autẽ Sacerdotum non ea q̃ Dei sunt timuerunt, ne. s. p̃ctõ in hoc tpe præ ratio maior eis inquinatio fieret: sed vbiq; q̃ humana sunt cogitabant: vnde sequitur. { Ne for. ru. fin. in po. } O R I G. Propter diuersa studia ppli diligentiŝ Christum & odientis, credentis & nõ credentis. L E O. Pain. Ser. de Pas. Prouidentibus ergo principibus ne in scõ die tumultus præiretur, nõ festiuitati sed facinorosi debant. seditiones. n. turbârũ fieri in præcipua solemnitate metuebant, non vt populus non peccaret: sed ne Christus euaderet. C H R Y.

Trad.

Trad.

Hom.

Ho. eu.

Lib. c. 79.

Serm.

C H R Y. in Hom. Sed tamen furore ferentes immutati sunt a suo consilio, quia. n. traditorẽ inuenerunt, in ipsa festiuitate Christum occiderunt. L E O. Papa in Ser. de pas. Diuino autem intelligimus dispositum fuisse consilio, vt Iudæorum principes qui se uiendi in Christum occasiones sæpe quaesierant, non nisi in solẽnitate paschali exercen- di furoris. sui acciperent potestatem. Oportebat. n. vt manifeste implerentur effectu, quæ diu figurata fuerant promissa mysteria, vt ouem significatiuam vera remoueret ouis, & vno expletur sacrificio variorum dñia victimarũ. Vt ergo vmbre cederent corpori, & cessarent imagines sub p̃nã veritatis, hostia in hostiam transiit, sanguine sanguis auferitur, & legalis festiuitas dum mutatur impletur.

G L O. Ostensio consilio principum de Christi occisione vult exequi Euangelistæ completionem eius, ostendens qualiter Iudas habuit conuentionem cum Iudæis vt Christum traderet, sed prius causam proditiõnis præmittit. Doluit. n. quia non erat venundatum vnguentum quod mulier super caput Christi effudit, vt de præcio aliquid tolleret. vnde voluit hoc damnum proditiõne magistri recompenfare. Dicit ergo. { Cum autem esset Iesus in Beth. in do. Si. le. } H I E. Nõ q̃ leprosus illo tpe permaneret: sed quia antea leprosus, postea a Saluatore mundatus est nomine pristino permanente, vt virtus curatis appareat. Sequitur: { Accedat eum mu. ha. ala. vn. præci. } R A B. Est aut alabastrum genus marmoris candidi varijs coloribus intincti, quod ad vasa vnguentaria caurare solent, eo q̃ optime seruaue ea incorrupta dicatur. H I E R. Alius aut Euangelista pro alabastrum vnguenti præciosi nardum pisticam posuit, hoc est verum, & absq; dolo. R A B. Pistis. n. Græcè Latine d̃ fides, vnde pisticum. i. fidele. Erat. n. illud vnguentum fidele, i. purum & non adulteratum. Sequitur: { Et eff. su. ca. ip. recum. } O R I G. Forsitan quis diceret quatuor fuisse mulieres de quibus scriperunt Euangelistæ. Ego aut magis consentio tres fuisse, & vnã quidem de qua scriperunt: Matthæus & Marcus, alteram autem de qua scripsit Lucas, aliam de qua scripsit Ioannes. H I E R. O. Nemo. n. putet eandem esse quæ super caput vnguentum, & quæ super pedes effudit: Illa. n. lachrymis lauit, & crine terxit, & manifeste meretrix appellatur. De hac autem nihil tale scriptum est. nec. n. poterat statim capite Domini meretrix digna fieri. A M B. super Lucam. Potest ergo non eadẽ esse, ne sibi contraria dixisse Euangelistæ videantur. Potest etiã qd meriti & tpe diuersitate dissolui, vt adhuc illa peccatrix sit, iam ista perfectior. C H R Y. in Ho. Et s̃m hoc apud tres euangelistas. f. Matthæi Marcum & Lucam vna & eadem esse vñ. Non autẽ absq; rōne lepra Simonis meminit euangelista: sed vt ostendat vñ fiduciam sumens hęc mulier accessit ad Christũ. q. n. lepra imunda passio esse videbatur, videns q̃ Iesum hoiem curauerat apud quem manebat, confidit q̃ animæ eius immunditiam facile expurgabit, & alijs mulieribus procuracione corporis ad Christum accedentibus sola ipsa honoris gratia ad Christum accessit, & pp aie curacionem, cum nihil in corpore infirmum haberet. Quapropter maxime aliquis eandem admirari debet. Apud Ioannem autẽ non est eadem mulier, sed altera quædam mirabilis Lazari foror. O R I G. Qm̃ Matthæus quidem & Marcus in domo Simonis leprosi hoc factũ fuisse exponũt, Ioannes autẽ, q̃ venit Iesus vbi erat Lazarus & non Simon: sed Maria & Martha ministrabant. Adhuc s̃m Ioannem, ante sex dies Paschæ venit in Bethaniam, qñ fecerunt ei cenam Maria & Martha, hic autẽ qñ recubit in domo Simonis, post biduum pascha erat futurum. Et apud Matthæum & Marcũ, discipuli indignati ex bono proposito, apud Ioannem autẽ solus Iudas furandi affectu, apud Lucam autẽ murmurat nemo. G R E. in Ho. Vel dicendum, q̃ hanc eandem quam Lucas peccatricem mulierem, Ioannes Mariam noiat. A V G. de Con. Euang. Lucas autem quis si se factum cõmoueret eiq; quod hic d̃: non eiq; conueniat eius apud quem conuiuabatur dñs: nam & ipsum Simonem dicit: tñ quia non est contra naturam vel morem hoium vnũ nomen habere duos hoies, potius credibile est fuisse illum alium Simonem non leprosum in cuius domo hæc in Bethania gerebantur. Nihil igitur aliud arbitror, nisi q̃ non quidem aliã fuisse mulierem q̃ peccatrix tunc accessit ad pedes Iesu, sed eandem Mariã hinc hoc fecisse: semel. i. q̃ Lucas narrauit. nam & Ioannes Mariam commendans cõmouit autẽ veniret in Bethaniam: Erat inqt languens Lazarus in Bethania de castello Marix & Marthæ sororis eius. Maria autẽ erat quæ vnxit dñm vnguento & extersit pedes eius capillis suis, cuius frater Lazarus infirmabatur. iã itaq; hoc Maria fecerat. Quod autẽ in Bethania rursus fecit, aliud est quod ad Iu-

ce narrationẽ non pertinet, sed pariter narrauit a tribus. Ioannes, Marthæo, & Marco: q̃ autem Matthæus & Marcus caput dñi vnguento illo perfusum dicunt: Ioannes autẽ pedes ostendit non esse contrarium, si accipimus non solum caput, sed & pedes dñi perfudisse mulierẽ: nisi forte qm̃ Marcus fracto alabastrum perfusum caput cõmouit. tã quisq; calumniosus est, vt aliquid in vase fracto neget remanere potuisse: vnde etiam pedes dñi perfunderent. Ille autẽ qui sic calūniatur, prius accipiat perfusus pedes anteq̃ illud fractum esset, vt i integro remaneret, vñ et caput perfunderetur, vbi fractura illa totum effuderat. A V G. de Doctrina Chri. Neq; vilo modo quisq̃ feri crediderit dñi pedes ita vnguento piofuso a muliere perfusus vt luxuriosus, & neq; hominum solent. In oibus. n. talibus non vnus rerum: sed libido vtentis in culpa est. Quisquis. n. rebis sic vitur, vt metas consuetudinis bonorum inter quos versatur excedat, aut aliquid significat aut flagitiosus est. Itaq; quod in alijs psonis pleriq; flagitium est, i diuina vel pphetica persona magnum cuiusdam rei signum est. odor. n. boni fama bona est, quam quisq; bonæ vitæ operibus habuerit, dum vestigia Christi sequitur quali pedes eius p̃ciosissimo odore perfundit. A V G. de Con. euang. Sed hoc videri potest esse contrariũ quod Matthæus & Marcus postea q̃ dixerunt Pascha post biduum futurum, deinde cõmouerunt, q̃ erat Iesus in Bethania, vbi de vnguento eadem narraturus Ioannes dicit. Ante sex dies Paschæ: sed qui ita mouentur, nõ intelligunt Matthæum & Marcum illud quod in Bethania de vnguento factũ erat, recapitulando posuisse. Non. n. quisq; eorum cum dixisset post biduum Pascha futurum, sic adiunxit vt diceret: Post hæc cum esset Bethania. C H R Y. in Ho. Sed quia discipuli audierant magistrum dicentem. Misericordiam volo & non sacrificium apud se cogitabant: Si holocausta nõ acceptat, multominus olei huiusmodi vsum. vnde sequitur: Videntes autẽ discipuli indignati sunt dicentes. Vt quid perditio hæc? Sciunt. n. istud venundari multo, & dari pauperibus. H I E R. Scio quosdam hunc locum calūniari, quare Ioannes Iudam solum dixerit contristatum, eo q̃ loculos tenuerit, & fur ab initio fuerit, & Matthæus scribat oēs discipulos indignatos nescientes tropum q̃ vocatur σάλλωσις syllipsis, & pro multis vnus, & pro vno multo soleant appellari. nam & Paulus in epistola ad Hebræos dicit: Secti sunt, cum vnũ tantummodo. f. Isaiam sectum autem. A V G. de Con. euan. Potest etiam intelligi, q̃ & alij discipuli aut scelerunt hoc, aut dixerunt, aut eis Iuda dicente persuasum sit, atque omnium voluntatem Matthæus & Marcus etiam verbis expresserint. sed Iudas propterea dixerat, quia fur erat, ceteri vero propter pauperum curam. Ioannes autem de solo illo id commemorare voluit cuius ex hac occasione furandi consuetudinem credidit imitandam. C H R Y. in Ho. Discipuli ergo ita existimabant, sed dominus mentem mulieris videns permittit. multa. n. erat eius religio & ineffabile studium: iccirco condescendens concessit super caput suum vnguentum effundi. Sicut. n. pater eius odorẽ victimę & fumum patiebatur: ita & Christus mulierem deuotæ vngentẽ, cuius discipuli mentem nesciebant q̃relam facientes. vnde sequi. Sciens autẽ Iesus ait illis. { Quid mo. est. huic mu. } R E M I. per quod aperte ostendit, q̃ Apostoli, aliqd moleste locuti fuerant ad uersus eam. Pulchre autem subdit: { Opus bo. ope. est in me. Ac si di. } Non est perditio vnguenti sicut vos dicitis, sed opus bonum, id est pietatis & deuotionis obsequium. C H R Y. in Ho. Ideo autem non simplr dixit: Bonum opus operata est in me, sed prius posuit: Quid molesti estis huic mulieri? crudens nos quodcũq; gerit bonum a quocũq; est, non valde diligenter factum fuerit, si scipere & augere & fouere, & non ex principio oẽm diligentem expetere. Quisquis. n. eũ interrogasset anteq̃ fecisset hoc mulier, non mandasset hoc fieri: sed post effusum vnguentum nõ habebat locum discipulorũ increpacio: & ideo ipse vt non obtunderet desiderium mulieris, oia hæc in consolatione mulieris dixit. Sequitur: { Nã pau. sp. ha. vo. } R E M. Ostendit. n. dñs his verbis quaffex quadã rōne, qm̃ non erant illi culpandi, q̃ sibi adhuc in mortali corpore cõuertenti, aliqd de suis facultatibus ministrarent, cũ pauperes sp̃ habendi essent in ecclesia, q̃bus fideles cũ vellent bñfacere possent, ipse vero breui tpe corporaliter m̃surus erat cũ eis, vñ sequitur: { Me autẽ non sp̃ habebitis. } H I E. Orii autẽ hic qd, quare dñs post resurrectionẽ dixerit ad discipulos: Ecce ego vobiscũ sum vsq; ad consummationẽ mundi, & nunc loquit: Me autẽ non sp̃ habebitis? Sed mihi vñ in hoc loco de p̃sentia dicere corporalĩ, q̃ nequaquã cũ eis ita futurus sit post resurrectionẽ, quõ nũc in oĩ cõuicũ & familiaritate. R E M. Vel soluitur ita ut intelligatur, q̃ soli Iudæi

Lib. 3. c. 12.

Cat. Aur. S. Tho.

Qum sit: sed ideo non dixit: habetis sed habebitis, quia in persona Iudæ omnibus imitatoribus illius dictum est. Ideo autem dicit: Non semper, cum nec ad tempus habeant, quia mali videntur habere Christum in presenti sæculo, quando miscent se membris Christi, & accedunt ad mensam eius, sed non semper sic habebunt, quando solis electis dicitur: Venite benedicti patris mei. Sequitur: Mit. enim hæc vn. hoc in cor. me. ad sepe. me se. Conuersio erat illius populi, vt corpora mortuorum diuersis aromatibus condirentur, quatenus diu riuus illæsa conseruarentur. Et quia futurum erat, vt hæc mulier corpus Domini mortuum vellet perungere: & tamē non posset, quia resurrectione anticiparetur: iccirco diuina providentia actum est, vt viuum domini corpus perungeret. hoc est ergo quod dicit. Mit. hæc. i. cum hæc mulier corpus meum viuum perungit, me moriturum & sepeliendum ostendit. CHR Y. in Hom. Quia ergo sepulchrum & mortem commemorauerit vt non videatur in tristitia mitre mulierem, rursus eam consolatur per ea quæ consequuntur. Amen dico vo. vbi cūq; prædi. fu. R A B A. i. in quocūque loco dilatabitur Ecclesia per totum mundum dicitur, & qd hoc fecit. istud & appositum notat, quod sicut Iudas contradicens adeptus est perfidiæ infamiæ, sic & ista piæ deuotionis gloriam. H I E R O. Attende notitiam futurorum, quod passurus post biduum & moriturus, sciat euangelium suum in toto orbe celebrandū. CHR Y. in Ho. Ecce autem, quod dixit, factum est, & vbi cūq; terrarum abieris, videbis hæc mulierem famosam effectam quod virtus prædicentis efficit. Et regum quidem multorum, & ducum victoriarum silentur, & multi qui ciuitates construxerunt, & gentes multas feruituri subegerunt: neque ex auditu, neq; ex nomine sunt cogniti, quoniam autem hæc mulier oleum effudit in domo leprosi cuiusdam duodecim viris præsentibus, hoc omnes concinunt per orbem terrarum, & tempus tantum pertransiit, & memoria eius quod factum est non est tabesfacta. Sed quare nihil speciale promissit mulieri: sed sempiternam memoriam? quia ex his quæ dixit intelligi potuit. Si n. opus bonum fecit, manifestum est, quod & mercedem dignam suscipiet. H I E R O. Mystice autem passurus pro omni mundo moritur in Bethania in domo obediencie, quæ quondam fuit Simonis leprosi. Simon quoq; ipse obediens dicitur, qui iuxta aliam intelligentiam mundus interpretari potest, in cuius domo curata est Ecclesia. O R I G E N. Oleum autem vbi que in scripturis aut opus misericordie intelligitur, quo lucerna verbi entriti clarescit, aut doctrina cuius auditu verbum fidei quod est accendum nutritur. Generaliter ergo omne quo quis vngitur, oleum appellatur. olei autem aliud est vnguentum. item vnguenti aliud est præciosum, sic omnis actus iustus opus bonum dicitur. Operis autem boni aliud est quod facimus propter homines vel secundum homines, aliud quod propter Deum & secundum Deum. Itē hoc ipsum quod facimus propter Deum, aliud pñcit ad vsum hominum, aliud tñtum ad gloriam Dei, vt puta aliquis beneficium homini naturali iustitia motus, non propter Deum, quō faciebāt interdum & gentes opus. illud oleum est vulgare non magni odoris, & ipsum tamen acceptabile apud Deum, qm vt dicit Petrus apud Clementem, Opera bona quæ fiunt ab infidelibus in hoc sæculo eis profunt, non in alio ad consequendum vitam æternam, qui autem propter Deum faciunt, magis illis in illo sæculo proficit hoc est vnguentum boni odoris. Sed aliud fit ad vtilitatem hominum, vt puta elemosyna & cætera huiusmodi, hoc qd facit in Christianos, pedes domini vngit, quia ipsi sunt domini pedes quod pñcipue solent facere pœnitentes pro remissione peccatorum suorum. Qui autem castitati studet, & in ieiunijs & in orationibus permanet, & cæteris quæ tñ ad gloriam Dei pñciant, hoc est vnguenti quod vngit Dñi caput, & hoc est vnguenti pñciosum, ex cuius odore tota repletur Ecclesia, & hoc est opus proprium non pœnitentium sed pfectorum, aut doctrina quæ necessaria est hoibus, hoc est vnguentum quo pedes Dñi vnguntur. Agnitio autem fidei qd ad solū pertinet Deum est vnguentum quo vngitur caput Christi, quo cōsepelitur Christo p baptismum in mortē. H I L. Mulier autē hæc in pfiguratiōe plebis gentiū est, qd in passione Christi gloriā Deo reddidit. Caput. n. eius pñxit, caput autē Christi Deus est, nā vnguentū boni operis est fructus: sed discipuli fauore saluādi Israelis vendi hoc in vsum pauperū dicunt debuisse, pauperes autē Iudæos fide indigentes, instinctu prophætico nūcupāt, quibus Dñs ait plurimum esse tps quo habere curam pauperū possent. Cæterum nō nisi ex pcepto suo salutem gentibus posse pñtari, qui secum infuso mulieris huius vnguento sunt cōsepulsi, qd regeneratio nō nisi

hoc in corpus meum, ad sepeliendum me fecit. Amē dico vobis, vbi cūq; prædicatum fuerit hoc euangelium in toto mundo, dicetur & quod hæc fecit in memoriam eius. d Tunc abiit vnus de duodecim, qui dicebatur Iudas Sca-

rum mortuis in baptismi pessione reddetur. & iccirco vbi prædicabitur hoc Euangelium, narrabitur opus eius, quia cōstante Israel, Euangelij gloria fide gentium prædicatur. d ¶ G L O. Postea occasione proditiōnis, consequenter de proditiōne Iudæ agit Euangelista. vñ dicit: ¶ Tūc abi. vnus de duod. CHR Y. in Hom. Tunc. i. quando hoc audiuit, qm prædicabitur hoc Euangelium vbi que, timuit enim, nam virtutis ineffabilis erat quod dictum est. A V G. de Cō. euang. Ita. n. sermo di rigitur dicente domino: Scitis quia post bidu. pas. fi. tunc congreg. sunt prin. sacer. Tunc abi. vnus de duodecim. Inter illud enim quod dictum est: Ne tumultus fieret in populo, & hoc quod dicit. Tunc abiit vnus de duodecim, interpositum est illud de Bethania quod recapitulando dictum est. O R I G E. Abiit autem aduersus vnus vnus Principem Sacerdotum, qui factus fuerat Sacerdos in æternum, ad multos Principes Sacerdotum, vt vederet prætio volentem redimere totum mundum. R A B A. Abiit autem dicit, quia non coactus, non inuitus: sed sponte sceleratum iniit consilium. CHR Y S O. in Ho. Addit autem, vnus de duodecim, ac si diceret, de primo choro eorum, qui sublimiter electi sunt, & ad designationem eius adiungit: Qui dicitur Iudas Scarioth. Erat. n. & alius Iudas. R E M I. Scarioth namque fuit villa, vnde ortus est iste Iudas. L E O Papa in Ser. de pas. Qui non timoris perturbatione Christum deseruit: sed pœnitenti cupiditate distrahit, amore enim pecuniæ vilis ē omnis affectio, & anima lucri cupida, etiam pro exiguo perire non metuit, nullumq; est iustitiae in illo corde vestigium, in quo sibi auaritia facit habitaculum. Hic fidus Iudas inebriatus veneno dum sitit lucrum, ita stulte impius fuit, vt Dominum venderet & Magistrū. vnde dixit Principibus Sacerdotum. ¶ Quid vul. mi. da. & ego. v. eum tra. H I E R. Infelix Iudas dānum quod ex effusione vnguenti fecisse credebat, vult magistri prætio cōpensare. nec certam tñ postulat summam, vt saltem lucrosa videretur proditio, sed quasi vile tradens mancipium in potestate ementium posuit quantum vellent dare. O R I G. Hoc autē faciunt oēs, qui accipiunt aliquod corporaliū, aut mundialiū rerum vt tradant, & eiciant ab anima sua Saluatorem & verbum veritatis quod erat in eis. Sequitur. ¶ At illi cōstiti. ei triginta ar. ¶ Tantam mercedem constituentes, quantos annos Saluator conuersatus fuerat in hoc mūdo. H I E R. Ioseph autem non vt multi putant iuxta septuaginta interpretes, triginta aureis venditus est: sed iuxta Hebraicam veritatem, triginta argenteis. neque enim poterat feruus pñciosior esse qd Dñs. A V G. de Quæst. Euan. qd autem Dñs. triginta venditus est, significauit per Iudam Iudæos iniquosq; qui persequētes carnalia & temporalia, que ad quinque pertinent sensus corporis: Christum habere noluerunt, & quia sexta mundi ætate fecerunt sexies quinque eos quasi pñcium venditi Dñi accepisse signatum est, & quia eloquium Dñi argentum est, illi autem ipsam legē etiam carnaliter intellexerunt tanq in argento impresserant secularis principatus imaginē quam amisso Dño tenuerunt. Sequitur: ¶ Et exin. quæ. op. vt eum traderet. O R I G. Qualem autem opportunitatem quærebat Iudas, Lucas manifestius explanat dicens: Et quærebat opportunitatem vt traderet eum sine turba. i. quando populus non erat circa eum, sed secretus erat cum discipulis, quod & fecit tradens eum post cœnam cum secretus esset in prædio Gethsemani, & inde vsque nunc oportunitas ista videtur his, qui volunt prodere Dei verbum in tempore persecutionis, quando multitudo credentium non est circa verbum veritatis.

gre. sunt prin. sacer. Tunc abi. vnus de duodecim. Inter illud enim quod dictum est: Ne tumultus fieret in populo, & hoc quod dicit. Tunc abiit vnus de duodecim, interpositum est illud de Bethania quod recapitulando dictum est. O R I G E. Abiit autem aduersus vnus vnus Principem Sacerdotum, qui factus fuerat Sacerdos in æternum, ad multos Principes Sacerdotum, vt vederet prætio volentem redimere totum mundum. R A B A. Abiit autem dicit, quia non coactus, non inuitus: sed sponte sceleratum iniit consilium. CHR Y S O. in Ho. Addit autem, vnus de duodecim, ac si diceret, de primo choro eorum, qui sublimiter electi sunt, & ad designationem eius adiungit: Qui dicitur Iudas Scarioth. Erat. n. & alius Iudas. R E M I. Scarioth namque fuit villa, vnde ortus est iste Iudas. L E O Papa in Ser. de pas. Qui non timoris perturbatione Christum deseruit: sed pœnitenti cupiditate distrahit, amore enim pecuniæ vilis ē omnis affectio, & anima lucri cupida, etiam pro exiguo perire non metuit, nullumq; est iustitiae in illo corde vestigium, in quo sibi auaritia facit habitaculum. Hic fidus Iudas inebriatus veneno dum sitit lucrum, ita stulte impius fuit, vt Dominum venderet & Magistrū. vnde dixit Principibus Sacerdotum. ¶ Quid vul. mi. da. & ego. v. eum tra. H I E R. Infelix Iudas dānum quod ex effusione vnguenti fecisse credebat, vult magistri prætio cōpensare. nec certam tñ postulat summam, vt saltem lucrosa videretur proditio, sed quasi vile tradens mancipium in potestate ementium posuit quantum vellent dare. O R I G. Hoc autē faciunt oēs, qui accipiunt aliquod corporaliū, aut mundialiū rerum vt tradant, & eiciant ab anima sua Saluatorem & verbum veritatis quod erat in eis. Sequitur. ¶ At illi cōstiti. ei triginta ar. ¶ Tantam mercedem constituentes, quantos annos Saluator conuersatus fuerat in hoc mūdo. H I E R. Ioseph autem non vt multi putant iuxta septuaginta interpretes, triginta aureis venditus est: sed iuxta Hebraicam veritatem, triginta argenteis. neque enim poterat feruus pñciosior esse qd Dñs. A V G. de Quæst. Euan. qd autem Dñs. triginta venditus est, significauit per Iudam Iudæos iniquosq; qui persequētes carnalia & temporalia, que ad quinque pertinent sensus corporis: Christum habere noluerunt, & quia sexta mundi ætate fecerunt sexies quinque eos quasi pñcium venditi Dñi accepisse signatum est, & quia eloquium Dñi argentum est, illi autem ipsam legē etiam carnaliter intellexerunt tanq in argento impresserant secularis principatus imaginē quam amisso Dño tenuerunt. Sequitur: ¶ Et exin. quæ. op. vt eum traderet. O R I G. Qualem autem opportunitatem quærebat Iudas, Lucas manifestius explanat dicens: Et quærebat opportunitatem vt traderet eum sine turba. i. quando populus non erat circa eum, sed secretus erat cum discipulis, quod & fecit tradens eum post cœnam cum secretus esset in prædio Gethsemani, & inde vsque nunc oportunitas ista videtur his, qui volunt prodere Dei verbum in tempore persecutionis, quando multitudo credentium non est circa verbum veritatis.

c ¶ G L O. Prosecutus fuerat Euangelista de his, quæ erant præambula ad Christi passionem, scilicet de prænuntiatione passionis, de consilio Principum, & de tractatu proditiōnis, nunc autem tps, & hoc est vnguenti pñciosum, ex cuius odore tota repletur Ecclesia, & hoc est opus proprium non pœnitentium sed pfectorum, aut doctrina quæ necessaria est hoibus, hoc est vnguentum quo pedes Dñi vnguntur. Agnitio autem fidei qd ad solū pertinet Deum est vnguentum quo vngitur caput Christi, quo cōsepelitur Christo p baptismum in mortē. H I L. Mulier autē hæc in pfiguratiōe plebis gentiū est, qd in passione Christi gloriā Deo reddidit. Caput. n. eius pñxit, caput autē Christi Deus est, nā vnguentū boni operis est fructus: sed discipuli fauore saluādi Israelis vendi hoc in vsum pauperū dicunt debuisse, pauperes autē Iudæos fide indigentes, instinctu prophætico nūcupāt, quibus Dñs ait plurimum esse tps quo habere curam pauperū possent. Cæterum nō nisi ex pcepto suo salutem gentibus posse pñtari, qui secum infuso mulieris huius vnguento sunt cōsepulsi, qd regeneratio nō nisi

celebranda tradidit, & sic tentus & ligatus a Iudæis, & suæ immolationis, id est passionis sacravit exordium. Sequitur. ¶ Acces. ad Iesu disc. dicentes. Vbi vis pare. ci. co. pas. ¶ Inter eos autem discipulos, qui accesserunt ad Iesum interrogantes, & iudam fuisse estimo proditore. CHR Y S O. in Hom. Ex hoc autem manifestum est, quoniam nō erat ei domus, neque tugurium. Ego autem æstimo neque discipulos habuisse. profecto enim eū illuc rogassent venire, sequitur: ¶ At Iesus dixit. Ite in ciuitatem ad quendam. ¶ A V G V S T. de Cō. euang. Eum. f. quem Marcus & Lucas dicunt patrem familias vel dominum domus. ¶ Ergo interposuit Matthæus: Ad quendam, tanq ex persona sua studio breuitatis illud compendio voluit insinuare, nam neminem sic loqui vt dicat. Ite ad quendam, quis nesciat? At per hoc cum Matthæus verba Domini posuisset dicens: Ite in ciuitatem. interposuit ipse: Ad quendam, non quia ipse Dominus hoc dixerit: sed vt ipse nobis insinuaret tanto nomine fuisse quendam in ciuitate ad quem Domini discipuli mtebantur, vt prepararent Pascha. manifestum est enim discipulos a Domino, non ad quemlibet, fed ad quendam hominem. i. ad certum aliquem missos esse. CHR Y. in Hom. Vel dicendum, qd per hoc quod dicit. Ad quendam ostendit, quod ad ignotum hominem mittit, monstrans hinc quoniam poterat non pati. Qui enim menti huius persuasit, vt eos susciperet quid non vtiq; operatus esset in his, qui eum crucifigebant: si tamen voluisset non pati? ego autem non hoc admiram solum quoniam eum suscepit, ignotus existens: sed quoniam suscipiendo Christum multorum odium contempsit. H I L A. Vel ideo hominem, cum quo Pascha celebratur esset non nominat, non enim Christianus honor credentibus erat præstitus. R A B A. Vel nomen prætermittit, vt omnibus verum Pascha celebrare volentibus, Christumq; hospitio suæ mentis suscipere danda facultas designetur. H I E R. In hoc etiam morem veteris testamenti noua scriptura cōseruat. Frequenter enim legitur: Dixit ille illi, & in loco illo, & illo, & tamen nomen personarum locorumq; non ponitur: Sequitur: ¶ Et dicite ei: Magister dicit, tempus meum prope est. CHR Y. in Hom. Hoc autem dixit discipulis passionem commemorans, vt ex multiplici passionis eniuciatione exercitati meditaretur quod futurum erat, simul autem monstrans, quod volens ad passionem venire. Sequitur: ¶ Apud te facio Pascha. ¶ In quo demonstrat quoniam vsque ad vltimum diem non erat contrarius legi. Addidit autem: ¶ Cum discipulis meis, vt sufficiens fieret preparatio, & vt ille ad quem mittebat non existimaret eum occultari velle. Sequitur: ¶ Et fecit discip. sicut consti. illis Iesus, & para. Pascha. ¶ O R I G E. Forsitan autem aliquis requiret, ex eo quod Iesus celebravit more Iudaico Pascha, quia conuenit & nos imitatores Christi similit facere, non considerans, quod Iesus factus est sub lege, non vt eos qui sub lege erant sub lege relinqueret: sed vt ex lege educeret, quanto ergo magis non conuenit illos introire in lege, qui prius fuerant extra legem: sed spiritualiter celebrantes, que in lege corporaliter celebranda mandantur, vt in azimis sinceritatis & veritatis celebramus Pascha secundum voluntatem agni dicentis: ¶ Nisi manducaueritis carnem meam, & biberitis sanguinem meum, non habebitis vitam in vobis. ¶ ¶ H I E R O. Quia supra Dominus de Passione sua prædixerat, nunc etiam de proditore prædicat, dans ei pœnitentiæ locū, vt cum intelligeret sciri cogitationes suas, & occulta cordis consilia, pœniteret eum facti sui. vnde dicitur: ¶ Vespere autē facti. cum 12. discip. suis. ¶ R E M I. Cum 12. dicit, quia Iudas adhuc erat in numero, qui iam recesserat merito. H I E R O. Omnia enim sic agit Iudas, vt tollatur suspicio proditoris. R E M I G. Et notandum, quia pulchre vespere facti discubuisse dicitur, quoniam ad vespem agnus immolari solebat. R A B A. Ideo etiam vespere discubuit cum discipulis, quia in passione Christi, quando verus Sol ad occasum properauit, refectio æterna omnibus fidelibus preparata fuit. CHR Y. in Hom. Designat autem eua gelista, qd comedentibus illis disputat Iesus de traditione Iudæ, & de tempore, & a mensa ostendat malitiam proditoris: & ideo sequitur. ¶ Et edētibus illis. d. Amē dico vo. quia vnus ve. me tra. est. L E O Papa in Ser. de Pas. In quo notam sibi esse proditoris sui conscientia demōstrauit, non aspera ac aperta impiū increpatione

A confundens: sed leui & tacita admonitione conueniens, vt facilius corrigeret pœnitendo, quem nulla deformasset abiectione. ORIG. Vel dixit generaliter, vt testimonio pmissi cordis singulorum qualitas probaretur, & vt Iudæ ostenderet malitiam, qui nec cognitori cōsiliorum suorum credebat, esto quia in primis putauit latere quasi hominem, qui postq vidit conscientiam suam positam in verbis ipsius, quorum primū infidelitatis erat, secundum impudentiæ, & vt etiam discipulorum ostenderet bonitatem, quia plus credebāt verbis Christi qd cōscientiæ suæ. vnde sequit: ¶ Et contrist. val. & cæp. sin. di. Nūquid ego sum domine? ¶ Vnusq; q; enim discipulorum sciebat ex his quæ docuerat Iesus, qm ad malum vertibilis est humana natura, & in collusione aduersus rectores huius mundi tenebrarum, & propter hanc causam vnusquisque eorum timens interrogauit: vnde & de omnibus futuris timendum est nobis infirmis. Videns autem dominus de seipsis timentes discipulos, demonstrauit proditore indicio prophetica vocis dicentis: ¶ Qui manducauit panem mecum ampliat aduersum me supplantationem. ¶ vnde sequitur: ¶ At ipse respon. ait: Qui intin. me ma. in parapside, hic me tradet. H I E R. O mira domini patientia, prius dixerat: Vnus vestrum me tradet: per seue rat proditor in malo. manifestus arguit: & tamen nomen propriū non designat. Iudas. n. cæteris contristatis & retrahentibus manū, & interdicentibus cibos ori suo, temeritate & impudentia qua p ditorum erat, etiam manū cum magistro mittit in parapsidem, vt audacia bonam conscientia mentiret. CHR Y. in Ho. Mihi autē vñ, & hoc Christum fecisse, qd. Iudas cum eo in parapside intingeret, magis eum confundens, & in amorem suum attrahens. R A. Quod aut dicit hic Matthæus: In parapside. Marcus dicit: In catino. Parapsis. n. est vas escarum quadrangulatum a paribus assibus, id est equis lateribus dictum, Catinum vero vas fictile apertum ad immittendum liquorem, & potuit fieri vt in mensa vas fictile quadrangulatum contineretur. O R I G. Hæc est autem propria consuetudo hominum nimis malorum, vt post salē & panem in sidientur hominibus, maxime nihil inimicitia ab eis habentibus. Si autem & post spirituales mensas abundantius videbis, multitudinem malitiæ eius non recordatus, nec in corporalibus bonis magistri dilectionem, nec in spiritualibus doctrinam. Tales sunt omnes in Ecclesia, qui insidiantur fratribus suis, cum quibus ad eandem mensam corporis Christi frequenter simul fuerunt. H I E R. Iudas autem nec primo nec secundo correctus, a proditiōne retrahit pedem, sed patientia domini nutrit impudentiam suam: & ideo pœna prædicatur, vt quæ pudor nō vicerat, corrigat denuntiata supplicia. vnde sequitur: ¶ Filius quidem hominis va. si. scri. est de illo. ¶ R E M I. Humanitatis namque est ire & redire, diuinitatis semper manere & esse, & quia humanitas pati potuit & mori: iccirco pulchre dicitur filius hominis abire. Aperte etiam dicit: Sicut scriptum est de eo. qm quæcūq; passus est, prius a Prophetis prædicta sunt. CHR Y. in Ho. Hoc aut dicit ad cōsolandum discipulos, vt non existimaret infirmitatis id esse quod passurus erat, & vt nam etiam corrigeret proditorē. Quāuis autē scriptum fuerit passurum esse Christum, nihilominus tñ incusatur Iudas. Non. n. traditio Iudæ salutem nostram operata est, sed sapientia Christi, qui aliorum nequitijs ad id quod nobis expediebat vtebatur. vnde sequitur: ¶ Vñ autem ho. il. per quem fi. homi. tradet. ORIG. Non aut dicit vñ homini illi a quo tradit, sed per quæ tradetur, ostendens alterum a quo tradebatur, i. diabolo, ipsū aut Iudam ministrum esse traditionis. Vñ aut oibus traditoribus Christi, quicūq; n. discipulos Christi tradit, ipsum Christum tradit. R E M. Vel et erit oibus, qui maligna conscientia & polluta ad mensam Christi accedunt. Quāuis. n. Christum non tradant Iudæis crucifigendum: tradent tñ suis iniquis mēbris sumendum, & ad maiorem exaggerationem subdit: ¶ Bonum erit illi. si nat. non fu. homo ille. ¶ H I E. Non autē ideo putandus est an fuisse qd nasceretur, quia nulli posset esse bene, nisi ei q fuerit, sed simplr dictū est multo melius esse non subsistere q male subsistere. A V G. de Lib. i. c. 49. Quæst. euang. Et si quispiam contendit aliquam vitam esse ante istam, non Iudæ tñ vt non nasceretur: sed nulli expedire conuincitur. An diabolo dicit non expedire nasci, scilicet ad peccatum: an etiam bonum erat illi, vt Christo non nasceretur per vocacionem ne esset apostata. O R I G. Iudas aut post oium Apolo-

Tract. 35. Lib. 2. c. 80. Tract. 35. Homil. 82. Serm. 7. Lib. 1. c. 49. Cat. Aur. S. Tho. M 3 rum

rum interrogaciones, & post Christi narrationem de ipso vix aliquando & ipse interrogavit versuto consilio, vt familia cæteris interrogando, celaret proditiōnis consilium. Nam verba traxit, non sustinet moram. vnde sequitur: {Respondens autem Iudas qui tradidit eum dixit: Nūquid ego iam rabbi? HIERO. In quo blandientis fingit affectum siue incredulitatis signum. Cæteri enim qui nō erant prodituri dicunt: Numquid ego sum domine? Iste qui proditurus erat non dominum, sed magistrum vocat, quasi excusationem habeat, si domino denegato saltem magistrum prodiderit. ORIGEN. Vel hoc ipsum quasi subsannans dicit, quia vocabatur, magister, cum non esset hoc vocabulo dignus. CHR Y. in Hom. quāuis autem Dominus poterat dixisse, argentum es passus accipere, & adhuc audes interrogare: sed nihil horum dixit mitissimus Iesus, nobis terminos & regulas præfigens. Sequitur enim: Et ait illi: Tu dixisti. REMIG. Quod sic potest intelligi: Tu dicis & verum dicis, siue tu dixisti & non ego, vt adhuc eius loci pœnitentiæ concederetur, dum non apertius eius peruersitas manifestatur. R A B A. Ponit hoc etiam sic dicit a Iuda, & a Domino responderi, vt non omnes aduerterent quod dictum erat. & HIERO. Postquam typicum pascha fuerat impletum, & agni carnes cum Apostolis comederat, ad verum Paschæ transgreditur sacramentum, vt quando omni præfiguratione eius Melchisedech summi Dei sacerdos, panem & vinum offerens fecerat, ipse quoque in veritate sui corporis & sanguinis representaret. vnde dicitur. Cænantibus autem illis. AVG. ad Ianuariam: In quo liquido apparet, quando primo acceperunt discipuli corpus & sanguinem Domini, non eos accepisse ieiunios. Numquid tamen propterea calumniandus est ritus vniuersæ Ecclesiæ, quod a ieiunio semper accipitur? Placuit enim Spiritui sancto, vt in honorem tanti sacramenti in os Christiani prius dominicum corpus intraret, quàm cæteri cibi. Saluator namque quo vehementius commendaret mysterij huius altitudinem, vltimum in hoc voluit insigere cordibus & memoriæ discipulorum a quibus ad passionem digressurus erat, & ideo non præcepit quo deinceps ordine fumeretur, vt apostolis per quos ecclesiæ dispositurus erat seruaret hunc locum. GLO. Sub alia tamen specie carnem & sanguinem suum tradidit Christus, & deinceps sumendum instituit, vt fides haberet meritum, quæ de his est quæ non videntur. A M B. de Sacramentis. Et vt nullus horror crucioris sit, & præciū tamen operetur redemptionis. V G V S T. super Ioan. Commendauit autem Dominus corpus & sanguinem suum in eis rebus, quæ ad vnum aliquid rediguntur ex multis. Panis namque in vnum ex multis granis cōficitur, vinum vero in vnum ex multis acinis confluit. ita dominus Iesus Christus nos signauit, & mysterium pacis ac vnitatis nostræ in sua mensa consecrauit. REM. Aptè etiam fructum terræ obrulit, vt per hoc demonstraret, quia ad hoc venerat, vt illam maledictionem auferret, qua maledicta est terra propter peccatum primi hominis. Congruenter etiam iussit offerri quæ de terra nascuntur, & pro quibus homines maxime laborant, vt non esset difficultas in acquirendo, & homines de labore manuum suarum sacrificium Deo offerrent. A M B. de Sacramen. Ex hoc autem accipe anteriora esse mysteria Christiananorum quàm Iudæorum. Obrulit enim Melchisedech panem & vinum similis per omnia filio Dei, cui dicitur: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech, de quo & hic dicitur: {Accipit Iesus panem.} GLO. Quod de pane frumenti intelligi debet. grano enim frumenti se comparauit dominus dicens: {Nisi granum frumenti cadens in terram.} Tālis etiam panis comeditur in sacramento, quia eius vsus est communior: nam alij panes propter eius defectum sunt. Quia vero Christus, vsque ad vltimum diem demonstrauit se non esse contrarium legi, vt supra ex verbis Chrysolto. habitum est, in vespera vero quando pascha im molabatur secundum legis præceptum azima comedendum erat, & omne fermentatum abiiciendum, manifestum est, quod panis iste, quem Dominus accepit vt discipulis traderet, azimus fuit. G R E G O R. in Registro: Solet autem nonnullos mouere, quod in Ecclesia alij offerunt panes azimos, alij fermentatos. Ecclesia nāque Romana offert azimos panes propterea quod dominus sine vlla commissione suscepit carnem. alia vero ecclesiæ offerunt fermentatum pro eo quod verbum patris indurum est carne, & est verus Deus & verus homo. nam & fermentum commiscetur farina: sed tamen tam azimum quod fermentatum dum fumimus, vnum corpus domini nostri saluatoris efficitur. A M B R O. de Sacramentis: Iste autem panis ante verba sacramentorum panis est vtitatus, vbi accesserit consecratio, de pane fit caro Christi. Consecratio aut quibus verbis est, & quibus sermonibus, nisi Dñi Iesu? Si. n. tanta vis est in eius sermone, vt inciperent esse quæ non erant,

quanto magis operatorius est vt sint quæ erant, & in aliud commutentur? Si. n. operatus est sermo celestis in alijs rebus, non operatur in celestibus sacramentis? Ergo ex pane corpus fit Christi, & vinum fit sanguis consecratione verbi celestis. Modū requiris? Accipe. Consecratio est, vt nō generetur homo, nisi ex viro & muliere: sed quia voluit Dominus, de Spūscō & virgine natus est Christus. A V G. de Ver. Do. Sicut ergo per Spiritum sanctū vera caro sine coitu creatur: ita & per eundem substantia panis & vini, corpus Christi & sanguis consecratur: & ideo quia verbo Dñi fit prædicta consecratio subditur. {Benedixit.} REMIG. Per hoc etiam monstrauit, quia humanam naturam, vñ ab eum Patre & Spiritu sancto gra diuinæ virtutis impleuit, & æternæ immortalitatis munere ditauit. Sed vt monstraret, quia corpus eius non absq; sua voluntate subiectum erat passioni subditur: Ac fregit. AVG. in sib. Sentē. Profperi. Cum. n. frangitur hostia, dum sanguis de calice in orafidelium funditur, quid aliud quod dñici corporis immolatio in cruce eiusque sanguinis effusio de latere designatur? D I O N Y. in Eccle. Hierar. In hoc etiam ostenditur, quod vnum & simplex Dei verbum per humanationem compositum, & visibile ad nos peruenit, & ad se nostram societatem benigne peragens, spiritualium bonorū distributorum nos participes fecit. vnde sequitur: Deditque discipulis suis. L E O Papa in Ser. de pass. Nec ab hoc quidem mysterio traditore submoto, vt ostenderet Iudas nulla iniuria exasperatus, qui impietate voluntaria erat præfatus. AVG. super Io. De vno. n. pane & Petrus accepit & Iudas, sed Petrus accepit ad vitam, Iudas ad mortem. CHR Y. in Ho. Et hoc Ioannes ostendit dicens: Quā post hæc intrauit in eum Sathanas. Etenim manus peccatum est factum, & quā cum tali mente ad mysteria accessit, & quā cum accessisset, non factus est melior, neque timore, neque beneficio, neque honore. Christus autem non prohibuit eum quia omnia nouerit, vt discas quā nihil dereliquit eorum, quæ in correptionem conueniunt. REMIG. In hoc etiam facto reliquit exemplum Ecclesiæ, vt neminem a societate sui, neque a cōione corporis & sanguinis Dñi separet, nisi pro aliquo manifesto & publico crimine. H I L A. Vel sine Iuda, Pascha accepto calice & fracto pane conficitur, dignus. n. æternorum sacramentorum cōione non fuerat. Diteffisse autem eum hinc intelit, quod cum turbis reuerfus ostenditur. Sequitur: {Et ait, accipite & comedite.} A V G V S T. de Verb. Domini. Inuit Dominus seruos, vt præparet eis cibum seipsum. Sed quis audeat manducare Dominum suum? & quidem quando manducatur reficit, sed non deficit. viuunt manducatus, quia surrexit occisus, nec quando manducatur partes de illo facimus, & quidem in sacramento sic fit. Norunt fideles quemadmodum manducant carnem Christi. vnuquisque partem suam accipit. Per partes manducatur in sacramento & integer manet, totus in celo, totus in corde tuo. Ideo autem ista dicuntur sacramenta, quia in eis aliud videntur, & aliud intelligitur. quod videntur habet speciem corporalem, quod intelligitur, fructum habet spirituale. A V G V S T I N V S. super Ioannem. Carnem autem Christi non edamus tantum in sacramento, quod & multi mali faciunt sed vsque ad spiritus participationem manducemus, vt in Domini corpore tanquàm membra maneamus, vt eius spiritu vegetemur. A M B R O S I V S. de Sacramentis. Ante enim quàm consecratur panis est: vbi autem verba Christi accesserint dicentis: {Hoc est corpus meum} corpus Christi est. h REMIG. Quia corpus suum sub specie panis, Dominus discipulis dederat pulchre etiam calicem sui sanguinis tradit eisdem. vnde dicitur: {Et accipiens calicem gratias egit.} In quo demonstrat quantum de nostra salute gratuletur, pro quibus etiam sanguinem suum funderet. CHRYSOSTOMVS. in Homil. Ideo etiam gratias egit, vt nos doceret qualiter oporteret nos hoc mysterium perficere, & etiam monstrauit quoniam ad passionem non venit nolens. Erudit enim nos quodcumque patimur cum gratiarum actione ferre, & etiam ex hoc bonam spem nobis dedit. Si enim figura huius sacrificij, scilicet immolatio agni paschalis, facta est liberatio populi ab Aegyptiaca seruitute, multo magis veritas liberabit orbem terrarum. Sequitur: {Et dedit illis dicens: Bibite ex hoc omnes.} Ne autem hæc audientes turbarentur, primum ipse sanguinem suum bibit, inducens eos sine turbatione ad communionem mysteriorum. H I E R O N Y. contra Heluidium: Sic igitur Dominus Iesus fuit cōiuius & cōiuiuium, ipse comedens & qui comeditur. Sequitur: {Hic est sanguis meus noui testamenti.} CHR Y. in Hom. Hoc est annuntiationis legis nouæ, hoc enim promittebat vetus testamentum quod continet nouum. Sicut. n. vetus testamentum habuit sanguinē vitulorū & ouium, ita nouum habet sanguinē dñici.

Gratiarum de Calice 2. cap. ut frang. Cap. 3.

Serm. 7.

Tract. 11.

Hom. 11.

Lib. 5. c. 7.

Benedictio prius ad Co. est hinc bene ex Sacerdotio piamēte bis Euz.

Tract. 11.

Lib. 4.

REMI

REMI G. Sicut enim legitur, quia accepit Moyses sanguinem agni & misit in crateram, & intincto fasciculo hisopi aspersit populum dicens, hic est sanguis testamenti quod mandauit ad nos Deus. CHR Y. in Hom. Sanguinem autem nominans, & passionem suam pronunciat dicens: Qui pro multis effunderetur. Et rursus dicit mortis causam cum subdit: In remissionem peccatorum: quasi dicat, sanguis agni in Aegyptu effusus est pro salute primogenitorū populi Israelis, hic autem in remissionem peccatorum vniuersi orbis terrarū. REM. Et notandum, quia nō ait: Pro paucis, aut pro omnibus: sed pro multis, quia non venerat vnam tantum gentem redimere: sed multos de omnibus gentibus. CHR Y. in Ho. Hoc autem dicens, ostendit quod passio eius mysterium est salutis humanæ, per quod etiam discipulos consolatur. Et sicut Moyses ait: Hoc erit vobis memoriale sempiternum, ita & ipse dixit, vt Lucas refert: Hoc facite in meam commemorationem. REM. Non solum autē panē, sed etiam vnum offerendū docuit, vt essent res & sitientes iustitiā his mysterijs doceret esse recreandos. GLO. Sicut enim corporalis refectio fit per cibum & potum: ita sub specie cibi & potus nobis spirituale refectioem dominus præparauit. Conueniens etiam fuit ad signandum Dominicam passionem, vt sub duplici specie hoc sacramentum institueretur. In passione enim sanguinem suum effudit, & sic sanguis eius fuit a corpore separatus. Oportuit ergo ad Dominicam passionem representandam, seorsum proponi panem & vinum, quæ sunt corporis & sanguinis sacramenta. Sciendum tamen est, quod sub vtraque specie totus Christus continetur, sub specie quidem panis simul sanguis cum corpore, & sub specie vini simul corpus cū sanguine. A M B. in Epistola ad Corin. Ideo etiam in duabus speciebus celebratur: valet enim ad tuitionem corporis & animæ quod percipimus. C Y P R I. ad Cæcilium epist. 3. lib. 2. Calix vero Domini non est aqua sola & vinum solum: nisi vtrūque misceatur. quō nec corpus Domini potest esse farina sola aut aqua sola: nisi vtrūque fuerit adunatum. A M B. de Sacra. Si autem Melchisedech panem & vinum obtulit, quid sibi vult aquæ mistio? Accipe rationem: Terigit Moyses petram, & petra vnam maximam fudit, petra autem erat Christus, & vnus de militibus lancea terigit latus Christi, & de latere eius aqua fluxit & sanguis, aqua vt mundaret, sanguis vt redimeret. REMIG. Sciendum etiam, quod vt Ioannes dicit: Aquæ multæ populi sunt. Et quia nos oportet semper manere in Christo, & Christum in nobis, vinum aquæ mistum offeritur, vt ostendatur quia caput & membra, id est Christus, & Ecclesiæ, vnum sunt corpus, vel vt demonstratur, quia nec Christus passus est absque amore nostræ redemptionis, nec nos saluari, possumus absque illius passione. CHR Y. in Ho. Quia vero de passione & cruce eis locutus erat, consequenter eum qui de resurrectione est sermone inducit dicens: {Dico autem vobis, non bibam ammōdo de hoc genimine vitis vsque in diem illum, in regno patris mei.} Regnum autem resurrectionem suam nominat. Ideo autem hoc de resurrectione dicit, quod scilicet cū Apostolis esset bibiturus, ne aliqui existimarent phantasmam esse resurrectionem: & ideo persuadentes hominibus de Christi resurrectione dixerunt: Simul comedimus & bibimus cum eo, postquam resurrexit a mortuis: per hoc ergo ostendit, quod videntur eum clare suscitatum, & cum ipsis rursus erit. Quod autem dicit: Nouū intelligendum est noue, id est nouo modo, non quasi corpus passibile habens & indigenis cibo. Non enim post resurrectionem comedit & bibit, quia cibo indigeret, sed propter resurrectionis certitudinem. Quia vero sunt quidam Hæretici in sacris mysterijs aqua vntes non vino, demonstrat per hæc verba, quoniam & cū sacra mysteria tradidit vinum dedit, quod & resuscitatus bibit. propter hoc dicit: Ex hoc genimine vitis. Vitis enim vinum non aquam generat. HIERO. Vel aliter: De carnalibus dominus transit ad spiritualia, quod vinea de Aegypto transplantata populus sit Israel, sacra scriptura testatur. dicit ergo dominus se de hac vinea nequaquam esse bibiturum, nisi in regno patris. Regnum patris fidem puto esse credendum. ergo cum Iudæi regnum receperint patris, tunc de vino eorum Dñs bibit. Attende autem quod dicit: Patris & non Dei. Omnis. n. pater nomen est filij, ac si diceret, cum crederent in Deum patrem, & adduxerit eos pater ad filium. REMIG. Vel aliter: Non bibam de geni. vi. huius. i. non vltra synagoge carnalibus oblationibus delectabor, in quibus illa paschalis agni immolatio præcipuum locum tenere solebat: Aderit autem tempus meæ resurrectionis & dies, in quo in regno patris consti-

tutus, i. gloria æternæ immortalitatis sublimatus, vobiscum illud bibam nouum, hoc est de saluatione illius populi iam renouati per aquam baptismatis, quasi nouo gaudio lætabor. A V G. de Quæ. Euan. Vel aliter, cum dicit: Bibam illud nouum. vult intelligi hoc vetus esse. Quia ergo de propagine Adam, qui vetus homo appellatur, corp⁹ suscepit, quod i passione mortu traditurus erat: vn de etiam per vini sacramentum commēdauit sanguinem suū, quid aliud nouum vinum quàm immortalitatem renouandorum corporum intelligere debemus? Quod autem dicit: Vobiscū bibā. et ipsis resurrectionem corporum ad induendam immortalitatem promittit. vobiscum. n. non ad idem tempus, sed ad eandem innouationem esse dictum accipiendum est. nam & nos dicit Apostolus resurrexisse cum Christo, vt spes rei futuræ iam læticiam præsentem afferat. Quod autem de hoc genimine vitis, etiam illud nouum esse dicit, significat vtiq; eadem corpora resurrectione secundum innouationem cælestem, quæ nunc secundum terrenam vntestatem sunt mortura. H I L A R. Videtur autem ex hoc, quod Iudas cum eo non biberit, quia non erat bibiturus in regno, cum vniuersi tunc bibentes ex vitis istius fructu bibiturus secum postea polliceretur. GLO. Sed sustinendo aliorum sanctorum sententiā, quod. s. Iudas sacramenta receperit a Christo, dicendum est, quod hic dicit, Vobiscum, ad plures eorum non ad omnes referendū est. C I O R I G E. Discipulos qui acceperant benedictionis panem, & biberant calicem gratiarum actionis, docebat dominus p hinc oibus hymnum dicere patri. vnde dicit: {Hym. di. exie. in mō. ol.} vt de alto transiret ad altū, quia fidelis non potest aliquid agere in cōualle. CHR Y. in ho. Audiant quicūque, velut porci simplici madu cantes cū ebrietate surgunt, cū deceret grās agere, & in hymnū mē sam desinere. Audiant quicūque, vltimum orationē in sacris mysterijs non expectant. vltima. n. orō illius hymni est signū. Grās ergo egit anteq̄ sacra mysteria discipulis daret, vt & nos grās ageremus. Hymnū dixit postq̄ dedit, vt & nos hoc ipsum faciamus. H I E. Iuxta hoc exemplū Saluatoris, quod pane Christi, & calice saturatus, & inebriatus fuerit, potest laudare Deū, & confendere montē oliueti, vbi laborum refectio dolorisq; solatium, & veri luminis notitia est. H I L. Per hoc et ostendit, quod hoies consummati in vniuersis diuinorum mysteriorū virtutibus, gaudio exultationeq; cōi in cęlestem gloriā efferunt. ORI. Aptè et mons misericordie est electus, vbi pñunciaturus fuit scandalum infirmitatis discipulorum, iam tunc paratus vt non repelleret discipulos descendentes, sed vt reciperet reuertentes. vñ sequit. {Tunc di. il. Iesus. Oēs vos scampatie. in me in ista no.} H I E. Prædicat quidē quod passuri sunt, vt cū passi fuerint non desperet salutē, sed agentes pñiam, liberentur. CHR Y. in Ho. In quo et docet nos, quales an cruce fuerint discipuli, & quales post crucē. Et. n. qui neq; cum Christo, dū crucifigebatur stare poterant, post mortē Christi adamāte fuerit fortiores. Fuga. n. discipulorū & timor demonstratio est mortis Christi vt confundant qui heresi Marcionis ægrotant. Si. n. neq; ligatus est neq; crucifixus: vñ Petro & reliq; Apłis incussus est tārūs timor? H I E. Et signāter addit: In ista nocte, quia quō qui inebriant, nocte inebriantur, sic & scandalum patiuntur, in nocte & tenebris sustinent. H I L. Huius etiā prædicationis fides autoritate prophetiæ veteris continebatur. vñ sequit. {Scriptum est. n. percussit. Passio. & disper. oues gregis.} H I E R O. Hoc alijs verbis in Zacharia propheta scriptum est, & ex persona Prophetæ ad Deum dicitur: Percute Pastorem & dispergentur oues. percussit autem Pastor bonus, vt ponat animam suam pro ouibus suis, & de multis gregibus errantiū, fiat vnus Grex, & vnus Pastor. CHRYSOSTOMVS. in Ho. hanc autem Prophetiam inducit, simul quidem suadens eis attendere semper quæ scripta sunt, simul etiam ostendens quoniam secundum Dei consilium crucifigebatur, & vndiq; monstrans non alienum se esse a veteri testamento, qui in eo prænucciabatur. non autem permisit eos in tristibus permanere: sed & læta prænucciabat dicens: Postquam autem resurrexero, præcedam vos in Galilæam. non enim confestim post resurrectionem in celo eis apparuit: nec in longam quandam regionem, vt eis appareat vadit: sed in ipsa gente, & in ipsi fere regionibus, vt & hinc crederent, quoniam qui crucifixus est, ipse est qui resurrexit. Propter hoc etiam se in Galilæam abire dicit, vt a timore Iudæorum liberati, crederent ei quod dicebatur. ORIGEN. Prædicat etiam hoc eis, vt qui ad modicum disperguntur scandalum passi, post congregentur a resurgente Christo, & præcedente eos in Galilæam gentiū. H I L A R. Sed Petrus in tantum, & affectu & charitate Christi Cat. Aur. S. Tho. M 4 efferebatur,

Lib. 1. c. 43.

Tract. 35.

Hom. 83.

efferebatur, vt & imbecillitatem carnis suæ, & fidem verborum do-
mini non contueretur, quasi dicta eius efficienda non essent, vñ se-
quitur: { Respondens Petrus ait illi: Et si omnes scandalizati fue-
rint in te, ego numquam scandalizabor. CHRYSO. in Hom.
Quid ais o Petre? Propheta dixit: Dispergentur oues, & Chri-
stus confirmabit quod dictum est, & tu dicis: Nequaquã. Quando
dixit: { Vnus ex vobis me trahet, } timebas ne tu eses traditor, qu-
uis nihil tibi tale con-
fiscus eras, nunc autem manifeste eo dicente, qu-
m oes scandalizabimini, contradicis: sed quia erurus erat ab anxie-
tate, quã de perditio-
ne habuerat, confidens de reliquo dicebat: { Ego numquam scan-
dalizabor. HIERO. Non tamen est temeritas nec mediocritas, sed fides est Apostoli Petri: & ardens affectus erga Dominum salu-
atorem. REMIG. Quod ergo ille dicit præuidendo, iste de-
negat amando, vbi moraliter instruitur, vt quantum confidimus de ardore fidei, tantum timeamus de carnis fragilitate. videtur ta-
men accusabilis Petrus, & quoniam contradixit, & quoniam alijs seipsum præposuit, & tertio, quoniam totum sibi attribuit, quasi fortiter esset perseveraturus: vt hoc igitur in eo sanaret: permisit fieri eius casum, non impellens eum ad negandum, sed eum sibi deserens, & naturam humanam de fragilitate conuincens. ORIG. vnde alij discipuli scandalizati sunt in Iesu: Petrus autem non solum scandalizatur: sed abundantius relinquitur, vt ter denegaret. vnde sequitur: { Ait illi Iesus: Amen dico tibi, quia in hac nocte an-
tequam gallus cantet, ter me negabis. AVGVST. de Concor. Euange. Potest autem mouere, quod tam diuersa non tantum verba: sed etiam sententia Euangelistæ præmittunt, quibus præmoni-
tus Petrus, illam præsumptionem proferret, vel cum Domino, vel pro Domino moriendi, ita vt cogant intelligibiliter eum expressisse præsumptionem suam, diuersis locis sermonis Christi, & ter illi a Domino responsum, quod eum esset ante galli cantum ter negaturus, sicut etiam post resurrectionem ter illum interro-
gat, vtrum illum amet, & mandatum de pascendis ouibus ter præcepit. Quid enim habent hæc verba Matthæi, vel sententiæ simile illis, quibus secundum Ioannem, vel quibus secundum Lucam Petrus protulit præsumptionem suam? Marcus autem pene ipsis verbis hoc commemorat, quibus & Matthæus, nisi quod distinctius quemadmodum futurum esset, expressit dictum esse a Domino: Amen dico tibi, quia tu hodie in nocte hac priusquam bis gallus vocem dederit, ter me es negaturus. vnde nonnulli, qui parum attendunt, Marcus videtur non congruere cæteris. tota enim negatio Petri trina est, quæ si post primum galli cantum inciperet, falsum dixisse viderentur tres Euangelistæ, qui dicunt dixisse dominum, quod antequam gallus cantaret, eum Petrus esset negaturus. Rursus si totam trinam negationem ante peregrisset, quam cantare gallus inciperet, superfluo dixisse Marcus deprehenderetur ex persona Domini: Priusquam gallus bis vocem dederit, ter me es negaturus. Sed quia ante primum galli cantum cepta est illa trina negatio, attenderunt tres Euangelistæ, non quando cõpleuerus esset Petrus, sed quando futura esset, & quando incæptura, id est ante galli cantum quamquam in animo eius, & ante primum galli cantum tota possit intelligi, quoniam ante galli cantum tantus timor obfederat mentem, qui eam posset vsque ad tertiam negationem perducere. Multominus igitur mouere debet, quia trina negatio etiam trinis negantis vocibus, ante galli cantum cepta, etsi non ante primum galli cantum peracta est, tanquam si alicui diceretur: Antequam gallus cantet, ad me scribes Epistolam. in qua mihi ter conuiciaberis, non vti que si eam ante omnem galli cantum scribere inciperet, & post primum galli cantum finiret: ideo dicendum erat falsum fuisse prædictum. ORIGE. Quæres autem, si possibile erat, vt non scandalizaret Petrus, semel Saluatore dicente, quoniam omnes vos scandalum patiemini in me. Ad quod aliquis respondebit, quoniam necesse erat fieri, quod prædictum erat a Iesu. Alius autem dicit, quoniam qui exoratus a Niniuicis, quæ prædixerat per Ionam non fecit, possibile fuit vt repelleret etiam scandalum a Petro deprecante. Nunc autem promissio eius auidax in affectu quidem prompto, non sine prudẽti facta est ei causa, vt non solum scandalizaretur, verum etiam ter denegaret. postquam autem cum affirmatione iuramenti pronũciavit, dicit aliquis, quod non erat possibile, vt non denegaret. Si enim iuramentum erat Christi, amen, mentitus fuisset dicendo: { Amen dico tibi, si verum dixisset Petrus, quia non te negabo. } Videtur autem mihi cæteri discipuli cogitantes, quod primum fuerat dictum. Omnes vos scandalum patiemini. Ad hoc autem

quod dictum est Petro: Amen dico tibi, promiserunt similiter Petro, quia non erant comprehensi in illa Prophetia, vnde sequitur: { Ait illi Petrus: Etiam si oportuerit me mori tecum non te negabo. } Similiter & omnes discipuli dixerunt, hic etiam Petrus, nescit quid loquatur: Cum Iesu enim mori pro omnibus moriente hominum non erat, quoniam omnes fuerant in peccatis, & omnes opus habebat, vt pro eis alius moreretur, non ipsi pro alijs. RABA. Sed quia intellexerat Petrus Dominum præ timore mortis, eum se prædixisse negaturum, ob hoc dicebat, quod licet periculum imineret mortis, nullo modo ab eius fide posset auelli, & similiter alij Apostoli per ardorem mentis non timuerunt damnium mortis: sed vana fuit psumptio humana, sine protectione diuina. CHRY. in Ho. Hinc ergo magnum discimus dogma, quod non sufficit desiderium hominis: nisi diuino aliquis potuerit auxilio. K R E M. Paulo superius Euangelista dixerat, quia hymno iam dicto, exijt cum discipulis in montem oliueti, & vt ostenderet ad quem locum ipse montis diuerterit, consequenter adiunxit: { Tunc venit Iesus cum illis in villam quæ dicitur Gethsemani. RABA. Lucas dicit: In montem oliueti. Ioannes trans torrentem Cedron. quod idem est quod Gethsemani, & est locus in quo orauit ad radicem montis oliueti, vbi hortus est, vbi etiam Ecclesia est edificata. HIER. Gethsemani interpretatur Vallis pinguißima, in qua iussit discipulos sedere paulisper, & expectare redeuntem, donec pro cunctis dominus solus oraret. ORIG. Non-noueniebatur vt ibi caperetur, vbi cum discipulis mandauerat Pascha, conueniebat autem & priusq̃ proderetur orare, & eligere locum mundum ad orationem. vnde sequitur: { Et dixit discipulis suis, se hic do. va. il. & orem. CHRY. in Ho. Hoc autem dicit, quia discipuli indiuisibiliter sequebantur Christum. consuetudo enim erat sine discipulis orare, hoc autem faciebat erudiens nos in orationibus quietem nobis cõstitueret & solitudinem querere. DAMA. in Lib. 3. Sed cum oratio sit ascensus intellectus ad Deum. vel petitio decentium a Deo, qualiter dominus orabat? Neque enim ascensione, quæ ad Deum est, indigebat intellectus eius, semel secundum personam Deo verbo vnitus: neq; et ea quæ a Deo est petitio: vnus enim Deus & homo Christus est. Sed formans in seipso quod nostrum est, docuit nos a Deo patre petere, & ad ipsum extendi: sicut enim passionem sustinuit, vt triumphans aduersus eas victoriam nobis tribueret: ita orat nobis viam faciẽs ad eam, quæ ad Deum est ascensio, & pro nobis omnem iustitiam implens, & reconcilians nobis patrem suum, & vt principium ipsum honorans & monstrans, quod non est Deo contrarius. R E M I G. Cum autem dominus in monte orauit, docuit nos in oratione pro cælestibus Dominum supplicare. Cum vero in villa orauit, nos instruxit, vt in oratione semper humilitatem seruare studeamus. RABA. Pulchre autem appropinquans passioni, in valle pinguedinis orasse dicitur, vt demonstraret, quod per vallem humilitatis, & pinguedinem charitatis mortem pro nobis suscepit. Moraliter etiam nos instruxit, vt non gestemus cor aridum a pinguedine charitatis. R E M I. Appropinquans morti Dominus, in valle pinguedinis orauit, quia per vallem humilitatis, & pinguedinem charitatis pro nobis mortem subiit. Quia vero fidem discipulorum & constantiam deuotæ sibi voluntatis acceperat: sed turbandos illos & dispergendos præsciebat: ideo iussit eos in loco sedere. nam sedere requiescentis est, laboraturi enim erant eum negaturi. Qualiter autem progressus sit, manifestat eum subiungit: { Et assumpto Petro & duobus filijs Zebedæi, cepit contristari & mœstus esse. } Illos videlicet assumpti, quibus in monte claritate suæ maiestatis ostenderat. HILARIVS. Sed quia dicit: Cepit contristari & mœstus esse, hæreticorum omnis hic sensus est, vt opinentur metum mortis in Dei filium incidisse, quia asserunt non de æternitate prolatum, neque de infinitate paternæ substantiæ extitisse: sed ex nihilo per eum qui omnia creauit, effectum: & ideo in eo doloris anxietas: ideo metus mortis, vt qui mortem timere potuit & mori possit, qui vero mori potuit, licet in futurum erit, non tamen per eum qui se genuit ex præterito he æternus, quod si per fidem capaces Euangeliorum essent, scirent verbum in principio Deum: & hoc in principio apud Deum: & eandem esse æternitatem gignentis & geniti. Sed si virtutem illam incorruptæ substantiæ imbecillitatis suæ, forte assumptio carnis infectur, vt sit ad dolorem infirma, ad mortem trepida, iam & corruptioni subdita erit, ac si æternitate demutata in metum, hoc quod

in ea est poterit aliquando non esse. Deus autem sine mensura temporum semper est, & qualis est, talis semper æternus est. Mori igitur nihil in Deo potuit, nec ex se met? HIERO. Nos autem in ita dicimus hominem passibilem a Dei filio susceptum, vt deitas impassibilis permaneret. Passus est enim Dei filius non putatiue, sed vere omnia, quæ scriptura testatur, secundum illud quod pari poterat, secundum. f. substantia assumptam. HILAR. de Trini. Puto autem non alia hic ad timendum quam passionis, & mortis causa a quibusdam pretenditur. Interrogo autem eos, qui hoc ita existimant, an ratione subsistat, vt mori timuerit, qui omnem ab Apostolis timorem mortis expellens ad gloriam eos sic martyrii adhortatus. quid enim ipse in mortis sacramento doluisse existimandus est, qui pro se morientibus vitam rependit? Deinde, quem dolorem mortis timeret, potestatis suæ libertate morturus? Si etiam passio honorificatura eum erat, quomodo tristem eum metus passionis effecerat? HILAR. Quia ergo mœstum Dominum fuisse legimus, causas mœstitiæ reperiamus. admonuerat suus perus omnes scandalizandos: Petrum etiam Dominus ter negatum esse respondit, assumptusque eo, & Iacobo, & Ioanẽ cepit tristis esse: ergo non ante tristis est quam assummit: sed omnis metus illis esse cepit assumptis, atque ita nõ de se orta est: sed de eis, quos assumpserat in seipsum. HIERO. Contristabatur ergo Dominus non timore patiendi, qui ad hoc venerat, vt pareretur, & Petrum temeritatis argueret, sed propter infelicissimum Iudam, & scadalum oium Apostolorum, & reiectione, vel repobatione populi Iudæorum, & euerfione miseræ Hierusalẽ. DAMA. in Li. 3. Vel aliter. Omnia quæ a non ante ad esse deducta sunt a conditor, existendi naturaliter desiderium habent, & non existere naturaliter fugiunt. Deus igitur verbum homo factus est: habuit hoc desiderium, quo desiderauit escam, & potum, & somnum, quibus. f. conseruatur vita, & naturaliter experientia horum usus est, & econtrario, corruptiua reformidauit. vnde & tempore passionis, quam voluntarie sustinuit, habuit mortis timorem naturalem, & tristitiam: est enim timor naturalis quo anima non vult diuidi a corpore, propter naturalem familiaritatem, quam ei a principio conditor verum imposuit. HIERO. Dominus ergo nos ter veritatem assumpti probaret hominis, vere quidem contristatus est, sed non passio in animo illius dominaretur, per passionem cepit contristari: alid est enim contristari, aliud incipere contristari. R E M I. Destruunt autem in hoc loco Manichæi, qui dixerunt illum phantasticum corpus assumptisse: nihilominus & illi qui dixerunt eum veram animam non habuisse, sed loco animæ diuinitatẽ. AVG. in Lib. lxxxiiij. Quæst. Habemus enim euangelistarum narrationes, per quas Christum & natum de beata virgine Maria cognouimus, & comprehensum a Iudæis & flagellatum, & crucifixum atque interfectum, & sepultum in monumento, quæ omnia intelligere sine corpore nemo potest facta esse, nec figurate accipie da quicquam vel dementissimus dixerit, cum dicta sint ab eis, qui res gestas vt meminerant, narrauerunt. Sic ergo isti corpus eum habuisse testantur, sicut & eum habuisse indicat animam affectiones illæ quæ non possunt esse nisi in anima, quas nihilominus eisdem euangelistis narrantibus legimus: Et miratus est Iesus, & iratus, & contristatus. A M B. super Lucam: Cum ergo in euangelio ista referuntur, non falso vti que referuntur, verum ille hos motus certisimè dispensationis gratia ita cum voluit suscepit animo humano, vt cum voluit factus est homo. Habemus quidem & nos huiusmodi affectus ex humana conditionis infirmitate, non autem ita Dominus Iesus, cuius infirmitas fuit ex potestate. DAMA. in 3. Libro. Quapropter naturales nostræ passionis secundum naturam, & supra naturam fuerunt in Christo. secundum naturam enim, quia permittebat carni pati, quæ propria. super naturam autem, quia non præcedebant in eo voluntatem naturalia. nihil enim eorum in Christo consideratur: sed omnia voluntaria. volens enim esuriuit, volens timuit, & contristatus est. Et ideo de manifestatio ne tristitia subditur. { Tunc ait illis: Tristis est anima mea vsque ad mortem. } A M B. super Lucam. Tristis autem est, non ipse, sed anima. Non enim tristis sapientia, non diuina substantia, sed anima. suscepit enim animam meam, suscepit corpus meum. HIERO. Non autem propter mortem, sed vsque ad mortem dicitur contristatus, donec Apostolos sua liberet passione. Dicant qui irrationabilem Iesum sumptisse animam suspicantur, quomodo corristetur, & nouerit tempus tristitiæ, quamuis enim & bruta mereant animalia: tamen non nouerunt nec causas, neque tempus vsque ad quod debeant contristari. O R I. Vel aliter: Tristis est anima mea

vsque ad mortem, quasi dicat: Tristitia cepta est in me, non semper, sed vsque ad tempus mortis, vt cum mortuus fuero peccato, moriar & vniuersæ tristitiæ, cuius principium tantum fuit in me. Sequitur: { Sustinete hic, & vigilate mecum, ac si dicat. Cæteros quidem iussi sedere ibi, quasi infirmiores ab agone isto seruans eos securos, vos autem quæ si firmiores adduxi, vt collaboreris mecum in vigiliis, & orationibus: tamen & vos manete hic, vt vnusquisque in gradu suæ vocacionis consistat, quoniam omnis gratia, quamuis fuerit magna, habet superiorẽ. HIERO. Vel ideo a somno perhibet, cuius tempus non erat imminente discrimine, sed a somno infidelitatis, & torpore mentis. Tra 3. 35. I O R I. Petrum magis de se confidentem, & alios adduxit, vt videant cadentem in faciem & orantem, & discant non magna, sed humilia de se sapere, nec veloces esse ad promittendum, sed solliciti ad adum. & ideo dicitur: { Et progressus pusillum, } Nolebat enim longe fieri ab eis, sed iuxta eos constitutus orare, & qui dixerat: Dicitur a me, quia mitis sum & humilis corde. laudabiliter se humilians cadit in faciem. vnde sequitur. { Procidit in sua oras, & dicens: Mihi pater, si possibile est, transeat a me calix iste. } Manifestans autem in oratione sua deuotionem, quasi dilectus, & complacens dispositioni patris, addidit: { Verum tamen, non sicut ego volo, sed sicut tu. } Docens, vt non oremus fieri nostram voluntatem, sed dei. Et autem quæ cepit pauere, & tristari, secundum hoc orat calicem passionis transire, & non sicut ipse vult, sed sicut pater hoc est non secundum substantiam eius diuinam, & impassibilem, sed secundum naturam humanam, & infirmam. suscipiens. n. naturam carnis humanæ omnes proprietates impleuit, vt non in phantasia habuisse carnem estimaretur, sed in veritate. Proprium est autem hominis fidelis, primum, quidem nolle pari aliquid doloris, maxime quod ducit vsque ad mortem, quia homo carnalis est. si autem sic voluerit Deus acquiescere, quia fidelis est. nam sic autem confidere non debemus, ne nostram virtutem videamus multum profiteri, sic diffidere non debemus, ne Dei adiutoris nostri impotentiam videamus pronunciare. Notandum est autem, quoniam Marcus quidem & Lucas hoc ipsum scripserunt: Ioannes autem orantem Iesum, vt tranfiret ab eo calix, non introducit, quoniam hi magis secundum humanam naturam eius exponunt de eo, quam secundum diuinam: Ioannes autem magis secundum diuinam. Aliter autem Iesus videns qualia erant Iudæi passuri petentes eum ad mortem, dicebat. { Pater, si possibile est, transeat a me calix iste. } HIERO. Vnde signanter dicit. { Calix iste. } hoc est populi Iudæorum, qui excusationem ignorantia habere non possunt si me occiderint: habentes legem, & Prophetas, quæ vaticinantur. O R I. Rursus videns quanta utilitas totius mundi esset futura per passionem ipsius, dicebat: { Sed non sicut ego volo, sed sicut tu. } si possibile est, ut sine passione mea omnia ista bona proueniant, quæ per passionem meam sunt prouentura: transeat passio hæc a me, ut & mundus saluetur, & Iudæi in passione mea non pereant. Si autem sine perditione quorundam multorum salus non potest introduci, quantum ad iustitiam tuam, non transeat. Calicem autem hunc qui bibitur: passionis in multis locis nominat scriptura. Bibit autem calicem totum qui patitur pro testimonio quicquid fuerit ei illatum. Effundit autem accipiens, qui denegat ne aliquid patiat. AVG. de Con. euan. Et ne quis eum putaret patris minuisse potestatem, non dixit: Si facere potes, sed: Si fieri potest, vel si possibile est, hæc si diceretur. Si uis. Fieri. n. potest quod ille voluerit. vnde & Lucas hoc ipsum plani? intimauit. non enim ait: Si fieri potest, sed si vis. HILAR. Vel aliter, nõ ait: Transeat a me calix iste. hæc enim esset pro se timentis oratio. quæ autem vt a se transeat, rogat: non ut ipse prætereat orat, sed ut in alterum illud quod ad se transit, accidat. Totus igitur supra eos qui passuri erant metus est, atque ideo pro his orat qui passuri post se erant, dicens: Transeat calix a me. i. quomodo a me bibi: ita ab his bibatur, sine spei diffidentia, sine sensu doloris, sine metu mortis. Ideo autem ait: { Si possibile est, quia carni & sanguini horum terror est. & difficile est eorum acerbitate corpora non vinci humana. Quod autem ait: { Non sicut ego uolo, sed sicut tu. } Vellet quidem eos non pati, ne forte in passione diffidant, si cohereditatis suæ gloriam sine passionis suæ difficultate mereantur. Non ergo ut non patiantur rogat, dicens: { Non vt ego uolo, sed vt tu. } ait, eo quod pater vult vt bibendi calicis in eos ex ipso transeat fortitudo, quia ex voluntate patris, non tam per Christum uiuacitiam diabolus, quæ etiam per eius discipulos oportebat. AVG. in Bachir. Sic igitur Christus hominem gerens ostendit priuatam quandã hominis

Lib. 3. ca. 2.

Cap. 23.

Quæst. 20.

Cap. 20.

Lib. 3. cap. 4

hominis voluntatem, in qua & suam, & nostram figuravit, qui caput nostrum est, cum dicit: Transeat a me. Hæc enim erat humana voluntas proprium aliquid tanquam priuatum volens, sed quæ rectum vult esse hominē, & ad Deum dirigī, subdit: Veritatem, non sicut ego volo, sed sicut tu, & sic dicitur: vide te in me, quia potes aliquid proprium velle, & si Deus aliud velit conceditur hoc humanæ fragilitati. hæc vox capitis, salus est totius corporis. L E O. Papa in Ser. de pas. Hæc vox oēs fideles instruit, omnes confessores accendit: omnes Martyres coronauit. Nam quis mundi odia, quis tentationum turbines, quis posset persecutorū superare terrores, nisi Christus in omnibus, & pro oibus patri diceret, fiat voluntas tua? Discant igitur hanc vocem omnes ecclesie filii, vt cum aduersitas violenter alicuius tentationis incumbit, separato timore formidinis, accipiant tolerantiam passionis. O R I. Pusillum autē progrediente Iesu ab eis, nec vna hora potuerunt vigilare eo absente, propter quod oremus, vt nec modicum aliquando Iesus progrediatur. Sequitur: Et ve ad discipulos suos, & inuenit eos dormientes. C H R Y. in Homi. Quia tempus in tempore noctis erat, & oculi eorum a tristitia erant grauati. H I L A. Postquam ergo ad discipulos redit, & dormientes deprehendit: Petrum arguit, vnde sequitur. Et dicit Petro: Sic, non potuisti vna hora vigilare mecum? Petrum ideo præ omnibus ex tribus arguit, quia præ cæteris non se scandalizandum fuerat gloriatus. C H R Y. in ho. Sed quia & alii idē dixerunt: oīum etiā infirmitatē arguit, qui. n. mori simul cū Chrō elegerāt, neq; simul cū eo potuerunt uigilare. O R I. Inueniens autē eos dormientes suscitauit verbo ad audiendū, & pcepit vigilare, dicens: Vigilate & orate ne in tretis in tentationem. Vt primum vigilemus, & sic vigilantes oremus. Vigilat qui facit opera bona, & qui sollicitè agit ne in aliqđ renebrosum dogma incurrat: sic enim vigilantis exauditur oratio. H I E. Impossibile est humanam animam non tentari. Ergo non ait: Vigilate, & orate, ne tentemini, sed ne intretis in tenta. hoc est, ne vos tentatio superet. H I L A. Cur autem ne in tentationē venirent admonere eos voluisset orare ostendit, dicens: Spiritus quidem promptus est: caro autem infirma. Non enim de se hoc dicit: ad eos enim hic sermo conuersus est. H I E R O. Hoc autem est aduersus temerarios, qui quod crediderint putant se posse consequi. Itaque quantum de ardore mentis confidimus, tantum de fragilitate carnis timeamus. O R I. Hic considerandum est, vtrum sicut omnium caro infirma est, sic omnium spiritus promptus est, an omnium quidem caro infirma est: non autem & omnium hominum spiritus promptus est, sed tantum sanctorum, infidelium autem spiritus segnīs est, & caro infirma. Est autem & alio modo caro infirma eorum solum quorum spiritus promptus est, qui cum spiritu prompto opera carnis mortificant. Hos ergo vult vigilare, & orare, vt non intrent in tentationem, quoniam qui spiritalior est, sollicitior debet esse, ne magnum bonum ipsi grauem habeat lapsum. R E M I. Vel aliter, his verbis ostendit se veram carnem ex virgine sumpisse, & veram animam habuisse. vnde & nunc dicit spiritum suum promptum esse ad patiendum: carnem vero infirmam timere dolorem passionis. Sequitur: Iterum secundo abiit, & orauit dicens: Pater mi, si non potest calix iste transire nisi bibam illum, fiat voluntas tua. O R I. Aestimo, qđ calix ille passionis omnino a Iesu fuerat transitus, sed cum differentia, vt siquidem biberet eum, & ab ipso transiret: postmodū & ab vniuerso genere hominum. Si autem non biberet eum, ab ipso quidem forsitan transiret, ab hominibus autem non transiret. Hunc ergo calicem passionis volebat quidem a se transire, sic ut omnino neque gustaret amaritudinem eius: si tamen possibile esset, quantum ad iustitiam Dei. Si autem non poterat fieri, magis volebat vt sumeret eum, & sic transiret ab eo, & ab vniuerso hominum genere, qđ vt contra voluntatē paternā bibitionem eius effugeret. C H R Y. in Homi. Quod quidem secundo, vel tertio orat, ex affectu. humanā infirmitatis quo mortem timebat, certificat quod vere factus est homo. Secundo enim vel tertio aliquid fieri, veritatis est maxime demonstratiuum in scripturis. vnde Ioseph dixit Pharaoni. Quod vidiſti secundo, ad eandem rem pertinet, somnii firmitatis indicium est. H I E. Vel aliter. Secundo orat vt si Ninive. i. Gētilitas aliter saluari non potest, nisi aruerit cucurbita. i. Iudæa, fiat voluntas patris, quæ non est contraria filii voluntati, dicente ipso per Prophetam, vt facerem voluntatem tuam Deus meus voluit. H I L A. Vel aliter: Passuris discipulis omnem in se corporis nostri infirmitatem assumpsit, cruciūque secum vniuersa quibus infirmamur affixit: & ideo transire ab eo calix non potest, nisi illum bi-

bat, quia pati, nisi ex eius passione non possumus. H I E. Christus autē solus orat pro oibus, sicut & solus patitur pro vniuersis. Sequitur enim: Et ve iterum, & inuenit eos dormi. Erant enim oculi eorum grauati. Languescebant enim, & opprimebantur a dolorum oculi negatione vicina. O R I. Puto enim, qđ non tantum corporum oculi quantum animarum grauati erant. nondum enim erat eis spiritus datus. vnde non eos reprehendit, sed vadēs iterum orauit, docens vt non deficiamus. sed permaneamus in oratione, donec impetremus ea quæ postulare iam cœpimus. eundem sermonem dicens. m Tunc venit ad discipulos suos, & dicit illis: Dormite iam & requiescite. Ecce appropinquauit hora, & filius hominis tradetur in manus peccatorum. Surgite, eamus. Ecce appropinquauit qui me tradet.

vnde sequitur. Et reliquit illis iterum abiit & orauit tertio. eundem sermonem, dicens. H I E. Tertio autem orauit, vt in ore duorum, vel trium testium staret omne verbum. R A B A. Vel ideo tribus vicibus Dominus orauit, vt nos a peccatis præteritis veniam, & præsentibus malis tutelā, & futuris periculis cautelā ore mus, & vt omnem orationem ad patrem, & ad filium, & ad spiritū sanctum dirigamus, & ut integer spiritus noster, & anima & corpus seruetur. A V G. de Quæst. euan. Non absurde etiam intelligitur propter trinam rērationem passionis ter Dñm orasse. Sicut enim tentatio cupiditatis trina est: ita tentatio timoris trina est. Cupiditati quæ in curiositate est, opponitur timor mortis, sicut. n. in illa cognoscendarum rerum est auditas, ita & in illa metus amittendæ talis notitiæ. Cupiditati vero honoris, vel laudis opponitur timor ignominie, & contumeliarum. Cupiditati autem voluptatis opponitur timor doloris. R E M I. Vel ter orat pro Apostolis, & maxime pro Petro, qui ter erat eum negaturus. m H I L A. Post orationem frequentem, post discursus recursus; multiplices metum demit, securitatem reddit, in requiem adhortatur. vnde dicitur: Tunc venit ad discipulos suos, & ait illis: dormite, & requiescite. C H R Y. in Homi. Et quidem tunc vigilare oportebat, sed hoc dixit, vt ostenderet, quoniam neque uisum possent ferre futurorum malorum, & quoniam eorum non indiget auxilio, & quoniam omnino tradi eum oportebat. H I L A. Vel hoc dicit, quia voluntatem patris de discipulis iam securus expectabat, de qua dixerat. Fiat uoluntas tua, quia scilicet transitorium in nos calicem bibens, infirmitatem corporis nostri, & timoris sollicitudinem, & ipsam dolorem mortis absorbit. O R I. Vel non est ille ipse somnus: quem iubet nunc discipulos suos dormire, & ille qui eis superius scribitur contigisse. Illic enim dormientes inuenit, non requiescentes, sed grauatos oculos habentes, nunc autē præcepit eis non simpliciter dormire, sed cum requie, vt ordo seruetur, ut primum quidem uigilemus orantes, ut non intremus in tentationem, ut postea dormiamus, & requiescamus, ut cum aliquis inuenit locum Domino, tabernaculum Deo Iacob, ascendat supra lectū stratus sui, & det somnum oculis suis. Forsitan autē & anima non potens semper sufferre labores, quasi incarnata remissiones aliquas sine reprehensione consequetur, quæ moraliter dormitiones dicunt, ut usq; ad aliquantum temporis habens reuerentiam renouata resuscitetur. H I L A. Quod autem ad eos reuertens dormientesque reperiens, primum reuersus obiurgat, secundo filet, tertio quiescere iubet, ratio ista est, qđ primum post resurrectionem dispersos eos, & diffidentes ac trepidos reprehendit, secundo misso spiritu paraclito, grauatis ad contuendam euangelij libertatem oculis, uisitauit: nam aliquandiu legis amore detēti, quodam fidei somno occupati sunt. tertio uero. i. claritatis suæ reditu securitati eos quietique restituit. O R I. Postquam autem resuscitauit eos a somno, videns in spiritu appropinquantem Iudam traditioni, qui nondum uidebatur a discipulis eius dicit. Ecce appropinqua, hora, & filius hominis tradetur in manus peccatorum.

C H R Y. in Hom. Per hoc autem quod dicit: Appropinquauit hora, ostendit quoniam diuinæ dispositionis erat quod gerebatur. per hoc autem quod dicit: In manus peccatorum, demonstrat quoniam illorum nequitia hoc opus erat, non qđ ipse delicto esset obnoxius. O R I. Sed & nunc in manus peccatorum traditur Iesus, quando hi qui uidentur Iesum credere, habent eum in manibus suis, cum sint peccatores. Sed & quoriefcumque iustus habes in se Iesum in potestate factus fuerit peccatorum: Iesus est traditus in manus peccatorum. H I E. Postquam ergo tertio orauerat: & Apostolorum timorem sequente penitentia impetrauerat corrigendum securus de passione sua pergit ad persecutores, & ultro se ad interficiendum præbet. unde sequitur: Surgite, eamus, quasi dicat. Non uos inueniant quasi timentes, ultro pergamus ad mortem, ut confidentiam, & gaudium passuri uideant. Sequitur enim: Ecce appropinquauit qui me tradet. O R I. Non dicit appropinqua uir mihi: nec enim ipsi appropinquabat traditor eius, qui se

qui se elongauerat peccatis suis ab eo. A V G. de Concor. euan. Videtur autem hic sermo secundum Mattheum sibi ipsi esse contrarius. Quomodo enim dixit: Dormite iam & requiescite: cum conueniat: Surgite eamus? quæ uelut repugnantia quidam commoti, conantur ita pronuntiare quod dictum est: Dormite iam, & requiescite, tamquam ab exprobrante, non a permitteente sit dictum, quod recte fieret si esset necesse. Cū uero Marcus ita commemorauerit, vt cum dixisset: Dormite iam, & requiescite. adiuuans: Sufficit: & deinde inferret: Venit hora. Ecce tradetur filius hominis utriusque intelligitur post illud quod eis dictum est: Dormite, & requiescite, & fuisse Dominum aliquantulum, ut hoc fieret quod promiserat, & nunc intulisset: Ecce appropinquauit hora. Propter quod secundum Marcum positum est. Sufficit: & iam requiescit.

n G L O. Quia superius dictum est, qđ Dominus ultro se persecutoribus exhibebat: consequenter Euangelista ostendit quomodo sit a persecutoribus detentus. vnde dicit: Adhuc eo loquente ecce Iudas vnus de duodecim uenit. R E M I. Vnus, uidelicet numero: non merito. Hoc autem dixit ad ostendendum immane facinus illius, qui de apostolica dignitate factus fuerat proditor. Sequitur: Et cum eo turba multa cum gladiis, & fustibus. Vt autē ostenderet Euangelista inuidentiā causā illū deprehensum, subiungit: Misit a princ. Sacer. & Senio. populi. O R I. Potest dicere aliquis, quoniam propter multitudinem eorum, qui iam credebant, multi uenerunt aduersus eum timentes ne multitudo credentium de manibus eorum tollerent eum. Ego autem aestimo etiam alteram causam, quoniam qui putabant in Beelzebub eicere solere demonia, arbitrabantur eum ex quibusdam maleficiis posse effugere de medio uolentium eum tenere. Multi etiam nunc spiritualibus gladiis militant contra Iesum: uariis. f. & diuersis de Deo dogmatibus. Sequitur: Qui autem tradidit eum dedit eis signum, dicens: Quemcūque osculatus fuero, ipse est, tenete eum. Dignū est autem querere, cum secundum faciem notus esset omnibus habitantibus in Iudæa quare quasi non cognoscentibus effigiem eius dedit eis signum? Venit autem traditio talis de eo ad nos, quoniam non solum duæ formæ in eo fuerunt: vna secundum quam eum omnes uidebant altera secundum quam transfiguratus est coram discipulis in monte, sed etiam vnicuique apparebat secundum quod fuerat dignus. Sicut & de Manna scriptum est, qđ habebat saporem ad omnem usum conuenientem, & uerbum Dei non similiter cunctis apparere. Propter huiusmodi ergo transfigurationes eius, signo indigebat. C H R Y. in Hom. Vel ideo signum eis dedit, quia multoties detentus ab ipsis, pertransiit nescientibus eis: quod & tunc factum esset: si ipse uoluisset. Sequitur: Et confestim accessit ad Iesum dicit: Aue Rabbi, & osculatus est eum. R A B A. Sufficit Dominus osculum traditoris, non qđ simulare nos doceat: sed ne proditorem fugere uideatur. O R I. Si autem aliquis querat cur osculo Iudas tradidit Iesum? secundum quosdam quidem uoluit reuerentiam ad magistrum seruare: nō audens manifeste in eum irruere: secundum alios autem hoc fecit, timens ne si forte se manifestum aduersarij præbuisset, ipse ei fieret causa euasione, cum posset secundum opinionem eius effugere, & facere se imperuium. Ego autem puto, qđ omnes proditores ueritatis, amore ueritatem fingentes, osculi signo utuntur. Omnes enim hæretici, sicut & Iudas Iesu dicunt Rabbi: Iesus autem placabilia respondet. vnde sequitur: Dixitque illi Iesus: Amice, ad quid uenisti? Dicit autē amice, improperans simulationem: hoc enim uoce neminem bonorum in scripturis cognoscimus appellatum, ad malum enim dicitur: Amice quomodo huc intraſti? Amice nō facio tibi iniuriā. A V G. in Ser. de Pas. dicit autem. Ad quid uenisti? tanquam si diceret: oscularis & insidiaris: noui quare ueneris, amicum fingis, cū proditor sis. R E M I. Siue qđ Amice ad quid uenisti? hoc facit: subintelligitur. Sequitur: Tunc accesserunt & manus iniecerunt in Iesum, & tenuerunt eum. Tunc. f. quando ipse permisit. frequenter enim uoluerunt: sed non potuerunt. R A B A. Exulta Christiane, in commercio inimicorum tuorum uicisti, quod Iudas uen didit, & quod Iudæus emit tu acquisiuisti.

C H R Y. in Hom. Sicut Lucas refert: Dominus in cœna discipulis dixerat: Qui habet sacculum, tollat similiter & peram, & qui non habet, uendat tunicam suam, & emat gladium, & discipuli responderunt: Ecce gladii duo hic. Conueniens autem erat illic gladios esse propter agnum. f. Paschalem, quem comederant. Audientes quoque, quoniam ueniret persecutores ad Christum capi-

piendum, a cœna exeuntes gladios sumpserunt in auxilium aduersus persecutores, quasi pro magistro prælaturi. vnde hic dicitur. Et ecce vnus ex his, qui erant cum Iesu extendens manum exemit gladium suum. H I E R O. In alio Euangelio scriptum est, qđ Petrus fecerit eodem ardore, quo & cætera fecit. vnde sequitur: Et percussit ser. prin. Sacer. ampu. auriculam eius. Seruus principis Sacerdotū Malchus appellatur: auricula quoque quæ amputat dextera est. transitorie dicendum est, qđ Malchus, id est Rex quondam populi Iudæorum, seruus factus est impietatis, & deuotionis Sacerdotum: dextraque perdidit auriculam, vt litera ueritatem audiat in sinistro ORI. Nam si uidentur legem audire, modo cum sinistro auditu audiunt uim traditionis de lege non ueritate. Populus autem ex gentibus significatus per Petrum, per hoc ipsum quod crediderunt in Christum, facti sunt causa: vt præcideretur Iudæorum auditio de xtera. R A B A. Vel Petrus non tollit audientibus intelligenda sensum, sed diuino ablato iudicio negligentiū pandit: uerum eadem dextera auris in his, qui ex eodem populo crediderunt diuina pietate pristino restituta est officio. H I L A. Vel aliter. Seruus principis Sacerdotum auricula ab Apostolo resecata, populo scilicet Sacerdotio seruienti. per Christi discipulum inobediens auditus exciditur: & ad capacitatem ueritatis hoc quod erat noui audiens amputatur. L E O. Papa in Ser. de Pas. Dominus autē zelantis Apostoli pium motum progredi ultra non patitur. vnde sequitur: Tunc ait illi Iesus. Conuertere gladium tuum in locum suum. Contra sacramentum erat redemptionis nostræ, vt qui mori pro omnibus uenerat, capi nollet. Dat ergo in se furentibus licentiam seuuendi, ne dilato gloriosæ crucis triumpho, & domina tio diabolica fieret lōgior, & captiuitas humana diuturnior. R A B A. Oportuit etiam, vt actor gratiæ fideles patientiam suo exemplo doceret, & potius ad sustinendum fortiter aduersā instrueret, quam ad uindicandum prouocaret. C H R Y. in Ho. Ad hoc autem ut discipulo persuaderetur cōminationem addit dicens. Oēs enim qui acceperint gladium, gladio peribunt. A V G. contra Faustum: Id est omnis qui uisus fuerit gladio. Ille autem utitur gladio, qui nulla superioritate, aut legitima potestate, uel iubente, uel cedente in sanguinem alicuius armatur. Nam utiq; Dominus iusserat, vt ferrum discipuli eius ferrent: sed non iusserat vt ferrent. Quid ergo indignum si Petrus post hoc peccatum factus est pastor ecclesie, sicut Moyses post percussum Aegyptium factus est rector Synagoga? Vterque enim non detestabili immanitate, sed emendabili animositate regulam excessit, uterque odio improbitatis alienæ, sed ille fraterno, ille dominico licet adhuc carnali tamen amore peccauit. H I L A. Sed non oibus gladio utentibus mors fore esse per gladium: nam plures, aut febris, aut alia accidens casus absunt qui gladio, aut iudicii officio, aut resistendi latronibus necessitate sunt usi. Et si enim sententiam eius oīs gladio utens, gladio perimeretur, recte ad necem eorum gladius eximebatur qui eodē utebantur ad facinus. H I E R O. Quo ergo gladio peribit quicumque gladium sumpserit? Illo nempe qui igneus uertitur ante Paradisum, & gladio spiritus, qui in Dei describitur armatura. H I L A. Recondi ergo gladium præcipit dominus, quia eos non humano, sed oris sui gladio esset perempturus. R E M I. Vel aliter. Qui gladio utitur ad occidendum hominem, ipse suæ prius malitiæ moritur gladio. C H R Y. in Ho. Non solum autem mitigauit discipulos per cōminationem pœnæ, sed etiam ostendendam, qđ uoluntarie hoc sustinebat. unde sequitur: An putas, quia non possum rogare patrem meum, & exhibebit mihi modo plus quam duodecim legiones angelorum? Quia multa humanæ infirmitatis ostenderat: non uideretur credibilia dicere, si dixisset, qđ eos perdere posset. Et ideo dicit: An putas, quia non possum. &c. H I E R O. Quasi diceret: Non indigeo duodecim Apostolorum auxilio, etiam si omnes me defenderent, qui possum habere duodecim legiones angelici exercitus. Vna legio apud veteres sex milibus hominum complebatur. de duodecim ergo legionibus, septuaginta duo milia angelorum sunt, in quot gentes hominum lingua diuina facta est. O R I. Ex hoc autem demonstratur, quoniam secundum similitudinem legionum militiæ mundialis sunt & angelorum legiones militiæ cœlestis militantiæ contra legiones demonum. militiam enim omnem spiritum aduersarios intelligitur constituta. Non autem quasi indigens auxilio angelorum hoc dicebat: sed secundum estimationem Petri. uolentis ei auxilium ferre. Magis enim angeli opus habent auxilio unigeniti filii Dei, quam ipse

De pas. Dñi Ser. 7.

Hom. 84.

Lib. 1.

Trac. 35.

Hom. 84.

Serm. 1.

Hom. 85.

Trac. 35.

Serm. 1.

Lib. 2. c. 70.

ipse illorum. R E M I. Possumus etiam intelligere per angelos Romanorum exercitum: cum Tito enim & Vespasiano omnes lingue aduersus Iudam surrexerunt, & impletum est: Quia pugnavit pro eo orbis terrarum contra infensatos. C H R Y. in Home. non solum autem per hoc timorem discipulorum euacuat, sed etiam

ait illi Iesus: Couerte gladium tuum in locum suum. Oes. n. qui acceperint gladium, gladio peribunt. An putas quia non possum rogare patrem meum, & exhibebit mihi modo plus quam duodecim legiones angelorum? Quomodo ergo implebuntur scripturae, quia sic oportet fieri? H I E. Hanc sententiam promptum ad patientiam demonstrat animum: quod frustra Prophetæ cecinerint, nisi dominus eos vera dixisset, sua passione adueveret.

Quomodo ergo implebuntur scripturae, quia sic oportet fieri? H I E. Hanc sententiam promptum ad patientiam demonstrat animum: quod frustra Prophetæ cecinerint, nisi dominus eos vera dixisset, sua passione adueveret. p ORI. Postquam dixit Petro: Redde gladium tuum quod est patientiae, postquam etiam auriculam restituit amputatam, sicut alter dicit Euangelista, quod sum me benignitatis inditium fuerat, & diuine virtutis, subditur: In illa hora dixit Iesus turbis, ut si prae terita beneficia non recordantur, vel praesentia

recognitione, Tanquam ad latronem existis cum gladiis, & fustibus comprehendere me. R E M I. Ac si diceret: Latronis officium est nocere, & latitare. ego vero nemini nocui: sed plures sanavi, & in Synagogis semper docui. Et hoc est quod subditur: Quotidie apud vos sedebam in templo docens, & non me tenuistis. H I E. Quasi diceret: Stultum est eum cum gladiis & fustibus quaerere, qui vltro se vestris tradidit manibus, & in nocte quasi latitantem proditorum inuestigare, qui quotidie in templo doceat. C H R Y. in Home. Ideo autem eum in templo non tenuerunt, quia non ausi erant propter turbam, propter quod & dominus foras exiuit, ut ex loco & tempore daret eis aptitudinem se capiendi. Ex hoc ergo docet quomodo nisi voluntarius permisset, nequaquam eum capere valissent: Deinde Euangelista quaestionem soluit, propter quid dominus capi voluit, cum subdit: Hoc autem totum factum est, ut adimplerentur scripturae Prophetarum. H I E. Foderunt manus meas, & pedes meos. Et alibi: Sicut ouis ad victimam ductus est. Et in alio loco: Ab iniquitatibus populi mei ductus est ad mortem. R E M I. Quia enim oes Prophetæ praedixerunt Christi passionem: ideo non posuit fixum testimonium, sed generaliter dicit impleri vaticinia omnium Prophetarum. C H R Y. in Ho. Discipuli autem qui quando detentus est Dominus permanferunt, quando locutus est haec ad turbas, fugerunt. vnde sequitur: Tunc discipuli omnes, relicto eo fugerunt. Sciebant enim quoniam iam non erat possibile effugere eo se voluntarie ipsi tradente. R E M I. In hoc tamen facto demonstratur fragilitas apostolorum: qui enim de ardore fidei promiserant se mori cum eo, nunc timore fugiunt immemores suae promissionis. quod etiam videmus impleri in his qui pro amore Dei magna se promittunt facturos, & postmodum non implent: non tamen desperare debent: sed cum apostolis resurgere, & per penitentiam respicere. R A B A. Mystice autem, sicut Petrus, qui culpam negationis penitentiae lachrymis abluit, recuperationem eorum ostendit, qui in martyrio labuntur: ita caeteri discipuli fugientes cautelam fugiendi, docent eos, qui se minime idoneos ad toleranda supplicia sentiunt. Sequitur. Et illi tenentes Iesum duxerunt ad Caypham principem Sacerdotum. A V G. de Con. euan. Sed tamen primo ad Annam ductus est Socrerum Cayphas, sicut Ioannes dicit: Ductus est autem ligatus cum adessent in illa turba tribunos, & cohors, ut Ioannes commemorat. H I E. Refert autem Iosephus istum Caypham vnus tantum anni pontificatum precio redemisse, cum tamen Moyses Deo iubente praeciperet, ut pontifices patribus succederent, & generationis in Sacerdotibus series texeretur. non ergo mirum est si iniquus pontifex iniqua iudicet. R A. Conuenit etiam nominae actioni, Caypha. i. inuestigator, vel sagax ad implendam suam nequitiam, vel uomens ore, quia impudens fuit ad proferendum mendacium, & ad perpetrandum homicidium. Ideo autem illuc eum adduxerunt, ut eum consilio omnia facerent. vnde sequitur: Vbi Scribae & Seniores conuenerunt. O R I. Vbi Cayphas est princeps Sacerdotum, illic congregantur Scribae. i. literati, qui praesunt literarum occidentibus

& Seniores non in veritate: sed in veritate literarum. Sequitur. Petrus autem sequebatur eum a longe. Non enim poterat de proximo eum sequi, sed de longinquo: nec tamen omnino recedens ab eo. C H R Y. in Ho. Multus enim erat feruor Petri, qui cum alios fugientes vidisset: non fugit, sed stetit & intrauit. Si autem & Ioannes intrauit: tamen

notus erat principi Sacerdotum. Longe autem sequebatur, quia erat Dominum negaturus. R E M I. Neque enim negare potuisset, si domino proximus adhaesisset. Per hoc etiam significatur, quod Petrus Dominum ad passionem eum tem, erat secutus. i. imitaturus. A V G. de Quae. euan. Significatur etiam ecclesiam secuturam quidem, hoc est imitaturam passiones Domini: sed longe differenter: ecclesia enim pro se patitur, at ille pro ecclesia. Sequitur. Et ingressus intro, sedebat cum ministris, ut videret finem. H I E. Vel amore discipuli, vel humana curiositate

scire cupiebat quid iudicaret de domino pontifex, vtrum eum neci addiceret, an flagellis cesum dimitteret. q C H R Y. in Hom. Congregatis principibus Sacerdotum, & tota pestilentiae conuenticula, volebant suis in fidiis iudicium mam imponere. vnde dicitur. Principes autem Sacerdotum, & omne consilium quaerebant falsum testimonium contra Iesum, ut eum morti traderent. Sed quod factum erat iudicium, & omnia tumultus & turbationis plena: manifestatur per hoc quod subditur. Et non inuenerunt cum multi falsi testes accessissent. O R I. Falsa enim testimonia tunc locum habent, quando cum colore aliquo proferuntur. Sed nec color inueniebatur qui posset contra Iesum adiuuare mendacia, quamuis essent multi gratiam tribuere volentes principibus Sacerdotum, quod maximam laudem exhibet Iesu, qui sic omnia irreprehensibiliter dixit & fecit, ut nullam verisimilitudinem inuenirent in eo reprehensionis, & mali & multi astuti. Sequitur. Nouissime autem venerunt duo falsi testes, & dixerunt. hic dixit, possum destruere templum Dei, & post triduum reedificare illud. H I E. O. Quomodo autem falsi testes sunt, si ea dicunt quae dominum dixisse legimus? Sed falsus testis est qui non eodem sensu dicta intelligit, quo dicuntur: dominus enim dixerat de templo corporis sui, sed in ipsis verbis calumniantur, ut paucis additis, vel mutatis quasi iustam calumniam faciant. Saluator dixerat: Soluite templum hoc, ista commutant, & aiunt. Possum destruere templum Dei. Vos, inquit, soluite: non ego, quia illicitum est, ut nobis ipsis inferamus manus. deinde illi vertunt. Et post triduum reedificare illud, ut proprie de templo Iudaico dixisset videretur. Dominus autem, ut ostenderet animale, & spirans templum dixerat: Et ego in triduo resuscitabo illud. aliud est aedificare, aliud suscitare. C H R Y. in Ho. Sed quare non attulerunt in medium accusationem de solutione sabbati? quia multotiens eos super hoc confutauerat. H I E. R. O. Ira autem praecipit, & impatiens non inueniens calumniae locum, excutit de folio pontificem, ut vesaniam mentis motu corporis demonstraret. vnde sequitur. Et respondes ad ea quae isti aduersum te testificantur? C H R Y. in Home. Hoc autem dixit, volens ab eo inexcusabilem responsum elicere, ut ex ipsa eum caperet. Inutilis autem erat excusationis responso: nullo eam exaudiente. Et ideo sequitur. Iesus autem tacebat. Etenim solum figura iudicij ibi erat. in veritate autem latronum erat incursum, sicut in spelunca: & ideo silet. O R I. Ex hoc autem loco discimus contemnere calumniantium, & fallorum testium voces, ut nec responso dignos eos habeamus, qui non conuenientia dicunt aduersus nos. maxime vbi maius est libere & foriter silere, quam defendere sine ullo probatu. H I E. R. O. Sciebat enim quasi Deus quicquid dixisset, torquendum ad calumniam. Quanto ergo Iesus magis tacebat ad indignos responso sua falsos testes, & Sacerdotes impios, tanto magis pontifex furore superatus eum ad respondendum prouocat, ut ex qualibet occasione sermonis, locum inueniat accusandi. vnde sequitur. Et princeps Sacerdotum

Lib. 1. c. 6.

Hom. 1.

Tract. 3.

Hom. 86.

Adiuuro te per Deum viuum, ut dicas nobis si tu es Christus filius Dei. O R I. In lege quidem adiurandi vsum aliquoties inuenimus. ultimo autem quoniam non oportet ut vir, qui vult secundum euangelium viuere adiuret alterum. Si enim iurare non licet, nec adiurare, sed & qui respicit Iesum imperantem demonibus, & potestatem dante discipulis super demonia, dicit quod secundum potestatem datam a Salvatore, non est adiurare demonia. Princeps autem Sacerdotum peccatum faciebatur infidias Iesu: & Ideo imitabatur proprium patrem, qui bis dubie interrogauit Saluatorem: Si tu es Christus filius Dei. vnde quis recte dicere potest, quoniam dubitare de filio Dei, vtrum ipse sit Christus, opus diaboli est. Non decebat autem dominum ad adiurationem principis respondere Sacerdotum, quasi vim passum, propter quod nec denegauit se filium Dei esse, nec manifeste confessus est. vnde sequitur. Dicit illi Iesus: Tu dixisti. Non enim erat dignus Christi doctor: propterea non eum docet, sed verbis oris eius accipiens, in redargutionem ipsius conuertit. Sequitur. Veritatem dico vo. ammo. vide. filium hominis. seden. a dext. virtutis Dei. Videtur mihi quoniam firmitatem quandam regalem significat Iesum filium hominis. iuxta virtutem ergo Dei, qui solus est virtus fundatus est qui accepit omnem potestatem a patre, sicut in caelo & in terra. Erit autem quando hanc fundationem videbunt etiam aduersarij, quod a tempore dispensationis incipit impleri. Viderunt enim eius discipuli eum resurgentem a mortuis, & per hoc viderunt eum fundatum ad dexteram virtutis. Vel quia secundum longitudinem sempiternam, quae est apud Deum a constitutione mundi vsque ad finem est vnus dies. Nihil ergo mirum, quod hic dicit Saluator. At modo. spacium est breuissimum vsque ad finem ostendens, & non solum sedentem eum ad dextram virtutis visurus propheta: sed etiam venientem in nubibus caeli. vnde sequitur. Et veni in nubibus caeli. Haec nubes sunt Prophetarum, & Apostoli Christi, quibus mandat plures cum oportet, & sunt nubes caeli non transeuntes, quasi portantes imaginem caelestis, & dignae sunt, ut sint sedes Dei, quasi heredes Dei, & coheredes Christi. H I E. Pontificem autem quem de folio Sacerdotali furor excusserat, eadem rabies ad scindendum velles prouocat. vnde sequitur: Tunc princeps Sacerdotum, scidit vestimenta sua, dicens: Blasphemauit. Conseruandus enim Iudaicae est, quod cum aliquid blasphemum, & quasi contra Deum audierint, scindunt vestimenta sua. C H R Y. in Homil. Hoc igitur fecit ut accusationem redderet grauiorem, & quod verbis dicebat, factis extolleret. H I E. R. O. Per hoc autem, quod scidit vestimenta sua, ostendit Iudaeos, Sacerdotalem gloriam perdidisse, & vacuum sedem habere pontificis. Dum enim vellem sibi discidit ipsum quem tegebatur velamentum legis abruptum. C H R Y. in Ho. Cum ergo scidisset vestimenta sua: non leuit sententiam a seipso, sed ab aliis eam exquirat, dicens: Quid vobis videtur? Sicut in confessis peccatis, & blasphemia manifesta fieri solet, & quasi cogens, & violentiam inferens ad sententiam proferendam praue nit auditorem, dicens: Quid adhuc egemus testibus? Ecce nunc audi. blasphemiam. Quae autem fuit illa blasphemia? Etenim ante eis congregatis dixerat: Dixit dominus domino meo, sede a dextris meis, & interpretatus est eis, & siluerunt, nec de caetero contradixerunt: qualiter ergo nunc quod dictum est, blasphemiam vocant? Sequitur. Et illi respondentes dixerunt: Reus est mortis. Ipsi accusantes, ipsi discutientes, ipsi sententiam proferentes. O R I. Quantum putas fuit erroris, ipsam principalem omnium vitam ream mortis pronunciare, & per tantorum resurgentium testimonia, non respicere fontem vitae, de quo in omnes resurgentes vita fluebat? C H R Y. in Hom. Vt autem venatores fera inuenta, ita suam demonstrabant ebrietatem, & insania ferebantur. Sequitur. Tunc expue. in faciem eius & colat. eum ceciderunt. H I E. R. O. Vt completeret quod dictum est: Dedi maxillam meam alapam, & faciem meam non auerti a confusione spurcorum. Sequitur. Alii autem palam faciem eius dederunt. Prophetiza nobis Christus, quis est qui te percussit? G L O. In contumeliam ei hoc dicitur, qui se Prophetam haberi voluit a populis. H I E. Stultum autem erat verberantibus respondere, & prophettare cedentem, cum palam percussus infamia videret. C H R Y. in Ho. Attende autem, quod Euangelista cum summa diligentia ea quae videntur esse exprobratissima exponit, nihil occultans, aut vere-

cundans, sed gloriam existimans maximam, dominatorem orbis terrarum pro nobis talia sustinere. Hoc autem legamus continue hoc nostrae menti inscribamus, & in his gloriamur. A V G. de Quae. euan. Quod autem dictum est: Expuerunt in faciem eius, significauit eos qui praesentiam gratiae eius respiciunt. Item tamquam colaphis eum cedunt, qui ei honores suos praesentunt. Palmas in faciem eius dant, qui perfidia caecati, eum non venisse affirmant, tanquam praesentiam eius exterminantes, & repellentes. r A V G. de Con. euan. Inter praedictas domini contumelias trina negatio Petri facta est, quam non omnes Euangelista eodem ordine narrant. Lucas. n. explicat prius tentationem Petri:

tunc demum contumelias domini. Sed Matthaeus, & Marcus eas primo commemorant: & deinde Petri tentationem. Sic enim hic sequitur. Petrus vero sedebat foris in atrio. H I E. Foris sedebat, ut videret exitum rei, & non appropinquabat Iesu, ne ministris aliqua suspitro nasceretur. C H R Y. in Hom. Et qui quando de tantum magistrum vidit solum: ita effebuit, ut gladium euaginatuerit, & auriculam absciderit, quando contumelias Christi audiuisset, negator efficitur, & vilis puella minas non sustinet. Sequitur enim: Et accessit ad eum vna ancilla, dicens: Et tu cum Iesu Galilaeo eras. Quid sibi vult, quia prima eum prodit ancilla cum viri magis eum potuerint cognoscere, nisi quod iste scelus peccare in nece domini videretur. ut eius passione redimeretur? Sequitur: Et ille negauit coram omnibus dicens: Nescio quid dicis. Palam coram omnibus negauit, quia se manifestare expaui: quod dicebatur se nescire, respondit, quia pro Salvatore adhuc mori noluit. L E O. Papa in Sermone de Passione. Ob hoc autem sicut apparet hesitare permittitur est, ut in ecclesiae principe remedium penitentiae conderetur, & nemo audeat de sua virtute confidere, quando mutabilitatis periculum, nec beatus Petrus potuisset euadere. C H R Y. in ho. Non solum autem semel, sed & secundo & tertio negat in breui tempore. vnde sequitur: Exeunte autem eo ianuam, vidit eum alia ancilla & ait his quae erant ibi: Et hic erat cum Iesu Nazareno. A V G. de Con. Euan. Intelligitur autem quod postquam exiit foras cum iam semel negasset, galus cantauit primum quod Marcus dicit. C H R Y. in Ho. Ut ostendat quod neque uox galli cum a negatione detinuit, neque in memoria suae promissionis rediit. A V G. de Concor. Euan. Non autem foris ante ianuam iterum negauit, sed cum redisset ad focum, neque enim iam exierat & foris cum vidit altera ancilla, sed cum exiret, eum vidit, id est cum surgeret & exiret, animaduertit & dixit his qui erant ibi, id est qui simul aderant ad ignem in atrio. Et hic erat cum Iesu Nazareno. Ille autem qui foras exierat, hoc auditu regressus est, ut se quasi purgaret negando. Vel quod est credibilis, non audiuit quod de eo dictum fuerat cum foras exiret, & posteaquam rediit quod dictum est ei, quod Lucas commemorat. Sequitur. Et iterum negauit cum iuramento, quia non noui hominem. H I E. Scio quosdam pio affectu erga apostolum Petrum locum hunc ita interpretatos, ut dicerent Petrum hominem negasse: non Deum, & esse sensum: Nescio hominem, quia scio Deum. Hoc quam frivolum sit prudens lector intelligit. si enim iste non negauit: ergo mentitus est dominus, qui dixerat: Ter me negabis. R A B A. In hac autem negatione Petri dicitur: non solum abnegare Christum, qui dicit eum non esse Christum, sed qui eum sit, negat se esse Christianum. A V G. de Con. euan. Nunc iam de tertia negatione inspiciamus. Sequitur enim: Et post paul. access. qui ita. & dix. Petro: Vere & tu ex illis es. Lucas autem dixit. Interallo facto quasi hora vnus, & ut eum conuincant, eo sequenter adiungunt. Nam & loquela tua manifestum te facit. H I E. Non quod alterius sermonis esset Petrus, aut getis externa: omnes quippe Hebraei erant, & qui arguebant, & qui arguebantur: sed quia vnaqueque provincia & regio habeat proprietates suas, & vernaculum loquendi sonum vitare non possit. R E. Vider autem quae sint noxia prauorum hominum colloquia, ipsa quippe coegerunt Petrum negare dominum, quem prius confessus fuerat esse Dei filium. Sequitur enim: Tunc cepit detestari, & iurare, quia non nouisset hominem. R A B A. Nota, quia primum ait. Nescio quid dicis. secundo cum iuramento negat. tertio quae cepit detestari & iurare, quia non nouit hominem. Perfeuerare quippe in peccato dat incrementum scelerum, & qui minima spernit, cadit in ma-

Lib. 1. c. 44

Lib. 3. c. 6.

Hom. 85.

Serm. 89.

Lib. 3. c. 6.

Lib. 3. c. 6.

Lib. 3. c. 6.

Tract. 35.

Lib. 3. c. 6.

iora. R E M I. Spirit ualiter autem per hoc q̄ Petrus ante primū galli cantum negauit, illi designantur qui ante Christi resurrectionem non credebant eum esse Deum, eius morte turbati. Per hoc autem, q̄ post galli cantum negauit, illi designantur qui in vtraque domini naturam, & em Deum, & em hominem errant.

Per primam autem ancillam designatur cupiditas: per secundam carnalis delectatio, per illos qui astabant, dæmonis intelligitur. his enim trahuntur homines ad Christi negationem. O R I. Vel per primam ancillam intelligitur Synagoga Iudæorum, qui frequenter compulerunt denegare fideles: per secundam congregatio Gentium, qui etiam persecuti sunt christianos: per tertias stantes in atrio: ministri hæresium diuersarū. A V G V. de Quæst. euā. Ter etiam Petrus negauit, nā & error hæreticorū de Christo, tribus generibus terminatur. Aut enim de diuinitate, aut humanitate, aut de vtroque falluntur. R A B A. Post tertiam autem negationem sequitur galli cantus, & hoc est quod subdit. Et contigallos cantauit. Per quem doctor ecclesie intelligitur, qui somnolentos increpans ait. Euigilate iusti, & nolite peccare: Solet autem sacra scriptura sæpe meritum causarum per statum designare temporum. vnde Petrus qui media nocte peccauit, ad galli cantum penituit. vnde sequitur. Et recordatus est Petrus verbi Iesu quod dixerat. Priusquam gallus cantet, ter me negabis. H I E R. in alio euangelio legitur, q̄ post negationem Petri, & galli cantum respexit Saluator Petrum, & intuitu suo eum ad amaras lachrymas peruenit: non enim fieri poterat, vt in negationis tenebris permaneret, quem lux respexerat mundi. vnde & hic sequitur. Et egressus foras, fleuit amare. In atrio enim Cayphæ sedens non poterat agere penitentiam. vnde foras egressus de impiorum consilio, vt pauidè negationis sordes amaris fletibus lauet. L E O Papa: Felices, o Apostole sancte lachrymarum, quæ ad diluendam culpam negationis, virtutem sacri habuere baptismatis. Affuit enim dextra domini Iesu Christi, qui labentem te priusquam deciperis, & firmitatem standi in ipso cadendi periculo recipisti, cito itaque ad soliditatem rediit petrus: tquam recipiens fortitudinē, vt qui tunc in Christi expauerat passione, in suo post supplicio non timeret, sed constans permaneret.

C A P. XXVII.

Ane autem facto, consiliū inierunt omnes principes Sacerdotum

las introducunt. vnde est quod Iudas agnosceus peccatum suum dixit. Peccauit, tradens sanguinem iustum, nisi ex bona plantatione mentis, & seminatione virtutis, quæ seminata est in qualibet rationali anima, quam non coluit Iudas: ideo cæcidit in tale peccatum. Si autem naturæ pereuntis est aliquis hominum: magis huius naturæ fuit Iudas: Et siquidem post resurrectionem Christi hoc dixisset Iudas: forsitan erat dicendum, quoniam compulit eum ponere de peccato ipsa virtus resurrectionis. Nunc autem videns eum traditum esse Pilato, penituit: forsitan recordatus, quæ frequenter Iesus dixerat de sua resurrectione futura. Forsitan & Sathanas qui ingressus in eum fuerat: pregresso fuit ei, donec Iesus traderet Pilato. Postquam autem fecit quod voluit, recessit ab eo, quod recedente penitentiam capere potuit. Sed quomodo vidit Iudas, quoniam condemnatus est: nondum enim a Pilato fuerat interrogatus: forsitan dicit aliquis, quoniam consideratione mentis suæ vidit exitum rei ex eo quod traditū aspexit. Alius autem dicit, quoniam scriptum est: Videns Iudas, quia condemnatus est ad ipsum Iudam refertur: tunc enim sensit malum suū, & intellexit se condemnatum. L E O Papa. Dicendo tamen: Peccauit, tradens sanguinem iustum, in impietatis suæ perfidia perstitit, qui Iesum non Dei filium, sed nostræ tantummodo conditionis hominem, etiam inter extrema mortis suæ pericula credidit, cuius flexisset misericordiam, si eius omnipotentiam non negasset. C H R Y. in Hom. Vide autem, quoniam penitentiam agit, quando completum est & finem accepit peccatum. Non enim permittit diabolus eos qui non vigilant, videre malum antequam perficiant. Sequitur. Et illi dixerunt: Quid ad nos? Tu vidis. Et illi dixerunt: Quid ad nos? Tu vidis. I. Ac si dicant: Quid ad nos pertinet si iustus est? Tu vidis. i. opus tuū quale sit manifestabitur. Quidam autem coniunctim voluerunt legere hæc verba, vt sit sensus: cuius ælimationis deputaris apud nos, qui eū quem tradidisti, iustum confiteris? O R I. Recedente autem ab ali quo diabolo, obseruat tempus iterum, & postquam cognouerit, & ad secundum peccatum induxerit, obseruat etiam tertiam deceptionis locum. Sicut ille qui primo vxorem patris habuit, de hoc malo postea penituit. Sed postea diabolus, voluit hanc ipsam tristitiam exaggerare, vt ipsa tristitia abundantior facta absorberet tristitiam. Simile aliquid factum est in Iuda. Postquam enim penituit, non seruauit cor suum, sed suscepit abundantioram tristitiam a diabolo sibi submissam, quia voluit eum absorbere. vnde sequitur. Et abiens laqueo se suspendit. Si autem locum penitentia requisisset, & tempus penitentia obseruasset, forsitan inuenisset eum, qui dixit: Nolo mortem peccatoris. Vel forte existimauit præuenire magistrum moriturum, & occurrere ei cum anima nuda, vt confitens, & deprecans misericordiam mereretur, nec vidit, quia non conuenit seruum Dei seipsum expellere de hac vita. sed expectare Dei iudicium. R A. Suspendit autem se laqueo, vt se ostenderet cælo, terræque perosum. A V G. de Quæst. no. & vet. test. Sed occupatis principibus Sacerdotum ad necem domini a mane vsque ad horam nonam, quomodo Iudas eis retulisset pretium sanguinis quod acceperat ante crucem domini, probatur, & dixisset illis in templo: Peccauit, q̄ tradiderim sanguinem iustum, cum confister omnes principes, & Seniores ante passionem domini nō fuisse in templo? Quippe cum in cruce posito insultarent ei. Nec enim inde potest probari, quia ante passionem domini relatum est, cum sint multa quæ ante facta probantur, & nouissima ordinantur. Sed ne forte post horam nonam factum sit, ut videns Iudas occisum Saluatorem, & ob hoc uelut templi scissum, terrā tremuisse, saxa scissa, elementa conterrita ipso metu correptos doluerit. Sed post horam nonam occupati erant, vt existimo seniores, & principes Sacerdotum ad celebrationem Paschæ. Sabbato autem secundum legem non licet nimmos portare, ac per hoc non est probabile apud me quo die, immo tempore, laqueo vitam finierit Iudas.

& Seniores populi aduersus Iesum, ut eum morti traderent. Et vinctum adduxerunt eum, & tradiderunt pontio Pilato præfidi. Tunc videns Iudas, qui eum tradidit, q̄ damnatus esset, penitentia ductus, retulit triginta argenteos principibus Sacerdotum, & Senioribus dicens: Peccauit, tradens sanguinem iustum. At illi dixerunt: Quid ad nos? Tu vidis. Et proiectis argenteis in templo recessit, & abiens, laqueo se suspendit.

b Principes autem Sacerdotum acceptis argenteis dixerunt: Nō licet eos mittere in corbonam, quia pretium sanguinis est. Cō-

das, quoniam condemnatus est: nondum enim a Pilato fuerat interrogatus: forsitan dicit aliquis, quoniam consideratione mentis suæ vidit exitum rei ex eo quod traditū aspexit. Alius autem dicit, quoniam scriptum est: Videns Iudas, quia condemnatus est ad ipsum Iudam refertur: tunc enim sensit malum suū, & intellexit se condemnatum. L E O Papa. Dicendo tamen: Peccauit, tradens sanguinem iustum, in impietatis suæ perfidia perstitit, qui Iesum non Dei filium, sed nostræ tantummodo conditionis hominem, etiam inter extrema mortis suæ pericula credidit, cuius flexisset misericordiam, si eius omnipotentiam non negasset. C H R Y. in Hom. Vide autem, quoniam penitentiam agit, quando completum est & finem accepit peccatum. Non enim permittit diabolus eos qui non vigilant, videre malum antequam perficiant. Sequitur. Et illi dixerunt: Quid ad nos? Tu vidis. I. Ac si dicant: Quid ad nos pertinet si iustus est? Tu vidis. i. opus tuū quale sit manifestabitur. Quidam autem coniunctim voluerunt legere hæc verba, vt sit sensus: cuius ælimationis deputaris apud nos, qui eū quem tradidisti, iustum confiteris? O R I. Recedente autem ab ali quo diabolo, obseruat tempus iterum, & postquam cognouerit, & ad secundum peccatum induxerit, obseruat etiam tertiam deceptionis locum. Sicut ille qui primo vxorem patris habuit, de hoc malo postea penituit. Sed postea diabolus, voluit hanc ipsam tristitiam exaggerare, vt ipsa tristitia abundantior facta absorberet tristitiam. Simile aliquid factum est in Iuda. Postquam enim penituit, non seruauit cor suum, sed suscepit abundantioram tristitiam a diabolo sibi submissam, quia voluit eum absorbere. vnde sequitur. Et abiens laqueo se suspendit. Si autem locum penitentia requisisset, & tempus penitentia obseruasset, forsitan inuenisset eum, qui dixit: Nolo mortem peccatoris. Vel forte existimauit præuenire magistrum moriturum, & occurrere ei cum anima nuda, vt confitens, & deprecans misericordiam mereretur, nec vidit, quia non conuenit seruum Dei seipsum expellere de hac vita. sed expectare Dei iudicium. R A. Suspendit autem se laqueo, vt se ostenderet cælo, terræque perosum. A V G. de Quæst. no. & vet. test. Sed occupatis principibus Sacerdotum ad necem domini a mane vsque ad horam nonam, quomodo Iudas eis retulisset pretium sanguinis quod acceperat ante crucem domini, probatur, & dixisset illis in templo: Peccauit, q̄ tradiderim sanguinem iustum, cum confister omnes principes, & Seniores ante passionem domini nō fuisse in templo? Quippe cum in cruce posito insultarent ei. Nec enim inde potest probari, quia ante passionem domini relatum est, cum sint multa quæ ante facta probantur, & nouissima ordinantur. Sed ne forte post horam nonam factum sit, ut videns Iudas occisum Saluatorem, & ob hoc uelut templi scissum, terrā tremuisse, saxa scissa, elementa conterrita ipso metu correptos doluerit. Sed post horam nonam occupati erant, vt existimo seniores, & principes Sacerdotum ad celebrationem Paschæ. Sabbato autem secundum legem non licet nimmos portare, ac per hoc non est probabile apud me quo die, immo tempore, laqueo vitam finierit Iudas.

b ¶ C H R Y. in Hom. I. Quia principes Sacerdotum nouerant q̄ occasionem emerant, propria conscientia condemnati fuerant, & ad hoc ostendendum subdit Euangelista. Principes autem Sacerdotum

Tract. 35.

Serm. 128.

Lib. 3. c. 7.

cerdotum acceptis argenteis dixerunt. Non licet eos mittere in corbonam, quia pretium sanguinis est. H I E R. Vere culicem liquantes, & camelum glutientes. si enim ideo non mittunt pecuniam in corbonam, hoc est gazophylatium, & dona Dei, quia pretium sanguinis est, cur ipse sanguis effunditur? O R I. Videbant autem quoniam circiter mortuos magis eā pecuniam conueniebat expendi quā pretium sanguinis erat. Sed quia & inter loca mortuorum sunt differentia, si sunt pretio sanguinis Iesu ad cōparationē agri figuli alicuius, vt in eo peregrini sepeliatur: non secundum votū suum in monumentis paternis, vnde sequitur. Consilio autem inito emerunt ex illis agrum figuli in sepulchram peregrinorum. ¶ A V G. in Sermo. de Cor. do. Prouidentia autem Dei factum puto, vt pretium Saluatoris, non peccatoribus sumptum præbeat, sed peregrinis requiem subministrat, vt iam exinde Christus & viuos sanguinis sui passio ne redimat, & mortuos preciosa passione suscipiat. Pretio ergo dominici sanguinis ager figuli comparatur. Legimus in scripturis, q̄ totius generis humani salus redempta sit in sanguine Saluatoris. Ager ergo iste, mundus hic totus est. Figulus autem qui mundi possit habere dominatum, ipse est qui vascula corporis nostri fecit de limo. Istius itaque figuli ager Christi sanguine emptus est: peregrinis, inquam, qui sine domo patriæ, & toto orbe exules iactabantur, requies Christi sanguine prouidetur. Istos autem peregrinos esse dicimus deuotissimos Christianos, qui renunciantes seculo, nihil possidentes in mudo: in Christi sanguine requiescunt, Sepulchra enim Christi nihil aliud est q̄ requies Christiani. Consepulti enim sumus, sicut ait Apostolus, cum illo per baptismum in morte. Nos ergo peregrini in hoc mundo sumus, & tamquā hospites in hac luce versamur. H I E R O. Qui etiam peregrini eramus, a lege & Prophetis praua Iudæorum studia suscepimus in salutem. O R I. Vel peregrinos dicimus, vt vsque ad finem extranei sunt a Deo, nam iusti consepulti sunt. Christo in monumento nouo quod excisum est in petra. Qui autem alieni sunt a Deo vsque in finem, sepulti sunt in agro figuli cōparantur, quia pretio sanguinis est comparatus, & ager sanguinis nominatur. vnde sequitur. Propter hoc vocatus est ager ille Acheldemach: hoc est ager sanguinis vsque in hodiernum diem. G L O. Quod referendum est ad tempus quo Euangelista hoc scripsit, deinde confirmat idem propheticum testimonio dicens. Tunc impletum est quod dictum est per Hieremiam Prophetam, dicentem: Et acceperunt triginta argenteos pretium appreciati, quem appreciauerunt a filiis Israel, & dederunt eos in agrum figuli, sicut constituit mihi dominus. H I E R O. Hoc in Hieremia penitus non inuenitur, sed in Zacharia, qui penultimus est duodecim Prophetarum, quedam si militudo refertur, & quamquā sensus non multum discrepet: tamen ordo & verba diuersa sunt. A V G. de Con. euan. Siquis ergo putat ideo fidei Euangelistæ aliquid derogandum, primo nouerit non omnes codices euangeliorum habere, quod per Hieremiam dictum sit, sed tantummodo per Prophetam: Mihi autem hæc nō placet defensio, quia & plures codices habent Hieremias nomen, & antiquiores & nulli fuit causa cur adderetur hoc nomen, & mendositas fieret. Cur autem toleretur, fuit vtiq; causa: vt hoc audax imperitia faceret, prædicta questione turbata. Potuit autem fieri vt animo Matthæi euangelium scribentis, pro Zacharia Hieremias occurreret, vt fieri solet, quod tamen sine vlla dubitatione emendaret saltem ab his admonitus, qui ipso adhuc in carne viuentes hæc legere potuerunt, nisi cogitaret recordationis suæ quæ spiritus sanctus regebat, non occurrisset aliud pro alio nomen Prophetæ, nisi quia dominus hoc ita scribi constituit. Cur autem constituerit, prima causa est, quia sic insinuat ita omnes Prophetas vno spiritu locutos: mirabili inter se consensione constare, vt hoc multo amplius sit, quā si omnium verba Prophetarum vno vniūsumque ore demōstrarent. & ideo indubitanter accipi debent quæcumque per eos spiritus sanctus dixit, & singula esse omnium, & omnia singulorum. Si enim hodie quisquam volens alicuius verba iudicare, dicat nomen alterius, a quo dicta sunt, qui tamen, sic amicissimus illius, cuius verba dicere voluit, & continuo recordatus, aliū pro alio se diffisse ita se corrigat, vt tamen dicat: bene dixi, nihil aliud intuens nisi inter ambos esse concordiam, quanto magis de Prophetis sanctis hoc commendandum fuit? Est & alia causa, cur hoc nomen Hieremias in testimonio Zachariæ sit mane-

re permissum, vel potius sancti spiritus auctoritate præceptū sit: Est apud Hieremiam, q̄ emerit agrum a filio fratris sui, & dedit ei argentum, non quidem sub hoc nomine precii: quod positū est apud Zacharia triginta argenteis, q̄ autem propheticam de triginta argenteis ad hoc interpretatus sit euangelista, quod mō de domi-

nō completū est: manifestū est, sed, ad hoc pertinere etiam illud de agro empto quod Hieremias dicit: hinc potest mystice significari, vt non hic Zachariæ nomen ponere qui dixit: triginta argenteis, sed Hieremias qui dixit: de agro empto, vt lecto euangelio atque inuento nomine Hieremias: lecto autem Hieremias, & non inueto testimonio de triginta argenteis: inuento tamen agro empto admonetur lector vtrisque conferre, & inde sensum enucleare prophetia, quomodo pertinet ad hoc quod in dño completū est. Nā illud q̄ subiecit huic testimonio Matheus cō ait: Quæ appreciauerunt a filiis Israel & dederunt eos in agrū figuli, sicut constituit mihi dominus, nec apud Zachariam, nec apud Hieremiam reperitur. Vnde magis ex persona Euangelistæ accipiendum est, & mystice inferunt, quia hoc ex domini reuelatione cognouerit & ad hanc rē quæ de Christi pretio facta est huiusmodi pertinere pro, heriam. H I E R O. de opti mo genere interpretandi: Abiit ergo de pedifsequo Christi, quod post argui de fallo, cui cura iuit non verba, & syllabas aucupari: sed sententias dogmatum ponere. C H R Y. in Hom. Legi nuper in quodam hebreico volumine, quod Nazarex testis mihi hebreus conculit Hieremias apochryphum, in quo hoc ad verbum scriptū reperitur: sed tamen mihi videri magis de Zacharia sumptum testimonium Euangelistarum, & Apostolorum more vulgato, qui verborum ordine prætermissio: sensus tamen de veteri testamento præferunt exemplum.

¶ A V G. de Con. euan. Finitis his quæ Matheus de Iuda præcipere interposuit ad ordinem narrationis reuertitur, dicens: Et Iesus autem stetit ante Præfidem. O R I. Iudex totius creaturæ constitutus a patre, vnde quantum se humiliavit, vt acquiesceret stare ante iudicem tunc terræ Iudææ, & interrogatus est interrogationem, quam forsitan deridens, aut dubitans Pilatus interrogat, vnde sequitur. Et interrogauit eum Præfides, dicens: Tu es Rex Iudæorum? C H R Y. in Hom. Id Pilatus interrogat quod aduersarij contra Christum continue reuoluebant. Quia enim sciebat Pilatum nullam cura faciente legalium, ad publicas accusationes reuocant. O R I. Vel pronuntiatum hoc dixit Pilatus. vnde & alibi scriptum in titulo. Rex Iudæorum. Principi ergo Sacerdotum respondens: Tu dixisti: obijci arguit eius dubitationem: Pilati vero sententiam confirmat pronuntiantis. vnde sequitur: Dicit ei Iesus: Tu dicis. C H R Y. in Hom. Contestat se esse Regem: sed ex letem, vt in alio euangelio manifestum legitur. Regnum, inquit meum non est de hoc mundo: vt neque Iudæi, neque Pilatus exculationem habeant: huic accusationi insistentes. H I L A. Tu diinterroganti pontifici, an ipse esset Iesus Christus, dixerat: Tu dixisti, quia semper futurū Christum ex lege ipse dixisset: huic vero legis ignaro interroganti, an ipse esset Rex Iudæorum dicitur. Tu dicis, quia per fidem præsentis confessionis salus gentium est. H I E R O. Attende autem, q̄ Pilato qui inuitus promouebat sententia aliqua ex parte respondit: Sacerdotibus autem, & principibus Sacerdotum respondere noluit, indignos eos suo sermone iudicans. vnde sequitur: Et cū accusa præfidei & senio, nihil respondit. ¶ A V G. de Con. euan. Lucas autem ipsa crimina, quæ accusantes obiecerunt aperuit, dicit enim: Cæperunt illū accusare dicentes: Hunc inuenimus subertentem gentem nostram, & prohibentē tributa dari Cæsari, & dicentem se Christum Regē esse. Nihil autem interest ad veritatem quo ordine ista retulerint, sicut nihil interest si alius aliquid tacet quod alius commemorat. O R I. Accusatus autem Iesus tunc illis nihil respondit, sic nec & modo, non sit enim eis verbum Dei, sicut aliquando fuerat ad Protas, sed neque dignum erat, vt Pilato interroganti responderet, q̄ non habebat permanens, & firmum de Christo iudicium, sed ad contraria trahebatur. vnde sequitur: Tunc dicit ei Pilatus: Non audis quanta aduer. te dicunt testimonia? H I E R. Genitius quidem est qui condemnat Iesum, sed causam refert in populum Iudæorum. C H R Y. in Ho. Ideo autem hoc dicebat, quia volebat eum liberare: dum se excusando responderet. Sequitur: Et non respon. ei ad v. verbum: ita vt mira. Præfides vehementer ¶ Quis

non completū est: manifestū est, sed, ad hoc pertinere etiam illud de agro empto quod Hieremias dicit: hinc potest mystice significari, vt non hic Zachariæ nomen ponere qui dixit: triginta argenteis, sed Hieremias qui dixit: de agro empto, vt lecto euangelio atque inuento nomine Hieremias: lecto autem Hieremias, & non inueto testimonio de triginta argenteis: inuento tamen agro empto admonetur lector vtrisque conferre, & inde sensum enucleare prophetia, quomodo pertinet ad hoc quod in dño completū est. Nā illud q̄ subiecit huic testimonio Matheus cō ait: Quæ appreciauerunt a filiis Israel & dederunt eos in agrū figuli, sicut constituit mihi dominus, nec apud Zachariam, nec apud Hieremiam reperitur. Vnde magis ex persona Euangelistæ accipiendum est, & mystice inferunt, quia hoc ex domini reuelatione cognouerit & ad hanc rē quæ de Christi pretio facta est huiusmodi pertinere pro, heriam. H I E R O. de opti mo genere interpretandi: Abiit ergo de pedifsequo Christi, quod post argui de fallo, cui cura iuit non verba, & syllabas aucupari: sed sententias dogmatum ponere. C H R Y. in Hom. Legi nuper in quodam hebreico volumine, quod Nazarex testis mihi hebreus conculit Hieremias apochryphum, in quo hoc ad verbum scriptū reperitur: sed tamen mihi videri magis de Zacharia sumptum testimonium Euangelistarum, & Apostolorum more vulgato, qui verborum ordine prætermissio: sensus tamen de veteri testamento præferunt exemplum.

Li. 3. c. 7. i. fi.

Tract. 35.

Homil. 87.

Lib. 3. c. 8.

Tract. 35.

Lib. 1. q. 45.

Serm. 9. de Passione.

Lib. 3. ca. 7.

Tract. 35.

epim multas habentes demonstrationes ex ipsis rebus : virtutis & mansuetudinis eius & humilitatis. tamen in ipsum indignabantur, & peruerso iudicio agebantur contra ipsum, propter hoc nihil respondet. et si aliquando respondet, breuia quidem dicit, ne continua taciturnitate pertinacia opinio de ipso accipiatur. H I E R. Vel ideo Iesu nihil respondere voluit, ne crimen diluens dimitteretur a Præfide, & crucis vtilitas differetur. O R I. Miratus est autem Præfides con-

stantiam eius: forsitan scies, quod idoneus esset pronunciare crimen, & non videbat eum in tranquilla & quieta sapia, & grauitate non turbabili stare, sed & vehementer mirari. Dignum enim ei videbatur magno miraculo, ut exhibitus Christus ad criminale iudicium, imperturbabilis staret ante mortem, quæ apud omnes homines terribilis aestimatur.

Hom. 87.

Trac. 35.

Quia Christus ad accusationes Iudæorum nihil responderat, per quod posset eum Pilatus ab accusationibus Iudæorum excusatum habere, aliud machinatur per quod eum liberare possit. vnde dicitur. Per diem autem solè. confue. H Præ. dimit. po. vinc. vnum quem voluissent. ORI. Sic enim quasdam gratias præstant gentes eis quos subiiciunt sibi: donec confirmetur super eos iugum ipsorum: tamen consuetudo hæc aliquando fuit apud Iudæos. Saul enim non interfecit Ionathã, omni populo petente eum ad vitam. C H R Y. in Hom. Per hanc autem consuetudinem Christum eripere tentauit, ut neque umbram excusationis Iudæi sibi derelinquant: manifestum homicida in comparatione Christi adducitur, de quo sequitur. Hæc autem tunc vnum vincitum insignem qui dicebatur Barrabas. Non simpliciter dicit latronem, sed insignem: hoc est in malicia diffamatum. H I E. Iste Barrabas in euangelio quod inscribitur iuxta Hebræos, filius magistrorum interpretatur, qui propter seditionem & homicidium fuerat condemnatus. Ofert autem optionem eis Pilatus dimittendi, quem vellent, latronem, an Iesum, non dubitans Iesum potius eligendum. vnde sequitur. Congregati autem illi, dixit Pilatus: Quem vultis dimitti vobis, Barrabam, an Iesum qui dicitur Christus? C H R Y. in Hom. Quasi dicat. Si non vultis sicut innocentem dimittere, saltem condemnatum festiuitati donetis. Si enim oportebat in peccatis manifestis existentem dimittere: multo magis in dubiis. Vide autem ordinem cõuersum. Peticio pro cõdemnatis solet esse plebis: concessio autem principis, nunc autem contrarium gestum est. princeps enim petit a plebe, & plebs ferocior redditur. G L O. Quare autem Pilatus ad liberationem Christi laborauit manifestat Euangelista cum subdit. Sciebat enim, quod per inuidiam tradidissent eum. R E M I. Quare autem inuidia fuerit, Ioannes manifestat, qui narrat eos dixisse. Ecce mundus totus post eum vadit, et si dimittimus eum sic: omnes credent in eum. Notandum etiam, quia loco eius quod Matthæus dicit. An Iesum qui dicitur Christus? Marcus dicit. Vultis dimitti vobis Regem Iudæorum? Iohannes quoque, Reges Iudæorum vngent, & ab ipsa vinctio, Christi uocabant. C H R Y. in Ho. Deinde subdit aliud quod sufficiens erat oēs a passione reuocare. Sequitur enim. Sedente autem illo pro tribunali, misit ad eum vxor eius di. Nihil tibi & iusto illi. Cum demonstratione enim quæ erat a rebus & somnis non paruim quid erat. R A B A. Notandum vero, quia tribunal sedes est iudicis: solium regum. cathedræ magistrorum. In visionibus autem & somniis gentilis viri vxor hoc intellexit, quod Iudæi vigilantes nec credere, nec intelligere voluerunt. H I E. Nota etiam, quod Gentilibus sæpe a Deo somnia reuelantur, & quod in Pilato & vxore eius iustum dominum consuetibus Gentilis populi testimonium sit. C H R Y. in Ho. Sed cuius gratia non ipse Pilatus somnium videbat? quia illa magis digna erat, vel quia si Pilatus vidisset, non æqualiter sibi creditum esse, vel forte nequedixisset, propter hoc dispensatur a Deo, quod mulier vidit, ut manifestum omnibus fieret. Et non simpliciter videt, sed & patitur multa. Sequitur enim. Multa enim passa sum ho. per vi. propter eum, ut scilicet a compassione, quæ erat ad vxorē desiderior fieret, vir circa occisionem, sed & tempus non parum conferebat: etenim eadem nocte vidit. A V G. in Serm. de Pas. Sic ergo iudex terretur in coniuge, & vt erimini iudæorum non præbeat in iudicio consentium, percutit in vxoris afflictione iudicium, iudicium

catum ipse qui iudicat, & torquetur antequam torqueat. R A B A. Vel aliter: Nunc demum diabolum intelligens per Christum se spolia sua amissurum, sicut diabolus pro muliere mortem intulerat, ita per mulierem vult Christum de manibus Iudæorum liberare ne per eius mortem: mortis amittat imperium. C H R Y. in Ho.

Nihil autem præmissum forum Christi aduersarios mouit, quia eos omnino inuidia excæcauerat, vnde ex propria malicia plebem corrumpunt. & hoc est quod sequitur. Principes autem & seniores persuaserunt populo vt peterent Barrabam, Iesum vero perderent. O R I G. Et est videre nunc quomodo populus Iudæorum a senioribus suis, & iudaicæ culture doctoribus suadet, & excitatur aduersus Iesum vt perdat eum. Sequitur. Respondens autem Præfides, ait illis. Quæ vultis vobis de duobus dimitti? G L O. Respondisse autem dicitur Pilatus hæc dicens, siue ad ea quæ vxor nunciauerat, siue ad petitionem populi; qui iuxta consuetudinem aliquem in die festo sibi dimitti prebatur. O R I G. Turbæ autem qualis feræ, quæ spaciosam ambulanti viam, voluerunt sibi Barrabam habere solum. vnde subditur. At illi dixerunt: Barrabam. Ideo gens illa habet seditiones & homicidia, & latrocinia: secundum quosdam gentis suæ in rebus, quæ foris habentur: secundum autem omnes intus in anima. Vbi enim non est Iesus, illic litæ & prælia sunt. vbi autem est, ibi sunt omnia bona & pax. Omnes etiam qui Iudæi sunt similes, vel in dogmate vel in vita, Barrabam sibi solui desiderant. Quicunque enim mala agit, solutus est in corpore eius Barrabas, Christus autem vincit. Qui autem bona agit, Christum habet solum, Barrabam vincit. Voluit autem Pilatus pudorem tantæ iniquitatis eis incutere. vnde sequitur. Dicit illis Pilatus. Quid igitur faciam de Iesu, qui dicitur Christus? Non solum autem hoc: sed & mensuram colligere volens impietatis eorum. Illi autem nec hoc erubescunt, quod Pilatus Iesum Christum esse confitebatur, nec modum impietatis ferunt. vnde sequitur. Dicunt omnes, Crucifigatur. In quo multiplicauerunt impietatis suæ mensuram, non solum homicidam postulantes ad vitam: sed etiam iustum ad mortem, & ad mortem turpissimam crucis. R A. Pendentes siquidem in ligno crucifixi, clauibus ad lignum, pedibus manibusque confixi, producta morte necabantur & diu vtebantur in cruce, non quia longior vita eligebatur, sed quia mors ipsa protendebatur, ne dolor citius finiretur, vt rum Iudæi de morte pessima cogitabant, sed a domino non intelligentibus eis electa erat. ipsam enim crucem diabolus superato erat tamquam tropheum in frontibus fidelium positurus. H I E R O. Cum autem hoc responderent, non statim acquieuit, sed iuxta suggestionem vxoris, quæ mandauerat. Nihil tibi & iusto illi: sed se quoque respondit, vnde sequitur. Ait illis Præfides: Quid enim mali fecit? Hoc dicens Pilatus, absoluit Iesum. Sequitur: At illi magis clamabant dicentes: Crucifigatur. Vt impletur quod in Psalmo dicitur: Circumdederunt me canes multi, congregatio malignantium obsedit me. Et illud Hieremias. Facta est mihi hæreditas mea, sicut leo in Silua dederunt super me vocem suam. A V G. de Cõ. euan. Sæpius autem Pilatus cum Iudæis egit, volens vt dimitteretur Iesus, quod paucissimi verbis testatur Matthæus cui subdit: Videns Pilatus quia nihil proficiebat, sed magis tumultus fieret: quod non diceret, nisi multum ille conatus fuisset, quamuis tacuerit quoties hoc tentauit vt erueret Iesum furori eorum. Sequitur: Accepta aqua, lauit manus coram populo dicens: Innocens ego sum a sanguine iusti huius. R E M I. Mos enim erat apud antiquos, vt cum vellet quis se ostendere immunem ab aliquo crimine, accepta aqua, lauaret manus suas coram populo. H I E R. Pilatus ergo accepit aquam iuxta illud propheticum: Lauabo inter innocentes manus meas, quodammodo in hoc contentus & dicens: Ego quidem innocens: volui liberare: sed quoniam niam seditio oritur, & rebellio mihi contra Cæsarem crimen impingitur, innocens sum a sanguine iusti huius. Iudex ergo qui cogitur contra dominum ferre sententiam, non damnat oblatum, sed arguit offerentes, iustum esse pronuncians eum qui crucifigendus est. Sequitur: Vos uideritis, quod d. Ego minister legum sum, non uestra sanguine fundit. Sequitur. Et respondens uniuersus populus dixit:

Serm. 8.

Lib. 3. c. 9.

Lib. 3. c. 9.

Hom. 88.

Lib. 3. c. 8.

dixit. San. eius super nos, & super filios nostros. Perferuat vsque in præsentem diem hæc imprecatio super Iudæos, & languis domini non auferatur ab eis. C H R Y. in Hom. Intuere autem & hic Iudæorum multam insaniam, eorum enim impetus, & perniciosa concupiscentia, non permittit eos, quæ oportet inspicere, & sibi maledicunt, di. Sanguis eius super nos, & quod ad filios maledictionem attrahunt di. Et super filios nostros. sed tamen misericors Deus eorum sententiã non firmavit, sed ex eis, & eorum filii suscepti, qui penitentiam egerunt. etenim & Paulus ex ipsis fuit, & multa milia eorum, qui in Hierosolymis crediderunt. L E O Papa in Serm. de Pas. Excessit ergo Pilati culpam facinus Iudæorum: sed nec ipse euasit reatum qui reliquit proprium iudicium, & in crimen transfuit alienum. sequitur enim. Tunc dimisit illi Barrabam, Iesum autem flagella. tradidit eis, vt crucifigeretur. H I E R O. Sciendum est autem Pilatum Romanis legibus ministrasse quibus sanctum est, vt qui crucifigunt prius flagellis verberetur. Traditur igitur Iesus militibus verberandus, & illud sanctissimum corpus, peccus Dei capax flagellis fecerunt. A V G. in Serm. de Pas. Ecce dominus aptatur ad verbera: ecce iam ceditur, rupit sanctam cutem violentia flagellorum repetitis ictibus, crudelia verbera scapularum terga conscindunt. Prohdolor, iacet extensus ante hominem Deus, & supplicium patitur rei, in quo nullum peccati vestigium potuit inueniri. H I E. Hoc autem factum est, vt quia scriptum erat: Multa flagella peccatorum. illo flagello nos a veteribus liberemur. In laqueo etiam manuum Pilati, Gentilium omnia opera purgantur, & ab impietate Iudæorum nos alieni efficiunt. H I L A. Hortantibus autem Sacerdotibus populus Barrabam elegit, qui interpretatur patris filius, in quo archanum futuræ infidelitatis ostenditur, Christo Antichristum peccati filium preferendo. R A B A. Barrabas etiam, qui seditionis faciebatur in turbis, dimissus est populo Iudæorum, idest diabolus, qui vsque hodie regnat in eis, & iccirco pacem habere non possunt.

A V G. de Concor. euan. Post accusationes Christi, consequens est, vt ipsam domini passionem videamus, quam Matthæus sic incipit. Tunc milites Præfidis suscipientes Iesum in prætorio, congregauerunt ad eum vniuersam cohortem. H I E R O. Quia enim Rex Iudæorum fuerat appellatus, & hoc ei Scriba, & Sacerdotes crimen obiecerant, quod sibi in populo Israel vsurparet imperium: illudentes hoc faciunt, vt nudatum pristinis vestibus induant chlamidē coccineam pro rufo limbo, quo Reges veteres utebantur, & pro diademate imponant ei coronam spineam, pro sceptro regali dunt calamum, & adoræ quasi Regem. & hoc est quod subditur: Et exuē. eum, chlamy. coccin. circum. ei, & in lecten. coro. de spinis. A V G. de Concor. euangeli. Per hoc autem intelligitur Marcus dixisse indutum purpura: Pro regia enim purpura chlamys illa coccinea ab illudentibus adhibita erat, & est rubra quadam purpura cocco simillima. Potest etiam fieri, vt purpuram etiam Marcus commemorauerit quam chlamys habebat, quamuis esset coccinea. C H R Y. in Hom. Quæ igitur est nobis cura de reliquo si contumelias ab aliquo patiamur, postquam Christus hoc passus est? Etenim quod fiebat in Christum vltimus terminus contumeliæ erat, nec vna particula tantum, sed vniuersum corpus patiebatur iniurias, caput, per coronam & harundinem, & colaphos: facies, in inspebatur, genæ, quia alapis cedebantur, corpus totum per flagella. Et quia denudatum est per circumdationem chlamydis, & per fictam adorationem, manus per harundinem quam dederunt ei pro sceptro, ac si timerent, ne aliquid prætermitterent grauissimæ præsumptionis. A V G. de Concor. euan. Apparet autem Matthæum recapitulando ista commemorasse, non quo tunc factum sit: cum eum Pilatus crucifigendum tradidisset. Ioannes .n. antequam diceret, quod eum Pilatus crucifigendum tradidit ista commemorauit. H I E R O. Nos autem omnia hæc intelligamus mystice. Quomodo enim Caiphas dixit: Oportet vnum hominem mori pro omnibus, nesciens quid diceret: sic & isti quodcumque fecerunt, licet alia mente fecerint: tamen nobis qui credimus, sacramenta tribuebant. In chlamide coccinea, opera gentium cruenta sustentat. In corona spinea maledictum soluit antiquum. In calamo venenata occidit animalia, siue calamum factus in manu, vt sacrilegium scriberet Iudæorum. H I E R O. Vel aliter: Susceptis omnibus corporis nostri infirmitatibus a Domino,

omne deinde nostrum quibus regnum secum erat debitum, sanguine cocci. colore perfunditur. Spinis quoque, idest compungentium quondam peccatis gentium coronatur: est enim aculeus in spinis, ex quibus Christo victorie corona contextitur. In calamo vero earundem gentium infirmitas atque inanitas manu compræhensa firmatur, quin etiam capiti eius illiditur, vt in firmatas gentium manu Christi compræhensa etiam in Deum patrem qui caput eius est, cõquiescat. O R I. Vel calamus mysticum fuit quod priusquam crederemus cõfidebamur in virga harudinea Aegypti, vel cuiuscumque regni contrarii Deo quem accepit, vt triumphet eum in ligno crucis. Percutitur autem cum hoc calamo caput Christi Iesu, quoniam semper regnum illud verberat Deum patrem caput Saluatoris. R E M I. Vel aliter per chlamydem coccineam caput domini designatur, quæ rubra dicitur propter sanguinis effusionem, per spineam coronam susceptio peccatorum nostrorum, quia in similitudinem carnis peccati apparuit. R A B A. Calamo igitur Christi caput percipiunt, qui diuinitati eius contradicentes, errorem suum auctoritate sanctæ scripturæ, quæ calamo scribitur, confirmare conantur. Spuunt in faciem eius qui præsentiam gratiæ illius verbis execratis respuunt, & Iesum in carne venisse denegant. Falso autem illum adorant qui in eum credunt, sed peruersis actibus despicunt. A V G. de Quæst. euang. Quod autem dominum in passione exuerunt vestem propriam, & induerunt fucratam, signati sunt hæretici, qui eum dicunt verum corpus non habuisse, sed fictum. G L O. Postquam Euangelista commemorauit ea quæ ad illuminationem Christi pertinent: nunc narrare incipit processum crucifixionis ipsius. vnde dicitur. Et postquam illuserunt ei, exuerunt eum chlamydem, & induerunt eum vestimentis suis, & duxerunt eum, vt crucifigeretur. A V G. de Concor. euan. Hoc autem in fine factum esse intelligitur, cum iam duceretur ad crucifigendum. Postquam. s. Pilatus tradidit eum Iudæis. H I E. Notandum autem, quod quæ flagellatur Iesus, & conspuitur, non habet propria vestimenta: sed ea quæ propter peccata nostra sumptat, cum acit crucifigens & illusionis pompam præterierit: tunc pristinas vestes recipit, & proprium assumit ornatum, statimque elementa turbantur, & creatur idat testimonium creatura. O R I. Et de chlamyde quidem scriptum est, quoniam denuo expoliauerunt eum. De corona autem spinea, nihil tale Euangelista scripsit, vt iam non sint spine nostræ antiquæ, postquam semel eas a nobis abstulit Iesus super venerabile caput suum. C H R Y. in Ser. de Pas. Non autem voluit dominus pati sub tecto, non in templo Iudaico, ne putares pro illa tantum plebe oblatum, & ideo foras ciuitatem, foras muros, vt scias sacrificium esse commune, quod totius terræ est oblatio, quod cõis est purificatio, & hoc signatur, cum dicitur. Exeuntes autem, inuenerunt hominem Cyreneum, hunc angari. vt tolle. crucem eius. H I E. Ne quis autem putet huic loco Euangelistæ Ioannis historia esse contrariam. ille enim dicit exeuntem dominum de prætorio portasse crucem suam. Matthæus autem refert, quod inuenerunt hominem Cyreneum, cui imposuerunt crucem Iesu. Sed hoc intelligendum est, quod egrediens de prætorio Iesus, ipse portauerit crucem suam: postea obuiam habuerunt Simonem, cui portandam crucem imposuerunt. O R I. Aut egressi quidem angariauerunt Simonem, appropinquantes autem ad locum, in quo eum fuerant suspensuri, imposuerunt crucem & ipsi, vt ipse eam portaret. Non fortuito autem angariatus est Simon, sed secundum dispositionem Dei ductus est ad hoc, vt euangelica scriptura dignus inueneretur, & ministerio crucis Christi. Non solum autem Saluatorem conueniebat accipere crucem suam, sed & nos conueniebat eam portare, salutarem nobis angariam adimplentes. nec tamen sic proficisset nobis eam accipere, sicut cum ipse accepit. H I E. Mystice Christum suscipiunt nationes, & peregrinus obediens portat ignominiam Saluatoris. H I L A. Indignum enim Iudæis erat Christi crucem ferre, quia fidei gentium erat in reliquum & crucem accipere & compatiri. R E M I. Iste enim Simon non erat Hierosolymita, sed peregrinus, & advena, scilicet Cyreneus. Cyrenæ enim ciuitas est Libiæ. Interpretatur autem Simon obediens, Cyreneus hæres: vnde pulchre per eum designatur populus gentium qui peregrinus erat testamentorum Dei, sed credendo factus est eius sanctorum, & domesticus, & hæres Dei. G R E G. in Homil. Vel aliter, per Simonem qui crucem dominicam in angariam portat, & li. 8. Mor. Cat. au. S. Tho. N designatur Cap. 30.

Trac. 35.

Lib. 2. q. 51.

Lib. 3. c. 8.

Trac. 35.

Ho. eu. 31.

designantur abstinentes, & arrogantes, quia per abstinentiam quidem carnem afficiunt, sed fructum abstinentiae interius non requirunt. vnde idem Simon crucem portat, sed non moritur, quia abstinentes & arrogantes, per abstinentiam quidem corpus afficiunt, sed per desiderium quidem gloriae mundo viuunt. Sequitur. Et uenit in lo. qui dicitur Golgotha.

qui dicitur Golgatha, quod est Caluarie locus. Et dederunt ei vinum bibere cum felle mixtum. Et cum gustasset, noluit bibere. Postquam autem crucifixus est, et in cruce mortuus est, et in cruce sepultus est. Et in cruce resurrexit. Et in cruce ascendit in caelum. Et sedet ad dexteram patris. Et iterum venturus est in nubibus, et uentus est cum filiis hominum in iudicium. Et tunc dabitur unicuique secundum opera sua.

qui dicitur Golgatha, quod est Caluarie locus. Et dederunt ei vinum bibere cum felle mixtum. Et cum gustasset, noluit bibere. Postquam autem crucifixus est, et in cruce mortuus est, et in cruce sepultus est. Et in cruce resurrexit. Et in cruce ascendit in caelum. Et sedet ad dexteram patris. Et iterum venturus est in nubibus, et uentus est cum filiis hominum in iudicium. Et tunc dabitur unicuique secundum opera sua.

qui dicitur Golgatha, quod est Caluarie locus. Et dederunt ei vinum bibere cum felle mixtum. Et cum gustasset, noluit bibere. Postquam autem crucifixus est, et in cruce mortuus est, et in cruce sepultus est. Et in cruce resurrexit. Et in cruce ascendit in caelum. Et sedet ad dexteram patris. Et iterum venturus est in nubibus, et uentus est cum filiis hominum in iudicium. Et tunc dabitur unicuique secundum opera sua.

qui dicitur Golgatha, quod est Caluarie locus. Et dederunt ei vinum bibere cum felle mixtum. Et cum gustasset, noluit bibere. Postquam autem crucifixus est, et in cruce mortuus est, et in cruce sepultus est. Et in cruce resurrexit. Et in cruce ascendit in caelum. Et sedet ad dexteram patris. Et iterum venturus est in nubibus, et uentus est cum filiis hominum in iudicium. Et tunc dabitur unicuique secundum opera sua.

runt eum, diuiserunt uerimenta eius, fortem mittentes. A V G. de Concord. euangelist. Hoc breuiter a Mattheo dictum est. Ioannes autem distinctus explicat quemadmodum gestum sit: Milites, inquit, cum crucifixissent eum, auerunt uerimenta eius, & fecerunt quatuor partes, vnicuique militi partem & tunicam. Erat autem tunica inconcussa. C H R Y. in Homil. Notandum ergo, quod non parua haec abiectio Christi erat: quasi enim circa dehonorationem, & omnium uilissimum in Christo hoc agebant. in latronibus autem nihil tale operati sunt. Diuidere enim uerimenta in condonatis ualde uilibus, & abiectis fit, & nihil aliud habentibus.

runt super caput eius causam ipsius scriptam: hic est Iesus Rex Iudaeorum. Tunc crucifixi sunt cum eo duo latrones, vnus a dextris, & vnus a sinistris. Prætereuntes autem blasphemabant eum, mouentes capita sua, & dicebant: Vah, qui destruis templum Dei, & in triduo illud reedificas? Salua te metipsum, si filius Dei es, descende de cruce. Similiter & principes Sacerdotum illudentes cum Scri

tem quod circa Christum gestum est, in Psalmo fuerat prophatum. & ideo sequitur. Et ut adimpleretur quod dictum est per Prophetam, dicentem: Diuiserunt sibi uerimenta mea, & super uerimentum meum miserunt fortem. Sequitur. Et sedentes seruabant eum, scilicet milites. Diligentia militum, & Sacerdotum nobis profuit, ut maior & apertior resurgentis uirtus appareat. Sequitur. Et imposuerunt super caput eius causam ipsius scriptam. Hic est Iesus Rex Iudaeorum. Non possum autem digne admirari pro rei magnitudine, quod emptis falsis testibus, & ad seditionem clamoremque infelici populo concitato, nullam aliam inuenierunt causam interfectionis eius, nisi quod Rex Iudaeorum esset. & illi forsitan illudentes, ridentesque hoc fecerunt. R A B A. Diuinitus autem procuratum fuit ut talis titulus super caput eius poneretur, ut per hoc Iudaei agnoscerent, quoniam nec etiam occidendo facere poterunt, ut eum Regem non haberent. per mortem enim patibulum non amisit imperium, sed potius corroborauit.

O R I. Et princeps quidem Sacerdotum, secundum litteram legis portabat in capite suo sanctificationem domini scriptam. Verus autem princeps Sacerdotum, & Rex Iesus in cruce quidem habet scriptum. Hic est Rex Iudaeorum. Ascendens autem ad patrem patris, & pro nomine quo nominatur habet ipsum patrem. R A B A. Quia enim rex simul & Sacerdos est, cum suae carnis hostiam in altari crucis offerret: Regis quoque dignitatem titulus praetendit, qui non infra, sed supra colloquitur, quia licet in cruce p nobis hominis infirmitas dolebat, super crucem tamen Regis maiestas fulgebat, quam per crucem non perdidit, sed potius confirmauit. Sequitur: Tunc crucifixi sunt cum eo duo latrones, vnus a dextris, & vnus a sinistris. H I E R O. Sicut enim pro nobis maledictum crucis factus est Christus, sic pro omnium salute inter noxios, quasi noxius crucifigitur. L E O Papa in Sermonem de Passione domini. Duo autem latrones, vnus ad dextram, & vnus ad sinistram crucifiguntur, ut in ipsa patibuli specie monstraretur illa quae in iudicio ipsius omnium hominum est facienda discretio. Passio igitur Christi salutaris nostrae continet sacramentum: & de instrumento quod iniquitas Iudaeorum parauit ad poenam, potentia Redemptoris gradum fecit ad gloriam. H I L A. Vel aliter: Duo latrones leues, ac dextrae affiguntur: omnem humani generis uniuersitatem uocari ad sacramentum passionis domini ostendentes. sed quia per diuersitatem fidelium, ac infidelium fit omnium secundum dextram, sinistramque diuisio, vnus ex duobus ad dexteram eius situs, fidei iustificatione saluatur. R E M I. Vel per istos duos latrones designantur omnes qui aeternae uitae continentiam apprehendunt. quicumque enim sola intentio ne placendi Deo hoc faciunt, designantur per illum qui a dextris Dei crucifixus est, qui uero pro appetitu humanae laudis, vel aliqua minus digna intentione, designantur per illum qui a sinistris crucifixus est.

h C H R Y S O S T. in Homil. Cum Christum denudassent, crucifixissent, ultra procedunt, & in cruce uidentes affixum exprobrant ei. vnde dicitur: Prætereuntes autem blasphemabant eum, mouentes capita sua. H I E R O N Y M V S. Blasphemabant quidem, quia prætergredebantur uiam, & in uero itinere scripturarum ambulare uolebant. Mouebant capita autem sua, quia iam ante mouerant pedes, & non stabant supra petram. Idipsum autem insultans dicit fatuus populus, quod falsi testes confinxerant. vnde sequitur: Et dicentes: Vah, qui destruis templum Dei, & in triduo illud reedificas. R E M I G I V S. Vah interiectio est insultantis, siue irridentis. H I L A R I V S. Quid ergo uenia erit, cum post triduum reedificatum templum Dei in corporis resurrectione teneatur?

h C H R Y S O S T. in Homil. Cum Christum denudassent, crucifixissent, ultra procedunt, & in cruce uidentes affixum exprobrant ei. vnde dicitur: Prætereuntes autem blasphemabant eum, mouentes capita sua. H I E R O N Y M V S. Blasphemabant quidem, quia prætergredebantur uiam, & in uero itinere scripturarum ambulare uolebant. Mouebant capita autem sua, quia iam ante mouerant pedes, & non stabant supra petram. Idipsum autem insultans dicit fatuus populus, quod falsi testes confinxerant. vnde sequitur: Et dicentes: Vah, qui destruis templum Dei, & in triduo illud reedificas. R E M I G I V S. Vah interiectio est insultantis, siue irridentis. H I L A R I V S. Quid ergo uenia erit, cum post triduum reedificatum templum Dei in corporis resurrectione teneatur?

Lib. 3. c. 11. Hom. 11. Serm. 4. de Passione. Trac. 11. Lib. 3. c. 11. Serm. 4. de Passione. Lib. 3. c. 16. Hom. 11. Trac. 35.

C H R Y. in Hom. Vt quasi prioribus signis incipientes detrahere subiungunt: Salua te metipsum. Si filius Dei es, descende de cruce. C H R Y. in Sermo. de Passione. Sed econtrario, quia filius Dei est: ideo non descendit de cruce: nam ideo uenit, ut crucifigeretur pro nobis. Sequitur. Et similiter & principes Sacerdotum illudentes cum Scribis, & Senioribus dicebant. Alios saluos fecit seipsum non potest saluare facere. Si Rex Israel est, descende nunc de cruce, & credimus ei. Confidit in Deo, liberet nunc eum si uult. Dixit enim, quia filius Dei sum. Idipsum autem & latrones qui crucifixi erant cum eo improperebant ei.

test esse mysterium eorum, qui post multas iniquitates crediderunt in Christum. i C H R Y S O S T O M V S in Sermonem de Passione. Non poterat ferre creatura iniuriam creatoris: vnde Sol retraxit radios suos, ne uideret impiorum facinora. Et ideo dicitur: A sexta autem hora tenebrae factae sunt super uniuersam terram, usque ad horam nonam. Et circa horam nonam clamauit Iesus uoce magna, dicens: Eli Eli, lamahazattani. Hoc est: Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me? Quidam autem illic stantes, & audientes dice-

test esse mysterium eorum, qui post multas iniquitates crediderunt in Christum. i C H R Y S O S T O M V S in Sermonem de Passione. Non poterat ferre creatura iniuriam creatoris: vnde Sol retraxit radios suos, ne uideret impiorum facinora. Et ideo dicitur: A sexta autem hora tenebrae factae sunt super uniuersam terram, usque ad horam nonam. Et circa horam nonam clamauit Iesus uoce magna, dicens: Eli Eli, lamahazattani. Hoc est: Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me? Quidam autem illic stantes, & audientes dice-

test esse mysterium eorum, qui post multas iniquitates crediderunt in Christum. i C H R Y S O S T O M V S in Sermonem de Passione. Non poterat ferre creatura iniuriam creatoris: vnde Sol retraxit radios suos, ne uideret impiorum facinora. Et ideo dicitur: A sexta autem hora tenebrae factae sunt super uniuersam terram, usque ad horam nonam. Et circa horam nonam clamauit Iesus uoce magna, dicens: Eli Eli, lamahazattani. Hoc est: Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me? Quidam autem illic stantes, & audientes dice-

test esse mysterium eorum, qui post multas iniquitates crediderunt in Christum. i C H R Y S O S T O M V S in Sermonem de Passione. Non poterat ferre creatura iniuriam creatoris: vnde Sol retraxit radios suos, ne uideret impiorum facinora. Et ideo dicitur: A sexta autem hora tenebrae factae sunt super uniuersam terram, usque ad horam nonam. Et circa horam nonam clamauit Iesus uoce magna, dicens: Eli Eli, lamahazattani. Hoc est: Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me? Quidam autem illic stantes, & audientes dice-

test esse mysterium eorum, qui post multas iniquitates crediderunt in Christum. i C H R Y S O S T O M V S in Sermonem de Passione. Non poterat ferre creatura iniuriam creatoris: vnde Sol retraxit radios suos, ne uideret impiorum facinora. Et ideo dicitur: A sexta autem hora tenebrae factae sunt super uniuersam terram, usque ad horam nonam. Et circa horam nonam clamauit Iesus uoce magna, dicens: Eli Eli, lamahazattani. Hoc est: Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me? Quidam autem illic stantes, & audientes dice-

test esse mysterium eorum, qui post multas iniquitates crediderunt in Christum. i C H R Y S O S T O M V S in Sermonem de Passione. Non poterat ferre creatura iniuriam creatoris: vnde Sol retraxit radios suos, ne uideret impiorum facinora. Et ideo dicitur: A sexta autem hora tenebrae factae sunt super uniuersam terram, usque ad horam nonam. Et circa horam nonam clamauit Iesus uoce magna, dicens: Eli Eli, lamahazattani. Hoc est: Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me? Quidam autem illic stantes, & audientes dice-

test esse mysterium eorum, qui post multas iniquitates crediderunt in Christum. i C H R Y S O S T O M V S in Sermonem de Passione. Non poterat ferre creatura iniuriam creatoris: vnde Sol retraxit radios suos, ne uideret impiorum facinora. Et ideo dicitur: A sexta autem hora tenebrae factae sunt super uniuersam terram, usque ad horam nonam. Et circa horam nonam clamauit Iesus uoce magna, dicens: Eli Eli, lamahazattani. Hoc est: Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me? Quidam autem illic stantes, & audientes dice-

test esse mysterium eorum, qui post multas iniquitates crediderunt in Christum. i C H R Y S O S T O M V S in Sermonem de Passione. Non poterat ferre creatura iniuriam creatoris: vnde Sol retraxit radios suos, ne uideret impiorum facinora. Et ideo dicitur: A sexta autem hora tenebrae factae sunt super uniuersam terram, usque ad horam nonam. Et circa horam nonam clamauit Iesus uoce magna, dicens: Eli Eli, lamahazattani. Hoc est: Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me? Quidam autem illic stantes, & audientes dice-

test esse mysterium eorum, qui post multas iniquitates crediderunt in Christum. i C H R Y S O S T O M V S in Sermonem de Passione. Non poterat ferre creatura iniuriam creatoris: vnde Sol retraxit radios suos, ne uideret impiorum facinora. Et ideo dicitur: A sexta autem hora tenebrae factae sunt super uniuersam terram, usque ad horam nonam. Et circa horam nonam clamauit Iesus uoce magna, dicens: Eli Eli, lamahazattani. Hoc est: Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me? Quidam autem illic stantes, & audientes dice-

Trac. 35. Epist. 7. Hom. 89. Hom. 89. Cat. au. S. Tho. N 2 quando

quando ubique terrarum dies erat, vt omnes qui habitabant terram, hoc miraculum cognoscerent. Hoc autem est signum quod perentibus promittebat dare, dicens. Generatio praua & aduersa signum querit, & signum non dabitur ei, nisi signum Ione Prophetæ, crucem signans, & resurrectionem. Etenim multo mirabilius est in eo qui crucifixus erat hoc fieri, quam ambulante eo super terram. Hoc autem sufficiens erat eos conuertere: non solum magnitudine miraculi, sed quia hoc gestum est postquam omnia locuti fuerant quæ uoluerant, & facietatem acceperant contumeliarum. Qualiter autem non admirati sunt uniuersi, neque æstimauerunt eum esse Deum? quia scilicet, hominum genus tunc multa malitia, & desidia detinebatur, & hoc miraculum factum confestim transiit & non noverant quæ esset causa eius, quod gerebatur. Et propter hoc ipse postea loquitur vt ostendat se viuere, & quod ipse hoc miraculum fecit. vnde sequitur: Et circa horam nonam clamauit Iesus uoce magna dicens Heli heli, lamazabatani, Hoc est, Deus meus Deus meus, vt quid dereliquisti me? HIERO. Principio uicissimi primi Psalmi abusus est. Illud uero quod est in medio uersiculi. Respice in me, superfluum est. legitur enim in Hebræo. † Eli, Eli lama hazabatani, hoc est, Deus meus, Deus meus, quare me dereliquisti? Ergo impij sunt, qui Psalmum ex persona Dauid siue Hester, & Mardochei dictum putant, cum etiam Euangelistæ testimonia ex eo sumpta super Saluatorem intelligantur, vt est illud: Diuiserunt sibi uerba mea, Et foderunt manus meas. CHRYS. in Homi. Ideo autem emisit prophetica uocem, vt utique ad uitam horam testimonium perhibeat ueteri testamento, & vt uideant quoniam honorat patrem, & non est Deo contrarius, & ideo Hebraicam uocem emisit, vt eis fieret cognita & manifesta. ORIG. Requirendum est autem, quid est, quod a Deo derelictus est Christus? Et quidam quia non possunt exponere derelictum Christum a Deo, dicunt quod per humilitatem dictum est. Sed manifeste intelligere poteris quid sit quod dicit, faciens comparationem gloriæ illius, quam habuit apud patrem, ad confusionem, quam contempsit sustinuit crucem. HILA. Per hæc autem uerba ingenia contendunt heretica, quod aut defecisse omnino Dei uerbum in animam corporis uolunt, dum corpus officio animæ uiuificat, aut omnino nec fuerit Christus homo natus, quia in eo Dei uerbum modo spiritus habitauerit prophetali, quasi Iesus Christus animæ solum & corporis homo cõmunis. Hoc habet sui exordium, quo esse cepit homo, qui nunc a Dei uerbo contracta rursus protectione defertur clamat: Deus meus, quare me dereliquisti? Vel certe in anima uerbi natura mutata, paterno Christus in omnibus usus auxilio, nunc inops eius mortique permissis solitudinem suam conqueratur, relinquenteque se arguat. Sed inter has impias infirmasque sententias, ecclesiæ fides imbuta apostolicis doctrinis non partitur Iesum Christum ne filius Dei, non & filius hominis intelligatur, nam quærela derelicti morientis infirmitas est. Promissio autem paradisi uicentis Dei regnum est. Habes in conquerente ad mortem relictum se esse, quia homo est. Habes eum qui mori profitemtem, in paradiso regnare, quia Deus est. Non ergo, miretis uerborum humilitatem & quærimonia derelicti cum formam serui sciens, scandalum crucis uideas. GLOS. Dicitur autem Deus eum deseruisse in morte, quia potestati persequentium eum exposuit, subtraxit enim protectionem, sed non soluit unionem. ORIG. Postquam autem uidit super omnem terram Iudæam tenebras, hoc dixit, ostendere uolens: Dereliquisti me pater, idest talibus, exinanitum calamitatibus tradidisti, vt populus qui fuerat apud te honoratus, recipiat quæ in me ausus est, vt priuatur a lumine tuæ prospectiois, sed & pro salute gentium dereliquisti me. Quid autem tam bonum fecerunt, qui ex gentibus crediderunt, vt precioso sanguine super terram effuso pro eis, eruerem eos a maligno? Aut quid tale dignum facturi sunt homines, pro quibus patior ista? Forsitan autem & uidens peccata hominum pro quibus patiebatur dixit: Quare me dereliquisti? vt fieret quasi qui colligit stipulam in messe, & racemos in uindemia. Non autem æstimes humano more saluatorem ista dixisse, propter calamitatem, quæ comprehenderat eum in cruce. Si enim ita acceperis, non audies magnam uocem eius, quæ ostendit aliquid esse magnum absconditum. RABANVS. Vel saluator hoc dixit, nostros circumferens motus, qui in periculis positi a Deo deseri nos putamus. Humana enim natura propter peccatum a Deo fuerat derelicta, sed quia filius Dei factus est noster aduocatus, quorum suscepit culpam, deplorat miseriam: in quo ostendit quantum flere debeant qui peccant, quando sic fleuit, qui nunquam peccauit. Sequitur: Quidam autem illic stantes & audientes di-

cebant, Heliam uocat iste. HIERONYMVS. Non omnes, sed quidam quos arbitror milites fuisse romanos, non intelligentes hebraici sermonis proprietatem, sed ex eo quod dixit: Hely heli: Putant Heliam ab eo inuocatum. Sin autem Iudæos qui hoc dixerint intelligere uoluerimus, hoc more sibi solito fecisse, vt dominum imbecillitatis infament, qui Helie auxilium deprecet. Sequitur: Et continuo currēs unus ex eis, acceptam spongiam impleuit aceto & imposuit arundini, & dabat ei bibere. Cæteri uero dicebāt. Si ne: uideamus an ueniat Helias liberans eum. Iesus autem iterum clamās uoce magna, emisit spm̄.

& imposuit arundini, & dabat ei bibere. AVGVSTINVS. in sermone de Passione: Sic ergo propinator fontium potatur aceto, mellis dator cibatur felle, flagellatur remissio, condemnatur uenia, illuditur maiestas, ridetur uirtus, perfunditur largitor imbrium spūis. HILARIVS. Est autem acetum uinum quod per vitium, aut incuriam, aut uasis aciescit, uinum autem est honor immortalitatis aut uirtus. Cum igitur in Adam coacuisset, ipse accepit & potauit ex gentibus. In calamo enim & spongia ut potaret offertur ex corporibus gentium in se ad communionem immortalitatis ea quæ in nobis erant uitiata transfudit. REMI. Vel aliter, Iudæi acetum erant degenerantes a uino Patriarcharum, & Prophetarum, habebant fraudulenta corda, quasi spongiam cauernosis atque tortuosis latibulis. per arundinem designatur sacra scriptura, quæ in hoc facto implebatur. sicut enim lingua Hebræa uel Græca dicitur loquela, quæ fit per linguam, sic & arundo dici potest licera uel scriptura, quæ in hoc facto implebatur, quæ fit per arundinem. ORIGENES. Et forsitan, quæcumque secundum doctrinam ecclesiasticam sapiunt, uiuunt autem male, dare ei uinum bibere felle permixtum. Qui autem alienas a ueritate sententias applicant Christo, quasi eas dicenti, hi spongiam implentes aceto imponunt calamo scripturæ, & offerunt ori eius. Sequitur: Cæteri uero dicebant, Sine, uideamus an ueniat Helias liberans eum. RABANVS. Quia enim milites prauæ sonum uocis dominicæ intelligebant, ideo inaniter aduentum Helie expectabant. Deu ergo quem Saluator Hebræi eo sermone inuocabat, inseparabiliter semper secum habebat. AVGVSTINVS in sermone de Passione: Cum ergo nil in Christo restaret ex pænis, mors moratur, quia suum esse sibi nescit. Suspecta est uetustati nouitas. Hunc primum, hunc solum uidit hominem peccati nescium, noxa liberum, iuris sui legibus nil debentem: Accedit tamen confederata Iudaico mors furori, & desperata uitæ inuadit auctorem. vnde sequitur: Iesus autem iterum clamans uoce magna emisit spiritum. Quare autem displicet, si Christus de sinu patris ad nostram seruitutem uenit, ut nos suæ redderet libertati, nostram mortem suscepit, ut nos eius morte liberemur, quando nos despectu mortis mortales in deos retulit, terrenos caelestibus æstimauit? Quantum enim diuina uirtus operum contemplatione lucebat, tantum pati pro subiectis, pro seruis mori inigne est charitatis immensæ. Ergo hæc prima causa est dominicæ Passionis, quia sciri uoluit quantum amaret hominem Deus, qui plus amari uoluit, quam timeri. Secunda causa est, ut sententiam mortis, quam iuste dederat, iustus aboleret. Quia namque primus homo ad iudicantem Deo, de reatu incurreret mortem, & eam transiit ad posteros. Venit de celo secundus homo peccati nescius ut mors damnaretur, quæ rapere iusta reus, innocentiæ ipsum inuadere præsumpsit auctorem. Nec mirandum est, si pro nobis posuit, quod suscepit a nobis, scilicet animam, qui propter nos fecit tanta, & talia largitus est nobis. AVGVSTINVS contra Felicianum. Abit enim a fidelibus ista suspicio, ut sic Christus senserit mortem nostram, ut quantum in se est, uita perdat uitam. Nam si hoc ita esset, quomodo illo triduo potuisset dicimus aliquid uiuere, si uita fons dicitur aruisse? Sensit igitur mortem deitas Christi participatione humana, siue humani affectus, quem sponte suscepit, non naturæ suæ potentiam perdidit, per quam cuncta uiuificat. In morte enim nostræ sine dubio destitutum corpus uita animam nostram non perimit, dum discedens anima non uiam suam perdit: sed quod uiuificauerat hoc dimittit, & quantum in se est, alterius mortem facit, ipsa non recipit. De Saluatoris nunc anima dicemus, qui ut non dicam propter inhabitantem diuinitatem, & propter iusticiam singularem, certe propter communem moriendi sortem corpus illo triduo sic potuit desistere, ut ipsa non posset pænitus interire. Credo enim Dei filium mortuum esse, non secundum penam iniusticiæ, quam ex toto non habuit, sed secundum legem naturæ, quam pro humani generis redemptione suscepit. DAMASCENVS. Et si tamen mortuus est ut homo, & sancta eius anima ab incontaminato diuinitatis corpore, tamen deitas inseparabilis ab utriusque permansit, ab anima dico & corpore. Et neque sic una hypostasis

Li. 3. c. 18.

Tract. 35.

Lib. 3. c. 19

Hom. 89.

in duas diuisa est: corpus enim & anima, sicut a principio in uerbi hypostasi habuerunt existentia, ita etiam in morte. Nunquam. neque anima, neque corpus propriam habuerunt hypostasin, præter eam, quæ uerbi est hypostasis. HIERO. Diuina autem potestatis indicium est emittere spiritum, & ut ipse quoque dixerat. Nemo potest tollere animam meam a me: sed ego pono eam, & iterum sumo eam: spiritum enim in hoc loco pro anima intelligamus. Sed quod uita le, aut spirituale corpus faciat, seu quod ipse animæ substantia spiritus sit, iuxta id quod scriptum est. Aures spiritum eorum, & deficient. CHRYS. in Homil. Propter hoc autem & uoce magna clamauit, ut ostendatur quoniam secum diuinæ potestatem id gerit. Per hoc enim, quod moriens uocem emisit magnam: apertissime se uerum Deum esse ostendit, quoniam homines cum moriuntur, uix tenuem uocem emittere possunt. AVGVSTINVS de Concor. euan. Quid autem uoce magna dixerit, Lucas declarauit: dixit enim: Et clamans Iesum uoce magna, ait. Pater in manus tuas commendo spiritum meum. HILA. Vel spiritum cum clamore magnæ uocis emisit: dolens non se omnia peccata portare.

Et ecce uelum templi scissum est in duas partes, a summo usque ad inferos. Et terra mota est, & petrae scissæ sunt, & multa corpora sanctorum, qui dormierant surrexerunt. Et exeuntes de monumentis post resurrectionem eius uenerunt in sanctam ciuitatem, & apparuerunt multis. Centurio autem & qui cum eo erant custodientes Iesum, uiso terræ motu, & his quæ fiebant, timuerunt ualde dicentes: Vere filius Dei erat iste. Erant autem ibi mulieres multæ a longe, quæ secutæ erant Iesum

quæ intus habentur scinditur sanctis. Terra etiam mouetur, id est omnis caro nouo uerbo & nouis rebus secundum nouum testamentum. Petra autem scinditur, quæ mysterium fuerunt prophetarum, ut in profundis eorum posita spiritualia mysteria uideamus. Monumenta autem dicuntur corpora peccatricum animarum, idest mortuorum Deo: cum autem per gratiam Dei anime huiusmodi fuerint suscitata: corpora eorum, quæ prius fuerunt monumenta, sunt corpora sanctorum, & uidentur a seipsis exire, & sequuntur eum qui resurrexit, & in nouitate uitæ ambulat cum eo. Et qui digni sunt habere conuersationem in caelis ingrediuntur in sanctam ciuitatem per singula tpa, & apparent multis uidentibus opera bona ipsorum. Sequitur: Centurio autem, & qui cū eo erant. cuf. Ie. vi. terræ. & his quæ sic. ti. val. di. Ve. si. Dei. er. iste. AVGVSTINVS de Con. euan. Non est contrarium, quod Martheus uiso terræ motu dicit admiratum Centurionem, & eos qui cum eo erant, cum Lucas dicat hoc admiratum, quod emissam uoce, exprasset. In eo enim, quod Martheus non solum dixit: Uiso terræ motu, sed & addidit: His quæ fiebant: integrum locorum locum fuisse demonstrauit luce, ut diceret Centurionem ipsam domini mortem fuisse miratum, quia & hoc inter illa est, quæ tunc mirabiliter facta erant. HIERONYMVS. Ex hoc considerandum, quod Centurio in ipso scandalo passionis uere Dei filium confiteatur, & Arius in ecclesia prædicet creaturam. RABANVS. Vnde merito per Centurionem fides ecclesiæ designatur, quæ uero mysteriorum caelestium per mortem domini reserato: continuo Iesum, & uere iustum hominem, & uere Dei filium Synagoga tacente confirmat. LEO. in Sermo. de Pas. Exemplo igitur Centurionis contremiscat in Redemptoris sui supplicio terrena substantia: rumpantur infidelium mentium petrae, & qui mortalitatis grauantur sepulchris, discussa obstaculorum mora profiliant, appareant nunc quod quæ in ciuitate sancta, idest ecclesia Dei futuræ resurrectionis indicia, & quod credendum est in corporibus, fiat in cordibus. Sequitur: Erant autem ibi mulieres multæ a longe, quæ secutæ erant Iesum a Galilæa ministrantes ei. HIERONYMVS. Consuetudinis enim Iudaicæ fuit, nec ducebatur in culpam. more gentis antiquæ, ut mulieres de substantia sua uictum atque uictum præceptoribus ministraret, hoc quia scandalum facere poterat in gentibus: Paulus abiectis se memorat. Ministrabant autem domino de substantia sua, ut metere illarum carnalia, cuius illæ metebant spiritualia, non quia indigebat cibis dominus. creaturarum, sed ut typum ostenderet magistrorum, quia uictu atque uictu ex discipulis deberent esse contenti. Sed uideamus quales comites habuerit. Sequitur. n. f. Inter quas erat Maria Magdalena, & Maria Iaco. & Ioseph mater, & mater filiorum Zebedæi. ORIGENES. Apud Marcum autem tertia illa Salome appellat. CHRYS. in Ho. Hæc autem mulieres considerabant quæ gerebant, quæ maxime erant cõpassibiles, quæ sequebantur ministrantes usque ad pericula afferunt: maximam fortitudinem ostendentes, quia cum discipuli fugerunt: ipse affuerunt. HIERO. contra Heluidiu: Ecce, inquit Heluidius, Iacobus, & Ioseph, sunt filii Mariæ matris dñi, quos Iudæi appellauerunt fr̄es Christi, & Maria Iacobi minoris. Dicit autem Iacobi minoris ad distinctionem Iacobi maioris, qui erat filius Zebedæi. Impium. n. dicit esse Heluidiu hoc sentire de Maria, ut cum aliæ scemina ibi fuerint, matrē eius abesse dicam? aut alterā esse Mariā, nescio quæ cõfingam, præsertim cū euangeliū Ioannis testet eam illic fuisse p̄sentē. O furor cæcus, & in p̄prium exitium mens uesana, audi quid Ioannes euangelista dicat. Stabant iuxta crucem Iesu mater eius, & soror matris eius, Maria Cleopha, & Maria Magdalena. Nulli dubium est duos fuisse Apostolos, Iacobi nuncupatos uocabulo, Iacobum Zebedæi, & Iacobum Alpha. Iste autem nescio quis minor Iacobus, quem Mariæ filium scriptura commemorat. Si Apostolus est, Alpha filius erit. si non est Aps: sed tertius, nescio quis Iacobus quō putandus est frater dñi, & quō tertius ad distinctionem maioris minor appellabitur? cum maior & minor non inter tres, sed inter duos soleant præbere distantiam, & frater dñi Aps sit: Paulus. Car. au. S. Tho. N 3 lo di-

Lib. 3. c. 20

Lib. 3. c. 21

Lib. 3. c. 22

Lib. 3. c. 23

Lib. 3. c. 24

Lib. 3. c. 25

Lib. 3. c. 26

Lib. 3. c. 27

Lib. 3. c. 28

lo dicente. Alium apostolorum vidi neminem, nisi Iacobum fratrem...

galilæa ministrantes ei: inter quas erat Maria Magdalene, & Maria Iacobi, & Ioseph mater, & mater filiorum Zebedæi.

Cum autem sero factum esset, venit quidam homo diues ab Arimathia nomine Ioseph, qui & ipse discipulus erat Iesu. hic accessit ad Pilatum & petiit corpus Iesu. Tunc Pilatus iussit reddi corpus. & accepto corpore Ioseph inuoluit illud in sindone

Lib. 3. c. 21.

seph esse quam matrem Domini. A V G. de Con. euang. Possimus autem dicere alias mulieres alonge, vt tres Euangelistæ dicunt, & alias iuxta crucem fuisse, vt Ioannes dicit, nisi Matheus, & Marcus, Mariam Magdalene nominassent inter stantes longe, quam scilicet, Ioannes nominauit inter stantes iuxta crucem. Quomodo autem hoc intelligitur, nisi quia eo interuallo erant, vt & iuxta dici possent, quia in conspectu eius præsto aderant, & a longe in comparatione turbæ propinquius circumstantis cum centurione & militibus, possumus etiã intelligere, quod illæ quæ simul aderant cum matre Dñi: postquam eam discipulo commendauit, abiire iam ceperant, vt a densitate turbæ se exuerent, & cætera quæ facta sunt longius intuerentur, vt Euangelistæ, qui post mortem Dñi eas commemorauerunt, & longe stantes commemorent.

Postquam Euangelistæ retulerat ordinem dominicæ passionis & mortem, nunc agit de eius sepultura dicens: Cum sero autem factum esset, venit quidam homo diues ab Arimathia nomine Ioseph, qui & ipse discipulus erat Iesu. Arimathia ipsa est, & Ramatha ciuitas Helcanæ, & Samuëlis, quæ sita est in regione Chananitica iuxta diospolim. Iste autem Ioseph secundum seculi statum magnæ fuit dignitatis: sed multo maioris meriti apud Deum fuisse laudatur, siquidem iustus fuisse describitur. Decebat quippe eum talem existere, qui corpus Domini sepeliret, quatenus per iusticiam meritorum dignus esset tali officio. HIERO. Diues autem refertur non de iactantia scriptoris, quo virum nobilem, atque ditissimum refertur Iesu fuisse discipulum. Sed vt ostendat causam quare a Pilato corpus Christi potuerit impetrare, sequitur. Hic accessit ad Pilatum, & petiit corpus Iesu. Pauperes enim & ignoti non essent ausi ad Pilatum Præsidem Romanæ potestatis accedere, & crucifixi corpus impetrare. In alio autem euangelio Ioseph iste Bulites appellatur, idest consiliarius, & de ipso quidem putant primum Psalmum fuisse compositum. Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum. CHR Y. in Home. Inspice autem huius viri fortunam: in mortis enim periculum se tradidit inimicitias ad omnes assumens, propter beniuolentiam Christi, & non solum audeo corpus Christi petere, sed & sepelire. vnde sequitur: HIERO. Ex simplici sepultura domini ambitio diuitum condemnatur, qui nec in tumulis quidem possunt carere diuitiis. Possimus autem iuxta intelligentiam spiritualem & hoc sentire, quod corpus Domini non auro, non gemmis, non serico: sed linteamine puro obuoluendum sit, quamquam & hoc significet, quod ille in sindone munda inuoluit Iesum, qui pura mente eum suscepit. R E M I. Vel aliter, quia sindon lineus pannus est, linum autem ex terra procreatur, & cum magno labore ad candorem producit, designatur quia corpus illius, quod ex terra, idest ex virgine sumptum est, per laborem passionis peruenit ad candorem immortalitatis. R A B A. Hinc etiam ecclesiæ mos obtinuit, vt sacrificium altaris non in serico neque in panno tincto, sed in lino terreno celebretur: Vt a beato Papa Syluestro legimus esse statutum. Sequitur. Et posuit illud in monumento suo nouo, quod exciderat in petra. A V G V S T. in sermone de sabbato sancto. Ideo autem saluator in aliena sepultura ponitur, quia pro aliorum moriebatur salute, vt quid ergo in propria sepultura, qui in se mortem propriam non habebat? vt quid illi tumulus in terris, cuius sedes manebat in celis? vt quid illi sepultura propria, qui tridui tantum temporis spacio in se-

Hom. 88.

Serm. 2.

pulchro non tam mortuus iacuit, quam velut in lectulo con-

munda, & posuit illud in monumento suo nouo, quod exciderat in petra. Et aduoluit saxum magnum ad ostium monumenti, & abiit. Erant autem ibi Maria Magdalene & altera Maria sedentes contra sepulchrum.

Alter autem die quæ est post parasceuen, conuenerunt principes sacerdotum & pharisæi ad Pilatum dicentes: Domine recordati sumus, quia seductor

dicere poterant, suffoderunt terram & furati sunt eum. Si fuisse lapis paruulus superpositus, dicere poterant, dormientibus nobis tulerunt eum. vnde sequitur: Et aduoluit saxum magnum ad ostium monumenti, & abiit. HIERO. Saxum enim magnum appositum, ostendit non absque auxilio plurimorum sepulchrum potuisse referari. H I L A. Mystice autem Ioseph apostolorum habet speciem, hic in munda sindone corpus inuoluit, & quidem in hoc eodem linteo reperimus de celo ad Petrum vniuersorum animantium genera submissa. ex quo intelligitur sub linteis illius nomine conspeliari Christo ecclesiam. Domini ergo corpus inferitur in vacuum & nouam requiem lapidis excisus, quia per Apostolorum doctrinam impetus duritiæ gentilis quodam doctrinæ opere excisus Christus inferitur, rude scilicet, ac nouum, & nullo antea ingressu timore Dei peruium, & quia nil præter eum oportet in pectora nostra penetrare, lapis ostio aduoluitur, vt quia nullus antea in nos diuinæ cognitionis auctor fuerat illatus, nullus absque eo postea inferatur. O R I G. Non autem fortuito scriptum est, quoniam inuoluit corpus in sindone munda, & posuit in monumento nouo, & quod aduoluit lapidem magnum, quoniam omnia quæ sunt circa corpus Iesu, munda sunt & noua & omnia magna valde. R E M I. Postquam autem corpus Domini sepultum est, cæteris ad propria remeantibus, solæ mulieres, quæ eum artius amauerunt perseverauerunt, & diligenter curauerunt locum in quo corpus Domini poneretur, quatenus congruo tempore munus suæ deuotionis ei offerent. & ideo sequitur: Erant autem ibi Maria Magdalene & altera Maria sedentes contra sepulchrum. O R I G. Mater autem filiorum Zebedæi non scribitur sedere contra sepulchrum, forsitan enim vsq; ad crucem peruenire potuit. Iste autem quasi maiores in charitate, neque his quæ postea gesta sunt desuerunt. HIERO. Vel cæteris relinquentibus dominum mulieres in officio perseverant, expectantes quod promiserat Iesus. Et ideo meruerunt primæ videre resurrectionem, quia qui perseverauerit vsque in finem hic saluus erit. R E M I G I V S. Quod vsque hodie sanctæ mulieres, idest humiles animæ sanctorum, in hoc seculo faciunt, & pia curiositate attendunt, quemadmodum passio Christi completa sit.

HIERO. in Hom. Non suffecerat principibus sacerdotum crucifixisse dominum Saluatorem, nisi sepulchrum custodirent, & quantum in illis est manus imponerent resurgenti. vnde dicitur: Altera autem die, quæ est post parasceuen. R A B A. Parasceue dicitur præparatio. hoc nomine vocatur sexta sabbati, in qua præparabant necessaria sabbato, vt de manna dictum est. Sexta die colligitis duplum, quia enim sexta die factus est homo, in septima requieuit Deus, ideo sexto die Iesus pro homine moritur, & in sabbato quieuit in sepulchro. HIERO. Principes autem sacerdotum licet immensum facinus in nece domini perpetrauerint, tamen non sufficit eis, nisi etiam post mortem eius conceptæ nequitie virtus exerceant, famam eius lacerent, & quæ innocentem sciebant, seductores vocant. vnde dicunt: Domine recordati sumus quia seductor ille dixit. sicut autem Cayphas ignorans ante prophetauerat dicens. Expedi vnum hominem mori pro populo, & non tota gens pereat, sic & modo, seductor enim erat Christus non a veritate in errorem mittens: sed a falsitate in veritatem, a vitiiis ad virtutes, a morte ad vitam ducens. R E M I. Ex hoc autem dicunt eum dixisse, quod post tres dies resurgam, quia dixerat. Sicut fuit Ionas tribus diebus, & tribus noctibus in ventre ceti. Sed videndum quomodo post tres dies resurrexerit. Nonnulli voluerunt tres horas tenebrarum: vnam intelligi noctem, & lucem, quæ secuta est tenebras diem: sed

Hom. 90.

Lib. 3. c. 24.

sed hi vim figuratæ locutionis ignorauerunt. Figurate enim sexta feria qua passus est, comprehendit noctem præcedentem. Sequitur autem nox sabbati cum suo die: nox vero dominici diei comprehendit suum diem, ac per hoc verum est: quod post triduum resurrexit. A V G. in Sermo. de Pas. Ideo autem post tres dies resurrexit, vt in passione si

ille dixit adhuc viuens: post tres dies resurgam. Iube ergo custodiri sepulchrum vsque in diem tertium, ne forte veniant discipuli eius & furetur eum, & dicant plebi: surrexit a mortuis, & erit nouissimus error peior priore. Ait illis Pilatus: Habetis custodiam: ite, custodite sicut scitis. Illi autem abeuntes munierunt sepulchrum, signantes lapidem cum custodibus.

stamenti ablata in vsum ecclesiæ conferebant, & Saluatorem quibus promissus fuerat illis nocte dormientibus: hoc est, infidelitate torpentes absfulerunt, gentibus credendum tradentes. H I L A. Metus furandi corporis, & sepulchri custodia atque obsequio: stultitiæ atque infidelitatis testimonium est, quod signare sepulchrum eius voluerunt, cuius præcepto conspexissent de sepulchro mortuum suscitatum. R A B A. In hoc autem quod dicitur: Et erit nouissimus error peior priore. ignoranter verum dicunt. Peior enim fuit contemptus poenitentiae in Iudeis, quam error ignorantia. C H R Y. in Ho. Vide etiam qualiter nolentes concertant ad demonstrandam veritatem. irrefragabilis enim demonstratio resurrectionis facta est per ea quæ prætulerunt, quia enim custoditum est sepulchrum, nulla fraus facta est. Si autem fraus facta non est: manifeste & irrefragabiliter dominus surrexit. Quid autem Pilatus respodet subiungitur: Ait illis Pilatus: habetis custodiam. Ite, custodite sicut scitis. R A B A. Quasi dicat. Sufficit vobis, quod consensu in necem innocentes: de cætero vester error vobiscum permaneat. Sequitur. Illi autem abeuntes munierunt sepulchrum, signantes lapidem cum custodibus. C H R Y. in Hom. Non autem permittit Pilatus solos milites sigillare. si enim soli milites sigillarent, possent dicere quoniam milites permiserunt quod discipuli corpus dñi furarentur, & ita resurrectionis infringere fidem, nunc hoc dicere non possunt, cum ipsimet sepulchrum sigillassent.

CAPVT XXVIII.

in Sermo. de Resur. Post illusiones & verbera: post acetum & fellis pocula mixta, post supplicia crucis & vulnera, & postremo post ipsam mortem & inferos, surrexit de suo funere caro noua. redit ab occiduo latens vita, & in morte salus reseruata resurgit pulchrior reditura post funus. A V G. de Con. euang. de hora vero qua mulieres venerunt ad monumentum non contemnenda exitur quæstio. Cum enim Matheus hoc dicat: Vespere autem facta quæ lu. in prima sab. quod est quod dicit Marcus: Et valde mane vna sabbatorum venit Maria Mag. & altera Maria videre sepulchrum. Aperte quippe prima noctis quod est vespere ipsam noctem voluit significare Matheus, cuius nox sine venerunt ad monumentum: ergo quoniam sabbato impediabantur, vt non ante facerent: ab eo tempore nominavit noctem ex quo eis licere cepit, vt facerent quodcumque vellent tempore eiusdem noctis. Sic itaque dictum est: Vespere sabbati, & si diceretur: nocte sabbati. i. nocte quæ sequitur diem sabbati, quod ipsa verba eius satis indicant. Sic enim ait: Quæ lucebat in prima sabbati. quod fieri non potest nisi tantummodo primam noctis particulam, idest solum initium noctis intellexerimus dicto vespere significatum. Neque enim ipsi: initium noctis lucebat in prima sabbati, sed ipsa nox in luce incipit terminari, & visitatus modus loquendi est diuinæ scripturæ a parte totum significare. Vespere ergo noctem significauit, cuius extremum est diluculum: diluculum enim venerunt ad monumentum. R A B A. Vel aliter: Quod dictum est, quia sanctæ mulieres vespere sabbati quæ lucebat in prima sabbati venerunt videre sepulchrum: ita intelligendum, quia vespere quidem venire cœperunt: sed lucefciente mane in prima sabbati ad sepulchrum peruenierunt, idest vespere aromata parauerunt, quibus corpus domini vngere desiderabant, sed aromata vespere præparata, mane ad sepulchrum detulerunt. Quod Matheus quidem breuitatis causa obscurius posuit, sed Euangelistæ alij quo ordine factum sit euidentius ostendunt. Sepulto namque sexta feria domo ino, reuerfæ a monumento mulieres præparauerunt aromata & vnguenta, quadij

Serm. 2.

operari licebat, & sabbato quidem siluerunt secū legis mandatum, sicut Lucas aperte designat. Cum autem transisset sabbatum, vesperaque adueniente, tempus operandi redijisset: prompte ad deuotionem emerunt, quæ minus præparauerant aromata, sicut Marcus commemorat. Vt venientes vngentur Iesum. & valde mane veniunt ad monumentum. H I E R O. Vel aliter, quod diuersa tempora istarum mulierum in euangelis describuntur: non mendacii signum est, vt impij obiciunt: sed fidelæ visitationis officia, dū crebro abeunt, & redeunt: & non patiuntur a sepulchro domini diu abesse, vel longius. R E M I. Sciendum autem, quæ Matheus mystice lo-

CAPVT XXVIII.

Esperare autem sabbati, quæ lucefcit in prima sabbati: venit Maria Magdalene, & altera Maria videre sepulchrum. Et ecce terræ motus factus est magnus. Angelus n. dñi descendit de caelo, & accedens voluit lapidem, & sedebat super eum. Erat autem aspectus eius sicut fulgur, & vestimentum eius sicut nix. Præ timore autem eius

quens studuit nobis insinuare, illa sacratissima nox quantam dignitatem ex honore deuictæ mortis, & dominicæ resurrectionis accepit. ideo dixit: Vespere sab. quæ lu. in prima sab. cum confectus ordo temporum habeat, vt vespere non lucefcit in diem: sed potius obtenebescat in noctem: ostenditur his verbis, quod domini totam hanc noctem luce suæ resurrectionis festinam, & coruscant reddidit. B E D A. in Hom. Ab exordio etiam mundanæ creationis vsque huc: ita temporum cursus distinguebatur, vt dies noctem præcederet, quia homo a luce Paradisi peccando lapsus in huius seculi tenebris, erumnaque decidit. Aprissime autem nunc dies sequitur noctem, quando per fidem resurrectionis a peccati tenebris & vmbra mortis ad lucem uitæ Christo largiente reducimur. S E V E. in Ser. Pas. Est autem vespera sabbati quæ lucefcit: quia illuminatur per Christum: sabbatum non deletur. Non inquit, ueni soluere legem, sed adimplere. Illuminatur, vt in die dominicam luceat: clarescat in ecclesia quod in Synagoga Iudeis obscurantibus fuscabatur. Sequitur. Venit Ma. Mag. & alte. Ma. vi. sepul. Sero quidem mulier currit ad ueniam, quæ mature cucurrit ad culpam, quæ de Paradiso perfidiam suspensæ. Festinat fidem sumere de sepulchro. contendit rapere de morte uitam, quæ de vita rapuerat mortem. non autem dixit. Venerunt, sed uenit, sub uno nomine: ueniunt duæ mysterio, non casu. Venit ipsa, sed altera, ut muta retur mulier uirtute, non sexu. Præcedit autem Aplos foamix, quæ ecclesiarum typum ad dñicum deferunt sepulchrum Maria. f. & Maria, mater nū Christi unū nomen in duas geminat fœminas, quia hæc ecclesia ex duobus populis ueniens. i. ex Gentibus, & Iudeis, una esse figurat, uenit autem Maria ad sepulchrum, sicut ad resurrectionis uterū, ut iterū Christus ex sepulchro nasceret fidei, quæ carni fuerat generatus ex uentre, & eū quæ clausa uirginitas ad pñentē tulerat uitam clausū sepulchrum ad uitam redderet sempiternam. Diuinitatis in signum est clausam uirginē reliquisse post partum, & de sepulchro clauso exisse cū corpore. Sequitur. Et ecce terra. est. mag. H I E. Dñs n. n. atq; idē fili? Dei & hois iuxta utraq; naturā diuinitatis & carnis, nūc magnitudinis suæ, nūc humilitatis signū demst. unde & in præfenti loco quamq; hō sit q. crucifixus est, qui sepultus: tñ quæ foris agunt, ostendunt filiū Dei. H I L A. Motus terræ resurrectionis est uirtus, cum conculso mortis aculeo, & illuminatis illius tenebris: resurgente uirtutum cœlestium dño, inferorū trepidatio cōmouet. C H R Y. in Ho. Vel ideo terræ motus factus est, ut exurgant & cuigilent mulieres. etenim accesserant, ut unguentū mitterent, & quia in nocte hæc gerebant, probabile est qualdam obdormisse. B E D A. in Ho. quæ etiã terræ motus resurgente dño de sepulchro sicut etiam moriente in cruce factus est magnus, significat terram quidem corda per fidem passionis prius, ac resurrectionis eius ad poenitentiam concutienda salubri pauore permota. S E V E R I A N V S. in Sermo. de Pascha. Si autem sic terra tremuit: cum dominus ad ueniam sanctorum resurgeret, quomodo contremiscet, cum noxiorum omnium surget ad poenam? dicente Propheta. Terra tremuit, cum resurgeret in iudicio Deus. Et quomodo domini præsentiam sustinebit, quæ angelis præsentium sustinere non ualuit? nam sequitur. Angelus domini descendit de caelo. Surgente siquidem Christo morte percute terrenis redditur cœlesti immertium, & mulieri cui fuerat cum diabolo lētale consilium, cum angelo colloquium sit uitale. H I L A. Misericordiæ enim Dei patris in signum est resurgente filio ab inferis uirtutum cœlestium mysteria mittere, atque ideo prior resurrectionis ipse est iudex, ut quodam famulatu paternæ uoluntatis resurrectio nunciaretur. B E D A. in Homil. quia enim Christus Deus & homo est: inter acta humanitatis semper ei angelorum minister Deo debita non desunt. Sequitur. Et accedens: uoluit lapidem. Cat. au. S. Tho. N 4 Non

Ho. in vigilia Pasche.

Hom. 90.

numero discipulorum . Sed occurrit aliud quod obfistit: Ioannes enim quando commemorauit non in monte ab vndecim: sed ad mare Tyberiadis a septem piscantibus visum esse Dominum. Hoc iam tertio, inquit manifestauit se Iesus discipulis suis, quod intelligendum est ad numerum dierum retulisse, non ad numerum manifestationum. Si autem acceperimus intra illos octo dies antequam eum Thomas vidisset ab vndecim discipulis, quibusq; Dominum visum, non erit ad mare Tyberiadis tertio manifestum esse, sed

Et videntes eum adorauerunt, quidam autem dubitauerunt: Et accedens Iesus locutus est eis dicens: Data est mihi omnis potestas in caelo & in terra. Euntes ergo docete omnes gentes, ba-

quarto, ac per hoc cogimur intelligere post omnia factum esse, quod eum in monte Galilae discipuli vndecim viderunt. Inuenimus itaque apud quatuor Euangelistas decies commemoratum Dominum, visum ab hominibus esse post resurrectionem, semel ad monumentum a mulieribus, iterum eisdem egredientibus a monumento in itinere: tertio Petro: quarto duobus euntibus in castellum: quinto pluribus in Hierusalem, ubi non erat Thomas: sexto vbi vidit eum Thomas: septimo ad mare Tyberiadis: octavo in monte Galilae secundum Mattheum: nono quod dicit Marcus: nouissime recumbentibus, quia iam non erant in terra, cum illo conuicta tury: decimo in ipso die non iam in terra, sed eleuatum in nube, cum in caelum ascenderat, quod Marcus & Lucas commemorant: sed non omnia scripta sunt, sicut Ioannes fatetur, crebra enim erat eius cum illis conuersatio per dies quadraginta, priusquam ascenderit in caelum. R E M I G. Videntes ergo discipuli Dominum cognouerunt, & iccirco dimissis in terram vultibus adorabant. & ideo pius & clemens magister, vt omnem dubietatem auferret a cordibus eorum, accedens ad eos corroborauit in fide. vnde sequitur: Et accedens Iesus locutus est eis dicens: Data est mihi omnis potestas in caelo & in terra. H I E R O. Illi autem potestas data est, qui paulo ante crucifixus, qui sepultus in tumulo, qui postea resurrexit. R A B A. Non enim hic de coaeterna patri diuinitate: sed de assumpta loquor humanitate secundum quam minoratus est paulominus ab angelis. S E V E. Filius quippe Dei, virginis filio, Deus homini. Diuinitas carni contulit, quod semper ipse cum patre possedit. H I E R O. In caelo autem & in terra potestas data est, vt qui ante regnabat in caelo, per fidem credentium regnet in terra. R E M I G. Quod ergo Psalmita de resurgente Domino dicit. Constitui eum super opera manuum tuarum, hoc nunc Dominus dicit: Data est mihi omnis potestas in caelo & in terra. Et hic sciendum, quia antequam Dominus surrexisset a mortuis, nouerant Angeli se subiectos homini Christo. Volens ergo Christus etiam hominibus notum fieri, quod data esset sibi omnis potestas in caelo & in terra, praedicatores misit, qui verbum vitae cunctis nationibus praedicarent. Vnde sequitur: Euntes ergo, docete omnes gentes. B E D A. in Home. Qui enim ante passionem suam dixerat: In viam gentium ne abieritis, surgens a mortuis dicit, Ite, docete omnes gentes. Quapropter confundantur Iudaei, qui dicunt Christum tantummodo ad suam salutem esse venturum. Erubescant & Donatista, qui localiter Christum concludere cupientes dixerunt eum tantummodo in Africa esse, non in alijs regionibus. H I E R O. Primum ergo docent omnes gentes, deinde doctas intingunt in aqua, non enim potest fieri vt corpus baptismi recipiat sacramentum, nisi ante anima fidei susceperit veritatem, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, vt quorum est vna diuinitas, sit vna largitio, nomenque trinitatis vnus Deus. S E V E. Omnes ergo gentes potestas vna eademque re-creat ad salutem, quas creauit ad vitam. D I D I. in libro de Spiritu sancto. Licet autem quis possit existere saeculi, vt ita dicam, cordis, & penitus mentis alienus, qui ita baptizare conetur, vt vnus de praedictis nominibus praetermittat, videlicet contrarius Christo legislatori, tamen sine perfectione baptizabit: immo penitus a

peccatis liberare non poterit, quos a se existimauerit baptizatos. Ex his autem colligitur quam indiuisa sit substantia Trinitatis, & Patrem vere Filij esse Patrem, & Filium vere Patris Filium, & Spiritum sanctum vere Patris, & Dei Filij esse Spiritum, & insuper sapientiae & veritatis, id est filij Dei. Hec est salus credentium, & dispensatio Ecclesiae disciplinae in hac Trinitate perficitur. H I L A. Quid, n. in hoc sacramento salutis humanae non continetur? plena sunt omnia, vt a pleno & perfecto prolata. Habet enim naturae suae

nomen in patre, sed pater tantum est: non enim humano modo habet aliunde, quod pater est. Ipse ingenuus, aeternus, habens in se semper, vt semper sit filio notus. Filius autem est progenies in geniti, vnus ex vno, verus a vero, viuus a viuo, perfectus a perfecto, virtutis virtus, sapientiae sapientia, gloriae gloria, imago inuisibilis Dei, forma Patris ingenti. Spiritus autem Sanctus, non potest a confessione patris & filij separari, & quidem vbiq; non deest hoc expectationis nostrae solatium. hic in donorum operationibus futurae spei pignus est, hic mentium lumen, hic splendor animorum est. Haec igitur licet mutare non possint Heretici, afferunt tamen humana commenta, vt Sabellius patrem ex quo tendat in filium: idq; nominibus potius contentendum putat esse quam rebus, cum ipsi filium proponat & patrem, vt Ebion omne initium ex Maria concedens, non ex Deo hominem: sed ex homine Deum proferat, vt Arriani, qui ex nihilo atque ex tempore formam & sapientiam & virtutem Dei procedunt. Quid autem mirum est, vt de Spiritu sancto diuersa sentiant, qui in filio largitore eius tam temerarij sunt auctores? H I E R O. Consideratur autem hic ordo praecipuus: Iussit Apostolos, vt primum docerent vniuersas gentes, deinde fidei tingerent sacramento, & post fidem ac baptismum, quae essent obseruanda praecipere. vnde sequitur: Docetes eos seruare omnia quaeque mandauit vobis. R A B A. Quia sicut corpus sine spiritu mortuum est: ita fides sine operibus mortua est. C H R Y. in Ho. Quia vero eis magna iniunxerat, erigens eorum sensus, dicit. Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem saeculi: quasi dicat ne dicatis difficile esse iniunctum negocium, ego sum vobiscum qui omnia facio laeua. Non autem cum illis solum dixit se futurum esse: sed & cum omnibus qui post illos credunt. non enim vsque ad consummationem saeculi Apostoli mansuri erant: sed sicut vni corpori fidelibus loquitur. R A B A. Ex hoc autem intelligitur, quod vsque ad finem saeculi non sunt defuturi in mundo, qui diuina mansione & in habitatione sunt digni. C H R Y. Rememoratur autem eis & consummationem, vt eos magis attrahat, & ne praesentia solum inspiciant, sed & futura bona & sine fine mansura. quasi dicat. Tristitia quam sustinebitis simul cum praesenti vita consummetur, & totum saeculum in consummationem deueniet, bona autem quibus potiemini, sunt in aeternum mansura. B E D A. in Hom. Queritur autem, quare hic dicat. Ecce ego vobiscum sum, cum alibi dixisse legatur. Vado ad eum qui me misit: sed alia sunt quae humanitati ascribuntur, & alia quae diuinitati. Ibit ad patrem per humanitatem, manet autem cum discipulis in forma qua est patri aequalis. Quod autem dicit. Vsque ad consummationem saeculi, finitum pro infinito ponitur. nam qui in praesenti saeculo manet, cum electis eos protegendo: ipse post finem cum eis manebit, eos remunerando. H I E R. Qui ergo vsque ad consummationem saeculi cum discipulis se esse promittit, & illos ostendit semper esse victuros, & se numquam a credentibus recessurum. L E O Papa in ser. de Pas. Qui enim ascendit in caelos, non deserit adoptatos, & ipse deorsum confortat ad patientiam, qui sursum inuitat ad gloriam. Cuius gloriae participes nos faciat ipse Christus Rex gloriae, qui est Deus benedictus in saecula. Amen.

DIVI THOMAE A QVINATIS

AD HANIBALDVM PRAESBYTERVM CARDINALEM

IN CATENAM SVPER MARCI EVANGELIO EDITAM.

EPISTOLA DEDICATORIA.

Reuerendo in Christo patri domino Hanibaldo, Basilicae duodecim Apostolorum venerabili Praesbytero Cardinali, frater Thomas de Aquino ordinis fratrum praedicatorum se totum. Rerum opifex Deus solo suae bonitatis intuitu cuncta in esse producens, naturalem boni amorem omnibus indidit creaturis, vt dum vnaquaeque res bonum sibi conueniens naturaliter amat & appetit; quadam conuersione mirabili in suum recurrere demonstratur auctorem. Sed in hoc praesertim ceteris rationalis natura, quod ipsum vniuersalem bonitatis fontem per sapientiam inueniri potest. & per charitatis amorem suauiter degustare: vnde fit vt sapientiae bonum, quo ad ipsum fontem bonitatis accedimus, omnibus humanis bonis semel recte rationis iudicium praeratur. Hec est. n. quae fastidium nescit: ita vt qui eam edit adhuc esuriat, & qui eam bibit sitire non cesset. Hec est quae intantum peccato repugnat, vt qui semel ipsam operantur, non peccent. Hec est quae indeficientem fructum suis ministris largitur, vt qui eam elucident, vitam possideant sempiternam. Prececlit itaque voluptates dulcedine, securitate sedes & regna, vtilitateq; diuitias vniuersas Hu-

iusmodi igitur delectatus muneribus, Euangelice sapientiae & seculis in mysterio abscondite, quam in lucem produxit Dei sapientia incarnata, ministerium expositionis adhibui, sacrorum doctorum sententias compilando, ad quod me induxit primitus felices recordationis Urbani papae quati mandatum. Verum quia eo summo Pontifice ex hac vita subtracto, tria Euangelia, Marci, Lucae, & Ioannis exponenda restabant, ne opus quod obedientia inceperat, negligentia imperfectum relinqueret, cum multo labore diligens adhibui studium, vt quatuor Euangeliorum expositionem complerem, eadem in omnibus forma seruata in ponendis Sanctorum auctoritatibus, & eorum nominibus praescribendis. Et vt magis integra & continua praedicta sanctorum expositio redderetur, quasdam expositiones Doctorum Graecorum in latinum feci transferui, ex quibus plura expositionibus Latinorum doctorum interserui, auctorum nominibus praenotatis. Verum quia congruit vt de laborum fructibus oblationes Sacerdotibus offerantur, expositionis Euangelice opus, laboris mei fructum Apostolorum Praesbytero censui offerendum. in quo vestra suscipiat auctoritas debitum, vt scientis industria iudicij censuram exerceat, & antiqua dilectio, amoris affectum in offerentis munere comprehendat.

D THOMAE A QVINATIS IN CATENAM

SVPER MARCI EVANGELIUM

PRAEFATIO.

GLORIOSA Vocationem gentium & causam salutis earum Isaias, Propheta manifesto praenunciat oraculo dicens: Deus meus &c. H I E R. super Isaiam: In quibus verbis ostenditur Christum appellari seruum in quantum est formatus ex vtero: nam ante verba ista praemittitur: Hec dicit dominus, formans me ex vtero seruum sibi. Fuert siquidem voluntas patris, vt possi mi vinctores missum suscipere filium. vnde ipse Christus ad discipulos loquitur: In viam gentium ne abieritis, sed ite magis ad oues perditas domus Israel. quia igitur Israel non est reductus ad Deum, propterea Dei filius loquitur Iudaeis non credentibus dicens, Deus meus factus est fortitudo mea. qui & consolatus est me super abiectione populi mei, & dixit, ad iustitias tribus Iacob, quae suo vitio corruerunt, & ad fides suae reliquias Israel conuertentur. Pro illis, n. dedi te in lucem gentium omnium, vt illumines vniuersum mundum, & salutem meam per quam hoies salui sunt, vsque ad extrema terrae facias peruenire. G L O. Ex praemissis igitur verbis duo possumus colligere, quorum primum est diuina virtus, quae fuit in Christo, ex qua efficax fuit ad gentium illuminationem, quia dicit: Deus meus factus est fortitudo mea. Deus igitur erat in Christo mundum reconcilians sibi, vt Aplos ad Cor. dicit. vnde & Euangelium per quod credentes saluantur, virtus Dei est in salu tem oi credenti, vt idem Aplos ad Ro. dicit. Secundum autem est illuminatione gentium & salus mundi ex dispo ne patris per Christum coepta, quia dicit: Dedi te in lucem gentium. vnde post resurrectionem sua dicit, vt dispo nem patris impleat, ad praedandum discipulos misit, dicens: Docete oes gentes. quorum quidam ad praedicationem Iudaeis, quidam ad praedicationem gentibus ministerium acceperunt. Quia vero euangelium oportuit non solum praedicari per praesens sed etiam scribi per futuros, eadem distinctio est in scriptoribus euangelij obseruata. nam Mattheus Iudaeis euangelium Hebraico sermone scripsit. Marcus autem primum euangelium scripsit in gentibus. EVSE. in Eccl. hist. Cu. n. Romanae urbi clarus verbi Dei lumen fuisset exortu, sermo veritatis & lucis, qui per Petrum praedicatur, vniuersorum mentes placido illustravit auditu: ita vt quoties audiebatur eius, nulla vnquam satietas fieret. vnde neq; eis auditio sola sufficiebat: sed Marcu discipulu eius oibus precibus exorant, vt ea quae ille verbo praedicabat, ad perpetuam eorum edomitionem habenda scripturae traderet, quo domi forisq; in hu-

iusmodi verbi meditationibus permaneret, nec prius ab obscuro deiecerent quae orauerant, impetrarent: & haec fuit causa scribendi euangelium per Marcum. Petrus vero vt per Spiritum sanctum religioso se cooperit surto spoliatus, delectatus est fide eorum, per hoc deuotionemq; confirmans, & in perpetuum legenda scriptura Ecclesiae tradidit. H I E R. super Marcum: Principium autem quia praefatio praeterea Christi praedicationem inchoat, nec laborati natiuitate infantuli qui loquitur de perfectione filij Dei. C H R Y. Cope diosam autem ac breuē narrationem facit. in quo magis imitatus est. Petrum breuitati studere. A V G. de Con. euang. Vnde Mattheus quoque regiam Christi praedicationem narranda suscepit, habuit Marcum sibi tanquam Comitē & abbreviatorem adiunctum, qui sua vestigia quodammodo sequeretur. Regū. n. est non esse sine comitum obsequio. Sacerdos autem quoniam in sanctaetio rum solus intrabat propterea Lucas cuius circa Sacerdotium Christi erat intentio, non habuit tanquam socium obsequentem, quoniam suam narrationem quodammodo breuiaret. B E D A. Notandum est etiam, quod Euangelista sancti diuersum narrationis suae primordium singuli diuersum statuere terminum. Mattheus namque a natiuitate dnica exordium sumens, ad tempus vsque dnice resurrectionis serie suae narrationis produxit. Marcus ab initio euangelicae praedicationis incipiens, & uenit vsque ad tempus ascensionis dnici, & praedicationis discipulorum eius cunctis gentibus per orbem. Lucas autem a natiuitate percursoris inchoans euangelium terminauit in ascensione dnica. Ioannes ab aeternitate verbi Dei principium sumens, vsque ad tempus dnicae resurrectionis euangelizando pertingit. A M B. super Lucam: Quia igitur Marcus a potentia ceperat expressione diuina, recte sub Leonis imagine figurat. R E M I. super Mattheum. Per Leonem etiam signat Marcus, quia sicut Leo terribilem vocem in deserto emittit, sic Marcus a voce in deserto incipit, dicens. Vox clamantis in deserto. A V G. de Con. euang. Quauis & de figura asini dici possit; Marcus. n. qui neq; stirpem regiam vt Mattheus ob hoc per Leonem significatus, neque Sacerdotalem vt Lucas signatus per vitulum, vel cognationem, vel consecrationem narrare voluit: & tamen in eis versatus ostendit quae homo Christus operatus est, per hoies figuram in illis quatuor animalibus signatus videtur. T H E O P H. Vel euangelium secundum Marcum aquila innuita propheta. n. Ioannis incipit. Prophetia vero acute quae longe sunt speculatur vt Aquila.

Lib. 2. in initio.

DIVI THOMAE AQUINATIS, CATENA IN EVANGELIUM SECUNDUM MARCUM CAPVT PRIMVM.

IERONYMVS in Prologo. Marcus euangelista sacerdotium in Israel agens secundum carnem leuita, ad Dominum conuersus euangelium in Italia scripsit, ostendens in eo quid & generi suo deberet Christus. Nam initium euangelij in voce prophetice exclamationis ini-

tuens ordinem leuitice electionis ostendit, predicans Ioannem Zachariae filium in voce Angeli emissum dicens: {Initium euangelij Iesu Christi filij Dei.} H I E R. *ἡ ἀρχὴ τοῦ εὐαγγελίου* Euangelion Græce dicitur, Latine bona annuntiatio prædicatur, quæ proprie ad regnum Dei & remissionem

pertinet peccatorum. est enim euangelium per quod venit redemptio fidelium & beatitudo sanctorum. Quatuor autem euangelia vnum sunt, & vnum quatuor. In Hebræo Iehosua, in Græco *ἰησοῦς* Soter, in Latino Saluator. Mafciach Hebraice. *ματθαῖος* Christus Græce, vnctus Latine, idest Rex & Sacerdos dicitur. B E D A: Conferendum autem est hoc euangelij principium, principio Matthæi quo ait: Liber generatiois Iesu Christi filij David, filij Abraham. Hic autem dicitur filij Dei. Ex vtroque enim vnus dominus Iesus Christus Dei, & hominis filius est intelligendus. Et apte primus euangelista filium hominis eum; secundus filium Dei nominat, vt a minoribus ad maiora paulatim sensus noster affurgeret, ac per fidem & sacramenta humanitatis assumptæ, ad agnitionem diuinæ æternitatis ascenderet. Aptè etiam qui humanam erat generationem descripsit vnus a filio hominis cepit: David scilicet siue Abraham. Aptè etiam is qui librum suum ab initio euangelicæ prædicationis inchoabat filium Dei magis appellare voluit Iesum Christum, quia humanæ erat naturæ de progenie Patriarcharum veritatem carnis suscipere, & diuinæ fuit potentie euangelium mundo prædicare. H I L A R. Non autem solo nomine contestatus est Christum filium Dei, sed etiam proprietate. Nos filij Dei sumus, sed non talis hic filius. Hic enim verus & proprius est filius origine non adoptione, veritate non nūcupatione, natiuitate non creatione.

b ¶ B E D A. Scripturus euangelium Marcus, congrue primo ponit testimonia prophetarum, vt eo cunctis sine scrupulo dubietatis suscipienda quæ scriberet intimaret, quo hæc a prophetis antea prædicta esse demonstraret. Simulq; vno eodemque euangelij sui principio, & Iudæos qui legem ac prophetas susceperant ad suscipiendam euangelij gratiam ac sacramenta, quæ ipsorum prophete prædixerant, instituit. Et gentiles qui per euangelij præconia ad Dominum venerant, ad auctoritatem quoque legis & prophetarum suscipiendam venerandamque prouocat. vnde dicit: {Sicut scriptum est in Isaiâ propheta. Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam.} H I E R O. de optimo genere interpretandi: Hoc autem non scribitur in Isaiâ: sed in Malachia in nouissimo duodecimo Prophetarum. H I E R. in Matth. Potest autem dici, quod falsitas est scriptoris. Vel aliter dicitur, quod duas prophetias in diuersis locis dictas a duobus Prophetis, in vnum congregans posuit. In Isaiâ enim propheta post Ezechiaë describitur historia: Vox clamantis in deserto, in Malachia vero: Ecce mitto angelum meum. Secundus igitur euangelista duas prophetias posuit vt ab Isaiâ dictas, & ad vnam lectionem hoc referens, tacens vero a quo dicitur: Ecce mitto angelum. A V G V S T. de Quæstionib. ver. & no. testa. Sciens enim omnia ad authorem referenda dicta hæc ad Isaiam reuocauit, qui sensum istum prior intimaauerat. Denique post verba Malachiaë statim subiicit dicens: {Vox clamantis in deserto.} vt iungeret verba vtriusque prophetæ ad vnum sensum pertinentia sub prioris prophetæ persona. B E D A. Vel aliter intelligendum est, quia etsi non hæc verba inueniuntur in Isaiâ: sensus tamen eorum inuenitur in multis alijs locis, & manifestus in hoc quod subiunxit. {Vox clamantis in deserto.} Nam quod dixit Malachias mittendum Angelum ante faciem Domini, qui præpararet vias eius, hoc est quod dixit Isaiâ vocem clamantis in deserto audiendam, quæ diceret: Parate viam Domini. In vtraque autem sententia similiter paranda via Domini prædicatur, Potuit autem fieri, vt animo Marci euangelium conscriberet

pro Malachia Isaiâ occurreret vt fieri solet, quod tamen sine vlla dubitatione emendaret, saltem ab alijs admonitus qui ipso adhuc in carne viuentem legere potuerunt nisi cogitaret recordationi suæ quæ sancto spiritu regebatur, nõ frustra occurrisset aliud pro alio nomen Prophetæ. Sic. n. insinuatur quæcumque per prophetas Spiritus sanctus dixit, & singula esse omnium & omnia singulorum.

SANCTVM IESV CHRISTI EVANGELIUM SECUNDUM MARCUM CAPVT PRIMVM.

nitium euangelij Iesu Christi filij Dei. b Sicut scriptum est in Isaiâ propheta. Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam,

qui præparabit viam tuam ante te. Vox clamantis in deserto. Parate viam Domini, rectas facite semitas eius.

sim Origenis: sed officij dignitate. Angelus enim Græce, Latine nunciator dicitur, quo nomine recte appellari potuit homo ille, qui fuit missus a Deo, vt testimonium perhiberet de lumine, & venientem in carne Dominum mundo nunciaret, cum constet omnem qui sacerdotio funguntur ob euangelizandi officium angelos posse vocari, dicente propheta Malachia: Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirunt ex ore eius, quia Angelus est Domini exercituum. T H E O P H I. Præcursor igitur Christi Angelus dicitur propter vitam Angelicam & reuerentiam excelsum. Quod autem dicitur: {Ante faciem tuam.} hoc significat: quasi diceret, iuxta te est nunciator tuus. vnde ostenditur propinquitas præcursoris ad Christum. Etenim iuxta Reges ambulantes, qui propinqui sunt magis. Sequitur: {Qui præparabit viam tuam ante te.} Per baptismum enim præparauit animas Iudæorum, vt Christum susciperent. H I E R O. Vel via domini qua ad homines ingreditur penitentia est per quam Deus ad nos descendit & nos ad illum ascendimus. hinc autem initium prædicationis Ioannis fuit: Penitentiam agite. B E D A. Sicut autem Ioannes Angelus potuit vocari pro eo quod faciem Domini euangelizandum præuenit: ita recte appellari & vox potuit, quia verbum Dei sonando præibat. vnde sequitur: {Vox clamantis in deserto.} Constat enim, quod vnigenitus filius verbum patris vocatur, & ex ipsa nostra locutione cognoscimus, quia prius vox sonat vt verbum postmodum possit audiri. H I E R O. Dicitur autem vox clamantis, quia clamor ad surdos & longe positos siue cum indignatione fieri solet, quod Iudaico cæstrum est populo euenisse, dum longe est a peccatoribus salus, & aures suas obturauerunt sicut aspides surdæ, & indignationem & iram, & tribulationem a Christo audire meruerunt. C H R Y. Per hoc autem quod dicitur: {In deserto.} manifeste ostendit prophetia non in Hierusalem diuina fieri dogmata: sed in deserto. Quod implebatur ad litteram Ioanne Baptista in deserto Iordanis verbi Dei apparitionem saluiferam prædicante. Ostendit etiam sermo propheticus præter desertum quod a Moysè offesum fuit, vbi semitas faciebatur, aliud esse desertum, in quo presentem esse salutem Christi prædicabat. H I E R O. Vel in deserto fit vox & clamor, quia deserti erant a spiritu Dei, sicut domus vacans & scopata deserti etiam a Propheta Rege atque Sacerdote. B E D A: Quid autem clamaret aperitur cum subditur: {Parate viam Domini, rectas facite semitas eius.} Omnis enim qui fidem rectam & opera bona prædicat, quid aliud quam venientem Domino ad corda audientium viam parat, vt hæc. scorda vis gratiæ penetrerit, & lumen veritatis illuoret? Rectas autem semitas facit, dum mundas in animo cogitationes per sermonem prædicationis format. H I E R O. Vel aliter: {Parate viam Domini.} hoc est penitentiam agite & prædicat. {Rectas facite semitas eius.} vt via Regia incendentes proximos nostros vt nos, & nosmetipsos vt proximos diligamus. Qui. n. semetipsum diligit & non diligit proximum ad dextram declinat. Nam multi bene agunt sed bene non corrigunt vt fuit Hely. & qui semetipsum odiens proximum diligit ad sinistram diuertit. Multi. n. bene corrigunt sed bene agunt, vt fuerunt scribæ & Pharisæi. Semitæ autem post viam sequuntur, quia mandata moralia post penitentiam explanantur. T H E O P H I. Vel via est nouum testamentum, semitæ vero vetus quasi attritum. ad viam enim necesse erat præparari, scilicet ad nouum testamentum. Veteris autem testamenti semitas rectas fieri oportebat.

¶ H I E R O.

¶ H I E R O. Secundum promissam Isaiâ prophetiam via Domini a Ioanne paratur per fidem & baptismum & penitentiam. recte semitæ fiunt per austeram indicia vestis cilicinc & zone pellicæ, & cibi locustini. & mellis siluestri & humillimæ vocis. vnde dicitur: {Fuit Ioannes in deserto. Ioannes. n. & Iesus quaerunt quod in deserto amissum

est, vbi vicit diabolus ibi vincitur. vbi cecidit homo ibi exurgit. Ioannes autem gratia Dei interpretatur. a gratia autem narratio incipit. Sequitur enim Baptizans. Per baptismum enim gratia datur qua peccata gratis dimittuntur. Quod autem cõsummatur per sponsum incipit per paranympum. Vnde catechumini hoc est instructi, incipiunt per Sacerdotem & chrismatum per Episcopum. & ad hoc designandum subditur: {Et prædicans baptismum penitentiam in remissionem peccatorum.} B E D A. Liquer, quia Ioannes baptismum penitentiam non solum prædicauit, verum etiam quibusdam dedit, sed baptismum in remissionem peccatorum dare non potuit. Remissio etenim peccatorum in solo baptismo Christi non bis tribuitur. Dicitur ergo {Prædicans baptismum penitentiam in remissionem peccatorum.} quoniam baptismum quod peccata solueret, quia dare nõ poterat, prædicabat. Vnde sicut incarnatū verbum patris præcurserat verbo prædicationis, ita baptismum penitentiam quo peccata soluuntur præcurseret suo baptismo quo peccata solui non possunt. T H E O P H. Baptisma Ioannis nõ habebat remissionem peccatorum, sed penitentiam solum afferebat hominibus. prædicabat ergo baptisma penitentiam, hoc est, quod duceret baptismum penitentiam, nempe in remissionem peccatorum, vt hi qui penitentiam agentes Christum reciperet, remissionem reciperent peccatorum. H I E R. Per Ioannem autem sicut per amicum sponsi inducitur sponsa ad Christum, sicut per puerum Rebecca ad Isaac. vnde sequitur. {Et egrediebatur ad illum omnis Iu. re. & Hie. vni. & bap. ab illo in Iorda. flumine.} Confessio. n. & pulchritudo in conspectu eius. f. sponsi. Desinit. n. sponsa de camelo cum humiliter se. Nunc Ecclesia viso viro Isaac, Iesu Christo. Iordanis autem descensio aliena interpretatur vbi peccata abluuntur. Nos. n. olim alienati a Deo per superbiam, per baptismum solum humilitati erigimur in alta. B E D A. Exemplum autem hinc sumitur confitens peccata, ac meliorem vitam promittendi eis, qui baptismum desiderant per hoc quod subditur: {Confitens peccata sua.} C H R Y. Quia vero Ioannes penitentiam prædicabat, penitentiam signa gerebat in vestitu & cibo. vnde sequitur: {Et erat Ioannes vestitus pilis cameli.} B E D A. Pils inquit vestitus non lana, aliud austeræ vestis indicium est, aliud luxurie est mollioris. Zona autem pellicæ qua accinctus fuit: vt Helias, mortificationis inditum est. Porro quod sequitur: {Et locustas & mel siluestre edebat, habitatori solitudinis congruum est, vt non delictus ciborum, sed necessitati humanæ carnis expleret.} H I E R. Vestis autem Ioannis, & cibus & potus, totam austeram vitam prædicantium significat, & futuras gentes ad gratiam Dei, quæ est Ioannes intus & foris esse coniungendas. Pils. n. cameli diuites gentium significatur, & zona pellicæ pauperes mundo mortui, & locustis errantibus sapientes huius mundi, qui stipulas Iudæis aridas relinquentes, frumenta mystica curribus trahunt, & in calore fidei saltus in altum dant, & melle siluestri fideles inspirati de inculca silua saginantur. T H E O P H. Vel aliter. Vestis de pilis camelorum doloris erat offensum inueniente Ioanne, quod penitentem dolere debet. Dolorem enim faccus significat. zona vero pellicæ mortificationem Iudaici significat populi. Esca autem Ioannis non solum abstinentiam notat, sed etiam est indicium spiritualis escæ, qua tunc populus vescatur non quid alium intelligens: sed tamen in alta saliens iterumq; se deprimens. Talis. n. est locusta in altum saliens & iterum cadens. Sic igitur & melle quidem vescatur populus quod erat ex apibus natum. f. ex prophetis, non tñ domesticum sed siluestre. Habebat. n. scripturas Hebræi sicut mel quoddam, sed non bene intelligebant. G R E G O R. 31. Moral. Vel ipsa ciborum specie designauit dñm quem puenit, qui quia infructuosa gentilitatis dulcedinem sumpsit, mel siluestre edit. Quia vero Iudæorum plebem in suo corpore ex parte conuertit, in cibolocustas accepit, quæ subito salus dantes protinus ad terram cadunt. Saltus. n. Iudæi dabant cum præcepta Dñi se implere promitterent. Sed ad terram cadebant, cum per praua opera hoc se audisse denegarent. Habebant ergo saltum per vocem, & casum per actionem. B E D A. Potest etiam habitus & victus Ioannis qualitatem interius conuersationis eius exprimere. Na-

que austerioribus vrebatur indumentis, quia vitam peccantium non blandimentis fouit: sed vigore a peregrinatione inuacuit. Zonam pelliceam habebat circa lumbos, quia carnis suam crucifixit cum vitijs & concupiscentis. Locustas & mel siluestre edebat, quia dulce quiddam sapiebat turbis prædicatio eius, existimante

populo ne ipse esset Christus, sed potius finem sortita est intelligentibus eius auditoribus, quia nõ ipse Christus, sed præcursor & Propheta esset Christi. In melle etenim dulcedo, in locustis est alacer volatus. vnde sequitur: {Et prædicabat dicens: Veniet fortior me post me.} G L O. Hoc dicebat ad remouendum turbæ opinionem, quæ eum Christum esse credebat: fortioiorem autem Christum esse prænuiciat qui remissurum erat peccata, quod ipse facere nõ valebat. H I E R O. Quis etiã fortior est gratia qua abluuntur peccata, quam Ioannes significat? Ille nimirum qui septies & septuagesies dimittit peccata. Gratia quidem prior est: sed semel dimittit peccata per baptismum, misericordia vero ad multos ab Adam vsque ad Christum per 77. generationes, & vsque ad centum. 44. milia peruenit. C H R Y. Ne autem extimaretur hoc secundum comparationem suam Christi dicere, subiungit: {Cuius non sum dignus procumbens soluere calciamentorum eius.} Non est autem idem volens corrigiam calciamentorum eius, quod hic Marcus dicit, & calciamenta portare, quod dicit Mattheus. Et quidem narrationis ordinem profectentes Euangelistæ, nec in aliquo fallentes, dicunt vtrouque Ioannem dixisse sibi alterum sensum. commentantes vero circa hoc differenter expulerunt vnum quodq; corrigiam. n. vocat ligamæ calciamentorum. Ad excellentiam igitur potestatis Christi & diuinitatis magnitudinem extollendam hoc dicit, ac si diceret neq; in multo ordine deputari sufficiens sum. Magnam enim est in his, quæ sunt corporis Christi quasi procumbendo inferius attendere, & imaginem supernorum inferius videre & soluere vnum quodq; in expheabilem, quæ sunt: circa myllyerium incarnationis. H I E R O. Calciamentum. n. in extrema parte corporis est. In fine. n. ad iustitiam est saluator incarnatus. vnde per Prophetam dicitur. In idem eam extendam calciamentum meum. G R E G. in Hom. Calciamenta etiam ex mortuis animalibus fiunt. Incarnatus ergo Dñs veniens quasi calcatus apparuit, qui in diuinitate sua motus nostra corruptionis assumpsit. vel aliter: Mos apud veteres fuit, vt si quis eam quæ sibi compereret accipere vxorem nollet, ille ei calciamentum soluere qui ad hanc sponsus iure propinquitatis veniret. Recte ergo se indignum esse ad soluendam corrigiam calciamenti eius denunciat, ac si aperte dicat: Ego redemptoris vestigia denudare non valeo, quia sponsi nomen mihi immeritis non vsurpo. T H E O. Intelligitur vero et sic, omnes qui veniebant & a Ioanne baptizabantur, per penitentiam solvebantur a ligamine peccatorum in Christum credendo. Igitur omnium aliorum Ioannes sic solvebat corrigiam, i. vinculum peccatorum. Iesu vero non valuit corrigiam soluere, quia nõ inuenit in eo peccatum. B E D A. Sic ergo Ioannes dñm non adhuc manifeste dominum aut Dei filium, sed tñ virum se fortioiorem prædicat. Non enim rudes adhuc auditores tanti capiebant archana sacramenti, quod filius Dei æternus homine assumptus ex virgine denuo natus esset in mundum, sed paulatim per agnitionem glorificatæ humilitatis introducendi erant ad finem diuinæ æternitatis, quibus tamen latenter Deum hunc esse verum declarans subdit: {Ego baptizo vos in aqua, ille vero baptizabit vos in Spiritu sancto.} Cui enim dubium est nullum posse alium, gratiam Spiritus sancti nisi Deum dare? H I E R O. Quid enim interest inter aquam & Spiritum sanctum qui terebatur super aquas? aqua ministerium est hominis, spiritus vero ministerium Dei est. B E D A. Baptizatur autem a Domino in Spiritu sancto, non solum cum in die baptismatis fonte vitæ in remissionem peccatorum abluimur, verum etiam quotidie per gratiam eiusdem Spiritus ad agenda, quæ Deo placent accendimur.

d ¶ Et factum est in diebus illis, venit Iesus a Nazareth Galilee, ad remouendum turbæ opinionem, quæ eum Christum esse credebat: fortioiorem autem Christum esse prænuiciat qui remissurum erat peccata, quod ipse facere nõ valebat. H I E R O. Quis etiã fortior est gratia qua abluuntur peccata, quam Ioannes significat? Ille nimirum qui septies & septuagesies dimittit peccata. Gratia quidem prior est: sed semel dimittit peccata per baptismum, misericordia vero ad multos ab Adam vsque ad Christum per 77. generationes, & vsque ad centum. 44. milia peruenit. C H R Y. Ne autem extimaretur hoc secundum comparationem suam Christi dicere, subiungit: {Cuius non sum dignus procumbens soluere calciamentorum eius.} Non est autem idem volens corrigiam calciamentorum eius, quod hic Marcus dicit, & calciamenta portare, quod dicit Mattheus. Et quidem narrationis ordinem profectentes Euangelistæ, nec in aliquo fallentes, dicunt vtrouque Ioannem dixisse sibi alterum sensum. commentantes vero circa hoc differenter expulerunt vnum quodq; corrigiam. n. vocat ligamæ calciamentorum. Ad excellentiam igitur potestatis Christi & diuinitatis magnitudinem extollendam hoc dicit, ac si diceret neq; in multo ordine deputari sufficiens sum. Magnam enim est in his, quæ sunt corporis Christi quasi procumbendo inferius attendere, & imaginem supernorum inferius videre & soluere vnum quodq; in expheabilem, quæ sunt: circa myllyerium incarnationis. H I E R O. Calciamentum. n. in extrema parte corporis est. In fine. n. ad iustitiam est saluator incarnatus. vnde per Prophetam dicitur. In idem eam extendam calciamentum meum. G R E G. in Hom. Calciamenta etiam ex mortuis animalibus fiunt. Incarnatus ergo Dñs veniens quasi calcatus apparuit, qui in diuinitate sua motus nostra corruptionis assumpsit. vel aliter: Mos apud veteres fuit, vt si quis eam quæ sibi compereret accipere vxorem nollet, ille ei calciamentum soluere qui ad hanc sponsus iure propinquitatis veniret. Recte ergo se indignum esse ad soluendam corrigiam calciamenti eius denunciat, ac si aperte dicat: Ego redemptoris vestigia denudare non valeo, quia sponsi nomen mihi immeritis non vsurpo. T H E O. Intelligitur vero et sic, omnes qui veniebant & a Ioanne baptizabantur, per penitentiam solvebantur a ligamine peccatorum in Christum credendo. Igitur omnium aliorum Ioannes sic solvebat corrigiam, i. vinculum peccatorum. Iesu vero non valuit corrigiam soluere, quia nõ inuenit in eo peccatum. B E D A. Sic ergo Ioannes dñm non adhuc manifeste dominum aut Dei filium, sed tñ virum se fortioiorem prædicat. Non enim rudes adhuc auditores tanti capiebant archana sacramenti, quod filius Dei æternus homine assumptus ex virgine denuo natus esset in mundum, sed paulatim per agnitionem glorificatæ humilitatis introducendi erant ad finem diuinæ æternitatis, quibus tamen latenter Deum hunc esse verum declarans subdit: {Ego baptizo vos in aqua, ille vero baptizabit vos in Spiritu sancto.} Cui enim dubium est nullum posse alium, gratiam Spiritus sancti nisi Deum dare? H I E R O. Quid enim interest inter aquam & Spiritum sanctum qui terebatur super aquas? aqua ministerium est hominis, spiritus vero ministerium Dei est. B E D A. Baptizatur autem a Domino in Spiritu sancto, non solum cum in die baptismatis fonte vitæ in remissionem peccatorum abluimur, verum etiam quotidie per gratiam eiusdem Spiritus ad agenda, quæ Deo placent accendimur.

d ¶ H I E R. Marcus Euangelista sicut ceruus ad fontes aquarum desiderans, saltus in planis & arduis dat, & velut apis melliflua flores summatis degustat. vnde a Nazareth venientem Iesum enarrauit dicens: {Et factum est in diebus illis, Iesus a Nazareth Galilee & baptizatus est a Ioanne in Ior.} C H R Y. Alterum siquidem baptismum ordinans, ad Ioannis venit baptismum, quod respectu sui baptismi incompletum erat, a Iudaico vero baptismo alienum, tanquam in amborum medio existens, vt per baptismum naturam ostendat, quia non in peccati remissionem baptizatur, aut

Lib. de Tri. circa mediũ

Cap. 3.

Hom. 10. in Matth.

Cap. 19.

Hom. 11. in Matth.

Hom. cu. 7.

quæ

perditionem suam existimat demon: in misericordes enim existunt demones: malum aliquod pati se existimantes cum homines non molestant. Sequitur: Quis scit quod sit sanctus Dei? CHRYS. quasi diceret. Considero aduentum tuum: non enim firmam ac certam aduentus Dei habebat notitiam. Sanctum autem dicit eum, non unum de pluribus, quia & factus erat unusquisque prophetarum: sed unum esse esse denunciat. Per articulum enim, qui in

est ei Iesus dicens: Obmutescere, & exi de homine. Et discerpens eum spiritus immundus, & exclamans voce magna, exijt ab eo. Et mirati sunt omnes, ita ut conquirerent inter se dicentes: Quidnam est hoc? Quoniam doctri- na hęc noua? Quia in potestate spiritibus immundis imperat, & obediunt ei. Et processit rumor eius statim in omnem regionem Galileę, quoniam inuidia diaboli mors intravit in orbem terrarum contra ipsum.

K Et protinus egredientes de synagoga venerunt in domum

Gręco ponitur unum ostēdit, per timorem vero omnium Domini num recognoscit. A V G. Tantum enim eis innotuit quātum voluit, tātum autem voluit quātum oportuit. Sed innotuit nō sicut Angelis sanctis, qui eius secundum id quod est Dei verbum participata eternitate perfruuntur: sed sicut eis terrendis innotescendus fuit, ex quorum tyrannica potestate fuerat liberaturus prędestinatos. Innotuit ergo demonibus, non per id quod est vita eterna: sed per quędam temporalia suę virtutis effecta, quę Angelicis sensibus etiam malignorum spirituum potius quā infirmitati hominum possint esse conspicua. CHRYSOSTOMVS. Non autem volebat veritas testimonio spirituum immundorum. vnde sequitur: Et comminatus est ei Iesus, dicens: obmutescere & exi de homine. Vnde dogma salutiferum nobis datur: ne credamus demonibus quancumq; denunciant veritatem. Sequitur: Et discerpens eum spiritus immundus, & exclamās voce magna, exiit ab eo. Quia n. homo ille tanquā sapiens loquebatur ac discrete verba proferebat, ne putaretur, quod non ex demone, sed ex corde verba componeret, virum discerpi permisit a demone, ut ostenderet demonem esse qui loquebatur. THEOPH. Et ut videntes cererent a quo malo liberabatur homo, & propter miraculum crederent. B E D A. Potest autem videri contrarium quomodo discerpens, vel sicut quidam codices habent, conuexans eum exiit, cum nihil ei nocuerit secundum Lucam: sed & ipse Lucas dicit: Et cum proiecisset eum demonium in medium, exijt ab eo, nihilque ei nocuit. vnde intelligitur hoc dixisse Marcum. Conuexans eum siue discerpens, quod Lucas dicit: Cum proiecisset eum in medium, & quod secutus ait: Nihilque ei nocuit. hoc intelligitur, quod illa iactatio membrorum atque vexatio nō eum debilitauit, sicut solent dęmonia exire etiam quibusdam mēbris amputatis aut euulsis. Vifa autem virtute miraculi, nouitate dominicę admirantur doctrinę, atque ad inquisitionem eorum quę audierant, per ea quę viderant excitantur vnde sequitur: Et mirati sunt omnes, ita ut conquirerent. Ad hoc enim siebant signa, ut per hoc Euangelio regni Dei quod prędicabatur certis crede retur, dum hi qui cęlestia terrigenis gaudia promittebant cęlestia in terris ac diuina opera monstrabant. Prius autem teste Euangelista erat docens eos quasi potestatem habens, & nunc turba attestante in potestate imperat spiritibus immundis & obediunt ei. Sequitur: Et processit rumor eius statim in omnem regionem Galileę. G L O. Ea enim quę homines multum mirantur prętere diuulgant, quia ex abundantia cordis os loquitur. H I E R. Mystice autem Capharnaüm villa consolationis interpretatur, sabbatum autem requies. Homo in spiritu immundo requie & consolatione sanatur, ut locus & tempus congruant salutem. Homo in spiritu immundo genus humanum est, in quo immunditia regnauit ab Adam vsque ad Moysen. nam sine lege peccauerunt, & sine lege perierunt. Qui sciens sanctum Dei obmutescere iubetur, dum scientes quidem Deum, non sicut Deum glorificauerunt: sed seruierunt potius creaturę quā creatori. Spiritus discerpens hominem exijt ab eo. Appropinquante salute appropinquauit tentatio. Pharo dimissurus Israel persequitur Israel, diabolus cōtempus surgit in scandala.

K B E D A. Primo debuit lingua serpentina. ne vltra virus spargeret concludi: deinde femina, quę primo seducta est a carnalis concupiscentię febre sanari. vnde dicitur: Et protinus egredientes de synagoga, venerunt in Dominum Simonis & Andree cum Iacobo & Ioanne. THEO. Recessit enim vt consuetudo erat in sabbato, circa vesperam ad edendum in discipulorum domum. Quę autem ministrare debebat, febribus tenebatur. vnde sequit: Recumbat autem locus Simonis febricitans. CHRYS.

Dis cipuli autem tanquā exinde vtilitatem aliquam recepturi, non expectantes vesperę, focum Petri sanari precabantur. vnde sequitur: Qui statim dicunt ei de illa. B E D A. In Euangelio autem Luca scriptum est, quod rogauerunt illum pro ea. Modon. Saluator rogatus modo vltro curat egrotos, ostendens se contra

Simonis & Andree, cum Iacobo & Ioanne. Recumbat autem locus Simonis febricitans, qui statim dicunt ei de illa. Et accedens eleuauit eam apprehensa manu eius, & continuo dimisit eā febris, & ministrabat eis.

I Vespere autem factō, cum occidisset Sol afferebāt ad eum omnes male habentes & dęmonia habentes, & erat omnis ciuitas congregata ad ianuam. Et curauit multos, qui vexabantur varijs languoribus & dęmonia multa eiiciebat, & nō sinebat ea loqui, quoniam sciebant eum.

ais ministrauerit ob Christi amorem. B E D A. super Lucam. Quod autem sabbatis, maxime medicinę doctrinęque suę, quę frequenter, docet se non sub lege esse, sed supra legem, nec Iudaicū eligere sabbatum: sed verum sabbatum, dilectamq; domino esse requiem, si saluti studentes animarum ab opere seruilis, id est a cūctis contineamus illicitis. Sequitur: Et continuo dimisit eam se. & ministrabat eis. Sanitas quę domini confertur imperio, simul tota redit, tanto robore comitante, vt eis continuo, qui se adiuuauit ministrare sufficiat. Si autem virum a dęmonio liberatum, moraliter animum ab immunda cogitatione purgatum, significare dixerimus, conuenienter femina a febribus, ad Imperium Domini curata, carnem ostendit a concupiscentię suę feruore, per continentię pręcepta frenatam. H I E R O. Febris enim intemperantiam significat, de qua nos filij synagogę per manum discipulınę, de siderij eleuatione sanamur, & huius qui sanat nos ministramus voluntati. THEOPH. Febricitat autem quę irascitur, vt ex ira manus effrenatus extēdat: sed si ratio retineat manū eius, surgit, & sic ratio ministrat.

I THEOPH. Quia turbę considerabant neminem licere die sabbati curare, huius gratia Solis expectabant occasum, vt curandos ad Iesum adducant. vnde dicitur: Vespere autem factō cum occidisset Sol. Sequitur: Et curauit multos qui vexabātur varijs languoribus. CHRYSO. Per hoc autem, quod dicit multos, omnes oportet intelligere iusta scripturę consuetudinem.

THEOPH. Vel multos dicit. Erant enim quidam infideles, qui minime curati sunt propter incredulitatem eorum. Multos ergo ex oblati sanauit illos. qui fidem habebant. Sequitur: Et dęmonia multa eiiciebat, & non sinebat ea loqui, quoniam sciebant eum. A V G. de Quęst. no. & vet. testa. Sciebant enim dęmonia Christum esse, qui per legem fuerat repromissus. omnia enim signa videbant in eo quę dixerat Prophetę. mysterium autem diuinitis eius ignorabant: sicut & principes eorum. Si enim cognouissent nūquā dominum maiestatis crucifixissent. B E D A. Quem n. dierum quadraginta ieiunio fatigatum diabolus hominem cognouerit, nec tentando valuit an Dei filius esset, experiri. Tam nunc p signorum potentiam vel intellexit, vel potius suspicatum est esse filium Dei. Non igitur ideo Iudęis eum crucifigere persuasit, quia Dei filium non esse putauit, sed quia fe morte illius non pręuidit esse damnandum: THEO. Ideo autem non sinebat loqui dęmonia, docens nos nō credere eis etiam si vera dicant. Si enim inuenerint aliquos sibi credentes, veritatibus mendacia miscnt.

CHRYS. Non est autem contrarium ei quod hic dicitur, hoc quod Lucas dicit, quod exibant dęmonia a multis clamantia & dicentia, quia tu es Christus filius Dei. Subiunxit enim: Et increpans non sinebat ea loqui. Marcus enim multa sub breuitate ptransiens circa finem prędictorum verborum loquitur. B E D A. Mystice autem Solis occubitus passionem mortemq; significat illius qui dixit: Quamdiu in mundo sum lux mundi sum. & sole occidente plures q ante dęmoniaci & egroti sanantur, quia qui temporaliter in carne viuens, paucos Iudęorum docuit, omnibus per orbem gentibus fidei salutisq; dona transmisit. H I E R O. Ianua autem regni mortaliter penitentia est cum fide, quę operatur salutem languoribus varijs. varia etenim sunt vitia, quibus languescit ciuitas mundi.

THEO.

Cap 4

Lib. 2. c. 19.

Lib. 2. c. 19.

THEOPH. Postq dominus infirmos curauit, seorsū recedit. vnde dicitur: Et diluculo valde surgens, egressus abiit in desertum locum. In quo docuit nos non facere aliquid ad apparentiam, sed & si boni aliquid operamur non propalare. Sequitur: Ibiq; orabat. CHRYS. Non quia oratione indigeret. Ipse n. erat qui

Et diluculo valde surgens egressus abiit in desertum locū, ibique orabat. Et profectus est eum Simon, & qui cum illo erāt. Et cum venissent ad eū dixerunt ei: Quia omnes quærunt te. Et ait illis: Eamus in proximos vicōs & ciuitates, vt & ibi prędicē: ad hoc enim veni: Et erat prędicans in synagogis eorum in oi Galileę, & dęmonia eiiciens.

n Et venit ad eum leprosus de precans eum, & genuflexo dixit: Si vis, potes me mundare. Iesus autem misertus eius, extēdit ma-

num suam, & tangens eum ait illi: Volo. Mundare. Et cum dixisset, statim discessit ab eo lepra, & mundatus est. Et comminatus est ei: statimq; eiecit illum & dixit ei: Vide nemini dixeris: sed vade ostende te Principi Sacerdotum, & offer pro emundatione tua, quę pręcepit Moyses in testimonio illis. At ille egressus cepit prędicare & diffamare sermonē, ita vt iam non posset manifeste introire in ciuitatē, sed foris i desertis locis esse. Et conueniebant ad eum vndiq;: Et cum hoc dixisset, statim discessit ab eo lepra, & mundatus est. B E D A: Nihil. n. medium inter opus Dei atq; pceptum, quia in pręcepto est opus. dicit. n. & iacta sunt. Sequitur: Et comminatus est illi, statimque eiecit eum, & dixit ei: Vide nemini dixeris. CHRYS. Quasi diceret, tempus nondum est mea opera prędicari. tua non indigeo prędicatione. Per hoc autem docet nos ex nostris operibus honorem apud homines pro retributione non quærere. Sequitur: Sed vade ostende te principi Sacerdotū. Propter hoc autem nunc ad Sacerdotem mittit Saluator, ad probationem medelę, & ne extra templum fieret: sed in oratione cum populo computetur. Mittit etiam quę sunt legis adimplens, vt Iudęorum linguam maliloquam obturaret. Opus quidem ipse compleuit, probationem operis illis dimittens. B E D A: Vt. i. n. t. l. i. n. t. l. i. g. e. r. e. t. Sacerdos eum non legis ordine: sed gratia Dei supra legem esse curatum. Sequitur: Et offer pro emundatione tua, quod pręcepit Moyses in testimonio illis. THEOPH. Pręcepit quidem munus offerre quod habebant in consuetudine, qui mundabant offerre, tanquā in huiusmodi testimonium, quod non erat contra legem, sed magis legem confirmabat, intantum qu ipse legis operaretur pcepta. B E D A: Si quę vero mouet quō Dns Iudaicum videtur approbare sacrificium, eum id non recipiat Ecclesie, meminerit qu nondum obtulerat in passione holocaustum suum. Non autem oportebat auferri significantia sacrificia priusq illud quod significabatur confirmatum esset contestatione Apostolorum plicantium, & fide credentium populorum. THEO. Leprosus autem quāuis Dns prohibuerit beneficium patefecit. vnde sequitur: Et ille egressus cepit prędicare & diffamare sermonem. Oportet. n. bñficiatum gratū esse & gratias reddere etiā si bñficiens non indigeat. G R E G. 19. Mor. Merito autem quę rit, quidnam sit. quō Dns quę gessit abscondi iussit, & nec ad horam potuerunt abscondi: Sed notandum miraculum faciens taceri iussit, & tñ taceri non potuit, vt videlicet electi eius exempla doctrinę illius sequentes in magnis quę faciunt latere quidem in voluntate habeant, sed vt profint alijs prodantur inuiri. Non ergo voluit quicq fieri, & minime potuit: sed quid velle eius membra debeant, quidue de eis etiam volentibus fiat, doctrinę magisterio exemplum dedit. B E D A: Vnius autem perfecta saluatio multas ad Dnm cogit turbas. vnde subditur: Ita vt iam nō posset manifeste introire in ciuitatē, sed foris in desertis locis esse. CHRYS. Leprosus. n. vbiq; prędicabat mirabilem curationem, ita vt omnes currerent ad visum & fidem curatis, vt propter hoc Dominus in ciuitatibus euangelizare non posset: sed in eremis conuersaretur. vnde sequitur: Et conueniebant ad eum vndique. H I E R. Mystice lepra nostra peccatum primi hominis est quę a capite cepit quę regna mundi desiderauit. Radix. n. omnium malorum est cupiditas. vnde Giezi auaritiā secutus lepra suffunditur. B E D A: Extenta vero manu Saluatoris, hoc est incarnato Dei verbo, humanamque contingente naturam ab erroris prisę varietate mundatur. H I E R O. Quę quidem lepra vero Sacerdoti secundū ordinem Melchisedech ostensa oblatione mundatur eo dicente nobis: Date elemosynam, & omnia munda sunt vobis. Quod aut non poterat Iesus manifeste in ciuitatem introire & c. significatur quōd non omnibus manifestatus est Iesus, qui latet atque plateis seruiunt laudibus & proprijs voluntatibus: sed his qui foris cum Petro exeunt, & in desertis locis sunt, quę legit dominus ad orandum & reficiendum populū, qui. l. d. f. e. r. u. e. r. u. n. t. d. e. l. e. c. t. i. o. n. e. s. mundi,

regerit, immundus erit vsq; ad vesperum. Vt. n. ostendat. quō fm naturam est hęc immunditia, & quę lex non erat pp eum posita, sed pp hoies puros, & qu ipse est proprie Dns legis, & quia nō sicut seruus infert, sed sicut Dns sanitatem, leprosum tergit congruenter: non tñ exire necessario tactu ad curationis operationē. B E D A.

Ideo etiam tergit, vt probaret quia contaminari non poterat, qui alios liberabat, simūlq; illud mirabile, quō se sanauit genere quō fuerat obsecrat. Si vis inquit leprosus, potes me mūdare. Volo inquit. ecce habes voluntatem. Mūdare. et iam habes pietatis effectū. CHRYS. Per hoc aut non solū opinionē leprosi non destruxit: sed magis confirmauit. verbo. n. morbum fugat, & qu leprosus verbo dixerat, hoc opere adimpleuit. vnde sequitur:

Et cum hoc dixisset, statim discessit ab eo lepra, & mundatus est. B E D A: Nihil. n. medium inter opus Dei atq; pceptum, quia in pręcepto est opus. dicit. n. & iacta sunt. Sequitur: Et comminatus est illi, statimque eiecit eum, & dixit ei: Vide nemini dixeris. CHRYS. Quasi diceret, tempus nondum est mea opera prędicari. tua non indigeo prędicatione. Per hoc autem docet nos ex nostris operibus honorem apud homines pro retributione non quærere. Sequitur: Sed vade ostende te principi Sacerdotū. Propter hoc autem nunc ad Sacerdotem mittit Saluator, ad probationem medelę, & ne extra templum fieret: sed in oratione cum populo computetur. Mittit etiam quę sunt legis adimplens, vt Iudęorum linguam maliloquam obturaret. Opus quidem ipse compleuit, probationem operis illis dimittens. B E D A: Vt. i. n. t. l. i. g. e. r. e. t. Sacerdos eum non legis ordine: sed gratia Dei supra legem esse curatum. Sequitur: Et offer pro emundatione tua, quod pręcepit Moyses in testimonio illis. THEOPH. Pręcepit quidem munus offerre quod habebant in consuetudine, qui mundabant offerre, tanquā in huiusmodi testimonium, quod non erat contra legem, sed magis legem confirmabat, intantum qu ipse legis operaretur pcepta. B E D A: Si quę vero mouet quō Dns Iudaicum videtur approbare sacrificium, eum id non recipiat Ecclesie, meminerit qu nondum obtulerat in passione holocaustum suum. Non autem oportebat auferri significantia sacrificia priusq illud quod significabatur confirmatum esset contestatione Apostolorum plicantium, & fide credentium populorum. THEO. Leprosus autem quāuis Dns prohibuerit beneficium patefecit. vnde sequitur: Et ille egressus cepit prędicare & diffamare sermonem. Oportet. n. bñficiatum gratū esse & gratias reddere etiā si bñficiens non indigeat. G R E G. 19. Mor. Merito autem quę rit, quidnam sit. quō Dns quę gessit abscondi iussit, & nec ad horam potuerunt abscondi: Sed notandum miraculum faciens taceri iussit, & tñ taceri non potuit, vt videlicet electi eius exempla doctrinę illius sequentes in magnis quę faciunt latere quidem in voluntate habeant, sed vt profint alijs prodantur inuiri. Non ergo voluit quicq fieri, & minime potuit: sed quid velle eius membra debeant, quidue de eis etiam volentibus fiat, doctrinę magisterio exemplum dedit. B E D A: Vnius autem perfecta saluatio multas ad Dnm cogit turbas. vnde subditur: Ita vt iam nō posset manifeste introire in ciuitatē, sed foris in desertis locis esse. CHRYS. Leprosus. n. vbiq; prędicabat mirabilem curationem, ita vt omnes currerent ad visum & fidem curatis, vt propter hoc Dominus in ciuitatibus euangelizare non posset: sed in eremis conuersaretur. vnde sequitur: Et conueniebant ad eum vndique. H I E R. Mystice lepra nostra peccatum primi hominis est quę a capite cepit quę regna mundi desiderauit. Radix. n. omnium malorum est cupiditas. vnde Giezi auaritiā secutus lepra suffunditur. B E D A: Extenta vero manu Saluatoris, hoc est incarnato Dei verbo, humanamque contingente naturam ab erroris prisę varietate mundatur. H I E R O. Quę quidem lepra vero Sacerdoti secundū ordinem Melchisedech ostensa oblatione mundatur eo dicente nobis: Date elemosynam, & omnia munda sunt vobis. Quod aut non poterat Iesus manifeste in ciuitatem introire & c. significatur quōd non omnibus manifestatus est Iesus, qui latet atque plateis seruiunt laudibus & proprijs voluntatibus: sed his qui foris cum Petro exeunt, & in desertis locis sunt, quę legit dominus ad orandum & reficiendum populū, qui. l. d. f. e. r. u. e. r. u. n. t. d. e. l. e. c. t. i. o. n. e. s. mundi,

Cap. 18.

Car. Aur. S. Thom. O mundi,

mundi, & omnia quae possident, ut dicant: Portio mea Dominus. Gloria vero Domini manifestatur his, qui conueniunt vndique, id est per plana & ardua, quos nihil potest separare a charitate Christi. B E D A. Post factum etiam in ciuitate miracula secedit Dominus in desertum, ut ostendat se magis quietam & a saeculi curis remotam diligere vitam, atque ob huius appetitum sanandis curam adhibere corporibus.

CAP. I I.

B E D A: Quia nec carnales superna pietas deserit, quin etiam his gratiam suae visitationis, per quam & ipsi spirituales effici valeant indulget, post desertum Dominus redit in ciuitatem. vnde dicitur: Et iterum intrauit Capharnaum post dies octo.

AVGVST. de Con. Euan. Matthaeus autem hoc miraculum, quod sequitur ita scribit tanquam in ciuitate Domini factum sit: Marcus autem hoc in Capharnaum, quod difficilius solueretur: si Matthaeus etiam Nazareth nominaret. Nunc vero cum potuerit ipsa Galilaea dici ciuitas Christi, quia in Galilaea erat Nazareth, quis dubitauerit in ciuitate sua hoc fecisse Dominum, cum hoc fecerit in Capharnaum ciuitate Galilaeae, praesertim quia & ipsa Capharnaum ita excelebat in Galilaea. ut tanquam metropolis haberetur. Vel Matthaeus praetermisit, quae gesta sunt postquam venit in ciuitatem suam donec veniret Capharnaum, & sic adiungit de sanato paralytico, subiungens: Et ecce offe. ei paralyticus postquam dixerat, quod venit in ciuitatem suam. **CHRYSOSTOMUS.** Vel Capharnaum ciuitatem eius dixit Matthaeus, eo quod saepius illuc ibat, ac multa ibidem miracula perpetrabat. Sequitur: Et auditum est, quod in domo esset, & conuenerunt multi ita ut non caperet eos domus neque ad ianuam. Laborem enim accedendi desiderium audiendi superabat. Post hoc paralyticum introducunt, de quo & Matthaeus & Lucas dicunt. vnde sequitur: Et venerunt ferentes ad eum paralyticum qui a quatuor portabatur. Inuenientesque multitudinem ianuam obturatam, per eam non potuerunt aliquatenus introire. Sperantes autem portitores eum qui portabatur curationis gratiam posse promereri, lectum cum onere subleuantem, nudato tecto intromiserunt cum lecto paralyticum ante faciem Saluatoris, & hoc est quod subditur: Et cum non posset offerre eum. Sequitur: Cum vidisset Iesus fidem illorum ait paralytico: Fili, dimittantur tibi peccata tua. Non quidem dixit fidem paralytici, sed portantium. Contingit enim aliquando, quod aliquis fide alterius conualescit. **B E D A.** Inuenit dum sane quanti propria cuiusque fides apud Deum valeat, ubi tamen valuit aliena, ut totus homo repente interius exteriusque saluatus exurgeret, aliorum merito alijs relaxarentur errata. **T H E O P H I.** Ipsi etiam paralytici fidem vidit. etenim ille portari non fineret, nisi curationis fidem haberet. **B E D A.** Curaturus autem hominem a paralyti Dominus primo peccatorum vincula dissoluit, ut ostenderet eum ob nexus culpae arruam dissolutione fuisse damnatum, nec nisi his relaxatis membrorum posse recuperatione sanari. Mira autem humilitas, despectum & debilem, totisque membrorum dissolutum compagibus filium vocat, quem Sacerdotes non dignarentur attingere. aut certe ideo filium, quia dimittantur ei peccata sua. Sequitur: Erant autem illic quidam de scribis sedentes, & cogitantes in cordibus suis: Quid hic sic loquitur? blasphematur. **C Y R I L.** Arguunt autem eum blasphemiae mortis praecipitantes sententiam. erat enim in lege mandatum, quod quicumque blasphemaret in Deum morte puniretur. Hoc autem ei imponebant, quia sibi attribuebat diuinam potestatem remittendi peccata. vnde subditur: Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus? Solus enim iudex omnium potestatem habet dimittendi peccata. **B E D A.** Qui per eos quoque dimittit, quibus dimittendi tribuit potestatem, & ideo Christus vere Deus esse probatur, quia dimittere peccata quasi Deus potest. Errant itaque Iudaei, qui cum Christum & Deum esse, & peccatum dimittere posse credant: Iesum tamen Christum esse non credunt. Sed multo dementius errant Arriani, qui cum Iesum & Christum esse & peccata posse dimittere, Euangelij verbis deus negare non pudeant, nihilominus Deum negare non timent. At ipse per-

CAPVT II.

Iterum intrauit Capharnaum post dies octo, & auditum est, quod in domo esset, & conuenerunt multi, ita ut non caperet eos domus neque ad ianuam, & loquebatur eis verbum. Et venerunt ad eum ferentes paralyticum, qui a quatuor portabatur, & cum non possent offerre eum illi praeter turba, nudauerunt lectum ubi erat, & patefacientes submiserunt grabatum, in quo paralyticus iacebat: Cum au-

tem vidisset Iesus fidem illorum, ait paralytico: fili, dimittantur tibi peccata tua. Erant autem illic quidam de scribis sedentes & cogitantes in cordibus suis: Quid hic sic loquitur? blasphematur. Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus? Quo statim cognito Iesus spiritu suo, quia sic cogitarent intra se, dicit illis: Quid ista cogitatis in cordibus vestris? Quid est facilius, dicere paralytico dimittantur tibi peccata tua, an dicere: Surge, tolle grabatum tuum & ambula? Ut autem sciatis, quia filius hominis habet

Pharisaei enim difficilius credebant sanare corpus tanquam manifestum, animam vero curare facilius, quia inuisibilis est medela, ita ut talia cogitarent. Ecce corpus curare definit, & inuisibilem curat animam. magis autem si valuisset, corpus iam curasset, & non ad inuisibilem refugisset. Saluator igitur, ostendens quod vtraque potest ait: Quid est facilius? quasi dicat. Ego quidem per corpus medelam quae secundum veritatem facilius est, difficilius autem vobis videtur, ostendam vobis animae sanitatem quae difficilius est. **CHRYSOSTOMUS.** Et quia dicere quam facere, facilius est, adhuc manifesta erat contradictio, quia opus nondum erat manifestum. vnde subditur: Ut autem sciatis quia potestatem habet filii quasi dicat. Quoniam de verbo diffiditis, operationem inducant quod erat inuisibile confirmantem. Signanter autem dicit: In terra dimittendi peccata. ut ostenderet, quod humanae naturae potestatem diuinitatis inuicit inuisibilitate, quia etiam factus est homo: tamen Dei verbum permansit, etiam per dispensationem in terris cum hominibus conuersaretur: non tamen prohibebatur miracula perpetrare, ac remissionem tribuere peccatorum. non enim humanitas dimiuit aliquid de proprietatibus diuinitatis. nec diuinitas impediuit Dei verbum incommutabiliter, & veraciter in terris secundum carnem fieri filium hominis. **T H E O P H I.** Dicit autem: Tolle grabatum tuum. ad maiorem miraculi certitudinem: ostendens quod non est secundum fantasiam, simulque ut ostenderet, quod non solum curauit, sed & fortitudinem dedit. sic animas non solum a peccato conuertit: sed eis virtutem tribuit ad operandum mandata. **B E D A.** Fit igitur carnale signum ut probetur spirituale, quamquam eiusdem virtutis sit & corporis, & animae vitia dimittere. vnde sequitur: Et statim ille surrexit, & sublato grabato abiit coram omnibus. **CHRYSOSTOMUS.** Prius autem id quod querere venerat, scilicet animam, remittendo peccata curauit, ut eum non credentes dubitauerunt, tunc opus adducit in medium, ut verbum opere confirmetur, & per manifestum occultum animae. sanitas per medelam corporis ostendatur. **B E D A:** Datur etiam nobis intelligentia propter peccata plebsque euenire corporum debilitates. & iccirco forsitan prius dimittantur peccata, ut causis debilitatis ablatis, sanitas restitueretur. Quinque. n. de causis affliguntur homines molestijs carnis. aut propter merita augeant, ut Iob & martyres. aut propter humilitatem conseruandam, ut Paulus ab angelo Sathanae. aut ob peccata intellegenda & corrigenda, ut Maria soror Moysi, & hic paralyticus. aut ad gloriam Dei, sicut cecus natus & Lazarus. aut ad initium damnationis, sicut Herodes. Miranda est autem diuinae potentiae virtus, ubi nulla temporis interueniente morula, iussu Saluatoris salus festina comitatur. vnde sequitur: Ita ut admirarentur. Relinquentes maius. remissionem peccatorum, admirantur tantummodo quod apparet, corporis. sanitatem. **T H E O.** Non est autem hic paralyticus qui a Ioanne curatus narratur. ille enim hominem non habebat, hic vero quatuor. ille in probatica piscina curatur, hic vero in domo. Est autem vnus, qui a Mattheo & Marco curatus narratur. Mylicae autem est, & nunc Christus in Capharnaum, in domo. consolationis, in Ecclesia est domus paralytici. **B E D A.** Praedicante autem Domino in domo non capiuntur neque ad ianuam, quia praedicante in Iudaea Christo gentiles ad audiendum nondum intrare valuerunt, ad quos tamen est foris postposita doctrinae suae verba praedicatores direxit. **H I E R O N.** Paralyticus autem rypus est corporis quo

quo piger facit in mollitie carnis habens desiderium salutis. **T H E O.** Si ergo ego dissolutis potentis animae quasi paralyticus inuirtuosus habeat, audiamque tunc, Fili, & relinquuntur mihi peccata. filius enim Dei fit aliquis propter mandatorum operationem. **B E D A:** Seu quia quatuor sunt virtutes quibus ad pro merendam sospitate homo fiducia mentis erigitur, quas nonnulli prudentiam, fortitudinem, temperantiam & iustitiam nuncupant. Desiderant autem paralyticum Christo offerre, sed turba interposita ab omni parte intercluduntur, quia saepe anima post infirmi corporis desiderium superne gratiae remedio cupiens innovari, praesens consuetudinis obstaculo retardatur. Saepe inter ipsas orationis secreta dulcedines, & quasi suauis cum Domino colloquium turba cogitationum interueniens aciem mentis ne Christus videatur, impedit. Non itaque est in infimis vbi turbae tumultuant remanendum, sed tectum domus, i. sacrae scripturae sublimitas est appetenda, lexque Domini meditata. **T H E O P H I.** Sed quomodo ferat ad Christum, nisi tectum aperiat? Tectum enim est intellectus, qui supponitur omnibus his, quae in nobis sunt. hic multum habet terrae quantum ad lateres fictiles, terrenas dico res, sed si haec subleuetur virtus, intellectus in nobis exoneratur. Post hoc submitatur. i. humilietur. non enim decet extolli de hoc, quod intellectus est exoneratus, sed magis humiliari. **B E D A.** Vel patefacto tecto eger submittitur, quia referatis scripturarum mysterijs ad notitiam Christi peruenitur, hoc est ad eius humilitatem fidei pietate descenditur. Quod autem cum grabato deponitur infirmus, significat ad hominem adhuc in ista carne constituto Christum debere cognosci. De grabato autem surgere est animam se a carnalibus desiderijs, ubi egra iacebat abstrahere. Grabatum tollere est ipsam quoque carnem per continentiae frenam correptam spe caelestium praemiorum a delictijs segregare terrenis. Sublato autem grabato domum ire, ad paradisum redire est. Vel sanus qui languerat, domum reportat grabatum, cum animam remissione accepta peccatorum cum ipso suo corpore ad internam suam custodiam se refert. **T H E O P H I.** Oportet etiam grabatum, i. corpus tollere ad operationem boni. tunc enim ad contemplationem pertingere valebimus, ita ut quae in nobis sunt cogitationes, dicat quoniam nunc sic vidimus, i. numquam sic intelleximus sicut nunc & paralytici curati. qui enim a peccatis mundatus est mundius videt.

B E D A. Postquam Dominus in capharnaum docuit, egressus est ad mare, ut non solum ciuilem vitam hominum instrueret, verum et habitatoribus maris Euangelium regni praedicaret, eosque fluctuantium rerum labentium motus contemneret, ac fidei firmitate superare doceret. vnde dicitur: Et egressus rursus ad mare, oisque turba veniebat ad eum, & docebat eos. **T H E O.** Vel post miraculum ad mare egreditur, quasi solitarius volens esse, sed turba concurrens iterum, ut addiscas quantum fugis gloriam, tamen ipsa te persequitur. Et si quidem tu ipsam persequeris, ipsa te fugiet. Inde autem transiens Dominus vocauit Mattheum. vnde sequitur: Et cum praeteriret, vidit leui Alpei sedentem ad Teloneum. **CHRYSOSTOMUS.** Idem autem est publicanus a tribus Euangelistis nominatus. scilicet Mattheo a Mattheo. Leui autem simpliciter a Luca: Leui autem Alpei a Marco. filius enim erat Alpei. Binomios autem secundum scripturam, & alios esse videre, sicut focer Moysi quique; Letro, quique; Raguel vocat. **B E D A.** Sic et idem est Leui qui & Mattheus. Sed Lucas Marcusque propter verecundiam & honorem Euangelistae nomen ponere nolunt vulgatum. Ipse autem Mattheus iuxta illud quod scriptum est: Iustus accusator est sui: Mattheum se & publicanum nominat, ut ostendat legitimum nullum debere conuersum de salute diffidere, cum ipse de publicano in Apostolum sit repente mutatus. Ad Teloneum autem, i. ad curam dispensationemque vestigalium sedentem dicitur **T H E O.** Sedebat enim in Teloneo, ut consuetudinis est, aut aliquos impetret, aut verba vendens, aut aliquid huiusmodi faciens, quibus in suis mansionibus Telonearij virtutem, qui de hoc statu sic subleuatus est, ut relinquens omnia Christum sequeretur. vnde sequitur: Et ait illi: Sequere me, & surgens secutus est eum. **B E D A.** Sequi autem imitari est: ideoque ut pauperem Christum non tam gressu quo

affectu imitari posset reliquit propria, qui rapere solebat aliena. Non solum autem lucra reliquit vestigalium, sed & periculum contempsit quod euenire poterat a principibus saeculi, quia vestigalium rationes imperfectas atque incompositas reliquit. Ipse enim Dominus, qui hunc exterius humana allocutione ut sequeretur vocauit, intus diuina inspiratione ut mox vocatorem sequeretur, accendit. **H I E R.** Sic ergo Leui qui appositus interpretatur a Teloneo negotiorum saecularium solui sequitur verbum quod dicit: Qui non renuicauerit omnibus quae possidet, non potest meus esse discipulus. **T H E O.** Qui autem prius alios imperebat sic factus est beniuolus, ut ad comestione plurimos conuocaret. vnde sequitur: Et factum est cum accum. scilicet, Iesus in domo illius multi publicani & peccatores simul discumbebant cum Iesu & discipulis eius. Erant enim multi, qui sequebantur eum, & Scribae & Pharisaei videntes quia manducaret cum publicanis & peccatoribus, dixerunt discipulis eius: Quare cum publicanis & peccatoribus manducat & bibit Magister vester? Hoc audito Iesus, ait illis: Non necesse habent sani medico, sed qui male habent. Non enim veni vocare iustos, sed peccatores.

c Et erant discipuli Ioannis & Pharisaeorum ieiunantes, & veniunt canani & peccatores simul discumbebant cum Iesu & discipulis eius. **B E D A.** Publicani autem appellatur hi qui vestigalia publica exigunt, siue qui conductores sunt vestigalium fisci vel rerum publicarum, necnon & hi, qui saeculi huius lucra per negotia lestantur eodem vocabulo censentur. Viderant itaque publicanum a peccatis ad meliora conuersum locum inuenisse poenitentiae, & ob id etiam non desperant salutem. neque vero in pristinis vitijs permanentes publicani veniunt ad Iesum, ut Pharisaei & Scribae, sed poenitentiam agentes, ut sequens Euangelistae sermo designat dicens: Erant enim multi qui sequebantur eum. **I B A T. N.** Dominus ad conuiuia peccatorum, ut occasionem haberet docendi, & spirituales inuitatoribus suis praepararet cibos quod in mysteriorum figuris congruit. qui enim domicilio Christum recepit interno, maximis delectationibus exuberantium pascebat voluptatum. Itaque Dominus libenter ingreditur, & in eius qui crediderit recubitat affectu. & hoc est bonorum operum spirituale conuiuium quod diues populus eger, & pauper epulatur. **T H E O P H I.** Pharisaei autem hoc arguunt quasi pueros se facientes. vnde sequitur: Et Pharisaei videntes quia manducaret cum publicanis & peccatoribus, dixerunt discipulis eius: Quare cum publicanis & peccatoribus manducat & bibit magister vester? **B E D A:** Si per Matthei electionem, & vocationem publicanorum fides exprimitur gentium, quae prius mundi lucris inhiabant, profecto supercilium Scribarum & Pharisaeorum Iudaeorum inuidiam insinuat, qui de gentium salute torquentur. Sequitur: Hoc audito Iesus ait illis: Non necesse habent sani medico, sed qui male habent. Suggillat Scribae & Pharisaeos, qui iustos se putantes peccatorum confortia declinabant. Scipsum medicum dicit, qui miro medicandi genere vulneratus est propter iniquitates nostras, & eius liuore sanati sumus. Sanos autem & iustos appellat eos, qui suam iustitiam nolentes statuere, iustitiae Dei sunt subiecti. Porro male habentes & peccatores vocat eos, qui suae fragilitatis conscientia deuicti, nec per legem se iustificari posse videntes, Christi gratiae poenitendo colla submitunt. vnde subditur: Non enim veni vocare iustos sed peccatores. Non quidem ut mancant peccatores, sed ut ad poenitentiam conuertantur.

ipse nãque Deus nos vlnẽrat vt filios pater. B E D A. Proci-

derunt ergo vtrique Domino, & qui habebant plagas infirmitatum corporaliũ, & qui a spirĩtibus vexabantur immundis: sed infirmi simplici intentione obtinenda salutis. demoniaci autem vel potius in eis habitantes demones, vi diuini timoris coacti, nõ solum ad procidendum ei,

verum etiam ad confitendum eius maiestatem compulsi. Vnde sequitur: { Et cladi. Tu es filius Dei. } vbi miranda est Arrianorum cecitas, qui post resurrexĩs gloriam filium Dei negant, quem demones adhuc mortali carne indutum filium Dei profiterentur. Sequitur: { Et vehe. cõmi. eis ne ma. eum. } Peccatori enim dixit Deus: Quare tu enarras iustitias meas? Prohibetur ergo dominum prædicare peccator, nequis dum prædicantem audit, sequatur errantem. improbus. n. magister est diabolus, qui falsa veris sæpe permiscet, vt spiritus veritatis testimonium fraudis obtegat. Ceterum non solum demones: sed & a Christo sanati, & Apostoli ante passionem præcipiuntur recitare de illo: ne diuina maiestate prædicata passionis dispensatio differretur. Iuxta allegoriam vero in hoc, qd Dominus egressus de synagoga fecerit ad mare gentium saluationem præfigurauit, ad quas venire per fidem relicta ob perfidiam Iudæa dignatus est. Recte enim diuersis errorum aufractibus iactare nationes instabilitati pelagi comparantur. Multa autem turba a diuersis prouincijs secuta est eum, quia prædicantibus Apostolis multas nationes ad se venientes benigne suscepit. Nauicula vero Domino in mari deseruiens Ecclesia est de gentibus congregata. propter turbam autem ne se comprimatur nauicula ascendit, quia turbidas carnalium mentes fugiens, ad eos qui gloriam sæculi spernunt venire, & mansionem facere gaudet. Distat autem inter comprimere Dominum & tangere. comprimunt. n. cum carnalibus cogitationibus aut factis pacem turbant in qua veritas manet. tangit vero qui p̄ fidẽ & dilectionem eũ suscepit corde. vnde qui eum tetigerunt saluati esse perhibentur. T H E O. Moraliter autem Herodiani, idest carnales Christum interficere volunt: Herodes enim pelliceus interpretatur. Qui vero de patria sua egressiuntur, i. a carnali habitudine, hi sequuntur Christum, & eorum plagæ curantur, idest peccata quæ conscientiam vulnerant. Iesus autem in nobis est ratio, quæ præcipit vt nauicula nostra, idest corpus ei deseruiat, ne ratione turbaciones opprimant rerum.

c ¶ B E D A. Postquam nephandos spiritus se prædicare prohibuit, elegit sanctos qui & immundos spiritus eiicerent, & Euan- gelium prædicarẽt. vnde dicitur: { Et ascen. in mon. vo. ad se quos vo. ipse. } T H E O P H I. Lucas autem dicit, qd ascendit ad orandum. post miraculorum. n. ostensionẽ orat, docens nos, quod oportet gratias agere cũ consequimur aliquid boni, & hoc diuinæ virtuti appropriare. C H R Y. Prælatos etiam Ecclesiæ instruit in orationibus permouere antequam ordinationem faciant, vt eorũ officium non frustretur. Cum ergo secundum Lucam dies factus esset vocauit quos voluit. Erant enim plures qui eum sequebant. B E D A. Non enim illorum electionis ac studij: sed diuinæ erat dignationis & gratiæ, vt in Apostolatum vocarentur. Mons enim ille in quo Apostolos Dominus elegit altitudinem designat iustitiæ, in qua erant instituendi, & quæ erant hominibus prædicaturi. H I E R O. Vel Christus spiritualiter mons est ex quo aquæ viuæ fluunt, lac in paruulorum salute præparatur, pinguedo spiritualis agnoscitur, & quicquid summe bonum creditur, in montis istius est gratia constitutum. In montem ergo vocantur excelsi meritis & verbis, vt locus congruat meritis altis. Sequitur: { Et ve. ad eum & fe. vt essent duodecim cum illo, & vt mit. eos prædicare. } Speciem. n. Iacob dilexit Dominus, vt sint ipsi super thronos duodecim iudicantes duodecim tribus Israel, qui etiam trini & quaterni circa tabernaculum Domini excubant, & sancta Domini verba humeris operum portant. In hoc enim sacramento quondam filij Israel circa tabernaculum castrametabantur. vt ex omni parte per quadrum trinit tribus manerent. Ter autem quatuor. i. z. faciunt, & ter quaterni ad prædicandum sunt missi Apostoli, vt per vniuersas quadrati orbis plagas baptizarent gentes in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti. Sequitur: { Et dedit illis potestatem cu. infir. & eiici. de. vt. f. promissorum caelestium magnitudinẽ attestaretur magnitudo factorum, & noua facerent, qui noua prædicarent. } T H E O P H I. Numerat autem Apostolorum nomina, vt ppter falsos Apostolos euitandos sint noti & veri. & ideo sequitur: { Et impo. Simo. no. Petrus. } A V G. de Con. Euan. Nullus au-

tem putet nunc accepisse Simonem nomen, vt Petrus vocaretur, ne sit contrarium Iohanni, qui longe antedictum esse illi commemorat: Tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus. Marcus autem recapitulando hoc commemorauit. Cum. n. vellet nomina duodecim Apostolorum enumerare, & necesse haberet Petrum dicere, breuiter insinua-

re voluit, qd non hoc antea vocaretur, sed hoc ei Dominus nomen imposuerit. B E D A: Ideo autẽ Dominus voluit eũ prius aliter vocari, vt ex ipsa commutatio ne nominis sacramentum commẽdaretur. idem est ergo Græcẽ siue Latine Petrũ qd syriace Cephas, & in vtraque lingua nomẽ a petra deriuatum est, nec dubium quin illa de qua Paulus ait: Petra autẽ erat Christus, nam sicut lux vera erat, & Christus donauit Apostolis vt lux mundi vocentur: sic & Simoni qui credebat in Petram Christum, Petre largitus est nomen, H I E R O. De obedientia autem quam Simon significat ascendit ad agnitionem quam significat Petrus: Sequitur: { Et Iacobum zebe. & Io. fra. lac. } B E D A: Subaudiatur a superioribus, vocauit ad se ascendens in montem. H I E R: Iacobum. f. qui supplantata habet ora desideria carnis & Ioannẽ, qui gratia accepit, quod alij per laborem tenent. Sequitur: { Et imposuit eis nomina Boanerges. } C H R Y S O S T O M V S. Filios quidem Zebedæi, sic nominat propter hoc, quod magna & clara diuinitatis edicta debebant orbi terræ diffundere.

H I E R O N Y M V S. Vel per hoc trium superiorum sublimẽ ostenditur meritum, qui in monte merentur audire tonitruum patris per nubem de filio tonantis: Hic est filius meus dilectus. vt. & ipsi per nubem carnis, & ignem verbi quasi fulgura in pluuiam in terris spargerent, quoniam Dominus fulgura in pluuiam fecit, vt extinguat misericordia quod iudicium vrit. Sequitur: { Et Andream. } Qui viriliter vim facit perditioni, & vt responsum mortis in se semper habeat, & anima eius sit semper in manibus suis. B E D A: Andreas enim Græcum nomen est, & interpretatur virilis, ab ἄνδρo Andros, quod est vir: quia viriliter Domino adhæsit. Sequitur: { Et Philippum. } H I E R O N Y M V S. Qui est os lampadis, qui illuminare potest ore, quod corde concepit, cui dedit Dominus aperitionem oris illuminantis: Scimus hunc modum locutionis proprium esse diuinarum scripturarum, quod Hebræa nomina ad aliquod mysterium significationis sunt posita. Sequitur: { Et Bartholomæum. } Qui est filius suspendentis aquas, illius scilicet qui dixit: Et mandabo nubibus meis ne pluant super eum imbrem: Nomen vero filij Dei per pacem & dilectionem acquiritur inimici. Beati enim pacifici, quoniam filij Dei sunt. Ee diligite inimicos vestros, vt filij Dei sitis. Sequitur: { Et Matthæum. } Qui est donatus cui donatur a Domino, vt non solum remissionem peccatorum adipiscatur: sed numero ascribatur Apostolorum: { Et Thomam. } Qui est abyssus: multa enim profunda scientes, Dei nomine profertur. Sequitur: { Et Iacobum Alphæi. } idest docti vel millefimi, cuius a latere cadent mille. hic alter Iacobus est, cui colluctatio non est aduersus carnem & sanguinem: sed aduersus spirituales nequicias: Sequitur: { Et Thadæum. } is est corculum, idest cordis cultor. qui conseruat cor suum omni custodia. B E D A: Thadæus autem ipse est quem Lucas in Euangelio, & in actibus Apostolorum Iudam Iacobi nominat. erat enim frater Iacobi fratris Domini, vt ipse in Epistola sua scripsit. Sequitur: { Et Simonem Chananæum & Iudam Scarioth, qui tradidit illum. } Hæc cum additamento posuit, ad distinctionem Simonis Petri & Iudæ & Iacobi. Simon autem Chananæus dicitur ab Chana vico Galileæ: Iudas autem Scarioth a vico in quo ortus est, aut ex tribu Isachar dicitur. T H E O P H I. Sed cur inter Apostolos computatur? vt discamus, quod Deus non repellit aliquem propter futuram malitiam, sed propter præsentem virtutem dignum facit haberi. H I E R O N Y M V S. Simon autem ponens tristitiam interpretatur. Beati namque qui lugent nunc, quoniam ipsi consolabuntur. Chananæus autem, idest zelotes dicitur quem zelus domus Dei comedit. Iudas autem Scarioth est, qui non delet peccatum suum per poenitentiam. Iudas enim confitens vel gloriosus interpretatur, Scarioth autem memoria mortis. Sunt autem confessores multi in Ecclesia superbi & gloriosi, vt Simon magus, & Arrius & ceteri Hæretici, quorum memoria mortalis: ideo in Ecclesia celebratur, vt euitetur.

d ¶ B E D A.

d ¶ B E D A. Electos in monte Apostolos Dñs ad domum reducit quasi eos admonens, vt post acceptum Apostolatus gradum ad conscientiam suam redeat. vnde dicitur. { Et veniunt in domũ, & conuenit iterũ turba, ita vt non possent neq; pa. mã. } C H R Y. Ingrate quidem erant Principi multitudines, quos impedit a cognitione elatio. grata

vero populi multitudine venit ad Iesum. B E D A. Quam beata vero frequentia turba confluentis, cui tantum fuit curæ ad obtinendam salutem, vt ex auctori salutis cum his qui secum erant, nec vescendi quidem hora libera maneret, sed quæ turba frequentat externa, hunc propinquorum estimatio parupendit. Sequitur. n. { Et cum audi. sui ex. re. eũ. } Quia enim altitudinem sapientie quam audiebant capere non poterant, quasi in alieno eum sensu locutum esse credebant. vnde sequitur: { Dicebant enim, qm in fur. ver. est. } T H E O. Idest demonium habet & furit: & ideo eum tenere volebant vt incarcerarent tanq demoniacum. Et quidem fuis hoc volebant, i. propinqui: forte compariore eius vel fratres eius. Stulta autem fuit infania, qd tantorum miraculorum diuinæ sapientiæ factorem in furiam verti concipiunt. B E D A: Multum autem distat inter eos qui verbum Dei pro mentis tarditate non intelligunt, quales fuerunt de quibus dictum est, & eos qui hoc quod intelligunt de industria blasphemant, de quibus subditur: { Et scribẽ qui ab hiero. descen. dicen. qm beelzeb. habet. } Quæ. n. negare nequiterant, sinistra interpretatione peruertere laborant, quasi non deitatis opera essent: sed immundissimi spiritus, i. Beelzebub, qui Deus erat Acharon. Nam Beel. quidem ipse est vir, Zebub autem musca vocatur. Beelzebub ergo, i. vir muscarum interpretatur. ob sordes immolatiij cruoris ex cuius spurcissimo ritu principẽ demoniorum eum nominabant cum subdunt: { Et quia in prin. de. eiicit dæmonia H I E R O. Mystice autem domus ad quam veniunt primitiua est Ecclesia. Turba quæ impediunt panem manducari, peccata & vitia sunt, quia qui manducat indigne, iudiciũ sibi manducat & bibit. B E D A: Scribẽ etiam ab Hierosolymis descendentes blasphemant. Turba vero ab Hierosolymis veniens secuta est dñm, & ab alijs regionibus Iudæorum siue gentium, quæ sic erat passiois tps futurum. vt turba illi populi Iudæorum cũ palmis ac laudibus Hierosolymam pduceret gentiles videre desiderarent, sed Scribæ & Pharisei de eius morte tractarent.

c ¶ C H R Y. Postea blasphemia Scribarum, Dñs ostendit impossibile fore quod dicebant, suam probationẽ exẽplo confirmas. vnde dicit: { Et co. eis i. pa. di. illis: Qũo potest sã. fat. eiicere? } quasi diceret: Regnum contra se in testino bello diuisum, necesse est desolari. Quod & in domo & in ciuitate vř. Quocirca etsi Sathanæ regnum in seipsum diuisum est: ita qd Sathanas ab hominibus repellat Sathanam, desolatio regni demonum appropinquauit. regnum autem eorum est in hoc, qd hoies subditos teneant. Si igitur ab hominibus pelluntur, hoc non est aliud qd regnum eorum dissolui. Si autẽ adhuc in hoibus tenent prætem, manifestum est, qd regnũ maligni adhuc stat, & non est contra seipsum diuisum. G L O. Et quia iam ostidit exemplo, qd demon demonem non expellit: ostidit quõ postet expelli, dicens: { Nemo potest va. for. } T H E O. Exemplum tale est, fortis est demon, vasa eius sunt hoies in quib9 recipitur: Nisi ergo quis prius vincat demonem & alliget, quo vasa eius, i. demoniacos ab eo diripiet? Sic & ego qui diripio vasa eius, i. libero hoies a demoniaca passione, prius alligo demones & supero eos & inimicos eorum sum. Quõ ergo dicitis, qd Beelzebub habeo, & demonum amicis exis dæmonia eiicio? B E D A: Alligauit etiam dñs fortem, i. diabolum, hoc est electõũ seductione cõpescuit, & ingressus in domum, i. in mundum, domum eius & vasa, i. homines diripuit, quæ ereptos a diaboli laqueis Ecclesiæ suæ adunauit. Vel domum eius diripuit, quia omnes mundi partes, quibus olim hostis dominabatur antiquus Apostolis eorumque successores distribuit, vt populos ad viam vitæ conuerterent. Ostendit autem Dominus, quod grande scelus committerent, qui hoc quod Dei esse cognouerant, diaboli esse clamabant cum subdit: { Amen dico vobis, quoniam omnia dimitt. s. ho. peccata & blasphemiz quibus blasphemauerint. } Omnia quidem peccata &

A blasphemiæ non passim dimittuntur omnibus hominibus: sed his qui dignam pro erroribus suis in hac vita poenitentiam egerint, & sic neque vllum habet locum. vel Nouatus non poenitentibus, qui in martyrio lapsi sunt, veniam neget esse tribuendam, vel Origenes qui asserit post iudicium vniuersale transactis, licet seculorum voluminibus cõfurrerit in semetipsum, dispartitus est, & non poterit stare sed finẽ habet. Nemo p̄t vasa foris in domũ ingressus diripere, nisi prius fortẽ alliget, & tũc domum eius diripiet. Amẽ dico vobis, qm oĩa dimittentur filijs hominum pctã & blasphemiaz quibus blasphemauerint, q aut blasphemauerit in Spiritũ sanctũ non habet remissionẽ in æternum, sed reus erit eterni delicti, qm dicebatur spiritum imundũ habet.

f Et venerunt mater eius & fratres, & foris stantes miserunt ad eum, vocantes eũ. Et sedebat circa eum turba, & dicunt ei: Ecce

fit. Est enim Spiritus sancti operatio regnum Dei, & propter hoc irremissibilem dicit esse Spiritus sancti blasphemiam. Pro eo autem quod hic subditur: { Sed erit reus æterni delicti. } alius Euan gelista dicit: Neque in hoc sæculo, neque in futuro. Per quod intelligitur iudicium quod est secundum legem & futurum. Cum enim lex maledicentem Deum occidi iubeat, in hoc legis secundæ excusationem non habet. omnis autem qui baptizatur extra hoc sæculum fit. Latebat autem Iudæos remissio, quæ sit per baptismum. Qui ergo miracula & demonum eiectioem, quæ solum sunt propria Spiritus sancti, demoni appropriat, nulla excusatio sibi de blasphemia relinquatur. Sed neque blasphemia talis, cum sit contra Spiritum sanctum remitti videtur. vnde exponens subdit, { Quoniam dicebant: Spiritum habet immundum. } T H E O P H I. Est autem intelligendum, quod veniam non consequentur nisi poenitent. Cum vero in carne Christi scandalizantur etiam si non poeniterent aliquid excusationis habebant, & remissionis aliquid consequerentur. H I E R O. Vel hoc dicit, quia non merebitur poenitentiam. gere vt recipiatur, qui Christum intelligens principem demoniorum esse dicebat. B E D A: Neque tamen hi qui Spiritum sanctum non esse Deum credunt, irremissibilis blasphemiæ crimine tenentur, quia non inuidia diabólica: sed humana ignorantia ducti hoc faciũt. A V G V S T. de Verbis Domini: Vel ipsa impoententia est blasphemia Spiritus sancti, quæ non remittitur. Contra enim Spiritum sanctum quo peccata dimittuntur, verbum dicit, siue cogitatio siue lingua, qui sibi cor impoententis thesaurizat. Subiungit autem quoniam dicebant spiritum immundum habet, vt ostenderet hinc fuisse exortam causam vt hoc diceret, eo quod dicerent eum in Beelzebub dæmonem expellere, non quia esset blasphemia quæ non remittitur, cum & hæc remittatur, si recta poenitentia consequatur: sed hinc causa extitit vt a Domino illa sententia proferreretur facta mentione spiritus immundi, quem aduersus seipsum diuisum Dominus ostendit propter Spiritum sanctum, qui etiam quos colligit efficit indiuisos, peccata quæ aduersus se diuisa sunt dimittendo, cui dono remissionis non resistit, nisi qui duritia cordis impoententis habuerit. Nam alio loco dixerunt Iudæi de Domino, quod dæmoniu haberet: nec tñ ibi aliquid dixit de blasphemia Spiritus sancti, quoniam non ita obiecerunt spiritum immundum, vt in se diuisus ex ore eorum posset ostendi sicut Beelzebub a quo demones eiici posse dixerunt.

f ¶ T H E O P H I. Quia propinqui Domini venerant tenere eum tanquam in furiam versum, mater eius amoris compassione detenta, venit ad ipsum: vnde dicitur: { Et venerunt mater eius & fratres, & foris stantes miserunt ad eum vocantes eũ. } C H R Y. Ex hoc autem manifestum fit, qd non semper cum eo erant fratres eius & mater, quia vero dilectus erat ad eum propter reuerentia, & affectum veniunt de foris expectantes. vnde sequitur: { Et sedebat circa eum turba & dicunt ei: Ecce mater tua & fratres tui foris quaerunt te. } B E D A. Fratres Domini non filij semper virginis Mariæ iuxta Heluidium: Nec filij Ioseph ex alia vxore iuxta quosdam putandi sunt: sed eius potius intelligendi sunt esse cognati. C H R Y. Alter autẽ Euangelista dicit, quod fratres eius nondum credebant in eum: Cui conuenit quod hic dicit, qd eum quaerebant de foris expectantes, & fm eandem intentionem Dominus

Cat. Aur. S. Tho. O 4 eorum

Lib. 4. c. 3.

Quasi di. nolite erubescere euangelium, sed inter tenebras persecutorum lumen uerbi Dei supra corporis uestri candelabrum leuate, fixamente retinentes illum diem quo illuminabit Deus abscondita tenebrarum. Tunc enim & uos laus, & aduersarios poena manet aeterna. CHR Y. vel aliter. Non est aliquid absconditum, quasi dicat. Si uos cum diligentia vitam duxeritis, accusatores lucernam uestram non poterunt obumbrare. THEO. Vnusquisque enim nostrum seu bonum aliquid, seu malum in praeterito fecerit manifestatur in praesenti, & multo magis in futuro. Quid n. est Deo occultius? sed tamen & ipse manifestatus est in carne. Sequitur. Siquis habet aures audien. aud. BEDA. Idest, si quis habet sensum intelligendi uerbum Dei, non se subtrahat, non auditu ad fabulas conuertat, sed his quae ueritas dixit, accomodat aures scrutandi, manus implendi, linguam praedicandi. Sequitur. Et dice. illis. Videte quid audiat. THEO. Ut scilicet nihil eorum, quae uobis a me dicuntur subterfugiat. In qua mensura mensi fueritis, remetietur uobis. i. quantumlibet mensuram intentionis introducetis, tantam recipietis utilitatem. BEDA, vel aliter. Si solerter omnia quae ualeatis bona facere, ac proximis intimare studueritis, aderit diuina pietas, quae uobis & in praesenti sensum altiora capiendi, ac potiora gerendi effectum conferat, & in futuro aeternam retributionem adiciet. Et ideo subditur. Et adicietur uobis. HIERO. vel aliter. Secundum mensuram fidei unicuique diuiditur intelligentia mysteriorum, & scientiae etiam adiacent virtutes. Sequit. Qui enim habet dabitur ei. i. qui fide habet virtutes, & qui habet opus uerbi, habebit & intelligentiam mysterij. Et qui non habet e contra fidem, deficit uirtute: & qui non habet opus uerbi, eius intelligentia caret: & qui non intelligit, iam auditum perdidit. CHR Y. vel aliter. Qui habet. f. affectum, & uoluntatem audiendi, & petendi dabitur ei. Qui uero non habet diuini auditus desiderium: & quod contingit habere scriptae legis, auferetur ab eo. BEDA. Nonnumquam enim lector in geniosus negligendo se, priuat se sapientia, quam tardus ingenio studiosus elaborando degustat. CHR Y. Potest autem ideo dici, quod non habet, quia ueritatem non habet propter hoc quod mendacium habet, putat enim aliquid se habere, qui mendacis intellectus existit.

C CHR Y. Posuit supra parabolam de tribus seminibus diuersimode perditis, & uno saluato, cuius sem proportionem fidei, & operationis tres differentias ostendit. hic uero parabolam ponit solum de saluatis. unde dicit. Et dicebat: Sic est regnum Dei quemadmodum si homo iaceret semen in terram. HIERO. Regnum Dei ecclesia est, quae regitur a Deo, & ipsa regit homines, & contrarias uirtutes, & uicia calcit. CHR Y. Vel regnum Dei dicit fidem, quae est in ipsum, ac dispensationem humanitatis, quod quidem regnum est, sicut si iaciat homo. Ipse enim existens Deus, & Dei filius homo incommutabiliter factus pro nobis, terram seminauit. i. totum mundum uerbo diuinae cognitionis illuminauit. HIERO. Semen enim uerbum uita est: terra corda humana, & dormitio hominis mors est Saluatoris. Exurgit semen nocte, ac die, quia post somnum Christi, numerus credentium per aduersa & prospera: magis magisque germinauit in fide, & creuit in opere. CHR Y. Vel exurgit ipse Christus, qui sedebat expectans per longanimitatem, quod recipientes semen fructificarent. Surgit autem. i. beniuolentiae suae uerbo ad fructificationem nos erigens per arma iustitiae a dextris, quibus significatur dies, & a sinistris, quibus significatur nox persecutionum. per haec enim semen germinat, nec arefcit. THEO. vel aliter: Christus dormit. i. ascendit in caelum, ubi licet dormire uideatur: surgit tamen nocte, cum per tentationes nos erigit in suam cognitionem, die uero, cum propter orationes nostras disponit salutem. HIERO. Quod autem dicit. Dum nescit ille. tropica est locutio, idest nescire nos faciat quis fructus usque in finem afferat. CHR Y. Vel dicit: Nescit ille, ut ostendat liberam uoluntatem eorum, qui uerbum suscipiunt: uoluntati enim nostrae committit opus, & non totum ipse solus operatur, ne bonum inuoluntarium uideatur. unde subdit: Vltro. n. terra fructificat. i. non necessitate coacta contra propriam uolun-

tatem, sed uoluntate adducitur ad fructificandum. Primum herbam. HIERO. Idest timorem. Initium enim sapientiae timor domini. Deinde spicam. i. penitentiam lachrymosam. Deinde plenum fructum in spica. i. charitatem, plenitudo enim legis est charitas. CHR Y. Vel primo herbam fructificat in lege naturae paulatim ad profectum cre scens. postmodum er ducit spicas in manipulum colligendas, & in altari domino offerendas in lege, scilicet Moyse. postea plenum fructum in euangelio. uel quia non solum oportet nos frondere per obedientiam, sed esse prudentes, & quasi harundinis spicas erectos perflittere de uentis agitantibus non curantes. Oportet nos etiam animam curare per assiduitate memoriae, ut tquam spicas fructum gestemus. i. operationem uirtutis completam demonstramus. THEO. Herbam enim germinamus, cum principium boni ostendimus. Deinde spicam, cum resistere tentationibus possumus. Deinde fructum, cum perfectum quis operatur. Sequitur. Et cum ex se produxerit fructus, statim mittit fal. qm adest messis. HIERO. Falx est mors, uel iudicium, quod fecit oia, messis consummatio saeculi. GRE. uel aliter: Semen homo iacit in terram, cum cordi suo bonam intentionem inserit. Dormit autem qui iam in spe boni operis quiescit. Nocte uero exurgit ac die, quia inter aduersa, & prospera proficit, dum ille nescit qui adhuc metiri incrementa sua non ualeat, & tamen concepta uirtus ad profectum ducitur. Cum igitur desideria bona concipimus, semen in terram mittimus. Cum recte operari incipimus, herba sumus. Cum ad perfectum boni operis creuimus, ad spicam peruenimus. Cum in eiusdem operis perfectione solidamur, iam plenum frumentum in spica proferimus.

G GLO. Postq posuit parabolam de fructificatione seminis eua gelicam, hic subiungit aliam parabolam ad ostendendam excellentiam doctrinae euangelicae ad omnes alias doctrinas. unde dicitur. Et dicebat, Cui assimilabimus regnum Dei? THEO. Paruissimum quidem est fidei uerbum. Crede in Deum, & saluus eris. sed sparsa super terram praedicatio dilatata est, & augmentata ita ut caeli uolantia. i. contemplantui homines, & alti intellectu, & cognitione sub eo habitent. Quanti enim sapientes Gentilium reliquentes sapientiam sub praedicatione euangelij requieuerunt. omnium igitur maior praedicatio facta est. CHR Y. Et etiam quia quod fuit hominibus in breuibus sermonibus nunciatum, sapientia quae inter perfectos dicitur dilatari super omnes sermones, quia nihil maius est hac ueritate. THEO. Ramos autem magnos fecit. quidam enim Apostolorum in Romam, & quidam in Indiam, & quidam in alias terrae partes sunt diuisi, sicut rami. HIERO. Vel semen istud minimum est timore, magnum autem in charitate, quae est maior omnibus oleribus, quia Deus charitas est, & omnis caro saeuum. fecit autem ramos misericordiae, & compassionis, cum sub umbra pauperes Christi, qui sunt caeli animalia delectantur habitare. BEDA: Homo autem qui seminat a plerisque Saluator ipse intelligitur, ab alijs autem ipse homo seminans in corde suo. CHR Y. Postea uero Marcus breuitate gaudens, ostendens parabolam naturam subiungit: Et talibus multis parabolis loquebatur eis uerbum prout po. audire. THEO. Quoniam enim turbae erant indoctae ad comestibilibus, & consuetis nominibus instruit eas, & propter hoc subdit. Sine parabola autem non loquebatur eis, ut. i. mouerentur ad accedendum, & interrogandum. Sequitur. Scorsum autem discipulis suis diserebat omnia. i. de quibus interrogabant, ut ignorantes, non simpliciter omnia tam manifesta, quam immanifesta. HIERO. Illi enim digni erant scorsum audire mysteria in penetrati, in timore sapientiae, qui remoti a cogitationum malarum tumultibus in solitudine uirtutum permanebant. Sapientia enim in tempore otii percipitur.

H HIERO. Post doctrinam dehinc ad mare uenerunt, & fluctibus turbantur. unde dicitur. Et ait illis, in illa die cum sero esset factum, transeamus contra. REMI. Tria enim legitur dominus habuisse refugia. i. nauis, montis, & deserti, quoties a turbis comprimebatur ad aliquid istorum refugiebat. Cum ergo ueredit dominus turbas multas circa se, earum importunitatem quasi homo uolens declinare iussit discipulos suos transerare. Sequitur.

Li. 2. c. 42.

Et dimit. tur. assu. eita ut erat in nauis. CHR Y. Discipulos quidem assumptis dominus, ut uisores fierent futuri miraculi: sed solum ipsos assumit, ne alij cognoscerent ipsos esse tam modice fidei. unde ad ostendendum, quod separarim alij transeraret, sub iungit. Et alia. na. e. cum illo. Ne autem superbirent discipuli, quod eos solos assumperat periclitari eos permittit. Et ut etiam per hoc discernerent tentationes uiriliter sustinere. unde sequitur. Et facta est pro ma. Vt autem futuri miraculi maiorem eis imprimat sensum: dat tempus timori dormiendo. unde sequit. Et erat ip. in pup. fuer. dor. Si enim uigilasset, aut non timuisset, neque rogasset tempestate orta, aut eum aliquid tale facere non putasset. THEO. Dimisit ergo eos incidere in timorem periclitationis, ut eius uirtutem in seipsis cognoscerent, qui alios ab eo beneficiatos uidebant. Dormiebat autem super cer. nauis ligneum siquid. CHRYSO. Ostendens suam humilitatem, & ex hoc multa sapientia docens. No dum autem discipuli, qui circa eum existebant eius gloriam cognoscebant, & quidem quod surgens poterat uentis imperare credebant, sed quod quiescens, seu dormiens nequaquam. Et ideo sequitur. Et excitant eum, & dicunt ei: Magister, non ad te pertinet, quia perimus? THEO. Ipse autem exurgens, comminatur primo quidem uento, qui maris tempestatem, & fluctus faciebat, & hoc est quod subditur. Et exurgens commi. est uento. Deinde uero praecipit mari. unde sequitur. Et dixit mari, tace, obmutescet. GLO. Ex commotione enim maris quidam sonitus confurgit, qui uidetur esse quaedam maris locutio periculis comminantis: & ideo conuenienter sub quadam metaphora tranquillitatem imperat taciturnitatis uocabulo, sicut & in cohibitione uentorum qui sua uolentia mare conturbat, comminationem nominauit. Solent enim potestatem habentes eos qui uolentia pacem hominum conturbant, comminatione poenarum refrenare. Per hoc ergo datur intelligi, quod Rex aliquis potest comminatione uolentis comprimere, & suis edictis murmur subiecti populi mitigare: Christus Rex uniuersae creaturae existens, sua comminatione uentorum cohibuit uolentiam, & mari taciturnitatem indixit, & statim est effectus secutus. Sequitur enim. Et cessauit uentus. cui. s. fuerat comminatus. Et facta est tranquillitas magna. In mari, cui taciturnitatem indixerat. THEO. Comminatus est etiam & discipulis tamquam fidem non habentibus. Sequitur enim. Et ait illis: Quid timidi estis? necdum habetis fidem? Si enim habuisset fidem, credidissent quod etiam dormiens seruari eos potuisset in columes. Sequitur. Et timuerunt timore magno, & dicebant ad alterutrum: Quis putas est iste, quia uenti & mare obediunt ei? Etenim dubie habebant se erga eum. In quantum enim iussu mare placuit, non baculo, ut Moyses, non praecibus, ut Heliseus Iordanem, neque arca, ut Iesus Naue, secundum hoc uere Deus eis uidebatur, secundum uero quod dormiebat, homo. HIERO. Mystice uero puppis ecclesiae est initium, in qua dominus corporaliter dormit, quia numquam dormit qui custodit Israel. puppis enim mortuis pellibus uiuos continet, & fluctus arceat, & ligno solidatur, idest cruce & morte domini ecclesia saluatur. Ceruical corpus domini est, cui diuinitas, sicut caput inclinata est. Ventus autem, & mare, & demones, & persecutores sunt quibus dicit: Tace, quando compescit edicta regum iniquorum, ut uoluerit. Tranquillitas magna est: pax ecclesiae post praesuram, siue theoria post uitam actiuam. BEDA: Vel nauicula quam ascendit, passionis arbor intelligitur per quam fideles ad securitatem securi litoris perueniunt. Aliae naues quae uisae dicuntur cum domino, illos significant qui fide dominicae crucis imbuti sunt: non tamen turbine, tribulationum pulsati. Vel post tentationum procellas serenitate pacis uisum.

CAP. V.

T uenerunt trans fretum maris in regionem Gerazenorum. Et exeunti ei de nauis, statim occurrit de monumento homo in spiritu immundo, qui domicilium habebat in monumentis. Et neque cathenis iam quisquam poterat eum liga-

tur. Discipulis autem nauigantibus Christus obdormiuit, quia si delibus futuri regni quietem meditantibus, tempus dominicae passionis aduenit. unde hic sero factum fuisse perhibetur, ut Solis occubitus non sola domini dormitio, sed ipsa discendentis lucis hora significet. Ascendente autem illo in puppim crucis, fluctus blasphemantium persecutorum allurgunt dæmoniis excitati procellis, quibus tamen non ipsius patientia turbatur: sed discipulorum imbecillitas concurrit. Excitant autem discipuli dominum, quia cuius mortem uiderant, maximis uotis resurrectionem quaerebant. Uento exurgens comminatus est, quia resurrectione celebrata, diaboli superbia strauit. Mare silere praecipit, quia Iudaeorum iracundiam refurgendo deiecit. Discipuli autem arguunt: quia post resurrectionem exprobrauit eis incredulitatem eorum. & nos quoque cum signo dominice crucis imbuti, saeculum relinquere disponimus, nauem cum Iesu conscendimus, mare transire conamur, sed nobis nauigantibus inter equos vis fremitus obdormiuit, quando inter medios uirtutum usus, vel immundorum spirituum, uel hominum prauorum, uel ipsarum nostrarum cogitationum imperus amoris flamma refrigescit. Verum inter huiusmodi procellas illum sedulo excitemus, mox tempestatem compescet, refundet tranquillitatem, portum salutis indulget.

CAP. V.

H E O. Quia qui in nauicula erant conquirebant ad inuicem: Quis putas est iste? inimicorum testimonio confirmatur quis esset. Accessit enim dæmoniacus confitens ipsum esse filium Dei. Ad quod narrandum eua gelitae accedens, dicens. Et uene. trans fretum. in regi Gerazenor. BEDA. Geraza est uisus in signis Arabiae trans Iordanem, iuxta montem Galaad, quam tenuit tribus Manasse, non longe a stagno Tyberiadis, in quod perci praecipitati sunt. CHR Y. Sed tamen neque Gadarenorum, neque Gerazenorum exquisita scriptura continet, sed Gerazenorum. Gadara enim ciuitas est Iudaeae, cui praecipit adiacet stagnum, & nullo modo mare. Geraza uero Arabiae ciuitas est, neque mare, neque stagnum proximum habens. Et ne tam euident mendacium Euangelistae dixisse uideant, uiri tam diligenter scientes ea quae circa Iudaeam erant. Gergesa quidem, a qua Gergeseni dicti, antiqua ciuitas fuit, iuxta eam, quae nunc Tyberias appellatur. circa quam praecipuum est circumpositum stagnum. Sequitur. Et ex. ei. de na. ita. occur. ei. de monu. ho. mo. AVG. de Con. euan. Cum Mattheus dicat duos fuisse, Marcus & Lucas unum commemorant, ut intelligas unum eorum fuisse personae alicuius clarioris, quem regio illa maxime dolebat. CHR Y. Vel uidetur, quod Marcus, & Lucas illud quod erat miserabilis narrauerunt, & propter hoc diffusius quod illi contigerat enarrant. Sequitur enim. Et neque cathenis iam quisquam eum pot. ligare. Dixerunt ergo simpliciter dæmoniacum, numerum non quaerendo, uel ut uirtutem maiorem ostendenter operantis. Nam qui unum talem curauerat, non erat ei impossibile multos alios curare. nec tamen hic dissonantia demonstratur. Non enim dixerunt, quod unus solus erat, quod si dixissent, Mattheus contradicere uiderentur. Habitabant autem in monumentis demones, errorum dogma multis uolentes immittere, quod decedentium animae in demones conuerterantur. GREG. Nilie. Parauerat autem secerit dæmonum ad resistendum diuinae potestati. Cui autem appropinquaret qui potestatem habet super omnia, exclamant eminentem eius uirtutem. unde sequitur. Videns autem Iesum a lon. ecur. & adora. eum, & cla. vo. magna, & di. ei. Quid mi. & tibi Iesu

Li. 2. c. 42.

Iesu fili Dei altissimi. CYRIL. Vide demonem duplici passio-
ne diuisum, audacia, & timore relatur, & orat, quasi quaestione
aliquam intentans vult scire quid sibi, & Iesu coe: q. d. qua de causa
eius me ab hominibus cum sint mei? B E D A: Quae autem im-
pietas est Iudaeorum eum dicere in principe demoniorum eiecit
se demonia, quem & ipsa demonia fatentur nihil secum habe-
re commune? CYRIL. Deinde orans subiungit: { Adiuro te per Deum, ne me torqueas. } emissionem enim reputabat tormentum, vel etiam inuisibiliter torquebat.
CHR Y. Quamuis enim mali sint demones: sciunt tamen, quod ipsos propter peccata expectat ultimo aliqua poena, quia vero nondum eis tempus ultimarum poenarum adueniret, firmissime cognoscebant, maxime cum pmissum esset eis hominibus commiseri. Sed quia Christus comprehenderat eos tantum mala perpetrare, putabant, quod propter factorum excessum ultimum punitionis tempus minime expectarent, propter hoc supplicat ne torqueantur. B E D A. Magnum enim tormentum est demonia a laesione hominis cessare, & tanto di-
mittit grauius, quanto possidet durius. Sequitur enim. { Dixi enim illi: Exi spiritus im. ab hom. isto. } CYRIL. Attendas inexpugnabilem virtutem Christi, conquassat Sathanam, cui verba Christi sunt ignis & flamma, secundum quod Psalmista dicit: { Liquefacti sunt motes a facie Dei. } i. sublimes, & superba virtutes. Sequitur. { Et inter. eum quod tibi nomen est? } T H E O. Interrogat quidem dominus non vt ipse sciret, sed vt caeteri sciant multitudinem habitantium demonum. CHR Y. Ne si ipse diceret, quod multi sunt, incredibile feret, vult ergo quod ipsi constentur, quod multi erant. vnde sequitur. { Et dicit: Legio mi. no. est, quia mul. sumus. } Non dicit determinatum numerum, sed multitudinem. non enim profert ad scientiam exquisitio numeri. B E D A. Confessio autem publice peste quam furens tolerabat, virtus curantis gratior apparet. Sed & nostri temporis sacerdotes, qui per exorcismi gratiam cures norunt solent dicere patientes, non aliter valere curari, nisi quantum sapere possunt omne quod ab immundis spiritibus visu, auditu, gustu, tactu, vel alio quolibet corporis, aut animi sensu vigilantes, dormientes, perturbent, confitendo patienter exponant. Sequitur. { Et praeca. eu. mul. ne expel. extra regionem. } CHR Y. Aut vt Lucas dicit, in abyssum. Abyssus enim est separatio huius mundi, promerentur enim demones mitti ad tenebras exteriores diabolo, & suis angelis praeparatas. Hoc autem Christus facere poterat: permisit tamen eos in hac terra esse ne absentia tentatoris: homines corona victoriae priuaret. T H E O. Et vt nobiscum pu-
gantes nos periores constituent. Sequitur enim. { Erant autem ibi cir. mo. grex. por. mag. pascens. } A V G. de Con. euang. Quod hic dicit Marcus circa montes fuisse gregem: Lucas autem in monte, nihil repugnat. Grex enim porcorum tam magnus fuit, vt aliquid eius esset in monte, & aliquid circa montem. Sequitur. { Et de praec. eum spi. di. Mitte nos in por. vt in eos introeam. } R E M I. super Matthaeum. Icirco autem intrauerunt in porcos non sponte: sed petierunt, vt eis concederetur, vt demonstraretur, quia non possunt nocere hominibus, nisi permissione diuina. Ideo autem non petierunt mitti in hoies, quia illum cuius virtute torquebantur, ha manam speciem gestare videbant, nec petierunt, vt in pecora mitterentur, quia velut munda animalia in templo Dei offerrebantur. Petierunt, vt in porcos mitterentur, quia nullum animal est immundius porco, & demones semper in spurciis delectantur. Sequitur: { Et concessit eis statim Iesus. } B E D A. Ideo quidem permisit, vt per interfectionem porcorum hoibus salutis occasio praebatur. CHR Y. Volens furiam quam contra hoies habent demones omnibus demonstrare, & quod multo peiora vellent hoibus infigere si possent: virtute non impediti diuina. Et quia in hominibus hac demonstratione fieri eius pietas non ferebat, ipsos in porcos intrare permisit, vt in illis virtus, & furor demonum videretur. Sequitur. { Et ex. spiritus immundi. } T I T V S. Fugam autem arripuerunt. Passores, ne cum porcis perirent, & hominibus terrorem ciui-
bus intulerunt. vnde sequitur. { Qui autem pasce. eos. } Illos ad Saluatore adduxit damni necessitas. frequenter. n. cum Deus hoies damnat in rebus possessis, confert beneficium animabus. vnde sequitur. { Et ve. ad Ie. & vi. illum qui a de. vexa. se. } i. iuxta pedes a quibus nactus erat salutem, quem antea nec catheng copescere poterant, vestitum & sine mentis qui continuo nudus erat, & obstupuerunt. vnde sequitur. { Et ti. } hoc igitur miraculum partim visu, partim verbis comperiunt. vnde sequitur. { Et nar. illi qui vid. } T H E O. Stupentes, aut propter miraculum quod audierat, timuerunt, & pro hoc deprecantur ipsum, vt ab eorum recedat finibus, & hoc est quod subdit. { Et rogare eum caep. vt disce. a. fin. eorum. } timebant. n. ne aliquo tale aliquid paterent. Contristati. n. de porcorum perditione praesentiam renunt Saluatoris. B E D A. Vel conscii fragilitatis prius, praesentia dñi se iudicabant indignos, Sequitur: { Cuique ascen. na. ce. illum deprae. qui a demo. vexa. fue. vt est. cum illo. } H I E R O. Timebat. n. ne aliqui inuenientes eum demones reintrent in eum. dñs vero remittit eum in domum suam, inueniens ei, quod quis ipse pens non esset: tñ sua virtus ipsum custodiret, simul etiam, vt curatus aliis proficeret. vnde sequitur. { Et no adm. eum: sed ait illi: vade in do. tua ad tu. & nuncia illis quanta tñ dñs fecit. & miser. sit tui. } Vide Saluatoris humilitatem. non dixit, de nuncia oia quae feci tibi, sed oia quae fecit tibi dñs. sic & tu cu aliq boni feceris: non tibi sed Deo attribuas. CHR Y. Licet autem aliis sanatis praeeperit nemini dicere, conuenienter tñ huic praecipit, quod annunciet: quoniam illa regio demonibus detenta sine Deo manebat. T H E O. Ipse igitur praecipit praedicare, & oes mirant, & hoc est quod sequitur. { Et caep. praedicare. } B E D A. Mystice autem Gerasa, siue Gergese, vt quidam legunt, colonum eiiciens, siue aduena appropinquans interpretatur, quia Gentium populus, & hostem de corde repulit, & qui erat longe, factus est prope. H I E R O. Hic autem demoniacus, desperatissimus gentium populus est, nec lege naturae, nec Dei, nec humano timore alligatus. B E D A: Qui in monumentis habitabat, quia in mortuis operibus: hoc est in peccatis delectabatur, semper nocte, ac die turebat, quia in prosperis, & aduersis a seruitio malignorum spirituum non cessabat. sed per operum scditatem quasi in monumentis iacebat, per fastum superbiae in montibus errabat, per verba durissimae infidelitatis quasi lapidibus se concidebat. Dicit autem: { Legio mihi nomen est, } quia populus Gentium diuersis idolatrie cultibus erat mancipatus. Quod autem exeuntes spiritus immundi ab homine intrant porcos quos in mare praecipitant: significat, quod liberato populo Gentium a dominatione demonum qui Christo credere noluerunt: in abditis agunt sacrilegos ritus. T H E O. Vel per hoc significatur, quod demones intrant in hoies ad modum porcorum viuentes, & volutabro voluptatum se inuoluentes, praecipitant eos praecipitio perditione in mare vitae istius, & suffocantur. H I E R O. Vel suffocant in inferno sine respectu misericordiae per perpetuum immaturae mortis a quibus fugiunt multi, quia flagellato stulto, sapiens prudentior fit. B E D A. Quod autem dñs volentem esse cu illo non admittit, significat quod quisque intelligat post remissionem peccatorum in gradiendum sibi esse in conscientiam bonam, & seruendum euangelio propter aliorum salutem, vt deinde cum Christo requiescat. G R E G O. 7. Moral. Cum enim quantumlibet parum de diuina cognitione percepimus: redire iam ad humana nolumus, quietem contemplationis quaerentes. sed dñs percipit, vt mens prius exudet in opere, & postmodum refici debeat per contemplationem. H I E. Homo autem sanatus praedicabat in Decapoli, dñi a Romano nunc regno Iudaei conuertunt, qui in litera tñ pendet decalogi b T H E O. Post miraculum demoniaci, aliud miraculum dñs operatur, filia. s. Archisynagogi resuscitans, ad cuius miraculi narratione euangelista accedens dicit: { Et cum ascen. Iesus in nau. trans fretum. } A V G. de Con. euan. Intelligendum est autem quod de Archisynagogi filia subditur, factum esse cum ascendisset Iesus in naui rursus trans fretum: sed quantum post non apparet nisi. n.

bus intulerunt. vnde sequitur. { Qui autem pasce. eos. } Illos ad Saluatore adduxit damni necessitas. frequenter. n. cum Deus hoies damnat in rebus possessis, confert beneficium animabus. vnde sequitur. { Et ve. ad Ie. & vi. illum qui a de. vexa. se. } i. iuxta pedes a quibus nactus erat salutem, quem antea nec catheng copescere poterant, vestitum & sine mentis qui continuo nudus erat, & obstupuerunt. vnde sequitur. { Et ti. } hoc igitur miraculum partim visu, partim verbis comperiunt. vnde sequitur. { Et nar. illi qui vid. } T H E O. Stupentes, aut propter miraculum quod audierat, timuerunt, & pro hoc deprecantur ipsum, vt ab eorum recedat finibus, & hoc est quod subdit. { Et rogare eum caep. vt disce. a. fin. eorum. } timebant. n. ne aliquo tale aliquid paterent. Contristati. n. de porcorum perditione praesentiam renunt Saluatoris. B E D A. Vel conscii fragilitatis prius, praesentia dñi se iudicabant indignos, Sequitur: { Cuique ascen. na. ce. illum deprae. qui a demo. vexa. fue. vt est. cum illo. } H I E R O. Timebat. n. ne aliqui inuenientes eum demones reintrent in eum. dñs vero remittit eum in domum suam, inueniens ei, quod quis ipse pens non esset: tñ sua virtus ipsum custodiret, simul etiam, vt curatus aliis proficeret. vnde sequitur. { Et no adm. eum: sed ait illi: vade in do. tua ad tu. & nuncia illis quanta tñ dñs fecit. & miser. sit tui. } Vide Saluatoris humilitatem. non dixit, de nuncia oia quae feci tibi, sed oia quae fecit tibi dñs. sic & tu cu aliq boni feceris: non tibi sed Deo attribuas. CHR Y. Licet autem aliis sanatis praeeperit nemini dicere, conuenienter tñ huic praecipit, quod annunciet: quoniam illa regio demonibus detenta sine Deo manebat. T H E O. Ipse igitur praecipit praedicare, & oes mirant, & hoc est quod sequitur. { Et caep. praedicare. } B E D A. Mystice autem Gerasa, siue Gergese, vt quidam legunt, colonum eiiciens, siue aduena appropinquans interpretatur, quia Gentium populus, & hostem de corde repulit, & qui erat longe, factus est prope. H I E R O. Hic autem demoniacus, desperatissimus gentium populus est, nec lege naturae, nec Dei, nec humano timore alligatus. B E D A: Qui in monumentis habitabat, quia in mortuis operibus: hoc est in peccatis delectabatur, semper nocte, ac die turebat, quia in prosperis, & aduersis a seruitio malignorum spirituum non cessabat. sed per operum scditatem quasi in monumentis iacebat, per fastum superbiae in montibus errabat, per verba durissimae infidelitatis quasi lapidibus se concidebat. Dicit autem: { Legio mihi nomen est, } quia populus Gentium diuersis idolatrie cultibus erat mancipatus. Quod autem exeuntes spiritus immundi ab homine intrant porcos quos in mare praecipitant: significat, quod liberato populo Gentium a dominatione demonum qui Christo credere noluerunt: in abditis agunt sacrilegos ritus. T H E O. Vel per hoc significatur, quod demones intrant in hoies ad modum porcorum viuentes, & volutabro voluptatum se inuoluentes, praecipitant eos praecipitio perditione in mare vitae istius, & suffocantur. H I E R O. Vel suffocant in inferno sine respectu misericordiae per perpetuum immaturae mortis a quibus fugiunt multi, quia flagellato stulto, sapiens prudentior fit. B E D A. Quod autem dñs volentem esse cu illo non admittit, significat quod quisque intelligat post remissionem peccatorum in gradiendum sibi esse in conscientiam bonam, & seruendum euangelio propter aliorum salutem, vt deinde cum Christo requiescat. G R E G O. 7. Moral. Cum enim quantumlibet parum de diuina cognitione percepimus: redire iam ad humana nolumus, quietem contemplationis quaerentes. sed dñs percipit, vt mens prius exudet in opere, & postmodum refici debeat per contemplationem. H I E. Homo autem sanatus praedicabat in Decapoli, dñi a Romano nunc regno Iudaei conuertunt, qui in litera tñ pendet decalogi b T H E O. Post miraculum demoniaci, aliud miraculum dñs operatur, filia. s. Archisynagogi resuscitans, ad cuius miraculi narratione euangelista accedens dicit: { Et cum ascen. Iesus in nau. trans fretum. } A V G. de Con. euan. Intelligendum est autem quod de Archisynagogi filia subditur, factum esse cum ascendisset Iesus in naui rursus trans fretum: sed quantum post non apparet nisi. n.

nisi. n. fuisset interuallu, non esset quod fieret quod narrat Mattheus de conuatio domus suae. post quod factum nihil aliud continuo sequitur quam illud de Archisynagogi filia. sic enim ipse conrexit, vt ipse transitus aperte indicet hoc consequenter narrari quod consequenter est factum. Sequitur. { Et ve. quidam de Archisynago. nomine Iairus. } CHR Y. Nomen posuit propter Iudaeos, qui tunc erant, vt nomen miraculi fieret ostensiuum. Sequitur. { Et vi. eum proci. ad pe. eius, & deprae. eum mul. dicens: Quonia filia mea in extremis est. } Et quidem Mattheus narrat Archisynagogum puellam nunciassse: Marcus vero grauitate firmatam, sed postmodum Archisynagogum cu quo dominus ire debebat nunciatu suif se puellam mortuam esse. Mattheus ergo eandem rem similiter significat, quod mortuam suscitauerit, breuitatis causa eam dicens obiisse, quam constat mortuam suscitatum fuisse. A V G. de Co. euan. Attendit enim non verba patris de filia, sed quod est potissimum, voluntatem. ita enim desperauerat, vt potius eam velle reuiuiscere, non credens viuam posse inueniri quam morientem reliquerat. T H E O. Fuit autem hic vir ex parte fidelis inquantum caecidit ad pedes Iesu, inquantum vero depraeatur, vt veniat, non quantum oportebat habere fidem, ostendit. Oportebat enim dicere: Dic verbo, & sanabitur filia mea. Sequitur. { Et abiit cum illo, & seq. eum tur. multa, & comprimebat eum, & mulier quae erat in profu. san. duodecim annis. } CHR Y. Mulier ista famosa, & nota omnibus, propter hoc ad Saluatorem in manifesto accedere non audebat, neque ante eum venire, quia fm legem immunda erat ppter hoc retro tetigit, & non ante, quia nec hoc facere audebat, sed vestimentorum simbria. non autem simbria, sed eius cogitatio eam saluam fecit. Sequitur: { Dicebat enim, quia si vel vestimenta eius tetigero, salua ero. } T H E O. Fidelissima quidem est haec mulier quae a simbriae curationem sperauit, propter quod consequit sanitatem. vnde sequitur: { Et confestim ex. est. fons san. eius, & sen sit cor. q. sa. esa. plaga. } CHR Y. His autem qui fide tangunt Christum, virtutes eius cum causa sua voluntate donantur. vnde sequitur. { Et statim Ie. cog. in semetipso vir. quae exi. de eo: conuer. ad tur. ai. Quis terti. vesti. meum? } Virtutes quidem Saluatoris exeunt ab eo non localiter, aut corporaliter: ipsum modo aliquo relinquere. incorporales enim cum sint, ad alios exeunt aliique donant, neque tamen extra eum sunt a quo exire dicuntur, sicut scientia, quae a doctore discipulis tribuuntur. Dicit ergo: { Cognoscens in semetipso virtu. quae exi. de eo. } vt intelligens, quod sciente no ignorante mulier salutem recepit. { Interrogabat vero quis me tetigit? licet sciret tangentem, vt mulierem venientem manifestet, & eius publicet fidem, & ne virtus miraculose operis obliuioni tradatur. Sequitur. { Et dice. ei. dif. sui. vides tur. compri. te, & di. quis me tetigit? } Quae autem dominus, { quis me tetigit? } i. cogitatione, & fide, non enim comprimentes turbam tangunt, quia no cogitatu, & fide accedunt. Sequitur. { Et circūspi. vi. eam quae hoc fecerat. } T H E O. Volebat enim dominus mulierem manifestare primo quidem, vt fidem approbet mulieris: deinde vt Archisynagogum ad confidentiam prouocaret, quia sic eius filia curaretur, si mulque vt mulierem solueret a timore. Etenim timebat mulier, quia furata fuerat sanitatem: propter quod sequitur. { Mulier autem tremens & ti. sci quod fac. esset in se, ve. & proci. ante eum, & dixit ei omnem veritatem. } B E D A: Ecce quo tendebat interrogatio, vt. f. mulier confiteatur veritatem diuinae infidelitatis, subbit credulitatis, & sanationis. & ita ipsa confirmatur in fide, & alius praebet exemplum. Sequitur. { Ille autem dixit ei: filia, si. tua te sal. fecit, vade in pa. & esto sa. a. plaga tua. } Non dixit: fides tua te sal. factura est, sed te saluam fecit. q. d. in eo quod credidisti, iam salua facta es. CHR Y. Filiam vero vocat saluatam fidei ratione. fides enim Crbisti dei filiationem praestat. T H E O. Dicit autem ei: { vade in pace. } i. in requie: q. d. vade, requiesce, quia hucusque fuisti in angustiis, & turbationibus. CHR Y. Vel dicit, { vade in pace. } mittens eam in finem bonorum. in pace enim Deus habitat, vt cognoscat quod non solum corpore curata est: sed etiam a causis corporalis passionis. i. peccatis mutata. H I E R O. Mystice autem post praedicta { venit Iairus Archisynagogus, quia cum intrauerit plenitudo Gentium: tunc omnis Israel saluus fiet. Iairus siue illuminans, siue illuminatus interpretatur. i. Iudaicus populus vmbra literae deposita, spu illustratus, & illuminans { prociens ad incarnationem Iesu se humilians rogat pro filia, quia quod sibi viuere, alios viuere facit. Abraham etiam, & Moyses, & Samuel rogant pro plebe mortua, & sequitur Iesus praecorum. B E D A: Ad puellam autem sanandam pgens dominus a turba comprimitur, quia genti Iudae salutaria monita praebens, noxia carnalis populorum est consuetudine grauat. { Mulier autem sanguine fluens, sed a domino curata ecclesia est congregata de ge-
tibus. } fluxus enim sanguinis, & super idolatriae pollutione, & super his quae carnis. ac sanguinis delectatione geruntur potest recte intelligi. Sed dum verbum Dei Iudaeam saluare decerneret, plebs gentium paratam promissamque aliis praeripuit spe certa salute. T H E O. Vel per mulierem, quae emoriosa erat, intelligas humanam naturam. profuebat enim peccatum quod animam occidit quasi sanguinem fudit animarum nostrarum. Hec a pluribus medicorum, sapientum dico huius mundi, & legis, & Prophetarum curari non valuit: mox vt simbriae Christi tetigit. i. carnem eius { sanata est. } qui enim credit filium Dei incarnatum, hic est qui vestimentorum simbriae tangit. B E D A: vnde vna credula mulier dominum tangit, turba comprimit, quia qui diuersis haereticis, siue peruersis moribus grauat, solo ecclesiae catholicae corde fideliter veneratur. Venit autem ecclesia gentium retro, quia praesentem in carne dominum non videns, peractis iam sacramentis incarnationis illius, ad fidei eius gratiam peruenit, sicque dum participatione sacramentorum eius saluari a peccatis meruit, quasi tactu vestimentorum eius fontem sui sanguinis siccat. Circumspiciebat autem dominus videre eam quae hoc fecerat, quia omnes qui saluari merentur: suo dignos intuitu. ac miseratione iudicat. T H E O. Hi qui circa Archisynagogum erant, Christum vnum ex Prophetis esse credebant, & propter hoc eum depraeandum putabant, vt veniens super puellam oraret. quia vero iam ex praeratur puella: putabant non esse praecandum. & ideo dicitur. { Adhuc eo loquente, veniunt ad Archisynagogum, dicentes, quia filia tua mortua est, quid ultra vexas magistrum? } Sed ipse dominus ad confidentium patrem inducit. Sequitur enim. { Noli timere. } i. in timore crede. } A V G. de Con. euan. Non legitur, quod suis nunciatis, & prohibentibus, ne iam magister veniret, ille confeserit, ac per hoc, quod dominus dixit ei: { Noli timere, crede. } non diffidentem repraesentat, sed credentem robustius confirmat. Si autem euangelista Archisynagogum commemorasset dixisse, quod sui a domo venientes dixerunt, quoniam non vexaretur Iesus, repugnare eius cogitationi verba posuit Mattheus eum dixisse, quod scilicet puella mortua esset. Sequitur: { Et non admittit quemquam sequi se, nisi Petrum, & Iacobum, & Ioannem fratrem Iacobi. } T H E O. Non enim humilis Christus ad ostentationem voluit aliquid operari. Sequitur. { & veniunt in domum Archisynagogi, & vident tumultum, & flentes, & euulantes multum. } CHR Y. Ipse autem iubet non vlulare tamquam puella non sit inortua, sed dormiens. vnde sequitur. { Et ingressus. ait. quid tur. & plo. puella non est mor. sed dor. } H I E R O. Archisynagogus dicitur: { filia tua mor. est. Iesus autem dixit: Non est mor. sed dor. } vt rumque verum est. q. d. mortua est vobis, mihi dormit. B E D A. Hominibus enim mortua erat, qui suscitare nequieuerat, Deo dormiebat, in cuius dispositione & anima vnebat, & caro resuscitanda quiescebat. vnde mos apud Christianos obtinuit, vt mortui qui resurrexerunt non dubitantur, dormientes vocentur. Sequitur. { Et irrideum. } T H E O. Derident autem eum tamquam vltimus non possit.

pace. } mittens eam in finem bonorum. in pace enim Deus habitat, vt cognoscat quod non solum corpore curata est: sed etiam a causis corporalis passionis. i. peccatis mutata. H I E R O. Mystice autem post praedicta { venit Iairus Archisynagogus, quia cum intrauerit plenitudo Gentium: tunc omnis Israel saluus fiet. Iairus siue illuminans, siue illuminatus interpretatur. i. Iudaicus populus vmbra literae deposita, spu illustratus, & illuminans { prociens ad incarnationem Iesu se humilians rogat pro filia, quia quod sibi viuere, alios viuere facit. Abraham etiam, & Moyses, & Samuel rogant pro plebe mortua, & sequitur Iesus praecorum. B E D A: Ad puellam autem sanandam pgens dominus a turba comprimitur, quia genti Iudae salutaria monita praebens, noxia carnalis populorum est consuetudine grauat. { Mulier autem sanguine fluens, sed a domino curata ecclesia est congregata de ge-
tibus. } fluxus enim sanguinis, & super idolatriae pollutione, & super his quae carnis. ac sanguinis delectatione geruntur potest recte intelligi. Sed dum verbum Dei Iudaeam saluare decerneret, plebs gentium paratam promissamque aliis praeripuit spe certa salute. T H E O. Vel per mulierem, quae emoriosa erat, intelligas humanam naturam. profuebat enim peccatum quod animam occidit quasi sanguinem fudit animarum nostrarum. Hec a pluribus medicorum, sapientum dico huius mundi, & legis, & Prophetarum curari non valuit: mox vt simbriae Christi tetigit. i. carnem eius { sanata est. } qui enim credit filium Dei incarnatum, hic est qui vestimentorum simbriae tangit. B E D A: vnde vna credula mulier dominum tangit, turba comprimit, quia qui diuersis haereticis, siue peruersis moribus grauat, solo ecclesiae catholicae corde fideliter veneratur. Venit autem ecclesia gentium retro, quia praesentem in carne dominum non videns, peractis iam sacramentis incarnationis illius, ad fidei eius gratiam peruenit, sicque dum participatione sacramentorum eius saluari a peccatis meruit, quasi tactu vestimentorum eius fontem sui sanguinis siccat. Circumspiciebat autem dominus videre eam quae hoc fecerat, quia omnes qui saluari merentur: suo dignos intuitu. ac miseratione iudicat. T H E O. Hi qui circa Archisynagogum erant, Christum vnum ex Prophetis esse credebant, & propter hoc eum depraeandum putabant, vt veniens super puellam oraret. quia vero iam ex praeratur puella: putabant non esse praecandum. & ideo dicitur. { Adhuc eo loquente, veniunt ad Archisynagogum, dicentes, quia filia tua mortua est, quid ultra vexas magistrum? } Sed ipse dominus ad confidentium patrem inducit. Sequitur enim. { Noli timere. } i. in timore crede. } A V G. de Con. euan. Non legitur, quod suis nunciatis, & prohibentibus, ne iam magister veniret, ille confeserit, ac per hoc, quod dominus dixit ei: { Noli timere, crede. } non diffidentem repraesentat, sed credentem robustius confirmat. Si autem euangelista Archisynagogum commemorasset dixisse, quod sui a domo venientes dixerunt, quoniam non vexaretur Iesus, repugnare eius cogitationi verba posuit Mattheus eum dixisse, quod scilicet puella mortua esset. Sequitur: { Et non admittit quemquam sequi se, nisi Petrum, & Iacobum, & Ioannem fratrem Iacobi. } T H E O. Non enim humilis Christus ad ostentationem voluit aliquid operari. Sequitur. { & veniunt in domum Archisynagogi, & vident tumultum, & flentes, & euulantes multum. } CHR Y. Ipse autem iubet non vlulare tamquam puella non sit inortua, sed dormiens. vnde sequitur. { Et ingressus. ait. quid tur. & plo. puella non est mor. sed dor. } H I E R O. Archisynagogus dicitur: { filia tua mor. est. Iesus autem dixit: Non est mor. sed dor. } vt rumque verum est. q. d. mortua est vobis, mihi dormit. B E D A. Hominibus enim mortua erat, qui suscitare nequieuerat, Deo dormiebat, in cuius dispositione & anima vnebat, & caro resuscitanda quiescebat. vnde mos apud Christianos obtinuit, vt mortui qui resurrexerunt non dubitantur, dormientes vocentur. Sequitur. { Et irrideum. } T H E O. Derident autem eum tamquam vltimus non possit.

Lib. 2. c. 24.

Hom. 29. in Matth.

Lib. 2. c. 28.

Lib. 2. c. 28.

ser aliquid facere, sed ipsemet contra seipso attestantes disputat, tamquam vere mortuam suscitauerit & ideo miraculosum erit si suscitauerit eam. B E D A: Quia ergo verbum resuscitantis irridere quam credere malebant, merito foras excluduntur, vt pote indigni qui potentiam resuscitantis, ac resurgentis mysterium viderent. vnde sequit.

Ipse vero eie. omnibus. } C H R Y. Vel vt ostentationem auferret, propter hoc no omnes secum esse sinit, vt vero testes post modum haberet diuina virtutis, tres praeceptos ex discipulis elegit, & patrem, & matrem puellae tamquam prae omnibus magis necessarios, manu vero & verbo puellam viuificat. vnde sequit. Et te. ma. pu. ait illi. Thabitha cumi, quod est interpre. puella tibi dico surge. } Man^o enim Iesu viuificatiua existens, mortuum corpus viuificat. vox autem iacentem excitat. vnde sequitur. Et confestim surrexit pu. & ambulauit. }

Ipse vero eiectis omnibus, assumit patrem, & matrem puellae, & qui secum erant, & ingrediuntur vbi puella erat iacens, & tenens manum puellae ait illi: Thabitha cumi, quod est interpretatum: puella tibi dico surge. Et confestim surrexit puella, & ambulabat. Erat autem annorum duodecim. Et obstupuerunt stupore magno. Et praecepit illis vehementer, vt nemo id sciret. Et iussit illi dari manducare.

C A P. VI.

T egressus inde, abiit in patriam suam, & sequabantur eum discipuli sui. Et facta sabbato, coepit in Synagoga docere, & multi audientes admirabantur in doctrina eius dicentes: Vnde huic haec omnia? Et quae est sapientia quae data est illi, & virtutes tales quae per manus eius efficiuntur? Nonne hic est faber filius Mariae: frater Iacobi, & Ioseph, & Iudae, & Simonis? Nonne & sorores eius hic nobiscum sunt? Et scandalizabatur in illo. Et dicebat illis Iesus, quia non est Propheta sine honore, nisi in patria sua, & in domo sua, & in cognatione sua. & non poterat ibi virtutem vilam facere, nisi paucos infirmos impositis manibus curauit, & mirabatur pp incredulitatem eorum.

Et facta sabbato, coepit in Synagoga docere, & multi audientes admirabantur in doctrina eius dicentes: Vnde huic haec omnia? Et quae est sapientia quae data est illi, & virtutes tales quae per manus eius efficiuntur? Nonne hic est faber filius Mariae: frater Iacobi, & Ioseph, & Iudae, & Simonis? Nonne & sorores eius hic nobiscum sunt? Et scandalizabatur in illo. Et dicebat illis Iesus, quia non est Propheta sine honore, nisi in patria sua, & in domo sua, & in cognatione sua. & non poterat ibi virtutem vilam facere, nisi paucos infirmos impositis manibus curauit, & mirabatur pp incredulitatem eorum.

Et facta sabbato, coepit in Synagoga docere, & multi audientes admirabantur in doctrina eius dicentes: Vnde huic haec omnia? Et quae est sapientia quae data est illi, & virtutes tales quae per manus eius efficiuntur? Nonne hic est faber filius Mariae: frater Iacobi, & Ioseph, & Iudae, & Simonis? Nonne & sorores eius hic nobiscum sunt? Et scandalizabatur in illo. Et dicebat illis Iesus, quia non est Propheta sine honore, nisi in patria sua, & in domo sua, & in cognatione sua. & non poterat ibi virtutem vilam facere, nisi paucos infirmos impositis manibus curauit, & mirabatur pp incredulitatem eorum.

expellitur secularium multitudo curarum, a qua intrinsecus iacet mortua, non resurgit. Bene autem surrexit, & ambulabat, quia a peccatis resuscitata, non solum a foribus scelerum exurgere, sed & in bonis proficere debet opibus, & mox necesse est, vt caelesti pane satiet: diuini. f. verbi, & altaris princeps effecta.

C A P. VI.

H E O. Post praemissa miracula domum in patriam suam reuertit, non ignorans quoniam spernerent eum: sed vt occasione non haberent ulterius dicendi, quia si venisset, credidissent tibi. vnde dicit. Et egressus inde abiit in patriam suam, & se. eie. discipuli sui. B E D A: Patria eius Nazareth dicitur, in qua erat nutritus. Sed quanta Nazareth caecitas, qui eum quae verbis factisque illius Christum cognoscere poterant ob sola gentis notitia contenti? Sequitur. Et facta sabbato, coepit in Synagoga docere, & multi audientes admirabantur in doctrina eius dicentes: Vnde huic haec omnia? Et quae est sapientia quae data est illi, & virtutes tales quae per manus eius efficiuntur? Nonne hic est faber filius Mariae: frater Iacobi, & Ioseph, & Iudae, & Simonis? Nonne & sorores eius hic nobiscum sunt? Et scandalizabatur in illo. Et dicebat illis Iesus, quia non est Propheta sine honore, nisi in patria sua, & in domo sua, & in cognatione sua. & non poterat ibi virtutem vilam facere, nisi paucos infirmos impositis manibus curauit, & mirabatur pp incredulitatem eorum.

Et facta sabbato, coepit in Synagoga docere, & multi audientes admirabantur in doctrina eius dicentes: Vnde huic haec omnia? Et quae est sapientia quae data est illi, & virtutes tales quae per manus eius efficiuntur? Nonne hic est faber filius Mariae: frater Iacobi, & Ioseph, & Iudae, & Simonis? Nonne & sorores eius hic nobiscum sunt? Et scandalizabatur in illo. Et dicebat illis Iesus, quia non est Propheta sine honore, nisi in patria sua, & in domo sua, & in cognatione sua. & non poterat ibi virtutem vilam facere, nisi paucos infirmos impositis manibus curauit, & mirabatur pp incredulitatem eorum.

Et facta sabbato, coepit in Synagoga docere, & multi audientes admirabantur in doctrina eius dicentes: Vnde huic haec omnia? Et quae est sapientia quae data est illi, & virtutes tales quae per manus eius efficiuntur? Nonne hic est faber filius Mariae: frater Iacobi, & Ioseph, & Iudae, & Simonis? Nonne & sorores eius hic nobiscum sunt? Et scandalizabatur in illo. Et dicebat illis Iesus, quia non est Propheta sine honore, nisi in patria sua, & in domo sua, & in cognatione sua. & non poterat ibi virtutem vilam facere, nisi paucos infirmos impositis manibus curauit, & mirabatur pp incredulitatem eorum.

B E D A: Benignus autem & clemens dominus ac magister non inuiderit seruis, atque discipulis suis virtutes suas, & sicut ipse curauerat omnem languorem, & omnem infirmitatem: Apostolis quoque suis dedit potestatem. vnde sequitur, Et conuocauit duodecim, & ce. eos mit. bi. & da. illis po. spi. immun. } Sed multa distantia est inter donare, & accipere. Ille quodcumque agit potestate domini agit, illi siquid faciunt imbecillitatem suam, & virtutes domini committuntur, dicentes: In nomine Iesu, surge & ambula. } T H E O. Binos autem Apostolos mittit, vt serent promptiores, quia vt ait ecclesiastes: Melior est simul duos esse, quam vnum. Si autem plures quam duos miseret, non esset sufficiens numerus, vt in plura castris mitterentur. G R E G O. in Ho. Binos autem in praedicationem discipulos mittit, quoniam duo sunt praecipua charitatis, Dei videlicet amor, & proximi, & minus quam inter duos charitas haberi non potest. per hoc ergo nobis innuit, quia qui charitatem erga alterum non habet: praedicationis officium suscipere nullo modo debet. Sequitur. Et praecepit eis ne quid tollerent in via, nisi virgam tantum: non peram, neque panem, neque in zona es, sed calciatos sandaliis, & ne induerentur duabus tunicis. Et dicebat eis: Quocumque introieritis in domum, illic manete donec exeatis inde. & quicumque non receperint vos, nec audierint vos: exeuntes inde, excutite puluerem de pedibus vestris in testimonium illis. Et exeuntes praedica-

Et facta sabbato, coepit in Synagoga docere, & multi audientes admirabantur in doctrina eius dicentes: Vnde huic haec omnia? Et quae est sapientia quae data est illi, & virtutes tales quae per manus eius efficiuntur? Nonne hic est faber filius Mariae: frater Iacobi, & Ioseph, & Iudae, & Simonis? Nonne & sorores eius hic nobiscum sunt? Et scandalizabatur in illo. Et dicebat illis Iesus, quia non est Propheta sine honore, nisi in patria sua, & in domo sua, & in cognatione sua. & non poterat ibi virtutem vilam facere, nisi paucos infirmos impositis manibus curauit, & mirabatur pp incredulitatem eorum.

vel aliter: Matthaeus, & Lucas non calciamenta, neque baculum portare permittit, quod ostendit perfectissimum esse. Marcus vero baculum iubet allumere, & sandaliis calciari, quod dictum est permissum. B E D A. Allegorice autem perperam onera saeculi, panem deliciae temporales: per es in zona occultatio sapientiae designatur, quia quisque officium doctoris accipit, neque oneribus secularium negotiorum deprimi, neque desiderijs carnalibus resolui, neque commensum sibi talentum verbi, sub ocio debet leniti torporis abscondere. Sequitur. Et dice. eis: quocumque introieritis in domum, illic do. ex. inde. Vbi dat constantiam generale mandatum, vt hospitalis necessitudinis iura custodiant, alienum a praedicatione regni caelestis astruens cursum per domos. T H E O.

Et facta sabbato, coepit in Synagoga docere, & multi audientes admirabantur in doctrina eius dicentes: Vnde huic haec omnia? Et quae est sapientia quae data est illi, & virtutes tales quae per manus eius efficiuntur? Nonne hic est faber filius Mariae: frater Iacobi, & Ioseph, & Iudae, & Simonis? Nonne & sorores eius hic nobiscum sunt? Et scandalizabatur in illo. Et dicebat illis Iesus, quia non est Propheta sine honore, nisi in patria sua, & in domo sua, & in cognatione sua. & non poterat ibi virtutem vilam facere, nisi paucos infirmos impositis manibus curauit, & mirabatur pp incredulitatem eorum.

Et facta sabbato, coepit in Synagoga docere, & multi audientes admirabantur in doctrina eius dicentes: Vnde huic haec omnia? Et quae est sapientia quae data est illi, & virtutes tales quae per manus eius efficiuntur? Nonne hic est faber filius Mariae: frater Iacobi, & Ioseph, & Iudae, & Simonis? Nonne & sorores eius hic nobiscum sunt? Et scandalizabatur in illo. Et dicebat illis Iesus, quia non est Propheta sine honore, nisi in patria sua, & in domo sua, & in cognatione sua. & non poterat ibi virtutem vilam facere, nisi paucos infirmos impositis manibus curauit, & mirabatur pp incredulitatem eorum.

Explic. Christi in Nazareth

Lib. 2. c. 30.

Lib. 2. c. 43.

surrexisset, sed herodiam Lucas commemorauit Herodem, verbaque eius ita posuit dicentis: Ioannem ego decollauit. Quis autem est iste, de quo audio talia? Intelligentum est autem post hac herodiam confirmasse in animo suo, quod ab aliis dicebatur, cum ait pueris suis, sicut Mattheus narrat: hic est Ioannes Baptista, ipse surrexit a mortuis. Aut ita pronuntianda sunt hanc verba, ut herodiam adhuc indigent, praesertim quod Marcus, qui superius dixerat ab aliis dictum fuisse, quod Ioannes a mortuis resurrexit: in extremo tamen ipsum Herodem dixisse non tacet: Quem ego decollauit. Io. hic a mor. ref. Quae item verba duo bii possunt, ut aut confirmantis, aut dubitantis intelligantur.

d ¶ T H E O. Ex praemissis Marcus euangelista occasione fumens, hic de morte commemorat praecursoris dicens. Ipse enim Herodes misit, ac tenuit Ioannem, & vinxit eum in carcerem, propter Herodiam uxorem fratris sui, quia duxit eam. B E D A. Vetus narrat historiam, Philippum Herodis maioris filium, sub quo dominus fugit in Aegyptum, fratrem huius Herodis, sub quo passus est Christus duxisse Herodiam uxorem filiam Regis Aethiopiae, postea vero sacerdotis eius exortis quibusdam contra generum similitudinem, tulisse filiam suam, & in dolore mariti prioris Herodis inimici eius nuptias copulasse. ergo Ioannes Baptista arguit Herodem, & Herodiam, quod illicitas nuptias fecerint, & non liceat fratre viuente germano illum uxorem ducere. T H E O. Alii autem dicunt, quod Philippum mortuus reliquerit ex se filiam, quapropter non debebat Herodes fratris, quamuis defuncti, uxorem ducere. Lex enim praecipiebat quod frater uxorem fratris acciperet, cum defunctus prole non haberet: illi autem erat filia, propter quod erant nuptiae sceleratae. Sequitur. Herodias autem in filiis, & vole. oc. eum, & non poterat. B E D A. Timebat enim Herodias ne Herodes aliquando resipisceret, vel Philippo fratri suo amicus fieret, atque illicitae nuptiae repudio solueretur. Sequitur: Herodes autem metu. Io. quia sciebat eum virum iustum & sanctum. G L O. Timebat inquam eum reuerendo. sciebat enim eum esse iustum & quo ad homines, & sanctum & quo ad Deum. Et custodiebat eum: ne scilicet ab Herodiade interficeretur. Et audito eo multa faciebat. quia putauit eum spiritu Dei loqui. Et libenter eum audiebat. quia reputabat vtilia quae ab eo dicebantur. T H E O. Vide autem quantum operatur concupiscentiae rabies, quia cum Herodes tantam circa Ioannem habebat reuerentiam & timorem, horum fit immemor, ut suae fornicationi prouideret. R E M I. super Marth. Libidinosam enim voluntas eum coegit in illum manum mittere: quem sciebat iustum & sanctum. Ac per hoc datur intelligi, quia minus peccatum factum est ei causa maioris peccati: secundum illud: Qui in foribus est, fordescat adhuc. Sequitur. Et cum die oppor. acci. Hero. nata. sui. ca. fe. prin. & tri. & primis Ga. B E D A. Soli mortalium Herodes, & Pharaon legitur diem natalis sui gaudis festiuis celebrasse, sed uterque Rex inauso auspicio festiuitatem suam sanguine saedauit. verum Herodes tanto maiore impietate, quanto sanctum & innocentem doctorem veritatis occidit, & hoc pro voto, ac petitione saltatricis. Sequitur enim: Cumque intro. filia ip. Hero. & sal. & plac. Hero. simulque recu. Rex ait. Pete a me quod vis, & dabo tibi. T H E O. Dum enim conuiuium fit: Sathanas per puellam saltat, & iusturandum propheticum sceleratum. Sequitur enim. Et iura. illi, qui a quicquid pet. da. tibi, licet dimi. regni mei. B E D A. Non excusatur ab homicidio per iuramentum. Ideo enim forte iurauit, ut occasum inueniret occidendi. & si patris, aut matris interitum postulasset: non utique concessisset Herodes. Sequitur. Quae cum exi. di. ma. suae, quid petat? At illa di. Ca. Io. Ba. Digno operi saltationis, dignum postulare sanguinis praemium. Sequitur. Cumque intro. statim cum se. ad ad Re. pe. di. Vo. ut pro. des. mi. in. di. ca. Io. Ba. T H E O. Maligna mulier, protinus sibi caput Ioannis dari peti. statim in illa hora. Timebat enim ne Herodes resipisceret. Sequitur. Et contristat

est Rex. B E D A. Conuersationis est scripturarum, ut opinione multorum sic narrat Historicus, quomodo eo tempore ab omnibus credebatur, sicut & Ioseph ab ipsa quoque Maria appellatur pater Iesu: ita nunc Herodes dicitur contristatus, quia hoc discumbentes putabant. dissimulato enim mentis tristitiam praeserebat in facie, cum laetitiam haberet in mente, scelusque excusatur iuramento, ut sub occasione pietatis impietate fieret. vnde sequitur. Propter iuramentum & propter simul discumbentes noluit eam contristare. T H E O. Herodes quidem non sui compos, sed voluptuosus iusturandum impleuit, & iustitiam inuenit. Decebat autem magis in hoc peritura re, & non tantum scelus operari. B E D A. Quod autem subdit. Et propter simul recumbentes. vult omnes sceleris sui esse coartatos, ut in luxurioso, impuroque conuiuium cruentae epulae fererentur. vnde sequitur. Sed mis. spic. praef. ca. Io. in di. T H E O. Spiculator carnifex dicitur, qui constituitur ad homines interficiendum. B E D A. Non autem Herodem puduit caput occisi hominis ante conuiuium inferre. Pharaon vero nil talis velaniae commisit legitur. Ex utroque tamen exemplo probatur vtilius esse nobis diem mortis futuram timendo, & casto agendo saepius in memoriam reuocare, quam diem natiuitatis luxuriando celebrare. Homo enim ad laborem nascitur in mundo, & electi ad requiem per mortem transeunt e mundo. Sequitur. Et decol. eum in carcere, & at. u. caput eius in disco, & de. illud puellae, & puella dedit matri suae. G R E G. Moral. Non sine grauissima admiratione perpetua, quod ille prophetae spiritu intra matris uterum impletus, quo inter natos mulierum nemo maior surrexit, ab iniuriis in carcere mittitur, & pro puellae saltu capite truncatur, & vir tanta feruoritate pro viu turpium moritur. Nihil credimus aliquid fuisse quod in eius vita, illa sic despecta mors tangeret. Sed quando ille vel in cibo peccauit, quia locustas solummodo, & mel solum edidit? Quando conuersatione sua offendere potuit, qui de eremo non recessit? Quis est, quod omnipotens Deus sic vehementer in hoc saeculo despicit, quos sic sublimiter ante saecula elegerit? nisi hoc quod pietatis fidelium parem, quoniam iccirco sic eos praeferit in infimis, quia videt quomodo remuneret in summis, & foras vsque ad despecta deiicit, quia intus vsque ad incomprehensibilia perducit. Hinc ergo vnusquisque colligat, quid illi passuri sint quos reprobos, si hic sic cruciat quos amat. Sequitur. Quo audito discipuli eius, venerunt & tulerunt corpus eius, & posuerunt illud in monumento. B E D A. Narrat Iosephus, vinctum Ioannem in Castellum Macheronta adductum, ibique truncatum. narrat vero Ecclesiastica historia sepultum eum in Sebaste Palestine vrbe, quae quondam Samaria dicta est. Decollatio autem Ioannis, minorationem famae illius qua Christus a populo credebatur insinuat, sicut exaltatio Saluatoris in cruce profectum designabat fidei, quae & ipse qui prius a turbis propheta esse credebatur: Dei filius a cunctis fidelibus est agnitus. vnde Ioannes quem oportebat minui, cum diurnum lumen decreverit incipit natus est, dominus autem eo tempore anni quo dies crescere incipit. T H E O. Mystice autem Hero. qui interpretatur pellicanus, populus est Iudaeorum qui habebat uxorem. s. inanem gloriam, cuius filia saltat, & mouetur etiam nunc circa Iudaeos. s. falsus intellectus scripturarum, decapitauerunt siquidem Ioannem, id est verbum propheticum, & sine capite Christo habent eum. H I E R O. vel aliter: Caput legis quod est Christus de corpore absconditur proprio. i. Iudaico populo, & datur genitili puellae, id est Romanae ecclesiae, & puella datur matri suae adulterae. i. Synagoga creditur: in fine. Corpus Ioannis sepelitur, caput in disco collocatur. Litera humata tegitur, spiritus in altari honoratur & sumitur.

Lib. 2. c. 45.

tantur Deo semper referunt gratias nisi super his quae acceperant. T H E O. Discamus autem & nos cum in ministerium aliquod mittitur non elongari, & ultra commissum officium non efferris, sed mitentem visitare, & renouare ei omnia quae egimus, & docuimus. B E D A. Non. n. solum oportet docere, sed facere. non solum autem quae ipsi egerant, & docuerant. Et ait illis: Venite seorsum in desertum locum, & requiescite pusillum. Erant enim qui veniebant, & redibant multi, & nec spacium manducandi habebant. Et ascenderunt in nauim, abierunt in desertum locum seorsum. Et viderunt eos abeuntes, & cognouerunt multi, & pedestres de omnibus ciuitatibus cucurrerunt illuc, & praeuenerunt eos. Et exiens vidit turbam multam Iesus, & misertus est super eos, quia erant sicut oves non habentes pastorem, & cepit illos docere multa.

f Et cum iam hora multa fieret, accesserunt discipuli eius dicentes: Desertus est locus hic, & iam hora praeteriit: dimitte illos, ut euntes in proximas villas & vicinas, emant sibi cibos quos manducent. Et respondens ait illis: In ope & sermone requiem praerent, & quod non debent continue laborare. B E D A. Quae autem necessitas fuerit concedenda requiem discipulis, ostendit cum subdit: Erant enim qui veniebant, & redibant multi, & nec spacium manducandi habebant. vbi temporalis illius felicitas de labore docentium simul & discipulorum studio demonstratur. Sequitur. Et ascenderunt in nauim abierunt in desertum locum seorsum. Non discipuli soli, sed assumptum domino ascenderunt in nauim, locum petiere desertum, ut Mattheus demonstrat. Tenet autem fide turbam, petendo. n. solitudinem, an sequi curaret explorat. illi sequendo, & non in iumentis, aut vehiculis diuersis, sed proprio labore pedum quantum salutis suae curam gerant ostendunt. Sequitur. Et viderunt eos abeuntes, & cognouerunt multi, & pedestres eos praenisse dicunt, ostendit quia non in aliam maris siue Iordanis ripam nauigio peruenerunt discipuli, cum domino, sed proxima eiusdem regionis loca adierunt, quo etiam indigens pedestres poterant praenire. T H E O. Ita tu Christum non expectans, quod ipse se reuocet: sed praecurrens eum praenias. Sequitur. Et exiens vidit turbam multam. Iesus & miser. est super eos, quia erant, sicut oves non habentes pastorem. Pharisei lupi existentes rapaces, non pascebant populum, sed deuorabant, de gratia fidei gentibus collata requiem nati sunt. H I E R O. Pusilla tamen est hic sanctis requies longus labor. fed postea dicitur illis, ut requiescant a laboribus suis. Sicut autem in arca Noe animalia quae intus erant foris mittebantur: & quae foris erant intro erumpent, sic agitur in ecclesia. Iudas recessit, latro accessit. sed quod mandu recedat a fide in ecclesia non est requies sine merore. Rachel enim plorans filios suos noluit consolari. non est etiam hoc conuiuium, in quo bibitur vinum nouum, cum cantabitur canticum nouum ab hominibus nouis, cum mortale hoc induerit immortalitatem. B E D A. Christus autem petentem deserta Gentium, multae fidelium cateruae. reliquit moenibus praefatae conuersationis sequuntur.

f ¶ T H E O. Praeponens dominus quod vtilius est. s. cibum sermonis Dei: Deinde etiam corporalem cibum praebuit turbae, ad cuius narrationem euangelista accedit, dicens: Et cum iam hora

multa fieret: accessit discipulis. Defer. lo est, hic. B E D A. Horum multum vespertinum tempus dicit. vnde Lucas dicit: Dies autem exeperat declinare. T H E O. Vide autem quomodo discipuli Christi circa hominum amorem proficiunt. turbam enim miserati accedunt ad Christum, & pro eis intercedunt. Dominus autem tentauit eos si eius virtutem tantae esse cognouerant, quod turbas pascere posset. vnde sequitur: Et respondens ait illis: Date eis man. B E D A. Prouocat etiam apostolos: hoc dicens ad fractionem panis, ut illis se non habere tantibus magnitudinis signi notior fieret. T H E O. Discipuli autem arguebant eum tamquam ignorante quod illis esset necessarium ad tantam multitudinem turbam pascedam: vnde turbati respondet. Sequitur enim. Et dixit eis: Euntes emamus de duodenis panibus, & saturati sunt. Et sustulerunt reliquias fragmentorum duodecim cophinos plenos, & de piscibus. Erant autem qui manducauerunt quinque milia virorum.

tem tentauit eos si eius virtutem tantae esse cognouerant, quod turbas pascere posset. vnde sequitur: Et respondens ait illis: Date eis man. B E D A. Prouocat etiam apostolos: hoc dicens ad fractionem panis, ut illis se non habere tantibus magnitudinis signi notior fieret. T H E O. Discipuli autem arguebant eum tamquam ignorante quod illis esset necessarium ad tantam multitudinem turbam pascedam: vnde turbati respondet. Sequitur enim. Et dixit eis: Euntes emamus de duodenis panibus, & saturati sunt. Et sustulerunt reliquias fragmentorum duodecim cophinos plenos, & de piscibus. Erant autem qui manducauerunt quinque milia virorum.

Lib. 4. c. 46.

Euseb. li. 7. c. 3. & Iosephus li. Ant. 18. ca. 7. longe distat ab hac Bedae sententia.

uxorem fratris sui, quia duxit eam. B E D A. Vetus narrat historiam, Philippum Herodis maioris filium, sub quo dominus fugit in Aegyptum, fratrem huius Herodis, sub quo passus est Christus duxisse Herodiam uxorem filiam Regis Aethiopiae, postea vero sacerdotis eius exortis quibusdam contra generum similitudinem, tulisse filiam suam, & in dolore mariti prioris Herodis inimici eius nuptias copulasse. ergo Ioannes Baptista arguit Herodem, & Herodiam, quod illicitas nuptias fecerint, & non liceat fratre viuente germano illum uxorem ducere. T H E O. Alii autem dicunt, quod Philippum mortuus reliquerit ex se filiam, quapropter non debebat Herodes fratris, quamuis defuncti, uxorem ducere. Lex enim praecipiebat quod frater uxorem fratris acciperet, cum defunctus prole non haberet: illi autem erat filia, propter quod erant nuptiae sceleratae. Sequitur. Herodias autem in filiis, & vole. oc. eum, & non poterat. B E D A. Timebat enim Herodias ne Herodes aliquando resipisceret, vel Philippo fratri suo amicus fieret, atque illicitae nuptiae repudio solueretur. Sequitur: Herodes autem metu. Io. quia sciebat eum virum iustum & sanctum. G L O. Timebat inquam eum reuerendo. sciebat enim eum esse iustum & quo ad homines, & sanctum & quo ad Deum. Et custodiebat eum: ne scilicet ab Herodiade interficeretur. Et audito eo multa faciebat. quia putauit eum spiritu Dei loqui. Et libenter eum audiebat. quia reputabat vtilia quae ab eo dicebantur. T H E O. Vide autem quantum operatur concupiscentiae rabies, quia cum Herodes tantam circa Ioannem habebat reuerentiam & timorem, horum fit immemor, ut suae fornicationi prouideret. R E M I. super Marth. Libidinosam enim voluntas eum coegit in illum manum mittere: quem sciebat iustum & sanctum. Ac per hoc datur intelligi, quia minus peccatum factum est ei causa maioris peccati: secundum illud: Qui in foribus est, fordescat adhuc. Sequitur. Et cum die oppor. acci. Hero. nata. sui. ca. fe. prin. & tri. & primis Ga. B E D A. Soli mortalium Herodes, & Pharaon legitur diem natalis sui gaudis festiuis celebrasse, sed uterque Rex inauso auspicio festiuitatem suam sanguine saedauit. verum Herodes tanto maiore impietate, quanto sanctum & innocentem doctorem veritatis occidit, & hoc pro voto, ac petitione saltatricis. Sequitur enim: Cumque intro. filia ip. Hero. & sal. & plac. Hero. simulque recu. Rex ait. Pete a me quod vis, & dabo tibi. T H E O. Dum enim conuiuium fit: Sathanas per puellam saltat, & iusturandum propheticum sceleratum. Sequitur enim. Et iura. illi, qui a quicquid pet. da. tibi, licet dimi. regni mei. B E D A. Non excusatur ab homicidio per iuramentum. Ideo enim forte iurauit, ut occasum inueniret occidendi. & si patris, aut matris interitum postulasset: non utique concessisset Herodes. Sequitur. Quae cum exi. di. ma. suae, quid petat? At illa di. Ca. Io. Ba. Digno operi saltationis, dignum postulare sanguinis praemium. Sequitur. Cumque intro. statim cum se. ad ad Re. pe. di. Vo. ut pro. des. mi. in. di. ca. Io. Ba. T H E O. Maligna mulier, protinus sibi caput Ioannis dari peti. statim in illa hora. Timebat enim ne Herodes resipisceret. Sequitur. Et contristat

est Rex. B E D A. Conuersationis est scripturarum, ut opinione multorum sic narrat Historicus, quomodo eo tempore ab omnibus credebatur, sicut & Ioseph ab ipsa quoque Maria appellatur pater Iesu: ita nunc Herodes dicitur contristatus, quia hoc discumbentes putabant. dissimulato enim mentis tristitiam praeserebat in facie, cum laetitiam haberet in mente, scelusque excusatur iuramento, ut sub occasione pietatis impietate fieret. vnde sequitur. Propter iuramentum & propter simul discumbentes noluit eam contristare. T H E O. Herodes quidem non sui compos, sed voluptuosus iusturandum impleuit, & iustitiam inuenit. Decebat autem magis in hoc peritura re, & non tantum scelus operari. B E D A. Quod autem subdit. Et propter simul recumbentes. vult omnes sceleris sui esse coartatos, ut in luxurioso, impuroque conuiuium cruentae epulae fererentur. vnde sequitur. Sed mis. spic. praef. ca. Io. in di. T H E O. Spiculator carnifex dicitur, qui constituitur ad homines interficiendum. B E D A. Non autem Herodem puduit caput occisi hominis ante conuiuium inferre. Pharaon vero nil talis velaniae commisit legitur. Ex utroque tamen exemplo probatur vtilius esse nobis diem mortis futuram timendo, & casto agendo saepius in memoriam reuocare, quam diem natiuitatis luxuriando celebrare. Homo enim ad laborem nascitur in mundo, & electi ad requiem per mortem transeunt e mundo. Sequitur. Et decol. eum in carcere, & at. u. caput eius in disco, & de. illud puellae, & puella dedit matri suae. G R E G. Moral. Non sine grauissima admiratione perpetua, quod ille prophetae spiritu intra matris uterum impletus, quo inter natos mulierum nemo maior surrexit, ab iniuriis in carcere mittitur, & pro puellae saltu capite truncatur, & vir tanta feruoritate pro viu turpium moritur. Nihil credimus aliquid fuisse quod in eius vita, illa sic despecta mors tangeret. Sed quando ille vel in cibo peccauit, quia locustas solummodo, & mel solum edidit? Quando conuersatione sua offendere potuit, qui de eremo non recessit? Quis est, quod omnipotens Deus sic vehementer in hoc saeculo despicit, quos sic sublimiter ante saecula elegerit? nisi hoc quod pietatis fidelium parem, quoniam iccirco sic eos praeferit in infimis, quia videt quomodo remuneret in summis, & foras vsque ad despecta deiicit, quia intus vsque ad incomprehensibilia perducit. Hinc ergo vnusquisque colligat, quid illi passuri sint quos reprobos, si hic sic cruciat quos amat. Sequitur. Quo audito discipuli eius, venerunt & tulerunt corpus eius, & posuerunt illud in monumento. B E D A. Narrat Iosephus, vinctum Ioannem in Castellum Macheronta adductum, ibique truncatum. narrat vero Ecclesiastica historia sepultum eum in Sebaste Palestine vrbe, quae quondam Samaria dicta est. Decollatio autem Ioannis, minorationem famae illius qua Christus a populo credebatur insinuat, sicut exaltatio Saluatoris in cruce profectum designabat fidei, quae & ipse qui prius a turbis propheta esse credebatur: Dei filius a cunctis fidelibus est agnitus. vnde Ioannes quem oportebat minui, cum diurnum lumen decreverit incipit natus est, dominus autem eo tempore anni quo dies crescere incipit. T H E O. Mystice autem Hero. qui interpretatur pellicanus, populus est Iudaeorum qui habebat uxorem. s. inanem gloriam, cuius filia saltat, & mouetur etiam nunc circa Iudaeos. s. falsus intellectus scripturarum, decapitauerunt siquidem Ioannem, id est verbum propheticum, & sine capite Christo habent eum. H I E R O. vel aliter: Caput legis quod est Christus de corpore absconditur proprio. i. Iudaico populo, & datur genitili puellae, id est Romanae ecclesiae, & puella datur matri suae adulterae. i. Synagoga creditur: in fine. Corpus Ioannis sepelitur, caput in disco collocatur. Litera humata tegitur, spiritus in altari honoratur & sumitur.

e ¶ G L O. Postquam Euangelista narrauit mortem Ioannis: narrat ea quae Christus cum suis discipulis post mortem Ioannis egerit dicens: Et conue. Apo. ad Iesum renu. ei omnia quae ege. & docue. H I E R O. Ad locum enim vnde exeunt flumina, reuertuntur.

lens intelligi hoc ex ore ceterorum Philippum respondisse, quam & pluralem numerum pro singulari vtilissime ponere potuerit. Sequitur. Et dicit eis: Quot panes habetis & vi. Hoc a domino factum esse ceteri euangelistae praetermiserunt. Sequitur. Et cum cog. dicunt: quinque, & du. pi. Quod Andreas apud Ioannem de quinque panibus, & duobus piscibus suggererat: hoc ceteri euangelistae pluralem numerum pro singulari ponentes, ex discipulorum persona retulerunt. Sequitur. Et praec. illis vt accum. factum. secundum conu. super vi. se. & discu. in partes per cen. & quin. quag. Quod autem Lucas dicit quinquagenos iustos esse dicitur bere: Marcus vero quinquagenos, & centenos. Ideo non hoc mouet, quia vnus partem dicit: alter totum. Qui enim de centenis retulit: hoc retulit quod ille praetermiserit. T H E O. Per hoc autem datur intelligi, quod separatim discubuerunt per partes, & partes, quod enim hic dicitur, per cōtubernia, in greco geminata dicitur symposia symposia, hoc est per distributa conuiuia. Sequitur. Et acc. quin. pa. & du. pi. int. in ca. bene. & fra. pa. & de. dif. vt po. ante eos, & du. pi. oibus. C H R Y. Decenter autem in caeli apexit, quae in deserto manna accipientes Iudei, de Deo dicere attentauerunt. Numquid poterit dare panem? Ne vero hoc contingat antequam faceret, ad patrem retulit quod erat facturus. T H E O. Inuenerit et in caelum, ut non instrueret a Deo petere esam, & non a diabolo, sicut faciunt illi, qui alienis iniuste laboribus nutriuntur. Ex hoc etiam turbis tunc inuenerit, quod non esset Deo contrarius, sed Deum inuocaret. Dat autem panem discipulis apponendum turbis, ut trahant de panem non dubit, sed miraculum videatur. Sequitur. Et man. oes, & fa. sunt, & sustu. reli. frag. duod. cophi. Duodecim cophini super abun. fragmen. vt quolibet Apostolorum vnum cophinum super humerum apportante, ineffabile miraculum videatur. Superabundantis enim virtutis erat non solum tot homines pascere, sed & tantam superabundantiam relinquere fragmentorum. Moyses. n. et si manna dabat, s. vnus cuiusque: necessitate illud largiebatur. su perfluuo vero vermibus scaturiebat. Helias etiam viduam pascebat, quantum ei erat sufficiens tribuebat. Iesus vero tamquam dominus superabundanter operabatur. B E D A. Mystice autem die declinata turbas eferunt Saluatoris refecti, quia vel sine saeculorum propinquante, vel cum sol iustitiae pro nobis occubuit, a spiritualis inedia fumus ta be saluati. prouocat Apostolos ad fractionem panis, insinuas quod quotidie per eos ieiuna sunt corda nostra pasceda, eorum. s. literis, & ex. plis. Per quinque panes, quinque Moisaicae legis libri: per duos pisces, Psalmi sunt, & Prophetae figurati. T H E O. Vel duos pisces, sunt piscatorum sermones. s. epistolae, & euangelii. B E D A. Quia vero quinque sunt exterioris hominis sensus, quinque millia viri dominum secuti, designant eos qui in saeculari habitu positi, exterioribus bene vti nouerunt. G R E. 16. Moral. Diuicis conuiuium faciunt designat. Iubilei autem reges quinquagenarii numeri mysterio

lens intelligi hoc ex ore ceterorum Philippum respondisse, quam & pluralem numerum pro singulari vtilissime ponere potuerit. Sequitur. Et dicit eis: Quot panes habetis & vi. Hoc a domino factum esse ceteri euangelistae praetermiserunt. Sequitur. Et cum cog. dicunt: quinque, & du. pi. Quod Andreas apud Ioannem de quinque panibus, & duobus piscibus suggererat: hoc ceteri euangelistae pluralem numerum pro singulari ponentes, ex discipulorum persona retulerunt. Sequitur. Et praec. illis vt accum. factum. secundum conu. super vi. se. & discu. in partes per cen. & quin. quag. Quod autem Lucas dicit quinquagenos iustos esse dicitur bere: Marcus vero quinquagenos, & centenos. Ideo non hoc mouet, quia vnus partem dicit: alter totum. Qui enim de centenis retulit: hoc retulit quod ille praetermiserit. T H E O. Per hoc autem datur intelligi, quod separatim discubuerunt per partes, & partes, quod enim hic dicitur, per cōtubernia, in greco geminata dicitur symposia symposia, hoc est per distributa conuiuia. Sequitur. Et acc. quin. pa. & du. pi. int. in ca. bene. & fra. pa. & de. dif. vt po. ante eos, & du. pi. oibus. C H R Y. Decenter autem in caeli apexit, quae in deserto manna accipientes Iudei, de Deo dicere attentauerunt. Numquid poterit dare panem? Ne vero hoc contingat antequam faceret, ad patrem retulit quod erat facturus. T H E O. Inuenerit et in caelum, ut non instrueret a Deo petere esam, & non a diabolo, sicut faciunt illi, qui alienis iniuste laboribus nutriuntur. Ex hoc etiam turbis tunc inuenerit, quod non esset Deo contrarius, sed Deum inuocaret. Dat autem panem discipulis apponendum turbis, ut trahant de panem non dubit, sed miraculum videatur. Sequitur. Et man. oes, & fa. sunt, & sustu. reli. frag. duod. cophi. Duodecim cophini super abun. fragmen. vt quolibet Apostolorum vnum cophinum super humerum apportante, ineffabile miraculum videatur. Superabundantis enim virtutis erat non solum tot homines pascere, sed & tantam superabundantiam relinquere fragmentorum. Moyses. n. et si manna dabat, s. vnus cuiusque: necessitate illud largiebatur. su perfluuo vero vermibus scaturiebat. Helias etiam viduam pascebat, quantum ei erat sufficiens tribuebat. Iesus vero tamquam dominus superabundanter operabatur. B E D A. Mystice autem die declinata turbas eferunt Saluatoris refecti, quia vel sine saeculorum propinquante, vel cum sol iustitiae pro nobis occubuit, a spiritualis inedia fumus ta be saluati. prouocat Apostolos ad fractionem panis, insinuas quod quotidie per eos ieiuna sunt corda nostra pasceda, eorum. s. literis, & ex. plis. Per quinque panes, quinque Moisaicae legis libri: per duos pisces, Psalmi sunt, & Prophetae figurati. T H E O. Vel duos pisces, sunt piscatorum sermones. s. epistolae, & euangelii. B E D A. Quia vero quinque sunt exterioris hominis sensus, quinque millia viri dominum secuti, designant eos qui in saeculari habitu positi, exterioribus bene vti nouerunt. G R E. 16. Moral. Diuicis conuiuium faciunt designat. Iubilei autem reges quinquagenarii numeri mysterio

συμπόσια συμπόσια

Cap. 26.

Car. au. S. Tho. P

ferio continet. & quinquagenarius bis ducit vt ad centenarium F perueniat. Quia ergo prius a malo quiescitur opere, vt post ani ma plenus quiescat in cogitatione, alij quinquagenarij alij cente ni discubunt. B E D A: super fontem aut discumbentes dñicis pa scuntur alimentis, qui p continentia calcatis concupiscentiis au dēdis implendisque,

Dei verbis operā im pēdunt. Saluator autē non noua creat ciba ria, quia veniens, in carne nō alia q̄ que p̄ dicata sunt pradicat, sed legis, & Prophe tarum scripta q̄ graui da sint mysterijs grā demonstrat. Intuetur in cōclū, vt ibi lucem doceat esse querēdā. Frāgit, & ante turbas ponēda distribuit di scipulis, quia sacramē ta prophetiā sanctis doctoribus, qui hęc toto orbe pdicent, p̄ tefecit. Q̄ turbis su perest, a discipulis tol litur, quia secretiora mysteria q̄ a rudibus capi nequeunt, nō ne gligenter omittēda, sed sunt inquirēda p̄fectis. Nā per cophinos duodecim Apli, & se quentes doctores figurant, foris quidē hoibus despecti, sed intus sa lutaris cibi reliquijs cumulati. Cōstat. n. cophinos opa seruilia ge ri solere. H I E. Vel duodecim cophini pleni fragmētis colligun tur, cum sint super thronos iudicantes duodecim tribus Israel, q̄ sunt fragmenta Abraham, Isaac, & Iacob, quando ex Israel reli quie saluæ sicut.

¶ G L O. Dñs qdē in miraculo panū, q̄ esset cōditor rerū on dū, nunc aut ambulādo sup vndas, q̄ hēret corpus ab oīum pctōrū graudine liberū edocuit, & in placando ventos, vnderamq; rabiē sedando, q̄ elementis dominaretur monstrauit. vnde dicitur. Et statim coegit discipulos suos ascēdere nauim, vt pracederent eum trans fretum ad Bethsaidam, dum ipse dimit. populū.} C H R Y. Dimitit qdē popm in benedictione, & aliquibus curationibus. Coegit aut discipulos, q̄a non de facili ab eo poterant separari, & hoc qdem tum pp̄ nimij affectum quem ad eū habebāt, tū q̄a sollicitabantur qualiter ad eos veniret. B E D A: Merito aut mouet quō Marcus dicat pacto miraculo panū, discipulos venisse trās fre tum ad Bethsaidam, cū videatur Lucas dicere, q̄ i locis Bethsaidæ factū fuerit miraculum illud, nisi forte intelligamus, q̄ Lucas ait i desertum locum, qui est Bethsaidā, non ipsius intima ciuitatis, sed loca deserti ad eā prinentis esse designata. Marcus aut dicit vt p̄ ce derent eum ad Bethsaidā, vbi ipsa ciuitas notatur. Sequitur. Et cum dimississet eos, abiit in montem orare.} C H R Y. Quod de cet intelligere de Christo secundum quod est homo, hoc etiam fe cit intruens non assiduos esse in oratione. T H E O. Dimissa autem turba, ascendit orare. requiem enim, & silentium oratio exigit. B E D A: Non omnis autem qui orat, ascendit in mon tem, sed qui bene orat, qui Deū orando q̄rit. Qui vero de diuitijs, aut honore sæculi, aut de inimici morte oblectat, ipse in infimis ia cens viles ad Deum præces mittit. Quare aut dominus dimisso populo in monte oraturus abiit: Ioannes declarat, dicens. Iesus ergo, cum cognouisset quia venturi essent vt raperent eū, & facerent eum regem, fugit iterum in montē ipse solus. Sequitur. Et cum sero esset, erat nauis in medio ma. & ipse solus in terra.} T H E O. Permissa aut dominus periclitari discipulos, vt patientes fierent. vnde non statim eis asstitit, sed per totam noctem periclitari per misit, vt doceret eos patienter expectare, & non a principio sperare in tribulationibus subsidium. Sequitur. n. Et videns eos labo. in remi. erat. n. ventus contrarius eis, & circa quartam vigi. noctis venit ad eos amb. super ma.} C H R Y. Quatuor vigilias noctis dicit sacra scriptura, vnamquamque diuidens in tres horas. vnde quartam vigiliam dicit, quæ est post horam nonam. in hora deci ma, vel posteriori hora. Sequitur. Et vo. præte. A V G. de Conf. euan. Quomodo autem hoc intelligere potuerunt, nisi quia in di uerum ibat, eos volens præterire tamquam alienos, a quibus ita nou agnoscebatur, vt fantasma putaretur? Sequit. n. At illi vt vi. eū amb. super ma. pu. fan. esse, & exclama. omnes enim eum vide. & cōtur. sunt.} T H E O. Vide autem quoniam cum Christus de bebat eorum pericula compescere, tunc maioris eus incutit timo rem. Sed statim per vocem confortauit eos. Sequitur enim. Et statim locutus est cum eis, & dixit eis. Confidite, ego sum, nolite

timere.} C H R Y. Statim autem in voce cognouerunt eum, & timor solutus est. A V G. de Concor. euang. Quomodo ergo eos volebat præterire, quos pauentes ita confirmat, nisi quia illa voluntas præterendi ad eliciendum illum clamorem valebat, cui subueniri oportebat? B E D A. Scriptis autem Theodoris Pharanitanus quon dam Episcopus, cor porale pondus non habuisse dominum se cundum carnem, sed absque pondere su per mare ambulasse, sed fides catholica pō dus secundum carnē habere eum predicat. Nam Dionysius egre gius inter Ecclesiasti cos Scriptores, i Opu sculo de Diuinis nomi nibus hoc modo lo quitur. Ignoramus qualiter non infinis pedibus corporale pō dus habebit, & mate riale onus deambu labat in humidam, & instabilem substantiā. T H E O. Deinde p̄ introitum in nauicu lam dominus compe scuit tempestatem. Sequitur enim. Et ascen. ad il. in na. & cessa. ventus. Magnum quidem miraculum est, q̄ ambulat dominus su per mare, sed tempestas & venti contrarietas opposita fuerunt p̄ pter maius miraculum. Apostoli enim ex miraculo quinque panū, non intelligentes Christi potentiam, nunc ex maris miraculo plenus cognouerunt. vā sequit. Et plus magis intra se stupebat. Non enim intel. de panibus.} B E D A: Stupebat quidem carna les adhuc discipuli virtutum magnitudinem, necdum tamen in eo veritatem diuinā maiestatis cognoscere valebant. vnde sequitur. Erat enim cor eorum obcecatum. Mystice autem labor discipu lorum in remigando, & ventus contrarius, labores sanctæ ecclesiæ designat, quæ inter vndas sæculi aduersantes, & immundorum sta tus spirituum, ad quietem patriæ cœlestis peruenire conatur. Bene autem dicitur, quia nauis erat in medio maris, & ipse solus in terra, quia nonnumquam ecclesia tantis Gentilium præsuris assi cta est, vt redemptor ipsius eam prorsus deseruisse videretur. Sed videt dominus suos laborantes in mari, quia eos ne in tribulatio nibus deficiant, suę respectu pietatis corroborat, & aliquando ma nifesto adiutorio liberat. Quarta autem vigilia venit ad eos dilu culo appropinquante, quia homo mentem cum ad superni lumē præsidij erexerit, aderit dominus, & tentationum pericula sopien tur. C H R Y. Vel prima vigilia est vsque ad diluuium, secunda vs que ad Moysen, tertia vsque ad aduentum domini, in quarta venit dominus, & discipulis locutus est. B E D A: Sæpe autem fideles in tribulatione positos, superna pietas deseruisse visa est, vt quasi labo rantes in mari discipulos præterire Iesus voluisse putaretur. Adhuc autem hæretici putant fantasma fuisse dominum, nec ve ram assumpsisse carnem de Virgine. H I E R O N Y. Dicit au tem eis: Confidite: ego sum, quia videbimus eum sicuti est. Cessauit autem ventus, & procella, Iesu sedente, idest regnan te in nauī, quæ est vniuersa ecclesia. B E D A. In quocumque etiam corde per gratiam sui adest amoris: mox vniuersa victo rium, & aduersantis mundi siue spirituum malignorum bella com pressa quiescunt.

¶ G L O. Quia euangelista exposuerat periculum quod di scipuli in nauigando sustinuerant, & quomodo fuerant liberati, nunc ostendit quo nauigando peruenerint, dicens: Et cum transfretassent peruene. in terram Genezareth, & applicuerunt T H E O. Post magnum autem spacium temporis ad prædictum locum dominus transfretauit. Et ideo euangelista subdit: Cum que egressi essent de nauī, continuo cognouerunt eum.} f. incol. B E D A. Cognouerunt autem eum rumore, non facie, vel præ signorum magnitudine, & vultu plurimis notus erat. Vide autem quanta fides sit hominum terræ Genezareth, vt non præsentium tantum salutē contenti sint: sed mittant ad alias per circuitum ci uitates, quo omnes currant ad medicum, vnde sequitur. Et per curren. vniuer. region. illā cōperunt in grabatis illos, qui se male habebant circumferre, vbi audi. eum esse.} T H E O. Non enim ad domos inuitabant eum vt curaret, sed magis ipsi male habentes af ferebant ad eum. vnde etiam sequitur: Et quocumque introi. in vicos aut in vil. aut in ciuita. in plateis ponebant infirmos, & deprecabantur eum, vt uel simbram vestimen. eius tangerent.} Miraculum

¶ G L O. Quia euangelista exposuerat periculum quod di scipuli in nauigando sustinuerant, & quomodo fuerant liberati, nunc ostendit quo nauigando peruenerint, dicens: Et cum transfretassent peruene. in terram Genezareth, & applicuerunt T H E O. Post magnum autem spacium temporis ad prædictum locum dominus transfretauit. Et ideo euangelista subdit: Cum que egressi essent de nauī, continuo cognouerunt eum.} f. incol. B E D A. Cognouerunt autem eum rumore, non facie, vel præ signorum magnitudine, & vultu plurimis notus erat. Vide autem quanta fides sit hominum terræ Genezareth, vt non præsentium tantum salutē contenti sint: sed mittant ad alias per circuitum ci uitates, quo omnes currant ad medicum, vnde sequitur. Et per curren. vniuer. region. illā cōperunt in grabatis illos, qui se male habebant circumferre, vbi audi. eum esse.} T H E O. Non enim ad domos inuitabant eum vt curaret, sed magis ipsi male habentes af ferebant ad eum. vnde etiam sequitur: Et quocumque introi. in vicos aut in vil. aut in ciuita. in plateis ponebant infirmos, & deprecabantur eum, vt uel simbram vestimen. eius tangerent.} Miraculum

¶ G L O. Quia euangelista exposuerat periculum quod di scipuli in nauigando sustinuerant, & quomodo fuerant liberati, nunc ostendit quo nauigando peruenerint, dicens: Et cum transfretassent peruene. in terram Genezareth, & applicuerunt T H E O. Post magnum autem spacium temporis ad prædictum locum dominus transfretauit. Et ideo euangelista subdit: Cum que egressi essent de nauī, continuo cognouerunt eum.} f. incol. B E D A. Cognouerunt autem eum rumore, non facie, vel præ signorum magnitudine, & vultu plurimis notus erat. Vide autem quanta fides sit hominum terræ Genezareth, vt non præsentium tantum salutē contenti sint: sed mittant ad alias per circuitum ci uitates, quo omnes currant ad medicum, vnde sequitur. Et per curren. vniuer. region. illā cōperunt in grabatis illos, qui se male habebant circumferre, vbi audi. eum esse.} T H E O. Non enim ad domos inuitabant eum vt curaret, sed magis ipsi male habentes af ferebant ad eum. vnde etiam sequitur: Et quocumque introi. in vicos aut in vil. aut in ciuita. in plateis ponebant infirmos, & deprecabantur eum, vt uel simbram vestimen. eius tangerent.} Miraculum

Lib.

Mira culum. n. q̄ circa mulierē emorroissam contigerat, ad aures A multorum deuenerat, & multa fidē eis dabat ex qua sanabant. Sequi tur. n. Et quotquot tangebāt eū, salui fiebāt.} B E D A: Mystice autē simbrā vestimenti eius minimū mandatū intellige, q̄ quicūque transgressus fuerit, minimus vocabitur in regno cœlorum, vel af sumptionē carnis per quā venimus ad ver bum Dei, & illius po stea fruimur maiesta te. H I E R O. Quod autē dicit. Et quotquot tangebāt eū, salui fie bant.} impletur qm̄ fu giet dolor, & gemit.

C A P. V I I.

B E D A: Ho mines ter ræ Gene zareth, q̄ min⁹ docti videbant, nō solū ipsi veniunt, sed & suos istimos ad ducunt ad dñm, vt vel simbrā eius mereant contingere. At vero Pharisei, & Scribæ, q̄ Doctores esse populi debuerant nō ad quæ reūdā medelā, sed ad mouēdas q̄stionū pu gnas ad dñm concu rrun. vnde dicit. Et con uenerunt ad eū Phar. & quidā de Scri. ven. ab Hie. & cū vi. quof dā de disci. eius cōib⁹ ma. i. nō lotis mā. pa. vituperauer. T H E O. Discipuli nāq; dñi in structi ea que virtutis tm̄ sunt operari, non lotis manib⁹ simp̄r co medebāt. Pharisei aut volentes occasionem inuenire, hoc accepe runt, & non vtiq; vi tuperabant eos, vt legis transgressores: sed quæ traditiones Seniorū transgrediebantur. vñ sequitur.} Ph. n. & oēs Iu. nisi cre. la. ma. non mā. te. tradi. Senio.} B E D A: Spūalia. n. Prophetarū verba carnalr accipientes, q̄ illi de cordis, & opis castigatione p̄cipiebant, dicētes: Lauamini & mundi estote, & mandamini, q̄ fertis vasa dñi. isti de corpore solo lauando seruabant. Superstiti oīa ergo est hoīum tra ditio, semel lotos ob manducandū panē crebrius lauare, & a foro, nisi baptizentur nō comedere. Sed necessariū est eos, q̄ panē de cœ lo descendente, participare desiderant, crebro elemosynis lachry mis, & alijs iustitiæ fructibus sua opa purgare. Necessariū etiā est inquinamenta, q̄ ex tpalibus negotiorū curis quicūq; cōtraxerit, subsequenti bonarū cogitationū, & actuū pmundet instantia. Fru stra autē Iudæi lauauit manus, & a foro baptizantur, q̄ diu contem nunt fonte abluī Saluatoris, inuanum baptisma seruauit valōrū, qui corporū suorū, & cordium negligūt abluere sordes. Sequitur: Et inter. eum. Pha. & Scri. di. Quare disc. tui nō am. iuxta tra. se. sed cōibus ma. mā. pa. C H R Y. sup̄ Matthæū. Mira Phariseorum Scribarūq; stulticia, Dei filium arguunt quare traditiones hoīum, & p̄cepta non seruet. Cōe aut hoc p̄ immundo ponitur. popl. n. Iudæorum, partē Dei fe esse iactitans, cōes cibos vocat, quibus oēs vtuntur. H I E R O. Phariseorū aut superfluum latratum furca rōnis obtundit. i. Moysi, & Esaiæ interpretatione, vt nos aduersan tes hæreticos verbo scripturæ vincamus. vnde sequit. Et ille res pondes ait: Bene prophe. de vobis hypo. Esaias, sicut scriptum est. Populus hic la. me ho. cor. aut eo. lon. est a me. C H R Y. Quia. n. non de legis transgressione, sed Seniorū discipulos accusabant, in iurijs ipsos confundit hypocritas vocans, quasi cōmendantes cū reuerentia quadā id quod nō conueniebat. Superaddit aut Esaiæ Prophetæ verbū, quasi de eis dictū ac si diceret. Sicut hi de quibus dicit.} Ph. lab. ho. cor. aut eo. ab eo. lon. est. inuanum pietatē custo dire se dicunt, doctrinas hoīum honorantes, ita & vos qui derelin quitis id q̄ interius curabile est, & iustitiam colentes accusatis. H I E R O. Traditio aut Pharisaica in mensis, & vasis abscindenda est, & radenda. Sæpe. n. traditionibus hoīum mandata Dei cedunt.

¶ G L O. Quia euangelista exposuerat periculum quod di scipuli in nauigando sustinuerant, & quomodo fuerant liberati, nunc ostendit quo nauigando peruenerint, dicens: Et cum transfretassent peruene. in terram Genezareth, & applicuerunt T H E O. Post magnum autem spacium temporis ad prædictum locum dominus transfretauit. Et ideo euangelista subdit: Cum que egressi essent de nauī, continuo cognouerunt eum.} f. incol. B E D A. Cognouerunt autem eum rumore, non facie, vel præ signorum magnitudine, & vultu plurimis notus erat. Vide autem quanta fides sit hominum terræ Genezareth, vt non præsentium tantum salutē contenti sint: sed mittant ad alias per circuitum ci uitates, quo omnes currant ad medicum, vnde sequitur. Et per curren. vniuer. region. illā cōperunt in grabatis illos, qui se male habebant circumferre, vbi audi. eum esse.} T H E O. Non enim ad domos inuitabant eum vt curaret, sed magis ipsi male habentes af ferebant ad eum. vnde etiam sequitur: Et quocumque introi. in vicos aut in vil. aut in ciuita. in plateis ponebant infirmos, & deprecabantur eum, vt uel simbram vestimen. eius tangerent.} Miraculum

vnde sequitur.} Derelinquētes man. Dei te. tra. ho. bap. vrceorū.} C H R Y. Vt aut eos arguat tamq̄ Dei reuerentia non seruantes, pp̄ traditionē a Senioribus factā diuinis scripturis oppositā subig git.} Moyses. n. dixit: ho. pa. & ma. tu. & qui maled. vel ma. mor te moriatur.} B E D A: Honor in scripturis non tm̄ in saluatio ne, & officiis deferen dis, quantum in elez mosynā, ac munerum collatione sentitur. Honora, inquit, Apo stolos viduas, q̄ vere viduæ sunt. C H R Y. Tali aut existente di uina lege, ac talib⁹ mi nistris transgredienti bus illatis, vos de le uidiuinum transgre dimini præceptū, ob seruantes seniorū tra ditiones. vnde sequi tur.} Vos autem di. Si dixit. ho. pa. & ma. cor bam, quod est donum quocumq; ex me tibi proderit, supple, li ber erit ab obserua tione præmissi man dati. vñ sequitur.} Et vltra non dimit. eum quic. fa. pa. suo, aut ma tri.} T H E O. Vole ntes. n. Pharisei quæ of ferebātur comedere, i nstruebant filios, q̄ cū peculia aliqua ha bebant, & parētes hec peterent, rīderent il lis: Corbā. hoc est do nū quod a me petis, iam obtuli dño: & ita hæc non exquiretē, quasi dño oblata. i. ad salutem parentum p̄ ficua, & sic decipiebāt filios, vt parentes non honorarent, & ipsi ob blata deuoraret. Hoc ergo dñs exprobrat

his facitis multa. Et dicebat il lis: Bene irritum fecistis præ ce ptum Dei, vt traditionem vestra seruetis. Moyses enim dixit: Ho nora patrem tuum, & matrem tuam: & qui maledixerit patri, vel matri, morte moriatur. Vos autem dicitis: Si dixerit homo patri, aut matri: corban, quod est donum quocumque ex me tibi proferit, & vltra non dimit titis eum quicquam facere patri suo, aut matri, rescindentes ver bum Dei per traditionē vestram quam tradidistis. Et similia hu iusmodi multa facitis. b Et aduocans iterū turbam di cebat illis: Audite me omnes, & intelligite. Nihil est extra homi nem introiens in eum, quod pos sit eum coinquinare, sed quæ de homine procedunt, illa sunt quæ coinquinant hominem. Siquis habet aures audiendi, audiat. Et cum introisset in domum a tur ba, interrogabant eum discipuli eius parabolam. Et ait illis: Sic & vos imprudentes estis? Non in telligitis, quæ oē extrinsec⁹ intro iens in hominem non potest eū coinquinare, quæ nō intrat in cor eius, sed in ventrē vadit, & in se cessum exit purgās omnes escas?

¶ G L O. Quia euangelista exposuerat periculum quod di scipuli in nauigando sustinuerant, & quomodo fuerant liberati, nunc ostendit quo nauigando peruenerint, dicens: Et cum transfretassent peruene. in terram Genezareth, & applicuerunt T H E O. Post magnum autem spacium temporis ad prædictum locum dominus transfretauit. Et ideo euangelista subdit: Cum que egressi essent de nauī, continuo cognouerunt eum.} f. incol. B E D A. Cognouerunt autem eum rumore, non facie, vel præ signorum magnitudine, & vultu plurimis notus erat. Vide autem quanta fides sit hominum terræ Genezareth, vt non præsentium tantum salutē contenti sint: sed mittant ad alias per circuitum ci uitates, quo omnes currant ad medicum, vnde sequitur. Et per curren. vniuer. region. illā cōperunt in grabatis illos, qui se male habebant circumferre, vbi audi. eum esse.} T H E O. Non enim ad domos inuitabant eum vt curaret, sed magis ipsi male habentes af ferebant ad eum. vnde etiam sequitur: Et quocumque introi. in vicos aut in vil. aut in ciuita. in plateis ponebant infirmos, & deprecabantur eum, vt uel simbram vestimen. eius tangerent.} Miraculum

¶ G L O. Quia euangelista exposuerat periculum quod di scipuli in nauigando sustinuerant, & quomodo fuerant liberati, nunc ostendit quo nauigando peruenerint, dicens: Et cum transfretassent peruene. in terram Genezareth, & applicuerunt T H E O. Post magnum autem spacium temporis ad prædictum locum dominus transfretauit. Et ideo euangelista subdit: Cum que egressi essent de nauī, continuo cognouerunt eum.} f. incol. B E D A. Cognouerunt autem eum rumore, non facie, vel præ signorum magnitudine, & vultu plurimis notus erat. Vide autem quanta fides sit hominum terræ Genezareth, vt non præsentium tantum salutē contenti sint: sed mittant ad alias per circuitum ci uitates, quo omnes currant ad medicum, vnde sequitur. Et per curren. vniuer. region. illā cōperunt in grabatis illos, qui se male habebant circumferre, vbi audi. eum esse.} T H E O. Non enim ad domos inuitabant eum vt curaret, sed magis ipsi male habentes af ferebant ad eum. vnde etiam sequitur: Et quocumque introi. in vicos aut in vil. aut in ciuita. in plateis ponebant infirmos, & deprecabantur eum, vt uel simbram vestimen. eius tangerent.} Miraculum

Lib. 2. c. 47.

T H E O. Dominus aut prius increpat. vnde sequitur. {Et ait illis, Sic & vos impru. estis? B E D A: Vitiōsus. n. est auditor, qui obscura manifeste, aut manifeste dicta obscure vult intelligere. T H E O. Deinde dñs manifestat id quod erat occultū, dicens: Non intelli. quia oē ex. intro. in ho. non pōt eum coinquinare. B E D A: Iudæi enim se partē Dei i. stantes, cōes cibos vocāt, quibus oēs hoies vūtūr, vt ostrea, lepores, & huiusmodi animalia, nec etiam idolo. hytum inquātum cibis, & Dei creatura est, sed dæmonium inuocatio hoc facit immundum. Et causam subdit, dicens: Quia non introit in cor eius. At locus principalis iuxta Platonē in cerebro, sed iuxta Christiū in corde est. G L O. Dicitur ergo in cor eius. i. in mentem quæ est principalis pars animæ ex qua tota hois vita dependet. vnde s̄m eam necesse est hoīem mundum, vel immundū æstimari. & sic ea quæ ad mentem non perueniunt, non possunt homini immundiciam afferre. Cibi ergo, quia ad mentem non perueniunt, s̄m suam naturam hoīem inquinare non possunt, sed inordinatus ciborum vsus qui ex inordinatione prouenit mentis: ad hominis immundiciam perueniāt. Quod autem cibi ad mentē non perueniant, ostendit id quod subdit, dicens: Sed in ven. vadit, & in secess. expur. omnes escas.} Hoc aut dicit ne intelligatur, q̄ inde ex cibis in corpore maneat. Manet. n. quod est necessarium ad corporis nutrimentum & augmentum. Egreditur autem quod est vniuersum, quasi purgatio quædam interioris remanentis nutrimenti. A V G. in lib. 83. Quæst. Quidam enim sic accedunt, vt etiam murēt & murētūr, sicut & ipse cibus amittens speciem suam in corpus nostrum vertitur, & nos refecti in robur commutatur. Sed & tenuissimus humor, cum in venis & aliis arteriis cocta fuerit escas, & digesta, per occultos meatus quos Græci poros vocant, dilabit, & in secessum vadit. B E D A. Sic ergo cibi non faciunt homines immundos, sed malitia, quæ operatur passiones ab interioribus procedentes. vnde sequitur. {Dicebat autem, quoniam quæ de ho. exe. illa coi. ho.} C H R Y. Cuius rationem significat, cum subdit. {Ab intus enim de cor. ho. cogi. ma. procedunt.} Et sic patet, q̄ malæ cogitationes ad mentem pertinent, quæ hic cor nominantur: secundum quam homo dicitur bonus vel malus, mundus vel immundus. B E D A. Hinc autem arguuntur qui cogitationes a diabolo immitti putant: non ex propria nasci voluntate. Diabolus incensor, & adiutor malarum cogitationum esse potest, & auctor esse nō potest. G L O. Ex malis autem cogitationibus vltimus mali act⁹ procedūt, de quibus subditur: {Adulteria,} quæ in violatione alieni thori consistunt. {Fornicationes,} quæ sunt illiciti coitus personarum matrimonii solutarum. {Homicidia,} quibus in personis proximorum nocuum infertur. {Furta,} quibus res subtrahuntur: {Auaritiæ,} inquantū aliqua iniuste retinentur. {Nequitia,} quæ consistunt in proximorum calumniis. {Dolus,} in eorum deceptione. {Impudicitia,} quantum ad quamlibet corruptionem mentis, vel corporis. T H E O. {Oculus malus,} idest odium, & adulatio. nam qui odit, oculum malum & inuidum habet ad eum quē odit. & adulator non recto oculo videns quæ sunt proximi, ad malum ipsum deducit. {Blasphemia,} idest iniuriæ in Deum. {Superbia,} idest Dei contemptus, dum. s̄quis bonum quod operatur non Deo, sed suæ virtuti ascribit. {Stultitia,} idest iniuria in proximum. G L O. Vel stultitia est cum non recte de Deo sentitur. Contrariatur enim sapientiæ, quæ est diuinarum rerum cognitio. Sequitur. {Omnia hæc ma. ab intus proce. & coi. ho.} Hoc enim in culpam homini imputatur quod in sua potesta te existit. Talia autem sunt quæ procedunt ab interiori voluntate, per quam homo est suorum actuum dominus. c. ¶ T H E O. Postquā de escis dñs docuerat, videns incredulos esse Iudæos, fines ingreditur Gentium. Iudæis enim infidelibus existentibus, salus ad Gentes conuertitur. vnde dicitur: {Et inde surgens abiit in fi. Tyr. & Sidon.} C H R Y. Tyrus, & Sidon loca Chananæorum erant. Venit igitur ad eos dñs, non tanquam ad propinquos, sed tanquam ad eos, quibus nihil est cōe ad patres, quibus promissio facta est. Et ideo sic venit, vt aduētus suus Tyriis, & Sidoniis non appareret. vnde sequitur: {Et ingressus domum, nem. vo. scire. Nondum. n. tempus aduenerat, vt cum Gentibus habitat.

ret, & eas ad fidem adduceret. huius. n. tempus debitum, erat post crucem & resurrectionem. T H E O. Vel ideo clam ingreditur. ne occasionem Iudæi sumerent contra eum, tamquam ad immundas gentes transfisset. Sequitur. {Et non potuit latere.} A V G. de Quæst. no. & ve. te. Si autem voluit, & non potuit, infirmata voluntas eius esse videtur. Impugnabile est autem, vt Saluatoris voluntas nō impleatur, nec potest velle quod scit fieri non debere. Idcirco quod factum est, hoc voluisse dicendus est. Aduertendum est autē q̄ istud in finibus gentium est Gentium, quibus adhuc temp⁹ prædicandi non erat, vltro tamen venientes ad fidem, non suscipere inuidiæ erat. Sic ergo factum est, vt Saluator a discipulis proditus nō esset, ab aliis tamen qui ingredien tem domum viderāt, proditus est, & increpatus sciri q̄ esset in domo. A suis ergo noluit prædicari, requiri autē se voluit, & ita factum est. B E D A. Ingressus etiam domum præcepit discipulis, ne se cuiquam in regione ignota quis esset aperiret, vt exemplo eius discerent, quibus sanandi infirmos gratiā conferret. In exhibitione miraculorum humani fauoris gloriam quantum possent declinare, nec tamen a pio virtutis opere cessare, quando hoc fieri vltis bonorum iuste mereret, vel infidelitas prauorum necessario cogeret. Ipse enim suum illo introitum Gentili fœminæ, & quibuscumque voluit publicari. A V G. de Quæst. no. & ve. testam. Denique mulier Chananaea audiens de illo intrauit ad eum, quæ nisi prius subiecisset se Deo Iudæorum beneficium consecuta non esset, de qua sequitur. {Mulier enim statim, vt au. de eo. cuius fi. ha. spiri. immun. intra. & proci. ad pedes eius.} C H R Y. Per hoc autem voluit dominus discipulis ostendere, q̄ etiam gentibus aperuit ostium salutis. vnde & mulieris genus describitur, cum subditur: {erat enim mul. gen. Syro. ge.} idest de Syria phœnicis. sequitur. {Et rogabat eum, vt dæmonium eiiceret de filia eius.} A V G. de Consen. euan. Videtur autem afferre aliquam repugnantiam quæstionem, quia dicit in domo fuisse dñm, cum ad illum venit mulier pro filia sua rogans. Sed quoniam Matthæus dicit discipulos domino, ita fugessisse. Dimitte illam, quoniam clamat post nos. nihil aliud videtur significare quam post ambulante dominum mulierem illā depræcatorias voces emisisse. Quo ergo in domo, nisi quæ intelligendū est dixisse quidē Marcū, q̄ intrauerit vbi erat Iesus, eum eum dixisset. fuisse in domo. Sed quia Matthæus ait: Non rēdit ei verbum. dedit agnoscere in eo silentio egressum fuisse Iesum de domo illa, atque ita cætera contextuntur, quæ iam in nullo discordant. Sequitur. {Qui dixit illi: Sine prius saturari filios.} B E D A. Quasi d. sumum est, vt etiam vos qui de gentibus estis salutem consequamini: sed prius oportet Iudæos qui merito antiquæ dilectionis filiorū Dei solent noīe ceteri, pane cœlesti refici, & sic tandē gentibus vitæ pabula ministrari. Sequitur. {Nō est. n. bonū sumere pa. fi. & mit. te. ca.} C H R Y. Hoc autē verbū dixit: nō q̄ in eo sit defectus virtutis ad beneficiendum oibus, sed quia beneficium eius distributum. Iudæis, & Gentibus, cōionē inter se non habentibus, puocationē magis operaret. T H E O. Canes vocat Gētiles, tamq̄ a Iudæis secleratos reputatos. Panē vero dicit beneficiū, qd̄ filiis. i. Iudæis dñs promisit. Est ergo sensus, q̄ non decet Gētiles beneficij primo dñs se participes, qd̄ Iudæis principaliter promissum est. Ideo autē dñs non statim exaudivit, sed grām differt, vt etiā ostendat mulieris fidē constantē, & vt discamus non statim deficere cū oramus, sed vt infirmus donec recipiamus. C H R Y. Similiter etiā, vt Iudæis ostēret, q̄ non æqualiter eis dabat, & alienigenis sanitatem, & vt patefacta mulieris fide: magis patefieret infidelitas Iudæorum. Mulier enim non grauiter tulit, sed vocē domini cū multa reuerentia cōfirmavit. vnde sequitur. {At illa respondit, & dixit ei. Vtiq; dñe. nā. & catel. cō. sub men. de micis puerorū.} T H E O. Quasi d. Iudæi panem totum habent. s̄ descendente de cœlo, & tua etiā beneficia ego micæ postulo. s̄ modicā beneficij partem. C H R Y. Quod ergo in ordine canum se reputat, reuerentiæ est, q. d. p. gratiā habeo etiam in numero canum esse, & non ab aliena, sed a ppria mēsa comedere dominantis. T H E O. Quia ergo mulier sapientissime respondebat, obtinuit qd̄ optabat. vnde sequitur. {Et ait illi. Nō dixit: virtus mea te saluam fecit, sed pp̄ hunc sermonem.} pp̄ fidem

fidem tuam, q̄ hoc sermone demonstratur: Vade, exiit demo. a filia tua. Sequitur. {Et cum abiisset in do. su. inue. pu. ia. su. le. & demo. exiit.} B E D A. Propter humilem. n. matris fidelemque sermonē filia deseruit dæmonium, vbi datur exemplū carhechizandi. & baptizandi infantes, quia videlicet per fidē, & confessionem parentū i baptismo liberant a diabolo paruuli, qui nec de se sapere, vel aliqd̄ agere boni possunt, vel mali. H I E. Mystice autē mulier Gentilis quæ pro filia rogat est mater nostra Romana Ecclesia. Nata eius dæmoniaca Barbarica ē Occidentalis natio, cui⁹ fides fecit de cane ouem. Micas autē spiritalis intellectus, non panem infractum litteræ sumere cupit. T H E O. Vnusquisque etiam nostrū cū peccat, mulier est animæ eius. Infirmam vero filiam habet hæc anima actus prauos, quæ filia dæmonium habet: nam actus prauus dæmonium sunt. Peccatores autē existētes nuncupantur catuli impleti immundiciis. Propter quod non sumus digni panem Dei recipere aut participes fieri immaculatum mysterium Dei. Si vero cognoscētes nosmetipsos per humilitatem esse catulos confiteamur peccata nostra, tunc sanabitur filia, scilicet operatio praua. d. ¶ T H E O. In Gentiliū locis morā dñs facere non volebat, ne occasionem Iudæis daret, vt transgressorem legis eum æstimarent, q̄ se gentibus admiscebat: ideo confestum reuertitur. vnde dicit: {Et iterum exi. de fi. Tyr. ve. per Sidon. ad ma. Gali. inter me. fi. Decapoleos.} B E D A. Decapolis est regio decem vrbium trans Iordanem ad Orientem contra Galilæam. Quod ergo dicit q̄ dñs venit ad mare Galilææ inter medios fines Decapoleos: non ipsos fines Decapolis intrasse significat. neque. n. mare nauigasse dicitur, sed potius ad mare vsque venisse, atque ad ipsum peruenisse locū, qui medios fines Decapolis longe trans mare positos respiciebat. Sequitur: {Et addu. ei. fur. & mu. & depræca. eū, vt impo. illi. manū.} T H E O. Quod recte post dæmoniacę liberationē ponitur, ex dæmonio. n. talis passio erat. Sequitur. {Et app. eum. de tur. seor. misit di. su. in auri. eius.} C H R Y. Seorsum a turba oblatum furdum, & mutum apprehendit, vt diuina miracula non faceret manifeste, in struens nos vanam gloriam eiicere, & tumorem, nihil. n. est ex quo aliquis sic miracula operetur, sicut si humilitatē colat, & modestiā sequatur. Misit vero digitos in auriculam potens verbo sanare, vt ostenderet, q̄ diuina virtute dicat⁹ eras corpus diuinitati vnium, & operatio eius. Quia enim propter transgressionem Adæ, natura humana multam incurrerat passionem, ac membrorum, & sensuum læsionem, veniens Christus in seipso perfectionem demonstrauit humanæ naturæ, & propter hoc digitis aures aperuit & spūto loquelam dedit. vnde sequitur: {Et expu. teri. ling. eius.} T H E O. Vt. l. ostenderet, q̄ oia membra sacri corporis eius diuina existunt & sancta, sicut & spūto quod vinculum linguæ dissoluit. Etenim omne spūto superfluitas est, sed in dño oia diuina fuerunt. Sequitur: {Et suspiciens in cœlum ingemuit, & ait: Effeta, quod est, adaperire.} B E D A. Suspexit quidem in cœlum, vt inde mutis loquelam: inde auditum surdis, inde cunctis infirmantibus medelam doceret esse querendam. Ingemuit autem, nō quia ipsi opus esset cum genuitū aliquid petere a patre, qui cuncta petentibus donat cum patre, sed vt nobis gemendi daret exempla, eum vel pro nostri, vel pro nostrorum errantibus proximorum superent pietatis præsidia inuocamus. C H R Y. Simul etiam ingemuit: nostram causam suscipiens in seipso, & naturæ miseris humanæ videns miseriam, in quam humanum genus inciderat. B E D A. Quod autem ait: Effeta. i. adaperire, ad aures pprie pertinere, aures enim ad audiendum aperiendæ: lingua vero, vt loqui posset a retinaculis erat suæ tarditatis soluenda. vnde sequitur: {Et statim aper. sunt au. eius. & solu. est. vin. lin. eius, & loque. recte.} Vbi vtraque natura vnus & eiusdem Christi manifeste distincta est. Suspiciens quidē in cœlum, quasi hō Deū depræcatus ingemuit, sed mox vno sermone quasi potēs diuina maiestate curauit. Sequitur: {Et p̄. eis. ne. cui. dic.} H I E. Per qd̄ nō in virtutibus gloriantū

esse docuit: sed in cruce & humiliatione. C H R Y. Præcepit et mī raculū occultare, ne ante tps accederēt Iudæos ad homicidium p̄ inuidiā ppetrandū. H I E. Ciuitas erigunt in monte posita vndique circūspecta: abcondi nō pōt, & humilitas semp̄ præcedit gloriam. vñ sequitur: {Quanto autē eis p̄cipie. tan. ma. plus p̄dic.} T H E O. Docemur autē ex hoc cū alicui beneficia elargimur: minime applaudimus, & laudes petere, cum vero accepti mus beneficia, beneficia ores p̄dicare, & laudare, quamuis nolint. A V G. de. Con. euan. Si autē sciebat eos (sicut ille qui notas habebat & præsentēs, & futuras hoīum voluntates) tanto magis p̄dicaturos, quanto magis ne p̄dicarent eis p̄cipiebat, vt qd̄ hoc p̄cipiebat? nisi pigris volebat ostendere quāto gaudiosius, quanto feruentius cū p̄dicare debeant, quibus iubet vt p̄dicent, quando illi, qui p̄hibebant, tacere nō poterat? G L O. Ex p̄dicacione autē Saluatorū a Christo, cre sebat admiratio turbarū, & cōfessio beneficiorū Chrī. vnde sequit⁹: {Et eo amplius adm. di. Bene oia fec. hoc. f. surdos fecit audire, & mutos loqui.} H I E. Mystice autē Tyrus interpretat⁹ angustia, & significat Iudæa, cui dñs dicit: Coangustat⁹ est strātū. a qua trasfert se ad gētes alias. Sidon venatio interpretatur. Fera aut indomita natura est, & mare, quod fluctuosa volubilitas est. Inter medios autē fines Decapoleos, qd̄ interpretat⁹ decalogi mandata, Saluator ad saluandas gentes venit. Genus autē humanū p̄ multa mēbra, quæ si vnus hō vana peste absumptus enumerat⁹ in proloplatto, cæcæ dum male vidit, surdus sit cum audit, obmutescit cū loquitur. De præcatur autē eū, vt imponat illi manum, quia incainatum fore dominū multi iusti, & Patriarchæ cupiebāt, & optabant. B E D A. Vel surdus & mutus est, qui nec aures audiendū verba Dei habet, nec os aperit p̄ loquendū, quales necesse est, vt hi qui loqui iam, & audire diuina loquia didicerūt, dño sanandos offerant. H I E. R. Seorsum autē semp̄ a turbulentis cogitationibus, & actibus inordinatis sermonibusq; incompositis educit, qui sanari meretur. Digitus autē qui in aures mittitur, verba vel dona spūs sunt, de quo dicit⁹. Digitus Dei est hic. Sputū autē diuina sapia est, quæ soluit vinculū laborū humani generis, vt dicat: Credo in Deū patrē omnipo. & reliqua. Suspicions autem in cœlum ingemuit. i. gemere nos docuit, & in cœlum thesauros nostri cordis erigere, quia p̄ gemitum cōpunctionis intime friuola læticia carnis purgatur. Aperit⁹ sunt autē aures ad Hymnos, & Cantica, & Psalmos. Soluit linguam, vt eructet verbum bonū, quod non possunt nec verbera cohibere.

CAP. VII.

N diebus illis iterum cū turba multa esset cū Iesu, nec haberēt quod manducarent, conuocatis discipulis ait illis: Misereor super turbam, quia ecce iam triduo sustinent me, nec habent quod manducent. Et si dimiserō eos ieiunos in domum suam deficient in via. Quidam enim ex eis de longepuli sui: Vnde illos quis poterit hic saturare panib⁹ in solitudine? Et interrogauit eos, quot panes habetis? Qui dixerūt: Septē. Et p̄cepit turbæ discubere sup̄ terrā. Et accipiens septem panes, grās agens fregit, & dabat discipulis

Quæst. 73.

Lib. 4. c. 4.

CAP. VIII.

N E O. Postq̄ dñs superius miraculū de multiplicacione panum ppetrasset, nunc iterū occasione habitata congruenti, adducit simile miraculū operari, vnde dicit: {In di. illis iterū cū tur. mul. ef. cū Iesu, nec ha. qd̄ man. cō.} disc. ait illi: Misereor super turbam, quia ecce iam triduo sustinent me, nec ha. qd̄ man. Non enim semper circa alimenta miracula faciebat, ne propter cibum ipsum sequerentur. Et nunc igitur hoc miraculum non fecisset, nisi quia videbat turbis periculum imminere. vnde sequitur: {Et si dimi. eos iei. in do. su. defi. in via.} Quidam enim ex eis de longepulerunt. B E D A. Quare triduo sustinent de longe venientes? Matthæus plenius dicit sic: & ascendens in monte sedebat, & accesserunt ad eum turbæ multæ, habentes multos infirmos, & proiecerunt eos ad pedes eius, & curauit eos. T H E O. Discipuli adhuc non intelligebant nec virtutis eius propter priora miracula credebant. vnde sequitur: {Et responderunt ei discipuli sui. vnde istos quis poterit hic saturare panibus in solitudine?} Ipse autem dominus non eos vituperat, ex hoc instruens nos, q̄ non debemus ignorantibus, & nō intelligentibus grauiter irasci: sed eorum ignoratiōe compati. vnde sequitur: {Et inter eos: Quot. pa. ha. Qui dix. septē.} R E M I. super. Matchem: Non ideo interrogauit q̄ ignoraret quot haberent, sed vt p̄ illi respō. Cat. au. S. Tho. P 3 dēt

dent septem, quos pauciores essent, eo magis miraculum diffama-
retur, & notius fieret. Sequitur: Et praece. tur. disc. super terrā. In
superiori refectione supra fenam discubuisse dicuntur, hic vero
super terrā. Sequitur: Et accipiens septē panes grās agens fregit. Et
In eo q. gratias egit, nobis reliquit exemplum, vt de omnibus do-
nis nobis celsitus colla-
tis illi gratias refera-
mus. Et notandum, qd
dñs panes nō dedit tur-
bae, sed discipulis. disci-
puli autē dederunt tur-
bis. Sequit enim. Et
da disc. su. vt. appo. &
appo. turbæ. Non so-
lum panes, sed & pisci-
culos benedicens ius-
sit apponi. Sequitur. n.
Et ha. pisc. pau. & ius-
sit appo. Et manduca.
& saturati sunt. }
B E D A. In hac ergo
lectione consideranda
est in vno eodemq. re-
deptore nostro. distin-
cta operatio diuinita-
tis & humanitatis, at-
que Eutyces error, qui vnam tantum in Christo operationem
dogmatizare presumpit procul a christianis finibus expellendus.
Quis enim non videat hoc, qd super turbam miseretur dominus,
affectum esse & compassionem humanā fragilitatis? Quod autem
septem panibus & pisciculis paucis quatuor milia hominum fa-
ciat, diuinae opus est virtutis. Sequitur: Et su. quod. super. de
frag. septē sportas. T H E O. Turbae comedentes, & saturate nō
fecit tollunt panū reliquias, sed ipsas discipuli sustulerunt, sicut &
superius cophinos. In quo secundum historiam discimus, quoniam
oportet nos his q. sufficiunt esse contentos, & non quærere vltra.
Deinde numerus manducantiū describitur, cū dicitur: Erant autē qui
ma. quasi quatuor milia. & dimi. eos. Vbi considerandum est, qd
Christus neminem ieiunium dimittit, vult sua grā enutriti.
B E D A. Hoc vero typice intan hanc refectionē, & illam. quinque
panum, ac duorum piscium distat: qd ibi litera veteris testamenti
spūali grā plena significata est. hic autē veritas & grā noui testamēti
fidelibus ministranda monstrata est. Turba autē tri duo dñm susti-
net, pp. sanationē infirmorum, vt Mattheus narrat, cum electi in
fide sanctae Trinitatis p. peccatis p. seueranti instantia supplicat.
Vel quia, ad dñm se opere, locutione, atque cogitatione cōuertit.
T H E O. Vel p. eos q. per tridū expectant, significat baptizatos.
Baptismus. n. illuminatio dñi, & trina submersio p. scitur. G R E.
1. Moral. Non vult autē eos ieiunos dimittere ne deficiant in via.
oportet. n. q. in pdicatione verbum cōsolationis accipiant, ne a ve-
ritatis pabulo ieiuni remanentes in huius vitæ labore succumbat.
A M B R O. super Lucā. Bonus quidē dñs studia exigit, vires mi-
nistrat, non vult ieiunos dimittere ne deficiant in via, hoc est vel i
istius cursu vitæ, vel anteq. ad caput vitz perueniant. sed patrem.
& intelligit, qd ex pte Christus est, ne forte cum acceperint, qd na-
tus ex virgine est, incipiant non Dei virtutē, sed hois estimare. Di-
uidit ergo elcas dñs Iesus, & ille quidē vult dare oib. negat nemi-
ni, dispensator est otium. sed cum ille panes frangat, vt det discipu-
lis: si tu manus tuas non extendas, vt accipias tibi efcas, deficiis in
via, nec poteris i eū culpā referre, qui miseretur & diuidit. B E D A.
Qui vero post carnis flagitia, post furta, violētias, & homicidia ad
penitentiam redeunt, ad dñm de longinquo veniunt. Quanto. n.
quisque plus in prauo ope errauit, tanto ab oipotēte Deo: longi-
recessit. & credentes de gentibus de longe venerunt ad Christum,
Iudæi vero de prope, qui legis, & Prophetarum erant literis edo-
cti ex illo. Supra autē in refectione quinque panum turbæ sup. fe-
num viride discumbebant: hic autē super terrā, quia p. scripturam
legis desideria carnis cōprimere iubemur. In nouo autē testamēto
ipsam quoq. terram, ac facultates tpales relinquere precipimur.
T H E O. Septē autē panes sunt spūales sermones. nam septenari-
num spiritus sancti significatiuus est, qui p. scitur oīno. in septena-
rio. n. numero dierū nra vitæ perficitur. H I E. Vel septē panes do-
na sunt spiritus sancti. fragmenta panum mystici intellectus sunt
huius septimanæ. B E D A. Quod n. dñs panes fregit, apertionem
significat sacramentorum, qd grās egit: ostendit quantum de salute hu-
mani generis congaudeat. qd panes discipulis dedit: vt turbæ appo-
nerent, significat quia spūalis dona scientiæ tribuit Apostolis, &
per eorum ministerium voluit ecclesiæ suæ vitæ cibaria distribui.
H I E R O. Pisciculi benedicti libri sunt noui testamēti, qm. pisci
vsi partem dominus resurgens postulat. vel in pisciculis sanctos
accepimus, quorum scriptura noui testamēti fidem, vitam, & sal-

tionem continet, qui e turbulis huius sæculi fluctibus erepti, refe-
ctionem nobis internā exemplo suo præbuerunt. B E D A. Quod
autem turbis saturatis supererat, Apostoli tollunt, quia altiora
perfectionis præcepta quæ turbæ nequit attingere, ad illos perti-
nent qui generalem populi Dei conuersationem transcendent, &
tamen turba saturata
esse memoratur, quia
eti sua relinquere ne-
queant neque explere
quod de virginib.
dicitur: tamen audie-
do mādara legis Dei,
ad vitam perueniunt
æternam. H I E R O. Septem autem spor-
tas, septem ecclesiā.
Quatuor milia: an-
nus est noui testame-
ti, cum quatuor tem-
poribus. Bene etiam
quatuor milia sunt,
vt in ipso numero do-
cerent euangelicis se
pacto esse cibariis.
T H E O. Vel qua-
tuor milia sunt, id est
quatuor virtutibus p-
fecti, & propter hoc veluti fortiores plura comedentes: pauciora
reliquerunt. In isto enim miraculo septem sportas remanent: in
miraculo autem quinque panum duodecim cophini, quia quinque
milia erant, id est quinque sensibus seruientes, & propter hoc non
potuerunt comedere, sed paucis contenti multæ superabundabāt
reliquiæ fragmentorum.
b. T H E O. Postquam dominus operatus est miraculum pa-
num, statim in alium secedit locum ne propter miraculum ipsum
turbæ caperent vt faceret regē. vñ dicitur: Et statim ascendens
naui cum discipulis suis, venit in partes Dalmanutha. A V G.
de Con. euan. In Mattheo autem legitur, quod venit in fines
Magedam. Non autem dubitandum est eundem locum esse sub
utroque nomine. Nam plerique codices non habent etiam secundum
Marcum, nisi Magedam. Sequitur: Et exierunt Pharisei,
& cæperunt conquirere cum eo, quærentes ab illo signum de celo
tentantes eum. } B E D A. Pharisei liquidem signum quærunt
de celo, vt qui multa hominum millia secūdo de paucis panibus
saturauit, nunc in exemplo Moyfi manna celsitus misso, & per om-
nia passim disperso, populum omnem in vltimo tempore reficiat,
quod in euangelio Ioannis quærunt dicentes. Quod signum fa-
cit vt vide. & cre. tibi. Patres nostri man. māna in deserto, sicut scri-
ptum est. Panem de caelis de eis manducare. T H E O. Vel
quærunt signum de celo, scilicet ut Solem & Lunam filteret, gran-
dinem peteret, & aerem immutaret. Credebant enim, quod de
celo signa facere non poterat, sed quod in Beelzebub solum po-
terat facere signum in terra. B E D A. Sicut autem turbam su-
pra credentem refecturus gratias agebat: ita nunc ob stultam Pha-
riseorum petitionem gemit, quia humanæ naturæ circumferens
affectus, sicut de hominum salute letatur: ita super eorum dolet
erroribus. vnde sequitur. Et ingemiscens spiritus ait: Quid ge-
neratio ista signum quærīt? Amen dico vobis si dabitur genera-
tionī istī signum, id est non dabitur, iuxta illud in Psalmo: Semel
iuravi in sancto, si Dauid mentiar, id est non mentiar Dauid. A V G.
de Con. euan. Non autem moueat, quod Marcus non dicit
respondum esse quærentibus signum de celo, idem quod Mathe-
us de Iona, sed ait dominum respondisse, Signum non dabitur ei: in-
telligendum est enim quale pecebant: hoc est de celo. Prætermi-
sit autem dicere de Iona quod Mattheus commemorauit. T H E O.
Ideo autem eos dominus non exaudit, quia aliud est tempus
signorum cælestium, scilicet tempus aduentus secundi, cum virtu-
tes caelorum cōmouebuntur & luna non dabit lumen suum. Tpe
autē primi aduentus non sunt talia, sed omnia māfuetudine plena.
B E D A. Non etiā dandum erat cælestē signum generationis ten-
tantium dñm. Cæterum generationi quærentium dñm signum de
celo ostendit, quando cernentibus Apostolis ascendit in caelum.
Sequit. Et dimittit eos. asc. ire. na. & abiit trans fretum. T H E O. Di-
mittit quidē dñs Phari seos quasi incorrectos. nam ubi spes est cor-
rectionis: ibi morandum est. vbi vero malum incorrigibile est: in-
de recedendū. Sequitur. Et ob. sunt pa. & nisi unum pa. nō ha-
secū in nauī. } B E D A. Quærīt autē aliquis: Quō panes non ha-
bebant qui statim impletis septē sportas ascēderunt in nauiculā?
Sed scriptura testat, qd oblii sunt eos secum tollere, quod indicū
est q. modicā carnis curā haberent in reliquijs, quibus ipsa refectio
di corporis necessitas intētionē dñici comitatus mēte excellerat.
T H E O. Dispensatiue etiā panes sumere discipuli sunt: oblii

re reprehens a Christo fierent meliores, & ad virtutis Christi
notitiam peruenirent. Sequitur enim: Et præcipieb. int. eis d. cēs.
Videte & caute a ter. pha. & ferm. Her. } C H R Y. Mattheus
dicit a fermento Phariseorum & Saduceorum. Lucas vero Pha-
riseorum solum. Tres ergo Phariseos nominant, quasi principa-
les. Mattheus vero,
& Marcus sibi secun-
darios diuiserunt. Cō-
grue autē Marcus po-
suit Herodis, quasi re-
lictis a Mattheo He-
rodianis in supplemē-
tum narrationis ipsi.
Hoc autē dicens, pau-
latim inducit discipu-
los ad sensum, & fidē
T H E O. Fermento
Phariseorum, & He-
rodianorū vocat do-
ctrinam eorum quasi
damnosam & corrupti-
uam, & malicia ve-
teri plenam. Herodia-
ni enī doctores erāt,
qui Herodem Chris-
tum esse dicebant.
B E D A. Vel fermen-
tum Phariseorum est
decreta legis diuinæ
traditionib. hominū
postponere, legē ver-
bis prædicare, & factis
impugnare dominum tentare, doctrinæ eius, aut operibus nō cre-
dere. Fermentum autem Herodis est adulterium, homicidium, te-
meritas iurandi, simulatio religionis, & odium in Christum, & p-
cursorem eius. T H E O. Ipsi autem discipuli de fermento panū
dixisse dominum putauerunt. vnde sequitur. Et cog. ad. al. di. quia
pa. non ha. } Hoc autem dicebant, quasi non intelligentes Christi
virtutem, qd poterat panes facere ex non ente. vnde dominus eos
reprehendit. Sequitur. n. } Quod cog. Iesus ait il. Quid cogi. quia
pa. non habetis? B E D A. Per occasionem autem præcepti quod
saluator iusserat, dicens: Caute a fermento Phari. & ferm. Her. Co-
medet eos quid significat quinque panes, & septem, de quibus sub-
dit: Nec recordi. qñ quinque panes fregi, & c. } Si n. fermentum
prædictum traditiones peruersas significaret, quare cibi quibus
nutritus est populus Dei, non veram doctrinam significet?
e. G L O. Post refectionem turbarum euangelista de illumina-
tione cæci subiungit dicens: Et veniunt Bethsaidā & addu. ei. cæ.
& roga. eum, vt illum tangeret. B E D A. Sciens quia tactus do-
mini sicut leprosum mundare: ita cæcum illuminare valeret. Se-
quitur. Et app. ma. cæ. edu. eum extra vicum. T H E O. Videtur
naque Bethsaidā multa infidelitate fuisse infecta. vnde dominus
exprobat ei, vñ tibi Bethsaidā, quia si in Tyro, & Sidone, & c. In
hac ergo adductum cæcum extra vicum educit: non enim erat ve-
ra adducendum fides. Sequitur. Et ex. in. ocu. eius impo. ma.
suis interro. eum si. ali. vide. C H R Y. Sicut quidem & manus im-
ponit cæco, volens ostendere, qd verbum diuinum operationis ad-
iunctum mirabiliter proficit. Manus enim operationis est offensi-
ua, sputum vero sermonis ex ore prolati. Interrogat autem si ali-
quid videret, quod in alijs sanctis non fecit, significans propter im-
perfectam adducendum fidem, ac ipsius cæci oculos eius non esse
omnino apertos. vnde sequit. Et asp. ait: Video ho. ve. arbo. am. }
Quia enim in infidelitate adhuc detinebatur, obscure se videre
homines declarabat. B E D A. Forma quidē corporum inter vm-
bras aspiciens, sed nulla membrorum lineamenta visu adhuc cali-
gante discernere valens, quales condēsc arbores a longe spectanti-
bus, vel in luce nocturna solent apparere: ita vt non facile, arbor
an homo sit possit dinosci. T H E O. Ideo autem non statim eum
imperfecte facit videre, sed in parte quia nō perfecta fidē habebat.
Nam secundum fidem datur medela. C H R Y. Deducit autē eum
ab initio sensus redditi in fidei apprehensionem, & sic fecit eū per-
fekte videre. vnde sequitur. } Deinde iterum imponit. man. super
ocu. eius, & cæpit videre. } Et postea subiungit: Et resti. ita vt vi-
deat eum in do. su. di. Vnde in domum tu. & si in vicum intro. ne. d. }
T H E O. Hoc quidem præcepit ei, quia infideles erant, vt de-
ctum est, ne forte ab eis in anima laderetur, & ipsi non credentes
grauius crimen incurrant. B E D A. super Lucam. Vel exemplum
suis tribuit ne de his quæ faciunt mirandas, fauorem vulgi requi-
rant. Mystice autem Bethsaidā domus vallis interpretatur, id est
mundus qui est vallis lachrymarum. } Adducunt autem ad dñm
cæcum. } i. qui non videt quid sit, quid est, & quid erit. } Rogant

illum, vt eum tangeret. } Quis. n. est qui tangitur, nisi qui compā-
gatur? B E D A. Tangit. n. eos dominus cum mente actu sui spūs
illustrat, atque ad agnitionem nos proprię infirmitatis illustrat;
bonæ actionis accendit. } Apprehendit manū cæci, vt eum ad exe-
cutionem bonæ operationis confortaret. H I E R O. Et eduxit
eum extra vicum. i. vi-
cinitatem malorum. }
Expuit autē in oculo
eius, vt videat vo-
luntatem dñi per fla-
tū spiritus sancti. Im-
positis autē manibus
interrogat eum si vi-
deret, quia per opera
dñi videtur manifestas
eius. B E D A. Vel ex-
puens in oculos cæci
imponit manus suas,
vt videat, quia cæcitā-
tem humani generis,
& p. inuisibilia dona,
& per sacramenta as-
sumpta humanitatis
exterit. Spūm. n. quod
de capite hoīe
procedit: gratiam spī-
ritus sancti designat.
Sed quem vno verbo
totū simul curare po-
terat, paulatim curat,
vt magnitudinem hu-
mane cæcitatē osten-
dat, quæ via & quasi p. gradus ad lucē redeat. Et gnam iua nobis in-
dicat, per quam lingua perfectionis incrementa adiuuat. Quisquis
autē ita longi tps. obscuritate depræliis est, vt inter bonum & ma-
lum discernere nesciat, quasi ambulantes hoīes instar arborū cer-
nit, quia facta multitudinis absque luce dilectionis videt. H I E.
Vel videt homines veluti arbores, quia omnes homines existimat.
se superiores. } Itē autem manus posuit super oculos eius, }
vt videret clare omnia, i. per opa visibilia inuisibilia intelligeret,
& quæ oculus non vidit, & clarum animæ lūc. statim post rubi-
ginem peccati mundi cordis oculo contueretur. } Misit eum in do-
mum suam, id est cor suum, vt videret in se quod ante non vidit.
Non enim putat homo desperans de salute omnino posse, quod il-
luminatus facile potest pericere. T H E O. Vel postquam lana-
uit mittit in domum, nam domus vniuersumque nostrum calum
est, & mansiones quæ sunt in eo. H I E R O. Dicit autem ei: } Et si
in vicum introi. nemini dixeris. i. vicinis cæcitate tuam scilicet:
per enarra non virtutem.
d. T H E O. Postquam eduxit longe a Iudæis discipulos suos,
tunc de seipso interrogat, vt non timentes Iudæos respōdeant ve-
ritatem. vnde dicitur: } Et ingressus est Iesus, & discipuli eius in ca-
stellum Cæsa. phi. H I E R O. super Mattheum cap. 16. Philip-
pus ille fuit frater Herodis de quo supra diximus, qui in honorem
Tyberii Cæsaris Cæsariam Philippi, quæ nunc Paneas dicitur ap-
pellauit. Sequitur: } Et in via inter. disci. di. Quem me dicunt esse
homines? C H R Y. Sciens quidē interrogat, quia dicebat, vt di-
scipuli qñq. eum melius laudarent q. turbæ. B E D A. Vnde pri-
mum hominū sententiam interrogat, discipulorū fidem explora-
tur, ne illorū cōfessio vulgi videretur opinione firmata. Sequit.
} Cui resp. illi dicen. Alii Io. bap. alii Heliam, alii vero quasi vnum
de prophetis. T H E O. Multi namque putabant qd Ioannes a
mortuis resurrexisset, sicut & Herodes credebatur, & post resurre-
ctionem sua miracula perpetrasset. Postquam vero ab eis sciscitatus
est aliorum suspitionem, ipsos interrogat quid de hoc in corū mē-
te consistat vnde sequitur: } Tunc dicit illis: Vos vero quæ me esse
dicitis? C H R Y. Ex ipso autē interrogacionis modo, in maiori-
rem eos reducit sensum ad maius aliquid assumendum de eo, ne
cum turbis conueniant. Quid vero vertex discipulorū os aposto-
lorū interrogatis omnibus respōderit, manifestatur cū subditur:
} Respondens Petrus ait ei: Tu es Christus, T H E O. Constat quidē
illū esse Christū a prophetis denunciātū. Sed quid ad cōfessionem
Petri rñderit dñs & qualiter ipsum beatificauit: Marcus euan. geli-
sta pertransit, ne hmōi narrando, Petro suo magistro gratia præsta-
re videretur: Mattheus autē hoc plane pertractat. O R I G. sup.
Matth. Vel quia Marcus, & Lucas scripserunt Petri respōdente:
Tu es Christus, nō adicientes quod positū est in Mattheo: Filius
Dei viui, propterea non scripserunt ad confessionem relata beatus
dinē. Sequitur: } Et commi. est il. ne cui di. de illo. T H E O. Vo-
lebat enim interim suam gloriam occultare, ne multi scandaliza-
rentur de eo, & penam mererentur maiorē. C H R Y. Vel vno
scandalo crucis cōpleto purā insigat fidem in mente eorum, p. ius
Car. au. S. Tho. p. 4. enim

Cap. 19.

Lib.

Lib.

Lib.

enim passione perfecta, circa ascensionem dixit eis: Euntes docete omnes gentes. **THEO.** Postquam autem dominus confessionem discipulorum accepit dicentium verum Deum, tunc ipsis reuelat crucis mysterium. vnde sequitur: Et cepit docere eos, quoniam oportet filium hominis multa pati, & repro. a sen. & a sum. facer. & scri. & occi. & post tres dies resurgere. Et palam verbum loquebatur, sicut licet de futura passione. Non autem intellegebant discipuli ordinem veritatis, neque resurrectionem comprehendere poterant, sed putabant esse melius, quod non pateret. **CHR Y.** Prædixerat tamē hoc eis dominus hac occasione, vt ostēderet quod oporteret post crucē & resurrectionē Christum a relictibus prædicari. Rursum Petrus existens feruidus, solus de his sumit audaciam disputandi. vnde sequitur: Et apprehendens eum Petrus, cepit increpare eū: Domine propitius esto tibi, nam hoc non erit. Hoc autem amantissimē affectu & optantissimē dicit, quasi diceret: Hoc non potest fieri, nec recipiunt aures meæ, vt Dei filius occidendus sit. **CHR Y.** Quid est autem hoc, quod Petrus qui reuelationem patris potitus erat sic velociter cecidit & intabilis est effectus? Sed dicimus non esse mirum si hoc ignorauit, qui de passione reuelationem non accepit. Quod enim Christus filius Dei viui esset, reuelatione dederat, mysterium vero crucis & resurrectionis nondum ei fuerat reuelatum. Ipse vero ostendens quod oporteret eum ad passionem venire, Petrum increpauit. vnde sequitur: Qui conuer. vi. di. suos & cōm. est Petro dicens. Vade retro me Sathana. **THEO.** Dominus namque volens ostendere, quod propter salutem hominum debebat eius passio fieri, & quod solus Sathanas Christum pati volebat, vt genus non saluaretur humanum, Petrum Sathanam nominauit, eo quod saperet quæ sunt Sathanæ, nolens Christum pati, sed aduersariis eidem. Sathanas enim aduersarius interpretatur. **CHR Y.** Demoni autem ipsum tentanti non ait: Vade post me, sed Petro dicit: Vade retro me. I. sequere me, & voluntario meæ passionis consilio non resistas. Sequitur: Quia non scia. ea quæ Dei sunt, sed quæ hominum. **THEO.** Quæ hominum sunt dicit Petrus sapere, quod affectiones carnales quodammodo sapiebat, volebat enim Petrus, quod sibi Christus præstaret quietem & non crucifigeretur. **BEDA.** Postquam discipulis mysterium suæ passionis & resurrectionis ostendit, hortatur eos vna cum turba ad sequendum suæ passionis exemplum. vnde sequitur: Et con. tur. cum discipulis suis dixit eis: Siquis vult post me sequi, denegat semetipsum. **CHR Y.** Quasi diceret ad Petrum: Tu quidem increpas me passionem sustinere volentem, ego autē dico tibi, quod non solum prohibere me pati nocuum est, sed neque saluari poteris nisi ipse moriaris. Dicit autē: Siquis vult post me sequi. q. d. ad bona voco, quæ quis velle debet, non ad mala & graua vt cogaris. Qui enim inferi violentiā frequenter impedit, qui vero auditorē in libertatem dimittit, magis attrahit ipsum. Aliquis autem abnegat seipsum, cum nulli sui corporis curā habet, vt siue flagelletur, siue aliquid simile patiat, sustineat patienter. **THEO.** Nam sicut qui abnegat alterum copatitur neque condoleat ei, sic & nos debemus spernere corpus nostrum, vt si vulnerari cōtingat, vel aliqd sine pati, nō curem. **CHR Y.** Non autē ait, quod parcat sibi ipsi, sed quod amplius est quod abneget semetipsum quasi nihil eōe ad se habeat, sed periculis exponat, & circa ea sic disponat, ac si alius pateret, & hoc est sibi ipsi parere, quia patres tūc liberis suis ignoscūt, cū tradentes eos doctōribus illis iubent non parci. Vtique quo autē oporteat seipsum abnegare ostendit eū subdit. Et tollat crucē suā. q. d. vsque ad mortē exprobrabilissimam. **THEO.** Nā tunc crux exprobrabilis videbatur, quia in ea malefici figebantur. **HERO.** Vel aliter, sicut gubernator peritus tempestatē in tranquillitate præcauens, nauas suos vult esse paratos, ita & dñs dicit: Siquis vult me sequi, denegat semetipsum. i. alter ex altero fiat. **BEDA.** Tūc enim nos ipsos abnegamus cū vitam quod p. vellebat suimus, & ad hoc nitimur, quod p. nouitate vocamur. Crux autē tollit, cū aut p. abinentiā affligit corpus, aut p. cōpassionē proximi affligit animus. **THEO.** Quia vero post crucē virtutē aliā nos hñe oportet, adiecit: Et sequat me.

CHR Y. Hoc autē dicit, quia contingit aliquem patientem non sequi Christum, cum saliquis non patitur p. Christum. Sequitur enim Chr̄m, qui post eū ambulat, qui morti eius se cōformat, prius cipes etiā & p̄tates continens sub quibus ante Christi aduentū peccabat. Sequitur: Qui. n. vo. ani. fu. sal. fa. p. ea. Qui autē p. ani. fu. prop. me. & p. euan. sal. fa. ea. q. d. Hæc vobis mōdo quasi vobis parca erit enim qui filio suo, parci perdit eū, qui vero nō perdit, saluatur. Oportet ergo nos esse ad mortē continue p̄paratos. Si. n. in materialibus preliis qui paratus est ad mortē melior est aliis, nullo post mortem eum refuscitare valente, multo magis in spiritualibus preliis cum spes tanta resurrectionis existat, qui qui ponit animam suā in mortē, saluā facit eā. **R E M I.** Aia autē hoc loco itel ligenda est vita p̄reas non autē ipsa substantia aia. **CHR Y.** Quia ergo dixerat. Qui vo. ani. fu. sal. fa. p. ea. ne qs. pditionē hñc & salutē illā q̄stimer a qualē, subiungit. Quid. n. pro ho. si. lu. to. mun. & detri. fa. aia. suæ? Aut quā da. hō. cōmu. p. aia. suā. q. d. ne dicas qm̄ aiam suā saluauit, q. crucis effugit picula. Qm̄. n. cum aia. suā. vita ista lucra aliquid orbē terræ, quid amplius erit ei aia. pereunte? Nūquid aliā habet aiam p. aia. dare? Preterea cum. n. pro domo pot. aliquis cōmutare, aiam vero perdens, aliam aiam dare nō pot. Caute autē dicit. Aut quā cōmu. da. ho. Deus. n. p. nām salutem dedit cōmutationē præciosam sanguinem Iesu Christi. **BEDA.** Vel hoc dicit, quia persecutionis tpe ponenda est aia. pacis autē tpe frangenda sunt desideria terrena, quæ significant, eū dicit. Quid. n. proderit hōi & c. Plerūq. autē verecundie vsū p̄dimur, vt recitūdinē quā seruam. in mēte nō exprimere valeamus in voce. Et iō subdit. Qui. n. me cō. fu. & vir. me. in gene. ista adul. & pecc. & si. ho. con. eum. cum. ve. in glo. pa. fu. cum. ang. fu. **THEO.** Non. n. est sufficiens fides quæ solū in mente consistit, sed & oris cōfessionē dñs requirit: sanctificata. n. p. fidē aia. debet & corpus p. cōfessionē sanctificari. **CHR Y.** Qui autē hic didicit subiecisse eū desiderio ad hoc, quod sine cōfusione Chr̄m cōfiteat. Dr̄ autē ad tera gñatio, q̄ Deū verū aia. sp̄sūm dereliquit, & nō est secuta Christi doctrinā, sed dæmonib. p̄strata, semina impietatis suscepit, p. qd̄ & peccatrix dr̄. Qui ergo inter hos Christi dñationē negauerit, & verba Dei in euangelio reuelata, dignā impietatis p̄nā suscipit: audiens in secundo aduentu. Nō noui vos. **THEO.** Qui ergo cōfessus fuerit crucifixū esse suū Deū, & ipse cōstebit illum non hic ubi Chr̄s reputat paup. & miser, sed cū gloria, & cū multitudine angelorū. **R E M I.** in Ho. sunt autē nōnulli qui Chr̄m iō cōstent, quia cunctos Christianos esse cōspiciunt. Nō ergo ad pbationē fidei vō sufficit quā defendit a verecundia p̄fessio generalitatis. Pacis ergo tpe est aliud ubi ostendatur vobis, veremur sc̄pe a. pximis despicit, de dignamur iniurias verbi tolerare. Si contigerit iurgii fortasse cum pximo, erubescimus priores satisfacere. Cor quippe carnale dum huius vitæ gloriā q̄rit humilitatē respuit. **THEO.** Quia vero de sua gloria dixerat volens ostendere, quod non inania p̄mittebat, subdit. Et dic. il. Amen di. vo. quia sunt qd̄ de hic stantibus, q. non gulta. mor. do. vi. re. Dei venien. in virtute. Ac si diceret, qd̄ a. i. Petrus, & Iacobus, & Ioannes, non gustabunt mortē, donec eis ondā in transfiguratione, cū qua gloria venturus sim in secūdo aduentu. Non. n. erat aliud transfiguratio, nisi secūdi aduentus p̄nunciatio, in quo & ipse Chr̄s, & sancti lucebunt. **BEDA.** Pia vero p̄uisione factū est, vt cōtēplatione semp manentis gaudi ad breuē momentum delibata, fortius aduersa tolerarent. **CHR Y.** Non autē eorum qui ascensuri erant noia declarauit, ne reliqui discipuli aliquid paterentur humanum. pdicit autē, vt dociliores circa huiusmodi cōtēplationem fiant. **BEDA.** Vel regnū Dei præfens ecclesia vocatur. Aliqui autem ex discipulis vsque adeo in corpore victuri erant, vt ecclesiā constructā conspicerent, & contra mundi gloriā erectam. Discipulis. n. rudibus de p̄senti vita aliquid p̄mittendum fuit, vt possent robustius in futuro solidari. **CHR Y.** Mystice autē vita Chr̄s est: mors vero Diabolus. Gustauit autē mortē, qui peccatis immoratur, adhuc omnis homo habens dogmata bona, aut praua, mortis aut vitæ panē degustat. Et quidē minus malum est videre mortem: malum autem est eam gustare, sed adhuc peius est sequi, p̄simum autem ei supponi.

CAP. IX.

HERONY. Post consummationem crucis, gloria re surrectionis ostenditur, vt non timerent opprobria crucis, qui oculis suis visuri erant gloriam resurrectionis futurę. vnde dicitur: Et post dies sex, assumptus

CAP. IX.

T post dies sex, assumptus Iesus Petrum, & Iacobum & Ioannem, & duxit illos in montē excelsum seorsum solos, & transfiguratus est corā ipsis. Et vestimenta eius facta sunt splendentia & candida nimis velut nix, qualia fullo non potest super terram candida facere. Et apparuit illis Helias cū Moysē, & erant loquentes cum

A anima ad quandam diuinum affectum, quasi ex diuina visione ab humano sensu abstracta. **THEO.** Vel aliter, Petrus timens a monte descendere, quia iam præserat, quod Christus crucifigi debebat, dixit: Bonum est nos hic esse, & non illic descendere in medium. s. Iudæorum. Si autem huc venient fures: es contra te, habemus Moysen & Aegyptios debellauit, habemus & Heliam qui ignem eduxit de celo & quinquagenos destruxit. **OR I.** super Mat. Marcus autem ex p̄sona sua dicit: Nō. n. sciebat quid diceret. Vbi considerandum ne forte per excessū mentis hoc loquebat, motus quodam sp̄sū tu alieno ne forte. Ille spiritus qui voluit quantum ad se Christum scandalizare, vt recederet a passione omnibus hominibus saluari. Ipse operans est hic seductor vult euellere Christum sub colore boni, vt non cōdescendat hominibus, nec veniat ad eos, nec suscipiat mortem p̄ eis. **BEDA.** Quia vero Petrus materiale quasi tabernaculum, nubis accepit vmbraculum, vt discat in resurrectione non tegmine domorum, sed Spiritu sancti gloria eos esse protegendos. vnde sequitur: Et facta est nubes obum. eos. q. Quia vero imprudenter interrogauerunt propterea responsum Domini non mereretur, sed pater respondet pro filio. vnde sequitur: Et venit vox de nube dicens: Hic est filius meus charissimus, in quo vultis salua filiatione quantum ad omnia cum eo, qui genuit vnū esse. **BEDA.** Quem autem Moyses cum venerit in carne audiendum ab omni anima, quæ saluari velle prædixit hunc iam venientem in carne, Deus pater audiendum discipulis ostendit. Sequitur: Et facta. cir. ne. am. vi. nisi Ie. tantum secum. Vbi enim cepit filius designari mox serui discesserunt, ne ad illos paterna vox emissā putaretur. **THEO.** Mystice autem post consummationem huius sæculi quod in sex diebus factum est, assumptus nos Iesus si eius sumus discipuli in montem excelsum, i. in cælum, & tunc videbimus eius gloriam singularem. **BEDA.** Vestimenta autem Domini recte sancti eius accipiuntur, qui nouo candore fulgebunt. Fullo autem intelligendus est cui p̄salmissa loquitur: Amplius lava me ab iniquitate mea, & a deli. mco. mun. me. qui nō potest suis fidelibus dare claritatem in terra, quæ eis conseruata manet in cælis. **R E M I G.** super Mat. & animarum purgatores, quorum cū designantur prædicatores, & animarum purgatores, quorum in hac vita nullus ita viuere valet, vt alicuius peccati maculis nō obfuscat. In futura. n. resurrectione sancti ab omni macula peccati purgabuntur. Tales ergo eos faciet Dominus, quales ne ipsi membra sua castiganda nec vilis prædicatores, suo vel exemplo vel doctrina facere potest. **CHR Y.** Vel vestimenta alia Evangelica sunt & Apostolica scripta omnium clarissima, quibus similia nullus expositorum facere potest. **OR I G E.** super Mat. Vel forsitan fullones super terram possumus moraliter extumescere sapientes sæculi huius, qui putantur ornare etiam turpes intellectus & dogmata falsa fullonica ingenij sui: sed illorum ars fullonica potest facere aliquid simile sermoni, qui ostendit spiritalium intellectum splendorem in dictis scripturarum imperitis, quæ a plurimis contemnitur. **BEDA.** Moyses & Helias quorum vnū mortuum, & alium in cælis raptum legimus, futuram omnium sanctorum gloriam significat, qui videlicet tempore iudicij, vel viui in carne reperiendi, vel ab olim gustata morte resuscitandi & pariter sunt regnaturi cum illo. **THEO.** Vel hoc significat, quia in gloria videbimus & legem & Prophetas, cū ipso loquentes, id est qui per eum fuerūt dicta per Moysen & alios Prophetas, tunc videbimus esse consona rebus, & tunc audimus vocem paternam reuelantem. nobis filium patris & dicentem, quoniam hic est filius meus, obumbrante nube, i. Spiritu sancto qui est sapientię fons. **BEDA.** Et notandum, sicut Domino qui est baptizatus, sic & in monte clarificato totius sanctę Trinitatis mysterium declaratur, quia gloriam eius quam in baptismo credentes confitemur, in resurrectione videntes collaudabimus. Nec frustra Spiritus sanctus hic in lucida nube, illic apparuit in columba, quia nunc simplici corde fidem quam percepit seruati, tunc luce apertę visionis quod crediderat contemplantur. Cum autem fieret vox super filium inuentus est ipse solus, quia cum manifesta uerit

spatio vigilantis & sollicita mente, ea quæ videbant attendere. **THEO.** Assumit autem tres vertices Apostolorum, Petrum tanquam continentem & diligentem, Ioannem tanquam dilectum, Iacobum vero tanquam altiuocum & Theologum. In tantum enim grauis erat Iudæis, vt Herodes volens Iudæis place re, ipsum occiderit. **CHR Y.** Non autem in domo suam gloriam demonstrat, sed in montem excelsum illis assumit, quoniam montis sublimitas conueniens erat ad gloriam sublimitatem ostendendam. **THEO.** Seorsum autem eos ducit, quia debebat eis mysteria reuelare. Transfigurationem autem oportet intelligere, non figuræ immutationem, sed quia manente vt prius erat figura, appositio facta est cuiusdam inenarrabilis claritatis. **CHR Y.** Ne que ergo decet aliquam figuræ transformationem in regno Dei esse futuram, aut circa ipsum Saluatorem, aut circa eos qui assumi labantur, sed appositionem claritatis. **BEDA.** Transfiguratus igitur Saluator, non substantiam verę carnis amisit, sed gloriam futuræ vel suæ vel nostrę resurrectionis ostendit, qui qualis tunc Apostolis apparuit, talis post iudicium cunctis apparebit electis. Sequitur: Et vestimenta eius facta sunt splendentia. **R E M I G.** 32. Moral. Quia in supernæ claritatis culmine ea vitæ iustitia fulgentes adhærebunt, vestium enim nomine iustos quos sibi adiungit insinuat. Sequitur: Et apparuit illis Helias cum Moysē & erant loquentes cum Iesu. **CHR Y.** Moyses & Heliam in medio intro ducit, primo quidem quia turbæ dicebant Christum Heliam aut vnū Prophetarum, Apostoli se cum eis ostendit, vt differentiā seruatorum & Domini cernerent. Et etiam quia de transfiguratione legis Iudæi Christum accusabant, & blasphemum eum putabant, tanquam sibi gloriam patris attribuissent eos, qui in vitro que fulserunt in medium ducit. Et etiam Moyses legem dedit, & Helias gloriæ Dei zelator fuit. vnde ei non assisterent, si Deo & legi eius contrarij essent. Et vt scirent, quod vitæ potestatem & moris habet, propter hoc & Moysen, qui mortuus erat, & Heliam quod nondum mortem passus fuerat in medium introducit. Item per hoc significauit, quod doctrinæ legis Christi Prophetarum doctrina pedagoga fuit. Significat etiam coniunctionem noui & veteris testamenti. Et quoniam in resurrectione cum Prophetis Apostoli coniunguntur, & vna erit obuiatio regi communi: Sequitur: Et resp. Pe. ait Ie. Rabbi, bonum est nos hoc esse, & faciamus hic tria. ca. i. vnū, mo. vnum, & he. vnum. **BEDA.** Si tantum transfigurata Christi humanitas, duorumq. societas ad punctum visu delectat, vt eos ne discedant etiam obsequio Petrus silitere velit, quanta erit felicitas visioni deitatis inter angelorum choros adesse perpetuo? Sequitur: Non. n. scie. quid dice. Et si. n. Petrus præ stupore humanę fragilitatis, nesciat quid dicat: insiti tamē sibi dat affectus iudicium, nesciebat enim quid diceret, quia obtulus est regnum sanctis a Domino non alicubi terrarum: sed in cælis esse promissum, nec recordatur esse se suosq. coapostolos mortali adhuc carne circumseptos immortalis vitæ statum subire non posse, cui etiam mente excesserat, quia in domo patris quæ in cælis est, domus mansueta necessaria non sit. Sed & vsque nunc impietia notatur quisquis legi Prophetis & Euangelio tria tabernacula facere cupit, cum hæc ab inuicem nullatenus valeant separari. **CHR Y.** Non etiam intellexit Petrus, quod ad demonstrationem vere gloriæ transfigurationem Dominus est operatus, neque quod propter doctrinam hominum hoc faciebat. nam plurimi erant relicturi multitudinem in eremo habitantes. Sequitur: Erant enim multo. exter. Erat autem hic timor secundum quem de communi mente in statum eleuabantur meliorem, quod enim in exterioribus videbatur, Moyses & Helias erat. Ducebatur autē

manifestauerit ipsum electis; erit Deus omnia in omnibus: immo cum suis per omnia Christus caput cum corpore splendebit.

ORIG. Super Matth. Post mysterium ostensum in monte, descendit de monte discipulis, praecipit vt eius transfiguratio non manifestetur antegloriam passionis & resurrectionis ipsius. vnde dicitur:

Et descendentibus illis de monte praecipit illis ne cuiquam que vidissent, narrarent nisi cum filiis hominis a mortuis resurrexerit. & verbum continuerunt apud se conquirentes quid esset, cum a mortuis resurrexerit? Et interrogabant eum dicentes:

Quid ergo dicitur Pharisaei & Scribae, quia Heliam oportet venire primum? Qui respondens ait illis: Helias cum venerit, primo restituet omnia, & quomodo scriptum est in filium hominis, vt multa patiatur & contemnatur. Sed dico vobis, quia & Helias venit, & fecerunt illi quaecumque voluerunt, sicut scriptum est de eo.

Et venies ad discipulos suos,

HIERO. Hoc quod proprie Marci est, id significat quia cum absorpta fuerit mors in victoria, non erunt in memoria priora. Sequitur: **Et inter eum di. Quid ergo di. Pha. & Scri. quia Heliam oportet venire primum?** **CHRYSO.** Intentio quidem discipulorum super hac interrogatione talis mihi esse videtur: Nos quidem Heliam tecum vidimus, & prius te vidimus quam Heliam. Scribe vero prius Heliam venire docent, credimus itaque eos mendacium protulisse. **BEDA:** Vel ita aestimabant discipuli transformationem gloriae hanc esse quam in monte viderant & dicunt: Si iam venisti in gloria, quomodo praecursor tuus non apparet maxime quia Heliam viderat recessisse. **CHRY.** Quid autem ad hoc Christus responderit, apparet per hoc quod subditur: **Qui respondens ait, He. cum ve. pri. re. om. In quo ostendit, quod Helias veniet ante secundum aduentum. Scripturae n. duos aduentus Christi praenunciant, vnu scilicet qui factus est, & alium qui venturus est. Dominus autem secundi aduentus Heliam asserit praecursorem. **BEDA:** Restituet autem omnia, vtique illa quae Malachias ostendit dicens: Ecce ego mittam vobis Heliam prophetam, vt conuertat cor patrum ad filios, & cor filiorum ad patres eorum restituet, & in hoc quod morti debet, ac diu viuendo distulit. **THEO.** Praeponit autem haec Dominus ad resistendum opinioni Pharisaeorum, qui tenebant, quod primi aduentus praecursor erat Helias, quasi ad inconueniens ducens: vnde subdit: **Et quomodo scriptum est in fi. ho. vt mul. pa. & co. Ac si dicat: Helias thesbytes cum venerit pacificabit Iudaeos, & ad fidem adducet ipsos, ita vt sit secundi aduentus praecursor. Si ergo primi aduentus Helias est praecursor, quomodo scriptum est, quod filius hominis debet pati? ex his ergo duobus vnum erit, aut quod non sit primi aduentus Helias praecursor, & scripturae erunt verae, aut quod sit praecursor primi aduentus, & scripturae non erunt verae, quae dicunt, quod oportet Christum pati, cum Helias debeat omnia restitueri, & non debeat esse Iudaeis aliquis incredulus: sed omnes credere debeant ad praedicationem eius qui cuique audient eum. **BEDA:** Vel ita, & quomodo scriptum est, i. quomodo de Christi passione multifariae prophetae multa scripserunt: sed & Helias cum venerit multa passurus est, & contemnedus ab impijs. **CHRY.** Sicut autem Dominus secundi aduentus Heliam asserit praecursorem, sic & consequenter asserit Ioanem esse praecursorem primi aduentus. vnde subdit: **Sed di. vo. quia & Helias ve. GLO.** Ioanem vocat Heliam, non quia Helias erat in persona: sed quia Helias ministerium adimplebat. sicut enim ille praecursor erit secundi aduentus, sic iste factus est primi. **THEOPH.** Erat etiam Ioannes redargutor & zelotes & eremita vt Helias: non tamen audierunt illum sicut Heliam audient. nefario vero ludo eum occiderunt, caput illius amputantes. vnde sequitur: **Et fecit. il. quae vo. sicut scriptum est de eo. CHRY.** Vel aliter interrogabant discipuli Iesum, quomodo scriptum est pati filium hominis? Ad hoc autem quasi respondens dicit: Sicut ad similitudinem Helias Ioannes venit & ei mala intulerunt, sic secundum scripturas oportet filium hominis pati.****

THEO. Postquam gloriam suam tribus discipulis in monte ostenderit, reuertitur ad alios discipulos, qui cum eo non ascenderant in montem. vnde dicitur: **Et ve. ad. di. su. vi. tur. mag. circa eos, & Scri. con. cum il. Pharisaei namque captantes horam, cum praesens non existerat Christus, accesserunt vt ipsos ad se artraherent. **HIER.** Non est autem homini requies sub sole, semper paruulos occidit inuidia. mag. nos percussit fulgura montes, alij discipulos cum fide, vt turbas, alij inuidentes cum fastu, vt scribae ad Ecclesiam conueniunt. Sequitur: **Et confes. co. po. vi. Iesu. est. & ex. BEDA.** Notandum in omnibus locis distantiam mentis Scribarum & turbas. Scribae enim nihil deuotionis, fidei, humilitatis, & reuerentiae ei exhibuisse narratur, sed veniente Domino mox omnis turba stupefacta expauit, eumque salutem accurrunt. vnde sequitur: **Et accur. salu. eum.****

Et turbam magna circa eos, & Scribas conquirentes cum illis. Et confestim omnis populus videns Iesum, stupefactus est & expauerunt, & accurrentes salutabant eum. Et interrogauit eos: Quid inter vos conquiritis? Et respondens vnus de turba dixit: Magister, attuli filium meum ad te habentem spiritum mutum, qui vbiicumque eum apprehenderit allidit illum, & spumat & stridet dentibus & arefcit. Et dixi discipulis tuis, vt eiecerent illum, & non potuerunt. Qui respondens eis, dixit: O generatio incredula, quamdiu apud vos ero? Quamdiu vos patiar? Afferte illum ad me, & attulerunt eum. Et cum vidisset eum, sta-

THEO. Affectabant enim turbas eum videre: ita vt eum venientem a longe salutarent. Quidam vero dicunt, quod aspectus eius ex transfiguratione speciosior factus, turbam ad salutationem eius attrahebat. **HIER.** Populus autem videns stupefactus est & expauit, non discipuli, quia non est timor in charitate, timor est seruorum, stupefere stultorum. Sequitur: **Et inter. eos. Quid inter vos co. Quid. Dominus interrogat, vt confessio pariat salutem, & murmur cordis nostri sermonibus pijs soluat. **BEDA:** Potest vero, nisi fallor, intelligi de hoc quaestionem fuisse motam, quare ipsi cum essent discipuli Saluatoris, sanare demoniacum qui in medio erat positus non possent, quod ex frequentibus potest conuinci cum dicitur: **Et respondens vnus de tur. di. Magister attu. fi. me. ad te. ha. spi. mu. CHRY.** Hunc hominem scriptura infirmum in fide ostendit, ex hoc quod Christus dicit: **O generatio incredula, & per hoc quod subdit: Si potes credere. Sed & si infidelitas eius occasio extiterit demonem non pellendi, inculcat tamen discipulos. vnde subditur: Et dixi discip. tu. vt eij. & non po. Vide autem ipsius insipientiam. Iesum in medio turbarum praecuror discipulos inculcans. vnde & Dominus coram plebe multo magis hoc ei imputat non solum in personam eius accusationem intendens sed in personam omnium Iudaeorum. probabile enim est multos praesentium scandalizatos, ea quae non conueniebant de discipulis cogitasse. vnde sequitur: **Qui eis respondens dixit: O generatio incre. quamdiu apud vos ero? quamdiu vos patiar? In quo ostendit, & mortem se desiderare, & graue ei esse cum illis conuersari. **BEDA:** Intantum autem non est homini iratus, sed vitio vt statim intulerit: **Afferre illum ad me, & ar. eum. Et cum vidisset. illu. & eli. in ter. volu. spu. CHRYSO.** Hoc autem Dominus promisit propter patrem pueri, vt cum vexantem demonem videret, ad fidem futuro miraculo traheretur. **THEO.** Permittit etiam vexari puerum, vt ex hoc sciremus demonem impietatem, qui occidisset eum nisi fuisset a Domino adiutus. Sequitur: **Et inter. pa. eius. Quatum tem. est ex quo hoc ei acci. At ille ait: Ad infan. & freq. eum in ign. & aq. ni. vt eij. BEDA:** Erubescat Iulianus qui dicere audeat omnes homines absque peccati contagione nasci in carne tanquam innocentes per omnia, vt fuit Adam quando creatus est. **Quid. n. habuit iste puer vt ab infantia demonio vexaretur acerbissimo, si nullo originalis peccati vinculo tenebatur, quia constat illum adhuc proprium non habere potuisse peccatum? **GLO.** Expressit autem in verbis suae petitionis fidei defectum. vnde subdit: **Sed siquid po. adiuua nos mi. no. Cum. n. dicit: Siquid potes, manifestat se de eius potentia dubitare, quia viderat filium suum a discipulis Christi curatum non esse. Dicit autem Misertus nostri. vt designaret miseriam filij qui pariebatur, & patris qui compatiebatur. Sequitur: Iesus autem ait illi: Si potes. cre. omip. sunt cre. **HIERO.** Libertatem arbitrij hoc indicat quod dicit: Si potes. Quae autem sunt oia quae possibilia sunt credenti: nisi quae in nomine Iesu, id est salutis posulantur cum lachrymis. **BEDA:** Aptum autem responsum Dominus dedit: **peccenti. Ipse enim ait: Siquid potes, adiuua************

nos. Et dominus: Si potes inquit credere. At contra leprosus qui fideliter clamabat: Domine si vis potes me mundare. congruum suae fidei accepit risum, Volo mundare. **CHRYSO. Quod autem dicit, tale est: Tanta est virtus apud me superabundantia, vt non solum hoc possim, sed & alios hoc faciam operari. quare si crediderit vt oportet & hunc ipse curare poteris, & alios multos. Sic ergo eum ad fidem reducebat, quae adhuc de infidelitate loquitur. vnde sequitur: **Et co. excla. pa. pu. cu. la. aiebat: Credo domine, adiuua. credo. meam. Sed si crediderat dices: Credo. quomodo subdit: Adiuua incredulitatem meam? Dicitur igitur quoniam multiplex est fides, in eroductoria. f. & perfecta. Hic autem incipiens credere Saluatorem deprecabatur, vt apponeret reliquum ad suam virtutem. **BEDA:** Ne mo enim repente fit summus, sed in bona conuersatione a minimis quisquis inchoat, vt ad magna perueniat. Alia namque sunt virtutis exordia, alium profectus, alium perfectio. Quia igitur per occultam inspirationem gratiae meritorum suorum gradibus fides crescit, vno eodemque tempore is qui necdum perfecte crediderat, simul & credebat, & incredulus erat. **HIERO.** Per hoc etiam monstratur, quod credulitas nostra infirma est, nisi in iuxta subsistat adiutorio subsidij Dei. Fides autem cum lachrymis optata vota capit, vnde sequitur: **Et cum vi. Iesus concur. tur. committ. est spi. immund. di. illi: Surde & mu. spi. ego tibi praecipio; exi ab eo, & amplius ne intro. in eum. **THEO:** Ideo autem cum videret turbam concurrere, comminatus est spiritui immundo. nolens enim coram turba curare, vt ostentationem fugere doceret. **CHRYSO.** Quod autem comminatur & dicit: **Ego tibi praecipio, diuinae attribuitur potestati. Quod vero dicit non solum, Exi ab eo. sed: Et amplius noli introire in eum. ostendit quia ad reitrandum promptus erat, quia ille nondum erat in fide perfectus, sed hoc Domini iussio inhibebat. Sequitur: **Et exclama. & mul. dis. eum exijt ab eo, & factus est sicut mor. ita vt mul. qui a mor. est. Non. n. valuit mortem diabolus imponere propter veritatem aduentum. **BEDA:** Quem autem hostis impius morti similem reddidit hunc pius Saluator pie dextera tactu saluauit. vnde sequitur, **Iesus autem te. ma. eius. ele. eum & sur. Ex quo sicut verum se esse Deum potentia saluandi docuit, ita & veram se habuisse carnis naturam more, tactus humani declarauit. Negat namque Manichaeus infans veraciter eum carne indutum fuisse: sed ipse cum tot languentes suo tactu erexit, mundauit, illuminauit haereticum illius, & antequam nata esset damnauit. Sequitur: **Et cu. intro. in do. discipu. eius se. interro. eum: Quare nos non po. eij. CHRY.** Timebant enim ne forte collatam sibi gratiam amiserunt, receperant enim potestatem iam spirituum immundorum. Sequitur: **Et dixit illis: Hoc genus in nullo potest exire, nisi in oratione & ieiunio. **THEOPH.** scilicet lunaticorum, vel simpliciter omnium demoniorum genus. Oportet namque ieiunare eum qui curari debet, & illum qui curat. Sic enim vera oratio perficitur, cum coniungitur orationi ieiunium, quando non grauat qui orat ex sumptione ciborum, sed sobrius est. **BEDA:** Myltice autem Dominus sursum discipulis mysteria regni refferat, deorsum turbis peccata infidelitatis exprobat, & spiritus malos ab his qui vexantur expellit: Nam carnales adhuc & insipientes confortat, docet, castigat, & perfectionem liberius de aeternis instruit. **THEOPH.** Dæmon autem iste surdus & mutus est, surdus inquantum non vult Dei sermones audire, mutus vero inquantum non vult alios quod concedens est docere. **HIERO.** Peccator autem spumat stulticia, stridet iracundia, arefcit ignauia. Discerpit autem spiritus appropinquantem ad salutem, & similiter quos in veterem suam trahere desiderat, discerpit per terrores & damna, vt fecit. **Iob. **BEDA:** Saep. n. dum conuertit ad Deum post peccata conamur, maioribus nouis; antiqui hostis pulsamur infidijs, quod facit, vt vel odium virtutis incutiat, vel expulsiouis suae vindicet iniuriam. **GREG. 10. Moral. Velut mortuus au-******************

tem offenditur, qui a maligni spiritus potestate liberatur, quia quisquis iam terrena desideria subegit, vitam in se carnalis conuersationis extinguit, & mundo mortuus apparet, quae multi mortui dicunt, quia qui spiritualiter viuere nesciunt, eum qui carnalia opera bona non sequitur extinctum funditus arbitrantur. **HIERO.** Per hoc autem, quod ab infantia vexatus est, significatur gentilis populus, cuius a natiuitate creuit cultus inutilis idolorum, vt stulte immolaret filios suos demonijs. Vnde dicitur, quod in ignem & aquam eum mittit. Alij. n. de gentibus ignem venerantur, alij aquam. **BEDA:** Vel in hoc demoniaco significatur, quod qui originalem culpam reatu astricti veniunt in mundum, Christi sunt gratia saluandi. Ignis autem ad feruorem iracundiae referendum est, aqua ad voluptates carnis, quae dissoluere mentem per delicias solent. Non autem puero qui vim patiebatur: sed demoni qui inferebat comminatus est, quia qui peccata emendare desiderat, vitium vtiq; increpando & execrando debet exterminare, sed hominem amando refovere. **HIERO.** Imputat autem Dominus spiritui quod homini praestat dicens: Surde & mute spiritus. quia ille nunquam audire nec loquitur, quod peccator ponitens audit & loquitur: Exiens autem demon ab homine. numquam reuertitur, si homo cor suum serauerit clauibus humilitatis & charitatis, & ostium obtinuerit immunitatis. Factus est homo sanatus velut mortuus. Sanatis etenim dicitur: Mortui es, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. **THEOPH.** Sed si Iesus, id est Euangelicus sermo tenet manum, id est virtutem adhaerentem, tunc a demone liberabimur. Videt etiam, quod primo Deus nos iuuat, deinde requiritur a nobis, quod bonum operemus. Vnde dicitur, quod Iesus eleuauit illum, in quo ostenditur Dei auxilium, & surrexit, in quo monstratur hominis studium. **BEDA:** Dum autem docet Dominus Apostolos quomodo demon nequissimus debeat expelli, omnes instruit ad vitam, vt. n. nouerimus grauiora quaeque, vel immundorum spirituum, vel hominum tentamenta, ieiunijs & orationibus esse superanda. Iram quoque Domini cum in vltionem scelorum nostrorum fuerit accensa, hoc remedio singulari posse placari. Ieiunium autem generale est non solum ab ecclis, sed & a cunctis illecebris abstineri carnalibus, immo ab omnibus vitijs passionibus. Sic & oratio generalis non solum in verbis est quibus diuinam clementiam inuocamus, verum etiam in omnibus, quae in obsequium nostri conditoris fidei deuotione gerimus, teste Apostolo qui ait: Sine intermissione orate. **HIERO.** Vel stulticia quae ad luxuriam carnis pertinet sanatur. Ira & ignauia oratione depellitur. Medicina cuiusque vulneris adhibenda est ei. Non sanatur oculus, quod calcæico adhibetur. Ieiunio passiones corporis, & oratione pestes sananda sunt mentis.

THEOPH. Post miracula interponit Dominus sermo nem de passione, ne putaretur, quod inuoluntarie passus est: vnde dicitur: **Et inde profere. praeter. in Ga. nec vo. que. scire. id est se ibi esse. Docebat autem di. suos & dice. illis, quoniam si. hom. tra. in ma. ho. & occi. eum. **BEDA:** Semper propter misericordiam, vt cum repente venerint, non terreant Apostolos, sed praemeditatis animis ferant. **THEO.** Postquam vero dixerat quod tristis erat, tunc adiungit quod iustificare debet. vnde sequitur: **Et occi. fus, ter. die resur. vt disceremus ex hoc, quod post angustias laticitiae subsequuntur. Sequitur: At illi ignorat. ver. & ti. cum inter. BEDA:** Haec ignorantia discipulorum, non tam de tarditate ingenij, quam de amore nascitur Saluatoris, qui carnales adhuc & mysterij crucis ignari, quem Deum verum cognouerant, mortuum credere nequibant, & quia per figuras eum loquentem saepe audire consueuerant, horrentes euentum mortis eius, etiam in eis quae de sua traditione ac passione aperte loquebatur, figurate aliquid significari volebant. Sequitur: **Et venerunt Capharnaum. **HIERO.** Capharnaum dicitur villa consolatoris, & congruit interpretatio ad praedictam sententiam qua dixerat: **Et occisus,******

ter die resur. Sequitur: Qui cum domi essent, interro. eos: Quid in via tractabatis? At illi tacebant. CHRYSO. Martheus autem dicit, quod accesserunt ad Iesum discipuli dicentes: Quis putas maior est in regno celorum? Non enim ab initio narratione incipit, sed tacuit de intelligentia Saluatoris circa discipulorum cogitationes & dicta, quamuis posset intel ligi, quod ea etiam q seorsum cogitabant aut dicebant, dicebat ad eum, quia omnia erant ei ita cognita, ac si ad eu dicta fuissent. Sequitur: Siqui dem inter se in via di sputaerant, quis es set illorum maior. Lucas autem dicit, q cogitatio intrauit in discipulos, quis esset illorum maior. Cogit ationem enim & intentionem eorum do minus ex illorum ver bis manifestaui secun dum historiam Euan gelicam. HIERO. Rese autem in via tra ctabant de principatu. Similis enim est hac tractatio ioco. Principatus enim sicut ingreditur, sic deseritur, & quamdiu tenetur, labitur, & incertum est in qua mansione, id est in qua die finiat. B E D A: Inde autem videtur orta disputatio discipulorum de primatu, quia viderant Petrum, Iacobum, & Ioannem seorsum du eos in montem, secretumque eis ibi aliquid esse creditum: sed & Petro secundum Matth. clausas regni celorum esse promissas. Videns autem discipulorum cogitationes Dominus, curat desideriu gloriæ humilitate sanare, primatum non esse querendum, & prius simplici humilitate commone imperio. Vnde sequitur: Et res dens vocauit duodecim, & ait illis: Siquis vult primus esse, erit omnium nouissimus, & omnium minister. HIERO. Vbi nota dum, quod illi euntes disputabant de principatu, ipse sedens doceret humilitatem. Principes enim laborant, humiles quiescunt. CHRYS. Appetebant quidem discipuli honorem habere a Do mino. desiderium etiam eis inerat, vt magnificarentur a Christo. Quanto enim quis maior est, tanto maioribus honoribus dignus existit, propter hoc non eorum desiderium impediuit, sed humilitatem introduxit. T H E O P H. Non enim vult vt vtriusque nobis primatus, sed per humilitatem altitudinem consequamur. Mox autem monet eos innocentie puerilis exemplo. vnde sequi tur: Et ac. pu. fa. cum in me. eo. CHRYS. Ipso visu eis per suadens humiles esse & simplices. Etenim ab inuidia & vana glo ria paruulus mundus excitat, & a concupiscendo primatum. Non solum autem ait, si tales efficiamini, mercedem magnam accipietis, sed & si alios tales honorabitis propter me. Vnde sequitur: Quis cum complexu esset: ait illis: Quisquis vnus ex huius. pu. re. in no. meo, me recipit. B E D A. In quo vel simpliciter pauperes Christi ab his, qui volunt esse maiores, pro eius ostendit honore recipiendos, vel malicia paruulos ipsos esse suadet, vt simplicitate sine arrogancia, charitatem sine inuidia, & deuotionem sine iracun dia conferuent. Quod autem complectitur puerum significat hu miles suo dignos esse complexu ac dilectione. Addidit autem: In nomine meo, vt formam virtutis quam natura duce puer obser uat, ipsi pro nomine Christi rationis industria sequantur. Sed q se in pueris recipi debebat, ne putaretur hoc esse solum quod vide batur, subiunxit. Et quicumque me suscepit, non me su. sed eum qui me misit. Talem se vtrique ac tantum credi volens, qualis & quan tus est pater. T H E O. Vide quantum valet humilitas, par is namque & filij in habitationem meretur & etiam Spiritus sancti. e B E D A. Ioannes præcipua deuotione Dominum amans excludendum beneficio putauit eum qui non recte vtrius officio. Vnde dicitur: Respondit illi Ioannes dicens: Magister: Vidi quen dam in nomine tuo eijce. demo. qui non sequitur nos, & prohi. eu. CHRYS. Multi enim credentium charismata receperunt: nec tamen cum Christo erant, qualis erat hic qui demones eiiciebat. non enim omnes ad omnia ordinate se habebant. Alij enim erant puræ vitæ, fidem autem tam perfecte non habebant, alij vero econ trario. T H E O P H. I. Vel etiam quidam increduli videntes nomen Iesu virtuosum, dicebant & ipsi hoc nomen, & signa facie bant, licet diuina gratia essent indigni, volebat enim Dominus etiam per indignos nomen suum ampliare. CHRYS. Non autem

zelo seu inuidia motus Ioannes prohibebat illum, qui demones expellebat: sed volebat, quod omnes qui nomen Domini inuoca bant, sequerentur Christum, & essent cum discipulis vnus. Sed Dominus per hos, qui miracula faciunt, licet sint indigni, alios pu uocat ad fidem, & ipsosmet per hanc ineffabilem gratiam inducit, vt fiant meliores. Vn de sequitur: Iesus au tem ait: Noli. p. eu. B E D A: In quo do cet neminem a bono quod ex parte habet esse arcendum, sed ad hoc potius quod no dum habet esse pro uocandum. CHRYS. Decenter autem eum non esse prohibendum ostendit consequen ter dicens: Nemo est enim qui fa. vir. in no mi. meo. & pos. ci. ma. lo. de me. Hoc autem dicit propter eos, qui in hæresim ceciderunt, quales erant Simon, & Menander & Cherintus. neque enim il li in nomine Christi miracula faciebant, sed deceptionibus quibusdam facere vide bantur. Isti vero, etsi non sequuntur nos: non tamen contra nos ali quid firmiter dicere valebunt, eo quod honorant in operando vir tutes nomen meum. T H E O P H. Qualiter enim male de me loquitur, qui ex nomine meo occasione gloriæ habet, & per hoc quod ipsum inuocat, miracula operatur? Sequitur: Qui enim non est aduer. vos, pro vo. est. AV G. de Con. Euan. Videndū est, ne hoc illi sententia Domini videatur contrarium, vbi ait: Qui mecum non est, aduersum me est. an hoc in interesse aliquis dicet, quia hæc discipulis ait: Qui non est aduer. vos, pro vo. est. Ibi autem de seipso locutus est: Qui mecum non est, aduersum me est. quæ non possit cum illo non esse, qui discipulis eius tanquam mebris eius sociatur. Alioquin, quomodo verum erit: Qui vos recipit, me recipit? Aut potest etiam non esse aduersus eum, qui fuerit aduersus discipulos suos? nam vbi erit illud: Qui vos spernit, me spernit? Sed nimirum hoc vult intelligi intantum cum illo non esse aliquem, in quantum est aduersus illum, & intantum ad uersus illum non esse, in quantum cum illo est. Exempli gratia: si iste qui in nomine Christi virtutes faciebat, & in societate di scipulorum non erat, in quantum operabatur virtutes in illo no mine, intantum cum ipsis erat, & aduersus eos non erat. In quantum vero eorum societati non adhaerebat, intantum cum ipsis non erat, & aduersus eos erat. Sed quia illi hoc cum facere prohibuerunt, in quo cum ipsis erat, dixit eis Dominus: Nolite prohibere. Illud enim prohibere debuerunt, quod extra eorum erat societatem, vt illi vnitate Ecclesie suaderent, non illud in quo cum illis erat, nomen scilicet magistri & Domini eorum in ex pultione demonij commendans sicut Ecclesia catholica facit, non improbens in hæ reticis sacramenta communia, sed diuisionem vel aliquam aduersam paci veritatisque sententiam. In hoc enim aduersus vos sunt. CHRYS. Vel aliter, hoc dicitur de credentibus in eum, qui tamen ipsum non sequuntur propter vitæ laxationem. Illud autem de demonibus dicitur, qui a Deo omnes student separare & congregacionem eius dispergere. Sequitur: Quisquis enim po. de. vo. ca. aq. e. fri. in no. meo, quia Christi estis, amen dico vobis, non per. mer. iu. T H E O. quasi dicat. Non solum hunc, qui in no mine meo miracula operatur non prohibeo, sed & quisquis mini mum quid dedit vobis propter nomen meum, & receperit vos propter me, non propter humanam gratiam & mundanam, non perdet mercedem suam. AV G. de Con. Euan. Vnde ostendit, q ille de quo Ioannes suggererat, non ita separabatur a societate di scipulorum, vt eam tanquam hæreticus improbaret, sed sicut to tent homines nondum audere Christi suscipere sacramenta: & tamen nomini fauere Christiano, ita vt Christianos etiam suscipiant, & non ob aliud eis, nisi quia Christiani sunt obsequantur, de qui bus dicit, q non perdet mercedem suam, non quia iam tuti atq securi sibi debeant videri ex hac beniuolentia quam erga Christa nos habent, etiam si Christi baptismo non abluantur, nec vnitate eius incorporentur, sed quia ita iam Dei misericordia gubernentur, vt ad ea quoque perueniant, atque ita securi de hoc seculo ab scedant. CHRYS. Et nequis paupertatem alleget, ponit illud quo non contingit egere, i. calicem aq. frigide, pro quo etiam

consequetur mercedem. Non. n. ptium dati, sed dignitas recipien tium & affectus dantium facit opus dignum mercede. Non solum autem recipiendos discipulos verbo ostendit ex mercede quam ali quis consequitur, sed etiam quia retrahitur a tormento. Sequitur: Et quis scan. vnus ex his pu. cre. in me, bonum est ei mag. si cir. vt fiant meliores. Vn de sequitur: Iesus au tem ait: Noli. p. eu. B E D A: In quo do cet neminem a bono quod ex parte habet esse arcendum, sed ad hoc potius quod no dum habet esse pro uocandum. CHRYS. Decenter autem eum non esse prohibendum ostendit consequen ter dicens: Nemo est enim qui fa. vir. in no mi. meo. & pos. ci. ma. lo. de me. Hoc autem dicit propter eos, qui in hæresim ceciderunt, quales erant Simon, & Menander & Cherintus. neque enim il li in nomine Christi miracula faciebant, sed deceptionibus quibusdam facere vide bantur. Isti vero, etsi non sequuntur nos: non tamen contra nos ali quid firmiter dicere valebunt, eo quod honorant in operando vir tutes nomen meum. T H E O P H. Qualiter enim male de me loquitur, qui ex nomine meo occasione gloriæ habet, & per hoc quod ipsum inuocat, miracula operatur? Sequitur: Qui enim non est aduer. vos, pro vo. est. AV G. de Con. Euan. Videndū est, ne hoc illi sententia Domini videatur contrarium, vbi ait: Qui mecum non est, aduersum me est. an hoc in interesse aliquis dicet, quia hæc discipulis ait: Qui non est aduer. vos, pro vo. est. Ibi autem de seipso locutus est: Qui mecum non est, aduersum me est. quæ non possit cum illo non esse, qui discipulis eius tanquam mebris eius sociatur. Alioquin, quomodo verum erit: Qui vos recipit, me recipit? Aut potest etiam non esse aduersus eum, qui fuerit aduersus discipulos suos? nam vbi erit illud: Qui vos spernit, me spernit? Sed nimirum hoc vult intelligi intantum cum illo non esse aliquem, in quantum est aduersus illum, & intantum ad uersus illum non esse, in quantum cum illo est. Exempli gratia: si iste qui in nomine Christi virtutes faciebat, & in societate di scipulorum non erat, in quantum operabatur virtutes in illo no mine, intantum cum ipsis erat, & aduersus eos non erat. In quantum vero eorum societati non adhaerebat, intantum cum ipsis non erat, & aduersus eos erat. Sed quia illi hoc cum facere prohibuerunt, in quo cum ipsis erat, dixit eis Dominus: Nolite prohibere. Illud enim prohibere debuerunt, quod extra eorum erat societatem, vt illi vnitate Ecclesie suaderent, non illud in quo cum illis erat, nomen scilicet magistri & Domini eorum in ex pultione demonij commendans sicut Ecclesia catholica facit, non improbens in hæ reticis sacramenta communia, sed diuisionem vel aliquam aduersam paci veritatisque sententiam. In hoc enim aduersus vos sunt. CHRYS. Vel aliter, hoc dicitur de credentibus in eum, qui tamen ipsum non sequuntur propter vitæ laxationem. Illud autem de demonibus dicitur, qui a Deo omnes student separare & congregacionem eius dispergere. Sequitur: Quisquis enim po. de. vo. ca. aq. e. fri. in no. meo, quia Christi estis, amen dico vobis, non per. mer. iu. T H E O. quasi dicat. Non solum hunc, qui in no mine meo miracula operatur non prohibeo, sed & quisquis mini mum quid dedit vobis propter nomen meum, & receperit vos propter me, non propter humanam gratiam & mundanam, non perdet mercedem suam. AV G. de Con. Euan. Vnde ostendit, q ille de quo Ioannes suggererat, non ita separabatur a societate di scipulorum, vt eam tanquam hæreticus improbaret, sed sicut to tent homines nondum audere Christi suscipere sacramenta: & tamen nomini fauere Christiano, ita vt Christianos etiam suscipiant, & non ob aliud eis, nisi quia Christiani sunt obsequantur, de qui bus dicit, q non perdet mercedem suam, non quia iam tuti atq securi sibi debeant videri ex hac beniuolentia quam erga Christa nos habent, etiam si Christi baptismo non abluantur, nec vnitate eius incorporentur, sed quia ita iam Dei misericordia gubernentur, vt ad ea quoque perueniant, atque ita securi de hoc seculo ab scedant. CHRYS. Et nequis paupertatem alleget, ponit illud quo non contingit egere, i. calicem aq. frigide, pro quo etiam

Cap. 9.

quodam modo verme meroris affirmant. quod etsi credibilis di citur, quia vtrique absurdum est ibi dolorem aut corporis, aut ani mæ defuturum. Ego tamen facilius existimo vt ad corpus vtrius que dicam pertinere quam neutrum: & ideo tacitum esse in illis diu inæ scripturæ verbis animi dolorem, quia consequens esse intelligen tur vt corpore dolen te animus quoque; cru cietur. Eligat ergo quisque quod placet, aut ignem tribuere corpori, animæ ver mem. hoc proprie, il lud tropice, aut vtrū que proprie corpori. Possunt. n. aialia etiā in ignibus viuere, in vltione sine consum ptione, in dolore sine morte, per miraculū potentissimi creatio ris. Sequitur: Et si pes tu. scandali. te. B E D A: Pes ami cus dicitur propter ministerium discursus, quasi in nostris vrbibus accommodatur. Sequitur: Quod si ocu. tu. scan. te. Oculus dicitur amicus vtilis atque sollicitus & acutus ad perspicuum. AV G. de Con. Euan. Hic profecto apparet, quod illi qui nomi ne Christi sunt deuoti, & priusquam Christianorum numero so cietur, vtiliores sunt quam hi qui cum iam Christiani appellen tur, & Christianis sacramentis imbuti sint talia suadent, vt eos q bus ea peruaserint, secum in æternam pœnam pertrahant quos membrorum corporalium nomine tanquam manum vel oculum scandalizantem iubet erui a corpore, hoc est ab ipsa vnitate socie tate vt sine his potius veniatur ad vitam, quam cum eis eatur in gehennam. Hoc ipso autem separantur a quibus separantur, quod eis mala suadentibus hoc est scandalizantibus non consentiunt. Et siquidem omnibus bonis, quibus eis societas est de hac perueritate innescunt, ab omni pœnitentia societate atque ab ipsa diu inorum sacramentorum participatione separantur. Si autem qui busdam ita noti sunt, pluribus autem ista eorum est ignota peruer sitas, ita tolerandi sunt, vt neque illis ad iniquitatis communionē consentiatur, neque propter illos bonorum societas deferatur. B E D A: Quia vero Dominus tertio mentionem vermīs & ignis fecerat, vt hoc valeamus vitare tormētum subdit: Omnis enim igne salietur. Fator enim vermī de corruptione solet nasci car nis & sanguinis: ideoque caro recens sale conditur, vt excitato hu more languineo, vermescere nequeat. Et quidem quod sale salit, vermīs putredinem arceat, quod vero igne salitur, id est ignibus sale aspersis reconditur, non solum vermes abiicit, sed ipsam quoque carnem consumit. Caro ergo & sanguis vermes creat, quia delectatio carnalis, cui condimentum continentis non resistit, pœnam luxuriosis generat æternam, cuius factorem qui quis vitare desi derat, & corpus sale continentie & mentem studeat condimento sapientie ab erroris, & vitiatorum labe castigare. Sal enim dulcedine sapientie, ignis Spiritus sancti gratiam designat. Dicit ergo: Omnis igne salitur, quia omnis electus sapientia spirituali debet a corrup tione concupiscentie carnalis expurgari. Vel ignis est tribulatio nis, quo patientia fidelium vt perfectum opus habere possit exer cetur. CHRYS. Simile autem est huic quod dicit Apostolus: Vniuscuiusque opus quale sit ignis probabit. Postea a leuitico testi monium introducit di. Et omnis victima salietur. HIERO. Victima Domini est genus humanum, quod hic ratione sapientie salitur, dum corruptio sanguinis custodia putredinis & mater ver mium consumetur, & illic purgatorio igne examinabit. B E D A. Possumus & ita intelligere, quod altare Dei sit cor electorum. ho stie vero & sacrificia in hoc altari offerenda, bona sunt opera fide lium. In omnibus autem sacrificijs sal debet offerri, quia nullum est opus bonum quod non sal sapientie, ab omni corruptione va ne laudis, ceterisque; prauis siue superfluis cogitationibus expurgat. CHRYS. Vel hoc dicitur, quia omne munus victima nostræ, q est secundum orationem & proximi subuentionem, salitur igne diuino de quo dicitur: Ignem veni mittere in terram. de quo sub ditur: Bonum est sal, id est ignis dilectionis. Quod si sal in sulfum fuerit, id est seipso priuatum, & propria qualitate per quam dicit bonum, in quo illud condietis? Sunt enim sales sal habentes, qui scilicet habent gratia plenitudinem, & sunt sales sal non ha bentes: qui enim non sunt pacifici, sal sunt in sulfum. B E D A. Vel bonum est sal, bonum est Dei verbum audire frequentius, & sale sapientie spiritualis cordis archana condire. T H E O. Si cur enim sal carnes conferuat, & vermes eas non sinit generare, sic & sermo doctoris si defecatius erit, carnales homines constrin git, & in eis inextinguibilem vermem non sinit generari. Si vero sit in-

Lib. 4. c. 6.

fit infusus, idest si virtutem deficiatiam & conseruatiam non habeat, in quo conditur? CHRYSO. Vel secundum Mattheum, discipuli Christi sunt sal, qui totum orbem conseruant, resistentes putredini quae est ab idolatria & fornicatione peccatorum. Potest etiam intelligi, quod vnusquisque nostrum habeat tm...

C A P. X.

Inde exurgens, venit in fines Iudae vltra Iordanem, & conueniunt iterum turbae ad eum, & sicut co sueuerat iterum docebat illos. Et accedentes Pharisaei, interrogabant eum, si licet viro vxorem dimittere tentantes eum. At ille respondens dixit eis: Quid vobis praecipit Moyses? Qui dixerunt: Moyses permisit libellum repudij scribere & dimittere. Quibus respondens Iesus ait: Ad duritiam cordis vestri scri...

hoc Iudaeis erat indifferens, & omnes hoc operabantur tanquam a lege permissum. AVG. de Con. Euan. Nihil autem ad rei veritatem interest: vtrum Domino separationem prohibenti, & sententiam suam de lege firmanti, ipsi turbae vt Mattheus narrat intulerint quaestionem de libello repudij per eundem Moysen sibi permissum, an hoc quidem illi de precepto Moysi illos interroganti responderint: vt Marcus hic dicit. nam & volu...

C A P. X.

Hucusque Marcus ea narravit de Domino, quae in Galilaea fecit & docuit: Hic incipit enarrare quae in Iudaea fecit & docuit siue passus est, & primo quidem trans Iordanem ad Orientem. Et hoc est quod dicit: Et exiit de Iudaea, & venit in Iericho, & Bethaniam, & Hierosolimam. Et cum omnis Iudaeorum prouincia generaliter ad distinctionem aliarum gentium Iudaea sic dicta, specialius tamen meridiana eius plaga appellabatur Iudaea ad distinctionem Samariae, Galilee, Decapolis, & caeterarum in eadem prouincia regionum. THEOPH. Visitar autem regionem Iudae, quam saepe propter Iudaeorum emulationem reliquerat, quia passio in ea erat furura non tamen ascendit tunc Hierosolimam: sed Iudae confinia vt turbae non malitiose proficeret. Hierosolyma, n. erat operatrix omnis nequitiae ob malitiam Iudaeorum. vnde sequitur: Et conueniunt ad eum, & sicut con. ite. doce. illos. B E D A: Notanda est mentium distantia in turbis & Pharisaeis. haec conueniunt vt doceantur, & sui sanetur infirmi: sicut Mattheus commemorat, illi accedunt vt Saluatorem tentando decipiant. vnde sequitur: Et acce. Pha. inter. eum si li. viro vx. di. te. eum. THEOPH. Accedunt quidem non desidentes eum ne turbae in eum crederent: sed continue accedentes credebant eum in dubitationem deducere, & eum per interrogationes confundere. Proposuerunt autem ei quaestionem ex vtraque parte praecipitium habentem, vt si dicat, quod licet viro vxorem dimittere, vel non licet accusarent ipsum contradicentes eidem ex dogmatibus Moysi. Christus igitur sapientia ipsa respondit eis responsionem, illorum laqueos fugientem. CHRYSO. Interrogatus. n. si licet, non statim respondit, non licet, ne tumultuentur, sed primo eis legis sententiam voluit respondere, vt quod eum dicere oportebat hoc illi responderent. vnde sequitur: Et ille respondit. Quid vobis praecipit Moyses? Sequitur: Qui dixerunt, Moyses permisit libellum repudij scribere & dimittere. Proponunt quidem Moysen hoc dixisse, aut propter interrogationem Saluatoris, aut volentes in eum virorum multitudinem incitare. Etenim...

psit vobis praecipitum istud. Ab initio autem creaturae, masculu & foeminam fecit eos Deus. Propter hoc, relinquet homo patrem suum & matrem, & adheret ad vxorem suam, & erunt duo in carne vna. Itaque iam non sunt duo, sed vna caro. Quod ergo Deus coniunxit, homo non separat. Et in domo iterum discipuli eius de eodem interrogauerunt eum. Et ait illis: Quicunq; dimiserit vxorem suam & aliam duxerit, adulterium committit super eam. Et si vxor dimiserit virum suum & alij nupserit, mactatur.

Deus coniunxit, vnam faciendo carnem viri & foeminae, hoc homo non potest separare: sed solus Deus. Homo separat, quando propter desiderium secundae vxoris primam dimittimus. Deus separatur, quando ex consensu propter seruitutem Dei sic habemus vxores, quasi non habentes. CHRYSO. Si autem duo quos Deus coniunxit separari non debent, multo magis Ecclesiam quam Deo Christo coniunxit, ab eo non conuenit separare. THEO. Quia vero scandalizabantur discipuli, tanquam ex praedictis non plene eis fuerit satisfactum, propter hoc enim iterum interrogant. vnde sequitur: Et ite. in do. disc. eius de eode. inter. eum. HIERO. Secunda interrogatio: ab Apostolis iterum dicta est de eadem re, de qua Pharisaei eum interrogauerunt, idest de coniugij statu. Et hoc proprie dicit Marcus. GLO. Iterata enim verbi sententia, non fastidium sed esuriam & sitim praestat. vnde qui me comedunt, adhuc esurient, & qui me bibunt, adhuc sitient. Mellisua enim sapientiae eloquia gustata, diligentibus multimodum saporem reddunt. vnde Dominus iterato discipulos instruit. nam sequitur: Et dixit illis: Quicunq; dimiserit vxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit super eam, idest super secundam. vnde sequitur: Et si vxor di. virum suum, & alij nup. mactatur. Non enim alteri, vt proprio viro potest coniungi, si proprium derelinquat. Et quidem lex prohibuit adulterium manifestum, saluator hoc non manifestum, neque ab omnibus notum, natura tamen contra rium. B E D A: In Mattheo vero scriptum est plenius: Quicunq; dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem. Vna ergo solummodo carnalis est causa, fornicatio. Vna spiritualis, timor Dei, vt vxor dimittatur, sicut multi religionis causa fecisse leguntur. Nulla autem causa est Dei lege perscripta, vt viuent eaque relicta est, alia adducatur. CHRYSO. Quod autem Mattheus dicit, Pharisaeis haec verba dixisse: Marcus vero discipulis, non est contra rium. contingit enim haec & his, & illis dicta esse. THEOPH. Ostensa superius nequitia Pharisaeorum Christum tentantium, nunc ostenditur multa fides turbarum, quae tantum manuum impositione putabant Christum benedicere paruulos quos illi offerebant. vnde dicitur: Et offe. illi. paru. vt tan. eos. CHRYSO. Sed discipuli prohibebant offerentes propter Christi dignitatem. Et hoc est quod subditur: Discipuli autem. offe. Saluator autem erudiens discipulos sapere moderata, & timorem conculcare mundanum, accipit pueros & eis praenunciat regnum Dei. vnde sequitur: Et dixit illis: Sinite paru. ve. ad me, & ne prohibe. eos. ORIGENES. Siquis ergo eorum qui doctrinam Ecclesiasticam profitentur, videat aliquem offerentem quosdam stultos mundi & ignobiles & infirmos, qui propter hoc appellati sunt pucri & infantes, non prohibeat quasi sine iudicio facientem eum, qui offert talem Saluatori. Post hoc exhortatur discipulos suos iam viros constitutos condescendere vtilitatibus puerozum, vt fiant pucri quasi pucri, vt pueros lucentur. Nam & ipse cum in forma Dei esset, humilias se factus est puer. vnde subdit: Taliu est enim regnum Dei. CHRYSO. Etenim ab omnibus passionibus pura existit anima pucri, propter hoc oportet vt haec ex voluntate operemur, quae pucri habent per naturam. THEO. Vnde non dixit horum est regnum Dei, sed talium. habentium & studio & labore innocentiam & simplicitatem quam habent pucri ex natura. Puer. n. non odit neque malitiose aliquid operatur, neque verberatus a matre discedit. sed est eum vilibus induat vestimentis, praefert ea regalibus indumentis, sic & ille qui viuunt secundum virtutem Ecclesiae matris suae, nihil huic praehonorat, neque etiam reginam multorum volupratem. vnde & Dominus subdit: Amen dico vobis: Quisquis non rece. reg. Dei velut paru. non intrabit in illud. B E D A. Idest nisi talem habueritis innocentiam & animi puritatem sicut paruulus habet: regnum caelorum, non poteritis intrare. Aliter, Regnum Dei, idest doctrinam Euangelij, sicut paruulus recipere iubemur, quia quomodo paruulus in discendo non contradicit doctoribus, neque rationes & verba conponit eis resistens, sed fideliter suscipit quae docent, & cum metu obtemperat & discit: ita & nos obediendo simpliciter & sine vlla contradictione verbu Domini suscipere debemus. Sequitur: Et co. eos. & im. ma. sup. il. ben. eos. CHRYSO. Bene autem amplexatur eos ad benedictionem tanquam in proprium sinum eleuans propitiatur facturam suam ab eo cadentem ab initio & diuisam. Imponit autem paruulis manus, docens diuinae virtutis operationem. Et quidem secundum consuetudinem aliorum manus imponit, sed non secundum consuetudinem operatur. Deo enim existens, humanum modum seruabat tanquam verus homo factus. B E D A: Complexus etiam benedixit paruulos, vt humiles spiritu sua benedictione, & gratia & dilectione dignos esse significet. B E D A: Audiuerat quidam a Domino tantum eos, qui paruulorum volunt esse similes, dignos esse introitu regni caelorum, atque ideo poscit sibi exponi non parabolas, sed aperte, quibus operum meritis vitam aeternam consequi possit. vnde dicitur: Et cum egressus esset in via procur. qui genu. ante eum, rega. eum dicens: Ma. bo. quid fa. vt. ater. perci. THEO. Miror de hoc iuueni qui omnibus alijs profirmitatibus ad Christum accedentibus, hic vitae aeternae possessionem postulat, cum maligna sit passio auaritia propter quam postmodum contristatus est. CHRYSO. Quia vero accesserat ad Christum, tanquam ad hominem & ad vnum Iudaeorum doctorum: Christus tanquam homo respodit eidem. vnde sequitur: Iesus autem dixit ei: Quid me di. bo. Nemo bonus nisi vnus Deus. Haec autem dicens non excludit homines a bonitate, sed a comparatione bonitatis diuinae. B E D A: Vnus autem Deus bonus, non pater solus intelligendus est: sed & filius, qui dicit: Ego sum pater bonus, sed & Spiritus sanctus, quia dicit, Pater de caelis dabit spiritum bonum petentibus se. Ipsa. vna & indiuidua Trinitas Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, solus & vnus Deus bonus est. No igitur Dominus se bonum negat, sed esse Deu significat, non se magistrum bonum non esse, sed magistrum absp. Deo nullum bonum esse testatur. THEO. Voluit igitur Dns per haec verba mentem iuuenis facere altiore, vt ipsum cognosceret tanquam Deum. Sed & aliud quidem innuit in his verbis, vt quando debes conferre cum aliquo, non adulando cum eo conuerseris, sed respicias radicem bonitatis & fontem Deum, & ei praestes honorem. B E D A. Notandum autem, quod iustitia legis suo tempore custodita, non solum bona terrae, verum etiam suis electoribus vitam conferebat. vnde Dominus de vita aeterna quaerenti consequenter dixit: Praecepta nosti: Ne adulteres, ne occi. Haec est enim puerilis innocentia, quae nobis imitanda proponit, si regnum Dei volumus intrare. vnde sequitur: Et ille respodens ait: Magister haec omnia ob. a iuuen. mea. Non est putandus homo iste vel voto tentantis, vt quidam putauerunt, Dominum interrogasse, vel de sua vita esse mentitus: sed simpliciter vt vixerat esse confessus, quod patet ex hoc quod subditur: Iesus autem intuitus eu: & dilexit eum, & dixit ei. Si aut mendacij aut simulationis nota reus teneretur, nequaquam intuitus archana cordis eius diligeret diceretur Iesus. ORIGENES. super Mattheum. In hoc enim, quod dilexit eum vel osculatus est eum, videtur affirmasse professionem eius, qui dixit se omnia ista impleuisse. Intendens enim mente in eu, vidit hominem ex bona conscientia contentum. CHRYSO. Dignum tamen est inquirere qualiter hunc dilexit, qui eum non erat secutus? Est autem hoc dicere quonia quantum ad priora dignum erat amore, quae legis sunt obseruans a iuuentute, circa finem vero neque diminutionem prioris dilectionis consecutus est, sicut neque perfectionem suscepit. Est enim non excesserat mensuram humanam, Christi perfectionem non sequens, nullo tamen crimine existeret reus, iuxta possibilitatem hominis legem obseruan

Deus coniunxit, vnam faciendo carnem viri & foeminae, hoc homo non potest separare: sed solus Deus. Homo separat, quando propter desiderium secundae vxoris primam dimittimus. Deus separatur, quando ex consensu propter seruitutem Dei sic habemus vxores, quasi non habentes. CHRYSO. Si autem duo quos Deus coniunxit separari non debent, multo magis Ecclesiam quam Deo Christo coniunxit, ab eo non conuenit separare. THEO. Quia vero scandalizabantur discipuli, tanquam ex praedictis non plene eis fuerit satisfactum, propter hoc enim iterum interrogant. vnde sequitur: Et ite. in do. disc. eius de eode. inter. eum. HIERO. Secunda interrogatio: ab Apostolis iterum dicta est de eadem re, de qua Pharisaei eum interrogauerunt, idest de coniugij statu. Et hoc proprie dicit Marcus. GLO. Iterata enim verbi sententia, non fastidium sed esuriam & sitim praestat. vnde qui me comedunt, adhuc esurient, & qui me bibunt, adhuc sitient. Mellisua enim sapientiae eloquia gustata, diligentibus multimodum saporem reddunt. vnde Dominus iterato discipulos instruit. nam sequitur: Et dixit illis: Quicunq; dimiserit vxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit super eam, idest super secundam. vnde sequitur: Et si vxor di. virum suum, & alij nup. mactatur. Non enim alteri, vt proprio viro potest coniungi, si proprium derelinquat. Et quidem lex prohibuit adulterium manifestum, saluator hoc non manifestum, neque ab omnibus notum, natura tamen contra rium. B E D A: In Mattheo vero scriptum est plenius: Quicunq; dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem. Vna ergo solummodo carnalis est causa, fornicatio. Vna spiritualis, timor Dei, vt vxor dimittatur, sicut multi religionis causa fecisse leguntur. Nulla autem causa est Dei lege perscripta, vt viuent eaque relicta est, alia adducatur. CHRYSO. Quod autem Mattheus dicit, Pharisaeis haec verba dixisse: Marcus vero discipulis, non est contra rium. contingit enim haec & his, & illis dicta esse. THEOPH. Ostensa superius nequitia Pharisaeorum Christum tentantium, nunc ostenditur multa fides turbarum, quae tantum manuum impositione putabant Christum benedicere paruulos quos illi offerebant. vnde dicitur: Et offe. illi. paru. vt tan. eos. CHRYSO. Sed discipuli prohibebant offerentes propter Christi dignitatem. Et hoc est quod subditur: Discipuli autem. offe. Saluator autem erudiens discipulos sapere moderata, & timorem conculcare mundanum, accipit pueros & eis praenunciat regnum Dei. vnde sequitur: Et dixit illis: Sinite paru. ve. ad me, & ne prohibe. eos. ORIGENES. Siquis ergo eorum qui doctrinam Ecclesiasticam profitentur, videat aliquem offerentem quosdam stultos mundi & ignobiles & infirmos, qui propter hoc appellati sunt pucri & infantes, non prohibeat quasi sine iudicio facientem eum, qui offert talem Saluatori. Post hoc exhortatur discipulos suos iam viros constitutos condescendere vtilitatibus puerozum, vt fiant pucri quasi pucri, vt pueros lucentur. Nam & ipse cum in forma Dei esset, humilias se factus est puer. vnde subdit: Taliu est enim regnum Dei. CHRYSO. Etenim ab omnibus passionibus pura existit anima pucri, propter hoc oportet vt haec ex voluntate operemur, quae pucri habent per naturam. THEO. Vnde non dixit horum est regnum Dei, sed talium. habentium & studio & labore innocentiam & simplicitatem quam habent pucri ex natura. Puer. n. non odit neque malitiose aliquid operatur, neque verberatus a matre discedit. sed est eum vilibus induat vestimentis, praefert ea regalibus indumentis, sic & ille qui viuunt secundum virtutem Ecclesiae matris suae, nihil huic praehonorat, neque etiam reginam multorum volupratem. vnde & Dominus subdit: Amen dico vobis: Quisquis non rece. reg. Dei velut paru. non intrabit in illud. B E D A. Idest nisi talem habueritis innocentiam & animi puritatem sicut paruulus habet: regnum caelorum, non poteritis intrare. Aliter, Regnum Dei, idest doctrinam Euangelij, sicut paruulus recipere iubemur, quia quomodo paruulus in discendo non contradicit doctoribus, neque rationes & verba conponit eis resistens, sed fideliter suscipit quae docent, & cum metu obtemperat & discit: ita & nos obediendo simpliciter & sine vlla contradictione verbu Domini suscipere debemus. Sequitur: Et co. eos. & im. ma. sup. il. ben. eos. CHRYSO. Bene autem amplexatur eos ad benedictionem tanquam in proprium sinum eleuans propitiatur facturam suam ab eo cadentem ab initio & diuisam. Imponit autem paruulis manus, docens diuinae virtutis operationem. Et quidem secundum consuetudinem aliorum manus imponit, sed non secundum consuetudinem operatur. Deo enim existens, humanum modum seruabat tanquam verus homo factus. B E D A: Complexus etiam benedixit paruulos, vt humiles spiritu sua benedictione, & gratia & dilectione dignos esse significet. B E D A: Audiuerat quidam a Domino tantum eos, qui paruulorum volunt esse similes, dignos esse introitu regni caelorum, atque ideo poscit sibi exponi non parabolas, sed aperte, quibus operum meritis vitam aeternam consequi possit. vnde dicitur: Et cum egressus esset in via procur. qui genu. ante eum, rega. eum dicens: Ma. bo. quid fa. vt. ater. perci. THEO. Miror de hoc iuueni qui omnibus alijs profirmitatibus ad Christum accedentibus, hic vitae aeternae possessionem postulat, cum maligna sit passio auaritia propter quam postmodum contristatus est. CHRYSO. Quia vero accesserat ad Christum, tanquam ad hominem & ad vnum Iudaeorum doctorum: Christus tanquam homo respodit eidem. vnde sequitur: Iesus autem dixit ei: Quid me di. bo. Nemo bonus nisi vnus Deus. Haec autem dicens non excludit homines a bonitate, sed a comparatione bonitatis diuinae. B E D A: Vnus autem Deus bonus, non pater solus intelligendus est: sed & filius, qui dicit: Ego sum pater bonus, sed & Spiritus sanctus, quia dicit, Pater de caelis dabit spiritum bonum petentibus se. Ipsa. vna & indiuidua Trinitas Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, solus & vnus Deus bonus est. No igitur Dominus se bonum negat, sed esse Deu significat, non se magistrum bonum non esse, sed magistrum absp. Deo nullum bonum esse testatur. THEO. Voluit igitur Dns per haec verba mentem iuuenis facere altiore, vt ipsum cognosceret tanquam Deum. Sed & aliud quidem innuit in his verbis, vt quando debes conferre cum aliquo, non adulando cum eo conuerseris, sed respicias radicem bonitatis & fontem Deum, & ei praestes honorem. B E D A. Notandum autem, quod iustitia legis suo tempore custodita, non solum bona terrae, verum etiam suis electoribus vitam conferebat. vnde Dominus de vita aeterna quaerenti consequenter dixit: Praecepta nosti: Ne adulteres, ne occi. Haec est enim puerilis innocentia, quae nobis imitanda proponit, si regnum Dei volumus intrare. vnde sequitur: Et ille respodens ait: Magister haec omnia ob. a iuuen. mea. Non est putandus homo iste vel voto tentantis, vt quidam putauerunt, Dominum interrogasse, vel de sua vita esse mentitus: sed simpliciter vt vixerat esse confessus, quod patet ex hoc quod subditur: Iesus autem intuitus eu: & dilexit eum, & dixit ei. Si aut mendacij aut simulationis nota reus teneretur, nequaquam intuitus archana cordis eius diligeret diceretur Iesus. ORIGENES. super Mattheum. In hoc enim, quod dilexit eum vel osculatus est eum, videtur affirmasse professionem eius, qui dixit se omnia ista impleuisse. Intendens enim mente in eu, vidit hominem ex bona conscientia contentum. CHRYSO. Dignum tamen est inquirere qualiter hunc dilexit, qui eum non erat secutus? Est autem hoc dicere quonia quantum ad priora dignum erat amore, quae legis sunt obseruans a iuuentute, circa finem vero neque diminutionem prioris dilectionis consecutus est, sicut neque perfectionem suscepit. Est enim non excesserat mensuram humanam, Christi perfectionem non sequens, nullo tamen crimine existeret reus, iuxta possibilitatem hominis legem obseruan

Deus coniunxit, vnam faciendo carnem viri & foeminae, hoc homo non potest separare: sed solus Deus. Homo separat, quando propter desiderium secundae vxoris primam dimittimus. Deus separatur, quando ex consensu propter seruitutem Dei sic habemus vxores, quasi non habentes. CHRYSO. Si autem duo quos Deus coniunxit separari non debent, multo magis Ecclesiam quam Deo Christo coniunxit, ab eo non conuenit separare. THEO. Quia vero scandalizabantur discipuli, tanquam ex praedictis non plene eis fuerit satisfactum, propter hoc enim iterum interrogant. vnde sequitur: Et ite. in do. disc. eius de eode. inter. eum. HIERO. Secunda interrogatio: ab Apostolis iterum dicta est de eadem re, de qua Pharisaei eum interrogauerunt, idest de coniugij statu. Et hoc proprie dicit Marcus. GLO. Iterata enim verbi sententia, non fastidium sed esuriam & sitim praestat. vnde qui me comedunt, adhuc esurient, & qui me bibunt, adhuc sitient. Mellisua enim sapientiae eloquia gustata, diligentibus multimodum saporem reddunt. vnde Dominus iterato discipulos instruit. nam sequitur: Et dixit illis: Quicunq; dimiserit vxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit super eam, idest super secundam. vnde sequitur: Et si vxor di. virum suum, & alij nup. mactatur. Non enim alteri, vt proprio viro potest coniungi, si proprium derelinquat. Et quidem lex prohibuit adulterium manifestum, saluator hoc non manifestum, neque ab omnibus notum, natura tamen contra rium. B E D A: In Mattheo vero scriptum est plenius: Quicunq; dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem. Vna ergo solummodo carnalis est causa, fornicatio. Vna spiritualis, timor Dei, vt vxor dimittatur, sicut multi religionis causa fecisse leguntur. Nulla autem causa est Dei lege perscripta, vt viuent eaque relicta est, alia adducatur. CHRYSO. Quod autem Mattheus dicit, Pharisaeis haec verba dixisse: Marcus vero discipulis, non est contra rium. contingit enim haec & his, & illis dicta esse. THEOPH. Ostensa superius nequitia Pharisaeorum Christum tentantium, nunc ostenditur multa fides turbarum, quae tantum manuum impositione putabant Christum benedicere paruulos quos illi offerebant. vnde dicitur: Et offe. illi. paru. vt tan. eos. CHRYSO. Sed discipuli prohibebant offerentes propter Christi dignitatem. Et hoc est quod subditur: Discipuli autem. offe. Saluator autem erudiens discipulos sapere moderata, & timorem conculcare mundanum, accipit pueros & eis praenunciat regnum Dei. vnde sequitur: Et dixit illis: Sinite paru. ve. ad me, & ne prohibe. eos. ORIGENES. Siquis ergo eorum qui doctrinam Ecclesiasticam profitentur, videat aliquem offerentem quosdam stultos mundi & ignobiles & infirmos, qui propter hoc appellati sunt pucri & infantes, non prohibeat quasi sine iudicio facientem eum, qui offert talem Saluatori. Post hoc exhortatur discipulos suos iam viros constitutos condescendere vtilitatibus puerozum, vt fiant pucri quasi pucri, vt pueros lucentur. Nam & ipse cum in forma Dei esset, humilias se factus est puer. vnde subdit: Taliu est enim regnum Dei. CHRYSO. Etenim ab omnibus passionibus pura existit anima pucri, propter hoc oportet vt haec ex voluntate operemur, quae pucri habent per naturam. THEO. Vnde non dixit horum est regnum Dei, sed talium. habentium & studio & labore innocentiam & simplicitatem quam habent pucri ex natura. Puer. n. non odit neque malitiose aliquid operatur, neque verberatus a matre discedit. sed est eum vilibus induat vestimentis, praefert ea regalibus indumentis, sic & ille qui viuunt secundum virtutem Ecclesiae matris suae, nihil huic praehonorat, neque etiam reginam multorum volupratem. vnde & Dominus subdit: Amen dico vobis: Quisquis non rece. reg. Dei velut paru. non intrabit in illud. B E D A. Idest nisi talem habueritis innocentiam & animi puritatem sicut paruulus habet: regnum caelorum, non poteritis intrare. Aliter, Regnum Dei, idest doctrinam Euangelij, sicut paruulus recipere iubemur, quia quomodo paruulus in discendo non contradicit doctoribus, neque rationes & verba conponit eis resistens, sed fideliter suscipit quae docent, & cum metu obtemperat & discit: ita & nos obediendo simpliciter & sine vlla contradictione verbu Domini suscipere debemus. Sequitur: Et co. eos. & im. ma. sup. il. ben. eos. CHRYSO. Bene autem amplexatur eos ad benedictionem tanquam in proprium sinum eleuans propitiatur facturam suam ab eo cadentem ab initio & diuisam. Imponit autem paruulis manus, docens diuinae virtutis operationem. Et quidem secundum consuetudinem aliorum manus imponit, sed non secundum consuetudinem operatur. Deo enim existens, humanum modum seruabat tanquam verus homo factus. B E D A: Complexus etiam benedixit paruulos, vt humiles spiritu sua benedictione, & gratia & dilectione dignos esse significet. B E D A: Audiuerat quidam a Domino tantum eos, qui paruulorum volunt esse similes, dignos esse introitu regni caelorum, atque ideo poscit sibi exponi non parabolas, sed aperte, quibus operum meritis vitam aeternam consequi possit. vnde dicitur: Et cum egressus esset in via procur. qui genu. ante eum, rega. eum dicens: Ma. bo. quid fa. vt. ater. perci. THEO. Miror de hoc iuueni qui omnibus alijs profirmitatibus ad Christum accedentibus, hic vitae aeternae possessionem postulat, cum maligna sit passio auaritia propter quam postmodum contristatus est. CHRYSO. Quia vero accesserat ad Christum, tanquam ad hominem & ad vnum Iudaeorum doctorum: Christus tanquam homo respodit eidem. vnde sequitur: Iesus autem dixit ei: Quid me di. bo. Nemo bonus nisi vnus Deus. Haec autem dicens non excludit homines a bonitate, sed a comparatione bonitatis diuinae. B E D A: Vnus autem Deus bonus, non pater solus intelligendus est: sed & filius, qui dicit: Ego sum pater bonus, sed & Spiritus sanctus, quia dicit, Pater de caelis dabit spiritum bonum petentibus se. Ipsa. vna & indiuidua Trinitas Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, solus & vnus Deus bonus est. No igitur Dominus se bonum negat, sed esse Deu significat, non se magistrum bonum non esse, sed magistrum absp. Deo nullum bonum esse testatur. THEO. Voluit igitur Dns per haec verba mentem iuuenis facere altiore, vt ipsum cognosceret tanquam Deum. Sed & aliud quidem innuit in his verbis, vt quando debes conferre cum aliquo, non adulando cum eo conuerseris, sed respicias radicem bonitatis & fontem Deum, & ei praestes honorem. B E D A. Notandum autem, quod iustitia legis suo tempore custodita, non solum bona terrae, verum etiam suis electoribus vitam conferebat. vnde Dominus de vita aeterna quaerenti consequenter dixit: Praecepta nosti: Ne adulteres, ne occi. Haec est enim puerilis innocentia, quae nobis imitanda proponit, si regnum Dei volumus intrare. vnde sequitur: Et ille respodens ait: Magister haec omnia ob. a iuuen. mea. Non est putandus homo iste vel voto tentantis, vt quidam putauerunt, Dominum interrogasse, vel de sua vita esse mentitus: sed simpliciter vt vixerat esse confessus, quod patet ex hoc quod subditur: Iesus autem intuitus eu: & dilexit eum, & dixit ei. Si aut mendacij aut simulationis nota reus teneretur, nequaquam intuitus archana cordis eius diligeret diceretur Iesus. ORIGENES. super Mattheum. In hoc enim, quod dilexit eum vel osculatus est eum, videtur affirmasse professionem eius, qui dixit se omnia ista impleuisse. Intendens enim mente in eu, vidit hominem ex bona conscientia contentum. CHRYSO. Dignum tamen est inquirere qualiter hunc dilexit, qui eum non erat secutus? Est autem hoc dicere quonia quantum ad priora dignum erat amore, quae legis sunt obseruans a iuuentute, circa finem vero neque diminutionem prioris dilectionis consecutus est, sicut neque perfectionem suscepit. Est enim non excesserat mensuram humanam, Christi perfectionem non sequens, nullo tamen crimine existeret reus, iuxta possibilitatem hominis legem obseruan

Lib. 4. c. 6.

Lib. 4.

Lib. 4.

Lib. 4.

Deus

seruans, & in hac obseruatione Christus eum dilexit. B E D A : Diligit. n. dñs eos, qui mandata legis q̄uis minora custodiunt: sed nihilominus quæ in lege minus fuerant his qui perfecti esse desiderant ostendit, quia non venit soluere legem sed adimplere. Vnde sequitur: Et dixit ei: Vnum tibi deest. Vade, quæcūq; ha. vende.

seruus, & in hac obseruatione Christus eum dilexit. B E D A : Diligit. n. dñs eos, qui mandata legis q̄uis minora custodiunt: sed nihilominus quæ in lege minus fuerant his qui perfecti esse desiderant ostendit, quia non venit soluere legem sed adimplere. Vnde sequitur: Et dixit ei: Vnum tibi deest. Vade, quæcūq; ha. vende. & da pauperibus & ha. thesau. in celo. & veni & se. me. Quique. n. perfectus esse voluerit debet vendere quæ habet, non ex parte, sicut Ananias fecit & Saphira, sed totum. T H E O. Et cum vendiderit, dare pauperibus, non histrionibus & luxuriosis. C H R Y. Bñ autē non fecit eterne vite mentionem sed thesauri, dicens: Et habebis thesauros in celo. Quia enim de pecunijs erat sermo, & de abrenuntiatione omnium, ostendit quod reddidit plura his quæ præcepit relinquere, quanto maius est cælum quam terra. T H E O P H I. Sed quia multi sunt pauperes non humiles, sed ebrij aut aliquam aliam habentes malitiam, propter hoc dicit: Et veni sequere me. B E D A. Sequitur enim Dominum qui imitator eius est, & per vestigia eius graditur. Sequitur: Qui contristatus in verbo abiit merens. C H R Y. Et causam tristitiæ subdit Euangelista dicens: Erat. n. possessiones habens multas. Non enim eodem modo afficiuntur qui pauca habent & qui multa. Adiecit enim acquisitarum diuitiarum maiorem flammam cupiditatis accendit. Sequitur: Et circū. Iesus ait discipulis: Quam difficili pecunia. ha. in reg. Dei introire. T H E O P H. Non hoc dicit, quod diuitiæ male sint: sed habentes ipsas vt custodiant. docet. n. non ipsas habere, i. retinere & custodire: sed eis in necessarijs vt, & in seruitio hominis esse. C H R Y. Dixit autem hoc Dominus discipulis pauperibus existentibus & nihil possidentibus, instruens eos inopia non erubescere, & quasi excusando eis respondens, pro eo quod nihil eos habere concesserat. sequitur: Discipuli autē obstu. in verbis eius. Manifestum est. n. qm̄ inopes existentes pro aliorū salute dolebant. B E D A: Sed quia inter pecunias habere & amare multa distantia est. vnde & Salomon non ait: Qui habet, sed qui amat diuitias, fructum non capiet ex eis. ideo dominus obstupescens discipulis verba præmissa sententiæ exponit. vnde sequitur: At Iesus rur. respondens ait illis: Filioli, quàm difficile est consi. in pe. regnum introire? Vbi notandum est, qd non ait qd impossibile est: sed quàm difficile est. quod. n. impossibile est, omnino fieri non potest. quod difficile, cum labore potest. C H R Y. Vel dicens difficile, ostendit esse impossibile, & non simpliciter, sed cum quadam intentione. & hoc ostendit exemplo, di. Facilius est came. per fora. acus transire quàm diuitem intra. in regnum Dei. T H E O. Camelum siquidem oportet intelligere aut ipsum animal aut funem illum crassum, quo naues magnæ vtunt. B E D A: Quomodo ergo vel in Euangelio Matthæus & Ioseph, vel in veteri testamento q̄ plurimi diuites intrauerunt in regnum Dei, nisi forte, quia diuitias vel pro nihilo habere, vel ex toto relinquere Domino inspirante didicerunt? Altiore autem sensu facilius est Christum pati pro dilectoribus suis, quàm dilectores seculi ad Christum posse conuerti. Cameli. n. nomine se intelligi voluit, qd infirmitatis nostræ onera sustulit. per acum autem significat punctiones, id est dolores in passione susceptos. Foramen ergo acus dicit angustias passionis, qua scissa nostræ quasi vestimenta naturæ quodammodo resarcire dignatus est. Sequitur: Qui mag. admira. dice. ad semetipfos: Et quis potest saluus fieri? cum incomparabiliter maior sit turba pauperum, quæ diuitibus perditis potest saluari. intellexerunt tamen cunctos qui diuitias amant, etiam si adipisci nequeant, in diuitum numero deputari. Sequitur: Et intuens eos Iesus ait: Apud homi. imposs. est: sed non apud Deum. Quod non ita intelligendum est quasi cupidi & superbi in regnū cælorum sint intraturi cum cupiditate & superbia: sed possibile est Deo, vt a cupiditate & superbia ad charitatem & humilitatem conuertantur. C H R Y S O. Ideo autem hoc opus Dei esse dixit, vt ostenderet quod multa opus est illi gratia, qui ad hoc a Deo diriguntur. vnde monstratur, quod non parua merces est diuitibus volentibus Christi philosophiam sequi. T H E O P H. Vel intelligendum est quod dicit: Apud homines impossibile est, sed non apud Deum, quia cum Deum audimus, hoc fit possibile. cum vero humana sapimus, impossibile. Sequitur: Quia enim possibilia

funt apud Deum. Cum. n. omnia dicit, entia subintelligas, peccatum enim non est ens. Est enim res absque essencia & hypostasi peccatum. Vel aliter: Peccatum non virtutis sed infirmitatis est: & ideo peccatum sicut & infirmitas impossibile est apud Deum. Sed numquid Deus facere potest vt id quod factum est, non sit factum? Ad quod dicitur, qd Deus est summa veritas. facere autem quod factum est, vt non sit factum, falsum est. Qualiter ergo veritas faciet falsum? Prius igitur destruet propriam naturam, vt quidam dicunt. Nūquid potest Deus non esse Deus? hoc. n. ridiculum est. d G L O. Quia iuuenis audito consilio Saluatoris de reu dimissione, tristis abfesserat. Discipuli autem Christi pramissum consilium iam

& secuti sumus te. Rñdens Iesus ait: Amen dico vobis: nemo est qui reliquerit domum, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrē, aut filios, aut agros propter me & propter Euangelium, qui nō accipiet centies tantum, nunc in tempore hoc domos & fratres & sorores & matres & filios & agros cum persecutionibus, & in seculo futuro, vitam æternam. Multi autem primi erunt nouissimi, & nouissimi primi. adimpleuerant, sollicitate ceperunt de premio, æstimantes se magnum aliquid fecisse, cum iuuenis qui præcepta legis impleuerat, hoc sine tristitia nec audire poterit. vnde Petrus pro se & alijs dominum interrogat. Et hoc est quod dicitur: Et cepit ei Petrus dicere: Ecce nos dimisimus omnia, & secuti sumus te. T H E O P H I. Petrus est pauca dimisit, tamen hæc omnia vocat. Nam & pauca habent vinculum passionis: ita vt beatificetur ille qui pauca relinquit. B E D A. Et quia non sufficit tantum dimittere, iungit quod perfectum est: Et secuti sumus te. quasi dicat: fecimus quod iussisti. Quid igitur dabis nobis præmij? Petro autem de discipulis tantum interrogat, dominus vniuersalem responsionem facit. vnde sequitur: Respondens Iesus ait: Amen dico vobis, nemo est qui re. do. aut fratres. Hoc autem dicens, non inuit vt patres relinquamus, non adiuuantes eos, neque vt ab vxoribus separemur: sed nos instruit præferre honorem Dei secularibus rebus. C H R Y. Mihi autem videtur, quod in hoc intendebat persecutiones futuras occulte prænunciare, quia futurum erat vt multi patres ad pietatem filios inducerent, & vxores viros. Non autem differt dicere: Propter nomen meum, aut Euangelium, vt Marcus dicit, aut propter regnum Dei, vt ait Lucas. Etenim nomen Christi virtus Euangelij est & regni. Euangelium enim recipitur in nomine Iesu Christi, & regnum Dei per nomen ipsius cognoscitur & venit. B E D A: Quidam autem ex occasione huius sententiæ qua dicitur: Accipiet centies tantum. nunc in tempore hoc Iudæiam mille annorum fabulam post resurrectionem iustorum dogmatizant, quando omnia quæ propter Deum dimisimus multiplici sunt fenore reddenda, in super & vita æterna donanda. Nec vident, quod etsi in cæteris digna sit promissio, in vxoribus tamen centenis iuxta alios Euangelistas appareat turpitudine, præsertim cum Dominus in resurrectione nubendum non esse testetur, & ea quæ propter se dimissa fuerint, recipienda in hoc tempore: cum persecutionibus asseueret, quæ mille annis suis abesse affirmat. C H R Y S O. Est quidem igitur centies tantum merces secundum communicationem, & non secundum possessionem. hoc enim adimpleuit eis Dominus non corporaliter, sed alio quodam modo. H I E R O. Vxor enim in domo circa viri cibum negociatur & vestimenta. Vide igitur hoc & in Apostolis. Multæ enim mulieres sollicitæ erant de eorum cibo & vestimentis & ministrabant eis. Similiter & patres & matres plurimas Apostoli habuerunt, scilicet eos qui ipsos diligebant, sed & Petrus vnam relinquens domum, postea omnium discipulorum domos habebat. Et maius est, quia cum persecutionibus hæc omnia possidebant sancti, si persecutionem sint passi & angustia. propter quod sequitur: Multi autem erunt primi nouissimi, & nouissimi primi. Pharisæi enim primi existentes, facti sunt nouissimi. Qui vero omnia reliquerunt, & Christum secuti sunt, fuerunt nouissimi in seculo isto per angustias & persecutiones, sed erunt primi per spem quæ est in Deum. B E D A: Potest sane hoc qd ait. Accipiet centies tantum. altius intelligi. Centenarius quippe numerus de leua translatus in dexteram, licet eandem in flexu digitorum videatur habere figuram, quam habuerat denarius in leua: tamen quantitatis magnitudine sursum crescit, quia videlicet omnes qui propter regnum Dei temporalia spreuerunt, & in hac vita persecutionibus plenissima eiusdem regni gaudium fide certa degustant, atque in expectatione patriæ cælestis, quæ significatur in dextera omnium electorum delectatione fruuntur. Verum, quia multi virtutum studia non eadem quæ incipiunt

incipiunt intentione pietatis consumant, mox subinfertur. Multi autem erunt &c. Quotidie. n. videmus multos in laico habitu constitutos, magnis vitæ meritis excellere, & alios a prima ætate spiritali studio feruentes, ad extremum ocio torpente lasciscere, atq; inertis stultitia quod spiritu capere carne consummare. e B E D A: Me minerat discipuli sermonis quo dñs se passurum multa a summis Sacerdotibus & Scribis prædixerat: & ideo hierosolymam tendentes stupebant. Et hoc est quod dicitur: Erant autem in via ascenden. hiero. & præce. illos Iesus. T H E O: Vt ostendat. qd ad passionem percurrit, & qd non refugit mortem pro nostra salute. Et ita p. & sequē. time. B E D A: Ne vel ipsi cum eo cederentur, vel saltem ille cuius vita & magisterio gaudebant, inimicorum manibus occumberet. Præuidens autem dñs ex passione sua discipulorum animos perturbandos, eis & passionis penam & resurrectionis suæ gloriam prædicit. vnde sequitur: Et assumens iterum. 12. cepit illis dicere, quæ ei essent ventura. T H E O. Vt discipulorum corda confirmaret, vt cum hæc præaudirent leuitus postmodum sustinerent, & in repentinis non formidarent, & etiam vt ostenderet, qd voluntarie pateretur. Qui. n. prænoscit & pot fugere, & non fugit, manifestum est qd voluntarie se ipsum passioni sua tradidit. Scorsum autem assumit discipulos, nāque conueniens erat passionis mysterium p̄p̄nquioribus sibi reuelare. C H R Y. Commemoratur autem singula quæ passurus erat, ne si aliquid prætermisum remaneret, cernentes postmodum illud subito turbarentur. vnde subdit: Quia ecce ascendimus hierosolymā. G L O. Ad quem. l. pertinet pati. nam diuinitas pati nō potest. Tradetur. f. a Iuda Prin. Sa. & Scri. & Senio. & condem. eum morte. iudicantes eum esse reum mortis. Et tradent eum gentibus. f. Pilato gentili. Et illudent ei. milites eius. Et conspuent eum, & fla. eum & interfici. eum. C H R Y. Vt autem cum fuerint contristati propter Passionem & mortem, tunc & resurrectionem expectent, subdit: Et tertia die resurget. Cum. n. tristitias & opprobria quæ eodigerunt nō occultauerit, conueniens erat vt ei & de reliqs crederet. C H R Y. Audientes discipuli Christum frequenter de suo regno loquentem, putabant qd hoc regnum post eius mortem non esset: ideo nunc prænunciata Christi morte, accesserunt ad eum vt honoribus regni statim fierent digni. vnde dicitur: Et accesserunt ad eum Iac. & Io. f. Zeb. di. Magister vo. vt quodcumq; pe. fa. nobis. Erubescens. n. qd aliquid humanum passi erant, accesserunt ad Christum, scorsum eum a discipulis assumentes. Saluator vero nō ignorans quid petere debebant, sed ad respondendum eos inducens interrogationem subiungit: At ille dixit eis: Quid vultis vt faciam vobis? T H E O. Credebant autem prædicti discipuli, qd propter hoc hierosolymam ascenderet vt regnaret, & postmodum pateretur, quæ se passurum prædixerat, & hoc cogitantes dexterā & sinistram sedem appetebant. vnde sequitur: Et dixerunt. Da nobis, vt vnus ad dexterā & alius ad sinistram sedeat in gloria tua. A V G. de Con. Eua. Hoc ab eis non per eos ipsos, sed per matrē dictum esse Matthæus expræssit, cum illa eorum voluntatem attulisset ad Dominum. vnde magis ipsos quam illam dixisse quod dicitur esse Matthæus breuiter intimauit. C H R Y. Vel conuenienter dici potest vtrūq; factum esse. Videntes. n. se præ alijs honoratos, p̄d̄ictam petitionem se consequi æstimabant, & vt facilius petitionem obtinerent, matrem assumplerunt, vt cum hac simul Christum præcarentur. A V G. de Con. Euan. Denique & Dominus etiam secundum Marcum, & secundum Matthæum ipsis potius q̄ matri respondit. Nam sequitur: Iesus autem dixit eis: Nescitis quid pe. T H E O. quasi dicat. Non est hoc quod creditis, quod sim temporaliter in Hierosalem regnaturus, sed omnia hæc quæ. f. ad regnum meum pertinent supra intellectum sunt. Etenim sedere ad dextris meis tam magnum quid est, vt excellat ordines Angelorum. B E D A. Vel nesciunt quid petant, qui sedem gloriæ a

Dño, quam nondum merebantur inquirunt. C H R Y. Vel dicit, nescitis quid petatis. ac si diceret: Vos de honore loquimini: ego vero de agombus & sudoribus disputo. Non enim est hoc prætorum tempus, sed occisionis, prætorū, & periculorum. vnde subdit: Potestis bibere ea. quem ego bi. aut bap. quo ego baptiz. baptizari? Per modū interrogationis attrahit eos, vt ex communiōne, quæ est ad ipsum audiores fieret. T H E O. Calicem autem & baptismum crucem nominat, calicem quidem tamquā potū dulciter ab ipso susceptum, baptismū vero tamquā emundationem nostrorum facientem peccatorū. Qui non intelligentes quod dixerat, responderunt. vnde sequitur: At illi dixerunt. Postumus. Iesus autem ait eis: Calicē quidem quem ego bibo, bibetis, & baptismum quo ego baptizor baptizari? At illi dixerunt ei: Postumus. Iesus autem ait eis: Calicē quidem quem ego bibo, bibetis, & baptismum quo ego baptizor, baptizabimini, sedere autem ad dexteram meam vel ad sinistram non est meum dare vobis, sed quibus paratum est. g Et audientes decem indignati sunt de Iacobo & Ioanne. Iesus autem vocans eos, ait illis: Scitis, quia hi qui videntur principari gentibus, dominantur eis, & principes eorum potestatem habent ipsorum. Non ita est autem in vobis, sed

interrogationis attrahit eos, vt ex communiōne, quæ est ad ipsum audiores fieret. T H E O. Calicem autem & baptismum crucem nominat, calicem quidem tamquā potū dulciter ab ipso susceptum, baptismū vero tamquā emundationem nostrorum facientem peccatorū. Qui non intelligentes quod dixerat, responderunt. vnde sequitur: At illi dixerunt. Postumus. Iesus autem ait eis: Calicē quidem quem ego bibo, bibetis, & baptismum quo ego baptizor, baptizabimini, sedere autem ad dexteram meam vel ad sinistram non est meum dare vobis, sed quibus paratum est. g Et audientes decem indignati sunt de Iacobo & Ioanne. Iesus autem vocans eos, ait illis: Scitis, quia hi qui videntur principari gentibus, dominantur eis, & principes eorum potestatem habent ipsorum. Non ita est autem in vobis, sed

quod petierunt exaudiri. Sequitur: Iesus autē ait eis: Calicem quidem quem ego bibo. & baptiz. quo ego baptiz. baptizabimini. i. martyrio digni eritis & patiemini sicut & ego. B E D A. Quæritur autem, quomodo calicem martyrij Iacobus & Ioannes biberunt, aut quomodo baptismum Dñi fuerunt baptizati, cum scriptura narret Iacobum tantum Apostolum ab Herode capite truncatum, Ioannes autem propria morte finiuit vitam? Sed si legamus Ecclesiasticas historias in quibus fertur, qd & ipse propter martyrium in feruentis olei dolū misus sit, statimq; relegatur in Pachim insula, sic videbimus martyrium animo nō desuisse, & bibisse Ioannem calicem confessionis, quem & tres pueri in camino ignis biberunt, licet persecutor non fuderit sanguinem. Sequitur: Sedere autem ad dexte. me. vel ad sin. non est me. da. vo. sed quibus paratum est. C H R Y. Vbi duo quæruntur. vnum est, si paratum est aliquid federe a dextris eius. Alterum autem, si omnium Dominus his quibus paratum est potestatem tribuendi non habet. Ad primum ergo dicitur, qd nullus a dextris neque a sinistris sedere inuitus. n. est omni creaturæ thronus ille. Quomodo ergo dicit: Sedere ad dextera meam, vel ad sinistram non est meum dare vobis. quasi quibusdam seffuris. Ad suspicionem quidem interrogantium rñdit eorum intentioni condescendens: neq; n. nouerant illū thronum excelsum & cathedram quæ est a dextris patris: sed vnū solum petebant. f. potiri primatu & alijs præfere. Quidam. n. audirent quod dictum de Apostolis, qd super 12. thronos essent seffuri, quid esset quod dictum est ignorant, inter cæteros petierunt primatū. Ad secundum dicendū est, qd tale donum prætem filij Dei nō tranfcendit, sed quod in Matthæo dicitur. Paratum est a patre meo. idem est ac si diceret a me. vnde & Marcus non dixit hic, a patre meo. Qd ergo hic Christus dicit tale est, Moriemi inq̄ propter memon tñ hoc sufficit ad hoc, qd vos primum ordinem obtineatis. Si. n. aliqs alius cum martyrio venerit, oēm aliam virtutem possidens multa vobis maiora possidebit. his. n. paratur primatus qd per op̄a possunt fieri primi. Sic igitur dñs sua responsione eos instruit, vt nō vane & inaniter pro primatibus molestentur, simul autem & eos noluit contristari. B E D A. Vel non est meum vobis dare, i. su perbis, hoc enim adhuc erant. Alijs paratum est, & vos alij estote, i. humiles, & vobis paratum est. g T H E O. Quia reliqui Apostoli vident Iacobum & Ioannem honorē petere, patienter ferre non p̄nt. vnde dicit: Et audientes decē indignati sunt de Iacobo & Ioan. Patientes. n. humana inuidia mouebantur: sed tunc primo indignati sunt, cum viderūt ipsos alijs phonorari, tūc igit sic imperfecite se habebant Apts: sed postea in primatibus sibi cedebant adiunice. Christus autē eos sanat, primo quidem ad eorum consolationem eos iuxta se adducendo, & hoc significatur cum dicitur: Iesus autem vocans eos. deinde demōstrando, qd vsurpare honorem & desiderare primatū gentiliū est, Caten. aur. S. Thom. Q. vnde

quod petierunt exaudiri. Sequitur: Iesus autē ait eis: Calicem quidem quem ego bibo. & baptiz. quo ego baptiz. baptizabimini. i. martyrio digni eritis & patiemini sicut & ego. B E D A. Quæritur autem, quomodo calicem martyrij Iacobus & Ioannes biberunt, aut quomodo baptismum Dñi fuerunt baptizati, cum scriptura narret Iacobum tantum Apostolum ab Herode capite truncatum, Ioannes autem propria morte finiuit vitam? Sed si legamus Ecclesiasticas historias in quibus fertur, qd & ipse propter martyrium in feruentis olei dolū misus sit, statimq; relegatur in Pachim insula, sic videbimus martyrium animo nō desuisse, & bibisse Ioannem calicem confessionis, quem & tres pueri in camino ignis biberunt, licet persecutor non fuderit sanguinem. Sequitur: Sedere autem ad dexte. me. vel ad sin. non est me. da. vo. sed quibus paratum est. C H R Y. Vbi duo quæruntur. vnum est, si paratum est aliquid federe a dextris eius. Alterum autem, si omnium Dominus his quibus paratum est potestatem tribuendi non habet. Ad primum ergo dicitur, qd nullus a dextris neque a sinistris sedere inuitus. n. est omni creaturæ thronus ille. Quomodo ergo dicit: Sedere ad dextera meam, vel ad sinistram non est meum dare vobis. quasi quibusdam seffuris. Ad suspicionem quidem interrogantium rñdit eorum intentioni condescendens: neq; n. nouerant illū thronum excelsum & cathedram quæ est a dextris patris: sed vnū solum petebant. f. potiri primatu & alijs præfere. Quidam. n. audirent quod dictum de Apostolis, qd super 12. thronos essent seffuri, quid esset quod dictum est ignorant, inter cæteros petierunt primatū. Ad secundum dicendū est, qd tale donum prætem filij Dei nō tranfcendit, sed quod in Matthæo dicitur. Paratum est a patre meo. idem est ac si diceret a me. vnde & Marcus non dixit hic, a patre meo. Qd ergo hic Christus dicit tale est, Moriemi inq̄ propter memon tñ hoc sufficit ad hoc, qd vos primum ordinem obtineatis. Si. n. aliqs alius cum martyrio venerit, oēm aliam virtutem possidens multa vobis maiora possidebit. his. n. paratur primatus qd per op̄a possunt fieri primi. Sic igitur dñs sua responsione eos instruit, vt nō vane & inaniter pro primatibus molestentur, simul autem & eos noluit contristari. B E D A. Vel non est meum vobis dare, i. su perbis, hoc enim adhuc erant. Alijs paratum est, & vos alij estote, i. humiles, & vobis paratum est. g T H E O. Quia reliqui Apostoli vident Iacobum & Ioannem honorē petere, patienter ferre non p̄nt. vnde dicit: Et audientes decē indignati sunt de Iacobo & Ioan. Patientes. n. humana inuidia mouebantur: sed tunc primo indignati sunt, cum viderūt ipsos alijs phonorari, tūc igit sic imperfecite se habebant Apts: sed postea in primatibus sibi cedebant adiunice. Christus autē eos sanat, primo quidem ad eorum consolationem eos iuxta se adducendo, & hoc significatur cum dicitur: Iesus autem vocans eos. deinde demōstrando, qd vsurpare honorem & desiderare primatū gentiliū est, Caten. aur. S. Thom. Q. vnde

lib. 2. c. 64. cum est, Marcus breuiter intimauit. C H R Y. Vel conuenienter dici potest vtrūq; factum esse. Videntes. n. se præ alijs honoratos, p̄d̄ictam petitionem se consequi æstimabant, & vt facilius petitionem obtinerent, matrem assumplerunt, vt cum hac simul Christum præcarentur. A V G. de Con. Euan. Denique & Dominus etiam secundum Marcum, & secundum Matthæum ipsis potius q̄ matri respondit. Nam sequitur: Iesus autem dixit eis: Nescitis quid pe. T H E O. quasi dicat. Non est hoc quod creditis, quod sim temporaliter in Hierosalem regnaturus, sed omnia hæc quæ. f. ad regnum meum pertinent supra intellectum sunt. Etenim sedere ad dextris meis tam magnum quid est, vt excellat ordines Angelorum. B E D A. Vel nesciunt quid petant, qui sedem gloriæ a

lib. 2. c. 64. cum est, Marcus breuiter intimauit. C H R Y. Vel conuenienter dici potest vtrūq; factum esse. Videntes. n. se præ alijs honoratos, p̄d̄ictam petitionem se consequi æstimabant, & vt facilius petitionem obtinerent, matrem assumplerunt, vt cum hac simul Christum præcarentur. A V G. de Con. Euan. Denique & Dominus etiam secundum Marcum, & secundum Matthæum ipsis potius q̄ matri respondit. Nam sequitur: Iesus autem dixit eis: Nescitis quid pe. T H E O. quasi dicat. Non est hoc quod creditis, quod sim temporaliter in Hierosalem regnaturus, sed omnia hæc quæ. f. ad regnum meum pertinent supra intellectum sunt. Etenim sedere ad dextris meis tam magnum quid est, vt excellat ordines Angelorum. B E D A. Vel nesciunt quid petant, qui sedem gloriæ a

lib. 2. c. 64. cum est, Marcus breuiter intimauit. C H R Y. Vel conuenienter dici potest vtrūq; factum esse. Videntes. n. se præ alijs honoratos, p̄d̄ictam petitionem se consequi æstimabant, & vt facilius petitionem obtinerent, matrem assumplerunt, vt cum hac simul Christum præcarentur. A V G. de Con. Euan. Denique & Dominus etiam secundum Marcum, & secundum Matthæum ipsis potius q̄ matri respondit. Nam sequitur: Iesus autem dixit eis: Nescitis quid pe. T H E O. quasi dicat. Non est hoc quod creditis, quod sim temporaliter in Hierosalem regnaturus, sed omnia hæc quæ. f. ad regnum meum pertinent supra intellectum sunt. Etenim sedere ad dextris meis tam magnum quid est, vt excellat ordines Angelorum. B E D A. Vel nesciunt quid petant, qui sedem gloriæ a

vnde sequitur: {Ait illis Scitis, quia hi qui videntur prin.gen.do. eis, & prin.eorum po.ha.ipforum.} Gentilium principes tyrannice & dominabiliter ad principatum se ingerunt. Sequitur. {N6 ita est autem in vobis.} B E D A. In quo docet eum maiorem esse qui minor fuerit, & illum dominum fieri, qui omnium seruus fit. frustra igitur aut illi immoderata quæ ferant, aut isti dolent super maiorum desiderio, cum ad summum virtutum non potentia sed humilitate veniantur. Deinde proponit exemplū, vt si dicta paruipenderent, erubescerent ad opera. & dicit: {Nā & fili. homi. non ve. vt ministra. ei, sed vt mini. & da. ani. suam. redem. pro multis.} T H E O. Quod maius est, quam ministrare. Cum. n. aliquis p eo cui ministrat moritur, quid isto potest esse maius & mirabilius? sed tamen ista ministratio & humilitatis descensus gloria eius erat & omnium. Ante. n. q̄ homo fieret, solum ab Angelis agnoscebatur. Cum autem factus est homo & crucifixus est, non tantum ipse gloriam habet, sed & alios in participatione suæ gloriæ suscepit, & dominatus est per fidem orbis terræ. B E D A. Non autem dixit animam suam redemptionem dare, p omnibus, sed pro multis, i. qui credere voluerunt.

h H I E R O. Passioni Domini appropinquanti, ciuitatis nomen respondet. dicitur. n. {Et veniunt Iericho.} Iericho luna siue anathema interpretatur. Defectus autem carnis Christi preparatio est Hierusalem cælestis. Sequitur: {Et proficisc. de Hier. & disci. eius & plu. multitu. filius Timæi Bartimæus cæcus, sedebat iuxta viam mendicans.} B E D A. Matthæus duos iuxta viam sedentes, & ad dominum clamantes, cæcos dicit esse illuminatos. Lucas autem cum appropinquaret Iericho pari ordine illuminatum ab eo cæcum esse perhibet, vbi nemo saltem sapiens putet Euangelistam sibi met contraria scribere, sed alium plenius scribere quæ alter omisit. Intelligendum est ergo vnum eorum fuisse potissimum, quod ex hoc apparet, q̄ & nomen eius & nomen patris eius Marcus commemorauit. AVG. de Con. Euan. Hinc est ergo, q̄ ipsum solum voluit commemorare Marcus, cuius illuminatio tam claram famam huic miraculo comparuit, quam erat nota calamitas. Lucas vero quāuis omnino eodem modo factum: tamen in alio cæco intelligendum est par commemorare miraculum, & eiusdem miraculi modum parem sequitur. {Qui cū audisset, quod Iesus Nazæ. est, cepit clama. & dicere: Fili Dauid Iesu miserere mei.} C H R Y. Filium Dauid vocat cæcus dñm, prætereuntis turbæ laudem audiens, ac Prophetarum expectatione completa certifica tus. Sequitur: {Et comminabantur il. mul. vt taceret.} O R I G E. Tanquam si dicat: Qui primi crediderant increpabant ei clamanti, Fili Dauid, vt taceret & non appellaret eum contemptibili nomine, sed diceret: Fili Dei miserere mei. ille autem non desistit. vnde sequitur: {Ille autem magis clama. fili Dauid miserere mei.} Cuius clamorem Dominus exaudiuit. vnde sequitur: {Et stans Iesus præ. illum vocari.} Vide autem, q̄ inferior est cæcus, de quo Lucas loquitur, nam nec Iesus eum vocauit, vt Matthæus dicit, nec iussit eum vocari vt hic dicitur: sed iussit eum ad se adduci, quasi non potentem per se venire. Iste autem cæcus ad Imperium domini vocatur. vnde sequitur: {Et vocat eum dicentes ei: Anime quior esto: surge, vocat te.} Ille autem abiiciens vestimentum venit ad eum. Sequitur: {Qui proiecto vesti. suo venit ad eum.} Forte vestimentum cæci & mendicantis velamentum intelligitur cæcitas & mendicitatis quo fuerat circūdatus, quod abiiciens venit ad Iesum quem appropinquantem Dominus interrogat. vnde sequitur: {Et respondens Iesus ait illi: Quid tibi vis faciam?} B E D A. Numquid qui lumē reddere poterat, quid veller cæcus ignorabat? Ad hoc ergo requirit vt petatur, ad hoc requirit vt cor ad orationem exciter. C H R Y. Vel quærit, ne. saliquis estimaret quod aliud volenti accipere aliud daret. Etenim consuetudo erat eius voluntatem curandorum vniuersis facere manifestam, & tunc medelam inducere vt alios duceret in zelum, & vt ostendit eum qui cūrandus erat gratiæ dono digne potiri. Sequitur: {Cæcus autem dixit ei: Raboni, vt videam.} B E D A. Paruipendit enim extra lucem cæcus aliquid quærere, quia etsi habere cæcus quodlibet potest, sine luce non potest videre quod habet. H I E. Considerans autem Iesus propriam voluntatem, cōpersione desideratione

rij remunerat. ORIG. super Matth. Dignius autem est dicere Raboni, vel sicut in alijs dicitur Domine, quān fili Dauid. vnde propter illud quod dixit, fili Dauid, non præstitit ei sanitatem, sed propter hoc quod dicit, Raboni. vnde sequitur: {Iesus autem dixit ei: Vade fides tua saluum te fecit. Et confestim vidit, & sequebatur eum in via.} T H E. Grata. n. est anima cæci in eo, q̄ sanus esse. cū Iesum non reliquit, sed secutus est eum. B E D A. Mystice autem Iericho, quæ interpretari de Luna, defectum nostræ mutabilitatis designat. appropinquas dñs Iericho lumen cæco reddidit, quia veniens in carne & passioni appropinquas, multos ad fidem adduxit. Non. n. primis incarnationis suæ temporibus, sed paucis anteq̄ pateretur annis, mysterium verbi mundo exhibuit. H I E R. Cæcitas etiam ex parte facta Iudæis illustrabitur in fine qñ eis mittet Heliani Prophetam. B E D A. Quod autem appropinquas Iericho vnum illuminauit, ac proficiscens de Iericho duos: hoc intimauit, q̄ ante passionem suam vni tñ populo Iudæorum prædicauit: post resurrectionem vero atque ascensionem suam per Apostolos & Iudæis & gentibus diuinitatis & humanitatis suæ archana patefecit. q̄ vero Marcus vni illuminatum scribit, ad gentium salutem respicit, vt eorum quos instruebat ad fidem saluationi figura congrueret. Matthæus vero qui credentibus ex Hebræis suum scribebat Euangelium, quod in gentium quoq; notitiam erat peruenturum, recte duos dicit illuminatos, vt ad vtrūq; populum fidei gratiam pertinere doceret. Proficiscente igitur dño & discipulis eius & plurima multitudine de Iericho, cæcus sedebat iuxta viam mendicans, quia ascendente ad celos dño & multis fidelium sequētib; imo cunctis ab initio mundi electis, vna cum illo ianuam regni cælestis ingredientibus, mox gentium populus cepit suæ illuminationis spem habere, qui mendicat iuxta viam sedens, quia necdum iter veritatis ingrediēdis ad hoc peruenire contendit. H I E R O. Populus etiam Iudæorum qui scripturam conseruat nec complet: iuxta mensam mendicans egerit. Clamat autem: Fili Dauid miserere mei, quia per meritā Patriarcharum Iudaicus populus illuminatur. Comminatur autem ei multi vt taceat, quia peccata & dæmonia cōpescunt clamorem pauperis: sed ille magis clamabat, quia ingravescente bello; manus ad lapidem adiutorij, hoc est Iesum Nazarenum cum clamore leuandæ sunt. B E D A. Populus etiam gentium agnita fama nominis Christi particeps eius fieri quærebat, cui contradicebant multi. primo Iudæi, deinde etiam gentiles, ne illuminandus mundus Christum inuocaret: nec tamen impugnantium furor eos, qui ad vitam erant præordinati valebat salutare priuare. Clamantem autem cæcum transiens audiuit, quia p humanitatem suam miseris est, qui per diuinitatis potentiam mentis nostræ tenebras excludit. quod enim propter nos natus & passus est Iesus, quasi transijt, quia hæc actio temporalis est. Scire autem Dei est immutabiliter cuncta disponere. clamantem autem cæcum Dominus vocat, cum populo gentium per prædicatores verbum fidei mittit, qui vocantes cæcum anime quior esse & surgere, atque ad Dominum venire præcipiunt, cum prædicando indoctis spem eos salutis habere, ac de corpore vitiorum erigat: quæ ad virtutum studia se accingere iubent. proiecto autem vestimento exilit, qui abiectis mundi retinaculis expedito mentis gressu, ad largitorem æternæ lucis properat. H I E R O. Venit etiam Iudaicus populus exiliens nudus veteri homine vt hinnulus saliens super montes, quia segnitiam deponens Patriarchas, Prophetas, Apostolos in altis considerans ad superna se extendit. quā conueniens autem est ordo salutis, audiuius primo per Prophetas: deinde clamamus per fidem, postea vocamur per Apostolos, surgimus per pñiam, exuimur per baptismum, interrogamur per voluntatem. Cæcus autem interrogatus hoc requirit, vt videat voluntatem Dñi. B E D A. Imitemur ergo & nos eum, non diuitias, non terrena bona, non honores a Dño: sed lucem quæramus quā videre cum solis Angelis possumus ad quam via fides est. vnde & cæco respōdetur: {Fides tua te saluum fecit.} videt autem & sequit: Qui bonum qd̄ intelligit operatur. Iesum. n. sequitur, qui bonum quod intelligit operatur, q̄ imitatur, q̄ sperari in hoc mundo noluit: opprobria ac irrisiones tolerauit. Et q̄ rerum corporalium de

lectione

lectione a gaudio interno cecidimus, cū qua amaritudine illuc redatur ostendit. T H E O. Dicit autem q̄ secutus est Dñm in via. In hac vita, quia post hanc excluduntur omnes, qui hic eum non sequuntur ab operando mandata eius. H I E R O. Vel via ista est quæ dixit. Ego sum via veritas & vita. Hæc est via angusta quæ ducit ad ardua hierosolymæ & Bethaniam ad montem oliuarum, qui est mōs luminis & consolationis.

CAPVT XI.

T cum appropinquaret Hierosolymæ & Bethaniam ad montem oliuarum mittit duos ex discipulis suis, & ait illis: Ite in castellum quod contra vos est, & statim introentes illuc, inuenietis pullū ligatum, super quem nemo adhuc hominum sedit: Soluite illum, & adducite. Et si quis vobis dixerit, quid facitis? dicite quia Domino necessarius est, & continuo illū dimittet huc. Et abeutes, inuenerunt pullum ligatum ante ianuam foris in biuio, & sol

utur eum. Et quidam de illic stantibus dicebāt illis: Quid facitis, soluente pullum? Qui dixerunt eis sicut præceperat illis Iesus, & dimiserunt eis. Et duxerunt pullum ad Iesum, & imponunt illi vestimenta sua, & sedit super eum. Multi autem vestimenta sua strauerunt in via, alij autem frondes cædebant de arboribus, & sternerbant in via. Et qui præbant, & qui sequebantur clamabāt dicentes: Osanna, benedictus qui venit in nomine Domini, benedictum quod venit regnum patris nostri Dauid, osanna in excelsis. H I E R. Vel osanna, i. saluifica in excelsis & imis, i. vt iusti edificentur in ruinam angelorum, & terreni & subterranei etiam saluentur. Mystice autem appropinquat dñs hierosolymæ, quæ est via pacis. In qua manet fixa immobilisq; felicitas quæ secundum Apostolum est omnium credentium. B E D A. Bethania autem domus obedientiæ dicitur, quia multos ante passionem suam docendō domum sibi obedientiæ effecit, & in monte oliueti posita esse dicitur, quia Ecclesiam vocatione spiritualium charismatum, & scientiæ pietatisque luce refouet. {Mittit autem discipulos in castellum quod contra eos erat, hoc est doctores qui indocta orbis loca quasi contra positi castelli mētia euangelizando penetrarent destinauit.} H I E R. Bini vocantur & bini mittuntur discipuli Christi, qñ charitas nō consistit cum vno vt dicitur: Veh soli. Duo educunt Hebræos de Aegypto, duo deportant botrum de terra sancta, vt semper præpositi iungant opus & scientiam, & duo mandata de duabus tabulis proferant, & duobus fontibus abluantur, & de duobus vestibus arcam Dñi portent, & inter duos Cherubin Deū cognoscant spiritu & mente psallentes. T H E O. Non autem erat ei necessarius pullus, sed eum quæsiuit ostēdens q̄ debebat se ad gentilem populum transferre. B E D A. Pullus. n. asinus lasciuus & liber populum nationum significat, super quem nemo adhuc hominū sedit, quia nemo rationabilium doctorum frenum correctionis quō vel lingua cohibere a malo, vel i arctam vitæ viam ire cogere tur vilia luadendo contulerat. H I E R. Inuenerunt autem pullum ligatum ante ianuam foris quia populus gentilis ligatus erat vinculis peccatorum suorum ante ianuam fidei, extra Ecclesiam. A M B. super Lucam: Vel inuenerunt cum ligatum ante ianuā, quia extra Christum quicūq; est foris est in via. qui aut in Christo est, foris non est in transitu siue in biuio addidit vbi nullius certa possessio, non præfere, nō alimenta, non stabulum, misera seruitus cui vagum ius est. Plures. n. dominos habet qui vnum non habet. Alieni alligant vt possideant, iste soluit vt teneat. Vehementiora enim dona nouit esse q̄ vincula. B E D A. Vel recte in biuio stabat, quia nō viam certam vitæ fideiq; tenebat sed plures dubiosq; sectarum calles sequebatur erroneus. H I E R. Vel in biuio, i. in libertate arbitrij dubitans inter vitam & mortem. T H E O P H. Vel in biuio, id est in vita hac. solutus est autem a discipulis per baptismum & fidem, H I E R O. Quidam autem dicebant, quid facitis? ac si dicerent. Quis potest dimittere peccata? T H E O. Vel prohibentes sunt dæmones, quibus fuerunt Apostoli fortiores. B E D A. Vel magistri errorum, qui venientibus ad salutem gentium doctoribus aduersariorum quærelis, liber credentium populus ad Dominum quem corde portare adducebatur. Vestimenta autem Apostolorum quæ illi imponunt, vel doctrina virtutum aut discretio scripturarum vel Ecclesiasticorum dogmata varietates intelligi possunt, quibus illi corda hominum ante nuda & frigida quæ Christo sessorum digna fiunt operunt. H I E R. Vel imponunt vestimenta sua, id est stolam primam immortalitatis per baptismi sacramenta afferunt. Sedit autem Iesus super eum, id est in eis regnare cepit, vt non regner peccatum in lasciuia carne: sed iusticia & pax & gaudium in Spiritu sancto. Multi autem strauerunt vestimenta sua in via sub pedibus

Capvt XI. 122

Caten. Aur. S. Thom. Q 2 pulli

Lib. 2. c. 65.

Lib. 2. c. 6.

pulli asina. Qui sunt pedes, nisi extremi qui portant quod ad iudicandum constituit Apollolus? qui, & ipsi, etiam non sunt dorsum in quo sedit Dominus: tamen cum militibus a Ioanne instruant. **B E D A:** Vel multi vestimenta sua in via sternunt, quia sancti martyres proprie se carnis amictu exuentes, simplicioribus Dei famulis viam suo sanguine parant. Multi etiam vestimenta sua in via sternunt, quia corpora sua per abstinentiam domant, ut Dei iter ad montem parent, vel exempla bona sequentibus prebeant. Frondes autem vel ramos de arboribus cedunt, qui in doctrina veritatis semina patrum de eorum eloquio capiunt, & hoc in via Dei ad auditoris animam venientis, humili praedicatione submittunt. **T H E O P H.** Sternamus & nos viam vitam nostram, cedentes ramos de arboribus, i. sanctos imitantes. Nam arbores sancti sunt, de quibus ille ramos dedit, qui virtutem imitatur eorum. **H I E R.** Iusti. ut palma florebit, angusti radicibus, lati in floribus & fructibus, quoniam bonus odor Christi sunt. Sternunt viam mandatorum Dei bona fama, qui praebant, prophetae sunt, & qui sequebantur, Apostoli. **B E D A:** Et quia omnes electi, siue qui in Iudaea esse poterant, siue qui nunc in Ecclesia existunt, in mediatorem Dei & hominum crediderunt & credunt. Qui praevenerunt & qui sequuntur **O sanna** clamabant. **T H E O P H.** Sed & qui praevenerunt, & qui sequuntur nostrorum actuum ad laudem sunt Dei. Quidam enim in praeterita vita bonum fecerunt initium, sequens vero non est ut prior, neque in laudem Dei finita.

b **B E D A:** Appropinquante tempore passionis, appropinquare voluit Dominus loco passionis, ut per hoc intimaret quia suam sponte morte subiret. vnde dicitur: Et introiit hierosolimam in templum. Quod autem ingressus civitatem primo templum adiit, formam nobis religionis quam sequamur praemonstrat, ut cum forte quemlibet locum in quo sit domus orationis intramus, primo ad hanc diuertamus. Hoc quoque intelligendum est, quod tantum Dominus fuerit paupertatis, & ita nulli sit adulatus, ut in via maxima nullum hospitium, nullam inueniret mansionem: sed in agerulo paruulo apud Lazarum fororesque eius habitaret. eorum quippe vicus Bethania est. vnde sequitur: Et circa spectis omnibus, si quis eum hospicio susceperit. Cum iam vespera esset hora exiit in Bethaniam cum duodecim. Non hoc semel fecit: sed per omnes quinque dies, ex quo hierosolimam ascenderat usque ad tempus passionis hoc ipsum semper agere solebat, ut per diem in templo doceret, nocte vero exiens moraretur in monte oliueti. Sequitur: Et alia die cum exiret a Bethania efurijt. **C H R Y.** Qualiter autem mane esuriebat ut Matthaeus dicit, nisi quia diuine fatis hoc carni suae concessit? Sequitur: Cumque vidisset a longe ficum habentem folia, venit siquid forte inueniret in ea. Manifestum est autem, quod hoc secundum suspicionem discipulorum dicitur, qui aestimabant propter hoc Christum ad ficulneam accessisse, & propter hoc ficulneam ipsam maledictam esse, quod in ea fructum non inuenit. Nam sequitur: Et cum venisset ad eam, nihil inuenit praeter folia. Non enim erat tempus ficorum. Et respondens dixit ei: Iam non amplius in aeternum quisque ex te fructum manducet. Maledicit ergo ficulneam propter discipulos ut confidant. Quia enim ubique beneficia tribuebat, nullumque puniebat, oportebat autem eius punitivae virtutis demonstrationem praebere, ut discerent quod possent etiam Iudaeos persequentes siccare, noluit hoc demonstrare in hominibus, vnde in plata suae punitivae virtutis praebuit signum. vnde ostenditur, quod principaliter propter hoc ad ficulneam venit, non propter esuriam. Quis enim tam infamis est, quod matutinio tempore tali stimularetur esurie, aut quid est quod impediret eum comedere antequam domum exiret? Neque potest dici quod visio fructus excitavit in esuriam appetitum: non enim erat ficorum tempus: sed si esuriebat, cur de alio comedere non quaerebat, sed de sicu fructus ante tempus tribuere non valente? Quia etiam poena erat dignam ficum fructum non habere ante tempus? Ideoque ex his sufficienter syllogizari potest, quod propriam volebat demonstrare virtutem, ut non frangerentur animis in eius passione. **T H E O.** Volens ostendere discipulis, quod si vellet hos qui crucifixuri erant ipsum, in momento posset exterminare. Mystice autem Dominus

introiit in templum, sed rursus exiit, ostendens quod ipsum relinqueret desertum & in rapinam. **B E D A:** Circumspicit autem omnia corda, & cum in contradicentibus veritati, non inuenit ubi caput reclinet, sed ead ad fideles, & in eis qui obediunt mansionem facit. Bethania namque, domus obedientiae dicitur.

H I E R O N Y. Mane autem ad Iudaeos venit, atque nos in vespere mundi visitat. **B E D A.** Sicut autem parabolas loquitur, ita & operatur: ideo esuriens in ficum fructum quaerit, cuius nondum tempus esse nouit, & tamen eam perpetua sterilitate damnauit, ut ostenderet plebem Iudaeorum propter folia, i. verba iustitiae quae habebat sine fructu, id est bono opere non posse saluari, sed scindi & in ignem mitti. Esuriens ergo, i. salutem humani generis desiderans, vidit ficum, id est Iudaeum habentem folia, id est eloquia legis & Prophetarum, & quaesivit in ea fructum boni operis, docendo, corripiendo, miracula faciendo, & non inuenit: & ideo damnauit. Tu quoque si non vis damnari a Christo in iudicio, arbor sterilis esse caueo. sed potius pauperi Christo fructum pietatis quo indiget, offer. **C H R Y S O.** Est autem & aliter dicere, quod Dominus ante tempus fructum quaesivit in ficu, & non inueniens maledixit, quia omnes qui mandata legis adimplent, isti suo tempore fructificare dicuntur, sicut est illud mandatum, Non mechaberis. Qui autem non solum non mechatur sed permanet virgo, quod est magis, virtutibus excedit. Dominus autem a perfectis non solum exigit ut virtutes obseruent, sed supra mandata fructificent.

c **B E D A:** Quia maledicendo ficum infructuosam per figuram Dominus fecit, hoc idem mox apertius ostendit eiendone improbos de templo. Ficus enim non peccauit si ante tempus fructum non habuit: sed Sacerdotes. vnde dicitur: Et veniunt hierosolimam. Et cum introisset in templum, cepit eiicere vendentes & ementes in templo. Et quidem credendum est, quod ea tantum vendi vel emi reperit in templo, quae ad ministerium templi necessaria essent. Si ergo ea quae alibi libere geri poterant, Dominus in domo sua temporalia negotia geri non patitur, quanto magis per ea quae nunquam fieri licet, plus caelestis irae meretur, si in adibus Deo sacratis aguntur. Sequitur: Et mensas nummulariorum. **T H E O P H I.** Nummularios vocat campsores nummorum. Nummus enim generis auri minuti est. Sequitur: Et cathedras vendentium columbas euertit. **B E D A:** Quia Spiritus sanctus in columba super Dominum apparuit, recte per columbas Spiritus sancti charismata designantur. Columba igitur venditur, quando manus impositio per quam Spiritus sanctus recipitur, ad precium praebetur. Cathedras autem vendentium columbas euertit, quia qui spiritualem gratiam venundant, vel ante homines vel ante Dei oculos Sacerdotio priuantur. **T H E O P H I.** Sed & si quis baptismatis gratiam & puritatem tradiderit demoni per peccatum, suam columbam vendidit, & propter hoc foras de templo eiicitur. Sequitur: Et non sine ut quisquam transfer. vas per templum. **B E D A.** De vasis illis dicit, qui mercandi gratia inferebantur. Caeterum, absit ut vasa Deo dicata Dominus eiiceret de templo. vel introferre prohiberet in templum, ubi futuri examinis praetendit exemplum, quia de Ecclesia repellit reprobos, & ne vltra ad interturbendam Ecclesiam intrent, aeterno eos verberare compecit. Sed & peccata quae cordibus fidelium inerant, diuinitus immixta compunctio tollit, & ne vltra reperantur, diuina in eis gratia adiuuat. Sequitur: Et docebat eos dicens: Nonne scriptum est, quia domus mea domus orationis vocabitur cunctis gentibus? **H I E R O N Y.** Iuxta Isaiam: Vos autem fecistis speluncam latronum. iuxta Hieremiam, **B E D A:** Omnibus inquit, gentibus non vni genti Iudaeae, nec in vno Hierosolymae vrbis loco: sed in toto orbe terrarum: Et nequaquam taurorum & arietum, sed orationis. **T H E O P H I L V S.** Speluncam autem latronum templum nominat propter lucrum. Genus namque latronum ad lucrum se congregat. Quia ergo illa anima lia quae ad sacrificium oblata erant causa lucri vendebant, latrones ipsos dixit. Ad hoc enim in templo erant, vel ut non dan-

tes corpora-

Lib. 2. c. 67.

Lib. 2. c. 28.

tes corporaliter persequerentur, vel dantes spiritualiter necaret. Templum etiam & domus Dei mens est & conscientia fidelium, quae si in laesione proximi peruersas cogitationes profert, quasi in spelunca latrones resident. Ergo mens fidelium, spelunca latronis fit, quando relicta simplicitate sanctitatis, illud conatur agere, quod valeat proximis nocere. **AVG.** De Co. Euan. Ioannes autem longe diuerso ordine hoc narrat. vnde manifestum est non semel, sed iterum hoc esse a Domino factum, sed illud primum commemoratum a Ioanne, hoc vltimum a caeteris tribus. **T H E O.** Quod etiam est in maiorem redargutionem Iudaeorum, quia cum dominus hoc toties fecerit, ipsi mini me se correxerunt.

AVG. de Con. eu. In hoc etiam Marcus non eadem ordinem tenet, cum Matthaeo, sed: quia Matthaeus ita connectit: Et relicta illis abiit foras extra ciuitatem in Bethaniam. vnde mane reuertentem in ciuitatem, arbori maledixisse commemorat, probabilius creditur ipse potius tenuisse ordinem temporis de vendentibus & ementibus eiectis de templo. Praetermisit ergo Marcus quod prima die factum est, cum intrauit in templum, & recordatum interpositum, cum dixisset quod non inuenit aliquid in ficulnea praeter folia, quod secundo die factum est, sicut ambo restant. **G L O.** Quem autem effectum correctio Domini in ministris templi habuerit, ostendit Euangelista cum subdit: Quae quomodo eum perderent. Secundu illud Amos: Odio habuerunt corripientem in porta, & loquentem perfecte abominati sunt. Ad hoc autem tam iniquo proposito ad tempus solo timore retraherentur. vnde subditur: Timebant enim eum quoniam vniuersa turba admirabatur super doctrina eius. Erat enim docens eos sicut potestatem habens, & non sicut Scribae eorum & Pharisei, ut alibi dicitur.

d **H I E R O.** Relinquens Dominus post se tenebras in Iudaeorum cordibus, ut Sol egrediebatur de ciuitate ad aliam quae est beniuola & obediens. Et hoc significatur cum dicitur: Et cum vespera esset facta egrediebatur de ciuitate. Sed occidit Sol, & oritur Sol. lux enim ablata a scribis, lucet in Apostolis: vnde in ciuitatem reuertitur, propter quod subditur: Et cum mane transiret, in ciuitatem euntes, viderunt ficum aridam factam a radicibus. **T H E O.** Quod miraculum magnum viderunt in hoc, quod tam humida & viridem arborem siccauerit. Quamuis autem Matthaeus dicat ficulneam continuo arefactam, & quod videntes discipuli admirati sunt, non admireris si nunc a Marco audis ficum in crastinum arefactam vidisse discipulos. Nam sic intelligendum est hoc quod dicitur a Matthaeo, quod non statim viderunt sed in crastinum. **AVG.** de Con. Euan. Intelligitur autem non tunc aruisse quando viderunt, sed continuo quando maledicta est, neque enim arefcentem, sed penitus arefactam viderunt, ac sic eam continue in verbo Domini aruisse intellexerunt. **H I E R O.** Ficus autem arida a radicibus, synagoga est a Caym, & a caeteris a quibus omnis sanguis ab Abel usque ad Zachariam requiritur. **B E D A.** A radicibus autem arefacta est ficus, ut ostenderet gens impia, non ad tempus vel ex parte corripienda externorum incurribus, & per penam liberanda sicut saepe factum est: sed aeterna damnatione ferienda. vel arefacta est a radicibus, ut ostendatur non solum humano extrinsecus, sed diuino intus fauore funditus destituenda. Nam & vitam perdit in caelis, & patriam in terris. **H I E R O.** Petrus autem agnoscit aridam & abscisam radicem, cui succedit oliua fructifera pulchra vocata a Domino. vnde sequitur: Et record. Petrus dixit ei: Rabbi, ecce si cui male aruit. **C H R Y.** Quod autem Petrus & alij discipuli mirati sunt, non erat perfectae fidei: non enim magnum erat hoc Deo. Quia ergo non manifeste noverant eius virtutem, eorum ignorantia fecit eos in admiratione proturpere, & ideo subditur: Et respondens Iesus ait illis: Habetis fidem Dei. Amen dico vobis, quia qui di. huic monti. & d. Non solum lignum siccare poteritis, sed & montem iussu & praeepto transmutare. **T H E O.** Mirare autem diuinam misericordiam qualiter nobis appropinquantibus ad eum per fidem, miraculorum virtu-

tem condonat quam ipse possidet per naturam, intantum ut etiam montes transmutare possimus. **B E D A.** Solent autem gentiles, qui contra Ecclesiam maledicta scribere impropere uoluerunt, quia non habuerunt plenam fidem Dei, qui nunquam montes transferre poterunt. Quibus, respondendum est, non omnia scripta esse quae in Ecclesia sunt gesta, sicut & de factis ipsius Christi scriptura testatur. Fieri autem potuit, si necessitas id fieri poposcisset, quomodo factum legitimus praedictus beati patris Gregorii Neocaesareae Euseb. lib. 7 Pontificatus, viri meritis & virtutibus eximij, ut mos in terra tantum loco cederet, quantum incolae ciuitatis opus habebant. **C H R Y S O.** Vel aliter. Sicut si non propter se siccauit, sed in signum Hierosolymae ad arefactionem peruentura, & ad demonstrationem virtutis suae, sic intellegendum est & de praemissione quae est circa montem, quamuis huiusmodi transmutatio non sit impossibilis secundum Dei virtutem. **H I E R O.** Christus igitur qui est mons crescens de lapide absciso sine manibus, tollitur & mittitur in mare, quando Apostoli dicunt: Digne transferamur ad gentes alteras, quia vos indignos iudicatis audiendi verbum Dei. **B E D A.** Vel quia montis nomine diabolus significatur propter superbiam, mons ad praeeptum eorum qui fortes sunt in fide tollitur de terra, & in mare proicitur, cum praedicantibus verbum Dei doctoribus sanctis, immundus spiritus ab eorum corde repellitur, qui ad vitam sunt praedestinati, & in turbulentis amarissimis infidelium mentibus vesanium suae tyrannidis exercere permittitur. In quo tanto acrius desuit, quanto amplius se doler a laesione priorum fuisse depulsum. Sequitur: Propterea dico vo. omnia quae ora. pe. cre. quia acci. & ve. vob. **T H E O.** Qui enim ex affectu credit, manifestum est quod in Deum erigit cor suum & illi coniungitur, & certificatur cor eius calefactum quasi suam petitionem iam conturatum, quod quidem intelligibile est ei qui passus est hoc, & mihi quidem videtur illos hoc pati, qui mensuram & modum attendunt. propter hoc Dominus dicit, quod omnia accipietis quaeque fide petieritis. Qui enim credit se totum disponi a Deo, cum laetitia intercedens, & quasi Domini pedes in oratione tenere se cogitans, quae iuste postulat consequetur. Vis autem & aliter quae petis accipere? dimitte si quid contra te peccauerit frater tuus. Et hoc est quod subditur: Et dum ista ad orandum di. siquid ha. ad. uer. aliquem, ut & pater vbi qui in caelis est di. vo. pec. via. **H I E R.** Septem versus orationis dicitur Marcus suo more in vna oratione comprehendit. Is autem cui dimissa sunt omnia peccata quid amplius rogabit, nisi ut perseueret in eo quod obtinuit? **B E D A:** Notanda est autem distinctio de praecantium, qui perfectam habent fidem quae per dilectionem operatur, ille orando vel etiam iubedo potest transferre montes spirituales, quos fecit Paulus de Helima mago, qui vero tantum vestigium perfectionis necdum conscendere quaerunt, postulent sibi peccata dimitte, & imperabunt: si tamen in se peccata tibus alijs primo ipsi dimittant. Sin autem hoc facere contemnerint, non solum orado virtutes facere, sed nec suorum possunt veniam consequi peccatorum. Et hoc est quod subditur: Quod si vos non dimiseritis nec pater vester qui in caelis est, di. vo. pec. vstra. **T H E O.** Quia dominus de templo eiicerat eos, qui templum quasi taberna rerum venalium faciebant, irati fuerant: & ideo accedunt ut interrogent & tentent, unde dicitur: Et veni. rur. Hiero. & cum ambu. in te. ac. ad eum sum. Sa. & Scri. & se. & di. illi: In qua po. hac facis, & quis de. ti. po. ut ista facias? q. d. Quis es tu qui talia facis? Nuncquid doctorem te constituit, & te ordinas principem Sacerdotum? **B E D A:** Et quidem quoniam dicunt: In qua parte hac facis de Dei dubitabant parte, & subintelligi volunt diaboli esse quod facit: Addeas quoque, Quis dedit tibi hanc potestatem? manifestissime Dei filium negant, quem putant non suis, sed alienis viribus signa facere. **T H E O P H.** Hac autem dicebant, credentes ipsum in iudicationem reducere, ut si diceret: In potestate mea, ipsum tenerent. Si autem diceret: In potestate alterius, ab eo

Cat. aur. S. Thom. Q 3 discende re

discedere populum procurarent, qui ipsum Deum esse credebant. Dñs vero illos interrogat de Ioanne, nō frustra neque sophisticē, sed quia de eo Ioannes perhibuerat testimonium. vnde sequitur: Ille autem respondens ait illis: Inter vos & ego. B E D A. Poterat quidem Dominus aperta responsione tentatorum calumnias confutare: sed prudenter interrogat vt suo vel silentio vel sententia condemnentur, quod apparet ex eo quod subdit: Et illi cogi. se cum di. Si dixerimus de cælo. di. no. Quare ergo nō creditis ei? Quasi quem confitemini de cælo habuisse Prophetiam; mihi testimonium perhibuit, & ab illo audistis in qua ista facio potestate. Sequitur: Si dixerimus, ex hominibus. Viderunt ergo quodlibet horū respondissent in laqueum se casuros, timētes lapidationem: sed magis timētes veritatis confessionem. vnde sequitur: Et respondentes, dicunt Iesu: Nescimus. B E D A. De lucerna inuidi obsecrantur, vñ dicitur, Parauit lucernā Christo meo, inimicos ei induam confusione. Sequitur: Respondens Iesus, ait illis: Neque ego dico vobis in qua potestate hæc faciam. B E D A. quasi dicat. Non vobis dico quod scio, quia non vultis fateri quod scitis. Notandum autem, quod duas ob causas maxime scientia veritatis est occultanda quærentibus. scum is qui quærit, aut minus capax est ad intelligendum quod quærit, aut contemptu veritatis, aut aliquo alio indignus est cui debeat aperiri quod quærit.

CAP. XII.

G L O. Postquam Dominus prudenti interrogatione tentatorum ora concluderat, consequenter eorum malitiā parabolice demonstrat. vnde dicitur: Et cepit illis in parabolis loqui: Vineam pasti. homo. H I E R O. Homo Deus pater, dicitur humano affectu. vinea domus Israel est. Sepis est custodia angelorum. Lacus est lex, turris templum, agricolæ Sacerdotes. B E D A. Vel sepis murus est vrbis, lacus siue torcular altare, aut illa torcularia quorum tres Psalmi prænotantur titulo. T H E O P H I. Vel sepis est lex, prohibens eos alienigenis commiseri. Sequitur: Et peregre profectus est. B E D A. Non loci mutatione: sed abire videtur a vinea, vt vinitoribus liberum operandi arbitrium derelinquat. Sequitur: Et misit ad agrum in tempore ser. vt ab agri. ac. de fructu vineæ. Serui missi pphete, fructus vineæ obedientia est. De prophetis alij cæsi, alij vulnerati, alij occisi sunt. vnde sequitur: Qui appræ. eum ce. & dimise. vac. B E D A. Seruus qui primo missus est, ipse legifer Moyses intelligitur. Sed cæsum eum dimiserunt vacuum, irritauerunt enim Moysen in castris. Sequitur: Et iterum misit ad il. alium seruum, & illum in capite vul. & contu. affe. Seruus alter David regem & cæteros Psalmistas significat, sed hunc affectum contumelijs in capite vulnerauerunt qui Psalmistarum carmina paruipendentes, ipsum David abiecerunt dicentes: Quæ nobis pars cum David? Sequitur: Et rur. ali. mi. & il. occi. & plures alios, quosdam cædentes, alios vero occi. Tertium cum suis socijs seruum, Prophetarū chorum intelligit. Sed quem Prophetarum non sunt persecuti? His sane tribus seruorum gradibus, omnium sub lege doctorum figuram posse comprehendere dñs alibi pronūciat dicens, Quoniam necesse est impleri omnia quæ scripta sunt in lege & Prophetis & Psalmis de me. T H E O P H I. Vel aliter: Per primum seruum intellige Prophetas, qui circa tempus Helie fuerunt, quoniam Michæam verberauit Sedechias pseudo propheta. Secundum vero seruum quem in capite vulnerauerunt, i. affecerunt iniuria, intellige Prophetas qui fuerunt circa tempus Olee, & Isaie. Tertium vero seruum intellige Prophetas, qui fuerunt circa tempus Danielis & Ezechielis. Sequitur: Adhuc ergo vnum habens filium

charissimum, & illum misit ad eos nouissi. dicens, quia forte reuerentur filium meum. H I E R O. Filius charissimus & nouissimus vnigenitus est. Quod autē dicit: Reuerentur filium meum, per ironiam hoc dicitur. B E D A. Vel aliter quod ait, quia forte vere. si. meum. non de ignorantia venit, sed ambigere dicitur Deus, vt libera voluntas homini referretur. T H E O P H I. Vel aliter: Non ignorans quod futurum erat, hoc dixit, sed ostendens quid erat decens & congruum eos operari. Coloni autem di. ad inui. hic est hæres ve. & oc. eū, & nostra crit hære. B E D A. Manifestissime Dominus præbat Iudæorum principes non perignorantiam, sed per inuidiā crucifixisse, filiū Dei. Intellexerunt enim hunc esse cui dictum est: Dabo tibi gentes hereditatem tuam. Hæc occisionem eius mali coloni præcipere moliebantur, cum crucifigentes eum Iudæi, fidem quæ per eū est extingueret, & suā magis quæ ex lege est iustitiam præferret, ac gentibus imbuedis conabantur inferere.

Sequitur: Et appræ. eū. occ. & eie. ex vi. T H E O. Scilicet, extra Hierusalem, extra ciuitatem quippe crucifixus est Dominus. H I E R O. Vel eiecerunt eum extra vineam, id est extra plebem dicentes: Samaritanus es & dæmonium habes. Vel quia quantum in se erat, ex suis eum finibus excludentes, gentibus suscipiendam dederūt. Sequitur: Quid ergo faciet dñs vineæ? Ve. & p. co. & da. vi. alijs. A V G. de Con. Euan. Et quidem Matthæus illos respondisse subiūgit, atque dixisse: Malos male perdet. quod Marcus hic non ab ipsis responsum esse commemorat: sed Dominum post interrogationem suam ipsum sibi quodammodo respondisse. Sed facile potest intelligi vel illorum vocem ita subiūctam vt non interponeretur: illi responderunt: aut illi dixerunt, sed tamen intelligeretur: aut ideo responsum istam Domino potius attributam, quia cum verum dixerunt, etiam de illis hoc ipse respondit qui veritas est. T H E O. Dñs ergo vineæ est pr̄ filij interepr̄, & ipse filius interemptus qui perdet colonos, tradens ipsos Romanis & populum dabit alijs colonis, i. Apostolis. Perlegas actus Apostolorū, & inuenies tria milia & quinque milia repente credentium & fructificantium Deo. H I E R. Vel datur vinea alijs, i. ab Oriente & Occidente, & Austro, & ab Aquilone venientibus, & recubentibus cum Abraham Isaac & Jacob in regno Dei. B E D A. Hoc autem ita diuinitus fuisse procuratum propheticō statim affirmat exēplo, subiūctens: Nec scrip. hanc le. La. quem repro. edi. hic fac. est in cap. anguli. q. d. Quomodo implebitur hæc Prophecia, nisi quia Christus a vobis reprobatus & occisus, traditus est gentibus prædicandus, vt quasi lapis angularis duos populos condat in semetipsum, atq; ex vtroque populo vnam sibi fidelium ciuitatem, vñ templum ædificet? Eosdem. n. synagogæ magistros quos supra colonos dixerat, nunc ædificatē appellat, quia subditam sibi plebem ad ferendos vitæ fructus quasi vineam videbantur excolere, ipsi quoque hanc Deo inhabitatore dignam quasi domum construere atque ornare præcipiebantur. T H E O. Lapis ergo quem reprobauerunt doctores, hic factus est in caput anguli, i. in caput Ecclesiæ. Angulus namque Ecclesiæ est, quasi coniungens Iudæos & gentes. hic autem angulus. i. Ecclesiæ a Domino factus est, & est mirabilis in oculis nostris, scilicet fidelium, nam ab infidelibus miraculis detrahitur. Mirabilis quidem est Ecclesiæ quasi miraculis sistens Domino cooperante. Apollolis, & sermonem confirmante sequentibus signis. & hoc est quod dicitur: A Domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris. H I E R O. Vel aliter: Hic lapis reprobis quem gestat angulus coniungens in canagnum cum pane, finiens vetus, nouum inchoans testamentum, præstat mira in oculis nostris, vt Topazion. B E D A. Principes autem Sacerdotum ostendebant vera esse quæ Dominus dixerat, quod patet. ex hoc. quod subditur: Et quærebant eum

eum tenere. Ipse enim est hæres cuius iniustam necem dicebat esse vindicandam a patre. Moraliter autem cuique fidelium cum mysterium baptismi committitur, quasi vinea quam excolat locatur. Sed missus seruus contumelijs affectus vel cæsus eiicitur, cum sermo auditus vel contemnitur, vel quod peius est, etiam blasphematur. Missum insuper heredem quantum in se est occidit, qui filium Dei conculcavit. Perdito malo culore vinea datur alteri, cum dono gratiæ quod superbus spreuit, humilis quisque ditabitur. Sed & hoc, quod Principes Sacerdotum manum mittere quærentes in Iesum, timore turbæ reziocentur, quotidie geritur in Ecclesiā, cum quilibet solo nomine super eam quam non diligit, Ecclesiasticæ fidei & pacis vnitatē propter cohabitantium fratrum bonorum multitudinem, aut erubescit, aut timet impugnam.

b B E D A. Quærentes Dominum cōprehendere Summi Sacerdotes timuerūt turbam: atque ideo quod per se non potuerunt, terrenis potestatibus efficere tentabant, vt vel ipsi morte eius viderentur immunes. Et ideo dicitur: Et mit. ad eum quosdam ex Phari. & Hæro. vt eum caperent in verbo. T H E O P H I. Diximus alibi de Herodianis, quod hæresis quædam noua erat dicentium Christum esse Herodem propter hoc, quod defecerant successiones regni Iudæorū. Alij vero dicunt Herodianos milites fuisse Herodis quos Pharisæi pro testibus inducebant de his quæ dicebantur a Christo, vt eū caperent & adducerent. Vide autem eorum malitiam, qualiter cū adulatione Christum decipere volebant. Nam sequitur: Qui ve. di. ei. Magister. sci. quia ve. es. H I E R O. Melius enim verbis eum interrogabant, & circūdabant eum sicut apes mel portantes in ore, aculeum in tergo. B E D A. Blanda autem & fraudulenta interrogatio illuc prouocat respondentem, vt magis Deum quæ Cæsarem timeat, & dicat non debere tributa solui, vt statim adiuuantes Herodianis, seditionis contra Romanos auctorem habeat. Et ideo subditur: Et non curas quemquam. nec enim vides fa. hominum. T H E O P H I. Ita vt Cæsarem non honores. i. contra veritatem. Ideo subditur: Sed in veri. viam Dei do. Licet tri. dari ce. an non dabimus? Torum enim artificium eorum erat vndiq; præcipitium habens, vt si diceret, quod licet census Cæsari dari, prouocent contra eum plebem quasi in seruitutem reducentem ipsum populum. Si vero diceret, quod non licet dari, sic accusaret eum tanquam excitaret populum contra Cæsarem, sed Sapientia fons fugit dolos eorum. vnde sequitur: Qui sciens ver. eorum, ait illis: Quid me ten. Afferte mihi denarium vt vi. At illi attule. B E D A. Denarius est genus nummi, quod pro decem nummis imputabatur, & habebat imaginem Cæsaris. vnde sequitur: Et ait illis: Cuius est imago hæc & inscriptio? Dicitur ei: Cæsaris. Qui putant interrogationem Saluatoris ignorantiam esse non dispensationem, ex hoc dicant, quod potuit scire cuius imago esset, sed interrogat, vt ad sermonem eorum competenter respondeat. vnde sequitur: Respondens autem Iesus dixit illis: Reddite igitur quæ sunt Cæsari Cæsari, & quæ sunt Dei deo. T H E O. quasi dicat. Date quod imaginem habet imaginato, id est denarium Cæsari. Potest enim & census Cæsari dare, & Deo propria offerre. B E D A. Id est decimas & primitias & oblationes & victimas, quomodo & ipse reddidit quæ Dei sunt, patris faciens voluntatē. H I E R O. Vel aliter: Nummum habentem Cæsaris imaginem reddite coactum Cæsari, vos ipsos libenter Deo reddite. Signatum est enim super nos lumen vultus tui Dñe non Cæsaris. T H E O. Quasi Cæsar etiam est vniuersiuique nostrorū corporum inquitabilis necessitas. Iubeat ergo Dominus dari corpori cibaria pro-

pria & vestitum, & quæ sunt Dei Deo. Sequitur: Et mirabantur super eo. Qui credere debuerant, ad tantam sapientiam sunt mirati, quod calliditas eorum non inuenisset locum.

c G L O. Postquam Dominus sapienter Pharisæorum callidam tentationem euitauit, ostenditur quomodo etiam Saducæos tentantes confundit. vnde dicitur: Et ve. ad eum Sadu. qui di. resur. non esse. T H E O P H I. Hæresis quædam dicebatur Saducæi, & hi resurrectionem negabant, & dicebant quod non sit Angelus neq; spiritus. Hi ergo accedentes ad Iesum, doctose narrationē quamdam inquisierunt per quam ostenderent resurrectionem non esse nec factam nec fieri. Et ideo subditur: Et interro. eum di. Magister. In quaquidem narratione septem ponunt, qui mulierem acceperat, vt magis rem trahant a resurrectione. B E D A. Recte. n. istiusmodi fingunt fabulam, quæ dellyramenti arguat eos, qui resurrectionem asserūt corporum. Potest autem fieri, vt vere in gente eorum aliquando hoc acciderit. H I E R O. Mysticus autem mulier sterilis non relinquens semen ex septem fratribus nouissime moriens, quid aliud significat quam Iudaicam synagogam relictam a spiritu septiformi, qui septem Patriarchas impleuit, qui non reliquerunt ei semen Abraham, quod est Iesus Christus: licet enim puer natus est illis, nobis tamen gentibus datus est, quæ mulier mortua erat Christo, nec cuiquam Patriarchæ de septem in resurrectione coniungeretur. Septenario namque numero vniuersitas perfectorum significatur, vt verba uice per Isa. dicitur: Apprehendent septem mulieres virum vnum, id est septem Ecclesiæ quas Dominus amat arguit & castigat, eum vna fide adorant. vnde sequitur: Et respondens Iesus ait illis: Nonne ideo er. non sci. scrip. neque vir. Dei? T H E O. quasi dicat. Vos non intelligitis qualem resurrectionem scriptura annunciat. Creditis enim, quod resuratio corporum talium sit futura, qualia nunc sunt, non autem sic erit. Sic igitur ignoratis scripturam, sed etiam virtutem ignoratis diuinam. Vos enim consideratis quasi difficile dicentes: Qualiter poterunt membra dissoluta coniungi & animabus adunari? hoc. n. respectu diuinæ potentia quasi nihil est. Sequitur: Cum enim a mor. resur. neque nubent, neque nubentur: sed erūt sicut Angeli Dei in cælis. quasi dicat. Diuina quædā erit vitæ restauratio & Angelica cum vltierius non corrumpemur: sed eodem modo manebimus, & propter hoc nuptiæ auferentur. Nam nuptiæ quidem nunc sunt propter corruptionem, vt per successionē generis persistamus & non deficiamus, tunc vero sicut Angeli erimus, qui sunt sine successione nuptiali & nunquam desinunt. B E D A. Considerandum est hic, quod latina consuetudo hic Græco idiomati non respondet. Nubere. n. proprie dicuntur mulieres, & viri vxores ducere: sed nos simpliciter dictum intelligamus, vt nubere de viris, & nubere de vxoribus scriptū sit. H I E R. Sic igitur erant non intelligentes scripturas, quia in resurrectione homines erunt sicut Angeli Dei, id est nemo ibi morietur, nemo ibi nascitur, nec infans est ibi nec senex. T H E O. Et aliter etiam decipiuntur non intelligentes scripturas. Si. n. has intellexissent, intelligerent quō per scripturas resurrectio mortuorum possit pbari. vñ subdit: De mortuis quæ resur. non le. in lib. Moy. super ru. quō dixit illis Deus in gens: Ego sum Deus Abra. Deus Isa. & Deus Iac. H I E. Dico autē super rubū, in quo est sititudo vsa, in quo ignis ardebat sed nō eius spinas cōsumebat, sic vos inflammamur eloquiū meum nec spinas vestras sub maledictō germinatas absument. T H E O. Dico autē: Ego sum Deus Abra. Deus Isa. & Deus Iac. Quasi d. Deus viuētium. vñ subdit: Nō est Deus mor. sed viuō. Caten. Aur. S. Thom. Q 4 No

Non enim dixit, ego fui, sed ego sum, tamquam illi praesentes existant. Sed forte aliquis dicit quod hoc dixit solum Deus de anima Abraham, non de corpore. Ad quod dicimus, quod Abraham vtrūque importat. corpus & animā ita, vt & corporis ipse sit Deus, & corpus viuat apud Deum. i. in Dei ordinatione. B E D A. Vel quia cū probauit animas permanere post mortem (neque enim poterat fieri, vt eorū esset Deus, qui nequaquam subsisterent) cōsequenter introduce retur & corporum resurrectione, quae cū animabus bona malaque gesserunt. H I E R. Cū autē dicit, Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob, ter Deū nominando, trinitatē intimauit. Cū autem dicit, Non est Deus mor. vñ Deū iterans, vnam substantiam significauit. Viuunt autem qui nec vendicāt portionem, quam elegerant. Mortui autē sunt, qui qd vendicauerant, perdidērunt. Vos ergo mulrum erratis. G L O. Quia videlicet & scripturis contradicebāt, & virtuti Dei derogabant.

Postquam dominus confutauit Phariseos, & Sadduceos tentantes, hic ostenditur quomodo satisfecit scribae querenti. vnde dicitur: Et accessit vnus de scri. qui au. il. cō. & vi. quoniam bene illis respondit, inter. eum quod esset primum omnium mandatorum. H I E R O. Quae est haec questio problematis, quod est commune omnibus peritis in legē, nisi qd diuersa in Exodo, & Leuitico, & Deuteronomio ordinantur mandata? vnde non vñ, sed duo intulit mandata, quibus quasi duobus verbis superpetus sponsa eleuatis nostra alitur infantia, & ideo subditur: Primum omnium mandatum est. Audi Israel, Dominus Deus tuus, Deus vnus est. Primum omnium maximum mandatum dicit: hoc est quod ante omnia debemus in corde singuli quasi vnicum pietatis fundamentum locare. i. cognitio, atque confessio diuinæ unitatis cum executione bonae operationis, quae in dilectione Dei, & proximi perficitur. vnde subdit: Et diliges dñm Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex tota virtute tua, hoc est primū mandatum. T H E O. Attende qualiter omnes animae vires enumerauit. Est enim virtus animae animalis, quam expedit in dicendo: Ex tota anima tua. qd quā pertinet ira & desiderium, quae omnia tribui vult diuini amoris. Est & alia vis quae dicitur naturalis, ad quam pertinet nutritiua & augmentatiua, & ista est etiā danda domino tota, propter quod dicit: Ex toto corde. Est & alia vis rationalis, quam mentem vocat, & ista etiā est danda Deo tota. G L O. Quod autem subdit: Et ex tota fortitudine. qd vires corporales referri potest. Sequitur: Secundum autem simile est huic: Diliges proximum tuum sicut teipsum. T H E O. Propter hoc dicit esse simile, quia haec duo mandata alternatim sunt sibi consona, & reciproce conuertuntur. nam qui diligit Deum, diligit & facturam suam. principale autem factorum eius est homo. vnde qui diligit Deū, diligere debet omnes homines, qui vero diligit proximum, qui multoties dat causam scandali, multo magis eum debet diligere, qui semper praestat beneficia, & ideo propter coherentiam horum mandatorum subdit: Maius horum aliud mandatum nō est. Sequitur: Et ait illi scri. Bene magister, in veritate dixisti. B E D A. Ostēdit ex hoc quod dicit: Maius est omnibus holocaustomatibus, & sacrificiis grauem saepe inter Scribas & Phariseos quaestionem esse versatā, quod esset mandatum primum siue maximū diuinæ legis, quibusdam videlicet hostias, & sacrificia laudantibus, aliis vero fidei & dilectionis operā praferentibus, eo qd plurimi patrum ante legem ex fide tantum, quae per dilectionem operatur placerent Deo. In hac sententia scriba iste se fuisse declarat. Sequitur: Iesus autem videns qd sapi. respondisset dixit illi. Non longe es a regno Dei. T H E O. In quo non eum esse perfectum testatur, non enim dixit. Intra regnum caelorum es, sed non longe es a regno Dei. B E D A. Ideo autem non fuit longe a regno Dei, quia sententiae

illius, quae noui testamenti, & euangelicā perfectioni est propria, fautor extitisse probatus est. A V G V S T. de Conf. euan. Nec moueat quod Matthaeus dicit tentatē fuisse, a quo dominus interrogatus est. Fieri enim potest, vt quamuis tentans accesserit, domini tamen responsione correctus sit. Aut certe ipsam tentationem non accipiamus malam tamquam decipere volentis inimicum, sed cautam potius, tamquam experiri amplius volentis ignotum. H I E R. Vel non est longe, qui venit callide. Longior namque est ignorantia a regno Dei, quam sciētia. vnde supra Sa duceis: Erratis inq, nesciētes scripturam neque virtutem Dei. Sequitur: Et nemo aude. iam eum interrogat. Quia enim in sermonibus cōfutati sunt, vltra non interrogat, sed aperitissime comprahēsum ratione tradunt potestati. Ex quo intelligimus venena inuidiae possid quidem superari, sed difficile cōquiescere. T H E O. Quia Christus ad passionē venturus erat, opinio nē falsam corrigi iudeorum, qui Christum filium Dauid esse dicebant non dominum eius. vnde dicitur: Et respondens Iesus, dixit do. in templo. H I E R O. Ideo palam esse de se loquitur vt inexcusabiles sint. Sequitur enim: Quomodo dicit scribae Christum filium Dauid esse? T H E O. Ostendit vero Christus se esse dominū per verba Dauid. Nam sequitur, Ipse autem dicebat in spiritu sancto. Dixit dominus domino meo, sede a dextris meis. q. d. Non potestis mihi dicere qd Dauid absque gratia spiritus sancti hoc dixerit, sed in spiritu sancto vocauit eum dominum. Et qd sit dominus, ostendit per hoc qd subdit, Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Ipsi enim erant inimici eius quos Deus pater posuit scabellum Christi. Quod autem a patre subiciuntur ei inimici, non infirmitatem filij sed vnitatem naturae qua in altero alter operatur, significat. Nam & filius subiicit inimicos patri, quia patrem clarificat super terrā. G L O. Sic ergo dominus ex praedictis concludit dubitabilem quaestionem. nam ex verbis Dauid praemisisset habetur qd Christus sit dominus Dauid, ex dicto autē scribarū habetur, qd sit filius eius. Et hoc est quod subditur: Ipse ergo Dauid dicit eum dominum, & vnde est filius eius? B E D A. Interrogatio Iesu nobis profuit vsque hodie contra Iudeos, & hi enim qui confitentur Christum esse venturum, hominem simplicem & sanctum virum asserunt de genere Dauid. Interrogemus ergo eos docti a domino, si simplex homo est, & tantum filius Dauid, quomodo vocet eum Dauid dominū suum in spiritu sancto? Non autem reprehenduntur qd Dauid filium dicunt, sed qd filium eum esse non credunt. Sequitur: Et multa turba libenter eum audiebat. G L O. Quia scilicet, videbant eum sapienter respondentem & interrogantem.

Confutatis Scribis & Phariseis, vt ignis eorū arida exempla incendit. vnde dicitur: Et dicebat eis in doctrina sua. Cauete a scribis qui volunt in stolis ambulare. B E D A. Ambulare in stolis, cultrioribus vestimentis indutos ad publicū procedere significat, in quo inter cetera diues ille, qui epulabat quotidie splendide peccasse describitur. T H E O. In stolis autem venerabilibus ambulabat ex hoc volentes praehonorari, & similes alia appetebant, quae cedunt ad gloriam. nā sequitur: Et saluari in foro, & in primis cathedris sedere in synagogis, & primos discubitus in cenis. B E D A. Notandum autem, qd non saluari in foro, non primos sedere vel discumbere verat eos, quibus hoc officij ordine competit, sed eos qui haec siue habita siue non habita indebite amant, a fidelibus quasi improbos docet esse cauendos, animū videlicet, non gradum redarguens, licet culpa non creat, si iidem in foro litibus interessent, qui in cathedra Moysi synagogae magistri cupiunt appellari. Duplici sane ratione vanis gloriis cupidis attendere iubemur, ne. seorum vel simulatione seducamur, & stimantes bona esse quae faciunt, vel emulatione inflam-

quod dicitur

memur, frustra gaudentes in bonis, quae laudari simulant. THEO Specialiter etiam Apostolos docet, vt nullam cum Scribis habeat conuersationem, sed ipsum Christum imitentur, ordinantque ipsos magistros in his quae sunt circa vitam agenda, alios eis supponit. B E D A: Non solum autem laudes ab hominibus: verū etiam pecunias quaerunt. vnde sequitur. Qui de uo. do. viduarum sub obtē. proluxa orationis. Sunt enim qui se iustos simulates a peccatorum suorum conscientia turbati quasi patroni pro eis in iudicio futuri pecunias accipere non dubitat, & cum porrecta manus pauperi precēs iurare soleat: illi ob hoc maxime in praecibus pernoctat, vt pauperi nummum tollat. T H E O. Accedebat autem Scribae ad has mulieres, quae sine praecessione viri manebat, quasi earū fierent praeciores, & simulatio ne orationis, & habitus reuerentiae, & hypocriti viduas decipiebant, & sic etiam deuorabat diuitum domos. Sequitur: Hi accipiunt prolixius iudicium, scilicet quam ceteri Iudaeorum peccantium. B E D A: Dominus qui appetituros primatus, & vanae gloriae cauendos esse monuerat, etiam dona ferentes in domum domini certo examine discernit. vnde dicitur: Et sedens Iesus contra Gazo. asp. quomodo tur. iac. qd in Gazo. Sermone graeco philatini, seruare dicitur, & Gaza Perlica lingua, diuitia vocantur. vnde Gazophylacium locus appellari solet, quod diuitiae seruantur, quo nomine, & arca, in qua donaria populi congregabantur ad vsus Te pli necessarios, & porticus, in quibus seruabantur, appellabantur. Habes exemplum de porticibus in euangelio: Haec inquit, verba locutus est in Gazophylatio docens in Templo. Habes & de arca in libro Regum. Et attulit Ioiada Potifex Gazophylacium vñ. T H E O. Erat autem laudabilis consuetudo apud Iudaeos, vt. f. habentes, & volentes aliquid in Gazophylatio ponere quod esset pro Sacerdotibus & pauperibus, & viduis, vt exinde nutrentur. vnde subditur: Et multi di. iac. multa. Multis autem hoc facientibus, accessit & vidua: ostendens affectum in oblatione pecuniae secundum propriam virtutem. vnde subditur: Cum ve. autē vna vi. pauper. misit duo mi. quod est quadrans. B E D A: Quadrantem vocant calculatores quartam partem cuiuslibet rei, vide licet & loci, aut temporis, aut pecuniae. Foritan ergo hoc loco quartam partē scilicet, id est quinque obolos significat. Sequitur: Et conuocans discipulos suos, ait illis: Amen dico vobis, quoniam vidua haec pauper plus omnibus misit qui miserunt in Gazophylacium. Deus enim non substantiam offerentium, sed conscientiam pensat, nec perpendit quantum in eius sacrificio, sed ex quanto proferatur. vnde subdit: Omnes enim ex eo quod abundabat illis miserunt: haec vero de pe. sua omnia quae ha. mi. to. victum suum. H I E R O. Mystice autem diuites sunt qui proferunt de thesauro cordis sui noua & vetera, quae sunt incerta, & occulta sapientiae diuinæ vtriusque testamenti. pauperula autem quae est, vt ego & mei similes, qui mitto quod possum, & desidero quod nō possum vobis explanare: nam non quantum vos audistis, sed ex quanto considerat Deus. Vnusquisque autem quadratē potest offerre quae est voluntas prompta, quae dicitur quadrans, quia cū tribus consistit. scogitatu, verbo, & facto, Quod dicit: Totum victum suum misit. hoc significat, quia tota voluntas corporis in victu consistit. vnde dicitur. Totus labor hominis in ore suo est. T H E O. vel aliter: Vidua ista anima hominis est: relinquit Sathanam, cui fuerat adiuncta, quae mittit in Templi acrio duo minuta, carnem. f. & mentem. carnem quidem per abstinentiam, mētem vero per humilitatem, vt sic audire valeat, qd totum victum suum posuit, & sacrum fecit, nihil de suo mundo relinquit. B E D A: Allegorice autem diuites, qui in Gazophylacium munera mittebant, Iudaeos de iustitia legis elatos designant. Vidua pauper, ecclesiae simplicitatem designat. pauper quidem, quia spiritum superbiae vel concupiscentias temporalium abiicit. vidua vero, quae Iesus vir eius pro ea mortem pertulit. Haec in Gazophylacium duo minuta mittit, quia dilectionē Dei & proximi, seu fidei & orationis munera deserit, quae consideratur proprie fragilitatis minuta,

T cum egrederetur de Templo, ait illi vnus ex discipulis suis: Magister, aspice quales lapides, & quales structurae. Et respondens Iesus ait illi: Vides has magnas aedificationes? Non relinquetur lapis super lapidem qui non destruat. Et cum sederet in monte Oliuarum contra templum, interrogabant eum separatim Petrus, & Iacobus, & Ioannes, & Andreas: Dic nobis quando ista fient, & quod signum erit quando haec omnia incipient consummari? Et respondens Iesus cepit dicere

Quia enim multa circa destructionem Hierusalem dominus locutus fuerat, discipuli eius mirabantur, qd tam magna, & pulchra aedificia destrui debeant: & propter hoc ostendunt ei Templi decorem, qui non solum ait haec destruenda fore, sed & qd in eis lapis super lapidem non relinqueretur. vnde sequitur. Et respon. Iesus ait illi: Vides has omnes mag. aedifica. Non relin. lap. su. lapi. qui non destruat. Sed dicerent aliqui, qd multae reliquiae remanserunt, vt Christum mendacem nitantur ostendere, sed nequaquam est hoc. Est enim aliqua reliquia remansissent: tamen vsque ad vniuersalem consummationem non relinquetur lapis super lapidem. Praeterea narratur, qd Helius Adrianus ciuitatem & templum a fundamento euerit: ita qd verbum domini quod hic dicitur sit impletum. B E D A: Diuinitus autem procuratum est, vt patefacta per orbem fidei euangelicae gratia, templum ipsum cum caeremoniis tolleretur, ne quis forte paruulus in fidei vi videret illa permanere quae a Deo sunt instituta. paulatim a sinceritate fidei, quae est in Christo Iesu ad carnalē laboretur Iudaismū. H I E R. In hoc etiā enumerat dominus discipulis cladem nouissimi temporis, id est destructionem templi cum plebe & litera sua, de qua lapis super lapidem non relinquetur, id est testimonia prophetarum super eos, in quo Iudaei reuerberant ea, vt in Eldra, & Zorobabel, & Machabaeos. B E D A: Recedente etiam domino de Templo, omnia legis aedificia, & compositio mandatorum ita destructa est, vt nihil a Iudaeis impleri possit, & capite sublato, vniuersa inter se membra compugnant.

Quia laudantibus quibusdam aedificationes templi dominus palam responderat haec esse omnia destruenda, discipuli secreto tempus, & signa praedictae destructionis interrogant. vnde dicitur: Et cum sederet in monte Oli. contra te. inter. eum. Sedet dominus in monte Oliuarum contra templum, cum de ruina, & excidio templi disputat, vt etiam ipso corporis situ verbis quae loquitur congruat, mystice designans, qd quietus manens in sanctis, superbiorum detestatur amentiam. Mons enim Oliueti fructiferam designat sanctae ecclesiae cellitudinem. A V G. Interrogantibus autem eum discipulis, ea respondit dominus quae iam ex illo tempore fuerat fecutura, siue de excidio Hierusalem, vnde orta est ipsius interrogationis occasio, siue de aduentu suo per ecclesiam, in qua vsque ad finem venire non cessat. In suis enim veniens agnoscitur, dum eius quotidie membra nascuntur, siue de ipso fine, in quo apparebit viuos iudicaturus, & mortuos. T H E O. Sed antequam eis ad interrogata respondeat, mentem eorum confirmat, vt non seducantur. vnde sequitur. Et respon. Iesus cepit di. il. Vide. ne quis vos seducat. Hoc autem dicit quia incipientibus circa Iudaeam passionibus, insurrexerunt quidam qui se doctores esse dicebant. vnde sequitur. Multi enim ve. in nomine meo: di. quia ego sum. B E D A: Multi enim imminente Hierosolymorum excidio extriterunt, qui se esse Christos dixerunt, tempusque liberatis iam appropinquare. Multi etiam in ecclesia ipsius etiam temporibus a postolorum Heresiarcha prodire. Multi etiam in nomine Christi venere Antichristi, quorū primus est Simon Magus, cui sicut in Actibus Apostolorum legimus auscultabant, qui in Samaria erant dicentes: Haec est virtus Dei quae vocatur magna.

gna. vnde & hic subditur. Et mul. sedu. A tempore autem dominice passionis in populo Iudaeorum qui latronem seditiosum elegerunt, & Christum saluatorem abiecerunt, nec hostium, nec seditiones cuius cessauerunt. vnde sequitur. Cum au. autem bella, & opi. bel. ne ti. Sed his aduentantibus, Apostoli ne trecentur, ne Hierusalem. Iudeamq; deserant. admonetur, quia videlicet non statim finis, quin potius in quadragesimo distendum sit annum. Et hoc est quod subditur: Oportet enim hac se. sed nondum finis, idest desolatio p uinciae, vltimumque vrbis, ac templi excidium. Sequitur. Exurgat autem gens contra gentem, & reg. supra regnu. T H E O. Idest, Romani contra Iudaeos, qd Iosephus narrat ante destructionem Hierusalem factum. Cum enim ges Iudaeorum tributum non redderet, Romani venerunt turbati. Sed quia tunc temporis Romani misericordes erant, possent quidem eorum spolia, non fuisset tamen destructio Hierusalem. sed qd Deus contra Iudaeos praeliaretur, ostenditur per id quod subditur: Et erunt terrae motus per loca, & fames. B E D A. Constat autem hoc tempore Iudaicae seditionis ad literam contigisse. Potest vero regnu super regnum, & pestilentia eorum, quorum sermo serpit, vt cancer, & fames audiendi verbum Dei, & commotio vniuersae terrae, & a vera fide separatio in haereticis magis intelligi, qui contra se inuicem dimicantes, ecclesiae victoriam faciunt.

illis: Videte nequis vos seducat. Multi enim venient in nomine meo, dicentes quia sum: & multos seducent. Cum audieritis autem bella & opiniones bellorum, ne timueritis. Oportet enim haec fieri, sed nondum finis. Exurgat enim gens contra gentem, & erunt remorosi per loca & fames, initium dolorum haec. Videte autem vosmetipsos, tradent enim vos in conciliis, & in Synagogis vapulabitis, & ante Praefides, & Reges stabitis propter me, in testimonium illis. Et in omnes gentes primum oportet praedicari euangelium. Et cum duxerint vos tradentes, nolite praecogitare quid loquamini, sed quod datum fuerit vobis in illa hora, id loquamini. Non enim vos estis loquentes, sed spiritus sanctus. Tradet autem frater fratrem in mortem, & pater filium, & consurgent filii in parentes, & morte afficiet eos. Et eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum. Qui autem sustinuerit in finem, hic saluus erit. Cum autem videritis abominationem desolationis stantem vbi non debet, qui legit intelligat, tunc qui in Iudaea sunt fugiant in montes, & qui super tectum non descendat in domum, nec introeat, vt tollat quid de domo sua, & qui in agro erit, non reuertatur retro tollere vestimentum suum. Vah autem praegnantibus, & nutriendis in illis diebus. Orate ergo, vt hyeme non fiant.

cit: Stantem in loco sancto. in hac autem mutatione verbi Marcus exposuit eandem sententiam. Ideo quippe dixit. Vbi non debet, quia in loco sancto non debet. B E D A: Quando autem ad intelligentiam prouocamus, mysticum monstratur esse quod dictum est. Potest autem simpliciter aut de Antichristo accipi, aut de imagine Caesaris, quam Pilatus posuit in templo, aut de Adriani equestri statua quae in ipso sancto sanctorum loco multo tempore stetit. Abominatio quoque secundum veterem scripturam idolum nuncupatur, & iccirco addidit: Desolationis, qd in desolato templo, atque deserto idolum positum sit. T H E O. Vel abominationem desolationis dicit ingressum hostium in ciuitatem p violentiam. A V G. ad Esichium: Lucas vero, vt ostenderet tunc factam fuisse abominationem desolationis, quando expugnata est Hierusalem, hoc eodem loco domini verba commemorat. Cum videritis circumdari ab exercitu Hierusalem, tunc scitote, quia appropinquauit desolatio eius. Sequitur. Tunc qui in Iudaea sunt, fugiant in montes. B E D A. Haec iuxta literam facta esse constat, cum appropinquante Romano bello, & exterminio Iudaicae gentis: oraculo admoniti omnes qui erant in ponuincia Christiani, longius discesserunt, vt Ecclesiastica narrat historia, & trans Iordanem secedentes, manebant ad tempus in ciuitate Pella, sub tutela Agrippae Regis Iudaeorum, cuius in actibus Apostolorum mentio est, qui cum ea quae sibi obtemperare volebat parte Iudaeorum, semper imperio Romanorum subditus agebat. T H E O. Bene autem dixit Qui in Iudaea sunt, quia Apostoli in Iudaea adhuc non erant, sed ante praerium fugati sunt a Hierusalem. G L O. Vel magis ipsi exierunt, spiritu ducti diuini. Sequitur. Et qui super tectum, non descendent in domum, nec intro, vt tollat quid de domo sua. Desiderabile. n. erit etiam nudo corpore de tanta tribulatione saluari. Sequitur: Vah autem praeg. & nut. in illis diebus. B E D A: Quarum. v. vteri, vel manus filiorum sarcina pergrauata, fuge necessitatem non minime impediunt. T H E O. Mihi autem videtur, qd filiorum esum in his ostendat, nam fame, & pestilentia afflicti manus filiis iniecerunt. B E D A: Postquam autem fecerat mentionem de duplici impedimento fuge, quod. s. possit esse vel ex cupiditate reru alpor tandarum, vel ex deportatione nationum, tangit tertium impedimentum, quod. s. est ex parte temporis dicens: Orate ergo, vt hyeme non fiant. T H E O. Ne. s. ex difficultate temporis impediatur qui fugere cupiunt. Causam autem tantae necessitatis ad esse giendum conuenienter assignat, cum dicit. Erunt enim in diebus illis tribulatio. ta. qua non fuit ab initio crea. quam condidit. Deus vsq; nunc, nec fient. A V G. ad Esichium: Iosephus enim qui Iudaicas scripsit historias, talia mala dicit illi populo tunc accidisse, vt vix credibilia videantur. vnde non immerito dictum est talem tribulationem, nec fuisse a creaturae initio, nec futuram. Sed est tempore Antichristi talis, aut maior forsitan erit, intelligendum est de illo populo dictum, qd eis talis amplius futura non erit. Si enim Antichristum illi primi & praecipui recepturi sunt, facturus est tunc idem populus tribulatione potius quam passurus. B E D A. Hoc autem

autem solum est in tantis malis refugium, vt Deus qui dat virtute patiendi, breuiet potentiam persequendi. vnde sequitur. Et nisi breui. do. di. T H E O. Idest, nisi in breui spacio bellum Romanorum fuisset, non fuisset sal. omnis caro, idest nullus euasisset Iudaeus, sed propter electos quos elegit, idest propter Iudaeos credentes, aut in posteru credi- turos, breuiavit dies, idest cito bellum est terminatum. nam p sciebat Deus, qd multi post desolationem ciuitatis crederet Iudaeorum: huius gratia eorum genus ex toto destrui non permisit, A V G. ad Esichium: Quidam autem conuenientius intellexit se mihi videtur mala ipsa significata nomine dierum, sicut dicti sunt dies mali in aliis scripturae diuinae locis, neque enim dies ipsi mali sunt, sed ea quae sunt in eis. Ipsa ergo dicta sunt breuiari, vt Deo donante tolerantiam minus sentirent, ac sic quae magna essent, breuia fierent. B E D A: Vel aliter. Haec quae dicit ab illo loco. Erunt dies tribulationis. temporibus Antichristi propria congruunt, quando non solum tormenta crebriora, & acerbiora, quam prius consueuerat ingerenda sunt fidelibus, sed quod grauius est, signorum quoque operatio eos qui tormenta ingerunt, comitabitur. Haec autem tribulatio quanto ceteris, quae praecessere praesularu pondere grauior fuit, tanto est tps breuiate moderatior futura. Namque tribus annis & dimidio, quantum de prophetia Danielis, & Apocalypsi Ioannis conuicti potest, ecclesia per orbem impugnanda esse credit. Iuxta vero sensus spirituales, cum viderimus abominationem desolationis stare vbi non debet, hoc est, haereticos & flagitia regnare in ter eos, qui caelestibus mysteriis videbantur esse consecrati, tunc quantumque in Iudaea, hoc est in confessione vere fidei perhastimus, tanto altius virtutum calmen debemus ascendere, quanto plures ampla vitoru itinera sequi videmus. H I E R O. Fuga enim in montes est, vt non descendat ad ima, qui ascendit ad alta. B E D A. Tunc qui super tectum est, hoc est, qui excedit animo carnalia facta tanquam in aura libera spiritaliter viuunt, ne descendat ad imos actus pristinae conuersationis, neque ea quae reliquerit mundi carnisue desideria repetat. Domus namq; nostra vel mundus hic, vel ipsa in qua degimus, nostra intelligenda est caro. H I E R O. Dicit enim, Orate, vt hyeme non fiat fuga vestra vel sabbato. i. ne finiantur fructus nostri operis cum fine tps. hyeme enim finitur fructus, sabbato vero tps. B E D A: Si aut de consummatione mundi intel ligat haec praecipui, vt non refrigescat fides nostra & in Christu charitas, neque vt ociosi in opere Dei torpeamus virtutu sabbato. T H E O. Oportet et nos a peccato fugere cum seruire, & non frigidare, & quiete. H I E R O. Tribulatio aut erit ingens & dies breues propter electos, ne malicia huius tps mutet intellectu eoru.

Epist. 2. vbi supra.

Epist. 2. vbi supra.

Lib. 2. c. 77.

Epist. 2. vbi supra.

Epist. 2. vbi supra.

Epist. 2. vbi supra.

Epist. 2. vbi supra.

Epist. 2. vbi supra.

Epist. 2. vbi supra.

Epist. 2. vbi supra.

Epist. 2. vbi supra.

Epist. 2. vbi supra.

Epist. 2. vbi supra.

Epist. 2. vbi supra.

Epist. 2. vbi supra.

Epist. 2. vbi supra.

Epist. 2. vbi supra.

Epist. 2. vbi supra.

Epist. 2. vbi supra.

Epist. 2. vbi supra.

Epist. 2. vbi supra.

Epist. 2. vbi supra.

Epist. 2. vbi supra.

Epist. 2. vbi supra.

Epist. 2. vbi supra.

Epist. 2. vbi supra.

Lib. 2. c. 77.

Cap. 19.

Hom. 9.

B E D A:

BEDA: Sub exemplo arboris docuit dominus consummationis exemplum dicens: A ficu autem discite parabolam. Cum iam ramus eius tener fuerit, & nata fuerint folia, cognoscitis quia in proximo fit aestas. Sic & vos. cum videritis hac fieri, scitote quod in proximo sit in ostitis. THEO. quasi dicat, sicut cu fici nascitur folia ita

f A ficu autem discite parabolam. Cum iam ramus eius tener fuerit & nata fuerint folia, cognoscitis quia in proximo fit aestas. Sic & vos cum videritis hac fieri, scitote quod in proximo sit in ostitis. Amen dico vobis, quonia non transibit generatio hec, donec omnia ista fiant. Caelum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt.

De die autem illo vel hora nemo scit, neque angeli in caelo,

quod est ecclesia, exceptis his locis ubi ille aduentus vltimus ita promittitur, vt propinquare dicatur, & quod in vltimo sermonis secundum Mattheum aduentus euidenter exprimitur, ubi dicitur: Cum venerit filius hominis in maiestate sua. Quid enim est. Cum videritis hac fieri? nisi ea quae supra dixit, in quibus est etiam id quod ait: Et tunc videbitur filium hominis venientem in nubibus. Non itaque tunc erit finis, sed tunc erit in proximo. an dicendum est non omnia quae supra commemorata sunt esse intelligenda, sed aliqua eorum, hoc videlicet excepto quod dictum est: Et tunc vide. si. ho. venientem? Ipse quippe finis erit, non tunc proximus erit, sed Mattheus aperuit nullis exceptis esse accipiendum dicens: Cum vide. hac omnia: scitote quia prope est in ianuis. Intelligitur ergo quod supra dictum est sic: Et mittet Angelos suos, de quatuor mundi partibus, id est de toto orbe terrarum congregabit electos suos, quae tora hora nouissima facit veniens in suis membris tamquam in nubibus. BEDA: Potest autem hac fructificatio fici mystice intelligi super statu synagoga, quae veniente ad se domino, quia fructum iustitiae non habebat in eis qui tunc increduli erant, aeterna sterilitate damnata est. Sed quoniam dixit Apostolus, quod cum plenitudo gentium intrauerit, omnis Israel saluus erit. Quid est hoc, nisi quod diu sterilis arbor fici fructum quem negauerat reddet? quod ubi factum fuerit aetate verae pacis esse in ambigis.

THEO. Vel folia fici nata verba sunt praesentia, aestas proxima dies est iudicij, in qua vnaquaque arbor manifestauit, quae inrus habuit, aridum ad comburendum, an viride ad plantandum cum ligno vitae. Sequitur: Amen dico vobis, quoniam non transibit generatio haec, donec ista omnia fiant. BEDA: Nominis generationis aut omne hominum significat genus, aut specialiter Iudaeorum. THEO. Vel aliter: Non transibit generatio haec, scilicet christianorum donec omnia fiant, quae circa Hierusalem & Antichristi aduentum dicta sunt. Non enim dicit generationem Apostolorum, quia maior pars Apostolorum non peruenit vsque ad Hierusalem consummationem. Dicit autem hoc de generatione christianorum, volens discipulos consolari, ne crederent quod in illis temporibus fides deficeret. prius enim namque credent immobilia deficient, quam verba Christi. vnde subditur: Caelum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt. BEDA: Caelum quod transibit non aethereum siue sidereum, sed aereum intel ligere debemus. Quocumque enim peruenire potuit aqua diluuij, eo iuxta beati Petri sententiam ignis iudicij perueniet. Transient autem caelum & terra per eam, quam nunc habent imaginem, attamen per essentiam sine fine subsistent.

THEO. Volens dominus discipulos impedire ab interrogatione illius diei & horae, dixit: De die autem illo & hora nemo scit, neque Angeli in caelo ne. si. nisi pater. Si enim dixisset, quia scio, tamen nolo vobis reuelare, ipsos non modicum contristasset. Nunc vero sapientius egit, & ipsos excludit ab huiusmodi interrogatione, ne ei molesti fierent in hoc quod dixit: Neque Angeli sciunt neque ego. HILA. libro ix. de Trinitate. Ignoratio autem diei atque horae obicitur vnigenito Deo, vt Deus ex Deo natus non sit in ea natura perfectione qua Deus est. Sed primum sensu communis iudicij sentiendum est an credibile esse possit vt aliquid ex omnibus nesciat, qui omnibus ad id quod sunt atque erunt, auctor est? Quomodo enim extra eius naturae scientiam est per quam & in qua id quod efficiendum sit continetur? Hanc autem ille diem ignorat, quae aduentus sui dies est humanae naturae, quod agere diffiniunt, quantum in se est praesciunt, & se-

quitur gerendi cognitio voluntatem agendi. Quomodo ergo dominus gloriae aduentus sui ignorata die, natura esse imperfectae creditur, quae & necessitatem habeat adueniendi, & scientiam aduentus sui non adepta sit? Iam vero quanta impietatis, geminatur occasio, si Deo patri deputabitur indignitatis affectus, si ei ademerit beatitudinis cognitio nem, cui mortis indu xerit praescientiam? si in eo omnes scientiae thesauri sunt, die hunc non ignorat, sed meminit nos conuenit occultos in eo scientiae thesaurus esse. Ignoratio igitur eius est secundum quod thesauri scientiae in eoa tent. In omnibus enim que Deus ignorare se loquitur, ignorantia non decinetur, sed aut tempus est non loquendi, aut dispensatio non agendi. Si autem tunc cognouisse Deus dicitur, quod Abraham eum amauerit cum hoc non celauit Abraham, necesse est & vt pater ob id die scire dicatur, quia non celauerit filio. Si itaque diem filius nescit, sacramentum est vt taceat, e contrario pater solus ostendit scire, quia non taceat. Absit autem corporalium mutationum nouitatis in patre & filio existimari. Denique ne per infirmitatem ignorare dicatur, continuo subiicit: Videte, vigilate & orate, nescitis enim quando tempus sit. HIERO. Vigilia enim opus est mentis ante mortem corporis. THEO. Docet autem vigilare & orare, duo haec. Multi namque vigilamus, sed noctes ducetes in prauitates, ad hoc autem consequenter similitudinem inducit dicens: Sicut homo qui peregre profectus reliquit domum suam, & de seruis suis potestatem cuiusque operis & ianitori praecipit vt vigilat. BEDA: Homo qui peregre profectus reliquit domum suam Christus est, qui ad patrem post resurrectionem victor ascendens, ecclesiam corporaliter reliquit, quam tamen nunquam diuinae praesentiae praesidio destituit. GREG. in Homi. Carnis etenim locus propria terra est, quae velut ad peregrinandum ducta est, cum per redemptorem nostrum est in caelum collocata. Dedit autem seruis suis potestatem cuiusque operis, quia fidelibus suis coelestia sancti spiritus gratia, facultate tribuit bonis operibus seruiendi. Ianitori quoque praecipit vt vigilaret, quia ordini pastorem commissae sibi ecclesiae curam iubet impendere. Non solum autem rectores ecclesiae, sed omnes vigilare praecipimur, ianuas cordium custodientes, ne antiqui hostis mala suggestio subintraret, ne nos dominus dormientes inueniat. vnde ex hac similitudine concludens subdit: Vigilate ergo, nescitis enim quando dominus veniat. an me. no. an. galli can. an. mane cum vene. re. inue. vos dormientes. HIERO. Nam qui dormit, non corpora vera, sed phantasmata intendit & vacuus vigilat de his quae viderat, sic nimirum sunt qui quos mundi amor rapit, in vita deserunt post vitam quod somniabant pro certo. THEO. Vide autem quia non dixit: Nescio quando tempus erit, sed nescitis. Propter hoc enim hoc occultauit, quia nobis ex pediebat. nam si nunc ignorantes finem non curamus, quid faceremus si finem sciremus? malitias namque nostras differemus vsque ad vltimum. Attendamus etiam diuisiones. sero namque finis existit, cum quis moritur senectute. media nocte, cum quis moritur in medio iuuentutis. galli cantu vero, cum ratio compleatur in nobis: Cum enim incipit puer secundum rationem viuere, tunc galus in eo vociferatur excitans a somno sensualitatis. mane autem, puerilis est aetas. Oportet enim omnes istos finem praescire, nam & puero cauendum ne imbaptizatus pertranscat. HIERO. Hoc autem sine concludit sermonem, vt commune omnium praecceptum nouissimi per primos audiant. vnde subdit: Quod autem vobis dico omnibus dico, uigilate. AVGVST. ad Hesi. Non solum enim illis dixit quibus tunc audientibus loquebatur, sed etiam illis qui fuerunt post illos ante nos, & ad nos ipsos, & qui erunt post nos vsque ad nouissimum eius aduentum. Numquid autem omnes inuenturus est dies ille in hac uita, aut quilibet dicitur esse, quod ad defunctos etiam pertinet quod ait: Vigilate, ne cum uenerit repente inueniet uos dormientes. Cur itaque omnibus dicit, quod ad eos solos pertinet, qui tunc erunt, nisi quia ad omnes pertinet quomodo dixi? Tunc enim unicuique ueniet dies ille, cum uenerit eius dies, ut talis hinc exeat qualis est iudicandus illo die, ac per hoc uigilare debet omnis christianus, ne imparatum eum inueniat Domini aduentus. Imparatum autem inueniet dies ille, quem imparatum inueniet suae uita huius vltimus dies.

neque filius, nisi pater. Videte, vigilate, & orate. Nescitis enim quando tempus sit. Sicut homo qui peregre profectus reliquit domum suam & dedit seruis potestatem cuiusque operis. & ianitori praecipit vt vigilat. Vigilate ergo. Nescitis enim quando dominus domus veniat, sero, an media nocte, an galli cantu, an mane, ne cu uenerit repete, inueniat uos dormientes. Quod ait vobis dico, oib' dico. Vigilate.

THEO. Nunc aspergamus librum nostrum de sanguine, & limina domorum, & funem coccineum circumdumus domui orationis nostrae, & coccum in manu nostra, vt Zaram ligemus, vt vaccam russam i valle occisam enarrare possumus. De Christi. n. occisione narratur euangelista praemittit. Erat autem Pascha, & azima post biduum. BEDA: Pascha quidem hebraice dicitur pascha, non a passione, vt plerique arbitrantur, sed a transitu nomen, eo quod exterminator videns sanguinem in foribus Israelitarum, pertransierit nec percussit eos, vel ipse dominus praebens auxilium populo suo, desuper ambulauit. HIERO. Vel Pascha transitus interpretatur, pascha vero imolatio. In immolatione agni & transitu populi per mare, vel per Aegyptum, praefiguratur passio Christi, & redemptio populi de inferno, quod nos post biduum uisitat, id est plenissima luna aetate Christi perfecta, vt nec cum aliqua parte tenebrosa carnes agni immaculati, qui tollit peccata mundi in vna domo, quae est ecclesia catholica calcia charitate, & armati virtute comedamus. BEDA. Hoc autem iuxta veteris instrumenti scripturam, inter pascha & azima distat. quia pascha ipse solus dies appellatur, in quo agnus occiditur ad vesperam: hoc est xiiii. luna mensis primi. xv. autem luna quando egressum est de Aegypto succedebat festiuitas azimorum quae septem diebus, id est vsque ad xxi. diem eiusdem mensis ad vesperam est statuta solemnitas. verum euangelista indifferenter & die azimorum p. pascha, & p. diebus azimorum pascha ponere solent. vnde & Marcus hic dicit: Erat autem pascha & azimorum & pascha dies in azimis panibus est celebrari praecipit: & nos quasi pascha perpetuum facientes, semper ex hoc modo transire praecipimur. HIERO. A principibus autem egressa est iniquitas in Babylone, qui templum, & vasa, & se purificare secundum legem ad elum agni debuerant. vnde sequitur. Erat autem pascha & scri. quomodo euo dolo. tene. & occiderent. Occiso autem capite totum corpus enerte efficitur. vnde miseri faciunt quod caput moriatur. Vitant autem die festum, quod conuenit illis: non enim est festiuitas his qui vitam & misericordiam perdidit. vnde sequitur: Dicebant autem: Non in die festo, ne forte tumultus fieret in populo. BEDA. Non qui dem metuentes seditionem, vt simplex sermo demonstrat, sed cauentes, ne auxilio populi de suis manibus tolleretur. THEO. Ipse tamen Christus tempus sibi constituerat passionis, voluit enim in paschate crucifigi, quia ipse verum erat pascha.

BEDA: Passus dominus pro toto mundo, & vniuersas nationes suo sanguine redempturus, moratur in Bethania, id est in domo obedietae. vnde dicitur: Erat enim Bethania in domo. Ie. & recum. venit mulier. HIERO. Hinnulus enim ceruorum semper ad lectum suum redit, id est filius patri obediens vsque ad mortem, a nobis obedientiam petit. BEDA: Dicit autem: Si monis leprosi, non quod leprosi illo tempore permaneret, sed quod ante leprosi, postea a Salvatore mundatus est nomine pristino permanente, vt virtus curantis appareat. THEO. Quamuis autem quatuor euangelista vnguentum mulieris commemorarent: non est tamen vna. sed duae. vna quidem quae describitur a Ioanne, quae soror est Lazari, quae ante sex dies pascha: vixit pedes Iesu: alia vero quae a reliquis tribus euangelistis describitur. Adhuc autem si attendas, inuenies has tres esse. A Ioanne enim vna describitur, altera vero a Luca, a duobus vero reliquis altera. Quae a Luca describitur meretrix esse, dicitur in medio praedicationis tempore ad Iesum venisse. Haec vero quae a Mattheo, & Marco de scribitur, dicitur in tempore passionis venisse non consentem se praebitricem. AVGVST. de Con. euan. Ego autem nihil aliud intelligendum arbitror, nisi quod non aliam quidem fuisse mulierem quae peccatrix tunc accessit ad pedes Iesu, sed eandem Mariam bis hoc fecisse. semel. s. quod Lucas narrauit cum primo accedens cum humilitate, & lachrymis, meruit peccatorum remissionem. nam & hoc Ioannes commemorauit, cum de Lazaro resuscitando coepisset loqui, antequam veniret in Bethaniam, dicens. Maria autem erat quae vixit dominum vnguento, & extersit pedes eius capillis

CAP. XIII.

IERO. Nunc aspergamus librum nostrum de sanguine, & limina domorum, & funem coccineum circumdumus domui orationis nostrae, & coccum in manu nostra, vt Zaram ligemus, vt vaccam russam i valle occisam enarrare possumus. De Christi. n. occisione narratur euangelista praemittit. Erat autem Pascha, & azima post biduum. BEDA: Pascha quidem hebraice dicitur pascha, non a passione, vt plerique arbitrantur, sed a transitu nomen, eo quod exterminator videns sanguinem in foribus Israelitarum, pertransierit nec percussit eos, vel ipse dominus praebens auxilium populo suo, desuper ambulauit.

CAP. XIII.

Rat autem Pascha, & azima post biduum, & quarebant summi Sacerdotes & Scribae, quomodo eum dolo teneret & occideret. Dicebant enim: Non in die festo, ne forte tumultus fieret in populo.

Et cum esset Bethaniae in domo Simonis leprosi, & recumbere, venit mulier habens alabastrum vnguenti nardi pisticae preciosi, & fracto alabastro, effudit super caput eius. Erant autem

suus, cuius frater Lazarus infirmabatur. Quod autem in Bethania rursum fecit, aliud est quod ad Lucae narrationem non pertinet, sed pariter narratur a reliquis tribus. Quod ergo Mattheus, & Marcus caput domini vnguento illo perfusum dicunt: Ioannes autem pedes, accipiamus non solum caput, sed etiam pedes domini perfusum esse mulierem, nisi forte quoniam Marci fracto alabastro perfusum caput comminuerat, tam quisquam calumniosus est, vt in vaso fracto neget aliquid remanere potuisset, vnde etiam pedes domini perfunderet. Sed religiosus contemdet aliquis non ita fractum esse, vt totum effunderet, vel prius accipiat perfusos pedes, antequam illud fractum esset, vt i integro remaneret. unde etiam caput perfunderetur. BEDA: Est autem alabastrum genus maris candidi, variis coloribus intermixti, quod ad vasa vnguentaria cauere solent: eo quod optime seruari ea incorrupta dicatur. Nardus vero est frutex aromaticus grandi ut aiunt, & crassa radice, sed breui, ac nigra fragilique. Quamuis autem pinguis sit: tamen redoler, vt cupressus alpero sapore, folio paruo denique, cuius cacumina in aristas se spargunt, ideoque gemina dote pigmentarii nardi spicas, ac folia celebrant. Et hoc est quod ait Marcus: Vnguenti nardi pisticae preciosi, quia videlicet vnguentum illud quod attulit maria domino, non solum de radice confectum est nardi: verum etiam quo praeciosius esse, spicarum quae quae foliorum eius adiectione odoris, ac uirtutis illius erat accumulata gratia. THEO. Vel sicut in graeco dicitur, Nardi pistichis, id est fidelis, eo quod vnguentum nardi erat abique dolo cum fide confectum. AVGVST. de Con. euan. Postest autem uideri contrarium, quod Mattheus, & Marcus postea quae dixerunt pascha & Biduum, deinde commemorauerunt, quod erat Iesus in Bethania, ubi de illo precioso vnguento dicitur. Ioannes autem ante sex dies pascha: dicit Iesum uenisse in Bethaniam, de eodem vnguento narratur. Sed qui ita mouentur, non intelligunt Mattheum, & Marcum illud quod in Bethania de vnguento factum erat, non post illam praedicationem de biduo, sed adhuc cum sex dies essent ante pascha recapitulando postuisset. HIERO. Mystice autem Simon leprosus mundum infidelem primo, & postea fidelem significat. mulier autem cum alabastrum ecclesiasticam fidem, quae dicit: Nardus mea dedit odorem suum. Pistica nardus dicitur, id est fidelis & preciosa. Domus impleta odore, caelum & terra est. Fractum alabastrum carnale desiderium est, quod frangitur ad caput ex quo omne corpus compaginatum est. recumbente ipso, id est humiliante se ut cum tangeret fides peccatricis, quae de pedibus ascendit ad caput, & ad pedes a capite descendit per fides, id est ad Christum, & ad membra eius. Sequitur: Erat autem quidam indigne ferens intra semetipsum, dicens: Vt quid perdidisti? Per synecdochen dicitur unus pro multis, & multi pro uno. Perditus enim Iudas, de salute perditionem inuenit, & in uita fructifera mortis laqueus nascitur. Sub praetextu autem auaritiae mysterium fidei loquitur. Etenim nostra fides trecentis enim denariis in decem sensibus interioribus, s. & exterioribus, s. p. corp' & animae, & spum triplicatis. BEDA: Quod autem dicit: Et fremuerunt in eam, nequaquam debemus de diligentibus Christum Apostolis dictum credere, sed de Iuda potius sub numero plurali. THEO. Vel conuenienter uidetur innui, quod discipuli plures mulierem arguerunt, eo quod saepe Christum audierant de elemosyna docentem. Iudas uero non eadem intentione indigne tulit, sed propter auorem pecuniae, & turpe lucrum. unde & Ioannes ipsum solum commemorat tamquam fraudulenta intentione mulierem arguentem. Dicit autem: Et frem. in eam. i. molesti erant ei exprobrantes, & iniurias inferentes. Arguit autem dominus discipulos eo quod desiderium impediunt mulieris. unde sequitur: Iesus autem dixit: Sinite eam, & quid illi molesti estis? Postquam enim munus obtulerat, illam per opprobria peruerterat. ORI. super Matth. Doluerunt enim de perditione vnguenti, quod poterat uenundari multo pretio, & dari pauperibus: tamen non debebat fieri hoc, quia conueniens erat ut super caput Christi funderetur sancta & decenti infusione. unde sequitur. Bonum opus operata est in me. Vique adeo autem efficax est laus huius operis boni, ut exhortetur nos omnes ad offerenda & praeciosa operibus impleta domini caput, ut de nobis dicatur.

quidam indigne ferentes intra semetipsum, & dicentes: Vt quid perditio ista vnguenti facta est? Poterat enim vnguentum istud uenundari plusquam trecentis denariis, & dari pauperibus. Et fremebant in eam. Iesus autem dixit: Sinite eam. Quid illi molesti estis? Bonum opus operata est in me. Semper enim pauperes habetis uobiscum, & cum uolueritis, potestis illis benefacere: me autem non semper habebitis. Quod habuit, haec fecit, praerent vngere corpus meum in sepulturam. Amen dico uo-

coloribus intermixti, quod ad vasa vnguentaria cauere solent: eo quod optime seruari ea incorrupta dicatur. Nardus vero est frutex aromaticus grandi ut aiunt, & crassa radice, sed breui, ac nigra fragilique. Quamuis autem pinguis sit: tamen redoler, vt cupressus alpero sapore, folio paruo denique, cuius cacumina in aristas se spargunt, ideoque gemina dote pigmentarii nardi spicas, ac folia celebrant. Et hoc est quod ait Marcus: Vnguenti nardi pisticae preciosi, quia videlicet vnguentum illud quod attulit maria domino, non solum de radice confectum est nardi: verum etiam quo praeciosius esse, spicarum quae quae foliorum eius adiectione odoris, ac uirtutis illius erat accumulata gratia. THEO. Vel sicut in graeco dicitur, Nardi pistichis, id est fidelis, eo quod vnguentum nardi erat abique dolo cum fide confectum. AVGVST. de Con. euan. Postest autem uideri contrarium, quod Mattheus, & Marcus postea quae dixerunt pascha & Biduum, deinde commemorauerunt, quod erat Iesus in Bethania, ubi de illo precioso vnguento dicitur. Ioannes autem ante sex dies pascha: dicit Iesum uenisse in Bethaniam, de eodem vnguento narratur. Sed qui ita mouentur, non intelligunt Mattheum, & Marcum illud quod in Bethania de vnguento factum erat, non post illam praedicationem de biduo, sed adhuc cum sex dies essent ante pascha recapitulando postuisset. HIERO. Mystice autem Simon leprosus mundum infidelem primo, & postea fidelem significat. mulier autem cum alabastrum ecclesiasticam fidem, quae dicit: Nardus mea dedit odorem suum. Pistica nardus dicitur, id est fidelis & preciosa. Domus impleta odore, caelum & terra est. Fractum alabastrum carnale desiderium est, quod frangitur ad caput ex quo omne corpus compaginatum est. recumbente ipso, id est humiliante se ut cum tangeret fides peccatricis, quae de pedibus ascendit ad caput, & ad pedes a capite descendit per fides, id est ad Christum, & ad membra eius. Sequitur: Erat autem quidam indigne ferens intra semetipsum, dicens: Vt quid perdidisti? Per synecdochen dicitur unus pro multis, & multi pro uno. Perditus enim Iudas, de salute perditionem inuenit, & in uita fructifera mortis laqueus nascitur. Sub praetextu autem auaritiae mysterium fidei loquitur. Etenim nostra fides trecentis enim denariis in decem sensibus interioribus, s. & exterioribus, s. p. corp' & animae, & spum triplicatis. BEDA: Quod autem dicit: Et fremuerunt in eam, nequaquam debemus de diligentibus Christum Apostolis dictum credere, sed de Iuda potius sub numero plurali. THEO. Vel conuenienter uidetur innui, quod discipuli plures mulierem arguerunt, eo quod saepe Christum audierant de elemosyna docentem. Iudas uero non eadem intentione indigne tulit, sed propter auorem pecuniae, & turpe lucrum. unde & Ioannes ipsum solum commemorat tamquam fraudulenta intentione mulierem arguentem. Dicit autem: Et frem. in eam. i. molesti erant ei exprobrantes, & iniurias inferentes. Arguit autem dominus discipulos eo quod desiderium impediunt mulieris. unde sequitur: Iesus autem dixit: Sinite eam, & quid illi molesti estis? Postquam enim munus obtulerat, illam per opprobria peruerterat. ORI. super Matth. Doluerunt enim de perditione vnguenti, quod poterat uenundari multo pretio, & dari pauperibus: tamen non debebat fieri hoc, quia conueniens erat ut super caput Christi funderetur sancta & decenti infusione. unde sequitur. Bonum opus operata est in me. Vique adeo autem efficax est laus huius operis boni, ut exhortetur nos omnes ad offerenda & praeciosa operibus impleta domini caput, ut de nobis dicatur.

7151285

Ep'la 2. post medium.

no longe a fine.

Lib. a. c. 79.

G **H I L A.** Sicut gratias egerunt antequam biberent: ita etiā gratias agunt & postquā biberunt. vnde dicitur. Et hymno dicto exi. in mon. Oli. } vt. addifcas & ante cibū & post cibum gratiarum reddere agiones. **H I E R O.** Hymnum enim dicit laudem dñi, vt est in Psal. 21. Edent pau. & sa. & lau. dom. qui requi. eum. Et odorauerūt, & mā ducauerunt oēs pingues terræ. **T H E O.** Simul etiam & hic ostendit quod amplectibile erat sibi p nobis mori, quia cū tradendus erat, Deū laudare dignatus est. Doct etiam nos, cum in angustias incidimus propter multorū salutem non contristari, sed Deo gratias agere, qui in nostra tribulatione operatur multorum salutem. **B E D A:** Potest etiā hymnus ille intelligi quem dominus sūm Ioannem patri gratias agens decabat, in quo & pro seipso, & pro discipulis, & pro eis qui per verbū ipsorum credituri erāt, eleuatis sursum oculis præcabatur. **T H E O.** Exiuit autē in montem, vt ad eum solitariū existentem accedentes, ipsum caperēt absque tumultu. Si enim accessissent cum in ciuitate manebat, forte fuisset multitudo populi conturbata, & tunc manifeste occasionem inimici captantes viderentur ipsum iuste interficere tamquā populū concitantem. **B E D A:** Pulchre etiam dominus discipulos sacramentis imbutos in montem educit oliuarum, vt typice designet nos per acceptionem sacramentorum ad altiora virtutum dona, & charismata sancti spiritus, quibus in corde perungamur ascendere debere. **H I E R.** In monte etiam Oliueti Iesus teneatur, vnde ad cælos ascendit, vt nos sciamus quia inde ascendimus ad cælos, vnde vigilamus & oramus & ligamur, nec repugnemus in terra. **B E D A:** Prædicit autem dominus discipulis quod passuri sunt, vt cum passi fuerint, non desperent salutem, sed agēs penitentiam liberentur. vnde sequitur. Et ait illis Iesus: Oēs scandalizabimini in me in nocte ista. } **H I E R.** Omnes quidem cadunt, sed non omnes iacent. Numquid enim qui dormit non abiicit vt resurgat? Carnale est cadere, sed diabolicum est iacere. **T H E O.** Permisit autem eos dominus cadere, vt non in seipsis confidant, & ne videretur hoc quod prædixerat ex quodam argumento apparenti prædixisse, inducit testimonium Zachariæ Prophetæ, vnde sequitur. Percutiam pastorem, & dispergentur oues gregis. } **B E D A:** Hoc aliis verbis in Zacharia Prophetæ scriptū est, & ex persona Prophetæ ad dominum dicitur. Percute pastorem, & dispergentur oues. Prophetæ enim postulat passionem domini: pater responderet: Percutiam pastorem præcibus inferiorum. Filii a patre mittitur, & percutitur, id est incarnatur & patitur. **T H E O.** Dicit autem pater: Percutiam pastorem, quia ipsum percuri dimisit. Oes discipulos dicit, quasi innocentes, & quasi abiq; malitia. Vltimo consolationem inducit, dicens: Sed postquam resurrexero, præcedam vos in Galilæam. } **H I E R O.** In quo vera promittitur resurrectio, vt spes non extinguatur. Sequitur: Petrus autem ait ei: Etsi omnes scan. fu. sed non ego. } Ecce aus sine pennis in altum volare nititur, sed corpus aggrauat animam, vt timore humanæ mortis timor domini superetur. **B E D A:** Et Petrus ergo de ardore fidei promittebat, & Saluator quasi Deus futura nouerat. vnde sequitur. Et ait illi Iesus: Amen di. tibi quia tu ho. in nocte hac priusquam gal. bis. vo. de. ter me es negaturus. **A V G. de Con. euan.** Cum omnes euangelistæ dicant prædixisse dominum, quod cum Petrus esset negaturus, antequam gallus cantaret: Marcus hoc solum narrauit expressius, vnde nonnullis videtur non congruere cæteris, quia parum attendunt. Tota enim Petri negatio trina est, quæ si tota post primum galli cantum inciperet, falsum dixisse viderentur tres alii Euangelistæ, quod antequam gallus cantaret, ter eum esset negaturus. Rursus si totam trinā negationem ante peregrisset quā cantare gallus inciperet, superfluo dixisset Marcus ex psona dñi: Priusquā gallus bis vocē dederit, ter me negaturus es. Sed quia ante primū gallicantū cepta est illa trina negatio, attendunt illi tres non quā ea cōpleturus esset Petrus, sed quanta futura esset. i. trina, & quā ceptura. i. ante gallicantū quā in animo eius, & ante primū gallicantū tota cōcepta est. Marcus autē de ipsarum vocum interuallo planius eloquutus est. **T H E O.** Quā sic intelligitur: Petrus semel negauit, deinde gallus cantauit: nega-

re uero eo duabus aliis negationibus: tunc gallus secundo nocem emisit. **H I E R O.** Gallus lucis nunciū quis est, nisi spiritus sanctus: cuius uoce in Prophetia, & in Apostolis nos de trina negatione excitamur ad amarissimos post lapsum fletus, qui male cogitauimus de Deo, & male locuti sumus ad proximos, & male fecimus ad nosmetipsos. **B E D A:** Fides autē Apostoli Petri, & ardens affectus ad dominū consequenter ostēditur. Sequitur enim: At ille ampli. loque. Et si opor. me si cōm. tibi, non te negabo. } **T H E O.** Feruorem etiam intrepidum & alii discipuli ostēdunt. Nam sequitur. Similiter autem & omnes dicebant: sed tamen resistebant veritati, quam Christi prædixerat. **G L O.** Postquā dominus scandalum discipulorum prædixerat, nunc euangelista narrat de oratione ipsius, in qua pro discipulis creditur orasse, & primo describit locum orationis, dicit: Et ueniunt in prædium, cui nomē Gethsemani. } **B E D A.** Monstrat usque hodie locus Gethsemani, in quo dominus orauit ad radices montis Oliueti. Interpretatur autem Gethsemani uallis pinguium, siue pinguedinum. Cum autem dominus in monte orat, nos docet sublimia orando inquiri debere. At cum in valle pinguedinis orat, inuocat nobis humilitatem semper in orationibus, & interne pinguedinem dilectionis esse seruandam. Ipse etiam per uallem humilitatis, & pinguedinem charitatis pro nobis mortem subiit. **H I E R O.** In ualle etiam pinguedinum tauri pingues obfederunt eum. } Sequitur: Et ait discipulis suis: Sedere hic donec orem. } Separatur in oratione, qui separantur in passione, quia ille orat, illi dormiunt, pinguedine cordis oppressi. **T H E O.** Singulariter etiam erat consuetudo illi semper orare, formam nobis tradens, vt silentium & solitudinem in orationibus requiramus. Sequitur. Et assumit Petrum, & Iacobum, & Ioannem secum. } Illos tres tantum assumit, qui gloriæ eius in monte Thabor inspectores extiterant, vt qui gloriosa uiderant, uiderent & tristia, & addicerent quod uerus erat homo in hoc quod trahitur. vnde sequitur: Et cepit pauere, & tedere, quia enim totum assumpserat hominem, assumptis & naturaliter: nam homines naturaliter inuici tendunt ad mortem. vnde sequitur: Et ait illis: Tristis est anima mea usque ad mortem. } **B E D A:** Quasi Deus in corpore constitutus fragilitatem carnis exponit, vt eorum qui sacramentum incarnationis oburgant excluderetur impietas: nam qui corpus suscepit, omnia debuit suscipere, quæ corporis sunt, vt esuriret, sitiret, angeretur, contristeretur. Diuinitas enim per hos commutari nescit affectus. **T H E O.** Quidam autem hoc sic intellexerunt. q. d. Tristis enim, non quod mori debeo. sed quod Israelite propinquum me me crucifixum sunt: ac per hoc a regno Dei debent excludi. **H I E R O.** In hoc etiam pauere & tristari docemur ante iudicium mortis, quod non possumus per nos dicere, sed per illum: Venit princeps mundi huius, & in me non habet quicquā. Sequitur. } Sustine hic & uigilate. } **B E D A:** Non a somno dormitionis prohibet, cuius tempus non erat imminente discrimine, sed a somno infidelitatis, & torpore mentis. Paululum autem procedens ruit in faciem suam, & humilitatem mentis habitu carnis ostendit. vnde sequitur. } Et cum processit. pau. proci. super ter. & ora. vt si fieri possit transiret ab eo hora. } **A V G. de Con. euan.** Non dixit si facere possit, sed si fieri possit: fieri enim potest quod ille uoluerit. Sic itaque dictum est: Si fieri potest, ac si diceretur, si uellet. Et nequis putaret eum patris minuisse potestatem, manifestauit quo intellectu accipiendum sit quod dictum est: Nam sequitur, & dixit: Abba pater, omnia tibi possi. sunt. } In quo satis ostendit non ex impossibilitate: sed ex uoluntate patris dictum esse, si fieri potest. Quod autem Marcus non solum pater, sed abba pater eum dixisse commemorat, hoc est abba hebraice, quod latine pater. Et forsattē dominus propter aliquod sacramentum utriusque dixit, uolens ostendere se illam tristis, personā in sui corporis, id est ecclesiæ suscepisse, cuius est angularis lapis, uenientibus ad eum partim ex hebræis, ad quos pertinet, quod ait abba, partim ex gætibis, ad quos pertinet, quod ait pater. **B E D A.** Orat autem transire calicem, vt ostendat

Lib. 3. c. 4.

ver. quod homo erat. vnde subdit: } Trāser calicem hunc a me. } Reminiscens autem & propter quid missus est, perficit dispensationem ad quam missus est, & clamat: } Sed non quod ego uolo, sed quod tu. } q. d. Si moritur mors me non moriente secundū carnem, transeat calix. uerum, quia non aliter hoc fiet, non quod ego uolo, sed quā tu. Multi adhuc cōstantur futura morte, sed habent rectum cor, uident mortem quā possunt, sed si non possunt dicant id quod propter nos dominus exiit. **H I E R O.** Ex quo etiam usque in finem non cessat nos docere patribus obedire, & uoluntatem eorum uoluntati nostræ proponere. Sequitur: } Et uenit, & inuenit eos dor. } Sicut enim dormiit mente, sic & corpore. Post orationem autē dñs uenit, & uident discipulos dormientes Petri solum increpat. vnde sequitur: } Et ait Petro: Simon dormis? non pot. vna hora uigilare mecū? q. d. Qui vna hora non potuisti mecum uigilare, quomodo mortē spernes tu qui spondes mori mecū? Sequitur: } Uigilate & orate, ut non intretis in tentationem. } s. negandi me. **B E D A:** Non ait, Orate ne tentemini, quia impossibile est humanam animā non tentari, sed ne intretis in tentationem, hoc est, ne uos tentatio superet. **H I E R O.** In tentationem autem intrare dicitur qui orare negligit. Sequitur: } Spiritus quidē promptus est, caro autē infirma. } **T H E O.** q. d. Spiritus quidem uester promptus est ad me non negandum, & propterea hoc promittitis, sed caro uestra intantū infirma est, quod nisi dñs per orationem uirtutem carni dederit, in tentatione inrabit. **B E D A:** Temerarios hic reprimit, qui quicquid crediderint, putant se consequi posse, sed quantum ex metis ardore confidimus tantum ex fragilitate carnis timeamus. Facit etiam hic locus aduersus eos, qui dicunt vnam in dño operationē & vnam uoluntatem fuisse. Duas enim uoluntates ostendit, humanam. Quæ propter infirmitatem carnis recusat passionem, & diuinam, quæ promptissima est. Sequitur: } Et iterū abi. & ora. eundē sermonem dicens. **T H E O.** Ut. s. per secundariam orationem, quod uer homo esset, affirmaret. Sequitur: } Et reuersus denuo, inuenit eos dor. } tamen non uehementer redarguit. } Erāt enim oculi eorum grauati. } s. somno. } Et igno. quid responderent ei, per hoc infirmitatem humanam addifcas, ne. } grauati somno promittamus ea, quæ nobis impossibilia sunt. Ideo tertio abiit ad orandū ratione prædita. vnde sequitur: } Et uenit tertio, & ait illis: Dormite iam & requie. } Non turbatur contra illos cum post redargutionem peius fecerint, sed ironice dicit illis: } Dormite iam & requiescite, quia iam sciebat quod proditor appropinquabat. Et quod ironice dixerit apparet per hoc quod subditur: } Sufficit. uenit hora: ecce tra. si. ho. in ma. pe. } Hoc dicebat dicens somnum eorum, quasi diceret, nunc tempus est vt dormiatis quando inimicus appropinquat. deinde subiungit: } Surgite eamus, ecce qui me tradet prope est. } Non vt fugerent hoc dicit, sed vt inimicis obuiarent. **A V G. de Confeuan.** Vel aliter. Per hoc quod cum dixisset. } Dormite iam & requiescite. } adiungit: Sufficit. & deinde infert: } Venit hora, ecce tra. si. illum hominis: utique intelligendum est post illud. } Dormite & requiescite. } s. illius dñm aliquantum, vt hoc fieret quod permiserat, & tunc intulisse. Venit hora. & ideo interponit: Sufficit. } quod requiescistis. **H I E R.** Trina autem discipulorum dormitio tres mortuos quos dominus suscitauit significat, primus in domo, secundus ad sepulchrum, tertius de sepulchro. Trina autem domini uigilia docet nos orando, & de præteritis & de futuris & de presentibus ueniam rogare. **B B D A:** Postquam tertio dominus orauerat, & apostolorum timorem sequente penitentia impetrauerat corrigendum, securus de passione sua pergit ad persecutores, de quorum aduentu Euangelista dicit: } Et adhuc eo loquente uenit Iudas scarioth vnus de duodecim. } **T H E O.** Hoc non frustra ponitur, sed ad maiorem proditoris redargutionem quod cum de primo choro di-

scipulorum existeret, contra dominum in rabiem uersus est. Sequitur: } Et cum eo turba multa cum gladiis & lignis missi a sum. } facer. & scri. & senio. **H I E R O.** Incumbit enim uirtuti seculi, qui desperat de adiutorio Dei. **B E D A:** Adhuc tamē habet aliquid Iudas de uerecundia discipuli, cum eum non palam tradidit persecutoribus, sed p signum osculi. vnde sequitur: } Dederat autem tra. eis signum dicens. } Quicumque oscu. fue. ipse est tene te eū, & ducite caute. **T H E O.** Vide eius infensibilitatem, quomodo credebat i osculo Christum decipere, vt quasi amicus estimaretur. Si autē amicus eras o Iuda, cuius gratia cū inimicis accessisti? sed omnis prauis sine prouidētia est. Sequitur: } Et cū uenisset, statim acced. ad eum ait: } Rabbi, & osculatus est eum. **H I E R O.** Dat Iudas signum osculi cū ueneno doli, sic Chamin obtrulit sacrificium subdolum & reprobum eum. **B E D A:** Inuidens autē & sceleratæ confidentia, magistrū uocat, & osculū infert ei quem tradit. Suscipit autem dñs osculum traditoris, non quod mulare nos doceat, sed ne proditorum fugere uideatur, simul & illud Psalms complens: Cum his qui oderunt pacem eram pacificus. Sequitur: } At illi manus iniecerūt in eum, & tenuerunt eum. } **H I E R.** Hic adest Ioseph uenditus a fratribus & ferrum per tram suam animam eius. Sequitur: } Vnus autem de circumstant. edu. } glaucus percussit ser. summi sacer. & ampu. illi auriculā. } **B E D A,** Petrus hoc fecit, vt Ioannes declarat eodem mentis ardore quo cætera faciebat. Sciebat enim quomodo Phinees puniendo sacrilegos, mercedem iustitiæ, & sacerdotij perennis acceperit. **T H E O.** Taceat autem nomen eius Marcus, vt non uideretur suum laudare magisterum quasi zelantem pro Christo. Innuit autem Petrus ex hoc quod inobedientes erant & increduli spernentes scripturas, nam si habuissent aures audientes scripturas, non crucifixissent dominū gloriæ. Amputauit autem auriculam serui summi sacerdotis: nam summi sacerdotes primo præteribant scripturas, quasi serui non audientes facti. Sequitur: } Et respondens Iesus ait illis. } Tamquam ad latronē existis cum gladiis & lignis. } **B E D A.** Quasi dicit: } Sultum est cum gladiis & fustibus uocare eum qui uero se ueris tradidit manibus, & in nocte quasi latitantem per proditorē inuestigare, qui quotidie in templo docebat. **T H E O.** Istud autem diuinitatem eius ostendit. quoniam enim in templo docebat nō uoluerunt ipsum capere, quamuis in manibus eorum esset, quia nō dum tempus aduenerat passionis. quoniam autem ipse uoluit, tunc tradidit se ipsum vt adimplerentur scripturæ, quia tamquam agnus ad occisionem ductus est, non clamans neque uociferans, sed uoluntarie patiens. Sequitur: } tunc disci. eius re. eum omnes fugerunt. } **B E D A:** In hoc impletur sermo, quem dñs dixerat, quod oēs discipuli scandalizarentur in illo in ipsa nocte. Sequitur: } Adolefcens autem quidam sequebatur illum. } amic. syn. super nudo. } subauditur corpore, quia non aliud indumentum, quod solum habebat syndonem. Sequitur: } Et tenuerunt eum. } At ille re. syn. nu. profu. ab eis. quorum, } presentiam detestabatur & facta non a dño, cuius amorem & absens corpore fixum seruauit in mente. **H I E R.** Sicut etiā Ioseph relicto pallio nudus de manibus impudicæ femine aufugit. qui uult effugere manus iniquorum, relinquens mente quæ mundi sunt fugiat post Iesum. **T H E O.** Probabile autem uidetur quod hic adolefcens erat de illa domo, in qua pascha comederat. Quidam uero dicunt hunc adolefcentem fuisse Iacobum fratrem dñi, qui dicebatur iustus, qui ab Apostolis post Christi ascensionē cathedra hierosolymorum accepit. **G R E G.** xiii. Mor. Vel hoc de Ioanne dicitur, qui & si post, vt uerba redemptoris audiret ad crucem rediit, prius tamen terribus fugit, nam & illum est repore fuisse adolefcēte longa post hoc in carne uita eius inditio est. Potuit. fieri ut ad horā tenentiū manib' elapsus, mox resumpto iudumēto redierit, & sub dubia uita nocte, se turpis ductū Iesum quasi uis' de ipsis inuenerit, donec ad artū pōtificis, cui erat no' Caten. aur. S. Tho. R perue-

Cap. 26.

perueniret, vt ipse in suo euangelio commemorat. Sicut autem Petrus qui culpam negationis poenitentia lacrymis abluir, recuperationem ostendit eorum, qui in martyrio labuntur, ita ceteri discipuli qui articulum comprehensionis fugiendo praenerunt, cauetelam fugiendi docent eos, qui se minus idoneos ad toleranda supplicia sentiunt.

K ¶ G L O S. Narrauerat euangelista superius, quomodo dominus a ministris sacerdotum fuerat captus, nunc narrare incipit, quomodo in domo principis Sacerdotum morti adiudicatus fuit. vnde dicitur: ¶ Et adduxerunt Iesum ad summum Sacerdotem. ¶ B E D A: Summum sacerdotem significat Caypham, qui sicut Ioannes scribit, erat pontifex anni illius, de quo testat Iosephus, quod pontificatum sibi emerit a principe Romano. Sequitur: ¶ Et conuenerunt in vnu omnes sacerdotes, & Scribae, & Seniores. ¶ H I E R O. Tunc facta est congregatio tutorum in vacis populorum. Sequitur: ¶ Petrus autem a longe sequebatur eum vsque intro in atrium summi sacerdotis. ¶ Timor enim retrahit, sed charitas trahit. ¶ B E D A. Merito autem a longe sequebatur, qui iam erat proxime negaturus. Neque enim negare posset, si Christo proximis adhaesisset. Sequitur: ¶ Et sedebat cum ministris ad ignem & calefaciebat se. ¶ H I E R O. In atrio cum ministris calefaciebat se ad ignem. Atrium sacerdotis est secularis circuitus, ministri daemonia sunt, cum quibus qui manet, flere peccata non potest ignis desiderium carnale. ¶ B E D A: Est enim ignis charitas, de quo dicitur: Ignem veni mittere in terram, qui super credentes descendens variis linguis eos laudare dominum docuit. Est & ignis cupiditatis, de quo dicitur, Omnes adulterantes velut clybanus corda eorum, hic ignis in atrio Cayphae instinctu maligni spiritus accensus, ad negandum, ad blasphemandum dominum perfidorum linguas armabat. Quod enim intus in domo maligna synodus gerebat, hoc ignis in atrio inter frigora noctis accensus figurabat. Quoniam enim abundat iniquitas, refrigescit charitas multorum, hoc frigore torpens ad horam Petrus, quasi prunis ministrorum Cayphae calefieri cupiebat, quia temporalis commodi solacium perfidorum societate quaerebat. Sequitur: ¶ Summi vero sacerdotes & omne concilium quaerebant aduersus Iesum testimonium, vt eum morti traderent. ¶ T H E O. Lege praecipiente, quod vnus existeret summus sacerdos, tunc multi erant substituti, & destituti annis singulis per principem Romanorum. Summos ergo sacerdotes dicit illos, qui determinatum eis tempus complentes iam compleuerant & a sacerdotio destituti erant. Figuram autem iudicii, quod in praedictum agebant operantur, testimonia quaerentes, vt videatur Iesum iuste damnare & perdere. ¶ H I E R. Sed mentita est iniquitas sibi, vt regina aduersus Ioseph, & Sacerdotes aduersus Susannam, sed ignis sine materia deficit. vnde sequitur: ¶ Nec inueniebant. Multi enim falsum testimonium dicebant aduersus eum, & conuenientia testimonia non erant. Quod enim variatur, incertum habetur. Sequitur: ¶ Et quidam sur. falsi testiferebant. ¶ Moris est hereticorum vmb: am de veritate trahere. non ille dixit quod illi dicunt, sed simile verbum de templo corporis sui, quod post biduum resuscitauit. ¶ T H E O. Non enim dominus dixerat: Ego dissoluam illud, sed soluite. neque manufactum dixit: sed simpliciter templum. ¶ H I E R O. Dixit etiam: Suscita bo, viuum animal significans & spirans templum. Falsus testis est qui in eo sensu dicta intelligit, quo non dicuntur.

¶ ¶ B E D A: Quanto Iesus tacebat ad indignos responsione sua falsos testes & sacerdotes impios, tanto magis pontifex furore superatus, eum ad respondendum prouocat, vt ex qualibet occasione sermonis locum inueniat accusandi. vnde dicitur: ¶ Et exursum. In medio inter ipsum di. Non respondens quicquam ad ea quae tibi obiiciuntur. ¶ Iratus quidem princeps, & impatiens non inueniens calumniae locum, exurgit de folio, ut infaniam mentis motu

corporis demonstraret. ¶ H I E R O. Sed ipse Deus & saluator noster, qui mundo salutem contulit, & humano generi sua pietate subuenit, sicut ouis ad occisionem sine voce ducitur, & obmutuit & filius a bonis. vnde sequitur: ¶ Ille autem tacebat, & nihil respondit. ¶ Taciturnitas Christi apologiam, id est excusationem ad se absoluit. ¶ T H E. Tacet autem, sciens quod non attenderet verbis eius. vnde secundum Lucam respondit: Si dixero vobis, non creditis mihi, vnde de sequitur. ¶ Rursus summus sacerdos interrogauit eum & dixit ei. Tu es Christus filius Dei benedicti? Iesus autem dixit illi. Ego sum. Et videbitis filium hominis sedentem a dextris virtutis Dei, & venientem cum nobis caeli. Summus autem Sacerdos sciendens vestimenta sua ait: Quid adhuc desideramus testes? Audistis blasphemiam. Quid vobis videtur? Qui omnes eodem nauerunt eum esse reum mortis. Et ceperunt quidam conspuere eum & velare faciem eius, & colaphis eum caedere & dicere ei, Prophetiza. Et ministri a lapis eum caedebant.

¶ I Exurgens autem summus sacerdos in medium interrogauit Iesum dicens. Non respondes quicquam ad ea, quae tibi obiiciuntur ab his? Ille autem tacebat, & nihil respondit. Rursum summus Sacerdos interrogabat eum, & dixit. Tu es Christus filius Dei benedicti? Iesus autem dixit illi. Ego sum. Et videbitis filium hominis sedentem a dextris virtutis Dei, & venientem cum nobis caeli. Summus autem Sacerdos sciendens vestimenta sua ait: Quid adhuc desideramus testes? Audistis blasphemiam. Quid vobis videtur? Qui omnes eodem nauerunt eum esse reum mortis. Et ceperunt quidam conspuere eum & velare faciem eius, & colaphis eum caedere & dicere ei, Prophetiza. Et ministri a lapis eum caedebant.

¶ Iacob sub manibus non agnoscit, sed longe de eo futura canit. Sequitur: ¶ Iesus autem dixit illi: Ego sum. ¶ vt scilicet inexcusabilis sint. ¶ T H E O. Sciebat namque quoniam non crederent, tamen respondit, ne postea dicerent, si audissemus aliquid ab eo, crederemus ei. hoc autem est in eorum praedictum, quia audierunt & non crediderunt. ¶ A V G. de Conf. euan. ¶ Matheus autem non dixit respondisse Iesum: Ego sum, sed tu dixisti. sed Marcus tantum valere ostendit, quod ei dicit Iesus: tu dixisti, quantum si diceret. Ego sum. Sequitur: ¶ Et videbitis filium hominis sedentem a dextris virtutis Dei, & venientem cum nubibus caeli. ¶ T H E O. Ac si d. Videbitis me tamquam filium hominis a dextris patris sedentem. Virtutem uamque hic patrem dicit, non autem sine corpore ueniet, sed qualis apparuit crucifigentibus talis in iudicio eius apparebit. ¶ B E D A. Si ergo tibi in Christo o Iudae, o Pagane & haereticæ contemptus infirmitas, & crux contumelia est, vide quia per hoc filius hominis ad dexteram Dei patris seorsus, & in sua cum nubibus caeli est maiestate futurus. ¶ H I E R. Et quidem sacerdos in terrogat filium Dei, Iesus autem respondet filium hominis, vt hinc intelligamus Dei filium idem esse, & filium hominis, & ne quater nitatem faciamus in trinitate, sed homo in Deo, & Deus in homine sit. Dicit autem a dextris virtutis sedentem. i. in vita regnante sempiterna, & virtute diuina. ¶ Et ueni cum nu. celi. In nube ascendit, cum nube ueniet. i. in corpore suo solo, quod sumptis a uirgine ascendit, & cum multiformi ecclesia, quae corpus ipsius & plerumque eius ad iudicium uenturus est. ¶ L E O Papa: Cayphas autem ad exaggerandam auditu sermonis inuidiam, scidit uestimenta sua, & nesciens quid haec significaret infania, sacerdotali se honore prouauit, oblitus praeccepti illius, quod legitur de principe sacerdotum. De ca: ite suo cidarim non deponet, & uestimenta sua non distum pet. Nam sequitur: ¶ Summus autem sacerdos sciendens uestimenta sua, ait. Quid adhuc desideramus testes? audistis blasphemiam? ¶ T H E O. Adimplet quidem sacerdos consuetudinem Iudaicam. Cum enim aliquid intolerabile, & triste illis occurreret, uestimenta scindebant. Vt ergo monstraret quod Christus magnam & intolerabilem blasphemiam dixerit, uestimenta scidit. ¶ B E D A. Altiori autem mysterio factum est, vt in passione Domini pontifex Iudaeorum sua ipse uestimenta discinderet, hoc est ephod, cum tunica Domini, nec ab ipsis, qui eum crucifixerunt militibus scindi notuerit. Figurabatur enim, quia sacerdotum Iudaeorum pro se liberibus ipsorum pontificum esset sciendum. Soliditas uero ecclesiae, quae uestis sui redemptoris solet appellari numquam ualent distumpi. ¶ T H E O. Ex eo autem sacerdotum Iudaeorum sciendens eum, quod eodem nauerunt Christum esse reum mortis. vnde sequitur: ¶ Qui oes condem. eum esse reum mortis. ¶ H I E R. Condemnant quidem eum esse reum mortis, vt reatu suo reatu nostrum solueret. Sequitur: ¶ Et ceperunt quidam conspuere eum, vt. i. sputaminibus susceptis faciem animae nostrae

Lib. 3. c. 6.

Lib. 3. c. 6.

Lib. 3. c. 6.

Lib. 3. c. 6.

nostrae laetare, & uelamine faciei suae uelamen eorum nostrorum auferret, & colaphis, quibus in capite percussus est, caput humani generis quod est Adam sanaret: & alapis, quibus expalmarus est, maxima laus eius nostris manibus labiisque plauderet, vt dicitur: Omnes gentes plaudite manibus. ¶ B E D A: Quod uero dicitur ei: ¶ Prophetiza, quis est qui te percussit? ¶ quia in contumelia faciunt eius qui se a populis Prophetam haberi uoluit. ¶ A V G. de Con. euan. Hoc autem intelligitur passus dominus vsque ad mane in domo principis Sacerdotum, quo prius adductus est. ¶ m ¶ A V G. de Co. euan. De Petri tentatione quae inter praedictas dñi contumelias facta est, non eodem ordine omnes euangelistae narrant. Nam Lucas explicat prius tentationem Petri: cum demum has domini contumelias. Ioannes autem incipit Petri tentationem dicere, & interponit quaedam de contumeliis domini, & adiungit, quod inde missus est ad Caypham Pontificem, & inde recapitulat, vt explicet quam ceperat tentationem, Petri. Matheus autem, & Marcus primo commemorant Christi contumelias: deinde Petri tentationem, de qua dicitur: ¶ Et cum esset Petrus in atrio deor. ve. vna ex ancillis summi Sacer. ¶ B E D A. Quid autem sibi uult, quod prima eum prodit ancilla, cum uiri utique eum magis potuerunt cognoscere, nisi ut & iste sexus peccasse in necem uideretur domini, & iste sexus redimeretur per domini passionem? Sequitur: ¶ Et ille nega. di. Neque scio, neque noui quid dicas. ¶ H I E R O. Petrus sine spiritu uoci ancillae cessit, ut spiritu nec Principibus, nec Regibus cedit. ¶ T H E O. Hoc autem eum pati dispensatiue permisit dominus, ne scilicet se, simulque spiritus humanæ infirmitatis euentum. Sequitur: ¶ Et exi. fo. ante atrium, & statim gal. cantauit. ¶ B E D A: De hoc galli cantu ceteri euangelistae tacent: non tamen factum negant, sicut & multa alia alii si lentio praetererunt quae alii narrant. Sequitur: ¶ Rursus autem cum uide. eum an cepit dicere circum. quia hic ex illis est. ¶ A V G. de Con. euan. Haec ancilla non eadem, sed alia est, sicut dicit Matheus. Sane hoc quoque intelligitur, quia in secunda negatione a duobus compellatus est, ab ancilla. f. qua commemorant Matheus, & Marcus, & ab alio quem commemorat Lucas. Sequitur: ¶ Et ille iterum negauit. ¶ Iam Petrus redierat, vt quemadmodum dicit Ioannes ad focum stans iterum negaret, uade ancilla dicebat quod supra didicit: non illi. f. Petro, sed his qui illo exeunte ibi remanerant: sic tamen vt ille audiret. vnde rediens, & rursus ad ignem stans resistebat negando uerbis eorum. Liquido enim colligitur collatis de hac re omnibus euangelistarum testimoniis, non ante hanc uiam secundo Petrum negasse, sed intus in atrio ad ignem: Matheum autem, & Marcum qui commemorauerunt exiisse eum foras, regressum eius breuitatis causa tacuisse. ¶ B E D A. In hac autem negatione Petri discimus non solum abnegari Christum, ab eo qui dicit eum non esse Christum, sed ab illo etiam qui cum sit negat se esse Christianum. Dominus enim non ait Petro: Discipulum meum te negabis: sed me negabis. Negauit ergo Christum cum se negauit eius discipulum. Sequitur: ¶ Et post pusi. rur. qui asta. di. Pe. uere ex illis es: nam & Gal. es. ¶ Non quod alia lingua Galilaei quam Hierosolymitae loquerentur, qui utique fuerunt Hebraei, sed quod uaqueque prouincia & regio suas habet proprietates, ac uernaculum loquendi sonum vitare non possint. ¶ T H E O. Igitur timore Petrus perterritus & domini sermonem oblitus dicebat: Qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo, dominum abnegauit. vnde sequitur. ¶ Ille autem cepit anathe. & iura. quia nesci. ho. istum quem di. ¶ B E D A: Quam noxia sunt prauorum consilia inter infideles, hominem negauit se nosse, quae inter discipulos Deum fuerat confessus. Solet autem scriptura sacra, meritum carum p statum designare: quia uade Petrus qui media nocte negauit gallicantum poenitentiam

auit. vnde subditur. ¶ Et statim iterum gal. ca n. Et recorda. est Petrus uere quod dixit ei Iesus, priusquam gal. cantet bis, ter me negabis. Et cepit flere. ¶ T H E O. Lacrymae enim Petrus Christo per poenitentiam adduxerunt. Confundantur itaque Nouatiani, qui dicunt, quod qui post susceptionem baptismatis peccauerit: non suscipitur ut sibi delictum remittatur. Ecce enim Petrus qui & Christi corpus sumpsit & sanguinem: poenitentiam est suscepit. Etenim sanctorum defectus propter hoc scripti sunt, ut & nos si per incautelam deciderimus: recursum habemus per eorum exemplum, & speremus per poenitentiam subleuari. ¶ H I E. Mystice autem prima ancilla, titubatio est, secunda confessio: tertius uir, actus est. Haec trina negatio quam abluir per fletus uerbi Christi recordatio. Tunc nobis gallus cantat, quando praedicator quisquam per poenitentiam corda nostra ad compunctionem excitat. Tunc incipimus flere, quando igni mur intus per conscientiam scientiae, & foris eximus, cum extra eiciamus quod intus fuimus.

CAP. XV.

¶ T confessum mane concilium facientes summi Sacerdotes cum Seniores, & uniuerso concilio, uincientes Iesum duxerunt & tradiderunt Pilato. Et interrogauit eum Pilatus: Tu es Rex Iudaeorum? At ille respondens: ait illi: Tu dicis. Et accusabant eum summi Sacerdotes in multis. Pilatus autem rursum interrogauit eum dicens: Non respondes quicquam? Vides in quantis te accusant? Iesus autem nihil amplius respondit: ita ut miraretur Pilatus. ¶ Per diem autem festum solebat dimittere illis unum ex uinctis quicumque petissent. Erat autem qui dicebatur Barrabas, qui cum seditiosis erat uinctus, illam scientiae, & foris eximus, cum extra eiciamus quod intus fuimus.

CAP. XV.

¶ B E D A, Habebant Iudaei hunc morem, vt quem adiuuarent morti, ligatum iudici traderent. vnde post condemnationem Christi subiungit euangelista: ¶ Et confessum mane concilium facientes summi Sacerdotes cum Senioribus & Scribis, & uniuerso concilio, uincientes Iesum duxerunt, & tradiderunt Pilato. Atrox notandum, quod non tunc primum ligauerunt eum, sed mox comprehensione nocte in orto, vt Ioannes declarat, ligauerunt. ¶ T H E O P H Y. Tradiderunt itaque Iesum Romanis, sed & ipsi a Deo traditi fuerunt in manibus Romanorum, vt adimpleretur scriptura dicentes: Secundum opera manuum eorum retribuere illis. Sequitur: ¶ Et interrogauit eum Pilatus. Tu es rex Iudaeorum? ¶ B E D A: Pilato nihil aliud criminis interrogante nisi, uirum rex Iudaeorum sit, arguuntur impietatis Iudaei, quod nec falso quidem inuenire potuerunt, quod obicerent saluatori. Sequitur: ¶ At ille respondens ait illi: Tu dicis. ¶ Sic respondet, vt uerum diceret, & sermone eius calumnia non pateret. ¶ T H E O. Dubiam enim responsionem emisit. nam, Tu dicis, potest esse intelligi, Tu dicis hoc: sed ego non dico. Et nota quod Pilato qui inuitus sententiam alii qua in parte responderit, sacerdotibus autem & principibus respondere noluerit, indignosque sermone suo iudicauerit. Sequitur: ¶ Et accusauerunt eum summi sacerdotes in multis. ¶ A V G. de Conf. euan. Lucas etiam ista crimina, quae falso obiecerunt aperuit. sic enim narrat: Ceperunt accusare eum dicentes. Hunc inuenimus subuertentem gentem nostram, & prohibentem tributa dari Caesari, & dicentem se Christum regem esse. Sequitur: ¶ Pilatus autem rursum interrogabat eum dicens. Non respondes quicquam? vides in quantis te accusant? ¶ B E D A. Ethnicus quidem est qui condemnat Iesum, sed causam refert in populum Iudaeorum. Sequitur: ¶ Iesus autem amplius nihil respondit, ita ut miraretur Pilatus. ¶ Nihil quidem respondere uoluit, ne crimen diluens dimitteretur a praeside, & crucis uultus differretur. ¶ T H E O P H Y L. Mirabatur autem Pilatus, quia cum legis doctor esset & eloquens & potens responsione sua eorum accusationes infringere, non respondebat quicquam, sed magis accusationes uiriliter sustinebat. ¶ b ¶ B E D A: Multas liberandi Saluatorem Pilatus occasiones dedit, primo latronem iusto conferens. vnde dicitur: ¶ Per diem autem festum dimittere solebat illis unum ex uinctis quicumque petissent. ¶ G L O. Quod quidem solitus erat facere, vt gratiam populi captaret, & praecipue in die festo, quando de tota prouincia Iudaeorum populus Hierosolymam confluxerat. Et ut maior Caten. aur. S. Tho. R. Iudaeorum

Lib. 3. ca. 8.

abfurdè conuicitur eo tempore nonam horā noctis eſſe potuiſſe, vt recapitulando intelligatur de Petri negatione poſtea dictum eſſe, quod antea factum erat. Sequitur. Et erat i. cau. eius inſcripſit Rex Iudaorum. THEO. Scripſerunt autem hunc titulum, ſcilicet cauſam propter quam crucifixus eſt, quaſi vituperantes eius opinionem qui Regē ſeipſum faciebat, vt ſe prætereuntes miſereri non valerent, ſed magis ei improperarent tamquam tyranno. HIERO. Scripſerunt autē hoc tribus linguis: Hebraice, Melech Iudim. Græce, Βαſιλεὺς ἐνομολογῆται, Latine Rex conſeſſorum. Hæ tres linguæ ad principatum in crucis titulo conſecratae ſunt, vt ois lingua commemoraret perfidiam Iudaorum. BEDA. Titulus autē hic poſitus ſupra crucem illud offendit, quia nec occidendo potuerunt efficiere, vt eum Regem non haberent, qui eis ſecundum ſua opera redditurus eſt. Sequitur. Et cum eo cruci. du. latro. vnum a dextris, & vnum a ſiniſtris eius. THEO. Vt. l. homines prauam opinionem contra eum conceperant, & ipſe latro, & maleſicus eſſet. hoc autem diſpenſatiue factum eſt ad implendum ſcripturam. vnde ſequitur. Et impl. eſt ſeri. q̄. di. Et cū ini. rep. eſt. HIE. Cum iniquis veritas deputata vnū reliquit ſiniſtrum, alterū aſſumit dexterū, ſicut in die iudicii faciet. & ſimili crimine tam diſſimiles foriuntur fines: alter ante cedit Petrum in paradīſum, alter Iudam in infernum. Confeſſio breuis, vitam acquiſiuit longam, & blaſphemia finita, pœna plectitur æterna. BEDA. Myſtice autem latrones, qui cum domino crucifixi ſunt, ſignificant eos, qui ſub fide, & confeſſione Chriſti, vel agonem martyrii, vel quælibet arctioris diſciplinæ inſtituta ſubēunt. Sed qui hoc pro æterna gloria gerunt, dexteri latronis fide designantur, qui vero humanæ laudis intuitu, ſiniſtri latronis mentem imitantur & aſus. THEO. vel aliter: Iudicium erāt duo latrones duorum populorum. ſ. Iudaici, & Gentilis: Ambo nā que iniqui: Gentilis quidem tamquam legem naturalem prætergrediens: Iudaicus vero ſcriptam legem quam ei tradiderat dominus, ſed Gentilis pœnitens, Iudaicus vſque in finem blaſphemus, in quorum medio crucifigitur dominus ipſe enim eſt lapis angularis, nos coniungens.

e HIERO. Pullo Iudææ ligato ad vitem, & eiꝝ pallio in ſanguine vix intincto, lacerant hædi vineam blaſphemantes Chriſtum, & mouentes capita ſua. vnde dicitur. Et prætereuntes blaſphemabant eum mouentes capita ſua, & dicentes: Vah qui deſtruis templum Dei. THEOPHYL. Tranſeuntes enim Chriſtum blaſphemabant, exprobrantes ei tamquam ſeducatori: Diabolus autem mouebat illos ad dicendum, q̄ de cruce deſcendere ret, quia enim nouerat, q̄ ſalus fiebat per crucem, rurſus ingerebat ſe ad tentandum Chriſtum, vt ſi a cruce deſcenderet, certus fieret q̄ non eſt vere filius Dei, & ſic ſalus quæ per crucem eſt deſtruere tur, ſed ipſe Dei verus exiſtens filius non deſcendit. Si enim deſcendere debuiffet non illuc a principio aſcendiſſet: ſed quia videbat q̄ per hunc modum ſalutem fieri oportebat, ſuſtinuit crucifigi, & multa alia pati, & perficere opus ſuum. Sequitur. Similiter & ſummi Sacer. illu. ad alter. cum Scri. dice. Alios ſaluos fecit, ſe ipſum non po. ſal. facere. Hæc dicebant eius miracula abolentes quaſi ab eo ſm apparentiam perpetrata fuiſſent. operans namque miracula multos ſaluabat. BEDA. Si etiam nolentes conſentiretur, q̄ alios ſaluos fecit. Itaque vos veſtra condemnat ſententia, q̄ enim alios ſaluos fecit, ſeipſum ſaluare poterat. Sequitur. Chriſtus Rex Iſrael deſcendat nūc de cruce, vt videamus & credamꝝ. HIERO. Et viderunt poſtea reſurgentem de ſepulchro, quem de cruce deſcendere non credebant poſſe patibulo. Vbi eſt, o Iudæi infidelitas veſtra: voſiſpoſ conſulo, voſiſpoſ iudices peto. Quanto mirabilius eſt mortuū poſſe reſurgere, quam adhuc viuum de cruce velle deſcendere? Parua petiſtis, dum maiora prouenerint, ſed infidelitas veſtra non potuit ſanari ſignis multo fortioribus, q̄ petiſtis. hic omnes declinauerunt ſimul inuiles facti ſunt. vnde ſequitur. Et qui cum eo crucifixi erant, conuiciabatur ei. AVGVSTIN. de Conſen. euangelista. Quomodo hoc verum eſt, quando quidem vnus eorum conuiciatus eſt ſecundum Lucæ teſtimonium, alter & compeſcuit eum, & in Deum credidit, niſi intelligamus Marthæum, & Marcum breuiter perſtringen-

Βασιλεύς ἐνομολογῆται

Lib. 3. c. 16.

tes hunc locum; pluralem numerum pro ſingulari poſuiſſe: THEOPHYL. Vel duo a principio conuiciabantur ei: deinde vnus cognoscens ipſum innocentem, increpat alterum blaſphemantem.

f BEDA: Clariffimum lumen mundo retraxit radios ſuos, ne aut pendente vi deret dominum, aut impij blaſphemantes ſua luce fruenterent, vnde dicitur. Et facta hora ſexta, tenebræ factæ ſunt per totam terram vſque in horam nonam. AVGVSTIN. de Conſen. euangelista. Addidit autem Lucas: Vnde factæ ſunt tenebræ, id eſt Solem obſcuratū. THEO. Si autem tēpus Eclypſis fuiſſet, poſſet quis dicere, quod naturalis fuiſſet hæc paſſio, ſed tunc vigefima quarta erat Luna, cū naturalis eclypſis fieri nequit. Sequitur. Et hora nona exclamauit Ieſus voce magna, dicens: Heli Heli. HIERONY. Nona hora inuenitur, euerſa domo, decima dragma quæ perierat. BEDA: Nam & Adam peccante ſcriptum eſt, quod audiuerit vocem domini Dei ambulans in Paradifo ad auram poſt meridiem, & qua hora primus Adam peccando mortem huic mundo inuexit, eadem hora ſecundus Adam mortem mundi Sole crucifixus eſt dominus oriente autem Sole, reſurrectionis ſuæ myſteria celebravit; quia mortuus eſt propter peccata noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram. Nec mireſis verborum humilitatem quærimus dereliſti, cum formam ſerui ſciens ſcandalum crucis videas. Sicut enim eſtare & ſtare & fatigari, non erant propria deitatis, ſed corporales paſſiones: ita quod dicitur: Vt quid dereliſti me? corporalis vocis erat proprium, quia ſolet ſecundum naturam corpus nullatenus velle a ſibi coniuncta vita fraudari. Licet enim ipſe Saluator dicebat hoc: ſed proprie ostendebat corporis fragilitatem, vt homo ergo loquitur in eos circumferens motus, quod in periculis poſiti a domino deſeri nos putamus. THEO. Vel hoc loquitur homo crucifixus Deo pro me. nos enim homines ſumus dereliſti, ipſe numquam a patre dereliſtus fuit. Audi enim quid dicit: Non ſum ſolus, ſed quia pater mecum eſt. Etſi etiam hoc pro Iudæis dixerit, quaſi & ipſe ſecundum carnem Iudæus exiſtens; ac ſi diceret: Vt quid Hebraicum populum dereliſti, vt tuum crucifigerent filium? Sicut enim aliquando conſueuimus dicere: Deus induit me; id eſt meam naturam; ſcilicet humanam, ſic & hic: dereliſti me, oportet intelligere humanam naturam, vel Iudaicum populum. Sequitur: Et quidam de circumſtantibus audientes, dicebant: Ecce Heliam vocat. BEDA: Sed quos arbitror milites fuiſſe Romanos, non intelligentes ſermonis hebraici proprietatem: ſed ex eo quod dixit Heli Heli, putantes ab eo Heliam vocatum. Si autem Iudæos qui hoc dixerunt: intelligere volueris: hoc faciunt, vt eum imbecillitatis inſament, quod Helix auxilium deprecetur. Sequitur: Currēns autem vnus, & implens ſpongiam aceto. Quam ob cauſam domino acetum ſit potui datum Ioannes plenius oſtendit, dicens; quod Ieſus vt conſummaretur ſcriptura dixit: Sitio. Illi autem ſpongiam plenam aceto obtulerunt ori eius. HIERO. Innuit autem hic Iudæorum ſimilitudinem, ſpongiam ſuper cannam inſirmam aridam, ignibus aptam implet aceto: hoc eſt malitia, & dolo. AVGVSTIN. de Conſen. euangelista. De Helia vero non ipſum qui obtulit ſpongiam cum aceto, ſed cæteros dixiſſe Marthæum narrauit. vnde intelligimus & illum, & cæteros hoc dixiſſe. HIERO. Inſirmata autem carne vox inualuit diuina quæ dicit: Aperite mihi portas iuſtitie. vnde ſequitur. Ieſus autem emiſſa voce magna; expirauit. Cum ima voce ſiue ſine voce nos morimur, qui de terra ſumus, ille uero cum exaltata voce expirauit, qui de cælo deſcendit. THEO. Et qui morti dominatur, & præcipit, ſicut dominus poteſtatiue expirat. Qualis autem hæc vox fuerit Lucas declarat. Pater, inquit, in manus tuas commendo ſpiritum meum. Enim Chriſtus extunc per hoc nobis voluit declarare, q̄ ſanctorum animæ in manus Dei aſcendunt. Nam prius ab inferis omnium animæ tenebantur; donec venit qui prædicauit captiuis remiſſionem.

Cap. 13.

g GLO. Poſtquam narrauit euangelista paſſionem, & mortem Chriſti, nunc proſequitur de his quæ poſt mortem dñi contigerunt. vnde dicit. Et veli. tē. ſciſ. eſt in duo a ſum. vſq; deorſum. HIERO. Velū tēpli ſcindit. i. cæli aperitur. THEO. Sciffum eſt etiā velū inuente Deo, q̄ ſpiritus ſancti gratia a tēplo recedit, & ſcindit vt ſanctiſanctorum ab oibus videnda eſſent, & q̄ tēplum lugebit in Iudæis cum calamitates deplorant & veſtimenta ſcindent. Hoc etiā & tēplū animarū. ſ. corpus Chriſti oſtendit, in cuius paſſione veſtimētum eius laceratum eſt ſi caro, & aliud etiā ſi gnicat. Caro nāque velum eſt nſi tēpli. ſ. mentis nſæ. Virtus autem carnis ſciſſa eſt in Chriſti paſſionibus a ſummo vſq; deorſū. ſ. ab Adā vſque ad vltimos hoies. Nā & Adā effectus eſt ſanus per paſſionem Chriſti, & eius caro non manet ſub maledicto, neque digna eſt corruptione: ſed oēs incorruptione honorati videmus. Videns autē q̄ Centurio dſ q̄ centū eſt militū princeps. Videns autē q̄ ita poteſtatiue, & dominabiliter expiraſſet, miratus eſt & confeſſus eſt. BEDA. Maniſta autē cauſa miraculi Centurionis exponitur, q̄ videns dñm ſic expiraſſe. i. ſpiritum emiſſiſſe dixerit. Vere homo hic filiꝝ dei erat. Nullus n. habet poteſtatem mittendi ſpiritum, niſi qui animarum conditor eſt. AVG. 4. de Tri. Et hoc maxime miratus eſt q̄ poſt illa vocem, in qua figuram peccati noſtri edidit, continuo tradidit ſpiritum. demonſtrauit. n. ſpiritus mediatoris, q̄ nulla pœna peccati vſque ad mortem carnis eius acceſſerit, quia non eum deſeruit inuitus, ſed quō voluit, quippe Dei verbo ad vnitatē perſonæ coniunctus. HIERO. Nouiſſimi autē nunc primi efficiuntur. Gentilis conſtitetur populus, Iudæa cæcæta negat ne fiat eiſ error peior priore. THEO. Et ſic ordo conuertitur dum Iudæi occidunt, & Gentilis conſtitetur, diſcipuli fugiunt, & mulieres expeſtant. Sequitur. n. Erant autē & mulie. de longe aſpici. inter quas erat Mar. Magd. & Ma. Ia. mi. & Ioseph mater, & Salome. Salome dicta eſt mater filiorum Zebedei. ORIG. Opinatus autem ſum hoc videns apud Marthæum, & Marcum, hic tres præcipuas mulieres nominatas, & duas quidem veteri; euangelista exponit. Mariam Magda. & Mariam Ia. Tertia autē a Marthæo dicitur mater filiorum Zebedei, a marco autē tertia illa Salome appellat. BEDA. Iacobum autē minorem dicit Iacobum Alphaei, qui & frater dñi dicebat, eo q̄ eſſet filius Mariæ mater teræ dñi, cuius memini Ioannes dicens: Stabat iuxta crucē Ieſu mater eius, & foror mſis eius. Maria Cleophæ, & Maria Magdalena. Maria autem Cleophæ videtur eſſe dicere a patre, ſiue a cognatione. Vocatur autem minor Iacobus ad diſtinctionem maioris Iacobi, videlicet filii Zebedæi, qui inter primos Apoſtolos vocatus eſt a dño. Conſuetudinis autē Iudaicæ fuit, nec ducebatur in culpā more gentis antiquo, vt mulieres de ſua ſubſtantia victum atque veſtitum præceptoribus miniſtrarent. vnde ſequitur. Et cum eſſet in Galilæa ſequere. eum, & mi. ei. Miniſtrabant dño quidem de ſubſtantia ſua, vt mereret earum carnalia, cuius ille merebant ſpiritalia, & vt typum oſtenderet magiſtrorū, q̄ victu atque veſtitu ex diſcipulis deberent eſſe contenti. Sed videamus quales comites habuerint. Sequitur enim. Et alæ multæ, quæ ſimul cū eo aſcend. Hieroſolymam. HIERON. Sicut non excluditur muliebris ſexus a ſalute per Mariam Virginem: ita non repellitur a myſterii crucis ſcientia, & reſurrectionis per viduam Mariam Magdalenam, & cæteras matres.

h GLO. Poſt paſſionem & mortem Chriſti euangelista ſepulchram eius enarrat, dicens: Et cum iam ſero eſſet fac. quia erat paraſce. quod eſt ante ſabbatū. ve. lo. ab. Ari. BEDA: Paraſceue græc. latine præparatio dicitur, quo nomine Iudæi qui inter Græcos morabatur ſextam ſabbati appellabāt, eo q̄ in illo ea quæ requieſci ſabbati neceſſaria eſſent præparare ſolerent. Quia ergo ſexta die homo factus eſt, ſeptima autē die conditor ab omni opere ſuo requieuit, recte Saluator ſexta die crucifixus humane reſtauracionis impleuit archanum. Sabbato autem in ſepulchro quieſcens, reſurrectionis, quæ octaua die ventura erat expectabat euentum. Sic & nos in hac quidem ſæculi ætate mundo neceſſe eſt crucifigi, in ſeptima vero die, id eſt cū mortis quis debitum ſoluit, corpora

τα παρασκευη

g GLO.

quidem in tumultis animas autem ſecreta in pace cū domino poſt bona opera oportuit quieſcere, donec octava ætate etiam corpora ipſa reſurrectione glorificata cum animabus incorruptionem accipiant. Talem autem eſſe decebat, qui corpus dñi ſepeliret, qui etiam per iuſticiam meritorum tali miniſterio dignus eſſet, & per nobilitatem potentig ſæcularis facultatem poſſet obtinere miniſtrandi. & ideo dicit, q̄ erat nobilis decurio expeſtans regnū Dei. Decurio vocatur q̄ ſit de ordine curiæ, & officium curiæ adminiſtraret; qui etiā curialis procurandō munera ciuilia ſolet appellari. Arimathia autem ipſa eſt ramathain ciuitas Helchæ, & Samuelis. HIERO. Quæ interpretatur deponēs, de qua ſuit Ioseph, qui venit ad deponēdum corpus Chriſti de cruce. Sequitur. Et auda. intro. ad Pila. & pe. cor. Ieſu. THEO. Audet aſum laudabilem. non n. excogitauit, a diuitiis decidam, & expellar a Iudæis ſi corpus petam etiam, qui eſt blaſphemus condemnatus. Sequitur. Pilatus autē mira. ſi iam obiiffet. Putabat enim, q̄ diu viueret in cruce, ſicut & latrones in patibulo viuebant diu. Sequitur. Et accer. Centu. interro. eum ſi iam mortuus eſſet. ſ. ante horam qua cæteri mori conſueuerunt. Sequitur. Et cum cogno. a. Cen. q̄ mortuus eſſet, donauit corpus Ioseph. BEDA. Non autē quilibet ignotus, aut me diocriſ ad Præſidem accedere, & crucifixi corpus poterat impetare. Sequitur. Ioseph autē mer. Syn. & depo. eum inuol. in Syn. THEO. Præcioſum corpus præcioſe ſepeliens. cum n. eſſet diſcipulus dñi, ſciebat qualiter corpꝝ dñi honorari deberet. BEDA: Poſſumus autē ſm intelligentiam ſpiritualem hoc ſentire, q̄ corpus dñi non auro, non gemmis, & ſerico, ſed linteamine puro oboluendum ſit: hinc eccleſiæ mos obtinuit, vt ſacrificium altaris, non in ſerico, neque in panno tincto, ſed in lino terreno celebret, ſicut corpus eſt dñi in ſyndone munda ſepultū, iuxta quod in geſtis Pontificalibus a B. Silueſtro legimus eſſe ſtatutum, q̄ hoc ſignificet, q̄ ille in ſyndone munda inuoluit Ieſum, qui pura eum mente ſuſceperit. ſequitur. Et po. eum in mon. quod erat exci. in pe; & aduol. la. ad olli. mo. Dicitur, q̄ monumentum dñi domus rotunda fuit, de ſubiacente rupe exciſa: tanta altitudinis, vt homo reſtus exiſtens vix exenta manu culmen poſſet attingere, & habet introitum ab oriente, cui lapis magnus inuolutus atque impoſitus eſt. in eius parte aquilonari ipſum ſepulchrum, id eſt locꝝ dominici corporis de eadem petra factum eſt, ſeptem habens pedes longitudinis, trium palmorum menſura a pavimento altius eminens, qui. ſ. locus non deſuper, ſed a latere meridiano per totū patet: vnde corpus poſt inferebatur. Color autē monumenti, & loculi albo, & rubeo dicitur eſſe permixtus. HIERO. Sepulchra autem Chriſti reſurgimus, deſcenſione eius ad inferos nos aſcendimus ad cælos. hic inuenitur mel in ore leonis mortui. THEO. Imitemur autem & nos Ioseph recipientes Chriſti corpus per vnitatem, & ponimus illud in monumento exciſo de petra, id eſt in anima memorante, & non obliuifcente Deum: illa enim anima eſt ex petra exciſa, i. ex Chriſto, qui eſt petra, qui cōtinnet firmitatem. Inuoluere etiā debemus ipſum in ſyndone. i. in corpore puro ſuſcipere. Syndon nāque eſt corpus, quod eſt animæ indumentum. Decet enim non ſolum pura aia corpus Chriſti ſuſcipere, ſed in corpore puro. Inuoluere autē oportet, ſed non operi rem: nam ſecretum clauſum eſt & occultum. Sequitur. Maria autem Mag. & Maria Ioseph aſpiciabant, vbi poneretur. BEDA. In Luca legimus, q̄ ſtabant noti eius a longe, & mulieres quæ ſecuræ erant eum. His ergo notis Ieſu poſt depoſitum eius corpus ad ſua remeantibus, ſolæ mulieres, quæ arctius amabant, ſunus ſubſecuræ quomodo poneretur reſpicere curabant, vt ei tpe congruo munus poſſent deuotionis offerre. Die autem Paraſceue ſanctæ mulieres, id eſt animæ humiles idem faciunt, cum amore Saluatoris feruentes paſſionis eius veſtigis in hoc ſæculo, quo præparanda eſt requieſ futura diligenter obſequuntur, & ſi forte valeant imitari pia curioſitate, quo ordine ſit eius paſſio completa, perpendunt. HIERONY. Hæc etiam congruunt ad populum Iudaicum in fine credentem, qui nobilitatur fide, vt Abrhæ ſit filius, deponit deſperationem, expeſtat regnū Dei. Intrat ad Cat. an. S. Tho. R. 4. Chriſtianos

Christianos, vt baptizetur, quod significat nomen Pilati. malleatoris. i. qui domat ferreas gentes, vt regat eas in virga ferrea, & peccatis mortuo inuoluit munimine fidei stabilitati, operculo spei per opera charitatis concludit. Finis enim præcepti est charitas, aspicientibus a longe electis, qui sunt itellæ maris, qm si fieri potest scandalizabuntur etiam electi.

CAP. XVI.

T cum transisset sabbatum, Maria Magdalene, & Maria Iacobi, & Salome emerunt aromata, vt venientes vngerent Iesum. Et valde mane vna sabbatorum veniunt ad monumentum, orto iam Sole. Et dicebant ad inuicem: Quis reuoluet nobis lapidem ab ostio

CAP. XVI.

IERO. Post sabbati tristitiam solis irradiat dies, quæ primatum in diebus tenet, luce prima i eo

lucifecit, & dno in eo cū trispho resurgente. vnde dicitur. {Et cū trās sabb. Mar. Magda. & Ma. Ia. & Sa. eme. aro. vt ve. vn. Iesum.} G L O. Religiose. n. mulieres sepulto dno cū licuit operari. i. vsque ad Solis occasum vnguenta parauerunt, vt Lucas dicit. Et quia præ angustia tps non poterant explere, mox transacto sabbato. i. occidente sole, vt operandi licentia redit, festinauerunt emere aromata, sicut Marcus dicit hic, vt venientes mane vngerent corpus Iesu, neque vesperæ sabbati præoccupante iam noctis articulo monumentum adire valuerunt. vnde sequitur. {Et valde ma. vna sabb. ve. ad monu. or. iam Sole.} S E V E. Mulieres hoc loco fæminea deuotione discurrunt, quæ non vt viuenti fidem, sed vt mortuo vnguenta deferunt ad sepulchrum, & vt sepulto parant mæroris obsequia, non vt resurgenti præparent diuinorum gaudia triumphorum. T H E O. Non enim magnitudinem atque dignitatem diuinitatis Christi sapiunt. Venerunt autem iuxta consuetudinē Iudæorum vngere corpus Christi, vt. s. maneret odoriferum, & ne humiditate scaturiret. nam aromata virtutem habent desiccationem, humiditatem corporis absorbentia. vnde incorruptum corpus conseruant. G R E G. in Ho. Nos autem in eum, qui est mortuus credentes, si odore virtutum refecti cum opinione bonorum operum dnm querimus, ad monumentum illius cum aromaticis venimus. Sequitur. {Et valde ma. vna sabb. ve. ad mo. orto iam Sole.} A V G. de Con. euang. Quod Lucas dicit, valde diluculo, & Ioannes: Mane cum adhuc tenebræ essent: hoc intelligitur Marcus dicere. Valde mane, oriente iam sole. i. cum coelum ab orientis parte albesceret, quod fit vtique solis orientis vicinitate. Eius enim est ille fulgor, qui nomine auroræ appellari solet: ideo non repugnat ei qui ait: Cum adhuc tenebræ essent. Die quippe surgere aliquid reliquæ tenebrarum tanto minus sunt, quanto magis oritur lux: nec accipiendum est, quod ait: {Valde ma. orto iam sole.} tam quā sol ipse iam videretur sup. terrā, sed de proximo adueniente, in has partes sol. i. ortu suo iā cœli illuminare incipiente. H I E. Valde ergo mane dicit, quod alius euangelista dicit diluculo. Diluculum autē est inter tenebras noctis, & diei claritatem. In qua salus humani generis prouenit: felici vicinitate in ecclesiam declaranda more solis, qui proxima luce confurgens roseam præmittit auroram, vt gratiam præclari splendoris præparatis oculis possit intueri, qm tps dñicæ resurrectionis illuxit, vt tunc laudes Christi rota caneret fm exemplum fæminarum ecclesia, qm genus humanum exemplo suæ resurrectionis animauit, qm vitam præstitit, & lumen credulitatis infudit. B E D A. Sicut autē qd valde mane mulieres venerunt ad monumentum, iuxta historiam magnus feruor charitatis ostenditur: ita iuxta intellectum mysticum nobis datur exemplum, vt illuminata facie, discussisque vitiorum tenebris, odorem bonorum operum dno, & ofonium suauitatem studemus offerre. T H E O. Dicit autem: Vna sabb. i. prima dierum hebdomadæ Sabbata nāque, dies hebdomadæ nūcupant: vna vero dicitur prima. B E D A. Vel prima sabbatorum prima dies est a die sabbatorum. i. requietionum, quæ in sabbatis custodiebantur. Sequitur. {Et di. ad in. quis re. no. la. ab of. mo.} S E V E. Obfcurum erat vestrum pectus, oculi clausi, & ideo patefacti sepulchri gloriam prius non videbatis. Sequitur enim. {Et respi. vi. re. la.} B E D A. Quō lapis per angelum reuolutus sit: Matthæus sufficiter exponit. Hæc reuolutio lapidis mystice referationem sacramentorum Christi, quæ velamine literæ. legalis tenebantur insinuat: lex enim lapide scripta est. Sequitur. {Erat quip. mag. val.} S E V E. Et plus iam magnus merito, quā forma, qui creatoris mundi corpus & claudere, & operire sufficit. G R E G. Mulieres autem angelos vident, quæ cum aromaticis venerunt, quia illæ mentes supernos ciues aspiciunt, quæ cum virtutibus ad sancta desideria veniunt. vnde sequitur: {Et intro. in mo. vi. iu. se. in dex. coo. stola cā.

Ho. eu. 2.1.

Lib. 3. c. 24.

F & obstup. T H E O. Si Matthæus dicit angelum sedere super lapidem: Marcus vero, qd mulieres introeuntes monumentum viderunt sedentem iuuenem, non mireris, nā quæ viderunt prius sedentē sup lapidem: ipsum etiam in monumento postmodum viderunt. A V G. de Con. euang. Aut intelligamus Matthæum tacuisse de illo angelo quem intrantes viderunt: Marcum vero de illo quæ foris super lapidem sedentem viderunt, vt duos viderint, & a duobus singillatim audierint, quæ dixerunt angeli de Iesu: aut certe intrantes in monumentum in aliquid quæ septa maceria: de bemus accipere quæ communium locum tunc fuisse credibile est in aliquo spatio ante petram, quæ excisa locus factus fuerat sepulture, vt ipsum viderint in eodem spatio sedentem a dextris, quem dicit Matthæus sedentem super lapidem. T H E O P H Y. Quidam autem dicunt, quod alie fuerunt mulieres, quæ dicuntur a Matthæo, alie quæ a Marco, sed Maria Magdalena sequetur omnes feruendam festinationem habens, & ardentem affectum. S E V E R. Introierunt ergo mulieres ad sepulchrum, vt conspicerent Christo, Christo confurgente de sepulchro. vident iuuenem vt cererent nostræ resurrectionis ætatem, quia nescit resurrectio senectutem, & vbi nasci morique nescit, ibi ætas, nec admittit detrimenta, nec indiget incrementis. vnde iuuenem, non senem, non infantem: sed incundam ætatem viderunt. B E D A. Viderunt autem iuuenem sedentem in dextris, id est Meridianam partem loci illius, vbi positum erat. corpus enim quod supinum iacens, caput habebat ad Occasum, dextram necesse erat habere ad Austrum. G R E G O. in Homil. Quid autem per sinistram, nisi vita præsens? Quid vero per dextram, nisi vita perpetua designatur? Quia igitur Redemptor noster iā præsentis vitæ corruptionem transferat, recte angelus qui nuncia re. perhennem eius vitam venerat, in dextra sedebat. S E V E. Vident etiam iuuenem sedentem a dextris, quia resurrectioni recipit nil sinistram. Vident etiam cooperatum stola candida. Stola ista non est ex mortali vellere, sed ex virtute vitali splendens cælesti lumine, non colore terreno, dicente Propheta: Amicus lumine sicut uestimento. & de iustis: Tunc iusti fulgebunt sicut sol. G R E G O. in Homil. Vel stola candida cooperatus apparuit, quia festiuitatis nostræ gaudia nunciavit, candor etenim vestis, splendorem nostræ denunciat solemnitatis. H I E R O N Y. Vellus etiam candida vera læritia est: hoste depulso, regnoque adepto, rege pacis quæsit. & inuenio, & nunquam dimisso. Hic igitur iuuenis formam resurrectionis timentibus mortem ostendit. Quod autem obstupuerunt, id est quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit quæ præparauit Deus diligentibus se. Sequitur: {Qui dicit illis: no. expa.} G R E G O. in Homil. Ac si dicat: Paueant illi qui non amant aduentum supernorum ciuium. pertimescant qui carnalibus desideriis præsi, ad eorum societatem pertingere se posse desperant. vos autē cur perterriti sitis, quæ vestros concius videtis? H I E R O N Y. Non est timor in charitate. Quid expauescerent, quæ inuenerunt quem quæserunt? G R E G O. in Homil. Sed iam quid angelus subiungit audiamus: Iesum quæritis Nazarenum. Iesus latino eloquio salutaris, id est Saluator interpretatur. at vero tunc multi Iesus dici poterant, nec tamen substantialiter, sed nuncupatiue: ideo & locus subiungitur, vt de quo Iesu dictum sit manifestetur, Nazarenum. Et causam protinus subdit. {Crucifixum.} T H E O. Non enim erubescit cruce, in hac namque salus hominum est, & beatorum principium. H I E R O. Radix autem amara crucis euauit. Flos vitæ cum fructibus erupit, id est qui iacuit in morte, surrexit in gloria. vnde addit. {Surrexit non est hic.} G R E G O. in Homil. Non est hic: dicitur per præsentiam carnis, qui tamen nusquam deerat per præsentiam manifestatis. T H E O. Et quasi dicat. Vultis certificari de eius resurrectione subdit. {Ecce locus vbi posuerunt eum.} Propter hoc enim & reuoluerat lapidem, ut locum ostenderet. H I E R O. Ostenditur autem immortalitas mortalibus ad gratiarum actionem debitam, vt intelligamus quid fuerimus, & sciamus, quid futuri erimus. Sequitur. {Sed ite di. dif. eius, & Pe. q. p. vos in Gali.} Mulieribus dicitur: vt nuncient Apostolis, quæ p mulierem mors annūciata est, p mulierē vita resurgens. Dicit autē specialiter: Et Petro, quia se indignum iudicauit discipulatu, cum ter negauit magistrum, sed peccata præterita non nocent, qm non placet.

G R E G.

G R E G O R. in Hom. Si autem hunc Angelus non nominatim exprimeret, qui Magistrum negauerat, venire inter discipulos non auderet. vocatur ergo ex nomine ne desperaret ex negatione. A V G V S T I N. de Consen. Euang. Quod autem dicit: {Præcedet vos in Galilæam.} Ibi eum videbitis sicut dixit vobis. Videtur hoc sonare, quod Iesus non erat demonstraturus se discipulis post resurrectionem nisi in Galilæa, quam demōstrationem nunc ipse Marcus commemorauit. Quod enim dixit: Mane prima sabbati apparuit Mariæ Magdalene. post hoc duobus euntibus in villam, factum est in Hierusalem ipso die resurrectionis: deinde venit ad vltimam manifestationem, quam factam scimus in monte Oliueti non longe a Hierusalem. Numquam igitur commemorat Marcus impletum quod ab Angelo prænunciatum esse testatur. Matthæus vero nullum alium locum omnino commemorat, vbi discipuli postquam surrexit viderint Dominum, nisi in Galilæa secundum Angeli prædictionem. Sed cum non sit expressum quando id futurum esset, vtrum primum antequam alibi ab eis visus esset: idque ipsum quod discipulis Matthæus dicit esse in Galilæa in montem, non exprimit diem nec narrandi ordinem, non aduersatur quidem Matthæus narrationibus cæterorum: sed dat eis intelligendi atque accipiendi locum. Verum tamen, quod Dominus non ibi primum se demonstraturus erat: sed in Galilæa, vbi postea visus est, se videndum mandauit, quāuis fidelem facit intentum ad querendum in quo mysterio dictum intelligatur. G R E G O. in Hom. Galilæa namque transmigrationis interpretatur. iam quippe redemptor noster a Passione ad Resurrectionem, a morte ad vitam transmigrauerat, & nos resurrectionis eius gloriam post leti videbimus, si modo a vitijis ad virtutum celsitudinem transmigramus. Qui ergo in sepulchro nunciatur in transmigratione ostenditur, quia is qui in mortificatione carnis agnoscerit in transmigratione mentis videtur. H I E R O N Y. Breuis ergo sententia in syllabis, sed ingens in quantitate promissio. Ibi est gaudij nostri fons & salutis æternæ origo præparata. Ibi congregantur dispersiones, & sanantur contriti corde. Ibi inquit eum videbitis, sed non sicut vidistis. A V G V S T I N. de Consen. Euang. Significatur etiam, quod gratia Christi de populo Israel erat transmigratura ad gentes, a quibus Apostoli nullo modo predicantes suscipiuntur, nisi eis viam Dominus in eorum cordibus præueniens præparasset. & hoc est: Præcedet vos in Galilæam, ibi eum videbitis, id est ibi membra eius inuenietis. Sequitur: {At illæ exeuntes, fugerunt de monumento.} Inuaserat enim eas tremor & pavor. T H E O P H I. Id est stupor propter visionem Angeli & admirationem Resurrectionis. S E V E. Angelus quidem sedet in monumento, de monumento fugiunt mulieres, quia ille de cælesti substantia confidit. turbantur istæ de conditione terrena. Sepulchrum, qui mori non potest. timere nescit. mulieres autem & de præsentia factæ tremunt, & sepulchrum vt mortales adhuc mortaliter expauescunt. H I E R O N Y. Hoc etiam dicitur de futura vita in qua fugiet dolor & gemitus. Imitantur enim mulieres ante resurrectionem omniaque faciunt, post Resurrectionem fugientes mortem & pauorem. Sequitur: {Et nemini quicquam dixerunt.} Timebat enim. T H E O P H I L V S. Aut propter Iudæos, aut timore visionis detentæ tacebant hoc quod audierant. A V G V S T I N. de Consen. Euang. Quærit autem potest quemadmodum hoc dicat Marcus, cum dicat Matthæus: Et exierunt cito de monumento cum timore & gaudio magno, currentes nunciare discipulis eius. nisi intelligamus ipsorum Angelorum nemini usas fuisse aliquid dicere, id est respondere ad ea quæ ab illis audierant, aut certe custodibus quos iacentes viderunt. nam illud gaudium quod Matthæus commemorat, non repugnat timori de quo Marcus dicit: Debuimus enim vtrumque in illarum animo factum intelligere, etiam si Matthæus de timore non diceret. Cum vero & ipse dicat: Exierunt cito de monumento cum timore & gaudio magno. nihil ex hac re questionis remanere permittit. S E V E. Signanter etiam dicitur, quod nemini quicquam dixerunt, quia mulieribus audire, non loqui datum est, dicitur, non docere.

b AVGVSTINVS. de Consen. Euang. Iam post Resurrectionem quemadmodum apparuit Dominus considerandum est. Dicit enim Marcus: { Surgens autem mane prima Sabati apparuit primo Mariæ Magdalene, de qua eiecerat septem dæmonia. } B E D A. Hæc apparitio quomodo & vbi facta sit, Ioannes plenissime docet. Surrexit autem Dominus mane de monumento, in quo sero iam factus erat depositus, vt adimpleretur illud Psalms: Ad vesperam demorabitur fletus, & ad matutinum lætitia. T H E O P H I. Vel aliter: Quod dicit. Surgens Iesus. ibi pūctua. deinde dicit: { Mane prima Sabati apparuit primo Mariæ Magdalene. } G R E G O R. in Hom. Vt enim Sampson media nocte non solum de Gaza exiit: sed etiam portas tulit, sic & redemptor noster ante lucem resurgens non solum liber de inferno exiit, sed ipsa etiam inferni claustra destruxit. De Maria autem hic Marcus septem dæmonia eiecit fuisse testatur, & quid septem dæmonia, nisi vniuersa vitia significant? quia enim septem diebus omne tempus comprehenditur, recte septenario numero vniuersitas figuratur. T H E O P H I. Septem ergo dæmonia Maria habuit quæ vniuersis vitijis plena fuit. aut septem dæmonia septem virtutibus spiritus contrarios dicit, vt spiritus absque timore absque sapientia, absque intellectu, & quæcumque alia donis Spiritus sancti opponuntur. H I E R O N Y. Ei autem de qua eiecerat septem dæmonia primo ostenditur, quia Mætrices & Publicani præcedent synagogam in Regno Dei, vt la tro præcessit Apostolos. B E D A. In principio etiam mulier inducitur culpæ viro fuit, nunc quæ mortem primo gustauit, Resurrectionem primo videt, ne perpetui reatus apud viros opprobrium sustineret. & quæ viro culpam transfuderat, transfudit & gratiam. Nam sequitur: { Illa vadens nunciavit his, qui cum eo fuerant, lugentibus & fletibus. } H I E R O N Y. Flet & lugere, qui nondum viderunt, sed non post multum consolabuntur. Beati enim qui lugent nunc, quoniam ipsi consolabuntur. B E D A. Recte autem hæc mulier, quæ lætitiæ Dominicæ resurrectionis prima nunciavit, a septem dæmonibus curata esse memoratur, ne quisquam digne penitens de admissorum venia desperaret, & vt vbi abundauit peccatum superabundante & gratia monstraretur. S E V E R I. Nunciat autem Maria: sed iam non formina sed Ecclesiam gestans, vt supra sicut formina tacebat, hic in Ecclesia & nunciat & loquatur. Sequitur: { Et illi audientes quia viueret & visus esset ab ea, non crediderunt. } G R E G O R. in Hom. Quod resurrectionem Dominicam discipuli tarde crediderunt, non tam illorum infirmitas quā nostra, vt ita dicam futura firmitas fuit. Ipsa namque Resurrectio illis dubitantibus per multa argumenta monstrata est, quæ dum nos legentes agnoscerimus, quid aliud quā de eorum dubitatione solidamur? Sequitur: { Post hæc autem duobus ex his ambulantes ostensus est in alia effigie euntibus in villam. } A V G V S T I N. de Consen. Euā. De istis duobus quorum vnus erat Cleophas. Lucas totum narrat, sed Marcus hic breuiter perstringit. Castellum quippe illud de quo Lucas loquitur, non absurde accipiunt etiam villam potuisse appellari. & in codicibus quidem Græcis magis agrum inuenimus quā villam. Agri autem nomine non castella tantum, verum etiam municipia & Coloniae solent vocari extra ciuitatem, quæ quasi caput & mater est cæterarum. Quod autem ait Marcus eis in alia effigie Dominum apparuisse, hoc Lucas dicit, quod eorum oculi tenebantur, ne agnoscerent eum. Oculis enim eorum acciderat aliquid quod ita manere permittum est, vsque ad fractionem panis. S E V E R I. Nemo autem putet Christum sua Resurrectione sui vultus effigiem commutasse: sed mutatur effigies dum efficitur ex mortali immortalis, vt hoc si acquisiuisse vultus gloriam, non vultus substantiam perdidisset. Duobus autem visus est, quia duobus populis, id est gentibus & Iudæis resurrectionis fides predicanda monstratur. Sequitur: { Et illi ex nunciauerunt cæteris, nec illis crediderunt. } Quod Marcus dicit: Nunciauerunt cæteris, nec illis crediderunt. cum Lucas dicat, quod iam inde loquebantur vere resurrexisse Dominum, & Simoni apparuisse, quid intelligendum est, nisi aliquos ibi fuisse qui nolent credere? T H E O. Non enim de vndecim Apostolis hoc dicit, sed de quibusdam alijs quos cæteros nominat. H I E R O N Y. Mystice autem intelligitur, quod fides hic laborat agens a speculativa, illic contemplatiua secura visione regnat. Hic per speculum consuetur imaginem, illic facie ad faciem videbimus veritatem.

Lib. 3. c. 25.

rem. vnde ambulantes, laborantibus ostensus est in alia effigie & nunciatis non est creditum, dum sicut Moyses viderunt, quod non sufficiebat eis qui dicit: Ostende mihi te ipsum. Oblitus enim carnis sue postulat in vita ista quod speramus in futura.

G L O . Complectur Euangelicam narrationem Marcus, nouissimam apparitionem qua Christus post resurrectionem discipulis apparuit, commemorat dicens. **Nouissime autem recumbentibus illis vndecim apparuit.** **G R E G O .** in Ho. Notandum autem quid Lucas in actibus referat dicens: Conuersus precepit eis ab hiero solymis ne discederent. & post pauca: Videntibus illis eleuatus est. Comedit enim & ascendit, vt videlicet per effectum confessionis veritas patefceret carnis. vnde & hic dicitur, quod recumbentibus illis nouissime apparuit. **H I E R O .** Apparuit autem vndecim simul congregatis, vt omnes testes sint, & enarrant omnibus quod communitur viderunt & audierunt. Sequitur: **Et exprobrauit incredulitatem eorum, & duritiam cordis eorum, quia his qui viderat eum resurrexisse, non crediderunt.** **AVGVST.** de Confen-

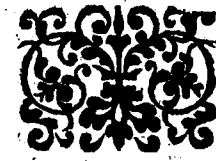
Lib. 3. c. 25. Euange. Quomodo autem nouissime hoc factum est? Nouissimum quippe illud est, quod Dominum in terra Apostoli viderunt, quod factum est quadragesima die post resurrectionem eius. **H** Numquid nam tunc exprobraturus erat, quod non credidissent eis, qui eum viderant resurrexisse, quando iam & ipsi post resurrectionem toties eum viderant? Restat igitur vt intelligamus, nunc Marcum breuiter commemorare voluisse, & iam dixisse: Nouissime, quia ipso die hoc nouissimum fuit iam incipiente nocturno tempore, postea quam discipuli de castello redierunt in Hierusalem, & inuenerunt sicut dicit Lucas, vndecim, & qui cum illis erant colloquentes de resurrectione Domini. Sed erat ibi vti que non credentes. His ergo (sicut Marcus dicit) discumbentibus, & adhuc inde (sicut dicit) loquentibus, stetit in medio eorum Dominus, & ait illis: Pax vobis, sicut Lucas & Ioannes dicunt. Verbis itaque Domini, quæ tunc eum locutum esse discipulis Lucas Ioannesque dixerunt, interponitur & illa exprobratio de qua Marcus hic dicit. Sed hic rursus mouet, quomodo discumbentibus vndecim, dicit apparuisse Marcus, si illud tempus est diei Domini iam noctis initio? cum aperte Ioannes dicat, non cum eis fuisse Thomam, quem credimus exiisse inde antequam Dominus ad eos intraret, postea quam illi duo redeuntes de Castello cum ipsis vndecim collocuti sunt, sicut apud Lucam inuenitur. Sed Lucas in sua narratione dat locum, quo possit intelligi dum hæc loqueretur prius inde exiisse Thomam, & postea Dominum intrasse. Marcus autem qui dicit: Nouissime discumbentibus illis vndecim apparuit: etiam Thomam illic fuisse cogit fateri: nisi forte quamuis vno absente, vndecim tamen voluit appellare, quia eadem tunc Apostolica societas hoc numero nuncupabatur, antequam Mattheias in locum Iudæ subrogaretur. Aut si hoc durum est accipere, illud accipiamus post multas demonstrationes eius eum nouissime recumbentibus vndecim apparuisse, id est Christo quadragesima die. Et quoniam iam erat ab eis ascensus in caelum, hoc eis illo die magis exprobrari voluisse, quia his qui audierant eum resurrexisse, non crediderant antequam ipsi eum viderent, cum vti que post ascensionem suam prædicantibus Euangelium etiam gentibus quæ non viderunt fuerant credituræ. post illam quippe exprobrationem ait idem Marcus: **Et dixit eis: Euntes in mundum vniuersum.** **Et infra: Qui vero non crediderit, condemnabitur.** Hoc ergo prædicaturi, nonne ipsi primitus fuerant obiurgandi, qui antequam Dominum vidissent non crediderunt eis, quibus prius apparuisset? **G R E G O R .** in Homil. Incirco etiam tunc Dominus discipulos increpauit, cum corporaliter reliquit, vt verba quæ recedens diceret, in corde audientium arctius impressa remanerent. **H I E R O .** Exprobat autem incredulitatem vt succedat credulitas. Exprobat duritiam cordis lapidei, vt succedat cor carneum charitate plenum. **G R E G O R .** in Hom. Incepata igitur eorum duritia, quid admonendo dicat audiamus. Sequitur enim. **Euntes in mundum vniuersum, prædicare Euangelium omni creaturæ.** **Omnis creaturæ nomine significatur homo. Omnis n. creaturæ aliquid habet homo. habet namque commune esse cum lapidibus, viuere cum arboribus, sentire cum animalibus, intelligere cum Angelis. Omni enim crea-**

turæ prædicatur Euangelium, cum soli homini prædicatur, quia ille videlicet docetur, propter quem in terra cuncta creata sunt, & a quo omnia per quædam similitudinem aliena non sunt. Potest etiam omnis creaturæ nomine omnis natio gentium designari. ante enim dictum fuerat: In viam gentium ne abieritis. nunc autem dicitur. **Prædicare Euangelium omni creaturæ, vt scilicet prius a Iudæa Apostolorum repulsa prædicatio, tunc nobis in adiutorium fieret, cum hanc illa ad damnationis sue testimonium superbe repulisset. T H E** Vel omni creaturæ, id est credenti & non credenti. Sequitur: **Qui crediderit & baptizatus fuerit saluus erit.** Non enim sufficit credere, nam qui credit & nondum est baptizatus, sed catechuminus, nondum est perfecte salutem adeptus. **G R E G O .** in Hom. Fortasse autem vnusquisque apud semetipsum dicat: Ego iam credidi, saluus ero. verum dicit si fidem operibus teneat. Vera etenim fides est, quæ in hoc quod verbis dicit, operibus non contradicit. Sequitur: **Qui vero non crediderit, condemnabitur.** **B E D A .** Quid adhuc hic dicemus de paruulis, qui per ætatem adhuc credere non valent? nam de maioribus nulla quaestio est. In Ecclesia enim Saluatoris per alios paruuli credunt sicut ex alijs ea quæ illis in baptismo peccata remittuntur pertraxerunt. Sequitur: **Signa autem eos qui credi. hæc sequentur: In nomine meo dæ. eiic. linguis loquentur nouis, Serpentes tollent.** **T H E O P H I .** Hoc est dispergent intellectuales, sicut illud: Calcabitur super Serpentes & Scorpiones. intellectualiter intelligitur. Potest autem intelligi de sensibilibus Serpentibus, sicut etiam Paulus a vipera nullum habuit nocumentum. Sequitur: **Et si mortiferum quid biberint, non eis nocebit.** Multa talia facta in historijs legimus. Multos namque venena bibita Christi munita signaculo lædere non valebant. Sequitur: **Super egros manus imponent, & bene habebunt.** **G R E G O R .** in Hom. Numquid autem quia ista signa non facimus, minime credimus? Sed hæc necessaria in exordio Ecclesiæ fuerunt, vt enim fides cresceret credentium, miraculis fuit nutrienda, quia & nos cum arbuta plantamus, tãdiu eis aquam fundimus, quousque ea in terra conualuisse videamus, et si semel radicem fixerint, a rigando cessamus. Habemus de his signis atque virtutibus, quæ adhuc subtilius considerare debeamus. Sancta quippe Ecclesia quotidie spiritualiter facit, quod tunc per Apostolos corporaliter faciebat. Nam Sacerdotes eius cum per exorcismi gratiam manus credentibus imponunt, habitare malignos spiritus in eorum mentibus contradicunt, quid aliud faciunt, nisi dæmonia eiiciunt? Et fideles quique, qui iam secularia verba derelinquunt, sancta autem mysteria insonant. linguis loquuntur nouis, qui dum bonis suis exhortationibus malitiam de alienis cordibus auferunt. Serpentes tollunt, & dum pestiferas suasiones audiunt, sed tamen ad operationem prauam minime pertrahuntur. morti ferum est quod bibunt, sed non eis nocebit, qui quoties proximos suos in bono opere infirmari conspiciunt, dum exemplo sue operationis illorum vitam roborant, super egros manus imponunt vt bene habeant. Quæ nimirum miracula tanto maiora sunt, quanto spiritualia, & quanto per hæc non corpora, sed animæ suscitantur.

H I E R O N Y . Dominus Iesus, qui de celo descendit ad liberandam infirmitatis nostræ naturam, ipse etiam super celos ascendit. vnde dicitur: **Et dominus quidem Iesus postquam locutus est eis assumptus est in caelum.** **AVG.** de Con. Euang. In quo satis videtur ostendere nouissimum cum illis in terra præmissum habuisse sermonem, quamuis non omnimodo ad id coartari videatur: non enim ait: Postquam hæc locutus est eis. vnde admittit si necessitas cogeret, non illam fuisse nouissimam locutionem, sed ad omnia, quæ cum eis omnibus illis diebus locutus est posse pertinere quod dictum est: **Postquam locutus est eis, assumptus est in caelum.** Sed quia ea quæ supra diximus magis suadent nouissimum diem fuisse: ideo post præmissam locutionem quam Marcus commemorauit, adiunctis etiam illis verbis, quæ commemorantur in actibus Apostolorum, credendum est assumptum esse Dominum in caelum. **G R E G O R .** in Hom. In veteri testamento cognouimus, quod Helias sit raptus in caelum. Sed aliud est caelum æthereum, aliud caelum aerium. Caelum itaque

itaque aerium Helias subleuatus est, vt in secreta quadam regione terræ repente duceretur, vbi in magna iam carnis & spiritus quiete viueret, quo ad vsque ad finem mundi redeat, & mortis debitum soluat. Notandum quoque est, quod Helias in curru legitur ascendisse, vt videlicet aperte illis demonstraretur, quia homo purus adiutorio indigebat alieno. Redemptor autem noster nõ curru, non Angelis subleuatus legitur, quia qui fecerat omnia super omnia sua virtute ferebatur. Considerandum vero nobis est quod Marcus subdit: **Et sedet a dextris Dei.** cum Stephanus dicat: Video celos apertos, & filium hominis stantem a dextris Dei. sed sedere iudicantis est, stare vero pugnantis vel adiuantis. Stephanus ergo in laboris certamine positus stantem vidit, quem adiutorem habuit, sed hunc post assumptionem Marcus sedere describit, quia post assumptionis sue gloriam, iudex in fine videbitur. **AVGVSTINVS.** de Symbolo: Sessionem igitur istam non accipiamus quasi sit in humanis membris positus: tanquam Pater sedeat in sinistra, & Filius sedeat a dextris. sed ipsam dexteram intelligimus potestatem quam accepit ille homo a Deo, vt veniat iudicaturus qui primo venerat iudicandus. Sedere enim, habitare intelligitur, quomodo dicimus de quocumque homine. In illa patria sedet per tres annos. Sic ergo creditur habitare Christum in dextera Dei patris. Beatus enim est, & habitat in beatitudine quæ dextera Patris vocatur. Ibi enim omnis dextera est, quia nulla est ibi miseria. Sequitur: **Illi autem profecti, prædicauerunt vbique, Domino cooperante, & sermonem confirmante.**

te sequentibus signis. **B E D A .** Nota, quod Marcus Euangelista Euangelium suum quanto inchoauit tardius, tanto in longinquiora tempora scribendo porrexit. ab initio enim Euangelicæ prædicationis quod a Ioanne factum est cepit, & ad illud vsque tempus narrando peruenit, quo Apostoli idem Euangelij verbum per confirmante, sequentibus signis. totum orbem seminauerunt. **G R E G O R I V S .** Quid autem in his considerandum est, nisi quod præceptum obedientia, obedientia vero signa secuta sunt? Præcepit enim Dominus: Euntes in mundum vniuersum, prædicare Euangelium: & in Actibus: Eritis mihi testes vsque ad extremum terræ. **AVGVSTINVS:** ad Eschium. Quo autem pacto ab Apostolis est prædicatio ista completa, quando vsque adhuc sunt gentes in quibus modo cepit, & in quibus nondum cepit impleri? Non vti que hoc a Domino sic mandatum est Apostolis, tanquam ipsi soli quibus tunc loquebatur tantum munus fuerint impleturi, sed sicut eis solis videtur dixisse: Ecce ego vobiscum sum vsque ad consummationem sæculi. quod tamen eum vniuersæ Ecclesiæ promississe quæ alijs morientibus, alijs nascentibus hic vsque in sæculi consummationem futura est, quis non intelligat? **T H E O P H I .** Sciendum est autem & hic, quod sermo per opera confirmatur, sicut in Apostolis tunc operationes confirmabant sermonem, sequentibus signis. Fiet autem o Christe, vt nostri sermones quos de virtute dicimus, per opera confirmentur & actus: vt tandem simus perfecti te cooperante in omnibus verbis & operibus, quia te decet sermonum & operum gloria. Amen.

D. THOMAE AQVINATIS IN CATENAM

SUPER LVCAE EVANGELIUM

PRAEFATIO.

LOSSA. Inter cetera incarnationis Christi myste-
ria, quae Iſaia Propheta diligenter & aperte prae-
nuntiat, dicit: {Induam caelos tene.&c.} Iſa. 50. Ex qui-
bus verbis accipere possumus Evangelij secundum
Lucam materiam, modum scribendi, finem, & conditionem scri-
ptoris. AVG. de
Con. Euan. Lucas. n
circa Sacerdotalem
Domini stirpem, at-
que personam magis oc-
cupatus videtur. vn-
de per vitulum signi-
ficatus est, propter maximam victimam Sacerdotis. AMBRO.
Vitus enim Sacerdotalis est victima. vnde bene congruit vitulo
hic Evangelij liber, qui a Sacerdotibus inchoavit, & consumma-
uit in vitulo, qui omnium peccata suscipiens, pro totius mundi
vita est immolatus, & ipsam vituli imolationem Lucas stilo quo-
dam pleniore diffudit. GLO. Quia igitur passionem Christi
principaliter exponere Lucas intendit, huius Evangelij materia
significari potest in eo quod dicitur: {Induam caelos tenebris,
& saccum ponam operimentum eorum.} Nam ad literam in passio-
ne Christi tenebrae factae sunt, & in discipulis fides obscurata est.
HIERO. super Iſaia: Et Christus despectus erat & igno-
bilis quando pendeat in cruce: & absconditus est vultus eius at-
que despectus, vt humano corpore diuina potentia celeretur.
HIERO. Sermo autem Lucae, tam in Euangelo quam in Acti-
bus Apostolorum comprior est, & saeculari redolet eloquentia.
vnde subditur: {Dominus dedit mihi linguam eruditam.}
AMBRO. Nam licet scriptura diuina mundana euacuet, sa-
pientiam disciplinam, quod maiore fucata verborum ambitu, quam
rerum ratione subnixae sit: tamen si quis in scripturis diuinis erit
illa, quae imitanda illi putant, quaeque inueniet. Sanctus enim Lu-
cas velut quendam historicum ordinem tenuit, & plura nobis ges-
torum Domini miracula reuelauit: ita tamen, vt omnes sapien-
tiae virtutes Evangelij ipsius complecteretur historia. Quid enim
praecellenti ad sapientiam naturalem, quam quod Spiritum-
sanctum creatorem, etiam Dominicae incarnationis extitisse re-

Nduam caelos tenebris,
& saccum ponam ope-
rimentum eorum. Do-
minus dedit mihi linguam eru-
ditam, vt sciam sustentare eum
qui lapsus est verbo. Erigit ma-
ne, mane erigit mihi aurem, vt
audiā quasi magistrū. Iſa. c. 50.

Sciam sustentare eum, qui lapsus est verbo. {HIERONY-
MVS. super Iſaia: Dicit enim se a Domino accepisse ser-
monem, quoniam lapsum errantemque populum sustentet & re-
uocet ad salutem.} GRAECVS expositor. Cum autem Lucas
bonae indolis esset, & capacitate strenuae & Graecorum scientiam
consecutus est. Grammaticam siquidem atque poeseim adeptus
perfecte: Rethoricam autem & persuadendi leporem assecutus ad
plenum, neque Philosophiae muneribus caruit, deinde & medi-
cinam acquirat. Et quoniam naturae velocitate satis de humana
gustauerat sapientia, ad altiore conuoluit. Accelerat igitur ad
Iudaeam, & visibiliter & verbotenus Christum adit. Cumque ve-
ritatem cognosceret, verus efficitur Christi discipulus, plurimum
magistro commoratus. GLO. vnde subditur. {Ergit mane quasi
a iuuentute ad saecularem sapientiam. Mane erigit mihi aurem ad
diuina, vt audiam quasi magistrum, si ipsum Christum.} EVSEB.
in Eccle. historia: Tradunt autem, quod Euangelium suum ex Pau-
li ore conscripserit, sicut & Marcus quae ex Petri ore fuerant praed-
icata, conscripsit. CHRYS. super Mattheum: Verum autem
eorum magistrum imitatus est, hic quidem Paulum super flumi-
na fluentem, ille autem Petrum breuiloquio studentem.
AVGVSTINVS de Confen. Euange. Eo autem tempore
scripserunt, quo non solum ab Ecclesia Christi, verum etiam ab
ipsis adhuc in carne manentibus Apostolis probari meruerunt.
Et haec proemialiter dicta sufficiant.

Suo conatu. Sine conatu sunt enim & donationes, & gratia Dei, quae
vbi se infuderit rigare consuevit, vt non egeat, sed redundet scri-
ptoris ingenium. Et ideo bene dicit: {Rerum quae in nobis comple-
tae sunt,} vel quae in nobis redundat. quod. n. redundat nulli
deficit, & de completo nemo dubitat, cum fidem effectus astruat,
exitus prodar. ORL.
Dicit autem Rerum,
quia non secundum
phantasiam iuxta ha-
reticos exercuit Ie-
sus carnalem ipsius
aduentum: sed cum
veritas esset reuera
negotium persecutus
est. Affectum autem
suum indicat ex hoc
quod ait: {Quae in
nobis completae sunt,
idest quae in nobis ma-
nifestissime sunt ostē-
se: id enim quod Gre-
ce legitur *πεπληροσθημένων* peplophorimenon vno verbo La-
tinus sermo non explicat. certa enim fide & ratione cognouerat,
neque in aliquo fluctuabat. CHRYS. Euangelista autem non
solum testimonio contentus est proprio, sed ad Apostolos totum
refert, inde robur venat sermoni: & ideo subdit, {sicut tradiderit
nobis, qui ab initio ipsi viderunt.} EVSEB. in Eccle. historia.
Certus est quod veritatem vel Paulo exponente, vel alijs Apo-
stolis

DIVI THOMAE AQVINATIS, CATENA

IN EVANGELIUM SECUNDVM LVCAM

CAPVT PRIMVM.

VSEBIVS in Ecclesiastica historia: Lucas in initio
Euagelij sui, causam cur scripserit indicauit, videlicet,
quoniam multi alij temere praesumpserant enarrare
res, quae sibi magis erant ad liquidum competere. Et hoc
est quod dicit, {Quoniam quidem multi conati sunt ordinare
narrationem rerum.
AMBRO. Nam
sicut multi in Iudaeo
rum populo diuino
insufi spiritu prophe-
tauerunt, alij autem
pseudoprophetae erant
potius quam Prophe-
tae, sic & nunc in no-
uo testamento multi
Euagelia scribere co-
nati sunt, quae boni
nummularij non pro-
barunt, & aliud quid-
dem fertur Euange-
lium quod duodecim
scripsisse dicuntur. Ausus est etiam Basilides Euangelium scribere.
Fertur aliud secundum Thomam, & aliud secundum Matthiam.
BEDA. Multos ergo eos non tam numerositate quam Hae-
seos multitudine diuersitate commendat, qui non Spiritu sancti mu-
nere donantur: sed vacuo labore conati magis ordinauerunt nar-
rationem, quam historia texuerunt veritatem. AMBRO. Qui
enim conatus est ordinare, suo labore conatus est, nec impleuit

SANCTVM IESV CHRISTI

EVANGELIUM SECUNDVM LVCAM

CAPVT PRIMVM.

Voniam quidem multi
conati sunt ordinare
narrationem, quae in no-
bis completae sunt rerum, sicut
tradiderunt nobis qui ab ini-
tio ipsi viderunt, & ministri fue-
runt sermonis: visum est &
mihi assecuto a principio omnia
diligenter ex ordine tibi scri-
bere optime Theophile, vt co-
gnoscas eorum verborum, de qu-
bus eruditus es veritatem.

Quoniam quidem multi
conati sunt ordinare
narrationem, quae in no-
bis completae sunt rerum, sicut
tradiderunt nobis qui ab ini-
tio ipsi viderunt, & ministri fue-
runt sermonis: visum est &
mihi assecuto a principio omnia
diligenter ex ordine tibi scri-
bere optime Theophile, vt co-
gnoscas eorum verborum, de qu-
bus eruditus es veritatem.

Visum est & mihi assecuto a principio omnia
diligenter ex ordine tibi scri-
bere optime Theophile, vt co-
gnoscas eorum verborum, de qu-
bus eruditus es veritatem.

Quoniam quidem multi
conati sunt ordinare
narrationem, quae in no-
bis completae sunt rerum, sicut
tradiderunt nobis qui ab ini-
tio ipsi viderunt, & ministri fue-
runt sermonis: visum est &
mihi assecuto a principio omnia
diligenter ex ordine tibi scri-
bere optime Theophile, vt co-
gnoscas eorum verborum, de qu-
bus eruditus es veritatem.

Rolis qui ab initio ipsi viderant vel sibi tradiderant consecutus
sit. CHRYS. Dicit autem: Viderunt quia hic maxime robur
nanciscitur credulitatis, quod addiscitur ab his, qui praesentiali-
ter viderunt. ORIGEN. Palam est autem, quod cuiusdam do-
ctrinae finis est ipsa doctrina, sicut Geometriae alterius vero doctri-
nae finis in opere com-
putatur, sicut medici-
nae, & ita est in sermo-
ne Dei. Et ideo postquam
significauerat scientiam
ex hoc quod dixerat:
{Ipsi viderunt.} de-
monstrat opera, ex
hoc quod sequitur:
{Et ministri fuerunt
sermonis vel verbi.} AMBRO. Nam congruit ista locutio, vt
maius mysterium verbi quam auditum esse credamus, sed quia non
prolatium verbum, sed substantiale significatur, non vulgare ver-
bum, sed caeleste intelligimus, cui Apostoli ministrarunt. CHRYS.
Quod autem dicit, huius verbi viros fuisse Apostolos concordat
cum Ioanne qui dicit: Verbum caro factum est & habitauit in no-
bis, & vidimus gloriam eius. Verbum namque mediante carne vi-
sibile factum est. AMBRO. Non solum autem secundum corpus
viderunt Dominum, sed etiam secundum verbum. Viderunt
enim verbum, qui cum Moyses & Helia viderunt gloriam verbi.
alij non viderunt, qui corpus tantummodo videre potuerunt.
ORIGEN. Et in Exodo quidem scriptum est: Populus videbat vo-
cem Domini. vox autem auditur potius quam videtur. Sed pro-
pterea ita scriptum est, vt ostenderetur nobis alijs videre oculis
vocem Domini, quibus illi aspiciunt qui merentur. Porro in Eu-
gelio non vox cernitur: sed sermo qui voce praesentior est. THEOPH.
Ex hoc enim manifeste innuitur, quod Lucas non sicut discipulus
ab initio, sed processu temporis. Alij autem fuerunt discipuli ab
initio, vt Petrus & filij Zebedaei. BEDA. Et tamen Mattheus
quoque & Ioannes in multis quae scriberent ab his qui infantia,
pueritiam, genealogiamque eius scire & gestis interesse potuerant
audire opus habebant. ORIGEN. Deinde facultatem scriben-
di replicat, quoniam ea quae scripsit, non rumore cognouerit: sed
ab initio fuerit ipse consecutus. vnde sequitur: {Visum est & mi-
hi assecuto a principio omnia diligenter: ex ordine tibi scribere
optime Theophile.} AMBRO. Cum dicit: {Visum est & mihi
non negat Deo visum, a Deo enim praeparatur voluntas hominum.
Proficiorem autem hunc Euangelij librum quam ceteros esse ne-
mo dubitauerit: & ideo non ea quae falsa sunt, sed quae vera sibi ve-
dicat. Et ideo dicit, {assecuto quidem omnia visum est scribere.} non
omnia, sed ex omnibus, quia quae fecit Iesus si scribantur om-
nia, nec ipsum mundum capere arbitror. Consulto autem quae
ab alijs sunt scripta praeteriit, vt proprijs quibusdam linguli Eu-
geliorum libri mysteriorum gestorumque miraculis eminent.
THEOPH. Scribit autem ad Theophilum virum inclytum
fortassis & Principem, quia quod dicit *Κρατιστε* Cratiste, id est opti-
me siue strenue, non dicebatur nisi Principibus & Praesidibus, sicut
& Paulus. Festo praesidi dixit, Cratiste hoc est optime vel strenue
Feste. BEDA. Theophilus autem interpretatur amans Deum,
vel amatus a Deo, quisquis ergo amat Deum siue a Deo se delide-
rat amari, ad se scriptum putet Euangelium, & vt sibi datum mu-
nus sibi quae commendatum pignus conseruet. Non autem nouorum
quorumlibet eidem Theophilo & velut ignotorum ratio pandenda:
sed eorum de quibus eruditus est verborum promittitur veritas
exprimenda cum subditur: {vt cognoscas eorum verborum
de quibus eruditus es, veritatem.} I. vt quo quid ordine a Domi-
no gestum dictum ve sit, agnosere queas. CHRYS. Vel aliter,
vt certitudinem habeas & securus existas, quae auditu perceperas
prospiciens in scriptura. THEOPH. Plerumque enim cum sine
scripto aliquid dicitur, calumniantur illud quasi falsum. cum vero
quis quae dicit scripserit, tunc magis credimus, quasi nisi putaret
vera, non scriberet. CHRYS. Vel aliter: Totum Euangelium
proemium duo continet, conditionem eorum qui ante eum Eu-
gelium scripserunt, puta Matthei & Marci, & rursum cur & ipse
scribere proposuit. Cum vero dixisset: {Conati sunt, vocabulum
potens applicari, & ad praesumptuose aggredientes materiam, &
ad honeste pertractantes illam: Duabus additionibus dubiam sen-
tentiam certificat, primo quidem quia dixit: {Quae in nobis com-
plete sunt rerum.} secundo quia dixit: {Sicut tradiderunt nobis
qui ab initio ipsi viderunt.} Simul autem hoc quod dico. Tradide-
runt. indicare mihi videtur, quod & ipsi monentur propagare,
velut enim illi tradiderunt, ipsos quoque oportebit accipientes
seriatim adinuicem promulgare. Nondum autem commendantes
scripturae quae tradita fuerant. contingebat inconuenientia
plurima provenire diuturnitate temporis. vnde merito qui de pri-
mis visoribus verbi & ministris vbi acceperant, in scriptis vnuer-
so mundo traditione praesertunt, & calumnias repellentes, & obliuio-

H R Y S O. Euangelicae narrationis exordium a
Zacharia sumit & natiuitate Ioannis, mirum ante
edifferens, minus ante maius. Nam quoniam virgo par-
itura erat, praeparauit gratia vt vetus prius cociperet.
Declarat autem tem-
pus cum dicit: {Fuit
in diebus Herodis:}
& adicit dignitatem
cum subdit: {Regis
Iudaeae.} Alius autem
Herodes fuit, qui Io-
annem occidit, sed il-
le Terrarcha fuit, hic
autem Rex. EVTHY-
MIVS. Rex, inquam, ille, qui infantes occidit, pater illius Herodis,
qui praecurforem interemit. BEDA. Tempus autem Herodis
alienigenae Regis Dominico attestatur aduentui. Praedictum na-
que fuerat, quia non deficiet princeps de Iuda, neque dux de sae-
more eius donec veniat qui mittendus est. Ex quo enim patres ex
Aegypto exierunt suae gentis iudicibus vsque ad Samuelē prophe-
tam, ac deinde Regibus vsque ad transmigracionem Babyloniam re-
gebantur. Post reditum vero Babyloniam Pontifices rerum summa
gerebatur, vsque ad Hyrcanum regem simul & Pontificem, quo ab
Herode interempto Iudaeae Regnum ipsi Herodi alienigenae iussu
Augusti Caesaris traditur gubernandum, cuius trigesimo primo
anno iuxta Prophetiam supra dictam, qui mittendus erat aduenit.
AMBRO. Docet autem nos diuina scriptura non solum mo-
res in his qui praedictabiles sunt, sed etiam parentes oportere lau-
dari, vt veluti transmissa immaculate puritate haereditas, in his
quos volumus laudare praecellat. Non solum igitur a parentibus,
sed etiam a maioribus Sancti Ioannis nobilitas propagatur, non
saeculari potestate sublimis, sed religionis successione venerabilis.
Plena est igitur laudatio qua genus, mores, officium, factum, iudi-
cium comprehendit. officium in Sacerdotio. vnde dicit: {Sacer-
dos quidam nomine Zacharias.} BEDA. in Hom. De Sacerdo-
tali enim profapia Ioannes ortus, vt eo potentius imitationem Sa-
cerdotij praenotaret quo ipsum ad Sacerdotale genus pertinere
claresceret. AMBRO. Genus autem comprehendit in maio-
ribus. vnde sequitur: {De vice Abia,} id est nobilis inter familias.
BEDA. Erant enim Principes Sanctuarij, id est summi Sacerdo-
tes tam de filijs Eleazar quam de filijs Ithamar, quorum vices se-
cundum ministeria sua, vt ingredierentur Domum Dei. 2. 4. fortis-
bus David distinxit. in quibus familiae Abia de qua Zacharias or-
tus est, fors contigit octaua. Non autem frustra primus noui testa-
menti prece in octauae fortis iure nascitur, quia sicut septenario se-
pe numero propter Sabbatum vetus testamentum, sic nouum ali-
quotiens per octonarium propter sacramentum Dominicae, vel
nostrae resurrectionis exprimitur. THEOPH. Volens etiam
ostendere, quod ab utroque parente legaliter ex Sacerdotali gene-
re erat: subdit: {Et vxor illius de filiabus Aaron, & nomen eius Eli-
sabeth.} Non enim permittebatur de alia tribu vxorem accipere,
sed de sua. Elisabeth interpretatur Dei requies, Zacharias vero
memoria Domini. BEDA. in Hom. Iustus enim parentibus
Ioannes est genitus, vt eo confidentius iustitiae praecipra populis
daret, quo haec ipsa non quasi nouicia didicisse, sed velut haeredita-
rio iure a progenitoribus accepta serualet. vnde sequitur: {Erant
autem ambo iusti ante Deum.} AMBRO. Et sic mores in iusti-
tate comprehendit. Bene autem dicit ante Deum. ferri. n. potest vt
aliquis affectata bonitate populari iustus videatur mihi, iustus au-
tem ante Deum non fit, si iustitia non ex mentis simplicitate for-
metur: sed adulatione simulatur. Perfecta igitur laus est an Deum
iustus esse: solus enim perfectior est, qui ab eo probatur, qui non
potest falli. Factam autem comprehendit in mandato, in iustifica-
tione iudicium. vnde sequitur: {Incedentes in omnibus mandatis
& iustificationibus Domini.} Cum enim mandatis caelestibus obe-
dimus, in mandatis Domini incedimus. cu congrue iudicamus, te-
nere Domini iustificationes videmus. Prouidere autem oportet
bona non solum coram Deo, sed etiam coram hominibus. vnde
sequitur: {Sine quaerela.} Nulla enim quaerela est vbi & mentis
bonitas concordat & facti, & plerumque iustitia durior hominum
quaerelam excitat. ORIGEN. Potest etiam aliquid iustum in-
iuste fieri, vt si iustitiae causa quis pauperi elargiatur, quod non
est sine quaerela. Sequitur: {Et non erat illis filius, eo quod erat ste-
rilis Elisabeth, & ambo processissent in diebus suis.} CHRYS.
Non solum autem Elisabeth erat sterilis: sed & Patriarcharum
coniuges: Sara, Rebecca, Rachel, quod dedecus erat antiquis, non
possumus dicere, quod peccati effectus esset sterilitas, cum isti iusti,
cuncti virtuosissimi: Haec autem fuit sterilitatis causa, vt cum videris
virginem parientem Dominum, non sis incredulus exercitans me-
tem tuam in alio steriliū THEO. Et vt etiam tu addisce-
res, quod lex Dei multiplicationem filiorum non appetit corpo-
ralem,

Lib. 1. ca. 2. Tom. 4.

1. Materia.

Cap. 53.

2. Scribendi modus.

Lib. 3. ca.

3. Finis.

Cap. 50.

4. Scrip- tis conda.

Hom. 1. Lucas.

Lib. 3. ca.

Hom. 2.

ralem, sed magis spiritualem. Processerant autem ambo, non solum secundum corpus, sed secundum spiritum ascensionem in corde ponentes, & vitam suam ut diem & non ut noctem habentes, quasi in die honeste ambulantes.

b ¶ BEDA. Per Moysen Dominus unum constituit summum Sacerdotem, cui mortuo vnū succedere iussit, & hoc vsque ad Dauid tempore seruatum est, a quo plures fieri Domino agente decretū est. vnde nunc Zacharias in ordine vicis suae Sacerdotio functus esse asseritur cū dicitur: Factum est autem cum Sacerdotio fungeretur Zacharias in ordine vicis suae ante Deum secū dū consuē. Sacer. forte exijt vt incensum poneret ingresū in tem. Domini. AMBRO. Videtur autem hic Zacharias summus designari Sacerdos, quia se mel in anno solus summus Sacerdos in secundo sanctuario intrabat, non sine sanguine quem offerret pro se & pro populo delictis. BEDA. Non autem nunc noua sorte electus est, cum incensum esset adolendum, sed prisca sorte cum eo ordine sui Pontificatus in vicē Abia succederet. Sequitur. Et omnis multi. po. erat orans foris hora incensū. Incensum in Sanctis sanctorum a Pontifice deferri, expectante foris templum omni populo decimo die septimi mensis est iustum, & hanc diem expiationis siue propitiationis vocari, cuius diei mysterium Apostolus ad Hebræos pandens, Iesum ostendit Pontificem esse verum, qui in sanguine proprio caeli secreta subijt, vt propitium nobis faceret patrem, & interpellaret pro peccatis eorum qui adhuc praeforibus orantes expectant.

AMBRO. Hic est autem ille summus Sacerdos, qui adhuc forte quaeritur, quia verus adhuc ignoratur, qui enim forte eligitur, humano iudicio non comprehenditur. Ille igitur quaerebat, & alius figurabatur, verus in aeternum Sacerdos, qui non hostiarum cruore, sed proprio patrem Deum generi reconciliaret humano, & tunc quidem vices erant, nunc autem est perpetuitas.

c ¶ CHR. Y. Ingressus Zacharias in templum vt praes ferret pro cunctis ad Deum, & quasi Dei & hominum mediator vidit Angelum intus stantem. vnde dicitur. Apparuit autem illi Angelus Domini stans a dextris altaris incensū. AMBRO. Bene apparuisse dicitur ei, qui eum repente conspexit, & hoc specialiter, aut de Angelis aut de Deo scriptura diuina tenere consuevit, vt quod non potest praevideri apparere dicatur. Non enim similiter sensibilia videntur, & is cuius in voluntate situm est videri, & eius natura est non videri. ORIGENE. Et hoc tantum in praesenti saeculo dicimus, sed & in futuro cum migrauerimus a mundo, non omnibus, vel Deus vel Angeli apparebunt, sed ille tantum videbit qui mundum habuit cor. Locus autem nec nocere poterit quaequam nec iuuare. CHR. Y. Manifeste autem apparuit, non in somnis, eo quod nimis arduum annunciabatur, vnde manifestior & mirabilior visione egebat. DAMA. Tamen Angeli non vt sunt hominibus patefiunt, sed transfigurati prout possunt visores aspiciere in quodcumque iusserit Dominus. BASI. Dicit autem: Altaris incensū. eo quod alterum erat altare deputatum ad holocausta. AMBRO. Non immerito autem Angelus videretur in templo, quia veri Sacerdotis annunciabatur iam aduentus, & caeleste sacrificium parabatur, in quo Angeli ministrarent: non enim dubites assistere angelum quando Christus immolatur. Apparuit autem a dextris altaris incensū, quia diuine insignis misericordiae deferrebat. Dominus enim a dextris est mihi, ne commouear. CHR. Y. Non potest autem homo quantūcūque sit iustus absque timore cernere Angelum. vnde & nunc Zacharias aspectum non tolerans praesentiae Angeli nec fulgorem illum valens sufferre, turbatur. Et hoc est quod subdit: Et Zacharias turbatus est videns. Sicut autem auriga perterritus, lorāq; dimittente corrunt equi praecipites, totaque quadriga peruertitur, sic accidere consuevit animae quoties ab aliquo stupore vel sollicitudine deprimitur. vnde & hic subditur: Et timor irruit super eum.

ORIGENE. Noua quippe facies humanis se obrutibus praebens turbat mentem animamque consternat. vnde Angelus sciens hanc humanam esse naturam primum perturbationi medetur. Nam sequitur: Ait autem ad illum Angelus, ne timeas Zacharia. ATHA. In vita Antonij. vnde non difficilis est bonorum spirituum malorumque discretio. si enim post timorem successerit gaudium, a Domino venisse sciamus auxilium, quia securitas animae praesentis maiestatis indicium est. si autem incussa formido permanserit, ho-

stis est qui videtur. Non solum autem trepidantem refocillat, sed etiam nouo laetificat nuncio, subdens: Quoniam exaudita est deprecatio tua, & vxor tua Elisabeth pariet tibi filium. AVGV. de Quæst. Euan. Vbi primo hoc attendendum est, quia non est verisimile, vt cum pro peccatis populi vel salute vel redemptione sacrificiū ille offerret, quod potuerit publicis votis relictis homo senex vxorem habens pro accipiendis filijs orare praesertim: nam nemo orat accipere, quod acceptum esse desperat. Vique adeo autem ille iam se habiturum filios desperabat, vt hoc angelo promittenti non crederet. Ergo quod ei dicitur: Exaudita est deprecatio tua, pro populo intelligendum est, cuius populi quoniam salus & peccatorum abolitio per Christum futura erat, adhuc nunciatur Zacharia nasciturus filius, quia praecursor Christi destinabatur.

CHR. Y. Vel quod exaudita sit eius deprecatio probat per hoc, quod gignendus erat ei filius, clamans: Ecce Agnus Dei qui tollit peccata mundi. THEO. Quasi ipso dicente, vnde erit mihi hoc manifestum? ait Angelus: ex hoc quod Elisabeth pariet, credes quod peccata populo sunt remissa. AMBRO. Vel aliter. Plena semper & redundantia sunt diuina beneficia non exiguo constructa munere: sed vberi bonorum coaceruata congestu, vt hic primum precationis fructus promittitur, deinde sterilis partus vxoris: Cuius nomen praenunciatur subdens: Et vocabis nomen eius Ioannem. BEDA: Singularis meriti indicium datur, quoties hominibus a Deo, vel immaniter nomen vel nunciatur. CHR. Y. super Ioannem: Illud quoque oportet exprimeret, quoniam in quibus ab ipsa teneritate infantie virtus resurgere debebat, a principio diuinitus sumebant nomina. His vero qui postea debebant crescere, nomen postea imponebatur. BEDA: Ioannes ergo interpretatur in quo est gratia, vel Domini gratia, quo nomine declaratur primo parentibus eius gratiam quibus decrepitis nasteretur filius esse donatum: deinde ipsi Ioanni qui magna corā Domino erat futurus, postremo etiam filijs Israel quos ad Dominum erat conuersurus. vnde sequitur: Et erit gau. tibi & exul. ORI. Quando enim iustus oritur in mundo, ministri natiuitatis eius laetantur, quando vero ille nascitur qui quasi ad penas & ergastulum relegatur, minister consternatur & concidit. AMBRO. Sanctus autem non solum parentum gratia, sed etiam salus est plurimorum. vnde sequitur: Et multi in natiuitate eius gaudebunt. Admonemur hoc loco Sanctorum generatione laetari, admonentur parentes gratias agere. non enim medio cre munus est Dei, dare liberos, propagatores generis, successionis haeredes.

d ¶ AMBRO. Post laetitiam plurimorum magnitudinem virtutis promittitur cum dicitur, Et erit enim magnus coram Domino. Non corporis sed animae magnitudinem declarauit, est coram Domino magnitudo animae, magnitudo virtutis. THEOPH. Multi namque magni dicuntur, sed coram hominibus, non coram Deo sicut hypocritae. ita autem & parentes Ioannis iusti coram Domino dicti sunt. AMBRO. Deinde non fines alicuius propagauit imperij, non triumphos bellici certaminis reportauit, sed quod est amplius praedicans in deserto, delicias hominum corporisque lasciuiam magna animi virtute depressit. vnde sequitur: Et vinum & siceram non bibet. BEDA. Siceram interpretatur ebrietas, quo vocabulo Hebraei omne quod inebriare potest, poculum siue de pomis siue de frugibus, seu de qualibet alia materia coactum significant. Proprium vero in lege Nazareorum erat vino & siceram tempore obsecrationis abstinere. vnde Ioannes ceteriq; tales vt semper Nazarei, idest sancti manere possint, semper his abstinere satagunt. non enim decet vino in quo est luxuria inebriari eum, qui musto Spiritus sancti desiderat impleri. vnde recte cui vini ebrietas tollitur, spiritus gratia cumulatur. Sequitur autem: Et Spiritus sanctus replebitur adhuc ex vtero matris suae. AMBRO. Cui Spiritus sanctus infunditur, magnarum est plenitudo virtutum. Si quidem Sanctus Ioannes antequam nasceretur, matris adhuc in vtero postius Spiritus accepti gratiam designauit, cum in vtero parentis exiliens Domini Euangelizauit aduentum. Alius est spiritus vitae huius, alius gratiae. Ille nascendo sumit exordium, moriendo defectum. Ille non aetatis coeque non obitu extinguitur, non alio matris excluditur. GRAE CVS: Quod autem erit opus Ioannis, quid ve per Spiritum sanctum peraget, ostendit subdens. Et multos filiorum Israel con-

uertet ad Dominum Deum ipsorum. ORIGENE. Ioannes quidem plurimos conuertit: Domini autem opus est vt omnes ad Deum patrem conuertat. BEDA. Cum autem Ioannes qui Christo testimonium perhibens, in eius fide populos baptizabat, dicitur filios Israel ad Dominum Deum ipsorum conuertisse. pat-

plebitur adhuc ex vtero matris suae, & multos filiorum Israel conuertet ad Dominum Deum ipsorum. Et ipse praecedet ante illum in spiritu & virtute Helię, vt conuertat corda patrum in filios, & incredulos ad prudentiam iustorum, parare Domino plebem perfectam.

e Et dixit Zacharias ad Angelum: Vnde hoc sciam? Ego enim sum senex, & vxor mea processit in diebus suis. Et respondens Angelus dixit ei: Ego sum Gabriel qui esto ante Deum, & missus sum loqui ad te, & hac tibi Euangelizare. Et ecce eris ta-

Hom. 4.

Hom. 4.

Ho. ead. 34.

Hom. Quia & cum ad nos veniunt Angeli sic exterius implent ministerium, vt tamen nunquam interius desint per contemplationem. quia etsi circūscriptus est Angelicus spiritus, summus tamen spiritus qui Deus est circūscriptus non est. Angeli itaque et missi ante ipsum sunt, quia quomodolibet missi veniant, intra ipsum currunt. BEDA. Dat autem ei signū, quod rogatur, vt quod discedendo locutus est, iam tacendo credere discat. vnde sequitur: Et ecce eris tacens, & non poteris loqui. CHR. Y. Vt a vi generatiua ad organa vocalia vincula transferantur, nec intuitu Sacerdotij ei parcitur: sed ob hoc plebs etiam amplius, quia circa fidem ceteris praesse debebat. THEOPHIL. Sed quia verba Κοπος Κοφος; quod etiam in fra subiungitur, potest tam surdū quam mutum significare, bene ait: eris tacens, & non poteris loqui. Conuenienter enim hac duo passus est, tanquam enim inobediens furditatem incurrit, & tanquam contradictor taciturnitatem. CHR. Y. Dicit autem: Et ecce; quasi dicat in hoc instanti. Sed considera miserationem Domini in hoc quod sequitur: Vique in diem quo hac fient. Quasi dicat. Cum per euentus rerum quod dico ostendo, & noueris te iure punitum tunc te de poena eripiam. Et causam poenae ostendit cum subditur: Pro eo quod non credidisti verbis meis, quae implebuntur in tempore suo, non attendens virtutem eius qui misit me, cui ego assisto. Si autem is qui erga natiuitatem mortalem incredulus erat punitur, qualiter qui caelestem & ineffabilem calumniatur vitabit vltionem? GRAE CVS. Dum autem hac intrinsecus agerentur, dilatio temporis admirari cogebat expectātem forissecus multitudinem. vnde sequitur: Et erat plebs expectans Zacharia & mira. quod tar ipse in templo. Cumq; per diue rfa vngaretur suspitio, quilibet dicebat ad libitū donec Zacharias egrediens docuit silendo, quod latendo prepeffus est. vnde sequitur: Egredius autem non poterat loqui ad illos, & coquo. quod visionem vidisset in templo. THEO. Imuebat autem populo Zacharias forte causam taciturnitatis interroganti, quam loqui non valens, per nutum declarabat. vnde sequitur: Et ipse erat innuens illis & permanit mutus. AMBRO. Est autem mutus quidem sine verbo corporales actus indicare moliens, nec exprimens eius voluntatem.

f ¶ BEDA. Vicis suae tempore Pontifices templi tantum officijs mancipati non solum a complexu vxorum, sed ab ipso quoque domorum suarum abstinebant ingressu. vnde dicitur: Et factum est vt impleti sunt dies officij eius, abijt in domum suam. Quia enim tunc Sacerdotalis est stirpe Aron successio quarebatur, necessario tempus substituenēde soboli procurabatur. At quia nunc non carnalis successio, sed profectio spiritualis inquiritur, sacerdotibus vt semper altari queant assistere, semper castitas obseruanda praecipitur. Sequitur: Post hos autem dies concepit Elisabeth vxor eius. Post dies officij Zachariae completos. Gestū sunt autem hac mense Septembris. octauo Calen. Octob. quando oportebat Iudaeos ieiunium Scenophagie celebrare, imminente xquinoctio in quo incipit nox esse maior quam dies, quia Christi oportet crescere, Ioannem autem minui. Nec frustra tunc dies ieiuniorum erant, quia per Ioannem erat hominibus afflictio poenitentiae praedicanda. Sequitur: Et occultabat se mensibus quinque. AMBRO. Quae causa occultationis nisi pudor? Sunt enim quaedam tempora praescripta coniugio, quando dare operam procreandis liberis sit decorum, dum anni vigent, dum suscipiendorū liberorum spes est. At vbi & matura aui senectus successerit, & aetas est regendis liberis habilior quam creandis pudor est legitimis licet coitus gestare indicia, & grauari aliens aetatis onere, & tu mescere alium non sui temporis fructu. Pudebat ergo eam propter aetatem: vnde intelligi potest, quia iam non conueniebat inter se concubitu coniugali. neque enim ea quae senilem non erubesceret coitu, erubesceret partum: haec tamen erubescit onus parentis, quādiu nescit mysterium religionis. Sed quae occultat se, quia conceperat filium, iactare se capit, quia generat prophetā. ORIGENE. Et ideo dicit: Mensibus quinque, idest donec Maria conciperet, & foetus eius exultans cum gaudio Prophetaret.

AMBRO.

Hom. 6.

AMBRO. Et quamuis partus sui erubesceret aetatem, rursus caruisse se gaudebat opprobrio dicens, Quia sic fecit mihi Dominus. **CHRYS.** Scilicet soluit sterilitatem, donum supra naturam concessit, & Petra infructuosa spicas virentes produxit. absit illi dedecus dum genitricem fecit. vnde sequitur: In die qui re. auf. ob. meum inter ho. } **AMBRO.** Pudor enim est feminae nuptiarum praemia non habere, quibus haec sola est cā nudi bendi. **CHRYS.** Dupliciter igitur gaudet dum & a nota sterilitatis ipsa eripuit Dominus, & quonia illustrem partum enixa est. Non enim in ceteris gignendum solus concubitus interuenit, sed gratia caelestis huius ortus fuit exordium. **BEDA.** Mystice autem per Zachariam Sacerdotum Iudaeorum, per Elisabeth potest lex ipsa designari, quae Sacerdotum doctrinis exercitata spiritalibus Deo filios gignere debebat: sed non valebat, quia neminem ad perfectionem adduxit lex. Erant ambo iusti, quia bona est lex & Sacerdotium pro illo tempore sanctum. Ambo processerant in diebus suis, quia adueniente Christo iam incuruantur ad senium. Ingressum Zachariam templum, quia Sacerdotum est intrare in Sanctuarii mysteriorum caelestium. Foris orat multitudo, quia mystica penetrare nequit. Dum altari Thimiam imponit, nasciturum Ioannem agnoscit, quia dum doctores flamma diuinae lectionis ardent, gratiam Dei per Iesum prodicunt reperire, & hoc per Angelum, quia lex per Angelos ordinata est. **AMBRO.** In vno autem H vox totius plebis obmutuit, quia in vno totus ad Deum loquebatur populus. transiuit enim ad nos Dei verbum & in nobis non taceret. Mutus est qui non intelligit legem. Cur enim tibi magis videatur mutus esse qui sermonem qui mysterium nescit? Inuenit similis est populus Iudaeorum, qui actum suorum praestare non potest rationem. **BEDA.** Et tamen Elisabeth concipit Ioannem, quia interiora legis sacramentis Christi abundant. Conceptum quinquies mensibus occultat, quia Moses quinquies libris mysteria Christi designat, seu quia Christi dispensatio in quinque mundi aetibus per sanctorum dicta vel facta figuratur. **BEDA.** Quia Christi incarnatio, vel sexta aetate saeculi futura, vel ad impletionem legis erat profutura, recte sexto mense concepti Ioannis missus ad Mariam Angelus nasciturum nuntiat Salutorem. vnde dicitur: In mense autem sexto. Mensis sextum Martium intellige, cuius 25. die Dominus noster & conceptus traditur & passus, sicut & 25. die mensis Decembris natus, quod si vel hoc die, vt nonnulli arbitrantur aequinoctium vernale, vel illo solstitium brumale fieri credamus, conuenit cum lucis incremento concipi vel nasci eum, qui illuminat omnem hominem ventientem in hunc mundum. At quis ante Dominicam natiuitatis, & conceptionis tempus considerat lucem vel crescere vel tenebras; superare conuicerit, dicimus & nos quia Ioannes ante faciem aduentus eius regnum caelorum euangelizabat. **BASI.** Adeunt autem nos caelestes spiritus, non quasi ex seipsis, sed ex eo quod diuinae Sapientiae decorem conspiciunt. vnde sequitur: Missus est Angelus Gabriel a Deo. **GR E G O R.** in Hom. Ad Mariam enim virginem non quilibet Angelus, sed Gabriel Archangelus mittitur. ad hoc quippe ministerium summum Angelum venire dignum fuerat, qui summum omnium nuntiabat: Qui iccirco priuato nomine censetur, vt signetur per vocabulum in operatione quid valeat. Gabriel enim Dei fortitudo nominatur. per Dei ergo fortitudinem nuntiandus erat, qui virtutum Dominus & potens in praedio ad debellandas potestates aereas veniebat. **GLO.** Ad dicitur autem & locus quo mittitur cum subditur: In ciui. Galicui no. Nazareth. Nazareus enim, id est sanctus Sanctorum nuntiatur venturus. **BEDA.** in Hom. Aprum autem humane reformationis principium, vt Angelus a Deo mitteretur ad virginem partu consecrandam diuino, quia prima perditionis humane fuit causa, cum serpens a diabolo mittebatur ad mulierem spiritu superbiae decipiendam. vnde sequitur: Ad virginem. **AVG.** de sancta Virginitate: Illum enim solum Virginitas decenter parere potuit, qui in sua natiuitate parem habere non potuit. Oportebat enim caput nostrum propter insigne miraculum secundum corpus nasci de Virgine, quando significaret membra sua de Virgine etiam secundum spiritum nascitura. **HIERO.** in Sermonem Assum. Et bene Angelus ad Virginem mittitur, quia semper est Angelus cognata virginitas. Profecto in carne praeter carnem vivere, non terrena vita est, sed caelestis. **CHRYS.** super Marth. Non autem Angelus post partum nuntiat Virgini, ne nimium exinde turbaretur. Et ideo ante conceptionem illam alloquitur,

non in somnis: immo visibiliter assistit, nam quasi magnam valde relationem accipiens egebat ante rei euentum visione solemnium. **AMBRO.** Bene autem vtrumque posuit scriptura, vt & desponsata esset & virgo. Virgo, vt expers virilis consortij videret. Desponsata, ne temerare virginitatis adureret infamia, cui grauis alius corruptelae vide retur insigne praefere re. Maluit autem Dominus aliquos de suo ortu quam de matris pudore dubitare. sciebat enim teneram esse virginis verecundiam & lubricam famam pudoris, nec parauit ortus sui fidem matris iniurijs astruendam. Seruatur itaque seph de domo Dauid, & nomen virginis Maria. **H** Et ingressus Angelus ad eam, dixit: Aue gratia plena, Dominus tecum: benedicta tu in mulieribus. Quae cum audisset turbata est in sermone eius, & cogitabat qualis esset ista saluatio. **sanctae** Marię sicut pudore integra, ita & inuolabilis opinione virginitas. nec decuit sinistra Virginitas opinione viuentibus vlamen excusationis relinquere, quod infamata mater quoque Domini videretur. Quid autem Iudaeis, quid Herodi posset ascribi, si natum videretur ex adulterio psecuti? Quemadmodum autem ipse diceret: Non veni legem soluere, sed adimplere, si videretur cepisse a legis iniuria, cum partus in nupte lege damnetur? Quid quod etiam fides Marię verbis maior ascriptur, & mendacii causa remouetur? videretur enim culpam obumbrare voluisse mendacio innupta praegnans. Causam autem mentiendi desponsata non habuit, cum coniugij praemium & gratia nuptiarum partus sit feminarum. Non mediocri quoque causa est, vt virginitas Marię falleret principem mundi, qui cum desponsata viro cereretur, partu non potuit habere suspectum. **ORIGENE.** Si enim non habuisset sponsum, statim cogitatio tacita diabolum surrepisset, quomodo quae non accubuit cum viro praegnans esset? debet iste conceptus esse diuinus: debet aliquid humana natura esse sublimius. **AMBRO.** Sed tamen magis sefellit Principes saeculi, demonum enim malitia facie etiam occulta depræhendit. At vero qui saecularibus vanitatibus occupantur, scire diuina non possunt. Quinetiam locupletior testis pudoris maritus adhibetur, qui posset & delere iniuriam & vindicare opprobrium, si non agnosceret sacramentum, de quo subditur: Cui nomen erat Ioseph de domo Dauid. **BEDA.** in Hom. Quod non tantum ad Ioseph, sed etiam pertinet ad Mariam. Legis namque erat praecipuum, vt de sua quisque tribu aut familia acciperet uxorem. Sequitur: Et nomen virginis Maria. **BEDA.** super Lucam: Maria Hebraice stela maris, Syriace vero domina vocatur, & merito, quia & totius mundi dominum, lucem saeculis meruit generare perennem. **H** **AMBRO.** Dicit virginem moribus, sola in penetrabilibus quam nemo virorum videret, solum Angelus reperiret. vnde dicit: Et ingressus Ange. ad eam. Et ne quo degeneri deprauaretur assuetu, ab Angelo salutatur. **GR E G O R.** Contra vocem prius editam mulieri dirigitur nunc sermo ad virginem. In illa doloris partus est causa peccati punia, in hac per gaudium maeritia pellitur. vnde iocunditatem non absurde praenuntiat Angelus virgini dicens: Aue. Quod autem digna cognosceretur ipsa saluata attestatur cum dicit: Gratia plena. quasi enim quaedam arra, aut dos sponsi ostenditur, quod secunda sit gratijs. Horum enim quae dicit, haec sunt sponse, alia sponsi. **HIERO.** in sermone de Assum. Et bene gratia plena, quia ceteris per partes praestatur: Maria vero simul se totam infudit gratiae plenitudo. Vere gratia plena, per quam largo Spiritus sancti imbre superfusa est omnis creatura. Iam autem erat cum virgine, qui ad virginem mittebat Angelum, & praecessit nuntium suum Dominus, nec teneri potuit locis, qui omnibus habetur in locis. vnde sequitur: Dominus tecum. **AVGUSTINUS.** in Ser. de Nati. Magis quam mecum: ipse enim in tuo est corde, in tuo fit vtero, adimplet mentem, adimplet ventrem. **GR E G O R.** Hoc autem est totum legationis complementum. Dei enim verbum vt sponsum supra rationem vnionem efficiens tanquam ipse germinans: idemque germinatus totam naturam humanam sibi ipsi conformauit. Vltimum vero ponitur tanquam perfectissimum & compendiosum. Benedicta tu in mulie. Vna scilicet praecunatis mulieribus, vel etiam benedicuntur in te mulieres, sicut mares in filio, sed magis vterque in vtrisque. Velut enim vnā feminam & vnū marem peccatum simul ac tristitia intrauit, sic & nunc per vnā & vnū benedictio reuocata est & laetitia, & ad singulos est profusa. **AMBRO.** Dicit autem Virgine a verecundia, quia pauebat: nam sequitur: Quae cum audisset, turbata est in sermone eius. Trepidare virginem dicit, & ad omnes ingressus viri pauere, omnes viri affatus vereri. Dicit virgo verborum vitare lasciuam, Maria etiam salutationem Angeli verebatur. **GR E G O R.** Cum assueta foret his visionibus: Euangelista non visioni, sed relatiuis turbationem attribuit di

Hom. 6.

Homil. 6.

ambrosius: Turbata est in sermone eius. Attende autem virginis & pudica & prudentem & animam simul & vocem. audita laetitia diuina examinavit, & neque manifeste oblituit per incredulitatem, nec statim parer ex leuitate. Eue lauitatem euitans simul & duritiam Zachariae. vnde sequitur: Et cogitabat qualis esset ista saluatio. Non conceptio, nam adhuc igno ratur, sed salutatio numquid libidinosa, vt a viro ad virginem, an diuina? dū Dei faceret mentionem dicens: Dominus tecum. **AMBRO.** Benedictionis etiam nouam formulā mirabatur, quae nusquam ante comperita, soli Marię hoc seruabatur. **ORIGENE.** Si enim sciuisset Maria ad alium quempiam similem factum esse sermonem, vtpote quae habebat legis scientiam, numquam eam quasi peregrinam, saluatio exterruisset. **BEDA.** Quia salutationem insolita virginem turbatam viderat, quasi familiariter notam vocans ex nomine, ne timere debeat iubere. vnde dicitur: Et ait ei Angelus, ne timeas Maria. **GR E G O R.** quasi dicit. Non accessit decepturus, immo deceptionis absolutionem depro mere. Non veni praedaturus inuolabilem tuam virginitatem: sed conditoris puritatis & custodis con rubernia reserare. Non sum serpentis minister, sed perimetris ferpentem legatus, sponsum tractator, non insidiarium molitor. Sic ergo nequaquam distrahentibus ipsam considerationibus vexari permittit, ne diuidicaretur infidus minister negotij. **CHRYS.** Qui autem apud Deum meretur gratiam, non habet quid timeat. vnde sequitur: Inuenisti enim gratiam apud Deum. Qualiter autem illam quisque reperiet, nisi humilitate mediante? Humilibus enim dat Deus gratiam. **GR E G O R.** Inuenit enim gratia virgo coram Deo, quia splendore pudicitiae propriam exornans an mam, gratum Deo se habitaculum praeparauit, nec solum celibatum inuolabilem conferuauit: sed etiam immaculatam conscientiam custodiuit. **ORIGENE.** Inueniant enim plures gratiam ante eam: Et ideo subdit quod proprium est dicere: Ecce concipies in vtero. **GR E G O R.** Quod dicitur ecce, celeritatem & praesentiam denorat, insinuans cum eius verbo celebratam esse conceptionem. Dicit autem: Concipies in vtero, vt demonstret dominum ab ipso vtero virginali & de nostra substantia carnem suscipere. Venit enim diuinum verbum emundaturum naturam humanam & partum, & nostrae generationis primordia. Et ideo sine peccato & humano semine per singula sicut nos in carne concipitur, & nouem menses spatio gestatur in vtero. **GR E G O R.** Nissenus. Sed quoniam contingit specialiter diuinum concipi spiritum, & spiritum parere salutare secundum prophetam ideo addidit: Et paries filium. **AMBRO.** Non autem omnes sunt sicut Maria, vt dum de Spiritu sancto concipiunt, verbum pariant. Sunt autem quae abortiuum excludunt verbum antequam pariant. Sunt quae in vtero Christum habeant: sed nondum formauerint. **GR E G O R.** Nissenus: Cum autem expectatio partus mulieribus timorem incutiat, sedat timoris metum dulcis partus relatio, cum subditur: Et vocabis nomen eius Iesum. Saluatoris enim aduentus est cuiuslibet timoris propulsio. **BEDA.** Iesus autem Saluator siue salutaris interpretatur. **GR E G O R.** Dicit autem, tu vocabis non pater, patre enim caret quantum ad inferiorem generationem, sicut & matre respectu superne. **CYRILLUS.** Hoc autem nomen de nouo fuit verbo impositum natiuitati congruens carnis, secundum illud propheticum: Vocabitur tibi nomen nouum quod os Domini nominauit. **GR E G O R.** Verum quia hoc nomen eoe est sibi cum successore Moysi: iccirco innuens angelus, quod non erit sibi illius similitudinem subiungit: Hic erit magnus. **AMBRO.** Dicitur etiam de Ioanne quia erit magnus, sed ille quasi homo magnus, hic quasi Deus magnus. Late in funditur Dei virtus: late caelestis substantiae magnitudo porrigit, non loco clauditur, non opinione comprehenditur, non aestimatione concluditur, non aetate variatur. **ORIGENE.** Vide ergo magnitudinem saluatoris quomodo in toto orbe diffusa sit. ascendit in caelos, quo caelestia repleuerit. descendit cogitatione ad abyssos, quo illuc descendisse. si hoc videris, pariter intueberis opere completum, hic erit magnus. **GR E G O R.** Neque carnis assumptio deitatis derogat celsitudini, immo potius humanitatis humilitas sublimatur. vnde sequitur: Et filius altissimi vocabitur: Non vtiq; tu impones vocabulum, sed ipse vocabitur. a quo nisi a consubstantiali genitore? nullus enim filium nouit nisi pater. Penes quem vero infallibilis est notitia geniti, nec verus interpret est erga impositionem congruam nominis. propter quod dicit: Hic est

filii meus dilectus, ab aeterno si quidem est quamuis nunc ad nostram doctrinam nomen eius patuerit. Et ideo ait, vocabitur, non fiet vel generabitur: nam & ante saecula fuerat consubstantialis patri. Hunc ergo concipies, huius mater efficietis, hunc virginalis cella concludet, cuius caeleste spatium capax non extitit. **CHRYS.** Ceterum siquidem enorme quibusdam vi, Deū habitare corpus. Nonne sol cuius est corpus sensibile quocumq; radios mittit, non leditur in propria puritate? Multo ergo magis iustitiae sol ex vtero virginali mundissimum corpus assumens, non tamen cōtaminatus non estimo et ipsam matrem sanctiorem ostendit. **GR E G O R.** Et vt virginem redderet memorem Prophetarū subdit: Et da. il. do. Deus se. Dauid patris eius. vt noscat liquido, quoniam qui nasciturus est ab ea ipse est Christus quem illi promiserunt ex Dauid temine nasciturum. **CYRILLUS.** Non tñ ex Ioseph est editum corpus Christi mundissimum, secundum vnā lineam cognationis proflexerant Ioseph & virgo, ex qua formam humanitatis vnigenitus sumpsit. **BASI.** Non autem in materiali sede Dauid sedet dñs translato Iudaico regno ad Herodem, sed sedē appellat Dauid, in qua resedit dñs indissolubile regnum. vnde sequitur: Et regna in do. Iacob in aeternū. **CHRYS.** Dicit autem ad praesens domum Iacob eos, qui de numero Iudaeorum crediderunt in illi. Vt enim Paulus dicit: Non omnes qui ex Israel sunt, hij sunt Israelitae, sed qui sunt filij promissionis cōputantur in semine. **BEDA.** Vel domum Iacob totā Ecclesiam dicit, quae vel de bona radice nata, vel cum oleaster esset, merito tñ fidei in bonam est inserta oliuam. **GR E G O R.** Nullius autem est aeternū regnare, nisi Dei solius, quo fit vt est pp incarnationem dicatur Dauid sedē accipere: tñ idē ipse in quantum Deus rex aeternus agnoscitur. Sequitur: Et regni eius non erit finis. non solum in quantum Deus est: sed etiam in eo quod homo. & in presenti quidem habet regnum multorum, finaliter vero vniuersorum, cum ei oia subiciantur. **BEDA.** Omittat ergo Nestorius dicere hominem tñ ex virgine natū, & hunc a verbo Dei non in vnitatem esse receptū. Angelus enim eundem ipsum patrem habere Dauid, quē filius altissimi vocari praenuntiat, in duabus naturis vnā Christi personam demonstrat. Non autem ideo futuri temporis verbis Angelus vtitur, quia secundum haereticos Christus ante Mariam non fuerit, sed quia secundum eādem personam homo cum Deo idem filij nomen sortitur. **AMBRO.** Neque non credere angelo Maria debuit, neque tam temere vsurpare diuina. vnde dicit: Dixit autē Maria ad Ange. Quis fiet istud? Temperatio est ista ratio quae verba Sacerdotis. Haec autem: Quis fiet istud? Ille rōdit, vñ hoc sciam? Negat ille se credere, & quasi fidei adhuc aliu querit auctorē. Ista se facere profiteretur, nec dubitat esse faciendum, quod quō fiat inquiri: Legerat Maria: Ecce concipiet in vtero, & pariet filium. ideo credidit futurū, sed quō fiet ante non legerat. non enim quemadmodum fieret, vel Prophetarum fuerat reuelatum, tñ enim mysterium non hōis fuit: sed Angeli ore promendum. **GR E G O R.** Nissenus: Attēde etiam mūdā virginis vocem, partum annūciat Angelus: ipsa vero virginitati immittitur; praetantiorē incorruptibilitatem Angelica visione diiudicans. vnde dicit: Quis virum nō cog. **BASI.** Cognitio multifarie dicitur. dicitur enim cognitio nostri conditoris sapientia, ac magnum suorum notitia, necnon mandatorum custodia, & quae fit apud eum appropinquatio & copula nuptialis, vt hic accipitur. **GR E G O R.** Nissenus: Haec igitur Marię verba indicium sunt eorum quae tractabat in mentis archano: nam si causa copulae coniugalis Ioseph desponsari voluisset, cur admiratione ducta est dum sibi narratur conceptio? cum nimirum ipsa praestolaretur ad tempus mater effici iuxta legis naturam. Verum quia oblatum corpus Deo quasi quodam ex sacris inuolabile reseruari decebat: & ideo dicit: Quoniam virum non cognosco. quasi dicat. Estis Angelus, tamen quod virum cognoscam, ex impossibilitate cernitur. qualiter igitur mater ero carens coniuge? Ioseph quidem in sponsum agnouit. **GR E G O R.** Sed considera qualiter virgini soluit dubium Angelus, & explanat intemeratum connubium & ineffabilem partum. Sequitur enim: Et respondens Angelus dixit ei: Spiritus sanctus superueniet in te. **CHRYS.** quasi dicat. Non queras ordinem naturalem vbi naturam transcendunt & superant quae tractantur. Dicit: Quis fiet istud, quoniam virum non cognosco? quin immo eo ipso cōtinget, quod es coniugis in experta. nam si virum experta fuisses, nō digna cēteris hinc mysterio, non quia poophanum sit coniugium, sed quia virginitas potior. Decebat enim communem omnium dominū, & in natiuitate

Caten. aur. S. Thom. S natiuitate

natiuitate nobiscum participare, & ab ea discrepare. q. n. ex vtero nasceretur, habuit commune nobiscum. q. autem absque concubitu nasceretur, plus a nobis obtinuit q. beatum corpus illud quod ob exuberantem munditiam virginis Mariæ, vt videtur donum animæ ad seipsum allexit. In singulis.n. cæteris vix vtiq. anima syncera Sancti spiritus imperabit præsentiam: sed nunc caro receptaculum efficitur spūs. GREG. Nissenus: Tabulas. n. nostræ naturæ quas culpa confregerat, de nouo verus legislator de terra nostra sibi dolauit, absq; concubitu diuinitatis suæ corp⁹ susceptibile creans, quod diuinus digitus sculpsit, s. spiritus superueniens virgini. CHRY. Insuper & virtus altissimi obumbrabit tibi, Altissimi regis virtus Christus est, qui per aduentum Spiritus sancti formatur in virgine. GREG. 18. Moralium. Per obumbrationis. n. vocabulum incarnandi Dei, vtraque natura significatur, vmbra enim a lumine formatur & corpore. Dominus autem per diuinitatem lumen est: quia ergo lumen incorporeum in eius erat vtero corporandum, recte ei dicitur: Virtus altissimi obumbrabit tibi. corpus in te humanitatis accipiet incorporeum lumen diuinitatis: hoc enim Mariæ dicitur propter mentis refrigerium cælitus datum. B E D A. Non ergo virili quod non cognoscis semine, sed Spiritus sancti quo impleris opere concipies, concupiscentiæ in te non erit ætus, vbi vmbra facit Spiritus sanctus. G R E G. Nissenus. Vel dicit. {Obumbrabit tibi.} quia sicut corporis vmbra præcedentium caractere conformatur ita indicia deitatis filij ex virtute generandi parebunt. Sicut enim in nobis quædam viuifica virtus in materia corporali conspiciatur qua homo formatur, sic in virgine altissimi virtus per viuificantem spiritum pariter corpori insitam materiam carnis ex virgineo corpore ad formandum nouum hominem assumpsit. vnde sequitur: {Ideoq; & quod nascere ex te sanctum.} A T H A N A. Profitemur. n. quoniam naturæ humanæ assumptum ex Maria corpus verissimum extitit, & idem secundum naturam corpori nostro, soror namque nostra Maria est, cum omnes ab Adam descenderimus. B A S I L. Vnde & Paulus dicit. Quoniam misit Deus filium suum natum non per mulierem, sed ex muliere. Nam hoc quod dico per mulierem transcurram poterat indicare nativitatis sententiam. quod autem dicitur, ex muliere, manifestat communionem naturæ geniti respectu parentis. G R E G. 18. Mora. Ad distinctionem autem nostræ sanctitatis Iesus singulariter sanctus nascitur asseritur. nos quippe etsi sancti efficiuntur, non tamen nascimur, quia ipsa natura corruptibilis cognitione constringimur. ille autem solus veraciter sanctus natus est, qui ex coniunctione carnalis copulæ conceptus non est, qui non sicut hæreticus desipit, alter in humanitate, alter in deitate est. vt purus homo conceptus atque æditus, & post per meritum vt Deus esset accepit, sed nuntiant angelo & adueniente spiritu, mox verbum in vtero, mox intra vterum verbum caro. vnde sequitur: Vocabitur filius Dei. T H E O P H I. Vide quomodo sanctam Trinitatem declarat, non solum Spiritum sanctum commemorans, sed et virtutem, id est filium, & altissimum scilicet patrem.

I CHRYSO. Quoniam præcedens dictum superabat virginis mentem, ad humiliora declinauit sermonem, per sensibilia ipsi suadens. Vnde dicit: {Et ecce Elisabeth cognata tua.} Animaduerte Gabrielis industriam, non memorauit eam. Sara vel Rebecca vel Rachelis, quia antiquiora erant exempla, sed imminens factum inducit, vt eius mentem corroboret, & ob hoc & ætatem commemorauit, cum dicit: {Et ipsa concepit filium in senectute sua.} Et defectum naturæ. Sequitur enim. {Et hic mensis est sextus illi quæ vocatur sterilis.} Non enim a principio conceptus Elisabeth statim annuntiavit: sed acto sex mensium spatio, vt tumor ventris perhibeat argumentum. G R E G O. Nazanzenus. Sed quærit aliquis: Qualiter ad Dauid Christus refertur? Siquidem Maria de sanguine manauit Aaron, cuius cognatam Angelus Elisabeth asseruit, sed hoc nutu superno contigit, vt regium genus Sacerdotali stirpi iungeretur, vt Christus qui rex est & Sacerdos, ab vtriusque in carne nasceretur. Legitur etiam in Exodo: quoniam Aaron primus secundum legem Sacerdos duxit ex tribu Iuda coniugem Elisabeth filiam Aminadab, & attende sacratissimam spiritus administrationem, dum & hanc Zachariæ coniugem statuit Elisabeth vocari, reducens nos ad illam Elisabeth quam duxerat Aaron. B E D A. Sic ergo, ne virgo se parere posse diffidat, accepit exemplum sterilis anas parituræ, vt dicat omnia Deo possibilia, etiam quæ naturæ ordine videntur esse contraria. vnde

In epist. ad Epictetum. Lib. de Spi. sag. cap. 5. Cap. 35.

Et ecce Elisabeth cognata tua, & ipsa concepit filium in senectute sua. Et hic mensis est sextus illi, quæ vocatur sterilis, quia non erit impossibile apud Deum omne verbum. Dixit autem Maria: Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum. Et discessit ab illa Angelus.

Exurgens autem Maria in diebus illis abiit in montana cum festinatione in ciuitatem Iuda, & intrauit in domum Zachariæ, & salutauit Elisabeth. Et factum est vt audiuit salutationem Mariæ Elisabeth, exultauit infans in vtero eius. Et repleta est Spiritu sancto Elisabeth: & ex-

sequitur: {Quia non erit impossibile apud Deum omne verbum.} CHRY. Ipse namque cum sit natura Dñs cuncta potest cum velit, qui cuncta peragat & disponit, vitæ mortisque lora gubernans. A V G. contra Faustum: Quisquis autem dicit: Si omnipotens Deus est, faciat vt ea quæ facta sunt, facta non fuerint, non percipit

se dicere, vt ea quæ vera sunt, eo ipso quod vera sunt falsa sint. Potest. n. facere, quod aliquid non sit quod erat, velut cum aliquem qui caput esse nascendo, faciat non esse moriendo. Quis autem dicat, vt id quod iam non est, faciat non esse? quicquid enim præteritum est, iam non est, si de ipso fieri aliquid potest, adhuc est de quo fiat. Et si est, quomodo præteritum est? non ergo est quod vere diximus fuisse, sed ideo verum est illud fuisse, quia in nostra sententia verum est, non in ea re quæ iam non est: hanc autem sententiam Deus falsam facere non potest. Omnipotentem autem Deum non ita dicimus ac si eum etiam mori posse credamus. Ille plane omnipotens vere solus dicitur, quod vere est, etiam a quo solo esse quicquid aliquo modo est. A M B R O. Vide autem humilitatem Virginis, vide deuotionem. Sequitur enim. {Dixit au. Ma. Ecce anc. Domini.} Ancillam se dicit quæ mater eligitur, nec repentino exaltata promisso est. Mitem. n. humilem q; paritura, humilitatem debuit etiã ipsa præferre. simul etiam ancillam se dicendo, nullam sibi prærogatiuam tantæ gratiæ vindicauit, quin faceret quod iuberetur. vnde sequitur: {Fiat mihi s. m. verbum tuum.} Habes obsequium, vide votum. {Ecce ancilla Domini.} apparatus officij est: {Fiat mihi s. m. verbum tuum.} conceptus est voti. E V S E B.

Aliud aliud quiddam in præsentī sermone Virginis extollet apicibus, hic quidem constantiam, hic obedientiæ promptitudinem, alius quod non alleccta est tam splendidis, & arduis per magnum Archægelum promissis pollicitis, alius quod non excessit modum in dando instantias, sed æqualiter cauit & euz lauicatem & Zachariæ inobedientiam, mihi autem humilitatis profunditas non minus conspiciatur admiranda. G R E G. 18. Mo. Per ineffabile namque sacramentum concepto sancto partu inuolabili secundum veritatem vtriusque naturæ, eadem virgo ancilla Domini fuit & mater. B E D A. Accepit autem virginis consensu, mox Angelus cælestia repetit. vnde sequitur: {Et discessit ab illa Angelus.} E V S E. Non solum impetrans quod optabat, sed stupens in virginea forma & virtutis plenitudine.

A M B R. Angelus cũ abscondita nūtiaret vt fides asstrueretur, ex p̄plo femina sterili conceptu Virginis nūtiavit. Vbi hoc audiuit Maria, non quasi incredula de oraculo, nec quasi incerta de nūtio, nec quasi dubitans de ex p̄plo, sed quasi læta pro voto, religio sa p̄ officio, festina p̄ gaudio in montana prexit. vnde dicit: {Exur. ait ma. in die. il. abi. in montana.} Quomodo iam Deo plena, nisi ad superiora cum festinatione conscenderet? O R I G. Iesus. n. qui in vtero illius erat, festinabat adhuc in ventre matris Ioannē postū sanctificare. vnde sequitur: {Cū festinatione.} A M B R. Nescit tarda molimina spūs. gra. Discite virgines non circūcurrere p̄ alienas ædes, non demorari in plateis, non aliquos in publico miscere sermones. T H E O. Propter hoc abiit in montana, q. Zacharias in montanis habitabat. vnde sequitur: {In ci. Iu. & intra. in do. Zacha.} A M B R. Discite vos s. m. mulieres sedulitatem quam p̄nantiibus debeatis exhibere cognatis. Mariam autē quæ sola in intimis penetralibus versabatur, non a publico virginitatis pudor, non a studio asperitas montium, non ab officio prolixitas itineris retardauit. Discite etiam virgines humilitatem Mariæ, venit propinqua ad proximam, iunior ad senioem, nec solum venit, sed & prior salutauit. vnde sequitur: {Et salu. Elisabeth.} Decet enim, vt quanto castior virgo, tanto humilior sit, noueritque deferre senioribus. Sit magistra humilitatis, in qua est professio castitatis. Est etiam causa pietatis, quia superior venit ad inferiorē, vt inferior adiuuetur, Maria ad Elisabeth, Christus ad Ioannem. CHRY. super Matthæum. Vel aliter: celabat quæ supradicta sunt in se virgo, ne cuiquam hominum pandit: non enim credebat ab alijs posse fidem adhiberi mirandis rebus: immo magis putabat se pati conuicia, si diceret, quasi volens scelus proprium palliare. G R A E C V S. Ad solam autem refugit Elisabeth, sic enim consueuerat propter cognitionem, & propter cæteram huiusmodi coniunctionem. A M B R O S I V S. Cito autem euentus Mariæ & præsentis dominicæ beneficia declarantur. nam sequitur: {Et fact. est vt audiuit saluta. Mar. Elisabeth exul. inf. in vte. eius.} Vide distinctionem, singulorumque verborum proprietates, vocem prior Elisabeth audiuit, sed Ioannes prior gratiam sensit.

illam naturæ ordine audiuit: iste exultauit ratione mysterij. illa Mariæ, iste Domini sensit aduentum. G R A E C V S. Prophetam. parente acutius videt & audit, salutariq; prophetatum: sed quoniã verbis non poterat, saltat in vtero, quod maximum exilit in gaudio. Quis vnq; nouit tripudium nativitate antiquius? Insinuauit gratia q. naturæ ignota extiterat, reclusus ventre miles agnouit Dominum & regem oriturum, ventris tegmine non obstante mystice visioni. insperata. n. non palpebris, sed spiritu. O R I G. Non autem antea repletus fuerat spiritu donec assisteret quæ Christus gerebat in vtero. tunc autem & spiritu erat plenus, & resultabat in parente. vnde sequitur. {Et repleta est Spiritu sancto Elisabeth.} Non autem dubium est, quin quæ tunc repleta est Spiritu sancto, propter filium sit repleta. A M B R O. Illa autem q. se occultauerat & conceperat filium, iactare se capite, quia gerebat Prophetam, & quæ erubescerat ante, benedicit. vnde sequitur: {Et excl. vo. mag. & dixit. Bndi. tu inter mulieres.} Magna voce clamauit, vbi Domini sensit aduentum, quia religiosum credidit partum. O R I G. Dicit autem: {Benedicta tu inter mulieres.} Nulla enim vnq; tantæ fuit gratiæ particeps aut esse poterit, vnus enim diuini generis parens est vnica. B E D A. Eadem autem voce ab Elisabeth qua a Gabriele benedicitur, quatenus & Angelus & hominibus veneranda monstratur. T H E O. Quia vero aliz sanctæ mulieres fuerunt, quæ tamen genuerunt filios peccato inquinatos subiungit: {Et bene. fru. ven. tui.} Vel aliter intelligitur: dixerat: {Benedicta tu inter mulieres.} Deinde quasi interrogante aliquo quare subiungit: {Et bñ. fru. ven. tui.} sicut dicitur in psalmo: Benedictus qui venit in nomine domini, Deus dominus & illuxit nobis. Consuevit enim sacra scriptura, & pro quia recipere. O R I G E. Fructum autem ventris Dei genitricis dominum dixit: quia nequaquã ex viro: sed ex sola Maria processit, nam qui semen fuserunt a patribus, fructus eorum existunt. G R A E C V S. Solus ergo hic fructus benedictus, quia absque viro & absque peccato producit. B E D A. Iste est fructus, qui Dauid promittitur: De fructu ventris tui ponam super sedē tuã. S E V E R V S. In qua parte emergit Eutyris redargutio, dum fructus ventris Christus asseritur. Omnis. n. fructus est eiusdem nature cum planta. vnde & virginem relinquunt eiusdem fuisse naturæ cum secundo Adam qui tollit peccata mundi. Sed & qui pharasticam opinionem de carne Christi confingunt, in vero Dei genitricis partu erubescant, nam ipse fructus ex ipsa substantia procedit arboris, vbi sunt etiam dicentes, quasi per aque ductum Christum transiit per virginem, aduertant ex dictis Elisabeth, quam repleuit spiritus, Christum fructum fuisse ventris. Sequitur: {Vnde hoc mihi vt veniat mater Domini mei ad me?} A M B R O. Non quasi ignorans dicit: scit. n. esse sancti Spiritus gratiam & operationem, vt mater Domini matrem prophetæ ad profectum sui pignoris saluteret: sed quasi non humani hoc meriti, sed diuinæ gratiæ munus esse cognoscat. Ita dicit: {Vnde hoc mihi.} hoc est, qua iustitia, quibus factis, pro quibus meritis? O R I G. Conuenit autem hoc dicens cum filio: nam & Ioannes indignum se sentiebat aduentu Christi ad ipsum. Matrem autem Domini nuncupat adhuc virginem existentem, præoccupans euentum ex dicto prophético. Diuina autem promissio duxerat Mariam ad Elisabeth, vt Ioannis testimonium ab vtero perueneret ad Dominum. & tunc enim Ioannem Dominus in Prophetam constituit. vnde sequitur: {Ecce. n. vt. fa. est. vox. salu. tuæ. in. auri. me. exul. in. in. vte. meo.} A V G. ad Dardanum: Hoc autem vt diceret sicut Euangelista prælocutus est, repleta est Spiritu sancto, quo proculdubio reuolante cognoit quid illa exultatio significasset. infans. n. illius uenisse matrem cuius ipse precursor & demonstrator esset futurus. Potuit ergo esse ista significatio rei tantæ a maioribus cognoscenda non a paruulo cognita. non enim dixit: Exultauit in fide infans in vtero meo, sed exultauit in gaudio. Videmus autem exultationem non solum paruulorum, sed etiam peccorum. non vtiq. de aliqua fide vel religione, vel quacumque rationabili cognitione venientem, sed hæc iniustata & noua extitit, quia in vtero & eius aduentu quæ omnium Saluatorem fuerat paritura. Ideo hæc exultatio, & tanquam matri Domini reddita refalutatio sicut solent miracula fieri, facta est diuinitus in infante, non humanitus ab infante, quamquam etiam si vsque adeo in illo puero est acceleratus vsus rationis & voluntatis, vt intra viscera materna iam posset agnoscere, credere, & consentire. Etiam hoc in miraculis habendum diuinæ potentia, non ad humane trahendum exemplar naturæ. O R I G E N. Venerat autem ma-

clamauit voce magna & dixit: Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui. Et vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me? Ecce enim vt facta est vox salutationis tuæ in auribus meis, exultauit in gaudio infans in vtero meo. Et beatæ quæ credidisti, quoniam perficientur ea, quæ dicta sunt tibi a Domino. Et ait Maria, Magnificat anima mea Dominum. Et exultauit spiritus meus, in Deo salutari meo.

ter Domini visura Elisabeth miraculosum conceptum quem retulerat Angelus, vt per hoc sequatur credulitas portioris ad virginem manaturi. Et ad hanc fidem facit sermo Elisabeth dicens: {Et beatæ quæ credidisti, quoniam perficientur ea, quæ dicta sunt tibi a Domino.} A M B R O. Vides minime dubitare Mariam sed credidisse: & ideo fructum fidei consecutam. B E D A. Nec mirum si Dominus redempturus mundum, operationem suam inchoauit a matre, vt per quã salus omnibus parabatur, eadem persona fructu salutis hauriret ex

pignore. A M B R O S I V S. Sed & vos beati qui laudiuistis & credidistis. quacumque enim crediderit anima, & concipit & generat Dei verbum & opera eius agnoscat. B E D A. Omnis autem anima quæ verbum Dei mente concepit, virtutum statim celsa cacumina gressu conscendit amoris, quatenus ciuitatem Iuda, id est confessionis & laudis arcem penetrare & vsque ad perfectionem fidei, spei, & charitatis, quasi tribus in ea mensibus valeat commemorari. G R E G O R I V S. super Ezech. Simul & de præterito & de præsentī & de futuro per Prophetiæ spiritum tacta est, quæ & eam promissionibus Angelī credidisse cognouit, & matrem nominans quia redemptorem humani generis in vtero portaret intellexit, etiam cum omnia perficienda prædiceret, quid etiam de futuro sequeretur asperxit.

A M B R O S I V S. Sicut peccatum a mulieribus caput, ita & bona a mulieribus inchoantur. vnde non ociosum videtur, quod & ante Ioannem Elisabeth prophetizat, & Maria ante Domini generationem. Sequitur autem vt Mariæ quo persona melior, eo prophetia sit plenior. B A S I L I V S. Virgo enim intentione sublimi ac speculatione profunda immensitatem contemplans mysterij quasi profundius gradicns magnificat Deum. vnde dicitur: {Et ait Maria, Magnificat anima mea Dominum.} G R A E C V S: quasi diceret: Mirabilia quæ Deus pronunciauit in meo corpore exercebit, sed anima mea infructuosa apud Deum non erit. Conuenit autem mihi & voluntatis fructum afferre, nam quantum amplo doceor miraculo, tantum teneor glorificare in me mirabilia operantem. O R I G. Si autem Dominus nec augmentum nec detrimentū recipere potest, quid est quod Maria loquitur: {Magnificat anima mea Dominum.} Sed si considerem Peccatum Saluatorem imaginem esse inuisibilis Dei, & animam factam ad eius imaginem vt sit imago imaginis, tunc videbo quoniam in exemplo eorum, qui solent imagines pingere, quando magnificauerunt animam meam opere, cogitatione, sermone, tunc imago Dei grandis effectus, & ipse Dominus cuius imago est in anima mea magnificatur.

Primus spiritus fructus est pax & gaudium. Quia ergo virgo sancta totam sibi hauserat spiritus gratiam, merito subiungit: {Et exultauit spiritus meus, in Deo salutari meo.} Idem animam dicit & spiritum. Consuevit autem in scripturis exultationis prolatio, insinuat alacrem quandam & iocofum habitum animæ in his qui digni sunt. Proinde virgo exultat in Domino ineffabili cordis tripudio, & resultatione in strepitu honesti affectus. Sequitur: {In Deo salutari meo.} B E D A. Quia eiusdem Iesu, id est Saluatoris, spiritus virginis æterna diuinitate laxatur, cuius caro temporalī conceptione fetatur. A M B R O S I V S. Magnificat ergo anima Mariæ Dominum, & exultat spiritus eius in Deo, eo quod anima & spiritus patri filioque deuota, vnum Deum per quem omnia pio veneretur affectu. Sit autem in singulis Mariæ anima, vt magnificet Dominum. Sit in vngulis spiritus Mariæ vt exultet in Domino. Si secundum carnem vna mater est Christi, secundum fidem tamen omnium fructus est Christus. Omnis enim anima accipit Dei verbum: si tamen immaculata & immunis a vitijs sit, & intero castimoniam pudorem custodiat. T H E O P H I L. Ille autem Deum magnificat, qui digne sequitur Christum, & dum Christianus vocatur, Christi non minuit dignitatem, magna & cælestia operando, & tunc spiritus eius, id est spirituale christina exultabit, id est perficiet, & non mortificabitur. B A S I L I V S. Siquando vero lux in cor suum irrepserit, & ad Deum diligendum & contemnenda corporea, per illam obscuram & breuem imaginem perfectam perceperit iusto: um conscientiam absque vlla difficultate consequitur in Domino gaudium. O R I G E N. Prius autem anima magnificat dominum vt postea exultet in Deo, nisi enim antea crediderimus exultare non possumus.

Caten. Aur. S. Tho. S 2 GRAE-

c ¶ GRÆCVS expōitor: Causam manifestat cur se magnificare Deum deceat, ac exultare in illo dicens: {Quia respexit humilitatem ancillæ suæ} quasi diceret: Ipse prouidit non ego expectaui, humilibus eram contenta. Nunc autem ad ineffabile consilium eligor, & exaltor de terra ad sidera. AVGV. in Serm. de Assum. O vera humilitas, quæ Deum hominibus peperit, vitam mortalibus edidit, cælos innouauit, mundum purificauit, paradysum aperuit, & hominum animas liberauit. Facta est Mariæ humilitas scala cælestis, per quam Deus descendit ad terras. Quid enim est dicere respexit, nisi approbavit? Multi. n. videntur in conspectu hominum humiles esse, sed eorum humilitas a Domino non respicitur. Si enim veraciter humiles essent, deinde ab hominibus non se laudari vellent, non in hoc mudo, sed in Deo spiritus eorum exultaret. ORIG. Sed quid humile atq; deiectum, quæ Dei filium gestabat in vtero? Sed considera quoniam humilitas in scripturis vna de virtutibus prædicatur, quæ a Philosophis ἀτυφία atyphia siue μετρίότης metrioris dicitur. Sed & nos eam possumus appellare quodam circuitu, cum aliquis non est inflatus, sed ipse se deicit. B E D A. Cuius autem humilitas respicitur recte beata ab omnibus cognominatur. vnde sequitur: {Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.} A T H A N A. Si enim secundum Prophetam beati sunt qui habent semen in Syon, & proximos in Hierusalem, quantum debet esse præconium diuinæ ac sacrosanctæ virginis Mariæ, quæ secundum carnem verbi genitrix est effecta? G R A E C V S. Non autem se beatam appellat inani vexata gloria. vnde enim focus in ipsa superbiæ, quæ se ancillam Domini nuncupauit? sed sacro tacta spiritu quæ futura sunt præsciuit. B E D A. Decebat enim, vt sicut per superbiam, primi parentis mors in mundum intrauit, ita per humilitatem Mariæ vitæ introitus videretur. T H E O P H I L. Et ideo dicit: {Omnes generationes} non solum Elisabeth, sed etiam omnes credentium nationes.

p Quia respexit humilitatem, ancillæ suæ, ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.

q Quia fecit mihi magna qui potens est, & sanctum nomen eius.

r Et misericordia eius a progenie in progenies, timentibus eum.

f Fecit potentiam in brachio suo, dispersit superbos mente cordis sui.

t Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles.

v Esurientes impleuit bonis, & diuites dimisit inanes.

x Suscepit Israel puerum suum, recordatus misericordiæ suæ. Sicut locutus est ad patres nostros Abraham, & femini eius in sæcula.

¶ T H E O. Ostendit virgo non per suam virtutem se beatam prædicandam, sed causam assignat dicens: {Quia se mihi mag. qui po. est.} Quæ tibi magna fecit? Credo vt creatura ederes creatorem, famula Dominum generares, vt per te mundum Deus redimeret, per te illuminaret, per te ad vitam reuocaret. T I T V S: Quomodo vero magna, nisi quod manens illibata concipio, superans nutu Dei naturam? Digna reputata sum viro, non quomodoq; genitrix effici, sed vnigeniti Saluatoris. B E D A. Respicit autem hoc ad initium carminis vbi dictum est: Magnificat anima mea Dominum. Sola enim anima illi cui Dominus magna facere dignatur, dignis eum præconijs magnificare potest. T I T V S: Dicit autem: {Qui potens est.} vt si quis diffidat in conceptionis negotio, dum virgo manens concepit, retorqueat miraculum ad potentiam operantis. Nec quia vnigenitus accessit ad feminam, ex hoc inuquinatur, {quia sanctum est nomen eius.} B A S I L. Sanctum vero dicitur nomen Dei, non quia in syllabis quandam significantiam virtutem contineat, sed quia quomodolibet Dei speculatio sancta dignoscitur & sincera. B E D A: Singularis enim potentia culmine transcendit omnem creaturam, & ab vnueris quæ fecit lege segregatur, quod Græca locutione melius intelligitur. In quo ipsum verbum quod dicit Agion, quasi extra terram esse significat.

r ¶ B E D A. A specialibus se donis ad generalia Dei iudicia conuertens, totius humani generis statum describit subdēs: {Et misericordia eius a progenie in progenies timentibus eum.} quasi dicat. Non solum mihi fecit magna qui potens est: sed & in omni gente qui timet Deum acceptus est illi. O R I G E. Misericordia enim Dei, non in vna generatione, sed in sempiternum extenditur a generatione in generationem. G R A E C V S: Et misericordia eius quam habet in generatione generationum, ego concipio, ac ipse corpori animato coniungitur, nostram tractans salutem solus intuitu pietatis. Miseretur autem non qualitercūque: sed his quos timor eius compescuit in qualibet natione. vnde dicitur: {Timentibus eum.} qui scilicet poenitentia ducti, & ad fidem & poenitentiam conuertuntur. nam qui obstinati sunt, incredulitatis vitio clausurunt sibi ianuam pietatis. T H E O P H. Vel per hoc innuit, quod timentes misericordiam consequentur in generatione ista, id est in præsentis sæculo, & futuram, id est in sæculo futuro. In hoc sæculo centuplum accipientes, in illo

f vero multo maiora. f ¶ B E D A: Humani generis statum describens, quid superbi & quid humiles mereantur ostendit dicens: {Fecit potens in brachio suo, id est in ipso Dei filio. sicut enim tuum brachium est quo operaris, sic brachium Dei dictum est eius verbum, per quod operatus est mundum. ORI. Timentibus autem se fecit potetiam in brachio suo, quia licet infirmus ad Deum accesseris, si timueris eum promissam virtutem consequeris. THEO. In brachio suo, scilicet eius filio incarnato {potentiam fecit} quia natura diuina est, virgine pariente, & Deo humanato. G R A E C V S: Vel dicit: Fecit pro facie

potentiam, non vt dudum per Moysen contra Aegyptios, nec per Angelum, puta quando multa milia rebellium prostrauit Assyriorum. nec quoquam alio mediante, nisi in proprio brachio triumphantium docuit intelligibiles hostes superando. vnde sequitur: {Dispersit super. me. cordis sui} scilicet quamlibet mentem elatum non parentem eius aduentui, quin etiam aperuit & viciosas ostendit superbas cogitationes eorum. C Y R I L. Magis autem proprie de demonum hostili caterua intelligenda sunt hæc: hos enim seuiantes in terra dissipauit adueniens Dominus, & compeditos ab eis obedientia suæ restituit. T H E O P H I. Potest hoc etiã de Iudæis intelligi, quos in omnem dispersit regionem, sicut nunc dispersi sunt.

t ¶ B E D A: Quod dixit: {Fecit potentiam in brachio suo.} & quod præmiserat: {Et misericordia eius a proge. in proge.} his versiculis per singula continuata est annectendum, quia. f. per omnes sæculi generationes & perire superbi & humiles exaltari, pia iustaq; diuinæ potentia dispensatione non cessant. vnde dicitur: {Depo. po. de se. & exaltauit humiles.} C Y R I L. Magna sapientia demones & diabolus, gentiliū sapientes, Pharisei & Scribæ, hos tamen deposuit, erexitq; humiliantes se sub potenti manu Dei, dans illis virtutem calcandi serpentes & scorpiones, omnemque potestatem inimici. Erant & quandoque Iudæi potestate superbi, sed prostrati hos incredulitas, ex gentibus autem ignobiles & humiles per fidem ad apicem conscenderunt. G R A E C. Deitatis enim tribunal nosse intellexit esse cognoscitur, sed inique virtutes post transgressionem incubuerunt præcordijs protoplasti tanquam in proprio folio. Ob hoc ergo venit Dominus, & spiritus iniquos eiecit a sedibus voluntatum, & prostratos a demoniis exaltauit, eorum conscientias purgans & eorum mentem statuens propriam sedem.

v ¶ G L O. Quia humana prosperitas præcipue in honoribus potentatum, & in abundantia diuitiarum consistere videtur, post deiectionem potentium & exaltationem humilium de diuini examinatione & pauperum repletionem mentionem facit di. {Esu. imp. bo. & di. di. na.} B A S I. super Psal. Disponit quidem nos præfens verbum etiam quo ad sensibilia edocens rerum mundanarum incertitudinem. Caduca liquidem sunt hæc, sicut vnda quæ ab impetu ventorum hinc inde diffunditur. Intellectu liter autem sumedo esuriebat genus humanum exceptis Iudæis, hos nãque ditauerat legis traditio & Sanctorum dogmata Prophetarum: Quia vero non humiliter hæserunt verbo humanato dimissi sunt inanes, nihil deferentes, nõ fidem, non sciam, & spe bonorum priuati sunt, & a terrena Hierusalem, & a vita futura exclusi. Quos vero de gentibus fames & sitis contriuerat, cum hæssissent Domino repleti sunt spiritalibus bonis. G L O. Qui etiam æterna toto studio quasi esurientes desiderant, saturabuntur, cum Christus apparuerit in gloria, sed qui terrenis gaudent in fine totius beatitudinis inanes dimittentur.

x ¶ G L O. Post generalem diuinæ pietatis & iustitiæ commemorationem ad singularem nouæ incarnationis dispensationem conuertit verba dicens: {Suscepit Israel puerum suum.} quasi medicus ægrum, visibilis inter homines factus vt faceret Israel, id est videntem Deum puerum suum. B E D A. Obcedentem. f. & humilem, nam qui contemnit humiliari, non potest saluari. B A S I. Israel. n. dicit non materialem quem sola nobilitate appellatio, sed spiritualem qui nomen fidei retinebat habes oculos tendentes ad Deum videndum per fidem. Potest etiam ad Israel carnalem hoc adaptari, cum ex eo infiniti crediderunt. Hoc autem fecit {recordatus misericordiæ suæ.} hoc enim impleuit quod Abraham promissit di. Quoniam benedicerentur in semine tuo omnes cognationes terræ. Huius ergo promissionis Dei

Dei genitrix recordata dicebat: {Sicut locutus est ad patres nostros Abraham, & femini eius in sæcula.} Nam & Abraham dictum est: Statuum pactum meum inter me & te, & inter semen tuum post te in generationibus suis federe sempiterno, vt sim Deus tuus & feminis tui post te. B E D A: Semen autem dicit non tam carne pro-

y Mansit autem Maria cum illa quasi mensibus tribus, & reuerfa est in domum suam.

z Elisabeth autem impletum est tempus pariendi, & peperit filium. Et audierunt vicini & cognati eius, quia magnificauit Dominus misericordiam suam cum illa, & congratulabatur ei.

a Et factum est, in die octauo enerit circumcidere puerum, & vocabant eum nomine patris sui Zachariam. Et respondens mater eius dixit: Nequaquam, sed vocabitur Ioannes. Et dixerunt ad illam: Quia nemo est in cognatione tua, qui vocetur hoc

¶ A M B R O. Tadiu mansit Maria, quamdiu Elisabeth pariendi tempus impleveret. vnde dicitur: {Mansit autem Maria cum illa quasi mensibus tribus.} T H E O P H I L. In sexto enim mentis conceptionis præcursoris, venit Angelus ad Mariam, quæ mansit cum Elisabeth mensibus tribus, & sic nouem menses impleuit. A M B R O S I V S. Non autem sola familiaritas est causa, quod diu mansit, sed etiam tanti vatis profectus. nam si primo ingressu tantus profectus exstitit, vt ad salutationem Mariæ exultaret infans in vtero, repletur Spiritu sancto mater infantis, quantumputamus vsu tanti temporis sanctæ Mariæ addidisse præsentiam? Bene ergo inducit exhibuisse officium, & mysticum numerum custodisse. B E D A. Anima enim casta quæ spiritalis verbi desiderium concipit, necesse est vt alta caelestis exercitii iuga subeat, & quasi trium mensium dies ibidem demorata, fidei & spei & charitatis luce radietur, perseverare non desinat. T H E O P H I L A. Quando vero Elisabeth partura erat virgo recessit. vnde sequitur: {Et reuerfa est in domum suam} scilicet propter multitudinem quæ ad partum congregari debebat. inconueniens autem erat in talibus virginem esse præsentem. G R A E C V S: Mos enim est virginibus cedere, quotiens prægnans parit. Vt autem propriam applicuit domum, alio quidem nullatenus abiit. ibi vero manebat vterius donec adesse partus horam cognouit, ibique Ioseph dubitans ab Angelo edocetur.

z ¶ A M B R O S I V S. Si diligenter aduertas plenitudinis verbum, nisi quàm inuenies positum, nisi in generatione iustorum. vnde & nunc dicitur: {Elisabeth autem impletum est tempus pariendi.} Plenitudinem enim habet iusti vita, inanes autem sunt dies impiorum. C H R Y S O S T O M V S. Iccirco autem Deus Elisabeth partum retardauit, vt gaudium augetur & famosior faceret mulierem. vnde sequitur: {Et audierunt vicini & cognati eius, quia magnificauit Dominus misericordiam suam cum illa, & congratulabatur ei.} Nam qui sterilitatem eius cognouerant, testes diuinæ gratiæ sunt effecti. Nemo autem visus infante cum silentio discedebat: sed Deum qui illum ex insperato concesserat collaudabat. A M B R O. Habet enim Sanctorum ædificio lætitiarum plurimorum, quoniam commune est bonum. Iustitia enim communis est virtus: & ideo in ortu iusti futuræ vitæ insigne præmittitur, & gratia securæ virtutis exultatione vicinorum præfigurante signatur.

a ¶ C H R Y. Circumcisionis norma primo tradita est Abraham in signum distinctionis, vt genus Patriarchæ impermissum conferuerit, & sic promissa bona consequi valeant. Vbi autem pacti consummatur negotium, appositum signum de medio tollitur. sic igit & per Christum circumcisio cessante baptismus succedit, sed antea Ioannem circumcidi decebat. vnde dicitur: {Et fac. est in die oct. uenit. circū. puerum.} Dixerat. n. Dñs. Infans. 8. dierum circumcidatur in vobis. Hanc autem temporis mensuram a diuina clementia constitutam autumo duplici de causa: primo quidem vt in tenerima ætate læuius patitur dolorem sectionis carnis. Secundo vt ex ipsis operibus moneamur, quoniam hoc agebatur in signis. tener. n. puer. minime discernit, quæ circa ipsum sunt. Post circumcisionem autem nomen imponebatur. vnde sequitur: {Et vo. eum no. pa. sui Zachariam.} Hoc autem ideo fiebat, quia prius oportet sumere signaculum Domini, & postea nomen humanum, vel quia nullus nisi prius abijciat carnalia, quod significat circumcisio, dignus est, quod in libro vitæ nomen eius scribatur. A M B R O. Miræ

A autem sanctus Euangelista præmittendum putauit, quod plurimè infantem patris nomine Zachariam appellandum putarunt, vt aduertat matri non nomen alicuius displicuisse de genere, sed id sancto infusum spiritu, quod ab Angelo ante Zachariæ fuerat pronuntiatum. Et quidem ille mutus intimare vocabulum filij nequit vxori: sed per prophetiam Elisabeth dicit, quod non didicerat a marito. vnde sequitur: {Et respon. mater eius dixit: Nequa. sed vo. Ioannes.} Nec mireris, si nomen mulier quod non audiuit asseruit, quãdo spiritus ei Sanctus, qui Angelo mandauerat reuelauit, neque poterat Domini ignorare prænuntium, qui prophetauerat Christum. Et bene sequitur: {Et dix. ad il. quia ne. est in cog. tua, qui vo. hoc nomine.} vt intelligas nomen non generis esse, sed varis. Zacharias quoq; nutu interrogatur. vnde sequitur: {Innuent autem patri eius quem veller vocari eum.} Sed quia incredulitas ei affatum eriperat & auditum, quod voce non poterat, manu literis est locutus. vnde sequitur: {Et postu. pugil. scri. dicens: Ioan. est no. eius.} Hoc est, non ei nos nomen imponimus, qui iam a Deo nomen accepit. O R I G. Zacharias quidem interpretatur memor Dei: Ioannes autem significat demonstratorem, ceterum & absentis memoria & præsentis demonstratio est. Debebat autem Ioannes non memoriam Dei, vt absentis exprimere: immo digito demonstrare præsentem dicens: Ecce Agnus Dei. C H R Y. Quin etiam hoc nomen Ioannes gratia Dei interpretatur. Quod ergo gratia diuina fauente non natura Elisabeth hunc filium cepit, beneficij memoriam in nomine pueri conscripserunt. T H E O. Quia vero cum muliere circa hoc nomen pueri pater mutus concordauit. Sequitur: {Et mirati sunt vnuerfi.} Nemo. n. huius nominis erat in cognatione eorum vt aliquis diceret, quod antea hocambo cogitassent. G R E G. Nazanzenus: Editus ergo Ioannes Zachariæ soluit silentium. vnde sequitur: {Aperit enim illico os eius, & lingua eius.} Absurdum. n. erat vt cum vox verbi progressa fuisset, pater maneret elinguis. A M B R O. Merito etiam continuo resoluta est lingua eius, quia quam vinxerat incredulitas soluit fides. credamus igitur & nos vt lingua nostra, quæ incredulitatis vinculis est ligata, rationis voce soluat. scribamus spiritu myste ria, si volumus loqui. Scribamus prænuntium Christi, non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. Etenim qui Ioannem loquitur, Christum prophetizat. Sequitur enim. {Et loque. bene. Deum.} B E D A: Allegorice autem Ioannis celebrata natiuitas, gratia noui testamenti est inchoata, cui vicina & cognati nomen patris quàm Ioannis imponebat mallebat, quia Iudæi qui legis obseruatione quasi affinitate iuncti erant, magis iustitiam quæ ex lege est sectari, quæ fidei gratiam suscipere cupiebant. sed Ioannes, hoc est gratia Dei vocabulum, mater verbis, pater literis nuntiare satagunt, quia & lex ipsa Psalmique & Prophetæ apertis sententiarum vocibus gratiam Christi prædicant, & Sacerdotum illud vetus figurans cerimoniarum ac sacrificiorum vmbros eidem testimonium perhibet. Pulchræque Zacharias. 8. die prolis ædite loquitur, quia per Domini resurrectionem quæ octaua die, hoc est, post septimum Sabbati facta est, occulta legalis Sacerdotij archana patuerunt.

b ¶ T H E O. Sicut in taciturnitate Zachariæ miratus est populus, ita & cum locutus est. vnde dicitur: {Et fac. est. tu. super oēs vici. co. & lu. oia mon. iu. diuul. om. ver. hæc.} vt propter hæc duo, magni aliquid circa natum pueri vnuerfi existiment. hæc autem oia dispensatiue fiebat, vt q. testis esse Christi debebat, existere fide dignus. vnde sequitur: {Et posuc. oēs qui audie. in corde suo di. Quispu. puer iste erit?} B E D A. Præcurrentia. n. signa præbent iter p. turfori veritatis & futurus propheta p. missis comendat auspicijs. vñ sequit: {Etenim ma. Do. er. cū il.} G L O. Prodigia. n. Deus in illo peragebat quæ non faciebat Ioannes, sed dextera diuina. G R A E C. Mystice autem tempore diuinæ resurrectionis p. dica za gratia Christi, salubris timor non solum Iudæorum, quia erant vicini, vel situ loci, vel sciētia legis, sed etiam exterarum gentium corda concussit, nec tñ montana Iudææ, sed omnia mundani regni mundanæq; sapientiæ culmina, Christi. fama transcendit. Caten. aur. S. Thom. S 3 ¶ A M B.

Hom. 8.

330

ost. 2. ad A. 1755 C

Dei

argumenta fidei conferebat in corde. B E D A: in Homi. Virginalis enim pudicitia iura custodiens, secreta Christi quæ nouerat nemini diuulgare volebat, sed conferebat ea quæ faciendæ legerat cum his quæ iam facta cognouit, non ore promens, sed clauso in corde custodiens. G R E C V S: Quicquid etiam ei retulerat Angelus, quicquid a pastoribus audierat, cum ea congererat in mente, & adiuuicem comparans, vnam in omnibus mater sapientiarum cernebat concordiam, vere Deus erat qui natus erat ex ea. A T H A N A. Singuli autem in Christi natiuitate exultabant non

in corde suo. Et reuerſi sunt pastores, glorificantes & laudantes Deum in omnibus quæ audierant & viderant, sicut dictum est ad illos.

Et postquam consummati sunt dies octo, vt circūcideret puer, vocatū est nomen eius Iesus. Qd

humanitas, sicut in puero nato soliti sunt homines congaudere, sed in Christi præsentia & lucis diuinæ fulgore. vnde sequitur: Et reuerſi sunt pastores glorificantes, & laudantes Deum in omnibus quæ audierant. B E D A. Tab Angelis. Et viderat. In Bethlehem, sicut dictum est ad illos. In hoc glorificant, quod non alii venientes inuenerant quàm dictum est ad illos, sicut dictum est ad illos, gloriam Deo, laudateque referunt. Etenim hoc illis factum est ad Angelis non quidem verbum imperantibus: sed formam suæ deuotionis offerentibus, cum Deo in excelsis gloriam resonarent. B E D A: in Hom. Mystice autem intellectualium pastores gregum: immo cuncti fideles exemplo horum pastorum trāseant cogitatione vsque in Bethlehem, & incarnationem Christi dignis celebrent honoribus. Transseamus autem abiectis concupiscentiis carnalibus toto mentis desiderio, vsque in Bethlehem supernam. i. domum panis viuī, vt quem illi in præsepio videre vagientem, nos in patris solio mereamur videri regnantem. Nō est autem tanta beatitudo cum desidia, ac torpore quaerenda, sed alacriter tantum Christi sequenda vestigia. Videntes autem, cognouerunt. Et nos quæ dicta sunt de Salvatore nostro plena dilectione festinemus amplecti, vt hoc in futuro perfecte cognitionis visu cōprehendere valeamus. B E D A. super Lucam: Dominici etiam gregis pastores præcedentium patrum vitam, in qua panis vitæ feruatur quasi Bethlehem portas contemplando subeunt, nihilque in hac alia reperiunt, quàm virginalem ecclesiæ pulchritudinē quasi Mariam, virilem spiritualium doctorum cærum, quasi Ioseph, & humilem Christi aduentum scripturæ Pagine sacræ insertum, quasi in præsepio positum Christum infantem. O R I. Vel præsepe illud Israel erat, secundum illud Esaiæ: Cognouit bos possessorem suū, & asinus præsepe domini sui. B E D A: in Homil. Non celauere autem silentio pastores quæ agnouerant, quæ ecclesiæ pastores in hoc ordinati sunt, vt quæ in scripturis dedicerunt auditoribus ostendant. B E D A. super Lucam: Magistri etiā spiritualium gregum modo cæteris dormientibus contemplando cœlestia subeunt, modo fidelium exempla quaerendo circumueiunt, modo ad publicum pastoralis officii docendo reuertuntur. B E D A in Homil. Vnquicquid etiam qui priuatus viuere creditur, pastoris officium tenet si bonorum actuum cogitatione que mundarum aggregans multitudinem hanc iusto moderamine gubernare scripturarum pastu nutrire, & contra dæmonum insidias seruare contendit.

B E D A. in Homi. Expōita natiuitate dominica: subiungit euangelista, atque ait: Et postquam consummati sunt dies octo vt circūcideretur, puer. A M B R O. Quis puer, nisi ille, de quo dictum est: Puer natus est nobis, & filius datus est nobis, factus est. n. sub lege, vt eos qui sub lege erant lucrifaceret. E P I P H A. Dicunt autem Hebionis, & Cherinthi sequaces sufficit discipulo: si sit sicut Magister eius. Circūcidit autem se Christus, tu ergo circūcidaris. Fallunt autem destruentes sua principia. Si enim fateatur Hebion Christum Deum cœlestis descendente octauo die fuisse circūcūsum, tunc præberet circūcisioni materiam argumenti, sed cum nudum hunc asserit hominem, non puer est causa vt circūcūdatur, sicut nec infantes sunt suæ circūcisionis auctores. Nos enim Deum ipsum fatemur cœlestis descendente, & in elaustris virgineo moram debitam sœtibus protraxisse, quo ad usque sibi ex vtero virgineo humanitatis carnem perfecte componeret. quia circūcūsus est veraciter, non apparetur octauo die, quatenus enim ad spirituales effectus figuræ peruenerint tam ab ipso, quàm a suis discipulis diuulgentur non vltra figuræ, sed veritas. O R I. Sicut enim mortui sumus cum illo moriente, & consurreximus resurgenti, sic cum eo circūcūsumus. vnde nequaquam nunc indigemus circūcisione carnali. E P I P H A. Pluribus autem ex causis circūcūsus est Christus. Et primo quidem vt ostendat carnem veritatem contra Manichæum, & illos qui apparenter eum dicunt prodidisse. Deinde, vt pateat, quod nequaquam deitati substantialē corpus extiterit, vt fatetur Apollinaris, neque cœlestis:

detulit illud, vt asserit Valentinus, & vt confirmet circūcisionem, quam olim instituerat eius aduentui seruientem. quatenus vt nulla sit Iudæis excusatio: nam nisi circūcūsus fuisset obicere poterant, quod non possent incircūcūsum Christum recipere. B E D A: in Hom. vt etiam nobis obediendi virtutem commendaret exemplum, & vt eos qui sub lege positi legis onera portare nequieuerant, sua compassione iuuaret, vt qui in similitudine carnis peccati aduenit: remedium quo caro peccati conſueuerat mundari nō respuit. Idem enim saluti feræ curationis auxilium circūcisio i

vocatū est ab Angelo priusquàm in vtero conciperetur.

Et postquàm impleti sunt dies purgationis eius secundum legē Moysi, tulerunt illum in Hierusalem, vt sisterent eum domino, sicut scriptum est in lege domini: Quia omne masculinū ad-

lege cōtra originalis peccati vulneris agebat, quod nunc baptismus reuelatæ gratiæ tempore conſueuit: excepto quod regni cœlestis ianuam nondum intrare poterant: taqtū in sinu Abraham post mortem beata requie consolari supernæ pacis ingressum spe felici expectabant. A T H A N A. Nihil enim aliud exprimebat circūcisio, nisi generationis vetustæ spoliationem per hoc quod circūcūdabatur pars corporis, qui corporalis natiuitatis causa exiit. Hoc autem tunc temporis agebatur in signum futuri per Christum baptismatis. Idcirco postquàm venit signatum cessauit, figura. vbi nāque tota vetustas tollitur per baptismum, superfluum est quod partis sectio præfiguratur. C Y R I L. Octauo autem die conſueuit erat carnalem celebrari circūcisionem. octauo enim die Christus a mortuis resurrexit, & insinuauit nobis spirituales circūcisione dicens: Eunt, docete omnes gentes baptizantes eos. B E D A. In eius autem resurrectione præfigurata est vtraque nostrā resurrectio & carnis, & spiritus. Christus enim circūcūsus nostrā naturam docuit, & nunc per ipsum a uitiorum labe purgandam, & in nouissimo die a mortis peste restitutam, & sicut dominus octaua die: hoc est post septimam sabbati resurrexit: ita & ipsi post sex huius sæculi ætates, & septimam sabbati animarum quæ nunc interrim in alia uita geritur, quasi octauo tempore iurgemus. C Y R I L. Secundum autem legis præceptum eodem die impositionem nominis recepit. vnde sequitur: Vocatū est nomen eius Iesus, quod interpretatur Saluator. æditus enim fuit ad totius orbis salutem, quam sua circūcisione præfigurauit, secundum quod Apostolus dicit: Circūcisio est circūcisione non manufacta in exolutione corporis carnis. In circūcisione Christi. B E D A in Hom. Sed & hoc quod eodem die suæ circūcisionis nomē accepit: ad imitationem prisce obseruationis fecit. Abraham enim, qui primum circūcisionis sacramentum accepit, in die suæ circūcisionis in amplificatione nominis benedici promeruit. O R I. G E N E S. Nomen autem Iesu gloriosum omnique cultu dignissimum: nomen quod est super omne nomē: non decuit primū ab hominibus appellari, neque ab eis afferri in mundum. vnde signanter euangelista subdit: Quod vocatū est ab Angelo priusquam in vtero conciperetur. B E D A. Huius autem nominis etiam electi in sua spiritali circūcisione participes existere gaudent, vt sicut a Christo Christiani, ita etiam a Salvatore Salutati vocentur, quod illis a Deo vocabulum non solum priusquam in vtero ecclesiæ per fidem conciperent: sed etiam ante tempora sæcularia vocatū est.

Post circūcisionem rursus expectatur purgationis tempus. vnde dicitur: Et postquàm impleti sunt dies purgationis eius secundum legem Moysi. B E D A: Si legis ipsius verba diligentius inspexeris: profecto reperies, quod ipsa Dei genitrix, sicut a comissione virili, sic & a legali fit iure immunis. Non enim mulier pariens: sed ea quæ suscepto semine peperit designatur immūda: ritūque legis docetur esse mundanda, ad distinctionem. Illius quæ virgo concepit, & peperit. Sed vt nos a legis vinculo solueremur sicut Christus: ita & beata Maria legi est sponte subiecta. T I T V S. Vnde eleganter euangelista protulit, quod completi sunt dies purgationis eius secundum legem: nam reuera non incumberet necessitas virgini sacræ, vt dies purgationis eius expectaretur, quæ cum ex spiritu sancto concepit caruit coniugio. Sequitur: Tulerunt illum in Hierusalem, vt sisterent eum domino. A T H A N A. Sed quando a paternis aspectibus latuit dominus? aut quis locus excipitur ab eius imperio, vt ibi existendo semotus a patre sit, nisi afferatur Hierosolymam, & introducatur in templum? Sed forte causa nostrā huiusmodi scripta sunt. Sicut enim non gratia sui homo factus est, & circūcūsus in carne, sed vt nos per gratiam faceret Deos, & vt spiritaliter circūcidamur, sic propter nos sistitur domino, vt discamus Deo præsentare nos ipsos. B E D A: Post tricesimum autem & tertium circūcisionis diem dno sistitur: mystice autem insinuans neminem nisi circūcūsum vitis: dominici dignum esse conspectibus neminem nisi mortalitatis nexibus

In sermone sup omnia mihi nota sunt.

Hom. 14

Hom. 14.

re. Sequitur. Sicut scriptum est in lege domini. O R I. Vbi sunt qui Deum legis negant a Christo fuisse in euangelio prædicatum? An putandum est, quod filium suum bonus Deus sub lege inimici fecit, quam ipse non dederat? In lege enim Moysi scriptum est quod

legis positi legis onera portare nequieuerant, sua compassione iuuaret, vt qui in similitudine carnis peccati aduenit: remedium quo caro peccati conſueuerat mundari nō respuit. Idem enim saluti feræ curationis auxilium circūcisio i

periens vuluam sanctum domino vocabitur. Et vt darent hostiam, secundum quod dictum est in lege domini, par turturum, aut duos pullos columbarum.

Et ecce homo erat in Hierusalem, cui nomen Symeon. Et homo iste iustus & timoratus expectans consolationem Israel, & spiritum sanctum erat in eo. Et responsurus acceperat a spiritu sancto, non visurum se mortem nisi

diuini faceret. G R E G. Nissenus: Hoc autem legis decretum in solo incarnato Deo singulariter, & ab aliis differenter impleri videtur. Ipse nāque solus ineffabiliter conceptus, ac incomprehensibiliter æditus, virginalem vterum aperuit: non ante a conubio reſeratum, seruans & post partum mirabile inuolubiliter signaculum castitatis. A M B. Non enim virilis coitus vuluæ virginis secreta reſerant: sed immaculatum semen inuolubiliter vtero spiritus sanctus infudit. Qui ergo vuluam sanctificauit alienam, vt nascetur Propheta hic est qui aperuit matri suæ vuluam, vt immaculatus exiret. B E D A: Quod ergo ait: Adaperiens vuluam. conſuetudine natiuitatis more loquitur, non quod dominus sacri ventris hospitium, quod ingressus sanctificauit, egressus de uirginali credendū sit. G R E. Nissenus: Solus autem hic partus masculinus spiritaliter esse conspicitur, qui nil de femineitate culpæ portauit. vnde reuera sanctus vocatus est. vnde & Gabriel quæ hoc decretum ad ipsum solum pertinere memorans dicebat: Quod ex te nascetur sanctum vocabitur filius Dei. Et in cæteris quidem primogenitis sanctos illos vocari euangelica solertia statuit, tāquām oblatione diuina sortitos huiusmodi nomen, at in totius primogenito creaturæ, quod nascitur sanctum pronunciat Angelus, quasi propriæ sanctum existens. A M B. Solus enim per omnia in natis de femina sanctus dominus Iesus, qui terrenæ contagiæ corruptelæ immaculati partus nouitate nō senserit, & caelestis maiestatis depulerit: nam si literam sequimur, quomodo sanctus omnis masculus, cum multos sceleratissimos fuisse non lateat? Sed ille sanctus per quē figuram futuri mysterii legis diuinæ præscripta signabant, eo quod solus sanctus virginis ad generandos populos aperiret generis tale secretum. C Y R I L. O profunditatem scientiarum sapientiarum, & scientiæ Dei, offert hostias qui per singulas hostias honoratur cum patre, sigus legis condidit vt homo. vnde sequitur. Et vt daret hostiam secundum quod dictum erat in lege domini: Par turturum, aut duos pullos columbarum. B E D A: in Hom. Huius autem hæc pauperum erat. præcepit quippe dominus in lege, vt qui possent agnum pro filio, aut filia, simul & turturum siue columbam offerrent. Qui vero non sufficiebant ad offerendum agnum, & duos iam turtures, vel duos columbas pullos offerrent: ergo dominus cū diues esset, pauper fieri dignatus est, vt nos sua paupertate diuitiarum suarum donaret esse participes. C Y R I L. Videndum autem quid hæc oblata insinuant. Nimirum loquacissima est turtur in aibus, at columba est animal mansuetum. Talis autem factus est erga nos Saluator mansuetudinem perfecte colens, & vt turtur orbem allexit: replens hortum suum propriis melodiis. Occidebatur ergo turtur aut colūba, vt ipse per figuram uobis pandatur passurus in carne pro vita mundi. B E D A: iu Homo. Vel columba simplicitatem, turtur indicat castitatem, quia & columba simplicitatis, & castitatis amator est turtur: ita vt si coniugem casu piderit, non vltra aliam quaerere curet. Merito ergo turtur & columba domino offeruntur in hostiam, quia simplex & pudica fidelium conuersatio est illi iustitiæ sacrificium gratum. A T H A. Ideo vero bina iussit offerri, quia homine consistente ex anima, & corpore, duplum a nobis poscit Deus, castitatem, & mansuetudinem, non solum corpori, sed etiam animæ: alioquin erit homo fictor, & hypocrita, gerens in regumetum oculis malitiæ innocentiam apparentem. B E D A: in Homil. Cum vero vtraque auis propter consuetudinem gemendi præsentis sanctorum iustitiam designet, in hoc tamē differunt, quod turtur soliusque, columba autem gregatim volare consuevit, & ob id iste secretas orationum lachrymas, illa publicos ecclesiæ conuentus insinuat. B E D A: super Lucam: Vel columba quæ gregatim volat, actiue vitæ frequē

tiam demonstrat. Turtur qui singularitate gaudet, speculatiua vitæ calumnia denunciat. Et quia æque vtraque conditori accepta est hostia, consulta Lucas vtrum turtures, an pulli columbarum, pro domino sint oblati non dixit, ne vnum alteri viuendi ordinē præferret: sed vtrumque sequendum doceret.

prius videret Christum domini. Et venit in spiritu in Templum. Et cum induceret puerum Iesum parentes eius, vt facerent secundum consuetudinem legis pro eo, & ipse accepit eum in vlnas suas.

Et benedixit Deum, & dixit: Nunc dimittis seruum tuum domine secundum verbum tuum in pace. Quia viderūt oculi mei salutare tuum. Quod paraſti ante

h A M B R. Nō solum ab Angelis, & prophetis & a pastore b & a parentibus, sed etiam a Senioribus, & iustis generatio domini accepit testimonium. vnde dicitur: Et ecce homo erat in Hierusalem, cui nomen Symeon, & homo iste iustus & timoratus. B E D A: Quod difficulter iustitia sine timore custoditur, non illum dōco timorem qui tēpo

ralia sibi bona subtrahit: perhorrescit, quem perfecta dilectio foras mittit, sed timorem domini sanctum, qui manet in sæcula, quo iustus Deum quanto ardentius diligit, tanto solertius offendere cauet. A M B. Et bene iustus qui non suam, sed populi gratiam requirebat. vnde sequitur. Et expectans consolationem Israel. G R E G. Nissenus. Non vti que mundanam felicitatem in consolationem Israel prudens Symeon expectabat: sed veram translationem ad veritatis decorem per separationem a legis vmbra: habuerat nāque per oracula, quod visurus esset Christum domini priusquam de sæculo præſenti transmigraret. vnde sequitur. Et spiritus sanctus erat in eo. Ita quo. Iustificabatur. Et respon. ac. a spiritu sancto. non vi. se mor. nisi prius videret Christum dñi. A M B. Cupiebat ipse videre corporeæ vinculis fragilitatis absolui, sed expectabat videre promissum. sciebat enim quia beati oculi qui eum viderent. G R E. t. 8. Mora. In quo etiam discimus quāto desiderio ex plebe Israelitica sancti viri incarnationis eius mysteriū videre cupierunt. B E D A: Videre autem mortem experiri eam significat, multumque felix mortem videbit carnis quicumque Christū domini prius oculis carnis videre fatigerit, conuersationem habendo in cœlesti Hierusalem, templi Dei limina frequentando, hoc est sanctorum, in quibus Deus habitat exempla sectando. Eadem autem spiritus gratia, qua olim venturum præcognouerat, & nunc venientem cognouit. vnde sequitur. Et venit in spiritu in templum. O R I. Et tu si vis tenere Iesum, & amplexari manibus, omnibus labore nitere, vt ducem habeas spiritum, veniasque ad templum Dei. Sequitur enim. Et cum indu. pue. Iesum paren. eius. f. Maria mater, & Ioseph, qui putabatur pater. Vt facerent secundum consuetudinē legis pro eo, & ipse accepit eum in vlnas suas. G R E. Nissenus: Quam beatum ille sacer ad sacra introitus, per quem ad vitæ terminum maturauit. Beatæ manus, quæ verbum vitæ palpauerunt, & vlnæ quoque quas ad susceptionem parauit. B E D A: Accepit autem iustus secundum legem puerum suum in vlnas suas, vt significet iustitiam operum, quæ ex lege erat per manus, & brachia figuratorum, humili quidē, sed salutaris fidei euangelicæ gratiæ imitandum. Accepit Senior infantem Christum, vt insinuet hoc seculum quasi senio iam defessum ad infantiam, & innocentiam Christianæ conuersationis rediturum.

O R I. Si ad tactum simbriz vestimenti mulier sanata est, quid putandum est de Symeone, qui in suas vlnas accepit infantē, & gaudebat videns paruulum a se gestari? qui venerat ad vincitōs resoluendos, sciens neminem eum posse de clauſtro corporis emittere cum spe futuræ vitæ, nisi his quem in brachiis continebat? vnde dicitur. Et benedi. Deum & dixit: Nunc dimitt. ser. tuum domine. T H E O. Quod dicitur domine, cōſtrentis est, quod ipse mortis est, & vitæ dominus, & sic puerum quem suscepit Deum confertur. O R I. q. d. quādiu Christum non tenebam, clausus eram, & de vinculis exire non poteram. B A S I. Si autem voces iusto rum inquiras, omnes super hoc mundo, & eius flebili mora ingemiscunt. Heu mihi, dicit David, quia incolatus meus prolongatus est. A M B. Vide ergo iustum velut corporeæ carceris molis inclusum velle dissolui, vt incipiat esse cum Christo, sed qui vult dimittere, veniat in templum, veniat in Hierusalem, expectet Christum domini, accipiat in manibus verbum Dei, & cōplectatur velut quibusdam fidei suæ brachiis, tunc dimittetur, ut non videat mortem, qui viderit vitam. G R E C V S: Symeon autem benedicebat Deum inter cætera, quod promissa sibi facta sortita: erant efficacitæ veritate: nam consolationē Israel oculis prospicere meruit, & manibus portare: & ideo dicit. Secundum uerbum tuū. I. cum finem obtinuerim promissorum. at ubi uisibiliter sensi quod desiderabā,

Homil. 15.

Hom. 15. Ho. de grat. actiōne.

Hom. 13.

Aduersus hæreses, hæ res. 30.

Ibidem.

desiderabam, nunc soluis tuum seruum, nec gustu mortis attonitum, nec haecitationis cogitationibus conturbatum, & ideo subditur: In pace. G R E G. Nissenus: Quia postquam Christus cul pam hostilem destruxit: nos quoque patri reconciliauit, facta est translatio sanctorum in pace. O R I. Quis est autem qui de saeculo isto recedit in pacem, nisi is qui intelligit, quod Deus erat in Christo mundum reconciliatis sibi? nihilque habet inimicum Deo: sed omnem pacem bonis in se operibus assumpsit. GRECVS. Fuerat autem sibi repromissum non visurum se mortem, nisi prius videret Christum domini: & ideo hoc impletum ostendens subdit: Quia uiderunt oculi mei salutare tuum. G R E G. Nissenus, Beati oculi tui tam animam, quam corporis: hi quidem visibiliter Deum suspicientes, illi vero non solum quae uisa sunt attendentes: immo illuminati fulgore spiritus domini uerbum in carne cognoscentes. salutare namque quod tuis oculis percipisti, ipse Iesus est, quo nomine salus declaratur. C Y R I L. Fuerat autem Christi mysterium quod paruit in uicinis temporibus saeculi praeparatum ante mundi originem. unde sequitur. Quod parasti ante faciem omnium populorum. A T H A N. scilicet consecrasti toti mundo per Christum salutare. qualiter ergo supra dictum est, quod expectabat Israel consolationem? eo quod scilicet tunc futuram esse consolationem Israel agnouit in spiritu, cum & omnibus populis paratum est salutare. GRECVS. Attende etiam sagacitatem digni, & uenerandi senis, antequam dignus uideretur beatae uisionis, praestolabatur solamen Israel. Ut autem quod sperabat obtinuit, exclamat se uidisse salutem omnium populorum: adeo enim infantis ineffabile iubar illustrauit eum, ut processu temporis secutura mox sibi fierent nota. T H E O. Signanter autem dicit: Ante faciem, ut scilicet omnibus eius incarnationis appareret. hoc autem salutare dicit esse gentium lumen, & gloriam Israel. uade sequitur: Lumen ad reuelationem gentium. A T H A N. A. Gentes enim ante Christi aduentum in uicinis tenebris erant constitutae, cognitione diuina priuatae. C Y R I L. Sed Christus adueniens factus est lux tenebris, & erraticis, quos diabolica manus praestit. Vocati sunt autem a Deo patre ad notitiam filii, qui est lux uera. A T H A N. A. Israel autem licet tenuerit lege illuminabatur: & ideo non dicit, quod lumen illis protulerit, sed subdit: Et gloriam plebis tuae Israel. Memorans antiquam historiam, quod sicut olim Moyses dominum alloquendo gloriosam retulit faciem, sic & ipsi diuinam humanitatis lucem pertingentes, uetus abiectio uelamen, in eandem imaginem transformarentur de gloria in gloriam. C Y R I L. Nam etsi quidam eorum inobedientes fuerint: tamen reliquiae saluae factae sunt, & per Christum perueniunt ad gloriam. Harum praemittit suae dei Apostoli, quorum fulgore uiuere orbem illuminant. fuit etiam Christus singulariter Israel gloria, quia secundum carnem ex eis processit, quamuis cunctis, ut Deus praesert per saecula benedictus. G R E G. Nissenus: & ideo signanter dicit: Plebis tuae, quia non ab eis tantum est adoratus, sed insuper ex eis est secundum carnem natus. B E D A. Et bene reuelatio gentium Israelis gloriae praefertur, quia cum plenitudo gentium introierit: tunc omnis Israel saluus erit.

faciem omnium populorum. Lumen ad reuelationem gentium, & gloriam plebis tuae Israel. Et erant pater eius & mater eius mirantes super his quae dicitur de illo. Et benedixit illis Symeon, & dixit ad Mariam matrem eius. Ecce positus est hic in ruinam, & in resurrectione multorum in Israel, & in signum, cui contra dicitur. Et tuam ipsius animam pertransibit gladius, ut reuelentur ex multis cordibus cogitationes.

que enim est eius officium destructio, sed eorum uesania. quam obrem non solum ex salute bonorum, sed etiam ex malorum dissipatione uirtus eius ostenditur, nam sol quoniam multum radiat: propterea uisus debiles turbat. G R E G. Nissenus: Attende autem distinctionis exquisitam prolationem: praeparatio quippe salutis dicitur coram omni populo, sed casus & subleuatio plurimum. Diuini nam propositum est salus, & non deficiatio singulorum, casus autem & subleuatio consistit in plurimi intentione credentium, & non credentium. Quod autem iacentes, & increduli subleuentur, non est absurdum. O R I. Qui autem curiosus interpretatur, dicit nequaquam eum cadere qui ante non steterit. Da mihi igitur qui fuerit ille qui stetit, & in cuius ruinam Saluator aduenit? G R E. Nissenus. Sed per hoc designat ruinam ad infima quasi non puniendae aequaliter ante incarnationis mysterium, & post datam dispensationem, & praedicationem. Et maxime hi sunt ex Israel, quos necesse erat & pristinis bonis carere, & poenas luere grauiore quae omnes aliae gentes, eo quod dudum prophetatum in eis & adoratum, & ex eis productum minime susceperunt. Icaro specialiter eis minatur ruinam, non solum a spiritali salute, sed etiam propter destructionem urbis & habitantium ciuitatem. Resurrectio uero promittitur credentibus, partim quidem uelut sub lege iacentibus, & ab eius seruitute subleuandis, partim uero uelut conscriptis cum Christo, & ei consurgentibus. His autem uerbis intellige per concordiā intellectum, ad dicta prophetica uerba: & eundem Deum, & legislatorem, & in Prophetis in nouo testamento locutum esse. lapidem namque ruinam & petram scandalisatum, ne confundantur credentes in eum sermo. propheticus declarauit. O R I. Est autem & altius quid intelligendum aduersus eos qui contra conditorem latrant dicentes: Ecce Deus legis, & Prophetarum, uidete qualis sit. Ego, inquit, occidam, & ego uiuificabo. Sed si propterea creatus est iudex, & crudelis conditor, quia haec dicit, manifestissimum est & Iesum esse illius filium. eadem siquidem de eo haec scripta sunt, quod ueniat in ruinam, & resurrectionem multorum. A M B. Vt. si uisitorum iniquorumque merita discernat, & pro nostrorum qualitate factorum iudex uerus & iustus, aut supplicia decernat, aut praemia. O R I. Videndum est autem ne forte Saluator non aliis in ruinam uenerit & in resurrectionem, quia enim peccato stabat, primo mihi utilitas fuit, ut caderem, & peccato morerer. Denique & sancti Prophetarum quae augustinus aliquid contemplantur, cadebant in faciem suam, ut peccata per ruinam plenius purgarentur: hoc ipsum & Saluator tibi primum concedit. peccator, eras, cadat in te peccator, ut possis dehinc resurgere & dicere: Si commortui sumus, & conuenerimus. C H R Y. Resurrectio quidem est conuersatio noua. cum enim lasciuus castus efficitur: auarus misericors, aerox mansuescit, resurrexerit, & mortuus quidem peccato, resurgente uero iustitia. Sequitur. Et in signum, cui contradicitur. B A S I. Signum contradictionem accipiens proprie crux dicitur a scriptura. Fecit enim, inquit, Moyses serpentem eunem, & posuit pro signo. G R E G. Nissenus Misceat autem dedecus gloriae. Huius enim rei nobis Christicolis est hoc signum indicium, contradictionis uero dum ab his quidem accipitur ut ridiculosum & horribile, ab his uero admodum aduenerandum. Vel forsitan ipsum Christum nominat signum, tamquam supra naturam existentem & signorum auctorem. B A S I. Est enim signum alicuius rei mirabilis & occulte iudicatum. uisum quidem a simplicioribus, intellectum uero ab habentibus exercitatum intellectum. O R I. Omnia autem quae de Christo narrat historia, signum sunt, cui contradicitur, non quod contradicant hi qui credunt in eum. Nos quippe scimus omnia uera esse, quae scripta sunt, sed quia apud incredulos uniuersa quae de eo scripta sunt: signum sunt: cui contradicitur. G R E G. Nissenus: Haec siquidem de se illo dicitur: spectant tamen ad eius genitricem, dum singula sibi assumit simul periclitata, & glorificata, nec tamen prospera, sed illa denunciat etiam dolorosa, nam sequitur. Et tuam ipsius animam pertransibit gladius. B E D A. Nulla docet historia beatam Mariam ex hac

cer genitricem. uade sequitur. Et di ad Ma. matrem eius, ecce positus est hic in rui. & resurre. mul. in Israel. A M B R. Vide uiderem in omnes gratiam domini in generatione diffusam, & prophetiam incredulis negatam esse. non iniustus. Ecce & Symeon propheta in ruinam, & resurrectionem multorum uenisse Christum Iesum. O R I. Qui simpliciter exponit: potest dicere in ruinam eum uenisse infidelium, & in resurrectionem credentium. C H R Y. Sicut enim lux est oculis debiles turbet lux est, hoc modo Saluator perseuerat, est corruant plurimi, ne

quae uita gladii occasione migrasse: praefertim cum non anima, sed corpus terro soleat interfici. uade resit intelligi gladium illum, de quo dicitur: Et gladius in labiis eorum: hoc est dolorem dominicae passionis animam eius pertransisse, quae est Christus uir prope Dei filium sponte propria mori, mortemque ipsam non dubitaret esse deuicturum, ex sua tamen carne procreatum, non sine doloris affectu potuit uidere crucifigi. A M B R O. Vel prudentiam Mariae non ignaram mysterii caelestis ostendit. uiuum est enim uerbum Dei & validum, & acutum omni gladio acutissimo. A V G. de Q. u. no. & uet. testamenti. Vel per hoc significauit, quod Maria, per quam gestum est incarnationis mysterium in morte domini stupore quodam dubitauit: uidentem filium Dei sic humiliatum, ut usque ad mortem descenderet. Et sicut gladius pertransiens iuxta hominem timorem facit, non percutit: ita & dubitatio mentis fecit. non tamen occidit, quia non sedit in animo, sed pertransit quasi per uibrum. G R E G. Nissenus: Sed nec ipsam solum in ea passione occupari significat, cum subditur. Et reuelentur ex multis cordibus cogitationes. quod dicit ut euentum designet: non autem casualiter ponitur. His enim omnibus euenientibus, secuta est erga multos intentionum detectio. Quidam enim Deum favebant in cruce: alii ne sic ab infamiis & criminationibus desisterent. Vel hoc dictum est, quatenus tempore passionis pateant ex plurium cordibus meditationes, & emendentur per resurrectionem: uelox enim illis post ambiguitatem certitudo superuenit, nisi forte reuelationem illuminationem quis aestimet, ut solitum est scripturae. B E D A: Sed & usque ad consummationem saeculi praesentis ecclesiae animam gladius durissimae tribulationis pertransire non cessat, cum signo fidei ab improbis contradicit, cum audito Dei uerbo multos cum Christo resurgere, sed plures a credulitate ruere gemebunda pertractat, cum reuelatis multorum cordium cogitationibus, ubi optimum euangelii seuit semen, ibi zizania uictorum uel plus iusto praualere, uel sola germinare conspiciat. O R I. Cogitationes etiam male in hominibus erant, quae propterea reuelatae sunt, ut occideret eas ille qui pro nobis mortuus est. Quia enim absconditae erant: impossibile erat eas penitus interfici. unde & nos si peccauerimus: debemus dicere: Iniquitatem meam non abscondi. Si enim reuelauerimus peccata nostra: non solum Deo: sed his qui possunt mederi uulneribus nostris debetur peccata nostra.

numeros etiam annorum uditatis eius tempus ecclesiae designat, quo in corpore constituta peregrinatur a domino. septies quidem duodeni 84. faciunt, & 7. quidem ad huius saeculi cursum qui diebus 7. uoluitur. xij. uero ad perfectionem doctrinae Apostolicae pertinent. Ideoque siue uniuersalis ecclesiae, seu quaelibet anima fidelis quae totum uitae suae tempus Apostolicis curat mancipare instituta, octogintaquatuor annis domino seruire laudatur. Tempus etiam septem annorum quo cum uiro suo manserat congruit: nam propter dominicae priuilegium masculatus quo in carne uersatus docuit, in signum perfectionis simplex septem annorum est numerus expressus. Arridet etiam ecclesiae mysterium & Anna, quae gratia eius interpretatur, & filia est Phanuelis, qui facies Dei dicitur, & de tribu Aser. i. beati descendit.

Et erat Anna prophetissa filia Phanuel de tribu Aser, haec processerat in diebus multis, & uixerat cum uiro suo annis septem a uirginitate sua. Et haec uidua usque ad annos octogintaquatuor, quae non discedebat de templo ieiuniis & obsecrationibus seruies nocte, ac die. Et haec ipsa hora superueniens confitebatur domino, & loquebatur de illo, om

quae uita gladii occasione migrasse: praefertim cum non anima, sed corpus terro soleat interfici. uade resit intelligi gladium illum, de quo dicitur: Et gladius in labiis eorum: hoc est dolorem dominicae passionis animam eius pertransisse, quae est Christus uir prope Dei filium sponte propria mori, mortemque ipsam non dubitaret esse deuicturum, ex sua tamen carne procreatum, non sine doloris affectu potuit uidere crucifigi. A M B R O. Vel prudentiam Mariae non ignaram mysterii caelestis ostendit. uiuum est enim uerbum Dei & validum, & acutum omni gladio acutissimo. A V G. de Q. u. no. & uet. testamenti. Vel per hoc significauit, quod Maria, per quam gestum est incarnationis mysterium in morte domini stupore quodam dubitauit: uidentem filium Dei sic humiliatum, ut usque ad mortem descenderet. Et sicut gladius pertransiens iuxta hominem timorem facit, non percutit: ita & dubitatio mentis fecit. non tamen occidit, quia non sedit in animo, sed pertransit quasi per uibrum. G R E G. Nissenus: Sed nec ipsam solum in ea passione occupari significat, cum subditur. Et reuelentur ex multis cordibus cogitationes. quod dicit ut euentum designet: non autem casualiter ponitur. His enim omnibus euenientibus, secuta est erga multos intentionum detectio. Quidam enim Deum favebant in cruce: alii ne sic ab infamiis & criminationibus desisterent. Vel hoc dictum est, quatenus tempore passionis pateant ex plurium cordibus meditationes, & emendentur per resurrectionem: uelox enim illis post ambiguitatem certitudo superuenit, nisi forte reuelationem illuminationem quis aestimet, ut solitum est scripturae. B E D A: Sed & usque ad consummationem saeculi praesentis ecclesiae animam gladius durissimae tribulationis pertransire non cessat, cum signo fidei ab improbis contradicit, cum audito Dei uerbo multos cum Christo resurgere, sed plures a credulitate ruere gemebunda pertractat, cum reuelatis multorum cordium cogitationibus, ubi optimum euangelii seuit semen, ibi zizania uictorum uel plus iusto praualere, uel sola germinare conspiciat. O R I. Cogitationes etiam male in hominibus erant, quae propterea reuelatae sunt, ut occideret eas ille qui pro nobis mortuus est. Quia enim absconditae erant: impossibile erat eas penitus interfici. unde & nos si peccauerimus: debemus dicere: Iniquitatem meam non abscondi. Si enim reuelauerimus peccata nostra: non solum Deo: sed his qui possunt mederi uulneribus nostris debetur peccata nostra.

Anna prophetissa filia Phanuel de tribu Aser, haec processerat in diebus multis, & uixerat cum uiro suo annis septem a uirginitate sua. Et haec uidua usque ad annos octogintaquatuor, quae non discedebat de templo ieiuniis & obsecrationibus seruies nocte, ac die. Et haec ipsa hora superueniens confitebatur domino, & loquebatur de illo, om

nibus qui expectabant redemptionem Israel. Et ut pfeecerunt omnia secundum legem domini, reuersi sunt in Galilaeam in ciuitatem suam Nazareth. Puer autem crescebat, & confortabatur plenus sapientia, & gratia Dei erat in illo. Et ibant parentes eius per omnes annos in Hierusalem in die solemni Paschae.

numeros etiam annorum uditatis eius tempus ecclesiae designat, quo in corpore constituta peregrinatur a domino. septies quidem duodeni 84. faciunt, & 7. quidem ad huius saeculi cursum qui diebus 7. uoluitur. xij. uero ad perfectionem doctrinae Apostolicae pertinent. Ideoque siue uniuersalis ecclesiae, seu quaelibet anima fidelis quae totum uitae suae tempus Apostolicis curat mancipare instituta, octogintaquatuor annis domino seruire laudatur. Tempus etiam septem annorum quo cum uiro suo manserat congruit: nam propter dominicae priuilegium masculatus quo in carne uersatus docuit, in signum perfectionis simplex septem annorum est numerus expressus. Arridet etiam ecclesiae mysterium & Anna, quae gratia eius interpretatur, & filia est Phanuelis, qui facies Dei dicitur, & de tribu Aser. i. beati descendit.

Anna prophetissa filia Phanuel de tribu Aser, haec processerat in diebus multis, & uixerat cum uiro suo annis septem a uirginitate sua. Et haec uidua usque ad annos octogintaquatuor, quae non discedebat de templo ieiuniis & obsecrationibus seruies nocte, ac die. Et haec ipsa hora superueniens confitebatur domino, & loquebatur de illo, om

Hom. 16.

De Cosen. eu. li. 2. c. 1

Homil. 17.

Ho. 16.

Hom. 17.

Ibidem.

Hom. 17.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Lib. a. c. 9.

Contra Arrianos lib. 4.

Col. 2. tio perfectissimum est, quomodo potest deinde perfectus fieri? vnde sequitur: {Ple. sapien. & gratia Dei erat in illo.} B E D A : Sapiencia quidem quia in ipso habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. gratia autem quia homini Iesu Christo magna gratia donatum est, vt ex quo homo fieri cepisset, perfectus esset & Deus: multo autem magis in eo q̄ verbu Dei & Deus erat. nec confortari indigebat, nec habebat augeri. Adhuc autem cum paruulus esset habebat gratiam Dei, vt quomodo in illo omnia mirabilia fuerat, ita & pericia mirabilis esset, vt Dei sapientia completeretur. Sequitur. {Et ibant patres eius per omnes annos in Hierusalē. in die solēni Paschæ.

n Et cum factus esset annorum duodecim, ascendit illis in Hierosolymam secundum consuetudinem diei festi, consummatisque diebus, cū redirent, remansit puer Iesus in Hierusalē, & non cognouerunt parentes eius. Existimantes autem illum esse in comitatu: venerunt iter diei, & requirebāt eum inter cognatos & notos. Et non inuenientes eū regressi sunt in Hierusalē

CHR Y. In Hebræorum solēnitatibus non solum tempus, sed etiam locum obseruare lex iusserat: & ideo nec domini parentes extra Hierosolymam celebrare Pascha volebant. A V G. de Cō. euan. Quomodo autem ibant parentes eius per omnes annos per ritia Christi in Hierusalē? si Archelai timore illuc prohibebatur accedere hoc mihi dissoluere non esset difficile, nec si aliquis euangelistarum expressisset quādiu regnaret Archelaus. Fieri. n. poterat vt per diem sēctum inter tam ingentem turbam latenter ascenderent mox reuersuri, vbi tamen aliis diebus habitare meruerunt, vt nec solēnitatem prætermisissent irreligiosi, nec continua mansione conspicui, cum vero etiam de regno Archelai omnes quādiu diuturnum tacuerunt. Ille quoque intellectus patet, q̄ Lucas dicit, per omnes annos eos ascendere solitos in Hierusalē, tunc accipimus factum, cum iam nō timeretur Archelaus. n. ¶ C Y R I L. Quia dixerat euangelista, q̄ puer crescebat, & confortabatur, proprium sermonem verificat, inducens Iesum vna cum sacra virgine in Hierusalē ascendentem. vnde dicitur. {Et cum factus esset Ie. an. duodecim, ascen. illis Hieroso.} G L O. Non enim iudicium sapientie transcendit ætatis mensura, sed quo tempore penes nos discretio ratio perfici conuenit duodecimo. Anno Christi sapientia demonstratur. A M B R. Vel duodecimo anno dominicæ sumitur disputationis exordium: hic. n. prædicandæ fidei euangelizationum numerus debebatur. B A S I. Postumus & hoc dicitur, quia sicut septenarius numero sic & duodecenario qui multiplicatis inter se inuicem septenarii partibus cōstat, vel rerum, vel temporum. vniuersitas, ac perfectio designatur; atque ideo quo omnia loca, vel tempora doceat occupari, recte a duodecimo numero iubar Christi sumit exordium. B E D A : in Homi. Quod autem dominus per omnes annos cum parentibus in Pascha Hierosolymam venit, humilitatis est humane indiciū, hominis namque est ad offerenda Deo sacrificia concurrere, & eū orationibus conciliare. Fecit ergo dominus inter homines homōnatus, quod faciendum hominibus per Angelos imperauit Deus. vnde dicitur. {Secundum consuetudinem diei festi. Sequitur igitur iter humane conuersationis eius: si deitatis gloriam delectatur intueri.} G R E C V S : Celebrato autem festo, aliis remanentibus, Iesus latenter remansit. vnde sequitur. Consummatisque diebus cum redirent, remansit puer Iesus in Hierusalē, & non cognouerunt parentes eius. {Dicit autem consummatis diebus, quia septem diebus durabat solēnitatis. Ideo autem latenter remanet, ne parentes impedimento essent disputationi peragendæ cum legis peritis, vel forsitan hoc euitans ne videatur parentes contemnerē, si mandantibus non pareret. Latenter ergo remanet, ne aut retrahatur, aut sit inobediens.} O R I. Non autem miremur patres vocatos, quorum alter ob partum, alter ob obsequium patris & matris meruerunt vocabula. B E D A : in Homi. Sed quæret aliquis: Quomodo Dei filius tanta parentum cura nutritus portuerit obliuiscendo relinquit? Cui respondendum. Quia filius Israel moris fuit vt temporibus festis, vel Hierosolymam confluentes; vel ad propria redeuntes, seorsum viri, seorsum femine incederent, infantesque, vel pueri cum quolibet parente indifferēter irepotuerunt: ideoque Mariam, vel Ioseph vicissim putasse puerum Iesum quem secum non cernebant, cum altero parente reuersum. vnde sequitur. {Existi. au. il. esse in comi. vene. iter diei, & requi. est inter cognatos, & notos.} O R I. Sicut autem quando insidiabantur ei Iudæi, elapsus est de medio eorum, & non apparuit, sic & nunc puto remansisse puerum Iesum, & parentes eius vbi remanserit ignorasse. Sequitur enim. {Et non inu. re. sunt in Hier. requi. eum.} G L O. Vna quidem die reuersi sunt a Hierusalē, secunda quaerunt inter cognatos & notos, & non inuenientes, tertia die

Lib. 2. c. 10.

Hom. 19.

Hom. 19.

regressi sunt in Hierusalē, & ibi inueniunt. vnde sequitur: {Et factum est post tri. inue. eum in templo.} O R I. Non statim, vt quæritur inuenitur: non enim inter cognatos & carnis propinquos inuenitur Iesus. neque enim poterat humana cognatio Dei filium continere. Non inuenitur inter notos, quia mater est mortalitatis notitia. in multo rum comitatu nō potest inueniri, nec vbi que inueniunt, sed in templo. Et tu ergo quære Iesum in templo Dei, quære in ecclesia, vbi Christi sermonem atque sapientiam. i. filium Dei reperies. A M B. Post triduum reperitur in templo, vt esset indicio, quia post triduum triumphalis passionis in sede celesti, & honore diuino fidei nostræ se ostenderet, resurgens qui mortuus credebatur. G L O. Vel quia quæritus aduentus Christi a Patriarchis ante legem nō est inuentus, quæritus a Prophetis & iustis sub lege non est inuentus, quæritus a Gentilibus sub gratia inuenitur. O R I. Quia vero paruulus erat, inuenitur in medio præceptorum sanctificans, & erudiens eos. vnde dicitur. {Sedentem in medio doctorum audientem illos, & interrogantem.} & hoc pietatis officio vt nos doceret quid pueris quāuis sapientes, & eruditi sunt conueniret, vt audiant potius magistros, quā docere desiderent, & se vana ostentatione non iactent. Interrogabat, aut non vt addiceret, sed vt interrogatus erudiret. ex vno quippe doctrinæ fonte manat & interrogare, & respondere sapienter. vnde sequitur. {Stupe, au. om. qui eum audie. su. pru. & respon. suis.} B E D A : Ad ostendendum enim, quia homo erat, homines magistros humiliter audiebat. ad probandum vero, quia Deus erat, eisdem loquentibus subtiliter respondebat. G R E C V S. Quærit enim rationabiliter, audit prudenter, respondet; prudentis quod suporem faciebat. vnde sequitur. Et vi. admi. sunt. ¶ CHR Y. Super Ioannē Nullum quippe miraculum egit dominus in pueritia, hoc tamen vnum prodit Lucas, per quod mirabilis videbatur. B E D A : Diuina siquidem lingua sapientiam probebat, sed infirmitatem ætas prætebat. humanam. vnde Iudæi inter alia quæ audiunt, & in firma quæ vident, dubia admiratione turbantur: nos autem nequaquam miremur, si scientes secundum prophetiam, quod sic paruulus natus est nobis, q̄ permanet Deus fortis. G R E C V S : Miranda vero Dei genitrix maternis affecta viscibus quāsi cum lamētis inquisitionem dolorosam ostendit, & omnia sicut mater & fiducialiter, & humiliter, & affectuose exprimit. vnde sequitur. {Et dixit mater eius ad illum: Fili quid fecisti nobis sic? Ecce pat. tu. & ego do. quære. te.} O R I. Nouerat virgo sacra hunc non esse filium Ioseph: & tamen patrem vocat illum sp̄sum suum, propter Iudæorum suspensionem, æstimantium ipsum vulgo fore cōceptū. Dicitur autem forte simpliciter, q̄ eum honorauit spiritus sanctus patris nomine. eo q̄ puerum Iesum educavit. artificiosus vero eo q̄ genealogiam Ioseph ex David produxit, ne superflua censeretur. Cur autē dolentes eum quærebant: an ex eo q̄ periret puer, an errauerit? Absit. Numquid enim fieri poterat ut perditum formidarent infantem, quem diuinum esse cognouerant? sed quomodo tu siquando scripturas legis quæris in eis sensum cum dolo re, non q̄ scripturas errasse arbitraris, sed veritatem quā in intrinsecus habent quæris inuenire. ita illi quærebant Iesum, ne forte reliquens eos reuersus esset ad cælos, cum illi placuisset iterum descensurus. Oportet ergo eum qui quærit Iesum non negligenter, & dissolute transire sicut multi quærunt, & nō inueniunt, sed cum labore & dolore. G L O. Vel metuebant, ne quod Herodes in infantia eius patrasse quæserat: tunc iam in pueritia postum inuenta opportunitate alii interficeret. G R E C V S. Sed ipse dominus responder ad omnia & corrigens quodammodo dictum ei de eo qui putabatur pater. verum patrem manifestat docens non per infima gradi, sed in altum extollit. vnde sequitur. {Et ait ad illos: Quid est q̄ me quærebatis?} B E D A : Non eos q̄ filii quærant uituperat, sed quid ei potius cui ipse æternus est filius debeatur eos cogit oculos mentis tollere. vnde sequitur. {Nescie. quia in his quæ pa. mei sunt oportet me esse?} A M B R. Dux sunt in Christi generationes: vna est paterna, altera materna: paterna diuina, materna vero quæ in nostrum laborem vsurque descendit. C Y R I L. Hoc igitur dicit ostendens se mensuram humanam transcendere, & innuens, q̄ sacra virgo effecta sit ministra negotii cum peperit carnem. ipse vero naturaliter, & vere Deus erat, & filius patris excellit. Hinc autem Valentini sequaces audientes, q̄ te-

Hom. 1.

Hom. 1.

Hom. 1.

Hom. 1.

Aduersus her. her. 30

Hom. 20.

Hom. 20.

Hom. 20.

templum erat Dei pudeant dicere, q̄ creator, & legis Deus, & templum ipse pater est Christi. E P I P H A. Attendant & Hebion, q̄ post annos xij. & non post tricesimum annum Christus reperitur stupendus in sermonibus gratie: quomobrem non est dicere, q̄ postq̄ venit ad eum spiritus in baptismo, factus fuit Christus: sed ab ipsa puericia, & templū agnouit, & patrem. G R E C V S : Hæc est demōstratio prima sapientie & virtutis pueri Iesu. quæ nāq; puerilia eius vocant diabolicæ putamus esse cōsiderationis, nisi quia ea sola velit acceptare nequaquam his q̄ tenemus oppugnanti: sed magis consona propheticis dicitis, quia speciosus præ filiis hominum, & patri obediens, & moribus factus, & visu non modicum venerandus & placidus, ad loquendum facundus, dulcis, & prouidus, & multum strennuitate cognitus tāquam qui repletus sapientia fuerat, & sicut in aliis sic conuersationis humane, atque locutionis quāuis supra hominem terminus, & rō, mansuetudo. n. sibi præcipuū elegit locū. Super hæc autem oia vbi ascendit super verticem eius, nec humana manus excepit matrem, hinc autem postuimus vtilitatem consequi. Dum. n. Mariam increpat Dominus quærentem ipsum inter propinquos, omisso ne vinculum sanguinis apertissime suggerit: ostendens, q̄ non contingit metam perfectionis attingere eum, qui adhuc vagatur in his quæ corpori conferunt, & quod homo deficit a perfectione per affectum cognatorum. Sequitur: {Et ipse non intel. ver. quod locu. est ad illos.} B E D A : Quia. s. de sua diuinitate ad eos loquebatur. O R I. Vel nesciebat rtrum dicens, in his quæ patris mei sunt, significaret in templo, an aliquid aliud, & quod magis ædificat. vnuquisque enim nostrum si bonus fuerit atque perfectus, possessio Dei patris est, & habet in medio sui Iesum.

rebat? Nesciebatis qa in his q̄ patris mei sunt oportet me esse? Et ipsi non intellexerunt verbū quod locutus est ad eos. o Et descendit cum eis, & venit Nazareth, & erat subditus illis. Et mē eius cōseruabat oia verba hæc conferēs in corde suo. Et Ie

tem expectabat in futurum clarius reuelandum. & hæc quidem tamq̄ regula, & lege, & per totam vitam vtebatur. vnde sequitur. {Et Iesus proficiebat ætate, & sapientia, & gratia, apud Deum, & homines.} T H E O. Sed inquit. Quomodo potest æqualis patri in substantia, qui quasi imperfectus crescere dicitur? non autem in eo, q̄ est verbum dicitur inc. eumentum suscipere, sed in eo q̄ factus est homo. Si enim vere proficit: postquam factum est caro qui ante imperfectus extiterat: quid ergo gratias agimus ei velut incarnato pro nobis? Quærit autem si ipse est vera sapientia, in sapientia potest augeri? vel qualiter qui cæteris largitur gratiam, ipse in gratia promouetur? Amplius si nemo scandalizatur cum audit, q̄ verbum scriptum humiliauerit: infirma quædam de Deo verbo sentiens: sed potius miratur misericordiam eius, quomodo non est superuacaneum scandalizari audiendo q̄ proficit? Nā sicut pro nobis humiliatus est sic pro nobis proficit, vt nos in eo proficiamus qui lapsi fuimus per peccatum. nam quicquid spectat ad nos ipse vere pro nobis Christus suscepit, vt cuncta reformet in melius C Y R I L. Et attende q̄ non dixit proficere verbum, sed Iesum, ne simplex verbum proficere intelligas, sed verbum caro factum. T H E O. Et sicut verbum in carne passum statemur, quis sola caro fuit passa, quia caro verbi erat quæ patiebatur: ita proficere dicitur ex eo q̄ humanitas proficiebat in ipso. G R E. Nazanzenus. Dicitur autem secundum humanitatem proficere, non q̄ ipsa suscipiat augmentum quæ ab initio fuit perfecta, sed, ex eo q̄ paulatim manifestabatur. T H E O. Naturalis enim lex reipui. hominem sensu maiore vt q̄ ætas corporis patitur. erat, itaque verbum factum homo perfectum, cum sit virtus, & sapientia patris. Verum quia dandum erat aliquid nostræ naturæ moribus, ne aliquid extraneum a videntibus reputetur tanquam homo paulatim crescente corpore manifestabat seipsum, & quotidie sapientior ab audientibus, & videntibus censebatur. G R E C V S : Proficiebat ergo secundum ætatem quidem corpore in virilem statum promotum, sapientia autem per eos qui ab eo diuina docebant, gratia vero, qua cum gaudio promouemur, credentes in fine obtinere quæ ab ipso promissa sunt: vt hoc quidem apud Deum ex eo q̄ assumpta carne paternum opus peregit, apud homines vero per conuersationem eorum a cultu idolorum ad summæ Trinitatis notitiam. T H E O. dicit enim. {Apud Deum & homines;} quia prius decet placere Deo, & postea hominibus. G R E G. Nissenus: Differenter etiam proficit verbum in his, qui ipsum suscipiunt. secundum enim mensuram illius apparet, aut infans, aut adultus, aut perfectus.

REG O. in Homi. Redemptoris præcursor, quo tempore uerbum prædicationis accepit, memorato Romanæ Reipub. principe & Iudæ regibus designatur, cum dicitur. {Anno autem quintodecimo imperii Tyberii Cæsaris;} quia enim illum prædicare ueniebat qui ex Iudæa quoddam & multos ex gentibus redempturus erat: per regem gentium, & principes Iudæorum prædicationis eius tempora designantur. Quia autem Gentilitas colligenda erat in Romana Reipub. publica, vnus præfuisse describitur, cum dicitur. {Imperii Tyberii Cæsaris.} G R E C V S : Mortuo enim Augusto Monarcha, a quo Romani principes successerunt, xv. annum suscepti principatus agebat. O R I. Et in prophetico quidem sermone solius Iudæis prædicato, solum Iudæorum regnum describitur. Visio, inquit, Esaiæ in diebus Ozie Iothan, & Achaz Regum Iudæar. in euangelio quod erat prædicandum vniuerso mundo dominum describitur Tyberii Cæsaris, qui totius orbis dominus videbatur. uerum si solum hi qui sunt de gentibus essent saluandi, satis erat solius Tyberii facere mentionem. Sed quia oportebat & Iudæos credere, ob hoc etiam Iudæorum regna describitur, seu Tetrarchi, cum subditur: {Procurante Pontio Pilato Iudæarum tetrarcha aut Galilee}

REG O. in Homi. Redemptoris præcursor, quo tempore uerbum prædicationis accepit, memorato Romanæ Reipub. principe & Iudæ regibus designatur, cum dicitur. {Anno autem quintodecimo imperii Tyberii Cæsaris;} quia enim illum prædicare ueniebat qui ex Iudæa quoddam & multos ex gentibus redempturus erat: per regem gentium, & principes Iudæorum prædicationis eius tempora designantur. Quia autem Gentilitas colligenda erat in Romana Reipub. publica, vnus præfuisse describitur, cum dicitur. {Imperii Tyberii Cæsaris.} G R E C V S : Mortuo enim Augusto Monarcha, a quo Romani principes successerunt, xv. annum suscepti principatus agebat. O R I. Et in prophetico quidem sermone solius Iudæis prædicato, solum Iudæorum regnum describitur. Visio, inquit, Esaiæ in diebus Ozie Iothan, & Achaz Regum Iudæar. in euangelio quod erat prædicandum vniuerso mundo dominum describitur Tyberii Cæsaris, qui totius orbis dominus videbatur. uerum si solum hi qui sunt de gentibus essent saluandi, satis erat solius Tyberii facere mentionem. Sed quia oportebat & Iudæos credere, ob hoc etiam Iudæorum regna describitur, seu Tetrarchi, cum subditur: {Procurante Pontio Pilato Iudæarum tetrarcha aut Galilee}

da, & diligentius scrutanda recondebatur. vnde sequitur. {Et mater eius confert. omnia uer. hæc conse. in corde suo.} G R E C V S : Considera prudentissimam mulierem Mariam, vere sapientiam matrem, qualiter si holaris sit pueri. Non enim vt puero, neque vt viro, sed vt Deo vacabat vltari, & illius voces diuinas, & opera re-

putabat. iccirco nil ex dictis, aut actis ab eo incassum illi patebat, sed sicut ipsum verbū prius in viscibus: ita nunc eiusdem modis, & dicta concipiebat, & in corde suo quoddammodo fouebat. & hoc quidem iā secum in præfenti cōtemplabatur. hoc autem expectabat in futurum clarius reuelandum. & hæc quidem tamq̄ regula, & lege, & per totam vitam vtebatur. vnde sequitur. {Et Iesus proficiebat ætate, & sapientia, & gratia, apud Deum, & homines.} T H E O. Sed inquit. Quomodo potest æqualis patri in substantia, qui quasi imperfectus crescere dicitur? non autem in eo, q̄ est verbum dicitur inc. eumentum suscipere, sed in eo q̄ factus est homo. Si enim vere proficit: postquam factum est caro qui ante imperfectus extiterat: quid ergo gratias agimus ei velut incarnato pro nobis? Quærit autem si ipse est vera sapientia, in sapientia potest augeri? vel qualiter qui cæteris largitur gratiam, ipse in gratia promouetur? Amplius si nemo scandalizatur cum audit, q̄ verbum scriptum humiliauerit: infirma quædam de Deo verbo sentiens: sed potius miratur misericordiam eius, quomodo non est superuacaneum scandalizari audiendo q̄ proficit? Nā sicut pro nobis humiliatus est sic pro nobis proficit, vt nos in eo proficiamus qui lapsi fuimus per peccatum. nam quicquid spectat ad nos ipse vere pro nobis Christus suscepit, vt cuncta reformet in melius C Y R I L. Et attende q̄ non dixit proficere verbum, sed Iesum, ne simplex verbum proficere intelligas, sed verbum caro factum. T H E O. Et sicut verbum in carne passum statemur, quis sola caro fuit passa, quia caro verbi erat quæ patiebatur: ita proficere dicitur ex eo q̄ humanitas proficiebat in ipso. G R E. Nazanzenus. Dicitur autem secundum humanitatem proficere, non q̄ ipsa suscipiat augmentum quæ ab initio fuit perfecta, sed, ex eo q̄ paulatim manifestabatur. T H E O. Naturalis enim lex reipui. hominem sensu maiore vt q̄ ætas corporis patitur. erat, itaque verbum factum homo perfectum, cum sit virtus, & sapientia patris. Verum quia dandum erat aliquid nostræ naturæ moribus, ne aliquid extraneum a videntibus reputetur tanquam homo paulatim crescente corpore manifestabat seipsum, & quotidie sapientior ab audientibus, & videntibus censebatur. G R E C V S : Proficiebat ergo secundum ætatem quidem corpore in virilem statum promotum, sapientia autem per eos qui ab eo diuina docebant, gratia vero, qua cum gaudio promouemur, credentes in fine obtinere quæ ab ipso promissa sunt: vt hoc quidem apud Deum ex eo q̄ assumpta carne paternum opus peregit, apud homines vero per conuersationem eorum a cultu idolorum ad summæ Trinitatis notitiam. T H E O. dicit enim. {Apud Deum & homines;} quia prius decet placere Deo, & postea hominibus. G R E G. Nissenus: Differenter etiam proficit verbum in his, qui ipsum suscipiunt. secundum enim mensuram illius apparet, aut infans, aut adultus, aut perfectus.

tem expectabat in futurum clarius reuelandum. & hæc quidem tamq̄ regula, & lege, & per totam vitam vtebatur. vnde sequitur. {Et Iesus proficiebat ætate, & sapientia, & gratia, apud Deum, & homines.} T H E O. Sed inquit. Quomodo potest æqualis patri in substantia, qui quasi imperfectus crescere dicitur? non autem in eo, q̄ est verbum dicitur inc. eumentum suscipere, sed in eo q̄ factus est homo. Si enim vere proficit: postquam factum est caro qui ante imperfectus extiterat: quid ergo gratias agimus ei velut incarnato pro nobis? Quærit autem si ipse est vera sapientia, in sapientia potest augeri? vel qualiter qui cæteris largitur gratiam, ipse in gratia promouetur? Amplius si nemo scandalizatur cum audit, q̄ verbum scriptum humiliauerit: infirma quædam de Deo verbo sentiens: sed potius miratur misericordiam eius, quomodo non est superuacaneum scandalizari audiendo q̄ proficit? Nā sicut pro nobis humiliatus est sic pro nobis proficit, vt nos in eo proficiamus qui lapsi fuimus per peccatum. nam quicquid spectat ad nos ipse vere pro nobis Christus suscepit, vt cuncta reformet in melius C Y R I L. Et attende q̄ non dixit proficere verbum, sed Iesum, ne simplex verbum proficere intelligas, sed verbum caro factum. T H E O. Et sicut verbum in carne passum statemur, quis sola caro fuit passa, quia caro verbi erat quæ patiebatur: ita proficere dicitur ex eo q̄ humanitas proficiebat in ipso. G R E. Nazanzenus. Dicitur autem secundum humanitatem proficere, non q̄ ipsa suscipiat augmentum quæ ab initio fuit perfecta, sed, ex eo q̄ paulatim manifestabatur. T H E O. Naturalis enim lex reipui. hominem sensu maiore vt q̄ ætas corporis patitur. erat, itaque verbum factum homo perfectum, cum sit virtus, & sapientia patris. Verum quia dandum erat aliquid nostræ naturæ moribus, ne aliquid extraneum a videntibus reputetur tanquam homo paulatim crescente corpore manifestabat seipsum, & quotidie sapientior ab audientibus, & videntibus censebatur. G R E C V S : Proficiebat ergo secundum ætatem quidem corpore in virilem statum promotum, sapientia autem per eos qui ab eo diuina docebant, gratia vero, qua cum gaudio promouemur, credentes in fine obtinere quæ ab ipso promissa sunt: vt hoc quidem apud Deum ex eo q̄ assumpta carne paternum opus peregit, apud homines vero per conuersationem eorum a cultu idolorum ad summæ Trinitatis notitiam. T H E O. dicit enim. {Apud Deum & homines;} quia prius decet placere Deo, & postea hominibus. G R E G. Nissenus: Differenter etiam proficit verbum in his, qui ipsum suscipiunt. secundum enim mensuram illius apparet, aut infans, aut adultus, aut perfectus.

REG O. in Homi. Redemptoris præcursor, quo tempore uerbum prædicationis accepit, memorato Romanæ Reipub. principe & Iudæ regibus designatur, cum dicitur. {Anno autem quintodecimo imperii Tyberii Cæsaris;} quia enim illum prædicare ueniebat qui ex Iudæa quoddam & multos ex gentibus redempturus erat: per regem gentium, & principes Iudæorum prædicationis eius tempora designantur. Quia autem Gentilitas colligenda erat in Romana Reipub. publica, vnus præfuisse describitur, cum dicitur. {Imperii Tyberii Cæsaris.} G R E C V S : Mortuo enim Augusto Monarcha, a quo Romani principes successerunt, xv. annum suscepti principatus agebat. O R I. Et in prophetico quidem sermone solius Iudæis prædicato, solum Iudæorum regnum describitur. Visio, inquit, Esaiæ in diebus Ozie Iothan, & Achaz Regum Iudæar. in euangelio quod erat prædicandum vniuerso mundo dominum describitur Tyberii Cæsaris, qui totius orbis dominus videbatur. uerum si solum hi qui sunt de gentibus essent saluandi, satis erat solius Tyberii facere mentionem. Sed quia oportebat & Iudæos credere, ob hoc etiam Iudæorum regna describitur, seu Tetrarchi, cum subditur: {Procurante Pontio Pilato Iudæarum tetrarcha aut Galilee}

Ho. eu. 20.

Homil. 21.

Galilee

Galilee Herode: Philippo autem fratre eius tetrarcha Itureæ, & Tracōniditis regionis, & Lyſania Abilinæ tetrarcha. G R E G. in Homi. Quia enim Iudæa erat pro culpa perſidiæ diſpergenda, in Iudææ regno per partem & partem plurimi principabantur, ſecū dum illud: Omne regnum in ſeipſum diuiſum deſolabitur. **B E D A:** Pilatus qui dem duodecimo anno Tyberii Cæſaris in Iudæam miſſus pcuratorem gentis ſuſcepit, atque ibi per decem continuos annos vſque ad ipſum pene ſinem Tyberii perdurauit. Herodes autem, & Philippus, & Lyſanias filii ſunt Herodis illi, ſub quo dominus natus eſt, inter quos & ipſe Herodes Atchelaus frater eorum decem annis regnauit, qui a Iudæis apud Auguſtum crimini natus, apud Viennam exilio perijt. Regnum autē Iudææ, quo minus validum fuerit, idem Auguſtus per tetrarchias diuidere curauit. G R E G. in Homi. Et quia Iohannes illum prædicauit, qui ſimul Rex, & Sacerdos exiſteret. Lucas Euangelista prædicationis eius tempora non ſolum per Regnum, ſed etiam per Sacerdotiū deſignauit: vnde ſubditur. Sub principi. Sacer. Anna, & Caypha. **B E D A.** Ambo quidē incipiente prædicatione Iohannis, id eſt Annæ, & Cayphas principes fuere Sacerdotum: ſed Annas illum annum: Cayphas vero eum, quo crucem dominus aſcendit adminiſtrabat, tribus aliis in medio Pontificatu perfunctis, verum hi maxime qui ad domini paſſionem pertinent, ab euangelista commemorantur. Legalibus namque tunc præceptis vi & ambitione ceſſantibus, nulli pontificatus honor vitæ, vel generis merito reddebatur: ſed Romana poteſtate ſumma Sacerdoti præſtabatur. Iosephus enim refert, quod Valerius Gracchus Anna Sacerdotio derurbato, Iſmaelem Pontificem deſignauit filium Fabi: ſed etiam hunc non multo poſt abiiciens, Eleazarum Ananiam Pontificis filium ſurrogauit: poſt annum vero & hunc arceſt officio, & Simoni cuidam Camithi filio Pontificatus tradidit miniſteriū, quo non amplius ipſe quæ vnus anni ſpatio perfunctus Iosephus, cui & Cayphas nomen fuit ita accepit ſucceſſorem: Ac per hoc, quo dominus noſter docuiſſe deſcribitur, intra quadrienni ſpatia coarctatur. **A M B R O.** Congregaturus autem eccleſiam Dei filius ante operatur in ſeruulo. Et ideo bene dicitur: Factum eſt verbum domini ſuper Iohannem Zachariæ filium, & vt eccleſia non ab homine cœperit, ſed a verbo. Bene autem Lucas compendio vſus eſt, vt Iohannē declararet Prophetam dic. Factum eſt ſuper eum verbum Dei: & aliā non adderet. nullus enim eger iudicio ſui qui verbo Dei abudat: vnum itaque dicens: omnia declarauit. At vero Matthæus, & Marcus & veſtitus, & cinctus, & cibo Prophetam declarare voluerunt. **C H R Y.** Verbum autem Dei hic mandatum eſſe dicitur: quia non a ſe venit Zachariæ filius, ſed Deo ipſum mouente. **T H E O.** Per totum autem tempus prædicationem vſque ad ſuū oſtentionem occultus fuit in deſerto, & hoc eſt quod ſubditur. In deſerto, & vt nulla ſuſpicio innaſcatur hominibus, vt gratia affinitatis ad Chriſtum, vel conuerſationis a teneris annis: talia de ipſo teſtaretur. vnde ipſe teſtificans dicebat: Ego noſcebam illum. **G R E G O.** Niſſenus: Simul etiam qui in ſpiritu & virtute Helix hanc vitam ingreſſus eſt, amorus a conuerſatione humana inuolubilem ſpeculationi vacans, ne huiusmodi fallacis quæ per ſenſus ingeruntur aſſuetus, quandam conuſionem, ac errorem incurreret erga viri boni diſcretionem. Et ideo ad tantum diuinarū gratiarum eleuatus eſt apicem, vt pluſquam Prophetis ſibi gratia inſunderetur, quia mundum, & experts cuiuſlibet naturalis paſſionis deſiderium ſuum a principio vſque ad ſinem diuini aſpectibus obtulit. **A M B R O.** Deſertum etiam eſt ipſa eccleſia, quia plures filii deſertæ magis quæ eius quæ habet virum. Factum eſt ergo verbum dñi, vt quæ erat ante deſerta, fructu nobis terra generaret. **b** **A M B R O.** Factum verbum vox ſecuta eſt. Verbum enim prius intus operatur, ſequitur nobis officium. vnde dicitur. Et ve in omnem regionem Iordanis. **O R I.** Iordanis idem eſt quod decedens: deſcendit enim Dei fluuius aqua ſalubris. **Quæ autem loca decēbat perambulare Baptiſtam, niſi Iordani circumadiacentia? vt ſiquem pœnitentia contingeret, protinus occurreret fluuuii humiditas ad recipiendum pœnitentiaæ baptiſmum. Subditur. n. prædi. bapti. pœni. in remiſſio. peccatorum. **G R E.** in Ho. Cunctis legentibus liquet, quia Iohannes baptiſmū pœnitentiaæ non ſolum prædicat, verē etiā quibusdā dedit, in baptiſmū ſuū in remiſſionem peccatorum dare non potuit. **C H R Y.** ſuper Iohannem: Cum enim nondum oblata eſſet hoſtia, nec deſcendit ſpiritus, quali-**

ter erat ſtenda remiſſio? Quid eſt ergo quod Lucas dicit. In remiſſionem peccatorum? Erant ſiquidem Iudæi ignari, nec culpas proprias perpēdebant. Quoniam igitur hæc erat cauſa malorū vt peccata agnoſcerent ad Redemptorem quaerendum, venit Iohannes hortans illos pœnitentiam agere, vt per pœnitentiam eſſent meliores atque cōtriti ad recipiendam veniā ſatigant. Aprē ergo cum dixiſſet, quod venit prædicans baptiſmum pœnitentiaæ in remiſſionem peccatorum: quod d. Iccirco ſuaſe debet illis pœnitere, vt ſubſequentem veniā facilius impetrent, credentes in Chriſtum. nam niſi pœnitentia ducerent, nequaquam expoſcerent gratiam. vnde baptiſma illud nullam aliam habet cauſam, niſi quod præparatoriū erat ad fidem Chriſti. **G R E.** in Hom. Vel Iohannes dicitur prædicans baptiſmum pœnitentiaæ in remiſſionem peccatorum, quoniam baptiſmum quod peccata ſoluere, quia dare non poterat prædicabat, vt ſicut incarnatum verbum patris præcurſoribus verbo prædicationis: ita baptiſmum pœnitentiaæ, quo peccata ſoluuntur, præcurreret ſuo baptiſmate quo peccata ſolui non poſſunt. **A M B R O.** Et ideo plerique ſancto Iohanni tyrum legis imponunt, eo quod lex peccatum denunciare potuit, donare non potuit. **G R E G.** Nazæus: Et vt aliquatenus de baptiſmum differētia diſſeramus, baptizauit Moyses, ſed in aqua, nube, & mari: hoc autem figuratim agebatur. Baptizauit quoque Iohannes non vtique ritu Iudæorū, non ſolum in aqua, ſed etiam in remiſſionem peccatorum: non tamen omnino ſpiritualiter: neque enim addit in ſpiritu. Baptizauit Ieſus, ſed in ſpiritu, & hic eſt pœnitio. Eū quoque quartū baptiſmum, quod fit per martyrium & ſanguinem, quo etiam ipſe Chriſtus eſt baptizatus, quod cæteris eſt venerabilius nimis eatenus, quatenus iteratis contagiis non ſœdatur. Eſt etiam quintum ex lachrymis: laborioſius tamen, iuxta quod quidem ſingulis noſtris ſuū rigant cubile, & ſtratam in lachrymis. Sequitur. Sicut ſcriptum eſt in libro Eſaiæ Propheta: Vox clamantis in deſerto. **A M B.** Bene vox dicitur Iohannes verbi prænuncius, quia vox præcedit inferior: verbum ſequitur quod præcedit. **G R E G.** Qui etiam in deſerto clamat, quia derelictæ, ac deſertæ Iudææ ſolarium redemptionis annunciat. Quid autem clamaret aperitur, cum dicitur: Parate viam domini, rectas facite ſemitas eius. **Omnis enim qui fidem rectam, & bona opera prædicat, quid aliud quæ venient domino ad corda audientium viam parat, vt rectas Deo ſemitas faciat: dum mundas in animo cogitationes per ſermonem bonæ prædicationis format? **O R I G E.** Vel in corde noſtro via præparanda eſt domino: magnum enim eſt cor hominis, & ſpatioſum: ſi tamen fuerit mundum, neque in corporis quāitate, ſed in virtute ſenſum magnitudinem eius intellige, quæ tantam ſcientiam capiat veritatis. Præpara ergo in tuo corde viā domino per conuerſationem bonam, & egregis, vel perfectis operibus dirige ſemitam vitæ, vt in te ſermo Dei abſque offeſſa perambularet. **B A S I.** Et quia ſemita eſt via quam præcedentes calcauerūt, & quam priores homines corruperunt, eam iterato dirigere iubet ſermo illis, qui a præcedentium zelo recedunt. **C H R Y.** Clamare autem: Parate viam domini, non Regis erat, ſed Præcurſoris officium. Et ideo eum vocauerat vocem, quia uerbi erat Præcurſor. **C Y R I L.** Sed quaſi quis reſponderet & diceret: Qualiter viam præparabimus domino, vel qualiter eius ſemitas rectas faciemus, cum plura ſint impedimenta honeſtam uitam uolentibus ducere? Ad hoc propheticus ſermo reſpōdet. Sunt enim uitæ quædam & ſemitæ nequaquam ad eundem habitabiles: adeo vt alicubi ad tumulos, & iuga tollantur, alicubi decliues ſint. & ad hoc remouendum dicit: **Omnis ual imple, & om. mons, & col. humiliabitur.** Quædam uiam inæqualiter diſpoſitæ ſunt, & dum nunc ſuſus erigunt, nunc uergunt deorsum, ualde ſunt ad eundem difficiles, & quantum ad hoc ſubdit. **Et erunt praua in directâ, & aſpera in uias planas.** Hoc autē intelligitur actum eſſe per noſtri Saluatoris potentiam, quondam enim euangelicæ conuerſationis, & uitæ iter erat ad eundem difficile, ex eo quod & mentes ſingulorum mundanæ uoluptates oppreſſerāt, ut autē Deus factus hō peccatū dānuat in carne explanata ſunt oīa, & reddita ſunt ad eundem facilia, & nec collis, nec uallis proficere uolentibus obuiat. **O R I.** Quando enim uenit Ieſus, & ſpiritus ſuum miſit, oīs uallis repleta eſt operibus bonis, & fructibus ſpūs ſancti, quos ſi habueris, nō ſolum uallis eſſe deſiſtis, ſed etiam mons Dei eſſe incipies. **G R E.** Niſſenus: Vel quietam in uirtutibus conuerſationem ſignificat per con-**

ualles, ſecundum illud Pſalmi. Valles abundabunt frumento. **A C H R Y.** Elatos autē ſuperbos nomine montis denunciat, quos Chriſtus humiliat. Colles autem deſperatos appellat, non ſolū ob ſuperbiam mentis ſuę: ſed propter deſperationis ſterilitatem, collis enim nullos fructus producit. **O R I G.** Vel intelligas quæ montes & colles qui ſunt aduerſarij poteſtates, per aduentum Chriſti proſtrati ſūt. **B A S I.** Sicut autē colles reſpectu montiū magnitudine diſferūt, in aliis ſunt idē, ſic & aduerſi poteſtates pro poſito quidē conformes ſunt, immanitate tamen offenſionum ſecernuntur. **G R E G.** in homi. Vel Vallis impleta creſcit, mons autem & collis humiliatus decreſcit, quia in fide Chriſti & gētilitas plenitudinem gratiæ accepit, & Iudæa per errorem perſidiæ hoc vnde timebat perdidit. Humiles enim donum accipiunt quod a ſe corda ſuperbientium repellunt. **C H R Y.** Vel per hoc declarat legis difficultatem in fidei facilitatem conuerſam, ac ſi dicat, non vteritis ſudores & dolores imminere: ſed gratia & remiſſio peccatorum faciem viam pariūt ad ſalutem. **G R E G.** Niſſenus: Vel iubet valles impleri, deiici vero colles & montes, volens oſtendere quod nec ob defectum virtutis ordo fit concuſus, nec diſcrepe quod ex exceſſum. **G R E G O.** in Hom. Præua autem directâ ſunt, cum malorum corda per inuſitiam detorta, ad iuſtitia regulam dirigitur. Aſpera autem in uias planas immutantur, cum immites atque iracundæ mentes per inſuſionem ſuperne gratiæ ad lenitatem manuſcudatim redeūt. **C H R Y.** Deinde horum ſubiicit cauſam dicens: **Et uide. om. ca. ſalu. Dei.** oſtendens quoniam vſque ad fines mundi diſſunderetur euangelij virtus, atque cognitio ex more ferino & obſtinata uoluntate, ad manuſcudatim & lenitatem humanum genus conuertens, Non autem ſolum Iudæi & proſelicti, immo tota humana natura ſalutare Dei uidebit. **C H R Y.** id eſt patris qui filiū miſit vt noſtrum ſaluatore. Caro autē ad præſens accipitur pro toto homine. **G R E G.** in Hom. vel aliter: Omnis caro. i. omnis homo ſalutare Dei; uide licet Chriſtum in hac uita uideri non potuit: propheta ergo oculum ad extremū iudicij diem tendit, quando hunc omnes & electi & reprobi pariter uidebunt.

c **C H R Y.** Manens aliquis in priſtino ſtatu & mores ſuos & conſuetudinem non relinquens, nequaquam rite ad baptiſmū uenit. Siquis ergo uelit baptizari, egrediatur. vnde ſignanter dicitur: **Et dicebat ad turbas, quæ exhibat, vt baptizaretur ab ipſo.** **Egredientibus itaque ad lauacrum turbis, loquitur quæ ſequuntur.** Si enim iam egreſſi eſſent, nequaquam ad eos diceret: **Genimina uiperarum.** **C H R Y.** Ille itaque cultor deſerti uident omnes incolas Paſſinæ circumſtantes ipſum & admirantes, non ſteſebatur pro tanta reuerentia, ſed inſurgens in ipſos arguebat eos. Sacra autem ſcriptura ſecundum ſtimulantes paſſiones, pleurumque ſeratum nomina imponit hominibus. Interdū canes eos nominans cauſa procacitatis, equos ob luxum, aſinos propter deſerentiam, & leones, & pardos cauſa rapacitatis & petulantia, aſpides cauſa doli, ſerpentes & uiperas cauſa ueneni & calliditatis. Vnde & nunc Iohannes Iudæos audacter **genimina uiperarū vocat.** **B A S I L.** Oportet autem ſcire quod hæc nomina natus & filius de animalibus dicuntur. genimen vero poteſt dici fetus antequam eſſe citur, fructus etiam palmarū genimina dicuntur, raro autē in animalibus accipiuntur & ſemper in malo. **C H R Y.** Ferunt autē vi peram mare coeundo necare, cuius ſemens excreſcens perimit matrem, & ſic prodit in lucē ſciſſo parentis utero in uindictam quodammodo parentis genitoris, itaq; parricida eſt proles uipera. Tales erant Iudæi qui patres ſpirituales eorū atq; doctores occidebāt. Quid autē ſi inuenit eos peccantes ſed incipientes conuerti? non debebat eis conuerti ſed permulcere? Dicendum, quod non adhibebat mentem his, quæ hebant exterius, mentis enim eorum archana cognouerāt dño reuelante. nimis enim ſe iactabant in progenitoribus. Hanc ergo radicē ſcindens nominat illos genimina uiperarū, non quia quidē uicuperans patriarchas, aut eos uiperas nominans. **G R E.** in Hom. 20. Sed quia per hoc quod bonis inuident eoſq; perſequuntur, patrū ſuorū carnaliū uias ſequentes, quaſi ueneni filij de ueneniſſis parētibz nati ſunt. Quia uero ſupradicta ſententia intēdit quod extremo Chriſtus examine ab omni carne uidebit, recte ſubditur: **Quis oſten. uobis fugere a uentura ira?** Ventura ira eſt animaduerſio uitiōnis ex tremæ. **A M B R O.** Oſtenditur autē his Dei miſeratione inſuſa prudentia, vt gerant ſuorū pœnitentiā deſiderio futuri terrorem iudicij prouida deuotione metuentes, aut forteſſe iuxta quod ſcriptū eſt: **Eitote prudentes ſicut ſerpentes.** oſtendunt habere prudentiā naturalē, qui profutura uideāt & ponte depoſcāt, ſed adhuc noxia nō relinquāt. **G R E.** in Hom.

Hom. 21.

Hom. 23.

Con. Euno mii, lib. 2.

Hom. 12. in Matth.

Homil. 23.

la commiſit, huic conceditur, vt licitis vtatur, ac ſiquis in culpam lapſus eſt, tanto a ſe licita debet abſcindere, quanto meminit ſe perpetrare illicita. Neque enim par fructus eſſe boni operis debet eius qui minus, & qui amplius deliquit, aut eius qui in nullis, & eius qui in quibusdam facinoribus cecidit, per hoc ergo cuiſlibet conſcientia conuenitur, vt tanto maiora quaerat bonorum operū luca per pœnitentiam, quanto grauiora ſibi intulit damna pculpam. **M A X I.** Pœnitentiæ fructus eſt impaſſibilitas animæ qua plenarie non fruimur: dum interdum paſſionibus inſtigamur: nondum enim fructus pœnitentiæ dignos peregrinos. pœnitentiæ ergo ueaciter, vt a paſſionibus expediti, peccatorum ueniā conſequamur. **G R E G.** in Hom. Sed Iudæi de generis nobilitate gloriantes, iccirco ſe agnoſcere peccatores nolebant, quia de Abrahæ ſtirpe deſcenderant, quibus recte dicitur. Et ne cœperitis dicere, patrem habemus Abraham. **C H R Y.** Non hoc indicans, quod ab Abraham naturali origine non deſcenderant, ſed quia nihil prodeſt ab Abraham deſcendiſſe, niſi ſecundum uirtutem cognationē obſeruent. Cognationes namque leges conſuevit ſcriptura uocare: non eas quæ ſm naturam conſtitunt, ſed quæ deriuantur a uirtute vel uitio. Quibus namque ſe quiſque conformem ſtatuit, horum filius vel frater vocatur. **C Y R I L.** Quid enim conſert carnalis generoſitas, niſi cōſimilibz ſtudiis ſulciatur? Vanum eſt igitur extolli de bonis prædeceſſoribus, & deſicere ab eorum uirtutibus. **B A S I.** Neque enim equum uelocem eſſe facit patris erga curſum ſtrenuitas, ſed ueluti cæterorum animalium probitas cōſideratur in ſingulis, ſic quoque laus propria uiri diſcernitur quæ præſentium bonorum in ſe comprobatur argumentum. Turpe namque eſt alienis ornari decoribus, quem uirtus propria non uenustat. **G R E G.** Niſſenus: Sic igitur Iudæorum promulgato exilio, conſequenter ingerit conuocationem Gentilium, quos lapides appellat. vnde ſequitur. **Facite ergo fructus uos Deum de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ.** **C H R Y.** q. d. Ne putetis, quod ſi uos perieritis, filiis priuetur Patriarcha. poteſt enim Deus etiam ex lapidibus homines illi præbere, & ad illum perducere ſanguinem: nam & ab ipſo principio ſic euenit. Ei namque quod eſt ex lapidibus homines fieri, equipollet exitus filii ab illo emortuo utero Saræ: **A M B R O.** Sed licet Deus ſubit diuerſas conuertere, & mutare naturas: tū mihi plus myſterium, quā miraculum prodeſt. Quid enim aliud quā lapides habebantur, qui lapidibus ſeruiebant? ſimiles utique his qui fecerant eos. Prophetatur igitur ſaxoſis Gentilium fides inſundenda peccatoribus, & futuros per fidem Abrahæ filios oraculo pollicentur. Vt autem ſcias, quia lapidibus comparati ſunt hoīes: arboribus quoque; hoc comparauit cum ſubdit. **Iam enim ſecuris poſita eſt ad radicem arboris.** Exempli autem ideo facta eſt mutatio, vt illo comparationis proceſſu, quidam intelligatur homini clementior iā profectus. **O R I.** Et quidem ſi iam uigeret coſummatio, & temporum ſinis inſlaret, nulla mihi quō nāſceret. dicerem. n. propterea hoc prophetatū eſſe, quia illo tpe complebitur. Cū autē tanta poſt ſæcula fluxerint quō ſpirituſ ſanctus hoc dicit: ego puto Iſraelitico populo prophetari, quod præciſio eius uicina ſit. His. n. qui egrediebantur ad eum, vt baptizarentur: hæc inter cætera loquebat. **C Y R I L.** Securim ergo in præſenti nominat mortiferam irā, quæ diuinitus irruit in Iudæos pp exercitiā impietate in Chriſto: non tñ heſſe radici securim pñunciat, ſed ad radicem. i. iuxta radicem poſitam. Decidit nāque fuerunt rami, nec radicis extirpata eſt planta, reliquie enim Iſrael ſaluæ ſiunt. **G R E G.** in Hom. vel aliter: Arbor huius mundi eſt inuierſum genus humanum. Securim uero eſt redemptor noſter, qui uelut ex manubrio, & ferro tenetur ex humanitate, ſed incidit ex diuinitate, quæ uidelicet ſecuris iam ad radicem arboris poſita eſt, quia eſt per pœnitentiam expectat: uidetur ramen quid factura. Et notandum, quod non iuxta ramos ſecurim poſitam, ſed ad radicem dicit. Cum enim malorum filii tolluntur: quid aliud quā rami inſuſcitantur arboris abſcinduntur? Cum uero tota ſimul progenies cum parente tollitur, infructuoſa arbor a radice abſciſa eſt. Vnuſquiſque autem peruerſus paratam

Car. au. S. Tho. T citius

titus gehennæ concremationem inuenit, qui fructum boni operis contemnit. vnde sequitur: { Omnis ergo ar. quæ non fa. fru. bo. exci. & in ig. mittitur. C H R Y. Eleganter dictum est: Non facies fructu. & adiucitur. } Bonum. } officio enim hoc animal Deus creauit, & naturalis est sibi exercitiorum instantia, ocium vero innaturale. Obest enim inertia, etiam cunctis corporis mbris, nulli autem vt animæ. Ea namque cū continuo sit naturaliter mobilis: ociari nō patitur, sicut autem ocium malum est, ita & indecens exercitium. Ex eo autem qd præmisit pœnitentiam, prædicat, qd securis adiacet, non quidem incidens, sed terrorem incurians. AM B R O. Faciat ergo fructum qui potest gratiæ, qui debet pœnitentiæ, adest dominus qui fructum requirat, scilicet cunctos viuificet, viriles reprehendat.

Et interrogabant eum turbæ dicentes: Quid ergo faciemus? Respondens autem dicebat illis: Qui habet duas tunicas, det nō habenti, & qui habet escas: similiter faciat. Venerunt autem & publicani, vt baptizarentur, & dixerunt ad illum: Magister, qd faciemus? At ille dixit ad eos: Nihil amplius quàm quod constitutum est vobis faciatis. Interrogabant autem eum, & milites

quæ moriunt quandoq; morituri, vt dometur in pace victuri: hoc reprehendere timidorum est non religiosorum, non cendi cupiditas, vlciscendi crudelitas, impacatus atque implacabilis animus, feritas rebellandi, libido dominandi, & si qua similia. Hæc sunt quæ in bellis iure culpantur, quæ plerumque vt etiam inde puniantur aduersus violentiam resistunt sive Deo, sive aliquo legitimo imperio iubente, gerenda ipsa bella suscipiuntur a bonis, cum in eo rerum humanarum ordine inueniuntur, vbi eos vel iubere tale aliquid, vel in talibus obedire iuste ipse ordo constringit. C H R Y. super Matthæ. Volebat autem Ioannes quando publicanis, & militibus loquebatur, ad aliam maiorem philosophiam ipsos traducere, sed quoniam nondum erant ad illa idonei, minoram referat, ne si potiora proferret, nequaquam illis intenderent, & his etiam priuarentur.

OR I. Dignū erat vt plus Ioāni q̄ cæteris hoibus deferret, qui aliter q̄ cuncti mortales vixerat, quā ob causam diligebat quidem eum iustissime, sed non seruabant in charitate modum. vnde dicitur: { Existi. au. po. & cogi. omni. in cor. su. de. Ioan. ne for. ipse esset Christus. } A M B R O. Quid autē in epist. q̄ ipse in alio æstimatur, in seipso esse non creditur: quem per mulierem venturum putabant, per virginē venisse non credunt, & vtique diuini aduentus signum in virginis partu, non in mulieris constitutum est. O R I. Habet autē periculum dilectio si modum transeat. debet enim qui aliquem diligit, naturam & causas considerare diligendi, & non plus diligere q̄ meretur: nam mensurā charitatis modumque si transcendit. & qui diligit, & qui diligitur in peccato erit. G R E G. vnde Ioannes non fuit gloriatus in habita opinione de ipso ab hominibus, nec aliquatenus vultus esse primatū appetere, sed infimam humilitatem amplexus est: vnde sequitur: { Resp: Ioan. di. omni. Ego quidem bapti. vos in aqua. } B E D A: Quo modo autem respondit eis, qui in secreto cordis, quia Christus esset cogitabant? nisi quia non solum cogitabant, sed etiam sicut alius euangelista declarat, missis ad eum sacerdotibus, ac Leuitis, an esset Christus inquirebant? A M B R O. Vel videbat Ioannes cordis occultata. Sed consideremus cuius gratia: Dei enim munus est, qui reuelat, non virtus hominis, qui diuino magis adiuuatur beneficio, quàm naturali cernit officio. Cito autem respondens p̄obauit non esse se Christum, qui visibili operatur officio, nam cum ex duabus naturis, id est ex anima homo subsistit, & corpore, visibile per visibilia, inuisibile per inuisibile mysterium consecrat. aqua. n. corpus ablutur spiritu animæ delicta mundantur, licet etiā in ipso fonte sanctificatio diuinitatis aspiret: & ideo aliud fuit baptisma penitentiae, aliud est gratiæ. Istud baptisma ex vtroque, illud ex vno. Opus hominis est gerere penitentiam delictorum, Dei munus est gratiam implere mysterii. Declinans ergo maiestatis inuidiam non uerbo, sed opere declarauit non esse se Christum. vnde sequitur. { Venit enim fortior me post me. } In hoc quod dicit: { fortior me, } comparationē non fecit. neque enim inter Dei filium, & hominem alia poterat esse comparatio, sed quia multi fortes fortior nemo nisi Christus. Denique non fecit comparationem eo qd addiderit: { Cuius non sum dignus soluere corrigiam calciamentorum eius. } A V G V. de Consen. euan. Mat. Lib. 1. huius quidem dicit: Cuius non sum dignus calciamenta portare. Itaque si ad rem pertinet aliquid aliud intelligere in eo quod dictum est: Calciamenta portare, & corrigiam calciamentorum soluere, vt vnus Euangelistarum hoc, alii aliud dicerent, omnes verum narrauerunt. Si autem nihil intendit Ioannes cum de calciamenti domini diceret, nisi excellentiam eius, & humilitatem suam, quodlibet horum dixerit, siue de soluenda

mentorum eius, ipse vos baptizabit in spiritu sancto, & igni. Cuius ventilabrum in manu eius, & purgabit aream suam, & congregabit triticum in horreum suum: paleas autem comburet igni inextinguibili. f Multa quidē & alia exhortans

denunciat, ac si aperte dicat: Ego redemptoris vestigia denudare non valeo, qui sponsi nomen mihi immeritus non usurpo. Mos enim apud veteres fuit, vt si quis eam quæ sibi competere accipere nollet vxorem, ille ei calciamentum sibiureret, qui ad hanc sp̄sus iure propinquitatis veniret. Vel quia calciamenta ex mortuis animalibus sunt, incarnatus dominus quasi calciatus apparuit, qui morticina nostræ corruptionis assumpsit. Corrigia ergo calciamenti est ligatura mysterii. Ioannes itaque soluere corrigiam calciamenti eius non valet, quia incarnationis mysterium, nec ipse inuestigare sufficit, qui hanc per prophetiam spiritum agnouit. C H R Y. Et quia dixerat, quod suum baptismum nil plus haberet quàm aquam, consequenter ostendit excellentiam exhibitū per Christum baptizatis, cum subdit. { Ipse uos baptizabit in spiritu sancto, & igni. } per ipsam dicti metaphoram ostendens abundantiam gratiæ. non enim ait: Dabit vobis spiritum sanctum, sed baptizabit. ac rursus per id quod de igne subiicit, ostendit virtutem gratiæ, & sic Christus aquam vocat spiritum gratiam, ostendens per vocabulum aquæ, nitorem qui contingit ex ea, & consolationem immensam, quæ mentibus capacibus illius ingeritur. sic & Ioannes per ignis vocabulum exprimit feruorem, & restitutum nem gratiæ, nec non & peccatorum consumptionem. B E D A. Potest & spiritus sancti nomine ignis significatus intelligi, quia in ædit per amorem, & per sapientiam corda quæ replet, illuminat. vnde & Apostoli baptismum sp̄s in ignis visione percipiunt. Sunt qui ita exponunt, qd in præsentem in sp̄s, & in futuro baptizarentur in igne, vt videlicet sicut in remissionem omnium peccatorum ex aqua, & spiritu renascimur: ita & tunc de leuibus quibusdam peccatis purgatorii, ignis ante vicium iudicium baptismate permittitur. O R I. Et quo Ioannes iuxta Iordanem fluitum veniens ad baptismum prætolabatur, & alios abiebat, dicens: Generatio viperarum, eos vero qui confitebantur peccata, suscipiebat. sic sta bit in igne flamme dominus Iesus iuxta flammam romphæam, vt quicunque post exitum vitæ huius ad paradysum transire desiderat, & purgatione indiget: hoc eum anne baptizet, & ad paradysum tranfmittat: eum vero qui non habet signum priorum baptismum, lauacro igneo non baptizet. B A S I. Non autē pp hoc qd dicit: { Baptizabit vos in spiritu sancto, integrum quis esse baptismum fatetur, in quo nomen solius sp̄s inuocatum est. oportet. n. semper illabatur manere assignatam traditionem in viuificante gratia: nam addere, vel minuere quicquam excludit a vita perpetua. sicut. n. credimus sic & baptismum suscipimus in nomine patris, & filii, & spiritus sancti. G R E C V S: Per hoc ergo quod dicit: Baptizabit in spiritu sancto, ostendit abundantiam gratiæ, & beneficii copiam. Ne autem aliqui putent, qd dona largiri, & potestas, & voluntas est creatori: punire vero inobedientes nulli sibi fore causam, ob hoc subdit. { Cuius ventilabrum in manu eius. } Ostendens, qd non solum munificus est dignis: sed etiam præuocationū vltor. { Ventilabrum autē promptitudinem iudicii exprimit: non enim cum iudicis: sed in instanti, & absque quolibet interuallo se parat damnandos a collegio saluandorum. C Y R I L. Per hoc autem quod subdit. { Et præmundabit aream suam. } designabat baptismum ecclesiam pertinere ad Christum quasi ad dñm. B E D A: Per aream enim præsens ecclesia figuratur, in qua multi sunt vocati, pauci vero electi, eius areæ purgatio & nunc viritum geritur: cum quisque peruersus, vel ob manifesta peccata de ecclesia Sacerdotali castigatione eicitur, vel ob occulta post mortem diuina districione damnatur. Et vniuersaliter in fine perficietur, qm mittet filius hominis Angelos suos, & colligent de regno eius oia scandala. A M B R O. Ventilabrum ergo iudicio discriminandorū dñs declarat ius habere meritum, eo qd dum frumenta ventilantur in areâ, plena a vacuis velut quodam auræ spiratū examine separantur. vnde sequitur: { Et coge. tri. in hor. suum: paleas autem comburet igni inextinguibili. } Per hanc comparationem dominus ostendit, qd iudicii die solida merita, fructusque virtutis ab inanis iactantiæ exillique factorum infructuosa leuitate discernat, perfectio-

ris meriti viros locaturus in mansione cœlesti. Ipse enim perfectior fructus est qui meruit eius esse conformis, qui sicut granum tritici excidit, ut plurimos fructus afferret. C Y R I L. At paleas lentos, & inanes signant, & quolibet vento peccati ventilatos, & volubiles. B A S I. Conferunt autem his qui digni sunt regno cœlorum velut paleæ tritico: non tamen in ruitu diuinæ charitatis, & proximorum hoc faciunt, siue spiritibus donis, siue corporalibus beneficiis. O R I. Vel quia absque vento nō possunt triticum, & Paleas separari: ideo habet ventilabrum in manu sua quod alios paleas: alios triticum esse demonstrat. Cum enim esses paleæ leuis, id est incredulus, ostendit te esse tentatio qd latebat. Cū autē fortiter tentatione toleraueris: nō te faciet fidelē tentatio, atque patientem, sed virtutem quæ in te latebat profert in medium. G R E G. Nilenus: Expedit autem scire, quod nec bona quæ per repromissiones reposita sunt honeste viuentibus talia sunt, vt verbo valeat explicari, quia nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt. Nec peccatorum pœnæ ad aliquid eorum, quæ in præsentem sensum afficiunt proportionem habent, & quàmuis aliqua illarum pœnarum per nostrā nominentur vocabula: differunt tamen non modicum. Cum enim audis ignem: aliud quiddam conicere doceris, ex eo quod addit. { Inextinguibili. } quod in istum ignem non cadit. G R E G. 15. Moral. Miro modo expressus est ignis gehennæ: ignis namque non ster corporeus per congesta ligna nutritur, nec valet nisi, si sub fistere. at contra gehennæ ignis, cum sit corporeus, & in se misis reprobos corporaliter exurat, lignis non nutritus, sed creatus se mel inextinguibilis durat.

OR I. GE. Annunciauerat Ioannes Christum, baptismum spiritus sancti prædicabat, & c. quæ euangelii tradit historia. Exceptis ergo his alia annunciale monstrat in eo quod dicitur. { Multa quidē & alia exhortans euangelizabat populo. } T H E O. Exhortatio enim eius erat bona doctrina: & ideo conuenienter euangelium dicitur. O R I. Et quō in euangelio fuit Ioannem de Christo refertur, quia multa & alia locutus est: sic & in præsentem loco intelligit quod Lucas hic dixit, quā maiora quædam a Ioanne annunciabantur, q̄ vt deberent literis credi. Miramur autem Ioannē, quo inter natos mulierū maior nemo fuerit, qm in tantam opinionem meritis virtutis ascenderit, ut a pleriq; Christus putaretur. Sed illud multo mirabilius, qd nō timuit Herodem, non formidauit interitum. vnde sequitur. { Herodes autē tetrarcha cum corripere ab illo. } E V S E. Dicitur autē Tetrarcha ad differentiā alterius Herodis, quo regnante natus est Chrs. erat. n. ille Rex: hic autē tetrarcha. Erat autē illi cōiunx Arethe Regis Arabum filia, quam cum coniunx esset fratris sui Philippi, nō re sacrilego duxit, quàmuis prolem haberet a fratre. his. n. solum licebat hoc agere, quorum fratres sine prole vitam compleuerant. Super hoc Herodem reprehenderat baptista. primo quidem diligenter eius audiebat sermones, cum sciret eos ponderosos, & consolatione plenos, sed Herodiadis concupiscentia cogeat eū aspernari verba Ioannis, vnde & eum detruit in carcerem. Et hoc est quod dicitur: { Adiecit & hoc super om. & inclu. Ioann. in car. } B E D A: Non autē his diebus captus est Ioannes, sed iuxta euangelium Ioannis post aliqua gesta signa a dño, & post ei' baptismum diffamatum, sed a Luca propter exaggerandam malitiam Herodis præoccupatum est, qui cum uideret ad prædicationē Ioannis multos confluere, milites credere, publicanos pœnitere, totum vulgus baptismum suscipere, ipse econuerso non solum Ioannem contemnit, sed uinculat, & occidit. G L O. Ante etiam quàm Lucas aliquid narret de actibus Iesu, dicit Ioannem ab Herode captum, vt ostendat se solummodo eadem facta præcipue descripturum, qui eo anno gesta sunt quo Ioannes captus est, vel punitus.

AM B R O. Pulchre in his quæ in cæteris dicta sunt, Lucas compendium sumpsit. Et intelligendum magis, qd a Ioanne dñs baptizatus est, qd expressum reliquit. vnde dr: { Factū est autē cū baptizaret ois populus, & Iesu baptizato, & orate, apertū est cœlū. } Baptizatus est autē dñs non mundari volens, sed mundare aquas, vt ablute p carnem Chri, qui p̄m non cognouit, baptismatis ius haberent. G R E G. Nazan. Accedit etiam Chrs ad baptismum, forsitan sanctificaturus Baptistam, quod aut nulli dubium est, vt totum veteranum Adā immergat aquæ. A M B R O. Q. uæ etiam sit dñici causa baptismatis, dñs ipse declarat, dicens. Sic decet implere omnem iustitiam, quæ est ergo iustitia, nisi quia qd alterū tibi facere velis, prior ipse incipias, & tuo alios hortaris ex p̄lo? Nemo igitur refugiat lauacrum græ, qm Chrs lauacrum p̄næ non refugit. Cat. au. S. Tho. T. 2. C H R Y.

euangelizabat populo. Herodes autē tetrarcha, cū corripere ab illo de Herodiade vxore fratris sui, & de omnibus malis, quæ fecit Herodes: adiecit & hoc super oia, & inclusit Ioannē in carcerē. g Factū est autē cum baptizaret ois populus, & Iesu baptizato, manu sua quod alios paleas: alios triticum esse demonstrat. Cum enim esses paleæ leuis, id est incredulus, ostendit te esse tentatio qd latebat. Cū autē fortiter tentatione toleraueris: nō te faciet fidelē tentatio, atque patientem, sed virtutem quæ in te latebat profert in medium. G R E G. Nilenus: Expedit autem scire, quod nec bona quæ per repromissiones reposita sunt honeste viuentibus talia sunt, vt verbo valeat explicari, quia nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt. Nec peccatorum pœnæ ad aliquid eorum, quæ in præsentem sensum afficiunt proportionem habent, & quàmuis aliqua illarum pœnarum per nostrā nominentur vocabula: differunt tamen non modicum. Cum enim audis ignem: aliud quiddam conicere doceris, ex eo quod addit. { Inextinguibili. } quod in istum ignem non cadit. G R E G. 15. Moral. Miro modo expressus est ignis gehennæ: ignis namque non ster corporeus per congesta ligna nutritur, nec valet nisi, si sub fistere. at contra gehennæ ignis, cum sit corporeus, & in se misis reprobos corporaliter exurat, lignis non nutritus, sed creatus se mel inextinguibilis durat.

OR I. GE. Annunciauerat Ioannes Christum, baptismum spiritus sancti prædicabat, & c. quæ euangelii tradit historia. Exceptis ergo his alia annunciale monstrat in eo quod dicitur. { Multa quidē & alia exhortans euangelizabat populo. } T H E O. Exhortatio enim eius erat bona doctrina: & ideo conuenienter euangelium dicitur. O R I. Et quō in euangelio fuit Ioannem de Christo refertur, quia multa & alia locutus est: sic & in præsentem loco intelligit quod Lucas hic dixit, quā maiora quædam a Ioanne annunciabantur, q̄ vt deberent literis credi. Miramur autem Ioannē, quo inter natos mulierū maior nemo fuerit, qm in tantam opinionem meritis virtutis ascenderit, ut a pleriq; Christus putaretur. Sed illud multo mirabilius, qd nō timuit Herodem, non formidauit interitum. vnde sequitur. { Herodes autē tetrarcha cum corripere ab illo. } E V S E. Dicitur autē Tetrarcha ad differentiā alterius Herodis, quo regnante natus est Chrs. erat. n. ille Rex: hic autē tetrarcha. Erat autē illi cōiunx Arethe Regis Arabum filia, quam cum coniunx esset fratris sui Philippi, nō re sacrilego duxit, quàmuis prolem haberet a fratre. his. n. solum licebat hoc agere, quorum fratres sine prole vitam compleuerant. Super hoc Herodem reprehenderat baptista. primo quidem diligenter eius audiebat sermones, cum sciret eos ponderosos, & consolatione plenos, sed Herodiadis concupiscentia cogeat eū aspernari verba Ioannis, vnde & eum detruit in carcerem. Et hoc est quod dicitur: { Adiecit & hoc super om. & inclu. Ioann. in car. } B E D A: Non autē his diebus captus est Ioannes, sed iuxta euangelium Ioannis post aliqua gesta signa a dño, & post ei' baptismum diffamatum, sed a Luca propter exaggerandam malitiam Herodis præoccupatum est, qui cum uideret ad prædicationē Ioannis multos confluere, milites credere, publicanos pœnitere, totum vulgus baptismum suscipere, ipse econuerso non solum Ioannem contemnit, sed uinculat, & occidit. G L O. Ante etiam quàm Lucas aliquid narret de actibus Iesu, dicit Ioannem ab Herode captum, vt ostendat se solummodo eadem facta præcipue descripturum, qui eo anno gesta sunt quo Ioannes captus est, vel punitus.

Hom. 10.

Hom. 11.

In ferm. ad diuites.

Hom. 12.

Hom. eu. 7.

Hom. 11.

Hom. 12.

Mat. Lib. 1.

Hom. 16.

Cap. 14.

Hom. 17.

CHRY. Fuerat autem baptisma Iudaicum, quod sordes carnis amouebat, non conscientiae crimina. Nostrum autem baptisma se parat a peccatis, lauat animam, & spūs copiam elargitur. baptisma vero Ioannis Iudaico praelantius fuit. neque n. ad obseruantiam corporum mundificationem inducebat, sed monebat a vitio in virtute conuerti. No- **& orante, apertum est coelum, &** **descendit spiritus sanctus corporali specie sicut colūba in ipsum,** **& vox d. cœlo facta est: Tu es filius meus dilectus, i te cōplacuit mihi.** **h Et ipse Iesus erat: incipiens quasi annorum triginta, vt putabat filius Ioseph, qui fuit Hely, qui**

fuit Mathat, qui fuit Leui, qui fuit Melchi, qui fuit Ianne, qui fuit Ioseph, qui fuit Mathathia, qui fuit Amos, qui fuit Naum, qui fuit Hesii, qui fuit Nagge, qui fuit Maath, qui fuit Mathathia, qui fuit Semei, qui fuit Ioseph, qui fuit Iuda, q. fuit Ioāna,

Exordium filium natura recenset: sed dicit: Numquid vt hominis est passibilis natiuitas filii? minime. sed Deus cum sit indiuisibilis impassibiliter pater est filii. vnde verbum patris dicitur, quia nec ipsum, vt humanum passibiliter verbum dicitur, & cum simplex sit natura diuina, vnus solius filii pater est, & propter hoc aditur. { Dilectus. } CHRY. Cum enim quis vnus solum possidet filium maxime diligit. si vero pater factus sit plurius, diuinitatis affectus remittitur. ATHANA. Cum autem antea propheta protulerit Dei promissa dicentis: Mittam Christum filium meum nunc apud Iordanem, quasi consummato promisso decenter subiungit: { In te complacuit mihi. } B E D A. Ac si dicat, in te placitum meum contulisti, id est hoc per te gere, qd mihi placet. G R E G O. super Ezechie. vel aliter: Omnis qui pœnitendo corrigit aliqua quæ fecit, eo ipso quod pœnitit se sibi displicuisse indicat, quia emendat quod fecit. Et quia omnipotens pater humano modo de peccatoribus locutus est dicens: Pœnitit me fecisse hominē, quasi sibi meriti displicuit in peccatoribus quos creauit. in solo autem Christo sibi complacuit, quia in solo eo non inuenit culpam, in qua se reprehendat quasi per pœnitentiam. A V G V. de Confen. euangeli. Quod autem Mathæus dicit: Hic est filius meus: Lucas autem: { Tu es filius meus dilectus. } ad eandem sententiam explicandam valet. vox enim cœlestis vnus horum dixit, sed Mathæus ostendit voluit ad id valere quod dictum est, hic est filius meus, vt illis qui potius audiebant, indicaretur quod ipse esset filius Dei. non enim Christo indicabatur, qui sciebat, sed audiebant qui aderant, propter quos etiam ipsa vox facta est.

H ORIGE. Cum autem baptizatum dominum dixisset, generationem domini exponit non a superioribus ad inferiora deducens, sed a Christo vsque ad ipsum peruenit Deum. vnde dicit. { Et ipse Iesus erat incipiens quasi annorum triginta. } Quando enim baptizatus est, & mysterium secundæ generationis assumptum, tunc dicitur in corpore, vt tu quoque priorem natiuitatem destruas, & in secundæ regeneratione nascaris. G R E G O. Nazanzenus: Est ergo considerandum quis esset qui baptizatus est, & a quo, & quando. Mandus siquidem, & a Ioanne, & iam incœptis miraculis: vt ex hinc suscipiamus doctrinam nos præmandandi, & humilitatem amplexandi, quin & in perfectione, & spiritalis, & carnalis exercitii prædicandi, quorum primum dicitur sit baptisma suscipiendis, & non præuidentibus se per habitum bonum: nam et relaxationem peccatorum faciat donum baptismi: verendum tamen est ne ad eundem uerbum reuertamur. Secundum dicitur est aduersus insurgentes contra dispensatores mysterii, siquidem ipsi dignitate præcellunt. Tertium dicitur est illis qui de iuuenta confidunt, & quodlibet tempus arbitrantur ad prælacionem, vel doctrinam spectare. Purgatur Iesus, & tu purgationem contemnis: a Ioanne, ac tu in tuum monitorem insurgis, tricenarius, tu autem docendo Seniores, lanuginem præuenis. Sed assunt Danielis, & similia exempla in ore: nam quilibet noxius ad respondendum paratus est. Non est autem lex ecclesie quod raro contingit, eo quod nec vnica hirundo uer statuit. CHRY. Vel itcirco usque ad illam ætatem, quæ cuncta peccata recipit, expectat totam legem perficiens, nequis dicat, quod ideo legem soluit, quod eam non poterat consummare. G R E C V S. Ob hoc etiam tricenarius accedit ad baptismum, vt ostendat, quod spiritalis regeneratio viros parit perfectos secundum spirituales ætatem. B E D A. Potest etiam tricenalis baptizati Saluatoris ætas, nostri etiam baptismatis intumere mysterium propter fidē, scilicet Trinitatis, & operationem decalogi. G R E G O. Nazan. Baptizandus est tamen infans, si necessitas urgeat: nam vtilius est inuisibiliter sanctificari, q̃ non signatos transfigurare. Sed dices: Christus tricenarius baptizatur cum Deo esset: tu vero iubēs accelerare baptismum: Sed cum dixisset Deus, id obiectū solui sibi. Ipse non indigebat purgamine, nec aliquid imminere ei periculum

periculum dum differret baptismum. at tibi in partum non redundat piaculum, si transigens in corruptione natus: non autem in corruptionis veste indutus. At forsitan times ne baptizatus baptismum munditiam custodias, & propterea differas baptismum. Sed melius est non nunquam parumper inquinari, q̃ omnino gratia carere. CYRILL. Licet tamen Christus secundum carnem careat patre, suspicabatur aliqui cum patre habere. vnde sequit. { Vt putabatur filius Ioseph. } A M B R. Bene, vt putabat, qui vere non erat: sed iō putabat, quia cū Maria, quæ Ioseph viro suo erat desponsata genuerat. Cur aut Ioseph magis q̃ Mariæ generatio describitur, cum Maria de spiritu sancto genuerit Christū, & Ioseph a generatione dñi videatur alienus dubitare possent, nisi consuetudo nos intrueret scripturarum, quæ semper viri originem quærat, maxime cum in Ioseph etiā origo sit Mariæ: nam cum vir iustus fuerit Ioseph, vtique ex tribu sua, & ex patria sua accepit vxorem. itaque & census tempore ascendit Ioseph de domo, & de patria Dauid, vt p̃teret cū Maria vxore sua, quæ ex eadē domo, & ex eadem patria professione defert, vtique eiusdem tribus, & eiusdem patriæ se esse designat. vnde generationem Ioseph explicans subdit: { Qui fuit Hely. } Illud autem aduertamus, quod sanctus Mathæus Iacob, qui fuit pater Ioseph filium Nathan esse commune morat. Lucas vero Ioseph, cui desponsata fuit Maria filium Hely esse describit: quo vnus duo patres. s. Hely, & Iacob esse potuerit? G R E G. Nazan. Dicunt autem quidam, quod vnica est successio a Dauid vsque ad Ioseph: licet diuersis nominibus ab vtroque Euāgelista narratur. Sed hoc absurde fatentur, qm̃ initium huius generationis duos fratres obtinuit, Nathan. s. & Salomonem. vnde generationes diuersimode proflixerunt. E V S E. Eusebius. Ipso nam ergo verborum sententiæ intellectū attentius explicemus. si enim approbante Mathæo Ioseph esse filium Iacob: Lucas similiter approbasset Ioseph esse filium Hely, esset aliqua controuersia. Cæterum cum approbante Mathæo, Lucas plurimum opinionem declararet, non propriam dicens, vt putabatur, non arbitror aliquid relinqui dubium. Cum. n. essent inter Iudæos diuersæ opiniones de Christo, & oēs reducerent ipsum ad Dauid, propter promissiones ei factas, plurimi autem assererent Christum a Dauid esse futurum: per Salomonem, & alios reges, quidam hanc opinionem vitabant, eo quod plurima de regibus dicuntur enormia. Et quia de Iechonia Hieremias dixit, quod non iretur semen ex eo collocandum in sede Dauid, quorum opinionem commemorat Lucas sentiens enarrare Mathæum qualis esset veritas generationis. & hæc est prima ratio. Est & alia profundior. Mathæus. n. cū inciperet scribere aate conceptionem Mariæ & carnalem natiuitatem Iesu, oportuere velut in historia præmittit carnalem progeniem: vnde & generationem a superioribus deriuat descendens. Cum enim verbum Dei carnem acciperet descendebat, sed Lucas ad factam per lauacrum regenerationem profilit, & ibi alia generum successione exponit, & ab imis ad prima subleuans patet, & peccatorū quos narrat Mathæus memoriam abdicat, eo quod quicūque in Deo nascitur, sit alienus a criminosis parentibus Dei filius factus, & eorum qui secundum Deum vitam duxerunt honestam. Sic enim Abrahæ dictum est: Tu proficisceris ad patres tuos, non quidem carnales, sed in Deo patres, propter similitudinem honestatis. Igilicui in Deo nascitur ascribit parentes, qui sunt & in Deum per æquiparantiam morum. A V G V. de Quæ. no. & ve. testamenti. vel aliter. Mathæus a Dauid per Salomonem descendit ad Ioseph: Lucas vero ab Hely, qui tempore fuit Saluatoris ascendit per traducem Nathā filii Dauid, & Hely, & Ioseph iunxit tribum, ostendens vnus generis esse vtrūque, ac per hoc non solum Ioseph filium esse Saluatorem, sed & Hely. Ipsa. n. rōne qua Ioseph filius dicitur esse Saluator, ipsa etiam est & Hely filius, & cæterorum omnium qui de eadem tribu sunt. hinc est quod dicit Apostolus: Quorum patres, & ex quibus Christus & in carne. A V G. de Quæ. no. euang. Vel tres causæ concurrunt: quarum aliqua euangelista secutus sit. aut. n. vnus euangelista patrem eius, a quo genitus est nominauit: alter vero vel auum maternum, vel aliquem de cognatis maioribus posuit. aut vnus erat Ioseph naturalis pater, & alter eum adoptauit. aut more Iudæorum, cū sine filiis vnus decessisset eius vxorem propinquo recipiens, filium quem genuit propinquo mortuo deputauit. A M B R O. Traditur. n. Nathā, qui a Salomone genus duxit, Iacob generasse filium, & vxorem superstitē decessisse, quā postea Melchi accepit vxorem, ex qua generatus est Hely. Rursus Hely fratre Iacob sine liberis decedente, copulatus est fratris vxori, & genuerat filium Ioseph, qui iuxta legem Iacob fi-

lius dicitur, qm̃ semen fratris defuncti iuxta legis veteris Seriem suscitabat. B E D A. vel aliter: Iacob fratris Hely sine liberis defuncti vxorem de mandato legis accipiens genuit Ioseph: natura quidē germinis filium suū, & in vero legis præceptū efficitur filius Hely. A V G. de Quæ. no. & ve. testamenti: Probabiliter. n. intelligimus **Lucā adoptantis originē tenuisse, qui noluit Ioseph genitum dicere ab illo, cuius filiu esse narratur. Cōmodius. n. filius dicitur est a quo fuerat adoptatus, q̃ diceretur ab illo genitus, cui carne non erat natus. Mathæus autem dicit: Abraham genuit**

Isaac. Isaac autem genuit Iacob, atque in hoc verbo, quod est genuit perseverans donec in vltimo diceret: Iacob autem genuit Ioseph: satis exprimit ad eum se patrem p̃duxisse originē generantium, a quo Ioseph non adoptatus, sed genitus erat. q̃ si etiam genitum Lucas diceret Ioseph ab Hely, nec sic nos hoc verbum perturbare deberet, neque enim absurde quisquis dicitur non carne, sed charitate genuisse, quem sibi filium adoptauit. Merito autem Lucas adoptionis originem suscepit, quia per adoptionem efficitur filii Dei, per carnalem vero generationem filius Dei potius propter nos filius hominis factus est. CHRY. Quia vero hæc pars euangelii consistit in serie nominum, nihil præciosum exinde acquiri existimant. Ne igitur hoc patiamur, experiamur etiam hunc passum scrutari. Est enim ex nudis nominibus copiosum haurire thesaurum, quia plurimum rerum indicatua sunt nomina: nam & diuinam clementiam, & oblatā a mulieribus gratiarum actiones sapiunt. cum enim filios imperabant, nomen imponebant a dono. G L O. Interpretatur igitur Hely, Deus meus, vel scandens. { Qui fuit Mathat. } .i. donans peccata. { Qui fuit Leui, } id est additus. A M B R O. Pulchre Lucas, quoniam filios Iacob non poterat plures comprehendere, ne extra generationem euagari superflua serie videretur, licet in aliis, id est longe posterioribus, Patriarcharum tamen antiqua nomina non prætermittenda arbitratus est: Ioseph, Iudæ, Symeon, & Leui. Quatuor enim genera in his cognoscimus fuisse virtutum: in Iuda passionis dominicæ per figuram mysterium prophetatum: in Ioseph præcessisse castitatis exemplum: in Symeone vindictam pudoris: in Leui officium Sacerdotis. unde sequitur. { Qui fuit Melchi, } id est rex meus. { Qui fuit Ianne, } id est dextra. { Qui fuit Ioseph, } id est accrescens. fuit aut alius iste Ioseph. { Qui fuit Mathathia, } id est donum Dei, vel aliquando. { Qui fuit Amos, } id est onerans, vel oneravit. { Qui fuit Naum, } id est consolatio, vel consolatio. { Qui fuit Hesii, } id est adiuna mie. { Qui fuit Nagge, } id est merides, vel meridianum. { Qui fuit Naar, } id est desiderium. { Qui fuit Mathathia, } vt supra. { Qui fuit Semei, } id est obediens. Qui fuit Ioseph, } id est augmentum. { Qui fuit Iuda, } id est constans. { Qui fuit Ioanna, } id est dñs vel gratia eius, uel dñs misericors. { Qui fuit Resa, } id est misericors. { Qui fuit Zorobabel, } id est princeps, vel magister Babylonis. { Qui fuit Salathiel, } id est petitio mea Deus. { Qui fuit Neri, } id est lucerna mea. { Qui fuit Melchi, } id est regnum meum. { Qui fuit Addi, } id est robustus, vel violentus. { Qui fuit Cofan, } id est dominans. { Qui fuit Helmadā, } quod est Dei mensura. Qui fuit Her, } quod est vigilans, vel vigilia, vel pelliceus. { Qui fuit Iesu, } quod est saluator. { Qui fuit Eliezer, } .i. Deo meo adiutor. { Qui fuit Iorim, } .i. dñs exultans, vel exaltis. { Qui fuit Mathat, } vt supra. { Qui fuit Leui, } vt supra. { Qui fuit Symeon, } id est audiuit tristitiam, vel signum. { Qui fuit Iuda, } vt supra. { Qui fuit Ioseph, } vt supra. { Qui fuit Iona, } .i. colūba, uel dolens. { Qui fuit Elachim, } quod est Dei resurrectio. { Qui fuit Melchi, } .i. rex eius. { Qui fuit Ména, } qd est viscera mea. { Qui fuit Mathathia } .i. donum. { Qui fuit Nathan, } .i. dedit, vel dantis. A M B R O. Per Nathā autē expressam aduertimus prophetiæ dignitatem, ut quia unus oia Christus Iesus, in singulis quoque maioribus genera uirtutum diuersa præcederet. Sequitur. { Qui fuit Dauid, } O R I. Dñs descensā præcederet. Sequitur. { Qui fuit Ioseph, } natu et nasci uoluit de stirpe Salomonis, ut refert Mathæus, cuius peccata scripta sunt, & cæterorum ex quibus multi fecerunt malum in conspectu Dei. Qui uero ascendit & secundo per baptismū ortus esse describit, ut refert Lucas, non per Salomonem, sed per Nathā nasci, quod arguit patre sup̃ Vriæ morte ortuque Salomonis. A V G. in li. Retract. Dicendum autē, quod huiusmodi nominis Propheta arguit Dauid, ne putetur idem fuisse homo cū alter fuerit. G R E. Naz. Sed ad Dauid vltra, & in utrumque euangelista est generis processus indiuisibilis, unde sequitur. { Qui fuit Iesse. } G L O. Interpretatur Dauid manu fortis: Iesse incensum. Sequitur. { Qui fuit Obed, } **Cat. au. S. Tho. T 3 Obed,**

Cap. 26.

Trac. 3.

In li. de Synodo Nice...

Hom. 1.

Lib. 1.

Hom. 1.

Orient. sancti.

Quæst. 56.

Lib. 2. q. 5.

Orient. sancti.

Hom. 23.

Lib. 1. c. 26.

Obeth, quod est seruitus. Qui fuit Booz, quod est fortis. Qui fuit Salomon, quod est senilis, vel pacificus. Qui fuit Naalon, quod est augurium, vel serpens. Qui fuit Aminadab, id est populus voluntarius. Qui fuit Ara, quod est erectus, vel excelsus. Qui fuit Efron, id est sagitta. Qui fuit Phares, quod est diuisio. Qui fuit Iudax, id est confitens. Qui fuit Iacob, quod est supplanctor. Qui fuit Isaac, quod est risus, vel gaudium. Qui fuit Abraham, quod est pater multarum gentium, vel videns populum. CHR Y. Mathæus quidem tãquam qui

fuit Phares, qui fuit Iudæ, qui fuit Isaac, qui fuit Abraham, qui fuit Ithare, qui fuit Phalech, qui fuit Heber, qui fuit Sale, qui fuit Chainam, qui fuit Arphaxat, qui fuit Sem, qui fuit Noe, qui fuit Lamech, qui fuit Mathusalem, qui fuit Enoch, qui fuit Iareth,

Iudæis scribebat, nihil statuit vterius scribere, nisi quod ab Abraham, & David Christus processerat: hoc enim maxime placabat Iudæos. Lucas vero sicut qui omnibus cõmuniter loquebatur vterius protendit sermonem attingens vsque ad Adam. vnde sequitur. Qui fuit Thare. G L O. Quod interpretatur exploratio, siue nequitia. Qui fuit Nachor, quod est requieuit lux. Qui fuit Seruth, quod est corrigia, vel comprehendens lorum, vel perfectio. Qui fuit Ragau, quod est ægrotus, vel pascens. Qui fuit Phales, quod est diuidens, vel diuisum. Qui fuit Heber, quod est tranitus. Qui fuit Sale, quod est tollens. Qui fuit Chainan, quod est lamentatio, vel possessio eorum. B E D A. Nomen & generatio Chainan iuxta hebraicam veritatem neque in Gene si, neque in verbis dierum inuenitur, sed Arphaxat Selaa, vel Sale filium nullo interposito genuisse perhibetur. Scito ergo Lucã hanc generationem de lxx. Interpretum editione sumpsisse, vbi scriptum est, quod Arphaxat, cxxxv. annorum genuerit Chainan, & ipse Chainan, cum xxxv. fuerit annorum, genuerit Sale. Sequitur.

Qui fuit Arphaxat. G L O. Quod est sanans depopulationem. Qui fuit Sem, quod est nomen, vel nominatus. Qui fuit Noe, quod est requies. A M B R O. Noe quidem iusti inter dominicæ generationes commemoratio non debuit prætermitti, vt quia edificator ecclesiæ nascatur, cum sui generis auctorem præmissis se videatur, quia eã in typo ante fundauerat. Qui fuit Lamech. G L O. quod est humiliatum, vel percutientem percussum, vel humilem. Qui fuit Mathusalem, quod est mortis, vel mortuus est, & interrogauit. A M B R O. Huius vltra diluuium numeratur anni, vt quoniam solus est Christus vnus, cuius vita nullam sentit aetatem: in maioribus quoque suis, non sensisse diluuiã videret. Qui fuit Enoch, & hic pietatis dominicæ, & diuinitatis manifestum in dicitum est, eo quod nec mortem senserit dñs, & ad cœlum remeauerit, cuius generis auctor raptus ad cœlum est. vnde manifestum est Christum potuisse non mori, sed voluisse vt nobis mors illa prodesset. & ille quidem raptus ne malitia mutaret cor eius. dñs autem quem malitia facili mutare non poterat, eo vnde venerat, naturæ suæ maiestate remeavit. B E D A. Pulchre autem a baptizato Dei filio vsque ad Deum patrem ascendens. lxx. gradu Enoch ponit, qui dilata morte translatus est in paradysum, vt significet eos qui in gratiam adoptionis filiorum ex aqua & spiritu sancto regenerantur: interim post corporis abolitionem æternam suscipiendos in requiem. Septuagenarius enim propter septimam sabbati illorum requiem significat, qui iuuante Dei gratia decalogum legis impleuerunt. G L O. Interpretatur autem Enoch dedicatio. Qui fuit Iared, quod est defendens, siue continens. Qui fuit Malaleel, quod est laudatus Dei, vel laudans Deum. Qui fuit Chainan, vt supra. Qui fuit Enos, id est homo desperans, vel violētus. Qui fuit Seth, quod est positio, siue posuit. A M B R O. Seth posterior filius Adæ, non siletur, vt cum dux sint populi generationes, significaretur in typo in posteriore potius quam in priore generatione Christum numerandum. Sequitur. Qui fuit Adam. G L O. Quod homo vel terrenus, vel indigens. Qui fuit Dei. A M B R O. Quid pulchrius potuit conuenire, quam vt sancta generatio a Dei filio inciperet, & vsque ad Dei filium duceretur, creaturæque præcederet in figura, vt nat' in veritate seque retur, ad imaginem factus præiret, propter quem Dei imago descenderet? Putauit etiam Lucas ad Deum Christi originem referendam, quod verus Christi generator Deus sit, vel in generationem veram pater, vel in lauacri & regenerationem myltici auctor muneris. Et ideo non a principio generationem eius cœpit describere, sed postea quod baptisima eius explicuit, vt & in naturam, & in gratiam Dei filium demonstraret. Quod autem euidentius diuinæ generationis indicium, quod de generatione dicitur patrem præmissis loquentem: Tu es filius meus dilectus. A V G. de Confen. euan. Satis etiam per hoc demonstrat, non se ideo dixisse Ioseph filium Hely, quod de illo genitus, sed quod ab illo potius illi fuerit adoptatus, cum etiam ipsum Adam filium dixit, cum sit fa-

ctus a Deo, sed per gratiam, quam postea peccando amisit tãquam filius in paradiso constitutus sit. T H E O. Ideo etiam generationem finit in Deum, vt addicamus, quod qui in medio sunt, patres Christus ad Deum eriger, & filios Dei faciet, vt etiam crederetur Christi generatio sine semine fuisse. q. d. Si non credis, quod secundus Adam factus sit sine semine, de uenias ad primum Adam, inuenies enim absque semine factum a Deo. A V G. de Conf. euan. Et Mathæus quidem significare voluit dominum descendentem ad nostram mortalitatem: ideo generationes ab Abraham vsque ad Christi natiuitatem descendendo commemorauit ab initio euangelii sui. Lucas autem non ab initio, sed a baptismo Christi generationes narrat. nec descendendo, sed ascendendo tãquam Sacerdotem in expandis peccatis magis assignas: vbi testimonium perhibuit dicens: Ecce qui tollit peccata mundi. Ascendendo autem peruenit ad Deum, cui mundari, & expiati reconciliamur. A M B R O. Nec hic Euangelistæ discrepare videantur, qui veterem ordinem sunt secuti. Nec mireris si ab Abraham plures secundum Lucam successiones vsque ad Christum sunt, pauciores secundum Mathæum, cum per alias personas generationem faceris esse decursum. Potest enim fieri, vt alii longeuam transegerint vitam: alterius vero generationis viri in matura ætate decesserint, cum videamus quã plures senes cum suis nepotibus viuere, alios vero viros statim filios lucis suscepisse. A V G. de Con. euan. Conuenientissime autem Lucas baptizato domino generationes per septuaginta septem personas sursum versus numerat. Nam & ascendens ad Deum, cui per peccatorum abolitionem reconciliamur expressus est, & per baptismum fit homini omnium remissio peccatorum quæ illo numero significatur: nam undecies septem, septuaginta & septem sunt. In denario autem perfectio beatitudinis est, vnde manifestum est quod transgressio denarii designat peccatū per superbiam plus aliquid haberi cupientis. hoc autem se prius propterea ducitur, vt motu hominis facta significet illa transgressio. Ternario enim numero incorporata pars hominis significatur: quaternario uero corpus. motus autem in numeris non exprimitur, cum dicimus: vnum, duo, tria: sed cum dicimus: semel, bis, ter. unde per septies. xj. significatur motu hois facta transgressio.

CAP. IIII.

Esus autem plenus spiritu sancto regressus est a Iordane, & agebatur

Abraham vsque ad Christi natiuitatem descendendo commemorauit ab initio euangelii sui. Lucas autem non ab initio, sed a baptismo Christi generationes narrat. nec descendendo, sed ascendendo tãquam Sacerdotem in expandis peccatis magis assignas: vbi testimonium perhibuit dicens: Ecce qui tollit peccata mundi. Ascendendo autem peruenit ad Deum, cui mundari, & expiati reconciliamur. A M B R O. Nec hic Euangelistæ discrepare videantur, qui veterem ordinem sunt secuti. Nec mireris si ab Abraham plures secundum Lucam successiones vsque ad Christum sunt, pauciores secundum Mathæum, cum per alias personas generationem faceris esse decursum. Potest enim fieri, vt alii longeuam transegerint vitam: alterius vero generationis viri in matura ætate decesserint, cum videamus quã plures senes cum suis nepotibus viuere, alios vero viros statim filios lucis suscepisse. A V G. de Con. euan. Conuenientissime autem Lucas baptizato domino generationes per septuaginta septem personas sursum versus numerat. Nam & ascendens ad Deum, cui per peccatorum abolitionem reconciliamur expressus est, & per baptismum fit homini omnium remissio peccatorum quæ illo numero significatur: nam undecies septem, septuaginta & septem sunt. In denario autem perfectio beatitudinis est, vnde manifestum est quod transgressio denarii designat peccatū per superbiam plus aliquid haberi cupientis. hoc autem se prius propterea ducitur, vt motu hominis facta significet illa transgressio. Ternario enim numero incorporata pars hominis significatur: quaternario uero corpus. motus autem in numeris non exprimitur, cum dicimus: vnum, duo, tria: sed cum dicimus: semel, bis, ter. unde per septies. xj. significatur motu hois facta transgressio.

CAP. IIII.

H E O. Post baptismum Christus tentatur, innuens nobis, quod postquam erimus baptizati tentationes imminet nobis. unde dicitur: Esus autem plenus spiritu sancto regressus est a Iordane. C Y R I L. Duum dixit Deus: Non permanebit spiritus meus in hominibus istis, eo quod sunt caro, ubi uero regeneratione per aquam & spiritum dicitur sumus, facti sumus diuinæ naturæ participes, per spiritum autem participationem primogenitus, aut in multis fratribus primus. recepit spiritum, qui & spiritus dator est, ut etiam ad nos per ipsum perueniat gratia spiritus sancti. O R I G. Quando igitur Iesum plenum spiritu sancto, & in actibus scribitur de Apostolis, quod repleti fuerint spiritu sancto, uide ne æquales putares esse Apostolos Saluatoris. Quomodo enim si uolueris dicere: Hæc uasa plena sunt uino, uel oleo, non statim dices, quod æquali mē fura sunt plena? sic & Iesus, & Paulus pleni erant spiritu sancto: sed vas Pauli multo minus erat quàm Iesu, & tamen erat secundum mensuram suam utrumque repletum. Accepto itaque baptismo, Saluator plenus spiritu sancto, qui super eum in specie columbæ de cœlis uenerat, ducebatur a spiritu, quia quotquot spiritui Dei ducuntur: hi filii Dei sunt. iste autem supra omnes proprie filius Dei erat. B E D A. Necui autem ueniret in dubium a quo spiritu ductum, siue expulsum: alii Euangelistæ dicerent in desertum, consulete Lucas demum intulit: Esus autem in deserto a spiritu quadraginta diebus. nequid contra eum ualuisse spiritum putaretur immundus, qui plenus spiritu sancto quæcumque uolebat agebat. G R E C V S: Si uero non arbitrio proprio nostram uitã disponimus, quomodo ipse trahebatur inuitus? Quod ergo dicitur agebatur spiritu: huiusmodi habet intellectum: Spōte spirituales duxit conuersationem: ut locum exhiberet tentati. B A S I. Non enim uerbo prouocans inimicum: sed opere uisitans querit desertum: ideò delectatur enim diabolus in deserto non patitur esse in urbibus, contristat ipsum concordia ciuium. A M B R O. Agebatur igitur consilio in desertum, ut diabolus prouocaret: nam nisi ille certasset, non mihi iste uicisset. Mytherio, ut illum Adam de exilio liberaret, qui de paradiso in desertum eiecitus est.

Cap. 3.

Homil. 29.

Oratione in sancta uacrum.

Lib. 2. c. 4.

Hom. 29.

est. Exemplo, vt ostenderet nobis diabolus ad meliora tendentibus inuidere, & tunc magis esse cauendum ne mytherii gratiam deserat mentis infirmitas. vnde sequitur. Esus autem a diabolo. C Y R I L. Ecce factus est in Athletis iubens agones Deus in his qui coronant sanctorum uertices. G R E G. 3. Moral. Hois tamen noster mentem mediatoris Dei & hominũ tẽtatione qualifare non ualuit: sic. n. dignatus est tentationes exterius suscipere, vt tamen eius mēs interius diuinitati in hærens inconcussa permaneret. O R I G. Tentatur autem Iesus a diabolo quadraginta diebus, & quæ fuerint tentamenta nescimus, quæ ideo forsitan prætermittuntur, quia maiora erant quàm ut literis traderentur. B A S I. Vel dominus per quadragenam intentionem mansit. nouerat enim diabolus, quod ieiunabat, & nõ famelicebat: & iõ nõ audebat accedere. vnde sequitur. Esus autem nihil manduca. in il. die. Ieiunauit siquidem, ostendens quod illi qui se uult ad pugnas tentationum accingere sobrietas est necessaria. A M B R O. Tria igitur sunt quæ ad usum proficiunt salutis humanæ, sacramentum, desertum, & ieiunium. Nemo nisi qui legitime certauerit, coronatur. nemo autem ad certamen uirtutis admittitur, nisi prius ab omnibus ablutus maculis delictorum gratiæ cœlestis munere consecretur. G R E G. Nazan. Quadraginta siquidem diebus ieiunauit nihil manducans: erat enim Deus. nos autem ieiunium possibilitati proportionamus, licet zelus aliquibus progredi suadeat ultra posse. B A S I. Sed tamen non sic utendum est carne, vt per egestatem alimentis naturalis vigor eius solutur, neque ut ad uitimarum torporem intellectus uirgeatur per dissolutionis excessum. quod dominus noster semel hoc peregit, sed per totum consensuens tempore debito gubernauit corpus, & similiter Moyses, & Helias. CHR Y. Valde autem prudenter factum est, quod in ieiunando eorum non excessus numerum, sed scilicet putaretur apparet uenisse: non autem recepisse ueram carnem, aut præter humanam esse naturam. A M B R O. Quadraginta autem dierum mysticum numerum recognoscis. tot enim diebus aquas abyssi effusus esse meminit, & tot ieiunio dierum sanctificatio resulam celi serenioris ostendit clementiam. tot ieiunio dierum Moyses, perceptionem legis emeruit. tot annos in eremo constituti patres panem Angelorum consecuti fuerunt. A V G. de Con. euan. Numerus autem iste laboriosus huius temporis sacramentum, quo sub disciplina regis Christi aduersus diabolus dimicamus. Hic enim numerus temporalem uitam significat: tempora enim annorum quadripartitis vicibus currunt. quadraginta autem quater habent decem. Porro ipsa decem ab vno vsque ad quatuor progrediente numero consummantur, quod declarat, quod quadraginta dierum ieiunium: hoc est humiliationem animæ consecratur & lex, & Prophetæ per Moysen, & Heliam, & euangelium per ipsius domini ieiunium. B A S I. Verum quia non elurire supra hominem est: asumpsit dominus passionem famis indicans eam non esse peccatam, & concessit cum uoluit naturæ humanæ, quæ sua sunt pati & agere. vnde sequitur. Esus autem consummatus illis esuriit. Non coactus ad necessitatem quæ præest naturæ, sed quasi prouocans diabolus ad duellum. Sentiens enim diabolus, quia ubi famis, ibi imbecillitas. aggreditur ad tentandum, & quasi tentationum excogitator, famem Christo patienti, suadebat lapidibus appetitum se dare. vnde sequitur. Esus autem illi dixit: Si filius Dei es, dic lapidi huic ut panis fiat. A M B R O. Tria præcipue docemur tela esse diaboli, quibus ad conuertendam mentem hominis consuevit armari, gula uinum, aliud iactantia, tertium ambitionis. Inde ergo cœpit vnde iam uicit. A Adam. Discamus igitur cauere gulam, cauere luxuriam, quia telum est diaboli. Sed quid sibi uult talis sermo: Si filius Dei es, nisi quia cognouerit Dei filium esse uenturum, sed uenisse per hanc infirmitatē corporis nõ putabat? Aliud est explorantis, aliud tentantis: ideo profertur se credere, & homini conat illudere. O R I. Rogato autem patre a filio panem, nec dante lapidem pro pane, iste quasi aduersarius, & fallax, pro pane dat lapidem. B A S I. Suadebat quidem lapidibus appetitum sedare: hoc est permutare desiderium ab alimento naturali ad existentiam præter naturam. O R I. Puto etiam, quod vsque hodie lapidem diaboli ostendit, & hortetur singulos ad loquendum, quod dicat lapis istius panis fiat. Si uideris hæreticos dogmatum suorum mendacium pro pane comedere: scito lapidem eorum esse sermonem, quem monstrat ei diabolus. B A S I. Dissipator autem tentationis Christus, nõ repellit a natura famem. vnde sequitur. Esus autem illi dixit: Scripsit ergo non in fo. pa. vi. ho. fed in oi verbo Dei. T H E O. q. d. non solis panibus humana natura sustentatur: immo sufficit uerbum

Dei ad nutriendum uniuersam naturam humanam. Taliter passus est Israeliticus populus, colligens annis quadraginta manna, & gaudens uolatilium præda. Diuino consilio Helias conuiuas habuit coruus. Heliseus herbis agrestibus focios nutriuit. C Y R I L. vel aliter. Terrenis cibis terrenum nostrum alitur corpus: anima uero ronalis diuino uerbo uigoratur ad bonam habitudinem spiritus: non. n. naturam incorporeã corpus alit. G R E. Niff. Vnde non alitur uirtus pane, nec per carnes bene se habet aia & pinguefcit. aliis epulis uita sublimis educa & crescit. nutri

homo, sed in omni uerbo Dei. Et duxit illud diabolus in montem excelsu, & ostendit illi omnia regna orbis terræ in momẽto tpsis, & ait illi. Tibi dabo potestatem hanc uniuersam, & gloriam illorum, quia mihi tradita sunt, & cui uolo, do illa. Tu ergo procidens

mentum boni castitas panis, sapientia pulmentum, iustitia potus, impassibilis status delectatio bene sapere. A M B R O. Vides igitur quo genere utatur armorum, quo hominem a spiritualis nequitię incursionem defendat aduersum incitamenta gula. non. n. quali Deo uirtus potestatis: quid. n. mihi proderat? Sed quasi homo cõmuni sibi accepit auxilio, vt diuino pabulo lectionis intentus famẽ corporis negligat: alimẽtũ uerbi acquirat. non enim potest qui uerbum sequitur panem desiderare terrenum, humanis enim diuina præstare non dubium est. simul cum dicit. Non in solo pane uiuit homo. ostendit hominem esse tentatum: hoc est susceptioem nostram, non suam diuinitatem,

¶ T H E O. Primo inimicus Christum de gula tentauerat, sicut & Adam: deinde de cupiditate, siue auaritia, in hoc quod ostendit ei omnia regna mundi. vnde sequitur. Esus autem diabolus, & ostendit ei omnia reg. or. ter. in mo. temporis. G R E G O. in Homil. Quid mirum si se permittit illo in montem duci, qui se pertulit etiam a membris ipsius crucifigi? T H E O. Sed qualiter ostendit ei omnia regna orbis terræ? Quidam dicunt, quod mente hæc ei ostendit. ego autem dico, quod sensibilibus, & in phantasia apparere fecit. T I T V S. Vel descripsit orbem uerbo, & uelut quandam domum intentioni eius manifestat, vt existimabat. A M B R O. Bene autem in momento temporis sacularia, & terrena monstrantur. non enim tam conspectus celeritas indicatur, quam cudeque fragilitas potestatis exprimitur. In momento enim cuncta illa prætereunt, & sepe honor saculi abito antequam uenerit. Sequitur. Esus autem illi: Tibi da. pote. hanc uniuersam & gloriam illorum, quia mihi tradita sunt, & cui uolo, do illa. T I T V S: In utroque mentiebatur: neque enim habebat, nec conferre poterat quo carebat. nullus enim obtinet potestatem, sed ad pugnam est aduersarius derelictus. A M B R O. Alibi enim legitur, quia omnis potestas a Deo est: itaque a Deo est potestatum ordinatio, a malo ambitio potestatis, nec est potestas mala, sed is qui male utitur potestate. Quid ergo, bonum est uti potestate? Itudere honori? bonum si deseratur non eripiatur. Distigue tamen hoc ipsum bonum: alius enim bonus in saculo: alius perfecte uirtutis usus. Bonum est enim Deum querere, & cognoscenda diuinitatis studium nullis occupationibus impediri, quod si is qui Deum querit propter fragilitatem carnis & mentis angustias sepe tentatur, quantum magis qui seculum querit, obnoxius est? Docemur ergo ambitionem despiciere, eo quod diabolicę subiecit potestati. T I T V S: Habet autem forensis gratia domesticum periculum, & ut dominetur aliis prius seruit. curuatur ad obsequium, vt honore donetur, & dum uult esse sublimior, simulata humilitate fit uilior. vnde subdit. Tu ergo si adoraueris coram me, erunt tibi omnia subdita. C Y R I L. Quomodo tu cuius fors est inextinguibilis flamma, qualiter omnium domino quæ sua sunt spondes? putasti cultorem habere, cuius motu tremunt uniuersa? O R I G. vel aliter eorum: Duo reges certatim regnare festinant. peccati rex peccatoribus diabolus, & iustitiæ rex iustis Christus: sciensque diabolus ad hoc uenisse Christum, vt regnum eius tolleret, ostendit ei omnia regna mundi: Non quidem regnum Perfarum, & Indorum, sed regnum suum quomodo regnaret in mundo, quomodo. salui regnentur a fornicatione, alii ab auaritia. Et ostendit ei in puncto temporis: hoc est in præsentis temporum cursu, quia ad comparisonem æternitatis, puncti obtinet instar. neque enim necessarium habebat Saluator, vt ei diutius huius sæculi negocia monstrarentur, sed statim ut aciem luminum suorum ad contemplandum uertit, & peccata regnantia, & eos qui regnantur a uitis conspexit: dicit ergo ad eum: Venisti, ut aduersus me de imperio dimices? adora me, & accipe regnum quod teneo. Verum, dominus uult quidem regnare, & quasi iustitia ut absque peccato regnet. uult gentes sibi esse subiectas, ut seruiant ueritati, nec sic uult regnare cæteris, ut ipse regnetur a diabolo. vnde sequitur. Esus autem illi: Scripsit ergo: Dñm Deum tuum adorabis, & illi soli seruias. Cat. au. S. Tho. T 4 B E D A

Hom. 13.

Hom. 30.

Lib. 2. c. 4.

B E D A. Dicens diabolus Saluatori. Si procidens adoraueris me. e contrario audit, quod ipse magis adorare eum debeat. quasi dominum & Deum suum. **C Y R I L.** Qualiter autem, si hareticos filius est creatura, adoratur? quod crimen inferretur aduersus eos, qui seruierunt creaturae, & non creatori, si filium suum eos creaturam existente colimus tamquam Deum? **O R I.** Vel aliter hos, inquit omnes propterea mihi volo esse subiectos, ut dominum Deum adorent, & ipsi soli seruiant: tu autem a me vis incipere peccatum quod ego dissoluturus huc veni. **C Y R I L.** Hoc autem mandatum eius tetigit intima, ante aduentum enim eius ipse ubique colebat; lex autem diuina eiciens ipsum a domino vsurpato: adorare statuit solum eum, qui naturaliter Deus est. **B E D A:** Quare autem aliquis quomodo conueniat quod hic precipitur: soli domino seruicium Apostoli verbo qui dicit: Per charitatem seruite inuicem? Sed in graeco dulia intelligitur seruitus communis: hoc est siue Deo, siue homini exhibita. Latra autem vocatur seruitus diuinitatis cultui debita. Iubemur ergo per charitatem seruire inuicem, quod est graece dilectio. Iubemur vni Deo seruire, quod est graece latreui. Vnde hic dicitur: Et illi soli seruius, quod est graece latreuis.

c **A M B R O.** Sequitur iactantiae telum, quo in procliu de linquitur, quia dum homines gloriam virtutis suae iactare desiderant, de loco meritorum, & statione decidunt. vnde dicitur: Et dum in Hieru. & sta. eum supra pinnaculum templi. **O R I.** Sequitur plane quasi Athleta ad tentationem sponte proficiscens, & quodammodo loquebatur: Duc quo vis, & inuenies me in omnibus fortiozem. **A M B R O.** Ita est autem iactantia ut dum se putat vnusquisque ad altiora conscendere: sublimium vsurpatione factorem ad inferiora trahatur. vnde sequitur: Et dixit illi: si filii Dei es, mitte te hinc deorsum. **A T H A N A.** Non autem contra diuinitatem certam diabolus inuit: neque enim audebat, & ideo dicebat: Si filius Dei es: sed cum homine certamen inuit, quem quondam seducere potuit. **A M B R O.** Vere autem diabolica vox est, quae mentem hominis de gradu altiori meritorum precipitare contendit, simul infirmitatem suam diabolus malitiamque designat, quia nemini potest nocere nisi ipse deorsum se miserit. nam qui relictis coelestibus terrena elegit, voluntarium quoddam precipitium vite labentis incurrit, simul quoniam telum suum diabolus vidit obtusum, qui omnes homines propriae subiecerat potestati, plus cepit quam hominem iudicare. Transfiguratur autem se Sathanas velut Angelum lucis, & de scripturis saepe diuinis laqueum fidelibus parat. vnde sequitur: Scripturis saepe diuinis laqueum fidelibus parat. vnde sequitur: Scripturis saepe diuinis laqueum fidelibus parat. vnde sequitur: Scripturis saepe diuinis laqueum fidelibus parat.

Hom. 31. **l**ent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. **O R I.** Vnde tibi diabolus hoc scire, quia ista scripta sunt? numquid legis Prophe-
 tas vel diuina eloquia? legis quidem, non ut ipse ex lectione eorum melior fieres, sed ut de simplici litera eos qui amici vultu literae interficias. scis quasi de aliis ei voluminibus loqui volueris, non decipies. **A M B R O.** Ergo non te capiat hareticus, quia potest de scripturis aliqua exempla proferre. vitur & diabolus testimonium scripturarum, non ut doceat, sed ut fallat. **O R I.** Vide autem quomodo & in ipsis testimoniis versipellis est: vult enim minuere gloriam Saluatoris, quasi Angelorum indiget auxilio offensurus pedem nisi eorum manibus subleuetur. Hoc enim testimonium non de Christo, sed de sanctis generaliter scriptum est. neque enim indiget Angelorum auxilio qui maior est Angelis, quin potius discat diabolus, quod nisi Deus adiuuaret Angelos. offenderent pedem suum, & tu propterea offendisti, quia credere in Iesum Christum Dei filium noluisti. Quare autem files quod sequitur. Super aspiciem & basiliscum ambulabis nisi quia tu es basiliscus, tu draco, tu leo? **A M B.** Sed dominus rursus ne ea quae de se fuerant prophetizata ad arbitrium diaboli putaret esse facienda, sed diuinitatis propriae auctoritate seruata versutiae eius occurrit, ut quia scripturarum exemplum praetenderat, scripturarum vinceretur expleis. vnde sequitur: Et respondens Iesus ait illi: Dicitur est quia non tentabis dominum Deum tuum. **C H R Y.** Diabolicum enim est scipsum inicere ad pericula, & tentare si eripiat Deus. **C Y R I L.** Non enim tentantibus largitur Deus auxilia, sed credenti bus in eum. vnde Christus tentantibus eum non offendeat miracula, quibus dicebat: Generatio praua signum quaerit, & non dabitur ei. **C H R Y.** Aspice autem quomodo non tur-

barus est dominus: immo de scripturis humillime cum iniquo disceptat, ut conformeris Christo pro posse. Nouit diabolus arma Christi, quibus succubuit, ex manfuerunt eum cepit, ex humilitate deuicit. Tu quoque, cum videris hominem effectum diabolus, & tibi obuiantem eo modo deuincas. doceas animam tuam formare os condecet ori Christi, sicut enim cum Romanus forsitan residet iudex: non exaudiet responsum ignorantis eo modo loqui quo ipse, sic & Christus nisi suo modo loquaris, non exaudiet te, nec vacabit tibi. **G R E G O.** Nihil senus. Legitime autem pugnantem agoni reperitur terminus, vel quod aduersarius tua sponte cedat vincenti, vel trino casu deponitur secundum pugnatorem artis decretum. vnde sequitur: Et consummata omni tentatione diabolus recessit vsque ad tempus ab illo. **A M B R O.** Non dixisset scriptura omnem tentationem consummatam, nisi in tribus praemissis esset omnium materia delictorum, quia causa tentationum, causa cupiditatum sunt, scilicet carnis oblectatio, spes gloriae, auaritia potestatis. **A T H A.** Accesserat quidem ad eum hostis, ut ad hominem, non inueniens autem in ipso antiqui sui feminis signa, discessit. **A M B R O.** Vides ergo ipsum diabolus in studio non esse pertinacem: cedere ve re solere virtuti, & si inuidere non desinat tamen instare formidat, quia frequentius refugit triumphari. audit itaque Dei nomine recessit, inquit, vsque ad tempus: postea enim non tentaturus, sed aperte pugnaturus venit. **T H E O.** Vel quia de voluptate tentauerat in deserto recessit ab eo vsque ad tempus crucis, in quo eu erat de tristitia tentaturus. **M A X I.** Vel diabolus in deserto Christo suggererat praefere mundi materiam diuino amori, quem dominus retrocedere iussit, quod erat indicium diuini amoris. vnde postea satagebat prauaricatore eum facere dilectionis ad proximos: & ideo docente eo semitas vitae, prouocabat ad illius insidias Pharisaeos & Scribas, ut ad eorum odium peruertantur, sed dominus dilectionis intuitu, quem habebat in eos monebat, arguebat, beneficia conferre non cessabat. **A V G V.** de Con-
 euan. Torum autem hoc similiter Matthaeus narrat, sed non eodem ordine. vnde incertum est quid prius factum sit, vtrum regna terrae prius demonstrata sint ei: & postea in pinnam templi leuatus sit: an hoc prius, & illud postea, nihil tamen ad rem dum omnia facta esse manifestum sit. **M A X I.** Ob hoc autem euangelistarum, hanc iste, illam vero ille praemittit, quia inanis gloria, & auaritia adiuuicem sege figunt. **O R I G.** Ioannes autem quia a Deo exordium fecerat, dicens: In principio erat verbum. tentatione domini non descripsit, quia Deus tentari non potest, de quo erat sermo, quia vero in Matthaei euangelio, & in Luca generatio hominis scribitur, & in Marco: homo autem est, quia tentatur: ideo **M A T H A E U S,** & **M A R C U S** tentationem domini descriperunt. **O R I G E N E S.** Quia dominus tentatorem vice-
 rat, virtus ei addita est, quantum scilicet ad manifestationem. vnde dicitur: Et regressus est Iesus in virtute spiritus in Galilaeam. **B E D A:** Virtutem spiritus signa miraculorum dicit. **C Y R I L L V S.** Agebat autem miracula, non ab extrinseco, & quasi acquisitam habens spiritus sancti gratiam, sicut alii sancti, sed potius cum esset naturaliter Dei filius, & consors omnium quae sunt patris, tamquam propria virtute, & operatione vitur ea quae est spiritus sancti. Decebat autem extunc eum notum fieri, & humanationis fulgere mysterium apud eos qui erant de sanguine Israel. Ideo sequitur: Et facta exiit per vniuersam regionem de illo. **B E D A:** Et quia sapientia pertinet ad doctrinam, virtus vero refertur ad opera, vtraque hic coniunguntur. vnde sequitur: Et ipse docebat in Synagogis eorum. **S**ynagoga graece, latine dicitur congregatio, quo nomine non solum turbatum contentum, sed & domum, in qua ad audiendum verbum Dei conueniebant Iudaei, appellare solebant, sicut nos ecclesiae, & loca, & choros fidelium vocamus. uerum differt inter Synagogam, quae congregatio, & ecclesiam quae conuocatio interpretatur, quia scilicet & pecora, & quaeque res congregari in unum possunt, conuocari non possunt, nisi ratione utentia: ideo nouae gratiae populum quasi maiore dignitate praeditum, rebus ecclesiam, quam Synagogam nominare Apostolicis doctrinis usum est. Merito autem, & magnificatus a praesentibus, adueueratur praecedentibus factorum ditorumve indicis, cum

cum sequitur: Et magnifica ab omnibus. **O R I G.** Caue autem ne beatos tantum illos iudices, & te arbitris prauatum esse Christi doctrina, quia nunc etiam in toto orbe docet per organa sua, & nunc magis glorificatur ab omnibus quam illo tempore quo tantum in vna prouincia cognoscebatur. **C Y R I L.** Larga vbi erat nutritus, & intrauit secundum consuetudinem suam die Sabbati in Synagogam, & surrexit legere. Et traditus est illi liber Isai prophetae, & vt reuoluit librum, inuenit locum ubi scriptum erat: Spiritus Domini super me, propter quod vnxit me, euangelizare pauperibus misit me, sanare contritos corde, & caecis visum, dimittere contrafactos in remissionem, praedicare

Hom. 31. **l**ib. 2. c. 41. **l**ib. 2. c. 41. **l**ib. 2. c. 41.

dere importabili fuerant depressi releuare. **O R I G.** Ista autem omnia praedicta sunt, vt post visionem ex caecitate, post libertatem ex vinculis, post sanitatem a diuersis vulneribus veniamus ad annum Domini acceptum. vnde sequitur: Praedicare annum Domini acceptum. Aiunt autem quidam iuxta simplicem intelligentiam anno vno euangelium Saluatoris in Iudaea praedicasse. & hoc est quod dicitur: Praedicare annum Domini acceptum. Vel annus Domini acceptus est totum tempus Ecclesiae quod dum versatur in corpore peregrinatur a Domino. **B E D A:** Neque enim solus ille annus quo Dominus praedicabat fuit acceptabilis, sed etiam iste quo praedicabat Apostolus dicens: Ecce nunc tempus acceptabile. Post annum sane Domini acceptabilem subdit: Et diem retributionis scilicet extremam, quando reddet vniciuique secundum opus suum. **A M B R O S I.** Vel diem hunc annum Domini acceptum dicit perbeatus diffusum temporibus, qui redire in orbem laboris nesciat, continuationem fructus hominibus & quietis indulget. Sequitur: Et cum plii. red. mi. ni. & fedit. **B E D A:** Librum audientibus illis, qui aderant legit, sed lectum ministro reddidit, quia dum esset in mundo palam locutus est docens in synagogis & templo, sed ad caelestia reuerfus his, qui ab initio viderant, & ministri sermonis fuerant euangelizandi officium tradidit. Stans legit, quia nobis scripturas quae de ipso erant aperuit, quia in carne dignatus est operari, sed reddito libro residet, quia se supernae quietis solio restituit. Stare enim operantis est, sedere autem quiescentis vel iudicantis, sic & praedicator verbi surgat, legat id est operetur & praedict & residerit, id est praemia quietis expectet. Reuoluit autem librum legit, quia Ecclesiam misso spiritu omnem veritatem docuit. plicatum ministro reddidit, quia non omnia omnibus dicenda, sed pro captu audientium committit doctori dispensandum verbum. Sequitur: Et omnium in syna. ocu. erant inten. in eum. **O R I G.** Et nunc etiam si volumus, oculi nostri possunt intendere Saluatori. Cum enim principalem cordis tui direxeris aciem ad sapientiam, & veritatem Dei; vnigenitum contemplanum, oculi tui intuentur Iesum. **C Y R I L.** Tunc autem omnium oculos conuerterat ad se, quodammodo stupentium qualiter literas nouit quas non didicit, sed quoniam mos erat Iudaeis, promulgatas de Christo Prophetias dicere consummari, vel in quibusdam eorum praepositis, vel in aliquibus sanctis Prophetis Dominus hoc praedicauit. vnde sequitur: Caput autem di. ad. il. quia ho. imple. est haec scriptura in auribus vestris. **B E D A:** Quia scilicet sicut illa scriptura praedixerat, & magna faciebat, & maiora Dominus euangelizabat.

C H R Y S O. Cum venisset in Nazareth Dominus a miraculis abstinet, ne prouocaret eos ad maiorem liuorem. Praetendit autem eis doctrinam non minus admirandam miraculis. erat enim quaedam diuina gratia ineffabilis in dictis Saluatoris concurrens animas permulcens auditorum. vnde dicitur: Et omnes testi. il. da. & miraba. in verbis gratiae quae procedebant de ore ipsius. **B E D A:** Testimonium illi dabant attestando illum vere esse vt dixerat, de quo Propheta cecinerat. **C H R Y.** Sed stulti admirantes sermonis virtutem, paruipendunt ipsum ab eo qui putabatur pater. vnde sequitur: Et dicebat. Nonne hic est filius Ioseph? **C Y R I L.** Sed quid impedit vt venerabilis & admirabilis sit, si filius esset vt putabatur Ioseph? Nonne vides diuina mira? Sathanam iam prostratum? nonnullos ab his agri tudinibus liberatos? **C H R Y.** Post multum enim tempus & signorum ostensionem profectus est ad eos, nec eum sustinuerunt, sed iterum se succendebant inuidia. vnde sequitur: Et ait illis, vti que dice. mi. hac simili. Medice cu. te ipsum. Quanta audiuius facta in Capharnaum, fac & hic in patria tua. **C Y R I L.** Commune quidem proverbium erat apud Hebrzos ad improperium excogitatum, clamabant enim aliqui contra medicos infirmos, Medice sana te ipsum. **G L O.** Quasi dicerent, Qui in Capharnaum plures te curasse audiuius, cura etiam te ipsum, id est fac similiter in tua ciuitate, vbi conceptus es & nutritus. **A V G.** de Consen. Euang. lib. 2. c. 41. Cum autem iam magna ab illo facta fuisset commemorant, quae nondum narrauit scit quid euidentius quam hoc eum scienter preoccupasse narrandum? Neque enim tantum ab eius baptismo progressus est vt oblitus patet, nondum se aliquid commemorasse de his

8812. 2. 1. 1.

8812. 2. 1. 1.

Hom. 31.

Hom. 31.

Hom. 31.

Lib. 2.

Hom. 31.

Hom. 31.

ruy

quod est

uoco

cum

de his quæ in Capharnaum gesta fuerant. AMBROSIVS. Non ocioso autem Saluator se excusat, quod nulla in patria sua miracula virtutis operatus sit, ne fortassis aliquis viliozem patriam nobis esse debere putaret affectum. Nam sequitur: { Ait autem. Amen dico vobis quia ne. Prophe. acce. est in pat. sua. } CYRIL. quasi dicat. Vultis

multa prodigia inter vos a me fieri, penes quos sum nutritus, sed non latet me quædam communis, quæ multis accidit passio. contemnuntur enim quodammodo semp etiam optima quæq; quando non raro cõringunt alicui, sed sup petunt ad velle, & sic etiam contingit in hominibus, familiaris enim quia semper præsto est, debita reuerentia priuatur a notis eius. BEDA. Prophetam autem dici i scripturis Christum & Moyses testis est qui dicit: Prophetam vobis suscitabit Deus de fratribus vestris. AMBRO. Hoc autem exemplo declarat, quod frustra opem misericordie cælestis expectes, si alienæ fructibus virtutis inuideas, Aspersione. n. Deus inuidorū est, & ab his qui diuina beneficentia in alijs persequuntur, miracula suæ potestatis auerit. Dominica quippe carnis actus diuinitatis exemplum est, & inuisibilia eius nobis per ea quæ sunt visibilia demonstrantur. Videte igitur quid mali inuidia afferat. indigna propter inuidiam patria iudicatur, in qua cuius operetur quæ digna fuit, in qua Dei filius nasceretur. ORIGEN. Quantum ad Lucæ historiam pertinet, nondum in Capharnaum fecisse aliquod signum describitur, nam antequam veniret in Capharnaum in Nazareth dixisse legitur, quæcumque audiuius facta in Capharnaum. vnde puto in præfenti sermone aliquid latitare mysterij, & Nazareth in typo Iudæorum, Capharnaum in typo præcessisse gentium. Erit enim tempus quando dicitur est populus Israel quæ ostendisti vniuerso orbi, ostende & nobis, prædica sermonem tuum populo tuo Israel, vt saltem cum subintrauerit plenitudo gentium, tunc omnis Israel saluus fiat. Quamobrem videtur mihi conuenienter respondisse Saluator: { Nemo propheta acceptus est in patria sua. } Plus iuxta sacramentum quam iuxta literam, licet & Hieremias in Anathoth patria sua non fuerit acceptus, & reliqui prophetae: sed magis videtur mihi intelligi, vt dicamus patriam omnium prophetarū fuisse populum circumcissionis. Et nationes quidem susceperunt vaticinium Iesu Christi, magis habentes Moysen & prophetas de Christo prædicantes, quam illi qui ex his non susceperunt Iesum. AMBRO. Pene autem apto comparationis exemplo, arrogantia cuius retunditur inuidorum dominicumq; factum scripturis docetur veteribus conuenire. Nam sequitur: { In veri. di. vo. mul. vi. erant in Israel in die. Helia. } Non quia Helias dies fuerunt, sed in quibus Helias operatus est. CHRYS. Ipse quidem terrestris Angelus cælestis homo, qui nec restum nec mensam, nec amictum habebat vt multi, clauem cælorum gerit in lingua. Et hoc est quod sequitur. { Quando clau. est cælum an. tri. & mensi. sex. } Postquam autem cælum serauit, terramq; reddidit sterilem, regnabat fames & consumpta sunt corpora. vnde sequitur: { Cum facta esset fames in terra. } BASILIVS. Vt enim aspexit ex fatiitate non modicum generari opprobrium, per famem illis ieiunium attulit, quo culpam eorum quæ in immensum crescebat cohibuit. Corui autem facti sunt iusto cibi ministri, qui consuenerunt aliorum pabula vsurpare. CHRYS. Sed quoniam excrucatus est fluuius ex quo pocula iusto dabantur, vade inquit Deus in sareptam Sydoniæ, illic mandabo mulieri viduæ vt pascat te. vnde & hic sequitur: { Et ad nullam earum missus est Helias, nisi in sareptam Sydoniæ ad mulierem viduam. } Quod ex quadam Dei dispensatione factum est, fecit enim Deus eum per longum iter pergere vsque in Sydonem, vt visâ mundi peste poscata Domino pluuias. Multi autem tunc temporis opulenti erant, sed nullus ra le aliquid fecit vt vidua. reuerentiam enim mulieris ad Prophetam, non prædiorum sed voluntatis fiebat diuitia. AMBRO. Mystice autem dicit: { In diebus Helia. } quia dies faciebat illis, qui in eius operibus lucem videbant gratiæ spiritualis: & ideo aperiebatur cælum videntibus diuina mysteria, claudebatur quando fames erat, quia nulla erat cognoscendæ diuinitatis vbertas. In vidua autem illa ad quam Helias directus est, typus Ecclesiæ præ-

dicetis mihi hanc similitudinē: Medice cura te ipsum. Quanta audiuius facta in Capharnaū, fac & hic in patria tua. Ait autem: Amen dico vobis, quia nemo propheta acceptus est in patria sua. In veritate dico vobis, multæ viduæ erant in diebus Helie in Israel quando clausum est cælum annis tribus & mensibus sex, cum facta esset fames magna in omni terra, & ad nullam illarum missus est Helias, nisi in sareptam Sydoniæ ad mulierem viduam. Et multi leprosi erant in Israel sub Heliseo propheta,

missus est. ORIG. Occupante enim fame populum Israel, s. audiendi sermonem Dei, venit propheta ad viduam, de qua dicitur: Multi filij desertæ magis quam eius quæ habet virum & cum venisset, panem illius & alimenta multiplicat. BEDA: Sydonia autem venatio in oculis: Sarepta incendium vel angustia panis interpretatur. Quibus omnibus gentilitas exprimitur, quæ inutili venationi dedita, id est lucris & negotijs seculi seruiens, incendium carnalium cupiditatum panisq; spiritualis angustias patiebatur. donec Helias, id est propheticus sermo celsitate scripturarum intelligentia, pro perfidia Iudæorum venit ad Ecclesiam, vt receptus pasceret & reficeret corda credentium. BASIL. Quilibet etiam anima vidua & diuina notitia, postquam diuinum verbum recipit propria delicta cognoscens, docetur nutrire verbum virtutum panibus, & irrigare fonte vitæ doctrinam veritatis. ORIGEN. Sed & aliud ad eundem sensum pertinens loquitur, cum subdit: { Et multi leprosi erant in Israel sub Heliseo propheta, & nemo eorum mundatus est, nisi Naaman Syrus. } qui vtique non erat ex Israel. AMBR. Mystice autem populus Ecclesiam contingit, vt sequatur populus ille ex alienigenis congregatus, ante leprosus prius quam mystico baptizaretur in flumine, id est post sacramenta baptismatis, maculis corporis & mentis ablutis immaculata virgo cepit esse sine ruga. BEDA. Naaman enim qui decorus interpretatur populum significat nationem, qui septies lauari iubetur, quia illud baptismi saluare quod septiformis spiritus regenerat. Caro eius post lauacrum sicut pueri apparet, quia mater gratia omnes in vnam parit infantiam. vel quia Christo conformatur, de quo dicitur. Puer natus est nobis.

& nemo eorum mundatus est, nisi Naaman syrus. f Et repleti sunt omnes in synagoga ira, hæc audientes. Et furrexerunt & eiecerunt illum extra ciuitatem, & duxerunt illum vsque ad supercilium montis super quem ciuitas illorum erat ædificata, vt precipitarent eum. Ipse autem transiens, per medium illorum ibat. g Et descendit in Capharnaū ciuitatem galileæ, ibique docebat illos sabbatis. Et stupebant in doctrina eius, quia in potestate erat sermo ipsius. Et in syna-

g Et descendit in Capharnaū ciuitatem galileæ, ibique docebat illos sabbatis. Et stupebant in doctrina eius, quia in potestate erat sermo ipsius. Et in synagoga erat homo habens demonium immundum, & exclamauit voce magna dicens: Sine, quid nobis & tibi Iesu Nazarene? Venisti perdere nos? Scio enim te, quia sis sanctus Dei. Et increpauit illum Iesus dicens: Obmutescere, & exi ab eo. Et cum proiecisset illum demonium in medium, exit ab illo, nihilque illi nocuit. Et factus est pavor in omnibus, & colloquebantur adinuicem dicentes: Quod est hoc quod in potestate & virtute imperat immundis spiritibus & exeunt. Et diuulgabatur fama de illo in omnem locum regionis. h Surgens autem Iesus de Synagoga introiuit in domum Simonis. Socrus autem Simonis tenebatur magnis febribus, & rogauerunt eum pro ea. Et stans super illam, imperauit febri & dimisit illam & continuo surgens ministrabat illis. quod in potestate & virtute imperat immundis spiritibus & exeunt. THEO. Quasi dicant, quale est præceptum hoc quod præcepit, exi ab eo, & exi? BEDA. Expellere quidem demonia & homines sancti, sed in verbo Dei posunt, ipsum autem Dei verbum propria potestate virtutes operatur. AMBR. Mystice autem qui in Synagoga spiritum

habebat immundum populus est Iudæorum, qui inmoderatus diaboli laqueis, simulatam corporis munditiam interioris mentis sordibus inquinabat, & bene spiritum immundum habebat, quia spiritum sanctum amiserat, introierat enim diabolus, vnde Christus exierat. THEOPHILA. Sciendum est etiam, quod multi nunc demonia habent, scilicet, qui demoniorum desideria implent, vt furiosi habent demonium iræ, & sic de cæteris, sed Dominus in Synagoga venit, cum mens hominis fuerit congregata, & tunc dicit demoni inhabitanti, obmutescere & statim eiciens eum in medium, egreditur ab eo. non enim decet hominem semper iracundum esse, bestiale namque hoc est: sed medium iter ambulare oportet, & iram contra mala habere, & sic proicitur homo cum immundus spiritus ab eo egreditur. h AMBROSIVS. Postquam Lucas virum a spiritu nequitie liberatum ante præmisit, subleuit formam sanitatem. Vtrumque enim sexum Dominus curatur aduenere, & prior sanari debuit, qui prior creatus est. vnde dicitur: { Surgens autem de Synagoga introiuit in domum Simonis. } CHRYSO. Manebat enim apud discipulos honorans ipsos, & hoc ob animosiores reddens. CYRILLVS. Aspiciebat autem quomodo manet penes virum inopem Christus, qui spontanea voluntate pauperatum pro nobis passus est, vt discamus cum pauperibus conuersari, nec spernere depressos & pauperes. Sequitur: { Socrus autem Simonis tenebatur magnis febribus, & rogauerunt illum pro ea. } HIERONYMVS. super Matthe. Modo Saluator rogatus, modo vltro curat ægros, ostendens se contra peccatorum quoque passiones & precibus semper annue, re fidelium, & ea quæ ipsi minime in se intelligunt vel intelligenda dare, vel non intellecta dimittere, secundum illud. Delicta quis intelligit? ab oculis meis munda me Domine. CHRYSO. Quod autem Mattheus hic reticuit non differt. illud enim est breuitatis, hoc autem exquisitiæ interpretationis. Sequitur: { Et stans super illam, imperauit febri & dimisit illam. } BASIL. In quo Lucas figurauit sermonem tanquam de præcepto animalis sensibili factio sic dicens febri imperatum, & quod febris non omisit imperantis operationem. vnde sequitur. { Et continuo surgens ministrabat illis. } CHRYSOSTOMVS. Quod enim morbus curabilis erat, per modum medendi potestatem suam declarauit, faciens quod minime ars medicina facere potuisset. Post febris enim sedationem, multo tempore patientes egent, vt pristina restituantur sanitati, tunc autem simul omnia facta sunt. AMBROSIVS. Si autem altiori consilio ista perpendamus, animi debemus intelligere & corporis sanitatem, vt prius animus, qui serpentis laborabat insidijs absolutus sit. Denique non prius Eua esuriit, quam Serpentis eam versuta tentauit, & ideo aduersus ipsum auctorem peccati prius debuit medicina salutis operari. Fortassis etiam in typo mulieris illius varijs criminum febribus caro nostra languesceret, nec minore febre amoris esse dixerim quam caloris. BEDA. Si enim virum a demonio liberatum moraliter animam ab immunda cogitatione purgatum significare dixerimus, consequenter forma febribus tenta, sed ad imperium Domini curata, carnem ostendit ad concupiscentiam suæ feruore per continentiam præcepta frenatam. CYRILLVS. Et nos ergo suscipiamus Iesum. cum enim visitauerit nos, & portamus eum in mente & corde, tunc enormium voluptatum estum extinguet, & incolumes faciet vt ministremus ei, hoc est, ei beneplacita peragamus. THEO.

inobedientes essent & duri cordis, tamen visita: illos sicut bonus medicus illos, qui vltima laborant agritudine tentat sanare. Dicebat autem in synagoga confidenter secundum illud Isaia: Nequaquam occulte locutus sum, nec in obscuro loco terræ. In sabbato quoque disputabat cum eis, quia vacabant. Mirati sunt ergo de doctrinæ virtute & potestatis magnitudine. vnde sequitur: { Et stupebant in doctrina eius, quia in potestate erat sermo ipsius, } id est non blandus, sed imperiosus ad salutem. Iudæi autem putabant esse Christum sicut aliquem sanctorum aut prophetarum. Vt autem maiorem de eo opinionem accipiant transcendit mensuram prophetici can. non enim dicebat: Hæc dicit Dominus, vt prophetæ consueuerant dicere: sed sicut Dominus legis, quæ sunt supra legem proferebat, transferens litteram ad veritatem, & figuras ad spirituales intelligentiam. BEDA. Sermo etiam doctoris in potestate fit, cum ea quæ docet operatur, qui enim factio destruit quod prædicat, contemnitur. CYRILLVS. Opportune autem dogmatibus plerumque ardua miscet opera, quos enim non disponit ratio ad cognoscendum, hos infligat signorum ostensio. vnde sequitur: { Et in Synagoga erat homo habens demonium immundum. } AMBROSIVS. Sabbato medicina diuinæ opera cepta significat, vt inde noua creatura cæperit. vnde vetus creatura ante desuit, ne sub lege esse Dei filium, sed supra legem in ipso principio designaret. Bene etiam Sabbato cæpit, vt ipsum se ostende ret creatorum, quia opera operibus interferit, & proficitur opus quod ipse ante iam cæperat, vt si domum faber renouare disponat, non a fundamentis, sed a culminibus incipit soluere vetustatem, ita ibi prius manum admoueat, vbi ante desiderat. Deinde a minoribus incipit, vt ad maiora perueniat. Liberare a demonio etiam homines, sed in verbo Dei possunt, resurrectionem mortuis imperare diuinæ solius est potestatis. CYRILLVS. Calumniabantur autem Iudæi gloriam Christi dicentes. Hic non eiecit demones, nisi in Beelzebub Principe demoniorum, ad quod remouendum cum repræsentarentur demones inuictæ potestati eius, nec tolerarent congressum deitatis, seuiam vocem emittebant. vnde & hic sequitur: { Exclamauit voce magna dicens: Sine, quid nobis & tibi Iesu Nazarene? Venisti perdere nos? } BEDA: quasi dicat. Paululum a me vexando quiesce, cui nulla est societas cum nostra fraude. AMBROSIVS. Nec quemquam mouere debet, quod Iesu Nazareni nomen in hoc libro diabolus dixisse primus inducitur, nec enim ab eo Christus nomen accepit, quod de cælo Angelus ad Virginem detulit. Est huius impudentiæ diabolus, vt inter homines aliquid primus vsurperet, & ad homines quasi nouum deferat, quo terrorem sui articuli adiectione. vnde sequitur. { Scio enim te, quia sis sanctus Dei. } ATHANA. Non dicebat eum sanctum Dei, quasi alijs sanctis similis, sed quasi eo singulariter sancto existente cum articuli adiectione. Ipse est enim naturaliter sanctus, cuius participatione omnes alij sancti vocantur. neque tamen hoc dicebat quasi eum veraciter nosset, sed se cognoscere fingebat. CYRILLVS. Purauerunt enim demones, quod per huiusmodi laudem facerent ipsum inanis glorie amatorem, vt abstineret ab eorum contrarietate, vt potè pro gratia gratiam recompenians. CHRYSOSTOMVS. Voluit etiam demon perturbare ordinem rerum, & Apostolorum rapere dignitatem, & suggerere multis vt ei obediant. ATHANA. Quamuis igitur vera fateretur, confescebat tamen eius sermonem ne simul cum veritate etiam suam iniquitatem promulget, vt nos etiam assuefaciat ne curemus de talibus, & si vera loqui videantur. Ne fas est enim, vt cum asserit nobis scriptura diuina, instruamur a diabolo. vnde sequitur: { Et increpauit illum dicens. Obmutescere, & exi ab illo. } BEDA. Diuina autem permissione liberandus a demone homo proiicitur in medium, vt virtus patefacta Saluatoris, plures ad viam salutis inuiteret. vnde sequitur: { Et cum proiecisset illum demonium in medium, exiit ab illo, nihilque illi nocuit. } Videtur autem repugnare quod hic dicitur a Marco qui ait: Et discerpens eum spiritus immundus, & exclamans voce magna, exiit ab eo. Nisi intelligamus hoc dixisse Marcum, discerpens eum, quod hic Lucas dicit: Et cum proiecisset illum in medium, vt quod secutus ait: { Nihilque illi nocuit. } intelligatur

quia iactatio illa membrorum atque vexatio non eum debilitauit, sicut solent exire demonia etiam quibusdam membris amputatis aut euulsis, vnde merito pro tam integra restitutione sanatoris mirantur. nam sequitur: { Et factus est pavor in omnibus, & colloquebantur adinuicem dicentes. Quod est hoc verbum, quod in potestate & virtute imperat immundis spiritibus & exeunt. } THEO. Quasi dicant, quale est præceptum hoc quod præcepit, exi ab eo, & exi? BEDA. Expellere quidem demonia & homines sancti, sed in verbo Dei posunt, ipsum autem Dei verbum propria potestate virtutes operatur. AMBR. Mystice autem qui in Synagoga spiritum

habebat immundum populus est Iudæorum, qui inmoderatus diaboli laqueis, simulatam corporis munditiam interioris mentis sordibus inquinabat, & bene spiritum immundum habebat, quia spiritum sanctum amiserat, introierat enim diabolus, vnde Christus exierat. THEOPHILA. Sciendum est etiam, quod multi nunc demonia habent, scilicet, qui demoniorum desideria implent, vt furiosi habent demonium iræ, & sic de cæteris, sed Dominus in Synagoga venit, cum mens hominis fuerit congregata, & tunc dicit demoni inhabitanti, obmutescere & statim eiciens eum in medium, egreditur ab eo. non enim decet hominem semper iracundum esse, bestiale namque hoc est: sed medium iter ambulare oportet, & iram contra mala habere, & sic proicitur homo cum immundus spiritus ab eo egreditur. h AMBROSIVS. Postquam Lucas virum a spiritu nequitie liberatum ante præmisit, subleuit formam sanitatem. Vtrumque enim sexum Dominus curatur aduenere, & prior sanari debuit, qui prior creatus est. vnde dicitur: { Surgens autem de Synagoga introiuit in domum Simonis. } CHRYSO. Manebat enim apud discipulos honorans ipsos, & hoc ob animosiores reddens. CYRILLVS. Aspiciebat autem quomodo manet penes virum inopem Christus, qui spontanea voluntate pauperatum pro nobis passus est, vt discamus cum pauperibus conuersari, nec spernere depressos & pauperes. Sequitur: { Socrus autem Simonis tenebatur magnis febribus, & rogauerunt illum pro ea. } HIERONYMVS. super Matthe. Modo Saluator rogatus, modo vltro curat ægros, ostendens se contra peccatorum quoque passiones & precibus semper annue, re fidelium, & ea quæ ipsi minime in se intelligunt vel intelligenda dare, vel non intellecta dimittere, secundum illud. Delicta quis intelligit? ab oculis meis munda me Domine. CHRYSO. Quod autem Mattheus hic reticuit non differt. illud enim est breuitatis, hoc autem exquisitiæ interpretationis. Sequitur: { Et stans super illam, imperauit febri & dimisit illam. } BASIL. In quo Lucas figurauit sermonem tanquam de præcepto animalis sensibili factio sic dicens febri imperatum, & quod febris non omisit imperantis operationem. vnde sequitur. { Et continuo surgens ministrabat illis. } CHRYSOSTOMVS. Quod enim morbus curabilis erat, per modum medendi potestatem suam declarauit, faciens quod minime ars medicina facere potuisset. Post febris enim sedationem, multo tempore patientes egent, vt pristina restituantur sanitati, tunc autem simul omnia facta sunt. AMBROSIVS. Si autem altiori consilio ista perpendamus, animi debemus intelligere & corporis sanitatem, vt prius animus, qui serpentis laborabat insidijs absolutus sit. Denique non prius Eua esuriit, quam Serpentis eam versuta tentauit, & ideo aduersus ipsum auctorem peccati prius debuit medicina salutis operari. Fortassis etiam in typo mulieris illius varijs criminum febribus caro nostra languesceret, nec minore febre amoris esse dixerim quam caloris. BEDA. Si enim virum a demonio liberatum moraliter animam ab immunda cogitatione purgatum significare dixerimus, consequenter forma febribus tenta, sed ad imperium Domini curata, carnem ostendit ad concupiscentiam suæ feruore per continentiam præcepta frenatam. CYRILLVS. Et nos ergo suscipiamus Iesum. cum enim visitauerit nos, & portamus eum in mente & corde, tunc enormium voluptatum estum extinguet, & incolumes faciet vt ministremus ei, hoc est, ei beneplacita peragamus. THEO.

Hom. 33.

de dyabolo san- sus ille.

151

inobedientes

i THEOPHIL. Considerandum est turbæ desiderium, nam cum Sol occidisset, adducunt ad eum infirmos, non a tempo...

i Cum autem Sol occidisset, omnes qui habebant infirmos varijs languoribus, ducebant illos ad eum...

K Facta autem die, egressus ibat in desertum locum, & turbæ requirebant eum, & venerunt vsque ad ipsum...

K CHR Y. Postquam satis utilitatis populis per miracula est collatum, oportebat eum abesse, maiora nãque putantur miracula post absentiam operantis...

K CHR Y. Simul etiam considera, quod poterat in eodem loco manendo, omnes attrahere ad se, non tamen hoc fecit, præbens nobis exemplum vt perambulemus & requiramus pereuntes...

sus sum. Et erat prædicans in synagogis Galileæ.

CAPVT V.

Actum est autem, cum turbæ irruerent in eum vt audirent verbu Dei, & ipse stabat secus stagnum, Genesareth. Et vidit duas naues stantes secus stagnum piscatorum...

non esset seductor, nã si iugiter inhabitata coleret, distammarer eum velut latitante.

CAPVT V.

MBRO. Vbi Dominus minus perituit

multis varia genera sanitarum, nec tempore nec loco cepit a studio sanandi turba cohiberi, vespera incubuit, sequebatur, stagnum occurrit & turbæ vrgebant. vnde dicitur: factum est autem cum turbæ irruerent in eum...

Hom. 1. 1. 1.

Lib. 1. 2.

Vel prius in proximis regionibus gentibus prædicandum, vt quæ postea dicit: Duc in altum, ad remotiores gentes postea prædicandum præcipiat.

b CYRIL. Postquam sufficienter populum docuerat, regressus iterum ad magnificentias proprias, & per piscatoria minipulos, vnde sequitur: Vt au. cessa. loqui, dixit ad Simonem, Duc in altum, & laxate rethas vestras in capturam.

b Vt cessauit autem loqui, dixit ad Simonem: Duc in altum, & laxate rethas vestras in capturam. Et respondens Simon dixit illi: Præceptor, per totam noctem laborantes nihil cepimus, in verbo autem tuo laxabo rethas. Et cum hoc fecisset, conclusum piscium multitudinē copiosam. Rumpebatur autem rethas eorum. Et annuerunt socijs, qui erant in alia Naui, vt venirent & adiuuarent eos.

De Con. Euang. Ioannes quidem videret simile miraculum dicere: sed illud longe aliud est, quod factum est post resurrectionem Domini ad mare tyberiadis, ibi enim non solum ipsum tempus valde diuersum est, sed etiam res ipsa plurimum distat.

De Con. Euang. Ioannes quidem videret simile miraculum dicere: sed illud longe aliud est, quod factum est post resurrectionem Domini ad mare tyberiadis, ibi enim non solum ipsum tempus valde diuersum est, sed etiam res ipsa plurimum distat.

AVG. De Quæst. Euang. quod autem rethas rumpebatur piscium copia, & Nauicula implete sunt, ita vt pene mergerentur, significat hominum carnalium multitudinem tantam futuram in Ecclesia, vt etiam disruptione pacis per hereses & scissinam scinderentur.

alterius Nauis receptacula piscibus quærens suis. Corda quoque gentium fidei gratia replet, & benepropto rheti socia Nauis aduocatur. Quando autem Iudas proditor, Simon magus, Ananias & Saphira, & multi discipulorum abierunt retro, ac deinde Barnabas & Paulus a gentium sunt Apostolatu segregati.

c Quod cum videret Simon Petrus, procidit ad genua Iesu dicens: Exi a me Domine, quia homo peccator sum. Stupor enim circūdederat eum, & omnes qui cum illo erant in captura piscium quam caperant.

submersione præmuntur, non enim sunt submersi sed periclitati. Apostolus exponit dicens: In nouissimis diebus erunt tempora periculosa, & erunt homines seipsos amantes, & cetera.

c AMBROSIVS. Admirabatur Petrus dona diuina, & quo plus metuerat præsumebat magis. vnde dicitur: Quod cum videret Simon Petrus proci. ad ge. Ie. di. Exi a me Domine, quia homo peccator sum.

AVG. De Con. Euang. Matheus & Marcus breuiter hoc perstringunt, quemadmodum gestum sit quod Lucas hic apertius explicauit. Hoc tamen videtur distare, quod tantum Petro a Domino dictum commemorat: Ex hoc iam homines eris capiens, quæ illi ambobus fratribus dictum esse narrauerunt.

AVG. De Con. Euang. Matheus & Marcus breuiter hoc perstringunt, quemadmodum gestum sit quod Lucas hic apertius explicauit. Hoc tamen videtur distare, quod tantum Petro a Domino dictum commemorat: Ex hoc iam homines eris capiens, quæ illi ambobus fratribus dictum esse narrauerunt.

Lib. 2. c. 17.

Lib. 4. c. 17.

autem quos Petrus in verbo capit, in verbo credit, negat suam predam, negat suum munus: Exi inquit a me Domine. Noli timere & tu quæ tua sunt Domino deferre, quia quæ sua sunt nobis ille concessit. AVGV. De Quæ. Euang. Vel aliter ex persona Ecclesiæ carnalibus hominibus plene Petrus dicit: Exi a me quia homo peccator sũ.

Lib. 2. q. 2.

Et factum est cum esset in vna ciuitatum, & ecce vir plenus lepra videns Iesum, & procidens in faciem suam rogauit eum dicens: Domine si vis, potes me mundare. Et extendens Iesus manum tetigit eum dicens. Volo: mundare. Et confestim lepra discessit ab illo. Et ipse præcepit illi vt nemini diceret, sed vade ostende te Sacerdoti, & offer pro emundatione tua sicut præcepit Moyses in testimonio illis. Perambulabat autem magis sermo de illo, & conueniebant turbæ multæ vt audirent, & curarentur ab infirmitatibus suis. Ipse autem secedebat in desertum, & orabat.

Lib. 2. q. 2.

Et factum est cum esset in vna ciuitatum, & ecce vir plenus lepra videns Iesum, & procidens in faciem suam rogauit eum dicens: Domine si vis, potes me mundare. Et extendens Iesus manum tetigit eum dicens. Volo: mundare. Et confestim lepra discessit ab illo. Et ipse præcepit illi vt nemini diceret, sed vade ostende te Sacerdoti, & offer pro emundatione tua sicut præcepit Moyses in testimonio illis. Perambulabat autem magis sermo de illo, & conueniebant turbæ multæ vt audirent, & curarentur ab infirmitatibus suis. Ipse autem secedebat in desertum, & orabat.

Quarto signo ex quo in Capharnaü Dominus venit, leprosus sanatur. Si autem quarto die Solem illuminauit & clariorem cæteris fecit, hoc clarius opus estimare debemus de quo dicitur: Et factum est cum esset in vna ciui. & ecce vir plenus lepra. Bene vbi leprosus mundatur, certus non exprimitur locus, vt ostendat non vnum populum specialis alicuius ciuitatis, sed omnes populos fuisse sanatos. ATHA. Adorauit autem leprosus Dominum Deum existentem in corpore, & neq; propter carnem putauit esse creaturam verbum Dei, nec pro eo quod verbum erat vilipendit carnem quam vestiebat, immo vt in templo creato adorabat omnium creatorem in faciem procidens. Sequitur enim. Et videns Iesum & procidens in faciem rogauit eum. AMBROSIVS. Quod in faciem procidit humilitatis est & pudoris, vt vnusquisque de vitæ suæ maculis erubescat, sed confessionem verecundia non repressit, ostendi. vulnus, remedium postulat dicens: Domine si vis, potes me mundare. De voluntate Domini non quasi pietatis incredulus dubitauit, sed quasi iniquitatis suæ conscius non præsumpsit. religionis autem & fidei plena confessio est in voluntate Domini tribuit potestatem. CYRILLVS. Nouerat enim lepræ experimentis medicorum non cedere, sed vidit diuina maiestate pelli demones, & cæteros ab alijs multitudinibus curari, quæ coniecit diuina dextra fecit. TYTVS. Adificamus etiam ex verbis leprosi corporaliū infirmitatum medelam non quærere, sed diuino beneplacito totum committere, qui nouit opportuna & omnia iudicio disposuit. AMBROSIVS. Eo autem sanæ genere quo fuerat obseruatus. vnde sequitur: Et extendens Iesus manum tetigit illum. Lex tangi leprosus prohibet, sed qui Dominus legis est non obsequitur legi, sed legem facit. Non ergo tetigit, quia sine tactu mundare non poterat, sed vt probaret quia subiectus non erat legi, nec contagium timebat vt homines, sed quia contaminari non poterat, quia alios liberabat, simul e contrario vt lepra tactu Domini fugaretur, quæ solebat contaminare tangentem. THEO. Ipsi enim sacra caro est purgatiua & vitam tribuens, sicut existens verbi Dei caro. AMBR. In hoc autem quod subdit: Volo mundare habes voluntatem, habes & pietatis effectum. CYRIL. A maiestate autem processit imperiosum mandatum, qualiter igitur in seruis computatur vnigenitus filius, qui volendo tantummodo cuncta potest? Legitur de Deo patre, quod omnia quæcūq; voluit fecit. Qui vero sui patris potestate fungitur, quomodo diuersificabitur in natura ab eo? Solent etiam quæcūque sunt eiusdem virtutis, eiusdem esse substantiæ. Mirare tamen in his Christum diuinæ & corporaliter operantem. diuinum enim est ita vellet vt præsto fiant omnia, humanum autem extendere dexteram. Vnus itaque Christus ex vtrisque perficitur, eo quod verbum caro factum est. GREGO. Nissenus: Et quia cum vtraque hominis particula anima. & corpore vnita est deitas, per vtraque parentis superne nature indicia. Corpus enim reconditum in seclum declarabat, cum palpando præstabat remedia, sed anima præ-

potenti voluntate diuinam ostendebat virtutem. velut enim sensus tactus proprius corporis est, sic & animæ voluntarius motus, vult anima, tangit corpus. AMBROSIO. Dicit ergo: volo, propter Photinum, imperat propter Arrium, tangit propter Manichæum. Nihil autem medium est inter opus Dei atque præceptum, vt intelligas medicamentis affectum, virtutis operis. vnde sequitur: Et confestim lepra discessit ab illo. Sed ne lepra transire possit in medicum, vnusquisque Dominicæ humilitatis exemplo iactantiam vitæ. nam sequitur. Et præcepit illi vt nemini diceret. vt. doceret nõ vulganda nostra beneficia sed præmendata, vt non solum a mercede abstineamus pecuniæ, sed etiam gratiæ: aut fortasse illa silentij causa est imperati, q̄ meliores putabat, qui fide magis spontanea quam speratis beneficijs credidissent. CYRIL. Leproso etiam silente sufficiebat ipsa negotij vox ad narrandum omnibus agnoscentibus per eum potestatem curantis. CHRYS. Et quia vt plurimum homines, dum ægrotant Dei sunt memores, vt autem conualescunt hebetantur, mandat vt Deum præ oculis habeat, dans gloriam Deo. vnde sequitur: Sed vade, ostende te Sacerdoti. vt. i. mundatus leprosus committeret se Sacerdotis aspectui, ac sic per illius censuram numeraretur inter suos. AMBR. Et vt etiam intelligeret Sacerdos non legis ordine, sed gratia Dei supra legem esse curatum, vt dum mandatur sacrificium secundum præceptum Moysi, ostendit Dominus quia legem nõ solueret, sed impleret. vnde sequitur: Et offer pro emundatione tua sicut præcepit Moyses. AVGV. De Quæst. Euang. Videtur hic approbare sacrificium quod per Moysen præceptum est, cum id non recipiat Ecclesia, quod ideo iussisse intelligi potest, quia nondum caperat esse sacrificium sanctum sanctorum, quod corpus eius est: nõ enim oportebat auferri significatiua sacrificia priusquam illud quod significabatur confirmatum esset contestatione Apostolorum prædicantium, & fide credentium populorum. AMBROSIO. Vel quia lex spiritualis est, videtur sacrificium mandasse spirituale. vnde dicit: Sicut præcepit Moyses. Denique addidit: In testimonio illis. TYTVS. Hæretici perperam hoc accipiunt, dicentes in opprobrium legis esse dictum. Qualiter autem iuberet offerre pro emundatione secundum præceptum Moysi. CYRIL. Dicit ergo: In testimonio illis, quia ex hoc facto ostendit Christum incomparabilis excellentie Moysi præferri, quia enim Moyses insufficientes erat a forore lepræ pellere morbum. orabat Dominum vt eam liberaret. sed Saluator in potestate diuina protulit: Volo mundare. CYRILLVS. Vel in testimonio illis, hoc est ad reprehensionem eorum & ad probationem. quod legem reueor. Cum enim te curauerim, mitto te ad Sacerdotum experientiam, vt attestetis mihi, quod non sum præuaricatus in legem. & quamuis Dominus impediens remedia moneret nemini dicere, instruens nos euitare superbiam, famam tamen eius volabat vndiq; instillans auditui cunctorum miraculum. vnde sequitur: Perambulabat autem magis sermo de illo. BEDA: Vnus autem perfecta salutatio multas ad Dominum cogit turbas. vnde sequitur: Et conueniunt. mul. audi. & cur. ab infirmita. suis. Vt enim leprosus exterius & interius se sanatum doceret, perceptum beneficium, vt Marcus ait, etiam iussus non taceret. GREGO. 6. Mora. Redemptor autem noster per diem miracula in vrbibus exhibet, & ad orationis studium in nocte pernoctat. vnde sequitur: Ipse autem sece. in deser. & orabat. vt perfectis videlicet prædicatoribus inuaret quatenus nec actuum amore speculationis funditus deserant, nec contemplationis gaudia operationis nimietate contemnant, sed quieti contemplantes sorbeant, quod occupati erga proximos loquentes profundant. BEDA. Quod autem secedit orare, non ei nature tribus quæ dicit: Volo mundare. sed ei quæ extendens manum tetigit leprosum, non quæ iuxta Nestorium gemina sit filij persona, sed eiusdem personæ sicut nature, sic & operationes sunt duæ. GREGO. Nazanzenus: Et opera quidem in populo, orationes autem in deserto peragebat, vt plurimum sentiens, quod liceat parum quiescere, vt mente sincera cum Deo colloquamur. Neque enim ipse indigebat remotione, quia non erat in eo quod remitteretur cum Deus esset, sed vt pateat nobis, & operationis hora & altioris solertia. BEDA: Typice autem leprosus humanum genus languidum peccatis designat, plenum lepra, quia omnes peccauerunt & egent gratia Dei, vt scilicet extenta manu, i. verbo Dei humanam contingentem naturam, a p̄nti erroris varietate munden, & offerant Deo pro emundatione corpora

Lib. 2.

Lib. 2. c. 25.

corpora sua hostiam viam. AMBRO. Si autem lepræ medici na verbum est, contemptus verbi lepra mentis est. THEOPH. Vide autem, quod postquam mundatus est aliquis, tunc dignus est offerre hoc munus, scilicet corpus & sanguinem Domini, quod est diuinæ unitus naturæ. CYRIL. Scribæ & Pharisæi, qui facti fuerat prodigiorum Christi visores, audiebant ipsum quoque docentem, vnde dicitur: Et factum est in vna dierum, & Iesus sede. do. & erat Phari. seden. & legis doc. qui uenit. ex omni castel. Gali. & Iu. & Hierusalem, & vir. Domini erat ad sanā. eos. Non quasi mutuo acciperet potestatem alterius, sed quasi Deus & Dominus propria operatur virtute. hunc autem homines sepe donorum spiritualium digni, sed plerumque deficient ea ratione quæ nouit donorum largitor, quod in Christo non accidit, affuebat enim in prestandis remedijs virtus diuina. Quia vero necessarium erat, vbi tanta Scribarum & Pharisæorum turba conuenerat, aliquid fieri ex his, quæ virtuti attestarentur ipsius coram eis, qui eum parui pendebant factum est quoddam miraculum in paralytico. in quo quia defecisse videbatur medicinalis ars, portabat ut proximis ad supernum & celestem medicum. vnde sequitur: Et ecce viri port. in lec. homi. qui erat paralyticus & quærebant eum infer. & po. ante eum. CHRYSO. Mirandi vero sunt, qui paralyticum adduxerunt, qualiter cum nequissent inire per ostium, nouum aliquid & alienum attentauerunt. vnde sequitur: Et non inue. qua parte eum infer. præ. tur. ascen. supra rec. detegentes autem tectum deponunt grabatum, & ponunt in medio paralyticum. vnde sequitur: Et per regu. submisit. illum cum lec. in me. ante Iesum. Dicit aliquis demissum fuisse locum a quo per regulas deponerent paralyticum. BEDA: Hominem autem Dominus a paralyti curaturus primo peccatorum vincula dissoluit, vt ostenderet eum ob nexum culpæ artuum dissolutione damnari, nec nisi his relaxatis membrorum posse recuperatione sanari. vnde sequitur: Quorum fidem vt vidit: Homo, remit. ti. peccata. AMBR. Magnus Dominus qui aliorum merito ignorat alijs, & dum alios probat, alijs relaxat errata. Cur apud te homo collega non valeat, cum apud Deum seruus & interueniendi meritum & ius habeat imperandi? si grauius peccatorum diffidit veniam, adhibe præciores, adhibe Ecclesiam quæ pro te præcetur, cuius contemplatione quod tibi Dominus negare posset, ignoscat. CHRYSO. Occurreret autem, & in hoc ipsius patientis fides, non enim sustinisset se inferius submitti, nisi credidisset. AVGV. De Con. Euan. Quod autem dicit: Homo, dimittitur tibi peccata, ad hoc intinuandum valet, quia homini dimittentur peccata, qui hoc ipso, quod homo erat non posset dicere: Non peccavi simul etiam vt ille, qui homini dimittebat intelligeretur Deus. CHRYSO. Nos autem si corporaliter patimur, satagimus nocuum abicere. cum vero male sit animæ & differimus: atque ideo nec a corporis nociuis curamur. Abscindamus igitur fontem malorum, & cessabunt ægritudinum fluxus. Meru autem multitudinis suam intentionem aperire Pharisæi non audebant, sed solum in cordibus suis meditabantur. vnde sequitur: Et cepit cogitare Scri. & Phari. dicentes: Quis est hic qui lo. blasphemias? CYRILLVS. In quo mortis precipitant sententiam. Erat enim mandatum in lege, quod quicumque blasphemaret in Deum, morte puniretur. AMBR. Itaque ab ipsis ex operibus suis Dei filius accipit testimonium, nam & validus est ad fidem quod consentitur inuiti, & perniciosus ad culpam quod negant, qui suis assertionibus relinquuntur. vnde sequitur: Quis potest peccata dimittere, nisi solus Deus? Magna in fide plebis amentia, vt cum confessus fuerit solius Dei esse donare peccata, nõ credat Deo peccata donanti. BEDA. Verum enim dicunt, quæ nemo peccata dimittere, nisi Deus potest, qui per eos quocumque dimittit quibus dimittendi tribuit potestatem. Et ideo Christus vt se Deus esse probatur, quia dimittere peccata quasi Deus potest.

Domini autem saluos volens facere peccatores ex occultorum cognitione Deum se esse demonstrat. vnde sequitur: Vt autem cognouit Iesus cogita. eorum, respondens di. ad illos. Quid cogi. in cor. vestris? CYRIL. quasi dicat o Pharisæi quæ dicitis: Quis potest peccata dimittere, nisi solus Deus? Respondeo vobis: Quis potest secreta cordis scrutari, nisi solus Deus qui per Prophetas dicit: Ego Dominus scrutans corda & probans renes. CYRIL. Si ergo increduli estis erga primum. remissionem peccati ecce aliud adicio, dum in timore vestra patefacio, quin etiam aliud dū paralytici corpus consolido. vnde subdit: Quid est facilius dicere dimit. ti. pec. an dicere sur. & ambu. Palā quidem est quia consolidare corpus facilius est, quanto nāque nobilior est anima corpore, tanto est excellenior absolutio criminum. verū, quia illud non creditis, eo quod lateat, adiciam quod minus est, apertius tamen quatenus quod est magis occultū per hoc de mostretur. Et quidem cum allocutus est infirmantem, non dixit dimitto tibi peccata, propriam exprimens potestatem, sed Remittuntur tibi peccata. Cogentibus autem illis euidens propriam declarat potestatem dicens: Vt autem scia. quia si. ho. pote. habet in ter. dimit. pec. THEOPH. Vide quod in terra dimittit peccata. dum. n. sumus in terra. peccata nostra delere possumus. postquam vero a terra tollimur, non valebimus cõfiteri, clauditur. n. ianua. CYRIL. Demonstrat autem peccatorum veniam per corporis sanationem. vnde sequitur: Ait paralytico tibi sur. & ambu. Ipsam vero corporis sanationem demõstrat: per lecti portationem. vt sic non reputetur fantasia quod factum est. vnde sequitur: Tolle grabatum tuum, & vade in domum tuam. Quasi dicat: Ego volebam per tuam passionem curare illos qui sanū videntur: infirmatur autem in anima, sed quia nolunt vade tuam correcturus familiam. AMBRO. Nec mora vlla sanitatis interuenit, vnum dictorum remediumque momentum est. vnde sequitur: Et confestim coram illis rulit lec. in quo iace. & abiit in domum magni. Deum. CYRIL. Quo facto paruit, quod filius hominis potest in terra relaxare peccata quocumque Dominus legis peccata dimit. Sortiri sumus etiam nos ab eo tam mirabilem gratiam. Dicitur enim discipulis. Quorum remisistis peccata, remittuntur eis. Quomodo autem non magis ipse peccata dimittit, qui cæteris potestatem faciendi hoc tradidit? CHRYSO. Reges autem terreni & Principes homicidas absolutentes a pœna præsentis liberant. a criminibus autem expiare non possunt. AMBR. Spectant autem surgentem increduli mirantur abeuntem. vnde sequitur: Et stupor apprehendit om. & magnifici. Deū. CHRYSO. Paulatim serpunt Iudæi magnificantes Deum non tamen putant eum Deum esse: oblatat enim eis caro, nec tam erat modicum æstimare eum præcipuum esse mortacula malum timere quam credere. vnde sequitur: Et reple. sunt. ti. dicentes, quia vidimus mirabi. hodie. Si autem credidissent, non timuissent, vti que, sed dilexissent. perfecta. n. dilectio foras timorem excludit. Nõ ociosa autem huius paralytici, nec angusta medicina est, quoniam orasse præmittitur, non propter suffragium, sed propter exemplum. AVGV. De Quæst. Euan. De paralytico enim potest intelligi animam dissolutam membris, hoc est operationibus Christum querere. i. voluntatem verbi Dei. Impediti autem a turbis, scilicet cogitationum, nisi testā. i. opera scripturarum aperiat, & per hoc ad notitiam Christi perueniat hoc est ad eius humilitatem fidei pietate descendat. BEDA. Et bene domus Iesu regulis contexta describitur, quia sub contemptibili literarum velamine spiritualis gratiæ virtus inuenitur. AMBR. Vnusquisque autem eger petendo prædicatores salutis debet adhibere per quos nostræ vitæ compago resoluta actuumque nostrorum clauda. ve stigia, verbi celestis remedio reformetur. Sint igitur aliqui monitores mentis, qui animum hominis, quamuis exterioris corporis debilitate

Lib. 2. q. 4.

debilitate torpentem ad superiora erigant, quorum rursus adminiculis & attollere, & humiliare se facili ante Iesum locetur, dominico videri digno aspectu humilitatem. n. respicit Dominus. AVG. De Quæst. Euang. Hi ergo a quibus deponitur, bonos doctores Ecclesiæ possunt significare, quod autem cum lecto deponitur, significat ab hoie in ista carne adhuc cõstituto Christum debere cognosci. AMB. Dominus autem plenam sp̃s resurrectionis ostendens peccata donat animum de bilitatem carnis excludit: hoc est enim totum hominem esse curatum. Quamvis igitur magni sit hominibus peccata dimittere: tamen multo diuinius est resurrectione donare corporibus, quoniam quidem Deus resurrectio est. lectus autem qui tolli iubetur, nihil est aliud quam corpus humanum. AVG. De Quæst. Euan. Vt non iam in carnalibus gaudijs tanquam in lecto requiescat infirmitas animæ, sed magis ipsa contineat affectiones carnales. & tendat ad domum suam, id est requiem secretorũ cordis sui. AMBROSIVS. Vel domum repetere suam, hoc est ad paradysum redire. ea enim est vera domus quæ hominem prima suscepit, non iure amissa, sed fraude. Merito ergo restituit, quia venerat qui nexum fraudis aboleret iusque reformaret.

Lib. 2. q. 4.

Et post hæc exiit, & vidit publicanum nomine Leui sedentem ad Teloneum, & ait illi. Sequere me. Et relictis omnibus surgens secutus est eum. Et fecit ei conuiuium magnum Leui in domo sua, & erat turba multa publicanorum & aliorum, qui cum illis erant discumbentes. Et murmurabāt Pharisei, & Scribæ eorum dicentes ad discipulos eius: Quare cum publicanis

Lib. 2. q. 4.

poribus, quoniam quidem Deus resurrectio est. lectus autem qui tolli iubetur, nihil est aliud quam corpus humanum. AVG. De Quæst. Euan. Vt non iam in carnalibus gaudijs tanquam in lecto requiescat infirmitas animæ, sed magis ipsa contineat affectiones carnales. & tendat ad domum suam, id est requiem secretorũ cordis sui. AMBROSIVS. Vel domum repetere suam, hoc est ad paradysum redire. ea enim est vera domus quæ hominem prima suscepit, non iure amissa, sed fraude. Merito ergo restituit, quia venerat qui nexum fraudis aboleret iusque reformaret.

Lib. 2. c. 26.

AVG. Post paralyticum sanati de conuersione Publicani subiungit dicens: Et post hæc exiit & vidit publicanum nomine Leui sedentem ad Teloneum. Ipse est Matthæus qui & Leui. BEDA. Sed Lucas & Marcus propter honorem Euangelistæ nomen tacet vulgatum. Matthæus autem in sermonis principio accusator sui factus, Matthæum se & Publicanum nominat, ne quis a salute desperet pro immanitate peccatorũ, cum ipse de Publicano in Apostolum sic muratur. CYRILL. Publicanus enim fuerat Leui, vir auarus, effrenis erga superflua, alieni amator. Hoc enim est publicanorum officium, sed ab ipsis officinis malitiæ detrahitur: Christo eum vocante. vnde sequitur: Et ait illi. Sequere me. AMB. Sequi iubet, non corporis gressu, sed mentis affectu. Itaque ille verbo vocatus, propria dereliquit qui rapiebat aliena. vnde sequitur: Et relictis omnibus surgens secutus est eum. CHRYS. Vbi & vocatis virtutem & vocati obedientiam considera. Neque enim obstitit, neque vacillauit: sed protinus paruit, nec in propriam domum ire voluit, vt suis hoc intimaret, sicut nec piscatores. BASIL. Nec solum sc̃nora Telonæi postposuit, sed etiam contemptum pericula quæ sibi ac suis accidere poterant, dum calculos Telonæi dimitteret imperfectos. THEOPHIL. Et sic ab accipiente censum a transeuntibus, Christus censum accepit, non quidem eius accipiens pecuniam: sed totaliter eum transferens ad suum cõsortium. CHRYSO. Vocatum autem leui Dominus honorauit, dum cum eo confestim epulatus est, hoc enim ei maiorem præstabat fiduciam. vnde sequitur: Et fecit ei conui. mag. Leui in do. sua. Nec solum cum eo discumbit, immo cum pluribus, vnde sequitur: Et erat tur. mul. Publi. & alio. qui cum il. erāt discipib. Conuenerant. n. Publicani ad eum sicut ad collegam, & hominem eiusdem officij, sed & ipse glorians de præsentia Christi conuocauit omnes. Christus etiam quodlibet genus remedijs exhibebat, & non solum disputando & præstando sanitatis remedia, vel etiam redarguendo æmulos: sed etiam comedendo, non nullos errantiũ corrigebat. inde nos instruens, quod quodlibet opus, & tempus postest nobis vtilitatem asserre. Sed nec publicanorum participationem vitauit propter vtilitatem sequentem more medici, qui nisi tangeret saniem, non liberaret a morbo. AMBROSIO. Cum peccatoribus. n. manducando, etiam cum gentibus non prohibet nos inire conuiuium. CHRYSO. Sed tamen Dominus inculpatul est idem a Phariseis invidentibus, & volentibus a Christo discipulos separare. vnde sequitur: Et murmu. Phari. & Scribæ dicens. ad discip. eius. Quare cum Publica. & pecca. mandu. & bibitis. AMBROSIO. Serpentina vox est, hanc primam vocem Serpens emisit dicens Eue. Quid dixit Deus. nolite manducare &c. ergo patris sui venena diffundunt. AVG. De Con. Euan. Videtur autem Lucas hoc aliquanto differentius ab alijs Euangelistis commemorasse. non. n. dicit tantum Domino obiectum esse, quod cum Publicanis & Phariseis manducaret & biberet: sed discipulis, quod de ipso ac de ipsis acciperetur. Propterea enim Matthæus & Marcus de Christo discipulis obiectum narrant. quia quod discipuli cum Publicanis & peccatoribus manducabant magistro magis obiciebatur, quem secundo imitabantur. vna ergo sententia est tanro-

Lib. 2. c. 27.

Et post hæc exiit, & vidit publicanum nomine Leui sedentem ad Teloneum, & ait illi. Sequere me. Et relictis omnibus surgens secutus est eum. Et fecit ei conuiuium magnum Leui in domo sua, & erat turba multa publicanorum & aliorum, qui cum illis erant discumbentes. Et murmurabāt Pharisei, & Scribæ eorum dicentes ad discipulos eius: Quare cum publicanis

melius insinuata quanto quibusdam verbis manente veritate variata. CHRYSO. Ipse autem Dominus in contrarium eorum sermonem conuertit. ostendens non esse culpam cum peccatoribus conuersari, sed etiam consonum misericordie proprie. vnde sequitur. Et respondens Iesus dixit ad il. Non egent medico qui

& peccatoribus manducatis & bibitis? Et respondens Iesus dixit ad illos. Non egent qui sani sunt medico, sed quæ male habent. Nō enim veni vocare iustos, sed peccatores ad penitentiam. At illi dixerunt ad eum, Quare discipuli Ioannis ieiunant frequenter, & obsecrationes faciunt, & Phariseorum, tui autem edunt & bibunt? Quibus ipse ait: Num-

AVG. De Con. Euan. Vnde addit. In penitentiam, quod ad explanandam sententiã valet, ne quisquam peccatores in hoc ipso quod peccatores sunt, diligi arbitretur a Christo, cum illa similitudine de ægrotis. vnde bene intimet quid velit Deus vocando peccatores tanquam medicus ægrotos, vt ab iniquitate tanquam ab ægitudine salui fiant. AMBROSIO. Sed quomodo dum iustitias dilexit, neque vidit Dauid iustum derelictum, si iustus derelinquitur, peccator asciscitur, non intelligas quod eos iustos dicit, qui ex lege præsumant & Euangelij gratiam non requirant. Nemo autem iustificatur ex lege, sed redimitur ex gratia, non vocat ergo eos qui se iustos dicunt. vsurpatores. n. iustitiæ non vocantur ad gratiam. nam si gratia est ex penitentia, vtique qui falsidici penitentiam abdicat gratiam. BEDA. Peccatores autem vocat eos, qui sua mala attendentes, nec per legem iustificari se possunt, Christi gratiæ se penitendo desipiunt. CHRYS. Ironice autem dicit illos iustos, sicut quando dicitur. Ecce Adam factus est quasi vnus nobis, quod autem nullus erat iustus super terram ostendit Paulus dicens. Omnes peccauerunt & egent gratia Dei. GREG. Nissenus: Vel dicit non egere sanos & iustos medico. f. Angelos, sed male habentes & peccatores. i. nos, quia morbum peccati incurrimus, qui in cælis non est. BEDA. Per Matthei autem electionem fides gentium exprimitur, qui prius mundanis inhiabant, sed nunc Christi corpus sedula deuotione consuecunt. THEO. Vel Publicanus est, qui principi mundi seruit, & debitum carni reddit, cui gulolus reddit escas, aduler voluptatem, & alius aliud. Cum autem viderit eum Dominus sedentem in Teloneo, id est non mouentem se ad maiorem nequitiam, tunc a malo erigetur, & sequetur Iesum, & suscipiet in domo animæ Dominum. AMBROSIO. Qui autem domicilio Christum recipit interno, maximis delectationibus exuberantiam pacis voluptatum, itaque libenter Dominum ingreditur, & in eius recubitu affectu, sed rursus accenditur inuidia perfidorum & futuræ pœne species præfiguratur, epulantibus. n. fidelibus in regno cælorum perfidia ieiuna torquetur. BEDA. Vel per hoc designatur Iudeorum inuidia, quæ de gentium salute torquetur. AMBROSIO. Simul etiam ostenditur quantum sit inter emulos legis & gratiæ, quod illi qui legem sequuntur, mentis famem patientur æternam. Qui vero verbum in interioribus animæ receperunt alimentum cælestis & fontis vberitate recreari esurire & sitire non possunt. Et ideo qui animo ieiunabant, murmurabant.

AVG. De Con. Euan. Vnde addit. In penitentiam, quod ad explanandam sententiã valet, ne quisquam peccatores in hoc ipso quod peccatores sunt, diligi arbitretur a Christo, cum illa similitudine de ægrotis. vnde bene intimet quid velit Deus vocando peccatores tanquam medicus ægrotos, vt ab iniquitate tanquam ab ægitudine salui fiant. AMBROSIO. Sed quomodo dum iustitias dilexit, neque vidit Dauid iustum derelictum, si iustus derelinquitur, peccator asciscitur, non intelligas quod eos iustos dicit, qui ex lege præsumant & Euangelij gratiam non requirant. Nemo autem iustificatur ex lege, sed redimitur ex gratia, non vocat ergo eos qui se iustos dicunt. vsurpatores. n. iustitiæ non vocantur ad gratiam. nam si gratia est ex penitentia, vtique qui falsidici penitentiam abdicat gratiam. BEDA. Peccatores autem vocat eos, qui sua mala attendentes, nec per legem iustificari se possunt, Christi gratiæ se penitendo desipiunt. CHRYS. Ironice autem dicit illos iustos, sicut quando dicitur. Ecce Adam factus est quasi vnus nobis, quod autem nullus erat iustus super terram ostendit Paulus dicens. Omnes peccauerunt & egent gratia Dei. GREG. Nissenus: Vel dicit non egere sanos & iustos medico. f. Angelos, sed male habentes & peccatores. i. nos, quia morbum peccati incurrimus, qui in cælis non est. BEDA. Per Matthei autem electionem fides gentium exprimitur, qui prius mundanis inhiabant, sed nunc Christi corpus sedula deuotione consuecunt. THEO. Vel Publicanus est, qui principi mundi seruit, & debitum carni reddit, cui gulolus reddit escas, aduler voluptatem, & alius aliud. Cum autem viderit eum Dominus sedentem in Teloneo, id est non mouentem se ad maiorem nequitiam, tunc a malo erigetur, & sequetur Iesum, & suscipiet in domo animæ Dominum. AMBROSIO. Qui autem domicilio Christum recipit interno, maximis delectationibus exuberantiam pacis voluptatum, itaque libenter Dominum ingreditur, & in eius recubitu affectu, sed rursus accenditur inuidia perfidorum & futuræ pœne species præfiguratur, epulantibus. n. fidelibus in regno cælorum perfidia ieiuna torquetur. BEDA. Vel per hoc designatur Iudeorum inuidia, quæ de gentium salute torquetur. AMBROSIO. Simul etiam ostenditur quantum sit inter emulos legis & gratiæ, quod illi qui legem sequuntur, mentis famem patientur æternam. Qui vero verbum in interioribus animæ receperunt alimentum cælestis & fontis vberitate recreari esurire & sitire non possunt. Et ideo qui animo ieiunabant, murmurabant.

Postquam primum verbum acceperunt a Christo ab alijs ad alia se transferunt, volentes ostendere sacros discipulos, & ipsum cum eis Iesum minime curasse de lege. vnde dicitur: At illi dixerunt ad eum, Quare discip. Ioan. ieiun. frequen. & obsecra. faci. similiter & Phari. tui autem edunt & bibunt? Quasi dicant, comeditis cū Publicanis & peccatoribus, cum iubeat lex in mundo non communicare, sed in excusationem præuersionis vobis accedit misericordia. Cur ergo nō ieiunatis, vt mos est secū dum legem volentibus viuere. Sed sancti quidem iccirco ieiunant, vt corpus affligentes quietent passionem ipsius. Sed Christus non egebat ieiunio ad perfectionem virtutis, cum tanquam Deus ablo lutus esset a quolibet vinculo passionis, sed nec eius comitia ieiunio egebat, sed particeps gratiæ eius sine ieiunio decorata virtute se conuersabatur, quod si Christus quadraginta diebus ieiunauerat, non hoc fuit vt in se passionem mortificaret, sed vt normam abstinentiæ ostendat carnalibus. AVG. de Con. Euan. Evidenter autem, Lucas alios de alijs hoc dixisse narravit. vnde ergo Mattheus dicit. Tunc acceperunt ad eum discipuli Ioannis dicentes. Quare nos & Pharisei ieiunamus, nisi quia & ipsi aderant, & oēs certatim vt quisque poterat hoc obsecrunt. AVG. q. Euang. Lib. 2. c. 27. Est autem

Lib. 2. c. 27.

Lib. 2. q. 18.

Et autem duplex ieiunium: vnum in tribulatione ad propitiandum Deum in peccatis aliud in gaudio, cū tanto minus delectant carnalia, quanto spiritualium maior farcina est. Interrogatus ergo Dñs cur discipuli eius non ieiunarent, de vtroque ieiunio rōdit. & primo de ieiunio tribulationis. Sequitur enim. Quibus ipse ait. Numquid post. h. sp̃s. dum cum il. est spon. face. ieiunare? CYRILL. Quasi dicat. Præsens tempus lætitiæ est & alacritatis, non igitur immisenda sunt tristitia. CYRILL. Saluatoris. n. nostri in hoc seculo demonstratio, nihil aliud fuit quædam festiuitas. intelligibiliter quasi quandam sponfam copulans illi nostram naturam, vt quondam sterili fecunda fieret. Igitur filij sponsi esse non sponsum quicūque vocati sunt ab eo p. nouam & Euangelicam disciplinam, non autem Scribæ cū Phariseis, qui solam legis vbram considerant.

quid potestis filios sponsi, dum cum illis est sponsum facere ieiunare? Venient autem dies, cum ablatus fuerit ab illis sponsum, tunc ieiunabunt in illis diebus. Dicebat autem & similitudinem ad illos: Quia nemo commissuram a nouo vestimento mittit in vestimentum vetus, alioquin & nouum rumpit, & veteri non conuenit commissura a nouo. Et nemo mittit vinum nouum in vtres veteres, alioquin rumpit vinum nouum vtres, & vinum effundetur & vtres peribunt. Sed vinum nouum in vtres novos mittendum est, & vtraque conferuantur. Et nemo bibens vetus statim vult nouum, dicit enim: Vetus melius est.

Lib. 2. c. 27.

AVG. De Confen. Euan. Per hoc autem, quod solus Lucas dicit. Non potestis filios sponsi facere ieiunare, intelligitur eos ipsos qui loquebantur fuisse facturos vt lugentes ieiunarent filij sponsi, quando ipsi essent sponsum occisuri. CYRILL. Vbi vero concesserat filij sponsum, quod non decebat eos laborare, tanquam qui spiritualem solenitatem habebant, ne inter nos annullaretur ieiunium, dispensatiue subiungit dicens. Venient autem dies cum ablatus fuerit ab eis sponsum, tunc ieiunabunt in illis diebus. AVG. de Quæst. Euan. quasi dicat. Tunc desolabuntur & in mœrore & luctu erunt, donec eis per Spiritum sanctum gaudia consolatoria retribuantur. AMBROSIO. Vel aliter: Non hoc ieiunium relegatur quo cõsuecitur caro, & corporis luxuria castigatur, hoc ieiunium nos commendat Deo, sed nō possumus ieiunare qui Christum habemus, & Christi carnem epulamur & sanguinem. BASILIVS. Filij etiam sponsi ieiunare nequeunt, hoc est animæ nutrimentum non sumere, sed viuere in omni verbo quod de ore Dei procedit. AMBROSIO. Sed qui sunt illi dies quibus nobis Christus auferetur, cum ipse dixerit. Vobiscum ero vsque ad consummationem mundi, sed nemo tibi Christum potest auferre, nisi te illi ipse auferas. BEDA. Quamdiu. n. sponsum nobiscum est in lætitia sumus, nec ieiunare possumus nec lugere. Cum autem per peccata ille recedit, tunc in dicendam est ieiunium, & requirendus luctus. AMBROSIO. Denique de animi dicitur est ieiunio vt sequentia declarant. Sequitur enim. Dicebat autem similitudinem ad illos: Quod nemo commissuram, id est particulam ablatam a vestimento noto immittit in vestimentum vetus. Appellauit ieiunium vestimentum vetus, quod exuendum Apostolus æstimaui dicens: Vostilate vos veterem hominem cum actibus suis. In eadem igitur forma series conuenit præceptorum, ne actus veteri & noui hominis miscamus. AVG. de Quæst. Euang. Vel aliter. Dono Spiritus sancti percipito. Genus autem ieiunij quod fit per lætitiã iam renouati in vitam spiritualem conuenientissime celebrant, quod anteq̃ accipiant dicit eas esse tanquam vetera vestimenta. quibus inconuenienter pannus nouus adluitur, aliqua particulam doctrinæ quæ ad nouæ vitæ temperantiam pertinet, quia si hoc fiat & ipsa doctrina quodammodo scinditur quæ docet generale ieiunium non a cõcupiscentia ciborum tantum: sed ab omni lætitiã temporalium delectationum, cuius particulam quæ ad cibos pertinet, dicit nō oportere hominibus, adhuc veteri consuetudini deditis impartiri, quæ & illic quasi concisio videretur fieri, & ipsi vetustati non conuenit. Dicit etiam eos esse similes veteribus vtres, vnde sequitur: Et nemo mittit vinum nouum in vtres veteres. AMBROSIO. Fragilitas humanæ conditionis aperitur, cum corpora nostra exuuijs defunctorum animalium comparantur. AVG. de Quæst. Euang. Veteribus autem vtres comparantur Apostoli, qui vino nouo quasi spiritualibus præceptis facilius disrumpuntur quæ contineant. vnde sequitur: Alioquin rumpit vinum nouum vtres & ipsum effunditur, & vtres pereunt. Erunt autem noui vtres, cum post ascensionem accepto desiderio consolationis eius orando & sperando innouabuntur. vnde sequitur: Sed nouum vitum in vtres novos mittendum

est, & vtraque conferuantur. BEDA. Vino siquidem intus reficimur, veste aut foris tegimur. Vestis ergo sunt bona opera quæ foris agimus, quibus coram hominibus lucemus, vinum seruoi Fidei, Spei, & Charitatis. Aliter: Veteres vtres sunt Scribæ & Pharisei, nouus pannus, & nouum vinum præcepta Euangelij. GREG. Nissenus. Vinum. n. de nouo elicitum, propter feruorem naturalis humiditatis fumosum est, desipmans naturalis agitatio a se materialium immunditiam. Tale vinum nouum testamētum est, quod antiqui vtres, qui propter incredulitate inueterati sunt non capiunt: immo scinduntur excellentia doctrinæ, nec non & gratiam spiritus in castum fluere faciunt: quia in maluolâ animam non introibit sapientia. BEDA. Sed cuiusque animæ nondum innouatæ: sed in uetustate malitiæ perseveranti, nouorum mysteriorum sacramenta non debent committi, qui etiam præceptis Euangelicis præcepta legis misere volunt, vt Galathæa vinum nouum in vtres veteres mittit. Sequitur: Et nemo bibens vetus, statim vult nouum. dicit. n. Vetus melius est: quia Iudæi vitæ veteris salua imbutis nouæ gratiæ præcepta sordabant. quia maiorum traditionibus commaculati dulcedinem spiritualium verborum percipere non valebant.

CAP. VI.

Actum est autem in Sabbato secundo primo: cū transiret per sata, vellebant discipuli eius spicas & manducabant confricantes eas manibus suis: Quidam autem Phariseorum dicebant illis Quid facitis quod non licet in sabbatis? Et rōdit Iesus ad eos, dixit. Nec hoc legistis quod fecit Dauid, cum esurisset ipse, & qui cū illo erant, quō intrauit in domum Dei, & panes propōnis sumpsit, & māducavit, & dedit his qui cum ipso erant, quos non licet māducare, nisi tantum sacerdotibus? Et dicebat illis, quia Dñs est filius hominis, etiam Sabbati.

etiam præceptis Euangelicis præcepta legis misere volunt, vt Galathæa vinum nouum in vtres veteres mittit. Sequitur: Et nemo bibens vetus, statim vult nouum. dicit. n. Vetus melius est: quia Iudæi vitæ veteris salua imbutis nouæ gratiæ præcepta sordabant. quia maiorum traditionibus commaculati dulcedinem spiritualium verborum percipere non valebant.

CAPVT VI.

AMBROSIVS. Non solum compræhensione verborum: sed etiam ipso vltu specieque gestorum incipit hominem Dominus veteris obseruatione legis exuere. vnde dicitur. Factum est autem in Sabbato secundo primo: cum transiret per sata, vellebant discipuli eius spicas & manducabant confricantes eas manibus suis. BEDA. Non habentes enim discipuli spaciū manducandi propter importunitatem turbam esuriebant vt homines: sed vellent spicas in ediam consolabantur, quod est indicium austerioris vitæ, non preparatas escas, sed simplices querere cibos. THEOPHILA. Dicit autem in sabbato secundo primo, quia Iudæi omnem festiuitatem sabbatum nuncupabant, requies enim dicitur sabbatum. Multoties ergo contingebat in Iarascæ festiuitas, & vocabatur parasceuem festum propter sabbatum. deinde principale sabbatum secundum primum dicebant, quasi secundum existens a præcedentis diei festiuitate. CYRILLVS. Duplex enim erat festum, & principalis festi & alterius solemnitatis sabbati. ISIDOR. Vel dicit secundo primo, quia secundum erat Pascha: primum autem azimorum, cum immolarent enim Pascha in sero, sequenti die festum azimorum celebrabant. quod autem ita sit, patet ex hoc, quod Apostoli vellebant spicas, & manducabant: in illo namque tempore spica flectuntur a fructu. EPIPHAN. Die igitur sabbati viti sunt transeuntes per segetes & spicas edebant, ostendentes quoniam dissolucum est vinculum sabbati, vbi magnum aduenit sabbatum, hoc est Christus, qui fecit nos quiescere ab opere delictorum nostrorum. CYRILLVS. Pharisei autem & Scribæ ignari sacrarum scripturarum in vnum conspirauerant ad reprehendendum Christi discipulos. vnde sequitur: Quidam autem Phariseorum dicebant illis. Quid facitis quod non licet in sabbatis? Dic mihi tu cum in sabbato tibi mensa proponitur: nonne frangis panem? Quid igitur alios reprehendis? BEDA. Alij vero dicunt ipsi Domino hæc fuisse obiecta: sed a diuersis, & ipsi Domino & discipulis poruerunt obiecti, & cuiusque obiectum ad ipsum maxime respicit. AMBROSIO. Dominus autem defensor legis arguit nescire quæ legis sunt, exemplum inducens Dauid. vnde sequitur: Et respondens Iesus ad eos, dixit. Nec hoc legistis quod fecit Dauid, cum esurisset ipse, & qui cum eo erant? CYRILLVS. quasi dicat. Cum expresse dicit lex Moyse: Iudicare iustum iudicium, nec considerabis personam Cat. Aur. S. Tho. V in iudicio,

In iudicio qualiter increpatis discipulos, qui vsque in hodiernum diem extollitis Dauid, vt sanctum & Prophetam, cum Moyse preceptum non seruauerit. CYRIL. Et attende, quod quandoquicq; Domino fit sermo pro seruis, idest discipulis, seruos ducit in medium, scilicet Dauid & Sacerdotes. quando vero pro se introducit patrem, sicut ibi.

Pater meus vsq; modo operatur, & ego operor. THEO. Aliter autem eos reprimat cum subditur: Et dicebat illis. Quia dominus est filius hominis, etiam Sabbati: quasi dicat. Ego sum Dominus Sabbati ita quam dispositor, & sicut legislator potestatem habeo soluere Sabbatum. filius. n. hominis vocat. e. Christus, qui Dei existens filius, miraculose dignatus est filius hominis propter homines fieri & vocari. CYRIL. Marcus autem de communi natura hoc ipsum protulisse fatetur. dicebat. n. propter homines Sabbatum factum est, non homo propter Sabbatum. Expedit igitur potius Sabbatum homini subici quam huic colla subicere Sabbato. A M B R O. Non mediocre autem mysterium hoc est. Ager enim est hic mundus, agri seges in statione humani generis fecunditas numerosa sanctorum. Spicis agri fructus Ecclesie, quos operibus discutientes suis Apostoli pascebantur nostro se alites profectu, & tanquam folliculis corporum mentium fructus ad fidei lucem preclaris operum suorum miraculis eruebant. B E D A. Spicas enim confricant, quia in illis quos in corpus Christi volunt trahere, mortificant veterem hominem, cum actibus suis a terrena intentione extrahendo. A M B R O. Sed hoc purabant Iudaei sabbato non licere: Christus autem nouae gratiae munere designabat otium legis opus gratiae: mire tamen secundo primum, non primo secundum Sabbatum dixit, quia Sabbatum illud ex lege solutum est quod erat primum, & hoc primum factum est, quod secundo constitutum est. Sabbatum igitur dicitur secundum iuxta numerum, primum iuxta operationis gratiam. melius est enim Sabbatum quo impunitas datur, quam quo poena praebitur. Hoc forte primum est, hoc in praedestinatione consilij & secundum in sanctione decreti. Deinde quod Dauid cum socijs fugit, hic praefiguratus in lege Christus est, qui cum Apostolis principem mundi lateret. Quomodo autem ille obseruator legis atque defensor, panes & ipse manducauit, & dedit his qui secum erant, quos non licebat manducare nisi sacerdotibus, nisi vt per illum demonstraret figuram Sacerdotalem cibum ad vsum transire populorum, siue quod omnes vitam Sacerdotalem debemus imitari, siue quod omnes filij Ecclesiae Sacerdotes sunt. vngimur. n. in Sacerdotium sanctum offerentes nosmetipsos Deo hostias spirituales. Si autem Sabbatum propter homines factum est: vitia autem hominum postulat esurientem hominem, qui diu fuerit terrae fructibus abdicatis veteris panis vitare ieiunia, non vtique lex soluitur, sed impletur.

b ¶ A M B R O S I V S. Hic ad alia progreditur Dominus: nam qui totum hominem saluum facere disposuerat, per singula membra currebat. vnde dicitur. Quia factum est autem in alio Sabbato vt intraret in Synagogam & doceret. B E D A. Sabbatis maxime curat & docet, non solum propter insinuandum spirituale Sabbatum, sed etiam propter celebriorem populi conuentum. CYRILLVS. Docebat autem reuera transcendentia intellectum, & quae salutis futurae per eum referantur audientibus semitam, deinde praecedente doctrina. subito diuinam ostendebat virtutem. vnde sequitur: Quia erat ibi homo, & manus eius dextera arida. B E D A. Quia vero destructionem Sabbati quam in discipulis arguebant, probabili magister excusauerat exemplo, nunc ipsum obseruando magistrum calumniari volunt. vnde sequitur: Quia obseruabant autem Scribae & Pharisei si in sabbato curaret, & vt scilicet si non curet, crudelitatis vel imbecillitatis, si curet, transgressionis vitio arguant. vnde sequitur: Quia vt inueniret vnde accusarent eum. CYRILLVS. Hic enim est mos aduersarij, patitur in se doloris morbum aliorum praconijs sed Dominus nouit omnia, & corda rimatur. vnde sequitur: Quia ipse autem sciebat cogitationes eorum, & ait homini qui habebat manum aridam, surge, & sta in medio. Et surgens stetit: Quia vt forsitan incitaret ad pietatem crudelem Pharisaeum, & ipsa passio flammam mitigaret iuoris. B E D A. Praeueniens autem Dominus calumniam quam sibi praeparabant, arguit eos qui praepcepta

legis male interpretando etiam a bonis operibus Sabbato amabant ferendum, cum lex a seruuili opere, idest a malis abstineat. re praecipiat in Sabbato. vnde sequitur: Quia ait autem ad illos Iesus: Interrogo vos, si licet sabbato benefacere, an male? CYRILLVS. Nihil est idonea quaestio, nam si licet in sabbato benefacere, nec aliquid obstat vt laborantes a Deo misericordiam consequantur, definas colligere aduersus Christum calumniam. Si autem non licet in sabbato benefacere & lex prohibet animarum salutem, factus es legis accusator. Ipsam quoque Sabbati sanctionem si velimus discutere, ad opus pietatis introducendum fuisse reperimus. Iussit enim in sabbato ferriari, vt quiescat inquit puer tuus, & ancilla tua, bos tuus & quodlibet pecus tuum, qui vero bouis miseretur & caeterorum pecorum, quomodo non miseretur hominis graui morbo perplexi? A M B R O S I V S. Lex autem in praesentibus formam praefigurauit futurorum, in quibus vtique malorum serij sunt non bonorum, nam licet secularia opera conquiescant, non ociosus tamen boni operis actus est, in Dei laudes requiescere. A V G V S T. De Quaes. euan. Lib. 1. Cum autem Dominus corpus curauerit, sic interrogauit: Animam saluam facere, an perdere? Vel quia illa miracula propter fidem faciebat, vbi salus est animae, vel quia ipsa sanatio manus dexterae salutem animae significabat, quae a bonis operibus cessans, aridam quodammodo dexteram habere videbatur. vel animam pro homine posuit, sicut dicitur: Tor anima ibi fuerunt. A V G. De Con. Euang. Sed potest mouere quomodo. Matthaeus dixerit, quod ipsi interrogauerunt Dominum, si licet curare sabbato, cum Lucas hic illos potius a Domino interrogatos esse perhibeat. itaque intelligendum est, quod illi prius interrogauerunt Dominum, si licet sabbato curare. Deinde intelligens cogitationes eorum, adiutum accusandi quaerentium, constituit in medio eum quem fuerat sanaturus, & interrogauit quae Marcus & Lucas eum interrogasse commemorant. Sequitur: Quia et circumspexit omnibus. T Y T V S. Quasi collectis omnium oculis: quinetiam incitauit mentes eorum ad considerationem negotij. Quia dixit homini: Extende manum tuam. Ego tibi mando qui creauit hominem. audit autem qui laetam habebat manum, & sanus fit. vnde sequitur: Quia extendit, & restituta est manus eius. Quos autem oportebat in miraculo stupere, augent malitiam. vnde sequitur: Quia ipsi autem repleti sunt insipientia, & colloquebantur adinuicem, quid nam facerent de Iesu. O R I G. Et vt narrat Matthaeus: Exeunt & consiliantur, vt occidant eum. CYRIL. Cernis o Pharisaei operantem diuina ex superna maiestate liberantem languentes, & mortem portas ex linuere. B E D A. Homo autem iste humani generis significat in fecunditate boni operis arefactum pro manu in primo parente ad pomum extensa, quam sanauit innocens manus in cruce extensa, & bene manus in synagoga erat arida, quia vbi maius donum scientiae ibi transgressor maiori subiacerit culpa. A M B R O. Audisti igitur verba dicentis. Quia extendit manum tuam. Communis ista generalisq; medicina est, & tu qui putas manum habere te sanam, caue ne auaritia vel sacrilegio contrahatur: Extende sapienter eam, vt proximum iuues, vt viduae praesidium feras, scripias iniuriae quem vides iniuste contumeliam subiucere. extende ad pauperem, qui te obsecrat, extende ad Dominum pro peccatis tuis, sic manus extenditur, sic manus sanatur.

salua facere an perdere? Et circumspexit omnibus dixit homini. Extende manum tuam. Et extendit, & restituta est manus eius. Ipsi autem repleti sunt insipientia, & colloquebantur adinuicem, quid nam facerent de Iesu.

c Factum est autem, in illis diebus, exiit in montem orare, & erat pernoctans in oratione Dei. Et cum dies factus esset, vocauit discipulos suos, & elegit duodecim ex ipsis, quos & Apostolos

quod per diem saltant, iniuriarumque, hi tunc nihil a mortuis discrepant, de restaberiis quemlibet ausum humanum. Haec omnia sufficiunt ad animam erigendam, tunc non vexat inanis gloria, non accidia: non concitatio occupat, non sic ignis ferri sequeltrat rubiginem, velut nocturna oratio eruginem peccatorum. Quem de die solis aestus percussit, nocte refrigeratur quemlibet rorem superant nocturne lachrymae & contra concupiscentiam valent & quemlibet timorem, si vero praedicto rore non foueatur. homo arefcit sub die. Quapropter licet non multum ores noctu, semel ora vigilando, & iussit, ostende quod non solum ad corpus nox perit: sed etiam ad animam. A M B R O. Quid autem te facere conuenit cum vis aliquod officium pietatis adorari, quando Christus missurus Apostolos prius orauit? Sequitur enim: Quia et cum dies fuisset voca. disci. su. & elegit. i. ex ipsis, quos & Apost. nomina. Quos. ad propagandum auxilium salutis humane per terrarum orbem factores fidei destinauit. Simul aduerte caelestem consilium, non sapientes aliquos, non diuites, non nobiles, sed piscatores & publicanos quos dirigeret elegit, ne diuitijs aut potentia nobilitatisq; auctoritate traxisse aliquos ad suam gratiam videretur, vt veritatis ratio non disputationis gratia praualeret. C Y R I. Attende autem maximam Euangelista sedulitatem non solum dicit electos fuisse sacros Apostolos: immo nominatim eos enumerat, ne quisquam audeat alios inscribere Apostolorum catalogo. Quia Simonem quem cognominauit Petrum & Andream fratrem eius. B E D A. Non modo primum eum cognominauit: sed longe prius cum ab Andrea adducto dicitur: Tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus. Sed volens Lucas nomina Apostolorum enumerare, cum necesse haberet Petrum dicere, breuiter voluit in nuere, quod non hoc antea cognominaretur: sed ita Dominus cognominauerit. E V S E B. Secunda autem combinatio est Iacobi & Ioannis. vnde sequitur: Quia Iacobum & Ioannem. Quia filios Zebedaei, qui etiam piscatores fuerunt. Post hos autem dicit: Quia Philippum & Bartholomaeum. Philippum dicit Ioannes fuisse de Bethsaida, conciuem Andree & Petri, ipse quoque; Bartholomaeus vir simplex & expertus scientiae mundanae & auaritudinis. Matthaeus vero ex his, qui prius census exigebat vocatus est; de quo subdit: Quia Matthaeum & Thomam. B E D A. Matthaeus compari suo Thomae in ordine, humilitatis causa se supponit, cum a caeteris Euangelistis praeratus sit. Sequitur: Quia Iacobum Alphaei & Simonem qui vocatur zelotes. Quia. fuit de chana Galilee qui interpretatur zelus, quod addidit ad differentiam Simonis Petri. Sequitur: Quia Iudam Iacobi & Iudam Scarioth, qui fuit proditor. A V G. De Con. Euan. In nomine Iudae Iacobi Lucas videtur discrepare a Matthaeo, qui eum Thadaeum appellat. Sed quoniam inquam prohibuit duobus vel tribus nominibus vnum hominem vocari? Eligitur autem Iudas proditor non per imprudentiam, sed per providentiam. susceperat quidem hominis fragilitatem: & ideo nec has partes recusaui infirmitatis humanae, voluit ab Apostolo suo tradi, vt tu a socio proditus moderate feras, tuum errasse iudicium, perisse beneficium. B E D A. Mystice autem mons in quo Apostolos elegit, altitudinem designat iustitiae, qua instituenti erant & eam predicaturi. sic & lex in monte data fuit. CYRIL. Quod si libet interpretationem Apostolorum nominum scire, scito quod Petrus dicitur dissoluens vel agnoscens, Andreas decora potentia vel respondens, Iacobus auctus: supplantator doloris, Ioannes Domini gratia, Matthaeus donatus, Philippus os magnuum, vel officium lampadis, Bartholomaeus filius aquae suspendentis, Thomas abyssus vel geminus, Iacobus Alphaei supplantator gressu

orata terrenis ad superiora progrediens: sed non ille qui de saeculi diuitijs aut de honore sollicitus est. Omnes sublimes in motem ascendunt, quare in Euangelio, inuenies solos in montem cum Domino ascendisse discipulos. Species autem tibi Christiane datur, forma praescribitur quam debeas aemulari. cum sequitur: Quia erat pernoctans in oratione Dei. Quia Quid enim te pro salute tua facere oportet, quando pro te Christus in oratione pernoctat? CYRILLVS. Exurge igitur & tu tempore noctis. Purior est. n. tunc temporis anima, ipse tenebrae silentium nimium possunt sufficienter ad compunctionem perducere. Caeterum si ipsum quoque caelum inspicias punctatum stellis quasi infinitis luminibus: si consideres, quod qui per diem saltant, iniuriarumque, hi tunc nihil a mortuis discrepant, de restaberiis quemlibet ausum humanum. Haec omnia sufficiunt ad animam erigendam, tunc non vexat inanis gloria, non accidia: non concitatio occupat, non sic ignis ferri sequeltrat rubiginem, velut nocturna oratio eruginem peccatorum. Quem de die solis aestus percussit, nocte refrigeratur quemlibet rorem superant nocturne lachrymae & contra concupiscentiam valent & quemlibet timorem, si vero praedicto rore non foueatur. homo arefcit sub die. Quapropter licet non multum ores noctu, semel ora vigilando, & iussit, ostende quod non solum ad corpus nox perit: sed etiam ad animam. A M B R O. Quid autem te facere conuenit cum vis aliquod officium pietatis adorari, quando Christus missurus Apostolos prius orauit? Sequitur enim: Quia et cum dies fuisset voca. disci. su. & elegit. i. ex ipsis, quos & Apost. nomina. Quos. ad propagandum auxilium salutis humane per terrarum orbem factores fidei destinauit. Simul aduerte caelestem consilium, non sapientes aliquos, non diuites, non nobiles, sed piscatores & publicanos quos dirigeret elegit, ne diuitijs aut potentia nobilitatisq; auctoritate traxisse aliquos ad suam gratiam videretur, vt veritatis ratio non disputationis gratia praualeret. C Y R I. Attende autem maximam Euangelista sedulitatem non solum dicit electos fuisse sacros Apostolos: immo nominatim eos enumerat, ne quisquam audeat alios inscribere Apostolorum catalogo. Quia Simonem quem cognominauit Petrum & Andream fratrem eius. B E D A. Non modo primum eum cognominauit: sed longe prius cum ab Andrea adducto dicitur: Tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus. Sed volens Lucas nomina Apostolorum enumerare, cum necesse haberet Petrum dicere, breuiter voluit in nuere, quod non hoc antea cognominaretur: sed ita Dominus cognominauerit. E V S E B. Secunda autem combinatio est Iacobi & Ioannis. vnde sequitur: Quia Iacobum & Ioannem. Quia filios Zebedaei, qui etiam piscatores fuerunt. Post hos autem dicit: Quia Philippum & Bartholomaeum. Philippum dicit Ioannes fuisse de Bethsaida, conciuem Andree & Petri, ipse quoque; Bartholomaeus vir simplex & expertus scientiae mundanae & auaritudinis. Matthaeus vero ex his, qui prius census exigebat vocatus est; de quo subdit: Quia Matthaeum & Thomam. B E D A. Matthaeus compari suo Thomae in ordine, humilitatis causa se supponit, cum a caeteris Euangelistis praeratus sit. Sequitur: Quia Iacobum Alphaei & Simonem qui vocatur zelotes. Quia. fuit de chana Galilee qui interpretatur zelus, quod addidit ad differentiam Simonis Petri. Sequitur: Quia Iudam Iacobi & Iudam Scarioth, qui fuit proditor. A V G. De Con. Euan. In nomine Iudae Iacobi Lucas videtur discrepare a Matthaeo, qui eum Thadaeum appellat. Sed quoniam inquam prohibuit duobus vel tribus nominibus vnum hominem vocari? Eligitur autem Iudas proditor non per imprudentiam, sed per providentiam. susceperat quidem hominis fragilitatem: & ideo nec has partes recusaui infirmitatis humanae, voluit ab Apostolo suo tradi, vt tu a socio proditus moderate feras, tuum errasse iudicium, perisse beneficium. B E D A. Mystice autem mons in quo Apostolos elegit, altitudinem designat iustitiae, qua instituenti erant & eam predicaturi. sic & lex in monte data fuit. CYRIL. Quod si libet interpretationem Apostolorum nominum scire, scito quod Petrus dicitur dissoluens vel agnoscens, Andreas decora potentia vel respondens, Iacobus auctus: supplantator doloris, Ioannes Domini gratia, Matthaeus donatus, Philippus os magnuum, vel officium lampadis, Bartholomaeus filius aquae suspendentis, Thomas abyssus vel geminus, Iacobus Alphaei supplantator gressu

erat terrenis ad superiora progrediens: sed non ille qui de saeculi diuitijs aut de honore sollicitus est. Omnes sublimes in motem ascendunt, quare in Euangelio, inuenies solos in montem cum Domino ascendisse discipulos. Species autem tibi Christiane datur, forma praescribitur quam debeas aemulari. cum sequitur: Quia erat pernoctans in oratione Dei. Quia Quid enim te pro salute tua facere oportet, quando pro te Christus in oratione pernoctat? CYRILLVS. Exurge igitur & tu tempore noctis. Purior est. n. tunc temporis anima, ipse tenebrae silentium nimium possunt sufficienter ad compunctionem perducere. Caeterum si ipsum quoque caelum inspicias punctatum stellis quasi infinitis luminibus: si consideres, quod qui per diem saltant, iniuriarumque, hi tunc nihil a mortuis discrepant, de restaberiis quemlibet ausum humanum. Haec omnia sufficiunt ad animam erigendam, tunc non vexat inanis gloria, non accidia: non concitatio occupat, non sic ignis ferri sequeltrat rubiginem, velut nocturna oratio eruginem peccatorum. Quem de die solis aestus percussit, nocte refrigeratur quemlibet rorem superant nocturne lachrymae & contra concupiscentiam valent & quemlibet timorem, si vero praedicto rore non foueatur. homo arefcit sub die. Quapropter licet non multum ores noctu, semel ora vigilando, & iussit, ostende quod non solum ad corpus nox perit: sed etiam ad animam. A M B R O. Quid autem te facere conuenit cum vis aliquod officium pietatis adorari, quando Christus missurus Apostolos prius orauit? Sequitur enim: Quia et cum dies fuisset voca. disci. su. & elegit. i. ex ipsis, quos & Apost. nomina. Quos. ad propagandum auxilium salutis humane per terrarum orbem factores fidei destinauit. Simul aduerte caelestem consilium, non sapientes aliquos, non diuites, non nobiles, sed piscatores & publicanos quos dirigeret elegit, ne diuitijs aut potentia nobilitatisq; auctoritate traxisse aliquos ad suam gratiam videretur, vt veritatis ratio non disputationis gratia praualeret. C Y R I. Attende autem maximam Euangelista sedulitatem non solum dicit electos fuisse sacros Apostolos: immo nominatim eos enumerat, ne quisquam audeat alios inscribere Apostolorum catalogo. Quia Simonem quem cognominauit Petrum & Andream fratrem eius. B E D A. Non modo primum eum cognominauit: sed longe prius cum ab Andrea adducto dicitur: Tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus. Sed volens Lucas nomina Apostolorum enumerare, cum necesse haberet Petrum dicere, breuiter voluit in nuere, quod non hoc antea cognominaretur: sed ita Dominus cognominauerit. E V S E B. Secunda autem combinatio est Iacobi & Ioannis. vnde sequitur: Quia Iacobum & Ioannem. Quia filios Zebedaei, qui etiam piscatores fuerunt. Post hos autem dicit: Quia Philippum & Bartholomaeum. Philippum dicit Ioannes fuisse de Bethsaida, conciuem Andree & Petri, ipse quoque; Bartholomaeus vir simplex & expertus scientiae mundanae & auaritudinis. Matthaeus vero ex his, qui prius census exigebat vocatus est; de quo subdit: Quia Matthaeum & Thomam. B E D A. Matthaeus compari suo Thomae in ordine, humilitatis causa se supponit, cum a caeteris Euangelistis praeratus sit. Sequitur: Quia Iacobum Alphaei & Simonem qui vocatur zelotes. Quia. fuit de chana Galilee qui interpretatur zelus, quod addidit ad differentiam Simonis Petri. Sequitur: Quia Iudam Iacobi & Iudam Scarioth, qui fuit proditor. A V G. De Con. Euan. In nomine Iudae Iacobi Lucas videtur discrepare a Matthaeo, qui eum Thadaeum appellat. Sed quoniam inquam prohibuit duobus vel tribus nominibus vnum hominem vocari? Eligitur autem Iudas proditor non per imprudentiam, sed per providentiam. susceperat quidem hominis fragilitatem: & ideo nec has partes recusaui infirmitatis humanae, voluit ab Apostolo suo tradi, vt tu a socio proditus moderate feras, tuum errasse iudicium, perisse beneficium. B E D A. Mystice autem mons in quo Apostolos elegit, altitudinem designat iustitiae, qua instituenti erant & eam predicaturi. sic & lex in monte data fuit. CYRIL. Quod si libet interpretationem Apostolorum nominum scire, scito quod Petrus dicitur dissoluens vel agnoscens, Andreas decora potentia vel respondens, Iacobus auctus: supplantator doloris, Ioannes Domini gratia, Matthaeus donatus, Philippus os magnuum, vel officium lampadis, Bartholomaeus filius aquae suspendentis, Thomas abyssus vel geminus, Iacobus Alphaei supplantator gressu

nominauit. Simonem quem cognominauit Petrum, & Andream fratrem eius, Iacobum & Ioannem, Philippum & Bartholomaeum, Matthaeum & Thomam, Iacobum Alphaei, & Simonem qui vocatur zelotes, & Iudam Iacobi, & Iudam scarioth qui fuit proditor. Et descendens cum illis, stetit in loco campestri, & turba discipulorum eius & multitudo copiosa plebis ab omni Iudaea & Hierusalem, & Maritima, & Tyri, & Sydonis, qui venerant vt audirent eum, & sanarentur a languoribus suis. Et qui vexabantur a spiritibus immundis curabantur. Et omnis turba quaerebat eum tangere, quia virtus de illo exibat, & sanabat omnes. Et ipse eleuatis oculis in discipulos suos dicebat. Beati pauperes, quia vestrum est regnum Dei. Beati qui nunc esuritis, quia saturabimini. Beati qui nunc ficitis, quia ridebitis. Beati estis

comprehendi poterat. de quibus sequitur: Quia et Tyri & Sydonis. Quia quia ciuitates gentium sunt, consulte nominatum ponuntur. vt quanta sit fama virtusque Saluatoris intimeretur, quae exteras etiam ad sanitatem doctrinamque capefendam ciuitates accesserant. vnde sequitur: Quia qui venerant vt audirent eum. THEO. Hoc est ad animarum medelam, vt sanarentur a languoribus suis: hoc est ad medelam eorum corporum. CYRILLVS. Postquam autem Sacerdos publicauit Apostolos, plurima & ardua fecit miracula, vt qui conuenerant Iudaei & Gentiles, scirent eos decoratos esse a Christo dignitate Apostolorum, & quod ipse non erat sicut vnus aliorum hominum, magis autem Deus, vt verbum incarnatum. vnde sequitur. Quia et omnis turba quaerebat eum tangere, quia virtus de illo exibat, & sanabat omnes. Neque enim alienam virtutem accipiebat Christus, sed cum naturaliter esset Deus propria virtutem super infirmos emittens sanabat omnes. A M B R O S I V S. Aduerte autem omnia diligenter, quomodo & cum Apostolis ascendat ac descendat ad turbas, quomodo eum turba sequitur ad excelsa. denique vbi descendit, inuenit infirmos: in excelsis enim infirmi esse non possunt. B E D A. Raro hoc quoque vsipiam vel turbas Dominum ad altiora sequi, vel quempiam debilem inuenies in monte curari, sed exincta febre libidinum, accensaque scientiae luce, pedetentim quaequam ad culmen subire virtutum. Turba autem quae Dominum tangere potuit, spiritus illius virtute sanatur vt supra leprosus Domino tangente mundatur. Tactus ergo Saluatoris, opus est salutis, quem tangere est fideliter in eum credere. a quo tangi est eius munere sanari.

e ¶ CYRILLVS. Post Apostolorum ordinationem ad Euangelicam vitam nouitatem Saluator suos discipulos rectificauit. A M B R O. Diuinitatis autem prompturus oracula incipit esse sublimior, est in humili stabat: tamen oculos eleuauit. vnde dicitur: Quia ipse eleuatis oculis. Quia est leuare oculos, nisi interius lumen aperire? B E D A. Et quamuis generaliter omnibus loquatur, specialius tamen oculos in discipulos leuat. Sequitur enim. Quia in discipulos suos, vt his qui verbum intenta cordis aure percipiunt, latius saporis intimi lumen aperiat. A M B R O. Quatuor autem tantum beatitudines Lucas posuit, octo vero. Matthaeus. sed in istis octo illae sunt quatuor, & in istis quatuor illae octo. Hic enim quatuor velut virtutes amplexus est Cardinales, illae in illis octo mysticum ordinem referant: sicut enim spiritus nostrae octaua perfectio est, ita octaua summa virtutum est. Primam autem beatitudinem paupertatis vterque Euangelista posuit: ordine. n. prima est, & parens quaedam virtutum. quia qui contempserit facularia, ipse merebitur sempiterna. Nec potest quisquam meritum regni caelestis adipisci, quod mundi cupiditate post se emergendi non habet facultatem. vnde sequitur. Dicebat, Bti pauper. CYR. In euangelio quidem quod est semper Matthaei bti fieri dixit pauperes spiritu, vt intelligamus esse pauperes spiritu, habere intellectum modestum & quodammodo remissum. vnde dicit Saluator: Discite a me, quia mitis sum & humilis corde. Hic autem beatos asserit pauperes non addito spiritu, pauperes appellans diuitias contemneres. decebat enim vt cum pronuntiatur essent salutariter Euangelij dogma, me tem non gererent cupidam, sed proprium affectum haberent erga maiora. B A S I L. Non autem ois quem paupertas praeruit bti est, sed qui Christi praepceptum mundanis pulcrit opibus. Plures. n. pauperes sunt in substantia, auarissimi tamen secundum affectum quos non saluat paupertas, sed affectus damnat. Nihil. n. inuoluntarium beatificabile est, eo quod omnis virtus libero sequatur arbitrio.

Car. aur. S. Thom. V. Beatus

Beatus ergo pauper. quasi Christi discipulus qui p nobis paupertatem sustinuit. nam ipse Dns quodlibet opus impleuit. quod ad beatitudinem ducit se prabens exemplar discipulis. EVSEB. Sed cum caeleste regnum in multis gradibus bonorum consideret. primus gradus scandentium est eorum, qui diuino intuitu colunt paupertatem, tales autem fecit eos qui primofacti sunt eius discipuli. Ob hoc in eo rum persona dicit. Quia vestrum est regnum Dei. quasi demonstratiue hoc proferens ad presentes ad quos etiam oculos eleuauit. CHRYS. Postquam igitur ma datur paupertate colere, ea quae consequuntur inopiam coronat honoribus. Contingit autem paupertatem colentes necessarium incurrere defectum, & vix acquirere victum, iccirco non finit discipulos pusillanimes super hoc fieri dicens. Beati qui nunc esuritis. BEDA. i. beati qui castigatis corpus vestrum, & seruituti subiicitis qui in fame & siti verbo operam datis. quia caelestium tunc gaudiorum habebitis vbertate perfrui. GRE. Nissenus: Altius autem, sicut & m sensibilem escam diuertitur participantium appetitus ad comestibilem species, sic & in cibo anima, ab his quidem opinabile, ab his autem appetitur quod naturaliter est bonum. vnde hic & m Mattheum beatificatur, qui iustitiam loco cibi & potus reputat, no inquam particularem, sed vniuersalem virtutem quam qui esurit beatificandum dicit. BEDA. A peritissime nos instruens numquam nos satis iustos estimare debere: sed quotidianum iustitiae semper amare profectum, ad cuius perfectam futuritatem non in hoc saeculo: sed in futuro possumus peruenire Psalmista ostendit dicens: Satiabor cum manifestabitur gloria tua. vnde sequitur: Quia futurabimini. GRE. Nissenus. Auidis. n. iustitiae desideratorum copiam spondet. Nihil. n. eorum quae secundum voluntatem in vita quaeruntur fatiat inquirentes. Solum autem virtutis studium subssequitur praemium quod indeficiens gaudium infert animae. CYRILL. Consequitur autem inopiam non solum defectus rerum ad delectationes facientium, sed etiam depressus vultus propter mestitiam, vnde sequitur: Beati qui nunc fleris. Beatificat flentes no eos qui simpliciter ab oculis lachrymas emittunt. Commune. n. est hoc tam fidelibus q infidelibus siquid tristitiam accidat. Magis autem illos beatos asserit, qui leuem vitam: & implicitam carnalibus voluptatibus deditam vitam, refutantes de litias, & pene lachrymantes ppter odium mundanorum. CHRYS. Magnum quid vero secundum Deum tristitia est, & impetrat eam in salutem. vnde Paulus cum non haberet suos defectus se re, pro alienis lugebat. talis luctus e alacritatis materia. vnde sequitur: Quia ridebitis. Etenim si nihil profumus his pro quibus fleris: tamen proficimus nobismet ipsis. nam qui sic aliena desinet, multo magis non praeribit inflebiliter sua delicta. Magis autem nec facile labetur in scelus, non dissoluamur in hac breui vita, ne suspiremus in infinita. Non quaeramus delicias a quibus manat luctus & dolor nimius: sed tristitem tristitia quae germinat veniam. Est etiam dominum saepius reperire lugentem, ridentem nequaquam. BASI. Promittit autem flentibus risum, non quidem emittum per mandibulas sonum, sed meram & impermixtam cuiuslibet tristitiae alacritatem. BEDA. Qui ergo propter diuitias haereditarias Christi propter pane vitae aeternae, propter spem caelestium gaudiorum, fleris, esuriam, paupertatemque pati desiderat, beatus est. Multo autem beator qui has virtutes inter aduersa seruare non trepidat. vnde sequitur: Beati eri. cum vos ode. homines. Licet. n. homines odiant corde nephando, dilectum cor Christo laedere nequeunt. Sequitur: Et cum separa. vos. separant & a Synagoga expellant, Christus inuenit & confirmat. Sequitur: Et exprobrauerint. exprobrent nomen crucifixi. Ipse commortuos sibi correpsit, & confedere facit in caelestibus. Sequitur: Et eiecit. no. vestrum tanquam malum. ubi nomen Christianorum significat quo a Gentilibus Iudaeisque, saepissime quantum ad ipsos memorie abrasum & ab hominibus est abiectum: nulla existente causa odij, nisi propter filium hominis, qui. credentes nomen Christi, suum cognomen facere voluerunt. Docet ergo eos ab hominibus infedandos, sed vltra homines esse beandos. vnde sequitur: Gau. in. ill. die & exul. ec. n. mer. ve. multa est in caelo. CHRYS. Multum & paucum mensuratur dignitate preferentis. Queraus igitur, quis multam promissit mercedem? siquidem Propheta vel Apostolus velut homo paucum esse multum existimauit, nunc autem Dominus qui possidet perennes thesauros, opes quae quemlibet intellectum transcendunt multam pollicitus est mercedem. BASILIUS. Rursum, magnum aliquando absolutam habet

intentionem, sicut magnum est caelum & magna est terra: aliquando vero ad aliquid habet relationem, vt magnus equus & bos in comparatione iunilium, sic arbitror multam fore mercedem repositam patientibus opprobria propter Christum, non tanquam comparatam ad ea quae penes nos sunt, sed in se multam existentem, & tanquam a Deo donata. DAM. Illa etiam quae mensurari vel numerari possunt, terminate in geruntur. quod autem ex quadam excellentia omnem transcendit mensuram, & numerum, indeterminate dicitur magnum & multum: puta quado dicimus multam esse Dei misericordiam. EVSEB. Deinde muniens discipulos ad pugnam aduersariorum quam passuri erant per totum orbem praedicantes subdit: Secundum haec enim faciebant Prophetas patres eorum. AMBRO. Quia Prophetas Iudaei vsque ad mortem corporis persecuti sunt. BEDA. Quia vera dicentes solent persecutionem pati, nec tamen ideo Prophetas antiqui timore persecutionis a veritatis praedicatione defecerunt. EVSE. Hoc autem dicebat muniens discipulos ad pugnam aduersariorum praedicantes per totum orbem. AMBRO. In hoc ergo addidit: Beati pauperes. habes temperantiam quae te a peccato abstinere, saeculum calcare, illecebrosam non querit. Beati qui esuritis. habes iustitiam. qui enim esurire: esurienti compatitur, compatiendo largitur, largiendo fit iustus, quia iustitia eius manet in aeternum. Beati qui nunc fleris. habes prudentiam, cuius est flere quotidiana, & ea quae aeterna sunt quaerere. Beati eritis cum vos oderint homines. habes fortitudinem, sed eam quae non odium meretur ex crimine: sed perfectionem patitur ex fide. Sic enim ad passionis peruenitur coronam, si gratiam hominum negligas, diuinam se quaeris. ergo temperantia cordis habet munditiam, iustitia misericordiam, pacem prudentiam, mansuetudinem fortitudo. Conne-xae sibi sunt & concatenatae virtutes, vt qui vnam habet, plures habere videatur. & sanctis vna competit virtus: sed eius quae fuerit vberior, vberius est praemium. Quanta hospitalitas in Abraham? quanta humilitas? sed quia fide praestitit, fidei praeter ceteris meruit principatum. Ergo vnicuique plura praemia, quia plura in incentiua virtutum: sed quo in aliquo merito copiosus, hoc etiam in praemio redundantius.

CHRYS. Pradictio, quae paupertas per Deum ca sit cuiuslibet boni, & quae esurire & flere non vacabit mercede scilicet, transfert ser monem ad opposita, & innuit ipsa damnationis & supplicij fore materia. vnde dicitur: Verum tamen, vobis diuitibus qui ha. confo. vestram. CYRILL. Haec. n. dictio vobis, semper in scripturis dicitur his, qui non possunt euadere a futuro supplicio. AMBRO. Licet autem pecuniarijs copijs multa sunt lenocinia delictorum, pleraque tamen in incentiua virtutum. quae virtus subsidia non requirat, & commendatior sit collatio pauperis, qui diuitis liberalitas, in no eos qui habent diuitias: sed eos qui vti his nascantur: scilicet caelestis auctoritate condentat. Nam vt ille pauper laudabilior est qui pro largitur affectu, ita criminiosior diues est, qui de eo referre gratiam Deo debuit quod accepit, nec censum ad communem vsum datum sine vsu abscondere. Non census igitur, sed affectus in crimine est. Et quamquam nulla poena grauior sit quam successorum profutura compendij anxio timore seruare, tamen quae auaritia desideria congerendi quadam voluptate pascuntur, qui consolationem vitae praesentis habuerunt remunerationem perpetua perdidit. Possimus tamen hic diuitem intelligere populum Iudaeorum, vel Haereticos vel certe Phariseos, qui vbertate verborum & quoda ambitiose facundie patrimonio delectati, simplicitate vere fidei supergressi thesauros inutiles condiderunt. Sequitur: Vt ve. qui factu. estis, quia esurietis. BEDA. Diues ille purpuratus factura batur, epulans quotidie splendide: sed diru velt sustinebat esurietis, quae de Lazari quem despexerat digito guttam aquae quaebebat. BASI. Quod autem necessaria sit abstinentia: ro palam est ex eo quae Aplos eam inter fructus spiritus enumerauit. Subiectio. n. corporis per nihil aliud sic obtinet, sicut per abstinentiam, quae sicut quoda freno docet compescere iuuentutis feruorem. Est igitur abstinentia intereptio criminis, amotio passionum, vite spiritalis initium, obtundens in se illecebrarum aculeum. Ne autem coincidentia fiat cum inimicis Dei, decet accipi quodlibet cum exigit tempus, ad ostendendum quod mundis oia munda. Procedendo quidem ad necessaria vitam, abstinendo autem omnino ab his quae faciunt ad voluptatem. Artamen nec eadem horam sibi cunctis facere possibile, nec modum nec mensuram. Sit aut communis intentio non expectare replecionem. Replere naque ventrem, ipsum quoque corp

inutile facit erga proprias operationes, somnolentum & ad nocua menta dispositum. BEDA. aliter. Si beati sunt illi qui iustitiae semper esurunt opera, infelices econtra, estimandi sunt, qui sibi in desiderijs placentes nullam veri boni famem patiuntur. Sequitur: Vt ve. qui ride. nunc, quia luge. & flebitis. BASI. Cum Dns ridentes nunc arguat, palam est quod numquam erit fidelis tempus risus, & praecipue in tanta multitudine eorum, qui in peccato moriuntur, pro quibus oportet lugere: superfluum autem risus est immoderate signum & effrenis animae motus, sed vsque ad vultus iucunditatem exprimere passionem animae non dedecet. CHRYS. Dic autem mihi cur concuteris & desitui qui debes assistere terribili iudicio, & ponere rationem de oibus sic operatis? BEDA. Quia vero ipsa peccati nutritrix adulatio, sicut oleum flammis, sic in culpa ardentibus solita est ministrare fomentum, subdit: Vt ve. cum be. vo. om. homines. CHRYSO. Non autem contrarium est quod hic dicitur est quod alibi Dominus dicit: Luceat lux vestra coram hominibus, vt. manifestem bene agere ad gloriam Dei non ad propriam. Pernicio sum. n. quid est inanis gloria, & inde sumit ortum iniquitas atque desperatio, & mater malorum auaritia. quae si viam quaeris diuertens ab hoc, dirigas aspectum semper ad Deum, & esto contentus ea quae apud eum est gloria. nam si in qualibet facultate doctiores eligere oportet in arbitros, quomodo virtutis experimentum pluribus credis? non autem illi qui pra omnibus eam nouit & dare & coronare potest, a quo si gloriam cupis, vita laudae humanam. De nullo. n. alio magis consueuimus admirari quam de respiciente gloriam. quod si nos multo magis Dominus omnium. Deinde illud confides, quod hominum gloria celeriter deficit, quae per cursum temporis obliuioni traduntur. Sequitur: Secundum haec facie. Prophe. pa. eorum. BEDA. Pseudoprophetae significantur, eo quod ad captandum vulgi fauorem futura praeloqui conentur. Itaque Dns in monte beatitudinis solummodo proborum, in campo vero etiam vobis describit reproborum, quia rudes adhuc auditores necesse est terroribus ad bona compelli, perfectos autem satis est praemijs inuitari. AMBRO. Et attende quod Mattheus praemijs ad virtutem & fidem populos prouocauit, hic autem etiam a criminibus atque peccatis futurorum suppliciorum denuntiatione deterruit.

CHRYSO. Quia dixerat supra quid ab inimicis pati possent, nunc qualiter cum eisdem inimicis agere debeant ostendit dicens: Sed vobis qui auditis. AMBRO. Non ociose plurimorum factorum caelestium enumeratione progressus, ad hunc locum serarius venit, vt populus diuini miraculis roboratus vltra legis tramitem virtutum vestigijs progredi edoceret. Deniq; inter tria maxima, spem, fidem, & charitatem, maior est charitas quae ordinatur, cum dicitur: Diligite inimicos vestros. BASI. Inimici quidem proprium est obesse & insidari. Omnis igitur qui qualitercuque nocet alicui, dicitur inimicus. CYRILL. Conueniens autem erat huiusmodi conuersatio doctoribus sanctis qui praedicaturi erant vbi que terrarum salutarem sermonem, quos si contingeret velle recipere de persequentibus vindictam omisissent eos ad cognitionem veritatis vocare. CHRYS. Non autem dicit: Ne odio habeas, sed Diligas. neque simpliciter mandauit diligere: sed etiam benefacere. vnde sequitur: Benefa. his qui ode. vos. BASI. Verum, quia homo ex corpore consistit & anima, secundum animam quidem beneficiamus huiusmodi arguentes & conuolentes eos, & omnino ad conuersionem manducentes, & m corpus autem beneficiamus eis in necessarijs victui. Sequitur: Benedicite maledicentibus vobis. CHRYS. Qui. n. percutiunt proprias animas, digni sunt lachrymis, & fletibus non maledictionibus. Nihil enim m deestabilibus est anima maledicta, nec immundius lingua quae maledictiones offert. Homo es, aspiciunt venena non euomas, nec veraris in beluam. Est tibi datum os, non vt mordeas, sed vt aliorum vulneca sanes. Inimicos autem mandauit nobis annuere gratia amicomum. non quorocunq; sed praecipuo rum pro quibus orare solemus. vnde sequitur: Orate pro persequentibus vos. Ple. riq; autem econtra procubentes, & fronte super terram decubientes, & manus expadentes, non p suis criminibus orant Deum, sed aduersus inimicos, quod nihil aliud est q seipsum transfodere. Cum qui phibuit contra inimicos orare praeris vt te maledicentibus inimicis exaudiat, quoa possibile est audiri q non pronocet exauditorium verberando inimicum cora rege, & si non manibus verbis tui. Quid facis homo? itas vt venia impetres peccatorum, & imple os amaritudine. Mitigationum est tps orationis & gemitus, non furoris.

Sed merito mouetur quod, quoniam in Prophetis inueniuntur multae imprecationes aduersus inimicos? Vbi videndum est, quia Propheta per imprecationem quid esset futurum cecinerunt, non optantis voto, sed spiritu prauidentis. CYRILL. Verus autem lex mandabat non offendere alios, vel si prius fuerimus laesi: non aufert tibi vestimentum, etiam tunicam noli prohibere. Omni autem petenti te retribue, & qui aufert quae tua sunt, ne repetas. Et prout vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis similiter. vltra pportiones laedentium iras protendere: sed perfectio legis in Christo est, & in suis madatis. vnde sequitur: Et qui te percutit in maxilla, praebet ei & alteram. CYRILL. Nam & medici cum calcantur tibi ab insanis, tunc maxime miserentur eis, & accingunt se ad eorum remedia. Tu quoque similem habeas coniecturam erga persequentem. Ipsi naq; sunt qui pcipue infirmantur. nec prius desitimus q totam amaritudinem euomuerunt, tunc vberes gratias ager tibi, & ipse Deus te coronabit, eo quod fratrem tuum in pessima aegritudine liberaisti. BEDA: Feret autem cuncti contra hoc madatum procedimus, & pferim potentes vel principes, non solum si passi fuerint contumelias, sed etiam praestita eis non sit reuerentia aduersarios reputantes, quicunq; eos minus reueriti sunt q se reputauerint dignos. Est autem magna infamia principis esse proptum ad vindictam, nam & qualiter alium docebit nil mali pro malo rependere, qui nocenti retribuere fatagit? CYRILL. Vult autem Dominus insuper esse contemptorem rerum. vnde sequitur: Et ab eo, qui aufert tibi vestimentum, etiam tunicam noli prohibere. Hae est enim virtus animae quae omnino auersa est a passione cupiditatis diuitiarum. Decet. n. eum qui pius est, & obliuisci malorum, vt & ea quibus charos amicos iuuamus, persequentibus conferamus. CHRYSO. Non autem dixit. Fer humiliter iniuriantis impetum, sed procedas per sapientiam, & vterius te disponas ad patiendum quae ille cupiat facere, superans insolentiam eius vbertate prudenti, vt habito pudore in excellenti patientia tua discedat. Sed dicit aliquid: Quomodo potest hoc fieri cum videris Deum factum hominem, tot passum pro te, adhuc quaeris & dubitas, quomodo possibile sit nequitijs ignoscere conuersorum, quis tale passus est quae Dominus tuus dum ligaretur flagellaretur, sputa perferens, mortem patientis? vnde sequitur: Omni autem petenti te tribue. AVGVSTINVS. De Lib. i. c. 40.

De Ser. Do. Non dicit omnia petenti, sed vt id des quod iuste & honeste potes, i. quod nec tibi nec alteri nocet quantum sciri a te credi ab homine potest, & cui iuste negaueris quod petit, iudicanda est iustitia, & aliquando melius aliquid tribues, cum petentem iniusta correxeris. CHRYSOSTOMVS. In hoc tamen peccamus non modicum, non solum non dando petentibus, sed & eos increpando. Cur inquit non laboras? cur ociosus aliter dic mihi, & tu laborando possides, sed etiam laboras, ad hoc laboras vt vituperes alium. propter vnicum panem & tunicam, appellas cupidum: nihil tribuis, ne conuities. Cur nec tu miseris, & volentibus dissuades? Si cunctis indifferenter erogaueris, semper miseremur. Quia enim Abraham cunctos recipiebat, & recepit & Angelos. Nam est homicida sit & praedo, nonne tibi dignus videtur panis habendi? Non igitur simus seueri aliorum censores, ne nos quoque exquirit iudicemur. Sequitur: Et qui aufert quae tua sunt, ne repetas. CHRYSOSTOMVS. A Deo percipimus omnia, quod autem dicimus meum & tuum, nuda tantum sunt verba. si namque domum tuam asseris, emisisti verbum carens substantia rei. nam & aer & solum & caementum creatoris sunt. Tu etiam ipse qui domum construxisti, sed etiam tuus sit vsus dubitatur, non solum propter mortem: sed etiam propter rerum euentus, anima tua non possidet a te; & quo pacto tua reputabuntur opes? Vult autem Deus tua fore, quae tibi pro fratribus credita sunt. sicut autem tua, si pro alijs dispensaueris. Si vero tibi affluenter expenderis, quae sunt tua iam facta sunt aliena. Sed propter nefandam opum cupidinem homines in curijs conixantur, contra quod Christus ait: Et qui aufert quae tua sunt, ne repetas. AVGVSTINVS. De Lib. i. c. 26.

Sermo. Domini. Quod de veste, domo, fundo, iumento, & generaliter omni pecunia dicit. Non autem Christianum oportet sic possidere seruum quomodo equum aut argentum. seruus si honestus a te regetur, quam ab illo qui eum tibi cupit auferre: nescio, vtrum quisquam dicere audeat eum debere contemni. CHRYSO. Est autem nobis insita lex naturalis per quam de noscimus quid sit virtus & vitium. vnde sequitur: Et prout vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis sicut. Non ait. Quae quaeque vultis vt faciant, nec vos faciatis. Cum enim duae sint viae quae ducunt ad virtutem, scilicet abstinentia mali, & operatio boni, hanc ponit per istam & per illam significans. & siquid dixerit: Caten. Aur. S. Tho. V 3 Vt

mod. i. c. i. v. 201

mod. i. c. i. v. 201

mod. i. c. i. v. 201

Vt fecis homines, diligite bestias, effert mandatum difficile. si vero homines diligere iussit, ad quod naturalis monitio est, quam difficultatem res continet, quam Leones & Lupi seruant: in quibus naturalis cognatio amicitiam cogit? Ostendit igitur, quod Christus nihil statuit nostram transcendens naturam, sed quod dudum inseruit conscientie nostrae, docet ut propria voluntas pro lege sit tibi, vt si vis bene tibi, bene facias alij, si vis vt alius tui misereatur, proximi miserere.

h CHRYSO. Dixerat dominus diligendos esse inimicos, ne autem putares hyperbolice esse dictum, estimans solum ad terrorem eis dici, adicit rationem dicens: Et si diligitis eos qui vos diligunt, qui vobis est gratia? plures quidem causas sunt, quae dilectiones con-

stituunt. Dilectio vero spiritualis vniuersas praecellit. nihil enim terrenum cum parit, non vtilitas, non beneficium, non natura, non tempus, sed de caelo descendit. Quid autem miraris si non indiget beneficio vt consistat, quando nec ex casu malorum peruertitur. pater quidem passus iniurias, rumpit foedus amoris. coniunx post iurgia virum relinquit. filius si longaeum videat patrem, grauat. at Paulus ibat ad lapidantes, benefactoris eis Moyses lapidatur a Iudaeis, & orat pro eis. Veneremur itaque spirituales amicitias, quia sunt insolubiles. vnde arguens volentes pigrescere, subdit: Nam & peccatores diligentes se diligunt. quasi dicat. Quia volo vos his amplius aliquid possidere, non moneo solum amicos diligere, sed etiam inimicos. Beneficientibus etiam benefacere commune est omnibus. Ostendit autem se parum plus perere quam sit moris peccatorum qui benefaciunt amicis. vnde sequitur: Et si benefacitis his qui vobis est gratia? si quidem & peccato. hoc faciunt. B E D A. Non solum autem dilectionem vel beneficium peccatorum quasi in fructu suam redarguit, sed etiam mutuum. vnde sequitur: Et si mutuum dederitis his a quibus speratis recipere, quae gratia est vobis? Nam & peccatores peccatoribus fenerantur, id est mutuant vt recipient aequalia. A M B R O S I V S. In tres autem partes Philosophia, sibi videtur diuisisse iustitiam: vnam in Deum quae pietas vocatur, alteram in parentes vel reliquum genus humanum, tertiam in mortuos vt his exequiarum iura soluantur. at Dominus legis oraculum ac Prophetiae fastidium supergressus in eos quoque qui laeserunt, pietatis correxerit officium, cum subdit: Verumtamen diligite inimicos vestros. CHRYSO. In quo plus tibi quam illi conferes. ille enim diligitur a conferuo, tu vero efficiaris similis Deo. est autem maxima virtutis quando nocere volentes beneficijs complectimur. vnde subditur: Et benefacite. sicut enim fornacem succensam aqua proiecta extinguit, sic iram ratio cum lenitate. quod enim est aqua igni, hoc est ira humilitas, & mansuetudo. Et sicut non extinguitur ignis per ignem, sic nec ira per iram mitigatur. G R E G O R I V S. Nissenus: Debet autem homo vitare damnosam sollicitudinem, ne quae rat ab inope diuitiarum augmenta eris & auri metallorum sterilitatem exigens fructum. vnde subdit: Et mutuum date nihil inde sperantes. Malignam feneratorum exco-

gitationem si quis appellet furtum & homicidium, non peccabit. nam quid refert suffosso pariete quemquam erepta possidere, ac feneratorum necessitate possidere illicita. B A S I L I V S. Talis autem auaritia species, Graece τοκος, id est partus, Latine foenus, quasi foetus propter mali fecunditatem, vt arbitror, appellatur. Aut fortasse partus dicitur propter partus dolores, quos animis eorum, qui mutuo ad vsuram acceperunt, inducere solet. Animalia temporis progressu nascuntur, adolefcunt, & pariunt; At foenus statim cum oritur parere incipit. Animalia quae citius pariunt, citius parere cessant: Sed auarorum pecunia, simul cum omni tempore adaugetur. Animalia vbi parendi vim ad sobolem suam transtulerunt, ipsa parere cessant. At feneratorum pecunia & nouas pariunt, & veteres renouant. Nullus itaque mortiferam hanc bestiam attentet. Sed magna, inquis, o pauper, necessitas & vtilitas est, vt mutuum sumam. Et quanam haec est vtilitas? Rursum veniet tibi paupertas, & eadem cum accessione necessitas. Meditare iam vnde restitutas, abunde tibi pecuniae intantum multiplicabuntur, vt & sufficiant ad vsus neces-

fratrem, & ad restitutionem. Verum ais: Quomodo igitur te enutriam nisi foenus accipiam? Mille sunt vicius parandi sceleris, manus habes, labora, serui, tandem mendica omnia tibi tollent. rabilia sunt, quam pecuniam ad vsuram sumere. Ceterum diues ait: Quale illud est mutuum cui nulla retributionis spes adiuncta est? Considera vim dicti, & legislatoris admirabilis humanitatem. Cum pauperi dare voles propter Dominum, idem & donum est, & mutuum donum quidem, quia non speras receptionem, mutuum vero propter Domini magnificentiam, qui paucis per pauperem acceptis, magna pro ipso reddet. Vnde sequitur: Et erit merces vestra multa. Non vis vniuersorum Dominum obnoxium tibi ipsi habere ad

perfoluendum? Aut si quis in vrbe diues pro alio exoluturum, sicut iustitiam ipsius accipies, Deum autem pro pauperibus perfoluere non admittes? CHRYSO. Attende mutui naturam mirabilem, alius recipit, & alius obligat se pro debitis centuplum in praesenti reddens, in futuro vero vitam aeternam. A M B R O S I V S. Quanta misericordiae merces qui filijs diuinae misericordiae asciscitur? Sequitur enim: Et eritis filij altissimi. sequere igitur misericordiam, vt merearis gratiam. Iatepater benignitas Dei, super ingratos pluit, malis foecunda non negat terra prouentus. Sequitur: Quia ipse benignus est super ingratos & malos. B E D A. Vel temporalia bona largiendo, vel caelestia dona singulari gratia inspirando. C Y R I L L V S. Magnum est ergo preconium pietatis. reddit enim haec virtus nos Deo conformes, & quasi quadam signa sublimis naturae nostris imprimat animabus. vnde sequitur: Estote ergo misericordes sicut & pater vester misericors est. A T H A N A S I V S. Vt scilicet, aspicientes beneficia eius, bona quae facimus non hominum, sed eius intuitu faciamus, quatenus, a Deo non ab hominibus praemia consequamur.

AMBROSIVS. Addidit Dominus non temere iudicandum, ne cui concius ipse delicti in alterum cogaris ferre sententiam. vnde dicit: Nolite iudicare. CHRYSO. Non iudices praecedentes te, id est qui discipulus es, magistrum, peccator, innocenter, quos non oportet increpare sed monere, & charitativae corrigere. nec etiam iudicandum est in incertis, & qualibuscumque quae nec similitudinem habent peccati, aut quae non sunt grauius prohibita. C Y R I L L V S. Sedat ergo hic pestum passionem nostrarum conscientiarum contemptus principum. quamuis enim deceat aliquos se circumspicere & secundum Deum conuersari, hoc non faciunt. sed examinant aut aliena. Etsi videant aliquos infirmari, tanquam propriarum passionum oblitij faciunt hoc detractionis materiam. CHRYSO. Nec facile reperies quemquam neque patremfamilias neque claustralem expertem huius erroris. Sunt autem & haec diabolicae tentationis insidiae: na qui se uere discunt aliena: numquam propriorum reatuum merebitur veniam. vnde sequitur: Et non iudicabimini. Sicut enim pius & mitis reprimat peccatorum timorem, sic Seuerus & Dirus adicit criminibus proprijs. G R E G O R I V S. Nissenus: Non igitur cum acrimonia praecipit in seruos sententiam, ne similia patiamini: vocat enim iudicium asperiores damnationem. vnde sequitur: Nolite condemnare & non condemnabimini. Non enim iudicium cum venia prohibet. B E D A. Breui autem sententia cuncta quae de conuersando cum inimicis mandauerat, comprehendendo concludit dicens. Dimitte & dimitte tibi vobis. Date & dabitur vobis. Vbi dimittere nos iniurias & dare beneficia iubet, vt & nobis peccata dimittentur & vita detur aeterna. C Y R I L L V S. Quod autem ampliori manu recompen-

sationem accipiemus a Deo qui largitus donat diligentibus eum ostendit subdens: Mensuram bonam & confertam & coagitatam, & superfluentem dabunt in sinum vestrum. T H E O. quasi dicat. Sicut si farina sine paritate mensurare velles conferres eam, coagitates, & superflunderes abunde: sic Dominus mensuram magnam, & superfluentem dabit in sinum vestrum.

AVG. De Quae. Euang. Dicit autem: Dabunt, quia per illorum merita quibus vel calicem aquae frigidae in nomine discipuli dederunt, mercedem caeleste recipere merebuntur. Sequitur: Eadem quip. men. qua men. fue. re. vobis. B A S I L I V S. Quae enim mensura vnusquisque vestrum mensurat in bene operando aut peccando, eadem vel praemia vel poenas feret. T H E O. Interrogabit autem fortassis aliquis subditus: Si enim superfluent redditur, quomodo eadem est mensura? Ad quod dicitur: In tanta mensura remetietur vobis, sed in eadem. Qui enim benefecit, bene fiet ei, quod est remetiri eadem mensura. Sed superfluentem mensuram dicit, quia milles beneficii ei sic & iudicando. Qui enim iudicat, & deinde iudicatur, accipit eandem mensuram. secundum vero quod ad plus diiudicatur, quia sibi similem iudicatur, secundum hoc superfluentem est mensura. C Y R I L L V S. Hoc autem soluit Apostolus dicens: Qui parte seminatur, hoc est modice & manu tenaci, parce & metet, hoc est non copiose, & qui seminatur in benedictionibus in benedictionibus metet, hoc est copiose. Si quis autem non habet si non faciet, non delinquit, in eo enim quod habet acceptatur non in eo quo caret. C Y R I L L V S. Addidit Dominus praedictis parabolam valde necessariam. vnde dicitur: Dicebat autem illis & similitud. Erant enim eius discipuli futuri mundi Doctores, vnde docebat eos scire viam conuersionis honestae quasi illustratam mentem habentes diuino fulgore, ne caeci caecos ducerent. & ideo subdit: Numquid potest caecus caecum ducere? Nonne ambo in foueam cadunt? Etsi contingat aliquos hoc attingere, vt aequalem virtutem docentium virtute possideant sistant in mensura docentium, & illorum sequantur vestigia. vnde sequitur: Non est discipulus supra magistrum perfectus autem omnis erit: scilicet discipulus, si sit sicut magister eius. Vnde & Paulus dicit: Imitatores mei estote sicut & ego Christi, Christo ergo non iudicante cur tu iudicas? neque enim venit iudicare mundum, sed misereri. T H E O. Vel aliter: Si tu alium iudicas, & ipse in eisdem peccas, nonne assimilaris caeco caecum ducenti: quomodo enim ille a te ducetur ad bonum, cum & tu peccas? Non est enim discipulus supra magistrum. Si igitur tu peccas qui te magistrum, & ductorem putas, vbi erit qui a te disciplinatur & ducitur? Perfectus enim erit discipulus si sit sicut magister eius. B E D A. Vel sensus huius sententiae pendet ex superioribus, vbi danda elemosyna & iniuria dimittenda praecipitur. Si te inquit ira contra violentum, & contra petentem auaritia caecauerit, nunquid tu mente vitata vitium eius curare poteris? Si etiam magister Christus, qui quasi Deus potuit suas vicici iniurias, maluit persecutores patiendo reddere mitiores, eadem necesse est, quod discipuli qui puri homines sunt regulam perfectionis sequantur. A V G. De Quae. Euang. Vel quod dicit. Numquid potest caecus caecum ducere? ideo iunxit, vt non sperarent a leuitis se accepturos mensuram illam de qua dixit. Dabunt in sinum vestrum. quoniam decimas dabat eis quos caecos dixit, quia Euangelium non tenerent, vt illam remunerationem per discipulos Domini potius plebs inciperet iam sperare quos imitatores suos volens ostendere addidit: Non est discipulus supra magistrum. T H E O P H I L A. Inducit autem Dominus, & aliam parabolam de eodem subdens: Quid autem vides festucam, id est modicum criminis in oculo fratris tui? Trabem autem quae in oculo tuo est & c. i. peccatum tuum maximum non consideras? B E D A. Hoc autem ad superiore sensum respicit, vbi caecum a caeco ducit, id est peccantem a peccatore castigari non posse praemonuit. vnde dicitur: Aut quomodo potes dicere fratri tuo: Frater sine eiicium festucam de oculo tuo, ipse in oculo tuo trabem non vides? C Y R I L L V S. Quasi dicat. Qui grauius obnoxius est peccatis quae trabem vocat, qualiter damnatum qui pauca vel quandoque nil mali commisit? hoc enim festuca significat. T H E O. Conuenit autem hoc omnibus & maxime doctoribus, qui subditorum cum minima peccata puniant, propria impunita relinquunt propter hoc eos Dominus hypocritas vocat, qui ex hoc aliorum peccata iudicant vt iusti videantur. vnde sequitur: Hypocrita eiice primum trabem de oculo tuo, & tunc perspicies vt educas festucam de oculo fratris tui.

AVG. De Quae. Euang. Dicit autem: Dabunt, quia per illorum merita quibus vel calicem aquae frigidae in nomine discipuli dederunt, mercedem caeleste recipere merebuntur. Sequitur: Eadem quip. men. qua men. fue. re. vobis. B A S I L I V S. Quae enim mensura vnusquisque vestrum mensurat in bene operando aut peccando, eadem vel praemia vel poenas feret. T H E O. Interrogabit autem fortassis aliquis subditus: Si enim superfluent redditur, quomodo eadem est mensura? Ad quod dicitur: In tanta mensura remetietur vobis, sed in eadem. Qui enim benefecit, bene fiet ei, quod est remetiri eadem mensura. Sed superfluentem mensuram dicit, quia milles beneficii ei sic & iudicando. Qui enim iudicat, & deinde iudicatur, accipit eandem mensuram. secundum vero quod ad plus diiudicatur, quia sibi similem iudicatur, secundum hoc superfluentem est mensura. C Y R I L L V S. Hoc autem soluit Apostolus dicens: Qui parte seminatur, hoc est modice & manu tenaci, parce & metet, hoc est non copiose, & qui seminatur in benedictionibus in benedictionibus metet, hoc est copiose. Si quis autem non habet si non faciet, non delinquit, in eo enim quod habet acceptatur non in eo quo caret. C Y R I L L V S. Addidit Dominus praedictis parabolam valde necessariam. vnde dicitur: Dicebat autem illis & similitud. Erant enim eius discipuli futuri mundi Doctores, vnde docebat eos scire viam conuersionis honestae quasi illustratam mentem habentes diuino fulgore, ne caeci caecos ducerent. & ideo subdit: Numquid potest caecus caecum ducere? Nonne ambo in foueam cadunt? Etsi contingat aliquos hoc attingere, vt aequalem virtutem docentium virtute possideant sistant in mensura docentium, & illorum sequantur vestigia. vnde sequitur: Non est discipulus supra magistrum perfectus autem omnis erit: scilicet discipulus, si sit sicut magister eius. Vnde & Paulus dicit: Imitatores mei estote sicut & ego Christi, Christo ergo non iudicante cur tu iudicas? neque enim venit iudicare mundum, sed misereri. T H E O. Vel aliter: Si tu alium iudicas, & ipse in eisdem peccas, nonne assimilaris caeco caecum ducenti: quomodo enim ille a te ducetur ad bonum, cum & tu peccas? Non est enim discipulus supra magistrum. Si igitur tu peccas qui te magistrum, & ductorem putas, vbi erit qui a te disciplinatur & ducitur? Perfectus enim erit discipulus si sit sicut magister eius. B E D A. Vel sensus huius sententiae pendet ex superioribus, vbi danda elemosyna & iniuria dimittenda praecipitur. Si te inquit ira contra violentum, & contra petentem auaritia caecauerit, nunquid tu mente vitata vitium eius curare poteris? Si etiam magister Christus, qui quasi Deus potuit suas vicici iniurias, maluit persecutores patiendo reddere mitiores, eadem necesse est, quod discipuli qui puri homines sunt regulam perfectionis sequantur. A V G. De Quae. Euang. Vel quod dicit. Numquid potest caecus caecum ducere? ideo iunxit, vt non sperarent a leuitis se accepturos mensuram illam de qua dixit. Dabunt in sinum vestrum. quoniam decimas dabat eis quos caecos dixit, quia Euangelium non tenerent, vt illam remunerationem per discipulos Domini potius plebs inciperet iam sperare quos imitatores suos volens ostendere addidit: Non est discipulus supra magistrum. T H E O P H I L A. Inducit autem Dominus, & aliam parabolam de eodem subdens: Quid autem vides festucam, id est modicum criminis in oculo fratris tui? Trabem autem quae in oculo tuo est & c. i. peccatum tuum maximum non consideras? B E D A. Hoc autem ad superiore sensum respicit, vbi caecum a caeco ducit, id est peccantem a peccatore castigari non posse praemonuit. vnde dicitur: Aut quomodo potes dicere fratri tuo: Frater sine eiicium festucam de oculo tuo, ipse in oculo tuo trabem non vides? C Y R I L L V S. Quasi dicat. Qui grauius obnoxius est peccatis quae trabem vocat, qualiter damnatum qui pauca vel quandoque nil mali commisit? hoc enim festuca significat. T H E O. Conuenit autem hoc omnibus & maxime doctoribus, qui subditorum cum minima peccata puniant, propria impunita relinquunt propter hoc eos Dominus hypocritas vocat, qui ex hoc aliorum peccata iudicant vt iusti videantur. vnde sequitur: Hypocrita eiice primum trabem de oculo tuo, & tunc perspicies vt educas festucam de oculo fratris tui.

K Dicebat autem illis & similitudinem: Numquid potest caecus caecum ducere? Nonne ambo in foueam cadunt? Non est discipulus supra magistrum: perfectus autem ois erit, si sit sicut magister eius. Quid autem vides festucam in oculo fratris tui, trabem autem quae in oculo tuo est non consideras? Aut quo potes dicere fratri tuo. Frater, sine eiicium festucam de oculo tuo, ipse in oculo tuo trabem non vides? Hypocrita eiicice primum trabem de oculo tuo,

se bonum fingat hypocrita, non est bonus qui facit opera mala, est repraesentat infontem, non ideo malus est qui facit, opera bona. T Y T V S. Hoc autem audiens, non sumas inde tibi fauorem inertiae. naturaliter enim arbor mouetur, tu vero libero arbitrio fingeris. & omnis arbor sterilis ad aliquid ordinata est, tu vero factus es ad opera virtutum. I S I D O R V S. Abbas: Non ergo poenitentiam, sed pertinaciam mali excludit: cum enim mala sit non potest fructus bonos producere, in virtutem vero conuersa fructificat. Quod autem est arboribus natura, hoc est nobis affectio. & si ergo arbor mala non potest fructum bonum producere, poterit tamen. CHRYSOSTOMVS. Quamuis autem fructus causetur ex arbore: facit tamen notitiam arboris eo quod arboris distinctio per fructum apparet. vnde sequitur. Vna: quaeque enim arbor de fructu suo cognoscitur. C Y R I L L V S. Sed & vita morum vniuscuiusque erit significatiua, neque enim extrinsecis ornamentis & fictis humilitatibus, vere sollicitatis apprehenditur decor, sed & ex his quae aliquis operatur, cuius rei exemplum ponens subdit: Neque enim de spinis colligunt ficus. A M B R O S I V S. In spinis illius mundi ficus illa reperiri non potest, quae fecundis fructibus melior est, bene spes ei resurrectionis aptatur. Vel quia vt legitur: Ficus dederunt grossos suos, quod immaturus & caducus, & inutilis in synagoga fructus ante praecessit, vel quia immatura nostra vita est in corpore, matura in resurrectione: & ideo procul a nobis debemus seculares sollicitudines abdicare quae mordent animum, mentemque adurunt, vt maturos fructus culturae diligentis possimus adipisci. hoc ergo ad mundum & resurrectionem, alterum ad animam & corpus refertur cum subditur. Neque de rubo vindemiant vnam. vnde quia nemo peccatis fructum acquirit animae suae, quae sicut vna proxima terris corrumpitur, in superioribus maturatur, vel quia nemo potest damnationem carnis euadere, nisi quem Christus redemerit, qui sicut vna pependit in ligno. B E D A. Vel spinas & rubum saeculi curas & punctiones, puto esse vitiorum, ficus vero & vnam dulcedinem nouae conuersionis & feruorem dilectionis. non autem de spinis ficus, neque vna de rubo colligitur quia mens adhuc veteris hominis consuetudine depressa simile potest: sed fructus noui hominis ferre non potest. Sed sciendum, quod sicut ferax palmas saepe inuolutus recumbit, portansque fructum spina non suum visibus seruat humanis, sic dicta vel acta malorum quando profunt bonis, non hoc ipsi faciunt mali, sed fit de illis Dei consilio. C Y R I L L V S. Postquam autem ostendit quod ex operibus potest discerni homo bonus & malus: sicut ex fructibus arbor, nunc idem ostendit per aliud signum dicens: Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bonum & malus homo de malo thesauro profert malum. B E D A. Idem est thesaurus cordis quod radix est arboris. Qui ergo in corde thesaurum patientiae perfectique habet amoris, optimos fructus effundens diligit inimicum, & carere facit quae supra edocuit. at qui thesaurum nequam corde seruat, contraria facit. B A S I L I V S. Verbi etiam conditio cor a quo processit manifestat: euidenter ostendens dispositionem praecordiorum nostrorum. vnde sequitur: Ex abundantia enim cordis os loquitur. Caten. aur. S. Thom. V. CHRYS.

C Y R I L L V S. Videlicet te ipsum primum mundum ostendit a magnis peccatis, consequenter confules proximo modica committenti. B A S I L I V S. Videtur enim reuera cognitio sui ipsius grauissimum omnium: neque enim solus oculus exteriora videns super se visu non vtitur, sed & ipse noster intellectus cum alienum velocius cogit peccatum, lentus est erga propriorum perceptionem defectum. I ¶ B E D A. Contra hypochritam, quae caeperat Dominus exequitur dicens: Non est enim arbor bona quae facit fructus malos, neque arbor mala faciens fructum bonum. Quasi dicat. Si veram & non fictam vis habere iustitiam, quae verbis ostentat etiam factio compensa, quia est

se bonum fingat hypocrita, non est bonus qui facit opera mala, est repraesentat infontem, non ideo malus est qui facit, opera bona. T Y T V S. Hoc autem audiens, non sumas inde tibi fauorem inertiae. naturaliter enim arbor mouetur, tu vero libero arbitrio fingeris. & omnis arbor sterilis ad aliquid ordinata est, tu vero factus es ad opera virtutum. I S I D O R V S. Abbas: Non ergo poenitentiam, sed pertinaciam mali excludit: cum enim mala sit non potest fructus bonos producere, in virtutem vero conuersa fructificat. Quod autem est arboribus natura, hoc est nobis affectio. & si ergo arbor mala non potest fructum bonum producere, poterit tamen. CHRYSOSTOMVS. Quamuis autem fructus causetur ex arbore: facit tamen notitiam arboris eo quod arboris distinctio per fructum apparet. vnde sequitur. Vna: quaeque enim arbor de fructu suo cognoscitur. C Y R I L L V S. Sed & vita morum vniuscuiusque erit significatiua, neque enim extrinsecis ornamentis & fictis humilitatibus, vere sollicitatis apprehenditur decor, sed & ex his quae aliquis operatur, cuius rei exemplum ponens subdit: Neque enim de spinis colligunt ficus. A M B R O S I V S. In spinis illius mundi ficus illa reperiri non potest, quae fecundis fructibus melior est, bene spes ei resurrectionis aptatur. Vel quia vt legitur: Ficus dederunt grossos suos, quod immaturus & caducus, & inutilis in synagoga fructus ante praecessit, vel quia immatura nostra vita est in corpore, matura in resurrectione: & ideo procul a nobis debemus seculares sollicitudines abdicare quae mordent animum, mentemque adurunt, vt maturos fructus culturae diligentis possimus adipisci. hoc ergo ad mundum & resurrectionem, alterum ad animam & corpus refertur cum subditur. Neque de rubo vindemiant vnam. vnde quia nemo peccatis fructum acquirit animae suae, quae sicut vna proxima terris corrumpitur, in superioribus maturatur, vel quia nemo potest damnationem carnis euadere, nisi quem Christus redemerit, qui sicut vna pependit in ligno. B E D A. Vel spinas & rubum saeculi curas & punctiones, puto esse vitiorum, ficus vero & vnam dulcedinem nouae conuersionis & feruorem dilectionis. non autem de spinis ficus, neque vna de rubo colligitur quia mens adhuc veteris hominis consuetudine depressa simile potest: sed fructus noui hominis ferre non potest. Sed sciendum, quod sicut ferax palmas saepe inuolutus recumbit, portansque fructum spina non suum visibus seruat humanis, sic dicta vel acta malorum quando profunt bonis, non hoc ipsi faciunt mali, sed fit de illis Dei consilio. C Y R I L L V S. Postquam autem ostendit quod ex operibus potest discerni homo bonus & malus: sicut ex fructibus arbor, nunc idem ostendit per aliud signum dicens: Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bonum & malus homo de malo thesauro profert malum. B E D A. Idem est thesaurus cordis quod radix est arboris. Qui ergo in corde thesaurum patientiae perfectique habet amoris, optimos fructus effundens diligit inimicum, & carere facit quae supra edocuit. at qui thesaurum nequam corde seruat, contraria facit. B A S I L I V S. Verbi etiam conditio cor a quo processit manifestat: euidenter ostendens dispositionem praecordiorum nostrorum. vnde sequitur: Ex abundantia enim cordis os loquitur. Caten. aur. S. Thom. V. CHRYS.

se bonum fingat hypocrita, non est bonus qui facit opera mala, est repraesentat infontem, non ideo malus est qui facit, opera bona. T Y T V S. Hoc autem audiens, non sumas inde tibi fauorem inertiae. naturaliter enim arbor mouetur, tu vero libero arbitrio fingeris. & omnis arbor sterilis ad aliquid ordinata est, tu vero factus es ad opera virtutum. I S I D O R V S. Abbas: Non ergo poenitentiam, sed pertinaciam mali excludit: cum enim mala sit non potest fructus bonos producere, in virtutem vero conuersa fructificat. Quod autem est arboribus natura, hoc est nobis affectio. & si ergo arbor mala non potest fructum bonum producere, poterit tamen. CHRYSOSTOMVS. Quamuis autem fructus causetur ex arbore: facit tamen notitiam arboris eo quod arboris distinctio per fructum apparet. vnde sequitur. Vna: quaeque enim arbor de fructu suo cognoscitur. C Y R I L L V S. Sed & vita morum vniuscuiusque erit significatiua, neque enim extrinsecis ornamentis & fictis humilitatibus, vere sollicitatis apprehenditur decor, sed & ex his quae aliquis operatur, cuius rei exemplum ponens subdit: Neque enim de spinis colligunt ficus. A M B R O S I V S. In spinis illius mundi ficus illa reperiri non potest, quae fecundis fructibus melior est, bene spes ei resurrectionis aptatur. Vel quia vt legitur: Ficus dederunt grossos suos, quod immaturus & caducus, & inutilis in synagoga fructus ante praecessit, vel quia immatura nostra vita est in corpore, matura in resurrectione: & ideo procul a nobis debemus seculares sollicitudines abdicare quae mordent animum, mentemque adurunt, vt maturos fructus culturae diligentis possimus adipisci. hoc ergo ad mundum & resurrectionem, alterum ad animam & corpus refertur cum subditur. Neque de rubo vindemiant vnam. vnde quia nemo peccatis fructum acquirit animae suae, quae sicut vna proxima terris corrumpitur, in superioribus maturatur, vel quia nemo potest damnationem carnis euadere, nisi quem Christus redemerit, qui sicut vna pependit in ligno. B E D A. Vel spinas & rubum saeculi curas & punctiones, puto esse vitiorum, ficus vero & vnam dulcedinem nouae conuersionis & feruorem dilectionis. non autem de spinis ficus, neque vna de rubo colligitur quia mens adhuc veteris hominis consuetudine depressa simile potest: sed fructus noui hominis ferre non potest. Sed sciendum, quod sicut ferax palmas saepe inuolutus recumbit, portansque fructum spina non suum visibus seruat humanis, sic dicta vel acta malorum quando profunt bonis, non hoc ipsi faciunt mali, sed fit de illis Dei consilio. C Y R I L L V S. Postquam autem ostendit quod ex operibus potest discerni homo bonus & malus: sicut ex fructibus arbor, nunc idem ostendit per aliud signum dicens: Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bonum & malus homo de malo thesauro profert malum. B E D A. Idem est thesaurus cordis quod radix est arboris. Qui ergo in corde thesaurum patientiae perfectique habet amoris, optimos fructus effundens diligit inimicum, & carere facit quae supra edocuit. at qui thesaurum nequam corde seruat, contraria facit. B A S I L I V S. Verbi etiam conditio cor a quo processit manifestat: euidenter ostendens dispositionem praecordiorum nostrorum. vnde sequitur: Ex abundantia enim cordis os loquitur. Caten. aur. S. Thom. V. CHRYS.

CHR Y. Naturalis enim consequentia est, vt cum intus abundet nequitia, effluant oretenus verba nequam. vnde cum audiueris hominem inhonesta proferentem, non tantam in eo putes latere malitiam, quanta verbis exprimitur, sed coniecta fontem riuo esse vberioem. B E D A. Per oris etiam locutionem Dominus vnuerfa quae dicto vel facto vel cogitatu de corde proferimus insinuat, moris enim est scripturarum verba pro rebus ponere.

m Quid autem vocatis me Domine, Domine: & non facitis quae dico? Omnis qui venit ad me, & audit sermones meos & facit eos, ostendam vobis cui similis sit. Similis est homini edificanti domum qui fodit in alium, & posuit fundamentum supra petram. Inundatione autem facta, illisum est flumen domui illi, & non potuit eam mouere. Fundata enim erat supra petram. Qui autem audit & non facit, similis est homini edificanti domum suam supra terram sine fundamento, in quam illisus est fluuius, & continuo cecidit, & facta est ruina domus illius magna.

C A P. VII. Vm autem impleisset omnia verba sua in aures plebis, intrauit Capharnaum. Centurionis autem cuiusdam seruus male habens, erat

in vitam aeternam. CYRILLVS. Vel super terram sine fundamento aedificat, qui super arenam dubietatis, quae secundum opinionem est, ponit fundamentum spiritualis fabricae, quod paucae stillae tentationum dissipant. A V G. de Con. Euan. Hunc autem sermonem Domini prolixum sic exorsus est Lucas, sicut & Martheus. vterque enim dixit: Beati paueres. deinde multa quae sequuntur in vtriusque narratione similia sunt, & ad extremum sermonis ipsa conclusio prorsus eadem reperitur. s. de homine qui aedificat supra petram & super arenam. posset ergo facili me credendum Lucas Domini interposuisse sermonem: aliquas tamen praetermisisse sententias quas Martheus posuit. Item alias posuisse, quas Martheus non dixit, nisi moueret quoddam Martheus in monte dicit habitum sermonem a Domino sedente, Lucas autem in loco campestri a Domino stante, non tamen istos duos sermones longa temporis distantia separari improbabilius creditur, quod & ante & postea quaedam similia vel eadem ambo narrarunt, quamquam illud possit occurrere in aliqua excellentiori parte montis, primo cum solis discipulis fuisse Dominum, quando ex eis illos duodecim elegit, deinde cum eis descendisse de monte. s. de ipsa montis celsitudine in campestem locum, id est in aliquam aequalitatem, quae in latere montis erat, & multas turbas capere poterat, atque ibi steterit, donec ad eum turbae congregarentur, ac postea cum ledisset accessisse propinquos discipulos suos, atque illis caeterisque turbis praesentibus, vnum habuisse sermonem.

in vitam aeternam. CYRILLVS. Vel super terram sine fundamento aedificat, qui super arenam dubietatis, quae secundum opinionem est, ponit fundamentum spiritualis fabricae, quod paucae stillae tentationum dissipant. A V G. de Con. Euan. Hunc autem sermonem Domini prolixum sic exorsus est Lucas, sicut & Martheus. vterque enim dixit: Beati paueres. deinde multa quae sequuntur in vtriusque narratione similia sunt, & ad extremum sermonis ipsa conclusio prorsus eadem reperitur. s. de homine qui aedificat supra petram & super arenam. posset ergo facili me credendum Lucas Domini interposuisse sermonem: aliquas tamen praetermisisse sententias quas Martheus posuit. Item alias posuisse, quas Martheus non dixit, nisi moueret quoddam Martheus in monte dicit habitum sermonem a Domino sedente, Lucas autem in loco campestri a Domino stante, non tamen istos duos sermones longa temporis distantia separari improbabilius creditur, quod & ante & postea quaedam similia vel eadem ambo narrarunt, quamquam illud possit occurrere in aliqua excellentiori parte montis, primo cum solis discipulis fuisse Dominum, quando ex eis illos duodecim elegit, deinde cum eis descendisse de monte. s. de ipsa montis celsitudine in campestem locum, id est in aliquam aequalitatem, quae in latere montis erat, & multas turbas capere poterat, atque ibi steterit, donec ad eum turbae congregarentur, ac postea cum ledisset accessisse propinquos discipulos suos, atque illis caeterisque turbis praesentibus, vnum habuisse sermonem.

CAPVT VII.

Y T V S. Cum perfectioribus a documentis suos refecisset discipulos, vadit ibi Capharnaum, ibi prodigiosa operaturus. vnde dicitur: Cum autem impleisset omnia verba in aures plebis, intrauit in Capharnaum. A V G V S T I N V S. De Consen. Euange. Hic intelligendum est, quia non antequam haec verba terminauit intrasset, sed non esse expressum post quantum temporis intervallo cum istos sermones terminasset, intrauerit Capharnaum: ipso quippe interuallo leprosus ille mundatus est, quem suo loco Martheus interponit. A M B R O S I V S. Pulchre autem vbi praepcepta compleuit, forma docetur suorum praepceptorum exequi. nam statim gentilis Centurionis seruus Domino curandus offertur. vnde sequitur. Centurionis autem cuiusdam seruus male habens, erat moriturus, qui illi erat praeciosus, quod moriturum dixerit Euangelista non fecellit, moriturus enim erat nisi fuisset sanatus a Christo. E V S E B I V S. Strenuus siquidem in bellis erat iste Centurio, & militibus Romanis praefectus. Quia vero specialis seruiens eius domi languens iacebat, considerans quales Saluator erga caeteros virtutes agebat sanando languidos. & iudicans quod non secundum vires humanas haec agebantur miracula, mittit ad eum, vt ad Deum, non habito respectu ad apparens organum, quo cum hominibus conuersabatur. vnde sequitur: Et cum audisset de Iesu, misit ad eum Seniores Iudaeorum, rogans eum vt veniret, & saluaret seruum suum. A V G V S T I N V S. De Consensu Euange. Quomodo ergo verum erit quod Martheus narrat: Accessit ad eum quidam centurio, cum ipse non accesserit? vbi diligenter aduertentes intelligamus Martheum non deseruisse vsitatum modum loquendi. si enim ipsa peruentio vsitate dicitur per alios fieri, quanto magis accessus per alios fieri potest? Non ergo absurde Martheus per alios factum accessum Centurionis

Hom. eu. 7

centurionis ad dominum compendio dicere voluit, ipsum potius accessisse ad Christum, quam illos per quos verba sua misit, quia quo magis credidit, eo magis accessit. CHR Y. Qualiter etiam Martheus dicit quod ipse dixit. Non sum dignus vt intres sub tectum meum. Lucas autem hic dicit. Quonia rogat vt veniat. Sed mihi videtur, quod Lucas significat nobis iudaeas blandicias. Credibile enim est vt cum vellet abire centurio, retraheretur a Iudaeis blandientibus & dicentibus, quia nos eites duceamus eum. vnde & eorum preces adulationibus plenae sunt. Sequitur enim: At illi cum venisset ad Iesum, rogauit eum sollicitus dicere, quoniam ipse volebat venire & supplicare, nos autem detinuit calamitatem videntes & cadauer quod in domo iacebat, aut promere fidei eius immensitatem: sed nolebant propter inuidiam fidem viri detegere, ne magnus aliquis esse videretur cui preces porriguntur. quare autem Martheus significat ipsum israelitam non esse, Lucas vero dicit: Quonia aedificauit synagogam: non est contrarium. Potuit enim & Iudaeus non esse & synagogam costruxisse. B E D A: In hoc autem ostendunt, quia sicut nos ecclesiam, sic etiam illi synagogam non conuenit solummodo fidelium, sed etiam locum quo conueniebant sint solliciti appellare. E V S E. Et seniores quidem Iudaeorum pro modicis sumptibus ad opus synagogae datis gratiam poscunt, sed dominus non propter hoc sed pro maiori, volens, scilicet generare credulitatem in cunctis moralibus per suam virtutem seipsum exhibuit. vnde sequitur: Iesus autem ibat cum illis. A M B R O. Quod vtrique non ideo faciebat, quia abiens curare non poterat: sed vt formam tibi daret humilitatis imitanda, ad reguli filium noluit pergere, ne videretur magis diuinitis detulisse, hic ipse perrexit, ne videretur in centurionis famulo conditionem despesisse feruilem. Centurio vero militari tumore deposito reuerentiam sumit, & ad fidem facili, & ad honorificentiam promptus. vnde sequitur: Et cum lon. esset a domo, misit ad eum centu. ami. di. domine noli vexari. Non enim hominis sed Dei pro restate coniecit dari a Christo hominibus sanitate. Iudaei quidem dignitatem eius praetenderant, iste vero indignum se asseruit, non solum beneficii, sed etiam suscepcionis domini: Non enim dignus sum, vt sub tectum meum intres. CHR Y. Postquam enim liberatus est a Iudaeorum tedio, tunc mittit dicens: Ne putes praetextio me non venisse: sed indignum reputaui te domi recipere. A M B R O. Bene autem Lucas in occursum amicos dicit esse a centurione transmissos, ne praetentia sua, & generare domini venerationem videretur, & officio prouocasse. vnde sequitur: Propter quod & me ipsum non sum dignus arbi. vt veni. ad te: sed dic tantum ver. & sana. puer meus. CHR Y. Vbi attende centurionem debitam opinionem habentem de domino. non enim dixit: Ora, sed tantummodo iube, dubitans ne se humiliando renueret. Subdit: Nam & ego homo sum sub potestate consti. ha. sub me mili. & di. huic va. & va. & alio vt. & ve. & ser. me. fac hoc & facit. B E D A. Hominem se vt potestati vel tribuni vel praefidis subditum dicit: imperare tamen minoribus, vt subaudiatur eum multo magis qui Deus sit, non per aduetum tantum corporis, sed per angelorum ministeria posse implere quod vellet. repellenda enim erant vel infirmitates corporum vel fortitudines contrariae, & verbo domini, & ministeriis angelorum. CHR Y. Est autem hic notandum quod hoc verbum Fac, imperium designat dictum seruo, ob hoc Deus cum hominem vellet creare non ait Vni genito, Fac hominem, sed faciamus hominem vt per formam consensum verborum declararet equiparantiam. Quia ergo in Christo considerabat excellentiam domini, ob hoc ait: Dic verbo. nam & ego dico seruo meo &c. Christus autem non eum reprehendit, sed eius intentionem roborauit. vnde sequitur: Quo audito, Iesus miratus est. B E D A: Sed quis in illo fecerat ipsam fidem, nisi ille qui admirabatur? sed & si alius ea fecisset, quid miraretur, qui praefcis erat? ergo miratur dominus, nobis mirandum esse significat. omnes enim tales motus cum de Deo dicuntur, non perturbati animi signa sunt sed docentis magistri. CHR Y. Vt autem liqueat tibi quod dominus hoc ideo dixit vt alios instruat, prudenter enim euangelista hoc aperiens subdit: Amen dico vobis nec in Israel tantam fidem inueni. A M B R. Et quidem si sic legas: In nullo tantam fidem inueni in Israel. simplex intellectus & facili est. si vero iuxta graecos nec in Israel tantam fidem inueni, fides huiusmodi etiam

electoribus, & Deum videntibus antefert. B E D A. Non autem de omnibus retro Patriarchis, & Prophetis: sed de praesentis aui loquitur hominibus, quibus ideo Centurionis fides antefertur, quia illi legis Prophetarumque monitis edocti, hic autem nemine docente sponte credidit. A M B R O. Probatur autem fides domini, & serui sanitas roboratur. vnde sequitur. Et re. qui misit. do. inue. ser. qui lang. sanum. Postest ergo meritum domini, & famulis suffragari: non solum fidei merito, sed & studio disciplinae. B E D A. Plenus autem haec explicat Martheus, quod dicente domino Centurioni: Vade, sicut credidisti fiat tibi, sanatus sit puer ex illa hora. Sed beato Lucae moris est, quae plene viderit ab aliis euangelistis exposita abbreviare, vel etiam de industria praeterire, quae vero ab eis omissa, uel breuiter cognouerit tacita dilucidare solentur. A M B R O. Mystice autem seruo Centurionis populus nationum, qui mundanae seruitutis vinculis tenebatur, aeger lacalibus passionibus, beneficio domini sanandus exprimitur. B E D A. Centurio autem cuius fides Israeli praefertur, electus e Gentibus ostendit, qui quasi centenario milite stipati uirtutum spiritualium sunt perfectione sublimes. numerus enim centenarius, qui de leua transferretur ad dexteram in caelis uita significatione poni consuevit. Tales ergo pro his necesse est domino supplicent, qui adhuc spiritu seruitutis praemittunt. nos autem qui de Gentibus credimus, non ipsi ad dominum venire possumus, quem in carne uidere non ualeamus: sed ad eum accedere debemus per fidem. Seniores autem Iudaeorum mittere, hoc est summos ecclesiae uiros, qui nos ad dominum praecferunt: suppliciter obsecrando patronos acquirere, qui nobis testimonium reddentes, quod ecclesiam aedificare curemus, pro nostris peccatis intercedant. Pulchre autem dicitur, quia Iesus non longe erat a domo, quia prope timentes eum salutare ipsius, & qui naturali lege recte utitur, quo bona quae nouit operatur, eo illi qui bonus est aperiat. A M B R. Non uult autem Iesum uexari Centurio, quae quem Iudaeorum populus crucifixit, inuolaturum ab iniuria manere desiderat populus nationum. & quod ad mysterium spectat, uidit in pectora adhuc Gentilium non esse penetrabilem Christum. B E D A. Milites autem & serui, qui Centurioni obediunt, uirtutes sunt naturales, quarum copiam multi ad dominum uenientes deferunt secum. T H E O. uel aliter. Centurio est intellectus qui multorum in militia princeps existit, dum multas in hac uita res habet. Habet autem seruum infirmum, irrationabilem animae partem, irascibilem & concupiscibilem dico. Et mittit ad Iesum: mediatores Iudaeos. i. confessionis cogitationes & uerba, & confestim suscipit seruum sanum. b CHR Y. Mira dominus miris annectit, & supra quidem accessus occurrit, hic uero non uocatus accedit. unde dicitur. Et facta est. ibat in ciui, quae uocatur Naym. B E D A: Naym autem ciuitas Galileae in secundo miliario montis tabor. diuino autem nutu multa turba dominum comitatur, ut multi essent tanti miraculi testes. unde sequitur. Et ibant cum illo discipuli eius, & turba copiosa. G R E G. Nissenus. Resurrectionis autem experimētum non ita uerbis, sicut operibus a Salvatore didicimus, qui ab inferioribus inchoans opus miraculi, fidem nostram affuefacit ad maiora. Primo quidem in aegritudine desperata serui Centurionis, resurrectionis incipit potestatem. post haec altiori potestate ducit homines ad fidem resurrectionis, dum suscitauit filium uiduae, qui ferebatur ad monumentum. unde sequitur: Cum autem appropin. por. ciui. ecce defun. effere. si. uni. matris suae. Diceret. n. aliquis de puero Centurionis, quod moriturus non erat, ut igitur te merariam linguam compescerem: iam defuncto iuueni, Christum obuiare fatetur unico filio uiduae. nam sequitur. Et haec uidua erat, & tur. ciui. mul. cum illa. Et uimnae molem breuius uerbis explicuit. Mater uidua erat, & non sperabat ulterius filios procreare, non habebat in quem aspectum dirigeret uis defuncti, hunc solum lactauerat, & ad stectum, & lachrimas potens prouocare. unde sequitur. Quam cum uidit. do. mise. motus super eam, dixit illi: noli flere. B E D A. q. d. Desiste quasi mortuum flere, quae mox uiuum resurgere uidebis. CHR Y. Tubens autem cessare a lachrymis, qui consolatur mestos, monet nos praesentibus defunctis consolationem recipere, resurrectionem sperantes, tunc autem feretrum, uita obtinens morti. unde sequitur. Et accessit, & tetigit

De creatio- ne hominis Cap. 16.

git locu. hi. au. qui porta. steterunt. CYRIL. Ideo autem non solo verbo peragit miraculum, sed & feretrum tangit, vt cognoscas efficac esse sacrum Christi corpus ad humanam salutem: est enim corpus vitæ, & caro verbi omnipotentis, cuius habet virtutem: sicut enim ferrum adiunctu igni perficit opus ignis, sic postquam caro vnita est verbo, quæ viuificat oia: ipsa quoque facta est viuificatiua & mortis expulsiua. TITVS. Nō autem saluator similis est Helie desolenti filium Saraptanæ, nec qualis Heliseus, qui proprium corpus applicuit corpori defuncti, nec qualis est Petrus, qui pro Thabita orauit, sed ipse est qui non entia velut entia vocat, qui mortuos vt viuos alloqui potest. vnde sequitur. Et ait, adolescens tibi dico surge. GREG. Nissenus: Qui dixit adolescentem: floreatis significauit temporis horam, primam producentem lanuginem, qui paulo ante mulieris erat in matris oculorum aspectui, iam aspirans ad tempus sponsalium virga generis, successione ramus, baculus senectutis. TITVS. Incuntantem autem erectus est, cui sunt mandata directa. diuina enim potestas est irrefragabilis, nulla mora, nulla orationum instantia. vnde sequitur. Et refedit, qui erat mor. & cœpit loqui, & dedit illi materiam suam. Indicia sunt hæc veræ resurrectionis: corpus enim exanime loqui nō potest. nec reposita mulier ad domum defunctum filium inanimatum. B E D A. Pulchre autem euangelista dominum prius misericordia morum esse lupam, nec ad vtilitatem populi procedere ipsum existimauit. Neminem autem habitantem Iudæam hoc miraculum latuit. vnde sequitur: Et exiit hic sermo in vniuersam Iudæam, & in omnem circa regionem. A M B R O. Idoneum autem est dicere, quod septem resurrectiones ante dominicam narrantur, quarum prima est filii Saraptanæ, scilicet filii Sunamitis, tertia quæ facta est in reliquiis Helisei, quarta quæ facta est in Naym, quinta filie Archisynagoga, sexta Lazari, septima in Christi passione: multa namque corpora sanctorum surrexerunt. octaua est Christi qui expers mortis remansit vltimus, in signum, quod communis resurrectio, quæ futura est in octaua ætate: non tolletur morte, sed indissolubilis permanebit. B E D A. Defunctus autem qui extra portam ciuitatis multis est intuentibus elatus, significat hominem lætali funere criminum soporatum, & animæ mortem non cordis adhuc cubili te gentem, sed ad multorum notitiam per locutionis operis iudicium quasi per ciuitatis hostiam propalantem. Portam enim ciuitatis puto aliquem de sensibus esse corporalibus, qui bene filius vnicus matris suæ fuisse perhibetur, quia vna est ex multis personis collecta mater ecclesia. viduam autem esse ecclesiam, omnis anima quæ se domini morte redemptam meminit agnoscitur. A M B R O. Hanc enim viduam populorum turba circumseptam plus video esse quæ feminam, quæ resurrectionem vnicui adolescentis filii a pompa funeris reuocat ad vitam suarum cōtemplatione lachrymarum, quæ flere prohibetur eum, cui resurrectio debebatur. B E D A. Vel Nouari dogma cōfunditur, qui dum penitentium mundationem euacuare conatur, matrem ecclesiam de natorum suorum spiritali extinctione plorantem spe vitæ reddendæ negat consolari debere. A M B R O. Hic autem mortuus in loculo materialibus quatuor ad sepulchrum ferebatur elementis, sed spem resurgendi habebat, quia ferebatur in ligno, quod & si nobis ante non procedat: tamen postquam Christus id tetigit, proficere cœpit ad vitam, vt esset indicio salutem populo per crucis patibulum refundendam. In secreto enim iacemus exanimis, cum vel ignis inmodicæ cupiditatis exestuat, vel frigidus humor exundat, & pigra quadam corporis habitudine vigor hebetatur animorum. B E D A. Vel loculus, in quo mortuus effertur male securo desperati corporis conscientia est, qui vero sepeliendum portant, vel immunda desideria, vel blandimenta sunt sociorum, iudici domino loculum tangente, steterunt, quia superni formidine iudicii tacta conscientia, carnales sæpe voluptates, & iniuste laudantes coercens ad se reuertitur: vocantique ad vitam respondet Saluatori. A M B R O. Si ergo graue peccatum est, quod penitentia: turæ lachrymis ipse

Ibidem.

cœpit loqui, & dedit illum matri suæ. Accepit autem omnes timor, & magnificabant Deum, dicentes: Quia Propheta magnus surrexit in nobis, & quia Deus visitauit plebem suam. Et exiit hic sermo in vniuersam Iudæam de illo, & in omnem circa regionem.

Et nunciauerunt Ioanni discipuli eius de omnibus his. Et conuocauit duos de discipulis suis

lauare non possis, fleat pro te mater ecclesia, assistat & turba iam resurgens a funere, & incipiens vitalia loqui, timebunt oēs, vnus enim exemplo omnes corriguntur. Laudabunt etiam Deum qui tanta nobis remedia vitandæ mortis, indulsit. B E D A. Visitauit autem Deus plebem suam, non solum semel verbum suum incorporando, sed semper in corda mittendo. T H E O. Viduam etiam potes intelligere animam virum amittentem. diuinum sermone, filius enim est intellectus, qui extra ciuitatem effertur viuentium. Loculus eius est corpus eius, quod quidam dixerunt esse per sepulchrum. Tangens autem eum dominus leuat ipsum iuuenescere faciens eum, qui fuerat

Ioannes. Et misit ad Iesum, dicens: Tu es qui venturus es: an alium expectamus? Cum autem venissent ad eum viri, dixerunt: Ioannes Baptista misit ad nos ad te, dicens. Tu es qui vêturus es, an alium expectamus? In ipsa autem hora multos curauit a languoribus suis, & cæcis multis donauit visum. Et respondens dixit illis: Euntes, renunciate Ioanni, quæ

gens a peccato incipit loqui & alios edocere. Non enim prius ei crederetur.

CYRIL. Miraculum quod omnes inhabitantes Iudæam, & Galilæam sciuerant, referunt sancto Baptista quidam ex eius discipulis. vnde sequitur. Et nunciauerunt Ioanni discipuli eius de omnibus his. B E D A. Non simplici corde, vt opinor, sed inuidia stimulante, nam & alibi conqueruntur dicentes: Rabbi, qui erat tecum trans Iordanem, ecce hic baptizat, & omnes veniunt ad eum. C H R Y. Tunc autem magis ad eum erigimur, cum incumbit necessitas: & ideo Ioannes derisus in carcere, quando magis discipuli eius indigebant Iesu. tunc mittit eos ad Christum. Sequitur enim. Et conuocauit duos de discipulis. Ioannes, & misit eos ad Iesum, dicens: Tu es qui venturus es: an alium expectamus? B E D A. Non ait. Tu es, qui venisti, sed tu es qui venturus es: Et est sensus: Manda mihi, quia interficiendus ab Herode, & ad inferna descensus sum: vt tunc & inferis debeam nunciare qui superis nunciaui: an hoc non conueniat filio Dei, & alium ad hæc sacramenta missurus es? CYRIL. Sed omnino reprobanda est talis opinio numquam enim reperimus sacram scripturam differere, quod infernalibus prænuiciauerit Baptista Ioannes salutis aduentum. Illud et verum est dicere, quod non ignorauit Baptista virtutem mysterii incarnationis vnguenti. vnde & hoc cū aliis nouerat, quod illuminatus erat in inferno manentes, cum pro omnibus gustauerit mortem tam viuam, quam mortuam. Sed quæ sermo sacra scripturæ hunc quidem prædixit venturum tanquam Deum & dominum, alii vero missi sunt, sicut famuli ante Christum: ideo omniū Saluator & dominus a Prophetis nominabatur, qui venit, vel qui venturus est, secundum illud Psalmi: Benedictus qui venit, in nomine domini & in Abacuc. Post modicum, qui venturus est, veniet, & non tardabit. Igitur diuinus Baptista quasi nomē accipiens a sacra scriptura, misit quosdam discipulorum suorum quæsituros: an ipse sit, qui uenit, vel qui venturus est. A M B R O. Sed quomodo fieri posset, vt de quo dixerat. Ecce qui tollit peccatum mundi, adhuc eum Dei filium esse non crederet? aut enim insolentia est ei tribuere diuina quæ nescit, aut de Deo filio dubitate perfidia est. Nonnulli autem de ipso Ioanne intelligunt magnum quidem ita Prophetam vt Christum agnosceret, sed tamen non tãquam dubium, sed tãquam pium vatem, quæ venturum crediderat, non credidisset moriturum. Non igitur fide, sed pietate dubitauit, sicut & Petrus dicens, propitius tibi esto domine, nō fieri hoc. C I R I L. Vel ex dispensatione interrogat: nouerat. n. vt præcurator passionis Christi mysterium, sed vt discipulis suis cōfiteri quanta sit excellentia Saluatoris, ex propriis discipulis prudentiores misit, quos præcepit sciscitari, & viua Saluatoris voce conuicere, si ipse est qui expectabatur. vnde subditur: Cum autem ad eum uenissent, dixit. Ioannes Baptista mihi. nos ad te di. Tu es, qui venturus es: an alium expectamus? Scis autem vt Deus, quo animo misisset eos Ioannes, & causam aduentus eorum, tunc temporis egit vberiora miracula. vnde sequitur. In ipsa autem hora curauit multos a languoribus, & plagis, & spiritibus malis, & cæcis multis donauit visum. Non dicit eis expressè: Ego sum, sed ducit eos magis ad rei certitudinem, ut congrua ratione sumentes fidem ipsius reuertantur ad eum qui misit eos. unde non ad uerba, sed ad propositum mittentis responsum exhibuit: nam sequitur. Et respondes di. il. Euntes, renunciate Ioanni quæ uidi, & audistis. q. d. narra te Ioanni, quæ quidem audistis per Prophetas, consummari uero uidistis a me. Ea enim tunc agebat, quæ prædixerat: Propheta eum facturum. de quibus subdit: Quia cæci uident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt. A M B R O. Plenum sane testimonium quo dominus

Cap.

Propheta cognosceret, de ipso enim fuerat prophetatum: Quia dominus dat escam esurientibus, erigit elisos, soluit compedem illumina cæcos, & qui ista facit, regnabit in æternum. Ergo non humana ista, sed diuina virtutis insignia sunt. Huius autem euangelii exempla, vel rara, vel nulla inueniuntur. vnus Thobias oculis recepit, & hæc fuit Angelus non hominis medicina. Helias mortuum suscitauit: ipse tamen rogauit, & fleuit: hic iussit. Heliseus leprosum mundari fecit: non tamen ibi ualuit præreputa auctoritas: sed mysterii figura. THEO. Sunt etiam hæc uerba Isaiæ dicentis: Deus ipse ueniet, & saluabit nos: tunc aperientur oculi cæcorum, & aures surdorum patebunt, tunc saliet sicut ceruus claudus. B E D A. Et quod his non minus est subdit: Pauperes euangelizantur, pauperes. spiritu uel operibus nulli illuminantur, vt inter diuites & egenos in prædicatione nulla distantia sit. hoc magistri comprobauit ueritatem, quando omnis qui apud eum saluari potest equalis est. A M B R O. Sed tamen parua adhuc ista dominicæ testificationis exempla, plenitudo fidei, crux domini, obitus sepultura est. vnde addidit: Et beatus est qui non fuerit scandalizatus in me. Crux enim etiam electis scandalum posset afferre, sed nullum hoc maius diuinæ personæ est testimonium. Nihil enim est quod magis esse ultra humana uideatur, quæ totum se obtulisse pro mundo. CYRIL. Vel per hoc uolebat ostendere, quod quæcumque uerbantur in cordibus eorum, ab oculis ipsius effugere nequeuerunt, ipsi enim erant qui scandalizabantur de ipso. A M B R O. Mystice autem in Ioanne supra diximus typum esse legis quæ prænuicia fuit Christi. Mittit ergo Ioannes discipulos suos ad Christum, vt supplementum scientiæ consequamur, quia plenitudo legis est Christus. Et fortasse illi discipuli sunt duo populi, quorum vnus ex Iudeis creditur, alter ex Gentibus, qui ideo creditur, quia audiuit. Voluerunt ergo & illi uideri, quia beati oculi qui uident: Cū autem uenerint ad euangelium & cognouerint illuminari cæcos, ambulare claudos: tunc dicent. Oculis nostris perspeximus. uidemur enim nobis uidisse quæ legimus, aut fortasse in parte quadam corporis nostri, omnes uidemur inuestigare dominicæ seriem passionis: fides enim per paucos ad plures peruenit: Lex ergo Christum uenturum annunciat, euangelii scriptura uenisse confirmat.

Propheta cognosceret, de ipso enim fuerat prophetatum: Quia dominus dat escam esurientibus, erigit elisos, soluit compedem illumina cæcos, & qui ista facit, regnabit in æternum. Ergo non humana ista, sed diuina virtutis insignia sunt. Huius autem euangelii exempla, vel rara, vel nulla inueniuntur. vnus Thobias oculis recepit, & hæc fuit Angelus non hominis medicina. Helias mortuum suscitauit: ipse tamen rogauit, & fleuit: hic iussit. Heliseus leprosum mundari fecit: non tamen ibi ualuit præreputa auctoritas: sed mysterii figura. THEO. Sunt etiam hæc uerba Isaiæ dicentis: Deus ipse ueniet, & saluabit nos: tunc aperientur oculi cæcorum, & aures surdorum patebunt, tunc saliet sicut ceruus claudus. B E D A. Et quod his non minus est subdit: Pauperes euangelizantur, pauperes. spiritu uel operibus nulli illuminantur, vt inter diuites & egenos in prædicatione nulla distantia sit. hoc magistri comprobauit ueritatem, quando omnis qui apud eum saluari potest equalis est. A M B R O. Sed tamen parua adhuc ista dominicæ testificationis exempla, plenitudo fidei, crux domini, obitus sepultura est. vnde addidit: Et beatus est qui non fuerit scandalizatus in me. Crux enim etiam electis scandalum posset afferre, sed nullum hoc maius diuinæ personæ est testimonium. Nihil enim est quod magis esse ultra humana uideatur, quæ totum se obtulisse pro mundo. CYRIL. Vel per hoc uolebat ostendere, quod quæcumque uerbantur in cordibus eorum, ab oculis ipsius effugere nequeuerunt, ipsi enim erant qui scandalizabantur de ipso. A M B R O. Mystice autem in Ioanne supra diximus typum esse legis quæ prænuicia fuit Christi. Mittit ergo Ioannes discipulos suos ad Christum, vt supplementum scientiæ consequamur, quia plenitudo legis est Christus. Et fortasse illi discipuli sunt duo populi, quorum vnus ex Iudeis creditur, alter ex Gentibus, qui ideo creditur, quia audiuit. Voluerunt ergo & illi uideri, quia beati oculi qui uident: Cū autem uenerint ad euangelium & cognouerint illuminari cæcos, ambulare claudos: tunc dicent. Oculis nostris perspeximus. uidemur enim nobis uidisse quæ legimus, aut fortasse in parte quadam corporis nostri, omnes uidemur inuestigare dominicæ seriem passionis: fides enim per paucos ad plures peruenit: Lex ergo Christum uenturum annunciat, euangelii scriptura uenisse confirmat.

CYRIL. Coniecit dominus tãquam hominum secreta cognoscens, aliquos dicturos, si usque hodie ignorat Ioannes Iesum, qualiter eum ostendebat nobis, dicens, Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi? vt igitur sanaret hanc passionem, quæ eis acciderat, damnum quod est scandalo procedebat excludit. vnde dicitur: Et cum discerit Ioannes, cœpit dicere de Ioanne ad turbas: Quid existis in desertum uidere? arundinem uento agitatum? q. d. mirati estis de Ioanne Baptista, & pluries perexistis ad eum percurrentes tam longa deserti itinera: frustra siquidem si licet uentum ipsum existimatis, ut similis sit arundinis declinantis quocumque agitatus uentus. Talis enim esse uidetur, si quæ cognouit ex leuitate se ignorare fatetur. TITVS. Non autem existis in desertum, ubi nulla iocunditas, ciuitatibus omissis, nisi de hoc viro curam gerentes. G R E C V S. Hoc autem post recessum discipulorum Ioannis dominus dixit: Non enim presentibus eis proferre uolebat Baptistæ præconia, ne blandientis uerba esse putarentur. A M B R O. Non ociose autem Ioannis hic persona laudatur, qui vitæ amore post habitum iustitiæ formam, nec mortis terrore mutauit. Deserto enim mundus hic comparari uidetur, adhuc sterilis, adhuc incultus, in quem negat nobis dominus ita prodeundum, ut mente carnis inflatos uacuoque uirtutis interna viros, & fragilis gloriæ secularis sublimitate iactantes, exemplari quodam & imagine nobis putemus imitandos, quos procellis huius mundi obnoxios uita mobilis inquietat, iure arundinis comparandos. G R E C V S. Est etiam infallibile testimonium vitæ Ioannis uestitus cum carcere, in quem derisus non fuisset: si sciuisset fauere principibus. vnde sequitur. Sed quid existis uidere? homo molli uestimento indutum? ecce qui in u. præcio. sunt, & in delitiis, in domibus regum sunt. Molli uestimento indutus uiuere in delitiis significat. C H R Y. Molli autem uestis dissoluit rigidam animam, & si rigidum corpus assumat, & asperum, facile per huiusmodi molliorem delicatū reddit & fragile. Facto uero corpore molliori, necesse est & animam partem dispositionem: nam vt plurimum operationes ipsius consontant dispositionibus corporis. CYRIL. Qualiter ergo tanta

audistis & uidistis. Quia cæci uident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes euangelizantur: & beatus est quicunque non fuerit scandalizatus in me. d. Et cū discessissent nuntii Ioannes cœpit de Ioanne dicere ad turbas: Quid existis in desertum uidere? Arundinem uento agitatum? Sed quid existis uidere? Homo in molli uestimento indutum? Ecce qui in ueste præcio sunt & delitiis, in domibus regum sunt. Sed quid existis uidere? Prophetam? Vtique dico uobis, & plusquam Prophetam. Hic est, de quo scriptum est: Ecce mitto Angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit uiam tuam ante te. Dico. n. uobis maior iter natos mulierum Prophetæ Ioanne Baptista nō est. Qui autem minor est in regno Dei, maior est illo.

sedulitas religionis, vt carnales passiones subieceret, ad tantam ignorantiam deueniret, nisi ex mentis leuitate, quam non asperitates, sed illecebræ mundanae delestant? Igitur si uelut non contenti delictiosa Ioannem imitamini, date ei robur continentia: competes. si uero nihil amplius debetur honeste conuersationi, quid omnia reuerentia delicato rum incolam deserti, uileque regumen, & camelorum vellus miramini? C H R Y S. Per utrumque autem dictionum designat, quod Ioannes nec naturaliter, nec facile mobilis erat, nec vlla voluptate fleteretur. A M B R O. Et quæuis plerisque mollioris cura uelut effeminat, tamen alia uidetur hoc indumentum significare humana, scilicet corpora, quibus anima nostra uestitur. Sunt autem mollia indumenta delictiosi actus, & mores: hi uero quibus fluida delictis membra soluuntur, regni celestis extores sunt, quos rectores mundi huius, atque tenebrarum cœperunt. hi sunt enim reges qui dominantur suorum operum æmulos. CYRIL. Sed forte inconueniens est circa hoc excusare Ioannem: scire enim eum imitabile esse. vnde subdit. Sed quid existis uidere? Prophetam? Vtique dico uobis & plusquam Prophetam. Prophetæ namque prædicabant uenturum. hic autem non solum uenturum prædicauit, sed & presentem indicauit, dicens. Ecce agnus Dei. A M B R O. Maior sane Prophetæ, in quo finis est Prophetarum, quia multi cupierunt uidere quem iste cōspexit, quem iste baptizauit. CYRIL. Cum igitur & a loco, & a uestibus, & ex concursu hominum morem eius describeret, introducit Prophetæ testimonium, dicens. Hic est, de quo scriptum est. In Malachia: Ecce mitto Angelum meum. TITVS. Angelum appellat hominem, non quia natura esset Angelus: homo enim naturaliter erat, sed quia opus Angeli exercebat, nunciando Christi aduentum. G R E C V S. Quod autem subdit: Ante faciem tuam. propinquitatem designat, apparuit enim hominibus prope Christi aduentum. quapropter & plusquam Prophetam ipsum esse existimandum est. nam & hi qui in militibus collaterales sunt regibus, digniores & familiariores sunt. A M B. Viam autem domino non solum nascendi sed carnem ordine fideique nuncio, sed etiam præcursum quodam parauit passionis. vnde sequitur. Qui præparabit uiam tuam ante te. Si autem & Christus Prophetæ, quomodo maior hic omnibus? sed inter mulieris non uirginis natos: maior. n. is fuit, quibus æqualis poterat esse. forte nascendi. vnde sequitur. Dico enim uobis: Maior inter natos mulierum Prophetæ Ioanne Baptista non est. C H R Y. Sufficit quidem domini uox præbens testimonium præminentiæ Ioannis inter homines, reperiet autem qui uult & reuerentiam consona: si mensam eius considerauerit, si uitam, si mentis excellentiam, uelut enim qui cœlitus descendisset, debebat in terra, serè nullam gens curæ de corpore, intellectualiter erectus in cœlum, & soli Deo coniungens, de nullo mundanorum sollicitus, sermo scuerus & lenis: nam cum populo Iudeorum uiriliter, & serueter, cum Rege audacter, cum propriis discipulis leniter conferebat: nil frustra uel leniter, omnia conuenienter agebat. ISIDOR. Abbas: Maior etiam inter natos mulierum Ioannes, eo quod ab ipso matris uero prophetauit, & postus in tenebris lumen quod iam uenerat non ignorauit. A M B R O. Denique eo usque cum Dei filio non poterat Ioannis esse uia collatio, ut & infra angelos ælimetur. vnde sequitur. Qui autem minor est in regno Dei, maior est illo. B E D A. Hæc sententia duobus modis potest intelligi, aut enim regnum Dei appellauit, quod nondum accepimus, in quo sunt Angeli, & quilibet in eis minor, maior est quolibet iusto portante corpus, quod aggrauat animam. aut si regnum Dei intelligi uoluit huius temporis ecclesiam, seipsum dominus significauit, quod nascendi tempore minor erat Ioanne: maior autem diuinitatis auctoritate & potestate dominica, proinde secundum primam expositionem, ita distinguitur. Qui autem minor est in regno Dei, ac deinde subinfertur. Maior est illo. secundum posteriorem uero, ita. Qui autem minor est. ac deinde subinfertur. In regno Dei, maior est illo. C H R Y. Vt enim copia laudum Ioannis occasione Iudeis non daret præferendi Ioannem Christo, hoc subdidit: Ne autem putes, quod comparatiue se dixerit maior Ioanne. A M B R O. Alia enim est ista natura, nec humanis generationibus comparanda. Non potest enim homini cum Deo uia esse collatio. CYRIL. Mystice autem cum Ioannis prærogatiuam

na, scilicet corpora, quibus anima nostra uestitur. Sunt autem mollia indumenta delictiosi actus, & mores: hi uero quibus fluida delictis membra soluuntur, regni celestis extores sunt, quos rectores mundi huius, atque tenebrarum cœperunt. hi sunt enim reges qui dominantur suorum operum æmulos. CYRIL. Sed forte inconueniens est circa hoc excusare Ioannem: scire enim eum imitabile esse. vnde subdit. Sed quid existis uidere? Prophetam? Vtique dico uobis & plusquam Prophetam. Prophetæ namque prædicabant uenturum. hic autem non solum uenturum prædicauit, sed & presentem indicauit, dicens. Ecce agnus Dei. A M B R O. Maior sane Prophetæ, in quo finis est Prophetarum, quia multi cupierunt uidere quem iste cōspexit, quem iste baptizauit. CYRIL. Cum igitur & a loco, & a uestibus, & ex concursu hominum morem eius describeret, introducit Prophetæ testimonium, dicens. Hic est, de quo scriptum est. In Malachia: Ecce mitto Angelum meum. TITVS. Angelum appellat hominem, non quia natura esset Angelus: homo enim naturaliter erat, sed quia opus Angeli exercebat, nunciando Christi aduentum. G R E C V S. Quod autem subdit: Ante faciem tuam. propinquitatem designat, apparuit enim hominibus prope Christi aduentum. quapropter & plusquam Prophetam ipsum esse existimandum est. nam & hi qui in militibus collaterales sunt regibus, digniores & familiariores sunt. A M B. Viam autem domino non solum nascendi sed carnem ordine fideique nuncio, sed etiam præcursum quodam parauit passionis. vnde sequitur. Qui præparabit uiam tuam ante te. Si autem & Christus Prophetæ, quomodo maior hic omnibus? sed inter mulieris non uirginis natos: maior. n. is fuit, quibus æqualis poterat esse. forte nascendi. vnde sequitur. Dico enim uobis: Maior inter natos mulierum Prophetæ Ioanne Baptista non est. C H R Y. Sufficit quidem domini uox præbens testimonium præminentiæ Ioannis inter homines, reperiet autem qui uult & reuerentiam consona: si mensam eius considerauerit, si uitam, si mentis excellentiam, uelut enim qui cœlitus descendisset, debebat in terra, serè nullam gens curæ de corpore, intellectualiter erectus in cœlum, & soli Deo coniungens, de nullo mundanorum sollicitus, sermo scuerus & lenis: nam cum populo Iudeorum uiriliter, & serueter, cum Rege audacter, cum propriis discipulis leniter conferebat: nil frustra uel leniter, omnia conuenienter agebat. ISIDOR. Abbas: Maior etiam inter natos mulierum Ioannes, eo quod ab ipso matris uero prophetauit, & postus in tenebris lumen quod iam uenerat non ignorauit. A M B R O. Denique eo usque cum Dei filio non poterat Ioannis esse uia collatio, ut & infra angelos ælimetur. vnde sequitur. Qui autem minor est in regno Dei, maior est illo. B E D A. Hæc sententia duobus modis potest intelligi, aut enim regnum Dei appellauit, quod nondum accepimus, in quo sunt Angeli, & quilibet in eis minor, maior est quolibet iusto portante corpus, quod aggrauat animam. aut si regnum Dei intelligi uoluit huius temporis ecclesiam, seipsum dominus significauit, quod nascendi tempore minor erat Ioanne: maior autem diuinitatis auctoritate & potestate dominica, proinde secundum primam expositionem, ita distinguitur. Qui autem minor est in regno Dei, ac deinde subinfertur. Maior est illo. secundum posteriorem uero, ita. Qui autem minor est. ac deinde subinfertur. In regno Dei, maior est illo. C H R Y. Vt enim copia laudum Ioannis occasione Iudeis non daret præferendi Ioannem Christo, hoc subdidit: Ne autem putes, quod comparatiue se dixerit maior Ioanne. A M B R O. Alia enim est ista natura, nec humanis generationibus comparanda. Non potest enim homini cum Deo uia esse collatio. CYRIL. Mystice autem cum Ioannis prærogatiuam

partem querre sapientie, lachrymis confitere peccata. Et fortasse ideo non lauit pedes suos Christus, ut eos lachrymis nos lauemus. Bonæ lachrymæ, quæ non solum nostrum possunt lauare de hâc, sed etiam verbi cœlestis rigare vestigium, vt gressus eius nobis exuberent. Bonæ lachrymæ, in quibus nō solum redemptio peccatorum, sed etiā

oleo caput meum non vnixisti: hæc autem vnguento vnxit pedes meos. Propter quod dico tibi. Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Cui autem minus dimittitur minus diligit. Dixit autem ad illam. Remittuntur tibi peccata. Et coeperunt qui simul accumbebant dicere intra se, Quis est hic, qui etiam peccata dimittit? Dixit autē ad mulierem. Fides tua te saluam fecit. Vade in pace.

CAP. VIII.

Factum est deinceps, & ipse iter faciebat per ciuitates & castella prædicans & euangelizans regnum

quoque per pedes ipsum mysterium incarnationis eius intelligi. Oculatur igitur Redemptoris pedes, cum mysterium incarnationis eius ex toto corde diligimus. Vnguento pedes vngimus, cum ipsam humilitatis eius potentiam sacri eloqui bona opinio ne prædicamus: sed hoc etiam Phariseus vidit, & inuidit, quia cū Iudaicus populus Gentilitatem Deum prædicare conspiciat, sua apud se malitia tabescit: sic autem Phariseus retunditur, vt p eū perfidus ille populus ostendatur, quia videlicet infidelis ille populus, nec ea, quæ extra se erant: nunquam pro domino tribuit. Cōuersa autem Gentilitas pro eo non solum rerum substantiam, sed etiam sanguinem fudit. vnde Phariseo dicit: Aquam pedibus meis non dedisti: hæc autem lachrymis riga. pe. meos. Aqua quippe extra nos est, lachrymarum humor intra nos est. Infidelis etiam ille populus Deo sepulchrum non dedit, quia ex charitate eū amare noluit, cui ex timore seruauit, osculum quippe dilectionis est signum, vocata autem gentilitas Redemptoris sui vestigia osculari non cessat, quia in eius continuo amore suspirat. A M B. Nō mediocriter autem hæc meriti est, de qua dicitur. Intraui, ex quo nō cessauit osculari pedes meos, vt aliquis nisi sapientiam loqui nesciat, nisi iustitia diligere, nisi castitatem libare, nisi pudicitia osculari. G R E G. Phariseo autem dicitur: Oleo caput meum non vnixisti, quia ipsam quoque diuinitatis potentia, in qua se Iudaic⁹ populus credere spondit, digna laude prædicare neglexit. Hæc autem vnguento vnxit pedes meos, quia dum incarnationis eius mysterium Gentilitas credidit, summa laude eius etiam ima prædicauit. A M B. Beatus qui potest & oleo vngere pedes Christi: sed beatorum qui vngit vnguento multorum enim florum in vnum collecta spargit, & fortasse istud vnguentum non posset alius, nisi ecclesia sola deferre, quæ diuersi spiraminis innumerabiles habet flores. & ideo nemo potest tantum diligere quantum illa quæ in pluribus diligit. In domo autem Pharisei, id est in domo legis & Prophetarum, non Phariseus, sed ecclesia iustificatur. Phariseus. n. non credit, ista credebat. lex mysterium non habet, quo occulta mundantur: & ideo quod in lege minus est, consummatur in euāgelio. Duo autem debitores, duo populi sunt feneratori illi thesauri cœlestis obnoxii. Non materialem autem feneratori huic debemus pecuniam, sed meritum examinata xra virtutū, quarū merita grauitatis pondere, iustitiæ spetie, sono confessionis expēduntur. Non mediocriter autem est iste denarius, in quo regis imago formatur. vñ mihi si non habuero quod accipi, aut quia difficile quicquam est, quin feneratori huic debitum integrum possit exoluere. vñ mihi si non petiero concedi mihi debitum. Sed q̄ est populus iste, qui amplius debet, nisi nos, quibus amplius creditum est? Illis credita sunt eloquia Dei, nobis creditur virginis partus Emanuel. i. nobiscū Deus, dñi crux, mors, resurrectio, itaq; nō est dubiū, q̄ plus debet q̄ pl⁹ accipit. s̄m hoies, pl⁹ fortasse offendit, q̄ plus debuerit. Sed p̄ misericordiā dñi cā mutat, vt ampli⁹ diligit q̄ amplius debuit, si tñ gram cōsequat. Et iō, qm̄ nihil est qd̄ digne Deo referre possumus. vñ mihi, et si, nō dilexero. Reddam⁹ ergo amorem pro debito, amplius enim diligit, cui donatur amplius.

CAP. VIII.

HEO. Qui cœlitus descendit, vt exemplum fieret nobis, & forma, instruit nos non pigritate in docendo, vnde dicit. Et factum est deinceps, & ipse iter faciebat

Dei, & duodecim cum illo, & mulieres aliquæ quæ erant curatae a spiritibus malignis, & infirmitatibus: Maria quæ vocatur Magdalene, de qua septem dæmonia exierant, & Ioanna vxor Chuze procuratoris Herodis, & Susanna, & aliæ multæ quæ ministrabāt ei de facultatib⁹ suis. Cum autem turba plurima cōueniret, & de ciuitatibus properarent ad eum: dixit per similitudinem. Exiit qui seminat, seminare semen suum. Et dum seminat, aliud cecidit secus viā, & conculcatum est, & volucres cœli comederūt illud. Et aliud cecidit supra petrā, & natū aruit, quia non habebat humorem. Et aliud cecidit inter spinas, & si-

non viderunt sermonem præterenderent? ISIDO. Abbas. Hoc autem regnum Dei aliquibus videtur altius & melius regni cœlesti. Quibusdam vero vnum & idem s̄m essentiam, sed diuersimode nominari, aliquando quidem regnum Dei a regnante, aliquando autem regnum cœlorum a subditis Angelis, & sanctis, qui cœli dicuntur. B E D A. More autem aquilæ prouocantis ad volandū pullos suos dominus pederentem discipulos suos ad sublimitate erigit. Si quidem primo docet in Synagogis, & miracula facit: ex his duodecim, quos Apostolos nominat elegit, postmodum omnes prædicans secum ducit. vnde sequitur: Et duodecim cum illo. Non doceret, aut p̄dicaret, sed instruendi ab eo. Ne aut femineus sexus prohiberi videret sequi Christū, subdit. Et mulieres aliquæ erant curatae a spiritibus malis, & infirmitatibus: Maria quæ vocatur Magdalene, de qua septem dæmonia exierant. B E D A. Maria Magdalene ipsa est, cuius tacito noīe p̄xima lectio pœnitentiā noīat. Nam pulchre Euangelista vbi eā cum dño iter facere commemorat, noto hanc vocabulo manifestat. vbi vero peccatricem, sed pœnitentem describit, mulierem ḡaliter dicit, ne nomen tantę famę prisci erroris nota fuscaret, de qua dæmonia septem exiisse referuntur. G R E in Homili. Quid enim per septem dæmonia, nisi vniversa vitia intelliguntur? Quia enim septem diebus oē tps oē præhendit, recte septenario numero vniversitas figuratur. Septē ergo dæmonia Maria habuit, q̄ vniversis vitiiis plena fuit. Sequit. Et Ioanna vxor Chuze procur. Hero. & Susanna, & aliæ multæ, quæ ministra. ei de facultatibus suis. H I E R. contra Vigilantiū. Consuetudinis Iudaicę fuit, nec ducebatur in culpā more gentis antiquo, vt mulieres de substantia sua visū, atque vestitum p̄toribus darēt, hoc quia scandalum facere poterat in nationibus, Paulus se abiecit cōmemorat. Ministrabant autē dño de substantia sua, vt mereret earum carnalia, cuius ipse merebatur sp̄alia, nō q̄ indigeret cibis dñs creatorarū, sed ut typū ostenderet magistrorū q̄ visū, atq; vestitu de discipulis deberent esse cōtenti. B E D A. Interpretatur autē Maria amarum mare p̄ pœnitentię rugitum. Magdalene turris, vel melius turrensis, a turre, de qua dicit. Factus es spes mea turris fortitudinis, a facie inimici. Iohanna domus gr̄a eius, vel domus misericors inter præta, videlicet, quia eius est omne qd̄ viuimus. Si autē Maria mundata a forde vitiatorum ecclesiam de Gentibus insinuat, cur non Iohanna eandem designat ecclesiam, quondam idolorum cultui subditam? Nam quilibet malign⁹ sp̄s dum pro regno diaboli facit, quasi Herodis procurator existit. Interpretatur Susanna liliū, aut gratia eius p̄ odoriferum cœlestis vitæ candorem, aut eumq; internæ dilectionis ardorem. ¶ T H E O. Quod David in persona Christi prædixerat, Aperiā in parabolis os meum, hic dñs implet. vnde dicitur. Cū aut tur. plu. conue. & de ciuita. prope. ad eum: dixit per similitudinem. Loquitur autē dñs per similitudinem: primo quidem vt attentiores faceret auditores: consueuerunt. n. hoīes in obscuris se exercitare, & spernere manifeste. deinde vt non caperent indigni, quæ mystice dicebantur. O R I G. Et ideo signanter dicitur: Cū turba plurima conueniret. Non enim sunt multi, sed pauci, qui per

pet arctam viam incedunt, & qui inueniunt viam, quæ ducit ad vitam. vnde Matthæus dicit, q̄ extra domum docebat per Parabolas, sed intra domum parabolam discipulis exposuit. E V S E. Satis autem congrue Christus primam proponit parabolam multitudini, non solum tunc instantium, sed etiam futurorum post illos inducentem ad audientiam verborū suorum, cū dicit. Exiit qui seminat seminare semē suum. B E D A. Satorem istum nullū melius quam filium Dei intelligere possumus, qui de sinu patris, quæ creaturæ nō erat accessus egrediens, ad hoc venit in mundum, vt testimonium perhiberet veritati. C H R Y. Exiit autē, qui vbiq; est non localiter, sed per amicitū carnis nobis appropinquauit: Deceter autem aduentum propriū Christus exitum nominat, eramus enim exclusi a Deo, & sicuti cōdemnari, & rebelles regi ciecti sumus, qui vero reconciliare vult eos exeundo ad ipsos extra cum eis loquitur: donec dignos iam factos aspectu regio eos introducat, sic etiam Chrs fecit. T H E O. Exiit autem nunc, non vt agricolas perderet, aut combureret terram, sed exiit seminare. Sæpe enim agricola, qui seminat ob aliam causam exiit, non solum vt seminet. E V S E. Exiuerunt autem nonnulli a patria cœlesti, & ad homines descendunt: non tamen vt sererent: neque enim factores erant, sed administratori spiritus in ministerium missi. Moyses etiam, & Propheta post eum non in seruerunt hominibus mysteria regni cœlorum, sed retrahendo insipientes ab errore nequitie, & idolorum cultu, quasi colebant animas hominum & in noualia redigebant. Solus autem omnium factor verbum Dei exiit, euangelizaturus noua semina. s. mysteria regni cœlorum. T H E O. Non cessat autem Dei filius semper in nostris animabus seminare, non solum cum docet, sed etiam cū creat in nostris animabus seminat semina bona. T I T V S. Exiit autem, vt seminaret semen suum: non autem accepit verbum quasi mucuatum, cum ipse naturaliter sit verbum Dei viui. Non igitur suum proprium semen Pauli, vel Ioannis, sed habent cū acceperint. Christus autem habet proprium semen proferens doctrinam ex sua natura. vnde & Iudei dicebant: qualiter hic literas nouit quas non didicit? E V S E. Docet igitur duos esse grad⁹ eorum, qui recipiunt semina, primum quidem eorum, qui digni facti sunt vocatione cœlesti, sed labantur a gratia propter negligentiam & torporem, secundum vero multiplicantium semen in bonis fructibus. Ponit autem s̄m Matthæus tres differēcias, in quolibet gradu. Nam qui corumpunt semen, non similem habent conditionis modum, & qui ab eo fructificant, non eamquam recipiunt copiam. Sanē actiones perditionis ostendit semen. Quidam enim cum non peccauerint suis animabus in secula sibi semina salubria p̄diderunt, subtracta intentione & memoria eorum per spiritus malignos & dæmones, qui volant per aerem, vel viros fallaces, & callidos, quæ volatilia nuncupant. vnde subdit: Et dum seminat, aliud cecidit secus viam. T H E O. Non dixit, q̄ seminans proiecit aliud secus viam, sed q̄ semen cecidit. Qui enim seminat docet rectum sermonem, sed sermo diuersimode cadit in audientes. vt quidam eorum via dicantur: Et cōculcatum est, & volucres cœli comede. illud. C I R I L. Arida enim est & inculca quodam modo omnis via, eo q̄ a cunctis conculcatur, ac nihil ex seminibus humarum in ea. Sic igitur habentes cor indocile non penetrat diuina monitio, vt possit laudem germinare virtutum, sed tales sūt via frequentata immundis spiritibus. Sunt iterum aliqui leuiter gerentes fidem in se quasi in verborum simplicitate: horum fides caret radice, de quibus subditur: Et aliud cecid. supra petram, & natum aruit, quia non habet humo. B E D A. Petram dicit durū & indomitum cor. hoc est autem humor ad radicem seminis, qd̄ iuxta aliam parabolam oleum ad lampades virginum nutriendas, id est amor & perseverantia virtutis. E V S E. Sunt etiam aliqui, qui per auaritiam & appetitum voluptatum, & mundanas sollicitudines quas quidam spinas nuncupant, immisum sibi semen suffocari fecerunt. de quibus subditur. Et aliud cœci. inter spi. & simul exor. spinæ suffocauerunt illud. C H R Y. Sicut enim spinæ non permittūt oriri semen, sed ex condensatione suffocant immisum, sic sollicitudines vitæ præsentis semen spirituale suffocant non solum. increpandus autem esset agricola, qui super sensibiles spinas, & petram, & viam seminare. Non enim possibile est petram terram fieri, nec viam non esse viam, nec spinas non esse spinas in rationalibus autem secus est. Possibile est enim petram

conuerti in terram pinguem, & viam non conculcari, & spinas dissipari. C Y R I L. Sunt autem terra pinguis, & ferax, animæ honestæ & bonæ, quæ in profundo suscipiunt verbi semina, & retinent, & fouent. Et quantum ad hoc subditur: Et aliud cecidit in terram bonam, & ortum fecit fructum centuplum. Cum enim in mentem mundam ab omnibus perturbantibus verbum diuinū infunditur, tunc immittit radices in profundum, & germinat tamquam spica, & cōuenienter perfructur. B E D A. fructum. n. centuplum fructū p̄fectum dicit. nam denarius numerus p̄ perfectione semper accipitur, quia in decē præceptis legis custodia continetur. Denarius autem numerus per semetipsum multiplicatus, in centenarium surgit. vnde p̄ cēn tenariū magna perfectio significatur. C Y R I L. Quæ autem sit sententia parabolæ, accipiamus per eum qui eam composuit. vnde sequitur: Hæc dicens clamabat: Qui habet au. au. audiat. B A S I. Audire pertinet ad intellectum. vnde per hoc dominus excitat ad exaudiendum, attende mentionem eorum quæ dicuntur. B E D A. Quoties enim hæc admonitio vel in euāgelio, vel in Apocalypsi Ioannis interponitur, mysticum esse quod dicitur, quare undiq; a nobis intentius ostenditur. vnde discipuli ignorantis Saluatoris interrogant. Sequitur enim. Interrogabant autem eum discipuli eius, quæ esset hæc parabola. Nemo tamen putet finita mox parabola discipulos hoc interrogasse, sed & Marcus ait, cum esset singularis interrogauerunt eum. O R I. Est autem parabola sermo quasi facti: non autem facti. iuxta quod dicitur, possibile aut fieri, rerum significatiuus per transumptionem earum quæ in parabola traduntur. Enigma vero est processus sermonis in his quæ traduntur quasi facta: quæ tamen non sunt facta, nec possibilia fieri, significant vero aliquid in occulto, sicut quod dicitur in libro Iudicium, q̄ ligna iuerunt, vt vngerent sibi regem. Non est autem ad literam factum quod dicitur. Exiit qui seminat: sicut ea quæ narrat historia, possibile tamen fuit fieri. E V S E. Dominus vero docuit eos causam quare turbis per parabolas loquebatur. vnde subditur. Quibus ipse dixit. Vobis datum est nosse mysterium regni Dei. G R E G. Nazan. Cum hoc audis, non introducas diuersas naturas, s̄m quosdam hæreticos, qui putant hos quidem esse pereuntis naturæ: hos vero salubris: quosdam vero sic habere, ut eorum voluntas eos ducat ad peius, vel melius. Sed addas ei quod dicitur. Vobis datum est i. volentibus & similiter dignis. T H E O. His autem qui sunt indigni tantis mysteriis obsecratur dicuntur, vnde subditur. Cæteris autem in parabolis, vt videntes non videant, & audientes non intelligant. Videre enim se putant, non vident autem, & audiunt quidem, sed non intelligunt. Huius ergo gratia hoc eis Christus abscondit, ne maius eis præiudicium generetur, si postq̄ nouerint Christi mysteria contempserint. Qui enim intelligit, & postea spernit, grauius punietur. B E D A. Recte igitur in parabolis audiunt, quando clausis sensibus cordis, non curant cognoscere veritatem, obliuiscuntur quod dominus dixerat. Qui habet aures audiendi, audiat. G R E G. in Homi. Dominus autem dignatus est exponere, quod dicebat, vt sciamus rerum significationes querere etiam in his quæ per semetipsum voluit explanare. Sequitur enim. Est autem hæc parabola: Semen est verbum Dei. E V S E. Destruentium autem immisissimæ semina suis animabus tres dicit esse causas. Quidam enim destruant in se semen reconditum, dantes leuiter auditum volentibus fallere. de quibus subdit. Quod autem secus viam: hi sunt qui audiunt: deinde venit diabolus, & tollit uerbum de corde eorum, ne credentes salui fiant. B E D A. Qui. s. verbum quod audiunt, nulla fide, nullo intellectu, nulla saltem tentandæ utilitatis actione percipere dignantur. E V S E. Quidam vero cum in mētis profundo non susceperint verbum Dei, facile extinguuntur ad ueniente aduersitate. de quibus subditur. Nam qui supra petrā, hi sunt qui cum audie. cum gau. susci. uer. & hi radi. non ha. qui ad tem. cre. & in tempo. tenta. recedunt. C Y R I L. Cum enim intrant ecclesiam lætantes attendant diuina mysteria, sed ex leui iuruntate, ut autem egressi sunt ecclesiam, obliuiscuntur sacramentorum disciplinarum, et si fides Christiana non fuerit permanent. turbante uero persecutione perfugam habent mentem, quæ fides eorum caret radice. G R E G. in Hom. Multi boni operis initia proponunt, sed mox ut fatigari aduersitatibus, uel tentationibus ceperint, inchoata derelinquunt. Petro s̄ ergo terra humorem non habuit,

Ho. eu. 15.

habuit, quæ hoc quod germinauerat, ad fructus perseverantiam non perduxit. E V S E. Quidam vero suffocant reconditum in eis semen diuitiis, & illecebris, quasi quibusdam suffocantibus spinis, de quibus subditur. Quod autem in spinis cecidit, hi sunt qui audire, & a sollicitudine, & diuitiis, & voluptate eum suffocant, & non referunt fructum. G R E G. in Hom. Mirum, quomodo dominus diuitias spinas interpraetatus sit, cum ille pungant istæ delectent, & tamen spinæ sunt, quia cogitationum suarum punctationibus mentem laecerant, & cum usque ad peccatum pertrahunt, quasi inflicto vulnere cruentant. Duo autem sunt quæ diuitiis iungit, sollicitudines, & voluptates, quæ per curam mentis opprimunt, & per afflictionem resoluunt. Suffocant autem semen, quia importunis cogitationibus guttur mentis strangulant, & dum bonum desiderium intrare ad cor non sinunt, quasi aditum vitalis status verant. E V S E. Hæc autem ex provisione a Salvatore prædicta sunt. Sic autem se habere patefacit effectus: non enim aliter aliqui a verbo diuinitus deficiunt, nisi secundum aliquem modorum prædictorum. ab eo. C H R Y. Et ut plura breuiter comprehendam, hi quidem tamquam negligentes audire, hi tamquam delicati & debiles, hi vero tamquam serui facti voluptatis & rerum mundi a bono desistunt. Bonus etiam ordo viæ, petrarum, & spinarum, opus est primo memoriae, & cautelæ: deinde fortitudinis: consequenter contemptus presentium. Consequenter ponit bonam terram contrario modo se habentem ad viam, & petram, & spinas, cum subdit: Quod autem in terram bonam, hi sunt qui in corde bono & optimo verbum retinent, & fructum afferunt in patientia. Nam qui secus viam positi sunt, non retinent verbum, sed rapit eis semen diabolus, qui vero sunt in petra, non sustinent in patientia tentationis insultum propter imbecillitatem, qui vero sunt in spinis non fructificant, sed suffocantur. G R E G. in Hom. Terra ergo bona fructum per patientiam reddit, quia nulla sunt bona, quæ agimus: si non æquanimiter etiam proximorum mala toleramus. fructum ergo per patientiam reddunt, quia cum humiliter verba suscipiunt post flagella ad requiem sublimiter cum gaudio suscipiuntur.

C B E D A. Quia supra dixerat Apostolus: Vobis datum est nosse mysterium regni Dei, ceteris autem in parabolis: nunc ostendit per eos, aliquando etiam ceteris idem mysterium esse reuelandum, dicens: Nemo autem luc. accen. ope. eam sub le. po. fed. fu. cand. po. vt. intran. vi. lumen. E V S E. q. d. Sicut lucerna accenditur vel luceat, non ut operatur sub modio, vel lecto, sic etiam secreta regni cælorum in parabolis ædita, quamuis lateant alienos a fide: non tamen penes omnes manifestum habebunt sensum. vnde subdit: Non enim est oc. quod non mani. ne abscon. quod non co. & in pa. veniat: q. d. quamuis plurima in parabolis dicta sint, vt videntes non videant, & audientes, non intelligant propter sui incredulitatem: totus tamen sermo patebit. A V G. de Q. d. i. euan. vel aliter: Totam his verbis typice docet fiduciam prædicandi, ne quis timore carnalium incommodorum lucem scientiæ abscondat. vasis enim, & lecti nomine carnem, lucernæ autem vocabulo verbum designat, quod ob mærum carnalium incommodorum occultat, qui ipsam carnem præponit manifestationi veritatis, & ea quasi operit verbum, qui prædicare trepidat. Supra candelabrum autem ponit lucernam, qui corpus suum ministerio Dei subiicit, vt superior sit prædicatio veritatis, & inferior seruitus corporis. O R I. Sed & qui vult adaptare lucernam perfectioribus Christi discipulis, persuadere nobis per ea quæ dicta sunt de Ioanne, quoniam ipse erat lucerna ardens, & lucens. non decet ergo eum, qui lucernam rationalem accendit in anima, abscondere eam sub lecto, vbi quis requiescit, nec sub aliquo alio vase, quia quæ faciunt hoc non prouident intrantibus domum, quibus lucerna paratur, sed oportet superponere candelabro. i. o. eccles. C H R Y. Hoc autem dicens, inducit eos ad viam diligentiam, docens eos strenuos esse quasi expositos aspectibus omnium, ac pugnantem in mundo quasi in theatro: q. d. ne consideretis quæ manemus in modica parte mundi, eritis enim omnibus noti, quia tantam virtutem impossibile est latere. M A X I. Vel forsitan seipsum appellat dominus lucernam radiantem cunctis habitantibus domum. i. mundum, cum sit naturaliter Deus, & factus dispensatiue caro, & sic quasi lux ad instar lucernæ retinetur in testa carnis per mediam andelabrum per lychnum ignis in testa lucernæ. Vocat autem candelabrum

ecclesiam, supra quam verbum diuinitus effulgens, quasi quandam domum illuminat radiis veritatis. Dixit autem similitudinarius vas, aut lectum corporalem cultum legis, sub quo contineri non vult. B E D A. Instanter autem nos dominus docet verbo aufertare, vt etiam & nostro illud pectore continue ruminare, & alieno eruere sufficiamus auditui. vnde sequitur: Videte ergo quid audiatis. Quia. ha. da. il. & quicumque. non ha. etiam quod pu. se. ha. auf. ab. illo. q. d. rota intentione verbo quod auditus operam date, quia qui amorem habet verbi, dabitur illi & sensus intelligendi quæ amat, at qui verbi audiendi amorem non habet, est vel naturali ingenio, vel literario callere se putauerit exercitio, nulla sapientiæ dulcedine gaudebit. Sæpe enim desidio sus ingenium accipit, vt de negligentia iustius puniatur, quia quæ sine labore assequi poterit, scire contemnit, & nonnunquam studiosus tarditate intelligentiæ præmitur, vt eo maiora præmia retributionis inueniat, quo magis studio inuentionis elaborat. d. T I T V S. Derelictis cognatis carnalibus dominus instabat doctrinæ paternæ, quia vero desiderabatur propter absentiam accedunt ad eum. vnde dicitur: Vene. au. ad illum ma. & fra. ei. & nō pote. ad. eum. præ turba. Si audiueris de fratribus domini adidisse pietatem, & intellige gratiam. nullus enim est diuinitus Saluatoris frater eius, vniuersus enim est, sed pietatis gratia communicauit nobis in carne, & sanguine, & factus est frater noster cum esset naturaliter Deus. B E D A. Fratres tamen domini sunt carnem dicuntur, non filii beatæ Mariæ genitricis Dei secundum Eluidium, nec filii Ioseph de alia vxore secundum quosdam putandi sunt, sed eorum potius intelligendi sunt esse cognati. T I T V S. Putabant autem fratres eius, quod eorum audiret præsentiam dimitteret populum, reueritus maternum nomen, & flexus amore materno. vnde sequitur: Et nuncia. est. il. Mater tu. & frat. tu. stant. vo. te. videre. C H R Y. Considera quale erat astante ei toto populo, & ab ore eius pendente iam inchoata doctrinam, eum foras extrahere. Ob hoc dominus quasi increpando respondit. Sequitur: Qui respon. di. ad eos. Mater me. & fra. me. hi sunt, qui ver. Dei. au. & faciunt. A M B. Moralis magister, qui de se ceteris præbet exemplum præscripturis ceteris, quoniam qui non reliquerit patrem, aut matrem suam, non est filius Dei dignus. Sententiæ huic ipse primus se subiicit, non quod maternæ referet pietatis obsequia, ipsius enim præceptum est, qui non honorificauerit patrem & matrem, morte moriatur, sed quia paternis se mysteris amplius quæ maternis affectibus debere cognoscit: neque tamen iniuriose refutantur parentes, sed religiosiores copula mentium docentur esse, quæ corporum. ergo hic non ut qui dam hæretici tendiculas aucupantur mater negatur, quæ etiam de cruce agnoscitur, sed necessitudini corporali præscriptorū cælestium forma præfertur. B E D A. Hi igitur qui verbum Dei audiunt & faciunt, mater domini vocantur, eo quod illum quotidie suo exemplo, vel dicto quasi parturit in cordibus proximorum, fratres quoque sunt eius, cum & ipsi faciant voluntatem patris eius, qui in cælis est. C H R Y. Non autem hoc dixit increpando matrem, sed eam plurimum adiuuando. Nam si erga ceteros sollicitus erat, vt generaret eis de se debitam opinionem: multo magis erga matrem: non autem eleuasset eam ad illa fastigia, si semper expectaret honorari ab eo tamquam a filio: non autem eum dominum reputaret. T H E O. Quidam vero hoc sic intelligunt, quod Christo docente quidam inuidentes, substantes eum super doctrinam eius dixerunt: Mater tua, & fratres tui stant foris volentes te videre: tamquam propter hoc ignobilem eum demonstrarent. & ideo qui mentem eorum cognouit, sic eis respondit, quoniam non nocet vilis consanguinitas, sed filii ignobilis quis existat: audiat autem verbum Dei, ipsum consanguineum reputat, quia tamen audire solus neminem saluat, sed magis condemnat, subiungit. Et faciunt. Decet enim audire & facere. verbum autem Dei dicit suam doctrinam: quæcumque enim ipse dicebat, patris erant. A M B. Mystice autem non debuit foris stare qui Christum quærebat. Vnde & ille ait: Accedite ad eum & illuminamini. Si enim foris stant, nec ipsi agnoscuntur eum, & propter nostrum fortasse non agnoscuntur exemplum, quemadmodum nos non agnoscimus si foris stemus. Illud quoque intelligere non abhorret, quia per figuram parentum demonstrat Iudæos, ex quibus est Christus secundum carnem.

carnerem, ecclesiamque Synagogæ credidit præferendam. B E D A. Incus enim eo docente venientes intrare nequeunt, cuius spiritualiter intelligere dicitur negligunt: præoccupans autem turba intravit in domum, quia differente Iudæa Gentilitas confluit ad Christum. foris autem stantes volunt Christum videre, qui spiritualem in lege sensum querentes sese ad custodiam literæ foris fixerunt, & quasi Christum potius ad docendam carnalia cogunt exire, quam se ad discendam spiritualia consentiant intrare.

C Y R I L. Quia discipuli omnes beneficiatos a Christo videbant, decebat etiam ipsos sensum in beneficiis Christi delectari: non enim similiter quis considerat, quæ sunt in alienis corporibus, vt in suo: & ideo dominus discipulos, & mari & ventis exposuit. vnde dicitur: Factum est autem in vna dierum, & ipse ascendit in vnam nauiculam, & discipuli eius, & ait ad illos: Transfretemus trans stagnum, & ascenderunt. C H R Y. Vitans quidem Lucas quæstionem quæ sibi fieri posset de temporum ordine, dicit eum in vna dierum intrasse nauiculam. C Y R I L. Si autem vigilante domino accidisset tempestas, vel non timuissent discipuli, vel non exhorruissent, vel non credidissent eum posse tale aliquid facere. Quapropter dormit præstans tempus timori. Sequitur enim: Nauigantibus autem illis, obdormiuit, & descen. procel. ven. in stagnum. A M B R O. Supra habes, quia pernoctabat in oratione, quomodo hic in tempestate dormit: sed exprimitur securitas tempestatis, quomodo omnium timoribus solus intrepidus quiescebat, sed quiescebat corporis somno cum intenderet diuinitatis mysterio: nihil enim sine verbo fit. C Y R I L. Cum magna autem dispensatione videtur esse peractum, ne mox postquam tempestas inuadere cœpit nauiculam, quærent ab eo suffragium. Sed postquam malum inualuit, vt manifestior fiat diuinitatis maiestatis potestas, vnde dicitur: Et compellebantur, & periclitabantur. Quod quidem dominus permittit exercitationis gratia, vt cum confessi fuerint periculum, cognoscant miraculi magnitudinem. Vnde postquam magnitudo periculi in intolerabilem megrum eos vrgebat, tamquam aliam spem non habentes salutis, nisi solum ipsum dominum virtutum, eum excitauerunt. Sequitur: Acced. au. susci. eum dicentes: Præceptor, perimus. A V G. de Con. euan. Matthæus quidem dicit: Domine salua nos, perimus. Marcus autem, Magister, non ad te attinet, quia perimus? Eadem autem est sententia excitantium dominum, volentiumque saluari. Nec opus est quærerere, quid horum potius Christo dictum sit: siue enim aliquid horum trium dixerint, siue alia verba, quæ nullus Euangelistarum commemorauit: tantumdem autem valentia, quid ad rem interest? quæquam etiã hoc fieri potuerit, vt pluribus eum excitantibus omnia hæc, aliud autem ab alio diceretur. C Y R I L. Non autem erat possibile eos perire, existente cum eis omnipotente. vnde illico surgit Christus, qui habet omnium potestatem, & sedat confestim procellam & ventorum impetum, & cessauit tempestas, & facta est tranquillitas: in quo ostendit se Deum esse, cui in Psalmo dicitur: Tu dominaris potestati maris: motum autem fluctuum eius tu mitigas. B E D A. Sic igitur in hac nauigatione dominus vtramque vniuersi eiusdemque personæ naturam ostendit, dum is qui vt homo dormit in nauis, furorē maris vt Deus verbo cohercet. C Y R. Simul autem cum tempestate aquarum, soluit tempestatem animarum. vnde sequitur: Dixit autem illis: Vbi est fides vestra? In quo verbo ostendit, quod timorem non facit tentationum inductio, sed imbecillitas mentis. Sicut enim aurum probatur in igne, sic in tentationibus fides. A V G. de Con. Euan. Hoc autem ab aliis Euangelistis, aliis verbis dictum est. Matthæus enim dicit eum dixisse: Quid timidi estis modicæ fidei? Marcus autem dicit: Quid timidi estis, ne dum habebitis fidem, i. illam perfectam velut granum Synapsis. hoc ergo & ille ait: Modicæ fidei? Lucas autem: Vbi est fides vestra? Et totum quidem dici potuit: Quid timidi estis? Vbi est fides vestra? Modicæ fidei? vnde aliud hic, aliud ille commemorat. A M B. Pacata igitur tempestate ad imperium Christi discipuli stupefacti miraculo, susurrabant ad inuicem. vnde sequitur.

Qui timentes, mirati sunt ad inuicem dicentes: Quis putas hic est? quia & ventis imperat & mari, & obediunt ei. Non autem discipuli vt ignorantes eum, hoc dixerunt ad inuicem. Nouerant eum Deum esse & filium Dei Iesum. admirantur autem innate potestatis abundantiam, & diuinitatis gloriam, quamuis similibus nobis esset, & visibilis in carne. vt de dicunt. Quis est hic. i. qualis, & quare, & in quanta virtute & maiestate? Imperiosum. n. est opus dominiatum preceptum, non ferulis petitio. B E D A. Vel non discipuli, sed nauæ, & alii mirantur qui in nauis erant. Allegorice autem mare, vel stagnum tenebrosus est, & amarus midis est. Nauicula arbor crucis, cuius beneficio fideles adiuti emeris mundi fluctibus obtinent lictus patriæ celestis. A M B. Itaque dñs, qui se intelligit propter diuinum in terras mysterium venisse, relictis parentibus nauem ascendit. B E D A. Ascendunt autem discipuli admoniti cum eo. vnde ipse ait: Siquis vult post me venire abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Discipulis nauigantibus, id est fidelibus saculorum calcantibus, & futuri saculi animo quietem meditantibus, & per sancti spiritus flatum, vel etiam proprii remigij conatum infidus mundi saltus certatum post terga iactantibus, sub bito obdormiuit dñs. aduenit ipsi dñice passionis, & descendit procella, quia domino somnum mortis in cruce subeunte fluctus persecutionum demoniacis statibus excitati exurgunt. fluctibus autem non domini patientia turbatur, sed discipulorum imbecillitas concutitur & trepidat, qui suscitauit dñm, ne eo dormiente precar, quia cuius mortem viderant, resurctionem optant, quæ si differetur, ipsi in perpetuum perirent. Vnde surgens increpat ventum, quia cæleri resurrectione per mortem destruit superbiam diaboli, qui habebat imperium mortis. Tempestatem autem aquæ facit cessare, quia rabiem Iudæorum morti eius insultantium resurgens labefacit. A M B. Et aduertat, sine tentatione neminem perficere ex hoc vitæ curriculo demigrare, quia exercitium fidei tentatio est. Subiecti igitur sumus nequitia: spūalis procellis, sed quasi pervigiles nauæ gubernatorem excitemus, qui non seruiat, sed imperet ventis, qui etiam non dormiat sui corporis somno, caueamus tamē, ne nostri corporis somno nobis dormiat, & quiescat. Bene autem argunt qui præsentem Christo timeant, cum vtique ibi aderat, quæ perire non posset. B E D A. Cui simile est, quod post mortem discipulis apparuit exprobrauit incredulitatem eorum, & sic timidus gur gibus sedatis, patefecit cunctis potentiam suæ diuinitatis.

C H R Y. Saluator nauigando vnā cum discipulis ad portum peruenit. vnde dicitur: Et nauigauerunt ad regio. Gerazæ, quæ est contra Galilæam. T I T V S: Veriora exemplaria nec Gerazæ norum habent, nec Gadarorum, sed Gergezinorum. est. n. Gadara ciuitas in Iudæa: stagnum autem vel mare, nullatenus inuenitur in ea, sed Geraza ciuitas Arabiæ est, nec stagnum, nec mare iuxta habens. Est autem Gergeza a qua Gergesæ vrbis antiqua iuxta Tyberiam cum stagnum, circa quā est rupes stagno vicina, in quod ostenditur deiectos fuisse porcos a dæmonibus, qui tamen Geraza, & Gadara confinium habent cum terra Gergezinorum. verisimile est inde ad horum terram porcos fuisse adductos. B E D A. Geraza. n. vrbis est insignis Arabiæ trans Iordanem iuncta moti Galaad, quā tenuit tribus Manasse, non longe a stagno Tyheriadis, in quo porci præcipitati sunt. C H R Y. Cum autem dñs descendisset a mari, occurrit ei aliud terribilius miraculum. nam dæmoniacus tamquam seruus videns dñm seruitutem confitetur. vnde sequitur: Et cum egressus esset ad ter, occur. ei. vir quidam qui dæmonium habebat iam tibus multis. A V G. de Con. Euan. quod Matthæus duos dicit fuisse dæmoniacos. Marcus autem & Lucas vnū commemorant, intelligas vnū eorum fuisse personæ alicuius clarioris, & famosioris, quem regio illa maxime dolebat, & pro cuius salutem plurimum flagrabat. Hoc volentes significare duo Euangelistæ solum commemorandum iudicauerunt, de quo facti huius famalatus præclariusque fraguerat. C H R Y. Vel Lucas elegit ex illis duobus eum, qui seuior erat. vnde stibilius narrat eius infortunium cum subdit: Et vestim. non induc. neq. in. da. Car. au. S. Tho. X mo.

De Ser. dñi. Lib. I. c. 12.

Lib. 2. c. 24.

Lib. 2. c. 24.

Lib. 2. c. 24.

ma. sed in mo. Visitant autem demones mortuorum sepulchra, volentes imbueri homines periculo sa doct. ina, quod scilicet mortuorum animarum demones sunt. C Y R I L. Quod autem nudus petebat defunctorum sepulchra, demonia ferocitatis erat indicium: permittit autem quosdam dispensatiue Deus subesse demonibus, vt nos perpendamus. Præcipiebat enim spiritui immūdo, vt exiret ab homine. Multis enim temporibus arripiebat illum, & vinciebatur cathenis, & cōpedibus custoditus & ruptis vinculis agebatur a dæmonio in deserto. Interrogauit autem illum Iesus dicens: Quod tibi nomen est? At ille dixit: Legio. quia intrauerant dæmonia multa in eum. Et rogauerunt illum ne imperaret illis, vt in abyssum irent. Erat autem ibi grex porcorum multorum pascentium in monte, & rogabant eum, vt permitteret eis in illos ingredi. Et permisit illos. Exierunt ergo

ma. sed in mo. Visitant autem demones mortuorum sepulchra, volentes imbueri homines periculo sa doct. ina, quod scilicet mortuorum animarum demones sunt. C Y R I L. Quod autem nudus petebat defunctorum sepulchra, demonia ferocitatis erat indicium: permittit autem quosdam dispensatiue Deus subesse demonibus, vt nos perpendamus. Præcipiebat enim spiritui immūdo, vt exiret ab homine. Multis enim temporibus arripiebat illum, & vinciebatur cathenis, & cōpedibus custoditus & ruptis vinculis agebatur a dæmonio in deserto. Interrogauit autem illum Iesus dicens: Quod tibi nomen est? At ille dixit: Legio. quia intrauerant dæmonia multa in eum. Et rogauerunt illum ne imperaret illis, vt in abyssum irent. Erat autem ibi grex porcorum multorum pascentium in monte, & rogabant eum, vt permitteret eis in illos ingredi. Et permisit illos. Exierunt ergo

los. } Considerare ergo oportet, quod demones prauis sunt, & hostiles his, qui eis sunt iudicati, vt potest patere ex eo, quod præcipitauerunt, & suffocauerunt in aquis. vnde sequitur. } Exierunt ergo demones ab homine, & intrauerunt in porcos, & impetu abiit grex per præceptum in stagnum, & suffocatus est. Quod vt viderit factum qui pascebant fugerunt, & nunciauerunt in ciuitatem & in villas. Exierunt autem videre quod factum est. & venerunt ad Iesum, & inuenerunt hominem sedentem, a quo dæmonia exierant, vestitum, ac sana mente ad pedes eius, & timuerunt. Nunciauerunt autem illis & qui viderant, quomodo sanus factus esset a legione. Et rogauerunt illum omnis multitudo Gerazenorū, vt discederet ab ipsis, quia magno homines punit in rebus confert beneficium animabus. Cum autem profecti essent, viderunt sanum eum qui iugiter vexabatur. Sequitur. Et inue. ho. se. a quo dæmo. exi. vestitum. Qui antea continuo nudus erat, & ac sana mente ad pedes eius. Non enim discedit a pedibus, a quibus est factus saluatus, & sic agnoscentes signum, mirati sunt passionis remedium, & obstupuerunt in facto. Sequitur. } Et timuerunt. } Hoc autem factum pariter visu cōperunt, pariter verbis audierunt. Sequitur. } Nunciauerunt autem illis qui viderant quomodo sanus factus est a legione. Opotebat autem eos supplicare domino ne inde recederet, sed custos esset regionis ne demones haberent accessum ad eos: sed præ timore propriam salutem amiserunt: rogantes Saluatorem recedere. Sequitur. } Et rog. il. om. multitu. regionis Gerazenorū, vt discederet ab ipsis, quia timore magno tenebantur. } T H E O. Timebant enim ne iterum damnum aliquod paterentur, sicut passi fuerant in submersione porcorum. C H R Y. Attendas autem Christi humilitatem, postquam enim collatis a se talibus beneficiis emittebant eum, non obstat, sed discedit. eos qui ipsos indignos sua doctrina promulgauerant reliquens. Sequitur. } Ipse autem ascendens nauim reuersus est. } T I T V S. Sed eo dicente, ille, qui passus fuerat a Saluatore non discedit. Sequitur. } Et rogabat illum, a quo dæmonia exierant, vt cum eo esset. T H E O. Nam sicut expertus timebat ne forte elongatus a Iesu, rursus demonibus esset paratus, dominus autem ostendit ei, quod quamuis non sit cum eo presentia liter, tamen potest eum gratia sua protegere. Sequitur enim: } Dimisit autem eum Iesus dicens: Redi in domum tuam, & narra quanta tibi fecit Deus. Non autem dixit: Quanta tibi feci ego, formam præbens humilitatis, vt reuerentiam nostram feramus in Deum. T I T V S. Nec tamen præuaricatur in lege veritatis, quicquid enim filius operatur, pater operatur. Cur autem qui vbique omnes liberatos monebat nulli dicere huic liberato a legione dicit, narra quanta tibi fecit Deus, quia scilicet tota regio illa Deum ignorabat irretita cultibus dæmonium. Vel verius, quandoquidem ad patrem retorquet miraculum dicit. } Narra. } cum vero loquitur de seipso monet nulli dicere. Ille autem qui liberatus est a dæmonibus: nouerat Deum esse Iesum, & ideo prædicauit quanta fecit illi Iesus. Sequitur enim: } Et abiit per vniuersam ciuitatem predicans quanta illi fecit Iesus. C H R Y S O S T O M V S. Et sic illos qui se indignos sua doctrina promulgauerant derelinquens stauit eis eum in magistrum, qui fuerat a dæmonibus liberatus. B E D A. Mystice autem Gerasa significat nationem Gentium, quas post passionem, & resurrectionem suam dominus per prædicatores visitauit, vnde Gerasa, vel Gergesi, vt quidam legunt, interpretatur colonum eiciens, id est diabolus, a quo prius incolebatur, vel aduena propinquans, qui prius longe erat. A M B R O S I V S. Licet autem discorder numerus curatorum a Christo secundum Lucam & Mattheum, tamen concordat mysterium. Vt enim iste qui habebat dæmonium populi Gentilis est figura, duo quoque illi similiter figuram populi Sem, Cham, & Iaphet: Sem tantummodo familia in possessionem ascita est Dei, ex duobus illis diuersarum nationum populi

populi paliularunt, qui multis, inquit, temporibus habebat dæmonium, vtpote, qui a diluuiū vsq; ad aduentum domini vexabatur. Nudus autem erat, quia tegumentum naturæ suæ & virtutis amiserat. A V G. de Quæst. euan. In domo non habitabat: hoc est in cōscientia sua non requiescebat. In monumentis manebat, id est in timore tenebantur. Ipse autem ascendens nauim, reuersus est. Et rogauit illum vir, a quo dæmonia exierant, vt cum eo esset. Dimisit autem eum Iesus, dicens: Redi in domum tuam, & narra quanta tibi fecit Deus. Et abiit per vniuersam ciuitatem, prædicans quanta fecisset illi Iesus. Factum est autem cum redisset Iesus, excepit illum turba. Erant autem omnes expectantes

Lib. 2. q. 13. } Considerare ergo oportet, quod demones prauis sunt, & hostiles his, qui eis sunt iudicati, vt potest patere ex eo, quod præcipitauerunt, & suffocauerunt in aquis. vnde sequitur. } Exierunt ergo demones ab homine, & intrauerunt in porcos, & impetu abiit grex per præceptum in stagnum, & suffocatus est. Quod vt viderit factum qui pascebant fugerunt, & nunciauerunt in ciuitatem & in villas. Exierunt autem videre quod factum est. & venerunt ad Iesum, & inuenerunt hominem sedentem, a quo dæmonia exierant, vestitum, ac sana mente ad pedes eius, & timuerunt. Nunciauerunt autem illis & qui viderant, quomodo sanus factus esset a legione. Et rogauerunt illum omnis multitudo Gerazenorū, vt discederet ab ipsis, quia magno homines punit in rebus confert beneficium animabus. Cum autem profecti essent, viderunt sanum eum qui iugiter vexabatur. Sequitur. Et inue. ho. se. a quo dæmo. exi. vestitum. Qui antea continuo nudus erat, & ac sana mente ad pedes eius. Non enim discedit a pedibus, a quibus est factus saluatus, & sic agnoscentes signum, mirati sunt passionis remedium, & obstupuerunt in facto. Sequitur. } Et timuerunt. } Hoc autem factum pariter visu cōperunt, pariter verbis audierunt. Sequitur. } Nunciauerunt autem illis qui viderant quomodo sanus factus est a legione. Opotebat autem eos supplicare domino ne inde recederet, sed custos esset regionis ne demones haberent accessum ad eos: sed præ timore propriam salutem amiserunt: rogantes Saluatorem recedere. Sequitur. } Et rog. il. om. multitu. regionis Gerazenorū, vt discederet ab ipsis, quia timore magno tenebantur. } T H E O. Timebant enim ne iterum damnum aliquod paterentur, sicut passi fuerant in submersione porcorum. C H R Y. Attendas autem Christi humilitatem, postquam enim collatis a se talibus beneficiis emittebant eum, non obstat, sed discedit. eos qui ipsos indignos sua doctrina promulgauerant reliquens. Sequitur. } Ipse autem ascendens nauim reuersus est. } T I T V S. Sed eo dicente, ille, qui passus fuerat a Saluatore non discedit. Sequitur. } Et rogabat illum, a quo dæmonia exierant, vt cum eo esset. T H E O. Nam sicut expertus timebat ne forte elongatus a Iesu, rursus demonibus esset paratus, dominus autem ostendit ei, quod quamuis non sit cum eo presentia liter, tamen potest eum gratia sua protegere. Sequitur enim: } Dimisit autem eum Iesus dicens: Redi in domum tuam, & narra quanta tibi fecit Deus. Non autem dixit: Quanta tibi feci ego, formam præbens humilitatis, vt reuerentiam nostram feramus in Deum. T I T V S. Nec tamen præuaricatur in lege veritatis, quicquid enim filius operatur, pater operatur. Cur autem qui vbique omnes liberatos monebat nulli dicere huic liberato a legione dicit, narra quanta tibi fecit Deus, quia scilicet tota regio illa Deum ignorabat irretita cultibus dæmonium. Vel verius, quandoquidem ad patrem retorquet miraculum dicit. } Narra. } cum vero loquitur de seipso monet nulli dicere. Ille autem qui liberatus est a dæmonibus: nouerat Deum esse Iesum, & ideo prædicauit quanta fecit illi Iesus. Sequitur enim: } Et abiit per vniuersam ciuitatem predicans quanta illi fecit Iesus. C H R Y S O S T O M V S. Et sic illos qui se indignos sua doctrina promulgauerant derelinquens stauit eis eum in magistrum, qui fuerat a dæmonibus liberatus. B E D A. Mystice autem Gerasa significat nationem Gentium, quas post passionem, & resurrectionem suam dominus per prædicatores visitauit, vnde Gerasa, vel Gergesi, vt quidam legunt, interpretatur colonum eiciens, id est diabolus, a quo prius incolebatur, vel aduena propinquans, qui prius longe erat. A M B R O S I V S. Licet autem discorder numerus curatorum a Christo secundum Lucam & Mattheum, tamen concordat mysterium. Vt enim iste qui habebat dæmonium populi Gentilis est figura, duo quoque illi similiter figuram populi Sem, Cham, & Iaphet: Sem tantummodo familia in possessionem ascita est Dei, ex duobus illis diuersarum nationum populi

narrat Mattheus, cui rei sic coniungit hoc, vt non possit aliud factum consequenter intelligi. T I T V S. Est autem positum nomen Iudeorum causa, qui tunc nouerunt quod accidit, vt nomen demonstratio miraculi fiat. Accessit autem non aliquis infirmorum, sed princeps Synagoge, vt magis obturarentur Iudeorum ora. vnde sequitur. Et ipse princeps Synagoge erat. } Accessit autem ad Christum causa necessitatis: vrget enim aliquando dolor ad agendum ea, quæ decent secundum illud Psalmi: In chamo & freno maxillas eorum confringe, qui non approximant ad te. T H E O P H Y. Vnde de necessitate instans cecidit ad pedes eius. Sequitur. } Et cecidit ad pedes Iesu. } Decebat autem vt absque necessitate cogeretur caderet ad pedes eius, & cognosceret ipsum Deum esse. C H R Y S O S T O M V S: Sed considera eius inertiam, quærit enim a Christo, vt in domum veniat: Sequitur: } Rogans eum vt intraret in domum eius, } ignorans scilicet, quod absens poterat liberare. nam si sciuisset, dixisset sicut Centurio. Dic verbo, & curabitur filia mea. G R E C V S. Causa autem aduentus eis ponitur. cum subditur. } Quia vnica filia erat illi, domus fundamentum, successio generis. } Ferè anorum duodecim, } in ipso, scilicet flore ætatis. } & hæc innotiebat. } pro thalamis essenda ad tumulum. C H R Y S O. Aduenerat autem dominus: non vt iudicaret mundum, sed vt saluaret, quapropter non examinat dignitatem petentis, sed æquanimiter arripit opus, sciens quod maius erat futurum quod querebatur: vocabatur autem ad remedium ægrotantis, nouit autem se suscitaturum iam mortuum, & inserturum terrenis firmam spem resurrectionis. A M B R O S I V S: Suscitaturus autem mortuum ad sciendum fidem, Emorroisiam ante curauit, sicut & resurrectio temporalis in passione domini celebrabatur, vt perpetua illa credatur. } Et contigit dum iret, turba comprimebatur. } C Y R I L L V S: Quod maximum erat indicium, quod veram carnem induerat, & omnem conculcar superbiam: neque enim a longe sequebantur, sed eum circumdabant. G R E G O. Quædam autem mulier graui morbo detenta, obcurus infirmitatis curam medici omnes diuitias consumpserant, solam spem in tanta dissidentia reperit, vt procederet domino, de qua sequitur. } Et mulier, quæ erat in fluxu san. ab an. duod. quæ in me. ero. oem subitan. suam. nec ab il. po. cu. ac. retro. } T I T V S: Qualiter autem non est digna præconio hæc mulier, quæ viribus extinctis corporeis ob continuum sanguinis fluxum, & tanto populo concurrente circa illum affectu roboretur, & sicut perierat populum, & retro latens tetigerat sibi vestimenta. Sequitur. } Tetigit sibi vestimen. eius. } C Y R I L. Neque enim licebat immundis, vel tangere quemquam sanctum, vel appropinquare viro sancto. C H R Y. Ritu autem legis huiusmodi passio reputabatur immundicia magna. aliter etiam. Nondum enim nec ipsa habebat dignam opinionem de eo: non enim putauisset latere, sed tamen confisa de sanitate accedit. T H E O P H Y L V S. Sicut autem cum aliquis oculum lucernæ lucenti adhibet, aut igni spinas statim operationem illorum experitur: sic quidem qui fidem offert, potest curare statim curationem consequitur. } Et confesse. flu. sangui. eius. } C H R Y. Non autem sola vestimenta ipsius mulierem saluauerunt: nam & milites fortici sunt ea inter se, sed fidei eius intentio. T H E O. Creditio enim & saluata est. & vt congruum fuit, primo tetigit Christum intellectualiter: deinde corporaliter. G R E C V S. Audiuit autem dominus tacitas mulieris considerationes tacens liberauit tacentem: passus sua sponte sanitate rapinam: sed postea miraculum publicat. vnde sequitur. } Et ait Iesus, quis est qui me tetigit? } C Y R I L. Non enim latuit dominum perpetratum miraculum, sed qui cum et cognoscebat, quasi nesciret interrogat. G R E C V S: Nescientibus autem discipulis quod querebatur, sed putantibus de simplici quodam tactu dicere: domini questionem respondent. Sequitur enim: } Negantibus autem omnibus dixit Petrus, & qui cetero erant: præceptor, turbe te compri. & affli. & dicit: quis me tetigit? } Et ideo dominus tactum sua responsione distinguit. Sequitur enim: } Et dixit illis Iesus: Tetigit me alii: sicut etiam dicebat. Qui habet aures audiendi, audiat. quæuis omnes habeant huiusmodi corporalem auditum, sed non est vere audire, si audiat incaute, nec vere tangere, si infideliter tangantur. Cæ. au. S. Tho. X 2 C Y R I L.

Lib. 2. c. 24.

Lib. 2. q. 13.

Lib. 2. c. 28.

Lib. 2. c. 28.

CYRIL. Propalat autem consequenter quod factum est, cum subditur. Nam & ego noui virtutem de me exisse. Materialius respondet secundum opinionem audientium: hic tamē nobis manifestat, quod ipse verus est Deus, & ex eo quod prodigialiter factum etiam ex sermonibus; transcendit naturam nostram, & forsā angelicam posse quē-

quam virtutem emittere quasi a propria natura. Conuenit autē hoc soli supremæ naturæ: nulla nāque creaturarum aliquam gerit saluandi potestatem, vel etiam aliqua alia. Miracula faciendū, sed diuinitus præstitam. non enim ambitio gloriæ non dimisit latere diuinæ virtutis ostensionem, qui multoties præceperat taceri sua miracula, sed quia spectabat ad vtilitatem eorum qui vocabantur per fidem ad gratiam. CHR Y. Primo enim soluit fœmineum mœrum, ne remorsum conscientie pateretur quasi surripens gratiā. Secundo corrigit eam, quia latere putauerat. Tertio fidem eius exprimit cunctis, vt & alii imitentur. prodiq; non minus miraculū retentione sanguinis: dum ostendit sibi cuncta patere. CYRIL. Insuper principem Synagogæ persuadebat indubitabiliter credere, quia laqueis mortis eripierat filiam eius. CHR Y. Ob hoc autē dominus non statim eam manifestauerat, vt ostēso quod omnia sibi liqueret, faciat mulierem prædicare, quod factum est vt suspitione miraculum careat. vnde sequitur. Videns autem mulier, quia non latebat pedes eius, & ob quam causam teti. eum indica. cor. om. po. & quæ ad. confestim fa. fit. ORIG. Eandem autem sanantem, quam nacta est mulier ex contactu verbis confirmauit Saluator. vnde sequitur. At ipse dixit illi; Filia, fides tua te salu. vade in pace. id est: esto sana tuo flagello, & sanat quidem primo per fidem animam: deinde vero corpus. TITVS. Vocat autem filiam iam fidei causa sanantem: fides enim gratiam adoptio nis impedit. E V S E. in Eccle. Histo. Dicunt autem hanc mulierem in Pameade, quæ est Cæsarea Philippi: vnde fuit oriunda statuisse triumphos insignes collati sibi beneficii a Salvatore, stabat namque super altam basim ad limina domus eius Aeneum simulacrum mulieris flexis genibus, manibusque iunctis quasi præcætur, ex cuius opposito aliud erectum simulacrum ad instar viri, eiusdemque materiam amictum diploide, & manum versus mulierem extendens, ante cuius pedes super ipsam basim aliena species plātæ orta, quæ vsque ad aenæ diploidis oras pertingens, medicina omnium passionum esse ferebatur. Hanc autem statuem dicebat representare Christum, quam Maximus destruxit. AMBR O. Mystice autem reliquerat in Gerasenis Synagoga Christum, & quem suum receperat, recepimus alieni. BED A. Vel in fine sæculi dominus est ad Iudæos rediturus, atque ab eis per fidei confessionem libenter excipiendus. AMBR O. Quem autem putamus Synagoga principem esse nisi legem, cuius contemplationē dominus Synagoga non pœnitens dereliquit. BED A. Vel princeps Synagoga Moyses intelligitur. vnde bene Iairus. i. illuminas vel illuminatus vocatur, quia qui accipit verba vitæ dare nobis, & per hoc cæteros illuminat, & a spiritu sancto illuminatur. cecidit aut Archisynagogus ad pedes Iesu, quæ legislator cum tota patrum progenie Christum in carne apparentem longe sibi præferendum esse cognouit. Si enim caput Christi Deus: conuenienter pedes accipiendi sunt incarnatio qua terram nostræ mortalitatis tetigit. rogauit autem intrare in domum eius, quia eius videre desiderabat aduentum. Filia autem vnica eius est Synagoga, quæ sola legali est institutione cõposita, quæ duodecimo ætatis anno, hoc est tempore pubertatis appropinquante moriebatur, quia non biliter a Prophetis educata, postquam ad intelligibiles annos peruenerat, in quibus spirituales Deo fructus gignere debebat, subito errorum languore confertata, spiritualis vitæ viam amisit. est Christus non succurreret corruiisset in mortem, ad puellam autem sanandam: pergens dominus a turba comprimitur, quia genti Iudæ salutaria monita præbens, carnalium populorum est cõfuetudine grauat. AMBR O. Ad hanc autem principis filiam dum properat Dei verbum, vt saluos faceret filios: Israhel, sancta ecclesia ex gentibus congregata, quæ inferiorum lapsu criminum deperibat: paratam aliis fide præripuit sanitatem. BED A. Dupliciter autem sanguinis fluxus potest intelligi, hoc est, & super idolatriæ prostitutione, & super his quæ carnis & sanguinis oblectatione patrantur. AMBR O. Quid autem sibi vult, quod hæc principis filia annorum duodecim morie-

batur, & mulier ista fluxu sanguinis ab annis duodecim laborauit, nisi vt intelligatur: quia quā diu Synagoga viguit, laborauit ecclesia? BED A. Vna enim pene sæculi ætate Synagoga in Patriarchis nasci cœpit, & Gentilium nationem idolatria fœdauit. AMBR O. Sicut autem illa in medicis eroga-

uerat omnem substantiam suam: ita cõgregatio gentium amiserat omnia dona naturæ. BED A. Medicos autem intelligit sive falsos Theologos, sive Philosophos, legumque doctores secularium, quæ multa de virtutibus viciisque differentes, vitia se viuendi instituta mortalibus dare promittebant, seu ipsos immundos spiritus, qui velut hominibus consulendo, se pro Deo colendos ingerebant, quibus audiendis, Gentilitas, quantomagis naturalis industris vires expenderat, tanto minus potuit ah iniquitatis suæ lordate curari. AMBR O S I V S. Audiens autem agrotare populum Iudæorum, sperare cœpit salutis suæ remedium. Tempus venisset: cognouit, quo medicus adesset de cœlo, surrexit vt occurreret fide prompior, pudore contractior. hoc enim est pudoris, & fidei agnoscere infirmitatem, non desperare veniam: verecunda ergo fimbriam tetigit, fidelis accessit, religiosi credidit, sapiens sanantem se esse cognouit, sic sancta plebs Gentium, quæ Deo credidit, peccatum erubuit vt desereret, fidem detulit, vt crederet, deuotionem exhibuit, ve rogaret, sapientiam induit, vt sanitatem suam ipsa sentiret, fiduciam lumpsit, vt fateretur, quod præripisset alienum. Retro autem tangitur Christus, quia scriptum est: Post dominum Deum tuum ambulabis. BED A: Et ipse ait: Siquis mihi ministrat, me sequatur. sive quia præsentem in carne dominum non videns, vel quia peractis dispensationis sacramentis per fidem cœpit vestigia eius subsequi. G R E G. Mora. Præmente autem turba vna Redemptorem nostrum mulier tetigit, quia carnales quique in ecclesia eum comprimunt, a quo longe sunt, & soli tangunt, qui huic veraciter humiles adiunguntur. Turba igitur præmit & non tangit, quia & importuna est per præsentiam, & absens per vitam. BED A. Vel vna credula mulier domum tangit, quia qui diuersis hæresibus inordinate affligitur, solo catholice ecclesie corde fideliter quæritur. AMBR. Non enim credunt qui comprimunt: credunt qui tangunt. fide tangitur Christus, fide videtur. Denique vt fidem credentis exprimeret, dicit: Ego cognoui virtutē de me exisse, quod est euidentius indicium, quia non intra possibilitatem conditionis humane, atque intra corporis claustrum diuinitas coarctata est, sed vltra fines nostræ mediocritatis virtus extendat æterna: non enim humana ope plebs Gentium liberatur: sed Dei munus est congregatio nationum, quæ etiam breui fide misericordiam inclinat æternam. Nam si confideremus quantā fides nostra, & intelligamus quantus sit Dei filius, videmus, quia comparatione eius fimbriam tñmodo tangimus, superiora vero vestimenti eius nequirit mus attingere. Si igitur & nos curari volumus, fide tagamus fimbriam Christi, nō autē lateret eum quicquid tetigerit. Beatus qui extrēmā partem verbi tetigerit, nam totum quis potest comprehendere. CHR Y. Oportune dominus expectabat puellæ mortem, vt propalaretur resurrectionis miraculum, propter quod & tardius incedit, & loquitur cum muliere diutius, vt Archisynagogi filia exspiraret. & huius aduentus nuncii aduenirent. Dicitur: Adhuc illo loquente, venit quidam ad principem Synagoga dicens ei, quia mortua est filia tua, noli vexare illum. AVGV. de Consen. Euangelii. Sed cum Matthæus Archisynagogum non morituram filiam suam, narret domino nunciasset, sed omnino de sanctam, Lucas autem, & Marcus nondum mortuam, vsque adeo, vt dicant venisse postea qui mortuam nunciarent, considerandum est ne repugnare videatur. Et intelligendū est breuitatis hoc causa Matthæum potius dicere voluisse, rogatum esse dominum, vt faceret quod eum fecisse manifestum est. mortuam suscitaret. Attendit enim nō verba patris de filia sua, sed quod est potissimum, voluntatem. Sanè si alii duo vel quicquam eorum partem commemorasset dixisset, quod venientes de domo dixerunt, ut iam non vexaretur Iesus, quia puella mortua fuisset, repugnarent eius cogitationi verba quæ posuit Matthæus. Nunc vero illud nunciatis, & prohibentibus ne magister veniret, nō legitur quod ipse consenserit. vnde dñs non diffidentem reprehendit, sed credentem

robustius confirmauit. vnde sequitur. Iesus autem au. hoc ver. resp. p. a. pu. no. ti. sed crede tantum, & salua erit. ATHANA. Fidem dominus exigit ab inuocantibus eum, non quia indiget ab inuocantibus: ipse namque & dominus & largitor est fidei. Sed ne videretur ex acceptione personarum sua dona conferre, ostendit, quod credentibus fauet, & ne sine fide accipiat beneficia, & ea per infidelitatem aboleant. vult enim beneficiis durare gratiam, & sanans in concussum permanere remedium. THEO. Mortuam autem suscitaturus, eiecit omnes quasi nos docens absque inani gloria esse, & nihil ad demonstrationem facere. & quod cum quis debet miracula perpetrare, nō decet ipsum esse in medio plurimorum, sed solitariū & ab aliis separatum. vnde sequitur: Et cum peruenisset ad domum non permitit intrare secum quemquam nisi Petrum, & Ioannem, & Iacobum, & patrem & matrem puellæ. Solos autem hos intromisit tamquam discipulorum vertices, & potentes miraculum occultare. non enim volebat ipsum ante tempus pluribus reuelari, forte propter inuidiam Iudæorum. Sic & cum quis nobis inuideret, non debemus iustitias nostras ei reuelare, ne ei maioris inuidiæ occasio tribuatur. CHR Y. Ceteros autem discipulos non assumpsit, prouocans eos ad appetitum maiorem, ob id quoque quod nondum erant plene dispositi, vt & alij istos imitentur. Assumpsit etiam parentes in testes, ne quis dicere posset fallax esse resurrectionis indicium. Ad hoc etiam illud nota, quod defluentes exclusit a domo, & indignos ostendit huius visionem. Sequitur enim: Flebant enim omnes & plangebant illā. Quod si tunc exclusit, multo magis nunc: tunc enim nondum parauerat in somnum mortem fuisse conuersam. Nullus ergo de cetero se contendant iniuriam inferens Christi victoriam, qui superauit mortem & eam in somnum conuertit, ad cuius ostensionem subditur. At ille dixit: Nolite flere. non est enim mortua puella, sed dormit. Ostendens singula sibi fore in promptu, & quod eam viuificaret, quasi suscitaret in somno, nihilominus tamen deridebant eum. Sequitur enim: Et deridebant eum, scientes quia mortua esset. Quos non obiurgauit, nec derisionem repressit, vt etiā derisio fiat mortis indicium. nam quia vt plurimum post acta miracula homines perseuerant increduli, verbis propriis eos præuenit. vt autem quasi per visum disponderet ad resurrectionis fidem tenet manum puellæ. vnde sequitur: Ipse autem tenens manum eius, clamauit dicens: puella surge. Cumque tenuisset, suscitauit eam. Et reuersus est spiritus eius & surrexit continuo. Non enim insudit aliam animam, sed illam eandem, quæ exspirauerat restituit. Nec solummodo suscitauit, immo iubet etiam illam cibari. Sequitur enim: Et iussit illi dare manducare. ne scilicet phantasticum esse videatur quod factum est, nec ipse propinat: sed aliis mandat. Sicut & in Lazaro dixit: Soluite eum, ac deinde participem mensæ fecit. G R A E C V S. Deinde stupefactos miraculo & penè clamantes parentes cohibet, ne factum prædicent. Sequitur enim: Et stupuerunt parētes eius, quibus præcepit ne alii dicerent, quod factum erat. Ostendens, quod largitor bonorum est, non autem cupidus gloriæ, datque totum nihil recipiens. Qui vero venatur operum gloriam aliquid quidem exhibuit, aliquid vero recepit. BED A. Mystice autem saluata a fluxu sanguinis muliere, mox filia principis mortua nunciatur, quia dum ecclesia a vitiorum labe mundata est, continuo synagoga perfidia atque inuidia soluta est. Perfidia quidem, quia in Christum credere noluit, inuidia vero, quia ecclesiam credidisse doluit. AMBR. Adhuc autem & seruuli principis increduli erant ad resurrectionem, quam Iesus in lege prædixit, in euangelio compleuit. vnde dicitur: Noli vexare illum: quasi sit sibi impossibile suscitare mortuam. BED A. Vel per eos significatur, qui a Deo destitutum synagoga statum vident, vt restaurari posse non credant. ideoque pro suscitatione illius supplicandum esse estimant, sed quia impossibilia sunt apud homines. vnde dominus ei dixit: Noli time- re, crede tantum & salua erit. Pater puellæ cæcus doctorum legis accipitur, qui si credere voluerit etiam subiecta ei synagoga salua erit. AMBR O. Itaque cum venisset in domum, paucos futuræ resurrectionis arbitros ascituit, non enim a multis continuo est credita resurrectio. Quæ tamen tantæ diuersitatis est causa? Supra publice filius viduæ suscitatur, hic remouetur plu-

res arbitri, sed puto quod pietas ibi domini declaratur, quia vidua mater vnici filij non patiebatur moras. est enim forma fidentia in filio viduæ cito ecclesiam credituram. In archisynagogi filia credituros quidem Iudæos, sed ex pluribus pauciores. Denique dicente domino: Non est mortua puella, sed dormit, deridebant eum. Qui cumque enim nō credit, irridet. Fleant igitur mortuos suos qui putant mortuos, vbi resurrectionis fides est, nō mortis species, sed quietis est. BED A. Synagoga etiam, quia sponsi lætiam qua viuere possit amisit, quasi inter plangentes mortua iacēs, nec hoc ipsum quare plangatur, intelligit. AMBR O. Tenens autem dominus manum puellæ sanauit eam, beatus enim si

cuius manus sapientia teneat, inducat in penetralia sua, iubeat manducare, panis enim celestis est Dei verbum. inde & illa sapientia, quæ Dei corporis & sanguinis altaria repleuit alimentis. Venite inquit, edite panes meos, & bibite vinum quod miscui vobis. BED A. Surrexit autem puella continuo, quia Christo manum confortante, homo a morte animæ respicitur. Sunt enim nonnulli qui iacentes tantum cogitatione peccati sibi mortem cõsciscunt, sed tales se viuificare significans dominus, suscitauit filium archisynagogi. Alij vero ipsum malum quod delectantur agendo, mortuum suum quasi extra portas effertur, & hoc se suscitare demonstrans, suscitauit filium viduæ extra portas ciuitatis. Quidam vero etiam peccati consuetudine se quasi sepelientes do corrumpunt, & ad hos etiam erigendos adest gratia saluatoris, ad quod intamandum resuscitauit Lazarum quatuor dies in monumento habentem. Quanto autem grauior est mors animæ, tanto acrior penitentis seruo inlstat. vnde iacentem in conclaui mortuam leui voce resuscitauit, clarum foras iuuenem pluribus dictis corroborat. Ad quatuordecim horas suscitandum fremuit spiritu, lachrymas fudit, & voce magna clamauit. Sed & hic notandum, quod publica noxia publico egent remedio, leuia peccata, secreta queunt penitentia deleri. Puella in domo iacens paucis arbitris resurgit, iuuenis extra domum turba multa comitante suscitatur, Lazarus de monumento vocatus multis populis innotuit.

CAP. IX.

Onuocatis autem Iesus duodecim Apostolis: dedit illis virtutem & potate lup oia dæmonia, & vt languores curaret. Et misit illos p̄ dicat regnū Dei, & sanare infirmos.

Onuocatis autem Iesus duodecim Apostolis: dedit illis virtutem & potate lup oia dæmonia, & vt languores curaret. Et misit illos p̄ dicat regnū Dei, & sanare infirmos. Onuocatis autem Iesus duodecim Apostolis: dedit illis virtutem & potate lup oia dæmonia, & vt languores curaret. Et misit illos p̄ dicat regnū Dei, & sanare infirmos. Onuocatis autem Iesus duodecim Apostolis: dedit illis virtutem & potate lup oia dæmonia, & vt languores curaret. Et misit illos p̄ dicat regnū Dei, & sanare infirmos.

CAP. IX.

IRYLLVS. Decebat institutos ministros sacramentorum posse mira peragere, & per ipsos effectus credi quod essent Dei ministri. vnde dicitur: Onuocatis autem Iesus duodecim Apostolis, dedit illis virtutem & potestatem super omnia dæmonia. In quo eleuatum supercilium diaboli scilicet, qui dicebat aliquando. Non est qui contradicere valeat. E V S E. Et vt per eos venetur genus humanum, non solum dat eis vt prauos spiritus pellant, sed etiam quamlibet infirmitatem sanent ex eius imperio. vnde sequitur: Et vt languores curare corporali non cõuenientem, age re namque miracula aderat sanctis, non natura, sed participatione spiritus sancti. Super hoc autem aliis concedere potestatem prorsus alienum erat ab eorum virtute. Qualiter enim posset natura creata super spiritus dona possidere dominium? At dñs noster Iesus Christus tamquā naturaliter Deus existens impertitur huius gratiam quibus vult, non inuocans in eos alienā virtutem, sed infundens ex promptuariis propriis. CHR Y. Postquam autem factis confortati fuerant ex eius comitiu, & competens nacti sunt argumentum virtutis eius, mittit eos. vnde sequitur: Et misit illos prædicare regnum Dei & sanare infirmos. Vbi considera, quod non committitur eis aliquid sensibile dicere, sicut Moyses & propheta, qui terram & bcna terrena promittebant, hi vero regnum cælorum & quæcūque continentur in eo. G R E. Nazanzenus. Mittens autē discipulos ad prædicandū dñs multa eis iniunxit, quorum summa est, sic eos virtuosos esse, sic cõstantes atque modestos, & vt breuiter loquar, cælestes, vt non minus p̄ eorum modum viuendi, quæ propter verbum euangelicæ doctrinæ singularitate mittebant. ideo cū eris & baculi carentia & amictus singularitate mittebant. Et ideo subdit: Et ait ad illos: Nihil tuleritis in vicia, neque virganeq; perā, neq; panē neq; pecuniam, neq; duas sandalias habeatis. Caten. aur. S. Tho. X 3 CHR Y.

Lib. 7. c. 14.

CHRY. Plurima quidem per hoc constituebatur. primo quidem infuspectos reddens discipulos. secundo sequestrans eos a qualibet cura, vt totum studium adhiberent verbo. tertio docens eos propriam virtutem. Sed forsitan dicit aliquis cetera quidem habere rationem: sed non habere peram in via, nec duas tunicas, nec baculum, cuius rei causa precipit? Volens, scilicet excitare eos in qualibet diligentia. Et vt ita loquar ex hominibus angelos faciebat eos: dirimens a qualibet cura vitæ, vt vnâ sola cura detineantur doctrinæ. **EVSE.** Volens igitur eos carere cupidine rerum in sollicitudinibus vitæ, prestatus est hæc: fumentum enim experimentum fidei & animositatis eorum, qui habito in mandatis extremæ vitam ducere paupertatis non efugiunt, quæ iubentur: decebat enim eos quoddam commercium facere, & recipientes salubres virtutes recompenfare obedientia mandatorum, & cum milites eos faceret regni Dei, accingit eos ad pugnam in hostes, monens colere paupertatem. nullus enim militans Deo implicat se vitæ secularis negociis. **AMBRO.** Qualis ergo esse debeat, qui euangelizat regnum Dei, præceptis euangelicis designatur: hoc est vt subsidii secularis amminicula non requirat, fideique totus inherens, putet quo minus ista requirat: magis posse suppetere. **THEO.** Sic enim ipsos mendicos mittit, quæ neque panes ipsos portare vult, nec aliquid aliud quibus indigent multi. **AVG.** de Con. euan. Vel dominus hæc possidere discipulos, ac ferre noluit, non quæ necessaria non sint sustentationi huius vitæ, sed quia sic eos mitebat, vt eis hæc debere monstraret ab illis quibus euangelium credentibus annuntiarent, vt sic securi non possiderent, neque portarent huic vitæ necessaria, nec magna, nec minima. Ideo posuit secundum Marcum, nec virgam ostendens a fidelibus suis omnia debere ministris suis nulla superflua requirentibus. Hanc autem potestatem virgæ nomine significauit, cum diceret: Ne quid tolleret in via, nisi virgâ tantum. **AMBRO.** Possunt etiam qui volunt hoc ad eum deducere tractatum, vt spirituales tantummodo locus iste videatur affectum, qui velut indumentum quoddam videatur corporis exuii: non solum potestate reiecta, contemptisque diuitiis, sed etiam carnis ipsius illecebris abdicatis. **THEO.** Quidam etiam Apostolos non portare peram, neque baculum, aut duas tunicas sic intelligunt, quæ non thesaurizent. hoc enim peram innuit congregans multa, neque sint iracundi & tribulati spiritus, quod significat baculus, neque sint ficti & duplici corde, quod significat tunica duplex. **CYRILL.** Sed diceret aliquis: vnde eis necessaria erunt? Et ideo subdit: Et in quacumque domo intra. ibi manet, & inde ne exeat. q. d. sufficiat vobis discipulorum fructus, qui recipientes a vobis spiritualia, vos procurabunt. Iussit autem eos in vna domo manere, vt nec hospitium grauent, eum. s. d. mittendo, nec ipsi gulostatis, & leuitatis suspicionem incurrant. **AMBRO.** Alienam namque a prædicatore regni cælestis asserit cursum per domos, & in uiolabilis hospitii iura mutare. Sed vt hospitii gratia deferenda censeatur, ita etiam si non recipiantur excutiendum puluerem egrediendumque de ciuitate mandatur, cum sequitur: Et quicumque non rece. vos ex. de. ciui. illa. etiam puluerem pedum excuti. in testi. super illos. **BEDA.** Puluis excutitur de pedibus Apostolorum in testimonium laboris sui, quod ingressi in ciuitatem, & prædicatio Apostolica ad illos vsque peruenerit, siue excutitur puluis cum nihil ab eis accipiant, nec ad victum quidem necessarium qui euangelium præuerunt. **CHRY.** Nam improbabile valde est contemneres sermonem & patremfamilias famulis benignos ostendere, vel benedictiones eorum exigere. **AMBRO.** Vel mediocris et boni remuneratio docetur hospitii, vt non solum pacem tribuamus hospitibus, verum etiam siqua eos terrenz obumbrant delicta leuitatis, receptis Apostolicæ prædicationis vestigiis auferantur. **BEDA.** Qui vero perfidia negligentia, vel etiam studio verbum Dei contemnant, horum vitanda communio est, excutiendus puluis pedum ne gestis inanibus pulueri comparandis mentis castæ vestigium polluat. **EVSEBIUS:** Cum autem præcinxisset dominus discipulos suos tamquam milites Dei diuinis virtutibus & sapi-

entia monitis, mittens eos Iudæis, vt doctores & medicos ipsi secundum hoc præcedebant. vnde sequitur. Egressi autem circuibant per castellum, & curantes vbique. Quasi doctores quidem euangelizantes, sed quasi medici præstantes remedia, & verba miraculis comprobantes.

CHRY. Multo transacto tempore non a principio percipit Herodes facta se. fu, vt pateat tibi tyranni superbia: vnde dicitur: Audiuit autem Herodes tetrarcha omnia quæ fiebant ab eo. **THEO.** Iste Herodes erat filius magni Herodis, qui pueros itererit, sed ille quidem Rex erat: iste autem Tetrarcha. Inquirebat autem de Christo quis esset. vnde sequitur: Et hecibrat. **CHRY.** Peccatores enim scietes & nescientes quædoque strepitum, per timebant: peccatum autem nemine arguente hominem prodit, nemine accusante cõdemnat, & timidum & pigrum reddit delinquentem. Causa autem timoris ponitur consequenter cum dicitur: Et eo quod dicitur. quia Ioannes sur. a. mor. a. qui. vero, quia Hel. app. ab aliis aut. quia proph. vnus de anti. furr. **THEO.** Iudæi. n. resurrexerunt mortuorum expectabant in vita carnali, & in commensationibus, & portionibus. Sed resurgentes non erunt in carnalibus actibus. **CHRY.** Cum ergo audisset Herodes, quibus Iesus vteretur miraculis, ait, lohannem ego decollauit, quod non erat ostentationis verbum, sed consolantis suum timorem, & persuadentis animæ perturbatæ recolere, quæ ipse eum occidit. Et quia Ioannem decollauerat subdit: Quis autem est iste, de quo au. ta. **THEO.** q. d. Si Ioannes est & a mortuis resurrexit, videns eum cognoscant. **LIB.** vnde sequitur: Et quæ. vi. eum. **AVG.** de Con. euan. Lucas autem hunc eundem narrandi ordinem, quem Marcus tenens non cogit crediturum gestarum eundem ordinem fuisse. In his etiam verbis Marcus attestatur, ad hoc dumtaxat, quæ alii dixerint non Herodes: Ioannem a mortuis surrexisse, sed quia hesitantes commemorant Herodem: intelligendum est, aut post istam hesitationem confirmasse in animo suo, quod ab aliis dicebatur, cum ait pueris suis sicut Mattheus narrat: Hic est Ioannes Baptista, ipse surrexit a mortuis, aut ita pronuntianda sunt hæc verba Matthei, vt hesitantes adhuc indicent.

AVG. de Con. Euan. Mattheus, & Marcus ex præcedentium occasione narrat quemadmodum sit Ioannes ab Herode occisus. Lucas autem qui iam longe supra de passione Ioannis narrauerat, postquam commemorauit illam Herodis hesitationem de domino quisnam esset, continuo subiungit: Et reuer. A. post. nar. illi quæ. fecerunt. **BEDA.** Non solum autem narrat quæ ipsi fecerunt & docuerunt, sed etiam quæ Ioannes eis in docendo occupatis sit passus, vel sui, vel eiusdem Ioannis ei discipuli renunciant, sicut Mattheus insinuat. **ISIDORUS:** Quia vero dominus viros sanguinum abominatur, & commorantes cum eis, si a propriis criminibus non discedant, post occisionem Baptistæ deserens occisores, discessit. vnde sequitur: Et assumptis illis, secessit seorsum in locum desertum, qui est Bethsaida. **BEDA:** Est autem Bethsaida in Galilæa ciuitas Andree, & Petri, & Philippi Apostolorum prope stagnum Genezaeth. Non autem timore mortis hoc egit, vt quidam arbitrantur, sed parcens inimicis suis, ne homicidio homicidium iungeretur, simul & oportunum suæ passionis tempus expectans. **CHRY.** Non autem prius, sed relato sibi quod acciderat, discessit, manifestans per singula carnis veritatem. **THEO.** In desertum autem locum abiit dominus, quia operaturus erat miraculum panum, ne quis diceret: de ciuitate prope existente oblari sunt panes. **CHRY.** Vel vadit in desertum locum, vt nemo sequeretur. Sed nec sic plebs discessit, sed comitatur ipsum. vnde sequitur. Quod cum cognouisset turbæ, secuta sunt illum: **CYRILLUS:** Hi quidem postulantes a demonibus liberari. Hi vero languorum remotionem, necnon quos eius oblectabat doctrina, illum attentissime visabant. **BEDA.** Ipse autem ut potens piusque Saluator excipiendo fatigatos, docendo infirmos, sanando ægros, resciendo ieiunos, quantum deuotione credentium delectetur, insinuat. vnde sequitur: Et ex-

cepit illos, & lo. il. de regno Dei, & eos qui cura indigebant sanabat. **THEO.** Vt addiscas, quod quæ secundum nos est sapientia diuiditur verbo & opere, & quod decet dicere operata, & operari dicta. Reclinante autem die, discipuli iam incipientes aliorum curam habere, turbæ miserentur. vnde sequitur. Dies autem cœperat declinare, & accedentes duodecim dixerunt illi. Dimitte turbas, vt euntes in castella, villasque, quæ circa sunt diuert. & inuenias escas, quia hic in loco deserto sumus. **CYRILLUS.** Sicut. n. dictum est, diuersarum passionum postulabant remedia, & quia videbat discipuli solo nunc posse perfici, quod infirmi petebant, dicunt. **Dimitte eos, & ne amplius anxietur.** Aspice autem exuberantem mansuetudinẽ eius, qui rogatur: non enim illa tantum largitur, quæ postulat discipuli, sed sequentibus ipsum adiecit bona munificẽ dextræ mandans eis escas exhiberi. vnde sequitur. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plusquam quinque panes, & duo pisces, nisi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas. Erant autem ferè viri quinque millia. Ait autem ad illos: Dimitte turbas, vt euntes in castella, villasque, quæ circa sunt diuertant, & inueniant escas, quia hic in loco deserto sumus. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plusquam quinque panes, & duo pisces, nisi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas. Erant autem ferè viri quinque millia. Ait autem ad illos: Dimitte turbas, vt euntes in castella, villasque, quæ circa sunt diuertant, & inueniant escas, quia hic in loco deserto sumus. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plusquam quinque panes, & duo pisces, nisi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas. Erant autem ferè viri quinque millia. Ait autem ad illos: Dimitte turbas, vt euntes in castella, villasque, quæ circa sunt diuertant, & inueniant escas, quia hic in loco deserto sumus. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plusquam quinque panes, & duo pisces, nisi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas. Erant autem ferè viri quinque millia. Ait autem ad illos: Dimitte turbas, vt euntes in castella, villasque, quæ circa sunt diuertant, & inueniant escas, quia hic in loco deserto sumus. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plusquam quinque panes, & duo pisces, nisi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas. Erant autem ferè viri quinque millia. Ait autem ad illos: Dimitte turbas, vt euntes in castella, villasque, quæ circa sunt diuertant, & inueniant escas, quia hic in loco deserto sumus. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plusquam quinque panes, & duo pisces, nisi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas. Erant autem ferè viri quinque millia. Ait autem ad illos: Dimitte turbas, vt euntes in castella, villasque, quæ circa sunt diuertant, & inueniant escas, quia hic in loco deserto sumus. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plusquam quinque panes, & duo pisces, nisi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas. Erant autem ferè viri quinque millia. Ait autem ad illos: Dimitte turbas, vt euntes in castella, villasque, quæ circa sunt diuertant, & inueniant escas, quia hic in loco deserto sumus. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plusquam quinque panes, & duo pisces, nisi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas. Erant autem ferè viri quinque millia. Ait autem ad illos: Dimitte turbas, vt euntes in castella, villasque, quæ circa sunt diuertant, & inueniant escas, quia hic in loco deserto sumus. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plusquam quinque panes, & duo pisces, nisi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas. Erant autem ferè viri quinque millia. Ait autem ad illos: Dimitte turbas, vt euntes in castella, villasque, quæ circa sunt diuertant, & inueniant escas, quia hic in loco deserto sumus. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plusquam quinque panes, & duo pisces, nisi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas. Erant autem ferè viri quinque millia. Ait autem ad illos: Dimitte turbas, vt euntes in castella, villasque, quæ circa sunt diuertant, & inueniant escas, quia hic in loco deserto sumus. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plusquam quinque panes, & duo pisces, nisi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas. Erant autem ferè viri quinque millia. Ait autem ad illos: Dimitte turbas, vt euntes in castella, villasque, quæ circa sunt diuertant, & inueniant escas, quia hic in loco deserto sumus. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plusquam quinque panes, & duo pisces, nisi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas. Erant autem ferè viri quinque millia. Ait autem ad illos: Dimitte turbas, vt euntes in castella, villasque, quæ circa sunt diuertant, & inueniant escas, quia hic in loco deserto sumus. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plusquam quinque panes, & duo pisces, nisi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas. Erant autem ferè viri quinque millia. Ait autem ad illos: Dimitte turbas, vt euntes in castella, villasque, quæ circa sunt diuertant, & inueniant escas, quia hic in loco deserto sumus. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plusquam quinque panes, & duo pisces, nisi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas. Erant autem ferè viri quinque millia. Ait autem ad illos: Dimitte turbas, vt euntes in castella, villasque, quæ circa sunt diuertant, & inueniant escas, quia hic in loco deserto sumus. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plusquam quinque panes, & duo pisces, nisi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas. Erant autem ferè viri quinque millia. Ait autem ad illos: Dimitte turbas, vt euntes in castella, villasque, quæ circa sunt diuertant, & inueniant escas, quia hic in loco deserto sumus. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plusquam quinque panes, & duo pisces, nisi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas. Erant autem ferè viri quinque millia. Ait autem ad illos: Dimitte turbas, vt euntes in castella, villasque, quæ circa sunt diuertant, & inueniant escas, quia hic in loco deserto sumus. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plusquam quinque panes, & duo pisces, nisi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas. Erant autem ferè viri quinque millia. Ait autem ad illos: Dimitte turbas, vt euntes in castella, villasque, quæ circa sunt diuertant, & inueniant escas, quia hic in loco deserto sumus. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plusquam quinque panes, & duo pisces, nisi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas. Erant autem ferè viri quinque millia. Ait autem ad illos: Dimitte turbas, vt euntes in castella, villasque, quæ circa sunt diuertant, & inueniant escas, quia hic in loco deserto sumus. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plusquam quinque panes, & duo pisces, nisi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas. Erant autem ferè viri quinque millia. Ait autem ad illos: Dimitte turbas, vt euntes in castella, villasque, quæ circa sunt diuertant, & inueniant escas, quia hic in loco deserto sumus. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plusquam quinque panes, & duo pisces, nisi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas. Erant autem ferè viri quinque millia. Ait autem ad illos: Dimitte turbas, vt euntes in castella, villasque, quæ circa sunt diuertant, & inueniant escas, quia hic in loco deserto sumus. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plusquam quinque panes, & duo pisces, nisi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas. Erant autem ferè viri quinque millia. Ait autem ad illos: Dimitte turbas, vt euntes in castella, villasque, quæ circa sunt diuertant, & inueniant escas, quia hic in loco deserto sumus. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plusquam quinque panes, & duo pisces, nisi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas. Erant autem ferè viri quinque millia. Ait autem ad illos: Dimitte turbas, vt euntes in castella, villasque, quæ circa sunt diuertant, & inueniant escas, quia hic in loco deserto sumus. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plusquam quinque panes, & duo pisces, nisi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas. Erant autem ferè viri quinque millia. Ait autem ad illos: Dimitte turbas, vt euntes in castella, villasque, quæ circa sunt diuertant, & inueniant escas, quia hic in loco deserto sumus. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plusquam quinque panes, & duo pisces, nisi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas. Erant autem ferè viri quinque millia. Ait autem ad illos: Dimitte turbas, vt euntes in castella, villasque, quæ circa sunt diuertant, & inueniant escas, quia hic in loco deserto sumus. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plusquam quinque panes, & duo pisces, nisi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas. Erant autem ferè viri quinque millia. Ait autem ad illos: Dimitte turbas, vt euntes in castella, villasque, quæ circa sunt diuertant, & inueniant escas, quia hic in loco deserto sumus. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plusquam quinque panes, & duo pisces, nisi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas. Erant autem ferè viri quinque millia. Ait autem ad illos: Dimitte turbas, vt euntes in castella, villasque, quæ circa sunt diuertant, & inueniant escas, quia hic in loco deserto sumus. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plusquam quinque panes, & duo pisces, nisi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas. Erant autem ferè viri quinque millia. Ait autem ad illos: Dimitte turbas, vt euntes in castella, villasque, quæ circa sunt diuertant, & inueniant escas, quia hic in loco deserto sumus. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plusquam quinque panes, & duo pisces, nisi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas. Erant autem ferè viri quinque millia. Ait autem ad illos: Dimitte turbas, vt euntes in castella, villasque, quæ circa sunt diuertant, & inueniant escas, quia hic in loco deserto sumus. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plusquam quinque panes, & duo pisces, nisi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas. Erant autem ferè viri quinque millia. Ait autem ad illos: Dimitte turbas, vt euntes in castella, villasque, quæ circa sunt diuertant, & inueniant escas, quia hic in loco deserto sumus. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plusquam quinque panes, & duo pisces, nisi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas. Erant autem ferè viri quinque millia. Ait autem ad illos: Dimitte turbas, vt euntes in castella, villasque, quæ circa sunt diuertant, & inueniant escas, quia hic in loco deserto sumus. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plusquam quinque panes, & duo pisces, nisi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas. Erant autem ferè viri quinque millia. Ait autem ad illos: Dimitte turbas, vt euntes in castella, villasque, quæ circa sunt diuertant, & inueniant escas, quia hic in loco deserto sumus. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plusquam quinque panes, & duo pisces, nisi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas. Erant autem ferè viri quinque millia. Ait autem ad illos: Dimitte turbas, vt euntes in castella, villasque, quæ circa sunt diuertant, & inueniant escas, quia hic in loco deserto sumus. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plusquam quinque panes, & duo pisces, nisi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas. Erant autem ferè viri quinque millia. Ait autem ad illos: Dimitte turbas, vt euntes in castella, villasque, quæ circa sunt diuertant, & inueniant escas, quia hic in loco deserto sumus. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plusquam quinque panes, & duo pisces, nisi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas. Erant autem ferè viri quinque millia. Ait autem ad illos: Dimitte turbas, vt euntes in castella, villasque, quæ circa sunt diuertant, & inueniant escas, quia hic in loco deserto sumus. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plusquam quinque panes, & duo pisces, nisi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas. Erant autem ferè viri quinque millia. Ait autem ad illos: Dimitte turbas, vt euntes in castella, villasque, quæ circa sunt diuertant, & inueniant escas, quia hic in loco deserto sumus. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plusquam quinque panes, & duo pisces, nisi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas. Erant autem ferè viri quinque millia. Ait autem ad illos: Dimitte turbas, vt euntes in castella, villasque, quæ circa sunt diuertant, & inueniant escas, quia hic in loco deserto sumus. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plusquam quinque panes, & duo pisces, nisi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas. Erant autem ferè viri quinque millia. Ait autem ad illos: Dimitte turbas, vt euntes in castella, villasque, quæ circa sunt diuertant, & inueniant escas, quia hic in loco deserto sumus. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plusquam quinque panes, & duo pisces, nisi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas. Erant autem ferè viri quinque millia. Ait autem ad illos: Dimitte turbas, vt euntes in castella, villasque, quæ circa sunt diuertant, & inueniant escas, quia hic in loco deserto sumus. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plusquam quinque panes, & duo pisces, nisi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas. Erant autem ferè viri quinque millia. Ait autem ad illos: Dimitte turbas, vt euntes in castella, villasque, quæ circa sunt diuertant, & inueniant escas, quia hic in loco deserto sumus. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plusquam quinque panes, & duo pisces, nisi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas. Erant autem ferè viri quinque millia. Ait autem ad illos: Dimitte turbas, vt euntes in castella, villasque, quæ circa sunt diuertant, & inueniant escas, quia hic in loco deserto sumus. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plusquam quinque panes, & duo pisces, nisi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas. Erant autem ferè viri quinque millia. Ait autem ad illos: Dimitte turbas, vt euntes in castella, villasque, quæ circa sunt diuertant, & inueniant escas, quia hic in loco deserto sumus. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plusquam quinque panes, & duo pisces, nisi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas. Erant autem ferè viri quinque millia. Ait autem ad illos: Dimitte turbas, vt euntes in castella, villasque, quæ circa sunt diuertant, & inueniant escas, quia hic in loco deserto sumus. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plusquam quinque panes, & duo pisces, nisi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas. Erant autem ferè viri quinque millia. Ait autem ad illos: Dimitte turbas, vt euntes in castella, villasque, quæ circa sunt diuertant, & inueniant escas, quia hic in loco deserto sumus. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plusquam quinque panes, & duo pisces, nisi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas. Erant autem ferè viri quinque millia. Ait autem ad illos: Dimitte turbas, vt euntes in castella, villasque, quæ circa sunt diuertant, & inueniant escas, quia hic in loco deserto sumus. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plusquam quinque panes, & duo pisces, nisi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas. Erant autem ferè viri quinque millia. Ait autem ad illos: Dimitte turbas, vt euntes in castella, villasque, quæ circa sunt diuertant, & inueniant escas, quia hic in loco deserto sumus. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plusquam quinque panes, & duo pisces, nisi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas. Erant autem ferè viri quinque millia. Ait autem ad illos: Dimitte turbas, vt euntes in castella, villasque, quæ circa sunt diuertant, & inueniant escas, quia hic in loco deserto sumus. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plusquam quinque panes, & duo pisces, nisi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas. Erant autem ferè viri quinque millia. Ait autem ad illos: Dimitte turbas, vt euntes in castella, villasque, quæ circa sunt diuertant, & inueniant escas, quia hic in loco deserto sumus. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plusquam quinque panes, & duo pisces, nisi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas. Erant autem ferè viri quinque millia. Ait autem ad illos: Dimitte turbas, vt euntes in castella, villasque, quæ circa sunt diuertant, & inueniant escas, quia hic in loco deserto sumus. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plusquam quinque panes, & duo pisces, nisi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas. Erant autem ferè viri quinque millia. Ait autem ad illos: Dimitte turbas, vt euntes in castella, villasque, quæ circa sunt diuertant, & inueniant escas, quia hic in loco deserto sumus. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plusquam quinque panes, & duo pisces, nisi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas. Erant autem ferè viri quinque millia. Ait autem ad illos: Dimitte turbas, vt euntes in castella, villasque, quæ circa sunt diuertant, & inueniant escas, quia hic in loco deserto sumus. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plusquam quinque panes, & duo pisces, nisi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas. Erant autem ferè viri quinque millia. Ait autem ad illos: Dimitte turbas, vt euntes in castella, villasque, quæ circa sunt diuertant, & inueniant escas, quia hic in loco deserto sumus. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plusquam quinque panes, & duo pisces, nisi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas. Erant autem ferè viri quinque millia. Ait autem ad illos: Dimitte turbas, vt euntes in castella, villasque, quæ circa sunt diuertant, & inueniant escas, quia hic in loco deserto sumus. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plusquam quinque panes, & duo pisces, nisi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas. Erant autem ferè viri quinque millia. Ait autem ad illos: Dimitte turbas, vt euntes in castella, villasque, quæ circa sunt diuertant, & inueniant escas, quia hic in loco deserto sumus. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plusquam quinque panes, & duo pisces, nisi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas. Erant autem ferè viri quinque millia. Ait autem ad illos: Dimitte turbas, vt euntes in castella, villasque, quæ circa sunt diuertant, & inueniant escas, quia hic in loco deserto sumus. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plusquam quinque panes, & duo pisces, nisi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas. Erant autem ferè viri quinque millia. Ait autem ad illos: Dimitte turbas, vt euntes in castella, villasque, quæ circa sunt diuertant, & inueniant escas, quia hic in loco deserto sumus. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plusquam quinque panes, & duo pisces, nisi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas. Erant autem ferè viri quinque millia. Ait autem ad illos: Dimitte turbas, vt euntes in castella, villasque, quæ circa sunt diuertant, & inueniant escas, quia hic in loco deserto sumus. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plusquam quinque panes, & duo pisces, nisi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas. Erant autem ferè viri quinque millia. Ait autem ad illos: Dimitte turbas, vt euntes in castella, villasque, quæ circa sunt diuertant, & inueniant escas, quia hic in loco deserto sumus. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plusquam quinque panes, & duo pisces, nisi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas. Erant autem ferè viri quinque millia. Ait autem ad illos: Dimitte turbas, vt euntes in castella, villasque, quæ circa sunt diuertant, & inueniant escas, quia hic in loco deserto sumus. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plusquam quinque panes, & duo pisces, nisi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas. Erant autem ferè viri quinque millia. Ait autem ad illos: Dimitte turbas, vt euntes in castella, villasque, quæ circa sunt diuertant, & inueniant escas, quia hic in loco deserto sumus. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plusquam quinque panes, & duo pisces, nisi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas. Erant autem ferè viri quinque millia. Ait autem ad illos: Dimitte turbas, vt euntes in castella, villasque, quæ circa sunt diuertant, & inueniant escas, quia hic in loco deserto sumus. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plusquam quinque panes, & duo pisces, nisi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas. Erant autem ferè viri quinque millia. Ait autem ad illos: Dimitte turbas, vt euntes in castella, villasque, quæ circa sunt diuertant, & inueniant escas, quia hic in loco deserto sumus. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plusquam quinque panes, & duo pisces, nisi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas. Erant autem ferè viri quinque millia. Ait autem ad illos: Dimitte turbas, vt euntes in castella, villasque, quæ circa sunt diuertant, & inueniant escas, quia hic in loco deserto sumus. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plusquam quinque panes, & duo pisces, nisi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas. Erant autem ferè viri quinque millia. Ait autem ad illos: Dimitte turbas, vt euntes in castella, villasque, quæ circa sunt diuertant, & inueniant escas, quia hic in loco deserto sumus. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plusquam quinque panes, & duo pisces, nisi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas. Erant autem ferè viri quinque millia. Ait autem ad illos: Dimitte turbas, vt euntes in castella, villasque, quæ circa sunt diuertant, & inueniant escas, quia hic in loco deserto sumus. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plusquam quinque panes, & duo pisces, nisi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas. Erant autem ferè viri quinque millia. Ait autem ad illos: Dimitte turbas, vt euntes in castella, villasque, quæ circa sunt diuertant, & inueniant escas, quia hic in loco deserto sumus. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plusquam quinque panes, & duo pisces, nisi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas. Erant autem ferè viri quinque millia. Ait autem ad illos: Dimitte turbas, vt euntes in castella, villasque, quæ circa sunt diuertant, & inueniant escas, quia hic in loco deserto sumus. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plusquam quinque panes, & duo pisces, nisi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas. Erant autem ferè viri quinque millia. Ait autem ad illos: Dimitte turbas, vt euntes in castella, villasque, quæ circa sunt diuertant, & inueniant escas, quia hic in loco deserto sumus. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plusquam quinque panes, & duo pisces, nisi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas. Erant autem ferè viri quinque millia. Ait autem ad illos: Dimitte turbas, vt euntes in castella, villasque, quæ circa sunt diuertant, & inueniant escas, quia hic in loco deserto sumus. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plusquam quinque panes, & duo pisces, nisi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas. Erant autem ferè viri quinque millia. Ait autem ad illos: Dimitte turbas, vt euntes in castella, villasque, quæ circa sunt diuertant, & inueniant escas, quia hic in loco deserto sumus. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plusquam quinque panes, & duo pisces, nisi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas. Erant autem ferè viri quinque millia. Ait autem ad illos: Dimitte turbas, vt euntes in castella, villasque, quæ circa sunt diuertant, & inueniant escas, quia hic in loco deserto sumus. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plusquam quinque panes, & duo pisces, nisi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas. Erant autem ferè viri quinque millia. Ait autem ad illos: Dimitte turbas, vt euntes in castella, villasque, quæ circa sunt diuertant, & inueniant escas, quia hic in loco deserto sumus. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plusquam quinque panes, & duo pisces, nisi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas. Erant autem ferè viri quinque millia. Ait autem ad illos: Dimitte turbas, vt euntes in castella, villasque, quæ circa sunt diuertant, & inueniant escas, quia hic in loco deserto sumus. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plusquam quinque panes, & duo pisces, nisi forte nos eamus, & em

prædicta sunt prædicat, sed prophetia diæta mysterii gratia gra-
 uida demonstrat. Respicit in cælum, ut illic dirigendam mentis
 aciem, ubi lucem scientiæ doceat esse querendam. Frangit, & ante-
 turbas ponenda distribuit discipulis, quia legis & prophetiæ sacra-
 menta eis, ut per mundum prædicent patefeci. **A M B** Non ocio-
 se autem, quæ turbæ
 super sunt 2 discipu-
 lis colliguntur, quia
 ea quæ diuina sunt a-
 pud electos, facilius
 possit, q̄ apud popu-
 los reperire. Beatus il-
 le qui potest collige-
 re, quæ etiam doctis
 supersunt. Quæ ratio
 ne autem cophinos
 Christus duodecim
 impleuit, nisi ut illud
 populi Iudaici solu-
 ret, quia manus eius
 in cophino seruierit?
 hic est populus, qui
 ante Ierusalem in cophi-
 nis colligebat, sed iam per crucem Christi vitæ cœlestis operatur
 alimoniam. Nec paucorum hoc munus, sed omnium est. nam per
 duodecim cophinos tamquam tribuum singularum fidei firma-
 mentum redondat. **B E D A.** Vel per cophinos duodecim Apo-
 stoli figurantur, & omnes sequentes doctores, foris quidem homi-
 nibus despecti, sed intus salutaris cibi reliquis cumulati.
C Y R I L. Sequelstratus a populis dominus, & seorsum positus
 vacabat orationibus. vnde dicitur. { Et factum est cum solus esset
 orans, erant cum illo & discipuli. } Formam enim in hoc seipsum
 constituat docens discipulos artem facilem doctrinalium dog-
 matum. reor enim oportere populorum antistites etiam meritis
 præesse subditis suis, in rebus necessariis iugiter conuersantes, &
 illa tractantes, quibus Deus placatur. **B E D A.** Aderant autem
 discipuli domino, sed ipse patrem solus orauit, quia possunt sancti
 domino fidei amorisque societate coniungi, ubique solus obse-
 rat, quia Dei consilium humana vota non capiunt, nec quisquâ
 potest interiorum particeps esse cum Christo. **C Y R I L.** Poterat
 autem orationis negotium turbare discipulos, videbant enim
 humanitus orare, quem olim viderant auctoritate diuina peragere
 miracula. Ut igitur huius propelleret turbationem eos in-
 terrogat, non quia nesciret ab exterioribus sibi collata præconia,
 sed ut eos a plurium opinione auferret, & rectam fidem eis infere-
 ret. vnde sequitur. { Et interrogauit illos dicens: Quem me dicunt
 esse turbæ? } **B E D A.** Pulchre dominus fidem discipulorum ex-
 plorat: prius turbam sententiam interrogat, ne illorum cõ-
 fessio, non veritatis agnitione probata, sed vulgi videatur opinio-
 ne firmata, nec comperta credere, sed instar Herodis de auditis
 hæsitare purentur. **A V G.** de Con. Epan. Potest autem illud mo-
 uere, quod Lucas dominum interrogasse discipulos suos, quem illum
 dicerent homines: tunc dixit cum esset solus orans, & adesse-
 rent etiam ipsi. porro autem Marcus in via dicit illos hoc ab eo-
 dem interrogatos, sed hoc eum mouet, quia numquam orauit in
 via. **A M B.** Non est autem ociosa turbæ opinio quam discipuli
 respondēt, cum subditur. { At illi responderunt & dixerunt: Io-
 annem Baptistam, quem decollatum sciebant. } Alii autem He-
 liam, quem venturum putabant. { Alii autem, quia Propheta vnus
 de prioribus surrexit. } Sed hoc querere eum esse prudentiæ est. nã
 si Paulo Apostolo satis est nihil scire, nisi Christum Iesum, & huc
 crucifixum, quid amplius mihi desiderandum est scire, q̄ Christum?
C Y R I L. Vide autem in interrogationibus elegantiam. Dirigit
 enim prius oēs eos ad extrinsecas laudes, ut eis euulsis verã opi-
 nionem generet. vnde cum dixissent discipuli plebis opinionem,
 eorum sententiam interrogat, cum subditur. { Dicit autem illis:
 Vos autem quem me esse dicitis? } O quam præcipuum illud, vos.
 Excipit eos ab aliis, ut eorum vitent opiniones. q. d. { Vos, qui cõ-
 sursura mea vocati estis ad apostolatam, testes miraculorum meorũ,
 quem me esse dicitis? } Præuenit autem Petrus ceteros, si quæ
 os totius collegii, eructatque diuini amoris eloquia, profertque fi-
 dei confessionem, cum dicitur. { Respondens autem Petrus dixit:
 Christum Dei. Non ait simpliciter eum esse Christum Dei, sed
 magis cum articulo Christum illum Dei. vnde in græco habetur
 Ton Christon. Nam plures diuinitus vncti: diuersimode vocati
 sunt Christi. Quidam enim vncti fuerunt in reges, quidam
 in Prophetas. nos autem per Christum sancto peruncti spiritu,
 nomen obtinimus Christi, sed vnus solus est qui est Christus
 Dei & patris, quasi ipso solo proprium habente patrem, qui in
 cœlis est. & sic Lucas concordat quidem in sententiis cum Mat-
 thæo, qui narrauit Petrum dixisse: Tu es Christus filius Dei
 viui. sed vtens breuiloquio, ait eum dixisse Christum Dei.

Lib. 2. c. 53.

τὸν Χριστόν.

A M B R O S I V S: In vno enim hoc nomine, & diu-
 nitatis, & incarnationis expressio, & fides est passionis. Com-
 plexus est itaque omnia qui & naturam & nomen expressit, in
 quo summa virtutum est. **C Y R I L L V S:** Sed notan-
 dum, quod vnum confessus est esse Christum prudentissimus Pe-
 trus contra præsum-
 tes Emanuclẽ in duos
 Christos diuider. Ne
 que enim scicitatus
 est eos, dicens: Quem
 dicunt homines esse
 diuinum verbum? sed
 filium hominis quem
 Petrus confessus est ef-
 se filium Dei. In hoc
 ergo admirandus est,
 & dignus factus tam
 præcipuis honoribꝫ,
 quia quem admirat
 est in forma nostra,
 huc credidit esse Chri-
 stum patris, scilicet
 hominem factum ver-
 bum quod processit de patris substantia. **A M B R O.** Dominus
 autem Iesus Christus prædicari se primo noluit, ne vllus strepi-
 tus nasceretur. vnde sequitur. { At ille increpans eos, præcepit
 ne cui dicerent. } Multis ex causis iubet tacere discipulos, ut
 fallat principem mundi, ut declinet instantiam, doceat humili-
 tatem, ergo Christus noluit gloriarı, & tu qui ignobilis natus
 es, gloriaris? Simul ne rudes & imperfecti adhuc discipuli maxi-
 me prædicationis molibus opprimantur. Prohibentur ergo
 euangelizare eum Dei filium, ut euangelizarent postea cruci-
 xum. **C H R Y S O S T O M V S:** Opportune etiam dominus
 tunc vetuit nulli dicere, quod ipse esset Christus, quatenus
 sublati de medio scandalis, & crucis consummato patibulo, ha-
 bitualiter imprimeretur auditientium menti conueniens de eo
 opinio. nam radicatum semel, & postmodum euulsium: vix vn-
 quam denuo infirmum retinebitur. Quod autem semel infirmum
 perseverat immobile de facili concreticit. nam si Petrus ex solo
 auditu scandalizatus est, quid quamplures paterentur, cum au-
 dissent filium Dei esse, viderent autem crucifixum, & conspu-
 tum. **C Y R I L.** Oportebat ergo discipulos eum vbique terrarũ præ-
 dicare: hoc enim erat opus electorum ab eo ad apostolatũ officium.
 Sed ut sacra scriptura testatur, tempus est vniciuque rei.
 Decebat enim ut crux, & resurrectio impleteretur, & sic sequeretur
 Apostolorum prædicatione. vnde sequitur. Hæc dicens, quia oportet
 filium hominis multa pati & reprobari a Senioribus, & Prin-
 cipibus Sacerdotum & Scribis, & occidi, & tertia die resurgere.
A M B R O. Fortasse, quia sciebat dominus difficile passionis, &
 resurrectionis mysterium etiam discipulos credituros, ipse voluit
 esse suæ passionis, & resurrectionis auctor.
C Y R I L. Ducũ magnanimi, strenui in armis ad audaci-
 am prouocant, non solum eis honores pollicendo victoriæ, sed
 etiam ipsum pati generosum esse fatentes. Tale quid videmus
 docere dñm Iesum Christum, prædixerat enim Apostolis, quod
 oporteret eum perperı Iudæorum calumnias, occidi, & tertia
 die resurgere. Ne igitur putarent Christum quidem passurum perse-
 cutiones pro vita mundi, eis vero liceret lentã vitam ducere, ostendit
 necesseario, q̄ per æqua certamina gradi decet, cupientes eius
 gloriam obtinere. vnde dicitur. { Dicebat autem ad oēs. } **B E D A.**
 Pulchre posuit ad omnes qui superiora, quæ ad fidem dominicæ
 natiuitatis, vel passionis pertinet: cum solis discipulis seorsum
 egit. **C H R Y.** Cum autem Saluator sit pius & benignus nul-
 lum inuitum, aut coactum habere vult famulum, sed spontaneos
 & gratias agentes ei pro famulatu: & ideo neminem cogendo, aut
 necessitatem imponendo, sed persuadendo, & beneficiando vn-
 uersos volentes attrahi dicens: { Siquis vult. } **B A S I.** Vitam au-
 tem propriam in formam optimæ conuersationis tradidit volen-
 tibus ei obedire, cum dicit: { Post me venire. non obsecrationem
 corporalem insinuans: esset enim in omnibus impossibilis domi-
 no iam in cœlis existente, sed debitam conuersationis pro posse
 imitationem. } **B E D A.** Nisi autem quis a semetipso desiciat,
 ad eũ, qui supra ipsum est non appropinquat. vnde dicitur. { Ab-
 neget semetipsum. } **B A S I.** Abnegatio quidem suipsum est to-
 talis præteritorum obliuio, & recessus a propriis voluntatibus.
O R I G. Abnegat etiam aliquis seipsum, dum uitam prius in ma-
 licia consuetam alteratione debita commutat, puta qui dudum
 in lasciuia vixerat: abneget semetipsum lasciuum cum sit castus,
 & similiter abstinẽtia cuiuslibet criminis suiipsum abnegatio est.
B A S I. Appetitus autem mortis tolerandæ pro Christo, & mortificatio membrorum, quæ sunt super terram, & viriliter di-
 sponi ad omne periculum sustinendum pro Christo, & non affici
 quemquam

quemquam ad vitam præsentem, hoc est tollere crucem suam. vnde
 subditur: { Et tollat crucem suam quotidie. } **T H E O.** Cru-
 cem hic dicit mortem exprobabilem inueniens, quod si quis vult
 Christum sequi, non debet effugere propter ipsum etiam expro-
 brabilem mortem. **G R E G O.** in Hom. Duobus etiam modis
 crux tollitur, dum
 aut per abstinentiam
 affligitur corpus, aut
 per compassionem
 afficitur animus.
G R A E C V S. Re-
 ste autem coniungit
 hæc duo: { abneget
 semetipsum & tol-
 lat crucem suam. } Si
 enim, qui paratus est
 ascendere crucem su-
 mit in mente sua mortis intentionem, sicq; vadit ut non æstimans
 amplius hanc vitam participare, ita qui sequi vult Dominum, pri-
 mo debet abnegare seipsum, & sic tollere crucem, ut eius voluntas
 sit prompta ad omnem miseriam sustinendam. **B A S I L I V S:**
 In hoc igitur consistit perfectio, ut impassibiliter se habeat secun-
 dum affectum etiam ad ipsum viuere, & habeat in promptu mor-
 tis responsum, ut nequaquam in seipso confidat. Sumit autẽ exor-
 dium perfectio ab exteriorum alienatione, puta possessionum vel
 inanis gloriæ vel præcise affectionis inutilium rerum. **B E D A.**
 Prædictam igitur crucem & quotidie tollere, & ea sumpta Domi-
 num sequi iubemur, qui crucem propriam baiulauit. vnde sequit-
 ur. { & sequatur me. } **O R I G E.** Huius autem causam assignat
 subdens: { Qui enim voluerit animam suam saluam facere perdet
 illam, } id est qui vult secundum vitam præsentem viuere, & prop-
 riam animam in sensibilibus conseruare, huc eam perdet, non du-
 dens eam ad terminos beatitudinis. Econtrario autem subdit:
 { Nam qui perdidit animam suam propter me, saluam faciet il-
 lam, } id est, qui negligit sensibilia intuitu veritatis, exponens se
 morti, hic tanquam animam perdens pro Christo, eam potius sal-
 uabit. Itaque si animam saluari beatum est, relatum ad eam quæ est
 in Deo salutum, debet esse & quedam bona perditio animæ quæ
 fit intuitu Christi. Videtur etiam mihi persimile ei quod est abne-
 gare seipsum secundum prædicta dicere, perdere quemlibet prop-
 riam animam peccatricem, ut sumat eam quæ per virtutem sal-
 uatur. **C Y R I L L V S.** Quod autem incomparabiliter exerci-
 tium pacis Christi superet delicias & præfiora mundi, insinuat
 subdens: { Quid proficit homini si lucretur vniuersum mundum,
 seipsum autem perdat & detrimentum sui faciat? } quasi dicat. Cũ
 aliquis apficiens presentem dulcedinem aut vtilitatem, renuit qui-
 dem pati, eligit autem splendide viuere si sit opulentus, quod in-
 de sibi commodum erit cum perdidit animam? Tranlit enim
 huius mundi figura, & amena velut vmbra discedunt. Non enim
 proderunt thesauri impietatis, eripit autem a morte iustitia.
G R E G O. in Hom. Quia ergo sancta Ecclesia habet aliud tem-
 pus persecutionis, atque aliud pacis, Dominus vtraque tempora
 designauit in præceptis, nam persecutionis tempore ponenda est
 anima, quod significauit dicens: { Qui perdidit animam. } Pa-
 cis autem tempore ea quæ amplius dominari possunt, frangenda
 sunt desideria terrena, quod significauit dicens: { Quid proficit ho-
 mini? } Plerique autem labentia cuncta despiciunt: sed tamẽ ad-
 huc humanæ verecundiæ vsu præpedimur, ut rectitudinem quam
 seruamus in mente, nodum ex primæ & valeamus in voce. Sed huic
 quidem vulneri congruum Dominus subiungit medicamentum
 dicens: { Nam qui me eruberit & meos sermones, hunc filius homi-
 nis erudabescet. } **T H E O.** Erubescit Christum qui dicit: Num-
 quid credam crucifixus? Sed & sermones eius erubescit, qui Euan-
 gelij ruditer contemnit, quod autem huc Dominus erubescet
 in regno suo tale est, sicut si aliquis paterfamilias habens seruum
 prauum, erubescat eum nominare. **C Y R I L L V S.** Incutit
 autem eis timorem dicens se cœlitus descensurum, non in pristina
 humilitate & mensura proportionabili nobis: sed in gloria patris
 ministrantibus Angelis. Sequitur enim: { Cum venerit in maiesta-
 te sua & patris & sanctorum Angelorum. } Pessimum igitur
 & damnosum notari inimicitia & operis inertia, quando tantus iu-
 dex descenderit, agminibus circumstantibus Angelorum. Hinc autẽ
 percipias, q̄ carne sumpta & sanguine, filius non minus est Deus,
 quod se pollicetur in maiestate Dei patris venturum, & quod ei
 tanquam iudici omnium ministrantibus Angeli, qui factus est ho-
 mo similis nobis. **A M B R O S I V S.** Semper autem Dominus
 sicut erigit ad præmia futura virtutum, atque vtilem secularium
 rerum docet esse contempnum, ita etiam infirmitatem mentis hu-
 manæ præsentium remuneratione sustentat. Arduum quippe est
 crucem tollere, & animam periculis, morti corpus offerre, negare
 quid sis, cum velis esse quod non sis, raroq; quamuis excelsa virtus
 futuris commutat præsentia. ergo bonus magister ne quis despera-

atione frangatur aut tedio, continuo se videndum fidelibus polli-
 ceretur dicens: { Dico autem vobis, vere sunt aliqui hic stantes, qui
 non gustabunt mortem, donec videant regnum Dei. } **T H E O.**
 Id est, gloriam in qua iusti erunt. hoc autem dixit de transfigura-
 tione quæ forma erat futuræ gloriæ, ac si diceret, sunt aliqui hic
 stantes. f. Petrus Iacobus & Ioannes, q̄ non attingent mor-
 tem, donec in tempo-
 re transfigurationis
 videant in qua gloria
 erunt qui me confite-
 tur. **G R E.** in Ho-
 Vel regnum Dei hoc
 loco præfens Ecclesia
 vocatur. & quidam
 ex discipulis, vsque
 adeo in corpore victuri erant, ut Ecclesiam Dei constructam cons-
 picerent, & contra mundi huius gloriam erectam. **A M B R O.**
 Itaque si & nos volumus mortem non timere, itemus vbi Chri-
 stus est. (soli enim non quæunt gustare mortem, qui stare possunt
 cum Christo. in quo licet ex verbi ipsius qualitate pendere, nec
 tenuem quidem sensum mortis habituros, qui Christi videantur
 meruisse consortia. Certe mors corporis libando gulletur vita
 animæ possidendo teneatur. Non enim hic mors corporis: sed ani-
 mæ denegatur.
E V S E B. Cum Dominus discipulis suis secundæ apparicio-
 nis suæ promulgauerit ingens mysterium, ne solis verbis credere
 viderentur, procedit ad opera, ostendens eis oculata fide imaginem
 regni sui. vnde dicitur: { Factum est autem post hæc verba ferẽ dies
 octo & assumpsit Petrum & Iacobum & Ioannem, & ascendit in
 montem vt oraret. } **D A M A S C E N V S.** Matthæus quidem
 & Marcus sexto die post factam promissionem discipulis, Lucas au-
 tem post octauam dicit celebratam fuisse transfigurationem, nec
 est distantia in dictis: sed qui sex numerauerunt demptis extre-
 mis, primo dico & vltimo quo pollicitus est, & quo fecit, medios
 computauerunt. At qui octo connumerant, vtrumque prædicto-
 rum cõputant. Sed cur non omnes, sed aliqui vocati sunt ad hanc
 visionem? Vnus quidem erat, qui solus indignus erat diuinitatis
 visione. f. Iudas, secundum illud: Tollatur impius, ne videat gloriã
 Dei. Si solus ergo esset omisus tanquam inuidus ad maiorem effe-
 set malitiam prouocatus. Proinde proditori tollit proditoris oc-
 casionem, cum dimisit inferius reliquam Apostolorum congeriẽ.
 Assumpsit autem tres, vt in duobus vel tribus fieri omne verbum.
 Petrum quidem assumpsit, volens testimonium quod testatus fue-
 rat ei ostendere per patris testimonium confirmari, & quasi p̄xi-
 dem futurum totius Ecclesiæ. Sed Iacobum assumpsit tanquam
 moriturum pro Christo ante omnes discipulos. Ioannem vero
 tanquam Theologicæ purissimum organum, vt visã gloria filij quæ
 non subiacet tempori, resonet illud: In principio erat verbum.
A M B R O. Vel Petrus ascendit, qui clausus regni cælorum acce-
 pit, Ioanẽs cui committitur mater, Iacobus qui primus solium
 Sacerdotale conscendit. **T H E O.** Vel assumpsit hos tanquam
 hanc rem celare potentes, & nulli alij reuelare. { Ascendit autem
 in montem vt oraret: } docens nos solitarios & ascendentes orare
 ad nihil terrenorum declinantes. **D A M A.** Aliter tamen
 orant serui, aliter orabat Dominus. nam serui orantis oratio, est
 per intellectus ascensum ad deũ: sed facit intellectus Christi, qui
 secundum hypostasim Deo vnitus erat, manuducens nos ad ascen-
 sum, quo per orationem ad Deum ascenditur, & docens quod ad-
 uersarius Dei non est: sed tanquam principium veneratur genito-
 rum, quinetiam alliciens tyrannum explorantem si Deus esset,
 quo miraculorum virtus prædicabat, quasi sub quadam esca ha-
 mum contereget, vt qui spe deificationis hamauerat hominem,
 corpus amictu decenter hamaretur. vnde sequitur: { Et facta est dũ
 oraret species vultus eius altera. } **C Y R I L L V S.** Non tanq̄
 corpore humanam formam mutante: sed quadam splendida glo-
 ria superueniente. **D A M A.** Videns autem diabolus orationi-
 bus resurgentem, recordatus est Moysi cuius glorificata est facies.
 sed Moyses quidem glorificatur extrinsecus adueniẽte gloria, dñs
 autẽ ex innato gloriæ diuinæ fulgore. Cum enim secundum hy-
 postasim discipulis, vnde secundum Mattheum dicitur, quod transfigura-
 tus est coram eis, & quod facies eius resulsit vt sol. quod est in
 sensibilibus Sol, hic in intelligibilibus Deus. Et sicut Sol qui est lucis
 fons de facili videri non potest, lux autem eius ex eo quod ad ter-
 ram peruenit aspicitur, sic facies Christi intensius resulget vt Sol,
 vestimẽta eius dealbatur vt nix. vnde sequitur: { Er vestitus eius
 albus resulgens. } Illustratus. s. per diuinæ lucis participationem.
 His autem ita se habentibus, vt vnus ostenderetur Dominus no-
 ui & veteris testamenti, & hæreticorum ora oburentur, & fides
 fiat

fiat resurrectionis, nec non qui transfiguratur viorum & mortuorum Dominus crederetur. Moyses & Helias tanquam famuli assistunt Domino in gloria, vnde sequitur: { Ecce duo viri loquebantur cum illo, erant autem Moyses & Helias visi in maiestate. } Oportebat enim vt videntes conseruorum gloriam & fiduciam, mirarentur quidem pium Dominicum descensum, zelarent vero eos, qui prius laborauerant, visuri amentatem futurorum bonorum, & magis fortificarentur in laboribus, nam qui laborum nouerit emolumenta, labores facilius tolerabit.

CHRYSO. Aliter quoque, quoniam vulgus assererat eum esse Heliam vel Hieremiam, vt discerneret inter Dominum & famulos, & vt pateat eum non esse aduersarium Dei & legis transgressorem, eos sibi assistentes monstrat. Non enim legislator Moyses, & qui pro gloria diuina zelatus est Helias assistent ei, sed & propter virtutes virorum demonstrandas, nam vterque pro mandatis diuinis quampluribus se morti exposuerat. Volebat etiam discipulos eos imitari in regimine populi, vt fierent mites sicut Moyses, & zelantes sicut Helias. Inducit etiam eos, vt ostendat crucis gloriam, ad consolandum Petrum & alios passionem timentes. vnde sequitur: { Et dicebant excessum eius quem completurus erat in Hierusalem. } CYRILLVS. Videlicet, mysterium dispensationis in carne, nec non salutiferam passionem completam in venerabili cruce. AMBROSIVS. Mystice autem post verba predicta transfiguratio Christi ostendit, quoniam is qui verba Christi audit & credit, resurrectionis gloriam videbit. octaua enim die facta est resurrectio. vnde & plerique Psalmi pro octaua scribuntur, aut forte vt ostenderet nobis quod dixerat, quod is qui propter Dei verbum perdidit animam suam, saluam faciet eam, quoniam promissa sua in resurrectione restituet. BEDA. Nam sicut ipse post septimam sabbati quam in sepulchro quieuerat a mortuis resurrexit, & nos post sex seculi aetates & septimam, quieris animarum quae interim in alia vita geritur, quasi octaua aetate resurgemus. AMBR. Sed Marcus & Marcus post dies sex assumptos hos esse commemorarunt, de quo possemus dicere, quod post sex milia annorum, mille enim anni in conspectu Dei tanquam dies vna, sed plures quam sex milia computantur anni, & maluimus sex dies per symbolum intelligere quod sex diebus mundi opera sunt creata vt per tempus opera, & per opera mundum intelligamus. Et ideo mundi temporibus impletis, resurrectio futura monstratur, aut quia is qui supra mundum ascenderit, & huius post seculi momenta transcendit, velut in sublimi locatus, futurae resurrectionis fructus expectabit in aeternum. BEDA. Vnde in montem oraturus & transfiguraturus ascendit, vt ostendat eos qui fructum resurrectionis expectant, & Regem in decore suo videre desiderant, mente in excelsis habitare & continuis precibus debere incumbere. AMBR. Putarem in tribus, qui ducuntur ad montem mystice genus humanum comprehensum, quia ex tribus filijs Noe genus omne defluxit humanum, nisi electos cernerem. tres igitur eliguntur qui ascendunt in montem, quia nemo potest resurrectionis videre gloriam, nisi qui mysterium trinitatis incorrupta fidei sinceritate seruauerit. BEDA. Transfiguratus autem Saluator gloriam futurae, vel suae vel nostrae resurrectionis ostendit, qui qualis tunc Apostolis apparuit, post iudicium cunctis apparebit electis: Vestitus autem talis Dni sanctorum illius chorus accipitur, qui videlicet Domino in terris consistente despectus videbatur: sed illo montem petente nouo candore resurget, quia nunc filij Dei sumus, & nondum apparuit quid erimus. Scimus autem quoniam cum apparuerit, similes ei erimus. AMBR. Vel aliter. Pro tua possibilitate tibi verbum aut minuitur aut crescit, ac nisi altioris prudentiae cacumen ascendas, non tibi apparet quanta sit gloria in dei verbo. Vestimenta autem verbi sunt sermones scripturarum, & quaedam in intellectu indumenta diuini. Et sicut vestitus albus resurget, ita in oculis tuae mentis diuinarum lectionum sensus albescit. Inde apparet Moyses & Helias, hoc est lex & propheta in verbo, neque enim lex potest esse sine verbo, nec propheta nisi qui de dei filio prophetauit. g. THEO. Christo vacante orationi, Petrus somno deprimitur, infirmus enim erat, & quod humanum erat impleuit, vnde dicitur: { Petrus vero, & qui cum illo erant, grauati erant somno. } Excitati autem gloriam eius cernunt, & duos viros cum eo. vnde sequitur: { Et euigilant, vi maiestatis eius, & duos viros qui stabant cum

illo. } CHRYSO. Vel somnum vocat ingestum eis nimium stuporem ex illa visione, neque enim nocturnum tempus erat, sed lucis excellentia grauabat oculorum debilitatem. AMBR. Praemit enim incomprehensibilis splendor diuinitatis nostri corporis sensus. nam si Solis radium e regione oculorum contuentium corpora nequit acies continere, quomodo Dei gloriam humanorum ferret corruptela membrorum? Et fortasse ideo grauati somno erant, vt resurrectionis viderent speciem postquam. Itaque vigilantes viderunt maiestatem eius: nemo enim nisi vigilans gloriam videt Christi. Delectatus est Petrus, & quem saeculi huius illecebrosa non caperent gloria resurrectionis illecebra. vnde sequitur: { Et factum est cum discederet ab illo, ait Petrus ad Iesum: Praeceptor, bonum est nos hic esse, & faciamus tria tabernacula, vnum tibi, & vnum Moysi, & vnum Heliae. nesciens quid diceret. } Hae autem illo loquente, facta est nubes & obumbravit eos, & timuerunt intrantibus illis in nubem. Et vox facta est de nube dicens: Hic est filius meus dilectus, ipsum audite. Et dum fieret vox, inuentus est Iesus forrens gloria resurrectionis illecebra. vnde sequitur: { Et factum est cum discederet ab illo, ait Petrus ad Iesum: Praeceptor, bonum est nos hic esse. } CYRILLVS. Estimabat forsitan diuus Petrus imminere tempus regni Dei: & ideo approbat montis incolatum. DAMA. Non est autem bonum Petre tibi, quod Christus ibi moretur, quoniam si mansisset, nequaquam tibi facta promissio coelestium effectum, neque enim clauis obtinuisses regni, nec mors tyranni abolita esset. Non quae ante tempus foelicia, vt Adam deficationem. Erit quando hunc aspectum indifferenter percipias, & cohabitabis illi, qui lux est & vita. AMBROSIVS. Petrus autem non solum affectu, sed etiam factorem deuotione praestantior, ad edificanda tabernacula tria impiger operarius communis obsequij ministerium pollicetur. Sequitur enim: { Et faciamus tria tabernacula, vnum tibi, & vnum Moysi, & vnum Heliae. } DAMA. Non autem te Dominus tabernaculorum, sed vniuersalis Ecclesia: constructorem constituit: verba tua, tui discipuli, oues tuae mandauerunt effectui: Christo tabernaculum constituentes: nec non & seruus eius. Hoc autem non ex intentione Petrus proferebat: sed in inspiratione spiritus reuelantis futura. vnde sequitur: { Nesciens quid diceret. } CYRILLVS. Nesciebat etiam quid diceret, neque enim aderat tempus finis saeculi, nec participande a sanctis promissae spei, & cum iam sumeret exordium dispensatio, quo pacto Christum oportebat desistere a mundi dilectione volentem pati pro eo. DAMA. Decebat etiam non solum perserrigere fructum incarnationis ad opus existentium in montem, sed diffundi ad omnes credentes, quod per crucem & passionem erat consummandum. TYTVS. Ignorabat etiam Petrus quod dixerat, quia non oportebat tribus tabernacula facere. Non enim connumerantur Domino famuli, nec comparantur creaturae creatori. AMBR. Neque capit humana conditio in hoc corruptibili corpore facere tabernaculum Deo, siue in animo, siue in corpore, siue in quolibet alio loco. Et quamuis nesciret quid diceret, tamen pollicebatur officium, cui non inconsulta petulantia, sed prius deuoio fructus pietatis accumulatur. Nam quod ignorabat conditionis fuit, quod promittebat deuotionis. CHRYSO. Vel aliter. Audiebat quod oportebat ipsum mori & tertia die resurgere: videbat autem multam distantiam & solitudinem. vnde considerauit, quod plurimam haberet locus tutelam: ob hoc dixit: { Bonum est nos hic esse. } Aderat quoque Moyses qui nubem intrauit, & Helias qui in morte ignem deduxit. Igitur Euangelista confusionem mentis eius ex qua hoc proferebat ostendens dixit: { Nesciens quid diceret. } AVG. De Con. Euang. Quod autem hic Lucas dixit de Moyses Libani & Helia: { Et factum est dum discederet ab illo: ait Petrus ad Iesum: Praeceptor, bonum est nos hic esse. } Non debet putari contrarium ei quod Mattheus & Marcus, ita coniuxerunt Petrum hae suggestisse, quasi adhuc Moyses & Helias cum Domino loquerentur, non enim expresserunt tunc, sed tacuerunt potius quod iste addidit illis discedentibus, hoc Petrum Domino suggestisse. THEO. Petro autem dicente: { Faciamus tria tabernacula. } Dominus tabernaculum non manufactum fabricat, & in eum ingreditur cum Prophetis. vnde subditur: { Hae autem illo loquente, facta est nubes & obumbravit eos. } vt ostenderet, quod non minor est patre. Sicut enim in veteri testamento in nube habitare Dominus dicebatur, sic & nunc nubes suscipit Dominum, non caliginosa sed lucida. BASIL. Nam obscuritas legis transferat, sicut enim fumus ab igne, sic nubes a luce causata est. Verum, quia nebula signum tranquillitatis est, quae futurae mansionis ostendit per nubis operimentum. AMBR. Diuini enim spiritus est obumbratio ista, quae non caligat affectibus hominum, sed reuelat occulta. ORIGEN. Hanc autem gloriam discipuli suffere nequeunt,

nequeunt, procubuerunt humiliati sub potestate dexterae Dei nimium timentes, cum scirent quod dictum fuit Moysi: Non videbit homo faciem meam & viuet. vnde sequitur: { Et timue intrant. } in nubem. AMBR. Cognosce autem nubem istam non coacti aeris caligine picea, & quae celum tenebrarum horrore subtexerat, sed lucidam nubem quae nos non pluuiabibus aquis immadidet, sed qua mentes homini in voce Dei omnipotentis emissis fidei ros rigauit. sequitur enim: { Et vox facta est de nubem. hic est filius meus dilectus. } Non Helias filius, non Moyses filius, sed: { Hic est filius quem solus videtis. } CYRILLVS. Qualiter ergo oportebat eum qui reuera filius est, factum vel creatum existimare, Deo patre desuper intonante? { Hic est filius meus. } Quasi dicat, non vnus ex filiis: sed qui vere & naturaliter est filius, ad cuius exemplar alij sunt adoptiui. Illi ergo iussit obedire cum subdit: { Ipsum audite. } Et magis quam Moysen & Heliam, quia Christus est finis legis & prophetarum. vnde signanter Euan gelista subdit: { Et dum fieret vox, inuentus est Iesus solus. } THEOPHILA. Ne scilicet putaret aliquis hoc dictum: { Hic est filius meus dilectus. } de Moysen vel Helia fuisse prolatum. AMBROSIVS. Recesferunt ergo illi vbi caperat Dominus designari, tres etiam in principio videntur, vnus in fide: perfectus enim fidei vnus sunt. Ergo & illi quasi recipientur in Christi corpus, quia & nos vnus erimus in Christo Iesu, aut fortasse quia lex & Propheta ex verbo. THEOPHILA. Quae autem ex verbo caperunt, in verbo desunt, per hoc enim inuuit, quod vsque ad tempus aliquod lex & Prophetae apparent, sicut hic Moyses & Helias. Postmodum autem solus Iesus illis recedentibus: nam tunc Euangelium manet transactis legalibus. BEDA. Et nota, sicut Dominus in Iordane baptizato, sic etiam in monte clarificato totius trinitatis mysterium declarari, quia gloriam illius quam in baptismo contemur, in resurrectione videbimus. Nec frustra Spiritus sanctus hic in lucida nube, illic apparet in columba, quia qui nunc simplici corde fidem quam percipit seruat, tunc luce apertae visionis, quae crediderat contemplantur. ORIGEN. Non vult autem Iesus dici, quae ipsius spectant ad gloriam ante suam passionem. vnde sequitur: { Et ipsi tacuerunt & nemini dixerunt in illis diebus quicquam ex his quae viderant. } Offensi enim fuissent, & praecipue vulgus si vidisset crucifigi eum, qui sic fuerat glorificatus. DAMA. Hoc etiam praecipit Dominus, sciens discipulos imperfectos, qui nondum sortiti erant plenam spiritus participationem, ne corda aliorum qui non viderant, subuerteretur tristitia. Et ne proditor incitaretur ad inuidiam rabiem.

h. BEDA. Loca rebus congruunt. In monte Dominus orat. transformatur, discipulis archana suae maiestatis aperuit, in inferiora descendens, turbae occurrit excipitur. vnde dicitur: { Factum est autem in sequenti die, descendentibus illis de monte, occurrit illis turba multa. } Surfum patris vocem pandit, deorsum spiritus malos expellit. vnde sequitur: { Et ecce vir de turba exclamauit dicens, magister obsecro te, respice in filium meum. } TYTVS. Videtur mihi sapiens quidem hic esse. non enim dixit Saluatori: Fac hoc vel illud: sed { respice. } Hoc enim sufficit ad salutem, sicut Propheta dicebat: Respice in me & miserere mei. Et dicit: { In filium meum, vt rationabilem demonstret inuerecundiam, quod solus in multitudine clamat. Addit { Quia vnus est mihi. } quasi dicat nullus alius expectatur futurus remedium se necit. Consequenter explicat passionem, vt audientem moueat ad pietatem dicens: { Et ecce spiritus apprehendit eum, & subito clamat, & elidit & dissipat eum cum spuma, & vix discedit dilanians eum. } Deinde videtur criminari discipulos. Sed magis respondit, quod iuste verecundiam deposuerit dicens: { Et rogauit discipulos tuos vt eicerent illum, & non potuerunt. } quasi dicat non putes, quod leuiter ad te peruenerim, stupenda est dignitas tua, nec statim te molestauit, ad discipulos tuos accessi primo, nunc quia non curauerunt, cogor proficisci ad te, vnde & Dominus non ipsum, sed genus incredulum increpat. Sequitur: { Respondens autem Iesus. O generatio infidelis & peruersa, quae quae apud vos, & patiar vos? } CHRYSO. Sed hunc hominem multum infirmari in fide Euangeliorum scriptura ostendit ex pluribus, ex eo scilicet: quod dixit: Adiuua incredulitatem meam, & si potes, & ex eo quod Christus dixit: Credenti omnia possibilia sunt.

ACRILLVS. Vnde melius puto incredulum reputatum demoniaci patrem, quod & sacros Apostolos abiurgauit, dicens eos non posse imperare demonibus, potius autem erat honorando Deum ab eo petere gratiam: annuit enim veneratus. Qui autem dicit de bilitari erga virtutem, quae est in spiritibus malignis, eos quia Christi adepti sunt potestatem efficiendi eos, gratiam magis calumniatur quam fulgentes ea in quibus Christus operatur. vnde offenditur Christus accusatis sanctis, quibus est commissum verbum praedicationum sacrarum, propter quod Dominus increpat eum & concordet ei dicens: { O generatio infidelis & peruersa. } quasi dicat. Causa tuae infidelitatis, gratia effectum sortita non est. CHRYSO. Non autem dirigit sermonem ad eum tantum, sed ad omnes Iudeos, ne faciat eum hestitare, oportebat enim scandalizari quamplures. THEOPHILA. quod autem dicit: { Peruersa. } demonstrat, quod non a principio neque naturaliter inerat eis malitia: sed natura quidem erant recti semen Abraham: existentes: sed per malitiam erant perueri. CYRILLVS. Quasi nescientes procedere rectis incelsibus. cum eis autem, qui sic sunt dispositi, Christus commorari designatur. vnde dicitur, { Vique quo ero apud vos, & patiar vos? } ferens quasi molem eorum conuersationem propter prauitatem ipsorum. CHRYSO. Per hoc etiam ostendit desideratum sibi esse suum recessum, & quod non erat graue crucis patibulum: sed magis ipsorum conuersatio BEDA. Non quod tedio superatus sit mansuetus & mitis: sed in similitudine medici si agrotum videat contra sua praecipia ferere, dicat, vique quo accedam ad domum tuam, me aliud iubente, te aliud faciente? In tantum autem non est iratus homini: sed vitio vt statim intulerit. { Adduc huc filium tuum. } TYTVS. Poterat quidem solo iussu eum liberare, sed proplata suam passionem subiciens infirmum praesentium visioni. Deinde demonium postquam Dominum sensit, concutit puerum. vnde sequitur: { Et cum accedat, elisit illum. } vt sic prius exprimat passio, deinde adhibeatur remedium. CHRYSO. Non tamen hoc Dominus ad ostentationem facit, sed causa patris, vt cum viderit demonium conturbari propter solam uocationem, sic saltem inducatur ad fidem futuri miraculi. de quo sequitur: { Et increpauit Iesus spiritum immundum & sanauit puerum, & red. il. patri eius. } CYRILLVS. Antea autem non erat patris, sed demonium occupantis. Subdit autem Euangelista stupere plebem in magnalij Dei dicens: { Stupebant autem omnes in magnitudine Dei. } quod dicit propter donum Christi, qui sacris quoque Apostolis contulit potestatem agendi diuina miracula & imperandi demonibus. BEDA. Mystice autem pro qualitate meritorum quotidie alijs ascendit Dominus, dum perfectos quorum conuersatio in caelis est, sublimius extollendo glorificat, & de aeternis instruit, & docet quae a turbis audiri non valent. Alijs autem descendit, dum terrae nos & insipientes confortat, docet, & castigat. Hunc autem demoniacum, Mattheus lunaticum, Marcus furum & mutum describit. Significat enim illos, qui vt Luna mutantur per diuersa vitia crescentes & decretescentes, qui muti sunt, non cogitendo fidem. Sic surdi, nec ipsum fidei audiendo sermonem. dum puer autem ad Dominum accedit, eliditur, quia conuersi ad Dominum plerumque a demonio grauis pulsantur, vt vel odium virtutis incuriat, vel expulsiouis suae vindicet iniuriam, sicut Ecclesiae primordijs tot grauissima intulit certamina, quos suo regno doluit subito illata dispensia. Non puerum autem qui vim patiebatur: sed demonem qui inferebat increpat, quia peccantem emendare desiderat, vitium arguendo & odiendo depellere: sed hominem debet amando resouere donec sanatum spiritualibus Ecclesiae possit reddere patribus.

i. CYRILLVS. Omnia quaecumque operabatur Iesus, admiratione digna penes omnes erant. irradiabat enim quiddam praecipuum & diuinum in qualibet operatione ipsum, secundum illud: Gloriam & decorem suppones ei. Et si omnes quidem mirarentur in his quae faciebat: ipse tamen hae quae sequuntur, non omnibus sed discipulis retulit. vnde dicitur: { Omnibusque miramini omnia quae faciebat: dixit ad discipulos: Ponite vos in cor. vest. sermo istos. } Ostendit in monte discipulis gloriam suam, & post hoc liberauerat quaedam a spiritu nequam, sed oportebat eum sustinere passionem pro nobis. Poterat autem discipuli conturbari dicentem Numquid

Namquid decepti sumus dum Deum esse eum arbitraremur? Vt ergo scirent quid circa ipsum futurum erat, velut quoddam depositum iubes eos in mente habere passionis mysterium dicens. **Po ni. vos in cor. vestris.** Quod dicit Vos, distinguit eos ab alijs. Neque enim oportebat vulgares scire quoniam passurus esset: sed erat potius certificandi, quoniam mortuus resurgeret, destruens mortem ne scandalizarentur. **TYTVS.** Cunctis igitur admirantibus signa, ipse prænuntiat passionem: non. n. signa saluant, sed crux beneficia p. stat. vnde subdit. **Filius enim hominis futurum est vt tradatur in manus hominum.** **ORI.** Non autem exprimit manifeste a quo tradendus sit, aliquis enim dicit eum traditurum a Iuda, aliquis a populo. Paulus autem dicit, quod Deus pater pro nobis omnibus tradidit eum, sed Iudas tanquam pro pecunia tradens eum hostiliter prodidit: sed pater beneficij causa. **THEO.** Eorum autem infirmitati Dominus condescendens, & eos disciplina quadam gubernans, quod de cruce dictum est intelligere non permittit. vnde sequitur. **At illi ignorabat verbum istud, & erat velatum ante eos vt non sentirent illud.** **BEDA.** Hec ignorantia discipulorum non tam de tarditate quam de amore nascitur, qui carnales adhuc & mysterij crucis ignari, quem Deum verum crediderunt, moriturum credere nequieverunt. Et qui per figuras eum sepe loquentem audire solebant, etiam quæ de sua traditione loquebatur, figuratiue eum: illud significare putabant. **CYRILLVS.** Dicit autem aliquis forsitan, qualiter ignorentur discipuli crucis Christi mysterium, cum per vmbra legis in pluribus locis tangeretur? Sed vt Paulus commemorat vsque ad hodiernum diem, quando legitur Moyses velamen adiacet cordi eorum. Expedit ergo accedentes ad Christum dicere: Derege oculos meos, & contemplantor mirabilia de lege tua. **THEO.** Vide etiam discipulorum reuerentiam in hoc quod sequitur: **Et timebant interrogare eum de hoc verbo.** Nam timor gradus est reuerentia. **K** **CYRILL.** Insidiatur diabolus multimode diligentibus optimam vitam, & quidem per carnales illecebras obsidere valet, alicuius mentem affectus voluptatum excutit, si quis hos effugerit laqueos cupidinis, gloriæ suscitatur passionem, quæ quidem passio vanæ gloriæ inuascit quædam Apostolorum suorum. vnde dicitur. **Intrauit autem cogitatio in eos, in quibus esset maior. hoc. n. cogitare est cupientis ceteris superesse. Improbabile autem puto omnes discipulos hanc ægritudinem incurrisse: & ideo ne crimen aliquod contra aliquem discipulorum Euangelista machinari videretur, exprimit indeterminate dicens, quod intrauit in eos cogitatio. **THEOPHIL.** Videtur autem hanc passionem ex hoc ortam fuisse, quod dæmoniacum curare non valuerunt, eis de hoc altercantibus, vno dicente quod non propter meam impotentiam, sed alterius curari non valuit, vt ex hoc accessit contentio fuerit, quis eorum maior esset. **BEDA.** Vel quia viderant Petrum, Iacobum & Ioannem seorsum ductos in montem, & Petro clauas regni caelorum promissas fuisse, irati sunt, vel ipsos tres ceteris, vel Petrum omnibus esse prelatum, vel quia tributi solutione Petrum ipsi Domino parificatum viderant, ipsum præ ceteris arbitrabantur preferendum. Sed diligens lector hanc intra eos, quæstionem propter didrachma redditum inueniet fuisse versatam. Denique Matthæus hoc in capharnaum memorat esse gestum. dicit autem Marcus: Et venerunt Capharnaum, qui cum in domo essent interrogabat eos, quid in via tractabatis? At illi tacebant: Siquidem inter se in via disputaauerunt quis illorum esset maior. **CYRILL.** Dominus autem qui nouit saluos facere, videns in mente discipulorum super hoc cogitationem exortam velut quædam amaritudinis radicem prius quam augmentum susciperet, ra dicitus eam euellit. cum enim inchoant passiones in nobis facile deuincuntur, sed aucte difficile sunt mobiles. vnde sequitur: **At Iesus videns cogitationes cordis eorum apprehendit puerum suum pe. se.** Dicitur qui nudum hominem putat esse Iesum se errasse, quamuis enim verbum caro factum sit, mansit tamen Deus, nam solius Dei est posse rimari corda & renes. quod autem puerum assumpsit & ponebat penes se, agebatur causa Apostolorum utilitatis & nostræ. Depascitur enim inanis gloriæ morbus vt plurimum, qui præminent in hominibus alijs. Puer autem synce-**

ram gerit mentem, immaculatum cor, & manet in simplicitate cogitationum. non ambit honores, nec nouit cuiusvis prerogatiue modum, nec refugit videri non minus se habere, multam gerit leueritatem in mente & corde. Tales autem Dominus amplectatur & diligit, & prope se dignatur habere. q. qui elegerit, quæ sua sunt sapere. Ait enim. **Di. scite a me, quia mitis sum & humilis corde: vnde sequitur.** **Et ait, quicumque suscepit illum in nomine meo, me recipit: & quicumque me recipit, recipit eum qui me misit. Nam qui minor est inter omnes vos, hic maior est. Respondens autem Ioannes dixit: Preceptor, vidimus quendam in nomine tuo eiicientem dæmonia & prohibemus eum, quia non sequitur te nobiscum. Et ait ad illos Iesus: Nolite prohibere. Qui enim non est aduersus vos, pro vobis est. **ait illis: Quicumque suscepit puerum istum in nomine meo, me recipit: & quicumque me recipit, recipit eum qui me misit. Nam qui minor est inter omnes vos, hic maior est. Respondens autem Ioannes dixit: Preceptor, vidimus quendam in nomine tuo eiicientem dæmonia & prohibemus eum, quia non sequitur te nobiscum. Et ait ad illos Iesus: Nolite prohibere. Qui enim non est aduersus vos, pro vobis est. **placiter pauperes Christi ab his, qui velint esse maiores, pro eius docet honore suscipiendos, vel malitia paruulos istos esse suadet. vnde cum diceret: Quicumque suscepit puerum istum, addit in nomine meo, vt. s. formam virtutis quæ natura dicitur puer obseruat. ipsi pro nomine Christi rationis industria sequantur. Sed quia & se in puero suscipi docet, & ipse puer natus est nobis, ne putaretur hoc esse solum quod videbatur, subiicit: Et quicumque me recipit, recipit illum qui misit me. Talem se vtique ac tatum credi volens, qualis & quantus est pater. **AMBRO.** Qui enim imitatorem Christi recipit, Christum recipit, & qui imaginem Dei recipit Deum recipit. Sed quia imaginem Dei, non poteramus videre, facta est nobis per incarnationem verbi præfens, vt reconciliaretur nobis quæ supra nos est diuinitas. **CYRILL.** Adhuc autem magis insinuat promissi verbi intentionem dicens: Nam qui minor est inter vos omnes, hic maior est. Quod de modello dicit, qui nihil de se sublime putat propter honestatem. **THEO.** Quia Dominus dixerat: Qui minor est inter vos omnes, hic maior est. timuit Ioannes ne forte malum aliquod fecerint, propria potestate quendam hominem prohibentes, nam prohibitio non minorem prohibentem offendit, sed maius aliquid sapientem. vnde subditur: Respondens autem Ioannes dixit: Preceptor, vidimus quendam in nomine tuo eiicientem dæmonia, & prohibemus eum. Non quidem inuidentes: sed operationem miraculorum diiudicantes. non enim cum eis miraculorum potestatem acceperat, neque eum Dominus miserat sicut illos, neque Iesum in omnibus sequebatur. vnde subdit: Qui non sequitur te nobiscum. **AMBRO.** Ioannes enim plurimum diligens: & ideo redamans excludendum putat beneficio eum, qui non vtatur obsequio. **CYRILL.** Sed oportebat magis pensare non hunc ipsum esse miraculorum authorem: sed gratiam quæ est in eo, qui in virtute Christi miracula perficit. Quid autem si non connumerentur, Apostoli, qui Christi gratia coronantur, multa sunt differentia Christi donorum: sed quia tradidit Saluator potestatem Apostolis vt spiritus immundos eiicerent, putauerunt nulli aliorum quam sibi solis licere cõcessam gerere dignitatem: & ideo accedunt sciscitantes, si liceat & alios hoc agere. **AMBRO.** Non reprehenditur autem Ioannes quia amore faciebat, sed docetur, vt nouerit infirmorum esse firmorumque distantiam. Et ideo Dominus & si fortiores remunerat, tamen non excludit infirmos, vnde sequitur. **Et ait ad il. Ie. Noli. prohi. Qui enim non est aduersus vos, pro vo. est.** Bene domine: nam & Ioseph & Nicodemus oculi tui discipuli propter metum, in tempore tamen suum tibi officium non negauerunt: sed tamen quæ alibi dixisti, Qui non est mecum aduersus me est, & qui mecum non colligit, dispergit, aperi nobis ne videatur contrarium. & puto quia si quis mentium consideret scrutatorem, non debeat dubitare vniuersumque factum mente discernit. **CHRISTY.** Illic enim cum dixit: Qui non est mecum, aduersus me est, ostendit diabolus & Iudeos sibi esse contrarios, hic autem ostendit eum, qui in nomine Christi dæmones eiicit, in parte cum eis existeret. **CYRILL.** quasi dicit. Pro vobis qui Christum diligitis, sunt qui persequi volunt, quæ ad ipsius gloriam spectant, eiusdem gratia coronati. **THEO.** Mirare autem Christi virtutem qualiter per indignos & non discipulos eius gratia operatur, sicut & per Sacerdotes sanctificantur homines, quamuis Sacerdotes sancti non fuerint. **AMBROSIVS.** Cur autem hic eos, qui possunt per manus impositionem immundis imperare spiritibus in nomine Iesu neget esse prohibendos? secundum Mattheum dicit his: Non noui vos. Sed aduertere debemus, non esse******

esse sententiarum discordiam, sed illud censeri, quod non solum officij in clericos: sed etiam virtutis opera requirantur tantumque esse Christi nomen, vt etiam parum sanctis opusculetur ad gratia. vnde nemo purgati hominis sibi gratiam vendicat, in quo æterni nominis virtus operata sit. non enim merito suo diabolus, sed odio sui vincitur. **BEDA.** Itaque in Hæreticis & malis Catholicis non sacramenta communia in quibus nobiscum sunt, & aduersum nos non sunt, sed diuisionem paci veritatis: cõtrariam qua aduersum nos sunt, & Dominum non sequuntur, nobiscum detestari & prohibere debemus. **I** **CYRILL.** Cum immineret tempus quo decebat Dominum peracta passione salubri, caelum ascendere, decreuit ascendere hierosolimam. vnde dicitur: Factum est autem dum comple. di. as. sum. eius & ipse factus. firma. vt tret in Hierusalem. **TYTVS.** Quia ibi oportebat verum agnum offerri, vbi figurales agnus immolabatur: Dicit autem: Firmavit faciem suam, id est, non huc & illuc ibat, nec perambulabat vicis & municipia: sed iter tenebat versus Hierusalem. **BEDA.** Cessent ergo pagani quæ hominem videre crucifixum, quem & tempus suæ crucifixionis cõstat quasi Deum præuidisse, & quasi sponte crucifigendus locum quo crucifigendus erat firmata facie, id est oblitata atque imperterrita merte petisse. **CYRILLVS.** Misit autem nuntios paraturos ei, & comitibus eius hospitium, qui cum iussent ad terram Samaritanorum non fuerunt admitti. vnde sequitur: Et mi. nun. su. ante conspe. suum. Et eun. in. traue. in. ciuita. Samari. vt para. il. & non recepit. lum. **AMBRO.** Dicit, quia recipi noluit ab his quos sciebat non simplici mente conuersos: nam si voluisset, ex inuocatis deo tos fecisset, sed Deus quos dignatur vocat, & quæ vult religiosum facit. Cur autem non receperunt Euangelista memorat dicens: Quia facies eius erat euntis in Hierusalem. **THEO.** Sed si intelligamus, quod propter hoc illi non receperunt, quia ire Hierusalem determinauerat, inueniuntur hic excusati qui non receperunt eum. Sed dicendum est, quod in hoc quod dicit Euangelista: **Et non receperunt illum.** intelligitur illud, quod neque in Samariam venit. deinde quasi aliquo interrogante, quare non receperunt ipsum, neque eos adiuuati solus dicit, non quia impotens esset, sed quod illuc ire volebat, sed magis Hierosolimam. **BEDA.** Vel Hierusalem esse conspiciens Samaritani, Dominum non recipiunt: non enim cõuertuntur Iudei Samaritanis, vt Ioannes ostendit. **CYRILL.** Sed cum Dominus, qui omnia nouerat sciret, quod eius nuntij non essent a Samaritanis recipiendi: ideo tamen præcepit eis, quod præcederent, quia mos erat ei omnia fatagere erga profectum discipulorum. Ascendebat quidem hierosolimam propinquante tempore passionis, vt igitur quando pati eum viderent non scandalizarentur, considerantes quod oportet patientes esse, cum contumelias inferunt aliqui, præmittit quasi quoddam prælium Samaritanorum repulsam. Profuit autem eis & aliter. Futuri enim erant doctores orbis terrarum, ciuitates & villas percurrerent ad prædicandum Euangelicam doctrinam, quibus aliquando occurrerent aliqui minime recipientes sacramentum prædicationem, quasi non concedentes secum commorari Iesum. Docuit igitur eos, quod diuinam annunciantes doctrinam pleni esse debebant patientia & mansuetudine. Non autem hostiles & iracundi, & in peccantes in eos atrociter insurgentes: sed adhuc non sunt tales: immo zelo seruido concitati, volebant ignem de caelo super eos deducere. Sequitur: Cum vi. au. disci. eius Iaco. & Ioan. dixit. Domine vis dici. vt ig. descens de ca. & consum. illos? **AMBRO.** Sciebat enim & Phinees reputatum ad iustitiam, quia sacrilegos interemerat, & ad preces Helix ignem descendisse de caelo, vt Prophetæ vindicaretur iniuria. **BEDA.** Sancti enim viri qui optime scirent mortem istam quæ animam dissoluit a corpore non esse formidandam, fed eorum tamen animum qui illam timent, non nulla peccata morte punirent quo & viuientibus vtilis mærtus incuteretur illis qui morte puniebantur, non ipsa mors noceret, sed peccatum quod auergeri posset si viuere. **AMBRO.** Sed vindictur qui timet, vindictam non qrit, qui non timet. similiter ostenditur nobis in Apostolis fuisse merita Prophetarum, quoniam eandem sibi potestatem quam Propheta meruit imperandi iure præsumunt, quod bene præsumit ad sermonem suum ignis de caelo descenderit, quoniam filij sunt tonitru. **TYTVS.** Censetur autem ab eis mul-

ro iustus esse Samaritanos perire, Dominum non admittentes, quoniam quinquaginta seruum excludere tentantes. Dominus autem in eos non commouetur, vt ostenderet quia non habet vlcionis studium perfecta virtus, nec vlla sit iracundia, vbi plenitudo est charitatis, nam nec excludenda est infirmitas, sed iuanda procul a religiosis indignatio, peculiar a magnanimitas cupiditas vlcionis. vnde sequitur: **Et cõuer. incre. il. & di. Nescitis cu. spi. estis. BEDA.** Reprehendit in eis Dominus non exemplum Prophetæ sancti, sed ignorantiam vindicandi, quæ adhuc erat in rudibus, animaduertens eos non amare correptionem: sed odio desiderare vindictam. Itaque postquam eos docuit, quid esset diligere proximum tanquam seipsum, infuso est Spiritu sancto non desuerunt tales vindictæ quamuis multo rarius quam in veteri testamento, quia sicut sequitur: **Filius hominis non veni. perde. fed saluare.** quasi dicat, & vos ergo qui eius spiritu signati estis etiam acta eius imitami, nunc pie consulentes: sed in futuro iuste iudicantes. **AMBRO.** Non enim semper in eos, qui peccauerunt est vindicandum, quia nonnunquam amplius prodest clementia tibi ad patientiam, lapsa ad correptionem. Denique Samaritani citius crediderunt a quibus hoc loco ignis arceatur. **I** **CYRILL.** Et si munificus sit omnium Dominus, non simpliciter & improvide singulis dat superna & diuina dona, sed illis qui digni sunt recipere, qui. animam suam alienant a maculis prauitatum, & hoc nos docet Euangelicorum verborum virtus, cum dicitur: **Factus est au. ambu. il. in via. di. qui. ad. illum. Sequar te quocumque ieris.** Primo quidem plurima continetur in accessu mentis, consequenter ostenditur, quod plenus sit impudentia nimia. neque enim simpliciter Christum sequi poterat. sicut alij plures de populo: sed magis insiliebant ad Apostolicas dignitates, cum Paulus dicat. Non assumat quisquam sibi honorem, sed a Deo vocatus. **ATHA.** Ausus etiam fuit comparare se incomprehensibili Saluatoris potestati dicens. **Sequar te quocumque ieris,** eo quod sequi Saluatorem simpliciter ad eius audiendum doctrinam possibile est humane naturæ proprietate qua fungitur erga homines, non est autem possibile secum cõcurrere vbi libet existit, ipse namque incomprehensibilis est, & non circumscribitur loco. **CYRILL.** Alio quoque modo non immerito recusabilem facit eum, decebat enim ipsum crucem suam accipere ad sequendum Dominum, & abrenunciare præsentis vite afflictibus: & hoc Dominus in correprehendit, non vituperans, sed corrigens. Sequitur: **Et ait Iesus: Vulpes foueas habent, & voluc. ce. ni. fili. aut. ho. non habet vbi caput suum reclinet.** **THEO.** Quia enim viderat Dominum multum populum adducentem, putauit quod ad eis haberet præcium, & quod si ipse Dominum sequeretur posset pecuniam congregare. **BEDA.** Vnde dicitur ei: **Quid me propter diuitias & lucra huus sæculi cupis sequi, cum tantæ sim paupertatis, vt nec hospitium quidem habeam, & non meo vtar te? **CHRISTY.** Aspice qualiter paupertatem quam Dominus docuerat per opera demonstrat. Non erat ei mensa, non candelabrum, non domus, nec quicquam aliud talium. **CYRILL.** Mystice autem significatio, vulpes & volatilia caeli malignas & astutas potestates dæmonum vocat. quasi dicat: quando vulpes & volatilia in te mansionem habent, qualiter Christus in te quiescet? Quid commune est luci & tenebris? **ATHA.** Vel in hoc Dominus magnitudinem sui muneris docet, quasi dicat. Omnia generabilia circumscribi possunt: verbum vero Dei incomprehensibilis potestatis est. Et ideo ne dicas: **Sequar te quocumque ieris.** Ceterum si velis discipulus fieri, abdicet irrationabilia, eo quod impossibile est eum qui moratur in irrationabilitate, verbi discipulum fieri. **AMBROSIVS.** Vel vulpes hæreticis comparat, fallax quippe animal & insidijs semper intentum & rapinam fraudis exercet. Nihil tutum, nihil otiosum, nihil patitur esse securum, eo quod intra hospitia humanum predam requirit. Ita sunt hæretici, qui domum sibi parare non norunt: sed circumscriptionibus suis alios decipere conantur hoc animal neque manifestat inquam. vnde Apostolus ait: Hæreticum post vnam correctionem deuota. volucres vero caeli frequenter ad nequitiam spiritualis similitudinem deriuantur, & veluti nidus quosdam struunt in peccatoribus improborum: & ideo dominante verfucia in affectibus singulorum, nulla potest diuinitatis esse possessio. Vbi autem mentem probauerit innoxiam,**

Innoxiam, supra ipsum quodammodo vim suae maiestatis reclinat, quia profusiore quadam gratia bonorum peccatoribus inseratur. Sic igitur non videtur conuenire rationi ut simplicem fidelemque ipsum arbitremur, qui Domini dignatione respicitur, cum infideli famularus obsequium spondisset. Sed Dominus non obsequiorum speciem, sed puritatem quaerit affectus, nec obsequium eius admittitur, cuius non probatur officium: circumspexit enim etenim fidei debet esse hospitium, nec in infidelibus nostrae domus in terra referamus. in aliena perfidiam improuida crudelitate labamur. Itaque ut aduertat Deum non cultum aspernantem esse sed fraudis, qui repudiavit fraudulentum, elegit innocentem. Sequitur: {Ait autem ad alterum. Sequere me.} Sed hoc dicit ei, cuius patrem iam sciebat mortuum. vnde sequitur: {Ille autem dixit. Domine permittite mihi ire & sepelire patrem meum.} BEDA. Non discipulatum respuit: sed expleta primum paterni funeris pietate, liberior assequi desiderat. A M B R O. Sed Dominus quos miseretur aduocat. vnde sequitur. {Dixitque Iesus: Sine, vt mor. sepe. mor. su. tu autem va. & annun. reg. Dei.} Cum religiosum humani corporis sepeliendi acceperimus officium, quomodo paterni quoque funeris sepultura prohibetur, nisi vt intelligas humana post habenda diuinis? bonum studium, sed maius impedimentum: nam qui paritur studium, deriuat affectum, qui diuidit curam differt profectum, ergo prius sunt obeunda quae maxima, nam & Apostoli ne occuparentur studio dispensandi ministros pauperibus ordinarunt. C H R Y S O. Quid autem magis necessarium paternis exequiis? quid facilius? cum non esset multum temporis dandum, per hoc docemur, quod minimum tempus frustra ducere decet, & si mille cogentia sunt: immo praeferre spiritualia cum aliis admodum necessarijs. Diabolus enim insilit attentius, volens aliquam aditum inuenire, & si modicam sumat negligentiam, magnam operatur pusillanimitatem. A M B R O. Non ergo paterni funeris sepultura prohibetur: sed necessitudini generis diuinæ religionis pietas antefertur. Illud confortibus relinquatur, hoc mandata relicta. quomodo autem mortui sepelire mortuos possunt? nisi geminam hic intelligas mortem, vnam naturam, alteram culpam. Est etiam mors tertia, in qua peccato morimur, Deo viuimus. C H R Y S O. Cum ergo dixisset mortuos suos, ostendit hunc non esse mortuum eius. puto enim de numero infidelium fuisse defunctum. A M B R O. Aut quia sepulchrum patens est guttur inferiorum, memoria eorum abolenda praescribitur, quorum vnum simul cum corpore meritum occidit, nec reuocatur ab officio patris filius, sed fidelis a perfido communionem fecerunt, non interdictum est muneris: sed religionis mysterium communionem nobis, cum gentibus mortuis non futuram. C H R Y. Vel aliter: Erat enim pater senectute grauatus. putat autem honestum aliquid agere, dum profeneret obseruare ei debitam pietatem, secundum illud: Honora patrem tuam & matrem tuam. vnde vbi vocatus est ad Euangelicum mysterium dicente Domino: {Sequere me.} quarebat inducias quae sufficere possent ad decrepiti patris sustentationem dicens: {Permitte mihi primum ire & sepelire patrem meum.} non quod defunctum patri sepelire rogaret: neque enim Christus hoc agere volentem impediisset: sed dixit {sepelire} id est sustentare in senectute vsque ad mortem. Sed Dominus ad eum dixit: {Sine mortuos sepelire mortuos suos.} erant enim & alij curatores linea parentele astricti, sed vt æstimo mortui, eo quod non dum Christo crederant. Hinc percipere, quod praefertenda sit pietas qua Deo tenemur amori parentum, quibus reuerentiam exhibemus, quia per eos geniti sumus. Sed omnium Deus, cum non essemus, ad esse nos conduxit, parentes autem facti sunt ministri in troitus ad esse. AVG. de Con. Euan. Hoc ergo dicebat Dominus illi cui dixerat: Sequere me. Alius vero discipulus mitit se in medio, cui nemo aliquid dixerat. vnde sequitur. Et alter ait. Sequar te Domine, sed primum permittite mihi ire, & renuntiare his qui domi sunt, ne forte quomodo fieri solet querant me. C Y R. Imitanda autem huiusmodi promissio: & omni laude plena, sed querere renuntiare his, qui domi sunt licentiando se ab eis, ostendit, quod vtrumque diuisus sit a Domino, dum hoc perfecte adire proposuerit mente, nam velle consulere proximos non consenturos, huic proposito indicat se vtrumque labet: propter quod Dominus hoc improbat. Sequitur: {Ait ad illum Iesus: Ne mittens

manum suam in aratrum, & respiciens retro, aptus est regno Dei. Apposuit manum aratro, qui affectuosus est ad sequendum: tamen respicit retro qui dilationem petit. OCCASIONE redeundi ad Dominum, & cum propinquis conferendi. AVG. de Verbis Domini quasi dicat ei: Vocat te oriens, & tu attendis occidentem. BEDA.

CAPVT X.

Post haec autem designauit Dominus & alios septuagintaduos, & misit illos binos ante faciem suam in ornem ciuitatem & locum, quomodo erat ipse venturus. Et dicebat illis: Messis quidem multa, operarij autem pauci. Rogate autem Dominum messis, vt mittat operarios in messem suam.

eorum quae deseruimus propter consuetudinem trahunt ad retro acta, violentum enim quid vsus est ad retinendum sibi. Nonne habitus ex vsu, ex habitu vero natura innascitur? Naturam haec amouere vel alterare difficile. Nam & si paulisper declinet coacta, redit ad se ipsam velociter. B E D A. Si autem secutus Dominum discipulus, quia vel domi renuntiare velit arguitur, quid fiet illis, qui nulla vilitatis gratia saepe visitant domos illorum quos in mundo reliquerunt?

CAPVT X.

CYRILLVS. Certificauerat Deus per Prophetas, & Evangelij praedicatione salutaris comprehensura erat non solum Israel, sed etiam gentium greges. Et ideo a Christo post duodecim Apostolos & alij septuaginta duo, sunt instituti. vnde dicitur. {Post haec autem designauit Dominus & alios septuagintaduos.} B E D A. Bene septuagintaduo mittuntur, quia totidem mundi gentilibus Euangelium praedicandum erat, vt quomodo duodecim, primo propter duodecim tribus Israel: ita & hi propter exterarum gentes destinarentur imbuendas. AVG. de Quæst. Euan. Sicut etiam 24. horis totus orbis peragitur atque lustratur, ita mysterium illustrandi orbis per Euangelium Trinitatis in septuagintaduo discipulis intimatur, ter enim 24. septuagintaduo faciunt. B E D A. Sicut autem duodecim Apostolos formam Episcoporum praemonstrare nemo est qui dubitet, sic & hos septuagintaduo figuram Presbyterorum, id est secundi ordinis Sacerdotum gessisse sciendum est: tamen et si primis Ecclesiae temporibus, vt Apostolica scriptura testis est, verique Presbyteri vtrique vocabantur & Episcopi, quorum vnum Sapientiae maturitatem, aliud industriam curae Pastoralis significat.

C Y R I L L V S. Huius etiam forma in verbis Moysi figura batur, qui iubente Deo. 72. elegit quibus Deus spiritum infundebat. In Numeris etiam scriptum est de filijs Israel, quod venerunt in Helim quod interpretatur ascensus, & erat ibi 12. fontes aquarum, & 70. palmae. Conuolantes enim ad augmentum spirituale perierunt 12. fontes. s. sacros Apostolos, a quibus haurimus salutis fontem: sicut a fontibus Saluatoris, & 70. palmas, hos. s. qui nunc destinati sunt a Christo. Est enim palma arbor bonae medullae, bene radicata & fertilis, & semper nascens in aquis, alta simul & frondes porrigens sursum. Sequitur: {Et misit illos binos.} G R E G. in Hom. Binos in praedicatione discipulos mittit, quia duo sunt praecipua charitatis, Dei. s. amor, & proximi. Et minus hic quod inter duos charitas haberi non potest, quatenus hoc nobis tacitus innuat, quia qui charitatem erga alterum non habet, praedicationis officium suscipere nullatenus debet. O R I G. Sicut etiam ex 12. bini & bini numerati fuerunt, vt in eorum Cathalogo Martirum ostendit, quod enim bini famularentur Dei verbo antiquum esse videtur. Eduxit enim Deus Israel de Aegypto per manus Moysi & Aaron. Iosue quoque & Caleph concordantes praecauerunt prouocatum a 12. exploratoribus populum. vnde dicitur: Frater a fratre adiutus vt ciuitas vallata. B A S I L. Similiter etiam per hoc indicauit, quod si aliqui pares sunt in spiritualibus donis, hoc non finit in eis praualere propriae opinionis passionem. G R E G. in Hom. Bene autem subditur: {Ante faciem suam in omnem ciuitatem & locum, quo erat ipse venturus.} Praedicatorum autem tuos Dominus sequitur, quia praedicatione praenit, & tunc ad mentis nostrae habitaculum Dominus venit, quando verba exhortationis praecurrunt, atque per hoc veritas in mente suscipitur. Hinc praedicatoribus. I. s. dicit: Parate viam Domini, rectas facite

Manum etiam cuiuslibet in aratrum nitere, est quasi quodam compunctionis instrumento ligno & ferro Dominicae passionis duritiam sui cordis atterere, atque ad ferendos bonorum operum fructus aperire, quam siquis excolere incipiens cum vxore Loth ad ea, quae reliquerat respicere delectatur, futuri iam regni munere priuatur. G R A E C V S. Crebri namque intuitus

eorum quae deseruimus propter consuetudinem trahunt ad retro acta, violentum enim quid vsus est ad retinendum sibi. Nonne habitus ex vsu, ex habitu vero natura innascitur? Naturam haec amouere vel alterare difficile. Nam & si paulisper declinet coacta, redit ad se ipsam velociter. B E D A. Si autem secutus Dominum discipulus, quia vel domi renuntiare velit arguitur, quid fiet illis, qui nulla vilitatis gratia saepe visitant domos illorum quos in mundo reliquerunt?

C Y R I L L V S. Narrat Lucas consequenter. 70. discipulos vendicasse sibi a Christo Apostolicam eruditionem, modestiam, innocentiam, equitatem, nihilque mundanorum sacris praedicationibus praeferre, aspirare autem ab eo ad fortitudinem mentis vt nullum terribilium formidant, neque ipsam mortem: vnde dicit: {Ite.} C H R Y. Erat enim inter omnia pericula eorum solatium virtus mittentis eos: & ideo dicit: {Ecce ego mitto vos} quasi dicat, hoc sufficit ad consolationem vestram, hoc sufficit ad sperandum, & non timendum superuenientia mala quae significat subdens. {sicut agnos inter lupos.} I S I D O. Abbas: Denotans simplicitatem & innocentiam, nam debacchantes & sua enormitate iniuriantes naturae, non agnos appellat sed hedos. A M B R O. Contraria autem sunt sibi ista animalia, vt alia ab alijs deuorentur. s. agni a lupis: sed bonus pastor lupos gregi suo timere non nouit. Ideoque isti discipuli non in praedam, sed ad gratiam diriguntur: sollicitudo enim Pastoris boni efficit, vt lupi in agnos audere nihil possint. Mittit ergo agnos inter lupos vt completeretur illud. Tunc lupi & agni simul pascentur. C H R Y. Hoc. n. fuit manifestum indicium praecleari triumphi, vt circumdatis essent discipuli Christi ab hostibus, quasi agni inter lupos, eos tamen conuenterent. B E D A. Vel specialiter lupos vocat Scribas & Phariseos, qui sunt clerici Iudaorum. A M B R O. Vel lupus sunt Haeretici comperandi. lupi. n. bestiae sunt: quae insidiantur ouilibus, & circa pastorales versantur: casus. Habitacula domorum intrare non audent. somnum canum, absentium aut desiderium pastorem explorat, ouium guttur inuadunt, vt cito strangulent, feri rapaces, natura corporis rigidiores, vt se facile non possunt infestare, impetu quodam suo feruntur: & ideo saepe deluduntur. Siquem priores hominem viderint, vocem eius quadam naturae vi feruntur eripere. s. autem homo prius eos viderit, exagitari memorantur. Sic Haeretici insidiantur ouilibus Christi, fremunt circa causas nocturno tempore. semper enim perfidus nox est, qui lucem Christi nebulis praeter interpretationis obducunt, stabula tamen Christi intrare non audent: & ideo non sanantur, sicut curatus est ille in stabulo, qui incidit in latrones. Explorant pastoris absentiam, quia praesentibus pastoribus oues Christi incurfare non possunt. Quadam etiam mentis intentione duri ac rigidi nequaquam solent a suo errore deflectere, quos scripturae verus interpres Christus illud, vt in vanum suos effundant imperus, & nocere non possunt, qui si quem

mitas Dei nostri. THEOPHI. Designauerat autem Dominus discipulos propter multitudinem doctoribus indigentem. sicut enim agri spicati multos messorios desiderant, sic qui credituri erant innumerabiles existentes, multis doctoribus indigebant: vnde sequitur: {Messis quidem multa.} C H R Y. Sed qualiter messem vocat, cum res ad praesens exordium sumant? non dum iactio aratro, aut sulcis productis de messoribus tractat. poterat enim discipuli vacillare, & secum meditari, & dicere: qualiter nos numerus breuis emendare poterimus totum mundum, idiotae sophistae, nuntios nudi, dominantes subiecti? Ne igitur consideratione talium turbarentur, vocat Euangelium messem, quasi dicat: parata sunt omnia, mitto vos ad paratam collectionem fructuum: eodem die, & ferere potestis & metere. Sicut ergo colonus exiens ad messem laetatur, sic etiam vos multo amplius, & alacrius necessarium est exire in mundum, nam hoc negotium messis est, agros nobis exhibens praeparatos. G R E. in Ho Sed non sine graui merore loqui possumus quod subditur: {Operarij pauci.} quia estis qui bona audiunt, desunt qui dicant: Ecce mundus Sacerdotibus plenus, sed tamen in messe Dei rarus valde reperitur operator, quia officium quidem Sacerdotale suscipimus, sed opus officij non implemus. B E D A. Sicut autem messis multa est omnis turba credentium, ita operarij pauci sunt Apostoli, & imitatores eorum qui mittunt ad messem. C Y R I L. Sicut autem agri spicati messorios multos exigunt, sic & multitudo creditorum Christum, vnde subdit: {Ro. au. do. mes. vt mit. op. in mes. suam.} Illud autem attende, quod cum dixisset: {Rogate Dominum messis vt mittat operarios in messem suam.} ipse postmodum hoc peregit. Ipse igitur est Dominus messis, ac per eum, & cum eo Deus pater omnibus dominatur. C H R Y. Multiplacavit autem postmodum eos, non addens ad numerum, sed concedens virtutem. Innuat autem quam magnum donum est operarios mitti in messem diuinam, per hoc quod dicit, Dominum messis super hoc esse rogandum. G R E G. Per hoc etiam inducendi sunt subditi, vt pro suis pastoribus rogent, vt digna eis operari valeant, nec ab exhortatione torpeat lingua. saepe enim pro sua nequitia praedicationem restringunt lingua. saepe vero ex subditorum culpa agitur, vt eis qui praesunt, praedicationis sermo subtrahatur.

C Y R I L L V S. Narrat Lucas consequenter. 70. discipulos vendicasse sibi a Christo Apostolicam eruditionem, modestiam, innocentiam, equitatem, nihilque mundanorum sacris praedicationibus praeferre, aspirare autem ab eo ad fortitudinem mentis vt nullum terribilium formidant, neque ipsam mortem: vnde dicit: {Ite.} C H R Y. Erat enim inter omnia pericula eorum solatium virtus mittentis eos: & ideo dicit: {Ecce ego mitto vos} quasi dicat, hoc sufficit ad consolationem vestram, hoc sufficit ad sperandum, & non timendum superuenientia mala quae significat subdens. {sicut agnos inter lupos.} I S I D O. Abbas: Denotans simplicitatem & innocentiam, nam debacchantes & sua enormitate iniuriantes naturae, non agnos appellat sed hedos. A M B R O. Contraria autem sunt sibi ista animalia, vt alia ab alijs deuorentur. s. agni a lupis: sed bonus pastor lupos gregi suo timere non nouit. Ideoque isti discipuli non in praedam, sed ad gratiam diriguntur: sollicitudo enim Pastoris boni efficit, vt lupi in agnos audere nihil possint. Mittit ergo agnos inter lupos vt completeretur illud. Tunc lupi & agni simul pascentur. C H R Y. Hoc. n. fuit manifestum indicium praecleari triumphi, vt circumdatis essent discipuli Christi ab hostibus, quasi agni inter lupos, eos tamen conuenterent. B E D A. Vel specialiter lupos vocat Scribas & Phariseos, qui sunt clerici Iudaorum. A M B R O. Vel lupus sunt Haeretici comperandi. lupi. n. bestiae sunt: quae insidiantur ouilibus, & circa pastorales versantur: casus. Habitacula domorum intrare non audent. somnum canum, absentium aut desiderium pastorem explorat, ouium guttur inuadunt, vt cito strangulent, feri rapaces, natura corporis rigidiores, vt se facile non possunt infestare, impetu quodam suo feruntur: & ideo saepe deluduntur. Siquem priores hominem viderint, vocem eius quadam naturae vi feruntur eripere. s. autem homo prius eos viderit, exagitari memorantur. Sic Haeretici insidiantur ouilibus Christi, fremunt circa causas nocturno tempore. semper enim perfidus nox est, qui lucem Christi nebulis praeter interpretationis obducunt, stabula tamen Christi intrare non audent: & ideo non sanantur, sicut curatus est ille in stabulo, qui incidit in latrones. Explorant pastoris absentiam, quia praesentibus pastoribus oues Christi incurfare non possunt. Quadam etiam mentis intentione duri ac rigidi nequaquam solent a suo errore deflectere, quos scripturae verus interpres Christus illud, vt in vanum suos effundant imperus, & nocere non possunt, qui si quem

aversuta disputationis suae circumscriptione praenuntiant, faciunt obmutescere. mutus est enim qui verbum Dei non eadem qua est gloria confitetur. Caue igitur ne tibi vocem tollat Haeticus, ne prior rem non ipse deprehenderit: serpit. n. dum latet eius perfidia, si autem commenta impietatis eius agnoueris, iacturam pie vocis timere non poteris.

In quacunque domum intraueritis primum dicite, pax huic domui: & si ibi fuerit filius pacis, requiescet super illum pax vestra, sin autem, ad nos reuertetur. In

Guttur inuadunt, vitibus vulnus affigunt dum animam percutunt. Si etiam audies aliquem Sacerdotem dici, & rapinas eius cognoscis, foris ouis, intus lupo est qui humanæ necis insaturabili crudelitate, rabiem suam desiderat explorare. G R E G. Multi. n. cum regiminis iura suscipiunt, ad lacerandos subditos inardescunt, terrore potestatis exhibent. Et quia charitatis viscera non habent, dum videri appetunt, patres se esse minime recognoscunt, humilitatis locum in elationem dominationis immutant. Contra quae omnia considerandum nobis est, quia sicut agni inter lupos mittuntur, vt sensum seruantes innocentiae, morsum malitiae non habeamus. Qui enim locum praedicationis suscipit, mala inferre non debet, sed tolerare. Quem & si quando zelus rectitudinis exigit, vt erga subiectos seuiant, intus paterna pietate diligit, quos foris quasi infestando castigat. Quod tunc rector bene exhibet, cum terrena cupiditatis honoribus nequaquam mentis colla supponit. vnde subditur: {Nolite portare sacculum neque peram.} G R E. Nazanzenus. Quorum summa est, vt adeo virtuosus existant, quod non minus propter vitam modum quam propter eorum verbum Euangelium proficiat. G R E G. Tanta enim praedicationum debet esse in Deo fiducia, vt praesentis vitae sumptibus quamuis non prouideant, tamen sibi hoc non deesse certissime sciat. Ne dum mes eius occupatur ad temporalia, minus alijs prouideat aeterna. C Y R I L. Sic igitur praeparat, nec de ipso subiectione curam habere cum dixerat: {Mitto vos sicut agnos inter lupos.} Nec etiam concessit sollicitos esse erga extrinseca corpori, cum dixit: Nolite portare sacculum neque peram. Nec etiam concessit portare aliquid eorum, quae nondum vnita sunt corpori. vnde subdit, {Neque calciamenta.} Non solum autem sacculum & peram portare prohibuit, sed nec aliquam studij distractionem permittit assumere, qui nec ab obuiantium salutatione distrahi voluit. vnde subdit: {Et neminem per viam salutaueritis.} Quod & dudum ab Heliæo dictum fuit. q. d. recto tramite ad opus procedite, non alternantes benedictionibus competens. A M B R O. Non ergo hic Dominus prohibuit, vt benivolentiae displiceret officium, sed quod persequendae deuotionis intentio plus placeret. G R E G. Nazanzenus: Mandauit etiam hoc eis Dominus ad verbi gloriam, ne videretur in eis magis vigere blanditas, voluit etiam eos non esse sollicitos in verbis alienis. G R E G. in Hom. Haec autem verba siquis etiam per allegoriam velit intelligi, pecunia clausa in sacculo est sapientia occulta. Qui igitur sapientiae verbum habet, & hoc erogat proximo negligit, quasi pecuniam in sacculo ligatam tenet. Per peram vero, onera saeculi, per calciamenta mortuorum operum exempla significantur. Qui ergo officium praedicationis portet, dignum non est, vt opus saecularium negotiorum portet. nec dum hoc eius colla deprimit ad praedicanda caelestia non affurgat, nec debet stultorum operum exempla conspiciere, ne sua opera quasi ex mortuis pellibus credat munire, ne. s. quia alios talia fecisse considerat, se etiam facere licenter putet. A M B R O. Nihil etiam Dominus in nobis mortale vult esse. Mortale. n. atque terrenum calciamentum Moyses iubetur soluere, cum mitteretur, ad populum liberandum, quod si quem mouet, qua ratione in Aegypto calciati iuben tur edere agnum, Apostoli autem sine calciamento ad praedicationem Euangelium diriguntur, is considerare debet, quia in Aegypto positus, debet adhuc morsus cauere serpentis, multa. n. venena in Aegypto. Et qui typo Pascha celebrat, patere potest vulneri qui autem minister est veritatis, venena non trepidat. G R E G. in Hom. Omnis autem qui salutat in via ex occasione salutat itineris, non ex studio optandae salutis. Qui igitur non amore aeternae patriae, sed praemiorum ambitu salutem audientibus praedicat, quasi in itinere salutat qui ex occasione, & non ex intentione salutem audientibus exoptat.

Cetera inania sunt, propter quod Dominus discipulis intrantibus domos, illico pacem iussit proferre tanquam bonorum indicium dicens: {In quacunque domum intraueritis primum dicite, pax huic domui.} A M B R O S I V S. Vt. s. pacis perferamus nuntium, ipse primus ingressus pacis benedictione celebret. C H R Y. Vnde Pontifex Ecclesiae tradit eam dicens. Pax vobis. Implorat autem pacem sancti, non solum eam quae versatur inter homines adiuuicem, sed & eam quae pertinet ad nos ipsos. nam saepius in pe-

608

ore bellum gerimus, & nullo molestante turbamur, nec non pra-
ua desideria contra nos crebro insurgunt. TYTVS. Dicitur au-
tem: Pax huic domui, scilicet habitantibus domum, omnes
alloquantur, maiores pariter & minores, neque cum indignis ve-
stra salutatio dirigetur. vnde subditur: Et si tibi fuerit filius pacis,
requiescet super illu
eadem autem domo manete: e-
dentes & bibentes quae apud il-
los sunt. Dignus enim est opera-
rius mercede sua. Nolite transi-
re de domo in domu. Et in quan-
cumque ciuitatem intraueritis,
& susceperint vos, manducate
quae apponuntur vobis, & curate
infirmos qui in illa sunt, & dicit
illis. Appropinquauit in vos
regnum dei. In quacumque autem
ciuitatem intraueritis, & non su-
sceperint vos, exeuntes in plateas
eius dicite. Etiam puluerem qui
adhersit nobis de ciuitate vestra
tam, & celeste verbum sequitur quod audit. aut si nullus audire vo-
luerit, ipse praedicator sine fructu non erit, quia ad eum pax reuer-
titur, dum ei a Domino pro labore sui operis merces recompen-
satur. Si autem pax vestra recipitur, dignum est vt ab eis terrena sti-
pendia consequamur, quibus patriae caelestis praemia offerimus. vnde
sequitur: In eadem autem domo manete edentes & bibentes,
quae apud illos sunt. Ecce qui peram & sacculum portare prohibe-
bit, sumptus & alimenta ex eadem praedicatione concedit.
CHRY. Sed ne aliquis diceret: consumo res proprias parando
adueniens mensam, illum primo intrantem facit tibi pacis donum
offerre, cui nihil est aequale, vt scias te maiora quam des suscipere.
TYTVS. Vel aliter continua: Quia non estis constituti iudices
eorum, qui sunt digni vel indigni, edatis & bibatis, quae vobis
offeruntur ab eis. Dimitte autem mihi eorum, qui vos recipiunt
examen: nisi vobis quoque sit notum non esse ibi filium pacis, tunc
enim fortassis retrocedere debetis. THEO. Vide igitur quali-
ter discipulos mendicare instituit, & pro pretio eos nutrimentu
habere voluit, nam subditur: Dignus est enim operarius mercede
de sua. GREG. Sunt enim iam de mercede operarij ipsa ali-
menta sustentationis, vt hic merces de labore praedicationis in-
choetur, quae illic de veritatis visione perficitur. Qua in re confi-
derandum est, quod vni nostro operi duae mercedes debentur,
vna in via quae nos in labore sustentat, alia in patria quae nos in re-
surrectione remunerat. Merces itaque quae in praesenti recipitur,
hic in nobis debet agere, vt ad sequentem mercedem robustius
tendatur. Verus ergo quisque praedicator non ideo praedicare de-
bet, vt in hoc tempore mercedem accipiat: sed ideo mercedem re-
cipere, vt praedicare valeat. Quisque namque ideo praedicat, vt
hic laudis, vel muneris mercedem recipiat, aeterna mercede se pri-
uat. AMBRO. Subditur virtus alia, ne de domo ad domum
quis vaga facilitate demigret. Sequitur enim: Nolite transire de
domo in domum, vt scilicet amore hospitali seruemus constan-
tiam, neque aliquam amicitiae necessitudinem facile resoluamus.
BEDA. Descripto autem diuerso domus hospitio, quid iam in
ciuitatibus agere debeant docet, pijs scilicet in omnibus commu-
nicare, ab impiorum vero per omnia societate secerari, vnde sequi-
tur: Et in quacumque ciuitatem intraueritis, & susceperint vos,
manducate quae apponuntur vobis. THEO. Quamuis mo-
dica existant, & vilia nihil amplius inquirentes, denunciat etiam
eis vt operantes miracula homines ad suas praedicationes attrahe-
rent, vnde subdit: Et curate infirmos, qui in illa sunt. Et dicit
illis, appropinquauit in vos regnum dei. Si enim prius curate
ritis, deinde docueritis, prosperabit sermo, & homines credent
regnum dei appropinquare, non enim curarentur, nisi hoc aliqua
virtus diuina perficeret. Sed etiam cum secundum animam curan-
tur, appropinquat in eos regnum Dei, quod longe est ab eo cui do-
minatur peccatum. CHRY. Vide autem dignitatem Aposto-
lorum, nihil sensibile momentur proferre, qualia circa Moysen &
Prophetas. s. bona terrena, sed quaedam noua & mirabilia. s. regnu
dei. MAXI. Dicitur autem appropinquauit, non vt ostendat
temporis breuitatem. neque enim regnum Dei venit cum obser-
uatione: sed ostendit dispositionem hominum ad regnum Dei, quae
quidem potentia est in omnibus credentibus, actu vero in his qui
respuunt corporalem vitam, & solam eligunt spiritualem, qui dice-
re possunt. Viuo autem non ego, sed viuunt in me. Christus. AMBR.
Deinde docet excutiendum de pedibus puluerem, si quis recipien-

dos ciuitatis hospitio non putauerit dicens: In quacumque ciui-
tate intraueritis, & non rece. vos, exeuntes in plateas eius dicite:
puluerem qui adhersit vobis de ciuitate vestra extergite in vos. BEDA.
Vel ad contestationem terreni laboris, quem pro illis inaniter sus-
ceperunt, vel vt ostendat vtque adeo se ab ipsis nihil terrenum
querere, vt etiam pul-
uerem de terra eoru
non sibi patiantur ad-
herere. Vel per pe-
des ipsum opus & in-
cessus praedicationis
significatur: puluis
vero quo aspergitur
terrenae leuitas est co-
gitationis, a qua &
summi doctores im-
munes esse nequeunt.
Qui ergo spreuerit
doctrinam labores &
pericula docentium:
ad testimonium suae
dationis inflectitur.
ORIG. Extergen-
do ergo puluerem pe-
dum in cos quodam-
modo dicunt, puluis
peccatorum vestrorum merito veniet super vos. Et attende quod
quacumque ciuitates non suscipiunt apostolos, sanamque doctri-
nam habent plateas, iuxta illud. Lata est via quae ducit ad perdi-
tionem. THEO. Et sicut recipientibus apostolos appropin-
quare regnum Dei dicitur in beneficium, sic non recipientibus in
praediciu. vnde subdit: Tamen hoc scitote, quia appropinqua-
uit regnum Dei. Sicut aduentus Regis est quibusdam ad poenam,
quibusdam vero ad honorem. vnde de eorum poena subditur: Di-
co autem vobis, quia Sodo. in illa die miserit, quam illi ciuita.
EVEB. Nam in ciuitate Sodomitarum non caruerit Angeli
hospitio: sed Loth inuentus est dignus eos hospitari. Si ergo ad
caelum discipulorum, nec vnus inuenitur in ciuitate qui eos reci-
piat, quomodo non peior erit ciuitate Sodomorum? Hic sermo
docebat eos audacter aggredi regulam paupertatis: non enim pos-
set consistere ciuitas, & villa nec vicus, sine aliquo incolato noto Deo.
nam nec Sodoma subsisteret non reperio Loth, quo recedente to-
ta repente periit. BEDA. Sodomitae quoque ipsi, & si in hospi-
tiales fuerint inter caetera carnis animaeque flagitia, nulli tamen apud
eos tales hospites, quales Apostoli reperiunt. & Loth quidem
aspectu & auditu iustus erat, non tamen ibi aliquid docuisse, aut
signa fecisse perhibetur.
AMBRO. Docet Dominus grauiori poenae obnoxios
fore, qui Euangelium non sequendum quam qui legem iudicaue-
runt esse soluendam dicens: Veh tibi Corozaim. Veh tibi Bethsai.
BEDA. Corozaim, Bethsai, & Capharnaum, Tyberias quo-
que quas Ioannes nominat, ciuitates sunt Galilee sitae in litore
laci Geneareth, qui ab Euangelistis mare Galilee, vel Tyberia-
dis appellatur. plangit ergo Dominus has ciuitates, quae post tanta
miracula atque virtutes non poeniterunt, peioresque sunt genti-
libus, naturale tantum in dissipationibus, quia post descriptae legis
contemptum, filium quoque Dei, & gloriam eius spernere non ti-
muerunt. vnde sequitur: Quia si in Tyro & Sydo. facte fuisset, vir-
q in vobis facte sunt, olim in cilicio & cinere sedentes poeniteret.
In cilicio quod de pilis caprarum contextitur, asperam peccati pu-
gentis memoriam significat. In cinere autem mortis consideratio-
nem, per quam in puluerem redigimur demonstrat. Porro in seli-
sione humilitatem propriae conscientiae significat. Impletum au-
tem videmus hodie dictum. Saluatoris, quia Corozaim & Beth-
sai praesente Domino credere noluerunt. Tyrus autem & Sy-
don, & quondam Dauid ac Salomoni amici fuere, & post Euange-
lizantibus Christi credidere discipulis. CHRYSO. Deplo-
rat autem Dominus has ciuitates ad nostrum exemplum, eo quod
effusio lachrymarum & gemitus amarum super patientes insensibi-
litatem doloris, non modicum antidotum est, & ad correctionem
patientium, & ad remedium ingemiscientium super eos. Non so-
lum autem per deplorationem inducit eos ad bonum: sed etiam
per terrorem. vnde sequitur: Veritatem Tyro & Sydoni remis-
sus erit quam vobis in iudicio. Hoc & nos audire debemus: non
enim solis illis: sed etiam nobis peius iudicium statuit, nisi recepi-
rimus intrantes ad nos hospites quorum puluerem praecipit ex-
cutere. Cum autem plurima signa fecisset Dominus in Caphar-
naum, & eam incolam habuisset, videbatur super alias ciuitates
exaltata, sed propter incredulitatem cecidit in ruinam. vnde sequi-
tur: Et tu Caphar. vsque in caelum exal. vsque ad infernum demerge-
ris. vt. iudicium sit proportionabile honori. BEDA. Duplex
autem in hac sententia sensus est: Vel ideo ad infernum demerge-
ris, quia

ris, quia contra praedicationem meam superbissime resististi, vt. L
intelligatur in caelum exaltata per superbiam. Vel ideo, quia es
exaltata vsque ad caelum meo hospitio, & meis signis, maioribus
plecteris supplicijs, quia his quoque: credere nolueris. Et nequis pu-
taret hanc increpationem, vel tantummodo ciuitatibus vel perso-
nis conuenire q Do-
minum in carne vi-
dentes spernebant, &
non omnibus qui ho-
die quoque Euange-
lij verba despiciunt:
Consequenter adiuu-
xit, dicens: Qui vos
audit, me audit. }
CYRIL. Per quod
docet quicquid per
sanctos Aplos dicit
acceptandum esse, quia
qui illos audit, Chri-
stum audit. Ineuita-
bilis ergo poena haere-
ticis imminet, qui Apostolorum negligunt verba. Sequitur enim:
Et qui vos spernit, me spernit. BEDA. Vt. sin audiendo quod
que vel spernando Euangelij praedicationem non viles quasque
personas, sed Dominum Saluatorem: imo ipsum patrem spernere
se vel audire discedet. nam sequitur: Qui autem me spernit, sper-
nit eum qui misit me, } quia in discipulo magister auditur, & in
filio pater honoratur. AVGV. De verbis Domini: Si autem
sermo Dei ad vos quoque peruenit, & in eo loco vos constituit,
videre ne spernatis nos, ne ad illum perueniat, quod nobis feceritis.
BEDA. Potest & ita intelligi: Qui vos spernit, me spernit,
id est qui non facit misericordiam vni de fratribus meis minimis,
nec mihi facit. Qui autem me spernit, nolens credere filium Dei,
spernit eum qui me misit, quia ego & pater vnus sumus. TITVS.
Simul autem in hoc discipulo consolatur. q. d. Non dicatis, cur
immo passuri contumelias? accommodate lingua: ego praebeco gra-
tiam, in me vestra redundat contumelia.
CYRIL. Supra dictum est, quod dominus misit discipulos
gratia spiritus sancti insignitos, & facti praedicationis ministri po-
testatem super immundos spiritus acceperunt, nunc autem reuer-
si confidenter honorantis eos potentiam, vnde dicitur: Reuer-
si autem 72. cum gaudio dicentes, domine etiam daemona sub-
iiciuntur nobis in nomine tuo. Videbantur quidem gaudere
magis quod facti sunt miraculorum auctores: quam quod facti erant pra-
dicationis ministri. Erat autem melius eos gaudere in illis quos
ceperant: sicut vocatis per ipsum dicit Paulus. Gaudium meum,
& corona mea. GREG. 24. Moralium. Mire autem dominus vt
in discipulorum cordibus elationem praeremet, iudicium ruinae
reulit, quod ipse magister elationis accepit, vt in auctore super
bie discedit quid de elationis vitio formidaret, vnde sequitur.
Videbam Sathanam sicut fulgur de caelo cadentem. BEDA.
Dicitur Sathanas, eo quod aduersatur bono, hoc enim significat no-
men Hebraicum, sed diabolus dicitur, eo quod cooperatur nobis
in malo: & accusator sit. Natura eius est incorporea, locus ae-
reus. BEDA. Non autem dicit. Modo video, sed prius videbam:
quando corruit. Quod autem ait: Sicut fulgur, vel praecipitem,
de supernis ad ima lapsum significat, vel quia delectus adhuc trans-
figuratus in angelum lucis. TITVS. Se autem dicit vidisse tam
quam iudicem qui nouit incorporeorum passionem, videt dicit. Sicut
fulgur, quia natura fulgidus erat vt fulgur, sed factus est tene-
brosus propter affectum: quia quod deus fecit bonum, hoc ipse in
se alterauit in malum. BASI. Supernae enim virtutes no sunt
naturaliter sanctae, sed s. analogiam diuini amoris mensuram
sanctificationis sortiuntur. Et sicut ferrum positum in igne non
desinit esse ferrum, vehementi tamen flammae vnione tam effectu,
quam aspectu in ignem pertransit, sic & almæ virtutes ex partici-
patione eius quod est naturaliter sanctum, insitam habent sancti-
ficationem, neque enim cecidisset sathanas, si natura fuisset insu-
scitabilis mali. CYRIL. Vel aliter, Videbam sathanam sicut
fulgur de caelo cadentem, id est a suprema potentia in extremam
fragilitatem. Nam ante Saluatoris aduentum subegereat sibi orbem,
& ab omnibus colebatur: sed cum vnigenitu verbum dei de caelo
descendit, corruit tamquam fulgur, quia conculcatur ab adorantibus
Christum, vnde sequitur. Et ecce dedi vo. potest. calcan. supra ser-
pen. & scorp. TITVS. Serpentes quidem aliquando figurantur
in deserto mordebant Iudaeos, & necabant eos eo quod infideles erant.
venit autem qui serpentes illos perimeret. Aeneus serpens crucifixus,
vt si quis credens in eum prospexerit, liberetur a moribus & sal-
uetur. CHRY. Deinde ne putaremus hoc dici de bestijs, subiicit.
Et supra omnem virtutem inimici. BEDA. Hoc est omne genus
immundoru spirituu de obsessis corporibus eiciendi, & quatum
ad ipsos subdit: Et nihil vobis nocebit. Quamuis & ad litteram

possit accipi. Paulus. n. a vipera inuasus nihil mali patitur, & Ioan-
nes haulto veneno non laeditur. Hoc autem inter serpentes qui dete-
& scorpiones qui cauda nocent, distare arbitror: quod serpentes aperte
sequentes, scorpiones clanculo insidiantes vel homines vel damo-
nes significant. vel serpentes qui inchoadis virtutibus venena pra-
ua persuasionis obij-
ciunt, scorpiones qui
consummatas virtu-
tes ad sine vitare in-
tendunt. THE. Vel
serpentes sunt qui vi-
sibiliter nocent, velu-
ti fornicationis & ho-
micidij daemon: qui
vero invisibiliter no-
cent scorpiones voca-
tur, sicut in vitijs spi-
ritualibus. GRE. Ni-
fenus. Voluptas etiã
quod abscondisti hec a sapien-
piones, & super omnem virtu-
tem inimici, & nihil vobis noce-
bit. Verumtamen in hoc nolite
gaudere, quia spiritus vobis sub-
iiciuntur. Gaudete autem,
quod nomina vestra scripta
sunt in caelis.
In ipsa hora exultauit in Spi-
ritu sancto, & dixit: Confiteor
tibi Domine pater caeli & terrae
quod abscondisti hec a sapien-
est, quod si caput eius muri stricturam attigerit, totum sequens
corpus ad se trahit, sic natura necessarium concessit homini do-
micilium. Sed per hanc necessitatem aggreddens voluptas animi
ad immoderatum quandam ornatum peruertit, ad hoc sub-
sequenter auaritiam trahit, qua impudicitia sequitur, id est vl-
timu membrum & cauda bestialitatis. Sed quemadmodum non
est per caudam serpentem retrahi, sic non est incipiendum ab vl-
timis ad euellendum voluptates, nisi quis priorem aditum qb-
tulerit malitiae. ATHA. Deludunt autem nunc per Christi
virtute pueri voluptatem, quae quondam seducebat grandaeos, &
virgines perseuerant conculcantes serpentine voluptatis fallacias.
Sed & quidam ipsum aculeum scorpionis, id est diaboli conculca-
tes, scilicet mortem, non timentur interitu. Verbi gratia, marry
res facti, plerique vero postpositis terrenis libero gressu couersa
tur in caelis, principem aeris non timentes. TITVS. Sed quia Le-
titia qua eos laetos videbat: inanem gloriam sapiebat gaudebat. n.
quasi sublimes effecti, terribiles hominibus & demonibus erat.
ideo dominus subiungit: Veritamen in hoc nolite gaudere, quia
spiritus subiiciuntur vobis. BEDA. De subiectione spirituu cu-
caro sint gaudere prohibentur, quia spiritus ejcere sicut & virtu-
tes alias facere, interdum non est eius meriti qui operatur, sed in-
uocatio nominis Christi, hoc agit ad condemnationem eoru qui
inuoant, vel ad vtilitatem eoru qui vident & audiunt. CYRIL.
Sed cur domine non finis laetari in honoribus a te collatis, cu scri-
ptum sit. In nomine tuo exultabunt tota die? Sed dominus eos
ad maius gaudium erigit. vnde subdit. Gaudete autem quia no-
mina vestra scripta sunt in caelis. BEDA. q. d. Non oportet vos
de daemonum humiliatione, sed de vestra sublimatione gaude-
re. Salubriter autem intelligendum est, quod siue caelestia, siue
terrestria quis opera gesserit per hoc quasi litteris annotatus a-
pud dei memoriam sit aeternaliter affixus. THEO. Scripta
sunt enim nomina sanctorum in libro vitae non in caelo, sed me-
moriam dei & gratia. Et diabolus quidem desuper cadit: homi-
nes vero inferius existentes superius ascribuntur in caelis. BASI.
Quidam autem sunt qui scribuntur quidem non in vita, sed se-
cundum Hieremiam in terra, vt secundum hoc intelligatur du-
plex quaedam descriptio, horum quidem ad vitam illorum ad per-
ditionem. Quod autem dicitur, Deleantur de libro viuentium,
intelligitur de his qui digni putabantur in libro dei conscribi. Et
secundum hoc fieri dicitur scripturae mutatio, quando a virtute
delabimur in peccatum, vel e contra.
THEO. Sicut benignus pater videns filios suos dirigi, gau-
det, sic & Christus exultat, quod Apostolis tantis bonis facti sunt di-
gni. vnde dicitur. In ipsa autem hora exultauit Spiritus sanctus.
CYRIL. Inspexit quidem per spiritus operationem quam Apo-
stolis tradidit plurimum acquisitionem, vnde in Spiritu sancto laeta-
tus dicitur, id est in effectibus, qui per spiritum sanctum proue-
niunt: quasi enim amator hominum, gaudij reputabat materiam
conuersionem errantium, de quo gratias agit, vnde sequitur.
Confiteor tibi pater domine caeli & terrae. BEDA. Con-
fessio non semper potentiam, sed gratiarum actionem signifi-
cat: vt in Psalmis saepissime legimus. CYRIL. Ecce au-
tem iniqui illi quorum corda peruersa sunt: gratias refert fi-
lius patri tamquam minor. Sed quid impedit consubstantia-
lem filium laudare proprium genitorem, mundum saluantem
per eum? quod si censet confessionis causa hunc esse minorem,
aspice, quod vocat eum patrem suum & dominum caeli & terrae.
TITVS. Alia enim per Christum ex non entibus producta
sunt, sed solus ipse incomprehensibiliter a patre est genitus:
solus enim vnigeniti tamquam veri filij patris pater est, vnde
solus patri dicit. Confiteor tibi pater, hoc est glorifico te.
Cat. aur. S. Tho. Y Nec

In serm. de
Passione &
Cruce.

Nec mireris si patrem filius glorificat, tota enim hypostasis vnige-
niti genitoris est gloria, nam quæ facta sunt & cælum & Angeli
gloria sunt creatoris. verum, quia hæc nimis infime sita sunt, re-
spectu dignitatis ipsius, solus filius cum Deo perfecte sit similis ge-
nitori, perfecte glorificat patrem. **A THANA.** Nouimus
etiam sapius Salua-
torem humana pro-
ferre, haber enim ad-
iunctam humanita-
tem diuinitas: nec ta-
men propter corpo-
ris tegimen Deum
ignores. Sed quid re-
spondent in hoc, qui
volunt substantiam
esse mali, formant ve-
ro sibi Deum alium a vero patre Christi. Et hunc dicunt esse vnige-
nitum mali creatorem, & nequitie principem, necnon mundia-
lis machinæ conditorem. Ait autem Dominus approbans verba
Moyfi. { Confitere tibi pater Domine cæli & terræ. **EPIPHA.**
Editum vero a Marcione Euangelium habet. *E'v'ap'is'w'* eucha-
risto, id est gratias ago tibi Domine cæli. tacens quod dicitur, Pa-
ter, & quod dicitur, & terræ. ne videatur Christus opificem cæli
& terræ esse patrem suum. Redarguitur autem, quia idem paulo
infra habet: ita pater. **AMBR.** Postremo aperit caeleste my-
sterium, quo placuit Deo ut paruulis magis quam prudentibus
hominum mundi suam gratiam reuelaret. vnde sequitur. { quod ab-
condidisti hæc a sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paru-
lis. } **THEOPHIL.** Potest sic distingui, ut dicatur a sapien-
tibus, & id est a Phariseis & Scribis legem interpretantibus. { Et
prudentibus, } id est ab his qui a Scribis fuerant docti. sapiens. n.
est qui docet, prudens vero qui docetur. Paruulos vero vocat
Dominus suos discipulos, quos non legis doctores, sed de turba &
piscatores elegit, qui sunt vocati non maliuoli quasi paruuli. **H**
AMBR. Vel paruulum hic accipiamus, qui se exaltare non
nouerit, & phaleratis sermonibus artem suæ iactare prudentiæ,
quod Pharisei plerique faciunt. **BEDA.** Gratias igitur
agit, quod Apostolis quasi paruulis aduentus sui aperuit sacra-
menta, quæ ignorauerunt Scribæ & Pharisei, qui sibi sapientes vi-
dentur, & in conspectu suo prudentes. **THEOPHIL.** Abscon-
dita igitur sunt mysteria ab his, qui putant se esse sapientes, & nō
sunt. nam si essent, eis reuelata fuissent. **BEDA.** Vnde sa-
pientibus & prudentibus non insipientes & hebetes, sed paruulos,
id est humiles appofuit, ut probaret se tumorem damnasæ non
acumen. **ORIG.** Sensus enim defectus præparatio fit su-
peruenientis perfectionis. Qui enim non sentit, quod careat vero
bono, propter bonum præfens quod sibi inesse videtur, vero bono
priuatur. **CHRYSOSTO.** Non autem letatur & gra-
tias agit, quod Dei mysteria latebant Scribas & Phariseos. hæc
enim non erat materia alacritatis: sed gemitus. sed de hoc gratias
agit, quia quod sapientes non nouerant, hi nouerunt. Gratias
autem super hoc agit patri, cum quo ipse simul hoc facit, osten-
dens nimiam dilectionem qua diligit nos. Ostendit autem con-
sequenter, quod huius rei prima voluntas sua sit, & patris qui pro
pria voluntate hoc agebat. vnde sequitur: { etiam pater, quia sic
pla. fuit. ante te. } **GREGORIVS.** His verbis exempla humi-
litate accipimus, ne temere discutere superna consilia de aliorum
vocatione, aliorumve repulsionem præsumamus. iniustum enim
esse non potest, quod placuit iusto. in cunctis ergo quæ exterius di-
sponuntur, aperta causa rationis est occulte iustitia voluntatis.
CHRYSOSTO. Cum vero dixisset: { Confitere tibi, quia reue-
lasti ea paruulis. } ne putares quod ipse Christus hac virtute priuatus
non posset hoc facere: subiungit: { Omnia tradita sunt mihi
a patre meo. } **A THANA.** Hoc non recte intelligentes A rrij
sequaces, delirant in Dominum dicentes: Si data sunt ei omnia,
id est Dominium creaturæ, fuit tempus quo ea non habuit, & sic
non est de substantia patris, nam si esset, non esset ei opus recipere.
sed ex hoc magis dementia eorum carperet. Si enim priusquam
recepisset vacabat creatura a verbo, qualiter saluabitur illud. Om-
nia in eo consistunt? Cæterum si simul postquam facta est creatu-
ra, tota fuit tradita ei, non erat opus tradere, per ipsum namque
facta sunt omnia. Non ergo ut ipsi putant, significatur hic crea-
turæ dominium: imo significatiuum est hoc verbum factæ dispen-
sationis in carne, postquam. n. homo peccauit, perturbata sunt om-
nia. vnde verbum caro factum est, ut omnia restitueret. Data sunt
ergo ei omnia. non quia potestate careret: sed ut Saluator emédet
vniuersa, ut sicut per verbum omnia in principio introducta sunt
in esse, ita cum verbum caro factum est, in ipso omnia restitueret.
BEDA. Vel dicit: Omnia sibi tradita, non mundi elementa, sed
hi quibus paruulis spiritu sacramenta filij pater reuelauit, & de
quorum salute cum hæc loqueretur, exultauit. **AMBR.** Vel
cum omnia legis omnipotentem agnoscis, non degeneret patris cū

tradita legis filium confiteris. Cui p naturam oia vnus subæ iura
sunt propria non dono collata p gram. Cum aut dixisset oia sibi
fore a patre tradita, ascēdit ad propriam gloriam & excellentiam,
onēdēs i nullo se superari a patre subdit: { Et nemo nouit q sit fili-
ni si pater, & q sit pater nisi filius. } Nō valet. n. creaturæ intentio
cōprehendere modū
diuinæ subæ quæ om-
nem superat intellm,
& decor eius q̄libet
considerationē tran-
scēdit, sed a seipsa qd
sit natura diuina cog-
nosciit. itaque pater
per id qd est, nouit fi-
lium, & filius per id
quod est, nouit p̄m,
non interueniente aliqua dñia q̄ tum ad diuinitatis naturam. q. n.
sit Deus, credimus. Quid aut naturalit sit, incōprehensibile est. Si
vero creatus est filius, quō solius sciret patrem, aut quō a solo pa-
tre sciret? Scire nāq; naturam diuinam imposse est cui libet creatu-
ræ. scire aut quodcūq; eorum q̄ creata sunt quid sit, non transcēdit
quēlibet intellm, q̄ quis superet n̄m sensum. **A THA.** Hoc autē
Dño dicente, constat Arrianos ei obfiteri, dū dicunt nō videri pa-
trem a filio. Sed eorum onditur infamia, si seipsam non nouit ver-
bum, quod oibus patris & sui p̄stat notitiam. Sequitur. n. { Et cui
voluerit filius reuelare. } **TYTUS.** Est aut reuelatio traditio
notionis iuxta proportionē naturæ & virtutū vniuscuiusq; & vbi
quidē est natura consūlis, ibi est cognitio sine doctrina, hæc autē est
p reuelationē discipuli. **ORIG.** Vult aut reuelare, ut verbū non
irrationabilē & tanq̄ iustitia q̄ nouit digne: & t̄pa reuelandi & mē
suras reuelationis. Reuelat aut remouens oppositū cordi velamē,
necnon tenebras quas posuit in sui latibulum: sed qm̄ ex hoc pu-
rant, qui alterius sunt opinionis, construere nefarium suū dogma,
q. signotus erat p̄ Iesū sanctis antiquis. Dicendū est eis, qm̄ quod
dr̄ cuiusq; vult filius reuelare, non solum retorquet ad t̄ps futurū,
ex quo Saluator hoc protulit: sed et ad t̄ps p̄teritū, q̄ si velint hoc
verbū reuelare pro p̄terito sumere, dicendum est eis, qm̄ non est idē
cognoscere & credere. Alij dat̄ per sp̄m̄ sermo sciz, alij fides in eo-
dem sp̄u. Erant ergo primo quidem credentes, non aut cognoscentes.
AMBR. Ut scias aut quia sicut filius patre quibus vult re-
uelat, etiam pater reuelat quibus vult filium. Audi Dominum di-
centem: Beatus es Simon Bariona, quia caro & sanguis non reue-
lauit tibi: sed pater meus qui in cælis est.
THEO. Quia superius dixerat: Nemo nouit quid sit pa-
ter nisi filius, & cui voluerit filius reuelare, verificat discipulos q-
bus pater per eum reuelabatur. vnde dr̄: { Et conuersus ad discipu-
los suos dixit. Beati oculi qui vident q̄ vos videtis. } **CYRIL.** Cō-
uertitur quidem ad eos, quia repellens Iudæos surdos & cæcam
mentem gerentes nec videre volentes, totum se præbebat diligen-
tibus eum, & beatos asserit oculos videntes q̄ prius alijs ipsi vide-
bant. Illud tñ scire conuenit, quia videre non significat actū oculo-
rum, sed mentis recreationem in præstitis beneficijs, puta siqs dic-
tas: Ista vidit bona t̄pa. i. gauisus est in bonis t̄pibus, q̄m illud: Vi-
deas bona Hierusalem. Mult. n. Iudæorum viderunt Christum di-
uine operantē. corporali s̄ intuitu: nec tñ omnibus beatificatio cō-
uenit. non. n. crediderunt, sed neq; viderunt gloriam Dei oculis
mentis. Beatificati sunt ergo oculi nostri in hoc, q̄ si vide vidimus
verbum pro nobis hominem factum imprimens nobis decorem
sui iuminis. ut nos sibi conformes faciat per sanctificationem atq;
iustitiam. **THEO.** Beatificat aut eos & oēs simp̄r, qui eum fide
respiciunt ex hoc, q̄ antiqui Prophetæ & Reges Deum in carne
videre & audire optauerunt. vnde sequitur: { Dico. n. v. q̄ multi
Prophæ. & Re. vo. videre q̄ vos vide. & non vide. & audi. q̄ vos au-
di. & non au. } **BEDA.** Matthæus apertius Prophetas & iustos
appellat: ipsi. n. sunt Reges magni, q̄a tentationum suarum moti-
bus non sentiēdo succūbere, sed regendo p̄esse nouerunt. **CHR.**
Ex hoc aut dicto plures existimant Prophetas caruisse Christi no-
titia: sed si optauerunt videre q̄ viderunt Ap̄si, nouerunt illum v̄
turum ad hoies, & dispensaturum quæ disp̄sant. nullus. n. habet
horum appetitum quæ mente non cōcepit, nouerant ergo filium
Dei. vnde non simpliciter dicit: { Voluerunt videre me: sed quæ
vos videtis, nec audire me, sed quæ vos auditis. Viderant. n. ipsum,
non tñ iam incarnatum, nec sic cum hominibus cōuersantem, nec
tanta maiestate eis loquentem. **BEDA.** Illi. n. a longe insipientes
per speculum & in enigmate viderunt. Apostoli aut in præsen-
tiam habentes Dñm quæcūq; voluissent interrogando discētes,
nequaq̄ p̄ Angelos aut alias visionum sp̄s opus habebant doceri.
ORIG. Sed quare dicit plerosq; Prophetas optasse, non autē om-
nes, quia de Abraham dr̄, q̄ vidit diem Christi & lætatus est, quā
visionem non plures, imo pauci contigerunt. fuerunt autem alij
Prophetæ & iusti non cauti, ut visionem Abraham & peritiā Apo-
stolorum attingerent, Et hos dicit non vidisse, sed optasse.
BEDA.

h BEDA. Dixerat supra Dñs, q̄ noia eorum scripta sunt. A
in cælis. vnde ut puto occasionem tentandi Dñm legisperitus assū
psit. vnde dr̄: { Et ecce qui legisperitus surrexit tentans illū. } **CYR.**
Estant. n. quidam verbosi circūeuntes totam regionem Iudæorum
inculcantes Christum & dicentes, q̄ p̄ceptum Moyfi inutile dice-
ret, ipse aut quoddam
nouas doctrinas p̄me-
ret, volens ergo legis-
perit seducere Chri-
stum, ut aliquid con-
tra Moysen loqueret.
adest tentans ipsum,
Magistrum vocās, do-
ceri non patiens. Et
quia dñs solitus erat
eis, qui veniebant ad
eum loqui de vita æ-
terna, utitur legis-
peritus eius eloquijs. Et
quod tentabat astute
nihil aliud audit, nisi
quæ per Moysen edi-
ta sunt. Sequitur. n.
{ At ille dixit ad eū: In lege quid scriptum est? quō legis? **AMBR.**
Erat. n. ex his, qui sibi legisperiti v̄r qui verba legis tenent, vim le-
gis ignorant, & ex ipso legisperito traditio esse legis ignaros, pro-
bans, q̄ in principio statim lex patrem & filium p̄dicauerit, incarna-
tionis Dñice annunciatuere factum. Sequitur. n. { Ille r̄ndens dixit.
Dili. dñm de. tu. ex. tuo. cor. & ex tota anima tua, & ex om-
ni viri. tuis, & ex tota mente tua. } **BASIL.** Quod dicitur: Tota
mente tua, in cætera non recipit sectionem: nam quātācūq; dile-
ctionem in infirmis expendis, hoc tibi necessario a toto deficit.
Sicut. n. in vase aliquo pleno liquore in quantum emanat foras: tñ
necesse est plenitudini derogari, sic & in anima in quantum emana-
uerit ab ipsius dilectione ad illicita, instantum minui necessarium
est amorem ad Deum. **GREG.** Nilfenus: In tria aut quædam
animæ vis discernitur. Hæc. n. est augmentatiua solum & nutriti-
ua, quæ etiam in plantis reperitur. Alia est q̄ sensualiter disponit,
quæ saluatur in natura irrationalium animalium. Perfecta autem
vis animæ est r̄nalis, quæ in natura humana conspicitur. Dicen-
do ergo cor, substantiam corporalem significauit. s̄ nutritiuam. di-
cendo vero aiām, mediocrem, i. sensitiuam. dicendo vero mentem,
altioem naturam, i. intellectiuam, & consideratiuam potentiam.
THEO. Hic igitur intelligendum est, q̄ oportet nos oēm virtu-
tem animæ amori diuino subiicere, & hoc viriliter & nō remisse.
vnde additur: { Et ex omnibus viribus tuis. } **MAXI.** Cum hac
igitur intentione trinam ad Deum dilectionem lex pertractat, ut
auellat nos a trina mundi habitudine, quæ respicitur ad possessio-
nes, ad gloriam, & ad voluptates, in quibus etiā tentatus est Ch̄s.
BASIL. Siquis aut querat quo pacto diuina dilectio poterit obti-
neri, dicemus qm̄ indocibiles, i. diuina dilectio, nam nec lucis gau-
dere præsentia, nec vitam amplecti ab alio didicimus, vel amare pa-
rentes aut alinos, & multomagis diuinæ dilectionis doctrinā. Sed
seminalis quædam rō nobis in ista est intrinsecus, habens c̄s ut ho-
mo Deo adhæreat quam rationem accipiens doctrina diuinorum
p̄ceptorum colere diligenter, cauteq; fouere & ad perfectionem
diuinæ gratiæ perducere cōsuevit. naturaliter. n. bonum amamus,
amamus etiam proprium & cognatum, necnon & benefactoribus
sponte affectionem totam profundimus. Si igitur bonus est Deus,
omnia vero bonum desiderant quod voluntarie perficitur: natura
liter bonis inest, quem est per bonitatem minime nouissemus, ex
hoc ipso tñ q̄ ab ipso processimus, tenemur ipsum vltra modum
amare, tanq̄. i. nobis cognatum. Maior etiam est & benefactor, o-
ibus qui naturaliter diliguntur. Est igitur primum & præcipuum
mandatum diuinæ dilectionis: sc̄m autem primi cōpletiuum, &
ab eo completum quo monemur diligere proximum. vnde sequit̄:
{ Et proximum tuum sicut teipsum. } Sortitur autem a Deo po-
tentiam ad huius executionem mandati. Quis autem non nouit,
qm̄ mansuetum & cōcitiuatum animal est homo, non autem solita
rium & siluestre? Nihil. n. tam proprium est nostræ naturæ, sicut
adinuicem cōicare, & mutuo indigere, & cognatum diligere. Quo
rum ergo præuentens Dñs nobis tradit semina, horum consequē-
ter fructus requirit. **CHR.** Tu tñ attende qualiter ferē cum
eodem excessu postulat vtrumq; p̄ceptum: de Deo. n. ait: { Toto
corde tuo. } de proximo: { Sicut teipsum. } Quod si diligētē con-
seruaretur, nec feruus esset nec liber, nec victor nec victus, nec di-
ues nec pauper, nec notus vnquam esset diabolus. Potius. n. paleę
ignis sustinerent immisionem q̄ feruorem charitatis diabolus,
& eo cuncta superat dilectionis constantia. **GREG.** 29. Mor.
Cum autem dicatur: Diliges proximum tuum sicut teipsum. quō
alteri miserando pius est, qui adhuc iniuste viuendo sit impius si-
bi metipso? **CHRYSO.** Cum autem legisperitus respondisset

quæ continebantur in lege: Christus cui nota sunt omnia, scindit
fallaciæ eius rheticæ. Sequitur enim: { Dixitq; illi, recte respondisti,
hoc fac & viues. } **ORIG.** Ex his indubitanter colligitur, q̄ vi-
ta quæ prædicatur secundum mundi creatorem Deum, & antiquas
scripturas ab eo traditas, vita perpetua est. Attestatur enim Domi-
nus sumentis ex Deu
teronomio quidem
illud: Diliges domi-
num Deum tuum:
Ex Leuitico vero il-
lud: Diliges proximu-
m tuum sicut teipsum.
Hæc autem dicta sūt
contra sequaces Valē-
tini, Basilidis, & Mar-
cionis. Quid. n. aliud
voluit nos facere ad
quærendū vitam eter-
nam, nisi quæ conti-
net lex & Prophetæ?
CYRIL. Lau-
datus legisperitus a
Saluatore, quod re-
cte r̄ndit, in superbiam prorupit, nullum sibi proximum putans
esse, quasi nullus esset ei in iustitia cōparandus. vnde dr̄: { Ille autē
volens iustificare seipsum, dixit ad Iesum: Et quis est meus proxi-
mus? } Circumueniunt. n. eum quodammodo alternatim vitia &
fallacia quæ tentando quæruerat, ad arrogantiam lapsus. In hoc
autem qd̄ querit: { Quis est meus proximus? } vacuus a dilectione
proximi ostenditur, cum nō astimet aliquem sibi proximum esse
& per consequens a dilectione diuina, qm̄ cum fratrem nō diligit,
quem videt, non potest Deum diligere quem non videt. **AMBR.**
R̄ndit etiam, q̄ nesciret proximum suum, quia non credebatur in
Christum, & qui Christum nescit, nescit legem. Cum. n. veritatē
ignoret, quō potest scire legem, quæ annūtiat veritatē? **THEO.**
Saluator aut non actibus aut dignitatibus, sed natura determinat
proximum. q. d. non putes q̄ quauis iustus sis, nullus tibi sit proxi-
mus. Oēs nāque qui eandem naturam cōicant, proximi tui sunt,
has igitur & tu eorum proximus, non loco sed affectu, & circa eos
cura, & ad hoc Samaritanum in exemplum ducit. vnde sequitur:
{ Suspiciens autem Iesus dixit. Homo quidam descen. ab Hieri-
cho. } **GRAECVS.** Bene est generis appellatio. non enim
ait: Descendit quidam: sed homo quidam. nam sermo fit de tota
humanitate. **AVGVSTINVS.** de Quæstio. Euang.
Homo enim iste ipse Adam intelligitur in genere humano.
Hierusalem ciuitas pacis, illa cælestis, a cuius beatitudine lapsus
est. Hierico interpretatur Luna, & significat mortalitatem nos-
tram propter hoc quod nascitur, crescit, senescit, & occidit.
AVGVSTINVS. Vel Hierusalem quæ interpretatur visio
pacis, paradysum dicimus. Ante enim quā peccaret homo, in
visione pacis erat, hoc est in paradiso, vbi quicquid videbat, pax
erat & læticia. Inde descendit quasi humiliatus & miser factus
per peccatum, Hierico, id est in mundum, in quo omnia orta oc-
cidunt sicut Luna. **THEOPHIL.** Non autem dicit.
Descendit: sed descendebat: semper enim humana natura ad in-
feriora tendebat: & non in parte, sed in toto vitæ attendebat pas-
sibili. **BASILIVS.** Conuenit etiam hoc siquis loca per-
pexerit. Hierico enim tenet loca conuallia Palestina: Hieru-
salem vero in cacumine sita est, occupans apicem montis: venit igitur
homo ab altis ad infima, ut a latronibus caperetur, qui inco-
lebant desertum. vnde sequitur: { Et incidit in latrones. }
CHRYSOSTOMVS. Primum istius hominis miseran-
dus est casus, qui inermis ac destitutus in latrones incidit: qui-
que improvidus incautusque eam viam elegerit, qua euadere
p̄donum manus nequiebat. non enim posset inermis armatos,
improvidus pessimos, incautus nocuos effugere. Quippe cum
malitia semper armata sit dolis, crudelitate sepra, munita fallacia,
& ad nocendi seuitiam præparata. **AMBROSIVS.** Qui
sunt autem isti latrones, nisi Angeli nosis atque tenebrarum,
in quos non incidisset: nisi eis mandati cælestis deuius se fecisset
obnoxium? **CHRYSOSTOMVS.** In exordio igitur
mundi nocendi fallaciam Diabolus est operatus in hominem, in
quem fallendi virtus exercuit, & malitia nocentiam dedicauit.
AVGVSTINVS. contra Pelagium: Incidit ergo in la-
trones. id est in Diabolum & Angelos eius, qui per inobedi-
entiam primi hominis humanum genus despoliauerunt, morum
scilicet ornamentis & vulnerauerunt, dono scilicet possibilis
liberi arbitrij perditio. vnde sequitur. { Qui etiam despoliauerunt
eum & plagis impositis abierunt. } In illo enim peccato plagam
fecit, in nos vero plagas, cum per vnum peccatū quod cōtrahimus
superaddimus multa peccata. **AVG.** de Quæst. Euan. Vel spoli-
auerunt hominem immortalitate, & plagis impositis, peccata
suadendo,
Cateu. Aur. S. Thom. Y 2

Lib.3.Hypo suadendo reliquerunt semiuiuum,quia ex parte qua potest intelli gere & cognoscere Deū viuus est hō, ex parte autem qua peccatis contabescit & prēmicitur, mortuus est. & hoc est qđ subditur: {semiuiuo relicto.} AV G. Semiuiuus enim habet vitalem motum, i. liberum arbitrium vulneratum, & ad æternam vitam, quam perdiderat redire nō sufficiebat: & ideo iacebat, quia vires ei p̄prie ad surgendū non sufficiebant, vt ad se sanandum medicum, idest Deū requireret. THEO. Aut semiuiuus dicitur hō post peccatum, quia anima immortalis ē, corpus vero mortale, ita vt medietas hominis mortī succumbat, aut quia humana natura in Christo sperabat consequi salutem: ita vt non omnino mortī succumberet: sed in quātum Adam peccauerat, mors in mundum intrauit: in Christi vero iustificatione mors erat destruenda. AMBR O. Vel spoliatur quæ accepimus indumenta gratiæ spiritualis, & sic vulnera inferre consueuerunt. nam si intempera quæ sumptimus indumenta seruemus, plagas latronum sentire non possumus. BASI. Vel potest intelligi, qđ expoliauerunt eum, plagis prius impositis, præcedunt enim vulnera nuditatem, vt intelligas quod peccatum gratiæ præcedat carentiam. BED A. Dicuntur autē plagæ peccata, qđ his naturæ humanæ integritas violatur. Abierunt autem non ab infidiis cessando: sed infidiarum fraudes occultando. CHR Y. Hic itaque homo, idest Adam iacebat de stitutus salutis auxilio, confossus vulneribus delictorum, cui nec sacerdos Aaron transiens sacrificio potuit profuisse. Sequitur enim. {Accidit autem vt sacer. quidam descen. eadem via, & viso eo præteriiuit. Nec etiam ei fratres Moyses leuita, per legem potuit subuenire, vnde sequitur. {Similiter & leuita, cum esset secus locum & videret eum, pertransiit.} AVGV. Vel in sacerdote, & leuita duo tempora intelliguntur, legis scilicet, & prophetarum, in sacerdote lex per quā sacerdotium & sacrificia instituta sunt, in leuita vaticinium prophetarum, quorum temporibus humanum genus sanari non potuit, quia per legem cōditio peccati nō aboleuit. THEOPH. Dicit autem præteriiuit, quia lex venit, & stetit vsque ad tempus præfixum, deinde nō valēs curare, abiit: vide etiam qđ lex non ad hoc data est prerogatiuæ vt hominem curaret: non enim poterat homo a principio suscipere Christi mysterium, & ideo dicit. {Accidit vt sacerdos quidam, quod consueimus dicere in his quæ non præmeditatiue fiunt, AVGV. de Verbis domini. Vel quia homo descēdens a Hierusalem in Hierico Israelita fuisse intelligit, quod intelligi potest, quia transiens sacerdos vtique genere proximus præteriiuit iacentem, transit leuita, & hic genere proximus, iacentem & ipse contempsit. THEO. Miseri inquam illius fuere cum cogitauerunt, postmodum vero tenacitate deuicti abierunt retrorsum, hoc enim designat quod dicit. {Præteriiuit.} AVGV. de Verbis domini. Transit Samaritanus genere longinquus, misericordia proximus, fecit quod sequitur. {Samaritanus autem quidam iter faciens, venit secus eum.} In quo Samaritano se vult intelligi dominus noster Iesus Christus, Samaritanus enim custos interpretatur, & de ipso dicitur. Non dormitabit neque dormiet qui custodit Israel, quia refurgens a mortuis, iam non moritur. Denique cum dicitur esset illi. Quia Samaritanus es, & demonium habes, negauit se habere demonium, quia se nouerat demonum expulsorem, non se negauit infirmi custodem. GRECVS. Vocata autem hic Christus se Samaritanum oportune, cum enim alloqueretur legisperitum superbientē in lege, voluit exprimere qm nec sacerdos nec leuita, & qui conuersabantur in lege, legis propositū implebant: sed ipse venit consummaturus legis propositum. AMBR O. Hic autem Samaritanus etiam erat descendens. Quis enim est qui descendit de cælo, nisi qui ascendit in cælum, filius hominis qui est in cælo? THEO. Dicit autem. {Iter faciens} quasi ex proposito hoc statuens, vt nos curaret. AVGV. Venit autem in similitudine carnis peccati: ideo secus eum quasi in similitudine. GRAECVS. Vel secus viam venit, fuit enim vere viator, non deuitor, gratia nostri descendens ad terram. AMBR O. Veniens autem factus est compassionis nostræ susceptione finitimus, & misericordiam collatione vicinus. vnde sequitur. {Et videns eū misericordia motus est.} AV G. Videns quidem eum iacentem, non valentem, non currētem: ideo misericordia motus est, quia in eo nullum meritū inuenit, quo curari dignus esset: sed ipse de peccato dānauit peccatū in carne. vnde sequitur. {Et appropians alligauit vulnera eius, infundens oleum & vinum.} AV G. de Verb. Domi. Quid. n. tam longinquum, quid tam remotum, qđ Deus ab hominibus immortalis

F a mortalibus, iustus a peccatoribus, non loco longe, sed dissimilitudine. Cum ergo haberet in se duo bona. iustitiam & immortalitatem, & nos duo mala. i. iniquitatem & mortalitatem, si vtrumque malum nostrum suscepisset, par noster fuisset & liberator nobiscū opus haberet. vt ergo esset non hoc quod nos: sed prope nos, non ē ille peccator vt tu, sed factus est mortalis quod tu suscipiendo poenam, & non suscipiendo culpam, de leuit & poenā. AV G. Lib. 1. de Quest. Eua. Alligatio vulnerum est cohibitio peccatorū: oleum cōsolatio spei bonæ apud indulgentiam datam ad reconciliationem pacis, vinum exhortatio ad operandum feruentissime in spū. AMBR O. Vel constringit vulnera nostra austeriore p̄cepto, sicut oleo fouet remissione peccati, sic vino compungit denuntiatione iudicij. GRE G. 20. Mor. Vel in vino morium distractionis adhibet, in oleo molliem pietatis, per vinum vngantur putrida, per oleum sananda fouentur. Miscenda est ergo lenitas cum saeuitate, & sciendum est quoddam ex vtroq; temperamentum, vt neq; multa asperitate exulcerentur subditi, neque nimia benignitate soluantur. THEO. Vel aliter: Quæ fm hominem est conuersio, oleum est, quæ vero fm Deū, vinum est, quod diuinitatē significat, quā nemo potuisset sustinere: nisi oleū haberetur, i. conuersio humana. vnde quædā opatus est humane, quædā diuinitus. Infudit ergo oleū & vinū, quia nos humanitate & diuinitate saluauit. CHR Y. Vel vinū infudit, i. sanguinē passionis & oleū chrisimatis vt indulgētia dare p̄ sanguinē, sanctificatio conferret p̄ chrisimatis vntionē, a cælesti medico conficiū loca ligant, & intra semetipsa retinentia medicinam, operante medicamine, pristinæ sanitati redduntur. In fuso ergo vino & oleo imposuit eum super iumentum, vnde sequitur. {Et imponens illum in iu. su. duxit in stabulum, & curam eius egit.} AV G. de Quest. Euan. Iumentum eius est caro, qua ad nos venire dignatus est. Imponi iumento, est in ipsam incarnationem Christi credere. AMBR O. Vel iumento imponit dū peccata nostra portat, & pro nobis dolet: homo. n. iumento similis factus est: & ideo supra iumentum suum nos imposuit, ne nos essemus sicut equus & mulus, vt per nostri corporis assumptionem infirmitatem nostræ carnis aboleret. THEO. Vel imposuit in suum iumentum, idest in corpus suum. membra namque sua nos fecit, & participes corporis eius, & lex quidem non omnes suscipiebat. Moabit, inquit, & Ammonitæ nō intrabunt in Ecclesiam Dei. nunc vero in omni gente qui timet Dominum, ab eo suscipitur, volens credere & pars Ecclesiæ fieri, propter hoc dicit, quod duxit eum in stabulum.} CHRYSO. Est enim stabulum Ecclesia, quæ in itinere mundi lassatos, & sarcinis delictorum defessos suscipit venientes, vbi deposito onere peccatorum, viator lassus reficitur, & refectus salubri pascua reparatur. Et hoc est quod dicitur: {Et curam illius egit:} Totum enim quicquid contrarium nocens, & malum est, foris est, quia intra stabulum requies omnis salubritasque inclusa est. BED A. Et bene iumento impositum duxit in stabulum, quia nemo, nisi per baptismum corpori Christi adunatus, Ecclesiam intrabit. AMBR O S I V S. Sed quia non vacabat Samaritano huic, diu in terris degere, redeundum erat vnde descenderat, vnde sequitur. {Et altera die protulit duos denarios, & dedit stabulario, & ait: Curam illius habe.} Quis est iste alter dies, nisi forte ille Dominicæ resurrectionis, de quo dicitur est: Hæc est dies quam fecit Dominus? Duo autem denarij sunt duo testamenta, quæ imaginem in se habent æterni Regis expressam, quorum pretio vulnera nostra curantur. AVGVSTIN. de Quest. Euange. Vel duo denarij sunt duo præcepta charitatis, quam per Spiritum sanctum acceperunt Apostoli ad Evangelizandum cæteris, vel promissio vitæ presentis & futuræ. ORIG. Vel duo denarij videtur mihi esse scientia sacramenti, quō pater in filio, & filius in patre sit, qua velut mercede donatur Ecclesiæ Angelus, vt diligentius curet hominem sibi commēdatum, quem pro angustia temporis etiam ipse curauerat. Et pro mittitur ei, quicquid de suo in medela semiuiuentis expenderet, illico esse reddēdum, vnde sequitur. {Et quodcūq; supererogaueris, ego cum reddero reddam tibi.} AVGVST. de Quest. Euang. Stabularius fuit Apostolus, qui supererogauit aut illud consilium quod ait: De virginibus autē præceptum Dñi non habeo, consilium autē do. aut qđ etiam manibus suis operatus est, ne infirmorū aliquē in nouitate Euangelij grauaret, cum ei liceret ex Euangelio pasci. Multum etiam supererogauerunt Apostoli, sed & pro tēpore doctorum, qui vetus & nouū testamentū exposuere, supererogauerūt pro

pro quibus retributionem accipient. AMBR O. Beatus ergo ille stabularius qui alterius vulnera curare potest. Beatus ille, cui dicit Iesus: {Quodcumq; supererogaueris, reuertens reddam tibi.} Sed quando reuerteris domine, nisi iudicij die? Nam licet vbique sis semper, & stans in medio nostrum non cerneris a nobis: erit tamen tempus quo vni uersa caro te respiciet reuertentē. Red des ergo quod debes beatis, quibus es debitor. Vinam nos fitimus idonei debitor, vt quod accepimus possimus exoluere. CYRIL. His pmissis, oportune iā dominus legisperitū interrogat subdens: {Quis horum trium tibi videtur proximus fuisse illi, qui incidit in latrones?} At ille dixit, qui fecit misericordiam in illum.} Neque. n. Sacerdos, neq; Leuita factus fuit proximus parietis, sed ille qui est eius miserus. Inutilis est enim Sacerdotij dignitas & legis scientia, nisi per bona opera confirmetur. vnde sequitur. {Et ait illi Iesus, vade & tu fac similiter.} CHR Y. quasi dicat. Siquē fuerit oppressum non dicas, vtique nequū est. sed siue Gentilis sit, siue Iudeus & ope indigeat, non cauilleris auxiliari quæcūq; mala fuerit passus. AV G. de Doctrina Christiana: Ex hoc intelligimus eum esse proximum, cui vel exhibendum est officium misericordie si indiget, & exhibendum esse si indigeret. Ex quo iam con sequens est, vt etiam ille a quo nobis vicissim exhibendum est p̄xi mus noster sit, proximi. n. nomen ad aliquid est, nec quisquam esse proximus, nisi proximo potest. Nullum autem exceptum esse, cui misericordie denegetur officium, quis non videat? dicente domi no, Benefacite his qui vos oderunt, vnde manifestum est hoc præcepto quo iubemur diligere proximum, etiam sanctos Angelos cōtineri, a quibus tanta nobis misericordia impenduntur officia, ex quo & ipse Dominus proximum nostrum se dici voluit, significas se opitulatum esse semiuiuo iacenti in via. AMBR O. Non. n. cogitatio facit proximum, sed misericordia, quia misericordia secundum naturam. nihil enim tam secundum naturam quàm iuua re consortem naturæ.

e Factum est autem dum irēt, & ipse intrauit in quoddam ca stellum, & mulier quædam Mar tha nomine, excepit illum in do mum suā, & huic erat soror no mine Maria. quæ etiam sedens secus pedes Domini, audiebat verbum illius. Martha autem fa tagebat circa frequens ministe

rium. Quæ stetit & ait: Domine, non est tibi cura, qđ soror mea reliquit me solā ministrare? Dic ergo illi vt me adiuet. Et rōdēs dixit illi dñs: Martha Martha, solita es, & turbaris erga plurima. Porro, vnū est necessarium: Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea. do voluit laborare. si. n. pararet respondendi sermonem, remitteret audiendi intentionem. Respondit ergo Dominus, qui in verbo non laborabat quia verbum erat. Sequitur enim: {Et respondens dixit illis Dominus: Martha Martha, solita es & turbaris erga plurima.} Repetitio nominis iudicium est dilectionis, aut forte remouendę intentionis, vt audiat attentius. Bis vocata audit: {Turbaris erga plurima,} idest circa multa es occupata, vult enim homo occurrere quando ministrat & aliquādo non potest, quaritur quod deest, paratur quod adest, distenditur animus. nam si Martha sufficeret, adiutorium sororis non posceret. multa sunt, diuersa sunt, quia carnalia sunt, quia temporalia sunt. Præparitur autem sa sunt, quia carnalia sunt, quia temporalia sunt: sed multa ab vno. vnde de sequitur: {Porro vnū est necessarium.} Circa vnū est vnū luit occupari secundum illud: Mihi ad hæc Deo bonum est, vnū sunt Pater & Filius & Spiritus sanctus, ad hoc vnū non nos perducit, nisi multi habeamus cor vnū. CYRIL. Vel alteri cum susceperit aliqui fratres Deum non sollicitentur erga multū officium, nec poscant quæ præ manibus non sunt, & opus expe rant: grauat. n. passim in qualibet re quod sup̄fluit: gnar. n. volentibus conferre tædium, conuiuius autem vt quod sunt alijs causa laboris. BASIL. Absurdum etiam est cibos ad sustentationem corporis fumere, ac per eos iterum officere corpori, & impedire ipsum erga mandatorum diuinorum officium. Si ergo adueniat aliquis pauperum, sumat formam & exemplar modelitæ ciborum: nec causa viuere volentium in delictijs mensam propriam præparemus. vni formis. n. est Christiani vita. ad vnā intendens intentionem. Sad gloriam Dei. Multiformis vero & varia vita eorum qui de foris sunt, pro libito variata eorum: Tu vero, cur dum copiam ciborū, & cā delectationis fratri p̄paras mensam, criminaris eum voluptatis, & diffundis in eum guloſitatis opprobria, arguens delicias eius in eo quod præparas? Non commendauit Dñs Martham occupatam circa frequens ministerium. AVGVST. de Verb. Domi. Quid ergo? putamus reprehensum esse ministerium Marthæ, quæ cura hospitalitatis occupauerat, quæ tãto hospite lætabatur? hoc si verum est, dimittant homines, quod ministrant egentibus, vacent verbo, occupentur circa sciētiam salutarem, nihil sit cura eis, quis peregrinus in vico sit, quis egeat pane, vacent opera misericordie, vni instetur scientiæ. THEO. Non ergo Dñs hospitalitatem prohibet, sed plurimorum turbationem. Sabractionem & tumultum, & vide cōsiliū Domini, qđ prius dñs nihil dixerat Martha: sed postq̄ illa sororem ab auditu studebat auellere, tunc Dominus occasione habita increpauit eam. vsque. n. adeo honoratur hospita occasio habita necessaria nos attrahit. Cum vero incipit ab vtilioribus impedire, manifestum est, quod honorabilior est diuinorum auditus. AV G. de Verb. Domi. Non ergo Dominus opus reprehendit: sed munus distinxit. Sequitur enim: {Maria optimā partem elegit, quæ non auferetur ab ea:} Non tu malam, sed illa meliorem: vnde necessitatis. Non. n. cum veneris ad illam patriam, aliquādo onus necessitatis. Non. n. cum veneris ad illam patriam, inuenies peregrinum, quem suscipias hospitio, sed bono tuo aufertur, vt quod melius est detur. auferetur a te labor vt requies detur. Tu nauigas, illa in portu est. æterna enim est dulcedo veritatis: in hac tamen vita augetur, in illa perficitur: numq̄ auferetur. AMBR O. Agat ergo te sicut Mariam desiderium sapientia: hoc enim maius, hoc perfectius opus, ne ministerij cura cognitionem verbi cælestis auertat. Nec arguas eos & otiosos iudices, quos ter duabus de causis, primo quidem edificabuntur in doctrinis eorum, quos suscipiunt: deinde & recipient charitatis mercedem. vñ & hic sequitur: {Martha autem satagebat circa frequens ministeriū.} AV G. de Verbis Do. Bene Martha circa corporalem Dñi necessitatem vel voluntatem ministrabat quasi mortali: sed qui erat in carne mortali: in principio erat verbum. Ecce quod Maria audiebat: Verbum caro factum est. Ecce qui Martha ministrabat, laborabat ista, vacabat illa. verū tamen Martha laborans, multum in illa occupatione & negotio ministrandi interpellauit Dominum, &

de sorore conquesta est. Sequitur enim. {Et ait: Domine, nō est tibi cura, quod sor. mea reli. me so. mi.} Erat enim Maria intenta dulcedini verbi Domini, a Martha conuiuio Domino parabat, in cuius conuiuio iam iucundabatur. Cum ergo suauiter audiret verbum dulcissimum, & corde intentissimo pasceretur, interpellato Domino a sorore sua, quomodo putas eam timuisse ne diceret ei Dominus: Surge & adiuua sororem tuā? Mira enim suauitate tenebatur, quæ profecto maior est mentis quàm ventris: sed causam suam tanquàm ociosa iudici maluit committere. nec in respondendo

voluit laborare. si. n. pararet respondendi sermonem, remitteret audiendi intentionem. Respondit ergo Dominus, qui in verbo non laborabat quia verbum erat. Sequitur enim: {Et respondens dixit illis Dominus: Martha Martha, solita es & turbaris erga plurima.} Repetitio nominis iudicium est dilectionis, aut forte remouendę intentionis, vt audiat attentius. Bis vocata audit: {Turbaris erga plurima,} idest circa multa es occupata, vult enim homo occurrere quando ministrat & aliquādo non potest, quaritur quod deest, paratur quod adest, distenditur animus. nam si Martha sufficeret, adiutorium sororis non posceret. multa sunt, diuersa sunt, quia carnalia sunt, quia temporalia sunt: sed multa ab vno. vnde de sequitur: {Porro vnū est necessarium.} Circa vnū est vnū luit occupari secundum illud: Mihi ad hæc Deo bonum est, vnū sunt Pater & Filius & Spiritus sanctus, ad hoc vnū non nos perducit, nisi multi habeamus cor vnū. CYRIL. Vel alteri cum susceperit aliqui fratres Deum non sollicitentur erga multū officium, nec poscant quæ præ manibus non sunt, & opus expe rant: grauat. n. passim in qualibet re quod sup̄fluit: gnar. n. volentibus conferre tædium, conuiuius autem vt quod sunt alijs causa laboris. BASIL. Absurdum etiam est cibos ad sustentationem corporis fumere, ac per eos iterum officere corpori, & impedire ipsum erga mandatorum diuinorum officium. Si ergo adueniat aliquis pauperum, sumat formam & exemplar modelitæ ciborum: nec causa viuere volentium in delictijs mensam propriam præparemus. vni formis. n. est Christiani vita. ad vnā intendens intentionem. Sad gloriam Dei. Multiformis vero & varia vita eorum qui de foris sunt, pro libito variata eorum: Tu vero, cur dum copiam ciborū, & cā delectationis fratri p̄paras mensam, criminaris eum voluptatis, & diffundis in eum guloſitatis opprobria, arguens delicias eius in eo quod præparas? Non commendauit Dñs Martham occupatam circa frequens ministerium. AVGVST. de Verb. Domi. Quid ergo? putamus reprehensum esse ministerium Marthæ, quæ cura hospitalitatis occupauerat, quæ tãto hospite lætabatur? hoc si verum est, dimittant homines, quod ministrant egentibus, vacent verbo, occupentur circa sciētiam salutarem, nihil sit cura eis, quis peregrinus in vico sit, quis egeat pane, vacent opera misericordie, vni instetur scientiæ. THEO. Non ergo Dñs hospitalitatem prohibet, sed plurimorum turbationem. Sabractionem & tumultum, & vide cōsiliū Domini, qđ prius dñs nihil dixerat Martha: sed postq̄ illa sororem ab auditu studebat auellere, tunc Dominus occasione habita increpauit eam. vsque. n. adeo honoratur hospita occasio habita necessaria nos attrahit. Cum vero incipit ab vtilioribus impedire, manifestum est, quod honorabilior est diuinorum auditus. AV G. de Verb. Domi. Non ergo Dominus opus reprehendit: sed munus distinxit. Sequitur enim: {Maria optimā partem elegit, quæ non auferetur ab ea:} Non tu malam, sed illa meliorem: vnde necessitatis. Non. n. cum veneris ad illam patriam, aliquādo onus necessitatis. Non. n. cum veneris ad illam patriam, inuenies peregrinum, quem suscipias hospitio, sed bono tuo aufertur, vt quod melius est detur. auferetur a te labor vt requies detur. Tu nauigas, illa in portu est. æterna enim est dulcedo veritatis: in hac tamen vita augetur, in illa perficitur: numq̄ auferetur. AMBR O. Agat ergo te sicut Mariam desiderium sapientia: hoc enim maius, hoc perfectius opus, ne ministerij cura cognitionem verbi cælestis auertat. Nec arguas eos & otiosos iudices, quos ter duabus de causis, primo quidem edificabuntur in doctrinis eorum, quos suscipiunt: deinde & recipient charitatis mercedem. vñ & hic sequitur: {Martha autem satagebat circa frequens ministeriū.} AV G. de Verbis Do. Bene Martha circa corporalem Dñi necessitatem vel voluntatem ministrabat quasi mortali: sed qui erat in carne mortali: in principio erat verbum. Ecce quod Maria audiebat: Verbum caro factum est. Ecce qui Martha ministrabat, laborabat ista, vacabat illa. verū tamen Martha laborans, multum in illa occupatione & negotio ministrandi interpellauit Dominum, &

Li.3.Hypo ret eum pertrāsijt. Samaritanus autem quidam iter faciens, venit secus eum, & videns eum, misericordia motus est. Et appropians alligauit vulnera eius, infundens oleum & vinum, & imponēs illum in iumentum suum, duxit in stabulum, & curam eius egit. Et altera die protulit duos

denarios, & dedit stabulario & ait. Curam illius habe, & quodcūq; supererogaueris, ego cum reddero reddam tibi. Quis horū trium videtur tibi, p̄xi mus fuisse illi, qui incidit in latrones? At ille dixit. Qui fecit misericordiam in illum. Et ait illi Iesus. Vade & tu fac similiter.

num exhortatio ad operandum feruentissime in spū. AMBR O. Vel constringit vulnera nostra austeriore p̄cepto, sicut oleo fouet remissione peccati, sic vino compungit denuntiatione iudicij. GRE G. 20. Mor. Vel in vino morium distractionis adhibet, in oleo molliem pietatis, per vinum vngantur putrida, per oleum sananda fouentur. Miscenda est ergo lenitas cum saeuitate, & sciendum est quoddam ex vtroq; temperamentum, vt neq; multa asperitate exulcerentur subditi, neque nimia benignitate soluantur. THEO. Vel aliter: Quæ fm hominem est conuersio, oleum est, quæ vero fm Deū, vinum est, quod diuinitatē significat, quā nemo potuisset sustinere: nisi oleū haberetur, i. conuersio humana. vnde quædā opatus est humane, quædā diuinitus. Infudit ergo oleū & vinū, quia nos humanitate & diuinitate saluauit. CHR Y. Vel vinū infudit, i. sanguinē passionis & oleū chrisimatis vt indulgētia dare p̄ sanguinē, sanctificatio conferret p̄ chrisimatis vntionē, a cælesti medico conficiū loca ligant, & intra semetipsa retinentia medicinam, operante medicamine, pristinæ sanitati redduntur. In fuso ergo vino & oleo imposuit eum super iumentum, vnde sequitur. {Et imponens illum in iu. su. duxit in stabulum, & curam eius egit.} AV G. de Quest. Euan. Iumentum eius est caro, qua ad nos venire dignatus est. Imponi iumento, est in ipsam incarnationem Christi credere. AMBR O. Vel iumento imponit dū peccata nostra portat, & pro nobis dolet: homo. n. iumento similis factus est: & ideo supra iumentum suum nos imposuit, ne nos essemus sicut equus & mulus, vt per nostri corporis assumptionem infirmitatem nostræ carnis aboleret. THEO. Vel imposuit in suum iumentum, idest in corpus suum. membra namque sua nos fecit, & participes corporis eius, & lex quidem non omnes suscipiebat. Moabit, inquit, & Ammonitæ nō intrabunt in Ecclesiam Dei. nunc vero in omni gente qui timet Dominum, ab eo suscipitur, volens credere & pars Ecclesiæ fieri, propter hoc dicit, quod duxit eum in stabulum.} CHRYSO. Est enim stabulum Ecclesia, quæ in itinere mundi lassatos, & sarcinis delictorum defessos suscipit venientes, vbi deposito onere peccatorum, viator lassus reficitur, & refectus salubri pascua reparatur. Et hoc est quod dicitur: {Et curam illius egit:} Totum enim quicquid contrarium nocens, & malum est, foris est, quia intra stabulum requies omnis salubritasque inclusa est. BED A. Et bene iumento impositum duxit in stabulum, quia nemo, nisi per baptismum corpori Christi adunatus, Ecclesiam intrabit. AMBR O S I V S. Sed quia non vacabat Samaritano huic, diu in terris degere, redeundum erat vnde descenderat, vnde sequitur. {Et altera die protulit duos denarios, & dedit stabulario, & ait: Curam illius habe.} Quis est iste alter dies, nisi forte ille Dominicæ resurrectionis, de quo dicitur est: Hæc est dies quam fecit Dominus? Duo autem denarij sunt duo testamenta, quæ imaginem in se habent æterni Regis expressam, quorum pretio vulnera nostra curantur. AVGVSTIN. de Quest. Euange. Vel duo denarij sunt duo præcepta charitatis, quam per Spiritum sanctum acceperunt Apostoli ad Evangelizandum cæteris, vel promissio vitæ presentis & futuræ. ORIG. Vel duo denarij videtur mihi esse scientia sacramenti, quō pater in filio, & filius in patre sit, qua velut mercede donatur Ecclesiæ Angelus, vt diligentius curet hominem sibi commēdatum, quem pro angustia temporis etiam ipse curauerat. Et pro mittitur ei, quicquid de suo in medela semiuiuentis expenderet, illico esse reddēdum, vnde sequitur. {Et quodcūq; supererogaueris, ego cum reddero reddam tibi.} AVGVST. de Quest. Euang. Stabularius fuit Apostolus, qui supererogauit aut illud consilium quod ait: De virginibus autē præceptum Dñi non habeo, consilium autē do. aut qđ etiam manibus suis operatus est, ne infirmorū aliquē in nouitate Euangelij grauaret, cum ei liceret ex Euangelio pasci. Multum etiam supererogauerunt Apostoli, sed & pro tēpore doctorum, qui vetus & nouū testamentū exposuere, supererogauerūt pro

Li.3.Hypo Samaritanus etiam erat descendens. Quis enim est qui descendit de cælo, nisi qui ascendit in cælum, filius hominis qui est in cælo? THEO. Dicit autem. {Iter faciens} quasi ex proposito hoc statuens, vt nos curaret. AVGV. Venit autem in similitudine carnis peccati: ideo secus eum quasi in similitudine. GRAECVS. Vel secus viam venit, fuit enim vere viator, non deuitor, gratia nostri descendens ad terram. AMBR O. Veniens autem factus est compassionis nostræ susceptione finitimus, & misericordiam collatione vicinus. vnde sequitur. {Et videns eū misericordia motus est.} AV G. Videns quidem eum iacentem, non valentem, non currētem: ideo misericordia motus est, quia in eo nullum meritū inuenit, quo curari dignus esset: sed ipse de peccato dānauit peccatū in carne. vnde sequitur. {Et appropians alligauit vulnera eius, infundens oleum & vinum.} AV G. de Verb. Domi. Quid. n. tam longinquum, quid tam remotum, qđ Deus ab hominibus immortalis

Li.3.Hypo Samaritanus etiam erat descendens. Quis enim est qui descendit de cælo, nisi qui ascendit in cælum, filius hominis qui est in cælo? THEO. Dicit autem. {Iter faciens} quasi ex proposito hoc statuens, vt nos curaret. AVGV. Venit autem in similitudine carnis peccati: ideo secus eum quasi in similitudine. GRAECVS. Vel secus viam venit, fuit enim vere viator, non deuitor, gratia nostri descendens ad terram. AMBR O. Veniens autem factus est compassionis nostræ susceptione finitimus, & misericordiam collatione vicinus. vnde sequitur. {Et videns eū misericordia motus est.} AV G. Videns quidem eum iacentem, non valentem, non currētem: ideo misericordia motus est, quia in eo nullum meritū inuenit, quo curari dignus esset: sed ipse de peccato dānauit peccatū in carne. vnde sequitur. {Et appropians alligauit vulnera eius, infundens oleum & vinum.} AV G. de Verb. Domi. Quid. n. tam longinquum, quid tam remotum, qđ Deus ab hominibus immortalis

Li.3.Hypo Samaritanus etiam erat descendens. Quis enim est qui descendit de cælo, nisi qui ascendit in cælum, filius hominis qui est in cælo? THEO. Dicit autem. {Iter faciens} quasi ex proposito hoc statuens, vt nos curaret. AVGV. Venit autem in similitudine carnis peccati: ideo secus eum quasi in similitudine. GRAECVS. Vel secus viam venit, fuit enim vere viator, non deuitor, gratia nostri descendens ad terram. AMBR O. Veniens autem factus est compassionis nostræ susceptione finitimus, & misericordiam collatione vicinus. vnde sequitur. {Et videns eū misericordia motus est.} AV G. Videns quidem eum iacentem, non valentem, non currētem: ideo misericordia motus est, quia in eo nullum meritū inuenit, quo curari dignus esset: sed ipse de peccato dānauit peccatū in carne. vnde sequitur. {Et appropians alligauit vulnera eius, infundens oleum & vinum.} AV G. de Verb. Domi. Quid. n. tam longinquum, quid tam remotum, qđ Deus ab hominibus immortalis

Li.2.q.2. Caten. Aur. S. Tho. Y 3 ga plu.

ge plurima, cum sit vnum necessarium, ad quod per ministerij huius merita peruenitur. Mariam vero dicit optimam partem elegisse, quia per hanc ad illam tenditur, & non auferitur. GREG. 6. Mor. Vel per Mariam quæ verba Domini residens audiebat, contemplatiua vita exprimitur: per Martham exterioribus obsequijs occupatam, actiua vita significatur: sed Marthæ cura non reprehenditur: Mariæ vero laudatur: quia magna sunt actiue vitæ merita, sed contemplatiue potiora. Vnde nec auferri vnq̄ Mariæ pars dicitur, quia actiue vitæ opera corpore trahunt, contemplatiue autem gaudia melius ex fine conualescunt.

CAP. XI.

Factum est cum esset in quodam loco orans, vt cessauit, dixit vnus ex discipulis eius ad eum: Domine, doce nos orare sicut docuit Iohannes discipulos suos. Et ait il-

CAP. XI.

BEDA. Per historiã fororum quæ duas Ecclesiæ vitas significauerunt. nõ frustra Dominus & ipse orasse, & discipulos orare docuisse scribitur, quia & oratio quam docuit, vtriusque in se vitæ continet mysteriũ, & ipsarum perfectio vitarum, nostris non viribus est obtinenda, sed precibus. vnde dicitur: Et factum est cum esset in quodam loco orans. CYRILL. Cum autem habeat omni boni plenitudinem, cur orat si plenus est, & in nullo penitus eger: Ad hoc dicitur, quod competit ei ex modo dispensationis in carne, cum voluerit humana proficere tempore ad hoc conueniente. Si enim comedit & bibit, non incongrue vtatur oratione, vt doceat nos non esse erga hoc tepidos: sed attentius insistere orationibus. TYTVS. Cum autem nouam conuersationem vidissent discipuli, nouam formam orationis postulauerunt, cum plures orationes continerentur in veteri testamento. vnde sequitur: Vt cessauit, dixit vnus ex discipulis eius ad eum: Domine, doce nos orare. ne. sc. contra Deum peccemus, aliqua querentes pro alijs, vel Deo assistentes in oratione non eo modo quo expedit. ORI. Et vt orationis doctrinam proferat infert: Sic & Ioh. do. disci. suos. de quo scilicet nos docuisti, q̄ inter natos mulierum nullus eo maior surrexit. & quia præcepisti nobis petere æterna & grandia: vnde erit nos ad horum peruenire notitiam, nisi a te Deo & Salvatore nostro? GREG. Nissenus: Orationis ergo doctrinam explicat discipulis qui solerter notitiam orationis exposultant, ostendens qualem implorari oporteat diuinum auditum. BASIL. Duo autem sunt modi orationis. Vnus quidem laudis cum humilitate, secundus vero petitionis remissior. Quoties ergo oras, non prius ad petendum prorupas. Sin autem tuum criminari affectũ, quasi necessitate coactus supplices Deo. Sed cum incipis orare, quamlibet desere creaturam visibilem & inuisibilem. Sumas autem exordium a laude illius, qui cuncta creauit. vnde subditur: Et ait illis: Cum oraueritis dicite, Pater. AVG. de Ver. Domi. Primus sermo quantæ gratiæ faciunt tuam non audebas ad cælum leuare, & subito accepisti gratiam Christi. Ex malo seruo factus es bonus filius: ideo præsume non de tua operatione, sed de Christi gratia. Non ergo hic arrogantia est, sed fides. prædicare quod acceperis, non est superbia, sed deuotio. Ergo attolle oculos ad patrem, qui te per la uacrum genuit, qui per filium te redemit, patrem dicas quasi fili. Sed noli tibi aliquid specialiter vendicare. solius Christi specialis est pater: nobis est pater omnibus in communi, quia illum solum genuit, nos autem creauit. Et ideo secundum Matth. dicitur: Pater noster. & addit, qui es in cælis. In illis. sc. cælis de quibus dictum est. Cæli enarrant gloriam Dei. Cælum est, vbi culpa cessauit, vbi nullum mortis est vulnus. THEO. Non autem dicit: Qui es in cælis. Tanq̄ ibi circumscribatur, sed vt ad cælos erigat auditore, & abstrahat a terrenis. GREG. Nissenus: Vide autem quantæ preparationis opus est, vt audacter possis Deo dicere pater. quia si ad res mundanas intuitum dirigit, aut humanam gloriam ambis, aut sordes passibilis appetitus, & hanc orationem enuncias. Audire mihi videor Deum dicentem: Cum corruptæ fueris vitæ si patrem vocas incorruptibilitatis genitorem, sed a voce inquinans incorruptibile nomen. nam qui patrem mandauit vocare, proferre mendacium non concessit. Omnium vero bonorum exordium est glorificare nomen Dei in vita nostra. vnde subdit: Sanctificetur nomen tuum. Quis enim est adeo bestialis, qui videns in credentibus vitam puram, non gloriificet nomen inuocatum in tali vita? Igitur qui dicit in oratione sanctificetur in me inuocatum nomen tuum, hoc orat nõis tui concurrente subsidio, iustus abstinentis est a quolibet malo. CHRYS. Sicut enim quis cæli pulchritudinem aspicit dicit, gloria tibi Deus, sic etiam cum aspicit alicuius virtutem, quia hominis virtus multo magis quam cælum glo-

Serm. 28.

rificat Deum. AVG. de Ver. Do. Vel dicitur: Sanctificetur nomen tuum in nobis, vt ad nos possit eius sanctificatio peruenire. TYTVS. Vel dicit: Sanctificetur nomen tuum, i. nota sit tua sanctitas toti mundo, & laudet te decenter. Rectos autem decet collaudatio. Iussit igitur orare pro emendatione mundi totius. CYRILL. Quoniam penes eos ad quos nondum peruenit fides cõtemnitur adhuc nomen Dei. sed vbi iubar veritatis super eos illuxit, eum ferebuntur sanctum sanctorum. TYTVS. Et quia in nomine Iesu est gloria Dei patris, tunc nomen patris sanctificabitur, quando Christus erit notus. ORI. Vel quia nomen Dei ab errantibus attribuitur culturis & creaturis, nondum est sanctificatum, vt sit separatim a quibus debuit separari. Decet ergo nos orare, vt nomen Dei adaptetur soli vero Deo, cui adaptatur quod subditur: Adueniat regnum tuum. vt scilicet euacuetur principatus & potestas & virtus & regnũ mundi, quin etiam peccatum quod regnat in mortalibus nostris corporibus. GREG. Nissenus. Imploramus etiam a Domino liberari a corruptione, eximi a morte. Vel secundum quosdam: Adueniat regnum tuum, i. veniat super nos Spiritus sanctus tuus vt purificet nos. AVG. de Ver. Do. Tunc enim venit regnum Dei, quado eius sumus gratiam consecuti. Ipe. sc. ait: Regnum Dei intra vos est. CYRILL. Vel qui hoc dicunt videtur optare rursus resurgentem in mundo omnium Salvatorem. Mandauit autem in oratione petere illud tempus reuera terribile, vt sciant quod viuere decet eos non lente vel remisse, vt illud tempus non pareat eis flammam & vindictam: sed magis honeste secundum voluntatem ipsius, vt eis tempus illud necet coronas. vnde secundum Matth. sequitur: Fiat voluntas tua sicut in cælo & in terra. CHRYS. Quasi dicat. Præsta nobis Domine conuersationem imitari celestem, quatenus quæcũq; tu vis, nos etiam velimus. GRE. Nisse. Quoniam enim vitam humanam post resurrectionem similem dicit esse venturam vitæ Angelicæ, consequens est vitam mundanam ad vitam, quæ postmodum speratur disponi, vt in carne viuentes, carnaliter non viuamus. Per hoc autem verus medicus animæ soluit morbi naturam, vt quos occupauit infirmitas per hoc, quod a voluntate diuina recesserant, a morbo denuo liberet populatio ad voluntatem diuinam. Est enim sanitas animæ executio debita voluntatis diuinæ. AVG. in Ench. Apud euangelistã igitur Matthæũ septẽ petitiones continere vñ Dñica orõ. Euangelistã vero Lucas in orõne Dñica petitiones non septẽ, sed quinq; cõplexus est, nec ab illo vtriq; discrepauit. Sed quõ illa septem sunt intelligenda, ipse sub breuitate commonuit. Nomen quippe Dei sanctificetur in spiritu: Dei autem regnum in resurrectione futurum est. Ondens ergo Lucas tertiam petitionem duarum superiorum esse quodammodo repetitionem, magis eam præmittendum voluit intelligi. Deinde tres alias adiunxit: Et primo de pane quotidiano dicens: Panem no. quo. da. no. ho. AVG. de Ver. Dñi: In græco dicitur Epiusson. hoc est super substantialem, non iste est panis qui vadit in corpus: sed ille panis vitæ æternæ, qui animæ nostræ substantiã fulcit. Latinus autem hunc quotidianum panem dicit, quæ Græci dicunt aduenientem. Si quotidianus ille est panis, cur post annum illum sumas, quemadmodum Græci in Oriente facere consueverunt? Accipe quotidie, quod quotidie tibi proficit, sic viuere, quod quotidie merearis accipere. Mors Domini significatur, & remissio peccatorum, qui vulnus habet medicinam quærit, vulnus est, quia sub peccato sumus. medicina est cælestis & venerabile sacramentum. Si quotidie accipis, quotidie tibi est hodie. Christus tibi quotidie resurgit, hodie est n. qñ Christus resurgit. TYTVS. Vel panis animarum diuina est virtus afferens futuram vitã perhennem, sicut panis ex terra p̄diens vitam t̄palem conseruat. Cum autem quotidianũ dixisset, diuinũ q̄ aduenit & futurus est significat, quẽ nobis hodie p̄stari requirimus, poscetes quoddã eius principium atq; gustum, qñ sp̄s in nobis inhabitans virtutẽ operatur, quæ superat oẽm virtutem humanã, puta castitatem, humilitatẽ. CYRILL. Putat autem forsã aliquid indecens esse sanctos a Deo q̄rere corporalia. & ob hanc cãm applicant quod dicitur ad spirituale p̄fessionem. Ego autem concedam, quod oportet sanctos p̄cipue satagere ad obtinendam spiritualia dona. Illud tñ decet inspicere quod irreprehensibiliter petunt Dño præcipiente panem cõem. ex eo quod panem iuste q̄rere. i. quotidianum alimentum, vñ quod nihil concedat eos habere, sed magis honestam colere paupertatem. non enim est habentiũ panẽ petere, sed oppressorũ penuria. BAS. q. d. panẽ quotidianum q̄ nræ substantiæ cõpetit ad vitam diuinã, non tibi ipsi commẽdes, sed ad Deum causã eius refugias, exponens ei necessitatem naturæ. CHRYSO.

Cap. 116.

CHRYSO. Postulanda ergo sunt diuinitus necessaria vita, non ciborum diuerfitates. & vina odorifera & cætera quæ delectantur, onerant aut ventrem, & mentem perturbant: sed panis qui potest substantiam corporis sustentare, & illum qui nobis hodie tantummodo sufficit, vt de crastino non cogitemus, vnam solum petitionem sensibilem querimus, vt præsentibus non affigamur. GREG. Nissenus: Postquam autem per bona opera fiduciam sumere docuit, confesquenter remissionem reatum docet implorare. Sequitur. n. Et dimitte nobis peccata nostra. TYTVS. Hoc autem additum est necessario, pro eo quod nullus sine peccato reperitur, nec impediamur a sacra participatione propter humana peccata. Cum enim teneamur exhibere Christo omnimodam sanctitatem, qui Spiritum sanctum habitare facit in nobis, redarguendi sumus si non obseruemus ei templum mundum. Huic autem defectui subuenitur per Dei bonitatem indulgentem humanæ fragilitati peccatorum punitionem. Hoc autem ipsum iuste sit a iusto Deo, quod nos quasi debitoribus relaxamus, his. sc. qui nobis nocuerunt, & debita non exhibuerunt. vnde subdit: Si quidem & ipsi dimit. om. de. nobis. CYRILL. Vult enim. vt ita loquar, patientiã quam homines colunt imitatore ferri Deũ, vt qualem ipsi exhibuerunt confertis bonitatem, talem pari lance recipere petant a Deo, qui iusta repensat, & nouit omnium misereri. Hæc igitur aduerentes grates agenda sunt debitoribus nostris. n. nobis si sapimus causa indulgentiæ maxime, & pauca exhibentes plurima reperimus. nam & nos multa debemus & magna debita Domino, quorum si minimam partem a nobis vellet exigere, iam perissemus. AVG. de Ver. Domi. Debitum autem quid est, nisi peccatum? Ergo si non accepisses alieni fœnoris pecuniam, non deberes: & ideo peccatum tibi imputatur. Habuisti enim pecuniam, cum qua diues nacereris ad imaginem & similitudinẽ factus Dei. sed perdidisti quod habebas, sicut dũ arrogantia desideras vendicare, perdidisti humilitatis pecuniam, accepisti a Diabolo debitum quod non erat necessarium. cautionem tuam tenebat inimicus, sed eam Dominus crucifixit, & debita nostra donauit, custodire nos aduersus diaboli insidias, qui culpam generare consuevit. vnde sequitur: Et ne nos inducas in tentationem: quã scilicet ferre non possumus. Sed quasi athleta talem vult tentationem, quam ferre possit humana conditio. TYTVS. A diabolo non tentari est impossibile: sed ne a Deo relinquamur ad tentationes, hæc deprecamur. Quod autem ex promissione diuina cõtingit, illud Deus quandoq; facere dicitur in scriptura, & sim hoc nisi prohibeat tentationis inualecentiam quæ supra nos est, tunc nos in tentationem inducit. MAXI. Vel mandat Dominus vt petamus: Ne nos inducas in tentationem, i. non permittas voluptuosarum & spontanearum tentationum nos experientia pati. Iacobus autem docet pro veritate certantes non remitti tentationibus inuoluntarijs & causatijs laborum dicens: Omne gaudium existimate fratres mei, cum in tentationes varias incideritis. BASI. Non tñ decet nos orando petere afflictiones corporales, vniuersaliter enim præcepit orare, non subire tentationem: sed postq̄ aliquis subiit expetit a Domino petere virtutem perferendi, vt consummetur in nobis illud: Qui sustinet vsq; ad finẽ, saluus erit. Cap. 116. AVG. in Ench. At vero quod Mattheus in ultimo posuit: Sed libera nos a malo, iste non posuit, vt intelligamus ad illud superius, quod de tentatione dictum est pertinere. Ideo quippe ait: Sed libera nos a malo. tanq̄ vnam petitionem demõstrans, noli hoc, sed hoc, sed sciat vnusquisq; in eo se liberari a malo, quod non inserit in tentationem. AVG. de Ver. Domini. Vnusquisque enim petit vt a malo, hoc est ab inimico & peccato liberet. sed qui Deo se committit, diabolus non timet. Si enim Deus pro nobis, quis contra nos? b CYRILLVS. Docuerat supra Saluator ad petitionem Apostolorum qualiter oportet orare, poterat autem contingere eos, qui hoc salutare documentum receperant, effundere quidem præces iuxta traditam formam: sed negligenter & remisse hoc facere: deinde cum non exaudirentur per primam vel secundã orationem desisteret ab orationibus. Itaq; ne hoc pateremur, per modum parabolæ manifestat, quod pusillanimitas in orationibus damno sa est. Vtilissimum vero est in eis patientiam habere. vnde dicitur: Et ait ad illos: Quis vestrum habebit amicum. THEOPH. Amicus iste Deus est, qui omnes amat, & omnes saluos vult fieri. AMBROSIVS. Quis etiam est nobis amicitior, quam qui pro nobis corpus suum tradidit? Datur autem nobis hic alius præcepti modus, vt omnibus momentis, non solum diebus, sed

etiam noctibus oratio deferatur. Sequitur enim: Et ibit ad illum media nocte. Sicut petijt David quando dixit: Media nocte surgebam ad confitendum tibi. Neque enim timuit excitare dormientem, quem scit semper esse vigilantem. nam si ille tam sanctus, & qui regni erat necessitatibus occupatus septies in die laudem Domino dicebat, quid nos facere debemus, qui eo amplius rogare debemus, quo frequentius carnis ac mentis fragilitate deliquimus? quod diligẽdo dominũ Deum tuum non solum tibi, sed etiam alijs poteris emereri? Sequitur enim: Et dicit illi: Amice, commoda mihi tres panes, quoniam amicus meus ve. ad me de via, & non ha. quod po. ante illum. AVG. de Ver. Domi. Qui autem sunt isti tres panes, nisi mysterij cælestis alimentum? fieri enim potest vt aliquis passus fuerit amicum aliquid interrogantem, quod ridere non possit, & tunc se inuenit non habere, quando coactus est dare. Venit ergo tibi amicus de via, id est de vita huius sæculi, in qua omnes velut peregrini trãseunt, nec vllus quasi possessor manet: sed omni homini dicitur: Transi, da venturo locum, aut forte de via mala, hoc est de vita mala fatigatus. nescio quis amicus tuus non inueniens veritatem, qua audita & percepta beatus fiat: Venit ad te tanq̄ ad Christianum & dicit: Redde mihi rationem. Et interrogat quod forte tu simpliciter fidei nesciebas, & non est vnde reficias esurientem, & compelleris querere in Dominicis libris. fortassis. n. quod ille interrogauit, in libro positum est: sed obscurum est ipsum Paulum aut Petrum, aut aliquem Prophetam interrogare non sineris. Iam enim requiescit familia ista cñ Dño isto suo, & sæculi huius ignorantia valida est, hoc est nox media, & vrget amicus esuriens, cui simplex fides non sufficit: Numquid deferendus est ergo ad ipsum Dñm, cum quo familia requiescit pulsa orando, de quo subditur: Et ille dein. respon. dicat: Noli mihi molestus esse. qui differt, dare vult, vt amplius desideres dilatam, ne vilescat cito datum. BASIL. Fortitan etiam ob hoc differt quasi ingeminans tui assistentem, & frequentiam erga fe, vt agnoscas quid donum Dei sit, & in timore donata custodias. Quicquid enim aliquis multo labore acquirat, nititur custodire, ne cum illud perdidit, suum laborem amittat. GLO. Non ergo aufert impetrandi licentiam, sed vehementius accendit desiderium orandi, ostensa difficultate consequendi. Sequitur enim: Et iam ostium clausum est. BEDA. Hoc est ostium quod aperire sibi etiam Paulus exposcit, nõ solum suis, sed et p̄p̄t orationibus obsecrans se iuuari, vt aperiat sibi ostiũ ad loquendũ mysteriũ Christi. Et fortasse illud est ostiũ quod aperuit vidit Iohannes. cui dictum est: Ascende huc, & ostendam tibi quod oportet fieri. AVG. de Quæst. Eua. Significatur ergo tps famis verbi, cum intelligentia clauditur, & illi qui a postolicam sapientiam tanq̄ panem erogantes p orbem terræ p̄dicauerunt, iam sunt in se creta quiete cum Dño: Et hoc est quod subdit: Et pueri mei mecũ sunt in cubili, GREG. Nissenus: Opportune eos qui per arma iustitiæ impassibilitatem vendicauerunt sibi pueros appellat, docens quod bonum, quod per studia in nobis acquirunt ab initio fuerat in natura repositum. nam quando aliquis abrenuntians carni per rationem exercitio vitæ virtuose passionem confutauit, tunc quasi puer insensibiliter se habet erga passionem. Cubile autem requiem intelligimus saluatorum. GLO. Et propter præmissa subdit: Non possum surgere & dare tibi. quod est ad difficultatem impetrandi referendum. AVG. de Quæst. Euan. Vel aliter, amicus ad quem venit media nocte, vt accomoderet tres panes, vtriq; ad similitudinem ponitur s̄m quã quis rogat Deũ in media tribulatione cõstitutus, vt ei tribuat intelligentiã Trinitatis, qua præsentis vitæ consoletur labores. Ipsa enim angustia media nox est qua cogit vehementer instare. In tribus aut panibus etiã illud significat vnus substantiæ esse trinitatem. amicus autem veniens de via intellexit hominis appetitus, qui debet rationi seruire. seruiebat autem consuetudini temporalis, quam viam vocat p̄p̄ oia transcuria. Conuerso autem homine ad Deum, etiam ille appetitus a consuetudine reuocatur. Sed si non consoletur interior gaudium de doctrina spirituali, qua creatoris Trinitas prædicatur, magne angustia sunt in homine, quæ præmit erumna mortalis, cum ab his quæ foris delectant præcipitur abstinencia, & intus nõ est refectio de lætitiã doctrinæ spiritualis: tñ orando efficitur vt accipiat desiderans intellexit a Dño, etiam si homo desit quæ sapientia prædicatur. Sequitur. n. Et ille si perseuerauerit pulsans, dico vobis. Et si non dabit illi surgens, eo quod amicus eius sit, propter improbitatem tñ eius surget, & dabit illi quotquot habet necessarios. Comparatio est a minori, si enim amicus homo surgit de lecto & dat, non amicitia, sed tãdio compulsus, quanto magis Deus dat, qui

Caten. Aur. S. Tho. Y 4 sine

sine tadio largissime donat quod petitur. AV G. de Ver. Do. F Cum autem peruenieris ad tres panes, hoc est, ad cibum & intelli-

gentiam Trinitatis, habes & vnde viuas, & vnde pascas. Ne times, ne finias: non enim panis ille finitur: sed indigentiam tuam finit. disce. & doce, viue, & pascere. THEOPH. Vel aliter: Media nox finis est vite, in quo multi ad Deum adue-

niunt. Amicus autem est Angelus, qui accipit animam. Vel media nox est profundum tentationum in quo constitutus petit a Deo tres panes, necessitate. Corporis, anime, & spiritus, per quod in tentationibus non periclitamur. Amicus autem qui de via venit ipse Deus est, qui in tentationibus nos probat, cui non

habet quod opponat, qui in tentatione infirmatur. Quod autem dicit: Et clausa est ianua intelligendum est, quod docet nos ante tentationes preparamos esse, postquam vero tentationi incidimus, preparationis ianua clauditur, & imparati inuenti, nisi Deus adiuuet, periclitamur.

c ¶ AVGVST. de Ver. Domi. Postea similitudine, adiunxit exhortationem Dominus, & omnino stimulauit nos querere, petere, pulsare, donec accipiamus quod petimus. vnde dicit: Et ego dico vobis petite & dabitur vobis. CYRILL. Quod dicit: Dico vobis, vim habet iuramenti: Deus enim non mentitur. Quodcumque autem innuit audientibus aliquid cum iuramento, ostendit inexcusabilem nostrae fidei paruitatem. CHRYS. Per petitionem autem orationem ostendit, per inquisitionem vero studium & sollicitudinem cum subdit. Quare & inuenietis, quae enim queruntur, plurima cura indigent, quod maxime est in deo. Plura namque sunt quae sensum nostrum impediunt: sicut ergo aurum perditum querimus, sic deum solcite perquiramus. Ostendit etiam quod quamuis non aperiat illico ianuam, tamen immorandum est, vnde subdit. Pulsate & aperietur vobis, quia si quaerens immoraberis, utique recipies, ob hoc reclusum est ostium ut faciat te pulsare: ideo non mox annuit ut exposcas. GREC. Vel per hoc dicit. Pulsate forsitan insinuat petere cum effectu, pulsate enim aliquis manu. Boni autem operis signum est manus, vel haec tria possunt aliter distingui, virtutis enim initium est petere notiam fieri viam veritatis. Secundus vero gradus est querere qualiter oporteat transire per viam. Tertius gradus est, ut cum virtutes attigerit, pulsate ad ostium ut intret spaciosam cognitionem: quae omnia orando aliquis acquirit. Vel petere quidem est orare, querere vero per bona opera agere orationi condigna. Pulsare autem est orationi immorari nec desistere. AV G. de Ver. do. Non autem nos tantum hortaretur ut peteremus, nisi dare vellet. Erubescat humana pigritia, plus vult ille dare quam nos accipere. AMBR. Qui autem promittit aliquid, spem debet afferre promissi, ut mandatis obedientia deferatur, promissis fides, & ideo subdit. Omnis enim qui petit accipiat, & qui querit inueniat, & pul. aperietur. ORIG. Querere autem aliquis qualiter quidam orantes non exaudiuntur. Ad quod dicendum, quod quicumque re-cto tramite ad querendum accedit, nil omittens ex his quae conferunt ad petitorum obtentum, accipiet reuera quod praecatus est dari sibi. Siquis autem diuertens a proposito debet petitionis, cum non petat, ut decet, non petit. Quo fit, ut cum non recipiat, quod hic dicitur, non falsificetur. nam & magistro dicente, Quicumque veniet ad me, assequetur disciplinarum peritiam, adire magistrum realiter accipimus, hoc est ut feruenter & diligenter vacet documentis ipsius, vnde & Iacobus dicit. Peritis & non accipitis, eo quod male petatis, scilicet causa voluptatum vanarum. Sed dicit aliquis: immo cum aliqui rogant pro diuina noticia obtinenda, & recuperatione virtutum non obtinent: cui dicendum, quod non propter se bona petiuerunt accipere, sed ut commendentur per ea. BASIL. Siquis etiam ob torporem exhibeat se desiderijs & traditor sui fiat in manus hostium, hunc Deus nec adiuuat, nec exaudit, eo quod per peccatum alienum se fecit a Deo. decet ergo offerre quidem quicquid interest sua, clamare autem ad Deum, ut adiuuet eum. Est autem diuinum subsidium implorandum non remissa nec mete huc illucque vagante, eo quod talis non solum non imprecabitur quod petit: sed magis Dominum iritabit. nam si aliquis coram Principe stans, fixum habet & intrinsecum & extrinsecum oculum, ne forsitan puniatur, quanto magis coram Deo attentum ac tremebundum oportet assistere: Si vero debilitatus a peccato fixe ne quis orare, quicumque potes te ipsum cohibeas, ut stando coram Deo

ad eum dirigas intellm, & Deus ignoscit, eo quod non ex negligentia, sed ex fragilitate non potes, ut oportet assistere coram Deo. Sicut ergo scriptum copellis ne discedas donec accipias. Ideo ergo quodcumque petis & non accipis, quia perperam postulasti, vel infideliter vel leuiter, vel non conferentia tibi, vel desisti. Siquis autem quid ob-

uiant dicentes: Quare oramus? an ignorat Deus, quod opus est nobis? Nouit quippe, & omnia spiritualia vberius dat nobis, & antequam posulem: sed opera virtutis & regnum caelorum, oportet prius optare, operam vero querere, ingentem per fidem & patientiam quicquid intere est suam nullo delecto redargutum a propria conscientia. AMBR. Ergo

numquid pro pisce serpentem dabit illi? Aut si petierit ouum: numquid porriget illi scorpionem? Si ergo vos cum sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris, quanto magis pater vester caelestis de caelo dabit spiritum bonum petentibus se?

d Eterat Iesus eiiciens demonium, & illud erat mutum, & cum eiecisset demonium locutus est mutus & admiratus sunt turbae. pceptius locus frequenter orandi spes est impetrandi, ro autem persuadendi prius fuit in pcepto, postea sit in exemplo, quod ostendit subdens: Quis autem ex vobis patrem patris patris dabit illi? CYRILL. In quo instruit nos Saluator quiddam necessarium. frequenter. n. inconfulto voluptatum impetu irruimus ad pnia desideria. Cum igit aliquid taliu a Deo petimus: nequaquam impetrabimus, ad quod ostendendum vult patenti exemplo, ex his qui panes nos sunt. cum. n. filius tuus petit panem, gratanter propinas, quae cibum petit opportunum. Quis vero sensus penuria lapidem deside-rit, ut comedat, non affert ei: sed potius prohibes eum a nocuo desiderio, ut sit sensus: Quis autem ex vobis panem? quem. s. pater dat. Nūquid lapidem dabit illi? si petierit. Eadem quoque ro est in serpente & pisce de quo subdit. Aut piscem: nūquid pro pisce serpentem dabit illi? Et sit in ouo & scorpione. de quo subdit. Aut si petierit ouum, nūquid porriget illi scorpionem? ORIG. Tu attende, si panis s quidem est animae cibum in cognitione, sine quo non contingit saluari: puta perspicax ratio vite debita. piscis autem est amor disciplinae: puta mundi constitutionem agnoscere, elementorum effectum, & quaecumque consequenter differit sapientia. Itaque nec vice panis Deus propinat lapidem, quem volebat diabolus a Christo manducari, nec vice piscis serpentem quae comedunt athropes, indigni pisces comedere. nec simpli dat vitam nutritiuam & vitulis non comestibilia & nociua, quod refertur ut scorpionem & ouum. AV G. de Quae. Euā. Vel potius intellet charitas pp maioris appetitum tam necessarium, ut sine illa cetera nihil sint, hinc sine pane mensa inops, cui contraria est cordis duritia, qua lapidi coparatur. Piscis autem intelligitur fides inuisibilium, vel pp aquam baptismi, vel quia de inuisibilibus locis capitur. Quod etiam fides huius mundi fructibus circūdata non frangitur, recte pisci coparatur. Cui contrariam posuit serpentem pp venena fallaciae, quae etiam primo homini male suadendo plemiauit. In quo intelligitur pes. ouum. n. nondum est fetus perfectus: sed vouendo speratur. Cui contrarium posuit scorpionem, cuius aculeus venenatus retro timendus est, sicut contrarium spei est retro spicere, cum spes futurorum in illa quae ante sunt se extendat. AV G. de Ver. Domi. Quanta tibi loquitur mundus, quanta post dorsum strepit, ut retro respicias? O munde immunde, qui ille streps? quid auertere conaris? tenere vis periens, quid faceres si maneres quem non deciperes dulcis, si amarus alimenta mentiris? CYRILL. Ex pmissio autem exemplo concludit: Si ergo vos cum sitis mali, cum mentem suscepitiam prauitatis geratis, non autem vniformem & fixam in bono sicut Deus. BEDA. Vel malos vocat saeculi amatores, qui dant illa quae secundum sensum suum iudicant bona, quae etiam in sua natura sunt bona, & ad vsum infirmae vite pertinent: vnde subdit: Nostis bona data dare filiis vestris. Apostoli etiam qui merito electionis bonitatem humani generis exceperant, superbiae bonitatis respectu, mali esse dicuntur, quia nihil p semetipsum bonum, nisi deitas sola. Quod vero subditur. Quanto magis pater vester de caelo dabit spiritum bonum petentibus se: Pro quo Matthaeus posuit: Dabit bona competentibus se. ostendit Spiritum sanctum plenitudinem bonorum Dei, quia omnes utilitates quae ex donorum Dei gratia suscipiuntur, ex illo fonte emanant. ATHA. Nisi autem Spiritus sanctus esset de substantia Dei qui solus est bonus, nequaquam hic appellaretur bonus, quando Dominus renuit dici bonus, in eo quod homo factus est. AV G. de Ver. Do. Ergo auare quid queris, aut si aliud petas, quid tibi sufficiat, cui Deus non sufficit?

d ¶ GL O. Promiserat Dns, quod spiritus bonus daretur orantibus, cuius quidem beneficium sublequenti miraculo demonstratur. vnde dicitur. Et erat Iesus eiiciens demonium, & illud erat mutum. THEO.

THEO. Cophos, quem Latini interpretantur mutum, apud Graecos frequenter dicitur qui non loquitur. Dicitur etiam & qui non audit, sed magis proprie qui nec audit, nec loquitur. Quia autem a mutitate non audivit, ex necessitate non loquitur. Et enim loquimur quae per auditum loqui docemur. Siquis tamen ex aliqua passione superueniente auditum amiserit: hunc nihil prohibet loqui. Qui autem dno oblatum est, & mutus erat lingua, & surdus auditu. TITVS: Mutum autem, vel surdum dicit demonium, quod hic ingerit passionem, quod non audit diuinum verbum. Nam demones auferentes apud humanum affectum, obtundunt animae nostrae auditum: iacturam venit Christus, & eiicit demonium, & audiamus verbum veritatis. vnum enim sanauit, ut vnueralem praegustationem faciat humanae salutis. vnde sequitur. Et cum eiecisset demonium, locutus est mutus. R E M L. Demoniacus autem iste apud Mattheum, non solum mutus, sed et cecus famulatur. Tria igitur signa simul in vno homine perpetrata sunt. Cecus videt, mutus loquitur, possessus a demone liberatur. quod quotidie completur in confessione credentium, ut expulso primo demone, fidei lumen aspiciant: deinde ad laudes Dei recantia prius ora laxentur. CYRILL. Hoc autem miraculo pater. to, extollebat eum multitudine praecanis, & gloria quae Deum decet. vnde sequitur. Et admirati sunt turbae. BEDA. Turbis autem quae minus erudite videbantur, dominum semper facti mirantibus, Scribae & Pharisei vel negare, vel similia interpretatione pervertere laborabant, quasi non diuinitatis, sed immundi spūs opera fuissent. vnde sequitur. Quidam autem ex eis dixerunt: In Beelzebub principe demonum. eicit demonia. Beelzebub Deus erat Acharon. nam Beel quid est ipse Baal: Zebub autem musca vocatur. Dicit autem Beelzebub, quasi vir muscarum, ex cuius spurcissimo ritu principem demoniorum cognominabant. CYRILL. Alii vero paribus stimulatui huorum aculeis, petebant ab eo caeleste videre portentum. vnde sequitur. Alii tentantes signum de caelo quae rebant ab eo. Quasi dicerent, quamuis ab homine demonia eiecisset: non tamen hoc est diuinae operationis argumentum: modum enim vidimus aliquid prioribus simile miraculis. Moyses. n. transiit ad populum per medium maris: Iosue vero successit ei Solem retardauit in Gabaon: tu vero nihil horum ostendit. Quae re enim prodigia de caelo innuit, quod huiusmodi cogitationibus tunc temporis afficiebantur erga Christum.

¶ CHRYS. Cum Phariseorum suspitio irrationabilis esset, metu multitudinis non audebant eam diuulgare, sed in animo suo eam vertebant. vnde dicitur. Ipse autem ut vi. cogitauerunt, dixit eis: Omne regnum in se diuisum, & do. supra do. cadet. BEDA. Non ad dicta, sed ad cogitata respondit, ut vel sic compellerentur credere potentiae eius, qui cordis videbat occulta. CYRILL. Nō autem respondebat ex scripturis, quia non attendebant falso eas exponentes, sed ex his respondet quae communiter accidunt. Dominus. n. & ciuitas si fuerit diuisa velociter dissipatur, & etiam regnum quod nihil est validius, firmat enim regna, & domos subditorum cordia. Si ergo, inquit, ego per demonem, demonia eiicio, dissenso inter eos est, & perit virtus eorum. vnde subdit. Si autem & Sathan in seipsum diuisus est, quomodo staret regnum eius? Non enim Sathanas libi ipsi repugnat, nec suis satellitibus nocet, sed potius statuit regnum suum. Redit ergo, quod diuina virtute conteram Sathanam. AMBR. O. In hoc etiam ostendit regnum suum indiuiduum esse, atque perpetuum: & ideo qui non in Christo spem gerunt, sed in principe demoniorum eiicere demones opinantur, eos regni negat esse perpetui, quod spectat etiam ad populum Iudaeorum. Quomodo enim potest regnum Iudaeorum esse perpetuum, quando a legis populo Iesus negatur, qui ex lege debetur? ita ex parte se fides Iudaica plebis impugnat, impii gloria diuiditur: diuidendo dissoluitur: & ideo regnum Ecclesiae manebit aeternum, quia indiuidua fides corpus est vnum. BEDA. Regnum etiam patris, & filii, & Spiritus sancti non est diuisum, quod est aeterna stabilitate mansurum, desistant igitur Arriani iuniorem patre filium: filio vero spiritum sanctum dicere, quia quorum vnum est regnum, horum est & vna maiestas: CHRYS. Haec est prima solutio. Secunda vero, quae est de discipulis, quam ponit subdens: Si autem ego in Beelzebub demonia eiicio vestri in quo eiiciunt? Non dicit discipuli mei, sed filij vestri: volens eorum permulcere furoribus. CYRILL. Iu-

dei naque, & a Iudaeis, fm carnem exorti sunt Christi discipuli, qui potestatem in spūs immundos adepti erant a Christo, & opprobrios ab eis in nomine Christi liberabant. Cum ergo filij vestri Sathanam in nomine meo conterunt, quomodo non habet multa amentiam, dicere me a Beelzebub virtutem habere? damnabimini igitur ex fide natōrū vestrorum. vnde subdit. Ideo ipsi iudices ve. erunt. CHRYS. Quonia enim ex vobis emanantes mihi obediūt, liquet, quod condemnabūt operates cōtraria. BEDA, vel aliter: Filios Iudaeorū exorcistas gentis illius significat, qui ad inuocationem Dei eiiciebant demones, quod si expulso demonum in filijs vestris deo non demonibus deputatur, quare in me idem opus non eandem habeat causam? Ergo ipsi vestri iudices erunt: non potestate, sed operatione, dum illi expulsionem demonum Deo assignant: vos Beelzebub principi demoniorum. CYRILL. Postquam ergo quod dicitis, calumniae notam habet, manifestum est, quod in spiritu Dei eiicio demonia: vnde subdit. Porro, si in digito Dei eiicio demonia, profecto peruenit in vos regnum Dei. AV G. de Consen. Euange. Quod Lucas digitum Dei dicit: vbi Mattheus dixit spiritum, ab eadem sententia non recedit, quin potius & aliquid docet, ut nouerimus quemadmodum intelligamus vbi cumque scripturarum legerimus digitum Dei. AV G. de Quae. euan. Dicitur autem Spiritus sanctus digitus Dei, propter partitionem donorum, quae in eo dantur vnicaeque propriae sine hominum, siue Angelorum. in nullis enim membris nostris magis apparet partitio quam in digitis. CYRILL. Vel Spiritus sanctus dicitur digitus Dei. Filius. n. manus, & brachium patris dicitur est: operatur enim pater cuncta per eum. Sicut igitur digitus non est alienus a manu: sed ei natura liter instans: sic Spiritus sanctus consubstantialiter conuenus est filio, & per eum omnia filius operatur. AMBR. O. Nec tamen tibi membrorum compactione nostrorum portio quaedam videatur facienda virtutis indiuiduae. n. rei non potest esse diuisio: & ideo ad formam vnitatis: non ad distinctionem potestatis referenda digitus nuncupatio est. ATHA. Ad praesens autem non tenuit dominum gratia suae humanitatis dicere se minorem Spiritus sancti, dicens se in eo demones eiicere, quasi non sufficiente humana natura ad demones expulsionem, nisi virtute Spiritus sancti. CYRILL. Et ideo conuenienter dicitur peruenit in vos regnum Dei. si ego homo existens in spiritu diuino eiicio demones: dicata est humana natura in me, & aduenit regnum Dei. CHRYS. Dicit autem. Super vos, ut eos attraheret, quod dicit vobis adueniunt prospera, cur vestra bona fastiditis? AMBR. O. Simul ostendit etiam imperialem quandam esse Spiritus sancti potestatem, in quo regnum est Dei, nos quoque, in quibus habitat spūs esse regalem domum. TITVS. Vel dicit: Peruenit in vos regnum Dei: ut intelligatur, peruenit contra vos, non pro vobis, horrendus enim est peccatis Christi secundus aduentus.

¶ CYRILL. Quia necessarium erat per multas considerationes detrahentium retractare sermōnem, vtiur nunc exemplo manifestissimo, quod demonstrat volentibus intueri, quod principem huius saeculi virtute sibi insita vicit dicens: Cum fors. ar. custo. atrium suum, in pace sunt ea quae possidet. CHRYS. Fortem vocat diabolum, non quia naturaliter hmois, sed innuens antiquam eius tyrannidem, quam pusillanimitas nostra caussauit. CYRILL. Erat enim ante Saluatoris aduentum violentia multa, rapiens alienos greges. s. Dei, & quasi ad proprium ducens ouile. THEO. Arma autem eius sunt omnes species peccatorum, in quibus confidens inualat contra homines. BEDA. Arrium vero illius mundum vocat, qui in maligno positus est, in quo vique ad Saluatoris aduentum potiebatur imperio, quia in cordibus infidelium, sine vlla contradictione quiescebat, sed fortiori potentia Christus victor omnes homines liberando ipsum eiicit. vnde subditur. Si autem fortior illo superueniens vicerit eum, vnuerfa arma eius auferet, in quibus confidebat, & spolia eius auferet. CYRILL. Postquam enim Dei summi verbum totius fortitudinis dator, & dominus virtutum factus est, homo inuasit illum, & arma eius abstrulit. BEDA. Sunt ergo arma eius astutia, dolique nequitiae spiritualis: spolia vero eius ipsi homines sunt ab eo decepti. CYRILL. Nam qui dudum irretiti fuerant ab eo Iudaei in diuinam ignorantiam, & errorem, euocati sunt per sanctos Apostolos ad notitiam veritatis, & oblati sunt Deo patri per fidem adhibitam filij.

Lib. 2. c. 38.

Lib. 2. q. 17.

Cōtra Arrianos orat. 2

B A S I. Distribuit etiam spolia, exhibens fideles custodias Angelorum ad hominum salutem. **B E D A.** Victor etiam Christus spolia distribuit, quod est insigne triumphantis, quia captiuos duces caruitatem, dedit dona hominibus, quosdam quidem Apostolos, alios Euangelistas; hos Prophetas, illos pastores ordinans, & doctores. **C H R Y.** Dein de ponitur quarta solutio, cum subditur: **Qui non est mecum, aduersum me est.** q. d. ego volo homines offerre Deo, Sathanas autem contrariu. qualiter ergo, qui mihi non cooperatur, sed dissipat q. mea sunt: tam mihi consentaneus fieret, vt vna mecum eiceret demones? Sequitur. **Et qui non colligit mecum, dispergit.** **C Y R I L.** Quasi dic. Ego veni, vt filios Dei ab eo dispersos congregem: at ipse Sathanas cum mecum non sit, que colligit, & saluati, tentat dispergere. Qualiter ergo qui meis dispensationibus refragatur, virtutem mihi ministrat? **C H R Y.** At si quis non cooperatur, aduersarius est: multo magis qui obstat, videtur tamen mihi & Iudæos ad presens sub anigmate tangere. ordinans eos cum diabolo, nam & ipsi agebant contra eum, & dispergebant quos congregabat.

C Y R I L L. Post premissa ostendit dominus: vnde contigit populo Iudæorum, vt ad huius opinionis laborerent de Christo dicens: **Cum immundus spūs exierit ab homine ambulat per loca inaquosa, quærens requiem.** Quod enim hoc exemplum ad Iudæos spectet, Matthæus expressit dicens. Sic erit & generatio huic pessima. Quamdiu enim erant in Aegypto viuentes ritu Aegyptiorum, inhabitabat in eis spūs malignus, qui expulsus est ab eis, quando mactauerunt agnum in figura Christi, & iuncti sunt eius sanguine, & sic euitauerunt destruccioem. **A M B R O.** Itaq; in vno homine totius populi Iudaici comparatio est, a quo per legem spūs immundus exierat. Sed quia in Gentibus quorum corda prius arida erant, sed postmodum per baptismi rore spūs humefebant, propter fidem Christi requiem diabolus inuenire non potuit. Immundis enim spiritibus Christus incendium est: ideo regressus est ad plebem Iudæorum. vnde sequitur. **Et non inue. dic. Reuertar in do. mea, vnde exiui.** **O R I G.** ad eos, qui sunt ex Israel: quos vidit nihil diuinum in se continentes, sed desertos & vacantes habitationi eius. vnde sequitur. **Et cum ve. inue. sco. mū datam.** **A M B R O.** Forensi enim, & perfunctoria specie comperita ab imo maner interiore polluitur. Neque enim sacri fontis irriguo aut abluabat, aut restringebat ardorem, meritoq; ad eum spiritus redibat immundus, adducens secum septem spūs nequiores. vnde sequitur. **Et tunc va. & assu. secum septem ali. spi. nequio. se, & ingressi ha. ibi. quoniam. s. in hebdomada legis, & octauæ mysterium commisit.** Itaque, vt nobis multiplicatur septiformis spiritus gratia: ita illis immundorum spūum omnis cumulat in iuria. Vniuersitas enim hoc numero aliquoties comprehenditur.

C H R Y. Incolunt autem animas Iudæorum demones peiores prioribus: nam tunc temporis in Prophetas sauebant: nunc vero ipsi domino Prophetarum iniuriantur, atque ideo a Vespasiano & Tito peiora passi fuerunt, q. in Aegypto, & in Babylone. vnde sequitur. **Et sunt no. ho. illius peio. prioribus.** Tunc etiam aderat eis diuina prouiso, & gratia spiritus sancti. nunc vero etiam hac cura priuantur, propter quod virtutis maior penuria nunc, & erana intensior, & demonum exactio sequior. **C Y R I L.** Sunt etiam nouissima peiora prioribus, secundum illud Apostolicum: **Me lius erat eis veritatis viam non cognoscere, q. post agnitam, retroire.** **B E D A.** Potest etiam hoc accipi de heretico quolibet, vel scismatico, vel etiam malo catholico, de quo tempore baptismatis spiritus exierat immundus, locaque inaquosa peragrati. i. corda fidelium, quæ a mollitie fluxu cogitationis expurgata sunt, callidus insidiator explorat, si quos ibi nequitia suæ gressus figere possit. **Dicit autem Reuer. in do. meam, vnde exiui.** In quo timendum est, ne culpa quam in nobis extinctam credebamus, per incuriam nos vacantes opprimat. Inuenit autem eam scopis mīdatam, hoc est gratia baptismatis a peccatorum labe castigatam, sed nulla boni operis industria cumulatam. Per septem autem malos spiritus, quos assumit: vniuersa vitia designat. Nequiores autem dicuntur, quia non solum habebit illa septem vitia, quæ septem spirituali-

bus sunt contraria virtutibus; sed etiam per hypocrisim ipsas se virtutes habere simulabit. **C H R Y.** Non solum illis, sed & nobis fore dicta accipiamus quæ sequuntur. **Et erunt nouissima hominis illius peiora prioribus:** quia si illustrati, & a pristinis malis remoti, denuo redimus ad eandem nequitiam: grauior deinceps erit poena sequenti peccati. **B E D A.** Posset etiam simpliciter intelligi dominu hæc ad distinctionem suorum, & Sathanæ operum adiunxisse, q. scilicet ipse semp poluita mundare: Sathanas vero mundata grauioribus sordibus cōtaminare festinet.

C Y R I L. Scribis & Phariseis dominum tentantibus, simul & blasphemantibus, incarnationis eius magna fiducia quædam mulier confiteatur. vnde sequitur. **Factu est autem cum hæc diceret, extol. vo. quædam mulier de turba dixit illi: Beatus venter qui te portauit: & vbera quæ suxisti.** At ille dixit. **Quinimmo: beati qui audiunt uerbu Dei, & custodiunt illud.** Turbis autem concurrentibus, cepit dicere: **Generatio hæc, generatio nequam est: signu quærit, & signum non dabitur ei nisi signum Ionæ Prophetæ.** Nam sicut fuit Ionas signum Niniuitis: ita erit & filius hominis generationi isti. Regina Austri surget in iudicio cum uiris generationis huius, & condemnabit illos, mulier de tur. di. illi: Beatus venter qui te portauit, & vbera quæ suxisti. ubi & presentium calumniam, & futurorum confundit hereticorum perfidiam. nam sicut tunc Iudæi sancti spiritus opera blasphemando verum Dei filium negabant: sic heretici postea negant Mariam semper virginem, spiritus sancti cooperante virtute, nascituro vnigenito Deo. carnis suæ materiam ministrasse: verum cō substantialemque patri: filium hominis fieri non debere dixerit. Sed si caro uerbi Dei in carne nascens, a carne uirginis matris pronuntiatur extranea, sine causa uenter qui eum portasset, & vbera quæ lactasset, beatificabitur. Quæ uero consequentia eius lacte credatur nutritus, ex cuius semine negatur conceptus, cū ex uirgine & eiusdem fontis origine in Phisicos uterque vigor manere perhibetur? Non autem tantummodo eam quæ uerbum Dei corporaliter generare meruerat: sed & omnes qui idem uerbum spiritualiter auditu fidei concipere, & boni operis custodia uel in suo, uel in proximorum corde parere, & quasi alere studuerint: asserit esse beatos. Sequitur enim. **At ille dixit: Quinimmo, beati qui audiunt uerbum Dei, & custodiunt illud.** **C H R Y.** Non fuit hoc responsum repudiantis matrem, sed ostendentis q. nihil ei partus profuisset, nisi ualde bona & fidelis fuisset. Caterum si Mariæ non perderet sine virtutibus animæ Christum ab ea ortum traxisset: multo magis nobis siue patrem, siue fratrem, siue filium, uirtuosumque habeamus. nos autem obstitamus ab illius uirtute, nequaquæ hoc prodesse ualebit. **B E D A.** Eadem autem Dei genitrix, & inde quidem beata, quia uerbi incarnandi ministra est facta temporalis, sed inde multo beator, quia eiusdem semper amandi custos manebat æterna. Hac etiam sententia sapientes Iudæorum percussit, qui uerbum Dei non audire & custodire: sed negare, & blasphemare quærebant.

C Y R I L. Duplici dominus fuerat questione pulsatus. Quædam enim calumniabant eum in Beelzebub eiecisse demones, quibus hæcenus est responsum, & alii tentantes signum de celo quærebant ab eo, quibus ab hinc respondere incipit. vnde sequitur. **Turbis autem concurrentibus, cepit dicere, generatio hæc, generatio nequam est.** **A M B R O.** Vt scias Synagoga populum deformari, ubi ecclesie beatitudo laudatur, sicut autem fuit Ionas signum Niniuitis, ita erit & filius hominis Iudæis. unde subditur. **Signum quærit, & signum non dabitur ei, nisi Ionæ Prophetæ.** **B A S I.** Signum est res in propatulo posita, alicuius occulti continens in se declarationem, sicut Ionæ signum descensum ad inferos, ac iterum ascensum Christi resurrectionem a mortuis representat. unde subditur. Nam sicut Ionas fuit signum Niniuitis, ita & filius hominis generationi isti. **B E D A.** Signum eis tribuit, non de celo, quia indigni erant uidere, sed de profundo inferni, si gnun: incarnationis non diuinitatis, passionis non glorificationis. **A M B R O.** Vt autem Ionæ typus, signum dominicæ passionis est, ita etiam grauius, quæ Iudæi commiserunt testificatio peccatorum est, simul aduertere licet & maiestatis oraculum & preteritis iudicium. namque Niniuitarum exemplo, & denunciatu supplicium, & remedium demonstratur. unde etiam debent Iudæi desperare indulgentiam, si uelint agere penitentiam. **T H E O.** Sed Ionas post exitum suum a uentre ceti sua prædicatione Niniuitas conuertit, Christo uero resurgenti Iudæorum generatio non credit. unde præiudicium fuit eis, de quo præiudicio subditur duplex exemplum, cum dicitur: **Regina Austri sur. in iudicio**

cu uiris genera. huius, & condemna. illos. **B E D A.** Non utiq; po teitate iudici, sed comparatione facti melioris. vnde sequitur. **Quia uenit a sinibus terre. au. sapien. Salo. & ecce plusquam Salomon hic.** Hic, in isto loco non pronomen est, sed aduerbium loci, & significat. in presentiarum inter uos conuertatur, qui incomparabiliter est Salomone præstantior. **C Y R I L.** Non autem dixit: Maior Salomone ego sum, vt persuadeat nobis humiliter, etsi fecundissimus spūalium gratiarum. q. d. Festinatio ad audiendum Salomonem mulier barbaræ, per tam longum iter auditura scientiæ uisibiliu animarum, & uires uerberari: uos autem cum assistatis, & audiat de inuisibilibus & cœlestibus, ipsam sapientiam uos instruentem, & uerba si gnis, & operibus comprobantem: alienamini contra uerbum, & miracula insensibiliter præteritis. **B E D A.** Si autem Regina Austri, quæ electa esse non dubitatur, surget in iudicio cum reprobis. ostenditur uia cunctorum bonorum. L. malorumque resurrectio moralium, & hoc non iuxta fabulas Iudæorum mille annis ante iudicium, sed in ipso esse futura iudicio. **A M B R O.** In hoc quoque Iudæorum plebem damnans, ecclesie mysterium uelementer exprimit, quæ in Regina Austri per studium percipiendæ sapientiæ de totius orbis sinibus congregatur, vt pacifici Salomonis uerba cognoscat, Regina plane, cuius regnum est indiuisum, de diuersis & distantibus populis in vnum corpus affurgens. **G R E G O.** Nissenus: Sicut autem illa Regina erat Aethiopum, & longe distans, sic in principio nigra erat ecclesia Gætium, & multum distabat a ueri Dei uocata. At ubi pacificus Christus emicuit, tunc cœcipientibus Iudæis accedunt Gentiles, offeruntque Christo pietatis aromata, & aurum diuinæ uocatiæ, & gemmas, obedientiam. prætorum. **T H E O.** Vel quia Austri laudatur in scriptura, sicut calidus & uiuificans. Anima igitur regnans in Austro. i. in spirituali conuersatione, uenit audire sapientiam Salomonis Regis pacifici domini Dei nostri in contemplationem erigitur, ad quæ nullus perueniet, nisi regnet in bona uita. Ponit autem consequenter exemplum de Niniuitis, dicens: **Qui Niniuitæ surgent in iudicio cum generatione hæc, & condemnabunt illam.** **C H R Y.** Condemnationis iudicium ex similibus, uel dissimilibus fiet: similibus quidem, sicut in parabola de decem uirginibus, ex dissimilibus autem, sicut cum Niniuitæ condemnant eos, qui erant tempore Christi, vt sic fiat condemnatio clarior. Nam illi quidem barbari, ubi Iudæi: hi reserati Prophetarum documentis, illi nunq. acceperant auditum diuinum: illic uerbum seruus, huc dominus. ille euerfionem prædicabat, ille regnum cœlorum annunciat. notum est ergo cuiuslibet Iudæos decebat potius credere: accidit autem contrarium. vnde subdit. **Quia penitentiam egerunt in prædicatione Ionæ, & ecce plusquam Ionas hic.** **A M B R O.** Secundum mysterium autem, ex duobus constat ecclesia, vt aut peccare nesciat, qd. s. pertinet ad Austri Regina, aut peccare desinat, q. s. pertinet ad Niniuitas penitentiam agentes. Penitentia enim delictum abolet, sapientia cauet. **A V G.** de Con. Euan. Hoc autem Lucas narrat eo loco quidem, quo Matthæus, sed aliquanto dispari ordine. Quis autem non uideat superfluum quæri, quo illa ordine dominus dixerit: cum hoc dicere debeamus per Euangelistarum excellentissimam auctoritatem non esse mendacium? Sed quisque non hoc ordine, cuiusquam sermonem digesserit, quo ille, a quo processit, cum ipsius ordinis nihil interfit ad rem, siue ita sit, siue ita.

C Y R I L. Dicebant Iudæi dominum exercere miracula, non propter fidem, sed propter applausus uidentium. Reprobatur igitur presentem calumniam, inducens exemplum lucernæ, cum dicit. **Nemo lucernam accendit, & in abscondito ponit, neque sub medio, sed supra candelabru vt qui ingrediuntur, lumen uideant.** **B E D A.** De seipso dominus hic loquitur, ostendens, etsi supra dixerit nullum generationi nequam, nisi signum Ionæ dandum: nequaquam tamen lucis suæ claritatem fidelibus occultandâ. Ipse quidem lucernam accendit, qui testam humanæ naturæ flamma suæ diuinitatis impleuit, quam profecto lucernam nec credentibus abscondere, nec modio supponere: hoc est sub mensura legis includere, uel intra unius Iudæi gentis terminos uoluit cohibere. Sed supra candelabrum posuit. i. ecclesiam, quia in nostris frontibus fidem suæ incarnationis affixit, vt qui ecclesiam fideliter ingredi uoluerint, lumen ueritatis palam queant intueri. Denique

præcepit, ne opera tantummodo, sed & cogitationes, & ipsas etiam cordis intentiones mundare, & castigare meminerint. nam sequitur. **Lucerna corporis tui.** **A M B R O.** Vel lucerna fides est. iuxta quod scriptum est: **Lucerna pedibus meis uerbum tuum domine. uerbum enim Dei fides nostra est: lucerna autem lucere non potest, nisi aliunde lumen acceperit. vnde & uirtus nostræ mentis & sensus accenditur, vt mna, quæ perierat possit reperiri. Nemo ergo fidem sub lege constituar. lex. n. intra mensuram est, ultra mensuram gratia, lex obumbrat. gratia clarificat. **T H E O.** uel aliter, quia Iudæi uidentes miracula ac cubabant ex eorū meritis malicia, propter hoc dicit dominus. q. accipientes lucernam a Deo, intellectum. lex emulacione obscurati, miracula & beneficia non cognoscebant, sed ad hoc intellectum a Deo suscepimus, vt supra candelabrum poneremus, vt etiam alii qui ingrediuntur, lumen uideant. Sapiens quidem iam ingressus est, qui uero addidit, adhuc ambulat, quasi Phariseis dicit: **Operet uos uti intellectu ad miraculorum uocatiæ, & aliis declarare, quoniam quæ uidetis sunt opera non Beelzebub, sed filii Dei. vnde secundum hunc intellectum subdit. Lucerna corporis tui est oculus tuus.** **O R I.** Oculum quippe appellat proprie intellectum nostrum: totam autem animam, quamuis non corpoream, hic tropologice uocat corpus: illustratur enim ab intellectu anima tota. **T H E O.** Sicut autem corporis oculus si lucidus fuerit, corpus lucidum erit, si uero tenebrosus, & corpus similiter tenebrosum, sic comparatur intellectus ad animam. vnde subditur. **Si oculus tuus fuerit simplex, & uos autem corpus tuum lucidum erit: si autem nequam, totum corpus tuum tenebrosum erit.** **O R I.** Intellectus enim a suo principio in solo simplicitatis studio est: nullam continentem duplicitatem, & dolum, & diuisionem in se. **C H R Y.** Si ergo intellectum corruperimus, qui potest soluere passionem, totam laesimus animam: partimque diram caliginem, per uisionem excecari intellectus. vnde subdit. **Vide ergo, ne lumen quod in te est tenebræ sint.** Non sensibiles dicit tenebras: sed intrinsecam habentes originem, & quas nobiscum passim deserimus, ex cuncto nobis oculo animæ, de cuius luminis uirtute subdit dicens: **Si ergo corpus tuum totum lucidum fuerit: non habens aliquam partem tenebrarum, erit lucidum totum, & sicut lucerna fulgoris illuminabit te.** **O R I.** Id est, si corpus tuum sensibile factum est luminosum illustrato corpore a lucerna: adeo ut non amplius in te sit membrum tenebrosum: multo magis te non peccante, in tantum fiet lucidum totum tuum corpus spirituale, vt comparentur splendores eius illustranti lucernæ, dū lux quæ erat in corpore, quæ consueuerat esse caligo, dirigitur quocumque peceperit intellectus. **G R E G O.** Nazan. uel aliter: **Ecclesie lucerna & oculus est prælati: necesse est ergo, ut sicut oculo puro uerū habere corpus dirigitur, impuro uero existente deuiat, sic & in plato qualitercumque se habet, oportet pariter naufragium pati ecclesiam uel saluari. **G R E G.** 28. Moral. uel aliter appellacione corporis uia quæque actio intelligitur, quæ intentionem suam quasi intuentium oculum sequitur. vnde dicit. **Lucerna itaq; corporis tui est oculus tuus;** quia per bonæ intentionis radiū, merita illustratur actionis. **Si ergo oculus tuus simplex fuerit, totū corpus tuum lucidum erit.** Quia si recte intendimus per simplicitatem cogitationis, bonum opus efficitur, etiam si minus bonū esse uideatur. **Et si oculus tuus nequam fuerit, totum corpus tuum tenebrosum erit.** Quia cum peruersa intentione quid uel recte agitur, & si splendore coram hominibus cernitur: tamen apud examen interni iudicis obscuratur. vnde & recte subditur. **Vide ergo, ne lumen quod in te est, tenebræ sint.** Quia si hoc quod bene nos agere credimus, ex mala intentione suscamus, quanta ipsa mala sunt, quæ mala esse, & cum agimus, non ignoramus? **B E D A.** Cum autem subdit: **Si ergo corpus tuum lucidum fuerit.** Totum corpus nostrum omnia opera nostra dicit. Si igitur bonum bona intentione paraueris: non habens in tua conscientia aliquam partem tenebrosæ cogitationis, etsi contigerit aliquem proximorum tua bona actione noceri, tu tamen pro tuo simplici corde, & hic gratia, & in futuro lucis gloria donaberis. Quod significat subdens: **Et sicut lucerna fulgoris illuminabit te. Hæc contra hypocrisim Phariseorum sub dolo signa querentium, specialiter dicta sunt.******

non potest, nisi aliunde lumen acceperit. vnde & uirtus nostræ mentis & sensus accenditur, vt mna, quæ perierat possit reperiri. Nemo ergo fidem sub lege constituar. lex. n. intra mensuram est, ultra mensuram gratia, lex obumbrat. gratia clarificat. **T H E O.** uel aliter, quia Iudæi uidentes miracula ac cubabant ex eorū meritis malicia, propter hoc dicit dominus. q. accipientes lucernam a Deo, intellectum. lex emulacione obscurati, miracula & beneficia non cognoscebant, sed ad hoc intellectum a Deo suscepimus, vt supra candelabrum poneremus, vt etiam alii qui ingrediuntur, lumen uideant. Sapiens quidem iam ingressus est, qui uero addidit, adhuc ambulat, quasi Phariseis dicit: **Operet uos uti intellectu ad miraculorum uocatiæ, & aliis declarare, quoniam quæ uidetis sunt opera non Beelzebub, sed filii Dei. vnde secundum hunc intellectum subdit. Lucerna corporis tui est oculus tuus.** **O R I.** Oculum quippe appellat proprie intellectum nostrum: totam autem animam, quamuis non corpoream, hic tropologice uocat corpus: illustratur enim ab intellectu anima tota. **T H E O.** Sicut autem corporis oculus si lucidus fuerit, corpus lucidum erit, si uero tenebrosus, & corpus similiter tenebrosum, sic comparatur intellectus ad animam. vnde subditur. **Si oculus tuus fuerit simplex, & uos autem corpus tuum lucidum erit: si autem nequam, totum corpus tuum tenebrosum erit.** **O R I.** Intellectus enim a suo principio in solo simplicitatis studio est: nullam continentem duplicitatem, & dolum, & diuisionem in se. **C H R Y.** Si ergo intellectum corruperimus, qui potest soluere passionem, totam laesimus animam: partimque diram caliginem, per uisionem excecari intellectus. vnde subdit. **Vide ergo, ne lumen quod in te est tenebræ sint.** Non sensibiles dicit tenebras: sed intrinsecam habentes originem, & quas nobiscum passim deserimus, ex cuncto nobis oculo animæ, de cuius luminis uirtute subdit dicens: **Si ergo corpus tuum totum lucidum fuerit: non habens aliquam partem tenebrarum, erit lucidum totum, & sicut lucerna fulgoris illuminabit te.** **O R I.** Id est, si corpus tuum sensibile factum est luminosum illustrato corpore a lucerna: adeo ut non amplius in te sit membrum tenebrosum: multo magis te non peccante, in tantum fiet lucidum totum tuum corpus spirituale, vt comparentur splendores eius illustranti lucernæ, dū lux quæ erat in corpore, quæ consueuerat esse caligo, dirigitur quocumque peceperit intellectus. **G R E G O.** Nazan. uel aliter: **Ecclesie lucerna & oculus est prælati: necesse est ergo, ut sicut oculo puro uerū habere corpus dirigitur, impuro uero existente deuiat, sic & in plato qualitercumque se habet, oportet pariter naufragium pati ecclesiam uel saluari. **G R E G.** 28. Moral. uel aliter appellacione corporis uia quæque actio intelligitur, quæ intentionem suam quasi intuentium oculum sequitur. vnde dicit. **Lucerna itaq; corporis tui est oculus tuus;** quia per bonæ intentionis radiū, merita illustratur actionis. **Si ergo oculus tuus simplex fuerit, totū corpus tuum lucidum erit.** Quia si recte intendimus per simplicitatem cogitationis, bonum opus efficitur, etiam si minus bonū esse uideatur. **Et si oculus tuus nequam fuerit, totum corpus tuum tenebrosum erit.** Quia cum peruersa intentione quid uel recte agitur, & si splendore coram hominibus cernitur: tamen apud examen interni iudicis obscuratur. vnde & recte subditur. **Vide ergo, ne lumen quod in te est, tenebræ sint.** Quia si hoc quod bene nos agere credimus, ex mala intentione suscamus, quanta ipsa mala sunt, quæ mala esse, & cum agimus, non ignoramus? **B E D A.** Cum autem subdit: **Si ergo corpus tuum lucidum fuerit.** Totum corpus nostrum omnia opera nostra dicit. Si igitur bonum bona intentione paraueris: non habens in tua conscientia aliquam partem tenebrosæ cogitationis, etsi contigerit aliquem proximorum tua bona actione noceri, tu tamen pro tuo simplici corde, & hic gratia, & in futuro lucis gloria donaberis. Quod significat subdens: **Et sicut lucerna fulgoris illuminabit te. Hæc contra hypocrisim Phariseorum sub dolo signa querentium, specialiter dicta sunt.****

Cap. 28.

Lib. 2. c. 75.

I CYRIL. Phariseus quamuis tenax esset sui propositi do-
minum tamen in propriam domum vocat. vnde dicitur. { Et cum
loque. roga. il. quidam Phari. vt pranderet apud se. } **B E D A.** Co-
sulce Lucas non ait: Et cum hac loqueretur, sed { Cum loqueret. }
vt ostendat eum non statim finit, quæ proposuerat verbis, sed ali-
quot iterpositis apud
Phariseum prandere
rogatum. **A V G.** de
Con. Euan. Vt enim
hoc Lucas narraret,
digressus est a Mat-
thæo circa illum locū,
vbi ambo comemo-
rauerant, quod dictū
est a domino de signo
Ionæ, & de Regina
Austri, & de Nimui-
eis, & de spiritu im-
mundo. post quē ser-
monē dicit Matthæus:
Adhuc eo loquēte ad-
turbas: Ecce mater ei?
& fratres stabāt foris,
querentes ei loqui. Lucas autem in eo sermone domini, comme-
moratis etiam quibusdam quæ Matthæus dixisse dominum præ-
termisit ab ordine, quem cū Matthæo tenuerat, digreditur. **B E D A.**
Itaque postquam nunciatis sibi foris matre & fratribus ait: Qui n-
fecerit voluntatem domini, hic frater meus, & foror mea, & mater
est, datur intelligi, rogatus Pharisei intrasse conuiuium. **C Y R I L.**
Sed ipse Christus qui eorum Phariseorum nequitiam nouerat,
dispensatiue descendit, ita agens commonere eos ad similitudi-
nem optimorum medicorum, qui grauius infirmantibus afferunt
remedia suæ industriæ. vnde sequitur. { Et ingressus recubuit } **D**
dit autem occasionem verbis Christi indicis Phariseus scanda-
lizatus, quia cum opinaretur eum iustum & Prophetam, non con-
formabat irrationabili eorū consuetudini. vnde subditur. { Pha-
riseus autem cepit intra se reputare dicere, quare non baptizat?
effert ante prandium. } **A V G.** de Verbis do. Omni enim die. Pha-
risei antequam pranderent abluebant se aqua, quasi quotidiana la-
uitio possit mundatio. Apud seipsum autē Phariseus
cogitauit, voce non sonuit. Ille tamen audiuit, qui interiora cer-
nebat. vnde sequitur. { Et ait dominus ad illum: Nunc vos Phari-
sæi, quod de foris est calicis, & catini mundatis: quod autem intus
est vestrum, plenum est rapina & iniquitate. } **C Y R I L.** Poter-
at autem dominus, & aliis vti verbis, commonens Phariseum in
sanum: capiat tamen tempus, & ex his quæ erant præ manibus cō-
textit documentum. Hora nāque mensæ, & pabuli, sumit pro exē-
plo calicem & carinum: ostēdens quod mundos & lotos decet esse sin-
cere ministrantes Deo, non solum a spurcicia corporali, immo ab
ea quæ latet intrinsecus penes mentem: sicut aliquod vas foris, qui-
bus seruitur in mensa, bonum est, & extrinsecus & intrinsecus ca-
rere contagiis. **A M B R O.** Vide autem corpora nostra terreno-
rum, & fragilium expressione significari, quæ breui lapsu præcipi-
tata franguntur, & facile ea quæ mens voluit internæ per sensus,
& gestæ corporis prodit, sicut illa quæ calix interior continet: for-
is lucent. vnde & in posterioribus non dubium est vocabulo cali-
cis passionem corporis declarari. Cernis igitur, quod nos non exte-
riora huius calicis & catini, sed interiora cōtaminant, quia dixit:
{ Quod intus est vestrum, plenum est rapina & iniquitate. } **A V G.**
de Ver. do. Sed quomodo non pepercit homini, a quo fuerat inui-
tatus? Magis quidem obiurgando pepercit, vt correctio in iudicio
parceret. Deinde ostendit nobis, quia & baptisina quod semel ad-
hibetur per fidem mundat: fides autem intus est, non foris. fidem
autem contemnebant Pharisei, & quod foris erat lauabant, intus
inquinatissimi manebant, quod dominus improbat dicens: { Stulti,
nonne qui fecit quod de foris est, etiam id quod intus est fecit? } **K**
B E D A. q. d. Qui vtrāque hominis naturam fecit, vtrāque munda-
ri desiderat, hoc est contra Manichæos, qui animam tantum a
Deo, carnem vero putant a diabolo creatam. Hoc etiam est cōtra
illos, qui corporalia peccata, fornicationem. f. & furtum & cætera
talia peccata, quasi grauissima detestantur. Spiritualia vero, quæ
non minus damnant Apostolus, vt leuia contemunt. **A M B R O.**
Dominus autem quasi bonus præceptor docuit quomodo nostri
corporis mundare contagiū debeamus, dicens: { Verumtamen
quod superest date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vo-
bis. Vides quanta remedia: Mundat nos misericordia, mūdāt nos
Dei sermo. iuxta quod scriptum est: Iam vos mundi estis propter
sermonem, quem locutus sum vobis. } **A V G.** de eleemosyna: Mi-
sericors monet misericordiam fieri, & quia seruare querit quos
magno redemit præcio, post gratiam baptismi sordidatos, docet
denuo posse seruari. **C H R Y.** Dicit autem: Date eleemosynam, quæ
non iniustitiam: est enim eleemosyna, quæ caret iniustitia quali-

Serm. 30.

Serm. 30.

bet: hæc omnia facit munda, & ieiunio est præstator, quod quam-
uis sit laboriosius: illa tamen est lucrosior. Illustrat animam, im-
pinguat, bonam efficit & decoram. Qui cogitat misereri roganti,
citius a peccatis desistet. Sicut enim medicus, qui crebro vulnera-
tis medetur, frangitur de facili in erumnis aliorum, sic & nos si va-
cauerimus egenorum
auxiliis, de facili con-
temnemus presentia,
& in cœlum leuabi-
mur. Non parum est
igitur eleemosynæ ca-
taplasma, cum valeat
omnibus apponi vul-
neribus. **B E D A.** Di-
cit autem: { Quod su-
perest } .i. necessario
viciui, & vestimento.
Neque enim ita faciē
da iubetur eleemosy-
na, vt te ipsum consu-
mas inopia, sed vt tui
cura corporis exple-
ra, in opem quantum
vales sustentens. Vel ita intelligendum. { Quod superest } .i. quod
tam multo scelere præoccupatis solum remediū relinquit. Date ele-
mosynam, qui sermo ad omnia quæ vtili miseratione sunt, valet,
non enim solum qui dat esurienti cibum, & cætera huius: verum
etiam qui dat veniam præcanti, atque orat pro eo: & qui corripit,
& aliqua emendatoria pœna plectit, eleemosynam dat. **T H E O.**
Vel dicit: { Quod superest } .nam facultates præstident cupido cordi.
A M B R O. Totus itaque pulcherrimus ab hinc dirigitur locus,
vt quoniam nos ad studiū simpliciteris inuitat, superflua Iudæo-
rum, & terrena condemnet. Et tamen ipsis peccatorum abolitio
promittitur, si misericordiam consequantur. **A V G.** de Ver. do.
Si autem mundari non possunt nisi credentes in eum, qui fide nū-
dat cor, quid est quod dicit. { Date eleemosynam, & ecce omnia
munda sunt vobis? } Attendamus, forte & ipse exponit. Illi n-
de omnibus suis fructibus decimam partem detrahebant, & ele-
mosynas dabant, quod non facile aliquis facit Christianus. Irrise-
runt ergo illum eis hoc dicentem, quasi hominibus qui eleemosy-
nas non facerent. Hoc Deus sciens subiungit. { Sed vobis
Phariseis, qui decimatis mentam, & rutam, & omne olus, & præte-
ritis iudicium, & charitatem Dei. Non ergo est hoc facere eleemo-
synam, facere enim eleemosynam, est facere misericordiam. Si in-
telligis, a te incipe. Quomodo enim es misericors alteri, si crude-
lis es tibi? Audi scripturam dicentem, miserere animæ tuæ, placēs
deō. Redi ad conscientiam tuam, quicumque male, aut infideliter
vixit, & ibi inuenis medicamentum animam tuam, vel forte egestate
obmutescens. In iudicio & charitate fac eleemosynam cū ani-
ma tua. Quid est iudicium? Displice tibi. Quid est charitas? Dili-
ge Deum, dilige proximum. Hanc eleemosynam si prætermittis,
quantumuis ames, nihil facis quando tecum non facis. **C Y R I L.**
Vel hoc dicit in Phariseorum reprehensionem, quia illa sola præ-
cepta attentius obseruari iubebant a populis subiectis, quæ causa
erant illis reddituum fœcudorum. vnde nec minima olerum post-
poneret: opus autem ingerendæ dilectionis ad Deum, & iudici
iustam censuram negligebant. **T H E O.** Quia enim Deum con-
temnebant indifferenter sacra tractantes, præcipit eis dilectionem
Dei habere. Per iudicium vero dilectionem inuinit proximi: nam
quod aliquis iuste iudicet proximo, ex eius dilectione provenit.
A M B R O. Vel iudicium ideo, quia non omnia quæ agunt in iu-
diciū referunt. charitatē ideo, quia non ex affectu diligant Deū.
Sed ne rursus fidei studiosos nos faciat operum negligentes, perse-
ctionem fidelis viri breui sermone concludit, & fide & operibus
approbetur, dicens. { Hæc autem oportuit facere, & illa non omi-
tere. } **C H R Y.** Vbi quidem sermo Iudaicæ mundationis ageba-
tur totaliter præterit, sed quia decima eleemosyna quedam est,
& nōdum erat tempus expressæ interimendi legalia, propter hoc
dicit. { Hæc oportuit facere. } **A M B R O.** Arrogantiam quoque
iactantium Iudæorum redarguit, dum primatus appetunt. Sequi-
tur enim. { Vobis Phariseis, qui diligitis primas cathedras in
Synagogis, & salutationes in foro. } **C Y R I L.** Per ea quibus il-
los reprehendit, nos facit meliores. Vult etenim nos ambitione
carere, & non plus venari apparentiam, quæ veri existentiam, quod
tunc Pharisei agebant. Salutari enim ab aliquibus, & prædicere
eis non vere nos idoneos esse ostendit, pluribus enim hæc contin-
gunt cum boni non sint. vnde subdit: { Vobis qui estis vt monu-
menta, quæ non apparent. Volentes enim ab hominibus salu-
tari, & eis prædicere, vt magni æstimentur, ab occultis sepulchris
non differunt, quæ nitent quidem extrinsecus ornamentis: sunt
autem plena omni spurcicia. } **A M B R O.** Et quasi sepulchra, quæ
non apparent specie fallunt, visisque decipiunt transeuntes. vnde
sequitur.

In Astrolo. de fuga sua.

sequitur. { Et homines ambulantes supra nesciunt. } ita. f. vt cū for-
is speciosa promittant, plena intus fœtoris includant. **C H R Y.**
Sed quod tales exiterint Pharisei, non est mirabile. Si autem nos
digni reputari fieri templa Dei, siamus repente sepulchra solum
fœtorem continentia, hoc est extremæ miseræ. **C Y R I L.** Ait
autē hic Apostata Iu-
lianus vitanda esse se-
pulchra, quæ Christi
ipse ait esse immūda,
sed ignorauit vim ver-
borum Saluatoris. nō
enim iussit a monu-
mentis discedere, sed
eis comparauit Phari-
sæorum fœditū popu-
lum.
C Y R I L. Re-
darguit quæ mātue-
ros transferi in meli-
superbis hominibus cō-
muniter intolerabilis
esset. vnde cū Salu-
uator reprehenderet
Phariseos tamquam
deuantes a recto cal-
ce, percellatur ex
hoc Legislatorum
cetera. vnde dicitur.
{ Respondens autem quidam ex Legisperitis, ait illi: Magister, hæc
dicens, etiam contumeliam facis. } **B E D A.** Quæ misera
consentia quæ auditō Dei verbo sibi contumeliam fieri putat,
& commemorata pœna peridorum se semper intelligit esse dam-
nandam? **T H E O.** Erant autē alii Legisperiti a Phariseis: nā Pha-
risei diuini ab aliis, quasi religiosi videbantur. Legis autem periti
Scribæ erant, doctoresque questionibus legis soluentes. **C Y R I L.**
Christus autem Legisperitis inuectiuam ingerit, & deprimit vanu-
m eorum supercilium. vnde sequitur: { At ille ait: Et vobis
Legisperitis vobis, quia homines oneratis oneribus, quæ portare
non possunt, & ipsi vno digito non tangitis farcinas. } Exemplo paten-
ti vitur ad eos dirigendum. Erat lex onerosa Iudæis, ut fatentur
Christi discipuli, ipsi vero fasces importabiles legis colligentes,
& subditis superponentes, ipsi nullatenus operari curabāt. **T H E O.**
Quoties etiam doctor facit, quæ docet, alleuiat fasces, tradens ad
exemplum seipsum. Quando vero nil agit eorum quæ docet: tunc
graves fasces videntur essi, qui doctrinam suscipiunt, vt prope
neca doctore possunt portari. **B E D A.** Recte autem audiunt, quæ
farcinas legis vno digito non tangerent, hoc est, nec in minimis qui-
dem eam perfererent, quæ contra morem patrum sine fide, & gra-
tia Christi seruare, & seruanda tradere præsumebant. **G R E G.**
Tales quoque modo plures sunt iudices sœueri peccantium, & de-
biles agonizantes intolerabiles Legisatores, & debiles portitores, nec
appropriare volentes, nec palpate vitæ honestatem, quam irre-
mediabiliter exigunt a subiectis. **C Y R I L.** Postquam igitur re-
probauit onerosam Legisperitorum officinam, inducit communē
inuectiuam in cunctos principes Iudæorum dicens. { Vobis
qui edificatis monumenta: Prophetarum, & patres vestri occide-
runt illos. } **A M B R O.** Bonus est hic locus aduersus superstitio-
nem vanissimam Iudæorum, quia edificando sepulchra Propheta-
rum patrum suorum facta damnabant: amulando autem paterna
scelera in seipfos sententiam retorquebant. non enim edificatio,
sed æmulatio loco criminis æstimator. vnde subdit. Profecto testi-
ficamini, quod consentitis operibus patrum vestrorum, quoniam qui
dem ipsi eos occiderunt: vos autem edificatis eorum sepulchra.
B E D A. Simulabunt quidem se ob fauorem vulgi captandum,
patrum suorum horrere perfidiam, memorias Prophetarum, qui
ab eis occisi sunt, magnifice ornando, sed ipso ore testificantur,
quantum paterna nequitia consentiant, iniuriis agendo dominū
a Prophetis pronuntiatum. vnde subditur. { Propterea & sapien-
tia Dei dixit: Mittam ad illos Prophetas & Apostolos, & ex illis
occident & persequantur. } **A M B R O.** Dei sapientia Christus
est. Denique in Matthæo habes: Ecce ego mitto ad vos Prophe-
tas & Sapientes. **B E D A.** Si autem eadem sapientia Dei Prophe-
tas, Apostolosque misit, cessent hæretici Christo ex Virgine princi-
pium dare, omittant alium legis, & Prophetarum, alium noui tes-
tamenti Deum prædicare, quamuis sæpe etiam Apostolica scri-
ptura Prophetas non eos solum qui futuram Christi incarnationem
nec eos qui futura cœlestis regni gaudia prædicent appelleret.
Sed nequaquā hos crediderint Apostolis in Catholigi ordine præ-
ferendos. **A T H A.** Siue autem occidant, mors occisorum altius
contra eos clamabit, siue persequantur, memorialia suæ iniquita-
tis emittunt. Fuga enim persecutionem passorum in magnum red-
dunt persequentium crimen. nemo enim pius & mansuetum

A fugit, sed potius austerum, & moribus imbutum iniquis. Et ideo
sequitur. { Vt inquiratur sanguis omnium Prophetarum, qui ef-
fusus est a constitutione mundi a generatione ista. } **B E D A.** Quæ-
ritur, quomodo sanguis omnium Prophetarum, atque iustorum
ab vna Iudæorum generatione requiratur, cum multi sanctorum
sive ante incarnationem, sive post, ab aliis
nationibus sint inter
empti? Sed moris est
scripturarū duas sæpe
generationes homi-
num bonorum, malo-
rumque computare.
C Y R I L. Et si ergo
dicat demonstratiue
a generatione ista, nō
ex primum solum tunc
astantes & audientes,
sed quemlibet homi-
cidam: astruitur. n. si-
mili simile. **C H R Y.**
Cæterum si dicat, Iu-
dæos grauiora passu-
ros: hoc non immerito
fit, eo quod & peiora
omnibus aucti sunt, &
nullo præteritorū ca-
stigati fuerunt, sed cū
vidissent alios peccasse, & punitos fuisse, non fuerunt meliores ef-
fecti, sed familia commiserunt: non autem ita, quod commisisse alio-
rum alii luan pœnam. **T H E O.** Ostendit autem dominus Iu-
dæos esse hæredes malitiæ Cayn, ex eo quod subdit: { A sanguine
Abel, vsque ad sanguinem Zachariæ, qui perit inter altare & ad. }
Abeliquidem a Cayn occisus est. Zachariā autem, quem occide-
runt inter altare & ædem, quidam dicunt esse antiquum Zachariā
filium Ioiadæ Sacerdotis. **B E D A.** Quare igit a sanguine Abel,
qui primus martyrium passus est, mirum non est, sed quare vsque
ad sanguinem Zachariæ, quærendum est, cū & multi post eum vsque
ad naturam Christi, & ipso mox nato innocentes preperit
sint, nisi forte, quia Abel pastor ouium: Zachariās Sacerdos fuit, &
hic in campo, ille in atrio tēpli necatus est, vt iusque gradus mar-
tyres & laici. f. & altaris officio mancipati, sub eorum intimantur
vocabulo. **G R E G.** Nissenus. Quidam autem dicunt, quod Zacha-
riās pater Ioannis spiritu prophetiæ conueniens martyrium virgi-
nitatis intactæ Dei genitricis, nequaquam sequatur illam a lo-
co templi virginibus deputato, volens ostendere, quod in potestate
conditoris omnium erat nouum ortum ostendere, qui enim vi-
gorem celibatus non auferret. Erat autem hic locus medius in-
ter altare & ædem, in qua erat altare Aeneum situm, vbi propter
hoc eum occiderunt. Ajunt etiam, cum audirent regem mundi v-
turum, dispensatiue mortu subiectionis aggressurum eum, qui at
testabatur ortū ipsius, mactantes Sacerdote in tēplo. **G R E C V S.**
Alii autem aliam causam dicunt esse interitus Zachariæ: cum n-
occiderentur infantes, magnus Ioannes cum coetaneis suis occi-
dentem erat, sed Elizabeth eripiens filium de medio cordis, petiit
hæremum. vnde cum satellites Herodis Elizabeth, & puerum nō
inuenirent, conuertunt iram in Zachariam. occidentes ipsum mi-
nistramtem in templo. Sequitur enim. { Vobis vobis Legisperitis,
qui tulistis clauem scientiæ. } **B A S I.** Hæc vox: vobis, quæ intol-
erabilibus profertur doloribus, eis conuenit qui paulo post detru-
dendi erant in graue supplicium. **C Y R I L.** Clauem autem sci-
entiæ ipsam dicimus esse legem. Erat enim lex umbra, & figura iusti-
tiæ Christi. Decebat ergo Legisperitos quasi indagantes legem
Moysi & dicta Prophetarum referare quodammodo populo Iu-
dæorum ianuas notitiæ Christi. Hoc autē non fecerunt, sed ecō-
tra derogabant diuinis miraculis, & contra eius dogmata clama-
bant. Quid eum auditis? sic igitur tulerunt. i. abstulerunt clauem
scientiæ: fit enim per fidem veritatis cognitio, sicut illud Ista. Nisi
credideritis, non intelligetis. Sultulcrunt ergo Legisperiti clauē
sciē. vñ sequit. { Ipsi nō int. & eos q int. phi. } Sed & fides est clauis
scientiæ, non permittentes homines credere in Christum. **A V G.**
de Quest. Euang. Sed & clauis scientiæ est humilitas Christi, quā
nec ipsi intelligere, nec ab aliis interelligi volebant. **A M B R O.** Ar-
guuntur etiam adhuc sub nomine Iudæorum, & futuro supplicio
statuuntur obnoxii, quia cum doctrinam sibi diuinæ cognitionis
vsurperent, & alios impediunt, nec ipsi quod profitentur agnoscant.
A V G. de Con. Euan. Hæc autem omnia Matthæus narrat esse
dicta postquam dominus in Hierusalem venerat. Lucas autem hic
narrat cum adhuc dominus iter ageret in Hierusalem. vnde mihi
similes videntur esse sermones, quorum ille alterum, ille alterum
narravit. **B E D A.** Quantum autem vera perfidia simulatio, &
& impietatis suæ crimina audierint Pharisei & Legisperiti, ipsi te-
stantur,

Lib. 2. q. 23.

Lib. 2. c. 75.

stantur, qui non respicere, sed doctorem veritatis insidiis molunt aggredi. sequitur enim. Cum autem hoc ad illos diceret: coeperunt Pharisei, & Legis periti grauius infiltrare. C Y R I L Sumit autem infiltrare pro instare, vel inuidere, vel lauire. Coeperunt autem interrompere sermonem eius in pluribus. vnde sequitur.

Et os eius opprime re de multis. T H E. Cum enim plures in terrogat vnum de diuersis materiis, cum nequeat simul ex omnibus respondere, videtur insipientibus, & dubitare. Hoc igitur ingeniabantur, & illi nesciant contra ipsum, sed & aliter querebant os eius opprimere. f. vt prouocarent eum ad aliquid dicendum: vnde posset damnari. vnde sequitur. Infidiantes ei & quærentes aliquid capere de ore eius, vt accusarent eum. Quod primo dixerat. Opprimere nunc dicit. Capere vel rapere aliquid ex ore eius. Interrogabant eum nunc quidem de lege, vt arguant eum quasi blasphemum obloquendum de Moyse nunc vero de Casare, vt accusent eum tamquam insidiosum, & hostem maiestatis Casare.

C A P. X I I.

M Vltis autem turbis concurrentibus ita vt se inuicem conculerent, cepit dicere ad discipulos suos. Attendite a sermone Phariseorum, quod est hypocrisis. Nihil enim opertum est quod non reuelatur, neque absconditum quod non sciatur. Quoniam quæ in tenebris dixistis, in lumine dicentur, & quæ in cubilibus prædicabatur in tectis.

C A P. X I I.

H E O. Pharisei quidem conabantur Iesum capere in sermone, vt populos ab eo abducerent: hoc autem in contrarium vertitur. Magis enim adibant populi per millenarios congregati a Deo cupientes herere Christo, vt se inuicem comprimerent. tam validum quid est veritas, & dolus imbecillis vbi que. vnde dicitur. Multis autem turbis circumstantibus, ita vt se inuicem conculerent. c. d. s. u. atten. a. fer. Pha. quod est hypocrisis. C Y R I L. Quia. n. cauillatores erant, ob hoc Christus ab eis sibi cauere admonebat discipulos. G R E. Nazan. Est autem quando fermentum laudatur tamquam efficiens panem vitalem. Est autem quando vituperatur, significans vetustam & acidam malitiam. T H E O. Vocat igitur fermentum hypocrisis tamquam alterantem, & corruptentem intentiones hominum quibus se ingerit. Nihil enim sic alterat mores, vt hypocrisis. B E D A. Nam sicut modicum fermentum totam farinam massam corrumpit, sic simulatio animi: tota virtutum sinceritate, & veritate fraudabit. A M B R O. Pulcherrimum autem locum tenentæ simplicitatis emulandæ fidei saluator intexuit, ne Iudaice more perfidie, alia promamus in affectu, alia voce simulemus, cum vltimo tempore occulta cogitationum accusantium, aut etiam defendentium secretum nostræ mentis aperitura videantur. vnde dicitur. Nihil autem opertum est, quod non reuelatur, neque absconditum, quod non sciatur. O R I. Aut ergo de illo tempore hoc dicit, quando iudicabit Deus occulta hominum. aut id dicit, quia quantumcumque conetur aliquis occultare bona aliorum infamius, bonum naturaliter latere non potest. C H R Y. q. d. discipulis, quamuis nunc quidam vocent vos seductores, & magos, deteget omnia tempus, & arguet eorum calumniam, & vestram declarabit virtutem. vnde quæcumque vobis in paruo angulo Palestine locutus sum, hæc audacter, & fronte detecta, & qualibet sub lata formidine toti orbi prædicat. Et ideo subdit. Quoniam quæ in tenebris dixistis, in lumine dicentur, & quod in aure locuti estis, & in cubilibus prædicabatur in tectis. B E D A. Vel hoc dicit, quia quæ inter tenebras quodam præflurarum, carcerumque vmbra locuti, vel passi sunt Apostoli, nunc clarificata per orbem, in ecclesia lectis eorum actibus publice prædicantur. Sane quod dicit. Prædicabitur in tectis, iuxta morem prouinciæ Palestine loquitur, vbi solent in tectis residere. non enim tecta nostro more culminibus sublimata, sed plano schemate faciunt æqualia. ergo dicit. Prædicabitur in tectis. i. cunctis audientibus palam dicitur. T H E O. vel hoc proponitur Phariseis. q. d. O Pharisei, quæ in tenebris. i. quod in opacis cordibus vestris tentare me conamini, in lumine dicitur. Ego enim sum lux, & in me luce notum cibum, quicquid vestra machinatur caligo, & quod in aure locuti estis, & in cubilibus. i. quicquid mutuis susurris vestris auribus instillastis: prædicabitur in tectis, id est ita mihi fuit audibile, ac si in tectis prædicatum fuisset. Hic etiam intelligere potes, quod lux sit euangelium, tecta vero altæ Apostolorum animæ. Quotquot vero conciliati sunt Pharisei: diuulgata sunt postmodum & audita in euangelio Luca, stante magno præcone spiritus sancto super Apostolorum aias. b. C Y R I L. Quoniam gemina est causa perfidie, quæ aut ex

inolita malitia, aut ex accidenti motu nascitur, ne quis motu ter ritus Deum, quem corde cognoscit negare cogatur, pulchre addit. Dico autem vobis amicis meis, ne terreamini ab his, qui occidunt corpus. C Y R I L. Non quibuscumque enim simpliciter hic sermo conuenire videtur, sed his qui Deum ex tota diligunt mente, quibus conuenit dicere: Quis nos separabit a charitate Christi? qui autem non tales sunt, labiles sunt, & ad profitemdum parati. porro do minus dicit. Maior hac dilectione nemo hæt quæ animam suam ponat quis pro amicis suis. Quomodo autem non est inco uenientissimum Christo non respondere, quæ ab eo recepimus? A M B R O. Mortæ

tur, & quod in aure locuti estis in cubiculis prædicabitur in tectis. b. Dico autem vobis amicis meis, ne terreamini ab his, qui occidunt corpus, & post hoc non habent amplius quid faciant. Ostendam autem vobis quem timeatis: Time te eum qui postquam occidit, habet potestatem mittere in gehennam. Ita dico vobis: hunc time te. Nonne quinque passeris uenient dipondio, & vnus ex

etiã docet non esse terribilem, quæ locupletiore fenore sit immortalitas redemptura. C Y R I L. Est ergo aduertendum, quod laboribus parantur coronæ, & honores, quibus mortales vsque ad tempus suam iram extendunt, sitque illis nostræ perfectionis finis corporalis interitus. vnde subdit. Et post hoc non habent amplius quid faciant. B E D A. Ergo superuacua fuerunt infania, qui mortua martyrum membra feris, aibusque discerpenda proficiunt, cum nequaquam omnipotentia Dei, quin ea resuscitando viuificet resistere possint. C H R Y. Considera qualiter dominus dicit pulos omnibus superiores constituit, ipsam mortem cunctis terribilem hortans contemnere. Simul autem, & documenta immortalitatis animæ ostendit eis cum subdit. Ostendam autem vobis, quem timeatis, time te eum qui postquam occidit, habet potestatem mittere in gehennam. A M B R O. Mors enim naturæ finis non pœnæ est: & ideo mortem supplicii corporalis esse defectum, pœnam vero animæ esse perpetuam, Deumque solum esse mortuum, cuius potestati non natura præscribat, sed eadem natura subiaceret. concludit: Ita dico vobis: hunc time te. T H E O. Hinc nota quod peccatoribus quidem mors ad supplicium fertur, & hic cruciatis ipsis per interitum, & consequenter in gehennam detru sis, sed si sermonem discusseris quiddam aliud intelliges: non, n. dicit. Qui mittit in gehennam, sed qui potestatem habet mittere. Non enim quicumque cum peccato moriuntur: semper mittuntur in gehennam. Hoc autem dico propter oblationes, & distributiones, quæ sunt pro defunctis, quæ non parum conducunt etiam his qui in grauibus peccatis mortui sunt. A M B R O. Inspirauerat ergo dominus simplicitatis affectum, virtutem mentis exererat, si des sola nutabat. Bene eam de rebus vilioribus roborauit, subdès: Nonne quinque passeris uenient dipondio, & vnus ex illis non est in obliuione coram deo? q. d. si Deus obliuionem passerum non habet, hominum quomodo habere potest? B E D A. Dipondius genus est ponderis lauissimi ex duobus assibus compositi. G L O. Quod autem in numeris est vnum, hoc in ponderibus assis, quod duo hoc dipondius. A M B R O. Fortasse autem dicat aliquis quio Apostolus dixit: Nonne de bobus cura est Deo, cum bos passere præciosior sit, sed aliud est cura, aliud scientia. O R I. Ad licetiam igitur acumen diuinæ prouisionis quæ procedit vsque ad minima per hoc significatur. Mystice autem quinque passeris spirituales sensus iuste significant, qui excelsa & supra homines sentiunt, Deum intuentes, vocem audientes diuinam, gustantes panem vite olfacientes odorem vnguentorum Christi palpatentes viuum verbum. Qui dipondio uenientes. i. vilipèsi ab eis, qui ea quæ sunt spiritus stultitiam iudicant, non dantur in obliuione coram Deo. Dicitur autem Deus aliquorum immemor fieri propter eorum facinoram. T H E O. Vel hi quinque sensus duobus assibus venduntur nouis, & veteri testamento: & ideo non dantur obliuioni a Deo, quorum enim sensus traduntur verbo vite, vt sint apti ad spirituale pabulum: horum semper memor est dominus. A M B R O. vel aliter: Passer bonus est cui volandi natura suppediat. Volandi enim nobis gratiam natura dedit, voluptas abstulit, quæ malorum messis grauat animam, atque in naturam corpore molis inclinat. Quinque igitur corporis sensus terrenarum sordium cibum quærentes ad superiorum operum fructus reuolare non possunt. Est ergo malus passer, qui volandi vsuum terrenæ vitio labis aboleuerit, quales sunt isti passeris, qui dipondio uenient luxuria. s. precio singularis aduersarius enim tamquam captiuam mancipia vilioris precio estimationis adiicit. At dominus tamquam speciosa seruituta, quæ ad imaginem sui fecit: idoneos sui operis æstimat, & magno precio nos redemit. C Y R I L. Est igitur sibi curæ diligenter nosse sanctorum vitam. vnde subditur. Sed & capilli capitis vestri omnes numerati

numerati sunt. Per quod significat, quod omnia quæ ad eos spectant, diligentissime nouit, diligentiam enim curæ adhibita numeratio manifestat. A M B R O. Denique numerus capillorum non in actu computationis, sed in facilitate cognitionis accipitur: bene tamen numerati dicuntur, quia ea quæ volumus seruare numeramus. C Y R I L. Mystice autem caput quidem hominis est intellectus: capilli vero cogitationes, quæ patent Deo. T H E O. Vel caput vniuersi: quæ fidelium intelliges apta Christo conuersatione: crines autem eius, mortificatiua corporis opera, quæ numerantur a Deo, & digna sunt prouisione diuina. A M B R O. Si igitur tanta Dei est maiestas, vt vnus ex passeribus, aut nostrorum numerus capillorum præter scientiam Dei non sit, quàm indignum est æstimare, quod fidelium corda dominus aut ignoret, aut spernat, qui viliora cognoscit? vnde conuenienter concludit. Nolite ergo timere, multis passeribus pluris estis vos. B E D A. Non plures estis legendum est, quod ad comparationem numeri pertinet, sed plures estis: hoc est, apud Deum maioris dignitatis. A T H A. Quæro autem ab Arrianis, si quasi dedignaretur Deus alia facere, solum filium fecit: cætera vero filio subrogauit, quomodo prouisione vti tur vsque ad tam modica, capillum, & passerem? Quorum enim prouisione fungitur, horum creator est suo verbo.

illis non est in obliuione coram Deo? Sed & capilli capitis vestri, omnes numerati sunt. Nolite ergo timere, multis passeribus pluris estis vos.

c. Dico autem vobis, omnis qui cumque confessus fuerit me coram hominibus, & filius homi-

numera sunt. Per quod significat, quod omnia quæ ad eos spectant, diligentissime nouit, diligentiam enim curæ adhibita numeratio manifestat. A M B R O. Denique numerus capillorum non in actu computationis, sed in facilitate cognitionis accipitur: bene tamen numerati dicuntur, quia ea quæ volumus seruare numeramus. C Y R I L. Mystice autem caput quidem hominis est intellectus: capilli vero cogitationes, quæ patent Deo. T H E O. Vel caput vniuersi: quæ fidelium intelliges apta Christo conuersatione: crines autem eius, mortificatiua corporis opera, quæ numerantur a Deo, & digna sunt prouisione diuina. A M B R O. Si igitur tanta Dei est maiestas, vt vnus ex passeribus, aut nostrorum numerus capillorum præter scientiam Dei non sit, quàm indignum est æstimare, quod fidelium corda dominus aut ignoret, aut spernat, qui viliora cognoscit? vnde conuenienter concludit. Nolite ergo timere, multis passeribus pluris estis vos. B E D A. Non plures estis legendum est, quod ad comparationem numeri pertinet, sed plures estis: hoc est, apud Deum maioris dignitatis. A T H A. Quæro autem ab Arrianis, si quasi dedignaretur Deus alia facere, solum filium fecit: cætera vero filio subrogauit, quomodo prouisione vti tur vsque ad tam modica, capillum, & passerem? Quorum enim prouisione fungitur, horum creator est suo verbo.

c. B E D A. Supra dictum est, opera quælibet, & verba abscondita esse reuelanda. Nunc autem concludit hanc reuelationem non in vili quolibet conciliabulo, sed in conspectu supernæ ciuitatis, æternique Regis, ac iudicis agendam dicens. Dico autem vobis, omnis qui cumque confessus fuerit me coram hominibus, & filius hominis confitebitur illum coram Angelis Dei. A M B R O. Præclare etiam fidem acuendo intexuit, & fidei ipsi virtutum fundamenta subiecit: Nam vt fortitudinis incentiuum est fides: ita fidei fundamentum est fortitudo. C H R Y. Non est ergo dominus contentus intrinseca fide, sed exteriori confessionem expostulat, vrgens nos ad fiduciam, & maiorem affectum. Et quia hoc omnibus vile est communiter loquitur, dicens. Omnis qui cumque confessus fuerit me. C Y R I L. Ait autem Paulus: Si confitearis ore tuo dominum Iesum, & credas in corde tuo, quod Deus eum a mortuis suscitauit, saluus eris. Totum Christi mysterium in his interpretatur: decet enim prius ortum a Deo patre verbum. i. vni genitum ex ipsius substantia fateri dominum omnium, non tamquam ab extrinseco, & furtiuum sortitum dominum, sed existentem re vera, & naturaliter dominum, sicut & pater. Consequenter oportet fateri, quod Deus hunc a mortuis suscitauit: ipsum. factum hominem & passum in carne pro nobis, sic enim reuertitur a mortuis. Quisquis ergo sic confitebitur Christum coram hominibus, videlicet Deum & dominum: Christus eum confitebitur coram Angelis Dei: tunc temporis cum descendente cum sanctis Angelis in gloria patris sui, in sæculi consummatione. E V S E. Quid autem erit gloriosus, quod ipsum vni genitum Dei verbum attestari pro nobis in diuino iudicio, ac ipso effectu rememorationem testimonii promere iudicium in animam eius, cui testimonium perhibetur? non enim manens extra eum, cui testimonium reddetur, sed habitans in eo, & implens eum lumine suo testimonium dabit. Cum autem corroboraſſet eos spe bona per tanta promissa, iterum eos inducit terribilioribus minis dicens. Qui autem negauerit me coram hominibus, denegabitur coram Angelis Dei. C H R Y. Et in damnatione maius supplicium, & in bonis maior recompensatio ponitur. q. d. Tu hic confiteris, aut negas, ego autem illic. Bonorum enim, malorumque retributio cum augmento in futuro sæculo te præſtolatur. E V S E. Opportune autem hanc comminationem ponit, ne confessionem ipsius contemnerent propter pœnam quæ est negari a filio Dei, quod est a sapientia denegari, & a vita deficere, & lumine priuari, & omnibus deſtitui bonis. Sed & hæc cuncta pati coram patre, qui est in cœlis, & Angelis Dei. C Y R I L. Negantes autem sunt primo quidem qui imminente persecutione fidem postpulerunt: abnegant etiam hæresum doctores, & discipuli. C H R Y. Sunt etiam alii abnegationis modi, quos Paulus describit dicens: Confitentur se nosse Deum, factis autem negant. Et iterum. Siquis suorum & maxime domesticorum curam non habet, fidem negauit, & infidelis est deterior. Item avaritiam fugite, quæ est idolatria: postquam ergo tot sunt modi negationis, palam, quod totidem sunt confessionis, quos quicumque seruauerit, audiet illam beatissimam vocem, qua Christus laudauit omnes qui confessi fuerint eum. Attende autem verborum cautelam. In græco enim dicit, quisquis confitebitur in me ostendens, quod non propriis viribus, sed adiutus superna gratia Christum aliquis confite-

tebitur. De negante vero non dixit, in me, sed me. nam deſtitutio gratia denegat: redarguitur tamen, quia deſtitutio propter eum, quod deſeritur fit. B E D A. Ne autem, ex eo quod ait eos qui se negauerint esse denegandos, vna cunctorum hoc est eorum, qui studio, & eorum, qui infirmitate, vel ignorantia negant conditio putaretur, continuo subiecit. Et omnis qui dicit verbum in filium hominis, remitteretur illi, ei autem qui in spiritu sancto blasphemauerit non remittetur. C Y R I L. Sed si hoc vult innuere Saluator, quod si quod iniuriosum verbum dicatur a nobis in hominem

nis confitebitur illum coram Angelis Dei. Qui autem negauerit me coram hominibus, negabitur coram Angelis Dei. Et omnis qui dicit verbum in filium hominis remitteretur illi, ei autem qui in spiritu sancto blasphemauerit, non remittetur. Cum autem

communem, obtinebimus si poeniteamus veniam. Nulla difficultas est in sermone, quia cum naturaliter bonus sit Deus: emendat volentes poenitere. verum si ad ipsum Christum retorqueretur sermo, qualiter in condemnabilis est, qui dicit verbum in eum? A M B. Vtique filium hominis Christum intelligimus, qui de spiritu sancto generatus est virgine est eo quod patens eius in terris sola sit virgo. Numquid ergo maior spiritus sanctus Christo, vt in Christum peccantes veniam consequantur, in spiritu sancto delinquentes remissionem non mereantur adipisci? Sed vbi vnitas potestatis est: nulla comparationis est quaestio. A T H A. Viri quidem antiqui, studiosi Origenes, & miratus Theognostus hanc cõscribunt esse spiritus sancti blasphemiam, quando qui digni reſertati sunt dono spiritus sancti per baptismum, regrediuntur ad peccandum. ob hoc enim auert illos, nec veniam obtinere, prout Paulus dicit: Impossibile est eos, qui facti sunt participes spiritus sancti, & prolapsi sunt, reuocari rursum ad poenitentiam. Addidit autem vt erque intentionem propriam: nam Origenes causam huius sic explicat: Deus quidem pater omnia percurrit, & singula continet. virtus autem filii ad sola rationalia extenditur: spiritus vero sanctus solus inest participantibus eum in domo baptismatis. Quando ergo Cathecumeni peccant, & Gentiles, peccant in filium, qui in eis manet: possunt tamen veniam obtinere, cum digni fuerint dono regenerationis, quando vero baptizati delinquant, dicit hoc nephas attingere spiritum, ad quem cum peruenerint, peccauerunt. & is irreuocabile fore damnationem. Theognostus vero ait, quod qui primum & secundum excessit limen, minorem pœnam mereat, sed qui tertium quoque pertransiit: non amplius accipiet veniam. Primum quidem, & secundum limen vocauit doctrinam patris, & filii. tertium vero in participatione spiritus sancti, s. m. illud. Cum venerit spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem, non tamquam doctrina spiritus dogma filii superet, sed quia filius descendit imperfectis, spiritus vero signaculum est eorum, qui perficiuntur. Sic igitur, non quia superet spiritus filium, ex pers est venia: blasphemiam spiritus, sed quidem quia imperfectorum est remissio, perfectis vero nulla reſtat excusatio, sed cum filius sit in patre, est in illis, in quibus est pater, nec abest spiritus. Indivisibilis est enim sancta trinitas. Ad hæc si omnia per filium facta sunt, & omnia in ipso consistunt, erit ipse nimirum in omnibus, vt necessarium sit peccantem in filium, in patrem, & in spiritum sanctum peccare. sacrum autem baptismum in nomine patris, & filii, & spiritus sancti datur, & sic peccantes post baptismum in sanctam Trinitatem, exercent blasphemiam. Cæterum si Pharisei baptismum non susceperant, qualiter redarguebat eos, ac si blasphemassent in spiritum sanctum, cuius nondum erant facti participes præsertim cum non de peccatis simpliciter, sed de blasphemiam eos increpabat? Differunt autem quoniam qui peccat, transgreditur legem. qui vero blasphemat, in ipsam offendit deitatem. Sed aliter. Si eis qui delinquant post baptismum non indulgetur vindicta reatum, qualiter Apostolus poenitenti in Corintho condonat? retrogressos vero Galatas parit, quousque Christus denuo formetur in eis. cur autem & Nouatum arguimus intermentem poenitentiam post baptismum, Apostolus autem ad Hebræos non dissipat poenitentiam peccatorum? Sed ne putarent s. m. ritum legis poenitentia causa multa fore, & quotidiana baptismata, ob hoc poenitere quidem monet: vnica autem fore insinuat per baptismum renouationem. Talia vero considerans reuoluit ad dispensationem, quæ sit in Christo, qui Deus existens homo factus est: tamquam Deus suscitauit mortuos, sicut carne vestitus sitiebat, laborabat, & patiebatur. Quando igitur aliqui spectantes humana, vident dominum sitientem, & patientem, & obloquantur in Saluatorem, velut in hominem, peccant quidem: peccant tamen cito, cum poeniterint accipere veniam, præterdicens causa fragilitatem corporis. Quando vero rursum aspicientes aliqui opera deitatis, dubitant de natura corporis, ipsi quoque nimium peccant. Sed & his poenitentibus cito potest ignosci, eo quod & ipsi excusationem habent ab operum magnitudine. Quando

In libro de peccato in spiritum sanctum.

vero

vero diuinitatis opera retorquent ad diabolum, merito irreuocabilem ferunt sententiam, qm arbitrari sunt diabolus fore Deum, & verum Deum nihil plusquam dmones in operibus putauerit habere. Ad hanc ergo perndiam pharisaei peruenerant. saluatore enim ostendente patris opera, mortuos suscitans, ceecos illuminas, & similia facies, hmoi opera dicebat esse: Beelzebub. aequae enim dicere poterat videntes mundi ordinem, & erga eum prouiso nem. q mundus a Beelzebub est creatus. Quadiu igitur ad humana spectantes, mente claudicabant dicentes: Nonne hic est carpentarij filius? & quo literas quas non didicit, nouit? Sustinebat eos tanquam in filij hominis peccates, sed vt magis infantur dicetes, opera Dei esse Beelzebub, non amplius eos sustinuit. Sic enim & ratrius patres eorum sustinebat, quos medi causa panis & aquae murmurabant, sed postq, vitulum constants in eum collata sibi diuinitus beneficia referat, puniti sunt: primo quidem non paucis eorum occisis, postmodum dixit: Ego autem in die vltionis visitabo hoc peccatum eorum. Talem ergo & nunc pharisaei audiunt sententiam, vt in flamma diaboli parata, perpetuo corrodantur cum eo. Non igitur faciendo collationem inter blasphemiam dictam in ipsum & spiritum sanctum, haec dixit tanquam maior sit spiritus, sed vtraque blasphemiam in ipsum prolata, hanc minorem, illam validiorem ostendit. ipsum enim videntes hominem vituperabant, & eius opera Beelzebub esse dicebant. A M B R. Sic igitur videtur quibusdam, vt eundem & filium & spiritum sanctum intelligamus, salua distinctione personarum & unitate substantiae, quia vnus & Deus & homo Christus est spiritus, sicut scriptum est: Spiritus ante faciem vestram Christus dñs: Idem spiritus sanctus, quia & pater sanctus, & filius sanctus, & spiritus sanctus. Si ergo vtrumque Christus est, quae est diuersitas nisi Christi? vt sciamus quia diuinitatem Christi nobis negare nō liceat. B E D A. Vel aliter. Qui opera spiritus sancti dicit esse Beelzebub, isti non dimittitur neque in praesenti seculo neque in futuro, nō q negemus ei si pēnitentiam agere possit, posse se dimitti Deo, sed q credamus eum blasphemum exigentibus meritis, sicut numquam ad remissionem, ita nec ad ipsos digne pēnitentiae fructus esse peruenturum, & illud, Excecauit oculos eorum ne conuertantur, & sanem illos. C I R. Quod si creatura esset spiritus sanctus, non autem de diuina substantia patris & filij, qualiter acta in eum contumelia tantam fert pēnam quanta promulgatur contra blasphemantes in Deum. B E D A. Neque in quicumq; spiritum sanctum non esse, aut Deum nō esse, sed patre filioq; minorem consistentur, hoc irremissibilis blasphemiae crimine tenentur, quia humana ignorantia ducti faciunt, non inuidencia diabolica sicut principes Iudaeorum. A V G. de Verbo. Vel aliter: Si hic diceretur q blasphemauerit quicumq; blasphemiam in spiritum sanctum, omnem intelligere deberemus. Sed quia dictū est: Qui blasphemauerit in spiritum sanctum, ille intelligatur qui nō omni modo, sed eo modo blasphemauerit, vt ei numquam possit ignosci. sic enim dictum est. Deus neminem tentat. s. non omni, sed quodam tentationis modo. Quis autē sit iste modus blasphemian di contra spiritum sanctum, dicamus. Primum quidem credentū beneficium est in spiritum sancto remissio peccatorum contra hoc donum gratuitum loquitur cor impenitens, ipsa ergo impenitentia est spiritus blasphemiam, quae non remittitur neque in hoc seculo neque in futuro, quia penitentia impetrat remissionem in hoc seculo, quae valeat in futuro. C I R. Cum autem tantū mātum incusserit dñs discedentibus a recta confessione, praecipit de caetero non curare de responso, eo q fideliter dispositis constituit verba congrua spiritus tamquam doctor inhabitans. vnde sequitur: Cum autem inducent vos in synagogas & ad magistratus & potestates, nolite solliciti esse, qualiter aut quid respondeatis, aut quid dicatis. G L O S A Dicit autem: Qualiter, quantum ad modum proferendi. Quid, quantum ad modum inueniendi. Respondeatis interrogantibus. Aut quid dicatis, discere volentibus. B E D A. Cum enim propter Christum ducimur ad iudices, voluntate tantum nostram pro Christo debemus offerre. Caeterū in respondendo spiritus sancti gratia ministrabitur. vnde subditur: Spiritus. n. sanctus docebit vos in ipsa hora, quae oportet vos docere. C H R Y. Alibi vero dicitur: Estote parati cunctis ad respondendum, quicumq; quaeruerint a vobis rationem spei, quae fouet vos. Quando namq; oritur inter amicos agor, praecipit nos meditari.

Ser. ij.

quando vero terribile est praetorium, & pauor circumquaq; dat proprium monimentum vt audendum sit & loquendum, non autē oblitescendum. T H E O. Quonia igitur duplex est nostra infirmitas, & aut pēnae formidine martirium fugimus, aut quia tu des sumus & nescimus reddere rationem fidei, vtrumq; excludit. mētū quidem paraturū, in eo qd dicit: Ne timeatis occidentes corpus. timore vero infirmitatis in hoc qd dicit: Nolite solliciti esse, qualiter aut quid respondeatis. d. ¶ A M B R. Totus superior locus ad subeundam pro cōfessione dñi passionem, aut contemptu mortis, aut spe pmi, aut maiori denūciatione supplicij, cui numq; venia laxet, instruit. Et qm avaritia plerumque solet tentare virtutem, etiam huius abolendae rei praecceptum subiicit, & exemplum cū dicitur: Aut autem ei quidam de turba: Magister, dic fratri meo vt diuidat mecum hereditatem. T H E O. Hi duo fratres, quia de hereditate paterna diuidenda contendebant, consequens erat vt alter alterum fraudare intenderet. Dñs autem docens nos q non oportet ad terrena seclari, repellit vocantem eum ad hereditatis diuisionē. vnde sequitur: At ille dixit ei: Homo, quis me constituit iudicē, aut diuisorem? s. facultarū super vos. B E D A. Qui magistro super pacis gaudia commendantis, terrena diuisionis vult ingerere molestiam, merito homo vocatur. s. illud: Cum sit inter vos zelus & contentio, nonne homines estis? C I R. Fuit autē Dei filius qñ factus est similis nobis, constitutus a Deo patre in regem & principem super Syon montem sanctum eius, annuncians mandatum diuinum. A M B R. Bene ergo terrena declinat, qui propter diuina descenderat, nec iudex dignatur esse litium & arbitrum facultarum, viuorum habens mortuorumq; iudicium, arbitriumq; meritum. Non ergo quid peras, sed a quo postules intendum est, nec maioribus intento animo putes minoribus oblitescendū, vnde non immerito refutatur hic frater, qui dispensator: em castitium gestiebat corruptibilibus occupare, cum inter fratres patrimonium, non iudex medius, sed pietas debebat sequestra diuidere, quamquam immortalitatis patrimonium non pecuniae sit hominibus expectandum. B E D A. Occasione autē huius stulti petitoris aduersus avaritiae pestem, & turbas etiam discipulos praecipit pariter & exemplis munire satagit. vnde sequitur: Dixitq; ad illos: Videte & caute ab omni avaritia. Dicit autem: Ab omni, quia nonnulla simpliciter geri videntur, sed internus arbiter qua intentione fiant, diiudicat. C I R. Vel dicit: Ab omni avaritia. magna & parua. Est enim inutilis avaritia, dicente dño, Domos zelatas edificabit & non habitabitis in eis. & alibi: Decem iugera vinearum facient lagunculam vnam, & triginta modij sementis facient modios tres. Sed & m alium modum est inutilis, quem ostendit subdens, quia non in abundantia cuiusquā vita eius est ex his quae possidet. T H E O. Hoc dicit dñs reuelans eorum intentiones, qui videntur coaceruare diuitias, quasi diu futuri. Sed numquid te opulencia longeuum efficiet? Quid igitur manifeste sustines mala, incertae causa quietis. nam dubium est an debeas attingere senium, cuius gratia thesaurizas. e. ¶ T H E O. Dicit, q ex affluentia opum non protendatur vita humana, ad huius fidem parabola subdit dicens: Dixit autem simili ad illos di. Homines cuiusda diui. vbe. fru. ager attulit. B A S I. Non facturi quidē ex vbertate fructuum aliquid boni vt magis diuina longanimitas pateat, quae vsque ad malos suā bonitatem extendit, pluens super iustos & iniustos. Quae vero sunt quae hic homo benefactori recōpensat? Non meminit cōis naturae, nec arbitratus est oportere quod suppositū, dispensari egentibus, & horrea quidē crepabant pra copia conditorum, avarus tñ animus ne quaquā implebatur, nolens veteribus cedere pp avaritiā, noua nō valens suscipere pp multitudinē, propter quod imperfecta eius cōsilia & steriles curae. vnde sequitur: Et cogi. in se di. Quid fac. q nō ha. quo con. fru. meos? Conqueritur aequae pauperibus, an nō quae praemittit inopia dicit, quid faciā? vnde victus? vnde calciamētā? alia & locuples profert: Vrgent enim ipsius animā diuitiae a promptuariis emanantes, ne forte cū exiuerint profint egētibz, a simili gulo forū, qui mallent edacitate crepare q indigentibus de reliquijs impartiri. G R E. xv. Moral. O angustia ex facietate naca. dicit enim, quid faciā, profecto indicat, quia vororū suorum effectibus praesus sub quodā rerū face laborabat. B A S I. Erat quidē in promptu dicere: Aperiā horrea, conuocabo egenos, sed cogitaf

non vt distribuatur, sed vt congreget. Sequitur enim: Et dixit: A hoc faciam. Destruam horrea mea. Bene facis: nam digna destructione nequitiae promptuariorum horrea, ex quibus nullus consolationem accepit. subdit: Et maiora faciam. At si & hoc impleueris, numquid destrues iterum? quid stultius, q in infinitum laborare? Horrea sūt tibi si vis pauperum domus. Sed dices. Cui iniuriā facio, propria retinendo? Nam & sequit. Et illuc congregabo oia quae nata sūt mihi, & bona mea. Dic mihi, quae tua? vnde ea sumens in vitā tulisti? sicut qui prauieniens spectacula p hiberet aduenientes appropriando sibi, qd ad vltim cōem ordinatur. Similes sunt diuites, qui cōia quae poccupauerunt astantiam suā esse. Si. n. quilibet suae necessitatis sufficientiam recipiens: relinqueret superfluum indigentibus, non esse diues, nec pauper. C Y R I L. Attende & aliter esse friuolum eius verbum, cū dicit. Cō. om. q. n. sunt mihi. quasi non putaret ea diuinitus obtinere, sed fructus esse laborum suorū. B A S I. Caeterū, si fateris ea tibi diuinitus prouenisse, an iniustus est Deus in aequa luer res nobis distribuens? Cur tu abundas, ille vero mendicat, nisi vt tu bona dispensationis merita consequaris: ille vero patientiae brauijs decoretur? At tu nonne spoliator es, quae dispensanda suscepisti propria reputando? Est panis famelici, quem tu tenes, nudi tunica, quā in conclaui conseruas, discalcia calcius qui penes te marcescit, indigentis argentum quod possides inhumatum, quo circa tot iniuriarum, quot dare valens. C H R Y. Sed & in hoc erant, q bona putat quae sunt in differentia rerum. n. quaedā sunt bona, quaedam mala, quaedā mediā. Bona quidem sunt castitas, & humilitas, & hmoi, quae cum homo eligi fit bonus. His autē opposita sunt mala, quae homo dā eligi fit malus. Media vero sunt, vt diuitiae, quae qñq; quidē ordinant in bonum. s. ad eleemosynam. qñque ad malum. s. ad avaritiam. & similiter inopia qñq; ad blasphemiam, qñq; ad sapientiam s. m affectum ventium. C Y R. Diues igitur non parat permanentia horrea, sed cadauca, & quod stultus est, vige longitudinem sibi taxat. Sequitur. n. Et dicā animae meae. Anima, habes multa bona posita in annos plurimos. Sed o diues, fructus quidē habes in horreis, sed annos plurimos vnde poteris obtinere? A T H A. Siquis autem sic viuat, quasi quotidie moriturus: eo q incerta est naturaliter vita nostra non peccabit: semper enim maior timor plurimum voluptatis dissoluit. Sed eōtrario diues longeuitatem sibi repromittens ad voluptates aspirat. Sequitur enim. Requiesce. s. a labore. Comede, bibe, epulare, magno. sap paratu. B A S I. Tam improuidus es erga bona animae, vt escas corporeas animae ascribas: siquidem virtutem habet, si scēda est operationum bonarum si Deo adhaeret, bona plurima possidet, & bono gaudio gaudet. Verum, quia totus carnalis es passionibus subiectus, a ventre non ab anima clamas. C H R Y. Non autem decet vacare delicijs, & impinguare corpus, & attenuare animam, fuscemque ei grauari, & tenebras obducere, spiritumque velamen, eo q in delictis dominatiū animae seruit, seruire vero corpori dominatur. Alimento autem indiget corpus, nō delictarum vt nutriatur, non ut scindatur, & fluat. Neque enim animae soli, sed & ipsi corpori sunt nociuae deliciae, eo q ex forti fit debile, ex sano aegrotatiū, ex agili grauius, ex formoso deformis, ex iuvene veterinosum. B A S I. Permissus autē est deliberare in omnibus, & manifestare p positum proprium, vt condignam mereatur sui affectus sententia. Sed dum in abdito loquitur, eloquia eius exanimantur in caelo. Vnde sibi responsa praenuntiat. Sequitur. n. Dixit autē illi Deus: Stulte, hac nocte animam tuam repetet a te. Audi conueniens tibi stulticiae non est, quod tibi nullus imposuit hominum, sed ipse Deus. G R E. 22. Moral. Eadem nocte sublati est, qui multa tpa fuerat praetolatus, vt. s. qui in longum sibi subsidia colligendo pspexerat, subsequenter diem, vltimum minime videret. C H R Y. Dicit autem repetet a te. Exposcebant enim eam forsā terribiles quaedam virtutes ad hoc missae: qñ si de ciuitate in ciuitatem transerentes egeram ductore: multo magis anima absoluta a corpore, & ad futuram vitam transmigrans indigebit ducatu. Ob hoc multoties recusat anima, & regressit in profundum, cum debet exire a corpore. semper enim stimulat nos conscientia peccatorum, sed praecipue cum debemus trahi ad terribile iudicium. Tunc enim tota congeries criminum innotuat, & pra oculis posita mentem praecellit. & sicut carcerati semper quidem dolores suos: tunc autem praecipue cum debent iudici praesentari,

Ibidem.

Ibidem.

Cap. 12.

Cap. 12.

fic & anima maxime in ipso tempore de peccato cruciatur, & dolet. Multo autem magis cum fuerit euulsa. G R E G O. 15. Moral. In nocte autem ablata est anima, quae in obscuritate cordis est emissa. In nocte ablata est, quae considerationis lucem habere noluit, vt quod pati poterat praerideret. Subdit autem: Quae autem parasti, cuius erunt? C H R Y S O T. Hic enim ea deferres, non solum nullum inde percipiens commo dum, sed & sarcinam peccatorum portans super humeros proprios. Et quae quidē a te congesta sunt, plerumque in manus inimicorum peruenerit, a te vero super hastam requiritur. Sequitur: S. c. est qui sibi thesaur. & non est in Deum diues. B E D A. Hic enim stultus est, & in nocte rapiendus. Ergo qui vult esse in Deum diues, non sibi thesaurizat, sed pauperibus possessa distribuat. A M B R O. Frustra enim congreget opes qui se his nescit vsurum. neque enim nostra sunt quae non possumus auferre laboribus, sed sola virtus comes est de factorum, sola nos sequitur misericordia, quae tabernacula defunctis acquirit aeterna. f. ¶ T H E O. Paulatim dominus prouehit ad perfectiorem doctrinam, Docuit enim supra cauendum esse ab avaritia, subditque parabolam diuitis, insinuans per eam quod stultus est, qui superflua cupit. Deinde procedente sermone, neque de necessarijs sinit nos sollicitudinem gerere, avaritiae radicem euellens. vnde dicit: Ideo dico vobis, quasi dicit. Postquam stultus est qui sibi maiorem vitae mensuram attribuit, & exinde magis efficitur cupidus. Nolite solliciti esse ani. ve. quid manducetis. Non quia intelligibilis anima comedat, sed quia non videtur aliter animam posse coniunctam manere corpori, nisi dum nutrimum. vel quia animati corporis est nutrimentum suscipere: congrue animae nutrirī attribuit. nam & virtus nutritiua dicitur anima, vt sic intelligatur. Ne solliciti sitis nutritiua parti animae, quid edatis? potest autem etiam corpus mortuum vestiri, vnde subdit. Neque cor. ve. quid induamini. C H R Y. Quod autem dicitur. Nolite solliciti esse. non idem est quod nolite operari, sed nolite rebus mundanis mente affigi. Contingit enim aliquem operantem nihil sollicitum esse. C Y R I L. Praeminet autem anima cibo, & corpus vestitui. vnde subdit. Anima plus est quam esca, & corpus plusquam vestimentum. quasi dicat, Deus qui quod maius est exhibuit, quomodo non dabit quod minus est? Non ergo multum nostra intentio modicis insistat, nec intellectus noster seruat ad uestitum & vltimum quaerendum. magis autem cogitet quaecumque saluant animam, & subleuant ad regnum caelorum. A M B R O. Nihil autem moralius ad faciendam fidē omnia creditibus a Deo posse conferri, quam qd aereus ille spiritus vitale collegium animae corporisque contubernio federatū non deficit, nisi cum venerit dies suprema moriendi. Cum igitur anima indumento corporis vestiatur, & vigore animae corpus animetur: absurdum est, vt victus nobis copiam defuturam putemus, qui viuendi iugem substantiam consequamur. g. ¶ C Y R I L. Sicut supra erigendo nos ad spūalem audaciam per aues induxit, dicens. Multis passeribus pluris estis vos, sic & nunc ex volatilibus firmam & indubitabilem fiduciam nobis adducit dicens. Considerate coruos, quia non seminant, neque metunt, scilicet ad acquirendum cibum, quibus non est cellarium, neque horreum. s. ad conseruandum. Et Deus pascit illos, quanto magis vos pluris estis illis? B E D A. id est carius vos valeat, quia rationale animal sicut homo, sublimius ordinatum est in rerum natura q irrationalia, sicut sunt aues. A M B R. Magnum autem quod fide sequamur exemplum. nam volatilibus caeli quibus nullum exercitium cultionis, nullus de messium fecunditate prouentus est, indeficiente providentia diuina largitur alimentum. Verum est igitur causam inopiae nostrae avaritiam uideri, etenim illis iccirco sine labore pbuli usus exuberat, quo fructus ad escam communem datos, specialia quodam nesciunt vendicare dominatu. Nos communia amissimus: dū propria vendicamus. nam nec proprium quicquam ubi perpetuum nihil, nec certa copia ubi incertus euentus. C H R Y. Cum autem possit dominus exemplum ab hominibus sumere qui minime terrena curauerunt, Heliam dico, Moysen, & Ioannem, & caeteros hmoi, commemorauit uolatilium, sequens uetus testm, quod ad apem transiit, & formicā, & alia hmoi, quibz naturales quosdā mores inseruit conditor. Cate. au. S. Tho. Z. T H B O.

Cap. 1.

In Psal. 146

THEODORETVS. Ideo autem omnia mentione aliorum volatiliū, coruorum mentionem facit, quia pullos coruorum specialiter prouident a Deo nutriti. nam corui pariter quidem non autem nutriunt, sed negligit pullos suos, quibus modo ab aere pabulum quadam aura delatum ad os peruenit, quod hiantes suscipiunt, & sic nutriuntur. forsan etiam & talia p synecochena dicta sunt, toto significato per partem. vnde in Math. 20 dominus remittit ad volatilia caeli, hic vero specialiter ad coruos tantquam gulosiores & rapaciores. **EVS E.** In coruis etiam aliquid plus significat. quibus enim colligentibus legumina promptus est alimentum, videntibus vero carnibus, sicut coruis, difficilius est ad habendum, nec tñ huiusmodi aus defectum pabuli patiuntur propter prouidentiam Dei diffusam vbique. Vtitur autem ad idem & tertio syllogismo dicens: Quis autem vestrum cogitando potest adiciere ad staturam suam cubitum vnum? **CHR Y.** Nota, quod animam quidem semel dedit Deus & eadem perseuerat, sed corpus quotidie sumit incrementum, pertransiens igitur animam honores, & recipientem augmentum, de solo corpore facit mentionem, dans intelligere quod non augetur per solum alimentum, sed prouisione diuina per hoc quod nullus nutrimentum accipiendo aliquid ad suam staturam adiciere potest. vnde concluditur: Si ergo neque quod minimum est potestis, quid de ceteris solliciti estis? **EVS E.** q. d. Si nullus sua cura corpoream ingeniatu est sibi staturam. Sed neque termino temporis vitæ potest aliquis vel breuissimum tempus horæ excogitando adiciere, cur oportet superflue de necessariis vitæ cogitare? **BEDA.** Illi ergo regendi corporis curam relinquite, cuius videtis cura factum esse, vt tanta statura corpus habeatis. **AVGVST.** de quest. euang. Cum autem de augenda corporis statura loqueretur, dicit quod minimum est, hoc scilicet Deo corpora operari.

Lib. 2. q. 28.

CHR Y. Sicut superius dominus de alimentis monebat, ita & nunc monet de vestitu dicens: Considerate lilia agri, quomodo crescunt, non laborant neque nent, vt sibi faciant indumenta. Sicut autem supra, cum dñs dixit: Non seminant volatilia. non reprobauit sementem, sed superfluum curam, sic cum dixit: Non laborant neque nent, non opus interemit, sed cogitationem. **EVS E.** Siquis autem mortalium vult decorari precioso vestitu, videat oculate quod Deus etiã vsque ad flores, qui ex terra oriuntur multiplicem sui sapientiam propagans, ornauit hos diuersis coloribus tenuibus membranis, florum murice & auro longe meliores tincturas accommodans, adeo quod nec penes aliquem regem de licio sum: nec est ipsū Salomō qui apud antiquos tam in diuitiis quā in sapientia & in delitiis celebris fuit, tam preciosum opus fuerit inuentū vnde sequitur, Dico autē vobis, quia nec Salomon in omni gloria sua vestit, sicut vnum ex istis. **CHR Y.** Non vtitur hic volatiliū exemplo, cignum commemorans aut pauonē: sed lilia: vult enim vtrinque declarare hyperbole, scilicet ab infirmitate rerum, quæ tantum sunt fortitæ decorē & a præcio decoris, qui concessus est liliis, vnde postmodum non vocat ea lilia, sed fœnum, cum subditur, Si autem fœnum quod in agro est hodie, nec dicit Cras non entia, sed subdit: Sed cras in elibanum mittetur. neque dicit simpliciter: Deus vestit, sed dicit: Deus sic vestit: quod multam habet expressiōnem, & subdit: Quāto magis vos? quod est experimentis præciositate & prudentiam humani generis. Denique cum increpare deceret, vtitur & hic moderantia non infidelitatis: sed paucitatis fidei, arguens cum subdit: Pusillæ fidei, ut per hoc magis excitet nos ad dictorum persuasionem, vt non solum non cogitemus de vestibus: sed nec affectemus vestimentorum decorem. **CYRILL.** Sufficit enim prudentibus solius causa necessitatis aptum habere vestitum, & ciborum modestiam non excedentem, quod satis est. Sufficiunt etiã sanctis quæ sunt in Christo spirituales delitiæ & subsequens gl'a. **AMBRO.** Non otiosum autē videtur, quod flos vel homini confertur, vel certe plus penes quod hominib⁹ in Salomone præfertur ut præ claritate coloris angelorum celestium gloriam putemus expressisse, qui vere mundi istius flores sanctificationis aspirant, qui nulla solitudine præpediti, nullo vsu laboris exerciti, diuina in se liberalitatis gratiã, & celestis seruant dona naturæ. vnde bene & hic vestitus gloria sua Salomon, & alibi cooperatus ostenditur quod infirmitatem corpoream

F naturæ velut virtute quadam mentis ad operam operum gloria vestiebat. Angeli vero quorum natura diuiniore expertis manent in iuræ corporalis recte licet maximo viro præferuntur, nec tamen in nobis misericordia Dei desperare debemus, quibus per resurrectionis gratiam dominus similem angelorum speciem pollicetur. **CYRILL.** Abstinentiam autem erat di. seipulos debentes normam & exemplarē conversationis honeste aliis tradere, in eadem incidere, a quibus discedendum esse oportebat eos consulere. Et ideo Dominus subdit: Et vos nolite querere quid manducetis: aut quid bibatis. In hoc etiam dominus consulit, non modicum studio sacrarum predicationum, monens discipulos sollicitudinem humanam abiciere. **BEDA.** Notandum tamen est quod non ait: Nolite querere, aut solliciti esse de cibo aut potu aut indumento, sed quid manducetis aut bibatis, vbi mihi videntur argui qui spreto victu vel vestitu communi latiora sibi vel auteriora præ his cum quibus vitam ducunt, alimenta vel indumenta requirunt. **GRE.** Nissenus. Sed dicitur, aliqui obtinuerunt dominum honores, & diuitias cum orassent: qualiter ergo prohibes nos talia orando querere? Et quid quod omnia hæc ad diuinum consilium pertineant, omnibus patet: hæc tamen a Deo conferuntur preteritis ut discentes Deum nos audire in minoribus petitionibus: eleuamur ad altiorē affectū sicut in pueris videmus, qui mox nati maternis adherēt vberib⁹, si vero puberit per uulū spernit mamas, querit aut montile aut aliquid talium, quibus oculis delectatur, postquam autem mens cum corpore creuerit, cedens cunctis puerilibus desideris, querit a parentibus quæ conueniūt vitæ perfectæ. **AVGVST.** de Quest. euang. Prohibita autem sollicitudine de alimentis, consequenter ne extollatur adiuuonit dicens: Nolite in sublime tolli. Primo enim hoc ad necessitatem complectendam homo querit, cum autem his abundauerit incipit de talibus superbiere. Tale est hoc, ac si se vulneratus aliquis iacet, quia habet multa emplastra in domo, cum hoc illi bonum esset, vt vulnera non haberet, & ne vno quidem indigeret emplastro. **THEO.** vel eleuationem nihil aliud vocat, quam vagum mentis motum, aliàs aliud meditantis, & ex hoc salientis ad aliud & sublimia cogitantis. **BASIL.** Et vt intelligas huius eleuationem, memento vanitatis proprie iuuentutis, si quando manens solus cogitasti de vita & promotionibus discurrens a principatu in principatum, amplexus es diuitias, & difficili palatia amicis bene fecisti, vltus es inimicos. est autem peccatum talis abstractio, intenta enim circa superflua delectatio a veritate seducit. vnde conuenienter subdit: Hæc enim omnia gentes mundi querunt, scilicet voluptatem, diuitias, & hmoi. **GRE.** Nissenus. Adhibere enim sollicitudinem rebus apparentibus proprium est eorum, qui nullam supponunt spem futuri seculi, neque matum iudicii. **BASIL.** Sed de necessariis vitæ subdit: Pater autem vester scit, quoniam his indigetis. **CHR Y.** Non dixit: Deus, sed Pater, vt ipsos ad maiorem promoueret fiduciam. Quis enim est pater qui patiatur necessaria filiis non ministrare? sed & aliud adiicit. Non enim poteris dicere, quod pater quidem est, ignorat tamen his nos indigere. nam qui naturam creauit, eius indigentiam nouit. **AMBRO.** Ostendit autem consequenter nec ad præsens, nec in reliquum fidelibus gratiam desuram, si modo qui diuina desiderant, terrena non querant. Indecorum quippe est homines curare de cibo, qui militant pro regno. Nouit rex quemadmodum familiam suam pascat, alas & vestiat. vnde sequitur: Verumtamen querite primum regnum Dei & hæc omnia adiciuntur vobis. **CHR Y.** Non modo regnum, sed etiam opes Christi pollicetur cum eo. Si enim nos a curis eos eripimus, qui prætermittentes sua nostrorum diligentiam habent, multo magis Deus. **BEDA.** Indicat enim aliud esse quod principaliter datur, aliud quod superadditur, quia nobis in intentione æternitas, in vsu vero temporalitas esse debet.

CHR Y. Postquam dñs temporalium curam a cordibus discipulorū remouit, hic excludit ab eis timorem, ex quo superflua cura procedit dicens: Nolite timere pusillus grex. **THEO.** Pusillum gregem dominus vocat volentes discipulos eius fieri, vel quia in hoc seculo sancti parui videntur causa voluntaria paupertatis, vel quia superantur a multitudine angelorum, qui incomparabiliter præcellunt, quæ nostra sunt. **BEDA.** Pusillum est dñs grege electorū

electorum nom inat, vel ad comparationem maioris numeri reproborum, vel potius ob humilitatis deuotionem. **CYRILL.** Quare autem timere non debent, ostendit subdens: Quia compila. pa. ve. da. vo. regnum. q. d. Eum qui tam præciosa largitur, qualiter pigebit erga vos clementiam exercere? Quamuis enim hic grex paruus sit & natura, & numero, & gloria: bonitas tamen patris cōcessit & huic pusillo gregi celestium spirituum sortem. scilicet regnum cælorum, ergo vt possideatis regnum cælorum, opes terrenas contemnite. vnde subditur: Venite quæ possit. & da. eleemosynam. **BEDA.** q. d. Nolite timere, ne propter regnum Dei militantibus huius vitæ necessaria desint, qui etiam possessa propter eleemosynam vendite, quod tunc digne fit, quando qui semel pro domino suo omnibus spretis: nihilominus post hoc labore manu operatur. vnde & victum transigere, & eleemosynam dare queat. **CHR Y.** Non est enim peccatum, quod eleemosyna nequeat abolere, antidorum est cuiuslibet conueniens vulneri, sed & eleemosyna non solum in pecuniis fit: sed & in rebus, dum aliquis alium protegit: dum medicus medetur, dum sapiens consultat. **GRE.** Nazan. Vereor autem, ne putes pietatis tibi necessitatem non esse, sed arbitrium opinabar, & ipse hoc, sed terrēt me hædi ad sinistram stututi, non quia rapuerunt, sed quia Christum in egeatibus non placant. **CHR Y.** Nam sine eleemosyna impossibile est regnum videre. Sicut enim fons si aquas in se contineret vitatur, sic & diuites cū omnia penes se teneant. **BASIL.** Sed queret aliquis quid considerantem oportet vendere quæ possidentur? numquid tamquam eis naturaliter noxiis, vel propter reatationem accidentem animabus ab eis? Ad hoc dicendum est: primo quidem, quod singulum eorū quæ sunt, si per seipsum malum existeret non esset creatura Dei: omnis enim creatura Dei, bona. consequenter autem, quia mandatum dominicum non docuit abiciere tamquam mala quæ possidentur, sed dispensare, dicens: Et date eleemosynam. **CYRILL.** Molestum autem forte est hoc mandatum diuitibus: sanam tamen mentem habentibus non est inutile. thesaurizant enim sibi regnum cælestē. vnde sequitur: Fa. vo. fac. qui non veterascunt. **BEDA.** Eleemosynas, videlicet operando, quarum merces in æternum maneat, vbi non hoc præceptum esse putandum est, vt nil pecunia referuerit a sanctis vel suis, vel pauperum vsibus, cum & ipse dominus, cui Angeli ministrabant loculos habuisse legatur a fidelibus oblata conseruans, sed ne Deo propter ista referatur, & ob inopiam timorem iustitia deseratur. **GRE.** Nissenus. Præcipit autem sensibiles terrenas opes forsū condere, quo virtus corruptiua non attingit. vnde subdit: The. non des. in. cor. quos fur non appro. neq; tinea corrumpit. **THEO.** q. d. Hic tinea demolitur, non autem in cælis. deinde quia tinea quædam non demolitur, addidit de fure: Aurum enim non demolitur tinea, sed fur tollit. **BEDA.** Siue igitur hoc simpliciter accipiendum est, quod pecunia seruata deficiat: data autem proximo perennem fructum conferat in cælis, seu ita quod thesaurus boni operis si commodi terrestris occasione condatur facile corruptus intereat, ac si celesti solum intentione congeratur, non exterius hominum fauore, quasi a fure qui deforis rapit non intus inani gloria quasi a tinea quæ interius scindit valet maculari. **GLO.** Vel fures sunt hæretici, & demones qui ad hoc intenti sunt, vt spiritualibus, nos spolient, tinea quæ vestes latenter rodit, inuidia est quæ studium bonum laecerat, & compassionem vnitas dissipat. **THEO.** Porro, quia non omnia furto tolluntur, addit potiore rationem, & nullam prorsus quantitatem instantiam dicens: Vbi enim est the. ve. ibi & cor. ve. erit. quæ dicit. Esto quæ nec tinea demolitur, nec fur tollit. hoc ipsum quod est habere cor affixum thesauro sepulto, & diuinum opus, scilicet animam terræ immergere quantum est diuinum supplicio. **EVS E.** Nam quilibet homo naturaliter dependet ab eo erga quod studet, illos rotum animum applicat, vbi totum commodum possidere putauit. vnde si quis in rebus præsentis vitæ habeat totam mentem & intentionem, quam cor nominatiuū terrenis versatur. Si vero mentem applicauerit ad cælestia, ibi mentem habebit, vt videatur solo corpore cum hoibus conuersari: animo vero iã sit aggressus mansiones cælestes. **BEDA.** Hoc autē nō solum de pecunia, sed de cunctis passionibus sentiendū est. luxuriosi epulæ sunt thesauri, lasciuia ludicra amatoris libido. **THEO.** Postquam suū discipulū modestū statuit dñs: spoliatus quilibet vitæ cura, & eleuatione: nunc ad ministrandum inducit dicens: Si nō sibi vestri præcincti. i. semper procliuēs ad exequendū quæda opā dñi nri. Et lucernæ ardentes. i. non ducatis

vitā in tenebris, sed asit vobis lux rōnis, ostendens vobis agendā, & fugienda. Est. n. hic mundus nox: cincti vero lūbos sunt qui præcinctam exequant. nam talis est ministratio habitus, quibus oportet adesse & lucernas ardentes. i. discretionis donū, vt valeat dino scere practicus non solum quid oporteat agere, sed & quo alioquin expectantibus dominum suum, quando reuertatur a nuptiis, vt cum venerit & pulsauerit confestim aperient ei. Beati serui illi, quos cum venerit dominus, inuenerit vigilantes. Amen dico vobis, quod præcincti & faciet illos discumbere,

prū mentis iugiter in aia emicantē, quo nos illustratur, & doctrinam qua ceteros illuminamus. **MAXI.** Vel lucernas accensas docet hie p orōnem, & contemplationē, & spūalem dilectionem. **CYRILL.** Vel subcingi significat agilitatem, & promptitudinem ad sustinenda mala intuitu diuini amoris. Lucernæ autē accensio significat, vt non patiamur aliquos in tenebris ignorantia viuere. **GRE.** in Hom. vel aliter: Lūbos præcingimus cum carnis luxuria p continentiam coarctamus. vitis. n. luxuria in lumbis est: fœminis in vmbilico. a principali igitur sexu lumborū noie luxuria de signatur. Sed quia minus est mala non agere, nisi etiam quisque studeat bonis operibus insudare, additur: Et lucernæ ardentes in manibus tenemus, cum p bona opera pximi nostris lucis exempla monstramus. **AVGVST.** de Quest. Eua. Vel docet & lumbos præcingere propter continentiam ab amore rerum secularium, & lucernas ardentes habere, vt hoc ipsum vero sine, & recta intentione fiat. **GRE.** in Hom. Sed si vtrumque horum agitur: restat vt quis quis ille est totam spem suam in Redemptoris sui aduentum constituat. vnde subditur: Et vos sibi. homi. expe. do. su. quando reuer. a nuptiis. Ad nuptias quippe dicitur, quia ascendens in cælum: supernam sibi multitudinem Angelorum nouus homo copulauit. **THEO.** Quotidie etiam in cælis desponsa sanctorum animas, quas ei Paulus, vel alius similis offert virginem castam. Redit autē a nuptiis celebratis in cælis, forsan quidem vniuersaliter in consummationem totius, quando veniet de cælo in gloria patris: forsan etiam singulis horis altans inopinatae participari vniscuiusque consummationi. **CYRILL.** Considera etiam quod a nuptiis quasi a solennitate venit, in qua semper existit diuinitas: nihil enim potest incorruptibili naturæ inferre trititiam. **GRE.** Nissenus. vel aliter consummatis nuptiis, & desponsata sibi ecclesia, & admittit ea in thalamum secretorum præstolabantur Angeli redicum Regis ad naturalem beatitudinem, quibus similem fieri decet nostram vitam, vt sicut illi sine malitia conuersantes parati fuerint dominicum regressum recipere, sic & nos vigilantes ad obedientiam promptos nos faciamus cum aduenit pulsans. Sequitur enim: Vt cum venerit & pulsauerit, confestim aperiant illi. **REGORIVS** in Homil. Venit quippe cum ad iudicium proparat, pulsat vero cum iam per ægritudinis molestiam esse mortem vicinam designat, cui confestim aperimus: si hunc cum amore suscipimus. Aperire enim iudici pulsanti non vult, qui exire de corpore trepidat, & cum quem contempsisse se meminit, videre iudicem formidat. Qui autem de sua spe & operatione securus est, pulsanti confestim aperit, quia cum tempus propinquæ mortis agnouerit, de gloria retributionis hilarescit. vnde subditur: Beati serui illi, quos cum venerit dominus inuenerit vigilantes. Vigilat qui ad aspectum veri luminis mentis oculos apertos tenet, qui seruat operando quod credit, qui a se torporis & negligentia te nebras repellit. **REGORIVS** Nissenus. Propter hæc igitur vigiliam obseruandam supra dominus monuit, vt sint lumbi præcincti, & lucernæ ardentes. lumen enim oppositum oculis pellit somnolentiam oculorum. Lumbi etiam cingulo perstricti reddunt corpus insusceptibile somni: nam qui præcinctus est castitate, & pura conscientia illustratus perseuerat in somnis. **CYRILL.** Cum igitur dominus veniens suos in somnis non inuenerit, & præcinctos, cor illuminatum habentes: tunc eos promulgabit beatos. Sequitur enim: Amen dico vobis, quia præcinget se. Ex quo percipimus quod similia nobis retribuet, dum succinctus se præcinget. **ORI.** Erit enim præcinctus iusticia circa lumbos suos secundum Isaiam. **GRE.** Per quam præcingit se, id est ad retributionem se preparat. **THEO.** Vel præcinget: se in eo quod non totā vbertatem bonorum largit, sed hanc cohibet. **EM** certam mensuram. Quis enim Deum capere potest quæpax est? vnde Seraphin upelari dicuntur: propter excolatiam: diuini splendoris. Sequitur: Et faciet illos discumbere. i. omnibus requelescere. Sicut enim discumbens totum corpus hieit: quiescere. sic in futuro

Ho. eu. 13.

Lib. 2. q. 25.

Cate. Aur. S. Thom. 2. futuro

Epist. 9.

futuro aduentu sancti totaliter requiescent. hic enim non habue-
runt requiem corporis, illic vero simul cum animabus spiritualia
corpora incorruptione sortita, plena gaudebunt quiete. C Y R.
Faciet igitur illos discumbere, quasi fessos refocillans, apponens
spirituales delicias, & statuens daphnem donorum suorum men-
sam. D I O N Y. in
Epistola ad Tycum. & transiens ministrabit illis. Et
Discubitu enim opi- si venerit in secunda vigilia, & si
namur quiete a mul- in tertia vigilia venerit, & ita in
tis laboribus, & vita si uenerit, beati sunt serui illi Hoc
ne lesione, & couer- autem scitote, quoniam si sciret
sationem diuinam in paterfamilias, qua hora fur veni-
lumine, & regione vi ret, vigilaret utique, & non sine-
uentiu vniuerso san- ret perfodi domum sua. Et vos
cto affectu adimpleta, estote parati, quia qua hora non
& copiosam donatio- putatis, filius hominis veniet.
nem omnium dono- I Ait aut ei Petrus: Domine, ad
rum secundum quam nos dicis hanc parabolam, an &
leticia adimplentur. hoc est enim, qd Iesus faciet eos recumbere
dans eis perpetuam quietem, & distribuens eis bonorum multitudinem. vnde sequit:
Et transiens mini. illis. T H E O. Quasi vicem æqualem eis red-
dens, vt sicut ipsi ministrauerunt ei: ita & ipse eis ministret. G R E.
in Hom. Transiens vero dictum est cum de iudicio ad regnum re-
dit, vel dominus nobis post iudicium transit, qui ab humanitatis
forma in diuinitatis suæ contemplationem nos eleuat. C Y R I L.
Nouit autem dominus lubricum fragilitatis humanæ ad peccan-
dum, sed quoniam bonus est, desperare non sinit, sed magis misere-
tur, & dat nobis pœnitentiã in salutis antidotum. & ideo subdit.
Et si venerit in secunda vigi- & si in tertia vigi. ve. & ita inue. bea-
ti sunt serui illi. Diuidunt enim excubantes in mœniis ciuitatum
& hostium seruantes aggressus, noctem in tres, aut quatuor vigi-
lias. G R E G O. in Hom. Prima ergo vigilia primæuum tempus
est vitæ nostræ, idest pueritia: secunda adulescentia, vel iuuentus
tertia autem senectus accipitur. Qui ergo vigilare in prima
vigilia noluit, custodiat in secundam. Et qui in secunda noluit, ter-
tiæ vigilæ remedia non amittat, vt qui conuerti in pueritia ne-
glexit saltem in tempore iuuentutis, vel in senectute respiscat.
C Y R I L. de prima tamen vigilia mentionem non facit, quia
pueritia non punitur a Deo, sed veniam meretur. Secunda vero,
& tertia ætas, debet obedientiam Deo, & vitam honestam du-
cere ad voluntatem ipsius. G R A E C V S. Vel ad primam vigi-
liam pertinent diligentius viuentes quasi primum gradum forti-
ti. ad secundam vero mediæ conuersationis mensuram tenentes.
ad tertiam vero qui sunt infra hos, & idem de quarta putandum
est, nisi contingat de quinta. Diuerse enim sunt conuersationum
mensuræ, & bonus remunerator metitur vnicuique quod dignum
est. T H E O. Vel quia vigilæ sunt horæ noctis prouocantes so-
porem hominibus, intelligas etiam in vita nostra esse quasdam ho-
ras, quæ faciunt nos beatos si in somnes reperi fuerimus. Rapuit
tibi aliquis facultates, defuncti sunt tibi filii, accusatus es, sed si
in his temporibus non feceris contra dei mandata quicquam, vi-
gilantem te inueniet in secunda, & tertia vigilia, idest in tempore
malo perniciosum somnum animabus lentis inferentem. G R E.
in Hom. ad excutiendam vero nostræ mentis desidiam etiam ex-
teriora damna per similitudinem ad medium deducuntur. nam
subditur. Hoc autem scito, quoniam si sci. paterfa. qua hora fur
ve. vigi. vi. & non sine. perfodi. domum suam. T H E O. Quidam
hunc furem intelligunt esse diabolum: domum animam: patrè-
familias hominem: non tamen videtur hæc acceptio consonare
sequentibus. aduentus enim domini comparatur huic furi tam-
quam ex inopinato proueniens secundum illud Apostoli: Dies
domini sicut fur: ita in nocte veniet. vnde & hic subditur. Et vos
esto. para. quia qua ho. non pu. fi. ho. veniet. G R E. in Hom. vel
aliter. Nesciente patrefamilias fur domum perfodit, quia dum a
sui custodia spiritus dormit, improuisa mors veniens carnem no-
stræ habitaculum irumpit, furti autem resistet si vigilaret, quia
aduentus iudicis, qui occulte animam capit, præcauens ei pœni-
tendo occurreret, ne impunitus periret. Horam vero vltimam
dominus iccirco nobis voluit esse incognitam, vt dum illam præ-
uidere non possumus: ad illam sine intermissione præparemur.
I ¶ T H E O. Petrus cui iam commissa ecclesia fuerat quasi om-
nium curam gerens, inquit, vtrum ad omnes dominus parabolâ
protulisset. vnde dicitur. Ait autem ei Petrus: Domine, ad nos
dicis parabolam hanc, an ad omnes? B E D A. Duo dominus in
præmissa parabola mouerat, & se videlicet subito venturum, & il-
lum eos paratos expectare debere. Sed de quo horum, an de vtro-
que Petrus interrogauerit, quousque sibi, sociisque suis cõpara-
rit, cum ait: Ad nos dicis: an ad omnes? Non facile patet. Et
quidem in eo, qd ait: Nos, & Omnes, non alios quam Apo-
stolos, Apostolorumque similes, & cæteros fideles, vel Christianos,
& infideles, vel eos qui viritim, idest sigillatim morientes, sui iudi-
cis aduentum nolentes, volentesque suscipiunt, & eos qui in vni-
uersali iudicio viui sunt in carne reperiendi significare putandum
est. Mirum est autem si Petrus dubitauit, vel omnibus sobrie, &
pie, & iuste viuendū expectantibus bea-
tam spem, uel inopinatum singulorum,
& omnium futurum esse iudicium, vnde
stat intelligi his, scilicet
duobus iam bene cognitis ea quæ nesci-
re poterat quassisse, videlicet si sublimia
illa vitæ cœlestis insti-
tuta, quibus possessa
vendere sacculos, qui
non ueterascere facere,
lumbis præcinctis, lucernisque ardē

ad omnes? Dixit autem domi-
nus: Quis putas est fidelis dispen-
sator, & prudens, quem consti-
tuit dominus super familiam su-
am, vt det illi in tempore tritici
men suram? Beatus ille seruus,
quem cum venerit dominus: in-
uenerit ita facientem. Vere di-
co vobis. quoniam super om-
nia quæ possidet, constituet il-
lum. Quod si dixerit seruus il-
le in corde suo. moram facit
tibus uigilare præceperat, ad Apostolos solum, simileque eorum,
aut ad omnes qui saluandi sunt pertineant. C Y I L. Validam au-
tem mentem habentibus conueniunt ardua, & excellentia man-
datorum sanctorum. his uero qui nondum ad hanc uirtutem atti-
gerunt, conueniunt ea, a quibus omnis facultas excluditur. unde
dominus exemplo manifestissimo utitur: ostendens mandatum
præmissum conuenire his qui admissi sunt in gradum discipulo-
rum. Sequitur enim: Dixit autem dominus: Quis putas est fi-
delis dispensator? A M B R O. uel aliter: Superioris quidem in
omnes præcepti forma est generalis: uerum series sequentis ex-
pli dispensationibus: hoc est sacerdotibus uidetur esse propo-
sita. unde sequitur: Dixit autem dominus: Quis putas est fidelis dispen-
sator & prudens quem constituit dominus super familiam suam,
ut det illi in tempore tritici mensuram? T H E O. q. d. Prædicta
parabola communiter omnes fideles attingit, sed quid uobis Apo-
stolis, & doctoribus cõueniat, audiatis. Quæro enim, quis dispen-
sator inueniatur in se habens fidelitatem, & prudentiam. sicut. n.
in dispensationibus facultatum, siue aliquis incautus sit fidelis do-
mino existens, siue etiam prudens sit & infidelis, dispareunt res do-
mini, sic & in rebus diuinis opus est fidelitate & prudentia. noui
enim multos Deum colentes & fideles, quia uero non poterant
prudenter ecclesiastica tractare negocia, non solum possessiones,
sed etiam animas delibebant, utentes in peccatores indiscreta uir-
tute, per immoderata penitentia mandata, uel importunam
manuetudinem. C H R Y S O S T O M V S. Quærit autem
hic dominus non quasi fidelem, & prudentem dispensatorē igno-
rans, sed uolens innuere raritatem rei, & huiusmodi præfulsatis
magnitudinem. T H E O. Quisquis ergo fidelis fuerit in-
uentus & prudens, præsideat familiæ domini, ut singulis tempo-
ribus det tritici mensuram, uel sermonem doctrinæ, quo pascantur
animæ, uel operum exemplum, quo uita informetur. A V G. in
de Quæstio. Euange. Mensuram autem dicit propter modum ca-
pacitatis quorumcumque audientium. I S I D O. Additum est
etiam in tempore, quod beneficium non suo tempore datum red-
ditur casum, & non enim beneficium perdit. Idem est panis esurienti
quidem appetibilis: satiatio autem non multum. De huius autem
serui dispensatoris præmio subdit, dicens: Beatus ille seruus, quæ
cum uenerit dominus, inuenit sic facientem. B A S I. Non di-
cit agentem a casu, sed sic facientem. non enim uincere solum
conuenit, sed etiam certare legitime. hoc autem est sic singula exe-
qui, sicut recipimus in mandatis. C I R I L. Sic ergo fidelis ser-
uus & prudens: opportuno tempore distribuens prudenter ciba-
ria famulis, hoc est spirituales escas beatus erit, iuxta dictum Sal-
uatoris: in hoc, scilicet quod obtinebit adhuc maiora, & merebitur
præmia familiaribus debita. unde sequitur. Vere dico uo-
bis, quia super omnia quæ possidet constituet illum. B E D A.
Quanta enim inter bonos auditores, & bonos doctores est me-
ritorum distantia, tanta est etiam præmiorum. hos enim ad-
ueniens cum uigilantes inuenit faciet discumbere, illos autem
cum fideliter, prudenterque dispensantes inuenit, super
omnia quæ possidet constituet, idest super omnia cœlestis reg-
ni gaudia, non utique ut horum soli dominium teneant, sed ut
eorum abundantius cæteris sanctis æterna possessione fruam-
tur. T H E O. Vel super omnia bona sua constituet eum: non
solum super suam familiam, sed ut tam terrena, quam cœ-
lestia ei obediant, qualis fuit Iesus Naue & Helias: alter soli:
alter nubibus mandans, & omnes sancti, quasi Dei amici rebus
Dei utuntur. Quicumque etiam uitam uirtuosè peragit, & ser-
uos suos, idest iram & concupiscentiam recte disposuit: exhi-
beas temporibus singulis mensuram frumenti: ira quidem

vt afficiatur in habentes odio Deum. concupiscentia vero vt ne
cessario utatur carnis prouisione, ordinans eam in Deum. Talis,
inquam, constituetur super omnia quæ possidet dominus: dignus
omnia per speculatiuum intellectum intueri. C H R Y. Domi-
nus autem non solum ex honore bonis referuato, sed ex minis pe-
nitentia in malos corrigit
auditorem. vnde se-
quitur. Quod si di-
xerit seruus ille in cor-
de suo, moram facit
dominus meus ueni-
re. B E D A. No-
ta inter vitia serui
malis scriptum, quod
cardum domini sui
reditum putauerit.
Non autem inter bo-
ni virtutes annuera-
tum, quod hunc citū
sperauerit, sed tantū
fideliter ministrare u-
rit. Nil ergo melius
est, quam vt patienter sustineamus ignorare quod sciri nō potest,
sed tantum laboremus, vt idonei inueniamur. T H E O. Ex eo au-
tem, quod non consideratur hora finis multa peccata eueniunt.
nam si cogitarem dominum uenire, & præsto esse terminum vi-
tæ nostræ, minus utique peccarem. vnde sequitur. Et cœpe-
rit percutere pueros, & ancillas, & edere, & bibere, & inebriari.
B E D A. In hoc seruo cunctorum præfulum malorum narratur
damnatio, qui neglecto domini timore: non modo ipsi luxuriæ
vacant, sed etiam subditos iniuriis stimulant, quamuis & typice
possit intelligi pueros, & ancillas percutere: corda infirmorū
prauo exemplo vitare. Edere autem, bibere, & inebriari facinoribus,
& sæculi illecebris, quæ hominem dementant occupari, de eius au-
tem pœna subditur. Veniet dominus serui illius die, qua nō spe-
rat. scilicet iudicii, vel mortis. Et diuidet eum. B A S I. Non
quidem diuidetur corpus, vt hoc quidem exponatur tormentis,
illud uero dimittatur. nam fabulolum est hoc neque iusti iudi-
cii cum deliquerit totum dimidium pati pœnam, nec anima secat
tota criminosa conscientiam possidens. & cum corpore mala
cooperans, sed diuisio eius est perpetua alienatio animæ a spiritu.
Nunc enim est non sit gratia spiritus indignis: videtur tamen vt
cumque ad esse conuersionem eorum expectans ad salutem: tunc
vero totaliter amputabitur ab anima. Spiritus ergo sanctus & bra-
uium est iustorum, & prima condemnatio peccatorum, quoniam
eum indigni amittent. B E D A. Vel diuidet eum a fidelium con-
sortio segregando, & eis qui nunquam ad fidem pertinuerant fo-
ciando. vnde sequitur. Partemque eius cum infidelibus ponet.
quia qui suorum & domesticorum curam non habet, fidem nega-
uit, & est infideli deterior, vt ait Apostolus. T H E O. Recte etiã
infidelis dispensator cum infidelibus partem accipiet, quia uera
caruit fide.
m T H E O. Hic nobis dominus maius aliquid, & terribilius
ostendit, non enim solum dispensator infidelis accepta priuabi-
tur gratia, vt nihil eum iuuet ad uitandum supplicia, sed magis
fiet ei damnationis causa dignitatis immensitas. vnde dicitur. Il-
le autem seruus, qui cognouit uoluntatem domini sui, & non fe-
cit secundum uoluntatē eius, plagis vapulabit multis. C H R Y.
Non enim similiter in omnibus omnia iudicantur, sed maior cog-
nitio sit maioris pœnæ materia. vnde Sacerdos eadem peccans
cum populo, multa grauiora patietur. C Y R I L. Homo enim
perspicax qui turpioribus suam uoluntatem inclinauit, inexcusa-
bile peccatum commisit, quasi propter malitiam recedens a domi-
ni uoluntate, sed homo rusticanus rationabilius implorabit uen-
iam vindicantis. vnde subditur. Qui au. non co. & fa. dig. pla-
vap. paucis. T H E O. Hic obicitur aliqui merito punitur qui
sciens uoluntatem domini non psequitur. Sed cur punitur igno-
rans? quia cum ipse scire potuisset, noluit, sed pigritans ipse fuit
ignorantia suæ causa. B A S I. Sed dices: si hic quidem multa
sustinet uerba: hic autem pauca, qualiter dicunt quidam, quod
non imponit finem supplicii? Sea sciendum est, qd hoc quod hic
dicitur, non numerum pœnarum, sed differentiam indicat. potest
enim aliqui esse dignus inextinguibili flamma, vel remissiori, vel
intensiori, & indeficiente uerme, vel mitius torquente, vel fortius.
T H E O. Ostenditur autem consequenter quare doctoribus, &
scientibus intensior pœna debeat, cum dicitur. Qui omni au. cui
mul. da. est. mul. que. ab eo, & cui cõmen. mul. plus pe. ab eo. Datur
quidem doctoribus gratia faciendi miracula, sed commedatur eis
sermonis, & doctrinæ gratia, sed in dato quidem nō dicit aliquid
plus petendum, sed in commendato, siue deponito: nam gratia uer-
bi incremento eget, & a doctore requiritur amplius: non enim de-
set eum torpere, sed augere uerbi talentum. B E D A, uel aliter:

Multum sepe datur etiam quibusdam priuatis, quibus etiam cog-
nitio dominicæ uoluntatis, & exequendi quæ cognoscunt facul-
tas impenditur. Multum autem commendatur illi, cui cum sua
fide dominici quoque gregis pascendi cura committitur, maio-
ri ergo gratia donatos si deliquerint, maior vindicta sequetur.
Mitissima autem om-
nium pœna erit eorū
qui præter peccatum
quod originaliter tra-
xerunt nullum insu-
per addiderunt, & in
cæteris qui addide-
runt tanto quilibet
ibi tolerabiliorem ha-
bebit dānationē, quā-
to hic minorem ha-
bit iūquitatem.
n ¶ A M B R O.
Dispensatoribus, id-
est sacerdotibus præ-
missa uidentur esse pœ-
nata, quod sciant si-
bi grauem futurum pœnam esse subeundam: si familiam domini
gubernare neglexerint. sed quia exiguus est profectus mœtu sup-
plicii ab errore reuocari: ideo dominus ad uenendam cupidita-
tem diuinitatis inflammari dicens: Ignem ueni mittere in ter-
ram. Non utique illum consumptorem bonorum, sed bonæ uo-
luntatis auctorem, qui aurea dominicæ domus uas meliorat
sænum uero consumit, & stipulam. C Y R I L. Mos est autem
sacræ scripturæ ignem quādoque dicere sacros & diuinos sermo-
nes. Sicut enim qui aurum & argentum purgare nouerunt, per
ignem consumunt eorum sordicem: sic Saluator per eum angeli-
ca documenta in uirtute spiritus ablergit intellectum eorum qui
credunt in eum. Hic est igitur ignis salubris & uilis, quo habi-
tatores terræ frigidi quodammodo, & extincti propter peccatū
incalescunt ad pietatis uitam. C H R Y. Terram enim ad præ-
sens uocat, non eam quam pedibus terimus, sed plasmatam
manibus eius, scilicet hominem, cui dominus ignem ingerit ad
consumptionem peccatorum, & inuocationem animarum.
T I T V S: Est autem intelligendum eum de cœlo uenisse: non
enim si de terra uenisset, in terram diceret: Ignem ueni mitte-
re in terram. C Y R I L. Huius autem ignis dominus accelera-
bat incendium. vnde sequitur. Et quid uolo, nisi ut accenda-
tur? Credebant enim iam quidam ex Israel, quorum exor-
dium fuerant uenerandi discipuli: sed ignis semel in Iudæa acce-
sus totum orbem occupare debebat, consummata tamen passio-
nis eius dispensatione. vnde sequitur. Baptisma autem habeo
baptizari. Nam ante uenerabilem crucem, & eius resurre-
ctionem a mortuis: in sola Iudæa fiebat mentio prædicationis,
& miraculorum ipsius. postquam autem principem uitæ infan-
tantes occiderunt, tunc Apostolus præcepit dicens: Euntes, do-
cete omnes gentes. G R E G O R I V S super Ezechielem, vel
aliter: Ignis in terram mittitur, cum per ardorem sancti spiritus
afflata, terrena mens a carnalibus suis desideris sanctitatis: suc-
censã autem spirituali amore, malum quod fecit plangit, & sic
terra ardet, quando accusante se conscientia, cor peccatoris in do-
lore penitentia crematur. B E D A. Addit autem: Baptis-
mo habeo baptizari, idest sanguinis proprii tinctione prius
habeo perfundi, & sic corda credentium igne inflammari.
A M B R O S I V S: Tanta autem est domini dignatio, vt in-
fundendæ nobis deuotionis, & consummandæ perfectionis in-
nobis, & maturandæ pro nobis passionis studium sibi inesse tes-
tetur. vnde sequitur. Et quomodo coarctor uique dum per-
ficiatur? Quidam codices habent: Et coarctor, idest con-
trictor. Cum enim in se nihil habet quod doleat, nostris ta-
men angebatur erumnis, & tempore mortis mestitiam præten-
debat, quam non ex mœtu mortis suæ, sed ex mora nostræ re-
demptionis assumpserat. Qui enim usque ad perfectionem an-
gitur de perfectione securus est, quia eum conditio corporalis
affectus, non formido mortis offendit. nam qui corpus suscepit,
omnia debuit subire, quæ corporis sunt, vt esuriret, sitiret,
angeretur, & contraheretur. diuinitas autem per hos affectus
nescit conmutari. Simul etiam ostendit, quod in certamine
passionis mors corporis, absolutio anxietudinis, non coacer-
uatiua sit doloris. B E D A. Quomodo autem post baptis-
ma suæ passionis, post ignis spiritualis aduentum terra sit arsu-
ra, declarat subdens. Putatis quia pacem ueni dare in ter-
ram? non, dico uobis, sed separationem. C Y R I L. L V S:
Quid dicis domine? Non uenisti pacem daturus, qui fa-
ctus es nobis pax, pacificans per crucem cœlestia, & ter-
restria? qui dixisti: Pacem meam do uobis? Sed manifeste
est, quod uilis quidem est pax: quandoque autem damnosa,
Cate. Au. S. Tho. Z 3 & sepa

comparatio est, quia sicut arbor redundans foliis fluentibus, spem possessoribus suis cassa speratorum proventum expectatione destituit: ita etiam in Synagoga dum doctores eius operibus infecerunt: verbis tamen velut foliis redundantibus gloriatur, inanis vmbra legis exuberat. Hæc etiam sola arbor ab initio germinat poma pro floribus, & poma decidit, vt poma succedant: manent tñ aliqua priorum parata, nec decidunt. Etenim primum Synagogæ popul⁹ velut inuulsi decidit fructus, vt de pinguedine religionis antiquæ nouus ecclesiæ popul⁹ emergeret: primi tamen ex Israël profusi maturefcentis exemplo pulcherrimorum gratia fructuum ceteris præstiterunt, quibus dicitur: Sedebitis

super duodecim thronos. Nonnulli tamen ficum istam non Synagogæ, sed malitiæ, & improbitatis figuram putant: Hi tamē in nullo distant, nisi qd pro specie genus eligunt. B E D A. Ipse autē dominus Synagogam per Moysen instituit. in carne natus apparuit, & crebris in Synagoga docens fructum fidei quæsiuit, sed in Pharisæorum mente non inuenit. vnde sequitur. {Et venit fructū quærens in illa, & non inuenit. A M B. Quærebat autem dominus, nō quia fructum ficulneæ deesse nesciret, sed vt ostenderet in figura, quia fructum Synagogæ iam habere deberet. Denique ex sequentibus docet non se ante tempus venisse, qui per triennium venit. Sic enim habes. {Dixit autem ad cultorem vineæ. Ecce anni tres sunt, ex quo venio quærens fructum in ficulnea hac, & non inuenio. Venit ad Abrahā, venit ad Moysen, venit ad Mariam. hoc est, venit in signaculo, venit in lege, venit in corpore. aduentum eius ex beneficiis recognoscimus. Alibi purificatio, alibi sanctificatio, alibi iustificatio est. Circuncisio purificauit, lex sanctificauit, gratia iustificauit: ergo popul⁹ Iudæorum neque purificari potuit, quia circuncisionem corporis non animi habuit, neque sanctificari, quia virtutem legis ignorans, carnalia magis q̄ spūalia sequebatur. neque iustificari, quia delictorum suorum pœnitentiam non gerens, gratiam nesciebat. Merito ergo nullus fructus in Synagoga inuentus est: & ideo iubet excidi. Sequitur. n. {succide ergo illā, vt quid etiam terram occupat? Bonus autem cultor, & fortassis ille, in quo ecclesiæ fundamentum est præfagiens, alterum ad gentes: se autem ad eos, qui ex circuncisione sunt, esse mittendum. religio se ne excidatur interuenit, fretus uocatione sua, etiam populū Iudæorum per ecclesiā posse saluari. vnde sequitur. At ille respōdens, dixit illi. Domine, dimitte illam, & hoc anno. Cito duritiam superbiamque Iudæorum causā esse sterilitatis agnouit. Itaque venit excolere, qui nouit vitia reprehendere. vnde subdit. {Vt quæ dum fodiam circa illam.} Pollicetur dura cordis eorum Apostolicis lignonibus esse fodienda, ne radicem sapientiæ, terrarum aceru⁹ obruat, & abscondat. Subdit autem, {& mittam stercora.} i. humilitatis affectum, per quem in euangelium Christi etiam Iudæus fore existimatur fructuosus. vnde subdit. {Et siquidem fecerit fructum.} bene. ferit. {Sin autem, in futurum succides illā.} B E D A. Quod quidem per Romanos factum est, a quibus gens Iudæa sic cisa, & a terra promissionis expulsa est. A V G. de Ver. do. vel aliter: Totum arbor ficulnea genus humanum est. Primus enim homo, qui peccauit foliis ficulneæ pudenda velauit: hoc est membra vnde nati sumus. T H E O. Sed & quisque nostrum ficus est in vinea Dei, hoc est in ecclesia, vel in hoc mundo plantata. G R E G. in Homi. Tertio autem dominus ad ficulneam venit, quia naturā generis humani ante legem, sub lege, sub gratia, expectando, admodum, visitando requisit. Sed tamen tribus annis fructum se nō inuenisse conqueritur, quia quorundam prauorum mentes, nec in spirata lex naturalis corrigit, nec præcepta erudiunt, nec incarnationis eius miracula conuertunt. T H E O. Tertio autem natura nostra fructum petita non tribuit, semel quidem cum in Paradiso præuaricati sumus præceptum: secundo cum in lege vitulum constitauerunt: tertio cum Salvatore renouerunt. Sed in triennium intelligendum est pro tribus ætatibus, puerili, virili, & senili. G R E G. in Homi. Sed cum magno timore audiendum est quod dicitur. {Succide ergo illā, vt quid etiam terram occupat? Vnusquisque enim iuxta modum suum in quantum locum vitæ præstentis tenet, si fructum bonæ operationis non exhibet, velut infructuosa arbor terram occupat, quia in eo loco, in quo ipse est, & aliis operandi occasionem negat. B A S I. Proprium enim est diuinæ propiciationis non silenter pœnas infligere, sed præmittere minas

Serm. 31.

Ho. eu. 31.

uocando ad pœnitentiam, sicut Niniuitis fecit, & nunc cultori dicit. {Succide eam.} prouocans quidem ipsum ad curam eius, succidans vero sterilem animā ad producendos debitos fructus. G R E. Nazan. Igitur nec nos feriamus subito, sed præualeamus misericordia, ne secemus sicū potentē adhuc fructum facere, quā forsitan curabit periti cultor. dicitur. vnde & hic subditur. {Et ille respondens dixit illi, dimitte illam hoc anno, vsq; dum fodiam circa illam.} G R E G. in Ho. Per cultorē vineæ ppositōriū ordo exprimit, q̄ præfuit ecclesiæ, dicitur vineæ curā gerit. T H E. Vel paterfamilias De⁹ p̄ est, cultor vero Christus qui amparari vt sterile non pmittit, quasi ad patre diceret: Si p̄ legē, & Prophetas

fructum pœnitentiæ non dederunt: meis eos irrigabo passionibus & doctrinis, & forsitan dabunt obedientiæ fructum. A V G. de Ver. domini. Vel colonus, qui intercedit est omnis sanctus, qui in tra ecclesiā orat pro eis qui sunt extra ecclesiā dicens. {Domine dimitte illam hoc anno.} id est tempore isto sub gratia vsque dum fodiam circa illam.} Circumfodere est humilitatem, & pœnitentiam docere. Fossa enim est humilis terra: stercore autem, in bono intel. ige, sordes sunt, sed fructum dant, sordes cultoris dolor est peccatoris. Qui autem agunt pœnitentiam, in sordibus agant & veraciter agant. G R E G. O. in Homi. Vel peccata carnis stercore vocantur, ex stercore igitur ad fructum reuiuificat arbor, quia de consideratione peccati, ad bona se opera resuscitat animus. Sed sunt plerique qui increpationes audiunt: & tamen ad pœnitentiam redire contemnunt. propter quod subditur: {Et siquidem fecerit fructum.} A V G. de Ver. do. Bene scilicet, erit. {Sin autē, in futurum succides eam.} quando, scilicet in iudicio venies iudicare viuos & mortuos: interim modo parciat. G R E. in Ho. Qui autē nunc nō vult ad fecunditatem pinguescere, per increpationē illic cadit: vnde iam resurgere per pœnitentiam non valet.

c. ¶ A M B R O. Cito quod de Synagoga dixerat indicauit, ad ipsam vtique arborem venisse se monstrat, qui in eadem prædicabat. Vnde dicitur. {Erat autem docens in Synagoga eorum sabbatis.} C H R Y. Docet eorum non seorsum, sed in Synagoga se cure in nullo dubitans, nec aliquid contra legem Moysi statuens. sabbato autem, quia tunc Iudæi legi vacabant. C Y R I L. Ad expugnationem autem corruptionis, & mortis, & inuidiæ diaboli contra nos, prodiit incarnatio verbi. & hic apparet ex ipsis uentibus. Sequitur enim. {Et ecce mulier quæ habebat spiritum infirmitatis annis xvij.} Dicit autem spiritum infirmitatis, quia mulier hæc patiebatur atrocitate diaboli, derelicta a Deo propter propria crimina, vel propter transgressionem Adæ, ob quam humana corpora infirmitatem, & mortem incurrerunt. Dat autem super hoc Deus diabolo potestatem, vt homines mole aduerfatis depræssit, velint ad meliora transire. Genus autem infirmitatis ostendit, dicens. {Erat inclinata, nec omnino poterat sursum respicere.} B A S I. Brutiorum siquidem caput humi deflexum est: terram cernit. Caput hominis erectum est in cælum, oculi super na conspiciunt. conuenit enim ei quærere superna, transcendere terrena intuitu. C Y R I L. Ostendens autē dñs aduentum suū in hunc mundū dissolutiuum esse humanarū passionum, mulierē sanauit. vnde sequitur. Quam cū uidisset Iesus, vocauit eā ad se, & ait illi. Mulier, dimissa es ab infirmitate tua.} Vox aptissima Deo, plena maiestate superna. Fugat enim morbum imperatorio motu, qui etiam manus illi imponit. Sequitur enim. {Imposuit illi manus & confestim erecta est, & glorificabat Deum.} in quo oportet perpendere sacram carnem induisse virtutem diuinam. Erat. n. ipseus Dei caro: non autem alicuius alterius. quasi separatim existente filio hominis a filio Dei, sicut falso aliquibus visum est. Sed ingratæ Synagogæ præful, postq̄ uidit foeminam humi repentem solo tactu erectam, & diuina referentem magnalia, ardens dñi gloria irretitur inuidia, arguitque miraculum quasi uideretur solitari pro sabbato. vnde sequitur. {Respondens autem Archisynagogus indignans, quia sabbato curasset hominem Iesus, dicebat turbæ. Sex dies sunt, in quibus oportet operari: in his venite, & curamini, & non in die sabbati. Hortatur cæteris diebus dispersos & propriis vacantes operibus, nō sabbato videre & mirari prodigia dñi: ne forte credat sed dic: lex prohibuit ab ope manuali die sabbati abstinere: nūquid ab eo, quod uerbo & ore fit? Cæses ergo comedere, & potare, ac loqui, & psallere in sabbato. Et si nec

legem legis, cur tibi sabbatum? Cæterum, si manuale opus lex prohibuit, quomodo manuale opus est fœminam uerbo erigere? A M B R. Deniq; & deus ab operibus mundi quieuit, nō ab operibus quib⁹ sempiterna & iugis operatio est, sicut filius ait. Pater meus vsque modo operatur, & ego operor, vt ad similitudinem dei secularia nostra opera nō religio sa cessarent. vnde dominus specialiter ei respondit. Sequitur enim. {Respondit autem ad illum dominus, & dixit Hypocrite, vnusquisque uestrū in sabbato nō soluit bouem suum, aut asinum a præsepio, & ducit ad aquam.} B A S I L. Hypocrita est qui in theatro assumit alienā personā, sic & in uita præfenti quidam alia gerunt in corde, & alia superficialiter ostendūt hominibus. C H R Y. Bene igitur dicit Hypocritam principē synagogæ, quia faciem habebat legis cultoris. Mens uero eius erat uersuta & inuidia, non enim turbatur propter sabbatū, quia uoluit, sed propter Christum, quia glorificatur. Tu tamen attende, quōd ubi quidem opus fieri iussit: sicut cum paralytico iussit grabatū tollere transfudit sermonem ad maius, conuincens eos per dignitatem patris cum dicit. Pater meus vsque modo operatur, & ego operor. hic autem ubi totum faciēs uerbo, nihil aliud adijcit ex his quæ ipsi faciēbat, calumniam soluit. C Y R I L. Arguitur autem Archisynagogus vt hypocrita, dum bruta quidem ad quæ in sabbato, mulierem uero non magis genere, quā fide filiā Abrahæ nō dignam putat solui ab agritudinis uinculo. vnde subdit. {Hanc autem filiam Abrahæ quam alligauit sathanas, ecce 18. annis non oportuit solui a uinculo isto die sabbati?} Malebat siquidem mulierem tamquam quadrupedia cernere terram: quā hominum statueram recipere; dummodo Christus non magnificaretur. Non autem erat eis quid responderent, sed ipsi sibi ipsi erant irrefragabilis reprehensio, vnde sequitur. {Et cum hæc diceret, erubescerent omnes aduersarij eius.} sed popul⁹ quasi commoda ex miraculis consequens lætabatur de signis. vnde sequitur. {Et omnis popul⁹ gaudebat in uniuersis quæ gloriose fiebant ab eo.} Nam claritas operum omnem quæstionem soluebat apud eos, qui non quærebant mēbris puerilis. G R A E. in ho. Mysticæ autem hoc significat ficulnea infructuosa, quod mulier inclinata. humana enim natura ad peccatum ex uolūtate corruens, quia fructum obedientiæ ferre noluit, statum reſtitutionis amisit, & hoc significat ficulnea refruata, quod mulier erecta. A M B R. Vel hęc synagogam figurat. Denique in muliere infirma quasi ecclesiæ figura succedit, quæ cum mensuram legis & resurrectionis impleuerit, in illa quiete perpetua in sublime erecta, fastidium inclinationē nostræ infirmitatis sentire non potuit, nec aliter curari potuisset hæc mulier: nisi quia legem impleuit & gratiam, nam in decem uerbis legis perfectio est, in octauo numero resurrectionis plenitudo. G R A E G. in Home. Vel aliter. Sexto die homo factus est: atque eodem sexto die opera cuncta domini perfecta sunt. Senarius autem numerus in trigonū ductus. 18. facit, quia ergo homo, qui sexto die factus est: perfecta opera habere noluit, sed ante legem, sub lege, atque in exordio inchoantis gratiæ infirmus extitit, 18. annis curua fuit. A V G V S T. de Ver. domini. Quod ergo significauit triennium in arbore, hoc 18. anni in illa muliere, quia ter seni. 18. faciunt. Curua autem erat, sursum aspiciere non poterat, quia sursum corda sine causa audiebat. G R A E G. in Homi. Omnis enim peccator terrena cogitans, ecclesiā non requirens sursum respicere non valet, quia dum desideria inferiora sequitur, a mentis lux reſtitutione curuatur, & hoc semper uidet & sine intermissione cogitat. Vocauit eam dominus, & erexit: quia illuminauit & audiuit. Vocat enim quandoque, sed non erigit, quia plerumque uidemus quæ agenda sunt, sed opera non implemus, uisita enim culpa obligat mentē: vt nequam surgere possit ad reſtitutionē. Conatur & labitur, quia vbi diu sponte perſistit, ibi cum noluerit cadit. A M B R. Opus autem sabbati signum futuri est, quod vnusquisque perfundus lege & gratia, per misericordiam dei corpore fragilitatis molestijs exuatur. Cur autem aliud animal iudicauit, nisi vt ostenderet futurū: vt iudaicus & gentilis popul⁹, sicut corporis est uisus mundi huius dominici fontis uertate deponat? sic per euocationem duorum populorum ecclesiā saluā futurā. B E D A. Filia autem Abrahæ est anima quæcumque fidelis: vel ecclesiā de utroque populo ad fidei unitatem collecta. Idem ergo mysticæ est bouem vel asinum solutum a præsepio potum duci, quod est filiam Abrahæ a uinculo nostræ inclinationis erigi.

d. ¶ G L O. Erubescerentibus aduersarijs & populo gaudebat de his quæ gloriose fiebant a Christo, profectū euangelij consequenter sub quibusdam similitudinibus manifestat. vnde dicitur. {Dicebat ergo: Cui simile est regnum dei: & cui simile æstimabo illud? simile est grano synapis. A M B R. Alio loco granum synapis legitur ubi cõfetur. ergo si regnum cælorum, sicut granum synapis est, & fides sicut granum synapis, fides est vtique regnum cælorum, quod intra non est. Granū quidem synapis res est uilis & simplex, si tere cœperit, uis suam fundit. Ecce fides simplex primo uidetur, sed si atteratur aduersis: gratiam

suę uirtutis effundit. Grana synapis martyres sunt. habebant odorem fidei, sed latebat. Venit persequentium, contriti sunt gladio, per totius mundi terminos grana sui sparserunt martyrij. Ipse etiā dominus granū est synapis. Teri uoluit, vt diceremus, Christi bonus odor sumus, seminari uoluit uelut granum synapis, quod acceptum homo misit in hortum suum. In hortu enim Christus captus & sepultus est. ubi etiam resurrexit & factus est arbor. vnde sequitur: {Et factum est in arbore magna.} Dominus enim noster granum est cum sepelitur in terra, arbor cum eleuatur in cælum. Est etiam arbor mundum obumbrans, vnde sequitur: {Et requieuerunt uolu. cælo in ramis eius.} Potestates cælorū & qui cumque spūitualibus factis euolare meruerit. Ramus est Petrus. Ramus est Paulus, in quorum synon & quosdam disputationum recessus, qui eramus lōge allumptis uirtutū remigijs aduolamus. ergo semina in hortu tuo Christum, hortus utique locus est plenus florum in quo gratiam tui operis effloreat: & multiplex odor uariæ uirtutis exalet. Ibi ergo Christus: ubi fructus est feminis.

C Y R. Vel aliter: Regnū dei est euāgelium p̄ quod acquirimus posse regnare cū Christo: sicut igitur synapis semē superatur quidem quantitate a feminibus olerum aliorum. Crescit autē adeo ut plurimum fiat uibraculum auium, sic & saluatoris doctrina pœnes paucos erat in principio, sed postea recepit augmentum. B E D A. Homo autem Christus est, hortus est ecclesiā: eius discipulis colenda, qui bene dicitur granum accipisc, quia dona quæ nobis cum patre tribuit ex diuinitate, nobiscum accipit ex humanitate. Creuit autem euangelij prædicatio cunctum disseminata per orbem. Crescit & in mente cuiusque credentis: quia ne mo repente fit perfectus. Crescendo autem non herbarum quæ uelociter cresunt, sed arborum instar exurgit: Rami huius arboris dogmatum sunt diuersitates, in quibus animæ castæ uirtutū penis ad superna tendentes nidificant & requiescunt. T H E. Vel homo quilibet granum synapis, id est euāgelicum sermonem accipiens, & in hortu animæ suæ serens arborem magnam facit vt & ramos producat, & cœli uolantia, id est qui terrenis supereminet in ramis prædicationis, id est in expanſis considerationibus requiescunt. Paulus enim quasi granum modicum accepit Ananiam rudimentum, sed plantans illud in uiridario suo, produxit multas & bonas doctrinas in quibus habitant, qui sunt intellectu excelli, puta Dionysius Hierotheus & alij quam plures. Deinde simile dicit fermento regnum dei. Sequitur enim. {Et iterum dixit: Cui simile æstimabo illud? simile est fermento. A M B R. Plerisque fermentum Christum putant: quia fermentum ex farina uirtute non specie generi suo præstat, sic & Christus patribus æqualis corpore sed dignitate incomparabilis præeminebat. igitur sancta ecclesiā typum mulieris figurat, de qua subditur: {Quod acceptum mulier abscondit in farina sara tria, donec fermentaretur totum. B E D A. Saram est genus mensuræ iuxta morem provinciæ Palestinæ: unū & dimidium modium capiens. A M B R. Farina huius mulieris nos sumus: quæ dominū Iesum in interioribus nostræ mentis abscondit, donec nostra secreta penetralia calor sapientiæ cœlestis obducat. Et quia in tribus mensuris absconditum dicit esse fermentum, congrue uisum est vt dei filium crederemus absconditum in lege, ac opertum in prophetis, euāgelicis prædicationibus adimpletum: me tamen sequi iuuat quōd ipse dominus docuit: fermentum esse spirituale doctrinæ ecclesiæ. Ecclesiā autem renatum hominem in corpore & anima & spiritu fermento spirituali sanctificat. cum tria hæc pari quadam cupiditatem lance consentiunt: & æqualis aspirat concordia uoluptatum. Itaque si in hac uita tres mensuræ in eodem manserint, donec fermententur & fiant unum: erit in futurum diligenti bus Christum incorrupta communio. T H E O. Vel pro femina intelligas animam: tria uero sara trinam partem eius: rationabilem, irascibilem & concupiscibilem. Si igitur aliquis in hac trina

parte

parte condiderit verbum dei: faciet hoc totum spirituale, vt nec rationale peccet in documentis, nec ira aut concupiscentia enormiter ferantur: sed conformentur verbo dei. A V G V S. de Ver. do. Vel tria fata farina: genus humanum est: quod de tribus Noe filijs est reparatum. Mulier quæ abscondit fermentum, dei sapientia est. E V S E. Vel aliter. Fermentum dominus nominat spiritum sanctum, quasi virtutem procedentem ex semine, id est verbo dei. Tria autem fata farina, significat notitiam patris & filij, & spiritum sanctum, quam mulier, id est diuina sapientia & spiritus sanctus largitur. B E D A. Vel fermētum dilectionem dicit, quæ feruere facit, & excitat mentem. Abscondit ergo mulier, id est ecclesia, fermentum dilectionis in fata tria: quia præcepit, vt diligamus deum ex toto corde: ex tota anima, & ex tota virtute. Et hoc donec fermentetur totum, id est, donec charitas totam mentem in sui perfectione commutet, quod hic inchoatur: sed in futurum perficietur.

e G L O. Præmissis similitudinibus de multiplicatione euangelicæ doctrinæ, eius diffusioni vbique prædicando intendit. vnde dicitur: { Et ibat per ciuitates & cast. do. & iter faciens in Hieru. } T H E O. Non enim sola parua loca visitabat, sicut faciunt qui simplices fallere volunt. neque solas ciuitates vt ostentatores faciunt: & gloriam quærentes, sed sicut communis dominus & pater omnibus prouidens omnia circuibat. Non autem visitabat municipia, vitans Hierusalem, ac si timeret legisperitorum reprehensiones, aut mortem, quæ poterat inde contingere. vnde subdit: { Et iter faciens in Hierusalem. } Nam vbi plures erant ægroti, ibi se medicus magis ingerebat. Sequitur: { Ait autem quidam illi, domine si pauci sunt qui saluantur? } G L O. Quæ quidem quæstio ad hoc pertinere videtur, de quo supra agebatur. nam in præmissa similitudine dixerat: quod requieuerunt volucres cæli in ramis eius, per quod intelligi potest multos esse qui salutis requiem consequerentur. Et quia ille vnus pro omnibus quæsierat: dominus non singulariter ei respondet. vnde sequitur. { Ipse autem dixit ad illos: Contendite intrare per angustam portam. } B A S I. Sicut enim in via terrena exitus a recto multam latitudinem habet: sic qui egreditur a tramite ducente ad regnum cælorum, in multa latitudine erroris reperitur. Rectum autem iter est angustum qualibet declinatione periculosa existente: siue dextrorsum siue sinistrorsum, sicut in ponte a quo vtrinque diuertens flumini immergitur. C Y R I L. Angusta etiam porta erumnam & patientiam sanctorum significat. Sicut enim pugnarum victoria attestatur militis strenuitati, sic præclarum officium valida perperio laborum & tentationum. C H R Y S. Quid est ergo quod dominus alibi dicit. Iugum meum suauis est, & onus meum læue? Non quidem contradicit, sed hoc dictum est propter tentationum naturam, illud vero propter affectum transeuntium. Est enim molestum aliquid nature facile reputari, quando id affectanter amplectimur. Si etiã via salutis angusta erit in introitu: tamen per eam peruenitur ad latitudinem, e contrario vero lata deducit ad interitum. G R A E G. 11. mo. Dicitur autem angustæ portæ introitum præmiserit, contendite, quia nisi mentis contentio ferueat, vnda mundi non vincitur, per quam anima semper ad ima reuocatur. C Y R I L. Non videtur autem dominus satisfacere quærenti vtrum pauci sint, qui saluentur: dum declarat viam per quam quisque potest fieri iustus. Sed dicendum: quod mos erat saluatoris non respondere interrogantibus sicut quæsi videbatur quoties inutilia quærebant, sed respiciendo quod vtile audientibus foret: Quid autem commodi perueniret quod vtile audientibus scire an multi sint qui saluentur, an pauci? Necessarium autem magis erat scire modum quo aliquis peruenit ad salutem. Dispensatiue ergo ad quæstionis vaniloquium nihil dicit, sed transfert suum sermonem ad rem magis necessariam. A V G. de Ver. dom. Vel aliter: Confirmat dominus quod audiuit, scilicet, quod pauci sunt qui saluantur, quia per angustam portam pauci intrant. Alio autem loco hoc idem ipse ait: Arcta est via quæ ducit ad vitam, & pauci sunt qui ingrediuntur per illam. vnde subdit. { Quia multi. di. vo. quærent intrare. } B E D A. Salutis amore prouocati. { Et non poterunt: } itineris asperitate deterriti. B A S I. Va-

Serm. 32.

collat enim anima, quandoquidem considerat æterna eligendo virtutem, quando præsentia respicit præferendo illecebras. hinc inuenitur oia carnis, illic subiectionem ipsius. hic ebrietatem, illic sobrietatem, hic dissolutos risus, illic copiam lachrymarum. hic choreas: illic orationes. hic fistulas, illic fletus. hic luxuriam, illic castimoniam. A V G. de Ver. domi. Non autem cõtrarius sibi est dominus qui dixit, quod pauci sunt qui intrant per angustam portam; Et alibi dicit. Multi ab Oriente, & Occidente venient. pauci sunt in comparatione perditorum, multi in societate angelorum. Vix videntur grana quando area tritatur, sed tanta massa processura est de area hac, vt impleat horreum cæli. C Y R. Quod autem detestabiles sint, qui intrare non possunt per euidens exemplum declarat subdens: { Cum autem intra. pater. & clau. ostium: incipietis fo. sta. & pulsare ostium dicentes. Domine aperi nobis. } Sicut si paterfamilias, qui multos ad conuiuium vocauit, ingresso cum conuiuis, & ostio recluso postmodum pulsantes adueniant. B E D A. Est autem paterfamilias Christus: qui cum vbique ex diuinitate sit, illis iam intus esse dicitur, quos in cælo præsens sua visione lætificat, sed quasi foris est his quos in hac peregrinatione certantes occultus adiuvat. Intrabit vero, cum totam ecclesiam ad sui contemplationem perducet. Claudet ostium: cum reprobus locum pænitentiae tollet, qui foris stans prelabatur, id est a iustis segregati, misericordiam quam contempserunt frustra implorabunt. vnde sequitur. { Et respondens dicit vobis, nescio vos vnde sitis. } G R A E. 2. Mor. Nescire dei improbare est: sicut & nescire mentiri. Vir verax dicitur qui labi per mendacium designatur, non quod si mentiri velit nesciat, sed quod falsa loqui veritatis amore conueniat. Veritatis igitur lumen tenebras quas reprobat ignorat. Sequitur: { Tunc incipietis dicere, manducauimus coram te: & bibimus, & in plateis nostris docuisti. } C Y R I L. Hoc Israelitis conuenit, qui secundum ritum legis offerentes deo victimas edebant & gaudebant. Audiebant quoque in synagogis libros Moysi, qui in suis scriptis non quæ sua sunt, sed quæ dei, tradebat. T H E O. Vel simpliciter ad Israelitas dicitur: eo quod ex eis Christus secundum carnem natus est, & cum eo comederat, & bibebat, & eum prædicantem audiebant. Sed & Christianis hæc congruent. nos enim comedimus corpus Christi, & bibimus sanguinem eius quotidie, ad mensam mysticam accedentes, docet que in plateis animarum nostrarum. B E D A. Vel mystice manducatur coram domino & bibit, qui verbi pabulum auidè suscipit, vnde quasi exponendo subditur. { In plateis nostris docuisti. } Scriptura enim in obscurioribus eibus est, quia quasi exponendo frangitur, & manducando glutitur. porus est in apertioribus: vbi ita forbetur sicut inuenitur. Non autem festiuarum epulatio iuuat: quem fidei pietas non commendat, non scientia scripturarum notum deo facit, quem operum iniquitas indignum ostendit. vnde subditur. { Et dicit vobis, nescio vos vnde sitis. } Discedite a me operarij iniquitatis. B A S I. Illis forsitan loquitur, quos describit Apostolus in propria persona dicens, Si linguis hominum loquar & angelorum, & habeam omnem scientiam, & distribuero omnes facultates meas in cibos pauperum, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest. Quod enim non fit diuini amoris incuitu, sed ad acquirendam ab hominibus laudem, non inuenit laudem apud deum. T H E O. Attende etiam, quod detestabiles sunt illi, in quorum plateis dominus docet. vnde si docentem eum audierimus, nõ in plateis sed in angustijs & humilibus cordibus, non erimus detestabiles. B E D A. Duplex autem ostenditur gehenna: pæna, scilicet frigoris & feruoris, vnde sequitur. { Ibi erit fletus & stridor dentium. } Fletus enim de ardore: stridor dentium de frigore. solet excitari. Vel stridor dentium prodigne dignantis affectum, quod qui sero pænitet, sero sibi irascitur. G L O S A. Vel stridebant dentes qui hic de edacitate gaudebant, flebant oculi qui hic per concupiscentias vagabantur. Per vtrumque autem veram impiorum resurrectionem designat. T H E O. Pertinet etiam hoc ad Israelitas, cum quibus loquebatur, qui ex hoc maxime percelluntur, quod gentiles cum patribus requiescunt, ipsi vero excluduntur. vnde addidit. { Cum videritis

Lib. 2. c. 75.

derites Abrahã, Isaac, & Iacob, & omnes prophetas in regno dei, vos autem expelli foras. & venient ab Oriente, & Occidente, & ab Aquilone, & Austro, & accumbent in regno dei. E V S E B. Prædicti enim patres ante tempora legis, secundum euangelicam formam errorem multorum deorum derelinquentes, assumptum sublimis dei notitia, quibus pares facti sunt multi gentilium, ob similem vitam. filij autem eorum alienatione sūt passi ab euangelica disciplina. vnde sequitur. { Et erant nouissimi, qui erant primi, & sunt primi, qui erant nouissimi. } C Y R I L. Iudæis enim, qui primum locum tenebant prælati sunt gentes. T H E O P H. Nos autem vt videtur, primi sumus, qui ab ipsis cunabulis rudimenta accepimus: & forsitan erimus nouissimi respectu gentilium, qui circa finem vite crediderunt. B E D A. Multi etiam prius feruentes, postea torpent, multi prius frigidi subito inardescunt, multi in seculo despecti, in futuro sunt glorificandi. Alij apud homines gloriosi in fine sunt damnandi. C Y R I L. Prædicti domini verba, pharisæorum animos prouocauerunt ad iram: videbant enim populos iam contritos fidem eius arripere, itaque quasi perdentes officium populis prædicandi, & deficientes in lucro simulantes se eum diligere, furdenti illi vt inde discederet. vnde dicitur. { In ipsa die accesserunt quidam pharisæorum dicentes illi. Exi & vade hinc, quia Herodes vult occidere te. } Christus autem qui renes & corda scrutatur, eis leniter & figuratè respondit. vnde sequitur. { Et ait illis. Ite, & dicit vulpi illi. B E D A. Propter dolos & insidias Herodem vulpem appellat, quod plenum fraudis est animal, in foæa propter insidias latens, odore fetens, nunquam rectis itineribus incedens, quæ omnia hereticis conueniunt, quorum tyrum herodes tenet, qui Christum, id est, humilitatem Christianæ fidei in credentibus conatur extinguere. C Y R I L. Vel aliter, videtur hic sermo mutatus esse & non spectare ad personam Herodis, vt aliqui putauerunt, sed magis ad pharisæicas fictiones, pene enim ipsum pharisæum ostendit prope manentem. dum dixit. { Ite, & dicit vulpi huic, } sicut in græco habetur, vnde hoc præcepit dicendum, quod poterat vrgere pharisæorum turbam. { Ecce inquit eicio dæmonia, & sanitates perficio hodie & cras, } T H E O. Ac si dicat, Quid de morte mea cogitatis? ecce fiet post modicum. Quod autem dicitur. { Hodie & cras. } Hoc multos dies significat: sicut & nos in communi sermone soliti sumus dicere. { Hodie & cras, } sic hoc quod fiat in tanta distantia temporis. Et vt euangelicum sermonem euidentius exponamus, non intelligas quod oportet me hodie & cras ambulare, sed sicut hodie & cras deinde subitigas, & sequenti die ambulare, sicut & pluries numerando consueuimus dicere, die Dominica, & secunda feria & tertia egrediar. q. computando duas, & tertia denotatur, sic & dominus quasi computando dicit: Oportet me hodie & cras, & postea tertio die ire Hierusalem. A V G V S. de Con. Euan. Vel mystice ab illo hæc dicta intelligitur, vt referatur ad corpus eius quod est ecclesia. Expelluntur enim dæmonia cum relictis illis superstitionibus, credunt in eum gentes & perficiuntur sanitates cum secundum præcepta eius posteaquam fuerit diabolo & huic sæculo renunciatum vsque in finem resurrectionis, qua tamquam tertia consummabitur, hoc est, ad plenitudinem angelicam per corporis etiam immortalitatem perficere ecclesia. T H E O. Sed quia illi dicebat ei: { Exeas hinc, quia Herodes te querit occidere in Galilea, sed in Hierusalem præordinatum fuerat ei pati. vnde sequitur: } Quia non capit pro-

phetam perire extra Hierusalem. } Cum audis. { Non capit, id est, non decet extra Hierusalem prophetam interiri, non putes vim coactiuam Iudæis inducã, sed quantum ad eorum affectum sanguinis auidum conuenienter hoc dicit: velut si quis prædonem atrocissimum videns dicat. Non oportet hanc viam in qua prædo insidiatur viatoribus, immunitum esse a sanguine, sic & nõ oportebat alibi quàm vbi morabantur prædones perire dominum prophetarum, nam afuere prophetarum sanguinibus occidit & dominum. vnde sequitur. { Hierusalem Hierusalem, quæ occidit prophetas & lapidas eos qui mittuntur ad te, quoties volui congregare filios tuos quemadmodum auis nidum suum sub pennis: & noluisti. Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta. Dico autem vobis, quia non videbitis me donec veniat cum nomine domini. } C H R Y. Geminationem enim verbis miserantis est aut nimium diligentis, nam tamquam ad amicam negligentem amatorem & ideo puniendam dominus loquitur. G R A E C V S. Sed & nominis geminatio vehementem reprehensionem ostendit. nam quæ nouit deum, quomodo dei mimiltros persequitur? C Y R I L. Quod autem essent immemores diuinorum bonorum ostendit subdens. Quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum auis nidum suum sub pennis, & noluisti. } Manuduxit eos per sapiētissimum Moysen, monuit per prophetas, voluit sub alis, id est sub regmine suæ virtutis illos habere, at illi caruerunt tam desiderabilibus bonis ingrati existentes. A V G V S. in Ench. Dicit autem: Ego volui & tu noluisti, q. d. Illud aggregaui mea voluntate semper efficere, te nolente feci, quia ingrata semper fuit. B E D A. Pulchre autem qui Herodem de sua nece tractantem vulpem vocauerat, se ipsum aui cõparat, quia vulpes fraudulenter semper aui bus insidias intendit. B A S I L. Filios etiam Hierusalem pullis in nido comparauit, ac si dicat, aues quæ in altum consueuerunt volare exceptæ sunt a nocentis insidiantium, tu tamen eris ve pullus egens alieno suffragio. Matre igitur auolante aufereris a nido. quasi impotens ad tutelam, & debilis ad fugam, vnde sequitur. { Ecce relin. do. ve. deserta. } B E D A. Ipsam ciuitatem quam nidum vocauerat, etiam nunc domum Iudæorum appellat. Occipient enim domino venerunt Romani, & quasi nidum vacuum diripientes, tulerunt eorum locum gentem & regnum. T H E O. Vel { Domus vestra. } id est templum, ac si dicat, quamdiu virtus erat in vobis, templum erat meum, sed postquam fecistis ipsam speluam latronum, non est de certo domus mea, sed vestra. Vel { Domum } dicit totam gentem Iudæorum, iuxta illud: Domus Iacob benedicite domino, per quod ostendit, quod ipse erat qui gubernabat eos, & eripiebat ab hostium manibus. Sequitur: { Dico autem vobis, quia non videbitis me donec veniat, cum dicitis. Benedicite qui ve. in no. do. } A V G V S. de Con. Euan. Huic narrationi Luce nõ videtur aduersari, quod turbæ dixerunt: Veniente domino in Hierusalẽ, benedictus q. venit in nomine domini, quia nondum illuc venerat, & nondum dictum erat. C Y R I L. Discesserat enim dominus a Hierosolymis, tamquam indignos existentes sui præsentia deferens, deinde multis miraculis factis, rursum Hierosolymam redit, vbi ei turba occurrit dicens. Oanna filio David. { Benedicite qui ve. in no. do. } A V G V S. de Cõ. Euã. Sed quia non dicit Lucas quo inde tunc accessit dominus, vt non veniret nisi eo tempore quo iam illud diceretur. perseverat quippe in itinere suo donec veniat Hierusalem. de illo suo aduentu, quo in claritate venturus est, hoc significat. T H E O. Tunc enim & inuiti cõstrebunt eum saluatorem & dominum, quando nullus erit eis inde profectus. Dicens autem. { Non videbitis me donec veniat, & c. } nõ significat illam horam, sed tempus crucis. q. d. postquam crucifixus erit, me non amplius videbitis me, donec iterum veniam. A V G V S. de Con. Euan. Intelligendus est ergo Lucas velle preoccupasse antequam eius narratio dominum perduceret Hierusalem, aut eidem ciuitati iam appropinquatam talia respondisse momentibus vt caueret Herodes, qualia Mattheus dicit esse locutum cum iam peruenisset Hierusalem. B E D. Vel dicit, non me videbitis. q. d. nisi penitentiam egeritis, & cõfessi fueritis me filium omnipotentis patris, in secundo aduentu faciem meam non videbitis.

Lib. 2. c. 75.

Lib. 2. c. 75.

Marth. 23.

CAP. XIII.

YRIL. Quamuis dominus malitiam phariseorum cognosceret, tamen eorum fiebat coniuua vt prodesset presentibus per verba & miracula. vnde subditur.

Et factu est cum intra in do. cu. princip. phar. fab. mand. pan. & ipsi obseru. eum. si scilicet, reuerentia legis contemneret. & an quicumque prohibitorum faceret in die sabbati. Itaque hydropticus veniente in medium, interrogatione reprehendit insolentiam phariseorum, eum arguere volentium. vnde dicitur. Et ecce homo quidam hydropticus erat ante illum. Et respondens Iesus dixit ad legisperitos, & phariseos, si licet sabbato curare? B E D A.

CAP. XIII.

T factum est cu introisset Iesus in domum cuiusdam principis phariseorum sabbato manducare panem, & ipsi obseruabant eum. Et ecce homo quidam hydropticus erat ante illum. Et respondens Iesus dixit ad legisperitos & phariseos. Si licet sabbato curare? At illi tacuerunt. Ipse vero apprehensum sanauit eum ac dimisit. Et respondens ad illos dixit. Cuius vestrum asinus aut bos in puteum cadet, & non continuo extrahet illum die sabbati? B E D A.

Quod dicitur respondisse Iesus, ad hoc respicit quod praemissum est. Et ipsi obseruabant eum. Dominus enim nouit cogitationes hominum. THEO. In sua autem interrogatione deridet eos sicut amentes, Deo enim benedicente sabbatum, ipsi prohibet operari bona in eo. dies autem quae bonorum operam non admittit, maledicta est. B E D A. Sed merito interrogati tacent, quia contra se dictum, quicquid dixerit, vident. Nam si licet sabbato curare, quare saluatorem an curet obseruant? si non licet, quare ipso sabbato pecora curant? vnde sequitur. At illi tacuerunt. CYRIL. Neglectis igitur Iudaeorum insidijs, liberat a morbo hydropticus, qui metu phariseorum remedia non postulat ab eo si vellet saluati fieri, sed protinus eum sanauit. vnde sequitur. Ipse vero apprehensum sanauit eum ac dimisit. THEO. In quo non hoc prospexit dominus, ne scandalizaret phariseos, sed vt benefaciat egenti remedijs, decet enim nos cum magna refutat vtilitas, non curare si stulti scandalizentur. CYRIL. Sed, quia pharisei inapte tacuerunt, soluit Christus inflexibile eorum imprudenciam considerationibus serijs ad hoc vtens. vnde sequitur. Et respondens ad illos dixit. Cuius vestrum asinus, aut bos in puteum cadet, & non continuo extrahet illum die sabbati? THEOP. q. d. Si prohibuit lex misereri in sabbato, nec curam habeas filij tui periclitantis in sabbato, sed quid dico filij, quando nec bouem praeteris si periclitantem videris? B E D. In quo sic obseruatores suos phariseos conuincit, vt eisdem etiam auaritia condemnent, qui in liberatione animalis suae auaritia confulabant. Quanto ergo magis Christus hominem qui multo melior est pecore debuit liberare? AVGVST. de Qu. Euan. Congruenter autem hydropticus animali quod cecidit in puteum corparauit humore enim laborabat, sicut illum mulicrem quam alligatam dixerat & ipse soluebat, comparauit iumento quod soluitur vt ad aquam ducatur. B E D A. Competenti ergo exemplo soluit quaestionem, vt ostendat eos violare sabbatum in opere cupiditatis, qui eum violare arguerunt in opere charitatis. vnde sequitur. Et non poterant ad hoc respondere illi. Mystice autem hydropticus comparatur ei quem fluxus carnalium voluptatum exuberans aggrauat. hydropticus enim morbus ab aquo humore vocabulum trahit. AVGVST. de Qu. Euang. Vel hydropticus recte comparamus diuiti auaro, sicut enim ille quanto magis abundat humore inordinato, tanto amplius fitit, & iste quanto est copiosior diuitijs quibus non bene vtitur, tanto ardentius talia concupiscit. GRAEG. 14. Mor. Recte ergo hydropticus ante phariseum curatur, quia per alterius aegritudinem corporis in altero exprimitur languor seu aegritudo cordis & mentis. B E D A. Bene autem in exemplo bouem & asinum nominat, vt vel sapientes & hebetes, vel vtrumque populum significet, scilicet Iudaeum iugo legis praesum, & gentilem nulla ratione domitum, omnes enim a puteo concupiscentiae demersos dominus extrahit.

Lib. 2. q. 29.

Lib. 2. q. 29.

tem ad inuitatos parabolam, intendens quomodo primos accubitus eligerent, dicens ad illos. Cum inuitatus fueris ad nuptias, no discumbas in primo loco. CYRIL. Proflire enim prompte ad honores, qui nobis non conueniunt, indicat nos temerarios esse, & nostra facta vituperio replet. vnde sequitur. Ne forte honoratior te sit inuitatus ab illo, & ueniens is qui te & illum vocauit, dicat tibi, da huic locum, & tunc incipias cum rubore nouissimum locum tenere. Sed cum vocatus fueris, vade, recumbe in nouissimo loco, vt cum venerit qui te inuitauit dicat tibi. Amice, ascende super-

vocatus fueris, vade recumbe in nouissimo loco. GRAEG. Si enim aliquis non vult alijs praelocari, nanciscitur hoc ex diuina sententia. vnde sequitur. Et cum venerit qui te inuitauit dicat tibi. Amice ascende superius. Hae dicens, non grauitur obiurgat, sed leniter iniungit. sufficit enim monitio apud discretos, & sic pro humilitate aliquis coronatur honore. vnde sequitur. Tunc erit tibi gloria coram simul discumbentibus. BASIL. Occupare igitur locum vltimum in conuiujs iuxta mandatum dominicum conueniens est, sed rursum in hunc contentiose irrurere reprobatum tamquam interemptorium ordinis & causatum tumultus, & de eo mota contentio aequi parabit vos litigantibus de priuatu. Quapropter sicut hic dominus dicit expedire conuiuium facienti committere accubitus ordinem, sic & in patientia nos mutuo sustinebimus honeste, & secundum ordinem omnia persequentes, non ad apparentium plurium, nec videbimur humilitatem pertractare per vehementem contradictione, magis autem per humilitatem patientiam obtinebimus. Maius est enim ex repugnantia superbia indicium quam ex primo accubitu quando eum cum imperio obtinemus: THEOP. Nemo autem putet praemissam Christi doctrinam modicam esse & indignam culminis dei verbi non enim pium dices esse medicum pollicitum sanare podagram, ictum vero digiti, vel dentis dolorem nolentem curare. Porro quomodo parua passio vanae gloriae, qui verfabat primos perquirentes accubitus. Decebat igitur humilitatis magistrum omnem ramum prauae radicis amputare, sed & illud considera, quia praesto coena & passione primatus coram saluatore vexante miseris opportunitatem habebat monitio. CYRIL. Offenso igitur tam modico exemplo ambiciosorum contemptum, & non ambiciosorum exaltationem, adjicit magnum paruo generale sententiam profertens, cum subditur. Quia omnis qui se exaltat humiliabitur, & qui se humiliat exaltabitur. Quod dicitur secundum diuinum iudicium, non secundum humanam consuetudinem, secundum quam plures concupiscentes honorem consequuntur, alij vero se humiliantes inglorij remanent. THEO. Porro non finaliter, nec oibus hominibus est reuerendus, qui se honoribus ingerit, sed dum a quibusdam honoratur, alij detrahunt ei, & quandoque etiam ipsi honorantes. B E D A. Sed quoniam hanc admonitionem euan gelista parabola vocat, breuiter intuentium quid mystice significet: quilibet nuptias Christi & ecclesiae inuitatus adierit: membrum ecclesiae per fidem coniunctus non se extollat. q. sublimior caeteris de meritis gloriando. Dabit enim locum honoratiori post inuitato, cum illorum qui se in Christo secuti sunt agilitate praerit, & cum rubore nouissimum locum tenet, quando de alijs meliora cognoscens, quicquid de sua opinione celsum sentiebat humiliat. Sed recumbit aliquis in nouissimo loco, secundum illud. Quanto magis es, humiliat te in omnibus. Veniens autem dominus quem humilem inuenerit, amici nomine beatificans ascendere superius praecipit. Quicumque enim humiliauerit se sicut paruulus, hic est maior in regno caelorum, pulchre autem dicitur. Tunc erit tibi gloria: ne nunc querere incipias quod tibi seruatur in fine. Potest etiam & hoc in hac vita intelligi, quia quotidie dominus suas nuptias intrat, superbos despicens, & humilibus saepe tanta sui spiritus onera praestans, vt discumbentibus, id est fidelium certus

In quibus planis.

eos admirando glorificet. Ex conclusione vero generali, quae subditur, manifeste claret praecedentem domini sermonem typice intelligendum. Neque enim omnis qui se coram hominibus exaltat, humiliatur, aut qui se in conspectu hominum humiliat, exaltatur ab eis, sed qui se de meritis eleuat humiliabitur a domino, & qui se de beneficijs humiliat, exaltabit ab eo. THEO. Ex duabus partibus coena composita, scilicet ex vocantibus & vocatis, partem vocatorum ad humilitatem iam monuerat, consequenter vocantem monedo remunerat, retrahens eu ne gratia hominum coniuaret. vnde dicitur. Dicebat autem ei, qui se inuitauerat. Cum facis prandium, aut coenam, noli vocare amicos tuos, neque cognatos, neque vicinos, neque diuites, ne forte, & ipsi te reuoluent, & fiat tibi retributio. Sed cum facis conuiuium, voca pauperes debiles, claudos, & caecos, & beatus eris, quia non habent retribuere tibi. Non ergo turbemur, cum recipimus beneficijs recompensationem, sed cum receperimus, quoniam si receperimus, non amplius recipiemus illic, sed si minime retribuatur homo, tunc tibi deus retribuet. vnde sequitur. Retribuetur enim in resurrectione iustorum. B E D. Et omnes resurgunt, iustorum tamen resurrectio dicitur, quia in hac resurrectione beatos se esse non dubitant. Ergo qui pauperes ad conuiuium vocant, in futuro praemia recipient. Qui autem amicos, fratres, & diuites vocat, recipit mercedem suam. Sed si hoc propter deum facit in exemplum filiorum Iob, sicut caetera fratrum dilectionis officia, ipse qui iussit remunerat. CHRYS. Sed dicitur, immundus est pauper & sordidus, laua eum, & fac tecum in mensa sedere. Si vestes sordidas habet, mundum indumentum exiibeas. Christus accedit per eum, & tu friuola loqueris? GRAEG. Nissemus. Non ergo negligas iacentes quos nullo sint digni, cogita qui sint, & praeciofiter eorum inuenies, Saluatoris induerunt imaginem, futurorum bonorum haeredes, regni clauigeri, accusatores & excusatores idonei, non loquentes, sed inspecti a Iudice. CHRYS. Decet ergo eos sursum in solario suscipere, si non placet situm deorsum vbi sunt subiugalia & famuli Christi suscipias, fiat saltem pauper editus. vbi enim est eleemosyna, non audeat intrare diabolus, & si non secum confideas, mitte saltem eis de mensa ferula. ORIGEN. Mystice vero qui vanam gloriam vitat, vocat a spiritali conuiuio pauperes, id est imperitos, vt dicit debiles, hoc est in conscientiam habentes, vt sanas glan los, id est declinantes a ratione, vt rectas semitas faciant. Caecos, id est qui carent contemplatione veritatis, vt

veram lucem videant, quod autem dicitur. Non possunt retribuere tibi, id est non nouerunt responsum proferre. d. EVSEB. Docuerat supra dominus preparare conuiuium rependere nequeuntibus, cum sit recompensandum in resurrectione iustorum, & ideo quidam intelligens vnum & idem esse resurrectione iustorum, & regni dei, recompensatione praedictam commendat. Sequit enim. Hae cum audisset quidam de simul discumbentibus dixit illi. Beatus qui manducabit panem in regno dei. CYRIL. Homo iste animalis erat, no diligenter percipiens ea quae Christus protulerat, putauit enim corporeas esse remunerationes sanctorum. AVGVST. de Ver. domini. Vel quia in longinqua iste suspicabat, & panis iste quem desiderabat, ante illum discubebat. Quis enim est panis regni dei, nisi qui dicit, Ego sum panis viuus, qui de caelo descendit? nolite parare fauces sed cor. B E D A. Sed quia nonnulli hunc panem fidei tenus quasi adorando percipiunt, dulcedinem vero eius attingere veraciter gustando fastidiunt. Subiecta parabola dominus talium torporem caelestibus epulis dignum non esse redarguit. Sequitur enim. At ille dixit ei: homo quidam fecit coenam magnam, & vocauit multos. CYRIL. Homo iste deus pater est, secundum quod imagines ad similitudinem veritatis figurant. CHRYS. Quoties enim punitium suam virtutem indicare vult deus, vrsus, pardus, leo, & huiusmodi nuncupatur, quando vero misericordiam exprimere vult, dicitur homo. CYRIL. Hic ergo conditor omnium atque gloriae pater parauit coenam magnam in Christo peractam. In nouissimis enim temporibus, & quasi in occasu nostri saeculi illuxit nobis Dei filius, & mortem pro nobis sustinens, dedit nobis proprium corpus comedere, vnde & agnus in vespere immolabatur iuxta legem Moisaicam, merito igitur coena dictum est paratum in Christo conuiuium. GRAEG. in Hom. vel fecit coenam magnam: quia facietatem nobis dulcedinis aeternae praeparauit, qui vocauit multos, sed pauci veniunt, quia non numquam ipsi qui ei per fidem subiecti sunt, aeterno eius conuiuio viuendo contradicunt. Hoc autem distare inter delicias corporis & cordis solet, quod corporales deliciae cum non habentur, graue in se desiderium accendunt, cum vero habitae eduntur, comedentem protinus in fastidium per facietatem vertunt. At contra, spirituales deliciae cum non habentur, in fastidio sunt, cum vero habentur, in desiderio. Sed superna pietas contemptas illas delicias ad memoriam nostrae oculos reuocat, atque vt fastidium nostrum repellere debeamus inuitat. vnde sequitur. Et misit seruum suum hora coenae dicere inuitatis vt venirent. CYRIL. Ille seruus qui missus est, ipse Christus est, qui cum esset naturaliter deus & verus Dei filius, exinaniuit seipsum formam serui accipiens. Missus est autem hora coenae, non enim a principio verbum patris nostram naturam suscepit, sed in nouissimo tempore. Subdit autem. Quia parata sunt omnia, Parauit enim pater in Christo bona collata mundo per ipsum peccatorum amonitionem, peritiam sancti participationem, adoptionis splendorem, ad hoc vocauit Christus per euangelica documenta. AVGVST. de Verbis Domini. Vel aliter. Homo iste mediator est dei & hominis Christus Iesus. Misit vt veniret inuitati, id est per missos vocati prophetas, qui olim inuitabant ad Coenam Christi, saepe missi sunt ad populum Israel: saepe vocauerunt vt ad horam coenae venirent. Illi inuitantes acceperunt, coenam repudiauerunt, prophetas legerunt, & Christum occiderunt, & tunc nobis coenam nescientes praeparauerunt. Parata iam coena, id est immolato Christo, missi sunt Apostoli ad quos missi fuerant ante prophetarum. GRAEG. in Hom. Per hunc ergo seruum qui a patrefamilias ad inuitandum mittitur, praedicatorum ordo significatur, saepe autem solet euenire, vt persona potens famulum habeat despectum, cumque per eum dominus aliquid mandat, non despicitur persona loquentis serui, qui seruatur in corde mittentis reuerentia dñi. Offerit ergo deus quod rogari debuit, non rogare dare vult quod vix sperari poterat, & tamen simul omnes excusant. Sequitur enim. Et coeperunt omnes simul excusare. Ecce homo diues inuitat, & pauperes occurrere festinant, ad dei inuitatum conuiuium, & nos excusamus. AVGVST. de Verbis Domini. Tres autem fuerunt excusationes de

Serm. 33.

Ho. Bu. 36

Serm. 33.

Serm. 33.

de quibus subditur: Primus dixit ei. Villam emi, & necesse habeo exire, & videre illam. Rogo te habe me excusatum. In villa empta dominatur: ergo superbia castigatur vitium primum, primus enim homo dominari voluit, qui dominium habere noluit. G R A E G. in Hom. Vel per villam terrena substantia designatur. Exit ergo videre illam, qui sola exteriora cogitat propter substantiam. A M B R. Sic igitur emerit mi litia viro contemnendarum stipendiū prae scribitur facultatum, quod neque ille, qui studijs intentus inferioribus possessiones sibi terrenas coemit, regnum caeli possit adipisci, cum dominus dicat. Vende omnia tua, & sequere me. Se quit. Et aliter dixit. Iuga boum emi quinque, & eo probare illa. A V G V S. de Verbis Domini. Quia iuga boum sensus carnis huius quinque numerantur. In oculis visus est, in auribus auditus, in naribus odoratus, in faucibus gustus, in omnibus membris tactus. Sed quia iuga sunt, in tribus prioribus sensibus facilius apparet. Duo sunt oculi, duae aures, geminae nares. Ecce tria iuga, & faucibus, id est sensu gustandi geminatio quadam inuenitur, quia nihil gustando sapit nisi lingua & palato tangatur, voluptas carnis, quae ad tactum pertinet occulte geminatur, est & fornicatus & intrinsecus. Dicuntur autem iuga boum, quia per sensus istos carnis terrena requiruntur. Boves enim terram versantur, homines autem remoti a fide terrenis dediti, nolunt credere aliquid nisi ad quod sensu corporis perueniunt quinque partito. Non inquit ego credo, nisi quod video. Si talia cogitaretis quinque illis iugis boum a coena impediretur, ut noueritis autem istorum quinque sensuum, non delectationem qua mulcet, & iugerit voluptatem, sed curiositatem quadam notatam fuisse. Non ait, quinque iuga boum emi, eo pascere illa, sed eo probare illa. G R A E G. in Hom. Corporales etiam sensus, quia in interna comprehendere nequeunt, sed sola exteriora agnoscunt, re- & per eos curiositas designatur, quae dum alienam quaerit vitam, discutere super sua intima nesciens studet exteriora cogitare. Sed notandum, quod is qui propter villam, & is qui propter probanda iuga boum a coena sui inuitatoris se excusat, humilitatis verba permiscet. dum enim dicit. Rogo, & venire contemnit, humilitas sonat in voce, superbia in actione. Sequitur. Alius dixit. Vxorem duxi, & ideo non possum venire. A V G V S. de Verbis Domini. Ista est voluptas carnis, quae multos impedit, vitiam foris & non intus. Qui enim dicit. Vxorem duxi. Carnem amplexatur, carnis voluptatibus iocundatur, a coena excusatur. obseruet ne fame interna moriatur. B A S I L. Dicit autem. Non possum venire, eo quod intellectus humanus vergens ad mundanas illecebras debilis est ad agendum. G R A E G. in Hom. Quamuis autem bonum sit coniugium, atque ad propagandam sobolem diuina providentia constitutum, nonnulli tamen per hoc non fecunditatem prolis, sed desideria expetunt voluptatis. Et iccirco per rem iustam significari potest, non congrue res iniusta. A M B R. Vel coniugium non reprehenditur, sed ad maiorem honorem vocatur integritas, quoniam mulier in nupta cogitat quae sunt domini, ut sit sancta corpore & spiritu, quae autem nupta est, cogitat quae sunt mundi. A V G V S. de Verbis Domini. Ioannes autem dicens: Omne quod est in mundo concupiscentia carnis est & concupiscentia oculorum & ambitio facultatis: inde cepit ubi euangelium terminum posuit. Concupiscentia carnis, & vxorem duxi, & concupiscentia oculorum, & quinque iuga boum emi. Ambitio facultatis: villam emi. Aperte autem in totum commemorati sunt quinque sensus per solos oculos, quorum est in quinque sensibus principatus, propterea cum proprie ad oculos pertinet visus, ipsi vident per omnes quinque sensus solemus appellare. C Y R I L. Quos autem intelligemus fuisse eos qui renuerunt praedictorum causa venire, nisi praesides Iudaeorum: quos per totam sacram paginam de his redarguit esse videmus? O R I G. vel aliter: Hi qui villam emerunt & reserant caenam, sunt qui receperunt alia dogmata diuinitatis: nec experti sunt verbum quod possidebant. Is autem qui quinque paria boum emi, est qui naturam intellectualem contemnit, & sensibilia sequitur, unde incorpoream naturam comprehendere non potest. Qui autem vxorem duxit, est qui coniunctus est carni, voluptatum magis amator quam Dei. A M B R. Vel tria genera hominum a consortio istius coena excusantur: gentiliū,

Iudaeorum, & haereticorum, Iudaei corporali mysterio iuga sibi legel imponunt. Quinque autem iuga sunt verborum decem, vel quinqve libri veteris legis. At vero haereticus velut Eua famineo rigore fidei tentat affectum. Et Apostolis dicit avaritiam esse fugiendam, ne impediti more gentili ad regnum Christi peruenire nequeamus ergo, & ille qui villam emit alienus a regno est, & ille qui iugum potius legis quam gratiae munus elegit, & ille qui se propter ducendam excusat vxorem. Sequitur. Et reuerfus seruus nunciavit haec domino suo. A V G V S. Quinto super Genesi ad litteram. Non propter inferiorum scientiam deus nuncijs indiget quasi per eos fiet scientior, sed nouit omnia stabiliter, atque incommutabiliter. Habet autem anuncios propter nos, & propter ipsos, quia illo modo deo parere & assistere, vt de inferioribus consulant, eiusque supernis iussis obtemperet bonum est eis in ordine proprie naturae. C Y R I L V S. Iudaeorum autem primitibus vocationem reuocantibus, sicut ipsi dicebant. Numquid aliquis principum credidit in eum? indignatus est paterfamilias, quasi eis dignis indignatione & ira. vnde sequitur. Tunc iratus paterfamilias. B A S I L I V S. Non quod ira passio dignae substantiae accidit, sed talis operatio, quae in nobis ab ira se Dei ira, & indignatio dicitur. C Y R I L V S. Sic ergo indignatus dicitur paterfamilias principes Iudaeorum, & vocati sunt loco eorum, qui erant de multitudine Iudaeorum fragiles, & impotentem mentem habentes. Loquente enim petro, primo quidem tria millia, deinde quinque millia crediderunt, & postmodum plurimus populus, vnde dicitur. Dixit seruo suo. Exi cito in plateas & vicos ciuitatis, & pauperes, & debiles, & caecos, & claudos intraduc huc. A M B R. Inuitat autem pauperes, debiles, & caecos, vt ostendatur quod nullum debilitas corporis excludit a regno rarissime delinquit, cui desit illecebra peccandi, vel quod infirmitas peccatorum per misericordiam domini remittatur. vnde mittit ad plateas, vt de latioribus vitijs ad angustiam venirent viam. G R A E G. in Hom. Quia ergo venire superbi renuunt, pauperes eliguntur, dicuntur enim debiles, & qui iudicio suo apud se recipios infirmi sunt. nam pauperes, & quasi fortes sunt, qui positi in paupertate superbiunt, caeci sunt qui nullius ingenij laudem habent: claudi sunt, qui rectos gressus in operatione non habent. Sed dum horum vitia in membrorum debilitate significatur sicut illi peccatores fuerunt, qui vocati venire noluerunt, ita hi quoque qui inuitantur & veniunt, sed peccatores superbi respiciuntur, humiles eliguntur. Hos itaque elegit deus quos despiciet mundus, quia plerumque ipsa despectio hominem reuocat ad semetipsum. Et tanto celerius vocem dei aliqui audiunt, quanto in hoc mundo non habent vnde delectentur. Cum ergo de vicis & plateis ad caenam quosdam dominus vocat, illum populum designat qui tenere legis vrbanae conuersationem nosterat. Sed multitudo qui ex Israel populo credidit, locum superni conuiuij non impleuit, vnde sequitur. Et ait seruus. Domine, factum est, & adhuc locus est. Intrauit enim iam frequentia Iudaeorum, sed adhuc locus vacat in regno, vbi suscipi debet numerosis gentium. vnde subditur. Et ait dominus seruo: Exi in vias & sepes, & compelle intrare, vt impleatur domus mea. Cum conuiuias suos colligi ex vijs & sepijs praecipit, agere stem populam, id est gentilem quaerit. A M B R. Vel mittit ad vias & circa sepes, quia hi apti sunt in regno caelorum, qui nullis praesentium cupiditatibus occupati ad futura festinant in quodam bono voluntatis tramite constituti, & qui modo sepijs qui ab incultis eulta fecerant, & incurfus areas, bestiarum noribus mala; distinguere, & aduersus tentamenta nequitiae spiritualis fidei munimen praetendete. A V G V S. de Ver. Dom. Venerunt de plateis & vicis geres, veniunt de sepijs haeretici. Nam sepes qui constitunt diuisiones quaerunt, abstrahantur a sepijs, euellatur a spiritibus, sed cogi nolunt, voluntate iniquiunt nostra intremus. No hoc dominus imperauit, coge inquit intrare, fors inueniatur necessitas, nascitur inde voluntas. G R A E G. in Hom. Qui sepes huius mundi aduersitatibus fracti a dei timore redeunt, compelluntur intrare. Sed vnde commendata est sententia quae subfertur. Dico autem vobis, quod nemo virorum illorum qui vocati sunt, stabili caenam meam. Nemo ergo contemnat, hunc vocatus excusat, cum voluntatem habuerit intrare non valeat.

Ho. 37. f. G R E. in Hom. Ad audita caelestia praemia inardescit animus, illic cupit assistere, vbi se sperat sine fine gaudere, sed ad magna praemia perueniri non potest, nisi per magnos labores. vnde dicitur. Ibat autem turbæ multæ cum eo, & conuersus dixit ad illos. Siquis venit ad me, & non odit patrem suum, & matrem, & vxorem, & filios, & fratres, & sorores, adhuc autem & animam suam, non potest esse meus discipulus. T H E O. Quia enim multi commitantium ipsam non ex toto assensu, sed te pide sequebantur, ostendit qualem debeat esse iuum discipulum. G R E G. in Hom. Sed percontari libet, quomodo parentes, & carnaliter propinquos praecipitur odisse, qui iubemur & inimicos diligere? Sed si viam praepri perpendimus, vtrumque agere per discretionem valemus, vt eos, qui nobis carnis cognatione coniuncti sunt, & quos proximos nouimus, diligamus, & quos aduersarios in via Dei patimur, odiendo & fugiendo nesciamus. Quasi enim per odium diligitur qui carnaliter sapias, dum praua nobis ingerit, non auditur. A M B R. Etenim si propter te dominus suæ renunciat matri dicēs, Quae est mater mea, & qui fratres mei? cur tu domino tuo cupias anteferi? Sed neque ignorare naturam, neque scire dominus iubet, sed ita indulgere naturae, vt veneris autem, nec a deo parentum amore delicias. G R E G O. in Hom. Vt autem dominus demonstret hoc erga proximos odium non de affectione procedere, sed de charitate, addidit dicens. Adhuc autem, & animam suam. Constat ergo, quia amando debet odisse proximum, qui sic cum odit sicut seipsum: tunc enim bene animam nostram odimus, cum eius carnalibus desideriis non acquiescimus, cum eius appetitum frangimus, eius voluntatis relictamur. Quae ergo contempta ad melius ducitur, quasi per odium amatur. C Y R I L. Non est autem fugienda vita, quia in corpore viuunt, sed feruanda sicut & Paulus seruauit, vt Christum adhuc viuens in corpore praedicaret. Sed vbi oportebat vitam contemnere vt curium consummaret, nec animam praeciosam sibi esse faceret. G R E G. in Hom. Hoc autem animae odium qualiter exhiberi debeat, manifestat subdens. Qui non baiulauit crucem suam & venit post me, non potest esse meus discipulus. C H R Y S. Non autem hoc dicit vt trabem super humeros apponamus, sed vt semper mortem precibus nostris habeamus, sicut & Paulus moriebatur quotidie, & mortem contemnebat. B A S I L. Crucem etiam tollens mortem domini annuntiabat dicens. Mihi mundus crucifixus est, & ego mundo, quod etiam nos in ipso baptisinate anticipamus, vbi verus homo noster crucifixus est, vt destruat corpus peccati. G R E G. in Hom. Vel quia crux a cruciatu dicitur, duobus modis Crucem domini baiulamus, cum aut per abstinentiam carnem assiligimus, aut per compassionem proximi necessitatem illius nostram putamus. Sed quia nonnulli carnis abstinentiam, non pro Deo, sed pro inani gloria exhibent, & compassionem non spiritualiter, sed carnaliter impediunt, recte additur: & venit post me. Baiulare enim crucem & post dominum ire, est vel carnis abstinentiam, vel compassionem proximorum pro studio aeternae intentionis exhibere. G R E G. in Hom. Quia sublimia praecipita data sunt, protinus comparatio edificandae sublimitatis aliungitur cum dicitur. Quis enim ex vobis volens turrim aedificare, nonne prius sedens computat sumptus qui necessarii sunt, si habeat ad perficiendum? Omne enim quod agimus, praevenerit per studium considerationis debemus. Si igitur humilitatis turrim contruere cupimus, prius nos preparare ad aduersaria huius saeculi debemus. B A S I L. Vel turris est alta speculatio ad custodiam ciuitatis & perceptionem hostilium occursum apta, ad huius instar nobis datus est intellectus conseruationis bonorum, praemeditatus contrariorum. ad huius aedificationem praecipit dominus sedentes ponere calculum, si suppet facultas ad finem. G R E G. Nissenus. Insistendum est enim, vt cuiuslibet ardui propositi terminos attingatur varijs augmentis mandatorum Dei consumendo opus diuinum, nam neque lapis vnus est tota turris fabrica, neque vnicum mandatum ducit ad animae perfectionem. Sed fundamentum oportet subsistere, & secundum Apo-

stolum insuper apparatus est auri & argenti, & praeciosorum lapidum apponendus. vnde subditur. Ne posteaquam posuerit fundamentum & non poterit perficere, omnes qui viderint incipient illudere ei dicentes, quia hic homo cepit aedificare, & non potuit consummare. T H E O. Nos enim debemus ponere fundamentum, id est te qui Christi initium, & finem non impone re, sicut illi de quibus Ioannes dicit, quod multi ex discipulis eius abierunt retrorsum. Vel fundamentum intellige doctrinalem sermonem, puta de abstinentia. Opus est igitur praedicto fundamento operationis edificium, vt perficiatur nobis turris fortitudinis a facie inimici. Alioquin deriderit homo a videntibus cum ea hominibus, quam dæmonibus. G R E G. in Home. In bonis enim operationibus intenti nisi contra malignos spiritus sollicite vigilemus, ipsos irritos patimur, quos ad malum persuasores habemus. Sed ex minori ad maius similitudo subditur, vt ex rebus minimis maiora pensentur. Nam sequitur. Aut quis rex iturus committere bellum aduersus alium regem, nonne prius sedens cogitat si possit cum decem millibus occurrere ei qui cum viginti millibus venit ad se? C Y R I L L V S. Incumbit enim nobis praellium, contra spiritalia nequitiae in caelestibus. Vrger autem nos, & aliorum hostium multitudo, carnale flagitium, lex fauens in membris nostris, & varia passiones, hoc est dira hostium multitudo. A V G V S. T I N V S. de Quaestione Euangelicis. Vel decem millia praelliarum cum rege, qui habet viginti millia, significant simplicitatem Christiani hominis, dimicaturus cum duplicitate diaboli. T H E O P H I L V S. Est autem rex peccator regnans in nostro mortali corpore, sed & noster intellectus creatus est rex: ergo si repugnare velit peccato, toto animo cogitet secum. Nam demones sunt peccati satellites, qui videntur viginti millium numero praecellere decem millia nostrum, quia cum incorporei sint, nobis comparati corporeis, multo maiorem fortitudinem habere censentur. A V G V S. de Quae. Euan. Sicut autem de turri non perfecta per opprobrium deceruit dicentium, quia hic homo cepit aedificare, & non potuit consummare, sic in rege cum quo dimicandum est ipsam pacem accusauit, cum subdit. Alioquin adhuc illo longe agente legationem mittens, rogat ea quae pacis sunt. Significans etiam minas imminentium tentationum a diabolo non sustinere eos, qui renunciant omnibus quae possident, & pacem cum eo facere, consentiendo illi ad committendum peccata. G R E G. Vel aliter. In illo tremore lo exiunt cum rege nostro ex aequo ad iudicium non venimus, decem millia quae ad viginti millia similia ad duplum sunt. Cum duplo ergo exercitu contra simplum venit, quia nos vix in solo opere praeparatos simul de opere & cogitatione discutit. Dum ergo adhuc longe est, quia adhuc praesens per iudicium non videtur, mittamus ad eum legationem lachrymarum nostras, misericordiae opera, hostias placationis, haec est nostra legatio, quae regem venientem placat. A V G. ad Læcum. Quomodo autem pertineant istae similitudines ipsae conclusionem satis aperuit dicens. Sic ergo omnis ex vobis, qui non renunciat omnibus quae possident, non potest meus esse discipulus. Itaque sumptus ad turrim aedificandam, & valentia decem millium aduersus regem, qui viginti millia habet, nihil aliud est, quam vt renunciet vniuersis omnibus, quae sunt eius. Praelocutio autem superior cum extrema locutione concordat, in eo enim, quod adhuc renunciat omnibus, quae sunt eius, etiam illud continetur, vt oderit patrem suum, aut matrem, & vxorem, & filios, & fratres, & sorores, adhuc & animam suam. Omnia enim haec propria alicuius sunt, quae plerumque implicat, & impediunt ab obtinenda non ista propria temporaliter transitura, sed in aeternum mansura communia. B A S I L I V S. Est autem intentio domini per exempla praedicta, non utique praebere potestatem, eius discipulum fieri, vel non fieri, sicut licet, vel non inchoare fundamentum, vel tractare pacem, sed ostendere impossibilitatem diuini beneplaciti obseruandi inter distrahentia animam, inter quae periclitatur facta venalis, ab astutijs demonis. B E D A. Distat autem inter renunciare omnibus, & relinquere omnia. paucorum

Serm. 33.

Serm. 33.

Serm. 33.

Lib. 2. q. 37.

Lib. 2. q. 37.

Epist. 38.

G R A E G.

rum enim perfectorum est relinquere omnia, hoc est curas mundi postponere, cunctorum autem fidelium est renunciare omnibus. hoc est sic tenere quæ mundi sunt: ut tamen per ea non teaneantur in mundo.

h BED A. Dixerat superius turrin virtutum non solum consummandam, sed etiam inchoandam, ad quod pertinet quod dicitur. Bonum est sal. Bonum est sale sapientiæ spiritualis, cordis archana condire, immo cum Apostolis sal terræ fieri. E V S E B. Sal enim secundum substantiam quidem ex aqua constat & spiritu, modicum quid terrestri-tatis participans. desiccatur autem fluidam naturam corruptorū corporum, ut mortua corpora conseruet. Merito igitur discipulos suos comparat sali, eo quod ipsi regenerati sunt per aquam, & spiritum.

Cumque toti spiritualiter viuerent, & non secundum carnem ad modum salis corruptam vitam hominum in terra degentiū conuertebant, & virtuosā vitam suos sequaces oblectando condebant. THEO. Non solum autem eos qui donati sunt magistrali gratia, sed etiam idiotas exposcit ad modum salis fieri vtilis proximis. Si vero qui futurus est vtilis alijs fiat reprobis, iuari non poterit. vnde sequitur. Si autem sal euauerit, in quo condietur? BED A. q. d. Si quis semel condimento veritatis illuminatus ad apostasiam redierit quo alio doctore corrigetur qui, scilicet eam quam ipse gustauit sapientiæ dulcedinem, vel aduersus sæculi perterritus, vel illecebris illectus abiecit. vnde sequitur. Neque in terram, neque in sterquilinum vile est, sed foras mittetur. Sal enim cum ad condiendos cibos carnesque siccas valere desierit, nulli iam vsu aptum erit. Neque enim in terram vile est, cuius iniectu germinare prohibetur, neque in sterquilinum agriculturæ profuturum, sic qui post agnitionem veritatis retrocedit neque ipse fructum boni operis ferre, nec alios excolere valet, sed foras mittendus est, hoc est ab Ecclesiæ vitare secerendus. THEO. Verum, quia sermo parabolicus, & obscurus erat, excitans dominus auditores ne qualitercumque acciperent, quod dictum est de sale, subdit. Qui habet aures audiendi, audiat. Hoc est, si cui sapientia inest, intelligat. Aures enim hic cognoscitiam vni animæ, & aptitudinem intelligendi accipere debemus. BED A. Audiat etiam non contemnendo, sed obediendo & faciendo, quæ dicit.

CAP. XV.

Rant autem appropinquantes ei publicani, & peccatores vt audirent illum. Et murmurabant pharisæi & scribæ, dicentes. Quia hic peccatores recipit, & man-

ducatur cum illis. Et ait ad illos parabolam istam dicens. Quis ex vobis homo, qui habet centum oves, & si perdidit vnā ex illis, nonne dimittit nonagintanouem in deserto, & vadit ad illam quæ perierat donec inueniat eam? Et cum inuenit eā, imponit in humeros suos gaudens, & veniens domum conuocat amicos, & vicinos dicens illis. Congratulamini mihi, quia inueni ouem meam, quæ perierat. Dico vobis, quod ita gaudium erit in cælo super vno peccatore penitentia agente, quam supra nonagintanouem iustis, qui non indigent penitentia.

CAP. XV.

M B R. Didiceras in superioribus secularibus occupationibus non teneri, caduca non præferre perpetuis. Sed quia fragilitas humana firmum nequit in tanto sæculi lubrico tenere vestigium, etiam aduersus errorem remedia tibi bonus medicus demonstrauit, spem veniæ iudex misericors non negauit. vnde subditur. Erant autem appropinquantes ei publicani, & peccatores vt audirent eum. G L O S A. Id est, qui publica exigunt vectigalia vel conducunt, & qui lucra sæculi per negotia sectantur. THEO. Hoc enim K exequabatur cuius causa carnem susceperat, admittens peccatores, sicut medicus ægrotantes. Sed pharisæi vere criminiosi huic pietati murmurare compensabant. vnde sequitur. Et murmurabant pharisæi, & scribæ dicentes. Quia hic peccatores recipit, & manducat cum illis. G R E G O R. in Hom. ex qua re colligitur, quia vera iustitia compassionem habet, falsā dedignationem: quamuis & iusti soleant recte peccatoribus indignari, sed aliud est quod agitur typo superbia, aliud quod zelo discipline, quia iusti & si foris increpationes per disciplinam exaggerant, intus tamen dulcedinem per charitatem seruant. Præponunt sibi in animo ipsos plerumque quos corrigunt quod agentes per disciplinam subditos, & per humilitatem custodiunt semetipsos. At contra, hi qui de falsā iustitia superbire solent, cæteros quosque despiciunt, nulla infirmitatibus misericordia descendunt. Et quo se peccatores esse non credunt, eo deterius peccatores fiunt. de quorum numero pharisæi erant, qui diiudicantes dominum, quod

Ho. Euā. 34

peccatores susciperet amenti corde ipsum fontem misericordiæ repræhendebant. Sed quia ægri erant, ita vt ægros se esse nescirent quatenus quod erant agnoscerent, cælestis medicus blandis eos fomentis curat. Sequitur enim. Et ait ad illos parabolam istam dicens. Quis ex vobis homo. Similitudinem dedit, quam in se homo recognosceret, & tamē ad auctorem hominum pertinere. quia enim ceterarius perfectus est numerus, ipse centum oves habuit, cum sanctorum angelorum, & hominum naturam possedit. vnde subditur. Qui habet centum oves. C Y R I L. Hinc percipe latitudinem regni saluatoris nostri. Dicit enim oves esse centum, referens numerum subiectarum sibi rationalium naturarum ad integrā multitudinem, est enim centenarius numerus perfectus ex decem decadibus constitutus. Sed ex his vna oberrauit, scilicet genus humanum quod terram colit. A M B R O S. Dives pastor cuius nos omnes centesima portio sumus. vnde sequitur. Et si perdidit vnā ex illis. G R E G O R. Vna ovis tunc perit, quando peccando homo pascua vitæ reliquit. In deserto autem nonagintanouem remanserant, quia rationalis creaturæ numerus, angelorum videlicet & hominum, qui ad videndum deum conditus fuerat, pereunte homine, erat imminutus. vnde sequitur. Nonne dimittit nonagintanouem in deserto, quia scilicet angelorum choros reliquit in cælo. Tunc autem homo cælum deseruit, cum peccauit. Et vt perfecta summa ouium integraretur in cælo, homo perditus querebatur in terra. vnde sequitur. Et vadit ad illam, quæ perierat donec inueniat illam. C Y R I L L V S. Numquid autem fauens in reliquis motus est pietate vnus? nequaquam. Sunt enim illi in tuto circumsepente illas potentissima dextera, sed magis oportebat misereri pereuntis, ne imperfecta videretur residua multitudo. Vna enim reducta, sortitur centenarius propriam speciem. A V G V S T I N V S. de Quæstionibus Euangeliorum. Vel illas nonagintanouem dixit quas reliquit in deserto, superbos significans tamquam solitudinem gerentes in animo, dum solo se videri voluit, quibus ad perfectionem vnitas deest. cum enim quisque a vera vnitatis diuinitate, superbe diuellitur, suæ quippe potestatis esse cupiens, non sequitur vnum quod est deus. vni autem deputat omnes per penitentiam reconciliatos, quæ humilitate obtinetur. G R E G O R. Nissenus. Cum autem pastor inuenisset ouem, non puniuit. Non duxit ad gregem vigendo, sed superponens humero & portans clementer annumerauit gregi. vnde sequitur. Et cum inuenit ouem imponit in humeros suos gaudens. G R E G O R. in Homilia. Ouem humeris suis imposuit, quia humanam naturam suscipiens, peccata nostra ipse portauit. Inuenta autem oue ad domum redit, quia pastor noster reparato homine ad regnum cælestis redijt. vnde sequitur. Et veniens domum conuocat amicos, & vicinos dicens illis. Congratulamini mihi, quia inueni ouem meam quæ perierat. Amicos, & vicinos vocat Angelorum choros, quia amici eius sunt, quia voluntatem eius continet in sua stabilitate custodiunt. Vicini quoque eius sunt, quia claritate visionis illius sua assiduitate perfruuntur. THEOPHILVS. Supernæ igitur virtutes oues dicuntur, in eo quod omnis natura creata aspectu Dei bestialis est. In eo vero quod rationalis est, amici & vicini dicuntur. G R E G O R I V S. in Homilia. Et notandum, quod non dicit. Congratulamini inuenitæ oui, sed. Mihi. Quia videlicet eius est gaudium vita nostra, & cum nos ad cælum reducimur, solemnitatem letitiæ illius implemus. A M B R O S I V S. Angeli autem quoniam sunt rationales, non immerito hominum redemptionem lætantur. vnde sequitur. Dico vobis, quod ita gaudium erit in cælo super vno peccatore penitentia agente, quam supra nonagintanouem iustis, qui non indigent penitentia. Hoc proficiat ad incentiua probitatis, si vnusquisque conuersionem suam gratam fore credat cæteribus angelorum, aut quorum affectare patrociniū, aut vereri debet offensam. G R E G O R I V S. in Homilia

Lib. 2. q. 33.

Homilia. Plus autem de conuersis peccatoribus, quam de stantibus iustis in cælo gaudium esse fateatur, quia plerumque hi, qui nullis se oppressos peccatorum molibus sciunt, stant quidem in via iustitiae, sed tamen ad cælestem patriam anxie non anhelant, & plerumque pigri remanent ad exercenda bona præcipua, quia securi sibi sunt, quod nulla commiserint mala grauiora. At contra, nonnūquam hi, qui se aliqua illicita egisse meminerunt, ex ipso suo dolore compuncti, ad amorem Dei inardescunt. Et quia errasse se a Deo considerant, damna præcedentia lucris sequentibus recompenfant. Maius ergo gaudium sit in cælo, quia & dux in prælio plus eum militem diligit, qui post fugam reuersus hostem fortiter præmit, quam eum qui numquam terga præbuit, & numquam aliquid fortiter fecit. Sic Agricola illam amplius terrā amat, quæ post spinas verberes fructus profert, quam eam quæ numquam spinas habuit, & numquam fertilem messem producit. Sed inter hæc sciendum est, quia sunt plerique iusti, in quorum vita tantum est gaudium, vt eis qualibet peccatorum penitentia præponi nullatenus possit. Hinc ergo colligendum quantum Deo gaudium faciat, quando humiliter plangit iustus. si facit in cælo gaudium, quando hoc quod male gessit, per penitentiam damnat iniustus.

C Y R I L L V S. Per præcedentem parabolam in qua genus humanum dicebatur ouis erratica, docebamur nos fore creatura sublimis Dei, qui fecit nos, & non ipsi nos, cuius pascuæ oues sumus, subiungitur secunda parabola, qua genus humanum comparatur drachmæ quæ perijt. Per quam ostendit nos ad similitudinem & imaginem regiam factos esse, scilicet summi Dei. Nam drachma nummus est impressus habens regiam figuram. vnde dicitur. Aut quæ mulier habens decem drachmas. G R E G. in Hom. Qui significatur per pastorem, ipse per mulierem, ipse enim deus, ipse & Dei sapientia. Angelorum autem & hominum naturam ad cognoscendum se dominus condidit, & ad similitudinem suam creauit. Decem ergo drachmas habuit, quia nouem sunt chorū angelorum, sed vt completeretur electorū numerus, homo decimus est creatus. A V G V S T I. de Quæstionibus Euangeliorum. Vel in nouem drachmis sicut & in nonagintanoue ouibus ponit eorum significationem, qui de se præsumentes, peccatoribus ad salutem redeuntibus se præponunt. Vnum enim deest a nouem vt decem sint, & a nonagintanoue vt centum sint, cui vni deputat omnes per penitentiam reconciliatos. G R E G. in Hom. Et quia imago exprimitur in drachma, mulier drachmam perdidit, quando homo, qui conditus ad imaginem Dei fuerat, peccando a similitudine sui conditoris recessit. Et hoc est quod subditur. Si perdidit drachmā vnā, nonne accendit lucernam. Accendit mulier lucernam, quia Dei sapientia apparuit in humanitate. Lucerna quippe lumen in testa est, lumen vero in testa est diuinitas in carne. accensa autem lucerna. Sequitur. Et euerit domum. Quia scilicet mox, vt eius diuinitas per carnem claruit, omni se nostra conscientia concussit, quia euerisionis sermo non discrepat in eo, quod in alijs codicibus legitur, Emundat, quia praua mens si non prius præ timore eueritur, ab assuetis vitijs non mundatur. euerfa autem domo, inuenitur drachma. Sequitur enim. Et quærit diligenter donec inueniat. Quia scilicet cum perturbatur conscientia hominis, reparatur in homine similitudo conditoris.

G R E G O R. Nazianzenus. Inuenta autem drachma, cælestes virtutes facit participes gaudij, quas ministras dispensationis fecit. vnde sequitur. Et cum inuenit, conuocat amicas & vicinas dicens. Congratulamini mihi quia inueni drachmam, quam perdideram. G R E G O R. in Homilia. Supernæ enim virtutes tanto diuinæ sapientiæ iuxta sunt, quanto ei per gratiam continuæ visionis appropinquant. THEOPH. Vel amice sunt, vt exequentes voluntatem ipsius, vicinæ vero, vt incorporæ, vel sorte amice ipsius sunt omnes supernæ virtutes, vicinæ vero sunt propinquiores, scilicet Throni, Cherubim, & Seraphim. G R E G O R. Nissenus. Vel aliter hoc reor dominum nobis proponere in inquisitione perdidit drachmæ, quia nulla nobis a cæteris virtutibus vtilitas peruenit quas drachmas vocat, quamuis præsto sint omnes vna sola deficiente anima viuata, quæ scilicet diuinæ similitudinis nitorem fortitur.

propter quod primo quidem iubet lucernam accendere, scilicet verbum diuinum quod abscondita patefacit. Vel forsan penitentia lampadem, sed in domo propria, id est in seipso, & in sua conscientia oportet perquirere drachmam perditam, id est regis imaginem, quæ non penitus deperijt, sed est testis sub-

c Ait autem. Homo quidam habuit duos filios, & dixit adolefcentior ex illis patri. Pater da mihi portionem substantiæ, quæ me contingit. Et diuisit illis substantiam. Et non post multos dies, congregatis omnibus, adolefcentior filius peregre profectus est in regionem longinquam, & ibi dissipauit substantiam suam viuendo luxuriose. Et postquam omnia

tales vires circa animam consideratæ, quas docet gaudere in domino, deinde concludens parabolam subdit. Ita dico vobis, gaudium erit angelis super vno peccatore penitentia agente. G R E G O R I V S. in Homilia. Penitentiam agere est præterita mala plangere, & plangenda non perpetrare. Nam qui sic alia deplorat, vt tamen illi committat, adhuc penitentiam agere, aut ignorat aut dissimulat. Cogitandum est etiam, vt per hoc conditori suo satisfaciat, vt qui promissit prohibita sibi, abscondere debeat etiam concessa, & se reprehendat in minimis, qui se meminit in maximis deliquisse.

A M B R O S I V S. Tres ex ordine Lucas parabolas posuit. Ovis quæ perierat, & inuenta est, drachma perierat, & inuenta est, filius qui erat mortuus, & reuixit vt triplici remedio provocati vulnera nostra curemus. Christus, vt pastor te suo corpore vehit, quærit vt mater ecclesia, recipit Deus pater, prima misericordia, secunda suffragatio, tertia reconciliatio. C H R Y S O S T O M V S. Est etiam inter parabolas supradictas ratio distinctionis secundum personas, vel mentes peccantium, vt pater filium recipiat penitentem, qui arbitrij sui libertate vitur, vt cognoscat vnde ceciderit. Pastor vero ouem errantem, & non sapientem reuertit requirat, & humeris suis referat, irrationabili animali imprudentem hominem comparans, qui in alieno dolo circumuentus, errauerat sicut ouis. Præfens ergo parabola proponitur, cum dicitur. Ait autem. Homo quidam habuit duos filios. Sunt qui dicant de duobus filiis istis seniores angelos esse, iuniorem vero hominem ponunt, qui in longinquam peregrinationem abiit, quando in terram, de cælis & paradiso cecidit, & aptante consequentia respicientes ad causam, vel statum Adæ. sed hic sensus pius quidem videtur, nescio tamen si verus sit, quia iunior filius ad penitentiam venit sua sponte recordatus præteritæ abundantia patris sui. Dominus autem veniens ad penitentiam vocauit humanum genus, dum sponte sua regredi, vnde ceciderat non cogitaret. Deinde senior filius in reditu, & salute fratris sui tristatur, cum dominus dicat lætitiā esse apud angelos super vno peccatore penitentia agente. C Y R I L. Quidam vero per seniores filios dicunt significari Israel secundum carnem, per alium vero qui discessit a patre, describitur multitudo gentium. A V G V S T I N V S. de Quæstionibus Euangel. Hic ergo homo habens duos filios, deus habens duos populos intelligitur, tamquam duas stirpes generis humani, vnam eorum qui permanserunt in vnus Dei cultu, alteram eorum, qui vsque ad colendum idola deseruerunt Deum.

Lib. 2. q. 33.

Ab ipso ergo exordio creaturæ mortalium, maior filius ad cultum vnus dei pertinet, minor autem petit vt sibi pars substantiæ, quæ eum tangeret daretur a patre. vnde sequitur. Et dixit adolefcentior ex illis patri. Pater da mihi portionem substantiæ, quæ me contingit. tamquam anima potestate sua delectata, id quod illi est viuere intelligere meminisse, vel ingenio alacri excellere petit, quæ diuina sunt munera. hæc autem in potestate sua accepit per liberum arbitrium. vnde sequitur. Et diuisit illis substantiam. THEOPH. Hominis substantia rationalitas est, quam comitatur libertas arbitrij, & similiter quæcumque dominus dedit nobis pro substantia nostra præbitur, vt cælum terra & vniversa creatura, lex & propheta. A M B R O S. Vides autem, quod diuinum patrimonium perentibus datur, nec putes culpa patris, quod adolefcentiori dedit, nulla Dei regno infirmata grās, nec fides grauatior annis. Ipse certe se iudicauit idoneum, qui poposcit, atque vtiā non recessisset a patre: impedimentum nescisset grās. Sequitur enim.

Caten. Aur. S. Tho.

Serm. 34. Et non post multos dies congregatis omnibus adolescentior filius peregre profectus est in regionem longinquam. } CHRY. Minor filius in regionem longinquam profectus est non localiter a Deo decedens qui vbiq; est, sed affectu: fugit enim Deum peccator vt a longinquo flet. AVG. de Verbis Do. Quisquis enim ita vult esse similis Deo vt fortitudinem suam ad illam custodiat, non ab illo recedat ei coherendo vt custodiat similitudinem & imaginem ad quam factus est. Porro peruersi vult imitari Deum vt quomodo Deus non habet a quo regatur, sic ipse velit sua potestate vt, vt nullo regente viuat: quid restat, nisi vt recedens ab eius calore torpescat, recedens a veritate vaneſcat? AVGVST. de Quæst. euang. Quod autem non post multos dies dixit factum, vt congregatis omnibus peregre proficeretur in regionem longinquam, quæ est obliuio Dei, hoc est, quia non multo post institutionem humani generis placuit animæ per liberum arbitrium ferre secum velut quandam potentiam naturæ suæ, & deserere eum a quo condita est fides de virtutibus suis, quas vires tanto consumit citius, quanto eum deseruit a quo datae sunt. vnde sequitur: } Et ibi dissipauit substantiam suam viuendo luxuriose. } Luxuriosam vero vel prodigam vitam vocat amantem fundere atque spaciari pompis exterioribus intus inanescens, cum ea quæ sequitur, quæ ad alia procedunt, & relinquet eum qui sibi est interior. vnde sequitur: } Et postquam consummasset omnia, facta est fames magna in regione illa. } Fames est indigentia verbi veritatis. Sequitur: } Et ipse cepit egere. AMBR. Merito egere cepit, qui thesaurus sapientiæ & scientiæ Dei, diuitiarumque cælestium altitudinem dereliquit. Sequitur: } Et abiit & adhæsit vni ciuium regionis illius. } AVGVST. de Quæst. euang. Vnus ciuium regionis illius aliquis aereus princeps est ad militiam diaboli peritens, cuius villa est modus potestatis ipsius. de qua sequitur: } Et misit illum in villam suam vt pasceret porcos. } Porci sunt inmundi spiritus qui sub ipso erant. BEDA. Porcos autem pascere, est ea quibus inmundi spiritus gaudent, operari. Sequitur: } Et cupiebat implere ventrem suum de siliquis quas porci manducabant. AMBR. Siliqua genus leguminis est, intus inanis, foris mollis. quo corpus non reficitur, sed impletur, vt fit magis oneris, quam vsui. AVGVST. de Quæst. euang. Siliquæ ergo quibus porcos pascere, seculares doctrinæ sunt, steriles, vanitatem personantes, de quibus laudes idolorum fabularumque ad deos gentium pertinentium vario sermone atque carminibus percrepant quibus dæmonia delectantur. vnde cum iste satiari cupiebat, aliquid solidum & rectum, quod ad beatam vitam pertineret inuenire volebat in talibus, & non poterat. vnde sequitur: } Et nemo illi dabat. } CYRIL. Sed cum Iudæi multipliciter arguantur in sacra scriptura de multis criminibus, quomodo populo illi conuenient verba maioris filij dicentis: } Ecce tot annis seruo tibi, & numquam mandatum tuum præterui. } Est ergo hic sensus parabole: Arguentibus eum phariseis & scribis, quod reciperet peccatores, proponit præsentem parabolam, in qua hominem vocat, Deum, qui pater est duorum fratrum, tu fratrum, scilicet & peccatorum, quorum primus gradus est iustorum ab initio iustitiam sequentium. secundus gradus est hominum per penitentiam ad iustitiam reductorum. BASIL. Facit etiam ad antiquioris consistentiam magis animus senilis & grauitas, quam canities capillorum, nec qui secundum ætatem est iuuenis increpatur, sed iuuenis moribus, qui secundum passiones viuunt. TITVS. Abijt ergo adolescentior nondum adultus mente, petitque a patre id quod tanta erat obliuio Dei, sicut in omnibus idolatris fuit, nisi quia ista recogitatio respicientis est, cum euangelium prædicaretur, iam poterat talis anima aduertere multos, prædicare veritatem, inter quos quidam essent non ipsius amore veritatis ducti, sed cupiditate comparandorum secularium commodorum, qui tamen non aliud annunciant, sicut hæretici; vnde mercenarij recte appellantur. In eadem quippe domo eundem panem verbi tractantes, non tamen in hereditatem æternam vocati, sed temporali mercede conducti. CHRYSTOSTOMVS. Signanter autem subdit: } Ego autem hic fame pereor } quasi diceret. Ego non alienus, sed frater filij obsequentis. ego liber, & generosus factus sum miserior mercenarius, a summa celestium ne primæ nobilitatis ad infamam humilitatem delapsus. GR.

Lib. 2. q. 33.

Lib. 2. q. 33.

Lib. 2. q. 33.

lacione, sed mentis declinatione. vnde sequitur. } Peregre profectus est in regionem longinquam. } AMBR. OSIVS. Quod enim longinquus est, quam a se recedere, nec regionibus, sed moribus separari? etenim qui se a Christo separat, exul est patriæ, & cuius mundi. Merito ergo prodegit patrimonium, qui recessit ab ecclesia. TITVS. Vnde & denominatus est prodigus dissipans substantiam suam, id est intellectum reatum, castimoniam, documenta veritatis, notitiam genitoris, memoriam creationis, sensum. AMBR. OSIVS. Facta est autem in regione illa fames non epularum, sed bonorum operum, atque virtutum, quæ sunt miserabiliora ieiunia, etenim qui recedit a verbo Dei esurit, quia non in solo pane viuunt homo, sed in omni verbo Dei qui recedit a thesauro eget. Egere ergo id est cepit, & famem pati, quia nihil prodigæ factis est voluntati. abijt itaque & adhæsit vni ciuium. Qui enim heret in laqueo est, & videtur ciuis iste princeps esse istius mundi. Denique ad villam eius mittitur quam emit, qui se excusat a regno. BEDA. In villam enim mitti est substantia mundialis cupiditate subiugari. AMBR. Pascit autem porcos illos in quos petit diabolus introire, in foribus ac ferore viuentis. THEOPH. Hos igitur pascit, quia alios præcellit in vitio, vt sunt lenones, archipradones, archipublicani: qui alij sunt doctores operationis malæ. CHRY. Vel spiritalibus destitutus operibus quasi prudentia & intellectu percos pascere dicitur, hoc est sordidas & immundas in anima suacogitationes nutrire, & dedit escas irrationabiles prauæ conuersationis, dulces quidem egenti bonorum, quia suauis peruersis videtur omne opus carniæ voluptatis, quæ virtutes anime penitus enervat & perimit huiusmodi cibos quasi porcinos & male dulces, id est carnalium delectationum illecebras, siliquarum nomine scriptura designat. AMBR. OSIVS. Cupiebat autem siliquis ventrem implere suum, nec enim alia est cura luxuriosis nisi vt ventrem suum impleat. THEOPH. Quibus nullus dat facultatem malorum, distat enim a Deo qui talibus vescitur. Dæmones autem ad hoc student, ne vnquæ saturitas malorum proueniat. GLOS. Vel nemo illi dabat, quia cum diabolus aliquem suum facit, vltra ei abundantiam non procurat, sciens eum esse mortuum.

Quantum mercenarij in domo patris mei abundant panibus, ego autem hic fame pereor? Surgam, & ibo ad patrem meum, & dicam ei. Pater, peccaui in cælum & coram te, iam non sum dignus vocari filius tuus, fac me sicut vnum de mercenarijs tuis. Et surgens, venit ad patrem suum. GREG. Nissenus, Contempserat patrem in primo recessu adolescentior filius, & opes paternas profuderat. At vbi lapsu temporis est attritus laboribus, dum mercenarius feret, & eodem cum porcis pabulo pasceret, redijt in domum paternam castigatus. vnde dicitur. } In se autem reuersus dixit. } Quanti mercenarij in domo patris mei abundant panibus, ego autem hic fame pereor? AMBR. Bene in se reuertitur, quia a se recessit: etenim qui ad deum regressus se sibi reddit, & qui recedit a Christo se sibi abdicat. AVGVST. de Quæst. euang. In se autem reuersus est ab eis qui forinsecus frustra illiciunt & seducunt, in conscientia sue interiora suam intentionem reduxit. GREG. OSIVS. Nazanzenus. Est autem secundum tres differentias obedientiæ discretio. aut enim meruenter supplicia declinamus a malo: & sumus in dispositione seruili. aut mercede lucra venantes exequimur quæ mandantur mercenarijs assimilati, aut ipsius gratia boni & dilectionis ad deum qui dedit legem seruimus, & sic dispositionem redolemus filiorum. AMBR. Filij enim, qui habet sancti spiritus pignus in corde, secularis mercedis lucra non querit, sed ius seruat hæredis. Sunt etiam mercenarij boni qui conducuntur ad vineam. Isti non siliquis, sed panibus abundant. AVGVST. de Quæstionibus Euangeliorum. Vnde autem hoc scire poterat in quo tanta erat obliuio Dei, sicut in omnibus idolatris fuit, nisi quia ista recogitatio respicientis est, cum euangelium prædicaretur, iam poterat talis anima aduertere multos, prædicare veritatem, inter quos quidam essent non ipsius amore veritatis ducti, sed cupiditate comparandorum secularium commodorum, qui tamen non aliud annunciant, sicut hæretici; vnde mercenarij recte appellantur. In eadem quippe domo eundem panem verbi tractantes, non tamen in hereditatem æternam vocati, sed temporali mercede conducti. CHRYSTOSTOMVS. Signanter autem subdit: } Ego autem hic fame pereor } quasi diceret. Ego non alienus, sed frater filij obsequentis. ego liber, & generosus factus sum miserior mercenarius, a summa celestium ne primæ nobilitatis ad infamam humilitatem delapsus. GR.

Lib. 2. q. 33.

Lib. 2. q. 33.

GREGOR. Nissenus. Non prius autem redijt ad pristinam familiaritatem, quam in se rediens sentiret opprimentis erumnæ præsentiam, & meditaretur penitentia verba quæ subduntur. } Surgam. } AVGVSTI. de Quæstionibus Euangeliorum. Quia iacebat. Et ibo: quia longe aberat. ad patrem meum, quia suo principe porcorum erat. Carera vero sunt penitentiam medicantis in confessione peccati, nondum tamen agentis. non enim iam dicit patri, sed diciturum se esse promittit cum venerit. Intelligas igitur hoc nunc accipiendum esse venire ad patrem in ecclesia constituti per fidem, vbi peccatorum legitima & fructuosa iam possit esse confessio. dicit ergo diciturum se esse patri } pater. } AMBR. OSIVS. Quam misericors qui offensus, nec paternum nomen designatur audire. } Peccaui. } Hæc est prima confessio apud auctorem naturæ, præsumptam misericordiam, arbitrium culpe. Sed & si deus nouit omnia, vocem tamen tuæ confessionis expectat. Ore enim confessio fit ad salutem, quia alleuiat pondus erroris quisquis ipse se onerat, & accusationis excludit inuidiam, qui accusatorem præuenit consistendo: frustra velis occultare quem nihil fallit, & sine periculo prodas quod scias esse iam cognitum consistere magis vt interueniat pro te Christus, roget per te ecclesia, illachrymet populus, nec veteraris ne non impetres. Aduocatus spondet veniam, patronus promittit reconciliationem tibi paternæ pietatis, pollicetur assessor. Subdit autem. } In cælum & coram te. } CHRYSTOS. Dicens coram te, ostendit hunc patrem deum debere intelligi, deus enim solus conspexor est omnium, a quo nec in corde meditata peccata abscondi possunt. AVGVSTI. de Quæst. euangeliorum. Vtrum autem hoc peccatum in cælum quod est coram te, vt cælum appellauerit ipsam summitatem patris. an potius peccaui in cælum coram sanctis animabus, coram te autem in ipso penetrali conscientiæ? CHRYSTOS. Vel cælum hoc loco intelligatur, qui enim in cælum peccat, quod & supernum, tamen visibile elementum est, ipse est qui peccat in hominem quem suscepit filius Dei pro salute nostra. AMBR. OSIVS. Vel peccato animæ cælestia significantur dona spiritus imminuta. vel quia ab illius gremio matris Hierusalem, quæ est in cælo non oportuit deuari. deiectus autem se exaltare non debet. vnde subdit. } iam non sum dignus vocari filius tuus. Et vt merito suæ humilitatis possit attolli, subdit. } Fac me sicut vnum de mercenarijs tuis. } BEDA. Ad filij affectum, qui omnia quæ patris sunt, sua esse non ambigit aspirare nequaquam præsumit, sed mercenarij istum iam pro mercede seruiturus desiderat, verum, nec hunc quidem nisi paternam dignationem se mereri posse restat. GREGORIVS Nissenus. Hunc autem filium prodigum spiritus sanctus nobis descripsit, vt instruat nos qualiter debeamus cordis deplorare peccamina. CHRYSTOSTOMVS. Qui postquam dixit. } Ibo ad patrem meum: } quod ei cuncta attulit bona, non mansit, sed totum iter transiit. Sequitur enim. } Et surgens venit ad patrem suum } sic & nos faciamus, nec pigeat nos longitudinis via, quia si voluerimus fieri regressus celer & facilis, dummodo deseramus peccatum quod nos a domo paternæ eduxit. est autem & pater redeuntibus clemens, nam subditur. } Cum autem adhuc longe esset, vidit illum pater suus. AVGVSTI. de Quæstionibus Euangeliorum. Ante enim quàm intelligeret deum longe existentem, cum tamen iam pie quæreret vidit illum pater ipsius. Impios enim & superbos conuenienter non videre dicitur tamquam ante oculos non habens. Ante oculos enim haberi, non nisi qui diliguntur dici solent. CHRYSTOS. Sensit autem pater penitentiam, non expectauit recipere confessionis verba, sed præuenit petitionem misericorditer agens. vnde subditur. } Et misericordia motus est. } GR. EG. Nissenus. Confessionis meditatio placuit ei patrem, vt obuiam irer ei, & oscula collo ferret. Sequitur enim. } Et accurrens cecidit super collum eius & osculatus est eum. } Quod significat rationale iugum hominis ori impositum per euangelicam traditionem, quæ abiecit obseruantia legis. CHRYSTOS. Quid enim est aliud, quod occurrit, nisi quia nos peccatis impediētib; nostra virtute ad deum peruenire non poteramus? Ipse autem potes ad inualidos peruenire descendit. osculatur autem os, per quod emissa de corde confessio penitentis exierat, quam pater lætus excepit. AMBR. OSIVS. Occurrit igitur tibi, quia audit te intra mentis secreta tractantem. Et cum adhuc longe sis, occurrit ne quis impediatur, complectitur quoque, in occursum enim præscientia est, in complexu clementia, & quasi quodam patrij amoris affectu su-

pra collum cadit, vt iacentem erigat, & oneratum peccatis, atque in terrena deflexu, reflectat ad cælum. malo ergo filius esse, quàm ouis. Ouis enim a pastore reperitur, a patre filius honoratur. AVGVSTI. de Quæst. euang. Vel } occurrens cecidit super collum eius. } non. n. pater vnigenitum filium suum deseruit, in quo vsque in nostram longinquam peregrinatione occurrit, quia deus erat in Christo mundum reconcilians sibi. Cadere autem super collum eius, est humiliari in amplexum eius brachium suum, quod est dominus Iesus Christus. Consolari autē verbo gratiæ Dei ad spē indulgentiæ peccatorum, hoc est post longa itinera rem eantem mereri a patre osculum charitatis. Incipit autem iam constitutus in ecclesia peccata confiteri, nec dicit omnia quæ diciturum se esse promiserat. Sequitur enim. } Dixitque filius ei, Pater, peccaui in cælum & coram te, iam non sum dignus vocari filius tuus. } Hoc enim vult fieri per gratiam, quo se indignum per merita fateatur. Non addit quod in illa meditatione dixerat. } Fac me sicut vnum de mercenarijs tuis. } Cum enim panem non haberet, vel mercenarius esse cupiebat, quod post osculum patris generosissime iam designabatur. CHRYSTOS. Pater autem ad filium sermonem non dirigit, sed ministris loquitur, quia qui penitet orat, sed responsum verbo vere non accipit, misericordiam vero efficaciter in effectum intuetur. Sequitur enim. } Dixit autem pater ad seruos suos. } Cito proferte stolam primam, & induite illum. } THEOPH. Seruos vel angelos intelligas administratores spiritus, vel sacerdotes, qui baptizate & verbo doctrinæ animam vestiunt in ipso Christo. Quotquot enim in Christo baptizati sumus, Christum induimus. AVGVSTI. de Quæst. euang. Vel stola prima est dignitas quam perdidit Adam. Serui qui eam profert, sunt reconciliationis prædicatores. AMBR. OSIVS. Vel stola est amicitia sapientiæ, quo nuda corporis Apostoli tegunt. accipit autem sapientiæ primam. est enim & alia quæ mysterium nescit. Annulus autem est sincere fidei signaculum, & expressio veritatis, de quo sequitur. } Et date annulum in manu eius. } BEDA. Id est in operatione, vt per opera fides clarescat, & per fidem opera confirmetur. AVGVSTI. de Quæst. euang. Vel annulus in manu pignus est spiritus sancti: propter gratiæ participationem quæ digito bene significatur. CHRYSTOS. Vel iubet annulum dari fidei signaculi salutaris symbolum, seu magis desponsationis insignem & nuptiarum pignus, quibus Christus ecclesiam sponſat, cum anima respiciens per annulum fidei iungitur. AVGVSTI. de Quæst. euang. Calciamenta autem in pedes præparatio est euangelizandi ad nō tangenda terrena, de quibus sequitur. } Et calcia. in pedes eius. } CHRYSTOS. Vel mandat calciamenta pedibus imponi, aut propter cooperiēda vestigia, vt per lubricū mundi istius iter fixus incedat, aut propter mortificationem membrorum, vitæ enim nostræ cursus in scripturis pes appellatur, & mortificationis species calciamenti imponitur, quia de animalium mortuorum pelibus conficiuntur. Addit & vitulum illi saginatum iugulandum in conuiuij exhibitione. Sequitur enim. } Et adducite vitulum saginatum: } id est dominum Iesum Christum, quem vitulum nominat propter hostiam corporis immaculati. } Saginatum autem dixit, quia pinguis & opimus intantum est, vt pro totius mundi salute sufficiat. Non autem ipse pater vitulum immolauit, sed alijs immolandum tradidit, permittente enim patre consentiens filius ab hominibus crucifixus est. AVGVSTI INVS de Quæstionibus Euangeliorum. Vel vitulus saginatus est ipse dominus, secundum carnem satiatus obprobrijs. Quod autem imperat vt adducant eum, quid aliud est nisi vt prædicent eum, & annuiciando faciant venire in exhausta fame viscera filij esurientis? Nam etiam vt occidant eum iubet, hoc est, vt mortem eius insinuent. tunc enim cuique occiditur, cum credit occisum. Sequitur enim. } Et manducemus. } AMBR. OSIVS. Bene carnem vituli, quia sacerdotalis est victima, quæ pro peccatis fiebat. Epulantem autem inducit, cum dicit } epulemur: } vt ostenderet quoniam paternus est cibus, salus nostra, & patris est gaudium, nostrorum redemptionis peccatorum. CHRYSTOSTOMVS. Ipse enim pater gaudet in reditu filij, & conuiuatur in vitulo, quia misericordiam suam fructum in immolatione filij sui gaudens creator in acquisitione populi credentis epulatur. vnde sequitur. } Quia hic filius meus mortuus erat, & reuixit, perierat, & inuentus est. AMBR. OSIVS. Ille perijt, qui fuit, itaque gentes non sunt, Christianus est. Caten. Aur. S. Tho. Aa 2 Porcell.

Lib. 2. q. 33.

Lib. 2. q. 33.

Lib. 2. q. 33.

Lib. 2. q. 33.

Lib. 2. q. 33.

Potest tamen & hic vna species accipi generis humani: fuit Adā & in illo fuimus omnes, perijt Adā, & in illo omnes perierunt. Homo igitur in illo homine, qui perierat reformatur, potest & de agente pœnitentiam dictum videri, quia non moritur, nisi qui aliquando vixerit. Et gentes quidem cum crederint, per gratiam viuificantur, qui vero lapsus fuerit, per pœnitentiam reuiuifcit. THEOPH. Quantum ergo ad viciorem conditionem mortuus fuerat desperatus. Sed quantum ad humanam naturam, quæ mutabilis est, & potest a vicio ad virtutem conuerti deperditus dicitur, nam minus est perdi, quam mori.

Lib. 2. q. 33.

Quilibet autem reuocatus & mundatus a crimine faginati vituli particeps causa lætitiæ fit patri, & famulis eius, id est angelis, & sacerdotibus. vnde sequitur. { Et cœperunt omnes epulari. } AVGVST. d. e. Quæst. euan. Iste epulæ, atque festiuitas nunc celebrantur per orbem terrarum ecclesia dilatata, atque diffusa: vitulus enim ille, in corpore & sanguine Dominico & offertur patri, & pascit totam domum.

Lib. 2. q. 33.

e ¶ BEDA. Murmurantibus de peccatorum susceptione, scribis & phariseis, tres per ordinem parabolas saluator posuit. Duabus primis quantum ipse cum angelis de pœnitentium salute gaudeat, insinuat. In hac vero tertia non suum tantummodo suorumque gaudium demonstrat, sed & inuidentium murmur reprehendit. Dicitur enim. { Erat autem filius eius senior in agro. }

Lib. 2. q. 33.

AVGVSTI. de Quæstionibus Euangeliorum. Maior filius populus Israel est, non quidem profectus in longinquam regionem, sed tamen in domo non est. In agro autem est, id est in ipsa hæreditaria opulencia legis, & prophetarum terrena potius operatur. Veniens autem de agro domum appropinquare cœpit, id est labore seruilis operis improbat ex eisdem scripturis ecclesiæ libertatem considerauit. vnde sequitur. { Et cum veniret, & appropinquaret domui, audiuit symphoniam & chorum. } Id est spiritulânco plenos vocibus consonis euangelium prædicare. Sequitur enim. { Et vocauit vnum de seruis, & interrogauit quid hoc esset. } Id est sumit ad legendum aliquem prophetarum, & in eo quærens quodammodo interrogat vnde ista festa in ecclesia celebrantur in qua se esse non videt. Respondet ei seruus patris propheta. Sequitur enim. { Isque dixit illi. Frater tuus venit, & occidit pater tuus vitulum faginatum, quia saluum illum recepit. } q. d. In extremis terræ fuit frater tuus, sed inde maior exultatio cantantium domino canticum nouum, quia laus eius ab extremis terræ, & propter eum qui absens erat occisus est vir sciens ferre imbecillitatem, quia quibus non est narratum de eo viderunt. AMBROSIVS. Adolefcentiori autem filio, id est populo, & gentibus Israel, tamquam maior frater beneficium paternæ benedictionis inuidit, quod faciebant Iudæi, quia Christus cum gentibus epularetur. vnde sequitur. { Indignatus est autem & nolebat introire. } AVGVST. de Quæstionibus Euangeliorum. Indignatur etiam & nunc, & adhuc non vult intrare. Cum ergo plenitudo gentium introierit, egredietur opportuno tempore pater eius, vt etiam omnis Israel saluus fiat. vnde sequitur. { Pater ergo illius egressus, cœpit rogare eum. } Erit enim quandoque aperta vocatio Iudæorum in salutem euangelij, quam manifestationem vocationis tamquam egressum patris appellat ad rogandum maiorem filium. Deinde quæ respondit maior filius, quæstiones duas habent. Sequitur enim. { At ille respondens dixit patri suo, ecce tot annis seruiu tibi, & nunquam mandatum tuum præteriu. } De mandato non prætergresso facile illud occurrit, non de omni mandato dictum, sed vno maxime necessario, quod nullum alium deum præter vnum creatorem omnium colere visus est. Neque iste filius in omnibus Israelitis, sed in his intelligitur personam habere, qui nunquam ab vno deo ad simulacra conuersi sunt. Quamquam enim terrena desideraret, ab vno tamen deo iste desiderabat bona, quâuis communia cum pecoribus, vade & in psalmo dicitur. Vt inuentum factus sum apud te, & ego semper tecum. Sed quis est hæc quis quem nunquam accepit ad epulandum? Sequitur enim. { Et nunquam dedisti mihi hædum, vt cū amicis meis epularer. } Peccator hædi nomine significari valet. AMBROSIVS. Iudæum hædum requirit, Christianus agnum, & ideo illis Barrabas soluitur, nobis agnus immolatur. Quærit etiam ia hedo videtur, quia Iudæi ritum veteris sacrificij perdidit. vel qui hædum

Lib. 2. q. 33.

quærun, expectant Antichristum. AVGVST. de Quæst. Euag.

Sed non inuenio exitum huius sententiæ. Multum enim absurdum est eum cui post dicitur. Tu mecum es semper, hoc a patre optasse, vt Antichristo crederet. Neque omnino aliquem Iudæorum, qui Antichristum creditur fuisse, istum filium esse intelligi. Quomodo autem epularer ex illo hedo, si ipse est Antichristus, qui ei non crederet? At hoc est epulari ex hedo occisione, quod est de Antichristi perditione letari, quomodo dicit filius quem recepit pater, hoc sibi non fuisse concessum, cum omnes filij de eius perditione letaturi sunt? Ipsum igitur sibi dominum negatum ad epulandum conuenit, dum eum peccatorem putat. cum enim hedus est illi genti, id est cum eam sabba-ti violatorem & prophanatorem æstimet, iucundari epulis illius non meruit. GREG. Quod autem dicit. { Cum amicis meis. } aut ex persona principum cum plebe intelligitur, aut ex persona populi Hierosolymitani cū cæteris populis Iudæ. HIER. Vel dicit. { Nunquam dedisti mihi hedum, id est nullus sanguis prophete vel sacerdotis a Romano Imperio nos liberauit. } AMBROS. Impudens autem filius similis est publicano iustificanti se, quia legem seruabat in litera. impie accusabat fratrem, quod cum meretricibus paternam substantiam prodegerat. Sequitur enim. { Sed postquam filius tuus hic qui deuorauit substantiam suam cum meretricibus venit, occidisti illi vitulum faginatum. } AVGVST. Meretrices autem sunt superstitiones gentilium, cum quibus substantiam dissipat, qui relicto vero connubio veri dei, cum demone feda cupiditate fornicatur. HIERON. In hoc autem, quod dicit. { Occidisti illi vitulum faginatum, consistit venisse Christum, sed inuidia non vult saluari. } AVGVSTINVS. Non autem pater eum. q. mentientem redarguit, sed secum perseuerantiam eius approbans ad perfectionem porioris, atque iucundioris exultationis inuitat. vnde sequitur. { At ipse dixit illi. Fili tu semper mecum es. } HIERONIMVS. Vel quod dixerat, iactantia est non veritas, cui pater non consentit, sed alia compescit ratione dicens. { Mecum es. } Lege qua stringeris, non quia non peccauerit, sed quia deus eum semper castigando retraxit. Nec mirum si patri mentitur, qui fratri inuidet. AMBROSIVS. Sed bonus pater etiam hunc saluare cupiebat dicens. { Tu mecum semper es. } vel quasi Iudæus in lege, vel quasi iustus in communionem. AVGVSTINVS. Quid autem sibi vult, quod addidit. { Et omnia mea tua sunt. } quasi non sint & fratris? sed sic a perfectis, & immortalibus filijs habentur omnia, vt sint & omnium singula, & omnia singulorum, vt enim cupiditas nihil sine angustia, ita nihil cum angustia charitas tenet. Sed quomodo omnia? nonne & angelos deus in possessionem tali filio subiecit? putandus est? in possessionem sic accipias, vt eius possessor ipse sit dominus, non vti que omnia. Non enim domini erimus, sed consortes potius angelorum. Si vero pos sessio sic intelligitur, quomodo recte dicimus possidere animas, vt ritatem non inuenio cur non vere, ac proprie id pessimum acciperet. Non enim illud loquimur, vt dominas veritatis dicamus animas. Aut si nomine possessionis ab hoc sensu impedimur, illud quoque auferatur. non enim ait pater. Omnia possides, sed omnia mea tua sunt, nec tamen vt ipsius domini. Quod enim est in nostra pecunia, potest familiæ nostræ, vel alimentum esse, vel ornamentum, vel aliud huiusmodi. Et certe cum ipsum patrem recte ille possit suum dicere, non video quomodo quæ ipsius recte vocari possit, diuersis dumtaxat modis. Cum enim beatitudinem illam obtinuerimus, nostra erunt ad videndum superiora ad conuiuendum æqualia, ad dominandum inferiora. Congaudeat igitur securissimus maior frater. AMBROS. Si enim desinat inuidere, omnia sua sunt, vel Iudæus sacramenta veteris testamenti, vel baptizatus noua etiam possidens. THEO. Vel aliter: Torum persona filij, quæ uidetur murmurare, sumitur pro omnibus quicumque scandalizantur subditis, sicut David introducit personam passam scandalum in peccatorum pace. TITVS. Maior igitur filius sicut agricola insiditabat agriculturæ, non terrestrem, sed animæ agrum fodiens, & salutis arbores inferens, scilicet virtutes. THEO. Vel erat in agro, hoc est in mundo colens propriam carnem, vt repleatur panibus, & semens in lachrymis ut in gaudio metat. sed cognitis gestis nolebat intrare ad commune gaudium. CHRYS. Quæritur autem si afficitur passione liuoris, dolens in prosperis aliorum. Dicendum est autem, quod nullus sanctorum doler, in talibus, immo bona

aliorum sua existimat, non autem oportet omnia quæcumque parabola continet ad litteram pertractare, sed sensum elicientes cuius causa componitur nihil aliud perferuari. Hæc ergo parabola ad hoc est composita vt peccatores non diffidant reuerti, scientes quod magna consequentur. vnde introducit alios turbatos in eorum bonis, vt inducer eos luore tabescentes, sed tanto de core honoratos redeuntes, vt etiam inuidiosi possint alijs fieri. THEOPH. Vel phariseorum in tentione corrigi dominus per præsentem parabolam quos ex hypostasi nominat iustos. q. d. Esto, vos uere iustos esse, nec trās gressos aliquod mandatorum, numquid igitur propter hoc non oportet admittere a flagitijs redeuntes? HIER. Vel aliter. Omnis iustitia in comparatione Dei est iniustitia. vnde Paulus. Quis me liberabit de corpore mortis huius? vnde Apostoli indignati sunt pro petitione matris filiorum Zabedei. CYRILL. Quod & nos ipsi quandoque patimur, viuunt enim quidam præstantissimam, & optimam vitam, alius autem in ipso senio multoties ad Deum conuertitur, vel forsitan extremum diem claudere debens ac diluit reatus domino miserante. Hoc quidem aliquando respuit ex importuna pusillanimitate, non attendentes mentem saluatoris, qui de salute peruenit gaudet. THEO. Dicit ergo filius patri. Gratis duxi in doloribus vitam a peccatoribus molestatus. & nunquam causa mei decreuisti mañandum esse hedum, id est persequentem me peccatorem, vt paululum recrearer, qualis hedus fuit Achab Helix. Qui dicebat, Domine prophetas tuos occiderunt. AMBROS. Vel aliter notatur hic frater vsque adeo, vt de villa venire dicitur, hoc est terrenis operibus occupatus, ignorans quæ sunt spiritus Dei, vt denique nunquam pro se, vel hedum quærat occisum, non enim pro inuidia, sed pro venia mundi agnus est immolatus. inuidus hedum quærit, innocens agnum pro se desiderat immolari. ideo & senior dicitur, eo quod cito quis per inuidiam consensescat, ideo & foris fiat, eo quod maliuolentia eum excludat, ideo chorum & symphoniam audire non potest, hoc est non nulla theatralis incentiua lasciuie, sed plebis, concordiam concinentis quæ de peccatore saluato dulcem leticiæ suauitatem resulat. qui enim sibi iusti videntur indignantur quando alicui peccatorum fatenti veniam laxatur. Quis tu es qui domino contradicas, ne videlicet culpam relaxaret, cum tu cui uolueris ignoscas? sed remittendis post pœnitentiam debemus fauere peccatis, ne dum veniat alterius inuidemus, ipsi eam non mereamur a domino, non inuideamus de longinqua regione remeantibus, quia & nos fuimus in regione longinqua.

ED A. Postquam murmurantes de pœnitentium receptione tribus parabolis saluator redarguit, quartam mox quintamque de elemosyna danda, & parafimonia sequenda subiungit, quia & ordo prædicandi aptissimus est, vt post pœnitentiam elemosyna subiungatur. vnde dicitur. { Dicebat autem ad discipulos suos. Homo quidam erat diues, qui habebat villicum. } CHRYSOST. Opinio quedam erronea aggrauata mortalibus auget crimina, minuit bona. Ea vero est opinari, quod ea quæcumque possidemus in vfu vitæ possideamus vt domini, & ideo etiam opportune ea apprehendimus tamquam bona præcipua. Sed contrarium est, non enim nos vt domini in vita præsentis collocati sumus in propria domo, sed tamquam hospites & aduenæ quonolimus, ducimur, & quo tempore non putamus, qui nunc locuples est in breui fit mendicis: ergo quicumque sis, nouerit te esse dispensatorem alienorum, & transitorij vsus. & breuis tibi iura concessa sunt. Abiecto ergo ab anima dominij fastu, sumas humilitatem, & modestiam villici. BEDA. Villicus quippe villæ gubernator est. vnde & a villa nomen accepit.

Caten. Aur. S. Tho. Aa 3 non

pit. Oeconomus autem tam pecuniæ quam frugum, & omnium quæ habet dominus, dispensator est. AMBROSIVS. Ex hoc ergo discimus non ipsos esse dominos, sed potius villicos alienarum facultatum. THEOPHIL. Deinde, quod cum non exercemus dispensationem opum ad libitum domini, sed ad proprias illecebras, commissis abutimur. criminosi villici sumus. vnde sequitur. { Et hic diffamatus est apud illum, quasi dissipasset bona illius. } CHRYSO. Interea euulsus a villicatione eripitur. Sequitur enim. { Et vocauit illum, & ait ei. Quid hoc audio de te? Redde rationem villicationis tuæ. } Iam enim non poteris villicare. { Quotidie talia nobis per effectus exclamatur dominus, ostendens nobis fruentem in meridie sospitare, priusquam vesperascat ex animem, & alium in ter prandia expirantem, & diuersimode

ab hac villicatione discedimus. Sed fidelis dispensator qui de propria dispensatione confidit, desiderat cum Paulo dissolui, & esse cum Christo. Is autem cuius sunt vota terrena, anxiat in exitu. vnde de hoc villico subditur, { Ait autem villicus intra se. Quid faciam, quia dominus meus auferat a me villicationem? todere non valeo, mendicare erubescio. } Impotentem esse in opere crimen est vitæ inertis. Non enim timeret si consueuisset affectare labores, quod si secundum allegoriam accipiamus parabolam post transmigrationem hic factam non est tempus operandi. Vita præsens habet exercitium mandatorum, futura vero solatium. Si nihil operatus es hic: frustra in futurum curas, sed nec mendicando proficies. Huius inditum sunt virgines fatue, quæ imprudenter a prudentibus mendicauerunt, sed reuersæ sunt vacuæ. quilibet enim suam conuersationem, vt tunicam induit, non est autem eam exuere, nec ambire, cum alio. Indet debitorum remissionem ingeniatu est nequitia villicus, statuens sibi malorum remedium in conseruis. Sequitur enim. { Scio quid faciam, vt cum amotus fuero a villicatione recipiant me, in domos suas. } Quoties enim, quis exitum suum percipiens, leuat beneficium sarcinam peccatorum, vel relaxandam debita debitori, vt tribuens inopibus copiam, ea quæ sunt domini largiens, multos amicos conciliat præbituros sibi coram iudice testimonium veritatis non vocibus, sed bonorum operum ostensione, quin etiam paraturos per testimonium refrigerij mansionem. Nihil autem est nostrum, sed omnia sunt ditioris dei. vnde sequitur. { Conuocatus itaque singulis debitoribus domini sui, dicebat primo. Centum debes domino meo? At ille dixit. Centum cados olei. } BEDA. Cados Græcæ est Amphora continens vnas tres. Sequitur enim. { Dixitque illi. Accipe cautionem tuam, & sede, & cito scribæ quinquaginta. } Dimidiam ei partem dimittens. Sequitur enim. { Deinde alio dixit, tu vero quantum debes? ait. Centum choros tritici. } Chorus modij triginta completur. Sequitur, { ait illi. Accipe litteras tuas, & scribæ octuaginta. } Quintam partem ei dimittens. Simpli-citer ergo sic potest accipi. Quisquis indigentiam pauperis, vel ex dimidia, vel ex quinta alleviat parte, misericordix suæ mercede donandus est. AVGVSTINVS. de Quæstionibus Euangeliorum. Vel quod de centum cados olei quinquaginta fecit scribi a debitore, & de centum choris tritici octoginta, ad hoc valere arbitror, vt ea quæ in sacerdotibus, atque Leuitas Iudæus quique operatur in Ecclesia Christi abundant, vt cum illis decimas darent, isti dimidias dent, sicut de bonis suis fecit Zachæus, aut certe duas decimas dando, id est vnam quintam superent impendia Iudæorum.

b ¶ AVGVSTINVS. de Quæstionibus Euangeliorum. Villicum quem dominus eiecit a villicatu laudauit dominus, eo quod in futurum sibi prospexerit. vnde dicitur. { Et laudauit dominus villicum iniquitatis, quia prudenter egisset. } Non tamen omnia debemus ad imitandum sumere. Caten. Aur. S. Tho. Aa 3 non

ED A. Postquam murmurantes de pœnitentium receptione tribus parabolis saluator redarguit, quartam mox quintamque de elemosyna danda, & parafimonia sequenda subiungit, quia & ordo prædicandi aptissimus est, vt post pœnitentiam elemosyna subiungatur. vnde dicitur. { Dicebat autem ad discipulos suos. Homo quidam erat diues, qui habebat villicum. } CHRYSOST. Opinio quedam erronea aggrauata mortalibus auget crimina, minuit bona. Ea vero est opinari, quod ea quæcumque possidemus in vfu vitæ possideamus vt domini, & ideo etiam opportune ea apprehendimus tamquam bona præcipua. Sed contrarium est, non enim nos vt domini in vita præsentis collocati sumus in propria domo, sed tamquam hospites & aduenæ quonolimus, ducimur, & quo tempore non putamus, qui nunc locuples est in breui fit mendicis: ergo quicumque sis, nouerit te esse dispensatorem alienorum, & transitorij vsus. & breuis tibi iura concessa sunt. Abiecto ergo ab anima dominij fastu, sumas humilitatem, & modestiam villici. BEDA. Villicus quippe villæ gubernator est. vnde & a villa nomen accepit.

Caten. Aur. S. Tho. Aa 3 non

pit. Oeconomus autem tam pecuniæ quam frugum, & omnium quæ habet dominus, dispensator est. AMBROSIVS. Ex hoc ergo discimus non ipsos esse dominos, sed potius villicos alienarum facultatum. THEOPHIL. Deinde, quod cum non exercemus dispensationem opum ad libitum domini, sed ad proprias illecebras, commissis abutimur. criminosi villici sumus. vnde sequitur. { Et hic diffamatus est apud illum, quasi dissipasset bona illius. } CHRYSO. Interea euulsus a villicatione eripitur. Sequitur enim. { Et vocauit illum, & ait ei. Quid hoc audio de te? Redde rationem villicationis tuæ. } Iam enim non poteris villicare. { Quotidie talia nobis per effectus exclamatur dominus, ostendens nobis fruentem in meridie sospitare, priusquam vesperascat ex animem, & alium in ter prandia expirantem, & diuersimode

ab hac villicatione discedimus. Sed fidelis dispensator qui de propria dispensatione confidit, desiderat cum Paulo dissolui, & esse cum Christo. Is autem cuius sunt vota terrena, anxiat in exitu. vnde de hoc villico subditur, { Ait autem villicus intra se. Quid faciam, quia dominus meus auferat a me villicationem? todere non valeo, mendicare erubescio. } Impotentem esse in opere crimen est vitæ inertis. Non enim timeret si consueuisset affectare labores, quod si secundum allegoriam accipiamus parabolam post transmigrationem hic factam non est tempus operandi. Vita præsens habet exercitium mandatorum, futura vero solatium. Si nihil operatus es hic: frustra in futurum curas, sed nec mendicando proficies. Huius inditum sunt virgines fatue, quæ imprudenter a prudentibus mendicauerunt, sed reuersæ sunt vacuæ. quilibet enim suam conuersationem, vt tunicam induit, non est autem eam exuere, nec ambire, cum alio. Indet debitorum remissionem ingeniatu est nequitia villicus, statuens sibi malorum remedium in conseruis. Sequitur enim. { Scio quid faciam, vt cum amotus fuero a villicatione recipiant me, in domos suas. } Quoties enim, quis exitum suum percipiens, leuat beneficium sarcinam peccatorum, vel relaxandam debita debitori, vt tribuens inopibus copiam, ea quæ sunt domini largiens, multos amicos conciliat præbituros sibi coram iudice testimonium veritatis non vocibus, sed bonorum operum ostensione, quin etiam paraturos per testimonium refrigerij mansionem. Nihil autem est nostrum, sed omnia sunt ditioris dei. vnde sequitur. { Conuocatus itaque singulis debitoribus domini sui, dicebat primo. Centum debes domino meo? At ille dixit. Centum cados olei. } BEDA. Cados Græcæ est Amphora continens vnas tres. Sequitur enim. { Dixitque illi. Accipe cautionem tuam, & sede, & cito scribæ quinquaginta. } Dimidiam ei partem dimittens. Sequitur enim. { Deinde alio dixit, tu vero quantum debes? ait. Centum choros tritici. } Chorus modij triginta completur. Sequitur, { ait illi. Accipe litteras tuas, & scribæ octuaginta. } Quintam partem ei dimittens. Simpli-citer ergo sic potest accipi. Quisquis indigentiam pauperis, vel ex dimidia, vel ex quinta alleviat parte, misericordix suæ mercede donandus est. AVGVSTINVS. de Quæstionibus Euangeliorum. Vel quod de centum cados olei quinquaginta fecit scribi a debitore, & de centum choris tritici octoginta, ad hoc valere arbitror, vt ea quæ in sacerdotibus, atque Leuitas Iudæus quique operatur in Ecclesia Christi abundant, vt cum illis decimas darent, isti dimidias dent, sicut de bonis suis fecit Zachæus, aut certe duas decimas dando, id est vnam quintam superent impendia Iudæorum.

b ¶ AVGVSTINVS. de Quæstionibus Euangeliorum. Villicum quem dominus eiecit a villicatu laudauit dominus, eo quod in futurum sibi prospexerit. vnde dicitur. { Et laudauit dominus villicum iniquitatis, quia prudenter egisset. } Non tamen omnia debemus ad imitandum sumere. Caten. Aur. S. Tho. Aa 3 non

Caten. Aur. S. Tho. Aa 3 non

non enim domino nostro facienda est in aliquo fraus, vt de ipsa fraude eleemosynas faciamus. O R I G. Verum, quia gentiles dicunt prudentiam esse virtutem, & diffiniunt eam peritiam bonorum malorum, & neutrorum, vel cognitione agendorum, & non agendorum, considerandum est vtrū hæc dictio plura, aut vnu significet. dicit enim qd' parauit celos prudentia constat bonam esse prudentiam qua dñs celos parauit. Dicitur et in Gen. secundum 7. qd' serpens prudētissimus erat, vbi prudentiam non virtutē dicit, sed astutiam ad mala inclinationem habentem, & secundum hoc dicitur, qd' dominus laudauit villicum, quia prudētē egisset, hoc est callide & perperam. Et forsitan quod dixit Laudauit, non secundum veram commendationem, sed abusus dictum est, vt cum dicimus aliquem commendari in mediocribus, & differentibus rebus, & quoddammodo mirandos esse concursus & acumen, quibus vigor mentis elicitur. A V G V S T. de Quæstionibus Euangeliorum. Econtrario dicuntur istæ similitudines, ut intelligamus si laudari potuit ille a domino, qui fraudem faciebat, quanto amplius placeant Deo, qui secundum eius præceptum opera illa faciunt? O R I G. Filij quoque huius sæculi non sapientiores, sed prudentiores dicuntur lucis filijs, & hoc non absolute, & simpliciter, sed in genere suo. Sequitur enim. Quia filij huius sæculi prudentiores filijs lucis in generatione sua sunt. B E D A. Filij lucis, & filij huius sæculi vocantur, quomodo filij regni, & filij perditionis, cuius enim vnusquisque agit opera, eius cognominatur & filius. T H E O P H. Filios ergo huius sæculi vocat cogitationes, quæ sibi commoda sunt in terra filios vero lucis spirituales opes tractantes intuitu diuini amoris. Inuenimur autem in humanis quidem administrationibus prudenter omnia disponentes, & summopere fatigantes, vt si deserimus ab administratione habeamus vitam refugium, cum vero dispendere debemus diuina, non præmeditatur quæ nobis postmodum sunt profutura. G R E G O R. 18. Moral. Vt ergo in sua manu homines post mortem quicquam inueniant, ante mortem diuitias suas in pauperum manibus ponant. vnde sequitur. Et ego vobis dico, facite vobis amicos de mammona iniquitatis. A V G V S T. de Verbis Domini. Quod Hebræi vocant mammona, latine diuitiæ vocantur, ac si diceret. Facite vobis amicos de diuitijs iniquitatis. Hoc autem quidam male intelligendo rapiunt aliena, & inde aliquid pauperibus largiuntur, & putant se facere quod præceptum est. Intellectus iste corrigendus est. De iustis laboribus eleemosynas facite, non enim corrupturi estis iudicem Christum, si de præda inopis daretis aliquid iudici, vt pro te iudicaret, si iudex ille pro te iudicabit, tanta vis est iustitiæ, vt etiam tibi displiceat. Noli tibi pingere talem Deum, fons iustitiæ est. Noli ergo eleemosynas facere de fenore & vrsuris. fidelibus dico, quibus corpus Christi erogamus, sed si pecunias tales habetis, de malo est quod habetis. Iam nolite malum facere. Zachæus dixit. Dimidium rerum mearum do pauperibus. Ecce quomodo currit, qui currit facere amicos de mammona iniquitatis, & ne reus aliunde teneretur. Si cui aliquid tuli, quadruplum reddam. Est & alius intellectus. Mammonæ iniquitatis diuitiæ sæculi sunt omnes, vnde cumque sint. Si enim veras diuitias quæris, aliæ sunt quibus Iob nudus abundabat, quando in Deum cor plenum habebat. Istæ autem ab iniquitate appellantur diuitiæ, quia veræ non sunt, paupertate enim plenæ sunt, & semper obnoxie casibus. Si enim veræ diuitiæ essent, securitatem tibi darent. A V G V S T. de Quæstionibus Euangeliorum. Vel diuitiæ iniquitatis dicuntur, quia non sunt istæ diuitiæ nisi iniquis, & qui in eis constituunt spem atque copiam suæ beatitudinis. A iustis vero cum hic possidentur, est quidem ista pecunia, sed non sunt illis diuitiæ nisi cælestes & spirituales. AMBR. Vel iniquum mammona dixit, quia varijs diuitiarum illecebris nostras auaritas tentat affectus, vt velimus seruire diuitijs. BASIL. Vel si successeris patrimonio ab iniustis congregata cœpisti. in pluribus enim prædecessoribus necesse est aliquem reperiri, qui iniuste vspurauerit aliena. Ponatur autem, vt nec pater exegerit, sed aurum vnde habes? Siquidem dicit a me, ignarus dei es, non habens notitiam creatoris. si vero a Deo, dic nobis rationem propter quam eas accepisti, an non dei est terra & plenitudo eius? ergo si communis domini nostra sunt: erunt & conseruorum nostrorum. T H E O P H I L V S. Ille

Lib. 2. q. 34

Serm. 35

Lib. 2. q. 34

ergo dicuntur opes nequitie quas cumque dominus dedit ad impendia necessitatis fratrum, ac conseruorum nostrorum, nos vero tenemus nobis. Decebat igitur a principio omnia pauperibus tradi. verum, quia iniquitatis fuimus villici, nequiter retinentes quod deputatum est ad aliorum opus, non est omnino manendum in hac crudelitate, sed imparitidum est pauperibus, vt recipiamur ab eis in celis. Itibus tabernaculis. Sequitur enim. Vt cum defeceritis recipiant vos in æterna tabernacula. G R E G O R. 21. Moral. Si autem eorum amicitijs æterna tabernacula acquirimus? dantes pensare debemus quia patronis potius munera offerimus, de Verbis Domini. Serm. Qui sunt enim qui habebunt tabernacula æterna, nisi sancti Dei? Et qui sunt, qui ab ipsis accipiendi sunt in tabernacula æterna, nisi qui eorum indigentibus seruiunt, & quod eis opus est hilariter subministrant? Isti sunt minimi Christi, qui omnia sua dimiserunt, & secuti sunt eum. & quicquid habuerunt, pauperibus distriuerunt, vt Deo sine seculari compede expediti seruirent, & ab oneribus mundi liberatos, velut pennatos sursum humeros tollerent. A V G V S T. de Quæstionibus Euangeliorum. Non ergo eos a quibus recipi volumus in tabernacula æterna tanquam debitores dei fas est intelligi, cum iusti & sancti significetur hoc loco qui eos introducunt, qui necessitatibus suis terrena bona communicauerunt. AMBR. Vel aliter. Facite vobis amicos de iniquo mammona. vt largiendo pauperibus, angelorum ceterorumque sanctorum gratiam comparemus. CHRYS. Attende etiam, qd' non dixit, vt suscipiant vos in suis mansionibus, non enim ipsi sunt qui suscipiunt, vnde cum dixisset. Facite vobis amicos. addidit. De mam. iniqui. ostendens, qd' non simpliciter eorum amicitia nobis patrocinabitur, nisi bona opera nos comitentur, nisi euacuemus iuste diuitias, congestas iniuste. Ars igitur artium peritissima est eleemosyna. non enim nobis domos fabricat luteas, sed vitam perennem impendit. Singularum artium alia alterius administratio indiget. ceterum autem miserere oportet, nullius alterius, sed solius voluntatis est opus. C Y R I L L. Sic igitur docebat Christus affluentes diuitijs summopere diligere amicitiam pauperum, & thesaurizare in celis. Nouerat autem humanæ mentis desideria, quomodo ambientes diuitias nullum charitatum opus impendunt argentibus. qd' igitur talibus nullum spiritualium donorum fructus proueniat, manifestis exemplis ostendit subdens. Qui fide est in min. & in maio. fid. est & qui in mod. iniquus est, & in maio. iniqu. est. Aperit autem nobis dominus oculum cordis exponens quod dixerat, cum subdit. Si ergo in iniquo mam. fide. non sui. quod verum est quis cre. vobis? Est igitur minimum iniquis mammona, id est terrena diuitia, quæ super na sapientibus nihil esse videtur. Arbitror ergo aliquem esse in modico fidelem, cum de his minimis oppressis erumna subsidium impertitur. Itaque si in modico fuerimus perfidi, quo pacto ab eo obtinebimus verum, id est diuinorum charismatum vber doni: animæ humanæ imprimens diuinam speciem? Quod autem ad hoc tendat intentio verborum domini, per sequentia patet. Dicit enim. Et si in alieno non fuistis fideles, quod vestrum est, quis dabit vobis? AMBR. OSIVS. Alienæ nobis diuitiæ sunt, quia præter naturam sunt, neque nobiscum nascuntur, neque nobiscum transeunt. Christus autem noster est, quia hominum vita est. denique in propria venit. T H E O P H. Sic igitur hucusque docuit nos quam fideliter deceat dispensare diuitias, sed quia opum dispensatio secundum deum non aliter obtinetur: quam per impassibilitatem animi ad diuitias non affectu subiungit. Nemo ser. pot. duo. do. ser. AMBR. Non quia duo, sed vnus est dominus. nam & si sint qui mammonæ seruiant, tamen non ille nouit aliqua iura dominatus, sed ipsi sibi iugum seruitutis imponunt. Vnus est dominus, quia vnus est deus. vnde patet patris & filij vnum esse dominatum. Et huius rationem assignat subdens. Aut enim vnum odio habebit & alte. dili. aut vni adhaerebit. & alte. contem. A V G V S T. de Quæstionibus Euangeliorum. Hæc autem non passim, aut quasi temere dicta sunt. Nemo enim interrogatus, vtrum diligat diabolum: respondet se diligere, sed potius odisse: deum autem se diligere omnes ferè proclamant, ergo aut vnum odierit, scilicet diabolum, alterum diliget. si deum, aut alteri adhaerebit, scilicet diabolo, cum quasi præmia terrena sectatur, & alterum contemnet, scilicet deum, sicut solent

Mat. 37

Quæ. Cōp. quæst. 234

minas eius postponere cupiditatibus suis, qui de bonitate eius ad impunitatem sibi blandiuntur. C Y R I L L V S. Conclusio autem est totius sermonis quod sequitur. Non potestis deo seruire, & mammonæ. Totum igitur studium transferamus ad alterum diuitijs abrenunciantes. B E D A. Audiat ergo hoc avarus, non posse simul diuitijs Christoque seruire, & tamen non dixit. Qui habet diuitias, sed, Qui seruit diuitijs. Qui enim diuitiarum seruus est, diuitias custodit vt seruus, qui autem seruitutis excussit iugum, distribuit eas vt dominus, sed qui seruit mammonæ, illi vti que seruit, qui rebus istis terrenis merito suæ peruersitatis præpositus, & princeps huius sæculi nominatur. c B E D A. Monuerat Christus scribas & phariseos de sua iustitia non præsumere, sed peccatores poenitentes recipere, & eleemosynas sua peccata redimere, sed illi præceptorem misericordie humilitatis & parimonie deridebant. vnde dicitur. Audiebant autem omnia hæc pharisei qui erant auari, & deridebant eum. Duas ob causas, quia vel minus vtilia imperaret, vel a se iam facta superflue ingereret. T H E O P H. At dominus detegens in eis occultam malitiam, ostendit eos simulare iustitiæ. vnde subditur. Et ait illis. Vos estis, qui iustificatis vos coram hominibus. Iustificati se coram hominibus, qui peccatores tanquam infirmos desperatosq; contemunt: se autem ipsos tamquam perfectos eleemosynarum remedio opus non habere credunt, sed noxijs rumoribus altitudo, quam sit iuste damnanda videt ille, qui illum inabit abscondita terribraurum. vnde sequitur. Deus autem nouit corda vestra. T H E O P H. Et ideo abominabiles ei estis ob arrogantiam, & ambitum humani fauoris. vnde subditur. Quia quod hominibus altum est, abominatio est apud deum. B E D A. Disputantem autem contra auaritiam saluatorem, pharisei deridebant, quasi contraria legi prophetice præciperet, vbi multi ditissimi deo placuisse leguntur, sed & ipse Moyses populum quem regebat, si legem sequeretur, omnibus terrenis bonis abundaturum prædixit, quibus dominus occurrens ostendit inter legem & euangelium, sicut promissionum ita & præceptorum non minimam esse differentiam. vnde subditur. Lex & prophetæ vsque ad Ioannem. AMBR. Non quia lex deficit, sed quia incepti euangelij prædicatione. videntur enim minora compleri, cum potiora succedant. CHRYS. Per hoc autem reddit eos celeres ad sui fidem, quia si vsque ad tempus Ioannis consummatum sunt omnia, ego sum qui veni. Non enim desistissent prophetæ, nisi venisset ego. Sed dices. Qualiter prophetæ vsque ad Ioannem, cum multo plures prophetæ in nouo quàm in veteri testamento fuerint? sed de illis prophetis dicit, qui pronunciauerunt Christi aduentum. E V S E B. Nouerunt autem priores prophetæ prædicationem regni cælorum, sed nullus eorum expresse annunciauerat populo Iudæorum, eo quod puerilem mentem Iudæi habentes, imbecilles erant circa prædicationis immensitatem. Præter autem Ioannes manifeste prædicauit appropinquasse regnum cælorum, necnon & peccatorum remissionem per lauacrum regenerationis. vnde sequitur. Ex eo regnum dei euangelizatur, & omnis in illud vim facit. AMBR. OSIVS. Lex enim multa secundum naturam tradidit, vt naturalibus indulgentior desiderijs ad iustitiæ studium nos vocaret. Christus naturam incidit, quia naturales quoque amputat voluptates, sed ideo vim facimus naturæ, vt non ad terrena demergat, sed ad superna se erigat. E V S E B. Magna enim pugna incumbit mortalibus in ascensu cælorum. quod enim homines carne mortali vestiti subiugent voluptatem, & omnem illicitum appetitum, imitari volentes vitam angelicam, quomodo non fit violenter? Quis autem videns diuino insudantes cultui, & pensam suam carnem mortificantes, non reuera fatebitur illos vim inferre regno cælorum? sed & si quis indagauerit mirandum propositum venerandorum martyrum: fatebitur eos vim irrogare in regnum cælorum. A V G V S T. de Quæstionibus Euangeliorum. Vim etiam faciunt in regnum cælorum, vt non solum temporalia ista contemnant, sed etiam linguas deridentium se talia contemnent. Hoc enim subiunxit euangelista, cum dixisset. Derisum fuisse Iesum, cum de contemnentibus terrenis diuitijs loqueretur. B E D A. Ne autem putarent in eo quod dixit. Lex & prophetæ vsque ad Ioannem. Legis vel prophetarum ab eo destructionem prædicari, hoc excludit subdens. Facilius autem

est cælum & terram præterire, quam de lege vnum apicem cadere. Præterit enim figura huius mundi, de lege autem nec vnus quidem litera summitas, id est nec minima, quæque a sacramentis spiritualibus vacat. Et tamen lex & prophetæ vsque ad Ioannem, quia non potuit ultra venturum prophetizari, quod Ioannis præconio iam venisse clarebat. quod autem de lege in perpetuum non violanda prædixerat, vno exempli gratia de illo sumptu confirmat testimonio, dicens. Omnis qui dimittit uxorem suam, & ducit alteram, mæchatur, & qui dimissam a viro ducit, mæchatur. vt ex hoc vno disceret etiam in cæteris, eum non ad soluenda, sed implenda decreta lege venisse. T H E O P H. Quod enim cum imperfectis lex imperfecte loqueret, ex hoc patet, quod duris præcordijs Iudæorum ait. Si vir odio habuerit coniugem, dimittet eam, quia cum homicida esset & gauderet in sanguine, nec altiorum sibi miserebantur: adeo vt filios & filias mactarent dæmonibus, nunc vero perfectioris doctrinæ opus est. Ob hoc igitur dico, quod si quis repudiat coniugem, non incumbente causa fornicationis, mæchatur. Et qui aliam duxerit, mæchatur. AMBR. OSIVS. Præter autem dicendum arbitror de lege coniugij, ut postea de prohibendo diuortio disputemus. Quidam putant omne coniugium a Deo esse, quia scriptum est. Quos deus coniunxit, homo non separat. Quomodo ergo Apostolus dixit. Si infidelis discedat? In quo ostendit, non a Deo esse omne coniugium, neque enim Christiani gentilibus dei iudicio coniunguntur. Noli ergo vxorem dimittere, ne Deum tuæ culpæ diffitearis auctorem. Et enim si alienos, multo magis vxoris debes tolerare & emendare mores, quæ cum paruulis facta dimittitur. Durum si excludas parentem, pignora teneas, vt ad cõmunitatem parentis addas etiam pietatis iniuriam, durius si propter matrem etiam filios simul pelias, patris ne liberos tuos viuente te esse sub vitrico? ac incoluni matre esse, sub nouerca? Quam periculosum, si fragilem adolescentiæ ætatem errori offeras, quam impium, si eius delictus senectutem cuius desolaueris inuenientem. Pone si repudiata non nubat, & hoc tibi debuit displicere cui adultero fidem seruat. Pone si nubat, necessitas illius tuum crimen est, & quod coniugium putas, adulterium est. Hoc moraliter tamen, quia supra proposuerat regnum Dei euangelizari, & cum dixisset de lege vnum apicem non posse cadere subiicit: Quis qui dimittit uxorem suam, & ducit alteram, mæchatur, & c. Vir Christus est, vxor ecclesia, charitate vxor, integritate virgo, ergo quæ deus traxit ad filium, non separat persequitio, non auertat luxuria, non philosophia deprædetur, hæreticus non inficiat, Iudæus non separat. Adulteri sunt omnes, qui: adulterare cupiunt fidei & sapientiæ veritatem. d B E D A. Admonerat supra Dominus facere amicos de mammona iniquitatis, Quod audientes pharisei deridebant, deinde illa quæ proposuerat, exemplis aliter, dicens. Homo quidam erat diues. CHRYSOSTOMVS. Erat: non est, quia præterijt quasi vmbra fugiens. Non autem omnis sancta paupertas, aut diuitiæ criminosa, sed vt luxuria infamat diuitias, ita paupertatem commendat sanctitas. Sequitur enim. Et induebatur purpura & bysso. AMBR. OSIVS. Purpura color regij habitus est, & conchis marinis ferro circumcisus emissa, byssus vero genus lini candidi & mollissimi. G R E G O R I V S. in Homilia. Si autem subtrilium præciosorumque vestium cultus culpa non esset, nequaquam sermo Dei, hoc tam vigilanter exprimeret. Nemo quippe vestimenta præciosa, nisi ad inanem gloriam quærit, ut honorator ceteris esse videatur. nemo enim vult ibi præciosius vestibus indui, vbi ab alijs non possit videri. CHRYSOSTOMVS. Cinerem & puluerem & terram, purpura & serico protegebatur, secundum vestimenta eius, ita & apulæ. Ergo & nobis, quales apulæ: talia & vestimenta. vnde sequitur. Et æpulabatur quotidie splendide. G R E G. primo Mor. vbi solerter intuemum est, quia celebrari sine culpa conuiuia vix possunt, penè semper apulæ concomitatur voluptas. Nam cum corpus in refectiois delectatione resolutur, cor ad inane gaudium relaxatur. Sequitur. Et erat quidam mendicus nomine Lazarus. AMBR. OSIVS. Narratio magis quam parabola videtur quando etiam nomen exprimitur. CHRYSOST. Parabola vero illa est, vbi exemplum ponitur, & tacent nomina. Interpretatur autem Lazarus, Cate. Aur. S. Thom. Aa 4 quæ

Lib. 2. q. 37

Lib. 2. q. 31

Epist. 8

qui adiutus est, pauper enim erat, & illum dominus adiuuabat. CYRIL. Vel aliter. Potens sermo de diuite & Lazaro, similitudinarie scriptus est in parabola, vt innotescat, quod qui terrenis affluunt opibus, nisi velint opitulari necessitatibus pauperum, grauem incurrent sententiam. Refert autem traditio Iudeorum, Lazarum quem fuisse tunc temporis in Hierosolymis extrema praesumptio, & infirmitate, cuius meminit dominus introduces eum in exemplum ad maiorem sermonis manifestationem. GREGOR. in Homil. Notandum etiam est, quia in populo plus solent nomina diuitum, quam pauperum sciri. Dominus autem nomen pauperis dicit, & nomen diuitis non dicit, quia Deus humiles nouit, atque approbat, superbos ignorat: vt autem amplius probaretur pauper, simul hunc, & paupertas, & aegritudo tabefecit. Sequitur enim. Qui iacebat ad ianuam eius viceribus plenus. CHRYSOST. Ideo iacebat ad ianuam ne diues diceret. Non vidi, nemo mihi nunciauit. videbat eum exiens, & reuertens. ideo viceribus plenus, vt crudelitatem diuitis suo corpore demonstraret. Infelicissime hominum, mortem corporis tui vides iacere ante ianuam, & non misereri? si dei praeccepta non consideras, saltem conditionis tuae miserere, & time ne ipse talis efficiaris. aegrotatio autem habet aliquod solacium, si opes habet. Quanta ergo in isto poena est, in quo inter tanta vulnera non meminit dolores plagarum, sed famem? Sequitur enim. Cupiens saturari de micis, quae cadebant de mensa diuitis. Quod proijcis de mensa hoc praebere in elemosynam, factam lucrum. AMBROSIVS. In solentia autem, & rumor diuitum in diuitijs competentibus subinfertur. Sequitur enim. Et nemo illi dabat. Ita enim sunt conditionis humanae immemores, vt tamquam supra naturam sit, de miserijs pauperum inuentura suarum capiant voluptatum, rideant inopem. Insultent egenti, & quorum misereri deceat, his auferant. AVGVSTINVS. de Verbis Domini. Inexplebilis enim auaritia diuitum, nec timet deum, nec hominem veretur, non parcat patri, amico fidem non seruat, viduam opprimit, rem pupilli inuadit. GREGOR. in Homilia. Insuper pauper videbat procedentem diuitem ab obsequentibus circumfulciri, se in infirmitate, & inopia a nullo visitari, nam quia nemo ei aduistandum aderat, testatur canes, qui licenter vulnera eius lingeabant. Sequitur enim. Sed & canes veniebant, & lingeabant vlcera eius. CHRYSOST. Vlcera quae nullus hominum laiare dignabatur & contractare, ferè mites lambunt. GREGOR. in Homilia. Ex vna ergo re omnipotens deus duo iudicia exhibuit, dum Lazarum pauperem ante ianuam diuitis iacere permisit, vt & diues impius damnationis sibi augeter vltionem, & tentatus pauper cresceret ad remunerationem, quia conspiciebatur ille quotidie cui miseretur, videbat iste de quo probaretur.

Serm. 25.

Lib. 4. c. 16.

Peruenire meruisse. si errare pueriliter non vis, sinum Abraham intelligere remotam sedem quietis, atque secretam, vbi est Abraham, & ideo Abraham dictam, non quod ipse tantum sit, sed quod ipse multarum gentium pater sit, qui ad imitandum fidei principatum praepositus est. GREGOR. in Homilia. Cum autem duo essent inferi, corda pauperis scilicet, & diuitis, vnus desuper erat inspector, qui & pauperem tentando exercebat ad gloriam, & diuitem tolerando expectabat ad poenam. vnde sequitur. Mortuus est autem & diues. CHRYS. Mortuus quidem est tunc corpore, sed erat illi ante animam mortua, nihil enim agebat ex operibus animae. nam totus seruator eius qui peruenit ex dilectione proximi expirauit, & erat corpore defuncto defunctior. Nullus autem est, qui sepeliendo diuiti ministrasse dicatur vt Lazaro. eo namque quod in latrocinere delectatus multos habuit obsequentes adulescentes, vt peruenit ad finem priuatus est omnibus. Simpliciter enim sequitur. Et sepultus est in inferno. Sed etiam anima eius dum viueret sepeliebatur obruta corpore quasi sepulchro. AVGVSTINVS. de Quae. euange. Sepultura autem inferni poenarum profunditas est, quae superbos & im misericos post hanc vitam vorat. BASIL. Est autem infernus quidam locus communis in intimo terrae obumbratus vndique & opacus, cuius est quoddam orificium in profundum tendens: per quod patet descensus animabus ad mala damnatis. CHRYS. Vel sicut regum carceres extra manent, sic & extra mundum foris ali cubi est infernus. vnde & exteriores tenebrae dictae sunt. THEO. Quidam vero dicunt infernum esse transitum ab apparenti ad dispersens, & deformitatem animae. Quamdiu enim anima peccatoris in corpore est, apparet per proprias operationes, vt autem euolat de corpore, fit deformis. CHRYSOSTOMVS. Sicut autem pauperi dum viueret grauiorem poenam reddebatur iacere ante ianuam diuitis, & aliena bona prospicere, sic diuiti mortuo augebat exitum accubitus in gehenna, & prospectus delectationis Lazari: ne solum tormentorum natura, sed & collatione honoris illius intollerabilius sentiret supplicium. vnde sequitur. Eleuans autem oculos suos cum esset in tormentis, vidit Abraham a longe. Eleuauit quidem oculos, vt inspiceret, non ut despiceret. Lazarus enim sursum erat, ille deorsum. illum plures angeli portabant, istum infinita tormenta possidebant. vnde non dicit. Cum esset in tormento sed in tormentis. Totus enim in tormentis erat oculos solos liberos habebat, vt alterius laetitia possit aspicere, vt magis torqueatur, quia non habet quod alius habet. aliorum diuitiae eorum qui in paupertate sunt, tormenta sunt. GREGORIVS. Si autem Abraham adhuc in imis non esset, hunc diues in tormentis positus non videret. Eos enim, qui caelestis patriae vias secuti sunt, prius egressum carnis inferni claustra tenuerunt, non vt poena quasi peccatores pleteret, sed vt illos in locis remotioribus requiescentes, quia necdum intercessio mediatoris aduenerat, ab ingressu regni reatus primae culpae retineret. CHRYSOSTOMVS. Multi autem erant pauperes iusti, sed qui iacuit ad limina eius, aspectui occurrit ad eius tristitiam. Sequitur enim. Et Lazarus in sinu eius. Hinc innotescit, quod omnes qui a nobis offenduntur, obijciuntur nostro conspectui. Diues autem Lazarum non penes alium iustum, sed in sinu Abraham videt. erat enim Abraham charitativus. hic autem crudelitatis arguitur. Ille sedens ante fores venabatur transeuntes, & in domum propriae ingerebat, hic vero & manentes intus auerterat. GREGOR. in Hom. Qui nimirum diues omnis cuius in hac vita misereri non voluit, in suo iam supplicio positus patrum querit. THEOPHILVS. Non tamen dirigit sermonem ad Lazarum, sed ad Abraham, quia forsitan erubesceret & putabat Lazarum reminisci malorum ex proprijs iudicibus de illo. vnde sequitur. Et ipse clamans dixit. CHRYS. Magnae enim poenae, magnam vocem reddebatur. Pater Abraham. q. d. Patrem te voco natura, quomodo filius qui perdidit suam substantiam, licet meo vicio te patrem perdidit. Misere mei. Frustra agis poenitentiam vbi non est poenitentiae locus. Tormenta te cogunt, non mentis affectus. Quicumque in regno caelorum est, nescio an eius qui in inferno est valeat misereri. Creator creaturae miseretur suae. Vnus venit medicus, qui sanaret morbos, alij sanare non poterant. Mitte Lazarum. Erras miser. Abraham mittere non potest, sed suscipere potest. vt intingat extr. digiti sui in aqua. Lazarum

Lib. 4. q. 38.

Lib. 4. ca. 16.

Lib. 2. q. 38.

Lazarum videre non dignaberis, & nunc digitem eius desideras: hoc quod petis, tu ei debebas facere cum adhuc viueret. Aquam desideras, qui delicatos cibos ante fastidiebas. Vide conscientiam peccatoris, non totum audeo postere digitem. Instruimur autem quam sic vile in diuitijs non confidere: ecce diues indiget paupere qui quandoque esuriebat. Mutantur res & notificatur omnibus: quis esset pauper: sicut enim in thearris cum aduesperasceat, & astantes recedunt, exeutes & amicum deponentes, qui reges & praetores visi fuerant: omnibus viceribus pleni videntur vt sunt, sic & adueniente morte, & soluto spectaculo, vniuersi laeui egestatis & diuitiarum depositis, ex iolis operibus diuiduntur qui nam vere sint diuites: qui pauperes, qui gloriosi, qui ue inglorij. GREGOR. in Hom. Diues enim ille qui vicerato pauperi mensae suae vel minuta dare noluit, in inferno positus vsque ad minima quaerenda peruenit. nam guttam aquae petiuit, qui micam panis negauit. BASIL. Condignum autem praemium redditur diuiti illi ignis & infernalis poena, lingua a refecta, vice lirae sonantis, gemitus: vice potus, desiderium stillae: vice speculorum enormium, caligo profunda, vice ambitus incessantis peruij vermis. vnde sequitur. Vt refrigeret lin. me. quia crucior in hac flamma. CHRYS. Non autem quia diues fuerat torquebatur: sed quia miserus non fuit. GREGOR. in Hom. Hinc colligendum est quia poena multandus sit qui aliena diripit, si inferni damnatione percutitur qui propria non largitur. AMBROSIO. Cruciatu etiam, quia luxurioso carere delictijs poena est, aqua est refectio animae in doloribus constituta. GREGOR. in Hom. Quid autem est quod in tormentis positus linguam suam refrigerari postulat, nisi quod in contumendo de loquacitate peccauerat, per retributionis iustitiam in lingua atrocius ardebat? Abundare enim in conuuijs loquacitas solet. CHRYS. Multa etiam lingua eius superba locuta est, vbi peccatum, ibi & poena, & quia plurimum lingua peccauit, amplius torqueatur. AVGVSTINVS. de Quae. euang. Vel quod linguam suam vult refrigerari cum in flamma totus arderet, significat quod scriptum est, Mors & vita in manibus linguae, & quia ore confessio fit ad salutem, quod per superbiam ille non fecit. Extremum autem digiti: vel minimam operationem significat, qua per spiritum sanctum subuenitur. AVGVSTINVS. de Origine animae. Dicit autem, membra hic animae describuntur, & vis per oculum totum caput intelligit: quia dictus est eleuare oculos suos, per linguam fauces, per digitem manum. Quid autem cauae est, vt nomina ista membrorum in Deo tibi corpus non faciant, in anima faciant? An vero quod de creatura dicuntur, proprie accipienda sunt, quando autem de creatore, tropice atque translate? Pennas itaque corporeas daturus es nobis, quoniam non creator sed creatura, id est homo dicitur. Si assumpsero pennas meas diluculo. Porro si propterea lingua habuit diues ille corporeum quoniam dixit: Refrigeret linguam meam. In nobis quoque adhuc in carne viuere manus habet ipsa lingua corporea: quia scriptum est: Mors & vita in manibus linguae. GREGOR. Nissenus. Sicut autem praestantissima speculo tales representat facierum imagines, quales & ipse obiectae facies extant, laetas quidem laetantium, tristium vero tristes, sic & iustum Dei iudicij site fit dispositio nobis nostris. vnde quia diues non fuit miserus pauperis iacetis ad ianuam, cum misericordia egeat non exauditur. Sequitur enim: Et dixit. Abra. Fi. recor. quia re. bo. in vi. tua. CHRYS. Aspice patriarchae bonitatem, vocat illum filium, quod mansuetudinem eius potest exprimere, nullum tamen praebet auxilium ei qui se remedio priuauerat, vnde dicit: Recordare id est animaduertas peccatae obliuiscaris quod fueris oblectatus diuitijs, recepti boni in vita tua, id est illa quae vera bona esse putabas, non potes & in terra regnasse & hic regnare, diuitiae non possunt esse verae, & in terra & in inferis. Sequitur: Et Lazarus similiter mala. Non quod Lazarus ea mala putauerit: sed ex censura diuitis hoc dicebat, qui inopiam & famem & duram aegritudinem aestimabat mala. Quando igitur infirmitatis & aegrotationis magnitudo praemit Lazarum cogitum, & laetanter accipiamus mala in vita nostra. AVGVSTINVS. de Quae. euang. Haec igitur ei dicitur, quia felicitatem dilexit saeculi, nec aliam vitam praeter illam in qua superbus tumebat ad amauit. Lazarum autem dicit mala recepisse: quia intellexit huius saeculi mortalitatem, labores, & dolores & erumnas, poenam esse peccati: quia omnes in Adam morimur, quia factus est transgressio ne mortalis. CHRYS. Dicit etiam: Recepti bona in vita tua, quasi debita. q. d. Siquid boni fecisti vnde praemium daretur, omnia recepisti in illo mundo, epulans, ditatus, oblectatus, successibus prosperis, hic autem siquid mali commisit, vniuersa recepit pau-

peritate, fame, & extremis oppressus miseris, & vterque vestrum hic nudus accessit, hic quidem a peccatis propter quod & consolationem sortitur, tu vero a iustitia, propter quod immitigabilem perferes poenam. vnde sequitur: Nunc autem hic consolatur, tu vero cruciaris. GREGOR. in Hom. Quaecumque ergo in hoc saeculo bene habetis, cum vos bona egeste recollitis, valde de ipsis per timefcite, ne concessa vobis prosperitas eorumdem remuneratione sit bonorum, & cum quoslibet pauperes non nulla repraesentabilia perpetrare conspiciatis, quia fortasse quos superfluitas tenuissimae prauitatis coinquinat, caminus paupertatis purgat. CHRYS. Sed dices: Nonne est aliquis qui & hic & illic venia perfruatur? Hoc quidem difficile est, & de numero impossibilium. nam & si paupertas non vrgeat, vrget tamen ambitio. Si aegritudo non stimulet, ira inflammatur: si tentationes non impetunt, emergunt saepius cogitationes iniquae. Non est autem paruus labor iracundiam refrenare, compescere illicita desideria, ostentationes sedare, desperationem remittere, vitam asperam ducere. Talia vero non agentis, impossibile est saluari. GREGOR. in Hom. Responderi etiam potest, quod mali in hac vita bona recipiunt, quia omne suum gaudium felicitatem transitoriam putant. Iusti autem habere hic quidem possunt bona, nec tamen in recompensatione recipere, quia dum meliora, id est aeterna appetunt, eorum iudicio qualibet bona affuerint, minime videntur. CHRYSO. Post misericordiam autem Dei in proprijs studijs sperandum est de salute, non numeram patres, aut proximos vel amicos. Frater enim non liberat. & ideo subdit: Et in his omnibus ma. chaos firmatum est inter nos & vos. THEOPHILVS. Chasma mega, hoc est hiatus ingens, significat iustorum a peccatoribus distantiam. nam sicut affectus eorum varij fuerant, sic etiam mansiones non modicum differunt. CHRYS. Quod firmatum dicitur, quia non potest dissolui, agitari, vel coeui. AMBROSIO. Inter diuitem igitur & pauperem chaos magnu est, quia post mortem nequeunt merita mutari. vnde sequitur: Vt hi qui volunt hinc a nos transire non possint, neque inde huc transire. CHRYS. q. d. Videre possumus, transire non possumus, & nos videmus quid fugerimus, & vos videtis quid perdidistis, & nostra gaudia cumulant vestra tormenta, & vestra tormenta cumulant nostra gaudia. GREGOR. in Hom. Sicut enim transire reprobi ad electos cupiunt, id est a suppliciorum suorum afflictione migrare, ita ad afflictos, atque in tormentis positos transire iustorum est merte ire per misericordiam, eosque velle liberare, sed iustorum animae quamuis in sua natura bonitate misericordiam habeant, iam tamen aucto ris sui iustitiae & conuictae, tanta rectitudine costringuntur, vt nulla ad reprobos compassione moueantur, nec iniusti, ergo ad beatitatem forem transeunt, quia damnatione perpetua costringuntur. nec iusti ad reprobos transire possunt, quia erecti iam per iustitiam iudicij, eis nullo modo ex aliqua compassione misereantur. THEOPHILVS. Hinc elicias argumentum contra Originis sequeaces qui dicunt: Cum terminus sit imponendus supplicij, erit tempus quo aggregabuntur peccatores iustis & Deo. AVGVSTINVS. de Quae. euang. Ostendit enim per incommutabilitatem diuinae sententiae nullum auxilium misericordiae posse preberi peccatoribus a iustis, etiam si velint praebere, quo admonet vt in hac vita homines subueniant quibus possunt, ne si postea etiam optime recepti fuerint, eis quos diligunt opitulari non valeant. Illud enim quod scriptum est, vt & ipsi recipiant vos in aeterna tabernacula, non de superbis & im misericordibus scriptum est, sed de his qui sibi eos amicos de operibus misericordiae fecerunt, quos iusti non velut propria potestate quasi gratificando recipiunt, sed permissione diuina.

χάσμα μέγα

Cap. 3. l. 2.

7. 4.

Lib. 2. q. 38.

est: vt hi qui volunt hinc transire ad vos non possint, neque inde huc transire. Et ait, Rogo te pater, ut mittas eum in domum patris mei. Habeo enim quinque fratres, ut testetur illis, ne & ipsi veniant in hunc locum tormentorum. Et prauitatis coinquinat, caminus paupertatis purgat. CHRYS. Sed dices: Nonne est aliquis qui & hic & illic venia perfruatur? Hoc quidem difficile est, & de numero impossibilium. nam & si paupertas non vrgeat, vrget tamen ambitio. Si aegritudo non stimulet, ira inflammatur: si tentationes non impetunt, emergunt saepius cogitationes iniquae. Non est autem paruus labor iracundiam refrenare, compescere illicita desideria, ostentationes sedare, desperationem remittere, vitam asperam ducere. Talia vero non agentis, impossibile est saluari. GREGOR. in Hom. Responderi etiam potest, quod mali in hac vita bona recipiunt, quia omne suum gaudium felicitatem transitoriam putant. Iusti autem habere hic quidem possunt bona, nec tamen in recompensatione recipere, quia dum meliora, id est aeterna appetunt, eorum iudicio qualibet bona affuerint, minime videntur. CHRYSO. Post misericordiam autem Dei in proprijs studijs sperandum est de salute, non numeram patres, aut proximos vel amicos. Frater enim non liberat. & ideo subdit: Et in his omnibus ma. chaos firmatum est inter nos & vos. THEOPHILVS. Chasma mega, hoc est hiatus ingens, significat iustorum a peccatoribus distantiam. nam sicut affectus eorum varij fuerant, sic etiam mansiones non modicum differunt. CHRYS. Quod firmatum dicitur, quia non potest dissolui, agitari, vel coeui. AMBROSIO. Inter diuitem igitur & pauperem chaos magnu est, quia post mortem nequeunt merita mutari. vnde sequitur: Vt hi qui volunt hinc a nos transire non possint, neque inde huc transire. CHRYS. q. d. Videre possumus, transire non possumus, & nos videmus quid fugerimus, & vos videtis quid perdidistis, & nostra gaudia cumulant vestra tormenta, & vestra tormenta cumulant nostra gaudia. GREGOR. in Hom. Sicut enim transire reprobi ad electos cupiunt, id est a suppliciorum suorum afflictione migrare, ita ad afflictos, atque in tormentis positos transire iustorum est merte ire per misericordiam, eosque velle liberare, sed iustorum animae quamuis in sua natura bonitate misericordiam habeant, iam tamen aucto ris sui iustitiae & conuictae, tanta rectitudine costringuntur, vt nulla ad reprobos compassione moueantur, nec iniusti, ergo ad beatitatem forem transeunt, quia damnatione perpetua costringuntur. nec iusti ad reprobos transire possunt, quia erecti iam per iustitiam iudicij, eis nullo modo ex aliqua compassione misereantur. THEOPHILVS. Hinc elicias argumentum contra Originis sequeaces qui dicunt: Cum terminus sit imponendus supplicij, erit tempus quo aggregabuntur peccatores iustis & Deo. AVGVSTINVS. de Quae. euang. Ostendit enim per incommutabilitatem diuinae sententiae nullum auxilium misericordiae posse preberi peccatoribus a iustis, etiam si velint praebere, quo admonet vt in hac vita homines subueniant quibus possunt, ne si postea etiam optime recepti fuerint, eis quos diligunt opitulari non valeant. Illud enim quod scriptum est, vt & ipsi recipiant vos in aeterna tabernacula, non de superbis & im misericordibus scriptum est, sed de his qui sibi eos amicos de operibus misericordiae fecerunt, quos iusti non velut propria potestate quasi gratificando recipiunt, sed permissione diuina. GREGOR. in Hom. Postquam ardenti diuiti de se spes tota licet, eius animus ad propinquos quos reliquerat incurrit. vnde dicitur: Et ait: Rogo te pater vt mittas eum in domum patris mei. AVGVSTINVS. de Quae. euang. Lazarum petit mitti, quia sensit se indignum, qui testimonium perhibeat veritati. Et quia non impetrauerat paululum refrigerari, multo minus credit se relaxari posse ab inferis ad praedicationem veritatis. CHRYS. Vide autem peruersitatem, nec in ipsis poenis continet veritatem. Si pater est Abraham, quomodo dicit: Mitte eum in domum patris mei? sed non es oblitus patris tui, quia ille te perdidit. GREGOR. in Hom. Reprobos autem mentem poena sua quandoque inutiliter erudit ad charitatem, vt iam tunc etiam suos specialiter diligant, qui hic dum peccata diligenter, nec se amabant. vnde sequitur: Habeo enim quinque fratres, vt testetur illis, ne & ipsi veniant in hunc locum tormentorum. AMBROSIO. Serius autem diues iste magister esse incipit, cum iam nec discendi tempus habeatur vel docendi. GREGOR.

REG. in Hom. Quia in re notandum est ardenti diuiti...

In Homil. de diuiti.

Cap. 14. & 15.

Lib. 2. q. 38.

Lib. 2. q. 38.

mines sunt, amantes peccata, qui lata lingua etiam laudare non...

ad eos: poenitentiam agent. Ait autem illi: Si Moysen & Prophe...

no, in sinum vero Abraham Lazarus ab Angelis ductus est. in secre...

etiam post mortem a vita detinetur carnali. nam si quis omnino...

ta miserunt, saluari non possunt nisi moriantur, alioquin necesse...

omnis sancta paupertas, aut diuitiæ criminosa, sed sicut luxuria...

ut mitteret Lazarum ad quinq; fratres suos? Sed numquid, quia...

verum etiam futura spiritu Dei reuelante cognoscere. A V G. de...

& auferetur, inquit, a vobis regnum Dei. epulatio splendida, ia...

Canes autem qui vlcera pauperis lingebant, nequissimi ho...

Lib. 2.

Lib. 2.

ipsam receptionem, qua in secretum patris accessit, angeli an...

CAP. XVII. C A P. XVII.

THEO. Quia Pharisæi existeres auri conuictabant Christi...

etiam vindicta seueritas conquiescat. c. ¶ THEO. Audientes discipuli...

perire Lupo veniente, si vigilet pastor. Et quoniam multa sunt...

perire Lupo veniente, si vigilet pastor. Et quoniam multa sunt...

perire Lupo veniente, si vigilet pastor. Et quoniam multa sunt...

perire Lupo veniente, si vigilet pastor. Et quoniam multa sunt...

perire Lupo veniente, si vigilet pastor. Et quoniam multa sunt...

perire Lupo veniente, si vigilet pastor. Et quoniam multa sunt...

mus, si nullum ledamus, si peccantem zelo iustitiæ corripimus, si...

versus fuerit ad te dicens. Penitet me, dimitte illi.

Et dixerunt Apostoli domino, adauge nobis fidem. Dixit autem...

quis autem vestrum habens feruum arantem, aut pascentem boues...

etiam vindicta seueritas conquiescat. c. ¶ THEO. Audientes discipuli...

perire Lupo veniente, si vigilet pastor. Et quoniam multa sunt...

perire Lupo veniente, si vigilet pastor. Et quoniam multa sunt...

perire Lupo veniente, si vigilet pastor. Et quoniam multa sunt...

perire Lupo veniente, si vigilet pastor. Et quoniam multa sunt...

perire Lupo veniente, si vigilet pastor. Et quoniam multa sunt...

perire Lupo veniente, si vigilet pastor. Et quoniam multa sunt...

τρυκαμίνω.

Lib. 2. q. 39.

Lib. 2. q. 39.

in fidem, id est ex fide ista, qua ministratur Deo, in eam fidem signi-
ficasse transferri ubi fruuntur Deo. Augebitur enim fides cum pri-
mo verbis predicantibus: deinde rebus apparentibus creditur, sed
illa contemplatio summam quietem habet, quae in aeterno Dei re-
gno retribuitur. Summa vero quies illa praemium est iustorum
laborum, qui ecclesiae
administratione pera-
guntur. & ideo quam
uis in agro aeterni, aut
pascua: hoc est in
vita saeculari, vel ter-
rena verset negotia,
vel stultis hominibus
tamquam pecoribus
seruiat, opus est ut post
illos labores domum ve-
niat: hoc est ecclesiae
societur. BEDA. Vel
seruus de agro egredi-
tur, cum intermisso
ad tempus opere praed-
icandi, ad conscientiam
doctore recurrit, sua
secum acta, vel dicta
retractans, cui non sta-
tim dominus dicit: Transi,
de hac vita mortali. Recumbe,
i. in aeterna sede beatae
vitae fouere. AMBRO. In-
telligitur enim,
quia nullus recumbit nisi
ante transierit. denique
& Moyses ante transiit,
vt magnum visum videret.
Sicut ergo tu non solum
dicis seruo tuo. Recumbe,
sed exigis ab eo aliud
ministerium: ita nec in
te patitur dominus vnus
vltim esse operis & laboris,
quia dum viuimus debemus
semper operari. vnde sequitur.
Et non dicat ei, para quae
conem, & praecinge te, &
ministra mihi donec man-
ducem & bibam? BEDA. Iu-
ber parari quae conent,
hoc est post laborem
apertae locutionis hu-
militatem quoque considera-
tionis, prius exhibere, tali
coena dominus pasce desi-
derat. praecingi autem
est mentem humiliatam ab
omnibus fluctuationibus
cogitationum finibus,
quibus operum gressus
impediri solet contringere.
nam qui vestimenta praeci-
git, hoc agit ne incedens
inuoluat ad lapsum. Mi-
nistrare vero Deo, est
absque gratiae eius auxilio
nihil virum habere proficere.
AVG. de Quaest. Euan. Mi-
nistrantibus etiam, hoc
est euangelizantibus seruis
suis, manducat & bibit
dominus confessionem, &
fidem gentium. Sequitur.
Et post haec tu manduca-
bis & bibes? BEDA. Quasi
dicat. Postquam tuae
predicationis opere delectatus,
tuamque compunctionis
epulis fuero refectus: tunc
demum transis, & aeternis
mae sapientiae dapibus in
aeternum reficieris. CYRILLUS.
Docet autem dominus quod
ius potestatis dominice,
quasi debitam subiectionem
requirit a famulis, cum
subdit: Numquid gratiam
habet seruo illi, quia fecit
quae sibi imperauerat? Non
puto. Si per hoc moribus
superbia tollitur. Quid
superbis? ignoras quod si
non persoluis debitum,
periculum imminet? Si
vero persoluas, nullam
gratiam facis, secundum
illud Pauli. Si euangelizauero,
non est mihi gloria: nec
essitas enim mihi est: vae
mihi si non euangelizauero.
Considera ergo, quod qui
apud nos dominatur: non
referunt gratias, cum
aliqui subditorum statuta
sibi prosequuntur obsequia,
sed ex beniuolentia
sapientis suorum prouocantes
affectum, maiorem eis
appetitum seruientium
aggenerat. Sic & Deus
petit quidem a nobis
famulatum iure seruicij.
verum, quae clemens &
bonus est, honores
laborantibus pollicetur,
& supereminet sudoribus
subiectorum beniuolentiae
magnitudo. AMBRO.
Non ergo te iactes si bene
seruisti, quod facere
deuisti. Obsequij Soli,
obtemperat Luna, seruiunt
Angeli, & nos ergo non
a nobis laudem exigamus.
vnde concludens subdit.
Sic & vos cum omnia
feceritis, dicite: quia serui
inutiles sumus, quia quod
deuimus facere fecimus.
BEDA. Serui quidem,
quia precio empti, inutiles,
quia dominus bonorum
nostrorum non indiget,
vel quia non sunt
condigne passionis huius
temporis ad futuram
gloriam. Haec igitur est
in hominibus fidei perfectio,
si omnibus quae sunt
praecpta impletis, imperfectos
esse se nouerint.
AMBRO. Post praedictam
parabolam, reprehenduntur
ingrati. dicitur enim. Et factum
est dum iret Iesus in Hieru-
salem, transibat per
mediam Samariam, &
Galilaeam. TITVS. Vt ostendat
quod Samaritani quidem
beniuoli: Iudaei vero
praedictis beneficiis sunt
ingrati. erat enim discordia
inter Samaritanos & Iudaeos,
quam ipse quasi pacificans
inter utrosque transiit,
vt utrosque compingat
in vnum nomen hominis.
CYRILLUS. Deinde
suae gloriae Saluator
manifestat, attrahens ad
fidem Israel. vnde sequitur.
Et cum ingrederetur
quoddam castellum,
occurrerunt ei decem
viri leprosi, ab urbibus
& oppidis expulsi, &
quasi immundi ritu legis
Mosaicae. TITVS. Conuersabantur
autem adinuicem, quae
fecerat eos vnanimes
communitas passionis,
& praestolabantur
transitum Iesu. Solliciti,
donec aduenientem
Christum viderent. vnde

Lib. 2. q. 39.

sequitur. Qui steterunt a longe, quod lex Iudaeorum lepra
mundam iudicat. lex autem euangelica non externam, sed internam
asserit esse immundam. THEO. A longe ergo stant quasi
verecundantes de immundicia quae eis imputabatur: putabant enim
quod Christus eos fastidiret ad modum aliorum. sic ergo aliterunt
loco, sed facti sunt proximi deprecando. prope enim est dominus
omnibus inuocantibus eum in veritate. vnde sequitur. Et ele-
uauerunt vocem dicentes: Iesu praecceptor, miserere nostri.
TITVS. Dicit nomen Iesu, & lucrificiunt rem. nam Iesus
interpretatur Saluator. dicunt Misere-
re nobis, propter experientiam virtutis eius, neque arguunt
petentes, neque auri, sed vt aspectum corporis sanum obtineat.
THEO. Nec simpliciter obsecrant eum, nec rogant eum vt mor-
talem vocant enim eum praecceptorem, id est dominum quo pe-
ne videntur hunc opinari Deum. At ipse iubet illis vt ostenderet
se Sacerdotibus. vnde sequitur. Quod vt vidit, dixit: Ite, ostendi-
te vos Sacerdotibus. Ipsi enim ex periebantur si mundati forent a
lepra, vel non. CYRILLUS. Lex etiam mundatos a lepra iubebat
ferre sacrificium causa purgationis. THEO. Iubere ergo eis vt
irent ad sacerdotes, nihil aliud inuuebat, nisi quod debebant curari.
vnde sequitur: Et factum est dum irent, mundati sunt. CYRILLUS.
In quo Iudaeorum pontifices a muli gloriae eius cognoscere po-
terant, quod inopinata, & mirifice sanati sunt, concedente Christo
eis salutem. THEO. Cum autem decem essent, nouem qui Israeli-
tae erant, ingrati fuerunt, sed alienigena Samaritanus reuer-
sus, voces emittebat benignas. vnde sequitur. Vnus autem ex illis vt
vidit quia mundatus est, regressus est cum magna voce magnifi-
cans Deum. TITVS. Dedit autem ei appropinquandi fiduciam sus-
ceptra purgatio. vnde sequitur. Et cecidit in facie sua ante pedes eius
gratias agens. Ex procubitu, & supplicatione, fidem suam simul
beniuolentia pandens. Sequitur. Et hic erat Samaritanus. THEO.
Hinc poterit quisquis conicere, quod nihil impedit quae
quam placere Deo, etsi de genere profano processerit, dummodo
bonum gerat propositum. Nullus etiam natus ex sanctis super-
biat: nouem enim qui Israelitae erant, ingrati fuerunt. vnde sequitur.
Respondens autem Iesus dixit: nonne decem mundati sunt? &
nouem ubi sunt? Non est inuentus qui rediret, & daret gloriae
Deo, nisi hic alienigena. TITVS. Per hoc ostenditur, quod prom-
prios ad fidem erant alienigenae, lentus enim erat ad fidem Israel.
vnde subditur. Et ait illi: surge, vade quia fides tua te saluum
fecit. AVG. de Quaest. Euan. Mystice autem leprosi intelligi pos-
sunt, qui scientiam verae fidei non habentes varias doctrinas
profitentur erroris. Non enim abscondunt imperitiam suam, sed
pro summa pericia proferunt in lucem, & iactantiam sermonis
ostendunt, coloris quippe vitium lepra est. vera ergo fides inordinate
permixta in vna dispositione, vel narratione hominis tantquam
in vnus corporis colore apparentia, significat lepram, tamquam
veris falsisque colorum locis, humana corpora variantem, atque
maculantein. Hi autem tam vitadi sunt ecclesiae, vt si fieri potest,
longius remoti magno clamore Christum interpellent. quod autem
praecceptorem eum inuocauerunt, satis puto vere lepra falsam esse
doctrinam, quam bonus praecceptor abstergat. Nullum autem eorum,
quibus haec corporalia beneficia dominus praestitit, inuenimus
mihise ad Sacerdotem nisi leproso. Sacerdotium enim Iudaeorum
figura fuit Sacerdotij quod est in ecclesia. Cetera autem vitia
pro seipsum interius in conscientia dominus sanat & corrigit. Do-
ctrina vero, vel imbuendi per sacramenta, vel catechizandi per
sermonem potestas ecclesiae tributa est. Qui dum irent mundati
sunt, quia Gentiles ad quos venerat Petrus nondum accepto
baptismatis sacramento, per quod spiritaliter ad Sacerdotes per-
uenitur, infusione spiritus sancti mundati declarantur. Quisquis
ergo in ecclesiae societate doctrinam integram, veramque assequa-
tur, eo quod manifestetur varietate mendaciorum tamquam lepra
caruisse: hic tamen ingratus Deo mundati suo gratiarum agen-
darum pia humilitate non profertur, similis est illis, de quibus
dicit Apostolus, quod cum Deum cognouissent, non vt Deum magni-
ficauerunt, aut gratias egerunt: ideo tales in nouenario numero
tamquam imperfecti remanebunt. Nouem enim indigent vno vt
quodam vnitate forma coagulentur, vt decem sint. Ille autem qui

grati

gratias agit: vnica ecclesiae significatione approbatus est. Et quia il-
li erat Iudaei, amississe per superbiam declarati sunt regnum cae-
lorum, ubi maxime vnitas custoditur. Ille vero qui erat Samarita-
nus, quod interpretatur cultus, illi a quo accepit tribuens quod ac-
cepit, secundum illud: Fortitudinem meam ad te custodiam, vnica
tem regni humili de-
uotione seruauit. BEDA.
D A. Cecidit autem
in faciem: quia ex ma-
lis quae se perpetrasse
meminit, erubescit:
quod surgeret & ire praec-
ptor, miserere nostri.
TITVS. Dicit no-
men Iesu, & lucrifici-
ant rem. nam Iesus
interpretatur Saluator.
dicunt Misere-
re nobis, propter ex-
perientiam virtutis
eius, neque arguunt
petentes, neque auri,
sed vt aspectum cor-
poris sanum obtineat.
THEO. Nec simpliciter obsecrant eum, nec rogant eum vt mor-
talem vocant enim eum praecceptorem, id est dominum quo pe-
ne videntur hunc opinari Deum. At ipse iubet illis vt ostenderet
se Sacerdotibus. vnde sequitur. Quod vt vidit, dixit: Ite, ostendi-
te vos Sacerdotibus. Ipsi enim ex periebantur si mundati forent a
lepra, vel non. CYRILLUS. Lex etiam mundatos a lepra iubebat
ferre sacrificium causa purgationis. THEO. Iubere ergo eis vt
irent ad sacerdotes, nihil aliud inuuebat, nisi quod debebant curari.
vnde sequitur: Et factum est dum irent, mundati sunt. CYRILLUS.
In quo Iudaeorum pontifices a muli gloriae eius cognoscere po-
terant, quod inopinata, & mirifice sanati sunt, concedente Christo
eis salutem. THEO. Cum autem decem essent, nouem qui Israeli-
tae erant, ingrati fuerunt, sed alienigena Samaritanus reuer-
sus, voces emittebat benignas. vnde sequitur. Vnus autem ex illis vt
vidit quia mundatus est, regressus est cum magna voce magnifi-
cans Deum. TITVS. Dedit autem ei appropinquandi fiduciam sus-
ceptra purgatio. vnde sequitur. Et cecidit in facie sua ante pedes eius
gratias agens. Ex procubitu, & supplicatione, fidem suam simul
beniuolentia pandens. Sequitur. Et hic erat Samaritanus. THEO.
Hinc poterit quisquis conicere, quod nihil impedit quae
quam placere Deo, etsi de genere profano processerit, dummodo
bonum gerat propositum. Nullus etiam natus ex sanctis super-
biat: nouem enim qui Israelitae erant, ingrati fuerunt. vnde sequitur.
Respondens autem Iesus dixit: nonne decem mundati sunt? &
nouem ubi sunt? Non est inuentus qui rediret, & daret gloriae
Deo, nisi hic alienigena. TITVS. Per hoc ostenditur, quod prom-
prios ad fidem erant alienigenae, lentus enim erat ad fidem Israel.
vnde subditur. Et ait illi: surge, vade quia fides tua te saluum
fecit. AVG. de Quaest. Euan. Mystice autem leprosi intelligi pos-
sunt, qui scientiam verae fidei non habentes varias doctrinas
profitentur erroris. Non enim abscondunt imperitiam suam, sed
pro summa pericia proferunt in lucem, & iactantiam sermonis
ostendunt, coloris quippe vitium lepra est. vera ergo fides inordinate
permixta in vna dispositione, vel narratione hominis tantquam
in vnus corporis colore apparentia, significat lepram, tamquam
veris falsisque colorum locis, humana corpora variantem, atque
maculantein. Hi autem tam vitadi sunt ecclesiae, vt si fieri potest,
longius remoti magno clamore Christum interpellent. quod autem
praecceptorem eum inuocauerunt, satis puto vere lepra falsam esse
doctrinam, quam bonus praecceptor abstergat. Nullum autem eorum,
quibus haec corporalia beneficia dominus praestitit, inuenimus
mihise ad Sacerdotem nisi leproso. Sacerdotium enim Iudaeorum
figura fuit Sacerdotij quod est in ecclesia. Cetera autem vitia
pro seipsum interius in conscientia dominus sanat & corrigit. Do-
ctrina vero, vel imbuendi per sacramenta, vel catechizandi per
sermonem potestas ecclesiae tributa est. Qui dum irent mundati
sunt, quia Gentiles ad quos venerat Petrus nondum accepto
baptismatis sacramento, per quod spiritaliter ad Sacerdotes per-
uenitur, infusione spiritus sancti mundati declarantur. Quisquis
ergo in ecclesiae societate doctrinam integram, veramque assequa-
tur, eo quod manifestetur varietate mendaciorum tamquam lepra
caruisse: hic tamen ingratus Deo mundati suo gratiarum agen-
darum pia humilitate non profertur, similis est illis, de quibus
dicit Apostolus, quod cum Deum cognouissent, non vt Deum magni-
ficauerunt, aut gratias egerunt: ideo tales in nouenario numero
tamquam imperfecti remanebunt. Nouem enim indigent vno vt
quodam vnitate forma coagulentur, vt decem sint. Ille autem qui
gratias agit: vnica ecclesiae significatione approbatus est. Et quia il-
li erat Iudaei, amississe per superbiam declarati sunt regnum cae-
lorum, ubi maxime vnitas custoditur. Ille vero qui erat Samarita-
nus, quod interpretatur cultus, illi a quo accepit tribuens quod ac-
cepit, secundum illud: Fortitudinem meam ad te custodiam, vnica
tem regni humili de-
uotione seruauit. BEDA.
D A. Cecidit autem
in faciem: quia ex ma-
lis quae se perpetrasse
meminit, erubescit:
quod surgeret & ire praec-
ptor, miserere nostri.
TITVS. Dicit no-
men Iesu, & lucrifici-
ant rem. nam Iesus
interpretatur Saluator.
dicunt Misere-
re nobis, propter ex-
perientiam virtutis
eius, neque arguunt
petentes, neque auri,
sed vt aspectum cor-
poris sanum obtineat.
THEO. Nec simpliciter obsecrant eum, nec rogant eum vt mor-
talem vocant enim eum praecceptorem, id est dominum quo pe-
ne videntur hunc opinari Deum. At ipse iubet illis vt ostenderet
se Sacerdotibus. vnde sequitur. Quod vt vidit, dixit: Ite, ostendi-
te vos Sacerdotibus. Ipsi enim ex periebantur si mundati forent a
lepra, vel non. CYRILLUS. Lex etiam mundatos a lepra iubebat
ferre sacrificium causa purgationis. THEO. Iubere ergo eis vt
irent ad sacerdotes, nihil aliud inuuebat, nisi quod debebant curari.
vnde sequitur: Et factum est dum irent, mundati sunt. CYRILLUS.
In quo Iudaeorum pontifices a muli gloriae eius cognoscere po-
terant, quod inopinata, & mirifice sanati sunt, concedente Christo
eis salutem. THEO. Cum autem decem essent, nouem qui Israeli-
tae erant, ingrati fuerunt, sed alienigena Samaritanus reuer-
sus, voces emittebat benignas. vnde sequitur. Vnus autem ex illis vt
vidit quia mundatus est, regressus est cum magna voce magnifi-
cans Deum. TITVS. Dedit autem ei appropinquandi fiduciam sus-
ceptra purgatio. vnde sequitur. Et cecidit in facie sua ante pedes eius
gratias agens. Ex procubitu, & supplicatione, fidem suam simul
beniuolentia pandens. Sequitur. Et hic erat Samaritanus. THEO.
Hinc poterit quisquis conicere, quod nihil impedit quae
quam placere Deo, etsi de genere profano processerit, dummodo
bonum gerat propositum. Nullus etiam natus ex sanctis super-
biat: nouem enim qui Israelitae erant, ingrati fuerunt. vnde sequitur.
Respondens autem Iesus dixit: nonne decem mundati sunt? &
nouem ubi sunt? Non est inuentus qui rediret, & daret gloriae
Deo, nisi hic alienigena. TITVS. Per hoc ostenditur, quod prom-
prios ad fidem erant alienigenae, lentus enim erat ad fidem Israel.
vnde subditur. Et ait illi: surge, vade quia fides tua te saluum
fecit. AVG. de Quaest. Euan. Mystice autem leprosi intelligi pos-
sunt, qui scientiam verae fidei non habentes varias doctrinas
profitentur erroris. Non enim abscondunt imperitiam suam, sed
pro summa pericia proferunt in lucem, & iactantiam sermonis
ostendunt, coloris quippe vitium lepra est. vera ergo fides inordinate
permixta in vna dispositione, vel narratione hominis tantquam
in vnus corporis colore apparentia, significat lepram, tamquam
veris falsisque colorum locis, humana corpora variantem, atque
maculantein. Hi autem tam vitadi sunt ecclesiae, vt si fieri potest,
longius remoti magno clamore Christum interpellent. quod autem
praecceptorem eum inuocauerunt, satis puto vere lepra falsam esse
doctrinam, quam bonus praecceptor abstergat. Nullum autem eorum,
quibus haec corporalia beneficia dominus praestitit, inuenimus
mihise ad Sacerdotem nisi leproso. Sacerdotium enim Iudaeorum
figura fuit Sacerdotij quod est in ecclesia. Cetera autem vitia
pro seipsum interius in conscientia dominus sanat & corrigit. Do-
ctrina vero, vel imbuendi per sacramenta, vel catechizandi per
sermonem potestas ecclesiae tributa est. Qui dum irent mundati
sunt, quia Gentiles ad quos venerat Petrus nondum accepto
baptismatis sacramento, per quod spiritaliter ad Sacerdotes per-
uenitur, infusione spiritus sancti mundati declarantur. Quisquis
ergo in ecclesiae societate doctrinam integram, veramque assequa-
tur, eo quod manifestetur varietate mendaciorum tamquam lepra
caruisse: hic tamen ingratus Deo mundati suo gratiarum agen-
darum pia humilitate non profertur, similis est illis, de quibus
dicit Apostolus, quod cum Deum cognouissent, non vt Deum magni-
ficauerunt, aut gratias egerunt: ideo tales in nouenario numero
tamquam imperfecti remanebunt. Nouem enim indigent vno vt
quodam vnitate forma coagulentur, vt decem sint. Ille autem qui
gratias agit: vnica ecclesiae significatione approbatus est. Et quia il-
li erat Iudaei, amississe per superbiam declarati sunt regnum cae-
lorum, ubi maxime vnitas custoditur. Ille vero qui erat Samarita-
nus, quod interpretatur cultus, illi a quo accepit tribuens quod ac-
cepit, secundum illud: Fortitudinem meam ad te custodiam, vnica
tem regni humili de-
uotione seruauit. BEDA.
D A. Cecidit autem
in faciem: quia ex ma-
lis quae se perpetrasse
meminit, erubescit:
quod surgeret & ire praec-
ptor, miserere nostri.
TITVS. Dicit no-
men Iesu, & lucrifici-
ant rem. nam Iesus
interpretatur Saluator.
dicunt Misere-
re nobis, propter ex-
perientiam virtutis
eius, neque arguunt
petentes, neque auri,
sed vt aspectum cor-
poris sanum obtineat.
THEO. Nec simpliciter obsecrant eum, nec rogant eum vt mor-
talem vocant enim eum praecceptorem, id est dominum quo pe-
ne videntur hunc opinari Deum. At ipse iubet illis vt ostenderet
se Sacerdotibus. vnde sequitur. Quod vt vidit, dixit: Ite, ostendi-
te vos Sacerdotibus. Ipsi enim ex periebantur si mundati forent a
lepra, vel non. CYRILLUS. Lex etiam mundatos a lepra iubebat
ferre sacrificium causa purgationis. THEO. Iubere ergo eis vt
irent ad sacerdotes, nihil aliud inuuebat, nisi quod debebant curari.
vnde sequitur: Et factum est dum irent, mundati sunt. CYRILLUS.
In quo Iudaeorum pontifices a muli gloriae eius cognoscere po-
terant, quod inopinata, & mirifice sanati sunt, concedente Christo
eis salutem. THEO. Cum autem decem essent, nouem qui Israeli-
tae erant, ingrati fuerunt, sed alienigena Samaritanus reuer-
sus, voces emittebat benignas. vnde sequitur. Vnus autem ex illis vt
vidit quia mundatus est, regressus est cum magna voce magnifi-
cans Deum. TITVS. Dedit autem ei appropinquandi fiduciam sus-
ceptra purgatio. vnde sequitur. Et cecidit in facie sua ante pedes eius
gratias agens. Ex procubitu, & supplicatione, fidem suam simul
beniuolentia pandens. Sequitur. Et hic erat Samaritanus. THEO.
Hinc poterit quisquis conicere, quod nihil impedit quae
quam placere Deo, etsi de genere profano processerit, dummodo
bonum gerat propositum. Nullus etiam natus ex sanctis super-
biat: nouem enim qui Israelitae erant, ingrati fuerunt. vnde sequitur.
Respondens autem Iesus dixit: nonne decem mundati sunt? &
nouem ubi sunt? Non est inuentus qui rediret, & daret gloriae
Deo, nisi hic alienigena. TITVS. Per hoc ostenditur, quod prom-
prios ad fidem erant alienigenae, lentus enim erat ad fidem Israel.
vnde subditur. Et ait illi: surge, vade quia fides tua te saluum
fecit. AVG. de Quaest. Euan. Mystice autem leprosi intelligi pos-
sunt, qui scientiam verae fidei non habentes varias doctrinas
profitentur erroris. Non enim abscondunt imperitiam suam, sed
pro summa pericia proferunt in lucem, & iactantiam sermonis
ostendunt, coloris quippe vitium lepra est. vera ergo fides inordinate
permixta in vna dispositione, vel narratione hominis tantquam
in vnus corporis colore apparentia, significat lepram, tamquam
veris falsisque colorum locis, humana corpora variantem, atque
maculantein. Hi autem tam vitadi sunt ecclesiae, vt si fieri potest,
longius remoti magno clamore Christum interpellent. quod autem
praecceptorem eum inuocauerunt, satis puto vere lepra falsam esse
doctrinam, quam bonus praecceptor abstergat. Nullum autem eorum,
quibus haec corporalia beneficia dominus praestitit, inuenimus
mihise ad Sacerdotem nisi leproso. Sacerdotium enim Iudaeorum
figura fuit Sacerdotij quod est in ecclesia. Cetera autem vitia
pro seipsum interius in conscientia dominus sanat & corrigit. Do-
ctrina vero, vel imbuendi per sacramenta, vel catechizandi per
sermonem potestas ecclesiae tributa est. Qui dum irent mundati
sunt, quia Gentiles ad quos venerat Petrus nondum accepto
baptismatis sacramento, per quod spiritaliter ad Sacerdotes per-
uenitur, infusione spiritus sancti mundati declarantur. Quisquis
ergo in ecclesiae societate doctrinam integram, veramque assequa-
tur, eo quod manifestetur varietate mendaciorum tamquam lepra
caruisse: hic tamen ingratus Deo mundati suo gratiarum agen-
darum pia humilitate non profertur, similis est illis, de quibus
dicit Apostolus, quod cum Deum cognouissent, non vt Deum magni-
ficauerunt, aut gratias egerunt: ideo tales in nouenario numero
tamquam imperfecti remanebunt. Nouem enim indigent vno vt
quodam vnitate forma coagulentur, vt decem sint. Ille autem qui
gratias agit: vnica ecclesiae significatione approbatus est. Et quia il-
li erat Iudaei, amississe per superbiam declarati sunt regnum cae-
lorum, ubi maxime vnitas custoditur. Ille vero qui erat Samarita-
nus, quod interpretatur cultus, illi a quo accepit tribuens quod ac-
cepit, secundum illud: Fortitudinem meam ad te custodiam, vnica
tem regni humili de-
uotione seruauit. BEDA.
D A. Cecidit autem
in faciem: quia ex ma-
lis quae se perpetrasse
meminit, erubescit:
quod surgeret & ire praec-
ptor, miserere nostri.
TITVS. Dicit no-
men Iesu, & lucrifici-
ant rem. nam Iesus
interpretatur Saluator.
dicunt Misere-
re nobis, propter ex-
perientiam virtutis
eius, neque arguunt
petentes, neque auri,
sed vt aspectum cor-
poris sanum obtineat.
THEO. Nec simpliciter obsecrant eum, nec rogant eum vt mor-
talem vocant enim eum praecceptorem, id est dominum quo pe-
ne videntur hunc opinari Deum. At ipse iubet illis vt ostenderet
se Sacerdotibus. vnde sequitur. Quod vt vidit, dixit: Ite, ostendi-
te vos Sacerdotibus. Ipsi enim ex periebantur si mundati forent a
lepra, vel non. CYRILLUS. Lex etiam mundatos a lepra iubebat
ferre sacrificium causa purgationis. THEO. Iubere ergo eis vt
irent ad sacerdotes, nihil aliud inuuebat, nisi quod debebant curari.
vnde sequitur: Et factum est dum irent, mundati sunt. CYRILLUS.
In quo Iudaeorum pontifices a muli gloriae eius cognoscere po-
terant, quod inopinata, & mirifice sanati sunt, concedente Christo
eis salutem. THEO. Cum autem decem essent, nouem qui Israeli-
tae erant, ingrati fuerunt, sed alienigena Samaritanus reuer-
sus, voces emittebat benignas. vnde sequitur. Vnus autem ex illis vt
vidit quia mundatus est, regressus est cum magna voce magnifi-
cans Deum. TITVS. Dedit autem ei appropinquandi fiduciam sus-
ceptra purgatio. vnde sequitur. Et cecidit in facie sua ante pedes eius
gratias agens. Ex procubitu, & supplicatione, fidem suam simul
beniuolentia pandens. Sequitur. Et hic erat Samaritanus. THEO.
Hinc poterit quisquis conicere, quod nihil impedit quae
quam placere Deo, etsi de genere profano processerit, dummodo
bonum gerat propositum. Nullus etiam natus ex sanctis super-
biat: nouem enim qui Israelitae erant, ingrati fuerunt. vnde sequitur.
Respondens autem Iesus dixit: nonne decem mundati sunt? &
nouem ubi sunt? Non est inuentus qui rediret, & daret gloriae
Deo, nisi hic alienigena. TITVS. Per hoc ostenditur, quod prom-
prios ad fidem erant alienigenae, lentus enim erat ad fidem Israel.
vnde subditur. Et ait illi: surge, vade quia fides tua te saluum
fecit. AVG. de Quaest. Euan. Mystice autem leprosi intelligi pos-
sunt, qui scientiam verae fidei non habentes varias doctrinas
profitentur erroris. Non enim abscondunt imperitiam suam, sed
pro summa pericia proferunt in lucem, & iactantiam sermonis
ostendunt, coloris quippe vitium lepra est. vera ergo fides inordinate
permixta in vna dispositione, vel narratione hominis tantquam
in vnus corporis colore apparentia, significat lepram, tamquam
veris falsisque colorum locis, humana corpora variantem, atque
maculantein. Hi autem tam vitadi sunt ecclesiae, vt si fieri potest,
longius remoti magno clamore Christum interpellent. quod autem
praecceptorem eum inuocauerunt, satis puto vere lepra falsam esse
doctrinam, quam bonus praecceptor abstergat. Nullum autem eorum,
quibus haec corporalia beneficia dominus praestitit, inuenimus
mihise ad Sacerdotem nisi leproso. Sacerdotium enim Iudaeorum
figura fuit Sacerdotij quod est in ecclesia. Cetera autem vitia
pro seipsum interius in conscientia dominus sanat & corrigit. Do-
ctrina vero, vel imbuendi per sacramenta, vel catechizandi per
sermonem potestas ecclesiae tributa est. Qui dum irent mundati
sunt, quia Gentiles ad quos venerat Petrus nondum accepto
baptismatis sacramento, per quod spiritaliter ad Sacerdotes per-
uenitur, infusione spiritus sancti mundati declarantur. Quisquis
ergo in ecclesiae societate doctrinam integram, veramque assequa-
tur, eo quod manifestetur varietate mendaciorum tamquam lepra
caruisse: hic tamen ingratus Deo mundati suo gratiarum agen-
darum pia humilitate non profertur, similis est illis, de quibus
dicit Apostolus, quod cum Deum cognouissent, non vt Deum magni-
ficauerunt, aut gratias egerunt: ideo tales in nouenario numero
tamquam imperfecti remanebunt. Nouem enim indigent vno vt
quodam vnitate forma coagulentur, vt decem sint. Ille autem qui
gratias agit: vnica ecclesiae significatione approbatus est. Et quia il-
li erat Iudaei, amississe per superbiam declarati sunt regnum cae-
lorum, ubi maxime vnitas custoditur. Ille vero qui erat Samarita-
nus, quod interpretatur cultus, illi a quo accepit tribuens quod ac-
cepit, secundum illud: Fortitudinem meam ad te custodiam, vnica
tem regni humili de-
uotione seruauit. BEDA.
D A. Cecidit autem
in faciem: quia ex ma-
lis quae se perpetrasse
meminit, erubescit:
quod surgeret & ire praec-
ptor, miserere nostri.
TITVS. Dicit no-
men Iesu, & lucrifici-
ant rem. nam Iesus
interpretatur Saluator.
dicunt Misere-
re nobis, propter ex-
perientiam virtutis
eius, neque arguunt
petentes, neque auri,
sed vt aspectum cor-
poris sanum obtineat.
THEO. Nec simpliciter obsecrant eum, nec rogant eum vt mor-
talem vocant enim eum praecceptorem, id est dominum quo pe-
ne videntur hunc opinari Deum. At ipse iubet illis vt ostenderet
se Sacerdotibus. vnde sequitur. Quod vt vidit, dixit: Ite, ostendi-
te vos Sacerdotibus. Ipsi enim ex periebantur si mundati forent a
lepra, vel non. CYRILLUS. Lex etiam mundatos a lepra iubebat
ferre sacrificium causa purgationis. THEO. Iubere ergo eis vt
irent ad sacerdotes, nihil aliud inuuebat, nisi quod debebant curari.
vnde sequitur: Et factum est dum irent, mundati sunt. CYRILLUS.
In quo Iudaeorum pontifices a muli gloriae eius cognoscere po-
terant, quod inopinata, & mirifice sanati sunt, concedente Christo
eis salutem. THEO. Cum autem decem essent, nouem qui Israeli-
tae erant, ingrati fuerunt, sed alienigena Samaritanus reuer-
sus, voces emittebat benignas. vnde sequitur. Vnus autem ex illis vt
vidit quia mundatus est, regressus est cum magna voce magnifi-
cans Deum. TITVS. Dedit autem ei appropinquandi fiduciam sus-
ceptra purgatio. vnde sequitur. Et cecidit in facie sua ante pedes eius
gratias agens. Ex procubitu, & supplicatione, fidem suam simul
beniuolentia pandens. Sequitur. Et hic erat Samaritanus. THEO.
Hinc poterit quisquis conicere, quod nihil impedit quae
quam placere Deo, etsi de genere profano processerit, dummodo
bonum gerat propositum. Nullus etiam natus ex sanctis super-
biat: nouem enim qui Israelitae erant, ingrati fuerunt. vnde sequitur.
Respondens autem Iesus dixit: nonne decem mundati sunt? &
nouem ubi sunt? Non est inuentus qui rediret, & daret gloriae
Deo, nisi hic alienigena. TITVS. Per hoc ostenditur, quod prom-
prios ad fidem erant alienigenae, lentus enim erat ad fidem Israel.
vnde subditur. Et ait illi: surge, vade quia fides tua te saluum
fecit. AVG. de Quaest. Euan. Mystice autem leprosi intelligi pos-
sunt, qui scientiam verae fidei non habentes varias doctrinas
profitentur erroris. Non enim abscondunt imperitiam suam, sed
pro summa pericia proferunt in lucem, & iactantiam sermonis
ostendunt, coloris quippe vitium lepra est. vera ergo fides inordinate
permixta in vna dispositione, vel narratione hominis tantquam
in vnus corporis colore apparentia, significat lepram, tamquam
veris falsisque colorum locis, humana corpora variantem, atque
maculantein. Hi autem tam vitadi sunt ecclesiae, vt si fieri potest,
longius remoti magno clamore Christum interpellent. quod autem
praecceptorem eum inuocauerunt, satis puto vere lepra falsam esse
doctrinam, quam bonus praecceptor abstergat. Nullum autem eorum,
quibus haec corporalia beneficia dominus praestitit, inuenimus
mihise ad Sacerdotem nisi leproso. Sacerdotium enim Iudaeorum
figura fuit Sacerdotij quod est in ecclesia. Cetera autem vitia
pro seipsum interius in conscientia dominus sanat & corrigit. Do-
ctrina vero, vel imbuendi per sacramenta, vel catechizandi per
sermonem potestas ecclesiae tributa est. Qui dum irent mundati
sunt, quia Gentiles ad quos venerat Petrus nondum accepto
baptismatis sacramento, per quod spiritaliter ad Sacerdotes per-
uenitur, infusione spiritus sancti mundati declarantur. Quisquis
ergo in ecclesiae societate doctrinam integram, veramque assequa-
tur, eo quod manifestetur varietate mendaciorum tamquam lepra
caruisse: hic tamen ingratus Deo mundati suo gratiarum agen-
darum pia humilitate non profertur, similis est illis, de quibus
dicit Apostolus, quod cum Deum cognouissent, non vt Deum magni-
ficauerunt, aut gratias egerunt: ideo tales in nouenario numero
tamquam imperfecti remanebunt. Nouem enim indigent vno vt
quodam vnitate forma coagulentur, vt decem sint. Ille autem qui
gratias agit: vnica ecclesiae significatione approbatus est. Et quia il-
li erat Iudaei, amississe per superbiam declarati sunt regnum cae-
lorum, ubi maxime vnitas custoditur. Ille vero qui erat Samarita-
nus, quod interpretatur cultus, illi a quo accepit tribuens quod ac-
cepit, secundum illud: Fortitudinem meam ad te custodiam, vnica
tem regni humili de-
uotione seruauit. BEDA.
D A. Cecidit autem
in faciem: quia ex ma-
lis quae se perpetrasse
meminit, erubescit:
quod surgeret & ire praec-
ptor, miserere nostri.
TITVS. Dicit no-
men Iesu, & lucrifici-
ant rem. nam Iesus
interpretatur Saluator.
dicunt Misere-
re nobis, propter ex-
perientiam virtutis
eius, neque arguunt
petentes, neque auri,
sed vt aspectum cor-
poris sanum obtineat.
THEO. Nec simpliciter obsecrant eum, nec rogant eum vt mor-
talem vocant enim eum praecceptorem, id est dominum quo pe-
ne videntur hunc opinari Deum. At ipse iubet illis vt ostenderet
se Sacerdotibus. vnde sequitur. Quod vt vidit, dixit: Ite, ostendi-
te vos Sacerdotibus. Ipsi enim ex periebantur si mundati forent a
lepra, vel non. CYRILLUS. Lex etiam mundatos a lepra iubebat
ferre sacrificium causa purgationis. THEO. Iubere ergo eis vt
irent ad sacerdotes, nihil aliud inuuebat, nisi quod debebant curari.
vnde sequitur: Et factum est dum irent, mundati sunt. CYRILLUS.
In quo Iudaeorum pontifices a muli gloriae eius cognoscere po-
terant, quod inopinata, & mirifice sanati sunt, concedente Christo
eis salutem. THEO. Cum autem decem essent, nouem qui Israeli-
tae erant, ingrati fuerunt, sed alienigena Samaritanus reuer-
sus, voces emittebat benignas. vnde sequitur. Vnus autem ex illis vt
vidit quia mundatus est, regressus est cum magna voce magnifi-
cans Deum. TITVS. Dedit autem ei appropinquandi fiduciam sus-
ceptra purgatio. vnde sequitur. Et cecidit in facie sua ante pedes eius
gratias agens. Ex procubitu, & supplicatione, fidem suam simul
beniuolentia pand

Sermo. 36. **Cap. 17.** **Sermo. 36.** **Sermo. 36.**

Sermetipso habere se existimant, aut si sibi datum de super credunt p suis se hoc accepisse meritis putant, aut certe cum iactant se habere quod non habent, aut de sepe ceteris singulariter videri appetunt habere quod habent: vnde & Pharisæus hic bonorum sibi operum merita singulariter tribuit. A V G. de Ver. do. Ecce autem ex vicino Publicano maioris erat ei tumoris occasio. Sequitur enim. Velut etiam hic Publi. q. d. ego solus sum. Iste de ceteris est. C H R Y. Non enim fatiuerat contentum eius tota humana natura, sed & Publicanum aggressus est. moderatius autem peccasset, si Publicanum excepisset. Nunc autem vno verbo, & absentes inuadit, & vulnera presentis lacessit. Non est autem gratiarum actio inuictia aliorum. Si re gratia Deo, ipse tibi tantum sufficias nec te ad homines trāsferas, nec proximum condemnes. B A S I. Discrepat autem elatus a conuiciatore sola habitudine. Is enim in alios vitur conuiciis: hic autem se mentis temeritate extollit. C H R Y. Qui autem aliis conuiciatur, sibi & aliis multa mala facit. primo enim audientem redidit peiorem, quia si sit peccator, sit lætor, criminis inuento collega, si sit iustus extollitur, per aliena crimina inductus de se magna putat. Secundo communitatem ecclesiæ lædit: non enim omnes audientes vituperant eum solum qui peccauit, sed ritum Christiano contumelias innectunt. Tertio Dei gloriam blasphemare facit: sicut enim recte agentibus nomen Dei glorificatur, sic nobis peccantibus blasphematur. Quarto eum qui audiuit opprobria confundit, imprudentiorem eum, & aduersarium faciens. Quinto statuit se pœne obnoxium, rebus prolatis quæ sibi non conueniunt. T H E O. Expedit autem non solum declinare a malo, sed etiam agere bonum. Et ideo cum dixisset. Non sum sicut adulteri, sub iungit per oppositum. Ieiuno bis in fabbato. Sabbatum hi dicebant hebdomadam ab vltima die quietis. Ieiunabant enim Pharisæi secunda, & quinta feria: sic igitur ieiunia obiecit contra passionem adulterii. nam ex voluptate est lasciuia. Rapacibus vero & iniustus opposuit decimarum solutionem. Sequitur enim. Decimas do omnium quæ possideo: q. d. Adeo rapinas & nequicias refugio, vt etiam mea contribuam. G R E G. 19. Moral. Ecce ciuitate cordis sui insidiantibus hostibus per elationem aperuit, quam frustra per ieiunium, & orationem clausit. Incessum munita sunt cetera, cum locus vnus, de quo hosti patet aditio munitus non est. A V G. de Ver. do. Quare autem in verbis eius, nihil inuenies quod Deum rogauerit: ascendit quidem orare, noluit Deum rogare, sed se laudare, & roganti insultare. Publicanum autem cordis conscientia remouebat, sed pietas applicabat. vnde sequitur. Et Publicanus a longe stans, nolebat nec oculos ad cælum leuare. T H E O. Quamuis autem Publicanus stertisse dicatur, distabat tamen a Pharisæo tam verbis quæ habitu: nec non & corde contrito. nam verebatur oculos leuare in cælum, censens indignos visionis supernæ eos qui maluerunt bona terrena spectare & querere: nec non & pectus tundebar. vnde sequitur. Sed percutiebat pectus suum, cor quodammodo pungens causâ cogitationum prauarum: nec non & excitâs vt dormitans. vnde non aliud quod Deum propitiatorem prebatur. Sequitur enim. Dicens: Deus propitius esto mihi peccatori. C H R Y. Audiuit quia non sum velut hic Publicanus, nec indignatus est, sed compunctus, detexit ille vnus, querit hic medicinam. Nemo igitur illud frigidum proferat verbum. Non audeo: pudoroso sum non possum aperire eos. Talis reuerentia est diabolica. Vult enim diabolus obserare tibi fores accessus ad Deum. A V G. de Ver. do. Quid igitur miraris si Deus ignoscit, quâdo ipse agnoscit? de longinquo stabat: Deo tamen appropinquabat, & eum do minus de prope attendebat. Excelsus enim dominus & humilia respicit, nec oculos ad cælum leuabat vt respiceret, tremebat conscientia, spes subleuabat, percutiebat pectus suum, pœnas de seipso exigebat: propterea dominus contenti parcebat. Audisti superbum accusatorem, audisti humilem reum. audi nunc iudicem dicentem. Amen dico vobis: descendit hic iustificatus in do. suam ab illo. C H R Y. Geminos aurigas, & duas bigas in stadio positas sermo præfens proponit, in his qui quidem iustitiam cum superbia. in altera peccatum & humilitatem. & vides bigam peccati superare iustitiam, non propriis virtutibus, sed humilitatis coniunctæ. illam vero deuictam non fragilitate iustitiæ, sed mole & tumore superbia. nam sicut humilitas per sui eminentiam peccati pondus superat, & falsus attingit Deum, sic superbia ob sui molem de facili iustitiam deprimit. si ergo plura facta strenue geras, putas autem te posse præsumere, tota caruisti oratione. si vero mille seras in

F conficiencia fasces reatuum, & hoc solum de te credas. q. es infimus omnium, multâ obtinebis ante Deum fiduciam. Et ideo sue sententiæ causam assignans subdit: quia omnis qui se exaltat, humili. & qui se humili exalta. Humilitatis nomen multiplex est. Est. n. quædam virtus humilitas, iuxta illud. Cor contritum & humiliatum Deus non despicies. Est & humilitas ab erumnis, iuxta illud: Humiliauit in terra vitam meam. Est & humilitas in faciliabitate diuitiarum. Quid enim humilior his qui se submittunt in diuitiis & potentatu, & hæc reputât magna? B A S I. Similiter etiâ & exaltari laudabiliter contingit: quando. non humilia cogitas, sed me tua est per magnanimitatem in virtute erecta. Talis autem animi celsitudo est eminentia in tristitiis, terrenorum contemptus, cõuersatio in cœlis, & videtur huiusmodi mentis sublimitas eandem habere differentiam ad elationem quam arrogantia parit, quam habet corpulentia corporis bene disposita ad inflationem carnis cum ex hydroposi tumet. C H R Y. Hæc igitur factus infatio ab ipis cœlis potest deprimeri non cauentem: humilitas vero & ab ipsa abyfso reatuum hominem sublimare: hæc. n. p Pharisæo publicanum saluauit, latrone ante apostolos in paradisu duxit, iuxta vero etiâ in corpoream ingressa est postestatem. Ceterum, si iuxta delicta humilitas tam facile currit, vt superbiâ iustitiæ transeat. si iustitiæ coniunxeris eam, quô non ibit? assistet ipsa tribunali diuino in medio Angelorum cum fiducia multa. Rursus, si factus coniunctus iustitiæ eam deprimeri potuit si conuictus sit peccato, in quâ tam gehennam detrueret? hoc dico, non vt negligamus iustitiam, sed vt factum vitemus. T H E O. Sed forsitan mirabitur aliquis, quomodo Pharisæus cum pauca verba suæ laudis protulerit condemnatur, Iob vero cum plurima fuderit coronatur. Eo. q. Pharisæus talia dicebat criminando alios, nulla ratione cogente: Iob vero vrgentibus eum amicis & præsuris præmentibus coactus est proprias virtutes referre ad Dei gloriam, ne homines desiderenta profectu virtutis. B E D A. Typice autem Pharisæus est populus Iudeorum, qui ex iustificacionibus legis extollit merita sua: Publicanus vero Gentilis est, qui longe a Deo positus, confitetur peccata sua, quorum vnus superbiendo recessit humiliatus, alter lamentando appropinquare meruit exaltatus.

C H R Y. Post prædictam humilitatem dominus docet per ea quæ fecit, non repellens, sed gratanter paruulos admittens. vnde dicitur. Afferebant autem ad illum infantes, vt eos tangeret. A V G. de Ver. do. Cui afferuntur tangendi nisi Saluator? sed si Saluator est, saluandi offeruntur illi qui venit saluum facere quod perierat, vbi isti perierat, quantum ad ipsos pertinet innocentes. Sed secundum Apostolum per vnum hominem intrauit peccatâ in orbem terrarum. Veniant ergo paruuli, vt languidi ad medicum, perdit ad redemptorem. A M B R O. Durum autem aliquibus videri potest, quod discipuli dominum infantulos adire prohibebat. Sequitur enim. Quod cum vide. discipuli increpabant illos. Vbi vel mysterium intelligas, vel affectum. Neque enim hoc inuidia, aut in pueros mentis asperitate faciebant, sed sedule seruitutis obsequia domino deferrebant, ne comprimeretur a turbis. Responda quippe est vtilitas nostra, vbi diuinitatis iniuria est. In mysterio autem, quia prius saluari populum Iudeorum ex quo enim carnem nati fuerant gestiebant. Sciebant quidem mysterium, quod vtriusque populis vocatio deberetur: Nam & pro Chanagæ muliere suppli carunt, sed fortasse adhuc ordinem nesciebant. vnde sequitur. Iesus autem conuocauit eos. Sini. par. veni. ad me, & nolite vetare eos. Talius est enim re. Dei. Non ætas pferunt ætati: alioquin obest adolefcere. Cur ergo pueros dicit aptos esse regno cœlorum? fortasse, quia malitiam nesciant, fraudare non nouerint, referre non audeant, scrutari ignorent, opes, honorem, ambitionem non appetant? sed non ignorare ista virtus est, sed contemnere. Non enim virtus est non posse peccare, sed nolle. Non igitur pueritia, sed æmula puerilis simplicitatis bonitas designatur. B E D A. Vnde signanter dixit. Talius, non istorum, vt ostenderet non ætatem regnare, sed mores, & his qui similem haberent innocentiam, & simplicitatem præmia repromitti. A M B. Denique hoc Saluator ex præstit dicens. Amen di. vo. quicumque non acceperit re. Dei. sicut puer, non intrabit in il. Quis puer imitandus est? Apostolis Christi, nisi de quo Isaias dixit: Puer natus est nobis, qui cum male diceretur, non maledicit: Itaque in pueritia est quædam venerabilis morum senectus, & in senectute innocens pueritia. B A S I. Suscipiemus autem regnû Dei, vt puer, si dispositi fuerimus erga

doctrinam dñi, ve puer in disciplina nequaquam contra dicēs, nec disputans cum magistris, sed credibiliter & obediēter imbibēs documenta. T H E O. Gentiliū ergo sapientes querentes sapientiā in mysterio qd est regnum Dei, nec volentes hoc absq; fide syllogistice pbatōnis admittere: merito exclusi sunt ab hoc regno. d. B E D A. Au- dierat princeps quidā a dño in eos qui puerorum vellēt esse similes, regnum Dei intruros, atque ideo possit sibi non per parabolam, sed palā quibus operū meritis vitam æternam consequatur exponi. vnde dicit: Inter. eum qui pri. di. Magister bo. qd fac. vi. æt. possidebo? A M B. Tētor princeps iste magistrum bonum dixit, qui Deum bonum dicere debuisset. Nā licet in diuinitate bonitas sit & in bonitate diuinitas tñ addendo Magister bone, in portione bonum dixit, non in vniuersitate. nam Deus in vniuersitate bonus, homo ex parte. C Y R I L. Putauit autē se Christum capere dū vituperaret Mosaycum præceptum, introduceret vero sua statuta: accedit ergo ad Magistrū & bonū eum nuncupans, dicit se velle doceri, quia ergo tentatiue quærebatur, qui apprehendit sapientes in astutia sua conuenienter ei respondit. nā sequit. Dixit autē ei Iesus, quid me di. bo. nē. bo. nisi so. Deu. A M B. Non bonū se negat, sed Deum designat: bonus quidem non est, nisi plenus bonitatis, qd si quē moueat, quia nemo bonus, moueat & illud nisi Deus. qd si a Deo filius non excipitur, vtique nec a bono Christus excipit. nā quō nō bono ex bono natus? arbor. n. bona, fructus bonos facit. Quō non bonus, cum bonitatis sua substantia ex patre assumpta non degenerauit in filio: qui non degenerauit in spiritu? Spiritus tuus, inquit, bono deducet me in terram rectā. qd si bonus spūs qui excipit a filio, bonus vtique & ille qui tradidit. Itaque quia legisperitus est iste qui tenet, sicut in libro alio demonstrat. Et bene dixit. Nemo bo. nisi vnus Deus, vt admoneret. qd scriptū est. Non tentabis dñm Deū tuū, sed magis confiteris dño qm bonus. C H R Y. Vel aliter. Auferuntur dicere hunc principē non verebor: nā hoc Christus ei improprietat, tentator autem minime. T I T. Ergo cum dicit: Magister bo. quid fac. & c. q. d. Bonus es, dignare me responso in eo qd quæro, doctus sum verus testamentum, tē præstantiorem video non promittentē terrā, sed p̄dicantem regnum cœlorū. Dic ergo mihi quid fac. vt ædes. pot. possidere? Intentionem igitur at tendens Saluator, quia fides est via ad opera, cū dixisset ille. Quid faciam? hac quæ omnia in notitiā fidei eū ducit. velut si quis inter rogaret medicum quid comedam, ille ostenderet quæ deberent cibum præcedere, & ideo eum ad patrē remittit dicens. Quid me di. bonum? non quod ipse bonus non esset: erat. n. bonum ex bono p̄ter germen: bonus boni filius. A V G. de Con. Euan. Pōt autē videri distare aliquid, qd fm Machæum dicit, quid me interrogas de bono? qd ad illud magis referri pōt, quod ait ille querens, Quid boni faciam? Ibi. n. & bonum nominauit, & interrogatio est. comodissime intel ligitur vtriusque dictum quid me dicis bonū, & quid me interrogas de bono, qd ad illud magis referri pōt. T I T. Denique postq̄ doctus cognitione fidei subiugit. Mandata nosti. q. d. qd prius Deū moueris: tunc optime quæres quid facies. C H R Y. Expectante autē principe audire Chrm dicentē. Recedat a mandatis Mosaycis & meis attende, ad Mosayca eū mittit: vnde sequitur. Non occides, non mœchaberis. T H E O. Primo quidem lex ea corrigit ad quæ facilius labimur, vt mœchari, cuius incentiuum est intrinsecum & naturale, & occidere, quia immanis belua furor. Sed furtū, & falsi testimonii culpam, raro contingit currere, sed & grauiora illa existunt. & ideo secundario furtum, & falsum testimoniū ponit, vt rarius fallentia & leuiora. Sequit. n. Non furtum facies. non falsum testimonium dices. B A S I. Non est autem intelligendum fures esse solum burfarum incisores, vel latrocinantes in balneis, sed & si qui duces legionum statuti, vel comisso sibi regimine ciuitatum aut gentium, hoc quidem furtum tollunt, hoc vero vi ac publice exigunt. T I T. Sed videas in non agendo præcepta consistere, quoniam si mœchatus non fueris, castus es. si non fueris, beniuolus. si falso non testeris, veridicus. Attende virtutem iam faciliem per bonitatem statuentis. Nam mali fugam ingerit, non boni exercitium, quælibet autem quies quolibet est facilior opere. T H E O. Sed quia in parentes committere quamquam magnū sit crimen, raro tamen accidit. Post omnia ponit. Non ora patrem tuum & matrem. A M B R O. Est autem honor non solum honorificentia, sed etiam largitatis. Honor enim est deferre pro meritis. p̄sce patrem tuum, p̄sce matrem, & si paueris, ad huc non reddidisti dolores & cruciatu, quos pro te mater passâ

A est. Illi debes quod habes, cui debes quod es, quantum iudicium si pascat ecclesia, quos tu pascere nolis. Sed dices: Quod eram parentibus collaturus, ecclesiæ mallem conferre. Non querit Deus donum de fame parentum, sed vt pascendo scriptura dicit parentes: ita propter Deum relinquendos, si imprudens deuote mentis affectum. Sequit. Qui ait: Hæc omnia custodiui a iuuentute mea. H I E R O. Mentitur adolefcens. Si enim quod postpositum est in mandatis: Diliges proximū tuū sicut teipsum, opere complexerit, quomodo postea iudicis: Vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, tristis abscesit? B E D A. Vel non est putandus esse mentitus, sed simplici ter vt vixerit, scilicet exterius esse confessus: alioquin nequaquā Marcus diceret, quod Iesus intuitus eum dilexit eum. T I T. Ostendit autem consequenter dominus, quod si aliquis verus testamentum peregerit, perfectus non est, sed deest ei sequi Christum. vnde subditur. Quo audito Iesus, ait ei: adhuc vnū tibi deest: omnia quæcumque habes vende & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo. quasi dicat. Queris quomodo sit possidenda vita æterna, sparge facultates pauperibus, & obtinebis illam. Parua sunt quæ impendis, magna quæ recipis. A T H A N. Non enim mundum despicientes putemus grandia quidem abdicasse, quia tota terra est in comparatione cœli breuissimâ: quapropter si toti terræ dominaremur, ei abrenunciantes, nihil dignum esset in comparatione regni cœlorum. B E D A. Quicumque ergo perfectus esse voluerit, oportet vendere quæ habet, non ex parte sicut Ananias fecit, & Saphira, sed totum. T H E O. vnde dicens: Omnia quæ habes. summam paupertatem suadet. Siquid enim restiterit, illius seruus est. B A S I. Non tamen docet facultates vendere, eo quod naturaliter sint prauæ: alioquin creatura Dei non essent. vnde eas non tamquam malas abiciere, sed disponere monuit, & condemnatur aliquis, non quia eas possidet, sed quia eis abusus est, quo fit vt facultatum secundum mandata Dei dispensatio, & crimina deleat, & regnum conferat. vnde subdit: Et da pauperibus. C H R Y. Poterat quidem Deus ale re pauperes, & sine hoc, quod nos miseremur eorum, sed vult dantes dilectione astringi accipientibus. B A S I. Dicente autem domino. Da pauperibus: puto non expedire cuiquam negligenter gerere, sed omnia diligenter disponere, præcipue per seipsum, si ex parte se habeat: sin autem per eos, de quibus constat, quod fideliter, & prudenter disponant, maledictus enim qui negligenter perficit opera domini. C H R Y. Sed illud quaritur quomodo erogare cuncta pauperibus perfectionis esse videretur, Paulus autē abique dilectione hoc asserit esse imperfectum, sed valde consonat quod subiunxit. Et veni sequere me. quod ostendit ex dilectione esse. In hoc enim cognoscunt omnes, quod mei estis discipuli, si dilectionem habueritis adiuicem. T H E O. Cum paupertate n. ceteras quoque virtutes hominem habere oportet. ob hoc ait. Et veni sequere me, & id est in cæteris esto me discipulus, iugiter me sequaris. C Y R I L. Princeps autem ille vini recentis capax non fuit, vetus vter existens, sed tristitia iugiter est. vnde sequitur. His ille auditis, contristatus est, quia diues erat valde. B A S I. Mercator non tristatur in nudinis paciscendo quæ possidet, acquirendo sibi oportuna. Tu vero tristaris puluerem dans, vt acquiras vitam beatam.

E T H E O. Quoniam diues audita opum abiectione tristatus fuit: dominus admiranter locutus est. Dicitur enim. Videns autem Iesus illum tristem factum, dixit. Quam difficile qui pecunias habent in regnum Dei intrare. Non dicit impossibile est eos intrare, sed difficile. Possunt enim per diuitias adipisci superna, sed difficile est, quia viscosiores sunt visco diuitiæ, & vix euclititur animus occupatus ab eis, sed subsequenter, vt impossibile hoc indi cat cum dicit. Facilius est enim camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum Dei. Nam siue per camelū animal intelligas, siue funem nauticum crassum, quocumque modo impossibile est, quod foramen acus totum capiat camelum. Si igitur facilius est camelum per foramen acus transire, quàm diuitem saluari, & hoc quod facilius est, impossibile est, impossibilitas ergo est saluari diuitem. Quid igitur dicendum? Equidem quod vere sic habet, diuitem seruari non posse. Neq; mihi dicas, quod saluatus sit diues quispiā, qui sua dederit: nō. n. diues saluatus est, sed quæ pauper factus, vel dispensator existens seruatus est, non diues. Aliud est enim dispensator, aliud diues. Diues est, qui sibi diuitias reseruat. Dispensator vero, cui diuitiæ propter alios conceditæ sunt. Cat. au. S. Tho. B b C H R Y.

cōp. explic. quæst. 92. In Quæst. In Homil. p̄sen. loci.

Lib. 2. q. 47.

CHR Y. Abraham quidem possidebat opes pauperibus, & qui iuste eas possident. quali suscipientes a Deo dispensant in diuinis mandatis. qui vero contra Deum acquisierunt, & in expendendo faciunt illud idem, meretricibus & parasitis dantes, vel humili abcondentes, egenis vero nihil impendentes. Non ergo prohibet ditari: sed opibus famulari, vult vt neceffariis vtamur eis, non vt custodiamus: nam famuli est custodire: sed domini dispensare, si cōseruari eas vellet, nō tradidisset eas hominibus, sed sine- ret in terra iacere.

THEO. Porro attēdas illud quōd diuitē quidē impossibile dicit saluari, possidentē vero diuitias difficile, quasi dicat, diues q captus est a diuitiis & famulatur eis, non saluabitur: habens vero illas, scilicet q̄ eis dominatur vix saluabitur causa humanæ fragilitatis. Conatur enim nos diabolus supplantare, quoadusque possidemus diuitias, & difficile est aufugere decipulas eius, ideoque bonum est paupertas & quasi tentatione carens. CHR Y. Nulla enim est diuitiarum commoditas anima patiente penuriā, nec lætio paupertatis, anima diuitiis affluente. Si autem ditescens indicium est nullius egere, & pauperascens eis indigere, palam est quōd magis esse pauperem facit magis ditescere. Facilius est enim quōd quis in paupertate quā in diuitiis opes contemnat, neque enim talis est ambitus vt per magis habere sedetur. Sed per hoc consuevit magis accendi, sicut ignis quando maiorem suscipit escam, quæ autem mala videntur esse inopia: cōmunia sunt, quæ vero diuitiarum propria sunt earum. AV G. de Quæst. euan. Diuitem ergo hic appellat cupidum rerum temporalium, & de talibus superbientem, his diuitibus contrarij sunt pauperes spiritu, quorum est regnum cælorum. Mystice autē facilius est Christum pati pro dilectoribus sæculi, quā dilectores seculi ad Christum posse conuerri. Cameli enim nomine se intelligi voluit, quia sponte humiliatus infirmitatis nostræ onera sustulit, per actum autem punctationis significat, per punctationes dolores in passione susceptos, foramen autem acus dicit angustiam passionis. CHR Y. Hic autem sermo quasi grauius transcendebat discipulorum virtutem. vnde sequitur. Et dixerunt qui hæc audiebant: Et quis potest saluus fieri? Hoc dixerunt discipuli nō de se, sed de toto mundo timentes. AV G. de Quæst. euan. Cum autē incomparabiliter maior sit turba pauperum, quæ diuitibus perditis potest saluari, intellexerunt omnes qui diuitias amant, etiam si adipisci nequeant in diuitum numero deputari. Sequitur: Et ait illis, quæ impossibilia sunt apud hoies, possibilia sunt apud Deū. Quod non ita intelligendum est, quasi diues cum cupiditate & superbia in regnum Dei sit intraturus. sed possibile est Deo vt a cupiditate & superbia ad charitatem & humilitatem conuertatur. THEO. Apud homines ergo quorum serpit intentio ad terrena, impossibilis est salus vt dictum est, apud Deum vero possibilis est. Cum enim homo consiliarium habet Deum, & iustificationes & doctrinas paupertatis imbiberit, necnon eius auxilium inuocet hoc fiet possibile. CIR Y L. Congruè autem diues cum multa contempserit, recompensationem expectabit, qui vero parua possidens ea abdicauit, quid ei sperandum esset, quærere decebat. vnde sequitur: Et ait autem Petrus, ecce dimisimus omnia. Mattheus addit, quid ergo erit nobis? BED A. q. d. Fecimus quod iussisti, quid igitur dabis nobis præmij? Et quia non sufficit dimittere omnia, iungit quod perfectū est dicens: Et secuti sumus te. CIR Y L. Illud autem necesse est dicere, q̄ paucis abrenunciantes quantum spectat ad propositum & obedientiam, pari lance cū opulenti penduntur, paribus vtentes affectibus, dum rerum quas possident abiectionem vltro inferunt. vnde sequitur: Amen dico vobis. Nemo est qui reliquerit domum aut parētes, aut fratres, aut uxores, aut filios, aut agros propter regnum Dei & non recipiat multo plura in hoc tempore & in sæculo futuro vitam æternam. Eleuat ad acceptissimam spem omnes audientes, iure iurando promittens, dum apponit sermone amen. Doctrina enim diuina mundum vocante ad fidem Christi, forsitan aliqui respicientes parentes infideles, noluerunt eos turbare veniēdo ad fidem, & similis est ratio aliorum germanorum. Deserunt autem quidam patrem & matrem, & totius parentelæ amorem despiciunt propter amorem Christi. BED A. Sensus igitur iste est, qui propter regnum Dei

Lib. 2. q. 47.

Lib. 2. q. 47.

inquirendum omnes affectus contempserit, omnes sæculi diuitias delicias risuque calcauerit, multo plura in præsentia recipiet, cuius sententiæ occasione, quidam iudaicam mille annorum fabulam post resurrectionem iustorum ædificant, qm̄ omnia quæ propter Deū dimittimus, multiplici nobis sint fenore reddenda, & insuper vita æterna donanda.

ra in hoc tempore, & in sæculo futuro vitam æternam. f Assumpsit autem Iesus duodecim & ait illis. Ecce ascēdimus Hierosolymam, & consummabuntur omnia quæ scripta sunt per prophetas de filio hominis. Tradetur enim gentibus & illudetur, & flagellabitur & cōspuetur, & postquam flagellauerint occident eum, & die tertia resurget. Et ipsi nihil horum intellexerunt. Et erat verbum istud abconditum ab eis, & nō intelligebant quæ dicebantur.

ra sibi aliquis vendicabit, qm̄ & Apostoli cum pauca dimiserint, obtinuerunt multiplicia dona charismatum, & celebres reputati sunt vbique. Erimus ergo similes illis, si donum quis dimittat, recipiet mansiones supernas, si patrem, patrem habebit cælestem. Si germanis recesserit, in fratrem hunc recipiat Christus. Cum dimiserit coniugem, inueniet diuinam sapientiam a qua procreabit spiritalis fructus, inueniet Hierusalem cælestē, quæ est mater nra. A fratribus et & a sororibus sui propositi glutino spirituali colligatis, multo in hac vita gratiosiores recipiet charitatem.

THEO. Præuidens saluator ex passione sua discipulorū animos turbandos, eis longe anam & passionis suæ panam, & resurrectionis suæ gloriam prædicat. vnde dicitur: Assumpsit autem Iesus duodecim & ait illis. Ecce ascēdimus Hiero. & consummabuntur omnia quæ scripta sunt per propheta de filio hominis. BED A. Præuidens enim quosdam hereticos futuros, qui Christum dicerent legi prophetis, & docuisse contraria, ostendit q̄ per prophetarum præfagia suæ passionis & posterioris gloriæ sit celebrata pfectio. CHR Y. Scorsum autē de passione cum discipulis confert. Non enim oportebat hunc sermonem pluribus diuulgari, ne turbaretur. Ob hoc autem prædicabat discipulis, vt exercitati per expectationem facilius sustinerent. CIR Y L. Et vt sciatur, quoniam passionem prænouit, & spontaneus ad eam accessit ne dicerent, qualiter in manus hostium incidit, qui nos promittebat saluare? vnde seriatim ordinem passionis enarrat subdens: Tradetur enim gentibus, & illudetur & flagellabitur & conspuetur. CHR Y. Hoc Ihsas prædixerat dicens: Obtruli scapulas meas ad verbera, genas meas ad alapas, & faciem meam non diuertit a sputorum dedere core. Sed & crucis patibulum prædixit propheta cum ait. Tradidit in mortem animam suam, & cum sceleratis reputatus est, vnde & hic subditur. Et postquam flagellauerint occident eum. Sed & resurrectionem eius Dauid prædixit dicens. Non derelinques animam meam in inferno. vnde hic subditur: Et tertia die resurget. ISI D O. Admiror autem dementia quærentium cur Christus ante triduum resurrexit. h enim resurgeret tardius quā prædixerat, impotentia esset, celerius vero est summæ virtutis indicium. Si quem enim cum sponderit suo creditori post triduum persoluere debitum, eadem die satisficientem viderimus, non fallacem, sed potius vt veridicum eum miramur. Dicam etiam quōd non dixit se post tres dies resurrecturum, sed die tertia. Habes parasceuen, habes sabbatum vsque ad Solis occasum, & post sabbatum resurrexit. CIR Y L. Discipuli autem nondum nouerant exquisite, quod propheta prædixerat, sed postquam resurrexit, aperuit eis sensum, vt intelligerent scripturas. vnde sequitur: Et ipsi nihil horū intellexerunt. BED A. Quia enim discipuli eius vitam maxime desiderabant eius, mortem audire non poterant. Et quoniam non solum hominem innocentem, sed & Deum verum sciebant, hunc nullatenus mori posse putabant. Et quia parabolas eum sæpe loquentem audire consueverant, quoties aliquid de sua passione dicebat, ad aliud allegorice referendum esse credebant. vnde sequitur: Et erat autem verbum istud abconditum ab eis, & non intelligebant quæ dicebantur. Iudæi vero quia in eius necem conspirauerant, quod de passione sua loqueretur dicens in Ioanne. Oportet exaltari filium hominis, intelligebant. vnde dixerūt: Nos audiimus ex lege, quia Christus manet in æternum, & quomodo tu dicis, Oportet exaltari filium hominis?

GREG.

Lib. 2. q. 48.

GREGO. in Hom. Quia carnales adhuc discipuli non valebāt capere verba mysterij, venit ad miraculum, ante eorum oculos cæcus lumen recipit, vt eos ad fidem cælestia facta solidarent, vnde dicitur, Et factus est autem cū appro. hic. cæ. qui. se. fe. vi. men. dicans. THEO. Et ne inaccessus domini esset inutilis: in via fecit cæci miraculum, hoc documentum discipulis suis dans, vt in omnibus finis proficui, & nihil sit in nobis otiosum. AV G V. de Quæst. Euan. Posses de appropinquatibus hiericho sic intelligere, vt iam inde egressi, prope tamen adhuc essent ad eam ciuitatem: quod quidem minus vitate dicitur. Sed tamen videri postet hoc dictum, quoniam Mattheus, egredientibus eis ab hiericho dicit illum in viam duos cæcos, qui iuxta viam sedebant: De numero quidem nullus est quæstio si alter euangelistarum de vno tacuisset, vnus remanens, nam & Marcus unum commemorat: cum & egredientibus eis ab hiericho dicit illuminatum, cuius & nomen dixit & patrem, vt intelligamus eum fuisse potissimum, alterum ignotum, vt merito ille notus etiam solus decenter commemoraretur. Sed quoniam quæ sequuntur in euangelio secundum Lucam, aptissime ostendunt illud quod ipse narrat, adhuc venientibus ipsis hiericho factum esse, nihil aliud restat intelligere, nisi bis effectum hoc miraculum, semel in vno cæco, cum adhuc veniret in illam ciuitatem, iterum in duobus, cum inde egrederetur. vt illud vnū Lucas, alterum Mattheus enarrat. CHR Y. Multus autem erat populus circa Christum, & cæcus eum quidem non nouerat: sentiebat autem effectum, & rapiebat per affectum, quod non hausit aspectus, vnde subditur: Et cum au. tur. pte. inter quid hoc esset. Et oculati quidem secundum opinionem loquebantur. Sequitur: Dixit autem ei quod Ie. naza. transiret. Cæcus vero vera clamabat, alia dicitur: & alia prædicat. Nam sequitur: Et cla. di. Ie. fi. da. mi. mei. Quis te docuit hæc o homo? num perlegisti libros priuatus luminibus? vnde igitur nostri luminare mundi? vere dominus illuminat cæcos. CYRI L. In iudaismo autem nutritus non ignorauit q̄ de progenie Dauid Deus fm̄ carnem nasceretur, & ideo ei vt Deo loquitur dicens, Misere mei: hunc imitent qui in duo diuidunt Christum hic enim Chrm̄ tanquam Deum audit & filium Dauid eum nominat. Memint autem instantiam confessionis eius. Quidam enim eum constantem fidem compecebant. Sequitur, Et qui prei. increpa. eum vt tace. Sed per inhibitiones huiusmodi non impediatur eius audacia. Nouit enim fides omnibus repugnare, & omnia triumphare. vtile enim est pro cultu diuino pudorem deponere, nam si causa pecunie sunt impudentes non nulli, pro animæ salute non decet bonam induere impudentiam, vnde sequitur. Ipse vero multo ma. cl. fi. da. mi. mei. Sedit autem Christum vox inuocantis in fide, & inuocantes in fide respicit, & ideo merito vocat cæcum & accedere iussit, vnde sequitur: Stas autem Iesus iussit illum adduci ad se, vt scilicet qui prius fide eum tetigerat, appropinquaret & corpore. Appropinquantem cæcum dominus interrogat. Nam sequitur: Et cum appropinquaret in te. il. di. Quid tibi vis faciam? Dispensatiue interrogat, non quasi ignorans, sed vt sciret astantes quōd non petebat pecuniam, sed diuinam efficaciam, vt a Deo. vnde sequitur: Et il. di. Do. vt. vide. CHR Y. Vel quia calumniatores veritatis Iudæi possent dicere: vt in cæco nato, non est hic, sed similis eius, voluit vt cæcus prius ostenderet defectum nature, & tunc cognoscat gratiæ maiestatem: at vbi petitionis modum cæcus explicuit, tunc cum summa maiestate præcepit ei vt videret. vnde sequitur: Et dixit il. Ie. Respice: quod redundabat in crimen perfidie Iudæorum: quis enim Prophetarum talia dixit? Aspice tamen quid assumat medicus ab eo cui collata est sanitas. Sequitur enim. Fides tua te saluum fecit. Pro fide enim venduntur beneficia, diffunditur enim gratia quam suscipit fides. Et sicut ab aliquo fonte hi quidem paruis vasis modicum aquæ hauriunt, hi vero maioribus multum, fonte non distincte mensuras, & secundum fenestras quæ aperiuntur magis vel minus splendor solis infunditur, ita secundum capacitatem intentionis hauritur gratia: vertitur autem vox Christi in lucem lanquentis, erat enim verbum veræ lucis. vnde sequitur. Et cōfestim vidit, & ante beneficium fidem ostendit seruendam, & post beneficium beniuolentiam obseruauit. Sequitur: Et seque. magni. Deum. CYRI L. Ex quo patet quōd a duplici cæcitate

te liberabatur, corporali, scilicet & intellectuali. neque enim glorificasset vt Deum nisi vere vidisset, sed & aliis factus est occasio glorificandi Deum. Sequitur: Et omnis plebs vt vi. de lau. Deo. BED A. Non solum pro impetrato munere lucis, sed & merito fidei impetrantis. CHR Y. Hic autem necesse est quærere, cur

Christus dæmoniaco quidem curatum se qui volentem prohibet, cæcum autem illuminatum sequentē nō prohibet? sed neutrum irrationale puto, illum enim mitrit præconem, vt ex sua cōsuetudine beneficiorum prædicet: erat. n. excellēs miraculū, videre furiosum sanæ mentis effectum. Cæcū vero permittit se qui, quando Hierosolymam ascendebat p̄ crucē perfecturus altum mysterium, vt recentem habentes miraculi mentionem, non existimarent cum infirmitate potius quā misericordia pati. AM B. In hoc autem cæco typus populi gētilis est, qui sacramento dñico recepit an. f. luminis claritatem. Nihil autem interest, vt in vno cæco medicina, an in duobus accipiat: qm̄ ex Cham & Iaphet Noe filius originem ducens in duobus cæcis, duos generis sui prædicat auctores. GREG. in Hom. Vel cæcum est genus humanum, qd̄ in parente primo claritatem supernæ lucis ignorans, damnationis suæ tenebras patitur. Hierico autem interpretatur Luna, quæ dū mensuris momentis decrescit, defectum nostræ mortalitatis designat. Dum igitur conditor noster appropinquit Hiericho, cæcus ad lumen redit, quia dum diuinitas defectum nostræ carnis suscepit, humanum genus lumen quod amiserat recepit. Qui ergo æternæ lucis claritatem nescit cæcus est. Si autem tū redemptorem credidit qui dixit: Ego sum via, iuxta viam sedet. Si vero credidit & exorat vt æternum lumen recipiat, iuxta viam sedet & mendicat. Illi autem qui Iesum venientem præcedunt, designant carnalium desideriorum turbas, tumultusque vitiorum, qui priuquam Iesus ad cor nostrum perueniat, dissipant cogitationem nostram, & in ipsa nos nostra oratione conturbant. Ipse vero magis clamabat, quia quanto grauiori tumultu cogitationum prænimur, tanto orationi insistere ardentius debemus. Cum autem adhuc turbas phantasmatum in oratione patimur, Iesum aliquatenus transeuntem sentimus. Cum vero orationi, vehementer insistimus, Deus in corde figuratur, & lux amissa reparatur, vel transire humanitatis est, stare diuinitatis. Cæcum igitur clamātem dominus transiens audiuit, stans illuminauit, quia per humanitatem suam vocibus nostræ cæcitatatis compatiendo miseratus est, sed lumen nobis gratiæ per diuinitatis potentiam infudit. Ad hoc autem requirit quid velit, vt cor ad orationem exciter, peti enim hoc vult, qd̄ & nos petere, & se concedere prænoscat. AM B. Vel interrogauit cæcum, vt crederemus nisi contentem non posse saluari. GREG. in Hom. Cæcus autem a domino non aurum, sed lucē quærit. Et nos non falsas diuitias, sed lucem quæramus, quam videret cum solis angelis possimus, ad quam lucem via fides est. vnde re. & cæco dicitur: Respice, fides tua te saluum fecit. Qui videt & sequitur, quia bonū quod intelligit operatur. AV G. de Quæst. euang. Si autem Hiericho Lunam & ob hoc mortalitatem interpretamur, morti propinquans dominus Iudæis solis, lumen euan gelij iusserat prædicari, quos significauit ille vnus cæcus, quem Lucas commemorat, a morte autem resurgens arque descendens, & cæci commemorati a Mattheo.

CAP. XIX.

INGRESSUS pambulabat hierico. Et ecce vir noīe Zachæus, & hic princeps erat publicanorū, & ipse diues.

INGRESSUS pambulabat hierico. Et ecce vir noīe Zachæus, & hic princeps erat publicanorū, & ipse diues. centem habentes miraculi mentionem, non existimarent cum infirmitate potius quā misericordia pati. AM B. In hoc autem cæco typus populi gētilis est, qui sacramento dñico recepit an. f. luminis claritatem. Nihil autem interest, vt in vno cæco medicina, an in duobus accipiat: qm̄ ex Cham & Iaphet Noe filius originem ducens in duobus cæcis, duos generis sui prædicat auctores. GREG. in Hom. Vel cæcum est genus humanum, qd̄ in parente primo claritatem supernæ lucis ignorans, damnationis suæ tenebras patitur. Hierico autem interpretatur Luna, quæ dū mensuris momentis decrescit, defectum nostræ mortalitatis designat. Dum igitur conditor noster appropinquit Hiericho, cæcus ad lumen redit, quia dum diuinitas defectum nostræ carnis suscepit, humanum genus lumen quod amiserat recepit. Qui ergo æternæ lucis claritatem nescit cæcus est. Si autem tū redemptorem credidit qui dixit: Ego sum via, iuxta viam sedet. Si vero credidit & exorat vt æternum lumen recipiat, iuxta viam sedet & mendicat. Illi autem qui Iesum venientem præcedunt, designant carnalium desideriorum turbas, tumultusque vitiorum, qui priuquam Iesus ad cor nostrum perueniat, dissipant cogitationem nostram, & in ipsa nos nostra oratione conturbant. Ipse vero magis clamabat, quia quanto grauiori tumultu cogitationum prænimur, tanto orationi insistere ardentius debemus. Cum autem adhuc turbas phantasmatum in oratione patimur, Iesum aliquatenus transeuntem sentimus. Cum vero orationi, vehementer insistimus, Deus in corde figuratur, & lux amissa reparatur, vel transire humanitatis est, stare diuinitatis. Cæcum igitur clamātem dominus transiens audiuit, stans illuminauit, quia per humanitatem suam vocibus nostræ cæcitatatis compatiendo miseratus est, sed lumen nobis gratiæ per diuinitatis potentiam infudit. Ad hoc autem requirit quid velit, vt cor ad orationem exciter, peti enim hoc vult, qd̄ & nos petere, & se concedere prænoscat. AM B. Vel interrogauit cæcum, vt crederemus nisi contentem non posse saluari. GREG. in Hom. Cæcus autem a domino non aurum, sed lucē quærit. Et nos non falsas diuitias, sed lucem quæramus, quam videret cum solis angelis possimus, ad quam lucem via fides est. vnde re. & cæco dicitur: Respice, fides tua te saluum fecit. Qui videt & sequitur, quia bonū quod intelligit operatur. AV G. de Quæst. euang. Si autem Hiericho Lunam & ob hoc mortalitatem interpretamur, morti propinquans dominus Iudæis solis, lumen euan gelij iusserat prædicari, quos significauit ille vnus cæcus, quem Lucas commemorat, a morte autem resurgens arque descendens, & cæci commemorati a Mattheo.

Lib. 2. q. 48.

CAP. XIX.

M B R O. Zachæus in Sicomoro, cæcus in via, quorū alterum dominus miseratus expectat, alterū suæ mansionis claritate nobilitat. de quo dicitur: Et ingressus Iesus perambulabat hiericho. & ecce vir nomine Zachæus, & hic erat princeps publicæ, & ipse diues. Et bene princeps inducitur publicanorum. Quis enim de se desperet, qm̄ iste peruenit ad gratiam, cui census ex fraude? & ipse quidem diues, vt scias omnes diuites auaros. CIR Y. Sed Zachæus in his moram non traxit, sed factus est dignus propitiatione Dei, qui cæcos illuminat, & longinquos vocat. TY T V S. Pullulauerat aut in eo semē salutis, quæ cupiebat Iesum videre. vñ sequitur: Et quærebatur Iesum, quod viderat, quæ uiderat, quæ uiderat, dūhi Caten. aur. S. Tho. Bb 2 iam

iam recepisset a nequitia publicana. Siquis enim Iesum videt non potest nequitia immorari. Duo autem erant impedimenta huic visioni, nam retardabat eum populus, non tam virorum quam peccatorum; erat autem paruus statura, unde sequitur: Et non poterat præ turba: quia ista. pusillus erat. **AMBRO.** Quid sibi vult quod nullius alterius staturam quam huius expressit? vide ne forte malicia pusillus, aut adhuc pusillus fide. nondum enim pronus erat cum ascenderet: nondum videbat Christum. **TIT.** Sed ille bonum adinuenit ingenium, nam præcurrens in arbore sicomorum ascendit, & transeuntem Iesum desideratum videbat, unde sequitur: Et præcurrens, ascendit in arborem sicomorum, ut videret illum, quia inde erat transiturus. Hic ergo solam visionem desideravit: sed qui nouit plus facere quam querimus, dedit ei supra id quod expectabat, unde sequitur: Et cum venisset ad locum suspiciens Iesus vidit illum. **CYRILL.** Vidit quidem hominis animam promptissime nitentem ad sancte viuendum, & eam ad pietatem conuertit. **AMBRO.** Caput eum, se non inuitatus inuitat. unde sequitur: Et dixit ad eum: Zachæe festinans descende, quia hodie in domo tua oportet me manere. Et festinans descendit, & excepit illum gaudens. & cum

borum sicomorum, ut videret illum, quia inde erat transiturus. Hic ergo solam visionem desideravit: sed qui nouit plus facere quam querimus, dedit ei supra id quod expectabat, unde sequitur: Et cum venisset ad locum suspiciens Iesus vidit illum. **CYRILL.** Vidit quidem hominis animam promptissime nitentem ad sancte viuendum, & eam ad pietatem conuertit. **AMBRO.** Caput eum, se non inuitatus inuitat. unde sequitur: Et dixit ad eum: Zachæe festinans descende, quia hodie in domo tua oportet me manere. Et festinans descendit, & excepit illum gaudens. & cum

uenerim, nam medicus veni, non iudex, ob hoc conuiuia solum languentium, patiorque factorem, ut præstem remedia. Quæret autem aliquis, quomodo Paulus iubet, siquis frater fuerit procar, aut auarus, cum huiusmodi nec cibum esse sumendum? Christus autem erat publicanorum conuiuia, sed nondum prouentum erant illi ut herent fratres, sed & tunc vitare præcepit Paulus fratres cum perstaret in malo, hi vero erent mutati. **BEDA.** Mystice autem Zachæus, qui interpretatur iustificatus, credentem ex gentibus populum significat, qui per occupationem temporaliu depresso erat & minimus, sed a Deo sanctificatus, qui intrantem Hierico saluatorem videre voluit, dum fide

quam mundo attulit, participare quæsiuit: **CYRILL.** Turba autem est imperite confusio multitudinis, quæ verticem nequitie videre sapientia. ergo Zachæus quæsiuit in turba est, non vidit Christum: sed plebeiam transgressus inquitium, meruit quæ desiderabat aspicere. **BEDA.** Vel turba. i. vitiatorum consuetudo, quæ cæcū clamantem increpabat, etiam hunc suscipientem tardat, sed sicut amplius clamado cæcus turbā vicit, ita pusillus terrena relinquendo & arborem crucis ascendendo, turbā obstantem transcendit. Sicomorus namque quæ est arbor foliis moro similis, sed altitudine præstans, unde & latinis Celsa nuncupatur. Ficus fatua dicitur, & eadem dñica crux, credentes alit ut ficus, ab incredulis irridetur ut fatua. Quam arborem pusillus statura Zachæus, ut coexaltari possit ascendit, cum quilibet humilis & proprie coccibus infirmitatis clamat. Mihi ab his gloriari nisi in cruce dñi nostri Iesu Christi. **AMBRO.** Pulchre autē addidit, quia illa parte erat transiturus dñs, vel ubi sicomorus vel ubi crediturus ut mysteriū seruaret, & gratiam seminaret. sic enim venerat, ut per Iudæos veniret ad gentes. Vidit itaque Zachæum sursum, iā enim sublimitas fidei interfusus bonorum operum, inter secunde altitudinem arboris eminebat. Zachæus autem supra arborem est, quia est supra legē. **BEDA.** Perambulans autem dñs venit ad locum ubi Zachæus sicomorum ascenderat, quia missis per mundū prædicatoribus in quibus ipse loquebatur & ibat. Venit ad populum nationū qui passionis eius fide iam sublimis erat, quæ suspiciens vidit, quia per gratiā elegit. Manebat autem aliqui dñs in domo principis phariseorum, sed eū opera digna Deo facientem lingua venenata carpebant, unde eorum perosus facinora discessit dicens: Relinquitur domus vestra deserta. Hodie autem in domo pusilli Zachæi oportet illum manere. i. nouæ legis gratia coruscantem in humilium nationum corde quiescere. Quod autem descendere de sicomoro & sic mansuonem in domo parare iubetur, hoc est quod ait Apostolus. Esti cognoimus in carne Christum, sed iam nunc non nouimus. Est enim mortuus est ex infirmitate, sed viuus ex virtute Dei. Manifestum est autē Iudæos gentium semper odisse salutē, sed salus quæ olim Iudæorum domos implebat, hodie populum nationum illi xit, eo quod ipse populus filius sit Abrahæ: credendo in Deum. **THEO.** Sed & facile est hoc ad morale vililitatem retorquere. Quisquis enim in malitia pluribus præest, paruus est statura spiritali, & non potest videre Iesum præ turba. Nā perplexus a passionibus & secularibus rebus, non aspicit Iesum ambulatē. i. in nobis operantē, nullum opus eius cognoscens. Ascendit autē superiocomorum. i. voluptatis dulcedine, quæ significatur per ficū, deprensens eā, & sic sublimior factus, videt & vī a Christo. **GR.** xxvii. Mor. Vel quia sicomorus ficus fatua dicitur, pusillus Zachæus sicomori subit & dñm vidit, quia qui mundi stultitiam humiliter eligunt, ipsi Dei sapientiam subtiliter contemplantur. Quod enim in hoc mundo stultius, quā amissa non quære repossessā rapientibus relaxare, nullam pro acceptis iniuriis iniuriam reddere? Per hanc autem sapientem stultitiam, & si nondum solide ut est, iam tamen per contemplationis lumen Dei sapientia videtur. **THEO.** Dicit autem ei dñs: Festinans descende. hoc est: Ascendisti per penitentiam ad altiorem locum, descende per humilitatem, ne te supplantet elatio, oportet enim me in humilis domo manere. Geminis autem bonis in nobis existētibz, corporalibus. f. & spiritalibus, cuncta corporalia derelinquit iustus pauperibus, sed spiritalia non deserit bona, sed quid exegit ab aliquo, reddit quadruplum. significans per hoc quod siquis per penitentiam pergit in contrario transte præcæ prauitatis, per multiplices virtutes sanat omnia pristina delicta, ac sic promeretur salutem, vocaturque filius Abrahæ, eo quod a propria cognatione exierit. sab antiqua nequitia.

EVSE. Aestimabant quidam in primo Saluatoris aduentu regnum eius venire, & hoc putabant mox tunc fieri cum ascensus erat Hierosolymam: adeo obtulere fecerant eos miracula diuina quæ fecerat. Et ideo instruit eos non prius se recipere regnum a patre, quam ab hominibus iret ad patrem. Et ideo dicit: Hæc illis audientibus adiciēs dicit parabolam, eo quod esset prope Hierusalem, quia existimarent quod cõfestium regnum Dei manifestaretur. Dixit ergo: Homo quidam nobilis abiit in regionem longinquam accipere sibi regnum, & reuertit. Vocatis autem decem seruis suis, dedit eis decem mnas, & ait ad illos: Negociamini dum venio. Ciues autem eius oderant eum, & miserunt legationem post illum dicentes: Nolumus hunc regnare super nos. Et factū est ut rediret accepto regno, & inuisit vocari seruos, quibus dedit pecuniam, ut sciret quantum quisque negociatus esset. Venit autem primus dicens. Domine mna tua decem

acquisti. Et ait illi. Euge bone serue, quia in modico fuisti fidelis eris potestatem habens supra decem ciuitates. Et alter veniens dixit. Domine mna tua fecit quinque mnas. Et huic ait. Et tu esto super quinque ciuitates. Et tertius venit dicens. Domine ecce mna tua quam habui repositam in sudario. Timui enim te, quia homo austerus es, tollis quod non posuisti, & metis quod non seminasti. Dixit ei. De ore tuo te iudico serue nequam. Sciebas enim quod ego homo austerus sum, tollens quod non posui, & metens quod non seminavi. Et quare non dedisti pecuniam meam ad mensam, & ego veniens cum vsuris vtrique exegissem illā. Et

significat ortos ex eadem progenie in carne, & quoniam ritu legis cum illis pariter vtebat. **AVG.** de Quæst. Euan. Miserunt autē legationes Apst. & pdicationē euangeliū respuerunt. **EVSE.** Postquā autē Saluator hæc docuit pertinentia ad primum eius aduentū, consequenter gloriosum & regium eius reditum ostendit dicens. Et factū est ut redi. acce. re. & iussit vocari seruos, quibus dedit pe. vt sciret quantum quisque negociatus esset. **CHRY.** Duo regna Dei nouit sacra scriptura: alterum quidē ex creatioe, in quod est Rex oium creationis iure: alterū autē ex approbatione, in quod iustis dñatur: ppria spōte eis subiectis, & hoc regnū hic dicitur accepisse. **AVG.** de Quæst. Euan. Redit ē accepto regno, quia in mani festissima claritate vtrū est, qui eis humiliter apparuit cum diceret: Regnum meum non est de hoc mudo. **CYRILL.** Redente

autē Christo sumpto regno merebunt pconia, & delectabuntur verbi ministri in supernis honoribz, quia multiplicauerunt talentū pluribus acquisitis. unde subdit: Ve. autē pri. di. Dñe mna tua de. mnas acq. **BEDA.** Primus seruus ordo doctorū est in circuncisione misistorū, qui vnā mnā negociatur accepit, quā vnā fidē pdicare iussus est. Sed hæc mna decem mnas acquisiuit, quia populum sub lege constitutum sibi mercedo sociavit. Sequitur: Et ait illi: Euge ser. bo. quia in mo. sui. f. eris pote. habens super decem ciuitates. In modico seruus est fidelis, quia non adulterat verbum Dei. Quicquid enim in presentia percipimus donorum, in comparatione futurorum paucum est. **GRAECVS.** Sed quia mercedem propriū bonorum accipit, decem dicitur ciuitatibus præesse. de his pmissis quidam infime coniectantes existimant se præturis, & præsecularis donari in terrena Hierusalem reparata lapidibus præciosis, si honeste in Christo fuerint conuersati, ambitum potestatis & prælationis ab anima minime deponentes. **AMBRO.** Sed ciuitates decem sunt animæ, quibus iure præponitur, quia pecuniam domini, & eloquia casta probata sicut argentum mentibus hominum foenerauerunt: nam sicut Hierusalem dicitur edificata ut ciuitas: ita sunt animæ pacificæ. Et sicut Angeli præsent: ita hi qui vitam meruerunt Angelorum. Sequitur: Et alter venit dicens: Domine mna tua fecit quinque mnas. **BEDA.** Seruus ille cõtus est eorum, qui præpurio euangelizare missi sunt, cuius mina, id est euangelica fides quinque mnas fecit, quia gentes corporis sensibus antea mancipatas ad fidei euangelicæ gram conuertit. Sequitur: & huic ait: Et tu esto super quinque ciuitates. Quas imbueras aiarū fide, & conuersatione sublimis fulgæ. **AMBRO.** vel aliter fortasse. Iste qui quinque mnas acquisiuit, moralia habet, quia quinque sunt corporis sensus. Ille qui decem multiplicata. i. mystica legis, & moralia probitatis. Possumus & hic decem mnas, decē verba intelligere. i. legis doctrinā quinque mnas magisteria disciplinae, sed legisperitum in omnibus volo esse perfectū. Bene autem quia de Iudæis dicit. Duo soli multiplicatam pecuniam deserunt, non vtrique æris, sed disputationis vsuris. **CHRY.** Alia est enim pecunia sœnoris, alia doctrinæ celestis vsura. In terrenis enim opibus non euenit vnum fieri diuitem, nisi alter nequiperetur, sed in spiritalibus non euenit quemquam ditari, nisi faciat & alium locupletem. In corpore enim participatio minuit, sed in spiritalibus auget. **AVG.** de Quæst. Euan. vel aliter: Quod vnus eorum qui bene vsi sunt decem acquisiuit: & alter quinque significat eos esse acquisitos in gregem domini, a qui bus iam lex p gratiā intellecta est, siue pp decem legis præcepta, siue quia ille p quem lex lata est, quinque libros conscripsit, ad hoc pertinent decē & quinque ciuitates, quibus eos sponit, multiplicationē. i. intelligentiæ in ipsa veritate, quæ de vnoquoque præcepto, vel de vno quolibet libro pullulat, & ad vnum redacta, quasi ciuitatem facit viuentium rationum æternarū. Est enim ciuitas non quorumlibet animantium, sed rationaliū multitudo, legis vnus societate deuincta. ergo serui reddentes rationem ex eo quod acceperat, laudantur qui lucrati sunt, significat eos bonam reddere rationem. **Ca. au. S. Tho.** B b 3 tionem

Lib. 2. q. 45

Lib. 1. q. 46

Lib. 1. q. 46

Lib. 1. To. 4. Cap. 46.

Ibidem.

47.

tionem qui bene vsi sunt, quod acceperunt ad augendas diuitias domini per eos qui credunt in eum. Quod qui facere nolunt, in illo signati qui mnam suam in sudario seruauit. De quo sequitur, Et tertius venit dicens: Domine ecce mna tua quam ha. repo. in sudario. Sunt enim homines hac sibi peruerfitate blandientes, vt dicat. Sufficit vt de se vnusquisque ratione reddat quid opus est aliis predicare & ministrare? vt etiam rationem de ipsis quibus reddere cogatur, cum apud dominum etiam illi sint inexcusabiles, quibus lex data non est, neq; et qui audito euangelio no obedierunt: quia p creaturam poterant, cognoscere creatore, vnde sequit. Timui enim te: quia ho. au. es sol. quod non po. & me. quod non seminasti. Hoc est enim quasi metere vbi non seminasti. i. eos impietatis reos tenere, quibus verbum legis aut euangelii ministratum non est. Hoc autem veluti iudicii periculum deuitantes pigro labore a verbi ministratioe coquiescut, & hoc est quasi in sudario ligare qd acceperunt. THE. Sudario enim mortuorum facies velatur: merito ergo hic piger dicitur mnam in sudario inuoluisse, quia eam mortificans & ociosa dimittens, non tractauit nec auxit. BED A. Vel pecuniam in sudario ligare, est praecpta dona sub ocio lenri corporis abscondere. Quid autem putauerat se per excusationem dixisse, in culpam propriam vertitur, vnde sequitur. Dicit ei: De ore tuo te iud. ser. nequa. Seruus nequam vocatur quasi piger ad exercendum negocium, & superbus ad accusandum domini iudicium. Sciebas quod ego austerus homo sum tollens quod non posui, & mentes quod non seminaui, & quare non dedisti pecuniam meam ad mensam? qd. si durum me esse noueras & aliena sectari, quare non tibi hac cogitatio incussit timore, vt scires me mea diligentius quaeritur? Pecunia autem vel argentum praedictio euangelii est & sermo diuinus, quia eloquia dni, eloqa casta, argentu igne examinatum, qui sermo domini dari debuit ad mensam, hoc est promptis paratq; cordibus intimari. AV G. de Quae. Euan. Vel mensa ad quam danda erat pecunia professionem ipsam religionis accipimus quae tamq; publice proponitur ad vsum necessarium saluti. CHR Y. In sensibilibus autem diuitiis debitores solius obseruationis obnoxii sunt, quantum enim recipiunt tantum eos reddere necesse est, & nihil plus ab eis quaeritur. In diuinis autem eloquis non solu ad custodiam obligamur: sed etiam multiplicare monemur, vnde sequitur. Et ego veni. cum vsu. vique exegissem illam. BED A. Qui enim verbi pecunia a doctore percipit credendo, necesse est eam cum vsuris soluat operando, vel vt ex eo quod audiuit, etiam alia studeat intelligere, quae necdum ex praedicatoris ore didicit. CYR I L. Doctorem enim est inserere auditoribus salutarem & proficuum sermonem, opus autem diuinae virtutis est atrahere obediens ad audientiam, & fertilem eorum reddere intellectum. Non est aut hic seruus laudatus, neque honorem promeruit: sed potius tanq; iners est condemnatus, vnde sequitur. Et aslari. dixit Aufer. ab eo mnam, & da il. qui. decem mnas habet. AV G V. de Quae. Euan. Per quod significatur & illum posse amittere munus Dei, qui habens non habet. i. eo non vitur, & eo augeri qui habes habet. i. bene vitur. BED A. Mystice aut hoc vt reor, indicat in trante plenitudine gentiu oem Israel saluum futurum, & tuc abundantia gratiae spiritalis quam modo nos tepide exercemus, illius populi doctoribus esse conferenda. CHR Y. Ideo aut dicit aslari tibus. Aufer te ei mnam: quia non est prudentiae animi punire: sed alio quodam. ministro eget ad puniendum officio iudicis, nam & Deus no ipsemet poenas irrogat, sed mediatis angelis. A M. De aliis seruis sletur, qui quasi prodigi debitores quae acceperant per dederunt. In duobus seruis illis qui lucrati sunt, pauci signati sunt qui per duas vices ad cultores vineae sunt destinati, in reliquis oes Iudaei. Sequitur. Et dixit. il. Domine habet. x. mnas. Et ne hoc in iustum videretur subdit. Di. aut vo. quia om. ha. dabit. THE O. Quia cum decem auxerit deculpando, palam est quod non habet & qd habet aufe. ab eo. Ne vacet sensus dominicus, cu posset dare aliis & multiplicari. Haec autem non solum ad sermonem & doctrina referenda sunt, sed etia ad morales virtutes, qm & in his dat nobis Deus sua charismata, hunc dotans ieiunio illu oratione, aliu manfuetudine vel humilitate, quibus si inuigilauerimus, multiplicamur.

Lib. 2. q. 46.

Lib. 2. q. 46.

mus ea, si vero tepeamus, extinguemus. Deinde de aduerfariis subdit. Veruntamen ini. me. il. qui. no. me. regna. fu. se. adduc. & inier. fiant. me. A V G. de Quae. Euan. Per quod designat impietatem Iudaeorum: quia ad eum noluerunt couerti. THE O. Quos tradidit morti mitres eos in igne exteriori: sed & in hoc mundo maclati sunt flebiliter ab exercitu Romano rum. CHR Y. Haec contra Marcionistas, coeperunt: na & Christus dicit, Adducite hostes meos & occidite coram me, cum ta men illi bonum dicat Christum, Deu vero veteris testamenti malum. Patet autem qd pater & filius eadem facit: na pater ad vineam destinat exercitum, filius autem hostes coram se trucidat. Haec autem quae in Luca scribitur parabola, alia est ab ea quae in Mattheo narratur de talentis. nam hic quidem ex vno capitali accepto, varij fuere prouentus, quia ex vna mna accepta, hic quinque talenta, ille obrulit decem. Sed apud Mattheum contrarium: nam qui duo accepit, duo superaddidit, & qui quinque tantumdem, vnde & praemii donantur imparibus. c. ¶ T Y T V S. Quia dominus dixerat: Appropinquauit regnum Dei, videntes illum in Hierusalem ascendentem, putabant ideo ascendere, vt regnum Dei inchoaret. Consumata ergo parabola in qua errore praedictum corrixit. Et ostenso qd nondum insidiant sibi mortem deuicerat, procedebat ad passionem ascensu Hierosolymam. vnde dicitur. Et his dicitis praec. ascensu hic. BED A. Ostendens etiam de eiusdem ciuitatis euentu parabola fuisse praemissam, quae & ipsum erat occisura & hostili clade peritura. Sequitur. Et fa. est cum appa. ad Bet. & Bertha. ad monte qui vocatur Oliueti, misit duos discipulos suos. Bethphage erat locus sacerdotum in monte oliueti. Bethania quoque ciuitas siue villa la ex latere montis eiusdem quasi stadiis quindecim a Hierusal. CHR Y. Et quidem in exordiis indifferenter se dominus ingerebat Iudaeis, sed vbi sufficienter edidit suae potestatis experimentum, auctoritate multa singula quaeque pertractat. Multa igitur sunt miracula, praedixit, quoniam inuenietis pullum indomitum, & hoc est quod subditur dicens. Ite in castellum quod contra vos est, in quod introeun. inuenietis pullum asinae allig. cui ne. vnquam ho. sedit. Praedicit etiam qd nemo prohibebit, sed cum audierint interibunt, vnde sequitur. Soluite illum & adducite. Si quis vos interrogauerit: Quare soluitis, sic dicetis ei: Quia dominus opera eius desiderat. T Y T V S. In hoc autem diuinam fore vocationem paruit, no enim potest aliquis resistere Deo, quae sua sunt euocati. Discipuli autem iusti ducere pullum non refutaerunt hoc officium vt paruum, sed abierunt vt adducerent eum. vnde sequitur: Abierunt autem qui iussi erant, & inuenerunt sicut dixit, pullum istantem. B A B I. Sic quoque docet nos & infima opera plurimo cum affectu & studio aggredi, sciens qd quicquid intuitu Dei fit, non est paruum, sed dignu in regno caelorum. T I T V S. Obmutescunt autem ob excellentiam fortis virtutis, neque uentus refert saluatoris eloquiis qui ligauerunt asinum. Sequitur enim: Soluentebus autem illis dixerunt domini eius ad illos. Quid soluitis pullum? At illi dixerunt, quia dominus eum necessarium habet. Maiestatiuum enim nomen est dominus. Rex enim erat venturus in conspectu multitudinis. AV G. de Con. euan. Nec moueat qd Matheus asinum & pullum dicit, ceteri autem de asina ta cent. vbi enim vtrumque factum potest intelligi, nulla repugnantia est, nec si alius alia commemoraret, quanto minus vbi alius vnus, & alius vtrumque? G L O. Nec solum discipuli obsecuti sunt Christo in pullo alieno, sed etiam in propriis vestimentis, quae partim asino imposuerunt, partim sternerant in via. unde sequitur: Et duxerunt illum ad iesom, & iacentes vestimenta sua supra pullum imposuerunt Iesum. Exeunte autem illo substernebant vestimenta sua in uia. BED A. Iuxta alios euangelistas, non discipuli tantum, sed etiam plurimi de turba vestimenta sternerant in uia. A M B R. Mystice autem dominus uenit ad montem oliueti, ut nouellas oleas in sublimi uirtute plantaret, & fortasse ipse mons Christus est: quis enim alius tales fructus ferret olearum spiritu sancto facundarum? O R I G. Pulchre autem ciuitates positae in monte oliueti referuntur, hoc est in ipso domino, qui vnctionem spiritualium charismatum & scientiae, pietatisque luce refouet. BED A. Bethania autem interpretatur domus obedientiae: Berphage vero domus maxillarum, sacerdotibus quidem locus: maxilla enim sacerdotibus dabatur, sicut in lege

Homil. 37.

Homil. 37.

lege praecipitur. Illuc vero vbi obedientia, ibi locus Sacerdotibus mancipatur, mittit Saluator discipulos suos vt soluant asinam pullum. A M B R O. In castello enim erant, & erat ligatus pullus cum asina, nec poterat solui nisi iussu domini. Soluit eum manus Apostolica, talis actus, talis vita, talis gratia. Esto talis vt ligatus possis soluere, in asina quidem Matheus euam quasi matrem figurauit erroris: hic autem in pullo generalitate populi Gentilis expressit. Et bene. In quo nemo sedit, quia nullus antequam Christus nationum populos vocauit ad ecclesiam. Alligatus autem perfidiae vinculis tenebatur, in quo additus domino erroris simulacrum, sed domina tum vendicare sibi non poterat quem dominum secerat non natura, sed culpa. Et ideo cum dominus dicitur: vnus agnoscutur. Misera seruitus cui vagum ius est. plures enim habet dominos, qui vnus non habet. Alieni alligant vt possideant, iste soluit vt teneat, vehementiora enim dona nouit esse q vincula. O R I. Multi ergo erant domini huius pulli, antequam Saluator eum haberet necessarium. postquam vero ille cepit esse dominus, plures esse domini cessauerunt: nemo enim potest Deo seruire & Mammonae. Quando malitiae seruimus, multis sumus passionibus vitiosisque subiecti. Necessarium autem habet dominus pullum, quia cupit non solum vinculis peccatorum. O R I. super Ioannem. Ego aut opinor non frustra castellum esse hunc locum, vbi stabat asina ligata, & pullus: quasi castellum enim respectu totius orbis caelestis tota terra despicitur absque adiectione alterius nominis nuncupatum. A M. Nec illud est ociosum, qd duo discipuli dirigitur: Petrus ad Corn. Paulus ad reliquos. & 16 non psonas destinauit, sed numeru diffiniuit: tñ si quis est q psonas exigit potest estimare de Philippo, & spulatus miste in Gaza, qñ Cadacis Regina baptizauit Eunu chu. THEO. Vel duo missi hoc innunt, qd ad introductionem Gentilis ppli, & subiectione eius ad Chrm, duos facit gradus Prophetae & Apostoli. Ducunt autem eum a quodam castello, vt innotescat nobis, quod hic populus rusticanus erat & indoctus. A M B R O. Illi ergo directi cum soluerent pullum, non suis verbis sunt vsi, sed dixerunt sicut dixerat illis Iesus, vt agnoscas, quod non suo fer mone, sed verbo Dei, nec proprio, sed Christi nomine fidem populis infundere Gentilibus, atque aduersariis potestates, quae sibi nationum obsequia vendicabant: mandato cessere diuino. O R I. Deinde mittunt discipuli vestes suas super asinum, & sedere faciunt Saluatorem dum assumunt sermonem Dei, & imponunt eu super animas audientium. Vestibus exuunt, & substerunt eas in via, quia vestimenta Apostolorum, opera eorum bona sunt, & reuera soluta a discipulis asinum, & portans Iesum incedit super vestimenta Apostolorum, quando doctrina eorum imitantur & vitam. Quis nostrum ita beatus est, vt sedeat super illum Iesus? A M B R O. Non enim mundi dominum gestari super dorsum asinae delectauit, sed vt latente mysterio in secretis animarum interiore consensu, mysticus rector insideret regens mentis vestigia, lasciuam carnis infrenans, sermo eius habena est, stimulus est. d. ¶ O R I G E. Quamdiu in monte fuit dominus, cum solis Apostolis morabatur, quando autem vicinus cepit esse descensui: tunc occurrit ei turba populorum. vnde dicitur. Et cum iam appropinquaret ad descensum montis Oliueti, coeperunt omnes turbae descendentium discipulorum gaudentes laudare Deu voce magna. THE O. Discipulos vocat non solum duodecim, aut septuaginta, sed omnes qui Christum sequebantur, seu eam miraculorum, seu ad aliquam delectationem doctrinae, quibus ingeri pueri poterunt, vt narrat alii Euangelista. vnde sequitur. Super omnibus quas viderant virtutibus. BED A. Multas quide virtutes domini viderant, sed maxime Lazari resurrectionem stuperant. nam vt Ioannes ait: Propterea obuiam venit ei turba, quae audierunt eum cessisse hoc signum. Notandum enim est, non tunc primum Saluatorem Hierusalem adisse, sed multoties antea sicut Ioannes commemorat. A M B R O. Turba igitur agnosceus Deum Regem appellat, prophetiam repetit, expectatum quoque secundum carnem Dauid filium venisse declarat. vnde sequitur. Dicitur: Benedictus qui venit in nomine domini. BED A. Id est in nomine Dei patris, quamuis possit intelligi, & in nomi-

ne suo, quia & ipse dominus est, sed melius verba eius nostrum dirigunt intellectum. quibus ait: Ego veni in nomine patris mei: humilitatis enim magister est Christus. Non autem Rex Christus dicitur ad exigendum tributum, vel ferro exercitum armandum, hostesque visibiliter debellandos, sed quod mentes regat, & in regnum caelorum credentes perducat, quod enim Rex esse voluit Israel, miseracionis indicium est, non potestatis augmentum. verum, quia Christus in carne totius mundi propitatio illuxit, pulchre sibi inuicem in laude eius caelestia simul & terrena concinunt. Eo enim nascente, caelestium agmina cantant: eodem autem caelis se redituro, mortales vicem laudis respondent. vnde sequitur. Pax in caelo. THEO. Hoc est bellum antiquum quo Deo aduersabamur euauit. Et gloria in excelsis. Laudantibus, scilicet Angelis Deum in tali reconciliatione. nam hoc ipsum, quod Deus visibiliter ambulat in territorio inimicorum suorum, significat ipsum nobiscum habere concordiam. Sed Pharisei hoc audientes murmurabant, eo quod turba eum Regem vocabat & laudabat vt Deum, referentes nomen Regis ad seditionem: nomen vero domini ad blasphemiam. vnde sequitur. Et quidam Phariseorum de turbis dixerunt ad illum: Magister, increpa discipulos tuos. Quibus ipse ait: Dico vobis, quia si hi tacuerint, lapides clamabunt. THEO. Quasi dicat: Non sine causa, vt homines me taliter laudent, sed commoniti virtutibus, quas viderunt. BED A. Crucifixo etiam domino, notis eius tacentibus pra timore, lapides & saxa canebant, dum postquam emisit spiritum terra mota est, & petrae scissae sunt, & monumenta aperta sunt. A M B R O S I V S. Neque etiam mirum est si laudes domini contra naturam suam saxa respondeant, quem scopulis duriores praedicanter peremptores, scilicet turba post exiguum crucifixura Deum negans affectibus, quem vocibus confitebatur. Aut fortasse, quia obmutescentibus Iudaeis post domini passionem, viui erant secundum Petrum lapides clamaturi. O R I G E N E S: Quando etiam nos tacemus, id est refrigescit charitas multorum, lapides clamant, potest enim Deus suscitare de lapidibus filios Abraham. Pulchre autem turbas laudantes Deum ad descensionem montis occurrisse legimus, vt operatore mysterii spiritalis significarent sibi venisse de caelo. BED A. Descendente etiam domino de monte Oliuarum, turbae descendunt, quia humiliato misericordiae auctore, necesse est eos, qui misericordia indigent eius, vestigia imitari. e. ¶ O R I G E N E S: Omnes beatitudines quas locutus est Iesus in euangelio suo firmat exemplo, sicut quod dixerat: Beati mites, probat dicens: Discite a me, quia mitis sum. Et quia dixerat: Beati stentes, ipse quoque fleuit ciuitatem. vnde dicitur. Et cum appropinquaret, videns ciuitatem, fleuit super illam. C Y R I L L V S. Miserebatur enim eorum Christus, qui omnes homines vult saluari, quod nobis non patuisset, nisi p aliqd humanum fieret euidens. Effusa enim lachrymae sunt signa tristitia. G R E G O R I V S in Ho. eu. 39. Homil. Fleuit igitur pius redemptor ruinae perfidiae ciuitatis, quam ipsa ciuitas sibi non cognoscebat esse venturam. vnde subditur: Dicens. Quia si cognouisset & tu. subaudi stes, quae modo, quia nescis quod imminet, exultas. vnde subditur. Et quidem in hac die tua, quae ad pacem tibi. Cum enim carnis se uoluptatibus daret in die sua, quae ad pacem ei esse poterant habebat. Cur uero bona praesentia ad pacem habuerit, manifestatur cum subditur: Nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis. Si enim a cordis eius oculis mala quae imminerent, abscondita non essent, laeta in praesentibus prospera non fuissent. unde mox eius praena, quae imminere adiuncta est, cum sequitur: Quia uenient dies in te. C Y R I L. Vel aliter: Quia in co. Caten. aur. S. Tho. Bb 4 gnouisset

Hom. 37.

Homil. 38.

Ho. eu. 39.

maius adiungit. vnde consequenter dicit. **M**ittam filium meum dilectum, forsitan cum hunc viderint verebuntur. **T H E O P.** Dixit autem hoc, non tamquam ignorans, quod peius eum essent tractaturi quam prophetas, sed quia oportebat filium eius fieri reuerendum. Quod si contumaces fuerint occidendo, hoc cumulat eorum crimē. Ne ergo dicerent aliqui diuinam præscientiā necessario fuisse, inobedientiæ causam, id eo sic figurat sermōnem. **A M B R.** Filium igitur vnigenitum sibi missum perfidi Iudæi quasi hæredem remouere cupientes, occiderunt crucifigendo, & eiecerunt negando. vnde sequitur. **Q**uem cum vidissent coloni, cogitauerunt intra se dicentes. **H**ic est hæres. Occidamus eum, vt nostra fiat hæreditas. **H**æres Christus est, idemque testator, hæres, quia morti propriæ superiuit, & testamentorum quæ ipse contulit, tamquam hæreditaria in nostris profectibus emolumēta consequitur. **B E D.** Manifestissime autem dominus probat Iudæorum principes non per ignorantiam, sed per inuidiam crucifixisse filium Dei. Intellexerunt enim hunc esse cui dictum est. Dabo tibi gentes hæreditatem tuam. Sequitur enim. **E**t eiecerunt extra vineam occiderunt. **Q**uia Iesus, vt sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est. **T H E O P H.** Sed quia superius populum non Hierusalem loco vineæ sumpsimus, forsitan magis proprie dici potest, quod occidit quidem eum populus extra vineam, id est extra populi manus passus est dominus, quia scilicet populus ei non proprijs manibus necem intulit, sed tradens hunc Pilato & gentibus. **Q**uidam autem per vineam scripturam intellexerunt, cui non credentes dominum necauerunt, vnde extra vineam, id est extra scripturam dicitur dominus passus. **B E D A.** Siue eiecerunt extra vineam & occisus est, quia prius est ab infidelium corde repulsus, ac deinde cruci additus est. **C H R Y.** Dispensationis autem non negligentia, sed post prophetas Christum venisse. Non enim deus omnia repente profecit, sed descendit propter sui pietatem, quia si post seruos venientem filium contempserunt, multo magis nec ante eum audirent. **Q**ui enim non audiebant minora præcepta, quomodo audiissent maiora? **A M B R O S.** Pulchre autem interrogat, vt sua seipsum damnent sententia. Sequitur enim. **Q**uid ergo faciet illis dominus vineæ? **B A S I L.** Hoc autem fit quasi his, qui damnantur nihil habentibus opponere euidentiæ iuris. Proprium autem est diuine miserationis non insingere pœnas silentio, sed prædicere minus, reuocando eos ad penitentiam. vnde & hic sequitur. **V**eniet & perdet colonos istos, & dabit vineam alijs. **A M B R O S.** Venturum dominum dicit vineæ, quod in filio adit etiam paternam maiestatem, vel quod vltimis temporibus præsentior humanis aspicietur affectibus. **C Y R I L.** Exclusi sunt igitur Iudæorum primates quasi Dominicæ voluntati repugnantes, & sterilem reddentes vineam sibi commissam. Est autem datus cultus vineæ sacerdotibus noui testamenti. cum autem virtutem enigmatis senserunt, recusant illud pati. vnde sequitur. **Q**uo audito, dixerunt illi. Absit. **N**ec tamen euaserunt ob sui pertinaciam, & inobedientiam erga fidem Christi. **T H E O P.** Aliter autem videtur **M**atthæus dicere, dominum scilicet quæsiuisse. **Q**uid faciet illis cultoribus dominus vineæ? Iudæos vero respondisse. **M**alos male perdet. Non est autem repugnantia, nam vtrumque factum est. primo enim ipsi promulgauerunt illam sententiam, postea sentientes quo tendebat parabola, dixerunt. **A B S I T.** **V**t Lucas hic narret. **A V G V S T.** de Con. Euang. Vel aliter. In illa de qua loquimur turba erant qui dolose dominum interrogauerat: in qua potestate faceret. Erant etiam qui non dolose, sed fideliter acclamauerunt. **B**enedictus qui venit in nomine domini. ac per hoc erant, qui dicerent, perdet illos & vineam suam dabit alijs. **Q**uæ vox recte etiam ipsius domini fuisse intelligitur, siue propter veritatem, siue propter membrorum eius cum suo capite vnitatem. Erant etiam qui talia respondentibus dicent. **A B S I T.** quia intelligebant in seipso hanc parabolam dictam. Sequitur enim. **I**lle autem aspiciens eos ait. **Q**uid est ergo hoc quod scriptum est. **L**apidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli? **B E D A.** q. d. quomodo implebitur hæc propheta, nisi quia Christus a vobis reprobatus & occisus, credituris est genibus prædicandus? vt quasi lapis angularis ex vtroque populo vnus sibi templum ædificet? **E V S E.** Lapis autem dicitur Christi

Lib. 2. c. 70.

flus propter terrestre corpus, abscissus sine manibus secundum visionem Danielis propter ortum ex Virgine. Lapis autem non argenteus, aut aureus, quia non rex aliquis gloriosus, sed homo humilis & abiectus, propter quod ædificantes eum reprobauerunt. **T H E O.** Reprobauerunt enim eum principes populi cum dixerunt. **H**ic a Deo non est. **I**lle vero qui vilis fuit, tam electus, vt in capite anguli poneret. **C Y R I L.** Angulo vero comparat sacra scriptura concursum vtriusque populi, Israeliti scilicet, & gentilis in vnam fidem. **C**onpegit enim saluator vtrumque populum in vnum nouum hominem, conciliās eos in vno corpore patri. **S**alubris ergo est lapis angulo factus ab eo. **D**etrimentum autem inferit Iudæis impugnantibus hunc spirituale concursum. **T H E O P.** Duas autem condemnationes commemorat. vnam quidem animarum suarum, quam passi sunt scandalizari in Christo. Et hoc tangit cum dicit. **O**mnis qui ceciderit super illum lapidem, conuallabitur. **A**liam vero captiuitatis & exterminij, quam intulit eis lapis ab ipsis contemptus. **E**t hoc tangit cum subdit. **S**upra quem autem ipse ceciderit, comminuet illum. **S**ic enim ventilati sunt Iudæi a Iudæa per vniversum orbem, vt ab area palæ. **E**t attende ordinem, nam præambulum est scelus in eum cōmissum, sequitur autem iusta dei vindicta. **B E D A.** Vel aliter. **Q**ui peccator est, & tamen illi credit, cadit quidem super lapidem, & conuallatur, reseruat enim per patientiam ad salutem. **S**upra quem vero ille ceciderit, hoc est, cui lapis ipse irruerit, quia ipsum negauit, comminuet eum, vt nec testa quidem remaneat, in qua hauriatur aquæ pusillum. **S**ive de his dicit, quod cadunt super eum, qui illum modo contempnunt, ideo nondum penitus intereunt, sed conuallantur, vt non recti ambulent. **S**uper quos autem cadit, veniet illis desuper in iudicio cum pœna perditionis, ideo comminuet eos, vt sint tamquam puluis, quem projicit ventus a facie terræ. **A M B R O.** Vineam etiam typus noster est, Agricola quippe omnipotens pater, vitis Christus, at vero nos palmites. **R**ecte vinea Christi populus nominatur, vel quod crucis in fronte præterat, indicium, vel quod fructus ex postrema anni legatur ætate, vel quod omnibus, vt ordinibus vinearum, ita pauperibus, atque diuitibus feruis, & Dominis in ecclesia, æqua dimensio nulla discretio sit. **E**t vt vitis maritatur arboribus, ita corpus animæ, hanc vineam diligens Agricola fodere, & tendere consuevit, ne luxuriet vmbra foliorum verborumque infructuosa iactantia maturitatem indolis naturalis impedit, decet totius orbis hic esse vendemiam, vbi totius orbis est vinea. **B E D A.** Vel morali intellectu cuique fidelium vinea quam excolat locatur, dum mysterium baptismi quod exerceat sibi committitur. **M**ittitur seruus vnus, alter, tertius, cum lex, psalmodia, & prophetia legitur. **S**ed missus seruus contumeliosus affectus, vel casus dicitur cum sermo auditus contemnitur, vel blasphematur. **M**illum heredem quantum in se est occidit, qui filium dei peccando conculcat, perditio malo cultore, vinea datur alteri, cum dono gratiæ, quod superbus spreuit, humilis ditatur. **C Y R I L.** Decebat quidem principes Iudæorum intelligentes, quod de ipsis parabola diceretur, a malo sic discedere, quasi de futuris instructos, sed hoc non considerantes, occasionem suorum colligunt criminum. vnde dicitur. **E**t quærebant principes sacerdotum & scribæ mittere in illum manus in illa hora. **N**ec refrenauit eos legis præceptum quod dicit. **I**nnocentem & iustum non occides, sed percussit eorum nefandum propositum plebis timor. **S**equitur enim. **E**t timuerunt populum. **P**ræferunt enim diuinæ reuerentiæ humanum timorem. **Q**uæ autem huius propositi fuerit occasio, subditur. **E**t cognouerunt enim, quod ad ipsos dixerit similitudinem istam. **B E D A.** Et ita quærendo ipsum occidere, docebant vera esse, quæ in parabola dixerat. **I**pse enim est hæres cuius iniustam necem dicebant esse vindicandam, illi nequam coloni qui dei filium quærebant occidere. **H**oc etiam quotidie geritur in ecclesia, cum quilibet solo nomine frater, eam quam non diligit ecclesiasticæ fidei, ac pacis vnitatem propter bonorum multitudinem, vel erubescit, vel timet impugnare. **E**t quia principes quærentes dominum comprehendere, quod per se non poterant, præsidis manibus efficere tentabant. vnde sequitur. **E**t obseruantes miserunt insidiatores,

qui se iustos simularent. **C Y R I L.** Videbantur enim esse laqueos. erant autem graues, obliuisci Dei dicentis. **Q**uis hic, qui mihi abscondit consilium? **A**deunt enim Christum omnium saluatorem quasi hominem communem. vnde sequitur. **V**t caperent eum in sermone, & traderent eum principatui, & potestati præsidis. **T H E O.** Parauerunt autem domino laqueos, illaqueati sunt tamen in eis pedes eorum. **A**udi nāque asturiam. **E**t interrogauerunt illum dicentes. **M**agister scimus quia recte dicis & doces. **B E D.** Blanda & fraudulenta interrogatio illuc prouocat respondentem vt magis Deum quam Cæsarem timeat. **S**equit enim. **E**t non accipis personam hominis, sed in veritate viam Dei doces. **E**t hoc dicit ad hoc, vt dicat non debere tributa solui, vt statim audientes ministris præsidis, qui iuxta alios euangelistas affuisse legitur, seditionis eum contra Romanos auctorem teneant. vnde consequenter quærent. **L**icet nobis dare tributum Cæsari, an non? **E**rat enim in populo magna seditio, dicentibus alijs pro securitate qua Romani pro omnibus militabant, debere tributa persolui: pharisæis contradicentibus non debere populum Dei, qui decimas & primitias daret, humanis legibus subiacere. **T H E O P.** Intendebat ergo, quod si diceret oportere dari censum Cæsari, crimineretur a populo quasi seruituti subiiciens gentem. **S**i vero prohiberet censum reddere, eum representarent vt scismaticum præsidis. **I**pse vero laqueos eorum effugit. **S**equitur enim. **C**onsiderans autem dolum eorum dixit ad eos. **Q**uid me tentatis? **O**stendite mihi denarium, cuius habet imaginem & superscriptionem? **A M B R O.** Docet hic loco dominus circumspicere nos in respondendo aduersus hæreticos, vel Iudeos esse debere, sicut alibi dicit. **E**tote astuti sicut serpentes. **B E D A.** **Q**ui autem putant interrogationem saluatoris ignorantiam esse, dicant ex præsentis loco, quod potuerit scire Iesus cuius imago esset in nummo, sed interrogat, vt ad sermonem eorum competenter respondeat. **S**equitur enim. **R**espondentes dixerunt, Cæsaris. **Q**ui autem Cæsarem Augustum, sed Tyberium significari. **O**mnes enim Romani reges a primo. **C. Cæsare.** Cæsares appellati sunt. **E**x eorum autem responsione conuenienter dominus quæstionem soluit. **S**equitur enim. **E**t ait illis. **R**eddate ergo quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. **T I T V S.** q. d. dicat verbis tentatis. operibus obedite. **S**ubstitit Cæsaris seruitutem, susceptis, quæ eius sunt. **D**ate ergo illi censum, Deo timorem. **N**on enim exigit Deus denarium, sed fidem. **B E D A.** **R**eddate etiam Deo quæ Dei sunt decimas, scilicet primitias, oblationes, & victimas. **T H E O.** **E**t attende quod non dixit, **D**ate sed reddite, debitum enim est, tuetur enim te princeps tuus ab hostibus, vitam tuam reddit tranquillam, pro his ergo teneris ei in censu. **S**ed & hoc ipsum quod offers, nummis, scilicet ab eo habes. **R**eddas ergo hummissima regium regi. **D**eus etiam tibi tradidit intellectum & rationem, restituit hoc ei non comparatus bestijs, sed in omnibus rationabiliter procedens. **A M B R.** **T**u ergo si vis non esse obnoxius Cæsari, noli habere quæ mundi sunt. **E**t bene prius quæ Cæsaris sunt reddenda decernit. neque enim potest quis esse domini, nisi prius renunciauerit mundo, quam grauius vincula promittere deo & non soluere. maior est contractus fidei, quam pœnitentiæ. **O R I G E N E S.** **H**abet autem locus iste aliquod mystici. **D**uæ enim sunt imagines in homine. vna quam accipit a Deo, altera inimici. **S**icut enim denarius habet imaginem imperatorum mundi, sic qui facit opera tenebrarum portat imaginem eius cuius habet opera. **D**icit ergo. **R**eddate, quæ sunt Cæsari, hoc est. **A**bjicite terrenam imaginem, vt possitis vobis imaginem cælestem imponentes reddere quæ Dei sunt Deo, vt scilicet Deum diligamus, &c. quæ vt Moyses dixit Deo requirit a nobis. **P**ostulat autem a nobis Deus, non quia necessarium habet vt ei aliquod tribuamus, sed vt postquam ei dederimus, hoc ipsum nobis tribuat in salutem. **B E D A.** **Q**ui autem credere debu-

rant ad tantam sapientiam mirati sunt, quod calliditas eorum insidiandi non inuenisset locum. vnde sequitur. **E**t non potuerunt verbum eius reprehendere coram plebe & mirati in responso eius tacuerunt. **T H E O.** **H**oc enim erat quod præcipue intendebant, increpare eum coram populo, quod obtrine nequiterunt propter sapientissimam eius responsionem. **B E D.** **D**uæ erant hæreses in Iudæis, vna pharisæorum qui traditionum, & obseruationum sibi iustitiam præferebat; vnde, & diuisi vocabantur a populo. **A**ltera Sadducæorum qui interpretantur iusti, vendicantes sibi quod non erant. **I**llis ergo abeuntibus, hi ad tentandum accesserunt. vnde dicitur. **A**ccesserunt autem quidam Sadducæorum, qui negant esse resurrectionem, & interrogauerunt eum dicentes. **M**agister, Moyses scripsit nobis, si frater alicuius mortuus fuerit habens vxorem, & hic sine liberis fuerit, vt accipiat eam frater eius vxorem, & suscitet semen fratri suo. **S**eptem ergo fratres erant, & primus accepit vxorem & mortuus est sine filijs. **E**t sequens accepit illam, & ipse mortuus est sine filio. **E**t tertius accepit illam, similiter & omnes septem, & nõ cum corpore. **H**i ergo verbis saluatoris insidiantes, eo tempore quæstionem proposuerunt quo eum viderunt de resurrectione docere discipulos. vnde sequitur. **E**t interrogauerunt eum dicentes. **M**agister scripsit nobis Moyses. **S**i frater alicuius mortuus fuerit habens vxorem, & hic sine filijs fuerit, vt accipiat eam frater eius in vxorem & suscitet semen fratri suo. **A M B R O S.** **S**ecundum legis litteram, nubere cogitur etiam inuita, vt defuncti semen excitet frater. **S**piritus autem magister est castitatis. **T H E O.** **S**adducæi autem fragile fundamentum substituentes, non credebant resurrectionis sermone. **O**pinantes enim carnalem esse futuram vitam in resurrectione merito falsebantur. & ideo tamquam impossibile calumniantes dogma resurrectionis, fingunt hanc narrationem dicentes. **S**eptem ergo fratres erant, & primus accepit vxorem & mortuus est sine filijs, & sequens accepit illam, & mortuus est sine filio. **E**t tertius accepit illam, & similiter omnes septem, & non reliquerunt semen, & mortui sunt. **N**ouissime autem omnium mortua est, & mulier. **B E D A.** **H**anc fabulam confingunt, quæ deliramenti arguat eos, qui resurrectionem asserunt mortuorum. **T**urpitudinem ergo fabulæ opponunt, vt resurrectionis denegent veritatem. vnde subditur. **I**n resurrectione ergo cuius eorum erit vxor? siquidem septem habuerunt eam vxorem. **A M B R.** **M**ystice hæc mulier Synagoga est, quæ septem viros habuit, sicut dicitur Samaritanæ, quinque viros habuisti, quia Samaritana tantum quinque libros Moysi, Synagoga septem sequitur principaliter, & de nullo propter perfidiam suam hæreditariæ potestatis semen accepit. & ideo partem cum viris suis in resurrectione carnis non potuit, quia spiritale præceptum secundum sensum carnis inuertit: non enim frater carnalis aliquis denunciatus est, qui semen fratris suscitaret de functi, sed ille de mortuo populo Iudæorum, sapientiam sibi diuini cultus assisceret in vxorem, atque ex ea semen in Apostolis suscitaret, q. quasi defunctorum reliquæ Iudæorum, informes adhuc in synagoga vtero derelicti, secundum electionem gratiæ referuari noui seminis admixtione meruerunt. **B E D A.** **S**iue septem hi fratres reprobis congruunt, qui per totam huius sæculi vitam, quæ septem diebus voluit, a bonis operibus sterile existunt, quibus iunctim morte præceptis, ad vltimum & ipsa mundana conuersatio quasi vxor infecunda transibit. **T H F O.** **D**ominus autem ostendens resurrectionem non esse futuram conuersionem carnalem, eorum dogma euulsi simul cum fragili fundamento. vnde sequitur. **E**t ait illis Iesus. **F**ilij huius sæculi nubunt, & traduntur ad nuptias. **A V G V S T.** de Quæst. euang. **Q**uia conubia propter filios, filij propter successorem, successio propter mortem: vbi ergo mors non est, neque conubia. vnde sequitur. **I**lli vero qui digni habebuntur sæculo illo, & resurrectione ex mortuis, neque nubunt, neque ducunt vxores. neque enim vltra mori poterunt. **B E D A.** **Q**uod non ita intelligendum est, quasi soli digni vel resurrexerint, vel sine nuptijs fururi sint, sed omnes etiam peccatores resurrexerint, & absque nuptijs sunt in sæculo illo mansuri. **D**ominus autem vt ad resurrectionis gloriam inquir-

Lib. 2. q. 49.

Lib. 2. q. 49.

rendam animos incitaret, de electis tantum voluit facere sermonem. **AVGVST.** de Quæst. Euang. Sicut autem nunc sermo noster decedentibus & succedentibus syllabis peragitur, atque perficitur, ita & ipsi homines quorum sermo est, decedendo & succedendo peragunt, atque perficiunt ordinem huius sæculi qui temporali rerum pulchritudine contextitur. In illa autem vita quæ do verbum Dei, quo fruimur, nulla decessione, atque successione, neque syllabarum cõpletur, sed omnia quæ habet semper manendo, simul habet, ita particeps eius quibus ipsum solum erit vita, neque moriendo decedent, neque nascendo succedent, sicut nunc est in angelis. vnde sequitur. **Æquales enim angelis sunt.** **CYRILL.** Sicut enim multitudo angelorum plurima quidem est, non autem propagata per generationem, sed ex creatione consistens, ita & his qui resurgunt non est opus ulterius nuptijs. vnde sequitur. **Et filij Dei sunt, cum sint filij resurrectionis.** **THEOPH.** q. d. Quia Deus est, qui operatur in resurrectione, merito dicuntur dei filij, qui per resurrectionem regenerantur. non enim aliquid carnale in resurgentium generatione conspicitur, non coitus, non matrix, non partus. **BEDA.** Vel **Æquales angelis & filijs sunt Dei.** Quia gloria resurrectionis inopuati, sine vilo mortis metu, sine vlla labe corruptionis, sine vilo terreni status actu, perpetua Dei visione fruimur. **ORIG.** Sed quia dominus in Mattheo dicit quod hic prætermittitur. Erratis, nescientes scripturas, propono scripturam, vbi scriptum sit. Neque nubent, neque nubentur. Quantum enim ego æstimo, neque in veteri, neque in nouo testamento quicquam tale reperitur. sed omnis eorum error de scriptura lectione quam non intelligunt surripit. Dicitur enim in Isaiâ. Electi mei bibent. & putant hæc & similia futura esse in resurrectione. Paulus autem omnes has benedictiones spiritaliter interpretat, & sciens non esse carnales, ad Ephesios dicit. Benedixisti nos in omni benedictione spiritali. **THEO.** Vel dominus rationis suprapositæ scripturæ testimonium addit subdens. **Quia vero resurgant mortui, & Moyses ostendit secus rubrum sicut dicit de domino Deum Abraham, & Deum Isaac, & Deum Iacob.** q. d. Semel redierunt in nihilum patriarchæ ne viuerent apud Deum, in spe resurrectionis non dixisset. Ego sum, sed fueram. Consequimur enim de rebus corruptis & præteritis dicere. Eram dominus illius rei. nunc vero quoniam dixit. Ego sum. ostendit quod viuendum est deus & dominus. & hoc est quod subditur. **Deus autem non est mortuorum, sed viuorum, omnes enim viuunt ei.** Quamuis enim exanimis sunt, viuunt tamen apud Deum in spe resurgendi. **BEDA.** Vel hoc dicit, vt cum probauerit animas permanere post mortem, quod sadducæi negabât, consequens introduceretur & corporum resurrectio, quæ cum animabus bona malaue gesserunt. Est autem vera vita qua iusti Deo viuunt, etiam quando corpore moriuntur. Ad comprobandam autem resurrectionis veritatem, multo manifestioribus exemplis ex prophetis vti valuit, sed sadducæi quinque tantum libros Moyse recipiebant, prophetarum vaticinia respuentes. **CHRYS.** Sicut autem sancti communem orbis dominum sibi appropriant, non derogantes eius dominio, sed proprium affectum pandentes, secundum morem amantium, qui non patiuntur cum multis diligere, sed volunt præcipuam & specialem quamdam dilectionem exprimere, sic & Deus specialiter se horum Deum dicebat, non coarctando suum dominium, sed ampliando. Non enim sic multitudo subditorum, sicut virtus famulantium pandit eius dominium. vnde non sic gaudet dici Deus celi & terræ, sicut cum dicitur. **Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob.** Et apud mortales quidem a dominio denominantur famuli. Dicimus enim. Villicus talis Ducis, e contrario autem Deus dicitur Abraham. **THEO.** Confutatis autem sadducæis, fauent Iesu scribæ tamquam sadducæorum oppositi. vnde sequitur. **Respondentes autem quidam scribarum dixerunt. Magister, bene dixisti.** **BEDA.**

Et quia in sermonibus confutati sunt, vltra non interrogant, vnde sequitur. Et amplius non audebant eum quicquam interrogare, sed comprehensum Romanæ tradunt potestati. Ex quo intelligimus venena inuidiæ posse quidem superari, sed difficile conquiescere.

THEOP. Quamuis dominus ad passionem erat iturus in breui, prædicat propriam deitatem, nec hoc tamen incaute, aut arroganter, sed modeste querit. vnde dicitur. **Dixit autem ad illos. Quomodo dicunt Christum filium Dauid esse.** **AMB.** Non reprehenduntur hoc loco, quia Dauid filium consistunt, quia cæcus ille Dauid filium confitendo meruit sanitatem. Et pueri dicentes. **Osanna filio Dauid præcelse prædicationis gloriam Deo deferrebant, sed reprehenduntur, quia non credunt filium Dei. vnde subditur.** **Dixit dominus domino meo. Et pater dominus, & filius dominus, sed non duo domini, sed vnus est dominus, quia pater in filio, & filius in patre. Ipse ad dextram patris sedet, quia patri confors, nulli secundus est. Sequitur enim. Sede a dextris meis. Nec preferitur, qui ad dextram sedet, nec iniuriatur patrici qui admittitur, gradus non queritur dignitatis, vbi plenitudo est diuinitatis.** **AVGVST.** de Symbolo. Sessio autem ista non accipiamus humanis membris positum, tamquam pater, sedeat in sinistra, & filius sedeat ad dextram intelligamus potestatem, quam accepit ille homo susceptus a Deo, vt veniat iudicaturus, qui primo venerat iudicandus. **CYRILL.** Vel quod sedet ad dextram patris, supernam eius gloriam probat, nam quorum est tronus æqualis & maiestas. Sessio vero in Deo significat regnum, & omnium potestatem. Sedet ergo a dextris Dei patris, quia verbum ex paternâ substantia procedens, factum caro, diuinam non exiit dignitatem. **THEO.** Manifestat ergo quod aduersarius patris non est, sed secum concordat, cum pater repugnet aduersarijs eius. Sequitur enim. **Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.** **AMB.** Ergo & Deum Christum, & hominem esse credamus, cui a patre subiiciuntur inimici, non per infirmitatem potestatis suæ, sed per vnitatem naturæ, quia in altero alter operatur, nam & filius subiicit inimicos patri, quia patrem clarificat super terram. **THEO.** Querit ergo ipse, & mota dubitatione finit illos colligere, quid sequatur. vnde subdit. **Dauid ergo dominum illum vocat, & quomodo filius eius est.** **CHRYS.** Dauid quidem pater Christi & seruus, hoc quidem secundum carnem, illud secundum spiritum. **CYRILL.** Et nos ergo nouis pharisæis, qui nec verum Dei filium, neque Deum esse fatentur, natum ex sacra Virgine, sed diuidunt vnum filium in duos, talem obiciemus questionem, quo pacto filius Dauid dominus eius est? & non humano dominio, sed diuino?

CHRYS. Nihil autem est fortius quam ex prophetis disputare: hoc enim est & ipsis rebus validius, nam Christo faciente miracula contradicebant multoties. cum vero allegauit prophetiam, tacuerunt, quia non habebant quid dicerent. Eis autem tacentibus contra eos inuehitur. vnde dicitur. **Audiente autem omni populo dixit discipulis suis. THEO.** Quia enim eos orbis doctores mittebat, merito monet non esse eis imitandam pharisæorum ambitionem. vnde sequitur. **Attendite a scribis, qui volunt ambulare in stolis.** **BEDA.** Id est, cultu scribarum vilitatis induti ad publicum procedere, in quo inter cætera diues peccasse describitur. **CYRILL.** Passiones autem erant scribarum, amor gloriæ inanis & lucris. vt igitur tam pessima crimina euitarent discipuli, commonet eos subdens. **Et amant salutationes in foro. THEO.** Quod est a blandientibus venantium opinionem famæ, vel agunt hoc causa congregandæ pecunie. Sequitur enim. **Et primas cathedras in synagogis, & primos discubitus in conuiujs.** **BEDA.** Non primos sedere, vel discumbere vetat eos, quibus hoc officij ordine competit, sed eos qui hoc

indebite amant docet esse cauendos, animum vel gradum redarguens, quamuis & hoc culpa non careat. si idem in foro litibus velint interesse, qui in synagoga magistri desiderant appellari. Duplex autem ratione a vanæ gloriæ cupiditate attendere iubemur, ne vel eorum simulatione ducamur æstimantes bona esse quæ faciunt, vel emulatione inflamemur, frustra gaudentes in bonis laudari quæ simulant. Non solum autem laudes ab hominibus, sed & pecunias querunt. Sequitur enim. **Qui deuorant domos viduarum simulantes longam orationem.** Iustus enim & magni meriti apud Deum se simulantes, ab iustis & peccatorum suorum conscientia turbatis quasi patroni pro eis in iudicio futuri, pecunias accipere non dubitant. **CHRYS.** Ingurgitantes etiam se viduarum bonis paupertate atterunt, nõ qualitercumque comedentes, sed deuorantes, & ad prauitatem oratione vtentes, quod grauiori pena facit eos obnoxios. vnde sequitur. **Hi accipient maiorem damnationem.** **THEOP.** Quia non solum mala faciunt, sed orationes prædicant, & virtutem faciunt prauitatis excusationem. Viduas etiam depauperant, quarum oportebat misereri, dum ob sui præsentia eas cogunt exponere. **BEDA.** Vel quia laudes ab hominibus, & pecunias querunt, maiori damnatione plectuntur.

CAP. XXI.

RESPICIENS autem, vidit eos qui mittebant munera sua in Gazophylatium diuites. Vidit autem & quamdam viduam pauperculam mittentem gramina duo. Et dixit. Vere dico vobis quia vidua hæc pauper plusquam omnes misit. Nam omnes hi ex abutitione in foro, & primas cathedras in synagogis, & primos discubitus in conuiujs. Qui deuorant domos viduarum, simulantes longam orationem. Hi accipient damnationem maiorem.

CAP. XXI.

RESPICIENS autem, vidit eos qui mittebant munera sua in Gazophylatium diuites. Vidit autem & quamdam viduam pauperculam mittentem gramina duo. Et dixit. Vere dico vobis quia vidua hæc pauper plusquam omnes misit. Nam omnes hi ex abutitione in foro, & primas cathedras in synagogis, & primos discubitus in conuiujs. Qui deuorant domos viduarum, simulantes longam orationem. Hi accipient damnationem maiorem.

CAP. XXI.

LOSA. Postquam dominus redarguit Scribarum auaritiam, qui domos viduarum deuorabant, commendat viduæ elemosynam. vnde dicitur. **Respicies autem, vidit eos qui mittebant munera sua in Gazophylatium diuites.** **BEDA.** Quia sermone Græco Phylatium locum appellari solet quod diuitie seruatur. Erat autem acha foramen habens de super posita iuxta altare ad dextram ingredientibus domum domini in quam mittebant sacerdotes, qui custodiebant hostias omnem pecuniam, quæ deferrebat ad templum domini. dominus autem, sicut operantes in domo sua discutit, ita & dona ferentes respicit, & quem dignum vidit, laudat, quem reprobum, damat. vnde sequitur. **Vidit autem & quamdam viduam pauperculam mittentem gramina duo.** **CYRILL.** Duos obolos offerebat quos cum sudoribus ad diurnum vitium acquiserat, vel quæ quotidie per aliena poscit suffragia Deo donat, ostendens ei suam paupertatem fructiferam. vincit igitur alios & iusta censura coronatur a Deo. vnde sequitur. **Et ait illis. Vere dico vobis quia vidua hæc pauper plusquam omnes misit.** **BEDA.** Acceptabile enim est Deo quicquid bono animo obtulerimus, qui cor & non substantiam respicit, nec perpendit quantum in eius sacrificio, sed ex quanto profertur. vnde sequitur. **Nam omnes hi ex abundantia sibi miserunt in munera. Hæc autem ex eo quod illi deest, omnem vitium quem habuit misit.** **CHRYS.** Non enim paucitatem oblati, sed copiam affectus intruitus est Deus. Non est elemosyna ex pluribus pauca impendere, sed illud viduæ, quæ totam sibi euacuauit substantiam. quod si nequis tantum offerre sicut & vidua, offer saltem torum superfluum. **BEDA.** Myrice autem, diuites qui in gazophylatium munera mittebant, significant Iudæos de iustitia legis elatos, vidua pauper ecclesiæ simplicitatem, quæ pauperula vocatur, quia vel superbiæ spiritum, vel peccata tamquam mundi diuitias abiecit, vidua vero, quia vir eius pro ea mortem pertulit. hæc in gazophylatium duo gramina mittit, quia in conspectu Dei apud quem nostri operis oblationes conseruamus, munera sua defert, siue dilectionem Dei, & proximi, siue fidei & orationis, quæ cunctis superbiorum Iudæorum operibus præstant. Ex abundantia enim in munera Dei immittunt Iudæi, qui de iustitia sua præsumunt. Ecclesiæ autem omnem vitium suum mittunt, quia omne quod viuunt, Dei esse muneris intelligunt. **THEOP.** Vel vidua potest intelligi quælibet anima, or-

bata quasi primo viro pristina lege, & nõ digna copulæ verbi Dei, quæ loco arræ offert Deo fidem & conscientiam bonam plus videtur offerre diuitibus in sermone, & superfluentibus moralibus gentilium virtutibus.

EVSEB. Quod spectanda forent, quæ pertinebant ad templi structuram manifestat hystoriæ, & hucusque quædam conferuntur reliquiæ, quibus præcipiuntur, quæ dudum erant fabricarum vestigia. Sed dominus mirantibus templi fabricas, promulgauit, quod in eo lapis super lapidem non mizeret. Dicitur enim. **Et quibusdam dicentibus de templo, quod lapidibus bonis & donis exornatum esse dixit. Hæc quæ videtis, venient dies in quibus non relinquetur lapis super lapidem, qui non destruetur. Interrogauerunt autem illum dicentes. Præceptor, quando hæc erunt, & quod signum cum fieri incipient? Qui dixit. Videte ne seducamini. Multi enim venient in nomine meo dicentes, quia ego sum & tempus appropinquabit. Nolite ergo ire post illos.**

BEDA. Diuina etiam dispensatio procurauit, vt ciuitas ipsa & templum subuerteretur, ne quis forte ad huc paruulus in fide videns illa constare, dum sacrificiorum ritum attonitus stuperet, rapereur intuitu. **AMBRO.** Verum igitur dictum est de templo manufacto, quod esset subuertendum. Nihil enim est manufactum, quod non aut vetustas conficiat, aut vis subruat, aut ignis exurat. Tamen est & aliud templum, scilicet synagoga, cuius structura vetus, ecclesiæ surgente dissoluitur. Est etiam templum in vnoquoque, quod deficiente fide labitur, & maxime si quis falso Christi nomine obtendat quo interiorum expugnet affectum. **CYRILL.** Nequaquam autem discipuli aduerterant vim dictorum, sed arbitrabantur de consummatione sæculi dictum esse. Et ideo quærebant quo tempore deberent accedere. vnde sequitur. **Interrogauerunt autem illum dicentes. Præceptor, quando hæc erunt, & quod signum cum fieri incipient? AMBROS.** Mattheus tertiam interrogationem addidit, vt & templi tempora destruedi, & signum aduentus & consummationis sæculi a discipulis quæreretur. Interrogatus autem dominus quando templi futura esset destructio, & quod signum esset eius aduentus, de signis docet, de tempore non curat intimandum. Sequitur enim. **Qui dixit, videte ne seducamini.** **ATHAN.** Cum enim sint nobis a Deo charismata & dogmata, quæ sunt super hominem tradita, scilicet celestis conuersationis forma, virtus contra demones, & adoptio & notitia patris, & verbi, & spiritus sancti donum. Aduersarius noster diabolus circuit, quærens nobis furripere insita semina verbi. Dominus autem tamquam sua præciosâ dona in nobis sua documenta concludens mouet ne seducamur. Magnum autem quoddam donum tribuit nobis Dei verbum, vt non solum ex apparentibus non decipiamur, sed etiam si qua latentia sint diuidicemus per spiritus gratiam. Cum enim sit odiosus diabolus inuentor malitiæ, hoc quod ipse est, occultat, nomen vero cunctis cupit simulat callide, puta si quis subijcere sibi volens filios alienos, parentibus absentibus fingat eorum vultus, & filios desiderantes seducat. Ergo in vnaquaquæ hæc cum diabolus figuratus dicit. Ego sum Christus, & apud me veritas est. vnde sequitur. **Multi enim venient in nomine meo dicentes. quia ego sum, & tempus appropinquabit. CYRILL.** Ante suum enim descensum de cælo prouenient aliqui, quibus acquiescere non oportet. voluit enim vnigenitum verum Deum cum venit, vt mundum saluaret latere, vt cruce sustineret pro nobis. Sed secundus eius aduentus nõ erit claculo vt ante, sed terribilis & manifestus. descendet enim in gloria Dei patris ministrantibus angelis vt mundum in iustitia iudicet. vnde concludit. **Nolite ergo ire post illos.** **TITVS.** Vel forsitan non dicit pseudo Christos ante consummationem venientes, sed eos qui fuere tempore apostolorum. **BEDA.** Multi enim imminente Hierosolymorum excidio principes extiterunt, qui se dicerent esse Christos, tempusque libertatis appropinquare. Multi etiam in ecclesiâ hæresiarum diem domini instare prædicarunt, quos Apostolus ad Thess. damnat. Multi etiam in nomine Christi venerunt Antichristi, quorum primus est Simon Magus, cui dicebant. Hic est virtus Dei, quæ vocatur magna. **GREG.**

GREGOR. in Homilia. Perituri mundi præcurrentia mala denunciat dominus, vt eo minus perturbent venientia, quo fuerint præcisa. Minus enim iacula feriunt, quæ prævidentur. vnde dicit. Cum autem audieritis prælia & seditiones, nolite terreri. Bella ad hostes pertinent, seditiones ad ciues. Vt ergo nos indicet exterius interiusq; turbati, aliud nos faciat ab hostibus, aliud a fratribus perpeti.

AMBROS. Verborum autem celestium nulli magis quam nos testes sumus, quos mundi finis inuenit, quanta prælia, & quas opiniones accepimus præliorum? GREGOR. in Hom. Sed his malis præuenientibus, quia non statim finis sequatur, adiungitur. Oportet hæc primum fieri. Vltima enim tribulatio multis tribulationibus præuenitur, quia multa debent mala præcurrere, vt malum valeant sine fine nunciare. vnde sequitur. Tunc dicebat illis. Surget gens contra gentem, & regnum aduersus regnum. Quia necesse est, vt alia ex caelo, alia ex terra, alia ab elementis, alia ab hominibus patiamur, hic ergo signatur perturbatio hominum. Sequitur enim. Et terræ motus magni erunt per loca. Ecce respectus iræ desuper. CHRYS. Terræ motus enim quandoque iræ signum est. nam & quando crucifixus est dominus, mota est terra. Quandoque vero prouisionis indicium, sicut orantibus Apostolis commotus est locus in quo erant congregati. Sequitur enim. Et pestilentia. GREGOR. in Hom. Ecce inæqualitas corporum. Et fames, & sterilitas terræ. Terroresque de caelo, & signa magna erunt. Ecce inæqualitas aeris, quod ad eas tempestates referendum est, quæ nequaquam ordinem temporum seruant, quæ enim ordinate veniunt, signum non sunt. Omnia enim quæ ad vsum vitæ accepimus, ad vsum conuertimus culpæ. Sed cuncta quæ ad vsum prauitatis infleximus, ad vsum nobis vertuntur vltionis. AMBR. Occasum ergo sæculi præcedunt quædam ægritudines mundi, scilicet fames, pestilentia & persecutio. THEO. Quidam autem hæc non solum in consummatione futura, sed & tempore captiuitatis Hierusalem fuisse impleta voluerunt. Auctore namque pacis preempro, merito in eis seditiones & bella locum habuerunt. Ex bellis autem pestis & fames consequitur. hæc quidem aere cadaveribus infecto, illa in cultis manentibus agris. Sed & Iosephus intollerabiles ærummas euenisse recitat propter famem, & tempore Claudij Cæsaris fames inualuit, vt in Actibus legitur, & plurima terribilia contigerunt captiuitatem Hierusalem indicantia, vt Iosephus narrat. CHRYS. Dicit autem quod non statim finis ciuitatis eueniet, vt scilicet Hierosolyma capiatur, sed post prælia multa. BEDA. Admonentur etiam Apostoli, ne terreantur his præcurrentibus, ne Hierosolymam Iudæamque deserant. Potest autem regnum contra regnum, & pestilentia eorum quorum sermo serpit vt cancer, & fames audiendi verbi Dei, & commotio vniuersæ terræ, & vera fide separatio etiam in hæreticis intelligi, qui contra se inuicem dimicantes, ecclesie victoriam faciunt. AMBR. Sunt autem & alia bella, quæ vir sustinet Christianus, diuersarum quoque prælia cupiditatum studio rumque conflictus. Multo etiam grauiores sunt domestici hostes quam extranei.

GREGOR. in Homilia. Quia cuncta quæ prædicta sunt non de iniustitia ferientis sunt, sed de merito mundi patientis, facta præuorum hominum prænunciantur, cum dicitur. Sed ante hæc omnia iniicient vobis manus suas, & persequentur, tradentes in synagogas & custodias, trahentes ad reges & præfides propter nomen meum. Ac si dicat. Prius corda hominum post elementa turbabuntur, vt cum rerum ordo confunditur, ex qua tribulatione veniat demonstratur. Nam quamuis finis mundi ex ipso suo ordine pendeat, peruertiores tamē quoque inueniunt, quia digne ruinis illorum opprimantur, innouentur. GYRILL. Vel hoc dicit. Quia priusquam a Romanis Hierusalem caperetur, passi persecutiones a Iudæis discipuli in carcerati sunt, & presentari principibus. Missus est Paulus Romanus ad Cæsarem, alii tunc Festo, & Agrippa. Sequitur enim,

Continget autem vobis in testimonium. GRAECVS. In martyrium, id est, in martyrii gloriam. GREGOR. in Homilia. Vel in testimonium, videlicet eorum, quia vos persequendo mortes inferunt, aut videndo non imitantur, vt inde peruersi sine excitatione pereant. vnde electi exemplum capiunt vt viuunt, sed auditis tot terroribus, turbati poterant auditorum corda. vnde ad eorum consolationem subdit. Ponite ergo in cordibus vestris non præmeditari quemadmodum resistere, & contradicere omnibus aduersarij vestri. Tradimini autem a parentibus, & fratribus, & cognatis, & amicis, & morte afficient ex vobis. Et eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum. Et capillus de capite vestro non peribit. In patientia vestra possidebitis animas vestras.

Cum autem videritis circudari ab exercitu Hierusalem, tunc scitote quia appropinquauit desolatio eius. Tunc qui in Iudæa sunt, fugiant in montes aduersarij vestri si in vnum conueniant resistere valeant vobis, nec in sapientia, id est speculationum vita, nec in eloquentia & sermonis lepore. Sæpe enim multi sapientiam quidem habent in mente, sed cum sint prouocabiles ad turbationem totum confundunt, cum tempus fuerit proponendi. non autem tales fuerunt Apostoli, sed vtrique gratiosi fuerunt. GREGOR. Ac si dominus suis dicat. Nolite terreri. vos ad certamen accedentes, ego prælior. vos verba aditis, sed ego sum qui loquor. AMBR. Alibi autem Christus in discipulis, alibi pater, alibi spiritus loquitur patris. non discordant ista, sed congruunt. quod vnus loquitur, tres loquuntur, quia vox est vna trinitatis. THEO. His autem dicitis, & propulso imperitij timore, subdit & aliud quiddam necessarium, quod eorum animos poterat commouere, ne subito irruens eos turbaret. Sequitur enim. Tradimini autem a parentibus, & fratribus, & cognatis, & morte afficient ex vobis. GREGOR. in Homilia. Plus in nobis ea tormenta sequuntur, quæ ab illis patimur, de quorum moribus præsumebamus, quia cum damno corporis mala nos cruciant amissæ charitatis. GREGOR. Nissenus. Consideremus autem statum, qui tunc temporis erat omnibus suspectis, adiuuicem diuidebantur cognationes inuicem disgregatæ per cultus, & filius gentilis proditor fiebat parentum fidelium, & in filium qui crederat, pater in infidelitate obstinatus accusator fiebat. Omnis ætas erat exposita persequentibus fidem, nec mulieribus succurrebat naturalis sexus fragilitas. THEOPH. His autem dicitis, & de odio subiungit quod ab omnibus patientur. Sequitur enim. Et eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum. GREGOR. in Homilia. Sed quia dura sunt quæ prædicantur de afflictione mortis, protinus consolatio subditur de gaudio resurrectionis, cum dicitur. Et capillus de capite vestro non peribit. q. d. martyribus suis. Cur timetis ne pereat quod incisum dolet, quando & illud in vobis perire non potest, quod incisum non dolet? BEDA. Vel aliter. Capillus de capite discipulorum domini non peribit, quia non solum fortia facta, vel dicta sanctorum, sed & tenuissima cogitatio digna mercede donabitur. GREGOR. Moral. Qui autem patientia in aduersis tenet, inde contra aduersa omnia fortis efficitur. vnde sibi & seipsum vincendo dominatur. vnde sequitur. In patientia vestra possidebitis animas vestras. Quid enim est animas possidere, nisi perfecte in omnibus viuere, cunctisque mentis moribus quasi ex arce virtutis dominari? GREGOR. in Homilia. Per patientiam igitur animas nostras possidemus, quia dum nobismetipsis dominari discimus, hoc ipsum incipimus possidere quod sumus. Iccirco autem possessio animæ in virtute patientiæ ponitur, quia radix omnium cultosque virtutum patientia est. Patientia vero est aliena mala æquanimitè perpeti, contra eum quoque qui mala irrogat nullo dolore morderi.

Cum autem videritis circudari ab exercitu Hierusalem, tunc scitote quia appropinquauit desolatio eius. Tunc qui in Iudæa sunt, fugiant in montes aduersarij vestri si in vnum conueniant resistere valeant vobis, nec in sapientia, id est speculationum vita, nec in eloquentia & sermonis lepore. Sæpe enim multi sapientiam quidem habent in mente, sed cum sint prouocabiles ad turbationem totum confundunt, cum tempus fuerit proponendi. non autem tales fuerunt Apostoli, sed vtrique gratiosi fuerunt. GREGOR. Ac si dominus suis dicat. Nolite terreri. vos ad certamen accedentes, ego prælior. vos verba aditis, sed ego sum qui loquor. AMBR. Alibi autem Christus in discipulis, alibi pater, alibi spiritus loquitur patris. non discordant ista, sed congruunt. quod vnus loquitur, tres loquuntur, quia vox est vna trinitatis. THEO. His autem dicitis, & propulso imperitij timore, subdit & aliud quiddam necessarium, quod eorum animos poterat commouere, ne subito irruens eos turbaret. Sequitur enim. Tradimini autem a parentibus, & fratribus, & cognatis, & morte afficient ex vobis. GREGOR. in Homilia. Plus in nobis ea tormenta sequuntur, quæ ab illis patimur, de quorum moribus præsumebamus, quia cum damno corporis mala nos cruciant amissæ charitatis. GREGOR. Nissenus. Consideremus autem statum, qui tunc temporis erat omnibus suspectis, adiuuicem diuidebantur cognationes inuicem disgregatæ per cultus, & filius gentilis proditor fiebat parentum fidelium, & in filium qui crederat, pater in infidelitate obstinatus accusator fiebat. Omnis ætas erat exposita persequentibus fidem, nec mulieribus succurrebat naturalis sexus fragilitas. THEOPH. His autem dicitis, & de odio subiungit quod ab omnibus patientur. Sequitur enim. Et eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum. GREGOR. in Homilia. Sed quia dura sunt quæ prædicantur de afflictione mortis, protinus consolatio subditur de gaudio resurrectionis, cum dicitur. Et capillus de capite vestro non peribit. q. d. martyribus suis. Cur timetis ne pereat quod incisum dolet, quando & illud in vobis perire non potest, quod incisum non dolet? BEDA. Vel aliter. Capillus de capite discipulorum domini non peribit, quia non solum fortia facta, vel dicta sanctorum, sed & tenuissima cogitatio digna mercede donabitur. GREGOR. Moral. Qui autem patientia in aduersis tenet, inde contra aduersa omnia fortis efficitur. vnde sibi & seipsum vincendo dominatur. vnde sequitur. In patientia vestra possidebitis animas vestras. Quid enim est animas possidere, nisi perfecte in omnibus viuere, cunctisque mentis moribus quasi ex arce virtutis dominari? GREGOR. in Homilia. Per patientiam igitur animas nostras possidemus, quia dum nobismetipsis dominari discimus, hoc ipsum incipimus possidere quod sumus. Iccirco autem possessio animæ in virtute patientiæ ponitur, quia radix omnium cultosque virtutum patientia est. Patientia vero est aliena mala æquanimitè perpeti, contra eum quoque qui mala irrogat nullo dolore morderi.

AMBROS. Verborum autem celestium nulli magis quam nos testes sumus, quos mundi finis inuenit, quanta prælia, & quas opiniones accepimus præliorum? GREGOR. in Hom. Sed his malis præuenientibus, quia non statim finis sequatur, adiungitur. Oportet hæc primum fieri. Vltima enim tribulatio multis tribulationibus præuenitur, quia multa debent mala præcurrere, vt malum valeant sine fine nunciare. vnde sequitur. Tunc dicebat illis. Surget gens contra gentem, & regnum aduersus regnum. Quia necesse est, vt alia ex caelo, alia ex terra, alia ab elementis, alia ab hominibus patiamur, hic ergo signatur perturbatio hominum. Sequitur enim. Et terræ motus magni erunt per loca. Ecce respectus iræ desuper. CHRYS. Terræ motus enim quandoque iræ signum est. nam & quando crucifixus est dominus, mota est terra. Quandoque vero prouisionis indicium, sicut orantibus Apostolis commotus est locus in quo erant congregati. Sequitur enim. Et pestilentia. GREGOR. in Hom. Ecce inæqualitas corporum. Et fames, & sterilitas terræ. Terroresque de caelo, & signa magna erunt. Ecce inæqualitas aeris, quod ad eas tempestates referendum est, quæ nequaquam ordinem temporum seruant, quæ enim ordinate veniunt, signum non sunt. Omnia enim quæ ad vsum vitæ accepimus, ad vsum conuertimus culpæ. Sed cuncta quæ ad vsum prauitatis infleximus, ad vsum nobis vertuntur vltionis. AMBR. Occasum ergo sæculi præcedunt quædam ægritudines mundi, scilicet fames, pestilentia & persecutio. THEO. Quidam autem hæc non solum in consummatione futura, sed & tempore captiuitatis Hierusalem fuisse impleta voluerunt. Auctore namque pacis preempro, merito in eis seditiones & bella locum habuerunt. Ex bellis autem pestis & fames consequitur. hæc quidem aere cadaveribus infecto, illa in cultis manentibus agris. Sed & Iosephus intollerabiles ærummas euenisse recitat propter famem, & tempore Claudij Cæsaris fames inualuit, vt in Actibus legitur, & plurima terribilia contigerunt captiuitatem Hierusalem indicantia, vt Iosephus narrat. CHRYS. Dicit autem quod non statim finis ciuitatis eueniet, vt scilicet Hierosolyma capiatur, sed post prælia multa. BEDA. Admonentur etiam Apostoli, ne terreantur his præcurrentibus, ne Hierosolymam Iudæamque deserant. Potest autem regnum contra regnum, & pestilentia eorum quorum sermo serpit vt cancer, & fames audiendi verbi Dei, & commotio vniuersæ terræ, & vera fide separatio etiam in hæreticis intelligi, qui contra se inuicem dimicantes, ecclesie victoriam faciunt. AMBR. Sunt autem & alia bella, quæ vir sustinet Christianus, diuersarum quoque prælia cupiditatum studio rumque conflictus. Multo etiam grauiores sunt domestici hostes quam extranei.

AMBROS. Verborum autem celestium nulli magis quam nos testes sumus, quos mundi finis inuenit, quanta prælia, & quas opiniones accepimus præliorum? GREGOR. in Hom. Sed his malis præuenientibus, quia non statim finis sequatur, adiungitur. Oportet hæc primum fieri. Vltima enim tribulatio multis tribulationibus præuenitur, quia multa debent mala præcurrere, vt malum valeant sine fine nunciare. vnde sequitur. Tunc dicebat illis. Surget gens contra gentem, & regnum aduersus regnum. Quia necesse est, vt alia ex caelo, alia ex terra, alia ab elementis, alia ab hominibus patiamur, hic ergo signatur perturbatio hominum. Sequitur enim. Et terræ motus magni erunt per loca. Ecce respectus iræ desuper. CHRYS. Terræ motus enim quandoque iræ signum est. nam & quando crucifixus est dominus, mota est terra. Quandoque vero prouisionis indicium, sicut orantibus Apostolis commotus est locus in quo erant congregati. Sequitur enim. Et pestilentia. GREGOR. in Hom. Ecce inæqualitas corporum. Et fames, & sterilitas terræ. Terroresque de caelo, & signa magna erunt. Ecce inæqualitas aeris, quod ad eas tempestates referendum est, quæ nequaquam ordinem temporum seruant, quæ enim ordinate veniunt, signum non sunt. Omnia enim quæ ad vsum vitæ accepimus, ad vsum conuertimus culpæ. Sed cuncta quæ ad vsum prauitatis infleximus, ad vsum nobis vertuntur vltionis. AMBR. Occasum ergo sæculi præcedunt quædam ægritudines mundi, scilicet fames, pestilentia & persecutio. THEO. Quidam autem hæc non solum in consummatione futura, sed & tempore captiuitatis Hierusalem fuisse impleta voluerunt. Auctore namque pacis preempro, merito in eis seditiones & bella locum habuerunt. Ex bellis autem pestis & fames consequitur. hæc quidem aere cadaveribus infecto, illa in cultis manentibus agris. Sed & Iosephus intollerabiles ærummas euenisse recitat propter famem, & tempore Claudij Cæsaris fames inualuit, vt in Actibus legitur, & plurima terribilia contigerunt captiuitatem Hierusalem indicantia, vt Iosephus narrat. CHRYS. Dicit autem quod non statim finis ciuitatis eueniet, vt scilicet Hierosolyma capiatur, sed post prælia multa. BEDA. Admonentur etiam Apostoli, ne terreantur his præcurrentibus, ne Hierosolymam Iudæamque deserant. Potest autem regnum contra regnum, & pestilentia eorum quorum sermo serpit vt cancer, & fames audiendi verbi Dei, & commotio vniuersæ terræ, & vera fide separatio etiam in hæreticis intelligi, qui contra se inuicem dimicantes, ecclesie victoriam faciunt. AMBR. Sunt autem & alia bella, quæ vir sustinet Christianus, diuersarum quoque prælia cupiditatum studio rumque conflictus. Multo etiam grauiores sunt domestici hostes quam extranei.

AMBROS. Verborum autem celestium nulli magis quam nos testes sumus, quos mundi finis inuenit, quanta prælia, & quas opiniones accepimus præliorum? GREGOR. in Hom. Sed his malis præuenientibus, quia non statim finis sequatur, adiungitur. Oportet hæc primum fieri. Vltima enim tribulatio multis tribulationibus præuenitur, quia multa debent mala præcurrere, vt malum valeant sine fine nunciare. vnde sequitur. Tunc dicebat illis. Surget gens contra gentem, & regnum aduersus regnum. Quia necesse est, vt alia ex caelo, alia ex terra, alia ab elementis, alia ab hominibus patiamur, hic ergo signatur perturbatio hominum. Sequitur enim. Et terræ motus magni erunt per loca. Ecce respectus iræ desuper. CHRYS. Terræ motus enim quandoque iræ signum est. nam & quando crucifixus est dominus, mota est terra. Quandoque vero prouisionis indicium, sicut orantibus Apostolis commotus est locus in quo erant congregati. Sequitur enim. Et pestilentia. GREGOR. in Hom. Ecce inæqualitas corporum. Et fames, & sterilitas terræ. Terroresque de caelo, & signa magna erunt. Ecce inæqualitas aeris, quod ad eas tempestates referendum est, quæ nequaquam ordinem temporum seruant, quæ enim ordinate veniunt, signum non sunt. Omnia enim quæ ad vsum vitæ accepimus, ad vsum conuertimus culpæ. Sed cuncta quæ ad vsum prauitatis infleximus, ad vsum nobis vertuntur vltionis. AMBR. Occasum ergo sæculi præcedunt quædam ægritudines mundi, scilicet fames, pestilentia & persecutio. THEO. Quidam autem hæc non solum in consummatione futura, sed & tempore captiuitatis Hierusalem fuisse impleta voluerunt. Auctore namque pacis preempro, merito in eis seditiones & bella locum habuerunt. Ex bellis autem pestis & fames consequitur. hæc quidem aere cadaveribus infecto, illa in cultis manentibus agris. Sed & Iosephus intollerabiles ærummas euenisse recitat propter famem, & tempore Claudij Cæsaris fames inualuit, vt in Actibus legitur, & plurima terribilia contigerunt captiuitatem Hierusalem indicantia, vt Iosephus narrat. CHRYS. Dicit autem quod non statim finis ciuitatis eueniet, vt scilicet Hierosolyma capiatur, sed post prælia multa. BEDA. Admonentur etiam Apostoli, ne terreantur his præcurrentibus, ne Hierosolymam Iudæamque deserant. Potest autem regnum contra regnum, & pestilentia eorum quorum sermo serpit vt cancer, & fames audiendi verbi Dei, & commotio vniuersæ terræ, & vera fide separatio etiam in hæreticis intelligi, qui contra se inuicem dimicantes, ecclesie victoriam faciunt. AMBR. Sunt autem & alia bella, quæ vir sustinet Christianus, diuersarum quoque prælia cupiditatum studio rumque conflictus. Multo etiam grauiores sunt domestici hostes quam extranei.

AMBROS. Verborum autem celestium nulli magis quam nos testes sumus, quos mundi finis inuenit, quanta prælia, & quas opiniones accepimus præliorum? GREGOR. in Hom. Sed his malis præuenientibus, quia non statim finis sequatur, adiungitur. Oportet hæc primum fieri. Vltima enim tribulatio multis tribulationibus præuenitur, quia multa debent mala præcurrere, vt malum valeant sine fine nunciare. vnde sequitur. Tunc dicebat illis. Surget gens contra gentem, & regnum aduersus regnum. Quia necesse est, vt alia ex caelo, alia ex terra, alia ab elementis, alia ab hominibus patiamur, hic ergo signatur perturbatio hominum. Sequitur enim. Et terræ motus magni erunt per loca. Ecce respectus iræ desuper. CHRYS. Terræ motus enim quandoque iræ signum est. nam & quando crucifixus est dominus, mota est terra. Quandoque vero prouisionis indicium, sicut orantibus Apostolis commotus est locus in quo erant congregati. Sequitur enim. Et pestilentia. GREGOR. in Hom. Ecce inæqualitas corporum. Et fames, & sterilitas terræ. Terroresque de caelo, & signa magna erunt. Ecce inæqualitas aeris, quod ad eas tempestates referendum est, quæ nequaquam ordinem temporum seruant, quæ enim ordinate veniunt, signum non sunt. Omnia enim quæ ad vsum vitæ accepimus, ad vsum conuertimus culpæ. Sed cuncta quæ ad vsum prauitatis infleximus, ad vsum nobis vertuntur vltionis. AMBR. Occasum ergo sæculi præcedunt quædam ægritudines mundi, scilicet fames, pestilentia & persecutio. THEO. Quidam autem hæc non solum in consummatione futura, sed & tempore captiuitatis Hierusalem fuisse impleta voluerunt. Auctore namque pacis preempro, merito in eis seditiones & bella locum habuerunt. Ex bellis autem pestis & fames consequitur. hæc quidem aere cadaveribus infecto, illa in cultis manentibus agris. Sed & Iosephus intollerabiles ærummas euenisse recitat propter famem, & tempore Claudij Cæsaris fames inualuit, vt in Actibus legitur, & plurima terribilia contigerunt captiuitatem Hierusalem indicantia, vt Iosephus narrat. CHRYS. Dicit autem quod non statim finis ciuitatis eueniet, vt scilicet Hierosolyma capiatur, sed post prælia multa. BEDA. Admonentur etiam Apostoli, ne terreantur his præcurrentibus, ne Hierosolymam Iudæamque deserant. Potest autem regnum contra regnum, & pestilentia eorum quorum sermo serpit vt cancer, & fames audiendi verbi Dei, & commotio vniuersæ terræ, & vera fide separatio etiam in hæreticis intelligi, qui contra se inuicem dimicantes, ecclesie victoriam faciunt. AMBR. Sunt autem & alia bella, quæ vir sustinet Christianus, diuersarum quoque prælia cupiditatum studio rumque conflictus. Multo etiam grauiores sunt domestici hostes quam extranei.

AMBROS. Verborum autem celestium nulli magis quam nos testes sumus, quos mundi finis inuenit, quanta prælia, & quas opiniones accepimus præliorum? GREGOR. in Hom. Sed his malis præuenientibus, quia non statim finis sequatur, adiungitur. Oportet hæc primum fieri. Vltima enim tribulatio multis tribulationibus præuenitur, quia multa debent mala præcurrere, vt malum valeant sine fine nunciare. vnde sequitur. Tunc dicebat illis. Surget gens contra gentem, & regnum aduersus regnum. Quia necesse est, vt alia ex caelo, alia ex terra, alia ab elementis, alia ab hominibus patiamur, hic ergo signatur perturbatio hominum. Sequitur enim. Et terræ motus magni erunt per loca. Ecce respectus iræ desuper. CHRYS. Terræ motus enim quandoque iræ signum est. nam & quando crucifixus est dominus, mota est terra. Quandoque vero prouisionis indicium, sicut orantibus Apostolis commotus est locus in quo erant congregati. Sequitur enim. Et pestilentia. GREGOR. in Hom. Ecce inæqualitas corporum. Et fames, & sterilitas terræ. Terroresque de caelo, & signa magna erunt. Ecce inæqualitas aeris, quod ad eas tempestates referendum est, quæ nequaquam ordinem temporum seruant, quæ enim ordinate veniunt, signum non sunt. Omnia enim quæ ad vsum vitæ accepimus, ad vsum conuertimus culpæ. Sed cuncta quæ ad vsum prauitatis infleximus, ad vsum nobis vertuntur vltionis. AMBR. Occasum ergo sæculi præcedunt quædam ægritudines mundi, scilicet fames, pestilentia & persecutio. THEO. Quidam autem hæc non solum in consummatione futura, sed & tempore captiuitatis Hierusalem fuisse impleta voluerunt. Auctore namque pacis preempro, merito in eis seditiones & bella locum habuerunt. Ex bellis autem pestis & fames consequitur. hæc quidem aere cadaveribus infecto, illa in cultis manentibus agris. Sed & Iosephus intollerabiles ærummas euenisse recitat propter famem, & tempore Claudij Cæsaris fames inualuit, vt in Actibus legitur, & plurima terribilia contigerunt captiuitatem Hierusalem indicantia, vt Iosephus narrat. CHRYS. Dicit autem quod non statim finis ciuitatis eueniet, vt scilicet Hierosolyma capiatur, sed post prælia multa. BEDA. Admonentur etiam Apostoli, ne terreantur his præcurrentibus, ne Hierosolymam Iudæamque deserant. Potest autem regnum contra regnum, & pestilentia eorum quorum sermo serpit vt cancer, & fames audiendi verbi Dei, & commotio vniuersæ terræ, & vera fide separatio etiam in hæreticis intelligi, qui contra se inuicem dimicantes, ecclesie victoriam faciunt. AMBR. Sunt autem & alia bella, quæ vir sustinet Christianus, diuersarum quoque prælia cupiditatum studio rumque conflictus. Multo etiam grauiores sunt domestici hostes quam extranei.

AMBROS. Verborum autem celestium nulli magis quam nos testes sumus, quos mundi finis inuenit, quanta prælia, & quas opiniones accepimus præliorum? GREGOR. in Hom. Sed his malis præuenientibus, quia non statim finis sequatur, adiungitur. Oportet hæc primum fieri. Vltima enim tribulatio multis tribulationibus præuenitur, quia multa debent mala præcurrere, vt malum valeant sine fine nunciare. vnde sequitur. Tunc dicebat illis. Surget gens contra gentem, & regnum aduersus regnum. Quia necesse est, vt alia ex caelo, alia ex terra, alia ab elementis, alia ab hominibus patiamur, hic ergo signatur perturbatio hominum. Sequitur enim. Et terræ motus magni erunt per loca. Ecce respectus iræ desuper. CHRYS. Terræ motus enim quandoque iræ signum est. nam & quando crucifixus est dominus, mota est terra. Quandoque vero prouisionis indicium, sicut orantibus Apostolis commotus est locus in quo erant congregati. Sequitur enim. Et pestilentia. GREGOR. in Hom. Ecce inæqualitas corporum. Et fames, & sterilitas terræ. Terroresque de caelo, & signa magna erunt. Ecce inæqualitas aeris, quod ad eas tempestates referendum est, quæ nequaquam ordinem temporum seruant, quæ enim ordinate veniunt, signum non sunt. Omnia enim quæ ad vsum vitæ accepimus, ad vsum conuertimus culpæ. Sed cuncta quæ ad vsum prauitatis infleximus, ad vsum nobis vertuntur vltionis. AMBR. Occasum ergo sæculi præcedunt quædam ægritudines mundi, scilicet fames, pestilentia & persecutio. THEO. Quidam autem hæc non solum in consummatione futura, sed & tempore captiuitatis Hierusalem fuisse impleta voluerunt. Auctore namque pacis preempro, merito in eis seditiones & bella locum habuerunt. Ex bellis autem pestis & fames consequitur. hæc quidem aere cadaveribus infecto, illa in cultis manentibus agris. Sed & Iosephus intollerabiles ærummas euenisse recitat propter famem, & tempore Claudij Cæsaris fames inualuit, vt in Actibus legitur, & plurima terribilia contigerunt captiuitatem Hierusalem indicantia, vt Iosephus narrat. CHRYS. Dicit autem quod non statim finis ciuitatis eueniet, vt scilicet Hierosolyma capiatur, sed post prælia multa. BEDA. Admonentur etiam Apostoli, ne terreantur his præcurrentibus, ne Hierosolymam Iudæamque deserant. Potest autem regnum contra regnum, & pestilentia eorum quorum sermo serpit vt cancer, & fames audiendi verbi Dei, & commotio vniuersæ terræ, & vera fide separatio etiam in hæreticis intelligi, qui contra se inuicem dimicantes, ecclesie victoriam faciunt. AMBR. Sunt autem & alia bella, quæ vir sustinet Christianus, diuersarum quoque prælia cupiditatum studio rumque conflictus. Multo etiam grauiores sunt domestici hostes quam extranei.

Hierusalem vocat non amplius eam a suis, nec secundum ritum legalem constituita, quod nullus expectet post futuram obsidionem aliam inuolutionem fieri, sicut accidit tempore regis Persarum, & illustri Antiochi, & iterum tempore Põpei. AVGVST. ad Hæciliam. Hæc autem domini verba ideo Lucas hoc loco commemorat, vt ostendat tunc factam fuisse abominationem desolationis, quæ a Daniele prædicta est, de qua Matthæus, & Marcus locuti sunt, quado expugnata est Hierusalem. AMBR. Iudæi enim putauerunt abominationem desolationis tunc factam, eo quod caput porci in templo iecerunt, illudentes Romani Iudæicæ ritum obseruantia. EVSEB. Dominus autem futuram in ciuitatem præuidens famem, monebat discipulos in futura obsidione in ciuitatem confugerent, tamquam ad locum tutum, & a Deo protectum, sed magis inde discederent, & ad montes confugerent. vnde sequitur. Tunc qui in Iudæa sunt, fugiant in montes. BEDA. Ecclesiastica narrat historia, cunctos, qui in Iudæa erant Christianos, imminente Hierosolymorum excidio, communitos a domino loco discessisse, & trans Iordanem habitasse in ciuitate quadam Pella nomine, donec desolatio Iudææ completeretur. AVGVST. ad Hæciliam. Pro hoc autem Matthæus, & Marcus dixerunt. Et qui supra testum est, non descendat in domum. addidit autem. Nec introeat, vt tollat aliquid de domo. Pro quo Lucas subdit. Et qui in medio eius sunt discedant. BEDA. Sed quò ab exercitu ciuitate iam circudata, q in medio eius sunt discederent, nisi forte quod promisit tunc, nò ad ipsum tempus obsidionis referatur, sed ad proximū ante obsidionem tempus, cum se primum miles Romanus per Galileæ, vel Samariæ fines cepit diffundere. AVGVST. ad Hæciliam. Pro eo autem quod Matthæus, & Marcus posuerunt, Et qui in agro erit, non reuertatur retro tollere vestimentum suum, apertus iste subdit. Et qui in regionibus, non intrent in eam, quia dies vltionis hi sunt, vt impleantur omnia, quæ scripta sunt. BEDA. Dies autem vltionis hi sunt, dies videlicet dominici sanguinis vltionis petentes. AVGVST. ad Hæciliam. Deinde similiter Lucas proficitur sicut & alij duo. Vt autem prægnantibus, & nutriendis in illis diebus. Et sic ergo Lucas patefecit quod poterat esse incertum, scilicet id quod dictum est de abominatione desolationis, non ad sæculi finem, sed ad expugnationem Hierusalem pertinere. BEDA. Dicit ergo. Vt autem prægnantibus, præsentem captiuitatem. Et nutriendis, siue mammantibus, vt quiddam interpretantur, quarum, vel vteri, vel manus filiorum sarcina prægrauatæ, fugge necessitatem non minimum impediunt. THEO. Quidam vero dicunt dominum per hoc significare filiorum eum, quem & Iosephus narrat. CHRYS. Deinde prædictorum assignat causam dicens. Erit enim præfura magna super terram, & ira populo huic. Talia enim mala eos occupauerunt, vt nulla deinceps erumna possit eorum calamitatis adæquari, vt Iosephus narrat. EVSEB. Qualiter scilicet aduenientibus Romanis & vrbe capientibus, multæ cateruæ Iudæici populi in ore gladij perire. vnde sequitur. Et cadent in ore gladij. Sed & plures necari sunt fame. Hæc vero accidebant. primo quidem sub Tyto & Vespasiano, post hos autem tempore Hadriani principis Romanorum, quando natale solum Iudæis inaccessibile est factum. vnde sequitur. Et captiui ducentur in omnes gentes. Torum enim orbem Iudæi repleuerunt, & vsque ad fines terræ peruenierunt. & cum eorum terra ab alienigenis inhabitaretur, solis ipsi est inaccessibilis facta. vnde sequitur. Et Hierusalem calcabitur a gentibus, donec impleantur tempora nationum. BEDA. Quæ scilicet Apostolus commemorat dicens. Cæcitas ex parte facta est in Israel, & sic omnis Israel saluus fiet. Qui cū promissa salute fuerit potius, ad patrii solum reditus non temere sperat. AMBR. Myltice abominationis desolationis aduentus Antichristi est, eo quod sacrilegijs in factis mentium interiora contaminet, sedens iuxta historiam in templo, vt sibi vendicet diuine solum potestatis. Iuxta interpretatorem autem spiritalem pulchre inducitur, eo quod in affectibus singulorum vestigiū perfidie suæ confirmare desideret, & scripturis disputans se esse Christum, tunc appropinquet desolatio, quoniam a vera religione plerique lapsi desident, tunc erit domini dies, quoniam sicut primus aduentus domini fuit propter redimenda peccata, ita & secundus erit propter reprimenda delicta, ne plures perfidij errore labantur. Est & alius Antichristus, id est diabolus, qui Hieru

qui in medio eius sunt, discedant, & qui in regionibus, non intrent in eam, quia dies vltionis hi sunt, vt impleantur omnia, quæ scripta sunt. Vt autem prægnantibus, & nutriendis in illis diebus. Erit enim præfura magna super terram, & ira populo huic. Et cadent in ore gladij, & captiui ducentur

ambros. Verborum autem celestium nulli magis quam nos testes sumus, quos mundi finis inuenit, quanta prælia, & quas opiniones accepimus præliorum? GREGOR. in Hom. Sed his malis præuenientibus, quia non statim finis sequatur, adiungitur. Oportet hæc primum fieri. Vltima enim tribulatio multis tribulationibus præuenitur, quia multa debent mala præcurrere, vt malum valeant sine fine nunciare. vnde sequitur. Tunc dicebat illis. Surget gens contra gentem, & regnum aduersus regnum. Quia necesse est, vt alia ex caelo, alia ex terra, alia ab elementis, alia ab hominibus patiamur, hic ergo signatur perturbatio hominum. Sequitur enim. Et terræ motus magni erunt per loca. Ecce respectus iræ desuper. CHRYS. Terræ motus enim quandoque iræ signum est. nam & quando crucifixus est dominus, mota est terra. Quandoque vero prouisionis indicium, sicut orantibus Apostolis commotus est locus in quo erant congregati. Sequitur enim. Et pestilentia. GREGOR. in Hom. Ecce inæqualitas corporum. Et fames, & sterilitas terræ. Terroresque de caelo, & signa magna erunt. Ecce inæqualitas aeris, quod ad eas tempestates referendum est, quæ nequaquam ordinem temporum seruant, quæ enim ordinate veniunt, signum non sunt. Omnia enim quæ ad vsum vitæ accepimus, ad vsum conuertimus culpæ. Sed cuncta quæ ad vsum prauitatis infleximus, ad vsum nobis vertuntur vltionis. AMBR. Occasum ergo sæculi præcedunt quædam ægritudines mundi, scilicet fames, pestilentia & persecutio. THEO. Quidam autem hæc non solum in consummatione futura, sed & tempore captiuitatis Hierusalem fuisse impleta voluerunt. Auctore namque pacis preempro, merito in eis seditiones & bella locum habuerunt. Ex bellis autem pestis & fames consequitur. hæc quidem aere cadaveribus infecto, illa in cultis manentibus agris. Sed & Iosephus intollerabiles ærummas euenisse recitat propter famem, & tempore Claudij Cæsaris fames inualuit, vt in Actibus legitur, & plurima terribilia contigerunt captiuitatem Hierusalem indicantia, vt Iosephus narrat. CHRYS. Dicit autem quod non statim finis ciuitatis eueniet, vt scilicet Hierosolyma capiatur, sed post prælia multa. BEDA. Admonentur etiam Apostoli, ne terreantur his præcurrentibus, ne Hierosolymam Iudæamque deserant. Potest autem regnum contra regnum, & pestilentia eorum quorum sermo serpit vt cancer, & fames audiendi verbi Dei, & commotio vniuersæ terræ, & vera fide separatio etiam in hæreticis intelligi, qui contra se inuicem dimicantes, ecclesie victoriam faciunt. AMBR. Sunt autem & alia bella, quæ vir sustinet Christianus, diuersarum quoque prælia cupiditatum studio rumque conflictus. Multo etiam grauiores sunt domestici hostes quam extranei.

ambros. Verborum autem celestium nulli magis quam nos testes sumus, quos mundi finis inuenit, quanta prælia, & quas opiniones accepimus præliorum? GREGOR. in Hom. Sed his malis præuenientibus, quia non statim finis sequatur, adiungitur. Oportet hæc primum fieri. Vltima enim tribulatio multis tribulationibus præuenitur, quia multa debent mala præcurrere, vt malum valeant sine fine nunciare. vnde sequitur. Tunc dicebat illis. Surget gens contra gentem, & regnum aduersus regnum. Quia necesse est, vt alia ex caelo, alia ex terra, alia ab elementis, alia ab hominibus patiamur, hic ergo signatur perturbatio hominum. Sequitur enim. Et terræ motus magni erunt per loca. Ecce respectus iræ desuper. CHRYS. Terræ motus enim quandoque iræ signum est. nam & quando crucifixus est dominus, mota est terra. Quandoque vero prouisionis indicium, sicut orantibus Apostolis commotus est locus in quo erant congregati. Sequitur enim. Et pestilentia. GREGOR. in Hom. Ecce inæqualitas corporum. Et fames, & sterilitas terræ. Terroresque de caelo, & signa magna erunt. Ecce inæqualitas aeris, quod ad eas tempestates referendum est, quæ nequaquam ordinem temporum seruant, quæ enim ordinate veniunt, signum non sunt. Omnia enim quæ ad vsum vitæ accepimus, ad vsum conuertimus culpæ. Sed cuncta quæ ad vsum prauitatis infleximus, ad vsum nobis vertuntur vltionis. AMBR. Occasum ergo sæculi præcedunt quædam ægritudines mundi, scilicet fames, pestilentia & persecutio. THEO. Quidam autem hæc non solum in consummatione futura, sed & tempore captiuitatis Hierusalem fuisse impleta voluerunt. Auctore namque pacis preempro, merito in eis seditiones & bella locum habuerunt. Ex bellis autem pestis & fames consequitur. hæc quidem aere cadaveribus infecto, illa in cultis manentibus agris. Sed & Iosephus intollerabiles ærummas euenisse recitat propter famem, & tempore Claudij Cæsaris fames inualuit, vt in Actibus legitur, & plurima terribilia contigerunt captiuitatem Hierusalem indicantia, vt Iosephus narrat. CHRYS. Dicit autem quod non statim finis ciuitatis eueniet, vt scilicet Hier

eur & mali, interque tam mala adhuc vsquequaque frequentantur luxuriosa conuiuia. Hoccine est arescere praetimore, an potius inardescere praelibidine? THEO. Non solum autem mortales fluctuabunt cum alterabitur mundus, sed etiam angeli stupebunt in tam terribilibus mutationibus vniuersi. vnde sequitur: { Nam virtutes caelorum mouebuntur. } GREG. uenient vniuerso orbi. Nam virtutes caelorum mouebuntur. Et tunc videbunt filium hominis venientem in nube, cum potestate magna & maiestate. g His autem fieri incipientibus, respicite, & leuate capita uestra, quoniam appropinquat tunc districtus sentiant, quanto ceruicem cordis ad eius patenam non inclinant. g GREGOR. in Homilia. Quia praemissa contra reprobos dicta sunt, mox ad electorum consolationem verba vertuntur. Nam subditur. His autem fieri incipientibus, respicite & leuate capita uestra, quoniam appropinquat redemptio uestra. Et dixit illis similitudinem. Videte ficulneam, & omnes arbores, cum producant iam ex se fructum, scitis quoniam prope est aestas, ita & vos cum videritis haec fieri, scitote, quia prope est regnum Dei. Amē dico vobis, quoniam

ra enim sacra sepe caput pro mente ponitur, quia sicut capite reguntur membra, ita cogitationes mente disponuntur. Capita itaque leuate, est mentes nostras ad gaudia patris caelestis erigere. EVSEB. Vel aliter. Transactis corporalibus adertur intelligibilia caelestia, scilicet regnum seculi non amplius transiunt, & tunc dignis salubria promissa tribuuntur. vnde dicitur. { His autem fieri incipientibus, respicite & leuate capita uestra, quoniam appropinquat redemptio uestra. } Acceptis enim Dei promissis, quae speramus erigemur, qui ante curui fueramus, & eleuabimus capita nostra, humiliati quondam, eo quod redemptio nostra quam sperabamus adertit, illa scilicet quam tota creatura expectat. THEOP. Idest, perfecta libertas corporis & animae. Sicut enim primus aduentus domini fuit ad reformationem animarum nostrarum. sic secundus ad reformationem corporum celebrabitur. EVSEB. Dicit autem haec ad discipulos suos, non tamquam ad eos, qui durare deberent in vita ista vsq; ad terminum mundi, sed quasi vno corpore existente ipsis & nobis & posteris vsque ad consummationem mundi credituris in Christum. GREGOR. in Homilia. Quod autem calcari mundus, atque despici debeat, prouida comparatione manifestat, cum subdit. { Videte ficulneam, & omnes arbores, cum producant ex se fructum, scitis quoniam prope est aestas, ita & vos cum videritis haec fieri, scitote quoniam prope est regnum Dei. } q.d. Sicut ex fructu arboris vicina aestas agnoscitur, ita ex ruina mundi prope cognoscitur esse regnum Dei. Et ex hoc ostenditur, quia fructus mundi ruina est. Ad hoc enim germinat, vt quemcumque germine aluit, claudibus consummat. Bene autem regnum Dei aestati comparatur, quia tunc meroris nostri nebulae transeunt, & vitae dies aeterni solis claritate fulgescunt. AMBR. OS. Matthaeus autem de sola dixit ficulnea, hic de arboribus omnibus. Duplicem autem habet figuram ficulnea, vel cum dura mitescunt, vel cum peccata luxuriant. Siue ergo cum fructus omnibus virefcit arboribus, & ficulnea fecunda iam floret, idest cum omnis lingua confitetur Deo, confitente etiam populo Iudaeorum, sperare domini debemus aduentum, quo tamquam temporibus aestiuis resurrectionis fructus metentur. Siue cum leuem fragilemque iactantiam tamquam folia synagogae hominum iniquitatis induerit, conijcere debemus appropinquare iudicium, nam remunerare fidem dominus, & delinquendi finem afferre festinat. AVGVST. ad Hefychium. Cum autem dicit. { Cum videritis haec fieri, } quae intelligere poterimus nisi ea, quae supra memorata sunt? In his autem est quod ait. Et tunc videbunt filium hominis venientem. Proinde cum hoc visum fuerit, non iam erit regnum Dei, sed prope erit. An dicendum est non omnia, quae supra commemorata sunt esse intelligenda, vbi ait. { Cum videritis, haec fieri, } sed aliqua eorum, hoc scilicet excepto quod dictum est. Et tunc videbunt filium hominis. Sed Matthaeus aperuit nullis exceptis esse accipiendum dicens. Ita & vos cum videritis haec omnia. Inter quae est quod videbitur filius hominis veniens, vt intelligatur de aduentu quo nunc venit in membris suis tamquam in nubibus, vel in ecclesia tamquam in nube magna. TITVS. Vel aliter dicit. { Prope est regnum Dei, } quia dum haec fieri nondum vltimus finis rerum eueniet, sed iam in finem tendunt. nam & ipse aduentus domini eliminans omnium principatum, & potestatem preparat regno Dei. EVSEB. Sicut enim in hac vita sol hieme recedente, ac succedente vere, radium calidum mittens fouet, ac viuificat humi condita semina, exuentia prifcam figuram, pullulant autem noua varium virorem habentia, sic & gloriosus vniuersi generi Dei aduentus viuificatiuis radijs illustrans nouum seculum, dudum condita per totum mundum semina, scilicet dormientes in puluere terrae porioribus corporibus, quam prius pro ducer in lucem, ac confutata morte regnabit deinceps vita oculi noui. GREGOR. in Homilia. Omnia autem praedicta sub magna certitudine confirmantur, cum subditur. { Amen dico

dico vobis quia non praeteribit generatio haec, donec omnia fiant. } BEDA. Multum commendat quod ita pronunciat. Et si dicere fas est, iuratio eius est quod dicit. { Amen dico vobis. } Amen quippe interpretatur verum. Igitur veritas dicit. Verum dico vobis, quod si non diceret: mentiri omnino non posset. Genera non praeteribit generatio haec, donec omnia fiant. Caelum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt. h Attendite autem vobis ne forte grauentur corda uestra in crapula & ebrietate & curis huius vitae, & superueniat in vos repentina dies illa. Tanquam laqueus enim superueniet in omnes qui

temporaliter electis & alijs imminent, & ea quae postmodum accidunt eis perenniter. Illa enim aliter capere non possumus nisi per vigilias & orationes. AVGVSTINVS. de Consensu euangel. Haec intelligitur illa fuga quam Matthaeus commemorat, quae non debet fieri in hyeme vel sabbaro. Ad huiusmodi pertinent curae huius vitae, quae tristes sunt velut hyems. Ad sabbarum vero crapula & ebrietas, quae carnali laetitia luxuriaque cor submergit atque obruit, quod malum sabbari nomine significatur: quia illo die iudaei delictijs affluunt, dum spiritali sabbarum ignorant. THEOPHILVS. Et quia Christianum decet non solum fugere mala: sed etiam niti ad gloriam exequendam, subdit. { Et stare ante filium hominis. } Haec est enim angelica gloria stare ante filium hominis deum nostrum, & faciem eius iugiter cernere. BEDA. Et certe si quis sapiens medicus praecipere attendere a succo alicuius herbae, ne repentinus interitus superueniat, magno studio medici mandata seruauerit. Nunc autem saluatore admonente ebrietatem & crapulam, & curas saeculi esse cauendas, his fauciari & consumi non timent: quia fidem quam medici dicitis praebent, domini verbis praebere contemnunt.

1 BEDA. Quae verbis praeeperat dominus suis, confirmat exemplis. nam qui nos ante iudicium aduentum & incertum finis glorulorum exitum ad vigilandum hortatus est & orandum, & ipse imminente tempore passionis suae, doctrina, vigilijs & precibus instat. vnde dicitur. { Erat autem diebus docens in templo. } In quo suo exemplo insinuat hoc esse digne Deo vigilare. vel dicto vel facto proximis viam veritatis ostendere. CYRILLVS. Quae erant erant quae docebat, nisi transcendentia cultum legis? instabat enim tempus quo debebat vmbra in veritatem transformari. THEOPHILVS. Tacuerunt autem Euangelistae praedicauerit, documenta eius quae cum per triennium ferè virtutem non attingit. Restat igitur dictum esse de opere intellectus. Attendite, hoc est vndique circumspecte vos, per uigilantes ad uestram custodiam animae lumen. Neque autem dixit. { Attendite uestris, } aut eis quae circa vos sunt: sed vobis. vos enim estis intellectus & anima, uestrum autem corpus est sensus. Circa vos autem opes artes & reliqua vitae suppellex, quibus non monet attendendum. sed animae cuius praecipua cura habenda. Eadem vero admonitio agrotantes sanat: & sanos perficit, seruatores praesentium, prouisores futurorum, non alienorum censors: sed suorum scrutatores, non dimittentes intellectum seruum fieri passionum: sed irrationale animae subijcientes rationali. Cur autem sit attendendum subiungit dicens. { Ne forte grauentur corda uestra in crapula & ebrietate & curis huius vitae. } TYTVS. q.d. Cauete ne lumina mentis uestrae grauentur. Cura namque praesentis vitae & crapula & ebrietas fugant prudentiam, quassant fidem, operantur naufragia. BASILIVS. Est autem ebrietas nimius vsus vini, crapula vero anxietas & nausea quae est in ebrietate, a motione capitis Graeco vocabulo dicta. Sicut igitur cibus vt ne esuriamus, sic & potibus ne sitim patiamur vtendum est, vitando diligentius lapsus. Fallax enim est vini ingestio, anima autem vino libera prudentissima erit & optima, sed humecta vini vaporibus quasi quadam nube velatur. Curiositas autem huius vitae quamuis nihil inhibitorum continere videatur, si tamen ad cultum diuinum non coadiuuet, vitanda est, & quare hoc dixerit ostendit subdens. { Et superueniat in vos repentina dies illa. } THEOPHILVS. Non enim cum deliberatione venit dies illa: sed ex improviso & furzini capiens tanquam laqueus non cauentes. vnde sequitur. { Tanquam laqueus enim superueniet in omnes qui sedent super faciem omnis terrae. } Quod diligentius discuti

potest. Capiet enim dies illa sedentes in superficie terrae quasi impraeditatos & inertes. Quotquot vero sunt solertes & agiles ad bonum, non sedentes & ociantes in terrenis: sed surgentes ab eis sibi dicentes. Surge, uade, quoniam non est hic tibi requies, talibus non est illa dies vt laqueus & discrimen: sed vt dies festiuus. EVSEB. Praedicta igitur docuit esse attendenda ad cauendam grauedine inde prouenientem. vnde sequitur. { Vigilate itaque omni tempore orantes, vt digni habeamini fugere ista omnia quae futura sunt, & stare ante filium hominis. } Erat autem diebus docens in templo, noctibus vero exiens morabatur in monte qui vocatur Oliueti. Et ois populus manicabat ad eum in templo audire eum.

temporaliter electis & alijs imminent, & ea quae postmodum accidunt eis perenniter. Illa enim aliter capere non possumus nisi per vigilias & orationes. AVGVSTINVS. de Consensu euangel. Haec intelligitur illa fuga quam Matthaeus commemorat, quae non debet fieri in hyeme vel sabbaro. Ad huiusmodi pertinent curae huius vitae, quae tristes sunt velut hyems. Ad sabbarum vero crapula & ebrietas, quae carnali laetitia luxuriaque cor submergit atque obruit, quod malum sabbari nomine significatur: quia illo die iudaei delictijs affluunt, dum spiritali sabbarum ignorant. THEOPHILVS. Et quia Christianum decet non solum fugere mala: sed etiam niti ad gloriam exequendam, subdit. { Et stare ante filium hominis. } Haec est enim angelica gloria stare ante filium hominis deum nostrum, & faciem eius iugiter cernere. BEDA. Et certe si quis sapiens medicus praecipere attendere a succo alicuius herbae, ne repentinus interitus superueniat, magno studio medici mandata seruauerit. Nunc autem saluatore admonente ebrietatem & crapulam, & curas saeculi esse cauendas, his fauciari & consumi non timent: quia fidem quam medici dicitis praebent, domini verbis praebere contemnunt.

1 BEDA. Quae verbis praeeperat dominus suis, confirmat exemplis. nam qui nos ante iudicium aduentum & incertum finis glorulorum exitum ad vigilandum hortatus est & orandum, & ipse imminente tempore passionis suae, doctrina, vigilijs & precibus instat. vnde dicitur. { Erat autem diebus docens in templo. } In quo suo exemplo insinuat hoc esse digne Deo vigilare. vel dicto vel facto proximis viam veritatis ostendere. CYRILLVS. Quae erant erant quae docebat, nisi transcendentia cultum legis? instabat enim tempus quo debebat vmbra in veritatem transformari. THEOPHILVS. Tacuerunt autem Euangelistae praedicauerit, documenta eius quae cum per triennium ferè virtutem non attingit. Restat igitur dictum esse de opere intellectus. Attendite, hoc est vndique circumspecte vos, per uigilantes ad uestram custodiam animae lumen. Neque autem dixit. { Attendite uestris, } aut eis quae circa vos sunt: sed vobis. vos enim estis intellectus & anima, uestrum autem corpus est sensus. Circa vos autem opes artes & reliqua vitae suppellex, quibus non monet attendendum. sed animae cuius praecipua cura habenda. Eadem vero admonitio agrotantes sanat: & sanos perficit, seruatores praesentium, prouisores futurorum, non alienorum censors: sed suorum scrutatores, non dimittentes intellectum seruum fieri passionum: sed irrationale animae subijcientes rationali. Cur autem sit attendendum subiungit dicens. { Ne forte grauentur corda uestra in crapula & ebrietate & curis huius vitae. } TYTVS. q.d. Cauete ne lumina mentis uestrae grauentur. Cura namque praesentis vitae & crapula & ebrietas fugant prudentiam, quassant fidem, operantur naufragia. BASILIVS. Est autem ebrietas nimius vsus vini, crapula vero anxietas & nausea quae est in ebrietate, a motione capitis Graeco vocabulo dicta. Sicut igitur cibus vt ne esuriamus, sic & potibus ne sitim patiamur vtendum est, vitando diligentius lapsus. Fallax enim est vini ingestio, anima autem vino libera prudentissima erit & optima, sed humecta vini vaporibus quasi quadam nube velatur. Curiositas autem huius vitae quamuis nihil inhibitorum continere videatur, si tamen ad cultum diuinum non coadiuuet, vitanda est, & quare hoc dixerit ostendit subdens. { Et superueniat in vos repentina dies illa. } THEOPHILVS. Non enim cum deliberatione venit dies illa: sed ex improviso & furzini capiens tanquam laqueus non cauentes. vnde sequitur. { Tanquam laqueus enim superueniet in omnes qui sedent super faciem omnis terrae. } Quod diligentius discuti

dico vobis quia non praeteribit generatio haec, donec omnia fiant. } BEDA. Multum commendat quod ita pronunciat. Et si dicere fas est, iuratio eius est quod dicit. { Amen dico vobis. } Amen quippe interpretatur verum. Igitur veritas dicit. Verum dico vobis, quod si non diceret: mentiri omnino non posset. Genera non praeteribit generatio haec, donec omnia fiant. Caelum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt. h Attendite autem vobis ne forte grauentur corda uestra in crapula & ebrietate & curis huius vitae, & superueniat in vos repentina dies illa. Tanquam laqueus enim superueniet in omnes qui

temporaliter electis & alijs imminent, & ea quae postmodum accidunt eis perenniter. Illa enim aliter capere non possumus nisi per vigilias & orationes. AVGVSTINVS. de Consensu euangel. Haec intelligitur illa fuga quam Matthaeus commemorat, quae non debet fieri in hyeme vel sabbaro. Ad huiusmodi pertinent curae huius vitae, quae tristes sunt velut hyems. Ad sabbarum vero crapula & ebrietas, quae carnali laetitia luxuriaque cor submergit atque obruit, quod malum sabbari nomine significatur: quia illo die iudaei delictijs affluunt, dum spiritali sabbarum ignorant. THEOPHILVS. Et quia Christianum decet non solum fugere mala: sed etiam niti ad gloriam exequendam, subdit. { Et stare ante filium hominis. } Haec est enim angelica gloria stare ante filium hominis deum nostrum, & faciem eius iugiter cernere. BEDA. Et certe si quis sapiens medicus praecipere attendere a succo alicuius herbae, ne repentinus interitus superueniat, magno studio medici mandata seruauerit. Nunc autem saluatore admonente ebrietatem & crapulam, & curas saeculi esse cauendas, his fauciari & consumi non timent: quia fidem quam medici dicitis praebent, domini verbis praebere contemnunt.

1 BEDA. Quae verbis praeeperat dominus suis, confirmat exemplis. nam qui nos ante iudicium aduentum & incertum finis glorulorum exitum ad vigilandum hortatus est & orandum, & ipse imminente tempore passionis suae, doctrina, vigilijs & precibus instat. vnde dicitur. { Erat autem diebus docens in templo. } In quo suo exemplo insinuat hoc esse digne Deo vigilare. vel dicto vel facto proximis viam veritatis ostendere. CYRILLVS. Quae erant erant quae docebat, nisi transcendentia cultum legis? instabat enim tempus quo debebat vmbra in veritatem transformari. THEOPHILVS. Tacuerunt autem Euangelistae praedicauerit, documenta eius quae cum per triennium ferè virtutem non attingit. Restat igitur dictum esse de opere intellectus. Attendite, hoc est vndique circumspecte vos, per uigilantes ad uestram custodiam animae lumen. Neque autem dixit. { Attendite uestris, } aut eis quae circa vos sunt: sed vobis. vos enim estis intellectus & anima, uestrum autem corpus est sensus. Circa vos autem opes artes & reliqua vitae suppellex, quibus non monet attendendum. sed animae cuius praecipua cura habenda. Eadem vero admonitio agrotantes sanat: & sanos perficit, seruatores praesentium, prouisores futurorum, non alienorum censors: sed suorum scrutatores, non dimittentes intellectum seruum fieri passionum: sed irrationale animae subijcientes rationali. Cur autem sit attendendum subiungit dicens. { Ne forte grauentur corda uestra in crapula & ebrietate & curis huius vitae. } TYTVS. q.d. Cauete ne lumina mentis uestrae grauentur. Cura namque praesentis vitae & crapula & ebrietas fugant prudentiam, quassant fidem, operantur naufragia. BASILIVS. Est autem ebrietas nimius vsus vini, crapula vero anxietas & nausea quae est in ebrietate, a motione capitis Graeco vocabulo dicta. Sicut igitur cibus vt ne esuriamus, sic & potibus ne sitim patiamur vtendum est, vitando diligentius lapsus. Fallax enim est vini ingestio, anima autem vino libera prudentissima erit & optima, sed humecta vini vaporibus quasi quadam nube velatur. Curiositas autem huius vitae quamuis nihil inhibitorum continere videatur, si tamen ad cultum diuinum non coadiuuet, vitanda est, & quare hoc dixerit ostendit subdens. { Et superueniat in vos repentina dies illa. } THEOPHILVS. Non enim cum deliberatione venit dies illa: sed ex improviso & furzini capiens tanquam laqueus non cauentes. vnde sequitur. { Tanquam laqueus enim superueniet in omnes qui sedent super faciem omnis terrae. } Quod diligentius discuti

Lib. 2. c. 77.

In Sermo ne super illud, Attendite vobis.

Capitulum. S. Tho. Cc. Cap.

HR Y. Vmbra nostrorum fuerunt festa Iudaica, & ideo si quaeris a Iudæo de Pascha & azimis, nil magis proferet, commemorans liberationem ab ægypto.

Siquis autem, a me quaesierit, non audiet ægyptum nec Pharaonem, sed abolitionem erroris & tenebrarum draboli, non per Moysen: sed per filium Dei. G L O. Ad cuius passionem enarrandam accedens euangelista, præmittit de figura dicens: ¶ Appropinquabat autem dies festus azimorum qui dicitur pascha. B E D A. Pascha quidem Hebraice dicitur Pascha. non a passione: sed a transitu nominatur, eo quod exterminator videns sanguinem in foribus Israelitarum pertransierit, nec percussit primogenita eorum. Vel ipse Dominus præbens auxilium populo suo desuper ambulauit. Hoc autem inter Pascha & azima distat, quod Pascha ipse solus dies appellatur, in quo agnus occidebatur ad vesperam, hoc est decima quarta Luna primi mensis: decima quinta autem Luna quando egressus est de ægypto, succedebat festiuitas azimorum septem diebus usque ad viginti primam diem eiusdem mensis, vnde euangelij scriptura differenter vnum pro alio ponere solet, vnde hic dicitur: ¶ dies azimorum qui dicitur pascha. ¶ Significatur autem per mysterium quod Christus semel pro nobis passus, per totum tempus huius seculi quod septem diebus agit in azimis sinceritatis, & veritatis præcepto esse viuendum. CHRYSOSTO. Principes autem sacerdotum nefarias res tractant in festo, vnde sequitur: ¶ Et quaerebant: Principes sacerdotum, & scribae, quomodo Iesum interficerent: ¶ Moyses quidem vnum præcepit esse principem sacerdotum & illo defuncto creat alium. Tunc vero cum inciperent Iudaici ritus dissolui, multi erant Principes sacerdotum annuatim creati. Hi ergo volentes Iesum occidere, non metuunt diuina, ne scilicet ex tempore sacro maius incurrant peccati contagium: sed vbi que timent humana. vnde sequitur. ¶ Timebant vero plebem. B E D A. Non quidem seditionem metuentes, sed cauentes ne auxilio populi de suis manibus tolleretur. Hæc autem ante biduum Paschæ cõgregatis eis in atrio Cayphæ Mathæus acta attestatur.

CAP. XXI.

Propinquabat autem dies festus azimorum qui dicitur Pascha, & quaerebant principes sacerdotum & scribae quomodo Iesum interficerent, timebant vero plebem. Intrauit autem sathanas in Iudæa qui cognominabatur satharioth, vnum de duodecim. & abiit & locutus est cum principibus sacerdotum & magistratibus, quemadmodum illum tra-

deret eis. Et gauisi sunt, & pacti sunt pecuniam illi dare. Et spondit. Et quaerebat oportunitatem, vt traderet illum sine turbis. Venit autem dies azimorum, in qua necesse erat occidi Pascha. Et misit Petrum & Ioannem dicens. Euntes parate nobis Pascha, vt manducemus. At illi dixerunt. Vbi vis paremus? Et dixit ad eos. Ecce introeuntibus vobis in ciuitatem, occurret vobis homo quidam Amphoram aquæ portans: sequi-

spem consueuerat. EVSEBIVS. Siquis autem dicat. Si prima die azimorum discipuli saluatori parant Pascha, ergo & eadem die oportet nos Pascha celebrare. Dicemus hoc non fuisse monitionem: sed historiam facti, quod accidit tempore salutiferæ passionis. Aliud autem est narrare gesta vetera, & aliud sancire, ac posteris statuta relinquere. Quinciam saluator non egit Pascha cum Iudæis, quædo agnus immolabant. nam illi quidem hoc egerunt in parascene; quando passus est dominus, vnde non introierunt in atrium Pilati vt manducarent Pascha, ex quo enim veritati insidiati sunt, verbum veritatis a se expulerunt, non primo die azimorum, quo die debebat immolari Pascha, manducantes solum sibi Pascha. erant enim erga aliud attoniti: sed die sequenti post illam quæ erat azimorum secunda. Dominus vero prima die azimorum, hoc est quinta feria sabbati, Pascha cum discipulis peregit. THEOPHILVS. Eadem autem quinta feria, mittit duos ex discipulis suis ad parandum Pascha, Petrum scilicet, & Ioannem scilicet, vt diligentem, alterum vt dilectum. vnde sequitur. ¶ Et misit Petrum & Ioannem dicens. Euntes parate nobis Pascha vt manducemus. ¶ Per omnia manifestans quod vsque ad extremum vite non est aduersatus legi. Mittit autem eos ad alienam domum. nam nulla domus erat ei, neque discipulis suis, alioquin apud aliquam eorum Pascha celebrasset. & ideo subditur. ¶ At illi dixerunt. Vbi vis paremus? B E D A. quasi dicant. Non habemus domicilium, non habemus tabernaculum: audiant quibus edificandarum domorum cura est, cognoscant Christum omnium dominum, locum vbi caput reclinaret non habuisse. CHRYSOSTOMVS. Cum autem ignorarent ad quem mitterentur signum dedit eis, sicut & Samuel Sauli. vnde subditur. ¶ Et dixit ad eos. Ecce introeuntibus vobis in ciuitatem, occurret vobis homo, Amphoram aquæ portans, sequimini eum in domum in quam intrat. AMBROSIVS. Primum maiestatem diuinitatis aduertit, cum discipulis loquitur, & iam nouit quid alibi sit futurum, deinde dignationem eius intueret: quia non persona diuinitatis aut potentis eligitur, sed pauper ambitur & angustum hospitium pauperis; amplius nobilium ædibus antefertur. Sicebat autem dominus nomen eius, cuius sciebat mysterium & occursum: sed ideo sine nomine designatur, vt ignobilis æstimetur. THEOPHILVS. Vel ideo mittit eos ad hominem ignotum, vt ostendat quod passionem voluntarie subijit. Qui enim mentem huius ignoti viri subiegit vt eos susciperet, poterat quodcumque voluisset cum Iudæis tractare. dicunt autem quidam, quod ideo non dixit nomen hominis, ne proditor cognito nomine domum paraderet Pharisæis, qui venientes cepissent eum priusquam canis fieret & spiritualia mysteria discipulis traderet: sed quibusdam indicijs in quamdam domum dirigit eos, vnde sequitur. ¶ Et dicetis patrifamilias domus: dicit tibi magister, vbi est diuersorium, vbi Pascha cum discipulis meis manducemus? Et ipse vobis ostendet cenaculum magnum stratum, & ibi parate. G L O. Quibus signis inuentis discipuli solite que mandata eis fuerant, implerunt. vnde sequitur. Euntes autem inuenerunt sicut prædixit illis Iesus, & parauerunt Pascha. B E D A. Hoc Pascha exponens Apostolus ait. Pascha nostrum immolatus est Christus, quod quidem Pascha tunc necesse erat occidi, quæ patrum consilio,

existente sine turbis. B E D A. Multi autem Iudæi stultis exhorrent, nec tamen cauent: qui enim charitatis & veritatis iura spernit, Christum qui est veritas & charitas prodixit, maxime cum non infirmitate vel ignorantia peccet: sed ad similitudinem iudæ quaerat oportunitatem: vt arbitris ablenibus: veritatem mendacio, virtutem crimine immuet. b ¶ T Y T V S. Vt nobis dominus ecleste Pascha dimitteret typicum manducandi, figura remouens, vt veritas locum obtineret, vnde dicitur. ¶ Venit autem dies azimorum, in qua necesse erat occidi Pascha. ¶ B E D A. Dies azimorum Paschæ quartadecimam primi Mensis appellat, quando fermento abiecto, Pascha, idest agnus occidi ad vesperam.

consilio ac diffinitione sancitum, qui licet die sequenti, hoc est xv. Luna sic crucifixus, hac tamen nocte qua agnus immolabatur a iudæis tentus ac ligatus immolationis, hoc est, passionis suæ sacravit exordium. THEOPHILVS. Intelligamus autem diem quidem azimorum totam conuersionem quæ est in luce spiritali, nullam redolentem vetustatem primæ præuicationis Adæ, in qua viuentes non decet delectari in Christi mysterijs. Hæc autem mysteria Petrus & Ioannes parant, idest actio & contemplatio, seruator æli, & mansuetudo pacifica. His autem paratoribus occurrit homo: quia per prædicta reperimus statum hominis qui creatus est ad imaginem dei, qui portat Amphoram aquæ, quæ significat gratiam spiritus sancti. Amphora autem est humilitas cordis, humilibus enim dat gratiam, qui se cognoscunt esse terram & puluerem. A M B R O S I V S. Vel Amphora est mensura perfectior, aqua autem est que sacramentum Christi esse meruit, quæ laque meruit non lauari. B E D A. Parant autem Pascha vbi aquæ inferunt Amphoram, quia tempus adit quo veri Paschæ cultoribus, typicus de limine auferatur cruor, & ad tollenda crimina viuifici fontis baptismi consecratur. O R I G. super Mat. Ego autem puto quod homo qui ingredientibus discipulis in ciuitatem occurrit Amphoram aquæ portans, erat quidam minister patrifamilias, portans mandatoriam aut potabilem aquam in vase fictili, quæ puto esse Moysen spiritalem doctrinam portantem in corporalibus historijs. Qui autem non consequuntur spiritualiter eum, non celebrant Pascha cum Iesu. Attendamus ergo ipso domino constituto nobiscum ad superiorem locum in quo est diuersorium, quod demonstratur ab intellectu qui est in vnoquoque homine patrifamilias, discipulis Christi. Hæc autem domus superior sit nobis magna, vt capiat Iesum verbum dei, quod non capitur nisi a magnis sensu. Et sit domus hæc a patrifamilias, idest intellectu præparata filio dei, & mundata nullo modo habens malitiæ sordes. Sic etiam domus illius princeps, non qualibuscumque cognitum habens nomen. Vnde mystice dicit secundum Matthæum. Ire ad quendam. A M B R O S I V S. In superioribus autem magnum habet stratum, vt magnum meritum eius aduertat, in quo dominus cum discipulis sublimium virtutum eius delectatione requiesceret. O R I G. super Matth. Scire autem debemus, quoniam qui in epulationibus & sollicitudinibus sæcularibus sunt, non ascendant in domum illam superiorem, & propterea non celebrant cum Iesu Pascha. Post sermones enim discipulorum quibus cathecizauerunt patrifamilias, idest intellectum, venit & diuinitas coepulans discipulis in domo prædicta.

d ¶ C Y R I L L V S. Postquam discipuli Pascha parauerant, agit de Paschæ conuersione. vnde dicitur. ¶ Et cum facta esset hora, discubuit & duodecim Apostoli cum eo. ¶ B E D A. Hora manducandi Paschæ designat quartadecimam diem primi mensis perductam ad vesperam quintadecima Luna iam terris apparesente. T H E O. Sed qualiter dominus discumbere dicitur, cum iudæi stantes Pascha manducarent? Dicunt ergo quod cum manducassent legale Pascha, accubuerunt secundum communem usum manducantes quosdam alios cibos. Sequitur. ¶ Et ait illis. Desidero desideravi hoc pascha manducare vobiscum, antequam parati. C Y R I. Quod ideo dicit: quia discipulus auarus prodicionis tempus explorabat: sed ne traderet eum ante festum Paschæ, non explicauerat dominus domum vel virum penes quem Pascha pararet, cuius causam per hæc verba ostendit. T H E O. Vel dicit. ¶ Desidero desideravi. q. d. Hæc vltima mihi cæna vobiscum est, propter quod & amabilis est mihi, sicut & qui peregre profecturi sunt, vltima verba suis dulcius proferunt. C H R Y S. Vel hoc dicit: quia post illud Pascha crux imminet. Inuenimus autem plures eum prædicantem suam passionem & eam cupientem euenire. B E D A. Desiderat ergo primo typicum Pascha cum discipulis manducare, & sic passionis suæ mudo mysteria declarare. E V S. Vel aliter. Cum dominus nouum Pascha celebraret, oportune dicit. ¶ Desidero desideravi hoc Pascha. idest, nouum mysterium noui testamenti quod tradebat discipulis, quod plures ante eum propter & iusti quod traderat. Sed & ipse sciens communem salutem,

hinc intrat, & dicetis patrifamilias domus. Dicit tibi magister. Vbi est diuersorium, vbi Pascha cum discipulis meis manducemus? Et ipse ostendet vobis cenaculum magnum stratum, & ibi parate. Euntes autem, inuenerunt sicut dixit illis, & parauerunt Pascha. Et cum facta esset hora, discubuit, & duodecim Apostoli cum eo. Et ait illis. Desidero desideravi hoc Pascha manducare vo-

hoc tradebat mysterium quod toti mundo competeret. Pascha vero Moysi statutum erat in vno loco, scilicet in Hierosalem celebrari. vnde non congruebat omnibus gentibus. & ideo non erat desideratum. E V S E. Ex hoc Hæbionitarum dementia de carnis esu redargui poterat, domino manducante Pascha iudæorum, vnde si signanter dicit. ¶ Hoc Pascha. ne quis ad aliud inuertere possit. B E D A. Sic ergo dominus legalis Paschæ approbator extitit, & hoc ad suæ dispensationis figuram docendo pertinuisse veteri ultra carnaliter exhiberi, vnde subdit. ¶ Dico enim vobis, quæ ex hoc non manducabo illud donec impleatur in regno dei, idest inæquam ultra mo faciui Pascha celebrabo, donec in ecclesiâ spiritualiter intellectum cõpleatur. ipsa enim est regnum dei, secundum illud. Regnum dei intra vos est. Ad veterem autem illud Pascha cui finem desiderabat imponere pertinet etiam illud quod subditur. ¶ Et accepto calice, gratias egit & dixit, Accipite & diuidite inter vos. ¶ Ob hoc gratias egit, quia vetera transitura & ventura fuerant omnia noua. C H R Y S. Memento ergo cum ad mensam federis, quod post mensam oportet te orare, atque ideo ventrem impleas sobrie, ne grauatus nequeas genuflectere ac supplicare deo. Non igitur post escas ad lectum: sed ad orationem vertamur. Euidenter enim hoc Christus significauit: quod post escas non somnus, non cubile: sed oratio & sacrarum lectio scripturarum succedere debeat. Sequitur. ¶ Dico enim vobis, quod non bibam de generatione vitis, donec regnum dei veniat. ¶ B E D A. Potest quidem hoc & simpliciter accipi, quod ab hac hora cænæ vsque ad tempus resurrectionis quo in regno dei erat venturus, vinum bibiturus non esset postea namque cibum potumque sumpisset eum testatur Petrus dicens. Qui manducaui mus & bibimus cum illo postquam resurrexit a mortuis. T H E O. Dicitur autem resurrectio regnum dei: quia mortem exterminauit. vnde & Dauid ait. Dominus regnauit decorem indutus est, scilicet, formosi amictus, secundum I saiam, exuta corporis corruptibila. Resurrectione aut adueniente iterum cum discipulis bibit, vt probaret quod resurrectio non erat phatallia. B E D A. Sed multo consequentius agit, vt sicut supra typicus agni cõsum, sic & potum Paschalem spiritualiter immutata, disceres omnia legis sacramenta ad spiritalem obseruantiam fuisse transferenda.

e ¶ B E D A. Finitis Paschæ veteris sollemnijs, transijt ad nouum quod in suæ redemptionis memoria ecclesiam frequentare desiderat, pro carne agni & sanguine, suæ carnis sanguinisque sacramentum in panis ac vini figura substituit, sacerdos in æternum factus in ordine Melchisedech. vnde dicit. ¶ Et accepit panem, gratias egit, sicut & de veteribus terminandis grâs egerat, nobis exemplum tribuens in omni boni operis inchoatione & perfectione dei esse glorificandū. Sequitur. ¶ Et fregit. ¶ Frangit ipse panem quem porrigit, vt ostendat corporis sui fractionem, non sine sua spõte futuram. ¶ Et dedit eis dicens. Hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur. G R E G. Nilenus. Panis enim ante cõsecrationem cõis panis est, sed vbi cõsecratur mysterio fit, & dicitur corpus Christi. C I R. Nec dubites an hoc verum sit eo manifeste dicente. ¶ Hoc est corpus meum. sed potius suscipe verba saluatoris in fide. Cũ enim sit veritas, non mentitur. Insumit igitur dicentes mysticam benedictionem sanctificatione cessare, sique reliquæ remanserint eius in die subsequente. Non enim mutabitur factus cõ corpus Christi, sed virtus benedictionis & viuificatiua gratia iugis in eo est. Virtus enim viuificatiua dei patris vniuentum verbum est quod caro factum est, non desinens esse verbum sed efficiens carnem viuificatiuam. Si enim in aliquo liquore modicum panis immiseris: reperiens hunc inbibiturum qualitati illius. Igitur viuificatiuum dei verbum vniens se ipsum propriæ carnis fecit eam viuificatiuam. Nunquid ergo & quoniam in nobis vita dei est, dei verbo existere in nobis viuificatiuum erit nostrum corpus? Sed aliud est in participatione habitudine nos habere in nobis dei filium, aliud ipsum fuisse factum carnem, idest, corpus sumptum ex alma virgine proprium corpus effectum. Decebat ergo eum nostris quodammodo vniri corporibus per sacram eius carnem & preciosum sanguinem, quo accipimus in benedictione viuificatiua in pane & vino. Ne enim horre-

Car. au. S. Tho. Cc 2 remus

In Creatio ne cathec. tica.

Non autem expressit hic Lucas, quia oratione dominus ad discipulos venerit, nihil tamen hoc Matthæo, & Marco repugnat. B E D. Demonstrat autem dominus consequenter, quia pro discipulis orauerit, quos monet orationum suarum vigilando, & orando existeret participes. Sequitur enim. {Et ait illis. Quid dormitis? surcite & orate, ne intretis in tentationem. THEO. Hoc est, ne a tentatione superentur. Hoc enim est non induci in tentationem, non demergi ab ea. vel simpliciter nos iubet orare, ut tranquilla sit nostra vita, nec immergamur in ali-quod molestorum. Diabolicum enim est, & superbum quemquam se in tentationem precipitare, vnde & Iacobus non dixit. Inijcite vos in tentationes, sed cum incideritis, omne gaudium æstimate, de in- uito uoluntarium facientes.

¶ G L O. Præmissa oratione Christi, subiicitur de eius pro- ditione, quæ a discipulo proditur. Dicitur. n. {Adhuc eo loquente, ecce turba, & qui vocabatur Iudas vnus de duodecim antecede- bat eos.} C Y R I L. Dicit autem. {Qui vocabatur Iudas.} quasi nomen eius habens exofum, addit autem {vnus de duode- cim,} ad significantiam nequitie proditoris. Nam qui honora- tus fuerat æque Apostolis, factus est occisionis causa in Christum. C H R Y S O S. Sicut enim insanabilia vulnerum, nec austeris medicamentis obediunt, nec demulcentibus, sic anima, ubi semel est captiuata, & si ipsam dederit cuiquam peccato, nullum emo- lumentum ex admonitionibus consequetur, & quod Iudas acci- dit a proditione non cessant, quamuis omnimodo doctrinæ ef- fet a Christo cohibitus. vnde sequitur. {Et appropinquauit Iesu, ut oscularetur eum.} C Y R I L. Immemor enim gloria Christi, putauit forsitan posse latenter agere, ausus præci- puum dilectionis signum, organum efficere doli. C H R Y S. Non autem discedendum est a fratrum admonitione, quamquam nihil propter nostra uerba eueniat, nam & riuuli & si nullus hau- riat, fluunt, & si forsitan non persuaseris hodie, poteris forsitan cras. Piscator enim per totam diem vacua trahens rethia, circa sero pi- scem capit. vnde dominus, & si sciret Iudam non conuertendum, non desistit facere, quæ sua intererat. Sequitur enim. {Iesus autem dixit illi. Iuda, osculo filium hominis tradis?} A M B R. Per interrogationem pronuntiandum puto, quasi amantis affe- ctu corripit proditorem. C H R Y S O S. Proprium autem nomen ponit, quod magis dolentis erat & reuocantis, quam pro- uocati ad iram. A M B R O S. Dicit autem. {Osculo tradis?} hoc est amoris pignore uulnus infligit? & pacis instrumentum mortem irrogas? Seruus dominum, discipulus prodis magi- strum, electus auctorem. C H R Y S. Non autem dicit. Tra- dis magistrum tuum, dominum tuum benefactorem, sed {Fi- lium hominis.} Hoc est, mansuetum & mitem, qui si non ef- fet magister & dominus, quia tamen tam suauiter erga te ges- sit, non esset a te prodendus. A M B R O S. Magna o domine significatio potestatis, magna disciplina virtutis, & consilium proditoris aperitur, & adhuc patientia non negatur. Ostdit Deum quem proderet, dum occulta manifestat. ostendit quem traderet, dum dicit. {Filius hominis,} quia caro non diuinitas comprehenditur. Illud tamen plus confutat ingratum quod eum tradiderit, qui cum esset Dei filius, propter nos filius hominis esse uoluerit. q. d. propter te suscepi ingrati, quod tradis Hypocrita. A V G V S T. Hoc ergo dominus cum traderetur primo dixit quod ait Lucas. {Iuda, osculo filium hominis tra- dis.} Deinde, quod Matthæus. Amice ad quid uenisti? Deinde, id quod Iohannes commemorat. Quem quaeritis? A M B R. Osculatus est autem eum dominus, non quo simulare nos doceat, sed ut neque proditorem refugere uideretur, & plus affice- ret proditorem cui amoris officia non negaret. T H E O. Ze- lantur autem discipuli & gladios euaginant. vnde sequitur. {Vi- dentes autem hi, qui circa ipsum erant quod futurum erat, dixe- runt ei. Domine, si percutimus in gladio?} Sed qualiter habent gladios? quia mactauerant agnum, & a mensa discesserant. Alij autem discipuli quaerunt an percuterent, sed Petrus ubique fer- uens pro domino persuasionem non expectat, sed percutit ser- uum pontificis. vnde sequitur. {Et percussit vnus ex illis seruum principis sacerdotum, & amputauit auriculam eius dexteram.

¶ A V G V S T. de Concord. Euangel. Qui percussit, secundum Iohannem Petrus erat, quem autem percussit, Malchus vocabatur. A M B R O S. Eruditus enim in lege Petrus promptus affectu, qui sciret Phineas reputatum ad iustitiam, quod sacrilegos per- amisset, percussit principis seruum. A V G V S T. de Con- cord. Euangel. Dein de Lucas dicit. Re- spondens autem Ie- sus ait. {Sinite ut- que huc.} Et hoc est quod Matthæus commemorat. Con- uerte gladium tuum in locum suum. Nec moueat quali contra- rium sit, quod Lucas hic dicit dominum re- spondisse. {Sinite ut- que huc.} quasi post- illam percussorem, ita dictum fuerit, ut placuerit ei, utque huc factum, sed am- plius fieri noluerit, cum in uerbis, quæ Matthæus posuit, intelligatur potius totum factum quo vsus est gladio. Petrus domino displicuisse. Illud enim uerum est, quod cum interrogasset dicentes, Domine, si percutimus in gladio? tunc respondit. {Sinite usque huc.} Id est, non vos moueat quod futurum est, permittendi sunt huculque progredi, hoc est, ut me apprehendant, & impleantur quæ de me scripta sunt. Non enim diceret. Respondens autem Iesus, nisi ad interrogationem eorum responderet, non factus Petri. Sed inter moras uerborum interrogantium dominum, & il- lius respondentis, Petrus auditate defensionis percussit. Sed non potuit simul dici, quæ simul fieri potuerunt tunc, sicut dicit Lucas sanauit eum, qui percussus erat. Sequitur enim. {Et cum tetigisset auriculam eius, sanauit eum.} B E D A. Numquam enim pietatis suæ dominus obliuiscitur. Illi ius- to mortem inferunt, iste persequentium uulnera sanat. A M B R O S. Sed cum dominus uulnera. cruentum dederit, myste- ria diuina subiecit, ut seruus principis mundi, non naturæ con- ditione, sed culpæ, auris uulnus exciperet, qui non audisset uer- ba sapientie. Aut si Petrus uolens percussit aurem, docuit quod aurem in spem habere non deberet, quam in mysterio non ha- beret. Sed quare Petrus? quia ipse ligandi & soluendi adep- tus est potestatem. & ideo tollit gladio spiritali aurem. interi- orem male intelligentis. Sed dominus ipse refundit auditum, demonstrans & ipsos si conuertantur posse sanari, qui in pas- sione domini vulnerati sunt, eo quod omnè peccatum fidei mysteriis abluatur. B E D A. Vel seruus iste populus est iu- deorum, principibus sacerdotum indebito mancipatus officio, qui in passione domini dexteram auriculam, id est spiritalem legis intelligentiam perdidit, quæ silicet auris, Petri gladio decidit, non quod ille sensum intelligendi audientibus tol- lat, sed diuino ablatum iudicio negligentibus pandat. Verum eadem dextera auris in his qui in eodem populo crediderunt, di- uina dignatione pristino est restituta officio. Sequitur. {Dixit autem Iesus ad eos qui uenerant ad se, principes sacerdotum & magistratus templi & seniores.} C H R Y S O. Accesserunt enim nocte ti- mentes multitudinis impetum, & ideo dicit, quid uobis opus erat his armis in eum, qui uobiscum est semper? & hoc est quod sequitur. {Cum quotidie uobiscum fuero in templo non extendistis manus in me.} C Y R I L. Vbi non inculpat dominus præfides iudeorum quod non sibi mature paruauerant insidias mortis: sed arguit eos qui temere opinabantur eum se inuasisse ipso inuito, ac si dicat. Tunc non cepistis me, quia nolēti, & nec nunc possētis, nisi me sponte uestris subijcerem manibus. vnde sequitur. {Sed hæc est hora uestra, id est paruum tempus concessum est uobis exercendæ in me uestræ superbia; patre uo- tis meis fauente.} Dicit etiam quod hæc potestas est tenebris da- ta, id est diabolo, & iudeis insurgendi in Christum. Et hoc est quod subditur. {Et potestas tenebrarum.} B E D A. quali d. Ideo aduersum me in tenebris congregamini, quia potestas uestra qua sic contra- lucem mundi armamini, in tenebris est. Quæritur autem, quomodo Iesus principes sacerdotum, magistratus tem- pli, & seniores, qui ad se uenerunt alloqui dicatur, cum apud alios euangelistas non ipsos uenisse, uerum in atrio Cayphæ expectantes, ministros misisse perhibeantur. Sed huic contra- rietati respondetur, quod illi non per se ipsos, sed per eos quos miserunt ad apprehendendum Christum in suæ iustionis potes- tatem uenerunt.

¶ A M B R O. Non intellexerunt infelices mysterium, nec uenerati sunt tam clementem pietatis affectum quæ etiam hostes suos non passus est uulnerari. Dicitur enim. {Comprehēdentes au- tem eum duxerunt ad domum principis sacerdotum.} Cum legi- mus teneri Iesum, caueamus ne putemus eum teneri in diuinita- tem, & inuitum quasi infirmum, renetur enim & ligatur in corporis ueritate. B E D A. Princeps autem sacer- dotum Caypham si- gnificat, qui in Ioan- nem erat pontifex an- ni illius. A V G. de Con. euā. Sed primo ad Annam ductus est sacerdotum Cayphæ, si- cut Iohannes dicit, q̄ ad Caypham, ut Mat- thæus dicit. Marcus autem & Lucas nomē non dicit pontificis. C H R Y. Ideo autē dicitur ad domū pon- tificis, ut de consensu principis sacerdotum singula quæque facerent. illuc enim omnes conuenerant Chri- stum præstantes, magnus autem seruos Petri ostenditur qui non aufugit, cum alios fugientes uidisset. Sequitur enim {Petrus uero sequebatur eum a longe.} A M B R O. Bene a longe sequebatur iam proximus negatur: neque enim negare potuisset, si Christo p- ximus adhæisset. Sed in hoc sit reuerendus, quod dominum non reliquit etiam cū timeret, metus naturæ est cura pietatis. B E D A. C Quod autem ad passionem euntem dominum a longe sequitur Petrus, significat ecclesiam securam quod est imitatura passio- nem domini: sed longe differenter, ecclesia enim pro se patitur, at ille pro ecclesia. A M B R O. Iam autem in domo principis sacerdotum ignis ardebat, vnde sequitur. {Accen. autem igne in me- atrii & circum.} Ilerat Pe. in me. eorum.} Accessit Petrus ut caleface- ret se qua clauso domino, calor metus iā in eo refrigerat. C H R Y. Traditæ enim erant Petro clauæ regni cælorum: credenda erat ei populoꝝ innumera multitudo, quæ esset inuoluta peccatis. Erat autem Petrus Paulo durior, sicut truncata serui principis sacerdo- tum declaratur auricula. Hic igitur tam durus tanque seuerus, si donum non peccandi fuisset adeptus, quæ uenia commissis popu- lis donaretur? quem diuina prouidentia permisit, quod primo ipse laberetur in peccatum: quo erga peccantes duriores sententiam proprij casus intuitu tēperaret, & cum se calefacere uellet ad pru- nas, accessit ad eum puella de qua sequitur: {Quem cum uidisset ancilla quedam sedentem ad lumen, & eum fuisset intuita, dixit:} Et hic cum illo erat. A M B R O. Quid sibi uult quæ primo eum prodit ancilla, cum uiri utique magis potuerit eum recognosce- re, nisi ut iste sexus peccare in nece domini uideretur, ut & iste se- xus redimeretur per domini passionem? Petrus autem prodit? ne- gar, malo enim negasse Petrum q̄ dominum sefellisset, vnde tequi- tur. {At ille nega. di.} Mulier non noui illum. C H R Y. Quid ais o Petre? Vox tua repente mutata est, os enim plenum fidei & amoris, in odium perfidiamque conuersum est, non tibi flagella, & nodum sunt ad mota tormenta: qui te interrogat, nullus est eorū qui auctoritate sui possit formidinem incutere confidenti mulier te simplici uoce interrogat, & forte nec proditura confessum, nec tamen mulier, sed puella ostiaria, uile mancipium. A M B R O. Sed ideo negauit Petrus quia promisit incaute, non negat in mō- te: non in templo, non in sua domo. sed in prætorio Iudeorum. Ibi negat, ubi Iesus ligatus est, ubi ueritas non est. Negans autē di- cit: {Non noui illum.} temerarium quippe erat, ut diceret, quæ no- uerat eum, quem mens humana non potest comprehendere, nemo enim nouit filium nisi pater. Rursus secunda uicenegat Christum. Sequitur enim {Et post pusillum, alius uidens eum dixit.} Et tu de illis.} A V G V. De Concor. euā. Intelligitur autem quæ in hac se- cunda negatione, a duobus est compellatus, ab ancilla scilicet quæ commemorat Matthæus & Marcus, & ab alio quem commemo- rat Lucas. Hoc ergo quod hic Lucas dicit, & post pusillum, iā egres- sus ianauam Petrus & primum gallus cantauerat ut Marcus dicit, iam redierat, ut quemadmodum dicit Iohannes, ad focum stans ite- rum negaret, De qua negatione sequitur. {Petrus uero ait: o ho- mo, non sum.} A M B R O. Maluit enim se negare, quam Chri- stum, aut quia uidebatur negare Christum societatem, utique se ne- gavit. B E D A. In hac autem negatione Petri dicimus non so- lum ab eo negari Christum qui dicit eum non esse Christum, sed ab illo etiam qui cum sit, negat se esse christianum. A M B R O. Tertio quoque interrogatur. Sequitur enim. {Et inter. fa. qua. ho.

Lib. 3. c. 6.

¶ A M B R O.

¶ A M B R O. Non intellexerunt infelices mysterium, nec uenerati sunt tam clementem pietatis affectum quæ etiam hostes suos non passus est uulnerari. Dicitur enim. {Comprehēdentes au- tem eum duxerunt ad domum principis sacerdotum.} Cum legi- mus teneri Iesum, caueamus ne putemus eum teneri in diuinita- tem, & inuitum quasi infirmum, renetur enim & ligatur in corporis ueritate. B E D A. Princeps autem sacer- dotum Caypham si- gnificat, qui in Ioan- nem erat pontifex an- ni illius. A V G. de Con. euā. Sed primo ad Annam ductus est sacerdotum Cayphæ, si- cut Iohannes dicit, q̄ ad Caypham, ut Mat- thæus dicit. Marcus autem & Lucas nomē non dicit pontificis. C H R Y. Ideo autē dicitur ad domū pon- tificis, ut de consensu principis sacerdotum singula quæque facerent. illuc enim omnes conuenerant Chri- stum præstantes, magnus autem seruos Petri ostenditur qui non aufugit, cum alios fugientes uidisset. Sequitur enim {Petrus uero sequebatur eum a longe.} A M B R O. Bene a longe sequebatur iam proximus negatur: neque enim negare potuisset, si Christo p- ximus adhæisset. Sed in hoc sit reuerendus, quod dominum non reliquit etiam cū timeret, metus naturæ est cura pietatis. B E D A. C Quod autem ad passionem euntem dominum a longe sequitur Petrus, significat ecclesiam securam quod est imitatura passio- nem domini: sed longe differenter, ecclesia enim pro se patitur, at ille pro ecclesia. A M B R O. Iam autem in domo principis sacerdotum ignis ardebat, vnde sequitur. {Accen. autem igne in me- atrii & circum.} Ilerat Pe. in me. eorum.} Accessit Petrus ut caleface- ret se qua clauso domino, calor metus iā in eo refrigerat. C H R Y. Traditæ enim erant Petro clauæ regni cælorum: credenda erat ei populoꝝ innumera multitudo, quæ esset inuoluta peccatis. Erat autem Petrus Paulo durior, sicut truncata serui principis sacerdo- tum declaratur auricula. Hic igitur tam durus tanque seuerus, si donum non peccandi fuisset adeptus, quæ uenia commissis popu- lis donaretur? quem diuina prouidentia permisit, quod primo ipse laberetur in peccatum: quo erga peccantes duriores sententiam proprij casus intuitu tēperaret, & cum se calefacere uellet ad pru- nas, accessit ad eum puella de qua sequitur: {Quem cum uidisset ancilla quedam sedentem ad lumen, & eum fuisset intuita, dixit:} Et hic cum illo erat. A M B R O. Quid sibi uult quæ primo eum prodit ancilla, cum uiri utique magis potuerit eum recognosce- re, nisi ut iste sexus peccare in nece domini uideretur, ut & iste se- xus redimeretur per domini passionem? Petrus autem prodit? ne- gar, malo enim negasse Petrum q̄ dominum sefellisset, vnde tequi- tur. {At ille nega. di.} Mulier non noui illum. C H R Y. Quid ais o Petre? Vox tua repente mutata est, os enim plenum fidei & amoris, in odium perfidiamque conuersum est, non tibi flagella, & nodum sunt ad mota tormenta: qui te interrogat, nullus est eorū qui auctoritate sui possit formidinem incutere confidenti mulier te simplici uoce interrogat, & forte nec proditura confessum, nec tamen mulier, sed puella ostiaria, uile mancipium. A M B R O. Sed ideo negauit Petrus quia promisit incaute, non negat in mō- te: non in templo, non in sua domo. sed in prætorio Iudeorum. Ibi negat, ubi Iesus ligatus est, ubi ueritas non est. Negans autē di- cit: {Non noui illum.} temerarium quippe erat, ut diceret, quæ no- uerat eum, quem mens humana non potest comprehendere, nemo enim nouit filium nisi pater. Rursus secunda uicenegat Christum. Sequitur enim {Et post pusillum, alius uidens eum dixit.} Et tu de illis.} A V G V. De Concor. euā. Intelligitur autem quæ in hac se- cunda negatione, a duobus est compellatus, ab ancilla scilicet quæ commemorat Matthæus & Marcus, & ab alio quem commemo- rat Lucas. Hoc ergo quod hic Lucas dicit, & post pusillum, iā egres- sus ianauam Petrus & primum gallus cantauerat ut Marcus dicit, iam redierat, ut quemadmodum dicit Iohannes, ad focum stans ite- rum negaret, De qua negatione sequitur. {Petrus uero ait: o ho- mo, non sum.} A M B R O. Maluit enim se negare, quam Chri- stum, aut quia uidebatur negare Christum societatem, utique se ne- gavit. B E D A. In hac autem negatione Petri dicimus non so- lum ab eo negari Christum qui dicit eum non esse Christum, sed ab illo etiam qui cum sit, negat se esse christianum. A M B R O. Tertio quoque interrogatur. Sequitur enim. {Et inter. fa. qua. ho.

¶ A M B R O. Non intellexerunt infelices mysterium, nec uenerati sunt tam clementem pietatis affectum quæ etiam hostes suos non passus est uulnerari. Dicitur enim. {Comprehēdentes au- tem eum duxerunt ad domum principis sacerdotum.} Cum legi- mus teneri Iesum, caueamus ne putemus eum teneri in diuinita- tem, & inuitum quasi infirmum, renetur enim & ligatur in corporis ueritate. B E D A. Princeps autem sacer- dotum Caypham si- gnificat, qui in Ioan- nem erat pontifex an- ni illius. A V G. de Con. euā. Sed primo ad Annam ductus est sacerdotum Cayphæ, si- cut Iohannes dicit, q̄ ad Caypham, ut Mat- thæus dicit. Marcus autem & Lucas nomē non dicit pontificis. C H R Y. Ideo autē dicitur ad domū pon- tificis, ut de consensu principis sacerdotum singula quæque facerent. illuc enim omnes conuenerant Chri- stum præstantes, magnus autem seruos Petri ostenditur qui non aufugit, cum alios fugientes uidisset. Sequitur enim {Petrus uero sequebatur eum a longe.} A M B R O. Bene a longe sequebatur iam proximus negatur: neque enim negare potuisset, si Christo p- ximus adhæisset. Sed in hoc sit reuerendus, quod dominum non reliquit etiam cū timeret, metus naturæ est cura pietatis. B E D A. C Quod autem ad passionem euntem dominum a longe sequitur Petrus, significat ecclesiam securam quod est imitatura passio- nem domini: sed longe differenter, ecclesia enim pro se patitur, at ille pro ecclesia. A M B R O. Iam autem in domo principis sacerdotum ignis ardebat, vnde sequitur. {Accen. autem igne in me- atrii & circum.} Ilerat Pe. in me. eorum.} Accessit Petrus ut caleface- ret se qua clauso domino, calor metus iā in eo refrigerat. C H R Y. Traditæ enim erant Petro clauæ regni cælorum: credenda erat ei populoꝝ innumera multitudo, quæ esset inuoluta peccatis. Erat autem Petrus Paulo durior, sicut truncata serui principis sacerdo- tum declaratur auricula. Hic igitur tam durus tanque seuerus, si donum non peccandi fuisset adeptus, quæ uenia commissis popu- lis donaretur? quem diuina prouidentia permisit, quod primo ipse laberetur in peccatum: quo erga peccantes duriores sententiam proprij casus intuitu tēperaret, & cum se calefacere uellet ad pru- nas, accessit ad eum puella de qua sequitur: {Quem cum uidisset ancilla quedam sedentem ad lumen, & eum fuisset intuita, dixit:} Et hic cum illo erat. A M B R O. Quid sibi uult quæ primo eum prodit ancilla, cum uiri utique magis potuerit eum recognosce- re, nisi ut iste sexus peccare in nece domini uideretur, ut & iste se- xus redimeretur per domini passionem? Petrus autem prodit? ne- gar, malo enim negasse Petrum q̄ dominum sefellisset, vnde tequi- tur. {At ille nega. di.} Mulier non noui illum. C H R Y. Quid ais o Petre? Vox tua repente mutata est, os enim plenum fidei & amoris, in odium perfidiamque conuersum est, non tibi flagella, & nodum sunt ad mota tormenta: qui te interrogat, nullus est eorū qui auctoritate sui possit formidinem incutere confidenti mulier te simplici uoce interrogat, & forte nec proditura confessum, nec tamen mulier, sed puella ostiaria, uile mancipium. A M B R O. Sed ideo negauit Petrus quia promisit incaute, non negat in mō- te: non in templo, non in sua domo. sed in prætorio Iudeorum. Ibi negat, ubi Iesus ligatus est, ubi ueritas non est. Negans autē di- cit: {Non noui illum.} temerarium quippe erat, ut diceret, quæ no- uerat eum, quem mens humana non potest comprehendere, nemo enim nouit filium nisi pater. Rursus secunda uicenegat Christum. Sequitur enim {Et post pusillum, alius uidens eum dixit.} Et tu de illis.} A V G V. De Concor. euā. Intelligitur autem quæ in hac se- cunda negatione, a duobus est compellatus, ab ancilla scilicet quæ commemorat Matthæus & Marcus, & ab alio quem commemo- rat Lucas. Hoc ergo quod hic Lucas dicit, & post pusillum, iā egres- sus ianauam Petrus & primum gallus cantauerat ut Marcus dicit, iam redierat, ut quemadmodum dicit Iohannes, ad focum stans ite- rum negaret, De qua negatione sequitur. {Petrus uero ait: o ho- mo, non sum.} A M B R O. Maluit enim se negare, quam Chri- stum, aut quia uidebatur negare Christum societatem, utique se ne- gavit. B E D A. In hac autem negatione Petri dicimus non so- lum ab eo negari Christum qui dicit eum non esse Christum, sed ab illo etiam qui cum sit, negat se esse christianum. A M B R O. Tertio quoque interrogatur. Sequitur enim. {Et inter. fa. qua. ho.

¶ A M B R O. Non intellexerunt infelices mysterium, nec uenerati sunt tam clementem pietatis affectum quæ etiam hostes suos non passus est uulnerari. Dicitur enim. {Comprehēdentes au- tem eum duxerunt ad domum principis sacerdotum.} Cum legi- mus teneri Iesum, caueamus ne putemus eum teneri in diuinita- tem, & inuitum quasi infirmum, renetur enim & ligatur in corporis ueritate. B E D A. Princeps autem sacer- dotum Caypham si- gnificat, qui in Ioan- nem erat pontifex an- ni illius. A V G. de Con. euā. Sed primo ad Annam ductus est sacerdotum Cayphæ, si- cut Iohannes dicit, q̄ ad Caypham, ut Mat- thæus dicit. Marcus autem & Lucas nomē non dicit pontificis. C H R Y. Ideo autē dicitur ad domū pon- tificis, ut de consensu principis sacerdotum singula quæque facerent. illuc enim omnes conuenerant Chri- stum præstantes, magnus autem seruos Petri ostenditur qui non aufugit, cum alios fugientes uidisset. Sequitur enim {Petrus uero sequebatur eum a longe.} A M B R O. Bene a longe sequebatur iam proximus negatur: neque enim negare potuisset, si Christo p- ximus adhæisset. Sed in hoc sit reuerendus, quod dominum non reliquit etiam cū timeret, metus naturæ est cura pietatis. B E D A. C Quod autem ad passionem euntem dominum a longe sequitur Petrus, significat ecclesiam securam quod est imitatura passio- nem domini: sed longe differenter, ecclesia enim pro se patitur, at ille pro ecclesia. A M B R O. Iam autem in domo principis sacerdotum ignis ardebat, vnde sequitur. {Accen. autem igne in me- atrii & circum.} Ilerat Pe. in me. eorum.} Accessit Petrus ut caleface- ret se qua clauso domino, calor metus iā in eo refrigerat. C H R Y. Traditæ enim erant Petro clauæ regni cælorum: credenda erat ei populoꝝ innumera multitudo, quæ esset inuoluta peccatis. Erat autem Petrus Paulo durior, sicut truncata serui principis sacerdo- tum declaratur auricula. Hic igitur tam durus tanque seuerus, si donum non peccandi fuisset adeptus, quæ uenia commissis popu- lis donaretur? quem diuina prouidentia permisit, quod primo ipse laberetur in peccatum: quo erga peccantes duriores sententiam proprij casus intuitu tēperaret, & cum se calefacere uellet ad pru- nas, accessit ad eum puella de qua sequitur: {Quem cum uidisset ancilla quedam sedentem ad lumen, & eum fuisset intuita, dixit:} Et hic cum illo erat. A M B R O. Quid sibi uult quæ primo eum prodit ancilla, cum uiri utique magis potuerit eum recognosce- re, nisi ut iste sexus peccare in nece domini uideretur, ut & iste se- xus redimeretur per domini passionem? Petrus autem prodit? ne- gar, malo enim negasse Petrum q̄ dominum sefellisset, vnde tequi- tur. {At ille nega. di.} Mulier non noui illum. C H R Y. Quid ais o Petre? Vox tua repente mutata est, os enim plenum fidei & amoris, in odium perfidiamque conuersum est, non tibi flagella, & nodum sunt ad mota tormenta: qui te interrogat, nullus est eorū qui auctoritate sui possit formidinem incutere confidenti mulier te simplici uoce interrogat, & forte nec proditura confessum, nec tamen mulier, sed puella ostiaria, uile mancipium. A M B R O. Sed ideo negauit Petrus quia promisit incaute, non negat in mō- te: non in templo, non in sua domo. sed in prætorio Iudeorum. Ibi negat, ubi Iesus ligatus est, ubi ueritas non est. Negans autē di- cit: {Non noui illum.} temerarium quippe erat, ut diceret, quæ no- uerat eum, quem mens humana non potest comprehendere, nemo enim nouit filium nisi pater. Rursus secunda uicenegat Christum. Sequitur enim {Et post pusillum, alius uidens eum dixit.} Et tu de illis.} A V G V. De Concor. euā. Intelligitur autem quæ in hac se- cunda negatione, a duobus est compellatus, ab ancilla scilicet quæ commemorat Matthæus & Marcus, & ab alio quem commemo- rat Lucas. Hoc ergo quod hic Lucas dicit, & post pusillum, iā egres- sus ianauam Petrus & primum gallus cantauerat ut Marcus dicit, iam redierat, ut quemadmodum dicit Iohannes, ad focum stans ite- rum negaret, De qua negatione sequitur. {Petrus uero ait: o ho- mo, non sum.} A M B R O. Maluit enim se negare, quam Chri- stum, aut quia uidebatur negare Christum societatem, utique se ne- gavit. B E D A. In hac autem negatione Petri dicimus non so- lum ab eo negari Christum qui dicit eum non esse Christum, sed ab illo etiam qui cum sit, negat se esse christianum. A M B R O. Tertio quoque interrogatur. Sequitur enim. {Et inter. fa. qua. ho.

¶ A M B R O. Non intellexerunt infelices mysterium, nec uenerati sunt tam clementem pietatis affectum quæ etiam hostes suos non passus est uulnerari. Dicitur enim. {Comprehēdentes au- tem eum duxerunt ad domum principis sacerdotum.} Cum legi- mus teneri Iesum, caueamus ne putemus eum teneri in diuinita- tem, & inuitum quasi infirmum, renetur enim & ligatur in corporis ueritate. B E D A. Princeps autem sacer- dotum Caypham si- gnificat, qui in Ioan- nem erat pontifex an- ni illius. A V G. de Con. euā. Sed primo ad Annam ductus est sacerdotum Cayphæ, si- cut Iohannes dicit, q̄ ad Caypham, ut Mat- thæus dicit. Marcus autem & Lucas nomē non dicit pontificis. C H R Y. Ideo autē dicitur ad domū pon- tificis, ut de consensu principis sacerdotum singula quæque facerent. illuc enim omnes conuenerant Chri- stum præstantes, magnus autem seruos Petri ostenditur qui non aufugit, cum alios fugientes uidisset. Sequitur enim {Petrus uero sequebatur eum a longe.} A M B R O. Bene a longe sequebatur iam proximus negatur: neque enim negare potuisset, si Christo p- ximus adhæisset. Sed in hoc sit reuerendus, quod dominum non reliquit etiam cū timeret, metus naturæ est cura pietatis. B E D A. C Quod autem ad passionem euntem dominum a longe sequitur Petrus, significat ecclesiam securam quod est imitatura passio- nem domini: sed longe differenter, ecclesia enim pro se patitur, at ille pro ecclesia. A M B R O. Iam autem in domo principis sacerdotum ignis ardebat, vnde sequitur. {Accen. autem igne in me- atrii & circum.} Ilerat Pe. in me. eorum.} Accessit Petrus ut caleface- ret se qua clauso domino, calor metus iā in eo refrigerat. C H R Y. Traditæ enim erant Petro clauæ regni cælorum: credenda erat ei populoꝝ innumera multitudo, quæ esset inuoluta peccatis. Erat autem Petrus Paulo durior, sicut truncata serui principis sacerdo- tum declaratur auricula. Hic igitur tam durus tanque seuerus, si donum non peccandi fuisset adeptus, quæ uenia commissis popu- lis donaretur? quem diuina prouidentia permisit, quod primo ipse laberetur in peccatum: quo erga peccantes duriores sententiam proprij casus intuitu tēperaret, & cum se calefacere uellet ad pru- nas, accessit ad eum puella de qua sequitur: {Quem cum uidisset ancilla quedam sedentem ad lumen, & eum fuisset intuita, dixit:} Et hic cum illo erat. A M B R O. Quid sibi uult quæ primo eum prodit ancilla, cum uiri utique magis potuerit eum recognosce- re, nisi ut iste sexus peccare in nece domini uideretur, ut & iste se- xus redimeretur per domini passionem? Petrus autem prodit? ne- gar, malo enim negasse Petrum q̄ dominum sefellisset, vnde tequi- tur. {At ille nega. di.} Mulier non noui illum. C H R Y. Quid ais o Petre? Vox tua repente mutata est, os enim plenum fidei & amoris, in odium perfidiamque conuersum est, non tibi flagella, & nodum sunt ad mota tormenta: qui te interrogat, nullus est eorū qui auctoritate sui possit formidinem incutere confidenti mulier te simplici uoce interrogat, & forte nec proditura confessum, nec tamen mulier, sed puella ostiaria, uile mancipium. A M B R O. Sed ideo negauit Petrus quia promisit incaute, non negat in mō- te: non in templo, non in sua domo. sed in prætorio Iudeorum. Ibi negat, ubi Iesus ligatus est, ubi ueritas non est. Negans autē di- cit: {Non noui illum.} temerarium quippe erat, ut diceret, quæ no- uerat eum, quem mens humana non potest comprehendere, nemo enim nouit filium nisi pater. Rursus secunda uicenegat Christum. Sequitur enim {Et post pusillum, alius uidens eum dixit.} Et tu de illis.} A V G V. De Concor. euā. Intelligitur autem quæ in hac se- cunda negatione, a duobus est compellatus, ab ancilla scilicet quæ commemorat Matthæus & Marcus, & ab alio quem commemo- rat Lucas. Hoc ergo quod hic Lucas dicit, & post pusillum, iā egres- sus ianauam Petrus & primum gallus cantauerat ut Marcus dicit, iam redierat, ut quemadmodum dicit Iohannes, ad focum stans ite- rum negaret, De qua negatione sequitur. {Petrus uero ait: o ho- mo, non sum.} A M B R O. Maluit enim se negare, quam Chri- stum, aut quia uidebatur negare Christum societatem, utique se ne- gavit. B E D A. In hac autem negatione Petri dicimus non so- lum ab eo negari Christum qui dicit eum non esse Christum, sed ab illo etiam qui cum sit, negat se esse christianum. A M B R O. Tertio quoque interrogatur. Sequitur enim. {Et inter. fa. qua. ho.

Lib. 3. c. 6.

Lib. 3. c. 6.

Lib. 3. c. 6.

Lib. 3. c. 6.

THEO.

THEO. Necnon dominus Prophetarum, vt pseudo Propheta deludatur. Sequitur. Et vela eum, & percutit. fa. eius, & inter. eum di. Prophe. no. quis est qui te percussit? B E D A. Hec quasi in contumeliam faciebant eius, qui se a populis Prophetam voluit haberi. Sed tunc qui casus est colaphis Iudaeorum, ceditur etiam nunc blasphemis falsorum Christianorum.

Velauerunt autem eum, non vt eorum illa scelerata non videat, sed vt a se ipsi faciem eius abscondant. Haereticum autem & Iudaei, & mali catholici eum reprobis actibus exacerbantes, quasi illudentes dicunt: Quis est qui te percussit? dum ab illo suas cogitationes, & opera tenebrarum cognoscere non aestimant. A V G. de Co. Euan. Hec autem intelligitur passus dominus vsque mane in domo Principis Sacerdotum, quo prius adductus est. vnde sequitur. Et vt fa. est dies conue. Senio. ple. & Prin. Sacer. & Scri. & dux. eum in consi. fu. di. Si tu es Christus dic nobis. B E D A. Non veritatem desiderabant, sed calumniam preparabant. Si quidem Christum hominem tantummodo

Lib. 3. c. 6

de stirpe David venturum sperantes: hoc ab eo quaerebant, vt si diceret: Ego sum Christus, calumniaretur, & sibi arroget regiam potestatem. T H E O. Ipse vero sciebat eorum praecordia, & qui non crederant operibus, multominus sermonibus crederent. vnde sequitur. Et ait illis: Si vobis dixero, non credetis mihi. B E D A. Saepe enim dixerat se Christum esse: puta cum dicebat: Ego & pater vnus sumus, & caetera talia. Si autem interro. non respon. mine que dimittetis. Interrogauerat enim eos, quomodo dicerent Christum filium esse David, cum David in spiritu dominum suum illum vocauerit: verum illi neque dicenti credere, neque in interroganti respondere voluerunt, quia autem semen David calumniari quaerebant plus est quod audiuit. Sequitur. Ex hoc autem erit si. ho. se. a dex. vir. Dei. T H E O. q. d. Non est vobis de caetero tempus sermonum, & doctrinae, sed deinceps iudicii tempus erit, cum videbitis me filium hominis sedentem a dextris virtutis Dei. CYRIL. Cum autem de Deo sessio dicitur atque thronus, regia & vniuersis principans dignitas designatur. Non enim putabamus tribunal quoddam positum esse, cui credamus inniti dominum omnium, sed nec omnino dextrum, vel sinistrum esse poenae diuinam naturam, proprium enim est corporum figura, & locus, & sessio: Quasi ter autem paris honoris: paris quoque confessus filius videbitur esse, si non est secundum naturam filius, naturalem in se proprietatem habens patris. T H E O. Hoc igitur audientes timere debebant, sed illi post haec verba magis insaniunt. vnde sequitur. Qui dicitur, autem omnes. Tu ergo es filius Dei? B E D A. quod se filium Dei dixerat, acceperunt in eo quod ait. Erit si. ho. se. ad dex. vir. Dei. A M B R O. Dominus autem maluit se regem probare, quam dicere, vt condemnandi causam habere non possint, qui quod obiciunt hoc fatentur. Sequitur. Qui ait: Vos dicit: quia ego sum. CYRIL. Hoc autem dicente Christo, succensit Pharisaorum cohors vsurpans ignominiam vocem. vnde sequitur. Et ait illi. Quid adhuc des. testi. ipse enim audi. de ore eius. T H E O. Ex quo patet, quod inobedientes nulla commoda ferunt reuelatis sibi secretioribus, sed maiorem poenam acquirunt, propter quod talia oportet eis esse occulta.

C A P. XXIII.

V G. de Con. Euan. Postquam compleuit Lucas narrando Petri negationem, recapitulauit quae cum domino gesta sunt circa mane, commemorans quaedam quae alii tacuerunt, atque ita contexit narrationem, sicut etiam alii narrans cum dicit. Et sur. omnis mul. eo. dux. il. ad Pilatum. B E D A. Ut impleretur sermo Iesu quem de sua morte dixit: Tradetur Gentibus. Romanis. nam Pilatus Romanus erat, eumque Romani in Iudaeam Praefidem miserant. A V G. de Co. Euan. Deinde apud Pilatum gesta sic narrat. Coeperunt autem eum accusa dicentes: Hunc inuenerunt subuertentem gentem nostram, & prohibentem tributa dari Caesari, & dicentem se Christum Regem esse. Pilatus autem interrogauit eum dicens: Tu es Rex Iudaeorum? At ille respondens ait: Tu dicis. Ait autem Pilatus ad Principes Sacerdotum & turbas: Nihil inuenio causam in hoc homine. At illi inualecebant dicentes. commouit populum dicens per vniuersam Iudaeam, incipiens a Galilaea vsque huc. Pilatus autem audiens Galilaeam, interrogauit si homo Galilaeus esset. Et vt cognouit quod de Herodis potestate esset, remisit eum ad Herodem, qui & ipse Hierosolymis erat illis diebus. Herodes autem viso Iesu, gaudens est valde. Erat enim cupiens ex multo tempore videre eum, eo quod audiret multa de eo, & sperabat signum aliquod videre ab eo fieri. Interrogabat autem

Lib. 3. c. 7

rum. B E D A. Ut impleretur sermo Iesu quem de sua morte dixit: Tradetur Gentibus. Romanis. nam Pilatus Romanus erat, eumque Romani in Iudaeam Praefidem miserant. A V G. de Co. Euan. Deinde apud Pilatum gesta sic narrat. Coeperunt autem eum accusa dicentes: Hunc inuenerunt subuertentem gentem nostram, & prohibentem tributa dari Caesari, & dicentem se Christum Regem esse. Pilatus autem interrogauit eum dicens: Tu es Rex Iudaeorum? At ille respondens ait: Tu dicis. Ait autem Pilatus ad Principes Sacerdotum & turbas: Nihil inuenio causam in hoc homine. At illi inualecebant dicentes. commouit populum dicens per vniuersam Iudaeam, incipiens a Galilaea vsque huc. Pilatus autem audiens Galilaeam, interrogauit si homo Galilaeus esset. Et vt cognouit quod de Herodis potestate esset, remisit eum ad Herodem, qui & ipse Hierosolymis erat illis diebus. Herodes autem viso Iesu, gaudens est valde. Erat enim cupiens ex multo tempore videre eum, eo quod audiret multa de eo, & sperabat signum aliquod videre ab eo fieri. Interrogabat autem

rum mendacium paruipendens, solum quod nesciebat, de regni verbo interrogandum putauit. Sequitur. Pila. autem inter. eum di. Tu es Rex Iudaeorum? T H E O. Mihi videtur, quod hoc a Christo quaesierit contemptum obiecti criminis subsannando. q. d. Tu pauper humilis, nudus, cui nullus adiutor, accusaris de regni ambitione, ad quod opus est multorum adiutorum, & sumptuum. B E D A. Eodem autem verbo praesidi, quo & principibus Sacerdotum respondet, vt propria sententia condemnetur. Sequitur. Et ait illi. Resp. ait: Tu dicis. T H E O. Illi autem cum nihil aliud faueret eorum calumniae, recurrunt ad clamorem subsidia. Sequitur. Et ait illi. Inu. dicentes: Co. popo. do. per vni. Iudae. inci. a Gali. vsque huc. q. d. Peruerit populum, nec in vna parte tantum, sed a Galilaea incipit, & hucusque peruenit transiens per Iudaeam: puto autem eos non absque causa meminisse Galilaeae, sed volentes incutere timorem Pilato. Galilaei enim scismatici fuerunt, & noua tentantes, qualis fuit Iudas Galilaeus, cuius in actibus Apostolorum fit mentio. B E D A. His autem verbis non illum, sed se accusant. Docuit se enim populum & a pristini temporis ignauia docendo commouisse, talique actu rotam terram promissionis pertransisse non criminis, sed iudicii virtutis. A M B R O. Accusatur autem dominus & tacet, quia defensione non indiget, ambientem defendi quod timent vinci. Non ergo accusationem tacendo confirmat, sed despicit non refellendo. Quid ergo timeret, qui non ambit salutem? solus vim suam prodit, vt acquirat omnium.

rum mendacium paruipendens, solum quod nesciebat, de regni verbo interrogandum putauit. Sequitur. Pila. autem inter. eum di. Tu es Rex Iudaeorum? T H E O. Mihi videtur, quod hoc a Christo quaesierit contemptum obiecti criminis subsannando. q. d. Tu pauper humilis, nudus, cui nullus adiutor, accusaris de regni ambitione, ad quod opus est multorum adiutorum, & sumptuum. B E D A. Eodem autem verbo praesidi, quo & principibus Sacerdotum respondet, vt propria sententia condemnetur. Sequitur. Et ait illi. Resp. ait: Tu dicis. T H E O. Illi autem cum nihil aliud faueret eorum calumniae, recurrunt ad clamorem subsidia. Sequitur. Et ait illi. Inu. dicentes: Co. popo. do. per vni. Iudae. inci. a Gali. vsque huc. q. d. Peruerit populum, nec in vna parte tantum, sed a Galilaea incipit, & hucusque peruenit transiens per Iudaeam: puto autem eos non absque causa meminisse Galilaeae, sed volentes incutere timorem Pilato. Galilaei enim scismatici fuerunt, & noua tentantes, qualis fuit Iudas Galilaeus, cuius in actibus Apostolorum fit mentio. B E D A. His autem verbis non illum, sed se accusant. Docuit se enim populum & a pristini temporis ignauia docendo commouisse, talique actu rotam terram promissionis pertransisse non criminis, sed iudicii virtutis. A M B R O. Accusatur autem dominus & tacet, quia defensione non indiget, ambientem defendi quod timent vinci. Non ergo accusationem tacendo confirmat, sed despicit non refellendo. Quid ergo timeret, qui non ambit salutem? solus vim suam prodit, vt acquirat omnium.

rum mendacium paruipendens, solum quod nesciebat, de regni verbo interrogandum putauit. Sequitur. Pila. autem inter. eum di. Tu es Rex Iudaeorum? T H E O. Mihi videtur, quod hoc a Christo quaesierit contemptum obiecti criminis subsannando. q. d. Tu pauper humilis, nudus, cui nullus adiutor, accusaris de regni ambitione, ad quod opus est multorum adiutorum, & sumptuum. B E D A. Eodem autem verbo praesidi, quo & principibus Sacerdotum respondet, vt propria sententia condemnetur. Sequitur. Et ait illi. Resp. ait: Tu dicis. T H E O. Illi autem cum nihil aliud faueret eorum calumniae, recurrunt ad clamorem subsidia. Sequitur. Et ait illi. Inu. dicentes: Co. popo. do. per vni. Iudae. inci. a Gali. vsque huc. q. d. Peruerit populum, nec in vna parte tantum, sed a Galilaea incipit, & hucusque peruenit transiens per Iudaeam: puto autem eos non absque causa meminisse Galilaeae, sed volentes incutere timorem Pilato. Galilaei enim scismatici fuerunt, & noua tentantes, qualis fuit Iudas Galilaeus, cuius in actibus Apostolorum fit mentio. B E D A. His autem verbis non illum, sed se accusant. Docuit se enim populum & a pristini temporis ignauia docendo commouisse, talique actu rotam terram promissionis pertransisse non criminis, sed iudicii virtutis. A M B R O. Accusatur autem dominus & tacet, quia defensione non indiget, ambientem defendi quod timent vinci. Non ergo accusationem tacendo confirmat, sed despicit non refellendo. Quid ergo timeret, qui non ambit salutem? solus vim suam prodit, vt acquirat omnium.

rum mendacium paruipendens, solum quod nesciebat, de regni verbo interrogandum putauit. Sequitur. Pila. autem inter. eum di. Tu es Rex Iudaeorum? T H E O. Mihi videtur, quod hoc a Christo quaesierit contemptum obiecti criminis subsannando. q. d. Tu pauper humilis, nudus, cui nullus adiutor, accusaris de regni ambitione, ad quod opus est multorum adiutorum, & sumptuum. B E D A. Eodem autem verbo praesidi, quo & principibus Sacerdotum respondet, vt propria sententia condemnetur. Sequitur. Et ait illi. Resp. ait: Tu dicis. T H E O. Illi autem cum nihil aliud faueret eorum calumniae, recurrunt ad clamorem subsidia. Sequitur. Et ait illi. Inu. dicentes: Co. popo. do. per vni. Iudae. inci. a Gali. vsque huc. q. d. Peruerit populum, nec in vna parte tantum, sed a Galilaea incipit, & hucusque peruenit transiens per Iudaeam: puto autem eos non absque causa meminisse Galilaeae, sed volentes incutere timorem Pilato. Galilaei enim scismatici fuerunt, & noua tentantes, qualis fuit Iudas Galilaeus, cuius in actibus Apostolorum fit mentio. B E D A. His autem verbis non illum, sed se accusant. Docuit se enim populum & a pristini temporis ignauia docendo commouisse, talique actu rotam terram promissionis pertransisse non criminis, sed iudicii virtutis. A M B R O. Accusatur autem dominus & tacet, quia defensione non indiget, ambientem defendi quod timent vinci. Non ergo accusationem tacendo confirmat, sed despicit non refellendo. Quid ergo timeret, qui non ambit salutem? solus vim suam prodit, vt acquirat omnium.

Lib. 3. c. 8

fannans. Sequitur. Interrogauit illum multis sermonibus. Iesus qui cuncta ratione peregrit, & qui teste David suos sermones in iudicio disponit, primum esse iudicium in talibus habere silentium sermo enim prolatus ei cui nihil proficit: condemnationis fit causa. vnde sequitur. Et ipse nihil ei respondebat. A M B R O. Tacuit & nihil fecit, quia nec illius credulitas merebatur videre diuinam. Er Dominus iam stantiam declinabat, & forte typice in Herode omnes impij significauerunt, qui si legi non crederent & prophetis, mirabilia Christi opera in euangelio videre non possunt. G R E. xxij. Mo. Hoc etiam audire nos oportet addiscere, vt quoties auditores nostri nostram volunt quasi laudando cognoscere, non autem sua peruersa mutare, oino taceamus, ne si ostentationis studio verbum Dei loquimur, & illorum quae erant culpa esse non desinat, & nostra quae non erant, fiat. Multa autem sunt quae audientium animi perdunt, maxime si auditores nostri & semper laudat quod audiunt, & nunquam quod laudant sequuntur. G R E. x. Mora. Inquisitio ergo redemptor tacuit, expectatus miracula adhibere contempsit, seque apud se in occultis retinens eos quos exteriora quaerere comperit, ingratos foris reliquit, magis eligens aperte a superbientibus despici, quam a non credentibus vacua voce laudari. vnde sequitur: Sta autem prin. sacer. & scri. con. accu. eum in spre. autem il. Herod. cum exer. suo: & illu. veste alba, & remi. ad Pilatum. A M B R O. Non otiosum quod veste alba induitur ab Herode: immaculata tribuens, indicia passionis, & agnus Dei sine macula cum gloria mundi peccata susciperet. T H E O. Tu tamen considera quod per ea facta furit ad credendum, Pilatus gentilis caedem prohibet. Sequitur. n. Iterum aut Pila. locu. est ad il. vo. di. Iesum. At il. succla. di. Cru. cru. eum. B E D A. Pessimo enim genere mortis occidere innocentem, hoc est crucifigere desiderant. Pendentes enim in ligno crucifixi clauis ad lignum pedibus manibusque confixis producta morte necabantur, ne dolor citius finiretur. Verum a domino electa erat mors crucis, quam diabolo superato, tamquam tropaeum in frontibus fidelium erat positurus. T H E O. Tertio autem Pilatus Christum absoluit. Sequitur enim: Ille autem ter. dixit ad il. Quid enim mali fecit iste? nullam causam mortis inuenio in eo. Cor. ergo il. & dimittam. B E D A. Hanc correptionem quo populo satis faceret, ne vsque ad crucifigendum Saluatorem leuaret, Pilatus quaerebat non solum obtulisse, sed etiam deridendo & flagellando exhibuisse, verba Ioannis testantur. Quia vero tota accusationem qua aduersus dominum detulerunt, sollicita Pilati interrogatione videbat euacuatam, tandem ad solas se preces conuertit, vnde sequitur: At illi insti. vo. ma. postu. vt cru. & inua. vo. eorum. T H E O. Tertio clamant contra Christum, vt per trinam hanc vocem, suam esse occisionem Christi approbent, quam petendo extorserunt. Sequitur enim: Et Pilatus adiu. fieri peti. eorum, dimi. autem eum il. qui propter homicidium & seditionem missus fuerat in car. Iesum vero tradi. volun. eorum. C H R Y. Putabant enim hoc se posse astruere quod Iesus deterior esset latrone, & adeo nequam, vt neque pro pietate, neque pro festi praerogatiua deberet liberari.

fannans. Sequitur. Interrogauit illum multis sermonibus. Iesus qui cuncta ratione peregrit, & qui teste David suos sermones in iudicio disponit, primum esse iudicium in talibus habere silentium sermo enim prolatus ei cui nihil proficit: condemnationis fit causa. vnde sequitur. Et ipse nihil ei respondebat. A M B R O. Tacuit & nihil fecit, quia nec illius credulitas merebatur videre diuinam. Er Dominus iam stantiam declinabat, & forte typice in Herode omnes impij significauerunt, qui si legi non crederent & prophetis, mirabilia Christi opera in euangelio videre non possunt. G R E. xxij. Mo. Hoc etiam audire nos oportet addiscere, vt quoties auditores nostri nostram volunt quasi laudando cognoscere, non autem sua peruersa mutare, oino taceamus, ne si ostentationis studio verbum Dei loquimur, & illorum quae erant culpa esse non desinat, & nostra quae non erant, fiat. Multa autem sunt quae audientium animi perdunt, maxime si auditores nostri & semper laudat quod audiunt, & nunquam quod laudant sequuntur. G R E. x. Mora. Inquisitio ergo redemptor tacuit, expectatus miracula adhibere contempsit, seque apud se in occultis retinens eos quos exteriora quaerere comperit, ingratos foris reliquit, magis eligens aperte a superbientibus despici, quam a non credentibus vacua voce laudari. vnde sequitur: Sta autem prin. sacer. & scri. con. accu. eum in spre. autem il. Herod. cum exer. suo: & illu. veste alba, & remi. ad Pilatum. A M B R O. Non otiosum quod veste alba induitur ab Herode: immaculata tribuens, indicia passionis, & agnus Dei sine macula cum gloria mundi peccata susciperet. T H E O. Tu tamen considera quod per ea facta furit ad credendum, Pilatus gentilis caedem prohibet. Sequitur. n. Iterum aut Pila. locu. est ad il. vo. di. Iesum. At il. succla. di. Cru. cru. eum. B E D A. Pessimo enim genere mortis occidere innocentem, hoc est crucifigere desiderant. Pendentes enim in ligno crucifixi clauis ad lignum pedibus manibusque confixis producta morte necabantur, ne dolor citius finiretur. Verum a domino electa erat mors crucis, quam diabolo superato, tamquam tropaeum in frontibus fidelium erat positurus. T H E O. Tertio autem Pilatus Christum absoluit. Sequitur enim: Ille autem ter. dixit ad il. Quid enim mali fecit iste? nullam causam mortis inuenio in eo. Cor. ergo il. & dimittam. B E D A. Hanc correptionem quo populo satis faceret, ne vsque ad crucifigendum Saluatorem leuaret, Pilatus quaerebat non solum obtulisse, sed etiam deridendo & flagellando exhibuisse, verba Ioannis testantur. Quia vero tota accusationem qua aduersus dominum detulerunt, sollicita Pilati interrogatione videbat euacuatam, tandem ad solas se preces conuertit, vnde sequitur: At illi insti. vo. ma. postu. vt cru. & inua. vo. eorum. T H E O. Tertio clamant contra Christum, vt per trinam hanc vocem, suam esse occisionem Christi approbent, quam petendo extorserunt. Sequitur enim: Et Pilatus adiu. fieri peti. eorum, dimi. autem eum il. qui propter homicidium & seditionem missus fuerat in car. Iesum vero tradi. volun. eorum. C H R Y. Putabant enim hoc se posse astruere quod Iesus deterior esset latrone, & adeo nequam, vt neque pro pietate, neque pro festi praerogatiua deberet liberari.

fannans. Sequitur. Interrogauit illum multis sermonibus. Iesus qui cuncta ratione peregrit, & qui teste David suos sermones in iudicio disponit, primum esse iudicium in talibus habere silentium sermo enim prolatus ei cui nihil proficit: condemnationis fit causa. vnde sequitur. Et ipse nihil ei respondebat. A M B R O. Tacuit & nihil fecit, quia nec illius credulitas merebatur videre diuinam. Er Dominus iam stantiam declinabat, & forte typice in Herode omnes impij significauerunt, qui si legi non crederent & prophetis, mirabilia Christi opera in euangelio videre non possunt. G R E. xxij. Mo. Hoc etiam audire nos oportet addiscere, vt quoties auditores nostri nostram volunt quasi laudando cognoscere, non autem sua peruersa mutare, oino taceamus, ne si ostentationis studio verbum Dei loquimur, & illorum quae erant culpa esse non desinat, & nostra quae non erant, fiat. Multa autem sunt quae audientium animi perdunt, maxime si auditores nostri & semper laudat quod audiunt, & nunquam quod laudant sequuntur. G R E. x. Mora. Inquisitio ergo redemptor tacuit, expectatus miracula adhibere contempsit, seque apud se in occultis retinens eos quos exteriora quaerere comperit, ingratos foris reliquit, magis eligens aperte a superbientibus despici, quam a non credentibus vacua voce laudari. vnde sequitur: Sta autem prin. sacer. & scri. con. accu. eum in spre. autem il. Herod. cum exer. suo: & illu. veste alba, & remi. ad Pilatum. A M B R O. Non otiosum quod veste alba induitur ab Herode: immaculata tribuens, indicia passionis, & agnus Dei sine macula cum gloria mundi peccata susciperet. T H E O. Tu tamen considera quod per ea facta furit ad credendum, Pilatus gentilis caedem prohibet. Sequitur. n. Iterum aut Pila. locu. est ad il. vo. di. Iesum. At il. succla. di. Cru. cru. eum. B E D A. Pessimo enim genere mortis occidere innocentem, hoc est crucifigere desiderant. Pendentes enim in ligno crucifixi clauis ad lignum pedibus manibusque confixis producta morte necabantur, ne dolor citius finiretur. Verum a domino electa erat mors crucis, quam diabolo superato, tamquam tropaeum in frontibus fidelium erat positurus. T H E O. Tertio autem Pilatus Christum absoluit. Sequitur enim: Ille autem ter. dixit ad il. Quid enim mali fecit iste? nullam causam mortis inuenio in eo. Cor. ergo il. & dimittam. B E D A. Hanc correptionem quo populo satis faceret, ne vsque ad crucifigendum Saluatorem leuaret, Pilatus quaerebat non solum obtulisse, sed etiam deridendo & flagellando exhibuisse, verba Ioannis testantur. Quia vero tota accusationem qua aduersus dominum detulerunt, sollicita Pilati interrogatione videbat euacuatam, tandem ad solas se preces conuertit, vnde sequitur: At illi insti. vo. ma. postu. vt cru. & inua. vo. eorum. T H E O. Tertio clamant contra Christum, vt per trinam hanc vocem, suam esse occisionem Christi approbent, quam petendo extorserunt. Sequitur enim: Et Pilatus adiu. fieri peti. eorum, dimi. autem eum il. qui propter homicidium & seditionem missus fuerat in car. Iesum vero tradi. volun. eorum. C H R Y. Putabant enim hoc se posse astruere quod Iesus deterior esset latrone, & adeo nequam, vt neque pro pietate, neque pro festi praerogatiua deberet liberari.

fannans. Sequitur. Interrogauit illum multis sermonibus. Iesus qui cuncta ratione peregrit, & qui teste David suos sermones in iudicio disponit, primum esse iudicium in talibus habere silentium sermo enim prolatus ei cui nihil proficit: condemnationis fit causa. vnde sequitur. Et ipse nihil ei respondebat. A M B R O. Tacuit & nihil fecit, quia nec illius credulitas merebatur videre diuinam. Er Dominus iam stantiam declinabat, & forte typice in Herode omnes impij significauerunt, qui si legi non crederent & prophetis, mirabilia Christi opera in euangelio videre non possunt. G R E. xxij. Mo. Hoc etiam audire nos oportet addiscere, vt quoties auditores nostri nostram volunt quasi laudando cognoscere, non autem sua peruersa mutare, oino taceamus, ne si ostentationis studio verbum Dei loquimur, & illorum quae erant culpa esse non desinat, & nostra quae non erant, fiat. Multa autem sunt quae audientium animi perdunt, maxime si auditores nostri & semper laudat quod audiunt, & nunquam quod laudant sequuntur. G R E. x. Mora. Inquisitio ergo redemptor tacuit, expectatus miracula adhibere contempsit, seque apud se in occultis retinens eos quos exteriora quaerere comperit, ingratos foris reliquit, magis eligens aperte a superbientibus despici, quam a non credentibus vacua voce laudari. vnde sequitur: Sta autem prin. sacer. & scri. con. accu. eum in spre. autem il. Herod. cum exer. suo: & illu. veste alba, & remi. ad Pilatum. A M B R O. Non otiosum quod veste alba induitur ab Herode: immaculata tribuens, indicia passionis, & agnus Dei sine macula cum gloria mundi peccata susciperet. T H E O. Tu tamen considera quod per ea facta furit ad credendum, Pilatus gentilis caedem prohibet. Sequitur. n. Iterum aut Pila. locu. est ad il. vo. di. Iesum. At il. succla. di. Cru. cru. eum. B E D A. Pessimo enim genere mortis occidere innocentem, hoc est crucifigere desiderant. Pendentes enim in ligno crucifixi clauis ad lignum pedibus manibusque confixis producta morte necabantur, ne dolor citius finiretur. Verum a domino electa erat mors crucis, quam diabolo superato, tamquam tropaeum in frontibus fidelium erat positurus. T H E O. Tertio autem Pilatus Christum absoluit. Sequitur enim: Ille autem ter. dixit ad il. Quid enim mali fecit iste? nullam causam mortis inuenio in eo. Cor. ergo il. & dimittam. B E D A. Hanc correptionem quo populo satis faceret, ne vsque ad crucifigendum Saluatorem leuaret, Pilatus quaerebat non solum obtulisse, sed etiam deridendo & flagellando exhibuisse, verba Ioannis testantur. Quia vero tota accusationem qua aduersus dominum detulerunt, sollicita Pilati interrogatione videbat euacuatam, tandem ad solas se preces conuertit, vnde sequitur: At illi insti. vo. ma. postu. vt cru. & inua. vo. eorum. T H E O. Tertio clamant contra Christum, vt per trinam hanc vocem, suam esse occisionem Christi approbent, quam petendo extorserunt. Sequitur enim: Et Pilatus adiu. fieri peti. eorum, dimi. autem eum il. qui propter homicidium & seditionem missus fuerat in car. Iesum vero tradi. volun. eorum. C H R Y. Putabant enim hoc se posse astruere quod Iesus deterior esset latrone, & adeo nequam, vt neque pro pietate, neque pro festi praerogatiua deberet liberari.

fannans. Sequitur. Interrogauit illum multis sermonibus. Iesus qui cuncta ratione peregrit, & qui teste David suos sermones in iudicio disponit, primum esse iudicium in talibus habere silentium sermo enim prolatus ei cui nihil proficit: condemnationis fit causa. vnde sequitur. Et ipse nihil ei respondebat. A M B R O. Tacuit & nihil fecit, quia nec illius credulitas merebatur videre diuinam. Er Dominus iam stantiam declinabat, & forte typice in Herode omnes impij significauerunt, qui si legi non crederent & prophetis, mirabilia Christi opera in euangelio videre non possunt. G R E. xxij. Mo. Hoc etiam audire nos oportet addiscere, vt quoties auditores nostri nostram volunt quasi laudando cognoscere, non autem sua peruersa mutare, oino taceamus, ne si ostentationis studio verbum Dei loquimur, & illorum quae erant culpa esse non desinat, & nostra quae non erant, fiat. Multa autem sunt quae audientium animi perdunt, maxime si auditores nostri & semper laudat quod audiunt, & nunquam quod laudant sequuntur. G R E. x. Mora. Inquisitio ergo redemptor tacuit, expectatus miracula adhibere contempsit, seque apud se in occultis retinens eos quos exteriora quaerere comperit, ingratos foris reliquit, magis eligens aperte a superbientibus despici, quam a non credentibus vacua voce laudari. vnde sequitur: Sta autem prin. sacer. & scri. con. accu. eum in spre. autem il. Herod. cum exer. suo: & illu. veste alba, & remi. ad Pilatum. A M B R O. Non otiosum quod veste alba induitur ab Herode: immaculata tribuens, indicia passionis, & agnus Dei sine macula cum gloria mundi peccata susciperet. T H E O. Tu tamen considera quod per ea facta furit ad credendum, Pilatus gentilis caedem prohibet. Sequitur. n. Iterum aut Pila. locu. est ad il. vo. di. Iesum. At il. succla. di. Cru. cru. eum. B E D A. Pessimo enim genere mortis occidere innocentem, hoc est crucifigere desiderant. Pendentes enim in ligno crucifixi clauis ad lignum pedibus manibusque confixis producta morte necabantur, ne dolor citius finiretur. Verum a domino electa erat mors crucis, quam diabolo superato, tamquam tropaeum in frontibus fidelium erat positurus. T H E O. Tertio autem Pilatus Christum absoluit. Sequitur enim: Ille autem ter. dixit ad il. Quid enim mali fecit iste? nullam causam mortis inuenio in eo. Cor. ergo il. & dimittam. B E D A. Hanc correptionem quo populo satis faceret, ne vsque ad crucifigendum Saluatorem leuaret, Pilatus quaerebat non solum obtulisse, sed etiam deridendo & flagellando exhibuisse, verba Ioannis testantur. Quia vero tota accusationem qua aduersus dominum detulerunt, sollicita Pilati interrogatione videbat euacuatam, tandem ad solas se preces conuertit, vnde sequitur: At illi insti. vo. ma. postu. vt cru. & inua. vo. eorum. T H E O. Tertio clamant contra Christum, vt per trinam hanc vocem, suam esse occisionem Christi approbent, quam petendo extorserunt. Sequitur enim: Et Pilatus adiu. fieri peti. eorum, dimi. autem eum il. qui propter homicidium & seditionem missus fuerat in car. Iesum vero tradi. volun. eorum. C H R Y. Putabant enim hoc se posse astruere quod Iesus deterior esset latrone, & adeo nequam, vt neque pro pietate, neque pro festi praerogatiua deberet liberari.

ergo scripta quae tanto post tempore contra Christum composita non illum apud Pilatum magice artis accusatum: sed componentes apud dominum perfidia & falsitatis accusandos esse demonstrant. T H E O. Lentus ergo Pilatus nec fatigatus apud veritatem steteris, quia timebat accusationes subiungit. Emendatum ergo illum dimittam. B E D A. q. d. Flagris illum & ludibrijs quantum iudicis officium, dimodo innoxium sanguinem non fitiat. Sequitur. Necesse autem habet. dimit. eis p. die festum vnu. Necesse habebat non imperialis legis sanctione: sed annua gentis consuetudine deuictus, cui per talia gaudebat placere. T H E O. Romani enim Iudaeis coeferat secundum leges & ritus proprios conuersari. Mos autem patrius erat Iudaeis petere damnatos a principe, sicut a Saule Ionathan petierunt. vnde de eorum petitione nunc subditur. Exclama. aut si. vni. tur. di. Tolle hunc & dimitt. no. Bar. qui erat pp. sedi. quanda facta in eui. & homi. mis. in carcerem. A M B. Non immerito hominibus ad absoluitur pe-

ergo scripta quae tanto post tempore contra Christum composita non illum apud Pilatum magice artis accusatum: sed componentes apud dominum perfidia & falsitatis accusandos esse demonstrant. T H E O. Lentus ergo Pilatus nec fatigatus apud veritatem steteris, quia timebat accusationes subiungit. Emendatum ergo illum dimittam. B E D A. q. d. Flagris illum & ludibrijs quantum iudicis officium, dimodo innoxium sanguinem non fitiat. Sequitur. Necesse autem habet. dimit. eis p. die festum vnu. Necesse habebat non imperialis legis sanctione: sed annua gentis consuetudine deuictus, cui per talia gaudebat placere. T H E O. Romani enim Iudaeis coeferat secundum leges & ritus proprios conuersari. Mos autem patrius erat Iudaeis petere damnatos a principe, sicut a Saule Ionathan petierunt. vnde de eorum petitione nunc subditur. Exclama. aut si. vni. tur. di. Tolle hunc & dimitt. no. Bar. qui erat pp. sedi. quanda facta in eui. & homi. mis. in carcerem. A M B. Non immerito hominibus ad absoluitur pe-

ergo scripta quae tanto post tempore contra Christum composita non illum apud Pilatum magice artis accusatum: sed componentes apud dominum perfidia & falsitatis accusandos esse demonstrant. T H E O. Lentus ergo Pilatus nec fatigatus apud veritatem steteris, quia timebat accusationes subiungit. Emendatum ergo illum dimittam. B E D A. q. d. Flagris illum & ludibrijs quantum iudicis officium, dimodo innoxium sanguinem non fitiat. Sequitur. Necesse autem habet. dimit. eis p. die festum vnu. Necesse habebat non imperialis legis sanctione: sed annua gentis consuetudine deuictus, cui per talia gaudebat placere. T H E O. Romani enim Iudaeis coeferat secundum leges & ritus proprios conuersari. Mos autem patrius erat Iudaeis petere damnatos a principe, sicut a Saule Ionathan petierunt. vnde de eorum petitione nunc subditur. Exclama. aut si. vni. tur. di. Tolle hunc & dimitt. no. Bar. qui erat pp. sedi. quanda facta in eui. & homi. mis. in carcerem. A M B. Non immerito hominibus ad absoluitur pe-

ergo scripta quae tanto post tempore contra Christum composita non illum apud Pilatum magice artis accusatum: sed componentes apud dominum perfidia & falsitatis accusandos esse demonstrant. T H E O. Lentus ergo Pilatus nec fatigatus apud veritatem steteris, quia timebat accusationes subiungit. Emendatum ergo illum dimittam. B E D A. q. d. Flagris illum & ludibrijs quantum iudicis officium, dimodo innoxium sanguinem non fitiat. Sequitur. Necesse autem habet. dimit. eis p. die festum vnu. Necesse habebat non imperialis legis sanctione: sed annua gentis consuetudine deuictus, cui per talia gaudebat placere. T H E O. Romani enim Iudaeis coeferat secundum leges & ritus proprios conuersari. Mos autem patrius erat Iudaeis petere damnatos a principe, sicut a Saule Ionathan petierunt. vnde de eorum petitione nunc subditur. Exclama. aut si. vni. tur. di. Tolle hunc & dimitt. no. Bar. qui erat pp. sedi. quanda facta in eui. & homi. mis. in carcerem. A M B. Non immerito hominibus ad absoluitur pe-

ergo scripta quae tanto post tempore contra Christum composita non illum apud Pilatum magice artis accusatum: sed componentes apud dominum perfidia & falsitatis accusandos esse demonstrant. T H E O. Lentus ergo Pilatus nec fatigatus apud veritatem steteris, quia timebat accusationes subiungit. Emendatum ergo illum dimittam. B E D A. q. d. Flagris illum & ludibrijs quantum iudicis officium, dimodo innoxium sanguinem non fitiat. Sequitur. Necesse autem habet. dimit. eis p. die festum vnu. Necesse habebat non imperialis legis sanctione: sed annua gentis consuetudine deuictus, cui per talia gaudebat placere. T H E O. Romani enim Iudaeis coeferat secundum leges & ritus proprios conuersari. Mos autem patrius erat Iudaeis petere damnatos a principe, sicut a Saule Ionathan petierunt. vnde de eorum petitione nunc subditur. Exclama. aut si. vni. tur. di. Tolle hunc & dimitt. no. Bar. qui erat pp. sedi. quanda facta in eui. & homi. mis. in carcerem. A M B. Non immerito hominibus ad absoluitur pe-

ergo scripta quae tanto post tempore contra Christum composita non illum apud Pilatum magice artis accusatum: sed componentes apud dominum perfidia & falsitatis accusandos esse demonstrant. T H E O. Lentus ergo Pilatus nec fatigatus apud veritatem steteris, quia timebat accusationes subiungit. Emendatum ergo illum dimittam. B E D A. q. d. Flagris illum & ludibrijs quantum iudicis officium, dimodo innoxium sanguinem non fitiat. Sequitur. Necesse autem habet. dimit. eis p. die festum vnu. Necesse habebat non imperialis legis sanctione: sed annua gentis consuetudine deuictus, cui per talia gaudebat placere. T H E O. Romani enim Iudaeis coeferat secundum leges & ritus proprios conuersari. Mos autem patrius erat Iudaeis petere damnatos a principe, sicut a Saule Ionathan petierunt. vnde de eorum petitione nunc subditur. Exclama. aut si. vni. tur. di. Tolle hunc & dimitt. no. Bar. qui erat pp. sedi. quanda facta in eui. & homi. mis. in carcerem. A M B. Non immerito hominibus ad absoluitur pe-

Lib. 3. ca. 10

Cyreneo quasi in quandam iacturam imposuerunt crucem portare, quam alii recusabant. Hic adimplet illud Isaia: Cuius principatus super humerum eius: principatus enim Christi est crux eius propter quam secundum Apostolum Deus eum exaltauit. Et sicut in signum dignitatis alii baltheum, alii mitram portant: sic & dominus crucem. Et si inquires, inuenies non aliter in nobis regnare Iesum, nisi per asperitates, quo fit ut delictiosi inimici sint Christi crucis. A M B R. Christus ergo crucem baiulas: iam trophaeum victor attulit, crux super humeros imponitur, quia siue Simon, siue ipse portauerit, & Christus in homine, & homo portauit in Christo. Nec discordant Euangelistarum sententiae, quonia concordat mysterium. Et bonus ordo nostri profectus est, ut prius crucis suae trophaeum ipse erigeret: deinde martyribus traderet erigendum. Non Iudaeus est, qui crucem portat, sed alienigena, atque peregrinus, nec praedicat, sed sequitur, iuxta hoc quod scriptum est: Tollat crucem suam & sequatur me. B E D A. Simon autem obediens Cyrenae haeres interpretatur. vnde per eum populi gentium designatur, qui quondam peregrini & hospites testamentorum nunc obediendo facti sunt Dei haeres. De villa autem Simon egrediens, crucem portat post Iesum, cum Paganis ritibus derelictis, vestigia dominicae passionis obedienter amplectitur. Villa enim graece pagos vocatur, quia Pagani nomen trahunt. T H E O. Vei ille tollit crucem Christi, qui venit a villa, id est dimitte hunc mundum & opera eius: in Hierusalem .i. in supernam libertatem tendens. Hic hoc etiam non modicum sumitur documentum. Qui enim ad modum Christi magister est, debet ipse prius tollere crucem, & timore Dei propriam carnem configere, & sic subditis, & obediens eam imponere. Sequitur autem Christum etiam multitudo plebis, & mulierum, nam subditur. Sequatur autem illum multa turba populi & mulierum, quae plangebant, & lamentabantur eum. B E D A. Multa quidem turba crucem domini, sed non vna eademque mente sequebatur. Nam populus, qui eius mortem impetrauerat, ut morientem laetum aspiceret, mulieres vero, ut morituro plorarent. Non autem ideo solus mulierum planctus sequebatur, quia non etiam innumerus virorum ceteris de eius erat passione moestissimus, sed quia femineus quasi contemptibilior sexus liberius poterat quod senserat ostentare. C Y R I L L. Amans etiam lachrymarum est semper sexus femineus, & mentem habens flexibilem ad pietatem. T H E O. Per hoc etiam significatur, quod multitudo magna Iudaeorum esset post crucem itura credens in Iesum. Sed & mens infirma quae significatur per feminam, si sumpta cordis contritione per penitentiam fleat, sequitur Iesum propter nostram salutem afflictum. Flebant igitur mulieres per compassionem. Eum autem qui vltro patitur flere non oportet, sed magis ei applaudere: & ideo eas flere vetat. Sequitur enim. Conuersus autem Iesus ad illas dixit. Filiae Hierusalem, nolite flere super me, sed super vos ipsas flete, & super filios vestros. T H E O. Cuius causa resurrectio mortem solueret potest, cuius mors & omnem mortem & ipsum mortis destructura est auctorem. Notandum autem cum filias Hierusalem appellat, quod non solae, quae cum eo venerant a Galilea, sed & eiusdem urbis ciues et mulieres adhaeserunt. T H E O. Mandat de plorantibus eum in futura mala prospectum intendere, & super illis flere. Sequitur enim. Super vos ipsas flete, & super filios vestros. C Y R I L L. Significans in futuro mulieres liberis esse orbandas: nam irruente bello in terra Iudaeorum, cuncti simul peribunt magni & parui. vnde sequitur. Quia ecce veniet dies, in quibus dicent: beatae stertiles, & ventres, qui non genuerunt, & vbera, quae non lactauerunt. T H E O. Cum enim femina crudeliter suos affabunt filios & veteres, qui produxerat flebiliter: iterato recipiet genitum. B E D A. In quo die ventura a Romanis obsidionis & captiuitatis tempus significat, de quibus supra dixerat. Vae praegnantibus & nutriendis in illis diebus. Naturale est autem imminente captiuitate hostilitate, vel abdita, quibus abscondantur homines refugia quae rere. vnde sequitur. Tunc incipient montibus dicere. Cadite super nos, & collibus operite nos. Resert enim Iosephus insistentibus sibi Romanis: certatim Iudaeos euerenas montium, colliumque, petisse speluncas: potest autem & ex superfluo, quod beatificandas dicit stertiles de his intelligi, qui vtrilibet sexu se castrauerunt propter regnum caelorum montibus, collibusque dicit, cadite super nos, & operite nos, cum quilibet suae fragilitatis memores, ingruente temptationum articulo, sublimium quorumcumque virorum quae

fierint exemplis monitis & precibus defendi. Sequitur. Quasi in villa haec fac in ari, quid fiet? G R E G. 12. Mora. Se lignum viride, & nos lignum aridum dixit, quia ipse in se vim diuinitatis habuit: nos vero, qui puri homines sumus, lignum aridum appellamur. T H E O. q. d. Iudaeis: Si ergo in me lignum fructiferum iugiter virens taliter se uerunt. Tunc incipient dicere montibus, cadite super nos, & collibus operite nos. Quia si in viridi ligno haec faciunt, in arido quid fiet? Ducebantur autem & alii duo nequam cum eo, ut interficerentur. e Et postquam venerunt in locum, qui vocatur Caluariae, ibi crucifixerunt eum, & latrones, vnum a dextris, & alterum a sinistris. fructibus vacui? T H E O. Malam autem opinionem de domino innuere volens diabolus, etiam latrones faciebat crucifigi cum eo: vnde sequitur. Duce autem & alii duo nequam cum eo ut interficerentur. ¶ A T H A N A. vbi corruptum est genus humanum, ibi Christus proprium corpus exposuit, ut vbi feminata est corruptio, ibi dem incorruptio oriatur, propter quod in loco Caluariae crucifigitur. Dicitur enim. Et postquam uenit in loco qui vocatur Caluariae. Quem locum doctores Iudaeorum aiunt esse sepulchrum Adae. B E D A. vel aliter: Foris portam loca erant, in quibus tribabantur capita damnatorum, & Caluariae .i. decollatorum sumpturunt nomen: Et sic pro omnium salute quasi noxius, inter noxios crucifigitur, ut vbi abundauit peccatum, superabundet & gratia. C Y R I L L. Non autem ipse vnigenitus Dei filius in propria natura qua Deus est, passus est, quae sunt corporis, sed magis in natura terrena. Decet enim vtrumque de vno & eodem filio dici, & non pati diuina, & passum esse humanitus. E V S E. Si autem aliter post conuersationem cum hominibus euanescentes subito euolare, fugiens mortem ab hominibus compararetur phantasmati, & quemadmodum siquis incombustibile quoddam nobis vas, & praualens ignis natura uellet ostendere, flammam illud traderet, & consequenter a flamma illud illesum extraheret. Sic Dei verbum volens ostendere instrumentum, quo vltus est ad humanam salutem esse praualens morti, mortale morti exposuit ad demonstrandam eius naturam: deinde post modicum a morte illud eripuit in signum diuinae virtutis. Et prima quidem causa mortis Christi haec est, secunda vero diuinae potestatis ostensio, corpus Christi inhabitans: cum enim antiquitus deificarent homines, commune exitum mortis sortitos, quos heros & diuos nominabant, docuit illum solum mortuum verum Deum esse fatendum, quem brauia victoriam morte prostrata decorant. Tertia ratio est victima pro toto genere hominum mandata, qua oblata, tota potestas demonum perit, & error quilibet est sedatus. Est & alia causa salutiferis mortis, ut discipuli oculata fide conspicerent resurrectionem post mortem, ad quam propriam spem erigere docebantur, ut mortem contemnerent: agone contra errores inirent alacriter. C H R Y. Non autem sui mortem quam non habebat, cum sit vita, sed hominum venit consumpturus Saluator. vnde non propria morte corpus deposuit, sed ab hominibus illatam sustinuit, sed & si zgrotauisset corpus eius, & in conspectu omnium solueretur, inconueniens erat eum, qui sanare aliorum languores habere proprium corpus affectum languoribus: sed etiam abique aliquo morbo seorsum alicubi corpus deposuisset, ac deinde rursus se offerret non crederetur ei de resurrectione differenti: oportet enim mortem resurrectionem praecedere. Cur ergo resurrectionem palam quidem praedicaret: clanculo vero moreretur? nimirum si latere haec euenissent, quod excogitarent homines incredulitatis calumnias, quomodo pateret Christi in mortem victoriam, nisi coram cunctis eam patiens per incorruptionem corporis probasset extinctam? Sed dices, decebat saltem gloriosam mortem sibi excogitare, ut euitaret ignominiam crucis, sed etiam hoc fecisset, suspectum se reddidisset, quasi non habens virtutem contra quamlibet mortem. Sicut ergo pugil habens illum quem hostes obtulerint: ostenditur excellentior omnibus, sic omnium vita ab hostibus illatam, quam putabat esse diram, & infamem, & deestabilem mortem in cruce suscepit, ut hac interempta, dominium mortis totaliter destrueretur, propter quod non caput ei amputatur ut Ioanni, neque sectus est ut Isaia, ut corpus integrum & indiuisibile morti seruetur, & non fiat occasio volentibus ecclesiam diuidere. Volebat etiam supportare quam incurreramus maledictionem, maledictam mortem. Crucis suscipiendo, secundum illud, Maledictus homo, qui

pendet in ligno. In cruce etiam expansis manibus moritur, ut altera quidem manu veterem populum, altera eos, qui sunt ex gentibus trahat, utrosque sibi coniungens. Moriens etiam in cruce a demonibus expiar aerem, & ascensum nobis parat in caelum. T H E O. Quia etiam per lignum mors intrauerat, necesse erat ut per lignum exterminaretur, & ut dominus per ligni dolores inuictus transiens confutaret delectationem prouenientem ex ligno. G R E G. Nylle nus: Sed & figura crucis a medio contactu in quatuor extrema partem, significat virtutem & prouidentiam eius, qui in ea pependit vbi que distulam. A V G. de quaest. no. & ve. testamenti: No frustra etiam tale genus mortis elegit, ut latitudinis, & altitudinis, & longitudinis & profunditatis, de quibus Apostolus loquitur magister existeret. Nam latitudo est in eo ligno, quod trauserunt desuper figitur: hoc ad bona opera pertinet, quia ibi extenduntur manus. Longitudo in eo quod ab ipso ligno vsque ad terram conspicuum est: ibi enim quodammodo stat, i. persistit, & perseueratur quod longanimitati tribuitur. Altitudo est in ea ligni parte quae ab illo quod trauserunt figitur, sursum versus relinquitur: hoc est ad caput crucifixi, quia bene sperantur superna expectatio est. Iam vero illud ex ligno quod fixum occultatur: vnde totum illud exurgit: profunditatem significat gratuita gratia. C H R Y. Duos et latrones vtrique crucifixerunt, ut eorum suspicionis fieret particeps: vnde sequitur. Et latro, vnum a dextris, alterum a sinistris: sed non ita euenit: nam de illis nil dicitur, huius autem crux vbi que honoratur. reges diademata deponentes assumunt crucem, in pur puris, in diadematis, in armis, in mensa sacra ubique terrarum crux emicat, non talia sunt humana. Viuentibus enim istis, qui egerunt strenue ardentem propria gesta, his autem pereuntibus reunt, sed in Christo totum contrarium. Nam ante crucem omnia macta, ut aut crucifixus est, omnia clariora facta sunt, ut noscas non purum hominem esse crucifixum. B E D A. Duo autem latrones cum Christo crucifixi, sinistri latronis actus imitantur. f C H R Y. Quia dominus dixerat. Orate pro persequentibus vos: hoc etiam crucem ascendens fecit. vnde sequitur: Iesus autem dicit. Pater, dimittis illis. Non quia non posset ipse relaxare, sed ut nos per persequentibus orare doceret, non solum verbo, sed & opere. Dicit autem: dimittis eis: si & penituerint. Fauet enim penitentibus si uellent post tantam nequitiam reatus per fide diluere. B E D A. Neque putandum est hic eum frustra orasse, sed in eis qui post eius passionem crediderunt, quod orabat, impetrasse. Notandum sane, quod non pro eis orauit, qui filium Dei intellexerunt crucifigere, nec confiteri voluerunt, sed pro eis, qui nesciebant quid facerent, & zelum Dei habentes, sed non secundum scientiam, vnde subdit. Non enim sciunt quid faciunt. ¶ G R A E C V S. Permanentes vero post crucem in infidelitate nullus per ignorantiam iuuari putabit dignis miraculis, sonora voce ea praedicantibus esse Deum. A M B R O. Refert ergo considerare qualis crucem ascendat, nudam enim video: talis ergo ascendat, qui saeculum vincere parat, ut saeculi adiumenta non quaerat, victus est autem Adam qui vestimenta quaesuit, vicit ille qui tegumenta deposuit, & talis ascendit, quales nos auctore Deo natura formauit, talis in paradiso primus homo habitauerat: talis in paradiso homo secundus intravit. Pulchre autem ascensus crucem regalia vestimenta deposuit, ut scias quasi hominem passum esse: non quasi Deum regem, & si vtrique Christus. A T H A N A. Qui etiam cunctas conditiones nostras causa nostri suscepit, induit vestimenta nostra signa mortificationis Adae, ut exuat illa, & horum vice induat nos vitam & incorruptionem. Sequitur: Diuidentes vero vestimenta eius, miserunt sortes: T H E O. Forsitan enim plures eorum egebant, vel forte magis ad opprobrium hoc faciebant, & ex quadam lasciuia: quid enim preciosum inueniebant in vestibus? B E D A. In sorte autem gratia Dei commendata est, quia cum fors mittitur non personae cuiusquam vel meritis, sed eorum dei iudicio ceditur. A V G. de Con. Euan. Hoc quidem breuiter dictum est a tribus Euangelistis, Ioannes distinctius hic explicat, quemadmodum hoc gestum sit. T H E O. Deludentes igitur hoc agebant. Nam vbi principes subannabant quid dicere oportet de vulgo? Sequit

enim. Et stabat populus, qui spectabat eum crucifigi. Expectans, scilicet finem. Et deridebant eum principes cum eis. A V G. de Concor. Euan. Quia principes dixerat, nec addidit Sacerdotum, omnes primates generali nomine complexus est, ut ibi possent intelligi Scribae & Seniores. B E D A. Qui etiam nolentes consentit. ¶ Quos alios saluos fecit. Sequitur enim dicentes. Alios saluos fecit, seipsum saluum faciat. si hic est Christus Dei electus. A T H A. Dominus autem vere Saluator non saluando seipsum, sed creaturam liberando volebat cognosci Saluator. Neque enim medicus, quia sibi medetur, medicus esse cognoscitur, nisi erga laquidans artem probet, sic dominus Saluator existens: non habebat opus salutis, neque descendendo de cruce volebat cognosci Saluator, sed morando. multo namque maiorem salutem mors Saluatoris affert hominibus, quam descensus de cruce. G R A E C V S. Videns autem diabolus nullum esse sibi defensionem turbabat, & quasi aliquid non valens, tentauit vltimus propinari Saluatori acetum ad bibendum. Sequitur enim. Illudiebant autem ei & milites accedentes, & acetum offerentes illi. Quod contra seipsum facere diabolus ignorabat. Nam amaritudinem irae ex prauaricatione legis factam qua cum deos detinebat Saluatori praebat, quam ille sumens consummebat, ut vice acetum vini num der nobis in potum, quod sapientia misit. T H E O. Obtrulerunt autem milites Christo acetum quasi Regi subministrates. Sequitur enim. Dicentes. Si tu es Rex Iudaeorum, saluum te fac. B E D A. Et notandum, quod Iudaei vocabulum Christi scripturam sibi auctoritate creditum blasphemantes irrident. Milites vero, ut pote scripturarum nescii, non Christo, sed Regi Iudaeorum insultant. ¶ T H E O. Aliam attende facagritatem demonis agitatum in Christo: triplici enim literarum figura promulgabat accusationem Iesu, ne quemquam transeuntem lateat, quod ob hoc suspensus fuerat, quia se Regem faciebat: Dicitur enim. Erat autem & scriptura scripta super illum literis graecis, latinis, & hebraicis. Hic est Rex Iudaeorum, per quod significabatur potentissimas Gentium quales erant Romani, prudentissimas quales Graeci, maxime Deum colentes quale fuit Iudaeorum genus, subici debere imperio Christi. A M B R O. Merito autem supra crucem ponitur titulus, quia non humani corporis, sed diuinae potestatis est regnum quod habet Christus. Lego titulum Regis Iudaeorum, cum lego. Regnum meum non est de hoc mundo. Lego causam Christi super caput eius scriptam, cum lego. Et Deus erat verbum: caput enim Christi. Deus. C Y R I L L. Alter autem latronum eadem cum Iudaeis eructabat. Sequitur enim. Vnus autem de his, qui pedebant latronibus blasphemabat eum dicens: Si tu es Christus, saluum fac teipsum & nos. Alter vero resrenabat voces ipsius. Sequitur enim. Respondens autem alter increpabat eum dicens. Neque tu times Deum, quia in eadem damnatione es. Sed & proprium reatum confessus est subdens. Et nos quidem iuste: nam digna factis recipimus. ¶ C H R Y. Hic fungitur vice iudicis condemnatus, & incipit de veritate censere, qui coram Pilato post multa tormenta confessus est scelera. Quia aliud est homo censor, quem latent in iustitia, & aliud Deus, qui mentes penetrat. Et ibi quidem post confessionem poena subsequitur, hic autem confessio fit ad salutem, sed ad Christum pronunciat innocentem. cum subdit. ¶ Hic vero nihil mali fecit. q. d. Nouam vide iniuriam, honestatem damnari cum scelere. Nos viuentes secidimus, hic mortuos suscitauit, nos aliena sumus furati, hic & sua iubet tribuere. Beatus igitur latro, astans docebat talia differens, quibus alterum increpabat. Sed ut uidet extinctos auditus astantium, redit consequenter ad eum, qui nouit praecordia. Sequitur enim. Et dicebat ad Iesum: Domine, memento mei cum ueneris in regnum tuum. Crucifixum aspicias, & dominum profiteris. condemnati vides figuram & Regis praedicans dignitatem. Mille malis imbutus, postulas iustitiam fontem reminisci tuae nequitiae, sed dices: video quidem apprensus opprobrium, sed intueor latens regnum, & tu avertis mea publica scelera, & acceptas fidem intentionis occultae: Discipulum veritatis usurpauit nequitia, discipulum nequitiae non commutabit veritas. G R E G. 18. Mora. In cruce clauis manus eius, pedesque ligauerant, nihilque a penis in eo liberum, nisi cor & lingua remanserunt. Inspirante Deo totum illud ei obtulit, quod in se liberum inuenit, ut iuxta hoc quod scriptum est: Corde credet ad iustitiam, ore confiteretur ad salutem. Tres autem virtutes,

Lib. 3. c. 15.

In Serm. de pass. & cru.

Cap. 25.

quae

EDA. Religiose mulieres non solum in die Parasceue, sed etiam sabbato transacto, id est Sole occidente, mox vt operandi licentia remeant emerunt aromata, vt venientes vngerent corpus Iesu sicut Marce testatur, preoccupante iam noctis articulo monumentum adire non valuerunt: Et ideo dicitur. Vna autem sabbati valde diluculo venerunt ad monumentum portantes, quae parauerunt aromata. Vna sabbati, huius prima sabbati prima est a sabbato quam diem dominicam pp dñi resurrectionem mos Christianus appellat. Quod autem valde diluculo mulieres venere ad monumentum: magnus querendi, & inueniendi dominum feruar charitatis ostenditur. AMB. Sed magna oritur hoc loco plerisque dubitatio, siquidem hic valde diluculo: Mattheus vespere sabbati mulieres ad monumentum venisse dixerunt. sed Euangelistas de diuersis putis dixisse temporibus, vt primas alias mulierum, & alias coniciias visiones. Quod autem scriptum est. Vespere sabbati quae lucebat in prima sabbati resurrexisset dominus: sic temperandum est, vt neque mane dominica, quae est prima post sabbatum, neque sabbato resurrectio facta creditur: nam quomodo triduum completur? Non ergo vespere facte die, sed vespere noctis resurrexit. Denique Graecus sero dixit. Sero autem & horam significat in occasu diei & rei cuiuslibet tarditatem, quomodo si dicas: Sero mihi suggestum est. Est ergo & sero tempus noctis profundum, vnde & mulieres ad monumentum accedendi habent facultatem custodibus quiescentibus. Et vt scias nocte factum mulieres aliae sciunt, aliae nesciunt. Sciunt quae obseruant noctibus & diebus, nesciunt quae recesserunt. Nescit Maria Magdalene secundum Ioannem, nam eadem, & ante scire & postea nescire non potuit. ergo si plures Mariae, plures etiam fortasse Mariae Magdalene, cum illud nomen personae sit, hoc sumatur a loco. A. V. G. V. S. T. de Consen. Euange. vel Mattheus a prima parte noctis quod est vespere, ipsam voluit noctem significare, cuius noctis sine venerunt ad monumentum. & hoc ea de causa, quia iam a vespere parauerant, & licebat afferre aromata transacto sabbato. E. V. S. E. Iacebat autem organum verbi extinctum, magnus vero lapis claudebat sepulchrum, quasi mors eum duxisset captiuum, sed nondum lapsa triduo vita se promittit iterum post sufficientem mortis coniunctionem. vnde sequitur. Et inuenerunt lapidem reuolutum a monumento. THEO. Nam Angelus reuoluerat eum, vt testatur Mattheus. O. R. I. Amotus est autem lapis post resurrectionem propter mulieres, vt credant resurrexisse dominum videntes monumentum vacuum corpore. vnde sequitur. Et ingressae non inuenerunt corpus Christi quod resurrexerat: ducebantur diuersis cogitationibus & propter amorem Christi, & adhibitam sollicitudinem, meruerunt visionem angelicam. Sequitur enim. Et factum est dum mente consternerent essent de isto, ecce duo viri steterunt iuxta illas in veste fulgenti. E. V. S. E. Iocunditatis & gaudii indicia salutiferam resurrectionis & fulgentes amictus praestantes. Moyses enim plagas egyptiis preparans in flamma ignis angelum perspexit, sed non tales visi sunt mulieribus in sepulchro, sed mites, & hilares, quales decebat conspici in regno, & gaudio dominici. Et sicut in passione eclipsatus est sol, & angustiae signa promens crucifigentibus filium Dei, ita angeli vitae, ac resurrectionis praeneshabitum salutiferi festi candidari designabant. A. M. B. Sed quomodo Marcus vnus iuuenes in albis sedentes, Mattheus vnus, Ioannes, & Lucas duos Angelos in albis sedentes visos esse memorauerunt? A. V. G. de Consen. euangelista. Postquam intelligere vnus Angelum visum a mulieribus, & secundum Marcum, & secundum Mattheum, vt eas ingressas in monumentum accipiamus, scilicet in aliquo spacio, quod erat aliqua materia communita ante illum faxei sepulchri locum, atque ibi vidisse angelum sedentem a dextris, quod dicit Marcus, deinde intus ab eis dum inspicerent locum in quo iacebat corpus domini, visos duos alios Angelos stantes, sicut dixit Lucas, locutos ad earum exhortandum animum & edificandam fidem, vnde sequitur. Cum tunc au. & declina. vul-

GAP. XXIII.

Na autem sabbati valde diluculo venerunt ad monumentum portantes quae parauerant aromata, & inuenerunt lapidem reuolutum a monumento, & ingressae non inuenerunt corpus domini Iesu. Et factum est dum mente consternerent essent de isto, ecce duo viri steterunt secus illas in veste resplendenti. Cum timerent autem & declinarent vultum in terram dixerunt ad illas. Quid queritis? videntem cum mortuis? Non est

in ter. BEDA. Sanctae mulieres astantibus sibi angelis non in terram cecidisse, sed vultum dicuntur in terram declinasse: nec quempiam sanctorum legimus tempore dominice resurrectionis vel ipsi domino, vel Angelis sibi visis terrae prostratum adorasse, vnde mos obtinuit ecclesiasticus, vt vel in memoriam dominicam, vel in nostrae spei resurrectionis omnibus dominicis diebus, & toto quinquagesimo tempore non flexis genibus, sed declinatis in terram vultibus oramus. Non erat autem in monumento quiloquens illi mortuo, qui ad vitam resurrexit a mortuis. Et ideo subdit. Dixerunt ad illas. Angeli ad mulieres. Quid queritis? Vnde, cum mor. non est hic, sed resurrexit. Die autem tertia sicut ipse inter discipulos tam viros quam feminas praedixit, resurrectionis suae triumphum celebrauit, vnde sequitur. Recordamini qualiter locutus est vobis cum adhuc in Galilaea esset dicens. oportet filium hominis tradi in manus hominum peccatorum, & crucifigi, & die tertia resurgere. Et recordatae sunt verborum eius, & regressae a monumento uinciauerunt haec omnia illis vndecim, & ceteris omnibus. Erat autem Maria Magdalene, & Ioanna, & Maria Iacobi, & ceterae, quae cum eis erant, quae dicebant ad Apostolos haec. Et visa sunt ante illos sicut deliramentum verba ista, & non crediderunt illis, sed surrexit. Recordamini qualiter locutus est vobis cum adhuc in Galilaea esset dicens. oportet filium hominis tradi in manus hominum peccatorum, & crucifigi, & die tertia resurgere. Et recordatae sunt verborum eius, & regressae a monumento uinciauerunt haec omnia illis vndecim, & ceteris omnibus. Erat autem Maria Magdalene, & Ioanna, & Maria Iacobi, & ceterae, quae cum eis erant, quae dicebant ad Apostolos haec. Et visa sunt ante illos sicut deliramentum verba ista, & non crediderunt illis, sed surrexit. Recordamini qualiter locutus est vobis cum adhuc in Galilaea esset dicens. oportet filium hominis tradi in manus hominum peccatorum, & crucifigi, & die tertia resurgere. Et recordatae sunt verborum eius, & regressae a monumento uinciauerunt haec omnia illis vndecim, & ceteris omnibus. Erat autem Maria Magdalene, & Ioanna, & Maria Iacobi, & ceterae, quae cum eis erant, quae dicebant ad Apostolos haec. Et visa sunt ante illos sicut deliramentum verba ista, & non crediderunt illis, sed surrexit.

nis suae triumphum celebrauit, vnde sequitur. Recordamini qualiter locutus est vobis cum adhuc in Galilaea esset dicens. oportet filium hominis tradi in manus hominum peccatorum, & crucifigi, & die tertia resurgere. Et recordatae sunt verborum eius, & regressae a monumento uinciauerunt haec omnia illis vndecim, & ceteris omnibus. Erat autem Maria Magdalene, & Ioanna, & Maria Iacobi, & ceterae, quae cum eis erant, quae dicebant ad Apostolos haec. Et visa sunt ante illos sicut deliramentum verba ista, & non crediderunt illis, sed surrexit. Recordamini qualiter locutus est vobis cum adhuc in Galilaea esset dicens. oportet filium hominis tradi in manus hominum peccatorum, & crucifigi, & die tertia resurgere. Et recordatae sunt verborum eius, & regressae a monumento uinciauerunt haec omnia illis vndecim, & ceteris omnibus. Erat autem Maria Magdalene, & Ioanna, & Maria Iacobi, & ceterae, quae cum eis erant, quae dicebant ad Apostolos haec. Et visa sunt ante illos sicut deliramentum verba ista, & non crediderunt illis, sed surrexit. Recordamini qualiter locutus est vobis cum adhuc in Galilaea esset dicens. oportet filium hominis tradi in manus hominum peccatorum, & crucifigi, & die tertia resurgere. Et recordatae sunt verborum eius, & regressae a monumento uinciauerunt haec omnia illis vndecim, & ceteris omnibus. Erat autem Maria Magdalene, & Ioanna, & Maria Iacobi, & ceterae, quae cum eis erant, quae dicebant ad Apostolos haec. Et visa sunt ante illos sicut deliramentum verba ista, & non crediderunt illis, sed surrexit. Recordamini qualiter locutus est vobis cum adhuc in Galilaea esset dicens. oportet filium hominis tradi in manus hominum peccatorum, & crucifigi, & die tertia resurgere. Et recordatae sunt verborum eius, & regressae a monumento uinciauerunt haec omnia illis vndecim, & ceteris omnibus. Erat autem Maria Magdalene, & Ioanna, & Maria Iacobi, & ceterae, quae cum eis erant, quae dicebant ad Apostolos haec. Et visa sunt ante illos sicut deliramentum verba ista, & non crediderunt illis, sed surrexit.

Debet tunc

Lib. 3. c. 23.

Hoc

Lib. 3. c. 24.

sed procumbentem dicit Lucas sola linteamina vidisse, & discesse mirantem, cum Ioannes dicat ita se linteamina vidisse posuisse, & seipsum post Petrum intrasse. Sed intelligendum est, Petrum primo procumbentem vidisse, quod Lucas commemorat, Ioannes taceret. post autem ingressus est antequam Ioannes intraret. BEDA. Luxa intellectum vero myriam, per hoc quod mulieres valde diluculo veniunt ad monumentum, datur non bis exemplum, discuffis vitiis tenebris ad domini corpus accedere. nam & sepulchrum illud figuram dominici habebat altaris, in quo corporis Christi mysterium non in serico, non in panno tincto, sed in linteis puris debeat consecrari, vt sicut ipse veram terrae naturae substantiam pro nobis mortis obtulit: ita & nos in commemoratione ipsius purum de terra germine, candidumque, & multimodo quasi mortificationis genere castigatum altarium imponamus. Aromata autem, quae mulieres deferunt significare odorem virtutum & orationum suauitatem, quibus altari appropinquare debemus. Reuolutio autem lapidis insinuat reformationem sacramentorum, quae tegebantur velamine litterae legis, quae in lapide scripta est, cuius ablato tegmine, corpus domini mortuum non inuenitur, sed viuum euangelizatur, quia est cognouimus secundum carnem Christum, sed iam nunc non nominis, quomodo autem posito in sepulchro corpore dominici Angeli assistisse leguntur: ita etiam tempore consecrationis mysterii corporis Christi assistere sunt credendi. Nos ergo, exemplo deuotorum mulierum, quos mysteria caelestibus appropinquamus, propter Angelicam praesentiam, seu propter reuerentiam sacrae oblationis, cum omni humilitate vultum declinamus in terram: nos cinerem, & terram esse recolentes.

lis. Petrus autem surgens cucurrit ad monumentum, & procumbens vidit linteamina sola posita, & abiit secum mirans quod factum fuerat. b Ecce duo ex illis ibant ipsa die in castellum quod erat in spatio stadiorum sexaginta ab Hierusalem nomine emaus, & ipsi loquebantur ad inuicem de his omnibus quae acciderant. Et factum est dum fabularentur, & secum quaererent, & ipse Iesus appropinquans ibat cum illis. Oculi autem eorum tenebantur, ne eu agnoscerent, & ait ad illos: Qui sunt hi sermones, quos confertis ad inuicem ambulantes, & estis tristes? Et respondens vnus, cui nomen Cleophas dixit ei: Tu so-

bus vellet videri, & vt non dubitent quare de cetero non conuersatio inter plebem, quia scilicet, post resurrectionem conuersatio eius non esset digna hominibus, sed diuina magis, quod etiam est forma resurrectionis futurae, in qua sicut Angelus conuersabimur, & filii Dei. GREGORIUS in Homilia. Conuenienter etiam, eis speciem quam recognoscerent non ostendit, hoc agens foris in oculis corporis, quod apud ipsos agebatur intus in oculis cordis. ipsi namque, apud seipsum intus & amabant, & dubitabant. De se ergo loquentibus, praesentiam exhibuit. sed de se dubitantibus, cognitionis suae speciem abscondit, verba quidem eis contulit. Nam sequitur: Et ait ad illos: Qui sunt hi sermones, quos confertis ad inuicem ambulantes, & estis tristes? GRAECVS. Conferebant quidem inter se quasi non amplius expectantes Christum viuentem, sed dolerose, quasi perempto Salvatore. vnde sequitur: Et respondens vnus, cui nomen Cleophas: dixit ei: Tu solus peregrinus es in Hierusalem, & non cognouisti quae facta sunt in illa his diebus? THEOPHILACTVS. Quasi dicat: Tu solus peregrinus es, & extra confinia Hierusalem habitans, & expers es eorum, quae in medio eius contigerunt, & haec ignoras? BEDA. Vel hoc dicit, quia peregrinum putabant eum, cuius vultum non agnoscebant. sed reuera peregrinus erat eis, a quorum naturae fragilitate percepta, iam resurrectionis gloria longe distabat, & a quorum fide vt pote resurrectionis eius nescia manebat extraneus. Sed adhuc dominus interrogat: nam sequitur. Quibus illi dixit: Quae? Et ponitur eorum responso, cum subditur. Et dixerunt ei: De Iesu Nazareno, qui fuit vir propheta. Prophetam fatentur, filium Dei tacent: Vel nondum perfecte credentes, vel solliciti, ne inciderent in manus Iudaeorum persequentium, quia nesciebant quis esset, quod verum credebant celantes. Ad cuius commendationem subditur. Potens in opere, & sermone. THEOPHILACTVS. Primo quidem est opus: secundo sermo. Nullus enim doctrinae sermo approbatur, nisi prius is, qui docet, se ostendat auctorem: praecedat enim operis aspectum. Nam nisi mundaueris intellectus speculum per opera, non emicat decor optatus. Adhuc autem subditur: Coram Deo, & omni populo. Nam primo complacendum est Deo: deinde curandum quantum possibile est, de innocentia apud homines, vt praecedente diuino cultu viuamus sine scandalo plurimorum. GRAECVS. Deinde assignatur causa tristitia, traditio, & passio Christi, cum sequitur: Et quomodo tradiderunt eum summi Sacerdotes, & Principes nostri in damnationem mortis, & crucifixerunt eum. Subditur autem desperantium vox, cum dicitur: Nos autem sperabamus, quod ipse esset redempturus Israel. Sperabamus (inquunt) non speramus, ac si mors domini, similis esset mortibus aliorum. Cat. au. S. Tho. Dd THEO.

bus vellet videri, & vt non dubitent quare de cetero non conuersatio inter plebem, quia scilicet, post resurrectionem conuersatio eius non esset digna hominibus, sed diuina magis, quod etiam est forma resurrectionis futurae, in qua sicut Angelus conuersabimur, & filii Dei. GREGORIUS in Homilia. Conuenienter etiam, eis speciem quam recognoscerent non ostendit, hoc agens foris in oculis corporis, quod apud ipsos agebatur intus in oculis cordis. ipsi namque, apud seipsum intus & amabant, & dubitabant. De se ergo loquentibus, praesentiam exhibuit. sed de se dubitantibus, cognitionis suae speciem abscondit, verba quidem eis contulit. Nam sequitur: Et ait ad illos: Qui sunt hi sermones, quos confertis ad inuicem ambulantes, & estis tristes? GRAECVS. Conferebant quidem inter se quasi non amplius expectantes Christum viuentem, sed dolerose, quasi perempto Salvatore. vnde sequitur: Et respondens vnus, cui nomen Cleophas: dixit ei: Tu solus peregrinus es in Hierusalem, & non cognouisti quae facta sunt in illa his diebus? THEOPHILACTVS. Quasi dicat: Tu solus peregrinus es, & extra confinia Hierusalem habitans, & expers es eorum, quae in medio eius contigerunt, & haec ignoras? BEDA. Vel hoc dicit, quia peregrinum putabant eum, cuius vultum non agnoscebant. sed reuera peregrinus erat eis, a quorum naturae fragilitate percepta, iam resurrectionis gloria longe distabat, & a quorum fide vt pote resurrectionis eius nescia manebat extraneus. Sed adhuc dominus interrogat: nam sequitur. Quibus illi dixit: Quae? Et ponitur eorum responso, cum subditur. Et dixerunt ei: De Iesu Nazareno, qui fuit vir propheta. Prophetam fatentur, filium Dei tacent: Vel nondum perfecte credentes, vel solliciti, ne inciderent in manus Iudaeorum persequentium, quia nesciebant quis esset, quod verum credebant celantes. Ad cuius commendationem subditur. Potens in opere, & sermone. THEOPHILACTVS. Primo quidem est opus: secundo sermo. Nullus enim doctrinae sermo approbatur, nisi prius is, qui docet, se ostendat auctorem: praecedat enim operis aspectum. Nam nisi mundaueris intellectus speculum per opera, non emicat decor optatus. Adhuc autem subditur: Coram Deo, & omni populo. Nam primo complacendum est Deo: deinde curandum quantum possibile est, de innocentia apud homines, vt praecedente diuino cultu viuamus sine scandalo plurimorum. GRAECVS. Deinde assignatur causa tristitia, traditio, & passio Christi, cum sequitur: Et quomodo tradiderunt eum summi Sacerdotes, & Principes nostri in damnationem mortis, & crucifixerunt eum. Subditur autem desperantium vox, cum dicitur: Nos autem sperabamus, quod ipse esset redempturus Israel. Sperabamus (inquunt) non speramus, ac si mors domini, similis esset mortibus aliorum.

bus vellet videri, & vt non dubitent quare de cetero non conuersatio inter plebem, quia scilicet, post resurrectionem conuersatio eius non esset digna hominibus, sed diuina magis, quod etiam est forma resurrectionis futurae, in qua sicut Angelus conuersabimur, & filii Dei. GREGORIUS in Homilia. Conuenienter etiam, eis speciem quam recognoscerent non ostendit, hoc agens foris in oculis corporis, quod apud ipsos agebatur intus in oculis cordis. ipsi namque, apud seipsum intus & amabant, & dubitabant. De se ergo loquentibus, praesentiam exhibuit. sed de se dubitantibus, cognitionis suae speciem abscondit, verba quidem eis contulit. Nam sequitur: Et ait ad illos: Qui sunt hi sermones, quos confertis ad inuicem ambulantes, & estis tristes? GRAECVS. Conferebant quidem inter se quasi non amplius expectantes Christum viuentem, sed dolerose, quasi perempto Salvatore. vnde sequitur: Et respondens vnus, cui nomen Cleophas: dixit ei: Tu solus peregrinus es in Hierusalem, & non cognouisti quae facta sunt in illa his diebus? THEOPHILACTVS. Quasi dicat: Tu solus peregrinus es, & extra confinia Hierusalem habitans, & expers es eorum, quae in medio eius contigerunt, & haec ignoras? BEDA. Vel hoc dicit, quia peregrinum putabant eum, cuius vultum non agnoscebant. sed reuera peregrinus erat eis, a quorum naturae fragilitate percepta, iam resurrectionis gloria longe distabat, & a quorum fide vt pote resurrectionis eius nescia manebat extraneus. Sed adhuc dominus interrogat: nam sequitur. Quibus illi dixit: Quae? Et ponitur eorum responso, cum subditur. Et dixerunt ei: De Iesu Nazareno, qui fuit vir propheta. Prophetam fatentur, filium Dei tacent: Vel nondum perfecte credentes, vel solliciti, ne inciderent in manus Iudaeorum persequentium, quia nesciebant quis esset, quod verum credebant celantes. Ad cuius commendationem subditur. Potens in opere, & sermone. THEOPHILACTVS. Primo quidem est opus: secundo sermo. Nullus enim doctrinae sermo approbatur, nisi prius is, qui docet, se ostendat auctorem: praecedat enim operis aspectum. Nam nisi mundaueris intellectus speculum per opera, non emicat decor optatus. Adhuc autem subditur: Coram Deo, & omni populo. Nam primo complacendum est Deo: deinde curandum quantum possibile est, de innocentia apud homines, vt praecedente diuino cultu viuamus sine scandalo plurimorum. GRAECVS. Deinde assignatur causa tristitia, traditio, & passio Christi, cum sequitur: Et quomodo tradiderunt eum summi Sacerdotes, & Principes nostri in damnationem mortis, & crucifixerunt eum. Subditur autem desperantium vox, cum dicitur: Nos autem sperabamus, quod ipse esset redempturus Israel. Sperabamus (inquunt) non speramus, ac si mors domini, similis esset mortibus aliorum.

THEO. Expectabant enim Christum saluatorem & redempturum populum Israel ab ingruentibus malis & a seruitute Romanorum, ipsum quoque credabant terrenum regem fieri, quem putabant promulgatam in se mortis sententiam cauere potuisse. BEDA. Merito ergo tristes incedebant, quia & se ipsos quodammodo arguebant, quod in illo redemptione sperauerunt, quem iam mortuum viderant, nec resurrectionem credebant, & maxime dolabant cum sine causa occisum, quem noverant innocentem.

THEO. Videntur tamen hi viri non omnino increduli esse per hoc quod subditur: Et nunc super haec omnia tertia dies est hodie, quod haec facta sunt. In quo videntur habere memoriam eius, quod eis dominus dixerat se tertia die resurrectionem. GRACVVS. Porro relata a mulieribus resurrectionis famam commemorant, cum subditur: Sed & mulieres quaedam ex nostris terruerunt nos, quae ante lucem fuerunt ad monumentum, & non inuento corpore, eius venerunt dicentes se etiam visionem angelorum vidisse, qui dicunt eum viuere. Dicunt quidem hoc quasi non credentes, propter quod referunt se terribiles, id est stupefactos. non enim quod erat eis relatum firmum estimabant, aut angelicam illuminationem fuisse: sed stuporis & turbis causam inde sumebant. Testimonium quoque Petri non certum estimabant dum diceret, se non vidisse dominum: sed resurrectionem eius coniciere ex eo quod corpus ipsius in sepulchro non iacebat. vnde sequitur: Et abierunt quidam ex nostris ad monumentum, & ita inueniunt sicut mulieres dixerunt. ipsum vero non inueniunt. AVGVST. de Consensu euangelistarum. Cum autem Lucas dixerit Petrum accurrisse ad monumentum, & Cleopham dixisse, ipse retulerit, quod quidam eorum ierant ad monumentum, intellegitur attestari Ioanni, quod duo ierant ad monumentum: sed Petrum primo solum commemorauit, quia illi primitus Maria nunciauerat.

THEOPH. Quia praedicti discipuli nimia dubitate laborabant, dominus eos redarguit. vnde dicitur: Et ipse dixit ad eos: O stulti. Fere enim eadem dixerant, quae & astantes cruci. Alios saluos fecit, seipsum non potest saluum facere. Et tardi corde ad credendum in omnibus, quae locuti sunt prophetae. Contingit enim credere, quae locuti sunt prophetae. particulariter quaedam, & non vniuersaliter omnia puta si aliquis credat, quae de cruce Christi dicuntur a prophetis sicut est illud. Foderunt manus meas & pedes meos. quae vero spectant ad resurrectionem non credant, sicut est illud: Non dabis sanctum tuum videre corruptionem. Decet autem in omnibus fidem adhibere prophetis tam in gloriosis, quae de Christo praedixerunt, quam in ingloriis, quia ex passione malorum est ingressus in gloriam. vnde sequitur: Nonne haec oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam? scilicet secundum humanitatem. ISIDORVS. Sed & si oportebat Christum pati, tamen qui crucifixi sunt rei sunt poenae, non enim satagebant perficere quod Deus disponebat. vnde & eorum executio fuit impia, Dei vero dispensatio prudentissima, qui nequitiam eorum in beneficia generis humani conuertit, quasi vtens vipereis carnibus ad antidoti salutiferi confectionem. CHRYSOSTOMVS. Et ideo dominus ostendit consequenter haec omnia non euenisse simpliciter: sed ex Dei proposito ante praedestinato. vnde sequitur: Et incipiens a Moysse & omnibus prophetis interpretabatur illis in omnibus scripturis, quae de ipso erant, quasi diceret. Postquam estis tardi, ego promptus vos reddam, mysteria scripturarum vobis exponendo. nam sacrificium Abrahae cum Isaac dimisso immolatus est aries, hoc praefigurauit. Sed & in aliis scripturis prophetis sparsim iacent mysteria crucis & resurrectionis Christi. BEDA. Si autem Moyses & Prophetae de Christo locuti sunt, & cum per passionem in gloriam intratum praedixerunt, quomodo gloriatum se esse Christianum, qui neque qualiter scripturae ad Christum pertineant inuestigat, neque ad gloriam, quam cum Christo habere cupit, per passionem attingere desiderat? GRACVVS. Quia vero praedixit euangelista: Tenebantur oculi eorum ne eum agnoscerent: donec sermo Domini mentem eorum moueret ad fidem, conuenienter opportunum aspectum sui auditui subiungit. vnde sequitur: Et appropinquauerunt castello quo ibant, & ipse finxit se longius ire. AVGV. de Quaestionibus euange. Quod non ad mendacium pertinet. non enim omne quod fingimus mendacium est: sed quando id fingimus, quod nihil significat, tunc mendacium est. cum autem factio nostra refertur ad aliquam significationem, non est mendacium, sed aliqua figura veritatis, alioquin omnia, quae a sapientibus & sanctis viris, vel etiam ab ipso domino figurata dicta sunt, mendacia deputantur, quia secundum veritatem intellectum non consistit veritas in talibus dictis. Sicut autem dicta, ita etiam finguntur facta sine mendacio ad aliquam rem significandam. GREGO. in Hom. Quia ergo adhuc in eorum cordibus peregrinus erat a fide, ire se longius finxit. Fingere namque componere dicimus. vnde & compositores luti sigilos vocamus. Nihil ergo simplex veritas per dupliciter fecit, sed talem se exhibuit in corpore, qualis apud illos erat in mente. Sed quia esse extranei charitate non poterant, hi cum quibus charitas gradiebatur: eum ad hospitium quasi peregrinum vocant. vnde sequitur: Et coegerunt illum. Ex quo exemplo colligitur, quia peregrini ad hospitium non solum inuitandi sunt, sed etiam trahendi. GLO. Nec solum factis eum cogunt, sed etiam verbis inducunt. Sequitur enim: Dixerunt: Mane nobiscum, quoniam aduersa sperant, & inclinata est iam dies, scilicet ad occasum. GREGO. in Homil. Ecce autem cum per membra sua Christus suscipitur, susceptores suos etiam per semetipsum requirit. Sequitur enim: Et intravit cum illis. Mensam ponunt, cibos afferunt, & Deum, quem in scripturae sacrae expositione non cognouerant in panis fractione cognoscunt. Sequitur enim: Et factum est dum recumberet cum illis, accepit panem, & benedixit, ac fregit, & porrigebat illis, & aperti sunt oculi eorum, & cognouerunt eum. CHRYS. Quod non de sensibilibus oculis dictum est, sed de sensu mentali. AVG. de Consens. Euangeli. Neque enim clausis oculis ambulabat, sed inerat aliquid, quo non inueniret agnoscere quod videbant, quod scilicet caligo, & aliquis humor efficiere solet, non quia dominus non poterat transformare carnem suam, vt alia re vera esset effigies, quam solebat intueri, quandoquidem & ante passionem transformatus est in monte, vt facies eius claresceret sicut Sol. Sed non ita nunc factum est. non enim incongruenter accipimus hoc impedimentum in oculis eorum a Sathana fuisse ne agnosceret Iesus: sed tantum a Christo facta est permissio vsque ad sacramentum panis, vt veritate corporis eius participata, remoueri intelligatur impedimentum inimici, vt Christus possit agnosci. THEO. Sed & aliud innuit, quod scilicet sumentibus sacrum panem aperiantur oculi, vt eum agnoscant: magna enim & ineffabilem vim habebat domini caro. AVG. de Quaestio. Euange. Vel quod dominus se ire longius finxit, cum comitaretur discipulis exponens sacras scripturas: vt cum ipse esset ignorantibus, significat quia hospitalitatis officio ad suam cognitionem peruenire posse homines intimauit, vt cum longius ipse ab hominibus abscederet super omnes caelos cum eis transiret, qui haec exhibent seruis eius. Tenet ergo Christum ne longius ab eo eat quisquis cathedizat verbum in omnibus bonis ei, qui se cathedizat communicat. Etenim isti cathedizati erant verbo, cum exponeret eis scripturas. Et quia hospitalitatem sectari sunt: eum quem in ipsa expositione scripturarum non cognouerunt, in panis fractione cognoscunt. non enim auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur. GREGORIVS in Homil. Quisquis ergo audita vult intelligere, festinat ea, quae iam intelligere potuit, opere implere. Ecce dominus non est cognitus dum loqueretur, & dignatus est cognosci dum participatur. Sequitur enim: Et ipse euauit ex oculis eorum. THEO. Non enim tale corpus habebat, vt diutius cum eis commorari deberet, & hoc pariter auget affectu eorum. vnde sequitur: Et dixerunt ad inuicem: Nonne cor nostrum ardens erat in nobis dum loqueretur in via, & aperiret nobis scripturas? ORI. Per quod innuit, quod prolatis sermones a Salvatore accendebant autem diem cor ad amorem diuinum. GREGO. in Hom. Pente co. Ex audito enim sermone inardescit animus, corporis frigus recedit, mens in superno desiderio sic anxiosa. Audire libet precepta celestia, & quot mandatis instruitur, quasi tor facibus inflammatur. THEO. Ardebat ergo cor eorum, vel igne verborum domini, quibus intendebant taquam veris. Vel quia eo differente scripturas, praecebat in intrinsecus cor eorum, quod ille qui differere dominus esset. Adeo ergo laetati sunt, vt nullam moram passi, mox reuersi sunt in Hierusalem. & hoc est quod sequitur. Et surgentes eadem hora regressi sunt in Hierusalem. Surrexerunt quidem eadem hora, perueniunt autem per plures horas, sicut oportebat sexaginta stadia transeuntes. AVG. de Concor. Euange. Iam autem fama erat, quod surrexerat Iesus, a mulieribus facta & a Simone Petro, cui iam apparuerat. Etenim isti duo haec inueniunt loquentes illos ad quos in Hierusalem venerunt. Sequitur enim: Et inueniunt congregatos vndecim, & eos qui cum ipsis erant dicentes, quod surrexit dominus vere, & apparuit Simoni. BEDA. Omnium enim virorum primo dominus apparuisse videtur Petro ex his, quos Euangelista quatuor, & Paulus Apostolus commemorauerunt. CHRYS. Non enim simul omnibus se manifestabat, vt sereret fidei semina. nam qui primo viderat, & certus erat: aliis referebat. Deinde sermo prodians praeparabat animum auditoris visioni: & ideo primo digniori, & fideliori omnibus apparuit. Erat enim opus animae fidelissimae, quae prius acciperet hunc aspectum, vt minime turbaretur inopinata visione. Et ideo primo videtur a Petro, vt qui primo confessus est eum Christum, primo resurrectionem videre mereatur, & etiam quia eum negauerat, prius ei voluit apparere, consolans eum ne desperaret. Post Petrum vero alii apparuit, quandoque paucioribus, quandoque pluribus, quod duo discipuli contentur. Sequitur enim: Et ipsi narrauerunt quae gesta erant in via, & quomodo cognouerunt eum in fractione panis. AVG. de Concor. Euange. Quod autem ait Marcus: annunciauerunt ceteris, nec illis crediderunt, cum Lucas dicat, quod iam inde loquebantur vere surrexisset dominum, quid intelligendum est, nisi aliquos ibi fuisse, qui hoc credere nolent?

Et appropinquauerunt castello quo ibant, & ipse se finxit longius ire. Et coegerunt illum dicentes. Mane nobiscum, quoniam aduersa sperant, & inclinata est iam dies. Et intravit cum illis. Et factum est dum recumberet cum eis, accepit panem & benedixit, ac fregit & porrigebat illis. Et aperti sunt oculi eorum & cognouerunt eum. Et ipse euauit ex oculis eorum. Et dixerunt ad inuicem. Nonne cor nostrum ardens erat in nobis dum loqueretur in via, & aperiret nobis scripturas?

Et dixerunt ad inuicem: Nonne cor nostrum ardens erat in nobis dum loqueretur in via, & aperiret nobis scripturas? ORI. Per quod innuit, quod prolatis sermones a Salvatore accendebant autem diem cor ad amorem diuinum. GREGO. in Hom. Pente co. Ex audito enim sermone inardescit animus, corporis frigus recedit, mens in superno desiderio sic anxiosa. Audire libet precepta celestia, & quot mandatis instruitur, quasi tor facibus inflammatur. THEO. Ardebat ergo cor eorum, vel igne verborum domini, quibus intendebant taquam veris. Vel quia eo differente scripturas, praecebat in intrinsecus cor eorum, quod ille qui differere dominus esset. Adeo ergo laetati sunt, vt nullam moram passi, mox reuersi sunt in Hierusalem. & hoc est quod sequitur. Et surgentes eadem hora regressi sunt in Hierusalem. Surrexerunt quidem eadem hora, perueniunt autem per plures horas, sicut oportebat sexaginta stadia transeuntes. AVG. de Concor. Euange. Iam autem fama erat, quod surrexerat Iesus, a mulieribus facta & a Simone Petro, cui iam apparuerat. Etenim isti duo haec inueniunt loquentes illos ad quos in Hierusalem venerunt. Sequitur enim: Et inueniunt congregatos vndecim, & eos qui cum ipsis erant dicentes, quod surrexit dominus vere, & apparuit Simoni. BEDA. Omnium enim virorum primo dominus apparuisse videtur Petro ex his, quos Euangelista quatuor, & Paulus Apostolus commemorauerunt. CHRYS. Non enim simul omnibus se manifestabat, vt sereret fidei semina. nam qui primo viderat, & certus erat: aliis referebat. Deinde sermo prodians praeparabat animum auditoris visioni: & ideo primo digniori, & fideliori omnibus apparuit. Erat enim opus animae fidelissimae, quae prius acciperet hunc aspectum, vt minime turbaretur inopinata visione. Et ideo primo videtur a Petro, vt qui primo confessus est eum Christum, primo resurrectionem videre mereatur, & etiam quia eum negauerat, prius ei voluit apparere, consolans eum ne desperaret. Post Petrum vero alii apparuit, quandoque paucioribus, quandoque pluribus, quod duo discipuli contentur. Sequitur enim: Et ipsi narrauerunt quae gesta erant in via, & quomodo cognouerunt eum in fractione panis. AVG. de Concor. Euange. Quod autem ait Marcus: annunciauerunt ceteris, nec illis crediderunt, cum Lucas dicat, quod iam inde loquebantur vere surrexisset dominum, quid intelligendum est, nisi aliquos ibi fuisse, qui hoc credere nolent?

Et dixerunt ad inuicem: Nonne cor nostrum ardens erat in nobis dum loqueretur in via, & aperiret nobis scripturas? ORI. Per quod innuit, quod prolatis sermones a Salvatore accendebant autem diem cor ad amorem diuinum. GREGO. in Hom. Pente co. Ex audito enim sermone inardescit animus, corporis frigus recedit, mens in superno desiderio sic anxiosa. Audire libet precepta celestia, & quot mandatis instruitur, quasi tor facibus inflammatur. THEO. Ardebat ergo cor eorum, vel igne verborum domini, quibus intendebant taquam veris. Vel quia eo differente scripturas, praecebat in intrinsecus cor eorum, quod ille qui differere dominus esset. Adeo ergo laetati sunt, vt nullam moram passi, mox reuersi sunt in Hierusalem. & hoc est quod sequitur. Et surgentes eadem hora regressi sunt in Hierusalem. Surrexerunt quidem eadem hora, perueniunt autem per plures horas, sicut oportebat sexaginta stadia transeuntes. AVG. de Concor. Euange. Iam autem fama erat, quod surrexerat Iesus, a mulieribus facta & a Simone Petro, cui iam apparuerat. Etenim isti duo haec inueniunt loquentes illos ad quos in Hierusalem venerunt. Sequitur enim: Et inueniunt congregatos vndecim, & eos qui cum ipsis erant dicentes, quod surrexit dominus vere, & apparuit Simoni. BEDA. Omnium enim virorum primo dominus apparuisse videtur Petro ex his, quos Euangelista quatuor, & Paulus Apostolus commemorauerunt. CHRYS. Non enim simul omnibus se manifestabat, vt sereret fidei semina. nam qui primo viderat, & certus erat: aliis referebat. Deinde sermo prodians praeparabat animum auditoris visioni: & ideo primo digniori, & fideliori omnibus apparuit. Erat enim opus animae fidelissimae, quae prius acciperet hunc aspectum, vt minime turbaretur inopinata visione. Et ideo primo videtur a Petro, vt qui primo confessus est eum Christum, primo resurrectionem videre mereatur, & etiam quia eum negauerat, prius ei voluit apparere, consolans eum ne desperaret. Post Petrum vero alii apparuit, quandoque paucioribus, quandoque pluribus, quod duo discipuli contentur. Sequitur enim: Et ipsi narrauerunt quae gesta erant in via, & quomodo cognouerunt eum in fractione panis. AVG. de Concor. Euange. Quod autem ait Marcus: annunciauerunt ceteris, nec illis crediderunt, cum Lucas dicat, quod iam inde loquebantur vere surrexisset dominum, quid intelligendum est, nisi aliquos ibi fuisse, qui hoc credere nolent?

Et dixerunt ad inuicem: Nonne cor nostrum ardens erat in nobis dum loqueretur in via, & aperiret nobis scripturas? ORI. Per quod innuit, quod prolatis sermones a Salvatore accendebant autem diem cor ad amorem diuinum. GREGO. in Hom. Pente co. Ex audito enim sermone inardescit animus, corporis frigus recedit, mens in superno desiderio sic anxiosa. Audire libet precepta celestia, & quot mandatis instruitur, quasi tor facibus inflammatur. THEO. Ardebat ergo cor eorum, vel igne verborum domini, quibus intendebant taquam veris. Vel quia eo differente scripturas, praecebat in intrinsecus cor eorum, quod ille qui differere dominus esset. Adeo ergo laetati sunt, vt nullam moram passi, mox reuersi sunt in Hierusalem. & hoc est quod sequitur. Et surgentes eadem hora regressi sunt in Hierusalem. Surrexerunt quidem eadem hora, perueniunt autem per plures horas, sicut oportebat sexaginta stadia transeuntes. AVG. de Concor. Euange. Iam autem fama erat, quod surrexerat Iesus, a mulieribus facta & a Simone Petro, cui iam apparuerat. Etenim isti duo haec inueniunt loquentes illos ad quos in Hierusalem venerunt. Sequitur enim: Et inueniunt congregatos vndecim, & eos qui cum ipsis erant dicentes, quod surrexit dominus vere, & apparuit Simoni. BEDA. Omnium enim virorum primo dominus apparuisse videtur Petro ex his, quos Euangelista quatuor, & Paulus Apostolus commemorauerunt. CHRYS. Non enim simul omnibus se manifestabat, vt sereret fidei semina. nam qui primo viderat, & certus erat: aliis referebat. Deinde sermo prodians praeparabat animum auditoris visioni: & ideo primo digniori, & fideliori omnibus apparuit. Erat enim opus animae fidelissimae, quae prius acciperet hunc aspectum, vt minime turbaretur inopinata visione. Et ideo primo videtur a Petro, vt qui primo confessus est eum Christum, primo resurrectionem videre mereatur, & etiam quia eum negauerat, prius ei voluit apparere, consolans eum ne desperaret. Post Petrum vero alii apparuit, quandoque paucioribus, quandoque pluribus, quod duo discipuli contentur. Sequitur enim: Et ipsi narrauerunt quae gesta erant in via, & quomodo cognouerunt eum in fractione panis. AVG. de Concor. Euange. Quod autem ait Marcus: annunciauerunt ceteris, nec illis crediderunt, cum Lucas dicat, quod iam inde loquebantur vere surrexisset dominum, quid intelligendum est, nisi aliquos ibi fuisse, qui hoc credere nolent?

Et dixerunt ad inuicem: Nonne cor nostrum ardens erat in nobis dum loqueretur in via, & aperiret nobis scripturas? ORI. Per quod innuit, quod prolatis sermones a Salvatore accendebant autem diem cor ad amorem diuinum. GREGO. in Hom. Pente co. Ex audito enim sermone inardescit animus, corporis frigus recedit, mens in superno desiderio sic anxiosa. Audire libet precepta celestia, & quot mandatis instruitur, quasi tor facibus inflammatur. THEO. Ardebat ergo cor eorum, vel igne verborum domini, quibus intendebant taquam veris. Vel quia eo differente scripturas, praecebat in intrinsecus cor eorum, quod ille qui differere dominus esset. Adeo ergo laetati sunt, vt nullam moram passi, mox reuersi sunt in Hierusalem. & hoc est quod sequitur. Et surgentes eadem hora regressi sunt in Hierusalem. Surrexerunt quidem eadem hora, perueniunt autem per plures horas, sicut oportebat sexaginta stadia transeuntes. AVG. de Concor. Euange. Iam autem fama erat, quod surrexerat Iesus, a mulieribus facta & a Simone Petro, cui iam apparuerat. Etenim isti duo haec inueniunt loquentes illos ad quos in Hierusalem venerunt. Sequitur enim: Et inueniunt congregatos vndecim, & eos qui cum ipsis erant dicentes, quod surrexit dominus vere, & apparuit Simoni. BEDA. Omnium enim virorum primo dominus apparuisse videtur Petro ex his, quos Euangelista quatuor, & Paulus Apostolus commemorauerunt. CHRYS. Non enim simul omnibus se manifestabat, vt sereret fidei semina. nam qui primo viderat, & certus erat: aliis referebat. Deinde sermo prodians praeparabat animum auditoris visioni: & ideo primo digniori, & fideliori omnibus apparuit. Erat enim opus animae fidelissimae, quae prius acciperet hunc aspectum, vt minime turbaretur inopinata visione. Et ideo primo videtur a Petro, vt qui primo confessus est eum Christum, primo resurrectionem videre mereatur, & etiam quia eum negauerat, prius ei voluit apparere, consolans eum ne desperaret. Post Petrum vero alii apparuit, quandoque paucioribus, quandoque pluribus, quod duo discipuli contentur. Sequitur enim: Et ipsi narrauerunt quae gesta erant in via, & quomodo cognouerunt eum in fractione panis. AVG. de Concor. Euange. Quod autem ait Marcus: annunciauerunt ceteris, nec illis crediderunt, cum Lucas dicat, quod iam inde loquebantur vere surrexisset dominum, quid intelligendum est, nisi aliquos ibi fuisse, qui hoc credere nolent?

Et dixerunt ad inuicem: Nonne cor nostrum ardens erat in nobis dum loqueretur in via, & aperiret nobis scripturas? ORI. Per quod innuit, quod prolatis sermones a Salvatore accendebant autem diem cor ad amorem diuinum. GREGO. in Hom. Pente co. Ex audito enim sermone inardescit animus, corporis frigus recedit, mens in superno desiderio sic anxiosa. Audire libet precepta celestia, & quot mandatis instruitur, quasi tor facibus inflammatur. THEO. Ardebat ergo cor eorum, vel igne verborum domini, quibus intendebant taquam veris. Vel quia eo differente scripturas, praecebat in intrinsecus cor eorum, quod ille qui differere dominus esset. Adeo ergo laetati sunt, vt nullam moram passi, mox reuersi sunt in Hierusalem. & hoc est quod sequitur. Et surgentes eadem hora regressi sunt in Hierusalem. Surrexerunt quidem eadem hora, perueniunt autem per plures horas, sicut oportebat sexaginta stadia transeuntes. AVG. de Concor. Euange. Iam autem fama erat, quod surrexerat Iesus, a mulieribus facta & a Simone Petro, cui iam apparuerat. Etenim isti duo haec inueniunt loquentes illos ad quos in Hierusalem venerunt. Sequitur enim: Et inueniunt congregatos vndecim, & eos qui cum ipsis erant dicentes, quod surrexit dominus vere, & apparuit Simoni. BEDA. Omnium enim virorum primo dominus apparuisse videtur Petro ex his, quos Euangelista quatuor, & Paulus Apostolus commemorauerunt. CHRYS. Non enim simul omnibus se manifestabat, vt sereret fidei semina. nam qui primo viderat, & certus erat: aliis referebat. Deinde sermo prodians praeparabat animum auditoris visioni: & ideo primo digniori, & fideliori omnibus apparuit. Erat enim opus animae fidelissimae, quae prius acciperet hunc aspectum, vt minime turbaretur inopinata visione. Et ideo primo videtur a Petro, vt qui primo confessus est eum Christum, primo resurrectionem videre mereatur, & etiam quia eum negauerat, prius ei voluit apparere, consolans eum ne desperaret. Post Petrum vero alii apparuit, quandoque paucioribus, quandoque pluribus, quod duo discipuli contentur. Sequitur enim: Et ipsi narrauerunt quae gesta erant in via, & quomodo cognouerunt eum in fractione panis. AVG. de Concor. Euange. Quod autem ait Marcus: annunciauerunt ceteris, nec illis crediderunt, cum Lucas dicat, quod iam inde loquebantur vere surrexisset dominum, quid intelligendum est, nisi aliquos ibi fuisse, qui hoc credere nolent?

Dum autem haec loquuntur, stetit Iesus in medio eorum & dixit eis: Pax vobis. Ego sum, nolite timere. Conturbati vero & conterriti, existimabant se spiritum videre. Et dixit eis. Quid turbati estis, & cogitationes ascendunt in corda vestra? Videte manus meas, & pedes, cum multa portante ostensionem sui fecit, praebens se eis viuentem post passionem in signis multis, vt Lucas testatur in Actibus. AVG. de Concor. Euange. Vel quod ab Angelo, hoc est a domino dictum est, propheticum accipiendum est. In Galilaea enim secundum transmigrationis significationem intelligendum occurrit, quia de populo Israel transmigrationi erant ad gentes, quibus Apostoli praedicantes non crederent, nisi ipse dominus viam in cordibus hominum praepararet, & hoc intelligitur: Praecedet vos in Galilaeam. Secundum autem illud, quod Galilaea interpretatur reuelatio, non iam in forma serui intelligendum est, sed in qua est aequalis patri, quam promisit electis suis, illa erit reuelatio tantamquam vera Galilaea, cum videbimus eum, sicuti est. Ipsa etiam erit beatorum transmigrationis ex isto saeculo in illam aeternitatem. vnde ad nos veniens non recessit, & quo nos praecedens non deseruit. THEO. Primo igitur dominus in medio discipulorum stans solito pacis affectu eorum turbam sedat: ostendens quod ipse idem est magister eorum, qui hoc verbo gaudebat, quo etiam eos muniuit cum ad praedicandum misit. vnde sequitur: Et dixit eis. Pax vobis: ego sum, nolite timere. CYRILLVS. Pudeat ergo nos pacis munus deserere, quam nobis hinc discendens Christus reliquit. Pax & res, & nomen dulce, quam & Dei esse accepimus, iuxta illud: Pax Dei & eius esse Deum, iuxta illud: Deus pacis ipsam esse Deum iuxta illud: Ipse est pax nostra. Pax bonum commendatum ab omnibus, obseruatum autem a paucis. Quae autem est causa? Fortassis ambitio domini, aut facultatum, aut luorum, aut odium, aut contemptus, aut aliquid huiusmodi, ex his quae Dei ignaros videmus incurrere. Dei quippe praecipue pax est, quae confederat omnia, cuius nihil est adeo proprium, sicut unitas naturae & pacificus status. Transmittit vero ab Angelis, & diuinis portatibus, quae ad Deum, & ad inuicem pacifice se habent. Diffunditur vero per totam creaturam cuius est decore, tranquillitas in nobis autem manat, secundum animam quidem per inuestigationem virtutum, & communicationem, secundum corpus vero in membrorum, & elementorum commensuratione, quorum alterum pulchritudo, alterum sanitas, appellatur. BEDA. Discipuli autem nouerant Christum verum hominem, cum quo tanto tempore fuerant conuersati, sed postquam mortuus est, non credunt tertia die potuisse veram carnem de sepulchro resurgere. Putant ergo se videre spiritum, quem emisit in passione. vnde sequitur. Conturbati vero & conterriti: existimabant se spiritum videre. Error ille Apostolorum facta est Manichaeorum. AMBROSIVS: Adducti autem virtutum exemplis, Petrum & Ioannem non credimus potuisse dubitare. Cur ergo Lucas inducit fuisse turbatos, Primo omnium, quia paucorum opinionem sententia maioris partis includit. Deinde quia & si Petrus de resurrectione crediderat: turbati tamen potuit, quod se dominum cum corpore vestibus obseratis, impropius infunderet. THEO. Verum, quia per verbum pacis non est sedatus turbo in animabus discipulorum. aliunde indicat eis se filium Dei esse, qui mentis cognoscebat archana. vnde sequitur. Et dixit eis: Quid turbati estis, & cogitationes ascendunt in corda vestra? BEDA. Quales vtrique cogitationes, nisi falsa & perniciosa? Perdidit enim Christus fructum passionis, si non esset veritas resurrectionis tamquam bonus agricola diceret, quod ibi plantauit, inueniam, id est fidem, quae in cor descendit, quia desuper est. Cogitationes autem istae non desuper descendunt: sed de imo in cor sicut herba mala ascenderunt. CYRILLVS. Hoc autem fuit euidensissimum signum, quod non alius est qui videtur, sed ille idem, quem viderant in ligno mortuum, & positum in sepulchro, quem non latebat aliquid eorum, quae erant in homine. AMBROSIVS. Consideremus autem quia gratia secundum Ioannem Apostoli crediderunt, qui gaudi sunt: secundum Lucam, qui increduli redarguuntur. Et videtur mihi Ioannes quasi Apostolus maiora, & altiora tetigisse haec sequentia, & humanis proximis, hic historico vsus circuit, ille compendio, quia & de illo Cat. au. S. Tho. dubitari

Lib. 3. c. 25.

Lib. 3. c. 25.

dubitari non potest, quia testi monium perhibet de his, quibus ipse interfuit: & ideo vtrumque verum putamus. Nam & si in primo Lucas eos non credidisse dicat: postea tamen credidisse demonstrat. C Y R I L. Comprobans autem dominus deicitate esse mortem, & humanam naturam iam in Christo corruptionem exuisse: primo ostendit eius manus & pedes, & clauorum foramina. vnde subdit. { Videte manus meas & pedes, quia ego ipse sum. } THE. Sed & aliud subiungit, palpationem scilicet manuum, atque pedum, cui dicit. { Palpate & videte quia spiritus carnis & ossa non habet, sicut me videtis habere. } quasi diceret: Vos putatis me esse spiritum, id est phantasma, sicut plures defunctorum circa sepulchra videri sunt soliti. Sed scitote, quod spiritus neque carnem habet, neque ossa: ego autem carnem & ossa habeo. A M B R O. Hoc autem dominus ideo dixit, ut speciem nobis suae resurrectionis ostenderet: nam quod palpatur corpus est. In corpore autem resurgemus, sed illud subtilius: hoc crassius, ut pote adhuc terrenae labis qualitate concretum. Non ergo per incorpoream naturam, sed per resurrectionis corporeae qualiter Christus clausa penetravit. G R E G. 13. Mor. Non enim in illa resurrectionis gloria corpus nostrum erit impalpabile, & ventis, aereque subtilius, ut Euticius dixit, sed subtile quidem per effectum spiritualis potentiae, palpabile autem per veritatem naturae. Sequitur. { Et cum haec dixisset, ostendit eis manus, & pedes. } B E D A. Quibus scilicet indicata clauorum vestigia claruere, sed secundum Ioannem etiam latius eis ostendit, cum fuerit lancea perforatus, ut scilicet offensiva vulnerum cicatrice, dubietatis eorum vulnus sanaret. Solent autem in hoc loco Gentiles calumniam struere, quasi non valuerit dominus vlnera sibi infligere curare. Quibus respondendum est, quia non est consequens, ut qui maiora fecisse probatur, minora facere ne quierit, sed certe dispensationis gratia, qui mortem destruxit, signa mortis delere noluit. primo quidem, ut per hoc discipulis fidem suae resurrectionis astrueret: deinde ut patri pro nobis supplicans, quale genus mortis pro homine pertulerit, semper ostendat: tertio ut sua morte redemptis quam misericorditer sint adiuti: propositis eiusdem mortis indicis, insinuet: postremo, ut in iudicio quam iuste damnentur impii, denunciet.

e ¶ C Y R I L. Ostendit dominus discipulis manus & pedes, ut certificaret discipulos, quod corpus quod passum fuerat resurrexerat. Adhuc autem magis certificaret, aliquid manducabile petiit. vnde dicitur. { Adhuc autem illis non credentibus, & mirantibus praegaudit. Habetis hic aliquid quod manducetur? } G R E G O. Nyssenus: Et iussu quidem legis pascha cum amaritudinibus edebatur, quia adhuc amaritudo manebat, post resurrectionem vero cibum fauo mellis dulcoratur. vnde sequitur. { At illi obtulerunt ei partem piscis assi, & fauum mellis. } B E D A. Ad infinuandum ergo resurrectionis suae veritatem non solum tangi a discipulis, sed etiam conuerti cum illis dignatur, ne arbitrentur eum non solide, sed imaginabiliter sibi apparere. vnde sequitur. { Et cum manducasset coram eis, fumens reliquias dedit eis. } Manducavit quidem potestate, non ex necessitate. aliter enim absorberet aquam terra sitiens, aliter Sol calens, illa indigentia, iste potentia. G R A E C V S. Si damus dominum vere comedissemus, demus & omnes homines post resurrectionem vti ciborum fomentis. Sed quae ex quadam dispensatione sunt a Salvatore, non sunt regula & norma naturae, quoniam in quibusdam aliis dispensauit. Resuscitabit enim nostra corpora incorrupta, qui tamen dereliquit proprii corporis foramina, quae clauis forauerant, & lateris cicatricem, ut ostendat, quod mansit post resurrectionem natura corporis, nec est in aliam mutatus substantiam. B E D A. Manducavit ergo post resurrectionem, non quia cibo indigens, nec quasi in resurrectione quam expectamus cibis egere significans, sed ut eo modo naturam corporis resurrectionis astrueret. Mystice autem piscis assis, quem Christus comedit, significat Christum passum: ipse enim latere dignatur in aquis generis humani. Capi voluit laqueo mortis nostrae, & quasi tribulatione assatus est tempore passionis suae, sed fauus mellis nobis extitit in resurrectione. In fauo quidem mellis vtramque naturam exprimere voluit personae suae. Fauus quippe mel-

lis in cera est: mel vero in cera est diuinitas in humanitate. T H E O. Videntur autem & comesta aliud habere mysterium, quod enim manducavit partem piscis assi, significauit, quod naturam nostram in huius vitae mari, natantem, assans eam igne propriae deitatis, & exiccans eius humiditatem, quam a profundis vndis contraxerat, escam fecit diuinam, & eam quae prius erat abominabilis praeparauit Deo cibum suauem, quod si significat fauus mellis, vel per piscem assum significat vitam actiuam consummentem nostram humiditatem laborum prunis. contemtionem vero significat per fauum mellis, propter dulcedinem eloquiorum Dei. B E D A. Postquam autem visus est & tactus, manducavit, ne in aliquo sensu humano ludificasse videretur, misit manus ad scripturas. vnde sequitur. { Et dixit ad illos: Haec sunt verba, quae locutus sum ad vos, cum adhuc essem vobiscum, id est, cum adhuc essem in carne mortali, in qua esset & vos. tunc quidem in eadem carne resuscitatus erat: sed cum illis in eadem mortalitate non erat. & subdit: { Quoniam necesse est impleri omnia quae scripta sunt in lege Moysi, & Prophetis, & Psalmis de me. } A V G. de Con. Euan. Illud attendant, qui magicis artibus Christum tanta potuisse, & nomen suum ad Apostolos in se conuertendos arte ipsa consecrassent delirant: vtrum potuit magicis artibus Prophetas diuina spiritu antequam in terra nasceretur implere. Neque enim si magicis artibus fecit vt coleretur & mortuus, magnus erat antequam natus, cui propheta venturo gens vna deputata est.

f ¶ B E D A. Postquam praebuit se videndum oculis, manibus contrahendum, legis, commemorauit scripturas consequenter aperuit sensum, ut intelligatur quod legitur. vnde dicitur. { Tunc aperuit illis sensum, ut intelligerent scripturas. } T H E O. Alioquin quomodo eorum anima turbata, & vacillans circa Christi mysterium studuisset? sed & verbis eos docuit. Sequitur enim: { Et dixit eis, quoniam sic scriptum est, & sic oportebat Christum pati, } scilicet per lignum crucis. B E D A. Perdidit autem Christus fructum passionis: si non esset veritas resurrectionis. vnde subdit. { Et resurgere a mortuis die tertia. } Deinde post commendatam sui corporis veritatem, commendat ecclesiae unitatem cum subdit: { Et praedicari in nomine eius penitentiam & remissionem peccatorum in omnes gentes. } E V S E. Dicitur enim erat: Postula a me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam. Oportebat autem conuersos ex gentibus expiari a quolibet contagio & macula per ipsius virtutem, quasi contaminatos ab errore demonum idolatriae, & nuper quasi conuersos a vita execrabilis, & impudica. & ideo dicit, quod oportet praedicari prius quidem penitentiam, consequenter remissionem peccatorum in omnes gentes. Eis enim qui prius quam veram ostenderunt malorum penitentiam salubri gratia veniam commissorum donauit, pro quibus & mortem subiit. T H E. In hoc vero, quod dicit. { Penitentiam & remissionem peccatorum, } scilicet de baptismo meminit, in quo per depositionem priorum scelerum subsequitur venia peccatorum. Sed quo pacto intelligitur in solo Christi nomini baptisma fieri, cum alibi mandet hoc fieri in nomine patris, & filii, & spiritus sancti? Et primo quidem dicimus, quod non intelligitur, quod in solo Christi nomine fiat baptisma, sed quod Christi baptisma aliquis baptizetur, id est spiritualiter non iudaice, nec tali, quali Ioannes baptizabat ad solam penitentiam, sed ad spiritus almi participationem, sicut & Christus in Iordane baptizatus ostendit spiritum sanctum in specie columbina. Porro baptisma in Christi nomine, id est morte Christi intelligas, sicut enim ipse post mortem triduo resurrexit, sic & nos ter in aquam mergimur, & conuenienter emergimur, incorruptibilitatis spiritus arram recipientes. Hoc etiam Christus nomen continet in se, & patrem quasi vinctorem, & spiritum quasi vinctorem, & filium quasi vinctum, scilicet secundum humanam naturam. Non autem decebat amplius bipartitum esse humanum genus in Iudaeos, & Gentiles. Et ideo, ut omnes in vnum uniret, mandauit incipere sermonem a Hierusalem, & ad Gentes terminari. vnde sequitur. { Incipi ab Hierusalem. } B E D A. Non solum quia credita sunt illis eloquia Dei, & eorum est adoptio filiorum & gloria, verum etiam ut gentes variis erroribus implicatae, hoc maxime indicio diuinae pietatis, ad

spem vniuersae pronocentur, quae eis qui filium Dei crucifixerat venia concederetur. C H R Y. Insuper ne dicerent aliqui, quod omnis notis inuenit se ostentaturos ad extraneos. Ideo prius apud ipsos occurrentes pandunt resurrectionis signa in eadem ciuitate, in qua prorupit temerarius ausus. Vbi enim crucifixores credere videntur, resurrectio plurimum demonstratur. E V S E. Quae sit, quae Christus praedixit iam fortitum effectum, & verbum eius viuax, & efficacis per vniuersum mundum oculata fide percipitur, tempus est non incredulos esse erga eum, qui protulit verbum. Cum enim necesse est diuinam vitam ducere, cuius opera viuida verbis consona ostenduntur, quae quidem ministerio Apostolorum impleta sunt. vnde subdit. { Vos autem estis testes horum mortis. } & resurrectionis. T H E O. Consequenter ne turbati cogitarent, quomodo nos homines idiotae testimonium perhibebimus Gentibus & Iudaeis, qui te occiderunt, subiungit. { Et ego mittam promissam meam in vos. } quod, sicut Ioelens promiserat dicens: Effundam spiritum meum super omnem carnem. C H R Y. Sicut autem milites inuadunt multos nemo dux exire sinit donec armati sint, & sic discipulos ante spiritus descensum, ad consuetum egredi non permittere. vnde subdit. { Vos autem sedebitis in ciui. } quoad vsque induatur. ex alto. } T H E O. i. virtute non humana, sed caelesti, nec dicit. Suscipiatis, sed induamini, integram tutelam spualis velaminis in dicens. B E D A. de hac autem virtute. i. spiritu sancto dicit etiam Angelus Mariae: Et virtus altissimi obumbrabit tibi. & ipse dominus alibi: Nam & ego noui virtutem de me exisse. T H E O. Cur autem non Christo praesente, vel eo discedente statim spiritus venisset? Decebat enim eos fieri cupidos rei, & demum recipere gratiam. tunc enim magis ad Deum erigimur, cum incumbit necessitas. oportebat enim interim nostram comparere naturam in caelo, & sedera consummari, ac deinde spiritum aduenire, & gaudia celebrari. serena. Attende etiam quantum eis necessitatem imposuit Hierosolymis esse in eo ipse spiritum promissum largiri. Ne. n. rursus post eius resurrectionem aufugerent, hac expectatione quasi quodam vinculo omnes simul eos ibi detinuit. dicit autem. { Donec induamini virtute ex alto. } Nec expresse quando, vt sint iugiter vigilantes. Quid ergo miraris, si diem nobis nouissimum non patitur, cum diem hunc propinquum pandere noluit? G R E G. in Passa. Admonendi sunt ergo quos a praedicationis officio imperfecit, vel atas prohibet, & tamen praecipitatio impellit nedum sibi tantum onus officii praecipitatione arrogans, viam sibi subsequens meliorationis abscondant. Ipsa enim veritas, quae repete quos vellet roborare potuisset, vt exemplum sequentibus daret, ne imperfecti praedicare praesumerent: postquam plene discipulos de virtute praedicationis instruxit, mandauit eis, vt in ciuitate sederent, donec induerentur virtute ex alto. In ciuitate quippe sedemus, si intra mentium nostrarum nos claustra constringimus, ne loquendo exterius auagemur, vt cum virtute diuina perfecte induimur, tunc quasi a nobismet ipsis foras etiam alios instruentes exeamus. A M B R O. Consideremus autem quomodo secundum Ioannem acceperint spiritum sanctum: hic autem in ciuitate iubentur sedere, quoad vsque induantur virtute ex alto, sed spiritum sanctum, vel illis. xi. quasi perfectioribus insufflauit, & reliquis postea tribuendum promittit, vel eisdem ibi insufflauit, hic spondit. Nec videtur esse contrarium, cum diuisiones sint gratiarum, ergo aliam insufflauit ibi operationem, hic aliam pollicetur. Ibi enim remittedorum gratia tributa est peccatorum, quod videtur esse angustius. & ideo insufflauit a Christo, vt credas spiritum sanctum Christi, & credas de Deo spiritum. Deus enim solus peccata dimittit: Lucas autem linguarum gratiam describit effusam. C H R Y. vel dicit. Accipite spiritum sanctum, vt eos idoneos faceret ad receptionem, aut quod futurum est, vt praesens indicauit. A V G. 15. de Trini. Vel dominus post resurrectionem suam bis dedit spiritum sanctum, semel in terra propter dilectionem proximorum, & iterum de caelo propter dilectionem Dei.

g ¶ B E D A. Pratermissis omnibus quae per quadraginta quatuor dies agi a domino cum discipulis potuerunt, primo diei resurrectionis eius coniungit tacite nouissimum diem, quo ascendit in caelum dicens. { Eduxit autem eos foras in Bethaniam. } Primo quidem propter nomen ciuitatis, quae domus obedientiae dicitur. qui enim propter inobedientiam peruersorum descendit, propter obedientiam conuersorum ascendit. deinde propter situm eiusdem villae, quae in latere montis oliuarum posita esse narratur, quia videlicet obedientis ecclesiae domus in ipso summi montis, id est in Christi latere, fidei, dilectionis, quae sunt fundamenta locauit. Eos autem benedixit, quibus praecpta docendi tradiderat. vnde sequitur. { Et eleuatis manibus suis benedixit eis. } T H E O. Foras vim conseruatiuum influens eis vsque ad aduentum spiritus, & fortassis instruens nos, vt quoties recedimus, benedictionibus subditos Deo commendemus O R I. Quod autem eleuatis manibus benedixit eos, significat, quod deceat benedictum cui qua ornatu esse variis operibus, & arduis respectu aliorum: sic enim manus tolluntur in altum. C H R Y. Attende autem, quod dominus brauia repromissa aspectui subiicit. promiserat quidem corporum resurrectionem, a mortuis resurrexit, & per quadraginta dies discipulos certificauit. promittitur etiam, quod in nubibus rapiemur in aere, & hoc ipse patefecit per opera. Sequitur enim. { Et factum est dum benediceret illis, recessit ab eis, & ferebatur in caelum. } T H E O. Et Helias quidem videbatur quasi assumi in caelum, sed Saluator ipse praecursor omnium ascendit in caelum: appariturus diuino coaspectui in sacro suo corpore, & iam nostra natura in Christo honoratur, a qualibet virtute angelica. C H R Y. Sed dices, quid interest meae quia & tu in nubibus suscipieris similiter: nam corpus tuum cum naturale est illi corpori. Erit igitur & corpus tuum tam agile, vt possit transire per aera. nam sicut caput, sic & corpus, sicut principium sic & finis. Aspice autem quomodo honoratus es per hoc principium. Infirma pars rationalis creaturae homo erat, sed pedes effecti sunt caput, sublimari in regiam sedem in suo capite. B E D A. Ascendente autem in caelum domino, discipuli adorantes vbi steterunt nouissime pedes eius, confestim Hierosolymam redeunt, vbi promissionem patris sunt expectare praecpta. Sequitur enim. { Et ipsi adorantes, regressi sunt in Hierusalem cum gaudio magno. } Gaudia magna agunt, quia Deum ac dominum suum post triumphum resurrectionis etiam caelos penetrasse laetantur. G R A E C V S. Et erant vigilantes non degentes in propriis laboribus, sed expectantes supernam gratiam conuersantur in templo, inter caetera etiam loci honestatem addicentes. vnde dicitur. { Et erant semper in templo. } T H E O. Nondum aderat spiritus, & iam spiritualiter conuersantur: prius erant reclusi: iam stat in medio principum Sacerdotum, nec aliquo distrahuntur mundano, sed omnibus contemptis iugiter Deum laudant. Sequitur enim. { Laudantes & benedictes Deum. } B E D A. Et attende, quod Lucas inter quatuor animalia caeli designatus accipitur per vitulum, cuius vitima qui in Sacerdotium eligebantur initiari sunt iusti, eo quod ipsum Sacerdotium Christi caeteris amplius exponendum suscepit. & euangelium suum quod a ministerio templi per Sacerdotium Zachariae cepit, in templi deuotione compleuit: & Apostolos ibi ministros noui Sacerdotii futuros non in victimarum sanguine, sed in laude Dei, & in benedictione conclusit, vt in loco orationis, & inter laudem deuotiones promissum spiritus sancti aduentum paratis cordibus expectent. T H E O. Quos nos imitantes in sacra vita semper degamus, laudantes & benedictes Deum, cui est gloria, & benedictio, & virtus in saecula: Amen.

Cap. 31.

Cap. 16.

DIVI THOMAE A QVINATIS

IN CATENAM EXPLANATIONVM

SVPER IOAN. EVAN. CONTEXTAM.

P R A E F A T I O.

Cap. 6. **G**LOSSA. Diuinae visionis sublimitate illustratus Isaias Propheta dixit. { Vidi dominum sedentem, &c. } HIERO. super Isaiam. Quis sit iste dñs qui videt, in Euangelista Ioanne plenius discimus, qui ait: Hæc dixit Isaias, qñ vidit gloriã Dei, & locutus est de eo, haud dubium quin Christum significet. G L O. Vnde ex verbis istis materia huius euagelii qđ fm Ioannē describit, designatur. EX EC-

CLE. historia. Quia n. natiuitatē Saluatoris fm carnē, vel Mattheus, vel Lucas descriperat, reticuit hic Ioānes, & a theologia, atq; ab ipsa eius diuinitate sumit exordium, quæ pars sine dubio ipsi velut eximio p spūscm referuata est. ALCVI. Vnde cum oibus diuinæ scripturæ paginis euageliū excellat, quia quod lex, & Prophetæ futurū pdixerunt, hoc cōpletū dicit euageliū. Inter ipsos aut euangeliorū scriptores Ioannes eminet in diuinorū mysteriorum profunditate, qui a tpe dñicæ Ascensionis p annos lxx. verbū Dei absque admiculo scribendi vsque ad vltima Domiciani tpa pdicauit, sed post occisionē Domiciani cū. (Nerua permittēte,) de exilio rediit Ephesum, cōpulsus ab Ep̄s Asiæ de cœternā patri diuinitate Christi scripsit aduersus hereticos, qui Chr̄m ante Mariā fuisse negabant. vnde merito in figura quatuor animalium aquilæ volanti cōparatur, quæ volat altius cunctis auib; & Solis radios irruerberatis aspicit luminibus. AVG. super Ioan. Transcendit enim Ioannes oia cacumina terrarum, transcendit oēs cāpos aeris, transcendit oēs altitudines siderum, transcendit oēs choros, & legiones Angelorū: nisi n. transcenderet ista oia quæ creata sunt, nō perueniret ad eū, p quem facta sunt oia. AVG. de Con. Euan. Ex quo intelligi datur si diligenter aduertas, tres Euangelistas tpa lia facta dñi, & dicta quæ ad informandos mores vitæ p̄sentis maxime valent, circa actiua virtutē fuisse versatos. Ioannē vero facta dñi multo pauciora narrante, dicta vero eius p̄sertim q̄ Trinitatis vnitatem, & vitæ eternæ felicitatem insinuarent diligentiā & vberius conscribentem, in virtute contēplatiua cōmendandā suam intentionem, prædicationemq; tenuisse. vnde animalia tria, per quæ tres alii Euangelistæ designantur, siue leo, siue homo, siue vitulus

Vidi dominum sedentem super solium excelsum & eleuatum, & plena

F in terra gradiuntur, quæ tres Euangelistæ in his maxime occupati sunt q̄ Chr̄s in carne opatus est, & q̄ præcepta mortalis vitæ exercendæ carnem portantibus tradidit. At vero Ioānes supra nubila infirmitatis humanæ velut aquila volat, & lucē incōmutabilis veritatis acutissimis atq; firmissimis oculis cordis inuenerit. p̄p̄am. n. Lib. 1. maxime diuinitatem dñi, qua pri est æqualis incēdit, eamque p̄cipue suo euangelio quantum inter hoies sufficere credidit, commendare curauit. G L O. Pōt igitur Euangelista Ioannes cum Isaiā Propheta dicere. { Vidi dñm sedentem super solium excelsum & eleuatum: } in quantum acumine visus sui, Chr̄m in diuinitatis maiestate regnantem inspexit, quæ quidem etiam sua natura excellens est, & super oia alia eleuata. Dicat etiam Euangelista Ioannes. { Et plena erat domus a maiestate eius, } quia p̄ ipsum narrat oia esse facta, & suo lumine oēs hoies in hunc mundum venientes illustrari. Dicat etiā, q̄ ea quæ sub ipso erant replebāt templū, quia dicit, verbum caro factum est, & vidimus gloriā eius, gloriā quasi vni geniti a patre, plenū gratiæ & veritatis, fm q̄ de plenitudine eius nos oēs accepimus. Sic igitur præmissa verba materiam huius euagelii continent, in quo ipse Ioannes dñm super solium excelsum sedentem insinuat, diuinitatem Christi ostendens. & terram ab eius maiestate impleri ostendit, dum omnia per eius virtutem in esse producta ostendit, & propriis perfectionibus repleta, & inferiora eius, id est humanitatis mysteria, templum, id est ecclesiam replere docet, dum in sacramentis humanitatis Christi, & gratiam, & gloriā fidelibus repromittit. C H R Y. Quando igitur Barabaz hic & indisciplinatus talia loquitur, quæ nullus eorum, qui in terra sunt hominum nouit vnquam, si hic solus esset, miraculi magnum esset. Nunc autem cum his & aliud isto maius tribuit argumentū, q̄ a Deo inspiratus sunt ei quæ dicuntur hic. q̄ omnes audiunt, & suadet omnibus per omne tempus. Quis ergo non admirabitur habitantem in eo virtutem? O R I. in Ho. Ioannes in terpratur gratia Dei, siue in quo est gratia, vel cui donata est. Cui autem Theologorum donatum est ita abscondita summi boni penetrare mysteria, & sic humanis mentibus intimare?

H in terra gradiuntur, quæ tres Euangelistæ in his maxime occupati sunt q̄ Chr̄s in carne opatus est, & q̄ præcepta mortalis vitæ exercendæ carnem portantibus tradidit. At vero Ioānes supra nubila infirmitatis humanæ velut aquila volat, & lucē incōmutabilis veritatis acutissimis atq; firmissimis oculis cordis inuenerit. p̄p̄am. n. Lib. 1. maxime diuinitatem dñi, qua pri est æqualis incēdit, eamque p̄cipue suo euangelio quantum inter hoies sufficere credidit, commendare curauit. G L O. Pōt igitur Euangelista Ioannes cum Isaiā Propheta dicere. { Vidi dñm sedentem super solium excelsum & eleuatum: } in quantum acumine visus sui, Chr̄m in diuinitatis maiestate regnantem inspexit, quæ quidem etiam sua natura excellens est, & super oia alia eleuata. Dicat etiam Euangelista Ioannes. { Et plena erat domus a maiestate eius, } quia p̄ ipsum narrat oia esse facta, & suo lumine oēs hoies in hunc mundum venientes illustrari. Dicat etiā, q̄ ea quæ sub ipso erant replebāt templū, quia dicit, verbum caro factum est, & vidimus gloriā eius, gloriā quasi vni geniti a patre, plenū gratiæ & veritatis, fm q̄ de plenitudine eius nos oēs accepimus. Sic igitur præmissa verba materiam huius euagelii continent, in quo ipse Ioannes dñm super solium excelsum sedentem insinuat, diuinitatem Christi ostendens. & terram ab eius maiestate impleri ostendit, dum omnia per eius virtutem in esse producta ostendit, & propriis perfectionibus repleta, & inferiora eius, id est humanitatis mysteria, templum, id est ecclesiam replere docet, dum in sacramentis humanitatis Christi, & gratiam, & gloriā fidelibus repromittit. C H R Y. Quando igitur Barabaz hic & indisciplinatus talia loquitur, quæ nullus eorum, qui in terra sunt hominum nouit vnquam, si hic solus esset, miraculi magnum esset. Nunc autem cum his & aliud isto maius tribuit argumentū, q̄ a Deo inspiratus sunt ei quæ dicuntur hic. q̄ omnes audiunt, & suadet omnibus per omne tempus. Quis ergo non admirabitur habitantem in eo virtutem? O R I. in Ho. Ioannes in terpratur gratia Dei, siue in quo est gratia, vel cui donata est. Cui autem Theologorum donatum est ita abscondita summi boni penetrare mysteria, & sic humanis mentibus intimare?

DIVI THOMAE A QVINATIS

IN EVANG. SECYNDVM IOANNEM, CATENA

C A P V T P R I M V M.

Ho. 3. in Io. **H**R Y. Omnibus aliis Euangelistis ab incarnatione incipientibus, Ioannes transcurrens conceptionem, natiuitatem, educationem, augmentationem, mox de æterna nobis generatione narrat dicens: { In principio erat verbum. AVG. 83. Quæst. Quod græce logos dicitur, latine & rationē & verbum significat, sed hoc loco melius verbum inter præcatur, vt significetur non solum ad patrem respectus, sed ad illa etiā quæ per verbum facta sunt opera tua potentia. Ratio aut etiā nihil per eam fiat, recte ratio dicit. **Cap. 10.** A V G. super Ioan. Quotidie aut dicendo verba viluerunt nobis, quia sonando & transendo viluerunt. Est verbum & in ipso homine quod manet intus. nam sonus procedit ex ore. Est verbum quod vere specialiter dicitur illud quod intelligis de sono, non ipse sonus. A V G. 1. 5. de Trinitate. Quisquis aut potest intelligere verbum, non solum antequam sonet, verum etiam antequam sonus eius imagines cogitatione voluatur: iam potest videre per hoc speculum, atque in hoc enigmate aliquā verbi similitudinem, de quo dictū est: { In principio erat verbum. } Necesse est enim cum id quod scimus loquimur, ex ipsa scientia quam memoria tenemus nascatur

SANCTVM IESV CHRISTI

EVANGELIYV SECYNDVM IOANNEM

C A P V T P R I M V M.

In principio erat verbum.

In Ho. Hoc aut uerbum non est humanum uerbum. Quo. n. erat in principio humanum uerbum, ultimo loco accipiente hoie generationis principium? non igitur in principio uerbum erat humanum, sed nec Angelorum. Ois n. creatura infra sæculorum terminos est, a creatore essendi sumens principium. Sed audi euageliū deceter. Ipsum enim unigenitum uerbum dixit. C H R Y. Si autem quis dixerit, cur patrem dimittens, mox nobis de filio loquitur? Quoniam ille quidem manifestus omnibus erat, & si non ut pater, sed ut Deus, unigenitus autem ignorabatur, ideo deceter eam quæ de isto est cognitionem confestim in initio studuit imponere hic

re his, qui nesciebant eum, sed neque patrem in his, quæ de filio A sunt sermonibus tacuit. Propter hoc autem & uerbum eum uocauit. Quia enim doctus erat, quod hoc uerbum unigenitus est filius Dei, ut non passibilem æstimeret quis generationē præueniens uerbi nuncupatione, destruit perniciosam suspicionem esse ex Deo, si filium impassibiliter ostendens. Secunda uero rō est, quia ea quæ sunt patris nobis annuuntiare debebat, non simpliciter uero eum uerbum dixit, sed cum articuli adiectione a reliquis ipsum separans. Conuersatio enim est scripturæ uerba uocare leges Dei, & præcepta: hoc autem uerbum substantia quædam est hypostasis ens, ex ipso. proueniens impassibiliter patre. BASI. Quare igitur uerbum? quia impassibiliter natum est, quia est generantis imago, totum in seipso generantem demonstrans, nihil inde separans, sed in seipso perfectum existens. A V G. 1. 5. de Trinitate. Sicut enim scientia nostra illi scientiæ Dei, sic & nostrum uerbum quod nascitur de nostra scientia, dissimile est illi uerbo Dei, quod natum est de patris essentia. Tale est autem, ac si dicerem de patris scientia, de patris sapientia, uel quod est expressus de patre scientia, de patre sapientia. Verbum ergo Dei patris unigenitus filius, per omnia patri similis & æqualis: hoc enim est omnino quod pater: non tamen pater, quia ipse filius, ille pater: ac per hoc nouit omnia quæ nouit pater, sed ei non esse de patre, est sicut esse: non esse, & esse, ubi unū est, & ideo prius, sicut esse non est a filio, ita nec non esse. Proinde tamq̄ seipsum dicens, pater genuit uerbum sibi æquale p̄ oia: non n. seipsum integre, per seipsum; dixit, si aliquid minus, aut amplius esset in eius uerbo, & in seipso. Nostrum aut uerbum interius quod inuenimus esse uerbumque illi simile, quantum sit etiam dissimile, non pigeat intueri. Est enim uerbum mentis nostræ quæ; formabile nō dum formatum quidem mentis nostræ, quod hac atq; hac uolubili quadā motione iactamus, cum a nobis nunc id, nunc illud, sicut inuentū fuerit, uel occurrerit, cogitatur, & tunc fit uerbum uerbum, quod illud quod nos diximus uolubili motione iactare ad id quod scimus puenit, atque inde formatur, eius omnimodam similitudinem capiens, ut quomodo res quæ; scit, sic etiam cogitatur. Quis nō uideat quā sit hæc dissimilitudo ab illo Dei uerbo, quod in forma Dei sic est, ut non ante fuerit formabile postquam formatum, nō aliquando possit esse informe, sed sit forma simplex & simpliciter æqualis ei, de quo est? Quapropter, ita dicitur illud Dei uerbum, ut Dei cogitatio non dicatur, ne aliquid esse quasi uolubile dicat in Deo, quod nunc habeat, nunc accipiat formam, ut uerbum sit, eamque possit amittere, atque informiter quodammodo uolitari. A V G. de Ver. dñi. Est enim uerbum Dei forma quædam nō formata, sed forma omnium formarum forma incommutabilis, sine lapsu, sine defectu, sine tempore, sine loco, superans omnia, existens in omnibus, fundamentum quoddam, in quo sunt, & fastigiū sub quo sunt. BASI. Habet autem & uerbum nostrum exterius diuini uerbi similitudinem quandam: nam nostrum uerbum totam de clarat mentis conceptionem, quæ namque mente concipimus, ea uerbo proferimus. Et quidem cor nostrum quasi fons quidam est. uerbum uero prolatum quasi quidam riuius manans ex ipso. C H R Y. Considera etiam in Euangelista prudentiam spūalem, nouerat homines id quod antiquius est, & quod est ante oia maxime honorantes, & ponentes Deum, propter hoc primi dicit principium. { In principio, inquit, erat uerbum. } O R I. Plura aut sunt signata ab hoc nomine principium. Est enim principium, sicut itineris, & longitudinis, fm illud: Initium boni itineris iustorū exercitium. est aut principium & generationis, iuxta illud: Hoc est principium creaturæ dñi, sed etiam Deum non enormiter asseret aliquis omnium principium. Illud etiam ex quo sicut ex præiacente materia alia sunt, principium est penes eos qui credunt illam ingenitam. Est etiam principium fm sp̄m, sicut Christus principium eorum est, qui fm imaginem Dei formati sunt: est etiā principium disciplinæ, fm illud: Cum deberis esse magister pp tempus, rursus indigetis ut doceamini, quæ sunt elementa exordii sermonum Dei. Duplex n. est documentum principium, hoc quidē natura: hoc uero quo ad nos, ut si dicatur initium sapientiæ fore. Natura quidem Christum in quantum sapientia & uerbum Dei est, quo ad nos uero, in quantum uerbum caro factum est. tot igitur si generatis ad præsens nobis de principio occurrentibus potest accipi illud, ex quo qđ est agens. Conditor n. Christus est uelut principium, fm quod sapientia est ut uerbum in principio, quasi in sapientia sit. Plura n. bona de Saluatore dicuntur, uelut igitur uita in uerbo est, sic uerbum in principio. i. in sapientia erat. Considera uero si possibile est fm hoc significatum accipere nos principium, prout fm sapientiam, & exempla quæ in ea sunt, sunt omnia, uel quia principium filii patris est, & principium creaturarum & oium entium p̄ illud. { In principio erat uerbum. } uerbum filium intelligas in principio. i. in prædictum fore. AVG. 6. de Tri. Aut in principio sicut dictum est, ac si diceret, ante oia. BASI. Præuidit n. spūsanctus futuros quosdam inuidentes gloriæ unigeniti, qui præferret philosophata ad subuersionē auditorum, quia si genitus est, non erat,

C A P V T P R I M V M.

212

& antequam genitus esset, nō erat, ne igit talia garrirē præsumat: spūsanctus ait: { In principio erat uerbum. } H I L A. 2. de Tri. Trā seunt tpa, transeunt sæcula, tollunt ætates, pone aliquod qđ uolens tuæ opinioni principium, nō tenes tpe: erat. n. vnde tractatur. C H R Y. Sicut autē quis cū stat in nauī secus litus, uidet ciuitates & portus. cū uero eū aliquis in mediū pelagi duxerit a prioribus quidem desistere facit, non tamen alicubi desigit ei oculū, ita Euangelista hic super oem nos ducens creaturam, & suspenso dimittit oculum, non dans suscipere aliquem finem ad superiora: hoc n. in principio erat, semper & infinite essendi significatum est. AVG. de Ver. dñi. Sed dicunt: Si filius est, natus est. hoc fatemur. adiungunt deinde, si natus est patri filius, erat pater antequam ei filius nasceretur, hoc respuit fides: ergo ait. Rationem mihi redde, quō & filius nasci potuit patri, & coeuius esset ei, a quo natus est? Post patrem enim nascitur filius, utique patri morituro successurus. similitudines adhibent de creaturis, & nobis laborandum est ut & nos inueniamus similitudines earum rerum, quas astruimus. Sed quid possumus in creatura inuenire cœternum, quā in creatura inuenimus æternum? Sed si possunt inueniri hæc duo coeui sapientia dicta est in scripturis candor lucis æternæ, dicta est imago patris. Hinc capiamus similitudinem, ut inueniamus coeui, ex quibus intelligamus cœternam. Nemo autem dubitat, q̄ splendor de igne exit. ponamus ergo ignem patrem illum splendorem, mox quidem ut lucernam accendo, simul cum igne & splendor existit. Da mihi hic ignem sine splendore, & credo tibi patrem si ne filio fuisse. Imago existit de speculo, hominis intuentis speculum existit imago innox ut a speculo existerit, sed ille qui inspicit erat antequam accederet ad speculum. Ponamus ergo aliquid natum super aquam, ut uirgultum, aut herbam, nonne cum imagine sua nascitur? Si ergo semper esset uirgultum, semper esset & imago de uirgulto, quod autem de alio est, utique natum est. Potest ergo semper esse generans, & semper cum illo quod de eo natum est. Sed dicit aliquis, ecce intellexi æternum patrem, cœternum filium, tamen sicut effusum splendorem minus igne lucente, aut sicut effusam imaginem minus quodam uirgultum existentē, dicimus non, sed æqualitas oimodo est, non credo ait, quia non inuenisti similitudinem. Fortassis aut inuenimus in creatura quō intelligam⁹ filium & cœternum patri, & nequaquam minorem, sed non illud possumus inuenire in uno genere similitudinum. Inueniam⁹ ambo genera: unū unde ipsi dant similitudines. & alterū unde nos dedimus. dederit. n. illi similitudines ex his quæ præcedunt tēpore ab his, a quibus nascuntur, sicut homo de hoie, sed tamē homo: & homo eiusdem substantiæ. Laudamus ergo in ista natiuitate æqualitatem naturæ, deest æqualitas temporis. In illo autem genere similitudinum quod nos dedimus de splendore ignis, & de imagine uirgulti æqualitatem naturæ non inuenis, inuenis coeuitatem. Totum ergo ibi quod hic ex partibus singulis, & rebus singulis inuenitur, & non hoc solum quod in creaturis totum inuenio ibi, sed tamquam in creatore. Ex genis Concilii Ephesini. Propterea alicubi quidem filium appellat patris, alicubi autē uerbum nominat, alicubi autem splendorem uocat scriptura diuina, singula horum nominum de ipso dicens, ut intelligas ea quæ de Christo dicuntur esse circa blasphemiam, quia enim tuus filius eiusdem tibi naturæ sit, uolens sermo ostendere unam substantiam patris & filii, dicit filium patris, qui ex eo natus est unigenitus. Deinde quoniam natiuitas & filius apud nos ostentatio nem præbent passionis: ideoque hunc filium appellat & uerbum impassibilitatem natiuitatis eius nomine isto demonstrans. Sed quā pater quispiam factus ut homo indubitanter senior filio suo demonstratur, ne hoc ipsum etiam de diuina natura putares, splendorem uocat unigenitum patris. Splendor enim nascitur quidem ex Sole: non autem intelligitur Sole posterior. Coexistere ergo semper patri filium splendorem tibi denunciet, impassibilitatem natiuitatis ostendat uerbum, consubstantialitatem filii nomen insinuet. C H R Y. Sed dicunt illi, quā hoc. i. in principio, non æternitatem ostendit, simpliciter. Etenim & de celo istud, & de terra dictum est. In principio inquit, fecit Deus cœlum & terram. sed quod commune habet erat ad fecit: sicut enim quod est, cum de homine quidem dicitur, tps præsens significat tñ: cum autem de Deo id quod est semp & æternaliter, ita & erat. De nostra quidem cum de natura, præteritum significat, tps cum aut de Deo, æternitatem ostendit. O R I. in Ho. Sum enim uerbum, duplicem habet significationem: aliqñ n. temporales motus fm analogiam a horū uerborū declarat: aliqñ substantiam uniuersalemque re, de qua prædicatur sine temporalis motu vllō designat: ideo & substantium uocatur. H I L A. 2. de Trinitate. Respice igitur ad mundum, intellige quid de eo scriptum est: In principio fecit Deus cœlum & terrā. Fit ergo in principio quod creatur, & ætates continet quod in principio continet ut fieret. Piscator aut illiteratus indoctus, liber a tēpore, solutus a sæculis est, uicit omne principium: erat. n. quod est, neque Cat. au. S. Tho. D d 4 in tem

Li. 2. cir. me.

Hom. 1.

Serm. 3. 8.

Hom. 2.

Ho. 2. d. 1. 10.

Circa med.

Hom. 8. **Trac. 2.** **Homil. 9.** **Homil. 8.** **Trac. 2.** **Hom. 9.** **Homil. 9.** **Trac. 2.** **Trac. 2.** **Hom. 9.**

CHR Y. Dixit q̄ mundus eum non cognouit de superioribus loquens temporibus: sed de reliquo sermone induxit ad prædicationis tempora, & ait. In propria venit. AVG. Quia scilicet omnia per ipsum facta sunt. THEO. Ut per propria mundum intelligas, siue Iudeam quam pro hæreditate elegerat.

CHR Y. In propria ergo venit, nõ gratia suæ necessitatis: sed gratia beneficij suorum. Sed vnde venit qui omnia implet & vbique adest? Ea quidem quæ ad nos descensione hic operatus est, quia enim in mundo existens, non putabatur adesse, eo q̄ nondum cognoscebatur, dignatus est induere carnem. Manifestationem vero hanc & confensionem aduentum vocat. Misericors autem existens Deus omnia facit, vt nos secundum virtutem splēdeamus, & propter hoc quidem nullum ne cessitate, suasionem vero & beneficijs volētes ad se attrahit, & propterea venientē eum hi quidem susceperunt, alij vero non receperunt. Nullum enim vult inuitum neque coactum habere famularum, inuitum enim trahi par est cum eo qui totaliter non feruit, vnde sequitur. Et sui eū non receperunt. Iudæos nunc suos dicit, vt populum peculiarem: sed & omnes homines vt ab ipso factos, & sicut superius pro communi veredundatus natura dicebat, quoniam mundus per ipsum factus conditorum non cognouit, ita & hic rursus pro Iudæorum anxius in deuotione grauius ponit accusationem dicens. Et sui eum non receperunt. AVG. Si autem omnino nullus recepit, nullus ergo saluus factus est. Nemo enim saluus fiet, nisi qui Christum recepit venientem, & ideo addit. Quotquot autē receperunt eum. CHR Y. Siue sint ferui siue liberi, siue Græci, siue Barbari, siue insipientes, siue sapientes, siue mulieres, siue viri, siue pueri, siue senes, omnes eodem digni facti sunt honore, de quo sequitur. Dedit eis potestatem filios dei fieri. AMBRO. Magna beniuolentia vnicus natus est, & noluit manere vnus, non timuit habere cohæredes, quia hæreditas eius non sic angusta si eū multi possederint. CHR Y. Non autē dixit, quoniam fecit eos filios dei fieri: sed dedit eis potestatem filios dei fieri, ostendens quoniam multo opus est studio, vt eam quæ in baptismo adoptionis formata est imaginem incontaminatam semper custodiamus. Simul autē ostendens quoniam potestatem hanc nullus nobis vel auferre poterit, nisi nos ipsi auferamus. Si enim qui ab hominibus dominium aliquarum rerum suscipiunt tantū habet robur quantum fere hi qui dederunt, multo magis nos qui a Deo potimur hoc honore. Simul autem ostendere vult, quoniam hæc gratia aduenit volentibus & studentibus. Etenim in potestate est liberi arbitrij, & gratia operatione filios dei fieri. THEO. Vel quia in resurrectione filiationem perfectissimam consequemur, secundum q̄ Apostolus dicit, adoptionem filiorum dei, expectantes redemptionem corporis nostri. Dedit ergo potestatem filios dei fieri, id est, hanc gratiam in futura gratia consequendi. CHR Y. Et quia in hispanis ineffabilibus bonis, hoc quidem est dei scilicet dare gratiam, illud vero hominis, id est, præbere fidem, subiungit. His qui credunt in nomine eius. Quid igitur non dicit nobis Ioannes, quod eorum sit supplicium qui eum non receperunt? quia nunquid isto supplicio fiet maius quando præiacente eis potestatem filios dei fieri non fiat, sed volētes se ipsos tanto priuant honore? sed etiā inextinguibilis eos suscipiet ignis, quod postea manifestius reuelabit. AVG. Credentes ergo quia filij dei sunt, & fratres Christi vtique nascuntur. Nam si non nascuntur, si liij quomodo esse possunt? Sed filij hominū nascuntur vni ex sanguine & ex voluntate viri & complexu coniugij. Illi autē quomodo nascuntur subdit. Qui non ex sanguinibus, tanq̄ ex maris & femine. Sanguina vel sanguines non est latinum: sed quia Grece positum est pluraliter, maluit ille qui interpretabatur sic ponere, & quasi minus latine loqui secundum grammaticos, & tamen explicare veritatem secundum auditum infirmorum. Ex sanguinibus enim maris & femine homines nascuntur. BEDA. Sciendū etiam est, quia in scripturis sanctis sanguis cū dicitur pluraliter, peccatum significare solet. vnde. Libera me de sanguinibus. AVG VST. In eo autem quod sequitur. Neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, carnem pro femina posuit, quia de costa facta cum esset, Adam dixit. Hoc nunc os de ossibus meis, & caro de carne mea. Ponitur ergo caro pro vxore, quomodo aliquando spiritus pro marito, quia ille imperare debet, ista seruire. Quid enim peius est domo, vbi femina habet imperium super virum? Hi ergo neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt. BEDA. Carnalis enim sigulorū generatio a complexu coniugij duxit originē, at vero spiritalis spiritus sancti gratia ministratur. CHR Y. Hoc autē narrat Euangelista, vt vilitatē & humilitatē prioris partus qui est per sanguinē & voluntatē carnis addiscētes, & altitudinē secundi, qui p̄ gratiā & nobilitatē est

F cognoscētes, magnā quandā hic suscipiamus intelligentiam & dignā dono ipsius q̄ genuit, & multū post hoc studiū demonstrē. **o** AVG V. Cum dixisset. Ex Deo nati sunt, quasi ne miraremur & horreremus tantam gratiam & nobis incredibile videre. tur, quia homines ex Deo nati sunt, quasi securitatem faciētes, ait. **Et** verbum caro factum est. Quid ergo miraris quia homines ex deo nascuntur? attende ipsum deum ex hominibus natū. CHR Y. Vel aliter. Cum dixisset, quoniam ex Deo nati sunt qui susceperunt eum, huius honoris posuit causam, hoc scilicet verbum fieri carnē. factū est enim proprius filius dei hominis filius, vt filius hominum faciat filios dei. Cum autem audieris. Quoniam verbum caro factum est: ne turberis, neq̄ enim substantiam conuertit in carnem. hoc enim vere impium est intelligere: sed manens quod est, ferui formam assumpsit. Quia enim sunt qui dicunt, quoniam fantasmata quedam fuerint omnia quæ incarnationis sunt eorum blasphemā destruens, hanc dictionem. Factum est, posuit. non transmutationem substantiæ: sed carnis verę assumptionem representare volens. Si vero dixerint, quoniam Deus omnipotens est, quare & in carnem transmutari non potuit? Dicemus quod transmutari ab illa incommutabili natura omnino procul est. AVG VST. Sicut autem verbum nostrum vox quodammodo corporis fit assumēdo eam in qua manifestatur sensibus hominum, sic verbum dei caro factum est, assumendo eam in qua & ipsum manifestatur sensibus hominum. Et sicut verbum nostrum fit vox nec mutatur in vocem, ita verbum dei caro quidem factum est, sed ab eō vt mutaretur in carnē, assumendo quippe illam nõ in eam sed cōsumendo, & hoc nostrum vox fit: & illud caro factum est. EX gestis concilij ephesini. Sermo etiam quem proferimus quo in alterutris locutionibus vtitur sermo est incorporeus, non aspectu subiectus, non tactu tractabilis: sed cum sermo induerit litteras & elementa, visibilis fit, aspectu comprehenditur, tactu tractatur: sic & verbum dei quod naturaliter inuisibile & visibile fit & quod natura incorporeum est, inuenitur esse tractabile. ALCVI. Cum etiam credamus animam incorpoream corpori coniungi: vt ex his duobus fiat vnus homo: facilius possumus credere diuinam substantiam incorpoream animæ in corpore coniungi in vnione personæ, ita vt verbum in carnem non sit conuersum, nec caro in verbum, cum nec corpus in animam, nec anima conuertatur in corpus. THEOPHIL. Apollinarius autem Laodicensis in hoc verbo hæresim statuit: dicebat enim quod Christus animam rationalem non habuit, sed tantum carnem habens, diuinitatem pro anima quæ corpus dirigit & gubernat. AVG VST. contra Ser. Arriani. Si autem mouentur in eo quod scriptum est, quod verbum caro factum est, nec ibi anima nominatur, intelligant carnem pro homine positam, a parte totum figuratē locutionis modo, sicuti est. Ad te omnis caro veniet. Item ex operibus legis, quod non iustificabitur omnis caro, quod apertius alio loco dicitur, Non iustificabitur homo ex operibus legis. Sic itaque dictum est. Verbum caro factum est. ac si diceret. Verbum homo factum est. THEOPHIL. Euangelista volens ostendere inenarrabilem dei condescensum, carnem commemorat, vt illius adiremur misericordiam, quoniam propter nostram salutem quod omnino re motū, & distans est ab eius natura, assumpsit. carnem, anima nãq̄ habet aliquam propinquitatem ad Deum. Si autem verbum incarnatum est, & humanam animam non assumpsit, sequeretur q̄ adhuc animæ nostrę curatæ non essent, quod enim non assumpsit, non sanctificauit. Et qualis derisio, cum anima prius peccauerit, vt carnem assumendo sanctificauerit, id quod est principalis infinitum relinqueret? Subuertitur ex hoc dicto Nestorius, qui dicebat quod nõ Deus verbum ipse idem factus est homo ex sacro conceptus sanguine virginis: sed verbo peperit hominem, qui ois virtutis donatus erat specie, & dei verbum illi erat coniunctum, & ex hoc duos filios asserēbat, vnum natum de virgine scilicet hominem, alterum de Deo scilicet Dei filium homini illi coniunctum secundum gratiā, habitudinem & amorem. Contra quem Euan gelista dixit, quod ipsum verbum factum est homo, non quod eum verbum inueniens hominem virtuosum se sibi coniunxerit. CIRY. Ep̄ ad Nestorium. Carnem enim animatam anima rationali vnies verbum sibi secundum substantiam ineffabiliterque & intelligibiliter factus est homo, & appellatus est filius hominis, non secundum voluntatem solum aut beneplacitum: sed neque in assumptione personæ solius diuerit quidem quod ad vnionem collatæ naturæ, vnus autem ex ambobus Christus & filius, non quasi differentia naturarum interempta propter adunationem. THEO. Ad discimus ergo per hoc qd̄ dicitur. Verbum caro factum est: quia ipsum verbum est homo, & filius dei existens factus est filius matris

Ant. med. **Trac.** **Trac.** **Hom. 10.** **Capit.** **Hom. 11.** **Trac.** **Hom. 11.** **Di. 18. Mo. cap. 4.** **Hom. 2. in dia. locos.**

lieris: quæ principaliter Dei genitrix nuncupatur, tanquam Dei in carne genuerit. HYL A. x. de Tri. quidam autem volentes vni genitum Deum qui in principio apud Deum erat Deus verbum, non substantiam Deum esse, sed sermonem vocis emissã, vt quod loquentibus verbum suum, hoc sit patri Deo filius, argute subripere volunt: ne subitens verbum Deus, & manēs in forma Dei Christus homo natus sit, vt cum hominem illum humanæ potius originis causã q̄ spiritalis cōceptionis sacramentum animauerit, non Deus verbum hominem se ex parte Virginis efficiēs extiterit: sed vt in Prophetis spiritus Propheticus, ita in Iesu verbum Dei fuerit. Et arguere nos solent, q̄ Christum dicamus esse natum non nostri corporis acque animæ hominē, cū nos verbum carnē factum, nostræ similitudinis natū hominē prædicemus, ut uere Dei filius vere filius hois natus sit, & ut p̄ se sibi assumpsit ex uirgine corpus, ita ex se sibi animã assumpsit, quæ uti que ab homine nunquam gignentium originibus præbetur, & cū ipse ille filius hominis sit, q̄ radicale præter Dei filium qui uerbum caro factum est, alium nescio quem tanquam Prophetam uerbo Dei animatum prædicamus, cū dominus Iesus Christus & Dei filius & hominis filius sit. CHR Y. Ne autem ab eo quod dictum est: Verbum caro factum est, inconuenienter suspiceris uersionē illius incorruptibilis naturæ subdit: Et habitauit in nobis. Quod enim habitauit, non idem est cum habitaculo: sed aliud, aliud autem dico secundum naturam, unione uero & copulatione unū est Deus uerbum caro, neque confusione facta neque destructione substantiarum. ALCVINVS. Vel habitauit in nobis, id est, inter homines conuersatus est.

CHR Y. Cum dixisset, filij dei facti sumus, & non aliter q̄ per hoc, uerbum caro factum est, rursus ipse dicit & aliud lucrum: Et uidimus gloriã eius, quæ utique non uidissemus, nisi per consortium humanitatis utis esset nobis. Si enim Moysi non sustinuerit faciem glorificatam uidere: sed uelamine opus fuit, qualiter diuinitatem nudam existenterem, inaccessibilem etiam ipsi superioribus uirtutibus, nos lutei & terrestres sufferre possemus? AVG. Vel aliter: Quia uerbum caro factum est & habitauit in nobis. Ista natiuitate collyrium fecit, unde tergerentur oculi cordis nostri, ut possimus uidere maiestatem eius per eius humanitatem, & ideo dicitur: Et uidimus gloriã eius. Gloriam eius nemo posset uidere, nisi humilitate carnis sanaretur. Irruerat enim homini quasi puluis in oculum de terra, oculus iste fauciatus erat, & terra illuc mittitur ut sanetur, caro te obsecrauerat, caro te sanat. Carnalis enim anima facta erat, consentiendo carnalibus affectibus, in de fuerat oculus cordis cæcatus, medicus fecit tibi collyrium, quoniam sic uenit ut de carne uitia carnis extingueret. Verbum enim caro factum est, ut possit dicere: Vidimus gloriã eius. CHR Y. Subdit autem: Quasi unigeniti a patre: quia multi Prophetarum glorificati sunt, puta Moyses, Helias, Hælisæus, & alij multi quicumque miracula ostenderunt: sed & angeli hominibus apparentes, & eam quæ est propriæ naturæ coruscantem lucem manifestantes, sed Cherubin & Seraphim cum multa gloria uisa sunt a Propheta. Ab omnibus his nos adducens Euangelista, & supra omnem naturam, & conseruorum nostrorum claritatem erigens mētem, ad ipsum nos perducit uerticē, qd̄. Non ut Prophetæ aut alterius hominis uel angeli aut archægeli, aut alicuius superiorū uirtutum est gloriã quã uidimus: sed quasi ipsius dñatoris, ipsi regis, ipsius naturalis filij unigeniti. GRE. In sacro enim eloquio, Sicut & quasi, aliquando non pro similitudine ponitur, sed pro ueritate, uidimus gloriã qualem decebat & conueniens est habere unigenitum & naturalem filium. Consuetudo enim multorum, regem ualde ornatum uidentium, ubi cum aliis enumerantes non possunt uniuersam representare claritatem, hoc inducūt, Quid oportet multa dicere? quasi rex ibat: sic & Ioannes dicit. Vidimus gloriã eius, gloriã quasi unigeniti a patre. Angeli enim apparentes ut ferui & dominum habentes omnia agebant, ipse uero ut dominus cum humili forma apparet: sed & creaturæ dominum cognouerunt, stella magos uocans, angeli pastores, puer exultans in utero, sed & pater testatus est de calis, & paracletus super ipsum aduenit, sed & ipsa rerum natura omni tuba clarius clamauit, quoniam rex cælorū aduenerat. Etenim demones fugiebāt, infirmitatis species soluebantur, mortuos dimittebant sepulchra, & animas a malitia ad uirtutis uerticem agebat. Quid utique quis dicat p̄ceptorum Philosophiam, cælestium legum uirtutem, angelicę urbanitatis bonam ordinationem? ORI. In Hom. Eius autem qd̄ sequitur, Plenum gratiæ & ueritatis, duplex intellectus est. Potest enim de humanitate ac diuinitate incarnatæ uerbi accipi, ita ut plenitudo gratiæ referatur ad humanitatem, secundū quam Chri-

A flus caput est Ecclesiæ, & primogenitus creaturæ uniuersæ, quoniam maximum & principale gratiæ exemplum, qua nullis præcedētibz meritis homo efficitur Deus, in ipso primordially manifestum est. Potest etiam plenitudo gratiæ Christi de spiritu sancto intelligi, cuius septiformis operatio humanitatem Christi impleuit. Plenitudo uero ueritatis ad diuinitatem referatur. Si uero plenitudinem gratiæ & ueritatis de nouo testamento mauis intelligere, nõ incongrue pronūciabis plenitudinem gratiæ noui testamenti esse per Christum donatam, & legalium simboloz ueritatem in ipso esse impletam. THEO. Vel Plenum gratia, prout eius uerbum gratioz erat, dicitur Dauid. Diffusa est gratia in labijs tuis. Et ueritate secundum quod Moyse & Prophete loquebantur, aut operabantur in figura, Christus autem cum ueritate.

CHR Y. Vel aliter hoc inducit, ac si dicat. Non estimetis quod nos qui fuimus cum eo multo tempore & mensē ipsius communicauimus, propter gratiam hoc testamur, quia Ioannes qui antea eum non uiderat, nec ei commoratus fuerat, ei testimonium perhibebat. Multoties autem Euangelista reuoluit eius testimonium: quia multam admirationem huius uiri habebat Iudæi. Et alij quidem Euangelistæ antiquorum meminerunt Prophetarum dicentes. Hoc factum est vt impleatur quod dictum est per Prophetam. Hic autem altiore & recentiore rem testem inducit, non intendens a seruo dominatorem facere si de dignum: sed auditorum imbecillitati condescendens. Quæmadmodum enim nisi ferui formam assumpsisset, non ita facile suscipibilis factus esset, ita nisi ferui uoce auditum cōseruorum præxerit, nequaquam multi Iudæorū uerbum Christi suscepissent. Sequitur. Et clamauit, id est, cū propalatione, cū libertate, sine subtractione omnia prædicat. Non autem a principio dixit, quoniam hic est filius dei unigenitus naturalis: sed clamauit dicens. Hic erat quem dixi, qui post me uenit, ante me factus est, quia prior me erat. Quemadmodum enim matres auium, non confestim pullos suos uolationem docent: sed primo quidem extra nidum educūt, postea uero aliam multo uelociorem uolationem apponunt, & Ioannes, non confestim Iudæos ad alta duxit: sed interim paululū a terra eos euolare docuit dicēs, quod Christus melior eo erat qd̄ non paruum interim erat. Et uide qualiter sapienter inducit testimonium. non enim solum apparentem Christum monstrat, sed & antequam apparuisset eum prædicat. Quod significat in hoc quod dicit. Hic erat de quo dixi. Hoc autem fecit vt facile susceptibilis esset Christus hominum mēte iã præce detenta, vt ab alijs quæ de eo dicta erant, & nihil ad hoc humilitas habitus noceret. Ita enim humili & communi omnibus forma Christus uetebat, ut si simul & uerba hæc audissent de eo, & eum cōsiderassent, Ioannis testimonium derisissent. THEO. Dicit autem. Qui post me uenit, uidelicet secundum tempora natiuitatis, sex enim mensibus prior Christus Ioannes erat secundum humanitatem. CHR Y. Vel hoc non dicit de ea generatione quæ est ex Maria. Iam enim natus erat Christus quando hæc a Ioane dicebantur: sed de aduentu eius ad prædicationem. Dicit autē. Ante me factus est, id est, clarior est & honorabilior, ac si dicat. Non quia prior ueni ad prædicandum, ex hoc maiorem me esse illo existimetis esse. THEO. Arriani uero hanc litteram sic exponunt, volentes ostendere quod dei filius nõ est a patre genitus: sed factus, sicut vna alia creatura. AVG VST. Non ergo intelligitur, factus est antequam ego esset factus: sed antepositus est mihi. CHR Y. Si autem quod dicitur. Ante me factus est, de productione ad esse intelligeretur, futurum esset quod additur. Quia prior me erat. Quis enim est ita insipiens vt ignoret, quoniam ex quo ante me factus est, prior eo erat? quia ante me factus est, ergo quod dicit. Ante me factus est, de honore intelligitur. hoc enim quod futurum erat, factum dicitur: quia consuetudo erat antiquorum Prophetarū, de futuris, quasi de iam præteritis loqui.

ORIG. Sermo iste in persona Baptiste de Christo testantis prolatus est, quod plurimos fallit, ex hinc uique illuc ille enarrauit, credētes in persona Ioannis Apostoli recitari. Inconsequens autem est putare subito & quasi intempte uerbum interrumpi Baptiste sermonem ex uerbo discipuli & cuius: scienti percipere distonam collationē, & in propatulo constat series dicti. Dixit enim ob hoc. Ante me factus est: quia prior me erat. Ex hoc autē coniecto priorem me fore, quod ex eius plenitudine, ego quidē & ante me Prophetę accepimus gratiam secundam pro prima. Pertigerunt enim & illi post figuras, per spiritum ad ueritatis speculationem,

To. 2. in Io. **Homi. 13.** **Homi. 12. sparsum.** **Homi. 13.** **Trac. 3.** **Tom. 6. in Ioan.**

nem: hinc etiam perpendimus ex plenitudine eius accipientes legem quidem per Moysen fore datam, gratiam autem & veritatem per Iesum Christum, nedum fore datam sed factam, patre quidem legem dante per Moysen, gratiam & veritatem faciente per Iesum. Sed si Iesus est qui dicit, Ego sum veritas, quomodo veritas fit per Iesum? Sed intelligendum est quod ipsa veritas substantialis ex prima veritate & eius imagine sculptæ sunt multæ veritates in his qui veritatem tractant, nequaquam per Iesum Christum facta est, nec profus per aliquem: sed veritas, puta quæ consistit in Paulo, & Apostolis, per Iesum Christum facta est. CHRYS. Vel aliter. Coniungit hic testimonio Ioannis Baptistæ suum testimonium Ioannes Euangelista dicens, & de plenitudine eius &c. Non præcursoris est verbum: sed discipuli q. d. Etiam nos omnes duodecim & omnis plenitudo fidelium & qui nunc sum & futuro, de plenitudine eius accepimus. AVGVST. Quid autem accepistis? Et gratiam pro gratia, nescio ut quid nos voluerit intelligere de plenitudine eius accepisse, & insuper gratiam pro gratia? Accipimus enim de plenitudine eius primo gratiam, & rursus accipimus gratiam pro gratia. Quam gratiam primo accepimus? fidem. Vocatur enim gratia, quia gratis datur. hanc ergo accepit gratiam primam peccator, ut eius peccata dimitteretur. & iterum gratiam pro gratia, id est pro hac gratia in qua ex fide viuimus, recepturi sumus aliam id est vitam æternam, vita enim æterna quasi merces est fidei: sed quia ipsa fides gratia est, vita æterna gratia est pro gratia. Non erat ista gratia in veteri testamento: quia lex minabatur: non opitulabatur, iubebat, non sanabat, languorem ostendebat, non at ferebat: sed præparabat medico venturo cum gratia & veritate, unde sequitur. Quia lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Mortem enim temporalem & æternam occidit mors domini cui ipsa est gratia quæ promissa & non habita erat in lege. CHRYSOST. Vel accepimus gratiam pro gratia, id est pro veteri nouam. Sicut enim est iustitia & iustitia, gratia & adoptio, circumcisio & circumcisio, ita gratia & gratia: sed illa quidem ut typus, hæc vero ut veritas. Hoc autem induxit, ostendens quoniam & Iudæi gratia saluabantur: sed & nos omnes gratia salui sumus: misericordiam autem & gratiam fuit legem suscipere. Propterea cum dixisset. Gratiam pro gratia, ostendens magnitudinem eorum quæ data sunt, subdit. Quia lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Et supra quidem Ioannes ad seipsum comparans Christum, ait. Ante me factus est. Hic autem Euangelista ad eum qui illo tempore magis in admiratione apud Iudæos erat quam Ioannes, Christi comparationem facit, scilicet ad Moysen. Et considera prudentiam, non personarum, sed rerum comparationem facit, gratiam & veritatem legi opposens, & huic addit. Data est, quod ministrantis erat, huic autem facta est, quod est regis cum potestate omnia operatis: cum gratia quidem: quia cum potestate omnia dimittebat peccata, & gratiam quidem eius baptismatis donum, & adoptio quæ per spiritum nobis datur, & alia multa ostendit. veritatem aut plenius sciemus, si figuras veteris legis didicerimus. Ea. n. quæ in nouo testamento per facta erant, in veteri testamento figuris præscripserunt, quas Christus veniens adimpleuit. Vnde figura data est per Moysen, veritas per Christum facta est. AVGVST. de Tri. Vel gratia referamus ad scientiam, veritatem ad sapienciam: in rebus enim per tempus ortis, illa summa gratia est, quæ homo in vnitatem personæ coniunctus est Deo. In rebus vero æternis, summa veritas recte tribuitur Dei verbo. ORIGEN. Incongrue Heracleon asserit hoc promulgatum fuisse non a Baptista, sed a discipulo. nam si illud de plenitudine eius nos omnes accepimus, a Baptista prolatum est, quomodo non est sequens ipsum de gratia Christi suscipientem & secundam pro prima gratia, consentientemque legem per Moysen fore traditam, gratiam vero & veritatem per Iesum Christum prodisse, intellexisse qualiter Deum nemo vidit vnquam quam vnigenitus cum in patris gremio requiescat interpretationem ipsi Ioanni, nec non omnibus his qui de perfectione gustauerint, concesserit? Non enim nunc primitus annunciauit, nam priusquam Abraham ferret, docet nos Abraham exultasse, ut videat eius gloria. CHRYSOST. Vel aliter. Euangelista ostendens multam eminentiam donorum Christi ad ea quæ per Moysen dispensata sunt: vult de reliquo causam rationalem differentie dicere. nam ille quidem famulus existens, minorum rerum factus est minister, hic vero dominator, & regis filius existens, multo maiora nobis attulit coexistens semper patri & videns eum. propter hoc ita intulit dicens. Deum nemo vidit vnquam. AVGVST. ad Paulinam. Quid ergo est quod Iacob dicit, Vidi dominum facie ad faciem, & quod de Moysen scriptum. Quia loquebatur cum Deo facie ad faciem, & illud quod Propheta Isaias loquens de seipso ait, Vidi dominum sabaoth sedentem in throno? GREG. 18. Mora. Sed patenter datur intelligi quod quandiu

hic moraliter viuunt, videri per quasdam imagines potest deus: sed per ipsam naturam suam speciem non potest, ut anima gratia spiritus afflata, per figuras quasdam Deum videat: sed ad ipsam vim eius essentiam non pertingat. hinc est enim quod Iacob qui Deum se vidisse testatur, non nisi angelum vidit: hinc est quod Moyses qui cum Deo facie ad faciem loquitur, dicit, Ostende mihi temerarium manifeste ut videam te. Ex qua eius peritio colligitur, quia eum sciebat per incircumscriptam naturam suam claritate cernere, quæ iam coperat per quasdam imagines videre. CHRYS. Si autem antiqui patres ipsam viderunt naturam, nequaquam differenter considerassent. simplex enim quædam est & infigurabilis, non sedet, neque stat, neque ambulat, hæc enim corporum sunt. vnde & per prophetam dicitur. Ego visionem multiplicavi eis & in manibus prophetarum assimilatus sum, hoc est, condescendi eis, non quod eram apparui, quia enim filius Dei per veram carnem apparuitur erat nobis, primo excitauit eos videre Deum, sicut possibile erat eis videre. AVGVST. ad Paulinam. Sed cum scriptum sit, Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. & iterum: Cui apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est, quid est quod hic dicitur. Deum nemo vidit vnquam? An fortasse responderetur, quod illa testimonia de videndo Deo, sunt non de viso, ipsi enim Deum videbunt, dictum est, non viderunt, & non vidimus sed videbimus eum sicuti est, Deum enim nemo vidit vnquam. Vel in hac vita sicuti ipse est, vita æterna gratia est pro gratia. Visibilia ista quæ corporali visione cernuntur. GREG. 18. Mora. Si vero a quibusdam potest in hac corruptibili carne viuere, sed tamen inestimabili virtute crescentibus quodam contemplationis acumine æterna claritas Dei videri, hoc ab hac sententia non abhorret, quoniam quisquis sapientiam quæ Deus est videt, huic vitæ funditus moritur. ne iam eius amore teneatur. AVGVST. super Genesim ad litteram. Nisi enim ab hac vita quisque quodammodo moriatur, siue omnino exiens de corpore, siue ita auctus & alienatus a carnalibus sensibus, ut merito nesciat, sicut Apostolus ait, vtrum in corpore an extra corpus sit, non in illam rapitur & subuehitur visionem. GREG. 18. Mora. Sciendum vero est quod fuere nonnulli qui Deum dicerent in illa regione beatitudinis in claritate sua conspici: sed in natura minime videri, quos nimirum minor inquisitionis subtilitas sefellit. neque enim illi simplici & incommutabili essentiam aliud est claritas, aliud natura. AVGVST. ad Paulinam. Si autem dicitur, in hoc quod scriptum est. Deum nemo vidit vnquam, homines tantummodo intelligendos. nam hoc Apostolus planius explicat. Quem nemo inquirio minum vidit: sed nec videre potest, ut ita dictum sit. Deum nemo vidit vnquam, ac si diceretur. Nullus hominum. quæstio illa solui videbitur, ut non sit huic sententia contrarium quod dominus ait. Angeli eorum semper vident faciem patris mei, ut scilicet Angelos Deum videre credamus, quem nemo vidit vnquam, scilicet, hominum GREG. 18. Mora. Sunt tamen nonnulli qui nequaquam Deum videre, nec Angelos suspicantur. CHRYS. Dicentes quod ipsum quod Deus est, non solum Prophetæ sed nec Angeli videntur neque Archangeli. Sed si interrogaueris eos, audies de substantia nihil responderes. Gloria vero in excelsis Deo non solum cantantes: sed & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Et si Cherubin & Seraphin concupieris aliquid discere, mysticam sanctorum melodium audies, & quoniam plenum est cælum & terra gloria eius. AVGVST. ad Paulinam, quod quidem in tantum verum est, quia Dei plenitudinem nullus non solum oculis corporis, sed vel ipsa mente aliquando comprehendit. Aliud est enim videre, aliud totum videndo comprehendere, quandoquidem id videtur quod præsens vterque sentitur, totum autem comprehenditur videndo, quod ita videtur ut nihil eius lateat videntem, aut cuius fines circumspici possunt CHRYS. Sic igitur solus patrem videt filius & spiritus sanctus. Quod incredibile est naturæ, qualiter poterit videri quod incredibile est? Ita igitur nullus nouit Deum, vel filium. vnde sequitur. Vnigenitus filius qui est in sinu patris: ipse enarrauit, ne propter nominis communionem vnum quendam eorum qui gratia facti sunt filiorum esse existimes eum, primo quidem adiectus est articulus. Si vero hoc non sufficit tibi, audi aliud nomen vnigenitus. HYL. A. 6. de Trinitate. Naturæ quidem fides non satis explicata videbatur ex nomine filij, nisi proprietatis virtus per exceptionis significantiam aderet: præter filium enim & vnigenitum nihil cognouimus, suspensionem penitus adoptionis exclusit, cum veritatem nominis vnigeniti natura præstaret. CHRYSOST. Sed & aliud posuit dicens. Qui est in sinu patris. Etenim in sinu conuersari nullo plus est quod simpliciter videtur, nam qui simpliciter videt, non oino eius quod videt cognitionem habet, qui vero in sinu conuersatur, nihil ignorabit. Cum igitur audieris quod nullus cognoscit patrem nisi filius, nequaquam dicas, quomodo

nam & si plus omnibus nouit patrem, sed non quantus est nouit eum: propterea euangelista in sinu patris eum morari dicit, ut non estimemus per id aliquid significatum quod familiaritatem vnigeniti & coeternitatem ad patrem. AVGVST. In sinu enim patris id est in secreto patris. Non enim Deus habet sinum, quemadmodum nos habemus in venteribus, aut cogitandum est sic sedere: quomodo nos, aut forte in cinctus est, ut sinu haberet: sed quia sinu nolier intus est, secretum patris sinus patris vocatur. Qui ergo in secreto patris nouit patrem, ipse enarrauit quod vidit. CHRYS. Sed quid enarrauit? quoniam vnus est Deus: sed & hoc reliqui Prophetæ & Moyses clamant. quid ergo plus didicimus a filio in sinibus paternalibus exiitente? Primum quidem ipsa hæc quæ alii narrauerunt, sicut enarrata ex operatione vnigeniti. Deinde quoniam multo maiorem sapientiam doctrinam per vnigenitum, & cognouimus quoniam spiritus est Deus, & eos qui adorant eum in spiritu & veritate adorare oportet, & quoniam Deus pater est vnigeniti. BEDA. Præterea sciendum quod ad præteritum referatur, quod ait, Enarrauit, homo factus enarrauit, quid de trinitatis vnitatem sentiantem, qualiter ad eius contemplationem properandum, quibus actibus sit perueniendum? Si vero referatur ad futurum, tunc enarrabit cum electos suos ad visionem claritatis suæ inducet. AVGVST. Fuerunt autem homines qui dicerent vanitate cordis sui decepti. Pater inuisibilis est, filius autem visibilis est. Si ergo propter carnem filius visibilis dicitur, & nos concedimus & est catholica fides. Si autem ut ipsi dicunt, ante quam incarnaretur, multum delirant si Christum sapientia Dei & virtus Dei est. Sapientia enim Dei videri oculis non potest, si verbum hominis oculis non videtur, verbum Dei sic videri potest? CHRYS. Non igitur soli ipsi proprium est, Deum nemo vidit vnquam, sed & filio: quia ut Paulus dicit, est imago Dei inuisibilis, qui vero inuisibilis imago est, & ipse inuisibilis est.

Et hoc est testimonium Ioannis, quando miserunt Iudæi ab Hierosolymis sacerdotes & leuitas ad eum ut interrogarent eum. Tu quis es? Et confessus est, & non negauit, & confessus est quia non sum ego Christus. Et interrogauerunt eum. Quid ergo?

sed sacerdotes & leuitas, & non quoscunque: sed eos qui erant ex Hierosolymis, hoc est honorabiliores. Et ad hoc mittunt, ut interrogarent, Tu quis es? non quasi ignorantes: sed volentes eum inducere ad hoc quod dixit vnde Ioannes ad mentem &

non ad interrogationem eis respondit. Et confessus est & non negauit, & confessus est: quia non sum ego Christus. Et videt sapientiam Euangelistæ. tertio quasi idem dicit, & virtutem Baptistæ indicat, & malitiam & amentiam Iudæorum. Deuoti enim famuli est, non solum non rapere gloriam domini: sed oblatam a multis respicere. Turba enim ex ignorantia ad hanc venerunt suspensionem, ut Ioannem Christum estimarent: hi vero a maligna mente ex qua interrogabant eum: estimantes per blanditias attrahere ad hoc quod volebant eum: nisi enim excogitassent hoc respondenti, non sum ego Christus, dixisset, non hoc suscipiari sumus, non hoc venimus interrogari: sed capti & manifesti effecti ad aliud veniunt. vnde sequitur. Et interrogauerunt eum. Quid ergo? Helias es tu? AVGVST. Nouerant enim quod præcessurus erat Helias Christus. non enim alicui ignotum erat nomen Christi apud Hebræos, sed non putabant illum esse Christum, nec tamen omnino putauerunt Christum non esse venturum, & cum sperarent futurum, offenserunt in presentem. Sequitur. Et dixit non sum. GREG. in Homilia. Ex his verbis nobis quæstio valde implexa generatur. Alio quippe in loco inquisitus a discipulis dominus de Helia aduentu respondit. Si vultis scire, Ioannes ipse est Helias. Requisitus autem Ioannes dicit. Non sum Helias. Quomodo ergo Propheta veritatis est, si eiusdem veritatis sermonibus conuers non est? ORIEN. Dicit autem aliquis, quod si ignorabat Ioannes esse Heliam, & hoc nimirum videntur documenta, qui assiluit iterata in corporis rationi tanquam anima denuo induente corpora. Quærit enim Iudæi per Leuitas ac Sacerdotes, an esset Helias cum iteratæ corporis assumptionis documentum verax arbitrantur quæ patrum existens, nec alienum ab archanorum suorum doctrina, ob hoc itaque dicit Ioannes. Helias non sum. nam nescit primuam vitam propriam, qualiter autem videtur rationabile, si tanquam Propheta spiritu illuminatus est, & de Deo in vnigenito tanta narravit, ignorasse de seipso an vnquam eius anima fuerit in Helia? GREG. O. in Homilia. Sed si subtiliter veritas ipsa requiritur, hoc quidem quod inter se contrarium sonat, quomodo contrarium non sit inuenitur. Ad Zachariam namque de Ioanne Angelus dixit. Ipse præcedet ante illum in spiritu & virtute Helia: quia scilicet sicut Helias secundum dominum aduentum præueniet, ita Ioannes præuenit primum. Sicut ille præcursor vterque est iudicis, ita iste præcursor factus est redemptoris. Ioannes igitur in spiritu Helias erat, in persona Helia non erat. Quod autem dominus fateatur de spiritu, hoc Ioannes denegat de persona: quia & iustum sic erat ut discipulis dominus spiritualium de Ioanne sententiam diceret, & Ioannes turbis carnalibus non de suo spiritu, sed de corpore responderet. ORIEN. Respondit ergo leuitis & Sacerdotibus Non sum, coniectans propositum quæstionis eorum. non enim sapiebat præmissa examinatio, si idem spiritus esset in vtroque, sed si Ioannes esset ipse Helias qui assumptus est, nunc apprensus secundum quod a iudæis expectabatur absque natiuitate. primum autem arbitrans resumptionem corporum dicit, quod inconsequens est, filium Zachariæ tanti sacerdotis i senio natum, super omnem humanam expectationem ignorari a sacerdotibus & Leuitis ipsum natum fuisse, maxime Luca testante, quod factus est timor in omnibus habitantibus circa eos. Sed forsitan quoniam prope finem Heliam expectabant ante Christum, qual tropice sciscitari videtur, an es tu qui prænuuncians Christum venturum? & caute respondit. Non sum. Sed & nihil mirabile, sicut in saluatore pluribus scientibus ex Maria natiuitatem eius, quidam fallabantur putantes, cum Ionnnem Baptistam vel Heliam aut aliquem prophetarum, sic & in Ioanne quosdam ortus eius ex Zacharia non latebat, & quidam dubitabat, si forsitan qui expectabatur Helias apparuit in Ioanne. Quoniam vero cum plures in Israel edicti fuerint Prophetæ, vnus de quo Moyses prophetauerat præsertim expectabatur. iuxta illud. Prophetam vobis suscitabit Deus ex fratribus vestris sicut mihi, illi parebitis. Tertio sciscitantur, non si foret propheta simpliciter: sed cum articulo in Greco ponitur. vnde sequitur. Propheta es tu.}

Tract. 4.

Hom. 7.

In Io. to. 6.

Hom. 7.

In Io. to. 6.

Hom. 7.

In Io. to. 6.

Hom. 7.

In Io. to. 6.

Hom. 7.

In Io. to. 6.

Hom. 7.

In Io. to. 6.

Hom. 7.

In Io. to. 6.

Hom. 7.

In Io. to. 6.

Hom. 7.

Tract. 3.

Hom. 14.

Hom. 14.

Epist. 12.

Cap. 19.

Cap. 19.

Hom. 14.

Hom. 14.

Tom. 6. in Ioan.

Tom. 6. in Ioan.

Hom. 14.

Hom. 14.

Tract. 4.

Tom. 6. in Ioan.

Hom. 14.

Hom. 14.

Hom. 14.

Hom. 14.

Hom. 14.

Hom. 14.

Hom. 14.

Hom. 14.

Hom. 13.

Tract. 3. spar sum.

Hom. 13. spar sum.

Cap. 19.

Tomo 6.

Hom. 14.

Epist. 12.

Cap. 37.

tu. Per singulos enim prophetas nouerat populus Israel neminem eorum fore hunc quem Moyses prophetauerat, qui sicut Moyses medius staret inter Deum & homines, & accepto testamēto a Deo traderet discipulis. Hoc autem illis nomen non Christo attribuentibus: sed arbitrantibus alium a Christo ipsum fore. Ioannes scilicet quoniam & Christus ille Propheta esset. vnde subditur. Et respondit, non. A V G V. Vel quia Ioannes maior erat quam propheta: quia propheta longe prænunciauerunt, Ioannes præsentem demōstrabat. Sequitur.

Traſt. 4.

Hom. 15.

Traſt. 4.

Hom. 4.

Homi. 7.

To. 6. in Io.

Ibidem.

To. 6. in Io.

Hom. 15.

Hom. 7.

To. 6. in Io.

Hom. 7.

nivet, & qui prædicando factus est præcursor Christi, baptizando etiam præcursor eius fieret imitatione sacramenti, qui inter hæc mysterium redemptionis nostræ annuncians, hunc in medio hominum & stetit aſerit & nesciri. Sequitur enim. Medius autem uestrum stetit quem vos nescitis, quia per carnem dominus apparuit & uisibilis exiit corpore & inuisibilis maiestate. C H R Y. Hoc autē dixit, quoniam decēs erat Christus commixtum esse populo, ut unum multorum se ubique humilem esse doceret. Cum autem dixit. Quem vos nescitis. Scientiam hic cognitionem certissimā dicit puta quis est & uide: A V G V S T. Humilis enim non uidebatur, & propterea lucerna accensa est. T H E O. Vel medius erat phariseorum dominus: sed ignorabant eū, quia ipsi scripturas se scire putabant, & inquit in illis prænunciabatur dominus, medius eorum erat, scilicet in cordibus eorum: sed nesciebāt eum, eo quod scripturas non intelligebant. Vel aliter. Medius quidem erat in quantum mediator Dei existens & hominum Christus Iesus medius phariseorum extitit, uolens illos Deo iungere: sed ipsi nesciebant eum. O R I. Vel aliter. Hoc edito, ego baptizo in aqua: ad illud. Quid ergo baptizas? Ad secundum: si tu non es Christus? præconium de præcedenti Christi substantia proponit, quod tanta sit ei uirtus quod inuisibilis sit sua deitate, cum sit præsens cuilibet & totum per orbem diffusus, quod notatur ex illo. Medius uestrum stetit. Hic enim per totam orbis machinā effluxit, sic ut quæ creatur, per ipsum creetur: omnia enim in ipsum facta sunt, vnde patet quod in inquirentibus a Ioāne, Quid ergo baptizas? ipse medius erat. Vel quod dicitur. In medio uestrum stetit, intelligendum est de nobis hominibus. Cum enim simus rationales, in medio nostrum extitit, ex eo quod principale, scilicet cor, in medio totius corporis insitum est. Qui ergo uerbum in medio gerunt, non autem cognoscunt de illius natura, nec de quo fonte manauit, nec quomodo cōsistit in eis, hi uerbum in medio sui obtinentes ignorant, quod tamen Ioannes agnouit. vnde exprobrando dicit ad phariseos. Quæ uos nescitis? Quia expectantes pharisei Christi aduentum, nihil tam arduum de eo contēplabantur, solum hominem sanctum existimantes eum esse. Dicit autem. Stetit. Nam stat pater inuariabilis existens & impermutabilis sit quoque uerbum eius ad saluandum continuo quamuis carnem suscipiat, quous medium hominum stetit inuisibile. Ne uero putet aliquis esse inuisibilem ad omnes homines uenientem, uel ad uniuersum orbem ab eo qui humanatus est in terra comparuit, subdit. Qui post me uenit, hic est qui post me appariturus est. Non autem idē denotatur hoc, per hoc, quod dicit. Post, & cum Iesus non post se inuait. Illic enim sequi post ipsum præcipitur nobis ut eius iudagando uestigia, perueniamus ad patrem, hic autem ut pateat, quid sequatur ex Ioannis dogmatibus. uenit enim ut cuncti credant eum præparati ad perfectum uerbum per minorā. Dicit ergo. Ipse est qui post me uenit. C H R Y. Ac si diceret. Ne extimetis tantum in meo consistere baptisate. si enim meum baptisate perfectum esset, alius non ueniret post me, aliud baptisate daturus: sed hæc præparatio est illius & transibit in proximo, ut umbra & ima go: sed oportet eum qui ueritate imponet uenire post me. si enim hoc esset perfectum, nequaquam secūdi locus quæreretur. Et ideo subdit. Qui ante me factus est, hic est honorabilior & clarior. G R E G. Sic namque dicitur. Ante me factus est, ac si dicitur, antepositus est mihi. Post me ergo uenit, quia postmodum natus, ante me autem factus est, quia mihi prælatu. C H R Y. Ne autem existimes comparabilem esse excellentiam hanc, incomparabilitatem ostendere uolens subiungit. Cuius ego non sum dignus ut soluaui corrigiam calciamenti, q. d. tantum est ante me, ut ego neque in uicinis ministrorum uocari dignus sim. Calciamentum enim soluere ultimi ministerij res est. A V G V. Vnde est dignū se diceret tantummodo corrigiam calciamenti soluere, multum se humiliasset. G R E. Vel aliter. Mos apud ueteres fuit, ut si quis eam quæ sibi competere accipere uxorem nolle, ille ei calciamentum soluere qui ad hanc sponsus iure propinquitatis ueniret. Quid igitur inter homines Christus nisi sanctæ ecclesie sponsus apparuit? Recte ergo Ioannes se indignum esse ad soluendam corrigiam eius calciamenti denunciat, ac si aperte dicat: redemptoris uestigia non denudare ualeo, quia sponsi nomen mihi immeritus non usurpo quod tamen intelligi & aliter potest. Quis enim nesciat quod calciamenti ex mortuis animalibus fiant? Incarnatus uero dominus ueniens, quasi calciatus apparuit qui in diuinitate sua morticina nostræ corruptionis assumpti. Corrigia ergo calciamenti est ligatura mysterij. Ioannes ergo soluere corrigiam calciamenti

caamenti eius non ualet, quia incarnationis mysterium, nec ipse inuestigare sufficit, ac si patenter dicat. Quid mirum si mihi ille prælatu est quem post me quidem natum confidero, sed natiuitatis eius mysterium non comprehendo? O R I G. Quidam uero non inepte dixit, hoc sic intelligendum. Non sum ego tanti uirtutis causa mei descendat a magnalibus, ac carne quasi calciamenti suscipiat. C H R Y S. Et quia Ioannes cum decenti libertate ea quæ de Christo sunt omnibus prædicabat, propterea euangelista & locum designat dicens. Hæc in Bethania facta sunt trans Iordanem, ubi erat Ioannes baptizans. Non enim in domo, neque in angulo Christum prædicabat, sed Iordanem transiens in media multitudinem presentibus omnibus qui ab eo baptizabatur. Quædam uero exemplariorum certius habent in Bethabara. Bethania enim non ultra Iordanem, neque in deserto erat, sed prope Hierosolymam. G L O. Vel duæ sunt Bethania, una trans Iordanem, altera circa non longe a Ierusalem ubi Lazarus fuit suscitatus. C H R Y S O S T. Hoc autem & propter aliam causam designat, quia enim res non antiquas narrabat, sed ante paruū tempus contingentes præsentibus & uidentibus testes facit eorum que dicuntur, demonstrationem a locis tribuens. A L C V I N S. Bethania uero domo obediencie interpretatur per quam inuinitur, quia per obedientiam fidei omnes ad baptisate debent peruenire. O R I G. Bethabara uero interpretatur domus preparationis, & contentum cum baptisate præparatis domino plebem perfectā. Iordanis autem interpretatur descensus eorum. Quis autē erit hic fluuius, nisi saluator noster per quem ingredientem in hunc mundum mundari conuenit? non suum descendente descensum, sed humani generis, hic segregat donatas a Moysē ab his quæ per Iesum donantur fortes, huius riuii laticantem ciuitatem dei. Sicut autē draco latitat in ægyptiaco fluuiio, ita deus in isto. Pater enim est in filio, & qui proficiscuntur illic ubi se lauent, opprobrium ægypti deponunt, ac apti ad perceptionem hæreditatis parantur, nec non a lepra mundantur, & duplices capaces sunt gratiæ, ac prompti sunt ad susceptionem spiritus almi. In aliud flumen nequaquam descendente spiritali columba. Trans Iordanem uero Ioannes baptizauit ut præcursor ueniens, non innocentes, sed peccatores uocare.

To. 6. in Io.

Hom. 16.

In Io.

To. 6. in Io.

Hom. 16.

To. 6.

Dauid. Ego in iniquitatibus conceptus sum. Solus ergo ille agnus qui non sic uenit: non enim in iniquitate conceptus est, nec in peccatis mater eius eum in uero aluit, quem uirgo concepit, uirgo peperit, quia fide concepit, & fide suscepit. O R I G. Sed cum quinque offerantur animalia in templo, tria terrena, uuluis, ouis, & capra: uolatilia uero duo, turtur & columba, & de ouibus tria adducant, Aries, ouis, agnus, de genere ouium agnum memorauit. Agnum enim in oblationibus quotidianis offerri uideamus, unum quidem mane, alterum uero uespere. Quenam autem oblatio alia potest esse quotidiana a rationali natura comprehendenda, nisi uerbum ingens agnus typice nuncupatum? Hæc nempe censetur oblatio matutina ad frequentiam intellectus in diuinis relatum, neque enim anima pati potest ut summis iugiter insitit, eo quod corporis terrestri & grauis coniugium est sortita. Ex hoc etiam uerbo quod Christus est, conieciare de pluribus poterimus, & quodammodo uespere pertingemus ad corporalia procedentes. Qui autem hunc obtulit agnum ad immolandum, deus fuit in homine reconditus, magnus sacerdos qui dixit. Nemo tollit animam meam a me, sed ego pono eam, unde dicitur. Agnus dei. Ipse enim nostros languores accipiens, totius mundi tollens peccata, mortem quasi baptisate suscepit. Apud deum enim non pertransit incorrectū quicquid agimus quod disciplina indigeat, quæ per difficultia exercetur. T H E. Vel dicitur, Christus agnus dei, inquitum deus pater mortem Christi acceptauit pro nostra salute, uel in quantum eum pro nobis tradidit morti. Sicut enim dicere consueuimus. Hæc oblatio est talis hominis, id est, quam talis homo obtulit, sic & Christus dicitur agnus dei, dantis scilicet filium suum pro nostra salute in mortem, & ille quidem agnus typicus nobis omnino peccatū sustulit, hic uero peccatum uniuersis orbis terrarum, periclitantem enim mundum eruit ab ira dei, unde subdit. Ecce qui tollit peccata mundi. Non autem dixit, qui tollit, sed qui tollit peccata mundi, quasi semper hoc faciente ipso: non enim tunc solum tulit cum passus est, sed ex illo tempore usque ad præsentem tollit, non semper crucifixus, uiam enim pro peccatis obtulit oblationē, sed semper purgans per illam. G R E G O R I V S. 8. Mora. Tunc autem ab humano genere plene peccatum tollitur, cum per incorruptionis gloriam nostra corruptio permutabitur. Esse namque a culpa liberi non possumus, quousque in corporis morte tenemur. T H E O. Sed quare non dixit Peccata mundi, sed peccatum? ut uide licet per hoc quod dixit peccatum, uniuersaliter peccatum uideretur innuere, sicut consueuimus dicere, quod homo electus est de paradiso, id est, omne genus humanum. B E D A. Vel peccatum mundi dicitur originale peccatum, quod est commune totius mundi, quod quidem peccatum originale & singulorum superaddita, Christus per gratiam relaxat. A V G V S T I N V S. Qui enim de nostra natura peccatum assumpsit, ipse est qui tollit nostrum peccatum. Nostis, quia quidam homines dicunt nos tollimus peccata ab hominibus, quia sancti sumus, si enim non fuerit sanctus qui baptizat, quomodo tollit peccatum alterius, cum sit ipse homo plenus peccato? Contra istas disputationes hinc legamus, Ecce qui tollit peccata mundi, ut non sit presumpcio hominibus in homines. O R I G. Sicut tamen iugi oblationi agni cognate sunt reliquæ oblationes legales, sic huius agni oblationi cognatæ oblationes uidentur mihi effusiones sanguinis martyrum, quorum patientia, & confessione & promptitudine ad bonum obrunduntur machinationes impiorum. T H E O. Quia uero superius illis qui ex phariseis uenerant Ioannes dixerat, quod medius uestrum stat quem vos nescitis, hic ignorantibus demonstrat dicens. Hic est de quo dixi. Post me uenit uir, qui ante me factus est. Vir dominus dicitur propter ætatis perfectionem. Nam triginta annorum baptizatus est, uel quia spiritalis animæ uir est, & ecclesie sponsus, unde Paulus. Respondi uos uni uiro, uirginem castam exhibere Christo. A V G V S T I N V S. Post me autem uenit, quia posterior natus est. Ante me factus est, quia prælatu est mihi. G R E G O R I V S. Prælationis autem eius causas aperuit, cum subiungit. Quia prior me erat, ac si aperte dicat. Inde me etiam postnatus superat quo eum natiuitatis sue tempora non angustant. Nam qui per matrem in tempore nascitur, sine tempore est a patre generatus. T H E O. Ausculta o Arie, non dixit. Quia prior me creatus est, sed quia prior me erat. Audiat hoc Pauli Samosateni abusus, quod non ex Maria sumptit primordium, quia si essendi principium sumptit ex uirgine, qualiter prior exiit præcursor? Nam manifestum est, quod præcursor Christum in sex mensibus superabat secundum humanam generationem. C H R Y S O S T O M V S. Vt autē non

me factus est, qui prior me erat, & ego nesciebam eum. Sed ut manifestetur in Israel, propterea ueni ego in aqua baptizans. ro duo, turtur & columba, & de ouibus tria adducant, Aries, ouis, agnus, de genere ouium agnum memorauit. Agnum enim in oblationibus quotidianis offerri uideamus, unum quidem mane, alterum uero uespere. Quenam autem oblatio alia potest esse quotidiana a rationali natura comprehendenda, nisi uerbum ingens agnus typice nuncupatum? Hæc nempe censetur oblatio matutina ad frequentiam intellectus in diuinis relatum, neque enim anima pati potest ut summis iugiter insitit, eo quod corporis terrestri & grauis coniugium est sortita. Ex hoc etiam uerbo quod Christus est, conieciare de pluribus poterimus, & quodammodo uespere pertingemus ad corporalia procedentes. Qui autem hunc obtulit agnum ad immolandum, deus fuit in homine reconditus, magnus sacerdos qui dixit. Nemo tollit animam meam a me, sed ego pono eam, unde dicitur. Agnus dei. Ipse enim nostros languores accipiens, totius mundi tollens peccata, mortem quasi baptisate suscepit. Apud deum enim non pertransit incorrectū quicquid agimus quod disciplina indigeat, quæ per difficultia exercetur. T H E. Vel dicitur, Christus agnus dei, inquitum deus pater mortem Christi acceptauit pro nostra salute, uel in quantum eum pro nobis tradidit morti. Sicut enim dicere consueuimus. Hæc oblatio est talis hominis, id est, quam talis homo obtulit, sic & Christus dicitur agnus dei, dantis scilicet filium suum pro nostra salute in mortem, & ille quidem agnus typicus nobis omnino peccatū sustulit, hic uero peccatum uniuersis orbis terrarum, periclitantem enim mundum eruit ab ira dei, unde subdit. Ecce qui tollit peccata mundi. Non autem dixit, qui tollit, sed qui tollit peccata mundi, quasi semper hoc faciente ipso: non enim tunc solum tulit cum passus est, sed ex illo tempore usque ad præsentem tollit, non semper crucifixus, uiam enim pro peccatis obtulit oblationē, sed semper purgans per illam. G R E G O R I V S. 8. Mora. Tunc autem ab humano genere plene peccatum tollitur, cum per incorruptionis gloriam nostra corruptio permutabitur. Esse namque a culpa liberi non possumus, quousque in corporis morte tenemur. T H E O. Sed quare non dixit Peccata mundi, sed peccatum? ut uide licet per hoc quod dixit peccatum, uniuersaliter peccatum uideretur innuere, sicut consueuimus dicere, quod homo electus est de paradiso, id est, omne genus humanum. B E D A. Vel peccatum mundi dicitur originale peccatum, quod est commune totius mundi, quod quidem peccatum originale & singulorum superaddita, Christus per gratiam relaxat. A V G V S T I N V S. Qui enim de nostra natura peccatum assumpsit, ipse est qui tollit nostrum peccatum. Nostis, quia quidam homines dicunt nos tollimus peccata ab hominibus, quia sancti sumus, si enim non fuerit sanctus qui baptizat, quomodo tollit peccatum alterius, cum sit ipse homo plenus peccato? Contra istas disputationes hinc legamus, Ecce qui tollit peccata mundi, ut non sit presumpcio hominibus in homines. O R I G. Sicut tamen iugi oblationi agni cognate sunt reliquæ oblationes legales, sic huius agni oblationi cognatæ oblationes uidentur mihi effusiones sanguinis martyrum, quorum patientia, & confessione & promptitudine ad bonum obrunduntur machinationes impiorum. T H E O. Quia uero superius illis qui ex phariseis uenerant Ioannes dixerat, quod medius uestrum stat quem vos nescitis, hic ignorantibus demonstrat dicens. Hic est de quo dixi. Post me uenit uir, qui ante me factus est. Vir dominus dicitur propter ætatis perfectionem. Nam triginta annorum baptizatus est, uel quia spiritalis animæ uir est, & ecclesie sponsus, unde Paulus. Respondi uos uni uiro, uirginem castam exhibere Christo. A V G V S T I N V S. Post me autem uenit, quia posterior natus est. Ante me factus est, quia prælatu est mihi. G R E G O R I V S. Prælationis autem eius causas aperuit, cum subiungit. Quia prior me erat, ac si aperte dicat. Inde me etiam postnatus superat quo eum natiuitatis sue tempora non angustant. Nam qui per matrem in tempore nascitur, sine tempore est a patre generatus. T H E O. Ausculta o Arie, non dixit. Quia prior me creatus est, sed quia prior me erat. Audiat hoc Pauli Samosateni abusus, quod non ex Maria sumptit primordium, quia si essendi principium sumptit ex uirgine, qualiter prior exiit præcursor? Nam manifestum est, quod præcursor Christum in sex mensibus superabat secundum humanam generationem. C H R Y S O S T O M V S. Vt autē non

To. 6. in Io.

Cap. 22.

Traſt. 4.

In Io. to. 6.

Traſt. 4.

Hom. 7.

Hom. 16.

Cat. Au. S. Tho. Ec non

non videatur ex amicitia propter cognationem ei testimonium perhibere: quia cognatus eius erat secundum carnem, propterea dicit: Ego nesciebam eum, & secundum rationem hoc contingit. Etenim in deserto conuersus est Ioannes. Miracula vero quae cum Christo puero existente facta sunt, puta quae circa Magos, &

Et testimonium perhibuit Ioannes dicens. Quia vidi spiritum descendentem quasi columbam de caelo, & mansit super eum, & ego nesciebam eum: sed qui misit me baptizare in aqua, y Et testimonium perhibuit Ioannes dicens. Quia vidi spiritum descendentem quasi columbam de caelo, & mansit super eum, & ego nesciebam eum: sed qui misit me baptizare in aqua, non videatur ex amicitia propter cognationem ei testimonium perhibere: quia cognatus eius erat secundum carnem, propterea dicit: Ego nesciebam eum, & secundum rationem hoc contingit. Etenim in deserto conuersus est Ioannes. Miracula vero quae cum Christo puero existente facta sunt, puta quae circa Magos, & quaecunque an multum contigerant tempus, Ioanne & ipso valde puero exite. In medio vero tempore ignotus omnibus existerat pp quod subdit: Sed vt mani. i. I f rael p pea veni. ego in aqua baptizans. Hinc enim manifestum est, qm & illa signa quae quidam dicunt a Christo in pueritia facta, mendacia & fictiones sunt. Si enim a prima aetate miracula fecisset Iesus, nequaquam neque Ioanes eum ignorasset, nec reliqua multitudo indignis magistro ad manifestandum eum. Non igitur ipse Christus baptizante indigebat neque aliquam aliam causam habebat illud lauacrum, q praemonstrationem facere eius fidei quae est in Christum. Non enim dixit: Vt mundet eos qui baptizantur, neq; vt liberem a peccatis veni baptizans: sed ut manifestetur in Israel. Sed nunquid sine baptizante non licebat praedicare & inducere curbas? sed facilius ita factum est. Nequaquam enim cucurrissent omnes si sine baptizante praedicatio facta esset. A V G V. Vbi ergo cognitus est dominus superfluo ei via paraba tur, quia cognoscens eum, ipse factus est via. Itaque non duravit diu baptizans Ioannes: sed quoadusque demonstratus est dominus humilis. Ergo vt daretur nobis a domino humilitatis exemplum ad percipiendam salutem baptismi, suscepit baptismum ferui, & ne praeponderet baptismus ferui baptismi domini, baptizati sunt alii baptismi domini: sed qui baptizati sunt baptismi domini, oportebat ut baptizarentur baptismi domini: Qui autem baptizabantur baptismi domini, non opus habent baptismi conferui.

Quia Ioannes testatus est ita magnum quid quod sufficiens erat auditores omnes stupefacere, puta quod totius orbis terrarum solus ipse peccata tolleretur, volens credibilis id facere, reduxit hoc ad Deum & spiritum sanctum. Posset enim aliquid dicere Ioanni: Qualiter igitur tu cognouisti eum? Respondet, quod per descensum spiritus sancti, vnde sequitur: Et testi. perhi. Io. di. ga vidi. spi. descen. quasi colum. de caelo & ma. super eum. A V G. xv. de Trini. Non aut tunc vnctus est Christus spiritu sancto, quando super eum baptizatum velut columba descendit. Tunc enim corpus suum, scilicet ecclesiam suam praefigurare dignatus est in qua praecipue baptizati accipiunt spiritum sanctum. Absurdissimum enim est, vt credamus eum cum iam triginta esset annorum (eius enim aetate a Ioanne baptizatus est) accepisse spiritum sanctum: sed venisse ad illud baptismum, sicut sine vilo omnino peccato ita non sine spiritu sancto. Si enim de famulo eius & praecurfore ipso Ioane scriptum est. Spiritu sancto replebitur ab vtero matris suae, qui quousque seminatus a patre, tamen dicitur spiritum sanctum in vtero formatum accepit. quid de homine Christo intelligendum est vel credendum, cuius carnis ipsa conceptio non carnalis: sed spiritalis fuit? A V G. De Agone Christiano, Non autem dicimus solum Christum verum corpus habuisse, spiritum autem sanctum fallaciter apparuisse oculi hominum. Sicut enim non oportebat vt homines fallerent filius Dei, sic nec spiritus sanctus: sed omnipotens. Deo qui vniuersam creaturam ex nihilo fabricauit, non erat difficile verum corpus columbae sine aliarum columbarum ministerio figurare, sicut ei non fuit difficile verum corpus in vtero virginis sine virili semine fabricare. A V G V S T I N V S. super Ioan. Duobus autem modis ostendit visibiliter dominus spiritum sanctum per columbam super dominum baptizatum, per ignem vero super discipulos congregatos, ibi simplicitas, hic seruo ostenditur. Ergo ne spiritu sanctificati dolum habeant, in columba demonstratum est, & ne simplicitas frigida remaneat, in igne demonstratum est, nec moueat, quia linguae diuinae sunt. Noli dissipationem timere, vnitate in columba cognosce. Sic ergo oportebat demonstrari spiritum sanctum venientem super dominum, vt cognoscat vnusquisque si habeat spiritum sanctum, simplicem se esse debere sicut columbam, & habere cum fratribus veram pacem quam significant oscula columbarum. Osculantur & corui: sed laniant. A laniant innocens est natura columbarum. nam corui de morte pascentur: coluba non nisi de frugibus terrae viuunt. Si etiam gemunt columbae in amore, nolite mirari, quia in columbae specie voluit demonstrari spiritus sanctus. Ipse enim interpellat pro nobis gemitibus. inenarrabilibus. Non autem spiritus sanctus in semetipso, sed in nobis gemit, quia gemere non facit. Qui enim nouit in praesura se esse mortalitatis huius, pergrinari se a domino, quamdiu propter hoc gemit, bene gemit: spiritus illi docuit gemere. Multi autem gemit in sollicitudine terrena, vel quassati dānis, vel aegritudine corporis pergrauati, sed non colubae

gemitu gemunt. Vnde ergo debuit demonstrari spiritus sanctus vnitate quam designans, nisi per columbam, vt pacata ecclesia diceretur. Vna est columba mea? Vnde debuit humilitas figurari, nisi per auem simplicem & gemetam? Apparuit ibi sancta & vera Trinitas, pater in voce dicente. Tu es filius meus dilectus, Spiritus sanctus in columba. in ista Trinitate missi sunt Apostoli baptizare. In nomine patris, & filij, & spiritus sancti. G R B. G O R. 2. Mora. Dicitur autem. Manentem super eum. In cunctis namque fidelibus spiritus sanctus venit: sed in solo mediatore semper singulariter permanet, quia eius humanitatem nunquam deseruit, ex cuius diuinitate procedit. Sed cum de eodem spiritu discipulis dicitur. Apud vos manebit, quomodo singulare signum erit, quod in Christo permanet? Quod citius cognoscemus, si dona spiritus discernamus. In his enim donis sine quibus ad vitam perueniri non potest. Spiritus sanctus in electis omnibus semper permanet, vt sunt manuetudo, humilitas, fides, spes, caritas. In illis autem quibus per ostensionem spiritus non nostra seruat vita, sed aliorum queritur, non semper manet, sed aliquando se a signorum ostensionibus subtrahit, vt humilitas eius virtutes habeat. Christus autem in cunctis eum semper & continue habuit praesentem. C H R Y S. Ne autem aliquis astitit spiritus Christi indignus quod tunc & nos, haec etiam destruit suspicionem, ostendens quod spiritus sancti descensio solum pro manifestando Christo facta est. vnde sequitur. Et ego nesciebam eum: sed qui misit me baptizare in aqua, mihi dixit. Super quem videris spiritum descendentem & manentem super eum, hic est qui baptizat in spiritu sancto. A V G V S T I N V S. Quis autem misit Ioannem? Si dicamus Patrem: verum est, vt dicamus Patrem & Filium. Quomodo ergo nesciebat eum a quo missus est? Si enim non nouerat eum a quo voluit baptizari, temere dicebat. Ergo a te debeo baptizari, nouerat ergo eum. Quid ergo est quod dicit. Et ego nesciebam eum? C H R Y S O T O M V S. Sed cum dicit, nesciebam eum, antequam tempus dicit, non tempus quod est prope baptismum, cum prohibebat eum dicens. Ego a te debeo baptizari. A V G V S T I N V S. Sed legantur alij Euangelistae qui planius illud dixerunt, & inueniunt aperitissime tunc descendisse columbam cum dominus ab aqua ascendit. Si ergo post baptismum descendit columba, & antequam baptizaretur dixit illi Ioannes. Ego a te debeo baptizari, ante baptismum illum nouerat, quo ergo dixit. Ego nesciebam eum, sed qui misit me baptizare, &c. Hoc audiuit Ioannes, vt nosset eum quod non nouerat, an forte vt plenius nosset, quod iam nouerat? Nouerat quidem dominum, nouerat filium Dei, nouerat quia ipse baptizaret in spiritu sancto. Ante enim quod veniret ad fluuium Iordanis, cum multi ad Ioannem concurrerent, ait illis. Qui post me venit, maior me est, ipse vos baptizabit in spiritu sancto & igne. Sed quod non nouerat: potestate baptismi ipsi dominum habiturum & sibi reuerenturum, & ne Paulus aut Petrus diceret, baptismus meus, sicut inuenis dixisse Euangelium meum, sed ministerium plane transitorium in bonos & malos? Quid tibi faciat malus minister, vbi bonus est dominus? Ecce post Ioannem baptizatum est, post homicidam non est baptizatum, quia Ioannes dedit baptismum suum, homicida dedit baptismum Christi, quod sacramentum tam sanctum est, ut nec homicida ministrante polluat. Porrit autem dominus si veller potestate dare alicui seruo suo, ut daret baptismum suum tamquam vice sua, & constitueret eum in spiritu sancto translatum in seruum, quantum vim haberet baptismi datum a domino. Hoc noluit, vt in illo esset spes, baptizatorum, a quo baptizatos se agnoscerent, & noluit seruum ponere spem in seruo. Si autem daret hanc potestate seruis, tot essent baptismata datum a domino, vt quomodo dictum est, baptismi Ioannis, sic diceretur, baptismi Petri, vel Pauli. p hanc ergo potestate qua solus sibi Christus retinuit, stat vnitas ecclesiae, de qua dictum est. Vna est columba mea: potest autem fieri ut aliquis habeat baptismum praeter columbam, vt proficit ei baptismus, praeter columbam, non potest. C H R Y S O T O M V S. Et quia pater vocem emisit praedicans filium, superuenit spiritus sanctus vocem trahens super caput Christi, ne quis praesentiam existimaret dici de Ioanne, quod dictum est de Christo. Sed dicit aliquis, qualiter non crediderunt Iudaei, si viderunt spiritum? Sed talia non solum indigent oculis corporis, sed magis visione mentis. Si namque miracula facientem videntes intantum ebrii erant a liuore, ut contraria his quae videbantur enunciant, qualiter solo aduentu spiritus sancti in specie columbae expulsi sunt incredulitatem? Quidam vero dicunt, non omnes vidisse spiritum

ille mihi dixit. Super quem videris spiritum descendentem & manentem super eum, hic est qui baptizat in spiritu sancto. Et ego vidi & testimonium perhibui, quia hic est filius Dei.

ritus sanctus venit: sed in solo mediatore semper singulariter permanet, quia eius humanitatem nunquam deseruit, ex cuius diuinitate procedit. Sed cum de eodem spiritu discipulis dicitur. Apud vos manebit, quomodo singulare signum erit, quod in Christo permanet? Quod citius cognoscemus, si dona spiritus discernamus. In his enim donis sine quibus ad vitam perueniri non potest. Spiritus sanctus in electis omnibus semper permanet, vt sunt manuetudo, humilitas, fides, spes, caritas. In illis autem quibus per ostensionem spiritus non nostra seruat vita, sed aliorum queritur, non semper manet, sed aliquando se a signorum ostensionibus subtrahit, vt humilitas eius virtutes habeat. Christus autem in cunctis eum semper & continue habuit praesentem. C H R Y S. Ne autem aliquis astitit spiritus Christi indignus quod tunc & nos, haec etiam destruit suspicionem, ostendens quod spiritus sancti descensio solum pro manifestando Christo facta est. vnde sequitur. Et ego nesciebam eum: sed qui misit me baptizare in aqua, mihi dixit. Super quem videris spiritum descendentem & manentem super eum, hic est qui baptizat in spiritu sancto. A V G V S T I N V S. Quis autem misit Ioannem? Si dicamus Patrem: verum est, vt dicamus Patrem & Filium. Quomodo ergo nesciebat eum a quo missus est? Si enim non nouerat eum a quo voluit baptizari, temere dicebat. Ergo a te debeo baptizari, nouerat ergo eum. Quid ergo est quod dicit. Et ego nesciebam eum? C H R Y S O T O M V S. Sed cum dicit, nesciebam eum, antequam tempus dicit, non tempus quod est prope baptismum, cum prohibebat eum dicens. Ego a te debeo baptizari. A V G V S T I N V S. Sed legantur alij Euangelistae qui planius illud dixerunt, & inueniunt aperitissime tunc descendisse columbam cum dominus ab aqua ascendit. Si ergo post baptismum descendit columba, & antequam baptizaretur dixit illi Ioannes. Ego a te debeo baptizari, ante baptismum illum nouerat, quo ergo dixit. Ego nesciebam eum, sed qui misit me baptizare, &c. Hoc audiuit Ioannes, vt nosset eum quod non nouerat, an forte vt plenius nosset, quod iam nouerat? Nouerat quidem dominum, nouerat filium Dei, nouerat quia ipse baptizaret in spiritu sancto. Ante enim quod veniret ad fluuium Iordanis, cum multi ad Ioannem concurrerent, ait illis. Qui post me venit, maior me est, ipse vos baptizabit in spiritu sancto & igne. Sed quod non nouerat: potestate baptismi ipsi dominum habiturum & sibi reuerenturum, & ne Paulus aut Petrus diceret, baptismus meus, sicut inuenis dixisse Euangelium meum, sed ministerium plane transitorium in bonos & malos? Quid tibi faciat malus minister, vbi bonus est dominus? Ecce post Ioannem baptizatum est, post homicidam non est baptizatum, quia Ioannes dedit baptismum suum, homicida dedit baptismum Christi, quod sacramentum tam sanctum est, ut nec homicida ministrante polluat. Porrit autem dominus si veller potestate dare alicui seruo suo, ut daret baptismum suum tamquam vice sua, & constitueret eum in spiritu sancto translatum in seruum, quantum vim haberet baptismi datum a domino. Hoc noluit, vt in illo esset spes, baptizatorum, a quo baptizatos se agnoscerent, & noluit seruum ponere spem in seruo. Si autem daret hanc potestate seruis, tot essent baptismata datum a domino, vt quomodo dictum est, baptismi Ioannis, sic diceretur, baptismi Petri, vel Pauli. p hanc ergo potestate qua solus sibi Christus retinuit, stat vnitas ecclesiae, de qua dictum est. Vna est columba mea: potest autem fieri ut aliquis habeat baptismum praeter columbam, vt proficit ei baptismus, praeter columbam, non potest. C H R Y S O T O M V S. Et quia pater vocem emisit praedicans filium, superuenit spiritus sanctus vocem trahens super caput Christi, ne quis praesentiam existimaret dici de Ioanne, quod dictum est de Christo. Sed dicit aliquis, qualiter non crediderunt Iudaei, si viderunt spiritum? Sed talia non solum indigent oculis corporis, sed magis visione mentis. Si namque miracula facientem videntes intantum ebrii erant a liuore, ut contraria his quae videbantur enunciant, qualiter solo aduentu spiritus sancti in specie columbae expulsi sunt incredulitatem? Quidam vero dicunt, non omnes vidisse spiritum

sed solum Ioannem, & eos qui deuotius dispositi erant. Et si enim sensibilibus oculis possibile erat videre in specie columbae spiritum descendentem, non tamen propter hoc necesse est omnibus hoc fuisse manifestum. Etenim Zacharias in specie sensibili multa considerauit, & Daniel & Ezechiel, sed & Moyses, multa vidit, qualia aliorum nullus vnde subdit Ioannes. Et ego vidi & testimonium perhibui, quia hic est filius Dei. agnum quidem eum vocauerat, & quonia in spiritu baptizare debebat, dixit. Filium autem ante hoc nesciebam. A V G V S T I. Oportebat enim vt ille baptizaretur qui est filius Dei vnicus non adoptatus. Adoptati filij ministri sunt vnici, vnicus autem habet potestatem: adoptati ministri.

Quia multi his quae a principio Ioannes dicebat non attendebant, secunda rursus eos excitat voce. vnde dicitur. Altera die iterum stabat Ioannes & ex discipulis eius duo. Stabant cum illo discipuli, quia magisterium illius corde sequebantur immobili. C H R Y S O T. Sed quare non totum mundum circueiuit in omni loco iudaeae praedicans eum: sed stabat circa flumen expectans eum venire & ostendere venientem? quia scilicet per opera Christi hoc fieri volebat. Vide etiam qualiter hoc maioris edificationis fuit, quia enim paruam immisit scintillam, repente flamma in altum eleuata est. Aliter autem et si circueiisset hoc dixisset, videretur ex studio quodam humano fieri quae fiebant, & suspitione plenum esset eius praeconium. igitur prophetae quidem & Apostoli omnes, absentem Christum praedicauerunt, hic quidem ante praesentiam secundum carnem, illi vero post assumptionem. vnde vt ostendatur quod non voce solum, sed & oculis eum ostendebat subditur. Et respiciens Iesum ambulante dixit. Ecce agnus Dei. T H E O. Respiciens inquit, quasi oculis inueniens gratiam & admirationem quam habebat in Christo. A V G V S T I N. Ioannes quidem amicus sponsi erat, non querebat gloriam suam: sed testimonium perhibebat veritati. Non enim voluit apud se remanere discipulos suos vt non sequerentur dominum: sed magis ostendit quem sequerentur faciens. Ecce agnus Dei. C R Y S O T O. Non longum facit sermonem, quoniam vnus solum in studio habebat adducere eos & coniungere Christo, sciebat enim quoniam de reliquo non indigerent eo testante. Non autem singulariter discipulis loquitur de his Ioannes: sed eis publice cum omnibus, quia ex communi doctrina suscipiunt sequela Christi, firmi de reliquo permanserunt, non propter gratiam Christi sequentes: sed propter suum lucrum & non facit sermonem suum deprecatiui: sed admiratur solum praesentem & demonstrat eis praeparationem propter quem venit, & modum praeparationis. Agnus enim vtrunque insinuat, & dicit agnus cum articuli adiectione, excellentiam eius ostendens. A V G V S T I. Iste enim singulariter dicitur agnus solum sine macula, sine peccato, non cuius maculae absterge sunt, sed cuius macula nulla fuerit, singulariter hic est agnus Dei, quia singulariter huius agni sanguine solo homines redimi potuerunt. hic est agnus quem lupi timent, qui leonem occisus occidit. B E D A. Ideo etiam agnum vocat, quia dona sui velleris sponte largiturum, ex quo vestem nobis nuptialem facere possumus id est exempla viuendi nobis relicta prauidit, quibus in dilectione caleferi debemus. A L C V I N V S. Mystice autem stat Ioannes, cessat lex, & venit Iesus, id est gratia Euangelij, cui ipsa lex perhibet testimonium. Ambulat Iesus discipulos collecturus. B E D A. Ambulatio etiam Iesu dispensationem incarnationis qua ad nos venire ac nobis exempla viuendi praebere dignatus est, insinuat.

Ioanne perhibente testimonium quia Iesus esset agnus Dei, discipuli qui prius erant cum Ioanne magistri imperium implentes secuti sunt Iesum. vnde dicitur. Et audierunt eum duo discipuli loquentem & secuti sunt Iesum. C H R Y S O T O. Considera autem quia quando dixit. Post me veniens ante me factus est, & quoniam non sum dignus soluere corrigiam calciamenti eius, nullum cepit. Sed quando de dispensatione locutus & humiliter sermonem duxit dicens. Ecce agnus Dei. tunc secuti sunt eum discipuli. Multum enim ita adducuntur cum aliquid magnum & excelsum de Deo dicatur, sicut cum benignum & amicum hominem audiunt, & aliquid ad salutem hominum pertinens. Considerandum autem quod Io

annes dicit. Ecce agnus Dei, & Christus nihil loquitur. nam & sponus cum silentio adest, alij eum inducunt & sponsum in manu eius ponunt, quam cum accepit de ea disponit, ita Christus venit copulaturus sibi ecclesiam nihil ipse dixit: sed accessit solum amicus eius Ioannes dexteram ei sponae imposuit p sermones suos, animas hominum in manus ei ponens quos accipies ita disposuit vt ultra ad Ioannem non redirent. Sed aliud hic obseruandum, sicut enim in nuptijs, non puella ad sponsum vadit: sed ipse ad eam festinat, ita hic contingit. Non enim in caelum ascendit hominum natura: sed ad eam filij Dei accessit, & ad domum duxit paternam. & quidam alij discipuli Ioannis erant, qui non solum secuti non sunt: sed & zelotie ad Christum dispositi erant. qui autem meliores erant simul audierunt, & secuti sunt non quasi magistrum priorem contemnentes: sed ab eo persuasi, promittente quod baptizaret in spiritu sancto Christus, & vide discipulorum studium cum verecundia fieri. Neque enim mox ascendentes interrogauerunt Iesum de necessarijs & maximis rebus, neque publice sed singulariter ei loqui studuerunt. vnde sequitur. Conuersus autem Iesus & videns eos sequentes se, dicit eis. Quid queritis? Qui dixerunt ei. Rabbi, quod di-

cuter interpretatum magister, vbi habitas? Dicit eis. Venite & videte. Venerunt & viderunt vbi maneret, & apud eum manserunt die illo. Hora autem erat quasi decima. Erat autem Andreas frater Simonis Petri, vnus ex duobus qui audierant a Ioanne & secuti fuerant eum. & ad domum duxit paternam. & quidam alij discipuli Ioannis erant, qui non solum secuti non sunt: sed & zelotie ad Christum dispositi erant. qui autem meliores erant simul audierunt, & secuti sunt non quasi magistrum priorem contemnentes: sed ab eo persuasi, promittente quod baptizaret in spiritu sancto Christus, & vide discipulorum studium cum verecundia fieri. Neque enim mox ascendentes interrogauerunt Iesum de necessarijs & maximis rebus, neque publice sed singulariter ei loqui studuerunt. vnde sequitur. Conuersus autem Iesus & videns eos sequentes se, dicit eis. Quid queritis? Qui dixerunt ei. Rabbi, quod di-

Altera die iterum stabat Ioannes, & ex discipulis eius duo. Et respiciens Iesum ambulante dixit. Ecce agnus Dei. Et audierunt eum duo discipuli loquentem, & secuti sunt Iesum. Conuersus autem Iesus & videns eos sequentes se, dicit eis. Quid queritis? Qui dixerunt ei. Rabbi, quod di-

cuter interpretatum magister, vbi habitas? Dicit eis. Venite & videte. Venerunt & viderunt vbi maneret, & apud eum manserunt die illo. Hora autem erat quasi decima. Erat autem Andreas frater Simonis Petri, vnus ex duobus qui audierant a Ioanne & secuti fuerant eum.

cuter interpretatum magister, vbi habitas? Dicit eis. Venite & videte. Venerunt & viderunt vbi maneret, & apud eum manserunt die illo. Hora autem erat quasi decima. Erat autem Andreas frater Simonis Petri, vnus ex duobus qui audierant a Ioanne & secuti fuerant eum.

cuter interpretatum magister, vbi habitas? Dicit eis. Venite & videte. Venerunt & viderunt vbi maneret, & apud eum manserunt die illo. Hora autem erat quasi decima. Erat autem Andreas frater Simonis Petri, vnus ex duobus qui audierant a Ioanne & secuti fuerant eum.

cuter interpretatum magister, vbi habitas? Dicit eis. Venite & videte. Venerunt & viderunt vbi maneret, & apud eum manserunt die illo. Hora autem erat quasi decima. Erat autem Andreas frater Simonis Petri, vnus ex duobus qui audierant a Ioanne & secuti fuerant eum.

cuter interpretatum magister, vbi habitas? Dicit eis. Venite & videte. Venerunt & viderunt vbi maneret, & apud eum manserunt die illo. Hora autem erat quasi decima. Erat autem Andreas frater Simonis Petri, vnus ex duobus qui audierant a Ioanne & secuti fuerant eum.

cuter interpretatum magister, vbi habitas? Dicit eis. Venite & videte. Venerunt & viderunt vbi maneret, & apud eum manserunt die illo. Hora autem erat quasi decima. Erat autem Andreas frater Simonis Petri, vnus ex duobus qui audierant a Ioanne & secuti fuerant eum.

cuter interpretatum magister, vbi habitas? Dicit eis. Venite & videte. Venerunt & viderunt vbi maneret, & apud eum manserunt die illo. Hora autem erat quasi decima. Erat autem Andreas frater Simonis Petri, vnus ex duobus qui audierant a Ioanne & secuti fuerant eum.

cuter interpretatum magister, vbi habitas? Dicit eis. Venite & videte. Venerunt & viderunt vbi maneret, & apud eum manserunt die illo. Hora autem erat quasi decima. Erat autem Andreas frater Simonis Petri, vnus ex duobus qui audierant a Ioanne & secuti fuerant eum.

cuter interpretatum magister, vbi habitas? Dicit eis. Venite & videte. Venerunt & viderunt vbi maneret, & apud eum manserunt die illo. Hora autem erat quasi decima. Erat autem Andreas frater Simonis Petri, vnus ex duobus qui audierant a Ioanne & secuti fuerant eum.

cuter interpretatum magister, vbi habitas? Dicit eis. Venite & videte. Venerunt & viderunt vbi maneret, & apud eum manserunt die illo. Hora autem erat quasi decima. Erat autem Andreas frater Simonis Petri, vnus ex duobus qui audierant a Ioanne & secuti fuerant eum.

cuter interpretatum magister, vbi habitas? Dicit eis. Venite & videte. Venerunt & viderunt vbi maneret, & apud eum manserunt die illo. Hora autem erat quasi decima. Erat autem Andreas frater Simonis Petri, vnus ex duobus qui audierant a Ioanne & secuti fuerant eum.

cuter interpretatum magister, vbi habitas? Dicit eis. Venite & videte. Venerunt & viderunt vbi maneret, & apud eum manserunt die illo. Hora autem erat quasi decima. Erat autem Andreas frater Simonis Petri, vnus ex duobus qui audierant a Ioanne & secuti fuerant eum.

cuter interpretatum magister, vbi habitas? Dicit eis. Venite & videte. Venerunt & viderunt vbi maneret, & apud eum manserunt die illo. Hora autem erat quasi decima. Erat autem Andreas frater Simonis Petri, vnus ex duobus qui audierant a Ioanne & secuti fuerant eum.

cuter interpretatum magister, vbi habitas? Dicit eis. Venite & videte. Venerunt & viderunt vbi maneret, & apud eum manserunt die illo. Hora autem erat quasi decima. Erat autem Andreas frater Simonis Petri, vnus ex duobus qui audierant a Ioanne & secuti fuerant eum.

cuter interpretatum magister, vbi habitas? Dicit eis. Venite & videte. Venerunt & viderunt vbi maneret, & apud eum manserunt die illo. Hora autem erat quasi decima. Erat autem Andreas frater Simonis Petri, vnus ex duobus qui audierant a Ioanne & secuti fuerant eum.

Tract. 5.

Tomo. 16.

Cap. 27.

Cap. 22.

Tract. 6.

Ibidem spar.

Hom. 17.

Trac. 7.

Hom. 17.

Traet. 7.

piam necessarium, eo qd corpus eius grauaatur. Ioannes vero cuius isti erant discipuli, non erat talis: sed cum multo maiori sobriitate vespere degens quam nos mane. A V G. Numerus etiam iste legem significat: quia in decem preceptis data est lex. Venerat autem tempus vt impleteretur lex per dilectionem quae a Iudeis impleri non poterat per timorem, vnde & decima hora dominus audiuit: Rabbi. Magister enim legis non est nisi dator legis: Sequitur: Erat autem Andreas frater Simonis Petri vnus ex duobus qui audierant a Ioanne & secuti fuerat eu.

Homil. 17.

CHR Y. Cuius autem gratia alterius nomen non ponit? quidam dicunt propterea quia hic qui scribit est qui secutus est eum. Quidam vero dicunt qd ille alius non insignis erat, quae igitur vtilitas si didicerimus nomen illius? neque enim septuaginta duorum discipulorum nomina euangelista posuit. A L C V. Vel duo discipuli qui secuti sunt Iesum sunt Andreas & Philippus.

Hom. 18. & 19.

CHR Y. Andreas qui a Iesu didicit, non detinuit apud seipsum: sed festinat & currit cito ad fratrem, traditurus ei bona quae suscepit. vnde dicitur: Inuenit hic primum fratrem suum Simonem, & dixit ei: Inuenimus Messiam quod est interpretatum Christus. B E D A. Hoc est enim vere dominum inuenire, vera illius dilectione seruire, fraternae quoque salutis curam gerere.

In homil. 1. de sanc. tep. hiem.

Hom. 18.

CHR Y. Et quidem non dixerat euangelista quae Christus fuerat sequentibus se locutus: sed ex his, quae hic dicitur addiscere. Quaecumque enim Andreas didicit, in breui ostendit magistri virtutem, qui persuaserat eis. & eorum desiderium quod prius habuerant, representans, hoc enim verbum inuenimus, est patientis praesentiam propter absentiam, & exultantis postquam apparuit quod expe-

Traet. 7.

ctabatur. A V G. Messias autem Hebraice, Graece Christus, latine vnus dicitur. Chrysmata enim vnctio est, ille autem singulariter vnctus est. vñ oēs Christiani vnctur, secundum quod in Psal. dicitur. Vnxit te Deus tuus oleo exultationis praeparatam tuis. Participes enim eius sunt omnes sancti: sed ille est singulariter sanctus & singulariter vnctus. CHR Y. Et ideo non dicit Messiam simpliciter, sed cum adiectione articuli. Considera vero ex ipso principio obedientem Petri mentem, confestim. n. cucurrit nihil tardans. vñ sequitur: Et adduxit eum ad Iesum. Sed nullus facilitatem ei imponat, si non prius multa perquirens ita sermonem suscepit. Conueniens enim est, & fratrem diligentius ei dixisse hoc, & per longa verba, sed euangelista vbi que multa intermittit: breuilogij curā habentes. Aliter autem neque dictum est: quoniam credidit simpliciter, sed quoniam duxit eum ad Iesum, illum ei de quo dixerat traditurus vt omnia ab illo discat. Ipse autem dñs incipit reuelare ea quae deitatis sunt, & paulatim ea aperire praedicationibus. Non enim minus quam signa Prophetiae adducunt: hoc enim est maxime opus Dei, quod neque imitari demones possunt. Nam in miraculis quidem & phantasia fit vtrique. Futura autem praedicare cum certitudine, illius solius incorruptibilis est natura. vnde sequitur: Inuenit autem eum Iesus dixit: Tu es Simon filius Ioanna. Tu vocaberis cephas, quod interpretatur Petrus. B E D A. Inuenit autem est eum non exterioribus oculis solum, sed & aeterno diuinitatis intuitu vidit cordis eius simplicitatem, animi sublimitatem, cuius merito cunctis esset praefendus ecclesiae. Neque autem in Petri vocabulo, quasi haebreo vel syro aliam interpretationem quaerere oportet, quia id est Graece & Latine Petrus, quod syriace Cephas: & in vtraque lingua nomen a Petra deriuatur. Vocatur autem Petrus ob firmitatem fidei, qua illi Petra adhaesit, de qua Apostolus ait, Petra autem erat Christus, qui sperantes in se ab hostis indiciis reddit tutos, & spiritualium charismatum fluentia ministrat.

Ibi. spar. 70y uelaty, von Mesian, hoc est Mesiam illum.

Hom. 1. tep. hiem.

Traet. 7.

A V G V S T I N V S. Non est autem magnum, quia dominus dixit cuius filius esset iste omnia enim nomina sanctorum suorum sciebat quos ante constitutionem mundi praedestinavit. Illud autem magnum, quia mutauit ei nomen & fecit de Simone Petrum. Petrus autem a Petra: Petra vero ecclesia, ergo in Petri nomine figurata est ecclesia. Et quis securus est, nisi qui edificat supra petram? Intentum autem te fecit dominus. nam si antea Petrus vocaretur, non ita videres mysterium Petrae, & putares casu eum sic vocari, non prouidentia Dei. Ideo eum voluit aliud prius vocari, vt ex ipsa commutatione nominis, sacramenti vniuersitatis commendaretur.

Hom. 18.

CHR Y. Ideo etiam nomen mutauit, vt ostendat quia ipse est qui vetus testamentum dedit, & nomina transmouit: qui Abram, Abraham vocauit, & sarai, saram, & Iacob Israel. Igitur multis quidem & a natiuitate nomina imposuit, vt Isaac & Samson, alij

autem post eam quae a progenitoribus est nuncupationem, vt Petro & filiis Zebedei. nam quibus quidem a prima aetate debebat virtus clarescere, ex tunc nomina susceperunt, quibus autem postea debebat augeri, postea nuncupatio posita est. A V G V S T I N. In hoc sensu Euange. Non autem parua repugnancia potest parari si iuxta Iordanem antequam Iesus esset in Galileam, ad testimonium Ioannis Baptistae secuti sunt eum duo. quorum vnus erat Andreas qui fratrem suum Simonem adduxit ad Iesum, quando & nomen vt Petrus nominaretur accepit, cum ab alijs Euangelistis dicitur, quod eos in Galilea piscantes inuenit.

Et dicit ei Iesus. Sequere me. Erat autem Philippus a Bethsaida ciuitate Andreæ & Petri. Inuenit Philippus Nathanael & dicit ei. Quem scripsit Moyses in lege & prophetae, inuenimus Iesum filium Ioseph a Nazareth. Et dixit ei Nathanael. A Nazareth potest aliquid boni esse, Dicit ei Philippus. Veni & vide.

atque ad discipulatum vocauerit, nisi quia intelligendum est, non sic eos vidisse dominum iuxta Iordanem, vt ei iam inseparabiliter inhaereret, sed tantum cognouisse quis esset, eumque miratos ad propria remeasse. Non autem quis arbitretur quod tunc Petrus nomen accepit, vbi ait illi dominus. Tu es Petrus & super hanc petram edificabo ecclesiam meam: sed vbi commemoratur ei dictum esse. Tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus. A L C V I. Vel aliter. Nondum imponit ei nomen: sed praenat quod postea fuit ei impositum, quado dixit ei Iesus. Tu es Petrus & super hanc petram edificabo ecclesiam meam. Muraturus autem nomen Christus, voluit ostendere etiam nomen illud, quod a parentibus datum erat, non carere virtutis significatione. Simon enim, obediens interpretatur. Ioanna gratia. Iona columba q.d. Tu es obediens, filius gratiae, vel filius columbae, id est spiritus sancti: quia humilitatem de spiritu sancto accepisti, vt vocante Andream videre me desiderares. Non enim dedignatus est maior minorem sequi, quia non est ordo aetatis, vbi est meritum fidei.

CHR Y. Postquam accepit Christus hos discipulos, venit dereliquo ad alios conuertendum, scilicet Philippum & Nathanaelem, vnde dicitur. In crastinum autem voluit exire in Galileam. A L C. A Iudea scilicet vbi erat Ioannes baptizans, deserens honoris Baptistae, ne videatur magisterium eius minuire, dum adhuc statum habet. Vocaturus etiam discipulum ad sequendum, voluit exire in Galileam id est in transmigrationem factam vel reuelationem, vt sicut ipse proficiebat sapientia & etate & gratia apud Deum & homines, & sicut passus est & resurrexit, & ita intravit in gloriam suam, sic etiam suos sequaces ostenderet, & exire & proficere in virtutibus, & per passiones ad gaudia transmigratione debere. vnde sequitur. Et inuenit Philippum, & dicit ei Iesus: sequere me. Sequitur qui imitatur humilitatem & passionem eius, vt sit socius resurrectionis & ascensionis. CHR Y S O S T O. Et vide quod antequam aliquis ei adhereret, nullum vocauit. nam si quidem nullo iam spote adueniente attraxisset, fortassis resisterent, nunc autem a seipso eligentes sequi dominum, firmi de reliquo permanferunt. Philippum autem vocat, magis notum ei existentem, quia in Galilea nutritus erat. Sed vnde Philippus secutus est Christum? nam Andreas quidem audiens a Ioanne Baptista, Petrus autem ab Andra, hic autem a nullo aliquo discens, solum dicente Christo ad eum, sequere me, confestim persuasus est. Conueniens est autem Philippum a Ioanne audientem sequi Christum, vel etiam vocem Christi hoc operatum esse. T H E O. Non enim simpliciter omnibus vox Christi dicebatur: sed fidelium interiora ad eius inflammabat amorem, deinde quia in corde Philippi de Christo cogitatio inerat, & in libris Moysi assidua lectio, vt expectaret Christum, statim cum vidit, credidit. Forte autem ab Andra & Petro de Christo aliquid didicit, quia ex eadem patria erant, quod euangelista videtur innuere per hoc quod subdit. Erat autem Philippus a Bethsaida ciuitate Andreæ & Petri. CHR Y S O S T O. Christus etiam hinc suam virtutem ostendit, quod a terra nullum ferentem fructum. nam a Galilea propheta non surgit, inclutos discipulos elegit. A L C V I N. Bethsaida etiam domus venatorum interpretatur quo nomine ciuitatis curauit euangelista ostendere, quales tunc iam animo erant Philippus, Petrus & Andreas, & quales officio erant futuri, id est capiendis ad vitam animabus intenti. CHR Y S O. Non solum autem Philippus a Christo persuasus est, sed praeco alijs fit, vnde sequitur. Inuenit Philippus Nathanael & dicit ei. Quem scripsit Moyses in lege & prophetae, inuenimus Iesum filium Ioseph a Nazareth. Vide qualiter sollicitam mentem habebat, & continue meditabatur, quae sunt Moysi & expectabat aduentum Christi, & quidem quae Christus debebat venire, nouerat prius, quoniam autem hic Christus erat, ignorabat. Dicit aut. Quem scripsit Moyses & prophetae, credibile faciens suam

Traet. 7.

sua praedicationem, & ex hinc persuadens auditorem quod circa legem & prophetas sollicitus erat, & omnia perscrutans cum veritate vt & Christus testatur est. Si vero dicit filium Ioseph, ne turberis, eius enim filius aeternitatem esse. A V G V. Cui scilicet desponsata erat mater eius, nam quod ea intacta conceptus & natus sit, bene nouerunt euangelio omnes Christiani, addit autem & locum. A Nazareth. T H E O. Non quia in ea natus erat: sed nutritus. Generatio enim eius multis erat incognita: sed quod in Nazareth esset nutritus, cognitum erat, & dixit ei Nathanael a Nazareth potest aliquid boni esse? A V G V. Ambas pronunciationes potest consequens vox Philippi sequi, siue sic pronuncies tanquam firmans. A Nazareth potest aliquid boni esse, & ille dicat. Veni & vide. sicut dubitans & totum interrogas. A Nazareth potest aliquid boni esse? Veni & vide. Cui ergo siue illo modo siue isto pronuncietur, non repugnant verba sequentia, nostrum est quaerere quid potius intelligamus in his verbis Nathanael enim doctissimi legis cum audisset Philippum dicentem. Inuenimus Iesum, audivit a Nazareth erectus est in spem, & dixit. A Nazareth potest aliquid boni esse? Scrutatus enim erat scripturas, & sciebat quod non facile alij scribe & pharisaei nouerant, quia inde erat expectandum saluator. A L C V. Qui singulariter sanctus est, innocens, im pollutus, de quo propheta. Exiet virga de radice iesse, & Nazareth id est flos de radice eius ascendet. vel potest hic versiculus sub dubitatione interrogatiue proferri. CHR Y. Audiuerat enim Nathanael a scripturis quod a Bethleem oporteret Christum venire. Et tu Bethleem terra Iuda, ex te exiet dux qui regat populum meum Israel. Cum igitur audiuit. A Nazareth. Dubitauit, non inueniens conuenire enunciationem Philippi cum prophetica praedicatione. Nazareum autem vocant prophetae ab educatione & conuerfatione, considera vero eius inquirendo prudentiam & mansuetudinem, non enim dixit. Decipis me Philippus: sed interrogat dicens. A Nazareth potest aliquid boni esse: Valde autem & Philippus prudens erat. Non enim interrogat frangitur sed immoratur, vult volens ducere ad Christum, vnde sequitur. Dixit ei Philippus: veni & vide. Trahit quidem eum ad Christum, scilicet de reliquo eum non contraditurum si verba & doctrina illi gustauerit.

Ibidem

Homil. 19. sparum.

vidit Iesus Nathanael venientem ad se, & dicit de eo, Ecce vere Israelita, in quo dolus non est. Dicit ei Nathanael. Vnde me nosti? Respondit Iesus, & dixit ei. Priusquam te Philippus vocaret cum esses sub ficu vidi te. Respondit ei Nathanael & ait. Rab-

Homil. 19. sparum.

dominus, quia tu es filius Dei, tu es Rex Israel. d. Tu es qui expectabaris, tu es qui quaerebaris: quia enim argumentum inalterabile suscipit, venit ad confessionem & in mora priori diligentia ostendens, & in posteriori confessione deuotionem. Multi autem legentium sermonem hunc anxiantur. Petrus enim qui post miracula & doctrinam confessus est quoniam filius est Dei, beatificatur, vt a patre reuelationem iam suscipiens. Nathanael autem ante signa & doctrinam hoc dicens, nihil tale audiuit. Est igitur huius causa, quoniam niam verba quidem eadem locutus est Petrus & Nathanael, non autem eadem mente: sed Petrus quidem confessus est filium Dei vt Deum verum, hic autem vt hominem nudum, dicens ei. Tu es filius Dei, induxit. Tu es Rex Israel. Dei autem filius non Israelitis est Rex solum: sed & orbis terrarum vniuersi. Hoc etiam manifestum est ex his quae consequuntur. nam Petro nihil postea addidit Christus: sed quasi perfecta eius existente fide, ecclesiam se dixit in confessione illius fabricaturum esse. Nathanael autem quasi multa parte & maiori confessionis deficiente, ad maiora educitur, nam sequitur. Et dixit ei, quia dixi tibi, vidi te sub ficu credis, maus his videbis q.d. Magnum tibi visum est hoc esse quod dixi, & propterea me regem Israelis confessus es, quid igitur dices cum maus videbis? & quid sit illud maus ostendit subdens, & dicit eis. Amen amen dico vobis, videbitis caelum apertum & Angelos Dei ascendentes & descendentes super filium hominis. Vide qualem paulatim eum a terra abducit, & facit quod non ultra aetimet Christum esse hominem solum. cui enim Angeli ministrant, qualiter hic homo purus esset? per hoc igitur suadet Angelorum se esse dominatorem, sicut enim in proprium regis filium descenderit & ascenderit in eum ministri regales, hoc quidem in tempore crucis, hoc vero in tempore resurrectionis & ascensionis: sed & ante hoc quando accesserunt & ministrabant ei, & quando euangelizabant, eius natiuitatem. Futurum vero a praeterito probat, qui n. in praeteritis virtutem eius agnouerat, & de futuris audient, facilius suscipit.

Hom. 19. sparum.

Ibidem

Hom. 19. sparum.

CHR Y. Nathanael non suscipiendo ex Nazareth Christum esse, eam quae illi erat circa scripturas diligentiam ostendit. In non respuendo vero eum qui annunciauerat multum desiderium quod habebat circa Christi praesentiam monstrauit. Sciebat enim quod poterat Philippus circa locum falli. vnde sequitur. Vidit Iesus Nathanael venientem ad se, & dicit de eo. Ecce vere Israelita in quo dolus non est. Nequaquam enim eum accusare oportebat, licet verba non credentis protulerit, magis inuestigans prophetias quam Philippus, dicit autem vere Israelita, in quo dolus non est, quia nihil ad gratiam vel odium loquebatur. A V G. Vel aliter. Quid est in quo dolus? non est? forte non habebat peccatum? forte illi medicus non erat necessarius? absit. Nemo sic natus est vt medico illo non egeret. Dolus enim est cum aliud agitur, & aliud fingitur, quomodo ergo in illo dolus non erat si peccator est? factetur se peccatorem. Si enim peccator est, & iustum se dicit, dolus est in ore ipsius, ergo in Nathanaele confessionem peccati laudauit, non iudicauit non esse peccatorem. T H E O. Sed Nathanael laudatus non acquieuit ex templo: sed expectauit, adhuc volens aliquid manifestius discere, & interrogat. Sequitur enim. Dixit ei Nathanael, vnde me nosti? CHR Y. Ipse quidem igitur vt homo inuestigat. Iesus autem vt Deus respondebat. Sequitur enim. Respondit Iesus & dixit ei, priusquam te Philippus vocaret, cum esses sub ficu vidi te. Non vt homo eum intuens: sed vt Deus desuper cognoscens. Vidi inquit te, id est morum tuorum mansuetudinem. dicit autem. Cui esses sub ficu? quoniam nullus ibi erat, sed soli Philippus & Nathanael singulariter loquebantur: & propter hoc dictum est quod videns eum a lege dixit. Ecce vere Israelita. vt scires quoniam antequam appropinquaret Philippus, haec loquebatur Christus, & insuspicabile fiat Christi testimonium. Noluit autem Christus dicere. Non sum ex Nazareth. vt annunciat tibi Philippus: sed ex Bethleem, vt non faceret altercabilem sermonem, neque etiam per hoc dedisset argumentum sufficiens quod ipse esset Christus: sed ostendit se Christum per hoc quod praesens erat loquentibus illis. A V G. Quarendum est enim: an aliquid significet arbor fici. Inuenim? arborem fici maledictam, quia sola folia habuit, & fructu caruit. In origine humani generis Adā & Eua cum peccauissent, de folijs ficus subinctoria sibi fecerunt. Folia ergo ficulneae intelliguntur peccata. Erat autem Nathanael

Ibidem

sub arbore fici, tanquam sub vmbra mortis, ac si dominus ei dicit. O Israel, sine dolo quisquis es. O popule Iudaeus ex fide, antequam te per Apostolos meos vocarem, & cum esses sub vmbra mortis & tu me non videres, ego te vidi. G R B G. 18. Mbra. Vel cum esses sub ficu vidi te, id est positum te sub vmbra legis elegi. A V G V S T. de Verbis domini. Recordatus est autem Nathanael se fuisse sub ficu, vbi non erat Christus praesentia corporali: sed scientia spiritali, & quia sciebat se solum fuisse sub ficu, agnouit in illo diuinitatem. CHR Y. Sic ergo ab hac praedicatione & ab

Cap. 23. Seru. 49.

Homil. 19. sparum.

Hom. 20.

Serm. 49.

Traet. 7.

bi tu es filius Dei, tu es Rex Israel. Respondit Iesus & dixit ei. Quia dixi tibi vidi te sub ficu, credis, maus his videbis. Et dicit ei. Amen amē dico vobis, videbitis caelum apertum, & angelos Dei ascendentes & descendentes supra filium hominis.

eo quod mentem scrutatus est eius, quia cum aduersus eum dicere videretur, non culpauit, sed laudauit: cognouit quoniam vere est Christus. vnde sequitur. Respondit ei Nathanael & ait. Rabbi. Tu es filius Dei, tu es Rex Israel? q.d. Tu es qui expectabaris, tu es qui quaerebaris: quia enim argumentum inalterabile suscipit, venit ad confessionem & in mora priori diligentia ostendens, & in posteriori confessione deuotionem. Multi autem legentium sermonem hunc anxiantur. Petrus enim qui post miracula & doctrinam confessus est quoniam filius est Dei, beatificatur, vt a patre reuelationem iam suscipiens. Nathanael autem ante signa & doctrinam hoc dicens, nihil tale audiuit. Est igitur huius causa, quoniam niam verba quidem eadem locutus est Petrus & Nathanael, non autem eadem mente: sed Petrus quidem confessus est filium Dei vt Deum verum, hic autem vt hominem nudum, dicens ei. Tu es filius Dei, induxit. Tu es Rex Israel. Dei autem filius non Israelitis est Rex solum: sed & orbis terrarum vniuersi. Hoc etiam manifestum est ex his quae consequuntur. nam Petro nihil postea addidit Christus: sed quasi perfecta eius existente fide, ecclesiam se dixit in confessione illius fabricaturum esse. Nathanael autem quasi multa parte & maiori confessionis deficiente, ad maiora educitur, nam sequitur. Et dixit ei, quia dixi tibi, vidi te sub ficu credis, maus his videbis q.d. Magnum tibi visum est hoc esse quod dixi, & propterea me regem Israelis confessus es, quid igitur dices cum maus videbis? & quid sit illud maus ostendit subdens, & dicit eis. Amen amen dico vobis, videbitis caelum apertum & Angelos Dei ascendentes & descendentes super filium hominis. Vide qualem paulatim eum a terra abducit, & facit quod non ultra aetimet Christum esse hominem solum. cui enim Angeli ministrant, qualiter hic homo purus esset? per hoc igitur suadet Angelorum se esse dominatorem, sicut enim in proprium regis filium descenderit & ascenderit in eum ministri regales, hoc quidem in tempore crucis, hoc vero in tempore resurrectionis & ascensionis: sed & ante hoc quando accesserunt & ministrabant ei, & quando euangelizabant, eius natiuitatem. Futurum vero a praeterito probat, qui n. in praeteritis virtutem eius agnouerat, & de futuris audient, facilius suscipit.

CHR Y. Nathanael non suscipiendo ex Nazareth Christum esse, eam quae illi erat circa scripturas diligentiam ostendit. In non respuendo vero eum qui annunciauerat multum desiderium quod habebat circa Christi praesentiam monstrauit. Sciebat enim quod poterat Philippus circa locum falli. vnde sequitur. Vidit Iesus Nathanael venientem ad se, & dicit de eo. Ecce vere Israelita in quo dolus non est. Nequaquam enim eum accusare oportebat, licet verba non credentis protulerit, magis inuestigans prophetias quam Philippus, dicit autem vere Israelita, in quo dolus non est, quia nihil ad gratiam vel odium loquebatur. A V G. Vel aliter. Quid est in quo dolus? non est? forte non habebat peccatum? forte illi medicus non erat necessarius? absit. Nemo sic natus est vt medico illo non egeret. Dolus enim est cum aliud agitur, & aliud fingitur, quomodo ergo in illo dolus non erat si peccator est? factetur se peccatorem. Si enim peccator est, & iustum se dicit, dolus est in ore ipsius, ergo in Nathanaele confessionem peccati laudauit, non iudicauit non esse peccatorem. T H E O. Sed Nathanael laudatus non acquieuit ex templo: sed expectauit, adhuc volens aliquid manifestius discere, & interrogat. Sequitur enim. Dixit ei Nathanael, vnde me nosti? CHR Y. Ipse quidem igitur vt homo inuestigat. Iesus autem vt Deus respondebat. Sequitur enim. Respondit Iesus & dixit ei, priusquam te Philippus vocaret, cum esses sub ficu vidi te. Non vt homo eum intuens: sed vt Deus desuper cognoscens. Vidi inquit te, id est morum tuorum mansuetudinem. dicit autem. Cui esses sub ficu? quoniam nullus ibi erat, sed soli Philippus & Nathanael singulariter loquebantur: & propter hoc dictum est quod videns eum a lege dixit. Ecce vere Israelita. vt scires quoniam antequam appropinquaret Philippus, haec loquebatur Christus, & insuspicabile fiat Christi testimonium. Noluit autem Christus dicere. Non sum ex Nazareth. vt annunciat tibi Philippus: sed ex Bethleem, vt non faceret altercabilem sermonem, neque etiam per hoc dedisset argumentum sufficiens quod ipse esset Christus: sed ostendit se Christum per hoc quod praesens erat loquentibus illis. A V G. Quarendum est enim: an aliquid significet arbor fici. Inuenim? arborem fici maledictam, quia sola folia habuit, & fructu caruit. In origine humani generis Adā & Eua cum peccauissent, de folijs ficus subinctoria sibi fecerunt. Folia ergo ficulneae intelliguntur peccata. Erat autem Nathanael

sub arbore fici, tanquam sub vmbra mortis, ac si dominus ei dicit. O Israel, sine dolo quisquis es. O popule Iudaeus ex fide, antequam te per Apostolos meos vocarem, & cum esses sub vmbra mortis & tu me non videres, ego te vidi. G R B G. 18. Mbra. Vel cum esses sub ficu vidi te, id est positum te sub vmbra legis elegi. A V G V S T. de Verbis domini. Recordatus est autem Nathanael se fuisse sub ficu, vbi non erat Christus praesentia corporali: sed scientia spiritali, & quia sciebat se solum fuisse sub ficu, agnouit in illo diuinitatem. CHR Y. Sic ergo ab hac praedicatione & ab

bi tu es filius Dei, tu es Rex Israel. Respondit Iesus & dixit ei. Quia dixi tibi vidi te sub ficu, credis, maus his videbis. Et dicit ei. Amen amē dico vobis, videbitis caelum apertum, & angelos Dei ascendentes & descendentes supra filium hominis.

Ibidem. 18. Illud etiam requirendum est quomodo hic dicit. Antequam Ioannes Baptista missus esset in carcerem, Iesus venisse in Galileam, cum Matthaeus dicat, Cum autem audisset quod Ioannes traditus esset, secessit in Galileam, similiter etiam & Marcus. Lucas etiam nihil quidem dicit de tradito Ioanne: sed post Baptismum & tentationem Christi dicit eum esse in Galileam, sicut illi duo: unde intelligitur tres Euangelistas, non Ioanni Euangelistae contra narrasse: sed praetermississe primum domini aduentum in Galileam posteaque baptizatus est, quando illic aquam conuertit in vinum. E V S E B. in ecclesiastica historia. Cum enim trium Euangeliorum ad Ioannem Euangelistam notitiam peruenisset, probasse quidem dicitur fidem & veritatem dictionum, deesse tamen videlicet aliqua & ea maxime quae primo praedicationis suae tempore dominus gesserat. Certum est enim, quod in superioribus tribus Euangelij hae videntur sola contineri quae in eo gesta sunt anno quo Ioannes Baptista vel inclusus est in carcere, vel punitus: & ideo rogatus dicitur Ioannes Apostolus, ut ea quae praeterierant priores ante traditionem Ioannis, Saluatoris gesta conscriberet, unde si quis diligenter consideret, inueniet euangelia non dissonare: sed alterius temporis gesta esse quae scribit Ioannes, alterius vero quae caeteri. C H R Y. Neque enim in Capharnaum miraculum vllum tunc operatus est, qui enim ciuitatem habitabant illam, non sane se habebant ad Christum, sed erant valde corrupti: ideo tamen accedit, & parum ibi trahit tempus propter eum qui ad matrem erat honorem. B E D A. Ideo etiam non multis diebus ibi manserunt propter festum Paschae quod iam appropinquabat. unde sequitur. Et prope erat Pascha iudaeorum. **ORIG.** Sed quid intendit ibi appositio iudaeorum? non enim nationis alterius Paschae sollempnitas fuerat. Forsan vero quia quoddam est Pascha humanum eorum qui procul a proposito scripturae celebrant illud quoddam vero diuinum & verum quod in spiritu & veritate perficitur, ad distinctionem ergo diuini dicitur iudaeorum. Sequitur. Et ascendit Hierosolymam. A L C V I N. Bis in euangelijs legitur Iesum ascendisse Hierosolymam, semel in primo anno praedicationis dum adhuc Ioannes non erat missus in carcerem, de hoc ascensu nunc agitur, & iterum illo anno quo erat passus, dedit autem nobis exemplum dominus quanta cura diuinis subdi debeamus imperijs. Si enim ipse Dei filius decreta legis a se data implebat, celebrans sollempnitates cum caeteris hominibus, quanto studio bonorum operum serui debent sollempnitates & praenire & celebrare? **ORIG.** Mistice autem cum facta est nuptiarum praeparatio in Chana Galileae descendit vna cum matre, fratribus & discipulis in Capharnaum, quae interpretatur ager consolacionis. Oportebat enim post vini alacritatem, ad agrum consolacionis vna cum matre & discipulis ascendere saluatorem, consolaturum in futuris fructibus, in agrorum multitudine suscipientes disciplinam eius, & animam quae illum spiritu sancto concepit & iuandos ibi. Sunt enim quidam fructificantes ad quos dominus ipse descendit vna cum verbi ministris atque discipulis, adiuuans huiusmodi praesentem matrem sua. Videntur autem qui Capharnaum ducti sunt, non capere diurnam apud se Iesu praesentiam, quoniam illuminationem quae de pluribus dogmatibus est, inferioris consolacionis agellus non capit cum paucorum capax existat. A L C V I N. Vel Capharnaum villa pulcherrima est & significat mundum, in quem verbum patris descendit. B E D A. Non multis autem diebus ibi mansit, quia paruo in hoc mundo tempore cum hominibus conuersatus est. **ORIG.** Est autem Hierosolyma ciuitas regis magni, velut ipse saluator ait, ad quam nullus eorum qui manent in terris ascendit nec ingreditur. Sed quaelibet anima quae naturalis obrinet celsitudinem & acumen intelligibilem perspicuum eius ciuitatis est incolae, ad quam solus Iesus ascendisse dicitur. Videntur tamen post discipuli fore praesentes dum recolunt. Zelus domus tuae comedit me: sed quasi in quo liber discipulorum Iesus ascendit. **B E D A.** Dominus Hierusalem adueniens, continuo templum oraturus adijt, nobis dicens exemplum vt quocumque propter amorem domus Dei primo ingrediamur dominum depraeatur: unde dicit. Et inuenit in templo vendentes boues & oues & columbas. A V G. Sacrificia enim illi populo pro eius carnalitate talia data sunt, quibus teneretur ne ad idola deffueret, & immolabat boues & oues & columbas. B E D A. Sed quia de longinquo properantes quae iussa sunt immolari domino, secum ferre non poterant, eorum precia deferabant, unde nata occasione haec animalia in templo scribae & pharisaei vendi instituerunt, vt venientes emerent & offerrent. Bademque oblata ipsi alijs venderent, & sic sua lu-

era accumularent. Vnde & nummularij ad hoc sedebant ad mensam, vt inter emptores venditoresque hostiarum prompta esset pecunia, unde subditur. Et nummularios sedentes. Dominus autem nolens aliquid in domo sua terrenae esse negociationis, neque eius quae honesta putaretur, negociatores omnes expulit foras. A V G. Et qui flagellandus erat ab eis, prior illos flagellauit, unde sequitur. Et cum fecisset quasi flagellum de funiculis, omnes eiecit de templo, oues quoque & boues, & nummulariorum effudit es, & mensas subuertit. Et his qui columbas vendunt, unde subditur. Oues quoque & boues & nummulariorum effudit es & mensas euerit scilicet nummularias, quae erant quasi vala denariorum. **ORIG.** Consideremus autem, ne forte enorme videatur quod Dei filius captis funiculis parat sibi flagellum ad eiciendum de templo. Vnum tamen refugium ad horum responsionem relinquitur diuina potestas Iesu, vt cum volebat post se iracundiam hostium suffocare quomuis essent innumeri, & sedare mentium turbines. Dominus enim dissipat cogitationes gentium. Praesens autem historia in nullo minore potestate pretendit, his quae ab eo miraculose edita sunt, quinimo constat hanc maiorem demonstrare potentiam miraculo, quo aqua conuersa est in vinum, eo quod illic inanimata subsistit materia, hic vero totum milium hominum domantur ingenia. A V G. de Con. Euan. Manifestum est autem non semel, sed iterato hoc factum esse a domino. Sed illud primum commemoratur hic a Ioanne, istud vltimum caeteris tribus. **ORIG.** Et Ioannes quidem hic dicit quod expulit vendentes de templo. Matthaeus autem ait, Quoniam expulit vendentes & ementes. Multo autem maior erat numerus ementium quam vendentium, quorum expulsio transcendebat dignitatem eius qui reputabatur filius carpentarii, nisi quod diuina potestate sibi omnes subiecit vt dictum est. B E D A. Commendatur autem in hac lectione vtraque Christi natura, humana quidem in hoc quod matrem comite habuisse perhibetur, diuina vero in hoc quod verus Dei filius demonstratur. Sequitur enim. Et his qui vendebant columbas dixit. Auferte ista hinc, & nolite facere domum patris mei domum negociationis. C H R Y. Ecce patrem vocat, & non irascitur, asserunt enim simpliciter eum dicere: sed quia postea apertius loquebatur vt solam repraesentaret parilitatis intelligentiam, propterea subiiebat. Et Matthaeus quidem dicit quod eiciens eos dicebat. Nolite facere domum meam speluncam latronum. Illud enim fecit ad passionem veniens, ideo durioribus sermonibus utebatur. Hoc autem in principio signorum fecit, unde non ita aspera: sed remissa quodammodo increpatione vtritur. A V G V S T I N V S. Ecce templum illud figura adhuc erat, & eiecit inde dominus omnes qui ad nundinas venerant, & quae ibi vendebant quae opus habebant homines in sacrificio illius temporis. Quid si ibi ebriosos inueniret? si negociationis non debet fieri domus Dei, porationis fieri debet? C H R Y. Sed cuius gratia tali vehementia Christus vsus est? quia enim in sabbato curaturus erat & multa facturus quae videbantur ab eis esse legis transgressio, vt non videatur Deo contrarius hoc cum periculo fecit, dans intelligere, quod qui periculum se exponit pro bono ornatu domus, dominum domus non contemnit, & ideo vt ostenderet sui consonantiam ad Deum, non dixit. Domum sanctam: sed Domum patris mei. Et propter hoc etiam subditur: Recordati vero sunt discipuli eius: quia scriptum est, Zelus domus tuae comedit me. B E D A. Discipuli enim videntes in eo hunc feruentissimum zelum, recordati sunt quia zelo domus patris saluator eiecit impios de templo. A L C V. Zelus cum in bono accipitur, est quidam feruor animi, quo mens relicto humano timore pro defensione veritatis accenditur. A V G. Comeditur ergo zelo domus Dei, qui omnia quae videt ibi peruersa cupit emendare, & si emendare non potest, tolerat & genit: si ergo in domo tuae quid puerum fiat fatagis, in domo Dei vbi salus proposita est, debes pari quantum in te est, siquid peruersi videris? Amicus est, admoneatur leniter, vxor est, speruissime frenetur, ancilla est, etiam verberibus compescatur, fac quicquid potes pro persona quam portas. A L C V. Mystice autem quotidie Deus spiritum suum ecclesiam intrat, & qualiter ibi vnusquisque conuertitur attendit. Caueamus ergo, ne in ecclesia Dei fabulis vel ribus vel odiis vel cupiditatibus vacemus, ne in prouisiis veniens nos flagellet & de ecclesia sua eiciat. **ORIG.** Possibile enim est Hierosolymitanum quoque delicto subiaceret & capacissimos deuare, quos nisi post delictum citissime conuertantur, capacitatem amittunt. Inuenit igitur in templo, id est, in sacris vel in enunciatione ecclesiasticae sermonis quosdam qui patris domum, domum negociationis constituebant, qui scilicet venales exponunt boues, quos oportet obseruare ad aratrum ne retrocedentes non

nantur ad regnum Dei. Qui etiam praeserunt mammonam iniquitatis ouibus, ex quibus habent ornatus materiam, qui etiam solentiam columbarum priuata qualiter amaritudine vilipendunt. Cui ergo hos inueniret Saluator in domo sacra, facto de funiculis flagello fugat illos, vna cum venalibus ouibus, & bobus suis. Expargit aris pondera velut indigna in domo Dei retineri, subuertitque constitutas tabulas in animalibus auarorum, & madat ne vterius in domo Dei columbae vendantur. Arbitror autem, & exemplum ipsum statuisse per predicta secretius, vt intelligamus per hoc siquid agi debet erga sacram illam oblationem a sacerdotibus non debere ritu sensibilibus oblationum agi, nec legem obseruari debere, vt carnales iudaei volebant: nam Iesu propellente boues, & oues, iubente auferri columbas, quae plurimum offerebantur iuxta consuetudinem Iudaeorum, & subuertente mensas materialium nummorum non expresse, sed figuratim continentium diuinas impressiones, ea. quae in legis scripturam videbantur honesta, & vterque in plebem flagellis, dissoluit, & dispergenda haec erant, translatio regno ad eos, qui ex gentibus crederent. A V G. Vel vendentes in ecclesia sunt, qui quae sua sunt quaerunt, non quae Iesu Christi. Venale habent totum, quia volunt redimi. Simon ideo volebat emere spiritum sanctum, quia vendere volebat: erat enim de illis, qui columbas vendunt: etenim in columba apparuit spiritus sanctus: columba autem non est venalis, gratis datur, quia gratia vocatur. B E D A. Vendunt igitur columbas, qui accepta spiritus sancti gratiam non gratis, vt praecipuum est, sed ad praemium dant. Qui manuum impositionem qua spiritus sanctus accipitur, etsi non in quaestum pecuniae, ad vulgi tamen fauorem tribuunt, qui sacros ordines non ad viam meritum, sed ad gratiam largiuntur. A V G. Boues autem intelliguntur Apostoli, & Prophetae, qui nobis scripturas sacras dispensauerunt. Qui ergo ipsis scripturis fallunt populos, a quibus quaerunt honores, vendunt boues, vendunt & oues, id est ipsas plebes, & cui vendunt, nisi diabolo? Quicquid enim de vnica ecclesia praedicitur, quis tollit nisi leo rugiens? B E D A. Vel oues sunt opera munditiae, & pietatis. Vendunt ergo oues, qui humanae gratiae laudis opera pietatis exercent. Nummos mutuo dant in templo, qui aperte terrenis rebus in ecclesia deseruiunt: domum etiam domini faciunt domum negociationis, non solum hi qui propter sacros ordines precium pecuniae, vel laudis, vel honoris quaerunt: verum etiam hi qui gradum, vel gratiam spiritualem, qua in ecclesia domino largiente percipiunt, non simplici intentione, sed cura humanae retributionis exercent. A V G. Signum autem quoddam nobis ostendit dominus, quod fecit flagellum de funiculis & negociationem in templo facientes flagellauit. Etenim vnusquisque in peccatis suis restem sibi texit, dum peccata addit peccatis. Quando ergo aliquid patiuntur homines propter iniquitates suas agnoscant, quia dominus facit flagellum de funiculis, & adhuc admonet eos, vt mutent se: nam si se non mutauerint, audient in fine. Ligare illi manus & pedes. B E D A. Facto igitur de funiculis flagello illos eiecit de templo, quia de parte sortis sanctorum eiciuntur, qui inter sanctos positi, vel sicte, vel aperte faciunt opera mala. Oues quoque, & boues eiecit, quia talium vitam pariter & doctrinam ostendit esse reprobam. Nummulariorum quoque effudit es, & mensas subuertit, quia damnatis in fine reprobis etiam ipsarum, quas dilexerunt rerum toller figuram, venditionem columbarum de templo auferri praecipit, quia gratia spiritus, quae gratis accipitur, gratis dari debet. **ORIG.** Potest etiam per templum intelligi anima studiosa, propter inhabitans verbum Dei, in qua ante doctrinam Iesu constiterant terrestres, & bestiales motus. Signum autem terrestrii motuum bos est, quoniam agriculor. In sensorium autem motum ouis, quod est pluribus animalibus irrationalibus. Leuium vero, atque inconstantiu mentium signum est coluiba. Eorum vero qui bona videtur signa sunt era, quae Christus verbo doctrinae expellit, vt non vltra domum patris eius sit forum. **THEO.** Quia Iudaei videbant Iesum talia facere cum potestate multa, & dicentem. Nolite facere domum patris mei, domum negociationis, signum ab eo petunt, unde dicitur. Responderunt ergo Iudaei & dixerunt ei. Quod signum ostendis nobis, quia haec facis? C H R Y. Sed numquid signa opus erant, vt ea quae male fiebant cessare faceret? Nonne zelum talem accipere per domo Dei maximum signum virtutis erat? Non autem illius prophetiae meminerant: sed signum petebant, simul quidem de suo turpi lucro impedito dolentes: simul autem & per hoc prohibere cum volentes, opinantur enim cum aut prouocare ad miracu-

la, aut cessare ab his, quae fiebant: propterea non dat eis signum, sicut & post petentibus signum respondit dicens. Generatio mala & aduletera signum quaerit, & signum non dabitur ei, nisi signum Ionae Prophetae. Sed tunc quidem manifestus nunc autem obscuro respondet idem. Non autem vti que qui non petentes praecipit, & signa dat hic petentes aduertisset, nisi mentem eorum cognouisset dolosam. Sequitur enim. Et dixit eis: Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Dixerunt ergo Iudaei. Quadraginta & sex annis edificatum est templum hoc, & tu in tribus diebus excitabis illud? Ille autem dicebat de templo. Respondit. Quia ipsum templum significabat templum corporis sui, in quo nulla profus esset alicuius macula peccati, quasi dicit. Sicut inanimatum templum a vestris commerciis, sceleribusque mea ex ipso potestate: ita & hoc corporis mei templum, cuius istud gestat figuram, vestris manibus dissolutum, tertia die resuscitabo. T H E O. Nequaquam tamen illos ad homicidium prouocat dicens: Soluite, sed hoc eis affectantibus, non sibi esse absconditum demonstrat. Audiant autem Arriani, quomodo dominus mortis destructor dixit: Excitabo, & virtute videlicet propria. A V G. Resuscitauit eum quidem & pater, cui dicit in Psalmis: Excita me, & reddam illis. Sed quid fecit pater sine verbo? quomodo ergo eum pater resuscitauit, sic & filius resuscitauit, quia filius dixit: Ego & pater vnus sumus. C H R Y. Propter quid autem signum resurrectionis dat eis quoniam. Hoc maxime erat, quod ostendebat eum non esse hominem purum, posse aduersus mortem statuere triumphum, & tyrannidem eius longam veloci ter dissoluere. **ORIG.** Vtraque autem. f. & corpus Iesu, & templum exemplar mihi fore videntur ecclesiae, eo quod ex viuis lapidibus construitur in domum spiritualem in Sacerdotium sanctum, & propter illud: Vos estis corpus Christi, & membra de membro. Quamuis autem dissolui lapidum videatur fructura, ac dissipari omnia ossa Christi aduersitatibus tribulationum, instaurabitur tamen templum, ac resuscitabitur die tertia, quae in nouo caelo, & noua terra praesens erit. Sicut enim illud Christi corpus sensibile crucifixum est, ac sepultum, & postea resurrexit, sic & totale sanctorum Christi corpus concrucifixum est Christo. Quilibet enim eorum in nullo alio gloriatur, nisi in cruce Christi, per quam ipse crucifixus est mundo. Sed & sepultus est Christo, & resurrexit cum eo, quia in quadam nouitate vitae ambulat, sed in beata resurrectione nondum surrexit: unde non scriptum est, Tertia die restaurabo illud, sed, in tribus diebus: perficitur enim eius erectio in omnibus tribus diebus. T H E O. Iudaei enim de inanimato templo putantes eum hoc dicere, deridebant eum: unde sequitur. Dixerunt ergo Iudaei. Quadraginta & sex annis edificatum est templum hoc, & tu in tribus diebus excitabis illud? A L C V I. Et notandum, quod non de prima edificatione, quae a Salomone septem annis perfecta est, sed de reedificatione, quae facta est sub Zorobabel per quadraginta, & sex annos impediens inimicis respondere. **ORIG.** Vel dicit aliquis, quadraginta & sex annorum exurgere coepit, ex quo David allocutus est Nathan Propheta tam consulens de constructione templi: extunc satagens ad congregandam materiam templi. Animaduertit vero si possibile est quadragenarium numerum statui erga templum propter quatuor elementa mundi, ac senarium propter hoc, quod homo sexto die creatus est. A V G. 4. de Trini. Vel hic numerus perfectioni dominici corporis apte congruit, quadragentes enim sexages seni, sunt ducenta sexaginta sex, qui numerus dierum complet nouem menses, & sex dies. Ipsa autem perfectio corporis domini, rot diebus ad partum producta comperitur sicut a maioribus traditum suscipiens ecclesiae custodit auctoritas. Octauo enim kalendas Aprilis conceptus creditur, quo & passus. Natus autem traditur octauo kalendas Ianuarii. Ab illo ergo die vsque ad istum computati ducenti sexaginta sex reperiuntur dies, qui senarium numerum quadragentes sexages habent. A V G. 83. Quaest. Dicitur etiam conceptus humana sic procedere, & perfici primis sex diebus quasi lactis habeat similitudinem, sequentibus nouem diebus conuertatur in sanguinem; deinde duodecim diebus solidetur, reliquis decem & octo diebus formetur vsque ad perfectam lineamenta omnium membrorum, & in reliquo tempore vsque ad tempus partus magnitudine augetur. Sex autem, & nouem, & duodecim, & decem & octo in vnum coacti, sunt quadragintaquinque, addito ergo vno, sunt quadraginta sex, qui si fuerint multiplicati per ipsum senarium numerum, qui huius ordinationis caput tenet, sunt ducenti septuaginta sex, id est nouem menses, & sex dies. Non ergo absurde quadraginta sex annis dicitur fabricatum esse templum quod cor-

Lib. 3. c. 24.

Homil. 22.

To. 10. Jo.

Tomo. 6. in Ioan.

Tom. 10. in Ioan.

Tra. 10.

Ibidem

Ibidem

Ibidem

To. 10. Jo.

Homil. 23.

Tra. 10.

Ibidem

To. 10. Jo.

Ibidem

Cap. 5.

Quaest. 36.

pus eius significabat, vt quot anni fuerint in fabricatione templi...

ἡ ἀνατολή ἡ ὄσις ἡ ἄρκτος ἡ μεσημβρία

plo corporis sui. Cum ergo resurrexisset a mortuis recordati sunt discipuli eius...

f Cum autem esset Hierosolymis in Pascha in die festo, multi crediderunt in nomine eius...

enim Adam alpha, quod est vnū, & delta, quod quatuor, & alpha, quod est vnū...

Tom. 10. in Ioan.

Ibidem

Tom. 10.

Hom. 23.

Trac. 11.

Tom. 10.

non se credidit credentibus in nomine eius, & non in illum. In illum enim credunt...

beret de homine. Ipse enim sciebat quid esset in homine.

C A P. I I I.

Rat autē homo ex Pharisaeis Nicodemus nomine princeps Iudaeorum. Hic venit ad Iesum nocte...

restibus, vt priorum plasmatum mentem addiscat. AVG. Plus etiam nouerat arte...

C A P. I I I.

V G. Superius dixerat, quod cum esset Hierosolymis multi crediderunt in nomine eius...

I Apofolo: Fuitis aliquando tenebrae, nunc autem lux in domino. A I M O. Vel pulchre in nocte venisse dicitur...

K Nemo enim potest hanc signa facere, quae tu facis, nisi fuerit Deus cum eo. Sic ergo Nicodemus de illis multis erat...

non poterit apprehendere gloriam, quae circa me est, sed extra regnum erit. nā generatio quae per baptismum fit...

amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit denuo non potest videre regnum Dei.

b Dicit ad eum Nicodemus: Quo potest homo nasci cum sit fenex? Numquid potest in venter matris suae iterato introire...

Hom. 23. b q CHRY. Veniens Nicodemus ad Iesum, vt ad hominem audies maiora quam ab hominibus...

Trac. 11. Deum est incarnatum? alii quo magis impassibilis? propterea & hic per anxietatem modum exquirat...

Trac. 11. Tu carnalem generationem intelligis, sed ex aqua, & spiritu oportet, quod nascatur homo...

Trac. 11. Si vero quis interrogat qualiter ab aqua homo nascitur, interrogo & ego qualiter natus est Adam a terra?

Hom. 24. emundationem inuisibilis animae innuit. CHRY. Si vero quis interrogat qualiter ab aqua homo nascitur...

Hom. 25. Christus tres dies ad resurgendum expectauit. Quod igitur est matrix fœtus, hoc est fidelis aqua...

Cap. 30. AVG. Lib. 1. de Bap. par. Sed quae non ait: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu non habebit salutem...

re aut vnde imago Dei non intrat in regnum Dei, nisi impedimento prohibente peccati? A I M O. Talia aut, ac tanta secreta mysteria Nicodemus capere non valenti...

natum est ex carne, caro est, & quod natum est ex spiritu, spiritus est. Non mireris, quia dixi tibi: oportet vos nasci denuo...

c Respondit Nicodemus, & dixit ei: Quomodo possunt haec fieri? Respondit Iesus & dixit ei: Ilius Dei ita natus est, quid plus habebit oibus...

Trac. 11. id est si huius spiritus, cuius sensum suscipis auditu, & tactu interpretari nescis...

Trac. 11. Sed quis non videt verbi gratia aultrum euntem a meridie ad aquilonem...

Trac. 11. hoc igitur dicit, quia verbo, & sacramento inuisibiliter adesse spiritum sanctum, vt nascamur...

Trac. 11. quomodo fideles ad speciem perducat nescis, & ac est omnis, qui natus est ex spiritu...

Hom. in octa. Pentecost. quomodo fideles ad speciem perducat nescis, & ac est omnis, qui natus est ex spiritu...

Ibidem Et si tu nascaris de spiritu: hoc eris, vt ille qui non est natus adhuc de spiritu...

Hom. eadē. re non ualet, quae a domino audiebat: & ideo rationem quae rens factum non abnegans...

Hom. 25. huc in Iudaica uilitate manet, & exemplo ita manifesto dicto ei: adhuc interrogat...

Trac. 11. Iudaeorum, quasi insultare uoluisse? uolebat quidem illum nasci de spiritu...

Hom. 25. cū sit uisus erat, & alicuius momenti sibi esse uidebatur, quia doctus erat Iudaeorum...

quid

Ho. in octa. Pentecost.

Ho. 25. i Io.

Trac. 11.

Trac. 11.

Ho. in octa. Pentecost.

Ibidem

Hom. eadē.

Hom. 25.

Trac. 11.

Hom. 25.

quid commune habet hæc natiuitas, de qua .f. Christus locutus est, ad iudaica dogmata? Habet quidem commune: nam qui primus homo factus est, & quæ de colta facta est mulier, & quæ steriles genuerunt, & quæ per aquam miracula perfecta sunt. Dico autem, quod Helizæus de aqua ferrum eduxit, & quod Iudæi mare rubrum transierunt, & quod Naamâ Syrus in Iordane purgatus est. Hæc omnia natiuitatem spiritualem & purgamentum in ea futurum figuratim personabant. & ea quæ a Prophetis sunt dicta occulte ostendunt hunc natiuitatis modum, ut puta illud: Re nouabitur ut aquilæ iuuentus tua, & beati quorum remissa sunt iniquitates. Sed & Isaac figura huius natiuitatis erat. Hæc igitur rememorans dixit: Tu es magister in Israel, & hæc ignoras? Rursus autem aliunde suum sermonem ei credibilem facit, ad imbecillitatem eius condescendens, cum subdit: Amen amen dico tibi, quia quod scimus loquimur, & quod vidimus testamur, & testimonium nostrum non accipitis. Apud nos visus aliis sensibus certior est, & si volumus aliquem facere credere, ita dicimus, quoniam oculis nostris vidimus. Propterea Christus humano loquens ad eum sermone, non visum sensibilem inducit. sed manifestum est quod certissima cognitione, & non aliter se habente loquitur: igitur hoc quidem, quod scimus, ait de seipso solo. A I M O. Queritur autem quare pluraliter dicat: Quod scimus loquimur? Ad quod dicendum, quod unigenitus Dei filius erat, qui hoc loquebatur: ostendens qualiter pater est in filio, & filius in patre, & spiritus sanctus ab utroque indiuisibilis procedat. A L C V I. Vel dicit pluraliter, ac si dicat: Ego & illi, qui modo spiritu sunt renati, intelligimus illud quod loquimur, & quod vidimus apud patrem in abscondito, hoc testamur foris in mundo, & vos qui carnales estis, & superbi non accipitis testimonium nostrum. T H E O. Quod ne quaquam de Nicodemo dicit, sed de genere Iudæorum, qui vsque ad finem in perfidia permanerunt. C H R Y. Quod quidem non turbati verbum est, sed mansuetudinem ostendens. Hinc enim erudit nos cum ad aliquos locuti fuimus, & non persuaserimus, non tristiari, neque irasci, sed nostrum sermonem credibilem facere non solum non irascendo, sed etiam non clamando. Materia enim iræ clamor est: Iesus autem dogmata excelsa tangere debens, propter audientium infirmitatem se detinet multoties, & non continuo dignis sua magnitudine dogmatibus immoratur, sed magis his, quæ condescensionem habent, unde hic subditur: Si terrena dixi vobis, & non creditis, quomodo si dixerō vobis cœlestia, credetis? A V G. Hoc est, si non creditis quia templum possum suscitare deiectum a vobis, quomodo credetis quia per spiritum sanctum possum homines regenerari? C H R Y. vel aliter. Si baptismum terrenum dicat, non mireris, quia in terra perficitur, & conparatione illius natiuitatis stupendæ, quæ est ex substantia patris terrena est gratiæ natiuitas, & bene non dixit: Non intelligitis, sed non creditis. nam cum quis aliqua per intellectum suscipere non valet, amentitiæ vel ignorantie imputatur. Cum autem hoc non suscipiat aliquis quod solum fide oportet suscipere: non amentitiæ, sed infidelitatis est accusatio. Dicebantur autem hæc etiam non credabantur, quia posteri erant ea suscepturi.

Ho in octa. Pentec.

Hom. 25.

Hom. 26.

Ibidem

Hom. 26

Cap. 31.

Cap. 11.

Hom. 26. in Ioan.

metur ita esse magister, ut multi Prophetarum de terra existimantes, subiungit: Et nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, filius hominis qui est in cælo. T H E O. Cum vero filii hominis descendisse de cælo audis, non putes quod de cælo caro descendit: hoc enim hæreticorum dogma est, qui docebat quod Christus de cælo corpus sumptuliferat, & per virgine transferat. C H R Y. Hinc Filius enim hominis non carnem hic vocauit, sed a minori substantia se totum nominauit. Est enim ei consuetudo multoties ab humanitate totum vocare. B E D A. Si enim aliquis homo nudus de monte ad conuallia descendat, & assumptis vestimentis et armis ad eundem montem ascendat, recte ipse idem, qui prius descendit ascendisse perhibetur. H. I. L. A. 1. o. de Trini. Vel quia de cælo descendit conceptus de spiritu originis causa est. Non enim corpori Mariæ originem dedit, licet ad incrementa partumque corporis omne quod sensus sui est, naturale contulerit, quod vero hominis filius est, susceptus in virgine carnis est parvus: quod autem in cælis est natura, semper permanentis potestas est, quæ non ex infirmitatis suæ virtute in regionem distincti corporis coarctatur verbi Dei potestatem, & in forma serui manens ab omni in terra, extrahitque circulo, cæli ac mundi dominus non absuit: per hoc ergo & de cælo descendit, quia filius hominis est, & in cælis est, quia verbum caro factum, non amiserat manere factum est. A V G. Miraris autem quia hic eras, & in cælo: Tales fecit discipulos suos, Paulum audi dicentem. Nostra conuersatio in cælis est. si homo Paulus ambulabat in terra, & conuersabatur in cælis, Deus cæli & terræ non poterat esse in cælo, & in terra? C H R Y. Vide autem quia quod valde videtur excelsum indignum est sua magnitudine. non enim solum in cælo, sed vbique & omnia replet, sed adhuc ad imbecillitatem auditoris loquitur, paulatim eum reducere volens. e. C H R Y. Quia dixerat beneficium baptismi, inducit huius causam, scilicet crucem, dicens. Et sicut Moyses, & c. B E D A. Magister legis Moisaica ad spiritualem sensum eiusdem legis inducit recordans veteris historie, & hanc in figuram suæ passionis, atque humanæ saluationis factam, edisserens. A V G. de Pecca. mer. & remissi. Serpente enim incursum in deserto multi moriebantur, ac sic Moyses ex præcepto domini exaltauit in deserto aeneum serpentem, hunc videntes sanabantur continuo. Exaltatur serpens est mors Christi, eo significandi modo quo per efficientem id quod efficitur, significatur. A serpente quippe mors venit, qui peccatum quo mori meretur homini persuasit. dominus autem in carneum suum non peccatum transtulit: tamquam venenum serpentis, sed mortem, ut esset in similitudine carnis peccati pena sine culpa. unde in carne peccati & pena solueretur & culpa. T H E O. Videas ergo figuram ad veritatem. Ibi enim serpentis similitudo speciem quidem bestie habet: venenum autem non habet, sic & hic Christus a peccato liber: in similitudinem carnis peccati venit. Exaltari autem audiens, suspensionem intelligas in altum, ut sanctificaret aërem, qui sanctificauerat terram ambulando in ea, intelligas etiam per exaltationem gloriam. nam illa crucis altitudo gloria Christi facta est. in quo enim iudicari voluit, in hoc huius mundi principem iudicauit. Adam enim iuste mortuus est, quia peccauit, dominus vero iniuste, quia peccatum non fecit. Postquam ergo iniuste mortem sustinuit, suspirauit illum, qui eum tradidit morti, & sic liberat Adam a morte, sed in hoc deuictum se inuenit. Non enim potuit in cruce dominum contristare ut crucifigentes odiret, sed magis diligebat & pro eis orabat. sic igitur crux Christi eius exaltatio & gloria facta est. C H R Y S O S T O M V S. Ideo etiam non dixit: Pendere oportet filium hominis, sed Exaltari, quia honestius hoc videbatur. unde & propter auiditatem, & propter figuram hoc posuit, ut discas quoniam cognata sunt vetera nouis: deinde ut cognoscas, quoniam non iniustus ad passionem uenit, & adhuc ut discas, quoniam multis hinc nascitur salus. A V G V S T I N V S Lib. & cap. eodem. Sicut ergo tunc qui conspiciebat exaltatum serpentem a veneno sanabatur, & a morte liberabatur, sic nunc qui conformatur similitudini mortis Christi per fidem, baptismumque eius, & a peccato per iustificationem, & a morte per resurrectionem liberatur: hoc est enim quod ait, Ut omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat vitam æternam. quid ergo opus est ut morti Christi per baptismum conformetur paruulus, si mors serpentis non est omnino uenenatus? C H R Y. Attende autem, quod passionem obumbrate posuit, ne ex eius uerbis fieret tristis auditor. Fructum uero passionis posuit manifeste, si enim qui credunt in crucifixum

Tract. 12.

Hom. ead.

Ante finem

Tract. 12.

Hom. 27

crucifixum, non pereunt: multo magis qui crucifixus est, non perit. A V G. Hoc autem inter figuratam imaginem, & re ipsam, quod illi sanabantur a morte ad temporalem vitam: hi autem, ut habeant vitam æternam.

f. C H R Y. Quia dixerat: Oportet exaltari filium hominis, quo mortem occulte significauit, ne auditor tristis ab his fieret uerbis, humanum quid de eo suspicans, & mortem eius æstimans non esse salutarem: hoc ad rectitudinem reducit, filium Dei dicens eum, qui datur ad mortem, & mortem eius causam esse uitæ æternæ. unde dicit. Sic enim Deus dilexit mundum ut filium suum unigenitum daret, ut omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat vitam æternam. Ne mireris quoniam ego debeo exaltari, ut vos saluemini: etenim & patri hoc videtur, qui ita nos dilexit, ut pro seruis in deuotus filium dederit, dicendo autem. Sic Deus dilexit mundum. Multam indicat amoris intensiorem. Multa enim est, & infinita distantia: qui enim immortalis, qui sine principio, qui magnitudo infinita, eos qui sunt ex terra & cinere infinitis plenus peccatis dilexit, sed & ea quæ post hoc ponit, ostentatiua sunt magni amoris, non enim seruam, non angelum, non archangelum dedit, sed filium suum. Rursus, si filios plures habuisset, & dedisset unum, hoc etiam esset maximum. Nunc uero filium unicum dedit. unde subdit. Unigenitum. H. I. L. A. 6. de Trini. Sed si dilectionis hinc fides est creaturam creaturæ præstitisse, non facit magni meriti fidem uis & spernenda iactura. Preciosa autem sunt quæ commendat charitatem, & ingenia ingentibus æstimantur. Deus diligens mundum, filium non adoptiuum, sed suum & unigenitum dedit: hinc proprietates est, natiuitas est, ueritas est, non creatio est, non adoptio est, non salutaris est: hinc dilectionis, & charitatis fides est, ut ad unum di saluemus, & filium suum, & unigenitum præstitisset. T H E O. Videtur autem mihi, quod sicut dixit superius, quod filius hominis descendit de cælo, cum caro de cælo non descenderit, sed per unam personam in Christo, quæ Dei tunc attribuit homini, sed & nunc econuerso, quæ sunt hominis uerbo Dei appropriata: etenim Deus Dei filius impassibilis manet, sed quia vnus erat secundum hypostasim Dei filius: & homo qui passionem sustinuit: filius dari dicitur in mortem, qui passibiliter patiebatur, non natura propria, sed carne propria. Est autem maxima utilitas consecuta ex huiusmodi donatione, mentem excedens humanam. Sequitur enim: Ut omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat vitam æternam. Verus namque testamentum his, qui seruabant illud, dierum longitudinem promittebat: euangelium uero æternam, & insolubilem uitam. A V G. Notandum uero, quod eadem de filio Dei unigenito replicat, quæ de filio hominis in cruce exaltato præmiserat, dicens: Ut omnis qui credit in eum, & quia idem Redemptor & Conditor noster filius Dei ante sæcula existens, filius hominis factus est in fine sæculorum, ut qui per diuinitatis suæ potentiam nos creauerat, ad persfruendam beatitudinem perennis uitæ, ipse per fragilitatem humanitatis nostræ nos restauraret ad percipiendam quam perdidimus uitam. A L C V I. Vere autem per filium Dei habebit mundus uitam, quia non alia de causa uenit in mundum, nisi ut saluet mundum, unde sequitur. Non enim misit Deus filium suum, ut in mundum, sed ut saluum per ipsum. A V G. Quare enim Saluator mundi dicitur, nisi ut saluet mundum? ergo quantum in medico est, sanare uenit agrotum. Ipse se interimit, qui præcepta medici seruare non uult, aut contemnit. C H R Y. Sed quia hoc dicit, multi pigrorum in peccatorum magnitudine, & negligentia superabundantia, Dei abutentes misericordia, dicunt: non est gehenna, non est supplicium, omnia nobis Deus peccata dimittit. Sed considerandum, quod duo sunt Christi aduentus, qui iam factus est, & qui futurus est. Et prior quidem factus est, non ut iudicaret quæ facta sunt a nobis, sed ut dimittat. Secundus autem, non ut dimittat, sed ut iudicet. De priori igitur ait. Non ueni ut iudicem mundum, quia enim clemens est, non facit iudicium, sed interrim remissionem omnium peccatorum per baptismum primo, & postea per penitentiam, quia si hoc modo non fecisset, ueneri simul perdidit essent. Omnes enim peccauerunt, & egent gratia Dei. ne igitur aliquis crederet se impune peccare, subdit de pena non credentis: Qui credit in eum, non iudicatur: qui credit, inquit, non qui inuestigat: quid igitur si immundam habeat uitam? maxime quidem Paulus tales non fideles esse dicit. Confitentur, inquit, se nosse Deum, factis autem negant, sed hoc illud significat, quia secundum hoc qui credit, non iudicatur, sed operum quidam

grauiores sustinebit penam: infidelitatis autem causa non torquetur. A L C V I. Vel quia credit in eum, & adheret ei ut membrum capiti, non iudicabitur. A V G. Quid autem diciturum sperabas de eo, qui non credit, nisi quod iudicatur? Sed uide quid dicit. Qui autem non credit, iam iudicatus est. Nōdum apparuit iudicium, sed iam factum est iudiciū. Nō uenit enim dominus qui sunt eius, nouit qui permanent ad coronam, & qui permaneat ad flammam. C H R Y. Aut hoc dicit, quia ipsum discredere impenitentis supplicium esse enim extra lumen etiam secundum se maximum supplicium est. vel quod futurum est prænuñciat, sicut enim qui occidit hominem, etiam non dum sententia iudicantis condemnatus sit: tamen natura condemnatus est: ita & qui incredulus est, sicut & Adam, qua die comedit de ligno mortuus est. G R E G. Lib. 26. Moral. vel aliter: In extremo iudicio aliqui non iudicantur, & pereunt, de quibus hic dicitur. Qui non credit, iam iudicatus est. Non enim eorum tunc causa discutitur, qui a conspectu districti iudicis iam cum damnatione suæ infidelitatis abscedunt, professionem uero fidei retinentes, sed professionis opera non habentes, redarguuntur ut pereant. Qui uero nec fidei sacramenta tenuerunt, increpatione iudicis in extrema examinatione non audiunt, quia præiudicati in infidelitatis suæ tenebris, eius quem despexerant inuentione argui non merentur. Princeps namque terrenam rempublicam regens: aliter punire ciuem interius delinquentem, atque aliter hostem exterius rebellantem. In illo iura sua consulit: contra hostem uero bella mouet, dignaque eius malitiæ tormenta retribuit, de malo uero eius quid lex habeat, non requirit. neque enim lege necesse est periri eum, qui lege nunquam potuit teneri. A L C V I. Quare autem iudicatus est, qui non credit, causam assignat dicens, quia non credit in nomine unigeniti filii Dei. In hoc enim solo nomine est salus, non habet Deus multos filios qui possint saluari: hinc habet unigenitum, per quem saluatur. A V G. de Pecc. me. & remi. lib. 1. Vbi ergo paruulos ponimus baptizatos, nisi inter eos qui crediderunt? hoc enim eis acquiruntur per uirtutum sacramenta, & offerentium responsum, ac per hoc eos qui baptizati non sunt, inter eos qui non crediderunt, statumus.

Tract. 12.

Hom. 27.

Cap. 24.

Cap. 33.

Hom. 27.

Cap. 23.

ipsum. Qui credit in eum non iudicatur. Qui autem non credit, iam iudicatus est, quia non credit in nomine unigeniti filii Dei.

Hoc est autem iudicium, quia lux uenit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras quam lucem. Erant enim eorum mala opera. Omnis enim qui tunc est prænuñciat, sicut enim qui occidit hominem, etiam non dum sententia iudicantis condemnatus sit: tamen natura condemnatus est: ita & qui incredulus est, sicut & Adam, qua die comedit de ligno mortuus est. G R E G. Lib. 26. Moral. vel aliter: In extremo iudicio aliqui non iudicantur, & pereunt, de quibus hic dicitur. Qui non credit, iam iudicatus est. Non enim eorum tunc causa discutitur, qui a conspectu districti iudicis iam cum damnatione suæ infidelitatis abscedunt, professionem uero fidei retinentes, sed professionis opera non habentes, redarguuntur ut pereant. Qui uero nec fidei sacramenta tenuerunt, increpatione iudicis in extrema examinatione non audiunt, quia præiudicati in infidelitatis suæ tenebris, eius quem despexerant inuentione argui non merentur. Princeps namque terrenam rempublicam regens: aliter punire ciuem interius delinquentem, atque aliter hostem exterius rebellantem. In illo iura sua consulit: contra hostem uero bella mouet, dignaque eius malitiæ tormenta retribuit, de malo uero eius quid lex habeat, non requirit. neque enim lege necesse est periri eum, qui lege nunquam potuit teneri. A L C V I. Quare autem iudicatus est, qui non credit, causam assignat dicens, quia non credit in nomine unigeniti filii Dei. In hoc enim solo nomine est salus, non habet Deus multos filios qui possint saluari: hinc habet unigenitum, per quem saluatur. A V G. de Pecc. me. & remi. lib. 1. Vbi ergo paruulos ponimus baptizatos, nisi inter eos qui crediderunt? hoc enim eis acquiruntur per uirtutum sacramenta, & offerentium responsum, ac per hoc eos qui baptizati non sunt, inter eos qui non crediderunt, statumus.

A L C V I. Reddit causam quare non crediderunt, & quare iuste damnantur dicens: Hoc est autem iudicium, quia lux uenit in mundum. C H R Y S O S T. Quasi dicat. Numquid ipsi eam quaerunt, uel laborauerunt, ut inuenirent? Ipsa lux uenit ad eos nec ei occurrerunt. unde sequitur. Et dilexerunt homines magis tenebras, quam lucem. Hic de reliquo omni eos priuat excusatione: uenit enim eripere a tenebris, & ad lucem ducere. Quis ergo eius, qui non uult ad lucem accedere, miserabitur? B E D A. Lucem seipsum appellat, de qua supra angelista dixit. Erat lux uera. Tenebras uero appellat peccata. deinde quia uidebatur multis esse incredibile quod dictum est: nullus enim tenebras præhonorat lucis: subdit causam quare hæc passi sunt dicens. Erant enim eorum opera mala. Et si quidem in iudicium uenisset, haberet hoc aliquam rationem, qui enim malorum sibi conscius est, fugere iudicem consuevit: parenti uero, qui deliquerunt occurrunt. dicens igitur: Erant, eos qui multorum sibi ipsi erant conscii peccatorum maxime Christo ad ignoscendum uenienti occurrere, quod & in multis factum est. Etenim publicani & peccatores uenientes recumbebant cum Iesu, quia uero quidam sunt ita molles ad eos, qui pro uirtute sunt labores, ut illic ad ultimum uelint adherere malitiæ, in horum iniuriâ subdit. Omnis enim qui male agit, odit lucem. Quod quidem dictum est de his qui eligunt in malitia manere. A L C V I. Quia omnis qui male agit, odit lucem, id est qui est in intentione peccandi, qui placet peccatum, odit lucem, quæ detegit peccatum. A V G V S T I N V S. decimo Confessionum, Quia enim falli nolunt, & fallere uolunt, amant eam cum seipsam indicat. & oderunt eam cum eos ipsa lux indicat. Inde retribuetur eis, ut eos nolentes manifestet, & eis ipsa non sit manifesta. Amant ergo ueritatem uentem, oderunt eam redarguentem, unde sequitur. Et non uenit ad lucem, ut non arguantur opera eius. C H R Y. Eum enim qui in Paganismo uiuit: nullus redarguit, quia Deo tales habet, & digna dogmatibus opera demonstrat. Qui uero Christi sunt male uiuentes, ab omnibus rectis accusantur. Si autem Gentiles sunt recte uiuentes, hoc manifeste non noui. Non enim mihi dicas eos, qui a natura sunt mites & honesti: non enim est hoc uirtus, sed cum dic, qui a passionibus sustinet uiolentiam, & sapienter uiuit, sed

sed non utique habes. Si enim regni enunciatio, & gehennae min...

Hom. 27.

Lib. I. c. 33.

Trac. 12.

Hom. 28

Ho. eadem.

Trac. 13.

male agit, odit lucem, & non venit ad lucem, vt non arguantur opera eius.

Post hac venit iesus, & discipuli eius in terram Iudaeam, & illic demorabatur cum eis, & baptizabat.

Respondit Ioannes, & dixit: Non potest homo accipere quicquam, nisi fuerit ei datum de caelo.

HIERO. in Epist. ad Euagrium Nec refert, vtrum Salem, aut...

dum enim missus fuerat Ioanes in carcerem. Facta est autem questio ex discipulis Ioannis cum Iudaeis de purificatione.

Respondit Ioannes, & dixit: Non potest homo accipere quicquam, nisi fuerit ei datum de caelo.

Et sic in cognitionem, & dilectionem veritatis attrahunt. CHR Y. Discipulis autem Iesus baptizantibus non cessauit Ioannes baptizans usque ad incarcerationem.

Respondit Ioannes, & dixit: Non potest homo accipere quicquam, nisi fuerit ei datum de caelo. Ipsi vos mihi testimonium perhibetis quod dixerim non sum ego Christus, sed quia missus sum ante illum.

CHR Y. Interrogatus Ioannes, non vehementer discipulos increpat, timens ne ab eo separati, aliquid aliud operentur, sed remissa quodammodo eis loquitur.

CHR Y. Er vide quia hoc quod aestimabant proponi in Christi subuer-

subuerfionem, quando dixerunt: Cui testimonium perhibuisti. hoc in eos conuertit dicens: Ipsi vos mihi testimonium perhibetis...

CHR Y. Sed quare ista? Quia non cadit, quia humilis est. vide stantem in solido. Non sum dignus corrigi calciamenti ei soluere.

CHR Y. Sed quare ista? Quia non cadit, quia humilis est. vide stantem in solido. Non sum dignus corrigi calciamenti ei soluere.

CHR Y. Sed quare ista? Quia non cadit, quia humilis est. vide stantem in solido. Non sum dignus corrigi calciamenti ei soluere.

CHR Y. Sed quare ista? Quia non cadit, quia humilis est. vide stantem in solido. Non sum dignus corrigi calciamenti ei soluere.

CHR Y. Sed quare ista? Quia non cadit, quia humilis est. vide stantem in solido. Non sum dignus corrigi calciamenti ei soluere.

scit, nec minuitur sed Ioanes, & Iesus, quod ad carnem attinet, cui erant, sex menses, qui intererant nullam distinguunt aetatem.

CHR Y. Sicut vermis ligna corrodit, & erugo ferrum, ita vana gloria nutretem se, perdit animam. Ideo multo studio opus est, ut hanc destruamus passionem.

CHR Y. Et nimirum non ex terra erant ei omnia: etenim animam habebat & spiritum patris, quod non ex terra, qualiter igitur ipse de terra se esse dicit?

CHR Y. Et nimirum non ex terra erant ei omnia: etenim animam habebat & spiritum patris, quod non ex terra, qualiter igitur ipse de terra se esse dicit?

CHR Y. Et nimirum non ex terra erant ei omnia: etenim animam habebat & spiritum patris, quod non ex terra, qualiter igitur ipse de terra se esse dicit?

CHR Y. Et nimirum non ex terra erant ei omnia: etenim animam habebat & spiritum patris, quod non ex terra, qualiter igitur ipse de terra se esse dicit?

Hom. 29.

Ho. eadem.

Trac. 14.

Ho. eadem.

Trac. 13.

Hom. 28.

Trac. 13.

Hom. ead.

Trac. 14.

Ho. eadem.

Ho. eadem.

dis, qd Christus ea quae audiuit & vidit a patre, loquitur: non putat, qd a patre indigeat addiscere, sed quia omnia quaecumque natu...

Trad. 14.

Quando cocipis verbum quod proferas: rem vis dicere, & ipsa rei conceptio in corde tuo iam verbum est.

Et testimonium eius nemo accipit. Qui autem acceperit eius testimonium, signavit quia Deus verax est.

Hom. 29

CHRISTUS Dixerat quod vidit & audiuit, hoc testatur quasi excusans, ne quia pauci interim credituri erant, falsa estimaretur...

Trad. 14.

CHRISTUS Dixerat quod vidit & audiuit, hoc testatur quasi excusans, ne quia pauci interim credituri erant, falsa estimaretur...

Ho. eadem.

CHRISTUS Dixerat quod vidit & audiuit, hoc testatur quasi excusans, ne quia pauci interim credituri erant, falsa estimaretur...

Tra. eodem

CHRISTUS Dixerat quod vidit & audiuit, hoc testatur quasi excusans, ne quia pauci interim credituri erant, falsa estimaretur...

Ho. eadem.

CHRISTUS Dixerat quod vidit & audiuit, hoc testatur quasi excusans, ne quia pauci interim credituri erant, falsa estimaretur...

Tra. eodem

CHRISTUS Dixerat quod vidit & audiuit, hoc testatur quasi excusans, ne quia pauci interim credituri erant, falsa estimaretur...

Tra. eodem

CHRISTUS Dixerat quod vidit & audiuit, hoc testatur quasi excusans, ne quia pauci interim credituri erant, falsa estimaretur...

Ibidem

CHRISTUS Dixerat quod vidit & audiuit, hoc testatur quasi excusans, ne quia pauci interim credituri erant, falsa estimaretur...

quae verbotenus tenetur, sed quae operibus adimpletur. CHRYSOSTOMUS enim hic dicit, quod credere in filium sufficit ad vitam habendam...

CAP. IIII.

ergo cognovit Iesus quia audierunt Pharisaei, quod Iesus plures discipulos facit, & baptizat quod Iohannes, quamquam Iesus non baptizaret, sed discipuli eius, reliquit Iudaeam, & abiit iterum in Galilaeam.

qui est supplicii sermonem: non enim dixit ira filii, quamvis ipse sit iudex, sed patrem eius instituit, magis terrere volens.

CAP. III.

Postquam ostendit Evangelista qualiter Iohannes repraesentat discipulorum suorum invidiam, quam de profectu doctrinae Christi conceperat: hic ostendit, quomodo Christus declinavit Pharisaeorum malitiam...

CHRISTUS Dixerat quod vidit & audiuit, hoc testatur quasi excusans, ne quia pauci interim credituri erant, falsa estimaretur...

CHRISTUS Dixerat quod vidit & audiuit, hoc testatur quasi excusans, ne quia pauci interim credituri erant, falsa estimaretur...

CHRISTUS Dixerat quod vidit & audiuit, hoc testatur quasi excusans, ne quia pauci interim credituri erant, falsa estimaretur...

CAPVT IIIII.

baptizatos sine baptismis Iohannis, sicut nonnulli arbitrantur, sine quibus magis credibile est, baptismis Christi: neque enim ministerio baptizandi defuit, ut haberet baptizatos seruos, per quos ceteros baptizaret...

Ho. 10. I.

CHRISTUS Dixerat quod vidit & audiuit, hoc testatur quasi excusans, ne quia pauci interim credituri erant, falsa estimaretur...

CHRISTUS Dixerat quod vidit & audiuit, hoc testatur quasi excusans, ne quia pauci interim credituri erant, falsa estimaretur...

CHRISTUS Dixerat quod vidit & audiuit, hoc testatur quasi excusans, ne quia pauci interim credituri erant, falsa estimaretur...

CHRISTUS Dixerat quod vidit & audiuit, hoc testatur quasi excusans, ne quia pauci interim credituri erant, falsa estimaretur...

CHRISTUS Dixerat quod vidit & audiuit, hoc testatur quasi excusans, ne quia pauci interim credituri erant, falsa estimaretur...

CHRISTUS Dixerat quod vidit & audiuit, hoc testatur quasi excusans, ne quia pauci interim credituri erant, falsa estimaretur...

CHRISTUS Dixerat quod vidit & audiuit, hoc testatur quasi excusans, ne quia pauci interim credituri erant, falsa estimaretur...

est, quo ita, nisi quia non ad nos veniret, nisi formam visibilis carnis assumeret? Ideo fatigatus ab itinere, quid est aliud quam fatigatus in carne? Quare ergo hora sexta? quia aetate saeculi sexta.

mihi bibere. Discipuli enim eius abierant in ciuitatem, ut cibos emerent. Dicit ergo ei mulier illa Samaritana. Quomodo tu Iudaeus cum sis, bibere a me poscis, quae sum mulier Samaritana? Non enim conuenerunt Iudaei Samaritanis.

CHRISTUS Dixerat quod vidit & audiuit, hoc testatur quasi excusans, ne quia pauci interim credituri erant, falsa estimaretur...

CHRISTUS Dixerat quod vidit & audiuit, hoc testatur quasi excusans, ne quia pauci interim credituri erant, falsa estimaretur...

CHRISTUS Dixerat quod vidit & audiuit, hoc testatur quasi excusans, ne quia pauci interim credituri erant, falsa estimaretur...

CHRISTUS Dixerat quod vidit & audiuit, hoc testatur quasi excusans, ne quia pauci interim credituri erant, falsa estimaretur...

CHRISTUS Dixerat quod vidit & audiuit, hoc testatur quasi excusans, ne quia pauci interim credituri erant, falsa estimaretur...

CHRISTUS Dixerat quod vidit & audiuit, hoc testatur quasi excusans, ne quia pauci interim credituri erant, falsa estimaretur...

Quaest. 64.

Ho. 3. I. I.

Trad. 15.

Quaest. 64.

Ho. 30. I. I.

Trad. 15

Ho. 30. I. I.

igitur, & incorporea eius culturam esse. hoc est per animam, & intellectus puritatem nos ei offerre. vnde subdit. Et eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare. Quia enim Iudei animam quidem negligebant: multum autem circa corpus studium faciebant id omni phariam purgantes: & ideo ait, quia non corporis mudatione,

Circa finē.

sed incorporeo quod est in nobis, hoc est in intellectu, que dicit spiritum, Deus incorporeus colitur. HILA. 2. de Tri. Vel cum in spiritu Deum spiritum docuit adorandum, & libertatem, ac scientiam adorantium, & adorandi infinitatem ostendit, secundum illud Apostoli. Vbi spiritus domini ibi libertas. CHR Y. In veritate aut oportet adorare, quia priora figura erant. Circumcisio, holocausta, & thymia: nunc autem totum est veritas. T H E O. Vel quia multi putant se Deum in spiritu. i. animam adorare, non rectam opinionem de eo habentes, vt heretici, propter hoc addidit. Et veritate. Forte enim dicit aliquis, quod duas partes philosophia, quae in nos sunt insinuat in praedictis, actionem. scilicet & contemplationem: per spiritum namque actum insinuat, in illud Apostoli. Qui spiritu Dei agitur, &c. per veritatem vero contemplatiuum. Vel aliter. Samaritanorum erat opinio, quod Deus loco concluderetur, & in hoc loco Deum adorari oporteat. Contra quos dicit, quod veri adoratores non localiter, sed spiritualiter adorant: Iudeis vero omnia sub figura & umbra erant: & ideo dicit, quod veri adoratores non in figura adorant, sed in veritate, quia enim Deus spiritus est: spuales adoratores querit, quia vero veritas, veros. AVG. Querebas montem forte ad orandum, vt Deo esses propinquior, sed ipse qui in altis habitat, humilibus appropinquat: ergo descende, vt ascendas. Ascensiones, inquit, in corde eius in conualle plorationis, quae humilitatem habet in templo. Vis orare, in te ora, sed prius esto templi Dei.

Hom. 32.

et. Sed venit hora & nunc est, quando veri adoratores adorabunt patrem in spiritu & veritate. Nam & pater tales querit qui adorent eum. Spiritus est Deus, & eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare. Dicit ei mulier. Scio quia Messias venit, qui dicitur Christus. Cum ergo venerit: ille nobis annuntiabit omnia. Dicit ei Iesus. Ego sum qui loquor tecum. Et continuo venerunt discipuli

Tra. 15.

adorare, quia priora figura erant. Circumcisio, holocausta, & thymia: nunc autem totum est veritas. T H E O. Vel quia multi putant se Deum in spiritu. i. animam adorare, non rectam opinionem de eo habentes, vt heretici, propter hoc addidit. Et veritate. Forte enim dicit aliquis, quod duas partes philosophia, quae in nos sunt insinuat in praedictis, actionem. scilicet & contemplationem: per spiritum namque actum insinuat, in illud Apostoli. Qui spiritu Dei agitur, &c. per veritatem vero contemplatiuum. Vel aliter. Samaritanorum erat opinio, quod Deus loco concluderetur, & in hoc loco Deum adorari oporteat. Contra quos dicit, quod veri adoratores non localiter, sed spiritualiter adorant: Iudeis vero omnia sub figura & umbra erant: & ideo dicit, quod veri adoratores non in figura adorant, sed in veritate, quia enim Deus spiritus est: spuales adoratores querit, quia vero veritas, veros. AVG. Querebas montem forte ad orandum, vt Deo esses propinquior, sed ipse qui in altis habitat, humilibus appropinquat: ergo descende, vt ascendas. Ascensiones, inquit, in corde eius in conualle plorationis, quae humilitatem habet in templo. Vis orare, in te ora, sed prius esto templi Dei.

Ho. eadem.

et. Sed venit hora & nunc est, quando veri adoratores adorabunt patrem in spiritu & veritate. Nam & pater tales querit qui adorent eum. Spiritus est Deus, & eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare. Dicit ei mulier. Scio quia Messias venit, qui dicitur Christus. Cum ergo venerit: ille nobis annuntiabit omnia. Dicit ei Iesus. Ego sum qui loquor tecum. Et continuo venerunt discipuli

Tra. eodem.

adorare, quia priora figura erant. Circumcisio, holocausta, & thymia: nunc autem totum est veritas. T H E O. Vel quia multi putant se Deum in spiritu. i. animam adorare, non rectam opinionem de eo habentes, vt heretici, propter hoc addidit. Et veritate. Forte enim dicit aliquis, quod duas partes philosophia, quae in nos sunt insinuat in praedictis, actionem. scilicet & contemplationem: per spiritum namque actum insinuat, in illud Apostoli. Qui spiritu Dei agitur, &c. per veritatem vero contemplatiuum. Vel aliter. Samaritanorum erat opinio, quod Deus loco concluderetur, & in hoc loco Deum adorari oporteat. Contra quos dicit, quod veri adoratores non localiter, sed spiritualiter adorant: Iudeis vero omnia sub figura & umbra erant: & ideo dicit, quod veri adoratores non in figura adorant, sed in veritate, quia enim Deus spiritus est: spuales adoratores querit, quia vero veritas, veros. AVG. Querebas montem forte ad orandum, vt Deo esses propinquior, sed ipse qui in altis habitat, humilibus appropinquat: ergo descende, vt ascendas. Ascensiones, inquit, in corde eius in conualle plorationis, quae humilitatem habet in templo. Vis orare, in te ora, sed prius esto templi Dei.

Ho. eadem.

adorare, quia priora figura erant. Circumcisio, holocausta, & thymia: nunc autem totum est veritas. T H E O. Vel quia multi putant se Deum in spiritu. i. animam adorare, non rectam opinionem de eo habentes, vt heretici, propter hoc addidit. Et veritate. Forte enim dicit aliquis, quod duas partes philosophia, quae in nos sunt insinuat in praedictis, actionem. scilicet & contemplationem: per spiritum namque actum insinuat, in illud Apostoli. Qui spiritu Dei agitur, &c. per veritatem vero contemplatiuum. Vel aliter. Samaritanorum erat opinio, quod Deus loco concluderetur, & in hoc loco Deum adorari oporteat. Contra quos dicit, quod veri adoratores non localiter, sed spiritualiter adorant: Iudeis vero omnia sub figura & umbra erant: & ideo dicit, quod veri adoratores non in figura adorant, sed in veritate, quia enim Deus spiritus est: spuales adoratores querit, quia vero veritas, veros. AVG. Querebas montem forte ad orandum, vt Deo esses propinquior, sed ipse qui in altis habitat, humilibus appropinquat: ergo descende, vt ascendas. Ascensiones, inquit, in corde eius in conualle plorationis, quae humilitatem habet in templo. Vis orare, in te ora, sed prius esto templi Dei.

Tom. 13.

adorare, quia priora figura erant. Circumcisio, holocausta, & thymia: nunc autem totum est veritas. T H E O. Vel quia multi putant se Deum in spiritu. i. animam adorare, non rectam opinionem de eo habentes, vt heretici, propter hoc addidit. Et veritate. Forte enim dicit aliquis, quod duas partes philosophia, quae in nos sunt insinuat in praedictis, actionem. scilicet & contemplationem: per spiritum namque actum insinuat, in illud Apostoli. Qui spiritu Dei agitur, &c. per veritatem vero contemplatiuum. Vel aliter. Samaritanorum erat opinio, quod Deus loco concluderetur, & in hoc loco Deum adorari oporteat. Contra quos dicit, quod veri adoratores non localiter, sed spiritualiter adorant: Iudeis vero omnia sub figura & umbra erant: & ideo dicit, quod veri adoratores non in figura adorant, sed in veritate, quia enim Deus spiritus est: spuales adoratores querit, quia vero veritas, veros. AVG. Querebas montem forte ad orandum, vt Deo esses propinquior, sed ipse qui in altis habitat, humilibus appropinquat: ergo descende, vt ascendas. Ascensiones, inquit, in corde eius in conualle plorationis, quae humilitatem habet in templo. Vis orare, in te ora, sed prius esto templi Dei.

Quzst. 64.

adorare, quia priora figura erant. Circumcisio, holocausta, & thymia: nunc autem totum est veritas. T H E O. Vel quia multi putant se Deum in spiritu. i. animam adorare, non rectam opinionem de eo habentes, vt heretici, propter hoc addidit. Et veritate. Forte enim dicit aliquis, quod duas partes philosophia, quae in nos sunt insinuat in praedictis, actionem. scilicet & contemplationem: per spiritum namque actum insinuat, in illud Apostoli. Qui spiritu Dei agitur, &c. per veritatem vero contemplatiuum. Vel aliter. Samaritanorum erat opinio, quod Deus loco concluderetur, & in hoc loco Deum adorari oporteat. Contra quos dicit, quod veri adoratores non localiter, sed spiritualiter adorant: Iudeis vero omnia sub figura & umbra erant: & ideo dicit, quod veri adoratores non in figura adorant, sed in veritate, quia enim Deus spiritus est: spuales adoratores querit, quia vero veritas, veros. AVG. Querebas montem forte ad orandum, vt Deo esses propinquior, sed ipse qui in altis habitat, humilibus appropinquat: ergo descende, vt ascendas. Ascensiones, inquit, in corde eius in conualle plorationis, quae humilitatem habet in templo. Vis orare, in te ora, sed prius esto templi Dei.

Hom. 32.

adorare, quia priora figura erant. Circumcisio, holocausta, & thymia: nunc autem totum est veritas. T H E O. Vel quia multi putant se Deum in spiritu. i. animam adorare, non rectam opinionem de eo habentes, vt heretici, propter hoc addidit. Et veritate. Forte enim dicit aliquis, quod duas partes philosophia, quae in nos sunt insinuat in praedictis, actionem. scilicet & contemplationem: per spiritum namque actum insinuat, in illud Apostoli. Qui spiritu Dei agitur, &c. per veritatem vero contemplatiuum. Vel aliter. Samaritanorum erat opinio, quod Deus loco concluderetur, & in hoc loco Deum adorari oporteat. Contra quos dicit, quod veri adoratores non localiter, sed spiritualiter adorant: Iudeis vero omnia sub figura & umbra erant: & ideo dicit, quod veri adoratores non in figura adorant, sed in veritate, quia enim Deus spiritus est: spuales adoratores querit, quia vero veritas, veros. AVG. Querebas montem forte ad orandum, vt Deo esses propinquior, sed ipse qui in altis habitat, humilibus appropinquat: ergo descende, vt ascendas. Ascensiones, inquit, in corde eius in conualle plorationis, quae humilitatem habet in templo. Vis orare, in te ora, sed prius esto templi Dei.

Ho. eadem.

adorare, quia priora figura erant. Circumcisio, holocausta, & thymia: nunc autem totum est veritas. T H E O. Vel quia multi putant se Deum in spiritu. i. animam adorare, non rectam opinionem de eo habentes, vt heretici, propter hoc addidit. Et veritate. Forte enim dicit aliquis, quod duas partes philosophia, quae in nos sunt insinuat in praedictis, actionem. scilicet & contemplationem: per spiritum namque actum insinuat, in illud Apostoli. Qui spiritu Dei agitur, &c. per veritatem vero contemplatiuum. Vel aliter. Samaritanorum erat opinio, quod Deus loco concluderetur, & in hoc loco Deum adorari oporteat. Contra quos dicit, quod veri adoratores non localiter, sed spiritualiter adorant: Iudeis vero omnia sub figura & umbra erant: & ideo dicit, quod veri adoratores non in figura adorant, sed in veritate, quia enim Deus spiritus est: spuales adoratores querit, quia vero veritas, veros. AVG. Querebas montem forte ad orandum, vt Deo esses propinquior, sed ipse qui in altis habitat, humilibus appropinquat: ergo descende, vt ascendas. Ascensiones, inquit, in corde eius in conualle plorationis, quae humilitatem habet in templo. Vis orare, in te ora, sed prius esto templi Dei.

Tra. 15.

adorare, quia priora figura erant. Circumcisio, holocausta, & thymia: nunc autem totum est veritas. T H E O. Vel quia multi putant se Deum in spiritu. i. animam adorare, non rectam opinionem de eo habentes, vt heretici, propter hoc addidit. Et veritate. Forte enim dicit aliquis, quod duas partes philosophia, quae in nos sunt insinuat in praedictis, actionem. scilicet & contemplationem: per spiritum namque actum insinuat, in illud Apostoli. Qui spiritu Dei agitur, &c. per veritatem vero contemplatiuum. Vel aliter. Samaritanorum erat opinio, quod Deus loco concluderetur, & in hoc loco Deum adorari oporteat. Contra quos dicit, quod veri adoratores non localiter, sed spiritualiter adorant: Iudeis vero omnia sub figura & umbra erant: & ideo dicit, quod veri adoratores non in figura adorant, sed in veritate, quia enim Deus spiritus est: spuales adoratores querit, quia vero veritas, veros. AVG. Querebas montem forte ad orandum, vt Deo esses propinquior, sed ipse qui in altis habitat, humilibus appropinquat: ergo descende, vt ascendas. Ascensiones, inquit, in corde eius in conualle plorationis, quae humilitatem habet in templo. Vis orare, in te ora, sed prius esto templi Dei.

Ho. eadem.

adorare, quia priora figura erant. Circumcisio, holocausta, & thymia: nunc autem totum est veritas. T H E O. Vel quia multi putant se Deum in spiritu. i. animam adorare, non rectam opinionem de eo habentes, vt heretici, propter hoc addidit. Et veritate. Forte enim dicit aliquis, quod duas partes philosophia, quae in nos sunt insinuat in praedictis, actionem. scilicet & contemplationem: per spiritum namque actum insinuat, in illud Apostoli. Qui spiritu Dei agitur, &c. per veritatem vero contemplatiuum. Vel aliter. Samaritanorum erat opinio, quod Deus loco concluderetur, & in hoc loco Deum adorari oporteat. Contra quos dicit, quod veri adoratores non localiter, sed spiritualiter adorant: Iudeis vero omnia sub figura & umbra erant: & ideo dicit, quod veri adoratores non in figura adorant, sed in veritate, quia enim Deus spiritus est: spuales adoratores querit, quia vero veritas, veros. AVG. Querebas montem forte ad orandum, vt Deo esses propinquior, sed ipse qui in altis habitat, humilibus appropinquat: ergo descende, vt ascendas. Ascensiones, inquit, in corde eius in conualle plorationis, quae humilitatem habet in templo. Vis orare, in te ora, sed prius esto templi Dei.

tari: hic autem nihil ad eos pertinebat quod fiebat. ORIGENES. Et fere quidem quasi quodam Apostolo ad ciues vitur hac muliere: adeo eam inflammans per verba, vt amphora diuisa iter in ciuitatem relatura conciuibus. vnde sequitur. Reliquit ergo mulier hydriam, non curans de corpore, ac viliori propter vilitatem plurimum. Interit quoque nostra, omnis corporis, & neglectis lacere ad impartendum alius de commodis acquirit. A V G. Hydria autem graeco nomine appellatur tanquam hanc quarium diceretur, quoniam graece aqua, hydor vocat. CHR Y. Et sicut Apostoli vocati dimiserunt rhetoriam: ita haec dimittit hydriam & Euangelistarum opus fecit, & non vnum tantum

li eius, & mirabantur quia cum muliere loquebatur. Nemo tamen dixit ei quid queris, aut quid loqueris cum ea? Reliquit ergo hydriam suam mulier, & abiit in ciuitatem, & dicit illis hominibus. Venite & videte hominem, qui dixit mihi omnia quae cum me feci. Numquid ipse est Christus? Exierunt ergo de ciuitate, & veniebant ad eum. Interea rogabant eum eius discipuli dicentes: Rabbi, manduca. Ille autem dixit eis: Ego

vocat, sed ciuitatem integram. vnde sequitur. Et abiit in ciuitatem, & dicit illis hominibus: venite & videte hominem, qui dixit mihi omnia quae cum me feci. ORIGENES. Conuocat quidem illos ad videndum hominem continentem verbum supra hominem. Quaecumque autem fecit mulier. erat contubernium quinquem coniuugum, & post illos conuersatio cum sexto non proprio viro quem deserens, & septimo adherens, lagenam dereliquit iam pudica. CHR Y. Non verecundata autem est hoc dicere. Anima enim cum ignita fuerit igne diuino, ad nihil eorum quae sunt in terra de reliquo inspiciat, neque ad gloriam, nec ad verecundiam, sed ad vnam solam, quae detinet eam flammam. Volebat autem non ex propria annunciatione eos inducere, sed ex auditu proprios eos facere communicatores doctrinae Christi. vnde dixit. Venite & videte hominem, non dixit: Venite & credite, sed Venite & videte, quod leuius erat. Nouerat enim manifeste quoniam solum gullantes de illo fonte, eadem pariterentur, & ipsa. A L C V I. Paulatim autem venit ad praedicandum Christi, primo vocat hominem, ne si diceret Christum, auditores iracerentur & nollet exire. CHR Y. Vnde etiam neque manifeste annuntiavit Christum, neque tamen totaliter siluit, sed dixit: Numquid ipse est Christus? & ideo sermonem eius accepere, vnde sequitur. Exierunt de ciuitate, & veniebant ad eum. A V G. in lib. 83. Quod autem reliqua hydria discessit mulier: non negliger praeferendum est. hydria enim amorem huius saeculi significat, id est cupiditatem quae homines de tenebrosa profunditate, cuius imaginem patens gerit: hoc est de terrena conuersatione hauriunt voluptatem. Oportebat autem vt Christo credens, saculo renunciarer, & reliqua hydria cupiditatem saecularem relinqueret demonstraret. A V G. super Iohannem. Proiecit ergo cupiditatem & properauit annuntiare veritatem. Discant qui volunt euangelizare, vt prius hydriam ad puteum proiciant. O R I G. Facta etiam mulier receptaculum honeste disciplinae: ea quae primitus sapiebat, parumpendens deponit.

g A V G. Ierant discipuli eius emere cibos, & venerant quibus Christo offerrebat. vnde dicitur. Interea rogabant eum eius discipuli dicentes. Rabbi, manduca. CHR Y. Videntes enim eum fatigatum ex itinere, & aestu qui erat: rogabant eum vulgari eorum voce. Neque enim erat hoc temeritatis, sed amoris cura circa magistrum. O R I G. Arbitrantur apertum fore tempus ad prandium, quod erat inter recessum mulieris ad ciuitatem, & aduentum Samaritanorum ad ipsum: non enim coram aliquo aduena sibi propinabant escas. Ob hoc bene positum est: Interea. T H E O. Dominus vero sciens, quod Samaritana totam ciuitatem ad eum traheret: hoc discipulis significauit. vnde sequitur. Ille autem dixit eis: Ego cibum habeo manducare quem vos nescitis. CHR Y. Hominum salurem hic cibum vocauit, ostendens quantum desiderium habet nostrae salutis, sicut enim nobis concupiscibile est comedere: ita ei saluare nos. Tu vero intueri, quod non statim reuelat, sed vbique in quaestione imittit auditorem, vt incipiens querere quod dicitur. Et laborans, cum ampliori suscipiat desiderio. T H E O. Dicit autem quod vos nescitis. i. nescitis, quod cibum voco salurem hominum, vel nescitis quod Samaritani credituri sunt & salui fient. Discipuli autem ad hoc dubitabant. vnde sequitur. Dicebant ergo discipuli ad eum: Numquid aliquis attulit ei manducare? AVG. Quid mirum si mulier illa non intelligebat aqua? ecce discipuli non intelligunt etiam. CHR Y. Et quidem assuetam reuerentiam, & honorem magistro praebent, ad seinnicem quidem loquentes: ipsum vero non praesumentes interrogare. T H E O. In hoc autem quod dicitur discipuli.

discipuli. Numquid aliquis attulit ei manducare? Considerandum est, quod cibos ab aliis oblatos dominus suscipere solebat, non quod alieno ministerio indigeret, qui dat escam omni carni, sed vt deferentes meritum consequerentur, simulque forma tradens non erubescere paupertatem, neque graue putare ab aliis nutrir. proprium enim & necessarium est doctoribus: alios habere procuratores ciborum, vt ipsi de nullo curantes, verbi ministracionem procurare solliciti. AVG. Audiuit autem dominus cogitationes discipulorum, & instruit eos vt magister: non per circuitum sicut mulierem, sed aperte. vnde sequitur. Dicit eis Iesus, meus cibus est vt fa. vo. eius qui misit me. O R I. Idoneus cibus filio Dei, cum actor paterna voluntatis efficitur: hoc velle in semetipso protelans quod erant in patre. Solus autem filius perfecti operis paterna voluntatis est capax: ceteri vero fancti nil praeter diuinam peragunt voluntatem. Plenam autem & in regnum facit Dei voluntatem, qui dixit. Meus cibus, &c. proprium enim cibus eius ostenditur. Quid autem sit velle patris, inquit sermo sequens. Vt perficiam opus eius. Si quidem simplicius quis asseret, quoniam opus est iustum mandatum: puta si dicant edificantes, vel fodientes se perficere opus, qui conduxit eos, sed si per Christum perficiatur opus Dei, restat vt priusquam perficeretur erit diminutum. Qualiter autem diminutum erit opus cum esset Dei? perfectio quidem operis, rationalis naturae est perfectio, ad huius enim operis perfectionem cum esset imperfectum, verbum caro factum accessit. Cum enim quodammodo homo perfectus fieret, ob transgressionem factus est imperfectus, & ideo missus est Saluator, primo quidem vt perficiat voluntatem eius, qui misit eum, secundo vero vt consummet opus Dei, vt quilibet perfectus fiat ad solidi cibi usum. T H E O. Opus etiam Dei perficit, scilicet hominem Dei filium, nostram naturam in seipso sine peccato, ostendens in omni opere perfectum, quia finis legis Christus ea cessare faciens omnibus, quae in ea erant perfectas, & corporali cultu in spirituale reduxit. O R I. Mystice autem post poculi negotium, ac disciplinam distinctionis aquarum, consequens erat & de cibo discipulare. Samaritana quidem petita potum: non habebat praebere Iesu dignum poculum. Discipuli vero inuenientes humilia pulmenta apud alienigenas ei obrulerunt: rogantes eum vt manducaret. Et attende si forsitan uerentur, ne verbum Dei propriis non vigoratum escis in eis deficiat. Quaecumque ergo reperit discipuli: his iugiter proponunt verbum alere, vt corroboratum, atque roboratum perseueret penes eos, qui nutriunt ipsum. Quem admodum autem corpora egentia cibo, neque eis dem aluntur, neque eadem quantitas ciborum cunctis sufficiens est, sic intelligendum est, & in his quae sunt supra corpus. nam horum hoc quidem plurimum, hoc autem paucioris indiget nutrimenti dissimilis capedinis entia. Sed neque qualitas alentium verborum, atque intentionum contemplatiuarum operationum eadem congruit omnibus. Nam nuper geniti infantes, rationale appetunt lac: perfectorum autem est solidus cibus. Veridicus est ergo Iesus dicens. Ego cibum habeo manducare, quem vos nescitis. Semper enim qui praestit infimis, ac nequeuntibus eadem cum validis videre, hoc dicere potest.

h CHR Y. Quae sit voluntas patris de cetero interpretatur, dicens. Nonne vos dicitis, quod adhuc quatuor menses sunt & messis venit? T H E O. Scilicet materialis. Ego autem dico vobis, quod messis intelligibilis adest: hoc enim dicebat propter Samaritanos venientes ad ipsum. vnde subdit. Leuate oculos vestros, & videte regiones quia albae sunt iam ad messem. CHR Y. Rursum conuersus nominibus ad maximorum eos contemplationem reducit. Regio enim & messis hic indicat multitudinem animarum, quae paratae sunt ad praedicationis susceptionem, oculos autem hic dicit & eos qui mentis, & eos qui corporis: etenim habebant de reliquo multitudinem Samaritanorum venientem. Has autem praeparationes hominum decenter regiones albas vocat, sicut enim spicae cum dealbatae fuerint ad messem sunt paratae, ita & hi ad salutem sunt parati. Sed propter quid non manifeste dicit, quod praeparati sunt homines ad susceptionem verbi? Duae quidem occasiones gratiae, vnius quidem vt manifestior fiat sermo, & magis ante oculos ponat quae dicuntur: alterius autem dulcior sit narratio, & permanentior eorum quae dicuntur memoria. AVG. In opus autem seruebat, & operarios mittere festinabat.

discipuli. Numquid aliquis attulit ei manducare? Considerandum est, quod cibos ab aliis oblatos dominus suscipere solebat, non quod alieno ministerio indigeret, qui dat escam omni carni, sed vt deferentes meritum consequerentur, simulque forma tradens non erubescere paupertatem, neque graue putare ab aliis nutrir. proprium enim & necessarium est doctoribus: alios habere procuratores ciborum, vt ipsi de nullo curantes, verbi ministracionem procurare solliciti. AVG. Audiuit autem dominus cogitationes discipulorum, & instruit eos vt magister: non per circuitum sicut mulierem, sed aperte. vnde sequitur. Dicit eis Iesus, meus cibus est vt fa. vo. eius qui misit me. O R I. Idoneus cibus filio Dei, cum actor paterna voluntatis efficitur: hoc velle in semetipso protelans quod erant in patre. Solus autem filius perfecti operis paterna voluntatis est capax: ceteri vero fancti nil praeter diuinam peragunt voluntatem. Plenam autem & in regnum facit Dei voluntatem, qui dixit. Meus cibus, &c. proprium enim cibus eius ostenditur. Quid autem sit velle patris, inquit sermo sequens. Vt perficiam opus eius. Si quidem simplicius quis asseret, quoniam opus est iustum mandatum: puta si dicant edificantes, vel fodientes se perficere opus, qui conduxit eos, sed si per Christum perficiatur opus Dei, restat vt priusquam perficeretur erit diminutum. Qualiter autem diminutum erit opus cum esset Dei? perfectio quidem operis, rationalis naturae est perfectio, ad huius enim operis perfectionem cum esset imperfectum, verbum caro factum accessit. Cum enim quodammodo homo perfectus fieret, ob transgressionem factus est imperfectus, & ideo missus est Saluator, primo quidem vt perficiat voluntatem eius, qui misit eum, secundo vero vt consummet opus Dei, vt quilibet perfectus fiat ad solidi cibi usum. T H E O. Opus etiam Dei perficit, scilicet hominem Dei filium, nostram naturam in seipso sine peccato, ostendens in omni opere perfectum, quia finis legis Christus ea cessare faciens omnibus, quae in ea erant perfectas, & corporali cultu in spirituale reduxit. O R I. Mystice autem post poculi negotium, ac disciplinam distinctionis aquarum, consequens erat & de cibo discipulare. Samaritana quidem petita potum: non habebat praebere Iesu dignum poculum. Discipuli vero inuenientes humilia pulmenta apud alienigenas ei obrulerunt: rogantes eum vt manducaret. Et attende si forsitan uerentur, ne verbum Dei propriis non vigoratum escis in eis deficiat. Quaecumque ergo reperit discipuli: his iugiter proponunt verbum alere, vt corroboratum, atque roboratum perseueret penes eos, qui nutriunt ipsum. Quem admodum autem corpora egentia cibo, neque eis dem aluntur, neque eadem quantitas ciborum cunctis sufficiens est, sic intelligendum est, & in his quae sunt supra corpus. nam horum hoc quidem plurimum, hoc autem paucioris indiget nutrimenti dissimilis capedinis entia. Sed neque qualitas alentium verborum, atque intentionum contemplatiuarum operationum eadem congruit omnibus. Nam nuper geniti infantes, rationale appetunt lac: perfectorum autem est solidus cibus. Veridicus est ergo Iesus dicens. Ego cibum habeo manducare, quem vos nescitis. Semper enim qui praestit infimis, ac nequeuntibus eadem cum validis videre, hoc dicere potest.

h CHR Y. Quae sit voluntas patris de cetero interpretatur, dicens. Nonne vos dicitis, quod adhuc quatuor menses sunt & messis venit? T H E O. Scilicet materialis. Ego autem dico vobis, quod messis intelligibilis adest: hoc enim dicebat propter Samaritanos venientes ad ipsum. vnde subdit. Leuate oculos vestros, & videte regiones quia albae sunt iam ad messem. CHR Y. Rursum conuersus nominibus ad maximorum eos contemplationem reducit. Regio enim & messis hic indicat multitudinem animarum, quae paratae sunt ad praedicationis susceptionem, oculos autem hic dicit & eos qui mentis, & eos qui corporis: etenim habebant de reliquo multitudinem Samaritanorum venientem. Has autem praeparationes hominum decenter regiones albas vocat, sicut enim spicae cum dealbatae fuerint ad messem sunt paratae, ita & hi ad salutem sunt parati. Sed propter quid non manifeste dicit, quod praeparati sunt homines ad susceptionem verbi? Duae quidem occasiones gratiae, vnius quidem vt manifestior fiat sermo, & magis ante oculos ponat quae dicuntur: alterius autem dulcior sit narratio, & permanentior eorum quae dicuntur memoria. AVG. In opus autem seruebat, & operarios mittere festinabat.

discipuli. Numquid aliquis attulit ei manducare? Considerandum est, quod cibos ab aliis oblatos dominus suscipere solebat, non quod alieno ministerio indigeret, qui dat escam omni carni, sed vt deferentes meritum consequerentur, simulque forma tradens non erubescere paupertatem, neque graue putare ab aliis nutrir. proprium enim & necessarium est doctoribus: alios habere procuratores ciborum, vt ipsi de nullo curantes, verbi ministracionem procurare solliciti. AVG. Audiuit autem dominus cogitationes discipulorum, & instruit eos vt magister: non per circuitum sicut mulierem, sed aperte. vnde sequitur. Dicit eis Iesus, meus cibus est vt fa. vo. eius qui misit me. O R I. Idoneus cibus filio Dei, cum actor paterna voluntatis efficitur: hoc velle in semetipso protelans quod erant in patre. Solus autem filius perfecti operis paterna voluntatis est capax: ceteri vero fancti nil praeter diuinam peragunt voluntatem. Plenam autem & in regnum facit Dei voluntatem, qui dixit. Meus cibus, &c. proprium enim cibus eius ostenditur. Quid autem sit velle patris, inquit sermo sequens. Vt perficiam opus eius. Si quidem simplicius quis asseret, quoniam opus est iustum mandatum: puta si dicant edificantes, vel fodientes se perficere opus, qui conduxit eos, sed si per Christum perficiatur opus Dei, restat vt priusquam perficeretur erit diminutum. Qualiter autem diminutum erit opus cum esset Dei? perfectio quidem operis, rationalis naturae est perfectio, ad huius enim operis perfectionem cum esset imperfectum, verbum caro factum accessit. Cum enim quodammodo homo perfectus fieret, ob transgressionem factus est imperfectus, & ideo missus est Saluator, primo quidem vt perficiat voluntatem eius, qui misit eum, secundo vero vt consummet opus Dei, vt quilibet perfectus fiat ad solidi cibi usum. T H E O. Opus etiam Dei perficit, scilicet hominem Dei filium, nostram naturam in seipso sine peccato, ostendens in omni opere perfectum, quia finis legis Christus ea cessare faciens omnibus, quae in ea erant perfectas, & corporali cultu in spirituale reduxit. O R I. Mystice autem post poculi negotium, ac disciplinam distinctionis aquarum, consequens erat & de cibo discipulare. Samaritana quidem petita potum: non habebat praebere Iesu dignum poculum. Discipuli vero inuenientes humilia pulmenta apud alienigenas ei obrulerunt: rogantes eum vt manducaret. Et attende si forsitan uerentur, ne verbum Dei propriis non vigoratum escis in eis deficiat. Quaecumque ergo reperit discipuli: his iugiter proponunt verbum alere, vt corroboratum, atque roboratum perseueret penes eos, qui nutriunt ipsum. Quem admodum autem corpora egentia cibo, neque eis dem aluntur, neque eadem quantitas ciborum cunctis sufficiens est, sic intelligendum est, & in his quae sunt supra corpus. nam horum hoc quidem plurimum, hoc autem paucioris indiget nutrimenti dissimilis capedinis entia. Sed neque qualitas alentium verborum, atque intentionum contemplatiuarum operationum eadem congruit omnibus. Nam nuper geniti infantes, rationale appetunt lac: perfectorum autem est solidus cibus. Veridicus est ergo Iesus dicens. Ego cibum habeo manducare, quem vos nescitis. Semper enim qui praestit infimis, ac nequeuntibus eadem cum validis videre, hoc dicere potest.

discipuli. Numquid aliquis attulit ei manducare? Considerandum est, quod cibos ab aliis oblatos dominus suscipere solebat, non quod alieno ministerio indigeret, qui dat escam omni carni, sed vt deferentes meritum consequerentur, simulque forma tradens non erubescere paupertatem, neque graue putare ab aliis nutrir. proprium enim & necessarium est doctoribus: alios habere procuratores ciborum, vt ipsi de nullo curantes, verbi ministracionem procurare solliciti. AVG. Audiuit autem dominus cogitationes discipulorum, & instruit eos vt magister: non per circuitum sicut mulierem, sed aperte. vnde sequitur. Dicit eis Iesus, meus cibus est vt fa. vo. eius qui misit me. O R I. Idoneus cibus filio Dei, cum actor paterna voluntatis efficitur: hoc velle in semetipso protelans quod erant in patre. Solus autem filius perfecti operis paterna voluntatis est capax: ceteri vero fancti nil praeter diuinam peragunt voluntatem. Plenam autem & in regnum facit Dei voluntatem, qui dixit. Meus cibus, &c. proprium enim cibus eius ostenditur. Quid autem sit velle patris, inquit sermo sequens. Vt perficiam opus eius. Si quidem simplicius quis asseret, quoniam opus est iustum mandatum: puta si dicant edificantes, vel fodientes se perficere opus, qui conduxit eos, sed si per Christum perficiatur opus Dei, restat vt priusquam perficeretur erit diminutum. Qualiter autem diminutum erit opus cum esset Dei? perfectio quidem operis, rationalis naturae est perfectio, ad huius enim operis perfectionem cum esset imperfectum, verbum caro factum accessit. Cum enim quodammodo homo perfectus fieret, ob transgressionem factus est imperfectus, & ideo missus est Saluator, primo quidem vt perficiat voluntatem eius, qui misit eum, secundo vero vt consummet opus Dei, vt quilibet perfectus fiat ad solidi cibi usum. T H E O. Opus etiam Dei perficit, scilicet hominem Dei filium, nostram naturam in seipso sine peccato, ostendens in omni opere perfectum, quia finis legis Christus ea cessare faciens omnibus, quae in ea erant perfectas, & corporali cultu in spirituale reduxit. O R I. Mystice autem post poculi negotium, ac disciplinam distinctionis aquarum, consequens erat & de cibo discipulare. Samaritana quidem petita potum: non habebat praebere Iesu dignum poculum. Discipuli vero inuenientes humilia pulmenta apud alienigenas ei obrulerunt: rogantes eum vt manducaret. Et attende si forsitan uerentur, ne verbum Dei propriis non vigoratum escis in eis deficiat. Quaecumque ergo reperit discipuli: his iugiter proponunt verbum alere, vt corroboratum, atque roboratum perseueret penes eos, qui nutriunt ipsum. Quem admodum autem corpora egentia cibo, neque eis dem aluntur, neque eadem quantitas ciborum cunctis sufficiens est, sic intelligendum est, & in his quae sunt supra corpus. nam horum hoc quidem plurimum, hoc autem paucioris indiget nutrimenti dissimilis capedinis entia. Sed neque qualitas alentium verborum, atque intentionum contemplatiuarum operationum eadem congruit omnibus. Nam nuper geniti infantes, rationale appetunt lac: perfectorum autem est solidus cibus. Veridicus est ergo Iesus dicens. Ego cibum habeo manducare, quem vos nescitis. Semper enim qui praestit infimis, ac nequeuntibus eadem cum validis videre, hoc dicere potest.

discipuli. Numquid aliquis attulit ei manducare? Considerandum est, quod cibos ab aliis oblatos dominus suscipere solebat, non quod alieno ministerio indigeret, qui dat escam omni carni, sed vt deferentes meritum consequerentur, simulque forma tradens non erubescere paupertatem, neque graue putare ab aliis nutrir. proprium enim & necessarium est doctoribus: alios habere procuratores ciborum, vt ipsi de nullo curantes, verbi ministracionem procurare solliciti. AVG. Audiuit autem dominus cogitationes discipulorum, & instruit eos vt magister: non per circuitum sicut mulierem, sed aperte. vnde sequitur. Dicit eis Iesus, meus cibus est vt fa. vo. eius qui misit me. O R I. Idoneus cibus filio Dei, cum actor paterna voluntatis efficitur: hoc velle in semetipso protelans quod erant in patre. Solus autem filius perfecti operis paterna voluntatis est capax: ceteri vero fancti nil praeter diuinam peragunt voluntatem. Plenam autem & in regnum facit Dei voluntatem, qui dixit. Meus cibus, &c. proprium enim cibus eius ostenditur. Quid autem sit velle patris, inquit sermo sequens. Vt perficiam opus eius. Si quidem simplicius quis asseret, quoniam opus est iustum mandatum: puta si dicant edificantes, vel fodientes se perficere opus, qui conduxit eos, sed si per Christum perficiatur opus Dei, restat vt priusquam perficeretur erit diminutum. Qualiter autem diminutum erit opus cum esset Dei? perfectio quidem operis, rationalis naturae est perfectio, ad huius enim operis perfectionem cum esset imperfectum, verbum caro factum accessit. Cum enim quodammodo homo perfectus fieret, ob transgressionem factus est imperfectus, & ideo missus est Saluator, primo quidem vt perficiat voluntatem eius, qui misit eum, secundo vero vt consummet opus Dei, vt quilibet perfectus fiat ad solidi cibi usum. T H E O. Opus etiam Dei perficit, scilicet hominem Dei filium, nostram naturam in seipso sine peccato, ostendens in omni opere perfectum, qu

mercedem accipit, quod arbitror diuina causa futuram remunerationem. Alterum quod sequitur. Et congregat fructum vitam eternam. Bonum habitum quendam dicitur intellectus, qui est fructus ex ipsa speculatione proueniens. Arbitror autem quod in qualibet doctrina seminatur quidem, qui principia excogitat, quae suscipientes alii, ac pertractantes siquid noui potuerunt exprimere coniungere sunt suae inuentionis gratia: posteris causa, ut metendo quasi maturos fructus aggregent, quanto autem magis hoc in arte arctum expedit coemplari. Si quidem seminatus sunt Moyses, & Prophetae praeuenientes aduentum Christi: merentes autem sunt Apostoli, qui Christum susceperunt, & gloriam eius perpexerunt. Semen autem erat tota ratio secundum reuelationem mysterij temporibus praeteritis obfuscati silentio: regiones autem, id est legales, propheticae scripturae nudum aluerant his, qui aduentus uerbi nequaquam existerent capaces. Quod autem simul ferens, & metens gaudeat, erit, cum priuatio morroris, & angustiae in futuro fiet saeculo: dum etiam Iesus transfiguraretur in gloria, simul cum messoribus Petro, Iacobo, & Ioanne, Moyses, & Helyas factos pariter gaudent in uidentio filij Dei gloriam. Attende tamen si hoc, quod dico aliam & aliam intelligi potest, propter aliam & aliam uita conuersationem, in qua homines iustificati sunt, ut liceat dicere alium quidem legis cultorem: alium uero euangelij: & tamen exultant simul dum idem finis ab uno Deo per unum Christum in uno spiritu sancto reponitur. Ad labores autem Prophetarum, & Moysi aduenerunt Apostoli instruente Iesu, merentes, ac in horrea colligentes animae suae intellectum in scripturis illorum reconditum, & semper qui debite capiunt disciplinam, priorum labores ad maiorem euidentiam trahunt: non tantum laborantes sunt hi qui semina condiderunt.

To. 13. i. Io. **ORIG.** Postquam dicta sunt discipulis, quae tractata sunt, restat scriptura de his, qui uenerunt de ciuitate ad Iesum, & crediderunt per testimonium mulieris. **CHR. Y.** Sicut autem in messe cum facilitate fructus congregantur, & in momento uno area manipulis repletur: ita & nunc fit. unde dicitur. Ex ciuitate autem illa multi crediderunt in eum Samaritanorum propter uerbum mulieris testimonium perhibentis, quia dixit mihi omnia quaecumque feci. Considerabant enim, quod nequaquam mulier gratanter eum admirata esset, qui eius delicta redarguerat, nisi magnus quis esset, & excellens, qui praedicabatur ab illa. Sic ergo solo mulieris testimonio credentes, & nullum signum uidentes exierunt depraecantes Christum ut apud eos maneret, & hoc est quod sequitur. Cum ergo uenissent ad illum Samaritani, rogauerunt eum, ut ibi maneret. Iudaei uero miracula uidentes, non detinuerunt eum apud seipso, sed omnia egerunt, ut a regione eorum eum abicerent, nihil enim in uore, & inuidia deterius nihil inani gloria difficilius, quae infinita corrumpere consuevit bona. Et quidem Samaritani uolebant eum semper secum detinere: ipse uero hoc non sustinuit, sed solum mansit ibi duobus diebus. & post haec quod subditur: Et mansit ibi duos dies. **ORIG. E.** Non incongrue autem aliquis illud obiicit, quomodo rogatus Saluator cum Samaritanis manet, qui iussit ciuitatem Samaritanorum non ingredi. Palam enim, quoniam & discipuli eius cum eo ingressi sunt. Ad quod dicendum, quod in uiam gentium pergere, est imbuti gentili dogmate, & in illo ambulare. Ciuitatem uero Samaritanorum intrare est acceptare falsam doctrinam recipientium legales, propheticos, & euangelicos, & apostolicos sermones. Cum autem deseruerint propriam doctrinam, & uenerint ad Iesum licet cum eis manere. **CHR. Y.** Et Iudaei quidem etiam signis uisus incorrecti manserunt. hi autem & sine signis multam circa eum fidem demonstrauerunt: solum enim uerba audierunt. unde sequitur. Et multo plures crediderunt propter sermonem eius. Cuius igitur gratia haec uerba non dicunt euangelista? ut discas, quoniam multa magnorum transcurrerunt, a fine uero totum ostenderunt: sua scem toti ciuitati, per ea quae dicta sunt. Vbi autem auditores non persuadentur: tunc euangelista coguntur dicere ea quae dicta sunt, ne quod est ex in deuotione auditorum, imputet quis defectui praedicantis: ipsi autem discipuli Christi iam facti, magistrum repulerunt. unde sequitur. Et mulieri dicebant, quia iam non propter tuam loquelam credimus: ipsi enim audiuiimus, & scimus quia hic est uere Saluator mundi. Vide autem qualiter confessum intellexerunt, quod orbem terrarum liberare ue-

nerat, & quod ad communem salutem ueniens, non debebat in Iudaeis suam concludere prouidentiam, sed ubique seminare sermonem. Dicentes etiam, quod est Saluator mundi, ostendunt, quod mundus perditus erat, in magnis malis existens, & quidem uenerunt saluare Prophetas, & Angeli, sed hic est uere Saluator, qui salutem tribuit, non solum temporaneam, sed aeternam. Vide etiam qualiter audientes mulierem dubitauerunt dicentem. Numquid hic est Christus? non dixerunt hi, quoniam nos suspicamur, sed quoniam scimus, & non simpliciter, sed quoniam hic est uere Saluator mundi: non quasi unum ex multis Christum confitentem: solum uerba audierunt, & hoc dixerunt quod dicere habebant uerba multa & magna uidentes. **ORIG. E.** Caeterum si meminimus praedictorum, non difficile est conicere quomodo cum reppererint uerbum sincerum, alias disciplinas relinquunt quasi dogmatum ciuitatem, de qua aegredientes salutare credunt: & puro studiose protulisse Ioannem, cum non dixit: Rogabant eum Samaritani intrare tantum Samaritaniam, uel ingredi ciuitatem, sed etiam ibi manere. Manet namque Iesus pnes depraecantes, & praesertim quosque qui praecantur exeunt ciuitatem & uersus eum ueniunt. **AVGVST.** Manet apud eos biduo, hoc est dat illis duo praeccepta charitatis. **ORIG. G.** Neque enim capaces erant tertiae diei eius, non enim erat auidi miraculosum quid cernere, quale qui fuerant in Chana Galilaeae post triduum cum Iesu conuiuantes. Initium autem credendi multis fuit mulieris uerbum. non enim sic per seipsum uerbum conficitur illuminans capientem, uelut cum alterius dicto sibi testimonium perhibetur. **AVG.** Sic ergo Christum cognouerunt primo per famam, postea per praesentiam, sicut agitur hodie cum eis, qui foris sunt, & nondum sunt Christiani: Christus nunciatur per Christianos amicos tamquam illa mulier. hoc est ecclesiam nunciante ad Christum ueniunt, credunt per istam famam, & multo plures & firmiter in eum credunt, quoniam uere ipse est Saluator mundi. **ORIG. E.** Impossibile est namque eandem circa intellectum fieri passionem uidentem, & ei, qui per uidentem instruitur, magisque est per speciem ambulare quam per fidem, unde hi non solum testimonio hominis, sed ob ipsam quoque ueritatem credunt.

ALCIVINVS. Post biduum quod fecit in Samaria, in Galilaeam, ubi nutritus fuerat. unde dicitur. Post duos autem dies exiit inde, & abiit in Galilaeam. **AVG.** Mouet autem nos cur euangelista dixerit consequenter. Ipse enim Iesus testimonium perhibuit, quia Propheta in sua patria honorem non habet. Magis enim uidetur attestari potuisse, quod Propheta in patria sua honorem non habet si cotemneret pergere in Galilaeam, & in Samaria remansisset. Hoc ergo sentio, in Samaria biduum fecit, & crediderunt in eum Samaritani, tot dies fecit in Galilaea, & non crediderunt in eum Galilaei, & propter hoc dixit, quod Propheta in patria sua honorem non habet. **CHR. Y.** uel aliter: ideo hoc adiectum est, quia non in Capharnaum abiit, sed in Galilaeam, & in Chana, ut infra dicitur, ego enim patriam eius hic aestimo dicere Capharnaum, quoniam autem non potest esse illic honore, audi eum dicentem. Et tu Capharnaum, quae usque ad caelum exaltata es, usque ad infernum descendes. Dicit autem hic patriam propriam, in qua uidetur plus conuersatus. **THEO.** uel aliter, quia dominus exiens de Samaria, uenit in Galilaeam, ne aliquis dubitaret, & quaereret, qua de causa non semper in Galilaea maneret, dicit, quod propter hoc non manebat in Galilaea, quia nullum ibidem recipiebat honorem, quod ipse restat est dicens, quia Propheta in sua patria, non habet honorem. **ORIG. E.** Perscrutanda est autem huius dicti sententia. Patria siquidem Prophetarum in Iudaea erat, & est non ignotum, quod honorem a Iudaeis nequaquam sunt consecuti: iuxta illud. Quemnam Prophetarum non persecuti sunt patres uestri? Miranda etiam occurrit huius decreti ueracitas: cum peruenierit non tantum ad sanctos Prophetas uilipensos a propriis, & ipsum dominum nostrum, sed protensa sit etiam in quosdam prophetarum sequaces contemptos a suis ciuibus, & ad mortem deductos. **CHRYSOSTOMVS.** Quid igitur? nonne uideamus & apud suos multos in admirationem deductos? ita quidem, sed ab his, quae raro contingunt non oportet talia pronuntiare. Sed & si in propria patria

patria aliqui honorantur: multo magis in aliena. Consuetudo. n. facile homines contemptibiles facere consuevit: quando igitur uenit in Galilaeam, susceperunt eum Galilaei. unde sequitur. Et cum ergo uenisset in Galilaeam exceperunt eum Galilaei. Vides quoniam qui mali dicebantur, hi maxime ad Christum accedere inueniuntur. Nam propter Galilaeos dicit: Interroga & uide, quoniam Propheta ex Galilaea non surrexit: propter Samaritanos autem improperebant ei: Samaritanus es, & demonij habes. Sed ecce Samaritani, & Galilaei credunt in confessionem Iudaeorum. Inueniuntur autem & Galilaei Samaritanos meliores: nam illi quidem a mulieris crediderunt uerbis: hi uero uidentes signa, quae faciebat. unde sequitur. Cum omnia uiderent quae fecit Hierosolymis in die festo. **ORIG.** Quod enim dominus eiecit de templo uendentes oves, & boues: tam grande reperitur, ut his moti Galilaei reciperent dominum, considerantes, mirantesque maiestatem eius: non enim minor potentia eius ostenditur in his, quam in caeci uideant, audiantque surdi. Aestimo uero, nec haec sola ipsum tunc fecisse: sed & alia signa. **BEDA.** Sed unde data est eis uidentio occasio, ostendit subdens. Et ipsi enim uenerant ad diem festum. Mystice autem intimitur, quod gentibus in fide de aduobus praecceptis charitatis consolidatis, Christus circa fines mundi reuertetur ad patriam, id est ad Iudaeos. **ORIG. E.** Expedit autem Galilaeam, id est transiugrantem festare Hierosolymis, ubi est templum Dei, & uidere singula, quae peragit ibi Iesus. Hoc enim est principium, ut Galilaei recipiant Dei filium euntem ad ipsos; alioquin uel non recepissent illum, uel etiam ipse nondum ipsis praeparatis ad eius receptionem, adeo prope uenisset ad eos.

CHR. Y. Primo quidem dominus, ut supradictum est in Chana Galilaeae uenerat uocatus ad nuptias. Nunc autem ad eos uadit: ut magis eos attrahat, sponte ad eos ueniens propria patria dimissa, & ut fidem a priori miraculo in eis inuitatum fortiosem faceret propter suam praesentiam. **AVG.** Ibi enim quomodo aquam in uinum conuerit, crediderunt in eum discipuli eius, & utique plena domus erat turbis, conuiuantiis, & factum est tam magni miraculum, & non crediderunt nisi discipuli eius: & ideo hanc ciuitatem modo repetiuit, scilicet ut qui per priora non crediderant modo credant. **THEO.** Rememoratur autem nobis euangelista miraculum perpetratum in Chana Galilaeae de aqua conuersa in uinum, ut augetur Christi praeconium, quia Galilaei non solum propter miracula Hierosolymis facta, sed & propter ea quae apud ipsos facta erant, receperunt Iesum, simulque ut ostenderet, quod Regulus credidit propter miraculum in Chana perpetratum, quamuis eius non perfecte cognouerit dignitatem. unde sequitur. Et erat quidam Regulus, cuius filius infirmabatur Capharnaum. **ORIG. G.** Putabit autem aliquis Regis Herodis hunc esse Regulum, & aliquis asserit hunc esse de familia Caesaris, exercentem tunc temporis aliquid in Iudaea, neque enim dicitur quod Iudaeus fuerit. **CHR. Y.** Regulus autem dicitur, aut quasi exiens regalis, aut dignitatem aliquam principatus habens, aut quae sic uocabatur. Igitur quidam hunc eundem esse existimant Centurionem, qui est apud Mattheum. Ostendit autem alius esse ab eo: nam ille quidem Christum uolentem ire ad suam domum, rogat remanere: hic autem & nihil tale promittentem, ad domum trahit. Et ille quidem ad Iesum de monte descendentem Capharnaum intrauit: hic autem ad Iesum in Chana uenientem accessit. Et illius quidem puer a paralytico detinebatur: huius autem filius a febre. De hoc ergo Regulo subditur: Hic cum audisset, quod Iesus adueniret a Iudaea in Galilaeam, abiit ad eum, & rogabat eum, ut descenderet, & sanaret filium eius. **AVG.** Qui rogabat, nonne crederet? Quid a me expectas audire? dominum interrogat quod de illo senserit. Sequitur enim: Dixit ergo Iesus ad eum. Nisi signa & prodigia uide, non crederis. Arguit hominem in fide tepidum, aut frigidum, aut omnino nullius huius, sed tentare cupientem de sanitate filij sui, qualis esset Christus, quid esset quantum posset. Prodigium quidem appellatum est quasi porrodictum, quod porro dicitur: porro significet, & futurum aliquid portendat. **AVG.** de Con. euange. Adeo autem dominus supra omnia mirabilia uult mentem credentis attollere, ut nec ipsa miracula, quae quamuis diuinitus de mutabilitate corporum sunt, a fidelibus quaeri uelit. **GR. E. G. O.** Sed memento etiam quae petiit, & aperte agno-

scetis, quia in fide dubitauit. Poposcit namque ut descenderet, & sanaret filium eius. unde sequitur: Dicit ad eum Regulus: Domine descende priusquam moriatur filius meus. Minus itaque in illu credidit, quem non putauit posse salutem dare, nisi praesens esset & corpore. **CHR. Y.** Audi etiam qualiter adhuc terreni Christum trahit, quasi non possit eum post mortem suscitare: si autem non credes, uenit & rogauit, nil mirabile. Consueuerunt enim patres ex multo amore non solum medicis loqui, sed de quibus non confidunt, nihil uolentes praetermittere eorum, quae ad salutem pertinent filiorum: si tamen ualde crederet Christi uirtutem, non neglexisset etiam in Iudaea ire. **GR. E. G. O.** Sed dominus qui rogatur ut uadat, quia non desit ubi inuitatur indicat, solo iussu salutem reddidit, qui uoluntate omnia creauit. unde sequitur. Dicit ei Iesus: Uade, filius tuus uiuit. Hic superbia nostra recunditur: qui in hominibus non naturam, quae ad imaginem Dei facti sunt, sed honores & diuitias ueneramus. Redemptor uero noster, ut ostenderet quoniam quae alta sunt hominibus, sanctis despicienda sunt, & quae despicienda sunt hominibus, despicienda non sunt sanctis, ad filium Reguli ire noluit, ad seruum Centurionis ire paratus fuit. **CHR. Y.** uel aliter: Illic quidem fides, confirmata erat: iccirco & promissit ire, ut discamus uiri deuotionem. hic autem adhuc imperfectus erat, & nondum nouerat manifeste: quod absens curare poterat. unde ex hoc quod non accedit Iesus, hoc addidit. Sequitur enim: Credidit homo sermone, quem dixit ei Iesus, & ibat. Non tamen integre, neque sane. **ORIG. E.** Ostenditur autem eius dignitas & officium ex hoc quod seruientes illi occurrunt. unde sequitur. Iam autem eo descendente serui occurrerunt ei, & nunciauerunt ei dicentes, quia filius eius uiuere. **CHR. Y.** Qui quidem obuiauerunt, non ut annunciant solum, sed quasi astimantes de reliquo superfluam esse Christi praesentiam, quae credebant accedere. Quod autem Regulus non integre credidit neque sane, ostenditur ex hoc quod sequitur. Interrogabat ergo horam ab eis, in qua melius habuerat. Uolebat enim scire: utrum casu uel ex praeccepto Christi hoc factum esset. Sequitur: Et dixerunt ei, quia heri hora se prima reliquit eum febris. Vide qualiter miraculum manifestum est: non enim simpliciter, neque ut contingit a periculo liberatus est: sed repente & simul, ut appareat non esse ex naturae consequentia quod fiebat, sed acti uirtute Christi. unde sequitur. Cognouit ergo pater, quia illa hora erat, in qua dixit ei Iesus. Filius tuus uiuit, & credidit ipse, & domus eius tota. **AVG.** Si ergo propterea credidit, quia nunciatum est ei, quod filius eius esset sanus, & comparauit horam nuntiantium horae praenunciantis, quando rogabat, nondum credebat. **BEDA.** Unde datur intelligi & in fide de gradus esse sicut & in aliis uirtutibus, quibus est initium incrementum, & per perfectio. Huius ergo fides initium habuit, cum filij salutem petiit: incrementum, dum credidit sermone dominici dicentis. Filius tuus uiuit. Deinde perfectionem obtinuit nuntiantibus seruis. **AVGVSTINVS.** Ad solum sermonem crediderunt plures Samaritani, ad illud miraculum sola illa domus credidit ubi est factum. unde subdit euangelista. Hoc iterum secundum signum fecit Iesus, cum uenisset a Iudaea in Galilaeam. **CHR. Y.** Non sine causa hoc adiecit, sed ostendens quoniam secundum signum factum: nondum ad perfectionem Samaritanorum nullum signum uidentium Iudaei peruenierunt. **ORIG.** Amphibologiam autem continet praesens dictum. uno enim modo denotat, quod Iesus ueniendo a Iudaea in Galilaeam, duo fecit miracula, quorum secundum est factum erga filium Reguli: alio modo sic: Duobus existentibus signis, quae Iesus in Galilaea exercuit, secundum egit ueniens a Iudaea in Galilaeam. & hic sensus uerus est. Mystice autem, per hoc quod Iesus bis in Galilaeam accedit, binus Saluatoris aduentus in mundum ostenditur: priuus quidem misericordiae, ut uino factio conuiuus exhilaret: secundus uero, ut filium Reguli ad mortem pene deductum suscitaret, id est populum Iudaeorum, qui post plenitudinem Gentium accederet saluandus in fine. Magnus autem Rex Regum est, qui constitutus est a Deo in monte Syon sancto eius: huius qui uiderunt diem, & gaudi sunt, Reguli dinoscuntur. Arbitramur igitur Regulum esse Abraham: aegrotum uero, filium eius: Israeliticum genus debilitatum **Car. au. S. Tho.** Ff 4 erga

To. 13. i. Io.
Hom. 33.
Ibidem
Hom. 34.

To. 13. i. Io.
Hom. 34.
Trac. 16.
Ho. eadem.
Ibidem.
Ho. eadem.
Trac. 16.
Ho. eadem.
In Ioan. 13.

Ho. eadem.
Hom. ead.
Ho. eadem.
To. 13. i. Io.
Ho. eadem.
Trac. 16.
Trac. eodem.
Hom. 35.
In Ioan. 13.

erga cultum diuinum: & ideo incaluit ignitis spiculis inimici, vt proinde febrile censeatur. Apparet autem, qd præcedentibus sanctis postquam carnis exuerunt amicum populus fuit curæ. vnde legitur in Machabæis post mortem Hieremias. Hic est Hieremias Propheta Dei, qui plurimum orat pro populo: Abraham igitur obsecrat adiuuari a Saluatore populum infirmum, & quidem potestatis verbum de Chana prodit, vbi dicitur: Filius tuus viuuit. Sed verbi efficacia in Capharnaü agit. nam ibi filius Reguli curatus est, quasi in agro consolacionis morans, quod significat genus quoddam debilius: non tamen omnino fructibus priuatorum. Illud autē. Nisi signa, & prodigia vi. nō crederetur illi refertur ad multitudinem filiorum suorū, & ad ipsum quodammodo: sicut enim Ioannes expectabat datum sibi signū. s. super quē videris spiritum descendentem, sic & p̄ mortui sancti aduentum Christi in carnē, & signis & prodigijs manifestandum expectabant. Habebat autem hic Regulus non solum filium, sed etiam seruos, per quos significatur maneries quædam minus bene & infirme credentium, nec a casu hora septima deserit filium febris: nam septenarius numerus est quietis. ALCVI. Vel quia per septiformem spiritum est omnis remissio peccatorum. Septenarius enim in tria & quatuor diuisus significat sanctam Trinitatem, in quatuor anni temporibus, in quatuor mundi partibus, in quatuor elementis. ORI. Possunt quoque significari duo aduentus Christi verbi ad animā primus quidem ex factō vino præbens animæ gaudium spūalis cō, uiuui. secundus vero, omnes languoris ac mortis reliquias amputans. THEO. Regulus autem est omnis homo: homo non solum quia regi vniuersorum propinquus existit secundum animam, sed quia & ipse super omnia principatum sumpsit, cuius filius, idest mens febricitat voluptatibus prauis & desiderijs. Accedit autem ad Iesum & depræcatur vt descendat, idest vt condescensū misericordie vtatur, & parcat peccatis priuquam a voluptatibus infirmitate mortificetur. Sed dominus dicit: Vade, idest profectum continuum circa bonum ostendas, & tunc filius tuus vuet. Si autem ambulare cessaueris, mortificabitur tibi intellectus circa boni operationem.

C A P V.

Lib. 4. c. 10.

V. G. de Con. Euange. Post miraculum in Galilæa factum: inde Hierosolymam redit. Vnde dicit. Post hæc erat dies festus Iudæorum, & ascendit Iesus Hierosolymam. CHR Y. Mihi videtur, qd erat dies festus Pentecostes: ascendit autem Iesus Hierosolymam semper in diebus festis, vt cum eis dies festos faciens non videatur legi contrarius, & ob hoc multitudinem simplicem per signa, & doctrinā attrahat: maxime enim in diebus festis hi qui iuxta positi erant, concurrerant. Sequitur: Erat autem Hiero. pro pisci. quæ cognō. hebra. Bethsa. quinque por. habēs. ALCVI. Probatō gratiæ, ouis dicitur, & probatica ergo piscina pecuaria dicitur, vbi Sacerdotes cadauera hostiarum abluebant. CHR Y. Decebat quidē baptisma dari peccata purgans, cuius imago præscripta fuit in piscina, & in alijs pluribus: & primum quidem dedit Deus aquam expurgantem corporum sordes, & iniquationes non existentes, sed opinatās, puta eas quæ a morbo, & quæ a lepra, & quæ ab alijs talibus deinde infirmitates diuersas, p quas facit solui. vnde sequitur. In his iace. mul. mag. lang. cæco. clau. & ari. expe. aquæ motum. Volens enim Deus propinquius adducere ad baptismi donum: non adhuc iniquationem solum mundat. Sed etiam agritudines sanat: sicut enim ministri, qui prope regem sunt: his qui sunt a longe clariore sunt: ita & in figuris fit. Non autem simpliciter

Hom. 35.

Ho. eadem.

fanabat aquarum natura: semper enim hoc feret, sed in Angeli descensione. vnde sequitur: Angelus autem domini descendebat secundum tempus in piscinam, & mouebatur aqua. Sic enim & in baptizatis non simpliciter aqua operatur, sed cum spiritu. sancti acceperit gratiam: tunc omnia soluit peccata. Angelus enim descendens turbabat aquam & fanatiam imponebat virtutem, vt dicitur Iudæi quoniam multo magis Angelorum dominus omnes agritudines anime sanare potest, sed tunc quidem infirmitas impediunt volentem curari fiebat. Subditur enim: Et qui prior descendisset in piscinam post motionem aquæ, sanus fiebat a quacumque detinebatur infirmitate. Nunc autem vnusquisque accedere potest, non enim Angelus est, q turbat aqua: sed Angelorum dominus, qui omnia operatur. sed est orbis terrarū vniuersus veniat, gratia non consumitur, sed similis manet. sicut enim solares radii per vnamquamque illuminant diem, & non consumuntur, neque a multa largitione minor fit Solis lux, ita & multo amplius spiritu sancti actio in nullo minuitur a multitudine eorum, qui potiuntur ea. Hoc autem fiebat. s. vt vnus tantum post motionem aquæ fanaretur, vt qui didicerant quoniam in aqua agritudines corporis sanabantur, in hoc per multum tēpus exercitati, facile crederent qd & agritudines anime aqua sanare potest. A V G. Plus est autem, quod Christus vitia sanauit animarum, quam quod sanauit languores corporum moriturorum: sed quia ipsa anima non eum nouerat, qd sananda erat, & oculos habebat in carne, vnde facta corporalia videret, & nondum habebat in corde, vnde Deum latenter cognosceret, fecit quod videri poterat, vt sanaretur vnde videri non poterat. Ingressus est locum, vbi iacebat multitudo languentium, de quibus elegit vnū, vt sanaret, de quo subditur. Erat autem quidam homo ibi triginta & octo annos habens in infirmitate sua. CHR Y. Non autem con fecit eum a principio sanauit, sed primum eum familiarem sibi facit per interrogationem futuræ fidei faciens viam. Non autem expetit fidem, vt in cæcis fecit dicens. Creditis quia possum hoc facere? quia hic nondum nouerat eum manifeste quis esset. Nam illi quidem ex alijs eius virtutem cognoscentes, conuenienter hæc audierant. Alii vero nondum eum cognoscentes, sed per signa eum cognituri post miracula requiruntur de fide. vnde sequitur. Hunc cum vidisset Iesus iacentem, & cognouisset, quia multum iam tempus haberet, dicit ei: Vis sanus fieri? Non hoc querit, vt dicat: hoc enim superfluum esset, sed vt ostenderet istius patientiam, qui triginta & octo annos habens, per vnumquemque annum eripi ab agritudine expectans, affidebat, & non desistebat. Et vt cognoscamus propter quam causam dimittens alios, ad hunc venit, & non dicit. Vis, te curabo? nondum enim aliquid magnum imaginabatur ille de Christo. non autem turbatus est ad interrogationem, neque dixit, iniuriari mihi uenisti, quando interrogas si volo sanus fieri, sed mansuete responderet. Sequitur enim. Respondit ei languidus: Domine, hominem nō habeo, vt cum tur. sur. aqua mit. me in pisci. dū venio enim ego, alius ante me descendit. Non nouerat quis esset, qui interrogabat, neque quod curaturus esset eum. Opinabatur autem fortasse vtilem sibi fore Christum ad mittendum eum in aquam, sed Christus ostendit, quod verbo omnia potest facere. vnde sequitur. Dicit ei Iesus: surge, tolle grabatum tuum & ambula. A V G. Tria dicit ei Iesus: surge, tolle grabatum tuum, & ambula, CHR Y S O S T O M V S: Intuere diuinæ sapientie superabundantiam, non solum sanat, sed & lectum portare iubet, vt & credibile faceret miraculum, & nullus existimet phantasia esse quod factum est. Non enim nisi certissime, & vehementer

expectantium aquæ motum. Angelus autem domini descendebat secundum tempus in piscinam, & mouebatur aqua. Et qui prior descendisset in piscinam post motionem aquæ sanus fiebat a quacumque detinebatur infirmitate. Erat autem quidam homo ibi triginta & octo annos habens in infirmitate sua. Hunc cum vidisset Iesus iacentem. & cognouisset quia iam multum tempus haberet, dicit ei: Vis sanus fieri? Respondit ei languidus: Domine, hominem non habeo, vt cum turbata fuerit aqua mittat me in piscinam. Dum venio enim ego, alius ante me descendit. Dicit ei Iesus: Surge, tolle grabatū tuum, & ambula. Et statim sanus factus est hō ille. & stultit grabatū suum, & ambulabat. Erat autē sabbatum in die illo. Dicebant ergo Iudæi illi qui

compacta essent membra, lectulum ferre possent. Audiens autem languidus, quoniam cum potestare & velut iubens dixit: Surge tolle grabatum tuum, non derisit dicens. Angelus descendit & turbat aquam, & solum vnū curat. Tu autem homo existēs ex solo præcepto, speras te magis angelis posse: sed audiuit & non discredidit ei qui iussit, & sanus factus est, vnde sequitur. Et statim sanus factus est homo, & sustulit grabatū suum & ambulauit. B E D A. Multum quippe inter fanationem domini, & quæ a medicis inferuntur distare probatur, hæc videlicet voce iubentis & mox implentur. Illa vero per multa temporis intervalla aliquoties perficitur. CHR Y. Igitur mirabile quidem est hoc, quæ autem sequentur multo maiora erunt. nam in initio quidem nullo molestante suaderi non ita mirabile est, sicut quod post infirmitatibus Iudæis & acustantibus, Christo obediuit, vt ostendit euangelista consequenter dicit: Erat autem sabbatum in illo die: dicitur ergo Iudæi illi qui sanus fuerat factus, sabbatum est, non licet. tol. grabatū tuum. A V G. Non calumniabantur domino, quia sanum fecerat sabbato, quasi ei respondere posset, quia si cuiquam iumentum in puteum cecidisset, vtique die sabbati erueret illud & saluaret: sed qui portabat grabatum suum, quasi dicit, si sanus non erit differenda, nunquid & opus fuerat imperandum? sed ille auctorem sanitatis suæ obiciebat calumniatoribus. vnde sequitur. Respondit eis, qui me sanum fecit ille mihi dixit: Tolle grabatum tuum & ambula. q. d. quare nō acciperem iussionem a quo acceperam sanitatē? CHR Y. Nimirum si malignari vellet, poterat dicere: Si crimen est, accusate eum qui iussit & deponat lectulum: sed & curationem vtique occultasset. Etenim sciebat non ita eos id reprehendere ex sabbati solutione, sicut ex infirmitatis sanatione: sed neque hoc occultauit, neque veniam petiit: sed clara voce beneficium confessus est, illi vero maligne interrogauerunt, vnde subditur. Interrogauerunt ergo eum: quis est ille homo qui dixit tibi: Tolle grabatum tuum & ambula? Non dicitur: Quis est qui fecit te sanum: sed in medium inducunt id quod transgressio astimabatur. Sequitur: Is autem qui sanus fuerat effectus nesciebat quis esset, Iesus autē declinavit a turba. in loco. Et primum quidem vt eo absente testimonium infuspicabile fieret. Qui enim adeptus fuerat sanitatem idoneus erat beneficij testis. demum vt non plus faceret furorē illorum accendi. Solus enim visus eius cui inuidetur, non paruam inuidentibus immittit scintillam, propterea descendens, permisit ab ipsis suum factum examinari. Quidam estimant hunc paralyticum esse eū qui in Mattheo positus est: sed non est. Ille enim multos habebat sui curam habentes & eum ferentes, hic autem nullum. Sed & locus vtroque diuersus est. A V G V. Si quidem mediocri corde & humano ingenio consideremus hoc miraculum facientem, qd ad pietatem pergitur non magnum aliquid fecit, & quod ad benignitatem parum fecit. Tor iacebat, & vnus curatus est, cum posset vno verbo omnes erigere. Quid ergo intelligendū est, nisi quia potestas illa & bonitas magis agebat quid animæ in factis eius pro salute semperna intelligerent, qd quid pro temporalis salutis corporis mererentur? In illis enim factis quicquid temporaliter sanatu est, in membris mortalibus in fine defecit, anima quæ credit, ad vitam æternam transitum fecit. Piscina illa & aqua illa populum mihi videtur significasse Iudæorū, significari enim populus nomine aquarū aperte nobis indicat Apocalypsis Ioannis. B E D A. Bene autem piscina probatica fuisse describitur. Ille enim populus ouis nomine significatur secundum illud Psalms: Nos populus tuus & oues gregis tui. A V G. Aqua ergo illa, idest populus ille quinque libris Moyse tanquam quinque portibus claudebatur: sed illi libri probebant languidos non sanabant. Lex enim peccatores conuincibat, non absoluebat. B E D A. Denique multa genera languentium in eadem incurunt, cæci scilicet, qui scientiæ lumine carent, claudi, qui ad ea quæ iubentur implenda, vires non habent. Atridi, qui superne dilectionis pinguedine carent. A V G. Venit autem Christus ad populum Iudæorum & faciendo magna, docendo vitia turbauit peccatores, idest aquam præsentia sua, & excitauit ad passionem suam: sed latens turbauit. Si enim cognouissent, nunquā gloriæ dominum crucifixissent. Subito enim videbatur aqua turbata, & a quo turbabatur non videbatur. Descendens ergo in aquam turbatam, hoc est humiliter credere in domini passionem. Ibi fanabatur vnus, significans ecclesiæ vnitatem, postea quisquis veniret non sanabatur, quia quisquis præter vnitatem fuerit, sanari nō poterit: vbi illis qui oderunt vnitatem, & partē sibi faciunt in hominibus. Habebat autem xxxvii. annos in infirmitate, qui sanatus est. Hic enim numerus ad languorem percinet, magis quā ad fa-

Hom. 36.

Tract. 17.

Hom. 16.

Tract. 17.

In 5. c. 10.

Tract. 17.

Tract. 17.

nitatem. Quadragenarius enim numerus sacratus, nobis in quadam perfectione commendatur, quia lex in decem præceptis data est, & prædicanda erat per totum mundum, qui quatuor partibus commendatur. Denarius autem per quatuor multiplicatus ad quadragenarium peruenit, vel quia per euangelium quod quatuor libros habet, impletur lex. Si ergo quadragenarius numerus habet perfectionē legis, & lex non impletur nisi i gemino peccato charitatis, quid miraris, quia langueret qui 40. min⁹ duos habebat? necessari⁹ erat illi homo ad sanitatē. Sed homo ille, qui & deus est, & quia illum iacentem duobus minus inuenit, quia duo quædam iubendo, quod minus erat impleuit. In duobus enim domini iussis duo præcepta significata sunt charitatis. Dei dilectio prior est ordine præcipiendi, proximi autem dilectio prior est ordine faciendi. Dicit ergo. Tolle grabatum tuum, quasi diceret. Cum esses languidus portabat te proximus tuus: sanus factus es, porta proximum tuum. Dicit etiam Ambula. Sed quo iter agis nisi ad dominum deum tuum? B E D A. Quid enim est dicere. Surge & ambula, nisi a corpore & ignauia in quibus prius iacebas erigere, & in bonis operibus proficere studere? Tolle grabatū tuum, idest, proximum tuum a quo portaris, & ipse patienter tolera. A V G V S T I N. Porta ergo eum cum quo ambulabas, vt ad eum peruenias cum quo manere desideras. Ille autem nōdum Iesum nouerat, quia & nos credimus in eum, quem nō videmus, & ut non videatur declinata turba. Quadam similitudine in tentionis vt deus, turba strepitum habet, visio ista secretum desiderat. CHR Y S O S T O. Curatus homo non secit ad munditiam, neque voluptati, aut vanæ gloriæ dedit seipsum, sed in templo conuersabatur, quod maxime religionis est signum, vnde dicitur. Postea inuenit eum Iesus in templo. A V G V S T. Dominus quidem Iesus, & in turba eum videbat & in templo. Ille autem languidus Iesum in turba non agnoscit, in templo agnoscit in loco sacro. A L C V I N V S. Quia si gratiam conditoris cognoscere volumus, & ad eius visionem venire, fugienda est turba cogitationum & affectuum prauorum, declinanda sunt prauorum conuenticula, fugiendum est ad templum, in quos ipsos templi dei studeamus facere, quos deus inuisere & in quibus manere dignetur. Sequitur. Et dixit illi. Ecce sanus factus es iam noli amplius peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. CHR Y S O S T O. Vbi prius discimus qd ex peccatis ei nata est hæc agritudo, quia enim sepius animam in nobis agrotantem insensibiliter habemus, corpus autem & si paruam susceperit lisionē, omne facit stupidum vt ab infirmitate liberemur. Propterea Deus punit corpus pro his quæ anima deliquit: secundo vero qd verus est gehennæ sermo: tertio qd longum est & infinitum supplicium. Dicitur enim quidam. Numquid quia in breui temporis momento adulteratus sum, immortaliter crucior? vide qd hic tanto tempore pro peccatis cruciatur, non enim temporis mensura peccata iudicantur, sed ipsa delictorum natura. Cum his autem & illud discimus, qd si grauem sustineamus penam pro prioribus peccatis, deinde in eadem incidimus, grauiora patiemur, & hoc decenter, qui enim neque supplicio factus est melior vt insensibilis de reliquo & contempor, ad maius ducetur tormentum, si autem hic non omnes pro peccatis torquentur, non cōfidamus. Nihil enim nos hic pati pro peccatis signum est maioris illic futuri supplicij, non autem omnes agritudines sunt ex peccatis, sed plures. Quædam enim & a pigritia fiunt, quædam propter probationem, sicut in Iob, sed propter quid paralytico huic Christus de peccatis mentionem facit? Quidam huic paralytico detrahentes, dicit eum Christi fuisse accusatorem, & propter hoc hæc audisse, quid igitur dicent de paralytico qui est apud Mattheum? etenim & illi dictum est. Dimittuntur tibi peccata tua, neque etiam Christus hunc incurat de præteritis, sed ad futurum eum munit solum. Alios igitur curans peccatorum non meminit, quia his paralyticis ex peccatis agritudines sunt factæ, alijs autem ex infirmitate naturali, vel per hos reliquos omnes admonet. Cum his autem & illud est dicere, quoniam multam vidit inesse animæ huius patientiam, & vt valentem suscipere admonitionem eum admonet. Tribuit autem signum ei propriæ deitatis, dicendo enim. Non amplius pecces, ostendit se scire omnia quæ ab eo facta erant delicta. A V G V S T. Nunc autem ille postea quā vidit Iesum, & cognouit eum auctorem salutis suæ, non fuit piger in euangelizando quem videbat, vnde sequitur. Abijt ille homo & nunciavit Iudæis, quia Iesus erat qui fecit eum sanum. CHR Y S O S T O. Non ita insensibilis erat, vt post tantū beneficium & admonitionem ma-

deus est, & quia illum iacentem duobus minus inuenit, quia duo quædam iubendo, quod minus erat impleuit. In duobus enim domini iussis duo præcepta significata sunt charitatis. Dei dilectio prior est ordine præcipiendi, proximi autem dilectio prior est ordine faciendi. Dicit ergo. Tolle grabatum tuum, quasi diceret. Cum esses languidus portabat te proximus tuus: sanus factus es, porta proximum tuum. Dicit etiam Ambula. Sed quo iter agis nisi ad dominum deum tuum? B E D A. Quid enim est dicere. Surge & ambula, nisi a corpore & ignauia in quibus prius iacebas erigere, & in bonis operibus proficere studere? Tolle grabatū tuum, idest, proximum tuum a quo portaris, & ipse patienter tolera. A V G V S T I N. Porta ergo eum cum quo ambulabas, vt ad eum peruenias cum quo manere desideras. Ille autem nōdum Iesum nouerat, quia & nos credimus in eum, quem nō videmus, & ut non videatur declinata turba. Quadam similitudine in tentionis vt deus, turba strepitum habet, visio ista secretum desiderat.

Cap. 5. numero 30.

Tract. 17.

Tract. 17.

Hom. 37.

Tract. 17.

Hom. 17.

ligna

Cap. 18.

est uerbum, ut idem uerbum sit ueritas, ita secundum ueritatem...

Tra. 19.

inducit, sequitur: Et iudicium meum iustum est, quia non quero...

Hom. 37.

Quando autem ita faciunt, quod uolunt, ut tamen sequantur uoluntatem Dei...

Tra. 22.

Quia Christus magna de se enunciauerat, quorum demonstratio non erat dicta ad confirmationem eorum...

Hom. 39.

Quia Christus magna de se enunciauerat, quorum demonstratio non erat dicta ad confirmationem eorum...

De Ver. dñi

scr. 43.

Quia Christus magna de se enunciauerat, quorum demonstratio non erat dicta ad confirmationem eorum...

Homil. 39.

Quia Christus magna de se enunciauerat, quorum demonstratio non erat dicta ad confirmationem eorum...

et testimonium perhibuit ueritati. q. d. Non misisset ad Ioannem...

non ab homine testimonium accipio, sed hæc dico, ut uos saluifit...

Et ego autem habeo testimonium maius Ioanne. Opera enim quæ dedit mihi pater...

Et ego autem habeo testimonium maius Ioanne. Opera enim quæ dedit mihi pater...

Et ego autem habeo testimonium maius Ioanne. Opera enim quæ dedit mihi pater...

Et ego autem habeo testimonium maius Ioanne. Opera enim quæ dedit mihi pater...

Et ego autem habeo testimonium maius Ioanne. Opera enim quæ dedit mihi pater...

Et ego autem habeo testimonium maius Ioanne. Opera enim quæ dedit mihi pater...

Et ego autem habeo testimonium maius Ioanne. Opera enim quæ dedit mihi pater...

Et ego autem habeo testimonium maius Ioanne. Opera enim quæ dedit mihi pater...

bus: sed spiritali intelligentia per gratiam spiritus sancti audiri potest...

habetis in uobis manens, i. præcepta Dei legē & prophetas, & si enim ea Deus constituit...

habetis in uobis manens, i. præcepta Dei legē & prophetas, & si enim ea Deus constituit...

habetis in uobis manens, i. præcepta Dei legē & prophetas, & si enim ea Deus constituit...

habetis in uobis manens, i. præcepta Dei legē & prophetas, & si enim ea Deus constituit...

habetis in uobis manens, i. præcepta Dei legē & prophetas, & si enim ea Deus constituit...

habetis in uobis manens, i. præcepta Dei legē & prophetas, & si enim ea Deus constituit...

habetis in uobis manens, i. præcepta Dei legē & prophetas, & si enim ea Deus constituit...

habetis in uobis manens, i. præcepta Dei legē & prophetas, & si enim ea Deus constituit...

habetis in uobis manens, i. præcepta Dei legē & prophetas, & si enim ea Deus constituit...

patris uenisse, ut omnem abscidat occasionem indeuotionis. A L C V I.

trahit de me. Neque uocē eius unquam audistis, neque speciem eius non habetis in uobis manens...

trahit de me. Neque uocē eius unquam audistis, neque speciem eius non habetis in uobis manens...

trahit de me. Neque uocē eius unquam audistis, neque speciem eius non habetis in uobis manens...

trahit de me. Neque uocē eius unquam audistis, neque speciem eius non habetis in uobis manens...

trahit de me. Neque uocē eius unquam audistis, neque speciem eius non habetis in uobis manens...

trahit de me. Neque uocē eius unquam audistis, neque speciem eius non habetis in uobis manens...

trahit de me. Neque uocē eius unquam audistis, neque speciem eius non habetis in uobis manens...

trahit de me. Neque uocē eius unquam audistis, neque speciem eius non habetis in uobis manens...

trahit de me. Neque uocē eius unquam audistis, neque speciem eius non habetis in uobis manens...

Tra. 21

Serm. 45.

Hom. 40.

Hom. 40.

Lib. 16. ca. 9.

Hom. 40.

Homil. 41.

CHRYSOST. Sicut iacula cum in durum aliquid incidunt, magno impetu huc, illuc disperguntur, me- lius vero affecta figuntur, & desinunt, ita & si cum au-

OST hęc abiit Iesus trans mare Galilęę, qđ est Tyberiadis. Et sequebatur eum multitudo magna, quia videbant signa quę faciebat super his qui infirmaban- tur. Subiit ergo in montem Iesus, & ibi sedebat cum discipulis suis. Erat autem proximum Pascha dies festus Iudęorum. Cum subleuasset ergo oculos Iesus, & vidisset quia multitudo maxima venit ad eum, dicit ad

Hom. 41.

ducibus hominibꝰ im- petuose incesserimus, sequuntur magis. Si autem cesserimus, facile mollimus eorum in- fania. Propterea Chris- tus furorem ex præ- missis sermonibꝰ tan- tum sedecundo miti- gavit, in Galilęam va- dens, non tamen loca quę ante petierat, nõ enim in Chana Galilęę, sed ultra mare iuit. vnde ait: Post hęc abiit trans mare Galilęę quod est Tyberiadis. ALCVI. Hoc mare pro diuer- sitate locorum diuer- sis nominibus vocat, sed quantum ad præsentem locum, mare Galilęę propter provin- ciam, Tyberiadis autem a ciuitate dicitur. Mare autem dicitur, non quia sit amara aqua, sed iuxta Hebraicum modum, omnium congregationes aquarum maria vocantur: Quod mare dominus etiam frequenter transit, vt populis ibi manentibus verbum præ- dicationis impendat. THEO. Transiit enim de loco ad locum probando populi voluntatem, & audiores homines vnusquisque ciuitatis, & sollicitiores reddens. vnde sequitur: Et sequebatur eum multitudo magna, quia videbant signa quę faciebat super his qui infirmabantur. ALCVI. Scilicet, quod cecos illum inabat, & alia huiusmodi. Et sciendum est quod quoscumque in corpore sana- bat, eos pariter reformabat in anima. CHRYSOST. Tãta autem doctrina potentes a signis magis mouebantur, quod grossio- ris mentis erant. Signa enim, vt ait Paulus non sunt data fidelibus, sed infidelibus. Sapientiores autem erant illi, de quibus in Mattheo dicitur, quod stupebant in doctrina eius. Sed quare non dicit quę signa videbant eum facientem? quoniam hic euangelista maiorem partem libri in sermonibus domini consumere studuit. Sequitur: Subiit in montem Iesus, & ibi sedebat cum discipulis suis. In montem quidem ascendit propter signum quod fieri debebat. Sed quod discipulos secum ascendere fecit, accusatio multitudinis erat non sequentis eum. Ascendit etiam in montem, eru- diens nos a tumulibus & ab ea quę in mudo est turbatioe quie- scere, apta enim ad philosophiam solitudo est. Sequitur: Erat autem proximum Pascha dies festus Iudęorum. Vide qualiter in anno integro, nihil plus euangelista nos docuit de signis Chris- ti quod paralyticum sanauit & filium Reguli, nõ enim studuit vnuerſa annunciare, sed ex multis magna & pauca. Qualiter igitur non ascendit ad diem festum? paulatim enim soluebat legem, occasionem capiens a Iudaica nequitia: THEO. Quia enim Iudęi eum persequebantur, occasionem recessus accipientes legem exclusit, inueniens obseruantibus quod veritate adueniente: omnis cessat figura, & quod legibus non subijcitur, vt legalia festa periceret, & vide hoc quod non erat festum Christi, sed Iudęorũ. BEDA. Siquis autem verba euangelistarum diligenter considerauerit fa- cile cognoscat, quia vnus anni spacium fuit inter decollationem Ioannis, & passionem domini. Cum enim Mattheus dicat, quia dominus audita nece Ioannis secessit in desertũ locum, & ibi tur- bas pauit, & Ioannes dicit quod proximum erat Pascha Iudęorum quando turbas pauit, aperte demonstratur, quia imminente pas- chali festiuitate decollatus est Ioannes. Euoluto autem vnus anni spatio, passus est Christus in eadem festiuitate. Sequitur: Cum subleuasset ergo oculos Iesus, & vidisset, quia multitudo maxima venit ad eum, dixit ad Philippum, vnde ememus panes vt man- ducent hi? Dixit, cum subleuasset oculos Iesus vt disceremus, quia oculos non erigebat huc, atque illuc, sed pudice sedebat attentus cum discipulis suis. CHRYSOST. Neque etiam simpliciter sedebat cum discipulis suis, sed diligenter loquens aliquid eis, & eos ad seipsum conuertens: deinde respiciens vidit turbam ad se venientem. Cuius igitur gratia Philippum interrogat, sciebat. nõ enim discipulorum eius congregatio ampliori indigebat doctrina. Talis autem erat Philippus, qui postea dixit. Ostende nobis pa- trem & sufficit nobis propterea igitur prius eum erudiebat. Nam si simpliciter factum esset, miraculum non tantum apparet, nõ autem prius cogit confiteri inopiam, vt certius discat miraculi magnitudinem. vnde sequitur: Hoc autē dicebat tentans eum. &

Hom. 41.

Non quidem ignorans id quod debebat ab ipso dici, sed humano more hoc dictũ est. Sicut enim quod dicitur. Qui scrutatur cor- da hominum, non ostendit ignorantie feruationem, sed certissi- me cognitionis, ita cum hic dicit quod tentauit eum, nihil aliud di- cit quod quoniam sciebat certissime. Sed aliud est dicere quoniam pro- batiorem eum facie- bat, per talem inter- rogationem inducens in certissimã signi co- gnitione, propter hoc & euangelista ne infr- mitate locutionis mi- norationem aliquam suspiceris, subiungit. Ipse. n. sciebat quid esset facturus. ALCVI. Interrogat igitur, non vt ignora- ta discat, sed vt disci- pulo adhuc rudi pro- priam tarditate ostē- dat, quam ipse in se pendere non vale- bat. THEO. Vel etiam vt alijs ipsum ostenderet, non tamẽ

cor eius ignorans. AVGVST. de Con. euan. Sed si dominus secundum narrationem Ioannis prospectis turbis quę sunt a Phi- lippo tentans eum, vnde illis esse dari possent, potest mouere quo- modo sit verum, quod alii narrauerunt prius dixisse domino di- scipulos, vt dimitteret turbas. Quibus ille respondit secundum Mattheum: Non habent necesse ire, date eis vos manducare, in- telligitur igitur post hęc verba dominum inspexisse multitudinẽ & dixisse Philippo, quod Ioannes commemorat, alii autem præ- termiserunt. CHRYSOST. Vel aliter: Alia quidem sunt illa, alia autem sunt hęc, non eisdem facta temporibus. THEO. Philippum igitur dominus tentans, vt fidem haberet, inuenit eum adhuc humanis passionibus subiacentem, quod patet ex hoc quod sequitur: Respondit ei Philippus, Ducentorum denario- rum panes non sufficiunt eis, vt vnusquisque modicum quid acci- piat. ALCVI. In quo tarditatem suam ostendit, nam si per- fecte de creatore intelligeret, de eius potentia largitate non diffi- deret. AVGVST. de Con. euan. Quod autem Philippus hic apud Ioannem respondet, hoc Marcus a discipulis responsum esse commemorat, volens intelligi hoc ex ore ceterorum Philippum respondisse, quamquod & pluralem numerum pro singulari vti- tate sine ponere potuerit. THEO. Sed & Andream dominus simi- lem Philippo inuenit, quia alius de illo contemplantem. Sequit- enim: Dicit ei vnus ex discipulis eius, Andreas frater Simonis pe- tri: Est puer vnus hic qui habet quinque panes ordeaceos, & duos pisces. CHRYSOST. Aestimo quidem non sine causa id eum dicere, sed quia audierat signum quod Heliscus de panibus ordeaceis fecerat, pauit enim de viginti panibus ceterum homines. Ascendit igitur mente in aliquod excelsum, sed ad summum non potuit peruenire, quod patet per hoc quod subdit: Sed hęc quid sunt inter tantos? Aestimabat enim, quod de paucioribus paucio- ra, & de pluribus plura factus esset qui miracula faciebat, sed hoc non erat verum. Similiter enim ei facile erat & de pluribus & de paucioribus paciscere turbas, non enim materia subiecta indigebat, sed ne viderentur creaturę alienę esse ab eius sapientia, ipsi crea- turis vtitur ad materiam miraculorum. THEO. Confundant Manichęi qui dicunt, quod panes & omnia huiusmodi creata sunt a malo Deo, quia boni Dei filius Iesus Christus panes multiplica- uit, nam si creaturę malę fuissent, nequaquam bonus mala multipli- casset. AVGVST. de Con. euan. Quod autem Andreas apud Ioannem de quinque panibus & duobus piscibus suggestit, hoc ceteri pluralem numerum pro singulari ponentes ex discipulo- rum persona retulerunt. CHRYSOST. Discamus autē hic quod voluprati attendimus, quia comedebant mirabiles viri illi & magni, & quantitate eorum quę inferebantur & utilitatem mes- eorum. Nondum autem apparentibus panibus iussit eos discum- bere, vt discas quoniam non entia vt entia ei subsistunt, sicut Pau- lus ait: Qui vocat ea quę non sunt, tamquod ea quę sunt. Sequitur enim: Dicit eis Iesus, Facite homines discumbere. ALCVI. Ad literam homines discumbere dicimus iacendo comedere more an- tiquo, vnde sequitur. Erat autem fenum multum in loco. THEO. id est, herba viridis. Erat enim Pascha, quod in primo mense veris percipiebatur. Sequitur: Discubuerunt ergo viri numero quasi quinque millia. Soli viri numerantur ab euangelista, quia legale consuetudinem sequebatur. Breuius Moyses a viginti annis & supra, populum connumerauit nulla mentione de mulieribus fa- cta, inueniens quod omne quod virile est & iuuenile dignum & hono- rabile

Cap. 41.

Hom. 41.

Cap. 41.

Hom. 41.

Trac. 24.

Cap. 41.

Hom. 41.

Trac. 24.

rabile est apud Deum. Sequitur. Accepit ergo Iesus panem, & cum gratias egisset distribuit discubentibus. Similiter & ex pi- scibus quantum volebat. CHRYSOST. Sed quare paralyti- cum debens sanare non orat, neque suscitans mortuos, neque ma- re quietans, hic autem orat gratias agens? vt scilicet ostendat eos qui comestionem in- cepit gratias agere oportere Deo. Sed & aliter in minoribus maxime orat, ut dis- cas quod non propter indigentiam orat. Si enim indigeret orare, multo magis in maio- ribꝰ hoc fecisset. Quia vero illa ex autori- tate facit, manifestũ est quod hic cõdescedo nobis, orat, & adhuc, quoniam turba mul- ta erat præsens, oportebat eis suaderi, quod secundum voluntatẽ Dei aduenerat, & ideo cum occulte aliquod miraculum faciebat non orabat, sed coram multis orabat, ne cre- derent quod esset Deo contrarius. HILA. 3. de Trinitate. Quinq; igitur panes offerantur turbę & franguntur, subrepunt in fran- gentium manus quędam fragmentorum procreationes, non im- minuitur vnde præfringitur, & tamen præfringentis manum frag- menta occupant, non sensus, non visus, profectũ tam conspicabi- lis operationis assequitur, est quod non erat, videtur quod nõ in- telligitur, solum superest vt deus omnia posse credatur. AVG. Vnde enim multiplicat de paucis granis segetes, inde in manibus suis multiplicat quinque panes: potestas enim erat in manibus Christi, panes autem illi quinque quasi semina erant, nõ quidem terrę mandata, sed ab eo qui terram fecit multiplicata. CHRYS. Vide autem quanta est serui & domini differentia. nam propheta quasi ex mensura habentes gratiam ita miracula faciebant, Chris- tus autem absoluta virtute faciens cum multa superabundantia omnia operabatur. Sequitur. Vt autem impleti sunt, dixit disci- pulis suis: Colligite quę superauerunt fragmenta ne pereant. Collegerunt ergo & c. Non quidẽ hęc ostentatio superflua fuit, sed ne phantasmã estimerent quod factum est, propter quod etiã ex subiecta materia miraculum fecit. Sed quare non turbis dedit fragmenta porceda, sed discipulis? quoniam hoc maxime erudi- re volebat, qui orbis terrarum debebant esse magistri. Ego autem non solum admiror multitudinem panum quę facta est, sed & cer- titudinem superfluum, quia neque plus neque minus fecit su- perfluum esse, sed tantum quantum volebat, scilicet xij. cophinis, secundum numerum xij. Apostolorum. THEO. Ad discimus autem ex miraculo perpetrato non fieri pusillanimes in coarta- tionibus paupertatis. BEDA. Turbę autem cum uidissent signum quod fecit dominus mirabantur, quia nondum eum deum esse cognouerant, ideoque euangelista subdit. Illi ergo homines, quia carnales erant & carnaliter intelligebat, quia cum vidissent quod fecerat signum, dicebant, quia hic est vere propheta qui venturus est in mundum. ALCVINVS. Nondum pleni fide dominũ vocant prophetam, qui nondum Deum dicere nouerant, sed iam multum profecerant ex virtute miraculi qui eum secerentes ab alijs, prophetam vocabant, sicut sciebat in populo illo prophetas aliquando miracula fecisse, nec falluntur si dicunt eum prophetã, cum ipse dominus vocauerit se prophetã dicens: Non capit pro- pheta perire extra Hierusalem. AVGVST. Sic autem pro- pheta est Christus & dominus prophetarum, sicut angelus & do- minus angelorum: ex eo enim quod præsens annuiciavit, angelus erat: ex eo quod futura prædixit propheta erat: ex eo quod verbum caro factum est, & angelorum & prophetarum dominus erat, nul- lus enim propheta sine verbo Dei. CHRYSOST. Ex hoc autem quod dicunt: Qui venturus est in mūdum, manifestum est quod prophetam quędam principalem expectabat. Et ideo quod dicit: Hic est vere propheta, in græco cum adiectione articuli ponitur, ad ostendendum, seum esse discretum ab alijs prophetis. AVG. Consideradum autem quod dicitur, quia Deus non est talis substan- tia quę oculis videri possit & miracula eius, quibus totum mun- dum regit, vnuerſamque creaturam administrat, assiduitate vilæ runt, seruauit sibi quędam quę faceret oportuno tempore, præter vitatum cursum ordinemque naturę, non vt maiora, sed info- lita videndo stuperet, quibus quotidiana viluerunt. Maius enim miraculum est gubernatio totius mundi quod saturatio quinque millium hominum de quinque panibus, & tamen hoc nemo mir- rat, illud mirantur homines, non quia maius, sed quia raram est. Nec tñ sufficit hoc intueri in miraculis Christi, quia enim domi- nus est in monte, verbum Dei est in alto: proinde non quasi humi

liter iacet, nec transeunter prætereundum est. ALCVI. Mystice enim nomine maris turbidum sæculum designatur. Mox autem vt Christus mare mortalitatis nostrę adit nascendo, calcavit mo- riendo, transit resurgendo, secute sunt eum credendo & imitan- do turbę credentium ex vtroque populo collectorum. BEDA. Tunc autem dominus subiit montem, quan- do cælum ascendit, quod designatur per montem. ALCVI. Quod .n. turbis infe- rioribus relictis ad al- tiora cum discipulis ascendit, ostendit quod simplicibꝰ minora præ- cepta sunt committē- da, perfectioribus al- tiora, quod imminen- te Pascha illos reficit, significat, quia quisque pane diuini verbi & corpore & sanguine domini desiderat refici, debet spirituale Pascha facere, id est, de vi- tiis ad virtutes transire. Oculi vero domini sunt dona spiritua- lia, quæ cum dominus electis suis misericorditer concedit, tunc in eos oculos suos dirigit, id est, respectũ pietatis impendit. AVG. lib. 83. quæst. Quinque autem panes hordeacei significant veterẽ legem, siue quia nondum spiritualibus, sed adhuc carnalibus data est lex, id est, quinque corporis sensibus deditis. Nam & ipse turbę quinque millia hominum fuerunt, siue quia per Moysen lex ipsa data est: Moyses enim quinque libros scripsit. Et quod ordeacei erant panes, bene significauit, vel ipsam legem quę ira data erat, vt in ea vitale animæ alimentum corporalibus sacramentis obregeretur. Ordei enim medulla tenacissima palea tegitur, vel ipsum popu- lum nondum expoliatum carnali desiderio tamquam palea cordi eius inherebat. BEDA. Ordeum etiam pabulum est iumen- torum & cibus seruorum, & lex vetus data est seruis & iumentis, id est, carnalibus. AVGV. lib. 83. quæst. Duo autem pisces qui sa- pore suauẽ pani dabant, duas illas personas videntur significare, quibus populus ille regebatur, regiam. s. & sacerdotalem, quæ in- duæ personæ dñm nostrum præfigurabant, ambas. n. ille sustinuit. ALCVI. Vel duo pisces dicta factum est, propter quod etiã pal- mularum significant, & cum quinarium ad quinque sensus corpo- ris referatur, mille ad perfectionem referunt. Qui vere quinque sen- sus corporis perfecte regere student, viri dicuntur a viribus quos sceminea mollities non corrumpit, sed sobrie & caste viuunt, & cæ- lestis sapientie dulcedine merentur recreari. AVG. super Io. Puer autem qui ista habebat, forte populus Israel erat qui sensu peritii ea portabat, nec manducabat. Illa. n. quę portabat, clausa onerabant, aperta pascebant. BEDA. Pulchre autē dicit. Hęc quid sunt inter tantos? quia lex vetus parum proficiebat, quousque eam suis manibus susceperit, i. opere impleuit, eadem spiritualiter intelligendam esse docuit, quia lex neminẽ ducebat ad perfectũ. AVG. super Io. Frangendo aut panes multiplicati sunt. Quinq; enim libri Moyli multos libros cum exponuntur tanquod frangendo, id est differendo fecerunt. AVG. lib. 83. quæst. Dñs etiam tanquod frangendo & aperiendo quod durũ erat & clausum in lege p discipulos impleuit, cum eis post resurrectionẽ aperuit scripturas. AVG. super Io. Quia aut ignorancia populi erat in lege, pro- pterea tentatio dñi ignorantia discipuli demonstrabat. Sup forũ aut discumbebat, quia carnaliter sapiebant, & in carnalibus quie- scabant, omnis. n. caro scemum. Illi aut de panibus dñi implentur, qui quod auribus audiunt operibus implent. AVG. Quę sunt autem fragmenta, nisi quę populus non poterat māducare? Quid ergo restat, nisi vt secretiora intelligentię quę non pōt capere mul- titudo illis credantur qui idonei sunt, & alios docere valēt, sicut erant Apostoli. vnde & 12. cophini impleti sunt. ALC. Cophinis enim seruilia implentur officia, Cophini igit sunt apostoli, & eo- rum imitatores, qui licet in præsentem sint despicabiles, spiritualium sacramentorum diuitiis sunt interiori refecti. Dicuntur aut ap- stoli fuisse Cophini, quia per apostolos fides sanctę trinitatis erat prædicanda in quatuor partibus mundi. Quod autem nouos pa- nes noluit facere, sed allatos cumlauit, significat quia veterem scripturam non reprobaui, sed aperiendo patefecit. b. BEDA. Turbę viso tanto miraculo, intellexerunt pium atque potentem, & iccirco voluerunt ipsum facere regem, homi- nes namque volunt habere regem pium ad regendum, & poten- tem ad tuendum. Dominus igitur hoc cognoscens fugit in mon- tem, id est, ascendit celeriter. vnde dicitur. Iesus ergo cum cog- nouisset, quia venturi essent, vt raperent eum & facerent eũ regẽ, fugit iterum in montem ipse solus. Datur ergo intelligi quod domi- nus cum sederet in monte cõ discipulis suis, & videret turbas ad se

Quæst. 61. in princ.

Quæst. 61.

Trac. 24.

Trac. 24.

Quæst. 61.

Trac. 24.

Car. Au. S. Tho. Gg venientes,

quos non docet, respondebitur vobis. Et ubi est quod ei dicitur. Deus tu conuertens viuificabis nos, aut non faciat volentes ex nolentibus Deus, vt quid orat ecclesia secundum preceptum domini pro persecutoribus suis? non enim quisquam dicere potest, credidi, vt sic vocaret. prouenit quippe eum misericordia Dei, quia sic est vocatus vt crederet. A V G V S. super Ioan. Ecce ergo quomodo trahit pater doceado de veritate, non necessitate imponedo, trahere enim Dei est. Omnis qui audiuit a patre, & didicit, venit ad me. Igitur Christus nihil docuit? quid quod patre magistri homines non viderunt, filium viderunt? filius ergo dicebat, sed prout dicebat. Si enim ego homo cum sim, illum doceo. qui audiuit verbum meum, illum docet & pater qui audiuit verbum eius. Exponit autem hoc ipse & ostendit nobis quid dixerat, continuo subiungens. { Non quia patrem vidit quisquam, nisi qui a Deo est, hic vidit patrem. } q. d. Ne forte cum dico vobis, omnis qui audiuit a patre & didicit, dicitis apud vos. Numquam vidimus patrem: quomodo ab eo discere poterimus, a me ipso audire. Ego noui patrem, ab illo sum, quomodo verbum est ab illo cuius est verbum? non quod sonat & transit, sed quod manet cum dicente, & trahit audientem. C H R Y S. Omnes quidem a Deo sumus. Id vero quod est precipui filii & proprii: hic non posuit propter auditorum imbecillitatem.

Tract. 26.

Erunt oēs docibiles dei. Omnis qui audiuit a patre & didicit, venit ad me: Non quia patrem vidit quisquam, nisi is qui est a Deo hic vidit patrem.

Hom. 45.

g Amen amen dico vobis, qui credit in me habet vitam æternam. Ego sum panis vitę. Patres vestri manducauerunt manna in deserto, & mortui sunt. Hic est panis de cęlo descendens, ut

Tract. 26.

mo cum sim, illum doceo. qui audiuit verbum meum, illum docet & pater qui audiuit verbum eius. Exponit autem hoc ipse & ostendit nobis quid dixerat, continuo subiungens. { Non quia patrem vidit quisquam, nisi qui a Deo est, hic vidit patrem. } q. d. Ne forte cum dico vobis, omnis qui audiuit a patre & didicit, dicitis apud vos. Numquam vidimus patrem: quomodo ab eo discere poterimus, a me ipso audire. Ego noui patrem, ab illo sum, quomodo verbum est ab illo cuius est verbum? non quod sonat & transit, sed quod manet cum dicente, & trahit audientem. C H R Y S. Omnes quidem a Deo sumus. Id vero quod est precipui filii & proprii: hic non posuit propter auditorum imbecillitatem.

Hom. 45.

g Amen amen dico vobis, qui credit in me habet vitam æternam. Ego sum panis vitę. Patres vestri manducauerunt manna in deserto, & mortui sunt. Hic est panis de cęlo descendens, ut

Tract. 26.

mo cum sim, illum doceo. qui audiuit verbum meum, illum docet & pater qui audiuit verbum eius. Exponit autem hoc ipse & ostendit nobis quid dixerat, continuo subiungens. { Non quia patrem vidit quisquam, nisi qui a Deo est, hic vidit patrem. } q. d. Ne forte cum dico vobis, omnis qui audiuit a patre & didicit, dicitis apud vos. Numquam vidimus patrem: quomodo ab eo discere poterimus, a me ipso audire. Ego noui patrem, ab illo sum, quomodo verbum est ab illo cuius est verbum? non quod sonat & transit, sed quod manet cum dicente, & trahit audientem. C H R Y S. Omnes quidem a Deo sumus. Id vero quod est precipui filii & proprii: hic non posuit propter auditorum imbecillitatem.

Hom. 45.

mo cum sim, illum doceo. qui audiuit verbum meum, illum docet & pater qui audiuit verbum eius. Exponit autem hoc ipse & ostendit nobis quid dixerat, continuo subiungens. { Non quia patrem vidit quisquam, nisi qui a Deo est, hic vidit patrem. } q. d. Ne forte cum dico vobis, omnis qui audiuit a patre & didicit, dicitis apud vos. Numquam vidimus patrem: quomodo ab eo discere poterimus, a me ipso audire. Ego noui patrem, ab illo sum, quomodo verbum est ab illo cuius est verbum? non quod sonat & transit, sed quod manet cum dicente, & trahit audientem. C H R Y S. Omnes quidem a Deo sumus. Id vero quod est precipui filii & proprii: hic non posuit propter auditorum imbecillitatem.

Tract. 26.

mo cum sim, illum doceo. qui audiuit verbum meum, illum docet & pater qui audiuit verbum eius. Exponit autem hoc ipse & ostendit nobis quid dixerat, continuo subiungens. { Non quia patrem vidit quisquam, nisi qui a Deo est, hic vidit patrem. } q. d. Ne forte cum dico vobis, omnis qui audiuit a patre & didicit, dicitis apud vos. Numquam vidimus patrem: quomodo ab eo discere poterimus, a me ipso audire. Ego noui patrem, ab illo sum, quomodo verbum est ab illo cuius est verbum? non quod sonat & transit, sed quod manet cum dicente, & trahit audientem. C H R Y S. Omnes quidem a Deo sumus. Id vero quod est precipui filii & proprii: hic non posuit propter auditorum imbecillitatem.

Homil. 45.

mo cum sim, illum doceo. qui audiuit verbum meum, illum docet & pater qui audiuit verbum eius. Exponit autem hoc ipse & ostendit nobis quid dixerat, continuo subiungens. { Non quia patrem vidit quisquam, nisi qui a Deo est, hic vidit patrem. } q. d. Ne forte cum dico vobis, omnis qui audiuit a patre & didicit, dicitis apud vos. Numquam vidimus patrem: quomodo ab eo discere poterimus, a me ipso audire. Ego noui patrem, ab illo sum, quomodo verbum est ab illo cuius est verbum? non quod sonat & transit, sed quod manet cum dicente, & trahit audientem. C H R Y S. Omnes quidem a Deo sumus. Id vero quod est precipui filii & proprii: hic non posuit propter auditorum imbecillitatem.

Tract. 26.

mo cum sim, illum doceo. qui audiuit verbum meum, illum docet & pater qui audiuit verbum eius. Exponit autem hoc ipse & ostendit nobis quid dixerat, continuo subiungens. { Non quia patrem vidit quisquam, nisi qui a Deo est, hic vidit patrem. } q. d. Ne forte cum dico vobis, omnis qui audiuit a patre & didicit, dicitis apud vos. Numquam vidimus patrem: quomodo ab eo discere poterimus, a me ipso audire. Ego noui patrem, ab illo sum, quomodo verbum est ab illo cuius est verbum? non quod sonat & transit, sed quod manet cum dicente, & trahit audientem. C H R Y S. Omnes quidem a Deo sumus. Id vero quod est precipui filii & proprii: hic non posuit propter auditorum imbecillitatem.

F ducauerit, non morietur. Sed quod pertinet ad virtutē sacramenti, non quod pertinet ad visibile sacramentum, qui manducat scilicet intus, non foris. A L C V I. Ideo inquam non morietur qui comedit hunc panem, quia ego sum panis viuus, qui de cęlo descendendi. T H E O. Per hoc scilicet, quod incarnatus est, non ergo prius solum fuit homo & postmodum assumptus diuinitatem, vt Nestorius fabulatur. A V G V S. De cęlo descendit & manna, sed manna vmbra erat, iste veritas est. A L C V I N V S. Est autē mea vita viuificans. vnde sequitur. { Siquis manducauerit ex hoc pane, viuuet, non tantum in presenti per fidem & iustitiam, sed in æternum. }

siquis ex ipso manducauerit non moriatur. Ego sum panis viuus, qui de cęlo descendendi. Siquis manducauerit ex hoc pane, viuuet in æternum.

h Et panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. i Litigabant ergo iudæi ad inuicem dicentes. Quomodo potest hic nobis carnē suam dare ad manducandum? Dixit ergo

h Amen amen dico vobis, qui credit in me habet vitam æternam. Ego sum panis vitę. Patres vestri manducauerunt manna in deserto, & mortui sunt. Hic est panis de cęlo descendens, ut

mo cum sim, illum doceo. qui audiuit verbum meum, illum docet & pater qui audiuit verbum eius. Exponit autem hoc ipse & ostendit nobis quid dixerat, continuo subiungens. { Non quia patrem vidit quisquam, nisi qui a Deo est, hic vidit patrem. } q. d. Ne forte cum dico vobis, omnis qui audiuit a patre & didicit, dicitis apud vos. Numquam vidimus patrem: quomodo ab eo discere poterimus, a me ipso audire. Ego noui patrem, ab illo sum, quomodo verbum est ab illo cuius est verbum? non quod sonat & transit, sed quod manet cum dicente, & trahit audientem. C H R Y S. Omnes quidem a Deo sumus. Id vero quod est precipui filii & proprii: hic non posuit propter auditorum imbecillitatem.

mo cum sim, illum doceo. qui audiuit verbum meum, illum docet & pater qui audiuit verbum eius. Exponit autem hoc ipse & ostendit nobis quid dixerat, continuo subiungens. { Non quia patrem vidit quisquam, nisi qui a Deo est, hic vidit patrem. } q. d. Ne forte cum dico vobis, omnis qui audiuit a patre & didicit, dicitis apud vos. Numquam vidimus patrem: quomodo ab eo discere poterimus, a me ipso audire. Ego noui patrem, ab illo sum, quomodo verbum est ab illo cuius est verbum? non quod sonat & transit, sed quod manet cum dicente, & trahit audientem. C H R Y S. Omnes quidem a Deo sumus. Id vero quod est precipui filii & proprii: hic non posuit propter auditorum imbecillitatem.

mo cum sim, illum doceo. qui audiuit verbum meum, illum docet & pater qui audiuit verbum eius. Exponit autem hoc ipse & ostendit nobis quid dixerat, continuo subiungens. { Non quia patrem vidit quisquam, nisi qui a Deo est, hic vidit patrem. } q. d. Ne forte cum dico vobis, omnis qui audiuit a patre & didicit, dicitis apud vos. Numquam vidimus patrem: quomodo ab eo discere poterimus, a me ipso audire. Ego noui patrem, ab illo sum, quomodo verbum est ab illo cuius est verbum? non quod sonat & transit, sed quod manet cum dicente, & trahit audientem. C H R Y S. Omnes quidem a Deo sumus. Id vero quod est precipui filii & proprii: hic non posuit propter auditorum imbecillitatem.

mo cum sim, illum doceo. qui audiuit verbum meum, illum docet & pater qui audiuit verbum eius. Exponit autem hoc ipse & ostendit nobis quid dixerat, continuo subiungens. { Non quia patrem vidit quisquam, nisi qui a Deo est, hic vidit patrem. } q. d. Ne forte cum dico vobis, omnis qui audiuit a patre & didicit, dicitis apud vos. Numquam vidimus patrem: quomodo ab eo discere poterimus, a me ipso audire. Ego noui patrem, ab illo sum, quomodo verbum est ab illo cuius est verbum? non quod sonat & transit, sed quod manet cum dicente, & trahit audientem. C H R Y S. Omnes quidem a Deo sumus. Id vero quod est precipui filii & proprii: hic non posuit propter auditorum imbecillitatem.

mo cum sim, illum doceo. qui audiuit verbum meum, illum docet & pater qui audiuit verbum eius. Exponit autem hoc ipse & ostendit nobis quid dixerat, continuo subiungens. { Non quia patrem vidit quisquam, nisi qui a Deo est, hic vidit patrem. } q. d. Ne forte cum dico vobis, omnis qui audiuit a patre & didicit, dicitis apud vos. Numquam vidimus patrem: quomodo ab eo discere poterimus, a me ipso audire. Ego noui patrem, ab illo sum, quomodo verbum est ab illo cuius est verbum? non quod sonat & transit, sed quod manet cum dicente, & trahit audientem. C H R Y S. Omnes quidem a Deo sumus. Id vero quod est precipui filii & proprii: hic non posuit propter auditorum imbecillitatem.

mo cum sim, illum doceo. qui audiuit verbum meum, illum docet & pater qui audiuit verbum eius. Exponit autem hoc ipse & ostendit nobis quid dixerat, continuo subiungens. { Non quia patrem vidit quisquam, nisi qui a Deo est, hic vidit patrem. } q. d. Ne forte cum dico vobis, omnis qui audiuit a patre & didicit, dicitis apud vos. Numquam vidimus patrem: quomodo ab eo discere poterimus, a me ipso audire. Ego noui patrem, ab illo sum, quomodo verbum est ab illo cuius est verbum? non quod sonat & transit, sed quod manet cum dicente, & trahit audientem. C H R Y S. Omnes quidem a Deo sumus. Id vero quod est precipui filii & proprii: hic non posuit propter auditorum imbecillitatem.

mo cum sim, illum doceo. qui audiuit verbum meum, illum docet & pater qui audiuit verbum eius. Exponit autem hoc ipse & ostendit nobis quid dixerat, continuo subiungens. { Non quia patrem vidit quisquam, nisi qui a Deo est, hic vidit patrem. } q. d. Ne forte cum dico vobis, omnis qui audiuit a patre & didicit, dicitis apud vos. Numquam vidimus patrem: quomodo ab eo discere poterimus, a me ipso audire. Ego noui patrem, ab illo sum, quomodo verbum est ab illo cuius est verbum? non quod sonat & transit, sed quod manet cum dicente, & trahit audientem. C H R Y S. Omnes quidem a Deo sumus. Id vero quod est precipui filii & proprii: hic non posuit propter auditorum imbecillitatem.

mo cum sim, illum doceo. qui audiuit verbum meum, illum docet & pater qui audiuit verbum eius. Exponit autem hoc ipse & ostendit nobis quid dixerat, continuo subiungens. { Non quia patrem vidit quisquam, nisi qui a Deo est, hic vidit patrem. } q. d. Ne forte cum dico vobis, omnis qui audiuit a patre & didicit, dicitis apud vos. Numquam vidimus patrem: quomodo ab eo discere poterimus, a me ipso audire. Ego noui patrem, ab illo sum, quomodo verbum est ab illo cuius est verbum? non quod sonat & transit, sed quod manet cum dicente, & trahit audientem. C H R Y S. Omnes quidem a Deo sumus. Id vero quod est precipui filii & proprii: hic non posuit propter auditorum imbecillitatem.

mo cum sim, illum doceo. qui audiuit verbum meum, illum docet & pater qui audiuit verbum eius. Exponit autem hoc ipse & ostendit nobis quid dixerat, continuo subiungens. { Non quia patrem vidit quisquam, nisi qui a Deo est, hic vidit patrem. } q. d. Ne forte cum dico vobis, omnis qui audiuit a patre & didicit, dicitis apud vos. Numquam vidimus patrem: quomodo ab eo discere poterimus, a me ipso audire. Ego noui patrem, ab illo sum, quomodo verbum est ab illo cuius est verbum? non quod sonat & transit, sed quod manet cum dicente, & trahit audientem. C H R Y S. Omnes quidem a Deo sumus. Id vero quod est precipui filii & proprii: hic non posuit propter auditorum imbecillitatem.

Cap. 19.

Cap. 15.

Iba.

Tract. 26.

Hom. 46.

Tract. 26.

Hom. 46.

non sumit, non habet vitam, & qui eam sumit, habet vitam, & hanc vitę eternam. T H E O. Non enim puri hominis caro est, sed Dei, & hominem diuinum facere valens, tantę diuinitate inebrians. A V G V S. T. xxij. de Ciuitate Dei. Sicut autem quidam liberationem ab æterno supplicio hominibus promittentes Christi baptisate ablutis, qui participes sunt corporis eius, quomodo libere vixerint, illud dicit quod hic. Sed contradicit eis Apostolus dicens: Manifesta sunt opera carnis, quę sunt, fornicatio, immunditia &c. quę predicatio sicut pre dixi, quoniam qui talia agunt, regnũ Dei non possidebunt: Quomodo ergo quomodo sit accipiendum quod hic dicitur, merito queritur. Qui enim in eius corporis vnitate, id est, in Christianorum compagine membrorum, cuius corporis sacramentum fideles communicantes de altari sumere consueuerunt, ipse vero dicendus est manducare corpus & bibere sanguinẽ Christi, per hoc hæretici & scismatici ab vnitate corporis separati, possunt idem percipere sacramentum, sed non sibi vtile, immo etiam noxium quo iudicentur grauius, quam vel tardius liberentur, nec illi etiã in perditis & damnablebus moribus debent esse securi, qui per vitę iniquitatē, ipsam vitę iustitiam quę est Christus deserunt, siue fornicando, siue aliquid huiusmodi faciendo. Non enim isti dicendi sunt manducare corpus Christi, quoniam nec in membris computandi sunt Christi. Vt enim alia taceam, non possunt simul esse membra Christi, & membra meretricis. A V G V S. T. I. N. V. S. super Ioannem. Hunc itaque cibum & potum societatem vult intelligi corporis & membrorum suorum, quod est ecclesia in predestinatis & vocatis & iustificatis & glorificatis sanctis & fidelibus eius: huius rei sacramentum, id est vnitas corporis & sanguinis Christi alicubi quodidie, alicubi certis interuallis dierum in dominica mensa preparatur, & de dominica mensa sumitur quibusdam ad vitam, quibusdam ad exitium. Res vero ipsa cuius sacramentum est, omni homini est ad vitam, nulli ad exitium, quicumque eius particeps fuerit. Ne autem putarent sic in isto cibo & potu promitti vitã æternam, vt qui eam furerent, iam nec corpore morerentur. Huic cogitationi occurrens subiungit dicens. { Et ego resuscitabo eum in nouissimo die. } Vt scilicet, habeat interim vitam æternam secundum spiritum in requie, quę sanctorum spiritus suscipit. Quod autem ad corpus attinet, nec corpus etiam vita æterna fraudetur, sed in resurrectione mortuorum in nouissimo die eam habeat.

eis Iesus. Amen amen dico vobis, nisi manducaueritis carnẽ filii hominis & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Qui manducat meã carnem & bibit meum sanguinem, habet vitã æternam, & ego resuscitabo eum in nouissimo die. K Caro enim mea vere est cibũ, & sanguis meus vere est potus, Qui manducat meam carnem,

sed neque de resurrectione communi hoc dicit, etenim omnes suscitabuntur, sed de gloriosa, & mercedem habente. A V G V S. T. Non autem ait. Sicut manduco patrem, & ego viuio propter patrem, & qui manducat me, & ipse viuuet propter me. Non enim filius participatione patris sit melior, sicut participatione filij per vnitatem corporis eius & sanguinis, quod illa manducatio & potatio significat, nos efficiunt meliores. Si ergo ita dictum est. Viuo propter patrem, quia ipse de illo est, sine detrimento æqualitatis dictum est, nec tamen eandem nostram & suam æqualitatem significauit, sed gratiam mediatoris ostendit. Si autem secundum id accipimus. Viuo propter patrem, quod alibi ait: Pater maior me est, hæc verba ita dixit. Sicut misit me pater. Ac si diceret, ut ego viuam propter patrem, id est, ad illum tanquã ad maiorem referam vitam meam, exinanitio mea fecit, in qua me misit, vt autem quisque viuat propter me, participatio facit, quia manducat me. H I L A. 8. de Trinitate. De veritate igitur carnis & sanguinis Christi, non relicus est ambigendi locus, nunc enim ex ipsius domini professione & fide nostra vere caro est, & vere sanguis est. Hoc ergo vitę nostrę causa est, quod in nobis carnalibus manentem per carnem Christum habemus victuris nobis, per eum ea conditione qua viuuit ille per patrem. Si ergo nos naturaliter secundum carnem per eum viuimus, id est, naturam carnis suę ad eum, quomodo non naturaliter secundum spiritum in se patrem habeat, cum viuat ipse per patrem? per patrem autem viuuit, dum natiuitas non alienam ei intulit, diuersamque naturam. A V G V S. T. I. N. V. S. Vt autem illum panem manducando viuamus, qui æternam vitam ex nobis habere non possumus, de cęlo descendit: vnde sequitur. { Hic est panis qui de cęlo descendit. } H I L A R I V S. 10. de Trinitate. Se panem hic dicit, ipse enim origo sui corporis est. Ac ne verbi virtus, atque natura defecisse se existimaretur in carne, panem carnem suam esse dixit, vt per hoc quod descendens de cęlis panis est, non ex humana conceptione origo esse corporis eius existimaretur, dum cęleste esse corpus ostenditur. Ac uero cum panis est, assumpti per verbum corporis est professio. T H E O. Non enim purum Deum comedimus, nam & impalpabilis & incorporeus est, neque enim hominis puri carnem comedimus, quę nil possit proficere. Sed quia Deus carnem sibi vnuit, caro eius viuificatiua existit, non quod in Dei naturam transierit, sed secundum quandam igniti ferri consuetudinem, quod & ferrum manet, & ignis actum ostendit, sic & caro domini viuificatiua est tanquam caro verbi Dei. B E D A. Et ut ostenderet distantiam umbrę & lucis, typi & veritatis, subiunxit. { Non sicut manducauerunt patres vestri manna, & mortui sunt, qui manducat hunc panem, viuuet in æternum. } A V G V S. T. I. N. V. S. Quod autem illi mortui sunt, ita vult intelligi, vt non viuant in æternum. Nam temporaliter & hi profecto moriuntur, qui Christum manducant, sed viuunt in æternum, quia Christus est vita æterna. C H R Y S. O. S. T. O. Si enim possibile fuit sine messe & frumento & alijs huiusmodi quadraginta annis illorum vitam conseruare, multo magis nunc cibo spirituali hoc facere poterit cuius illa erant figure, frequenter autem vitam repromittit, quia nihil est ita delectabile hominibus, vnde & in veteri testamento longitudo vitę promittebatur, hic autem vita finem non habens. Simul etiam per hoc ostendere vult, quoniam sententiam morri tradentem per peccato nunc soluit, vitam æternam contrario promittens. Sequitur: { Hęc dixit in synagoga docens in Capharnaum. } Vbi scilicet plurimę virtutes eius sunt factę. Docebat autem in synagoga & in templo multitudinem attrahere volens, & ostendens quoniam non est contrarius patri. B B D A. Mystice autem Capharnaũ, quę interpretatur villa pulcherrima, significat mundum, synagoga

& Christus in eo. A V G V S. T. xxj. de Ciuitate Dei. Hoc est, illi qui non sacramentotenus tantum, sed reuera corpus Christi manducant, & sanguinem bibunt. C H R Y S. O. S. T. O. Er quia ego viuio, manifestum est quod ipse viuuet, & ad hoc ostendendum subiungit. { Sicut misit me viuens pater, & ego viuio propter patrem, & qui manducat me, & ipse viuuet propter me. } Ac si dicit. Viuo ego sicut pater, & ne ingenitũ ætates adiecit: Propter patrem, patre sibi esse principiu occulte insinuans, quod autē dicit. Qui manducat me, & ipse viuuet propter me, nõ de vita simpliciter hoc dicit, sed de approbata. Etenim etiam infideles viuunt nõ manducates de carne illa,

& bibit meũ sanguinem, in me manet & ego in illo. Sicut misit me viuens pater, & ego viuio propter patre, & qui manducat me, & ipse viuuet propter me. Hic est panis qui de cęlo descendit. Nõ sicut manducauerunt patres vestri manna, & mortui sunt. Qui manducat hunc panem, viuuet in æternũ. Hęc dixit in synagoga, docens in Capharnaum.

sed neque de resurrectione communi hoc dicit, etenim omnes suscitabuntur, sed de gloriosa, & mercedem habente. A V G V S. T. Non autem ait. Sicut manduco patrem, & ego viuio propter patrem, & qui manducat me, & ipse viuuet propter me. Non enim filius participatione patris sit melior, sicut participatione filij per vnitatem corporis eius & sanguinis, quod illa manducatio & potatio significat, nos efficiunt meliores. Si ergo ita dictum est. Viuo propter patrem, quia ipse de illo est, sine detrimento æqualitatis dictum est, nec tamen eandem nostram & suam æqualitatem significauit, sed gratiam mediatoris ostendit. Si autem secundum id accipimus. Viuo propter patrem, quod alibi ait: Pater maior me est, hæc verba ita dixit. Sicut misit me pater. Ac si diceret, ut ego viuam propter patrem, id est, ad illum tanquã ad maiorem referam vitam meam, exinanitio mea fecit, in qua me misit, vt autem quisque viuat propter me, participatio facit, quia manducat me. H I L A. 8. de Trinitate. De veritate igitur carnis & sanguinis Christi, non relicus est ambigendi locus, nunc enim ex ipsius domini professione & fide nostra vere caro est, & vere sanguis est. Hoc ergo vitę nostrę causa est, quod in nobis carnalibus manentem per carnem Christum habemus victuris nobis, per eum ea conditione qua viuuit ille per patrem. Si ergo nos naturaliter secundum carnem per eum viuimus, id est, naturam carnis suę ad eum, quomodo non naturaliter secundum spiritum in se patrem habeat, cum viuat ipse per patrem? per patrem autem viuuit, dum natiuitas non alienam ei intulit, diuersamque naturam. A V G V S. T. I. N. V. S. Vt autem illum panem manducando viuamus, qui æternam vitam ex nobis habere non possumus, de cęlo descendit: vnde sequitur. { Hic est panis qui de cęlo descendit. } H I L A R I V S. 10. de Trinitate. Se panem hic dicit, ipse enim origo sui corporis est. Ac ne verbi virtus, atque natura defecisse se existimaretur in carne, panem carnem suam esse dixit, vt per hoc quod descendens de cęlis panis est, non ex humana conceptione origo esse corporis eius existimaretur, dum cęleste esse corpus ostenditur. Ac uero cum panis est, assumpti per verbum corporis est professio. T H E O. Non enim purum Deum comedimus, nam & impalpabilis & incorporeus est, neque enim hominis puri carnem comedimus, quę nil possit proficere. Sed quia Deus carnem sibi vnuit, caro eius viuificatiua existit, non quod in Dei naturam transierit, sed secundum quandam igniti ferri consuetudinem, quod & ferrum manet, & ignis actum ostendit, sic & caro domini viuificatiua est tanquam caro verbi Dei. B E D A. Et ut ostenderet distantiam umbrę & lucis, typi & veritatis, subiunxit. { Non sicut manducauerunt patres vestri manna, & mortui sunt, qui manducat hunc panem, viuuet in æternum. } A V G V S. T. I. N. V. S. Quod autem illi mortui sunt, ita vult intelligi, vt non viuant in æternum. Nam temporaliter & hi profecto moriuntur, qui Christum manducant, sed viuunt in æternum, quia Christus est vita æterna. C H R Y S. O. S. T. O. Si enim possibile fuit sine messe & frumento & alijs huiusmodi quadraginta annis illorum vitam conseruare, multo magis nunc cibo spirituali hoc facere poterit cuius illa erant figure, frequenter autem vitam repromittit, quia nihil est ita delectabile hominibus, vnde & in veteri testamento longitudo vitę promittebatur, hic autem vita finem non habens. Simul etiam per hoc ostendere vult, quoniam sententiam morri tradentem per peccato nunc soluit, vitam æternam contrario promittens. Sequitur: { Hęc dixit in synagoga docens in Capharnaum. } Vbi scilicet plurimę virtutes eius sunt factę. Docebat autem in synagoga & in templo multitudinem attrahere volens, & ostendens quoniam non est contrarius patri. B B D A. Mystice autem Capharnaũ, quę interpretatur villa pulcherrima, significat mundum, synagoga

Cap. 17.

Hom. 46.

Tract. 26.

Post princ.

Tract. 26.

Post princ.

Tract. 26.

Hom. 46.

vero iudaicum populum, per hoc ergo ostenditur quod dominus per mysterium incarnationis mundo apparet iudaico populo multa docuit, quae ipse intellexit.

Tract. 27.

¶ AVGV. Talia loquente Iesu non crediderunt, aliquid magnum dicentem & verbis illis aliquam gratiam cooperantem, sed prout voluerunt intellexerunt, & more hominum, quia poterat aut disponebat Iesus carnem qua indutum erat verbum, veluti consensam dicitur credere credentibus in se. vnde dicitur. Multi ergo audientes non ex inimicis, sed ex discipulis dixerunt. Durus est hic sermo. CHRYS. Id est difficile susceptibilis, superexcedens eorum imbecillitatem: putabat enim eum supra seipsum loqui maiora propria dignitate, & dixerunt. Quis potest eum audire? quasi pro seipsis respondentes, quia non debebant. AVG. Si autem discipuli durum habuerunt istum sermonem, quid inimici? & tamen sic oportebat ut diceretur, quod non ab hominibus intelligeretur, secretum Dei intentum debet facere, non aduersos. THEO. Cum autem audis discipuli eius murmurabant, non intelligas hos qui actu sunt discipuli: sed hos qui in habitu & figura videbantur ab eo instrui. Nam inter discipulos erant quidam ex plebe, qui dicebantur eius discipuli, qui multo cum discipulis manebant tempore. AVG. Sic autem apud se ista dixerunt, ut ab illo non audirentur: sed ille qui nouerat in seipsis apud seipsum audiebat. vnde sequitur. Scies autem Iesus apud seipsum, quia murmur de hoc discipulo eius, dixit eis. Hoc vos scandalizati. ALCV. Quod, scilicet dixi vobis manducare carnem meam, & bibere sanguinem meum. CHRYS. Erat autem hoc suae deitatis signum occultatum in medio ferre. vnde sequitur. Si ergo videritis filium hominis ascendentem, vbi erat prius super plebem, quid dicetis? Hoc & in Nathanaele fecit dicens. Quonia dicit tibi, vidi te sub sicca, credis, maiora his videbis. Non igitur quaestiones quaestionibus copulat: sed magnitudine dogmatum & multitudine eos inducere vult. Non igitur discipulos in scandalum mittere volens hoc dicit: sed eorum scandalum soluere volens. nam dum aestimant eum de Ioseph natum, non suscipiunt ea quae dicebantur. Qui vero credituri erant, quoniam de caelo descendit, & illuc ascendit, facilius attendunt his quae dicebantur. AVG. vel aliter. Hinc soluit quod illos commouerat, illum enim putabant erogaturum corpus suum, ille autem dixit se ascendit in caelum, utique integrum. Cum videritis, inquit filium hominis ascendentem vbi erat prius. Certe vel tunc videbitis, quia non eo modo quo putatis erogatur corpus suum, & quia gratia eius non consumit morsibus, filius autem hominis Christus ex virgine Maria hic esse cepit in terra, vbi carnem assumpsit ex terra, quid ergo vult quod ait. Cum videritis filium hominis ascendentem vbi erat prius, nisi ut intelligamus vnam personam esse Christum Deum, & hominem, non duas? ne fides nostra sit quaternitas: sed trinitas. Sic ergo erat filius hominis in caelo, quemadmodum filius Dei erat in terra, filius Dei in terra in suscepta carne, filius hominis in caelo in vnitatis personae. THEO. Non ergo propter hoc putat de caelo corpus Christi descendit, hoc enim Martiani haereticus, & Apollinaris est dictum: sed quia vnus & idem erat filius Dei & hominis. CHRYS. Propter hoc autem & aliam solutionem inducit dicens. Spiritus est qui viuificat, caro non prodest quicquam. quod autem dicit, tale est, spiritualiter oportet ea quae de me sunt audire, qui autem carnaliter audit, nihil proficit. Est autem carnaliter intelligere, simpliciter ea quae proposita sunt videre & nihil plus imaginari. Oportet autem non ita iudicare: sed omnia mysteria interioribus oculis inspicere, quod semper est spiritualiter audire. Carnale vero erat dubitare, qualiter potest nobis carnem dare manducare, quid igitur, non est vera caro? immo utique. quod igitur ait. Caro non prodest quicquam. non de sua carne dicit: sed de eius carne qui carnaliter accipiebat, quae dicebatur. AVG. vel aliter. Caro non prodest quicquam. Sed quomodo illi intellexerunt? Carnem quippe sic intellexerunt, quomodo in cadauere dilaniatur, aut in macello venditur, non quomodo spiritu vegetatur, accedat spiritus ad carnem & prodest plurimum. nam si caro nihil prodesset, verbum caro non fieret ut habitaret in nobis: sed spiritus per carnem aliquid operatus est in nobis pro salute nostra. AVG. x. de Ciui. Dei. Non enim caro per seipsam mundat: sed per verbum a quo suscepta est, quae cum sit principium omnium suscepta anima & carne, & animam credentium mundat & carnem. Spiritus ergo est qui viuificat, caro non prodest quicquam, sicut illi

Hom. 46.

Tract. 27.

In. 6. c. Ioa.

Tract. 27.

Homil. 46.

Tract. 27.

Homil. 46.

Tract. 27.

Cap. 24.

intellegerunt carnem, non sic ego do ad manducandum carnem meam, quia nec carnem debemus sapere nisi carnem, proinde dicit. Verba quae ego locutus sum vobis spiritus & vita sunt. CHRYS. id est, spiritualia sunt, nihil habentia carnale, & neque consequentia naturalem, sed eruta sunt ab omni tali necessitate quae in terra, & a legibus quae hic possunt. AVGV. Si ergo intellexisti spiritualiter, spiritus & vita tibi sunt, si intellexisti carnaliter, etiam sic spiritus & vita sunt, sed tibi non sunt. Diximus enim hic dominum commendasse in manducatione carnis suae, & potatione sanguinis sui ut in illo maneamus & ipse in nobis, hoc autem quid facit nisi caritas? Caritas autem Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis, ergo spiritus est qui viuificat. CHRYSO. Et quia de carnali audientia supra locutus est, subiungit: Sed sunt quidam ex vobis qui non credunt. Dicens quidam, discipulos excepit, suam autem dignitatem ostendit occulta reuelans. AVGVST. Non dixit: Sunt quidam in vobis qui non intelligunt, sed causam dicit, quare non intelligant. Propheta enim dicit: Nisi crederitis, non intelligetis: nam qui resistit, quomodo viuificatur? Aduersarius enim radio lucis quo penetrandus est, non auerit aciem, sed claudit mentem, credant & aperiant, & illuminabuntur. CHRYSO. Et ut discas, quoniam ante haec verba, & non postquam murmurauerunt & scandalizati sunt, haec Christus cognouerit, subiungit euangelista dicens. Sciebat enim ab initio Iesus quae essent credituri, & qui traditurus eum esset. THEO. Volens per hoc nobis euangelista ostendere quod ante constitutionem mundi omnia cognoscebat, quod diuinitatis erat indicium. AVGVST. Sed postquam distinxit credentes dominus a non credentibus, expressit causam quare non credunt. vnde sequitur: Propterea dixi vobis, quia nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datum a patre meo. CHRYSO. quasi dicat. Non turbant me, neque stuporem inferunt qui non credunt. Noui quibus dedit pater. Dixit autem hoc, ut ostendat quoniam non illorum gloriam concupiscens hoc dicebat, & ut suadeat eis quod patrem eius existiment deum & non Ioseph. AVGVST. Ergo & credere datur nobis, non enim nihil est credere. Si enim magnum quid est, gaude, quia credidisti, sed noli extollere, quid n. habes, quod non accepisti. AVGVST. de Praedestinatione sanctorum. Hoc autem donum quibusdam dari & quibusdam non dari oino non dubitat, qui non vult manifestissimis sacris literis repugnare. Cur autem non omnibus dei fidelem mouere non debet, qui credit ex vno omnes esse in condemnationem iustissimam, ita ut nulla Dei esset iusta reprehensio, & si nullus inde liberaretur. vnde constat magnam esse gratiam quae plurimi liberantur. Cur autem istum potius quod illum liberet, intractabilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viae eius. Sequitur: Ex hoc multi discipuli eius abierunt retro, & iam cum illo non ambulabant. CHRYSO. Non dixit: Recesserunt, sed abierunt retro, ab ea quae secundum virtutem est auditione, & quam habebant olim fidem, perdididerunt. AVGV. Ecce praecisi a corpore vitam perdididerunt, quia forte in corpore, nec fuerunt, inter non credentes & ipsi reputari sunt. Abierunt retro non pauci, sed multi post Sathanam, non post Christum, quomodo de quibusdam feminis dicit Apostolus: Quaedam conuersae sunt retro post Sathanam. Petrum autem non repulit dominus retroire post Sathanam, sed fecit post se ire. CHRYSO. Quare autem aliquis quod tempus erat verba dispensandi his quae constructa erant nocentium, multa quidem vtilitas & necessitas: Quia enim instabant cibum corporalem petentes, & eius qui sub patribus datus est reminiscere, ostendens quoniam omnia illa typus erat, meminit cibi spiritualis. Non igitur scandalizari oportebat, sed interrogare congruum erat, quare illorum amentia scandalum fuit, non in dissolubilitate eorum quae dicebantur. AVGVST. Et hoc etiam forte factum est ad consolationem nostram, quoniam aliquando contingit ut homo dicat verum, & quod dicit non capitatur, atque illi qui audiunt scandalizentur & discedant. Penitet autem hominem dixisse quod verum est: Dicit enim apud se homo: Non debui sic dicere, & sic domino contigit: Dixit, & perdidit multos, sed non turbatur ipse, quia ab initio nouerat, qui non essent credentes, nos si nobis contingat, conturbamur, solati in domino inueniamus, & tamen caute verba dicamus. BEDA. Sciebat autem dominus de aliis discipulis qui remanserunt, an vellent abire, sed tamen eos interrogauit ut fides eorum monstraretur

Hom. 46.

Tract. 27.

Rom. 6.

Tract. 27.

Tract. 27.

Tract. 27.

Tract. 27.

Tract. 27.

Tract. 27.

Tract. 27.

Tract. 27.

Tract. 27.

Tract. 27.

Tract. 27.

Tract. 27.

Tract. 27.

Tract. 27.

Tract. 27.

Tract. 27.

Tract. 27.

Tract. 27.

Tract. 27.

Tract. 27.

Tract. 27.

Tract. 27.

Tract. 27.

Tract. 27.

Tract. 27.

Tract. 27.

Tract. 27.

Tract. 27.

Tract. 27.

Tract. 27.

Tract. 27.

Tract. 27.

retur & aliis imitanda proponeretur. vnde sequitur: Dixit ergo Iesus ad duodecim. Numquid & vos vultis abire? CHRYSO. Per hunc autem modum oportebat eos trahi. nam si eos laudasset, passi essent aliquid humanum, existimantes se gratiam Christo facturum, eum non relinquendo, ostendens vero se non indigere eorum sequela, magis eos de timore non autem eis dixit, Abire: hoc enim eos expellere: sed interrogauit eos, an vellent abire, auferens eis vim & necessitatem, & nolens eos ve recundia coartari, ex necessitate enim detineri par esset, ac si abirent. Petrus autem fratrum amator, amicitiae conseruator, pro toto responderet collegio. vnde sequitur: Respondit ergo ei Simon Petrus. Domine, ad quem ibimus? AVG. q. d. Repellis nos a te, da nobis alterum ad quem ibimus si te relinquimus. CHRYSO. Hoc autem verbum multae est amicitiae ostentium, quia scilicet Christus eis honorabilior erat, quam patres & matres, deinde ut non videatur hoc propterea dicere, quia non essent, qui eos reciperent, subiungit: Quia vita aeterna habes. Audiens enim magnum dicens, quoniam remissus erant eum, & habebat vitam aeternam, ostendit se recordari eorum, quae dicta sunt verborum, & Iudaei quidem dicebant: Hic est filius Ioseph. hic vero dicit. Et nos credimus & cognouimus, quia tu es Christus filius Dei. AVG. Credidimus enim ut cognosceremus, nam si prius cognosceret, deinde credere vellemus, nec cognosceremus, nec credere valeremus. Hoc credimus & cognouimus, quia tu es Christus filius Dei, id est quia ipsa vita aeterna tu es, & non das in carne & sanguine tuo nisi quod es. CHRYSO. Quia vero Petrus dixerat: Et nos credimus, dominus de collegio credentium excipit Iudam. vnde sequitur: Respondit ergo eis Iesus. Nonne ego vos duodecim elegi, & vnus ex vobis diabolus est? Quod autem dicit tale est, ne timeatis quod secuti estis me, non redarguam malos: dignum autem est hic quae redere, quare nunc nihil dicunt discipuli: sed postea formidantes dicunt: Nunquid ego sum dominus? sed nondum Petrus audierat. Vade retro me sathana, & propter hoc timorem non habuit, nunc etiam non dicit: Vnus ex vobis me tradidit: sed diabolus est. ideo neciebat quod dicebatur: sed malitiam estimabant vituperari solum. accusant autem hic Christum gentiles insipienter. non enim electio eius vim inferis quae futura sunt: sed in voluntate positum est saluari & perire. BEDA. Vel dicendum, quod ad aliud elegit vndecim & ad aliud vnum: vndecim elegit ut in apostolica dignitate perseverarent. vnum elegit, ut per conditionis eius officium salutem operarentur humani generis. AVG. Electus enim est iste, de quo nolente & nesciente magnum aliquid boni fieret. Sicut enim iniqui male vultur bonis operibus Dei, sic econtra Deus bene vitur malis operibus hominum. Quid Iuda peius? sed malo eius bene vsus est dominus, tradi se pertulit, ut nos redimeret. Potest etiam sic intelligi quod ait: duodecim elegi, quia consecratus est duodenarius numerus eorum, qui per quatuor cardines mundi trinitatem fuerant denunciaturi. non autem quia perit inde vnus, ideo illius numeri honor ademptus est. nam in locum pereuntis alius subrogatus est. GREG. xiiij. Mora. Capitis autem nomine censetur corpus cum de peruerso homine dicitur: Vnus ex vobis diabolus est. vnde euangelista exponens subdit: Dicebat autem de Iuda Simonis Schariotis, hic enim erat traditurus eum, cum esset vnus de duodecim. CHRYSO. Considera Christi sapientiam. neque enim Christus eum manifestum fecit, ne inuerecundum faciat, & sic litigiosus fiat. neque eum latere permisit, ne estimans se latere, sine timore operaretur.

Numquid & vos vultis abire? Respondit ergo ei Simon Petrus. Domine, ad quem ibimus? Verba vitae aeternae habes. Et nos credimus & cognouimus quia tu es Christus filius Dei. Respondit ei Iesus. Nonne ego vos duodecim elegi, & ex vobis vnus diabolus est? Dicebat autem de Iuda Simonis Schariothis. Hic enim erat traditurus eum cum esset vnus ex duodecim.

¶ Ost haec autem ambulabat Iesus in Galileam. Non enim volebat Iudaeam ambulare, quia quarebat eum Iudaei interficere. Erat autem in proximo dies festus Iudaeorum, Scenophegia. Dixerunt autem ad eum fratres eius. Transi hinc, & vade in Iudaeam, ut & discipuli tui videant opera tua. & magis ipsos ad odium incitare, vnde & consequenter tempus describitur cum subditur. Erat autem in proximo dies festus Iudaeorum Scenophegia. AVG. Quid hic Scenophegia, qui scripturas legerunt nouerunt, faciebant tabernacula in die festo ad similitudinem tabernaculorum, in quibus habitauerunt, cum ex Aegypto per educi peregrinarentur in heremo, celebrabant ex hoc diem festum, remittentes beneficiorum domini, qui tamen occisuri erant dominum. Appellabatur autem apud Iudaeos dies festus, cum tamen non esset vnus, sed plures. CHRYSO. Ostendit igitur per hoc euangelista, quoniam multum tempus praetermisit. Cum enim dominus sedet in monte: erat prope dies festus paschae. Hic autem Scenophegiae meminit, & in quinque intermedium mensibus nihil aliud nobis enarrauit, nisi miraculum panum & allocationem factam ad eos, qui comederunt. Quia enim indeficiente signa faciebat & disputabat, non poterat euangelista omnia enumerare, sed illa praecipue studuerunt dicere, pro quibus autem quarela, aut contradictio quadam a Iudaeis subsequebantur, quod & hic apparet. THEO. Quia enim fratres eius viderant ipsum non esse paratum ad descendendum, subditur. Dixerunt autem fratres eius ad eum. Transi hinc, & vade in Iudaeam. BEDA. Ac si dicant: Tu signa facis, & pauci ea vident. transi ergo ad regiam vrbem vbi sunt principes, ut visus signis, laudem consequaris ab eis. Sed quia non omnes discipuli semper dominum sequebantur, sed eorum multi in Iudaea erant: ideo subditur. Vt & discipuli tui videant opera tua quae facis. THEO. turbamur quae sequuntur te. non enim de xii. dicunt discipulis, sed de aliis, qui conuersabantur cum illo. AVG. Cum autem auditis: Fratres domini, Mariae cogitate con sanguinitatem, non iterum parientis vllam propaginem. Sicut enim in sepulchro, vbi positum est corpus domini, nec ante, nec postea mortuus iacuit, sic vterus Mariae, nec ante, nec postea quicquam mortale concepit. opera quidem domini discipulos non latebat: sed istos latebat. & ideo dicebant. Vt discipuli tui videant opera tua quae facis. Loquuntur autem prudentia carnis, verbo quod caro factum est. vnde & subditur. Nemo quippe in occulto aliquid facit, & quare ipse in palam esse. Si hoc facis: manifesta te ipsum mundo. q. d. Facis miracula: apparere hominibus, ut laudari possis ab hominibus: nam qui eum videntur monere, gloriae ipsius consulunt, & quia humanam gloriam requirebant, in cum non credebant, vnde sequitur. Neque enim fra. eius cre. in eum. Christum enim confanguineum potuerunt habere: credere autem in eum ipsa propinquitate falsit dierunt. CHRYSO. Dignum est autem mirari euangelistarum morem veritatis amicum, qualiter non uerecundantur dicere ea quae magistro videntur ferre iniuriam: sed hoc maxime studuerunt enunciare. Non enim paruum habet detractionem, quod fratres eius decredebant, & videtur quidem initium verborum quasi amicorum esse. Multae autem amaritudinis erant quae dicebantur, quia de formidine, & de amore gloriam eum vocant. dicunt. Nemo in occulto aliquid facit. Quod erat dicere. Formidinem incusantium & simul suspantium quae fiebant, non vere facta esse. Per hoc autem, quod dicitur. Et quare ipse in palam esse: amorem gloriam norant. Christus autem mansuete eis respondit, docens nos non indigne ferre, si aliqui etiam uiles nobis consulantur. Sequitur enim. Dicit eis Iesus. Tempus meum nondum aduenit, tempus autem ue. sem. est paratum. BEDA. Ne autem uideatur hoc contrarium ei quod Apostolus dicit. At ubi uenit plenitudo temporis, misit Deus filium suum, referendum est quod hic dicitur: non ad tempus natiuitatis, sed ad tempus glorificationis. AVG. Dabant enim illi consilium consequenda gloriae, ueluti seculariter & terreno affectu monentes, ne esset ignobilis, & latitaret. Sed dominus uoluit ipsam celsitudinem per humilitatem

¶ AVGV. Futurum erat ut aliquis fidelis Christi absconderet se ne a persecutoribus inueniretur, & ne illi pro crimine obiceretur, latibulum praecelsit in capite, quod in membro confirmaretur. vnde dicitur. Post haec autem ambulans Iesus in Galilea. Non enim uole. in Iudaea ambulare, quia quare. eum Iudaei interficere. BEDA. Haec uerborum conexio talis est, ut intelligamus, quoniam in medio multa gerit, & fieri potuerunt. Iudaea autem & Galilea regiones sunt Palaestinae prouinciae: sed Iudaea dicta est a tribu Iuda: non tamen solui illa regio, quam tribus Iuda, sed & illa quae tribus Benjamin possidebat Iudaea dicta est, quia ex tribu Iuda Reges oriebantur. Ga

Tract. 28.

Tract. 28.

Tract. 28.

Tract. 28.

Tract. 28.

Tract. 28.

lilae vero dicitur, eo quod laeum populum, id est candidum gignat: Galilaea enim graece, latine lac dicitur. AVG. Si autem hoc dominus dixit quali non posset ambulare inter Iudaeos, & non occidi a Iudaeis. Hanc enim potentiam quando uoluit demonstrauit, sed infirmitati nostrae praebat exemplum, non ipse perdidit potestatem, sed nostram consolabatur fragilitatem. CHRYSO. Sed & illud est dicere, quonia quae deitatis ostendebat, & quae humanitatis: etenim fugiebat persecutores, ut homo, & apparebat eis ut Deus, utrumque; ut re existens. THEO. Secesit etiam nunc in Galileam, quia nondum passionis aderat tempus. Vnde uanum reputabat in medio inimicorum manere,

Tract. 28.

Hom. 47.

Tract. 28.

Ho. eadem.

Tract. 28.

Ho. eadem.

Tract. 28.

CAP. VII.

Ost haec autem ambulabat Iesus in Galileam. Non enim volebat Iudaeam ambulare, quia quarebat eum Iudaei interficere. Erat autem in proximo dies festus Iudaeorum, Scenophegia. Dixerunt autem ad eum fratres eius. Transi hinc, & vade in Iudaeam, ut & discipuli tui videant opera

& magis ipsos ad odium incitare, vnde & consequenter tempus describitur cum subditur. Erat autem in proximo dies festus Iudaeorum Scenophegia. AVG. Quid hic Scenophegia, qui scripturas legerunt nouerunt, faciebant tabernacula in die festo ad similitudinem tabernaculorum, in quibus habitauerunt, cum ex Aegypto per educi peregrinarentur in heremo, celebrabant ex hoc diem festum, remittentes beneficiorum domini, qui tamen occisuri erant dominum. Appellabatur autem apud Iudaeos dies festus, cum tamen non esset vnus, sed plures. CHRYSO. Ostendit igitur per hoc euangelista, quoniam multum tempus praetermisit. Cum enim dominus sedet in monte: erat prope dies festus paschae. Hic autem Scenophegiae meminit, & in quinque intermedium mensibus nihil aliud nobis enarrauit, nisi miraculum panum & allocationem factam ad eos, qui comederunt. Quia enim indeficiente signa faciebat & disputabat, non poterat euangelista omnia enumerare, sed illa praecipue studuerunt dicere, pro quibus autem quarela, aut contradictio quadam a Iudaeis subsequebantur, quod & hic apparet. THEO. Quia enim fratres eius viderant ipsum non esse paratum ad descendendum, subditur. Dixerunt autem fratres eius ad eum. Transi hinc, & vade in Iudaeam. BEDA. Ac si dicant: Tu signa facis, & pauci ea vident. transi ergo ad regiam vrbem vbi sunt principes, ut visus signis, laudem consequaris ab eis. Sed quia non omnes discipuli semper dominum sequebantur, sed eorum multi in Iudaea erant: ideo subditur. Vt & discipuli tui videant opera tua quae facis. THEO. turbamur quae sequuntur te. non enim de xii. dicunt discipulis, sed de aliis, qui conuersabantur cum illo. AVG. Cum autem auditis: Fratres domini, Mariae cogitate con sanguinitatem, non iterum parientis vllam propaginem. Sicut enim in sepulchro, vbi positum est corpus domini, nec ante, nec postea mortuus iacuit, sic vterus Mariae, nec ante, nec postea quicquam mortale concepit. opera quidem domini discipulos non latebat: sed istos latebat. & ideo dicebant. Vt discipuli tui videant opera tua quae facis. Loquuntur autem prudentia carnis, verbo quod caro factum est. vnde & subditur. Nemo quippe in occulto aliquid facit, & quare ipse in palam esse. Si hoc facis: manifesta te ipsum mundo. q. d. Facis miracula: apparere hominibus, ut laudari possis ab hominibus: nam qui eum videntur monere, gloriae ipsius consulunt, & quia humanam gloriam requirebant, in cum non credebant, vnde sequitur. Neque enim fra. eius cre. in eum. Christum enim confanguineum potuerunt habere: credere autem in eum ipsa propinquitate falsit dierunt. CHRYSO. Dignum est autem mirari euangelistarum morem veritatis amicum, qualiter non uerecundantur dicere ea quae magistro videntur ferre iniuriam: sed hoc maxime studuerunt enunciare. Non enim paruum habet detractionem, quod fratres eius decredebant, & videtur quidem initium verborum quasi amicorum esse. Multae autem amaritudinis erant quae dicebantur, quia de formidine, & de amore gloriam eum vocant. dicunt. Nemo in occulto aliquid facit. Quod erat dicere. Formidinem incusantium & simul suspantium quae fiebant, non vere facta esse. Per hoc autem, quod dicitur. Et quare ipse in palam esse: amorem gloriam norant. Christus autem mansuete eis respondit, docens nos non indigne ferre, si aliqui etiam uiles nobis consulantur. Sequitur enim. Dicit eis Iesus. Tempus meum nondum aduenit, tempus autem ue. sem. est paratum. BEDA. Ne autem uideatur hoc contrarium ei quod Apostolus dicit. At ubi uenit plenitudo temporis, misit Deus filium suum, referendum est quod hic dicitur: non ad tempus natiuitatis, sed ad tempus glorificationis. AVG. Dabant enim illi consilium consequenda gloriae, ueluti seculariter & terreno affectu monentes, ne esset ignobilis, & latitaret. Sed dominus uoluit ipsam celsitudinem per humilitatem

¶ AVGV. Futurum erat ut aliquis fidelis Christi absconderet se ne a persecutoribus inueniretur, & ne illi pro crimine obiceretur, latibulum praecelsit in capite, quod in membro confirmaretur. vnde dicitur. Post haec autem ambulans Iesus in Galilea. Non enim uole. in Iudaea ambulare, quia quare. eum Iudaei interficere. BEDA. Haec uerborum conexio talis est, ut intelligamus, quoniam in medio multa gerit, & fieri potuerunt. Iudaea autem & Galilea regiones sunt Palaestinae prouinciae: sed Iudaea dicta est a tribu Iuda: non tamen solui illa regio, quam tribus Iuda, sed & illa quae tribus Benjamin possidebat Iudaea dicta est, quia ex tribu Iuda Reges oriebantur. Ga

tis viam sternere. Dicit ergo. Tempus meum. i. gloriæ meæ, qua ve-

riam in altitudine iudicaturus nondum venit. Tempus autem ve. i. mundi gloria semper est paratum. Et quoniam nos domini corpus sumus, quando nobis insulant amatores huius sæculi: dicamus eis. Tempus vestrum adit paratum. tempus nostrum nondum aduenit. ex-

cella enim patria, humilis via. Qui recusat viam, quid querit patriam? CHR Y. Vel aliter. Vide mihi aliud occulte insinuat: fortassis enim eum prodere volebant, & tradere Iudæis: ideo dicit: Tempus meum aduenit: hoc est tempus crucis & mortis. Tempus autem vestrum semper est paratum, quia etiam vos semper sitis cum Iudæis: non interficiet vos, eadem cum illis zelantes. vnde sequitur. Non potest vos odisse mundus: me autem odit, quia ego testimo. perhi. de illo, quia opera eius mala sunt. q. d. qualiter mundus eos odit, qui eadem cum ipso volunt, & pro eisdem student: me autem odit, quoniam redarguo eum. Intantum ergo gloriam hominum non quero, q. non prætermitto eos redarguere, licet scia ex hoc odium nasci, & mortem intentari. Per hoc etiam ostendit quod odium Iudæorum contra eum concitabat publica redargutio: non autem sabbati solutio. T H E O. Vel dominus contra duo de quibus illi eum arguebant: alia duo indicit. Contra formidinem quidem dicit. q. opera mundi redarguit, id est opera eorum, qui mundana sapiunt, quod non faceret si formidolosus esset. sed contra inanem gloriam misit illos ad festum. vnde sequitur. Vos ascendite ad diem festum hunc. Nam si vanæ gloriæ passione detineretur: retinisset eos secum. nam gloriæ cupidi consueverunt multos habere, qui sequantur eos. CHR Y. Hoc etiam dicit ostendens, q. eis blandiri non vult, sed cecedit eis Iudæica facere. AVG. vel aliter. Vos ascendite ad diem festum hunc. vbi gloriam humanam queritis, vbi extendere vultis carnalia gaudia, non cogitare cœlestia. Sequitur. Ego autem non ascendam ad diem festum istum. CHR Y. Scilicet modo vobiscum, quia meum tempus nondum impletum est. In futuro enim pascha crucifigendus erat. A V G. Vel meum tempus, id est gloriæ meæ nōdum aduenit, ipse erit dies festus meus, non diebus illis percurrens & transiens, sed permanens in æternum. Ipsa erit festiuitas & gaudium sine fine, & æternitas sine labore, serenitas sine nube.

b ¶ T H E O. Quia dixerat dominus. Non ascendam vobiscum, in principio denegauit ascensum: vitans iram fremuntium iudæorum. vnde dicitur. Hæc cum dixisset: ipse mansit in Galilæa, postea ve. ascen. vnde sequitur. Vt autem ascen. fratres eius: tunc & ipse ascendit. AVG. Ascendit autem non gloriam temporaliter. sed aliquid docere salubriter, de festo æterno admonere. CHR Y. Vel ascendit non ut patiatnr, sed ut alios erudiat. Latenter autem ascendit. poterat enim manifeste ascendere, & derinere eorum inordinatum impetum, quod multoties fecit. at nolebat hoc continuo facere, ne magis suam diuinitatem denudaret, sed ut incarnatio eius certior esset, & ut nos erudiret ad virtutem. Vt igitur disceremus quid nos oporteat facere, qui non possumus per secutores detinere: voluit latenter ascendere. Non autem dixit in occulto, ut ostendat dispensatione hoc esse factum. Si enim omnia ut Deus ageret, quomodo possemus nos scire, incidentes humanis periculis quid oporteat facere? A L C V I. Vel occulte ascendit, quia fauorem hominum non querit, non pompis stipantium se turbatum delectatur. B E D A. Mystice autem designatur, quia singulis quibusque carnalibus humanam gloriam querentibus dominus manet in Galilæa, quæ interpretatur transmigrationis sancta, id est in membris suis, qui transmigrauit de vitis ad virtutes, & in eis proficiunt. Postmodum vero dominus ascendit, quia membra Christi non huius vitæ, sed æternæ gloriæ querunt. Occulte autem dominus ascendit, quia omnis gloria eius est ab intus, id est de corde puro & conscientia bona & fide non ficta. A V G. Vel quod quasi latenter ascendit, aliquid significare voluit. Omnia enim quæ dicta sunt antiquo populo Israel: ymbræ fuerunt futurorum, & scenophegia ymbræ erat futurorum. Omnia ergo quæ fiebant in figura, manifestantur in nobis. Ascendit ergo in occulto: figura enim erat ipsum esse in occulto. In ipso die

festo Christus latebat, quia ipse dies festus Christi membra peregrinata significabat. Ille enim est in tabernaculis, qui se in mundo esse intelligit peregrinum. Scenophegia autem erat celebratio tabernaculorum. Sequitur. Iudæi autem quem querebant eum in die festo. & dicebant. Vbi est ille? CHR Y. Ex multo odio & inimicitia, neque enim eum no-

minatim vocare volebant. Non autem multa erat eis in festiuitate reuerentia, nec multitudine credebat Christum fraudulenter detinere. Sequitur. Et murmur. mul. erat de eo in turba. AVG. Murmur erat de contentione, quam conuenienter exponit dicens: Quid enim dicit, quia bonus est, alii autem dicit, non, sed seducit turbas. Quicumque emicuerit in aliqua gratia, alii dicunt, bonus est, alii non, sed seducit turbas. Quod autem dictum est de eo valet, ad consolationem de quocumque hoc dictum fuerit Christiano. Et quidem si seducere decipere est, nec Christus seductor. nec quisquam debet seductor esse Christianus. Si autem seducere aliunde aliquem ad aliud persuadendo ducere est. querendum est, vnde & quo. Si a bono ad malum, malus seductor est, si a malo ad bonum, bonus est, & vitam sic omnes seductores vocemur & simus. CHR Y. Igitur illam quidem æstimo opinionem multitudinis esse: qua scilicet, dicebatur bonus esse: hanc vero principum & Sacerdotum, quod ostenditur per hoc, q. dicunt. Seducit turbas, non dicunt. Seducit nos. Sequitur. Nemo tamen palam loquebatur de illo, propter me. i. AVG. Eorum scilicet qui dicebant bonus est, non qui dicebant, seducit turbas. Hæc enim clarius sonabant, sed bonus est præfatus Iudæorum. CHR Y. Vide autem eorum, qui principantur corruptionem. Hom. 41. hi aut qui principibus subiiciuntur, sani quidem erant iudicio, sed non habebat libertatem dicendi, q. maxime multitudinis est. c ¶ CHR Y. Dominus tardatione sua auditores attentiores facere volens, non in primis diebus ascendit, sed circa solemnitatis medium. vnde dicitur. Iam autem die festo mediante ascen. Iesus in tem. & doce. Qui enim primis diebus eum quaesierunt, repente eum præsentem videntes: magis intendebant docenti, & qui bonum eum dicebant, & qui malum, illi quidem, ut aliquid lucrarentur & admirarentur: hi vero ut comprehenderent. T H E O. Nam in principio festi hi quæ festi erant magis attendebant. vnde postea Christum attentius audierunt. A V G. Quantum ad iudæos intelligi, ipsam festiuitatem diebus pluribus celebrabant, & ideo dicit: Iam die festo mediante. i. cum illius diei festi tot dies remansissent quot præterissent, ut etiam hoc impleteretur quod ait: Non ascendam ad diem festum hunc, id est ad quem vos vultis, primum, vel secundum diem: ascendit autem postea die festo mediante. AVG. de Quæst. no. & ve. test. Tunc etiam ascendit: quasi ad diem festum, sed quasi ad lucem. illi vero ascendunt: quasi ad persuadendum delictis diei festi. Christo vero ille festus dies festus, quo passione sua redemit mundum. A V G. super Ioan. Ille autem prius latebat, docebat, & palam loquebatur, & non tenebatur. Illud enim quod latebat, erat causa exempli: hoc potestatis. CHR Y. Quid autem docebat, non dixit Euangelista, sed quod mirabiliter docebat, hoc solum ostendit. tanta enim erat virtus docentis, ut qui dixerant, seducit turbas, transmutati mirarentur. vnde sequitur. Et mirabantur Iudæi dicentes, quomodo hic lit. factum non didicerit? Vide admirationem nequitia plenam: non enim dicit, q. in doctrina admirarentur: sed in aliam admirationem inciderunt. A V G. Omnes quidem quantum arbitror admirabantur: sed non omnes conuertebantur. Et vnde admiratio? quia multi noverant vbi natus, quem admodum fuerat educatus. Numquam eum viderant literas dicentem, & audiebant tam de lege disputantem, legis testimonia præferentem, quæ nemo posset proferre nisi legit set, nemo legeret, nisi literas didicisset: & ideo mirabant. CHR Y. Ab hac autem admiratione cognoscere debebat, quoniam hæc scientia humanitus non erat in eo, sed diuinitus, sed quia hoc ipsi nolebant confiteri: sed in sola admiratione stabant: dominus hæc reuelauit. Sequitur enim. Respondit eis Iesus, & dixit. Mea doctrina non est mea, sed eius qui misit me. A V G. Videtur autem hoc esse contrarium quod dicit: Mea & non est mea. nam si dixisset:

in Galilæa. Vt autem ascenderit fratres eius, tunc & ipse ascendit ad diem festum, non manifeste, sed quasi in occulto. Iudæi ergo querebant eum in die festo, & dicebant. Vbi est ille? Et murmur multus erat in turba de eo. Quid enim dicebant, quia bonus est: alii autem dicebant non, sed seducit turbas. Nemo tamen palam loquebatur de illo propter metum Iudæorum.

c Iam autem die festo mediante ascendit Iesus in templum, & docebat. Et mirabantur Iudæi dicentes. Quomodo hic literas scit cum non didicerit? Respon-

ditum est de eo valet, ad consolationem de quocumque hoc dictum fuerit Christiano. Et quidem si seducere decipere est, nec Christus seductor. nec quisquam debet seductor esse Christianus. Si autem seducere aliunde aliquem ad aliud persuadendo ducere est. querendum est, vnde & quo. Si a bono ad malum, malus seductor est, si a malo ad bonum, bonus est, & vitam sic omnes seductores vocemur & simus. CHR Y. Igitur illam quidem æstimo opinionem multitudinis esse: qua scilicet, dicebatur bonus esse: hanc vero principum & Sacerdotum, quod ostenditur per hoc, q. dicunt. Seducit turbas, non dicunt. Seducit nos. Sequitur. Nemo tamen palam loquebatur de illo, propter me. i. AVG. Eorum scilicet qui dicebant bonus est, non qui dicebant, seducit turbas. Hæc enim clarius sonabant, sed bonus est præfatus Iudæorum. CHR Y. Vide autem eorum, qui principantur corruptionem. Hom. 41. hi aut qui principibus subiiciuntur, sani quidem erant iudicio, sed non habebat libertatem dicendi, q. maxime multitudinis est. c ¶ CHR Y. Dominus tardatione sua auditores attentiores facere volens, non in primis diebus ascendit, sed circa solemnitatis medium. vnde dicitur. Iam autem die festo mediante ascen. Iesus in tem. & doce. Qui enim primis diebus eum quaesierunt, repente eum præsentem videntes: magis intendebant docenti, & qui bonum eum dicebant, & qui malum, illi quidem, ut aliquid lucrarentur & admirarentur: hi vero ut comprehenderent. T H E O. Nam in principio festi hi quæ festi erant magis attendebant. vnde postea Christum attentius audierunt. A V G. Quantum ad iudæos intelligi, ipsam festiuitatem diebus pluribus celebrabant, & ideo dicit: Iam die festo mediante. i. cum illius diei festi tot dies remansissent quot præterissent, ut etiam hoc impleteretur quod ait: Non ascendam ad diem festum hunc, id est ad quem vos vultis, primum, vel secundum diem: ascendit autem postea die festo mediante. AVG. de Quæst. no. & ve. test. Tunc etiam ascendit: quasi ad diem festum, sed quasi ad lucem. illi vero ascendunt: quasi ad persuadendum delictis diei festi. Christo vero ille festus dies festus, quo passione sua redemit mundum. A V G. super Ioan. Ille autem prius latebat, docebat, & palam loquebatur, & non tenebatur. Illud enim quod latebat, erat causa exempli: hoc potestatis. CHR Y. Quid autem docebat, non dixit Euangelista, sed quod mirabiliter docebat, hoc solum ostendit. tanta enim erat virtus docentis, ut qui dixerant, seducit turbas, transmutati mirarentur. vnde sequitur. Et mirabantur Iudæi dicentes, quomodo hic lit. factum non didicerit? Vide admirationem nequitia plenam: non enim dicit, q. in doctrina admirarentur: sed in aliam admirationem inciderunt. A V G. Omnes quidem quantum arbitror admirabantur: sed non omnes conuertebantur. Et vnde admiratio? quia multi noverant vbi natus, quem admodum fuerat educatus. Numquam eum viderant literas dicentem, & audiebant tam de lege disputantem, legis testimonia præferentem, quæ nemo posset proferre nisi legit set, nemo legeret, nisi literas didicisset: & ideo mirabant. CHR Y. Ab hac autem admiratione cognoscere debebat, quoniam hæc scientia humanitus non erat in eo, sed diuinitus, sed quia hoc ipsi nolebant confiteri: sed in sola admiratione stabant: dominus hæc reuelauit. Sequitur enim. Respondit eis Iesus, & dixit. Mea doctrina non est mea, sed eius qui misit me. A V G. Videtur autem hoc esse contrarium quod dicit: Mea & non est mea. nam si dixisset:

dit eis Iesus, & dixit. Mea doctrina non est mea, sed eius qui misit me. Siquis voluerit voluntatem eius facere, cognoscat de doctrina, vtrū ex Deo sit: an ego a meipso loquar. Qui a semetipso loquitur, quoniam eam doctorem non suam autem, quoniam patris erat doctrina. Sed si omnia quæ sunt patris eius sunt, ex hoc ipso, q. patris est, debet esse & sua. Sed hoc quod dicit. Non est mea, & vehementer ostendit & sui & patris vnam esse doctrinam, ac si diceret. Nihil habeo permutatum, aut diuersum, sed ita ago, ut dico, ut non æstimetur aliud quid præter patrem dicere, vel agere. A V G. r. de Trin. vel aliter, secundum aliud suam dixit, secundum aliud non suam, secundum formam hoc parum intellexerit, audiat consilium quod dominus cōsequenter dar dicens: Siquis voluerit voluntatem eius facere, & cognoscat de doctrina, vtrum ex Deo sit: an ego ex meipso loquar: quid est illius volue. voluntatem eius facere? hoc est credere in eum, quem ipse misit. Quis autem hoc nesciat hoc esse facere voluntatem Dei, operari opus eius? Cognoscere autem, hoc est intelligere re ergo noli querere intelligere, ut credas, sed crede ut intelligas, quia nisi crederitis non intelligetis. CHR Y. Vel hoc ita dicit, ac si dicit: Aufferere iram, & inuidiam, & odium, quod sine causa in me habetis, & nihil erit, quod prohibeat vos cognoscere, quoniam Dei verba sunt, quæ loquor. Deinde aliud inducit argumentum insolubile, ab his quæ sunt in consuetudine hominum, nos erudiens. vnde sequitur. Qui a semetipso loquitur, gloriam pro priam querit. q. d. Qui aliquam propriam vult intulere re doctrinam, propter nihil aliud hoc vult quam ut gloriam acquirat. Si vero ego gloriam eius, qui misit me quero, cuius gratia aliena vellem vos docere? Er hoc est quod subdit. Qui autem quæ gloriæ eius qui misit illum: hic verax est, & iniustitia in illo non est. T H E O. q. d. Verax sum, quia doctrina mea continet veritatem. In iustitia in me non est, quia alterius gloriam non vsurpo. AVG. Qui querit gloriam propriam Antichristus est. Dominus autem nollet magnum nobis exemplum præbuit: humilitatis: dum habitum eius ut homo, quærit gloriam patris, non suam. sed tu q. n. aliquid boni facis, gloriam tuam queris, quando aliquid mali facis Deo calumniam meditaris. CHR Y. Vide ergo quoniam cau-

saquædam propter quam humilia de se dicit hæc est, ut credant: quoniam non desiderat gloriam neque principatum, & etiam propter imbecillitatem audientium, & ut doceat homines moderata sapere, & nihil de se dicere magnum, sed semper humile. d ¶ CHR Y. Duas criminationes Iudæi contra Christum inducebant, vnam q. sabbatum solueret, aliam q. patrem suum dicebat. Deum, æqualem seipsum faciens Deo. Hoc igitur prius confirmauit dum ostendit q. non est Deo contrarius, sed eadem ille docet. De reliquo ad sabbati solutionem instat, dicens. Nonne Moyses de vo. legem, & nemo ex vobis facit legem? Ac si diceret. Lex dicitur non occides: vos autem occiditis, & hoc est quod subditur. Quid me queritis interficere? Ac si diceret. Et si ego dissolu legem hominibus sanans, transgressio fuit, sed in salutem vos autem transgredimini in malum. vnde non debet a vobis de solutione legis diiudicari. In duobus ergo eos corripuit, & dicendo, quid me queritis interficere, & ostendendo quoniam occisionem meditantem, non sunt digni alium diiudicare. AVG. Vel hoc dicit, quia si legem faceret, in ipsis literis Christum agnoscerent, & præsentem non occiderent. Respondit autem ei turba, non peruenit ad ordinem, sed ad perturbationem. Sequitur enim. Respondit turba & dixit: Dæmonium habes, qui te querit interficere? Et dicitur est, q. dæmonium haberet, qui dæmones expellebat. Dominus autem non turbatus, sed in sua veritate tranquillus, non reddidit maledictum pro maledicto, sed respondit tranquillus. B E D A. In quo nobis patientia reliquit exemplum, ut quoties nobis ab aliquibus facta obiciuntur conuicia, patienter toleremus,

tra. 30. d ¶ CHR Y. Duas criminationes Iudæi contra Christum inducebant, vnam q. sabbatum solueret, aliam q. patrem suum dicebat. Deum, æqualem seipsum faciens Deo. Hoc igitur prius confirmauit dum ostendit q. non est Deo contrarius, sed eadem ille docet. De reliquo ad sabbati solutionem instat, dicens. Nonne Moyses de vo. legem, & nemo ex vobis facit legem? Ac si diceret. Lex dicitur non occides: vos autem occiditis, & hoc est quod subditur. Quid me queritis interficere? Ac si diceret. Et si ego dissolu legem hominibus sanans, transgressio fuit, sed in salutem vos autem transgredimini in malum. vnde non debet a vobis de solutione legis diiudicari. In duobus ergo eos corripuit, & dicendo, quid me queritis interficere, & ostendendo quoniam occisionem meditantem, non sunt digni alium diiudicare. AVG. Vel hoc dicit, quia si legem faceret, in ipsis literis Christum agnoscerent, & præsentem non occiderent. Respondit autem ei turba, non peruenit ad ordinem, sed ad perturbationem. Sequitur enim. Respondit turba & dixit: Dæmonium habes, qui te querit interficere? Et dicitur est, q. dæmonium haberet, qui dæmones expellebat. Dominus autem non turbatus, sed in sua veritate tranquillus, non reddidit maledictum pro maledicto, sed respondit tranquillus. B E D A. In quo nobis patientia reliquit exemplum, ut quoties nobis ab aliquibus facta obiciuntur conuicia, patienter toleremus,

tra. 30. d ¶ CHR Y. Duas criminationes Iudæi contra Christum inducebant, vnam q. sabbatum solueret, aliam q. patrem suum dicebat. Deum, æqualem seipsum faciens Deo. Hoc igitur prius confirmauit dum ostendit q. non est Deo contrarius, sed eadem ille docet. De reliquo ad sabbati solutionem instat, dicens. Nonne Moyses de vo. legem, & nemo ex vobis facit legem? Ac si diceret. Lex dicitur non occides: vos autem occiditis, & hoc est quod subditur. Quid me queritis interficere? Ac si diceret. Et si ego dissolu legem hominibus sanans, transgressio fuit, sed in salutem vos autem transgredimini in malum. vnde non debet a vobis de solutione legis diiudicari. In duobus ergo eos corripuit, & dicendo, quid me queritis interficere, & ostendendo quoniam occisionem meditantem, non sunt digni alium diiudicare. AVG. Vel hoc dicit, quia si legem faceret, in ipsis literis Christum agnoscerent, & præsentem non occiderent. Respondit autem ei turba, non peruenit ad ordinem, sed ad perturbationem. Sequitur enim. Respondit turba & dixit: Dæmonium habes, qui te querit interficere? Et dicitur est, q. dæmonium haberet, qui dæmones expellebat. Dominus autem non turbatus, sed in sua veritate tranquillus, non reddidit maledictum pro maledicto, sed respondit tranquillus. B E D A. In quo nobis patientia reliquit exemplum, ut quoties nobis ab aliquibus facta obiciuntur conuicia, patienter toleremus,

tra. 30. d ¶ CHR Y. Duas criminationes Iudæi contra Christum inducebant, vnam q. sabbatum solueret, aliam q. patrem suum dicebat. Deum, æqualem seipsum faciens Deo. Hoc igitur prius confirmauit dum ostendit q. non est Deo contrarius, sed eadem ille docet. De reliquo ad sabbati solutionem instat, dicens. Nonne Moyses de vo. legem, & nemo ex vobis facit legem? Ac si diceret. Lex dicitur non occides: vos autem occiditis, & hoc est quod subditur. Quid me queritis interficere? Ac si diceret. Et si ego dissolu legem hominibus sanans, transgressio fuit, sed in salutem vos autem transgredimini in malum. vnde non debet a vobis de solutione legis diiudicari. In duobus ergo eos corripuit, & dicendo, quid me queritis interficere, & ostendendo quoniam occisionem meditantem, non sunt digni alium diiudicare. AVG. Vel hoc dicit, quia si legem faceret, in ipsis literis Christum agnoscerent, & præsentem non occiderent. Respondit autem ei turba, non peruenit ad ordinem, sed ad perturbationem. Sequitur enim. Respondit turba & dixit: Dæmonium habes, qui te querit interficere? Et dicitur est, q. dæmonium haberet, qui dæmones expellebat. Dominus autem non turbatus, sed in sua veritate tranquillus, non reddidit maledictum pro maledicto, sed respondit tranquillus. B E D A. In quo nobis patientia reliquit exemplum, ut quoties nobis ab aliquibus facta obiciuntur conuicia, patienter toleremus,

tra. 30. d ¶ CHR Y. Duas criminationes Iudæi contra Christum inducebant, vnam q. sabbatum solueret, aliam q. patrem suum dicebat. Deum, æqualem seipsum faciens Deo. Hoc igitur prius confirmauit dum ostendit q. non est Deo contrarius, sed eadem ille docet. De reliquo ad sabbati solutionem instat, dicens. Nonne Moyses de vo. legem, & nemo ex vobis facit legem? Ac si diceret. Lex dicitur non occides: vos autem occiditis, & hoc est quod subditur. Quid me queritis interficere? Ac si diceret. Et si ego dissolu legem hominibus sanans, transgressio fuit, sed in salutem vos autem transgredimini in malum. vnde non debet a vobis de solutione legis diiudicari. In duobus ergo eos corripuit, & dicendo, quid me queritis interficere, & ostendendo quoniam occisionem meditantem, non sunt digni alium diiudicare. AVG. Vel hoc dicit, quia si legem faceret, in ipsis literis Christum agnoscerent, & præsentem non occiderent. Respondit autem ei turba, non peruenit ad ordinem, sed ad perturbationem. Sequitur enim. Respondit turba & dixit: Dæmonium habes, qui te querit interficere? Et dicitur est, q. dæmonium haberet, qui dæmones expellebat. Dominus autem non turbatus, sed in sua veritate tranquillus, non reddidit maledictum pro maledicto, sed respondit tranquillus. B E D A. In quo nobis patientia reliquit exemplum, ut quoties nobis ab aliquibus facta obiciuntur conuicia, patienter toleremus,

tra. 30. d ¶ CHR Y. Duas criminationes Iudæi contra Christum inducebant, vnam q. sabbatum solueret, aliam q. patrem suum dicebat. Deum, æqualem seipsum faciens Deo. Hoc igitur prius confirmauit dum ostendit q. non est Deo contrarius, sed eadem ille docet. De reliquo ad sabbati solutionem instat, dicens. Nonne Moyses de vo. legem, & nemo ex vobis facit legem? Ac si diceret. Lex dicitur non occides: vos autem occiditis, & hoc est quod subditur. Quid me queritis interficere? Ac si diceret. Et si ego dissolu legem hominibus sanans, transgressio fuit, sed in salutem vos autem transgredimini in malum. vnde non debet a vobis de solutione legis diiudicari. In duobus ergo eos corripuit, & dicendo, quid me queritis interficere, & ostendendo quoniam occisionem meditantem, non sunt digni alium diiudicare. AVG. Vel hoc dicit, quia si legem faceret, in ipsis literis Christum agnoscerent, & præsentem non occiderent. Respondit autem ei turba, non peruenit ad ordinem, sed ad perturbationem. Sequitur enim. Respondit turba & dixit: Dæmonium habes, qui te querit interficere? Et dicitur est, q. dæmonium haberet, qui dæmones expellebat. Dominus autem non turbatus, sed in sua veritate tranquillus, non reddidit maledictum pro maledicto, sed respondit tranquillus. B E D A. In quo nobis patientia reliquit exemplum, ut quoties nobis ab aliquibus facta obiciuntur conuicia, patienter toleremus,

tra. 30. d ¶ CHR Y. Duas criminationes Iudæi contra Christum inducebant, vnam q. sabbatum solueret, aliam q. patrem suum dicebat. Deum, æqualem seipsum faciens Deo. Hoc igitur prius confirmauit dum ostendit q. non est Deo contrarius, sed eadem ille docet. De reliquo ad sabbati solutionem instat, dicens. Nonne Moyses de vo. legem, & nemo ex vobis facit legem? Ac si diceret. Lex dicitur non occides: vos autem occiditis, & hoc est quod subditur. Quid me queritis interficere? Ac si diceret. Et si ego dissolu legem hominibus sanans, transgressio fuit, sed in salutem vos autem transgredimini in malum. vnde non debet a vobis de solutione legis diiudicari. In duobus ergo eos corripuit, & dicendo, quid me queritis interficere, & ostendendo quoniam occisionem meditantem, non sunt digni alium diiudicare. AVG. Vel hoc dicit, quia si legem faceret, in ipsis literis Christum agnoscerent, & præsentem non occiderent. Respondit autem ei turba, non peruenit ad ordinem, sed ad perturbationem. Sequitur enim. Respondit turba & dixit: Dæmonium habes, qui te querit interficere? Et dicitur est, q. dæmonium haberet, qui dæmones expellebat. Dominus autem non turbatus, sed in sua veritate tranquillus, non reddidit maledictum pro maledicto, sed respondit tranquillus. B E D A. In quo nobis patientia reliquit exemplum, ut quoties nobis ab aliquibus facta obiciuntur conuicia, patienter toleremus,

tra. 30. d ¶ CHR Y. Duas criminationes Iudæi contra Christum inducebant, vnam q. sabbatum solueret, aliam q. patrem suum dicebat. Deum, æqualem seipsum faciens Deo. Hoc igitur prius confirmauit dum ostendit q. non est Deo contrarius, sed eadem ille docet. De reliquo ad sabbati solutionem instat, dicens. Nonne Moyses de vo. legem, & nemo ex vobis facit legem? Ac si diceret. Lex dicitur non occides: vos autem occiditis, & hoc est quod subditur. Quid me queritis interficere? Ac si diceret. Et si ego dissolu legem hominibus sanans, transgressio fuit, sed in salutem vos autem transgredimini in malum. vnde non debet a vobis de solutione legis diiudicari. In duobus ergo eos corripuit, & dicendo, quid me queritis interficere, & ostendendo quoniam occisionem meditantem, non sunt digni alium diiudicare. AVG. Vel hoc dicit, quia si legem faceret, in ipsis literis Christum agnoscerent, & præsentem non occiderent. Respondit autem ei turba, non peruenit ad ordinem, sed ad perturbationem. Sequitur enim. Respondit turba & dixit: Dæmonium habes, qui te querit interficere? Et dicitur est, q. dæmonium haberet, qui dæmones expellebat. Dominus autem non turbatus, sed in sua veritate tranquillus, non reddidit maledictum pro maledicto, sed respondit tranquillus. B E D A. In quo nobis patientia reliquit exemplum, ut quoties nobis ab aliquibus facta obiciuntur conuicia, patienter toleremus,

tra. 30. d ¶ CHR Y. Duas criminationes Iudæi contra Christum inducebant, vnam q. sabbatum solueret, aliam q. patrem suum dicebat. Deum, æqualem seipsum faciens Deo. Hoc igitur prius confirmauit dum ostendit q. non est Deo contrarius, sed eadem ille docet. De reliquo ad sabbati solutionem instat, dicens. Nonne Moyses de vo. legem, & nemo ex vobis facit legem? Ac si diceret. Lex dicitur non occides: vos autem occiditis, & hoc est quod subditur. Quid me queritis interficere? Ac si diceret. Et si ego dissolu legem hominibus sanans, transgressio fuit, sed in salutem vos autem transgredimini in malum. vnde non debet a vobis de solutione legis diiudicari. In duobus ergo eos corripuit, & dicendo, quid me queritis interficere, & ostendendo quoniam occisionem meditantem, non sunt digni alium diiudicare. AVG. Vel hoc dicit, quia si legem faceret, in ipsis literis Christum agnoscerent, & præsentem non occiderent. Respondit autem ei turba, non peruenit ad ordinem, sed ad perturbationem. Sequitur enim. Respondit turba & dixit: Dæmonium habes, qui te querit interficere? Et dicitur est, q. dæmonium haberet, qui dæmones expellebat. Dominus autem non turbatus, sed in sua veritate tranquillus, non reddidit maledictum pro maledicto, sed respondit tranquillus. B E D A. In quo nobis patientia reliquit exemplum, ut quoties nobis ab aliquibus facta obiciuntur conuicia, patienter toleremus,

tra. 30. d ¶ CHR Y. Duas criminationes Iudæi contra Christum inducebant, vnam q. sabbatum solueret, aliam q. patrem suum dicebat. Deum, æqualem seipsum faciens Deo. Hoc igitur prius confirmauit dum ostendit q. non est Deo contrarius, sed eadem ille docet. De reliquo ad sabbati solutionem instat, dicens. Nonne Moyses de vo. legem, & nemo ex vobis facit legem? Ac si diceret. Lex dicitur non occides: vos autem occiditis, & hoc est quod subditur. Quid me queritis interficere? Ac si diceret. Et si ego dissolu legem hominibus sanans, transgressio fuit, sed in salutem vos autem transgredimini in malum. vnde non debet a vobis de solutione legis diiudicari. In duobus ergo eos corripuit, & dicendo, quid me queritis interficere, & ostendendo quoniam occisionem meditantem, non sunt digni alium diiudicare. AVG. Vel hoc dicit, quia si legem faceret, in ipsis literis Christum agnoscerent, & præsentem non occiderent. Respondit autem ei turba, non peruenit ad ordinem, sed ad perturbationem. Sequitur enim. Respondit turba & dixit: Dæmonium habes, qui te querit interficere? Et dicitur est, q. dæmonium haberet, qui dæmones expellebat. Dominus autem non turbatus, sed in sua veritate tranquillus, non reddidit maledictum pro maledicto, sed respondit tranquillus. B E D A. In quo nobis patientia reliquit exemplum, ut quoties nobis ab aliquibus facta obiciuntur conuicia, patienter toleremus,

tra. 30. d ¶ CHR Y. Duas criminationes Iudæi contra Christum inducebant, vnam q. sabbatum solueret, aliam q. patrem suum dicebat. Deum, æqualem seipsum faciens Deo. Hoc igitur prius confirmauit dum ostendit q. non est Deo contrarius, sed eadem ille docet. De reliquo ad sabbati solutionem instat, dicens. Nonne Moyses de vo. legem, & nemo ex vobis facit legem? Ac si diceret. Lex dicitur non occides: vos autem occiditis, & hoc est quod subditur. Quid me queritis interficere? Ac si diceret. Et si ego dissolu legem hominibus sanans, transgressio fuit, sed in salutem vos autem transgredimini in malum. vnde non debet a vobis de solutione legis diiudicari. In duobus ergo eos corripuit, & dicendo, quid me queritis interficere, & ostendendo quoniam occisionem meditantem, non sunt digni alium diiudicare. AVG. Vel hoc dicit, quia si legem faceret, in ipsis literis Christum agnoscerent, & præsentem non occiderent. Respondit autem ei turba, non peruenit ad ordinem, sed ad perturbationem. Sequitur enim. Respondit turba & dixit: Dæmonium habes, qui te querit interficere? Et dicitur est, q. dæmonium haberet, qui dæmones expellebat. Dominus autem non turbatus, sed in sua veritate tranquillus, non reddidit maledictum pro maledicto, sed respondit tranquillus. B E D A. In quo nobis patientia reliquit exemplum, ut quoties nobis ab aliquibus facta obiciuntur conuicia, patienter toleremus,

tra. 30. d ¶ CHR Y. Duas criminationes Iudæi contra Christum inducebant, vnam q. sabbatum solueret, aliam q. patrem suum dicebat. Deum, æqualem seipsum faciens Deo. Hoc igitur prius confirmauit dum ostendit q. non est Deo contrarius, sed eadem ille docet. De reliquo ad sabbati solutionem instat, dicens. Nonne Moyses de vo. legem, & nemo ex vobis facit legem? Ac si diceret. Lex dicitur non occides: vos autem occiditis, & hoc est quod subditur. Quid me queritis interficere? Ac si diceret. Et si ego dissolu legem hominibus sanans, transgressio fuit, sed in salutem vos autem transgredimini in malum. vnde non debet a vobis de solutione legis diiudicari. In duobus ergo eos corripuit, & dicendo, quid me queritis interficere, & ostendendo quoniam occisionem meditantem, non sunt digni alium diiudicare. AVG. Vel hoc dicit, quia si legem faceret, in ipsis literis Christum agnoscerent, & præsentem non occiderent. Respondit autem ei turba, non peruenit ad ordinem, sed ad perturbationem. Sequitur enim. Respondit turba & dixit: Dæmonium habes, qui te querit interficere? Et dicitur est, q. dæmonium haberet, qui dæmones expellebat. Dominus autem non turbatus, sed in sua veritate tranquillus, non reddidit maledictum pro maledicto, sed respondit tranquillus. B E D A. In quo nobis patientia reliquit exemplum, ut quoties nobis ab aliquibus facta obiciuntur conuicia, patienter toleremus,

tra. 30. d ¶ CHR Y. Duas criminationes Iudæi contra Christum inducebant, vnam q. sabbatum solueret, aliam q. patrem suum dicebat. Deum, æqualem seipsum faciens Deo. Hoc igitur prius confirmauit dum ostendit q. non est Deo contrarius, sed eadem ille docet. De reliquo ad sabbati solutionem instat, dicens. Nonne Moyses de vo. legem, & nemo ex vobis facit legem? Ac si diceret. Lex dicitur non occides: vos autem occiditis, & hoc est quod subditur. Quid me queritis interficere? Ac si diceret. Et si ego dissolu legem hominibus sanans, transgressio fuit, sed in salutem vos autem transgredimini in malum. vnde non debet a vobis de solutione legis diiudicari. In duobus ergo eos corripuit, & dicendo, quid me queritis interficere, & ostendendo quoniam occisionem meditantem, non sunt digni alium diiudicare. AVG. Vel hoc dicit, quia si legem faceret, in ipsis literis Christum agnoscerent, & præsentem non occiderent. Respondit autem ei turba, non peruenit ad ordinem, sed ad perturbationem. Sequitur enim. Respondit turba & dixit: Dæmonium habes, qui te querit interficere? Et dicitur est, q. dæmonium haberet, qui dæmones expellebat. Dominus autem non turbatus, sed in sua veritate tranquillus, non reddidit maledictum pro maledicto, sed respondit tranquillus. B E D A. In quo nobis patientia reliquit exemplum, ut quoties nobis ab aliquibus facta obiciuntur conuicia, patienter toleremus,

tra. 30. d ¶ CHR Y. Duas criminationes Iudæi contra Christum inducebant, vnam q. sabbatum solueret, aliam q. patrem suum dicebat. Deum, æqualem seipsum faciens Deo. Hoc igitur prius confirmauit dum ostendit q. non est Deo contrarius, sed eadem ille docet. De reliquo ad sabbati solutionem instat, dicens. Nonne Moyses de vo. legem, & nemo ex vobis facit legem? Ac si diceret. Lex dicitur non occides: vos autem occiditis, & hoc est quod subditur. Quid me queritis interficere? Ac si diceret. Et si ego dissolu legem hominibus sanans, transgressio fuit, sed in salutem vos autem transgredimini in malum. vnde non debet a vobis de solutione legis diiudicari. In duobus ergo eos corripuit, & dicendo, quid me queritis interficere, & ostendendo quoniam occisionem meditantem, non sunt digni alium diiudicare. AVG. Vel hoc dicit, quia si legem faceret, in ipsis literis Christum agnoscerent, & præsentem non occiderent. Respondit autem ei turba, non peruenit ad ordinem, sed ad perturbationem. Sequitur enim. Respondit turba & dixit: Dæmonium habes, qui te querit interficere? Et dicitur est, q. dæmonium haberet, qui dæmones expellebat. Dominus autem non turbatus, sed in sua veritate tranquillus, non reddidit maledictum pro maledicto, sed respondit tranquillus. B E D A. In quo nobis patientia reliquit exemplum, ut quoties nobis ab aliquibus facta obiciuntur conuicia, patienter toleremus,

tra. 30. d ¶ CHR Y. Duas criminationes Iudæi contra Christum

Manichei etiam quæ de promissione spiritus sancti dicuntur, de Manichæo asserunt esse prædictum, tamquam. f. antea non fuerit spiritus datus. CHR Y. vel aliter: Gloriam Christi crucem vocat, quia enim inimici eramus, donum autem non inimicis, sed amicis datur. oportebat prius offerri hostiam, & inimicitiam in carne dissolui, & tunc factos Dei amicos suscipere donum.

Hom. 50.

Tract. 33.

h Ex illa ergo turba cum audisset hos sermones eius, dicebat: Hic est vere propheta. Alii dicebant. Hic est Christus. Quidam autem. Numquid a Galilæa venit Christus? Nonne scriptura dicit, quia ex semine Dauid, & de Bethleem castello ubi erat Dauid, venit Christus? Dissentio itaque facta est in tuba propter eum: Quidam autem ex ipsis volebant apprehendere eum; sed nemo misit super eum manus. Venerunt ergo ministri ad Pontifices, & Phariseos, & dixerunt eis illi: Quare non adduxistis illum? Responderunt ministri: Numquam sic locutus est homo: sicut hic homo loquitur. Responderunt ergo eis Pharisei: Numquid & vos seducti estis? Numquid ex principibus aliquis cre-

Ho. eadem.

Hom. ead.

Ho. eadem.

Tract. eod.

Hom. 51.

Tract. eod.

Ho. eadem.

Tract. eod.

dit in eum, aut ex Phariseis? Sed turba hæc quæ non nouit legem, maledicti sunt. Dixit Nicodemus ad eos: ille qui venit ad Iesum nocte, qui vnus erat ex ipsis: Numquid lex nostra iudicat hominē, nisi prius audierit ab ipso & cognouerit quid faciat? Responderunt & dixerunt ei: Numquid & tu Galilæus es? Scrutare scripturas, & vide quia a Galilæa Propheta non surgit. Et reuersi sunt vnusquisque in domum suam. **CAP. VIII.** Iesus autem perrexit in montem Oliueti, & diluculo iterum venit in templum, & omnis populus venit ad eum, & sedens docebat eos. Adducunt autem Scribæ, & Phari-

eorum testimonium retulerunt. Nam sequitur: Responderunt ergo eis Pharisei. Numquid & vos seducti estis? quasi dicant: Videmus vos delectatos esse in sermonibus suis. ALCVI. Et reuera laudabiliter seducti erant, quia dimisso malo infidelitatis, transierant ad fidem. CHR Y. Ab argumento autem insipienti contra eos syllogizant. Nam sequitur: Numquid ex principibus aliquis credidit in eum, aut ex Phariseis? sed turba hæc quæ non nouit legem, maledicti sunt. Hæc autem est ipsorum accusatio, quoniam turba quidem credidit, ipsi autem non crediderunt. AV. Qui enim non nouerant legem, ipsi & credebant in eum, qui miserat legem, & eum qui miserat legem condemnabant illi qui docebat legem, ut impleretur quod dominus dixerat: Ego veni, ut non videntes videant, & videntes credant, & videntes credant, CHR Y. Quare autem dixerat, quod nullus principum credidit in eum, ad hoc excludendum subiungitur, Dixit Nicodemus ad eos. Ille qui venit ad Iesum nocte, qui vnus erat ex illis. AV G. Ipse non quidem incredulus, sed timidus. nam ideo nocte venerat ad lucem, quia illuminari volebat, & sciri timebat. hic ergo respondit Iudæis. Numquid lex nostra iudicat hominē, nisi prius audi ab ipso & cognouerit quid faciat? Credebat enim, quia si eum tantummodo patienter vellent audire, forte similes fierent illis, qui missi sunt tenere, & maluerunt credere. Volebant autem illi peruersi ante esse damnatores quæ cognitores. AV G. 22. de Ciu. Dei. Dicit autem lex nostra de lege, quæ Dei est, eo quod est ab illo data hominibus. CHR Y. Ostendit autem Nicodemus eos neque cognoscere legem, neque facientes quæ sunt legis. eum autem cogruum esset ostendere, quod non indiscrete miserunt vocari eum, rudius, & iracundius vtuntur contradictione. Nam sequitur: Responderunt, & dixerunt ei: Numquid & tu Galilæus es? AV G. quasi a Galilæo seductus. Dominus enim Galilæus dicebatur, quod Nazareth ciuitate erat parentes eius, secundum Mariam dixi parentes, non secundum virile semen. CHR Y. Deinde iniuriose quasi eo nesciente scripturas induxerunt. Scrutare scri. & vide quia propheta Galilæa non surgit, acti dicerent: Vade & discite. ALCV. Non enim locum ubi natus, sed ubi conuersabatur attendebant, & ideo non solum Messiam, sed nec Prophetam eum credebant. AV G. Propheta quidem a Galilæa non surgit, sed dominus Prophetarum inde surrexit. Sequitur. Et reuersi sunt vnusquisque in domum suam. ALCVI. Nullo perfecto negotio, vacui fide: & ideo fraudati vtilitate, sunt reuersi in domum infidelitatis, & impietatis suæ.

CAP. VIII.

LCVI. Dominus maxime circa suam passionem hæc sibi effecerat consuetudinem, ut in die quidem in templo, quod erat Hierosolymis, verbum Dei predicaret, signa & miracula ostenderet, sero reuertebatur in Bethaniam, ubi apud sorores Lazari hospitabatur, & mane iterum ad simile opus reuertebatur. Igitur secundum hunc morem cum in vltimo dies Scenophegiæ tota die in templo predicasset, vespere perrexit in montem Oliueti. & hoc est quod dicitur: Iesus autem perrexit in montem Oliueti. AV G. Vbi enim decebat docere Christum nisi in monte Oliueti? in monte vnguenti, in monte chrisimatis. Christi enim nomen a chrisimate dicitur. Chrisma autem græce, latine vntio nominatur. Ideo autem nos vnxit, quia luctatores contra diabolum fecit. ALCVI. Vntio enim olei sellis, & dolentibus membris solet afferre leuamen. Mons enim oliuarum sublimitatem dominicæ pietatis designat: oleosusque

Hom. ead.

Tract. 33.

Ho. eadem.

Hom. ead.

Tract. 33.

Cap. 11.

Hom. 51.

Lib. 4. c. 10.

Ho. eadem.

Tract. 34.

Tract. 33.

Cap. 11.

Tract. 33.

Tract. 34.

Ho. eadem.

Ho. eadem.

Ho. eadem.

Ho. eadem.

latine misericordia. Natura quoque olei mysterio aptissime conueniens perferitur enim omnibus liquoribus, & sicut ait Psalmista. Misericordiam eius super omnia opera eius. Sequitur. Et diluculo iterum venit in templum, & vt. misericordiam cum incipiente noui testamenti lumine, fidelibus in templo videlicet suo pandendâ, præbandamque signaret. Quod enim diluculo redibat: exortu noue gratie designat. BEDA. Significatur autem. quod postquam per gratiam cepit inhabitare in templo suo, id est in ecclesia, ex oibus Gentibus crediderunt in eum. vnde sequitur. Et omnis populus veniebat ad eum, & sedens docebat eos. ALCVI. Sefio humilitatem in carnationis insinuat. Sedente ergo domino ad eum venit populus, quia postquam per susceptam humanitatem visibilis apparuit, cœperunt eum multi audire, & in eum credere, quem per humanitatem sibi proximum meminerant. Mansuetis autem, & simplicibus se nomen domini admirantibus, Scribæ & Pharisei interrogant, non vt discant, sed vt veritati laqueos neant. vnde sequitur. Adducunt autem Scribæ & Pharisei mulie. in adulterio deprehensam, & stant eam in medio, & dixerunt ei. Magister, hæc mulier modo deprehensa est in adulterio. In lege autem Moyses mandauit nobis huiusmodi lapidare. Tu ergo quid dicis? Hoc autem dicebant tentantes eum, vt posset accusare eum. Iesus autem inclinans se deorsum, digito scribebat in terram. Cum ergo perseverarent interrogantes, erexit se, & dixit eis: Qui sine peccato est vestrum, primus in illam lapidem mittat. Et iterum se inclinans scri-

bebat in terra. Audientes autem hæc, vnus post vnum exibat, incipientes a Senioribus, & remansit solus Iesus: & mulier in medio stans. Erigens autem se Iesus dixit ei. Mulier, ubi sunt qui te accusabant? Nemo te condemnauit? Quæ dixit: Nemo domine. Dixit ei Iesus. Nec ego te condemnabo. Vade & iam amplius noli peccare. b Iterum ego locutus est eis dicens. Ego sum lux mundi. Qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ. accusabant? Nemo te condemnauit? quæ dixit. Nemo domine. Audiuimus supra vocem iustitiæ, audiamus nunc mansuetudinis: nam sequitur. Dixit ei Iesus: Nec ego te condemnabo. Quæ dixit: Nemo domine. Faues ergo peccatis? non plane: attende quod sequitur. Vade & amplius noli peccare. Ergo & dominus damnauit, sed peccatum, non hominem: nam si peccatorum auctor esset, diceret. Vade & viuere vt visde mea liberatione esto securus. Ego te quantumcumque peccaueris, etiam a gehenna & inferni tormentis liberabo, non hoc dixit. Intendant ergo qui amant in domino mansuetudinem, & timeant veritatem. Etenim dulcis & rectus dñs. b ALCVI. Quia mulierem absoluit a crimine, ne aliqui dubitarent, an ille quem videbant verum hominem: posset peccata dimittere, dignatur ipse aperitus suæ diuinitatis potentiam demonstrare, vnde dicitur. Ite. et. lo. est eis. dicitis: Ego sum lux mundi. BEDA. ubi aduertendum est, quia non ait. Ego sum lux Angelorum, vel cœli, sed lux mundi. i. hominum in tenebris commorantium, secundum illud: Illuminare his, qui in tenebris, & in vmbra mortis sedent. CHR Y. vel aliter. Quia superius Galilæam ei afferbant, & quasi de quodam Prophetarum de eo dubitabant, voluit ostendere, quoniam non vnus Prophetarum est, sed dominator orbis terrarum. vnde dicitur. Ite. lo. est eis. Ie. di. Ego sum lux mundi, non Galilæa, neque Palestina, neque Iudæa. AV G. Manichæi solem istum oculis carnis visibilem Christum dominum esse putauerunt, sed ecclesia catholica improbat tale commentum. Non est enim dominus Christus sol factus, sed per quem sol factus est. Omnia enim per ipsum facta sunt, & propter nos sub Sole factum est tempus, quod fecit solem: carnis nube tegitur, non vt abscurretur, sed vt temperetur: Loquens ergo per nubem, carnis lumen indeiciens, lumē sapiētiæ ait hominibus. Ego sum lux mundi. THEO. Veris autem aduersus. Nestorium hoc præfenti sermone: non enim ait. Quoniam in me est lux mundi, sed ego sum lux mundi. Ipse namque qui homo videbatur, idem & filius Dei, & lux mundi erat, non sicut nugabatur Nestorius, in simplici homine Dei filius habitabat. AV G. Abiit autem te ab oculis carnis, & reuocauit ad oculos cordis in hoc quod subdit. Qui se me, non ambu. in tene. sed habet lu. vi. Non enim sufficit dicere. Habebit lumen, sed addidit. Vixit. hæc verba domini cū verbis Psalmi concordant. In lumine tuo videbimus lumen, quoniam apud te est fons vitæ. in istis visibus corporalibus aliud est lumen, & aliud fons. Fontes fauces quærunt, lumen oculi. apud Deum quod lumen est, hoc est fons. Qui tibi lucet. vt videas, ipse tibi manat vt bibas, quod promissit, futuri temporis verbum posuit. In eo quod facere debemus, præfens tempus posuit. Qui sequitur, inquit, habebit modo per fidem, post habebit per spem. Sequere istum solē visibilem si ipse tendis ad occidentem quo & ille tendit, & si uolueris tu illi deserere, ipse te deseret in occasu. Deus tuus ubique est totus. si non ab illo facies casum: numquam a te ille faciet occasum, tenebræ fatis metuendæ sunt morum, non oculorū, & si oculorū, non exteriorū sed interiorū. vnde discernitur non album, & nigrū, sed iustum & iniustum. CHR Y. Intellectualiter enim dixit. Non ambulat in tenebris, id est non manet in errore. Hinc & Nicodemum laudat & ministros, & ipsos occulte insinuat, dolos complicantes, qui in tenebris, & errore sunt, sed lucem non sperabant.

Tract. 33.

Hom. 51

Tract. 34

Tract. 34

Ho. eadem.

Ho. eadem.

Ho. eadem.

CHR Y.

hoc qd dixerat. Ego vado, apparet potestas voluntarie morientis...

non sum de hoc mundo. Dixi ergo vobis, quia moriemini in peccatis vestris...

Hom. 52

Tract. 38

Ho. eadem.

To. 18. i. Io.

Tract. eod.

Hom. 51.

Tra. eodem

To. 18. i. Io.

qui enim credit iustitiam, non iniustitiam faciet, & credens in sapientiam...

ta habeo de vobis loqui & iudicare, sed qui me misit, verax est...

g Dixit ergo eis Iesus. Cum exaltaueritis filium hominis, tunc...

qui misit me, verax est. Verax est pater, non participando, sed gerendo...

g AVGVSTINVS. Cum dixisset dominus. Verax est qui misit me...

Tract.

Hom. 4.

Tract. 39.

Hom. 40.

Tract. eod.

Serm. 41.

Tract.

oportebat impleri per manus eorum, qui postea fuerant credituri...

cognoscetis quia ego sum, & a me ipso facio nihil, sed sicut docuit me pater...

h Dixit ergo Iesus ad eos, qui crediderunt ei Iudaeos. Si vos manseritis...

h AVGVSTINVS. Voluit dominus in profundum fundare fidem eorum, qui crediderunt...

h AVGVSTINVS. Voluit dominus in profundum fundare fidem eorum, qui crediderunt...

qui crediderunt ei Iudaeos. Si vos manseritis in sermone meo, vere discipuli mei eritis...

quis diceret. Et quid mihi prodest cognoscere veritatem? & ideo subiungit...

quis diceret. Et quid mihi prodest cognoscere veritatem? & ideo subiungit...

quis diceret. Et quid mihi prodest cognoscere veritatem? & ideo subiungit...

quis diceret. Et quid mihi prodest cognoscere veritatem? & ideo subiungit...

Homil. 53.

Serm. 48.

Cap. 18.

Hom. ead.

Tract. 41.

Ho. eadem.

Tract. eod.

Cap. 42.

Cap. 20.

Tract. eod.

Tract.

Cap. 41. S. Tho. H h 2 abolu

duritia quo curreret, nisi ad similes. Lapides? Quia vero postquam...

sum. Tulerunt ergo lapides, ut iacerent in eum. Iesus autem abscondit se, & exiuit de templo.

CAP. IX.

Præteriens Iesus, vidit hominem cæcum a natiuitate, & interrogaue...

virtus cognita ardentius amatur. CHRY. Et quia de seipso dixit...

ret me operari. Et hoc ostendit subdicens. Venit nox quando nemo...

CAP. IX.

CHRISTUS. Quia Iudæi sermonum Christi altitudinem non susceperant...

Et iterum, ut dicas cæci fidem, qui non contradidit, neque cogitauit...

Et iterum, ut dicas cæci fidem, qui non contradidit, neque cogitauit...

Et iterum, ut dicas cæci fidem, qui non contradidit, neque cogitauit...

Et iterum, ut dicas cæci fidem, qui non contradidit, neque cogitauit...

Et iterum, ut dicas cæci fidem, qui non contradidit, neque cogitauit...

et tunc eum illuminauit. Pertinuit autem ad euangelistam ut commendaret...

Itaque vicini & qui viderant eum prius, quia mendicus erat dicebant...

Et iterum, ut dicas cæci fidem, qui non contradidit, neque cogitauit...

Et iterum, ut dicas cæci fidem, qui non contradidit, neque cogitauit...

Et iterum, ut dicas cæci fidem, qui non contradidit, neque cogitauit...

Et iterum, ut dicas cæci fidem, qui non contradidit, neque cogitauit...

dixit eis. Lutum posuit mihi super oculos meos, & laui, & video. Hoc autem...

Et iterum, ut dicas cæci fidem, qui non contradidit, neque cogitauit...

Et iterum, ut dicas cæci fidem, qui non contradidit, neque cogitauit...

Et iterum, ut dicas cæci fidem, qui non contradidit, neque cogitauit...

Et iterum, ut dicas cæci fidem, qui non contradidit, neque cogitauit...

Et iterum, ut dicas cæci fidem, qui non contradidit, neque cogitauit...

Trac. 44.

Hom. 56.

Hom. 57.

Trac. 44.

Homil. 57.

Trac. 44.

Hom. 57.

In. p. c. 102.

Trac. 46.

vocare Moysen, ille enim est cui eloquia Dei credita sunt. T H E. Vel spiritus sanctus est ostiarius, per quem scripturae referat nobis indicant Christum. A V G V. Vel aliter. Ostiarius ipsum dominum debemus accipere, multo sunt enim magis inter se diuersa in rebus humanis pastor & ostium, q̄ ostiarius et ostium: & tamen dominus & pastor se dicit, & ostium. Cur ergo non intelligamus ipsum & ostiarius? ipse enim se aperit, qui seipsum exponit. Si alia personam queris ostiarii, vide ostiarii forte spiritum sanctum, de quo dominus dicit. Ipse vos docebit oem veritatem, ostium est Christus qui est veritas, quis aperit ostium, nisi qui docet veritatem? Cauendum tamen est ne maior ostiarius esse q̄ ostium, quia in domibus hominum ostiarius ostio, non ostium proponitur ostiario.

Infra.

CH R Y S O. Quia vero dicebant eum esse deceptorem, & hoc ex infidelitate sui ipsorum certificabant dicentes, quis principium credit in eum, ostendit nunc q̄ ex hoc q̄ non attendunt ei, ex ordine ouium excluduntur, vnde sequitur. { Oues vocem eius audiunt. } Si enim pastoris est per legitimum intrare ostium, per qd ipse intrauit, ab ouium congregatione se abstrahunt, qui ipsum non audiunt. Sequitur. { Et proprias oues vocat nominationem. } AV G V. Nouit enim nomina predestinatorum, vnde discipulis ait. Gaudete quonia nomina uestra scripta sunt in celo. Sequitur. { Et educit eas. } CH R Y S O S T. Oues educebant quando eas mittebat, non extra lupos, sed in medio luporum. Viderur autem & de caeco occulte insinuare, etenim illum eduxit vocans ex medio Iudaeorum, & vocem eius audiuit. AV G V S T. Sed & quis alius oues emittit, nisi qui earum peccata dimittit? vt eum sequi duris liberatae vinculis possint. Sequitur enim. { Et cum proprias oues emisisset, ante eas vadit. } G L O. Emittit siquidem eas de tenebris ignorantiae ad lucem, dum ante eas vadit, quasi in columna nubis & ignis. CH R Y S O S T. Nimirum pastores contrarium faciunt oues sequentes, sed ipse ostendit se contrarium facere, quoniam oues deducit ad veritatem. AV G V S T. Et quis est qui oues praecedit, nisi qui surgens a mortuis iam no moritur, & patri dixit: Quos dedisti mihi, volo vt vbi ego sum, & ipsi sint mecum? Sequitur: { Et oues illum sequuntur, quia sciunt vocem eius, alienum autem non sequuntur, sed fugiunt ab eo, quia non nouerunt vocem alienorum. } CH R I S O S T. Alienus dicit eos qui circa theodam, & Iudam, aut eos q̄ post hoc alios debent decipere pseudoapostolos. vt enim no dicatur vnus illorum esse, per multa se ab eis separat, primo quidem per doctrinam scripturam, per quas Christus ad se homines adducebat. Illi vero ab eis homines abstraherent. Secundo per ouium obedientiam, nam in eum quidem non solum viuentem, sed etiam mortuum homines crederunt, illos autem confestim reliquerunt. T H E. Significat etiam Antichristum, qui paululum decipiens, non obtinebit sequaces post eius mortem. AV G V S T. Sed quomodo soluetur ista quaestio? Audiunt vocem Christi quandoq; non oues, audiunt enim Iudas, sed lupus erat & non audiunt oues, alii enim eorum qui Christum crucifixerunt non audierunt, sed oues erant. Sed dicit aliquis, quando non audiebant, oues no erant, vox audita eos mutauit, & ex lupis oues fecit. Me autem adhuc mouet q̄ per Ezechielem obiurgat dominus pastores, & dicit inter cetera de ouibus. Errantem non reuocastis, & errantem dicit, & ouem appellat. Non erraret si vocem pastoris audiret, sed ideo errauit, quia vocem alieni audiuit. Dico ergo. Nouit dominus qui fuit eius, nouit praedestinos, nouit praedestinos. Ipsi sunt oues, alii quando seipsi nesciunt, sed pastor nouit eas: multa enim oues fors sunt, & multi lupi intus. De praedestinis ergo loquitur. Est autem aliqua vox pastoris in qua oues non audiunt alienos, in qua non oues non audiunt Christum. Quae est ista vox? Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Hanc vocem non negligat proprius, non audit alienus. Sequitur. { Hoc prouer. dixit eis Iesus: Illi autem non cognouit. quid loqueretur eis. } Pasce enim dominus manifestis, exercet obscuris. Cum autem duo audiunt verba euangelii, vnus impius, alter pius, & talia forte sunt, vtambo non intelligant. Vnus dicit, verum est quod dixit, & bonum est quod dixit, sed nos non intelligimus. Iste quia credit, iam pulsat, dignus est cui aperiatur, si pulsare persistat. Alius dicit: Nihil dixit, qui adhuc audiat: Nisi crederitis non intelligetis.

Homil. 58.

CH R Y S O. Quia vero dicebant eum esse deceptorem, & hoc ex infidelitate sui ipsorum certificabant dicentes, quis principium credit in eum, ostendit nunc q̄ ex hoc q̄ non attendunt ei, ex ordine ouium excluduntur, vnde sequitur. { Oues vocem eius audiunt. } Si enim pastoris est per legitimum intrare ostium, per qd ipse intrauit, ab ouium congregatione se abstrahunt, qui ipsum non audiunt. Sequitur. { Et proprias oues vocat nominationem. } AV G V. Nouit enim nomina predestinatorum, vnde discipulis ait. Gaudete quonia nomina uestra scripta sunt in celo. Sequitur. { Et educit eas. } CH R Y S O S T. Oues educebant quando eas mittebat, non extra lupos, sed in medio luporum. Viderur autem & de caeco occulte insinuare, etenim illum eduxit vocans ex medio Iudaeorum, & vocem eius audiuit. AV G V S T. Sed & quis alius oues emittit, nisi qui earum peccata dimittit? vt eum sequi duris liberatae vinculis possint. Sequitur enim. { Et cum proprias oues emisisset, ante eas vadit. } G L O. Emittit siquidem eas de tenebris ignorantiae ad lucem, dum ante eas vadit, quasi in columna nubis & ignis. CH R Y S O S T. Nimirum pastores contrarium faciunt oues sequentes, sed ipse ostendit se contrarium facere, quoniam oues deducit ad veritatem. AV G V S T. Et quis est qui oues praecedit, nisi qui surgens a mortuis iam no moritur, & patri dixit: Quos dedisti mihi, volo vt vbi ego sum, & ipsi sint mecum? Sequitur: { Et oues illum sequuntur, quia sciunt vocem eius, alienum autem non sequuntur, sed fugiunt ab eo, quia non nouerunt vocem alienorum. } CH R I S O S T. Alienus dicit eos qui circa theodam, & Iudam, aut eos q̄ post hoc alios debent decipere pseudoapostolos. vt enim no dicatur vnus illorum esse, per multa se ab eis separat, primo quidem per doctrinam scripturam, per quas Christus ad se homines adducebat. Illi vero ab eis homines abstraherent. Secundo per ouium obedientiam, nam in eum quidem non solum viuentem, sed etiam mortuum homines crederunt, illos autem confestim reliquerunt. T H E. Significat etiam Antichristum, qui paululum decipiens, non obtinebit sequaces post eius mortem. AV G V S T. Sed quomodo soluetur ista quaestio? Audiunt vocem Christi quandoq; non oues, audiunt enim Iudas, sed lupus erat & non audiunt oues, alii enim eorum qui Christum crucifixerunt non audierunt, sed oues erant. Sed dicit aliquis, quando non audiebant, oues no erant, vox audita eos mutauit, & ex lupis oues fecit. Me autem adhuc mouet q̄ per Ezechielem obiurgat dominus pastores, & dicit inter cetera de ouibus. Errantem non reuocastis, & errantem dicit, & ouem appellat. Non erraret si vocem pastoris audiret, sed ideo errauit, quia vocem alieni audiuit. Dico ergo. Nouit dominus qui fuit eius, nouit praedestinos, nouit praedestinos. Ipsi sunt oues, alii quando seipsi nesciunt, sed pastor nouit eas: multa enim oues fors sunt, & multi lupi intus. De praedestinis ergo loquitur. Est autem aliqua vox pastoris in qua oues non audiunt alienos, in qua non oues non audiunt Christum. Quae est ista vox? Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Hanc vocem non negligat proprius, non audit alienus. Sequitur. { Hoc prouer. dixit eis Iesus: Illi autem non cognouit. quid loqueretur eis. } Pasce enim dominus manifestis, exercet obscuris. Cum autem duo audiunt verba euangelii, vnus impius, alter pius, & talia forte sunt, vtambo non intelligant. Vnus dicit, verum est quod dixit, & bonum est quod dixit, sed nos non intelligimus. Iste quia credit, iam pulsat, dignus est cui aperiatur, si pulsare persistat. Alius dicit: Nihil dixit, qui adhuc audiat: Nisi crederitis non intelligetis.

Trac. 45.

AV G V. Nouit enim nomina predestinatorum, vnde discipulis ait. Gaudete quonia nomina uestra scripta sunt in celo. Sequitur. { Et educit eas. } CH R Y S O S T. Oues educebant quando eas mittebat, non extra lupos, sed in medio luporum. Viderur autem & de caeco occulte insinuare, etenim illum eduxit vocans ex medio Iudaeorum, & vocem eius audiuit. AV G V S T. Sed & quis alius oues emittit, nisi qui earum peccata dimittit? vt eum sequi duris liberatae vinculis possint. Sequitur enim. { Et cum proprias oues emisisset, ante eas vadit. } G L O. Emittit siquidem eas de tenebris ignorantiae ad lucem, dum ante eas vadit, quasi in columna nubis & ignis. CH R Y S O S T. Nimirum pastores contrarium faciunt oues sequentes, sed ipse ostendit se contrarium facere, quoniam oues deducit ad veritatem. AV G V S T. Et quis est qui oues praecedit, nisi qui surgens a mortuis iam no moritur, & patri dixit: Quos dedisti mihi, volo vt vbi ego sum, & ipsi sint mecum? Sequitur: { Et oues illum sequuntur, quia sciunt vocem eius, alienum autem non sequuntur, sed fugiunt ab eo, quia non nouerunt vocem alienorum. } CH R I S O S T. Alienus dicit eos qui circa theodam, & Iudam, aut eos q̄ post hoc alios debent decipere pseudoapostolos. vt enim no dicatur vnus illorum esse, per multa se ab eis separat, primo quidem per doctrinam scripturam, per quas Christus ad se homines adducebat. Illi vero ab eis homines abstraherent. Secundo per ouium obedientiam, nam in eum quidem non solum viuentem, sed etiam mortuum homines crederunt, illos autem confestim reliquerunt. T H E. Significat etiam Antichristum, qui paululum decipiens, non obtinebit sequaces post eius mortem. AV G V S T. Sed quomodo soluetur ista quaestio? Audiunt vocem Christi quandoq; non oues, audiunt enim Iudas, sed lupus erat & non audiunt oues, alii enim eorum qui Christum crucifixerunt non audierunt, sed oues erant. Sed dicit aliquis, quando non audiebant, oues no erant, vox audita eos mutauit, & ex lupis oues fecit. Me autem adhuc mouet q̄ per Ezechielem obiurgat dominus pastores, & dicit inter cetera de ouibus. Errantem non reuocastis, & errantem dicit, & ouem appellat. Non erraret si vocem pastoris audiret, sed ideo errauit, quia vocem alieni audiuit. Dico ergo. Nouit dominus qui fuit eius, nouit praedestinos, nouit praedestinos. Ipsi sunt oues, alii quando seipsi nesciunt, sed pastor nouit eas: multa enim oues fors sunt, & multi lupi intus. De praedestinis ergo loquitur. Est autem aliqua vox pastoris in qua oues non audiunt alienos, in qua non oues non audiunt Christum. Quae est ista vox? Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Hanc vocem non negligat proprius, non audit alienus. Sequitur. { Hoc prouer. dixit eis Iesus: Illi autem non cognouit. quid loqueretur eis. } Pasce enim dominus manifestis, exercet obscuris. Cum autem duo audiunt verba euangelii, vnus impius, alter pius, & talia forte sunt, vtambo non intelligant. Vnus dicit, verum est quod dixit, & bonum est quod dixit, sed nos non intelligimus. Iste quia credit, iam pulsat, dignus est cui aperiatur, si pulsare persistat. Alius dicit: Nihil dixit, qui adhuc audiat: Nisi crederitis non intelligetis.

Hom. 58.

CH R Y S O S T. Alienus dicit eos qui circa theodam, & Iudam, aut eos q̄ post hoc alios debent decipere pseudoapostolos. vt enim no dicatur vnus illorum esse, per multa se ab eis separat, primo quidem per doctrinam scripturam, per quas Christus ad se homines adducebat. Illi vero ab eis homines abstraherent. Secundo per ouium obedientiam, nam in eum quidem non solum viuentem, sed etiam mortuum homines crederunt, illos autem confestim reliquerunt. T H E. Significat etiam Antichristum, qui paululum decipiens, non obtinebit sequaces post eius mortem. AV G V S T. Sed quomodo soluetur ista quaestio? Audiunt vocem Christi quandoq; non oues, audiunt enim Iudas, sed lupus erat & non audiunt oues, alii enim eorum qui Christum crucifixerunt non audierunt, sed oues erant. Sed dicit aliquis, quando non audiebant, oues no erant, vox audita eos mutauit, & ex lupis oues fecit. Me autem adhuc mouet q̄ per Ezechielem obiurgat dominus pastores, & dicit inter cetera de ouibus. Errantem non reuocastis, & errantem dicit, & ouem appellat. Non erraret si vocem pastoris audiret, sed ideo errauit, quia vocem alieni audiuit. Dico ergo. Nouit dominus qui fuit eius, nouit praedestinos, nouit praedestinos. Ipsi sunt oues, alii quando seipsi nesciunt, sed pastor nouit eas: multa enim oues fors sunt, & multi lupi intus. De praedestinis ergo loquitur. Est autem aliqua vox pastoris in qua oues non audiunt alienos, in qua non oues non audiunt Christum. Quae est ista vox? Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Hanc vocem non negligat proprius, non audit alienus. Sequitur. { Hoc prouer. dixit eis Iesus: Illi autem non cognouit. quid loqueretur eis. } Pasce enim dominus manifestis, exercet obscuris. Cum autem duo audiunt verba euangelii, vnus impius, alter pius, & talia forte sunt, vtambo non intelligant. Vnus dicit, verum est quod dixit, & bonum est quod dixit, sed nos non intelligimus. Iste quia credit, iam pulsat, dignus est cui aperiatur, si pulsare persistat. Alius dicit: Nihil dixit, qui adhuc audiat: Nisi crederitis non intelligetis.

Trac. 45.

AV G V. Sed quomodo soluetur ista quaestio? Audiunt vocem Christi quandoq; non oues, audiunt enim Iudas, sed lupus erat & non audiunt oues, alii enim eorum qui Christum crucifixerunt non audierunt, sed oues erant. Sed dicit aliquis, quando non audiebant, oues no erant, vox audita eos mutauit, & ex lupis oues fecit. Me autem adhuc mouet q̄ per Ezechielem obiurgat dominus pastores, & dicit inter cetera de ouibus. Errantem non reuocastis, & errantem dicit, & ouem appellat. Non erraret si vocem pastoris audiret, sed ideo errauit, quia vocem alieni audiuit. Dico ergo. Nouit dominus qui fuit eius, nouit praedestinos, nouit praedestinos. Ipsi sunt oues, alii quando seipsi nesciunt, sed pastor nouit eas: multa enim oues fors sunt, & multi lupi intus. De praedestinis ergo loquitur. Est autem aliqua vox pastoris in qua oues non audiunt alienos, in qua non oues non audiunt Christum. Quae est ista vox? Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Hanc vocem non negligat proprius, non audit alienus. Sequitur. { Hoc prouer. dixit eis Iesus: Illi autem non cognouit. quid loqueretur eis. } Pasce enim dominus manifestis, exercet obscuris. Cum autem duo audiunt verba euangelii, vnus impius, alter pius, & talia forte sunt, vtambo non intelligant. Vnus dicit, verum est quod dixit, & bonum est quod dixit, sed nos non intelligimus. Iste quia credit, iam pulsat, dignus est cui aperiatur, si pulsare persistat. Alius dicit: Nihil dixit, qui adhuc audiat: Nisi crederitis non intelligetis.

Hom. 58.

AV G V. Sed quomodo soluetur ista quaestio? Audiunt vocem Christi quandoq; non oues, audiunt enim Iudas, sed lupus erat & non audiunt oues, alii enim eorum qui Christum crucifixerunt non audierunt, sed oues erant. Sed dicit aliquis, quando non audiebant, oues no erant, vox audita eos mutauit, & ex lupis oues fecit. Me autem adhuc mouet q̄ per Ezechielem obiurgat dominus pastores, & dicit inter cetera de ouibus. Errantem non reuocastis, & errantem dicit, & ouem appellat. Non erraret si vocem pastoris audiret, sed ideo errauit, quia vocem alieni audiuit. Dico ergo. Nouit dominus qui fuit eius, nouit praedestinos, nouit praedestinos. Ipsi sunt oues, alii quando seipsi nesciunt, sed pastor nouit eas: multa enim oues fors sunt, & multi lupi intus. De praedestinis ergo loquitur. Est autem aliqua vox pastoris in qua oues non audiunt alienos, in qua non oues non audiunt Christum. Quae est ista vox? Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Hanc vocem non negligat proprius, non audit alienus. Sequitur. { Hoc prouer. dixit eis Iesus: Illi autem non cognouit. quid loqueretur eis. } Pasce enim dominus manifestis, exercet obscuris. Cum autem duo audiunt verba euangelii, vnus impius, alter pius, & talia forte sunt, vtambo non intelligant. Vnus dicit, verum est quod dixit, & bonum est quod dixit, sed nos non intelligimus. Iste quia credit, iam pulsat, dignus est cui aperiatur, si pulsare persistat. Alius dicit: Nihil dixit, qui adhuc audiat: Nisi crederitis non intelligetis.

Trac. 45.

AV G V. Sed quomodo soluetur ista quaestio? Audiunt vocem Christi quandoq; non oues, audiunt enim Iudas, sed lupus erat & non audiunt oues, alii enim eorum qui Christum crucifixerunt non audierunt, sed oues erant. Sed dicit aliquis, quando non audiebant, oues no erant, vox audita eos mutauit, & ex lupis oues fecit. Me autem adhuc mouet q̄ per Ezechielem obiurgat dominus pastores, & dicit inter cetera de ouibus. Errantem non reuocastis, & errantem dicit, & ouem appellat. Non erraret si vocem pastoris audiret, sed ideo errauit, quia vocem alieni audiuit. Dico ergo. Nouit dominus qui fuit eius, nouit praedestinos, nouit praedestinos. Ipsi sunt oues, alii quando seipsi nesciunt, sed pastor nouit eas: multa enim oues fors sunt, & multi lupi intus. De praedestinis ergo loquitur. Est autem aliqua vox pastoris in qua oues non audiunt alienos, in qua non oues non audiunt Christum. Quae est ista vox? Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Hanc vocem non negligat proprius, non audit alienus. Sequitur. { Hoc prouer. dixit eis Iesus: Illi autem non cognouit. quid loqueretur eis. } Pasce enim dominus manifestis, exercet obscuris. Cum autem duo audiunt verba euangelii, vnus impius, alter pius, & talia forte sunt, vtambo non intelligant. Vnus dicit, verum est quod dixit, & bonum est quod dixit, sed nos non intelligimus. Iste quia credit, iam pulsat, dignus est cui aperiatur, si pulsare persistat. Alius dicit: Nihil dixit, qui adhuc audiat: Nisi crederitis non intelligetis.

Hom. 58.

AV G V. Sed quomodo soluetur ista quaestio? Audiunt vocem Christi quandoq; non oues, audiunt enim Iudas, sed lupus erat & non audiunt oues, alii enim eorum qui Christum crucifixerunt non audierunt, sed oues erant. Sed dicit aliquis, quando non audiebant, oues no erant, vox audita eos mutauit, & ex lupis oues fecit. Me autem adhuc mouet q̄ per Ezechielem obiurgat dominus pastores, & dicit inter cetera de ouibus. Errantem non reuocastis, & errantem dicit, & ouem appellat. Non erraret si vocem pastoris audiret, sed ideo errauit, quia vocem alieni audiuit. Dico ergo. Nouit dominus qui fuit eius, nouit praedestinos, nouit praedestinos. Ipsi sunt oues, alii quando seipsi nesciunt, sed pastor nouit eas: multa enim oues fors sunt, & multi lupi intus. De praedestinis ergo loquitur. Est autem aliqua vox pastoris in qua oues non audiunt alienos, in qua non oues non audiunt Christum. Quae est ista vox? Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Hanc vocem non negligat proprius, non audit alienus. Sequitur. { Hoc prouer. dixit eis Iesus: Illi autem non cognouit. quid loqueretur eis. } Pasce enim dominus manifestis, exercet obscuris. Cum autem duo audiunt verba euangelii, vnus impius, alter pius, & talia forte sunt, vtambo non intelligant. Vnus dicit, verum est quod dixit, & bonum est quod dixit, sed nos non intelligimus. Iste quia credit, iam pulsat, dignus est cui aperiatur, si pulsare persistat. Alius dicit: Nihil dixit, qui adhuc audiat: Nisi crederitis non intelligetis.

festat quod supra dixerat. vnde dicitur. { Dixit ergo iterum eis Iesus: Amen amen dico vobis: ego sum ostium ouium. } AV G V. Ecce ostium quod clausum posuerat, aperuit, ipse est ostium, intramus, & nos intrasse gaudeamus. Sequitur. { Omnes quotquot venerunt fures sunt & latrones. } CH R Y. Non de prophetis hoc dicit, sicut haeretici dicunt, sed de seditionis, vnde & laudans oues subiungit. { Sed non audierunt eos oues. Nusquam autem videtur laudare eos qui non obediunt prophetis, sed eis detrahit vehementer. AV G V S T. Intellige et go Quotquot venerunt praeter me, non autem praeter illum prophetam venerunt, quia cu illo venerunt, qui cum verbo Dei venerunt, qui veraces fuerunt, quia ipse verbum & veritas venturus pracones mittebat, sed eorum corda quos miserat possidebat, carnem quippe ipse accepit ex tepore, qui est semper. In principio enim erat verbum, ante aduentum autem eius quo humilis venit in carne, praecesserunt iusti, sic eum credentes venturum, quomodo nos credimus in eum qui venit, tempora variata sunt, non fides. Eadem enim fides vtroque coniungit, & eos qui venturum esse, & eos qui venisse crediderunt. Quotquot ergo praeter illum venerunt, fures fuerunt & latrones, id est, ad furandum & occidendum venerunt. Sed non audierunt eos oues, illi scilicet de quibus dictum est: Nouit dominus qui sunt eius. Eos ergo non audierunt oues, in quibus non erat vox Christi, errantes, vana fingentes, miferos seducentes, quare autem se ostium dixerit, aperit subdens. { Ego sum ostium, per me quis intro: saluabitur. } A L C V I N. q. d. Illos non audiunt oues, sed me audiunt, quia ego sum ostium, & qui per me non fectus, sed verus introierit, perseverando saluabitur. T H E O. Educit autem ad pascua dominus oues per ostium, vnde sequitur. { Et ingredietur & egredietur, & pascua inueniet. } Quae sunt autem haec pascua? nisi delectatio futura & reges in qua nos dominus introducit. AV G. Sed quid est quod dicit. { Ingre dietur & egredietur? } Ingredi quippe in ecclesiam per ostium Christum, valde bonum est, exire autem de ecclesia non est bonum. Potest ergo dici ingredi nos, quando interius aliquid cogitamus, egredi autem, quando exterius aliquid operamus, secundum illud. Exiit homo ad opus suum. T H E O. Vel ingredi dicitur, qui est curae homo interior, egredi vero, qui hominem exteriorem, id est membra quae sunt supra terram in Christo mortificat, hic enim pascua in futuro reperiet saeculo. CH R Y. Vel hoc dicit propter Apostolos, qui cum audacia introierunt & exierunt, ut totius orbis terrarum facti domini, & nullus eos eiecerit valuit, & nutrimentum habuerit. AV G V. Sed plus me delectat q̄ ipse quodammodo nos admonuit, cum securus adiungit. Fur non venit nisi ut furetur. A L C V I. q. d. Merito oues non audiunt vocem furis, quia non venit fur nisi ut furetur, alienam rem sibi vsurpando, non de praecipis Christi suos sectatores intrans, sed suis ex plis, eos viuere suadens, vnde subditur. { Et maeter } mala doctrina retrahendo a fide, Et perdat } in eterna damnatione, illic ergo furantur & occidunt. { Ego veni vt vitam habeant, & abundantius habeant. } AV G. Videtur mihi dixisse vt vitam habeant ingredientes, hoc est per fidem, quae per dilectionem operatur, per quam fidem, in ouile ingrediuntur vt viuant, quia iustus ex fide viuunt: Et abundantius habeant. s. egredientes. s. quando veri fideles moriuntur, & abundantius habeant vitam, vbi numq̄ deinde moriantur. Quamuis ergo & hic in ipso ouili non definit pascua, inuenient tamen pascua vbi saturant, qualia inuenit cui dictum est. Hodie mecum eris in paradiso. G R E G. sup Ezech. in Hom. 13. Ingre dietur ergo ad fidem, egredietur ad spem, pascua vero inueniet in aeterna felicitate. CH R Y. Quod ait dicit: Fur non venit nisi ut furetur, & maeter & perdat, de seditionis dicit, quod ad literam est factum, omnibus occisis & perditis, qui eos sequebant, & sic etiam praesecti vita eos priuauerunt. Ego autem veni pro salute ouium & vitam habeant, & abundantius habeant in regno caelorum, & haec est tertia differentia, qua se discernit a pseudo prophetis. T H E O. Mystice autem, fur diabolus est, qui venit ten tando vt furetur per cogitationes illicitas, & maeter per consensum, & deinde per opera destruat.

AV G V. Sed quomodo soluetur ista quaestio? Audiunt vocem Christi quandoq; non oues, audiunt enim Iudas, sed lupus erat & non audiunt oues, alii enim eorum qui Christum crucifixerunt non audierunt, sed oues erant. Sed dicit aliquis, quando non audiebant, oues no erant, vox audita eos mutauit, & ex lupis oues fecit. Me autem adhuc mouet q̄ per Ezechielem obiurgat dominus pastores, & dicit inter cetera de ouibus. Errantem non reuocastis, & errantem dicit, & ouem appellat. Non erraret si vocem pastoris audiret, sed ideo errauit, quia vocem alieni audiuit. Dico ergo. Nouit dominus qui fuit eius, nouit praedestinos, nouit praedestinos. Ipsi sunt oues, alii quando seipsi nesciunt, sed pastor nouit eas: multa enim oues fors sunt, & multi lupi intus. De praedestinis ergo loquitur. Est autem aliqua vox pastoris in qua oues non audiunt alienos, in qua non oues non audiunt Christum. Quae est ista vox? Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Hanc vocem non negligat proprius, non audit alienus. Sequitur. { Hoc prouer. dixit eis Iesus: Illi autem non cognouit. quid loqueretur eis. } Pasce enim dominus manifestis, exercet obscuris. Cum autem duo audiunt verba euangelii, vnus impius, alter pius, & talia forte sunt, vtambo non intelligant. Vnus dicit, verum est quod dixit, & bonum est quod dixit, sed nos non intelligimus. Iste quia credit, iam pulsat, dignus est cui aperiatur, si pulsare persistat. Alius dicit: Nihil dixit, qui adhuc audiat: Nisi crederitis non intelligetis.

AV G V. Sed quomodo soluetur ista quaestio? Audiunt vocem Christi quandoq; non oues, audiunt enim Iudas, sed lupus erat & non audiunt oues, alii enim eorum qui Christum crucifixerunt non audierunt, sed oues erant. Sed dicit aliquis, quando non audiebant, oues no erant, vox audita eos mutauit, & ex lupis oues fecit. Me autem adhuc mouet q̄ per Ezechielem obiurgat dominus pastores, & dicit inter cetera de ouibus. Errantem non reuocastis, & errantem dicit, & ouem appellat. Non erraret si vocem pastoris audiret, sed ideo errauit, quia vocem alieni audiuit. Dico ergo. Nouit dominus qui fuit eius, nouit praedestinos, nouit praedestinos. Ipsi sunt oues, alii quando seipsi nesciunt, sed pastor nouit eas: multa enim oues fors sunt, & multi lupi intus. De praedestinis ergo loquitur. Est autem aliqua vox pastoris in qua oues non audiunt alienos, in qua non oues non audiunt Christum. Quae est ista vox? Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Hanc vocem non negligat proprius, non audit alienus. Sequitur. { Hoc prouer. dixit eis Iesus: Illi autem non cognouit. quid loqueretur eis. } Pasce enim dominus manifestis, exercet obscuris. Cum autem duo audiunt verba euangelii, vnus impius, alter pius, & talia forte sunt, vtambo non intelligant. Vnus dicit, verum est quod dixit, & bonum est quod dixit, sed nos non intelligimus. Iste quia credit, iam pulsat, dignus est cui aperiatur, si pulsare persistat. Alius dicit: Nihil dixit, qui adhuc audiat: Nisi crederitis non intelligetis.

AV G V. Sed quomodo soluetur ista quaestio? Audiunt vocem Christi quandoq; non oues, audiunt enim Iudas, sed lupus erat & non audiunt oues, alii enim eorum qui Christum crucifixerunt non audierunt, sed oues erant. Sed dicit aliquis, quando non audiebant, oues no erant, vox audita eos mutauit, & ex lupis oues fecit. Me autem adhuc mouet q̄ per Ezechielem obiurgat dominus pastores, & dicit inter cetera de ouibus. Errantem non reuocastis, & errantem dicit, & ouem appellat. Non erraret si vocem pastoris audiret, sed ideo errauit, quia vocem alieni audiuit. Dico ergo. Nouit dominus qui fuit eius, nouit praedestinos, nouit praedestinos. Ipsi sunt oues, alii quando seipsi nesciunt, sed pastor nouit eas: multa enim oues fors sunt, & multi lupi intus. De praedestinis ergo loquitur. Est autem aliqua vox pastoris in qua oues non audiunt alienos, in qua non oues non audiunt Christum. Quae est ista vox? Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Hanc vocem non negligat proprius, non audit alienus. Sequitur. { Hoc prouer. dixit eis Iesus: Illi autem non cognouit. quid loqueretur eis. } Pasce enim dominus manifestis, exercet obscuris. Cum autem duo audiunt verba euangelii, vnus impius, alter pius, & talia forte sunt, vtambo non intelligant. Vnus dicit, verum est quod dixit, & bonum est quod dixit, sed nos non intelligimus. Iste quia credit, iam pulsat, dignus est cui aperiatur, si pulsare persistat. Alius dicit: Nihil dixit, qui adhuc audiat: Nisi crederitis non intelligetis.

AV G V. Sed quomodo soluetur ista quaestio? Audiunt vocem Christi quandoq; non oues, audiunt enim Iudas, sed lupus erat & non audiunt oues, alii enim eorum qui Christum crucifixerunt non audierunt, sed oues erant. Sed dicit aliquis, quando non audiebant, oues no erant, vox audita eos mutauit, & ex lupis oues fecit. Me autem adhuc mouet q̄ per Ezechielem obiurgat dominus pastores, & dicit inter cetera de ouibus. Errantem non reuocastis, & errantem dicit, & ouem appellat. Non erraret si vocem pastoris audiret, sed ideo errauit, quia vocem alieni audiuit. Dico ergo. Nouit dominus qui fuit eius, nouit praedestinos, nouit praedestinos. Ipsi sunt oues, alii quando seipsi nesciunt, sed pastor nouit eas: multa enim oues fors sunt, & multi lupi intus. De praedestinis ergo loquitur. Est autem aliqua vox pastoris in qua oues non audiunt alienos, in qua non oues non audiunt Christum. Quae est ista vox? Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Hanc vocem non negligat proprius, non audit alienus. Sequitur. { Hoc prouer. dixit eis Iesus: Illi autem non cognouit. quid loqueretur eis. } Pasce enim dominus manifestis, exercet obscuris. Cum autem duo audiunt verba euangelii, vnus impius, alter pius, & talia forte sunt, vtambo non intelligant. Vnus dicit, verum est quod dixit, & bonum est quod dixit, sed nos non intelligimus. Iste quia credit, iam pulsat, dignus est cui aperiatur, si pulsare persistat. Alius dicit: Nihil dixit, qui adhuc audiat: Nisi crederitis non intelligetis.

AV G V. Sed quomodo soluetur ista quaestio? Audiunt vocem Christi quandoq; non oues, audiunt enim Iudas, sed lupus erat & non audiunt oues, alii enim eorum qui Christum crucifixerunt non audierunt, sed oues erant. Sed dicit aliquis, quando non audiebant, oues no erant, vox audita eos mutauit, & ex lupis oues fecit. Me autem adhuc mouet q̄ per Ezechielem obiurgat dominus pastores, & dicit inter cetera de ouibus. Errantem non reuocastis, & errantem dicit, & ouem appellat. Non erraret si vocem pastoris audiret, sed ideo errauit, quia vocem alieni audiuit. Dico ergo. Nouit dominus qui fuit eius, nouit praedestinos, nouit praedestinos. Ipsi sunt oues, alii quando seipsi nesciunt, sed pastor nouit eas: multa enim oues fors sunt, & multi lupi intus. De praedestinis ergo loquitur. Est autem aliqua vox pastoris in qua oues non audiunt alienos, in qua non oues non audiunt Christum. Quae est ista vox? Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Hanc vocem non negligat proprius, non audit alienus. Sequitur. { Hoc prouer. dixit eis Iesus: Illi autem non cognouit. quid loqueretur eis. } Pasce enim dominus manifestis, exercet obscuris. Cum autem duo audiunt verba euangelii, vnus impius, alter pius, & talia forte sunt, vtambo non intelligant. Vnus dicit, verum est quod dixit, & bonum est quod dixit, sed nos non intelligimus. Iste quia credit, iam pulsat, dignus est cui aperiatur, si pulsare persistat. Alius dicit: Nihil dixit, qui adhuc audiat: Nisi crederitis non intelligetis.

AV G V. Sed quomodo soluetur ista quaestio? Audiunt vocem Christi quandoq; non oues, audiunt enim Iudas, sed lupus erat & non audiunt oues, alii enim eorum qui Christum crucifixerunt non audierunt, sed oues erant. Sed dicit aliquis, quando non audiebant, oues no erant, vox audita eos mutauit, & ex lupis oues fecit. Me autem adhuc mouet q̄ per Ezechielem obiurgat dominus pastores, & dicit inter cetera de ouibus. Errantem non reuocastis, & errantem dicit, & ouem appellat. Non erraret si vocem pastoris audiret, sed ideo errauit, quia vocem alieni audiuit. Dico ergo. Nouit dominus qui fuit eius, nouit praedestinos, nouit praedestinos. Ipsi sunt oues, alii quando seipsi nesciunt, sed pastor nouit eas: multa enim oues fors sunt, & multi lupi intus. De praedestinis ergo loquitur. Est autem aliqua vox pastoris in qua oues non audiunt alienos, in qua non oues non audiunt Christum. Quae est ista vox? Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Hanc vocem non negligat proprius, non audit alienus. Sequitur. { Hoc prouer. dixit eis Iesus: Illi autem non cognouit. quid loqueretur eis. } Pasce enim dominus manifestis, exercet obscuris. Cum autem duo audiunt verba euangelii, vnus impius, alter pius, & talia forte sunt, vtambo non intelligant. Vnus dicit, verum est quod dixit, & bonum est quod dixit, sed nos non intelligimus. Iste quia credit, iam pulsat, dignus est cui aperiatur, si pulsare persistat. Alius dicit: Nihil dixit, qui adhuc audiat: Nisi crederitis non intelligetis.

AV G V. Sed quomodo soluetur ista quaestio? Audiunt vocem Christi quandoq; non oues, audiunt enim Iudas, sed lupus erat & non audiunt oues, alii enim eorum qui Christum crucifixerunt non audierunt, sed oues erant. Sed dicit aliquis, quando non audiebant, oues no erant, vox audita eos mutauit, & ex lupis oues fecit. Me autem adhuc mouet q̄ per Ezechielem obiurgat dominus pastores, & dicit inter cetera de ouibus. Errantem non reuocastis, & errantem dicit, & ouem appellat. Non erraret si vocem pastoris audiret, sed ideo errauit, quia vocem alieni audiuit. Dico ergo. Nouit dominus qui fuit eius, nouit praedestinos, nouit praedestinos. Ipsi sunt oues, alii quando seipsi nesciunt, sed pastor nouit eas: multa enim oues fors sunt, & multi lupi intus. De praedestinis ergo loquitur. Est autem aliqua vox pastoris in qua oues non audiunt alienos, in qua non oues non audiunt Christum. Quae est ista vox? Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Hanc vocem non negligat proprius, non audit alienus. Sequitur. { Hoc prouer. dixit eis Iesus: Illi autem non cognouit. quid loqueretur eis. } Pasce enim dominus manifestis, exercet obscuris. Cum autem duo audiunt verba euangelii, vnus impius, alter pius, & talia forte sunt, vtambo non intelligant. Vnus dicit, verum est quod dixit, & bonum est quod dixit, sed nos non intelligimus. Iste quia credit, iam pulsat, dignus est cui aperiatur, si pulsare persistat. Alius dicit: Nihil dixit, qui adhuc audiat: Nisi crederitis non intelligetis.

AV G V. Sed quomodo soluetur ista qua

Hom. 59. quia non sunt de genere carnis Israel, sed erunt de hoc ouili. nam sequitur. Et illas oportet me adducere. CHRYS. Ostendit utroque dispersos, & pastores non habentes. Sequitur. Et uocem meam audient. Ac si dicat: Quid miramini si hi me sunt secuturi & uocem meam audient, quando alios uidebitis me sequentes, & uocem meam audientes? deinde & futuram eorum praenunciat unione, unde subdit: Et fiet unum ouile & unus pastor. GREG. in Home. Quasi ex duobus gregibus unum ouile efficit, quia Iudaeum & gentile populum in sua fide coniungit. THE. Idem namque omnibus est baptismi signaculum, vnus pastor uerbum Dei. Attendant ergo Manichei, quoniam vnus ouile & vnus pastor est noui & ueteris testamenti. AVG. Quid ergo est, Non sum missus nisi ad oues quae perierunt domus Israel, nisi quia praesentiam suam corporalem non exhibuit nisi populo Israel, ad gentes aut non perrexit ipse, sed misit CHRYS. Hoc autem uerbum oportet, quod hic positum est, non necessitatis est demonstratiuum, sed eius quod omnino fiet, quia autem alienum dicebant eum a patre, subiungit. Propterea me pater diligit, quia ego pono animam meam, ut iterum sumam eam. AVGVST. id est, quia morior ut resurgam, cum magno enim pondere dictum est. Ego pono. Non gloriantur Iudaei, scire potuerunt: si ego uolero ponere animam meam, quid sciendo facturi sunt? THEO. Dilexit autem pater filium, non tamquam stipendia mortis pro nobis sustinenda, dilectionem suam ei tribuens, sed quasi suae quiddam proprietatem in genito intuens, dum ex eadem charitate pro nobis uoluit mortem subire. CHRYS. Vel utitur hic condescensione. q. d. Etsi nihil aliud esset, hoc suauiter mihi amare uos, quod uos ita amantini a patre, ut ego etiam propter hoc diligar ab eo, quia pro uobis morior, non autem a patre antea non amabatur, & nos sumus facti amoris eius causa. Similiter autem & hoc ostendere uult, quoniam non inuitus ad passionem uenit. unde sequitur. Nemo tollit eam a me, sed ego pono eam a me ipso. AVGV. 3. de Trinitate. In quo demonstrat quod nulla causa peccati usque ad mortem carnis accesserit, sed quia uoluit quando uoluit, & quomodo uoluit, unde sequitur. Potestatem habeo ponendi animam meam. CHRYSOT. Quia enim multoties consiliabantur eum interficere dicit, quoniam nolente eo inutilis erat hic labor. Ita enim habeo potestatem animam meam ponere, ut nullus possit me inuito facere, quod in hominibus non est, nos enim non habemus potestatem aliter ponere, nisi interficiendo nosmetipsos, ipse autem solus dominus est ponendi eam. Hoc autem existente uero, & illud constat, quod quandocumque uoluerit eam suscipere possit. unde sequitur. Et potestatem habeo iterum sumendi eam. In quo & resurrectionem demonstrat indubitabilem. Ut autem non essent eum cum interfecerint derelictum a patre, subiungit. Hoc mandatū accepi a patre meo, scilicet ponendi animam & sumendi. Ex quo non est intelligendum, quod prius expectauerit audire, & opus ei fuerit discere, sed uoluntarium monstrauit processum, & contrarietatis ad patrem suspicionem destruxit. THEO. Nihil enim aliud mandatum hic dicitur quae quae ad patrem concordia. ALCVINVS. Verbum enim non uerbo accepit mandatum, sed in uerbo uenigento patris est omne mandatum. Cum autem dicitur filius accipere quod substantialiter habet, non potestas minuitur, sed generatio eius ostenditur, pater enim filio quem perfectum genuit, omnia gignendo dedit. THEO. Postquam autem de se sublimia ostenderat, mortis & uitae se principem exprimens, rursum inducit humilia, sic mira dispositione utraque connectens, ut nec minor, aut subditus patri reputetur, nec Dei aduersarius, sed eius potestatis & consilii. AVGV. Per hoc autem quod dixit de anima sua, instruitur contra Apollinaristas, qui dicunt Christum non habuisse animam humanam, id est rationalem. Quamuis autem quomodo dominus animam suam ponit. Christus enim est uerbum & homo, id est, uerbum & anima & caro: Christus ergo eo quod uerbum est ponit animam & iterum sumit eam, an ex eo quod anima humana est, ipsa se ponit, & iterum ipsa se sumit, an iterum ex eo quod caro est, caro animam ponit & iterum sumit? Si autem dixerim quia uerbum Dei posuit animam suam, & iterum sumpsit eam: ergo aliquando anima illa separata est a Dei uerbo. Mors enim, corpus ab anima separauit, a uerbo autem animam separata

non dico. Si autem dixerimus, quia ipsa se anima posuit, absurdum simus sensus est. si enim a uerbo separata non erat, seipsa poterat separari. Caro ergo ponit animam suam, & iterum sumit eam, non tamen potestatem suam, sed potestatem inhabitantis carnis, s. uerbi. ALCVI. Et quia lux in tenebris lucebat, & tenebrae eam non comprehendebant, subiungitur. Et facta est inter Iudaeos propter sermones hos. dicebant autem multi ex ipsis: Daemone habet & insanit. CHRYS. Quia enim maiora erant quae dicebantur, daemone eum habere dicebant, sed quod daemone non habebat ostendunt alii ab his quae fecit. unde sequitur. Alii autem dicebant. Hae uerba non sunt daemone habentis, numquid daemone potest eorum oculos aperire? q. d. Nec ipsa uerba daemone habentis uidentur. Si uero non suademini a uerbis, ab operibus moueamini, quia ergo dominus eam quae per res est tribuerat demonstrationem, silebat de reliquo. Neque enim responsione erant digni, sed & nos erudiuit mansuetudinem & longanimitatem omnium: ipsi seipos compecebant, quando ab inuicem diuisi altercarentur. ALCVI. Audiuimus patientiam Dei & inter opprobria praedicationem salutis, sed ipsi obdurati magis eum tentare quae ipsi obedire uolebant. unde dicitur. Facta sunt autem encenia in Hierosolymis. AVGV. Encenia festiuitas erat dedicationis templi. Graece enim Kienoa dicitur nouum, quandocumque nouum quid fuerit dedicatum, encenia uocatur. CHRYS. Dicit enim diem secundum quam templum dedicatum est, redeuntibus eis a captiuitate Babylonis. THEO. Splendide ergo prosequerentur solemnitatem ueluti proprium decorem recuperante ciuitate, post tam longam captiuitatem. ALCVI. Vel haec dedicatio in memoriam illius erat dedicationis, quam Iudas Machabeus fecit. Prima enim dedicatio a Salomone facta est tempore Autunni Secunda a Zorobabel & Iesu sacerdote tempore ueris, haec autem tempore Hyemali. unde sequitur. Et hyems erit. BEDA. Sub Iuda enim Machabeo statutum legitur ut eadem dedicatio per omnes annos in memoriam solemnibus renouaretur officii. THEO. Tempus autem hyemis euangelista exprimit, ad ostendendum quod proximum est tempus passionis. nam in uere sequenti passus est dominus, & ideo Hierosolymis conuersabatur. GREG. 2. Mor. Vel iccirco hyemis curauit tempus exprimeret, ut inesse Iudeorum cordibus malitiae frigus indicaret. CHRYS. In hac autem sollempnitate Christus cum multo studio aderat, de reliquo enim Iudaeam frequenter, quia passio erat in ianuam, unde sequitur. Et ambulabat Iesus in templo in porticu Salomonis. ALCVI. Porticus Salomonis dicitur, ubi rex ille ad orandum stare consueuerat, & ideo ex eius nomine cognominabatur. Solent autem porticus quibus templum cingebatur ex nomine templi uocari. Si autem filius Dei in templo in quo caro brutorum animalium offerebatur ambulare uoluit, quantum magis nostram orationis domum in qua caro & sanguis eius consecratur visitare gaudebit? THEO. Satagas tu quoque, dum hyems imminet, id est uita praesens turbis iniquitatis concussa spiritalis encenia tui templi celebrares, semper renouando teipsum, & ascensionem in corde tuo disponens, tunc Iesus erit praesto tibi in porticu Salomonis, pacificum statum tibi tribuens sub regimine proprio, in saeculo autem futuro nemo renouationis sollempnia perficere poterit. AVG. Quia ergo Iudaei frigerant a diligenti charitate, & ardebat necesse cupiditate, non accedebant prosequendo, sed praebant praesequendo. unde sequitur. Circumderunt ergo eum Iudaei, & dixerunt ei. Quousque animam nostram tollis? Si tu es Christus dic nobis palam. Non ueritate desiderabant, sed calumniam praeparabant. CHRYS. Opera enim eius in nullo incusare ualentes, captione quamdam ex uerbis cupiebant inuenire, & intueri peruersitatem illorum, nam cum per sermonem erudit, dicunt ei. Quod signum ostendis? Cum autem per opera demonstrat, dicunt ei. Si tu es Christus dic nobis palam. Quasi semper ad contrarium stantes, sed & plenus odio erat quod dicunt. Dic nobis palam. Et nimirum ipse palam omnia dicebat in festiuitatibus semper assistens, & nihil occulte loquebatur: sed & adulationis uerba praemittunt dicentes. Quousque animam nostram tollis? Ut scilicet eos prouocantes, aliquam captione inueniant. ALCVI. Causantur enim, quod animos eorum incertos & suspensos dimittendo, tollerent qui uenerat. ut

animas saluaret. AVGV. Querebant autem audire a domino Ego sum Christus, & fortasse de Christo secundum hominem saepebant, sed diuinitatem Christi non intelligebant, & sic diceret: Ego sum Christus, secundum quod illi sapiebant de femine Dauid, calumniarentur quod sibi arrogaret regiam potestatem. ALCVI. Et sic cogitabant eum tradere potestati praedictis ad puniendum, quasi contra Augustum imperium usurparet, quare dominus ita respondit. ut etiam calumniatorum ora concluderet, & quia Christus est, fidelibus praesentaret & de homine querentibus diuinitatis mysteria narraret. unde sequitur. Respondit eis Iesus. Loquor uobis, & non creditis. Opera quae ego facio in nomine patris mei, haec testimonium perhibent de me. CHRYSOT. Quia enim simulabant a solo uerbo se suaderi, qui a tot operibus non sunt suasi, arguit malitiam eorum, quod si operibus non creditis, qualiter uerbis creditis? & quare non credant, ostendit subdens. Sed uos non creditis, quia non estis ex ouibus meis. AVGVST. Hoc autem dixit, quia uidebat eos ad sempiternum interitum praedestinos, non ad uitam aeternam sui sanguinis precio comparatos, oues enim sunt credendo, passo rem sequendo. THEO. Postquam uero dixerat. Non estis ex ouibus meis: Consequenter induxit eos ut oues eius efficiantur dicens. Oues meae uocem meam audiunt. ALCVIN. id est, praecipit meis ex animo obediunt. Et ego cognosco eas, id est eligo. Et sequuntur me. hic mansuetudinis & innocentiae uiam incedendo, & post ad gaudia aeternae uitae intrando. unde sequitur. Ego uitam aeternam do eis. AVGVST. Ista sunt pascua de quibus supra dixerat: Et pascua inueniet, bona pascua uita aeterna dicitur, ubi nulla herba arefcit, totum uiret. Vos autem calumnia propterea queritis, quia de uita praesenti cogitatis. Sequitur. Et non peribunt in aeternum. Subaudi tamque eis dixerit. Vos peribitis in aeternum, quia non estis ex ouibus meis. THEO. Sed quomodo uidemus Iudaei perisse? quia non permansit usque ad finem. Christus autem de persecutoribus hoc dixit. Nam quisquis separatur ab ouium grege, desinens sequi pastorem, confestim incurrit periculum. AVGVST. Quare autem non pereant subdit. Et non rapiet eas quisquam de manu mea. De illis enim ouibus de quibus dicitur: Nouit dominus qui sunt eius, nec lupus rapit, nec fur tollit, nec latro interficit. Securus est de numero illorum qui pro eis nouit quid dedit. HILAR. 7. de Trinitate. Conscie potestatis haec uox est, ut uero ut in natura, licet Dei, tamen ex deo intelligenda est uox natiuitatis, subiecit: Pater meus quod dedit mihi, maius omnibus est. Non occultat ex parte esse se natum, quod enim a patre accepit, accepit nascendo, non postea tamen ex alio est dum accepit. AVGV. Non enim crescendo, sed nascendo aequalis est, qui semper natus est de patre filius, de Deo Deus. Hoc est ergo quod dedit mihi pater, quod maius omnibus est, ut scilicet sim uerbum eius, ut sim uigentis filius eius, ut sim splendor lucis eius. Ideo ergo nemo rapit oues meas de manu mea, quae nec de manu patris mei. unde sequitur. Et nemo potest rapere de manu patris mei. Si manum intelligamus potestatem, una est patris & filii potestas, quia una diuinitas. Si autem manum intelligamus filium, manus patris est ipse filius, quod non ita dictum est, tamquam Deus pater habeat corporis membra, sed quod per ipsum facta sunt omnia. Nam solent & homines dicere manus suas esse alios homines per quos faciunt quod uolunt: Aliquando & ipsum opus hominis manus hominis dicitur, quod fit per manum, sicut dicitur quisque agnoscere manum suam cum id quod scriptum sit agnoscat, hoc autem loco manum patris & filii intelligimus potestatem, ne forte cum hic manum patris ipsum filium dictum accepimus incipiat carnalis cogitatio etiam filii querere filium. HILAR. 7. de Trinitate. Ut enim per corporalem significationem, uirtutem possit eiusdem nosse naturae, commemorata est filii manus, manus patris, quia natura & uirtus patris est etiam in filio. CHRYS. Deinde ut non aestimes, quia ipse quidem imbecillus est, propter patris autem uirtutem in tuto sunt oues, subdit. Ego & pater unum sumus. AVGV. Utrumque audi, & unum, & sumus, & a Charybdi & a Scylla liberaberis. Quod dixit unum, liberat te ab Arrio, quod dixit sumus, liberat te a Sabellio. Si unum, non ergo diuersum, si sumus, ergo pater & filius. AVGV. 6. de Trinitate. Unum enim sumus, dictum est: Quod ille, hoc & ego secundum essentiam, non

secundum relatiuum. HILAR. 8. de Trinitate. Haec igitur quia haereticis negare non possunt, impietatis suae mendaciam neganda corrumpunt, tentant enim id ad uanimitatis referre consensum, ut uoluntatis in his uinitas sit, non naturae, id est, ut non per id quod sunt idem, sed per id quod idem uolunt, unum sint, sed per naturae uanimitatem, dum nihil Deus in eo ex se gignit, dumque de manu eius non rapiuntur, non rapiuntur de manu patris, dum in operante se operatur pater, dum ipse in patre, & in eo pater est, hoc non praestat creatura, sed natiuitas, non efficit uoluntas, sed potestas, non loquitur uanimitas, sed natura. Non negamus igitur uanimitatem inter patrem & filium, nam hoc solent haeretici mentiri, ut cum solam concordiam ad uinitatem non respicimus, discordes eos a nobis affirmari loquantur, sed audiant quam a nobis uanimitas non negatur, Vnum sunt pater & filius natura, honore & uirtute, nec natura eadem, potest uelle diuersa. AVGV. Audierunt Iudaei. Ego & pater unum sumus. & non pertulerunt, & more suo duri ad lapides cucurrerunt. unde dicitur. Sustulerunt lapides Iudaei ut lapidarent eum. HILAR. 7. de Trinitate. Nunc haereticorum furor iam domino in caelis sedente pari infidelitate dicitis non obediens, odium impietatis exercent, uerborum lapides iniiciunt, & si possent, de throno eum suo in crucem retraherent. THEO. Dominus autem ostendens quod nullam iustam habebant occasionem furandi aduersus eum, commemorat signa quae fecerat, nam sequitur. Respondit eis Iesus. Multa bona opera ostendi uobis ex patre meo. ALCVI. scilicet in sanitate infirmorum, in exhibitione doctrinae & miraculorum quae ex patre ostendi, quia eius gloria per omnia quaesui, propter quod eorum opus me lapidatis? quamuis inuiti confitentur multa beneficia sibi impensa a Christo, sed quod de sua patrisque aequalitate dixerat, pro blasphemia deputabant. unde sequitur. Responderunt ei Iudaei. De bono opere non lapidamus te, sed de blasphemia, & quia homo cum sis, facis teipsum Deum. AVGV. Ad hoc responderunt quod dixerat. Ego & pater unum sumus. Ecce Iudaei intellexerunt quod Arriani non intelligunt, ideo enim irati sunt, quoniam senserunt non posse dici. Ego & pater unum sumus. nisi ubi equalitas est patris & filii. HILAR. 7. de Trinitate. Iudaeus dicit. Cum sis homo, Arriani. Cui sis creatura, utrique autem dicunt. Facis te Deum. Subiicit enim Arriani. Substantiae nouae & alienae deum, ut aut alterius generis deus sit, aut omnino nec Deus. Dicit enim: Non est filius ex natiuitate, non est Deus ex ueritate, creatura est praestantior cunctis. CHRYSOT. Dominus autem non destruxit opinionem Iudaeorum estimantium quod se Deo parem diceret, sed magis contrarium facit, nam sequitur. Respondit eis Iesus. Nonne scriptum est in lege uestra? AVGV. id est nobis data. Quia ergo dixi, Dii estis. De hoc dicit per prophetam in Psalmo, hominibus. Er legem appellauit dominus generaliter omnes illas scripturas, quamuis alicubi specialiter dicat legem, a prophetis eam distinguens sicuti est. In his duobus praecipit tota lex pendet & prophetae. Aliquando autem in tria distribuit eadem scripturas, ubi ait. Oportebat impleri omnia, quae scripta sunt in lege & prophetis & psalmis de me: Nunc uero etiam psalmos legis nomine nuncupauit, ex quibus sic argumetur: Si illos dixit deos, ad quos sermo dei factus est, & non potest solui scriptura, quem pater sanctificauit & misit in mundum, & uos dicitis, quia blasphemias, quia dixi, filius Dei sum. HILAR. 7. de Trinitate. Demonstraturus quidem quod ipse & pater unum essent, in eo primo inepta ridiculi opprobrii confutatur, cur in reatum uocaretur, quod se cum homo esset, deum faceret. Cum enim lex huius nominis appellacionem sanctis hominibus decerneret, & sermo Dei indissolubilis confirmaret hanc impartiti nominis professionem, iam non ergo non est criminis, quod se Deum cum homo sit faciat, cum eos qui homines sunt, Deos lex dixerit. Et si a ceteris hominibus non irreligiosa huius nominis usurpatio est ab eo homine quem sanctificauit pater, non impudenter usurpari uideretur, quia Dei filium se dixerit, cum preceperat ceteros per id quod sanctificatus in filium est, beato Paulo dicitur praedestinus est filius Dei in uirtute secundum spiritum sanctificationis: omnis enim haec de homine responsio est, quod Dei filius etiam hominis filius est. AVGV. Vel aliter sanctificauit, id est,

animas saluaret. AVGV. Querebant autem audire a domino Ego sum Christus, & fortasse de Christo secundum hominem saepebant, sed diuinitatem Christi non intelligebant, & sic diceret: Ego sum Christus, secundum quod illi sapiebant de femine Dauid, calumniarentur quod sibi arrogaret regiam potestatem. ALCVI. Et sic cogitabant eum tradere potestati praedictis ad puniendum, quasi contra Augustum imperium usurparet, quare dominus ita respondit. ut etiam calumniatorum ora concluderet, & quia Christus est, fidelibus praesentaret & de homine querentibus diuinitatis mysteria narraret. unde sequitur. Respondit eis Iesus. Loquor uobis, & non creditis. Opera quae ego facio in nomine patris mei, haec testimonium perhibent de me. CHRYSOT. Quia enim simulabant a solo uerbo se suaderi, qui a tot operibus non sunt suasi, arguit malitiam eorum, quod si operibus non creditis, qualiter uerbis creditis? & quare non credant, ostendit subdens. Sed uos non creditis, quia non estis ex ouibus meis. AVGVST. Hoc autem dixit, quia uidebat eos ad sempiternum interitum praedestinos, non ad uitam aeternam sui sanguinis precio comparatos, oues enim sunt credendo, passo rem sequendo. THEO. Postquam uero dixerat. Non estis ex ouibus meis: Consequenter induxit eos ut oues eius efficiantur dicens. Oues meae uocem meam audiunt. ALCVIN. id est, praecipit meis ex animo obediunt. Et ego cognosco eas, id est eligo. Et sequuntur me. hic mansuetudinis & innocentiae uiam incedendo, & post ad gaudia aeternae uitae intrando. unde sequitur. Ego uitam aeternam do eis. AVGVST. Ista sunt pascua de quibus supra dixerat: Et pascua inueniet, bona pascua uita aeterna dicitur, ubi nulla herba arefcit, totum uiret. Vos autem calumnia propterea queritis, quia de uita praesenti cogitatis. Sequitur. Et non peribunt in aeternum. Subaudi tamque eis dixerit. Vos peribitis in aeternum, quia non estis ex ouibus meis. THEO. Sed quomodo uidemus Iudaei perisse? quia non permansit usque ad finem. Christus autem de persecutoribus hoc dixit. Nam quisquis separatur ab ouium grege, desinens sequi pastorem, confestim incurrit periculum. AVGVST. Quare autem non pereant subdit. Et non rapiet eas quisquam de manu mea. De illis enim ouibus de quibus dicitur: Nouit dominus qui sunt eius, nec lupus rapit, nec fur tollit, nec latro interficit. Securus est de numero illorum qui pro eis nouit quid dedit. HILAR. 7. de Trinitate. Conscie potestatis haec uox est, ut uero ut in natura, licet Dei, tamen ex deo intelligenda est uox natiuitatis, subiecit: Pater meus quod dedit mihi, maius omnibus est. Non occultat ex parte esse se natum, quod enim a patre accepit, accepit nascendo, non postea tamen ex alio est dum accepit. AVGV. Non enim crescendo, sed nascendo aequalis est, qui semper natus est de patre filius, de Deo Deus. Hoc est ergo quod dedit mihi pater, quod maius omnibus est, ut scilicet sim uerbum eius, ut sim uigentis filius eius, ut sim splendor lucis eius. Ideo ergo nemo rapit oues meas de manu mea, quae nec de manu patris mei. unde sequitur. Et nemo potest rapere de manu patris mei. Si manum intelligamus potestatem, una est patris & filii potestas, quia una diuinitas. Si autem manum intelligamus filium, manus patris est ipse filius, quod non ita dictum est, tamquam Deus pater habeat corporis membra, sed quod per ipsum facta sunt omnia. Nam solent & homines dicere manus suas esse alios homines per quos faciunt quod uolunt: Aliquando & ipsum opus hominis manus hominis dicitur, quod fit per manum, sicut dicitur quisque agnoscere manum suam cum id quod scriptum sit agnoscat, hoc autem loco manum patris & filii intelligimus potestatem, ne forte cum hic manum patris ipsum filium dictum accepimus incipiat carnalis cogitatio etiam filii querere filium. HILAR. 7. de Trinitate. Ut enim per corporalem significationem, uirtutem possit eiusdem nosse naturae, commemorata est filii manus, manus patris, quia natura & uirtus patris est etiam in filio. CHRYS. Deinde ut non aestimes, quia ipse quidem imbecillus est, propter patris autem uirtutem in tuto sunt oues, subdit. Ego & pater unum sumus. AVGV. Utrumque audi, & unum, & sumus, & a Charybdi & a Scylla liberaberis. Quod dixit unum, liberat te ab Arrio, quod dixit sumus, liberat te a Sabellio. Si unum, non ergo diuersum, si sumus, ergo pater & filius. AVGV. 6. de Trinitate. Unum enim sumus, dictum est: Quod ille, hoc & ego secundum essentiam, non

Id est, vt sanctus esset gignendo ei dedit, quia sanctum eum genuit. Si autem sermo Dei factus est ad homines vt dicerentur Dij, ipsum verbum Dei quomodo non est Deus? Si per sermonem dei homines participando fiunt Dij, verbum vnde participatur non est deus? THEO. Vel sanctificauit eu, hoc est sanxit sacrificari pro mundo. In quo ostendit se non esse Deum si aut ceteri, nam saluum facere mundum, diuini opus est, non autem hominis deificari per gratia. CHR Y. Vel interim quidem vt suscipere sermo, humilior locutus est, postea autem ad matrem eos reduxit dicens. Si non facio opera patris mei, nolite credere mihi, per hoc ostendit. qd in nullo minor est patre, quia. n. substantia eius impossibile erat eis videre, ab operum paritate & identitate demonstrationem eius quae secundum virtute indissimilitudinis est tribuit. H I L A. 7. de Trinitate. Quid haec adoptio, quid indulgentia nominis loci inuenit, ne ex natura dei filius sit, cum Dei filius ex natura patris operibus credendus sit? Non exequatur, ac similis est Deo creatura, neque enim naturae alienae potestas comparatur. Gerere autem se non sua, sed quae patris sunt testatur, ne per magnificentiam gestorum naturae nativitas auferatur. Et quia sub sacramento assumpti corporis nati ex Maria hominis, Dei filius non intelligebatur, fides nobis intimae operibus creditur. Cui enim sacramentum nati hominis intelligentiam diuinae naturae impedit, ut diuina uarietas ois opus suum sub mysterio assumpti hominis exequatur. Faciens igitur opera patris, demonstrare debuit, quid esset operibus credendum. Nam sequitur. Vt cognoscatis & credatis, quia pater in me est, & ego in patre. Hoc est illud. Dei filius sum, hoc est illud, Ego & pater vnus sumus. A V G. Non enim filius sic dicit, In me est pater & ego in illo, quomodo possunt dicere homines. Si enim bene cogitemus, & bene viuamus, in Deo sumus, & Deus in nobis est, quasi participantes eius gratiam & illuminati ab ipso. Vnigenitus autem Dei filius in patre est, & pater in illo tamquam equalis.

Homi. 60.

Homi. 14.

Vbi supra.

Tract. 48.

Tract. 48.

Homi. 60.

Tract. 48.

Homi. 60.

Tract. 48.

quia blasphemias, quia dixi filius Dei sum. Si non facio opera patris mei, nolite credere mihi. Si autem facio, & si mihi non vultis credere, operibus credite, ut cognoscatis & credatis, quia pater in me est, & ego in patre.

Quaerebant ergo eum apprehendere, & exiuit de manibus eorum. Et abiit iterum trans Iordanem in eum locum ubi erat Ioannes baptizans primum, & mansit illic. Et multi venerunt ad eum, & dicebant, quia Ioannes quidem signum fecit nullum. Omnia autem quae cumque dixit Ioannes de hoc, vera erant, & multi crediderunt in eum.

quem non solum mortuum, sed quadriduanum suscitauit. A V G. Inter omnia enim miracula, quae fecit dominus, Lazari resurrectio praecipue praedicatur. Sed si attendamus quis fecerit, delectari debemus potius quam mirari. Ille suscitauit hominem qui fecit hominem, plus enim est hominem creare quam resuscitare. Infirmabatur autem in Bethania Lazarus, vnde dicitur. Bethania de Castello Mariae & Marthae sororum eius. Quod Castellum erat proximum Hierosolymis. A L C V I. Et quia plures signa huius nominis erant, ne erraremus in nomine, ostenditur ex notissima actione, nam sequitur. Maria autem erat quae vnxit dominum unguento, & extersit pedes eius capillis suis, cuius frater Lazarus infirmabatur. CHRYSOST. Igitur primum quidem illud necessarium discere, quoniam haec non fuit illa meretricis quae in Luca legitur. Haec enim honesta fuit & studiosa circa Christi susceptionem. A V G V S T. de Con. euan. Vel aliter: Hoc dicitur Ioannes attestatur Lucam, qui hoc in domo pharisei cuiusdam Simonis factum esse narrat, iam itaque hoc Maria fecerat. Quod autem in Bethania rursus fecit, aliud est, quod ad Lucam narrationem non pertinet, sed pariter narratur a tribus. A V G V. de Ver. domini. Inuaserat igitur Lazarus pernicies inimica languoris miserandi hominis, corpus quotidie edax febris incendium consumebat. Aderant autem duae sorores languenti, & casum dolentes, iuuenis egrotantis lectulo iugiter inharebant. vnde deus mox subditur. Miserunt ergo sorores eius ad eum dicentes, Domine, ecce quem amas infirmatur. A V G V S T. super Ioanem. Non dixerunt veni & sana, non ausae sunt dicere: Ibi iube & fiet, sed tantummodo: Ecce quem amas infirmatur. q. d. sufficit vt noueris, non enim amas, & deseris. CHRYSOST. Per hoc enim ad miserandum volunt attrahere Christum, adhuc enim ei quasi homini intendebant. ideo autem non iuerunt ad Christum sicut centurio & regulus, sed mittunt, quia vehementer confidebant de Christo, propter multam familiaritatem quam habebat ad eum, & quia a lectulo derinebant. THEO. Et quia mulieres erant quas non decet de facili domo exire. Multam autem deuotionem & fidei magnitudinem expriment dicentes: Ecce quem amas infirmatur, tantam enim potentiam in domino esse credebant, quod mirum videretur qualiter virum sibi dilectum infirmitas potuerit occupare. Sequitur: Audiens autem Iesus dixit eis. Infirmitas haec non est ad mortem, quia ipsa mors non erat ad mortem, sed potius ad miraculum, quo facto crederent homines in Christum, & vitaret veram mortem. vnde sequitur: Sed pro gloria dei. Vbi ex obliquo dominus deum se dixit, contra hereticos qui dicebant quod filius Dei non sit Deus pro gloria eius cuius dei? audi quod sequitur: Vt glorificetur filius Dei per eam. Si infirmitas. CHRYSOST. Hoc autem vt non est causa, sed euentus. Nam euenit quidem aliquid infirmitas, vsus est autem ea in gloria dei. Sequitur: Diligebat autem Iesus Martham, & sororem eius Mariam, & Lazarum. A V G. Ille languens, ille tristis, omnes dilecti. Habebat ergo spem, quod diligebat ab eo qui est dolentium consolator, languentiumque sanator. CHRYSOST. Per hoc etiam erudit nos euangelista non trillari, si quis infirmitas facta fuerit circa bonos viros, & Dei amicos.

loca, de perfidorum societate eripiens, vt magis fructificet, sicut legem veterem daturus, eduxit populum in desertum. Mylice autem recedens a Hierosolymis dominus, hoc est a plebe Iudaea, ad loca fontes habentia se transfert, id est, ad ecclesiam ex gentibus quae habet fontem baptismi, per quem multi ad Christum accedunt, quasi transiunt Iordanem.

CAPVT XI.

Rat autem quidam languens Lazarus a Bethania, de Castello Mariae & Marthae sororum eius. Maria autem erat, quae vnxit dominum unguento, & extersit pedes eius capillis suis, cuius frater Lazarus infirmabatur. Miserunt ergo sorores eius ad eum dicentes. Domine, ecce quem amas infirmatur. Audiens autem Iesus dixit eis: Infirmitas haec non est ad mortem, sed pro gloria Dei, ut glorificetur filius Dei per eam. Diligebat autem Iesus Martham & sororem eius Mariam, & Lazarum.

CAP. XI.

ED A. Dixerat euangelista dominum trans Iordanem abiisse, tunc Lazarum cogit infirmari. vnde dicitur. Erat quidam languens Lazarus a Bethania. Hinc est quod in quibusdam exemplaribus copulatiua coniunctio. Et, posita inuenitur, vt sequentia verba superioribus conexa videantur. Interpretatur autem Lazarus adiuutus. Inter omnes enim mortuos quos dominus suscitauit, hic magis ab eo adiuuatur, quia non solum mortuum, sed quadriduanum suscitauit. A V G. Inter omnia enim miracula, quae fecit dominus, Lazari resurrectio praecipue praedicatur. Sed si attendamus quis fecerit, delectari debemus potius quam mirari. Ille suscitauit hominem qui fecit hominem, plus enim est hominem creare quam resuscitare. Infirmabatur autem in Bethania Lazarus, vnde dicitur. Bethania de Castello Mariae & Marthae sororum eius. Quod Castellum erat proximum Hierosolymis. A L C V I. Et quia plures signa huius nominis erant, ne erraremus in nomine, ostenditur ex notissima actione, nam sequitur. Maria autem erat quae vnxit dominum unguento, & extersit pedes eius capillis suis, cuius frater Lazarus infirmabatur. CHRYSOST. Igitur primum quidem illud necessarium discere, quoniam haec non fuit illa meretricis quae in Luca legitur. Haec enim honesta fuit & studiosa circa Christi susceptionem. A V G V S T. de Con. euan. Vel aliter: Hoc dicitur Ioannes attestatur Lucam, qui hoc in domo pharisei cuiusdam Simonis factum esse narrat, iam itaque hoc Maria fecerat. Quod autem in Bethania rursus fecit, aliud est, quod ad Lucam narrationem non pertinet, sed pariter narratur a tribus. A V G V. de Ver. domini. Inuaserat igitur Lazarus pernicies inimica languoris miserandi hominis, corpus quotidie edax febris incendium consumebat. Aderant autem duae sorores languenti, & casum dolentes, iuuenis egrotantis lectulo iugiter inharebant. vnde deus mox subditur. Miserunt ergo sorores eius ad eum dicentes, Domine, ecce quem amas infirmatur. A V G V S T. super Ioanem. Non dixerunt veni & sana, non ausae sunt dicere: Ibi iube & fiet, sed tantummodo: Ecce quem amas infirmatur. q. d. sufficit vt noueris, non enim amas, & deseris. CHRYSOST. Per hoc enim ad miserandum volunt attrahere Christum, adhuc enim ei quasi homini intendebant. ideo autem non iuerunt ad Christum sicut centurio & regulus, sed mittunt, quia vehementer confidebant de Christo, propter multam familiaritatem quam habebat ad eum, & quia a lectulo derinebant. THEO. Et quia mulieres erant quas non decet de facili domo exire. Multam autem deuotionem & fidei magnitudinem expriment dicentes: Ecce quem amas infirmatur, tantam enim potentiam in domino esse credebant, quod mirum videretur qualiter virum sibi dilectum infirmitas potuerit occupare. Sequitur: Audiens autem Iesus dixit eis. Infirmitas haec non est ad mortem, quia ipsa mors non erat ad mortem, sed potius ad miraculum, quo facto crederent homines in Christum, & vitaret veram mortem. vnde sequitur: Sed pro gloria dei. Vbi ex obliquo dominus deum se dixit, contra hereticos qui dicebant quod filius Dei non sit Deus pro gloria eius cuius dei? audi quod sequitur: Vt glorificetur filius Dei per eam. Si infirmitas. CHRYSOST. Hoc autem vt non est causa, sed euentus. Nam euenit quidem aliquid infirmitas, vsus est autem ea in gloria dei. Sequitur: Diligebat autem Iesus Martham, & sororem eius Mariam, & Lazarum. A V G. Ille languens, ille tristis, omnes dilecti. Habebat ergo spem, quod diligebat ab eo qui est dolentium consolator, languentiumque sanator. CHRYSOST. Per hoc etiam erudit nos euangelista non trillari, si quis infirmitas facta fuerit circa bonos viros, & Dei amicos.

quem non solum mortuum, sed quadriduanum suscitauit. A V G. Inter omnia enim miracula, quae fecit dominus, Lazari resurrectio praecipue praedicatur. Sed si attendamus quis fecerit, delectari debemus potius quam mirari. Ille suscitauit hominem qui fecit hominem, plus enim est hominem creare quam resuscitare. Infirmabatur autem in Bethania Lazarus, vnde dicitur. Bethania de Castello Mariae & Marthae sororum eius. Quod Castellum erat proximum Hierosolymis. A L C V I. Et quia plures signa huius nominis erant, ne erraremus in nomine, ostenditur ex notissima actione, nam sequitur. Maria autem erat quae vnxit dominum unguento, & extersit pedes eius capillis suis, cuius frater Lazarus infirmabatur. CHRYSOST. Igitur primum quidem illud necessarium discere, quoniam haec non fuit illa meretricis quae in Luca legitur. Haec enim honesta fuit & studiosa circa Christi susceptionem. A V G V S T. de Con. euan. Vel aliter: Hoc dicitur Ioannes attestatur Lucam, qui hoc in domo pharisei cuiusdam Simonis factum esse narrat, iam itaque hoc Maria fecerat. Quod autem in Bethania rursus fecit, aliud est, quod ad Lucam narrationem non pertinet, sed pariter narratur a tribus. A V G V. de Ver. domini. Inuaserat igitur Lazarus pernicies inimica languoris miserandi hominis, corpus quotidie edax febris incendium consumebat. Aderant autem duae sorores languenti, & casum dolentes, iuuenis egrotantis lectulo iugiter inharebant. vnde deus mox subditur. Miserunt ergo sorores eius ad eum dicentes, Domine, ecce quem amas infirmatur. A V G V S T. super Ioanem. Non dixerunt veni & sana, non ausae sunt dicere: Ibi iube & fiet, sed tantummodo: Ecce quem amas infirmatur. q. d. sufficit vt noueris, non enim amas, & deseris. CHRYSOST. Per hoc enim ad miserandum volunt attrahere Christum, adhuc enim ei quasi homini intendebant. ideo autem non iuerunt ad Christum sicut centurio & regulus, sed mittunt, quia vehementer confidebant de Christo, propter multam familiaritatem quam habebat ad eum, & quia a lectulo derinebant. THEO. Et quia mulieres erant quas non decet de facili domo exire. Multam autem deuotionem & fidei magnitudinem expriment dicentes: Ecce quem amas infirmatur, tantam enim potentiam in domino esse credebant, quod mirum videretur qualiter virum sibi dilectum infirmitas potuerit occupare. Sequitur: Audiens autem Iesus dixit eis. Infirmitas haec non est ad mortem, quia ipsa mors non erat ad mortem, sed potius ad miraculum, quo facto crederent homines in Christum, & vitaret veram mortem. vnde sequitur: Sed pro gloria dei. Vbi ex obliquo dominus deum se dixit, contra hereticos qui dicebant quod filius Dei non sit Deus pro gloria eius cuius dei? audi quod sequitur: Vt glorificetur filius Dei per eam. Si infirmitas. CHRYSOST. Hoc autem vt non est causa, sed euentus. Nam euenit quidem aliquid infirmitas, vsus est autem ea in gloria dei. Sequitur: Diligebat autem Iesus Martham, & sororem eius Mariam, & Lazarum. A V G. Ille languens, ille tristis, omnes dilecti. Habebat ergo spem, quod diligebat ab eo qui est dolentium consolator, languentiumque sanator. CHRYSOST. Per hoc etiam erudit nos euangelista non trillari, si quis infirmitas facta fuerit circa bonos viros, & Dei amicos.

ALCUI. Dominus nunciata infirmitate Lazari quousque quadriduum compleretur, sanare distulit vt mirabilis suscitaret. vnde dicitur. Vt autem audiuit quia infirmabatur, tunc quidem mansit in eodem loco duobus diebus. CHRYSOST. vt scilicet experiret & sepeliret & dicitur. Quoniam sciret vt nullus posset dicere quoniam nondum defunctum eum suscitauit, sed stupor fuit, & non mors. Sequitur. Deinde post haec dicit discipulis suis. Eamus in Iudaeam iterum. Vbi pene fuerat lapidatus, quia propterea inde discessisse videbat ne lapidaretur. Discessit enim vt homo. Sed in redeundo, quasi oblitus infirmitatem, ostendit potestatem. CHRYSOST. Nusquam autem alibi dominus praedixit discipulis quo iturus esset, sed hic praedixit, quia formidabant vehementer, vt non repente eos conturberet. Nam sequitur. Dixerunt ei discipuli: Rabbi, nunc quaerebant te Iudaei lapidare, & tu iterum vadis illuc? formidabant. n. pro eo & pro seipsis. nondum enim erant in fide firmati. A V G. Cum autem vellent dare consilium homines Deo, discipuli magistro, corripuit eos. vnde sequitur. Respondit Iesus. Nonne duodecim horae sunt diei? Vt enim diem se ostenderet, duodecim discipulos elegit. In hoc autem verbo non ipsum Iudaeam, sed successorem eius praueidebat. Iuda enim cadente successit Marthias, & duodenarius numerus mansit. Hora ergo illustratur a die, & per horarum praedicationem credat mundus in diem. Me ergo sequimini, si non vultis offendere. vnde subdit. Si quis ambulauerit in die, non offendit, quia lux non est in eo. CHRYSOST. Qui sibi nihil conscius est nequitiae, nihil patietur versutiae. Qui vero mala agit, patietur. Itaque non oportet formidare, nihil enim dignum morte gestimus. Vel aliter, si quis lucem huius mundi videt, securus est, multo magis qui mecum est, nisi amouerit se a me. THEO. Quidam vero hunc diem intelligunt tempus praecedens passionem, quidem vero ipsam passionem. Dicit ergo. Dum dies est, id est, dum nondum imminet tempus passionis, non offendetis. Non enim vos persequuntur Iudaei. Cum autem nox venerit, passionem propriam dico, extunc noctem possidebitis angustiarum.

Tunc ergo dixit eis Iesus manifeste Lazarus mortuus est. CHRYSOST. Non autem hic adiecit: Vado vt resuscitem eum. non enim volebat verbis praedicere quod per opera debebat certificare, vanam gloriam ubique nos fugere docens. Et quod non oportet simpliciter promittere. Sequitur. Et gaudeo propter vos vt credatis quoniam non eram ibi. Eger enim non mortuus iuerat nunciatus, sed quo modo lateret eum qui creauerat, ad cuius manus anima morientis exierat. Ait ergo: Gaudeo propter vos vt credatis quoniam non eram ibi, vt iam inciperent admirari, quia dominus poterat dicere mortuum quod nec viderat, nec audierat. Vbi meminisse debemus quod adhuc etiam ipsorum discipulorum miraculis edificabatur fides, non vt esse inciperet, sed vt quae coeperat cresceret, quod ergo dicit: Vt credatis, intelligendum est vt amplius robustiusque credatis. THEO. Intellexerunt autem quidam hoc sic: Gaudeo inquit pro vobis. nam cum illic non extiterim, confert ad maioritatem fidei vestrae, quoniam si astissem egrotantem curassem, quod esset modicum signum ad meam virtutis indicium, quia vero me absente superuenit mors, potius in fide mea corroboramini: cum videbatis me posse etiam defunctum putrescentem resuscitare. CHRYSOST. Igitur omnes discipuli quidem timebant Iudaeos, super alios vero Thomas, vnde sequitur. Dicit ergo Thomas qui dicitur didymus ad discipulos: Eamus & nos & moriamur cum eo. Infirmitas enim erat alius & infidelior, postea omnibus fortior factus est & irreprehensibilis, qui solus orbem terrarum percurrit, & in medijs plebeibus voluebat volentibus eum interficere. BEDA. Vel castigati discipuli superioribus verbis non ausi sunt ultra contradicere. Sed Thomas praeter omnibus socios horratur, vt irent & morentur cum eo. In quo magna eius videtur esse constantia. Sic enim loquebatur, quasi facere posset quae alios hortabatur, immemor suae fragilitatis sicut & Petrus.

Tract. 49.

Homi. 61.

Homi. 61.

Tract. 49.

Homi. 61.

Homi. 61.

qui ierunt ad phariseos fuerunt ex illis multis qui crediderant proponentes conciliari Christo hostiliter se habentes ad eum.

Quaest. 67.

Vel alii a credentibus iritare volentes inuidum phariseorum zelum in ipsum, & videtur mihi hoc magis euangelistam exprimere velle, multos enim dixit qui p hoc q viderunt, crediderunt, veluti paucis existen-

Tract. 49.

ribus aliis, de quibus subdit: Quidam autem &c. AVG. lib. 83. quaest. Quamq autem secundum euangelistam historiam resuscitatum lazarus plena fide teneamus, tamen in allegoria aliquid significare non dubito, neq; cum res factae allegorizantur gestae rei fidem amittunt. AVGVST. super Ioan. Omnis quidem qui peccat moritur, sed Deus magna misericordia animas suscitauit, ne moriantur in aeternu. Intelligimus ergo tres mortuos quos in corporibus suscitauit aliquid significare de resurrectionibus animarum. GREG. 4. Mora. Puellam enim in domo, adolescentem extra portam, in sepulcro autem Lazarum suscitauit. Adhuc quippe in domo mortuus iacet, qui iacet in peccato. Iam quasi extra portam ducitur, cuius iniquitas vsque ad inuercundiam publice perpetrations operatur. AVGV. Vel intus est mors, quia cogitatum malum nondum processit in factum. Si autem ipsum malum fecisti, quasi mortuum extra portam extulisti. GRE. 4. Mora. Sepulchra vero aggere praemittitur, qui in perpetracione nequitiae etiam vsu consuetudinis praesens grauat, sed hos plerumq; diuina gratia respectus sui lumine illustrat. AVGVST. lib. 83. quaest. Vel accipiamus Lazarum in monumento animam terrenis peccatis obrutam. AVGVST. super Ioan. Et tamen Lazarum dominus amabat. si enim peccatores non amaret, de caelo ad terras non descenderet. Bene autem de illo qui peccare consueuerat dicitur: Fecit enim habere pessimam famam tamquam odorem terribilium. AVG. lib. 83. quaest. Recte etiam dicit: Quatridentanus est, vltimum enim elementorum terra est, significat enim puteum terrenorum peccatorum, idest cupiditatum carnalium. AVGVST. super Ioan. Fremuit autem dominus, lacrymauit, voce magna clamauit, quia difficile surgit quem moles consuetudinis praemittit. Turbat semetipsum Christus, vt tibi significet quomodo tu turbari debeas, cum tanta mole peccati grauaris & praeris. Fides enim hominis sibi displicentis fremere debet in accusatione malorum operum, vt violentiae penitenciam cedat consuetudo peccandi. Quando dicis illud feci, & pepercit mihi Deus, euangelium audiui & contempsi. Quid facio? Iam fremit Christus, quia fides fremit, in voce fremens apparet spes resurgentis. GREG. 22. Mor. Dicitur autem Lazaro: Veni foras, vt ab excusatione & occultatione peccati ad accusationem suam ore proprio exire prouocetur, vt qui intra conscientiam suam abscondit iacet per nequitiam, a semetipso foras exeat per confessionem. AVG. lib. 83. q. q. autem Lazarus exiit de monumento, animam significat recedentem a carnalibus vitiis, q. vero institis obolutus, hoc est q. etiam a carnalibus recedentes & mente seruientes legi Dei, adhuc tamen in corpore constituti, alieni a molestiis carnis esse non possumus: q. autem facies eius sudario teeta erat, hoc est q. in hac vita plenam cognitionem habere non possumus: q. autem dicit: Solute eum & finite abire, hoc est q. post hanc vitam auferuntur omnia velamina, vt facie ad faciem videmus. AVG. sup Ioan. Vel aliter: Quando contemnis, mortuus iaces, quando confiteris, procedis. Quid est enim procedere, nisi ab oculis velut exeundo manifestari? Sed vt confitearis Deus facit, magna voce clamando, idest, magna gratia vocando. Mortuus autem procedens adhuc ligatus est, confitens adhuc reus: vt autem soluerentur peccata eius ministris hoc dixit: Solute eum & finite abire quod est. Quae solueritis super terram, erunt soluta & in caelis. ALCVI. Christus ergo suscitauit, quia interius per seipsum viuificat. Soluti discipuli, quia per ministerium sacerdotu absoluuntur viuificati. BEDA. Per eos autem qui phariseis annunciauerunt, significatur nonnulli qui videntes bona seruorum Dei opera odium insequuntur, & infamare conantur. h. THEO. Decebat admirari ac extollere eum qui talia peragebat miracula, ipsi vero potius consiliantur illum occidere. vnde dicit: Consilium aduersus Iesum, & dicebant: Quid facimus? AVG. Nec tamen dicebant. Credemus. Plus. n. perdit homines cogitabant quo nocerent & perderent q. quo sibi consulere ne perirent, & tamen timebant & quasi consulabant: Dicebat enim: Quid facimus? q. hic homo multa signa

Cap. 29.

Tract. 49.

Cap. 49.

Quaest. 67.

Tract. 49.

Quaest. 67.

Tract. 49.

Cap. 13.

Quaest. 67.

Tract. 49.

Tract. 49.

facit. CHRY. Hominem eum adhuc vocant, qui tanta susceperunt eius deitatis demonstratione. ORIG. Est autem per eum quod dicunt, ab ipsis considerare eorum insipientiam & caecitatem. Insipientia quippe quia testificabantur illum & multa peregrisse miracula, & tamen aestimabant se posse aduersus eum aemulari, velut non posse pro se aduersus eorum aemulationes. Caecitas autem hoc ipsum erat: ad facientem. n. tot miracula pertinebat vt se ab eorum insidiis eximeret, nisi forte crederet q. signa fecit & putabant ea non fieri diuina virtute. Hic quidem igitur deliberabat non dimittere ipsum, opinantes se per hoc esse impedimento volentibus credere in eum, & Romanis ne eis auferent terram & gentem. vnde sequitur. Si dimittimus eum sic, oes credent in eum, & veni. Roma. & tol. locum nostrum & gentem. CHRY. Hoc dicentes, populum volunt concutere vt periclitandum ex suspitione tyrannidis. q. d. Si Romani viderint eum turbas ducentem, suspicabunt nos in tyrannidem velle confurgere, & destruent nostram ciuitatem, sed fictio erat quae dicebatur. Quid enim demonstrabat tale? armigeros circumferebat & aequituras trahebat? Nonne deserta persequebatur? Sed vt non putetur ob passionem suam hoc dicere, totam ciuitatem periclitari dicebat. AVG. Vel timuerunt, ne si omnes in Christum crederent, nemo remaneret qui aduersus Romanos ciuitatem Dei templique defenderent, quoniam contra ipsum templum & contra suas paternas leges doctrinam Christi esse sentiebant, temporalia ergo perdere timuerunt, & vitam aeternam non cogitauerunt. nam & Romani post domini passionem & glorificationem tulerunt eis & locum & gentem, expugnando & transferendo. ORIG. Sed & secundum anagogem, locum eorum qui ex circuncisione sunt gentes occupauerunt, quia per eorum casum salus gentibus euenit. loco. n. gentium Romani ponunt, ex regnantibus qui regno suberant nuncupatis. Gens etiam ab eis sublata est, quia qui fuit populus Dei, factus est non populus. CHRY. Cum autem illi haerentibus, & in ordine consilii proponebant dicentes, q. d. facimus. vnus inuere cide & cu crudelitate clamauit. vnde sequitur. Vnus autem ex ipsis Caiphas no. cum esset pontifex anni illius. AVG. Mouere potest quo dicitur pontifex anni illius, cum dominus constitueret vnus summum sacerdotem, cui mortuo vnus succederet. Sed intelligendum est per ambitiones & contentiones inter Iudeos postea constitutum esse plures fore pontifices, qui per annos singulos vicibus ministrarent, & forte etiam in vnus annum plures administrabant, quibus alio anno alii succedebant. ALCVI. Nam de hoc Caipha Iosephus refert q. precio sibi sacerdotium vnus anni redemerit. ORIG. Increpatur autem Caipha praemittens in hoc quod dicitur: Pontifex anni illius, quo. f. noster saluatur. exercuit ministerium passionis, & tamen cum esset pontifex anni illius dixit eis: Vos nescitis quicquam, cogitatis: quia expe. vnus vnus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat. q. d. Vos sedetis, & adhuc segnis rem attenditis, sed attendatis vnus hominis salutem pro communi Republica oportere ceteremere. THEO. Hoc autem ipse quidem praua dixit intentione, tamen spiritus sancti gratia ore eius vsa est ad futuri praesagium. vnde subditur. Hoc autem a semetipso non dixit, sed cum esset pontifex anni illius prophetauit, quia Iesus moriturus erat pro gente. ORIG. Non quicumq; prophetizat, propheta est, sicut non quicumq; ius prosequitur, iustus est, sicut qui facit aliquid opus pp humanam gloria. Caiphas ergo prophetauit quidem, nec tamen erat propheta, sicut & Balaam. Audebit aut quis dicere q. non per spiritus sanctum Caiphas prophetauerit, quia etiam spiritus maligni est attestati Iesu & prophetae pro eo, iuxta illud quod dicitur. Nouimus te q. sis sanctus Dei, nam eius intentionis est non fideles auditores efficere, sed incitare in praetorio confidentes aduersus Iesum, vt eu perimerent, deinde quod dicit: Expedit vobis, quod pars eius prophetae fuit, dicit verum vel mentitur. Nam si verum dicit, saluatur hi qui in praetorio aduersus Iesum nituntur mortuo Iesu pro populo & peringunt ad id q. expedit. Quod si incoueniens est, manifestum est q. no fuit spiritus sanctus qui dedit haec profert, quia spiritus sanctus non mentitur. Si autem quis velit veredictum & in hoc esse Caipham, concederetur illi q. gratia Dei pro omnibus gesserit mortem, & q. est saluator omnium hominum, maxime fidelium fatebitur etiam cetera quae sunt in hoc loco prophetiam esse veridicam, incipiendo ab illo: Vos nihil scitis. Nihil enim no uerant qui Iesum ignorabant esse veritatem, sapientiam, iustitiam,

Quid facimus? Quia hic homo multa signa facit. Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum. Et venient Romani & tollent nostrum locum & gentem. Vnus autem ex ipsis Caiphas noie, cum esset pontifex anni illius, dixit eis. Vos nescitis quicquam nec cogitatis, quia expedit vobis vnus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat.

facit. CHRY. Hominem eum adhuc vocant, qui tanta susceperunt eius deitatis demonstratione. ORIG. Est autem per eum quod dicunt, ab ipsis considerare eorum insipientiam & caecitatem. Insipientia quippe quia testificabantur illum & multa peregrisse miracula, & tamen aestimabant se posse aduersus eum aemulari, velut non posse pro se aduersus eorum aemulationes. Caecitas autem hoc ipsum erat: ad facientem. n. tot miracula pertinebat vt se ab eorum insidiis eximeret, nisi forte crederet q. signa fecit & putabant ea non fieri diuina virtute. Hic quidem igitur deliberabat non dimittere ipsum, opinantes se per hoc esse impedimento volentibus credere in eum, & Romanis ne eis auferent terram & gentem. vnde sequitur. Si dimittimus eum sic, oes credent in eum, & veni. Roma. & tol. locum nostrum & gentem. CHRY. Hoc dicentes, populum volunt concutere vt periclitandum ex suspitione tyrannidis. q. d. Si Romani viderint eum turbas ducentem, suspicabunt nos in tyrannidem velle confurgere, & destruent nostram ciuitatem, sed fictio erat quae dicebatur. Quid enim demonstrabat tale? armigeros circumferebat & aequituras trahebat? Nonne deserta persequebatur? Sed vt non putetur ob passionem suam hoc dicere, totam ciuitatem periclitari dicebat. AVG. Vel timuerunt, ne si omnes in Christum crederent, nemo remaneret qui aduersus Romanos ciuitatem Dei templique defenderent, quoniam contra ipsum templum & contra suas paternas leges doctrinam Christi esse sentiebant, temporalia ergo perdere timuerunt, & vitam aeternam non cogitauerunt. nam & Romani post domini passionem & glorificationem tulerunt eis & locum & gentem, expugnando & transferendo. ORIG. Sed & secundum anagogem, locum eorum qui ex circuncisione sunt gentes occupauerunt, quia per eorum casum salus gentibus euenit. loco. n. gentium Romani ponunt, ex regnantibus qui regno suberant nuncupatis. Gens etiam ab eis sublata est, quia qui fuit populus Dei, factus est non populus. CHRY. Cum autem illi haerentibus, & in ordine consilii proponebant dicentes, q. d. facimus. vnus inuere cide & cu crudelitate clamauit. vnde sequitur. Vnus autem ex ipsis Caiphas no. cum esset pontifex anni illius. AVG. Mouere potest quo dicitur pontifex anni illius, cum dominus constitueret vnus summum sacerdotem, cui mortuo vnus succederet. Sed intelligendum est per ambitiones & contentiones inter Iudeos postea constitutum esse plures fore pontifices, qui per annos singulos vicibus ministrarent, & forte etiam in vnus annum plures administrabant, quibus alio anno alii succedebant. ALCVI. Nam de hoc Caipha Iosephus refert q. precio sibi sacerdotium vnus anni redemerit. ORIG. Increpatur autem Caipha praemittens in hoc quod dicitur: Pontifex anni illius, quo. f. noster saluatur. exercuit ministerium passionis, & tamen cum esset pontifex anni illius dixit eis: Vos nescitis quicquam, cogitatis: quia expe. vnus vnus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat. q. d. Vos sedetis, & adhuc segnis rem attenditis, sed attendatis vnus hominis salutem pro communi Republica oportere ceteremere. THEO. Hoc autem ipse quidem praua dixit intentione, tamen spiritus sancti gratia ore eius vsa est ad futuri praesagium. vnde subditur. Hoc autem a semetipso non dixit, sed cum esset pontifex anni illius prophetauit, quia Iesus moriturus erat pro gente. ORIG. Non quicumq; prophetizat, propheta est, sicut non quicumq; ius prosequitur, iustus est, sicut qui facit aliquid opus pp humanam gloria. Caiphas ergo prophetauit quidem, nec tamen erat propheta, sicut & Balaam. Audebit aut quis dicere q. non per spiritus sanctum Caiphas prophetauerit, quia etiam spiritus maligni est attestati Iesu & prophetae pro eo, iuxta illud quod dicitur. Nouimus te q. sis sanctus Dei, nam eius intentionis est non fideles auditores efficere, sed incitare in praetorio confidentes aduersus Iesum, vt eu perimerent, deinde quod dicit: Expedit vobis, quod pars eius prophetae fuit, dicit verum vel mentitur. Nam si verum dicit, saluatur hi qui in praetorio aduersus Iesum nituntur mortuo Iesu pro populo & peringunt ad id q. expedit. Quod si incoueniens est, manifestum est q. no fuit spiritus sanctus qui dedit haec profert, quia spiritus sanctus non mentitur. Si autem quis velit veredictum & in hoc esse Caipham, concederetur illi q. gratia Dei pro omnibus gesserit mortem, & q. est saluator omnium hominum, maxime fidelium fatebitur etiam cetera quae sunt in hoc loco prophetiam esse veridicam, incipiendo ab illo: Vos nihil scitis. Nihil enim no uerant qui Iesum ignorabant esse veritatem, sapientiam, iustitiam,

& pacem. Et quod ipsis quoque erat expediens, vt hic vnus inquam est homo moriatur pro populo. non enim inquantum est imago inuisibilis Dei est susceptibilis mortis. Pro populo autem obiit, velut potens totius orbis, culpam in seipsum retorquens dissipare, ac delere. Ex hoc vero quod dicitur. Hoc autem a semetipso non dixit, docemur q. aliqua nos homines per nos dicimus, nulla inducuntur virtute ad proferturum, quaedam vero suadente nobis quaedam virtute, & si non integre exprimamus, & sic inconsequenter disponamur ad ea insequentes ea quae dicimus, sed non intentionem dictorum, velut Caiphas ex se nihil protulit, nec dixit intentionem, quia prophetiam dicti non accipiebat. Sed etiam apud Paulum quida legisperiti sunt non intelligentes, nec ea quae proferturunt. AVGVST. Hic docemur etiam homines malos prophetia spiritu futura praedicere, quod tamen euangelista diuino attribuit sacramento, quia pontifex fuit, idest, summus sacerdos. CHRY. YSOST. Vide autem quanta spiritus sancti virtus est, a mente enim mala valuit verba profertur prophetiae. Vide etiam quanta est pontificalis virtus potestatis, pontifex enim electus, & si indignus existens, tantum prophetauit nesciens quid diceret, ore enim solum vsa est gratia, contaminatum autem cor non tetigit. AVGVST. Caiphas igitur de sola gente Iudeorum prophetauit, in qua erant oues, de quibus ait ipse dominus. Non sum missus nisi ad oues, quae non erant de hoc ouili, quas oportebat adduci, & ideo addidit. Et non tantum pro gente, sed vt filios Dei qui erant dispersi congregaret in vnum. Hae autem secundum praedestinationem dicta sunt, nam neq; oues eius, neque filii Dei adhuc erant. GREGORIVS. 6. Mor. Persecutores igitur peregerunt hoc quod pernicioso moliti sunt, intulerunt mortem, vt ab eo abscederent fidelium deuotionem, sed fides inde creuit. vnde se hanc extinguere infidelium crudelitas credit. Non enim ad pietatis suae obsequium redegit, quod contra illum humana crudelitas extorsit. ORIG. Concitati autem ad iram ex verbis Caiphas, taxauerunt vt occiderent dominum. vnde sequitur. Ab illo ergo die cogitauerunt vt interficerent eum. Et quidem si non spiritus sancto Caipha prophetauerat, alius spiritus fuit qui valuit & per impium loqui, & sibi comperes aduersum Christum incitare. Qui autem vult respondere pro spiritu sancto, dicit quod sicut sacrarum intentionem scripturarum ad vtilitatem prolatam, aliqui prae suscipiunt ad constituendam enormem disciplinam, sic aeditam pro saluatore prophetiam veridicam, non debito modo percipientes conculcari sunt vt interficerent Christum. CHRY. Querebant quidem prius & eum interficere, nunc & sententia firmauerunt. ORIGE. Cum concilium congregauerunt pontifices & pharisei vt occiderent Iesum, ipse cautius se obseruans, non vltra cum fiducia conuersabatur cum Iudeis, sed neque ad aliam ciuitatem abiit populatam, sed ad quandam remotam. vnde dicitur. Iesus ergo iam no in palam ambulabat apud Iudeos, sed abiit in regionem iuxta desertum in ciuitatem, quae dicitur Effrem. AVG. Non quia potentia eius defecerat, in qua si vellet palam cum Iudeis conuersaretur, & nihil ei faceret, sed exemplum discipulis demonstrauit, quo apparent non esse peccatum, si fideles eius oculis persequuntur se subtraherent, & furore sceleratorum latendo potius euitarent, q. se ostendendo magis accenderent. ORIGE. Honestum namque est imminente agone consenti Iesum non euitare confessionem, nec reculare subire mortem gratia veritatis, nec minus honestum est non tradere occasionem tantae tentationi, non solum propter incertitudinem euentus propterea, sed ne nos occasionem praestemus, vt alii magis impii, ac noxi fiant, nam si quis factus erga quemq. materia criminis luet penas, quomodo persecutores non declinas, non etiam & persequentes delicto dabit responsum. Non solum aut dominus illuc iit, mo vt nullam daret causam, perquirentibus eum, discipulos etiam secum duxit. vnde sequitur. Et ibi morabatur cum discipulis suis. CHRY. Qualiter putas turbatos discipulos humane videntes cum saluatum? Ipsi autem quando omnes legebantur, &

Hoc autem a semetipso non dixit, sed cum esset pontifex anni illius prophetauit, quia Iesus moriturus erat pro gente. Et non tantum erat dispersi congregaret in vnum. Ab illo ergo die cogitauerunt vt interficerent eum, Iesus ergo iam non in palam ambulabat apud Iudeos, sed abiit in regionem iuxta desertum in ciuitate quae dicitur Effrem, & ibi morabatur cu discipulis suis. Proximum autem erat pascha Iudeorum, & ascenderunt multi Hierosolyma de regione

ante pascha vt sanctificarent se ipsos. Querebant ergo Iesum, & colloquebantur ad inuicem in templo stantes. Quid putatis, quia non venit ad diem festum istum? Dederant autem pontifices & pharisei mandatum, ut si quis cognouerit vbi sit, indicet vt apprehendant eum.

CAPVT XI.

Iesus ergo ante sex dies paschae venit Bethania, vbi Lazarus fuerat mortuus quem suscitauit Iesus. Fece

tas secunda, & ibi moratur cum discipulis vsque nunc. AVG. Ille autem qui de caelo venerat pati, propinquare voluit loco passionis, quia imminet hora passionis, vnde sequitur. Proximum autem erat pascha Iudeorum. Habebat Iudaei pascha in vmbra, nos in luce, sanguine occisi pecoris Iudeorum postea signati sunt, sanguine Christi frontes nostrae signantur. Illum diem festum Iudei cruentum haberi domini sanguine voluerunt, illo die festo occisus est agnus, qui eundem diem festum suo sanguine consecrauit. Mandatum autem erat in lege Iudaeis, vt die festo quo pascha erat, omnes undique conuenirent, & illius diei celebratione sanctificarentur. vnde sequitur. Et ascenderunt multi Hierosolyma de regione ante pascha vt sanctifica se ipsos. THEO. Ascenderunt autem ante pascha vt purgarentur, quoniam quicumque peccauerant inuiti, vel spontanei pascha non celebrant nisi prius praepararent, vt moris erat balneationibus & ieiunijs ac rasura, quinetiam quaedam deputatas oblationes offerendo. Hi ergo expiationem celebrantes, insidiantur domino. vnde sequitur. Querebant ergo Iesum & colloquebantur ad inuicem in templo stantes, & quae putatis, quia non venit ad diem festum? CHRY. Insidiabantur ei, & tempus festi tempus faciebant occisionis. ORIG. Et propter hoc non dixit. Pascha domini, sed Iudeorum. nam saluator in illo patiebatur insidias. ALCVI. Illi ergo querebant Iesum non bene, nos autem querimus eum stantes in templo Dei, mutuo nos consolando & exorando, vt veniat ad idem festum nostrum, & sua praesentia nos sanctificet. THEO. Sed si talia solum vulgus page ret, videret vtiq; passio ex imperitia progredi. Sed et pharisei praecipunt vt capiatur. vnde sequitur. Dederant autem pont. & phar. mandatum, vt si quis cognouit vbi sit, indicet, vt apprehendat eum. ORIG. Et attende q. ignorabant vbi est, ostensum est enim eum discessisse. Dices etiam quoniam insidiantes Iesus ignorabat vbi sit, propter quod dederunt alia q. diuina mandata, docente disciplinas & mandata hominum. AVGVST. Nos autem indicemus modo Iudeis vbi sit, vt inam velint audire & apprehendere.

CAPVT XII.

Appropinquante tpe in quo dñs pati disposuit, appropinquauit ipse loco in quo eiusdem passionis dispensationem perficere voluit. vnde dicit: Ite. er. ante sex dies pasche venit in Bethaniam. Primo venit in Bethaniam deinde Hierosolymam. In Hierosolyma quidem vt ibi pateretur, in Bethaniam vero vt resuscitatio Lazari memorie omnium artius imprimere. vnde subditur. Vbi fuit. Laza. mor. que suscit. Iesus. THEO. Decima autem die mensis agni Iudaei capiunt imolandu in festo Paschae, extunc. n. festiuitatis praebat sollempnia, quapropter in die quae est nona mensis & pedit sextu die ante pascha, epulantur splendide, & exordiū festi hanc die colliuunt, quo fit vt Iesus quoq; pergens Bethania conuiuare. vnde sequitur. Fece. autem ei ce. & ibi Mar. ministrabat. Per hoc aut quod dicit, q. Martha ministrabat, insinuat q. in illius domo erat conuiuium. Sed attende mulieris fidelitate, non. n. famulabus imponit ministerium, sed ipsamet suscepta, inuere aut volens euangelista vere resurrectionis Lazari signum subdit. Laza. vero vnus erat ex discipulis cum eo. AVGVST. Viuebat, loquebatur, epulabatur, Veritas ostendebatur, infidelitas Iudeorum confundebatur. CHRY. Maria autem non faciebat. communem famulatur, Cat. Au. S. The. II 3 sed

vesta celebrabant, tuac occultantur, & in periculis sunt, sed tamen permanebant cum eo secundum illud: Vos estis qui permanistis mecum in tentationibus meis. ORIG. Quomodo ad anagogam vero dicatur, q. Iesus dudum cum fiducia ambulabat inter Iudeos, cum verbum diuinum per prophetas in ipsis conuerfabat, sed abiit illuc, nec est verbum Dei inter Iudeos. Accessit autem ad villam quae est prope desertum, de qua dicitur. Multi filii desertae magis q. conuata. Villa autem dicitur Effrem, quae interpretatur fertilitas. Fuit autem Effraim frater Manasse ferrioris populi obliuioni traditi, post populu enim obliuioni datum praetermissum prodit ex gentibus abundantia. Descendens ergo a Iudeis dominus, venit in terram totius orbis prope desertam ecclesiam, quae dicitur ciuitas secunda, & ibi moratur cum discipulis vsque nunc. AVG. Ille autem qui de caelo venerat pati, propinquare voluit loco passionis, quia imminet hora passionis, vnde sequitur. Proximum autem erat pascha Iudeorum. Habebat Iudaei pascha in vmbra, nos in luce, sanguine occisi pecoris Iudeorum postea signati sunt, sanguine Christi frontes nostrae signantur. Illum diem festum Iudei cruentum haberi domini sanguine voluerunt, illo die festo occisus est agnus, qui eundem diem festum suo sanguine consecrauit. Mandatum autem erat in lege Iudaeis, vt die festo quo pascha erat, omnes undique conuenirent, & illius diei celebratione sanctificarentur. vnde sequitur. Et ascenderunt multi Hierosolyma de regione ante pascha vt sanctifica se ipsos. THEO. Ascenderunt autem ante pascha vt purgarentur, quoniam quicumque peccauerant inuiti, vel spontanei pascha non celebrant nisi prius praepararent, vt moris erat balneationibus & ieiunijs ac rasura, quinetiam quaedam deputatas oblationes offerendo. Hi ergo expiationem celebrantes, insidiantur domino. vnde sequitur. Querebant ergo Iesum & colloquebantur ad inuicem in templo stantes, & quae putatis, quia non venit ad diem festum? CHRY. Insidiabantur ei, & tempus festi tempus faciebant occisionis. ORIG. Et propter hoc non dixit. Pascha domini, sed Iudeorum. nam saluator in illo patiebatur insidias. ALCVI. Illi ergo querebant Iesum non bene, nos autem querimus eum stantes in templo Dei, mutuo nos consolando & exorando, vt veniat ad idem festum nostrum, & sua praesentia nos sanctificet. THEO. Sed si talia solum vulgus page ret, videret vtiq; passio ex imperitia progredi. Sed et pharisei praecipunt vt capiatur. vnde sequitur. Dederant autem pont. & phar. mandatum, vt si quis cognouit vbi sit, indicet, vt apprehendat eum. ORIG. Et attende q. ignorabant vbi est, ostensum est enim eum discessisse. Dices etiam quoniam insidiantes Iesus ignorabat vbi sit, propter quod dederunt alia q. diuina mandata, docente disciplinas & mandata hominum. AVGVST. Nos autem indicemus modo Iudeis vbi sit, vt inam velint audire & apprehendere.

ante pascha vt sanctificarent se ipsos. Querebant ergo Iesum, & colloquebantur ad inuicem in templo stantes. Quid putatis, quia non venit ad diem festum istum? Dederant autem pontifices & pharisei mandatum, ut si quis cognouerit vbi sit, indicet vt apprehendant eum.

Appropinquante tpe in quo dñs pati disposuit, appropinquauit ipse loco in quo eiusdem passionis dispensationem perficere voluit. vnde dicit: Ite. er. ante sex dies pasche venit in Bethaniam. Primo venit in Bethaniam deinde Hierosolymam. In Hierosolyma quidem vt ibi pateretur, in Bethaniam vero vt resuscitatio Lazari memorie omnium artius imprimere. vnde subditur. Vbi fuit. Laza. mor. que suscit. Iesus. THEO. Decima autem die mensis agni Iudaei capiunt imolandu in festo Paschae, extunc. n. festiuitatis praebat sollempnia, quapropter in die quae est nona mensis & pedit sextu die ante pascha, epulantur splendide, & exordiū festi hanc die colliuunt, quo fit vt Iesus quoq; pergens Bethania conuiuare. vnde sequitur. Fece. autem ei ce. & ibi Mar. ministrabat. Per hoc aut quod dicit, q. Martha ministrabat, insinuat q. in illius domo erat conuiuium. Sed attende mulieris fidelitate, non. n. famulabus imponit ministerium, sed ipsamet suscepta, inuere aut volens euangelista vere resurrectionis Lazari signum subdit. Laza. vero vnus erat ex discipulis cum eo. AVGVST. Viuebat, loquebatur, epulabatur, Veritas ostendebatur, infidelitas Iudeorum confundebatur. CHRY. Maria autem non faciebat. communem famulatur, Cat. Au. S. The. II 3 sed

fed ad solum dominum constituit honorem, & non vt ad hominem accedit, sed vt ad deum. vnde sequitur. **M**aria ergo accepit libram vnguenti nardi pistici pretiosi & vnxit pedes Iesu, & extersit capillis suis pedes eius. **AVGV.** Quod ait pistici, locū aliquem credere debemus, vnde erat hoc vnguentum pretiosum. **ALCVI.** Vel pistici, id est, fidelis, nec extraneis speciebus adulterati. Hęc est illa mulier quę quondā peccatrix in domo Simonis venit ad dominū cum alabastro vnguenti. **AVGVST.** de **Con. euan.** Quod autem hoc in Bethania rursus fecit, aliud est quod ad Lucę narrationem non pertinet sed pariter narratur a tribus, Ioannes scilicet Mattheo & Marco, & ergo Mattheus & Marcus caput domini vnguento illo perfusum dicunt, Ioannes autē pedes, nō solum caput, sed & pedes domini accipiamus perfuisse mulierē. Mattheus & Marcus recapitulando ad illum diem redeunt in Bethaniam, qui erat ante sex dies paschę, & narrant quod Ioannes de cœna & vnguento. Sequitur, **E**t domus impleta est &c. **AVGV.** Super Ioan. ad Apostolum reuoca intentionem qui dicit: Aliis sumus odor vitę ad vitam, aliis sumus odor mortis ad mortem, deniq; audies hinc ex vnguento isto, quomodo erat aliis odor bonus in vitam, aliis odor bonus in mortem. vnde sequitur. **D**ixit ergo vnus ex discipulis suis Iudas Scar. qui erat &c. **AVGV.** de **Con. euan.** Quod alii dicunt discipulos marmurasse de vnguenti pretiosi effusione, Ioannes autem Iudam commemorat: puto discipulorū nomine Iudā significatū, plurali numero pro singulari vsurpato. **P**otest etiam intelligi qd alii discipuli, aut senserint hoc, aut dixerint, aut eis Iuda dicente persuasum sit, atque omnium voluntate Mattheus & Marcus verbis etiam expresserunt. Sed Iudas propterea dixerit, quia fur erat, ceteri propter pauperum curā, Ioannē vero de solo illo id commemorare voluisse, cuius ex hac occasione furandi consuetudinem credidit intimandam. nam sequitur: **D**ixit autem hoc, non quia de ege. pert. ad eum, sed quia fur erat & locu. habens, ea quę mit. portabat. **ALCVI.** Portabat ministerio, exportabat furto. **AVG.** Non tunc perit Iudas, quando accepit a Iudæis pecuniam vt dominum traderet, iam fur erat, do minum perditus sequebatur, non corde, sed corpore. Voluit autē per hoc dominus nos admonere vt malos toleremus, ne corpus Christi diuidamus. **Q**ui aliqui de ecclesia furatur, iure perdito comparatur, tolera malum bonus, vt venias ad pręmia bonorū ne imitaris in pęnam malorum. **E**xemplum domini accipite conuersantur in terra, quare habuit loculos cui angeli ministrabant, nisi quia ecclesia ipsius loculos habitura erat? **Q**uare fures admittit, nisi vt eius ecclesia fures dum patitur toleraret? Sed ille qui cōsueuerat de loculis pecuniam tollere, non dubitauit accepta pecunia ipsum dominum vendere. **CHR Y.** Ideo etiam ei furi exi stenti loculos commisit pauperum, vt omnē abscederet occasio nem, non enim habuit dicere quoniam propter pecuniarū deside rium hoc fecit, etenim sufficientē habebat ex loculo concupiscen tiz mitigationem. **THEO.** Quidam vero administrationem pecuniz suscepisse Iudam fatentur, tanquam minimū omnium. **N**am pecuniz administratio, doctrix administratione inferior est, secundum qd dicunt apostoli in Actibus: Non est æquum nos derelinquere verbum Dei, & ministrare mensis. **CHR Y.** Christus autem multa condescensione ad Iudam vtens, nō increpauit eum surripientem, sed cōem intulit excusationem. nam sequitur. **D**ixit ergo Ie. tui. il. vt in diem sepul. meę ser. illud. **ALCV.** Significat se moriturum & ad sepeliendū aromatibus esse vnguen dum: ideo Mariz cui ad vnctionem morituri corporis multū desi deranti peruenire non liceret, donatum sit viuenti adhuc impende re obsequiū, quod post mortem celeri resurrectione pręuenta nequiret. **CHR Y.** Rursus etiam pp proditorem rememorat est sepultura. **A**c si di. Grauis sum tibi & onerosus, sed exspecta pa ram & abibo, & hoc ostendit, cum subdit: Pauperes. n. semper habetis vobiscum, me autē non semper habebitis. **AVG.** Loque batur de presentia corporis sui: nam secundum maiestatem suā, secundum prouidentiam, secundum ineffabilem, & inuisibilem gra tiam impletur quod ab eo dictum est, Ecce ego vobiscum sum vsque

ad consummationē scēculi. Vel aliter; **I**n Iudæ persona significat sunt in ecclesia mali, si enim bonus homo es, habes Christū & in presenti per fidem & sacramentum, & habebis semper, quia cum hinc exieris, ad illum venies, qui dixit latroni, Hodie mecum eris in paradiso, Si autē male verlaris, videris habere in presenti Chri stum, quia baptizatis baptismo Christi, ac cedis ad altare Chri sti, sed male viuendo nō semp habebis, nō autē dixit hęc, sed habe bis, qd vnus malus, cor pus malorum signifi cat. Sequitur. **C**ogitauerunt autem principes sacerdotum vt & Lazarū interficerēt, quia multi propter illum abibant ex iudæis, & credebant in Iesum. **I**n crastinū autem turba multa quę conuenerat ad diem festum, cum audissent quia ve nientia diffamata, vt non possent vel occultare qd factū est, vel negare, cogitauerunt vt Lazarū interficerēt. vnde sequit. **C**ogitauerunt autē principes sacerdotum, & c. **O**cceca fuit, quasi dominus suscitare potuerit mortuum, & possit occisum. **E**cce vtrumque dñs fecit, & Lazarum mortuū, seipsum suscitauit occisum. **CHR Y.** Nullū autē miraculum Christi eos ira furere fecit, hoc enim mirabilius erat, & coram multis factum est, & erat inopinabile, mortuū qua triduanum videre ambulatē & loquentem. **A**lter etiam illi in aliis putabant criminari sabbati solutionem, & hac via abducere turbas, hic autem quia a nullo habebant conqueri contra Iesum, aduersum Lazarum faciunt conatum: itaque & in cæco hoc fecit sent, nisi haberent accusationem de sabbato. **A**lter autē: Ille quidem ignobilis erat, & eiecerunt eum de templo, hoc etiam eos mordebat qd festiuitatem instantem omnes dimittentes, Bethaniā veniebant. **ALCVINVS.** Mystice autem qd ante sex dies ve nerat Bethaniam, significat qd ille qui sex diebus omnia fecerat, & sexto die hominem creauerat, ipsa sexta mundi ætate, sexta fe ria, sexta hora redimere mundum venerat, Cœna autem domini ea fides est ecclesie quę per dilectionem operatur. **M**artha ministrabat, cum fidelis anima opera sua deuotionis domino impendit: Lazarus vnus erat ex discumbentibus, cum hi qui post peccatorum mortem resuscitati sunt, ad iustitiā vna cum ei qui in sua permanent in iustitia, de presentia veritatis exultant, & celestis gratię muneribus aluntur, & bene in Bethania celebratur, quę interpretatur domus obedientię, nam ecclesia est obedientię domus. **AVGVST.** Vnguentum autem quo Maria vnxit pedes Iesu, iustitia fuit, ideo libra fuit. **E**rat autem vnguentum nardi pistici pretiosi. **P**istis grace, latine fides dicitur. **Q**uarebas operari iustitiam, iustus ex fide viuut. **V**nge pedes Iesu bene viuendo, dominica sectare vestigia, capillis terge, si habes superflua, dā pauperibus & domini pedes teristi, capilli enim superflua corporis videntur. **ALCVINVS.** **E**t notandum quod primo tantum pedes vnixerat, hic autem pedes & caput vnxit, ibi rudimenta pœnitentium hic iustitia perfectarum designatur anima rum. **P**er caput enim domini sublimitas diuinitatis: **P**er pedes humilitas incarnationis exprimitur: vel per caput ipse Christus, per pedes pauperes qui sunt membra eius. **AVG.** Domus autem repleta est odore, mundus impletus est bona fama. **CHRYSOSTOMVS.** **P**ræceptum legis erat, vt decima luna primi mensis agnus siue hędus in domo recluderetur vsque ad quartadecimam lunam eiusdem mensis, quando ad vesperam immolabatur, vnde & verus agnus ex omni grege sine macula electus, pro populi sanctificatione immolandus ante quinque dies, id est, decima luna Hierosolymam ascendit. **AVGVSTINVS.** **Q**uantus autem fructus apparuerit prædicationis eius, & quantus grex ouium ex his quę perierant domus Israel vocem pastoris audierit, intendendum est ex eo quod dicitur, **I**n crastinū autē turba multa quę conuenerat ad diē festum, &c. **R**ami palmarum laudes sunt, significantes victoriam qua erat dominus mortem moriendo superaturus, & triumpho crucis de diabolo mortis principe triumphaturus. **CHRYSOSTOMVS.** **O**stendebant autem, quoniam de reliquo maiorem quā de propheta opinionem habebant de eo. vnde sequitur. **E**t processerunt obuiam ei, & clamabant: **H**osanna &c. **AVG.**

AVGV. **H**osanna vox est obsecrantis, magis affectum indicās, q̄ rem aliquam significans, sicut sunt in lingua Latina quas interiectiones vocant. **BEDA.** **E**st autem compositum ex corrupto & integro. **O**si enim salua, anna obsecrantis est interiectio, osi ergo corruptum, anna est integrum. **Benedictus** autem qui ve nit Iesus Hierosolymam, acceperunt ramos palmarū, & processerunt obuiam ei, & clamabant, Hosanna, benedictus qui venit in nomine dñi rex Israel. **E**t inuenit Iesus a fellū, & sedit sup eū, sicut scriptū est: **N**oli timere filia Sion, Ecce rex tuus venit tibi, sedens super pullum asinæ. **H**ęc non cognouerunt discipuli eius primum, sed quando glorificatus est Iesus, tunc recordati sunt, quia hæc erant scripta de eo, & hæc fecerunt ei. **T**estimonium ergo perhibebat turba quę erat cum eo, quando Lazarum vocauit de monumento, & suscitauit eum a mortuis, propterea & obuiā venit ei turba, quia audierunt eum fecisse hoc signum. **Pharisæi** ergo dixe runt ad semetipsos: **V**idētis quā nihil proficimus, ecce mundus totus post eum abiit. **E**rant autem quidam gentiles ex his qui ascēderant vt adorarent in die festo. **H**i ergo accesserunt ad Philippum qui erat a Bethsaida Galileę, & rogauerunt eum dicentes. **D**omine volumus Iesum videre. **V**enit Philippus & dicit Andreę. **A**ndreas rursus & Philippus dixerunt Iesu. **I**esus autem respondit dicens: **V**enit hora vt clarificetur filius hominis. **A**men amen dico vobis, nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet. **S**i autē mortuum fuerit, multum fructum affert. **Q**ui amat animam suam, perdet eam. **E**t qui odit

cum eo erat quando vocauit Lazarū de monumento, & suscitauit eum a mortuis, propterea & obuiam venit ei turba, quia audierunt eum fecisse hoc signum. **Pharisæi** autē dice. ad semetipsos, videris quia nihil proficimus, Ecce mundus totus post eum abiit. **AVGV.** **T**urba turbauit turbam. **Q**uid autem inuidet cæca turba, quia post eū abiit mūdus, per quem factus est mūdus? **CHR Y.** **S**OSTO. **M**undum enim hic turbam dicunt. **V**idetur autem mihi hoc dictum esse eorum qui sani quidē erant, non audebant autem popalari, deum ab euentu deterrebant alios quasi inconsummabilia tentantes. **THEOP.** **A**c si diceret: **Q**uantumcumque infidiamini, tanto hic auget & gloria eius intenditur, quis ergo profectus de tātis infidiis? **CHR Y.** **T**emplū domini Hierosolymis situm adeo erat famosum, vt diebus festis non solum vicini, sed etiā multa ex longinquis regionibus gentes illuc aduenirēt, sicut de Eunucho **C**andacis reginæ Aethiopia Agus Apostolorum declarat. **H**ac ergo consuetudine hi gentiles venerant adorare, de quibus dicitur: **E**rant autem quidā Gentiles ex his qui ascēderant, vt adorarent in die festo. **CHR Y.** **P**rope exilientes de cætero Profelyti fierent. **F**ama itaque audita de Christo, voluit eum videre, vnde sequitur. **H**i ergo accesserunt ad Philippum qui erat a Bethsaida Galileę, & rogauerunt eum dicentes: **D**omine, volumus Iesum videre. **AVGV.** **E**cce voluit eum Iudæi occidere, gentiles videre: sed etiam illi ex Iudæis erant qui clamabāt, **B**enedictus qui venit in nomine domini. **E**cce illi ex circuncisione, illi ex præputio: velut duo parietes de diuerso venientes, & in vnam fidem Christi pacis osculo concurrētes. **S**equitur: **V**enit Philippus & dicit Andreę. **CHR Y.** **Q**uasi priori existenti, audiuerat enim: **I**n viā gentium ne abieritis: propterea cum condiscipulo communicans magistro refert. vnde sequitur: **A**ndreas rursus & Philippus dixerunt Iesu. **AVG.** **A**udiamus ergo vocem lapidis angularis. vnde sequitur. **I**esus autem respondit eis dicens: **V**enit hora vt clarificetur filius hominis. **F**orsitan aliquis putat ideo se dixisse glorificatum, quia gentiles volebant eum videre: nō ita est, sed videbat gentiles post passionem & resurrectionem suam in omnibus gentibus credituros. **E**x occasione igitur istorum gentium qui eum videre cupiebant, annuntiat futuram plenitudinem gentium; & promittit iam adesse horam glorificationis suę, qua facta in calis gentes fuerant crediturę, secundum illud: **E**xaltare super cælos Deus, & super omnem terram gloria tua, sed altitudinem glorificationis oportuit vt præcederet humilitas passionis: vnde adiunxit, **A**men amen dico vobis. **N**isi granum frumenti cadens in terram, mor. fue. ip. so. ma. **S**i autem mor. fue. mul. fru. af. **S**e autem dicebat granum mortificandum in infidelitate Iudæorum, multiplicandum in fide populorum. **BEDA.** **I**psē enim ex semine patriarcharum in agro huius mundi seminatus est. **I**ncarnatus est, vt moriendo cum multiplicatione resurgeret, solus mortuus est, cū multis surrexit. **CHR Y.** **E**t quia per sermones non ita suadebat, vtitur experimento, quia frumentum magis facit fructum cum mortuum fuerit. **S**i autem ex seminibus hoc accidit, multo magis in me. **Q**uia igitur de reliquo debebat mittere discipulos ad gentes, videt autem gentiles præsilientes ad fidem: ostendit qd tempus erat, vt ad crucem veniret. **N**on enim prius eos ad gentes misit, donec Iudæi offenderunt, donec crucifixerunt, & quia de morte sua præuidit discipulos contristandos superabundantiam facit sermonis, dicens: **N**on solum si non mortem meam patienter sustineritis, sed etiam si vos ipsi moriamini, nullum vobis erit lucrum: & hoc est quod subdit: **Q**ui amat animam suam, perdet eam. **AVGVST.** **H**oc duobus modis intelligi potest. **Q**ui amat perdet, id est si amas, perdes: si cupis vitam tenere in Christo, noli mortem timere pro Christo. **I**tem alio modo: **Q**ui amat animam suam, perdet eam. **N**oli amare in hac vita. **N**e perdas in æterna vita. hoc autem quod postea dixi, magis habere

Trac. 53.

mones, terrenis autem auditores scriptura dicit. Excecauit & indurauit. A V G. Quod autem addidit. Et conuertantur, & sanem eos, vt cum subaudiendum sit non, id est non conuertantur: etenim conuersio de illius gratia est: an forte & hoc de supernae medicinae misericordia factum intelligendum, vt quoniam superbe suam iustitiam co...

Hom. 67

Hoc dixit Iſa. quando vi. glo. eius, & lo. est de eo. Vdicit autem non sicuti est, sed modo quodam significatiuo, sicut Prophetae viſio fuerat informanda. Nemo ergo vos fallat eorum, qui dicunt, inuisibilem patrem, & visibilem filium, qui putant eum esse creaturam. In forma enim Dei, in qua equalis est patri, etiam filius inuisibilis est, vt aut ab hominibus videretur, formam serui accepit: offendit etiam se antequam susciperet carnem oculis hominum, sicut voluit in subiecta creatura non sicuti est. C H R Y. Gloriam autem hic dicit visionem sedentem in throno excelso, & alia, quae ibi dicuntur. vnde sequitur. Et lo. est de eo. hoc scilicet, vidi Deum sedentem, & quod audiuit vocem dicentem, quem mittam, & quis ibit, &c. Sequitur. Verumtamen ex principibus multi crediderunt in eum, sed propter Phariseos non confitebantur, vt de Synagoga non eiecerentur, dilexerunt enim magis gloriam hominum, quam gloriam Dei. ALCVI. Gloria Dei est publice confiteri Christum, gloria hominum est in mundanis gloriari. A V G. Hos ergo improbavit Euangelista, qui in hoc gressu fidei si proficerent per amorem quae humanae gloriae sunt proficendo superarent.

Hom. 68

Quia amor humanae gloriae principes credentes confiteri prohibebat. dominus contra hoc eis loquitur. vnde dicitur. Iesus autem clamauit & dixit. Qui credit in me, non credit in me, sed in eum, qui me misit. Quasi dicat. Quid formidatis credere in me? In Deum fides peruenit, per me. A V G. Quia enim homo apparebat hominibus cum lateret Deus, ne putarent eum hoc esse tantum quod videbant talem ac tantum se volens credi, qualis & quantus est pater. Qui credit in me, inquit, non credit in me, id est in hoc quod uidet, sed in eum, qui me misit, id est in patrem. nam si putauerit eum habere filios secundum gratiam, non autem habere filium aequalem sibi, atque coaeternum, nec credit in patrem, qui eum misit, quia non est hoc pater qui eum misit. Ne autem putarent sic voluisse intelligi patrem, tamquam multorum filiorum per gratiam generatorem, non vnici verbi equalis sibi, continuo subiecit. Qui videt me, videt eum, qui misit me. Quasi dicat. Vsq̄ adeo nihil distat inter eum & me, vt qui me videt, videat eum, qui misit me. Apostolos suos certe ipse dominus misit, numquam tamen aliquis eorum dicere auderet, Qui credit in me. Credimus enim Apostolo, sed non credimus in Apostolum. Filius autem recte vnigenitus dicit. Qui credit in me, non credit in me, sed credit in eum, qui me misit, vbi non a se abtulit credentes fidem, sed voluit in forma serui remanere credentem. C H R Y. Vel dicit. Qui credit in me, &c. quasi dicat. Qui fluminis accipit aquam, non eam quae est fluminis accipit, sed eam quae est fontis, volens autem ostendere, quoniam non est credere in patrem, non credentem in eum, subiungit. Qui videt me, videt eum, qui me misit. Quid igitur? Corpus est Deus? nequaquam: sed consideratio veri, quae est per intellectum, hic visio dicitur: deinde ostendit eam, quae ad patrem cognitionem in hoc quod subdit. Ego lux in mundum veni, quia enim pater lux vocatur, vbi que eo hic videtur nomine. Lucem autem se hic vocauit, eo quod ab errore eripit, & intellectuales tenebras soluit. vnde subdit. Vt omnis qui credit in me, in tenebris non maneat. A V G. In quo satis manifestat omnes se in tenebris inuenisse, sed ne in eis tenebris maneat, in quibus inuenti sunt, debent credere in lucem, quae venit in mundum: dixit quodam loco discipulis suis. Vos estis lux mundi: non tamen eis dixit. Vos lux venistis in mundum, vt omnis qui credit in vos, in tenebris non maneat, lumina ergo sunt omnes sancti, sed credendo illuminantur ab eo, a quo liquis recesserit, tenebratur. C H R Y.

Ho. eadem.

Trac. 54. Quia enim homo apparebat hominibus cum lateret Deus, ne putarent eum hoc esse tantum quod videbant talem ac tantum se volens credi, qualis & quantus est pater. Qui credit in me, inquit, non credit in me, id est in hoc quod uidet, sed in eum, qui me misit, id est in patrem. nam si putauerit eum habere filios secundum gratiam, non autem habere filium aequalem sibi, atque coaeternum, nec credit in patrem, qui eum misit, quia non est hoc pater qui eum misit. Ne autem putarent sic voluisse intelligi patrem, tamquam multorum filiorum per gratiam generatorem, non vnici verbi equalis sibi, continuo subiecit. Qui videt me, videt eum, qui misit me. Quasi dicat. Vsq̄ adeo nihil distat inter eum & me, vt qui me videt, videat eum, qui misit me. Apostolos suos certe ipse dominus misit, numquam tamen aliquis eorum dicere auderet, Qui credit in me. Credimus enim Apostolo, sed non credimus in Apostolum. Filius autem recte vnigenitus dicit. Qui credit in me, non credit in me, sed credit in eum, qui me misit, vbi non a se abtulit credentes fidem, sed voluit in forma serui remanere credentem. C H R Y. Vel dicit. Qui credit in me, &c. quasi dicat. Qui fluminis accipit aquam, non eam quae est fluminis accipit, sed eam quae est fontis, volens autem ostendere, quoniam non est credere in patrem, non credentem in eum, subiungit. Qui videt me, videt eum, qui me misit. Quid igitur? Corpus est Deus? nequaquam: sed consideratio veri, quae est per intellectum, hic visio dicitur: deinde ostendit eam, quae ad patrem cognitionem in hoc quod subdit. Ego lux in mundum veni, quia enim pater lux vocatur, vbi que eo hic videtur nomine. Lucem autem se hic vocauit, eo quod ab errore eripit, & intellectuales tenebras soluit. vnde subdit. Vt omnis qui credit in me, in tenebris non maneat. A V G. In quo satis manifestat omnes se in tenebris inuenisse, sed ne in eis tenebris maneat, in quibus inuenti sunt, debent credere in lucem, quae venit in mundum: dixit quodam loco discipulis suis. Vos estis lux mundi: non tamen eis dixit. Vos lux venistis in mundum, vt omnis qui credit in vos, in tenebris non maneat, lumina ergo sunt omnes sancti, sed credendo illuminantur ab eo, a quo liquis recesserit, tenebratur. C H R Y.

Trac. eodem.

Ho. eadem. Quia enim homo apparebat hominibus cum lateret Deus, ne putarent eum hoc esse tantum quod videbant talem ac tantum se volens credi, qualis & quantus est pater. Qui credit in me, inquit, non credit in me, id est in hoc quod uidet, sed in eum, qui me misit, id est in patrem. nam si putauerit eum habere filios secundum gratiam, non autem habere filium aequalem sibi, atque coaeternum, nec credit in patrem, qui eum misit, quia non est hoc pater qui eum misit. Ne autem putarent sic voluisse intelligi patrem, tamquam multorum filiorum per gratiam generatorem, non vnici verbi equalis sibi, continuo subiecit. Qui videt me, videt eum, qui misit me. Quasi dicat. Vsq̄ adeo nihil distat inter eum & me, vt qui me videt, videat eum, qui misit me. Apostolos suos certe ipse dominus misit, numquam tamen aliquis eorum dicere auderet, Qui credit in me. Credimus enim Apostolo, sed non credimus in Apostolum. Filius autem recte vnigenitus dicit. Qui credit in me, non credit in me, sed credit in eum, qui me misit, vbi non a se abtulit credentes fidem, sed voluit in forma serui remanere credentem. C H R Y. Vel dicit. Qui credit in me, &c. quasi dicat. Qui fluminis accipit aquam, non eam quae est fluminis accipit, sed eam quae est fontis, volens autem ostendere, quoniam non est credere in patrem, non credentem in eum, subiungit. Qui videt me, videt eum, qui me misit. Quid igitur? Corpus est Deus? nequaquam: sed consideratio veri, quae est per intellectum, hic visio dicitur: deinde ostendit eam, quae ad patrem cognitionem in hoc quod subdit. Ego lux in mundum veni, quia enim pater lux vocatur, vbi que eo hic videtur nomine. Lucem autem se hic vocauit, eo quod ab errore eripit, & intellectuales tenebras soluit. vnde subdit. Vt omnis qui credit in me, in tenebris non maneat. A V G. In quo satis manifestat omnes se in tenebris inuenisse, sed ne in eis tenebris maneat, in quibus inuenti sunt, debent credere in lucem, quae venit in mundum: dixit quodam loco discipulis suis. Vos estis lux mundi: non tamen eis dixit. Vos lux venistis in mundum, vt omnis qui credit in vos, in tenebris non maneat, lumina ergo sunt omnes sancti, sed credendo illuminantur ab eo, a quo liquis recesserit, tenebratur. C H R Y.

Ho. eadem.

Trac. 55. Quia enim homo apparebat hominibus cum lateret Deus, ne putarent eum hoc esse tantum quod videbant talem ac tantum se volens credi, qualis & quantus est pater. Qui credit in me, inquit, non credit in me, id est in hoc quod uidet, sed in eum, qui me misit, id est in patrem. nam si putauerit eum habere filios secundum gratiam, non autem habere filium aequalem sibi, atque coaeternum, nec credit in patrem, qui eum misit, quia non est hoc pater qui eum misit. Ne autem putarent sic voluisse intelligi patrem, tamquam multorum filiorum per gratiam generatorem, non vnici verbi equalis sibi, continuo subiecit. Qui videt me, videt eum, qui misit me. Quasi dicat. Vsq̄ adeo nihil distat inter eum & me, vt qui me videt, videat eum, qui misit me. Apostolos suos certe ipse dominus misit, numquam tamen aliquis eorum dicere auderet, Qui credit in me. Credimus enim Apostolo, sed non credimus in Apostolum. Filius autem recte vnigenitus dicit. Qui credit in me, non credit in me, sed credit in eum, qui me misit, vbi non a se abtulit credentes fidem, sed voluit in forma serui remanere credentem. C H R Y. Vel dicit. Qui credit in me, &c. quasi dicat. Qui fluminis accipit aquam, non eam quae est fluminis accipit, sed eam quae est fontis, volens autem ostendere, quoniam non est credere in patrem, non credentem in eum, subiungit. Qui videt me, videt eum, qui me misit. Quid igitur? Corpus est Deus? nequaquam: sed consideratio veri, quae est per intellectum, hic visio dicitur: deinde ostendit eam, quae ad patrem cognitionem in hoc quod subdit. Ego lux in mundum veni, quia enim pater lux vocatur, vbi que eo hic videtur nomine. Lucem autem se hic vocauit, eo quod ab errore eripit, & intellectuales tenebras soluit. vnde subdit. Vt omnis qui credit in me, in tenebris non maneat. A V G. In quo satis manifestat omnes se in tenebris inuenisse, sed ne in eis tenebris maneat, in quibus inuenti sunt, debent credere in lucem, quae venit in mundum: dixit quodam loco discipulis suis. Vos estis lux mundi: non tamen eis dixit. Vos lux venistis in mundum, vt omnis qui credit in vos, in tenebris non maneat, lumina ergo sunt omnes sancti, sed credendo illuminantur ab eo, a quo liquis recesserit, tenebratur. C H R Y.

Vt autem non existimet, quod propter imbecillitatem eos, qui ipsum contemnunt, illatos dimittat: subiungit. Et si quis audierit verba mea, & non custodierit, ego non iudico eum. A V G V S T I N V S. Intelligendum est: Modo non iudico eum: cum alio loco dicat. Pater omne iudicium dedit filio: quare autem modo non iudicat, ostendit subdens. Non enim veni, vt iudicem mundum, sed vt saluificem mundum, id est vt saluum faciam mundum: nunc ergo est tempus misericordiae, post erit iudicium. C H R Y. Deinde vt non pigriores ex hoc fiant, terribile subdit iudicium. Qui spernit me, & non accipit verba mea, habet qui iudicet eum. A V G. Non dixit. Ego non iudico eum in nouissimo die: hoc enim esset contrarium illi sententiae. Omne iudicium dedit filio. Expectantibus autem quisnam esset ille, securus adiunxit. Sermo quem locutus sum, ille iudicabit eum in nouissimo die. Satis manifestauit seipsum in nouissimo die iudicaturum, seipsum quippe locutus est, seipsum annuntiavit: aliter itaque iudicabuntur qui non audierunt, aliter qui audierunt & contempserunt. A V G V S T I N V S. de Trinitate. Ideo autem indicat verbum quod locutus est filius, quia non ex se locutus est filius. vnde sequitur. Quia ego ex meipso non sum locutus, per quod intelligi voluit. Ego non ex me natus sum. Quare itaque quomodo intelligamus, Ego non iudicabo, sed verbum quod locutus sum iudicabit, cum ipse sit verbum patris quod loquitur, vel ita. Ego non iudicabo ex parte humana, quia filius hominis sum, sed ego iudicabo ex parte verbi Dei, quia filius Dei sum. C H R Y S O S T O M V S. Hic iudicabit eum: & quis sermo? Quia ego ex meipso non sum locutus, sed qui misit me pater, ipse mihi mandata dedit quid dicam, & quid loquar. Omnia igitur haec propter eos dicebantur, vt nullam habeant excusationem. A V G V S T I N V S. Man daturum autem non quod filius non habeat, pater dedit, sed in sapientia patris quod est verbum patris, omnia mandata sunt patris. Dicitur autem mandatum datum, quia non est a seipso, cui datur datum, & hoc est dare filio id, sine quo numquam filius fuit, quod est gignere filium, qui numquam non fuit. T H E O. Cum enim verbum patris existat filius, & quae sunt in mente patris reuelat in integrum, mandatum accepisse dicit, quid sit diciturus, & quid loquatur. Sicut etiam nostrum verbum si verum sciteri volumus ea proferre, quae suggerit mens. Sequitur. Et scio quia mandatum eius in vita aeterna est. A V G V S T I N V S. Si ergo vita aeterna est ipse filius, & vita aeterna est mandatum patris, quid aliud dictum est, nisi quia ego sum mandatum patris? proinde & id quod adiungit, quae ergo ego loquor, sicut dixit mihi pater, sic loquor, non accipiamus. Dixit mihi, quasi per verba locutus sit vnico verbo: dixit ergo pater filio id, sine quo numquam filius fuit, sicut dedit vitam filio, non quod nesciebat, vel non habebat, sed quod ipse filius erat. quid est autem, sicut dixit mihi, sic loquor, nisi verbum loquor? Ita ille dixit, vt verax, ita iste loquitur, vt veritatis verax autem genuit veritatem, quid ergo iam diceret veritati? non enim imperfecta erat veritas, cui verum ali-quod adde-retur.

enim veni, vt iudicem mundum, sed vt saluificem mundum. Qui spernit me, & non accipit verba mea, habet qui iudicet eum. Sermo quem locutus sum, ille iudicabit eum in nouissimo die. Quia ego ex meipso non sum locutus, sed qui misit me pater, ipse mihi mandatum dedit quid dicam, & quid loquar. Et scio quia mandatum eius vita aeterna est. Quare ergo ego loquor, sicut dixit mihi pater sic loquor.

iudico eum in nouissimo die: hoc enim esset contrarium illi sententiae. Omne iudicium dedit filio. Expectantibus autem quisnam esset ille, securus adiunxit. Sermo quem locutus sum, ille iudicabit eum in nouissimo die. Satis manifestauit seipsum in nouissimo die iudicaturum, seipsum quippe locutus est, seipsum annuntiavit: aliter itaque iudicabuntur qui non audierunt, aliter qui audierunt & contempserunt. A V G V S T I N V S. de Trinitate. Ideo autem indicat verbum quod locutus est filius, quia non ex se locutus est filius. vnde sequitur. Quia ego ex meipso non sum locutus, per quod intelligi voluit. Ego non ex me natus sum. Quare itaque quomodo intelligamus, Ego non iudicabo, sed verbum quod locutus sum iudicabit, cum ipse sit verbum patris quod loquitur, vel ita. Ego non iudicabo ex parte humana, quia filius hominis sum, sed ego iudicabo ex parte verbi Dei, quia filius Dei sum. C H R Y S O S T O M V S. Hic iudicabit eum: & quis sermo? Quia ego ex meipso non sum locutus, sed qui misit me pater, ipse mihi mandata dedit quid dicam, & quid loquar. Omnia igitur haec propter eos dicebantur, vt nullam habeant excusationem. A V G V S T I N V S. Man daturum autem non quod filius non habeat, pater dedit, sed in sapientia patris quod est verbum patris, omnia mandata sunt patris. Dicitur autem mandatum datum, quia non est a seipso, cui datur datum, & hoc est dare filio id, sine quo numquam filius fuit, quod est gignere filium, qui numquam non fuit. T H E O. Cum enim verbum patris existat filius, & quae sunt in mente patris reuelat in integrum, mandatum accepisse dicit, quid sit diciturus, & quid loquatur. Sicut etiam nostrum verbum si verum sciteri volumus ea proferre, quae suggerit mens. Sequitur. Et scio quia mandatum eius in vita aeterna est. A V G V S T I N V S. Si ergo vita aeterna est ipse filius, & vita aeterna est mandatum patris, quid aliud dictum est, nisi quia ego sum mandatum patris? proinde & id quod adiungit, quae ergo ego loquor, sicut dixit mihi pater, sic loquor, non accipiamus. Dixit mihi, quasi per verba locutus sit vnico verbo: dixit ergo pater filio id, sine quo numquam filius fuit, sicut dedit vitam filio, non quod nesciebat, vel non habebat, sed quod ipse filius erat. quid est autem, sicut dixit mihi, sic loquor, nisi verbum loquor? Ita ille dixit, vt verax, ita iste loquitur, vt veritatis verax autem genuit veritatem, quid ergo iam diceret veritati? non enim imperfecta erat veritas, cui verum ali-quod adde-retur.

enim veni, vt iudicem mundum, sed vt saluificem mundum. Qui spernit me, & non accipit verba mea, habet qui iudicet eum. Sermo quem locutus sum, ille iudicabit eum in nouissimo die. Quia ego ex meipso non sum locutus, sed qui misit me pater, ipse mihi mandata dedit quid dicam, & quid loquar. Et scio quia mandatum eius vita aeterna est. Quare ergo ego loquor, sicut dixit mihi pater sic loquor.

iudico eum in nouissimo die: hoc enim esset contrarium illi sententiae. Omne iudicium dedit filio. Expectantibus autem quisnam esset ille, securus adiunxit. Sermo quem locutus sum, ille iudicabit eum in nouissimo die. Satis manifestauit seipsum in nouissimo die iudicaturum, seipsum quippe locutus est, seipsum annuntiavit: aliter itaque iudicabuntur qui non audierunt, aliter qui audierunt & contempserunt. A V G V S T I N V S. de Trinitate. Ideo autem indicat verbum quod locutus est filius, quia non ex se locutus est filius. vnde sequitur. Quia ego ex meipso non sum locutus, per quod intelligi voluit. Ego non ex me natus sum. Quare itaque quomodo intelligamus, Ego non iudicabo, sed verbum quod locutus sum iudicabit, cum ipse sit verbum patris quod loquitur, vel ita. Ego non iudicabo ex parte humana, quia filius hominis sum, sed ego iudicabo ex parte verbi Dei, quia filius Dei sum. C H R Y S O S T O M V S. Hic iudicabit eum: & quis sermo? Quia ego ex meipso non sum locutus, sed qui misit me pater, ipse mihi mandata dedit quid dicam, & quid loquar. Omnia igitur haec propter eos dicebantur, vt nullam habeant excusationem. A V G V S T I N V S. Man daturum autem non quod filius non habeat, pater dedit, sed in sapientia patris quod est verbum patris, omnia mandata sunt patris. Dicitur autem mandatum datum, quia non est a seipso, cui datur datum, & hoc est dare filio id, sine quo numquam filius fuit, quod est gignere filium, qui numquam non fuit. T H E O. Cum enim verbum patris existat filius, & quae sunt in mente patris reuelat in integrum, mandatum accepisse dicit, quid sit diciturus, & quid loquatur. Sicut etiam nostrum verbum si verum sciteri volumus ea proferre, quae suggerit mens. Sequitur. Et scio quia mandatum eius in vita aeterna est. A V G V S T I N V S. Si ergo vita aeterna est ipse filius, & vita aeterna est mandatum patris, quid aliud dictum est, nisi quia ego sum mandatum patris? proinde & id quod adiungit, quae ergo ego loquor, sicut dixit mihi pater, sic loquor, non accipiamus. Dixit mihi, quasi per verba locutus sit vnico verbo: dixit ergo pater filio id, sine quo numquam filius fuit, sicut dedit vitam filio, non quod nesciebat, vel non habebat, sed quod ipse filius erat. quid est autem, sicut dixit mihi, sic loquor, nisi verbum loquor? Ita ille dixit, vt verax, ita iste loquitur, vt veritatis verax autem genuit veritatem, quid ergo iam diceret veritati? non enim imperfecta erat veritas, cui verum ali-quod adde-retur.

CAP.

Tom. 32. ORIG. vel aliter: Omnes porrigebant pedes decernentes, quod tantus non irrationabiliter eorum lauaret pedes: solus autem Petrus nullam aliam considerationem conferens, tamque reuerens Iesum, non praebebat pedes suos ad lauandum: saepe enim scriptura designauit Petrum seruandum ad insinuandum, quae sibi visa sunt vitiosa, & meliora.

Tract. 56. A V G. vel aliter. Nō debemus putare hoc Petrum inter ceteros formidasse, atque reuoluisse, cum & id alii ante ipsum libenter, vel aequanimiter fieri permisissent: non. n. ita intelligendum est quasi aliquibus iam lauisset, & post eos venisset ad primū. Quis enim nesciat primū Apostolorum esse beatissimum Petrum? sed quod ab illo coeperit, quādo ergo pedes discipulorum lauare coepit, venit ad eum, a quo coepit, id est ad Petrum, & tunc Petrus expauit, quod etiam quilibet eorum expauesceret. Sequitur. Respon. Iesus & di. ei. quod ego fa. tu. ne. modo. sci. autem. postea. C H R Y. id est humilitatem huius doctrinae, & quomodo humilitas sufficit in Deum perducere.

Tom. 32. ORIG. vel insinuat dominus, quod hoc erat mysterium. Lauando enim & exsiccando pedes eorum, faciebat eos decore debere eam gelizare honesta, ut ostendere valeant iter factum, ac pergere eum, qui dixit. Ego sum via, oportebat autem lauare pedes discipulorum a Iesu deponente vestimenta, ut mundos pedes mundiores efficiat, vel ut immundicia pedum discipulorum suscipiat in proprium corpus, per linteum, quo solo precinctus manebat. ipse namque languores nostros portauit. Attende etiam, quod cum debeat pedes discipulorum abluere: non aliud tempus elegit, quam cum diabolus iam intrauerat in cor Iudae, ut eum proderet, & futura pro hominibus dispensatio imminerebat. nam ante hoc non erat opportunitas pedes discipulorum lauare a Iesu. Quis enim pedum eorum fordiciem intermediis temporibus usque ad passionem lauasset? sed neque tempore passionis: alter enim Iesus non aderat, qui pedes eorum lauaret, sed neque post dispensationem. illo namque tempore spiritus sanctus superueniente, eorum loci sunt pedes. Huius ergo mysterii dicit dominus Petro, tu non es capax, sed post haec nosces, cum illud perceperis illustratus. A V G. Nec tamen ille dominici facti altitudine exterius permittit fieri, quod cur fieret ignorabat, sed usque ad suos pedes humilem Christum videre non potest sustinere. Nam sequitur. Dicit ei Petrus, nō lauabis mihi pedes in aeternum, hoc est numquam hoc patiar. Hoc quippe in aeternum non fit, quod numquam fit. O R I. Ex hoc autem accipiunt exemplum, quoniam possibile est quemquam secundum purum propositum dicere propter ignorantiam quod sibi non prodest. Petrus enim ignorans hoc esse conueniens, primo quidem quasi dubitans suauiter dixit. Domine, tu mihi lauas pedes? secundo. Non lauabis mihi pedes in aeternum, quod erat prohibitum operis perducens eum ad habendum partem cum Iesu, in quo etiam non tantum Iesum arguit in conuenienter lauante pedes discipulorum, sed etiam condiscipulos indecenter suos pedes porrigentes, cum ergo non esset expediens Petro proprium responsum, non permisit illud dominus verificari. nam subdit. Respondit ei Iesus. Si non lauero te, non habes partem mecum. A V G. Ita dictum est: Si non lauero te, cum de solis pedibus ageretur quomodo dicitur: calcas me, quando sola planta calcatur. O R I. Qui autem recusat haec & similia tropologizare dicant, quomodo probabile est eum, qui ob reuerentiam Iesu dixit. Non lauabis mihi pedes in aeternum. non habiturum partem cum Deo filio, propter nō lauare pedes ab eo, sicut propter immane scelus: & ideo praestandi sunt pedes, id est mentis affectus lauandi a Iesu, ut sint pedes nostri decori, & praesertim cum emulantes potiora dona, volumus annu merari eis qui euangelizant bona. C H R Y. Ideo autem non dixit, cuius gratia hoc faciebat, sed minus imposuit, quia ille nequaquam persuasus esset, audiens enim. Scies autē postea: non dixit doceat me, ut permittam, sed quādo comminatus est id quod maxime timebat, scilicet separari ab eo, tunc permisit. O R I G. Hoc dicto vtemur contra eos qui indiscretis se facere statuerunt quod eis non prodest, nam ostendendo illis quod non sunt habituri partē cū Iesu, dum praesumptuosum decretum obseruant, adhibemus illos ne immorentur male decretis, etiam si iureiurando ex multo impetu illud firmauerunt. A V G V S T. A t ille amore & timore perturbatus, plus expauit Christū sibi negare, quam usque ad pedes humiliari. vnde sequitur. Dicit ei Simō Petrus. Domine, non tantum pedes, sed & manus, & caput. O R I G. Manus autem lauare volebat Iesus, contemnens quae dicebantur, quoniam iam discipuli tui non lauauit manus, cum panem manducaret.

caput autem submergi volebat, in quo imago & gloria patris extiterat, facis est autem ei, ut pedes lauandos porrigeret. vnde sequitur. Dicit ei Iesus. Qui lotus est nō indiget, nisi ut pedes lauet, sed est mundus totus. A V G V S T. Torus vti que praeter pedes, vel nisi pedes quos habet opus lauare, homo enim in baptismo totus abluatur nō praeter pedes, sed totus omnino, veritatem cum rebus humanis postea viuatur, vtiq; terra calcatur. Ipsi igitur humani affectus sine quibus in hac mortalitate non viuunt, quasi pedes sunt, vbi, & humanis rebus afficimur, ut si dixerimus, quia peccatum non habemus, nosipsum decipiamus. Si autem confitemur peccata nostra, qui pedes discipulorum lauare, nobis peccata dimittit, usque ad pedes quibus conuersamur in terra. O R I G E. Impossibile autem puto non contaminari extrema animae & infima eius, quamquam quo ad homines perfectus quis esse putent, plurimi autem & post baptismum implentur puluere scelerum usque ad verticem, qui vero legitime discipuli Christi sunt, erga solos pedes indigent lauante. A V G V S T. Ad Seleucianum. Ex hoc autem quod hic dicitur, intelligitur quod iam Petrus baptizatus fuerat, intelligimus enim eius discipulos per quos baptizabat iam fuisse baptizatos, siue baptismum Ioannis, sicut nonnulli arbitrantur, siue quod magis credibile est, baptismum Christi. Neque enim renouit ministerium baptizandi, ut haberet baptizatos seruos, per quos ceteros baptizaret, qui non desuit humilitatis ministerio quando eis pedes lauit. vnde sequitur. Et vos mun. estis, sed non omnes. A V G. Hoc quid sit, ne queramus, ipse euangelista patefecit adiungens. Sci. enim quisnam esset qui tra. eum. prope. di. Non estis mun. omnes. O R I. Quod ergo dicit. Vos mundi estis, refertur ad vndecim. quod vero subditur: Sed non omnes. dicitur propter Iudam existentem immundum. primo quidem quia pauperes non erant sibi cura, sed fur erat, demum diabolo ingresso in cor eius, ut proderet Christum. Lauat autem pedes postquam mundi erant, quoniam gratia transcendit necessitatem, & sicut dicit Ioannes: Mundus mundificetur adhuc. A V G. Vel quia ipsi discipuli cum loti essent, non oportet habebant, nisi pedes lauare, quia dum in isto saeculo viuunt homo, humanis affectibus terrae vel pedibus calcas contrahit. C H R Y. vel aliter. Non dicit eos mundos, ut a peccatis erutos aeternis, videlicet mundum oblata, sed eam quae cognitionis est mundationem dicitur enim ab errore Iudaeo eruti erant.

bat enim quisnam esset, qui traderet eum: propterea dixit non estis mundi omnes. Postquam ergo lauauit pedes eorum, accepit vestimenta sua, & cum recubisset, iterū dixit eis: Scitis quid fecerim vobis? Vos vocatis me magister, & domine, & bene dicitis. Sum etenim. Si ergo ego laui pedes vestros, do-

minus & magister, & vos debetis alter alterius lauare pedes. Exemplum enim dedi vobis, ut quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis. Amen amen dico vobis: non est seruus maior domino suo, neque Apostolus maior eo, qui misit illum. Si haec scitis, beati eritis si feceritis ea. Non de omnibus vobis dico. Ego scio quos elegerim. Sed ut adimpleatur scriptura. Qui manducat mecum panem, leuabit hic mos, vel non fit, vel admodum raro. A V G. Est enim apud plebrosque consuetudo huius humilitatis, cum se inuicem hospitio suscipiunt, & faciunt hoc sibi inuicem fratres, etiam opere ipso visibili. Multo enim melius est & sine controuersia verius, ut etiam manibus fiat, ne dedignetur quod fecit Christus, facere Christianus. Cum enim ad pedes fratrum inclinatur corpus etiam in corde ipso excitatur, vel si iam inerat, confirmatur humilitatis affectus. Sed excepto hoc morali intellectu: numquid etiam frater fratrem a delicti poterit contagione mundare? Sed confiteamur inuicem delicta nostra, inuicem nos delicta donemus, & pro nostris delictis inuicem oremus, atque ita quodammodo inuicem pedes nostros lauemus. O R I. Vel aliter. Hoc lauacrum spirituale pedum, de quo dictum est, principaliter quidem a nullo nisi a solo Iesu potest effici, secundario vero a discipulis eius, quibus dixit. Vos debe. adin. la. pe. Iesus enim lauauit pedes discipulorum in quantum magister, & seruorum in eo quod dominus. Hic autem est finis magistri, ut discipulum faciat, sicut se, quod de Saluatore apparet, qui praeter ceteris magistris & dominis, vult ut fiant eius discipuli quasi magister & dominus: non habentes spiritum seruitutis, sed spiritum filiationis, in quo clamat. Abba pater. Prius ergo quod fiant & magister & dominus, egent lauacro pedum, velut insufficientes discipuli, & adhuc sapientes spiritum seruitutis. Cum autem aliquis eorum statum magistri attingit & domini: tunc iterum poterit eum qui lauit discipulorum pedes, ac lauare pedes per doctrinam quasi magister. C H R Y. Adhuc autem prouocans eos ad lauandum pedes, subiungit. Amen amen dico vobis. Non est seruus maior domino suo, neque Apostolus maior eo qui misit illum. Quasi dicat. Si ergo haec a me facta sunt: multo magis a vobis oportet haec fieri. THEO. Necessario etiam hic Apostolos admonet, quia enim ad dignitates habebant attingere, & hic quidem maiores, hic minores, ne infurgant adinuicem, seruat conscientiam omnium. BEDA. Quia vero scire bonum, & non facere non pertinet ad beatitudinem, sed ad condemnationem, secundum illud: Scienti bonum, & non facienti, peccatum est illi, subiungit. Si haec sci. bea. cri. si fec. ea. C H R Y. Nam scire quidem omnium est: facere vero non omnium: deinde proditorum non manifeste redarguit, sed obumbrat, cum subditur. Nō de omnibus vobis dico. A V G. q. d. Est inter vos, qui nō erit beatus, neque facit ea. Ego scio quos elegerim. Quos nisi eos, qui beati erunt, faciendo quae praecipit. Non est igitur Iudas electus: quid est ergo quod alio loco dicit, Nonne ego vos duodecim elegi? an ipse ad aliquid electus, ad quod erat vti que necessarius: non autem ad beatitudinem, de qua dicit. Beati eritis si feceritis ea. O R I. vel aliter. Non recte existimo posse referri quod dicitur. Non de omnibus vobis dico, ad quod dictum est. Beati eritis si feceritis ea. Totum enim hoc & de iuda, & de quolibet alio verum est dicere. Beatus talis si fecerit hoc. Reducemus autem haec ad illud dictum. Non est ser. ma. do. suo, nec Aposto. ma. eo qui mi. illum. Iudas enim cum esset seruus peccati, non erat seruus diuini verbi, nec Apostolus diabolo ingresso in cor eius, cum ergo dominus nouisset, qui sunt sui, alienos a se non nouit, propter quod non ait. Ego scio cunctos praesentes, sed ego scio quos elegerim. q. d. electos meos noui. C H R Y. Deinde ut non multos contristeret suo sermone, subiungit. Sed ut implea. scrip. qui mandu. me. pa. le. cal. suum contra me. Iudens quod non ignorans trahitur, quod maxime sufficiens erat Iudas retinere, & non dixit. Tradet me, sed & leuabit contra me calca. suum, dolum, & occultationem infidiarum representare volens. A V G. Quid est enim: Leuabit calcaneum suum super me, nisi conculcabit me in quo Iudas traditor eius attingitur. C H R Y. Dicit autem. Qui man-

Si ego la. pe. ve. dominus & ma. & vos de. al. alte. lau. pe. C H R Y. A maioribus rebus accipit exemplum, ut quod minus est opere. mur. nam ipse quidem dominus est: nos autem ad conseruos facimus si fecerimus. Et ideo subdit. Exemplum enim dedi vobis, ut quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis. BEDA. Primū dominus egit factus, quod postmodum docuit verbis, secundū li lud. Coe. le. fa. & do. ce. A V G. Hoc est beate Petre quod nesciebas, hoc tibi postea sciendum promissit. O R I. Considerandum vero est, si necessarium est quod melius volentem disciplinam Iesu perficere, velut debitum opus persequi lauacrum tenuimus pedum, propter hoc dicit. Debe. adin. la. pe. Sed hic mos, vel non fit, vel admodum raro. A V G. Est enim apud plebrosque consuetudo huius humilitatis, cum se inuicem hospitio suscipiunt, & faciunt hoc sibi inuicem fratres, etiam opere ipso visibili. Multo enim melius est & sine controuersia verius, ut etiam manibus fiat, ne dedignetur quod fecit Christus, facere Christianus. Cum enim ad pedes fratrum inclinatur corpus etiam in corde ipso excitatur, vel si iam inerat, confirmatur humilitatis affectus. Sed excepto hoc morali intellectu: numquid etiam frater fratrem a delicti poterit contagione mundare? Sed confiteamur inuicem delicta nostra, inuicem nos delicta donemus, & pro nostris delictis inuicem oremus, atque ita quodammodo inuicem pedes nostros lauemus. O R I. Vel aliter. Hoc lauacrum spirituale pedum, de quo dictum est, principaliter quidem a nullo nisi a solo Iesu potest effici, secundario vero a discipulis eius, quibus dixit. Vos debe. adin. la. pe. Iesus enim lauauit pedes discipulorum in quantum magister, & seruorum in eo quod dominus. Hic autem est finis magistri, ut discipulum faciat, sicut se, quod de Saluatore apparet, qui praeter ceteris magistris & dominis, vult ut fiant eius discipuli quasi magister & dominus: non habentes spiritum seruitutis, sed spiritum filiationis, in quo clamat. Abba pater. Prius ergo quod fiant & magister & dominus, egent lauacro pedum, velut insufficientes discipuli, & adhuc sapientes spiritum seruitutis. Cum autem aliquis eorum statum magistri attingit & domini: tunc iterum poterit eum qui lauit discipulorum pedes, ac lauare pedes per doctrinam quasi magister. C H R Y. Adhuc autem prouocans eos ad lauandum pedes, subiungit. Amen amen dico vobis. Non est seruus maior domino suo, neque Apostolus maior eo qui misit illum. Quasi dicat. Si ergo haec a me facta sunt: multo magis a vobis oportet haec fieri. THEO. Necessario etiam hic Apostolos admonet, quia enim ad dignitates habebant attingere, & hic quidem maiores, hic minores, ne infurgant adinuicem, seruat conscientiam omnium. BEDA. Quia vero scire bonum, & non facere non pertinet ad beatitudinem, sed ad condemnationem, secundum illud: Scienti bonum, & non facienti, peccatum est illi, subiungit. Si haec sci. bea. cri. si fec. ea. C H R Y. Nam scire quidem omnium est: facere vero non omnium: deinde proditorum non manifeste redarguit, sed obumbrat, cum subditur. Nō de omnibus vobis dico. A V G. q. d. Est inter vos, qui nō erit beatus, neque facit ea. Ego scio quos elegerim. Quos nisi eos, qui beati erunt, faciendo quae praecipit. Non est igitur Iudas electus: quid est ergo quod alio loco dicit, Nonne ego vos duodecim elegi? an ipse ad aliquid electus, ad quod erat vti que necessarius: non autem ad beatitudinem, de qua dicit. Beati eritis si feceritis ea. O R I. vel aliter. Non recte existimo posse referri quod dicitur. Non de omnibus vobis dico, ad quod dictum est. Beati eritis si feceritis ea. Totum enim hoc & de iuda, & de quolibet alio verum est dicere. Beatus talis si fecerit hoc. Reducemus autem haec ad illud dictum. Non est ser. ma. do. suo, nec Aposto. ma. eo qui mi. illum. Iudas enim cum esset seruus peccati, non erat seruus diuini verbi, nec Apostolus diabolo ingresso in cor eius, cum ergo dominus nouisset, qui sunt sui, alienos a se non nouit, propter quod non ait. Ego scio cunctos praesentes, sed ego scio quos elegerim. q. d. electos meos noui. C H R Y. Deinde ut non multos contristeret suo sermone, subiungit. Sed ut implea. scrip. qui mandu. me. pa. le. cal. suum contra me. Iudens quod non ignorans trahitur, quod maxime sufficiens erat Iudas retinere, & non dixit. Tradet me, sed & leuabit contra me calca. suum, dolum, & occultationem infidiarum representare volens. A V G. Quid est enim: Leuabit calcaneum suum super me, nisi conculcabit me in quo Iudas traditor eius attingitur. C H R Y. Dicit autem. Qui man-

ducatur mecum panem. i. qui a me nutritus est, qui mea mensa communicauit, ut si quando a famulis, aut aliquibus vilioribus patiamur aliquid malum. non scandalizemur, respicientes iude exemplum, qui infinitis potitus bonis, in contrarium remunerant benefactorem. A V G. Illi ergo qui electi erant, manducabant de-

contra me calcaneum suum. Am modo dico vobis priusquam fiat, ut cum factum fuerit, credatis quia ego sum. Amen amen dico vobis. qui accipit siquem misero, me accipit. Qui autem me accipit. accipit eum qui me misit. Cum haec dixisset Iesus turbatus est spiritu, & protestatus est, & dixit: Amē amen dico vobis, quia vnus ex vobis tradet me. Aspiciebant ergo adinuicem discipuli haeritantes, de quo dice-

est ut credentes operemini: perseverantes in credulitate, nec aliquam occasionem ad repulsum captantes: super ea enim, quae obtinebant discipuli ad fidem facientia, hoc etiam adepti sunt videre perfici scripturam praedictam. C H R Y. Quia ergo discipuli exituri erant ad praedicandum & multa passuri: duobus modis eos consolatur. vno modo a seipso, cum dicit. Beati eritis si fecer. ea. alio vero modo consolatur eos ab aliis, eo. scilicet quod ab hominibus multa patientur procuratione. vnde subdit. Amen amen di. vo. qui acci. siquem mi. me acci. qui autem me ac. ac. eum qui mi. me. O R I. Qui enim recipit quem mittit Iesus, Iesum qui in misso consistit, recipit. qui autem Iesum recipit, patrem recipit: igitur qui recipit quem mittit Iesus, mittentem recipit patrem. Potest etiam & hic sermo fore, qui recipit, quem ego misero, usque ad mei receptionem attingit. qui vero non per aliquem Apostolorum meorum, me recepit, sed recipit me venientem ad animas. patrem recipit, ut nō tantum ego in eo maneam. sed & pater. A V G. Arriani autem cum hoc audiunt, statim ad gradus sui dogmatis currunt dicentes. Quantum Apostolus distat a domino, tantum filius a patre, sed vbi dominus dixit. Ego & pater vnus sumus, nullam distantiam suspicionem reliquit, quoniam ergo nos accepturi sumus haec verba dominica. Qui me accipit, accipit eum qui me misit, quod vnus naturae sunt pater & filius, consequens videbitur, quia dixit. Qui accipit siquem misero, me accipit, & vnus naturae sunt filius, & Apostolus, ita dixisse possit videri. Qui acci. siquem mi. me. Am hominem accipit, qui autem me. Am Deum acci. acci. eum qui mi. Sed cum ista dicebat, non ab illo naturae vnitas, sed in eo, qui mittitur mittentis commendabatur auctoritas. Si ergo attendas Christum in Petro discipuli praepropterea: si autem patrem in filio, inuenientes vniuentis genitorem.

C H R Y. Quia dominus Apostolis debentibus orbem terrarum vniuersum percurrere, exhibuerat duplicem consolationem praedictam, cogitans quod vtraque proditor priuatus est, turbatur. Et hoc significat Euangelista dicens. Cum haec dixisset Iesus, turbatus est spiritu, & protestatus est, & dixit. Amen amen dico vobis, quia vnus ex vobis me tradet. A V G. Non illi hoc tunc primum venit in mentem, sed quia proditorum iam fuerat expressus, ut non lateret in ceteris: ideo turbatus est spiritu, & quia ipse traditor iam fuerat exiturus, ut Iudaeos, quibus dominus ab eo traderetur, adduceret. Turbauit eum imminens passio & periculum proximorum, & traditoris impendentes manus, cuius fuerat praecognitus animus: hoc etiam dominus significare sua turbatio ne dignatus est, quod quando ex falsis fratribus aliquos separari, etiam ante messum vrgens causa compellit, fieri sine ecclesiae turbatione non possit. Turbatur est autem non carne, sed spiritu. Spiritus enim in huiusmodi scandalis non perueritate, sed charitate turbatur, ne forte in separatione aliquorum zizaniorum, simul aliquod eradica-

rum morte appropinquante turbatus est, non animi infirmitate, sed potestate turbatur. Non enim aliquid cogente turbatur, sed turbatur in spiritu, ut supra dictum est, quod autem turbatur, infirmos in suo corpore, hoc est in sua ecclesia consolatur, ut si qui suorum morte imminente turbantur, non se reprobos putent. O R I. In eo enim quod dicit. Turbatus est spiritu, quod humanum est: passio, prouenit ab exuberantia spiritus: si enim sanctus quilibet in spiritu viuunt, & agit, & patitur: quomodo magis haec dicenda sunt de Iesu sanctorum praemiatore? A V G. Pereant igitur argumenta Stoicorum, qui negant in sapientē cadere perturbationem animorum, qui profecto, sicut vanitatem aestimant veritatem, sic stuporem depurant sanitatem. Turbetur plane animus Christiani, non

Hom. 69.

Tom. 32.

Hom. 71.

Tract. eodē.

Tom. 32.

Tract. eodē.

Ho. eadem.

Tract. eodē.

Tract. eodē.

Tract. 58.

Tract. 58.

Epist.

Tract. 58.

Tom. 32.

Tract. 58.

Ho. eadem.

Ho. eadem.

Tract. 59.

Tract. 58.

Tract. 58.

Tract. 58.

Ho. eadem.

Tract. eodē.

Hom. 71.

Tract. eodē.

Ho. eadem.

Tract. 60.

Tom. 32.

Tract. 60.

ni. non

Hom. 71. ni, non miseria, sed misericordia, dicit autem: {Vnus ex vobis.} nuzero, non merito, specie, no virtute. CHRY. Quia vero non nominatum dicit, rursus in omnes inducit timore. vnde sequitur. {A spiciebat ergo discipuli adinuicem haeritantes, de quo diceret. Et nimirum nullius sibi ipsius conficii mali: tamē emulacionē Christi propriis cogitationibus credibiliorem putabant. AVG. Sic etiam in eis erat erga magistrum suum pia charitas, vt tamē eos humana, alterum de altero stimulare in firmis. ORI. Reminiscantur etiam, vt homines existentes, quoniam alterabilis est affectus adhuc p. uectorum, ac susceptibilis appetitus contrariorum his, quae prius voluerat. CHRY. Omnibus autem tremantibus, & ipso vertice. Petro formidante, Ioannes velut dilectus recubuit in sinu Iesu. vnde sequitur. {Erat ergo recumbens vnus ex discipulis eius in sinu Iesu, quem dilexit. Ie.} AVG. Ipse est Ioannes, cuius est hoc euangelium, sicut postea manifestat. Erat enim haec eorum cōsuetudo qui sacras nobis literas ministrarunt, vt quando ab aliquo eorum diuina narrabatur historia, cum ad seipsum veniret, tamquam de alio loqueretur. Quid enim deperit veritati, quando & res ipsa dicitur, & quodammodo dicenti iactantia deuitatur. CHRY. Si autem huiusmodi familiaritatis causam quaeris discere, amoris res erat, propterea dicit. {Quem diligebat Iesus.} quamuis enim & alii amarentur: tamen iste plus aliis. ORI. Aestimo autē, qd ē hoc protēdit, qd Ioannes recumbens verbo ac in ferrioribus pauans in cūbebat gremiis verbis. CHRY. Volebat etiam ostendere seipsum esse alienum a crimine, & hoc etiam dicit, ne aestimes, qd Petrus ei vt maiori existenti innueret. nam sequitur. {Innui ergo huic Simon Petrus, & dicit ei, qd est, de quo dicit? Vbi que enim inuenitur Petrus ab amore impetum faciens, & quia primo increpatum est, non locutus est, sed mediante Ioanne vult discere. Vbi que enim scriptura ostendit Petrum feruidum, & familiaritatem habentem ad Ioannem. AVG. Noranda autem locutio est, dicere aliquid non sonando, sed tantummodo innuendo. Innui, inquit, & dicit. i. innuendo dicit. Si enim cogitando aliquid dicitur, sicut illud. Dixerunt apud semetipsos, quanto magis innuendo, vbi iam foris qualibuscumque signis promitur, quod fuerit corde conceptum? ORI. Vel primo innuui, & deinde non contentus nutu dixit illi. {Dic quis sit, de quo dicit.} Sequitur. {Itaque cum recū. ille supra pec. Iesu, dicit ei, domine quis est?} AVG. Quod autem nunc supra pectus dicit, paulo supra dixerat in sinu. vel aliter: primo quidem iacens in sinu Iesu superascēdit & incubuit supra pectus, quasi non incubuisset in pectore, sed remansisset iacens in sinu, nequaquam amicus ei tradidisset verbum quod Petrus scire cupierat. Per hoc ergo, quod vltimo supra pectus incubuit, exprimitur tamquam per maiorem & abundantiorē gratiam specialis Iesu discipulus esse. B E D A. Quod autem in sinu & supra pectus recubuit, non solum fuit praesentis amoris indicium, sed etiam futurae rei signum, quod scilicet inde vocem fumeret, quam postmodum nullis scilicet inauditam emitteret. AVG. Per sinum enim quid aliud significat quam fecerunt? hic est vtique pectoris sinus, sapientiae secretū. CHRY. Neque autem tunc nominatim proditorem dominus manifesta-uit. nam sequitur. {Respondit Iesus, ille est cui intinctum panem porrexero, & modus ipse manifestationis cōuersus erat, q. a. n. ob mensationem verecundatus non est, eodem pane communicas, verecundari debuit. Sequitur. {Et cum intinctum pa. dedit Iudae Simo. Sca. nō vt putant quidam negligenter legentes: tunc Iudas solus Christi corpus accepit: intelligendum est enim, quod iam eis omnibus distribuerat dominus sacramenta corporis & sanguinis sui, vbi & ipse Iudas erat, sicut Lucas narrat, at demum ad hoc ventum est, vbi secundum narrationem Ioannis dominus per buccellam tinctam, atque porrectam suam exprimit traditorem, fortassis per panis tinctionem illius significans fictionem. non enim omnia quae tinguntur abluuntur, sed vt insciantur: nonnulla tinguuntur: si autem bonum aliquid haec significat tinctio, eadem bono ingraturum merito est secuta damnatio. Sequitur enim. {Et post buccellam, tunc introiuit in eum Sathanas. ORI. Attende quod primo quidem non introiuit Sathanas in Iudam, sed immisit in cor eius solum vt proderet praecceptorem. Post panem autem in eum ingressus est, quam obrem nobis cauendum est, ne diabolus intrudat in cor nostrum aliquid ignitorum telorum suorum. nam si intruserit, insidiatur deinde vt & ipse introeat. CHRY. Dneq

F enim fuit in collegio non audebat inflire, sed extrorsum immittebat, quando vero eum manifestum fecit, & expulit, libere in eum de caetero exiuit. A V G. Vel intrauit in eum, vt sibi iam traditum plenus possideret, neque enim non in illo erat, quando ad Iudaeos de precio trahendi dominum pactus est, cum Lucas dicit, intrauit autem Sathanas in Iudam, & abiit, & locutus est cum principibus sacerdotum. talis iam venerat ad cōmandū, sed post panem introiuit in eum: nō vt adhuc alienum tēteret, sed vt propriū possideret. ORI. Decebat enim, vt aestimo, propter panis exhibitionem auferri ab indigno bonum quod se habere credebatur, quo priuatus factus est capax ingressus Sathanas in ipsum. A V G. Dicit autem aliquid: ita ne hoc meruit panis porrectus de mensa Christi, vt post illum intraret in discipulum Sathanas? Quibus respondemus: hinc potius nos doceri qd sit cauendum male accipere bonum, si enim corripitur, qui non diiudicat: hoc est non decernit a caeteris cibis domini corpus, quomodo damnatur qui ad eum mensam fingens se amicum, accedit inimicus? Sequitur. {Et dicit ei Iesus. Quod facis, fac citius. ORI. Cui autem id ambiguum est, quod potuit vel Iudae, vel Sathanas dominus dixisse. Quod facis, fac citius, prouocans aduersarium ad pugnam, vel proditorem ad ministrandum dispensationi. quae erat futura salubris saeculo, quam non amplius tardari, nec protrahi, sed pro posse maturari volebat. A V G. Non tamen praecipit facinus, sed praedixit: nō tam in perniciem peccati scruendo, qd ad salutem fidelium festinādo. CHRY. Hoc enim quod dicit. Quod facis, fac citius, non praecipit, sed neque consiliat, sed exprobrant & ostendit, quoniam ipse nolebat suam proditionem impedire. Sequitur. {Hoc autem nemo sciuit discumbentium ad quid dixerit ei. Multam vtique quis hic dubitationem inueniet: si interrogantibus discipulis, quis est dicit. Cui ego intingens panem dabo, & tamen non intellexerunt. Nisi dicatur, qd latenter dixit, vt nullus audiret, & propterea supra pectus Ioannes residens interrogat quid adiret, vt non fieret proditor manifestus. Fortassis enim si Christus eum manifestum fecisset, Petrus vtique eum interfecisset. propterea dicit, quod nullus cognouit recumbentium, sed neque Ioannes. nequaquam enim prout quod discipulus in tantum iniquitatis prodiret, quia enim procul a tali iniquitate erat, non de aliis hoc suspicabatur. Veram igitur causam eorum, quae a Christo dicta sunt ignorauerunt. Quid autē est illud, ostendit Evangelista, cum subdit. {Quidam enim putat, quia locu. ha. Iudas quod dicit ei Iesus. Eme ea, quae opus sunt no. ad diem se. aut vt ege. aliquid daret. AVG. Habebat ergo dominus Iudaeos, & a fidelibus oblatam conferuans, suorum necessitatibus, & aliis indigentibus tribuebat, tunc primum Ecclesiastica pecunia forma est instituta, nisi intellexerimus, quod praecipit, non cogitandum esse de crallino: non ad hoc esse praecipit, vt nihil pecuniae seruetur a sanctis, sed ne Deo propter ista seruiatur, & propter inopia timorem iustitia de ferat. CHRY. Et nimirum nullus discipulorum pecunias afferebat, sed per hoc quod dicit hic, occulte insinuat, quod quaedam mulieres eum de suis facultatibus nutriebant, qui autem non peram nō virgā, non es iubet deserere, loculos ferebat ad inopum ministerium, vt discas quoniam valde pauperem & mundo crucifixū huius oportet partis multam facere procuracionem. multa enim ad nostram dispensans doctrinam agebat. ORI. Si igitur Iudae Saluator dicebat. {Quod facis, fac citius,} ac proditor in hoc tantum ad praesens obediuit magistro. accepto nāque pane nullam traxit moram. vnde sequitur. {Cum ergo ac. ille buccellam tinctam.} Et reuera exiit, non solum recedendo de domo, in qua tenebatur, sed omnino egressus est a Iesu. ego autem opinor, quod post panem ingressus Sathanas in Iudam: non tolerabat in eodem loco cum Iesu esse. nulla namque conformitas est Iesu ad Sathanam. non frustra autem requiram, quare super hoc quod est. Et accipiens panem, non adicitur. {Et manducans. Numquid igitur accepto pane nō manducauit Iudas? post panem enim forsan acceptum a Iuda nō esum, qui semel in cor eius immiserat, vt magistrum prodar timore ductus, ne quod immisissum fuerat euaneferet vsu panis, quam cito panem Iudas recepit, introiuit in eum & statim domum excessit. aliter quoque non inepte dicitur, qd sicut qui indigne manducat panem domini, aut bibit eius calicem, in praedictum sibi comedit, atque bibit. sic panis a Iesu datus aliis fuit ad salutem. Iudae in dampnum, vt post panem intraret in eum. Sathanas. CHRY. Subdit

Subdit autem {Erat autem nox, ut discas Iudae temeritatem, quoniam neque tempus eum tenuit ab impetu. ORIGENES. Nox etiam sensibilis instat exitit obductae noctis in anima Iudae. GREG. 2. Moral. A qualitate enim temporis finis exprimitur accusationis dum non rediturus ad veniam, ad traditionis perfidiam nocte Iudas exisse perhibetur. ORI. Post euentum ex prodigiis, nec non ex transfiguratione praeconia, initium glorificandi filii hominis fuit exitus Iudae a loco vbi morabatur Iesus cum Sathanas, qui eum ingressus est. vnde dicitur. {Cum ergo ex. di. Ie. Nunc cla. est. fi. ho.} non. n. immortalis vni geniti verbi, sed hois qui factus est ex femine Dauid, gloria hic narrat. Si. n. in morte Christi glorificatus Dei illud verum est, exuens principatus & potestates traduxit confidenter triumphans in ligno, & illud concilians per sanguine Christi crucis suae, siue quae in terris, siue quae in caelis. In his oibus glorificatus est filius hois: Deo etiā glorificato in eo. vnde sequitur. {Et de. cla. est in eo.} quia nō est Christum glorificari, nisi cum eo quoque glorificetur & pater. At qm quicumque glorificatur, ab aliquo glorificatur. si quareas de eo qd est clarificatus est filius hominis, a quo, respondens subdit. {Si de. cla. est in eo, & de. cla. eum.} q. d. non post longum tempus, sed confestim in ipsa cruce ea quae clara sunt apparebit. Sol nāque auertus est, petrae scissae sunt. multa corpora eorum, qui dormierunt surrexerunt. Hac autē via eas quae ceciderant cogitationes discipulorum restituit, & suadet non solum tristi, sed etiam letari. A V G. vel aliter. Exeunte immundo, omnes mundi cum suo mundatore manserunt. tale aliquid erit cum zizaniis a tritico separatis. Iusti fulgebunt sicut sol in regno patris sui. hoc futurum prauidens dñs discedente Iuda tamq zizaniis separatis, remanentibus tamq tritico apsis sanctis, dixit. {Nunc cla. est. fi. ho. tamq diceret. Ecce in illa mea clarificatione qd erit, vbi malo non nullus erit, vbi bonorum nullus perit? Sic autē non est dictū, nūc significata est clarificatio filii hois, sed nunc clarificatus est filius hois, sicut non est dictum. Petra significabat Christum, sed petra erat Christus. sol. n. loqui scriptura res significantes. tamq illa, q significatur appellans. Est autē clarificatio filii hois, vt Deus clarificetur in eo. vnde adiungit. {Et Deus clarificatus est in eo.} Deniq tamq ista exponens adiungit, & dicit. Si filius clarificatus est in eo, quia non venit facere voluntatem suam, sed voluntatem eius, qui eum misit. {Et Deus cla. est in se.} vt natura humana, quae ab aeterno verbo suscepta est, etiam immortalitatem aeternitatis donetur. Sequitur. {Et cō. cla. eum.} resurrectionem. s. suam: non sicut nram in fine saeculi, sed continuo futurā hac artestatione praedictae. potest & de ista clarificatione dictum videri. Nunc clarificatus est filius hominis, vt quod ait nunc. non ad imminente passionem, sed ad viciniam resurrectionem pertinere credatur: tamq fuerit factum qd erat tam proximo iam futurum. H I L A. i. i. de Trini. Quod autē Deus in eo glorificatus est, ad corporis gloriam spectat, per quam Dei intellecta est gloria, quasi corpus ex naturae diuinæ consociatione gloriam mutaret, qd vero quia glorificatus in eo Deus est: ideo glorificatus eum in se, vt qui regnat in gloria quae ex Dei gloria est: ipse exinde in Dei gloriam transfert, toto iam in Deo ex qua homo est dispensatione mansuro, nec sane de tpe tacuit dices. {& continuo clarificabit eum.} vt quia prodeunte ad proditorem Iudae, gloriam quae sibi post passionem consecutura resurrectione futura esset: significasset in praesens eam quae in se Deus eum clarificaturus esset in posterum referuaret, Dei in eo gloria per virtutem resurrectionis ostensa: ipso vero in Dei gloria ex subiectionis dispensatione mansuro. H I L A. 9. de Tri. Primam autem significationem huius dicti non ambigam existimo cum ait. {Nunc cla. est. fi. ho.} gloria. n. non verbo, sed carni acquirerebatur. hoc vero quod sequitur. {Et Deus cla. est in eo.} quid significet iterrogo, & cum non alius sit filius hominis, neque alius filius Dei: verbum n. caro factum est, requiro quis in hoc filio hominis, qui & filius Dei est glorificatus, sit Deus. Et videamus quid sit hoc quod tertio dicitur. {Si Deus clarificatus est in eo, & Deus clarificauit eum in se metipso.} Homo vtique non per se glorificatur, neq; rursus, qui in homine glorificatur Deus, licet gloriam accipiat: non tamen aliud ipse qd Deus est. Vtique aut Christum necesse est esse, qui glorificatur in carne, aut patrem, qui glorificatur in Christo. Si Christus est Deus, certe Christus est, qui glorificatur in carne. si pater sacramentum est vnitatis, cum pater glorificatur in filio. De eo vero quod glorificatur in filio hominis Deum, Deus glorificatur in seipso, in quo relicta facultas execrandae impietatis existimatur, ne secundum naturae veritatem versus Deus Christus sit: nūquid enim extra se est, quod glorificatur in seipso? Quem enim in seipso pater glorificatur, in eius gloria consistendus est. & qui in patris gloria glorificandus est: in his intelligendus est esse, in quibus est pa-

ter. ORI. vel aliter. Nōmē gloriā non hic accipitur iuxta quosdam Paganorum, qui diffiniunt gloriā esse a pluribus iocata pconia. Palam est enim qd hoc aliud est ab eo quod in Exodo dicitur, qd gloria Dei repletum est tabernaculum, & qd aspectus Moysi glorificatus erat. quantum enim ad corporalia diuini quaedam apparitio cōtingit in tabernaculo, necnon in facie Moysi cum Deo locuti: quantum ad anagogiā vero gloria Dei dicitur esse, quae apparuit. quoniā deificatus, ac transcendens cuncta materialia intellectus, vt scrute tur diuinam visionem in his quae cernit, deificatur. Vt hoc sit tro pice, quae glorificata est facies Moysi, eo facto diuino secundum intellectum. Nulla autem comparatio fuit excellentiae Christi ad cognitionem Moysi glorificantem faciem animae eius. Totius. n. diuinā gloriā fulgorem esse filium aestimo, dicente Paulo. Qui cū sit splendor gloriā, & c. quinimo perueniunt ab hac totius gloriā luce singulares splendores ad totam rationalem creaturam. nō enim arbitror quempiam rotum posse capere totius diuinā gloriā fulgorem nisi filium eius. In quantum igitur non erat notus filius mundo: nondum in mundo glorificatus erat: cum autem pater aliquibus de mundo existentibus tradidit Iesu notitiam: tunc glorificatus est filius hominis in his qui cognouerunt eum, & hoc dedit gloriā cognoscentibus. nam qui libera facie diuinam gloriā intuentur, secundum eandem transfigurantur imagine a gloria glorificati in glorificantium gloriā. Cum igitur appropinquauit ad eam dispensationem, qua mundo notus debebat gloriā promereri in gloria glorificantium ipsum ait. Nunc clarificatus est filius hominis. Et quia nullus nouit patrem nisi filius, & cui reuelauerit filius. Debebat autem ex dispensatione depromere patrem filius: ob hoc etiam Deus glorificatus in illo dignoscitur. vel hoc quod est. {Et Deus clarificatus est in eo.} cū illo perscrutaberis. Qui me videt, & patrem meum videt. nam videbitur in verbo, cum Deus existat & imago inuisibilis Dei, qui genuit eum pater. Amplius autem sic quoque clarior, quae sunt in hoc loco capiuntur. Velut enim per quosdam nomen Dei blasphematur in gentibus, sic per sanctos quorum bona gesta coram hominibus plenissime dicuntur, celsi patris nomen extollitur. In quo vero adeo glorificatus est, vt in Iesu dum peccatum non fecit, nec dolus inuentus est in ore eius. Cum ergo talis esset filius, glorificatus est, & Deus glorificatus est in eo, at si Deus in eo glorificatus esset recō pensat ei pater maius illo quod filius hominis exercuit. Longe. n. superflans est gloria in filio hominis cum glorificat eum pater, q in patre cum in illo glorificatus est, & decebat praepotentem maiorem rependere gloriā: deinceps quoniam statim haec erant futura, dico autem filium hominis in Deo glorificari. ob hoc subiecit. Et continuo glorificabit eum. f. ¶ A V G. Cum dixisset superius. Et continuo clarificabit eum, ne putarem quod sic eum clarificaturus esset Deus, vt non eis con iungeretur vterius, ea conuersatione quae in terra est adiecit atq; ait. {Filioli adhuc mo. vo. sum.} tamquam diceret, continuo quidem resurrectione clarificabor: non tamen continuo ascensus in caelum. Sicut enim scriptum est in actibus Apostolorum. Fuit cum eis post resurrectionem quadraginta dies. hos igitur quadraginta dies significauit dicendo. {Adhuc mo. vo. sum.} ORI. Per hoc autem quod dicit. {Filioli.} Ostendit adhuc imminente animabus eorum paruitatem. Hi autem quibus nunc dicit. {Filioli.} post resurrectionem sunt fratres, sicut & antequam essent filii, fuerunt serui. A V G. Potest etiā & sic intelligi. Adhuc, sicut vos in hac infirmitate carnis etiam ipse sum; donec. s. moreretur atq; resurgereret. Cum illis quidem fuit postquam resurrexit exhibitione praesentiae corporalis, sed non cum illis fuit consortio infirmitatis humanae. Apud alium enim Evangelistam post resurrectionem ait. Haec locutus sum vobis, dum adhuc essem vobiscum, id est in carne mortali cum essem sicut & vos. Tunc enim in eadē quidem carne erat, sed cum illis in eadem mortalitate iam non erat. Est & alia diuina praesentia sensibus ignota mortalibus, de qua idem dicit. {Ecce ego vobiscum sum vsque ad consummationem saeculi.} hoc non est. Adhuc modicum sum vobiscum. non enim modicum est vsque ad cōsummationem saeculi, aut si & hoc modicum est, quia in oculis Dei mille anni sunt dies vnus: non tamen hoc significare voluisse credendus est nunc, quando securus adiunxit. Quo ego vado, vos non potestis venire. Numquid enim post consummationem saeculi quo ipse vadit, venire non poterit de quibus postea dicitur est. Pater volo vt vbi ego sum, & ipse sint mecum. ORI. Intrafecus autem sciscitaberis, an post multum non fuit cum eis non adeo, qd non aderat illis secundum carnem. Sed eo modico consummato vos scandalizabimini in me in nocte, & sic non erit cum eis, qui cum dignis tantummodo conuersatur. Sed si cum eis non erat: nihilominus ipsi quae futuri erant se-

Ho. eadem. Tra. 61. Ho. eadem. Tra. 64. Tra. 64. Tomo. 32. Tra. 64.

sum, velat Petrus post negationem grauius plorabat, quarens Iesum. Et ideo sequitur. Quereis me, sicut dixi Iudæis. Quo ego vado, vos non potestis venire. Quereis Iesum, est verbum quereis, sapientiam, iustitiam, veritatem, diuinam virtutem, quæ omnia Christus est. Volentibus ergo discipulis sequi Iesum, non quippe velut rudiores arbitran- tur corpora, sed vt significat illud. Qui non tollit crucem suam, & sequitur me, non potest esse discipulus. Ait nunc dominus, quo ego vado, vos non potestis venire, nam et si vellēt sequi verbum, & illud con- fiteri: tamen nondum

Iudæis, quo ego vado, vos non potestis venire. Et vobis dico modo. Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos, vt & vos diligatis inuicem. In hoc cognoscent omnes, quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad inuicem.

Dicit ei Simon Petrus. Domi-

Tract. 64

erant validi circa hoc: cum nondum esset spiritus datus: eo quod Iesum non erat glorificatus. A V G. Vel hoc dicit, quia adhuc minus idonei erant sequi moriturum dominum pro martiri? aut iturum dominum ad immortalitatem carnis, quomodo iam fuerant secuti: non quando libet morituri, sed in fine sæculi resurrecturi? aut iturum dominum ad suam patris, quomodo iam erant secuti, cum esse nemo possit in illa felicitate, nisi perfectus in charitate: Iudæis autem cum hoc diceret, non addidit: {Modo.} Ipsi autem non poterant venire tunc quo ille ibat, sed poterat postea: & ideo subdit. {Et vobis dico modo.} O R I. Q. d. Et vobis dico non absque additione huius aduerbii, modo. Iudæi namque, quos præuidebat in suis facinorosis moribus in breui tempore non valebant pergere quo Iesum ibat, sed discipuli post breue tempus poterant sequi verbum. C H R Y. Ne autem audientes discipuli sicut dixi Iudæis: æstimet similiter & in eos dictum esse, adiecit. {Filioli.} O R I. Quod est exprimentis imminentem adhuc animæ discipulorum modicitatem. Fiunt autem post resurrectionem hi quibus dixit. Filioli fratres, sicut & prius serui fuerant, antequam essent filii. C H R Y. Hoc autem dicit eum, qui in seipsum est erigens discipulorum amorem. Cum enim viderimus aliquos dilectissimum rum discedentes exarde scimus, & maxime cum viderimus eos in locum abeuntes, in quem non est possibile nobis abire. Simul etiã ostendit, quoniam mors eius quædam translatio est, & transpositio melior ad loca mortalia corpora non suscipientia. A V G. Docens autem quomodo idonei esse possint pergere, quo ille antea- debat, subiungit. {Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem.} Nonne iam hoc erat mandatum in antiqua lege Dei, vbi scriptum est. Diliges proximum tuum tamquam teipsum? cur ergo nouum mandatum appellatur a domino? an quia exuto vetere induit nos hominem nouum? Innouat quippe audientem, vel potius obedientem, non omnem, sed ista dilectio quam dominus vt carnali dilectione distingueret addidit. {Sicut dilexi vos, vt & vos diligatis inuicem.} non sicut se diligunt qui corrumpunt, nec sicut se diligunt homines, quia homines sunt, sed sicut se diligunt, qui Dei sunt, & filii altissimi omnes, vt sint filio eius vnico fratres ea dilectione inuicem diligentes, qua ipse dilexit eos, perducitur eos ad illum finem, vbi satiabitur in bonis desiderium eorum. C H R Y S O T O M V S. Vel dicit: {Sicut dilexi vos.} non enim præ existentibus vestris iustitiis debuit vobis reddidi, sed ipse incepit: ita & vos benefacere oportet, etiam nihil debentes. A V G. Noli autem putare illud maius prætermissum esse mandatum, quo præcipitur, vt diligamus dominum Deum nostrum, sed bene intelligentibus vtrumque inuenitur in singulis. nam & qui diligit Deum, non eum potest contemnere præcipientem, vt diligit proximum, & qui superne, ac spiritualiter diligit proximum. quid in eo diligit nisi Deum? ipsa est dilectio, quam ab omni munda dilectione distinguendo addidit dominus: Sicut dilexi vos. Quid enim nisi Deum dilexit in nobis non quem habebamus, sed vt haberemus? sic ergo & nos inuicem diligamus, vt quantum possumus, inuicem ad habendum in nobis Deum cura dilectionis atrahamus, C H R Y. Prætermittens autem miracula, quæ erant facturi, ab amore eos designat, subdens. In hoc cognoscent omnes, quia mei estis discipuli, si dilectionem habueritis ad inuicem. hoc enim est, quod maxime homines sanctos offendit: hos enim dicit esse discipulos. A V G. Tamquam diceret. Alia munera mea habent vobiscum, etiam non mei, non solum naturam, vitam, sensum, rationem, & eam salutem, quæ hominibus pecoribusque communis est: verum etiam linguam, sacramenta: prophetiam, scientiam, fidem, distributionem rerum suarum pauperibus, & traditionem corporis sui, vt ardeant, sed quoniam charitatem non habent, vt cymbala concrepant, nihil sunt, nihil eis prodest.

Homil. 71

g CH R Y. Magnus amor & ipso igne vehementior, & nulla est prohibitio, quæ eius prompti impetum detinere possit. A-

Ho. eadem.

tra. 65.

tra. 66.

Ho. eadem.

tra. 67.

Ho. eadem.

tra. 68.

Ho. eadem.

tra. 69.

Ho. eadem.

tra. 70.

Ho. eadem.

tra. 71.

Ho. eadem.

tra. 72.

dentissimus itaque Petrus audiens. Quo ego vado vos non potestis venire, eum interrogauit. vnde sequitur. {Dicit ei Simon Petrus. Domine quo vadis?} A V G. Sic vtique hoc dixit magistro discipulus tamquam sequi paratus: propterea dominus, qui eius animum vidit, sic ei respondit: nã sequitur. {Respondit ei Iesum, quo ego vado, non potestis me modo sequi. Dilectionem inuicem, non spem abstulit, sed eã sequenti voce firmavit dicens.} Sequeris autem postea. Quid festinas Petre? nondum te suo spiritu solidauerat petra: noli extolli præsumendo, non potes modo: noli dei ci desperando. {Sequeris enim postea.} C H R Y. Audiens autem hoc Petrus, neque ita desiderium detinuit, sed benignam spem accipiens proparat: & quia timorem excussit prodicionis cum securitate per seipsum, de reliquo interrogat aliis silentibus. vnde sequitur. {Dicit ei Petrus. Quare non potestis me modo sequi?} animam meam pro te ponam. {Quid dicit Petre? Dixi quoniam non potes, & tu dicit quoniam possum, quocirca scies per experientiam, quoniam nihil est tuus amor, nisi præsentis superna liberatione. vnde sequitur.} Respondit Iesum. Animam tuam pro me pones? {B E D A.} Quæ sententia duobus modis potest pronuciari: vno modo affirmando, ac si dicat. Animam tuam pro me pones, sed nunc timendo mortem carnis animæ mortem incurres: alio modo insultando, quasi diceret. A V G. Ita ne facies pro me, quod nondum ego pro te præpares, qui sequi non potes. Quid tamen præsumis? audi quis sis. {Amen amen dico tibi: non cantabit gallus, donec ter me neges.} Qui mihi promittis mortem tuam, ter negabis vitam tuam, quid in animo eius esset cupiditatis videbat, quid virium, non videbat, voluntatem suam iactabat infirmam. Sed inspiciebat valitudinem medicus. An Apollolus Petrus scituri cum fauore peruerso excusare quidam nituntur, Christum non negauit, quia interrogatus ab ancilla hominem se nescire respondit, sicut alii Euangeli- ita testantur expressius: quasi qui hominem Christum negat: non Christum negat, & hoc in eo negat quod factus est propter nos, ne periret quod fecerat nos: per quid autem caput est ecclesie, nisi per hominem? quomodo est igitur in corpore Christi, qui negat hominem Christum? Sed quid multis immoretur? non enim dominus ait: Non cantabit gallus donec hominem, aut filium hominis neges, sed donec me neges. Quid est me, nisi quod erat? quicquid eius negauit, Christum negauit. Siquidem dubitare nephastum est, Christus hoc dixit, verumque prædixit, proculdubio Petrus Christus negauit. Non accusemus Christum cum defendimus Petrum. agnouit plane peccatum suum infirmus Petri. Et quantum mali Christum negando commiserit, plorando monstrauit, neque nos cum ita diximus primum Apostolorum accusare delectat, sed huc intuentum admoneri nos oportet ne homo quisquam de humanis viribus fidat. B E D A. Respicendi nihilominus vnusquisque se in lapsum conuerterit exemplum capiat ne desperet, sed incuncta ter veniam se posse promereri credat. C H R Y. Vnde manifestum est quoniam & casum Petri dominus concessit. nam poterat quidem, & a principio reuocare, sed quia permanebat in vehementia, ipse quidem non impulsit ad negationem, sed dimisit deserendum, vt discat propriam imbecillitatem, & vt post hæc talia non patitur cum orbis terrarum dispensationem susceperit, sed reminiscens eorum, quæ passus est cognoscat seipsum. A V G. In anima itaque contigit Petri quod offerebat in corpore, sed aliter quam putabat. nam ante mortem, & resurrectionem domini & mortuus est negando, & reuixit plorando. A V G. de Con. Euan. Hoc autem de prædicta negatione sua Petro non solum Ioannes, sed & ceteri tres commemorant, non sane omnes ex vna eademque occasione sermonis ad eam commemorandam veniunt. nã Martheus, & Marcus eam subnectunt postquam dominus egressus est ex illa domo vbi manducauerat Pascha. Lucas vero, & Ioannes antequam inde esset egressus. Sed facile possumus intelligere, aut illos duos eam recapitulando posuisse, aut istos præoccupando, nisi magis moueret, quæ tam diuersa non tantum verba, sed etiam sententias domini præmittunt, quibus permotus Petrus illam præsumptionem proferret pro domino, vel cum domino moriendi, vt magis cogant intelligi ter eum expressisse præsumptionem suam diuersis locis sermonis Christi, & ter illi a domino responsum, quod eum esset ante galli cantum ter negaturus.

C A P.

CAPVT XIII.

V G. Ne discipuli mortem Christi tamquam homines timerent, & ideo turbarentur: consolatur eos etiam Deum se esse contentans. vnde dicitur. {Et ait discipulis. Non turbetur cor vestrum: cre. in Deum, & in me cre.}

quasi dicit. Cõsequens est si in Deum creditis, vt in me credere debeatis, quod non est cõsequens si Christus non esset Deus. Mortem metuicis huic formæ serui: non turbetur cor vestrum, si scitabit illam formam Dei. C H R Y. Ea et quæ in me est fides, & in patre qui genuit, potentior est his quæ superuenient, & nihil contra eam potest valere diffidulum.

T ait discipulis suis. Nõ turbetur cor vestrum. In Deum, & in me credite. In domo patris mei mansiones multæ sunt. Siquo minus dixissem vobis, quia vado parare vobis locum. Et si abiero & præparauero vobis locum, iterum venio & accipio vos ad meipsum, vt vbi sum ego & vos si-

hoc etiam modo diuinitatis virtutem ostendit, quia ea quæ in mente habebat ducit in medium dicens. {non tur. cor. ve.} A V G. Quia igitur etiam sibi meruebat discipuli cum Petro dictum esse fidei, atque prompiori, Non cantabit gallus donec ter me neges, subiungit. {In domo patris mei mansiones multæ sunt. Per quod a turbatione recreantur ceteri, ac fidentes etiam post pericula tationum, se apud Deum cum Christo esse mansuros, quia si alius est alio fortior, sapientior, iustior, sanctior, nullus alienabitur ab illa domo, vbi mansionem pro suo quisque accepturus est merito. Denarius quidem ille æqualis est omnibus quem paterfamilias eis qui operati sunt in vinea iubet dari. Quo vtique denario vita significatur æterna, vbi amplius alio nemo viuut, quoniam viuere di non est diuersitas in æternitate mansura, sed multæ mansiones diuersas meritorum in vna vita æterna significat dignitates. G R E. super Ezechielem. Vel hac ratione conueniunt mansiones multæ cum vno denario, etsi alter minus, atque alius amplius exultat, omnes tamen vnum gaudium conditoris sui visione lætificat. A V G. Atque ita Deus erit omnia in omnibus, vt quoniam Deus charitas est per charitatem fiat, vt quod habent singuli, commune sit omnibus. Sic enim quisque etiam ipse habet cum amat in altero quod ipse non habet. non enim erit ita aliqua inuidia impari claritatis, quoniam regnabit in omnibus vnitas charitatis. G R E. vlti. Moral. Eiusdem etiam disparilitatis damna non sentiunt, quia tantum sibi vnusquisque percipit quantum sufficit. A V G. Respuens autem vna corde Christiano, qui putant ideo dictum multas esse mansiones, quia extra regnum cælorum erit aliquid vbi maneant beati innocentes, cum sine baptismo ex hac vita emigraverint, si ne quo in regnum cælorum intrare non possunt. abicit autem, vt cum omnis domus regnantium filiorum non sit alibi, nisi in regno, ipsius regis domus pars aliqua non sit in regno. non enim ait dominus, In beatitudine sempiterna mansiones multæ sunt, sed in domo patris mei. C H R Y. vel aliter continua. Quia dominus supra dixerat Petro, Quo ego vado, non potes me sequi modo, sequeris autem postea, ne æstimet soli Petro hanc promissionem esse datam dixit. {In domo patris mei mansiones multæ sunt.} Hoc est, & vos regio illa suscipiet quæ & Petrum. copia enim est ibi multa mansionum, & non est dicere, quoniam præparatione indigent. Et propter hoc subdit. {Si quo mi. dixi. vo. quia vado parare vobis locum.} A V G. Vbi satis ostendit, ideo se hoc illis dixisse, quia iam ibi mansiones multæ sunt, & non est opus illi aliquam præparare. C H R Y. Quia vero dixerat. Non poteris me modo sequi, vt non æstimet se ab eo finaliter abscisus esse, subiungit. {Et si abiero, & præpara. vobis locum, iterum ve. & acci. vos ad meipsum, vt vbi ego sum, & vos sitis.} Ex quo ostendit, oportet eos. vehementer considerare. T H E O. Ac si dicat vtrumque. Vos turbari non oportet siue paratæ sint, siue non Nam et si paratæ non sint, ego cum omni solertia præparabo vobis illas. A V G. Sed quomodo vadit & parat locum, si iam mansiones multæ sunt? sed nondum sunt, sicut paratæ sunt. Eadem enim mansiones, quas prædestinatione præparauit, præparat operando. Iam ergo sum in prædestinatione, si quo minus dixisset. {Ibo, & præparabo.} hoc est prædestinabo, sed quia nondum sunt in operatione dicit. {Et si abiero, & præparauero vobis locum.} Parat autem modo mansiones, mansionibus præparando manfores. Quippe cum dixit. {In domo patris mei mansiones multæ sunt.} Quid putamus esse domum Dei, nisi templum Dei de quo Apollolus dicit, Templum Dei sanctum est, quod estis vos. Hæc ergo domus Dei adhuc ædificatur, adhuc præparatur. Sed quid est quod vt præparet abiit, cum nos ipsos præparet quod non faciet si reliquerit? Sed illud significat, quia vt parentur istæ mansiones viuere debet iustus ex si-

tra. 67.

tra. 68.

tra. 69.

tra. 70.

tra. 71.

de. si autem vides, non est fides. Eat ergo ne videatur, lateat vt credatur. Tunc enim locus paratur: si ex fide viuatur, creditus desideretur, vt desideratus habeatur. si bene intelligendo, nec vnde vadis, nec vnde venis recedis. vadit ergo latendo, venit apparendo. Sed nisi maneant regendo, vt proficiamus bene viuendo, non parabitur locus vbi possimus manere perfruendo. ALCV. Dicit ergo. {Si abiero,} per carnis absentiam. {Iterum veniam,} per diuinitatis presentiam, vel iterum veniam iudicare viuos, & mortuos. Et quia sciebat eos interrogaturos, quo iret, vel per quam viam irer subiungit. {Et quo ego vado scitis,} scilicet ad patrem. {Et viam scitis,} scilicet per meipsum. C H R Y. Hoc autem dicens, desiderium quod in eorum mente erat ostendit, & dat eis desiderium interrogandi.

tra. 69.

tra. 70.

tra. 71.

tra. 72.

tra. 73.

tra. 74.

tra. 75.

homo erat cum dixisset. Vado & venio ad vos, subiecit atque ait: Si diligeritis me, gauderitis utique, quia vado ad patrem, quia pater maior me est. Per hoc ergo filius non est æqualis patri, per hoc erat iturus ad patrem, a quo & venturus est, iudicaturus vivos & mortuos. Per illud, in quo est æqualis gignenti, numquam recedit a patre, sed eum illo est ubique totus pari diuinitate quam nullus continet locus. Ipse ergo filius Dei æqualis patri in forma Dei, quia semetipsum exinanauit: non formam Dei amisit, sed formam serui accipiens, maior est etiam seipso, quia maior est forma Dei quæ amissa non est quam forma serui, quæ accepta est. Hæc igitur est forma serui, in qua Dei filius minor est non patre solo, sed etiam spiritu sancto, secundum hanc formam serui puer Christus etiam parentibus minor erat, quando paruus, maioribus sicut scriptum est, subditus erat. Agnoscamus igitur geminam substantiam Christi, diuinam, scilicet, quæ æqualis est patri, & humanam quæ maior est pater, utriusque autem simul, non duo, sed vnus est Christus, ne sit quaternitas, sed trinitas Deus. Ideo ergo dixit. Si diligeritis me, gauderitis utique, quia vado ad patrem, quia nature humanæ gratulandum est, eo quod sic assumpta est a verbo vnigenito, ut immortalis constitueretur in celo, atque ita fieret in terra sublimis, ut incorruptibilis puluis sederet ad dexteram patris. Quis non hinc gaudeat, qui sic diligit Christum, ut suam naturam iam immortalem gratuletur in Christo, atque ipsum speret futurum esse per Christum? H I L A. 9. de Trinita. vel aliter. Si donantis auctoritate pater maior me est, numquid per doni confessionem minor filius est? Maior itaque donans est, sed minor iam non est, cui vnus esse donatur. C H R Y S O S T O M V S. Non dum nouerant Apostoli quid sit resurrectio, quam prædixerat dicens. Vado & venio ad vos. Neque qualem oportebat de eo opinionem habebant, patrem vero magnum esse estimabant. Dixit igitur eis. Estis de me formidatis, quod me defendere nequeam, neque confiditis, quod post prope rursus vos videam: tamen audientes quoniam ad patrem vado letandum vobis est, quoniam ad maiorem vado, & potentem omnia versuta dissoluere. Hæc autem omnia ad imbecillitatem discipulorum dicebatur. Et ideo subdidit. Et nunc dixi vobis priusquam fiat, ut cum factum fuerit, credatis. A V G V S T I N V S. Quid est hoc, cum magis credere homo debeat antequam fiat id quod credendum est? Hæc est enim laus fidei, si quod creditur, aliud videtur, nam & ille cui dictum est. Quia vidisti, credidisti, aliud vidit, aliud credidit: vidit hominem, credidit Deum. Sed si dicunt credi quæ videntur, sicut dicit vnusquisque oculis suis se credidisse: non tamen ipsa est quæ in nobis edificatur fides, sed ex rebus quæ videntur acquiritur in nobis, ut ea credatur quæ non videntur. Illud itaque dicit. Cum factum fuerit, quod eum post mortem visuri erant viuentem, & ad patrem ascendentem, quo viso, fuerant credituri quod ipse esset Christus filius Dei, qui hoc potuit facere, & prædicere antequam faceret. Credituri autem hoc, non fide noua, sed aucta, aut certe cum mortuus esset, defuncta, cum resurrexisset, resurrecta. H I L A. 9. de Trinita. Glorie autem resumendæ meritum, continuo subiicit dicens. Iam non multa loquar vobiscum. B E D A. Ideo hoc dicebat, quoniam iam instabat tempus, ut comprehenderetur, & ad mortem traderetur. Venit enim princeps mundi huius. A V G. Quis nisi diabolus non autem creaturarum, sed peccatorum princeps est diabolus. Vnde apostolus cum dixisset aduersus rectores mundi, sequenti verbo exposuit, quid dixisset mundi, cum subiungit tenebrarum huius, id est hominum impiorum: Et in me non habet quicquam. Quia neque cum peccato Deus venerat, nec eius carnem de peccati propagine virgo pepererat. Et tamen ei dicebatur. Cur ergo morieris, si non habes peccatum, cui debetur mortis supplicium? continuo subiungit. Sed vt cognoscat mundus quia diligo patrem, & sicut mandatum dedit mihi pater, sic facio. Surgite, eamus hinc. Discumbens enim discumbentibus loquebatur. Eamus autem dixit ad illum locum, vnde fuerat tradendus ad mortem, qui nullum habebat meritum mortis, sed habebat vt moreretur, mandatum patris. A V G V S T I N V S. contra Arrianos. Quod autem voluntati & præcepto patris obediens est filius, ac in hominibus demonstrat diuersam imparemque naturam patris præcipientis, & filii obediens, huc accedit, quod Christus non tantum Deus est, quia natura æqualis est patri, sed etiam homo, quia natura minor est patre. C H R Y S O S T O M V S. Vel hoc quod dicit. Surgite, eamus hinc. Principium est

alterius sententiæ. consequens enim erat eos formidare, & tempore, & a loco in villa manifeste existentes: etenim non profunda erat, & erat consequens eos non attendere his quæ dicebantur, sed semper circumuoluerunt oculos, & imaginari eos qui aggressuri eos erant, & maxime audientes. Adhuc modicum vobiscum sum. Et venit princeps mundi huius. Quia igitur hæc, & humilissimi audientes, turbabantur, vt mox capiendi ducit eos in locum alium, vt adstantes se in caute-la esse cum ocio de reliquo audiant: magna enim dogmata erant audituri.

C A P. XV.

G O sum vitis vera, & pater meus agricola est, omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum, & omnem qui fert fructum, purgabit eum, vt fructum plus afferat. Iam vos mundi estis propter sermonem quem locutus sum vobis.

C A P V T X V.

I L A. 9. de Trinita. Ad consummandæ corporeæ passionis sacramentum per dilectionem efficiendi mandati paterni festinat exurgens: corporeæ tamen assumptionis statim mysterium pandens, per quam etiam tamquam in vite modo palmitem inesse, adiecit: Ego sum vitis vera. A V G V S T I N V S. Quod secundum hoc dicit, quod est caput ecclesiæ, nosque membra eius; homo Christus Iesus. Vnius quippe nature sunt vitis & palmitis, sed cum dicit. Ego sum vitis vera, numquid vt adderet vera, ad eam vitem retulit, vnde ista similitudo transata est? Sic autem dicitur vitis per similitudinem, non per proprietatem, sicut agnus, ouis, & cetera huiusmodi, vt magis ipsa sint vera, ex quibus ducuntur istæ similitudines. Sed dicendo. Ego sum vitis vera, ab illa se discernit, cui dicitur. Quomodo conuersa es in amaritudinem vitis alienæ? Nam quo pacto est vitis vera, quæ expectata est vt faceret vnam, fecit autem spinas? H I L A R I V S. 9. de Trinitate. Sed a corporeæ huius humilitatis assumptione formam paternæ maiestatis alienans, agricolam patrem curiosum huius vitis ostendit dicens. Et pater meus agricola est. A V G V S T I N V S. de Verb. domini. Colimus enim Deum, & colit nos Deus, sed sic Deum colimus, vt non meliorem eum faciamus, colimus enim eum adorando, non arando. Quod autem ille nos colit, meliores nos reddit. Cultura ipsius est in nos, quod non cessat verbo suo extirpare mala semina de cordibus nostris, aperire cor nostrum tamquam aratro sermonis, plantare semina preciorum, expectare fructum pietatis. C H R Y S O S T O M V S. Et quia Christus sibi sufficit, discipuli vero multo indigent agricolæ auxilio: propterea de vite nihil dicit, sed de palmitibus eum subdit. Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum. Fructum autem hic vitam occulte insinuat, ostendens, quod sine operibus non potest aliquis esse in eo. H I L A. 9. de Trinita. Inuitias autem & inueteras palmitis defecans, depurabit arborum. C H R Y S. Et quia etiam qui valde virtuosus sunt, indigent agricolæ opere, adiungit. Et omnem qui fert fructum, purgabit eum, ut fructum plus afferat. Hoc dixit propter tribulationes eorum, quæ tunc inducebantur: ostendens quod tentationes fortiores eos faciebant, sicut & purgare hoc est circuncidere palmitem, eum magis germinare facit. A V G V S T I N V S. Quis autem est in hac vita sic mundus, ut non sit magis magisque mundandus? Vbi si dixerimus quia peccatum non habemus, nosmetipsos seducimus. Mundat itaque mundos, id est fructuosos, ut tanto sint fructuosiores, quanto sunt mundiores. Secundum hoc ergo vitis est Christus, quod ait. Pater maior me est, secundum illud autem quod ait. Ego & pater vnus sumus, & ipse agricola est. Nec talis quales sunt qui extrinsecus operando exhibent ministerium, sed talis, ut det etiam intrinsecus incrementum, unde continuo etiam seipsum mundatorem palmitum ostendit dicens. Iam vos mundi estis propter sermonem quem locutus sum vobis. Ecce ipse mundator est palmitum, quod est agricolæ, non vitis officium. Sed quare non ait. Mundi estis propter baptismum, quo abluti estis, nisi quia & in aqua verbum mundat? De rahe verbum, & quid est aqua, nisi aqua? Accedit uerbum ad elementum & fit sacramentum, unde ista tanta virtus aquæ, ut corpus tangat, & cor abluat, nisi faciente verbo, non quia dicitur, sed quia creditur: Nam in ipso uerbo aliud est sonus transiens, aliud uirtus immanens. Hoc uerbum fidei tantum ualet in ecclesia Dei, ut per ipsum credentem, offerentem, benedicientem, tingentem mundet infantem, quamuis credere non ualent. C H R Y S O S T O M V S. Vel dicit. Mundi estis, propter sermonem, quem locutus sum vobis, id est interim lumen doctrinæ iam suscepistis, & a Iudæo uerbo eruti estis.

C H R Y. Quia iam mundos eos dixerat propter sermonem quem locutus fuerat eis, docet quod oportet de reliquo incipere ea, quæ ab eis sunt: & ideo dicit. Manete in me, & ego in uobis. A V G V S T I N V S. Non eo modo illi in ipso, sicut ipse in illis, utrumque enim prodest, non ipsi, sed illis. Ita sunt quippe in vite palmitis, vt utriusque non deserant, sed inde accipiant vt uiuant. Ita vero vitis est in palmitibus, vt vitale alimentum subministrat eis, non sumat ab eis, ac per hoc, vt manentem in se habeat Christum, & manentem in Christo, discipulis prodest utriusque, non Christo, vnde de subdit. Sicut palmetis non potest ferre fructum a semetipso, nisi manserit in vite, sic nec vos nisi in me manseritis. Magna gratiæ commendatio, corda instruit humilium, ora obstruit superborum. Nonne huic resistunt ueritati, ad bona opera faciendâ Deum sibi necessarium non putantes, non assertores, sed præcipitantes liberi arbitrii? Qui enim a semetipso se fructum æstimat ferre, in vite non est. Qui in vite non est, in Christo non est, qui in Christo non est, Christianus non est. A L C V. Omnis enim fructus boni operis ab illa radice procedit, qui nos sua gratia liberauit, & suo auxilio prouehit, ut fructum plus afferre valeamus. vnde cum repetitione & superiorum explanatione subdit. Ego sum vitis, & vos palmitis. Qui manet in me, credendo, obediendo, perseverando. & ego in eo illuminando, subueniendo, perseverantiam donando. Hic, & non alius. Fert fructum multum. A V G V S T I N V S. Sed ne quicquam putaret saltem paruorum aliquid fructum posse a semetipso palmitem ferre, subdit. Quia sine me nihil potestis facere. non ait parum potestis facere, quia nisi palmetis in vite manserit & uixerit, de radice quantumlibet fructum a semetipso non potest ferre. Quamuis autem Christus vitis non esset, nisi homo esset: tamen istam gratiam palmitibus non præberet, nisi etiam Deus esset. C H R Y S O S T O M V S. Vide ergo filium non minus patre conferentem ad discipulorum procuracionem. Nam pater quidem purgat, ipse uero in se tenet, quod facit palmitis fructificare. Sed tamen & purgare filii ministrum est esse, & manere in radice est patris, qui radicem genuit. Igitur magnum quidem dampnum est nihil posse facere, uerum non vltimè ad hoc fuit, sed ulterius producit sermonem dicens. Siquis in me non manserit, mittetur foras sicut palmetis, id est agricolæ non potietur manu. Et arefcet. hoc est: Si quid habebat a radice, amittet, denudatus eius auxilio, & vita. Et colligent eum. A L C V I N V S. Meliores Angeli & in ignem æternum, scilicet mittent, & ardet. A V G V S T I N V S. Ligna enim vitis tanto sunt contemptibilia, si in vite non manserint, quanto gloriosiora si manserint vnus ex duobus palmiti congruit, aut vitis, aut ignis, si in vite non est, in igne erit. C H R Y S O S T. Deinde ostendens quid est manere in eo, subdit. Si manseritis in me, & uerba mea in uobis manserint, quodcumque uolueritis, petetis, & fiet uobis. Eam enim quæ per opera ostensionem querit. A V G V S T I N V S. Tunc enim sunt dicenda uerba eius in nobis manere, quando facimus quæ præcepit, & diligimus quæ promisit. Quando autem uerba eius manent in memoria, nec inueniuntur in uita, non computatur palmetis in vite, quia vitam non attrahit ex radice. Quid autem uelle possunt manendo in Salvatore, nisi quod non alienum est a salute? Aliud quippe volumus, quia sumus in Christo, & aliud volumus, quia sumus adhuc in hoc sæculo. De mansione autem huius sæculi nobis aliquando surripit, ut hoc petamus quod nobis non expedire nescimus. Sed abicit, ut faciat nobis si maneamus in Christo, qui non facit quando petimus, nisi quod expedit nobis. Ad uerba autem eius pertinet oratio Pater noster, ab huius orationis uerbis & sensibus non recedamus in petitionibus nostris, & quicquid petimus, fiet nobis.

C H R Y. Ostendit supra dominum, quoniam qui eis insidiabantur ardebant, non manentes in Christo: deinde ostendens, quoniam ipsi in expugnabiles erant: ita scilicet ut multum fructificarent, ait. In hoc clarificatus est pater, vt plurimum fructum afferatis, quasi dicat. Si ad gloriam patris pertinet, quod uos fructificetis, non contemnet gloriam suam, qui autem fructum facit, ille est discipulus Christi. vnde subdit. & efficiamini mei discipuli. T H E O. Fructus autem Apostolorum sunt gentes, quæ per eorum doctrinam astricte sunt fidei: nec non ad Dei redactæ sunt gloriæ. A V G V S T I N V S. Siue enim clarificatus, siue glorificatus dicitur, ex vno uerbo græco utrumque translatum est. Doxa ergo græce dicitur, latine gloria est: quod ideo commemoratum putauit, ne hoc nostræ gloriæ tribuamus, tãquam ex nobis ipsi habeamus, eius est enim hæc gratia, & ideo in hoc non nostra, sed eius est gloria. A quo enim facimus fructum, nisi ab illo, cuius misericordia præuenit nos uide subditur. Sicut dilexit me pater, & ego dilexi uos. Si præcepta mea seruaueritis, manebitis in dilectione mea, sicut & ego patris mei præcepta seruaui, & maneo in eius dilectione. Hæc locutus sum uobis, ut gaudium meum in uobis sit, & gaudium uestrum impleatur. ligeremus, nisi prius diligeremus? Quod autem ait. Sicut dilexit me pater, & ego dilexi uos, non æqualitatem nature ostendit nostræ & patris, sicut est patris & ipsius, sed gratiam, quæ mediator est Dei & hominum, homo Christus Iesus. Mediator quippe monstratur, cum dicit. Pater dilexit me, & ego uos. Nam pater utriusque diligit & nos, sed in ipso. C H R Y S O S T O M V S. Si igitur pater amat nos, confidite, si patris est gloria, fructificate. Deinde ut non pigros eos faciat, subdit. Manere in dilectione mea. Qualiter autem hoc erit, ostendit subdens. Si præcepta mea seruaueritis, manebitis in dilectione mea. A V G V S T I N V S. Quis ambigat quæ dilectio præcedat obseruantiam præceptorum? vnde enim præcepta seruet non habet, qui non diligit: quod ergo hic ait. ostendit non vnde dilectio generetur, sed vnde monstratur, ut nemo se fallat dicendo, quod eum diligit si eius præcepta non seruat, quamuis quod dicit manere in dilectione mea, non apparet quam dixerit dilectionem, utrum quæ eum diligimus, an quæ ipse nos diligit, sed ex uerbo superiore disciscitur. Dixerat quippe. Ego dilexi uos, & continuo subiicit. Manete in dilectione mea. Illa ergo quæ dilexit eos. Quid est ergo, Manete in dilectione mea, nisi manere in gratia mea? Et quid est, Si præcepta mea seruaueritis, manebitis in dilectione mea, nisi ex hoc scietis quod in dilectione mea, quæ uos diligit, manetis, si mea præcepta seruaeritis? Non ergo ut nos diligit, prius præcepta eius seruaemus, sed nisi nos diligit, præcepta eius seruari non possumus. Hæc est gratia, quæ humilibus patet, super bos later. Sed quid illud est quod adiungit, Sicut & ego præcepta patris mei seruaui, & maneo in eius dilectione? utique eam dilectionem patris intelligi uoluit, quæ eum diligit pater. Sed numquid & hæc gratia intelligenda est, quæ pater diligit filium, sicut gratia est quæ nos diligit filius, cum simus nos filii gratia non natura, unigenitus autem natura, non gratia? An hoc etiam in ipso filio ad hominem referendum est? Ita sane. nam dicendo. Sicut dilexit me pater, & ego dilexi uos, gratiam mediatoris ostendit: mediator autem Dei & hominum, non in quantum Deus, sed in quantum homo est Christus. Igitur hoc recte possumus dicere, quod cum ad naturam Dei non pertineat humana natura, ad personam tamen filii Dei per gratiam pertinet, quæ nulla est maior, nulla profus æqualis. Neque enim illam susceptionem ulla hominis merita præferunt, sed ab illa susceptione merita eius cuncta cœperunt. A L C V I N V S. Quæ autem præcepta dixerit exponit apostolus dicens. Christus factus est obediens patri usque ad mortem, mortem autem crucis. C H R Y S O S T O M V S. Deinde quia futura passio, & tristitia uerba interruptura erant eorum læticiam, subiungit. Hæc locutus sum uobis, ut gaudium meum in uobis sit, & gaudium uestrum impleatur, quasi dicat. Et si incidat tristitia, hæc auferam, ut ad finem ueniam gaudium. A V G V S T I N V S. Quod est autem gaudium Christi in nobis, nisi quod dignatur gaudere de nobis? Et quod est gaudium nostrum quod dicit implendum, nisi eius habere consortium? Gaudium autem iam ipse perfectum de nobis habebat, quando nos præficiendo, & præstinando gaudebat, sed illud gaudium in nobis non erat, quia nec nos in quibus esse posset, eramus. cœpit autem esse in nobis quando uocauit nos. Et hoc gaudium nostrum merito dicimus, quo nos beati futuri sumus, quod inchoatur in fide renascitur, implebitur in præmio resurgentium. Cæsur. S. The. Kk 4 THE.

Vltra med.

Homi. 74.

Tra. 79.

Vbi supra.

Tra. cod.

Cap. 11.

Homi. 75.

Ho. eadem.

Tra. eodem.

Homi. 76.

Tomo. 83.

d **THEO.** Quia prædixerat, q̄ si madata mea custodieritis, tunc in me p̄manebitis: hic ostendit quæ mandata obseruare oporteat dicens. { Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem. } **GRE G.** in Hom. Cum aut cuncta sacra eloquia dominici sint plena præceptis, quid est quod de dilectione quasi de speciali mandato hic dicit, nisi quæ omne mandatum de sola dilectione est, & omnia præcepta vnũ sunt, quia quicquid p̄cipitur in sola charitate solidatur, vt. n. multi arboris rami ex vna radice p̄deunt, sic multæ virtutes ex vna charitate generantur. Hæc habet aliquid viriditatis ramus boni operis: si nõ manet in radice charitatis. **A V G.** Vbi ergo charitas est, quid est quod possit deesse? Vbi aut nõ est, quod est quod possit p̄desse? Discernit aut ista dilectio ab ea qua seinuicẽ diligunt hoies, sicut hoies. vnde adiũctũ est. Sicut dilexi vos. Vt quod enim nos dilexi Ch̄s, nisi vt possimus regnare cũ Ch̄o? Ad hoc ergo & nos inuicẽ diligamus, vt dilectione nostrã discernamus a cæteris, qui nõ ad hoc seinuicẽ diligunt, vt Deus diligatur, quia nec vere diligunt. Qui autem se propter habendum Deum diligunt, ipsi se diligunt. **GRE G.** Vna autem & summa est probatio charitatis, si & ipse diligatur qui aduersatur. nam & ipsa veritas & crucis paribulum sustinet: & tamẽ ipsi suis persecutoribus affectum dilectionis impendit dicens. Patet ignoscere illis quæ nesciunt quid faciunt. cuius dilectionis summã exprimit cum subiungit. { Maio. hac dil. ne ha. q̄ vt ani. suam po. quis pro amicis suis. } Mori pro inimicis dñs venerat, & tamen positorum se animam pro amicis dicebat, vt nobis ostenderet, quia cum diligendo lucrum facere de inimicis possumus, etiam ipsi amici sunt, qui persequuntur. **A V G.** Quia ergo superius dixerat: Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem sicut dilexi vos: sic ex hoc consequens quod idem Ioannes in Epistola sua dicit, vt quemadmodum Christus pro nobis animam suam posuit, sic & nos debemus animas pro fratribus ponere. Hoc martyres ardenti dilectione fecerunt: ideo ad mensam Christi, non sic eos commemoramus quemadmodum alios, vt etiam pro eis oremus, sed magis vt eorũ vestigiis hereamus. Talia enim suis fratribus exhibuerunt, qualia de dñi mensa pariter acceperunt. **GRE G.** Qui vero tranquillitatis tempore non dat pro Deo tunicã suam, qualiter in persecutione daturus est animam suam? Virtus ergo charitatis, vt inuicta sit in perturbatione, nutriatur per misericordiam in tranquillitate. **A V G.** de Trini. Ex vna aut eademque charitate Deũ proximumque diligimus, sed Deum propter Deum: nos autem & proximum propter Deum. Cum ergo duo sint præcepta charitatis, in quibus tota lex pendet & Propheta, dilectio Dei & proximi non immerito plerumque scriptura pro vtroque vnũ ponit, quia qui diligit Deũ consequens est, vt faciat quæ præcepit Deus. Consequens ergo est, vt proximum diligat, quia & hoc præcepit Deus: vnde & hic sequitur: { Vos amici mei estis si feceritis quæ p̄cipio vobis. } **GRE.** 27. Mor. Amicus quippe quasi animæ custos dicitur. vnde non immerito qui voluntatem Dei custodire in præceptis illius dicitur eius amicus vocatur. **A V G.** Magna dignatio cum seruus bonus esse non possit, si præcepta dñi sui non fecerit, hinc amicos suos voluit intelligi. vnde boni serui possunt probari. Potest igitur esse & seruus & amicus, qui seruus est bonus. Quo autem intellectu sumus & seruus, & amicum esse seruus boni declarat, cum subdit. { Lam non dicam vos seruos, quia ser. ne. quid fa. do. eius. } Itaque tunc serui non erimus, quando boni serui fuerimus. Numquid seruo bono & probato dñs eius, non etiam sua secreta committit? Sed sicut sunt duo timores, sic sunt duæ seruitutes. Est timor, quem perfecta charitas mittit foras, in quo etiam est seruitus simul foras cum ipso timore mittenda. Et est alius timor castus, permanens in sæculum sæculi. Ad primam ergo seruitutem seruos pertinentes intruebatur dominus dicens: { Lam non dicam vos ser. quia ser. nescit quid fa. do. eius. } Non ille vtiq̄ seruus ad timorem pertinens castum, cui dicitur. Euge serue bone, in tra in gaudium dñi tui, sed ille seruus pertinens ad timorẽ foras a charitate mittendum, de quo alibi dicitur. Seruus non manet in domo in æternum: filius autem manet in æternum. Quoniã itaq; dedit nobis potestatem filios Dei fieri, vt miro modo serui, nõ serui esse possimus hoc dñm facere scimus, hoc seruus ille nescit, qui nescit quid faciat dñs eius, & cum aliquid boni facit: sic extollitur quasi hoc ipse faciat, & non dominus eius, & in se, & non in domino gloriatur. Sequitur. { Vos autem di. ami. quia omnia quæcũq; audiui a patre meo nota feci vobis. } **THEO.** q. d. Seruus non nouit consilia sui domini: vos autem cum amicos reputem, secreta mea

vobis communicauit. **A V G.** Quo autem pacto intellecturi sumus: omnia enim nota fecisse discipulis quæcumque audiuit a patre, cum propterea multa non dicat eis, quia scit eos modo portare, non posse? Sed omnia se nota fecisse discipulis dicit, quæ se nouit, nota esse facturum, in illa plenitudine, de qua dicit Apollolus. Tunc cognoscam sicut & cognitus sum, sicut enim immortalitatem carnis, & salutem animarum futuram expectamus: ita omnem notitiam quæcũque vnigenitus audiuit a patre futuram expectare debemus. **GRE.** Vel omnia quæ audiuit a patre, quæ nõ fieri voluit seruis suis, sunt gaudia internæ charitatis, & festa supernæ patris, quæ nostris quotidianè metibus per aspirationem sui amoris imprimit: dum enim audita superna cœlestia amamus: amata iam nouimus, quia amor ipsa notitia est. Omnia ergo nota eis fecerat, quia a terrenis desideris immutati amoris summi facibus ardebant. **CHRY.** Vel omnia dicit quæcumque eos audire oportebat. Per hoc autem quod dicit se audisse, ostendit quod nihil alienum loquitur, sed quæ patris. **GRE.** Sed quisquis ad hanc peruenit dignitatẽ, vt amicus Dei vocetur, dona quæ percipit super se non suis meritis tribuit. vnde subdit. { Non vos me elegistis, sed ego elegi vos. } **A V G.** Hæc est ineffabilis gratia, quid enim eramus quando Christo nondum elegeramus, nisi iniqui & perditii? Neque enim credideramus in eum vt eligeret nos, nam si credentes elegit, eligentes elegit. Hic certe vacat vna illorum ratio, qui ideo nos dicunt electos ante mundi constitutionem, quia præsciuit nos Deum futuros bonos, non seipsum nos facturum bonos, quoniam si propterea nos elegerat, quia bonos futuros esse præsciuit, simul etiam præscisset, quod eum nos fuisset prius electuri: non enim aliter possumus esse boni, nisi forte dicens est bonus, qui non elegit bonum. Quid ergo elegit in non bonis? Non est vt dicas, ideo electus sum, quia iam credebam, si enim credebas in eum, iam elegeras eum. Nec est vt dicas, Antequam crederem iam bona operabar: ideo electus sum. Quid enim est boni operis ante fidem, quid ergo dicituri sumus, nisi quia mali eramus, & electi sumus, vt boni per gratiam nos eligentis essemus? **A V G.** de Prædestinatione sanctorum, electi sunt itaque ante mundum constitutionem ea prædestinatione, in qua Deus sua futura facta præsciuit, electi aut de mundo ea vocatione, qua Deus id quod prædestinauit impleuit, quos enim prædestinauit, hos & vocauit. **A V G.** Super Ioannẽ. Et videte quemadmodum non eligat bonos, sed quos elegit, faciat bonos. nõ sequitur. { Et posui vos vt eatis, & fructum afferatis. } Iste est fructus, de quo iã dixerat. Sine me nihil potestis facere: ipse est via, in qua nos posuit, vt eamus. **GRE.** in Hom. Posui ergo vos. sed gratiam: P̄lantauit, vt eatis, quia velle iam mente ire est. Et fructum afferatis, operando. Quale uero fructum afferere debeant. { Et fructus vester maneat. } omne n. quod secundum præsens sæculum laboramus, vix vtiq̄ ad mortẽ sufficit: mors namque interueniens fructum nostri laboris abscondit. quod vero pro æterna vita agitur, etiam post mortem seruatur, & tunc apparere incipit, cum laborum carnalium fructus cœperit non videri. Tales ergo fructus operemur, qui maneant, qui cum mors cuncta interimat, ipsi exordium a morte sumant. **A V G V S T.** Dilectio ergo est fructus noster, quæ nunc est in desiderio nondum in saturitate. Et ipso desiderio quodcumq; petierimus in nomine vnigeniti filii, dat nobis pater. vnde sequitur. { Et quodcumque petieritis patrem in nomine meo, det vobis. } Hoc petimus in nomine Saluatoris, quod pertinet ad rationem salutis. **A V G V S T.** Dixerat dominus. Posui vos vt eatis, & fructum afferatis. Charitas autem fructus noster est, de hoc itaque fructu mandans nobis dicit. Hæc mando vobis vt diligatis inuicem. { Vnde & Apollolus. Fructus, inquit spiritus, charitas, ac deinde cætera tamquam ex isto capite exorta, & religata contexit. Meritò itaque sic dilectionem sæpe commendat, tamquam sola præcipienda sit, sine qua non possunt prodesset cætera bona, & quæ non potest haberi sine cæteris bonis, quibus homo efficitur bonus. } **CHRY SOSTOMVS.** vel aliter continua. Dixi quoniam animam meam pro vobis pono, & quia primum vos elegi. Hæc autem omnia non exprobrans dixi, sed ad dilectionem vos inducens, vt diligatis inuicem: deinde quia persecutionem pati, & a multis exprobrari difficile erat, ostendit consequenter quod non dolere, sed lætari oportet. vnde sequitur. { Si mundus vos odit, scitote quia me priorem vobis odio habuit, } quasi dicat. Scio hoc esse durum, sed

propter me patiemini. **A V G V S T.** Curenim se membra sua pro verticem extollunt? recusas esse in corpore, si non vis mundi odium sustinere cum capite. Pro dilectione autem patienter debemus etiam mundi odium sustinere, necesse est enim vt nos oderit, quos carnis nolle quod diligit. vnde sequitur. { Si de mudo fuissetis, mundus quod suum diligeret. } **CHR.** Quia n. propter Christum pati nondum erat eis sufficiens mitigationis causa, illa causa dimissa, hanc adiecit, ostendens quod hoc est virtutis argumentum, a mundo odio haberi, vnde dolere oportet, si a mundo diligere remini. hoc enim esset malicia vestra ostensum. **A V G V S T.** Vniuersæ autem hoc dicit ecclesie, quã plurimi mundi nomine appellat, sicut est illud. Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi. Totus ergo mundus odit ecclesiam. Mundus igitur odit mundum, inimicus reconciliatum, inquinatum mundatum. Quæri ergo potest si etiam mali faciunt persecutionem mundi, sicut impij reges & iudices, cum essent persecutores piorum, vtiq; & homicidas & adulteros puniebant, quomodo intelligendum est quod dominus ait: Si de mundo fuissetis, mundus quod suum diligeret? nisi quia mundus est in eis a quibus talia scelera puniuntur, & mundus est in eis a quibus diligitur. Mundus ergo odit quod suum est, ex ea parte hominum qua sceleratis nocet, & diligit quod suum est, ex ea parte qua ipsi fauet. Si etiam queratur, quomodo se diligit mundus qui odit mundum redemptionis, Diligit vtiq̄e falsã dilectione nõ vera, quoniam quod ei nocet hoc diligit: odit naturam, diligit vitium. vnde & nos prohibemur diligere in illo quod ipse diligit, & iubemur diligere quod ipse odit in seipso. Vitium quippe in illo diligere prohibemur, iubemurque naturam. Vt autem de hoc mundo damnato non essent, electi sunt inde non meritis suis, quorum nulla bona præcellerant opera, non natura, quæ tota fuerat in ipsa radice vitiatã, sed gratia. vnde sequitur. { Quia vero de mundo non estis, sed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mundus. } **GRE G O.** Super Ezechielem in Homi. 9. Nam peruersorum derogatio vitæ nostræ approbatio est, quia iam ostenditur non aliquid iustitiæ habere, si illis displicere incipimus qui non placent Deo: non enim potest in vna eademque re omnipotenti domino atque eius hostibus gratius existeret. Nam se Deo amicum denegat, qui eius placet inimico, & inimicis veritatis aduerfabitur, quædem veritati in mète subiugabitur. **A V G V S T.** Exhortatus autem dominus suos seruos ad mundi odia referenda patienter, nullum eius maius & melius quod de seipso proponit exemplum, vnde sequitur. { Memento te sermonis mei quem ego dixi vobis, nõ est seruus maior domino suo. Si me persecuti sunt, & vos persequuntur, si sermonem meum seruauerunt, & vestrum seruabunt. } **G L O.** Idem obseruauerunt vt calumniantur, iuxta illud. Obseruabit peccator iustum. **THEO.** Vel aliter: Si dominum inquit, persecuti sunt vos, etiam seruos multomagis, Si non persecuti fuissetis, sed sermonem custodiuissetis, vestrum etiam custodirent. **CHRY.** q. d. Non vos turbari oportet si communicatis meis passionibus, quia vos non estis me potiores. **A V G V S T.** Hic autem vbi dicitur: Non est seruus maior domino, illum significat seruum pertinentem ad timorem castum, qui permanet in sæculum sæculi. **CHRY.** Deinde & aliam mitigationem ponit, quoniam & pater cum eis contumeliam patitur cui iniuriatur. vnde sequitur. { Sed hæc omnia facient vobis propter nomen meum. } **A V G V S T.** Quæ omnia, nisi quæ dixit quæ odio habebunt & persequuntur sermonemque continent? Quid est autem aliud dicere: Propter nomen meum, q̄ me in vobis odio habebunt, me in vobis persequuntur, & sermonem vestrum, quia meus est, ideo non seruabunt? Tanto igitur maiores qui propter hoc nomen ista faciunt, quanto beatiores qui propter hoc nomen ista patiuntur. Faciunt autem & ista mali malis, sed vtiq̄e miseri, & qui faciunt, & qui patiuntur. Quomodo autem hoc erit verum. Hæc omnia facient vobis propter nomen meum, cum illi non propter nomen Christi faciunt, hoc est propter iustitiam, sed propter iniquitatem suam. Hæc quæstio ita soluitur, si totum referatur ad iustos, tamq̄ dictum sit: Hæc omnia patiemini ab eis propter nomen meum: si autem propter nomen meum, sic accipitur, id est, quod in vobis oderunt & propter iustitiam quã in vobis oderunt, similiter recte dici possunt & boni, cum persecutionem faciunt malis, & propter iustitiam facere quam diligendo persequuntur malos, & propter iniquitatem quam oderunt in ipsis malis. Quod

autem addidit, Quia nesciunt eum qui misit me, secundum eam scientiam dictum est, quia dicitur scire te, sensus est consummatus. **CHRY.** Ponit iterum domini aliam discipulorum mitigationem, ostendens quoniam iniuste, & in ipsum & in discipulos talia operabuntur. vnde dicitur. { Si non venissem & locutus eis non fuisset, peccatum non haberent. } **A V G V S T.** Iudæis locutus est Christus non aliis gentibus. In eis ergo voluit intelligi mundum, qui odit Christum & discipulos eius, imo vero non in eis solis, sed nos quoq; ad eundẽ mundum pertinere monstrauit. Numquid ergo sine peccato erant Iudæi, quibus Christus locutus est, anteq̄ Christum in carne venisset? Sed magnum quoddam peccatum, non omne peccatum sub generali nomine vult intelligi. Hoc est enim peccatum, quo tenentur cuncta peccata, quod vnusquisque si non habeat, dimittitur ei cuncta peccata. Hoc autem est, quia nõ crediderunt in Christum, qui propterea venit vt credatur in eum. Hoc ergo peccatum si non venisset, non vtiq̄e haberent. Aduentus enim eius quantum credentibus salutaris, tantum non credentibus exitialis factus est. Sequitur. { Nunc autem excusationem non habent de peccato suo. } Si autem hi ad quos non venit Christus, nec locutus est eis, excusationem non habent de peccato suo, cur hie dictum est, propterea istos non habere, quia venit & locutus est eis? Si autem habent, vtrum ad hoc habent vt a penis alienentur, aut ut mitius puniantur? Ad hæc inquisita respondeo, eos habere excusationem, non de omni peccato suo, sed de hoc peccato suo, quod in Christum non crediderunt. Sed non in eo sunt numero, ad quos per discipulos venit, non sunt enim in pena leuiori ponendi, qui omnino legem Christi accipere noluerunt, & eam quantum ad ipsos attinet omnino nullam esse voluerunt. Hanc etiam excusationem possunt habere, qui priusquam euangelium Christi audirent, vitæ huius sine p̄uenti sunt, sed non ideo possunt effugere damnationem. Quicumque enim homines nisi in eo saluatore saluentur, qui venit querere quod perierat ad perditionem sine dubio pertinebunt, quamuis dici possit, alios leuiore, alios grauiore penas passuros. Ille enim perire Deo dicitur, qui ab illa beatitudine quam dat sanctis suis per supplicium separatur. Tanta est autem diuersitas suppliciorum, quanta est diuersitas peccatorum, quæ quomodo se habeat, altius iudicat sapientia diuina, q̄ coniectura scrutatur, aut effatur humana. **CHRY.** Quia vero hinc inde causabantur, quoniam propter patrem eum persequerentur, destruens eorum excusationem dicit. { Qui me odit, & patrem meum odit. } **A L C V I.** Sicut enim qui diligit filium, diligit & patrem, quia vna est dilectio patris & filii, sicut vna natura, ita & qui odit filium, odit patrem. **A V G V S T.** Sed cum superius dixerit, Nesciunt eum qui me misit, quomodo possunt odisse quæ nesciunt? Si enim Deum non quod est ipse, sed nescio quid aliud eum suspicantur, aut credunt, non vtiq̄e ipsum oderunt, & de hominibus quidem fieri potest ut eos sæpe quos nunquam vidimus, oderimus, vel diligamus, fama de aliquo sermocinante, vel bene, vel male. Sed quomodo de quo natura nobis intimatur, dicendum est ignotus? Non enim eius facie corporali nobis intimatur, sed tunc nobis ad cognitionem patet, quando eius mores & vita non latent, alioquin nec seipsum nosse quisquam potest, qui videre faciem suam non potest. Sed plerumque in eis nostra credulitas fallitur, quia nonnumq̄ & historia, & multo magis fama mentitur. **E** Pertinet autem ad nos, vt quia non possumus hominum indagare conscientiam, de ipsis rebus habeamus veram, certamque sententiam. Quando ergo non erratur in rebus vt recta sit improbatio vitiorum virtutumque approbatio, si erratur in hominibus, venialis est humana tentatio, proinde sicut fieri potest vt homo bonus hominem bonum oderit, nesciens non ipsum, sed quod putat esse ipsum, vel potius diligit nesciens cum bonum diligit, quod est ille, ita fieri potest vt homo iniustus hominem oderit iustum, & tamẽ dum eum credit iniustum, diligit non ipsum, sed quod putat esse ipsum, quemadmodum aut homines, sic & Deum. Deinde si interrogarentur Iudæi vtrum diligerent Deum, se diligere responderent, non ex animo mentientes: sed errado potius opinantes, quoniam diligerent patrem veritatis qui habet odio veritatem? Non enim diligerent patrem facti damnari, & hoc habet veritas. Tantum igitur oderunt veritatem, quantum oderunt suas penas quas talibus irrogat. Nesciunt autem illam esse veritatem, quæ tales quales ipsi sunt damnat, ac per hoc quia veritatem qua iudicantẽ damnantur de pa-

Hom. eadẽ.

Tract. 90.

de patre Deo natam nesciunt, etiam ipsum & nesciunt & oderunt. CHRYSOST. Sic igitur non habent inquit, exultationem, per hoc quod eam quae sermonibus doctrina tribuebant, sed & eam quae ab operibus adieci secundum Moysi legem, qui ab eo quod facit persuaderi vniuersos iussit, cum ad pietatem ducar, & miracula tribuat. vnde subdit. Si opera non fecissem in eis quae nemo alius fecit, peccatum non haberent.

AVGVST. Hoc scilicet peccatum quod in eum loquentem & operantem non crediderunt. Sed quid est quod addidit, quae nemo alius fecit? Nulla quippe operibus Christi videntur esse maiora quam suscitatio mortuorum, quod scimus etiam antiquos fecisse prophetas, fecit tamen aliquis Christus quae nemo alius fecit. Sed responderetur nobis & alios fecisse, quae nec ipse, nec alius fecit. Sed quod tam multa vitia & malas valetudines vexationeque mortalium tanta potestate sanaret, nullus omnino legitur antiquorum: ut enim taceatur quod iuendo sicut occurrerant, saluos singulos facit: Marcus dicit quod quocumque introibat in vicos, vel in villas, aut in ciuitates, in plateis ponebat infirmos, & deprecabatur, ut vel sanabam vestimenti eius tangerent, & quotquot tangebant eum, salui fiebant. Haec nemo alius fecit in eis. Sic enim intelligendum est quod ait: In eis, non inter eos, vel coram eis, sed prorsus in eis, quia sanauit eos, nemo tamen alius fecit quicquam talia opera in eis fecit, quam quisquis alius homo aliquid eorum fecit ipso faciente fecit, haec autem ipse non illis facientibus fecit, sed haec & si pater, aut spiritus sanctus fecit, nemo alius fecit, quia totius trinitatis vna substantia est: his ergo beneficiis amoris non odium retribuere debuerunt, & hoc eis exprobrans adiungit dicens. Nunc autem videntur, & oderunt eum & patrem meum. CHRYS. Hoc autem dicit, ne discipuli dicant: Cur igitur intra tot nos induxisti mala? Nonne praemia & odium prauidisti? sed & prophetiam inducit cum subdit. Sed ut adimpleatur sermo qui in lege scriptus est, quia odio habue me gratis. AVGVSTINVS. 15. de Trinitate. Legis nomine aliquid quando simul omnia veteris testamenti sanctorum scripturarum significantur eloquia, & ita dominus hic dicit: In lege eo. scri. est, cum legatur in Psalmis. AVGVSTINVS. super Ioannem. Eorum autem legem dicit non ab ipsis inuentam, sed ipsis datam. Gratis autem odit qui nullum ex odio commodum quaerit, vel incommo dum segit, sic oderunt deum impii, sic diligunt iusti, ut alia praeter illum bona non expectent, quoniam ipse erit in omnibus omnia. GREGO. 25. Mora. Aliud est autem bona non facere, aliud bonorum odisse doctorem, sicut aliud est ex praecipitatione aliud ex deliberatione peccare. Ex infirmitate enim plerumque solet accide re, amare bonum, sed implere non posse. Ex studio autem peccare, est bonum nec facere nec amare. Sicut ergo nonnumquam grauius est peccatum diligere quam perpetrare, ita nequius est odisse iustitiam quam non fecisse. Sunt ergo nonnulli in ecclesia, qui non solum bona non faciunt, sed etiam persequuntur, & quae ipsi facere negligunt, etiam in aliis derisunt. Horum peccatum non ex infirmitate, aut ignorantia, sed ex solo studio perpetratur.

CHRYS. Possent discipuli domino dicere. Si verba a te audierunt quae nullus dixit, si opera viderunt quae nullus alius fecit, & tamen non profuerunt. Si oderunt & patrem tuum & te cum eo, cuius gratia nos mittis, qualiter digni fide erimus? Ne igitur haec cogitantes turbentur, consolationem inducit dicens. Cum autem uenerit paraclytus quem ego mittam vobis a patre, spiritum veritatis qui a patre procedit, ille testimonium perhibebit de me. AVGVSTINVS. Tamquam diceret: Odio me habuerunt & occiderunt videntur, sed tale de me testimonium paraclytus perhibebit, ut eos faciat in me credere non videntes, & quia ille perhibebit, & vos perhibebitis. vnde sequitur. Et vos testimonium perhibebitis. Ille cordibus vestris inspirando, vos vocibus vestris sonando. vnde poteritis praedicare quod nostris. Quia ab ini. mecum estis, quod modo non facitis, quia illius spiritus plenitudo nondum adest vobis. Dabit enim vobis fiduciam testimonium perhibendi charitas Dei diffusa in cordibus vestris, per spiritum sanctum qui dabitur vobis. Ille quippe testimonium perhibens & testes fortissimos faciens, abstulit amicis Christi timorem, & inimicorum odium conuertit in amorem. DIDY. de Spiritu sancto. Spiritum autem sanctum venientem consolatorum dicit, ab operatione ei nomen imponens, quia non solum eos consolatur quos se dignos esse reperit ab omni perturbatione reddi alienos, verum incredibile quoddam gaudium eis tribuit. Sempiterna quippe laetitia in eorum corde ver-

Sed ut adimpleatur sermo qui in lege scriptus est, quia odio habuerunt me gratis.

Cum autem uenerit paraclytus quem ego mittam vobis a patre, spiritum veritatis qui a patre procedit, ille testimonium perhibebit de me. Et uos testimonium perhibebitis, quia ab initio mecum estis.

fatur, quorum spiritus sanctus habitator est. Iste spiritus consolator a filio mittitur, non secundum angelorum, aut prophetarum, aut apostolorum ministerium, sed ut miri decet a sapientia & virtute spiritum Dei inuicem habentem cum eadem sapientia & virtute naturam. Etenim filius missus a patre non separatur, atque disiungitur ab eo, manens in illo & habens illum in semetipso. Qui spiritus sanctus secundum praedictum modo missus a filio, de patre egreditur, non aliunde ad alia transmigrens. Quomodo enim pater non consistit in loco cum ultra omnem corpus sit natura, ita & spiritus veritatis nequaquam locorum sine clauditur, cum sit incorporealis & excellens vniuersam creaturarum essentiam. CHRYS. Propterea vero non spiritus sanctum, sed spiritum veritatis eum vocauit, ut ostendat quod erit fide dignus: dicit autem quod a patre procedit, quia oia certissime nouit, quae admodum ipse ait de seipso: Quoniam noui unde venio & quo vado. DIDY. Sed cum possit dicere a Deo siue omnipotente nihil horum tetigit, sed ait: A patre, non quod pater a Deo omnipotente sit alius, sed secundum proprietatem patris intellectionis parietis, egredi ab eo dicit spiritus veritatis. Mittente autem filio spiritum veritatis, simul mittit & pater cum eadem voluntate patris, & filii, spiritus veniat. THEO. Et alius quidem patre dicit mittere spiritum, nunc autem cum se missum dicit, quod potentia denotat. Ne autem censeret reniti contra patrem, velut ab alia potestate transmittens spiritum addidit. A patre, quasi acceptante patre & pariter destinante: cum autem audis quod procedit, ne intelligas processum missionem esse illata extrinsec, quae mittunt administratorii spiritus, sed quoddam differens & excepta actionis proprium processum appellat vni principali spiritui attributum, originalis enim consuetudo spiritus est processus, non ergo procedere permittere iudicium est, sed ex patre naturale essentiam obtinere. AVGVSTINVS. Hic aliquis forsitan quaerit, vtrum & a filio procedat spiritus sanctus, filius enim solius patris est filius, & pater solius filii est pater. Spiritus autem sanctus non est vnus eorum spiritus, sed amborum, quoniam dicit ipse Christus: Spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Et dicit Apostolus: Misit deus spiritum filii sui in corda vestra. Nec ob aliud altimum ipsum proprie vocari spiritum, cum et de singulis interrogemur, non possumus nisi & patre & filium spiritum dicere: quod ergo coiter vocant & singuli, hoc proprie vocari oportuit eum qui non est vnus eorum, sed in quo coitas apparet eorum amborum. Cur ergo non credamus quod et de filio procedat spiritus sanctus, cum filii quoque ipse sit spiritus? Si enim ab eo non procederet, non post resurrexerat discipulis suis in iustitia dicens: Accipite spiritum sanctum. De hac quoque virtute credendus est dicere euangelista: Virtus de illo exibat & sanabat eos. Si ergo & de patre & de filio procedat spiritus sanctus, cur filius dicit: De patre procedit? nisi quaedam modo solet ad eum referre, & quod ipse est de quo ipse est. vnde illud est quod ait: Mea doctrina non est mea sed eius qui me misit. Si igitur haec intelligatur eius doctrina, quam tamen dixit non suam, sed patris, quanto magis & intelligendus est & de ipso procedere spiritum sanctum, ubi sic ait: De patre procedit, vni non diceret: De me non procedit. A quo autem habet filius ut sit deus, ab illo habet vtrumque: ut procedat ab eo spiritus sanctus. Hinc vtrumque: et illud intelligitur, cur non dicat natus esse, sed potius procedere spiritum sanctum, quoniam si & ipse filius diceret, amborum vtrumque filius diceretur, quod absurdissimum est, filius quippe nullus est duorum nisi patris & matris. Abiit autem ut inter Deum patrem & Deum filium tale aliquid suspicemus, quia nec filius hominum simul ex patre & ex matre procedit, sed cum in matre procedit ex patre, non tunc procedit & ex matre. Spiritus autem sanctus non de patre procedit in filium, & de filio procedit ad sanctum candam creaturam, sed simul de vtroque procedit. Neque enim possumus dicere quod non sit vita spiritus sanctus, cum uita pater, vita sit filius, ac per hoc sicut pater cum habeat vitam in semetipso, dedit & filio vitam habere in semetipso, sic ei dedit vitam procedere de illo, sicut procedit & de seipso.

CAP. XVI.

Aec locutus sum vobis vt non scandalizemini. Absque synagogis facient vos. Sed venit hora ut omnis qui interficit vos, arbitrum obsequium se praestare Deo. Et haec facient vobis, quia non nouerunt patrem neque me. Sed

rales & excellens vniuersam creaturarum essentiam. CHRYS. Propterea vero non spiritum sanctum, sed spiritum veritatis eum vocauit, ut ostendat quod erit fide dignus: dicit autem quod a patre procedit, quia oia certissime nouit, quae admodum ipse ait de seipso: Quoniam noui unde venio & quo vado. DIDY. Sed cum possit dicere a Deo siue omnipotente nihil horum tetigit, sed ait: A patre, non quod pater a Deo omnipotente sit alius, sed secundum proprietatem patris intellectionis parietis, egredi ab eo dicit spiritus veritatis. Mittente autem filio spiritum veritatis, simul mittit & pater cum eadem voluntate patris, & filii, spiritus veniat. THEO. Et alius quidem patre dicit mittere spiritum, nunc autem cum se missum dicit, quod potentia denotat. Ne autem censeret reniti contra patrem, velut ab alia potestate transmittens spiritum addidit. A patre, quasi acceptante patre & pariter destinante: cum autem audis quod procedit, ne intelligas processum missionem esse illata extrinsec, quae mittunt administratorii spiritus, sed quoddam differens & excepta actionis proprium processum appellat vni principali spiritui attributum, originalis enim consuetudo spiritus est processus, non ergo procedere permittere iudicium est, sed ex patre naturale essentiam obtinere. AVGVSTINVS. Hic aliquis forsitan quaerit, vtrum & a filio procedat spiritus sanctus, filius enim solius patris est filius, & pater solius filii est pater. Spiritus autem sanctus non est vnus eorum spiritus, sed amborum, quoniam dicit ipse Christus: Spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Et dicit Apostolus: Misit deus spiritum filii sui in corda vestra. Nec ob aliud altimum ipsum proprie vocari spiritum, cum et de singulis interrogemur, non possumus nisi & patre & filium spiritum dicere: quod ergo coiter vocant & singuli, hoc proprie vocari oportuit eum qui non est vnus eorum, sed in quo coitas apparet eorum amborum. Cur ergo non credamus quod et de filio procedat spiritus sanctus, cum filii quoque ipse sit spiritus? Si enim ab eo non procederet, non post resurrexerat discipulis suis in iustitia dicens: Accipite spiritum sanctum. De hac quoque virtute credendus est dicere euangelista: Virtus de illo exibat & sanabat eos. Si ergo & de patre & de filio procedat spiritus sanctus, cur filius dicit: De patre procedit? nisi quaedam modo solet ad eum referre, & quod ipse est de quo ipse est. vnde illud est quod ait: Mea doctrina non est mea sed eius qui me misit. Si igitur haec intelligatur eius doctrina, quam tamen dixit non suam, sed patris, quanto magis & intelligendus est & de ipso procedere spiritum sanctum, ubi sic ait: De patre procedit, vni non diceret: De me non procedit. A quo autem habet filius ut sit deus, ab illo habet vtrumque: ut procedat ab eo spiritus sanctus. Hinc vtrumque: et illud intelligitur, cur non dicat natus esse, sed potius procedere spiritum sanctum, quoniam si & ipse filius diceret, amborum vtrumque filius diceretur, quod absurdissimum est, filius quippe nullus est duorum nisi patris & matris. Abiit autem ut inter Deum patrem & Deum filium tale aliquid suspicemus, quia nec filius hominum simul ex patre & ex matre procedit, sed cum in matre procedit ex patre, non tunc procedit & ex matre. Spiritus autem sanctus non de patre procedit in filium, & de filio procedit ad sanctum candam creaturam, sed simul de vtroque procedit. Neque enim possumus dicere quod non sit vita spiritus sanctus, cum uita pater, vita sit filius, ac per hoc sicut pater cum habeat vitam in semetipso, dedit & filio vitam habere in semetipso, sic ei dedit vitam procedere de illo, sicut procedit & de seipso.

CAPVT XVI.

VG VST. Merito promisso spiritus sancto qui in eis operante fierent testes eius subiunxit. Haec locutus sum vobis vt non scandalizemini. Cum enim charitas Dei diffunditur in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis, fit pax multa diligentibus legem Dei vt non sit illis scandalum. Deinde qui passuri essent exprimitur: Absque synagogis facient vos. CHRYS. Iam enim composuerant

suertant, vt si quis confessus fuerit Christum, extra synagogam ferret. AVGVSTINVS. Quid autem mali erat apostolis expelli de Iudaeis synagogis quasi non fuerint inde exiuri, etiam si eos nullus expelleret? Sed voluit denuntiare, quia Iudaei Christum non fuerant recepturi, a quo isti non fuerant recessuri. Nam quia non erat vilius illud semen Abrahae, si cognoscerent Christum, non alia fierent ecclesiae Christi, aliis synagogae Iudaeorum. Quae restabat nisi vt remanentes extra Christum extra synagogam facerent eos, qui non reliquerant Christum? deinde cum hoc eis dixissent, adiecit: Sed ve, ho. vt omnis qui interficit vos, arbitretur obsequium se praestare Deo. Quae verba ita subiicit tanquam ex hoc consolaretur eos, qui de synagogis iudaeis pellerentur, an forte de synagogis illa separatio sic eos fuerat turbatura, vt mori vellent potius quam in hac vita sine Iudaeorum congregationibus morari. Abiit vt sic turbaretur, qui Dei, non hominum gloriam requirebant. Iste itaque sensus est in his verbis, Extra synagogam facient vos, sed nolite solitudinem formidare. Separatim quippe a congregationibus eorum, tam multos in nomine meo congregabitis, vt illi metuentes ne templum quod erat apud eos, & omnia legis veteris sacramenta deserant, sic interficiet vos vt Deo arbitrentur se praestare obsequium, zelum Dei habentes, sed non secundum scientiam. Hoc enim de Iudaeis dicitum debemus accipere, de quibus dixerat: extra synagogam facient vos. Nam testes, id est Martyres Christi, etiam si occisi sunt a gentilibus, non tamen illi arbitrati sunt Deo, sed dijs suis falsis obsequium se praestare, Iudaeorum autem omnis qui occidit praedicatorum Christi, Deo se putauit praestare obsequium, credens quod desereret Deum Israel quicumque conuerterentur ad Christum. Hinc ergo accensum, & zelum Dei habentes, sed non secundum scientiam obsequium se Deo praestare credentes occidebant eos. CHRYS. Deinde consolationem inducit dicens: Et haec omnia facta vobis non noue, patre neque me. Quae dicitur vobis in consolationem propter me & patrem haec pater. AVGVSTINVS. Ne autem ignaros atque imparatos animos mala improuisa, quamuis cito transiret turbarent, hanc fuisse causam, vt haec eis praenuntiaret, ostendit subdens: Haec locutus sum vobis. Hora eorum, hora tenebrosa, hora nocturna: sed nox Iudaeorum separatim a se diem Christianorum nulla confusione suscitauit. CHRYSOSTOMUS. Sed & propter aliam causam hoc praedixit, vt non dicerent quoniam non praedixit futura, & hoc significat cum dicit: Reminiscimini quia ego dixi vobis. Quoniam blandiens nobis ea quae ad gratiam dicebat solum, cuius autem gratia hoc a principio non dixit ostendit dicens, Haec autem ab initio vobis dixi. Quae scilicet in custodia mea erat: & licitum erat interrogare, quando volebatis & super me totum praedium vertebatur. Vnde superfluum erat hoc a principio vobis dicere, non quia haec tunc noueram, propterea non dixi. AVGVSTINVS. Sed alii tres euangelistae eum praedixisse ista demonstrant, antequam ventum esset ad eam, qua peracta secundum Ioannem ista locutus est. An forte hinc ista soluitur quaestio, quia & illi eum narrat proximam fuisse passionem cum hoc diceret, non ergo ab initio quando cum illis erat. Sed Mattheus non solum imminente passione, verum etiam ab initio haec denuntiata esse commemorat. Quid sibi ergo vult quod dicit: Haec autem ab initio non dixi nisi quia ea quae hic dicit de spiritu sancto, quod sit venturus ad eos & testimonium perhibiturus quando mala passuri sunt, haec eis ab initio non dixit, quoniam cum ipsis erat, & eius praesentia consolabatur. Abscessurus autem, oportebat vt diceret illum esse venturum per quem charitate diffusa in cordibus suis verbum Dei cum fiducia praedicarent. CHRYS. Vel praedixit quidem, quoniam flagella patientur. Non autem quod mors eorum reputaretur vt Dei cultura: quod maxime poterat eos arconitos facere. Vel quia illic ea quae a gentibus debebant pati dixit: hic autem & quae Iudaei dicit.

haec locutus sum vobis, vt cum venerit hora eorum, reminiscimini, quia ego dixi vobis. Haec autem vobis ab initio non dixi, quia vobiscum eram. Et nunc vado ad eum qui misit me, & nemo ex vobis interrogat me, quo vadis? Sed quia

haec locutus sum vobis, tristitia impleuit cor vestrum. Sed ego veritatem dico vobis, expedit vobis ut ego vadam. Si enim non abiero, paraclytus non veniet ad vos. Si autem abiero, mittam eum ad vos. Et cum venerit ille, arguet mundum de peccato, &

vo. tristi. imple. cor. ve. Nouerat autem ille quid eis potius expediret: quia visus interior ipse est melior quo eos consolaturus erat spiritus sanctus. vnde subdit: Sed ego veritatem dico vobis. ego vado. CHRYSOSTOMUS. quod si nullus contristemini, oportet vos audire, quia me recedere vobis confert. Quid autem confert ostendit subdens: Si enim non abiero, paraclytus non veniet ad vos. AVGVSTINVS. de Trinitate. Haec autem non propter inaequalitatem verbi Dei & spiritus sancti: sed tanquam impedimento esset praesentia filii hominis apud eos, quo minor non esset: quia non semetipsum exiit manuit sicut filii formam serui accipiens. Oportebat ergo vt auferret ab eorum oculis formam serui, quam intuentes hoc solum Christum esse putabant, quod videbant. vnde sequitur: Si au. abie. mit. eum ad vos. AVGVSTINVS. Numquid autem hic positus, eum non poterat mittere quem scimus super eum baptizatum venisse, atque mansisse? immo vero a quo scimus eum nunquam separabilem fuisse. Quid est ergo: Si non abiero, paraclytus non veniet ad vos? nisi non poterat capere spiritum quod secundum carnem nosse persequitur Christum? Christo autem descendente corporaliter, non solum spiritus sanctus, sed & pater & filius illis affuit spiritualiter. GREGO. 8. Mora. Ac si aperte diceret: Si ab intentionis veltur oculis corpus non subtraherem, ad intellectum vos inuisibilem per consolatorum spiritum non perduco. AVGVSTINVS. de Verbo. Hanc autem habitudinem spiritus sanctus paraclytus attulit, vt ab oculis carnis forma serui remota, quam de virginis utero accepit, in ipsa Dei forma in qua patri aequalis, etiam cum in carne dignatus est apparere permansit, purgata mentis acie ostenderetur. CHRYS. Quid autem hic dicunt, qui non conuenienter de spiritu sancto habent opinionem? Numquid expedit dominatorem abire, & seruum accedere? Quae autem sit vtilitas aduentantis spiritus, ostendit cum subditur: Et cum ve. ille ar. mundum de peccato de iustitia, & de iudicio. AVGVSTINVS. Numquid autem Christus non arguit mundum? an forte quia Christus in Iudaeorum tantum gente locutus est, mundum non videtur arguisse? Spiritus autem sanctus in discipulis eius toto orbe diffusus, non unam gentem intelligitur arguisse, sed mundum. Sed quis audeat dicere quod per discipulos Christi arguat mundum spiritus sanctus, & non arguat Christus, cum clamet Apostolus: An experimentum queritis eius qui in me loquitur Christus? Quos itaque arguit spiritus sanctus, vti que & Christus. Sed dixit: Ille arguet mundum, quasi dicat. Ille diffunder in cordibus vestris charitatem: Sic enim timore depulso, arguendi habebitis libertatem. Exponit deinde quid dixerit dicens: De peccato quidem, quia non crediderunt in me, hoc enim peccatum quasi solum praeter cetera posuit, quia hoc manente, cetera detinentur, & hoc descendente, cetera dimittuntur. AVGVSTINVS. de Verbo. Sed multum interest, vtrum quisque credat ipsum esse Christum & vtrum credat in Christum, nam ipsum esse Christum & demones crediderunt: ille vero credit in Christum, qui & sperat in Christum & diligit Christum. AVGVSTINVS. super Ioannem: Arguit ergo mundum de peccato, quia in Christum non credit, & arguit de iustitia eorum qui credunt: Ipsa quippe fidelium comparatio, infidelium est vituperatio, de iustitia vero, quia ad patrem vado. Et quoniam ista vox infidelium esse constituit, quomodo credimus quod non videmus? Ideo credentium iustitia sic oportuit diffiniri. Quia ad patrem vado, & iam non videbitis me. Beati enim qui non vident & credunt. Nam & qui viderunt Christum, non in eo laudata est fides eorum, quia credebant quod videbant, id est, filium hominis, sed quia credebant quod non videbant, id est, filium Dei. Cum vero & ipsa forma serui subtracta eorum esset aspectibus, tunc ex omni parte impletum est: Iustus ex fide viuunt. Erunt itaque nostra iustitia de qua mundus arguitur, quoniam in me quem non videbitis, credetis. Et quando me videbitis, quoniam tunc sicut ero videbitis me, non quod sum vobiscum modo, id est non videbitis mortalem, sed sempiternum. Dicendum enim: Iam non videbitis me, sicut nunquam eos de cetero visuros Christum praenuntiavit. AVGVSTINVS. de Verbo. Vel aliter, Serm. 61.

haec locutus sum vobis, vt cum venerit hora eorum, reminiscimini, quia ego dixi vobis. Haec autem vobis ab initio non dixi, quia vobiscum eram. Et nunc vado ad eum qui misit me, & nemo ex vobis interrogat me, quo vadis? Sed quia

haec locutus sum vobis, tristitia impleuit cor vestrum. Sed ego veritatem dico vobis, expedit vobis ut ego vadam. Si enim non abiero, paraclytus non veniet ad vos. Si autem abiero, mittam eum ad vos. Et cum venerit ille, arguet mundum de peccato, &

vo. tristi. imple. cor. ve. Nouerat autem ille quid eis potius expediret: quia visus interior ipse est melior quo eos consolaturus erat spiritus sanctus. vnde subdit: Sed ego veritatem dico vobis. ego vado. CHRYSOSTOMUS. quod si nullus contristemini, oportet vos audire, quia me recedere vobis confert. Quid autem confert ostendit subdens: Si enim non abiero, paraclytus non veniet ad vos. AVGVSTINVS. de Trinitate. Haec autem non propter inaequalitatem verbi Dei & spiritus sancti: sed tanquam impedimento esset praesentia filii hominis apud eos, quo minor non esset: quia non semetipsum exiit manuit sicut filii formam serui accipiens. Oportebat ergo vt auferret ab eorum oculis formam serui, quam intuentes hoc solum Christum esse putabant, quod videbant. vnde sequitur: Si au. abie. mit. eum ad vos. AVGVSTINVS. Numquid autem hic positus, eum non poterat mittere quem scimus super eum baptizatum venisse, atque mansisse? immo vero a quo scimus eum nunquam separabilem fuisse. Quid est ergo: Si non abiero, paraclytus non veniet ad vos? nisi non poterat capere spiritum quod secundum carnem nosse persequitur Christum? Christo autem descendente corporaliter, non solum spiritus sanctus, sed & pater & filius illis affuit spiritualiter. GREGO. 8. Mora. Ac si aperte diceret: Si ab intentionis veltur oculis corpus non subtraherem, ad intellectum vos inuisibilem per consolatorum spiritum non perduco. AVGVSTINVS. de Verbo. Hanc autem habitudinem spiritus sanctus paraclytus attulit, vt ab oculis carnis forma serui remota, quam de virginis utero accepit, in ipsa Dei forma in qua patri aequalis, etiam cum in carne dignatus est apparere permansit, purgata mentis acie ostenderetur. CHRYS. Quid autem hic dicunt, qui non conuenienter de spiritu sancto habent opinionem? Numquid expedit dominatorem abire, & seruum accedere? Quae autem sit vtilitas aduentantis spiritus, ostendit cum subditur: Et cum ve. ille ar. mundum de peccato de iustitia, & de iudicio. AVGVSTINVS. Numquid autem Christus non arguit mundum? an forte quia Christus in Iudaeorum tantum gente locutus est, mundum non videtur arguisse? Spiritus autem sanctus in discipulis eius toto orbe diffusus, non unam gentem intelligitur arguisse, sed mundum. Sed quis audeat dicere quod per discipulos Christi arguat mundum spiritus sanctus, & non arguat Christus, cum clamet Apostolus: An experimentum queritis eius qui in me loquitur Christus? Quos itaque arguit spiritus sanctus, vti que & Christus. Sed dixit: Ille diffunder in cordibus vestris charitatem: Sic enim timore depulso, arguendi habebitis libertatem. Exponit deinde quid dixerit dicens: De peccato quidem, quia non crediderunt in me, hoc enim peccatum quasi solum praeter cetera posuit, quia hoc manente, cetera detinentur, & hoc descendente, cetera dimittuntur. AVGVSTINVS. de Verbo. Sed multum interest, vtrum quisque credat ipsum esse Christum & vtrum credat in Christum, nam ipsum esse Christum & demones crediderunt: ille vero credit in Christum, qui & sperat in Christum & diligit Christum. AVGVSTINVS. super Ioannem: Arguit ergo mundum de peccato, quia in Christum non credit, & arguit de iustitia eorum qui credunt: Ipsa quippe fidelium comparatio, infidelium est vituperatio, de iustitia vero, quia ad patrem vado. Et quoniam ista vox infidelium esse constituit, quomodo credimus quod non videmus? Ideo credentium iustitia sic oportuit diffiniri. Quia ad patrem vado, & iam non videbitis me. Beati enim qui non vident & credunt. Nam & qui viderunt Christum, non in eo laudata est fides eorum, quia credebant quod videbant, id est, filium hominis, sed quia credebant quod non videbant, id est, filium Dei. Cum vero & ipsa forma serui subtracta eorum esset aspectibus, tunc ex omni parte impletum est: Iustus ex fide viuunt. Erunt itaque nostra iustitia de qua mundus arguitur, quoniam in me quem non videbitis, credetis. Et quando me videbitis, quoniam tunc sicut ero videbitis me, non quod sum vobiscum modo, id est non videbitis mortalem, sed sempiternum. Dicendum enim: Iam non videbitis me, sicut nunquam eos de cetero visuros Christum praenuntiavit. AVGVSTINVS. de Verbo. Vel aliter, Serm. 61.

Tract. 91.

Ho. eadem.

Cap. 17.

Tract. eodem.

Cap. 16.

Ho. eadem.

Tract. 92.

Ante med.

Hom. 77.

Cap. 9.

Tract. 94.

Cap. 17.

Serm. 60.

Hom. 77.

Tract. 95.

Serm. 61.

Tract. eodem.

Hom. 76.

Ante med.

Tract. 93.

Hom. 76.

Tract. 93.

Hom. 77.

Tract. 94.

Hom. 77.

Ho. eadem.

Tract. 94.

Hom. 76.

Illos non crediderunt, ipse ad patrem vadit, illorum ergo peccatu...

de iustitia, & de iudicio. De peccato quidem, quia non crediderunt in me...

ritualia carnalibus non omnino taceant propter catholicam fide...

Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo...

Serm. 60.

Tract. 95.

Ioan. 12.

Hom. 77.

Quzst. 89.

Hom. 77.

Quzst. 89.

Trac. 97.

Trac. 95.

Ibidem

Trac. 98.

essent spirituales, quales adhuc apostoli non erant. Nam utique...

Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo...

Quia supra dixerat dominus: Exiit enim spiritus sanctus...

Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo...

repleti, quæ ventura erant agnoverunt. Sed quidem multi variis...

Quia supra dixerat dominus: Exiit enim spiritus sanctus...

Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo...

Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo...

eius translatio sit, & aliam consolationem eis imposuit cum adiecit...

Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo...

Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo...

Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo...

Tract. 101.

Ho. eadem.

Trac. eodem.

Tract. eodem.

Ho. eadem.

Trac. eodem.

Ho. eadem.

Trac. eodem.

non erant, qualem cum ista loquebatur videbant, quod vero addit: Et iterum modicum & videbitis me, vniuersa promissit ecclesie. Hoc autem modicum, longum nobis videtur, quoniam adhuc agitur cum finitum fuerit, tunc sentiemus quod modicum fuerit.

ALCVI. Mulier autem sancta ecclesia est, propter fecunditatem bonorum operum, & quia spiritales Deo filios generat. Hec mulier dum parit, id est, dum in mundo virtutum profectibus inficit, dum vndiq; tenetur & affligitur, tristitiam habet de hoc, quia venit hora eius, ut patiar, quia nemo carne suam odio habuit. AVGVST. Nec tamen in huius gaudii participatione sine gaudio tristis sumus, sed sicut Apollos ait: Spe gaudentes, quia & ipsa mulier parturiens cui comparati sumus, plus gaudet de mox futura prole, quam tristis est de presentis dolore. ALCVI. Sed cum peperit, id est, cum deuictis laborum certamine ad palmam peruenerit, iam non meminit prefluram precedentis propter gaudium perceptum retributionis, quia natus est homo in mundum. Sicut enim mulier nato in hoc mundo homine letatur, ita ecclesia nato in vitam eternam fidelium populo, exultatione repletur. BEDA. Nec nouum debet videri si natus dicitur qui ex hac vita migrauerit. Sicut enim consuevit fieri dicitur, cum quis de vtero matris procedens in hanc lucem ingreditur, ita potest natus appellari, qui solutus a vinculis carnis, ad lucem eternam sublimatur. vnde sanctorum sollempnia, non funebria, sed natalitia vocantur. ALCVI. Quod autem dicit: Iterum videbo vos, id est, assumam vos ad meipsum. Vel iterum videbo vos, id est, iterum videndum apparebo, & gaudebit cor vestrum. AVGVST. Hunc enim totius laboris sui fructus ecclesia nunc parturit desiderando, tunc est partura cernendo. Et ideo masculi quoniam ad istum fructum contemplationis cuncta officia referuntur actionis, solus enim liber est qui propter se appetitur, non refertur ad aliud, huius seruit actio. Ad hoc enim refertur quicquid bene agitur nisi est finis qui sufficit nobis, eternus igitur erit. Neque enim finis nobis sufficit, nisi cuius nullus est finis. De hoc igitur quod sufficit nobis rectissime audiuius: Gaudium vestrum nemo tollet a vobis.

CHRYSOST. Rursus ostendit dominus quod expedit eum abire, cum dicit: Et in illo die me non rogabitis quicquam. AVGVST. Hoc verbum quod est rogare, non solum petere, verum & interrogare significat, & gratiam euangelium, vnde hoc translatus est, tale habet verbum, quod vtrumque possit intelligi. CHRYS. Dicit ergo: Et in illo die, scilicet cum resurrexero: Me non rogabitis quicquam, id est, non dicetis: Ostende nobis patrem & quo vadis: quoniam scietis per spiritum sanctum: vel non rogabitis me, non indigebitis mediatore ad impetrandum: sed sufficit nomen meum, quod inuocantes omnia accipietis. vnde sequitur: Amen amen dico vobis si quis petierit patrem in nomine meo dabit vobis. Ostendit autem nominis virtutem, si non visus neque rogatus: sed nominatus solum apud patrem facit mirabilia. non ergo ait. Existimetis quia de reliquo non ero vobiscum, vos derelictos esse: nomen enim meum maiorem dabit vobis securitatem. vnde sequitur: Vique modo non petistis quicquam in nomine meo. petite & accipietis vt gaudium vestrum sit plenum. THEO. Alacritas enim vestra tunc erit integerrima, cum ad vota vobis petita succedent. CHRYS. Quia igitur obumbrata erant, quae dicta sunt, subiungit: Hec in prouerbiis locutus sum vobis. venit hora cum iam non in prouerbiis loquar vobis. id est, erit tempus quando scietis omnia manifeste. dicit autem resurrectionis tempus: Sed palam de patre meo annuntiabo vobis. Etenim quadraginta diebus disputauit cum eis congregatis loquens de regno Dei. Et nunc inquit in timore existentes non attenditis his quae dicuntur: tunc autem resuscitatos videntes, poteritis palam omnia dicere. THEO. Adhuc praebet illis fiduciam; quoniam recipient in tentationibus auxilium desuper, cum subdit: In illo die in nomine meo petetis, & adeo assero vobis patrem fauere. quod neque inuentum meo vltius indigebitis. vnde subdit: Et non dico vobis, quia ego rogabo patrem pro vobis, ipse enim pater amat vos. Porro ne resiliat a domino, velut eo vltius non egentes, subiungit: Quia vos me amatis. q. d. Ob hoc diligit vos pater, quia vos me dilexistis. cum itaque autem ab amore meo, confestim & a paterno decidetis. AVGVST. Sed nuncquid ideo amat ille, quia nos amamus: an potius quia ille amat: ideo nos amamus? hoc ipse

debet. Vos autem contristabimini: sed tristitia vestra vertet in gaudium. Mulier cum parit tristitiam habet, quia venit hora eius. Cum autem peperit puerum, iam non meminit prefluram propter gaudium, quia natus est homo in mundum. Et vos igitur nunc quidem tristitiam habetis. Iterum autem videbo vos & gaudebit cor vestrum, & gaudium vestrum nemo tollet a vobis.

Buangelista in Epistola sua dicit: Nos diligamus, quia ipse prior dilexit nos. Amat ergo nos pater, quia nos amamus filium, cum a patre & filio accepimus, vt & patrem amemus & filium. Amavit ipse quod fecit, sed non in nobis faceret quod amaret, nisi antequam id faceret nos amare. HIL A. 6. de Trin. Caret etiam apud patrem intercessionis necessitate perfecta de filio fides, quae quod a Deo exierit credit atque amat, & per se ipsam iam & audiri meretur & amari, nati ex Deo filii misericorditer confessi. vnde sequitur: Et credi quia a Deo exiit. Natiuitas itaque eius & aduentus ostenditur cum subdit: Exiit a patre & venit in mundum. Alterum in dispensatione, alterum in natura est.

Et in illo die me non interrogabitis quicquam. Amen amen dico vobis: si quis petierit patrem in nomine meo, dabit vobis. Vique modo non petistis quicquam in nomine meo. Petite & accipietis, vt gaudium vestrum sit plenum. Hec in prouerbiis locutus sum vobis. Venit hora cum iam non in prouerbiis loquar vobis: sed palam de patre meo annuntiabo vobis. In illo die in no-

A patre enim venisse, & a Deo exisse, non est significationis eiusdem, cum aliud sit a Deo in substantiam natiuitatis exisse, aliud a patre in hunc mundum ad consummata salutis nostrae sacramenta venisse. Cum autem exire a Deo sit ex natiuitate subsistere, quod aliud quod Deus esse possit? CHRYS. Quia vero resurrectionis sermo non modicum eos mitigabat, & cum hoc audire quod a Deo exiit, & illuc vadit, continue ea circumuoluit. vnde sequitur: Iterum relinquo mundum, & vado ad patrem. Nam hoc quidem certificabat, quoniam recte in ipsum credebat, hoc vero quoniam sub munitione eius futuri erant. AVGVST. Exiit enim a patre, quod de patre est. in mundum venit, quia mundo suum corpus ostendit. Mundum reliquit corporali discessione, perrexit ad patrem hominis ascensione, nec mundum deseruit praesentiae gubernatione, quae sic in mundum venit exiens a patre, vt non desereret patrem. Sed dominum Iesum Christum postquam resurrexit, & interrogatum legitimus & rogatum. nam interrogatus est a discipulis ascensus in caelum, quando regnum restitueret Israel. Rogatus est a Stephano cum esset in caelo, vt spiritum eius susciperet. Et quis audeat dicere rogandum non esse immortalem, rogari debuisse mortalem? puro ergo quod dicit. In illa die me non rogabitis quicquam non ad illud tempus referendum esse quo resurrexit: sed ad illud quod videbimus eum sicuti est, quae vita non temporalis vita est: sed aeterna, vbi iam nihil rogemus, nihil interrogemus, quia nihil desiderandum remanebit, nihil querendum latebit. ALCVI. Sic ergo dicit. In futuro me non rogabitis quicquam: sed interim dum in peregrinatione huius miseriae conuersamini, si petieritis patrem, dabit vobis. vnde subdit: Amen amen dico vobis, si quis petierit patrem in nomine meo dabit vobis. AVGVST. Hoc quod ait. Siquid, non quodlibet intelligitur: sed aliquid quod non in beatae vitae comparatione sit nihil, non autem petitur in nomine saluatoris quicquid petitur contra rationem salutis: non enim sonum literarum, aut syllabarum: sed quod sono recte, ac veraciter intelligitur hic accipiendum est, cum dicit. In nomine meo. Vnde qui hoc sentit de Christo quod non est de unico filio Dei sententiam, non petit in eius nomine. Qui vero quod est de illo sententiam sentit, ipse in eius nomine petit, & accipit quod petit, si non contra suam salutem sempiternam petit, accipit autem quando debet accipere. Quaedam enim non negantur: sed vt congruo denique tempore differuntur. Ita sane intelligendum est quod ait: Dabit vobis, vt ea beneficia significata sciatur, his verbis quae ad eos qui petunt proprie pertinent. Exaudiuntur quippe omnes sancti pro seipsis, non autem pro omnibus, quia non vnicuique dictum est, dabit: sed, Dabit vobis. Quod autem sequitur: Vique modo non petistis quicquam in nomine meo, duobus modis intelligi potest. Vel quia in nomine meo non petistis, quod non sicut cognoscendum est cognouistis, vel, Non petistis quicquam, quoniam in comparatione rei quam petere debuistis, pro nihilo habendum est quod petistis: Vt igitur in nomine eius non nihil: sed gaudium plenum, petant subdit: Petite & accipietis, vt gaudium vestrum sit plenum hoc quod dicit, gaudium plenum, non carnale, sed spirituale gaudium est. & quando tantum erit vt aliquid ei non sit addendum, tunc erit plenum. AVGVST. j. de Trin. Hoc est autem plenum gaudium vestrum quod amplius non est, frui Deo, trinitate, ad cuius imaginem facti sumus. AVGVST. super Ioan. Quicquid ergo petitur quod pertinet ad hoc gaudium consequendum, hoc est in nomine Christi petendum. Isto enim bono in petendo perseverantes sanctos suos nequaquam misericordia diuina fraudabit: quicquid autem aliud petitur, nihil petitur, non quia nulla res est: sed quia in tantae rei comparatione quicquid aliud concupiscitur, nihil est. Sequitur: Hec in prouerbiis locutus sum vobis,

bis vt. hoc cum iam non in prouerbiis loquar vobis, sed palam de patre meo annuntiabo vobis. Possem dicere hanc de qua loquitur horam, futurum seculum intelligi, vbi videbimus palam quod apostolus dicit: Facie ad faciem, vt quod ait: Hec in prouerbiis loquar vobis, hoc sit quod ab apostolo dictum est: Videmus nunc per speculum in enigmate. Annuntiabo autem vobis, quia per filium patrem videbitur. neque enim patrem quis cognoscit nisi filius, & cui voluerit filius reuelare. GRE. xxx. Mo. Palam quippe de patre annunciare se asserit: quia per patrem factam, tunc maiestatis suae speciem, & quomodo ipse se gignenti, non impar oratur, & quomodo vtriusque coeternus procedat ostendit. AVGVST. Sed istum sensum videtur impedire quod sequitur, In illo die in nomine meo petetis. In futuro enim seculo quid peti curi sumus, quando satiabitur in bonis desiderium nostrum? petitio nanque alicuius est indigentia. Relinquitur itaque vt intelligatur Iesus discipulos suos de carnalibus vel animalibus se spirituales esse facturum. Homo autem animalis sic audit, quocumque audit de Dei natura, vt aliud quod corpore cogitare non possit. Ideo prouerbia illi sunt quocumque dicta sapientiae de incorporea immutabilique substantia: non quod tanquam prouerbia deperteret: sed quia sic cogitat, quomodo qui prouerbia solent audire neque intelligere. Cum vero spiritualis ceperit omnia diiudicare, etiam si in hac vita velut per speculum & ex parte perspicit, tamen nullo corporis sensu, nulla imaginaria cogitatione: sed mentis certissima intelligentia, caput Deum non corpus esse: sed spiritum. Ita palam de patre annuncians filio vt eiusdem substantiae conspiciatur & ipse qui annunciat, tunc in eius nomine petunt qui petunt: quia in sono eius nominis non aliud quod res ipsa est quae hoc nomine vocatur, intelligunt. Hi prout cogitare dominum nostrum Iesum Christum in quantum homo est pro nobis interpellare patrem, in quantum Deus est vos exaudire cum patre, quod eum significasse arbitror, vbi ait. Et non dico vobis, quia ego rogabo patrem pro vobis. Ad hoc quippe intuendum quomodo non rogat patrem filius: sed simul exaudiunt rogantes pater & filius, non nisi spiritualis oculus mentis ascendit.

mine meo petetis. Et non dico vobis, quia ego rogabo patrem de vobis. Ipse enim pater amat vos, quia vos me amastis & credidistis quia a Deo exiui. Exiui a patre & ueni in mundum: iterum relinquo mundum & vado ad patrem.

Dicunt ei discipuli eius. Ecce nunc palam loqueris, & prouerbum nullum dicis. Nunc scimus quia scis omnia, & non opus est tibi ut quis te interroget. In hoc credimus, quia a Deo existi. Respondit eis Iesus. Modo credi-

mus, tardius ad credendum euigilastis. Ecce enim venit hora, & c. Si affirmando, sensus est. Verum est quod creditis, sed ecce venit hora vt dispergamini vnusquisque in propria, & me solum relinquantis. AVGVST. Non enim quando comprehensus est tantummodo de carne sua eius carnem: verum etiam mente reliquerunt fidem. CHRYS. Dicit autem: Dispergamini scilicet quando tradat, tantum enim vobis dominabitur timor, vt neque simul possitis recedere. Sed ego ex hoc nullum patiar malum. vnde subdit: Et non sum solus, quia pater mecum est. AVGVST. Ad hoc intelligendum eos volebat extendi & crescere, ne sic a patre filium cogitaret exisse, vt putarent etiam recessisse, deinde sermonem concludit dicens: Hec locutus sum vobis, vt in me pacem habeatis. CHRYS. id est vt non abiiciatis me a mente vestra. Non enim nunc solum quando comprehendat, sicut vobis aduersa, sed donec eritis in mundo pressura habebitis id est tribulationem, & hoc est quod subdit: In mundo pressura habebitis. GRE. xxvj. Mo. q. d. Sit vobis de meritis quod consolando reficiat, quia erit de mundo exterius quod sciens quod grauius premit. AVGVST. Illud initium habitura fuerat, ista pressura, de qua dicit. Venit hora vt dispergamini, vnusquisque in propria, sed non eo modo erat perseverantia, quod enim adiunxit: Et me solum relinquit. non vult eos tales esse in consequenti pressura, quam post eius ascensionem fuerant in mundo habituri, vt relinquant eum, sed vt in illo pacem habeant permanentes in eo. vnde sequitur: Sed confidite. CHRYS. id est resurgite mente. Magistro enim superante inimicos, non oportet discipulos auxiliari. vnde subdit: Quia ego vici mundum. AVGVST. Dicit autem spiritus sancto considerunt & vicerunt, non nisi in illo: non enim vicisset ille mundum si membra eius vinceret mundum, cum autem dicitur, Hec locutus sum vobis: vt in me pacem habeatis non recitiora paulo ante ab eo dicta, sed omnia debemus accipere, siue quocumque illis locutus est, ex quo eos cepit habere discipulos, siue ex quo post cenam exorsus est hunc mirabilem prolixumque sermonem. Hanc enim causam commendauit sermonis sui, vt in illo pacem haberent, hae pax finem temporis non habebit: sed omnis pietatis nostrae intentionis actionisque finis ipsa erit.

CHRYS. Quia discipulos hoc maxime respirare fecit quod erat patris amici, propterea dicit se cognoscere quod omnia noscitur. vnde sequitur, Dicit ei discipulus: Ecce nunc palam. & prouer. nulli dicit. AVGVST. Cum autem adhuc promittatur futura illa hora in qua sine prouerbiis locutus est, cur isti hoc dicunt, nisi quia illa quae fecit ipsis non intelligitibus esse prouerbia, vique adeo non intelligunt, vt nec saltem non se intelligere intelligant? CHRYS. Quoniam autem ad id quod in eorum mente erat respondit, subdit: Nunc scimus quoniam scis omnia: Vides qualiter imperfecte se habebant: qui post tot & tanta demonstrata dicit: Nunc scimus, & hoc dicunt tanquam ei quandam gratiam tribueres. Et non est opus tibi vt quis te interroget. hoc est antequam audias, nostri ea quae scandalizant nos, & quiescere nos fecisti dicens: Quoniam pater vos amat. AVGVST. Quid ergo vult sibi quod eum sciebant nosse omnia, cum dicere debuisset videantur: Non est opus tibi vt quisquam interroget. dicendum potius putauerunt? Non est opus tibi vt quis te interroget? Quod vtrumque legitimum factum, & interrogasse scilicet dominum, & interrogatum fuisse. Sed hoc cito soluitur qui hoc non eis: sed illis potius opus erat quos interrogat, vel a quibus interrogabantur. Neque enim aliquos ille interrogabat, vt ab eis aliquid disceret: sed eos potius vt doceret, & qui interrogabant eum, volentes ab eo aliquid discere, illis profecto id opus erat vt scirent ab eo aliqua, qui nouerat omnia. Ille autem non opus habebat vt quod ab eo scire quisque vellet, per ipsi cognosceret: interrogatio quia priusquam interrogaret: interrogatorum nouerat voluntate. Prauidere autem cogitationes hominum, magni dno non erat sed magni paruuliserat, quod subdit: In hoc credimus quia a Deo existi. HIL A. 6. de Trin. Per id enim credunt quod a Deo existi: quia ea quae Dei sunt agit. nam cum dominus vtrunque dixisset: A Deo exiui, & a patre ueni in hunc mundum, nihil admirationis in eo habuerunt, quod frequenter audierunt. vnde non ad dunt. A patre uenisti in hunc mundum. Sciebant enim a Deo missum, exisse tamen a Deo nesciebant. Inenarrabilem vero illam filij natiuitatem per virtutem dicti istius intelligentes, tunc primam

ceperunt aduertere: cum illum sine prouerbiis profiterentur esse locutum. Non enim per consuetudinem humani partus Deus ex Deo nascitur, cuius a Deo exitio potiusquam partus est. Est enim vnus ex vno, non est portio, non est defectio, non est diminutio, non deriuatio, non est protensio, non passio: sed viuens naturae ex viuente natiuitas est. Deus ex Deo exiens est, non creatura Dei nomen electa, non vt esset cepit ex nihilo: sed exiit a manente, & exiit si gnificationem habere natiuitatis, non inchoationis. AVGVST. Denique de ipsa eorum aetate adhuc secundum interiori homine parua & infirma eos admonet, vnde subdit: Respondit eis Iesus, Modo creditis. BE. Quod duobus modis pronunciat potest, affirmando, scilicet & insultando. Si insultando, hic est sensus, tardius ad credendum euigilastis. Ecce enim venit hora, & c. Si affirmando, sensus est. Verum est quod creditis, sed ecce venit hora vt dispergamini vnusquisque in propria, & me solum relinquantis. AVGVST. Non enim quando comprehensus est tantummodo de carne sua eius carnem: verum etiam mente reliquerunt fidem. CHRYS. Dicit autem: Dispergamini scilicet quando tradat, tantum enim vobis dominabitur timor, vt neque simul possitis recedere. Sed ego ex hoc nullum patiar malum. vnde subdit: Et non sum solus, quia pater mecum est. AVGVST. Ad hoc intelligendum eos volebat extendi & crescere, ne sic a patre filium cogitaret exisse, vt putarent etiam recessisse, deinde sermonem concludit dicens: Hec locutus sum vobis, vt in me pacem habeatis. CHRYS. id est vt non abiiciatis me a mente vestra. Non enim nunc solum quando comprehendat, sicut vobis aduersa, sed donec eritis in mundo pressura habebitis id est tribulationem, & hoc est quod subdit: In mundo pressura habebitis. GRE. xxvj. Mo. q. d. Sit vobis de meritis quod consolando reficiat, quia erit de mundo exterius quod sciens quod grauius premit. AVGVST. Illud initium habitura fuerat, ista pressura, de qua dicit. Venit hora vt dispergamini, vnusquisque in propria, sed non eo modo erat perseverantia, quod enim adiunxit: Et me solum relinquit. non vult eos tales esse in consequenti pressura, quam post eius ascensionem fuerant in mundo habituri, vt relinquant eum, sed vt in illo pacem habeant permanentes in eo. vnde sequitur: Sed confidite. CHRYS. id est resurgite mente. Magistro enim superante inimicos, non oportet discipulos auxiliari. vnde subdit: Quia ego vici mundum. AVGVST. Dicit autem spiritus sancto considerunt & vicerunt, non nisi in illo: non enim vicisset ille mundum si membra eius vinceret mundum, cum autem dicitur, Hec locutus sum vobis: vt in me pacem habeatis non recitiora paulo ante ab eo dicta, sed omnia debemus accipere, siue quocumque illis locutus est, ex quo eos cepit habere discipulos, siue ex quo post cenam exorsus est hunc mirabilem prolixumque sermonem. Hanc enim causam commendauit sermonis sui, vt in illo pacem haberent, hae pax finem temporis non habebit: sed omnis pietatis nostrae intentionis actionisque finis ipsa erit.

Aec locutus est Iesus, & subleuatis oculis in caelum dixit. Pater, venit hora clarifica filium tuum, vt filius tuus clarificet te. Sicut dedi-

mus, tardius ad credendum euigilastis. Ecce enim venit hora, & c. Si affirmando, sensus est. Verum est quod creditis, sed ecce venit hora vt dispergamini vnusquisque in propria, & me solum relinquantis. AVGVST. Non enim quando comprehensus est tantummodo de carne sua eius carnem: verum etiam mente reliquerunt fidem. CHRYS. Dicit autem: Dispergamini scilicet quando tradat, tantum enim vobis dominabitur timor, vt neque simul possitis recedere. Sed ego ex hoc nullum patiar malum. vnde subdit: Et non sum solus, quia pater mecum est. AVGVST. Ad hoc intelligendum eos volebat extendi & crescere, ne sic a patre filium cogitaret exisse, vt putarent etiam recessisse, deinde sermonem concludit dicens: Hec locutus sum vobis, vt in me pacem habeatis. CHRYS. id est vt non abiiciatis me a mente vestra. Non enim nunc solum quando comprehendat, sicut vobis aduersa, sed donec eritis in mundo pressura habebitis id est tribulationem, & hoc est quod subdit: In mundo pressura habebitis. GRE. xxvj. Mo. q. d. Sit vobis de meritis quod consolando reficiat, quia erit de mundo exterius quod sciens quod grauius premit. AVGVST. Illud initium habitura fuerat, ista pressura, de qua dicit. Venit hora vt dispergamini, vnusquisque in propria, sed non eo modo erat perseverantia, quod enim adiunxit: Et me solum relinquit. non vult eos tales esse in consequenti pressura, quam post eius ascensionem fuerant in mundo habituri, vt relinquant eum, sed vt in illo pacem habeant permanentes in eo. vnde sequitur: Sed confidite. CHRYS. id est resurgite mente. Magistro enim superante inimicos, non oportet discipulos auxiliari. vnde subdit: Quia ego vici mundum. AVGVST. Dicit autem spiritus sancto considerunt & vicerunt, non nisi in illo: non enim vicisset ille mundum si membra eius vinceret mundum, cum autem dicitur, Hec locutus sum vobis: vt in me pacem habeatis non recitiora paulo ante ab eo dicta, sed omnia debemus accipere, siue quocumque illis locutus est, ex quo eos cepit habere discipulos, siue ex quo post cenam exorsus est hunc mirabilem prolixumque sermonem. Hanc enim causam commendauit sermonis sui, vt in illo pacem haberent, hae pax finem temporis non habebit: sed omnis pietatis nostrae intentionis actionisque finis ipsa erit.

CHRYS. Quia discipulos hoc maxime respirare fecit quod erat patris amici, propterea dicit se cognoscere quod omnia noscitur. vnde sequitur, Dicit ei discipulus: Ecce nunc palam. & prouer. nulli dicit. AVGVST. Cum autem adhuc promittatur futura illa hora in qua sine prouerbiis locutus est, cur isti hoc dicunt, nisi quia illa quae fecit ipsis non intelligitibus esse prouerbia, vique adeo non intelligunt, vt nec saltem non se intelligere intelligant? CHRYS. Quoniam autem ad id quod in eorum mente erat respondit, subdit: Nunc scimus quoniam scis omnia: Vides qualiter imperfecte se habebant: qui post tot & tanta demonstrata dicit: Nunc scimus, & hoc dicunt tanquam ei quandam gratiam tribueres. Et non est opus tibi vt quis te interroget. hoc est antequam audias, nostri ea quae scandalizant nos, & quiescere nos fecisti dicens: Quoniam pater vos amat. AVGVST. Quid ergo vult sibi quod eum sciebant nosse omnia, cum dicere debuisset videantur: Non est opus tibi vt quisquam interroget. dicendum potius putauerunt? Non est opus tibi vt quis te interroget? Quod vtrumque legitimum factum, & interrogasse scilicet dominum, & interrogatum fuisse. Sed hoc cito soluitur qui hoc non eis: sed illis potius opus erat quos interrogat, vel a quibus interrogabantur. Neque enim aliquos ille interrogabat, vt ab eis aliquid disceret: sed eos potius vt doceret, & qui interrogabant eum, volentes ab eo aliquid discere, illis profecto id opus erat vt scirent ab eo aliqua, qui nouerat omnia. Ille autem non opus habebat vt quod ab eo scire quisque vellet, per ipsi cognosceret: interrogatio quia priusquam interrogaret: interrogatorum nouerat voluntate. Prauidere autem cogitationes hominum, magni dno non erat sed magni paruuliserat, quod subdit: In hoc credimus quia a Deo existi. HIL A. 6. de Trin. Per id enim credunt quod a Deo existi: quia ea quae Dei sunt agit. nam cum dominus vtrunque dixisset: A Deo exiui, & a patre ueni in hunc mundum, nihil admirationis in eo habuerunt, quod frequenter audierunt. vnde non ad dunt. A patre uenisti in hunc mundum. Sciebant enim a Deo missum, exisse tamen a Deo nesciebant. Inenarrabilem vero illam filij natiuitatem per virtutem dicti istius intelligentes, tunc primam

CHRYS. Quia dixerat dominus: In mundo pressura habebitis, post admonitionem in orationem conuertitur, erudiens nos in tribulationibus, omnia dimittentes ad Deum refugere. vnde dicit: Hec locutus est Iesus. BEDA. Illa intelligi debet quae in cena locutus est, quaedam quidem sedendo, vique ibi: Surgite eam hinc. Deinde stando vique ad hymni finem, cuius hoc est initium: Et subleuatis oculis in caelum dixit. Pater, venit hora clarifica filium tuum. CHRYS. Propter hoc in caelum oculos eleuauit vt nos doceret extensionem quae est in orationibus, vt stantes sursum aspiciamus, non oculis carnis solum. sed & mentis. AVGVST. Poterat autem dominus in forma serui, si hoc opus esset orare silentio, sed ita se patri exhiberi voluit precatorem, vt meminisset nostrum se esse doctorem. Proinde non solum ad ipsos sermocinatio, sed etiam pro ipsis ad patrem oratio, discipulorum est edificatio. Profecto & nostrum qui fueramus conscripta lecturi. hoc autem quod ait, pater venit hora, ostendit omne tempus & quid quando faceret, vel fieri sineret, ab illo dispositum quod tempore subditus non est, non autem creditur hoc hora factum vt gente

CHRYS. Quia dixerat dominus: In mundo pressura habebitis, post admonitionem in orationem conuertitur, erudiens nos in tribulationibus, omnia dimittentes ad Deum refugere. vnde dicit: Hec locutus est Iesus. BEDA. Illa intelligi debet quae in cena locutus est, quaedam quidem sedendo, vique ibi: Surgite eam hinc. Deinde stando vique ad hymni finem, cuius hoc est initium: Et subleuatis oculis in caelum dixit. Pater, venit hora clarifica filium tuum. CHRYS. Propter hoc in caelum oculos eleuauit vt nos doceret extensionem quae est in orationibus, vt stantes sursum aspiciamus, non oculis carnis solum. sed & mentis. AVGVST. Poterat autem dominus in forma serui, si hoc opus esset orare silentio, sed ita se patri exhiberi voluit precatorem, vt meminisset nostrum se esse doctorem. Proinde non solum ad ipsos sermocinatio, sed etiam pro ipsis ad patrem oratio, discipulorum est edificatio. Profecto & nostrum qui fueramus conscripta lecturi. hoc autem quod ait, pater venit hora, ostendit omne tempus & quid quando faceret, vel fieri sineret, ab illo dispositum quod tempore subditus non est, non autem creditur hoc hora factum vt gente

CHRYS. Quia dixerat dominus: In mundo pressura habebitis, post admonitionem in orationem conuertitur, erudiens nos in tribulationibus, omnia dimittentes ad Deum refugere. vnde dicit: Hec locutus est Iesus. BEDA. Illa intelligi debet quae in cena locutus est, quaedam quidem sedendo, vique ibi: Surgite eam hinc. Deinde stando vique ad hymni finem, cuius hoc est initium: Et subleuatis oculis in caelum dixit. Pater, venit hora clarifica filium tuum. CHRYS. Propter hoc in caelum oculos eleuauit vt nos doceret extensionem quae est in orationibus, vt stantes sursum aspiciamus, non oculis carnis solum. sed & mentis. AVGVST. Poterat autem dominus in forma serui, si hoc opus esset orare silentio, sed ita se patri exhiberi voluit precatorem, vt meminisset nostrum se esse doctorem. Proinde non solum ad ipsos sermocinatio, sed etiam pro ipsis ad patrem oratio, discipulorum est edificatio. Profecto & nostrum qui fueramus conscripta lecturi. hoc autem quod ait, pater venit hora, ostendit omne tempus & quid quando faceret, vel fieri sineret, ab illo dispositum quod tempore subditus non est, non autem creditur hoc hora factum vt gente

CHRYS. Quia dixerat dominus: In mundo pressura habebitis, post admonitionem in orationem conuertitur, erudiens nos in tribulationibus, omnia dimittentes ad Deum refugere. vnde dicit: Hec locutus est Iesus. BEDA. Illa intelligi debet quae in cena locutus est, quaedam quidem sedendo, vique ibi: Surgite eam hinc. Deinde stando vique ad hymni finem, cuius hoc est initium: Et subleuatis oculis in caelum dixit. Pater, venit hora clarifica filium tuum. CHRYS. Propter hoc in caelum oculos eleuauit vt nos doceret extensionem quae est in orationibus, vt stantes sursum aspiciamus, non oculis carnis solum. sed & mentis. AVGVST. Poterat autem dominus in forma serui, si hoc opus esset orare silentio, sed ita se patri exhiberi voluit precatorem, vt meminisset nostrum se esse doctorem. Proinde non solum ad ipsos sermocinatio, sed etiam pro ipsis ad patrem oratio, discipulorum est edificatio. Profecto & nostrum qui fueramus conscripta lecturi. hoc autem quod ait, pater venit hora, ostendit omne tempus & quid quando faceret, vel fieri sineret, ab illo dispositum quod tempore subditus non est, non autem creditur hoc hora factum vt gente

Tract. 101.

Tract. 101.

Hom. 78.

Tract. 101.

Hom. eadē.

Hom. eadē.

Tract. 102.

Tract. 103.

Tract. 103.

Tract. 103.

Hom. 78.

Cap. 11.

Tract. 103.

Hom. 78.

Tract. 103.

Tract. 104.

Hom. 79.

Ibidem.

Hom. 104.

Post prin.

urgente venisse, sed Deo potius ordinante. absit enim vt sidera mo...

Tra. 104.

Ibi an med.

Tra. 105.

Vbi supra.

Ante med.

Hom. 79.

Tra. 105.

Circa med.

Post prin.

Post prin.

Ante med.

Deum confessa patrem sit, non enim vnigenito Deo nature demu...

simul patrem & filium & spiritum sanctum, id est simul ipsam trinitatem...

simul patrem & filium & spiritum sanctum, id est simul ipsam trinitatem...

simul patrem & filium & spiritum sanctum, id est simul ipsam trinitatem...

simul patrem & filium & spiritum sanctum, id est simul ipsam trinitatem...

Cap. 17.

17.

17.

17.

17.

17.

17.

17.

17.

17.

17.

17.

17.

17.

17.

17.

17.

17.

17.

17.

17.

17.

17.

17.

17.

17.

17.

17.

17.

17.

17.

17.

17.

17.

17.

17.

17.

17.

17.

17.

17.

17.

17.

17.

17.

17.

17.

17.

17.

17.

17.

17.

17.

17.

17.

17.

17.

CHRYSOST. Quia dixerat: Opus consummaui, mani...

Manifestaui nome tuu hominibus quos dedisti mihi de mun...

Manifestaui nome tuu hominibus quos dedisti mihi de mun...

Manifestaui nome tuu hominibus quos dedisti mihi de mun...

Manifestaui nome tuu hominibus quos dedisti mihi de mun...

relicturi. Adhuc ergo discipuli non erant tales, quales eos dice...

Ego pro eis rogo, no pro mundo, sed pro his quos dedisti mihi...

Ego pro eis rogo, no pro mundo, sed pro his quos dedisti mihi...

Ego pro eis rogo, no pro mundo, sed pro his quos dedisti mihi...

Ego pro eis rogo, no pro mundo, sed pro his quos dedisti mihi...

Hom. 80.

Tra. 106.

Hom. 80.

Tra. 106.

Hom. 80.

Tra. 106.

Hom. 80.

Tra. 106.

Hom. 80.

Tra. 106.

& corpus eius ecclesia: Ego & ipsi nō vnū, sed vnus sumus, quia caput & corpus vnus est Christus. Sed diuinitatem suā confubstantialē patri ostendens, vult esse suos vnū, sed in Christo, non tm̄ per eandē naturā qua oēs ex hominibus mortalibus equales angelis sunt, sed etiam per eandē in eandē habitudinem conspirantem cōcordissimā voluntatem in vnū spūm quodāmodo charitatis igne conflati. Ad hoc. n. valet quod ait: Vt sint vnū, sicut & nos vnū sumus, vt quē admodū pater & filius nō tm̄ equalitate substantiæ, sed et voluntate vnū sunt, ita & hi inter quos & deū mediator est filius, nō tm̄ per hoc quod eundē naturę sunt, sed et per eandē dilectionis societatem vnū sunt.

CHR Y. Rursus vt homo loquitur subdens. Cum effem cum eis ego seruabā eos in nomine tuo, hoc est per tuū adiutorium, humana nō loquitur, & ad eorum mentem altimantiū quā maiore quādam haberent vtilitatem ab eius præsentiā. **AVG.** In nomine enim patris seruabat discipulos suos filius homo, cum eis humana præsentiā cōstitutus, sed & pater in nomine filii seruabat quos in nomine filij petentes exaudivat. Neque hoc tam carnaliter debemus accipere velut vicissim nos seruent pater & filius, simul enim nos custodiūt & pater & filius & spiritaliter. sed scriptura nos nō leuat nisi descendat ad nos. Intellegamus ergo cum ita dominus loquitur personas eum distinguere non separare naturā. Quā ergo seruabat discipulos suos filius præsentiā corporali, nō expectabat pater ad custodiendū succedere filio discēdit, sed eos ambo seruabat potentia spiritali, & quā ab eis abstulit filius præsentiā corporalem, tenuit eum patre custodiā spiritalē, quia & custodiēdos quā filius homo accepit, custodiā paternā non abstulit, & cum pater filio custodiendos dedit, non dedit sine ipso cui dedit, sed dedit homini filio, non sine deo eodem ipso filio. Sequitur enim:

CHR Y. Et nimirum solus ille tunc perit, sed multi postea. Dicit autē. Nemo ex eis perit, i. quantū ex mea parte nō perdat: quod manifestus alibi dicit: Non eiciam foras. Si vero per seipso exierit nō ex necessitate ad me traho. Sequitur. Nunc autē ad te venio. Sed quia posset aliquis querere, Numquid nō potes eos eon seruare recedens? Potē quidem, sed cuius gratia hoc dicat, ostendit subdēs. Et hęc lo. in mun. vt ha. gau. me. imple. in femetipsis. i. vt non rumulentur imperfectiores existentes, p. id quod indicauit quod eorum gaudiū & requiem, omnia hęc infima loquebat. **AVG.** Vel aliter: Quod sic hoc gaudiū, i. superius expressum est vbi ait: Vt sint vnū sicut & nos vnū sumus. Hoc gaudiū suū, i. a se in eos collatū, in eis dicit implendum, propter quod se locutum dicit in mundo: Hęc est pax & beatitudo futuri sæculi. In mundo autem loqui se dicit, qui paulo ante dixerat: Iam nō sum in mundo, quia enim nondum abierat, hic adhuc erat, & quā mox fuerat abiurus, hic quodammodo iam non erat.

CHR Y. Rursus dominus assignat cāon propter quā digni sunt discipuli multa diligētia potiri a patre dicens: Ego dedi eis sermonem tuum, & mundus eos odio habuit, q. d. propter te id experti fuerāt passionibus suis, quā illos postea sunt secute, sed more suo dicit ista, verbis prætēriti temporis futura prænunciā. Deinde causam subiicit, cur eos oderit mundus dicens: Quia non sunt de mundo, hoc eis regeneratione collatum est. Nam generatione de mundo erant. Donatum est ergo eis, vt sicut nec ipse, ita nec ipsi de mundo essent. vnde sequit. Sicut & ego non sum de mundo. Ipse de mundo numquā fuit, quia etiam secundū formā serui de spiritu sancto natus est, de quo illi renati. Quāuis autē iam non essent de mundo adhuc tū necessarium erat esse in mundo. vnde subdit. Non rogo vt tollas eos de mundo. **BEDA.** q. d. Iam imminet tempus vt tollar ego de mundo, ideoque necesse est vt illi nunc nō tollantur de mundo, vt me & te primū annūciēt mundo: quod vero subdit. Sed vt serues eos a malo, licet omne malum intelligi possit, maxime vult intelligi malum secessionis. **AVG VST.** Repetit autem eandem sententiam dicens. Non sum de mundo non sum sicut & ego non sum de mundo. **CHR Y.** Super autem dicit: Quos dedisti mihi de mundo, illic naturam dicens, hic autem de actibus malis. Dicit autem: Non sunt de mundo, quia nihil commune cum terra est eis, sed cælestium facti sunt

ciues, in quo amorem suum eis ostēdit, dum patri eos laudat. hoc autem quod dicit sicut cum in ipso & patre ponitur paritas ostenditur propter naturę vnitatem, sed cum de nobis & Christo dicitur, multa distantia inter vtrumque existit, cum autē prius dixit, Serua eos a malo, non de periculorum ereptione ait solum, sed de permanentia in fide. vnde subdit. Sanctifica eos in veritate. **AVG.** Sic enim seruantur a malo, quod superius orauit vt fieret. Quęri autē potest, quomodo de mundo iam nō erant, si sanctificati in veritate nondū erant, an quia & sanctificati in eadem proficiunt sanctitate, neque hoc sine adiutorio gratiæ dei? Sanctificantur autem in veritate heredes testamenti noui, cuius veritatis vmbra fuerunt sanctificationes veteris testamenti, & cum sanctificantur in veritate sanctificantur in Christo qui dixit. Ego sum via veritas & vita. vnde sequitur. Sermo tuus veritas est. Græcum euangelium logos habet, id est, verbum. Sanctificauit ergo pater in veritate, id est, in verbo suo vnigenito suos heredes eiusque coheredes. **CHR Y.** Vel aliter: Sanctifica eos in veritate, id est, sanctos fac per sancti spiritus donationem & recta dogmata. Recta enim dogmata de deo docent & sanctificant animam, & quia hic de dogmatibus ait subiunxit. Sermo tuus veritas est, hoc est, nullum mendacium est in eo, & nihil typicum ostendit, neque corporeum: videtur autē mihi & aliud ostendere hoc quod dicit: Sanctifica eos in veritate, id est, segregat eos sermone & prædicationi. vnde subdit: Sicut tu me misisti in mundum, ita & ego misi eos in mundum. **GLOS.** Pro quo enim Christus missus est, p. hoc & h. vnde Paulus, Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, & posuit in nobis verbum reconciliationis. hoc autem quod dicit, sicut, non similitudo de eo & de apostolis ponitur, sed vt erat possibile hominibus. Dicit autem se eos misisse in mundum, secundum quod erat ei consuetudo, futurum vt factum diceret. **AVG VST.** Manifestum est autem per hoc quod nūc adhuc de apostolis loquitur. nam ipsum nomen apostolorum quoniam græcum est, missus significat in latino, sed quoniam per hoc quod Christus factus est caput ecclesię, illi membra sunt eius, ideo ait: Et pro eis ego sanctifico me ipsum, id est, eos in me ipso sanctifico, cum & ipsi sint ego, & vt intelligeremus cum dixit: Pro eis sanctifico me ipsum hoc eum dixisse quod eos ipse sanctificaret, mox addidit: Vt sint & ipsi sanctificati in veritate, id est, in me, secundum quod verū veritas est, in quo & ipse filius hominis sanctificatus est ab initio, quando verbum caro factum est. Tunc enim sanctificauit se in se, i. hominē se in verbo suo, quia vnus Christus verbum & hō, propter sua vero mēbra dicit: Et pro eis ego sanctifico me ipsum. hoc est ipsos in me, quā in me etiam ipsi sunt & ego: Vt sint & ipsi sanctificati in veritate. Quid est: Et ipsi, nisi quemadmodū ego, & in veritate quod sum ego? **CHR Y.** Vel aliter: Pro eis sanctifico me ipsum, id est, me ipsum offero tibi hostiam: hostię enim omnes sanctę dicuntur, & quęcūque deo dicantur, quia vero antiquitus in figura sanctificatio erat, vt pote, in oue, nūc autē est in ipsa veritate, ideo subdit: Vt sint & ipsi sanctificati in veritate, quia & eos tibi facio oblationē, quę pater dicit: quia ipse qui offert est caput eorū, aut quia & ipsi imolant. Exhibete. n. ait apostolus membra vestra hostiam viuētē sanctā.

AVG. Cum orasset dominus pro discipulis suis, quos & Apostolos nominauit, adiunxit & ceteros qui in eum fuerāt credituri dicens. Non pro eis autem rogo tm̄, sed pro eis qui credituri sunt per verbum eorum in me. **CHRYSOSTOMVS.** Hinc rursus consolatur eos, ostendens aliorum salutis causam futurorum cum dicit. Qui credituri sunt per verbum eorum in me. **AVG VST INVS.** Vbi omnes suos intelligi voluit, non solum qui tunc erant in carne, sed etiam qui futuri erant, neque hi tantum, qui ipsos cum in carne viderent apostolos audierunt, sed & post obitum eorum & non longe post nati, per verbum eorum credidimus in Christum, quoniam ipsi qui cum illo tunc fuerunt, quod ab illo audierunt & ceteris prædicauerunt, atque ita verbum eorum ad nos vsque peruenit & perueniturum est ad posteros quicumque credituri sunt: potest autem videri in hac oratione non orasse pro quibusdam suis, pro illis scilicet qui neque tunc erant cum illo, neque per verbum eorū postea, sed in eo ante crediderunt. nūquid etiam cum illo erat tunc Nathanael, Ioseph ab Arimathia & multi alii de quibus Ioannes dicit quod credituri in eum? Omitto dicere de Symeone leuā, de Anna prophetissa,

Zacharia, Helizabeta, Ioanne præcurfore, quoniam respōderi potest orandum pro talibus mortuis non fuisse, qui cum magis suis meritis habuerant, hoc enim & de antiquis iustis similiter responderetur. Intellegendum est igitur quod nondum ei sic crederant, quō ipse in se credi volebat, sed post eius resurrectionem spiritu sancto imparitudo edocis & confirmatis apostolis sic alios credidisse, quem admodū Christo credi oportebat. Sed restat ad quæstionē paulus apostolus non ab hominibus neque per hominē, & latro qui tunc credidit quā in ipso doctoribus fides fuerat qualiscūque defecit, proinde relinquit vt sic intelligamus, quod dictum est per verbum eorum vt ipsum verbum fidei quod prædicauerunt in mundo, sic significatū esse credamus. Dictum autē est verbum eorum quā ab ipsis est primitus ac præcipue prædicatum, nam quidem ab ipsis prædicabatur in terra quā per reuelationem Iesu Christi ipsum verbū eorū Paulus accepit, ac per hoc & ille latro in fide sua verbum eorum habebat, ergo illa oratione pro omnibus quos redemit, siue tunc in carne viuentes siue postea futuros redemptor noster orauit. Quid autem, vel quare pro eis rogaret, continuo subiunxit dicens: Vt omnes vnū sint, hoc pro eis rogauit quod vt supra pro illis, vt omnes, hoc est vt nos & illi vnū simus. **CHR Y.** Et sic in vnanimitate sermonē concludit. vnde incepit ibi finiens, nam incipiens dixit: Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem. **HILA.** viij. de Trinitate. Tum demum vnitatis profectus exemplo vnitatis ostenditur cū ait: Sicut tu pater in me & ego in te, vt & ipsi in patre est, ita per huius vnitatis formam in patre & filio vnū omnes essent. **CHR Y.** Rursus autem & hoc quod dicit: Sicut, non certissime parilitatis in eis est. sed vt hominibus possibile est, sicut cum dicit: Estote mihi misericordes sicut &c. **AVG VST INVS.** Est autem hic diligenter aduertendum, non dixisse dominum. Vt omnes vnū simus. sed: Vt omnes vnū sint, sicut tu pater in me & ego in te, subintelligitur: Vnū sumus. Ita est enim pater in filio vt vnū sint, quia vnus substantiæ sunt, nos vero esse quidem possumus in eis vnū, vnū tamen cum eis esse non possumus, quia vnus substantiæ nos & ipsi non sumus. Sic autem sunt in nobis vel nos in illis, vt illi vnū sint in natura sua, nos vnū in nostra. Sicut quippe & ipsi in nobis, sicut Deus in templo: sumus autem nos in illis sicut creatura in creatore suo, ideo ergo addidit: In nobis, vt quod vnū efficiamur fidelissima charitate, gratiæ Dei tribuendum est non nobis. **AVG VST INVS.** iij. de Trinitate. Vel quia in seipsis vnū esse non possunt, dissociati ab inuicem per diuersas voluptates & cupiditates & immunditiam peccatorum. vnde mudentur per mediatorem, vt sint in illo vnū. **HILA.** viij. de Trinitate. Laborantes autem hæretici fallere, ne per id quod dictum est. Ego & pater vnus sumus, naturā in eis vnitatis & indifferens diuinitatis substantiam crederetur, sed ex dilectione mutua & voluntatum concordantia vnū essent, exemplum vnitatis istius ex his dicitis dñicis protulerūt: Vt oēs vnū sint &c. sed licet ipsum intelligentiā suā sensum impietatis demutent, tamen potest intelligentiā non extare ditorum: si enim regenerationi vnus vitæ atque æternitatis natura sunt, cessat in his solus vnitatis assensus qui vnū sunt in eiusdem regeneratione naturæ, soli autem patri & filio ex natura proprium est, vt vnū sint, quia Deus ex Deo vnigenitus, non potest nisi in originis suæ esse natura. **AVG VST INVS.** Quid est autem hoc quod subdit: Vt mundus credat: quia tu me misisti? nunquid tunc crediturus est mundus quoniam in patre & filio omnes vnū erimus? nonne ista est pax illa perpetua, potius fidei merces quā fides? sed est in hac vita propter ipsam communem fidē omnes qui vnū credimus vnū sumus, etiam si non vt credamus: sed quia credimus, vnū sumus: quid est ergo, Omnes vnū sint, vt mundus credat? Ipse quippe omnis mundus est credens cum de his dicit, de quibus dixerat. Non pro his rogo tantum, sed pro his qui credituri sunt per verba eorum in me. Quomodo ergo intellegatur sumus, nisi quia non in eo causam posuit vt credat mundus: quia illi vnū sunt: sed orando dicit: Vt mundus credat: sicut orando dixerat: Vt vnū sint. Denique si verbum quod ait: rogo, vbi que ponamus, erit huius expositio sententię manifestior. **Rogo** vt omnes vnū sint, rogo vt & ipsi in nobis vnū sint, rogo vt mundus credat, quia tu me misisti. **HILARIVS.** viij. de Trinitate. Vel per id mundus crediturus est filium a patre missum esse, quod omnes qui credituri in illum sunt: vnū in patre & filio erunt. **CHR Y.** Nihil enim ita scandalizant omnes vt ab in-

omnes vnū sint, sicut tu pater in me & ego in te, vt & ipsi in nobis vnū sint, vt credat mundus quia tu me misisti. Et ego claritatem quā tu dedisti mihi dedi eis, vt sint vnū sicut & nos vnū sumus, ego in eis & tu in me, vt sint consummati in vnū, & cognoscat mundus quia tu me misisti, & dilexisti eos sicut & tu me dilexisti.

f Pater, quos dedisti mihi, volo vt vbi sum ego & illi sint mecum vt videant claritatem meam quā dedisti mihi, quia dilexisti me ante constitutionem mundi. ralitatem, quam natura humana in illo fuerit acceptura? propter immutabilitatem enim prædeterminationis præteriti temporis verba futura significat: immortalitatis autem claritatem quam sibi a patre datam dicit, etiam se sibi dedisse intelligendum est. Cum. n. tacet filius in opere patris, operationem suam humilitatem commendat, cum vero in opere suo tacet operationem patris, parilitate cōmendat. Isto igitur modo, & hoc loco nec se facit alienum a patris opere, quā dixerit: Claritatem quam dedisti mihi, nec patrem fecit alienum ab opere suo, quā dixerat: Dedi eis. Sicut autem ex eo quod patrem pro suis omnibus rogauit, hoc heri voluit vt omnes vnū sint, ita etiam suo beneficio id fieri voluit. vnde adiunxit: Vt vnū sint in nobis, sicut & nos vnū sumus.

CHR Y. Vel claritatem dicit gloriam quę est per signa & dogmata, & ut unanimes sint. vnde subdit: Vt vnū sint in nobis, sicut & nos vnū sumus. Hęc enim gloria ut sint vnū, etiam signis maior est. Vniuersi enim qui per apostolos crediderunt vnū sunt, & si quidam ex ipsis diuisi sunt, hoc eorum deficiat fuit, quod tamen cum non lacuit. **HILA.** Per acceptum igitur & datum honorem omnes vnū sunt, sed nondum apprehendo ratios, quoniam datus honor vnū omnes esse perficiat: sed dominus gratiā quendam atque ordinem consummandę unitatis exposuit cū subdit: Vt vnū sint in nobis, ut cum ille in patre per naturam diuinitatis esset, nos contra in eo per corporalem eius natiuitatem, & ille iterum in nobis per sacramenti esse mysterium crederetur, per facta per mediatorem unitas doceretur. **CHR Y.** Alibi uero ait de se & patre. Veniemus & mansionem apud eum faciemus, illic quidem Sabellianorum obstruens ora, dum scilicet ponit duas personas, hic vero Arrij suspensionem destruit cum patrem per se dicit discipulis aduenire. **AVG VST INVS.** Neque tamen hoc ita dictum est, tanquam pater non in nobis aut nos in patre non simus: sed per mediatorem inter Deum & hominem se breuiter intimaui, quod vero addidit, vt sint consummati in vnū, ostendit eō per duci reconciliationem quę fit per mediatorem, vt perfecta beatitudine perfruamur. vnde id quod sequitur, vt cognoscat mundus quia tu me misisti, non sic accipiendum putat: tanquam iterum dixerit, vt credat mundus. Quamdiu enim credimus quod non videmus, nondum sumus consummati, sicut erimus cū meruerimus videre quod credimus, quando ergo de consummatione loquitur, talis est intelligenda cognitio, qualis erit per speciem, non qualis nunc est per fidem. Ipsi quippe credentes sunt mundus non permanens inimicus: sed ex inimico amicus effectus, propterea sequit: Et dilexisti eos sicut me dilexisti. In filio quippe nos pater diligit: quia in eo nos elegit, nec ideo pares sumus vnigenito filio, neque enim semper æqualitatem significat, quod dicitur: Sicut illud, ita & istud: sed aliquando tantum quod illud est, est & illud: ita in hoc loco nihil est aliud: Dilexisti eos sicut me dilexisti, quā dilexisti eos quoniam & me dilexisti. Non enim alia causa est diligendi membra eius, nisi quia diligit eum, cum igitur eorum quę fecerit, nihil oderit, quis digne possit elocui quantum diligit membra vnigeniti filii sui: & quāto amplius ipsum vnigenitum?

CHR Y. Postquam dixerat, quia multi credent per eos & multa gloria poterunt, loquitur de reliquo de coronis eis repositis dicens: Pater, quos dedisti mihi, volo vt vbi ego sum, & illi sint mecum. **AVG VST INVS.** Ipsi sunt quos a patre accepit, quos & ipse de mundo elegit, sicut enim ait in huius orationis exordio: Dedit eis potestatem omnis carnis: id est omnis hominis vt det eis vitam æternam, ubi ostendit potestatem se omnibus hominibus accepisse ut liberaret quos uoluerit, & damnaret quos uoluerit: Quapropter omnibus membris suis promissio hoc premium, ut ubi est ipse, & nos cum illo simus, nec poterat non fieri, quod omnipotenti patri se uelle dixerit omnipotens filius, una uero est patris & filii uoluntas, est intelligere non dum permittit infirmitas, credat pietas. Quantum ergo attinet ad creaturam in qua factus est, ex semine Dauid secundū carnē, e-

gnoscat mundus quia tu me misisti, & dilexisti eos sicut & tu me dilexisti. **f** Pater, quos dedisti mihi, volo vt vbi sum ego & illi sint mecum vt videant claritatem meam quā dedisti mihi, quia dilexisti me ante constitutionem mundi. ralitatem, quam natura humana in illo fuerit acceptura? propter immutabilitatem enim prædeterminationis præteriti temporis verba futura significat: immortalitatis autem claritatem quam sibi a patre datam dicit, etiam se sibi dedisse intelligendum est. Cum. n. tacet filius in opere patris, operationem suam humilitatem commendat, cum vero in opere suo tacet operationem patris, parilitate cōmendat. Isto igitur modo, & hoc loco nec se facit alienum a patris opere, quā dixerit: Claritatem quam dedisti mihi, nec patrem fecit alienum ab opere suo, quā dixerat: Dedi eis. Sicut autem ex eo quod patrem pro suis omnibus rogauit, hoc heri voluit vt omnes vnū sint, ita etiam suo beneficio id fieri voluit. vnde adiunxit: Vt vnū sint in nobis, sicut & nos vnū sumus.

CHR Y. Vel claritatem dicit gloriam quę est per signa & dogmata, & ut unanimes sint. vnde subdit: Vt vnū sint in nobis, sicut & nos vnū sumus. Hęc enim gloria ut sint vnū, etiam signis maior est. Vniuersi enim qui per apostolos crediderunt vnū sunt, & si quidam ex ipsis diuisi sunt, hoc eorum deficiat fuit, quod tamen cum non lacuit. **HILA.** Per acceptum igitur & datum honorem omnes vnū sunt, sed nondum apprehendo ratios, quoniam datus honor vnū omnes esse perficiat: sed dominus gratiā quendam atque ordinem consummandę unitatis exposuit cū subdit: Vt vnū sint in nobis, ut cum ille in patre per naturam diuinitatis esset, nos contra in eo per corporalem eius natiuitatem, & ille iterum in nobis per sacramenti esse mysterium crederetur, per facta per mediatorem unitas doceretur. **CHR Y.** Alibi uero ait de se & patre. Veniemus & mansionem apud eum faciemus, illic quidem Sabellianorum obstruens ora, dum scilicet ponit duas personas, hic vero Arrij suspensionem destruit cum patrem per se dicit discipulis aduenire. **AVG VST INVS.** Neque tamen hoc ita dictum est, tanquam pater non in nobis aut nos in patre non simus: sed per mediatorem inter Deum & hominem se breuiter intimaui, quod vero addidit, vt sint consummati in vnū, ostendit eō per duci reconciliationem quę fit per mediatorem, vt perfecta beatitudine perfruamur. vnde id quod sequitur, vt cognoscat mundus quia tu me misisti, non sic accipiendum putat: tanquam iterum dixerit, vt credat mundus. Quamdiu enim credimus quod non videmus, nondum sumus consummati, sicut erimus cū meruerimus videre quod credimus, quando ergo de consummatione loquitur, talis est intelligenda cognitio, qualis erit per speciem, non qualis nunc est per fidem. Ipsi quippe credentes sunt mundus non permanens inimicus: sed ex inimico amicus effectus, propterea sequit: Et dilexisti eos sicut me dilexisti. In filio quippe nos pater diligit: quia in eo nos elegit, nec ideo pares sumus vnigenito filio, neque enim semper æqualitatem significat, quod dicitur: Sicut illud, ita & istud: sed aliquando tantum quod illud est, est & illud: ita in hoc loco nihil est aliud: Dilexisti eos sicut me dilexisti, quā dilexisti eos quoniam & me dilexisti. Non enim alia causa est diligendi membra eius, nisi quia diligit eum, cum igitur eorum quę fecerit, nihil oderit, quis digne possit elocui quantum diligit membra vnigeniti filii sui: & quāto amplius ipsum vnigenitum?

CHR Y. Postquam dixerat, quia multi credent per eos & multa gloria poterunt, loquitur de reliquo de coronis eis repositis dicens: Pater, quos dedisti mihi, volo vt vbi ego sum, & illi sint mecum. **AVG VST INVS.** Ipsi sunt quos a patre accepit, quos & ipse de mundo elegit, sicut enim ait in huius orationis exordio: Dedit eis potestatem omnis carnis: id est omnis hominis vt det eis vitam æternam, ubi ostendit potestatem se omnibus hominibus accepisse ut liberaret quos uoluerit, & damnaret quos uoluerit: Quapropter omnibus membris suis promissio hoc premium, ut ubi est ipse, & nos cum illo simus, nec poterat non fieri, quod omnipotenti patri se uelle dixerit omnipotens filius, una uero est patris & filii uoluntas, est intelligere non dum permittit infirmitas, credat pietas. Quantum ergo attinet ad creaturam in qua factus est, ex semine Dauid secundū carnē, e-

gnoscat mundus quia tu me misisti, & dilexisti eos sicut & tu me dilexisti. **f** Pater, quos dedisti mihi, volo vt vbi sum ego & illi sint mecum vt videant claritatem meam quā dedisti mihi, quia dilexisti me ante constitutionem mundi. ralitatem, quam natura humana in illo fuerit acceptura? propter immutabilitatem enim prædeterminationis præteriti temporis verba futura significat: immortalitatis autem claritatem quam sibi a patre datam dicit, etiam se sibi dedisse intelligendum est. Cum. n. tacet filius in opere patris, operationem suam humilitatem commendat, cum vero in opere suo tacet operationem patris, parilitate cōmendat. Isto igitur modo, & hoc loco nec se facit alienum a patris opere, quā dixerit: Claritatem quam dedisti mihi, nec patrem fecit alienum ab opere suo, quā dixerat: Dedi eis. Sicut autem ex eo quod patrem pro suis omnibus rogauit, hoc heri voluit vt omnes vnū sint, ita etiam suo beneficio id fieri voluit. vnde adiunxit: Vt vnū sint in nobis, sicut & nos vnū sumus.

CHR Y. Vel claritatem dicit gloriam quę est per signa & dogmata, & ut unanimes sint. vnde subdit: Vt vnū sint in nobis, sicut & nos vnū sumus. Hęc enim gloria ut sint vnū, etiam signis maior est. Vniuersi enim qui per apostolos crediderunt vnū sunt, & si quidam ex ipsis diuisi sunt, hoc eorum deficiat fuit, quod tamen cum non lacuit. **HILA.** Per acceptum igitur & datum honorem omnes vnū sunt, sed nondum apprehendo ratios, quoniam datus honor vnū omnes esse perficiat: sed dominus gratiā quendam atque ordinem consummandę unitatis exposuit cū subdit: Vt vnū sint in nobis, ut cum ille in patre per naturam diuinitatis esset, nos contra in eo per corporalem eius natiuitatem, & ille iterum in nobis per sacramenti esse mysterium crederetur, per facta per mediatorem unitas doceretur. **CHR Y.** Alibi uero ait de se & patre. Veniemus & mansionem apud eum faciemus, illic quidem Sabellianorum obstruens ora, dum scilicet ponit duas personas, hic vero Arrij suspensionem destruit cum patrem per se dicit discipulis aduenire. **AVG VST INVS.** Neque tamen hoc ita dictum est, tanquam pater non in nobis aut nos in patre non simus: sed per mediatorem inter Deum & hominem se breuiter intimaui, quod vero addidit, vt sint consummati in vnū, ostendit eō per duci reconciliationem quę fit per mediatorem, vt perfecta beatitudine perfruamur. vnde id quod sequitur, vt cognoscat mundus quia tu me misisti, non sic accipiendum putat: tanquam iterum dixerit, vt credat mundus. Quamdiu enim credimus quod non videmus, nondum sumus consummati, sicut erimus cū meruerimus videre quod credimus, quando ergo de consummatione loquitur, talis est intelligenda cognitio, qualis erit per speciem, non qualis nunc est per fidem. Ipsi quippe credentes sunt mundus non permanens inimicus: sed ex inimico amicus effectus, propterea sequit: Et dilexisti eos sicut me dilexisti. In filio quippe nos pater diligit: quia in eo nos elegit, nec ideo pares sumus vnigenito filio, neque enim semper æqualitatem significat, quod dicitur: Sicut illud, ita & istud: sed aliquando tantum quod illud est, est & illud: ita in hoc loco nihil est aliud: Dilexisti eos sicut me dilexisti, quā dilexisti eos quoniam & me dilexisti. Non enim alia causa est diligendi membra eius, nisi quia diligit eum, cum igitur eorum quę fecerit, nihil oderit, quis digne possit elocui quantum diligit membra vnigeniti filii sui: & quāto amplius ipsum vnigenitum?

CHR Y. Postquam dixerat, quia multi credent per eos & multa gloria poterunt, loquitur de reliquo de coronis eis repositis dicens: Pater, quos dedisti mihi, volo vt vbi ego sum, & illi sint mecum. **AVG VST INVS.** Ipsi sunt quos a patre accepit, quos & ipse de mundo elegit, sicut enim ait in huius orationis exordio: Dedit eis potestatem omnis carnis: id est omnis hominis vt det eis vitam æternam, ubi ostendit potestatem se omnibus hominibus accepisse ut liberaret quos uoluerit, & damnaret quos uoluerit: Quapropter omnibus membris suis promissio hoc premium, ut ubi est ipse, & nos cum illo simus, nec poterat non fieri, quod omnipotenti patri se uelle dixerit omnipotens filius, una uero est patris & filii uoluntas, est intelligere non dum permittit infirmitas, credat pietas. Quantum ergo attinet ad creaturam in qua factus est, ex semine Dauid secundū carnē, e-

gnoscat mundus quia tu me misisti, & dilexisti eos sicut & tu me dilexisti. **f** Pater, quos dedisti mihi, volo vt vbi sum ego & illi sint mecum vt videant claritatem meam quā dedisti mihi, quia dilexisti me ante constitutionem mundi. ralitatem, quam natura humana in illo fuerit acceptura? propter immutabilitatem enim prædeterminationis præteriti temporis verba futura significat: immortalitatis autem claritatem quam sibi a patre datam dicit, etiam se sibi dedisse intelligendum est. Cum. n. tacet filius in opere patris, operationem suam humilitatem commendat, cum vero in opere suo tacet operationem patris, parilitate cōmendat. Isto igitur modo, & hoc loco nec se facit alienum a patris opere, quā dixerit: Claritatem quam dedisti mihi, nec patrem fecit alienum ab opere suo, quā dixerat: Dedi eis. Sicut autem ex eo quod patrem pro suis omnibus rogauit, hoc heri voluit vt omnes vnū sint, ita etiam suo beneficio id fieri voluit. vnde adiunxit: Vt vnū sint in nobis, sicut & nos vnū sumus.

CHR Y. Vel claritatem dicit gloriam quę est per signa & dogmata, & ut unanimes sint. vnde subdit: Vt vnū sint in nobis, sicut & nos vnū sumus. Hęc enim gloria ut sint vnū, etiam signis maior est. Vniuersi enim qui per apostolos crediderunt vnū sunt, & si quidam ex ipsis diuisi sunt, hoc eorum deficiat fuit, quod tamen cum non lacuit. **HILA.** Per acceptum igitur & datum honorem omnes vnū sunt, sed nondum apprehendo ratios, quoniam datus honor vnū omnes esse perficiat: sed dominus gratiā quendam atque ordinem consummandę unitatis exposuit cū subdit: Vt vnū sint in nobis, ut cum ille in patre per naturam diuinitatis esset, nos contra in eo per corporalem eius natiuitatem, & ille iterum in nobis per sacramenti esse mysterium crederetur, per facta per mediatorem unitas doceretur. **CHR Y.** Alibi uero ait de se & patre. Veniemus & mansionem apud eum faciemus, illic quidem Sabellianorum obstruens ora, dum scilicet ponit duas personas, hic vero Arrij suspensionem destruit cum patrem per se dicit discipulis aduenire. **AVG VST INVS.** Neque tamen hoc ita dictum est, tanquam pater non in nobis aut nos in patre non simus: sed per mediatorem inter Deum & hominem se breuiter intimaui, quod vero addidit, vt sint consummati in vnū, ostendit eō per duci reconciliationem quę fit per mediatorem, vt perfecta beatitudine perfruamur. vnde id quod sequitur, vt cognoscat mundus quia tu me misisti, non sic accipiendum putat: tanquam iterum dixerit, vt credat mundus. Quamdiu enim credimus quod non videmus, nondum sumus consummati, sicut erimus cū meruerimus videre quod credimus, quando ergo de consummatione loquitur, talis est intelligenda cognitio, qualis erit per speciem, non qualis nunc est per fidem. Ipsi quippe credentes sunt mundus non permanens inimicus: sed ex inimico amicus effectus, propterea sequit: Et dilexisti eos sicut me dilexisti. In filio quippe nos pater diligit: quia in eo nos elegit, nec ideo pares sumus vnigenito filio, neque enim semper æqualitatem significat, quod dicitur: Sicut illud, ita & istud: sed aliquando tantum quod illud est, est & illud: ita in hoc loco nihil est aliud: Dilexisti eos sicut me dilexisti, quā dilexisti eos quoniam & me dilexisti. Non enim alia causa est diligendi membra eius, nisi quia diligit eum, cum igitur eorum quę fecerit, nihil oderit, quis digne possit elocui quantum diligit membra vnigeniti filii sui: & quāto amplius ipsum vnigenitum?

CHR Y. Postquam dixerat, quia multi credent per eos & multa gloria poterunt, loquitur de reliquo de coronis eis repositis dicens: Pater, quos dedisti mihi, volo vt vbi ego sum, & illi sint mecum. **AVG VST INVS.** Ipsi sunt quos a patre accepit, quos & ipse de mundo elegit, sicut enim ait in huius orationis exordio: Dedit eis potestatem omnis carnis: id est omnis hominis vt det eis vitam æternam, ubi ostendit potestatem se omnibus hominibus accepisse ut liberaret quos uoluerit, & damnaret quos uoluerit: Quapropter omnibus membris suis promissio hoc premium, ut ubi est ipse, & nos cum illo simus, nec poterat non fieri, quod omnipotenti patri se uelle dixerit omnipotens filius, una uero est patris & filii uoluntas, est intelligere non dum permittit infirmitas, credat pietas. Quantum ergo attinet ad creaturam in qua factus est, ex semine Dauid secundū carnē, e-

gnoscat mundus quia tu me misisti, & dilexisti eos sicut & tu me dilexisti. **f** Pater, quos dedisti mihi, volo vt vbi sum ego & illi sint mecum vt videant claritatem meam quā dedisti mihi, quia dilexisti me ante constitutionem mundi. ralitatem, quam natura humana in illo fuerit acceptura? propter immutabilitatem enim prædeterminationis præteriti temporis verba futura significat: immortalitatis autem claritatem quam sibi a patre datam dicit, etiam se sibi dedisse intelligendum est. Cum. n. tacet filius in opere patris, operationem suam humilitatem commendat, cum vero in opere suo tacet operationem patris, parilitate cōmendat. Isto igitur modo, & hoc loco nec se facit alienum a patris opere, quā dixerit: Claritatem quam dedisti mihi, nec patrem fecit alienum ab opere suo, quā dixerat: Dedi eis. Sicut autem ex eo quod patrem pro suis omnibus rogauit, hoc heri voluit vt omnes vnū sint, ita etiam suo beneficio id fieri voluit. vnde adiunxit: Vt vnū sint in nobis, sicut & nos vnū sumus.

Hom. 80.

Tract. 107

Hom. 80.

Tract. 107.

Hom. 81.

Tract. 108.

Tract. 108.

Hom. 81

Tract. 110.

Hom. 81.

8. de Trinitate ante med.

Hom. 81.

Tract. 110.

Hom. 81.

Tract. 111.

SECUNDVM IOANNEM

Tra8. 118. **A V G.** Mattheus dicendo, diuiserunt vestimenta eius forte mit-
rentes, totam diuisionem vestimentorum voluit intelligi & ad il-
lam tunicam pertinere, de qua forte miserunt. Tale est quod etiam
ait Lucas: Diuidentes vestimenta eius miserunt sortes. Diuiden-
tes enim venerunt ad tunicam, de qua facta est sortitio. Dicendo
autem fortes, pluralis numerum pro singulari posuit. Marcus
autem solus videtur intulisse aliquam que-
sitionem, dicendo enim: Mittentes sortem super eis, quis quid tol-
leret, tamquam super omnibus vestimentis non super sola tuni-
ca fors missa sit, locutus videatur, sed hanc
brauitas obscuritate facit. Sic enim dictum est, mittentes sortem super eis, ac si diceret,
mittentes sortem cum diuiderentur. Cum autem dicit, Quis quid
tolleret, quis tunicam tolleret, tamquam si totum ita diceretur,
mittentes sortem super eis, quis tunicam, quae partibus aequalibus
superfuerat tolleretur. Quadrupartita autem vestis domini nostri
Iesu Christi, quadrupartita figuratur inter mortuos, quatuor, scilicet
partibus in orbe diffusam, & in eisdem aequaliter, i. concorditer di-
tributam. Tunica vero illa sortita omnium partium significat vni-
tatem, quae charitatis vinculo continetur. Si autem charitas, &
supereminentiorem habet viam, & supereminet scientiam, & super
omnia precepta est, secundum illud, Super omnia autem haec, cha-
ritatem habete, merito vestis, quae significatur de super contexta
perhibetur. Et addidit, { Per totum, } quia nemo eius est ex pers, qui
pertinet inuenitur ad totum, a quo toto catholica vocatur eccle-
sia. Inconfutilis autem, ne aliquando dissuatur, & ad unum perue-
nit, quia in vnum omnes colligit. In sorte autem Dei gratia com-
mendata est, cum enim fors mittitur, non personae cuiusque vel
meritis, sed occulto iudicio Dei creditur. **C H R Y.** Vt sicut qui-
dam dicunt, tunica inconfutilis de super contexta per totum, se-
cundum allegoriam ostendit, quoniam non simpliciter homo erat,
qui crucifixus est, sed & de super deitatem habebat. **T H E O.** Vel
aliter. Vestis inconfutilis denotat corpus Christi, quod a superio-
ri parte contextum est. Spiritus enim sanctus superuenit, & vir-
tus altissimi virgini obumbravit. Hoc ergo sacrosanctum Christi
corpus indiuisibile constat, nam & si diuidatur, per singulos sancti-
ficans vniuersumque animam simul & corpus, integre tamen & in-
diuisibiliter consistit in omnibus. At quoniam ex quatuor elem-
tis mundus consistit, intelligendum est pro Christi vestimentis, vi-
sibilem creaturam quam inter se diuidunt demones quoties mor-
ti tradunt verbum Dei quod habitant in nobis, ac fatagunt nos su-
per partem efficere per mundanas illecebras. **A V G.** Et ideo ista non alia
quid boni significasse quis dixerit, quia per malos facta sunt, quid
enim de ipsa cruce dicitur, quae similiter ab impiis facta est?
tamen ea significari recte intelligitur quod ait Apostolus. Quae sit
latitudo, longitudo, altitudo, & profundum. Lata est quia in
transuerso ligno, quo extenduntur pendentes manus, & significat
opera bona in latitudine charitatis. Longa est a transuerso ligno
vsque ad terram, & significat perseverantiam in longitudine tem-
poris. Alta est in cacumine, quo trauserunt lignum sursum versus
excedit, & significat supernam finem, quod cuncta opera referuntur.
Profunda est in ea parte, quae in terra figitur, ibi quippe occulta
est, sed cuncta eius apparentia inde confurgunt, sicut bona nostra
de profunditate gratiae Dei, quae comprehendere non potest, vniuer-
sa procedunt. Sed etiam crux Christi hoc solum significat quod ait
Apostolus, Qui Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum
passionibus, & concupiscentiis, quam magnum bonum est. Postre-
mo quid est signum Christi, nisi crux Christi? quod signum nisi ad-
hibeatur siue frontibus credentium, siue ipsi aqua ex qua regene-
rantur, siue oleo, quo christumate vnguntur, siue sacrificio, quo alun-
tur, nihil eorum vita proficitur.
H. **T H E O.** Cum milites quae ad propriam spectabant focor-
diam proficiebantur, ipse genitricis cura sollicitus est, vnde dicitur.
{ Et milites quidem haec fecerunt. } Stabant autem iuxta crucem
Iesu mater eius, & soror matris eius, Maria Cleophae, & Maria
Magdalene. **A M B R O.** in Epitulis. Maria mater domini ante
crucem stabat filii, nullus me hoc docuit, nisi sanctus Ioannes Eu-
angelista. Mundum alii conuulsus in passione domini conciperent,
caelum tenebris obductum, refugisse Solem, in paradysum latrone,
sed post iam confessionem receptum. Ioannes docuit quod alii non
docuerunt, quemadmodum in cruce posuit, matrem appellauerit.
Pluris putauit, quod victor suppliciorum pietatis officia matri
exhibebat, quam quod regnum caeleste donabatur vitae aeternae. nam
si religiosum est, quod latroni donatur vita, multo vberioris pietatis

est quod a filio mater tanto affectu honoratur. { Ecce, inquit, filia
tua, ecce mater tua. } Testabatur de cruce Christus, & inter ma-
trem, atque discipulum diuidebat pietatis officia. Condebat do-
minus non solum publicum, sed etiam domesticum testamentum.
Et hoc eius testamentum significabat Ioannes: dignus tanto testa-
tore testis. Bonum te-
stamentum non pe-
cunia, sed vita eter-
na, quod non atramē-
to scriptum est, sed spi-
ritu Dei viui. Lingua
mea calamus scribe,
velociter scribens.
Sed nec Maria minor
quam matrem Christi
decebat, fugienti-
bus Apostolis ante
crucem stabat, & piis
spectabat oculis filii
vulnera, quia expectabat non in pignoris mortem, sed mundi sa-
lutem, aut forsatis, quia cognouerat per filii mortem mundi redē-
ptionem. Aula regalis etiam sua morte putabat se aliquid publico
adiutorium muneris, sed Iesus non egebat adiutore ad redemptionem
omnium, qui omnes sine adiutore seruauit. vnde & dicit, Fa-
ctus sum homo incedi ad iudicium inter mortuos liber. Suscepit qui-
dem affectu parentis, sed non quaesuit alterius auxilium. Hanc imi-
tari matres sanctae, quae in vnicuique dilectissimo tantum ma-
ternam virtutis exemplum dedit, neque enim vos dulciores liberos
habetis, neque illud virgo quaerebat solatium, ut alium posset ge-
nerare filium. **H I E R O.** contra Eluidium. Maria ista, quae in
Marco, & Mattheo Iacobi, & Ioseph mater dicitur, fuit vxor Al-
phai, & soror Mariae matris domini, quam Mariam Cleophae nūc
Ioannes cognominat a patre, siue a Gentilitate familiae, aut quae
que alia causa ei nomen imponens. Si autem inde tibi alia, atque
alia videretur, quod alibi dicitur Maria Iacobi minoris mater, & hic
Maria Cleophae, disce scripturae consuetudinem, eundem hominem
diuersis nominibus appellari. **C H R Y.** Et considera, quod imbecil-
litas genus, si mulierum virilius apparuit iuxta crucem stando, fu-
gientibus discipulis. **A V G.** de Con. Euan. Nisi autem Mattheus
& Lucas Mariae Magdalene nominassent, potuissent dicere alias
a longe, alias iuxta crucem fuisse, nullus enim eorum praeter Ioan-
nem matrem domini commemorauit. Nunc ergo quomodo intel-
ligitur eadem Maria Magdalene, & a longe fuisse cum aliis mu-
lieribus, sicut Mattheus, & Lucas dicunt, & iuxta crucem fuisse
cut Ioannes dicit, nisi quia in tanto intervallo erant, ut iuxta dici
possent, quia in conspectu eius praesto aderat, & a longe in conse-
ctu turbae propinquus circumstantis cum Centurione & militi-
bus? Possimus etiam intelligere, quod ille quae simul aderant cum ma-
tre domini, postquam eam discipulo commendauit, abire iam ce-
perant, ut a densitate turbae se eruerent, & cetera quae facta sunt lo-
gus intuerentur, ut ceteri Euangelistae, qui post mortem domini
eas commemorauerunt, iam longe stantes commemoraret. Quid
autem interest ad veritatem, quod quaedam mulieres pariter, quaedam
singuli nominauerunt? **C H R Y.** Et cum aliae mulieres astant, nullus
alterius meminit nisi matris, docens nos plus aliquid ma-
tribus praebere. Sicut enim parentes circa spiritalia aduersantes,
neque nosse oportet, ita quando nihil impediunt, omnia decet eis
praebere, & aliis praeferre. vnde subditur, { Cum vidisset ergo Iesus
ma & discipulos stantes quem dicit ma. s. u. e. h. t. u. s. } **B E D A.**
Dilectionis inditio Euangelista suam demonstrat personam, non
quod exceptis ceteris solus, sed praeter ceteris familiaris propter priui-
legium castitatis a domino amabatur, quoniam uirgo ab eo voca-
tus, uirgo permansit in eum. **C H R Y.** Pape quanto discipulo
honorauit honore, sed ipse seipsum occultat, moderate sapiens. si
enim vellet gloriari, & causam vti que adiecit propter quam ama-
batur. Etenim conueniens est magnam quandam & mirabilem esse
causam. Ideo autem nihil aliud Ioanni loquitur, neque consolatur
tristitiam, quoniam tempus non erat verborum consolatio-
ne. Sed neque parum erat honorari eum tali honore. Quia vero
conueniens erat matrem existentem dolore oppressam procura-
tionem querere, quia ipse aberat, discipulo qui diligebatur tradi-
dit diligentiam habituro, vnde sequitur, { Deinde discipuli. } **E C C L I A.**
A V G. Hec mirum est illa hora, de qua Iesus equam
conuerteretur in vinum dixerat matri. Quid mihi & tibi est mu-
lier? nondum venit hora mea. Tunc enim diuina facturus, non di-
uinitatis, sed humanitatis, vel infirmitatis matrem velut incogni-
tam repellebat, nunc autem humana iam patiens ex qua factus
fuerat homo, affectu commendabat humano. Moraliter igitur insi-
nuatur locus, & exemplo suo instruit preceptor bonus, ut a filiis
piis impendatur cura parentibus, tamquam lignum illud ubi erat
fixa membra morientis, etiam cathedra fuerit magistri docentis.
C H R Y. Itaque etiam Marcionis obstruit inuerecundiam, si enim
non

non genitus est in carnem, neque matrem habuit, cuius gratia tan-
tam circa eam solam facit providentiam. Intueretur autem qualiter
cum crucifigeretur vniuersa imperturbate agebat, discipulo lo-
quens de matre, prophetias implens, latroni bonam spem tribuens.
antequam autem crucifigeretur, trepidans videtur. nam illic qui-
dem naturae imbecil-
litas demonstrata est:
hic autem virtutis su-
perabundantia ostē-
debat. Sed & nos
per hoc erudit, ante
aduersa corrobamur.
non propterea delitte-
re, cum in agonem in-
gressi fuerim? omnia
sustinere, ut facilia, &
leuia. **A V G.** Quia
ergo matri quam re-
linquebat, alterum p-
seculum quodammo-
do p-uidebat, cur hoc
fecerit ostēdit in hoc
quod subditur. { Et
ex illa hora accepit
ei discipulus in suam. }
Sed in qua sua Ioan-
nes matrem domini
accepit? Neque enim
non ex eis erat quae dixerat ei, Ecce nos dimisimus omnia & se-
cui sumus te. Suscepit ergo eam in suam: non praedia, quae nulla p-
pria possidebat, sed officia, quae propria dispensatione exequenda
curabat. **B E D A.** Alia litera habet: accepit eam discipulus in suam,
quidam volunt in suam matrem, sed congruentius subauditur in
suam curam.
A V G. Patiebatur haec omnia qui apparebat homo, & ipse
idem disponebat haec omnia qui latebat Deus. vnde dicitur, po-
stea sciens, quoniam omnia consumata sunt, ut consummaretur scri-
ptura, quod scriptura praedixerat. Et in facti mea potuerunt me
acer. dixit Sitio, tamquam diceret, hoc minus fecistis. dare quod
estis. Iudaei quippe ipsi erant acerum degenerantes a vino patriar-
charum, & prophetarum. { Vas ergo positum erat acerum plenum, }
tamquam enim de pleno vase, de iniquitate mundi huius imple-
tum cor habentes, velut sponsa cauernosis quodammodo atque
torrens latibulis fraudulenter, vade sequitur. { Illi autem spon-
giam plenam aceto, hylopo circumponentes obrulerunt ori eius. }
C H R Y. Neque enim ex his quae videbant facti sunt: mansueti,
sed saeuiebant magis, & eum potabant, condemnatorum pocula
offerentes, propterea enim hylopos appositus erat. **A V G.** Hy-
lopus autem cui circumposuerunt spongiam aceto plenam, quon-
iam herba est humilis & peccus purgat, Christi humilitatem cog-
noscere accipimus, quam circumdederunt, & se circumuenisse pu-
tauerunt, Christi namque humilitate mundamur. Nec moueat
quomodo spongiam ori eius potuerunt admouere, qui in cruce
fuerat exaltatus a terra. Sicut enim apud alios Euangelistas legi-
tur, quod hic praetermisit, in arundine nasum est, ut in spongia talis
potus ad crucis sublimia leuaretur. **T H E O.** Quidam vero hylo-
pum dicunt vocari arundinem, nam frondes habet arundinis consi-
miles. Sequitur, { Cum ergo accepisset Iesus acetum dixit. } **C O N S U M M A T U M**
est. **A V G.** Quid nisi quod propheta tanto ante praedixe-
rat? **B E D A.** hic quaeri potest quomodo hic dicitur. Cum accepisset
acetum, cum alius Euangelista dicit, Noluit bibere. Sed hoc fa-
cile soluitur, quoniam non accepit ut biberet, sed ut quod scriptum
erat implet. **A V G.** Deinde quia nihil remanserat quod antequam
moreretur fieri adhuc oporteret. sequitur, { Et inclinatio capite
tradidit spiritum. } **P E R A C T I S** omnibus quae ut peragerentur expecta-
bat, tamquam ille, qui potestatem habebat ponendi animam suam
& iterum sumendi eam. **G R E G.** xi. Mora. Spiritus autem hic p-
anima ponitur. Si enim aliud spiritum quam animam Euangelista
diceret, exiret spiritu anima remansisset. **C H R Y.** Non autem
quoniam expirauit, inclinatio caput, sed quia inclinatio ca-
put, tunc expirauit, per quae omnia indicauit Euangelista, quoniam
omnium dominus ipse erat. **A V G.** Quis enim ita dormit quan-
do voluerit, sicut Iesus mortuus est quando voluit? Quarta spera-
da, vel timenda potestas est iudicantis, si apparuit tanta morientis?
T H E O. Tradidit autem dominus spiritum Deo & patri, ostēda
quod nequaquam sanctorum animae conuerterentur in tumulis, immo
deueniunt ad manus patris omnium, peccatoribus ad locum pe-
natum delatis videlicet ad infernum.
C H R Y. Iudaei qui camelum transglutiebant, culicem autem
collabant, cum tantam fuissent operati audaciam, de die diligenti-
ter ratiocinantur. vnde dicit, { Iudaei ergo qui Paracece erat, ut non re-
ma. in cruce. } **B E D A.** Paracece, i. preparatio dicta est sexta

feria, quia eo die duplices sibi cibos filii Israel preparabant. { Erat
enim. ma. di. il. fab. } propter solemnitate Paschalem. { Roga. Pila. }
ut frange. cru. eo. **A V G.** Non crura tollerentur, sed hi quibus ideo
frangebantur, ut morerentur auferrentur ex ligno, ne pendentes
in crucibus magnum diem festum sui diuini cruciatu horrore se-
darent. **T H E O.**
Sic enim iubebantur
in lege, non occide-
re solem in hominis
supplicio, vel quia
noluerunt in die fe-
sto tortores, aut ho-
micidae ceteri. **C H R Y.**
Vide autem qualiter
valida est veritas, per
eorum enim studia
propheta comple-
tur. vnde subditur,
{ Venerunt ergo mi-
lites, & primi quidem
frugerunt crura, & al-
terius qui crucifixus
est cum eo. Ad Iesum
autem cum venissent
ut viderent eum iam
mortuum, non frege-
runt eius crura, sed
vnum militum lancea
latus eius aperuit. **T H E O.** Ut Iudaeis complacent, lanceam
Christum circa corpus exanime contumelias inferentes, sed con-
tumelia in signum prodiit. sanguinem enim de corpore extincto
manare miraculosum est, **A V G V S T.** Vigilanti verbo Euan-
gelista vsus est, ut non diceret, Latus eius percussit, aut vulne-
rauit, sed aperuit, ut illud quodammodo vitae ostium panderetur.
vnde sacramenta ecclesiae manauerunt, sine quibus ad vitam quae
vere vita est, non intratur. vnde sequitur, { Et continuo exiit
sanguis & aqua. } Ille sanguis in remissionem fusus est peccato-
rum, aqua illa salutare temperat poculum, hoc & laucrum pra-
stat & potum. Hoc praenunciabat, quod Noe in latere arcae ollium fa-
cere iussus est, quo intrarent animalia quae non erant diluuii peri-
tura, quibus praesigebatur ecclesia, pro hoc prima mulier facta est
de viri latere dormientis, & hic secundus Adam inclinatio capite
in cruce dormiuit, ut inde formaretur ei coniunx, per id quod
de latere dormientis effluxit. O mors, vnde mortui reuiuiscunt,
quid isto sanguine mūdus? quid isto vulnere salubrius? **C H R Y.**
Et quia hinc suscipiunt principia sacra mysteria, cui accesseris ad tre-
mendum calicem, ut ab ipsa bibiturus Christi costa ita accedas.
T H E O. Erubescant igitur qui vinum in sacris non limphant
mysteria. videntur enim non credere, quod aqua de latere fluxerit.
Potest tamen quis calumniae dicere, quod aliqua virtus vitalis erat
in corpore: & ideo sanguis effluxit, aqua vero manans in expugna-
bile signum fuit, & ideo Euangelista subiungit, { Et qui vidit testi-
monium perhibuit. } **C H R Y.** q. d. Non ab aliis audiui, sed ipse
praesens vidi. Et verum est testimonium eius. Quod conuenienter
subiungit conuictum Christi enarrans, non magnum aliquid
& admirabile signum, ut sic suspensus sermo redderetur, sed ipse
hoc dixit: haec retinuit omnia praedicens, & futura personans myste-
ria, & eum qui iacebat in eis inspiciens thesaurum. Sequitur, { Et
ille scit, quia ve. di. ut & uos cre. } **A V G.** Scit enim qui vidit, cuius
eredit testimonio, qui non vidit. Duo autem testimonia de scri-
pturis reddidit singulis rebus, quae factae fuisse narrat. Nam quia
dixerat, { Non frugerunt crura Iesu subditur. } **F A C T A** sunt enim
haec, ut scriptura impleteretur. **O S** non commi. ex eo. **Q**uod praec-
ptum est eis, qui celebrare Pascha iussi sunt omnis immolatione in
veteri lege, quae dominicae passionis vmbra praecesserat. Item quia
subiunxerat, { Vnus militum lancea latus eius aperuit. } ad hoc perti-
net alterum testimonium quod subdit dicens, { Et iterum alia scri-
ptura di. Vide. in que tras. } ubi promissus est Christus in ea, quae
crucifixus est carne futurus: **H I E R O.** Hoc autem testimonium
sumptum est de Zacharia.
A V G. **C H R Y.** Aestimans Ioseph extinctum esse Iudaeorum furo-
re Christo crucifixo, cui fiducia accessit, ut deponendum suum pro-
curaret. vnde dicit, { Post haec au. ro. pi. Io. ab Arimathia. } **B E D A.**
Arimathia: ipsa est Ramatha: ciuitas Helcan, & Samuclis. Cel-
tus autem prouisus est ut esset diues, & ad praesens possit acce-
dere, & ut esset iustus, ut corpus domini acciperet mereretur. vnde dicitur,
{ Ve. tolleret cor. } **C H R Y.** Non ex xij. sed ex septuaginta, quoniam nullus ex xij. accesserit. { Et si ti-
more. } Iudaeorum quis pro causa assumerit: hic eodem detinebat ti-
more. vnde dicit, { Vocauit autem propter metum Iu. } Sed valde insignis
erat, & Pilato notus. vnde & gratiam accepit & hoc est quod sub-
ditur, { Et permisit. } Et sepe de reliquo, non ut condemnaret, sed
Cacau. S. Tho. Ma. ut ma-

Hom. 84.

Tra8. 118.

Hom. 84.

Hom. 84.

Hom. 84.

Tra8. 119.

Hom. 84.

Tra8. 120.

Hom. 84.

Homi. 84.

Tra8. 120.

Hom. 84.

Hom. 84.

Hom. 84.

vt magnum quendam & mirabilem. vnde subditur. { Venit ergo & tulit corpus Iesu. A V G V S T. de con. Euang. In extremo enim illo officio funeri exhibendo, minus curauit a Iudeis, quos soleret in domino audiendo eorum inimicitias deuitare. B E D. Sedata enim vtrumque eorum sequitur, eo qd se aduersus Christum prequaluisse gaudebat, corpus Christi petiit, qm no videbatur causa discipulatus, sed pietatis venisse vt funeri officium impenderet, quod homines no solum bonis, sed etiam malis solent impendere. Adiungitur aut ei & Nicodemus. vnde sequitur. { Ve. au. & Nico. qui ve. ad Ie. no. pri. se. mixtu. myr. & aloes quasi li. cen. } A V G V S T. Non ita distinguenda est, vt dicamus primum feris mixturam myrrhæ, sed vt quod dicitur est primum, ad superiore sensum pertineat. Venerat enim ad Iesum Nicodemus nocte primum, quod idem Ioannes narrat in prioribus euangelij sui partibus. hic ergo intelligendum est ad Iesum non tunc solum, sed tunc primum venisse Nicodemum, venisse autem postea, vt fieret audiendo discipulus Christi: ferit autem pigmenta, quæ maxime corpus apta sunt quamplurimum conseruare, & non permittere cito subici corruptioni, adhuc enim vt de nudo homine disponebant, sed tamen multam dilectionem demonstrabant. B E D A. Notandum est autem, quod simplex vnguentum fuerit, quia est diuersis aromatibus licentiam consociendi non haberent. Sequitur. { Accer. cor. Ie. & liga. eum lintheis cum aroma. sicut mos est Iud. sepeli. } A V G V S T. In quo euangelista admonuit in huiusmodi officii qua mortuis exhibentur, morem cuiusque gentis esse seruandum. Erat autem illius gentis consuetudo vt mortuorum corpora variis aromatibus condirentur, vt diuersi seruaentur illa. A V G V S T. De con. Euang. Neque autem hic Ioannes alius repugnat, neque enim illi qui Nicodemum tacuerunt, affirmauerunt a solo Ioseph dominum sepulchrum, quamuis solius commemorationem fecerint, aut quia illi vna synagoga a Ioseph inuolutum dixerunt propterea prohibuerunt intelligi, & alia linthea potuisse afferri a Nicodemus & superaddi vt verum narret Ioannes, quod non vno lintheo, sed lintheis inuolutus sit, quamuis & propter sudarium quod capiti adhibebatur, & insitras quibus corpus totum alligatum est, quia omnia de lino erant, etiam si vna synagoga fuit, veracissime dici potuit. { Ligauerunt eum lintheis. } Linthea quippe generaliter dicuntur quæ lino texuntur. B E D A. Hinc ecclesie consuetudo descendit, vt corpus domini non in feretis & auro textis consecretur, sed in syndone munda. C H R Y. Quia vero breuitate teporis vrgebantur, nona enim hora mortuo Christo, deinde accedentibus ad pilatum, & deponentibus Christi corpus vespera imminerebat, ideo ponunt eum in proximum monumentum. vnde subditur. { Erat au. in lo. vbi cruci. est hortus, & in hor. monu. no. in quo nondum quisquam posuerat. } Quod dispensatione factum est, ne alterius alicuius, qui cui eo iaceret æstimeretur resurrectio facta esse. A V G V S T. Sicut etiam in Maria virginis vtero nemo ante illum, nemo post illum conceptus est, ita in hoc monumento nemo ante illum, nemo post illum sepultus est. T H E O. Per hoc etiam quod nouum fuit sepulchrum, mystice datur intelligi, quod per Christi sepulchrum omnes in nouam, morte & corruptione destructa. A t t e n d e etiam abundantiam pro nobis susceptæ paupertatis. Nam qui domum in vita non habuit, post mortem quoque in alieno sepulchro receditur, & nudus existens, a Ioseph operitur. Sequitur. { Ibi ergo propter paraescuem Iudæorum, quia iuxta erat monumentum, posuerunt Iesum. } A V G V S T. Acceleratam vult intelligi sepulchram, ne adesperasset quando iam propter paraescuem, quam cœna puram Iudæi latine vixerat, apud nos vocant, facere tale aliquid non licebat. C H R Y. Propinquum autem fuit sepulchrum, vt discipuli possent cum facilitate accedere & consideratores fieri eorum, quæ euenerant prope existente loco, & vt sepulchre testes essent, etiam inimici custodientes sepulchrum, & vt falsus ostenderetur is, qui de furto sermo. B E D A. Mystice autem Ioseph interpretatur aptus pro acceptione boni operis, ad quod non emperit corpus domini digne percipere mereamur. T H E O. P H I L. Nunc etiam quodammodo Christus apud auros

esset discipulus Iesu, occultus autem propter metum Iudæorum, vt tolleretur corpus Iesu. Et permisit Pilatus. Venit ergo & tulit corpus Iesu. Venit autem & Nicodemus qui venerat ad Iesum nocte primum, ferens misteram myrrhæ & aloes quasi libras centum. Acceperunt ergo corpus Iesu, & ligauerunt eum lintheis cum aromatibus, sicut mos est Iudæis sepellire. Erat autem in loco vbi crucifixus est, hortus, & in horco monumentum nouum, in quo nondum quisquam positus fuerat. Ibi ergo propter pa-

raescuem Iudæorum, quia iuxta erat monumentum, posuerunt Iesum.

C A P. XX.

NA sabbati Maria Magdalene venit mane cum adhuc tenebræ essent ad monumentum, & vidit lapidem reuolutum a monumento. Currebat ergo & venit ad Simonem Petrum, & ad alium discipulum quem amabat Iesus, & dicit illis. Tulerunt dominum de monumento, & nescimus vbi posuerunt eum. Exiit ergo Petrus & ille alius discipulus, & venerunt ad monumentum. Currebant autem duo simul, & ille alius discipulus præcurrebat citius Petro, & venit primus ad monumentum. Et cum se inclinasset, vidit positam lintheamina: non tamē introiit. Venit ergo Simon Petrus sequens eum, & introiit in monumentum. Et vidit lintheamina posita, & sudarium quod fuerat super caput eius, non cum lintheaminibus positum, sed separatim inuolutum in vnum locum. Tunc ergo introiit & ille discipulus, qui venerat primus ad monumentum, & vidit & credidit. Nondum

C A P. XX.

HRY. Quia iam transierat sabbatum, in quo impediatur a lege, non potuit Maria Magdalene quiescere, sed venit profundo diluculo consolationem quamdam a loco sepulchri inuenire volens. vnde dicitur. { Vna autem sabbati Maria Magdalene venit mane cum adhuc tenebræ essent ad monumentum. } A V G. de con. Euang. Venit quidem Maria

Magdalene, sine dubio cæteris mulieribus quæ domino ministraverant plurimum dilectione feruentior, vt non immerito Ioannes solâ commemoraret, tacitis eis qui cum illa fuerant sicut alii testatur. A V G V. Super Ioannem. Vna autem sabbati est, quem iam diem dominicum propter domini resurrectionem mos Christianus appellat, quem Mattheus primam sabbati nominavit. B E D. Dicit ergo { Vna sabbati, } hoc est altera sive prima die post sabbatum. T H E O. Vel aliter. Hebdomadæ dies Iudæi sabbatum nominabant, vnam autem ex sabbathi diebus primâ, futuri autem seculi exemplar est hæc dies, quoniam futuri seculi vna dies est nequaquam nocte interpollata. Deus enim ibi solus est, qui nunquam occidit. In hac igitur die dominus surrexit incorruptibilitatem corporis assumens, sicut nos in futuro seculo incorruptione induemur. A V G. de con. Euang. Quod autem Marcus dicit. Valde mane oriente iam sole, non repugnat ei quod hic dicitur. { Cum adhuc tenebræ essent. } die quippe surgente aliqua reliquæ tenebrarum tan tomagis exrenuantur, quanto magis oritur lux. Nec sic accipiendum est quod ait Marcus, Valde mane orto iam sole, tamquam sol ipse iam videretur super terram, sed potius dicitur e solelemus eis quibus volumus significare temperis aliquid faciendum, orto iam sole dicitur, id est de proximo adueniente in has partes. G R E. in Hom. Congruè autem dicitur. { Cum adhuc tenebræ essent. } Maria enim auctorem omnium quem carne viderat, mortuum quærebatur in monumento, & quia hunc minime inuenit, furatū credidit. Adhuc ergo erat tenebræ, cum venit ad monumentum. Sequitur: & vidit lapidem reuolutum a monumento. A V G. de con. Euang. Iam ergo factum erat quod solus Mattheus commemorat de terremoto & lapide reuoluto, contentitque custodibus. C H R Y. Surrexit quidem dominus lapide & signaculis de sepulchro inactentibus, quia vero oportebat & alios certificarî aperitur monumentum post resurrectionem, & ita creditur quod factum est. hoc denique & Mariam mouit, videns in lapidem sublatum non intravit, neque prospexit, sed ad discipulos ex multo amore cum velocitate currebat. Nondum autem de resurrectione nouerat aliquid manifestum, sed putabat translationem corporis esse factam. G L O. Et ideo currebat nunciare discipulis, vt aut secum quærerent, aut secum dolerent. Et hoc est, quod sequitur. { Currebat ergo, & venit ad Simonem Petrum & ad alium discipulum quem diligebat Iesus. } A V G. Ita se commemorare solet, quod eum diligebat Iesus qui vtiq; omnes, sed ipsum præ cæteris & familiaris diligebat. Sequitur: { Et dixit eis. Tulerunt dominum meum & nescio vbi posuerunt eum. } G R E. 3. Mo. Hoc autem dicens totum pro parte insinuat, solum quippe corpus domini quæsitura venerat, & quasi totum dominum sublatum deplorat. A V G. Nonnulli autem codices Greci habent. { Tulerunt dominum meum } quod videri dictum potest propensiore charitatis, vel familiaris affectu. Sed hoc in pluribus codicibus quos in promptu habemus non inuenimus. Discipula autem quæ diligebat Iesus seipsum dicit. nam quippe ita commemorare solet quod eum diligebat Iesus, vti que omnes, sed ipsum præ cæteris, & familiaris diligebat. C H R Y. Euangelista vero non priuauit mulierem haclaudere, nec verecundum existimauit, quod ab ea prius addiscent. Audientes ergo illi cum multo studio monumento insisterunt. G R E G. Illi autem præ cæteris currebant, qui præ cæteris amauerunt, videlicet Petrus & Ioannes. Vnde sequitur. { Exiit ergo Petrus & ille alius discipulus

pulus, & venerunt ad monumentum. } T H E O. Sed si quæras quomodo stantibus custodibus venerunt ad monumentum, Ru dendo recondere, & cooperiri, & misce mirram & aloem amaricanam, considerando vocem illam, Ite maledicti in ignem æternum, quia nihil amarius estimo.

gressus est, vt narraret quo venerunt, atque ait. { Currebat autem duo simul, & ille alius discipulus præcurrebat citius Petro & venit prior ad monumentum } vbi ostendit, quod ipse prior venerit, sed tamquam de alio cuncta narrat. C H R Y. Veniens autem considerat lintheamina posita. vnde sequitur. { Et cum se inclinasset, vidit positam lintheamina, nihil tamen ipse plus perscrutatur, sed desistit. } Non tamen introiit. Petrus vero vt feruidus introiens, vniuersa in spexit diligenter, & amplius vidit. vnde sequitur. { Venit ergo Simon Petrus sequens eum, & intro in mo. & vi. lin. po. & sud. quod factum est. } c. eius non cum lin. po. sed separ. inuol. in vno. } quod erat resurrectionis signum } Neque. n. liquidem cum transulissent, corpus eius denudasset, neque si furati essent, huius rei fuissent solliciti, vt leuarent sudarium, & inuoluerent, & ponerent in vno locum seorsum a lintheaminibus, sed simp. vt se habebat suscepissent corp. ideo enim Ioannes præmiserat, quod sepultus est cum myrrha, quæ cõglucinat corpori lintheamina, vt non decipiaris ab his, qui dicunt eum furto sublatum esse. Non. n. ita in sensatus esset qui furaret, vt circa rem superflua tñ studium consumeret. Post Petri aut & Ioãnes introiit. vnde sequit. { Tunc ergo intro. & ille discip. qui ven. pri. ad mo. & vidit, & credidit. } A V G. Nonnulli putant hoc Ioannem credidisse, quod Iesus resurrexerit, sed quod sequitur hoc non in dicit. vidit ergo mane monumentum, & credidit quod dixerat mulier. nam sequitur. { Nondum. n. sciebant scriptu. quia opo. eum a mor. resur. } Non ergo eum credidit resurrexisse, quem nesciebat oportere resurgere. quando aut ab ipso dno audiebant, quamuis apertissime diceretur, consuetudine tamen audiendi ab illo parabolis non intelligebant, & aliquid aliud cum significare credebant. G R E. in Ho. Hæc autem tam subtilis Euangelistæ descriptio a mysterijs vacare credenda non est, per Ioannem iuniorum synagoga, perferentem vero Petrum ecclesia Gentium designatur, quia est ad Dei cultum est prior synagoga quæ ecclesia Gentium, ad vsum tamen finis prior est multitudine gentium quæ synagoga. Currebant autem simul, quia ab ortu sui tpe vsque ad occasum pari & cõi via, & si non pari & communi sensu gentilitas cum synagoga decurrebat: venit synagoga prior ad monumentum, sed minime intravit, quia legis quidem mandata perceperat, prophetias de incarnatione, ac passione dominica audiuit, sed credere in mortuum noluit. { Venit autem Simon Petrus, & introiit in monumentum, } quia secura posterior ecclesia Gentium, Christi Iesum, & cognouit carne mortuum & viuente credidit Deum. Sudarium autem capitis domini cum lintheaminibus non inuenitur, quia caput Christi Deus & diuinitatis incomprehensibilia sacramenta ab infirmitatis nostre cognitione diuine distincta sunt, eiusque potentia creature transcendit naturam. Non solum autem separatim, sed inuolutum inueniri dicitur, quia linthei quo inuoluitur, nec initium, nec finis aspicitur. Celsitudo autem diuinitatis nec recipit esse, nec de finit. Bene autem additur in vno loco, quia in scissura metium Deus non est: & illi eius gratiam habere merentur, qui se ab inuicem per seclorum scandala non diuidunt. Sed quia solet per sudarium laborantii sudor detergi: potest & sudarii nomine intelligi labor Dei. Sudarium ergo quod super caput eius fuerat, seorsum inuenitur, quia ipsa redemptoris nostri passio longe a nostra passione distincta est, quoniam ipse sine culpa pertulit quod nos culpa toleramus. Ipse sponte morti succumbere voluit, ad quam nos venimus inuiti. Postquam intravit Petrus, ingressus est & Ioannes, quia in fine mundi ad redemptoris fidem etiam Iudæa colligetur. T H E O. Vel aliter. Intelligit Petrum aditum, & promptum Ioannem vero contemplatiuum, & docilem erga rerum diuinarum habuisse peritiam. Peritumque autem præuenit contemplatiuum noticia, & docilitate, sed actiuus instantia feruoris, & sedulitate præcedit illius acumen, & prius inspicit diuinum mysterium. b q G R E. in Hom. Maria: autem Magdalene, quæ fuerat in ciuitate

peccatrix, amando veritate lauerat lachrymis maculas criminis, cuius mentem magna vis amoris accendebat, quæ a monumento dñi etiam discipulis recedentibus non recedebat. Dicitur. n. { Abierunt ergo iterum discipuli ad semetipsos. } A V G. id est vbi habitabant, & vnde ad monumentum currebant. Viris autem redeuntibus infirmiore sexum in eodẽ loco fortior figebat affectus. vnde sequit. { Maria autem stabat ad monumentum foris plorans. } A V G. de Con. Euang. id est ante illud faxei sepulchri locum: sed tñ intra illud spatiu, quo iam ingreſſe fuerant: hortus quippe illic erat. C H R Y. Ne mireris autem quod Maria amare stabat ad sepulchrum: Petrus vero nihil tale passus est. cõpassibile. n. est muliebri genio, & natura flebile. A V G. Oculi igitur qui dum quæſerant, & non inuen-

erant: amplius dolentes, quod fuerat ablatus de monumento, quod fuerat occisus in ligno, quoniam magistri tanti, cuius vita subtrahatur, nec memoria remanebat. A V G. de Con. Euang. Viderat autem cum aliis mulieribus Angelum sedentem a dextris super lapidem reuolutum a monumento, ad cuius verba cum fleret, prospexit in monumentum. C H R Y. Magnum. n. ad mitigationem est monumentum apprensus: vide deique eam vt plus requiesceret, & inclinante se, & volente locum videre, vbi iacuit corpus. vnde sequitur. { Dũ ergo fleret inclinante se, & prospexit in monumentum. } G R E G. Amant. n. semel aspexisse non sufficit, quia vis amoris intentione multiplicat inquisitionis. A V G V S T. Nimum enim dolebat nec suis, nec discipulorum oculis facile putabat esse credendum, an potius diuino instinctu in animo eius effectum est, vt prospiceret. G R E G O. Quæsiuit enim corpus, & minime inuenit: perseverauit vt quæreret: vnde & contigit vt inueniret, actumque est vt desideria dilatata crescerent, & crescentia caperent quod inuenissent. Sancta enim desideria dilatare cõsuevit. Si autem dilatare deficiunt, desideria non fuerunt. Illa itaque que sic amat, que se ad monumentum quod prospexerat iterum inclinat: videamus quo fructu vis amoris in ea ingemnat opus inquisitionis. Sequitur enim. { Et vidit duos Angelos in albis sedentes, vnum ad caput, & vnum ad pedes. vbi positum fuerat corpus Iesu. } C H R Y. Quia enim non erat excessus mulieris mens vt ex sudariis perciperet resurrectionem, Angelos videt in leto habitu, vt & ipsa a passione mitigetur. A V G V S T I N V S. Quid est autem, quod vnus ad caput, & alter ad pedes sedebat, an quoniam quære Angeli dicuntur, latine sunt nuncii? Isto modo Christi euangelium velut a capite vsque ad pedes, ab initio vsque in finem signabant esse nunciandum. G R E G O. Vel ad caput sedet Angelus cum per Apostolos prædicatur, quia in principio erat verbum, & quasi ad pedes sedet, cum dicitur. Verbum caro factum est. Possimus etiam per duos Angelos, duo testamenta agnoscere, quæ dum pari sensu incarnatum & mortuum, ac resurrectionis dominum nunciant, quasi testamentum prius ad caput, & testamentum posterius ad pedes sedet. C H R Y. Angeli autem apparentes nihil de resurrectione dicunt, sed paulatim in eum, qui de resurrectione est, intrant sermonem. Quia enim mulier vtra consuetudinem præclarum habitum viderat, ne turbetur, audiuit compassionis vocem. vnde sequitur. { Dicunt ei illi: Mulier, quid ploras? } Angeli lachrymas prohibebant, & futurum quodammodo gaudium nunciabant. Ita enim dixerunt. { Quid ploras? } ac si dicerent, plorare noli. G R E G. Ipsa enim lacryma eloquia, quoniam in lachrymas amoris excitant, eandem lachrymas consolantur dum nobis Redemptoris nostri speciem reperiunt. A V G V S T I N V S. At illa eos putat interrogasse nescientes causas prodiit lachrymarum. Vnde sequitur. { Dicit eis, quia tulerunt dominum meum. } Dominum suum vocat dominum sui corpus exanime, a toto parte significans, sicut omnes consistunt Iesum Christum filium Dei sepultum, cum sola eius sepulta sit caro. Sequitur: { Et nescio vbi posuerunt eum. } Hæc erat causa maioris doloris, quia nesciebat quo iret ad consolandum dolorem. C H R Y. Nondum autem de resurrectione aliquid nouerat, sed adhuc translationem imaginabatur, A V G V S T. de Con. Euang. Hic intelligendi sunt resurrexisse angeli, vt etiam stantes viderentur, sicut Lucas eos visos esse commemorat: Cat. au. Tho. M m 2 A V G.

Traçt. 120.

Traçt. 120.

Lib. 3. c. 23.

Hom. 84.

Traçt. 120.

Traçt. 120.

Hom. 84.

Traçt. 120.

Traçt. 121.

Hom. 85.

Traçt. 121.

Lib. 3. c. 24.

Hom. 85.

Hom. 25.

Traçt. 121.

Hom. 25.

Hom. 85.

Traçt. 121.

Hom. 25.

Hom. 85.

Hom. 25.

Traçt. 121.

Hom. 85.

Lib. 3. c. 24.

Tract. 121. AVG. super Ioan. Sed hora iam venerat, qua id quod nunciati quodammodo fuerat ab angelis flere prohibentibus: gaudium fucederet flentibus. vnde sequitur. Hæc cum dixisset conuersa est retrorsum.} CHR Y. Sed quare ad Angelos loquens, & nondum ab eis aliquid audire conuertitur retrorsum? Mihi videt, qd hæc ea dicente, Christus post eam apparuit, & Angeli considerantes dominatorem, & figura, & inspectione & motu confestim ostenderunt, quoniam dominum viderunt, & hoc est quod mulier cõuerteret retrorsum fecit. G R E. Notandũ etiam, qd Maria, quæ adhuc de domini resurrectione dubitabat conuersa retrorsum est, vt videret Iesum, quia videlicet per eadem dubitationem suam quã tergum in dñi faciem miserat, quæ resurrexisset minime crederet. Sed quia amabat, & dubitabat, videbat, & non agnoscebat eum. vnde sequitur. Et vidit Iesum stantem & non sciebat quia Iesus esset. CHR Y. Angelis. n. vt dominator apparuit, mulieri vero non ita, ne eam ex prima visione stupefaceret. non enim oportebat eam repente ad excelsa reducere, sed paulatim. Sequitur. Dicit ei Iesus. Mulier quid ploras? quem quæris? G R E. Interrogatur doloris causa vt augeatur desiderium, quatenus cum nominaret quem quæreret, in amore eius ardentius cõfluaret. CHR Y. Et quia in cõmuni figura apparuit: æstimauit eum hortulanum esse. vnde sequitur. Illa æstimans quia hortulanus esset: dicit ei: Dñe si tu sustulisti eum dico mihi vbi posuisti eum, vt ego eum tollam. hoc est illi propter timorem Iudæorum leuasti eum, dicit mihi & ego eum accipiam. T H B O. Timebat. n. ne iudæi etiam corpori inseruirent exanimi: & ideo volebat in alio loco incognito illud transponere. G R E G. Fortitan aut nec errando hæc mulier errauit, quæ Iesum hortulanum credit: tan non est spiritualiter hortulanus erat, qui in eius pectore per amoris sui vim femina virtutum virentia plantabat? Sed quid est, qd viso eo quem hortulanum credidit, cui nec dum dixerat quem quærebat ait: Dñe si tu sustulisti eum? Sed vis amoris hoc agere solet in animo, vt quem ipse semper cogitat, nulli alii credat ignorare. Postq̄ aut eam dñs cõi vocabulo appellauit ex fe x, & agnitus non est, vocat ex nomine. vnde sequitur. Dicit ei Iesus. Maria, jac si dicat. Recognosce eum, a quo recognosceris. Maria ergo, quia vocatur ex nomine, recognoscebat auctorem, quia & ipse erat, qui quærebat exterior, & ipse qui eam interior, vt quæreret docebat. vnde sequitur. Conuersa illa dicit ei. Rabboni, quod dicitur magister. CHR Y. Sicut. n. Iudæis quandoque immanifestus erat & præfens: ita & loquens cõi volebat seipsum notum faciebat. Qualiter aut conuersa dicit eum Christus ad eã loqueretur? Mihi videtur, qd dicente ea: Vbi posuisti eum, cõuerteret ad angelos, vt interrogaret, cur stupefacti essent. Deinde Christus vocans eam, conuertit eam ad seipsum, & per vocem manifestum seipsum fecit. AVG. Vel quia prius conuersa corpore, qd non erat putauit, nunc corde conuersa, quod erat agnouit. Nemo aut calumniatur mulierẽ, qd hortulanum dixerit dñm, & Iesum magistrum, ibi. n. honorabat hominem a quo beneficium potuistat. hic recolebat doctorem, a quo discernere humana & diuina dicebat. Aliter ergo dum dicit. Sustulerunt dñm meum. aliter aut. Dñe si tu sustulisti eum.} GREG. Iam vero ab Euangelista non subditur quid mulier fecit, sed ex eo innuitur quod audiuit. Sequitur. Dicit ei Iesus. Noli me tangere.} In his namque verbis ostenditur, qd Maria amplecti voluit eius vestigia, quem agnouit. Sed cur tangi non debeat ratio quoque additur, cum subiungitur. Nondum. n. ascen. ad pa. meum. AVG. Sed si stans in terra non tangitur, sedens in cœlo quõ ab homine tangetur, qui certe anteq̄ ascenderet discipulis suis se obtulit tangendum dicens, Palpare, & videre, quia spiritus carnem & ossa non habet, vt Lucas testatur. Quis autem tam sic absurdus, vt dicat eum a discipulis quidem antequam ascendisset ad patrem? Sed leguntur etiam formam post resurrectionem antequam ad patrem ascendere retinuisse Iesum, in quibus erat etiam ipsa Maria Magdalena, narrante Mattheo. Aut ergo hoc sic dictum est, vt in illa femina figuraretur ecclesia de Gentibus, qui in Christum nõ credidit, nisi eum ascendisset ad patrem, aut sic in se credi voluit Iesus: hoc est sic se spiritualiter tangi, quod ipse & pater vnum sunt. Bius quippe in intimis sensibus quodammodo ascendit ad patrem, qui sic in eo profecerit, vt patri agnoscat æqualem. Quomodo autẽ hæc

non carnaliter adhuc in eum crederet, quem sicut hominem sequebatur? AVG. 1. de Tri. Tactus autem tamquam finem facit notio. nis. Ideoque nolebat in eo esse finem intenti cordis in se, vt hoc quod videbatur tantummodo putaretur. CHR Y. Vel aliter. Volebat hæc mulier adhuc cum Christo esse, sicut & ante passionem, & præ gaudio nihil magnum excoGITabat, quãuis caro Christi multo melior facta fuerit resurgendo. Ab hac ergo intelligentia eam abducens dixit. Noli me tangere, vt cum multa reuerentia ei loqueretur. vnde nec discipulis apparet de reliquo cum eis conuersans, vt reuerentius ei attendat dicens. Nondum enim ascendi, oledit quã illuc properat & festinat. Eum aut qui illuc debet abire, & non ultra cum hominibus conuersari non oportebat cum eadem videre mente qua & ante. & hoc manifestat consequenter dicens. Vade au. ad fra. meos & dic eis. Ascen. ad pa. meum & pa. ve. Deum meum, & Deum ve.} H I L A. 11. de Tri. Inter ceteras impetrates suas etiã hoc dicit dñi vt solent hæretici, vt per id qd pater eius pf eorũ est, & Deus eius, Deus eorum est in natura Dei non sit, sed in forma Dei manens, formam serui assumpsit. Et cum hoc ad homines in serui forma Christus Iesus loquatur, non ambigitur quin pater sibi vt ceteris sit ex ea parte, qua homo est, & Deus sibi, vt cunctis sit ex ea natura, qua seruus est. Denique hunc eundem sermonem cepit dicens. Vade ad fratres meos.} Fratres autem ex carne sunt Deo. Ceterum vnigenitus Deus in vnigeniti exceptione sine fratribus est. AVG. Vel aliter. Non ait patrem nostrum. sed patrem meum & patrem vestrum. Aliter ergo meum, aliter vestrum, natura meum, gratia vestrum. Neque dixit Deum nostrum, sed Deum meũ, sub quo ego homo & Deũ vestrũ, inter quos & ipsum mediator sum. AVG. de Con. Euan. Tunc ergo egressa est a monumento, hoc est ab illo loco vbi erat horti spatium ante lapidem effossum, & cum illa alia quas sũ Marcum inuaserat tremor, & pavor, & nemini. s. aliorum quicquam dicebant. vnde & hic dr. Venit Maria Magdalene annuncians discipulis, quia vidi dñm, & hæc dixit mihi.} G R E. Ecce humani generis culpa ibi absconditur vnde processit. quia enim in paradiso mulier viro propinavit mortem, a sepulchro mulier viris annunciauit vitam, & dicta sui viuificatoris narrat, quæ mortiferi serpentis verba narrauerat. AVG. de Con. Euan. Dum autem cum aliis ueniret: tunc sũ Mattheum occurrit illis Iesus dicens. Auete. Sic ergo colligimus Angelorum colloquio. nem bis numero eas habuisse venientes ad monumentum, & etiã ipsius domini. semel scilicet quando Maria hortulanum putauit, & iterum cum eis occurrit in via, ut eas repetitione firmaret. & sic uenit Maria Magdalene annuncians discipulis, non solum ipsa, sed & alia, quas Lucas commemorat. B E D A. Myllicæ autem Maria, quæ interpretatur domina illuminata, illuminatrix, seu stella maris, significat ecclesiam, quæ Magdalena, id est Turrens dicitur. nam Magdala: on græce, latine turris dicitur, propter illud quod dicitur in Psalmo. Factus est mihi turris fortitudinis. In eo autem, quod hæc mulier discipulis Christum resurrexisse nunciavit, omnes mouentur, maxime quibus est commissum prædicandi officium, ut siquid ei cõlatus reuelatum fuerit, studiose proximis proponant.

c CHR Y. Audientes discipuli quod Maria annunciauit, cõsequens erat, ut aut discederet, aut credentes dolerent, quoniam eos non reputauit dignos sua uisione. Hæc igitur recogitantes, neque per unum diem dimisit pertranhite, sed ex eo quod sciebat iam suscitatum esse, videre scientibus, & timidis existentibus, cum sero factum esset ipsis altit. vnde dicitur. Cum ergo sero esset die vno sabbatorum, & fores essent clausæ, vbi erant discipuli congregati propter metum Iudæorum.} B E D A. In hoc infirmitas apostolorum monstratur, qui foribus clausis intus congregati resident propter timorem Iudæorum, quorum metu fuerant prius dispersi. Venit Iesus & stetit in medio.} Ideo autem sero apparuit, quia consequens erat tunc maxime eos timidos esse. T H E O P H. Vel quia præstolabatur, vt omnes conuenirent. Ostiis vero clausis, vt ostendat, quia eodem modo resurrexit adiacente lapide super monumentum. AVG V S T. In Ser. Pasch. Nonnulli autem de hac sententia mouentur, vt pene periclitentur afferentes contra miracula diuina præiudicia ratiocinationum suarum. Sic. n. dispersant. Si corpus erat, si hoc resurrexit de sepulchro quod pependit in ligno,

quomodo per ostia clausa intrare potuit? Si comprehendis modum: non est miraculum. vbi deficit ratio: ibi est fidei edificatio. AVG. super Ioan. Moli quidde corporis vbi diuinitas erat ostia clausa non obliuerunt. Illi quippe non eis aperitis intrare potuit quo nascente virginitas matris inuoluta permãsit. CHR Y. Sed mirabile est qualiter phantasia eum non æstimarunt, sed hoc fuit quia mulier præueniens, in eis multa fidem operata est. Sed & ipse per visum manifestum se eis ostendit, & voce eorum fluctuantem mentem firmavit. vnde sequitur. Et dixit eis. Pax vobis, id est, ne tumultu mini.} In quo etiã cõ memorat verbum qd ante crucem dixerat. Pacem meã do vobis, & rursum. In me pacem habebitis. GREG. Et quia ad illud corp quod videri poterat fides intuentium dubitabat: ostendit eis protinus manus & latus, vnde sequitur. Et cum hoc dixisset, ostendit eis manus & latus.} Clauis enim manus fixerat, lancea latus aperuerat. ibi ad dubitantium corda sananda, vulnera sunt seruata vestigia. CHR Y. Et quia ante crucem eis dixerat. Iterum videbo vos, & gaudebit cor vestrum. hoc opere impletur. vnde sequitur. Gaudisi sunt discipuli viso domino.} AVG. 22. de Ciui. Dei. Claritas, qua iusti fulgebunt, sicut Sol in regno patris sui, in Christi corpore, cum resurrexit ab oculis discipulorum potius abscondita fuisse, qd defuisse credenda est. Non enim eam ferret humanus atque infirmus aspectus, quando ille a suis ita deberet attendi, vt posset agnosci. CHR Y. Vniuersa autem hæc eos ad fidem certissimam inducebant, quia vero prælium inexpugnabile habebant ad Iudæos, rursum eis pacem annunciat. vnde sequitur. Dixit eis ergo iterum. Pax vobis.} B E D A. Iteratio confirmatio est, siue ideo repetit, quia gemina est virtus charitatis, vel quia ipse est, qui fecit vtraque vnum. CHR Y. Simul quoque demonstrat crucis efficaciam, per quam soluit omnia tristitia, & contulit omnia bona, & hoc est pax. mulieribus autem supra annunciatum est gaudium, quia in tristitiis illud genus erat, & hanc suscepit maledictionem dicente domino. In dolore paries, quia ergo vniuersa prohibentia sunt delrua, & directa sunt omnia, de reliquo subdit. Sicut misit me pater, & ego mitto vos.} G R E G. Pater quidem filium misit, qui huic pro redemptione generis humani incarnari constituit. Itaque dicitur. Sicut misit me pater, & ego mitto vos, id est ea charitate vos diligo, cõi inter scandalum persecurorum mitto, qua me charitate pater diligit, quem venire ad tolerandas passiones fecit. AVG. Aequalem autem patri filium nominus, sed hic verba mediatoris agnosco. Medium quippe se ostendit dicendo. Ille me, & ego vos. CHR Y. Sic igitur eleuauit eorum animum, & ab his quæ facta sunt, & a dignitate mittentis, & non adhuc depræcatio ad patrem fit, sed sua auctoritate dat eis virtutem. vnde sequitur. Hæc cum dixisset, insufflauit & dixit eis. Accipite spiritum sanctum.} AVG. 4. de Trini. Flatus ergo ille corporeus substantia spiritus sancti non fuit, sed demonstratio per congruam significationem non tantum a patre, sed etiam a filio procedere spiritum sanctum. Quis enim dementiissimus diceret alium fuisse spiritum, quem sufflans dedit, & alium, quem post ascensionem suam misit? G R E. Cur autem prius in terra discipulis datur, postmodum de cœlo mittitur? nisi qd duo sunt præcepta charitatis, dilectio videlicet Dei, & dilectio proximi. in terra datur spiritus, vt diligatur proximus, ex cœlo datur spiritus, vt diligatur Deus. sicut ergo vna est charitas, & duo præcepta, ita vnus est spiritus, & duo data prius a consistente domino in terra, postmodum datur ex cœlo, quia proximi amore dicitur qualiter præueniri debeat ad amorem Dei. CHR Y. Quidam autem dicunt quoniam non spiritum dedit, sed aptos eos ad susceptionem spiritus per insufflationem contulit. Si enim Angelum videns Daniel excessum mentis passus est, quid ineffabilem illam gratiam suscipientes passi essent, nisi discipulos suos primitus intruxisset? Nequaquã aut fuerant peccati, dicens tunc suscepisse eos quandam potestatem spũalis gratiæ, non vt mortuos suscitent, & miracula faciant, sed vt dimittant peccata. vnde sequitur. Quorum rem. peccata remittis, & quo. retine. retent. sunt eis.} AVG. Ecclesiæ charitas quæ per spiritum sanctum diffunditur in cordibus nostris, participum suorum peccata dimittit: eorum aut qui non sunt eius participes tenet. ideo postq̄ dixit. Accipite spũm sanctum, cõtinuo de peccatorum remissione, & retentione subiecit. G R E. Sciendum vero est, qd hi qui prius spũm sanctum habuerunt, vt & ipsi innocẽ

tes viuerent, & in prædicatione quibusdã prodesse: iccirco hũc post resurrectionem dñi patenter acceperunt, vt prodesse non paucis, sed pluribus possent. Libet ergo intueri illi discipuli ad tanta opera humilitatis vocati, ad quantum culmen gloriæ sint producti. Ecce non solum de seipsis securi fiunt, sed etiam principatum superni iudicii fortitur, vt vice Dei quibusdã peccata retineant, quibusdã vero relaxent: horum nunc in ecclesia episcopi tenent, & soluendi, ac ligandi auctoritatem suscipiunt, qui gradũ regiminis fortiuntur. Grandis honor, sed graue pondus istius est honoris. Durum quippe est, vt qui nescit tenere modamina vitæ suæ, iudex fiat vitæ alienæ.

CHR Y. Sacerdos. n. est propriam bene dispensauerit vitã, aliorum vero non cõ diligentia curã habuerit, cum perniciosus in gehennam vadit. Sciens igitur periculi magnitudinẽ, multam tribuit eis deuotionem, & etiã si non valde nobiles fuerint: non aut iustum est ab his, qui in principatu subiiciuntur iudicari, & si vita eorum fuerit valde detractabilis, in nullo lædens in his, quæ sunt eis commissa a Deo. non. n. Sacerdos, fed neq; Angelus, aut Archangelus operari aliquid potest in his quæ sunt data a Deo. Sed pater & filius, & spũs sanctus omnia dispensant. Sacerdos aut sua linguã, & manum tribuit. non. n. iustum esset, vt pp alterius malitiam circa symbola nostræ salutis lædi eos, qui ad fidem veniunt. Oibus aut discipulis congregatis, solus Thomas deficiebat a dispersione, quæ iam facta erat, vnde dr. Thomas aut vnus ex duodecim, qui dicitur Didymus, non erat cum eis, quando uenit Iesus. ALCVI. Didymus græce, latine geminus, uel dubius, pp dubium cor in credendo: Thomas abyssus, quia altitudinem diuinitatis certa fide penetrat. G R E. Non aut casu gestum est, ut electus ille discipulus tunc deesset. Egredietur namque miro modo superna clementia, ut discipulus dubitans dum in magistro suo vulnera palparet carnis, in nobis uulnera sanaret infidelitatis. Plus. n. nobis infidelitas Thomas ad fidem, qd fides credentium discipulorum profuit, quia dum ille ad fidem palpando reducit: nostra mens omni dubitatione postposita in fide solidatur. B E D A. Quæri aut potest, quare hic Euangelista tunc Thomã defuisse dicat, cum Lucas scribat qd duo discipuli euntes in Emaus, reuersi in Hierusalem inuenerunt undecim congregatos, sed datur intelligi quoddam fuisse interuallũ quod ad horam Thomas egressus sit, & Iesus ueniens in medio eorum stetit. CHR Y. Sicut aut simpliciter, & qualitercumque credere facilitatis est; ita multum inuestigare est crassissimę mentis, & propter hoc Thomas accusatur. A postolis enim dicentibus, quã uidimus dñm, non credit, non tm illis discredens, quantum rem putans impossibile esse. unde sequitur. Dixerunt ergo ei alii discipuli, uidimus dominum. Ille autem dixit eis. Nisi uidero in manibus eius fixuram clauorum, & mittam digitum meum in locum clauorum, & mittam manum meã in latus eius, non credã.} Aliis enim crassior existens eam quæ est per sensum crassissimum. ita dictum quærebat fidem, & neque oculis crederet. unde non sufficit ei dicere. Nisi uidero, sed addidit. Et mittam digitum meum in loca clauorum, &c.}

d CHRYSOSTOMVS: Considera dominatoris clementiam, qualiter & pro una anima ostendit seipsum uulnera habentem, & accedit, ut saluet unum. & nimirum discipuli annunciantes, digni erant fide, & ipse promittens. Sed tamen solus Thomas quæsiuit, neque hoc eum priuauit Christus, non autem statim ei apparet, sed post dies octo, ut in medio a discipulis admonitus accendatur in maius desiderium, & fidelior fieret in futurum. unde dicitur. Et post dies octo, iterum erant discipuli eius intus, & Thomas cum eis. Venit Iesus ianuis clausis, & stetit in medio, & dixit. Pax uobis.} AVG V S T I N V S in Sermo. passio. Quæris a me, & dicit: si per ostia clausa intrauit, ubi est corporis modus? & ego respondeo: si super mare ambulauit, ubi est corporis pondus? sed fecit illud dominus tamquam dominus: numquid igitur, quia resurrexit desitit esse dominus? CHR Y. Stat itaq; Iesus, & non expectat a Thoma interrogari, sed ut ostendat quoniam cum loquebatur ad condiscipulos aderat, eidem uerbis usus est. Et primo quidem increpat, uel improperat. unde sequitur. Deinde dicit Thomã: infer digitum tuum huc, & uide manus meas, & affer manum tuam, & mitte in latus meum.} secundum autem erudit dicit. Et noli esse incredulus, sed fidelis.

Hom. 85.

Hom. 26.

Hom. 26.

Hom. 30.

Serm. 2. o. d.

Hom. 86.

Vide quoniam infidelitatis erat ambiguitas, antequam spiritum sanctum acciperet: postea autem non, sed firmi erant de reliquo.

Pax vobis. Deinde dicit Thomae. Infer digitum tuum huc, & vide manus meas, & affer manum tuam, & mitte in latus meum, & noli esse incredulus, sed fidelis.

Respondit Thomas, & dixit. Dominus meus & Deus meus. Dicit ei Iesus. Quia vidisti me Thomas, credidisti: beati qui non viderunt, & crediderunt.

Quia vidisti me Thomas, credidisti, sed ut convincens eos veritas dicat. Ecce hominem quem crucifixis, videtis vulnera, quae infixistis, agnoscitis latus quod pugistis, quonia per vos, & propter vos apertum est, nec tamen intrare voluistis.

AVGVSTINVS. 22. de Ciuita. Dei. Nescio autem quomodo etiam sic afficimur amore martyrum beatorum, ut velimus in illo Regno in eorum corporibus videre vulnerum cicatrices, quae pro Christi nomine pertulerunt, & fortasse videbimus, non enim deformitas in eis, sed dignitas erit, & quaedam, quamuis in corpore non corporis, sed virtutis pulchritudo fulgebunt.

AVGVSTINVS. 14. Moral. Corpus etiam nostrum in illa resurrectionis gloria erit quidem subtile per effectum spiritualis potentiae, sed palpabile per veritatem naturae. non autem sicut Eutices scripsit impalpabile, & ventis, aereque subilius.

In qua sententia nos specialiter significati sumus, qui cum quae carne non vidimus mente retinemus: si tamen fidem nostram operibus sequimur. Ille enim vere credit, qui exercet operando quod credit.

CA P. XXI. Ostea manifestauit se iterum Iesus ad mare tyberiadis. Manifestauit autem sic. Erant simul Simon Petrus, & Thomas, qui dicitur Didymus, & Nathanael, qui erat a Cana Galileae, & filii Zebedaei, & alii ex discipulis eius duo.

Quae non sunt scripta in libro hoc, sed nec alii omnia dixerunt, sed quae erant sufficientia attrahere ad fidem audientes. Mihi autem videtur hic dicere ea quae post resurrectionem sunt signa: & ideo dicit in conspectu discipulorum suorum, cum quibus solis post resurrectionem conuersatus est.

CA P. XXI. V G. Quod immediate Euangelista praemisera, veluti huius libri indicat finem, sed narratur hic deinde quemadmodum se manifestauerit dominus ad mare Tyberiadis.

AVGVSTINVS. 14. Moral. Corpus etiam nostrum in illa resurrectionis gloria erit quidem subtile per effectum spiritualis potentiae, sed palpabile per veritatem naturae. non autem sicut Eutices scripsit impalpabile, & ventis, aereque subilius.

primum regnum Dei & iustitiam eius, & haec omnia apponuntur vobis. Proripus etiam dominus quod promisit impleuit, nam quis alius pisces qui caperentur apposuit, qui non ob aliud credendus est eis ingressisse penuriam quae cogerent ire piscatum, nisi dispo-

numquid pulmentarium habetis? Responderunt ei. Non. Dicit eis. Mittite in dexteram nauigii rhere, & inuenietis. Miserunt ergo & iam non valebant illud trahere pre multitudine piscium, dicit ergo discipulus ille quem diligebat iesus petro.

CA P. XXI. V G. Quod immediate Euangelista praemisera, veluti huius libri indicat finem, sed narratur hic deinde quemadmodum se manifestauerit dominus ad mare Tyberiadis.

AVGVSTINVS. 14. Moral. Corpus etiam nostrum in illa resurrectionis gloria erit quidem subtile per effectum spiritualis potentiae, sed palpabile per veritatem naturae. non autem sicut Eutices scripsit impalpabile, & ventis, aereque subilius.

AVGVSTINVS. 14. Moral. Corpus etiam nostrum in illa resurrectionis gloria erit quidem subtile per effectum spiritualis potentiae, sed palpabile per veritatem naturae. non autem sicut Eutices scripsit impalpabile, & ventis, aereque subilius.

erat, ante solis Christi praesentiam prophetae nihil ceperunt, quia etiam vnam nationem Israel corrigere conarent, illa tamen frequenter in idolatriam labebatur.

li nauigio venerunt. Non enim longe erant a terra, sed quasi cubitis ducentis trahetes rhere piscium. Ut ergo descenderunt in terram, viderunt prunas positas & pisces superpositum & panem.

CA P. XXI. V G. Quod immediate Euangelista praemisera, veluti huius libri indicat finem, sed narratur hic deinde quemadmodum se manifestauerit dominus ad mare Tyberiadis.

AVGVSTINVS. 14. Moral. Corpus etiam nostrum in illa resurrectionis gloria erit quidem subtile per effectum spiritualis potentiae, sed palpabile per veritatem naturae. non autem sicut Eutices scripsit impalpabile, & ventis, aereque subilius.

AVGVSTINVS. 14. Moral. Corpus etiam nostrum in illa resurrectionis gloria erit quidem subtile per effectum spiritualis potentiae, sed palpabile per veritatem naturae. non autem sicut Eutices scripsit impalpabile, & ventis, aereque subilius.

Hom. 14.

Tract. 122.

Hom. 24.

Tract. 122.

Tract. eod.

Hom. 16.

Cap. 31.

Tract. 121.

Tract. 121.

Tract. 121.

Hom. 24.

Hom. 16.

Hom. 24.

Hom. 16.

Tract. 121.

Hom. 24.

Hom. ead.

Tract. 123.

Hom. ead.

Hom. 122.

Tract. 121.

Ilex posset impleri, patris verbis interpositis ait: Qui fecerit & do- cuerit, magnus vocabitur in regno celorum. In prima autem pesca- tione rhere propter significanda scissmata rumpebatur, hac vero quoniam in illa summa pace sanctorum nulla erunt scissmata, per- tinuit ad euangelitam consequenter dicere. Et cum tanti essent, idest tam magni, non est scissum rhere, tan- quam illud respiceret vbi scissum est, & in illius mali compara- tione commendaret hoc bonum.

Tracl. 123.

b ¶ AVGV. Per- acta piscatione domi- nus eos ad prandium vocat. vnde dicitur. ¶ Dicit eis Iesus, venite pran- dete. CHRYS. Hic quidem non dicit quod comedit cum eis, sed Lucas hoc dicit. Hoc autem fiebat, non vt natura indigente cibis de reliquo, sed condescensione ad demon- strationem resurrectionis facta. AVGVSTINVS. xij. de Ciuita. Dei. Corpora autem iustorum que in resurrectione futu- ra sunt, neque ligno vitæ indigent, quo fiat vt nullo morbo, vel senectute inueterata moriantur, neque vllis aliis corporalibus nutrimentis, quibus esurienti, atque sitiendi qualiscumque mole- stia deuteretur, quoniam certo & inuolabili munere immortalitatis induentur, vt non nisi velint possibilitate non necessitate vescan- tur. non enim potestas, sed egestas edendi & bibendi talibus cor- poribus auferetur, sicut & saluator noster post resurrectione iam quidem in spiritali carne, sed tamen vera, cibum ac potum cum discipulis sumpsit, non alimentorum indigentia, sed ea qua & hoc poterat potestare. Sequitur. ¶ Et ne au. discum. inter. eum, tu quis es? scilicet quia dominus est. ¶ Ac si diceretur. AVGVST. super Ioan. Nemo audebat dubitare quod ipse esset. Tanta enim erat euide- tia veritatis, vt eorum non solum negare, sed nec dubitare quidem vllus auderet, quoniam si quis dubitaret, vtique interrogaret.

Hom. 86.

c Cum ergo prandissent, dixit Simoni Petro Iesus, Simon Ioannis diligis me plus his? Dicit ei:

Domine, tu omnia nosti, tu scis quia amo te. Dicit ei. Pasce oues meas. Etiam domine, tu scis quia amo te. Dicit ei. Pasce agnos meos. Dicit ei iterum, Simon Ioannis diligis me? Ait illi, Etiam domine, tu scis quia amo te. Dicit ei iterum: Pasce agnos meos. Dicit ei ter- tio, Simon Ioannis amas me? Contristatus est Petrus quia dixit ei tertio, Amas me. Et dixit ei: Domine, tu omnia nosti, tu scis quia amo te. Dicit ei. Pasce oues meas.

Tracl. eodē.

¶ AVGVST. super Ioan. Nemo audebat dubitare quod ipse esset. Tanta enim erat euide- tia veritatis, vt eorum non solum negare, sed nec dubitare quidem vllus auderet, quoniam si quis dubitaret, vtique interrogaret. CHRYS. Vel hoc dicit, quia de reliquo non similiter confide- bant ei loqui vt prius, sed cum silentio & reuerentia multa sedebant attendentes in eum, & formam quidem alteratam videntes & multa admiratione plenam, valde stupefacti volebant interro- gare. Sed formido in hoc quod sciebatur quod dominus est, detinebat inter- rogationem, & solum comedebant que eis dabat cum priori pote- state, hic autem non respicit in celum, neque humana illa facit, ostendens quoniam condescensionis gratia fiebat. vnde subditur.

Hom. 86.

¶ Et ve. Ie. & acce. pa. & da. eis. & pisc. similiter. AVGVST. My- stice autem piscis afflus Christi est passus. Ipse est & pascis qui de celo descendit, hic incorporatur ecclesia ad participandum beati- tudinem sempiternam, propter hoc dictum est. Afferte de pisci- bus quos prendidistis nunc, vt omnes qui hanc spem gerimus per illum septenarium numerum discipulorum per quem potest in hoc loco nostra vniuersitas intelligi figurata tanto sacramento, nos com- municare nossemus, & eidem beatitudini sociari. GREG. Per hoc etiam quod septem discipulis vltimum conuiuium celebrat, eos tantummodo qui septiformi gratia sancti spiritus pleni sunt, futu- rum secum in aeterna refectioe denunciatur, septem quoque diebus omne hoc tempus euoluitur, & sepe septenario numero perfectio designatur. Illi ergo vltimo conuiuio de presentia veritatis epu- lantur, qui nunc perfectionis studio terrena transcendunt. CHRYS. Quia vero non continuo cum eis conuerfabatur, neque similiter vt prius, subdit euangelista dicens. ¶ Hoc iam tertio manifestatus est Iesus discipulis suis cum resurrexisset a mortuis. AVGVST. Quod non ad ipsas demonstrationes, sed ad dies referre debemus, idest, primo die cum resurrexisset, & post dies octo quando Thomas vidit & credidit, & hoc die quando hoc de piscibus fecit, & deinde quoties voluit vsque ad diem quadragesimum quo ascen- dit in celum. AVGVST. de Con. euang. Inuenimus autem apud qua- tuor euangelistas decies commemoratum dominum visum esse post resurrectionem: Semel ad monumentum a mulieribus, iterum eidem regredientibus a monumento in itinere, tertio Petro, quarto duobus eunctibus in castellum, quinto pluribus in Hierusalem, vbi non erat Thomas, sexto vbi vidit eum Thomas, septimo ad mare Tyberiadis, octavo omnibus vndecim in mote Galilee, secundo quidam Marcus, nouissime recumbentibus, quia iam non erant in terra cum illo coniuuati, decimo ipso die ascensionis non iam in terra, sed eleuatum in nube.

Tracl. 123.

¶ AVGVST. Quod non ad ipsas demonstrationes, sed ad dies referre debemus, idest, primo die cum resurrexisset, & post dies octo quando Thomas vidit & credidit, & hoc die quando hoc de piscibus fecit, & deinde quoties voluit vsque ad diem quadragesimum quo ascen- dit in celum. AVGVST. de Con. euang. Inuenimus autem apud qua- tuor euangelistas decies commemoratum dominum visum esse post resurrectionem: Semel ad monumentum a mulieribus, iterum eidem regredientibus a monumento in itinere, tertio Petro, quarto duobus eunctibus in castellum, quinto pluribus in Hierusalem, vbi non erat Thomas, sexto vbi vidit eum Thomas, septimo ad mare Tyberiadis, octavo omnibus vndecim in mote Galilee, secundo quidam Marcus, nouissime recumbentibus, quia iam non erant in terra cum illo coniuuati, decimo ipso die ascensionis non iam in terra, sed eleuatum in nube.

Hom. 86.

¶ AVGVST. Quod non ad ipsas demonstrationes, sed ad dies referre debemus, idest, primo die cum resurrexisset, & post dies octo quando Thomas vidit & credidit, & hoc die quando hoc de piscibus fecit, & deinde quoties voluit vsque ad diem quadragesimum quo ascen- dit in celum. AVGVST. de Con. euang. Inuenimus autem apud qua- tuor euangelistas decies commemoratum dominum visum esse post resurrectionem: Semel ad monumentum a mulieribus, iterum eidem regredientibus a monumento in itinere, tertio Petro, quarto duobus eunctibus in castellum, quinto pluribus in Hierusalem, vbi non erat Thomas, sexto vbi vidit eum Thomas, septimo ad mare Tyberiadis, octavo omnibus vndecim in mote Galilee, secundo quidam Marcus, nouissime recumbentibus, quia iam non erant in terra cum illo coniuuati, decimo ipso die ascensionis non iam in terra, sed eleuatum in nube.

Tracl. 123.

¶ AVGVST. Quod non ad ipsas demonstrationes, sed ad dies referre debemus, idest, primo die cum resurrexisset, & post dies octo quando Thomas vidit & credidit, & hoc die quando hoc de piscibus fecit, & deinde quoties voluit vsque ad diem quadragesimum quo ascen- dit in celum. AVGVST. de Con. euang. Inuenimus autem apud qua- tuor euangelistas decies commemoratum dominum visum esse post resurrectionem: Semel ad monumentum a mulieribus, iterum eidem regredientibus a monumento in itinere, tertio Petro, quarto duobus eunctibus in castellum, quinto pluribus in Hierusalem, vbi non erat Thomas, sexto vbi vidit eum Thomas, septimo ad mare Tyberiadis, octavo omnibus vndecim in mote Galilee, secundo quidam Marcus, nouissime recumbentibus, quia iam non erant in terra cum illo coniuuati, decimo ipso die ascensionis non iam in terra, sed eleuatum in nube.

Lib. 3. c. 25.

¶ AVGVST. Quod non ad ipsas demonstrationes, sed ad dies referre debemus, idest, primo die cum resurrexisset, & post dies octo quando Thomas vidit & credidit, & hoc die quando hoc de piscibus fecit, & deinde quoties voluit vsque ad diem quadragesimum quo ascen- dit in celum. AVGVST. de Con. euang. Inuenimus autem apud qua- tuor euangelistas decies commemoratum dominum visum esse post resurrectionem: Semel ad monumentum a mulieribus, iterum eidem regredientibus a monumento in itinere, tertio Petro, quarto duobus eunctibus in castellum, quinto pluribus in Hierusalem, vbi non erat Thomas, sexto vbi vidit eum Thomas, septimo ad mare Tyberiadis, octavo omnibus vndecim in mote Galilee, secundo quidam Marcus, nouissime recumbentibus, quia iam non erant in terra cum illo coniuuati, decimo ipso die ascensionis non iam in terra, sed eleuatum in nube.

non solum eum diligeret, verum etiam quod plus omnibus eum diligeret Petrus. ALCVI. Dicitur autem Simon Ioannis, idest, filius Ioannis carnalis patris. Mystice autem Simon obediens, Ioannes gratia merito hoc nomine vocatur, idest, obediens gratie Dei, vt ostendatur quod ardentiori eum charitate amplectitur non meriti humani, sed diuini esse muneris.

Etiam domine, tu scis quia amo te. Dicit ei, Pasce agnos meos. Dicit ei iterum, Simon Ioannis diligis me? Ait illi, Etiam domine, tu scis quia amo te. Dicit ei iterum: Pasce agnos meos. Dicit ei ter- tio, Simon Ioannis amas me? Contristatus est Petrus quia dixit ei tertio, Amas me. Et dixit ei: Domine, tu omnia nosti, tu scis quia amo te. Dicit ei. Pasce oues meas.

¶ AVGVST. super Ioan. Nemo audebat dubitare quod ipse esset. Tanta enim erat euide- tia veritatis, vt eorum non solum negare, sed nec dubitare quidem vllus auderet, quoniam si quis dubitaret, vtique interrogaret. CHRYS. Vel hoc dicit, quia de reliquo non similiter confide- bant ei loqui vt prius, sed cum silentio & reuerentia multa sedebant attendentes in eum, & formam quidem alteratam videntes & multa admiratione plenam, valde stupefacti volebant interro- gare. Sed formido in hoc quod sciebatur quod dominus est, detinebat inter- rogationem, & solum comedebant que eis dabat cum priori pote- state, hic autem non respicit in celum, neque humana illa facit, ostendens quoniam condescensionis gratia fiebat. vnde subditur.

¶ AVGVST. Quod non ad ipsas demonstrationes, sed ad dies referre debemus, idest, primo die cum resurrexisset, & post dies octo quando Thomas vidit & credidit, & hoc die quando hoc de piscibus fecit, & deinde quoties voluit vsque ad diem quadragesimum quo ascen- dit in celum. AVGVST. de Con. euang. Inuenimus autem apud qua- tuor euangelistas decies commemoratum dominum visum esse post resurrectionem: Semel ad monumentum a mulieribus, iterum eidem regredientibus a monumento in itinere, tertio Petro, quarto duobus eunctibus in castellum, quinto pluribus in Hierusalem, vbi non erat Thomas, sexto vbi vidit eum Thomas, septimo ad mare Tyberiadis, octavo omnibus vndecim in mote Galilee, secundo quidam Marcus, nouissime recumbentibus, quia iam non erant in terra cum illo coniuuati, decimo ipso die ascensionis non iam in terra, sed eleuatum in nube.

¶ AVGVST. Quod non ad ipsas demonstrationes, sed ad dies referre debemus, idest, primo die cum resurrexisset, & post dies octo quando Thomas vidit & credidit, & hoc die quando hoc de piscibus fecit, & deinde quoties voluit vsque ad diem quadragesimum quo ascen- dit in celum. AVGVST. de Con. euang. Inuenimus autem apud qua- tuor euangelistas decies commemoratum dominum visum esse post resurrectionem: Semel ad monumentum a mulieribus, iterum eidem regredientibus a monumento in itinere, tertio Petro, quarto duobus eunctibus in castellum, quinto pluribus in Hierusalem, vbi non erat Thomas, sexto vbi vidit eum Thomas, septimo ad mare Tyberiadis, octavo omnibus vndecim in mote Galilee, secundo quidam Marcus, nouissime recumbentibus, quia iam non erant in terra cum illo coniuuati, decimo ipso die ascensionis non iam in terra, sed eleuatum in nube.

¶ AVGVST. Quod non ad ipsas demonstrationes, sed ad dies referre debemus, idest, primo die cum resurrexisset, & post dies octo quando Thomas vidit & credidit, & hoc die quando hoc de piscibus fecit, & deinde quoties voluit vsque ad diem quadragesimum quo ascen- dit in celum. AVGVST. de Con. euang. Inuenimus autem apud qua- tuor euangelistas decies commemoratum dominum visum esse post resurrectionem: Semel ad monumentum a mulieribus, iterum eidem regredientibus a monumento in itinere, tertio Petro, quarto duobus eunctibus in castellum, quinto pluribus in Hierusalem, vbi non erat Thomas, sexto vbi vidit eum Thomas, septimo ad mare Tyberiadis, octavo omnibus vndecim in mote Galilee, secundo quidam Marcus, nouissime recumbentibus, quia iam non erant in terra cum illo coniuuati, decimo ipso die ascensionis non iam in terra, sed eleuatum in nube.

¶ AVGVST. Quod non ad ipsas demonstrationes, sed ad dies referre debemus, idest, primo die cum resurrexisset, & post dies octo quando Thomas vidit & credidit, & hoc die quando hoc de piscibus fecit, & deinde quoties voluit vsque ad diem quadragesimum quo ascen- dit in celum. AVGVST. de Con. euang. Inuenimus autem apud qua- tuor euangelistas decies commemoratum dominum visum esse post resurrectionem: Semel ad monumentum a mulieribus, iterum eidem regredientibus a monumento in itinere, tertio Petro, quarto duobus eunctibus in castellum, quinto pluribus in Hierusalem, vbi non erat Thomas, sexto vbi vidit eum Thomas, septimo ad mare Tyberiadis, octavo omnibus vndecim in mote Galilee, secundo quidam Marcus, nouissime recumbentibus, quia iam non erant in terra cum illo coniuuati, decimo ipso die ascensionis non iam in terra, sed eleuatum in nube.

¶ AVGVST. Quod non ad ipsas demonstrationes, sed ad dies referre debemus, idest, primo die cum resurrexisset, & post dies octo quando Thomas vidit & credidit, & hoc die quando hoc de piscibus fecit, & deinde quoties voluit vsque ad diem quadragesimum quo ascen- dit in celum. AVGVST. de Con. euang. Inuenimus autem apud qua- tuor euangelistas decies commemoratum dominum visum esse post resurrectionem: Semel ad monumentum a mulieribus, iterum eidem regredientibus a monumento in itinere, tertio Petro, quarto duobus eunctibus in castellum, quinto pluribus in Hierusalem, vbi non erat Thomas, sexto vbi vidit eum Thomas, septimo ad mare Tyberiadis, octavo omnibus vndecim in mote Galilee, secundo quidam Marcus, nouissime recumbentibus, quia iam non erant in terra cum illo coniuuati, decimo ipso die ascensionis non iam in terra, sed eleuatum in nube.

¶ AVGVST. Quod non ad ipsas demonstrationes, sed ad dies referre debemus, idest, primo die cum resurrexisset, & post dies octo quando Thomas vidit & credidit, & hoc die quando hoc de piscibus fecit, & deinde quoties voluit vsque ad diem quadragesimum quo ascen- dit in celum. AVGVST. de Con. euang. Inuenimus autem apud qua- tuor euangelistas decies commemoratum dominum visum esse post resurrectionem: Semel ad monumentum a mulieribus, iterum eidem regredientibus a monumento in itinere, tertio Petro, quarto duobus eunctibus in castellum, quinto pluribus in Hierusalem, vbi non erat Thomas, sexto vbi vidit eum Thomas, septimo ad mare Tyberiadis, octavo omnibus vndecim in mote Galilee, secundo quidam Marcus, nouissime recumbentibus, quia iam non erant in terra cum illo coniuuati, decimo ipso die ascensionis non iam in terra, sed eleuatum in nube.

¶ AVGVST. Quod non ad ipsas demonstrationes, sed ad dies referre debemus, idest, primo die cum resurrexisset, & post dies octo quando Thomas vidit & credidit, & hoc die quando hoc de piscibus fecit, & deinde quoties voluit vsque ad diem quadragesimum quo ascen- dit in celum. AVGVST. de Con. euang. Inuenimus autem apud qua- tuor euangelistas decies commemoratum dominum visum esse post resurrectionem: Semel ad monumentum a mulieribus, iterum eidem regredientibus a monumento in itinere, tertio Petro, quarto duobus eunctibus in castellum, quinto pluribus in Hierusalem, vbi non erat Thomas, sexto vbi vidit eum Thomas, septimo ad mare Tyberiadis, octavo omnibus vndecim in mote Galilee, secundo quidam Marcus, nouissime recumbentibus, quia iam non erant in terra cum illo coniuuati, decimo ipso die ascensionis non iam in terra, sed eleuatum in nube.

¶ AVGVST. Quod non ad ipsas demonstrationes, sed ad dies referre debemus, idest, primo die cum resurrexisset, & post dies octo quando Thomas vidit & credidit, & hoc die quando hoc de piscibus fecit, & deinde quoties voluit vsque ad diem quadragesimum quo ascen- dit in celum. AVGVST. de Con. euang. Inuenimus autem apud qua- tuor euangelistas decies commemoratum dominum visum esse post resurrectionem: Semel ad monumentum a mulieribus, iterum eidem regredientibus a monumento in itinere, tertio Petro, quarto duobus eunctibus in castellum, quinto pluribus in Hierusalem, vbi non erat Thomas, sexto vbi vidit eum Thomas, septimo ad mare Tyberiadis, octavo omnibus vndecim in mote Galilee, secundo quidam Marcus, nouissime recumbentibus, quia iam non erant in terra cum illo coniuuati, decimo ipso die ascensionis non iam in terra, sed eleuatum in nube.

¶ AVGVST. Quod non ad ipsas demonstrationes, sed ad dies referre debemus, idest, primo die cum resurrexisset, & post dies octo quando Thomas vidit & credidit, & hoc die quando hoc de piscibus fecit, & deinde quoties voluit vsque ad diem quadragesimum quo ascen- dit in celum. AVGVST. de Con. euang. Inuenimus autem apud qua- tuor euangelistas decies commemoratum dominum visum esse post resurrectionem: Semel ad monumentum a mulieribus, iterum eidem regredientibus a monumento in itinere, tertio Petro, quarto duobus eunctibus in castellum, quinto pluribus in Hierusalem, vbi non erat Thomas, sexto vbi vidit eum Thomas, septimo ad mare Tyberiadis, octavo omnibus vndecim in mote Galilee, secundo quidam Marcus, nouissime recumbentibus, quia iam non erant in terra cum illo coniuuati, decimo ipso die ascensionis non iam in terra, sed eleuatum in nube.

¶ AVGVST. Quod non ad ipsas demonstrationes, sed ad dies referre debemus, idest, primo die cum resurrexisset, & post dies octo quando Thomas vidit & credidit, & hoc die quando hoc de piscibus fecit, & deinde quoties voluit vsque ad diem quadragesimum quo ascen- dit in celum. AVGVST. de Con. euang. Inuenimus autem apud qua- tuor euangelistas decies commemoratum dominum visum esse post resurrectionem: Semel ad monumentum a mulieribus, iterum eidem regredientibus a monumento in itinere, tertio Petro, quarto duobus eunctibus in castellum, quinto pluribus in Hierusalem, vbi non erat Thomas, sexto vbi vidit eum Thomas, septimo ad mare Tyberiadis, octavo omnibus vndecim in mote Galilee, secundo quidam Marcus, nouissime recumbentibus, quia iam non erant in terra cum illo coniuuati, decimo ipso die ascensionis non iam in terra, sed eleuatum in nube.

¶ AVGVST. Quod non ad ipsas demonstrationes, sed ad dies referre debemus, idest, primo die cum resurrexisset, & post dies octo quando Thomas vidit & credidit, & hoc die quando hoc de piscibus fecit, & deinde quoties voluit vsque ad diem quadragesimum quo ascen- dit in celum. AVGVST. de Con. euang. Inuenimus autem apud qua- tuor euangelistas decies commemoratum dominum visum esse post resurrectionem: Semel ad monumentum a mulieribus, iterum eidem regredientibus a monumento in itinere, tertio Petro, quarto duobus eunctibus in castellum, quinto pluribus in Hierusalem, vbi non erat Thomas, sexto vbi vidit eum Thomas, septimo ad mare Tyberiadis, octavo omnibus vndecim in mote Galilee, secundo quidam Marcus, nouissime recumbentibus, quia iam non erant in terra cum illo coniuuati, decimo ipso die ascensionis non iam in terra, sed eleuatum in nube.

qualia eum dixisse narravit. THEO. Vel dicit, Christus, moriturus, nam quicquid oritur moritur, sed dicitur. Volo eum manere, idest, viuere vsque ad mundi finem, tunc pro me patietur martyrium, & ideo fatentur adhuc illum viuere, ab Antichristo vero debere occidi, vna cum Helia predicaturum

ligebat Iesus sequentem, qui & recubuit in cœna super pectus eius & dixit: Domine, quis est qui tradet te? Hunc ergo cum vidisset Petrus dicit Iesu. Domine hic autem quid? Dicit ei Iesus: Sic eum volo manere donec veniam. Quid ad te? Tu me sequere. Exiit ergo sermo iste inter fratres, quia discipulus ille non moritur. Et non dixit ei te-

¶ AVGVST. Quod non ad ipsas demonstrationes, sed ad dies referre debemus, idest, primo die cum resurrexisset, & post dies octo quando Thomas vidit & credidit, & hoc die quando hoc de piscibus fecit, & deinde quoties voluit vsque ad diem quadragesimum quo ascen- dit in celum. AVGVST. de Con. euang. Inuenimus autem apud qua- tuor euangelistas decies commemoratum dominum visum esse post resurrectionem: Semel ad monumentum a mulieribus, iterum eidem regredientibus a monumento in itinere, tertio Petro, quarto duobus eunctibus in castellum, quinto pluribus in Hierusalem, vbi non erat Thomas, sexto vbi vidit eum Thomas, septimo ad mare Tyberiadis, octavo omnibus vndecim in mote Galilee, secundo quidam Marcus, nouissime recumbentibus, quia iam non erant in terra cum illo coniuuati, decimo ipso die ascensionis non iam in terra, sed eleuatum in nube.

¶ AVGVST. Quod non ad ipsas demonstrationes, sed ad dies referre debemus, idest, primo die cum resurrexisset, & post dies octo quando Thomas vidit & credidit, & hoc die quando hoc de piscibus fecit, & deinde quoties voluit vsque ad diem quadragesimum quo ascen- dit in celum. AVGVST. de Con. euang. Inuenimus autem apud qua- tuor euangelistas decies commemoratum dominum visum esse post resurrectionem: Semel ad monumentum a mulieribus, iterum eidem regredientibus a monumento in itinere, tertio Petro, quarto duobus eunctibus in castellum, quinto pluribus in Hierusalem, vbi non erat Thomas, sexto vbi vidit eum Thomas, septimo ad mare Tyberiadis, octavo omnibus vndecim in mote Galilee, secundo quidam Marcus, nouissime recumbentibus, quia iam non erant in terra cum illo coniuuati, decimo ipso die ascensionis non iam in terra, sed eleuatum in nube.

¶ AVGVST. Quod non ad ipsas demonstrationes, sed ad dies referre debemus, idest, primo die cum resurrexisset, & post dies octo quando Thomas vidit & credidit, & hoc die quando hoc de piscibus fecit, & deinde quoties voluit vsque ad diem quadragesimum quo ascen- dit in celum. AVGVST. de Con. euang. Inuenimus autem apud qua- tuor euangelistas decies commemoratum dominum visum esse post resurrectionem: Semel ad monumentum a mulieribus, iterum eidem regredientibus a monumento in itinere, tertio Petro, quarto duobus eunctibus in castellum, quinto pluribus in Hierusalem, vbi non erat Thomas, sexto vbi vidit eum Thomas, septimo ad mare Tyberiadis, octavo omnibus vndecim in mote Galilee, secundo quidam Marcus, nouissime recumbentibus, quia iam non erant in terra cum illo coniuuati, decimo ipso die ascensionis non iam in terra, sed eleuatum in nube.

¶ AVGVST. Quod non ad ipsas demonstrationes, sed ad dies referre debemus, idest, primo die cum resurrexisset, & post dies octo quando Thomas vidit & credidit, & hoc die quando hoc de piscibus fecit, & deinde quoties voluit vsque ad diem quadragesimum quo ascen- dit in celum. AVGVST. de Con. euang. Inuenimus autem apud qua- tuor euangelistas decies commemoratum dominum visum esse post resurrectionem: Semel ad monumentum a mulieribus, iterum eidem regredientibus a monumento in itinere, tertio Petro, quarto duobus eunctibus in castellum, quinto pluribus in Hierusalem, vbi non erat Thomas, sexto vbi vidit eum Thomas, septimo ad mare Tyberiadis, octavo omnibus vndecim in mote Galilee, secundo quidam Marcus, nouissime recumbentibus, quia iam non erant in terra cum illo coniuuati, decimo ipso die ascensionis non iam in terra, sed eleuatum in nube.

¶ AVGVST. Quod non ad ipsas demonstrationes, sed ad dies referre debemus, idest, primo die cum resurrexisset, & post dies octo quando Thomas vidit & credidit, & hoc die quando hoc de piscibus fecit, & deinde quoties voluit vsque ad diem quadragesimum quo ascen- dit in celum. AVGVST. de Con. euang. Inuenimus autem apud qua- tuor euangelistas decies commemoratum dominum visum esse post resurrectionem: Semel ad monumentum a mulieribus, iterum eidem regredientibus a monumento in itinere, tertio Petro, quarto duobus eunctibus in castellum, quinto pluribus in Hierusalem, vbi non erat Thomas, sexto vbi vidit eum Thomas, septimo ad mare Tyberiadis, octavo omnibus vndecim in mote Galilee, secundo quidam Marcus, nouissime recumbentibus, quia iam non erant in terra cum illo coniuuati, decimo ipso die ascensionis non iam in terra, sed eleuatum in nube.

Tracl. 124. & seq.

Hom. 87.

amorem

amorem protestatus est ampliore, volens & Ioannem commu-
nicatorem accipere, dixit: { Hic autem quid, quasi diceret: Nonne
eadem nobiscum venit via? Valde enim Ioannem amabat Petrus,
& per euangelium ostenditur eorum colligatio, & in Act. apostol.
Hom. 24. Sic igitur nunc vicem reddit Petrus Ioanni. Aestimans autem eum
velle interrogare, de seipso, nec audere, ipse
pro eo suscipit inter-
rogationem. Quia ve-
ro debebant orbis ter-
rarum procuratorem
accipere, nec oportebat
eos de reliquo sibi
inuicem esse coniunctos,
quod esset damnum
orbi terrarum, propterea dominus dicit secundum literam
græcam. Si eum volo manere donec veniam, quid ad te? me se-
quere. q. d. Opus tibi commissum attende & perface: hunc vero
si voluero manere hic, quid ad te? THEO. Quod vero dicitur
cum venero. quidam sic intellexerunt ac si diceret, quousque
contra Iudeos qui me crucifixerunt veniam, percutiens illos
baculo Romanorum. A iunt enim hunc apostolum vsque ad Ve-
spasiani tempus cum Hierusalem capienda erat in locis illis con-
uersatum. Vel dicit: Dum venero, id est, dum hunc volens dirigam
ad prædicandum, te namque nunc dirigo ad orbis pontificatum,
& in hoc sequere me, ipse uero maneat hic, donec & eum educam
sicut te. CHR Y. Deinde euangelista discipulorum opinionem
ponit & corrigit, ut supra dictum est.
Hom. 87. f. CHR Y. Quia ex multa certitudine scripsit Ioannes, non
refutat sui ipsius testimonium in mediū ferre. vnde dicit. { Hic est
discipulus ille qui testimonium perhibet de his. } Consuetudo
enim est cum valde vera dicamus nostrum testimonium non de-
negare, & multo magis ille qui spiritu sancto scribebat. vnde & alii
apostoli dicebant: Nos sumus testes horum. Sequitur. { Et scribe-
bat hæc, quod ipse solus dicit, quia posterior ad scribendum venit

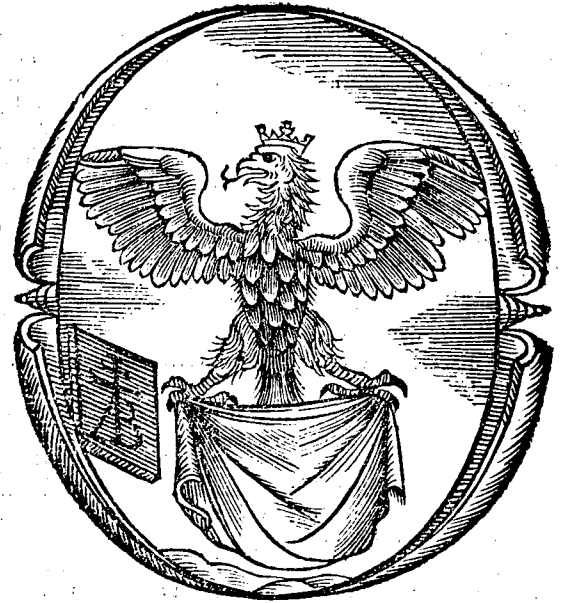
Christo monente, vnde & frequenter ostendit Christi ad se amo-
rem, occulte insinuans causam ex qua ad scribendum processit, &
fide dignum faciens hunc sermonem ex sua dignitate. Sequitur. { Et
scimus quia verum est testimonium eius. } Omnibus enim aderat,
& neque cum crucifigeretur desuit, & mater ei commissa est, quæ
sunt signa amoris, &
quæ cum certitudine sciat
omnia. Et si aliqui non
credant, inducatur ad
credendum ex hoc quod
subditur. { Sunt autem
& alia multa quæ fe-
cit Iesus. Vnde mani-
festum est quod nequaquam
scripsi ut Christo gra-
tiam præstare, cum tot existentibus non tot scripsissem quot cate-
ri, sed horum plura reliqui contumelias & conuitia in medium
proponens. Eum autem qui ad gloriam alterius scribit, oportet
ecotranio, ea quæ sunt ex probabiliore, tacere, quæ vero sunt clara,
proponere. A V G. Quod autem subdit: { Quæ si scripsi per sin. nec
ipsum arbitrium capere potest eos qui scribent, sunt libros. } Non spacio
locorum credendum est mundum capere non posse, sed capacitate
legentium comprehendere non posse, quamuis salua rerum fide ple-
rumque verba excedere videantur fidem, quod non fit quando ali-
quid quod erat obscurum vel dubium exponitur, sed quando id
quod apertum est vel augetur vel extenuatur, nec tamen a trami-
te significandæ veritatis erratur, quoniam sic verba rem quæ indi-
catur excedunt, ut voluntas loquentis, nec fallentis appareat, hinc
loquendi modum græco nomine hyperbolem vocant, qui modus
sicut in hoc loco, ita in nonnullis aliis diuinis literis inuenitur.
CHR Y. Vel hoc referendum est ad eius potentiam qui facie-
bat virtutem, sicut enim nobis facile est loqui, ita & illi & multo
facilius facere quæ volebat, quia ipse est super omnia Deus benedi-
ctus in sæcula sæculorum Amen.

Expositionis Diui Thomæ Aquinatis super quatuor Euangelia finis.

SERIES CHARTARVM.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.
Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm.

Omnes sunt Quaterniones præter Ll & Mm, qui sunt Terniones.

R O M A E

Apud hæredes Antonij Bladij, & Ioannem Osmarinum Liliotum socios.

M D L X X.